تسهيل الهداية

پښتو شرح د هدایه

مع

المرام الصافي مستخرج احاديث الهداية

الأنوار البهية في مسائل الهداية

حل لغات الهداية

تالیف

مولانا پروفیسر شاه فیصل
فاضل امداد العلوم

فیصل کتب خانه
محله جنګی پېښور

نوی تصحیح شده او اضافه شده ایډیشن

تسهیل الهدایه

په قندهارئ او یوسفزئ پښتو کې شرح

هدایه

تالیف :مولانا شاه فیصل فاضل وفاق المدارس وامداد العلوم

جلد:③

خصوصیات او اضافات

① په هدایه کښې ذکرشوې حدیث باندې لاندې حاشیه کښې د هغې تخریج
② داحنافو په مینځ کښې په مختلف فیها مسئله کښې د راجح قول تعین
③ د قندهارئ او یوسفزئ پښتو کېدون او امتزاج
④ د هدایه د مشکلو لغاتو حل
⑤ دهدایه متن ته اعراب ورکول
⑥ د مضمون په لحاظ سره د هدایه متن تقسیمول
⑦ د هدایه د هرې جملې سره متصل دهغې ترجمه
⑧ د هدایه عبارتونو ته د موضوع په لحاظ سره عنوانات ورکول
⑨ شرحې ته په عربئ ژبه کښې مناسب عنوانات ورکول
⑩ د کتاب په اول کښې د فقه په ضروری مباحثو مشتمله جامع مقدمه

ناشر

فیصل کتب خانه محله جنګی پېښور موبائیل: ۰۳۲۱۹۰۹۱۸۳۵

دکتاب نوم :تسهيل الهدايه شرح هدايه پښتو

تاليف :مولانا شاه فيصل فاضل وفاق المدارس وامدادالعلوم

د ملاوېدو پته:

فيصل کتب خانه محله جنگی پيښور ۰۳۲۱۹۰۹۱۸۳۵

رشيديه کتب خانه اکوړه خټک ۰۳۳۳۹۱۵۸۴۷۷

علميه کتب خانه اکوړه خټک ۰۹۲۳۶۳۰۵۹۴

مکتبه رحمانيه کانسی روډ کوئټه ۰۳۳۳۷۸۰۶۰۴۹

مکتبه عثمانيه کانسی روډ کوئټه ۰۳۰۱۳۷۳۷۰۳۰

مکتبه عرفان کانسی روډ کوئټه ۰۳۳۳۷۸۲۱۳۱۶

مکتبه يوسفيه کانسی روډ کوئټه ۰۳۲۱۰۸۲۸۹۳۰

مکتبه طيبه کانسی روډ کوئټه ۰۳۲۱۸۰۲۲۶۹۵

مکتبه حرمين کانسی روډ کوئټه ۰۳۲۱۸۰۰۱۹۳۱

مکتبه علوم اسلاميه کانسی روډ کوئټه ۰۳۳۳۷۸۰۹۱۹۵

راشد کتب خانه چمن ۰۳۰۰۳۸۹۶۳۵۳

مکتبه حقانيه چمن ۰۳۳۳۷۷۵۲۲۱۹

صداقت کتب خانه قندهار افغانستان ۰۷۸۷۷۴۲۳۶۱

قدرت کتب خانه کابل افغانستان ۰۷۹۹۶۱۹۶۰۳

عبدالمجيد کتب خانه جلال اباد ۰۷۰۸۱۹۷۷۴۹

اسلامی کتب خانه خوست افغانستان ۰۷۹۹۳۱۰۲۴۷

مکتبه فاروقيه پيښور ۰۳۰۰۹۰۰۷۵۵۰

مکتبه رشيديه کوئټه ۰۸۱۲۶۶۲۲۶۳

مکتبه معروفيه کانسی روډ کوئټه ۰۳۳۳۷۹۰۷۳۹۸

د قندهارۍ او يوسفزۍ ښتو

هغه ټکی کوم چه د يو بل څخه مختلف دی مونږ د قوسينو په مينځ کښې قندهاری ټکی ته يوسفزی ټکې ليکلې دي اودغه شان د دې پر عکس البته کوم ټکی چې کثير الاستعمال دی نو په هغې کښې مو يا صرف په قندهارۍ پښتو بسوالې او اکتفاء کړې ده يا په يوسفزۍ پښتو مثلا مونږ او موږ، قسم او ډول وغيره دغه شان کوم ټکی چې مکرر راغلی دی نو په اول ځل مو په څو مقاماتو کښې د دواړو ژبو ټکی ليکلی دی او بيا مو صرف په يوه ژبه اکتفاء کړې ده په دې طريقه يو طالب علم په دې کتاب کښې د يوسفزۍ او قندهارۍ دواړو لغاتو پوهه حاصلولې شی کوم چې ده ته په نورو کتابونو کښې هم مدد ورکولې شی

د مزيد تفصيل دپاره په اول جلد کښې مقدمه ضرور اوګورئ

كتاب النكاح

(دا) کتاب د نکاح (داحکامو په بيان کښې) دي.

تشريح:- په دې کې ا ختلاف دې دنکاح لفظ داصل وضع اعتبار سره عقد لپاره دې يا وطی لپاره، په دې سلسله کې دعلماؤ درې قولونه دی.

① دحضرات شوافع قول اصح او د حضرات مالکيه راجح مذهب دادې چې لفظ دنکاح په عقد کې حقيقت دې او وطی کې هم مجاز ده. ② دحضرات حنفيه مسلك دادې چې لفظ دنکاح د وطی په معنی کې حقيقت دې او په عقد کې مجاز ،د حضرات شوافعو نه هم دا يو روايت دې .③ دريم قول دادې لفظ دنکاح وطی او عقد دواړو لپاره علی السواء استعماليږی .اودواړوکې بالاشتراك حقيقت دې
حنابله کې قاضی ابويعلی هم دا اختيارکړې دې،شوافع نه هم يو روايت هم دا نقل شوې دې او حافظ ابوالقاسم زجاجی هم ددې تائيد کړې دې.

نکاح باب د عباداتو څخه دې يا مباحاتوڅخه ؟*دې نه روسته په دې کې اختلاف دې چې نکاح آيا په باب دعباداتو کې ګڼه دې يا مباحاتو کې ؟ حضرات حنفيه او حنابله په نيز داپه عبادات کې شامل دی . او حضرات شوافع دا په مباحات کې شميری .

دمالکيه نه دواړه قولونه منقول دی . يو دا چې نکاح ((اقوات * کې نه ده ، «قوت» هغه شی ته وئيلې شی چې دهغې نه بغير ژوند تيرول مشکل وی او نکاح داسې شی دې چې ددې نه بغير ژوند مشکل دی ، دوهم قول دادې نکاح دتفکهات دقبيل نه ده او دفواکه شان داوی که استعمال شی نو ډيره ښه ، که نه وی نو هيڅ حرج نشته.

تخلی للنوافل افضل دی يا نکاح؟*بيا په دې کې اختلاف دې چې نکاح کول سنت دی يا واجب ؟ دجمهور علماء کرام مسلك دادې چې نکاح کول سنت دی ، اود داود ظاهری رحمه الله ، علامه ابن حزم رحمه الله اوامام احمد بن حنبل رحمه الله يو قول دادې چې نکاح کول واجب دی .

دا اختلاف دعامو حالاتو په اعتبار سره دې ، کله چې انسان ته په زنا وغيره کې داخته کيدو ويره نه وی ، که ددې ويره وی نو «عندالتوقان» بيا دټولو لپاره نکاح کول واجب دی . البته حضرات شوافع په دې صورت کې هم دوجوب قائل نه دی ، بلکه هغوی ورته صرف مستحب وائی .

چه کوم حضرات دوجوب نکاح قائل دی لکه څنګه چهد داود ظاهری رحمه الله وغيره مذهب دې
هغوی دقران عظيم الشان آيت مبارك ((فَانْكِحُوْا مَا طَابَ لَكُمْ مِّنَ النِّسَآءِ)) نه استدلال کوی . چې ((فَانْكِحُوْا)) دامر صيغه ده ، داشان په حديث کې «تزوجوالولودلودودفانی مکاثربکم الامم» کې واردشوی دی او په دې کې هم «تزوجو» دامر صيغه ده.داشان په بخاری شريف کې يو حديث رازی ، ددې په آخر کې دې چې «فمن رغب تن سنق فليس منی» ، ددې نه هم وجوب ثابتيږی .

ليکن جمهور عالمان فرمائی چې دا دلائل دوجوب لپاره کافی نه دی ، آيت کريمه چې ((فَانْكِحُوْا)) دامر صيغه دې ليکن امر هر ځاې کې دوجوب لپاره نه رازی ،د آيت کريمه سياق وسباق هم په دې باندې دلالت کوی چې نکاح واجب نه ده،داشان «تزوجوالولواد الودود» ، کې دامر صيغه خوده ليکن مخکې چې په «مکاثر بکم الامم» سره کوم علت بيان فرمائيلې دې ،دې نه متبادر هم دا کيږی چې وجوب لره بيانول مقصود نه دې.

او «من رغب عن سنق فليس منی» دهغه سړی لپاره بيان فرمائيلې شوی دی چې د حضرت نبی کريم دسنتومبارك نه

اعراض اوکړي ، بیاهم که یوسړي دسنت نه اعراض نه کوی اوهغه نکاح صرف په دې وجه نه کوی چې ده ته دنکاح کاوه ارتیا او حاجت نشته نو دا وعید دهغه لپاره نه دې.

دشام مشهور عالم شیخ عبدالفتاح ابوغده په یوکتاب د ﴿العلماء العزاب الذين آثروالعلم على الــزواج﴾ نوم سره تحریر فرمانیلی دی ، په دې کي هغوی دهغه عالمانو مختصر حالات جمع کړی دی چې هغوی دعلمی مصروفیاتو په وجه د ازواج ارتیا محسوس نه کړو . اوپه دې کي هغوی تقریبا د شپږدیرشو (۳۶) عالمانو ذکر فرمانیلې دې چې په هغوی کي ابن تیمیه رحمه الله او علامه نووی رحمه الله پشان اساطین علم نومونه ګډ دی . ظاهره ده چې ددې اهل علم متعلق خودا نشی ونیلې کیداې چې هغوی یو واجب عمل پریښودو.

پخپله دامام بخاری رحمه الله دصنیع اوطرزنه معلومیږی چې هغه هغوی مطلقا دنکاح دوجوب قائل نه دې خکه د ((﴿فَانْكِحُوا﴾)) والآیت هغوی په ﴿باب الترغیب فی النکاح﴾ لاندې ذکرکړې دې. دې خبرې طرفته داشارې کاوه لپاره دا په وجوب باندې دال نه دې ، صرف دترغیب لپاره دې.

د نکاح د منعقد کیدو الفاظ

قَالَ النِّكَاحُ يَنْعَقِدُ بِالْإِيجَابِ وَالْقَبُولِ نکاح ترلي کیږی په ایجاب او قبول بِلَفْظَيْنِ يُعَبَّرُ بِهِمَا عَنِ الْمَاضِي یعنی په داسې دووه لفظونو په کومو چې تعبیر اوکړې شی دَ ماضی نه .

حل اللغة: ① **ایجاب** واجبول ② **الاخبار**:خبر ورکول ③ **الانشاء**: نوې پیدا کول]

تشریح:- ایجاب هغه لفظ ته وائی .کوم چې د احد المتعاقدین نه اولاً صادر شی .خکه چې دا مخاطب باندې اثبات یا نفی کي خواب واجبوی .اوکوم لفظ چې د احد المتعاقدین نه ثانیاً صادرشی .هغه ته قبول وائی . ماتن بلفظین اوفرمائیل.اودې ارخ ته ئې اشاره اوفرمائیله.چه صرف د لیکلو په ایجاب اوقبول سره نکاح نه منعقد کیږی .هم دا قول د ائمه ثلاثه رحمهم الله دې خکه چې لیکلی شوی ایجاب اوقبول ته نقوش وائی . لفظ ورته نه وائی .

لِأَنَّ الصِّيغَةَ وَإِنْ كَانَتْ لِلْإِخْبَارِ وَضْعًا خکه چې صیغه (ماضی) اګر چې مقررشوې دَ اخبار دَ پاره ده فَقَدْ جُعِلَتْ لِلْإِنْشَاءِ شَرْعًا دَفْعًا لِلْحَاجَةِ خوبیا دَ انشاء دَ پاره اوګرخولې شوه شرعاً دَ ارتیا لرې کاوه دَ پاره .

تشریح:- په دې عبارت سره د دلیل په صورت کي د اشکال خواب ورکوی حاصل د اشکال دا دې.چه نکاح د انشاء د قبیلې ځنې ده.او انشاء وائی [اثبات مالم یکن ثابتا] ته یعنی کوم شی چې ثابت نه وو.هغه ثابتول.او ،حدوث امر فی الحال، ته.یعنی په زمانه موجوده کي یو امر د عدم نه وجود ته راوستل.نود نکاح انعقاد به داسې لفظ ته محتاج وی .چه صراحة په دې معنی باندې دلالت اوکړی .او په لغت کي داسې لفظ نشته چه صراحتاً په ،حدوث امر فی الحال، باندې دلالت اوکړی .خکه چې ماضی خو په تیره شوې باندې دلالت کوی .او مضارع چې ځنګه په حال باندې دلالت کوی .دغه ډول په استقبال باندې هم دلالت کوی .نود مضارع دلالت به په حال باندې صریحی نه وی .نو اوس به ایجاب اوقبول د ماضی په صیغې سره ځنګه تعبیر کولې شی .

اخواب ورکړې شو.چه د ماضی صیغه اګرچه د اخبار لپاره وضع کړې شوې ده.خود نکاح د مصلحت ارتیا پوره کاوه لپاره د انشاء په معنی کي نقل کړې شو.لکه جمله دعائیه [سقی الله ثراه]او افعال مدح لکه نعم،او ذم لکه بئس،کي چې ماضی د انشاء په معنی کي نقل کړې شو. والله اعلم

د نکاح انعقاد

وَيَنْعَقِدُ بِلَفْظَيْنِ يُعَبَّرُ بِأَحَدِهِمَا عَنِ الْمَاضِي وَبِالْآخَرِ عَنِ الْمُسْتَقْبَلِ اوترلي کیږی په داسې دوو لفظونو،چه په

دوی کي دَ یونه تعبیر اوکړې شی په ماضی ،او دَ بل نه په مستقبل، مِثْلَ أَنْ يَقُولَ زَوِّجْنِي فَيَقُولَ زَوَّجْتُكَ مثلاً څوك او فرمائی زوجنی بل او فرمائی زوجتك

تشریح:- په متن کي د مستقبل نه مراد د امر صیغه ده.حاصل داشو.چه نکاح د ماضی په صیغه اود امر په صیغه سره هم منعقد کیږی .مثلا سړی اووئیل، زما نکاح اوکړه،ښځه په خواب کي اووائی ،مانکاح اوکړله،یا ددې په عکس،نو نکاح به منعقد شی .

لِأَنَّ هٰذَا تَوْكِيلٌ بِالنِّكَاحِ وَالْوَاحِدُ يَتَوَلّٰى طَرَفَيِ النِّكَاحِ خکه چې دا د نکاح لپاره واکدار جوړول دې او یو سړې دَ دواړوطرفونه دَ نکاح واکدار جوړیدې شی عَلٰى مَا نُبَيِّنُهُ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ تَعَالٰى لکه چې مونږ به بیان کړو انشاء الله تعالی

تشریح:- خکه چې ړومبې قول ایجاب نه دې .بلکه د نکاح وکیل جوړول دی .او دوهم قول،زوجتك، ایجاب او قبول دواړه دی .او په نکاح کي ،احد المتعاقدین،ایجاب او قبول دواړه کولې شی .د خپل ارخه د اصل کیدلو،اود بل دارخه د وکیل کیدلو په وجه،د نکاح په باب کي یوسړې د ایجاب اوقبول دواړو متولی جوړیدلې شی . اګرچه د بیع په باب کي صحیح نه دی .وجه د توپیر داده.چه په بیع کي حقوق واپس کیږی وکیل ارخ ته،او په نکاح کي واپس کیږی موکل ارخ ته.نو په بیع کي د ،احد المتعاقدین،د طرفینو متولی جوړیدلو په صورت کي د یوکس مطالِب او مطالَب،مملوك اومتملك کیدل لازمیږی .اودا غیر معقول اومحال ده.اوچونکه په نکاح کي حقوق موکل ارخ ته واپس کیږی .په دې وجه دا خرابی نه لازمیږی .

د نکاح د الفاظو بیان

وَيَنْعَقِدُ بِلَفْظِ النِّكَاحِ وَالتَّزْوِيجِ وَالْهِبَةِ وَالتَّمْلِيكِ وَالصَّدَقَةِ او ترلي کیږی په لفظ دَ نکاح،او تزویج،او هبه او تملیك او صدقې،

حل اللغة: ① **التزويج** وادهٔ کول ② **التمليك** مالك جوړول ③ **الضم** یوخائې کول]

تشریح:- مصنف رحمه الله په دې عبارت کي د نکاح الفاظ بیان کړی دی .د احنافو رحمهم الله په نیز په متن کي ذکرشوی تولو الفاظوسره نکاح منعقد کیږی .صاحب د شرح وقایه رحمه الله قاعده بیان کړې ده.چه هرهغه لفظ چې د [تملك عين فى الحال] لپاره وضع شوې دې په هغې سره نکاح منعق۲د کیږی .

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللّٰهُ لَا يَنْعَقِدُ إِلَّا بِلَفْظِ النِّكَاحِ وَالتَّزْوِيجِ امام شافعی رحمه الله فرمائی چې نهٔ ترلي کیږی مګر په لفظ دَ نکاح او دَ تزویج

تشریح:- امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه صرف په دوی (دوه) لفظونو(نکاح او تزویج) سره نکاح منعقد کیږی .

لِأَنَّ التَّمْلِيكَ لَيْسَ حَقِيقَةً فِيهِ وَلَا مَجَازًا عَنْهُ لِأَنَّ التَّزْوِيجَ لِلتَّلْفِيقِ وَالنِّكَاحَ لِلضَّمِّ خکه چې تملیك په نکاح کي نهٔ حقیقت دې او نه مجاز دې خکه چې تزویج دَ پاره دَ تلفیق (انختلو)او نکاح دَ پاره دَ ضم (یوځائې دپاره)دې وَلَا ضَمَّ وَلَا ازْدِوَاجَ بَيْنَ الْمَالِكِ وَالْمَمْلُوكَةِ أَصْلًا اودَ مالك او مملوك په مینځ کي نه ضم وی او نه ازدواج.

تشریح:- د امام شافعی رحمه الله د دلیل حاصل دادې.چه لفظ په کومه معنی کي مستعمل وی .یابه حقیقت وی ،او یا به مجاز وی .او لفظ د تملیك ، هبه، او صدقه د نکاح په معنی کي نه حقیقت دی او نه مجاز دی .حقیقت خو په دې وجه نه دې.چه د نکاح حقیقی معنی ، ضم، کول دی .اود ،تزویج،حقیقی معنی ،تلفیق، ده په تملیك اوددې پشان(د نورو لفظونو په) معنی کي دا معنی موجود نه ده.او مجاز په دې وجه نه دې.چه د مالك او مملوك په مینځ کي تباین وی . او،احد المتباینین، د آخر لپاره مجاز نشی جوړیدلې.د علاقهٔ د نه کیدلو په وجه.

وَلَنَا أَنَّ التَّمْلِيكَ سَبَبٌ لِمِلْكِ الْمُتْعَةِ فِي مَحَلِّهَا بِوَاسِطَةِ مِلْكِ الرَّقَبَةِ زمونږ دلیل دا دې چې تملیك دَ ملك متعه سبب دې

محل متعه كي په ذريعه دَ ملك رقبه. وَهُوَالثَّابِتُ بِالنِّكَاحِ وَالسَّبَبِيَّةُ طَرِيقُ الْمَجَازِاو دا ثابت دي دَ نكاح نه او سببيت دَ مجاز يوه طريقه ده.

تشريح:- د احنافو ﷭ د دليل حاصل دادي چه تمليك وغيره لفظونه د نكاح په معنى كي مجازاً مستعمل دى .د سببيت د علاقې په وجه.خكه چي تمليك د ملك رقبه په واسطي سره د ملك متعه سبب دي د متعه په محل كي ،مثلاً كه څوك سړي د يوې وينځي د رقبه مالك شي .نود رقبه يعنى د ذات په ضمن كي ددي د متعه هم مالك جوړيږى .او ملك متعه حاصليږى .په لفظ د نكاح سره.نو گويا لفظ د تمليك سبب شو.او لفظ د نكاح مسبب،او اصول دادى .چه سبب وئيل،او مسبب مراد اخستل مجازاً درست دى .اگرچه ددې په عكس درست نه دى .نو تمليك وغيره الفاظوسره نكاح مراد اخستلې شى .

په لفظ د بيع سره د نكاح انعقاد

وَيَنْعَقِدُ بِلَفْظِ الْبَيْعِ هُوَالصَّحِيحُ لِوُجُودِطَرِيقِ الْمَجَازِاو ترلې كيږى په لفظ دَ بيع،دا صحيح ده دَ مجاز دَ طريقې د وجود په وجه

حل اللغة: ① الاباحة مباح كول ② الاحلال حلال كول،جائز كول ③ الاعارة په خواس سره يو شى وركول]

تشريح:- د اصح قول په بناء باندې د بيع په لفظ سره نكاح منعقد كيږى .ابوبكر اعمش ﷫ فرمائى .چه په دې سره نه منعقد كيږى .وجه داده.چه لفظ د بيع مخصوص ده، د،تمليك مال بالمال، دپاره.او مملوك بالنكاح مال نه دې خكه به د نكاح انعقاد نه وى .

د قول صحيح وجه داده.چه دلته كي هم طريق مجاز موجود ده.په دې طريقه چې بيع د داسې ملك موجب دې چه د ملك متعه سبب دى.خكه چې هركله يوكس وينځه خرڅه كړه.نو مشترى د رقبه په ضمن كي ددې وينځې د متعه هم مالك شو.اوددې وينځې سره د خدمت نه علاوه وطى هم حلاله ده.په دې شرط چې څه بله وجه د حرمت نه وى .

وَلَا يَنْعَقِدُ بِلَفْظِ الْإِجَارَةِ فِي الصَّحِيحِ لِأَنَّهُ لَيْسَ بِسَبَبٍ لِمِلْكِ الْمُتْعَةِاو نه ترلې كيږى په لفظ دَ اجارې، په صحيح قول كي خكه چي دا د ملك متعه سبب نه دى وَلَا بِلَفْظِ الْإِبَاحَةِ وَالْإِحْلَالِ وَالْإِعَارَةِ لِمَا قُلْنَا او نه ترلې كيږى په لفظ دَ اباحت او احلال او اعاره،لكه چي موږ وئيلي دى ،

تشريح:- د اجاره په لفظ سره د صحيح قول په بناء باندې نكاح نه منعقد كيږى .امام كرخى ﷫ فرمائى .چه منعقد كيږى .ددې وجه دوى دا بيان كړې ده.چه د تمليك اجاره منفعت دې.او ملك متعه هم منفعت دې.خو موږ خواب وركوو.چه ملك متعه د اجاره څنې نه ده.نوكه وينځه د خدمت لپاره واخستلې شى .نودې وينځې سره به د مستاجر لپاره وطى هم حلاله وى .د قول صحيح دليل دادې.چه اجاره د ملك متعه سبب نه دې.نود سببيت علاقه د نه كيدلو په وجه طريق مجاز موجود نشو.

په لفظ د اباحت، اعلال، اعاره سره هم نكاح نه منعقد كيږى .هم دا وجه ده.چه دا الفاظ هم د ملك متعه سبب نه دى .

وَلَا بِلَفْظِ الْوَصِيَّةِ لِأَنَّهَا تُوجِبُ الْمِلْكَ مُضَافًا إِلَى مَا بَعْدَ الْمَوْتِ او نه په لفظ دَ وصيت، خكه چي دا داسې ملك واجبوى د كوم نسبت چي كيږى .دمرګ نه روسته (زمانې) ارخ ته .

تشريح:- په لفظ د وصيت سره هم نكاح نه معقد كيږى .خكه چي وصيت اگرچه موجب د ملك دې.خود داسې ملك موجب دې چه ،مابعد الموت، به حاصليږى .اود انعقاد نكاح لپاره داسې ملك ضرورى دې.چه فى الحال موجود وى .

د نكاح شرائط،اود ګواهانو صفات

قَالَ وَلَا يَنْعَقِدُ نِكَاحُ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا بِحُضُورِ شَاهِدَيْنِ حُرَّيْنِ عَاقِلَيْنِ بَالِغَيْنِ مُسْلِمَيْنِ رَجُلَيْنِ أَوْ رَجُلٍ وَامْرَأَتَيْنِ عُدُولًا كَانُوا أَوْغَيْرَ عُدُولٍ أَوْ مَحْدُودِينَ فِي الْقَذْفِ اويا دَ يو سړى او دوو ښځو ،كه عادلان وى او كه غير عادلان او يا په تهمت لګولو كي پرې حد جارى شوې وى . قَالَ رضى الله عنه اعْلَمْ أَنَّ الشَّهَادَةَ شَرْطٌ فِي بَابِ النِّكَاحِ علامه مرغينانى فرمائى پوهه شه ،چه شهادت شرط دې په باب دَ نكاح كي لقوله عليه الصلاة والسلام { لَا نِكَاحَ إِلَّا بِشُهُودٍ } (١) خكه چي دَ نبى كريم ﷺ ارشاد دې چي نكاح نشته مگر په ګواهانو، وَهُوَحُجَّةٌ عَلَى مَالِكٍ فِي اشْتِرَاطِ الْإِعْلَانِ دُونَ الشَّهَادَةِاو دا حجت دې په امام مالك ﷫ په شرط كاوه دَ اعلان كي نه د شهادت كي ، وَلَا بُدَّ مِنْ اعْتِبَارِ الْحُرِّيَّةِ فِيهِمَا لِأَنَّ الْعَبْدَ لَا شَهَادَةَ لَهُ لِعَدَمِ الْوِلَايَةِ او ضرورى دې اعتبار دَ حريت په شهادت كي خكه چې دَ غلام دَ پاره شهادت نشته خكه چې دده ولايت نشته، وَلَا بُدَّ مِنْ اعْتِبَارِ الْعَقْلِ وَالْبُلُوغِ لِأَنَّهُ لَا وِلَايَةَ بِدُونِهِمَا اوضرورى دې اعتبار دَ عقل او دَ بالغ كيدوخكه چې ددې دوارو نه بغير دَ ولايت نشته وَلَا بُدَّ مِنْ اعْتِبَارِ الْإِسْلَامِ فِي أَنْكِحَةِ الْمُسْلِمِينَ لِأَنَّهُ لَا شَهَادَةَ لِلْكَافِرِ عَلَى الْمُسْلِمِ او ضرورى دې اعتبار دَ اسلام دَ مسلمانانو په نكاحونو كي .خكه چې په مسلمان دَ كافر شهادت نشته، وَلَا يُشْتَرَطُ وَصْفُ الذُّكُورَةِ حَتَّى يَنْعَقِدَ بِحُضُورِ رَجُلٍ وَامْرَأَتَيْنِ او نه دې شرط صفت د نارينه والى ، تر دې چې ترلې كيږى نكاح په حضور دَ يو سړى او دوو ښځو

حل اللغة: ① المحدود في القذف محدود في القذف هغه چاته وائى چې په چا باندې د زنا الزام اولګوى او بيا په څلورو ګواهانوسره هغه ثابته نكړې شى او دهغې په سزا كي ورته اتيا كوړې وركړې شى . ② الجريمة جرم ③ ثمرة ميوه، فائده ④ العميان جمع د اعمى ده معنى ئې ده ړوند]

تشريح:- ددې ځائې نه مصنف ﷫ د نكاح شرط بيانوى .فرمائى .چه په نكاح كي شهادت شرط دې.امام مالك ﷫ فرمائى .چه اعلان شرط دې شهادت شرط نه دې.امام مالك ﷫ په استدلال كي حديث[أعلنوا النكاح ولو بالدف] ذكر كړې دې.يعنى د نكاح اعلان كوئ.اگرچه په دف سره وى .احنافو ﷭ په استدلال كي حديث[لانكاح إلا بشهود] پيش كړې دې.يعنى بغير د ګواهانو نه منعقد كيږى .د امام مالك ﷫ د پيش كړې شوى حديث ځواب دادې.چه دا حديث د اعلان په وجوب دلالت كوى .خود اعلان په شرط كيدلو باندې نه كوى .

ددې نه روسته صاحب د كتاب ﷫ د ګواهانو يوڅو صفات بيان كړى دى .اول دا چه د دوارو آزاد كيدل ضرورى دى .خكه چې د شهادت اهل به هغه كس وى .چاته چې د ولايت حق حاصل وى .اوچونكه غلام ته په خپل ذات باندې د ولايت حق حاصل نه وى .نو په غير باندې به هم د ولايت حق حاصل نه وى .ولايت وائى .[تنفيذ القول على الغير] ته. دوهم دا چې دواړه ګواهان عاقل بالغ وى .خكه چې ددې دوارو څيزونو نه بغير د ولايت حق نه حاصليږى .نود شهادت اهل به هم نه وى .دريم داچه د مسلمانانو په نكاح كي دګواهانو مسلمان كيدل ضرورى دى .دليل دادې.چه د هيڅ مسلمان خلاف د كافرشهادت معتبر نه دې.د قرآن آيت ((وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا)) (النساء:١٤١) په وجه د احنافو ﷭ په نيز د ګواهانو سړى كيدل ضرورى نه دى .بلكه يو سړې او دوې [دوه] ښځې هم ګواهان جوړيدلى شى .

وَفِيهِ خِلَافُ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى وَسَتَعْرِفُ فِي الشَّهَادَاتِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى او په دې كي دَ امام شافعى ﷫ اختلاف دې كوم چې به عنقريب په كتاب الشهادات كي معلوم شى انشاء الله تعالى . وَلَا تُشْتَرَطُ الْعَدَالَةُ حَتَّى يَنْعَقِدَ بِحَضْرَةِ الْفَاسِقَيْنِ عِنْدَنَااود عدالت شرط هم نه دې لګولې شوې .نو زموږ په نيز به د دوې [دوه] فاسقانو په

---

١) غربه الزيلعى ﷫ بهذا اللفظ ثم نقل عدة أحاديث فمنها حديث عائشة ﵂ قالت قال رسول الله ﷺ لا نكاح إلا بولى وشاهدى عدل،وماكان من نكاح على غير ذلك فهو باطل فإن تشاجروا فالسلطان ولى من لا ولى له) أخرجه ابن حبان فى صحيحه فى النوع الثامن والتسعين من القسم الأول) نصب الراية(٢١٣/٣)_

موجودګئ کي نکاح منعقد کيږی. خِلَافًا لِلشَّافِعِيِّ رحمه الله لَهُ أَنَّ الشَّهَادَةَ مِنْ بَابِ الْكَرَامَةِ وَالْفَاسِقُ مِنْ أَهْلِ الْإِهَانَةِ
په خلاف د امام شافعی رحمه الله ددوی دلیل دادي چه شهادت د باب کرامت څخه دي او فاسق د اهل اهانت والا خلکو څخه دي.

تشريح:- البته د امام شافعی رحمه الله اختلاف دي دي فرمانی چه په نکاح کي د سړو سره د ښځو ګواهی نشی قبلیدلی، تفصیل به په كتاب الشهادات کي بیان کړو. د عدالت په شرط لګولو کي اختلاف دي. د احنافو رحمهم الله مذهب دادي چه د شاهدینو عدالت شرط نه دي، امام شافعی رحمه الله عدالت د ګواهانو لپاره شرط ګرځوی. د امام شافعی رحمه الله دلیل دادي چه شهادت د باب کرامت څخه دي. د نبی کریم ﷺ د قول [أكرموا الشهود] په وجه، یعنی د ګواهانو اکرام کوئ. ددي حدیث نه معلومه شوه، چه ګواهان اکرام قابل دی. او فاسقان د اهانت لائق دی. نو فاسق ګواه نه جوړولو سره ددوی اهانت کول پکار دی. نو په ګواه جوړولو سره به ددوی اکرام نشی کولی.

وَلَنَا أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْوِلَايَةِ فَيَكُونُ مِنْ أَهْلِ الشَّهَادَةِ او زموږ دلیل دادي، چه فاسق د اهل ولایت څخه دي نو د اهل شهادت څخه به هم وی. وَهَذَا لِأَنَّهُ لَمَّا لَمْ يُحْرَمِ الْوِلَايَةَ عَلَى نَفْسِهِ لِإِسْلَامِهِ لَا يُحْرَمُ عَلَى غَيْرِهِ او دا خبره په دي وجه ده. چه هرکله فاسق پخپل ذات باندي د ولی کیدلو نه محرومه نکړي شو. د مسلمان کیدلو په وجه. نو په غیر به د ولی کیدلو نه هم نه محروم کیږی. لِأَنَّهُ مِنْ جِنْسِهِ وَلِأَنَّهُ صَلَحَ مُقَلِّدًا فَيَصْلُحُ مُقَلِّدًا ځکه چي دا غیر هم دده هم جنس دي. او ځکه چي فاسق صلاحیت لري. چه بل ته غاړه کیږدي واچوی. نو ځان ته هم غاړه کیږدي اچونکي جوړیدي شی. وَكَذَا شَاهِدًا وَالْمَحْدُودُ فِي الْقَذْفِ مِنْ أَهْلِ الْوِلَايَةِ فَيَكُونُ مِنْ أَهْلِ الشَّهَادَةِ تَحَمُّلًا او هم دغه ډول شاهد هم کیدای شی. او محدود فی القذف د اهل ولایت څخه دي. نو د اهل شهادت څخه به هم وی. د تحمل په طور. وَإِنَّمَا الْفَائِتُ ثَمَرَةُ الْأَدَاءِ بِالنَّهْيِ لِجَرِيمَتِهِ فَلَا يُبَالِي بِفَوَاتِهِ او فوت کیدل ثمره د اداء ده. د مخالفت په وجه. چه دا دده دمجرم کیدلو په وجه دی. او د ادا فوت کیدلو لحاظ نه دي کړي شوي كَمَا فِي شَهَادَةِ الْعُمْيَانِ وَابْنَيِ الْعَاقِدَيْنِ لکه څنګه چي د ړندو په ګواهئ کي او د عاقدینو د ځامنو په ګواهئ کي.

تشريح:- د احنافو رحمهم الله دلیل دادي چه فاسق د اهل ولایت څخه دي. نو د اهل شهادت څخه به هم وی. او فاسق په اهل ولایت کي کیدل ځکه دی. چه شریعت دي د مسلمان کیدلو په وجه په خپل ځان باندي د ولایت نه نه دي محروم کړي. نو په غیر باندي به هم د ولایت نه نشي محروم کیدلي. ځکه چي دا غیر هم د مسلمان کیدلو په وجه دده هم جنس دي.

د دوهم دلیل حاصل دادي، چه فاسق حاکم جوړیدلي شی. او د حاکم لپاره جائز دی. چه دي څوك قاضی جوړ کړی. او فاسق حاکم چي هرکله بل څوك قاضی جوړولي شی. نو په خپله هم قاضی جوړیدلي شی. او هرکله چي قاضی جوړیدلي شی. نو شاهد هم جوړیدلي شی. ځکه چي شهادت او قضاء دواړه د یو باب څخه دی. ځکه چي په دواړو کي د [تنفيذ الحكم على الغير] معنی موجود ده.

کوم کس ته چي حدقذف لګولي شوي وی. هغه هم چونکه د اهل ولایت څخه دي. نو د اهل شهادت والو څخه به هم وی. خو دا کس د تحمل شهادت (یعنی د شهادت اوچتولو) اهل دي. د شهادت ادا کاوه اهل نه دي. یعنی د محدود فی القذف، په موجودګئ کي نکاح منعقد کیږی. ځکه چي په نکاح کي تحمل شهادت کافی دي. خو که کله د قضاء په مجلس کي د ګواهی ورکولو اړتیا راپیښ شی. نو دده ګواهی به نه قبلیږی. د آیت (وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا) په وجه، یعنی ددوی ګواهی کله هم مه قبلوئ.

دا بالکل داسي ده. لکه چي د دوي [دوه] ړندو یا د عاقدینو د دوي [دوه] ځامنو په موجودګئ کي نکاح منعقد کیږی. ځکه چي دوی د تحمل شهادت اهل دی. خو د ړندو ګواهی، او د عاقدینو د ځامنو ګواهی د پلار په حق کي نه قبلیږی. خو که خلاف ګواهی ورکړی. نو د دوی ګواهی به هم د پلار په خلاف قبلیږی.

د ذمیانو ګواهی

قَالَ وَإِنْ تَزَوَّجَ مُسْلِمٌ ذِمِّيَّةً بِشَهَادَةِ ذِمِّيَّيْنِ جَازَ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رحمهما الله (1) که چا مسلمان د یوي ذمیه ښځي، نکاح او کړه په شهادت د دوو ذمیانو نو جائز ده په نزد د امام ابوحنیفه او ابویوسف رحمهما الله. وَقَالَ مُحَمَّدٌ وَزُفَرُ رحمهما الله لَا يَجُوزُ لِأَنَّ السَّمَاعَ فِي النِّكَاحِ شَهَادَةٌ او امام محمد رحمه الله او زفر رحمه الله فرمائی چي جائز نه ده، ځکه چي آوریدل په نکاح کي شهادت دي وَلَا شَهَادَةَ لِلْكَافِرِ عَلَى الْمُسْلِمِ فَكَأَنَّهُمَا لَمْ يَسْمَعَا كَلَامَ الْمُسْلِمِ او د کافر شهادت د مسلمان خلاف معتبر نه دي، نو ګویا دوی د مسلمان کلام آوریدلي نه دي.

حل اللغة: ① ذی خطر. قابل عزت ② سماع. اوریدل۔

تشريح:- په تیره شوي مسئله کي د شاهدینو لپاره مسلمان کیدل شرط اوخودلی شو. دا مسئله هم په هغي متفرع ده. ذمی هغه کافر خلګ دی. چه دوی په اسلامی ملك کي په فرمانبرداری او ذمه داری سره اوسیږی که هندو وی. او که یهودی یا نصرانی وی. خو په متن کي د ذمی نه مراد اهل کتاب دی. که یهودی وی او که نصرانی وی. ځکه چي د مسلمان نکاح صرف کتابیه سره جائز ده. غیرکتابیه سره جائز نه ده.

د متن په مسئله کي اختلاف دي شیخین رحمهما الله د جواز قائل دی. امام محمد او زفر رحمهما الله د جواز قائل نه دی. د امام محمد او د زفر رحمهما الله دلیل دادي، چه په نکاح کي د ایجاب اوقبول اوریدلو نوم شهادت دي. او د کافر شهادت د مسلمان په خلاف معتبر نه دي. نو ګویا ذمیانو د مسلمان کلام اوریدلي هم نه دي حاصل دا چه دي دواړه حضراتو سماع قیاس کړه په عدم سماع باندي. او هرکله چي ایجاب اوقبول ئې اوریدلي نه دي نو شهادت هم موجود نشو. نو نکاح به هم منعقد نه وی.

وَلَهُمَا أَنَّ الشَّهَادَةَ شُرِطَتْ فِي النِّكَاحِ اعْتِبَارًا لِإِثْبَاتِ الْمِلْكِ د شیخینو دلیل دا دي چي شهادت شرط شوي دي په نکاح کي د ملك بضعه ثابتولو په اعتبار باندي لِوُرُودِهِ عَلَى مَحَلٍّ ذِي خَطَرٍ لَا عَلَى اعْتِبَارِ وُجُوبِ الْمَهْرِ په ذی عظمت محل د ورود د ملك په وجه. نه چي د وجوب د مهر په اعتبار. إِذْ لَا شَهَادَةَ تُشْتَرَطُ فِي لُزُومِ الْمَالِ وَهُمَا شَاهِدَانِ عَلَيْهَا ځکه چي په لزوم د مال کي شهادت شرط نه دي او دغه دواړه ذمیان د ذمیه خلاف ګواهان دي بِخِلَافِ مَا إِذَا لَمْ يَسْمَعَا كَلَامَ الزَّوْجِ لِأَنَّ الْعَقْدَ يَنْعَقِدُ بِكَلَامَيْهِمَا په خلاف د هغي صورت نه کله چي دواړو ګواهانو د زوج خبره آو ریدلي نه وی، ځکه چي عقد د دواړو په کلام، تړلي کیږی. وَالشَّهَادَةُ شُرِطَتْ عَلَى الْعَقْدِ او شهادت په عقد مشروط دي.

تشريح:- د شیخینو رحمهما الله د دلیل حاصل دادي چه په نکاح کي دوي [دوه] شیان (څیزونه) دی. یو خو دا چه ملك بضع د خاوند لپاره ثابتیږی. دوهم دا چه د ښځي لپاره په خاوند باندي مال مهر واجبیږی. دا خبره منلي شوي ده. چه شهادت د داسي شي د پاره وی. چه هغه د احترام قابل وی. او بضع د احترام قابل ده. د مال په لزوم کي هیڅ احترام او عظمت نشته. تردي که د نکاح په وخت کي د مال ذکر او نکړي شي. بیا هم نکاح منعقد کیږی. ددي تمهید نه دا خبره ثابته شوه. چه په نکاح کي ګواهی، ملك بضع على الزوجه. د خاوند لپاره ثابتولو لپاره ده. په خاوند باندي د مال واجبولو لپاره نه ده. نو معلومه شوه چه دا ګواهی د مسلمان خاوند په حق کي او د ذمیه ښځي په خلاف ده. ځکه چي د کافر ګواهی د مسلمان په حق کي قبلولي شي اګرچه په خلاف نه قبلیږی. نو د دوي [دوه] ذمیانو په ګواهئ سره دا نکاح منعقد کیږی. د امام محمد اود.

1) القول الراجح هو قول الشيخين رحمهما الله كذا في الخانية (۱۵۶/۱) وفتح القدير (۱۱٤/۳) ورد المحتار (۲۹۷/۲) والهندية (۲۶۷/۱) نقلاً عن القول الراجح (۲٤۳/۱)۔

امام زفر ﷫ د دلیل ځواب دادې چه سماع په عدم سماع باندې قیاس کول، قیاس مع الفارق دی. چه ددې هیڅ اعتبار نشته والله اعلم بالصواب.

د ایجاب اوقبول په وخت د ګواهانو موجودګي

قَالَ وَمَنْ أَمَرَ رَجُلًا بِأَنْ يُزَوِّجَ ابْنَتَهُ الصَّغِيرَةَ فَزَوَّجَهَا یو سړی چا بل سړی ته حکم او کړو چې دَ ده دَ نا بالغې لور نکاح او کړه نو هغهٔ يې نکاح او کړو وَالْأَبُ حَاضِرٌ بِشَهَادَةِ رَجُلٍ وَاحِدٍ سِوَاهُمَا جَازَ النِّكَاحُ په داسې حال کې چې پلارې حاضردې صرف دَ یو سړي په ګواهی، دَ واکدار او پلار نه علاوه نو نکاح جائز دې لِأَنَّ الْأَبَ يُجْعَلُ مُبَاشِرًا لِلْعَقْدِ لِاتِّحَادِ الْمَجْلِسِ ځکه چې پلار به عاقد دَ نکاح مقرر شی دَ اتحاد دَ مجلس په وجه وَيَكُونُ الْوَكِيلُ سَفِيرًا وَمُعَبِّرًا فَيَبْقَى الْمُزَوِّجُ شَاهِدًا نو واکدار به محض سفیر او معبروی نو مزوج به شاهد وی ،

حل اللغة: ① مباشر ګډون کونکې ② محضر حضور)

تشریح:- دا مسئله په دې باندې متفرع ده چه د نکاح د جواز لپاره دوې (دوه) ګواهان کیدل ضروری دی. که ددې نه کم وی. نو نکاح به نه منعقد کیږي. که یوکس د خپلې صغیرې لور د نکاح لپاره څوك سړې وکیل جوړ کړو. اوس دې وکیل د یوګواه په موجودګۍ کې ددې صغیرې نکاح اوکړه. اوس به کتلې شی. چه د انجلی پلار د نکاح په دې مجلس کې موجود دې او که موجود نه دې. که موجود وی. نو پلار به عاقد دنکاح منلې شی. او وکیل به دوهم ګواه منلې شی. ځکه چې په نکاح کې حقوق د نکاح موکل اړخ ته واپس کیږی. وکیل خو صرف سفیر محض او الفاظ نقل کونکې وی. نو اوس دَ عاقد یعنی د پلار نه علاوه دوې (دوه) ګواهان موجود شو. نو نکاح صحیح شوه.

وَإِنْ كَانَ الْأَبُ غَائِبًا لَمْ يَجُزْ او که پلار غائب وه نو نکاح به جائز نه وی ځکه چې مجلس مختلف دې، نو پلار له عاقد دَ نکاح مقرر کول ممکن نه دی ، لِأَنَّ الْمَجْلِسَ مُخْتَلِفٌ فَلَا يُمْكِنُ أَنْ يُجْعَلَ الْأَبُ مُبَاشِرًا وَعَلَى هَذَا إِذَا زَوَّجَ الْأَبُ ابْنَتَهُ الْبَالِغَةَ بِمَحْضَرِ شَاهِدٍ وَاحِدٍ إِنْ كَانَتْ حَاضِرَةً جَازَ او په دې اصل باندې ده کله چې پلار دَ خپلې بالغې لور نکاح اوکړو صرف دَ یو ګواه په موجود ګی کې نو که بالغه لور موجوده وَه نو جائز دې وَإِنْ كَانَتْ غَائِبَةً لَا يَجُوزُ او که غائبه وَه نو جائز به نهٔ وی .

تشریح:- او که پلار د نکاح په مجلس کې موجود نه وی. نود مجلس د اختلاف په وجه پلار عاقد د نکاح ګرځول ممکن پاتې نشو. نو وکیل به عاقد وی. په دې صورت کې صرف یو ګواه پاته پاتې شو. په دې وجه به نکاح منعقد نه وی.

ٲ دغه ډول دویمه مسئله ده چه پلار د یو ګواه په موجودګۍ کې د خپلې بالغې لور نکاح اوکړه. اوس که انجلی د نکاح په مجلس کې موجوده وی. نو نکاح به درست وی. په دې طریقه چې انجلی به عاقد او پلار به دوهم ګواه جوړولې شی. او که انجلی د نکاح په مجلس کې موجوده نه وی. نو په دې صورت کې انجلی عاقده ګرځول ممکن نه دی. او پلار به عاقد وی. اوس صرف یو ګواه پاته پاتې شو. په دې وجه نکاح درست نه ده.

ٲ صرف د څلورو ښځو ګواهی بغیر دسړي نه جائز نه ده. (قاضی خان) د ابن حزم ظاهری په نیز جائز ده. د دواړه ګواهانو لپاره د عاقدینو کلام په یو وخت کې اوریدل شرط دی. که یوګواه ایجاب اوقبول واوریدل، بیا ئې دوهم ګواه ته واوړول. یا بل یوکس لاړو. او ګواه ته ئې واوړول. نو جائز نه ده. د چاړا، او ګونګی ګواهی په دې شرط چې اوریدلې شی. جائز ده. د اوده شوی ، اود بالکل کڼ ګواهی جائز نه ده. د ګواهانو اوریدلو سره پوهیدل هم شرط دی. هم دا صحیح ده. د نشې په حالت کې ګواهی جائز ده. خو په دې شرط چې پوهیږی. اګرچه د هوش نه روسته یاده نه وی. که د الله او رسول ﷺ په ګواهۍ باندې نکاح اوکړی ، نو جائز نه ده. یوې ښځې د فلانی سړی په نکاح کې ځان ورکړلو. یا ولی او یا فضولی نکاح اوکړه. او فلانی

سړې غائب دې. د هغه د اړخه یو فضولی نکاح قبول کړه او ګواهانو واوریدله. بیا ئې دې سړی ته خبر ورکړلو. او هغه اجازت ورکړو. حالانکه دغه وخت ګواهان نشته. نو جائز ده.

حاصل داچه د ایجاب اوقبول په وخت د ګواهانو حاضریدل شرط دی. اوکه د ایجاب اوقبول په وخت ګواهان نه وو. بیا کله چې سړی اجازت ورکړو. دغه وخت ګواهان حاضر وی. نو عقد به جائز نه وی. (البدائع) په نکاح کې شرط خیار، خیار رویت، خیار عیب د هیڅ چا لپاره ثابت نه دې. بلکه نکاح به جائز اوشرط به باطل وی. دغه ډول که ښائسته کیدل، یا باکره کیدل، یا تندرست کیدل شرط اوګرځولې شو نو نکاح به جائز وی. او هیڅ شرط به ثابت نه وی. والله اعلم.

فصل في بيان المحرمات

فصل دې د هغه ښځو (په بیان کښې کومې) چې حرامې شوی دی

د محرمه کیدلو اسباب او ددې اقسام

قَالَ فرمائی صاحب د قدوری لَا يَحِلُّ لِلرَّجُلِ جائز نه دی لپاره دسړي أَنْ يَتَزَوَّجَ چې نکاح اوکړی بِأُمِّهِ د مور خپلې سره وَلَا بِجَدَّاتِهِ اونه د انا (نیا) خپلې سره مِنْ قِبَلِ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ د سړي او د ښځو داړخه لِقَوْلِهِ تَعَالَى د امله د دې قول دالله تعالی نه حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ حرامې شوی دی په تاسو باندې مندې (میاندې) ستاسو وَبَنَاتُكُمْ او لونړه ستاسو

تشریح:- هغه ښځې چې د هغوی سره نکاح حرام ده. په دوې (دوه) قسمه دی. یو هغه چې د هغوی سره هیڅ کله هم نکاح جائز نه ده. همیشه حرام ده. مثلاً مور، خور، وغیره. دوهم هغه چې دوی سره بالفعل حرام وی. څه وخت کې حلال کیدلې هم شی. لکه د غیر منکوحه، یا معتده وغیره.

بیا د محرمه کیدلو اووه اسبابه دی. ① قرابت خاصه ② نکاحی رشته ③ رضاعت ④ جمع کیدل ⑤ مالك کیدل ⑥ کفر ⑦ په آزاده باندې وینځه په نکاح کې راوستل، په کتاب الله کې هم په دې ترتیب سره بیان شوی دی. لکه ارشاد دې. فرمائی چه، مور دچا د خیټې نه چې پیدا شوې. دې سره نکاح حلال نه ده. دغه ډول نیاګانې (یعنی د مور او پلار میاندې) اود مور پلار اناګانی (نیاګانې) وغیره حلال نه دی. په دلیل کې ئې د قرآن پاك آیت پیش کړې دې.

وَالْجَدَّاتُ أُمَّهَاتٌ او اناګانی (نیاګانې) مندې دی إِذِ الْأُمُّ هِيَ الْأَصْلُ لُغَةً ځکه چې مور اصل دې د لغت په اعتبار سره وَثَبَتَتْ حُرْمَتُهُنَّ بِالْإِجْمَاعِ او ثابت شوې دې حرمت د دوی په اجماع د امت سره

تشریح:- خو په دې باندې اشکال کیږی. چه په آیت کې د ،امهات، حرمت بیان کړې شوې دې. د نیاګانو نه دې بیان شوې. نو ددوی حرمت به څنګه ثابتیږی. ځواب ورکړې شو. چه په قرآن کې لفظ د ،ام، استعمال کړې شوې دې. په لغت کې د ، ام، معنی اصل او جرړه ده. نو اوس به مطلب دا وی. چه اصول حرام کړې شوی دی. او په اصول کې اناګانی (نیاګانې) یعنی د مور پلار مندې هم ګډ دی. دوهم ځواب دا ورکړې شوې دې. چه دَ میاندو حرمت په کتاب الله سره ثابت دې. اود نیاګانو حرمت په اجماع سره ثابت دې. اوس به هیڅ اشکال پاته نه پاتې کیږی.

د لور حرمت

قَالَ وَلَا بِبِنْتِهِ لِمَا تَلَوْنَا او نه دَ خپلې لور سره، لکه چې مونږ آیت او لوستلو، وَلَا بِبِنْتِ وَلَدِهِ وَإِنْ سَفَلَتْ لِلْإِجْمَاعِ او نه دَ خپل اولاد دَ لور سره اګر که خکته وی ، دَ اجماع په وجه، وَلَا بِأُخْتِهِ وَلَا بِبَنَاتِ أُخْتِهِ وَلَا بِبَنَاتِ أَخِيهِ وَلَا بِعَمَّتِهِ وَلَا بِخَالَتِهِ اونه دَ خپلې خور سره او نه دَ لونړو دَ خور سره او نه دَ لونړو د رور سره او نه د پلار د خور سره او نه د مور د

خور سره لونړه يعنى نمسى، اود لونړو لونړه يعنى نمسى، هم قطعاً حرام دى .ددوى حرمت په اجماع سره ثابت دي.دغه ډول خور، خورځې، وريرې، ترورياني(يعنى د مور پلار خويندې) ټولې حرامې دى .ددوى حرمت په دې ذکر شوى آيت کې بيان کړې شوې دې آيت «حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهٰتُكُمْ وَبَنٰتُكُمْ وَأَخَوٰتُكُمْ وَعَمّٰتُكُمْ وَخٰلٰتُكُمْ وَبَنٰتُ الْأَخِ وَبَنٰتُ الْأُخْتِ» يعنى حرام شوى دى په تاسو باندې، ستاسو ميانديې، او لونړه، او خويندې، اود پلار خور(يعنى ترور)اود مورخور(يعنى ترور)اود خوى لونړه، اود لور لونړه، لِأَنَّ حُرْمَتَهُنَّ مَنْصُوصٌ عَلَيْهَا فِي هٰذِهِ الْآيَةِ ځکه چې د دې ټولو حرمت په دې آيت کې منصوص عليها دي،

حل اللغة① سلفت: لاندې ② خالة. د مور خور③ عمة. د پلار خور]

تشريح:- لور کومه چې دده د نطفې نه پيدا شوې ده.دا هم ددې ذکر شوى آيت په وجه حرام ده.دغه ډول د خامنو لونړه يعنى نمسى، اود لونړو لونړه يعنى نمسى، هم قطعاً حرام دى .ددوى حرمت په اجماع سره ثابت دي.دغه ډول خور، خورځې، وريرې، ترورياني(يعنى د مور پلار خويندې) ټولې حرامې دى .ددوى حرمت په دې ذکر شوى آيت کې بيان کړې شوې دې.آيت «حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهٰتُكُمْ وَبَنٰتُكُمْ وَأَخَوٰتُكُمْ وَعَمّٰتُكُمْ وَخٰلٰتُكُمْ وَبَنٰتُ الْأَخِ وَبَنٰتُ الْأُخْتِ» يعنى حرام شوى دى په تاسو باندې، ستاسو ميانديې، او لونړه، او خويندې، اود پلار خور(يعنى ترور)اود مورخور(يعنى ترور)اود خوى لونړه، اود لور لونړه،

وَتَدْخُلُ فِيهَا الْعَمَّاتُ الْمُتَفَرِّقَاتُ وَالْخَالَاتُ الْمُتَفَرِّقَاتُ او داخلې دى په دې کې مختلف ډول خويندې د پلار او مختلف ډول خويندې د مور وَبَنَاتُ الْإِخْوَةِ الْمُتَفَرِّقِينَ لِأَنَّ جِهَةَ الْإِسْمِ عَامَّةٌ او د مختلف ډول رونړو لونړه، ځکه چې جهت د اسم عام دې

تشريح:-په ايت کې مطلقا د ترورياتو(يعنى د مور پلار د خويندو)اود بنات الاخ ذکر دې لهذا حقيقى ، علاتى ،او اخيافى ټولو ته به دا حکم ګډ وى .ځکه چې لفظ د ،عمة،او لفظ د ،خالة، وغير ټولو ته عام دې.

د خواښې حرمت

قَالَ وَلَا بِأُمِّ امْرَأَتِهِ الَّتِي دَخَلَ بِهَا أَوْلَمْ يَدْخُلْ او نه د خپلې ښځې د مور سره چې د دې د لور سره يې صحبت کړې وى او که نه،

حل اللغة① حجر تربيت،پرورش، ② موضع.ځاى]

تشريح:- په دې عبارت کې د خواښې حکم بيان شوې دې.که ښځې سره ئې دخول کړې وى . اوکه دخول نې نه وى کړې.په دواړه صورتونو کې د خواښې سره نکاح حرام ده.دليل دادې چه په قرآن کې د خواښې حرمت د دخول د قيد نه مطلق ساتلې شوې دې.نودا حکم به په خپل اطلاق باندې پاته پاتې وى .
دويمه مسئله دا ذکر شوې ده.که د داسې ښځې سره نکاح اوشوه.چه د رومبى خاوند نه ئې يوه لور راوړلې ده.داسې انجلۍ ته ربيبه وائى .دې ربيبې سره د نکاح په جواز کې دا تفصيل دې.چه د ښځې سره که دخول شوې وى .نود ربيبه سره نکاح حلال نه ده.او که دخول ئې نه وى کړې.نو نکاح حلال ده.

لِقَوْلِهِ تَعَالَى { وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ } مِنْ غَيْرِ قَيْدِ الدُّخُولِ ځکه چې ارشاد د الله تعالى دې او ميندې د ښځو ستاسو.بغير د قيد د صحبت نه، وَلَا بِبِنْتِ امْرَأَتِهِ الَّتِي دَخَلَ بِهَا لِثُبُوتِ قَيْدِ الدُّخُولِ بِالنَّصِّ او نه د لور د خپلې هغې ښځې سره چې د هغې سره صحبت شوې وى ، د وجه د ثبوت د قيد د دخول نه په نص سره سَوَاءٌ كَانَتْ فِي حِجْرِهِ أَوْ فِي حِجْرِ غَيْرِهِ خواه دغه جينۍ د ده په پرورش کې وى او که د غير په پرورش کې وى ،

تشريح - دليل دا دې چه په کلام پاک کې قيد د دخول موجود دې.لکه چې ارشاد دې. «وَأُمَّهٰتُكُمُ الّٰتِيْ أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوٰتُكُمْ مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهٰتُ نِسَآئِكُمْ وَرَبَآئِبُكُمُ الّٰتِيْ فِيْ حُجُوْرِكُمْ مِّنْ نِّسَآئِكُمُ الّٰتِيْ دَخَلْتُمْ بِهِنَّ» اوددوى لونړه کومې چې

ستاسو په پرورش کې دى .کومې چې پيدا شوى دى .ستاسو دهغه ښځو نه دچاسره چې تاسو صحبت کړې دې اوکه تاسو ددوى سره صحبت نه وى کړې.نو په تاسو هيڅ ګناه نشته ددوى سره په نکاح کولو کې .

لِأَنَّ ذِكْرَ الْحِجْرِ خَرَجَ مَخْرَجَ الْعَادَةِ لَا مَخْرَجَ الشَّرْطِ ځکه چې ذکر د پرورش د عادت په طور دې نه چې په طور د شرط دى وَلِهٰذَا اكْتَفٰى فِي مَوْضِعِ الْإِحْلَالِ بِنَفْيِ الدُّخُولِ او په دې وجه د حلالولو په موقع د دخول په نفى اکتفاء اوکړې شو.

تشريح:- علامه مرغينانى رحمه الله د يو اشکال خواب ورکړې دې.اشکال دادې چه په کلام پاک کې قيد د دخول موجود دې.دغه ډول ،حجور، په معنى د غيږې او پرورش قيد هم موجود دې.ددې مطلب دادې چه دا ربيبه که ستاسو په پرورش کې وى .بيا خو نکاح حرام ده.خوکه د دوهم خاوند نه علاوه د بل چا په پرورش کې وى .نونکاح حلال کيدل پکار دى .حالانکه حکم ددې په خلاف دې.
ځواب• په آيت کې د ،حجور، قيد قيد اتفاقى او قيد عادى دې.قيد احترازى نه دې.يعنى عام عادت هغه دې.چه د داسې قسمه بچو پرورش دوهم خاوند کوى .او مور خپلو ورو ماشومانو سره راځى .وجه دا ده.چه هرکلهٔقرآن د نکاح جواز بيان کړو.نو صرف د دخول په قيد باندې ئې اکتفاء اوکړه.د ،حجور، نفى ئې ذکر نه کړله.که دا قيد ملحوظ وې.نود جواز په موقع باندې به هم ددې نفى شوې وه.

د پلار،نيکونو د منکوحې سره د نکاح حرمت

قَالَ وَلَا بِامْرَأَةِ أَبِيهِ وَأَجْدَادِهِ لِقَوْلِهِ تَعَالَى وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ او نه د خپل پلار نيکونو د ښځو سره،ځکه چې ارشاد بارى تعالى دې،او مه په نکاح کوى هغو لره چې ستا سو پلرونو په نکاح کړى وى . وَلَا بِامْرَأَةِ ابْنِهِ وَبَنِي أَوْلَادِهِ لِقَوْلِهِ تَعَالَى { وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ } او نه د خوئى د ښځې سره اود نوسو د ښځو سره.ځکه چې ارشاد بارى تعالى دې او ښځې ستاسو د خامنو کوم چې ستاسو د پښت نه دى .

حل اللغة① حلائل جمع د حليل.ښځه ② ابناء جمع د ابن، خوئې ③ اصلاب جمع د صلب.شا]

تشريح:- ددې عبارت حاصل دادې.چه دپلار او نيکونو(د مور پلار،اود پلار پلار) منکوحه سره هم نکاح حلال نه ده.په دليل کې ئې آيت پيش کړې دې.دغه ډول د خوى اود نمسى ښځې سره هم نکاح جائز نه ده.

وَذِكْرُ الْأَصْلَابِ لِإِسْقَاطِ اعْتِبَارِ التَّبَنِّي لَا لِإِحْلَالِ حَلِيلَةِ الْإِبْنِ مِنَ الرَّضَاعَةِ او د اصلاب ذکر د اعتبار د تبنى د ساقطولو د پاره دې،نه چې د رضاعى خوئى د ښځې د حلالولو د پاره

تشريح:- دلته کې هم په دليل کې آيت ذکر دې.خو په دې باندې اشکال کيږى .چه په آيت کې د ،اصلاب، د قيد نه معلوميږى .چه د رضاعى خوى د ښځې سره نکاح حلال ده.حالانکه داسې نه ده.علامه مرغينانى رحمه الله په ځواب کې فرمائى .چه د ،اصلاب، قيد د متبنى يعنى (په خوئى توب نيولې) اعتبار ساقطولو لپاره دې.د رضاعى خوى ښځې حلالولو لپاره نه دې. لنډيز داچه د کوموخامنو ښځې ستاسو لپاره حرام دى .چه هغه ستاسو د شانه پيدا شوى وى .اوکوم چې ستاسو د شانه پيدا شوې نه دى .هغه دوې [دوه] قسمه دى . يو رضاعى ، دوهم متبنى خو د حديث نه معلوميږى .چه رضاعى زوې د نسبى خوى پشان دې.ددې نه معلومه شوه.چه د ،اصلاب، په قيدسره صرف متبنى خارج شوې دې.لهذا د متبنى ښځه حلاله ده.

رضاعى مور اوخور سره د نکاح حرمت

وَلَا بِأُمِّهِ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَلَا بِأُخْتِهِ مِنَ الرَّضَاعَةِ او نه د خپلې رضاعى مور سره اونه رضاعى خور سره. لِقَوْلِهِ تَعَالَى وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ ځکه ارشاد بارى تعالى دې اوکومو ميندو چې تاسوله تې درکړې دي او د

تی خویندې وَلِقَوْلِهٖ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ([1]) اود ارشاد نبوی په وجه سره چې د رضاعت په وجه حرام دی هغه کوم چې د نسب په وجه حرام دی

تشریح:- مصنف رحمه الله په دې عبارت کې رضاعی محرمات بیان کړی دی .رضاعی مور چې یو څاڅکې شیدې ئې هم څکولی وی .د رضاعی خور سره نکاح حرام ده،په دلیل کې ئې د قرآن پاك آیت او حدیث پیش کړې دې.

دوې [دوه] خویندې په یوه نکاح کې جمع کول

وَلَا يَجْمَعُ بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ نِكَاحًا وَلَا بِمِلْكِ يَمِينٍ وَطْئًا او نه به جمع کوی دوې [دوه] خویندې په نکاح سره،او نه د ملك يمين په ذریعه په وطی سره

تشریح:- دوې [دوه] خویندې په نکاح کې جمع کول په دوې [دوه] قسمه دی . ①اول داچه دواړه خویندو سره په یوځائې یا وړاندې روسته نکاح اوکړی .نو دا نکاح درست نه ده.که دواړو سره په یو عقد کې نکاح شوی وی .نود دواړو نکاح باطل ده.اوکه وړاندې روسته شوې وی .نود اولې نکاح صحیح ده.اود دویمې باطل ده.② دوهم صورت دادې چه په ملك کې کومې وینځې دی .دواړه خویندې دی .نو دواړه په ملك کې جمع کول جائز دی .خود دواړو سره وطی کول جائز نه دی .حاصل داشو.چه د دوې [دوه] خویندو د نکاح په طور جمع جائز نه ده.اود دوې [دوه] وینځو په ملك کې جمع کول د وطی په طریقه جمع کول جائز نه دی .خود دواړو مالك جوړیدلې شی .

لِقَوْلِهٖ تَعَالٰی وَاَنْ تَجْمَعُوْا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ لکه چې ارشاد باری تعالی دې،او دا چې جمع کړی دوې [دوه] خویندې وَلِقَوْلِهٖ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَلَا يَجْمَعَنَّ مَاءَهٗ فِيْ رَحِمِ اُخْتَيْنِ ([2]) او د ارشاد نبوی په وجه چې کوم سړې په الله او په ورځې د آخرت ایمان لری ،هغه د نه جمع کوی خپلې اوبه په رحم د دوو خویندو کې

تشریح:- دلیل د الله تعالی قول دې. ((وَاَنْ تَجْمَعُوْا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ)) یعنی ، په تاسو باندې حرام شوی دی چې جمع کړئ دوې [دوه] خویندې په نکاح کې ، دوهم نبی کریمﷺ فرمائیلی دی ،،چه کوم کس په الله تعالی او په ورځ د آخرت باندې ایمان لری .نودې دې خپلې اوبه د دوې [دوه] خویندو په رحمونوکې هیڅ کله نه جمع کوی ، په فیروز دیلمی کې حدیث دې.چه زه د نبی کریمﷺ په خدمت کې حاضرشوم.عرض مې کړل.چه ما اسلام راوړلو.او زما په نکاح کې دوې [دوه] خویندې دی .نبی کریمﷺ اوفرمائیل.چه ته په دواړوکې یوه خوښه کړه.

د وینځې خور سره نکاح کول

فَاِنْ تَزَوَّجَ اُخْتَ اَمَةٍ لَهٗ قَدْ وَطِئَهَا صَحَّ النِّكَاحُ نو که نکاح ئې او کړه د خپلې داسې وینځې د خور سره چې وطی ئې ورسره کړې وه نو نکاح صحیح ده لِصُدُوْرِهٖ مِنْ اَهْلِهٖ مُضَافًا اِلٰی مَحَلِّهٖ ځکه چې دغه صادر شوې دې خپل اهل نه

[1]) من حدیث ابن عباس رضی الله عنهما أخرجه البخاری فی الشهادات باب ۷ رقم ۲۶٤۵ ومسلم فی الرضاع رقم ۱۲)

[2]) غریبه الزیلعی رحمه الله بهذا اللفظ ثم نقل عدة أحادیث فمنها حدیث ام حبیبة رضی الله عنها قالت یارسول اللهﷺ إنکح إختی قال ﷺ اوتحبین ذلک قلت نعم،لست لک بمخلیه وأحب من شرکتی فی خیرأختی قال ﷺ فإنها لا تحل لی قلت فإنی أخبرت أنک تخطب درة بنت أبی سلمة قال لوأنها لم تکن ربیتی فی حجری ما حلت لی إنها إبنة أخی من الرضاعة أرضعتنی وأباها ثوبیة فلا تعرضن علی بناتکن ولا إخواتکن الحدیث أخرجه البخاری فی النکاح باب ۲۰ رقم ۵۰۹۹ ومسلم فی الرضاع رقم ۱ وأبوداود فی النکاح باب ۶ رقم ۲۰۵۵ والترمذی فی الرضاع باب ۱ رقم ۱۱٤۷ والنسائی رقم ۳۰۹۶ وأحمد فی المسند (٤٤/۶)۔

منسوب شوې خپل محل اړخ ته وَاِذَا جَازَ لَا يَطَاُ الْاَمَةَ وَاِنْ كَانَ لَمْ يَطَاِ الْمَنْكُوْحَةَ لِاَنَّ الْمَنْكُوْحَةَ مَوْطُوْءَةٌ حُكْمًا او چې نکاح جائز شونو د وینځې سره به وطی نه کوی ،اګر چې د منکوحې سره ئې وطی نه وی کړې . ځکه چې منکوحه حکما موطوءه ده، وَلَا يَطَاُ الْمَنْكُوْحَةَ لِلْجَمْعِ او د منکوحې سره به وطی نه کوی د جمع په وجه سره،

حل اللغة:① الموطوة: وطی کړې شوې ② المرقوقة: هغه څوك چې رق یعنی غلامی پرې واقع شوې وی مراد ترې وینځه ده]

تشریح:- صورت د مسئلې دادې.چه د یوکس موطوءه وینځه ده.ددې وینځې خور دبل کس مملوکه ده.دې کس ددې په اجازت سره نکاح اوکړه.نودا نکاح جائز ده.دلیل دادې.چه دا نکاح د داسې عاقد نه صادر شوه.چه د نکاح لیاقت لری او منسوب د نکاح محل اړخ ته.په دې وجه به نکاح منعقد وی .

کله چې د نکاح د جواز نه روسته د خپلې وینځې سره هم وطی نشی کولې.اګرچه د منکوحه سره ئې وطی نه وی کړې.ځکه چې منکوحه په حکم د موطوءه کې وی .دغه ډول به د منکوحه سره هم وطی نه کوی .ځکه چې په دې دواړه صورتونوکې وطیاً جمع کول لازمیږی .

اِلَّا اِذَا حَرَّمَ الْمَوْطُوْءَةَ عَلٰی نَفْسِهٖ مګر کله چې ئې موطوءه پخان حرامه کړه لِسَبَبٍ مِنَ الْاَسْبَابِ فَحِيْنَئِذٍ يَطَاُ الْمَنْكُوْحَةَ لِعَدَمِ الْجَمْعِ وَطْئًا په څه سبب سره نو دغه وخت د منکوحې سره به وطئی کولی شي د وطئ دنه جمع کیدو وجه سره وَيَطَاُ الْمَنْكُوْحَةَ اِنْ لَمْ يَكُنْ وَطِئَ الْمَمْلُوْكَةَ لِعَدَمِ الْجَمْعِ وَطْئًا او وطی کولای شی د منکوحې سره که د مملوکې سره ئې وطی نه وی کړې ،د وطی د نه جمع کید و په وجه سره اِذِ الْمَرْقُوْقَةُ لَيْسَتْ مَوْطُوْءَةً حُكْمًا ځکه چې مملوکه وینځه حکما موطوءه نه ده؛

تشریح:- البته که موطوءه په خپل ځان باندې د څه سبب په وجه حرام کړی .مثلاً خرڅه ئې کړی .یا ، هبه مع التسلیم، ئې کړی .نو اوس د منکوحې سره وطی کولې شی .ځکه چې اوس په دواړه خویندو کې وطیاً جمع کول نه لازمیږی .اوکه مملوکه سره ئې مطلقاً وطی نه وی کړې.نود منکوحه سره وطی کولې شی .ځکه چې منکوحه نه حقیقتاً موطوءه ده،اونه حکماً موطوءه ده.نو په دې صورت کې د ،جمع بین الاختین وطیاً ،خرابی نه لازمیږی .والله اعلم

دوې [دوه] خویندو سره په جدا عقدونوکې نکاح،او په دوی کې تفریق

فَاِنْ تَزَوَّجَ اُخْتَيْنِ فِيْ عُقْدَتَيْنِ وَلَا يَدْرِيْ اَيَّتُهُمَا اُوْلٰی فَرَّقَ بَيْنَهٗ وَبَيْنَهُمَا نو که نکاح ئې او کړو د دوو خویندو سره په دوې [دوه] عقدونو کې او دا معلومه نه وه چې اولنی پکې کومه ده نو د سړی او د دغو دواړو په مینځ کې به تفریق او کړې شی . لِاَنَّ نِكَاحَ اِحْدَاهُمَا بَاطِلٌ بِيَقِيْنٍ، وَلَا وَجْهَ اِلَی التَّعْيِيْنِ لِعَدَمِ الْاَوْلَوِيَّةِ ځکه چې په دوی کې د یوې نکاح په یقین سره باطل دې او د یوې د متعین کاوه څۀ وجه نشته د عدم اولویت په وجه وَلَا اِلَی التَّنْفِيْذِ مَعَ التَّجْهِيْلِ لِعَدَمِ الْفَائِدَةِ اَوْ لِلضَّرَرِ فَتَعَيَّنَ التَّفْرِيْقُ او په جهالت سره د نافذ کاوه هم څۀ وجه نشته د فائدې د نه کیدو یا د ضرر په وجه سره نو تفریق متعین شو،

حل اللغة:① التعیین: معین کول ② التجهیل: ناپوهی ③ التفریق: جلا کول]

تشریح:- صورت د مسئلې دادې.چه دوې [دوه] خویندو سره په دوې [دوه] عقدونوکې نکاح اوشی .اودا معلومه نه وی .چه د کومې یوې سره وړاندې اود کومې یوې سره روسته شوې ده.نو په داسې صورت کې به قاضی د خاوند او دواړو خویندو په مینځ کې تفریق کوی .او دا تفریق به طلاق بائن وی .دلیل دا دې.چه په دې دواړوکې د یونکاح یقینی طور باندې جائز اود یوپه یقینی طور باندې باطل ده.اوس صرف دوې [دوه] صورتونه دی .یو داچه د یوې نکاح په معین طور سره نافذ کړې شی .اود یوې باطله کړې شی . دوهم داچه په جهالت سره د دواړو نکاح نافذ کړې شی .خودا دواړه صورتونه ممکن نه دی .اول خو په دې وجه چې په

داسې کاوه سره ،ترجیح بلا مرجح،لازمیږي . دوهم صورت په دې وجه ممکن نه دی.چه اول خو په داسې کاوه سره فائده نشته.ځکه چې د نکاح مقصود وطی حلالول او تناسل دې او په دې صورت کې دا مقصود نه حاصلیږي .دویمه خبره داده.چه د دواړو ښځو په دې کې ضرر دې.ځکه چې دواړه ښځې به په یوه نفقه باندې ګزاره کوی .او دواړه به محبوسې پاتې شی .د بل چاسره به نکاح نشی کولې.

وَلَهُمَا نِصْفُ الْمَهْرِ لِأَنَّهُ وَجَبَ لِلْأُولَى مِنْهُمَا وَانْعَدَمَتِ الْأَوْلَوِيَّةُ لِلْجَهْلِ بِالْأَوَّلِيَّةِ او دې دواړو له به نیم مهر وی ،ځکه چې نیم مهر په دې دواړو کې اولې لره واجب شوې دې او اولویت معدوم شو د اولیت د مجهول کیدو په بنا، فَيَنْصَرِفُ إِلَيْهِمَا، وَقِيلَ لَا بُدَّ مِنْ دَعْوَى كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا أَنَّهَا الْأُولَى نو نیم مهر دواړو ته را اوګر ځید و اوونیلی شوی دی چې په دوی کې د هرې یوې دعوی کول ضروری دی چې دا أولی ده ،أَوِ الِاصْطِلَاحِ لِجَهَالَةِ الْمُسْتَحِقَّةِ .یا دې دواړه صلح اوکړي ځکه چې مستحقه معلومه نه ده

تشریح:- ددې دواړو ښځو مهر که برابر وو.او تفریق هم، قبل الدخول، وی .نو دواړو ته به نصف مهر ورکولې شی .او دواړه به ئې نیم په نیمه تقسیموی .چه د دواړو په برخه کې به ربع ربع راشی .دلیل دادې چه نصف مهر به په دې دواړو کې دهغه یوې لپاره واجب وی .کومه چې په دوی کې ړومبۍ وی .او دا معلومه نه ده.چه ړومبۍ کومه یوه ده.نود عدم اولیت په وجه به هیڅ یوې ته ترجیح نشی ورکولې.نو نیم مهر به دواړو ته ورکولې شی .د بعض حضراتو رائې داده.چه په دواړو کې دې هره یوه دعوه اوکړی .چه ړومبۍ زه یم.چه مدعیه ته ددې د عوې په بنا (بنیاد) باندې ورکړې شی .یا دې دواړه خپلو کې صلح اوکړی .چه په نیم کې به دواړه شریك وی .ځکه چې د اصل مستحقه علم نشته.

د جمع بعض حرام صورتونه

وَلَا يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا أَوْ خَالَتِهَا أَوِ ابْنَةِ أَخِيهَا أَوِ ابْنَةِ أُخْتِهَا او نه به جمع کوی ښځه او د دې د پلار خور او یا د مور خور او یا وریره او یا خورزه

حل اللغة" ① عمة د پلار خور ② خالة د مور خور ③ اخت خور]

تشریح:-په دې عبارت کې مصنف رحمه الله په نکاح کې د جمع د حرام کیدلو څو صورتونه بیان کړی دی .مثلاً ښځه او ددې د پلار خور(ترور) جمع کول حرام دی .دغه ډول ښځه اوددې د مورخور(ترور)،ښځه او ددې وریره، ښځه او ددې خورزه،جمع کول حرام دی .

لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لَا تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ عَلَى عَمَّتِهَا وَلَا عَلَى خَالَتِهَا وَلَا عَلَى ابْنَةِ أَخِيهَا وَلَا عَلَى ابْنَةِ أُخْتِهَا(١) د وجه د ارشاد نبوی نه چې نکاح د نه شی کولې په ښځه باند د دې د پلار د خور او نه د مور د خور او نه د رور د لور او نه د خور د لورسره، وَهَذَا مَشْهُورٌ يَجُوزُ الزِّيَادَةُ عَلَى الْكِتَابِ بِمِثْلِهِ او دا حدیث مشهور دې د دې پشان حدیث باندې په کتاب الله زیاتې جائز دې

تشریح:- په دلیل کې علامه مرغینانی رحمه الله د نبی کریم ﷺ ارشاد نقل کړې دې.وې ګوری.خو په دې باندې اشکال کیږی .هغه داچه په قرآن پاك کې د ټولو محرماتو بیانولو نه روسته ((وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ)) ذکر شوې دې.او قرآن د محرماتو په بیان کې ددې ښځو ذکر نه دې کړې نودا واړه صورتونه جائز کیدل پکار دی خواب"دا حدیث کوم چې د جمع په حرمت کې پیش شوې دې.حدیث مشهور دې.او په حدیث مشهور سره په کتاب الله باندې زیاتوالې کیدلې شی .

د جمع بین المراتین په حرمت کې قاعده

١) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه أخرجه أبوداود في النكاح باب ١٢ رقم ٦٥-٢ والترمذي في النكاح باب ٣٠ رقم ١١٢٦ وابن ماجه في النكاح باب ٣١ والنسائي في النكاح باب ٤٧ ورواه أيضاً في السنن الكبرى (٢٩٣/٣) رقم (٥٤٢٤)_

وَلَا يَجْمَعُ بَيْنَ امْرَأَتَيْنِ لَوْ كَانَتْ إِحْدَاهُمَا رَجُلًا لَمْ يَجُزْ لَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ بِالْأُخْرَى و نه به جمع کوی داسې دوو ښځو لره چې که شی به دوی کې یو سړې نو جائز به ورلره نه وی چې نکاح او کړی د دغې بلې سره

حل اللغة" ① المحرمية. حراموالې ② الرضاع. ماشوم ته تې ورکول ③ القطعية. یقینی والې ④ القرابة. خپلولی ،رشته داری]

تشریح:- صاحب د کتاب رحمه الله د ،جمع بین المراتین، په سلسله کې یوه قاعده ذکر کړې ده قاعده داده چه کومې دوې (دوه) ښځې په نکاح کې جمع کول وی. په دې کې هره یوه مذکر(سړی) فرض کړې شی .چه ددې دوارو په خپل مینځ کې نکاح شرعاً درست ده.او که نه ده؟ که درست ده نو دواړه جمع کولې شی .اوکه صحیح نه وی .نود داسې دوې (دوه) ښځو په نکاح کې جمع کول هم صحیح نه دی .مثلاً انجلۍ او ددې د پلار خور(ترور)جمع کول حرام دی .ځکه که انجلۍ مذکر فرض کړې شی .نو په دوی کې به د ترور او وراره رشته وی .او که ترور مذکر فرض کړې شی .نو په دوی کې به د اکا او خورزې رشته وی .او په دې دواړو صورتونوکې په خپلو کې نکاح ناجائز ده.نودا دواړه په نکاح کې جمع کول هم ناجائز دی .هم په دې باندې نور صورتونه هم قیاس کولې شی.

لِأَنَّ الْجَمْعَ بَيْنَهُمَا يُفْضِي إِلَى الْقَطِيعَةِ وَالْقَرَابَةُ الْمُحَرِّمَةُ لِلنِّكَاحِ مُحَرِّمَةٌ لِلْقَطْعِ ځکه چې د دوی په مینځ کې جمع کول قطع رحم ته رسی ،او کوم قرابت چې حرامو ونکې د نکاح دې هغه حراموونکې د قطع رحم دې. وَلَوْ كَانَتِ الْمَحْرَمِيَّةُ بَيْنَهُمَا بِسَبَبِ الرَّضَاعِ يَحْرُمُ او که محرمیت په دې دواړو کې د رضاعت په سبب سره وی بیا ئې هم جمع کول حرام دی لِمَا رَوَيْنَا مِنْ قَبْلُ لکه چې مونږ مخکې حدیث روایت کړې دې

تشریح:- دلیل دادې.چه داسې دوې (دوه) ښځې په نکاح کې جمع کول د قطع رحم سبب جوړیږي .په دې طریقه چې د نکاح نه روسته به دا دواړه په خپلو کې بنږې وی .او په بنو کې عداوت او دښمنی به عامه توګه وی .او قطع رحمی حرام ده.نو کوم چې د حرام سبب وی . هغه به هم حرام وی .نو د داسې دوې (دوه) ښځو جمع کول هم حرام دی .هم دا علامه مرغینانی رحمه الله اوفرمائیل.چه کوم د نکاح قرابت حرامکونکې وی هم هغه د قطع رحم حرامونکې دې.په کومو صورتونوکې چې د نسبی قرابت په وجه چې ،جمع بین المراتین، حرام ده.په دغه صورتونوکې د رضاعت په وجه هم جمع بین المراتین حرام ده.دلیل هم هغه حدیث دې.کوم چې وړاندې تیر شو.یعنی [یحرم من الرضاع ما یحرم من النسب]

ښځه او ددې د بنې لور په نکاح کښې جمع کول

وَلَا بَأْسَ بِأَنْ يَجْمَعَ بَيْنَ امْرَأَةٍ وَبِنْتِ زَوْجٍ كَانَ لَهَا مِنْ قَبْلُ او په دې کې څه باك نشته چې جمع کړی ښځه او د دې د تیر خاوند لور لره لِأَنَّهُ لَا قَرَابَةَ بَيْنَهُمَا وَلَا رَضَاعَ ځکه چې د دوی په مینځ کې نه قرابت شته او نه رضاعت"

تشریح:- دا مسئله په ماقبل اصول باندې متفرع ده.مسئله داده.چه د ښځې او ددې د مخ کښینی خاوند د ړومبۍ ښځې نه چې کومه لور ده.دا په نکاح کې جمع کولې شی .مثلاً هنده د زید سره نکاح اوکړه.اود زید یوه لور د زید مخکنۍ ښځې فاطمه" نه هم ده.بیا هنده زید ته طلاق بائن ورکړو.اوس که خالد د زید لور زینب او هنده سره نکاح اوکړه.او جمع ئې کړل.نو هیڅ باك نشته.ځکه چې د هنده او زینب په مینځ کې نه قرابت شته او نه رضاعت شته.

وَقَالَ زُفَرُ رحمه الله لَا يَجُوزُ لِأَنَّ ابْنَةَ الزَّوْجِ لَوْ قَدَّرْتَهَا ذَكَرًا لَا يَجُوزُ لَهُ التَّزَوُّجُ بِامْرَأَةِ أَبِيهِ امام زفر رحمه الله فرمائی چې جائز نه دی ځکه چې د خاوند لور که سړې فرض شی نو جائز نه دې ورلره نکاح کول د ښځې د پلار سره، قُلْنَا: امْرَأَةُ الْأَبِ لَوْ صَوَّرْتَهَا ذَكَرًا جَازَ لَهُ التَّزَوُّجُ بِهَذِهِ مونږ وا یو چې ښځه د پلار که سړې فرض کړې نو د دې جینی سره ورته نکاح جائز دې وَالشَّرْطُ أَنْ يُصَوَّرَ ذَلِكَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ او شرط خو دا دې چې دې عدم جواز لره د هر اړخ نه فرض کړی

تشریح - حضرت امام زفر رحمه الله فرمائی چه جائز نه ده د عدم جواز وجه د ده چه د زوج یعني زید لور زینب، که ښځه فرض کړې شي نو ددوی په خپل مینځ کي نکاح جائز نه ده ځکه چي هغه ده د پلار منکوحه ده اود پلار منکوحه سره نکاح جائز نه ده.نو جمع کول هم جائز نه دی .خو زمونږ د اړخه ځواب دادې.چه د پلار ښځه که سړی فرض کړې شي نو ددوی په خپل مینځ کښي نکاح جائز ده ځکه چي دا انجلی به ددې اجنبی سړی لور وی اود. جمع بین المراتبن، حرام کیدلو شرط دادې. چي د دواړه اړخه سړې فرض کیدلو په صورت کي په خپلو کي نکاح حرام وی .حالانکه دلته کي داسې نه ده. والله اعلم بالصواب

په زنا سره د حرمت مصاهرت ثبوت اوعدم ثبوت

قَالَ وَمَنْ زَنٰى بِامْرَأَةٍ حَرُمَتْ عَلَيْهِ أُمُّهَا وَبِنْتُهَا او چا چي د یوې ښځي سره زنا او کړه نو د هغې مور او لور پر حرامه شوه،

حل اللغة: ① اصول جمع داصل، پلار ،نیکه، دغه ډول وریسې پورته خه ② فروع جمع د فرع ده خوئې لور، نمسي دغه ډول وریسې لاندې خه ③ استمتاع فائده اخستل]

تشریح - په زنا سره حرمت مصاهرت ثابتیږی او که نه؟ په دې اړه کي اختلاف دې.د احنافو رحمهم الله مذهب دا دې چه په زنا سره حرمت مصاهرت ثابتیږی .نو په زاني باندې به د مزنیه اصول او فروع حرام وی .او په مزنیه باندې به د زاني اصول اوفروع حرام وی .یعني نیاګانې(دمور پلار میاندې) مراد وغیره دی .اود فروع نه نوسی (د لونړو اوځامنو لوریانې) وغیره مراد دی .

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله الزِّنَا لَا يُوجِبُ حُرْمَةَ الْمُصَاهَرَةِ لِأَنَّهَا نِعْمَةٌ فَلَا تُنَالُ بِالْمَحْظُورِ او امام شافعی رحمه الله وئیلی دی چي زنا موجب د حرمت د مصاهرت نه ده ځکه مصاهرت نعمت دې نو دا په ممنوع فعل سره نه حاصلیږی

تشریح:- دشوافعو رحمهم الله مذهب دادې.چه په زنا سره حرمت مصاهرت نه ثابتیږی .نو ددوی په نیز به د زاني اصول اوفروع د مزنیه لپاره حلال وی اود مزنیه اصلو اوفروع به د زاني لپاره حلال وی د دلیل حاصل دادې.چه زنا فعل حرام اومعصیت دې او مصاهرت یعنی د سخرګنۍ رشته یو نعمت دې ځکه چي الله تعالی د احسانتو بیانولو په موقع باندې د مصاهرت ذکر فرمائیلې دې لکه چي ارشاد دي ((وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا)) یعنی الله تعالی هغه ذات دې چي د اوبو نه ئې سړې پیداکړو بیا ئې دې د نسب والا اود سخرګنۍ رشتې والا جوړکړو امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه فعل حرام د هیڅ یو نعمت حصولو سبب نه جوړیږی .نو په زنا سره حرمت مصاهرت نه ثابتیږی .

وَلَنَا أَنَّ الْوَطْءَ سَبَبُ الْجُزْئِيَّةِ بِوَاسِطَةِ الْوَلَدِ حَتّٰى يُضَافَ إِلٰى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا كَمَلًا زمونږ دلیل دا دې چي وطی سبب د جزئیت دې په ذریعه د ولد سره تر دې چي بچی لره په دوی کي د هریو اړخ ته مکمل منسوب کولای شي وَلَنَا أَنَّ الْوَطْءَ سَبَبُ الْجُزْئِيَّةِ بِوَاسِطَةِ الْوَلَدِ حَتّٰى يُضَافَ إِلٰى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا كَمَلًا نو د موطوءَ اصول او فروع د واطي د اصولو او فروعو پشان شوه او د عسې برعکس . وَالِاسْتِمْتَاعُ بِالْجُزْءِ حَرَامٌ إِلَّا فِي مَوْضِعِ الضَّرُورَةِ وَهِيَ الْمَوْطُوءَةُ او د خپل جزء نه نفع اغستل حرام دی ، بغیر د محل د اړتیا نه او دغه موطوءَ ده،

تشریح - زمونږ د دلیل حصل دادې چه د حرماتو په استحقاق کي ولد اصل دې.یعني ولد که مؤنث وی .نو په ولد باندې د واطی پلار ،او زوی حرام وی اوکه ولد مذکر وی نو د موطوءه مور او لور به په دې ولد باندې حرام وی بیا به دا حرمت متعدی وی د ولد په طرفین یعنی د واطي او موطوءه په طرف.نود موطوءه اصول اوفروع به په واطی باندې،اود واطی اصول او فروع به په موطوءه باندې حرام وی ځکه چي ولد د واطي او موطوءه په مینځ کي اتحاد او جزئیت پیداکړې دې هم دغه وجه ده چه ولد واحد په مکمله طریقه د واطي په اړخ هم منسوب کولې شي لکه وئیلې شي چه دا د فلاني سړی زوې دې او په مکمله طریقه باندې موطوءه اړخ ته هم منسوب کولې شي .وئیلې شي .چه دا بچې د فلانۍ ښځې دې. تودې ولد په واسطه سره

وطی جزء شو د موطوءه،او موطوءه جزء شو د واطی .نود واطی اصول اوفروع به د موطوءه اصول اوفروع شمارلې شی اود موطوءه اصول اوفروع به د واطی اصول اوفروع شمارلې شی او استمتاع بالجزء حرام ده نود واطی لپاره به د موطوءه مور او لور حرام وی .اوپه موطوءه باندې به د واطی پلار او زوې حرام وی خو په دې باندې یو اشکال کیږی هغه داچه هرکله دا ثبته شوه چه موطوءه د ولد په واسطه سره د واطی جزء دې نود یو بچی پیدا کیدلو نه روسته دوباره موطوءه دده لپاره حلال کیدل نه دی پکار .حالانکه حکم ددې خلاف دې؟ځواب: اصل هم دغه دې.چه استمتاع بالجزء حرام ده خو دلته کي ضرورة حرج د فع کړه لپاره اجازت ورکړې شوې دې چه د نکاح مقصد توالد او تنسل فوت نشی او دا بالکل داسې ده لکه څنګه چي حضرت آدم علیه السلام باندې ددوی لونړه حرام وې خو حوا علیها السلام ددې قاعدې نه د اړتیا په وجه مستثنی کړې شوه.

وَالْوَطْءُ مُحَرِّمٌ مِنْ حَيْثُ إِنَّهُ سَبَبُ الْوَلَدِ لَا مِنْ حَيْثُ إِنَّهُ زِنًا .او وطی په دې حیثیت محرم ده،چه د غه سبب د ولد ده نه په دې حیثیت سره چي دغه زناء ده .

تشریح:- د امام شافعی رحمه الله د دلیل ځواب دادې.چه وطی د زنا په حیثیت سره د حرمت مصاهرت سبب نه دې.بلکه په دې حیثیت کي وطی سبب د ولد دې.نو وطی د ولد قائم مقام شو نو په حقیقت کي ولد سبب دې.د حرمت مصاهرت،او په ولد کي هیڅ ممانعت او معصیت نشته.قصور چي څه هم دې.د مور دې،ولد کوم چي سبب جوړ شوې دې.دده هیڅ قصور نشته.والله اعلم بالصواب

په مس اونظر سره د حرمت مصاهرت ثبوت اوعدم ثبوت

وَمَنْ مَسَّتْهُ امْرَأَةٌ بِشَهْوَةٍ حَرُمَتْ عَلَيْهِ أُمُّهَا وَابْنَتُهَا او چا لره چي یوې ښځې په شهوت سره لاس وروړو نو په دۀ د دغې ښځې مور او لور حرامې شوې ،

حل اللغة: ① الة: ذکر ② الانتشار:غټیدل،خوریدل، کلکیدل،لکـدل ③ مفض: بوتلونکې ④ الدبر د غټو بولوخاتې ⑤ داع: دعوت ورکونکې]

تشریح - مس عام ده که په قصد سره وی .اوکه خطاء یا نسیان سره وی که په خوشۍ وی .اوکه بغیر د خوشۍ وی .که په شهوت سره وی .نو زمونږ په نیز به حرمت مصاهرت ثابت شي .د امام شافعی رحمه الله په نیز به ثابت نه وی دا خبره واضحه ده.چه دلته کي په مس حلال کي اختلاف بیانول مقصود دی په مس حرام کي نه ځکه چي هرکله د امام شافعی رحمه الله په نیز وطی حرام د حرمت موجب نه ده نو مس حرام به په درجه اولی د حرمت موجب نه وی .ددوی اختلاف په مس حلال کي دې او ددې اخلاف ثمره داده چه زید د هنده سره د نکاح نه روسته د وطی کاوه نه وړاندې طلاق ورکړو.نود زید لپاره د هنده مور حلال ده اوکه د طلاق نه وړاندې په زید اوهنده کي یوکس بل په شهوت سره مس کړل.یا په فرج او ذکر باندې ئې په شهوت سره نظر اوکړو.او وطی ئې نه وی کړې.نو زمونږ په نیز به حرمت مصاهرت ثابت وی .

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله لَا تَحْرُمُ، وَعَلٰى هٰذَا الْخِلَافِ مَسُّهُ امْرَأَةً بِشَهْوَةٍ امام شافعی رحمه الله فرمائی چي حرام نه شو او په دې اختلاف بنا دی د سړی ښځې لره په شهوت سره لاس وروړ، وَنَظَرُهُ إِلٰى فَرْجِهَا وَنَظَرُهَا إِلٰى ذَكَرِهِ عَنْ شَهْوَةٍ او عورت د ښځې ته ئې کتل او کتل د ښځې ذکر د سړی ته په شهوت ..

تشریح:- امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه ثابت به نه وی .دغه ډول اختلاف په دې صورت کي دې که سړی ښځه په شهوت سره مس کړه.یا سړی په شهوت سره ښځه مس کړه.د ښځې شرم ګه ته ئې اوکتل،یا ښځې د سړی شرمګاه ته په شهوت سره اوکتل.

لِأَنَّ الْمَسَّ وَالنَّظَرَ لَيْسَا فِي مَعْنَى الدُّخُولِ، وَلِهَذَا لَا يَتَعَلَّقُ بِهِمَا فَسَادُ الصَّوْمِ وَالْإِحْرَامِ دہ دلیل دا دي چې مسه او نظر نه دی په معنی د دخول کي په دې وجه په دې پورې فساد د روژې او احرام او وجوب د غسل متعلق کیږی نه نو دا نه ملحق کیږی په دخول پورې،

تشریح :- دامام شافعی رحمه الله دلیل دادې چه مس اونظر د دخول په حکم کي نه دی .ځکه چې کوم احکام په دخول سره متعلق کیږی .دې دواړو سره نه متعلق کیږی .مثلاً د روژې په حالت کي دخول مفسدصوم او مفسد احرام دې او په دخول سره غسل واجبیږی خو مس بشهوة،او نظر بشهوة سره نه روژه ماتیږی .او نه احرام ماتیږی او نه غسل واجبیږی .نو مس اونظر د دخول سره نه لاحق کیږی .ځکه چې د ملحق لپاره ضروری دی چه د ملحق به په معنی کی وی

وَلَنَا أَنَّ الْمَسَّ وَالنَّظَرَ سَبَبٌ دَاعٍ إِلَى الْوَطْءِ فَيُقَامُ مُقَامَهُ فِي مَوْضِعِ الْاحْتِيَاطِ او زموږ دلیل دا دې چې مسه او نظر دا سې سبب دې چې داعی دې وطی ته نو د وطی قائمقام کیږی په ځائې د احتیاط کي،

تشریح:- زموږ دلیل دادې چه مس او نظر داسې سببونه دی .چه ،داعی الی الوطی ، دی .نو موږ احتیاطاً، داعی الی الوطی ، د وطی قائم مقام اوګرځولو.او په دې مو د وطی حکم اولګولو.

د امام شافعی رحمه الله د دلیل ځواب دادې چه په مس او نظرسره که د فساد صوم وغیره احکام ثابتیږی نومس او نظر به هم حقیقی وطی وه حلانکه موږ دې ته حقیقی وطی نه وایو.زموږ د مذهب په تائیدکي د ام هانی رضی الله عنها حدیث هم دې [عن رسول الله ﷺ من نظر إلى فرج إمرأة حرمت عليه امها وبنتها] دوهم حدیث دې.[عن ابن عمر رضي الله عنه أنه قال إذا جامع الرجل المرأة قبلها اولمسها بشهوة او نظر إلى فرجها بشهوة حرمت على أبيه وإبنه وحرمت عليه أمها و إبنتها] (عیق شرح هدایه)

ثُمَّ الْمَسُّ بِشَهْوَةٍ أَنْ تَنْتَشِرَ الْآلَةُ أَوْ تَزْدَادَ انْتِشَارًا هُوَ الصَّحِيحُ بیا په شهوت سره مسه کول دا دی چې آله منتشره شی یا ئې انتشار زیات شی ،دا صحیح ده،

تشریح.- علامه مرغینانی رحمه الله د مس بشهوة تعریف کړې دې چه آله منتشر شی .چه د مس اونظر نه وړاندې منتشره نه وه اوکه د وړاندې نه منتشر وه نوچه انتشار زیات شی د تعریف په سلسله کي هم دا قول صحیح دې.بعض مشائخو رحمهم الله د شهوت تعریف داسې کړې دې.چه د سړی زړه ښځې ارخ ته مائل شی .او جماع ارخ ته شوق پیدا شی .

وَالْمُعْتَبَرُ النَّظَرُ إِلَى الْفَرْجِ الدَّاخِلِ وَلَا يَتَحَقَّقُ ذَلِكَ إِلَّا عِنْدَ اتِّكَائِهَا او معتبر فرج داخل ته کتل دی او دا نه متحقق کیږی مګر په وخت د تکیه وهلو د ښځې کي ،

تشریح -په نظر، الی الفرج، کي د فرج داخل ارخ ته کتل معتبر دی .فرج خارج ارخ ته نه او فرج داخل ارخ ته کتل به هغه وخت متحقق کیږی چه کله ښځه په برنډه دیوال وغیره ته ډډه اولګوی .او دواړه ګونډئ اودروی او کینی .که ښځه نیغه ناسته وی .یا ولاړه وی .یا ئې ډډه لګولې وی .خو پښې (خپې) ئې خورې کړې وی او ناسته وی بیا دې ارخ ته اوګوری .نو حرمت مصاهرت به نه ثابتیږی .

وَلَوْ مَسَّ فَأَنْزَلَ فَقَدْ قِيلَ أَنَّهُ يُوجِبُ الْحُرْمَةَ، وَالصَّحِيحُ أَنَّهُ لَا يُوجِبُهَا او که مسه ئې کړه بیا ئې انزال او شو نو ویلی شوی دی چې حرمت واجبوی او صحیح دا ده چې نه واجبوی

تشریح -که مس ئې اوکړو بیا ئې انزال اوشو.نو حرمت مصاهرت به ثابتیږی او که نه؟ د بعضو رائې خو داده چه په دې صورت کي به هم حرمت مصاهرت ثابت وی وجه داده چه انزال د وطی معنی موکد کوی .نو په حرمت کي به زیاتوالې وی صحیح قول دادې چه په دې صورت کي حرمت مصاهرت نه ثابتیږی .

لِأَنَّهُ بِالْإِنْزَالِ تَبَيَّنَ أَنَّهُ غَيْرُ مُفْضٍ إِلَى الْوَطْءِ ځکه په انزال کیدو سره دا واضحه شوه چې دغه مفضی الی الوطی نه وه، وَعَلَى هَذَا إِتْيَانُ الْمَرْأَةِ فِي الدُّبُرِ او د ښځې په شاکې جماع کول هم په دې اختلاف باند دی

تشریح:- ځکه چې مس بشهوة ،مفضی الی الوطی ، کیدلو په وجه د وطی قائم مقام وی .او په انزال سره دا خبره ښکاره شوه چه دا مس، مفضی الی الوطی ، نه ده.نود وطی قائم مقام به هم نه وی .هم په دې حکم کي د ښځې په مقعد کي وطی کول دی یعنی که د ښځې په مقعد ئې کي وطی اوکړه او انزال اونشو.نو موجب د حرمت نه ده.او که انزال اونشو.نود حرمت موجب دې.

د معتده ښځې خور سره د نکاح حکم

وَإِذَا طَلَّقَ امْرَأَتَهُ طَلَاقًا بَائِنًا أَوْ رَجْعِيًّا لَمْ يَجُزْ لَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ بِأُخْتِهَا حَتَّى تَنْقَضِيَ عِدَّتُهَا که خپلې ښځې له ئې طلاق ورکړه بائن یا رجعی نو د ده د پاره جائز نه دی د دې د خور سره نکاح کول تر دې چې عدت ئې او تیر شی .

حل اللغة:① طلاق بائن هغه طلاق چې د طلاق په کنائی الفاظو سره واقع شوې وی لکه ته زما نه جلا ئې او نیت ئې د طلاق وی ② طلاق رجعی هغه یو یا دوې [دوه] طلاقه چې د هغې نه روسته خوند ته بغیر د نکاح تازه کاوه نه د جماع اجازت وی ③ اعمال عمل ورکول]

تشریح:- مسئله داده.چه یوکس خپلې ښځې ته طلاق بائن یا طلاق رجعی ورکړو نو اوس دا سړې ددې معتده خور سره دعدت په موده کي نکاح کولای شی اوکه نشی کولې؟ د احنفو رحمهم الله مذهب خو دادې چې نکاح جائز نه ده.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ إِنْ كَانَتِ الْعِدَّةُ عَنْ طَلَاقٍ بَائِنٍ أَوْ ثَلَاثٍ يَجُوزُ لِانْقِطَاعِ النِّكَاحِ بِالْكُلِّيَّةِ إِعْمَالًا لِلْقَاطِعِ امام شافعی رحمه الله فرمائی چې عدت که د طلاق بائنو وه یا د درې طلاقو وه نو جائز دې د انقطاع د نکاح په وجه سره بالکلیه قاطع له د عمل ور کاوه په وجه، وَلِهَذَا لَوْ وَطِئَهَا مَعَ الْعِلْمِ بِالْحُرْمَةِ يَجِبُ الْحَدُّ که وطی ئې کړه سره د علم نه په حرمت نو حد به واجب وی .

تشریح:- امام شافعی رحمه الله فرمائی .که دا ښځه په طلاق بائن یا د درې طلاقو په وجه په عدت کي ده.نو ددې د خورسره نکاح جائز ده. دلیل حاصل دادې چه د قاطع نکاح یعنی د طلاق موجود کیدلو په وجه نکاح بالکلیه منقطع شوه.ځکه چې هرکله قاطع موجود شو نو ددې اثر به هم یقیناً متحقق وی .دنکاح بالکلیه منقطع کیدلو دلیل هم دادې.چه دا سړې که حرام ګڼړی .اود معتده سره وطی اوکړی .نو حد به واجب وی .

وَلَنَا أَنَّ نِكَاحَ الْأُولَى قَائِمٌ لِبَقَاءِ بَعْضِ أَحْكَامِهِ كَالنَّفَقَةِ وَالْمَنْعِ وَالْفِرَاشِ وَالْقَاطِعُ تَأَخَّرَ عَمَلُهُ زموږ دلیل دادې چه رومبئ نکاح پاته ده د نکاح د احکامو د پاته پاتې کیدلو په وجه،لکه نفقه، او منع د وتلو نه،او د فرش نه او د قاطع عمل موخر شو وَلِهَذَا بَقِيَ الْقَيْدُ، وَالْحَدُّ لَا يَجِبُ عَلَى إِشَارَةِ كِتَابِ الطَّلَاقِ په دې وجه چې قید د نکاح پاته دې او حد نه دې واجب بنا په اشاره د کتاب لطلاق وَعَلَى عِبَارَةِ كِتَابِ الْحُدُودِ يَجِبُ لِأَنَّ الْمِلْكَ قَدْ زَالَ فِي حَقِّ الْحِلِّ او بنا په عبارت د کتاب الحدود واجب دې ځکه چې ملك زائل شو د حلت وصی په حق کي ،فَيَتَحَقَّقُ الزِّنَا وَلَمْ يَرْتَفِعْ فِي حَقِّ مَا ذَكَرْنَا فَيَصِيرُ جَامِعًا نو زنا متحقق شوه،او د مذکوره امورو په حق کي ملك مرتفع نه دې نو جامع بین الاختین شو

تشریح:- زموږ دلیل دادې.چه د معتده نکاح پاته ده.لکه ځنګه چې د منکوحه کیدلو په حالت کي وه او خاوند ته دا اختیار دې.چه د کور نه په وتلو باندې پابندې اولګوی .دغه ډول که په دوې [دوه] کاله کي دننه بچې پیدا شو.نود فراش کیدلو په وجه ددې سړی نه نسب هم ثابت وی .او پتې شوه داخبره چې قاطع نکاح موجود شو.نو ددې ځو ب دادې چه د قاطع عمل د عدت پوره کیدلو پورې موخر شو د نکاح حکم پاته پاتې کیدلو په وجه.او ددې ځواب چې په وطی کولوسره حد واجبیږی .اول خو موږ نه منو چه په دې وطی باندې

حد و جبيږي لکه چې د مسوط په ،کتاب الطلاق، کي اشاره ملاويږي .او كه اومنو چه حد به واجب وي لكه چې د مبسوط په ،كتاب الحدود، كي صراحتا موحود دى .نو موږ ځواب وركوو.چه د وطى حلال كيدلو په حق كي ملك نكاح زائل شو نود وطى به زنا وي اود ذكر شوى امورو په حق كي ملك نه زائليږي .نو نكاح من وجه پاته ده او من وجه ختمه شوه او هركله چې نكاح من وجه پاته ده.نودا كس كه ددې معتدې د خورسره نكاح اوكړي .نو، جامع بين الاختين فى النكاح، به وي .او په نكاح كي جمع بين الاختين ناجائز ده اگرچه نكح فى لجمله پاته وي والله اعلم بالصواب

د مولا حپلې وينځې سره،باد ښځې حپل غلام سره د نكاح ممانعت

ولايتزوج المولى أمته ولا المرأة عبدها او مالك به د خپلې وينځې سره نكاح نه كوى ،او به ښځه د خپل غلام سره. لِأَنَّ النِّكَاحَ مَا شُرِعَ إِلَّا مُثْمِرًا ثَمَرَاتٍ مُشْتَرَكَةً بَيْنَ الْمُتَنَاكِحَيْنِ ،ځكه چې نكاح نه دې مشروع شوې مگر د داسې ثمرو سره بارآور كيدل كوم چې په زوجينو كي مشترك دي وَالْمَمْلُوكِيَّةُ تُنَافِي الْمَالِكِيَّةَ او مملوكيت د مالكيت منافى دې فَيَمْتَنِعُ وُقُوعُ الثَّمَرَةِ عَلَى الشَّرِكَةِ نو په شركت به د ثمرې حصول ممتنع وى

حل اللغة: ① مثمر فائده وركونكې ② يمتنع منع كيږى]

تشريح:- مولا به حپلې وينځې سره نكح نه كوى كه د وينځې د كل مالك وي او كه د بعض مالك وى دغه دول به ښځه د خپل غلام سره نكاح نه كوى كه ښځه د پوره غلام مالكه وي او كه د بعض غلام مالكه وى په دواړه صورتونوكي نكاح ممنوع ده كه ملك او مملوك يوځائې اوسيدل او نكاح ني اوكړه نو باطل به وى آئمه اربعه هم ددې قائل دى دليل دادې.چه نكح د داسې منافعو او فوائدو په لحاظ سره مشروع شوې ده چه هغه د دواړو ښځې خاوند په مينځ كي مشترك وى .بعض منافع ښځې ته حاصليږي . مثلاً د ښځې لپاره مهر،كسوه او نفقه واجبيږي .او په سړي باندې حكماً وطى هم واجبيږي .د ښځې د رضامندئ نه بغير سړي لپاره عزل جائز نه دي.د سړي د ،مقطوع الذكر،اود ،عنين، كيدلو په صورت كي ښځې ته خيار فسخ هم حاصل وي او بعض منافع سړي ته حصليږي .مثلاً د نكاح نه روسته د ښځې په نفس باندې قدرت حاصليدل دښځې لپاره د سړي په كور كي قيام كول،د كور دننه كار كول،مثلاً خوراك پخول،كپړې وينځل،د بچو تربيت كول،بچو ته شيدې وركول وغيره، لنديز داده.چه د نكاح په ذكر شوى دواړه صورتونوكي مالكيت او مملوكيت جمع كيدل لازميږي .حالانكه په دې دواړو كي منافات دې.ځكه چې مالكيت تقاضا كوى د قهريت او مملوكيت تقاض كوى ،د مقهوريت او ددې دواړو په منفات كي هيڅ شبه نشته نو هركله چې داسې ده نو په شركت باندې به د ثمره حصول ممتنع وى . په دې باندې يو اشكال كيږي هغه د.چه مملوكيت كه د مالكيت منافى دى نو بيا د مملوك نكح بالكل صحيح كيدل نه دى پكار ځكه چې كله مملوك د آزادې ښځې سره نكاح اوكړى .نود نكح كيدلو په وجه به مالكيت هم ثبتيږى نوبه دې صورت كي هم د مالكيت او مملوكيت جمع كيدل لازميږي .
خواب: د قياس تقاضا هم دغه ده چه د مملوك نكاح مطلقاً درست نه وى .خود اړتيا په وجه خلاف قياس جائز گرځولې شوې ده (عينى شرح هدايه)

د كتابيه ښځې سره نكاح

ويجوز تزويج الكتابيات لِقَوْلِهِ تَعَالَى او جائز دې د كتابيه ښځو سره نكاح كول : ځكه چې د حق تعالى ارشاد دې وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ أي العفائف او پاكدامنې ښځې د هغو نه كومو ته چې كتاب وركړې شوې دي.محصنت يعنې پاكدامنې، وَلَا فَرْقَ بَيْنَ الْكِتَابِيَّةِ الْحُرَّةِ وَالْأَمَةِ عَلَى مَا نُبَيِّنُ مِنْ بَعْدُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى او نشته توپير به كتابيه آزاده او وينځه كي لكه چې موږ به بيان كړو انشاء الله تعالى

حل اللغة: ① محصنات جمع د محصنة، پاكدامنه ښځه ② الحرة اصيله،آزاده ښځه ③ الامة وينځه]

تشريح:- كتابيات، د كتابيه جمع ده.ددې مذكر كتابى دې.كتابى هغه كس دې.چه په نبى باندې ايمان لرى اود كتاب اقرار كوى په آئمه اربعه كي د آزاد كتابيه سره نكاح كولوكي د هيڅ چا اختلاف نشته.دكتابيه وينځې سره په نكاح كولوكي اختلاف دې چه ددې بيان روسته راروان دې د دليل د الله تعالى قول دې ،ستاسو لپاره حلال كړې شو د اهل كتابو ځنې هغه ښځې چې پاكدامنې وى ، په آيت كي د ،عفت، قيد عادةً ذكر كړې شو.دجواز نكاح لپاره شرط نه دې.

مجوسيه اوصابيه ښځې سره د نكاح حكم

ولا يجوز تزويج المجوسيات لِقَوْلِهِ عليه الصلاة والسلام و جائز نه دې نكاح كول د آتش پرستو ښځو سره ،ځكه چې ارشاد نبوى ﷺ دې سُنُّوا بِهِمْ سُنَّةَ أَهْلِ الْكِتَابِ غَيْرَ نَاكِحِي نِسَائِهِمْ وَلَا آكِلِي ذَبَائِحِهِمْ(١) دوى سره سلوك كوى د اهل كتابو پشان بغير د نكاح كاوه د دوى د ښځو سره او د ذبحې په خوړو كي قَالَ وَلَا الْوَثَنِيَّاتُ لِقَوْلِهِ تَعَالَى وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَّ او د بت پرستو ښځو سره، ځكه د حق تعلى ارشاد دې،چه د مشركو ښځو سره نكاح مه كوى تر دې چې ايمان راوړى ويجوز تزويج الصابئات إن كانوا يؤمنون بدين نبي ويقرون بكتاب او جائز دې نكاح كول د صابيه ښځو سره كه هغوى ايمان درلودى د چا نبى په دين او منلو ئې څه كتاب لره لِأَنَّهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَإِنْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْكَوَاكِبَ وَلَا كِتَابَ لَهُمْ لَمْ تَجُزْ مُنَاكَحَتُهُمْ ځكه چې دغه د اهل كتابو نه دى ، او كه عبادت ئې كاوه د ستورو،او د دوى سره څه كتاب نه وه نو جائز دې ورسره نكاح كول لِأَنَّهُمْ مُشْرِكُونَ ځكه چې دغه مشركان دى

حل اللغة: ① الوثنيات: جمع د ثنية. بت پرسته

تشريح:- د آتش پرستو ښځو سره نكاح كول په اتفاق سره ناجائز دى .دليل دادې.نبى كريم ﷺ فرمائيلى دى ..چه د اهل كتابو سره كومه معامله كوئ.دمجوسو سره هم هغه معامله كوئ.سوا ددې نه چې د مجوسو ښځوسره نكاح مه كوئ.او ددوى ذبيحه مه خورئ.حاصل داچه دمجوسو ښځو سره نكاح مه كوئ.او ددوى ذبيحه مه خورئ.ددې نه علاوه په امان وركولو،او جزيه اخستلوكي د اهل كتابو په شان معامله كوئ.داحديث په مختلف طريقو سره نقل دې.اود بت پرستو ښځې سره هم نكاح كول ناجائز دى .دليل د قرآن پاك آيت دې.،چه شرك كونكو ښځو سره نكاح مه كوئ،

والخلاف المنقول فيه محمول على اشتباه مذهبهم او كوم اختلاف چې په دې اره كي منقول دې هغه د دوى د مذهب په مشتبه كيدو محمول دې، فَكُلٌّ أَجَابَ عَلَى مَا وَقَعَ عِنْدَهُ وَعَلَى هَذَا حِلُّ ذَبِيحَتِهِمْ نو هر امام د هغې مطابق ځواب كړې دې كوم چې د ده په نزد حق معلوم شوې دې او په دې اختلاف د دوى د ذبحې حال بنا دې.

تشريح:- د صابيه ښځو سره د نكاح په جواز او عدم جواز كي اختلاف دې امام ابوحنيفه رحمه الله د جواز قائل دې.او صاحبين رحمهما الله د عدم جواز قائل دى .په حقيقت كي دا اختلاف د صابى په تعريف او تفسير كي دې.امام صاحب رحمه الله فرمائى .چه صابى هغه دې چه په نبيانو عليهم السلام كي په يونبى باندې ايمان لرى .او د يو آسمانى كتاب اقرار كوى .دې وخت كي به صابى اهل كتب شمارلې شى .اود اهل كتابو ښځوسره نكح جائز ده.نو صبيه سره به هم نكاح جائز وى .صاحبين رحمهما الله فرمائى .چه صابى د ستورو عبادت كوى .اود هيڅ يو آسمانى كتاب اقرار نه كوى .نو دوى به د بت پرستو په حكم كي وى .لكه ځنگه چې د بت پرستو سره

١) غربه الزيلعى رحمه الله بهذا اللفظ ثم نقل عن محمدبن حسن بن على أن النبى ﷺ كتب إلى مجوس هجر يعرض عليهم الإسلام فمن أسلم قبل منه ومن لم يسلم صربت عليه الجزية غيرناكحى نسائهم ولاآكلى ذبائحهم أخرجه ابن ابى شيبة فى النكاح ومصنف ابن عبدالرزاق فى كتاب أهل الكتاب (نصب الرأية ٣/٢١٨)_

نكاح جائز نه ده دغه ډول به صابيه ښځو سره هم نكاح جائز نه وي .

د احرام په حالت کې نکاح

قَالَ وَيَجُوْزُ لِلْمُحْرِمِ وَالْمُحْرِمَةِ أَنْ يَتَزَوَّجَا فِيْ حَالَةِ الْإِحْرَامِ دَ مُحرم او مُحرمې دَ پاره په حالت دَ احرام کې نکاح کول جائز دي

تشریح:- احرام و لا نسخه وی .اوکه سرې د احرام په حالت کې زموږ په نيز نکاح کول جائز دی امام شافعی رحمه الله ناجائز وائی امام مالك او امام احمد رحمه الله هم ددې قائل دی دغه ډول که محرم د یوکس ولی جوړ شی او نکاح اوکړی .نو زموږ په نیز جائز دی .

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله لَا يَجُوْزُ وَتَزْوِيْجُ الْوَلِيِّ الْمُحْرِمِ وَلِيَّتَهُ عَلٰى هٰذَا الْخِلَافِ امام شافعی رحمه الله فرمانی جائز نه دی او دَ ولی محرم دَ خپلې مولیه په نکاح ورکول په دې اختلاف بنا دې لَهُ قَوْلُهُ علیه الصلاة والسلام .لَا يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ وَلَا يُنْكِحُ(۱) دَ شافعی رحمه الله دلیل ارشاد نبوی دې چې محرم د نه نکاح کوی او نه د په نکاح ورکولې شی .

تشریح - د امام شافعی رحمه الله په نیز ناجائز دی . دلیل د نبی کریم ﷺ فرمان[لاينكح المحرم ولا ينكح] دې په دې حدیث کې رومبې ،ينكح،د حاء په فتح سره دې.(د ضرب نه)او دوهم د حاء په ضمه سره دې.(د انكاح نه)د رومبی معنی ده پخپله نکاح کول د دوهم معنی ده د بل نکاح کول لکه چې ،طعم،خوراك خوړل،او ،اطعام، په بل خوراك خوړل نو اوس به د حدیث مطلب دا وی .نبی کریم ﷺ اوفرمائیل. چې ،محرم به نه خپله نکاح کوی . و نه به ولی جوړیږی .چه د بل نکاح اوکړی ،د مسلم او ابوداؤد په روایت کې د ،ولا یخطب، اضافه ده.یعنې د احرام په حالت کې به کوېژدن هم نه کوی امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل صحیح کې روایت کړې دې [ولا يخطب بمكة]یعنی په مکه کې به کوېژدن نه کوی .ددې حدیث نه ثابتیږی .چه د احرام په حالت کې خپله نکاح کول،یا د بل نکاح کول د واړه ممنوع دی .

وَلَنَا مَا رُوِيَ أَنَّهُ علیه الصلاة والسلام تَزَوَّجَ بِمَيْمُوْنَةَ وَهُوَ مُحْرِمٌ(۲)زموږ دلیل دا روایت دې چې نبی کریم ﷺ دَ میمونه رضی الله عنها سره نکاح په احرام کې کړې وه.

تشریح:- زموږ دلیل دادې.ابن عباس رضی الله عنه روایت کړې دې.چه نبی کریم ﷺ د حضرت میمونه رضی الله عنها سره د محرم کیدلو په حالت کې نکاح اوکړه.او امام بخاری رحمه الله اضافه کړې ده.[وبنى بها وهو حلال وماتت بسرف] یعنی نبی کریم ﷺ د میمونه سره نکاح اوکړه حالانکه نبی کریم ﷺ محرم وو.او ددې سره ئې زفاف اوکړو (د خپلې بی بی سره د واده شپه تیرول) حالانکه نبی کریم ﷺ حلال وو اود میمونه رضی الله عنها انتقال په مقام سرف کې اوشو.بعض حضرات د لطیفه په طورباندې بیان کړی دی .چه د میمونه رضی الله عنها واده هم په مقام سرف کې اوشو شب زفاف ئې هم په مقام سرف کې تیرکړو اود حضرت میمونه رضی الله عنها انتقال هم په مقام سرف کې اوشو ددې حدیث نه معلومیږی چه نبی کریم ﷺ دمیمونه رضی الله عنها سره د احرام په حالت کې نکاح اوکړه.

وَمَا رَوَاهُ مَحْمُوْلٌ عَلَى الْوَطْءِ او امام شافعی رحمه الله چی کوم روایت پیش کړې دې دغه په وطی باند محمول دې

۱) من حديث عثمان بن عفان رضی الله عنه أخرجه مسلم فى النكاح رقم ٤١ وأبوداود فى المناسك باب ٣٨ رقم ١٨٤١ والترمذى فى الحج باب ٢٣ وأحمد فى المسند (٤٨/١)_

۲) من حديث ابن عباس رضی الله عنهما أخرجه البخارى فى الصيد باب ١٢ ومسلم فى النكاح رقم ٤٦ وأبوداود فى المناسك باب ٢١ والترمذى فى الحج باب ٢٤ والنسائى فى المناسك باب ٩٠ وابن ماجه فى المناسك رقم ١٩٦٥ والدارمى فى المناسك باب واحمد فى المسند(٢٤٥/١)_

تشریح - د امام شافعی رحمه الله د روایت کړې شوی حدیث خواب دادې.چه په دې حدیث کې د نکاح لغوی معنی (وطی) مراد ده.اوس به مطلب دا وی .چه د احرام په حالت کې وطی کول ممنوع دی .عقد نکاح ممنوع نه ده.په دې صورت کې به د حدیث ژباړه دا وی .چه محرم به نه وطی کوی .او نه به محرمه ته په وطی باندې قدرت ورکوی .

دوهم خواب دادې.چه په حدیث کې نهی تنزیهی مراد ده تحریمی مراد نه ده اوس به مطلب دا وی چه د احرام په حالت کې خپله نکاح کول،یا د بل نکاح کول مناسب نه دی که اوکړې شی نو منعقد به وی زموږ د مذهب تائید په قیاس سره هم کیږی خکه چې نکاح د نورو عقدونو د بیع وشراء وغیره په شان ده لکه څنګه چې په بیع وغیره کې ایجاب اوقبول کیږی دغه ډول په نکاح کې هم د ایجاب اوقبول تلفظ کیږی نود احرام په حالت کې چې لکه څنګه نور عقدونه جائز دی .دغه ډول به نکاح هم جائز وی .

د انصاف خبره دا ده چه د حضرت امام شافعی رحمه الله مذهب قوی دې خکه چې د امام شافعی رحمه الله پیش کړې حدیث قولی دې.اود احنافو رحمهم الله پیش کړې حدیث فعلی دې.اود حدیثونو د تعارض په وخت حدیث قولی مقدم وی .په حدیث فعلی باندې ددې نه علاوه د نبی کریم ﷺ میمونه رضی الله عنها سره د احرام په حالت کې نکاح کول مختلف فیه دی .لکه چې پخپله میمونه بنت الحارث رضی الله عنها فرمائی چه ما سره رسول الله ﷺ نکاح اوکړه، او موږ دواړه حلال وو.مسلم، ابوداؤد ،ترمذی ،او ابن ماجه دا حدیث روایت کړې دې.

د وینځې سره دنکاح جواز اوعدم جواز

وَيَجُوْزُ تَزْوِيْجُ الْأَمَةِ مُسْلِمَةً كَانَتْ أَوْ كِتَابِيَّةً او جائز دې دَ وینځې سره واده کول مسلمانه وی او که کتابیه وی .

تشریح:- د وینځې سره د نکاح په جواز اوعدم جواز کې اختلاف دې.زموږ په نیز مطلق وینځې سره نکاح کول جائز دی .که هغه مسلمانه وی .اوکه کتابیه وی .

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله لَا يَجُوْزُ لِلْحُرِّ أَنْ يَتَزَوَّجَ بِأَمَةٍ كِتَابِيَّةٍ امام شافعی رحمه الله فرمائی چې نه دی جائز آزاد لره چې نکاح او کړې دَ کتابیه وینځې سره، لِأَنَّ جَوَازَ نِكَاحِ الْإِمَاءِ ضَرُوْرِيٌّ عِنْدَهُ وجه دا ده چې دَ ده په نزد د وینځې جواز ضرورة دې، لِمَا فِيْهِ مِنْ تَعْرِيْضِ الْجُزْءِ عَلَى الرِّقِّ، وَقَدِ انْدَفَعَتِ الضَّرُوْرَةُ بِالْمُسْلِمَةِ خکه چې د وینځې سره به و ده کوه کې خپل جزء لره په غلامی پیش کول دی ،او اړتیا به مسلمانه وینځه پوره کیږی وَهٰذَا جَعَلَ طَوْلَ الْحُرَّةِ مَانِعًا مِنْهُ په دې وجه سره قدرت په حره باند دَ نکاح دَ آمې نه مانع مقرر کړې شوې دې

حل اللغة:① اماء جمع د امة، وینځه ② ارقاق: غلام جوړول

تشریح.- د امام شافعی رحمه الله مذهب دادې چه کتابیه وینځې سره نکاح جائز نه ده.امام مالك رحمه الله هم ددې قائل دې او په یو روایت کې امام احمد رحمه الله هم ددې قائل دې. دلیل دادې چه د وینځوسره د نکاح جواز ضرورة ثابت دې خکه چې د وینځې سره د نکاح مطلب دادې.چه خپل جزء رقیق(مملوك) جوړول غواړی خکه چې د غیر وینځې نه چې کوم اولاد کیږی .په شریعت کې به هغه هم د غیرمملوك وی او رقیق جوړول په حقیقت کې هلاکول دی .نو ګویې د وینځې سره نکاح کول،خپل جزء هلاکول دی او خپل جزء رقیق جوړول.هلاکول ممنوع دی .نود وینځې سره نکاح کول ناجائزکیدل پکار دی .خود شدت حاجت په وجه ضرورة جائز اوګرځولې شوه.هرکله چې دا ثابته شوه.چه د وینځو سره نکاح کول ضرورة ثبت دی او قاعده ده چه کوم شی ضرورة ثابت وی .هغه د اړتیا په اندازه ثابت وی .او اړتیا د یوې مسلمانې وینځې سره به نکاح کاوه پوره شو.نود کتابیه ښځې سره دنکاح کاوه هیڅ اړتیا نشته په دې وجه امام شافعی رحمه الله ،قدرت على الحرة، د وینځې سره د نکاح کاوه نه مانع ګرځولې دې آیت [وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَّنْكِحَ الْمُحْصَنٰتِ] یعنی کوم کس چې په تاسوکې د آزادې مؤمنه سره د نکاح قدرت نه لری .نودې په خپلو مؤمنو وینځوکې د چاسره نکاح اوکړی .د آیت مفهوم مخالف به دا وی .که د ازاد مسلمانې ښځې سره د نکاح قدرت وی نو

مسمسي وینځي سره هم د نکاح اجازت نشته؟ ددې ځواب دادې چه په ایت کې فضل او اولی بیان کړې شوې دې یعنی په حره باندې د قدرت باوجود د وینځې سره نکاح بهتر نه ده خو که اوني کړه نو منعقد به وي.

وَعِنْدَنَا الْجَوَازُ مُطْلَقٌ لِإِطْلَاقِ الْمُقْتَضِي او زمونږ په نزد جواز د نکاح مطلق دې د مقتضي د مطلق کیدو په وجه وَفِيهِ امْتِنَاعٌ عَنْ تَحْصِيلِ الْجُزْءِ الْحُرِّ لَا إِرْقَاقُهُ او د وینځې سره په نکاح کاوه کې آزاد جزء لره د حاصلولو نه منع کول دی نه چې دې لره غلام جوړول وَلَهُ أَنْ لَا يُحَصِّلَ الْأَصْلَ فَيَكُونُ لَهُ أَنْ لَا يُحَصِّلَ الْوَصْفَ او هر کله چې د ده د پاره د دې اجازت دې چې اصل حاصل نه کړي نو د دې به هم اجازت وي چې وصف حاصل نه کړي

تشریح - زمونږ دلیل دادې چه د وینځې سره د نکاح جواز مطلق دې په دې وجه چې د نکاح تقاضا مطلق ده مثلاً [فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ] او [وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ] په دې آیتونو کې مطلق ښځو سره د نکاح جواز عام خودلې شوې دې آزادې سره وي او که د وینځې سره وي

ﺍ پاتې شود امام شافعي رحمه الله دا وئیل چه وینځې سره نکاح کول خپل جزء رقیق جوړول دی. نو ددې ځواب دادی چه د وینځې سره په نکاح کولو کې خپل جزء رقیق جوړول مقصود نه دی. بلکه آزاد جزء حاصلولو نه منع کیدل دی او شریعت ددې خبرې اجازت ورکړې دې چه د سره اصل جزء حاصل نکړي. یعنی د ښځې په رضامندۍ سره عزل اوکړي. چه اصل بچې هډو پیدا نشي. نو د حریت نه حاصلولو اجازت به په درجه اولی وي. والله اعلم بالصواب

د آزادې په موجودګۍ کې . وینځې سره د نکاح حکم

وَلَا يَتَزَوَّجُ أَمَةً عَلَى حُرَّةٍ لِقَوْلِهِ عليه الصلاة والسلام او نکاح د نه کوي د وینځې سره په حره باند ځکه ارشاد نبوی دې لَا تُنْكَحُ الْأَمَةُ عَلَى الْحُرَّةِ(۱) چه په نکاح د نه شي اغستې وینځه په حره باندې، وَهُوَ بِإِطْلَاقِهِ حُجَّةٌ الشَّافِعِي رحمه الله اودا د خپل اطلاق په وجه حجت دې په شافعي رحمه الله باندې فِي تَجْوِيزِهِ ذَٰلِكَ لِلْعَبْدِ د غلام د پاره د دې په جائز کاوه کې. وَعَلَى مَالِكٍ رحمه الله فِي تَجْوِيزِهِ ذَٰلِكَ بِرِضَا الْحُرَّةِ او په مالك حجت دې په جائز کاوه د ده کې په رضا د حرې سره

حل اللغه: ① تجویز جائز کول

تشریح: - که د رومبی نه آزاده ښځه په نکاح کې موجود ده نو د وینځې سره نکاح ناجائزده د احنافو رحمهم الله هم دا مذهب دې. امام شافعي رحمه الله فرمائی چه د آزاد سړي لپاره اګرچه دا صورت صحیح نه دې. خود غلام لپاره جائز دی. چه د آزادې ښځې په موجودګۍ کې وینځې سره نکاح اوکړي. امام مالك رحمه الله فرمائی که آزاده ښځه راضی وی نو ددې په موجودګۍ کې وینځې سره نکاح کولې شي. او که راضی نه وی. نو نکاح د، امه علی الحرة، جائز نه ده د امام مالك رحمه الله دلیل دادې چه نکاح د، امه علی الحرة، ممانعت د حرة د حق په وجه وو خو چه کله حرا په خپله راضی شي نو دې پخپله خپل حق ساقط کړو.

ﺍ د امام شافعي رحمه الله دلیل دادې چه نکاح د، امه علی الحره، ممانعت هغه وخت وی. چه خاوند آزاد وی. ځکه چې په دې صورت کې مانع د نکاح یعنی خپل جزء رقیق جوړول موجود دی. خوچه کله خاوند غلام دې نو د مانع موجود نشو ځکه چې غلام په جمیع اجزاء سره رقیق دې. نو په دې صورت کې نکاح د، امه علی لحره، جائز ګرځولې شي. (عینی شرح هدایه)

ﺍ د احنافو رحمهم الله دلیل د نبی کریم ﷺ قول دې چه د آزادې ښځې په موجودګۍ کې وینځې سره نکاح مه کوئ. په دې حدیث کې عموم دې خاوند که آزاد وی او که غلام وی. راضی وی او که ناراضه. نو دا حدیث د خپل اطلاق په وجه د امام شافعي او د امام مالك رحمه الله دواړو په خلاف حجت دې.

---

(۱) من حدیث عائشة رضي الله عنها اخرجه الدارقطني في سننه (۳۹/۴)_

وَلِأَنَّ لِلرِّقِّ أَثَرًا فِي تَنْصِيفِ النِّعْمَةِ عَلَى مَا نُقَرِّرُهُ فِي كِتَابِ الطَّلَاقِ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ و ځکه چې رقیت لره دخل دې په تنصف د نعمت کې لکه چې مونږ به ثابت کړو په کتاب الطلاق کې انشاء الله تعالی فَيَثْبُتُ بِهِ حِلُّ الْمَحَلِّيَّةِ فِي حَالَةِ الِانْفِرَادِ دُونَ حَالَةِ الِانْضِمَامِ نو ثابتیږي په دې سره د محل حلیت په حالت د انفراد کې نه چې په حالت د انضمام کې

حل اللغه: ① تنصیف نیمول ② الانفراد ځانله والې ③ انضمام یوځای والې

تشریح - دوهم دلیل عقلی دادې چه د رقیت په وجه ځنګه سزاګانې نیمې وی. دغه ډول نعمتونه هم نیمګړی وی مثلاً آزاد ته د زنا په حدکې چې څومره کوړې لګولې شي رقیق ته به ددې نیمې لګولې شي دغه حال د نعمتونو هم دې

ﺍ دلته کې دوی (دوه) حالتونه دی یو حالت انفراد. او دوهم حالت انضمام د حالت انفراد مطلب دادې چه صرف وینځې سره نکاح اوکړي او د حالت انضمام مطلب دادې چه وینځه او آزاد دواړه جمع کړي او زده ښځه په دواړه حالتونو کې حلال ده. یعنی صرف ازادې سره نکاح اوکړي بیا د وینځې په موجودګۍ کې آزادې ښځې سره نکاح اوکړي. په دواړه صورتونو کې جائز دی. نو ددې تنصیف به کیږي. او وینځه به صرف په حالت انفراد کې حلاله ګرځولې شي په حالت انضمام کې به حلال نشي ګرځولې یعنی صرف وینځې سره نکاح کولې شي. خود آزادې ښځې په موجودګۍ کې د وینځې سره نکاح نشي کولې حو که څوك اعتراض اوکړي چه وینځه دې په حالت انضمام کې حلال اوګرځولې شي په حالت انفراد کې نه نو بیا هم تنصف کیږي؟

ځواب: په دې صورت کې د شریف اهانت لازمیږي د خسیسه اهانت نه لازمیږي په دې وجه د صورت اختیار نکړې شو. والله اعلم

د وینځې په موجودګۍ کې آزادې ښځې سره د نکاح حکم

وَيَجُوزُ تَزْوِيجُ الْحُرَّةِ عَلَيْهَا او جائز دې په وینځه د حرې نکاح. لِقَوْلِهِ عليه الصلاة والسلام وَتُنْكَحُ الْحُرَّةُ عَلَى الْأَمَةِ(۱) ځکه چې ارشاد نبوی دې چې نکاح کولای شي د حرې سره په وینځه باندې

تشریح. - دا مسئله د مخکنې صورت عکس دې یعنی که د مخکې نه وینځه په نکاح کې موجود ده نو آزادې ښځې سره نکاح کول جائز دی په دې کې هیڅ قباحت نشته. و آئمه اربعه په دې باندې متفق دی چه د ... نکاح به هم باطل نه وي. خو په شوافعو رحمهم الله کې امام مزني رحمه الله فرمائی چه آزادې ښځې سره په نکاح کاوه سره د وینځې نکاح باطله وی. په حره باندې د قدرت په وجه، ځکه چې د وینځې سره د نکاح جواز د، عدم قدرت علی الحرة، په وجه وو. نو دا به د، آب آمد تیمم برخاست، د قبیلې څخه وی

ﺍ زمونږ دلیل د نبی کریم ﷺ ارشاد دې. چه، آزاده ښځه په نکاح کې راوستلې شي د وینځې په موجودګۍ کې،

وَلِأَنَّهَا مِنَ الْمُحَلَّلَاتِ فِي جَمِيعِ الْحَالَاتِ إِذْ لَا مُنَصِّفَ فِي حَقِّهَا او ځکه چې حره د محللاتو نه ده په ټولو حالاتو کې ځکه چې څه منصف نشته د دې په حق کې

حل اللغه: ① محللات. جمع د محلل، حلاله ② منصف: نیمونکې

تشریح: - دوهم عقلی دلیل دادې، چه حره د محللات څخه ده. په ټولو حالتونو کې، د انفراد په حالت کې هم، او د انضمام په حالت کې هم. ځکه چې د حرا په حق کې څه داسې شی موجود نشو چه دا حل محلیت (محل لره حلالول) نیم کړي. په خلاف د وینځې، چه ددې په حق کې منصف یعنی رقیت موجود دې.

د آزادې ښځې د طلاق بائن په عدت کې وینځې سره نکاح

---

(۱) تقدم تخريجه في الحديث السابق آنفاً_

فَإِنْ تَزَوَّجَ أَمَةً عَلَى حُرَّةٍ فِي عِدَّةٍ مِنْ طَلَاقٍ بَائِنٍ أَوْ ثَلَاثٍ لَمْ يَجُزْ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (۱) نو كه نكاح يې او كړو د وينځې سره په حره بند د طلاق بائنو او د دريو په عدت كي نو جائز نه دي په نزد د امام ابوحنيفه رحمه الله

تشريح - صورت د مسئلې دادې چه آزادې ښځې له يې طلاق بائن وركړو.اوس ددې،حره مطلقه بائنه،د عدت په موده كي د وينځې سره نكاح كولې شي .او كه نشي كولې؟ نو به دې اړه كي امام ابوحنيفه رحمه الله دعدم جواز،

وَيَجُوزُ عِنْدَهُمَا لِأَنَّ هَذَا لَيْسَ بِتَزَوُّجٍ عَلَيْهَا وَهُوَ الْمُحَرَّمُ او صاحبين رحمهما الله فرمائي جائز دي،ځكه چې دا په حره باند نكاح نه دي. وَلِهَذَا لَوْ حَلَفَ لَا يَتَزَوَّجُ عَلَيْهَا لَمْ يَحْنَثْ بِهَذَا او دا حرام دي.دا وجه ده كه چا قسم او خوړ چې نكح به اونه كړم په دې باند نو په دې به حانث نه وي ..

تشريح:- صاحبين رحمهما الله د عدم جواز قائل دي .د صاحبينو رحمهما الله دليل دادې.چه حره ته په طلاق بائن وركولوسرا د نكح ملك زائل شو بوكه اوس د وينځې سره نكاح كوي .نودا به ،تزوج امة على الحرة، نه وي .او حرام هم داوو.په دې وجه موږ دا نكاح جائز اوګرځوله.د دوهم دليل حاصل دادې.چه كه يوكس قسم اوخوړلو.چه زه به په حره باندې د وينځې سره نكاح نه كوم.بيا ئې حره ته طلاق بائن وركړو.او وينځې سره ئې نكاح اوكړه.نو حانث به نه وي .ددې نه معلوميږي .چه دا ،تزويج امة على الحرة، نه دي.ګنې حانث به وو.

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ أَنَّ نِكَاحَ الْحُرَّةِ بَاقٍ مِنْ وَجْهٍ لِبَقَاءِ بَعْضِ الْأَحْكَامِ فَيَبْقَى الْمَنْعُ احْتِيَاطًا قَائِمًا او د ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دي، چې نكاح د حرې پاته دې من وجه د نكاح د بعضو احكامو د پاته پاتې كيدو په وجه نو منع پاته پاتې شوه احتياطاً. بِخِلَافِ الْيَمِينِ لِأَنَّ الْمَقْصُودَ أَنْ لَا يُدْخِلَ غَيْرَهَا فِي قِسْمِهَا په خلاف د يمين نه،چه په دې كي مقصود دا دي چې غيرې لره به د دې په نوبت كي داخله نه كړي

تشريح - د امام صاحب رحمه الله د دليل حاصل دادې چه د حره بائنه په عدت كي ددې ،من وجه،نكاح پاته ده ځكه چې بعض احكام د نكاح،لكه نفقه، سكنى وغيره پاته دي .نو احتياطاً به د وينځې سره نكاح منع كولې شي د صاحبينو رحمهما الله د دليل خواب دادې.چه په يمين كي عرف معتبر دې اوپه عرف كي د بينونت (ښځې ته طلاق بائن وركولو) نه روسته تزويج على الحرة نشى ونيلې كيدلې او په شريعت كي معنى معتبره وي اود حرمت معنى د عدت د بقاء په وجه پاته ده.نود عرف په اعتبار سره به حانث نه وي .خو په شريعت كي به د حرمت معنى په اعتبار سره د آزاد مطلقه بائنه په عدت كي د وينځې سره نكاح حرام وي.

ۀ علامه مرغيناني رحمه الله فرمائي چه د يمين نه مقصود دادې چه ستا په وار كي به بله يوه ښځه نه شريكوم نو هركله ئې چې دې ته طلاق بائن وركړو.نو ددې وار پاته پاتې نشو.نو اوس د بائنه په عدت كي كه د دويمې ښځې سره نكاح اوكړي نودا به ددې په نمبيركي به شريكيدل نه وي .نو حانث به هم نه وي

تعدد ازواج

وَلِلْحُرِّ أَنْ يَتَزَوَّجَ أَرْبَعًا مِنَ الْحَرَائِرِ وَالْإِمَاءِ آزاد سړي په آزادو ښځو او وينځو كي د څلورو سره نكاح كولې شي . وَلَيْسَ لَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ د دې نه د زياتو سره نه شي كولې. لِقَوْلِهِ تَعَالَى. {فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ} ځكه چې د الله تعالى ارشاد دي،چه نكاح كوى كومې ښځې چې ستاسو خوښې شى دوى (دوه) دوى (دوه) درې درې څلور څلور. وَالتَّنْصِيصُ عَلَى الْعَدَدِ يَمْنَعُ الزِّيَادَةَ عَلَيْهِ او د عدد وضاحت زياتوالى ته منع كوى په دې باندې

(۱) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في الخانية (۱۱/۱۶۹) والدر المختار (۲/۳۱۶) والبحر الرائق (۳/۱۸۵) والهندية (۱/۲۷۹) نقلاً عن القول الراجح (۱/۲٤۵)-

حل اللغة: ① الحرائر جمع د حرة آزاده ښځه

تشريح:- په دې عبارت كي مصنف رحمه الله د ازواج د تعداد په اړه كي چې كوم اختلاف وو.هغه ئې په دلائلوسره بيان كړې دې د احنافو رحمهم الله په نيز آزاد سړې په يووخت كي څلورو ښځو سره نكاح كولې شي كه څلور واړه آزادې وى او كه څلور واړه وينځې وى .او كه بعض آزادې وى او بعض وينځې وى

علامه مرغيناني رحمه الله اول د هغه حضراتو دليل بيان كړو څوك چې د څلورو اجازت وركوى په دليل كي ئې آيت پيش كړې دې.دا آيت د تعداد(شمير) په بيان كي نص دې ،ود تعداد صراحت زياتوالى لپاره مانع وى .نود څلورو نه زياتې ښځې به د يو آزاد سړي لپاره حلال نه وى .ددې حضراتو په نيز په آيت كي لفظ د ،واؤ، د ،او، په معنى كي دې.چه د تخيير لپاره دې اوس به مطلب داوى چه په دې تعداد كي هر يو عدد اختيار كړه دوې (دوه) يا درې يا څلور، واړه تيك دى .روافضو ،واؤ، دجمع لپاره اوګرځولو.درې واړه عددونه ئې جمع كړل،اود نهو اجازت ئې وركړو.خوارجو اووئيل.چه په ،مثنى و ثلاث ورباع، كي تكرار ده.چه د مثنى معنى ده.دوې (دوه) دوه د ثلاث معنى ده درې درې د رباع معنى ده څلورڅلور دا واړه چې جمع كړې شى نو اتلس جوړيږى .نو دوى اتلسو ښځو سره دنكاح اجازت وركړو.روستنى دواړه قوال لغو دى دې ارخ ته به توجه نشى كولې د حق مذهب تائيد ددې حديث نه هم كيږى .كوم چې ترمذى نقل كړې دې حديث دادې چه غيلان بن سلمه رضي الله عنه اسلام راوړلو نو ده سره لس ښځې وې نو نبى كريم ﷺ حكم وركړو چه په دوى كي څلور خوښې كړه.او پاته پريږده.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ: لَا يَتَزَوَّجُ إِلَّا أَمَةً وَاحِدَةً لِأَنَّهُ ضَرُورِيٌّ عِنْدَهُ او امام شافعي رحمه الله فرمائي چې نكاح به نه كوى مګر د يوې وينځې سره ځكه چې نكاح د وينځې د ده په نزد ضرورة دي

تشريح:- د امام شافعي رحمه الله په دې جزء كي اختلاف دې.كه د وينځې سره نكح كوى .نو صرف د يوې وينځې سره كولې شى زياتى سره نشى كولې روافض د نهو پورې اجازت وركوى او خوارج د اتلسو پورې دليل دادې.چه د وينځې سره نكاح صرورة ثابت ده.نود اړتيا په اندازه به نكاح جائز وى او اړتيا يوې وينځې سرد پوره كيږى .نود يوې ځخه به د زياتو وينځو سره نكاح جائز نه وى لكه څنګه چې په اړتيا كي مردار حلال كړې شوې دې.نو مردار به هم په دومره اند زه حلال وى .چه په هغې سره ژوندې پاتې شى نس ډكول، يد لذت(او خوند) اخستلو په خيال خوړل حرام دي.

وَالْحُجَّةُ عَلَيْهِ مَا تَلَوْنَا إِذِ الْأَمَةُ الْمَنْكُوحَةُ يَنْتَظِمُهَا اسْمُ النِّسَاءِ كَمَا فِي الظِّهَارِ او حجت په ده هغه دې كوم چې موږ تلاوت كړو، ځكه چې لفظ د نساء آمې منكوحې لره هم ګډ دې لكه په ظهار كي چې دى

حل اللغة: ① حجة: دليل ② ينتظم شامليږى

تشريح:- موږ چې كوم آيت پيش كړې دې هغه به د امام شافعي رحمه الله په خلاف حجت وى ځكه چې په آيت كي د ،نساء، لفظ مذكور دې.او لفظ د ،نساء، چې څنګه آزاد ته ګډ دې.دغه ډول امه منكوحه ته هم ګډ دې.لكه څنګه چې د ظهار د كفاره په موقع باندې فرمائي ((وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ)). دلته كي د ،نساء، نه مراد آزاد او وينځې دواړه مراد دى نوكه د آزادې ښځې سره ئې ظهار اوكړه.بيا به هم كفاره د ظهار واجب وى .او كه د امه منكوحه سره ئې ظهار اوكړو.بيا به هم كفاره د ظهار لازم وى .والله اعلم بالصواب

د غلام لپاره تعدد ازواج

وَلَا يَجُوزُ لِلْعَبْدِ أَنْ يَتَزَوَّجَ أَكْثَرَ مِنَ اثْنَتَيْنِ او جائز نه دى غلام لره د دوؤ نه د زياتو سره نكاح كول وَقَالَ مَالِكٌ يَجُوزُ لِأَنَّهُ فِي حَقِّ النِّكَاحِ بِمَنْزِلَةِ الْحُرِّ عِنْدَهُ امام مالك فرمائي چې جائز دي ځكه چې د نكاح په حق كي غلام په منزله د حر دې د ده په نزد حَتَّى مَلَكَهُ بِغَيْرِ إِذْنِ الْمَوْلَى تر دې چې دغه د نكاح مالك دې بغير د اجازت د مولى نه.

تشریح: په دې عبارت کې د غلام لپاره د ازواجو د تعداد حکم بیان شوی دی د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز دوی [illegible] سره نکاح جائز ده ... سره، جرت نشته امام مالک رحمه الله د آزاد پشان غلام لپاره هم د څلورو اجازت ورکوي.

د امام مالک رحمه الله دلیل دادي چه د نکاح په معاملاتو کې غلام د آزاد پشان دي ځکه چې ملك نکاح د [illegible] د خوصو خني دی او په آدمیت د رقیت هیڅ دخل نشته. سري سړي واړه برابر دی. که [illegible] دوی او که غلام وي هم دغه وجه ده چه غلام ته بغیر د مولا د اجازت نه د نکاح اختیار دي

وَلَنَا أَنَّ الرِّقَّ مُنَصِّفٌ فَيَتَزَوَّجُ الْعَبْدُ اثْنَتَيْنِ، وَالْحُرُّ أَرْبَعًا إِظْهَارًا لِشَرَفِ الْحُرِّيَّةِ زموږ دلیل دا دي چې رقیت تنصیف کوونکي دي نو غلام به د دوو سره نکاح کوي او حُر د څلورو سره د شرف د حریت د اظهار د پاره، فَإِنْ طَلَّقَ الْحُرُّ إِحْدَى الْأَرْبَعِ طَلَاقًا بَائِنًا لَمْ يَجُزْ لَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ رَابِعَةً نو که طلاقه کړه حُر یوه په څلورو کې په طلاق بائن سره جائز نه دی [illegible] په نکاح کول د څلورمې سره حَتّٰى تَنْقَضِيَ عِدَّتُهَا وَفِيهِ خِلَافُ الشَّافِعِيِّ تر دې چې د هغې عدت تیر شي، په [illegible] کې امام شافعي رحمه الله خلاف دی، وَهُوَ نَظِيرُ نِكَاحِ الْأُخْتِ فِي عِدَّةِ الْأُخْتِ او دا نظیر دي د نکاح د خور په [illegible] د خور کې

تشریح: [illegible] دي چه په دې حسره د ټولو اتفاق دي چه رقیت په نعمتونو کې تنصیف کوي. اود ښځو [illegible] چه نعمت دي نو په دې نعمت کې به هم تنصیف وي نو هرکله چې د آزاد لپاره په [illegible] کې څلور ښځې حلالې دی نو د دې نصف، یعنې دوی (دوه) ښځې به غلام لپاره حلال وي اوکه [illegible] شي او ثعي په شریعت کې معتبره، متفاوت الاحوال، دی لکه د نبوت منصب د واړه نه [illegible] لپاره نهه بیبیانې حلال کړې شوې اود آزاد حال د غلام نه اشرف دي. نود آزاد [illegible] دوی (دوه) حلال کړې شوې چه د حریت شرف ښکاره کړې شي د احنافو رحمهم الله د [illegible] د حدیث نه هم کیږي [قال لا یتزوج العبد اکثر من اثنتین] او عطاء د صحابه کرامو رضي الله عنهم [illegible] چه غلام د دوی (دوه) ښځو نه زیاتې نشي کولې (عیني شرح هدایه) خو که تاسو اشکال [illegible] آیت مطلق دي آزاد او غلام ټولو ته ګه دي نو موږ خواب درکوو چه [illegible] ته ګه وي غلام ته به ګه نه وي.

[illegible] چه آزاد سړی که خپلو څلور بیبیانو کې کومې یوې ته طلاق [illegible] چېل عدت پوره نکړي د هغه وخته پورې به دا سړي [illegible] په نکاح کې پنځمه ښځه جمع شي امام شافعي رحمه الله فرمائي چه [illegible] ځکه د طلاق ... په وجه دا بالکل د زوجیت نه اووتله. نود پنځو ښځو [illegible] او دا د نکاح لاخت فی عدت لاخت، مثال دي چه ددې تفصیل په ماقبل کې تیر شوی دی

د زنا حاملې ښځې سره د نکاح حکم

قَالَ فَإِنْ تَزَوَّجَ حُبْلَى مِنْ زِنَا جَازَ النِّكَاحُ که نکاح ئې او کړه د زنا نه د حامله شوې ښځې سره نو جائز دي وَلَا يَطَأُهَا حَتّٰى تَضَعَ حَمْلَهَا او وطی به ورسره نه کوي تر حمل پیدا کیدو پورې، دا د امام ابوحنیفه او امام محمد رحمهما الله په نزد دی، وَهٰذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَمُحَمَّدٍ[1] وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللّٰهُ: اَلنِّكَاحُ فَاسِدٌ او ابویوسف رحمه الله

[1] [illegible] (۲/ ۲۱۰) ومجمع الأنهر (۲۹۱/۱) نقلاً عن القول الراجح (۲۴۶/۱)

فرمائي چې نکاح به فاسد وي، وَإِنْ كَانَ الْحَمْلُ ثَابِتَ النَّسَبِ فَالنِّكَاحُ بَاطِلٌ بِالْإِجْمَاعِ او که حمل ثابت النسب وه نو نکاح په اجماع سره باطل دي

حل اللغة: ① الحمل امید، هغه بچې چې د مور په رحم کې وي

تشریح: په زنا سره که ښځه حامله شوې وی نودې سره د نکاح په جواز او عدم جواز کې اختلاف دی. د طرفینو رحمهما الله په نیز جائز ده خو د وضع حمل پورې وطی کول درست نه دی د امام ابویوسف رحمه الله په نیز د سره نکاح درست نه ده او امام شافعي رحمه الله د نکاح اود وطی د دواړو د جواز قائل دي اوکه حمل، ثابت النسب، وی، مثلاً حامله، معتدة الغیر، ده. نو په دې صورت کې نکاح په اتفاق سره باطل ده اوکه یو کس د یوې ښځې سره زنا اوکړه. اودا ښځه په دې سره حامله شوه. بیا هم دې زاني ددې سره نکاح اوکړه. نو نکاح هم جائز ده. او وطی هم بالاتفاق حلال ده

لِأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُ اللّٰهُ أَنَّ الْإِمْتِنَاعَ فِي الْأَصْلِ لِحُرْمَةِ الْحَمْلِ وَهٰذَا الْحَمْلُ مُحْتَرَمٌ د ابویوسف رحمه الله دلیل دا دي چې منع د نکاح نه په اصل (مقیس علیه) کې د احترام د حمل په وجه ده، او دا حمل محترم دي لِأَنَّهُ لَا جِنَايَةَ مِنْهُ وَلِهٰذَا لَمْ يَجُزْ إِسْقَاطُهُ ځکه چې د ده څه قصور نشته په دې وجه د ده ساقطول جائز نه دی،

حل اللغة: ① الامتناع منع کول ② جنایة ګنا

تشریح: د امام ابویوسف رحمه الله دلیل دادي چه حمل که، ثابت النسب، وي نود نکاح عدم جواز د حمل د احترام په وجه دي. او، حمل من الزنا، هم محترم دي. ځکه چې د حمل د اړخه هیڅ جنایت نشته جنایت چې څه هم دي د زاني او مزنیه د اړخه دي. هم دغه وجه ده چه حمل ساقطول ناجائز دی. البته زموږ په زمانه کې ساقطول جائز دی. (حاشیه هدایه) نو هرکله چې په اصل، یعنې په مقیس علیه کې چې د نکاح د عدم جوازکوم علت دي. هم دغه علت په فرع یعنې په مقیس کې هم موجود دي. نو بیا به په مقیس کې هم د مقیس علیه حکم لګولې شي. یعنې د نکاح د عدم جواز علت مشترکه د حمل احترام دي.

وَلَهُمَا أَنَّهَا مِنَ الْمُحَلَّلَاتِ بِالنَّصِّ وَحُرْمَةُ الْوَطْءِ كَيْ لَا يَسْقِيَ مَاءَهُ زَرْعَ غَيْرِهِ د طرفینو رحمهما الله دلیل دا دي چې حامله د زنا ښځه د محللاتو نه ده د نص په ذریعه او حرمت د وطی ځکه دي چې د ده اوبه د غیر فصل اوبه نه کړي

تشریح: د طرفینو رحمهما الله دلیل دادي چه، حامله من الزنا، د محللاتو څخه ده. اود نص یعنې [وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَاءَ ذٰلِكُمْ] نه ثابت ده. ځکه چې، حامله من الزنا، ذکر د محرماتو په بیان کې اونکړې شو. اوکوم چې د محللاتو څخه وی. هغې سره نکاح جائز ده. نود، حامله من الزنا، سره به هم نکاح جائز وی. خوکه تاسو ته دا اشکال پیدا شي. چه د، حامله ثابت النسب، ذکر هم په محرماتو کې نشته. نو څه وجه ده چه داد [وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَاءَ ذٰلِكُمْ] په حکم کې داخل نکړې شوه. او، حامله ثابت النسب، سره نکاح جائز اونه ګرځولې شوه

خواب: حامله ثابت النسب، د الله تعالی په قول [وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ] کې داخل ده، یعنې اراده مه کوئ د نکاح، تردې چې خپل مقرر عدت آخره پورې اورسي، مطلب دادي که یوه ښځه د خاوند نه جلا شي. نو ترکومه پورې چې په عدت کې وي. د هیڅ چا لپاره جائز نه ده چه ددې سره نکاح اوکړي. او دا ښکاره ده. چه د حامله عدت وضع د حمل ده. نود وضع حمل نه مخکې به نکاح نه کوی. (عیني شرح هدایه) خو سوال دادي چه، حامله من الزنا، چې هرکله د محللاتو څخه ده. نو بیا د نکاح واقع کیدلو نه روسته وطی ولې حرام کړې شوه؟

خواب: وطی په دې وجه حرام کړې شوه چه په خپلو اوبو سره د بل کښت اوبه کول، لازم نشي. ځکه چې دا حرام دی د نبی کریم ﷺ ارشاد دي [من کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلایسقی ماءه زرع غیره] یعنې کوم کس چې په الله اود آخرت په ورځ باندې ایمان لري. په خپلو اوبو سره دې د بل کښت نه اوبه کوي. مراد دادي چه د حملو سره دې وطی نه کوي

وَالِامْتِنَاعُ فِي ثَابِتِ النَّسَبِ لِحَقِّ صَاحِبِ الْمَاءِ وَلَا حُرْمَةَ لِلزَّانِي او په ثابت النسب کي دَ نکاح نه منع کیدل دَ صاحب دَ اوبو د حق په وجه دی او دَ زانی څه احترام نشته

تشریح - د امام یوسف رحمه الله د دلیل خواب دادې چه مونږه دا منو چه د نکاح فساد دحمل د احترام په وجه دي.بلکه دا (فساد) د صاحب ماء د حق په وجه دي.او د زاني د حرام فعل کاوه په وجه، هیڅ احترام نشته.والله اعلم بالصواب

د دارحرب ګرفتارې حاملې ښځې سره د نکاح حکم

وَإِنْ تَزَوَّجَ حَامِلًا مِنَ السَّبْيِ فَالنِّكَاحُ فَاسِدٌ لِأَنَّهُ ثَابِتُ النَّسَبِ که چا په نکاح کړه داسې حامله کومه چې دَ دار حرب نه ګرفتاره شوې ده نو نکاح یې فاسد دې ځکه چې دَ هغه حمل ثابت النسب دي. وَإِنْ تَزَوَّجَ أُمَّ وَلَدِهِ وَهِيَ حَامِلٌ مِنْهُ فَالنِّكَاحُ بَاطِلٌ او که چا دَ خپلې ام ولدې نکاح دَ بل چا سره اوکړه او هغه دَ ده (خپل آقا) نه حامله وه نو نکاح یې باطل دې. لِأَنَّهَا فِرَاشٌ لِمَوْلَاهَا حَتَّى يَثْبُتَ نَسَبُ وَلَدِهَا مِنْهُ مِنْ غَيْرِ دَعْوَةٍ ځکه چې دَ غه دَ خپل آقا فراش دې تر دې چې دَ دغې بچې نسب به ثابت شي دَ آقا نه دَ دعوی دَ نسب نه بغیر فَلَوْ صَحَّ النِّكَاحُ لَحَصَلَ الْجَمْعُ بَيْنَ الْفِرَاشَيْنِ اوس که نکاح صحیح شي نو جمع بین الفراشین به حاصل شي.

حل اللغة ① حامل.امیدواره زنانه

تشریح - مسئله داده که یوکس داسې ښځې سره نکاح اوکړه.کومه چې په دارحرب کي نیولې شوی وی او راوستلې شوی وی او هغه حامله وی نو نکاح به فاسد وی .د آئمه اربعه رحمهم الله په دې باندې اتفاق دې.دلیل دادې چه ددې دحربی خاوند نه ددې دحمل نسب ثابت دې اود ثابت النسب، سره نکاح فاسد وی

دویمه مسئله داده چه دیوکس ام ولد دده په اوبو حامله ده بیا مولا ددې ام ولد د بل کس سره نکاح اوکړه نودا نکاح باطل ده ځکه چې دا ام ولد د خپل مولا فراش دې ځکه چې ددې ولد نسب د مولا نه بغیر د نسب د دعوې نه ثابتیږی اوس که د ام ولد نکاح درست اوګرځولې شی ،نو،جمع بین الفراشین، به لازم شي ځکه چې د ام ولد کیدلو په وجه د مولا فراش دې،اود نکاح په وجه به د خاوند فراش شی .او،جمع بین الفراشین، باطل ده ځکه چې د ،جمع بین الفراشین، په صورت کي به نسب مشتبه شي.

إِلَّا أَنَّهُ غَيْرُ مُتَأَكِّدٍ حَتَّى يَنْتَفِيَ الْوَلَدُ بِالنَّفْيِ مِنْ غَيْرِ لِعَانٍ مګر دا چې دَ غه غیر قوی ده تر دې چې بچې به منتفی شي په نفی کوو سره بغیر دَ لعان نه فَلَا يُعْتَبَرُ مَا لَمْ يَتَّصِلْ بِهِ الْحَمْلُ نو دا به معتبره نه وی ترڅو چه دَ دې سره حمل متصل نه وی

تشریح - دا عبارت د یو اعتراض خواب دې اعتراض دادې چه هرکله ام ولد د مولا فراش دې نود غیرحامله کیدلو په صورت کي هم نکاح باطل کیدل پکار دی .ځکه چې اوس هم ،جمع بین الفراشین، لازمیږی .خواب دادې چه ام ولد(د موسی) فراش ضرور دې،خو قوی نه دې. ضعیف دې.هم دا وجه ده.چه د ام ولد بچې بغیر د لعان نه په نفی کاوه سره منتفی کیږی په خلاف د حره منکوحې.چه ددې د بچې نفی که اوکړې شوه.نو لعان به واجب وی .نود ام ولد فراش کیدل به هغه وخت معتبر وی .کله چې دې سره حمل متصل وی او که حمل متصل نه وی نو فراش کیدل به هم معتبر نه وی

د موطوءه وینځې د بل سره د نکاح حکم

قَالَ وَمَنْ وَطِئَ جَارِيَتَهُ ثُمَّ زَوَّجَهَا جَازَ النِّكَاحُ لِأَنَّهَا لَيْسَتْ بِفِرَاشٍ لِمَوْلَاهَا یو سړی خپله وینځه وطې کړه بیا یې دَ بل چا سره د دې نکاح او کړو نو جائز دې.ځکه چې دا نه ده فراش دَ خپل آقا، فَإِنَّهَا لَوْ جَاءَتْ بِوَلَدٍ لَا يَثْبُتُ نَسَبُهُ مِنْ غَيْرِ دَعْوَةٍ ځکه چې که دې بچې راوړو نو دَ هغهٔ نسب به ثابت نه وی دَ دعوی دَ نسب نه بغیر، إِلَّا أَنَّ عَلَيْهِ أَنْ يَسْتَبْرِئَهَا صِيَانَةً لِمَائِهِ مګر دا چې په آقا استبراء (مستحبه) ده دَ خپلو اوبو دَ محفوظ کاوه دَ پاره.

حل اللغة ① جارية. وینځه ② استبراء.خالی د رحم د بچی نه ③ صيانة.حفاظت]

تشریح - یو سړی د خپلې وینځې سره وطی اوکړه بیا یې د بل چا سره ددې نکاح اوکړه نود رحم د استبراء نه وړاندې ددې نکاح جائز ده

د جواز نکاح د دلیل نه مخکې داخبره په ذهن کي کینوئ چه ام ولد وائی مولا خپلې وینځې سره وطی اوکړه بیا بچې پیدا شو.مولا د نسب دعوی اوکړه نودا وینځه به ام ولد شمیرې شی په دوهم ځلی د متوم په پیدا کیدلو باندې به د نسب دعوه نه بغیر نسب ثابت وی.

دویمه خبره داچه فراش وائی چه ښځه د خپل بچی د نسب په ثابتولوکي د نسب دعوه ته محتاجه نه وی .اوس د جواز نکاح د دلیل حاصل دادې.چه دا وینځه د خپل مولا فراش نه دې ځکه چې د نسب د دعوه نه بغیر د مولا نه ددې بچې نسب نه ثابتیږی هرکله چې دا ثابته شوه چه دا وینځه د خپل مولا فراش نه دې نو ددې نکاح به درست وی .ځکه چې د منع علت فراش کیدل وو او هغه اونه موندې شو خود نکاح نه استبراء کول په مولا باندې مستحب دی چه پخپله د مولا اوبه محفوظ شي

وَإِذَا جَازَ النِّكَاحُ او هر کله چې نکاح جائز شو فَلِلزَّوْجِ أَنْ يَطَأَهَا قَبْلَ الِاسْتِبْرَاءِ نو خاوند لره جائز دی چې وطی یې کړی مخکې دَ استبراء نه، عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللَّهُ امام ابوحنیفه رحمه الله او امام یوسف په نزد

تشریح - هرکله چې نکاح درست شوه.نود خاوند لپاره د استبراء نه وړاندې وطی کول درست دی او که درست نه دی ؟ په دې اړه کي اختلاف دی.د شیخینو رحمهما الله په نیز درست ده.

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللَّهُ لَا أُحِبُّ لَهُ أَنْ يَطَأَهَا حَتَّى يَسْتَبْرِئَهَا (۱) او امام محمد رحمه الله فرمائی چې زه نه خوښوم دَه لره چې وطی یې کړی مخکې دَ استبراء نه، لِأَنَّهُ احْتَمَلَ الشَّغْلَ بِمَاءِ الْمَوْلَى فَوَجَبَ التَّنَزُّهُ كَمَا فِي الشِّرَاءِ ځکه چې دَ آقا په اوبو سره د مشغولید و احتمال دې نو واجب شو لرې اوسیدل،لکه په شراء کي.

تشریح - امام محمد رحمه الله فرمائی چه زما په نیز خوښ عمل نه دې د امام محمد رحمه الله دلیل دادې چه د مولا په اوبو سره د وینځې د رحم مشغولیدلو احتمال دې.نودا پاکول پکاردی .لکه که یوکس وینځه واخستله.نو مشتري به د استبراء نه وړاندې وطی نه کوی .بلکه استبراء واجب ده.

وَلَهُمَا أَنَّ الْحُكْمَ بِجَوَازِ النِّكَاحِ أَمَارَةُ الْفَرَاغِ دَ شیخینو دلیل دا دې چه دَ جواز دَ نکاح حکم دَ فراغت دَ رحم علامت دی، فَلَا يُؤْمَرُ بِالِاسْتِبْرَاءِ لَا اسْتِحْبَابًا وَلَا وُجُوبًا په دې وجه دَ استبراء حکم نه شی کولې نه استحبابا او نه وجوبا بِخِلَافِ الشِّرَاءِ لِأَنَّهُ يَجُوزُ مَعَ الشَّغْلِ په خلاف دَ شراء نه،چه دغه دِ مشغولیت دَ رحم سره هم جائز دی

تشریح - د شیخینو رحمهما الله د دلیل حاصل دادې چه د شریعت د جواز نکاح حکم لګول.د رحم د فراغت علامت دې ځکه چې نکاح هغه وخت مشروع کړې شوه چه رحم د شغل محرم نه فارغ وی او هرکله چې رحم فارغ دي.نود استبراء حکم به نشی لګولې نه استحبابي او نه وجوبی د امام محمد رحمه الله د قیاس خواب دادې چه شراء او شغل د رحم سره هم جائز دي.نود وینځې اخستل به د رحم فارغیدلو علامت نه وی .او چونکه د بوخت رحم سره نکاح جائز نه ده په دې وجه به د جواز نکاح حکم د رحم د فارغیدلو علامت وی .والله اعلم بالصوب

زناکارې ښځې سره د نکاح حکم

(۱) القول الراجح هو قول محمد رحمه الله كذا في العناية (۱۴۸/۳) ورد المحتار (۳۱۷/۲) والبحر الرائق (۱۸۸/۳) والهندية (۲۸۰/۱) نقلاً عن القول الراجح (۲۴۷/۱)-

وَكَذَا إِذَا رَأَى امْرَأَةً تَزْنِي فَتَزَوَّجَهَا حَلَّ لَهُ أَنْ يَطَأَهَا قَبْلَ أَنْ يَسْتَبْرِئَهَا عِنْدَهُمَا او دغه ډول ده کله چې اولیده یو سړی ښځې لره چې زنه کوي، بیا یې ورسره نکاح او کړو نو دده لره یې وطی حلاله ده د استبراء نه مخکې .د شیخینو په نزد.

تشریح - یوه ښځه یې په زنا کوه اولیدله بیا یې هغې سره نکاح اوکړه نود شیخینو رحمهما الله په نیز د استبراء نه وړاندې وطی کول حلال دي.

وَقَالَ مُحَمَّدٌ لَا أُحِبُّ لَهُ أَنْ يَطَأَهَا مَا لَمْ يَسْتَبْرِئْهَا وَالْمَعْنَى مَا ذَكَرْنَا امام محمد رحمه الله فرمائي چې زه د دې ده د پاره وطی نه خوښوم تر څو چې ستبراء و نه کړي والمعنى ماذكرنا او دلیل یې هغه دي کوم چې موږ ذکر کړو.

تشریح:- او امام محمد رحمه الله فرمائي .چه بغیر د استبراء نه وطی کول،زما په نیز ناخوښه دی .د فریقینو دلائل هم هغه دي .دکوم ذکر چې ددې نه په وړاندې مسئله کې اوشو.

د نکاح متعه حرمت

قَالَ وَنِكَاحُ الْمُتْعَةِ بَاطِلٌ وَهُوَ أَنْ يَقُولَ لِامْرَأَةٍ أَتَمَتَّعُ بِكِ كَذَا مُدَّةً بِكَذَا مِنَ الْمَالِ او نکاح د متعې باطل ده. او متعه دا ده چې ښځې ته او فرمائي چې زه ستا نه دومره موده په دومره مال سره نفع اخلم وَقَالَ مَالِكٌ: هُوَ جَائِزٌ لِأَنَّهُ كَانَ مُبَاحًا فَيَبْقَى إِلَى أَنْ يَظْهَرَ نَاسِخُهُ او امام مالك فرمائي چې متعه جائز ده ځکه چې دا مباح وه نو پاته به وي تر دې چې ناسخ یې ظاهر شي.

تشریح - متعه یوې ښځې ته [اتمتع بك كذا مدة بكذا من المال] ونیلو ته وائي .یعنی ،د مقرر مال په بدله کې د مقرر موده پورې نفع اخستل،وا،ه آئمه د متعه د حرمت قائل دي بغیر د امام مالك رحمه الله نه.د علامه مرغیناني رحمه الله د بیان مطابق امام مالك رحمه الله فرمائي چه د اسلام په ابتداء کې متعه مباح وه نو ددې اباحت به د هغه وخته پورې پاته پاتې وي چه ترکومه پورې څه ناسخ رانشي .او ناسخ تراوسه پورې نه دې راغلي نو مباح به پاتې وي.

قُلْنَا: ثَبَتَ النَّسْخُ بِإِجْمَاعِ الصَّحَابَةِ موږ وایو چې نسخ ثابت شوې ده، په اجماع د صحابو سره وَابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما (١) صَحَّ رُجُوعُهُ إِلَى قَوْلِهِمْ فَتَقَرَّرَ الْإِجْمَاعُ او د ابن عباس رجوع هم ثبته شوې ده د اصحابو قول ارخ ته نو د ټولو اجماع او شوه

تشریح:- صاحب دهدایه رحمه الله په ځواب کې اوفرمائیل چه د متعه په حرمت باندې د صحابه کرامو رضي الله عنهم اجماع ده هغه به ناسخ وي

خو په دې باندې دا اشکال کیږي .چه د متعه په حرمت باندې د صحابه کرامو رضي الله عنهم اجماع نقل کول صحیح نه دي ځکه چې د اجماع په زمانه کې ابن عباس رضي الله عنهما د متعه د جواز قائل وو

ددې ځواب به داوی چه یو ځلې حضرت علي رضي الله عنه ابن عباس رضي الله عنهما ته اووئیل چه آیا تاته معلومه نه ده چه نبی کریم ﷺ د خیبر په ورځ متعه حرام کړې وه.ابن عباس رضي الله عنه چې دا واوریدل،نو د خپل قول نه ئې رجوع اوکړه اود متعه د جواز په حقله ئې خپله رائې بدله کړه

د متعه د خیبر نه مخکې حلال وه خود خیبر په ورځ نبي کریم ﷺ د پاللې شوی خرو غوښه،او متعه حرام کړله بیا د فتح مکه په کال په سوم اوطاس کې د درې ورځو لپاره حلال کړې شوه.بیا په څلورمه ورځ د قیامته پورې حرام کړې شوه په دې موقع باندې ددې وضاحت هم ضروري دي.چه علامه مرغیناني رحمه الله د امام مالك رحمه الله مذهب په نقل کولو کې غلطي یا سهو کړې ده ځکه چې د مالکیه په هیڅ یو کتاب کې

---

(١) من حديث عبدالله بن ربيع رضي الله عنه أخرجه مسلم في النكاح رقم ٢٧)_

د متعه د جواز بیان نه دې کړې شوې ددې نه علاوه امام مالك رحمه الله په خپله مؤطا کې د حضرت علي رضي الله عنه حدیث نقل کړې دي.[أن رسول الله ﷺ نهى عن متعة النساء وعن لحوم الحمر الأهلية يوم خيبر] (عيني شرح هدايه) ود حضرت امام مالك رحمه الله عادت دې چه دوی په خپله مؤطا کې هغه حدیث نقل کوی کوم چې ددوی مذهب وی نودې حدیث له په مؤطا کې ځائې ورکول، ددې خبرې دلیل دې چه امام مالك رحمه الله هم د متعه د حرمت قائل دي.

په نکاح موقت او متعه کې فرق

وَالنِّكَاحُ الْمُؤَقَّتُ بَاطِلٌ مِثْلُ أَنْ يَتَزَوَّجَ امْرَأَةً بِشَهَادَةِ شَاهِدَيْنِ إِلَى عَشَرَةِ أَيَّامٍ او نکاح موقت باطل دي.مثلاً نکاح وکړي د ښځې سره د دووګواهانو په ګواهي سره د لسو ورځو د پاره.

تشریح:- نکاح موقت دا ده.چه یوکس د دوې [دوه] ګواهانو په موجودګئ کې د یو معلوم مودې پورې نکاح اوکړي .مثلاً د لسو ورځو دپاره،یو کال لپاره وغیره وغیره.په نکاح موقت او نکاح متعه کې توپیر په دوې [دوه] طریقو سره دي.اول داچه په نکاح موقت کې لفظ د تزوج ذکر وي .په متع کې ذکر نه وي. دوهم داچه په موقت کې دشاهدینو شهادت وي .په متعه کې نه وي عام فقهاء د نکاح موقت د حرمت قائل دی

وَقَالَ زُفَرُ هُوَ صَحِيحٌ لَازِمٌ (١) لِأَنَّ النِّكَاحَ لَا يَبْطُلُ بِالشُّرُوطِ الْفَاسِدَةِ امام زفر رحمه الله فرمائي چې نکاح موقت صحیح دې لازم دې ځکه چې نکاح په فاسدو شرطو نو سره نه فسدیږي.

تشریح:- امام زفر رحمه الله دجواز قائل دې د امام زفر رحمه الله دلیل دادې چه نکاح موقت نکاح ده.خو په دې کې صرف معلوم وخت شرط لګولې شوې دې.او قاعده ده.چه نکاح په فسد شرطونو سره نه بطلیږي بلکه پخپله شرط فاسده باطل وي .مثلاً یوکس په دې شرط باندې نکاح اوکړه.چه یوه میاشت روسته به طلاق نه درکوم نودا شرط باطل دې.او نکاح درست ده او یوه میاشت روسته به خاوند ته د طلاق حق حاصل وي .خود امام زفر رحمه الله د دلیل په ځواب کې موږ وایو.چه معلوم وخت شرط نه وي .بلکه ایجاب اوقبول دغه وخته پورې وي .او داسې ایجاب اوقبول صحیح نه وي.

وَلَنَا أَنَّهُ أَتَى بِمَعْنَى الْمُتْعَةِ زموږ دلیل دا دې چې دغه د متعې په معنی کې راغلې دي. وَالْعِبْرَةُ فِي الْعُقُودِ لِلْمَعَانِي او په عقودو کې د معانئو اعتبار وي.

تشریح - زموږ دلیل دادې چه په نکاح موقت کې د متعه معنی موجود ده ځکه چې د نکاح موقت مطلب هم دادې.چه څو ورځې به نفع اخلم.او په عقودو کې د معانو اعتبار کیږي .د الفاظو نه کیږي .مثلا یوکس بل کس ته اووئیل.چه ته زما د مرګ نه روسته زماوکیل ئې.نو دې به وصی شي .او که اووائي .چه ته زما دمرګ نه روسته زماوصی ئې.نو وکیل به وي یا تاسو به وئیلې وی چه کفاله.بشرط براءة اصیل. حواله وی .او حواله،بشرط عدم براءة اصیل، کفاله وی .نو هرکله چې په عقودو کې دمعانیو اعتبار کیږي .او په نکاح موقت کې د متعه معنی اوموندې شوه او قاعده ده.چه په کوم متعه صادق راشي هغه باطل ده نو نکاح موقت به هم باطل وی.

وَلَا فَرْقَ بَيْنَ مَا إِذَا طَالَتْ مُدَّةُ التَّأْقِيتِ أَوْ قَصُرَتْ او هیڅ نو پیر نشته په دې کې چې موده د تاقیت اوږده وی او که کمه لِأَنَّ التَّأْقِيتَ هُوَ الْمُعَيِّنُ لِجِهَةِ الْمُتْعَةِ وَقَدْ وُجِدَ ځکه چې تاقیت جهت د متعې لره متعین کوونکې دې او هغه او موندې شو

حل اللغة ① طالت اوږده وی ② التاقیت وخت مقرر کول

---

(١) القول الراجح هو قول زفر رحمه الله كذا في فتح القدير(١٥٢\٣)و ردالمحتار(٧٢٦\٢) وردالمحتار(٣١٨\٢) نقلاً عن القول الراجح(٢٤٨\١١)-

تشريح: علامه مرغيناني رحمه الله فرمائي چه په نکاح موقت کې کومه موده ذکر کیږي که هغه اوږده وي او که کمه وي په دواړه صورتونوکې به د بطلان حکم وي ځکه چې وخت محدود کول،متعه متعين کونکې دي ودا اوموده ذکر کړي شوې ده. په حقيقت کې دا د حسن بن زياد رحمه الله د قول نه احتراز دي.هغه فرمائي چه که دومره اوږده موده ذکر کړي شوه چه په هغې کې دواړه ژوندي نشي پاتې کېدلې نو په دې صورت کې به نکاح درست وي .ځکه چې دا به اوس د تابيد په معنى کې شي .د ابوحنيفه رحمه الله نه هم يو روايت دادې.والله اعلم بالصواب.

په عقد واحد کې حلالې اوحرامې ښځې سره د نکاح حکم

وَمَنْ تَزَوَّجَ امْرَأَتَيْنِ فِي عُقْدَةٍ وَاحِدَةٍ او چا چې نکاح کړې دوې (دوه) ښځې په يو عقد کې وَإِحْدَاهُمَا لَا يَحِلُّ لَهُ نِكَاحُهَا صَحَّ نِكَاحُ الَّتِي يَحِلُّ نِكَاحُهَا او حال دا وه چې په دغوکې دَ يوې نکاح دَ ده د پاره حلال نه وه نو د هغې نکاح به صحيح وي کومه چې د ده دَ پاره حلاله ده وَبَطَلَ نِكَاحُ الْأُخْرَى لِأَنَّ الْمُبْطِلَ فِي إِحْدَاهُمَا او بلې نکاح به باطلا وي ځکه چې مبطل په دوی کې په يوه کې دې

تشريح - يو سړي په عقد واحد کې دوې (دوه) ښځو سره نکاح اوکړه په دې دواړو کې يوه دده لپاره حلال ده او بله د سبب د قرابت،يا د رضاعت،يا په بله څه وجه حرام ده.نوددې حکم دادې.چه کومه حلال وي، دهغې نکاح به درست وي .او کومه چې حرام وي .دهغې به باطل وي .دليل دادې.چه بطلان به قدر د مبطل وي .او مبطل صرف په يوه کې دې په دويمه کې نه دې.نو په کومه کې چې مبطل د نکاح موجود وي .دهغې نکاح به باطل وي او په کومه کې چې مبطل د نکاح موجود نه وي .دهغې به درست وي .

بِخِلَافِ مَا إِذَا جَمَعَ بَيْنَ حُرٍّ وَعَبْدٍ فِي الْبَيْعِ لِأَنَّهُ يَبْطُلُ بِالشُّرُوطِ الْفَاسِدَةِ په خلاف دَ هغې نه هر کله چې آزاد او غلام لره په بيع کې جمع کړي .ځکه چې بيع په شروط فاسده سره فسديږي ، وَقَبُولُ الْعَقْدِ فِي الْحُرِّ شَرْطٌ فِيهِ او دې کې قبلول د عقد په ازاد کې شرط دی .

تشريح - په خلاف ددې چې يوکس که په عقد بيع کې آزاد اوغلام دواړه جمع کړي نو په دې دواړو کې به بيع باطل وي وجه د تو پير داده چه هرکله آزاد اوغلام دواړه ئې په يوعقد کې جمع کړل نو مشتري به په دواړوکې بيع قبلوي يا به ئې په دواړوکې پريږدي دا جائز نه ده چه په څه کې ئې قبول کړي او په څه کې ئې قبلوي نو به غلام کې د عقد قبولو لپاره به په آزاد کې د عقد قبلول شرط وي او چونکه آزاد د بيع محل نه دې په دې وجه به مطلب داوي چه به غير مبيع کې عقد قبلول د بيع لپاره شرط دی اودا شرط فاسد دې د کوم چې عقد تقاضه نه کوي او دا واضح معلومه شوه چه د شرط فاسد په وجه بيع فاسديږي ځکه چې بي کريم ﷺ د بيع شراط (هغه بيع چې شرط په کې لګولې شوې وي) نه منع فرمائيلي ده نو دلته کې به هم بيع فاسد وي په آزادکې هم او په غلام کې هم.

ددې په خلاف نکاح ده.چه په دې کې هم داصورت دې چه په محلله کې عقدنکاح قبلولو لپاره په محرمه کې د قبوليت شرط اولګولې شو اودا شرط فاسد دې خونکاح به شروط فسده سره نه باطليږي بلکه پخپله شرط فاسد باطليږي ځکه چې د محلله نکاح درست وي اود محرمه باطل وي .

وَيَجِبُ الْمُسَمَّى لِلَّتِي تَحِلُّ نِكَاحُهَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله ([1]) بيا توله مسمى هغې ښځې لره ده دَ چا چې نکاح حلاله دې په نزد دَ امام ابوحنيفه رحمه الله وَعِنْدَهُمَا يُقْسَمُ عَلَى مَهْرِ مِثْلَيْهِمَا وَهِيَ مَسْأَلَةُ الْأَصْلِ او صاحبين رحمهما الله فرمائي دَ دواړو په مهرمثل به تقسيمولې شي او دا مسئله دَ اصل (مبسوط) ده

تشريح - د امام ابوحنيفه رحمه الله واړه مهرمسمى به هم ددې ښځې لپاره وي دکومې نکاح چې حلال وي. او د صاحبينو رحمهما الله په نيز به د دواړو په مهر مثل باندې تقسيميږي دليل دادې چه خاوند مهرمسمى د دواړو د بضع مقابل جوړ کړې دې د يوې ئې نه دې جوړ کړې نو موږ به هم د دواړو تقابل ساتو د يوې به نه ساتو د امام صاحب رحمه الله د دليل حاصل دادې چه انقسام صحت د معامله د احکامو څخه دې. د کومه ښځه چې د نکاح محل نه وي .دهغې په حق کې دسره مقابله باطل ده نو دواړو ته مهر منسوب کول لغو دی اود محرمه ذکر،او عدم ذکر دواړه برابر دی اودا داسې ده لکه څوک اووائي چه ما د زرو درهمو په بدله کې نکاح اوکړه.دې خرې اودې ښځې سره،نو دلته کې زر درهمه چې کوم مهر دې نه به تقسيميږي نو هم دغه دول د متن په مسئله کې به هم نشي تقسيمولې.علامه مرغيناني رحمه الله فرمائي .چه دا مسئله په مبسوط کې ذکر ده.

د ښځې په دروغ دعوى باندې د قاضي فيصله

وَمَنِ ادَّعَتْ عَلَيْهِ امْرَأَةٌ أَنَّهُ تَزَوَّجَهَا وَأَقَامَتْ بَيِّنَةً چا دعوى او کړه يو ښځې چې دَه خماسره نکاح کړې ده،او بينه ئې هم قائم کړل. فَجَعَلَهَا الْقَاضِي امْرَأَتَهُ وَلَمْ يَكُنْ تَزَوَّجَهَا وَسِعَهَا الْمُقَامُ مَعَهُ نو قاضي دې لره دَ هغهٔ ښځه کړه،حال دا دې چې هغه ورسره نکاح نه وه کړې،نو ښځې لره ګنجائيش شته چې دَ ده سره قيام اوکړي وَأَنْ تَدَعَهُ يُجَامِعُهَا وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله وَهُوَ قَوْلُ أَبِي يُوسُفَ أَوَّلًا به رحمه الله او دا چې دغه سړي دَ ځان سره جماع کاوه ته پريږدي دا دَ امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد ده او دا دَ امام ابويوسف رحمه الله اولنې قول دې

حل اللغة① وسع: جائزده ،ګنجائش شته ② المقام:استوګنه،ډيره کيدل ③ تنفيذ: نافذ کول ④ المنازعة: جګړه ⑤ تزاحم:مقابل کيږي ،الاملاک جمع د ملك،ملکيت]

تشريح:- صورت د مسئلې دادې چه يوې ښځې په يوسړي باندې د دروغو دعوى اوکړه چه دا زما خاوند دې ماسره ده واده کړې وو.اودې په دې دروغ دعوى باندې ګواهان هم پيش کړل.قاضي دښکاره شهادت په وجه د ښځې په حق کې فيصله اوکړه.نود قاضي دا فيصله به نافذ وي اوکه نه؟ په دې اړه کې اختلاف دې د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز به دا فيصله په ظاهره خو نافذ شي .خو باطناً به نه نافذ کيږي

وَفِي قَوْلِهِ الْآخَرِ وَهُوَ قَوْلُ مُحَمَّدٍ لَا يَسَعُهُ أَنْ يَطَأَهَا ([2]) دَ ده دوهم قول او دَ غه دَ امام محمد رحمه الله قول دې دا دې چې د سړي دَ پاره دَ دې سره دَ وطى ګنجائيش نشته وَهُوَ قَوْلُ الشَّافِعِيِّ

تشريح - د امام ابويوسف رحمه الله دوهم قول هم دادې. و هم داقول د امام شافعي رحمه الله هم دې د فقهاؤ په نيز ددې مسئلې عنوان داسې دې.چه[قضاء القاضي بشهادة الزور فى العقود والفسوخ ينفذعند أبي حنيفة رحمه الله ظاهرا او باطنا] يعنى د دروغو په ګواهئ سره د قاضي فيصله په عقود او فسوخ کې د ابوحنيفه رحمه الله په نيز ظاهرا او باطنا دواړه شان نافذ کيږي .

[1]) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا فى فتح القدير(١٥٣\٣) وردالمحتار(٣١٨\٢) والبحرالرائق(١٨٩\٣) نقلاً عن القول الراجح (٢٤٩\١)-

[2]) القول الراجح هو قول الصاحبين رحمهما الله كذا فى الدرالمختار(٣١٩\٢) والبحرالرائق (١٩١\٣) والهندية (٢٨٢\١)، نقلاً عن القول الراجح (٢٥٠\١)-

إِنَّ الْقَاضِيَ أَخْطَأَ الْحُجَّةَ إِذِ الشُّهُودُ كَذَبَةٌ و دا د امام شافعي رحمه الله قول دی، ځکه چې قاضي په حجت کې غلطي کړې ده ځکه چې ګواه دروغژن دي فَصَارَ كَمَا إِذَا ظَهَرَ أَنَّهُمْ عَبِيدٌ أَوْ كُفَّارٌ نو دا داسې شوه لکه چې ظاهره شي چې ګواهان غلامان یا کافر دي.

تشریح: - د دریمو د دلائلو نه وړاندې د مقدمه په طور دوې (دوه) خبرې په ذهن کې کینوئ اوله داچه املاك په دوی (دوه) قسمه دی املاك مرسله او املاك مقیده ① املاك مرسله دادی چه په دې کې د ملك سبب ذکر نه وی مثلاً څوك اووئیل چه دا ویخه زما ده اودا دې اوسه وئیل چه اخستې دې ده یا په وراثت کې ملاؤ شوې ده یا څه بله ذریعه ده. او املاك مقیده دې ته وائی چه د ملك سبب ذکر وی. مثلاً څوك اووئیل چه دا ویخه زما ده ما دا د فلانی نه اخستې ده یا ماته په وراثت کې ملاؤ شوې ده. د متن مسئله د املاك مقیده په اړه کې ده. ځکه چې په دې کې د تزوج سبب ذکر دې. ② دویمه خبره دا ده چه نفاذ په دوې (دوه) قسمه دې نفاذ ظاهری، او نفاذ باطنی

نفاذ ظاهری خو دادې چه د دنیاوی احکامو ترتب اوشی. مثلاً د ښځې قدرت ورکول. او په خاوند باندې نفقه او کسوه واجبدل او نفاذ باطنی دادې چه د الله تعالی په نیز حلت ثابت شي په املاك مرسله کې قاضي د دروغو په ګواهئ باندې فیصله اوکړه نو دا فیصله به په اتفاق سره ظاهراً نافذ وی باطناً به نافذ نه وی او که په املاك مقیده کې نې د دروغو په ګواهئ باندې فیصله اوکړه نو د امام صاحب رحمه الله په نیز به ظاهراً او باطناً دواړه شان نافذ وی اود امام محمد او امام شافعي رحمه الله په نیز به ظاهراً نافذ وی او باطناً به نافذ نه وی د امام ابویوسف رحمه الله اول قول د امام صاحب رحمه الله سره دې او قول ثانی نې د امام محمد رحمه الله سره دې. ددې تفصیل نه روسته دلائل واورئ.

د امام محمد رحمه الله د دلیل حاصل دادې چه ګواهان دروغژن دی په دې وجه قاضي په حجت کې غلطي وکړه. او خطائی الحجة، نفوذ باطنی منع کوی. نود قاضی دا فیصله به خو ظاهراً نافذ وی. چه ددې په نتیجه کې به په خاوند باندې نفقه او کسوه واجب وی خو باطناً به نافذ نه وی چه ددې په وجه به خاوند ته دې ښځې سره وطی حلاله نه وی ددې مثال دادې چه د شهادت نه روسته که د شاهدانو غلام یا کافر کیدل ښکاره شي نو قاضي که فیصله ورکړې وی نودا به ظاهراً نافذ وی. باطناً به نافذ نه وی. او په دې باندې د ټولو اجماع ده. نود ګواهانو د دروغژن کیدلو په صورت کې به هم د قاضی فیصله ظاهراً نافذ کیږی باطناً به نه نافذ کیږی.

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ أَنَّ الشُّهُودَ صَدَقَةٌ عِنْدَهُ امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې چې ګواه رشتونی دی د قاضي په نزد وَهُوَ الْحُجَّةُ لِتَعَذُّرِ الْوُقُوفِ عَلَى حَقِيقَةِ الصِّدْقِ او دا حجت دې د وجه د تعذر نه په خبریدو د حقیقت د رشتیا.

تشریح - د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادې چه د قاضي د صدق په حقیقت باندې خبریدل خو متعذر دی خود تعدیل وغیره نه دا ثابت شو چه ګواهان د قاضي په نیز صادق دی اود ګواهانو صادق کیدل حجت وی او هرکله چې حجت قائم شو نو په قاضي باندې فیصله کول لازم دی تردې که په دې صورت کې دې دا فیصله اوکړی چې په ما باندې فیصله ورکول لازمی نه ده. نوکافر به وی. اوکه لازم نې اوګڼړی خو تاخیر اوکړی نو فاسق به وی

بِخِلَافِ الْكُفْرِ وَالرِّقِّ لِأَنَّ الْوُقُوفَ عَلَيْهِمَا مُتَيَسِّرٌ په خلاف د کفر او غلامی نه چې په دغو خبریدل آسان دی وَإِذَا ابْتَنَى الْقَضَاءُ عَلَى الْحُجَّةِ وَأَمْكَنَ تَنْفِيذُهُ بَاطِنًا بِتَقْدِيمِ النِّكَاحِ نَفَذَ قَطْعًا لِلْمُنَازَعَةِ او هرکله چې د فیصلې بنا (بنیاد) په حجت شو او د دې لره باطناً نافذ کول ممکن هم دی نکاح لره په مقدم منلو سره نو فیصله به نافذه کړې شی د جګړې ختمولو د پاره بِخِلَافِ الْأَمْلَاكِ الْمُرْسَلَةِ لِأَنَّ فِي الْأَسْبَابِ تَزَاحُمًا فَلَا إِمْكَانَ بخلاف د املاك مرسله نه ځکه چې په سببونو کې مزاحمت دی نو هیڅ امکان نشته والله أعلم

تشریح - د امام محمد او امام شافعي رحمه الله د قیاس ځواب دادې چه په کفر او رقیت باندې خبریدل آسان دی ځکه چې کافران او غلامان ددوی په خاصو علامتونو سره پیژندلې شي.

نو هرکله چې د فیصلې بنا (بنیاد) په حجت باندې دې. او حجت اوموندې شو. نو فیصله به نافذ کولې شي خو دلته کې یو سوال کیدلې شي. هغه داچه قضاء وائی، اظهار ماکان ثابتاً، ته. اثبات مالم یکن ثبتا، ته نه وائی. یعنی قضاء وائی ثابت شوی شي ښکاره کاوه ته اود غیر ثابت شوی شي ثابتولو ته نه وائی او په ذکر شوې مسئله کې نکاح ثابت نه وه. نو باطناً به فیصله څنګه نافذ کولې شي؟

علامه مرغینانی رحمه الله [بتقدیم النكاح...الخ] سره ددې اشکال ځواب ورکړې دې د ځواب حاصل دادې چه اقتضاء به په فیصله باندې نکاح مقدم منلې شی لکه چې قاضي اووئیل ما مخکې ستا نکاح ددې سرې سره اوکړله. بیا مې ستاسو دواړو په مینځ کې ددې نکاح فیصله اوکړه. خو که په دې باندې څوك اشکال اوکړی چه د قاضي دا فیصله د عقد نکاح انشاء ده. نود ګواهانو موجود کیدل شرط کیدل بکار دې؟ نو ځواب دادې چه د بعض په نیز شرط دې اود بعضو په نیز نه دې ځکه چې د عقد دا انشاء اقتضاء ثابت شوې ده. او کوم شی چې اقتضاء ثابتیږی په هغې کې د شرائطو رعیت نه کیږی. زمونږ په تائید کې د حضرت علی رضی الله عنه قول هم دې. دوی رضی الله عنه ته داسې دول مسئله راپیښه شوه. کومه چې په متن کې ذکر ده. دوی د نکاح مسئله فیصله اوکړه دې ښځې اووئیل. ای امیرالمؤمنین ده زما سره نکاح نه وه کړې حضرت علی رضی الله عنه اوفرمائیل. [شاهداك زوجاك] ستا دواړو ګواهانو ستا نکاح اوکړه.

[لقد قطعاً للمنازعة] سره د نفوذ باطنی علت بیان شوې دې. په [بخلاف الأملاك] سره فرمائی. چه املاك مقیده به په املاك مرسله باندې نشی قیاس کیدلې. ځکه چې په املاك مرسله کې صرف ظاهراً فیصله نافذ وی باطناً نافذ نه وي. دلیل دادې. چه په املاك مرسله کې سبب د ملك مذکور نه وی. اود یوملك ډیر سببونه کیدلې شی. مثلاً د ملك سبب شراء هم کیدلې شی. او ارث، په معنی د هبه او صدقه هم، او په ټولو سببونو کې مزاحمت دې. نو که قاضي یو سبب متعین کړی. او فیصله اوکړی. نو ترجیح بلا مرجح لازمیږی په دې وجه باطنی نفوذ ممکن نه دې.

باب في الأولياء والأكفاء

(دا) باب د اولیاء او اکفاء (په بیان کښې) دې.

تشریح: - اولیاء د «ولی» جمع ده. او ولی ماخوذ دې د ولایت نه. او ولایت وائی. [تنفيذ الأمر على الغير] ته. یعنی په غیر باندې حکم نافذ کول. اکفاء د «کفو» جمع ده. او کفو وائی. مثل او همسر (برابر) ته.

د ولی نه بغیر د نکاح اعتقاد

وَيَنْعَقِدُ نِكَاحُ الْحُرَّةِ الْعَاقِلَةِ الْبَالِغَةِ بِرِضَاهَا او تړلې کیږی نکاح د آزادې عقلې بلغې ښځې په رضا د دې سره وَإِنْ لَمْ يَعْقِدْ عَلَيْهَا وَلِيٌّ بِكْرًا كَانَتْ أَوْ ثَيِّبًا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللَّهُ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ اګر چې نه وی کړې ولی د دې، پیغله وی او که خاوند لیدلې وی، په نزد د امام ابوحنیفه رحمه الله او ابی یوسف، په ظاهرالروایه کې وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رحمه الله أَنَّهُ لَا يَنْعَقِدُ إِلَّا بِوَلِيٍّ (۱) او په نزد د ابی یوسف نه تړلې کیږی مګر په ولی سره. وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ يَنْعَقِدُ مَوْقُوفًا او د امام محمد رحمه الله په نزد به تړلې وی موقوف وَقَالَ مَالِكٌ وَالشَّافِعِيُّ رَحِمَهُمَا اللَّهُ لَا يَنْعَقِدُ النِّكَاحُ بِعِبَارَةِ النِّسَاءِ أَصْلًا لِأَنَّ النِّكَاحَ يُرَادُ لِمَقَاصِدِهِ او امام مالك رحمه الله او امام شافعي رحمه الله فرمائی چې نه تړلې کیږی نکاح په الفاظو د ښځو سره هر ګز. ځکه چې د نکاح نه مقاصد د نکاح مقصود وی وَالتَّفْوِيضُ إِلَيْهِنَّ مُخِلٌّ بِهَا إِلَّا أَنَّ مُحَمَّدًا رحمه الله يَقُولُ: يَرْتَفِعُ

(۱) القول لراجح هو قول أبي يوسف رحمه الله وهو المختار للفتوى في زماننا كذا يفهم من تحقيق صاحب القول الراجح وارجع للتفصيل إليه (۲۵۱۱۱)_

عَلَی إِجَازَةِ الْوَلِيِّ او دا ښځو ته سپارل مخل بالمقاصد دی مګر امام محمد رحمه الله دا فرمائی چې خلل به د ولی په اجازت مرتفع شی

حل اللغة ① یرتفع: پورته کیږی ② الخلل: رکاوټ ③

تشریح:- مسئله داده چه دحرة، عاقله، بالغه نکاح ددې په رضامندئ، بغیر د ولی منعقد کیږی .او که نه منعقد کیږی ؟ د ظاهر الروایة مطابق د شیخینو رحمهما الله په نیز منعقد کیږی اود ابویوسف رحمه الله نه په غیر ظاهر الروایت کي یو روایت دي.چه بغیر د ولی نه نکاح نه منعقد کیږی .اود امام محمد رحمه الله په نیز موقوف منعقد کیږی .که ولی اجازت ورکړی .نو نافذ به وی .او که اجازت ورنکړی .نو منعقد به نه وی .امام مالك او امام شافعی رحمهما الله فرمائی چه دښځو په الفاظ سره بالکل نه منعقد کیږی .

د امام مالك او امام شافعی رحمهما الله دلیل دادي.چه د نکاح نه د نکاح مقاصد مقصود وی .دا مقاصد ښځو ته سپارل، په دې کي خلل اچول دی .ځکه چې ښځې ناقصات العقل دی په دې وجه ښځو ته به د نکاح اختیار نشی ورکیدلې.

امام محمد رحمه الله په دلیل کي فرمائی .چه خبره صحیح ده.خود ولی اجازت ورکاوه سره دا خلل رفع کیږی ځکه که ولی مناسب اوګنړی .نو اجازت به ورکړی .او که مناسب اونګنړی .نو اجازت به نه ورکوی .

وَوَجْهُ الْجَوَازِ أَنَّهَا تَصَرَّفَتْ فِي خَالِصِ حَقِّهَا وَهِيَ مِنْ أَهْلِهِ لِكَوْنِهَا عَاقِلَةً مُمَيِّزَةً او وجه د جواز دا ده چې ښځې خالص په خپل حق کي تصرف کړې دې او دغه د اهل د تصرف نه ده ځکه چې دغه عاقله ممیزه ده وَلِهَذَا كَانَ لَهَا التَّصَرُّفُ فِي الْمَالِ وَلَهَا اخْتِيَارُ الْأَزْوَاجِ دا وجه ده چې دې له په مال کي د تصرف اختیار دې او د خاوندانو د خوښولو اختیار یې شته وَإِنَّمَا يُطَالَبُ الْوَلِيُّ بِالتَّزْوِيجِ كَيْ لَا تُنْسَبَ إِلَى الْوَقَاحَةِ او د ولی نه د نکاح مطالبه ځکه کولای شی چې ښځه بې حیا یې اړخ ته منسوبه نه شی ،

تشریح:- وجه د جواز داده چه دې ښځې خالص په خپل حق کي تصرف کړې دې.ځکه چې د بضع بدل هم ددې لپاره دي.اودا ښځه د تصرف اهل هم ده ځکه چې ممیز عقل لری هم دا وجه ده چه په مال کي هم د تصرف اختیار دې ښځې ته حاصل وی .خوکه څوك اشکال اوکړی .چه هرکله ښځه اختیارمنده ده نو بیا د نکاح مطالبه د ولی نه ولې کیږی .د ښځو نه ولې نه کیږی ؟ ددې ځواب دادې چه په داسې کولو سره به د ښځو اړخ ته بې حیائی منسوب کولې شی .ځکه چې ښځې د سړو مجلسونو اړخ ته په وتلو کي حیا محسوسوی که داسې کوی نو خلګ به دوی بې حیاګنړی .

ثُمَّ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ لَا فَرْقَ بَيْنَ الْكُفْءِ وَغَيْرِ الْكُفْءِ بیا په ظاهر الروایه کي هیڅ توپیر نشته د کفو او د غیر کفو په میڅ کي وَلَكِنْ لِلْوَلِيِّ الِاعْتِرَاضُ فِي غَيْرِ الْكُفْءِ لیکن ولی ته د اعتراض حق دې په غیر کفو کي وَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللَّهُ أَنَّهُ لَا يَجُوزُ فِي غَيْرِ الْكُفْءِ او د شیخینو نه روایت دې چې په غیر کفو کي جائز نه دي لِأَنَّهُ كَمْ مِنْ وَاقِعٍ لَا يُرْفَعُ وَيُرْوَى رُجُوعُ مُحَمَّدٍ إِلَى قَوْلِهِمَا ځکه چې ډیر واقعات قابل مرافعه نه وی او د امام محمد رحمه الله نه د رجوع روایت دې د شیخینو قول ته.

تشریح - بیا په ظاهر الروایة کي په کفو او غیر کفو کي هیڅ توپیر نشته.یعنی که حره،عاقله بالغه خپله نکاح پخپله اوکړه په کفو کي یا په غیر کفو کي .نو نکاح جائز ده.خود غیر کفو په صورت کي به ولی ته د خپل اړخ نه د شرم ضرر دفع کاوه دپاره، د اعتراض حق حاصل وی اود ابوحنیفه او ابویوسف رحمهما الله نه په نوادر کي یو روایت دې چه په غیر کفو کي نکاح دسره جائز نه ده ځکه چې ډیر واقعات داسې شته چه د نکاح واقع کیدلو نه روسته څوك ددې په دفع کاوه بندې دسره قادر هم نه وی .نه خو هر ولی د مرافعه (قاضی ته د مقدمې پیش کوه) صلاحیت لرلې شی او نه هر قاضی عادل وی نو احتیاط هم په دې کي دې چه په غیر کفو کي بغیر د ولی نه د نکاح دروازې بندې کړې شی .او نقل شوی دی چه امام محمد رحمه الله د شیخینو رحمهما الله دې قول اړخ

ته رجوع کړې وه کوم چې په ظاهر الروایة کي دې.یعنی د امام محمد رحمه الله په نیز هم نکاح بغیر د ولی منعقد کیږی .اود ولی په اجازت باندې موقوف هم نه وی .

په بالغه ښځې باندې ولایت اجبار

وَلَا يَجُوزُ لِلْوَلِيِّ إِجْبَارُ الْبِكْرِ الْبَالِغَةِ عَلَى النِّكَاحِ او جائز نه دي ولی لره د عاقلې بالغې مجبوره کول په نکاح باندې،

تشریح - مسئله داده چه زموږ په نیز به باکره بالغه په نکاح باندې شی مجبورولې که بغیر ددې د رضامندئ نه نکاح اوکړې شوه.نو ددې په اجازت باندې به موقوف وی که رد نې کړه نو باطل به وی او که د ولی اجازت اخستلو په وخت کي خاموش پاتې شوه نودا به ددې د اجازت شمیرلې شی

خِلَافًا لِلشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ لَهُ الِاعْتِبَارُ بِالصَّغِيرَةِ په خلاف د امام شافعی رحمه الله نه.د دا دلیل په صغیره باندې قیاس دې وَهَذَا لِأَنَّهَا جَاهِلَةٌ بِأَمْرِ النِّكَاحِ لِعَدَمِ التَّجْرِبَةِ او دا ځکه چې دغه د نکاح په معامله کي ناواقفه وی د عدم تجربې په سبب وَلِهَذَا يَقْبِضُ الْأَبُ صَدَاقَهَا بِغَيْرِ أَمْرِهَا په دې وجه پلار د دې مهر قبض کولای شی بغیر د دې د حکم نه

تشریح - د امام شافعی رحمه الله په نیز باکره بالغه په نکاح باندې مجبورول جائز دی د امام شافعی رحمه الله دلیل دادې چه دې باکره بالغه په صغیره باندې قیاس کوی ځکه چې صغیره که باکره وی نو لکه څنګه چې دا په نکاح باندې مجبورول جائز دی دغه ډول بالغه باکره مجبورول هم جائز دی د دواړو په مینځ کي جامع او مشترك علت،د تجربه نه کیدلو په وجه د نکاح د معاملو نه ناخبری ده.ځکه چې ښځې ترکومه پورې د سړو سره محارست (ګډون) نه وی کړې.نودا د نکاح د مصلحتونو،اود نکاح خرابیانو نه نشی خبریدلې.او باکره بالغه د نکاح معاملاتو نه ناخبره وی په دې وجه ددې پلار بغیر ددې د حکم نه په مهر باندې قبضه کولې شی .

وَلَنَا أَنَّهَا حُرَّةٌ مُخَاطَبَةٌ فَلَا يَكُونُ لِلْغَيْرِ عَلَيْهَا وِلَايَةٌ زموږ دلیل دا دې چې دغه آزاده ده نو د غیر د پاره به په دې ولایت د اجبار نه وی وَالْوِلَايَةُ عَلَى الصَّغِيرَةِ لِقُصُورِ عَقْلِهَا وَقَدْ كَمُلَ بِالْبُلُوغِ او په صغیره ولایت د د دې د عقل د نقصان په وجه وه او په بالغیدو یې عقل مکمل شو بِدَلِيلِ تَوَجُّهِ الْخِطَابِ فَصَارَ كَالْغُلَامِ وَكَالتَّصَرُّفِ فِي الْمَالِ په دلیل د متوجه کیدو د خطاب سره نو شوه پشان د هلك او پشان د تصرف په مال کي

تشریح.-زموږ دلیل دادې چه باکره بالغه ازاده ده او په ازاد باندې هیڅ چاته، ولایت د اجبار حاصل به وی نو په باکره بالغه باندې به هم هیڅ چاته د اجبار ولایت نه وی .خو که څوك سوال اوکړی .چه صغیره هم آزاده ده.نو په دې باندې هم د اجبار ولایت نه دې پکار؟ نوددې ځواب دادې.چه په صغیره باندې د اجبار ولایت ددې د عقل د قصور په وجه دې.او په بالغ کیدلو سره عقل مکمل شو.نو په بالغه باندې د اجبار ولایت نه وی .او په صغیره باندې به وی .او ددې دلیل چې په بلوغ باندې عقل کامل کیږی .د الله تعالی خطاب د بالغه اړخ متوجه کیدل دی .چه ترکومه پورې نابالغه وی .نود شریعت د احکامو مکلفه نه وی .او هرکله چې بالغه شی .نو مکلف شی .او بالغه انجلی داسې ده لکه بالغ هلك یعنی لکه څنګه چې په بالغ هلك باندې د اجبار ولایت نه وی .دغه ډول په بالغه انجلی باندې هم د اجبار ولایت نه وی .اودا داسې ده.لکه ،تصرف فی المال، یعنی لکه څنګه چې باکره بالغه په خپل مال کي تصرف کولې شی ددې پلار ته ددې په مال کي د تصرف اجازت نشته.دغه ډول باکره بالغه به په خپل نفس کي هم د تصرف اختیارمنده وی .د پلار یا د بل ولی اجازت شرط نه دې.

وَإِنَّمَا يَمْلِكُ الْأَبُ قَبْضَ الصَّدَاقِ بِرِضَاهَا دَلَالَةً او مالك کیږی پلار د قبض کاوه د د مهر په رضا د دې سره دلالة وَلِهَذَا لَا يَمْلِكُ مَعَ نَهْيِهَا او په دې وجه نه مالك کیږی د دې په منع کاوه سره

تشریح- پاتې شود امام شافعی رحمه الله دا وئیل چه پلار بغیر ددې د حکم نه په مهر باندې قبضه کولې شی نو موږ به ځواب کي دا وایو چه هرکله پلار په مهر باندې قبضه اوکړه نود انجلی د سکوت په وجه دلالة

رضامندي موجود شوه که بجلی په صراحت سره منع اوکړه نو پلار به په مهر باندي د قبضه کاوه مالك نه وي

د باکره بالغې د اړخه د رضامندئ د اظهار صورتونه

قَالَ وَإِذَا اسْتَأْذَنَهَا فَسَكَتَتْ أَوْ ضَحِكَتْ فَهُوَ إِذْنٌ نو هر کله چي اجازت طلب کړو د باکري بالغي نه د دي ولی او داجوب پاتي شوه یا ئي او خندل نو دا اجازت دي لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ الْبِكْرُ تُسْتَأْمَرُ فِي نَفْسِهَا، فَإِنْ سَكَتَتْ فَقَدْ رَضِيَتْ ( ) د رشد نبوی په وجه سره چي د باکري نه دي د دي د ذات په اړه کي اجازت اغستي شي نو که دا جوب پاتي شوه نو دا د دي رضا ده وَلِأَنَّ جَنْبَةَ الرِّضَا فِيهِ رَاجِحَةٌ لِأَنَّهَا تَسْتَحْيِي عَنْ إِظْهَارِ الرَّغْبَةِ لَا عَنِ الرَّدِّ او خکه چي پجوب پاتي کیدو کي د رضا جهت غالب دي خکه چي حیا کوی دغه د اظهار د رغبت نه نه چي د رد او انکار نه

حل اللغة: ① تستأمر اجازت اغستي شی ② الضحک خندا ③ السکوت چپوالي، چوپوالي ④ المستهزئة توقي کونکي ⑤ صوت آواز ⑥ بکت ژاړی]

تشریح:- مسئله داده چه دنکاح نه مخکي ولی د باکره بالغه نه اجازت اوغوښتلو هغې چي واوریدل نو خاموش شوه یا ئي اوخندل نودا خاموش پاتي کیدل، یا خندل به ددي د اړخه اجازت وی دغه د ول ضحك تبسم او مسکی کیدل) هم د رضامندئ دلیل دي علامه مرغینانی رحمه الله په دلیل کي د نبی کریم ﷺ ارشاد نقل کړي دي چه د باکره خخه به ددي د ذات په اړه کي رائي اخستلي شي که دا خاموش شوه نودا به رضامندی وی دلیل عقلی دادي چه پجوب پاتي کیدلوکي او په خندلوکي د رضامندئ معنی غالب ده. خکه چي باکره د رغبت په ښکاره کاو شرمیږي خو په انکار کوه نه شرمیږي. نوکه دا ناراضه وي نو صفا صفا به ئي انکار کړي وي خودا انکار نه کول، ددي د رضامندئ دلیل دي.

وَالضَّحِكُ أَدَلُّ عَلَى الرِّضَا مِنَ السُّكُوتِ بِخِلَافِ مَا إِذَا بَكَتْ او خندا زیاته دال ده په رضا باند په نسبت د سکوت په بحلاف د هغې نه چي کله او ژاړی لِأَنَّهُ دَلِيلُ السُّخْطِ وَالْكَرَاهَةِ خکه چي دا د ناراضتیا او نا خوښی دلیل دي وَقِيلَ إِذَا ضَحِكَتْ كَالْمُسْتَهْزِئَةِ بِمَا سَمِعَتْ لَا يَكُونُ رِضًا او وئیلی شوي دی هر کله چي اوخاندی دا سي لکه چي په اوریدلي خبره پوري مسخره اوکړی دا رضا نه ده وَإِذَا بَكَتْ بِلَا صَوْتٍ لَمْ يَكُنْ رَدًّا او کله چي اوژاړی بغیر آواز نه نو دا انکار نه دي.

تشریح:- که تاسو ته دا اشکال پیدا شی چه په حدیث کي د سکوت بیان شته خود ضحك (خندلو) نشته نو بیا تاسو ضحك، د رضامندئ دلیل ولي جوړ کړي دي؟ علامه مرغینانی رحمه الله په خواب کي فرمائي چه ضحك د سکوت په مقابله کي په رضامندئ باندي زیات دلالت کوئ خکه چي ضحك په قول مسموع باندي د خوشحالي او فرحت علامت دي نو هرکله چي سکوت د رضا دلیل دي نو ضحك به په درجه اولی د رضامندئ دلیل وی البته د باکره ژړا به د رضامندئ دلیل نه وی بلکه د ناخوښئ دلیل به وی. او بعض حضراتو رائي د ده که باکره د استهزاء په اند رکي اوخندل نودا خندا به د باکره رضامندی نشي شمارلي خکه چي دا به د ولی د خبري تمسخر (خندا) وی اجازت به نه وی. اوکه باکره بغیر د آوازه اوژړل نودا به ددي د اړخه انکار نشی شمارلي خکه چي ډیرکرته د موږپلار نه د جدائی په خبر باندي بغیر د

۱) خرجه الزیلعی رحمه الله بهذا لفظ نه ذکر عن أبی هریرة رضی الله عنه أن النبی ﷺ قال لا تنکح الأیم حتی تستأمر ولاتنکح البکر حتی تستأذن قالوا یارسول الله ﷺ وکیف إذنها قال أن تسکت أخرجه البخاری فی النکاح باب ۴۱ ومسلم فی النکاح رقم ۶۴ وأبوداود فی النکاح باب ۲۳ رقم ۲۰۹۲ والترمذی فی النکاح باب ۱۷ رقم ۱۱۱۰ والنسائی فی النکاح باب ۱۱ رقم ۱۸۷۱ وابن ماجه فی النکاح باب ۱۳ وأحمد فی المسند(۲ ،۴۳۴) (نصب الرایة ۳/۲۴۳)_

اخباره اوښکي رو نیږی .په دي فتوی ده بلکه کښي شی چه کمه کله د خوشئ په خبر باندي هم اوښکي روانئ نودا بغیر آوازه ژړا به انکار او رد نه گڼلي کیږی

د ولی نه بغیر دبل کس د باکره نه د اجازت غوښتلو په وخت کلام

قَالَ وَإِنْ فَعَلَ هَذَا غَيْرُ وَلِيٍّ يَعْنِي اسْتَأْمَرَ غَيْرُ الْوَلِيِّ او که اوکړل دا غیر ولی .یعنی اجازت او غوښتو د ولی نه بغیر بل چا، أَوْ وَلِيٌّ غَيْرُهُ أَوْلَى مِنْهُ لَمْ يَكُنْ رِضًا حَتَّى تَتَكَلَّمَ بِهِ او یا داسي ولی چي د ده نه غیر د ده نه زیات قریب دي نو رضا به نه وی ،تر دي چي د رضا خبره اوکړی لِأَنَّ هَذَا السُّكُوتَ لِقِلَّةِ الِالْتِفَاتِ إِلَى كَلَامِهِ فَلَمْ يَقَعْ دَلَالَةً عَلَى الرِّضَا خکه چي دا سکوت د ده د کلام اړخ ته د کموالی د التفت په وجه سره دي نو دا به دال په رضا نه وی

حل اللغة: ① قلة کموالي ② السکوت چپوالي ③ الاکتفاء بسوالي]

تشریح - مسئله داده که د باکره بالغه نه غیر ولی اجازت اوغوښتلو یاد وی اقرب په موجودګئ کي ولی ابعد د نکاح اجازت اوغوښتلو نو په دي دواړو صورتونوکي به سکوت، یا ضحك، د رضامندئ دلیل نه وی بلکه د اجازت ورکاوه لپاره په ژبه باندي خبري کول ضروری وی خکه چي د خسي یا د ولی بعد د خبرې په خواب کي چوپوالي د توجه نه کاوه په وجه ده.دي ته د رضامندئ دلیل نشي وئیلي.

وَلَوْ وَقَعَ فَهُوَ مُحْتَمَلٌ وَالِاكْتِفَاءُ بِمِثْلِهِ لِلْحَاجَةِ او که وی هم نو محتمل دي او اکتفاء په داسي شي د حاجت په وجه ده وَلَا حَاجَةَ فِي حَقِّ غَيْرِ الْأَوْلِيَاءِ او د غیر اولیاء په حق کي حاجت نشته بِخِلَافِ مَا إِذَا كَانَ الْمُسْتَأْمِرُ رَسُولَ الْوَلِيِّ لِأَنَّهُ قَائِمٌ مَقَامَهُ په خلاف د هغې نه چي اجازت غوښتونکي د ولی قاصد وی خکه چي دغه د ولی قائمقام دي

تشریح - که د لږ وخت لپاره اومنلي شی چه دا چوپوالی هم د رضامندئ دلیل دي نو احتمال به دي کي د عدم رضا هم شته.او په دي ډول رضامندئ باندي اکتفاء کول، د حاجت په وجه دی او د غیر اولیاء په حق کي هیڅ حاجت نشته. خکه چي باکره بالغه د غیراولیاء په مخکي په کلام کاوه نه شرمیږی البته که اجازت غوښتونکي د ولی قاصد وی نودي به د ولی قائم مقام ګڼلي شي او د ولی په حکم کي به وی

باکره بالغې ته د اجازت غوښتلو په وخت د خاوند تعارف کول

وَيُعْتَبَرُ فِي الِاسْتِئْمَارِ تَسْمِيَةُ الزَّوْجِ عَلَى وَجْهٍ تَقَعُ بِهِ الْمَعْرِفَةُ او معتبر دي په طلب د اجازت کي د خاوند ذکر .په داسي طور چي په دغي سره د خاوند شناخت اوشی لِتَظْهَرَ رَغْبَتُهَا فِيهِ مِنْ رَغْبَتِهَا عَنْهُ چي ظاهر شی په ده کي د باکري رغبت د دي د بي رغبتی د ده نه

حل اللغة: ① الاستمار: طلب د اجازت ② المعرفة پیژندګلو ③ تسمیة: نامدارکول]

تشریح - د بالغه باکره نه د اجازت غوښتلو په وخت به د خاوند داسي تعارف کولي شی چه دي د ټولو خلګو نه جدا (ممتاز) شی .اودا معلومه شی .چه دا باکره بالغه دي مسمی زوج سره رغبت ستی اوکه بي رغبتی

وَلَا تُشْتَرَطُ تَسْمِيَةُ الْمَهْرِ هُوَ الصَّحِيحُ لِأَنَّ النِّكَاحَ صَحِيحٌ بِدُونِهِ او شرط نه دي ذکر د مهر ،او دا صحیح ده خکه چي نکاح صحیح دي بغیر د دي نه

تشریح:- د اجازت په وخت کي د مهر ذکر کول ضروری نه دی .خکه چي نکاح د مهر ذکر کاوه نه بغیر هم صحیح کیږی .خکه چي د مهر تعین کول د نکاح د ضروریاتو خخه نه دی .خود بعضو متاخرینو رائي داده چه د اجازت په وخت د مهر متعین کول ضروری دی .خکه چي په قلت اوکثرت کي د مهر په اختلاف سره هم رغبت مختلف کیږی . رومبې قول صحیح دي.

د نکاح په مهر باندي د باکره بالغې خاموشي

وَلَوْ زَوَّجَهَا فَبَلَغَهَا الْخَبَرُ فَسَكَتَتْ فَهُوَ عَلَى مَا ذَكَرْنَا که ولی د باکرې بالغ نکاح او کړو بیا دې ته خبر او رسیدو او دا خاموش شوه نو تفصیل ئې هغه دې چې کوم مونږ ذکر کړو، لِأَنَّ وَجْهَ الدَّلَالَةِ فِي السُّكُوتِ لَا يَخْتَلِفُ ځکه چې د دلالت وجه سکوت کې مختلف نه وی ،

حل اللغة: ① فضولی: اجنبی کس چې ولی نه وی]

تشریح - ولی د باکره بالغه نکاح اوکړه. بیا دې باکره بالغه ته خبر اورسیدلو چه واوریدل نو خاموشه شوه نو په دې اره کې هم هغه تفصیل دې د کوم ذکر چې وړاندې اوشو. یعنی مخبر که ولی وی یا د ولی قاصد وی نو ددې سکوت اوضحك (خاموشی اوخندل) به اجازت وی او بك (ژړل) به اجازت نه وی .اوکه مخبر غیر ولی .ب ولی ابعد وی نو په ژبه باندې اجازت ورکول ضروری دی ګنی اجازت به نه وی .دلیل دادې چه په سکوت کې د رضامندې دلالت مختلف نه وی که د نکاح نه مخکې وی او که روسته وی

ثُمَّ الْمُخْبِرُ إِنْ كَانَ فُضُولِيًّا يُشْتَرَطُ فِيهِ الْعَدَدُ أَوِ الْعَدَالَةُ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (١) بیا مخبر که فضولی وه نو شرط دې په کې عدد او یا عدالت د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد، خِلَافًا لَهُمَا، وَلَوْ كَانَ رَسُولًا لَا يُشْتَرَطُ إِجْمَاعًا وَلَهُ نَظَائِرُ خلاف دې صحبینو رحمهما الله لره او که مخبر قاصد وه نو په اجماع شرط نه دې او د دې نظائر موجود دی

تشریح:- بیا که مخبر فضولی وی .چه نه ولی دې او نه قاصد دې .نود امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز په دې کې د تعداد یا عدالت موجود کیدل ضروری دی یعنی مخبر چې کم ازکم دوې (دوه) وی او که یو وی نو چې عادل وی .د صاحبینو رحمهما الله په نیز په دې دواړوکې هیڅ شرط نشته. مخبر که یو وی .او که زیات وی که عادل وی .اوکه غیر عادل وی .او که مخبر د ولی قاصد وی .نو په اتفاق سره هیڅ شرط نه دی.
اً اودې اختلاف ډیر مثالونه دی .مثلاً یوکس خپل وکیل معزول کړی .یو فضولی دې وکیل ته د عزل خبر ورکړو نود امام صاحب رحمه الله په نیز نه به فضولی کې عدد یا عدالت شرط وی .اود صاحبینو رحمهما الله په نیز به هیڅ شرط نه وی.

د ثیبه ښځې د نکاح د اجازت د پاره کلام ضروری دی

وَلَوِ اسْتَأْذَنَ الثَّيِّبَ فَلَا بُدَّ مِنْ رِضَاهَا بِالْقَوْلِ که د ثیبې نه ئې د نکاح اجازت طلب کړو نو د دې رضامندی په قول سره ضروری ده. لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ الثَّيِّبُ تُشَاوَرُ (٢) ځکه چې د نبی علیه السلام ارشاد دې چې د ثیبې نه دې مشوره طلب کړې شی.

حل اللغه: ① الممارسة: تجربه ② النطق: خبرې]

تشریح:- که د ثیبه، بالغه نه د نکاح په اره کې اجازت اوغوښتلې شو.نو ددې دا ړخه به د رضامندئ اظهار په ژبه ضروری وی دلیل د نبی کریم ﷺ ارشاد [ثیب تشاور] دې.تشاور، مشاورت د مفاعلت څخه دې اود مفاعلت خاصه ده.اشتراك، او مشوره وائی .طلب د رائې بالقول نه.یعنی په ژبه باندې د رائې طلب کول.نو هرکله چې په.احد الجانبین، کې قول شته.نو په جانب آخر کې به هم قول وی .نود حدیث تقاضا تکلم دې.اوهم دا اصل دی

وَلِأَنَّ النُّطْقَ لَا يُعَدُّ عَيْبًا مِنْهَا وَقَلَّ الْحَيَاءُ بِالْمُمَارَسَةِ فَلَا مَانِعَ مِنَ النُّطْقِ فِي حَقِّهَا او ځکه چې د دې په حق کې خبرې عیب نه شی شمارلې او حیاء په وجه د ممارست کمه شوې ده نو د دې په حق کې د خبرو نه څه مانع نشته،

(١) القول الراجح هو قول ابی حنیفة رحمه الله كذا فی الخانیة (٣٤٢\١) ورد المحتار (٣٢٤\٢) والبحر الرائق (١٩٩\٣) والهندیة (٢٨٧\١) نقلاً عن القول الراجح (٢٥٣\١)۔

(٢) غریبه الزیلعی بهذا اللفظ ثم قال وتقدم معناه قریبا (أی حدیث أبی هریرة رضی الله عنه) (نصب الرایة (٢/ ٢٤٤)۔

تشریح- دوهم دلیل عقلی دادې چه کلام کول.د ثیبه په حق کې عیب نه شمارلې کیږی .اود سرو سره د اختلاط په وجه ددې حیاء هم کمه شوه نو ددې په حق کې د کلام کاوه نه هیڅ مانع نشته.

په زنا یا په ټل څه نه وجه داځلی بکارت زائل کیدلو حکم

وَإِذَا زَالَتْ بَكَارَتُهَا بِوَثْبَةٍ أَوْ حَيْضَةٍ أَوْ جِرَاحَةٍ أَوْ تَعْنِيسٍ فَهِيَ فِي حُكْمِ الْأَبْكَارِ او هر کله چې زائله شی بکرت د بکرې په توپ وهلو سره و یا چې حیض یا په زخم کیدو یا بې نکاح یو مده په کیناستو نو دغه د بکرې په حکم کې ده، لِأَنَّهَا بِكْرٌ حَقِيقَةً لِأَنَّ مُصِيبَهَا أَوَّلُ مُصِيبٍ لَهَا ځکه چې دغه په حقیقت کې باکره ده ځکه چې دې ته رسیدونکې اولنې رسیدونکې دې، وَمِنْهُ الْبَاكُورَةُ وَالْبُكْرَةُ وَلِأَنَّهَا تَسْتَحِي لِعَدَمِ دې نه باکوره او بکره ده او په یدې وجه چې دا د عدم ممارست په وجه شرمیږی.

حل اللغة: ① وثبة: توپ ② جراحة: زخم ③ تعنیس: زیاته موده بې واده پاتې کیدل ④ تتعطل معطل کیږی ⑤ ندب: رغبت ورکړې شوې ⑥ ستر: پټوالې]

تشریح:- مسئله داده.که د یوې ښځې بکارت زائل شو.د توپونو په وجه،یا د حیض د کثرت په وجه،یا د څه زخم په وجه،یا زیاته موده پاتې کیدلو په وجه،نو په دې تولوصورتونوکې به دا انجلی د بکره په حکم کې وی یعنی د استیذان په وخت به ددې سکوت اذن وی .کلام کول به ضروری نه وی دلیل دادې چه دا ښځه په حقیقت کې باکره ده.اود ،باء کاف را، په ماده کې د اولیت معنی موجود ده لکه .باکوره ،ړومبی میوه،او،بکره، ړومبی صبا، ته وائی .نو دې ښځې ته چې څوك هم ړومبی اورسیږی .هغه به ړومبی رسیدونکې شمارلې شی .نو دې ښځې ته به د باکره حکم ورکولې شی دوهم دلیل دادې چه دې ښځې ته د سړو سره د اختلاط او محارست موقع نه ده ملاؤ شوې نه ده.نودا به هم د حیاء اود شرم په وجه په ژبه باندې اجازت نه ورکوی.

وَلَوْ زَالَتْ بَكَارَتُهَا بِالزِّنَا فَهِيَ كَذَلِكَ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (١) اوکه د دې بکارت زائل شو په زنا سره نو هم داسې ده.په نزد د امام ابوحنیفه رحمه الله باندې وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ وَالشَّافِعِيُّ: لَا يُكْتَفَى بِسُكُوتِهَا لِأَنَّهَا ثَيِّبٌ حَقِيقَةً لِأَنَّ مُصِيبَهَا عَائِدٌ إِلَيْهَا او صاحبین رحمهما الله او امام شافعی رحمه الله فرمائی چې د دې په سکوت اکتفا نه شی کولې ځکه چې دغه په حقیقت کې ثیبه ده ځکه چې څوك دې ته او رسیدو د به ورته دوباره او رسی وَمِنْهُ الْمَثُوبَةُ وَالْمَثَابَةُ وَالتَّثْوِيبُ د دې نه دې مثوبه او مثابه او تثویب،

تشریح:- اوکه د ښځې بکارت په زنا سره زائل شو.نود امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز به داهم د بکره په حکم کې وی اود صاحبنو او امام شافعی رحمه الله په نیز به د ثیبه په حکم کې وی .نو ددې په سکوت باندې به اکتفاء نه کیږی .بلکه په ژبه باندې اجازت ورکول به ضروری وی .ددې حضراتو دلیل دادې چه د ،ث یا ب، په ماده کې دعود معنی پرته ده.مثلاً ،مثوبه، د نیك عمل جزاء ته وائی . نو اوس ګویا چې دوباره عمل ملاؤ شو دغه ډول ،مثابه، د باربار واپس کیدلو ځائې ته وائی په دې وجه مکې ته مثابه وائی چه خلګ باربار د حج اوعمره لپاره واپس ځی دغه ډول ،تثویب، اعلام بعد اعلام ته وائی.
اًد دلیل حاصل داشو.چه د کومې ښځې بکارت په زناء سره زائل شی .هغه په حقیقت کې ثیبه ده.ځکه چې څوك دې ته په ړومبی ځل اورسیدلو.دوباره هم دغه فعل دې نو هرکله چې دې ښځې سره به دوباره هم دغه فعل واقع کیږی .کوم چې یوځل په زنا سره شوې دې نو هغه ثیبه ده نو په دې باندې به د ثیبه احکام لګولې شی.

(١) القول الراجح هو قول أبی حنیفة رحمه الله كذا فی فتح القدیر (١٧٠\٣) والخانیة (١٦٠\١) ورد المحتار (٣٢٨\٢) والهندیة (٢٩٠\١) نقلاً عن القول الراجح (٢٥٤\١)۔

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ [illegible] عُرْفُ بِكْرٍ [illegible] بِنُطْقٍ فَتَمْنَعُهُ د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دي چې خلک دي لره [illegible] کړي [illegible] په دې [illegible] د نطق نه منع شي فَيَكْتَفِي بِسُكُوتِهَا كَيْ لَا تَتَعَطَّلَ عَلَيْهَا مَصَالِحُهَا په دې وجه به د دې په سکوت اکتفا کولای شي چې د دې مصالح چرته معطل نه شي،

تشریح:- د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل د دې چه خلک دا [illegible] کړه کړي اوس که کلام کوي نو خلک به د [illegible] و د دې خبره به د [illegible] کوي [illegible] که وه خبره به منع کیږي. چه د دې په نتیجه کې به د دې [illegible] معطل پاتې شي. په دې وجه به دا د [illegible] په حکم کې ساتلې شي

[illegible] بِخِلَافِ مَا إِذَا زَالَتْ بَكَارَتُهَا [illegible] د هغې نه چې د چا سره وطی بالشبهه یا وطی په نکاح فاسد او [illegible] لِأَنَّ الشَّرْعَ أَظْهَرَهَا [illegible] حکه چې شرع دې لره ظاهر کړو په دې شان چې حکم [illegible] معلق کړی دی [illegible] د دې د پټولو رغبت ور کړې شوې دي حَتَّى لَوِ اشْتَهَرَ حَالُهَا [illegible] [illegible] دې [illegible] سکوت نه ښه [illegible] کتفا نه شي کولی

تشریح:- [illegible] وطی اوشوه نود په اتفاق سره ثیبه [illegible] حکه چې شریعت په دې [illegible] د ثیبه احکام لګولي دي اودا ئې ښکاره کړې ده مثلاً عدت [illegible] دی [illegible] مستحب دی تردې که چرې د دې حال [illegible] ګوهي ورکړه نو بیا به د هم د ثیبه په حکم کې وي او د دې په سکوت به [illegible] شي کولې و الله اعلم بالصواب

د نکاح په حق د ښځې په خاموشۍ باره کولوکې د ښځې اوميړې اختلاف

وَإِذَا قَالَ الزَّوْجُ [illegible] فَسَكَتَتْ وَقَالَتْ رَدَدْتُ فَالْقَوْلُ قَوْلُهَا کله چې خاوند او وېې که چې تاته د نکاح خبر در [illegible] رسېدو نو ته خاموش شوې او هغې او وې مارد کړې وه نو د ښځې قول به معتبر وي،

حل اللغة:- ① عارض عارضي څیز ② البضع د ښځې شرمګاه ③ المودع امانت کیخودونکې ④ استحلاف قسم ورکول ⑤ المضي تیریدل ⑥ المدة موده، وخت]

تشریح:- [illegible] د دې چه [illegible] ښځې ته وونیل چه تاته که د نکاح خبرملاؤشو نو تا چوپوالی [illegible] لازم شوه ښځې اوونیل چه اطلاع ملاؤشوه نوما رد کړې وه نو نکاح [illegible] موجود نشته نو [illegible] د ښځې قول معتبر وي

[illegible] وَقَالَ زُفَرُ [illegible] لِأَنَّ السُّكُوتَ أَصْلٌ وَالرَّدَّ عَارِضٌ امام زفر رحمه الله فرمائي چې د خاوند قول به [illegible] د رد کول [illegible] دي. فَصَارَ كَالْمَشْرُوطِ لَهُ الْخِيَارُ إِذَا ادَّعَى الرَّدَّ بَعْدَ [illegible] [illegible] چې هغه دعوی اوکړي د رد کاوه نو د تیرید و د مُدې

تشریح:- [illegible] معتبر وي دلیل د دې چه سکوت اصل دې خکه چې سکوت [illegible] دې او رد کول [illegible] یعنې خلاف اصل دی نو سړي مدعي [illegible] مدعی علیه یعنې د زوج قول به معتبر وي اودا [illegible] په دې [illegible] روی که غواړي په دې [illegible] دې ورځې روسته مشتري اووائي چې تا به [illegible] ما رد کړې وه نو په دې مسئله کې مدعی علیه څوک [illegible] قول به معتبر وي خکه چې سکوت اصل دې او رد کول عارض دې دغه د ول [illegible] هم د مدعی سکوت، یعنې د خاوند قول معتبر وي

وَنَحْنُ نَقُولُ إِنَّهُ يَدَّعِي لُزُومَ الْعَقْدِ وَتَمَلُّكَ الْبُضْعِ وَالْمَرْأَةُ تَدْفَعُهُ مونږ دا وایو چې دغه د لزوم د عقد او د بضع د ملك کیدو دعوی کوي او ښځه د دې دفع کوي فَكَانَتْ مُنْكِرَةً كَالْمُودِعِ إِذَا ادَّعَى رَدَّ الْوَدِيعَةِ بِخِلَافِ مَسْأَلَةِ الْخِيَارِ نو ښځه مُنکره شوه لکه مودع چې هر کله دعوی او کړي د آمانتو د واپس کولو، په خلاف د مسئلې د خیار نه لِأَنَّ اللُّزُومَ قَدْ ظَهَرَ بِمُضِيِّ الْمُدَّةِ حکه چې لزوم ظاهر شو په مُده تیریدو سره.

تشریح:- زمونږ د دلیل حاصل دادې سړې دعوی کوي چه عقد د نکاح لازم شو او زه د بضع مالك شوم او ښځه ددې انکارکوي. او اصل عدم نکاح او عدم تملك د بضع دې نود سړي قول به د اصل خلاف وي اود ښځې به د اصل موافق وي. او دچا قول چې د اصل خلاف وي. هغه مدعی وي. او دچ چې د اصل موافق وي هغه مدعی علیه وي. اود مدعی یعنی سړی سره ګواهان نشته. نود مدعی علیه یعنی د ښځې قول به معتبر وي. اودا داسې ده. لکه مؤدع چاسره چې امانتونه ایخودلې شي. دې وائي. چه ما امانت اداکړې دی. او صاحب د ودیعت وائي. چه اداکړې دې نه دې نو دلته کې به د مؤدع قول معتبر وی خکه چې مؤدع د ذمې د فراغت دعوی کوي. او صاحب د ودیعت د ذمې د مشغولیدلو دعوی کوي. او فراغت د ذمه اصل دې اود ذمه مشغولیدل خلاف اصل وی. نو مؤدع مدعٰ علیه شو. او صاحب د ودیعت مدعی شو اود مدعی سره بینه نشته نود مدعی علیه قول به معتبر وی. د امام زفر رحمه الله د قیاس خواب دادې چه دخیارشرط په صورت کې د عقد بیع لزوم په دې وجه نه دې شوې چه د سکوت د مدعی قول معتبر منلې شوې دې بلکه د خیار د مودې په تیریدلو سره پخپله عقد بیع لازم شوې دې.

وَإِنْ أَقَامَ الزَّوْجُ الْبَيِّنَةَ عَلَى سُكُوتِهَا ثَبَتَ النِّكَاحُ لِأَنَّهُ نَوَّرَ دَعْوَاهُ بِالْحُجَّةِ او که خاوند بینه قائم کړل په سکوت د ښځې باندې نو نکاح به ثابت شي، حکه چې ده خپله دعوی په حجت سره روښانه کړه وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ بَيِّنَةٌ فَلَا يَمِينَ عَلَيْهَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (1) او که د خاوند سره بینه نه وو نو په ښځه یمین نشته په نزد د امام ابوحنیفه رحمه الله، وَهِيَ مَسْأَلَةُ الِاسْتِحْلَافِ فِي الْأَشْيَاءِ السِّتَّةِ وَسَتَأْتِيكَ فِي الدَّعْوَى إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى او دا په شپږو څیزو نو کې د استحلاف مسئله ده کوم چې به په کتاب الدعوی کې راشي انشاء الله تعالی.

تشریح:- په دې مسئله کې که زوج د ښځې په سکوت باندې بینه پیش کړل نو نکاح به ثابت وي. خکه چې مدعی خپله دعوی په حجت باندې منوره کړه و که دده سره ګواهان نه وی. نود امام صاحب رحمه الله په نیز به په ښځه باندې یمین(قسم) نه راځي. اودا هم دهغه څیزونو څخه یو دې. په کوم کې چې په مدعی علیه باندې د امام صاحب رحمه الله په نیز یمین نه راځي اود نورو حضراتو په نیز راځي. کوم چې مـ د تمهید په طور ذکرکړی دی. والله اعلم بالصواب

فائده:- د فریقینو دلائلو نه روسته د مدعی او مدعی علیه تعریف او ددوی حکم په ذهن کې کینوئ مدعی هغه کس ته وائي دچا قول چې د اصل خلاف وی. او مدعا علیه هغه کس ته وائي دچ قول چې د اصل موافق وی د حدیث د بیان مطابق په مدعی باندې بینه(ګواهان) واجبیږي که د مدعی سره بینه نه وی. نو بیا به د مدعی علیه قول، مع الیمین، معتبر وی. البته شپږ شیان (څیزونه) داسې دی چه په هغې کې د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز مدعی علیه باندې یمین نه راځي. اود صاحبین، امام شافعي، امام مالك، اود امام احمد رحمه الله په نیز د مدعی علیه نه قسم اخستلې شي. هغه شپږ شیان (څیزونه) دا دی. ① نکاح ② رجعت ③ فئ فی الایلاء ④ استیلاء ⑤ رق ⑥ ولاء.

حق د ولایت په چاته وي. او په چا به وي؟

(1) القول الراجح هو قول الصاحبين رحمهما الله كذا في فتح القدير(١٧٢\٣) وردالمحتار(٣٢٩\٢) والبحرالرائق (٢٠٦\٣) نقلاً عن القول الراجح (٢٥٥\١)-

وَيَجُوزُ نِكَاحُ الصَّغِيرِ وَالصَّغِيرَةِ إِذَا زَوَّجَهُمَا الْوَلِيُّ او جائز دي د وړوكي هلك او وړې جينۍ نكاح هر كله چې كړي وي د دوی ولي بِكْرًا كَانَتِ الصَّغِيرَةُ أَوْ ثَيِّبًا وَالْوَلِيُّ هُوَ الْعَصَبَةُ دا صغيره بكره وي او كه ثيبه وي او ولي عصبه وي . وَمَالِكٌ رحمه الله يُخَالِفُنَا فِي غَيْرِ الْأَبِ وَالشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ فِي غَيْرِ الْأَبِ وَالْجَدِّ او امام مالك رحمه الله زموږ خلاف دي د پلار نه په علاوه كي او امام شافعي رحمه الله د پلار نيكه نه په علاوه كي وَفِي الثَّيِّبِ الصَّغِيرَةِ أَيْضًا او په ثيبه صغيره كي هم،

حل اللغه: ① تتوفر پوره كيږي ② القرابة خپلولي ③ النظر شفقت خيگړه ④ تدارك رالاندې كول، كمي پوره كول ⑤ القصور كوتهي ⑥ حدوث نوي پيدا كيدل ⑦ ممارسة تجربه ⑧ الابعد لرې ⑨ محجوب پرده كړې شوې، پرده كړې شوې، يعني په ميراث كي د بل وارث په وجه د ميراث نه محرومه شوې وي]

تشريح - دلته يوه دا مسئله بيانوی چې د ولايت حق به چا ته وی ؟ نوزموږ په نيز به هر ولي ته د ولايت حق حاصل وی پلار نيكه وی .او كه ددوی نه علاوه وی اود امام مالك رحمه الله په نيز د ولايت حق صرف پلار ته حاصل وی اود امام شافعي رحمه الله په نيز به پلار اونيكه ته حاصل وی

دويمه مسئله په دې مقام كي دا ده چې د ولايت حق به په چا وی ؟ نو په دې اره كي د احنافو رحمهم الله مذهب دادې چه د ولايت حق به په صغيره باندې وی صغيره كه باكره وی .او كه ثيبه وی .اود شوافعو رحمهم الله مذهب دادې چه ولايت به په باكره باندې وی كه صغيره وی او كه بالغه وی .حصل داچه د احنافو رحمهم الله په نيز سبب د ولايت ،صغر، دې اود شوافعو رحمهم الله په نيز ، بكر، دې.اوس څلور صورتونه پيدا شو.دوې (دوه) متفق عليه.او دوې (دوه) مختلف فيه په متفق عليه كي يو صورت دې باكره صغيره،او دوهم ثيبه بالغه ده په رومبي صورت كي د احنافو او شوافعو رحمهم الله دواړو په نيز به د ولايت حق حاصل وی .او په دوهم صورت كي به د دواړو په نيز د ولايت حق حاصل نه وی .د مختلف فيه يو صورت دې.باكره بالغه،او دوهم صورت ثيبة صغيره ده په رومبي صورت يعنى په باكره بالغه باندې به د شوافعو رحمهم الله په نيز د ولايت حق حاصل وی د احنافو رحمهم الله په نيز به حاصل نه وی .او په دوهم صورت يعنى په ثيبه صغيره باندې به د احنافو رحمهم الله په نيز ولايت حاصل وی خود شوافعو رحمهم الله په نيز به حاصل نه وی .

وَجْهُ قَوْلِ مَالِكٍ أَنَّ الْوِلَايَةَ عَلَى الْحُرَّةِ بِاعْتِبَارِ الْحَاجَةِ وَلَا حَاجَةَ هُنَا لِانْعِدَامِ الشَّهْوَةِ دَ امام مالك رحمه الله دَ قول وجه دا ده چې ولايت په حره باند دَ حاجت په اعتبار سره دې او دلته هيڅ حاجت نشته دَ نيشتو والي دَ شهوت په وجه إِلَّا أَنَّ وِلَايَةَ الْأَبِ ثَبَتَتْ نَصًّا بِخِلَافِ الْقِيَاسِ وَالْجَدُّ لَيْسَ فِي مَعْنَاهُ فَلَا يُلْحَقُ بِهِ مگر دا چې دَ پلار ولايت په نص سره ثابت دې خلاف قياس،او دا دا دَ پلار په معنى كي نه دې په دې وجه دَ پلار سره لاحق كيداې نه شي

تشريح:- په اوله مسئله كي د امام مالك رحمه الله دليل دادې چه په آزاد باندې ولايت د حاجت په وجه وی .او په صغير او صغيره كي د شهوت معدوم كيدلو په وجه هيڅ حاجت نشته.نو په دوی به ولايت هم حاصل نه وی .

خو سوال دادې چه امام مالك رحمه الله پلار ته د ولايت حق ولې وركوی ؟

خواب: پلار د پاره د ولايت حق خلاف قياس د نص نه ثابت دې.څكه چې حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه د خپلې شپږ كلنې لور نكاح د نبى اكرم ﷺ سره اوكړه.او نبى كريم ﷺ دا صحيح اوګرځوله.په دې وجه پلار ته د ولايت حق وركړې شو او چونكه نيكه د پلار په معنى كي نه وی .څكه چې په نيكه كي د پلار په مقابله كي شفقت كم وی په دې وجه به پلار سره نيكه نشي لاحق كولې.

قُلْنَا: لَا بَلْ هُوَ مُوَافِقٌ لِلْقِيَاسِ موږ وايو چې نا بلكه دَ قياس موافق دي لِأَنَّ النِّكَاحَ يَتَضَمَّنُ الْمَصَالِحَ وَلَا تَتَوَفَّرُ إِلَّا بَيْنَ الْمُتَكَافِئَيْنِ عَادَةً څكه چې نكاح دَ ډيرو مصلحتونو متضمن وی كوم چې به پوره طور سره نه شي حاصيدې مگر دَ دوو همسرو په مابين كي عادةً وَلَا يَتَّفِقُ الْكُفْءُ فِي كُلِّ زَمَانٍ فَأَثْبَتْنَا الْوِلَايَةَ

فِي حَالَةِ الصِّغَرِ إِحْرَازًا لِلْكُفْءِ او ونه ميسر كيږي كفو په هروخت كي نو موږ ولايت ثابت كړو په حالت دَ صغر كي كفولره دَ محفوظ كاوه دَ پاره.

تشريح - زموږ د اړخه ددې خواب دادې چه د ولايت ثبوت خلاف قياس نه دې بلكه د قياس بالكل مطابق دې.څكه چې نكاح متضمن وی .څه مصلحتونو ته مثلاً تناسل، ازدواج، قضاء شهوت وغيره او دا مصلحتونه د هغه دوې (دوه) كسانو په مينځ كي حاصليدلې شي چه په دوی كي هر يو د بل كفو وی او د كفو په هره زمانه كي ملاويدل ضروری نه دی په دې وجه موږ د ماشوموالی په زمانه كي ولايت ثابت كړو.چه كفو محفوظ پاتې شی .څكه كه د بالغ كيدلو انتظار اوكړې شی نو داكفو فوت كيدلې هم شی

وَجْهُ قَوْلِ الشَّافِعِيِّ أَنَّ النَّظَرَ لَا يَتِمُّ بِالتَّفْوِيضِ إِلَى غَيْرِ الْأَبِ وَالْجَدِّ امام شافعي رحمه الله دَ قول وجه دا ده چې شفقت كامل نه وی دَ پلار نيكه نه غير په سپارلو سره، لِقُصُورِ شَفَقَتِهِ وَبُعْدِ قَرَابَتِهِ وَلِهَذَا لَا يَمْلِكُ التَّصَرُّفَ فِي الْمَالِ مَعَ أَنَّهُ أَدْنَى رُتْبَةً دَ غير د شفقت ناقص كيدو او لرې والی دَ قرابت په وجه،په دې وجه نه مالك كيږي په مال كي دَ تصرف.سره دَ دې چې مال په مرتبه كي ادنى دې فَلِأَنْ لَا يَمْلِكَ التَّصَرُّفَ فِي النَّفْسِ وَأَنَّهُ أَعْلَى أَوْلَى دَ نو نفس چې په مرتبه كي اعلى دې په دې كي به دَ تصرف مالك په درجه اولی نه وی ،

تشريح:- په اوله مسئله كي د امام شافعي رحمه الله د دليل حاصل دادې چه د ولايت دارومدار په شفقت باندې دې.اود پلار او نيكه نه علاوه بل اړخ ته د ولايت حق سپارلو سره شفقت كامل نه وی څكه چې د پلار او نيكه نه علاوه كي د شفقت نقصان هم دې.اود قرابت لرې والې هم دې هم دا وجه ده چه پلار اونيكه ته د صغيره په مال كي د تصرف اختيار نشته.سره ددې چې مال په مرتبه كي كم تر دې نوبيا نص چې په مرتبه كي هم اعلى او ارفع دې په دې كي به د تصرف اختيار د پلار اونيكه نه علاوه ته په درجه اولی نه دی كيدل پكار.

وَلَنَا أَنَّ الْقَرَابَةَ دَاعِيَةٌ إِلَى النَّظَرِ كَمَا فِي الْأَبِ وَالْجَدِّ او زموږ دليل دا دې چې قرابت دَ شفقت اړخ ته داعی دې لكه چې په پلار نيكه كي دې وَمَا فِيهِ مِنَ الْقُصُورِ أَظْهَرْنَاهُ فِي سَلْبِ وِلَايَةِ الْإِلْزَامِ او دَ دوی په غير كي چې كوم قصور دې دَ شفقت،ده لره موږ ظاهر كړو دَ ولايت الزام په سلب كولو،

تشريح:- زموږ دليل دادې.چه قرابت د شفقت سبب دې.لكه په پلار اونيكه كي چې دې پاتې شوه داخبره چې د پلار او نيكه نه په علاوه كي شفقت كم دې.نو ددې توپير به داسې كوو.چه پلار او نيكه چې په دوی كي كامل شفقت وی .دوی ته ولايت د اجبار او ولايت د الزام د دواړو حق وركړې شو اود پلار نيكه نه علاوه په چا كي چې شفقت كم دې.دوی لپاره ولايت د اجبار ثابت دې.خو ولايت د الزام ثابت نه دې.نو هركله چې قرابت سبب دې د شفقت.اود ولايت دارومدار په شفقت باندې دې نوپه كوم كوم خانې كي چې شفقت بې موندې شی .هم هلته كي به ولايت هم ثابت وی .كه پلار نيكه وی .او كه ددوی نه علاوه نور خپلوان نيز دې رشته دار وی .

٥ په ولايت اجبار او ولايت الزام كي توپير دادې.چه چاته ولايت د اجبار حاصل دې.او ولايت د الزام ثابت نه دې.نو ددوی كړې شوې نكاح به لازم نه وی .بلكه د بالغ كيدلو نه روسته به صغيرته خيار بلوغ حاصل وی اوچاته چې د ولايت اجبار سره ولايت الزام هم حاصل دې.ددوی كړې شوې نكاح به لازم وی د بالغ كيدلو نه روسته به خيار بلوغ حاصل نه وی .

بِخِلَافِ التَّصَرُّفِ فِي الْمَالِ فَإِنَّهُ يَتَكَرَّرُ فَلَا يُمْكِنُ تَدَارُكُ الْخَلَلِ بخلاف دَ تصرف نه په مال كي ،څكه چې دغه بار بار وی نو دَ خلل تدارك ممكن نه دې فَلَا تُفِيدُ الْوِلَايَةُ إِلَّا مُلْزِمَةً وَمَعَ الْقُصُورِ لَا تَثْبُتُ وِلَايَةُ الْإِلْزَامِ نو مفيد به نه وی ولايت مگر ملزمه او دَ قصور دَ شفقت سره ولايت دَ الزام نه ثابتيږی ،

تشريح: - د امام شافعي رحمه الله قياس، چه د پلار نيكه نه علاوه ته د صغير په مال كي د تصرف اختيار نشته ددي خواب دادي چه په مال كي تصرف مكرر وي چه ولي ئې يو نه خرڅ كړي نو هغه ئې دوهم ته خرڅ كړي او دوهم ئې دريم ته خرڅ كړي د صغير د بالغ كيدلو نه روسته نه معلوم، چه د كوم خاني څخه به كوم خاني ته رسيدلې وي نوكه د پلار نيكه نه علاوه سل چ د صغير په مال كي تصرف اوكړو نود فعل تدارك او لاسرته ئې كول نه ممكن نه وي په دې وجه به تصرف في المال، كي ولايت د الزام مفيد كيدلې شي ود پلار نيكه نه علاوه ته ولايت د الزام حاصل نه وي نود پلار نيكه نه علاوه ته به په مال كي د تصرف حق هم نه وي

وَجْهُ قَوْلِهِ فِي الْمَسْأَلَةِ الثَّانِيَةِ أَنَّ الثِّيَابَةَ سَبَبٌ لِحُدُوثِ الرَّأْيِ لِوُجُودِ الْمُمَارَسَةِ په دويمه مسئله كي د امام شافعي رحمه الله د قول وجه دا ده چي ثيبه كيدل د حدوث د رائې سبب دي د ممارست موندو په وجه سره فَأَدَرْنَا الْحُكْمَ عَلَيْهَا تيسيرًا نو موږ حكم دائر كړو په ثيابت د پاره د آسانى.

تشريح: - دويمه مسئله چي د ولايت حق به په چا وي؟ په دې كي د امام شافعي رحمه الله دليل دادي چه ثيبه كيدل د رائې پيدا كيدلو سبب دي څكه چي محارست موجود شو نو هركله چي ثيبه ذي رائې شوه و خپل نفع نقصان پوهيږي نو په دې بندې ولايت ته هيڅ اړتيا نشته دا اختيار منده ده نو په ثيبه كيدلو باندې د آسانتيا لپاره حكم اولګولې شو

وَلَنَا مَا ذَكَرْنَا مِنْ تَحَقُّقِ الْحَاجَةِ وَوُفُورِ الشَّفَقَةِ او زموږ دليل هغه دې كوم چي موږ بيان كړو يعنى تحقق د حاجت او كمال شفقت. وَلَا مُمَارَسَةَ تُحْدِثُ الرَّأْيَ بِدُونِ الشَّهْوَةِ فَيُدَارُ الْحُكْمُ عَلَى الصِّغَرِ او هيڅ ممارست نشته چي رائې پيدا كړي بغير د شهوت نه نو حكم به دائر كولاى شي په صغر باندې

تشريح: - زموږ دليل دا دې چه په صغير او صغيره كي حاجت هم متحقق دې او په پلار نيكه كي شفقت هم كامل دې او پاتې شوه داخبره چي ممارست (تجربه) رائې پيدا كوي موږ وايو چه بغير د شهوت نه ممارست هم نه پيدا كوي بغير د شهوت نه جماع كول، او په ديوال كي دغره وهل برابر دي. نوحكم به په صغر باندې دائر كولې شي نو هركله چي صغر موجود شي نو ولايت به ثابت وي

ثُمَّ الَّذِي يُؤَيِّدُ كَلَامَنَا فِيمَا تَقَدَّمَ قَوْلُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بيا هغه چي زموږ د كلام تائيد كوي په ماقبل كي د حضور ﷺ ارشاد دې. النِّكَاحُ إِلَى الْعَصَبَاتِ مِنْ غَيْرِ فَصْلٍ (¹) النكاح على العصبات، بغير د فصل نه وَالتَّرْتِيبُ فِي الْعَصَبَاتِ فِي وِلَايَةِ النِّكَاحِ كَالتَّرْتِيبِ فِي الْإِرْثِ او ترتيب د عصباتو په ولايت د نكاح كي داسې دې لكه ترتيب چي په وراثت كي دي وَالْأَبْعَدُ مَحْجُوبٌ بِالْأَقْرَبِ او ولي ابعد به محجوب وي د ولي اقرب په وجه

تشريح: - بيا د ولي په سلسله كي د ماقبل كلام تائيد ددې حديث نه هم كيږي چه [ألنكاح إلى العصبات] په دې حديث كي پلار نيكه او ددوى نه په علاوه كي هيڅ توپير نشته اود نكاح د ولايت په سلسله كي به په عصبتونو كي ترتيب هم هغه وي كوم ترتيب چي په وراثت كي وي لكه چي، اقرب الاولياء، زوى دې بيا نمسى دې دغه ډول كښته ارځ نه بيا پلار، بيا نيكه، بيا ددې نه پورته سلسله وار دى او ولي ابعد به محروم وي د ولي اقرب په موجودګۍ كي به ولي ابعد ته د ولايت حق نشي وركولې والله اعلم بالصواب

د پلار نيكه په نكاح باندې د خيار بلوغ حكم

(¹) قال الزيلعي في نصب الراية بعد ذكرهو صاحب الهداية لقوله عليه السلام النكاح إلى العصبات) قلت وسقط بقية قوله ... (٣ / ٤٤٠) ... الحديث صاحب ... وقال الحافظ في الدراية بعد ذكره، الحديث لم أجده (٦٢/١) يقول العبد الضعيف ذكر هذا ... والمبسوط في كتبهم) _

فَإِنْ زَوَّجَهُمَا الْأَبُ وَالْجَدُّ يَعْنِي الصَّغِيرَ وَالصَّغِيرَةَ نو كه نكاح او كړو د دې دواړو پلار يا نيكه. فَلَا خِيَارَ لَهُمَا بَعْدَ بُلُوغِهِمَا يعنى د صغير او صغيرې، نو نه به وى خيار دوى لره د بلوغ د دواړو نه،

حل اللغة: ① الجد نيكة ② وافر كامل، پوره ③ مباشرة ګډون]

تشريح: - په دې عبارت كي په ولايت اجبار باندې تفريع بيان كړې شوې ده. فرمائي كه د صغير او صغيره نكاح پلار اوكړه يا د پلار په غيرموجودګۍ كي نيكه اوكړه. نودا نكاح به لازم وى اود بالغ كيدلو نه روسته به صغير او صغيره ته خيار بلوغ حاصل نه وى.

لِأَنَّهُمَا كَامِلَا الرَّأْيِ وَافِرَا الشَّفَقَةِ څكه چي پلار نيكه دواړه كامل الرائ او پوره شفقت والادى فَيَلْزَمُ الْعَقْدُ بِمُبَاشَرَتِهِمَا نو لازم به وى عقد د دوى په كاوه سره كَمَا إِذَا بَاشَرَاهُ بِرِضَاهُمَا بَعْدَ الْبُلُوغِ لكه چي لازميږى كله چي پلار دا دا كړې وى د په رضامندى سره روسته د بلوغ نه

تشريح: - دليل دادې، چه پلار ونيكه دواړه كامل رائې او پوره شفقت لري په دې وجه به د دواړو شوې نكاح لازم وى. لكه څنګه چې د بالغ كيدلو نه روسته پلار يا نيكه ددې دواړو په رضامندۍ سره نكاح اوكړه نودا نكاح به لازم وى.

د پلار نيكه نه علاوه د بل كس په نكاح د خيار بلوغ حكم

وَإِنْ زَوَّجَهُمَا غَيْرُ الْأَبِ وَالْجَدِّ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الْخِيَارُ إِذَا بَلَغَ او كه نكاح اوكړو د صغير او صغيرې د پلار نيكه نه علاوه بل چا نو هريو لره د دې دواړو نه خيار دې هر كله چې بالغ شي إِنْ شَاءَ أَقَامَ عَلَى النِّكَاحِ وَإِنْ شَاءَ فَسَخَ وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَمُحَمَّدٍ رَحِمَهُمَا اللَّهُ (¹) كه غواړى نو په نكاح دې قائم پاتې شى او كه غواړى فسخ د كړى، دا د طرفينو رحمهما الله په نزد دى

حل اللغة: ① التدارك كمې پوره كول ② الجواب. حكم ③ خفى پټ ④ جلى ښكاره ⑤ الخلل ركاوټ ⑥ القضاء فيصله]

تشريح: - په دې عبارت كي په ولايت اجبار باندې تفريع بيان شوې ده. مسئله داده. كه د صغير او صغيره نكاح د پلار نيكه نه علاوه بل چا اوكړه. نود بالغ كيدلو نه روسته به په صغيرينو كي هر يو ته د خيار بلوغ په وجه د نكاح پاته پاتې كيدلو اود فسخ كاوه اختيار وى دا حكم د طرفينو رحمهما الله په نزد دى

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللَّهُ لَا خِيَارَ لَهُمَا اعْتِبَارًا بِالْأَبِ وَالْجَدِّ او امام ابويوسف [رحمه الله] فرمائى چې دې دواړو لره خيار نشته، قياس په پلار نيكه باندې،

تشريح: - امام ابويوسف رحمه الله فرمائى، چه صغيرينو ته به خيار بلوغ حاصل نه وى. امام ابويوسف رحمه الله غيراب او غيرجد قياس كوى په اب او جد باندې يعنى لكه څنګه چې د پلار نيكه كړې شوې نكاح لازم وى د بالغ كيدلو نه روسته دانشى فسخ كولې. دغه ډول د غيراب اود غيرجد تړلې شوې نكاح به هم لازم وى. د بالغ كيدلو نه روسته به صغيرينو ته د فسخ كاوه اختيار نه وى. د مقيس او مقيس عليه په مينځ كي جامع قرابت دې، حاصل داچه دابويوسف رحمه الله په نيز د پلار نيكه په شان غير پلار اوغيرنيكه ته به هم، ولايت اجبار سره ولايت الزام حاصل وى.

(¹) القول الراجح هو قول الطرفين رحمهما الله كذا في ردالمحتار(٢/٣٣١) والعناية على هامش (١٧٥/٣) والبحرالرائق (٢١٢/٣) والهندية (٢٨٦/١) نقلاً عن اقول الراجح (٢٥٧/١)-

وَلَهُمَا أَنَّ قَرَابَةَ الْأَخِ نَاقِصَةٌ وَالنُّقْصَانُ يُشْعِرُ بِقُصُورِ الشَّفَقَةِ د طرفينو رحمهما الله دليل دا دي چي د رور قرابت ناقص دي او نقصان د قرابت مشعر د قصور د شفقت دي فَيَتَطَرَّقُ الْخَلَلُ إِلَى الْمَقَاصِدِ عَسَى وَالتَّدَارُكُ مُمْكِنٌ بِخِيَارِ الْإِدْرَاكِ نو په مقاصدو كي خلل راتګ ي شي ي، او تدارك چي دي ممكن دي په خيار بلوغ سره. وَإِطْلَاقُ الْجَوَابِ فِي غَيْرِ الْأَبِ وَالْجَدِّ يَتَنَاوَلُ الْأُمَّ وَالْقَاضِيَ او د پلار دا دا نه په علاوه كي د جواب مطلق والي ګډ دي مور او قاضي ته هُوَ الصَّحِيحُ مِنَ الرِّوَايَةِ لِقُصُورِ الرَّأْيِ فِي أَحَدِهِمَا او دا صحيح دي د روايت نه، د راي ناقص كيدو په يو د دوى كي وجه په دوى كي په يو كي وَنُقْصَانِ الشَّفَقَةِ فِي الْآخَرِ او د شفقت كميدو نه په بل كي فَيَتَخَيَّرَانِ نو اختيار به ور كولي شي

تشريح: د طرفينو رحمهما الله دليل دادي چه د پلار نيكه نه علاوه، مثلا د ورور قرابت د پلار نيكه د قرابت نه ناقص دي او نقصان د قرابت، د شفقت د نقصان دليل دي نو د شفقت د نقصان په وجه دپلار نيكه نه علاوه د نورو تړلي شوي نكاح كي خلل واقع كيدل ممكن دي .او د شفقت د نقصان په وجه د نكاح په مقاصدو كي چي د خلل كوم امكان پيدا شوي دي د خيار بلوغ په ذريعه ددي تلافي هم ممكن ده. نو ددي خلل د لري كاوه لپاره به صغيرينو ته خيار بلوغ حاصل وي او د پلار نيكه تړلي شوي نكاح به لازم نه وي حاصل دا چه د طرفينو رحمهما الله په نيز غيراب او غيرجد ته ولايت اجبار حاصل دي خو ولايت الزام حاصل نه دي

مور او قاضي لپاره ولايت اجبار ﴿وإطلاق الجواب﴾ ددي منشاء داده چه د حكم اطلاق د پلار نيكه نه په علاوه كي مور او قاضي هم ګډ دي. مطلب دادي چه مور او قاضي ته هم ولايت اجبار حاصل دي، ولايت الزام حاصل نه دي. نو ددوى كړي شوي نكاح به هم لازم نه وي .بلكه د بالغ كيدلو نه روسته به صغيرينو ته د خيار بلوغ لاندي د فسخ كاوه حق حاصل وي صحيح روايت هم دادي اګرچه د ابوحنيفه رحمه الله نه يو روايت دا دي كه قاضي د يتيمي نكاح اوكړه نو دي ته به خيار بلوغ حاصل نه وي .بلكه نكاح به لازم وي .او وجه داده چه د قاضي لپاره په مال او نفس دواړو كي ولايت تامه ثابت دي. نو د قاضي ولايت به په قوت كي د پلار نيكه د ولايت برابر وي .

Ⓐ د صحيح روايت دليل دادي چه د ولايت الزام لپاره دوي (دوه) شيان (څيزونه) ضروري دى كمال رائي، او كمال شفقت. كه دا دواړه شيان (څيزونه) موجود شو نو ولايت الزام به حاصل وي او كه په دي دواړو كي يو څيز موجود شو نو صرف ولايت اجبار به حاصل وي .ولايت الزام به حاصل نه وي دلته كي هم دغه خبره ده. ځكه چي په مور كي كامل شفقت دي. كامله راتي نشته. او په قاضي كي كمال راتي شته. خو كمال شفقت نشته. نو دي دواړو ته به ولايت اجبار حاصل وي .خو ولايت الزام به حاصل نه وي .نو ددي دواړو تړلي شوي نكاح به لازم نه وي .او صغيرينو ته به د فسخ كاوه اختيار وي .

حكم تعريق به سبب خيار بلوغ

قَالَ وَيُشْتَرَطُ فِيهِ الْقَضَاءُ او شرط ده په خيار بلوغ كي قضاء د قاضي بِخِلَافِ خِيَارِ الْعِتْقِ لِأَنَّ الْفَسْخَ هَهُنَا لِدَفْعِ ضَرَرٍ خَفِيٍّ وَهُوَ تَمَكُّنُ الْخَلَلِ په خلاف د خيار عتق نه، ځكه چي فسخ دلته ، د ضرر خفي د لري كاوه د پاره دي او دغه د خلل په ځاي پاتي كيدل دى وَلِهَذَا يَشْمَلُ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى فَجُعِلَ إِلْزَامًا فِي حَقِّ الْآخَرِ په دي وجه دا سري او ښځي دواړو لره ګډ دي، نو د بل په حق كي الزام او منلي شو فَيَفْتَقِرُ إِلَى الْقَضَاءِ وَخِيَارُ الْعِتْقِ لِدَفْعِ ضَرَرٍ جَلِيٍّ وَهُوَ زِيَادَةُ الْمِلْكِ عَلَيْهَا نو د قضاء محتاج به وي ،او خيار عتق د ښكاره ضرر لري كاوه د پاره دي او دغه په معتقه باند د ملك زياتول دي وَلِهَذَا يَخْتَصُّ بِالْأُنْثَى فَاعْتُبِرَ دَفْعًا وَالدَّفْعُ لَا يَفْتَقِرُ إِلَى الْقَضَاءِ نو په دي وجه دا د مونث سره مخصوص دي نو دي لره دفع او منلي شو او دفع محتاجه د قضاء نه وي

تشريح - علامه مرغيناني رحمه الله فرماني چه دخيار بلوغ په وجه كه نكاح فسخ كړي شوه. نو په دي كي قضاء د قاضي شرط ده يعني په صغيرينو كي به د يو كس، فسخت، ونيل كافي نه وي .بلكه د قاضي په عدالت كي

په مقدمه پيش كوى .بيا به قاضي د نكاح د فسخ حكم وركوى په خلاف د خيار عتق، چه په دي كي معتقه پخپله نكاح فسخ كولي شي . د قاضي د قضاء ارتيا نشته د توپير د وجه نه مخكي دا په ذهن كي كينوئ چه د خپل ځان نه د ضرر لري كاوه لپاره د قاضي فيصله شرط نه ده. البته په بل باندي د الزام لګولو لپاره د قاضي قضاء شرط ده. ځكه چي الزام د قاضي منصب دي د عامو خلګو نه دي.

د نكاح د فسخ لپاره د قاضي شرط ۞ اوس وجه د توپير واوري په خيار بلوغ كي د نكاح فسخ كول د خفي ضرر دفع كوه لپاره دي او هغه خلل متمكن كيدل دى .هم دا وجه ده چه خيار بلوغ مذكر او مونث دواړو ته ګډ دي او هركله چي دا دخفي ضرر دفع كول دى .نو دا به د ،الزام على الغير، په حكم كي جوړولي شي يعني كوم كس چي د نكاح فسخ كاوه اراده اوكړه ګويا دي په بل باندي خوك چي ولي جوړ شوي، او نكاح ني كړي وه، الزام لګوى . چي زما نكاح دي په مناسب ځاي كي نه ده كړي او هركله چي دا دفع د الزام ده، او الزام د قاضي منصب دي. نو د خيار بلوغ په وجه فسخ كول به د قاضي د قضاء سره مشروط كولي شى .

Ⓑ او خيار عتق چي دي. نو دا د ضرر جلي دفع كاوه لپاره وى .ځكه چي وينځه د كومي پوري آزاده نه وه دهغه وخته پوري ددي خاوند د دوي .دوه طلاقو مالك وو. او هركله چي آزاده شوه نو اوس د دري طلاقو مالك شو نو ګويا په معتقه باندي د آزادئ په وجه په ملك كي اضافه اوشوه او چونكه د ملك زياتوالي به په وينځه باندي وى .په غلام باندي به نه وى .په دي وجه خيار عتق د وينځي سره خاص دي. غلام ته به خيار عتق حاصل نه وى .

Ⓒ او هركله چي د خيار عتق په وجه فسخ كولو كي صرف ضرر دفع كول دى .د الزام په معنى كي بالكل نه دي. نو په خيار عتق كي به د نكاح فسخ كول، قضاء د قاضي ته محتاج هم نه وى .والله اعلم بالصواب

په بالغ كيدلو باندي په نكاح خاموشي

ثُمَّ عِنْدَهُمَا إِذَا بَلَغَتِ الصَّغِيرَةُ وَقَدْ عَلِمَتْ بِالنِّكَاحِ فَسَكَتَتْ فَهُوَ رِضَا بيا د طرفينو رحمهما الله په نزد هر كله چي صغيره بالغه شوه او د نكاح نه خبره شوه بيا هم خاموشه شوه نو دارضا ده وَإِنْ لَمْ تَعْلَمْ بِالنِّكَاحِ فَلَهَا الْخِيَارُ حَتَّى تَعْلَمَ فَتَسْكُتَ و كه د نكاح نه واقفه نه وى نو دي لره به خيار وى تر هغي چي واقفه شى بيا خموشه شى. شَرَطَ الْعِلْمَ بِأَصْلِ النِّكَاحِ لِأَنَّهَا لَا تَتَمَكَّنُ مِنَ التَّصَرُّفِ إِلَّا بِهِ د اصل نكاح د علم شرط ځكه او لګولي شو چي دغه په تصرف قادره نه ده مګر په وجه د علم په نكاح سره وَالْوَلِيُّ يَنْفَرِدُ بِهِ فَعُذِرَتْ بِالْجَهْلِ او ولى يواځي نكاح كولاى شى نو د جهل په وجه سره صغيره معذوره كړي شوه

حل اللغة: ① ينفرد خانله كيږي ،مستقل كيږي ② تتفرغ فرغيږي ،اوزګريږي]

تشريح: - د طرفينو رحمهما الله په نيز د مقبل په مسئله كي تفريع ده. صورت دادي چه صغيره ته د مخكي نه دا علم وو چه د فلاني سره زما نكاح شوي ده. اوس د بالغ كيدلو نه روسته دي صغيره چوپوالي اختيار كړه نو دا چوپوالي به ددي دارخه رضامندي وى .او كه د مخكي نه د اصل نكاح علم نه وى .او هم په دي مهال كي بالغه شي نو دي ته به د هغه وخته پوري خيار حاصل وى .كله چي د اصل نكاح علم اوشي .او د علم حاصليدلو نه روسته كه سكوت اخيار كړى .نو رضامندي به شمارلي شي .

Ⓐ حاصل دا چه طرفينو رحمهما الله د اصل نكاح نه خبريدل شرط لګولي دي. ځكه چي ولي د صغيره سره د مشوره كاوه نه بغير په خانله باندي نكاح كولي شى .او صغيره به د خيار بلوغ په وجه هغه وخته پوري په تصرف باندي قدرت لري چه دي ته معلومه شى چه زما نكاح شوي ده ددي نه بغير دخيار په تصرف باندي قدرت نشي لرلي ځكه چي د اصل نكاح نه د جهالت په صورت كي دا معذوره ګرځولي شوي ده او ويلي شوي دى چه كله هم د اصل نكاح علم اوشي .خيار بلوغ به حاصل وى .

وَلَمْ يُشْتَرَطِ الْعِلْمُ بِالْخِيَارِ لِأَنَّهَا تَتَفَرَّغُ لِمَعْرِفَةِ أَحْكَامِ الشَّرْعِ او دَ علم بالخيار شرط ئې څکه او نه لګاؤ چې دغه په احکامو د شرع د پوهیدو د پاره څن دی دوعولې شي ، وَالدَّارُ دَارُ الْعِلْمِ فَلَمْ تُعْذَرْ بِالْجَهْلِ او دا رالاسلام ارالعلم دې،نو دَ جهل بالخیار په وجه نه معذوره نه وی . بِخِلَافِ الْمُعْتَقَةِ لِأَنَّ الْأَمَةَ لَا تَتَفَرَّغُ لِمَعْرِفَتِهَا فَتُعْذَرُ بِالْجَهْلِ بِثُبُوتِ الْخِيَارِ نه حلاف د معتقې نه چه دغه دَ معرفت دَ احکامود پاره فارغه نه ده په دې وجه دغه دَجهل په ثبوت د خیار نه وجه معذوره مقرر شوه

تشریح:-د ،علم بالنکاح، شرط ئې لګولې دې خود ،علم بالخیار، شرط ئې نه دې لګولې تفصیل دادې چه صغیره ته خودا معلومه ده،چه زما نکاح شوې ده.خودا معلومه نه ده.چه د بالغ کیدلو نه روسته شریعت ماته د خیاربلوغ حق راکړې دې.یعنی دا مسئله معلومه نه ده.اوس که په داسې صورت کې د بالغ کیدلو نه روسته خاموشه پاتې شي نو نکاح به لازم وی حالانکه دې ته د خیاربلوغ علم نشته دلیل دادې که دارالاسلام،دارالعلم دې د لوستلو او زده کړې موقع هم شته.د آزاد کیدلو په وجه دا صغیره هم د شریعت په احکامو د پوهیدلو او زده کاوه لپاره فارغ وه.نو ددې جهل به معتبر نه وی او موږ به دا معذوره نه ګڼو.ددې په خلاف معتقه ده.چه د آزادیدلو نه روسته دې ته دا مسئله معلومه نه ده چه ماته د خیار عتق په وجه د نکاح فسخ کولوحق دې نود آزاد کیدلونه روسته به د معتقه سکوت رضامندی نه وی بلکه د معلومیدلو پورې به خیارعتق پاته وی وجه داده چه وینځې د مولا په خدمت کې د مشغولیدلو په وجه د شریعت د احکامو زده کاوه لپاره خپل وخت فارغ کولې نشو په دې وجه به وینځه دخیارعتق نه د ناپوهتیا په وجه معذوره ګڼلې شي .

په سکوت دخیار به باطلیدلوکې د باکره انجلۍ او هلك په حکم کې فرق

ثُمَّ خِيَارُ الْبِكْرِ يَبْطُلُ بِالسُّكُوتِ ، وَلَا يَبْطُلُ خِيَارُ الْغُلَامِ مَا لَمْ يَقُلْ رَضِيتُ بیا دَ باکرې خیار باطلیږی په سکوت سره او نه باطلیږی خیار دَ هلك تر څو پورې چې اونه فرمانی زۀ راضی یم أَوْ يَجِيءُ مِنْهُ مَا يُعْلَمُ أَنَّهُ رِضًا یا دَ ده دَ ارخ نه داسې څه اوشی چې معلومه شی چې دې رضادې وَكَذَلِكَ الْجَارِيَةُ إِذَا دَخَلَ بِهَا الزَّوْجُ قَبْلَ الْبُلُوغِ اعْتِبَارًا لِهَذِهِ الْحَالَةِ بِحَالَةِ ابْتِدَاءِ النِّكَاحِ دا رنګ وینځه ده چې کله ورسره دخول اوکړی خاوند مخکې د بلوغ نه، قیاس دَ دې حال په حال دَ ابتداء دَ نکاح باندې

حل اللغة:① خیار اختیار② الاعتاق آزاددول③ سکوت: چپوالې④ المخیرة هغه ښځه چاته چې اختیار ورکړې شوې وی⑤ خلل رکاوټ]

تشریح:-په دې عبارت کې چې خیاربلوغ،کوم چې مذکر اومونث دواړو ته ګډ دې په دې تفریع ده تقریر دا دې.چه د باکره خیاربلوغ په سکوت سره باطلیږی .اود هلك خیاربلوغ په سکوت سره نه باطلیږی .بلکه صراحتاً به [رضیت] وائی یعنی چه ،زه راضی یم،یا څه داسې علامت اوموندې شی .چه په رضامندۍ باندې دلالت کوی .مثلاً به بالغ کیدلو باندې ښځې له مهر اولیږی یا دوستانو ته دعوتونه وغیره پیل کړی یا د ښځې سره جماع اوکړی په دې ټولو څیزونو سره رضامندی موجود کیږی .نوخیاربلوغ به ساقطیږی دغه ډول ،جاریه ثیبه، ده چه ددې خاوند د بالغ کیدلو نه مخکې جماع اوکړه نو ددې په حق کې هم سکوت کافی نه دې بلکه صراحۃ به د رضامندۍ اظهارکوی یا بل څه علامت ددې دا ړخه اوموندې شی .چه ددې نه رضامندی معلومیږی ددې ټولو دلیل دادې چې دا حالت قیاس شوې دې.د نکاح په ابتدائی حالت باندې د قیاس تفصیل دادې چه صغیره باکره کله بالغ شوه او ددې نه ولی د نکاح اجازت اوغوښتلو.بیا دا بالغه خاموش شوه نو ددې داسکوت به رضامندی وی دغه ډول که د صغیره لپاره خیاربلوغ وی .او بالغه شی او سکوت اختیار کړی نو ددې داسکوت به رضامندی شمارلې شی .او خیاربه باطل وی دا حالت به د نکاح په ابتدائی حالت باندې قیاس کولې شی .اود غه شان هلك. او جاریه ثیبه ده.چه کله ددوی

نه دنکاح اجازت اوغوښتلې شی .نو ددې دواړو سکوت به رضامندی نه شی شمارلې بلکه په ژبه به د رضامندۍ اظهار کوی .یا چې څه ښکاره دلالت بیاموندې شی هم دا حال به وی دخیاربلوغ به وخت، ددوی سکوت به رضامندی نه وی .بلکه په ژبه به اظهار کوی یا چې څه ښکاره دلالت اوموندلې شی دا حالت به د نکاح په ابتدائی حالت باندې قیاس کولې شی

وَخِيَارُ الْبُلُوغِ فِي حَقِّ الْبِكْرِ لَا يَمْتَدُّ إِلَى آخِرِ الْمَجْلِسِ او خیار دَ بلوغ د باکرې په حق کې ممتد کیږی نه د مجلس تر آخره پورې وَلَا يَبْطُلُ بِالْقِيَامِ فِي حَقِّ الثَّيِّبِ وَالْغُلَامِ لِأَنَّهُ مَا ثَبَتَ بِإِثْبَاتِ الزَّوْجِ او نه باطلیږی نه او دریدو سره په حق د ثیبې او غلام کې ،څکه چې دغه نۀ دې ثابت شوې د خاوند په ثبتولو

تشریح.-دا عبارت دویمه تفریع ده.حاصل د چه خیاربلوغ د باکره په حق کې دمجلس آخره پورې نه ممتد کیږی د مجلس نه مراد هغه مجلس دې په کومه کې چې صغیره بالغه شوې وه یعنی په کوم مجلس کې ئې چې په ړومبی خل وینه اوکتله حالانکه د نکاح خبر مخکې معلوم شوې وو یا مخکې بالغه شوې وه او اوس په دې مجلس کې د نکاح خبر ملاؤشو نو په دواړه صورتونوکې به سکوت خیاربلوغ باطلوی .اود ثیبه او هلك په حق کې خیاربلوغ په ودریدلو سره نه باطلیږی .بلکه دمجلس نه علاوه پورې هم ممتد کیږی خاصکر د ثیبه په حق کې .دلیل دادې چه دثیبه لپاره خیاربلوغ، د زوج په ثبتیدلو سره نه کیږی او کوم شی چې د زوج په ثابتیدلو سره نه ثبتیږی هغه به په مجلس باندې منحصرنه وی څکه چې کوم شی د تفویض د قبیلې څخه وی هغه په مجلس باندې منحصر وی

بَلْ لِتَوَهُّمِ الْخَلَلِ بلکه دَ وهم دَ خلل په وجه فَإِنَّمَا يَبْطُلُ بِالرِّضَا غَيْرَ أَنَّ سُكُوتَ الْبِكْرِ رِضًا نو دغه به په رضا سره باطل وی مګر دَباکرې سکوت رضا ده

تشریح:- دې عبارت سره ئې داسې دلیل بیان کړې دې،چه باکره او هلك دواړوته ګډ دې.د دلیل حاصل دادې.چه خیاربلوغ په عدم رضا سره ثابتیږی .د خلل د توهم په وجه.او کوم شی چې په عدم رضا سره ثابتیږی هغه په رضا سره باطلیږی د منافی موجود کیدلو په وجه خودا چې د باکره سکوت رضامندی ده.د هلك سکوت رضامندی نه ده.نود باکره خیار به صرف په سکوت سره باطل وی اود هلك سکوت به دمجلس نه علاوه پورې پاته وی .

بِخِلَافِ خِيَارِ الْعِتْقِ لِأَنَّهُ ثَبَتَ بِإِثْبَاتِ الْمَوْلَى وَهُوَ الْإِعْتَاقُ په خلاف دَ خیار دَ عتق نه څکه چې دغه ثابت شوې دې دَ مالك په ثابتولو سره او دغه آزادول دی ، فَيُعْتَبَرُ فِيهِ الْمَجْلِسُ كَمَا فِي خِيَارِ الْمُخَيَّرَةِ نو په دې کې به اعتبار کولای شی دَ مجلس لکه په خیار دَ مخیره کې

تشریح:- په خلاف د خیارعتق.په دې عبارت کې په خیاربلوغ او خیارعتق کې توپیر کول غواړی . فرمانی چې خیارعتق د خیاربلوغ مخالف دې څکه چې خیارعتق د مولا په ثابتولو سره ثابتیږی او هغه اعتاق دې.څکه که مولا نه آزادولې.نود معتقه لپاره به خیارعتق نه ثابتیدلې.نو په دې کې به د مجلس اعتبار کولې شی .څکه چې په ماقبل کې دا قاعده تیره شوې ده.چه هرهغه خیار کوم چې د بل په ثابتولو سره ثابتیږی .هغه په مجلس باندې منحصر وی .لکه څنګه چې خیار د مخیره دې.مثلاً خاوند خپلې ښځې ته اووئیل.[اختاری نفسك] نود ښځې دا اختیار به د مجلس آخره پورې پاته وی .د مجلس د ختمیدلو نه مخکې به یا نکاح فسخ کوی .یا به ئې پاته ساتی .والله اعلم بالصواب

د خیاربلوغ په وجه د فرقت حکم

ثُمَّ الْفُرْقَةُ بِخِيَارِ الْبُلُوغِ لَيْسَتْ بِطَلَاقٍ بیا چې کوم فرقت دَ خیار بلوغ په وجه سره وی ،نه دی طلاق لِأَنَّهُ يَصِحُّ مِنَ الْأُنْثَى وَلَا طَلَاقَ إِلَيْهَا څکه چې دا فرقت دَ ښځې دَ جانب نه هم صحیح کیږی ،او دَ طلاقو حق ښځې ته

نشته، وَكَذَا بِخِيَارِ الْعِتْقِ بِمَا بَيَّنَّا او دغه ډول هغه چې د خيار عتق په وجه سره وي په هغې دليل سره چې مونږ بيان كړل،

تشريح:- صورت د مسئلې دادې چه دخيار بلوغ په وجه چې د دخول نه وړاندې يا روسته كوم فرقت شوې دې ته طلاق نه وائي دليل دادې چه دخيار بلوغ په وجه فرقت د ښځې د اړخه هم صحيح كيږي .او ښځې ته د طلاق اختيار نه وي .نو كه طلاق اومنلې شي .نو د ښځې د اړخه به هم طلاق وركول لازم شي .اودا غلط دې د طلاق نه كيدلو فائده به په دوې (دوه) صورتونو كې ښكاره شي .ړومبې داچه فرقت كه د دخول نه مخكې وي نو په خاوند باندې به نصف د مسمیٰ (مهر) واجب نه وي كه دا طلاق وې نو نصف مهر به واجب وې دوهم صورت دا چې د فرقت نه روسته كه دواړو نكاح اوكړه نو خاوند به د درې طلاقو مالك وي كه فرقت طلاق وې نو اوس د نكاح ثانى نه روسته به د دوې (دوه) طلاق مالك وې.او دغه ډول د خيار عتق په وجه فرقت ته طلاق نه وائي .د تيرشوي دليل په وجه.

بِخِلَافِ الْمُخَيَّرَةِ بخلاف د مخيرې نه لِأَنَّ الزَّوْجَ هُوَ الَّذِي مَلَّكَهَا وَهُوَ مَالِكٌ لِلطَّلَاقِ ځكه چې دې لره خاوند مالكه كړې ده او خوند د طلاقو مالك دې

تشريح - ددې په خلاف مخيره ده چه د تخيير په وجه فرقت به طلاق شمارلې شي .دليل دادې چه خپله ښځې ني د تخيير په ذريعه د طلاق مالكه جوړه كړې ده او خاوند د طلاق مالك وو نوګويا چې خاوند طلاق وركړې دې ښځې به دې وركړې

د خيار بلوغ په صورت كې د يوكس په وفات باندې د وراثت حكم

فَإِنْ مَاتَ أَحَدُهُمَا قَبْلَ الْبُلُوغِ وَرِثَهُ الْآخَرُ او كه په زوجينو كې يو مړشو د بالغيدو نه مخكې نو بل به د دې وارث وي وَكَذَا إِذَا مَاتَ بَعْدَ الْبُلُوغِ قَبْلَ التَّفْرِيقِ او دغسې چې مړشو په دوى كې يو روسته د بلوغ نه مخكې د تفريق نه لِأَنَّ أَصْلَ الْعَقْدِ صَحِيحٌ ځكه چې اصل عقد صحيح دې وَالْمِلْكُ ثَابِتٌ بِهِ وَقَدِ انْتَهَى بِالْمَوْتِ او كوم ملك (بضع) چې په دې سره ثابت شوې وه هغه انتهى ته اورسيده په مرګ سره

تشريح - صورت د مسئلې دادې چه د خيار بلوغ حاصليدلو په صورت كې كه د بلوغ نه وړاندې يا د بلوغ نه روسته د قاضى د تفريق نه وړاندې ،احد الزوجين، مړ شو نو بل به ددې وارث وي .كه انجلۍ مړه شوه هلك به وارث وي او كه هلك مړشو نو انجلۍ به وارثه وي دليل دادې چه اصل عقد خو صحيح دې.په دې وجه د قاضى د تفريق نه وړاندې وطى حلال ده او په اصل عقد سره چې كوم ملك ثابت شوې وو د مرګ په وجه هغه خپل انتهاء ته اورسيدلو او كوم شى چې خپل انتهاء ته اورسي هغه نه زائل كيږي .بلكه په مستحكم طور باندې ثابتيږي هم دا وجه ده چه د مرګ په صورت كې د زوجيت رشته به په جنت كې هم پاته وي .خود طلاق په صورت كې به مطلقه په جنت كې طلاق وركونكى خاوند ته نه ملاويږي .نو هركله چې په مرګ سره د زوجيت رشته مستحكم شوې ده نو په خپلوكې به يو بل نه وراثت هم ملاويږي

بِخِلَافِ مُبَاشَرَةِ الْفُضُولِيِّ إِذَا مَاتَ أَحَدُ الزَّوْجَيْنِ قَبْلَ الْإِجَازَةِ .بخلاف د مباشرت د فضولى نه چې هركله په زوجينو كې يو مړشى مخكې د اجازت نه لِأَنَّ النِّكَاحَ ثَمَّةَ مَوْقُوفٌ فَيَبْطُلُ بِالْمَوْتِ ځكه چې نكاح په مباشرت د فضولى باندې موقوف دې نو د مرګ په وجه به باطليږي وَهَاهُنَا نَافِذٌ فَيَتَقَرَّرُ بِهِ او دلته نافذ دې نو د مرګ په وجه به متقرر او ثابت وي.

تشريح- په خلاف ددې چې كوم فضولى د ښځې او سړي ،د اجازت نه بغير ددوى دواړو نكاح اوكړه.اوس د اجازت وركوو نه مخكې ،احد الزوجين، مړشو.نو بل ته به وراثت نه ملاويږي .ځكه چې نكاح د فضولى د زوجينو په اجازت باندې موقوف ده.نود ،احد الزوجين، په مړ كيدلو باندې نكاح باطل شوه.نو وراثت به هم نه جارى كيږي .اود متن په مسئله كې نكاح نافذ ده نو په مرګ باندې به هم ثابت وي .والله اعلم بالصواب

د غلام، ماشوم، اود مجنون د ولايت حكم

قَالَ وَلَا وِلَايَةَ لِعَبْدٍ وَلَا صَغِيرٍ وَلَا مَجْنُونٍ او نشته ولايت د غلام د پاره او نه د صغير د پاره او نه د مجنون د پاره، لِأَنَّهُ لَا وِلَايَةَ لَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ فَأَوْلَى أَنْ لَا تَثْبُتَ عَلَى غَيْرِهِمْ ځكه چې د دوى پخپل ذات ولايت ښشتې نو پخپل غير به نې په درجه اولى ولايت ثابت نه وي ، وَلِأَنَّ هَذِهِ وِلَايَةٌ نَظَرِيَّةٌ وَلَا نَظَرَ فِي التَّفْوِيضِ إِلَى هَؤُلَاءِ او ځكه چې دا ولايت نظر يه دي،او دوى ته په سپارلو كې هيڅ نظر او شفقت نشته.

حل اللغة:① ولاية اختيار،تصرف ② نظرية شفقتي ③ التفويض سپارل ④ التوارث د يو بل نه ميراث اوړل ⑤ سبيل لاره،حجت

تشريح - فرمائي .چه غلام ،صغير او مجنون(ليونى) ته د ولايت حق نشته. ①دليل دادې چه،ولايت متعديه،د ،ولايت قاصره،فرع ده نو كوم كس ته چې په خپل ځان باندې ولايت حصل نه وي نو په بل بندې په په درجه اولى حاصل نه وي. اودې درې واړو ته په خپل ځن بندې دولايت حق نشته.نو په بل باندې به هم نه وي. ② دوهم دليل دادې چه د ولايت دارومدار په شفقت باندې دې.او دې درې واړو ته كه د نكح أمور اوسپارلې شي .نو په دوى كې هيڅ شفقت نشته ځكه چې ماشوم او ديوانه حود كفو حصلولو نه عاجز دى او باتې شو غلام ،نو دې د مولا په خدمت كې د بوخت كيدلو په وجه كفو نشي حاصلولې

وَلَا وِلَايَةَ لِكَافِرٍ عَلَى مُسْلِمٍ لِقَوْلِهِ تَعَالَى او نشته ولايت كافر لره په مسلمان باند ،د دې وجهې نه چې د حق تعالى ارشاد دي، وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا او هرګز نه وركوي الله كفراو لره په مسلمانانو څه لار، وَلِهَذَا لَا تُقْبَلُ شَهَادَتُهُ عَلَيْهِ وَلَا يَتَوَارَثَانِ أَمَّا الْكَافِرُ فَتَثْبُتُ لَهُ وِلَايَةُ الْإِنْكَاحِ عَلَى وَلَدِهِ الْكَافِرِ لِقَوْلِهِ تَعَالَى) په دې وجه نه شى قبلولې شهادت د كافر په مسلمان او نه د يو بل نه ميراث وړى ،پاتې شو كافر نو د دهٔ د پاره د خپل كافر خوئى د نكاح كاوه ولايت حاصل دې ځكه چې د حق تعالى ارشاد دې وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ اوكوم خلګ چې كافر دى هغه د يو بل اولياء دى ، وَلِهَذَا تُقْبَلُ شَهَادَتُهُ عَلَيْهِ وَيَجْرِي بَيْنَهُمَا التَّوَارُثُ او په دې وجه د كافر شهادت په كافر مقبول وى او په دوى كې وراثت جارى وى

تشريح:-صاحب د قدورى رحمه الله فرمائي .چه كافر ته به هم د مسلمان په خلاف د ولايت حق نه وى .ځكه چې الله تعالى فرمانيلي دى .چه،الله كافر ته د مسلمان په خلاف څه لاره نه وركوى ،اود سبيل نه مراد دلته كې شرعى تصرف دې.اوچونكه كافر ته په مسلمان باندې د ولايت حق نشته په دې وجه د مسلمان خلاف دكافر ګواهي هم نه قبليږي .او نه به كافر د مسلمان وراث جوړيږي .اونه به مسلمان د كافر وارث جوړيږي .البته كافر ته دخپل كافر خوى په نكاح كاوه ولايت حاصل دې.د قرآن دآيت نه ثابت دى .يعنى ،كافران بعض د بعض دوستان دى ،اوهم په دې وجه دكافر ګواهي د كفر په خلاف قبليږي .او په دوى كې پخپلو كې وراثت هم جارى كيږي .

دعصبات په عدم موجودګۍ كې د ولايت مستحقين

وَلِغَيْرِ الْعَصَبَاتِ مِنَ الْأَقَارِبِ وِلَايَةُ التَّزْوِيجِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله او د غير عصبتو د پاره د اقاربو نه د نكاح كاوه ولايت دې،په نيز د امام ابوحنيفه رحمه الله نه مَعْنَاهُ عِنْدَ عَدَمِ الْعَصَبَاتِ د دې مطلب دا دې چې عصبات نه وي وَهَذَا اسْتِحْسَانٌ اودا استحسان دې وَقَالَ مُحَمَّدٌ رحمه الله او فرمانيلي دى امام محمد رحمه الله لَا تَثْبُتُ نه ثابتيږى (ولايت د غير عصباتو لپاره) وَهُوَ الْقِيَاسُ او دا (قول) قياس دې وَهُوَ رِوَايَةٌ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (۱) او دا د

(۱) القول الراجح هو قول أبى حنيفة رحمه الله وابو يوسف رحمه الله معه على الأصح كذا فى فتح القدير(۱۸۲/۳) والبحر (۱۶۵/۱) وردالمحتار(۲۳۹/۳) ومجمع الأنهر(۳۳۸/۱) والهندية (۲۸٤/۱) نقلاً عن القول الراجح (۲۵۸/۱)-

امام ابوحنیفه رحمه الله نه وَقَوْلُ أَبِي يُوسُفَ فِي ذٰلِكَ مُضْطَرِبٌ وَالْأَشْهَرُ أَنَّهُ مَعَ مُحَمَّدٍ او د امام ابویوسف رحمه الله مشهور قول په دې کې متردد دی او مشهوره دا ده چې دی د امام محمد رحمه الله سره دی

حل اللغة: ① مضطرب کډوډ، متردد، غیریقیني ② صون ساتنه ③ السلطان بادشاه ④ التفویض سپارل، حواله کول.

تشریح - مسئله داده چه د عصباتو په عدم موجودګۍ کې به ولایت دچا لپاره ثابت وي په دې اره کې اختلاف دی: امام صاحب رحمه الله په نیز به د عصباتو نه علاوه د نورو رشته دارانو لپاره ثابت وي. مثلاً مور، نوریسې وغیره د امام صاحب رحمه الله مذهب استحساناً دی. او د امام محمد رحمه الله په نیزد عصباتو نه علاوه د نورو رشته دارانو لپاره ولایت ثابت نه دی او قیاس هم دا دی د امام ابویوسف رحمه الله په قول کې اضطراب دی. خو مشهوره داده چه د امام محمد رحمه الله سره دی.

هٰذَا مَا رَوَيْنَا، وَلِأَنَّ الْوِلَايَةَ إِنَّمَا ثَبَتَتْ صَوْنًا لِلْقَرَابَةِ عَنْ نِسْبَةِ غَيْرِ الْكُفْءِ إِلَيْهَا وَإِلَى الْعَصَبَاتِ الصِّيَانَةُ د صاحبینو رحمهما الله دلیل دې هغه چې مونږ روایت کړو ځکه چې ولایت ثابتیږي د قرابت محفوظ کاوه د پاره د غیر کفو ده ځ ته د منسوب کاوه سره او د ساتنه د ع سهار تو اړخ ته په سپارلو کې دی،

تشریح د صاحبینو رحمهما الله دلیل په منقول کې روایت شوې حدیث دی یعني [النکاح الی العصبات] او الف لام، دحس دی نو مطلب به داوي چه حس نکاح سپارلې شوې ده. جنس عصباتو ته ددوی غیر ته به دې کې هیڅ دخل نشته دوهم دلیل عقلی دادې چه ولایت د قرابت د ساتنه لپاره وي چه رشته دارئ اړخ ته غیرکفو منسوب نکړې شي. اودا ساتنه به عصباتو ته په سپارلو سره کیږي. ځکه چې د ولایت حق صرف عصباتو ته دی. د عصباتو نه علاوه نه نشته.

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّ الْوِلَايَةَ نَظَرِيَّةٌ وَالنَّظَرُ يَتَحَقَّقُ بِالتَّفْوِيضِ مَنْ هُوَ الْمُخْتَصُّ بِالْقَرَابَةِ الْبَاعِثَةِ عَلَى الشَّفَقَةِ د ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې چې ولایت نظری دې او نظر او شفقت متحقق کیږي په سپارلو سره هغه سړی اړخ ته کوم چې په شفقت آماده کوونکی قرابت سره مختص وي

تشریح - د امام صاحب رحمه الله دلیل دادې چه د ولایت مدار په شفقت باندې دې. او شفقت به په هرهغه کس کې موجود وي. چه په هغه کې، قرابت باعثه علی الشفقت، موجود وي. نو په کوم کس کې چې داسې قرابت موجود شي. هغه ته به ولایت حاصل وي. که عصبه وي. او که غیر عصبه وي. اود [النکاح الی العصبات] حدیث خواب دادې. چه د عصباتو په موجودګۍ کې به نکاح هم دوی ته سپارلې شي. خوددوی په عدم موجودګۍ کې د غیرعصباتو نفی نه ده شوې.

وَمَنْ لَا وَلِيَّ لَهَا يَعْنِي الْعَصَبَةَ مِنْ جِهَةِ الْقَرَابَةِ او د کومې ښځې چې څوک ولی نه وي، یعني عصبه د جهت د قرابت نه، إِذَا زَوَّجَهَا مَوْلَاهَا الَّذِي أَعْتَقَهَا جَازَ هر کله چې د دې نکاح اوکړو د دې مولی، کوم چې دا ازاده کړې ده، نو جائز دې لِأَنَّهُ آخِرُ الْعَصَبَاتِ ځکه چې اقا اخرالعصبت دی وَإِذَا عُدِمَ الْأَوْلِيَاءُ فَالْوِلَايَةُ إِلَى الْإِمَامِ وَالْحَاكِمِ او هر کله چې وارث ولیان ختم شي نو ولایت د امام او حاکم د پاره دې لِقَوْلِهِ عليه الصلاة والسلام السُّلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لَا وَلِيَّ لَهُ(۱) ځکه چې د نبی کریم ﷺ ارشاد دې. چه بادشاه ولی دې د هغه چا چې ولی ئې نه وي

۱) من حدیث عائشة رضي الله عنها اخرجه أبوداود فی النکاح باب ۱۹ رقم ۲۰۸۳ والترمذی فی النکاح باب ۱٤ رقم ۱۱۰ وابن ماجه فی النکاح باب ۱۵ رقم ۱۸۷۹)_

ترجمه: صاحب دقدوری رحمه الله بیان کړی دی. که د صغیره ولی نه وي یعنی د قرابت په وجه عصبه نه وي او ددې نکاح مولا عتاقه اوکړه. نو ټیک ده ځکه چې دا آخری عصبه دې او هرکله چې هیڅ څوک ولی نه وي نه عصبه وي او نه غیر عصبه وي نو په دې صورت کې ولایت امام او حاکم لپاره وي د امام نه مراد خلیفه اود حاکم نه مراد دده نائب دې یاد حاکم نه مراد قاضی دې خو قاضی ته به د نکاح ولایت هغه وخت حاصل وي. هرکله چې امام ده ته ددې اختیار ورکړې وي. په دلیل کې حدیث دې. چه. دچا هیڅ څوک ولی نه وي دهغه ولی امام دې،

د ولی اقرب په عدم موجودګۍ د ولی ابعد ولایت

وَإِذَا غَابَ الْوَلِيُّ الْأَقْرَبُ غَيْبَةً مُنْقَطِعَةً جَازَ لِمَنْ هُوَ أَبْعَدُ مِنْهُ أَنْ يُزَوِّجَ هر کله چې قریب ولی غائب وي په غیبت منقطعه سره نو جائز دی د لرې ولی لره چې د دې نکاح او کړي، وَقَالَ زُفَرُ لَا يَجُوزُ لِأَنَّ وِلَايَةَ الْأَقْرَبِ قَائِمَةٌ او امام زفر رحمه الله فرماني چې جائز نه دی ځکه چې ولایت د اقرب قائم دې لِأَنَّهَا ثَبَتَتْ حَقًّا لَهُ صِيَانَةً لِلْقَرَابَةِ فَلَا تَبْطُلُ بِغَيْبَتِهِ ځکه چې هغه د ده جوړشوې حق ثابت شوې دې نو په غیبت سره نه باطلیږي، د پاره د محفوظ کاوه د قرابت وَلِهٰذَا لَوْ زَوَّجَهَا حَيْثُ هُوَ جَازَ دا وجه ده چې که هغه ورنه نکاح و کړو هغه ځئ کوم ځئ چې وه نو جائز دې، وَلَا وِلَايَةَ لِلْأَبْعَدِ مَعَ وِلَايَتِهِ او د اقرب د ولایت سره د ابعد ولایت نه وي،

حل اللغة: ① ولایت نظریة د شفقت او مهربانئ ختیار ② مقدم وړاندې ③ متساویین دوې [دوه برابر]

تشریح. - په ماقبل کې علامه مرغیناني رحمه الله بیان کړې وو چه د ولی اقرب په موجودګۍ کې، ولی ابعد محروم وي په هغې دا مسئله متفرع ده. مسئله داده چه، ولی اقرب، مثلاً د غیبت منقطعه په طور باندې غائب شو. نو ولی ابعد مثلاً د نیکه به د تزویج ولایت ثابت وي. او که نه؟ یعنی د ولی اقرب په غیرموجودګۍ کې به ولی ابعد ته د نکاح اجازت وي. او که نه؟ زمونږ په نیز خو جائز دی. او امام زفر رحمه الله دې ته ناجائز وائي د امام زفر رحمه الله د دلیل حاصل دادې چه د ولی اقرب ولایت موجود دې ځکه چې دې ددې لپاره حق ثابت شوې دې. چه د قرابت ساتنه اوشي. نود ولی اقرب په غائب کیدلو سره به دده ولایت نه باطلیږي. او ددې تائید ددې نه هم کیږي. چه ولی اقرب که د صغیره نکاح هلته کې اوکړه کوم ځائې کې چې دې په سفر کې موجود وي. نودا نکاح شرعاً درست ده ددې نه هم معلومیږي چه د ولی اقرب ولایت پاته دې ګنی دده تړلې شوې نکاح به درست نه وې. او هرکله چې د ولی اقرب ولایت پاته دې. نو ولی ابعد ته به د ولایت حق حاصل نه وي. ځکه چې د ولی اقرب ولایت پاته وي. نو ولی ابعد محروم وي.

وَلَنَا أَنَّ هٰذِهِ وِلَايَةٌ نَظَرِيَّةٌ وَلَيْسَ مِنَ النَّظَرِ التَّفْوِيضُ إِلَى مَنْ لَا يُنْتَفَعُ بِرَأْيِهِ زمونږ دلیل دا دې چې دا ولایت نظری دې. او دا څه نظر او شفقت نه دې چې داسې سړي ته ولایت اوسپارلې شي د کوم د رائې نه چې نفع نه شي حاصلیدې، فَفَوَّضْنَاهُ إِلَى الْأَبْعَدِ نو مونږ دا ولی ابعد ته اوسپارلو،

تشریح:- زمونږ دلیل دادې. چه د ولایت مدار په شفقت باندې دې اود کوم کس د رائې نه چې نفع اخستل ممکن نه وي. نو ده ته دنکاح امورو په سپارلوکې هیڅ شفقت نشته. ځکه مونږ نکاح ولی ابعد ته اوسپارله. او ولی ابعد زمونږ په نیز په امام او حاکم باندې مقدم دی لکه کله چې ولی اقرب مړشي

مُقَدَّمٌ عَلَى السُّلْطَانِ او ولی ابعد مقدم دې په بادشاه. كَمَا إِذَا مَاتَ الْأَقْرَبُ لکه چې ولی اقرب مړشي، وَلَوْ زَوَّجَهَا حَيْثُ هُوَ فِيهِ مَنْعٌ وَبَعْدَ التَّسْلِيمِ نَقُولُ لِلْأَبْعَدِ بُعْدُ الْقَرَابَةِ وَقُرْبُ التَّدْبِيرِ وَلِلْأَقْرَبِ عَكْسُهُ او که ولی اقرب کوم ځائې چې وی هلته د دې نکاح او کړی نو په دې کې منع ده او د تسلیم نه نو مونږ وایو چې د ولی ابعد د پاره بعد د قرابت دې او قرب تدبیر دې او د ولی اقرب د پاره د دې عکس دې فَنُزِّلَا مَنْزِلَةَ وَلِيَّيْنِ مُتَسَاوِيَيْنِ فَأَيُّهُمَا عَقَدَ نَفَذَ وَلَا يُرَدُّ نو د،

د دوی ادوه‌ا برابر درجو اولیاء جوړ کړي شو نو په دوی کي چي کوم یونکاح او کړی نا فذ به وی او رد کولي به نه شی.

تشریح:- په دي عبارت کي په امام شافعی رحمه الله باندي رد دي.خکه دي فرمائی .چه ولی اقرب که مرشی .نو ولایت به ولی ابعد ارخ ته نه منتقل کیږی .بلکه امام وقت ارخ ته به منتقل کیږی دغه ډول که ولی اقرب غائب شی بیا به هم ددوي په نیز امام وقت ته ولایت حصل وی .ولی ابعد ته به حاصل نه وی .خو زموږ په نیز ولی ابعد په امام وقت باندي مقدم دي.

د حضرت امام زفر رحمه الله د قول[ولو زوجها حیث هو] خواب دادي چه موږ دا نه منو چه ولی اقرب کوم خاني کي هم موجود وی .او هلته کي ئي نکاح اوکړله کوم خاني کي چي اوسیږی .نو نکاح به درست وی .بلکه زموږ رائي داده چه نکاح به درست نه وی .نودا مسئله به دلیل کي پیش کول مناسب نه دی او که موږ ومنو چه د ولی اقرب د غائب کیدلو په حالت کي شوي نکاح ټیك ده نو ددي وجه داده.چه په ولی اقرب،او په ولی ابعد دواړو کي یوه یوه خوبی او یوه یوه خرابی ده خکه چي په ولی ابعد کي بُعد د قرابت اوقرب د تدبیر دي او په ولی اقرب کي قرب د قرابت،او بُعد د تدبیر دي نودا دواړه داسي شو لکه چي د یوي درجي دري ادوه‌ا ولیان وی او قاعده ده که د برابر درجه دوی [دوه] ولیان وی .نو په دي دواړوکي چي کوم یو کس هم عقد د نکاح اوکړی هغه به نافذ وی دا به نشی رد کولي دغه ډول دلته کي هم چي کوم عقد کوی .هغه به نافذ وی .په دي وجه د ولی اقرب کړي شوي نکاح نافذ کړي شوي ده.

غیبت منقطعه

والغيبة المنقطعة أن يكون في بلد لا تصل إليها القوافل في السنة إلا مرة واحدة دا دي چي هغه په داسي ښار کي وی چي قافلي ورته نه رسی په کال کي مگر یو وار، وهو اختيار القدوري او غیبت منقطعه دا د قدوری خوښه کړي ده

حل اللغة:① القوافل جمع د قافلة،د ګڼرو خلکو هغه جماعت او ډله چي په یوخاني د یو خلئي نه بل خاني ته سفر کوی ② استطلاع: معلوملول ③ ابقاء: پاته پاتي کول]

تشریح:- مصنف رحمه الله په دي عبارت کي د غیبت منقطعه تعریف کول غواړی په دي اړه کي د صاحب د قدوری رحمه الله مختار مذهب خودا دي.چه سري داسي ښار ته لاړشی .چه هلته کي قافلي په کال کي یوځل خی.

وقيل أدنى مدة السفر وئیلي شوی دی چي ادنی مده د سفر ده، لأنه لا نهاية لأقصاه وهو اختيار بعض المتأخرين خکه چی د منتهی د سفر څه انتها نشته او دا خوښه کړي ده بعضو متاخرینو

تشریح:- د بعض متاخرینومختار مذهب دادي چه ادنی موده د سفر، یعنی د دري ورځو په مسافه باندي تللو سره به غیبت منقطعه متحقق کیږی .خکه چي د سفر د مودي هیڅ انتهاء نشته.نود سفر د ادنی مودي اعتبار شوي دي.

وقيل: إذا كان بحال يفوت الكفء الخاطب باستطلاع رأيه او وئیلي شوی دی چي کله په داسي حال کي وی چي کفو به فوت شی د ده په رائ معلوملو سره. وهذا أقرب إلى الفقه لأنه لا نظر في إبقاء ولايته حينئذ او دا اقرب الی لفقه ده،خکه چی دعه وخت په ولایت پاته پاتي کاوه کي څه شفقت نشته

تشریح - بعض حضرات چي په هغوی کي شمس الائمه سرخسي رحمه الله هم دي ددوی رائي داده.که ولی داسي خاني ته لاړ شی چه دده رائي که معلومیږی نوکفو فوت کیږی .نو په داسي صورت کي به غیبت مقطعه متحقق وی. د قول فقهه دلائلو سره زیات قریب دي خکه چي د کفو فوت کیدلو باوجود دده ولایت پاته ساتلوکي هیڅ شفقت نشته دي حالانکه د ولایت مدار په شفقت باندي دي په دي وجه په جامع صغیر کي

وئیلي شوی دی .چه ولی که په ښار کي پټ شو.او دده په اړه کي هیڅ چاته علم نه وی .سودا به غیبت منقطعه وی. والله اعلم

دمجنوني په پلار،او بالغ ځوی کي به مستحق د ولایت څه وی؟

وإذا اجتمع في المجنونة أبوها وابنها فالولي في نكاحها ابنها في قول أبي حنيفة وأبي يوسف رحمهما الله[1] او هر کله چي جمع شی په مجنو نه کي د دي پلار او ځوئ نو د دي نکاح کوونکي ولی د دي ځوئ دي،په قول د امام ابوحنیفه،او ابی یوسف کي ،وقال محمد رحمه الله أبوها لأنه أوفر شفقة من الابن او امام محمد رحمه الله فرمائی چي پلار ئ دي خکه چي هغه زیات شفقت والا دي د ځوئی نه

حل اللغة:① المجنونة: لیونئ ② اوفر: زیات ③ انكاح په نکاح ورکول]

تشریح:- مسئله داده.چه یوه مجنونه ښځي پلار دي.اود مخکنی خاوند نه ئي بالغ زوي دي نو ددي مجنونه ښځي د ولایت حق به چاته حاصل وی .په دي سلسله کي دشیخینو رحمهما الله مذهب خو دادي چه د ولایت حق خوی ته حاصل دي اود امام محمد رحمه الله مذهب دادي چه د ولایت حق پلار ته حصل دي د امام محمد رحمه الله دلیل دادي.چه په پلار کي د خوی په مقابله شفقت زیات دي او ددي ولایت مدار په شفقت باندي دي.نود شفقت د زیاتوالی په وجه به پلار ته ولایت حصل وی خوی ته به حاصل نه وی.

ولهما أن الابن هو المقدم في العصوبة، وهذه الولاية مبنية عليها او د شیخینو دلیل دا دي چي ځوئ مقدم دي په عصبه کیدو کي ، او دا ولایت په عصبیت باندي مبنی دي ولا معتبر بزيادة الشفقة كأبي الأم مع بعض العصبات والله اعلم او د شفقت د زیاتولی اعتبار نشته لکه د مور پلاره سره د بعضو ع سهار تو نه والله تعالی اعلم

تشریح.-د شیخینو رحمهما الله دلیل دادي.چه په عصبه کیدلوکي زوي مقدم دي.لکه چي د خوی په موجودګئ کي پلار ته صرف شپږمه برخه ملاویږی او زوي عصبه وی .اودا ولایت مبنی وی په عصبیت باندي.نو زوي به ولی وی پلار به نه وی اود شفقت د زیاتوالی په اړه کي د امام محمد رحمه الله د دلیل خواب دادي چه په ولایت کي نفس شفقت معتبر دي د شفقت زیاتوالي معتبر نه وی .مثلاً د یوکس د مورپلار(نیکه)دي او اکا ، وراره دی .نو په ولایت کي به اکا په وراره مقدم وی . حالانکه په نیکه(د مورپلار)کي هم شفقت او محبت زیات وی .نو معلومه شوه.چه د شفقت د زیاتوالی اعتبار نه کیږی .والله اعلم

په نکاح کي د کفو احکام

فصل في الكفاءة: الكفاءة في النكاح معتبرة (دا) فصل د کفوه (برابرئ په بیان کي) دي.همسری معتبره ده په نکاح کي .قال عليه السلام ألا لا يزوج النساء إلا الأولياء، ولا يزوجن إلا من الأكفاء([2]) نبي کریم ﷺ ارشاد فرمائیلي دي خبر دار : نکاح د نه کوی د ښځو مگر اولیاء او نکاح د نه کوی ښځي مگر د همسرو سره ولأن انتظام المصالح بين المتكافئين عادة خکه چي د مصالحو انتظام عادة د دوؤ همسرو په مینځ کي کیدای شی، لأن الشريفة تأبى أن تكون مستفرشة للخسيس فلا بد من اعتبارها خکه چي شریفه ښځه د کمتر فراش کیدل نه خوښوی ،په دي وجه د کفاءت اعتبار ضروری دي.

حل اللغة:① الشريفة معززه،شریفه ② مستفرش فراش جوړونکي ③ تغيظ غصه کوی ④ دناءة کم عقلتوب]

تشریح:- د کفاءت معنی ده همسری ،برابری ، کفو، مثال.،مساوی بالكفاءة في النكاح، داده.چه خاوند د

[1]) القول الراجح هو قول الشيخين رحمهما الله كذا فى فتح القدير(١٨٥\٣) والخانية (١٦٥\١) وردالمحتار(٣٤٣\٢) والبناية (٦١٥\٤) نقلاً عن القول الراجح (٢٥٩\١)_

[2]) من حديث جابر بن عبدالله رضى الله عنهما أخرجه البيهقى فى السنن الكبرى (٢١٥/٧) والدارقطنى فى سننه (٢٤٤/٣)رقم ١١ فى باب المهر)_

ـچي مساوي وي ددې په حسب کي ،نسب کي ،دين کي ،عمراو جمال کي ،وغيره ذالك
او په نکاح کي د کفاءة اعتبار په دې وجه شوی دی چه د وليانو د نسخ حق ساقط شي .او نکاح لازم شي په نکاح کي د کفو په معتبر کيدلو ښدې دليل د نبي کريم ﷺ فرمان دی.،خبردار دښځو نکاح دې نه کوی مګراوليا،،و نکاح دې نه کوی مګر د برابر سره(يعنی په کفوکي)،.د محدثينو ﷾ په نيز دا حديث دداسې درجې نه دې چه دې نه استدلال اوکړې شي خکه چې بعض راويان متهم بالکذب دی .زيات صحيح حديث د علي ﷺ دې چه ترمذی روايت کړې دی د حديث ژباړه داده.،درې شيان (څيزونه) دی .چه دا به نشي موخر کوني لمونځ چې کله ددې وخت راشي ،جنازه چې کله حاضره شي ،اود خاوند نه بغيرښځه کله چې ددې کفو ملاوشي ، دوهم عقلي دليل دادې چه د نکاح څه مصلحتونه وی .اودا مصلحتونه واړه هغه وخت حصليږی چه کله نکاح په دوې (دوه) برابرو کي معقد شي .په دې وجه موږ وايو چه د نکاح مصلحتونه حاصلولو لپاره دکفو کيدل ضروری دی .خکه چې د شريف خاندان ښځه دا نشي برداشت کولې.چه په يو کمينه (نيچ) خاندان کي دسړی فراش جوړه شي .نود کفاءت اعتبار ضروري دی.

بِخِلَافِ جَانِبِهَا؛لِأَنَّ الزَّوْجَ مُسْتَفْرِشٌ فَلَا تَغِيظُهُ دَنَاءَةُ الْفِرَاشِ په خلاف دَ ښځې دَ جنب نه خکه چې خاوند فراش جوړوونکې دې نو د ناءت دَ فراش دهٔ لره نه غصه کوی وَإِذَا زَوَّجَتِ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا مِنْ غَيْرِ كُفْءٍ فَلِلْأَوْلِيَاءِ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَهُمَا دَفْعًا لِضَرَرِ الْعَارِ عَنْ أَنْفُسِهِمْ اوکله چه خپل وادهٔ او کړی ښځه په غير کفو کي نو دَ اولياؤ حق دې چې دوی دواړو لره جُداکړی دَ پاره دَ دفع کاوه دَ ضرر دَ عار دَ خپلو ځانونو

تشريح- البته د ښځې په اړخ کي کفاءت معتبر نه دې.يعنی چې سړې د شريف خاندان وی .او ښځه د کمتر خاندان وی نو په دې کښې هيڅ باك نشته خکه چې خاوند فراش جوړونکې دې نود فرش ادنی اوکمتر کيدل.دې په غلطئ کي نشي مبتلاکولې اوس يو مثال د متفرع دې چه ښځې که خپله نکاح پخپله د کفو نه بغيراوکړله.نو ددې وليانو ته به د فسخ حق حاصل وی :دخپل ځان نه د عارضرر د فع کاوه دپاره.خود تفريق دا حق به د ښځې د بچی زيګولو نه مخکي مخکي وی .د بچی زيګيدلو نه روسته به وليانو ته د فسخ حق نه وی .

په کفاءت کي د نسب اعتبار

ثُمَّ الْكَفَاءَةُ تُعْتَبَرُ فِي النَّسَبِ لِأَنَّهُ يَقَعُ بِهِ التَّفَاخُرُ بيا کفاءت معتبر دې په نسب کي ،خکه چې په دې سره تفاخر وی فَقُرَيْشٌ بَعْضُهُمْ أَكْفَاءٌ لِبَعْضٍ نو قريش بعض دَ بعضو کفوٴ دی وَالْعَرَبُ بَعْضُهُمْ أَكْفَاءٌ لِبَعْضٍ او عرب بعض دَ بعضو کفوٴ دی

حل اللغة: ① التفاخر په يوبل باندې فخرکول،ځان لوئې ګڼړل ② التفضل اوچتوالې ③ نبا خبر ④ تسکين قرارورکول،آرام ورکول ⑤ الخساسة سپکوالې،رذيلوالې]

تشريح- په مبسوط کي دی .چه دسړی په حق کي په کفاءت معتبر وی .په نسب،حريت،مال،پيشه، اوپه نسب کي ،او بعضو د تقوی ،اسلام ،اود عقل هم اضافه کړې ده.او په منهاج کي دی .چه امام شافعي ﷫ په کفاءت کي ،د عيوب نه سلامت،نسب،حريت، عفت، او پيشه معتبر کړې ده.امام محمد ﷫ د دين او مذهب هم اضافه کړې ده (عينی شرح هدايه)

مصنف ﷫ فرمائی چه په نسب کي کفاءت معتبر دې خکه چې نسب سره هم په خپل مينځ کي يوبل باندې فخر کولې شی او کوم شی چې داسې وی .چه په هغې سره خلګ فخر کوی .په هغې کي د کفاءت اعتبار شوې دې.نو يو قريشي به دبل قريشي کفو وی .اود قريشي نه علاوه به يو عرب د بل عرب کفو وی .

وَالْأَصْلُ فِيهِ قَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ {قُرَيْشٌ بَعْضُهُمْ أَكْفَاءٌ لِبَعْضٍ بَطْنٌ بِبَطْنٍ، وَالْعَرَبُ بَعْضُهُمْ أَكْفَاءٌ لِبَعْضٍ قَبِيلَةٌ بِقَبِيلَةٍ،

وَالْمَوَالِي بَعْضُهُمْ أَكْفَاءٌ لِبَعْضٍ رَجُلٌ بِرَجُلٍ}(1)او اصل په دې کي ارشاد د نبي عليه السلام دې چې قريش بعض د دوی نه کفوٴ دی د بعضو،بطن دَ بطن،او بعض عرب کفو دی دَ بعضو يوه قبيله د بلې قبيلې سره.او عجمي خلګ بعض دَ دوی کفو دې د بعضو يو سړې د بل سړی

تشريح - په دې سلسله کي دليل د نبي کريم ﷺ فرمان دې چه.قريش خپل مينځ کي د يوبل کفو دی يو بطن د بل بطن،او عرب خپل مينځ کښې د يوبل کفو دی .يوه قبيله د بلې قبيلې اوغير عرب(عجم) خپل مينځ کي د يوبل کفو دی .يو کس د بل کس،د بيان کړی حديث په وجه په قريشوکي په خپل مينځ کي په يوبل باندې فضيلت معتبر نه دې نو هر قريشي به د بل قريشي کفو وی .خکه چې دحديث،الائمه من قريش، په وجه په هرقريشي کي د خلافت صلاحيت او اهليت شته.

وَلَا يُعْتَبَرُ التَّفَاضُلُ فِيمَا بَيْنَ قُرَيْشٍ لِمَا رَوَيْنَا (2) او دَ قريشو پخپل مينځ کي تفاضل معتبر نه دې،دَ هغې حديث په وجه چې موږ روايت کړو

تشريح- البته د قريشي نه علاوه نور عرب د قريش کفو نشي جوړيدلې.خکه چې د قريش نه علاوه نور عرب کي د خلافت صلاحيت نشته.نوغير عرب قريش،د قريش مساوی نشي کيدلې.نو کفو هم نشي جوړيدلې،امام محمد ﷫ فرمائی .چه په قريشوکي په خپل مينځ کي په يوبل باندې فضيلت نشته.خوکه کوم نسب مشهور وی .لکه خاندان خلافت،نو په داسې مشهور خاندان کي به تفضل معتبر وی يعنی په قريش کي به دَ خاندان خلافت جينئ،د دوهم قريش(کوم چې د خاندان خلافت څښتن نه وی)کفو نه ده.ترڅو چې قريشيه بالغه کومه چې د خاندان خلافت څښتن ده.دې نکاح اوکړه،د يو داسې قريش سره.چه د خاندان خلافت څښتن نه وو.نو اولياء ته به د اعتراض حق حاصل وی .

وَعَنْ مُحَمَّدٍ ﷫ كَذَلِكَ إِلَّا أَنْ يَكُونَ نَسَبًا مَشْهُورًا كَأَهْلِ بَيْتِ الْخِلَافَةِ او دَ محمد ﷫ نه روايت دې مګر که دا نسب مشهور وه لکه خاندان دَ خلافت ،كَأَنَّهُ قَالَ تَعْظِيمًا لِلْخِلَافَةِ وَتَسْكِينًا لِلْفِتْنَةِ وَبَنُو بَاهِلَةَ لَيْسُوا بِأَكْفَاءٍ لِعَامَّةِ الْعَرَبِ؛ لِأَنَّهُمْ مَعْرُوفُونَ بِالْخَسَاسَةِ ګويا دا امام محمد ﷫ دَ تعظيم دَ خلافت او دَ فتنې سړولو دَ پاره وئيلې ده او بنو باهله دَ عامو عربو کفوٴ نه دی خکه چې دغه په خساست کي مشهور دی

تشريح.علامه مرغيناني ﷫ فرمئی .چه د امام محمد ﷫ د مشهور نسب استثناء کول،ګويا ددوی په نظر سره د خاندان خلافت تعظيم، او فتنه لرې کول دی .په آخرکي فرمائی .چه په عرب کي يوخاندان بنوباهله دې.دوی به د عامة العرب کفو نه وی .خکه چې ددوی په اړه کي مشهوره ده چه د مردار هډوکی جوش کوی .او ددې نه غوړی اوباسی .نودا خاندان بې حده سپك او دنی دې. په دې وجه به دوی هم د عام عرب کفو نشي جوړيدلې.

فوائد: قريش هغه خلګو ته وائی .څوك چې د نضربن کنانه په اولاد کي وی اوڅوك چې د نضربن کنانه په اولاد کي نه وی .هغوی غيرقريش دی .زبير بن بکار بيان کړی دی .چه د عرب شپږ طبقات دی .،شعب، قبيله، عماره، بطن، فخذ ، فصيله ، شعب د ټولو نه اوچت دی .اود ډيرو قبيلو جامع ده.او قبيله جامع ده.عماره ته،او عماره بطون ته،او بطن افخاذ ته، او فخذ فصايل ته.نو مضر او ربيعه شعب دی او کنانه قبيله دی .او قريش عمره دی .او قصي بطن دی .او هاشم فخذ دی .او عباس فصيله دی (عينی شرح هدايه)

(1) من حديث عبدالله بن عمر ﷺ أخرجه البيهقي في السنن الكبرى (٢١٧/٧)۔
(2) القول الراجح هو قول الشيخين ﷺ كذا في (العناية (٣\١٩٠) والخانية (١\١٦٣) ورد المحتار(٣\٣٤٥) ومجمع الأنهر(٣٤٠) نقلاً من القول الراجح (١١\٢٦٠)۔

په اعاجمو کې د کفاءت تفصيل

وَأَمَّا الْمَوَالِي فَمَنْ كَانَ لَهُ أَبَوَانِ فِي الْإِسْلَامِ فَصَاعِدًا فَهُوَ مِنَ الْأَكْفَاءِ يَعْنِي لِمَنْ لَهُ آبَاءٌ فِيهِ او هر چې عجميان دي
نو چا لره چې وي دوی (دوه) پلرو نه په اسلام کې يا زيات نو دغه کفوْ دي، دَ هغه چا چې ډير پلرونه وي په
اسلام کې وَمَنْ أَسْلَمَ بِنَفْسِهِ أَوْ لَهُ أَبٌ وَاحِدٌ فِي الْإِسْلَامِ لَا يَكُونُ كُفْئًا لِمَنْ لَهُ أَبَوَانِ فِي الْإِسْلَامِ[1] او کوم سړي چې
پخپله مسلمان شو يا د ده يو پلار وه په اسلام کې دې نه دې کفوْ د هغه چا چې دوې (دوه) پلرونه ئې په
اسلام کې لِأَنَّ تَمَامَ النَّسَبِ بِالْأَبِ وَالْجَدِّ ځکه چې دَ نسب تکميل په پلار او نيکه سره وی وَأَبُو يُوسُفَ أَلْحَقَ الْوَاحِدَ
بِالْمَثْنَى كَمَا هُوَ مَذْهَبُهُ فِي التَّعْرِيفِ او امام رحمه الله يو لره دَ دوؤ سره لاحق کړې دې، لکه چې دغه دَ ده
مذهب دې په تعريف کې

تشریح:- په دې عبارت کې په اعاجم کې د کفاءت تفصيل بيان شوې دې. فرمائی چه دچا پلار اونيکه دواړه
مسلمانان وی. داکس به د هغه کس کفو جوړيږی. د کوم کس چې پلار نيکه او پرنيکه (يعنی د نيکه پلار)
او دده نه هم بره حضرات مسلمانان وی. اوکوم کس چې په خپله خو مسلمان وی. خو پلار ئې مسلمان نه وی
. يا پخپله هم مسلمان او پلار ئې هم مسلمان دې خو نيکه ئې مسلمان نه دې. نودا کس به دهغه کس کفو
جوړيږی. دَ کوم کس چې پلار اونيکه دواړه مسلمانان وی. ځکه چې د نسب تکميل د پلارنيکه دواړو په
ذکر کولوسره کيږی. او ابويوسف رحمه الله يو قياس کړو په دَوې (دوه) باندې. اصل اختلاف خو په تعريف کې
دې. امام ابويوسف رحمه الله فرمائی. چه په شهادت وغيره کې د ګواه تعريف دده او دده د پلار نوم ذکر کاوه سرا
پوره کيږی. دَ نيکه نوم ذکر کولو ته ارتيا نشته. او د طرفينو رحمهما الله په نيز په تعريف کې د پلار نيکه دواړو ذکر
کاوه ضروری وی.

وَمَنْ أَسْلَمَ بِنَفْسِهِ لَا يَكُونُ كُفْئًا لِمَنْ لَهُ أَبٌ وَاحِدٌ فِي الْإِسْلَامِ کوم چې پخپله مسلمان شی دې دَ هغه کفو نه دې د
کوم چې يو پلار په اسلام کې وی ، لِأَنَّ التَّفَاخُرَ فِيمَا بَيْنَ الْمَوَالِي بِالْإِسْلَامِ ځکه چې تفاخر په عجميانو کې په
اسلام سره وی.

تشریح:- کوم کس چې پخپله مسلمان وی. دده پلار مسلمان نه وی دې د هغه کس کفو نشی کيدلې. د کوم يو
کس چې پلار هم مسلمان وی. ځکه چې عجمی خلګ د اسلام په ذريعه هم پخپلو کې تفاخر کوی.

وَالْكَفَاءَةُ فِي الْحُرِّيَّةِ نَظِيرُهَا فِي الْإِسْلَامِ فِي جَمِيعِ مَا ذَكَرْنَا او کفاءت دَ حريت نظير دې دَ کفاءت فی الاسلام په ټولو
هغو کې چې موږ ذکر کړل، لِأَنَّ الرِّقَّ أَثَرُ الْكُفْرِ وَفِيهِ مَعْنَى الذُّلِّ فَيُعْتَبَرُ فِي حُكْمِ الْكَفَاءَةِ ځکه چې مملوک کيدل
دَ کفر اثر دې او په دې کې دَ ذلت معنی ده، نو په حکم دَ کفاءت کې به دَ دې اعتبار کولې شی

تشریح: په حريت کې د کفاءت حکم داسې دې لکه څنګه چې په اسلام کې دې. لنډيز داده. که يوکس په خپله
هم آزاد وی. او دده پلار اونيکه هم آزاد وی. نودې به دهغه کس کفو وی. دکوم کس چې ډير آباء آزاد وی
. مثلاً پلارهم آزاد. نيکه ئې هم آزاد، او پرنيکه ئې هم آزاد وی. په کفاءت کې د حريت اعتبار کولوکې به
نورو صورتونه هم په دې باندې قياس کولې شی. دليل دادې. چه مملوک کيدل د کفر اثر دې. لکه چې کفر
دې نولکه څنګه چې په کفر او اسلام کې کفاءت نشته. دغه ډول په حريت او رقيت کې به هم کفاءت نه وی.
دوهم دليل دادې. چه په رقيت کې د ذلت معنی ده. او په حريت کې د عزت معنی ده. په دې وجه د کفاءت په
حکم کې به ددې هم اعتبار کولې شی.

په کفاءت کې د دين حيثيت

[1]) القول الراجح هو قول الطرفين رحمهما الله كذا فى البناية (٦٢٤\١٤) وفتح القدير(١٩١\٣) والخانية (١٦٣\٣) وردالمحتار(٣٤٦\٢) نقلاً عن القول الراجح (٢٦١\١)۔

قَالَ وَتُعْتَبَرُ أَيْضًا فِي الدِّينِ أَيِ الدِّيَانَةِ، وَهَذَا قَوْلُ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللَّهُ هُوَ الصَّحِيحُ[1] او کفاءت معتبر دې
په دين کې يعنی په ديانت کې هم او دا قول د شيخينو دې دا صحيح ده لِأَنَّهُ مِنْ أَعْلَى الْمَفَاخِرِ وَالْمَرْأَةُ تُعَيَّرُ بِفِسْقِ
الزَّوْجِ فَوْقَ مَا تُعَيَّرُ بِضَعَةِ نَسَبِهِ ځکه چې دين داعلی مفخره ځنې دې او ښځې ته د خاوند په فسق کيدو عار ور
کولای شی زيات دَ دې نه چې دَ خاوند په کمتر نسب ورکولې شی

حل اللغة:① الديانة ديندارى ② تعير پيغورور کولای شی ③ بصنع په خپېرو وهلې شی ④ يسخر توکې
ورپورې کولای شی ⑤ الاسواق جمع د سوق، بازار ⑥ سکران نشه ⑦ يلعب بازي بوی کوی

تشریح:- مصنف رحمه الله فرمائی. چه په دين کې هم کفاءت معتبر دې علامه مرغينانی رحمه الله فرمائی چه د دين نه
مراد ديانت دې. يعنی تقوی ، صلاح، حسب، او مکرم خلاق ځکه چې دين په معنی د اسلام، خو مسئله
د نکاح لپاره شرط دې. او زموږ کلام هم په دې کې دې چه د عقد د نفاذ نه روسته ژوند، نه د عترض حق
حاصل وی. بهرحال په ديانت کې د کفاءت اعتبار لِأَنَّهُ لَا ثَبَاتَ لَهُ إِذِ الْمَالُ غَادٍ وَرَائِحٌ امام ابويوسف رحمه الله فرمائی چې
په غنی کې کفاءت معتبر نه دې ځکه چې مال لره ثبات نشته سحر ځی ماښام راځی

تشریح: اوس پاتې شوه داخبره چې په غنی ، يعنی په صاحب نصاب کيدلوکې کفاءت معتبر دې او که نه؟ نود
طرفينو رحمهما الله مذهب دادې. چه معتبر دې. نو که ښځه صاحب نصاب وی نو سړې چې صرف د نفقه او مهر
قدرت لری . ددې ښځې کفو نشی کيدلې ځکه چې خلګ په مالداره کيدلو باندې فخر کوی او په غريبۍ
باندې شرم محسوسوی . خو ابويوسف رحمه الله په غنی کې د کفاءت اعتبار نه کوی ځکه چې مالداري يو داسې
شی دې. چه دا نه ايساريږی. تلونکې راتلونکې شی دې. مال سهار راځی . ماښام ځی. نود داسې ناپائيداره
شی اعتبار به نشی کيدلې.

په کاروبار کې د کفاءت حکم

وَتُعْتَبَرُ فِي الصَّنَائِعِ وَهَذَا عِنْدَ أَبِي يُوسُفَ وَمُحَمَّدٍ رَحِمَهُمَا اللَّهُ[2] او کفاءت معتبر دې په پيشې کې او دا دَ صاحبينو رحمهما الله
په نزد ده. وَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ فِي ذَلِكَ رِوَايَتَانِ وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ أَنَّهُ لَا تُعْتَبَرُ او دَ امام ابوحنيفه رحمه الله نه په دې کې دوې
(دوه) روايتونه دی او دَ امام ابويوسف رحمه الله نه روايت دې چې په پيشه کې کفاءت معتبر نه دې إِلَّا أَنْ تَفْحُشَ
كَالْحَجَّامِ وَالْحَائِكِ وَالدَّبَّاغِ مګر که ډيره کمتره وی لکه حجامت کول کيږه او څرمن له رنګ ورکول (يا پخول)

حل اللغة:① الصنائع جمع د صنعة پيشه کسب ② الحجام حجامت کونکې ③ الحائک جمو ته رنګ ورکونکې
④ الدباغ څرمن ته رنګ ورکونکې ⑤ الخسيسة سپکه ⑥ النفسية. دعزت پيشه]

تشریح.- په پيشه(کاروبار) کې کفاءت معتبر دې اوکه نه؟ به دې اړه کې د صاحبينو رحمهما الله مذهب دادې چه
معتبر دې او د امام صاحب رحمه الله نه دوې (دوه) روايتونه دی د يو مطابق معتبر دې په بل کې معتبر نه دې د
امام ابويوسف رحمه الله نه هم يو روايت دادې چه معتبر نه دې خو که پيشه بيخي سپکه(ذليله) وی مثلاً دنی
توب پيشه، يا د جولاګری ، ياد رنګ سازئ پيشه. نو په دې صورت کې به کفاءت معتبر وی..

وَجْهُ الْإِعْتِبَارِ أَنَّ النَّاسَ يَتَفَاخَرُونَ بِشَرَفِ الْحِرَفِ وَيَتَعَيَّرُونَ بِدَنَاءَتِهَا د اعتبار وجه دا ده چې خلګ فخر کوی په
عمده پيشی سره او عار محسوسوی دَ دې په کمتر کيدو سره وَجْهُ الْقَوْلِ الْآخَرِ أَنَّ الْحِرْفَةَ لَيْسَتْ بِلَازِمَةٍ وَيُمْكِنُ

[1]) القول الراجح هو قول الشيخين رحمهما الله كذا فى فتح القدير(١٩٣\٣) والعناية (١٩٢\٣) والحلبية (١٦٣\١) والهندية (٢٩١\١) وردالمحتار(٣٤٧\٢) نقلاً عن القول الراجح (٢٦٢\١)۔
[2]) القول الراجح هو قول الصاحبين رحمهما الله كذا فى فتح القدير(١٩٣\٣) والخانية (١٦٣\١) ومجمع الأنهر(٣٤٢\١) والهندية (٢٩٢\١) نقلاً عن القول الراجح (٢٦٤\١)-

التَّحَوُّلَ عَنْ الخَسِيسَةِ إِلَى النَّفِيسَةِ مُمْكِنٌ دوهم وجه دا ده چي پیشه لازمه نه وي ممکن دی بدلیدل د کمتري نه عمده پیشي ارخ ته

تشریح - په پیشه کي د کفاءت معتبر کیدلو وجه داده چه خلک په ښه پیشه باندي فخر کوی .او په ذلیله پیشه باندي عار اوشرم محسوسوی د دوهم قول وجه داده چه پیشه لازم نه وی د ادنی نه اعلی ارخ ته منتقل کیدل ممکن وی نو کوم شی چي غیر لازم وی .د هغې اعتبار نشی کیدلي.خو په دې باندي دا اشکال کیږی چه فسق او فقر هم غیر لازم دی نو په دیانت اومالداری کي هم کفاءت معتبر کیدل پکار ند دی ؟ والله أعلم بالصواب

د مهرمثل نه په کم باندي د بالغي ښځي خپله نکاح کول ،

قَالَ: وَإِذَا تَزَوَّجَتْ الْمَرْأَةُ وَنَقَصَتْ عَنْ مَهْرِ مِثْلِهَا فَلِلْأَوْلِيَاءِ الِاعْتِرَاضُ عَلَيْهَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله او هر کله چي واده اوکړو ښځي او کم ئې کړو خپل مهر د مثل نه نو اولیاء ته حق دي په ښځه د اعتراض کاوه د امام ابوحنیفه رحمه الله نزد حَتَّى يُتِمَّ لَهَا مَهْرَ مِثْلِهَا أَوْ يُفَارِقَهَا ()تر دې چي خاوند د دې مهر مثل پوره کړی او یا د دې نه جداشی وَقَالَا: لَيْسَ لَهُمْ ذَلِكَ. وَهَذَا الْوَضْعُ إِنَّمَا يَصِحُّ عَلَى قَوْلِ مُحَمَّدٍ رحمه الله صاحبین رحمهما الله فرمائي چي اولیاؤ ته د دې حق نشته او د مسئلي دا وضع به صحیح وی د امام محمد رحمه الله په قول عَلَى اعْتِبَارِ قَوْلِهِ الْمَرْجُوعِ إِلَيْهِ فِي النِّكَاحِ بِغَيْرِ الْوَلِيِّ د د د مرجوع الیه قول په اعتبار سره د ولی نه بغیر د نکاح په اړه کي وَقَدْ صَحَّ ذَلِكَ وَهَذِهِ شَهَادَةٌ صَادِقَةٌ عَلَيْهِ او دا رجوع په صحیح طور ثابت ده په کومه چي دا مسئله شهادت صادقه دي

حل اللغة: ① تفارق جلا کوی ② التسمیة نامداره کول،مقرر کول ③ غلاء زیاتوالي ④ الابراء بری کول]

تشریح.- مسئله داده چه یوې بالغي ښځي خپله نکاح د مهر مثل نه په کم باندي اوکړله نود امام صاحب رحمه الله په نیز باندې اولیاؤ ته د اعتراض حق حاصل دي.چه خاوند مهر مثل مکمل کړی .یا ئې جلا کړی گني قضی به د مرافعه (قاضی ته فیصله اوړل) نه روسته تفریق کوی .د صاحبینو رحمهما الله په نیز اولیاؤ ته د اعتراض حق نشته علامه مرغینانی رحمه الله فرمائي چه د مسئلي دا وضع په دې خبره باندي دلالت کوی .چه امام محمد رحمه الله په ،نکاح بغیر الولی ،کي د خپل قول نه رجوع کړې وه.د امام محمد رحمه الله مذهب دا وو.چه نکاح بغیر الولی نه منعقد کیږی بیا ئې ددې نه رجوع کړې وه.او فرمائیلی ئې وو.چه بغیر د ولی نه نکاح منعقد کیږی .ددې وضع نه رجوع داسې معلومه شوه چه صاحبینو رحمهما الله (چه پکي امام محمد رحمه الله هم دي)اوفرمائیل چه اولیاؤ ته د اعتراض حق نشته ددې مطلب داشو.چه نکاح منعقد شوه.او په متن کي چي کوم صورت بیان شوې دې هغه دادي.چه د ولی نه بغیر ښځي نکاح کړې ده.نود مسئلي دا وضع د امام محمد رحمه الله په رجوع باندي ړښتوني گواهي ده.

لَهُمَا أَنَّ مَا زَادَ عَلَى الْعَشَرَةِ حَقُّهَا وَمَنْ أَسْقَطَ حَقَّهُ لَا يُعْتَرَضُ عَلَيْهِ كَمَا بَعْدَ التَّسْمِيَةِ د صاحبینو رحمهما الله دلیل دا دي چي څه په لس درهمه زیات دی دغه د ښځي حق دي او څوک چي خپل حق ساقط کړی اعتراض په نه وی لکه د تسمیه نه

تشریح.- په اصل مسئله کي د صاحبینو رحمهما الله دلیل دادي چه دلسو درهمو پورې مهر خود شریعت حق دي.او ددې نه زیاتې د ښځي حق دي نو ښځي په مهر مثل کي کمی اوکړه.نو خپل حق ئې. ساقط کړو .او کوم کس چي خپل حق ساقط کړی نو په ده باندي هیڅ اعتراض نه وی .دغه رول دلته کي هم هیڅ اعتراض کول نه دی پکار

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّ الْأَوْلِيَاءَ يَفْتَخِرُونَ بِغَلَاءِ الْمَهْرِ وَيَتَعَيَّرُونَ بِنُقْصَانِهِ فَأَشْبَهَ الْكَفَاءَةَ او د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا

(۱) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في الخانية (١٦٤/١) نقلاً عن القول الراجح (٢٦٦/١)_

دې چي اولیاء د مهرونو په گران والی فخر کوی او په کمیدوئ عار محسوسوی نو دا د کفاءت مشابه شوه بِخِلَافِ الْإِبْرَاءِ بَعْدَ التَّسْمِيَةِ لِأَنَّهُ لَا يَتَعَيَّرُ بِهِ په خلاف د برئ کاوه نو د تسمي ته چي په دې سره عار نه شی محسوس کیدې

تشریح - د ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادې چه اولیاء د خپل خپلوانی ښځو په مهرونو باندې فخر کوی او په کمو مهرونو باندې شرم محسوسوی نو په مهر کي کمې کول.د کفو نه کیدو مشابه شو اود کفو نه کیدلو په صورت کي اولیاء ته د اعتراض حق حاصل وی نود مهر د کمی په صورت کي به هم د اعتراض حق حاصل وی .

او پ تې شو د نامداره کیدلو نه روسته برئ کول.نو په دې کي اولیاء شرم نه محسوسوی ځکه چي دا خوښه ده.په دې سره د اولیاؤ پزه اوچتیږی کښته کیږی نه (یعني عزت دې شرم نه دې ازمترجم)

پلار د صغیرې لور اوځوی نکاح د مهرمثل نه په کم اوبه زیات کولای شي

وَإِذَا زَوَّجَ الْأَبُ بِنْتَهُ الصَّغِيرَةَ وَنَقَّصَ مِنْ مَهْرِهَا أَوْ ابْنَهُ الصَّغِيرَ وَزَادَ فِي مَهْرِ امْرَأَتِهِ جَازَ ذَلِكَ عَلَيْهِمَا او هر کله چي نکاح اوکړی پلار د خپلي وړې لور او کم ئې کړو د مهر مثل د دې نه یئ واده اوکړو د خپل وړوکي ځوئي او زیات ئې کړو د دې د ښځي مهر نو دا جائز دی د دې دواړو په حق کي وَلَا يَجُوزُ ذَلِكَ لِغَيْرِ الْأَبِ وَالْجَدِّ وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (۱) او نه دی جائز دا د پلار نیکه نه د علاوه د پاره او دا د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد ده

حل اللغة: ① الحط کموالي ② یتغابن برداشت کوی ،زغمی ③ النظر شفقت ④ القرابة خپلولي]

تشریح:- صورت د مسئلي دادې.چه پلار د خپلي صغیرې لور نکاح اوکړه او ددې مهر ئې د مهرمثل نه کم مقرر کړو.یا پلار دخپل صغیر ځوی نکاح اوکړه او دده ښځي مهر ئې د مهرمثل نه زیات مقرر کړو اودا کمې زیاتې معلوم نه دې بلکه د غبن فاحش د قبیلي ځنې دې.نود امام صاحب رحمه الله په نیز به په صغیر او صغیره دواړو باندي دا نکاح نافذ وی .خوکه د پلار نیکه نه علاوه بل چا داسې اوکړل نو نکاح به صحیح نه وی

وَقَالَا: لَا يَجُوزُ الْحَطُّ وَالزِّيَادَةُ إِلَّا بِمَا يَتَغَابَنُ النَّاسُ فِيهِ) او صاحبین رحمهما الله فرمائي چي جائز نه دي کمې او زیاتې مگر دومره خومره چي عام خلګ برداشت کوی په دې کي وَمَعْنَى هَذَا الْكَلَامِ أَنَّهُ لَا يَجُوزُ الْعَقْدُ عِنْدَهُمَا او د دې کلام مطلب دا دي چي نه دې جائز عقد د صاحبینو رحمهما الله په نزد باندي لِأَنَّ الْوِلَايَةَ مُقَيَّدَةٌ بِشَرْطِ النَّظَرِ فَعِنْدَ فَوَاتِهِ يَبْطُلُ الْعَقْدُ ځکه چي ولایت مقید دې پشرط د شفقت نو د دې په فوت کیدو سره باطلیږی عقد وَهَذَا لِأَنَّ الْحَطَّ عَنْ مَهْرِ الْمِثْلِ لَيْسَ مِنْ النَّظَرِ فِي شَيْءٍ كَمَا فِي الْبَيْعِ، او دا ځکه چي د مهر مثل نه کمول خو د شفقت خبره نه ده لکه په بیع کي وَلِهَذَا لَا يَمْلِكُ ذَلِكَ غَيْرُهُمَا په دې وجه سره د پلار نیکه نه علاوه د دې مالك نه وی

تشریح:- اود صاحبینو رحمهما الله په نیز که کمې زیاتې د غبن فاحش په طور وی نو جائز نه دی اوکه د غبن یسیر په طور دې.نو نکاح جائز ده.علامه مرغینانی رحمه الله [ومعنى هذا الكلام] سره د صاحبینو رحمهما الله د قول[لايجوز] مراد بیانوی .ځکه چي د صاحبینو رحمهما الله د قول لایجوز یو مطلب خودا کیدلې شی .چه اصل نکاح درست وی .خو کمې زیاتې درست نه وی .دا به د مهرمثل اړخ ته واپس کولې شی .صاحب دهدایه رحمه الله فرمائي چه د صاحبینو رحمهما الله د قول مراد دادې.چه ددوی په نیز دسره نکاح جائز نه ده.

د صاحبینو رحمهما الله د دلیل حاصل دادې چه ولایت د شفقت شرط سره مقید دې.نود شفقت په فوت کیدلو سره به ولایت پاته نه پاتې کیږی .نو اوس به مطلب داوی چه پلار بغیر د ولایت نه نکح اوکړه او بغیر د ولایت نه نکاح باطل وی .نودا نکاح به هم باطل وی .او پاتې شوه داخبره چي شفقت ځنګه فوت شو نو عرض

(۱) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في لهندية (٢٩٤/١) و البحرالرائق (٢٢٦/٣) والخانية (١٦٦/١) وتبيين الحقائق (١٣١/٢) نقلاً عن القول الراجح (٢٦٧/١)-

الْقَوْلِ عَنِ الْخَسِيْسَةِ إِلَى النَّفِيْسَةِ مِنْهَا. دوهم وجه دا ده چې پیشه لازمه نه وی ممکن دی بدلیدل د کمترې نه عمده پیشې ارخ ته

تشریح:- په پیشه کې د کفاءت معتبر کیدلو وجه داده چه خلګ په ښه پیشه باندې فخر کوی. او په دلیله پیشه باندې عار اوشرم محسوسوی د دوهم قول وجه داده چه پیشه لازم نه وی د ادنی نه اعلی ارخ ته مستقل کیدل ممکن وی نو کوم شی چې غیر لازم وی د هغې اعتبار نشی کیدلې.خو په دې باندې دا اشکال کیږی .چه فسق او فقر هم غیر لازم دی .نو په دیانت اومالداریٔ کې هم کفاءت معتبر کیدل پکار نه دی ؟ والله أعلم بالصواب

د مهرمثل نه په کم باندې د بالغې ښځې خپله نکاح کول

قَالَ وَإِذَا تَزَوَّجَتِ الْمَرْأَةُ وَنَقَصَتْ عَنْ مَهْرِ مِثْلِهَا فَلِلْأَوْلِيَاءِ الْإِعْتِرَاضُ عَلَيْهَا عِنْدَ أَبِي حَنِيْفَةَ رحمه الله او هر کله چې واده اوکړو ښځې او کم یې کړو خپل مهر د مثل نه نو اولیاء ته حق دې په ښځه د اعتراض کاوه دَ امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد حَتّٰى يُتِمَّ لَهَا مَهْرَ مِثْلِهَا أَوْ يُفَارِقَهَا (١) تر دې چې خاوند دَ دې مهر مثل پوره کړی او یا دَ دې نه جداشی وَقَالَا: لَيْسَ لَهُمْ ذٰلِكَ وَهٰذَا الْوَضْعُ إِنَّمَا يَصِحُّ عَلٰى قَوْلِ مُحَمَّدٍ رحمه الله صاحبین رحمهما الله فرمائی چې اولیاؤ ته دَ دې حق نشته او دَ مسئلې دا وضع به صحیح وی دَ امام محمد رحمه الله په قول عَلٰى اعْتِبَارِ قَوْلِهِ الْمَرْجُوْعِ إِلَيْهِ فِي النِّكَاحِ بِغَيْرِ الْوَلِيِّ دَ ده دَ مرجوع الیه قول په اعتبار سره دَ ولی نه بغیر دَ نکاح په اړه کې وَقَدْ صَحَّ ذٰلِكَ وَهٰذِهِ شَهَادَةٌ صَادِقَةٌ عَلَيْهِ او دا رجوع په صحیح طور ثابت ده په کومه چې دا مسئله شهادت صادقه دې

حل اللغة:(١) یفارق جلا کوی (٢) التسمية نامداره کول،مقرر کول (٣) غلاء زیاتوالی (٤) الابراء بری کول]

تشریح:- مسئله داده.چه یوې بالغې ښځې خپله نکاح د مهر مثل نه په کم باندې اوکړله نود امام صاحب رحمه الله په نیز باندې اولیاؤ ته د اعتراض حق حاصل دې چه خاوند مهر مثل مکمل کړی .یا ئې جلا کړی .ګني قضی به د مرافعه (قاضی ته فیصله اوړل) نه روسته تفریق کوی .د صاحبینو رحمهما الله په نیز اولیاؤ ته د اعتراض حق نشته.علامه مرغینانی رحمه الله فرمائی چه د مسئلې دا وضع په دې خبره باندې دلالت کوی .چه امام محمد رحمه الله په ،نکاح بغیر الولی ،کې د خپل قول نه رجوع کړې وه د امام محمد رحمه الله مذهب دا وو چه نکاح بغیر الولی نه منعقد کیږی .بیا ئې ددې نه رجوع کړې وه.او فرمائیلی ئې وو چه بغیر د ولی نه نکاح معقد کیږی .ددې وضع نه رجوع داسې معلومه شوه چه صاحبینو رحمهما الله (چه په کې امام محمد رحمه الله هم دی)اوفرمائیل چه اولیاؤ ته د اعتراض حق نشته.ددې مطلب داشو.چه نکاح منعقد شوه او په متن کې چې کوم صورت بیان شوې دې هغه دادې چه د ولی نه بغیر ښځې نکاح کړې ده.نود مسئلې دا وضع د امام محمد رحمه الله په رجوع باندې ریښتونې ګواهي ده.

لَهُمَا أَنَّ مَا زَادَ عَلَى الْعَشَرَةِ حَقُّهَا وَمَنْ أَسْقَطَ حَقَّهُ لَا يُعْتَرَضُ عَلَيْهِ كَمَا بَعْدَ التَّسْمِيَةِ دَ صاحبینو رحمهما الله دلیل دا دې چې څه په لس درهمه زیات دی دغه دَ ښځې حق دې او څوك چې خپل حق ساقط کړی اعتراض په نه وی لکه دَ تسمیه نه

تشریح:- په اصل مسئله کې د صاحبینو رحمهما الله دلیل دادې چه دلسو درهمو پورې مهر خود شریعت حق دې او ددې نه زیاتې د ښځې حق دې نو ښځې په مهر مثل کې کمی اوکړه نو خپل حق ئې ساقط کړو .او کوم کس چې خپل حق ساقط کړی .نو په ده باندې هیڅ اعتراض نه وی .دغه ډول دلته کې هم هیڅ اعتراض کول نه دی پکار

وَلِأَبِي حَنِيْفَةَ رحمه الله أَنَّ الْأَوْلِيَاءَ يَفْتَخِرُوْنَ بِغَلَاءِ الْمَهْرِ وَيَتَعَيَّرُوْنَ بِنُقْصَانِهِ فَأَشْبَهَ الْكَفَاءَةَ او دَ امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في الخانية (١٦٤١١) نقلاً عن القول الراجح (٢٦٦١١)_

دې چې اولیاء د مهرونو په ګران والی فخر کوی و په کمیدوې عار محسوسوی نو دا د کفاءت مشابه شوه بِخِلَافِ الْإِبْرَاءِ بَعْدَ التَّسْمِيَةِ لِأَنَّهُ لَا يُتَعَيَّرُ بِهِ په خلاف دَ بری کاوه نو دَ تسمیې نه چې په دې سره عار نه شی محسوس کیږي

تشریح:- د ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادې.چه اولیاء د خپل خاندانی ښځو په مهرونو باندې فخرکوی او په کمو مهرونو باندې شرم محسوسوی .نو په مهرکې کمې کول.د کفو نه کیدلو مشابه شو اود کفو نه کیدلو په صورت کې اولیاء ته د اعتراض حق حاصل وی نود مهر د کمی په صورت کې به هم د اعتراض حق حاصل وی.

او پاتې شو د نامداره کیدلو نه روسته بَری کول،نو په دې کې اولیاء شرم نه محسوسوی.ځکه چې دا خوښه ده په دې سره د اولیاؤ پزه اوچتیږی کښته کیږی نه (یعنی عزت دې شرم نه دې. ازمترجم)

پلار د صغیرې لوراوځوی نکاح د مهرمثل نه په کم اوپه زیات کولای شی

وَإِذَا زَوَّجَ الْأَبُ بِنْتَهُ الصَّغِيْرَةَ وَنَقَصَ مِنْ مَهْرِهَا أَوِ ابْنَهُ الصَّغِيْرَ وَزَادَ فِي مَهْرِ امْرَأَتِهِ جَازَ ذٰلِكَ عَلَيْهِمَا او هر کله چې نکاح اوکړی پلار د خپلې وړې لور او کم یې کړو د مهر مثل د دې نه یائې واده اوکړو د خپل وړوکی ځوئی او زیات یې کړو دَ دهٔ دَ ښځې مهر نو دا جائز دی دَ دې دواړو په حق کې وَلَا يَجُوْزُ ذٰلِكَ لِغَيْرِ الْأَبِ وَالْجَدِّ وَهٰذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيْفَةَ رحمه الله (١) او نه دی جائز دا دَ پلار نیکه نه دَ علاوه دَ پاره او دا دَ امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد ده

حل اللغة:(١) الحط:کموالی (٢) يتغابن برداشت کوی ،زغمی (٣) النظر شفقت (٤) القرابة خپلولي]

تشریح:- صورت د مسئلې دادې چه پلار د خپلې صغیرې لور نکاح اوکړه او ددې مهر ئې د مهرمثل نه کم مقرر کړو یا پلار دخپل صغیر ځوی نکاح اوکړه او دده ښځې مهر ئې د مهرمثل نه زیات مقرر کړو ودا کمې زیاتې معلوم نه دې بلکه د غبن فاحش د قبیلې څخې دې نود امام صاحب رحمه الله په نیز به په صغیر او صغیره دواړو باندې دا نکاح نافذ وی خوکه د پلار نیکه نه علاوه بل چا داسې اوکړل نو نکاح به صحیح نه وی

وَقَالَا: لَا يَجُوْزُ الْحَطُّ وَالزِّيَادَةُ إِلَّا بِمَا يَتَغَابَنُ النَّاسُ فِيْهِ)،او صاحبین رحمهما الله فرمائی چې جائز نه دي کمې او زیاتې مګر دومره خومره چې عام خلګ برداشت کوی په دې کې وَمَعْنٰى هٰذَا الْكَلَامِ أَنَّهُ لَا يَجُوْزُ الْعَقْدُ عِنْدَهُمَا او د دې کلام مطلب دا دې چې نه دې جائز عقد دَ صاحبینو رحمهما الله په نزد باندې لِأَنَّ الْوِلَايَةَ مُقَيَّدَةٌ بِشَرْطِ النَّظَرِ فَعِنْدَ فَوَاتِهِ يَبْطُلُ الْعَقْدُ ځکه چې ولایت مقید دې پشرط دَ شفقت نو دَ دې په فوت کیدو سره باطلیږی عقد وَهٰذَا لِأَنَّ الْحَطَّ عَنْ مَهْرِ الْمِثْلِ لَيْسَ مِنَ النَّظَرِ فِي شَيْءٍ كَمَا فِي الْبَيْعِ، او دا ځکه چې دَ مهر مثل نه کمول خو دَ شفقت خبره نه ده لکه په بیع کې وَلِهٰذَا لَا يَمْلِكُ ذٰلِكَ غَيْرُهُمَا په دې وجه سره دَ پلار نیکه نه علاوه دَ دې مالك نه وی

تشریح:- اود صاحبینو رحمهما الله په نیز که کمې زیاتې د غبن فاحش په طور وی نو جائز نه دی اوکه د غبن یسیر په طور دې.نو نکاح جائز ده.علامه مرغینانی رحمه الله [ومعنی هذا الکلام] سره د صاحبینو رحمهما الله د قول[لایجوز] مراد بیانوی .ځکه چې د صاحبینو رحمهما الله د قول لایجوز یو مطلب خودا کیدلې شی چه اصل نکاح درست وی .خو کمې زیاتې درست نه وی .دا به د مهرمثل ارخ ته واپس کولې شی .صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی چه د صاحبینو رحمهما الله د قول مراد دادې.چه ددوی په نیز دسره نکاح جائز نه ده.

او د صاحبینو رحمهما الله د دلیل حاصل دادې.چه ولایت د شفقت شرط سره مقید دې نود شفقت په فوت کیدلو سره به ولایت پاته نه پاتې کیږی .نو اوس به مطلب داوی چه پلار بغیر د ولایت نه نکاح اوکړه.او بغیر د ولایت نه نکاح باطل وی .نودا نکاح به هم باطل وی .او پاتې شوه داخبره چې شفقت څنګه فوت شو نو عرض

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في الهندية (٢٩٤١١) و البحرالرائق (٢٣٦١٣) والخانية (١٦٦١١) وتبيين الحقائق (١٣١١٢) نقلاً عن القول الراجح (٢٦٧١١)-

داديٖ چه د صغيرې په مهر كي د معمول (رواج) نه زيات كمي كول، يا د صغير د ښځې په مهرمثل كي غير معمولي زياتوالي كول، څنګه شفقت دي؟ اودا داسي ده. لكه چي پلار د صغير يا صغيره مال خرڅ كړي په غبن فاحش سره په كم قيمت باندي يا د دوى لپاره څه واخلي په زيات قيمت باندي. نودا بيع بالاتفاق جائز نه ده. نو نكاح هم جائز كيدل نه دي پكار او هم د وجه ده چه د پلار نيكه نه علاوه كه بل چا داسي نكاح اوكړه نو په اتفاق جائز نه ده. نو كه پلار نيكه ني اوكړي. نو بيا هم جائز كيدل پكار نه دي.

ولأبي حنيفة رحمه الله أنَّ الحُكْمَ يُدَارُ عَلَى دَلِيلِ النَّظَرِ وَهُوَ قُرْبُ القَرَابَةِ د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دي چي حكم دائر شوي دي په دليل د نظر او دغه قرب د قرابت دي وَفِي النِّكَاحِ مَقَاصِدُ تَرْبُو عَلَى المَهْرِ او په نكاح كي څه مقاصد داسي دي كوم چي د مهر نه زيات دي. أَمَّا المَالِيَّةُ فَهِيَ المَقْصُودُ فِي التَّصَرُّفِ المَالِي وَالدَّلِيلُ عَدِمْنَاهُ فِي حَقِّ غَيْرِهِمَا باقي شو ماليت نو دغه مقصود دي په تصرف مالي كي او دليل د نظر لره موږ معدوم موندلي دي د پلار نيكه نه په علاوه كي.

تشريح:- د امام صاحب رحمه الله دليل داديٖ چه نظر او شفقت باطني امر دي په دي خو حكم لګول محال امر دي. نو د شفقت په دليل او علامت به حكم لګولي شي اود شفقت دليل دي قرب قرابت (يعني نژدي رشته داري) هو موږ وايو چه په پلار او نيكه كي د شفقت دليل موجود دي نو په دي به د نكاح د جواز حكم لګولي شي. اود پلار نيكه نه علاوه كي چونكه دليل نظر يعني قرب قرابت موجود نه دي په دي وجه به د دوى په تړلي شوي نكاح باندي دجواز حكم نشي لګولي. او دا ونيل چه په مهرمثل كي كمي كول. هيڅ شفقت نه دي. ددي خواب داديٖ چه په نكاح كي صرف مهر مطلوب نه وي. بلكه ددي نه علاوه نور هم ډير مقصدونه وي. چه د مهر نه غټ وي. نو ډيركرته د ذوم نورو كمالاتو ته كتلي شي نو دده د كمالاتو په وجه د مهر كموالي برداشت كوني شي. اودا عدم شفقت نه دي. بلكه عين شفقت دي.

او د صاحبينو رحمهما الله نكاح په عقد بيع باندي قياس كول، قياس مع الفارق، دي. څكه چي په بيع كي مال مقصود وي. نو كه په دي كي غبن فاحش اوكړي نو هيڅ شفقت پاتي نشو. ددي په خلاف نكاح ده. چه په دي كي صرف مال مطلوب نه وي. بلكه نور هم ډير مقصدونه وي. چه د مال نه غټ وي. والله اعلم بالصواب

د صغيرې لور نكاح د غلام، او د خوى نكاح د وينځي سره د كولو حكم

وَمَنْ زَوَّجَ ابْنَتَهُ وَهِيَ صَغِيرَةٌ عَبْدًا أَوْ زَوَّجَ ابْنَهُ وَهُوَ صَغِيرٌ أَمَةً فَهُوَ جَائِزٌ چا چي نكاح اوكړله، د خپلي لور چي وړه وه د غلام سره او يا ني واده اوكړو د خپل خوئي چي وړوكي و، د وينځي سره نو جائز دي قَالَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ أَيْضًا(١) علامه مرغيناني فرمائي. چي دا هم د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد ده لِأَنَّ الإِعْرَاضَ عَنِ الكَفَاءَةِ لِمَصْلَحَةٍ تَفُوقُهَا څكه چي د كفاءت نه اعراض كاوه د څه مصلحت په وجه دي كوم چي د كفاءت نه زيات دي

تشريح - صورت د مسئلي داديٖ چه پلار د خپلي صغيره لور نكاح غلام سره، يا د صغير خوى نكاح د وينځي سره اوكړي نو په دي اړه كي اختلاف دي د ابوحنيفه رحمه الله په نيز جائز ده. دليل دا دي چه د پلار په غيركفو كيلو كي هيڅ باك نشته په دا سي مصلحت سره وي چه د كفاءت نه انفع او فائق (غوره) وي نو په غيركفو كي نكاح

وَعِنْدَهُمَا هُوَ ضَرَرٌ ظَاهِرٌ لِعَدَمِ الكَفَاءَةِ فَلَا يَجُوزُ او د صاحبينو رحمهما الله په نزد دا ښكاره ضرر دي د عدم كفاءت په وجه نو دا جائز نه دي

(١) لقول الراجح هو قول ابي حنيفة رحمه الله كذا في الهداية (٢٩٤\١) والخانية (١٦٦\١) والبحرالرائق (٢٣٦\٣) نقلاً عن القول الراجح ٣٢-

تشريح:- په زير بحث مسئله كي د صاحبينو مذهب عدم جواز دي دليل داديٖ چه په غيركفو كي نكاح كول ضرر ښكاره كوي. نودا نكاح به ناجائز وي

فصل في الوكالة بالنكاح وغيرها

ژباړه . دا فصل د وكالت بالنكاح وغيره په احكامو كښي دي

تشريح:- دا فصل د وكالت اود غيروكالت په حكم كي دي. د غيروكالت نه مراد د ولي او فضولي نكاح ده. څكه چي په دي فصل كي د وكيل د احكامو نه علاوه د فضولي او ولي حكم هم ذكر دي او وكالت خو په حقيقت كي د ولايت فرع ده. څكه چي څنګه د ولي تصرف په مولا عليه نافذ كيږي. دغه ړول د وكيل تصرف هم په موكل باندي نافذ كيږي.

په نكاح كي د وكالت حكم

وَيَجُوزُ لِابْنِ العَمِّ أَنْ يُزَوِّجَ بِنْتَ عَمِّهِ مِنْ نَفْسِهِ جائز دي د اكا خوئي لره دا چي په نكاح كړي د خپل اكا لور د خان سره وَقَالَ زُفَرُ رحمه الله لَا يَجُوزُ امام زفر رحمه الله فرمائي چي جائز نه دي

حل اللغة: ① معبر تعبير كونكي ② التمانع منع كول ③ الشطرين تثنيه د شطر، جزء برخه]

تشريح:- صورت د مسئلي داديٖ چه د اكا زوي ولي جوړ شو. او خپله نكاح ني د خپل اكا لور سره اوكړه حالانكه دا انجلى صغيره ده. او دده نه علاوه بل څوك ولي هم نشته. مثلاً دا او ونيل چه. ګواه اوسه. ما خپله نكاح فلانئ انجلي سره اوكړه. چي د فلانكي د خوى لور ده، نو زموږ په نيز جائز ده. او امام شافعي رحمه الله هم دجواز قائل دي. خو امام زفر رحمه الله دي ته ناجائز وائي.

وَإِنْ أَذِنَتِ المَرْأَةُ لِلرَّجُلِ أَنْ يُزَوِّجَهَا مِنْ نَفْسِهِ فَعَقَدَ بِحَضْرَةِ شَاهِدَيْنِ جَازَ هر كله چي اجازت وركړو يوې ښځي يو سړي ته چي دا خانته په نكاح كړي نو دده د دوؤ ګوهانو په حضور نكاح اوكړو نو جائز دي

تشريح - دوهم صورت داديٖ چه يوې ښځي يو سړي وكيل جوړ كړو چه زما نكاح د خپل خان سره اوكړه وكيل د دوى (دوه) ګواهانو په موجودګئ كي عقد د نكاح اوكړو نو دا صورت زموږ په نيز جائز دي

وَقَالَ زُفَرُ وَالشَّافِعِيُّ رحمهما الله لَا يَجُوزُ. لَهُمَا أَنَّ الوَاحِدَ لَا يُتَصَوَّرُ أَنْ يَكُونَ مُمَلِّكًا وَمُتَمَلِّكًا كَمَا فِي البَيْعِ او زفر او شافعي فرمائي چي جائز نه دي د دوى دليل دا دي چي د يو سړي مملك او متملك كيدل غير متصور دي لكه چي په بيع كي دي إِلَّا أَنَّ الشَّافِعِيَّ رحمه الله يَقُولُ فِي الوَلِيِّ ضَرُورَةٌ، لِأَنَّهُ لَا يَتَوَلَّاهُ سِوَاهُ، وَلَا ضَرُورَةَ فِي حَقِّ الوَكِيلِ مګر دا چي امام شافعي رحمه الله فرمائي چي په ولي كي اړتيا دي څكه چي د ده نه سيوائ بل څوك ولي نشته او په وكيل كي هيڅ اړتيا نشته

تشريح:- د امام زفر او امام شافعي رحمهما الله په نيز ناجائز دي. د امام زفر او امام شافعي رحمهما الله دليل د دي چه يو كس د يو څيز په يوه زمانه كي مملك او متملك نشي جوړيدلي يعني مالك جوړونكي او ملك حاصلونكي وي. داسي نشي كيدلي. لكه څنګه چي په بيع كي نشي كيدلي او دلته كي هم دغه خرابي ده. څكه چي د اكا زوي د خپل اړخه مالك جوړيدونكي دي. اود انجلى د اړخه ولي جوړيږي نو مالك جوړونكي دي نو مملك او متملك دواړه شو. اودا ناجائز دي. څكه دا عقد هم ناجائز دي. دغه په دويمه مسئله كي سړي چونكه نكاح دي. نو مالك جوړونكي دي. او چونكه د ښځي د اړخه وكيل دي څكه مالك جوړونكي هم شو خو امام شافعي رحمه الله فرمائي. چه په ولي كي چونكه اړتيا دي. څكه چي دده نه علاوه در هم ولي نشته په دي وجه رومبي صورت جائز او ګرځولي شو او په وكيل كي څه اړتيا نشته څكه چي دده نه علاوه بل څوك وكيل جوړيدلي شي. په دي وجه دا صورت ناجائز دي.

وَلَنَا أَنَّ الوَكِيلَ فِي النِّكَاحِ سَفِيرٌ وَمُعَبِّرٌ وَالتَّمَانُعُ فِي الحُقُوقِ دُونَ التَّعْبِيرِ موږ دليل دا دي چي په نكاح كي واكدار

محض معبر او سفیر وی او صفات په حقوقو کي دي نه چي په تعبیر کي وَلَا تَرْجِعُ الْحُقُوقُ اِلَيْهِ، بِخِلَافِ الْبَيْعِ لِاَنَّهُ مُبَاشِرٌ حَتّٰى رَجَعَتِ الْحُقُوقُ اِلَيْهِ او نه راجع کيږي حقوق په نكاح کښې واكدار ارخ ته په خلاف دَ بيع به څكه چي واكدار عاقد دي تر دي چي دَ بيع حقوق واكدار ارخ ته راجع كيږي وَاِذَا تَوَلّٰى طَرَفَيْهِ فَقَوْلُهُ زَوَّجْتُ يَتَضَمَّنُ الشَّطْرَيْنِ فَلَا يَحْتَاجُ اِلَى الْقَبُوْلِ او هر كله چي دَنكاح دَ دواړو طرفونو ولی دي نو دَ دهٔ قول زَوَّجْتُ به دواړو جزونو لره متضمن وی او دَ قبول محتاج به نه وی .

تشريح:-زموږ دليل دادي چه په نكاح كي وكيل صرف تعبيركونكي او سفير وی .ذمه دار نه وی او منافات په حقوقو كي وی په تعبير كي نه وی .په حقوقو كي منافات دادي چه يوكس مطالب او مطالَب دواړه وی مملك اومتملك دواړه وی .مخاصِم اومخاصَم دواړه وی .خو په تعبير كي منافات نشته.چه د ښځي دارخه د مالك جوړولي والا الفاظ وائي .اود خپل ارخه د مالك جوړولو والا الفاظ وائي .ددي په خلاف بيع ده څكه چي په بيع كي وكيل عاقد وی .څكه چي د بيع حقوق وكيل ارخ ته واپس كيږي .د موكل ارخ ته نه واپس كيږي .او هركله چي دا ثابته شوه.چه يوكس د طرفينو متولي جوړيدلي شي نود سړی [زوجت] قول به،ايجاب اوقبول دواړوته كډ وی .د قبول لپاره به د خانله كلام اړتيا نه وی .څكه چي هركله يو كس د دوي [دوه] كسانو قائم مقام كيدلي شي .نو دده عبارت به هم د دوي [دوه] عبارتونو قائم مقام وی .

د مولا د اجازت نه بغير د غلام او وينځي نكاح

قَالَ وَتَزْوِيْجُ الْعَبْدِ وَالْاَمَةِ بِغَيْرِ اِذْنِ مَوْلَاهُمَا مَوْقُوْفٌ فَاِنْ اَذِنَ الْمَوْلٰى جَازَ وَاِنْ رَدَّهُ بَطَلَ دَ غلام او وينځي نكاح كول بغير د اذن د مولي نه موقوف دي كه اقاور ته اجازت ور كړو نو جائز دي او ردئ كړو نو باطل به شي وَكَذٰلِكَ لَوْ زَوَّجَ رَجُلٌ اِمْرَاَةً بِغَيْرِ رِضَاهَا اَوْ رَجُلًا بِغَيْرِ رِضَاهُ وَهٰذَا عِنْدَنَا دارنګ كه چا (فضولی) دَ يوي ښځي نكاح بغير دَ هغي د رضانه او كړو يا دَ يو سړي بغير دَ هغه دَ رضا نه او دا زموږ په نيز ده فَاِنَّ كُلَّ عَقْدٍ صَدَرَ مِنَ الْفُضُوْلِيِّ وَلَهُ مُجِيْزٌ اِنْعَقَدَ مَوْقُوْفًا عَلَى الْاِجَازَةِ څكه هر هغه عقد چي دَ فضولی نه صادر شو، او دَ دهٔ دَ پاره څوك مجيز وه نو موقوف به ترلي شي په اجازت باندي

حل اللغة:① الفضولی اجنبی سړي چي متولی نه وی ② يتراخی: روستو كيږي]

تشريح:-مسئله داده چه د غلام او وينځي د مولا د اجازت نه بغير نكاح كول به موقوف وی .كه مولا اجازت وركړو نو نافذ به وی او كه اجازت ني ورنكړو.نو باطل به وی . دوهم صورت دادي.چه يوسړی د بل كس نكاح بغير دده د اجازته اوكړه ياد يوي ښځي نكاح ني بغير ددي د اجازته اوكړه. نو زموږ په نيز جائز ده اود نكاح نفاذ به په اجازت باندي موقوف وی زموږ په نيز ضابطه داده.چه هرهغه عقد چي د فضولی نه صادرشي او په مجلس كي څوك د ايجاب قبلولو والا موجود وی .كه دا قبلونكي دوهم فضولی وي .اوكه وكيل يا اصيل وی .نودا نكح به په اجازت باندي مرقوف منعقد وی .

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللّٰهُ: تَصَرُّفَاتُ الْفُضُوْلِيِّ كُلُّهَا بَاطِلَةٌ لِاَنَّ الْعَقْدَ وُضِعَ لِحُكْمِهِ او امام شافعی رحمه الله فرمائی چی دَ فضولی واړه تصرفات باطل دی څكه چي عقد وضع شوي دي دَ حكم دَ عقد د پاره وَالْفُضُوْلِيُّ لَا يَقْدِرُ عَلٰى اِثْبَاتِ الْحُكْمِ فَيَلْغُوْ او فضولی په اثبات دَ حكم قادر نه دي په دي وجه به لغوه وی

تشريح:- د امام شافعی رحمه الله مذهب دادي.چه د فضولی واړه تصرفات باطل دی .د امام شافعی رحمه الله دليل دا دي.چه عقد ،د عقد حكم ثابتولو لپاره وضع شوي دي او فضولی د حكم په اثبات باندي قادر نه وی .نو دده كلام به لغو وی

وَلَنَا اَنَّ رُكْنَ التَّصَرُّفِ صَدَرَ مِنْ اَهْلِهِ مُضَافًا اِلٰى مَحَلِّهِ وَلَا ضَرَرَ فِي انْعِقَادِهِ فَيَنْعَقِدُ مَوْقُوْفًا زموږ دليل دا دي چي ركن د تصرف دَ اهل تصرف نه صادر شوي دي مضاف شوي خپل محل ارخ ته او دَ دي په ترلي كيدو كي څهٔ

نقصان هم نشته په دي وجه به موقوف ترلي وی حَتّٰى اِذَا رَاَى الْمَصْلَحَةَ فِيْهِ يُنَفِّذُهُ وَقَدْ يَتَرَاخٰى حُكْمُ الْعَقْدِ عَنِ الْعَقْدِ تر دي چي كه مصلحت پكي اوويني نو نافذ د كړی او حكم دَ عقد كله دَ عقد نه مؤخر هم وی .

تشريح:- زموږ دليل دادي.چه ركن د تصرف،يعني ايجاب اوقبول دده د اهل نه صادر شوي دي.يعني دعاقل بالغ نه، اومنسوب دي محل د عقد ارخ ته.يعني داسي ښځي ارخ ته منسوب دي.چه دا دمحرماتو څخي نه ده او ددي عقد په معقد كولوكي څه نقصان هم نشته.څكه چي دا عقد به موقوفاً منعقد وی كه مناسب اوګڼړی .نو نافذ به ني كړی .ګني رد به ني كړی د امام شافعی رحمه الله دليل چي فضولی دحكم په اثبات باندي قادر نه وی ددي خواب دادي چه دلته كي حكم معدوم نه دي بلكه د اجازته پوري مؤخر شوي دي اوحكم د عقد ،عقد نه مؤخر كيدلي شي لكه څنګه چي په بيع، بشرط الخيار، كي كيږي څكه چي ددي بيع لزوم او نفاذ د خيار د سقوطه پوري مؤخر شو والله اعلم بالصواب

د دواړه ارخه د يوكس فضولي كيدل

وَمَنْ قَالَ اشْهَدُوْا اَنِّيْ قَدْ تَزَوَّجْتُ فُلَانَةَ فَبَلَغَهَا فَاَجَازَتْ فَهُوَ بَاطِلٌ او چا چي او وي حلګو ګواه شی م دَ فلانی ښځي سره نكاح او كړو بيا هغي ته خبر ار رسيدو نو هغي نكاح جائز كړو نو دغه باطل دي وَاِنْ قَالَ اٰخَرُ اشْهَدُوْا اَنِّيْ قَدْ زَوَّجْتُهَا مِنْهُ فَبَلَغَهَا الْخَبَرُ فَاَجَازَتْ جَازَ وكه (په دي مجلس كي) بل چا اووي حلګو ګواه شی م هغه ښځه فلاني ته په نكاح وركړله. بيا هغي ته خبر اورسيدو او هغي نكاح جائز كړو نو جائز دي وَكَذٰلِكَ اِنْ كَانَتِ الْمَرْاَةُ هِيَ الَّتِيْ قَالَتْ جَمِيْعَ ذٰلِكَ وَهٰذَا عِنْدَ اَبِيْ حَنِيْفَةَ وَمُحَمَّدٍ رحمهما الله او دغه دول ده كه دا هر څهٔ ښځي وئيلي وی او دا دَ طرفينو رحمهما الله په نزد دهٔ وَقَالَ اَبُوْ يُوْسُفَ رحمه الله: اِذَا زَوَّجَتْ نَفْسَهَا غَائِبًا فَبَلَغَهُ فَاَذِنَ جَازَ امام ابويوسف رحمه الله فرمائی چي هركله ښځي خپل نكاح دَ غائب سړي سره وكړو بياهغه ته خبر اورسيدو او هغه دا نكاح جائز كړو نو جائز دي.

تشريح:-صورت د مسئلي دادي.چه يوكس دوي [دوه] سړی ګواهان جوړكړل او وي ونيل چه،م د فلاني ښځي سره نكاح اوكړه.خو په دي مجلس كي د ښځي د ارخه هيڅ چا قبول نكړه ددي نه روسته ښځي ته ددي نكاح خبر اورسيدلو.ښځي اجازت وركړو.نود طرفينو رحمهما الله په نيز دا نكح باطل ده اود ابويوسف رحمه الله په نيزجائز ده.اوكه د ايجاب هم په دي مجلس كي دوهم كس اوونيل چه،ته ګواه اوسه ما هغه ښځه ددي سړي په نكاح كي وركړه، يا ني داسي اوونيل.چه،ما دهغه ښځي د ارخه قبول كړه،بيا دغه سخي ته د نكاح اطلاع ملاوشوه.اودا نكح ني جائز اوګرخوله.نودا نكاح به جائز وی .

[1] په دي دواړو مسئلوكي توپير دادي چه په ړومبئ مسئله كي مجير نشته نو نكاح به باطل وی او موقوف به نه وی .او په دويمه مسئله كي محيزموجود دي.نو نكاح به موقوف وی .څكه چي د فضولی نكاح د موقوفاً منعقد كيدلو شرط دادي.چه د عقد په مجلس كي مجيز موجود وی اودا حكم هغه وخت دي چه كله دا واړه كلام ښځي كړي وی .يعني ښځي وئيلي وی چه، ته ګواه اوسه چه ،ما خپل خان د فلاني په نكاح كي وركړو.چه د فلاني د خوی زوي دي،نو كه په مجلس كي د سړي د ارخه چا قبول نكړو.اوسړی ته خبر اورسيدلو.او هغه اجازت وركړو.نود طرفينو رحمهما الله په نيز باطل، اود ابويوسف رحمه الله په نيز جائز ده اوكه يوكس د ايجاب په مجلس كي دغائب سړی د ارخه قبول كړه بيا په خبر ملاويدلو باندي سړی اجازت وركړو.نو نكاح به جائز وی .

وَحَاصِلُ الْخِلَافِ اَنَّ الْوَاحِدَ لَا يَصْلُحُ فُضُوْلِيًّا مِنَ الْجَانِبَيْنِ و حاصل دَ دي دا دي چي يوسړي دَ جانبينو نه دَ فضولی جوړيدو اَوْ فُضُوْلِيًّا مِنْ جَانِبٍ وَاَصِيْلًا مِنْ جَانِبٍ عِنْدَهُمَا خِلَافًا لَهُ يا دَ يو جانب نه دَ فضولی جوړيدو او دَ بل

[1] القول الراجح هو قول الطرفين رحمهما الله كذا فی فتح القدير(۲۰۰۱۳) والدرالمختار(۳۵٤۱۲) والهندية (۲۹۹۱۱) والبحرالرائق

حسب به د صیل جوړیدو صلاحیت نه لري د طرفینو رحمهما الله په نزد خلاف د امام ابویوسف رحمه الله

تشریح - حاصل د کلام دادي چه یوکس د یواړخه اصیل اود بل اړخه فضولي ،یا د دواړه اړخه فضولي ،یا د یو اړخه فضولي او د بل اړخه ولي ،یا د یو اړخه فضولي اود بل اړخه د وکیل جوړیدلو صلاحیت لرلي شي ،که نشي نو بیا د ابویوسف رحمه الله په نیز صلاحیت لرلي شي ددوی په نیز به نکاح منعقد وی خو په اجازت باندي به موقوف وی اود طرفینو رحمهما الله په نیز صلاحیت نشي لرلي نو نکاح به نه منعقد کیږی ،موږ د علماؤ په دي باندي اتفاق دي چه یوکس د یو اړخه وکیل اود دوهم اړخه اصیل ،یا د یواړخه ولي اود بل اړخه اصیل ،یا د یواړخه ولي اود بل اړخه وکیل ،یا د دواړه طرفو وکیل جوړیدلي شي .او پاتي شوه داچه د یوسړي د دواړه طرفو اصیل جوړیدل ،نودا امر محال (ناممکن) دي

د دوي [دوه] فضولیانو یا د یوفضولي اود یواصیل د نکاح حکم

ولو جرى العقد بين الفضوليين أو بين الفضولي والأصيل جاز بالإجماع او که جاری شو عقد په مینځ د دوو فضولیانو کي یا په مینځ د یو فضولي او یواصیل کي نو جائز دي په اجماع سره. هو يقول لو كان مأمورا من الجانبين ينفذ امام ابویوسف رحمه الله فرمائی چي که دا سړي د جانبینو نه مامور وي نو نافذ به وه فإذا كان فضوليا يتوقف نو هرکله چي دغه فضولي دي نو موقوف به وي

تشریح - په دي قبیل کي بیان شوي وو چه د طرفینو رحمهما الله په نیز یوکس د دواړه طرفو نه وکیل نشي جوړیدلي البته د ابویوسف رحمه الله په نیز یوکس د دواړه طرفونه د فضولي جوړیدلو صلاحیت لرلي شي هلته کي بیان شوي وو چه عقد د نکاح که د دوي [دوه] فضولیانو ،یا د یوفضولي اود یو اصیل په مینځ کي جاري شوي وي نو بالاتفاق جائز ده په تیره شوي مسئله کي د امام ابویوسف رحمه الله دلیل دادي که داکس د دواړه اړخه وکیل وي نو نکاح به نافذ وه .خو که فضولي دي نو نکاح به موقوف وی .نو یوکس د دواړه اړخه فضولي جوړیدلي شي

وصار كالخلع والطلاق والإعتاق على مال او دا دخلع او طلاقو او اعتاق بالمال پشان شوه

تشریح - ودا د خلع طلاق او عتاق پشان شو مثلا خاوند اوونیل چه ،ما دخپلي ښځي سره په زر روپئ باندي خلع اوکړه .او ښځه موجود نه ده بیا ښځي ته خبر اورسیدلو اودي قبول کړو .نودا بالاتفاق جائز ده .نو لکه څنګه چي دلته کي په یوه صیغه سره عقد خلع درست شوه دغه ډول د فضولي واحد په کلام سره هم عقد درست کیدل پکار دی دغه ډول که خاوند اوونیل چه ،ما په دومره مقدار باندي طلاق ورکړو، یا مولا اوونیل چه ،ما په دومره مقدار بندي ازاد کړو .بیا ښځي او غلام ته خبر اورسیدلو .او په کوم مجلس کي چي خبر ملاؤشو په هغي کي ئې قبول کړو نو په اتفاق سره جائز دی .نو دغه ډول په عقدنکاح کي هم کیدل پکار دي چه په اجازت باندي موقوف پاتي شي .حاصل داچه فضولي ،من الجانبین، ئې په خلع طلاق او اعتاق باندي قیاس کړي دي .او جامع په دوی کي د هر یوکس ایجاب اوقبول دي

وهذا لأن الموجود شطر العقد لأنه شطر حالة الحضرة فكذا عند الغيبة د طرفینو رحمهما الله دلیل دا دي چي موجود جزء د عقد دي څکه چي دغه د موجودګی په حالت کي جزء دي نو داسي به وی په عدم موجودګی کي وشطر العقد لا يتوقف على ما وراء المجلس كما في البيع او جزء د عقد په ماوراء د مجلس پوري موقوف نه وی لکه په بیع کښي

تشریح - د طرفینو رحمهما الله دلیل د دي چه عقدنکاح په ایجاب اوقبول باندي تمامیږی .اود متن په مسئله کي د دي سړي قول چه ،ګواه اوسه ما فلاني ښځي سره نکاح کړي ده،دا قول د عقد یوجزء (یعني ایجاب) دي .او وجه داده که زوجین په خپله موجود وو نو بیا به هم داکلام د عقدنکاح یوجزء (یعني ایجاب) وو .او جزء د عقد د

(۳) ۲۴۵، بعلامه من العول دراجع (۱ / ۲۶۹).

مجلس په ماوراء (علاوه) باندي موقوف نه وی .لکه څنګه چي په عقدبیع کي که یوکس اوونیل چه ،ما د فلاني په لاس خپل غلام خرڅ کړو ،اود مشتری د اړخه چا قبل نکړو نودا عقدبیع به باطل وی څکه چي په مجلس کي صرف د عقدبیع یوجزء یعنی ایجاب موجود شو او جزء دعقد په ماوراء د مجلس باندي موقوف نه وی دغه ډول په نکاح کي به هم جزء د عقد په ماوراء د مجلس باندي موقوف نه وی

بخلاف المأمور من الجانبين لأنه ينتقل كلامه إلى العاقدين په خلاف د مامور من جانبین نه څکه چي د ده کلام به منتقل وی عاقدینو اړخ ته وما جرى بين الفضوليين عقد تام وكذا الخلع وأخواته اوکوم چي د دوو فضولیانو په مینځ کي جاري شو دغه عقد تام دي او داسي خلع ده او د دي دواړه نظیرو نه دی لأنه تصرف يمين من جانبه حتى يلزم فيتم به څکه چي دا تصرف د یمین دي د سړی د اړخ نه تر دي چي لازم به وی او د حلف سره به پوره شي.

تشریح - په خلاف د ،مامور من الجانبین ،څکه کوم وکیل چي د جانبین د اړخه مامور وی دده کلام منتقل کیږی عاقدینو اړخ ته .نو ګویا د یواړخه ایجاب شو اود بل اړخه قبول شو سود وکیل کلام داسي شو لکه د دوي [دوه] کسانو کلام .او هرکله چي د دواړه عاقد نو کلام یعني ایجاب او قبول موجود شو .نو عقد تام شو .ددي په خلاف عقدبیع ده .چه په دي کي یوکس د جانبین د اړخه وکیل نشي جوړیدلي .ددي تفصیل په ماقبل کي تیر شوي دي .او هغه عقد کوم چي د فضولیانو په مینځ کي اوشی .دا عقدتام دي .څکه چي ایجاب او قبول دواړه موجودیږي . دغه ډول خلع، طلاق علی مال، او اعتاق علی مال هم عقد تام دی .حاصل داچه هرکله زوج اوونیل چه ،ماخپلي فلانئ ښځي سره په زرو روپو خلع اوکړه ،او ښځه موجود نه وی .نودا خلع به صحیح وی .خو په دي وجه نه چي خاوند د خپل اړخه اصیل اود ښځي د اړخه فضولي دي بلکه په دي وجه چي خلع د خاوند د اړخه یمین وی .څکه چي اوس که دي د ښځي د قبولو نه وړاندي رجوع کول اوغواړی .نو رجوع نشي کولي او یمین د حالف (قسم کونکی) سره مکمل کیږی نو خاوند د ښځي د اړخه د فضولي جوړولو هیڅ اړتیا نشته. لندیز داچه په خلع، طلاق، او په اعتاق کي ایجاب اوقبول عقد نه دي .بلکه شرط دي .چه دا د خاوند اود مولا په قول باندي پوره کیږی .نو عقد د نکاح به په دي دریو باندي قیاس کول ،قیاس مع الفارق وی .اودا صحیح نه دي .البته خلع د ښځي د اړخه معاوضه وی نو که ښځي اوونیل چه ،ماخپله خلع د فلاني سړي سره د زر روپو په بدله کي اوکړه ،او خاوند غائب وی .بیا ده ته خبر اورسیدلو اودا ئې جائز اوګرځوله .نو صحیح به نه وی .څکه چي خلع د ښځي د اړخه معاوضه وی .نود مجلس په ماوراء باندي به موقوف نه وی .هم دا تقریر به په ،طلاق علی مال. او په ،اعتاق علی مال. کي کولي شی .والله اعلم بالصواب

د یو وکیل په یوعقدکي د دوي [دوه] ښځو د نکاح حکم

ومن أمر رجلا أن يزوجه امرأة فزوجه اثنتين في عقدة لم تلزمه واحدة منهما یو سړي چا ته حکم او کړو چي د ده نکاح او کړی د چا ښځي سره نو هغه په عقد د دوو سره ورته نکاح اوکړو نو په دغو کي به ورته یوه هم لازمه نه وی لأنه لا وجه إلى تنفيذهما للمخالفة څکه چي د دواړو د نکاح نافذ کاوه هیڅ وجه نشته د مخالفت په وجه سره ولا إلى التنفيذ في إحداهما غير عين للجهالة او نه څه وجه شته په دغو کي د یوې غیر معینې د نکاح نافذ کولو د جهالت په وجه سره ولا إلى التعيين لعدم الأولوية فتعين التفريق اونه څه وجه شته د متعین کاوه د عدم اولویت په وجه سره نو تفریق متعین شو.

حل اللغة: ① التنفيذ نافذ کول ② تعیین معین کول ،مقرر کول ③ التفریق جدا کول]

تشریح .- صورت د مسئلي دادي .چه یوکس څوك وکیل جوړ کړو .چه زما د یوې ښځي سره نکاح اوکړه وکیل په عقدواحد کي دوي [دوه] ښځو سره نکاح اوکړه .په دي دواړو کي به د هیڅ یوې نکاح لازم نه وی .څکه چي

دري صورتونه دي (۱) يو دا چي په دواړوكي عقد د نكاح نافذ كړي شي ② دوهم داچه په يوې غير معين كي نافذ كړي شي ③ دريم د چه يو معين كي نافذ كړي شي خودا دري واړه صورتونه ممكن نه دي رومبی حوځكه ممكن نه دي چه د دوړو په نكاح نافذ كاوه كي د موكل مخالفت دي دوهم په دې وجه ممكن نه دي چه په غيرمعين كي د نافذ كاوه په صورت كي جهالت دي او په مجهوله كي به نكاح معلق وي په شرط د بيان بندي اوملك د نكاح معلق كول جائز نه دي دريم ځكه ممكن نه دي چه ديو په متعين كولوكي ترجيح بلامرجح، لازميږی هركله چي دري واړه صورتونه ممكن نه دی نو تفريق به متعين وي.

د بل كس وينځې سره د وكيل نكاح كول

ومن أمرة أمير بأن يزوجه امرأة فزوجه أمة لغيره جاز عند أبي حنيفة رحمه الله او چا ته چي حكم اوكړو امير چي د ده نكاح اوكړي د يوې ښځې سره نو ده د بل چا د وينځې سره ورته نكاح اوكړو نو جائز دي د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز، رجوعا إلى إطلاق اللفظ وعدم التهمة رجوع كول اطلاق د لفظ او د تهمت نه كيدو په وجه سره

تشريح - حكم څوك وكيل جوړكړو چه د يوې ښځې سره زما نكاح اوكړه.ده دخپل نه علاوه د بل چا وينځې سره دده نكاح اوكړه.د امام صاحب رحمه الله په نيز دا نكاح جائزده دا به نشي رد كولې دليل دادي چه په توكيل بالنكاح كي لفظ د امراة مطلق دي چه آزاد او وينځې دواړو ته ګډ دي او څه تهمت هم نشته ځكه چي وينځه د وكيل نه ده.نو وكيل به متهم هم نه وي

وقال أبو يوسف ومحمد رحمهما الله لا يجوز إلا أن يزوجه كفوا (۱) او صاحبين رحمهما الله فرمائي چي جائز نه دی . مګر دا چي نكاح او كړي د ده په كفو كي، لأن المطلق ينصرف إلى المتعارف وهو التزوج بالأكفاء ځكه چي مطلق متعارف ارخ ته منصرف كيږي او دغه د كفو سره نكاح كول دی

تشريح - صاحبين رحمهما الله فرمائي چه جائز نه ده حوكه په كفو كي ئي نكاح كړې وی (نو جائز به وی)دليل دادې چه توكيل مطلق دې او مطلق واپس كيږی متعرف ارخ ته او متعارف په كفوكي نكاح كول دي په غير كفوكي نه دی.

قلنا العرف مشترك أو هو عرف عملي فلا يصلح مقيدا امور وايو يو عرف مشترك دې او كه دغه عملي دې نو صلاحيت نه لري د مقيد جوړيدو وذكر في الوكالة أن اعتبار الكفاءة في هذا استحسان عندهما او په كتاب الوكالة كي ئې ذكر كړې دې چي په دې كي د كفاءت اعتبار مبنى براستحسان دې د صاحبينو رحمهما الله په نزد لأن كل أحد لا يعجز عن التزوج بمطلق الزوج فكانت الاستعانة في التزوج بالكفء، والله أعلم ځكه چي د مطلق ښځې سره د نكاح كاوه نه هيڅوك هم عاجز نه دې نو د كفو سره په نكاح كاوه كي به كومك طلب كول وی والله اعلم.

تشريح- زموږ د ارخه خواب دا دې چه عرف مشترك دې.يعنى اشراف چي څكه په ازادو ښځو كي نكاح كوی .دغه ډول د وينځو سره هم كوی .اوكه اومنلي شي چه صرف آزادو ښځو سره نكاح كول عُرف دي.نودا عرف عملي دې.يعنې د خلګو معمول دادې چه د آزادو ښځوسره نكاح كوی .او اطلاق د لفظ.عرف لفظي دې.نود عرف لفظي لپاره به عرف عملي مقيد او مخصوص كولې نشي .ځكه چي تقييد د اطلاق مقابل دې.اود تقابل لپاره اتحاد د محل شرط وی .او اتحاد د محل موجود شوې نه دې.ځكه چي عرف لفظي او په عرف عملي كي هيڅ اتحاد نشته.

(۱) امام محمد رحمه الله په مبسوط كي په كتاب الوكالت كي ذكر كړی دی چه دصاحبينو رحمهما الله په نيز په دې صورت كي د كفاءت اعتبار كول استحساناً دی او وجه د استحسان دادہ.چه د مطلق ښځې سره نكاح باندې

(۱) القول الراجح هو قول الصاحبين رحمهما الله كذا في فتح القدير(۲۰۳/۳) وردالمحتار(۳۵۲/۲) والبحر الرائق (۲٤۷/۳) نقلاً عن القول الراجح (۲۷۰/۱)

هرسړې قدرت لری که حاكم وی او كه غير حاكم وی نو معلومه شوه چه حكم په كفوكي په نكاح باندې كومك طلب كړې دې او هركله چې داسې ده نو په غيركفوكي نكاح كول.د توكيل خلاف دی په دې وجه به درست نه وی

باب المهر

(دا باب د مهر په بيان كښې دې)

د مهر شرعي حيثيت

ويصح النكاح وإن لم يسم فيه مهرا صحيح ده نكاح اګر چې په دې كي د مهر ذكر نه وی لأن النكاح عقد انضمام وازدواج لغة فيتم بالزوجين ځكه چي نكاح عقد د انضمام او ازدواج دي په لغت كي نو په زوجينو تميږی ثم المهر واجب شرعا إبانة لشرف المحل فلا يحتاج إلى ذكره لصحة النكاح بيا مهر واجب دي شرعاً د محل د شرافت ظاهرولو د پاره په دې وجه ئې ذكر ته حاجت نشته د صحت د نكاح د پاره وكذا إذا تزوجها بشرط أن لا مهر لها بيناه او داسې ده كه نكاح ئې اوكړه د ښځې سره په دې شرط چې مهر به ورته نه وی لكه چې مونږ بيان كړو وفيه خلاف مالك رحمه الله او په دې كي خلاف دې د امام مالك رحمه الله

حل اللغة: ① انضمام. ضم كول،يوځائې كول ② ابانة. ښكاره كول ③ شرف عزت ④ الازدواج واده كول]

تشريح-صاحب د قدوری رحمه الله فرمائي چه نكاح صحيح كيږی اګرچه په دې كي مهر ذكر نه وی دليل دادې چه نكاح عقد انضمام او عقد ازدواج ته وائي .اودا معنى زوجين سره پوره كيږی نود نكاح د صحت لپاره دمهر ذكر كول ضروری نه دی . دوهم دليل دادې چه په قرآن كي دی ((فانكحوا ما طاب لكم من النساء)) .....الخ اوس كه موږ دمهر ذكر كاوه شرط اولګولو.نو په نص باندې به زياتوالې لازم شي .اودا صحيح نه دې.خو سوال دادې.چه هركله مهر شرعاً واجب دې.نو بغير د مهرنه به نكاح څنګه درست وی ؟ خواب دادې.چه وجوب دمهر د نكح د صحت دپار شرط نه دې بلكه مهر واجب شوې دې د محل د شرافت، يعنى عظمت اوشرافت ښكاره كاوه دپاره نود نكاح د صحت لپاره د مهر ذكركولوكي هيڅ اړتيا نشته كه څوك اشكال اوكړی .چه په دې كي څه دليل دې.چه د نكاح د صحت لپاره د مهرذكر كاوه څه اړتيا نشته؟ خواب:قرآن په دې باندې شاهد دې.فرمائيلی شوی دی . ((لا جناح عليكم إن طلقتم النساء ما لم تمسوهن أو تفرضوا لهن فريضة ومتعوهن على الموسع قدره وعلى المقتر قدره)) ،هيڅ ګناه نشته په تاسو،كه طلاق وركړئ تاسو ښځو ته.دغه وخت چي لاس هم نه وی لګولې،او مهر هم به وی مقرر كړې،او دوی ته خرچه وركوئ په مالداره باندې دده د وس مطابق،او په غريب باندې دده د وس مطابق)په دې آيت كي بغيرد تسميه(مهرمقرر كولو)نه د صحت طلاق حكم لګولې شوې دې.او طلاق كيږی په صحيح نكاح كي .نو معلومه شوه چه د مهرذكر په پريخودل،د نكاح د صحت د پاره مانع نه دې.فرمائي چي دغه ډول به نكاح هغه وخت هم درست وی چه كله د مهرنه كيدلوشرط اولګولې شی هم ددې نيز شوی دليل په وجه خود امام مالك رحمه الله اختلاف دې دی فرمائي .چه د مهرد نفي په شرط سره نكاح درست نه وی او دليل دا پيش كوی چه نكاح عقد معاوضه ده.نو څنګه چي په بيع كښې كه د ثمن نه كيدلو شرط اولګوی .نو بيع به باطل وی .دغه ډول د عدم مهرشرط سره به نكاح هم درست نه وی .ليكن موږ خواب وركوو چه په دې باندې د ټولو اجماع ده كه د مهر ذكر ترك كړې شي .او صراحتاً نفي اونكړې شي نو نكاح به درست وی نو دغه ډول كه د مهر نفي اوكړې شي بيا به هم صحيح وی ځكه چې په ترك ذكر او په نفي ذكر سره حكم نه مختلف كيږی مثلاً په بيع كي د ثمن نفي اوكړې شي .يا د ثمن ذكر ترك كړې شي په دواړه صورتونوكي به عقد بيع باطل وی

وأقل المهر عشرة دراهم او د مهر كم مقدار لس درهمه دی . وقال الشافعي رحمه الله ما يجوز أن يكون ثمنا في البيع يجوز

ان یکون مهرا لهاامام شافعی رحمه الله فرمائی چې کوم د ثمن صلاحیت لری په بیع کي هغه مهر کیداې شي د ښځي لانها حقها فیکون التقدیر الیها ځکه چې مهر د ښځي حق دي نو د دې اندازه کول به هم د دې حق وی

تشریح - مصنف د هدایه رحمه الله چې د نکاح د اراکنو اوشرائطو بیانولو نه فارغ شو نو اوس د نکاح حکم بیانول غواړي .او حکم د نکاح وجوب د مهر دي.بعض وائی .چه مهر مال دې او بعض وائی چه مهر، صدق، دې او صداق نوم دي. دهغه مال کوم چې په عقدنکاح کي ذکر کړې شی .

کاکی رحمه الله فرمائی چه د مهر اووه نومونه دی ① صداق ②نحلة په قرآن کي دواړه نومونه ذکر دی . ((وآتوا النساء صدقاتهن نحلة)) ③ اجر،داهم په قرآن کي ذکر دي ((فآتوهن أجورهن فريضة)) ④ فریضه،دا نوم هم په کلام پاك کي موجود دي ((وقد فرضتم لهن فريضة)) ⑤ مهر ،ددې نوم ذکر په حدیث کي دي [فان لمسها فلها المهر بما استحل]⑥ علیقه، نبی کریم ﷺ فرمائی .[أدوا العلائق قيل يارسول الله ﷺ ما العلائق قال ماترضى الاهلون] په حدیث کي د علیق نه مراد مهر دې ⑦ العقر،نبی کریم ﷺ اوفرمائيل [عقر نسائها] دلته کي د عقر نه مراد مهر دې.په دې اووه نومونوکي څلور په قرآن کي او درې په احادیثوکي ذکر دی .

د مهرکم ازکم مقدار۞د مهر لپاره د زیات مقدار هیڅ حد نشته البته د مهر په اقل مقدار کي اختلاف دې د احنافو رحمهم الله په نیز لس درهمه دی .امام مالك رحمه الله فرمائی چه د مهر اقل مقدار، ربع دینار یا درې درهمه، دی ابن شبرمه رحمه الله فرمائی چه کم ازکم پنځه درهمه دی او ابراهیم نخعی رحمه الله فرمائی چه د مهر اقل مقدار څلویښت درهمه دی اود سعید ابن جبیر رحمه الله په نیز لږترلږه پنځوس درهمه ضروری دی . حضرت امام شافعی رحمه الله فرمائی چه کوم شی په عقد بیع کي ثمن جوړیدلې شی .هغه په عقد نکاح کي مهر هم جوړیدلې شی د امام شافعی رحمه الله دلیل دادې.چه مهر د ښځي حق دي.ځه په وصول کولو،او په ساقطولو کي ښځه اختیارمنده ده.معلومه شوه.چه مهر د ښځي حق دي.نو ددې مقدار مقرر کاوه حق به هم ښځي ته وی .

ولنا قوله عليه الصلاة والسلام ولا مهر أقل من عشرة(۱) او زموږ دلیل د نبی علیه السلام ارشاد دې چې مهر نشته کم د لسو درهمو نه ولأنه حق الشرع وجوبا إظهارا لشرف المحل او ځکه چې مهر د وجوب په حیثیت حق د شریعت دې د محل د شرافت ظاهرولو د پاره فيتقدر بما له خطر وهو العشرة استدلالا بنصاب السرقة نو دا به په هغه مقدار سره مقرر وی د کوم چې څه عظمت وی او دغه لس درهمه دی قیاس په نصاب د سرقې باندې.

تشریح:- زموږ دلیل د نبی کریم ﷺ حدیث دې چه، د لسو درهمو نه کم مهر نشته دې، دوهم عقلی دلیل دادې چه مهر د بضع شرافت ښکاره کاوه لپاره د شریعت حق دې.نو دومره مقدار به مقررکولې شی .چه په هغې سره د محل شرافت،او شرافت د بضع ښکاره شی موږ اوکتل چه نصاب د ،سرقه،لس درهمه دی .نو ګویا د لسو درهمو په غلا کاوه باندې لاس کټ کولې شی .نو معلومه شوه.چه د انسان لپاره د یو اندام یعنی د لاس کم ازکم قیمت لس درهمه دی .نو هم په دې به قیاس کولې شی .اوبه نکاح کي به هم د ملك بضع قیمت کم ازکم لس درهمه مقرر کولې شی

په مهرکي د لس درهمو مقررولو حکم

ولو سمى أقل من عشرة فلها العشرة عندنا او که ذکر ئې کړو د لسو درهمو نه کم نو د ښځي د پاره به لس درهمه وی زموږ په نزد وقال زفر رحمه الله لها مهر المثل لأن تسمية ما لا يصلح مهرا كانعدامه ځکه چې تسمیة د هغې شی چې د مهر جوړیدو صلاحیت نه لری د عدم تسمیه په مثل دي او زفر رحمه الله فرمائی چې مهر مثل به وی

(۱) ... اخرجه من حدیث جابربن عبدالله رضي الله عنه

تشریح - مسئله داده.چه د نکاح د انعقاد په وخت د لسو درهمو نه کم مهر ذکر کړې شو نو به دې صورت کي زموږ په نیز د ښځي لپاره لس درهم وی اود امام زفر رحمه الله په نیز به مهرمثل واجب وی د امام زفر رحمه الله دلیل قیاس دي.حاصل د قیاس دادې چه داسې شی مهر جوړول،کوم چې د مهر جوړولو صلاحیت نه لری .هغه د عدم تسمیه پشان دي،اود عدم تسمیه په صورت کي مهر مثل واجب وی نو په دې صورت کي به هم مهرمثل واجب وی .

ولنا أن فساد هذه التسمية لحق الشرع وقد صار مقضيا بالعشرة او زموږ دلیل دا دې چې د تسمیه فساد د حق د شرع په وجه دې او دغه پوره شو په لسو سره فأما ما يرجع إلى حقها فقد رضيت بالعشرة لرضاها بما دونها پاتې شو هغه کوم چې د ښځي حق اړخ ته راجع دي نو دغه راضي شوه په لسو په وجه د راضي کیدو د دې د لسو نه په کمو سره

تشریح زموږ دلیل دادې چه د لسو درهمو نه د کم مهر ذکر کاوه فساد.د شریعت د حق په وجه دې اود شریعت حق پوره کیږی په لسو درهمو سره نو لس درهمه به پوره کولې شی د ریتو اړخ پښه اوس پاتې شوه دا خبره چې په لسو درهمو باندې ښځه هم راضي ده اوکه نه؟ نو موږ وايو چې هرکله دا کم پوهه دلسو نه په کمو باندې راضي وه.نو په لسو درهمو به په درجه اولی راضي وی .حاصل داچه په مهر کي د زوجه او شریعت دواړو حق دي.نو ددې دواړو رعایت به ضروری وی او په لسو درهموکي د دواړو رعایت ساتلې شی .ځکه چې د شریعت حق خو لس درهمه دي.او په زیاتی کي اګرچه د ښځي حق دي.خودې د لسو درهمو نه په کمو باندې د راضي کیدلو په وجه، د لسو نه په زیاتی کي خپل حق ساقط کړې دې د کومو چې دې ته پوره پوره اختیار وو

ولا معتبر بعدم التسمية؛ لأنها قد ترضى بالتمليك من غير عوض تكرما، او عدم تسمیه معتبر نه ده ځکه چې ښځه بعض وخت راضي کیږی بلاعوضه په مالك جوړولو تکرما ولا ترضى فيه بالعوض اليسير او نه راضي کیږی په دې کي په لږ عوض.

تشریح-د امام زفر رحمه الله د قیاس ځواب دادې.چه د لسونه کم مسمی کول، په عدم تسمیه باندې قیاس کول صحیح نه دی .ځکه چې انسان د تکریم او فضیلت په اعتبارسره، دتناسل جمیل طلب کاوه لپاره کله په خپل پوره حق ساقطولو باندې هم راضي کیږی .او په شئ قلیل باندې نه راضي کیږی .دغه دول دلته کي هم ده چه ښځه بغیر د عوضه په تملیك باندې راضي کیږی .خپل عزت او فضیلت ښکاره کاوه دپاره.خود خپل اوچت شان په وجه په کم عوض او معمولی شی باندې نه راضي کیږی .نو ددې نه دا نه لازمیږی .که ښځه بیخي په مهر نه اخستلو باندې راضي شی .نودا به د لسو نه په کمو باندې هم راضي وی نودا قیاس غلط دې.والله اعلم بالصواب

د لسو درهمونه کم مهرکي د مباشرت نه مخکي د طلاق ورکولو مسئله

ولو طلقها قبل الدخول بها تجب خمسة عند علمائنا الثلاثة رحمهم الله او که طلاق ئې ورکړه دې لره مخکي د دخول نه په دې سره نو دې لره به پنځه درهمه وی زموږ د درې واړو امامانو په نزد

تشریح.- په پورته ذکر شوې مسئله کي که ،طلاق قبل الدخول، واقع شو نو زموږ په نیز به پنځه درهمه واجب وی . .

وعنده تجب المتعة كما إذا لم يسم شيئا او په نزد د امام زفر رحمه الله به متعه وجب وی لکه هغه وخت هر کله چې هیڅ ذکر نه کړی .

تشریح.- اود امام زفر رحمه الله په نیز به د ښځي د پاره متعه واجب وی ځکه چې د امام زفر رحمه الله په نیز په دې صورت کي مهر مثل واجب وو.اود مهرمثل په صورت کي که طلاق ،قبل الدخول، واقع شی نو متعه

واجبیږي .نو دلته به هم متعه واجب وي .او زموږ په نیز لس درهمه مسمی وو.نود ،طلاق قبل الدخول، په صورت کي به نصف مسمی واجب وي .اودا پنځه درهمه دي .

د لس درهمو زیات مهرکې د مباشرت نه روسته طلاق یاد مرګ په صورت کې د مهرد وجوب حکم

وَمَنْ سَمّٰى مَهْرًا عَشَرَةً فَمَا زَادَ فَعَلَيْهِ الْمُسَمّٰى اِنْ دَخَلَ بِهَا اَوْمَاتَ عَنْهَا او چا چې مقرر کړو لس درهمه مهر او یا زیات نو به دهٔ مسمی واجب ده که دخول یٔ د ښځې سره او کړو او یا ترې مړشو لِاَنَّهُ بِالدُّخُوْلِ يَتَحَقَّقُ تَسْلِيْمُ الْمُبْدَلِ وَبِهٖ يَتَاَكَّدُ الْبَدَلُ حکه چې دَ دخول په وجه سره دَ مبدل سپارل متحقق شو او په دې سره بدل موکد کیږی وَبِالْمَوْتِ يَنْتَهِي النِّكَاحُ نِهَايَتَهٗ، وَالشَّيْءُ بِاِنْتِهَائِهٖ يَتَقَرَّرُ وَيَتَاَكَّدُ فَيَتَقَرَّرُ بِجَمِيْعِ مَوَاجِبِهٖ او په مرګ سره رسی نکاح خپلې انتها ته او شې پخپلې انتهاء سره متقرر او موکد کیږی نو نکاح به دَ خپلو ټولو احکامو سره متقرر وي

حل اللغه:① یتحقق ثابتیږی ② تسلیم سپارل، حواله کول ③ الاقیسة جمع د قیاس ده ④ الخلوة خانله والی

تشریح - صورت د مسئلې دا دې چه خاوند دښځې مهر لس د رهمو نه کم یا زیات مقرر کړو بیا ددې نه روسته دخول موجود شو یاد ،احد الزوجین، انتقال اوشو.نو په دې دواړه صورتونوکي به خاوند باندې کل مسمی واجب وي .دلیل دادې چه د دخول په وجه مبدل یعنی د بضع سپارل متحقق شو اود مبدل په سپارلو سره بدل واجبیږی نو په خاوند به بدل یعنی مهر واجب وي .او د مرګ په وجه شې خپل انتهاء ته رسیږی ددې نه روسته هیڅ شی پاته نه پاتې کیږی او شې چې خپل انتهاء ته اورسی .نو مقرر اوموکد کیږی یعنی په دې کې هیڅ تبدیلی نه راځی نو نکاح د خپلو ټولو احکامو او واجباتو سره ثابت شوه او حکم د نکاح مهر هم دې.نود مرګ په وجه به دا هم ثابت وي :

وَاِنْ طَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُوْلِ بِهَا وَالْخَلْوَةِ فَلَهَا نِصْفُ الْمُسَمّٰى او که طلاق یٔ ورته ورکړل مخکې دَ دخول یا دَ خلوت نه نو د ښځې نیم مهر دې لِقَوْلِهٖ تَعَالٰى وَاِنْ طَلَّقْتُمُوْهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوْهُنَّ الْاٰيَة خکه چې ارشاد باری تعالی دې که تاسو طلاقې کړې دوی لره مخکې دَ مسه کولو نه

تشریح - دوهم صورت دادې چه دې ښځې ته نې د دخول او خلوت نه مخکې طلاق ورکړو نو په خاوند به د ښځې لپاره نصف مسمی واجب وي په دلیل کې علامه مرغینانی رحمه الله آیت پیش کړې دې.یعنی که دجمع نه وړاندې تاسو طلاق ورکړو او مهردې مقررکړې وی نو په مقررشوی کې نصف ورکړه د آیت نه معلومیږی چه په .طلاق قبل الدخول، سره نیم مهرواجبیږی .

وَالْاَقْيِسَةُ مُتَعَارِضَةٌ، فَفِيْهِ تَفْوِيْتُ الزَّوْجِ الْمِلْكَ عَلٰى نَفْسِهٖ بِاخْتِيَارِهٖ او قیاسونه متعارض دې نو په دې کې دَ خاوند پخپل حق کې پخپل احتیار ملك لره فوت کول دی وَفِيْهِ عَوْدُ الْمَعْقُوْدِ عَلَيْهِ اِلَيْهَا سَالِمًا فَكَانَ الْمَرْجِعُ فِيْهِ النَّصَّ او په دې کې د معقود علیه ښځې اړخ ته صحیح سالم واپس کیدل دی نو مرجع به په دې کې نص وي

تشریح - په .طلاق قبل الدخول، دوې [دوه] قیاسه خپلوکې متعارض دی .د یوقیاس تقاضا داده.چه په خاوند باندې کل مسمی واجب وي خکه چې خاوند په خپل اختیارسره په خپل حق کې ملك بضع فوت کړې دې دا دغه ډول دلته کې هم وي د دوهم قیاس تقاضا داده.چه په خاوند باندې هیڅ هم واجب نه وي .نه کُل مسمی نه نیم مسمی خکه چې د .طلاق قبل الدخول، په صورت کې معقود علیه، یعنی بضع صحیح سالم ښځې ته واپس شوې دې نو هرکله چې مبدل ښځې ته پوره په پوره واپس ملاؤ شو.نو په خاوند باندې به بدل واجب نه وي لکه څنګه چې عقد بیع فسخ کاوه په صورت کې چې کله مبیع، بائع اړخ ته واپس شي .نو په مشتری باندې ثمن واجب نه وي دغه ډول به دلته کې هم په خاوند باندې څه واجب نه وي نو هرکله چې دواړه قیاسونه متعارض دی نو نص اړخ ته به رجوع کولې شی .او په نص کې نصف مسمی واجب شوې ده نود نص مطابق به په خاوند باندې په دې صورت کې نصف مسمی واجب وي .

وَشَرْطُهَا اَنْ يَكُوْنَ قَبْلَ الْخَلْوَةِ لِاَنَّهَا كَالدُّخُوْلِ عِنْدَنَا عَلٰى مَا نُبَيِّنُهٗ اِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالٰى .او شرط مقرر شوې دې چې طلاق مخکې دَ خلوت نه وی حکه چې خلوت دَ دخول پشان دې زموږ په نزد لکه چې موږ به بیان کړو ان شاء الله تعالی

تشریح - علامه مرغینانی رحمه الله فرمائی چه قدوری د .قبل الخلوت، یعنی د خلوت نه وړاندې شرط لګولې دې خکه چې زموږ په نیز خلوت،د دخول په مرتبه کې دې نو کوم حکم چې د دخول وي هم هغه به د خلوت وي

په مهرسکوت یاد مهرنه کیدلو په شرط سره د نکاح کولو حکم

قَالَ وَاِنْ تَزَوَّجَهَا وَلَمْ يُسَمِّ لَهَا مَهْرًا اَوْتَزَوَّجَهَا عَلٰى اَنْ لَا مَهْرَ لَهَا که دَ ښځې سره یٔ نکاح اوکړو او دې لره یٔ مهر ذکر نه کړو یا یٔ نکاح په دې شرط اوکړو چې دې لره به مهر نه وی فَلَهَا مَهْرُ مِثْلِهَا اِنْ دَخَلَ بِهَا اَوْمَاتَ عَنْهَا نو د ښځې دَ پاره به مهر مثل وی که دَ خول یٔ ورسره او کړو یا ترې مړشو

حل اللغة:① اسقاط ساقط کول ② البقاء پاته والي ③ الابراء بری کول]

تشریح:- مصنف رحمه الله دوې [دوه] صورتونه بیان کړی دی ①اول داچه نکاح نې اوکړه ود مهر په اړه کې نې سکوت اوکړو.چه نه نې ذکر کړو او نه نې نفی اوکړه ② دوهم صورت دادې چه نکاح نې اوکړه اود مهر نه کیدلو شرط نې اولګولو.په دې دواړه صورتونوکي به زموږ په نیز مهرمثل واجب وی په دې شرط چې ښځې سره نې دخول کړې وی .یاد خاوند انتقال اوشی

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله: لَا يَجِبُ شَيْءٌ فِي الْمَوْتِ، وَاَكْثَرُهُمْ عَلٰى اَنَّهٗ يَجِبُ فِي الدُّخُوْلِ امام شافعی رحمه الله فرمائی چې د مرګ په صورت کې به هیڅ نه وی او اکثر شوافع په دې دی چې دَ دخول په صورت کې واجب دې لَهٗ اَنَّ الْمَهْرَ خَالِصُ حَقِّهَا فَتَتَمَكَّنُ مِنْ نَفْيِهٖ اِبْتِدَاءً كَمَا تَتَمَكَّنُ مِنْ اِسْقَاطِهٖ اِنْتِهَاءً دَ دوی دلیل دا دې چې مهر خالص د ښځې حق دې نو دغه به قادره وی دَ دې په نفی ابتداءً لکه چې دغه قدره ده دَ دې په سقط کاوه انتهاءً

تشریح:- امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه د مرګ،قبل الدخول، په صورت کې په خاوند باندې هیڅ نه واجبیږی .او اکثر شوافع رحمهم الله فرمائی .چه د دخول په صورت کې به مهرمثل واجب وی .لکه څنګه چې زموږ مذهب دې.د امام شافعی رحمه الله دلیل دادې.چه مهرخالص د ښځې حق دې نو لکه څنګه چې دا روسته په سقطولو قدرت لرلې شی .دغه ډول په پیل کې هم نفی کوه باندې قدرت حاصل دې امام شافعی رحمه الله د یو حدیث نه هم استدلال کوی .چه د حضرت علی ،زید ابن ثابت، ابن عباس،اود ابن عمر رضی الله عنهم نه مروی دې د حدیث الفاظ دادی .[قالوا لها المیراث ولاصداق لها وعلیها العدة] یعنی دې ښځې لپاره میراث دې او مهرنشته او په دې باندې عدت دې.

وَلَنَا اَنَّ الْمَهْرَ وُجُوْبًا حَقُّ الشَّرْعِ عَلٰى مَا مَرَّ زموږ دلیل دا دې چې مهر وجوبًا حق دَ شرع دې لکه چې تېر شو وَاِنَّمَا يَصِيْرُ حَقَّهَا فِيْ حَالَةِ الْبَقَاءِ فَتَمْلِكُ الْاِبْرَاءَ دُوْنَ النَّفْيِ اودَ ښځې حق به وی په حالت دَ بقاء کې نو مالکه به وی دَ بری کاوه نه چې د نفی کولو

تشریح:زموږ دلیل دادې.چه مهر وجوباً د شریعت حق دې آیت ((اَنْ تَبْتَغُوْا بِاَمْوَالِكُمْ)) او آیت ((قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ)) په وجه سره د دواړه آیاتونو تفصیل د اصول فقه په کتابونوکي موجود دې اودې کتلې شی بعض خلګ وائی .چه په مهر کې درې حقه دی .① حق شرع،حق شرع دادې. چې د لسو درهمو نه کم نه وی ② د اولیاء حق، د اولیاء حق دادې.چه د مهر مثل نه کم نه وی .
③ د ښځې حق،د ښځې حق دادې.چه مهر ددې ملك دې خو حق د شریعت او حق د اولیاؤ صرف دنکاح د ابتداء په وخت معتبر دې.اود ښځې حق په حالت بقاء کې معتبر دې نو ښځه بقاء حو سقطولې شی حو په

پیل کي نفی نشی کولي نود امام شعبي رحمه الله دا ونیل چه په ابتداء کي په نفی کوه بندي قادر ده د دحبل حق ته تجاوز کول دی .شرعاً ددي اجازت نشته

وَلَوْ طَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُوْلِ بِهَا فَلَهَا الْمُتْعَةُ او که قبل دَدخول نه يې طلاق ورکړل نو ښځي لره متعه ده لِقَوْلِهٖ تَعَالٰى وَمَتِّعُوْهُنَّ عَلَى الْمُوْسِعِ قَدَرُهٗ الآیة حکه چې ارشاد باری تعالی دي وَمَتِّعُوْهُنَّ امر دی ثُمَّ هٰذِهِ الْمُتْعَةُ وَاجِبَةٌ رُجُوْعًا اِلَى الْاَمْرِ وَفِيْهِ خِلَافُ مَالِكٍ رحمه الله بیا دا مُتعه واجب ده امر ارخ ته رجوع کول او په دي کي دَ امام مالك رحمه الله اختلاف دي

تشریح - او که دي ښځي ته ني طلاق قبل الدخول ورکړو نو ددي ښځي لپاره به متعه واجب وی .دلیل آیت دی.((لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ مَا لَمْ تَمَسُّوْهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوْا لَهُنَّ فَرِيْضَةً ۚ وَّمَتِّعُوْهُنَّ)) په آیت کي ،او، په معنی د ،واو،دي.یعنی په تاسو هیڅ گناه نشته.که تاسو طلاق ورکړو ښځو ته،ترکومه پورې چې تاسومَس کړي نه وی .او مقرر کړي مو نه وی مهر، او متعه ورکړئ دوی ته.

د متعه په وجوب او عدم وجوب کي اختلاف دي.امام مالك رحمه الله د استحباب قائل دي.او احناف رحمهم الله د وجوب قائل دی .د امام مالك رحمه الله دلیل دادي.چه په قرآن کي متعه ورکونکو ته محسن وئیلی شوی دی او محسن متطوع ته وائی .یعنی نفل کار کاوه والا زموږ دلیل اود امام مالك رحمه الله ځواب دادي.چه ،

وَمَتِّعُوْ، د امر صیغه ده.چه د وجوب لپاره راځی .دوهم لفظ ((حقـا)) دي.داهم په وجوب باندي دلالت کوی دریم لفظ ، ((علی)) چې د الزام لپاره راځی .او پاتې شو لفظ د ،محسن، نو ددي مطلب دادي.چه هغه خلگ څوك چې واجب اداکوی .اود خپل ارخه د احسن په طور زیات ورکوی .نو اوس محسنین د امام مالك رحمه الله مستدل نه جوړیږی .

د متعه حقیقت

وَالْمُتْعَةُ ثَلَاثَةُ اَثْوَابٍ مِنْ كِسْوَةِ مِثْلِهَا وَهِيَ دِرْعٌ وَخِمَارٌ وَمِلْحَفَةٌ او متعه درې کپړې دی دَ دغې شان ښځي دَ کپړو نه او دغه قمیص دې لوپټه ده او پټو (ځادر) دي وَهٰذَا التَّقْدِيْرُ مَرْوِيٌّ عَنْ عَائِشَةَ وَابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهم او دا اندازه مروی دی د حضرت عائشې رضي الله عنها او ابن عباس رضي الله عنه نه

حل اللغة:[① درع لوپټه ② خمار ځادر،پړوني ③ الموسع مالدار]

تشریح:- د متعه حقیقت دا دي.چه دا درې کپړې دی .کرته، او پټو (ځادر) ددي درې کپړو تعین او اندازه د حضرت عائشه او ابن عباس رضي الله عنه نه منقول ده

وَقَوْلُهٗ مِنْ كِسْوَةِ مِثْلِهَا اِشَارَةٌ اِلٰى اَنَّهٗ يُعْتَبَرُ حَالُهَا وَهُوَ قَوْلُ الْكَرْخِيِّ رحمه الله فِي الْمُتْعَةِ الْوَاجِبَةِ لِقِيَامِهَا مَقَامَ مَهْرِ الْمِثْلِ او د قدوری قول من کسوة مثلها اشاره ده دي ارخ ته چې دَ ښځي حال معتبر دي او دا قول دَ کرخی دي. په متعه واجب کي دَ متعې قائم مقام دَ مهر مثل کیدو په وجه سره

تشریح:- د صاحب د قدوری رحمه الله د عبارت[من کسوة مثلها] نه اشاره دي ارخ ته دي.چه په متعه کي به د ښځي د حال اعتبار کولي شی .په متعه واجبه کي د امام کرخی رحمه الله قول هم دادي.دلیل دادي.چه متعه د مهرمثل قائم مقام ده.او په مهرمثل کي د ښځو حال معتبر دي.نوکوم چې ددي قائم مقام وی .په هغې کي به هم د ښځي د حال اعتبار کولي شي.

وَالصَّحِيْحُ اَنَّهٗ يُعْتَبَرُ حَالُهٗ او صحیح دا ده چې د سړی حال معتبر دي عَمَلًا بِالنَّصِّ وَهُوَ قَوْلُهٗ تَعَالٰى عَلَى الْمُوْسِعِ قَدَرُهٗ عمل کول په نص باند او دغه قول دَ باری تعالی دي په مقدوروالا دَ دهٔ موافق وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهٗ او په تنگی والا دَ دهٔ موافق

تشریح.- او صحیح قول دادي.چه د سړی د حال اعتبار به کولي شی .ددوی دلیل د قرآن آیت ((عَلَى الْمُوْسِعِ قَدَرُهٗ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهٗ)) دي چه الله تعالی د سړی د حال اعتبار کړي دي.د ښځي ني نه دي کړي.متعه په درې قسمه

ده.① ادنی ② اوسط ③ اعلی ادنی خو داده چه دا درې واړه کپړې سوچه وی اوسط داده چه ټسری وی .بهتر یوه کپړه ده.چه د ریښمو نه کمتره وی .اود سوت نه ښه وی .او اعلی درجه متعه داده چه دا درې واړه کپړې د ریښمو وی .

ثُمَّ هِيَ لَا تُزَادُ عَلٰى نِصْفِ مَهْرِ مِثْلِهَا وَلَا تَنْقُصُ عَنْ خَمْسَةِ دَرَاهِمَ بیا دا متعه به په نیم مهرمثل نه شی زیاتولي او نه به د پنځو درهمو نه کمولي شی وَيُعْرَفُ ذٰلِكَ فِي الْاَصْلِ او دا مسئله معلومیږی په مبسوط کي

تشریح:- بیا علامه مرغیناني رحمه الله فرمائی .چه په متعه کي که د ښځي حال معتبر وی .او که د سړی .خود نیم مهر څخه به زیات اود پنځه درهمو څخه به کم نه وی .د نیم مهرمثل څخه به زیات په دې وجه نه وی چه مهرمسمی اقوی دي د مهرمثل نه ،ځکه چې د مهرمسمی وجوب په عقد او تسمیه سره شوی دي اود مهرمثل وجوب صرف په عقد سره شوې دي اوس که په داسې نکاح کي طلاق قبل الدخول ورکړې شو په کومه نکاح کي چې تسمیه موجود شوی وی .نو په نیم مسمی باندې به زیاتوالي نشی کیدلی نو داسې نکاح چې پکې تسمیه نه وی موجود شوې.په نیم مهرمثل باندي به په درجه اولی زیاتوالي نه کیږی .اود پنځه درهمو څخه به کم په دې وجه نه وی .چه متعه واجبیږی .د بضع په عوض کي .او هیڅ یو عوض د لسو درهمو نه کم نه وی .نود نیم عوض،یعنی پنځه درهمو نه کمول نه دی پکار.

په رضامندۍ سره د مهر مقررولو تفصیل

وَاِنْ تَزَوَّجَهَا وَلَمْ يُسَمِّ لَهَا مَهْرًا ثُمَّ تَرَاضَيَا عَلٰى تَسْمِيَةٍ فَهِيَ لَهَا اِنْ دَخَلَ بِهَا اَوْ مَاتَ عَنْهَا او که وادهٔ او کړو دَ ښځي سره او مهر يې ورته مقرر نه کړو بیا راضی شو دواړه د هغې په تسمیه باند نو دَ هغې دَ پاره به دغه وی که دخول يې ورسره اوکړو یا ترې مړشو

تشریح -صورت د مسئلي دادي چه د نکاح په وخت کي مهر ذکر نکړې شو بیا ښځي خاوند یو مقدار مقرر کړو.نو اوس که خاوند د ښځي سره دخول اوکړو.یا مړ شو.نو په دواړه صورتونوکي به دا مقررشوې مقدار واجب وی .

وَاِنْ طَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُوْلِ بِهَا فَلَهَا الْمُتْعَةُ او که طلاقه يې کړه مخکي دَ دخول نه نو هغې لره به متعه وی

تشریح - او که ،طلاق قبل الدخول، دي.نود طرفینو رحمهما الله په نیز به ښځي لپاره متعه واجب وی

وَعَلٰى قَوْلِ اَبِيْ يُوْسُفَ رحمه الله الْاَوَّلِ نِصْفُ هٰذَا الْمَفْرُوْضِ وَهُوَ قَوْلُ الشَّافِعِيِّ رحمه الله او دَ ابی یوسف په ،ولنی قول به نیم دَ دې مفروض وی او دا دَ امام شافعی رحمه الله قول دي لِاَنَّهٗ مَفْرُوْضٌ فَيَتَنَصَّفُ بِالنَّصِّ ځکه چې دا مفروض دي نو تنصیف به يې کیږی دَ نص په وجه

تشریح.- اود ابویوسف رحمه الله قول اول دادي.چه ددې متعین شوی مقدار نیم به واجب وی اوهم دا قول د امام شافعی رحمه الله دي.د ابویوسف رحمه الله دوهم قول د طرفینو رحمهما الله سره دي

د امام شافعی او ابویوسف رحمهما الله د قول اول دلیل دادي چه زوجینو پخپل اتفاق سره کوم مقدار مقرر کړې دي.دا مفروض(مقرر او متعین) دي اود آیت ((فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ)) نه د مفروض تنصیف ثبت دی که مفروض،فی حالت العقد، وی .او که مفروض ،بعد العقد، وی نو که په دې صورت کي هم ،طلاق قبل الدخول، موجود شي .نو نصف مفروض به واجب وی متعه به واجب نه وی

وَلَنَا اَنَّ هٰذَا الْفَرْضَ تَعْيِيْنٌ لِلْوَاجِبِ بِالْعَقْدِ وَهُوَ مَهْرُ الْمِثْلِ وَذٰلِكَ لَا يَتَنَصَّفُ فَكَذَا مَا نَزَلَ مَنْزِلَتَهٗ او زموږ دلیل دا دي چې دا فرض دَ دې تعین په کوم چې دَ عقد په وجه واجب شوې دي او دغه مهر مثل دي او د مهر مثل تنصیف نه کیږی نو دغسې به دَ هغې هم نه کیږی کوم چې دَ دې په مرتبه کي راغلي دی وَالْمُرَادُ بِمَا تَلَا الْفَرْضُ فِي الْعَقْدِ

هو الفرض المتعارف او مراد هغې نه کوم چې ابویوسف رحمه الله تلاوت کړو فرض فی العقد دې ځکه چې دغه فرض متعارف دی

تشریح - زمونږ دلیل دادې چه د عقد نکاح په وخت که مهر ذکر نه کړې شی نو مهرمثل به واجب وی. نو په دې صورت کې به هم د نکاح په وخت د مهر نه ذکر کاوه په وجه مهرمثل واجب وی. روسته چې زوجینو په کوم مقدار رضا اتفاق کړې دې نودا روسته متعین کړې مقدار په حقیقت کې تعین دې د هغه مقدار کوم چې د عقد په وجه واجب شوې وو اود عقد په وجه مهرمثل واجب شوې وو اود مهرمثل تنصیف نه کیږی. نو کوم چې ددې قائم مقام دې یعنی مفروض بعد العقد، ددې به هم تنصیف نه کیږی او هرکله چې تنصیف نه شی کیدلې نو متعه به واجب وی او ابویوسف رحمه الله چې کوم آیت تلاوت کړې دې یعنی ((فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ)) نو ددې جواب دا دې چه په آیت کې فرض فی العقد مراد دې فرض بعد العقد مراد نه دې او ددې وجه دا ده چه مطلق دې و مطلق چې کله وئیلې شی نو ددې نه متعارف مراد وی او متعارف مفروض فی العقد، دې مفروض بعد العقد، نه دې نود مفروض فی العقد، تنصیف به کیږی او د مفروض بعد العقد، تنصیف به نه کیږی

د عقد نه روسته په مهرکې زیاتې کول

قال وان زاد لها فی المهر بعد العقد لزمته الزیادة خلافا لزفر رحمه الله نو که مهر کې زیات کړو د عقد نه نو نو لازمه به وی په خاوند دغه اضافه په خلاف د زفر رحمه الله وسنذکره فی زیادة الثمن والمثمن ان شاء الله تعالی او مونږ به دا پرزر ذکر کړو په زیاتی د ثمن او مثمن کې انشاء الله تعالی

حل اللغة: ① نصف نیمول ② المفروض مقررشوې ③ الحط کموالې]

تشریح - د عقد نکاح نه روسته په مقررشوی مهر باندې خاوند زیاتوالې اوکړو او ښځې هم په دغه مجلس کې قبول کړو نو زمونږ په نیز به دا زیاتوالې په خاوند باندې لازم وی. زمونږ دلیل د قرآن آیت دې. ((وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُم بِهِ مِن بَعْدِ الْفَرِيضَةِ)) او گناه نشته په تاسو په دې خبره کې چې مقرر کړئ تاسو دواړه په خپله رضامندئ سره د مقرر شوی نه بس اد آیت په تفسیر کې مولانا شبیراحمد رحمه الله لیکلی دی که زوجین د مهرمقرر کوو نه روسته په څه خبره باندې راضی شی مثلاً ښځه په خپله رضامندئ باندې څه کم کړی یا دې نه خپله رضامندئ سره د مهرمقرر نه څه زیات کړی نودې اختیار مند دې. په دې کې هیڅ گناه نشته. بهرحال که کموی اوکه زیاتوی په خپل مینځ کې رضامندی ضروری ده.

په زیر بحث مسئله کې امام زفر رحمه الله فرمائی چه زیاتوالې صحیح نه دې او امام شافعی رحمه الله هم ددې قائل دې

خو یاد ساتئ چې د آئمه ثلاثه او امام زفر رحمه الله اختلاف د ثمن په زیاتوالی او په مثمن کې دې چه د باب المرابحة و تولیه نه روسته په یوفصل کې ذکر دې اختلاف دادې چه د احنافو رحمهم الله په نیز مشتری په ثمن کې او بائع به مبیع کې زیاتوالې کولې شی اود امام زفر او امام شافعی رحمهما الله په نیز نشی کولې. د امام زفر رحمه الله دلیل دادې چه زیاتوالې مستقله هبه ده نود اصل عقد سره به نشی لاحق کولې که ښځې قبضه اوکړه نو مالکه به وی کنې مالکه به نه وی

واذا صحت الزیادة تسقط بالطلاق قبل الدخول او هرکله چې زیاتې صحیح شو نو ساقطیږی به په طلاقو قبل الدخول سره وعلی قول ابی یوسف رحمه الله اولا تتنصف مع الاصل او د امام ابویوسف رحمه الله په اول قول باند به نیمیږی د اصل سره لان التنصیف عندهما یختص بالمفروض فی العقد ځکه چې د طرفینو رحمهما الله په نزد نصف خاص دې د مفروض فی العقد سره وعنده المفروض بعده کالمفروض فیه علی مامر او د ابویوسف رحمه الله په نزد مفروض بعد العقد داسې دې لکه مفروض فی العقد لکه چې تیر شو

تشریح - هرکله چې زمونږ په نیز په مهر کې زیاتوالې کول درست دې نود طلاق قبل الدخول، په صورت کې به د اصل سره د زیاتوالی تنصیف به هم کیږی او که نه؟ نو په دې اړه کې د ابویوسف رحمه الله روستې قول دې چه د اصل مهر سره به د زیاتوالی هم تنصیف کیږی اود طرفینو رحمهما الله په نیز به د اصل مهر تنصیف کیږی. خود زیاتوالی به نه کیږی د ابویوسف رحمه الله دلیل هم هغه دې. کوم چې په مسئل کې تیرشو چه مفروض بعد العقد، داسې دې لکه مفروض فی حالة العقد.

او زمونږ دلیل دادې چه تنصیف د مفروض فی حالة العقد، سره مخصوص دې نو کوم اصل مهر چې په حالت د عقد کې مقرر شوې وو ددې تنصیف به کیږی خوکوم چې روسته زیات شوې دې ددې تنصیف به نه کیږی.

وان حطت عنه من مهرها صح الحط لان المهر بقاء حقها والحط يلاقيه حالة البقاء و که ښځې خاوند ته په څه مهر کم کړو نو دا کول صحیح دې ځکه چې مهر د ښځې حق دې او کمول د نکاح د بقا په حالت کې شوی دی

تشریح - که ښځې د خپل مهر نه څه کم کړل نو کمول درست دی ځکه چې مهر د ښځې حق دې او کمول په حالت بقاء کې لاحق شو کوم چې د ښځې په اختیار کې دی لنډیز دا شو چه په ابتداء د عقد کې د شریعت د حق په وجه، د لسو درهمو نه نشی کمولې اود مهرمثل نه د اولیاؤ د حق په وجه نشی کمولې، ود عقد نکاح نه روسته ترکومه پورې چې نکاح قائم وی کمول به نافذ وی د خپل حق په وجه په دې شرط چې په مجلس کې سړې دا کمی قبوله هم کړی.

د خلوت صحیحه نه روسته د طلاق په صورت کې د مهر حکم

واذا خلا الرجل بامرأته وليس هناك مانع من الوطء ثم طلقها فلها كمال المهر هر کله چې یواځې شو خاوند د ښځې خپلې سره او هلته څوك مانع نه وه د وطی نه بیا ئې دغه طلاقه کړه نو ښځې لره به پوره مهر وی

حل اللغة: ① الموانع جمع د مانع رکاوټ ② یتاکد مضبوطیږی ③ مستوفی حاصلونکې]

تشریح - مسئله داده. چه یوکس د خپلې ښځې سره خلوت صحیحه اوکړو. اود خلوت په وخت کې د وطی څه مانع هم نه وو بیا خاوند خپلې ښځې ته طلاق ورکړو نو زمونږ په نیز به د ښځې لپاره پوره مهر واجب وی

وقال الشافعي رحمه الله لها نصف المهر، لان المعقود عليه انما يصير مستوفى بالوطء فلا يتأكد المهر امام شافعی رحمه الله فرمائی چې نیم مهر به وی ځکه چې معقود علیه په پوره طور سره په وطی حاصلیږی نو د دې نه بغیر به مهر مؤکد نه وی

تشریح - ود امام شافعی رحمه الله په نیز به نصف مهر وی د امام شافعی رحمه الله دلیل دادې چه منافع د بضع په وطی سره په پوره طریقه حاصلیږی او وطی موجود شوې نه ده نو گویا خاوند مبدل نه دې وصول کړې نو په خاوند به بدل هم واجب نه وی نو نتیجه دا راؤ وتله. چه بغیرد وطی نه مهر نه مؤکد کیږی

ولنا انها سلمت المبدل حيث رفعت الموانع وذلك وسعها زمونږ دلیل دا دې چې ښځې مبدل اوسپارلو ځکه چې دې موانع پورته کړل او د دې په وس کې دغه وه فيتأكد حقها في البدل اعتبارا بالبيع نو په بدل کې به د دې حق مؤکد شی قیاس په بیعې باندې

تشریح - زمونږ دلیل دادې. چه ښځې د بضع منفع، یعنی مبدل د خاوند حواله کړې دې ځکه چې ښځې واړه موانع پورته کړی دی. اود ښځې په قدرت کې صرف هم دومره وو. ددې نه زیاتی نه وو. نو هرکله چې ښځې مبدل اوسپارلو نود ښځې حق بدل به هم ثابت وی او هغه بدل مهر دې نود ښځې لپاره به په دې صورت کې کامل مهر واجب وی. او مونږ قیاس کوو په بیع باندې هم. چه لکه څنگه بائع که د مبیع او مشتری په مینځ کې تخلیه اوکړی. چه د مبیع په اخستلو کې هیڅ منع پاتې نشی. نود بائع د اړخه به دا د مبیع سپارل وی او په مشتری به ثمن واجب وی.

زموږ د مذهب تائيد د خلفائې راشدينو په فيصلو سره هم کيږي .فيصله داده.چه[أن من غلق بابـا او ارخـى ستر، فقد وجب المهر ووجبت العدة] يعنى كوم كس چې دروازه بنده كړه يا ئې پرده زوړنده كړه نو مهر به واجب وي .اوعدت به هم واجب وي .(عينى شرح هدايه)

د خلوت فاسده صورتونه

وَإِنْ كَانَ أَحَدُهُمَا مَرِيضًا أَوْصَائِمًا فِي رَمَضَانَ كه په دوى كي يو بيمار وه او يا ئې دَ رمضان روژه وه أَوْمُحْرِمًا بِحَجِّ فَرْضٍ أَوْنَفْلٍ أَوْبِعُمْرَةٍ يا ئې دَ فرض حج احرام تړلې وه يا دَ نفل حج يا دَ عمرې أَوْكَانَتْ حَائِضًا فَلَيْسَتْ الْخَلْوَةُ صَحِيحَةً يا وه ښځه حائضه نو داخلوت صحيح نه دې حَتَّى لَوْطَلَّقَهَا كَانَ لَهَا نِصْفُ الْمَهْرِلِأَنَّ هَذِهِ الْأَشْيَاءَمَوَانِعُ تر دې حې كه طلاقه ئې كړه نو نيم مهر به وى ورته ځكه دا شيان (څيزونه) دَ موانعو نه دى

حل اللغة: ① يعرى خالى كيږى ② تكسر ماتوالې،كمزورى ③ فتور سستى ،④ الافطار روژه ماتول]

تشريح:- وړاندې معلومه شوه.چه د خلوت دوې[دوه] قسمه دى .خلوت صحيحه اوخلوت فاسده.چه د يوكس لپاره د وطى څه مانع موجود وى نو په داسې صورت كي چې كوم خلوت وى .دابه خلوت فاسده شمارلې شي .اوكه د وطى څه مانع موجود نه وى .نوپه داسې صورت كي چې كوم خلوت وى .دابه خلوت صحيحه شمارلې شي.

مَوانع په څوقسمه دى .مانع حقيقى ، مانع طبعى ، مانع شرعى ، مانع حسى ،د مانع حقيقى مثال ناروغى (ناروغى (بيمارى)) ده.اود مانع طبعى او مانع شرعى مثال حيض دې.حيض مانع طبعى په دې وجه دې.چه په دې كي به د حيض د وينې په وجه تلويث كيږى .چه طبعيت سليمه دا نه خوښوى .او مانع شرعى په دې وجه دې.چه الله تعالى فرمائيلى دى . ((وَلَاتَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ)) او صرف د مانع طبعى مثال ارتقاء كيدل دى .يعنى د ښځې د شرم گاه خوله بنديدل،يا دومره صغيره كيدل دى .چه د جماع قابله نه وى .اوصرف د مانع شرعى مثال د فرض حج احرام دې.او مانع حسى دادې.چه د زوجينو په مكان كي څوك دريم كس هم موجود وى .كه بينا وى .اوكه نابينا(ړوند)،كه بيدار وى .او كه اوده كس وى .بالغ وىْ .اوكه ناپوهه ماشوم وى.

أَمَّاالْمَرَضُ فَالْمُرَادُمِنْهُ مَايَمْنَعُ الْجِمَاعَ أَوْيَلْحَقُهُ بِهِ ضَرَرٌ به هر حل دَ مرض نه مراد هغه مرض دې چې منع كوى جماع لره يا دَ دې په وجه ضرر لاحق كيږي ،وَقِيلَ مَرَضُهُ لَايَعْرَى عَنْ تَكَسُّرٍوَفُتُورٍ،وَهَذَاالتَّفْصِيلُ فِي مَرَضِهَا او وئيلى دى چې د سړى مرض دَ شكستگى او سستى نه خالى نه وى اودا تفصيل دَ ښځې په مرض كي هم دې

تشريح:- صاحب دهدايه رحمه الله د موانعو تفصيل ذكر كول غواړى .د ټولو نه وړاندې فرمائى چه ناروغى (ناروغى (بيمارى)) مانع ده خو ناروغى (ناروغى (بيمارى)) هغه ناروغى (ناروغى (بيمارى)) مراد ده چه د جماع مانع وى .يـ په جماع كولوسره ضرر لاحق كيږى مطلق ناروغى (ناروغى (بيمارى)) مراد نه ده اود بعضو رائې داده چه د سړى ناروغى (ناروغى (بيمارى)) مطلقاً مانع ده.ځكه چې په مطلق بيمارئ سره د اندامونو شكايت او سستى پيدا كيږى نو په سړى كي دجماع لپاره شوق نه پيدا كيږى .په دې وجه د سړى مطلق ناروغى (ناروغى (بيمارى)) مانع گرځولې شوې ده اود بيمارئ چې كوم ويش شوې دې هغه د ښځې د بيمارئ شوې دې حاصل داچه د ښځې ناروغى (ناروغى (بيمارى)) بغير د اختلافه ويش ده.اود سړى ناروغى (ناروغى (بيمارى)) د يو رائې مطابق ويش ده.او يوه رائې داده.چه د سړى ناروغى (ناروغى (بيمارى)) منقسم نه ده.اود سړى ناروغى (ناروغى (بيمارى)) په هرحال كي د خلوت صحيحه لپاره مانع ده

وَصَوْمُ رَمَضَانَ لِمَايَلْزَمُهُ مِنَ الْقَضَاءِ وَالْكَفَّارَةِ هر چې روژه دَ رمضان ده نو ځكه چې دَ دې قضا او كفاره لازميږى

تشريح:- اود رمضان روژه هم د خلوت صحيحه لپاره مانع ده.ځكه چې د رمضان د روژې په حالت كي كه وطى اوكړې شوه.نو قضاء او كفاره به واجب وى اودې سره به گناهگار هم وى .او ښكاره خبره ده چه په دې څيزونوكى حرج دې.نود رمضان روژه به هم د خلوت مانع وى.

وَالْإِحْرَامِ لِمَايَلْزَمُهُ مِنَ الدَّمِ وَفَسَادِالنُّسُكِ وَالْقَضَاءِ او احرام ځكه چې لازموى دَم او فساد دَ عبادت او قضا لازمه وى وَالْحَيْضُ مَانِعٌ طَبْعًاوَشَرْعًا او حيض مانع دې طبعًا هم او شرعًا هم.

تشريح:- او احرام په دې وجه دخلوت مانع دې.چه په حالت د احرام كي كه جماع اوكړې شوه.نو په محرم به دم واجب وى .يعنى د وزه يا اوښ ذبح كول به واجب وى اود ده عبادت به فاسد وى .او قضاء به واجب وى ښكاره ده چه په دې څيزونو كي هم حرج دې نو احرام به هم د خلوت مانع وى او حيض په دې وجه مانع دې.چه د حيض په حالت كي وطى كول، طبعاً هم ممنوع دى .و شرعاً هم منع دى .لكه څنگه چې وړاندې تير شو.

وَإِنْ كَانَ أَحَدُهُمَا صَائِمًا تَطَوُّعًا فَلَهَا الْمَهْرُكُلُّهُ لِأَنَّهُ يُبَاحُ لَهُ الْإِفْطَارُمِنْ غَيْرِعُذْرٍفِي رِوَايَةِ الْمُنْتَقَى اوكه په دوى كي يو نفلى روژه دار وه نو ښځې لره به پوره مهر وى ځكه چې دَ ده لپاره بلاعذره افطر مباح دې د منتقى په روايت كي وَهَذَاالْقَوْلُ فِي الْمَهْرِهُوَالصَّحِيحُ .وَصَوْمُ الْقَضَاءِ وَالْمَنْذُورِ كَالتَّطَوُّعِ فِي رِوَايَةٍ او دا قول دَ مهر په اړه كي صحيح دې او قضا او نذر روژه دَ نفلى روژې پشان ده په يو روايت كي لِأَنَّهُ لَاكَفَّارَةَ فِيهِ ځكه حې په دې كي كفاره نشته

تشريح:-اوكه ،احد الزوجين، په نفلى روژې سره دې.او خلوت بې مونديې شو نود ښځې لپاره به كامل مهر وى .حاصل داچه مصنف رحمه الله نفلى روژه د خلوت د صحت لپاره مانع نه دې شماركړې دليل دادې چه د منتقى مصنفه حاكم الشهيد ابوالفضل د روايت مطابق نفلى روژه بغير د عذره افطار كول مباح دى .نو هركله چې د نفلى روژې په افطار كي څه حرج نشته نودا به دخلوت مانع نشى گرځولې علامه مرغينانى رحمه الله فرمائى چه د منتقى دا روايت صرف د كامل مهر د وجوب په سلسله كي صحيح منلې شوې دې كنى د بعض حضراتو رائې داده.چه نفلى روژه هم د خلوت صحيحه لپاره مانع ده ځكه چې نفلى روژه بغير د عذره باطلول درست نه دى.

اُ باتې شوه د قضاء اونذر روژه، نو په دې اړه كي دوې [دوه] روايتونه دى .يودا چې د نفلى روژې پشان د قضاء اود نذر روژه هم د خلوت صحيحه لپاره مانع نه ده دوهم روايت دادې چه د رمضان روژې پشان د خلوت صحيحه لپاره مانع ده.حاصل داچه د رمضان په حالت كي وطى كاوه سره كفاره هم واجبيږى اوگناه هم لازميږى .اود قضاء اود نذر روژې په حلت كي كه وطى اوكړې شوه.نو گناهگار به وى خو كفاره به واجب نه وى .نو كوم كس چې دې ته اوكتل،چه گناهگاريږى .نوده د قضاء اود نذر روژه د رمضان روژې په حكم كي اوگرځوله.د نفلى روژې په حكم كي ئې اونه گرځوله.اوچا چې دې ته اوكتل.چه د قضاء اود نذر په روژه كي كفاره نشته.نوده د قضاء اود نذر روژه د نفلى روژې په حكم كي اوگرځوله.

وَالصَّلَاةُ بِمَنْزِلَةِ الصَّوْمِ او مونځ په منزله دَ روژې دې فَرْضُهَا كَفَرْضِهِ وَنَفْلُهَا كَنَفْلِهِ فرض ئې دَ فرض پشان ان نفل ئې دَ نفل پشان

تشريح:- علامه مرغينانى رحمه الله فرمائى .چه لمونځ د روژې پشان دې نوكوم حكم چې د فرض روژې وو هغه حكم به د فرض لمونځ هم وى .او كوم چې د نفلى روژې وو هم هغه حكم به د نفلى لمونځ هم وى حاصل داچه فرضى روژه او فرض لمونځ د واړه د خلوت دصحت لپاره مانع دى ..و دواړه نفلى (عبادتونه)د خلوت د صحت لپاره مانع نه دى .والله اعلم

د مقطوع الذكر د خلوت نه پس،طلاق وركولو سره د مهرحكم

إِذَا خَلَا الْمَجْبُوبُ بِامْرَأَتِهِ ثُمَّ طَلَّقَهَا فَلَهَا كَمَالُ الْمَهْرِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ (۱) او كله چې خلوت اوكړو مقطوع الذكر د ځېلې ښځې سره بیا ئې طلاق كړه نو دې لره واره مهر دې په نزد د ابوحنيفه رحمه الله

حل اللغة: ① مجبوب. مقطوع الذكر، چه ذكر ئې كټ شوې وی ② العنين نامره. چه په جماع قدرت نه وي ③ التسليم سپارل ④ المستحق لازم]

تشريح:- مسئله داده چه د مقطوع الذكر خلوت صحيح دې او كه فاسد؟ امام صاحب رحمه الله فرمائي. كه مقطوع الذكر خلوت اوكړو او بيا ئې طلاق وركړو. نو د ښځې لپاره به كامل مهر واجب وی. اودا به خلوت صحيحه شمارلې شي

وَقَالَا عَلَيْهِ نِصْفُ الْمَهْرِ او صاحبين رحمهما الله فرمائي دې لره نيم مهر دې لِأَنَّهُ أَعْجَزُ مِنَ الْمَرِيضِ بِخِلَافِ الْعِنِّينِ لِأَنَّ الْحُكْمَ أُدِيرَ عَلَى سَلَامَةِ الْآلَةِ ځكه چې دغه د بيمار نه زيات عاجز دې په خلاف د عنين نه ځكه چې حكم دائر شوې دې په سلامتي د آله باندې

تشريح:- او صاحبين رحمهما الله فرمائي. چه دا خلوت فاسده دې. نو كه طلاق ئې وركړو. نيم مهر به واجب وی

أدصاحبينو رحمهما الله دليل دادې چه مقطوع الذكر د بيمار په مقابله كې زيات عاجز دې ځكه چې كله كله به جماع قدر كيدلې شي. خو مقطوع الذكر بالكل د ،عدم آله، په وجه په جماع قدرت نه لرى. په خلاف د عنين. چه د ده خلوت صحيح دې ځكه چې حكم د آله په سلامتيا باندې لګولې شي. او د مقطوع الذكر د سره آله نشته نو په عنين او مقطوع الذكر كې ښكاره توپير دې نو ددوی په حكم كې به هم توپير وی. چه د عنين خلوت به خلوت صحيحه وی. او د مقطوع الذكر خلوت به خلوت فاسده وی. عنين هغه دې چه د آله موجود په مطلق جماع باندې قدرت نه لرى. بعض وائي (عنين هغه دې) چې ثيبه سره د جماع قدرت لرلې شي. د باكره سره نشي لرلې

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّ الْمُسْتَحَقَّ عَلَيْهَا التَّسْلِيمُ فِي حَقِّ السَّحْقِ وَقَدْ أَتَتْ بِهِ. د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دې چې د ښځې په ذمه د مړلو په حق كې تسليم واجب دې او هغې دا اوكړو

تشريح:- د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې چه په ښځه باندې تسليم، يعنى بضع سپارل د مړولو په حق كې واجب دی. اودا د ښځې په قدرت كې دی. او دا كار ښځې اوكړو. نو په سړى به كامل مهر واجب وی. اودا خلوت به خلوت صحيحه وی

په مذكوره صورتونوكې په ښځې دعدت وجوب

قَالَ وَعَلَيْهَا الْعِدَّةُ فِي جَمِيعِ هَذِهِ الْمَسَائِلِ او په دې ټولو مسئلو كې د احتياط په بنا استحساناً په ښځه عدت واجب دې احْتِيَاطًا اسْتِحْسَانًا لِتَوَهُّمِ الشُّغْلِ د وهم د مشغوليت د رحم په وجه، وَالْعِدَّةُ حَقُّ الشَّرْعِ وَالْوَلَدِ فَلَا يُصَدَّقُ فِي إِبْطَالِ الْكَمَالِ او عدت حق د شرع د ولد دواړو دې نو د حق د غير په ابطال نه شى كيداې بِخِلَافِ الْمَهْرِ په خلاف د مهر ځكه چې دا داسې مال لَا يُحْتَاطُ فِي إِيجَابِهِ او چې احتياط نشي كولې په واجبولو د دې كې

تشريح:- په مخكې د خلوت صحيحه او خلوت فاسده حكم معلوم شو چه خلوت صحيحه د وطى قائم مقام دې. نو د خلوت صحيحه په صورت كې په خاوند باندې پوره مهر واجب كړې شوې دې او خلوت فاسده چونكه د وطى قائم مقام نه دې. په دې وجه د خلوت فاسده په صورت كې په خاوند باندې نيم مهر واجبيږى په دې عبارت كې بيان كړې شو چه په پورته ذكر شوو ټولو مسئلوكې كه خلوت صحيحه موجود شوې وی او كه خلوت فاسده، يا د ،مقطوع الذكر، سره خلوت شوې وی. په دې ټولو صورتونوكې د طلاق نه روسته

(۱) القول الراجح هو قول ابي حنيفة رحمه الله كما في فتح القدير (۳/۲۱۸) والكفاية (۳/۲۱۸) والخانية (۱/۱۸۲) وردالمحتار (۲/۳۷۰) نقلاً عن القول الراجح (۱/۲۷۱)

په ښځه باندې عدت واجبيږى. په دې صورتونوكې دعدت وجوب د احتياط په بنا (بنياد) باندې خلاف قياس دې

أحاصل د دليل دادې چه په دې صورتونوكې د رحم مشغوليدلو وهم دې او د وهم بنا (بنياد) دادې چه كيداې شي د دخول په وجه، يا د مړولو په وجه منى بهيدلې وی. او رحم ته رسيدلې وی. نو احتياط هم په دې كې دې چه عدت واجب كړې شي. اود سړى قول چه. ما وطى نه ده كړې، يا د ښځې قول چه، ماسره وطى نه ده شوې، نه به قبليږى. ځكه چې عدت د شريعت او د ولد حق دې. شريعت حق خو ځكه دې چه ښځه خاوند كه دواړه عدت ساقطول اوغواړى. نو نشي ساقطولې او د ولد حق د هغه حديث په وجه دې كوم چې وراندې تيرشوې دې چه، كوم كس په الله ج و په ورځ د آخرت باندې ايمان لرى. نو به خپلو وبوسره دې د بل كښت نه اوبه كوى ، ددې حديث مقصد ،د ولد د نسب رعايت كول دی او ښكاره خبره ده چه دا د ولد حق دې او قاعده ده. چه د بل حق باطلولو لپاره د هيڅ چا قول معتبر نه وی نو كه زوجينو اتفاق اوكړو چه وطى نه ده شوې. نو د عدت په باطلولو كې به ددوی دواړو تصديق نشي كيدلې. البته په خلوت فاسده سره كامل مهر نه واجبيږى. ځكه چې مهر مال دې. اود مال په وجوب كې زيات احتياط نه كړى

وَذَكَرَ الْقُدُورِيُّ رَحِمَهُ اللهُ فِي شَرْحِهِ أَنَّ الْمَانِعَ إِنْ كَانَ شَرْعِيًّا او قدورى په خپله شرح كې ذكر كړې دی چې مانع كه شرعى وی كَالصَّوْمِ وَالْحَيْضِ تَجِبُ الْعِدَّةُ لِثُبُوتِ التَّمَكُّنِ حَقِيقَةً نو واجب به وی عدت د قدرت ثابتيدو په وجه سره حقيقة وَإِنْ كَانَ حَقِيقِيًّا كَالْمَرَضِ وَالصِّغَرِ لَا تَجِبُ او كه مانع حقيقى وه لكه ناروغى (ناروغى (بيمارى)) او وركوتوالي نو واجب به نه وی لِانْعِدَامِ التَّمَكُّنِ حَقِيقَةً د عدم قدرت په وجه حقيقة

تشريح:- قدورى رحمه الله په خپله شرح كې د مانع تفصيل كړې دی. فرمائي. كه مانع شرعى وی. لكه حيض او نفاس، نو عدت به واجب وی. ځكه چې د مانع شرعى په موجودګئ كې كه خلوت موجود شي نو شرعاً عدم قدرت كيدلې شی. خو په حقيقت كې په وطى باندې قدرت ثابت دې نود وطى د وهم په وجه د رحم د مشغوليدلو وهم پيدا كيږى. په دې وجه به احتياطاً عدت واجب وی. اوكه مانع حقيقى وی. لكه ناروغى (ناروغى (بيمارى)) يا دومره صغيره كيدل چې د جماع قابل نه وی. نوپه دې صورت كې به عدت واجب نه وی. ځكه چې د مانع حقيقى په موجودګئ كې حقيقتاً په وطى باندې قدرت نشته. نود رحم د مشغوليدلو به هم وهم نه وی.

د متعه د استحباب او وجوب صورتونه او اختلاف

قَالَ وَتُسْتَحَبُّ الْمُتْعَةُ لِكُلِّ مُطَلَّقَةٍ إِلَّا لِمُطَلَّقَةٍ وَاحِدَةٍ او مستحب ده متعه د هرې طلاقې شوې د پاره سوا د يوې مطلقې نه وَهِيَ الَّتِي طَلَّقَهَا الزَّوْجُ قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا وَقَدْ سَمَّى لَهَا مَهْرًا او دغه هغه ښځه ده كومې لره چې خوند د دخول نه مخكې طلاق وركړى دی او مهر ئې ورته مقرر كړې وی.

حل اللغة: ① اوحش ويرولې ده ② لايجامع نه جمع كيږى ③ الايحاش په ويره كې اچول ④ الغرامة تاوان]

تشريح:- د يواشتباه وضاحت: د قدورى په عبارت كې يوه اشتباه ده. اول ددې وضاحت كولې شی اشتباه داده. چه د قدورى دا صدر كلام د هرمطلقه لپاره د متعه د استحباب په عموم باندې دلالت كوى. ځكه چې لفظ د ،كُل، چې هركله د نكره په اړخ مضاف شي. نودا د ،عموم افراد، تقضا كوى بيا ئې ددې نه د ،مطلقه غيرمدخول بها، استثناء كړې ده. نو دلته كې په صدر كلام او استثناء دواړو باندې اشكال دې په استثناء كې خوځكه چې په مبسوط كې ذكر شوې دی. چه د ،مطلقه غيرمدخول بها مسمى لها، د پاره متعه مستحب ده. او په [تستحب لكل مطلقة] كې دا هم شامله ده. نو په مستثنى او مستثنى منه كې اتحاد پيدا شو. يعنى اول خودا اوونيلى شو چه د هر مطلقه لپاره متعه مستحب ده. بيا ئې ددې مطلقه استثناء وكړه. چه ددې مطلقه لپاره مستحب نه ده. نودا ،استثناء عن نفسه، ده. چه متعذر ده. دا داسې ده لكه چې

خوئ اووانی .[حاءی خالد إلا خالد] یعنی ،ماله راغي خالد مګر خالد. .،نو دي ته د کم عقل توب نه سو څه وئیلي شي.

او د کلام په پیل کي اشکال دادي چه قدوري رحمه الله اووئیل د هرمطلقه لپاره متعه مستحب ده اوپه هره مطلقه کي ،مطلقه غیر مدخول بها غیر مسمی لها ، هم ګډه ده نو ددي لپاره به هم متعه مستحب وی حالانکه داسي نه ده بلکه ددي لپاره متعه واجب ده په استثناء کي چي کوم اشکال وو.ددي خواب خودا دي چه د قدوری رحمه الله په نیز په مستثنی صورت کي متعه متسحب نه ده ځکه چي قدوری رحمه الله په خپله شرح کي ذکر کړی دی چه متعه په بعضو صورتونوکي واجب او په بعضوکي مستحب ده نود ،مطلقه غیر مدخول بها غیرمسمی لهـ ، لپاره واجب ده اود هرمطلقه لپاره مستحب ده.علاوه د ،مطلقه غیر مدخول بها غیر مسمی لهـ، نه ځکه چي ددي لپاره مستحب نه ده بلکه واجب ده نو اوس په مستثنی او مستثنی منه کي تغیر پیدا شو نو .استثناء عن نفسه. به نه لازمیږی اودا استثناء درسته ده په پیل د کلام کي چي کوم اشکال وو د هغي خواب دادي چه د هرمطلقه لپاره مستحب ده علاوه د .مطاع غیر مدخول بها غیر مسمی لهـ، نه ځکه چي ددي حکم وړاندي تیرشوي دي چه ددي لپاره متعه مستحب نه ده بلکه واجب ده.نو هرکله چي دوی د هر مطلقه د عموم نه دا مطلقه خارج کړله نو اوس د کلام په پیل کي هیڅ اشکال پاته نه پاتي کیږی.

①اول داچه.مطلقه غیرمدخول بها غیر مسمی لها ، وی .ددي لپاره متعه واجب ده د قرآن د آیت ((عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ)) په وجه ② دویمه داچه،مطلقه مدخول بها غیرمسمي لهـ ، وی ③دریمه داچه.مطلقه مدخول بها مسمي لها ، وی ددي دواړو لپاره متعه مستحب ده د ((وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ)) په وجه یعنی د مطلقه ښځو لپاره متعه ده.د شرعی دستور مطابق.

④څلورمه داچه،مطلقه غیرمدخول بها مسمی لها ، وی .ددي لپاره متعه نه واجب ده.اونه مستحب ده.هم داصورت په متن کښي مستثنی دي.دلیل د ابن عمر رضی الله عنه قول دي [لكل مطلقة متعة إلا التي فرض لها ولم يدخل بها فحسبها نصف المهر] یعنی د هرمطلقه لپاره متعه ده.مګرداچه ددي لپاره مهر مقرر شوي وی .او ددي سره دخول نه وی شوي.نو ددي لپاره نصف مهرکافی دي.

> وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله تَجِبُ لِكُلِّ مُطَلَّقَةٍ إِلَّا لِهَذِهِ او امام شافعی رحمه الله فرمائی چي متعه دَ هري مطلقي دَ پاره واجب ده بغیر دَ دي نه لِأَنَّهَا وَجَبَتْ صِلَةً مِنَ الزَّوْجِ ځکه چي متعه واجب شوي ده دَ خاوند دَ اړخ نه عطیه شوي ځکه چي دهٔ سخي لره جلا کړه په وحشت کي ئ واچوله لِأَنَّهُ أَوْحَشَهَا بِالْفِرَاقِ مګر په دي صورت کي نیم مهر په طریقه د متعي دي إِلَّا أَنَّ فِي هَذِهِ الصُّورَةِ نِصْفَ الْمَهْرِ طَرِيقَةُ الْمُتْعَةِ ځکه چي طلاق په دي حالت کي فسخ دي او متعه مکرر کیږی نه لِأَنَّ الطَّلَاقَ فَسْخٌ فِي هَذِهِ الْحَالَةِ وَالْمُتْعَةَ لَا تَتَكَرَّرُ زموږ دلیل دا دي چي متعه د مهرمثل خلیفه ده په مفوضه کي ځکه چي مهر مثل ساقط او متعه واجب شوه

تشریح - امام شافعی رحمه الله فرمائی چه د هرمطلقه لپاره متعه واجب ده.خود ،مطلقه غیرمدخول بها مسمی لها ، لپاره دقول جدید مطابق متعه واجب نه ده اود قول قدیم مطابق ددي لپاره هم متعه واجب ده. او په .مطلقه غیرمدحول بها مسمی لها.کي دواړه متفق دی چه متعه واجب نه ده.او په پاته دوی [دوه] صورتونوکي احناف رحمهم الله د استحباب قائل دی اوشوافع رحمهم الله دوجوب قائل دی داامام شافعی رحمه الله دلیل دادي چه خاوند ښځه د خپل ځان نه جداکړي ده او په وحشت کي اخته کړي ده نوموږ د جدایئ وحشت لري کاوه لپاره د صله اود بخشش په طور متعه واجب کړه چه دجدایئ د وحشت تلافی اوشي .خو په مستثنی صورت کي به ددي وجه واجب نه کړي شوه چه.مطلقه غیرمدخول بها مسمی لها. لپاره نیم مهر د متعه په طور واجب شوي دي ځکه چي .طلاق قبل الدخول، معنی نکاح فسخ کول دی .ځکه چي په دي حالت کي د ښځي د بضع منفع سلامت ددي اړخ ته واپس راغلل او ددي تقاضا ده چه واړه مهر ساقط کړي شي .لکه څنګه چي د بیع په فسخ کي د مشتري د ذمه نه واړه ثمن ساقطیږی .خو شریعت نیم مهر د متعه په طور

واجب کړي دي اوپه متعه کي تکرار نه کیږي نوکه ددي مطلقه لپاره د نیم مهر سره متعه هم واجب کړي شي .نود متعه تکرار به لازم شی او دا شرعاً صحیح نه دي په دي وجه ددي مطلقه لپاره متعه واجب شوي نه ده.

> وَلَنَا أَنَّ الْمُتْعَةَ خَلَفٌ عَنْ مَهْرِ الْمِثْلِ فِي الْمُفَوِّضَةِ لِأَنَّهُ سَقَطَ مَهْرُ الْمِثْلِ وَوَجَبَتِ الْمُتْعَةُ او عقد واجبوی عوض لره نو شی به دا خلیفه او خلیفه نه دَ اصل سره جمع کیداي شي او نه ئ دَ یو جزء سره وَالْعَقْدُ يُوجِبُ الْعِوَضَ فَكَانَ عَنْهَا وَالْخَلَفُ لَا يُجَامِعُ الْأَصْلَ وَلَا شَيْئًا مِنْهُ نو واجب به نه وی د جزء دَ مهر دَ وجوب سره او خاوند جنایت کوونکي نه دي په مبتلا کولو دَ وحشت کي فَلَا تَجِبُ مَعَ وُجُوبِ شَيْءٍ مِنَ الْمَهْرِ په دي وجه تاوان هم په دهٔ پوري نه ملحق کیږی

تشریح.زموږ د دلیل نه وړاندي دا په ذهن کي کینوئ چه عقدنکاح د عوض نه خالی کیدای نشی د ((أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ)) په وجه به یا عوض مسمی وی یا به مهر مثل وی .دویمه خبره داچه خلیفه اصل سره نشی جمع کیدلي اونه د اصل د جزء سره جمع کیدلي شی لکه چي تیمم د .ودس سره نشی جمع کیدلي اوس به د دلیل حاصل داوی .چه د ،مطلقه غیرمدخول بها غیر مسمی لها، په حق کي متعه د مهرمثل خلیفه ده ځکه چي د ،طلاق قبل الدخول، په وجه سره مهرمثل ساقط شو.اود عقدنکاح لپاره عوض ضروری وی .نود مهرمثل خلیفه یعنی متع به واجب وی .او په پاته درې صورتونوکي به متعه ځکه نشی واجب کیدلي چه موږ قاعده بیان کړله چه خلیفه نه د اصل سره جمع کیدلي شی .نه ددي د څه جزء سره جمع کیدلي شی نو،مطلقه مدخول بها مسمی لها،او،مطلقه مدخول بها غیرمسمی لها ، لپاره که متعه واجب کړي شوه نود خلیفه به د اصل یعنی د کل مسمی یا د مهرمثل سره جمع کیدل لازمیږی .او که،مطلقه غیرمدخول بها مسمی لها ، لپاره متغه واجب کړي شوه.نود خلیفه د جزء اواصل یعنی د نیم مهر سره جمع کیدل به لازم شی اودا واړه صورتونه د قاعدي خلاف دی .په دي وجه به په دي دري واړه صورتونوکی متعه واجب نه وی.

> وَهُوَ غَيْرُ جَانٍ فِي الْإِيحَاشِ فَلَا تَلْحَقُهُ الْغَرَامَةُ بِهِ فَكَانَ مِنْ بَابِ الْفَضْلِ نو متعه به دَ باب د فضل نه وی

تشریح- په دي عبارت سره علامه مرغینانی رحمه الله د امام شافعی رحمه الله د دلیل خواب ورکړي دي د خواب حاصل دادي چه دا خو منو.چه ښځه ئي د جدایئ په وجه په وحشت کي اچولي ده خوبه دي وحشت کي دي جانی یعنی جنایت کونکي نه دي.ځکه چي شریعت ده ته د طلاق ور کاوه اجازت ورکړي دي بلکه په بعضو صورتونوکي طلاق ورکول مستحب دی .مثلاً چي کله ښځه .تارك الصلاة، وی .او یه پوهولو باندي د خاوند اطاعت هم نه کوی .نو کوم عمل چي د شریعت په اجزت سره حاصل شی دهغي کونکي جنی نه شی شمارلي.نو هرکله چي خاوند په طلاق ور کاوه سره څه جنایت نه دي کړي نو په ده باندي به د طلاق په ورکولو،او په وحشت کي د اچولو په وجه تاوان هم واجب نه وی .نودا متعه به د باب احسب د قبیلي ځني وی .د تاوان د قبیلي ځني به نه وی .نودي ته مستحب خو وئیلي شی واجب نشی وئیلي کیدلي نود امام شافعی رحمه الله په دي صورتونو د متعه واجب ګرځول درست نه دی .والله اعلم بالصواب

د نکاح شغار مفهوم اوحکم

> وَإِذَا زَوَّجَ الرَّجُلُ بِنْتَهُ عَلَى أَنْ يُزَوِّجَهُ الْآخَرُ بِنْتَهُ أَوْ أُخْتَهُ لِيَكُونَ أَحَدُ الْعَقْدَيْنِ عِوَضًا عَنِ الْآخَرِ هر کله چي وادهٔ او کړو چا د خپلي لور په دي شرط چي هغه به خپله لور او یا خور دهٔ ته ورکوی چي شی یو د عقدینو نه عوض د بل فَالْعَقْدَانِ جَائِزَانِ، وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا مَهْرُ مِثْلِهَا نو دواړه عقدونه جائز دی او په دوی کي به دَ هرې یوې دَ پاره مهر مثل وی

تشریح - صورت د مسئلي دادي.چه حامد د خپلي لور نکاح ماجد سره په دي شرط اوکړه.چه ماجد به د خپلي لور نکاح د حامد سره کوی .چه ،احد البضعین، د آخر لپاره مهر شی یعنی د حامد د لور مهر به د ماجد د لور ملك بضع وی اود ماجد د لور مهر به د حامد د لور ملك بضع وی .دي نکاح ته نکاح شغار وائی شغر

د ،شغور، نه ماخوذ دي.اود شغور معنى ده رفع او اخلاء، يعنى اوچتول او خالى كول.چه د رفع معنى واخستلې شي نو وجه د تسميه به دا وى چه زوجينو چونكه مهر د عقد نه اوچت كړلو په دې وجه دې نكاح ته شغار كيخودلې شو او كه ددې معنى اخلاء وى يعنى خالى كول.نو وجه د تسميه به داوى چه دا نكاح چونكه د مهر نه خالى ده.په دې وجه دې نكاح ته نكاح شغار ونيلې شى اود بعضو رائې داده چه د شغار معنى ده، بعد، يعنى لرې والې.په دې صورت كې به وجه د تسميه داوى چه گويا زوجينو د مهر نفى اوكړه.نود حق نه لرې شوى دى په دې وجه ددې نوم نكاح شغار ايخودلې دې.

نكاح شغار د احنافو ﷺ په نيز صحيح ده.خود دواړو ښځو لپاره به مهر مثل واجب وى.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله بَطَلَ الْعَقْدَانِ لِأَنَّهُ جَعَلَ نِصْفَ الْبُضْعِ صَدَاقًا وَالنِّصْفَ مَنْكُوحَةً او امام شافعى رحمه الله فرمائى چې دواړه عقدونه باطل دى حكه چې د هغې نيمه بضع مهر جوړ كړو او نيمه بضع منكوحه وَلَا اشْتِرَاكَ فِي هَذَا الْبَابِ فَبَطَلَ الْإِيجَابُ او په دې باب كې هيڅ اشتراك نشته نو ايجاب باطل شو

تشريح - او امام شافعى رحمه الله فرمائى چه دواړه عقدونه باطل دى صاحب دهدايه رحمه الله د امام شافعى رحمه الله د دعوى عقلى خوبيان كړې دې.خو ددوې په تائيد كې چې كوم حديثونه دى .هغه ئې نه دى ذكر كړى .حالانكه دوى ادوه حديثونه ددوى مستدل جوړيدلې شى.رومبى د ابن عمر رضي الله عنهما حديث [لا شغار في الإسلام] يعنى په اسلام كې د نكاح شغار هيڅ گنجائش نشته ترمذى رحمه الله هم دا حديث د عمران بن حصين رضي الله عنه نه روايت كړې دې او دوهم حديث د جابر رضي الله عنه دې كوم چې مسلم روايت كړې دې د حديث الفاظ دادى .[نهى رسول الله ﷺ عن الشغار] يعنى نبى كريم ﷺ د نكاح شغار نه منع فرمائيلې ده.دا دواړه حديثونه د نكاح شغار په عدم جواز باندې شاهد عدل دى .

او د امام شافعى رحمه الله عقلى دليل دادې چه كوم كس دخپلې لور د بل سړى سره نكاح اوكړه.په دې شرط چې دې به د خپلې لور نكاح زما سره كوى نو گويا په دې دواړه جينكو كې د هر يوې نصف بضع مهر اونصف آخر (د بضع) منكوح جوړ شو.حاصل داچه د هريوې بضع د خاند او دده د لور په مينځ كې شريكه شوه ده نصف بضع به د نكاح په وجه د خاوند لپاره وى .او نصف به دمهر په وجه دده د لور لپاره وى .نو اشتراك لازميږى .او منافع د بضع مشترك نشى كيدلې.لكه څنگه چې يوه ښځه د دوې (دوه) سړو سره نكاح اوكړى .اودا صحيح نه وى .نو هركله چې اشتراك صحيح نه دې نو ايجاب باطل شو.او هركله چې ايجاب باطل شو.نو عقد هم باطل شو.په دې وجه د امام شافعى رحمه الله په نيز دواړه عقدونه باطل دى .

وَلَنَا أَنَّهُ سَمَّى مَا لَا يَصْلُحُ صَدَاقًا فَيَصِحُّ الْعَقْدُ وَيَجِبُ مَهْرُ الْمِثْلِ زمونږ د دليل دا دې چې ده داسې شې ذكر كړې دې چې د مهر جوړيدو صلاحيت نه لرى نو عقد صحيح شو او واجب شو مهر مثل كَمَا إِذَا سَمَّى الْخَمْرَ وَالْخِنْزِيرَ وَلَا شَرِكَةَ بِدُونِ الِاسْتِحْقَاقِ لكه چې څوك شراب او خنزير ذكر كړى او بغير د استحقاق نه شركت نه وى .

تشريح - او زمونږ دليل دادې چه په دې دواړه عقدونوكې داسې شى مهر جوړ شوي دې.كوم چې د مهر جوړولو صلاحيت نه لرى او قاعده ده.چه كوم شى د مهر صلاحيت نه لرى .كه دا مهر جوړ كړې شى .نو عقد د نكاح به صحيح وى او مهر مثل به واجب وى .مثلاً خمر اوخنزير مهر جوړ كړې شى .نو نكاح به صحيح وى او مهر مثل به واجب وى .دغه رنگ دلته كې هم وى .

او د امام شافعى رحمه الله د عقلى دليل خواب دادې.چه هركله بضع د مهرجوړولو صلاحيت نه لرى .نو اشتراك به هم نه متحقق كيږى څكه چې د يوې ښځې د بضع منافع د بلې ښځې مملوك نشى جوړيدلې.نو هركله چې شركت ثابت نشو نو بضع د مهر جوړولو شرط به شرط فاسد وى .او نكاح په شرط فاسد سره نه باطليږى بلكه پخپله شروط فاسده باطليږى نو په دې نكاح شغار كې به هم د بضع د مهر جوړولو شرط به باطل وى او نكاح به درست وى او په خاوند به مهرمثل واجب وى .

او امام شافعى رحمه الله د اړخه د پيش شوى حديث خو ب د دې چه نهى عنه د نكاح لپاره ده نه ده حديث كې نهى وارد شوې ده دنكاح د مهرمسمى كاوه نه د خالى كوو په وجه مطلب د دې چه د نبى كريم ﷺ مقصد عين نكاح نه منع كول نه دى بلكه ددې ممانعت ئې فرمائيلې دې چه نكاح د مهرمسمى كړو نه خالى وساتلې شى اود مهرمسمى كاوه نه كه نكاح خالى اوساتلې شود نو په دې سره نكاح به متصور نكه څنگه چې د جمعة د اذان نه روسته د بيع نه منع شوې ده نو دلته كې نفس بيع ممنوع نه ده بلكه د جمعه د اذان نه روسته ممنوع ده.

د قرآن تعليم يا دښځې خدمت كول مهر جوړ كول

وَإِنْ تَزَوَّجَ حُرٌّ امْرَأَةً عَلَى خِدْمَتِهِ إِيَّاهَا سَنَةً أَوْ عَلَى تَعْلِيمِ الْقُرْآنِ فَلَهَا مَهْرُ مِثْلِهَا او كه واده اوكړو [illegible] سره د يو كال په خدمت بند دې لره او يا په تعليم وركوو د قرآن نو [illegible] مثل [illegible] وَقَالَ مُحَمَّدٌ لَهَا قِيمَةُ خِدْمَتِهِ امام محمد رحمه الله فرمائى چې د حر د خدمت قيمت به [illegible] وى وَإِنْ تَزَوَّجَ عَبْدٌ حُرَّةً بِإِذْنِ مَوْلَاهُ عَلَى خِدْمَتِهِ سَنَةً جَازَ وَلَهَا خِدْمَتُهُ او كه نكاح اوكړو غلام د يو ښځې سره په [illegible] د مولى [illegible] په خدمت باند نو جائز دې او ښځې لره به د غلام خدمت وى

حل اللغة: ① الاغنام جمع د غنم ،بيزه،وزه ② التسليم سپارل ③ تقوم قيمت لگول]

تشريح - مسئله داده چه آزاد سړى د يوې ښځې سره نكاح اوكړه او مهر ئې دا جوړ كړو [illegible] يو كال د ښځې خدمت كوم يا ئې د قرآن تعليم مهر جوړ كړو يعنى دا ئې اووئيل چه زه به خپلې ښځې ته د قرآن تعليم وركوم رما د اړخه هم دا مهر دې په دې دواړه صورتونوكې به د شيخينو رحمهما الله په نيز مهر مثل واجب وى او امام محمد رحمه الله فرمائى .چه د آزاد خاوند د خدمت قيمت به واجب وى وكه غلام د خپل مولا په اجازت سره نكاح اوكړه اود خپل يو كال خدمت ئې مهرجوړ كړو نود غلام خدمت مهر جوړيدل جائز دى اود ښځې لپاره به صرف خدمت وى .

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله لَهَا تَعْلِيمُ الْقُرْآنِ وَالْخِدْمَةُ فِي الْوَجْهَيْنِ، لِأَنَّ مَا يَصِحُّ أَخْذُ الْعِوَضِ عَنْهُ بِشَرْطٍ يَصْلُحُ مَهْرًا عِنْدَهُ او امام شافعى رحمه الله فرمائى چې د ښځې د پاره به تعليم د قران او خدمت وى په دواړو صورتونو كې څكه چې د شرط سره كوم شى عوض اغستې شى هغه شى د ده په نزد مهر كيداى شى لِأَنَّ بِذَلِكَ تَتَحَقَّقُ الْمُعَاوَضَةُ وَصَارَ كَمَا إِذَا تَزَوَّجَهَا عَلَى خِدْمَةِ حُرٍّ آخَرَ أَوْ عَلَى رَعْيِ الزَّوْجِ غَنَمَهَا څكه چې په دې سره معاوضه متحقق كيږى لكه چې نكاح ئې كړې وى د ښځې سره د بل حر په خدمت باند په رضا سره او د خاوند د ښځې په ميږو څرولو باندې

تشريح - د امام شافعى رحمه الله مذهب دادې.چه تعليم د قرآن اود آزاد اوغلام دواړو خدمت مهرجوړول صحيح دى .د امام شافعى رحمه الله دليل دادې.چه عقد د نكاح عقد معاوضه دې نو كوم څيزچه معوض جوړيدلې شى يعنى د هغې عوض اخستلې شى .نو هغه شى په عقد د نكاح كې عوض يعنى مهر جوړيدلې شى چه د عوض معنى متحقق شى .او چونكه تعليم د قرآن اود خدمت دواړو عوض خستلې شى نودا دواړه به عوض يعنى مهر هم جوړيدلې شى .نودا داسې شوه لكه د بل آزاد سړى خدمت مهر جوړول ،ود خاوند د ښځې د چيلو پوول مهر جوړول.او چونكه دا دواړه صورتونه په اتفاق سره جائز دى نو تعليم د قرآن او خدمت د آزاد سړى ، مهر جوړول به هم جائز وى .

وَلَنَا أَنَّ الْمَشْرُوعَ هُوَ الِابْتِغَاءُ بِالْمَالِ وَالتَّعْلِيمُ لَيْسَ بِمَالٍ زمونږ دليل دا دې چې مشروع ،بتغ، ده په مال سره او تعليم مال نه دې وَكَذَلِكَ الْمَنَافِعُ عَلَى أَصْلِنَا وَخِدْمَةُ الْعَبْدِ ابْتِغَاءٌ بِالْمَالِ لِتَضَمُّنِهِ تَسْلِيمَ رَقَبَتِهِ وَلَا كَذَلِكَ الْحُرُّ او دغه رنگ

) القول الراجح هو قول الشيخين رحمهما الله كذا فى الخانية (۱۷٤\۱) وردالمحتار(۳٦۲\۲) والهندية (۳۰۲\۱) نقلاً عن القول الراجح (۲۷۳\۱)-

منافع زمونږ په اصل باندې او خدمت د عبد ابتغاء بالمال ده د متضمن کیدو د تسلیم د رقبه کیدو په وجه سره او آزاد داسې نه دی **وَلِأَنَّ خِدْمَةَ الزَّوْجِ الْحُرِّ لَا يَجُوزُ اسْتِحْقَاقُهَا بِعَقْدِ النِّكَاحِ لِمَا فِيهِ مِنْ قَلْبِ الْمَوْضُوعِ** او ځکه چې د عقد د نکاح په وجه د آزاد خاوند د خدمت استحقاق ښځې لره نه دی جائز ځکه چې په دې کې قلب موضوع ده **بِخِلَافِ خِدْمَتِهِ أَمْرٍ آخَرَ بِرِضَاهُ لِأَنَّهُ لَا مُنَاقَضَةَ** په خلاف د بل آزاد د خدمت نه د دهٔ په رضا سره ځکه چې په دې کې څه مناقضه نشته **وَبِخِلَافِ خِدْمَةِ الْعَبْدِ لِأَنَّهُ يَخْدُمُ مَوْلَاهُ مَعْنًى حَيْثُ يَخْدُمُهَا بِإِذْنِهِ وَبِأَمْرِهِ** او په خلاف د خدمت د غلام نه ځکه چې دغه په حقیقت کې د خپل مولی خدمت کوی ځکه چې دې ئې خدمت د آقا په حکم او اجازت سره کوی **وَبِخِلَافِ رَعْيِ الْأَغْنَامِ لِأَنَّهُ مِنْ بَابِ الْقِيَامِ بِأُمُورِ الزَّوْجِيَّةِ فَلَا مُنَاقَضَةَ عَلَى أَنَّهُ مَمْنُوعٌ فِي رِوَايَةٍ** او په خلاف د بیزو څرولو نه ځکه چې د د کور د امورو د انتظام نه دې نو هیڅ مناقضه پکې نشته علاوه د دې نه چې دا ممنوع ده په یو روایت کې

حل اللغة: ① الابتغاء طلب ② المناقضة منافت، مخالفت]

تشریح: - او زمونږ دلیل دادې چه په عقد د نکاح کې ابتغاء بالمال مشروع ده د ﴿أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ﴾ په وجه او تعلیم د قرآن مال نه دې نود قرآن د تعلیم په عوض به ابتغاء مشروع نه وی. اوهم دغه شان منافع زمونږ په اصل سره مال نه دې ځکه چې د تمول (مال) لپاره ضروری دی. چه په دوې [دوه] زمانوکې پاته پاتې شی او منافع د خدمت په دوې [دوه] زمانوکې پاته نه پاتې کیږی په دې وجه مونږ وایو چه خدمت هم مال نه دې نو په خدمت سره به هم ابتغاء مشروع نه وی

لا دا خبره دې واضحه وی چه ددې دلیل په بنا (بنیاد) باندې د بل آزاد کس خدمت اووزه څرول به مهرجوړول درست نه وی. ځکه چې دا هم منافع دی. او زمونږ په نیز د غلام خدمت مهرجوړول، ځکه درست دی چه د غلام خدمت ابتغاء بالمال ده. اود غلام خدمت مال ځکه دې چې کله غلام خدمت کوی نو ګویا چې ده خپل ځان اوسپارلو اود غلام رقبه مال دې نو په دې صورت کې به مهر مال وی غیر مال به نه وی. او آزاد داسې نه دې چه کله خدمت کوی نو ګوی چې خپل ځان به ئې سپارلې وی. نود آزاد خدمت به مال نه وی. دوهم دلیل د دې چه د آزاد سړی خدمت که مهر جوړکړې شو. نو ښځه د عقد نکاح په وجه مستحق شی کیدلې ځکه چې په دې استحقاق کې قلب د موضوع ده. قلب د موضوع په دې وجه ده. چه ښځه خادمه وی او سړی مخدوم وی اوس که د سړی خدمت مهر جوړکړې شو. نو ښځه مخدومه او سړی به خادم جوړ شی اودا په اتفاق سره د نکاح د موضوع خلاف دی امام شافعی رحمه الله قیاس کړې وو د دوهم آزاد په خدمت باندې چه لکه څنګه د بل آزاد سړی خدمت ددې په رضامندئ سره مهرجوړیدلې شی. دغه شان د آزاد خاوند خدمت هم مهر جوړیدلې شي زمونږ د اړخه ددې خواب دادې. چه د بل آزاد کس خدمت مهر جوړول په دې وجه درست دی چه دغه حر آخر به خپل رقبه سپاری لکه چې څوک آزاد په اجاره باندې اخستلې شی نو حر مستاجر خپله رقبه سپاری او اصل خبره داده چه په دې کې قلب موضوع ده. چه مخدوم خادم جوړ شو او خادمه مخدومه جوړه شوه ددې نه علاوه زمونږ په نیز د یو روایت په مطابق د حر آخر خدمت هم مهرجوړول درست نه دی نو په دې بندې به هم قیاس کول درست نه وی (فتح القدیر)

او بیا ئې شوه داچه د غلام خدمت به مهر جوړولو کې هم قلب د موضوع لازمیږی نومونږ خواب ورکوو. چې په دې صورت کې قلب د موضوع نه لازمیږی ځکه چې غلام به حقیقت کې دخپل مولا خدمت کوی ځکه د غلام خدمت د خپل مولا د اجازت په حکم سره دې او هر کله چې غلام دخپل مولا خدمت کوی. د خپلې ښځې نه کوی نو بیا قلب د موضوع نه راځی ځکه چې قلب دموضوع به خو هغه وخت وې که د خاوند نه د خپلې ښځې خدمت نې کولو او به څېلو څرولو باندې قیاس کول هم صحیح نه دی اول خو په دې وجه چې خپلې ښځې ورا سوول د خدمت د قسیلې څښ نه دی بلکه داخو د کور په کارونو کې یو کار

دې. او هر کله چې وزه څرول، د مبسوط د یو روایت مطابق مهر ګرځول درست نه دی نو ددې روایت مطابق به په دې باندې قیاس کول هم درست نه وی.

فائده: مصنف رحمه الله په عبارت کې تسامح ده ځکه چې په دلیل کې اوونیلی شو چه [ولنا أن المشروع... الخ] مونږ سوال کوو چه امام محمد رحمه الله د مصنف رحمه الله په قول [ولنا] کې داخل دې اوکه خارج دې؟ که تاسو ئې داخل منئ. نود مصنف رحمه الله قول [ثم علی قول محمد رحمه الله تجب فيه الخدمة لأن المسمى مال] ددې مناقض دې ځکه چې د امام محمد رحمه الله په قول باندې خدمت ته غیر مال اوونیلی شو. او دلته کې ورته مال وائی اوکه امام محمد رحمه الله د مصنف رحمه الله د قول، ولنا، نه خارج دې. نو مناسب داوو چه مصنف رحمه الله د، ولنا، په ځائې [ولهما] وې

خواب: دادې چه تعلیم د قرآن اړخ ته نسبت کاوه سره امام محمد رحمه الله د، ولنا، نه خارج دې ځکه چې خدمت د امام محمد رحمه الله په نیز مال دې. نو اوس هیڅ تسامح پاتې نشوه.

ثُمَّ عَلَى قَوْلِ مُحَمَّدٍ رحمه الله تَجِبُ قِيمَةُ الْخِدْمَةِ لِأَنَّ الْمُسَمَّى مَالٌ بیا په قول د امام محمد رحمه الله د خدمت قیمت به واجب وی ځکه چې مسمی مال دې **إِلَّا أَنَّهُ عَجَزَ عَنِ التَّسْلِيمِ لِمَكَانِ الْمُنَاقَضَةِ فَصَارَ كَالتَّزَوُّجِ عَلَى عَبْدِ الْغَيْرِ** مګر خاوند د تسلیم نه عاجز دې د مناقضې په وجه سره نو دا په عبد د غیر د نکح کاوه پشان شوه

تشریح: بهرحال د امام محمد رحمه الله د قول په بناء باندې خدمت مهر جوړول صحیح نه دی. خو په خاوند باندې به خدمت واجب نه وی. بلکه ددې قیمت به واجب وی دلیل دادې چه مسمی یعنی خدمت مال خودې خو ددې د سپارلو نه خاوند عاجز دې. ځکه چې د خدمت کاوه په صورت کې قلب د موضوع لازمیږی اوقاعده ده چه څوک د مهرمسمی د سپارلو نه عاجز شی نو ددې قیمت واجبیږی. لکه مثلاً که یوکس د غیرغلام مهر جوړکړلو نو په دې صورت کې به د غیر د غلام خدمت واجب وی. ځکه چې دې د غیر غلام سپارلو نه عاجز دې.

وَعَلَى قَوْلِ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللّٰهُ يَجِبُ مَهْرُ الْمِثْلِ لِأَنَّ الْخِدْمَةَ لَيْسَتْ بِمَالٍ او د شیخینو په قول باند به مهر مثل واجب وی ځکه چې خدمت مال نه دې **إِذْ لَا تُسْتَحَقُّ فِيهِ بِحَالٍ فَصَارَ كَتَسْمِيَةِ الْخَمْرِ وَالْخِنْزِيرِ** په دې وجه په نکاح کې د دې استحقاق په هیڅ مال کې هم نشته نو دا د خمرو او خنزیر د تسمیه پشان شوه

تشریح: - دشیخینو رحمهما الله د قول په بنا (بنیاد) باندې به مهرمثل واجب وی. ځکه چې دآزاد خدمت مال نه دې. اود مال نه کیدلو وجه داده. چه په نکاح ښځې ته دخدمت په هیڅ حال کې حق نشته که خدمت مال وې نو ددې حق به هم ضرور وو. بعضو شارحینو بیان کړی دی. چه دلته کې کلمه د، او، ده اصل عبارت داسې وو. [لأن الخدمة ليست بمال او لايستحق فيه بحال] په دې صورت کې به مطلب داوی چه د مصنف رحمه الله قول [لأن الخدمت ليست بمال] او [لايستحق فيه بحال] دواړه په وجوب د مهرمثل باندې دلیل دې اوپه قول اول سره به اشاره وی. د مصنف رحمه الله قول [ولنا ان المشروع هو الابتغاء بالمال] اړخ ته او په ثانی سره به اشاره وی د مصنف رحمه الله قول [ولأن خدمة الزوج الحر لايجوز استحقاقها بعقدالنكاح] اړخه ته نو لکه څنګه چې د خمر اوخنزیر مسمی کاوه په صورت کې مهر مثل واجبیږی. دغه شان که خدمت مهرجوړکړې شی نو په دې صورت کې به هم مهرمثل واجب وی.

وَهٰذَا لِأَنَّ تَقَوُّمَهُ بِالْعَقْدِ لِلضَّرُورَةِ فَإِذَا لَمْ يَجِبْ تَسْلِيمُهُ بِالْعَقْدِ لَمْ يَظْهَرْ تَقَوُّمُهُ او دا ځکه چې د خدمت قیمتی کیدل په عقد (اجاره) کې په وجه د اړتیا دی او هر کله چې په عقد (نکاح) کې د دې تسلیم واجب نه شو نو د دې تقوم ظاهر نه شو **فَيَبْقَى الْحُكْمُ لِلْأَصْلِ وَهُوَ مَهْرُ الْمِثْلِ** په دې وجه حکم به په اصل باند پاته وی او هغه مهر مثل دې.

حل اللغة: ① تقوم قابل د قیمت، قیمتی]

[illegible] اشکال خواب دی اشکال دادي چه په احناو ﷺ کي شیخینو ﷺ خدمت مهرجوړولو [illegible] حب کړی دي چه د خدمت مال متقوم نه دي خو موږ پوښتنه کوو چه د [illegible] جوړه باندي وركول څنګه درست دی ؟حالانکه آزاد په احرت [illegible] خدمت په عقد اجره کي متقوم کیدل صرف د خلګو اړیا پوره کوه [illegible] شکل نه وی اوس موږ و یو چه هرکله د قلب موضوع په [illegible] خدمت [illegible] نود آزادسړی خدمت مال متقوم کیدل هم ښکاره نه دي نو حکم به په اصل باندي پاته پاتي وی .نو په دي صورت کي به مهرمثل واجب وی .

[illegible] روسه خاوند ته هبه کول بیا قبل الدخول طلاق واقع کیدل

[illegible] ألف نو که د ښځي سره ئ نکاح او کړو په زرو باند فَقَبَضَتْهَا وَوَهَبَتْهَا لَهُ ثُمَّ طَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُولِ [illegible] قبضه کړي [illegible] هبه کړي بیا خاوند طلاقه کړه قبل د دخول نه رَجَعَ عَلَيْهَا بِخَمْسِمِائَة [illegible] احلي لِأَنَّهُ لَمْ يَصِلْ إِلَيْهِ بِالْهِبَةِ عَيْنُ مَا يَسْتَوْجِبُهُ ځکه چي نه دی رسیدلی خاوند [illegible] کوم چي دي مستحق شوي دي لِأَنَّ الدَّرَاهِمَ وَالدَّنَانِيرَ لَا تَتَعَيَّنَانِ فِي الْعُقُودِ وَالْفُسُوخِ ځکه دراهم [illegible] نه دي متعین په عقود او فسوخ کي

حل اللغة: ① الدنانیر جمع د دینار،اشرفی: ② العقود جمع د عقد،معامله.]

تشریح:- [illegible] مسئلي اول ویش دادي چه دښځي سره نکاح یاخو په داسي شی سره اوشوه چه دا په متعین کاوه سره نه متعین کیږی لکه نقود یا په داسي شی سره اوشوه چه په متعین کولوسره متعین کیږی .لکه [illegible] دوه صورتونه دی یا خو به ښځي په مهر باندي قبضه کړي وی .او یا به ئې نه وی کړي او په دي دواړو کي بیاد هر یو دوي [دوه] صورتونه دی ښځي به یا واړه مهرهبه کړي وی او یابعض مهر.

[illegible] نه متعین کیږی [illegible] ښځي سره په داسي شی باندي نکاح اوکړه چه د په [illegible] بیا ښځي په دي باندي قبضه اوکړه او بیا یي خاوند [illegible] حکم دادي چه خاوند دي د ښځي نه [illegible] وایس واخلي .د دلیل نه واندي به دي یو څه شی چه دراهم او [illegible] عقود او فسوخ کي [illegible] واخستل او وي ونیل څه ددي دراهمو په [illegible] دی چه کوم دراهم ئې متعین کړی [illegible] یعنی د بیع فسخ ئې صحیح دی [illegible] کومې چي مشتري ورکړي وي یا دي نوري واپس کړی .دواړه [illegible] دلیل حاصل دادی چه خاوند د .طلاق قبل الدخول، په وجه د نصف مقبوض مستحق دي اود [illegible] په متعین کولوسره نه متعین کیږی .نود ښځي د [illegible] مستحق شوي وو ځکه چي مقبوض نه علاوه ئې نوري زر روپۍ هبه کړي وی او هرکله چي [illegible] د زر روپیو هبه داسي ده لکه چي د [illegible] خاوند لپاره د ښځي نه د نصف مهر واپس [illegible] اونه رسیدلو دکوم [illegible] پاتي وی

[illegible] وَالدَّنَانِيرُ [illegible] وَدَعْسَي دا هر کله چي مهر وه مکیلي یا بل [illegible] به وجه سره

[illegible] چه [illegible] دراهمو او دنانیرو نه علاوه څه

بل څه موزوني څیز.خودا مکیلي یا موزوني څیزد خاوند په ذمه دي.او دائې متعین کړي نه دي ځکه که مکیلي یا موزوني شی مشارالیه دي.نودا متعین کیږی .ددي به دا حکم نه وی .

بغیر د قبضه کولو خاوند ته مهرهبه کول،بیا قبل الدخول طلاق واقع کیدل

فَإِنْ لَمْ تَقْبِضِ الْأَلْفَ حَتَّى وَهَبَتْهَا لَهُ ثُمَّ طَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا او که ښځي لاتر اوسه په هزارو قبضه نه وه کړي تر دي چي خاوند ته ئې هبه کړي بیا هغه قبل الد خول طلاقه کړه لَمْ يَرْجِعْ وَاحِدٌ مِنْهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ بِشَيْءٍ نو په دي دواړو کي به یو د خپل اندیوالان نه څه نه اخلي

تشریح:- دوهم صورت دادي.که ښځي بغیر د قبضه کاوه نه زر دراهم هبه کړل.او بیا.طلاق قبل الدخول، واقع شو.نو په زوجینو کي به هیڅ څوك په بل باندي رجوع نه کوی .

وَفِي الْقِيَاسِ يَرْجِعُ عَلَيْهَا بِنِصْفِ الصَّدَاقِ او قیاس دا دي چي خاوند به دښځي نه نیم مهر واپس احلي وَهُوَ قَوْلُ زُفَرَ رحمه الله او دا د امام زفر رحمه الله قول دي لِأَنَّهُ سَلَّمَ الْمَهْرَ لَهُ بِالْإِبْرَاءِ ځکه چي مهر خاوند لره سالم شوي دي په بری کیدو سره فَلَا تَبْرَأُ عَمَّا يَسْتَحِقُّهُ بِالطَّلَاقِ قَبْلَ الدُّخُولِ نو ښځه به بری نه وی د هغې نه د کوم چي مستحق دي خاوند د طلاق قبل الدخول په وجه

حل اللغة: ① الابراء: بری کول ② الصداق: مهر]

تشریح:- اود قیاس تقاضا داده.چه خاوند به نیم مهر باندي رجوع کوی .اود قیاس تقاض داده چه خاوند د نیم رجوع اوکړی .هم دا قول د امام زفر رحمه الله دي.د امام زفر رحمه الله دلیل دادي.چه ښځي بغیرد قبضه کاوه نه خاوند د مهر نه بری کړلو.اود ښځي په بری کاوه سره چي کومې زر روپۍ خاوند لپاره سلامت پاتي شوي.هغه غیر دي. دهغه نه.دکومي چي خاوند د.طلاق قبل الدخول، په وجه مستحق شوي وو یعنی د نصف مهر نه بری الذمه کیدل.نو هرکله چي د خاوند لپاره ددي غیر سلامت پاتي شو.د کومي چي خاوند مستحق شوي وو.نو ښځه به ددي نیم مهر نه بری نه وی .د کومي چي خاوند د .طلاق قبل الدخول، په وجه مستحق شوي دي.په دي وجه زموږ مذهب دادي.چه خاوند ته به په دي صورت کي هم د نیم مهر واپس اخستلو حق حاصل وی .

وَجْهُ الِاسْتِحْسَانِ أَنَّهُ وَصَلَ إِلَيْهِ عَيْنُ مَا يَسْتَحِقُّهُ بِالطَّلَاقِ قَبْلَ الدُّخُولِ او وجه د استحسان دا ده چي خاوند ته بعینه هغه او رسیدل د کوم چي دي د طلاق قبل الدخول په سبب سره مستحق شوي وه وَهُوَ بَرَاءَةُ ذِمَّتِهِ عَنْ نِصْفِ الْمَهْرِ او هغه د نیم مهر نه د ده ذمه بری کیدل وو وَلَا يُبَالِي بِاخْتِلَافِ السَّبَبِ عِنْدَ حُصُولِ الْمَقْصُودِ او د مقصود حصلیدو په وخت کي د څه سبب مختلف کیدو پرواه نه شی کولې .

حل اللغة: ① لایبالی پرواه نشته ② یستحق مستحق کیږی .]

تشریح:- وجه د استحسان داده.چه کله ښځي خپل خاوند د کل مهر نه بری کړو.نو خاوند ته بعینه هم هغه ور اورسیدلو.د کومي چي دي د.طلاق قبل الدخول، په وجه مستحق شوي دي ځکه چي د طلاق قبل الدخول په وجه د خاوند حق وو.د نیم مهر نه په بری الذمه کیدلوکي .او هرکله چي د پوره مهر نه بری الذمه شو نود نیم مهر څخه به په درجه اولی بری الذمه وی .خو که څوك اووائی .چه د خاوند حق د طلاق قبل الدخول په وجه وو په نیم مهرنه په بری الذمه کیدلوکي .او دا نیم خاوند ته په بل سبب سره رسیدلي دي یعنی د ښځي په بری کیدلو سره.نو سبب بدل شو.صاحب دهدایه رحمه الله د [ولا یبالی باختلاف السبب] سره ددي اشکل خواب ورکړي دي د خواب حاصل دادي.چه د مقصود حاصلیدلو په وخت کي د سبب د اختلاف پرواه نشی کیدلي.او مقصود یعنی د نصف مهر نه بری کیدل اوموندلی شو.سبب که هرڅه وی په عرف عام کي یومثل دي چه د.آم خوړلوڅخه مطلب د بناخونو شمېرلو نه څه مطلب،اودا داسي ده.لکه یوکس بل سړی ته اووئیل.چه ستا په ماندي زر روپۍ دي،د هغه وینځي ثمن کومه چي ماستا نه اخستي وه، مقرله

بيع كي مقرله تكذيب كړي دي.نو معلومه شوه.چه د مقصود د حصول په وخت د سبب د اختلاف پرواه نشي ساتلي.والله اعلم بالصواب

وصول شوي پنځه سوه سره نوري پنځه سوه بوځائي كول.او خاوند ته هبه كولونه روسته قبل الدخول طلاق واقع كيدل

ولوقبضت خمسمائة او كه ښځي په پنځه سوو باندي قبضه او كړه ثم وهبت الألف كلها المقبوض وغيره أووهبت الباقي بيا ئ ټولي زر درهمه هبه كړي مقبوض او غير مقبوض يا ئ پاته پنځه سوه هبه كړي ثم طلقها قبل الدخول بها بيا ئ طلاقه كړه قبل الدخول نه دَ دي سره لم يرجع واحد منهما صاحبه بشيء عند أبي حنيفة رحمه الله (١) نو په دوي كي يو په بل رجوع نه كوي دَ څه شي دَ امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد

تشريح - اوس صورت دادي چه ښځي په پنځه سوه درهمو باندي قبضه اوكړه.او بيا ئي خاوند ته زر درهم،يعني مقبوض او غير مقبوض ټولي ئي هبه كړلي.يا ئي صرف غير مقبوض هبه كړل.او،طلاق قبل الدخول، واقع شو.نو د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز به په زوجينو كي هيڅ يوكس له په بل باندي درجوع حق نه وي.

وقالا: يرجع عليها بنصف ما قبضت اعتبارا للبعض بالكل صاحبين رحمهما الله فرمائي چي خاوند به دَ ښځي نه نيم مهر واپس واخلي په كوم چي دا قبضه كړي ده بعض لره قياس په كل باند ولأن هبة البعض حط او ځكه چي دَ بعضي هبه كول كمول دي فيلتحق بأصل العقد نو دا كمي به دَ اصل عقد سره لاحق وي

تشريح- د صاحبينو رحمهما الله مسلك دادي.چه خاوند به په نيم مهر يعني په دوي (دوه) نيم سوه درهمو رجوع كوي .دليل دادي.چه دوي بعض په كل باندي قياس كوي .دوي فرمائي .كه ښځي په كل باندي قبضه كړي وه.او خاوند ته ئي هبه كړي وي.بيا خاوند دي ته .طلاق قبل الدخول، وركړي وو نو زمونږ په نيز به خاوند په ښځه باندي د نيم مقبوض رجوع كوله.نو هم دغه شان چي هركله ښځي په بعض باندي قبضه اوكړه.نو ددي بعض په نيم باندي به د رجوع حق حاصل وي دوهم دليل دادي چه د بعض هبه يعني د نيم غيرمقبوض هبه كول.د ښځي دا ئ څه حط دي يعني كمول دي او حط لاحق كيږي .اصل عقد سره نو ګويا چي د پيل نه ئي په پنځه سوه مقبوضه درهمو باندي نكاح كړي ده.نودا پنځه سوه درهم به كل مهر وي .اود كل مهر په اړه كي حكم تير شوي دي.چه ښځه په كل مهر باندي قبضه اوكړي .بيا ښځه پوره مهر هبه كړي .نود نصف د رجوع حق پاته وي .نو دغه ډول به دلته كي هم د نصف د رجوع حق حاصل وي .

ولأبي حنيفة رحمه الله أن مقصود الزوج قد حصل وهو سلامة نصف الصداق بلا عوض دَ امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دي چه د خاوند مقصد حاصل شو او هغه نيم مهر بلاعوضه سالم پاتي كيدل دي فلا يستوجب الرجوع عند الطلاق نو مستحق دَ رجوع به نه وي په وخت دَ طلاقو كي

تشريح - د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادي چه د خاوند مقصود بغير د عوض نه نصف مهرسلامت پاتي كيدل دي اودا مقصود دطلاق نه وړاندي حاصل شو نود طلاق نه روسته به د رجوع مستحق نه وي .

والحط لا يلتحق بأصل العقد في النكاح او په نكاح كي كمي دَ اصل عقد سره نه لاحق كيږي ألا ترى أن الزيادة فيه لا تلتحق حتى لا تتنصف ايا نه ګورې چي په نكاح كي زياتي دَ اصل عقد سره نه لاحق كيږي تر دي چي دَ دي تنصيف نه كيږي

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في مجمع الأنهر(١١\٣٥٢) وفتح القدير(٣\٢٢٦) والبحر الرائق (٣\٢٧٧) والهندية (١\٣١٦) نقلا عن القول الراجح (١\٢٧٤)-

تلتحق حتى لا تتنصف ايا ته نه ګورې چي په نكاح كي زياتي د اصل عقد سره نه لاحق كيږي تر دي چي د دي تنصيف نه كيږي .

حل اللغة: ① الحط.كمول ② تلتحق.مولښتي كيږي !

تشريح:-د صاحبينو د دليل ځواب دادي.چه حط په نكاح كي اصل عقد سره نه لاحق كيږي وجه دادي چي مثلاً يو سړي د يوي ښځي سره په شلو درهمو باندي نكاح اوكړه.ښځي پنځلس درهمه خاوند ته هبه كړي .نو اوس به په خاوند لس درهم واجب نه وي .بلكه پنځه درهم به واجب وي كه حط د اصل عقد سره لاحق كيدلي.نوداسي به شوي وو.چه ګويا خاوند په پنځه درهمو باندي نكاح كړي ده و به پنځه درهمو باندي كه نكاح اوكړي شي .نو لس درهم واجبيږي نو په دي صورت كي لس درهمه واجبول پكار دي حالانكه داسي نه ده.بلكه په خاوند به هم پنځه درهمه واجب وي .نو معلومه شوه چه حط اصل عقد سره نه لاحق كيږي .صاحب دهدايه رحمه الله حط اصل عقد سره دنه لاحق كيدلو بوه وجه دا بيان كړي ده چه په نكاح كي زياتوالي بالاتفاق اصل عقد سره نه لاحق كيږي .مثلاً خاوند په غير مسمى باندي پنځوس درهمه زيات كړل او بيا ئي،طلاق قبل الدخول، وركړو.نو ددي پنځوسو تنصيف به نه كيږي .نولكه ځنګه چي زياتوالي اصل عقد سره نه لاحق كيږي . دغه ډول حط به هم د اصل عقد سره نشي لاحق كولي.

د نصف نه كم مهر خاوند ته هبه كول.

ولو كانت وهبت أقل من النصف وقبضت الباقي او كه ښځي دَ نيمي نه كم مهر هبه كړو او پاته ئ قبضه كړو فعنده يرجع عليها إلى تمام النصف (١) نو دَ امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد به خاوند په ښځه باند تر تكميل دَ نصف پوري رجوع كوي

تشريح:- صورت دادي.چه مثلاً نكاح اوشوه.په زر روپو باندي.او ښځي دوي (دوه) سوه روپي خاوند ته هبه كړلي.او په پاته اته سوه روپو باندي ئي قبضه اوكړه.په دي اړه كي د امام صاحب رحمه الله مذهب دادي چه دومره دي نوري هم واپس واخلي .چه نيم مهر پوره شي .يعني دري سوه روپئ دي خاوند د ښځي نه واپس نوري واخلي .

د امام صاحب رحمه الله دليل دادي.چه د ،طلاق قبل الدخول، په صورت كي د خاوند لپاره نصف مهرسلامت پاتي كيدل پكار دي .كه سبب هرڅه وي نو دري سوه روپئ دي ښځه نوري وصول كړي چه خاوند ته نيم مهر اورسي .

وعندهما بنصف المقبوض او دَ صاحبينو رحمهما الله په نزد به نيم مقبوض واپس اخلي

تشريح:- اود صاحبينو رحمهما الله په نيز په نيم دمقبوض يعني په څلورسوه روپو به رجوع كوي د صاحبينو رحمهما الله دليل دادي.چه هركله ئي د نصف نه كم هبه كړل او هبه حط(كمول) دي.نودا حط به اصل عقد سره لاحق كيږي نو ګويا مقبوض مقدار مهر دي.نو هركله چي ئي طلاق قبل الدخول وركړو.نود ښځي نه د مقبوض مقدار په نصف باندي رجوع كولي شي .

سامان په مهركي مقرركولونه روسته خاوند ته هبه كول

ولو كان تزوجها على عرض او كه نكاح ئ كړي وه دَ ښځي سره په څه سمان باند فقبضته أو لم تقبض نو ښځي قبضه كړو يا ئ قبضه نه كړو فوهبت له ثم طلقها قبل الدخول بها او وئ بخلو خوند ته بيا خاوند

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في ملتقى الأبحر(١\٣٥٢) وردالمحتار(٢\٣٧٢) والبحرالرائق (٣\٢٧٨) والهندية (١\٣١٦) نقلاً عن القول الراجح (١\٢٧٥)-

محکي د دخول نه طلاق ورکړل **لَمْ يَرْجِعْ عَلَيْهَا بِشَيْءٍ** نو خاوند به د ښځې نه څه واپس نه اخلي

تشریح - صورت دمسئلې دادې چه د نکاح په وخت ئې داسې شی مهر جوړ کړو کوم چې په متعین کولو سره متعین کیږي مثلاً سامان وغیره که ښځې په دې مهر باندې قبضه کړې وی. او که قبضه ئې نه وی کړې په حکم کې دواړه برابر دی. بیا ښځې خاوند ته هبه کړلو. او خاوند ښځې ته، قبل الدخول، طلاق ورکړو. نو په دې صورت کې حکم دادې چه خاوند به د ښځې نه د نور هیڅ څه رجوع نه کوی. داحکم استحساناً دې. او هم د ائمه ثلاثه مذهب دی

وَفِي الْقِيَاسِ وَهُوَ قَوْلُ زُفَرَ رحمه الله يَرْجِعُ عَلَيْهَا بِنِصْفِ قِيمَتِهِ او په قیاس کې چې دا د امام زفر رحمه الله قول دې چې د سامان نیمه قیمت به واپس اخلي. **لِأَنَّ الْوَاجِبَ فِيهِ رَدُّ نِصْفِ عَيْنِ الْمَهْرِ عَلَى مَا مَرَّ تَقْرِيرُهُ** ځکه چې د طلاق قبل الدخول په صورت د عین مهر نیمه واپس کول واجب دی بنا په هغه تقریر چې مخکې تیر شوې دي

تشریح- اود امام زفر رحمه الله قول دې چه ددې په نیم قیمت رجوع اوکړی. هم دا قیاس دې. د امام زفر رحمه الله دلیل دادې چه د، طلاق قبل الدخول، په صورت کې د عین مهر نصف واپس کول واجب دی. او دلته کې دا موجود شو ځکه چې د خاوند لپاره د مهر سلامتی د ښځې په بری کولو سره کیږی. او خاوند د، طلاق قبل الدخول، په وجه د نصف مهر مستحق وو نو ښځه به د هغې نه نه بری کیږي. د کومې چې خاوند مستحق شوې دی یعنی د، طلاق قبل الدخول، په وجه د نیم مهر، نو هرکله چې ښځه بری نشوه. نو خاوند ته به ددې نصف مهر د رجوع حق حاصل وی

وَجْهُ الْاِسْتِحْسَانِ أَنَّ حَقَّهُ عِنْدَ الطَّلَاقِ سَلَامَةُ نِصْفِ الْمَقْبُوضِ مِنْ جِهَتِهَا وجه د استحسان دا ده چې د خاوند حق د طلاق په وخت کې د نیم مقبوض سالم پاتې کیدل دی د ښځې د جانب نه **وَقَدْ وَصَلَ إِلَيْهِ** او دغه خاوند ته او رسیدل **وَلِهَذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا دَفْعُ شَيْءٍ آخَرَ مَكَانَهُ بِخِلَافِ مَا إِذَا كَانَ الْمَهْرُ دَيْنًا** په دې وجه ښځې لره د دې په ځاې د بل شي ورکول جائز نه دی به خلاف د هغې نه هر کله چې مهر دین وه

تشریح- وجه د استحسان داده چه د، طلاق قبل الدخول، په وخت د خاوند حق دادې چه د ښځې د اړخه بلاعوض نصف مقبوض سلامت پاتې شی او خاوند ته د ښځې د اړخه بغیر د عوض نه عین مهر اورسیدلو نو د رجوع مقصود حاصل شو او هرکله چې مقصود حاصل شو. نو اوس د هیڅ رجوع ارتیا نشته. وجه دا ده چې د رجوع حق د طلاق په وخت د نصف مقبوض سلامت پاتې کیدل دی. په دې وجه ښځې لپاره جائز نه دی چه د مقبوض سامان بذاته په موجودګۍ کې ددې په ځاې څه بل څه شی خاوند ته ورکړی ځکه چې مقبوض سامان به دواړو کې متعین دی.

وَبِخِلَافِ مَا إِذَا وَهَبَتْ مِنْهُ أَقَلَّ مِنْهَا او په خلاف د هغې نه چې هر کله ښځې به خاوند خرڅ کړو **لِأَنَّهُ وَصَلَ إِلَيْهِ بِبَدَلٍ** ځکه چې په دې صورت کې خاوند ته به بدل سره رسیدلي دي

تشریح- او به خلاف ددې صورت چې مهر د، مثلاً متعین. قبیلې څخه وی ځکه چې په دې صورت کې خاوند ته د نیم مهر د رجوع کولو حق حاصل دې ځکه چې د خاوند حق په نصف مقبوض کې ددې دنه متعین کیدلو په وجه نه وو او هم به دې وجه که ښځې د نصف مهر په ځاې څه بل څه شی ورکړو نو جائز دې او ددې نه خلاف که ښځې د خاوند په لاس د مهر سامان خرڅ کړو نو په دې صورت کې به هم خاوند ته د نصف مهر د رجوع حق وی ځکه چې خاوند ارخ ته نصف مقبوض په عوض کې رسیدلې دې ځکه چې د ښځې نه حسی دی او سلامت په عوض د سې وی لکه چې هدو سلامت نه وی نودا، نصف مقبوض بعوض، ته ددې قائم مقام نه وی. د کومې حق چې خاوند د، طلاق قبل الدخول، په وجه مستحق شوې دې او هرکله حق د، نصف مقبوض بعوض، ددې قائم مقام نه دې نو بیا به خاوند ته د نیم مهر د رجوع حق حاصل وی. د محصر داسې وبیلی شی چه د خاوند حق په، نصف مهر بلا بدل، کې وو. او دائې رسولې

دې په بدل سره. نو ګویا چې خاوند ته دده حق د سره رسیدلې هم نه دې ځکه به ده ته د رجوع حق حاصل وی.

والله اعلم بالصواب

غیر متعین سامان باندې نکاح کولو روسته خاوند ته هبه کول.

وَلَوْ تَزَوَّجَهَا عَلَى حَيَوَانٍ أَوْ عُرُوضٍ فِي الذِّمَّةِ فَكَذَلِكَ الْجَوَابُ او که نکاح ئې او کړو د ښځې سره په حیوان یا سامان کوم چې په ذمه کې دي بیا هم جواب دا دې **لِأَنَّ الْمَقْبُوضَ مُتَعَيِّنٌ فِي الرَّدِّ** ځکه چې مقبوض متعین دې په واپسی کې

تشریح - مسئله داده. چه نکاح ئې اوکړه. او مهر ئې حیوان (څاروی) جوړ کړو مثلاً فرس یا حمار وغیره نې مهر جوړ کړو. یا ئې سامان مهر جوړ کړو. چه د خاوند په ذمه به واجب وی. مثلاً وړی ونیل چه مهر د هرات کپړه ده او ددې جنس او نوع ئې هم بیان کړلو. بیا ښځې قبضه اوکړه یا ئې قبضه اونکړه خو خاوند ته ئې هبه کړو. بیا خاوند، طلاق قبل الدخول، واقع کړو. نو خاوند ته ښځې باندې د رجوع اختیار نشته امام شافعی رحمه الله فرمائی. چه دا مسمی کول صحیح نه دی. نو په دې صورت کې به مهر مثل واجب وی. اود امام مالک او امام احمد رحمهما الله یو یو روایت دادې. چه د جهالت په وجه به نکاح باطل شی خو زموږ په نیز به عقد د نکاح درست وی. او اوسط درجه حیوان (څاروی) اوسط درجه کپړه به واجب وی په اصل مسئله کې موږ وئیلی وو چه خاوند ته د ښځې په اړخ د رجوع حق حاصل نه دې دلیل دادې چه مقبوض د رد په سلسله کې متعین دې. یعنی که ښځې قبضه اوکړه. نو په ده به بعینه ددې رد متعین وی. او هرکله چې مهر مقبوض به رد کې متعین دې. نود، ماتعین بالتعین، د جنس څخه به وی. او هرکله چې ښځې، ماتعین بالتعین، هبه کړلو. نو اوس که د هبه د قبض نه روسته وی. نو خاوند ته دده عین حق اورسیدلو. ځکه په ماقبل کې تیر شو. چه اختلاف د سبب معتبر نه وی. او که هبه د قبض نه وړاندې وی. بیا هم خاوند ته دده حق اورسیدلو. او هغه د نیم مهر نه بری الذمه کیدل دی. او دا خو معلومه ده. چه د سبب اختلاف معتبر نه دې

وَهَذَا لِأَنَّ الْجَهَالَةَ تُحُمِّلَتْ فِي النِّكَاحِ او دا ځکه چې جهالت متحمل دې په نکاح کې **فَإِذَا عُيِّنَ فِيهِ** نو که چې ئې معین کړو **يَصِيرُ كَأَنَّ التَّسْمِيَةَ وَقَعَتْ عَلَيْهِ** نو داسې شو چې ګویا تسمیه په دې واقع شوې ده.

تشریح - په دې عبارت سره مصنف رحمه الله دوې [دوه] څیزونو اړخ ته اشاره کړې ده. اول داچه د، حیوان غیر معین، اود، عروض غیر معین، په عوض نکاح جائز ده دوهم شی داچه دا مقبوض په رد کې متعین دې اولنی شی اړخ ته ئې اشاره کړې ده په [لأن الجهالة] سره حاصل داچه فرس د غیر مشخص په شرط بیع فاسد ده یعنی که څوك څه شی خرڅ کړی د یو نامعلومه اس په بدل کې. نودا بیع به فاسده وی خو په نکاح کې به دومره جهالت برداشت کولې شی. مثلاً په نکاح کې غیر معین اس مهر جوړ کړې شي نو نکاح به درست وی. او اوسط درجه والا اس به واجب وی په بیع او نکاح کې توپیر دادې. چه د نکاح دارومدار په مساهلت او نرمۍ باندې دې. نو لرشان جهالت به برداشت کولې شی اود بیع دارومدار په تنګۍ باندې دې. نو په بیع کې د مطلق جهالت ګنجائش نه وی دوهم شی اړخ ته ئې اشاره کړې ده [إذا عين] سره. یعنی هرکله چې د قبضه په وخت متعین شو. نو ګویا مسمی به هم په دغه مقبوض باندې واقع وی. د اول فائده د عقد نکاح صحیح کیدل دی. اګرچه مسمی مجهول وی اود ثانی فائده د خاوند په ښځه باندې رجوع نه کول دی. که ښځې دغه حیوان (څاروی) خاوند ته هبه کړې وی

د شرط نه پوره کیدلو په صورت کې د مهر مثل وجوب

وَإِذَا تَزَوَّجَهَا عَلَى أَلْفٍ عَلَى أَنْ لَا يُخْرِجَهَا مِنَ الْبَلْدَةِ أَوْ عَلَى أَنْ لَا يَتَزَوَّجَ عَلَيْهَا أُخْرَى هر کله چې نکاح ئې او کړو د ښځې سره په زر درهمه په دې شرط چې دا به د ښار نه بهر نه بیائی یا د دې په موجودګۍ کې به د بلې ښځې سره نکاح نه کوی **فَإِنْ وَفَّى بِالشَّرْطِ فَلَهَا الْمُسَمَّى** نو که خاوند شرط پوره کړو نو دې لره به مسمی مهر

وي لِاَنَّهٗ صَلُحَ مَهْرًا ځکه چې مسمی د مهر جوړېدو صلاحیت لري رقد تم رضاها به او د ښځې رضا په دې مکمله شوې ده

تشریح:- صورت د مسئلې دادې که یوکس د یوې ښځې سره نکاح اوکړه.او زر روپۍ مهر ئې مقرر کړو.په دې شرط چې دا به د ښار نه به اوباسي یا داچه ددې په موجودګۍ کې به دويمې ښځې سره نکاح نه کوی .نو دا نکاح صحیح ده اګرچه دسفر نه کولو،اود دوهم واده نه کولو شرط،شرط فاسد دې اوشرط فاسد ځکه دې چه په دې کې د امر مشروع نه منع لازمیږي نوکه خاوند شرط پوره کړو.نود ښځې لپاره به مسمی یعنی زر روپۍ وی .ځکه چې مسمی یعنی زر روپۍ د مهر جوړیدلو صلاحیت هم لري اود ښځې په زر روپو باندې رضامندي هم پوره شوه.ځکه چې په دې شرط کې د ښځې نفع ده.اوکه

وَاِنْ تَزَوَّجَ عَلَيْهَا اُخْرٰي اَوْاَخْرَجَهَا فَلَهَا مَهْرُ مِثْلِهَا او که بل نکاح ئې پراو کړو یا ئې د ښار نه او ویسته نو دې لره به مهر مثل وی لِاَنَّهٗ سَمّٰى مَالَهَا فِيْهِ نَفْعٌ ځکه چې خاوند داسې شی ذکر کړی دی چې د ښځې پکی نفع ده فَعِنْدَ فَوَاتِهٖ يَنْعَدِمُ رِضَاهَا بِالْاَلْفِ نو د دې په فوت کیدو سره په یو هزار د دې رضامندی معدومه شوه فَيُكَمِّلُ مَهْرَ مِثْلِهَا كَمَا فِيْ تَسْمِيَةِ الْكَرَامَةِ وَالْهَدِيَّةِ مَعَ الْاَلْفِ نو د دې مهر مثل به مکمل کولای شی لکه د یو هزار سره کرامت او هدیه ذکر کوه کې

تشریح.- خاوند شرط پوره نکړو.نو اوس به دا کتلې شی .چه مهرمثل د مسمی نه کم دې.او که زیات یا برابر دې.که مهرمثل زیات وی .دمهرمسمی یعنی د زر روپو نه.نود ښځې لپاره به مهرمثل وی .دلیل دادې چه خاوند داسې شی ذکر کړې دی.چه په هغې کې د ښځې فائده ده.اوهم ددې نفع په وجه ښځه مهرمسمی د مهر مثل نه په کموالی راضی شوه نوګویا د مهر نقصان ددې نفع په مقابله کې دې.نو ددې نفع د فوت کیدلو په صورت کې په زرو باندې د ښځې رضامندی معدوم شوې ده.نو ددې مهرمثل به مکمل کولې شی او دا داسې شوه لکه چې داسې ئې ونیلي وی چه په زر روپو به زه ستا اکرام هم کوم.یاد زر روپو سره به ځه هدیه هم درکوم.نوکه دا د کرامت اوهدیه شرط ئې پوره نکړو.نو مهرمثل به واجب وی .دغه ډول دلته کې هم ده اوکه مهرمثل د مسمی یعنی د زر روپو نه کم دې.یا برابر دې.نود شرط نه پوره کاوه په صورت کې به هم مسمی یعنی زر روپۍ واجب وی .اودا شرط به د خاوند د طرفه تبرع(احسان) وی .

په شرط پوره کولو،او په نه پوره کولو کې په مهرکې تفاوت لې

وَلَوْ تَزَوَّجَهَا عَلٰى اَلْفٍ اِنْ اَقَامَ بِهَا او که نکاح ئې اوکړو د ښځې سره په یو هزار که دا ئې په ښار کې او ساتله وَعَلٰى اَلْفَيْنِ اِنْ اَخْرَجَهَا او په دوې (دوه) هزار که د ښار نه ئې او ویستله فَاِنْ اَقَامَ بِهَا فَلَهَا الْاَلْفُ نو که دا ئې په ښار که او ساتله نو دې لره هزار دی وَاِنْ اَخْرَجَهَا فَلَهَا مَهْرُ الْمِثْلِ لَا يُزَادُ عَلَى الْاَلْفَيْنِ وَلَا يُنْقَصُ عَنِ الْاَلْفِ او که ئې ویستله نو دې لره مهر مثل دې کوم چې په دوې (دوه) هزار زیاتولې نشی . او د یو هزار ځخه به کمولې به نشی وَهٰذَا عِنْدَ اَبِيْ حَنِيْفَةَ رحمه الله (١) او دا په نزد د امام ابوحنیفه رحمه الله باندې

تشریح - صورت د مسئلې دادې چه یو سړی د یوې ښځې سره نکاح اوکړله.او دوې (دوه) شرطونه ئې ،علی سبیل البدل، ذکر کړل مثلاً دې ونیل چه،که دا ښځه ئې په دې ښار کې مقیم اوساتله.نو مهر به زر روپۍ وی اوکه ددې ښار نه ئې اوبسکله نو مهر به دوې (دوه) زره روپۍ وی .په دې مسئله کې د امام ابوحنیفه رحمه الله مذهب دادې چه رومبې شرط جائز دې.اوشرط ثنی فاسد دې.نوکه مقیم ئې اوساتله نود ښځې لپاره به زر روپۍ وی .اوکه دائې ددې ښار نه اوبسکله نو مهرمثل به واجب وی . دلیل دادې.چه د اولني شرط په وخت

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في الخانية (١٧٤\١) والدر المختار (٣٧٥\٢) والهندية (٣٠٨\١) والبحر (٢٨٢\٣) نقلاً عن القول الراجح (٢٧٧\١)-

شرط ثانی به وجه پیدا شوې دې.او هرکله چې د شرط ثانی په وجه جهالت پیدا شوې دې.نو شرط ثانی به فسد وی .خو نکاح به فسد نه وی .ځکه چې د شرط فسد په وجه نکاح نه فاسدیږي.

وَقَالَا: اَلشَّرْطَانِ جَمِيْعًا جَائِزَانِ حَتّٰى كَانَ لَهَا الْاَلْفُ اِنْ اَقَامَ بِهَا وَالْاَلْفَانِ اِنْ اَخْرَجَهَا او صاحبین رحمهما الله وائي چې دواړه شرطونه جائز دی تر دې چې که ښځې د پاره به هزاروی که دا ئې په ښار کې او ساتله او دوې (دوه) هزاره به وی که اوئې ویستله

تشریح:- د صاحبینو رحمهما الله مذهب دادې.چه دواړه شرطونه جائز دی .یعنی د اقامت په صورت کې به زر روپۍ مهر وی .اود اخراج په صورت کې به دوی (دوه) زره مهر وی .

وَقَالَ زُفَرُ رحمه الله: اَلشَّرْطَانِ جَمِيْعًا فَاسِدَانِ او امام زفر رحمه الله وائي چه دواړه شرطونه فاسد دی وَيَكُوْنُ لَهَا مَهْرُ مِثْلِهَا لَا يُنْقَصُ مِنْ اَلْفٍ وَلَا يُزَادُ عَلٰى اَلْفَيْنِ او دې لره به وی مهر مثل د دې چې کمولې به نه شی د هزار نه او زیاتولې به نه شی په دوې (دوه) هزاره

تشریح:- د امام زفر رحمه الله مذهب دادې.چه دواړه شرطونه فاسد دی .نو په دواړه صورتونو کې به مهرمثل واجب وی .چه د زر روپو ځخه به کم اود دوې (دوه) زره روپو ځخه به زیات نه وی .دلیل دادې.چه .شئ واحد .یعنی د بضع په مقابله کې دوې (دوه) مختلف شیان (څیزونه)،علی سبیل البدل، ذکر شوی دی او هغه دوې (دوه) شیان (څیزونه) زر،او دوې (دوه) زره روپۍ دی .نود جهالت په وجه تسمیه فاسد شوه.او هرکله چې تسمیه فاسد شوه.نو مهرمثل به واجب وی .

وَاَصْلُ الْمَسْاَلَةِ فِي الْاِجَارَاتِ فِيْ قَوْلِهٖ او د مسئلې اصل په اجارو کې دې ددې قول لاندې که تا دې لره نن او ګنډلو نو ستا د پاره به یو درهم وی اِنْ خِطْتَهُ الْيَوْمَ فَلَكَ دِرْهَمٌ وَاِنْ خِطْتَهٗ غَدًا فَلَكَ نِصْفُ دِرْهَمٍ او که صباله دا او ګنډلو نو ستا د پاره به نیم درهم وی وَسَنُبَيِّنُهَا فِيْهِ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ او مونږ به دې لره بیان کړو انشاء الله تعالی

تشریح:- علامه مرغیناني رحمه الله د د لاتلو بیانولو نه بغیر،دا مسئله د کتاب الاجارات په یوه مسئله باندې محمول کړې ده.مسئله داده.که یوکس درزی ته اوونیل.که تا دا کپړه هم نن اوګنډله.نو مزدوری به یو درهم وی .او که صباله دې تیاره کړه.نو مزدوری به نیم درهم وی .د امام صاحب رحمه الله په نیز شرط اول جائز دې.او شرط ثانی فاسد دې.د صاحبینو رحمهما الله په نیز دواړه شرطونه جائز دی . دلیل دادې.چه په دواړو شرطونو کې دیو شرط اعتبار ضروری دې.د نبی کریم ﷺ ارشاد دې [المسلمون عند شروطهم] نو هرکله چې دواړه شرطونه مفید،اود دواړو سره غرض تړلې شوې دې.نو دواړه به صحیح وی .

په دوې (دوه) متفاوت غلامانوکې په یوغیر معین باندې نکاح کول

وَلَوْ تَزَوَّجَهَا عَلٰى هٰذَا الْعَبْدِ اَوْ عَلٰى هٰذَا الْعَبْدِ که نکاح ئې او کړو په دې غلام یا په دې غلام فَاِذَا اَحَدُهُمَا اَوْكَسُ وَالْاٰخَرُ اَرْفَعُ نو په دغو کې د یو قیمت کم دې او د بل زیات دې فَاِنْ كَانَ مَهْرُ مِثْلِهَا اَقَلَّ مِنْ اَوْكَسِهِمَا فَلَهَا الْاَوْكَسُ نو که د دې مهر مثل د اوکس نه کم وه نو ښځې لره به اوکس وی وَاِنْ كَانَ اَكْثَرَ مِنْ اَرْفَعِهِمَا فَلَهَا الْاَرْفَعُ او که زیات وه د ارفع نه نو دې لره به ارفع وی وَاِنْ كَانَ بَيْنَهُمَا فَلَهَا مَهْرُ مِثْلِهَا او که د دواړو په مینځ کې وه نو ښځې لره به مهر مثل وی وَهٰذَا عِنْدَ اَبِيْ حَنِيْفَةَ رحمه الله (١) دا د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد ده

حل اللغة: ① اوکس کم ② ارفع زیات]

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في ردالمحتار (٣٧٦\٢) والخانية (١٧٤\١) والهدية (٣١٠\١) نقلاً عن القول الراجح (٢٧٨\١)-

حل اللغة* ① اوكس كم ② ارفع زيات]

تشريح - مسئله د ده چه دوى (ادوه) غلامان مخې ته موجود دى په دوى كي د يو قيمت كم دې او د بل زيات دې مثلاً يو د ... روپو د ماليت دې او دوهم د دوى (ادوه) زره روپو د ماليت دې خاوند بغير د متعين كاوه نه نه دې دواړو كي نو مهر مقرر كړو او وې ونيل چه په مهر كي دا غلام يا دا غلام دركوم نو په دې مسئله كي د امام صاحب رحمه الله مذهب دادې چه مهرمثل ته به كتلې شي چه دا د اوكس يعنى كوم غلام چې په قيمت كي كم دې. نه كم دې يا دا مهرمثل د اوكس برابر دې يا زيات دې ياد اوكس او ارفع (كم او زيات) په مينځ كي دې كه مهرمثل د اوكس نه كم يا برابر دې نو په دې صورت كي به د ښځې لپاره غلام اوكس وى وكه مهرمثل د زيات قيمت ولا غلام نه زيات دې نو په دې صورت كي به د ښځې لپاره زيات قيمت والا غلام وى او كه مهرمثل د دواړو په مينځ كي وى نو ښځې ته به مهرمثل وركولې شي

وَقَالَا لَهَا الْأَوْكَسُ فِي ذٰلِكَ كُلِّهٖ صاحبين رحمهما الله فرمائي چې ښځې له اوكس دى به دې ټولو صورتو نو كي **فَإِنْ طَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا** نو كه طلاق يې وركړل دې لره د دخول نه مخكې **فَلَهَا نِصْفُ الْأَوْكَسِ فِي ذٰلِكَ كُلِّهٖ بِالْإِجْمَاعِ** نو ښځې له به نيم اوكس وى چې ټولو صورتو نو كي په اجماع سره

تشريح - د صاحبينو رحمهما الله مذهب د دې چه په ټولو صورتونوكي به د ښځې لپاره اوكس غلام وى كه مهرمثل د وكس نه كم وى او كه د ارفع نه زيات وى او كه د دې دواړو په مينځ كي وى. خو كه خاوند، طلاق قبل الدخول وركړو نو بالاتفاق په ټولو صورتونوكي به نصف اوكس وى

لَهُمَا أَنَّ الْمَصِيرَ إِلٰى مَهْرِ الْمِثْلِ لِتَعَذُّرِ إِيجَابِ الْمُسَمّٰى وَقَدْ أَمْكَنَ إِيجَابُ الْأَوْكَسِ د صاحبينو رحمهما الله دليل دا دې چې رجوع مهر مثل ته د وجه د متعذر كيدو د ايجاب د مسمى نه ده او ممكن دى واجبول د اوكس لره **إِذِ الْأَقَلُّ مُتَيَقَّنٌ** خكه چې اقل متيقن دې **فَصَارَ كَالْخُلْعِ وَالْإِعْتَاقِ عَلٰى مَالٍ** او دا شوه پشان د خلع او اعتاق په مال باندې

تشريح - د دلائلو نه وړاندې به دې پوهه شئ چه په بضع كي موجب اصلي څه دى؟ صاحبين رحمهما الله فرمائي چه موجب اصلي مهرمسمى دې تركومه پورې چې د مهرمسمى واجبول ممكن وى. نو د مهرمثل اړخ ته به عدول نشي كيدلې او امام صاحب رحمه الله فرمائي چه موجب اصلي مهرمثل دې. ځكه چې مهرمثل د بضع معدل يعنى برابر دې كموالي زياتوالي نه قبلوى وجه داده چه مهرمثل د بضع د منافعو قيمت دې. او د شي قيمت كموالي زياتوالي نه قبلوى په خلاف د مسمى، چه دا زياتوالي كموالي قبلوى. نو د امام صاحب رحمه الله په نيز به د مهرمثل نه د مهرمسمى اړخ ته عدول هغه وخت كيږي چه تسميه صحيح وى. ګني عدول به نه كيږي

او س به د صاحبينو رحمهما الله د دليل حاصل داوى چه مهرمثل اړخ ته عدول هغه وخت كيدلې شي چه كله د مهرمسمى واجبول متعذر وى او دلته كي اوكس غلام واجبول ممكن دى ځكه چې اوكس غلام كم دې په قيمت كي او قل متيقن وى نو هم د متيقن به واجب كولې شي او دا داسې ده لكه چې يو كس خپلې ښځې نه ووئيل چه ما تا سره خلع اوكړه په دې غلام يا په دې غلام باندې يا مولا غلام ته اووائي چه ما ته آزاد كړې په دې غلام يا په دې غلام باندې نو په دې دواړه مسئلو كي به اوكس متعين وى نو د مهر په مسئله كي به هم اوكس غلام متعين وى

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ أَنَّ الْمُوجِبَ الْأَصْلِيَّ مَهْرُ الْمِثْلِ او د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دې چې موجب اصلي مهر مثل دې **إِذْ هُوَ الْأَعْدَلُ وَالْعُدُولُ عَنْهُ عِنْدَ صِحَّةِ التَّسْمِيَةِ وَقَدْ فَسَدَتْ لِمَكَانِ الْجَهَالَةِ** ځكه چې دغه اعدل دې او د دې نه عدول د تسميه په وجه ... دى او تسميه فاسده شوه په وجه د جهلت **بِخِلَافِ الْخُلْعِ وَالْإِعْتَاقِ عَلٰى مَالٍ** په

خلاف د خلع او اعتاق نه په مال باندې **لِأَنَّهُ لَا مُوجِبَ لَهُ فِي الْبَدَلِ** ځكه چې د دې د پاره په بدل كي څه موجب اصلي نشته

تشريح - د امام صاحب رحمه الله دليل دادې چه موجب اصلي مهرمثل دې او د مهرمثل نه به عدول د تسميه صحت په وخت كيږي. او دلته كي په دوى (ادوه) غلامانوكي تردد اود شك په وجه جهالت پيدا شوې دې او د دې جهالت په وجه به تسميه فاسد وى نو مهرمسمى به واجب نه وى او د صاحبينو خلع او عتاق سره په دې باندې قياس درست نه دې ځكه چې د بدل په سلسله كي د دې دواړو لپاره هيڅ موجب اصلي نشته نو دا به، قياس مع الفارق، وى

إِلَّا أَنَّ مَهْرَ الْمِثْلِ إِذَا كَانَ أَكْثَرَ مِنَ الْأَرْفَعِ مګر دا چې مهر مثل هر كله زيات وى د ارفع نه **فَالْمَرْأَةُ رَضِيَتْ بِالْحَطِّ** نو ښځه په كمولو راضي شوې ده **وَإِنْ كَانَ أَنْقَصَ مِنَ الْأَوْكَسِ فَالزَّوْجُ رَضِيَ بِالزِّيَادَةِ** و كه د اوكس نه كم وى نو خاوند په زيات راضي شو

حل اللغة* ① الخلع: د عوض په بدله كي طلاق حاصلول]

تشريح - په دې عبارت سره د يو اعتراض ځواب وركوى اعتراض دادې چه هركله مهرمثل په دريو حالتونو كي اصل دې. نو مهرمثل واجبول پكار وو كه مهرمثل د اوكس نه كم وى او كه زيات وى او كه د دې دواړو په مينځ كي وى. حالانكه امام صاحب رحمه الله د دې قائل نه دې ځواب حكم هم: د دې حوجه كله مهرمثل د ارفع نه زيات وى. نو ښځه د خپل مهرمثل نه په كمولو باندې راضي شوه او كه مهرمثل د اوكس نه كم وى. نو خاوند په مهرمثل باندې په زياتوالي باندې راضي شو نو مونږ د دې دواړو په رضامندۍ باندې عمل اوكړو.

وَالْوَاجِبُ بِالطَّلَاقِ قَبْلَ الدُّخُولِ فِي مِثْلِهِ الْمُتْعَةُ وَنِصْفُ الْأَوْكَسِ يَزِيدُ عَلَيْهَا فِي الْعَادَةِ او په طلاق قبل از دخول كي واجب د دې پشان په صورت كي متعه ده او نيمه د اوكس عادةً متعې نه زيات وى **فَوَجَبَ لِاعْتِرَافِهِ بِالزِّيَادَةِ** نو نيمه د اوكس به واجبه وى د خاوند د زياتى د اعتراف په وجه سره.

تشريح: - دا عبارت د يو اشكال ځواب دې. اشكال دادې چه د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز هركله تسميه فاسد ده. نود، طلاق قبل الدخول، په صورت كي متعه واجبول پكار وو. نيم اوكس ولې واجب كړې شوې دې؟ ځواب* د نصف اوكس وجوب د متعه په لحاظ دې نو هيڅ اشكال نشته خو اشكل بيا هم پاتې دې ځكه مونږ وايو چه لكه ځنګه د، طلاق قبل الدخول، په صورت كي د تسميه د فسد په وخت مهرمثل واجبيږي. دغه ډول د طلاق قبل الدخول په صورت كي متعه واجبول پكار دى. ځكه چې لكه ځنګه په، طلاق بعد الدخول، كي مهرمثل موجب اصلي دې. دغه ډول په، طلاق قبل الدخول، كي متعه موجب اصلي ده. ځواب* واجب خو متعه پكار وه. خو چونكه په عامه توګه نيم اوكس د متعه نه د زيات قيمت وى او خاوند د دې زياتوالي اقرار هم كوى. په دې وجه متعه واجب كړې شوه هم دا وجه ده چه متعه كه د نيم اوكس نه د زيات ماليت وى. نو نيم اوكس به واجب نه وى. بلكه د متعه حكم به وى والله اعلم

په غير موصوف څه اروى باندې نكاح كول

وَإِذَا تَزَوَّجَهَا عَلٰى حَيَوَانٍ غَيْرِ مَوْصُوفٍ كه نكاح يې او كړو د ښځې سره په غير موصوف څاروى باندې **صَحَّتِ التَّسْمِيَةُ** **وَلَهَا الْوَسَطُ مِنْهُ** نو دا مقرر كول صحيح دى او ښځې لره به منځنى حيوان (څاروى) وى **وَالزَّوْجُ مُخَيَّرٌ إِنْ شَاءَ أَعْطَاهَا ذٰلِكَ وَإِنْ شَاءَ أَعْطَاهَا قِيمَتَهُ** و خاوند ته به اختيار وى چې كه غواړى نو ښځې لره دغه وركړى او كه غواړى نو قيمت د هغې دوركړي.

تشريح: - مسئله داده. كه يو سړى د يوې ښځې سره نكاح اوكړه. او مهر ئې د يو حيوان (څاروى) مقرر كړو چه

ددې صفت بيان نكړې شو نو رموږ په بيز به تسميه صحيح وی او په خاوند به واجب وی .چه دې ښځې ته منځنې حيوان ،خاروې وركړي او خاوند ته داهم اختيار شته،چه دې د منځنۍ درول خاروی قيمت وركړي

قَالَ رَحِمَهُ اللهُ: مَعْنَى هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ أَنْ يُسَمِّيَ جِنْسَ الْحَيَوَانِ دُونَ الْوَصْفِ فرمائی د دې مسئلې معنی دا ده چې د حيوان جنس ئې بيان كړو نه چې وصف بِأَنْ يَتَزَوَّجَهَا عَلَى فَرَسٍ أَوْ حِمَارٍ أَمَّا إِذَا لَمْ يُسَمِّ الْجِنْسَ بِأَنْ يَتَزَوَّجَهَا عَلَى دَابَّةٍ لَا تَجُوزُ التَّسْمِيَةُ وَيَجِبُ مَهْرُ الْمِثْلِ په دې طور چې د ښځې سره ئې نكاح او كړو په اس يا خر باند كه جنس ئې بيان نه كړو داسې چې د ښځې سره ئې په خاروې نكاح اوكړله نو تسميه به جائز نه وی او واجب به وی مهر مثل

حل اللغة: ① فرس اس ② حمار خر]

تشريح:- صاحب دهدايه رحمه الله فرمائی .چه د قدوری ددې مسئلې مراد دادې چه دخاروې جنس بيان كړې شو خو وصف نې بيان نكړې شو مثلاً داچه نكاح نې اوكره،په اس باندې يا په خر باندې.نو دلته كې د خاروی جنس خو بيان شوې دې خودا بيان نكړې شو،چه دا اس به ،دنی درجه والا وی .اوكه د اعلی يا اوسط درجه والا،خو كه د خاروی دسره جنس بيان نكړې شو.مثلاً په مطلق خاروی نې نكاح اوكړه نيودا تسميه به صحيح نه وی ،او مهرمثل به واجب وی .د علامه مرغينانی رحمه الله په عبارت كې د جنس حيوان نه مراد ،نوع د حيوان ده،ځكه چې ،فرس اوحمار،يعنی د اس او خركوم مثالونه چې بيان شوی دی .دا نوع ده. جنس نه دې.د صاحب هدايه رحمه الله د ارخه به ځواب داوی چه صاحب دهدايه رحمه الله د جنس نه مراد هغه جنس مراد اخستې دی چه د فقهاؤ په اصطلاح كې جنس دې مثلاً انسان، د غيرفقهاؤ په اصطلاح كې نوع ده. بهرحال د نوع حيوان نه مراد دا دې،چه يوه معنی وی .چه پکې ډير افراد شريك وی .او مقصود اصلی ددې تولو يو وی

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله يَجِبُ مَهْرُ الْمِثْلِ فِي الْوَجْهَيْنِ جَمِيعًا امام شافعی رحمه الله فرمائی چې واجب دې مهر مثل په دواړو صورتونو كې :لِأَنَّ عِنْدَهُمَا لَا يَصْلُحُ ثَمَنًا فِي الْبَيْعِ لَا يَصْلُحُ مُسَمًّى فِي النِّكَاحِ ځكه چې د ده په نزد كوم شې په بيع كې ثمن كيداې نه شی دغه مسمی كيداې هم نه شی إِذْ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مُعَاوَضَةٌ ځكه چې په دې كې هر يو عقد معاوضه ده

تشريح:- حضرت امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه په دواړه صورتونو كې به مهرمثل واجب وی .كه جنس بيان شوې وی .او كه نه وی بيان شوې.د امام شافعی رحمه الله دليل دادې،چه كوم شی په عقد بيع كې ثمن نشی جوړيدلې. هغه په مهركې مسمی هم نشی جوړيدلې.او مجهول يعنی غير موصوف حيوان(خاروې)چونكه په بيع كې ثمن نشی جوړيدلې نو په عقد د نكاح كې حيوان غير موصوف مهرمسمی هم نشی جوړيدلې.او عقدنكاح په عقدبيع باندې د قيس كوو وجه داده چه دواړه عقد معاوضه دی .

وَلَنَا أَنَّهُ مُعَاوَضَةُ مَالٍ بِغَيْرِ مَالٍ زموږ دليل دا دې چې نكاح معاوضه د مال بلا مال ده فَجَعَلْنَاهُ الْتِزَامَ الْمَالِ ابْتِدَاءً حَتَّى لَا يَفْسُدُ بِأَصْلِ الْجَهَالَةِ كَالدِّيَةِ وَالْأَقَارِيرِ نو موږ دې لره ابتداء التزام مال مقرر كړو تر دې چې په اصل جهالت سره به فاسده نه وی لكه ديت او اقرار

تشريح:- حنفو رحمهم الله دليل دادې چه نكاح معاوضه د مال په غيرمال ده.نوموږ نكاح په پيل كې التزام د مال اوګرځولو.يعنی خاوند په خپل ځان بغير دځه عوضه مال لازموی .او التزام د مال په اصل جهالت سره هم نه فاسدېږی .لكه مثلاً په ديت كې شريعت سل اوښان غير موصوف مقرركړی دی . او يوكس د بل كس لپاره د څه شی اقرار اوكړو نودا اقرار درست دی.

وَشَرَطْنَا أَنْ يَكُونَ الْمُسَمَّى مَالًا وَسَطُهُ مَعْلُومٌ رِعَايَةً لِلْجَانِبَيْنِ او موږ شرط او لګاؤ دا چې مسمی داسې مال وی چه وسط ئې معلوم وی د ،باره د رعايت د جانبينو وَذَلِكَ عِنْدَ إِعْلَامِ الْجِنْسِ او دا د جنس معلوميدو په وخت كې موندې شی لِأَنَّهُ يَشْتَمِلُ عَلَى الْجَيِّدِ وَالرَّدِيءِ ځكه چې جنس مشتمل وی په جيد ردی او اوسط باندې

وَالْوَسَطُ ذُو حَظٍّ مِنْهُمَا بِخِلَافِ جَهَالَةِ الْجِنْسِ لِأَنَّهُ لَا وَسَطَ لَهُ لِاخْتِلَافِ مَعَانِي الْأَجْنَاسِ او وسط د دې دواړو ... په خلاف د جهالت جنس نه چې دې لره څه ذريعه نشته په وجه د اختلاف د معنو د جنسو

تشريح:- او موږ داشرط اولګولو.چه مسمی مال معلوم الوسط وی چه په روحيسوكې د دواړو رعايت اوشی او مسمی معلوم الوسط هغه وخت كيدلې شی چه جنس يعنی نوع بيان شوې وی ځكه چې جنس يعنی نوع په ،علی ،ادنی ، او په منځنی باندې مشتمل وی اود منځنی تعلق دواړو ... سره دې ځكه چې منځنی د اعلی په لحاظ سره ادنی دې.اود ادنی په ارخ نسبت كولوسره اعلی دې

الَّا ... داشوه.چه نكاح په ابتداء كې التزام د مال دې او په آخر كې معاوضه ده ... داده چه په اصل جهالت سره هم نكاح فاسد وی .لكه ځكه چې اقرار لتزام د مال دې ... جهالت هم برداشت كوی .اود معاوضه تقاضا داده چه نكاح مطلق جهالت برداشت نكړې ... جهالت يسيره.لكه ځنګه چې بيع بالكل د جهالت برداشت نه كوی نو موږ د دواړو ... رعايت اوكړو چه نكاح به جهالت فاحشه يعنی اصل جهالت خو به نه برداشت كوی البته جهالت يسيره وحقيقه به برداشت كوی .په دې وجه احناف رحمهم الله وائی .چه بيان د جنس ضروری دې خو بيان د وصف ضروری نه دې او بيان د جنس په دې وجه هم ضروری دې.كه جنس مجهول وی نود منځنی خاروی معلومات نه هم نه كيږی .ځكه د جنس منځنی كيدل د مختلف معانو او جنسونو په وجه، نه كيږی يوكس دچ نه پوښته اوكړو چه عقل لوې دې.او كه ګاميښه (ميخه) غټه ده.هغه ځواب وركړو چه د سره سوال غلط دې ځكه چې وړوكې اوغټ د جنس د اتحاد په وخت كيږی .كله چې جنس مختلف وی نو په دې صورت كې نه كيږی

وَبِخِلَافِ الْبَيْعِ او په خلاف د بيع نه لِأَنَّ مَبْنَاهُ عَلَى الْمُضَايَقَةِ وَالْمُمَاكَسَةِ ځكه چې د بيع بنا (بنياد) په تنګۍ باندې دې أَمَّا النِّكَاحُ فَمَبْنَاهُ عَلَى الْمُسَامَحَةِ او دنكاح بنا (بنياد) په نرمۍ او په مساهلت باندې دې

حل اللغة: ① مبنا بنا (بنياد) ② المضايقة تنګی ③ المماكسة أيسارول،بندول④ المسامحة نرمی ،اسانی ا

تشريح:- بخلاف البيع...] سره د امام شافعی رحمه الله د دليل ځواب دې،دځواب حاصل دادې،چه نكاح په بيع باندې قياس كول درست نه دی .ځكه چې د بيع بنا (بنياد) په تنګۍ باندې دې.اود نكاح بنا (بنياد) په نرمۍ او په مساهلت باندې دې.

وَإِنَّمَا يَتَخَيَّرُ ځكه چې د دې مدار په تنګی دې پاتې شو نكاح نو د دې بنا (بنياد) په نرمۍ دې او خاوند له به اختيار لِأَنَّ الْوَسَطَ لَا يُعْرَفُ إِلَّا بِالْقِيمَةِ فَصَارَتْ أَصْلًا فِي حَقِّ الْإِيفَاءِ ځكه وی چې وسط معلوم نه وی مګر په قيمت سره نو قيمت اصل شو د ادائيګنې په حق كې.

تشريح:- په دې عبارت سره صاحب دهدايه رحمه الله د اشكال ځواب وركوی اشكال دادې،چه منځنی درجه والا اس يا منځنی درجه والا خر مهرمسمی دې.او قاعده ده.چه د مهر مسمی اداكول كه ممكن وی .نو بل شی به نشی اداكولې.بيا خاوند ته دا اختيار ولې وركړې شوې دې چه دې منځنی درول حيوان خاروې وركړی يا دې ددې قيمت وركړی .ځواب دادې.چه د وسط علم په قيمت سره كيږی ځكه چې د كوم قيمت ډير زيات وی .هغه اعلی دې.اود كوم قيمت چې ډير كم دې هغه ردی دې اود كوم چې نه زيات دې او نه كم دې هغه منځنی دې.نود ادا په حق كې به قيمت اصل وی او عبد اصل دې تسمية،ځكه چې تسميه په دې باندې واقع شوې ده.حاصل داچه په يو اعتبار سره قيمت اصل دې او په يو اعتبار سره مسمی اصل ده نو خاوند ته به اختيار وی .چه كوم يو غواړی وردې كړی .

وَالْعَبْدُ أَصْلٌ تَسْمِيَةً او غلام اصل دې د تسميه په اعتبار فَيَتَخَيَّرُ بَيْنَهُمَا نو خاوند لره به په دې دواړو كې اختيار وی

تشريح:- د هدايه په دې عبارت كې چې [والعبد اصلا تسمية] دې ددې نسخې په عتبار سره داسې وايو چه په متن كې غير موصوف حيوان مهرمقرر شوې دې.دلته كې يو مثل دعبد ذكر كړې شو او نه بعض

[illegible] خکه چې دلته به مطلب داوي چه عين شئ يعني مهرمسمى اصل دي والله اعلم بالصواب

په غير موصوف کره باندې نکاح کول

[illegible] که د سخې سره نکاح وکړو په غير موصوف کپړې فَلَهَا مَهْرُ الْمِثْلِ [illegible] دا چې دا کپړه ذکرکړه او به دې [illegible] چې د جهالت د جنس دي إِذِ الثِّيَابُ أَجْنَاسٌ ځکه چې د کپړې مختلف جنسونه وي

شرح - مسئله داده که په نکاح کې کپړې مهر مقرر کړې شي. خود کپړې وصف ذکر نکړې شي مثلاً [illegible] نو په دې صورت کې به د ائمه اربعه [illegible] ځکه چې د کپړې [illegible] مسمى د جهالت په وجه به مهرمثل واجب وي

[illegible] تَصِحُّ التَّسْمِيَةُ وَيُخَيَّرُ الزَّوْجُ [illegible] تسميه به صحيح وي او خاوند به مختار وي لکه چې موږ بيان اوکړو وَكَذَا إِذَا بَالَغَ فِي وَصْفِ الثَّوْبِ [illegible] په ظاهر روايت کې لِأَنَّهَا لَيْسَتْ مِنْ ذَوَاتِ الْأَمْثَالِ [illegible] د ذوات الامثالونه نه دي

[illegible] تسميه [illegible] د قيمت کې اختيار وي د نيل په مقابل کې [illegible] او ددې اورد [illegible] ته به منتفي کېږه او [illegible] په ذوات القيمه کې ده هم دا [illegible] به وي

[illegible] کله چې ئې ذکر کړو مکيلي يا موزوني شې او جنس [illegible] ځکه چې موصوف د دوی نه ثابت في الذمه

[illegible] مهر [illegible] ددې سوغ نې هم [illegible] خو ددې صفت نې [illegible] به مسمى کې اختيار وي او که [illegible]

په [illegible] باندې نکاح کول او ددې حکم

[illegible]

نکاح جائز دي او ښځې لره مهر مثل دي لِأَنَّ شَرْطَ قَبُولِ الْخَمْرِ شَرْطٌ فَاسِدٌ ځکه چې قبول د شرط د خمرو شرط فاسد دي فَيَصِحُّ النِّكَاحُ وَيَلْغُو الشَّرْطُ نو نکاح به صحيح وي او شرط به لغوه وي

تشريح: - مسلمان سړی د يوې ښځې سره نکاح اوکړه.او مهر ئې مقرر کړو شراب يا خنزير.نود امام ابوحنيفه، امام شافعي اود امام احمد رحمهم الله په نيز به نکاح درست وي او مهرمثل به واجب وي اود امام مالک رحمه الله په نيز به نکاح فاسد وي .امام مالک رحمه الله نکاح په بيع باندې قياس کوي چه لکه څنګه به بيع کې شراب او خنزير د ثمن جوړولو په صورت کې بيع فاسد وي .دغه ډول که په نکاح کې شراب او خنزير مهر جوړ کړې شو نو نکاح به فاسد وي ؟ د آيمه ثلاثه رحمهم الله دليل دادې.چه خاوند اووئيل ما ستا سره په شرابو باندې نکاح وکړه نو ګويا خاوند د خمر قبلولو شرط اولګولو.اود شرابو قبلولو شرط، شرط فاسد دې او په مخکې تېر شو چه نکاح په شروط فاسده سره نه باطلېږي بلکه پخپله شروط فاسده باطل وي. ځکه چې شرط فاسد د تسميه پرېښولو نه زياته نه ده.او هرکله چې ترک د تسميه مبطل د نکاح نه دې نوشرط فاسد به په درجه اولی مبطل د نکاح نه وي .زيات نه زيات دا وئيلی شو چه د شرابو اوخنزير تسميه صحيح نه ده ځکه چې خمر اوخنزير د مسلمان په حق کې مال متقوم نه دې اود تسميه نه صحيح کيدلو په صورت کې مهرمثل واجب وي .نو په دې صورت کې به هم مهرمثل واجب وي .

بِخِلَافِ الْبَيْعِ په خلاف د بيع نه لِأَنَّهُ يَبْطُلُ بِالشُّرُوطِ الْفَاسِدَةِ ځکه چې بيع په شروط فاسدو سره فاسديږي لَكِنْ لَمْ تَصِحَّ التَّسْمِيَةُ ليکن تسميه صحيح نه شوه ،لِمَا أَنَّ الْمُسَمَّى لَيْسَ بِمَالٍ فِي حَقِّ الْمُسْلِمِ فَوَجَبَ مَهْرُ الْمِثْلِ. ځکه چې مسمى د مسلمان په حق کې مال نه دي په دې وجه مهر مثل به واجب وي .

تشريح - د امام مالک رحمه الله د قياس ځواب دادې.چه د تسميه د صحت لپاره دا شرط دې چه مسمى مال وي .او هرکله چې د مسمى د مال نه کيدلو په وجه تسميه باطل شوه نو ګوياعوض ذکر نکړې شو اود عوض په نه ذکر کولو سره نکاح نه باطلېږي هم دا تقرير په بيع کې کوو چه دشرابو اود خنزير په مال متقوم نه کيدلو په وجه په بيع کې تسميه نه ده صحيح شوې.او هرکله چې تسميه صحيح نشوه.نو ګويا په بيع کې ثمن ذکر نکړې شو او بيع په عدم تسميه سره فاسديږي او په دې وجه سره بيع فاسديږي .

؟ پاتې شوه داخبره چې بيع په شروط فاسده سره فاسديږي او نکاح نه فاسديږي .نو په دې دواړو کې وجه د توپير داده چه شرط فاسد په بيع کې سود دې.او سود په نص دکتاب سره حرام دې او په نکاح کې د سره سود نشته نو شرط د رکن په عقد کې نه موثر کيږي نو رکن د عقد به درست وي .او شرط به لغو وي

د سرکې منګه په مهر کې مقررول،خودا روسته شراب اوختل

فَإِنْ تَزَوَّجَ امْرَأَةً عَلَى هَذَا الدَّنِّ مِنَ الْخَلِّ که نکاح ئې او کړو د يوې ښځې سره د سرکې په يو چاټئي باندې فَإِذَا هُوَ خَمْرٌ او هغه د شرابو وه فَلَهَا مَهْرُ مِثْلِهَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (۱) نو ښځې لره به مهر مثل وي په نزد د امام ابوحنيفه رحمه الله وَقَالَا: لَهَا مِثْلُ وَزْنِهِ خَلًّا (۲) صاحبين رحمهما الله فرمائي چې د ښځې د پاره به د دې په وزن سرکه وي

حل اللغة: ① الدن: چاټئ ② الخل: سرکه]

شرح - صورت د مسئلې دادې چه په نکاح کې ئې مهر مقرر کړو يو منګه(چاټئ) سرکه چې دا مشاراليه وه چه وې کتل نودا دشرابو منګه وه.نو په دې صورت کې به د امام صاحب رحمه الله په نيز مهرمثل واجب وي

---

(۱) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا فى الخانية (۱۷٤/۱) والبحر(۲۹۰/۳) والهندية (۳۱۱/۱) نقلاً عن القول الراجح (۲۷۸/۱)۔

(۲) القول الراجح هو قول الطرفين رحمهما الله كذا فى فتح القدير(۲٤۰/۳) والخانية (۱۷٤/۱) والهندية (۳۱۱/۱) والبحر(ص،۲۹۰) نقلاً عن القول الراجح (۲۸۰/۱)۔

اود صاحبينو رحمهما الله په نيز به ددې په برابر سركه واجب وي.

وَإِنْ تَزَوَّجَهَا عَلَى هٰذَا الْعَبْدِ فَإِذَا هُوَ حُرٌّ او كه نكاح يې او كړو د ښځې سره په دې غلام او هغه آزاد وه يَجِبُ مَهْرُ الْمِثْلِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَمُحَمَّدٍ نو مهر مثل به واجب وي د طرفينو رحمهما الله په نزد وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ: تَجِبُ الْقِيمَةُ او امام ابوسف وئيلي دي چې قيمت به واجب وي

تشريح:- دوهم صورت دادې چه مهرمقرر كړې شو مشارالیه عبد ،روسته معلومه شوه.چه دا ازاد دې نو په دې مسئله كې د طرفينو رحمهما الله مذهب دادې چه مهرمثل به واجب وي اود ابويوسف رحمه الله په نيز به دا آزاد،غلام فرض كړې شي.چه ددې كوم قيمت وي .هغه به واجب وي .

حاصل د اختلاف دادې چه په ذوات الامثال كې امام محمد رحمه الله د امام ابويوسف رحمه الله سره دې.او په ذوات القيم كې د امام ابوحنيفه رحمه الله سره دی.بيا اصول دادی .چه د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز په ټولو صورتونو كې اشاره معتبر ده اود امام ابويوسف رحمه الله په نيز په ټولوصورتونو كې تسميه معتبر ده اود امام محمد رحمه الله په نيز په اشاره اوتسميه كې د جنس د اتحاد په صورت كې اشاره معتبر ده اود جنس د اختلاف په وخت به د تسميه اعتبار كولې شي .

لِأَبِي يُوسُفَ رحمه الله أَنَّهُ أَطْمَعَهَا مَالًا وَعَجَزَ عَنْ تَسْلِيمِهِ د ابويوسف رحمه الله دليل دا دې چې خاوند ښځې ته د مال لالچ وركړې دي او د دغې د تسليم نه عاجز شو فَتَجِبُ قِيمَتُهُ أَوْ مِثْلُهُ إِنْ كَانَ مِنْ ذَوَاتِ الْأَمْثَالِ كَمَا إِذَا هَلَكَ الْعَبْدُ الْمُسَمَّى قَبْلَ التَّسْلِيمِ نو قيمت يا مثل به واجب وي كه دغه د ذوات الامثال نه وي لكه هغه وخت چې عبد مسمى هلاك شي مخكې د تسليم نه

تشريح:- د امام ابويوسف رحمه الله دليل دادې چه خاوند ښځې ته د يومال لالچ وركړې دې.او بيادې مال د سپارلو نه عاجز راغلو نو اوس كه دا مال د ذوات الامثال څخې وي .نو ددې مثل به واجب وي ..او كه د ذوات القيم څخې وي .نو ددې قيمت به واجب وي .اودا داسې ده.لكه مثلاً د تسليم نه مخكې عبد هلاك شي نو ددې قيمت به واجب وي .دغه دول دلته كې هم ده.

وَأَبُو حَنِيفَةَ رحمه الله يَقُولُ: اجْتَمَعَتِ الْإِشَارَةُ وَالتَّسْمِيَةُ او امام صاحب فرمائي چې دلته اشاره او تسميه جمع شوه فَتُعْتَبَرُ الْإِشَارَةُ نو اشاره به معتبره وي لِكَوْنِهَا أَبْلَغَ فِي الْمَقْصُودِ وَهُوَ التَّعْرِيفُ ځكه چې دغه ابلغ ده په مقصود كې يعنې تعريف كې نو فَكَأَنَّهُ تَزَوَّجَهَا عَلَى حُرٍّ ده ګويا په خمرو او په آزاد باند نكاح او كړو

تشريح:- د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې چه [هذا الدن] او[هذا العبد]كې اشاره اوتسميه جمع شوې ده. اوهركله چې دا دواړه جمع شي .نو اشاره معتبر وي .ځكه چې په مقصود يعنې تعريف كې اشاره ابلغ وي .او اشاره په دې وجه ابلغ ده.چه اشاره په منزله د ،وضع اليد على الشئ، وي .يعنې په يو شي باندې لاس ايخودلو نه روسته كامل امتياز حاصليږي .ځكه چې د يوشي ارخ ته اشاره اوشي او ددې نه غير مراد واخستلې شي .نودا ممتنع دې.اوچه لفظ يو اووئيلې شي .نو مراد ددې نه،غير ماوضع لـه، اخستلې شي ګويا په اشاره كې د غير احتمال نه وي او په تسميه كې د غير احتمال وي .په دې وجه په تعريف كې اشاره ابلغ ده په مقبله د تسميه كې .نو هركله چې اشاره معتبر ده.نوګويا نكاح په شرابو، يا په آزاد باندې شويده و هركله چې په دې دواړوكې يومهر جوړ كړې شي .نو مهرمثل واجبيږي .نو په دې دواړه صورتونوكې به مهرمثل واجب وي.

وَمُحَمَّدٌ رحمه الله يَقُولُ: الْأَصْلُ أَنَّ الْمُسَمَّى إِذَا كَانَ مِنْ جِنْسِ الْمُشَارِ إِلَيْهِ او امام محمد رحمه الله فرمائي چې اصل دا دې چې مسمى كله د جنس د مشار اليه نه وي يَتَعَلَّقُ الْعَقْدُ بِالْمُشَارِ إِلَيْهِ نو عقد به د مشار اليه سره متعلق وي لِأَنَّ الْمُسَمَّى مَوْجُودٌ فِي الْمُشَارِ إِلَيْهِ ذَاتًا وَالْوَصْفُ يَتْبَعُهُ ځكه چې مسمى په مشارُ اليه كې ذاتاً موجود دې او وصف تابع د

ذات وي وَإِنْ كَانَ مِنْ خِلَافِ جِنْسِهِ او كه د خلاف جنس نه وه يَتَعَلَّقُ بِالْمُسَمَّى نو عقد به د مسمى سره متعلق وي لِأَنَّ الْمُسَمَّى مِثْلٌ لِلْمُشَارِ إِلَيْهِ وَلَيْسَ بِتَابِعٍ لَهُ ځكه چې مسمى د مشارُاليه مثل دې د دې تابع نه دې وَالتَّسْمِيَةُ أَبْلَغُ فِي التَّعْرِيفِ مِنْ حَيْثُ إِنَّهَا تُعَرِّفُ الْمَاهِيَّةَ او تسميه ابلغ ده په تعريف كې په دې حيثيت چې دغه د ماهيت تعارف كوي وَالْإِشَارَةُ تُعَرِّفُ الذَّاتَ او اشاره تعارف كوي د ذات أَلَا تَرَى أَنَّ مَنِ اشْتَرَى فَصًّا عَلَى أَنَّهُ يَاقُوتٌ فَإِذَا هُوَ زُجَاجٌ آيا ته نه ګورې چې چا غمي (نګينه) (نګسنه) په دې شرط واخستو چې د ياقوت دې بيا هغه شيشه اوخته لَا يَنْعَقِدُ الْعَقْدُ لِاخْتِلَافِ الْجِنْسِ نو عقد به ترلې نه وي د وجه د احتلاف د جنس نه

حل اللغة: ① الزجاج. هنداره ② ابلغ زياته مبالغه ده]

تشريح:- د امام محمد رحمه الله دليل نه مخكې دوې [دوه] مقدمې په ذهن كې كيسوئ.رومبئ مقدمه داده چه د ماهيت نه مراد ،حقيقت من حيث هى هى ، دې اود ذات نه مراد هغه دې چه ،موجود فى الخارج،وي او هغه ارخ ته اشاره حسيه كېدلې شي .دويمه مقدمه داچه د جنس نه مراد دادې چه ددې په هر دوكې يو امر فاصل وي او تفاوت ډيركم وي .لكه غلام او آزاد، مردار او ذبيحه،او په غيرانسان كې مذكر ومونث.اود جنسيتو نه مراد دادې چه ددې په افرادوكې د يو امر نه زيات فاصل وي .اود افرادو په مبيح كې تفاوت فاحش وي ،لكه سركه او شراب ددې دواړو په نوم كې فصل دې چه د يو نوم سركه دې او د بل نوم شراب دې .اود صفت په لحاظ سره هم فصل دې چه په سركه كې تريو والې وي .او په شرابو كې تيرولې وي .اود معنى په اعتبار سره هم تفاوت وي .چه په شرابوكې نشه وي .او په سركه كې نشه نه وي .په جاريه او غلام كې اسم او صفت دواړه فاصل دی .

اوس د امام محمد رحمه الله د دليل حاصل دادې چه كوم وخت په عقد كې اشاره اوتسميه دواړه جمع شي نو كتلې به شي .چه په مسمى او مشاراليه كې اتحاد دجنس دې.اوكه اختلاف د جنس كه د دواړوجنس يو وي .نو مشاراليه به معتبر وي .اود عقد تعلق به مشاراليه سره وي .ځكه چې دلته كې تسميه په يو درهم ماهيت باندې دلالت نه كوي .بلكه په صفت باندې دلالت كوي او صفت په استحقاق كې د موصوف تابع وي .او موصوف په مشاراليه كې موجود وي .نوهركله چې موصوف يعنې مسمى د ذات په اعتبار سره په مشاراليه كې موجود ده.نود عقد تعلق به د مشاراليه سره وي . په دې وجه امام محمد رحمه الله فرمائي .چه د جنس د اتحاد په صورت كې مشاراليه معتبر وي .اود مشاراليه سره د عقد تعلق وي .او كه په مسمى او مشاراليه كې اختلاف په جنس سره وي .نومسمى به معتبر وي .ځكه چې دې وخت كې تسميه دمشاراليه خلاف په دوهم ماهيت باندې دلالت كوي .نومسمى به د مشاراليه مثل وي او،احد المثلين، دبل تابع نه وي .نو په استحقاق كې به دواړه متعارض وي . اوچونكه د جنس د اختلاف په صورت كې تسميه په تعريف كې ابلغ ده.ځكه چې تسميه د ماهيت شناخت كوي .او اشاره د ذات شناخت كوي .په حقيقت باندې د دلالت كاوه نه بغير.او تعريف د ماهيت اولى وي د تعريف د ذات نه په دې وجه موږ واېو چه په تعريف كې تسميه ابلغ دی .او هركله چې تسميه ابلغ ده.نود مسمى اعتبار به كولې شي .اود عقد تعلق به په دې صورت كې مسمى سره وي .د مشاراليه سره به نه وي .

وَلَوِ اشْتَرَى عَلَى أَنَّهُ يَاقُوتٌ أَحْمَرُ فَإِذَا هُوَ أَخْضَرُ او كه په دې شرط يې واغسته چې دا سره يا قوت دې بيا هغه شنه وو يَنْعَقِدُ الْعَقْدُ لِاتِّحَادِ الْجِنْسِ نو عقد به ترلې شي د اتحاد د جنس په وجه وَفِي مَسْأَلَتِنَا الْعَبْدُ مَعَ الْحُرِّ جِنْسٌ وَاحِدٌ او زمور په مسئله كې غلام د آزاد سره جنس واحد دي لِقِلَّةِ التَّفَاوُتِ فِي الْمَنَافِعِ وجه د قلت د تفاوت نه په منافعو كې وَالْخَمْرُ مَعَ الْخَلِّ جِنْسَانِ او شراب د سركې سره دوې [دوه] جنسه دي لِفُحْشِ التَّفَاوُتِ فِي الْمَقَاصِدِ د زيات تفاوت په وجه سره په مقاصدو كې .

حل اللغة: ① احمر سور ② اخضر شين ③ التفاوت توپير ④ المنافع جمع د منفعة ده فائده ⑤ الفحش زيات]

تشريح - صاحب دهدايه رحمه الله د امام محمد رحمه الله په اصول بندي تفريع بيان كړې ده فرمائي .كه يو كس غمي ،نگينه، واخستلو د ياقوتو په شرط بندي او هغه هنداره اوخلله نودا بيع به باطل وي .ځكه چې مسمى ياقوت دى او مشار اليه زجاج (شيشه) ده او په دواړو كې اختلاف د جنس دې.اود جنس د اختلاف په صورت كې عقد مسمى سره متعلق كيږي اومسمى يعنى ياقوت معدوم دى نود مبيع معدوم كيدلو په وجه به بيع باطل وي اوكه د ،ياقوت احمر، په شرط ئي واخستل.او اوختل ياقوت اخضر.نو بيع به منعقد وى ځكه چې دلته كې مسمى ياقوت احمر ،او مشاراليه ياقوت احضر ده.او په دې دواړو كې اتحاد دجنس دې ود جنس د اتحاد په صورت كې د عقد تعلق مشاراليه سره وى .نو مشاراليه به مبيع وى .او چونكه په دې صورت كې مبيع موجود دې په دې وجه به عقد د بيع درست وى .البته د وصف فوت كيدلو په وجه به مشترى ته خيارقبول حاصل وى .

اوس د متن مسئلي ته اوګورئ.چه په آزاد اوغلام كې د تفاوت د قلت په وجه د جنس اتحاد دې.اود جنس د اتحاد په صورت كې عقد متعلق كيږي د مشاراليه سره.او دلته كې مشاراليه آزاد دې.كوم چې د مهرجوړيدلو صلاحيت نه لرى نو په دې صورت كې به مهرمثل واجب وى .او سركه اوبه شرابود مقاصدو په اعتبار سره فحش تفاوت دې نوپه دې دواړو كې به دجنس اختلاف وى اود جنس د اختلاف په صورت كې عقد متعلق كيږي .د مسمى سره او مسمى سركه ده كوم چې د مهرجوړيدلو صلاحيت لرى .البته دنه موجودكيدلو په وجه ئې په سپارلو بندې قدرت نشته او چونكه د سركه متكه د ذوات الامثال څخې ده.په دې وجه به ددې مثل واجب وى .والله اعلم بالصواب

وى [دوه] غلامان په مهركې اشاره سره مقرر ول شو په دې كې يو آزاد اوختلو!

وَإِنْ تَزَوَّجَهَا عَلَى هٰذَيْنِ الْعَبْدَيْنِ كه نكاح ئي او كړو د ښځي سره په دې دوو غلامانو فَإِذَا أَحَدُهُمَا حُرٌّ نو په دغو كې يو آزاد بيكاره شو فَلَيْسَ لَهَا إِلَّا الْبَاقِي إِذَا سَاوَى عَشْرَةَ دَرَاهِمَ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (۱) نو نشته ښځي لره مګر عبد باقى كله چې هغه د لسو درهمو برابر وه په نزد د امام ابوحنيفه رحمه الله لِأَنَّهُ مُسَمًّى ځكه چې دغه مسمى دې وَوُجُوبُ الْمُسَمَّى وَإِنْ قَلَّ يَمْنَعُ وُجُوبَ مَهْرِ الْمِثْلِ او وجوب د مسمى اګر چې كم وى د وجوب د مهر مثل نه مانع دې

تشريح - صورت د مسئلي دادې.چه دوې [دوه] غلامانو ارخ ته ئې اشاره اوكړه.او مهرئې جوړ كړل.اتفاقًا په دې كې يوآزاد وو.او يوغلام وو نو په دې اړه كې د امام ابوحنيفه رحمه الله مذهب دادې چه په دې دواړو كې كوم غلام دې كه ددې قيمت د لسو درهمو برابر وى .نو صرف دغه غلام به واجب وى .اوكه د لسو درهمو نه د كم قيمت وى نولس درهمه به پوره وركولې شى دليل دادې چه تسميه اواشاره كه جمع شى .نواشاره به معتبر وى او آزاد ته اشاره دې د عقد نه خارجوى ځكه چې آزاد د مهرجوړولو صلاحيت نه لرى نو ګويا په يو غلام بندې نكاح منعقد شوه اوهم دغه يو غلام مهرمسمى دې.اود مهرمسمى وجوب د مهرمثل دوجوب لپاره مانع وى اګرچه مهرمسمى كم ولې نه وى اودا هم نشى كيدلې چه غلام ته او مهرمثل دواړه واجب كړى .ځكه چې دا دواړه نشى جمع كيدلې.

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رحمه الله لَهَا الْعَبْدُ وَقِيمَةُ الْحُرِّ عَبْدًا امام ابويوسف رحمه الله فرمائي چې ښځي لره عبد دې او قيمت د حر دې كه دغه غلام وې لِأَنَّهُ أَطْمَعَهَا سَلَامَةَ الْعَبْدَيْنِ ځكه چې خاوند ښځي ته لالچ وركړې دې د سلامتى د عبد ينو وَعَجَزَ عَنْ تَسْلِيمِ أَحَدِهِمَا او عاجز شو د تسليم د يو نه فَتَجِبُ قِيمَتُهُ نو واجب شو قيمت ئې

تشريح - د امام ابويوسف رحمه الله مسلك دادې چه غلام به واجب وى او آزاد به غلام فرض كولې شى .اوددې د

---

(۱) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في شرح تنوير (۳۸۰/۲) وردالمحتار (۳۸۰/۲) والخانية (۱۷٤/۱) والهندية (۳۱۱/۱) البحر الرائق (۲۹۳/۳) نقلاً عن القول الراجح (۲۸۱/۱)-

قيمت اندازه به كولې شى .چه كوم قيمت ئې وى هغه به هم په خاوند باندې واجب وى دليل دادې چه خاوند دوې [دوه] غلامان ذكر كړل نو ښځي ته ئې لالچ وركړو د پوره دوې [دوه] غلامانو په دې دواړو كې د يو د سپارلو نه عاجز راغلو.نو ددې قيمت به واجب وى

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رحمه الله وَهُوَ رِوَايَةٌ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله لَهَا الْعَبْدُ الْبَاقِي وَتَمَامُ مَهْرِ مِثْلِهَا إِنْ كَانَ مَهْرُ مِثْلِهَا أَكْثَرَ مِنْ قِيمَةِ الْعَبْدِ امام محمد رحمه الله فرمائي او دا يو روايت دې د امام ابوحنيفه رحمه الله نه چې د ښځي د پاره عبد پاتې دې د تمام مهر مثل پورې كه د دې مهر مثل د غلام د قيمت نه زيات وه لِأَنَّهُمَا لَوْ كَانَا حُرَّيْنِ ځكه چې كه دغه دواړه آزاد دې يَجِبُ تَمَامُ مَهْرِ الْمِثْلِ عِنْدَهُ نو د امام محمد رحمه الله په نزد به تمام مهر مثل واجب وه فَإِذَا كَانَ أَحَدُهُمَا عَبْدًا نو چې يو پكې غلام دې يَجِبُ الْعَبْدُ وَتَمَامُ مَهْرِ الْمِثْلِ نو غلام به واجب وى د تمام مهر مثل پورې

تشريح - د امام محمد رحمه الله په نيزبه غلام واجب وى .د مهرمثل پوره كيدلو پورې كه د مهرمثل قيمت زيات وى .نو مهرمثل به كمولې شى .مثلاً دغلام قيمت زر درهمه دې.اود ښځي مهرمثل دوې [دوه] زره درهمه دې.نو ښځي ته به د غلام سره زياتى زر درهمه وركولې شى .چه مهرمثل مكمل شى

د امام محمد رحمه الله دليل دادې.كه دا دواړه آزاد وو.نو مهرمثل به واجب وو نو هركله چې يوغلام دې نوغلام به واجب وى .د مهرمكمل كاوه پورې.يعنى كه دغلام قيمت دمهرمثل نه كم وى .نود كمى به پوره كولې شى .د امام محمد رحمه الله د دليل بنا (بنياد) په دې دې.چه دې دجنس د اتحاد په صورت كې د اشارې اعتبار كوى .

په زوجينوكې قبل الدخول د قاضي تفريق كول

وَإِذَا فَرَّقَ الْقَاضِي بَيْنَ الزَّوْجَيْنِ فِي النِّكَاحِ الْفَاسِدِ قَبْلَ الدُّخُولِ هر كله چه تفريق او كړو قاضي د زوجينو په مينځ كې په نكاح فاسد كې مخكې د دخول نه فَلَا مَهْرَ لَهَا نو د ښځي د پاره مهر نه وى لِأَنَّ الْمَهْرَ فِيهِ لَا يَجِبُ بِمُجَرَّدِ الْعَقْدِ لِفَسَادِهِ ځكه چې مهر په نكاح فاسد كې محض په عقد سره نه واجبيږى د فساد د عقد په وجه وَإِنَّمَا يَجِبُ بِاسْتِيفَاءِ مَنَافِعِ الْبُضْعِ وَكَذَا بَعْدَ الْخَلْوَةِ بلكه واجبيږى د بضع د منافعو په وصول كاوه سره و د عسې د خلوت نه پس نه واجبيږى لِأَنَّ الْخَلْوَةَ فِيهِ لَا يَثْبُتُ بِهَا التَّمَكُّنُ ځكه چې خلوت په نكاح فاسد كې نه ثابتيږى به دې سره قدرت په وطئ فَلَا تُقَامُ مَقَامَ الْوَطْءِ نو قائم مقام به نه وى د وطئ

حل اللغة: ① البضع فرج ② استيفاء حاصول ③ الخلوة خنلوالي]

تشريح - صورت د مسئلي دادې.چه قاضى د فاسد نكاح په صورت كې د زوجينو په مينځ كې تفريق وكړو حالانكه د اوسه پورې خاوند د ښځي سره جماع نه ده كړې نو په دې صورت كې به مهرنه وى نه به كل مهر وى اونه به نصف وى .ددې په خلاف كه نكاح صحيح وى .نود ،طلاق قبل الدخول، په صورت كې به نصف مهر واجب وى .نكاح فاسد مثلاً ،نكاح بلا شاهدين، نكاح الاخت في عدت الاخت في الطلاق البائن،نكاح الخامسة في عدة الرابعه او نكاح الامة على الحرة ، ده.په نكاح فاسد كې د ،تفريق قبل الدخول، په وجه د مهر دعدم وجوب دليل دادې.چه په نكاح فاسد كې د نفس عقد په وجه مهرنه واجبيږى ځكه چې عقد فسد دې.البته د بضع منافعو وصولولو سره مهر واجبيږى او ددې دليل چې د نفس عقد په وجه مهر نه واجبيږى .د نبى كريم ﷺ ارشاد دې. [أيما إمرأة نكحت بغير إذن وليها فنكاحها باطل فإن دخل بها فلها المهر بما استحل من فرجها] ،كومې ښځي چې د ولى د اجازت نه بغير نكاح اوكړه نو ددې نكاح باطل ده بوكه دې ښځي سره ئې دخول كړې وى .نوددې لپاره به مهر وى ددې دشرمګاه حلالويه وجه، په دې حديث كې رسول الله ﷺ بيان اوفرمائيل چه په نكاح باطل كې د مهروجوب په دخول سره وى په عقد اوخلوت سره نه وى

وَإِنْ دَخَلَ بِهَا او که دخول يې ورسره او کړ فَلَهَا مَهْرُ مِثْلِهَا لَا يُزَادُ عَلَى الْمُسَمَّى عِنْدَنَا نو د دې د پاره به مهر مثل وي کوم چې به په مسمی نه شي زياتولې زمونږ په نزد

تشریح: دغه ډول که په نکاح فاسد کې دښځې سره خلوت اوشو بيا به هم د ښځې لپاره مهر نه وي ځکه چې په نکاح صحيح کې د خلوت نه روسته مهر په دې وجه واجب وو چه خلوت د وطی قائم مقام دې او په نکاح فاسد کې چونکه شرعي مانع موجود دې په دې وجه به دا خلوت فاسده وي. او خلوت فاسده د وطی قائم مقام نه وي نو په نکاح فاسد کې به د خلوت نه روسته مهر واجب نه وي خو که دښځې سره دخول اوشو نو ددې لپاره به مهرمثل وي او دا مهرمثل به زمونږ په نيز د مسمی نه زيات نه وي.

خِلَافًا لِزُفَرَ رحمه الله هُوَ يَعْتَبِرُهُ بِالْبَيْعِ الْفَاسِدِ په خلاف د زفر رحمه الله هغه قياس کوي په بيع فاسدې

تشریح: د امام زفر رحمه الله رائې داده چه مطلق به مهرمثل واجب وي. که دمسمی نه کم وي او که زيات وي امام زفر رحمه الله نکاح فاسد په بيع فاسد باندې قياس کوي چه لکه څنګه په بيع فاسد کې قيمت واجبېږي که د مسمی نه کم وي او که زيات وي دغه ډول به په نکاح فاسد کې هم مهرمثل واجب وي که د مهرمسمی نه کم وي او که زيات وي

وَلَنَا أَنَّ الْمُسْتَوْفَى لَيْسَ بِمَالٍ زمونږ دليل دا دې چې وصول کړې منافع مال نه دې وَإِنَّمَا يَتَقَوَّمُ بِالتَّسْمِيَةِ هغه خو به تسميه سره متقوم کيږي فَإِذَا زَادَتْ عَلَى مَهْرِ الْمِثْلِ نو که مهر مثل زيات شو لَمْ تَجِبِ الزِّيَادَةُ لِعَدَمِ صِحَّةِ التَّسْمِيَةِ نو زياتې به واجب نه وي د عدم صحت د تسمیې په وجه وَإِنْ نَقَصَتْ او که کم شو لَمْ تَجِبِ الزِّيَادَةُ عَلَى الْمُسَمَّى لِانْعِدَامِ التَّسْمِيَةِ نو نه دې واجب زياتې په مسمی باندې د عدم تسميه په وجه سره

تشریح: زمونږ دليل دادې چه د بضع منافع کوم چې وصول شوی دی. هغه مال نه دې. البته د نکاح په وخت چې کله مهرذکر کړې شونو د دغه منافع متقوم شو نو هرکله چې په مهرمثل باندې تسميه زياته شوه نو زياتوالې به واجب نه وي ځکه چې د مهرمثل نه د زياتوالی تسميه صحيح نه وي. اوکه تسميه د مهرمثل نه کم وي نود مسمی څخه به زياتې واجب نه وي. ځکه چې د مهرمسمی نه د زياتوالی لپاره تسميه موجود نه ده او دويمه خبره داده چه هرکله مسمی د مهرمثل نه کم ده. نوګويا ښځه پخپل حق کمولو باندې راضي شوه او به سخه هيڅ اعتراض نشته

بِخِلَافِ الْبَيْعِ په خلاف د بيع نه لِأَنَّهُ مَالٌ مُتَقَوِّمٌ فِي نَفْسِهِ ځکه چې دغه فی نفسه متقوم مال دې فَيُتَقَدَّرُ بَدَلُهُ بِقِيمَتِهِ نو د دې د بدل اندازه به د دې په قيمت سره وي وَعَلَيْهَا الْعِدَّةُ او په ښځه عدت واجب دې إِلْحَاقًا لِلشُّبْهَةِ بِالْحَقِيقَةِ فِي مَوْضِعِ الِاحْتِيَاطِ د نکاح شبهې لره د حقيقت د نکاح سره ملحقولو په ځای د احتياط کې وَتَحَرُّزًا عَنِ اشْتِبَاهِ النَّسَبِ او د بچ کېدو د اشتباه د نسب نه

حل اللغة: ① الحاقا لپاره د ملحق کولو ملحق کولو ② موضع ځای]

تشریح: ددې به خلاف بيع ده چه په دې کې عوض فی نفسه، مال متقوم دې. نو ددې د بدل اندازه به ددې د قيمت سره کولې شي په دې وجه نکاح فاسد په بيع فاسد باندې قياس کول، قياس مع الفارق دې. او په نکاح فاسد کې به د تفريق نه روسته په ښځه باندې عدت واجب وي ځکه چې په نکاح فاسد کې. شبهة النکاح ده نو. شبهة النکاح به د حقيقت نکاح سره به احتياط کې لاحق کيږي ځکه چې نسب يو داسې امر دې چه ددې په ثبوت کې احتياط کولې شي نو عدت به واجب وي. د نسب د ساتنه دپاره. اود نسب د اختلاط نه بچ کېدو دپاره

وَابْتِدَاؤُهَا مِنْ وَقْتِ التَّفْرِيقِ لَا مِنْ آخِرِ الْوَطَآتِ

په نکاح فاسد کې د عدت د ابتداء وخت

هُوَ الصَّحِيحُ او معتبره به وي ابتداء د عدت د وخت د تفريق نه. نه

چې د آخرې وطی نه دا صحيح ده لِأَنَّهَا تَجِبُ بِاعْتِبَارِ شُبْهَةِ النِّكَاحِ ځکه چې عدت وجبيږي په اعتبار د شبهې د نکاح سره وَرَفْعُهَا بِالتَّفْرِيقِ او د شبهه رفع په تفريق سره ده

تشریح: په دې اړه کې اختلاف دې چه په نکاح فاسد کې به د عدت د پيل اعتبار د کوم وخت نه کيږي؟ د آيمه اربعه رحمهم الله مذهب دادې چه دعدت پيل به د تفريق د وخت نه کيږي. د آخرې وطی څخه نه کيږي. د حضرت امام زفر رحمه الله مذهب دې چه دعدت ابتداء به د آخرې وطی نه کيږي. ځو که د وطی نه روسته د تفريق نه مخکې درې حيضه تيرشو. نود امام زفر رحمه الله په نيز ددې ښځې عدت تير شو اود آيمه اربعه رحمهم الله په نيز به د تفريق نه روسته عدت پيل کيږي. علامه مرغيناني رحمه الله د امام زفر رحمه الله مذهب قابل عمل ګڼلې دې. نو ددوی دليل نې نه دې بيان کړې اود آيمه اربعه دليل د دې چه د نکاح فاسد په صورت کې عدت په دې وجه واجبيږي. چه د نکاح شبه ده. ځکه چې دعقد ارکان يعنی ايجاب او قبول موجود شوی دی او د شبهة النکاح، ختميدل به په تفريق سره کيږي. نود تفريق د وخت څخه به د عدت ابتداء کيږي

وَيَثْبُتُ نَسَبُ وَلَدِهَا او ثابتيږي د دې د بچي نسب لِأَنَّ النَّسَبَ يُحْتَاطُ فِي إِثْبَاتِهِ إِحْيَاءً لِلْوَلَدِ ځکه چې د بچي په نسب ثابتولو کې احتياط کولای شي د بچي د ژوندی پاتې کوو د پاره. فَيَتَرَتَّبُ عَلَى الثَّابِتِ مِنْ وَجْهٍ نو نسب مرتب کيږي په دې نکاح باند هم کوم چې من وجه ثابت دې وَتُعْتَبَرُ مُدَّةُ النَّسَبِ مِنْ وَقْتِ الدُّخُولِ عِنْدَ مُحَمَّدٍ رحمه الله او د مدې د نسب اعتبار به د وخت د دخول نه وي د امام محمد رحمه الله په نزد وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى او په دې باند فتوی ده. لِأَنَّ النِّكَاحَ الْفَاسِدَ لَيْسَ بِدَاعٍ إِلَيْهِ ځکه چې نکاح فاسد داعی الی الوطی نه دې وَالْإِقَامَةُ بِاعْتِبَارِهِ او نکاح قائمقام د وطی ده په دې اعتبار سره وه

تشریح: د نکاح فاسد په نتيجه کې که بچې پيداشو نو دده نسب به ثابت وي. دليل د دې چه دنسب په ثبتولو کې احتياط کولې شي. ځکه که د بچي نسب ثابت نشي. او دده څوك معلوم پلار او پرورش کونکې نه وي نودا به ضائع شي او ډيرکرته مرګ واقع کيږي. نو ددې باوجود چې نکاح فاسد، من وجه، ثابت ده. خود بچې ژوندی ساتلو لپاره به په ده باندې نسبت مرتب کولې شي. اوس پاتې شوه داخبره چې د نسب د مودې اعتبار به د کوم وخت نه کيږي. نو په دې سلسله کې د امام محمد رحمه الله مسلك دادې چه د نسب د مودې اعتبار به د دخول د وخت نه کيږي. د نکاح د عقد د وخت څخه به نه کيږي. اوهم په دې باندې فتوی ده.

او شيخين رحمهما الله فرمائي. چه د نسب د مودې اعتبار به د نکاح د وخت نه کولې شي. د شيخينو رحمهما الله دليل دادې چه دوی نکاح فاسد په نکاح صحيح باندې قياس کوی چه لکه څنګه په نکاح صحيح کې د نسب موده د نکاح د وخت نه معتبر وي. دغه ډول به په نکاح فاسد کې هم د نسب د مودې اعتبار د نکاح د وخت نه کولې شي. د دخول د وخت څخه به نه کيږي د اختلاف ثمره به دا وي چه د نکاح فاسد نه شپږ مياشتې روسته بچې پيدا شو. خود دخول د وخت نه روسته شپږ مياشتې موده نه پوره کيږي. بلکه څه کمه ده نود شيخينو رحمهما الله په نيز به نسب ثابت وي. اود امام محمد رحمه الله په نيز به ثابت نه وي. د امام محمد رحمه الله دليل اود شيخينو رحمهما الله د قياس خواب دادې. چه په نکاح صحيح کې د نسب د مودې اعتبار د نکاح د وخت نه ځکه دې چه دا د، داعی الی الوطی، کيدلو په وجه د وطی قائم مقام دې. او چونکه په نکاح فاسد کې وطی حرام وي. او نکاح، واجب الرفع، وي. په دې وجه به دا اوس، داعی الی الوطی، هم نه وي. او هرکله چې نکاح، داعی الی الوطی، نه ده. نود وطی قائم مقام به هم نه وي. نود نسب موده به د دخول د وخت نه معتبره وي. د نکاح د وخت څخه به نه وي

په مهر مثل کې د ښځې د خاندان اعتبار کول

قال وَمَهْرُ مِثْلِهَا يُعْتَبَرُ بِأَخَوَاتِهَا وَعَمَّاتِهَا وَبَنَاتِ أَعْمَامِهَا او د ښځې د مهر مثل عتبار به ددې د خويندو ترورانو او

تر وړو د لوڼړو سره وی لِقَوْلِ ابْنِ مَسْعُودٍ رضی الله عنه لَهَا مَهْرُ مِثْلِ نِسَائِهَا لَا وَكْسَ فِيهِ وَلَا شَطَطَ(۱) دَ حضرت ابن مسعود ؓ د دې قول په وجه چې دې لره مهر مثل دَ دې دښځو پشان دې نه دَ دې نه کم نه ددې نه زیات وَهُنَّ أَقَارِبُ الْأَبِ او دغه ښځې دَ پلار خپلوانې دي

حل اللغه: ① احوات جمع د اخت،خور ② عمات جمع د عمة د پلار خور ③ وكس كموالي ④ شطط زياتوالي]

تشریح:- مسئله داده،چه دښځې په مهرمثل کې ددې د خاندان د ښځو اعتبار کیږي کومې ښځې چې ددې دپلار اړخ ته منسوب دی مثلاً خویندې،ترورياني، اود اکا لوڼره.ابن ابی لیلی په مهرمثل کې دښځې د مور،او کومې ښځې چې ددې د مور اړخ ته منسوب دی .د هغوی اعتبار کوی مثلاً د مورخویندې (تروریانې) د ابن بی لیلی دلیل دادې چه مهر د ښځو د بضع قیمت دې نود ښځې د اړخه چې کوم قرابتونه دی په مهرمثل کې به هم دهغې اعتبار کولې شی او زموږ دلیل ① د ابن مسعود (رض) قول دې [لها مهرمثل نسائها وهن اقرب الأب] یعنی دښځو لپاره ددې د ښځو مهرمثل دې او هغوی دپلار قرابت دار دی.په دې قول د سمې دنساء اضافت د ښځې اړخ ته شوې دې یعنی ددې ښځې ښځې، لنډیز دا چې ښځې منسوب کړې شوی دی دې ښځې اړخ ته.او په نسب کې پلار معتبر دې مور معتبر نه ده.

وَلِأَنَّ الْإِنْسَانَ مِنْ جِنْسِ قَوْمِ أَبِيهِ او ځکه چې بنده د خپل پلار دَ قوم دَ جنس نه وی وَقِيمَةُ الشَّيْءِ إِنَّمَا تُعْرَفُ بِالنَّظَرِ فِي قِيمَةِ جِنْسِهِ او د شی قیمت دَ ده دَ جنس دُ قیمت په کتو سره پیژندې شی وَلَا يُعْتَبَرُ بِأُمِّهَا وَخَالَتِهَا إِذَا لَمْ تَكُونَا مِنْ قَبِيلَتِهَا لِمَا بَيَّنَّا او دَ مهر مثل اعتبار به نه شی کولې دَدې دَ مورد خور په مهر سره هر کله چې دَ دې د خپل قبیلې نه نه وی په دې وجه چې موږ بیان کړو

تشریح:- ② دوهم دلیل دادې،چه سړې د خپل پلار دقوم جنس وی .اود شیٔ قیمت ددې جنس ته په کتلو سره معلومیږی نود بضع قیمت یعنی د مهرمثل په پیژندلوکې به ددې ښځې دپلار قرابت دارو ښځو اعتبارکولې شی په نسب کې چونکه د پلار اعتبارکیږی .په دې وجه د وینځې زوې خلیفه جوړول درست دی په دې شرط چې دده پلار قریشی وی [وهن اقـارب الأب] د ابن مسعود (رض) قول نه دې بلکه د ابن مسعود(رض) د قول د[نساءها] تفسیر دې بعض حضراتو[ولأن الإنسان من جنس قـوم ابيـه.....الخ] سره ،واو، سقط کړې دې او وائي د پلار په اقرب کیدلو باندې دلیل جوړکړې دې.مطلب به داوی .چه ددې دښځو،او دغه ،اقرب الاب. دی دلیل دادې چه انسان د خپل پلار د قوم جنس وی .الخ

فَإِنْ كَانَتْ الْأُمُّ مِنْ قَوْمِ أَبِيهَا بِأَنْ كَانَتْ بِنْتَ عَمِّهِ که چرې مور دَ قوم دَ پلار دَ دې نه په دې طور چې دَ ده دَ اکا لور وی فَحِينَئِذٍ يُعْتَبَرُ بِمَهْرِهَا نو دغه وخت به معتبر وی دَ دې په مهر سره لِمَا أَنَّهَا مِنْ قَوْمِ أَبِيهَا ځکه چې دغه دَ دې د پلار د قوم نه ده

تشریح - په مهرمثل کې د ښځې د مور او ترور(د مور خور) اعتبار نه کیږی .هرچه دا دواړه ددې د قبیلې ښځې نه وی .هو که مور ددې دپلار د قوم د جنس ښځې وی نو په مهرمثل کې به ددې اعتبار کولې شی .مثلاً د ښځې پلار و ده کړې وو د خپل پلار د اکا لورسره نو په دې صورت کې به ددې ښځې مور اوترور(د مورخور) ددې دپلار د قوم ښځې وی نو په مهرمثل کې به ددوی هم اعتبار کولې شی

وَيُعْتَبَرُ فِي مَهْرِ الْمِثْلِ أَنْ تَتَسَاوَى الْمَرْأَتَانِ فِي السِّنِّ وَالْجَمَالِ وَالْمَالِ وَالْعَقْلِ وَالدِّينِ وَالْبَلَدِ وَالْعَصْرِ او اعتبار به کولې شی په مهرمثل کې د دې چې دواړه ښځې مساوی وی په عمر کې او په ښائست کې او په مال او عقل او دین

۱) مل اثرس مسعود ؓ اخرجه ابوداود فی النکاح باب ۳۱ رقم ۲۱۱٤ والترمذی فی النکاح باب ٤۳ رقم ۱۱٤۵ والنسائی النکاح باب ۲۸ رقم ۳۱٤۵ وابن ماجه فی النکاح باب ۱۸ رقم ۱۸۹۱)_

کې او په ښار کې او په زمانه کې لِأَنَّ مَهْرَ الْمِثْلِ يَخْتَلِفُ بِاخْتِلَافِ هَذِهِ الْأَوْصَافِ ځکه چې مهرمثل مختلف کیږي په اختلاف دَ دې او صافو سره وَكَذَا يَخْتَلِفُ بِاخْتِلَافِ الدَّارِ وَالْعَصْرِ او دغه شان مختلف کیږي په اختلاف د زمانې سره قَالُوا: وَيُعْتَبَرُ التَّسَاوِي أَيْضًا فِي الْبَكَارَةِ فقهاؤ وئیلی دی چې برابر معتبر دی د بکارت په يَخْتَلِفُ بِالْبَكَارَةِ وَالثُّيُوبَةِ ځکه چې مهر په باکره او ثیبه کیدو سره هم مختلف کیږی

تشریح:- صاحب د قدوری ؒ فرمائی ،چه په مهرمثل کې به ددې هم اعتبارکیږی چه کومه دوې دواړه ښځې په عمرکې ، په جمال کې ،په مال کې ، په عقل او دین کې ، په ښار او زمانه کې برابری ،ځکه چې مهر مثل ددې اوصافو په اختلاف سره مختلف کیږی دغه شان د ښار او زمانې په اختلاف سره د مهرمثل مختلف کیږی بعض فقهاؤبکارت کې هم د مساوات اعتبار کړې دې ځکه چې بکارت او ثیوبت په وجه سره هم مهرمثل مختلف کیږی .لکه چې د باکره د بضع قیمت زیات وی .اود ثیبه د بضع قیمت کم وی .حاصل داچه مهرمثل د بضع قیمت دې اود شیٔ قیمت معلومیږی ددې مثل نه په کومو کومو شیانو کې چې په مهرمثل کې معتبر دی .دوی په دې ذکرشوی څیزونوکې ددې ښځې برابر کیدل دی او په سن کې د سن نه د نکاح د وخت سن مراد دې و الله اعلم

د اخلی د پلار یا ولی د مهرضمانت احتل

وَإِذَا ضَمِنَ الْوَلِيُّ الْمَهْرَ صَحَّ ضَمَانُهُ هر کله چې ضامن شو ولی دَ مهر نو د دۀ ضمان کیدل صحیح دی لِأَنَّهُ مِنْ أَهْلِ الِالْتِزَامِ ځکه چې دغه دَ التزام اهل دې وَقَدْ أَضَافَهُ إِلَى مَا يَقْبَلُهُ فَيَصِحُّ او دۀ سره د ذمې نسبت منسوب کړې دې چې قبل التزام دې نو ضمان صحیح شو ثُمَّ الْمَرْأَةُ بِالْخِيَارِ فِي مُطَالَبَتِهَا زَوْجَهَا بیا ښځې ته اختیار دې په مطالبه کاوه کې دَ خپل خاوند نه أَوْ وَلِيَّهَا اعْتِبَارًا بِسَائِرِ الْكَفَالَاتِ یا د خپل ولی نه قیاس کولو نه تولو کفلو باندې وَيَرْجِعُ الْوَلِيُّ إِذَا أَدَّى عَلَى الزَّوْجِ إِنْ كَانَ بِأَمْرِهِ كَمَا هُوَ الرَّسْمُ فِي الْكَفَالَةِ او رجوع به کوی ولی په خاوند کله چې یې هغه ادا کړی که ضمان دَ خاوند په حکم سره وو لکه چې دا دستور دی په کفالت کې وَكَذَلِكَ يَصِحُّ هَذَا الضَّمَانُ وَإِنْ كَانَتْ الزَّوْجَةُ صَغِيرَةً و دغسې صحیح دې د ضمان که څه هم ښځه واړه وی

حل اللغة: ① الرسم دستور، رواج،قانون]

تشریح -صورت د مسئلې دادې چه ولی (پلار)د خپلې نابالغې لور نکاح وکړه ود لور لپاره د دې د خاوند د اړخه ضامن شو نودا ضامن کیدل شرعاً درست دی ځکه چې ولی د التزام اهل هم دې اود کوم شی ته نې چې التزام منسوب کړې دې یعنی مهر.هغه قابل د التزام هم دې.ځکه چې مهر دین دې او په دین کې کفالـه اوضمـان دواړه درسـت وی .نود ولـی د بلغة لپاره د خاوند داړخه د مهرضامن کیدل صحیح دی نوهرکله چې ضمان درست دې نو ښځې ته اختیـار دې چه دا د مهرمطالبه د خپل خاوند نه وکړی یا د خپل ولی نه.ځکه چې په ټولوکفالوکې هم دغه طریقه ده چه رب المال د مدیون او وکیل دواړو نه مطالبه کولې شی .اوس که ولی مهرښځې ته اداکړو نوکتلې به شی چه داضمان د خاوند په حکم سره وو که نه وو که د خاوند په حکم سره وو نو ولی به ددې مال مهر خاوند نه رجوع کولې شی اوکه د حکم نه بغیر وو نو ولی ته به خاوند اړخ ته د رجوع حق نه وی بلکه دا مهر داکیل به د ولی د طرف نه احسان وی د کفالـه هم دغـه طریقه ده.اود ضمـان د صحت داحکم هغه وخت دې چه کله ولی د ښځې صغیرې د پاره ضامن وی .

بِخِلَافِ مَا إِذَا بَاعَ الْأَبُ مَالَ الصَّغِيرَةِ وَضَمِنَ الثَّمَنَ په خلاف دَهغې نه کله چې پلار دَ واړه ښځې مال خرڅ کړو او دَ ثمن ضامن شو لِأَنَّ الْوَلِيَّ سَفِيرٌ وَمُعَبِّرٌ فِي النِّكَاحِ ځکه چې ولی سفیر او معبر وی په نکاح کې وَفِي الْبَيْعِ عَاقِدٌ وَمُبَاشِرٌ حَتَّى تَرْجِعَ الْعُهْدَةُ عَلَيْهِ او په بیع کې عاقد او مباشر وی تر دې چې ذمه واری به په ده عائد وی وَالْحُقُوقُ إِلَيْهِ

حقوق به ده ارخ ته راجع وی **وَيَصِحُّ اِبْرَاؤُهُ عِنْدَ اَبِیْ حَنِيْفَةَ وَمُحَمَّدٍ** رحمهما الله او صحیح دی د پلار ابراء کول د طرفینو رحمهما الله نزد **وَيَمْلِكُ قَبْضَهُ بَعْدَ بُلُوْغِهِ فَلَوْصَحَّ الضَّمَانُ** او مالك به وی پلار په ثمنو د قبضې کوه نه روسته د بلوغ د صغیر نه روسته که صحیح شی ضمان **يَصِيْرُ ضَامِنًا لِنَفْسِهٖ** نو شی به هغه ضامن د خان د پاره وو

حل اللغة: ① سفير قاصد، پیغام ورکونکې ② معبر د انجلی د ارادې تعبیر کونکې ③ مباشر کړون کونکې ④ ابراء بری کول

تشریح:- خوکه پلار د خپل صغیر خوی مال خرڅ کړو. اود مشتری د اړخه د ثمن ضامن شو نودا ضمان درست نه دې. لنديز داچه پلار د خپلې صغیرې لور لپاره د خاوند داړخه د مهرضامن کېدلې شی خو پلار د خپل صغیر خوی لپاره د مشتری د اړخه د ثمن ضامن نشی جوړیدلې وجه د تو پسر داده چه د ولی نکاح کېدلې بلکه عاقد او مباشر وی هم دا وجه ده چه په نکاح کې حقوق د نکاح، او ذمه داری د نکاح زوجین ارخ ته واپس کېږی د ولی ارخ ته نه واپس کېږی مثلاً ښځې ته د نفقه او سکنی د مطالبې حق د خاوند نه وی د ولی به نه وی. دغه ډول به خاوند د، قدرت علی الوطی، مطالبه د ښځې نه کوی د ولی څخه به نه کوی او په بیع کې حقوق د بیع عاقد ارخ ته واپس کېږی اصیل ارخ ته نه واپس کیږی. مثلاً مشتری به په مبیع باندې د قبضې مطالبه د عاقد(ولی) نه کوی. د اصیل(صغیر) څخه به نه کوی. او دغه ډول د ثمن وصولولو حق به عاقد ته وی اصیل(صغیر) ته به نه وی

اوهم دا وجه ده که ولی مشتری د ثمن نه بری کړی. نود طرفینو رحمهما الله په نیز به مشتری سری وی اود کوم کس لپاره چې ولی وو. هغه ته به ضمان ورکوی او هم په دې وجه د صغیر د بالغ کېدلو نه روسته به هم ولی په ثمن باندې قبضه کوی نو هرکله چې په نکاح کې د ولی حیثیت د سفیر اومعبر دې. نو اوس که دې د خپلې بالغې یا صغیرې لور لپاره د مهرضامن جوړشی. نودا به ،ضمان لنفسه، نه وی. بلکه ،ضمان لغیره، به وی اوضمان لغیره جائز دې نود پلار خپلې لور لپاره ضامن کېدل هم درست دی. اوچونکه په عقد دبیع کې د ولی حیثیت د سفرمحض نه وی. بلکه د عاقد وی نو اوس که ولی یعنی پلار د خپل صغیر خوی لپاره د مشتری داړخه د ثمن ضامن شو نودا به ،ضمان لنفسه، وی. اودا ناجائز دې په دې وجه په بیع کې پلار دخپل خوی لپاره د مشتری د اړخه د ثمن ضامن نشی جوړیدلې.

وَوِلَايَةُ قَبْضِ الْمَهْرِ لِلْاَبِ بِحُكْمِ الْاُبُوَّةِ لَا بِاعْتِبَارِ اَنَّهٗ عَاقِدٌ او د قبض د مهر ولایت پلار لره دې په حکم د ابوت نه چې په دې اعتبار چې دې عاقد دې **اَلَا تَرٰى اَنَّهٗ لَا يَمْلِكُ الْقَبْضَ بَعْدَ بُلُوْغِهَا** آیا ته نه ګورې چې پلار نه مالك کیږی د قبضې روسته د بلوغ د صغیرې نه **فَلَا يَصِيْرُ ضَامِنًا لِنَفْسِهٖ** نو پلار به ضامن د خپل ځان نه وی

تشریح:- دا عبارت د یو شکال خواب دې. اشکال دادې چه پلار د خپلې صغیرې لور د اړخه په مهر باندې د قبضه مالك دې لکه څنګه چې وکیل په ثمن باندې د قبضه مالك وی. نوکه د پلار ضامن کېدل صحیح شی نود به ضمان لنفسه وی اودا ناجائز دې

خواب: پلار په مهرباندې د قبضه ولایت ددې د عقد کېدلو په وجه نه دې بلکه د پلار کېدلو په وجه دی. هم دا وجه ده چه د انجلی د بالغ کېدلو نه روسته پلار په مهر باندې د قبضه مالك نه وی. نوکه پلار د خپل خوی لپاره د مهرضامن شو نودا به ضمان لنفسه وی په دې وجه دا جائز ګرځولې شویدی

د مهر معجل یا موجل په مختلفو صورتونوکې ښځې له د منع اختیارات

قَالَ وَلِلْمَرْاَةِ اَنْ تَمْنَعَ نَفْسَهَا حَتّٰى تَاْخُذَ الْمَهْرَ او ښځې لره اختیار دې د ځان منع کاوه تر دې چې مهر وصول کړی **وَتَمْنَعَهٗ اَنْ يُخْرِجَهَا** اې یُسَافِرَ بِهَا او د چې ښځه منع کړی خاوند چې دې لره اُوباسی یعنی چې د دې سره سفر او کړی **لِيَتَعَيَّنَ حَقُّهَا فِی الْبَدَلِ كَمَا تَعَيَّنَ حَقُّ الزَّوْجِ فِی الْمُبْدَلِ فَصَارَ كَالْبَيْعِ** چې متعین شی حق ددې په بدل

تشریح:- که واره مهر معجل وی. نو خاوند به د ښځې سره یا دخول کړی وی یا به نه وی کړی نه [illegible] مهرمعجل وی او خاوند د ښځې سره دخول هم نه وی کړی نو په دې صورت کې ښځې ته [illegible] خپل خاوند ته په وطی باندې قدرت ورکړی نه [illegible] چې پوره مهرمعجل نه وی وصول کړی او [illegible] ښځه خپل خاوند سره د سفر کاوه نه منع کولې شی دلیل دادې چه نکاح [illegible] احتبین، تقاضا کوی او په مبدل یعنی په ښځه کې د خاوند حق متعین دې نو ښځې ته [illegible] قبضه ورکولې شی چه د ښځې حق بدل یعنی په مهر کې تعین اوشی او په تعین کې [illegible] مساوات راشی اودا د بیع په شان دې یعنی لکه څنګه چې بائع د ثمن د طلب په وجه [illegible] دغه ډول ښځه د مهرطلب کاوه په وجه بضع منع کولې شی

وَلَيْسَ لِلزَّوْجِ اَنْ يَمْنَعَهَا مِنَ السَّفَرِ د خاوند حق نشته چې منع کړی ښځې لره د سفر نه **وَالْخُرُوْجِ مِنْ مَنْزِلِهَا** [illegible] د خپل کور نه **وَزِيَارَةِ اَهْلِهَا حَتّٰى يُوَفِّيَهَا الْمَهْرَ كُلَّهٗ اَیِ الْمُعَجَّلَ مِنْهُ** و د خپل [illegible] کړی دې ته مهر پوره واړه یعنی معجل **لِاَنَّ حَقَّ الْحَبْسِ لِاسْتِيْفَاءِ الْمُسْتَحَقِّ** حکه چې [illegible] مستحق د پاره دې **وَلَيْسَ لَهٗ حَقُّ الْاِسْتِيْفَاءِ قَبْلَ الْاِيْفَاءِ** او خاوند لره د وصولو کولو حق [illegible] محکې

حل اللغة: ① الاستيفاء حاصلول ② الايفاء ورکول

تشریح:- او په دې صورت کې د خاوند لپاره جائز نه دی چه دې خپله ښځه د سفر [illegible] خپل کوره د وتلو نه. اود ښځې د کور والو د زیارت کولونه منع کړی تردې پورې چې خاوند دې ته پوره مهرمعجل اداکړی. دلیل دا دې چه خاوند ته د بندولو حق څکه حاصل وو چه دې خپل حق یعنی د [illegible] مانع وصول کړی. او خاوند د مهر اداکولونه وړاندې د خپل حق وصولولو حق نه [illegible] دا اختیار هم نه وی. چه خپله ښځه د سفر وغیر نه بنده کړی

وَلَوْ كَانَ الْمَهْرُ كُلُّهٗ مُؤَجَّلًا او که پوره مهر موجل وه واړه **لَيْسَ لَهَا اَنْ تَمْنَعَ نَفْسَهَا لِاَنَّهَا اَسْقَطَتْ حَقَّهَا بِالتَّاْجِيْلِ كَمَا فِی الْبَيْعِ** نو ښځې لره خپل ځان منع کول جائز نه دي په ذریعه د تاجیل د خپل حق ساقطولو په وجه لکه چې په بیع کې دي **فِيْهِ خِلَافُ اَبِیْ يُوْسُفَ** رحمه الله او په دې کې خلاف د ابویوسف رحمه الله دې

تشریح:- دوهم صورت چې مهرواړه په ټوله موجل وی ددې هم دوې (دوه) صورتونه دی. څکه چې خاوند به د ښځې سره دخول کړې وی. یا به ئې نه وی کړې که دخول ئې نه وی کړې نو ښځې ته به حق د منع کاوه حاصل وی. او که نه په دې اړه کې اختلاف دې د طرفینو رحمهما الله په نیز به ښځې ته د منع کولو حق حاصل نه وی یعنی ښځې ته دا اختیار نشته. چه دا خاوند ته په وطی باندې قدرت ورنکړی

او د امام ابویوسف رحمه الله په نیز ښځې ته د منع کوه حق حاصل دې یعنی ښځې ته دا اختیار نشته چه د خاوند [illegible] د وطی نه منع کړی. او ده ته ،قدرت علی الوطی ، ورنکړی د امام ابویوسف رحمه الله دلیل دادې چه د اطلاق په وخت موجب د نکاح تسلیم(قبلول) دې که مهر عین وی اوکه دین وی نو هرکله چې خاوند د نکاح په موجب د پوهیدلو باوجود اجل قبول کړو یعنی دا ئې اومنل چه مهر به روسته ادا کولې شی نو [illegible] خبره راضی شو چه دده حق ادائیګی د مهرپورې مؤخر کولې شی او هرکله چې خاوند د خپل حق په مؤخر کاوه باندې راضی شو نو ښځې ته به هم ترهغه وخته پورې حق د منع کولو حاصل وی چه ترکومه پورې خاوند مهر ادا نکړی. د طرفینو رحمهما الله دلیل دادې چه ښځې په مهرموجل کوه په وجه خپل د طلب کولو حق ساقط کړې دې او هرکله چې ښځې پخپله د طلب خپل حق ساقط کړو نو اوس به دې ته د خاوند د مستحق حق، یعنی د بضع منع کولو حق نه وی لکه څنګه چې په بیع کې وی یعنی که بائع ثمن موجل کړی نو بائع ته د مبیع منع کاوه حق نه وی. دغه ډول که مهرموجل وی. نو ښځې ته به د منع کولو حق حاصل نه وی

وَإِنْ دَخَلَ بِهَا فَكَذٰلِكَ الْجَوَابُ عِنْدَ أَبِي حَنِيْفَةَ رحمه الله (۱) او كه د ښځې سره يې دخول اوكړو نو هم دا حكم دي په نزد د امام ابوحنيفه رحمه الله وَقَالَا لَيْسَ لَهَا أَنْ تَمْنَعَ نَفْسَهَا او صاحبين رحمهما الله فرمائي نشته ښځې لره خان منع كول وَالْخِلَافُ فِيْمَا إِذَا كَانَ الدُّخُوْلُ بِرِضَاهَا حَتّٰى لَوْ كَانَتْ مُكْرَهَةً أَوْ كَانَتْ صَبِيَّةً أَوْ مَجْنُوْنَةً او اختلاف په هغې صورت كي دي چې هر كله دخول د دې په رضا وي تر دې چه كه په دې زور او كړې شو يا داوړه وه يا مجنونه وه لَا يَسْقُطُ حَقُّهَا فِي الْحَبْسِ بِالْإِتِّفَاقِ نو نه ساقطيږي حق د دې په منع كاوه كي په اتفاق سره

حل اللغة: ① مكرهة چې زور پرې شوې وي ② صبية ماشومه ③ مجنونة ليونۍ ④ الحبس بنديزا

تشريح: صاحب د كتاب رحمه الله دريم صورت بيان كړې دي كه ښځې سره دخول اوشو او مهر معجل دې بود امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز هم دغه حكم دي يعني ښځې ته د منع كولوحق حاصل دي. او صاحبين رحمهما الله فرمائي چه د دخول نه روسته ښځې ته د منع كولوحق حاصل نه دي دا خبره ياد ساتئ چه د امام صاحب اود صاحبينو رحمهم الله اختلاف په دې صورت كي دي چه دخول د ښځې په رضامندۍ سره شوې وي كه د ښځې سره په زوره شوې وي يا د ماشومه وي يا ديوانه وي نو په اتفاق سره د دې د منع كولوحق نه ساقطيږي

وَعَلٰى هٰذَا الْخِلَافِ الْخَلْوَةُ بِهَا بِرِضَاهَا و په دې اختلاف بنا دي د ښځې سره خلوت كول د دې په رضا وَيُبْتَنٰى عَلٰى هٰذَا اسْتِحْقَاقُ النَّفَقَةِ او په دې اختلاف مبني دي استحقاق د نفقې

تشريح: هم دا اختلاف هغه وخت دي چه كله ښځې سره د دې په رضامندۍ سره خلوت موجود شي هم په دې اختلاف بندي استحقاق د نفقه مبني ده. د امام صاحب رحمه الله په نيزد منع په موده كي ښځه د نفقې مستحق وي خكه چې دا منع كول په حق دي. اود منع بحق، په وجه سره دې ښځې ته ناشزه او نافرمانه نشي وئيلې كيدلې اود صاحبينو رحمهما الله په نيز به د نفقې مستحقه نه وي. خكه چې ددوی په نيز دا ښځه ناشزه ده اود ناشزه د پاره نفقه وغيره واجب نه وي بهرحال د دخول يا خلوت نه روسته د صاحبينو رحمهما الله په نيزد ښځې لپاره د منه كولوحق نشته. اود امام صاحب رحمه الله په نيزد ښځې لپاره د منع حق حاصل دي

لَهُمَا أَنَّ الْمَعْقُوْدَ عَلَيْهِ كُلَّهُ قَدْ صَارَ مُسَلَّمًا إِلَيْهِ بِالْوَطْأَةِ الْوَاحِدَةِ وَبِالْخَلْوَةِ د صاحبينو رحمهما الله دليل دا دي چه پوره معقود عليه خاوند ته حواله كړې شو په يوې وطى يا حلوت سره وَلِهٰذَا يَتَأَكَّدُ بِهَا جَمِيْعُ الْمَهْرِ په دې وجه د دې په بنا پوره مهر مؤكد كيږي فَلَمْ يَبْقَ لَهَا حَقُّ الْحَبْسِ كَالْبَائِعِ إِذَا سَلَّمَ الْمَبِيْعَ نو دې لپاره د منعه كولو حق نيشته لكه بائع چې كله مبيعه وسپاري.

تشريح: د صاحبينو رحمهما الله دليل دادې چه كله خاوند د ښځې سره يو ځل وطى يا حلوت صحيحه اوكړه نود ښځې د ارخه خاوند ته پوره معقود عليه اوسپارلې شو. هم دا وجه ده چه په يووطى يا خلوت سره پوره مهر واجبيږي. كه د دويمې وطى په مقابله كي هم مهرمقرر وې. نو په يو ځل وطى به واړه مهر نه واجب كيدلې نو هركله چې ښځې معقود عليه اوسپارلو نو اوس ددې لپاره د خپل خان د منع كولوحق نشته. اودا بالكل داسې ده لكه چې بائع په ثمن باندې د قبضې نه وړاندې مشتري ارخ ته مبيع اوسپارلو.نو بائع ته به د ثمن په وجه د مبيع منع كولوحق حاصل نه وي

وَلَهُ أَنَّهَا مَنَعَتْ مِنْهُ مَا قَابَلَ الْبَدَلَ په دې وجه د ښځې د خاوند نه هغه شې منع كړې دې كوم چې مقابل د بدل دي لِأَنَّ كُلَّ وَطْأَةٍ تُصَرَّفُ فِي الْبُضْعِ الْمُحْتَرَمِ خكه چې هره وطى په بضع محترمه كي تصرف دي فَلَا يُخْلٰى عَنِ الْعِوَضِ إِبَانَةً لِخَطَرِهٖ نو دې لره به د عوض نه خالى نه شي پريښولې (پريخودې)، د دې د عظمت ظاهر ولو د پاره

حل اللغة: ① البضع شرمگاه ② ابانة ښكاره كول ③ خطر عظمت]

(۱) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في فتح القدير(۳|۲٤۹) وردالمحتار(۳|۲۸۹) ومجمع الأنهر(۱|۳۵۹) والبحرالرائق (۳|۱۰۳) نقلاً عن القول الراجح (۱|۲۸۲)

تشريح: د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل به د مناقشه په طور د وي چه مهر د عوض په مقابله كي پوره معقود عليه يعني بضع خاوند ته حواله شوه خكه چې ښځې د عوض په داسې شي منع كړې چه د عوض په مقابله كي بدل شته دي حكه چې هره وطى په بضع محترمه كي تصرف كول دي او تصرف لره عوض ضروري دي خالي عن العوض نه وي اود هغه شي منع كول د كوم په مقابله كي چې بدل وي صحيح به وي نو هم په دې يو وطى نه روسته هم د منع كولوحق حاصل وي

وَالتَّأْكِيْدُ بِالْوَاحِدَةِ لِجَهَالَةِ مَا وَرَاءَهَا او په يوه وطى سره مؤكد كيدل د دې د ماورا مجهول كيدو په وجه دي فَلَا يَصْلُحُ مُزَاحِمًا لِلْمَعْلُوْمِ نو دغه مجهول مزاحم د معلوم نه شي كيدای ثُمَّ إِذَا وُجِدَ آخَرُ وَصَارَ مَعْلُوْمًا بيا چې كله بله وطى او موندې شوه او معلومه شوه تَحَقَّقَتِ الْمُزَاحَمَةُ نو مزاحمت به متحقق شي وَصَارَ الْمَهْرُ مُقَابَلًا بِالْكُلِّ او مهر به د ټولو د ضمو مقابل شي

حل اللغة: ① مزاحم مقابله كونكې ② تحققت موجود شوا

تشريح: دا عبارت د صاحبينو رحمهما الله د دليل خواب دې د خواب حاصل دادې چه په يو وطى سره ټول مهر څكه ثابت شوې وو چه ددې وطى نه علاوه نور واړه وطيات مجهول دي او مجهول د معلوم مقابل نشي كيدلې په دې وجه واړه مهر په يوه وطى سره مؤكد كيږي. نو كه د يو وطى نه روسته دويمه او دريمه وطى هم موجود شوه. نودا دويمه اودريمه وطى به هم معلومه وي او يوه معلومه وطى د بلې معلومې وطى مزاحم(مقابل) جوړيدلې شي. نو په دې صورت كي به مهر صرف د يو وطى مقابل نه وي بلكه څومره هم وطيات چې موجود شوي دي. د هغه ټولو مقابل به وي.

كَالْعَبْدِ إِذَا جَنٰى جِنَايَةً يُدْفَعُ كُلُّهُ بِهَا لكه يو غلام چې جنايت او كړي نو د دې په وجه به پوره غلام وركولای شي ثُمَّ إِذَا جَنٰى جِنَايَةً أُخْرٰى اوكله چې دوهم يا دريم جنايت او كړي يُدْفَعُ بِجَمِيْعِهَا نو د دغه ټولو په بدله كي به وركولای شي

حل اللغة: ① جناية جرم ② بلد ښار ③ الغربة مسافري، پردې وطن ④ المصر ښار]

تشريح: ددې مثال داسې دې چه يوغلام جنايت اوكړو نو په مولا باندې واجب دي چه ددې بدل جنايت اداكړي . يا غلام اوسپاري نو كه پوره غلام په بدل جنايت كي وركړې شو بيا غلام دوهم او دريم جنايت اوكړو نود ټولوجنايتونو بدل به هم دا يوغلام وي. ددې نه زيات به په مالك هيڅ څه واجب نه وي

نو كه څه مهرمعجل وي او څه مؤجل وي نود مهرمعجل اداكولو نه مخكې به ښځې ته د منع حق حاصل وي او كه مهرمعجل ئې ښځې ته اوسپارلو نو ښځې ته به د منع كولوحق حاصل نه وي. خوكه تاسو اشكال اوكړئ چه تعجيل مهر او تاجيل مهر، دواړو نه سكوت شوې دي نو ددې څه حكم دې؟ خواب: د امام يوسف رحمه الله په دليل كي مونږ ذكر كړې وو چه د طلاق په وخت موجب د نكاح د مهر حالا تسليم (قبلول) دي نو د سكوت په وخت به پوره مهرمعجل شمارلې شي

وَإِذَا أَوْفَاهَا مَهْرَهَا او هر كله چې خاوند ښځې ته د دې پوره مهر وركړو نَقَلَهَا إِلٰى حَيْثُ شَاءَ نو كوم ځای ته چې غواړي منتقل كوي به يې لِقَوْلِهٖ تَعَالٰى أَسْكِنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ خكه چې د حق تعالى ارشاد دې وسوئ دوی كوم كوم ځای كي چې تاسو اوسيږئ وَقِيْلَ لَا يُخْرِجُهَا إِلٰى بَلَدٍ غَيْرِ بَلَدِهَا و وئيلې شوي دي چې د ښځې د ښار نه بل ارخ ته به يې نه بيائي لِأَنَّ الْغُرْبَةَ تُؤْذِيْ خكه چې پردې پس به ور ته تكليف اورسوی وَفِيْ قُرَى الْمِصْرِ الْقَرِيْبَةِ لَا تَتَحَقَّقُ الْغُرْبَةُ او د ښار په نزدې كلو كي پردې پس نه متحقق كيږي

تشريح: په دې عبارت كي ئې بيان كړل كه خوند پوره مهر د كړو.نو خاوند ته ختيار دي چه د كوم ځای ته غواړي بوتلې شي. په دليل كي ئې آيت پيش كړې دي ژباړه د آيت دوی له كور وركړئ. د وسعت نو دپاره، كوم ځائې چې تاسو اوسيږئ د خپل قدرت مطابق. او دوی ته ضررمه رسوئ. فقيه ابوالليث رحمه الله

فرماني چه ښځې به ددې د ښار نه علاوه بل ښار ته نه منتقل كوي ځكه چې بل ښار د ښځې لپاره
پرديس(پردې وطن) دې او پردې ځنګ به دې ته تكليف اورسوي طهيرالدين مرغيناني رحمه الله فرماني چه د
الله تعالى قول اختيارول غوره دي ،د فقيه ابوالليث رحمه الله د قول په مقابله كې او الله تعالى فرماني چه كوم
خاني عواړې ساتې ئې نود فقيه ابوالليث رحمه الله دا وينيل چه ددې دښار نه علاوه بل ښار ارخ ته به ئې نه
اوباسي صحيح نه دى خود فقيه ابوالليث رحمه الله د ارحه خواب وركولې شي چه فقيه هم د الله تعالى قول
اختياركړې دې ځكه چې وريسې الله تعالى فرماني ((وَلَا تُضَارُّوهُنَّ)) ښځو ته تكليف مه وركوئ اوښكره
ده چه ښځې ته دخپل وطن نه په وتلوكې ضرر وي به دې وجه به ښځه دوهم ښار ته نشي منتقل كولې البته
د ښار قريبي كلو ارخ ته د ښځې به منتقل كولوكې څه بك نشته د قريبي كلو نه مراد د سفر د مودې نه كم
دى ځكه چې په دومره مقدار سفركولوسره پرديس نه متحقق كيږي

په مهركې د اختلاف صورتونه اواحكام

قَالَ وَمَنْ تَزَوَّجَ امْرَأَةً جا حې دَ يوې ښځې سره نكاح او كړو ثُمَّ اخْتَلَفَا فِي الْمَهْرِ بيا دَ دوى په مهر كې اختلاف
راغې فَالْقَوْلُ قَوْلُ الْمَرْأَةِ إِلَى مَهْرِ مِثْلِهَا نو دَ ښځې قول به معتبروى دَ دې دَ تمام مهر مثل پورې ، وَالْقَوْلُ قَوْلُ
الزَّوْجِ فِيمَا زَادَ عَلَى مَهْرِ الْمِثْلِ او دَ خاوند قول به معتبر وى په هغې مقدار كې كوم چې زيات وى په مهر مثل
باندې

تشريح:- مصنف يودا صورت بيان كړې دې چه زوجينو په مسمى مقدار كې اختلاف اوكړو د نكاح د قيم په
وخت،يا د ،فرقت بعد الدخول،نه پس، يا د احدالزوجين د مرګ نه پس.مثلاً د خاوند دعوى ده چه مهر زر
روپۍ دى او ښځه وائى چه دوې [دوه] زره روپۍ دى نو په دې اره كې د طرفينو رحمهما الله مذهب دادې چه د
مهرمثل مقداره پورې به د ښځې قول نه قبليږي .او د مهرمثل نه په زياتى كې به د خاوند قول قبلولې شي

وَإِنْ طَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا، اوكه دَ دخول نه مخكې ئې طلاق ور كړل فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ فِي نِصْفِ الْمَهْرِ نو دَ خاوند قول
به معتبروى په نيم مهر كې وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَمُحَمَّدٍ رحمهما الله (۱) دا دَ طرفينو رحمهما الله په نزد ده

تشريح:- كه طلاق قبل الدخول واقع شو نود نيم مهر په سلسله كې به صرف د خاوند قول معتبر وى .د ښځې
به معتبر نه وى

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ: الْقَوْلُ قَوْلُهُ قَبْلَ الطَّلَاقِ وَبَعْدَهُ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَ بِشَيْءٍ قَلِيلٍ،او امام ابويوسف رحمه الله فرماني چې د
خاوند قول به معتبروى .روسته دَ طلاقو نه نو هم او مخكې هم مګر كه خاوند لږ شان شې راوړو وَمَعْنَاهُ مَا لَا
يَتَعَارَفُ مَهْرًا لَهَا هُوَ الصَّحِيحُ او دَ دې نه مراد هغه دې چه دَ ښځې دَ پاره دغه مهر متعارف نه وى دا صحيح ده

تشريح:- د امام ابويوسف رحمه الله مذهب دادې چه اختلاف قبل الطلاق وى .او كه بعد الطلاق وى .په دواړه
صورتونو كې به د خوند قول معتبر وى .البته كه خاوند څه معمولې شې بيان كړو.نو بيا به دده قول معتبر
نه وى

ᵒد شئ قليل نه مراد كې د فقهاؤ اختلاف دې د بعضو فقهاؤ رائې داده چه د شئ قليل نه مراد لس درهمو
نه كم دى لسو يز داچه خاوند د لسو درهمونه د كمو دعوى اوكړه.نو دده قول به معتبر نه وى .او په لس
درهمو او ددې نه په زياتوكې د امام ابويوسف رحمه الله په نيز د خاوند قول معتبر دې علامه مرغيناني رحمه الله
فرماني صحيح خبره داده.چه دامام ابويوسف رحمه الله په نيز د شئ قليل نه مراد مهرغير متعارف دې.يعنى
خاوند د مهر دومره قليل مقدار بيانوى چه په عامه توګه داسې ښځې په دومره مقدار باندې نكاح نه كوي

(١) القول الراجح هو قول الطرفين رحمهما الله كذا فى الخلاصة (١٨٢/١) وفتح القدير (٢٥٢/٣) ورد المحتار (٣٩٣/٢) والهندية (٣١٩/١) نقلاً عن القول الراجح (٢٨٤/١)۔

لِأَبِي يُوسُفَ أَنَّ الْمَرْأَةَ تَدَّعِي الزِّيَادَةَ وَالزَّوْجُ يُنْكِرُ دَ ابويوسف رحمه الله دليل دا دې چې ښځه مدعى د زياتى ده او
خاوند منكر دې وَالْقَوْلُ قَوْلُ الْمُنْكِرِ مَعَ يَمِينِهِ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَ بِشَيْءٍ يُكَذِّبُهُ الظَّاهِرُ فِيهِ او قول د منكر معتبر وى سره
دَ قسم نه مګر دا چې هغه داسې شې بيان كړې چه ظاهر ئې د ده تكذيب كوي وَهَذَا لِأَنَّ تَقَوُّمَ مَنَافِعِ الْبُضْعِ
ضَرُورِيٌّ، فَمَتَى أَمْكَنَ إِيجَابُ شَيْءٍ مِنَ الْمُسَمَّى لَا يُصَارُ إِلَيْهِ او دا ځكه چې د منافع د بضع متقوم كيدل ضرورى
دى نوچه په مسمى كې د يو شى واجبول ممكن وى نو هغې ته به رجوع نشى كولې

حل اللغة: ① البضع شرمګاه ② ايجب واجبول]

تشريح:- د امام ابويوسف رحمه الله دليل دادې چه ښځه د مهر د زياتوالى مدعى ده او خاوند د زياتوالى منكر
دې او قاعده ده چه مدعى سره بينه نه وى نو په داسې صورت كې د منكرقول مع اليمين معتبر وى نو
خاوند چې د زياتى منكر دې دده قول به مع اليمين معتبر وى خو كه خاوند دومره قليل مقدار بيان كړو د
كوم حې ښكاره حال تكذيب كوى نو په دې قليل مقدار كې به د خاوند قول معتبر نه وى
دامام ابويوسف رحمه الله د ذكر كړى دليل حاصل دادې چه منافع د بضع غيرمتقوم دى ځكه حې متقوم ...
دې البته د بضع عظمت ښكاره كاوه لپاره ئې د توالد او تناسل لحاظ ساتلو په وجه منافع د بضع ضرورة
متقوم ګرځولې شوى دي .نو تركومه پورې چې مهرمسمى (كوم چې اصل دې) واجب ممكن وى
مهرمثل(كوم چې ضرورة ثابت دې) ارخ ته به رجوع نشي كيدلې.په دې وجه ابويوسف رحمه الله فرمانى چه په
مهرمسمى كې د خوند قول معتبر وى مهرمثل به حكم فيصل نه جوړه وو

وَلَهُمَا أَنَّ الْقَوْلَ فِي الدَّعَاوَى قَوْلُ مَنْ يَشْهَدُ لَهُ الظَّاهِرُ او د طرفينو دليل دا دې چې په دعوو كې د هغه قول
معتبروى دَ چا دَ پاره چې ظاهر شاهد وى وَالظَّاهِرُ شَاهِدٌ لِمَنْ يَشْهَدُ لَهُ مَهْرُ الْمِثْلِ او ظاهر شاهد دې د هغه چا د
پاره چه مهر مثل ګواهى كوى د هغه لِأَنَّهُ هُوَ الْمُوجِبُ الْأَصْلِيُّ فِي بَابِ النِّكَاحِ ځكه حې موجب اصلى د دې
باب دَ نكاح كې وَصَارَ كَالصَّبَّاغِ مَعَ رَبِّ الثَّوْبِ او د دَ ملك دَ كپړې پشان شوه دَ رنګ ... إِذَا اخْتَلَفَا فِي مِقْدَارِ
الْأَجْرِ كله چې هغوى په مقدار دَ أجرت كې اختلاف او كړى يُحَكَّمُ فِيهِ قِيمَةُ الصَّبْغِ به دې كې به د رنګ قيمت له
حكم جوړولې شى

حل اللغة: ① الصباغ رنګ كونكې ② الثوب جامه]

تشريح:- د طرفينو رحمهما الله د دليل حاصل دادې چه مدعى سره كه بينه موجود نه وى نود مدعى عليه قول مع
اليمين معتبر وى .او مدعى عليه هغه كس ته وئى .دكوم كس قول چې دښكاره حال موافق وى او ځوكه
په نكاح كې موجب اصلى مهرمثل دې.نود كوم كس قول چې د مهرمثل موافق وى دهغه كس قول نه به د
ښكاره حال موافق ونيلې شي .
ᵒلنډيز داده چه د طرفينو رحمهما الله په نيزمهرمثل حكم دې كه مهرمثل زر يا ددې نه كم وى نود خاوند قول به
معتبر وى .كه مهرمثل دوې [دوه] زره يا ددې نه زيات وى .نود ښځې قول به معتبر وى او كه مهرمثل زر
او دوې [دوه] زره په مينځ كې وى نو مهر مثل به واجب وى ددې مثال داسې دې چه د رنګريز او صاحب
ثوب به مينځ كې د اُجرت په مقداركې اختلاف وى مثلاً صاحب ثوب وائى . چې د رنګ كولومزدورى يو
درهم دې و رنګريز وائى .چه اجرت دوى [دوه] درهمه دې نو به دې صورت كې به د رنګ قيمت حكم
جوړولې شى ددې صورت به داوى چه اول به بغير رنګ و لا كپړې قيمت معلوم كړى ... به د رنګ شوې
كپړې قيمت معلوم كړى مثلاً بغير د رنګ نه د كپړې قيمت لس درهمه دې ود رنګ شوې كپړې قيمت
دولس درهمه دې.مثلاً د رنګ په وجه دوې [دوه] درهمه اضافه شوې ده سودا دوى [دوه] درهمه به د رنګ
قيمت وى نودا قيمت به حكم جوړولې شى .نود رنګساز قول ددې قيمت موافق دې نود رنګريز قول به
قبلولې شى او كه د صاحب ثوب قول ددې قيمت موافق وى نو د كپړو والا قول به معتبر وى

ثُمَّ ذَكَرَ هٰهُنَا أَنَّ بَعْدَ الطَّلَاقِ قَبْلَ الدُّخُولِ الْقَوْلُ قَوْلُهُ فِي نِصْفِ الْمَهْرِ، بيا يې دلته دا ذكر كړي دي چې د طلاق قبل لدخول نه صورت كي به د خاوند قول معتبر وی په نيم مهر كي وَهٰذَا رِوَايَةُ الْجَامِعِ الصَّغِيرِ وَالْأَصْلِ او دا د جامع صغير او مبسوط روايت دي وَذَكَرَ فِي الْجَامِعِ الْكَبِيرِ أَنَّهُ يُحَكِّمُ مُتْعَةَ مِثْلِهَا او ذكر كړی دی په جامع كبيركي چې د دې متعې مثل لره به حكم جوړولې شي وَهُوَ قِيَاسُ قَوْلِهِمَا او دا قياس دې د طرفينو رحمهما الله د قول لِأَنَّ الْمُتْعَةَ مُوجِبَةٌ بَعْدَ الطَّلَاقِ كَمَهْرِ الْمِثْلِ قَبْلَهُ خكه چې متعه موجب د طلاقو نه نو لكه مهر مثل چې موجب دی د طلاقونه مخكې فَتَحْكُمُ كَهُوَ نو متعه به حكم جوړولې شي د مهر مثل پشان

تشريح - په دې عبارت سره صاحب دهدايه رحمه الله د امام محمد رحمه الله د قوالو تعارض بيان كړي دي تعارض دا دې چه امام محمد رحمه الله په جامع صغير او مبسوط كې ذكر كړی دی .چه د طلاق قبل الدخول نه روسته كه د مهريه مقدار كي زوجينو اختلاف اوكړو نو په نيم مهر كي به د خاوند قول معتبر مثلي شي او متعه مثل به حكم شي جوړولي.او په جامع كبيركي ذكر كړی دی چه متعه مثل به حكم جوړولي شي متعه مثل چې په زوجينوكي د كوم كس د قول موافق وی په نصف مهركي به دده قول معتبر وی د جامع كبير روايت د طرفينو رحمهما الله د قول موافق دې.خكه چې لكه خنگه د طلاق نه مخكي مهرمثل موجب د نكاح دې دغه دول به طلاق قبل الدخول نه روسته متعه موجب د نكاح وی نوخنگه چې مهرمثل حكم وو.دغه دول به متعه مثل هم حكم كيدل پكار دی .د طرفينو رحمهما الله ذكرخاص طورپه دې وجه اوكړې شو چه د ابويوسف رحمه الله په سر په تولوصورتونوكی د خاوند قول معتبر دی.

وَوَجْهُ التَّوْفِيقِ أَنَّهُ وَضَعَ الْمَسْأَلَةَ فِي الْأَصْلِ فِي الْأَلْفِ وَالْأَلْفَيْنِ او وجه د تطبيق دا ده چې امام محمد رحمه الله په مبسوط كي مسئله وضع كړې ده په يوزر او دوی [دوه] زرو كي وَالْمُتْعَةُ لَا تَبْلُغُ هٰذَا الْمَبْلَغَ فِي الْعَادَةِ او متعه عادة دې مقدار ته نه رسي فَلَا يُفِيدُ تَحْكِيمُهَا نو متع لره حكم جوړول مفيد نه دې وَوَضَعَهَا فِي الْجَامِعِ الْكَبِيرِ فِي الْعَشَرَةِ وَالْمِائَةِ او په جامع كبير كي يې مسئله وضع كړې ده په سلو او لسو كي وَمُتْعَةُ مِثْلِهَا عِشْرُونَ او د دې ښځې متعه مثل د شلو ده فَيُفِيدُ تَحْكِيمُهَا نو متعه حكم جوړول مفيد دي وَالْمَذْكُورُ فِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ سَاكِتٌ عَنْ ذِكْرِ الْمِقْدَارِ او په جامع صغير كي چې مذكور دی هغه ساكت دی فَيُحْمَلُ عَلَى مَا هُوَ الْمَذْكُورُ فِي الْأَصْلِ د ذكر د مقدار نه نو په هغې مقدار به محمول كوې شي كوم چې مذكور دې په صل كي (مبسوط)

حل اللغة: ① التوفيق موافقت ② ساكت چپ،خاموش ③ تحكيم.فيصله كونكې جوړول،حاكم جوړول

تشريح:- په دې عبارت سره صاحب دهدايه رحمه الله دا تعارض لرې كول بيانوی .فرمائي .چه په مبسوط كي د مسئلې وضع زر او دوي [دوه] زره وو.يعنی خاوند د زرو مدعی وو.او ښځې د دوي [دوه] زرو دعوی كوله.او متعه په عامه توگه د پنځه سوه روپو مقدار ته نه رسيږی .په دې وجه متعه حكم جوړولوكي څه فائده نشته.خكه چې خاوند د نيم مهرمسمی ، يعنی د پنځه سوه د مخكې نه اقرار كوی .نو ښځې ته به پنځه سوه درهمه وركولې شي .د متعه حكم جوړولوهيڅ ارتيا نشته.او په جامع كبيركي د مسئله وضع سل او لس درهمو كي ده يعنی د خاوند دعوی ده.چه مهرلس درهمه دی .او ښځه دعوی كوی .چه مهرسل درهمه دی .او متعه مثل په عامه توگه شل درهمه وی .نو اوس به متعه حكم جوړول مفيد وی .نو په دې صورت كي متعه د ښځې ارخ لپاره مؤيد دې.او په جامع صغيركي د مهرمقدار نه دې ذكر شوې.بلكه په دې سلسله كي جامع صغير ساكت(خاموش) دې.نود جامع صغير روايت به په هغه باندې محمول كولې شي كوم چې په مبسوط كي ذكر دې خكه چې د امام محمد رحمه الله په تولوكتابونوكي مبسوط اصل دې.او بعض خلگ داهم وائي چه مبسوط اولنی تصنيف وو ددې نه روسته جامع صغير تصنيف شوې دې نو په مبسوط كي چې څه ذكر وی هغه به د متعارف پشان وی.

وَشَرْحُ قَوْلِهِمَا إِذَا اخْتَلَفَا فِي حَالِ قِيَامِ النِّكَاحِ او تشريح د قول د طرفينو رحمهما الله په دې صورت كي هر كله چې

زوجين اختلاف اوكړی د قيام د نكاح په وخت د دا أَنْ لَا يَزِيدَ [illegible] وَالْمَرْأَةُ الْأَلْفَيْنِ چې [illegible] دعوی او كړه هزاراو ښځې دوي [دوه] زره . فَإِنْ كَانَ مَهْرُ مِثْلِهَا أَلْفًا أَوْ أَقَلَّ او ښځې مهرمثل [illegible] كم وه د فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ نو د خاوند قول به معتبروی وَإِنْ كَانَ أَلْفَيْنِ أَوْ أَكْثَرَ فَالْقَوْلُ قَوْلُهَا او كه مهرمثل [illegible] [دوه] هزاره يا زيات وه نو د ښځې قول به معتبروی

تشريح - په دې عبارت سره د طرفينو رحمهما الله د قول تشريح فرمائي [illegible] مقدار كي ، قبل الطلاق، اختلاف اوكړو.مثلاً خاوند دعوی اوكړه چه مهر [illegible] [دوه] سوه درهمو دعوی كوی .نو اوس كه مهرمثل [illegible] معتبر وی خكه چې ښكاره حال د خاوند د قول موافق دې [illegible] هم هغه مدعی عليه وی .اوپه دعوو كي كه د مدعی [illegible] اليمين معتبر وی .او كه مهرمثل دوې [دوه] زره يا ددې نه زيات دې نود ښځې قول به مع اليمين معتبر وی

وَأَيُّهُمَا أَقَامَ الْبَيِّنَةَ فِي الْوَجْهَيْنِ تُقْبَلُ او په دوی كې چې چا هم بينه قائم كړه [illegible] قبول شي وَإِنْ أَقَامَا الْبَيِّنَةَ فِي الْوَجْهِ الْأَوَّلِ تُقْبَلُ بَيِّنَتُهَا و كه دواړو بينه قائم كړه [illegible] ښځې بينه قبلولې شي لِأَنَّهَا تُثْبِتُ الزِّيَادَةَ خكه چې دغه ثابتوی زيادت [illegible] وَفِي الْوَجْهِ الثَّانِي بَيِّنَتُهُ [illegible] صورت كي به د خاوند قبلولې شي لِأَنَّهَا تُثْبِتُ الْحَطَّ خكه چې دغه ثابتوی كمی [illegible]

تشريح:- كه په زوجينوكي يوكس بينه قائم كړل.نو په دواړه صورتونوكي (مهرمثل [illegible]) يا ده دښځې د قول وی)به ددوی بينه قبلولې شي او كه دواړو بينه پيش كړل [illegible] وخت چې مهرمثل د خاوند دقول شاهد وی)به د ښځې بينه قبلولې شي [illegible] چې مهرمثل د ښځې د قول شاهد وی) به د خاوند بينه قبلولې شي دليل [illegible] كوم چې ښكاره ثابت نه وی .اوچونكه په اول صورت كي دښځې قول د ظاهر خلاف دې [illegible] قبلولې شي .او په دوهم صورت كي د خاوند قول دظاهر خلاف دې په دې وجه به دوهم صورت كي د خاوند بينه قبلولې شي

وَإِنْ كَانَ مَهْرُ مِثْلِهَا أَلْفًا وَخَمْسَمِائَةٍ تَحَالَفَا او كه د ښځې مهر مثل يو نيم هر [illegible] قسم او خوري وَإِذَا حَلَفَا يَجِبُ أَلْفٌ وَخَمْسُمِائَةٍ او هر كله چې دواړو قسم او خوړ نو يو نيم هزار [illegible] واجب شي هٰذَا تَخْرِيجُ الرَّازِي رحمه الله دا د امام رازی رحمه الله تخريج دې

تشريح:- كه مهرمثل يونيم زر روپۍ وی .نود دواړو څخه به قسمونه اخستلې شي .خكه چې په زوجينوكي هريوكس مدعی هم دې.او منكر، او مدعی عليه هم دې.خكه چې خاوند دعوی كوی .چه مسمی د مهرمثل نه كم دې.او ښځه ددې منكره ده.اود ښځې دعوی د مهرمثل نه زياته ده.او خاوند ددې منكر دې نو هركله چې دواړه منكر دی .نود دواړو څخه به قسمونه اخستلې شي .خكه چې بينه موجود نه وی .نو په دې صورت كي په منكر باندې قسم واجبيږی .پاتې شوه داخبره چې د قسم ابتداء به څوك كوی .نو په دې ارة كي په قاضی خان كي ذكر دی .چه قاضی به د ،ابتداء بالحلف، په سلسله كي قرعه اندازی وكړی [illegible] قرعه اندازی مستحب ده.كنی قاضی چې د كوم كس نه غواړی . ابتداء دې اوكړی .نوكه خاوند د قسم خوړلونه انكار اوكړو.نود ښځې قول به معتبر وی .او دوې [دوه] زره درهم به واجب وی .او كه ښځې د قسم نه انكار اوكړو.نود خاوند قول به معتبر وی .او زرمسمی به واجب وی .او كه دواړو قسم اوخوړلو.نو يونيم زر درهم به واجب وی .زر د مسمی كاوه په طور،خكه چې په زرو باندې دواړه متفق دی .او پنځه سوه په طريقه د مهرمثل.او كه په دې دواړوكي يوكس بينه پيش كړل نود هغه بينه به قبلولې شي او كه دواړو پيش

کړل.نو مهرمثل یونیم زر درهم به واجب وی .او د تعـارض په وجه به دواړه بینه باطل وی دا د امام ابوبکرجصاص رازی رحمه الله تخریج دی.

وَقَالَ الْكَرْخِي رحمه الله يَتَحَالَفَانِ فِي الْفُصُولِ الثَّلَاثَةِ او کرخی فرمائی چې دواړه به قسمونه خوری په درې واړو صورتونو کي ثُمَّ يُحَكَّمُ مَهْرُ الْمِثْلِ بَعْدَ ذٰلِكَ بیا به ددې نه روسته مهر مثل حکم جوړولې شی.

تشریح - امام کرخی رحمه الله فرمائی .چه په درې واړه صورتونوکي به د زوجینو نه قسم اخستلې شی که مهرمثل د زوج موافق وی .او که د ښځې موافق وی .یاد هیڅ یوکس موافق نه وی .د قسم نه روسته به مهرمثل حکم جوړولې شی .ځکه چې په اصل باندې خو دواړه متفق دی .او صحیح تسمیه د مهرمثل په ارخ د رجوع نه منع کوی .خوچه کله دواړوقسمونه اوخوړل.نو تسمیه به متعذر وی .نو مهرمثل به حکم جوړولې شی .والله اعلم بالصواب (عینی شرح هدایه)

د اصل مهرمسمی په اختلاف کې دمهرمثل وجوب

وَلَوْ كَانَ الْإِخْتِلَافُ فِي أَصْلِ الْمُسَمّٰى و که اختلاف په اصل مسمی کي وو يَجِبُ مَهْرُ الْمِثْلِ بِالْإِجْمَاعِ نو مهر مثل به واجب وی په اجماع سره ,لِأَنَّهُ هُوَ الْأَصْلُ عِنْدَهُمَا ځکه چه دا اصل دی د طرفینو رحمهما الله په نزد وَعِنْدَهُ تَعَذَّرَ الْقَضَاءُ بِالْمُسَمّٰى او د ابویوسف رحمه الله په نزد په مسمی فیصله متعذره شوه فَيُصَارُ إِلَيْهِ نو مهر مثل ته به رجوع کولې شی

تشریح:- د ذکر شوي مسئلې دوهم صورت دادې.چه د ژوند په حالت کي زوجینوپه اصل مسمی کي اختلاف اوکړو.مثلاً یووائی .چه د عقدنکاح په وخت مهر ذکر کړې شوې وو. دوهم ددې منکر دې.نو په دې صورت کي به دمنکرقول معتبر وی .او مهرمثل به واجب وی .

[۱]د طرفینو رحمهما الله دلیل دادې.چه مهرمثل اصل دې.نودا به واجبولې شی .او امام ابویوسف رحمه الله فرمائی .چه اصل خومهرمسمی دې.خو چونکه د اختلاف په وجه په مسمی فیصله متعذر ده.په دې وجه به مهرمثل واجب وی .ار که په دې صورت کي ,طلاق قبل الدخول، وی .نو بالاتفاق به متعه واجب وی .دلته کي هم د صاحب دهدایه رحمه الله نه سهوه شویده.ځکه چې دلته کي علامه مرغینانی رحمه الله فرمائی .چه دمهرمثل نه روسته په اصل کیدلوکي امام محمد رحمه الله د امام ابوحنیفه رحمه الله سره دې.حالانکه وړاندې د [واذا تزوجها علی هذا العبد اوعلی هذا العبد واحدهما اوکس] لاندې ددې صراحت شوې دې.چه امام محمد رحمه الله د امام ابویوسف رحمه الله سره دې.اود امام محمد رحمه الله په نیزمسمی اصل ده.مهرمثل اصل نه دې.هلته کي نې اوګورئ.

د احدالزوجین د مرګ نه روسته اختلاف اوحکم

وَلَوْ كَانَ الْإِخْتِلَافُ بَعْدَ مَوْتِ أَحَدِهِمَا او که اختلاف په زوجینو کي د یو د مرګ نه روسته وه فَالْجَوَابُ فِيهِ كَالْجَوَابِ فِي حَيَاتِهِمَا نو په دې صورت کي ځواب هغه دې کوم چې د دې دواړو د ژوند په صورت کي

تشریح - دا د ذکرشوې مسئلې دریم صورت دې.صورت دمسئلې دادې.چه په زوجینوکي کوم کس ژوندې وی .ده د مړی وارثانوسره اختلاف اوکړو.که د مهرپه مقدار کي نې اختلاف کړې وی .او که په اصل مسمی وو. کي په دواړه صورتونوکي به هم هغه حکم وی کوم حکم چې د دواړو په ژوند کي د اختلاف په صورت کي.

[۱]یعنی که په مقدار کي اختلاف وی .نود طرفینو رحمهما الله په نیز به مهرمثل حکم وی .اود امام ابویوسف رحمه الله په نیز به د خاوند قول معتبر وی .اوکه په اصل مسمی کي اختلاف وی .نود دخول نه روسته به په اتفاق مهرمثل واجب وی اود دخول نه وړاندې به متعه واجب وی .تفصیل په ماقبل کي تیرشو.

لِأَنَّ اعْتِبَارَ مَهْرِ الْمِثْلِ لَا يَسْقُطُ بِمَوْتِ أَحَدِهِمَا ځکه چې د مهر مثل اعتبار د احد الزوجین په مرګ سره نه ساقطیږی

تشریح:- دلیل دادې.چه د ,احد الزوجین، په مرګ سره د مهرمثل اعتبار نه ساقطیږی [illegible] مهرنه بغیر دیوسړی سره نکاح اوکړه.بیا د ,احد الزوجین، مرشو نو په دې صورت کي [illegible] دغه ډول دلته کي به هم د ,احد الزوجین، په مرګ سره مهرمثل نه ساقطیږی

د زوجین د مرګ نه روسته د مهرپه مقدار کې اختلاف

وَلَوْ كَانَ الْإِخْتِلَافُ بَعْدَ مَوْتِهِمَا فِي الْمِقْدَارِ او که اختلاف د زوجینو د مرګ نه روسته په مقدار کي وو فَالْقَوْلُ قَوْلُ وَرَثَةِ الزَّوْجِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله نو د خاوند د وارثانو قول به معتبروی په نزد د امام ابوحنیفه رحمه الله وَلَا يُسْتَثْنَى الْقَلِيلُ او هغه د قلیل ستثنی نه کوی

تشریح:- دا مسئله د ذکرشوو مسئلوڅلورم صورت دې صورت د مسئلې دادې چه د زوجینو د مرګ نه روسته ددوی وارثانو د مسمی په مقدار کي اختلاف اوکړو نو ددې په حکم کي د [illegible] اختلاف دې امام ابوحنیفه رحمه الله فرمائی .چه د خاوند د وارثانو قول به مع الیمین معتبر وی [illegible] قلیل استثناء هم نه کوی .ترڅو چې د امام صاحب رحمه الله په نیز په هرشان سره د خاوند د وارثانو قول معتبر وی .اګرچه دوی د شئ قلیل دعوی اوکړی .

وعندابویوسف رحمه الله القول قول الورثة الاان یاتوابشئ قلیل او په نزد د ابویوسف رحمه الله به هم د خاوند د وارثانو قول معتبر وی مګر دا چې هغوی قلیل شی بیان کړی

تشریح - اود امام ابویوسف رحمه الله په نیزبه هم د وارثانو قول معتبر وی .خو ابویوسف رحمه الله د شي قلیل [illegible] کوی حاصل دا که د خاوند وارثانو دشئ قلیل دعوی اوکړه نود ابویوسف رحمه الله په نیز به [illegible]

وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ الْجَوَابُ فِيهِ كَالْجَوَابِ فِي حَالَةِ الْحَيَاةِ او په نزد د امام محمد رحمه الله په دې صورت کي ځواب هغه دې کوم چې په حالت د حیواة کي وه وَإِنْ كَانَ فِي أَصْلِ الْمُسَمّٰى او که اختلاف په اصل مسمی کي وه فَعِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله الْقَوْلُ قَوْلُ مَنْ أَنْكَرَهُ[۱] نو په نزد د امام ابوحنیفه رحمه الله به د هغه قول معتبر وی کوم چې د مسمی نه منکر وی فَالْحَاصِلُ أَنَّهُ لَا حُكْمَ لِمَهْرِ الْمِثْلِ عِنْدَهُ بَعْدَ مَوْتِهِمَا عَلٰى مَا نُبَيِّنُهُ مِنْ بَعْدُ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ نو حاصل دا چې د مهر مثل حکم نشته د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد د زوجینو د مرګ نه روسته بنا په هغې چې موږ به [illegible] کړو ان شاءالله تعالی

تشریح - او امام محمد رحمه الله فرمائی .چه په دې صورت کي هم هغه حکم دې کوم چې د ژوند په حالت کي داختلاف په صورت کي وو.یعنی لکه څنګه چې په ژوند کي مهرمثل حکم جوړشوې وو دغه ډول به د دواړو د مرګ نه روسته هم مهرمثل حکم وی .امام محمد رحمه الله حالت بعدالموت قیاس کړې دې په حالت د ژوند باندې اود ابویوسف رحمه الله دلیل په تیره شوې مسئله کي تیرشویدې اود امام ابوحنیفه رحمه الله د دلیل حاصل دادې چه د خاوند وارثان د مهر د زیاتوالی منکر دی اود بینه نه کیدلو په صورت کي د منکرقول مع الیمین معتبر وی .نود خاوند د وارثانو قول به مع الیمین معتبر وی

[۱]او که د زوجینو وارثانو اختلاف اوکړو.په اصل مسمی کي .نو امام صاحب رحمه الله د تسمیه د منکر قول معتبر ګڼړی .خود خاوند په وارث نو هیڅ څه واجب نه وی .اود صاحبینو رحمهما الله په نیز به په دې صورت کي مهرمثل باندې فیصله کولې شی .امام مالك،امام شافعي او امام احمد رحمهم الله هم ددې قائل دی او فتوی هم ددې حضراتو په قول باندې ده.خو امام شافعي رحمه الله مهرمثل واجب ګرځوی د تحالف(قسم) نه پس اود صاحبینو،امام مالك اود امام احمد رحمهما الله په نیز تحالف واجب نه دې.دټولو دلیلونه په روایة مسئله کي

[۱] القول الراجح هو قول ابی حنیفة رحمه الله كذا في الخانية (۱۸۳/۱) وردالمحتار(۲۹۳/۲) والبحرالرائق (۳۲۰/۳) والهندية (۱/ ۳۲۰)
نقلاً عن القول الراجح (۲۸۵/۱)

Scanned with CamScanner

: کرشوی دی لرښن انتظار اوکړئ والله اعلم بالصواب

د مهر مسمی په صورت کښې د زوجینو د مرګ نه روسته په مهر کښې وراثت

وَإِذَا مَاتَ الزَّوْجَانِ او هر کله چې دَ زوجینو انتقال او شو وَقَدْ سَمَّى لَهَا مَهْرًا او دَ ښځې دَ پاره ئې مهر بیان کړې وه فَلِوَرَثَتِهَا أَنْ يَأْخُذُوا ذَلِكَ مِنْ مِيرَاثِ الزَّوْجِ نو دَ ښځې وارثان ئې دَ دې خاوند دَ میراث نه اغستې شي

تشریح - صورت د مسئلې دادې چه د ښځې او خاوند دواړو انتقال شویدې اوس به دا کتلې شي چه د ښځې لپاره مهر مسمی وو او که نه وو که د ښځې لپاره مهر مسمی وو نو په اتفاق به د ښځې وارثان د خاوند د متروکه مال نه مهرمثل وصول کوی.

وَإِنْ لَمْ يَكُنْ سَمَّى لَهَا مَهْرًا او که ښځې لره مهر نه وه بیان شوې فَلَا شَيْءَ لِوَرَثَتِهَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله نو دَ ښځې وارثانو لره به هیڅ نه وی په نزد دَ امام ابوحنیفه رحمه الله

تشریح:- او که د ښځې لپاره مهرمسمی نه وو نو په دې صورت کښې به د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز د ښځې وارثانو لپاره هیڅ نه وی.

وَقَالَا: لِوَرَثَتِهَا الْمَهْرُ فِي الْوَجْهَيْنِ او صاحبین رحمهما الله فرمائی چې وارثانو لره به ئې مهر وی په دواړو صورتونو کښې مَعْنَاهُ الْمُسَمَّى فِي الْوَجْهِ الْأَوَّلِ وَمَهْرُ الْمِثْلِ فِي الْوَجْهِ الثَّانِي دَ دې مطلب دا دې چې په اول صورت کښې به مهر مسمی وی او په دوهم کښې مهر مثل

تشریح:- او د صاحبینو رحمهما الله په نیز به په دې صورت کښې مهرمثل وی. حاصل دا چه د صاحبینو رحمهما الله په نیز دواړو صورتونو کښې مهر دې. د تسمیه په صورت کښې به مسمی وی او د عدم تسمیه په صورت کښې به مهرمثل وی

أَمَّا الْأَوَّلُ فَلِأَنَّ الْمُسَمَّى دَيْنٌ فِي ذِمَّتِهِ فَيُقْضَى مِنْ تَرِكَتِهِ هر چې اول دې نو ځکه چې مسمی دین دې دَ خاوند په ذمه وَقَدْ تَأَكَّدَ بِالْمَوْتِ او دَ غه موکد شو دَ مرګ په وجه فيقضی من ترکته نو دَ خاوند دَ ترکې نه به ادا کولای سی إِلَّا إِذَا عُلِمَ أَنَّهَا مَاتَتْ أَوَّلًا فَيَسْقُطُ نَصِيبُهُ مِنْ ذَلِكَ مګر هر کله چې دا معلومه شی چې ښځې مخکښې مړه شوې ده نو حی د خاوند برخه به په دې کښې ساقط شی

تشریح - په متفق علیه مسئله باندې دلیل دادې چه مسمی د خاوند په ذمه باندې دین دې ددې دین ثبوت په تسمیه سره شوې وی. یا به د زوجینو پخپل مینځ کښې په اتفاق سره شوې وی. بهرحال مسمی د خاوند په ذمه دین دی او د مرګ په وجه مسمی موکد کیږی ځکه چې دمرګ نه وړاندې د احتمال وو چه خوبه طلاق قبل الدخول ورکړی او ددې په وجه مهرنصف پاتې شی خو د مرګ نه روسته دا احتمال پاتې نه کیږی. نو هرکله چې د مرګ په وجه مهرمسمی موکد شو نو د خاوند د ترکه (مال موروث) نه به ددې مسمه کولی شی

اخو که دا معلومه شی چه د ښځې مرګ د خاوند نه مخکښې شویدې نو په دې صورت کښې به د خاوند برخه په دې مسمی کښې ساقطیږی او د خاوند برخه داده که ښځه د اولاد والا وی. نو خاوند ته به د مال متروکه نه ربع ملاویږی او که ښځه د اولاد والا نه وی نو خاوند ته به نصف ملاویږی. په حقیقت کښې ددې څلور صورتونه دی یو دا چه زوجین یو ځل وفات شی او ددې علم هم وی. دوهم دا چه ددې علم نه وی چه مخکښې څوک وفات شویدی دریم دا چه ددې علم وی چه د خاوند وفات مخکښې شویدې. په دې دریو صورتونو کښې به د ښځې وارثانو ته د خاوند د ترکه نه ټوله مسمی ورکولې شی. څلورم دا چې دامعلومه وی چه د ښځې وفات مخکښې شویدې نو په دې صورت کښې به ددې مسمی نه د خاوند برخه میراث اوبنکلی شی او باقی به د ښځې وارثانو ته ورکولې شی

وَأَمَّا الثَّانِي وَجْهُ قَوْلِهِمَا أَنَّ مَهْرَ الْمِثْلِ صَارَ دَيْنًا فِي ذِمَّتِهِ كَالْمُسَمَّى او هر چې دوهم دې نو دَ صاحبینو رحمهما الله د قول

وجه دا ده چې مهر مثل دین شو دَ خاوند په ذمه د مهر مسمی په شان فَلَا يَسْقُطُ بِالْمَوْتِ كَمَا إِذَا مَاتَ أَحَدُهُمَا نو نه به ساقطیږی په مرګ سره لکه چې هر کله په دوی کښې یو مړ شی

تشریح په مختلف فیه صورت کښې د صاحبینو رحمهما الله دلیل دادې چه لکه ځنګه مهرمسمی د خاوند په ذمه باندې دین دی دغه ډول مهرمثل هم د خاوند په ذمه باندې دین دې نو لکه ځنګه چې مهرمسمی د مرګ په وجه نه ساقطیږی دغه ډول مهرمثل هم د مرګ په وجه نه ساقطیږی صاحبینو رحمهما الله دوه مرګ په احدالزوجین په مرګ باندې قیاس کړیدې چه لکه ځنګه د احد الزوجین په مرګ سره د مهرمثل نه ساقطیږی دغه ډول د دواړو په مرګ سره هم مهرمثل نه ساقطیږی

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّ مَوْتَهُمَا يَدُلُّ عَلَى انْقِرَاضِ أَقْرَانِهِمَا او د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې چې مرګ د دواړو دَ دوی دَ هم عصرو په ختمیدو باندې دال دې فَيَتَعَذَّرُ الْقَاضِي تَقْدِيرَ مَهْرِ الْمِثْلِ نو قاضی به د اندازه دَ کومې ښځې په مهر سره لګوی.

حل اللغة: ① انقراض خمیدل ② اقران همزولی]

تشریح:- د امام صاحب رحمه الله دلیل دادې چه د زوجینو وفات ددې دواړو دعمروالا خلګو په ختمیدلو دلالت کوی. او قاضی ددې ښځې د مهرمثل اندازه ددې دعمروالاسخو د مهر په لګولو سره کوی چې ددې د زمانې والاښځې بیانه موجی نو ددې د مهرمثل اندازه به څنګه لګولې شی او هرکله چې د مهرمثل اندازه نشی لګیدلې نو ددې وجوب به هم نشی کیدلې خوکه زمانه ډیره نه وی تیره شوې نو به د هغه زیات وخت نه دې تیرشوې. نو ددې ښځې د مهرمثل فیصله به کولې شی.

بعض مشائخو رحمهم الله د امام صاحب رحمه الله دا رخه یوه ښه نکته بیان کړیده فرمائی چه مهرمثل د بضعې قیمت دې او په دې وجه دا د مهرمسمی مشابه دې ځکه چې مسمی هم د بضعې قیمت دې او چونکه مهرمثل د غیرمال (منافع دبضع) په مقابله کښې دې په دې وجه د صله مشابه دې مثلاً نفقه د خوند دا رخه صله ده او مسمی نه د زوجینو په مرګ سره ساقطیږی او نه د احد الزوجین په مرګ سره ساقطیږی او صله (نفقه) د زوجینو په مرګ سره هم ساقطیږی او د احد الزوجین په مرګ سره هم ساقطیږی وس که په مهرمثل کښې صرف د مسمی د مشابهت لحاظ اوساتلې شی نو مهرمثل به دواړو صورتونو کښې ساقطیدل نه دی پکار نه د زوجینو په مرګ سره، او نه د احد الزوجین، په مرګ سره او که صرف د نفقه د مشابهت لحاظ اوساتلې شی. نو مهرمثل په دواړو صورتونو کښې ساقطیدل پکار دی د زوجینو په مرګ سره هم او د احد الزوجین، په مرګ سره هم. خو موږ د دواړو مشابهتونو لحاظ اوساتو چونکه مهرمثل د مسمی سره مشابهت لری ځکه به د احد الزوجین، په مرګ سره نه ساقطیږی او چونکه صله یعنی نفقه سره مشبهت لری په دې وجه د زوجینو په مرګ سره مهرمثل ته ساقطیږی والله اعلم بالصواب

ښځې له یوڅه یز لیګلو باندې د خاوند د مهر او د ښځې د هبه دعوی کول

وَمَنْ بَعَثَ إِلَى امْرَأَتِهِ شَيْئًا او چا چې خپلې ښځې ته څه شې او لیګو فَقَالَتْ هُوَ هَدِيَّةٌ نو ښځې او وې چې دا ته هدیه وه وَقَالَ الزَّوْجُ هُوَ مِنَ الْمَهْرِ او خاوند او وې چې دَغه مهر وه فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ نو قول د سړی معتبر دې لأنه لِأَنَّهُ هُوَ الْمُمَلِّكُ فَكَانَ أَعْرَفَ بِجِهَةِ التَّمْلِيكِ چې مالك جوړونکی دَغه دې نو زیات واقف به وی په جهت د تملیك باندې كَيْفَ وَأَنَّ الظَّاهِرَ أَنَّهُ يَسْعَى فِي إِسْقَاطِ الْوَاجِبِ ځکه او څنګه به د دهٔ قول معتبر نه وی هر کله چې ظاهر دې چې هغه دَ واجبو ساقطولو کوښښ کوی

حل اللغة: ① المملک مالك جوړونکې ② یسعی کوښښ کوی ③ اسقاط ساقط کول

تشریح:- صورت د مسئلې دادې چه خاوند خپلې ښځې ته څه سامان اولیګلو او وې ونیل چه دا مهردې او ښځه وائی چه دا هدیه ده. نو په دې صورت کښې به د خاوند قول مع الیمین معتبر وی دلیل دادې چې

خاوند ملك حورونكي دي سود تمليك په ارح نه دي زيات خبردار وي چه تمليك د هديه په طوردي اوكه د مهر اداكاوو په طور دي اود خاوند قول به څنګه معتبر نشي منلي.حالانكه ښكاره حال هم ددې شاهد دي څكه چي د انسان روميي كوښښ داوي چه دې د خپل ځان نه واجب ساقط كړي داسي نه وي چه واجب دې ساته باتي وي او احسانونه دې كوي

ثَالَ إِلَّا فِي الطَّعَامِ الَّذِي يُؤْكَلُ فَإِنَّ الْقَوْلَ قَوْلُهَا مګر په هغې طعام كي كوم چې خوړي شي په دغې كي قول د ښځې معتبر دي وَالْمُرَادُ مِنْهُ مَا يَكُونُ مُهَيَّأً لِلْأَكْلِ لِأَنَّهُ يَتَعَارَفُ هَدِيَّةً او د دي نه مراد هغه دي.كوم چې د خوړلو د باره تيار شوي وي چي د دي هديه كيدل متعارف دي

حل اللغة* ① مهيا تيارشوي ② هدية. ډالئ]

تشريح:-امام محمد رحمه الله په جامع صغير كي فرمائي .كه خاوند ښځې ته د خوراك څه څيزاوليكلو مثلاً اوربته كړې غوښه، پخكړې خوراك،او هغه ميوې چې د زيات وخته پورې پاته نه پاتې كيږي .نو په دې څيزونوكي به دښځي قول معتبر وي .څكه چي ددې څيزونو هديه كيدل متعارف دي . په عامه توګه دا شيان ډخيروبه، په هديه كي ليږلي شي .د مهراداكاوه په طورنشي ليګلې.

فَأَمَّا فِي الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ هر چې غنم او وربشې دي فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ لِمَا بَيَّنَّا نو په دې كې قول د سړي معتبر دي لكه څې موږ بيان كړل وَقِيلَ مَا يَجِبُ عَلَيْهِ مِنَ الْخِمَارِ وَالدِّرْعِ وَغَيْرِهِمَا لَيْسَ لَهُ أَنْ يَحْتَسِبَهُ مِنَ الْمَهْرِ او وئيلي شوي دي چې كوم شې په خاوند واجب دي لكه لوپټه او قميص وغيره دغو لره مهر شمارول د خاوند د پاره جائز نه دي لِأَنَّ الظَّاهِرَ يُكَذِّبُهُ، وَاللهُ أَعْلَمُ څكه چې ظاهر د دې تكذيب كوي والله تعالى أعلم

حل اللغة* ① الحنطة غنم ② الشعير اوربشې ③ الخمار پړونې، ④ الدرع. قميص]

تشريح - البته كه ښځې ته ئې غنم، اوربشې. شهد ، غوړي ، غوزان. بادام، اوړه، شكر، ژوندئ وزه يا بل څه داسي شې ئې اوليګلو.چه پاته پاتې كيدلو ولا وي ډېر زر نه خرابيږي .نو په دې صورت كي به هم د خاوند قول معتبر وي د تيرشوي دليل په وجه يعني خاوند اول د واجب ساقطولو كوښښ كوي .د بعضو راتې داده كه خاوند ښځې ته داسي څه سامان اوليګلو كوم چې په خاوند باندې واجب وو.مثلاً پټو ‹څادر› كرته، پانځامه، اود كور د استعمال شيان ‹څيزونه ›،نو خاوند دا په مهركي نشي شمارلي.څكه چې ښكاره حال د خاوند د حال تكذيب كوي .خو كه خاوند موزې يا پټو ‹څادر› وغير د واجب نه زيات اوليګلو نودا په مهركي شمارلې شي

د كافرانو د نكاح بيان

فصل وَإِذَا تَزَوَّجَ النَّصْرَانِيُّ نَصْرَانِيَّةً عَلَى مَيْتَةٍ أَوْ عَلَى غَيْرِ مَهْرٍ فصل :او هر كله چې نكاح او كړو نصراني د نصرانيه سخې سره په توك باندې او يا بغير د مهر نه وَذَلِكَ فِي دِينِهِمْ جَائِزٌ او دا په دين د دوی كې جائز وو فَدَخَلَ بِهَا او دخول ئې پرې او كړو او يا ئې طلاقه كړه مخكې د دخول نه أَوْ طَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا أَوْ مَاتَ عَنْهَا او يا ترې مړ شو فَلَيْسَ لَهَا مَهْرٌ نو ښځې لره مهر نشته وَكَذَلِكَ الْحَرْبِيَّانِ فِي دَارِ الْحَرْبِ او دارنګ دوی ادوه حربيين دي په دارالحرب كي وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (١) او دا په نزد د امام ابوحنيفه رحمه الله باندې دي وَهُوَ قَوْلُهُمَا فِي الْحَرْبِيَّيْنِ و دا قول دې د صاحبينو رحمهما الله په دوې ادوه حربيانو كي وَأَمَّا فِي الذِّمِّيَّةِ فَلَهَا مَهْرُ مِثْلِهَا إِنْ مَاتَ عَنْهَا أَوْ دَخَلَ بِهَا او هر چې ذميه ده نو هغې لره مهر مثل دي كه د دې نه مړ شو يا ئې ورسره دخول او كړو وَالْمُتْعَةُ إِنْ

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في ردالمحتار(٣٩٩/٢) والبحرالرائق (٣٢٦/٣) والهندية (٣٢٧/١) نقلاً عن القول الراجح (١ ٢٨٧)

طَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا او متعه ده ورته كه د دخول نه مخكې ئې طلاقه كړه

تشريح:- مردار په مهركي مقرركول ياد مهر نه بغير نكاح كول ○ په متن كي د نصراني او نصرانيه نه مراد ذمي او ذميه دي .صورت د مسئلې دادې چه په داراسلام كي يو نصراني سړي د نصرانيه ښځې سره نكاح اوكړه يو مردار ئې مهر مقرر كړو يا بغير د مهر نه ئې نكاح اوكړه اوحال دادې.چه بغير د مهر نه نكاح د دوی په دين كي جائز هم دي .نو په دې صورت كي به د ښځې لپاره مهر وي اوكه نه؟ په دې اړه كي اختلاف دي د امام صاحب رحمه الله په نيزبه مهر نه وي .د صاحبينو او امام زفر رحمه الله په نيز به دې صورت كي دښځې لپاره مهرمثل وي او په دارحرب كي كه حربي سړي د حربيه ښځې سره بغير د مهر نه نكاح اوكړه.يا ئې په مردار باندې نكاح وكړه نو په دې صورت كي به د امام صاحب او صاحبينو رحمهم الله په نيزبه د ښځې لپاره مهر نه وي اود امام زفر رحمه الله په نيزبه د حربيه كي هم مهرمثل وي .حاصل داچه د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز د ذميه اوحربيه دواړو لپاره د مهرد عدم وجوب حكم دي.

وَقَالَ زُفَرُ رحمه الله: لَهَا مَهْرُ الْمِثْلِ فِي الْحَرْبِيَّيْنِ أَيْضًا امام زفر رحمه الله فرمائي چې د ښځې د پاره مهر مثل دي په دوو حربيو كي هم

تشريح - اود امام زفر رحمه الله په نيز دواړو صورتونوكي به مهرمثل واجب وي اوصاحبين رحمهما الله په حربيه كي د امام صاحب رحمه الله سره دي او په ذميه كي د امام زفر رحمه الله سره دي.نوكه ذمي د ذميه ښځې ته ،بعد الدخول طلاق وركړو.يا ذمي مړشو.نو په دواړه صورتونوكي به د ذميه لپاره مهرمثل وي .او كه قبل الدخول ئې طلاق وركړو.نود ذمي لپاره به متعه وي .

لَهُ أَنَّ الشَّرْعَ مَا شَرَعَ ابْتِغَاءَ النِّكَاحِ إِلَّا بِالْمَالِ د امام زفر رحمه الله دليل دا دې چې شريعت نه دې مشروع كړې ابتغاء د نكاح مګر په عوض د مال سره وَهَذَا الشَّرْعُ وَقَعَ عَامًّا او دا شريعت واقع شوې دې عام فَيَثْبُتُ الْحُكْمُ عَلَى الْعُمُومِ نو حكم به په عموم باند ثابت وي

حل اللغة* ① ابتغاء لټون، طلب كول ② منقطة ختم شوې ③ تباين اختلاف ④ الدار ملك ،وطن]

تشريح - د امام زفر رحمه الله دليل دادې.چه شريعت د نكاح طلب په مال سره مشروع كړې دې لكه چې ارشاد دې ﴿أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ﴾ اودا شريعت عام واقع شوې دې څكه چې د نبی كريم ﷺ بعثت د ټولو لپاره عام وو د الله تعالى ارشاد دې. ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ او پخپله د نبی كريم ﷺ ارشاد دې [بعثت إلى الأسود والأحمر يعني العرب والعجم] او په دې وجه هم چې دا شريعت عام دې.چه دا دين د تيرشوي ټولو دينونو لپاره ناسخ دې.نو هركله چې داشريعت عام دې. نو ددې حكم به هم ،على سبيل العموم،د مؤمن اوغيرمؤمن ټولو لپاره ثابت وي . لنډيز داچه په نكاح كي ،ابتغاء بالمال على سبيل العموم، مشروع ده.او كوم څيزچه ،على سبيل العموم، مشروع وي .د هغې حكم هم ،على سبيل العموم،ثابت وي نو لكه څنګه چې مردار مهرجوړولو،او بغير د مهرنه د نكاح كاوه په صورت كي مسلمانه ښځه د مهرمثل مستحق وي .دغه ډول به ذميه او حربيه ښځه هم د مهرمثل مستحقه وي اونكاح د معاملاتو د باب څخه ده اوكفار په معاملاتو كي د شرع مخاطب دي .نو په معاملاتو كي چې كوم حكم د مسلمانانو لپاره وي .هم هغه حكم به د ذميانو اوحربيانو لپاره هم وي .

وَلَهُمَا أَنَّ أَهْلَ الْحَرْبِ غَيْرُ مُلْتَزِمِينَ أَحْكَامَ الْإِسْلَامِ د صاحبينو رحمهما الله دليل دا دې چې حربيان د احكامو د اسلام التزام كوونكي نه دي وَوِلَايَةُ الْإِلْزَامِ مُنْقَطِعَةٌ لِتَبَايُنِ الدَّارِ او ولايت د الزام منقطع دې د تباين د دار

تشريح - د صاحبينو رحمهما الله دليل دادې.چه حربيانو خو نه پخپله د اسلام احكام په خپل ځان باندې لازم كړي دي

ونه مور ته د لازمولو ولايت حاصل دي ځکه چې داراسلام او دارکفرکي تباين دي.نو هرکله چې دواړه خري نشته نوبيا به په حربيانو باندې د اسلام احکام څنګه نافذ کولي شي ؟

بِخِلَافِ أَهْلِ الذِّمَّةِ په خلاف د اهل ذمو نه لِأَنَّهُمْ الْتَزَمُوا أَحْكَامَنَا فِيمَا يَرْجِعُ إِلَى الْمُعَامَلَاتِ كَالرِّبَا وَالزِّنَا ځکه چې دوی زموږ د دي احکامو التزام کړيدي کوم چې د معاملاتو اړخ ته راجع دی لکه ربوا او زناء وَوِلَايَةُ الْإِلْزَامِ مُتَحَقِّقَةٌ لِاتِّحَادِ الدَّارِ او ولايت د الزام متحقق دي د اتحاد د دار په وجه

تشريح:-ددې په خلاف ذميان دی .ځکه چې ذميانوخو اول د عقدذمه په وجه په معاملاتو کې د اسلام احکام پخپله خپل ځان باندې لازم کړی دی .لکه د زنا اوسود نه دوی هم دغه دول منع کړې شوی دی .لکه څنګه مسلمانان که د زنا ارتکاب اوکړی .نوحد به جاری کيږی .او که د لږ وخت لپاره اومنو.چه ذميانو د اسلام احکام نه دی لازم کړي.خود دار د اتحاد په وجه موږ لپاره د ولايت الزام ثابت دي.ددې په نتيجه کي به په ذميانو باندې د اسلام احکام لازم کولي شي .

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّ أَهْلَ الذِّمَّةِ لَا يَلْتَزِمُونَ أَحْكَامَنَا فِي الدِّيَانَاتِ د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دي چې ذميان په ديانا تو کي زموږ د احکامو التزام نه کوی وَفِيمَا يَعْتَقِدُونَ خِلَافَهُ فِي الْمُعَامَلَاتِ او نه په هغه معاملاتو کي د کومو خلاف چې هغوی اعتقاد لری

تشريح:- دامام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادي.چه موږ دا نه منو چه ذميانو په معاملاتوکي زموږ احکام لازم کړی دی .ځکه چې د عقدذمه په وجه خونه دوی په دياناتو(مونځ، روژه وغيره)کي زموږ احکام لازمونکی دی اونه په هغه معاملاتوکي په کوموکي چې دوی زموږ د اعتقاد نه خلاف عقيده لری .مثلاً موږ نکاح بغير دګواهانو، د شرابو اوخنزير خرخول،ددې د حرمت عقيده لرو.او ذميان ددې خلاف عقيده لری .

وَوِلَايَةُ الْإِلْزَامِ بِالسَّيْفِ وَبِالْمُحَاجَّةِ او ولايت د الزام په توره سره دي يا په ذريعه د دليل غالب راتلو سره وَكُلُّ ذَلِكَ مُنْقَطِعٌ عَنْهُمْ بِاعْتِبَارِ عَقْدِ الذِّمَّةِ او په دې کي هر يو منقطع دي د دوی نه په اعتبار د عقد ذمه سره فَإِنَّا أُمِرْنَا بِأَنْ نَتْرُكَهُمْ وَمَا يَدِينُونَ فَصَارُوا كَأَهْلِ الْحَرْبِ ځکه چې موږ مامور يوچه دوی لره پريږدو پخپل دين باندې نو اهل ذمه هم د اهل حربو پشان شو

حل اللغة: ① السيف توره ② المحاجة جګړه ③ منقطع ختم شوی

تشريح:- دا عبارت د صاحبينو رحمهما الله د دليل خواب دي.حاصل دځواب دادي.چه ولايت د الزام په توره باندې متحقق کيږی .يا په محابه او مباحثه سره.اود عقد ذمه په وجه په دې کي هر يومنقطع دي.اوموږ ته حکم شوی دي.چه موږ دوی ددوی په دين باندې پريږدو.نو ذميان د حربيانو مشابه شو.نوکوم حکم چې د حربيانو وی .هم هغه حکم به د ذميانوهم وی .

بِخِلَافِ الزِّنَا په خلاف د زناء نه لِأَنَّهُ حَرَامٌ فِي الْأَدْيَانِ كُلِّهَا ځکه چې زناء په ټولو دينونو کي حرامه ده

تشريح:- دا عبارت د صاحبينو رحمهما الله د قول ځواب دي. لنډيز داچه په زنا باندې قياس کول صحيح نه دی .ځکه چې زنا په ټولو دينونو کي حرام ده

وَالرِّبَا مُسْتَثْنًى عَنْ عُقُودِهِمْ لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَلَا مَنْ أَرْبَى فَلَيْسَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ عَهْدٌ (١) او ربوا د دوی د عقودو نه مستثنى ده د ارشاد نبوی عليه السلام په وجه خبردار چا چې د ربوا معامله او کړه نو زموږ او د ده په مينځ کي هيڅ عهد نشته

١) غربه الزيلعی رحمه الله بهذا اللفظ ثم قال وروی ابن ابی شيبة فی مصنفه فی باب ذکر أهل نجران ...عن الشعبی قال کتب رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى أهل نجران وهم نصاری أن من بايع منكم بالرباء فلا ذمة له (نصب الراية ٣/٢٦٦)_

تشريح:- .او پاتې شو سود،نودا د عقد ذمه نه مستثنى دی يعنی ذميانو ته په [illegible] حکم دي.سوا د سود نه.لکه چې صاحب دهدايه رحمه الله د نبي کريم صلى الله عليه وسلم قول نقل کړي دی [illegible] خبردار کوم کس چې د سود معامله اوکړه.زموږ اود هغوی په مينځ کي هيڅ عهد نشته [illegible] دی چه نبي کريم صلى الله عليه وسلم د نجران والو سره صلح اوکړله او ددوی د [illegible] ولیکلو چه به هغې کې [illegible] تاکلوا الربا فمن اکل منهم الربا فذمتی منهم بريئة]يعنی سود مه خورئ په دوی کي چې کوم کس سود اوخوړلو.زما ذمه د هغوی نه بری ده او په مصنف ابن ابی شيبه کي دی [كتب رسول الله صلى الله عليه وسلم الى نصاری ان من بايع منكم بالربا فلا ذمة له]يعنی رسول الله صلى الله عليه وسلم نجران [illegible] ته يوخط اوليکلو [illegible] ليکل داوو.چه کوم يوکس په تاسوکي په سود سره د [illegible] معامله وکړه د هغه لپاره ذمه نشته

وَقَوْلُهُ فِي الْكِتَابِ أَوْ عَلَى غَيْرِ مَهْرٍ او د امام محمد رحمه الله قول په کتاب کي او علی غير مهر يَحْتَمِلُ نَفْيَ الْمَهْرِ وَيَحْتَمِلُ السُّكُوتَ د نفی د مهر هم احتمال لری او د سکوت هم احتمال لری وَقَدْ قِيلَ فِي الْمَيْتَةِ وَالسُّكُوتِ رِوَايَتَانِ او ونيلی شوی دی چې د مردارې او سکوت په اړه کي دوی روايتونه دی وَالْأَصَحُّ أَنَّ الْكُلَّ عَلَى الْخِلَافِ او اصح دا ده چې په ټولو کي اختلاف دي.

تشريح:- په جامع صغيرکي د امام محمد رحمه الله په قول[او علی غيرمهر] کي دوی [illegible] عقد نکاح په وخت دمهرصراحتاً نفی شوی ده دوهم داچه د عقد په وخت زوجين د مهرذکر [illegible] دی .ظاهر روايت کي دادي.که په صراحت سره دمهر نفی شوی وی [illegible] اود سکوت په صورت کي به د ذميه ښځي لپاره هيڅ نه وی .د بعضوحضراتو [illegible] مهرجوړولوکي ،اود مهرذکر کاوه نه د سکوت په صورت کي د امام ابوحنيفه رحمه الله [illegible] د يو روايت مطابق مهرمثل به واجب وی .لکه څنګه چې د صاحبينو رحمهما الله مذهب دی [illegible] مطابق د ذميه ښځي لپاره هيڅ به واجب نه وی .لکه څنګه چې په متن کي دی [illegible] ټولو صورتونوکي (که مردار مهر جوړ شوی وی ،او که دمهر نفی شوی وی وکه دمهرذکر [illegible] شوی وی) اختلاف دي.د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز به د ذميه ښځي لپاره هيڅ [illegible] صاحبينو رحمهما الله په نيز به مهرمثل واجب وی .(فتح القدير) والله اعلم بالصواب

د ذميانو په شراب اوخنزير باندې د نکاح کول. او قبل القبض مسلمانيدل

فَإِنْ تَزَوَّجَ الذِّمِّيُّ ذِمِّيَّةً عَلَى خَمْرٍ أَوْ خِنْزِيرٍ که نکاح او کړو يو ذمی د ذميه سره په شرابو او يا خنزير ثُمَّ أَسْلَمَا أَوْ أَسْلَمَ أَحَدُهُمَا بيا دغه دواړه مسلمانان شو يا يو په کي مسلمان شو فَلَهَا الْخَمْرُ وَالْخِنْزِيرُ نو د ښځي د [illegible] شراب و خنزير دي وَمَعْنَاهُ إِذَا كَانَا بِأَعْيَانِهِمَا وَالْإِسْلَامُ قَبْلَ الْقَبْضِ مطلب ئې دا دي چې دغه په خمر او معين خنزير [illegible] مسلمانيدل ئې د قبضې نه مخکي وی وَإِنْ كَانَا بِغَيْرِ أَعْيَانِهِمَا او که دا غير معين وی فَلَهَا فِي الْخَمْرِ الْقِيمَةُ وَفِي الْخِنْزِيرِ مَهْرُ الْمِثْلِ وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (١) نو ذميه لره به د شرابو په صورت کي قيمت وی او د خنزير په صورت کي به مهر مثل وی او دا په نزد د امام ابوحنيفه رحمه الله ده

تشريح - صورت د مسئلې دادي.چه يو ذمی سړی د ذميه ښځي سره نکاح وکړله.و معين شراب يا معين خنزير ئې مهر مقرر کړو.بيا په مهرباندې د قبضه کاوه نه مخکي دواړه مسلمانان شو يا په دواړوکي يوکس مسلمان شو نوپه دې صورت کي به د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيزد ذميه ښځي لپاره هم هغه معين شراب او معين خنزير وی .اوکه غيرمعين شراب،اوغيرمعين خنزير مهر وی .نو امام صاحب رحمه الله فرمائی چه د

١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا فی شرح الوقاية (٤٧/٢) وكنز(ص.١٠٥) والدرالمختار(١٢/٤٠٠) نقلاً عن القول الراجح (٢٨/١١)_

غیرمعین شراب په صورت کي به د ذمیه ښځي لپاره قیمت واجب وي .او د غیرمعین شرابو په صورت کي به د ذمیه ښځي لپاره مهرمثل واجب وي .

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رحمه الله: هُمَا مَهْرُ الْمِثْلِ فِي الْوَجْهَيْنِ فرمائي چي ذمیه لره په دواړو صورتونو کي مهر مثل دي

تشریح:- د امام ابویوسف رحمه الله په نیز په معین اوغیرمعین دواړه صورتونو کي به د ښځي لپاره مهرمثل وي

وَقَالَ مُحَمَّدٌ: لَهَا الْقِيمَةُ فِي الْوَجْهَيْنِ امام محمد رحمه الله فرمائي چي ذمیه لره په دواړو صورتونو کي قیمت دي

تشریح:- .او د امام محمد رحمه الله په نیز په معین اوغیر معین په دواړه صورتونوکي به د ذمیه ښځي لپاره قیمت واجب وي .

وَجْهُ قَوْلِهِمَا أَنَّ الْقَبْضَ مُؤَكِّدٌ لِلْمِلْكِ فِي الْمَقْبُوضِ لَهُ فَيَكُونُ لَهُ شَبَهٌ بِالْعَقْدِ د صاحبینو رحمهما الله د قول وجه دا ده چي قبضه په مقبوض کي موکده د ملك ده نو دې لره د عقد سره مشابهت شو فَيَمْتَنِعُ بِسَبَبِ الْإِسْلَامِ كَالْعَقْدِ په دې وجه د عقد پشان قبضه به هم د اسلام په وجه ممتنع وي وَصَارَ كَمَا إِذَا كَانَا بِغَيْرِ أَعْيَانِهِمَا او دا داسي شوه لکه چي دغه دواړه غیر معین وي

تشریح:- چونکه امام ابویوسف او امام محمد رحمهما الله دعین خمر اوعین خنزیر په عدم وجوب کي دواړه شریك دی .چه کله دا دواړه معین وي .په دې وجه صاحب دهدایه رحمه الله د دواړو مشترك دلیل بیان کړې دې فرمائي چه د صاحبینو رحمهما الله دلیل دادې.چه قبضه په معین مقبوض کي ملك مؤکد کوی .هم دا وجه ده که مهرمسمی د ښځي د قبضه کوه نه مخکي هلاك شي .نودا به د خاوند د مال نه هلاك وي .او په خاوند به ددې مهرمثل واجب وي . اودا د ذوات الامثال خني وو.او قیمت به واجب وي .که مسمی د ذوات القیم خني وي که د قبضه کاوه نه روسته هلاك شو.نود ښځي د مال څخه به هلاك وي .او هم دغه ډول د امام صاحب رحمه الله په نیز د قبضه نه مخکي په مهرکي په ښځه باندې به زکاة نه وي اود مهرقبضه کولونه روسته به په ښځه باندې زکاة واجب وي .نوهرکله چې قبضه مؤکد د ملك دې.نوقبضه مشابه شوه.د عقدسره ځکه چې قبضه اوعقد، په دې دواړو کي هریو په ملك کي موثر دې.نولکه څنګه چې د اسلام نه روسته د عقد د ابتداء په وجه د شرابو اود خنزیر تملیك ممنوع دې.دغه ډول د اسلام نه روسته هم په شرابو اوخنزیر باندې قبضه ممنوع ده.اودا داسي ده.لکه غیرمعین شراب،او غیر معین خنزیر یعنی لکه څنګه چې په غیرمعین کي عین شراب او عین خنزیر نه واجبیږی .دغه ډول به معین کي به هم عین خمر اوعین خنزیر واجب نه وي .

وَإِذَا الْتَحَقَتْ حَالَةُ الْقَبْضِ بِحَالَةِ الْعَقْدِ او هر کله چې قبض د حالت د عقد سره لاحق شو فَأَبُو يُوسُفَ رحمه الله يَقُولُ: لَوْ كَانَا مُسْلِمَيْنِ وَقْتَ الْعَقْدِ نو اوس امام ابویوسف رحمه الله فرمائي چې که دغه دواړه د عقد په وخت مسلمانان وې يَجِبُ مَهْرُ الْمِثْلِ فَكَذَا هَاهُنَا نو مهر مثل به واجب وه نو دغسي به دلته واجب وي

تشریح:- نو هرکله چې د قبضه حالت دعقد حالت سره مشابه شو.اود عین شراب،اوعین خنزیر سپارل ممتنع شو.نو امام ابویوسف رحمه الله فرمائي .که په شرابو اوخنزیر بندې د نکاح د عقد په وخت دا دواړه مسلمانان وو.نو مهرمثل به واجب وو نوهر کله چې د قبضه په وخت مسلمانان دی .نو اوس به هم مهرمثل واجب وي .

وَمُحَمَّدٌ رحمه الله يَقُولُ: صَحَّتِ التَّسْمِيَةُ او امام محمد رحمه الله فرمائي چې تسمیه صحیح ده لِكَوْنِ الْمُسَمَّى مَالًا عِنْدَهُمْ إِلَّا أَنَّهُ امْتَنَعَ التَّسْلِيمُ لِلْإِسْلَامِ ځکه چې مسمی د دوی په نزد مال دې مګر د اسلام په وجه سره د مسمی تسلیم ممتنع شو فَتَجِبُ الْقِيمَةُ كَمَا إِذَا هَلَكَ الْعَبْدُ الْمُسَمَّى قَبْلَ الْقَبْضِ نو قیمت به واجب وي لکه هر کله چې عبد مسمی د قبض نه مخکي هلاك شي

تشریح:- او امام محمد رحمه الله فرمائي چه دخمر او خنزیر تسمیه صحیح نه ده.ځکه چې د ذمیانوپه نیز مسمی

مال دې خو چونکه د اسلام په وجه د شرابو اوخنزیر سپارل منع دی په دې وجه به ددې قیمت واجب وي لکه که د قبضه نه مخکي عبدمسمی هلاك شي نو ددې قیمت واجب وي .دغه ډول به دلته کي هم د شرابو او خنزیر قیمت واجب وي .

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّ الْمِلْكَ فِي الصَّدَاقِ الْمُعَيَّنِ يَتِمُّ بِنَفْسِ الْعَقْدِ او د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې چې ملك په مهر معین کي په نفس عقد سره تمامیږی وَلِهَذَا تَمْلِكُ التَّصَرُّفَ فِيهِ په دې وجه سره ښځه به مهر معین کي د تصرف مالکه وي وَبِالْقَبْضِ يَنْتَقِلُ مِنْ ضَمَانِ الزَّوْجِ إِلَى ضَمَانِهَا او د قبضې په وجه سره مهر د خاوند د ضمان نه د ښځي ارخ ته منتقل کیږی وَذَلِكَ لَا يَمْتَنِعُ بِالْإِسْلَامِ كَاسْتِرْدَادِ الْخَمْرِ الْمَغْصُوبَةِ او دا انتقال د اسلام په وجه سره ممنوع نه دې لکه مغصوب شراب واپس کول وَفِي غَيْرِ الْمُعَيَّنِ الْقَبْضُ يُوجِبُ مِلْكَ الْعَيْنِ او په مهر غیر معین کي قبض ملك عین لره واجب کوونکي ده فَيَمْتَنِعُ بِالْإِسْلَامِ نو د اسلام په وجه سره به قبض ممتنع وي

حل اللغة: ① الصداق.مهر ② استرداد.واپس کول]

تشریح:- د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادې.چه په مهرمعین کي په نفس عقد سره ملك مکمل کیږی .ځکه چې د ملك دوې [دوه] قسمونه دی .ملك رقبه او ملك تصرف اود ښځي لپاره د قبضه نه وړاندې دواړه ثابت دی .هم دا وجه ده.چه ښځه په مهرباندې د قبضه نه وړاندې په دې کي هرقسمه تصرف اختیار منده ده.اوکه د قبضه کولونه مخکي دامهر هلاك شو.نودا به دښځي د ملك نه هلاك وي .د خاوند د ملك څخه به هلاك نه وي . لنډیز داچه په مهرمعین کي قبضه موجب د ملك نه وي .پاتې شوه دا مسئله چې بیا د قبضه کولو به څه فائده؟ نوصاحب دهدایه رحمه الله خواب ورکوی .چه د قبضه په وجه ملك د خاوند د ضمان نه د ښځي ضمان ارخ ته منتقل کیږی .اودا انتقال د ملك د اسلام په وجه منع نه دې.مثلاً د یوذمی نه چا دده شراب غصب کړل دې نه روسته ذمی مسلمان شو.نواوس به دې مسلمان ذمی له د غاصب نه دا مغصوب شوی شراب اخستل جائز وي . و په غیرمعین کي قبضه موجب د ملك ده اود اسلام په وجه د شرابو او خنزیر تملیك دواړه ممتنع دی .نو قبضه به هم ممتنع وي .

بِخِلَافِ الْمُشْتَرِي په خلاف د مشتری نه لِأَنَّ مِلْكَ التَّصَرُّفِ فِيهِ إِنَّمَا يُسْتَفَادُ بِالْقَبْضِ ځکه چې ملك تصرف د قبضې په مستفاد کیږی وَإِذَا تَعَذَّرَ الْقَبْضُ فِي غَيْرِ الْمُعَيَّنِ او هر کله چې قبضه په غیر معین کي متعذره شوه لَا تَجِبُ الْقِيمَةُ فِي الْخِنْزِيرِ نو د خنزیر په صورت کي به قیمت واجب نه وي لِأَنَّهُ مِنْ ذَوَاتِ الْقِيَمِ فَيَكُونُ أَخْذُ قِيمَتِهِ كَأَخْذِ عَيْنِهِ ځکه چې خنزیر د ذوات القیم نه دې نو د دې قیمت لره اخستل دی

تشریح:- په دې عبارت کي مشتری په فتح د ،راء، او په کسره د ،راء، دواړه کیدلې شي .په ول صورت کي به مبیع مراد وي .او مطلب به دا وي .چه په مهرمعین کي ملك په نفس عقد سره کاملیږی په خلاف د بیع ځکه چې په بیع کي د قبضه په وجه په مهرمعین کي د تصرف ملك حاصل وي په نفس بیع سره نه حاصلیږی .مثلاً یو کس شراب یاخنزیر خرڅ کړل.یا په اخستلو شوی باندې د قبضه نه وړاندې مشتری (احستونکی) اسلام راوړلو.نو دده لپاره قبضه جائز نه ده او که په کسره د ،راء، سره وی نو مطلب به دا وی چه په مهرمعین کي د ښځي لپره د نفس عقد په وجه ملك مکمل کیږی په خلاف د مشتری ځکه چې د مشتری لپاره دنفس بیع په وجه ملك نه مکمل کیږی .ځکه چې په قبضه سره به دده لپره ملك د تصرف مستفاد وی

وَلَا كَذَلِكَ الْخَمْرُ او شراب داسي نه دی لِأَنَّهُ مِنْ ذَوَاتِ الْأَمْثَالِ ځکه چې دغه د ذوات الامثال نه دی أَلَا تَرَى أَنَّهُ لَوْ جَاءَ بِالْقِيمَةِ قَبْلَ الْإِسْلَامِ آیا ته نه ګورې چې که خاوند د اسلام نه مخکي قیمت ادا کړی تُجْبَرُ عَلَى الْقَبُولِ فِي الْخِنْزِيرِ دُونَ الْخَمْرِ نو ښځه به د قیمت په اغستو مجبوروَلې شي د خنزیر په صورت کي نه د شرابو په صورت کي

تشریح:- امام ابوحنیفه رحمه الله فرمائي چه هرکله په مهر غیر معین کي د اسلام په وجه قبضه متعذر شوه نو د خنزیر به صورت کي به په خاوند باندي ددې قیمت واجب نه وی بلکه مهرمثل به واجب وی خکه چي خنزیر د ذوات القیم خني دې نو ددې قیمت اخستل به عین خنزیر اخستل وی .اودا صحیح نه ده په دې وجه به په دې صورت کي مهرمثل واجب وی او شراب چونکه د ذوات الامثال خني دی په دې وجه ددې قیمت اخستل به عین شراب اخستل نه وی په دې وجه د شرابو په صورت کي دښځي لپاره د شرابو قیمت واجب کړې شوې دې او چونکه خنزیر د ذوات القیم خني دې هم په دې وجه که د اسلام نه وړاندې خاوند د خنزیر قیمت ورکول اوغواړي نوښځه به ددې په اخستلو باندې مجبورولې شی .خود شرابو په صورت کي به شي محبورولې.خکه چي شراب د ذوات القیم خني نه دی.

وَلَوْ طَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا او که ښځې ته ئې قبل الدخول طلاق ورکړل فَمَنْ أَوْجَبَ مَهْرَ الْمِثْلِ أَوْجَبَ الْمُتْعَةَ نو چا چي مهر مثل واجب کړې دې هغه به متعه واجبوی .وَمَنْ أَوْجَبَ الْقِيمَةَ أَوْجَبَ نِصْفَهَا، وَاللَّهُ أَعْلَمُ او چا چي قیمت واجب کړې دې هغه به نیم قیمت واجبوی.

تشریح - صاحب هدایه رحمه الله فرمائي چه په پورته ذکر شوی صورت کي که خاوند ،طلاق قبل الدخول ورکړو نو چاچه مهرمثل واجب کړې وو دهغوی په نیز به متعه واجب وی .اوچاچه قیمت واجب کړې وو دهغوی په نیز به نصف قیمت واجب وی .والله اعلم بالصواب

باب نکاح الرقیق

ژباړه - (دا) باب د رقیق د اولیاو د نکاح (په بیان کښې) دې

تشریح - د رقیق(غلام) نکاح ئې د نصرانی او نصرانی د فصل نه موخر کړې دی خکه چي ،رق، د کفر د اثاروخني دي خکه چي په پیل کي کافر رقیق جوړولې شی .مسلمان نشی جوړولې او چونکه اثر د موثر نه روسته راځی په دې وجه ئې د رقیق نکاح روسته بیان کړې ده رقیق مملوک ته وائی .رقیق واحد جمع تولو ته ونیلې شی

د غلام او وینځي نکاح لپاره د مولا اجازت

لَا يَجُوزُ نِكَاحُ الْعَبْدِ وَالْأَمَةِ إِلَّا بِإِذْنِ مَوْلَاهُمَا جائز نه دي د غلام او وینځي نکاح مګر د دوی د آقا په اجازت

تشریح - د دې عبارت خو یو مطلب دادې.چه بغیر د مولا د اذن نه دغلام اود وینځي نکاح نه منعقد کیږي حافظ الدین هم ددې قائل دې.خوصحیح مطلب دادې چه بغیر د اذن د مولانه د غلام اود وینځي نکاح جائز اوصحیح ده خوغیر نافذ ده.ددې نفاذ به د مولا په اجازت باندې موقوف وی .که مولا اجازت ورکړو نو نافذ به وی اوکه اجازت ئې ورنکړو نو نافذ به نه وی .دسعید ابن المسیب، حسن،او ابراهیم نخعی هم دا قول دې.

خکه چي د وینځي د بضع منافع د مولا ملك دی ،اود مولا په ملك کي دده د اجازت نه بغیر هیڅ چانه د تصرف حق نشته نود مولا داجازت نه بغیر به د وینځي نکاح صحیح (نافذ) نه وی.

وَقَالَ مَالِكٌ رحمه الله: يَجُوزُ لِلْعَبْدِ او امام مالك رحمه الله فرمائي چي غلام لره جائز دي لِأَنَّهُ يَمْلِكُ الطَّلَاقَ فَيَمْلِكُ النِّكَاحَ خکه چي دې مالك د طلاقو دې نو د نکاح به هم مالك وی

تشریح - او باتې شو غلام،نو په دې کي د امام مالك رحمه الله اختلاف دې.دې فرمائي .چه بغیر د اذن د مولا نه د غلام نکاح جائز(نافذ) ده ،اود احنافو رحمهم الله په نیز د غلام نکاح بغیرد مولا د اذن نه جائز(نافذ) نه ده.د امام [illegible] لیل دادې چه غلام د طلاق مالك دې اوخوك چي د طلاق مالك وی .هغه به د نکاح هم مالك وی [illegible] لاق دنکاح د سبب په وجه دې اوخوك چي د کوم شی مالك وی .هغه ددې د سبب د،موصل

الیه، هم مالك وی نوهرکله چي غلام د طلاق مالك دې او طلاق رفع د نکاح ده نو اوکوم کس چي د شي د رفع مالك وی هغه به د وضع د شي هم مالك وی نوغلام به د نکاح هم مالك وی

وَلَنَا قَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ (أَيُّمَا عَبْدٍ تَزَوَّجَ بِغَيْرِ إِذْنِ مَوْلَاهُ فَهُوَ عَاهِرٌ [1]) زمونږ دلیل قول د نبی کریم ﷺ دې چي کوم غلام د خپل آقا د اجازت نه بغیر نکاح او کړو دغه زانی دې

حل اللغة: ① عاهر زناکار ② اذن اجازت]

تشریح:- داحنافو رحمهم الله دلیل د حضرت جابر رضي الله عنه حدیث دې چه کوم غلام د مولا د اجازت نه بغیر نکاح وکړه هغه زانی دې ددې حدیث نه معلومیږي چه د مولا داجازت نه بغیر نکاح درسته (نافذ) نه ده

وَلِأَنَّ فِي تَنْفِيذِ نِكَاحِهِمَا تَعْيِيبَهُمَا او خکه چي د ده په نکاح نافذ کاوه کي دده لره معیوب جوړول دی إِذِ النِّكَاحُ عَيْبٌ فِيهِمَا خکه چي نکاح په دې دواړو کي عیب دې فَلَا يَمْلِكَانِهِ بِدُونِ إِذْنِ مَوْلَاهُمَا نو د اقا د اجازت نه بغیر د دې نه مالکان کیږی

حل اللغة: ① تنفیذ نافذ کول،صحیح کول ② تعییب عیب داره کول]

تشریح:- د دلیل عقلی حاصل دادې چه د غلام اود وینځي په نکاح نافذ کولو کي د دوی عیب داره کول دی خکه چي په غلام او وینځه کي نکاح عیب دې هم دا وجه ده که یو کس غلام یا وینځه واخستله نو معلومه شوه چه د شادی شده(واده والا) دې نومشتری لپاره د خیار عیب په وجه ددې د واپس کولو حق وی غلام او وینځي لپاره دا اختیار نشته چه دوی په خپل ځان کي عیب پیدا کړی د مولا د حق د ضائع کولو په وجه نودا د واړه به د مولا د اجازت نه بغیرد نکاح مالك نه وی

او د امام مالك رحمه الله د دلیل خواب دادې چه طلاق د عیب زائله ده او نکاح عیب د پیدا کولو ده اود عیب د ازاله د مالك کیدلو سره دا نه لازمیږي .چه داکس د تعییب (عیب داره کولو)هم مالك وی

د مکاتب د نکاح لپاره د مولا اجازت

وَكَذَا الْمُكَاتَبُ او دغه ډول مکاتب دې لِأَنَّ الْكِتَابَةَ أَوْجَبَتْ فَكَّ الْحَجْرِ فِي حَقِّ الْكَسْبِ خکه چي د کتابت عقد واجب کړې دی د ممانعت لرې کول په حق د کسب کاوه کي فَبَقِيَ فِي حَقِّ النِّكَاحِ عَلَى حُكْمِ الرِّقِّ نو په حق د نکاح کي به د رقیت په حکم باند پاته وی

حل اللغة: ① فک آزادول ② الحجر: پ بندی ،بندیز ③ الرق خالصه غلامی]

تشریح - مسئله داده.چه د مکاتب نکاح د مولا د اجازت نه بغیر صحیح(نافذ) نه ده حصل د دلیل دادې چه غلام د هرقسمه تصرف نه محجور(بند) وی عقد کتابت دده حجر(ممانعت) کسب،یعنی د منافع حصلولو په حق کي باطل کړو.چه د کسب په ذریعه د حریت شرافت حاصل کړی اونکاح یو داسې تصرف نه دې چه په دې کي تحصیل د منافع وی .بلکه په ده کي به یو ډول ضرر ثابت شی مثلاً مهر به لازم وی او نفقه به واجب وی

وَلِهَذَا لَا يَمْلِكُ الْمُكَاتَبُ تَزْوِيجَ عَبْدِهِ وَيَمْلِكُ تَزْوِيجَ أَمَتِهِ په دې وجه مکاتب د خپل غلام د نکاح مالك نه دې او د خپلې وینځي د نکاح مالك دي لِأَنَّهُ مِنْ بَابِ الِاكْتِسَابِ خکه چي دا د باب د اکتساب نه ده

تشریح:- نومکاتب چي د نکاح په حق کي لکه څنګه مخکي رقیق وو دغه ډول دمکاتب کیدلو نه روسته به هم رقیق وی .اوچونکه مکاتب د نکاح په حق کي رقیق دي په دې وجه دې د خپل غلام د نکاح کولو مجاز نه دې خکه چي د غلام نکاح د ګټې (منافع حاصلولو) د باب خني نه ده.البته مکاتب دخپلې وینځي نکاح کولې شی خکه چي د وینځي نکاح د ګټې ذریعه ده.په دې طریقه چي ددې په وجه به مهر اونفقه حصلیږي

---

1) من حدیث جابر رضي الله عنه أخرجه الترمذی فی النکاح باب ٢٠ رقم ١١١٢ وأبوداود فی النکاح باب ١٦ رقم ٢٠٧٨.

تشريح:- امام ابوحنيفه رحمه الله فرمائي .چه هركله په مهرغير معين كي د اسلام په وجه قبضه متعذر شوه نو: خنزير په صورت كي نه په خاوند باندي ددي قيمت واجب نه وي .بلكه مهرمثل به واجب وي خكه چي خنزير د ذوات القيم خني دي.نو ددي قيمت اخستل به عين خنزير اخستل وي .اودا صحيح نه ده په دي وجه به په دي صورت كي مهرمثل واجب وي .او شراب چونكه د ذوات الامثال خني دي په دي وجه ددي قيمت اخستل نه عين شراب اخستل نه وي په دي وجه د شرابو په صورت كي دښځي لپاره د شرابو قيمت واجب كړي شوي دي او چونكه خنزير د ذوات القيم خني دي.هم په دي وجه كه د اسلام نه وراندي خاوند د خنزير قيمت وركول اوغواړي نوښځه به ددي په اخستلو باندي مجبوروليي شي .خود شرابو په صورت كي به نشي محبوروليي خكه چي شراب د ذوات القيم خني نه دي .

وَلَوْ طَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا او كه ښځي ته ئي قبل الدخول طلاق وركړل فَمَنْ أَوْجَبَ مَهْرَ الْمِثْلِ أَوْجَبَ الْمُتْعَةَ نو چا چي مهر مثل واجب كړي دي هغه به متعه واجبوي .وَمَنْ أَوْجَبَ الْقِيمَةَ أَوْجَبَ نِصْفَهَا، وَاللهُ أَعْلَمُ او چا چي قيمت واجب كړي دي هغه به نيم قيمت واجبوي .

تشريح:- صاحب هدايه رحمه الله فرمائي چه په پورته ذكر شوي صورت كي كه خاوند ،طلاق قبل الدخول، وركړو نو چاچه مهرمثل واجب كړي وو .دهغوي په نيز به متعه واجب وي .اوچاچه قيمت واجب كړي وو دهغوي په نيز به نصف قيمت واجب وي والله اعلم بالصواب

باب نكاح الرقيق

ژباړه:- (دا) باب د رقيق د اولياو د نكاح (په بيان كښي) دي

تشريح:- د رقيق(غلام) نكاح ئي د نصراني او نصراني د فصل نه موخر كړي دي.خكه چي ،رق،د كفر د اثاروخني دي خكه چي په پيل كي كافر رقيق جوړولي شي .مسلمان نشي جوړولي.او چونكه اثر د موثر نه روسته راخي په دي وجه ئي د رقيق نكاح روسته بيان كړي ده.رقيق مملوك ته وائي ،رقيق واحد جمع تولو ته وئيلي شي .

د غلام او وينځي نكاح لپاره د مولا اجازت

لَا يَجُوزُ نِكَاحُ الْعَبْدِ وَالْأَمَةِ إِلَّا بِإِذْنِ مَوْلَاهُمَا جائز نه دي دَ غلام او وينځي نكاح مگر دَ دوى دَ آقا په اجازت

تشريح - د دي عبارت خويومطلب دادي چه بغير د مولا د اذن نه دغلام اود وينځي نكاح نه منعقد كيږي حافظ الدين هم ددي قائل دي.خوصحيح مطلب دادي چه بغير د اذن د مولاته د غلام اود وينځي نكاح جائز اوصحيح ده.خوغير نافذ ده ددي نفاذ به د مولا په اجازت باندي موقوف وي .كه مولا اجازت وركړو نو نافذ به وي .اوكه اجازت ئي ورنكړو نو نافذ به نه وي دسعيد ابن المسيب، حسن،او ابراهيم نخعي هم دا قول دي.
[1] خكه چي د وينځي د بضع منافع د مولا ملك دي .اود مولا په ملك كي دده د اجازت نه بغير هيځ چاته د تصرف حق نشته نود مولا داجازت نه بغير به د وينځي نكاح صحيح (نافذ) نه وي .

وَقَالَ مَالِكٌ رحمه الله: يَجُوزُ لِلْعَبْدِ او امام مالك رحمه الله فرمائي چي غلام لره جائز دي لِأَنَّهُ يَمْلِكُ الطَّلَاقَ فَيَمْلِكُ النِّكَاحَ خكه چي دي مالك دَ طلاقو دي نو دَ نكاح به هم مالك وي

تشريح - او باتي شو غلام.نو په دي كي د امام مالك رحمه الله اختلاف دي دي فرمائي .چه بغير د اذن د مولا نه د غلام نكاح جائز(نافذ) ده اود احنافو رحمهم الله په نيز د غلام نكاح بغيرد مولا د اذن نه جائز(نافذ) نه ده د امام مالك رحمه الله دليل دادي چه غلام د طلاق مالك دي.اوخوك چي د طلاق مالك وي .هغه به د نكاح هم مالك وي خكه چي طلاق دنكاح د شب په وجه دي اوخوك چي د كوم شي مالك وي .هغه ددي د سبب د،موصل

اليه، هم مالك وي نوهركله چي غلام د طلاق مالك دي او طلاق رفع د نكاح ته وئي اوكوم كس چي د شي د رفع مالك وي هغه به د وضع د شئ هم مالك وي نوغلام به د نكاح هم مالك وي

وَلَنَا قَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ (أَيُّمَا عَبْدٍ تَزَوَّجَ بِغَيْرِ إِذْنِ مَوْلَاهُ فَهُوَ عَاهِرٌ) [1] زموږ دليل قول د نبي كريم ﷺ دي چي كوم غلام دَ خپل آقا دَ اجازت نه بغير نكاح او كړو دَ هغه زاني دي

حل اللغة: ① عاهر:زناكار ② اذن.اجازت]

تشريح - د احنافو رحمهم الله دليل د حضرت جابر رضي الله عنه حديث دي چه كوم غلام د مولا د اجازت نه بغير نكاح وكړه هغه زاني دي ددي حديث نه معلوميږي .چه د مولا داجازت نه بغير نكاح درسته،نفذ، نه ده

وَلِأَنَّ فِي تَنْفِيذِ نِكَاحِهِمَا تَعْيِيبَهُمَا او خكه چي د دوه په نكاح نافذ كولو كي دَ دوي معيوب جوړول دي إِذِ النِّكَاحُ عَيْبٌ فِيهِمَا خكه چي نكاح په دي دواړو كي عيب دي فَلَا يَمْلِكَانِهِ بِدُونِ إِذْنِ مَوْلَاهُمَا نو د آقا د اجازت نه بغير دَ دي نه مالكان كيږي

حل اللغة: ① تنفيذ نافذ كول،صحيح كول ② تعييب عيب داره كول]

تشريح:- د دليل عقلي حاصل دادي.چه د غلام اود وينځي په نكاح نافذ كولو كي دوى عيب داره كول دي خكه چي په غلام او وينځه كي نكاح عيب دي (هم دا وجه ده كه يوكس غلام يا وينځه واخستله بيا معلومه شوه.چه دا شادي شده(واده والا) دي.نومشتري لپاره د خيارعيب په وجه ددي د واپس كولوحق شته.اود غلام او وينځي لپاره دا اختيارنشته چه دوى په خپل خان كي عيب پيدا كړي د مولا د حق خيال ساتلو په وجه.نودا د واړه به د مولا د اجازت نه بغيرد نكاح مالك نه وي .
[1] د امام مالك رحمه الله د دليل خواب دادي چه طلاق د عيب ازاله ده.او نكاح عيب داره جوړول دي اود عيب د ازله د مالك كيدلو سره دا نه لازميږي چه داكس د تعييب(عيب داره كولو)هم مالك وي

د مكاتب د نكاح لپاره د مولا اجازت

وَكَذَا الْمُكَاتَبُ او دغه ډول مكاتب دي لِأَنَّ الْكِتَابَةَ أَوْجَبَتْ فَكَّ الْحَجْرِ فِي حَقِّ الْكَسْبِ خكه چي دَ كتابت عقد واجب كړي دي دَ ممانعت لرې كول په حق دَ كسب كاوه كي فَبَقِيَ فِي حَقِّ النِّكَاحِ عَلَى حُكْمِ الرِّقِّ نو په حق دَ نكاح كي به دَرقيت په حكم باند پاته وي

حل اللغة: ① فك.آزادول ② الحجر:پابندي ،بنديز ③ الرق: خالصه غلامي]

تشريح:- مسئله داده.چه د مكاتب نكاح د مولا د اجازت نه بغير صحيح(نافذ) نه ده.حاصل د دليل دادي چه غلام د هرقسمه تصرف نه محجور(بند) وي .عقدكتابت دده حجر(ممانعت) كسب،يعني د منافع حاصلولو په حق كي باطل كړو چه د كسب په ذريعه د حريت شرافت حاصل كړي اونكاح يو دسي تصرف نه دي چه په دي كي تحصيل د منافع وي .بلكه په ده كي به يو ډول ضرر ثبت شي .مثلاً مهر به لازم وي او نفقه به واجب وي .

وَلِهَذَا لَا يَمْلِكُ الْمُكَاتَبُ تَزْوِيجَ عَبْدِهِ وَيَمْلِكُ تَزْوِيجَ أَمَتِهِ په دي وجه مكاتب دَ خپل غلام دَ نكاح مالك نه دي او دَ خپلي وينځي دَ نكاح مالك دي لِأَنَّهُ مِنْ بَابِ الِاكْتِسَابِ خكه چي دا دَ باب دَ اكتساب نه ده

تشريح- نومكاتب چي د نكاح په حق كي لكه خنكه مخكي رقيق وو دغه ډول دمكاتب كيدلو نه روسته به هم رقيق وي اوچونكه مكاتب د نكاح په حق كي رقيق دي په دي وجه دي د خپل غلام د نكاح كوه مجاز نه دي خكه چي د غلام نكاح د كتي (منافع حاصلولو) د باب خني نه ده.لبته مكاتب دخپلي وينځي نكاح كولي شي .خكه چي د وينځي نكاح د كتي ذريعه ده.په دي طريقه چي ددي په وجه به مهر اونفقه حاصليږي

[1] من حديث جابر رضي الله عنه أخرجه الترمذي في النكاح باب ۲۰ رقم ۱۱۱۲ وأبوداود في النكاح باب ۱٦ رقم ۲۰۷۸).

ځکه چې کوم مهر د عقد یا د دخول په وجه د وینځي لپاره واجب شوي دي هغه به د مولا د پاره وي.

وَكَذَا الْمُكَاتَبَةُ لَا تَمْلِكُ تَزْوِيجَ نَفْسِهَا بِدُونِ إِذْنِ الْمَوْلَى دغه ډول مکاتبه مالکه نه ده د خپل ځان په نکاح ورکوه بغیر د اجازت د آقا نه وَلَا تَمْلِكُ تَزْوِيجَ أَمَتِهَا لِمَا بَيَّنَّا او د خپلي وینځي د نکاح مالکه ده لکه چې موږ بیان کړل كَذَا الْمُدَبَّرُ وَأُمُّ الْوَلَدِ او دغسي مدبر او ام ولده ده لِأَنَّ الْمِلْكَ فِيهِمَا قَائِمٌ ځکه چې ملك په دې دواړو کي قائم دي

تشریح:- هم دا حکم د مکاتبه وینځي دې چه دخپلي وینځي نکاح کولي شی .خو خپله نکاح د مولا د اجازت نه بغیر نشی کولي.د تیرشوی دلیل په وجه دغه ډول مدبر او ام ولد، بغیرد مولا د اجازت نه دنکاح مجاز نه دی . ځکه چې ملك په دواړو کي موجود دې هم دا وجه ده.که مولا اوونیل.[کل مملوك لی حر]نو مدبر او ام ولد به دواړه آزاد وی .

د مولا په اجازت د غلام په نکاح سره د مهر وجوب

وَإِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ بِإِذْنِ مَوْلَاهُ هر کله چې نکاح او کړو غلام د خپل آقا په اجازت سره فَالْمَهْرُ دَيْنٌ فِي رَقَبَتِهِ يُبَاعُ فِيهِ نو مهر به د غلام په رقبه کي دین وی په کوم کي چې به دې خرڅولي شی

تشریح:- صورت د مسئلي دادي.که غلام د مولا په اجازت سره نکاح اوکړه.نومهر به په غلام باندې واجب وی .اوددې مهر ادا کاوه لپاره به غلام خرڅولي شی البته که ددې غلام په پوره ثمن سره پوره مهر ادانشو نو دوباره به نشی خرڅولي.بلکه د پاته مهرمطالبه به د آزادیدلو نه روسته کولي شی .

لِأَنَّ هَذَا الدَّيْنَ وَجَبَ فِي رَقَبَةِ الْعَبْدِ لِوُجُودِ سَبَبِهِ مِنْ أَهْلِهِ ځکه چې دا دین د غلام په رقبه کي واجب شوي دې د سبب د دین موندو په وجه د ده د اهل نه وَقَدْ ظَهَرَ فِي حَقِّ الْمَوْلَى لِصُدُورِ الْإِذْنِ مِنْ جِهَتِهِ او د دې سبب ظهوراو شو د آقا په حق کي د ده د اړخ نه د اجازت صادریدو په بنا فَيَتَعَلَّقُ بِرَقَبَتِهِ دَفْعًا لِلْمَضَرَّةِ عَنْ أَصْحَابِ الدُّيُونِ كَمَا فِي دَيْنِ التِّجَارَةِ. نو دا دین به په رقبه د عبد پورې متعلق وی د قرضخواهانو نه د ضرر لرې کاوه په وجه لکه چې په دین د تجارت کي

حل اللغة: ① المضرة: ضرر،تکلیف ② صدور ښکاره کیدل ③ اصحاب الدیون قرضخواهان]

تشریح:- د دلیل حاصل دادې.چه دمهر دین واجب شوې دې د غلام په رقبه باندې،او هرهغه دین چې د غلام په رقبه باندې واجب وی .غلام به په هغه دین کي خرڅولي شی .نودا غلام به هم د مهر دین ادا کاوه لپاره خرڅولي شی اود نفس وجوب دلیل دادې چه سبب د وجوب،یعنی نکاح د اهل (عاقل،بالغ) نه صادر شوي ده.اومانع د نکاح یعنی حق د مولا دده په اجازت سره منتفي شو.اود غلام په رقبه کي د واجبیدلو په وجه د مولا اجازت ورکول،د اصحاب دیون(قرضخواه)یعنی ښځي نه ضرر لرې کول دی .لکه څنګه چې د تجارت په دیون کي عبدماذون خرڅولي شی .دغه ډول د ښځي مهر ادا کاوه لپاره به هم غلام خرڅولي شی .

وَالْمُدَبَّرُ وَالْمُكَاتَبُ يَسْعَيَانِ فِي الْمَهْرِ او مدبر او مکاتب به کوښش کوی د مهر په ادائیګی کي وَلَا يُبَاعَانِ فِيهِ او دوی لره به په دې کي نه شی خر څولي لِأَنَّهُمَا لَا يَحْتَمِلَانِ النَّقْلَ مِنْ مِلْكٍ إِلَى مِلْكٍ مَعَ بَقَاءِ الْكِتَابَةِ وَالتَّدْبِيرِ ځکه چې دوی احتمال نه لري د یو ملك نه بل ملك ته د نقل کیدو سره د بقاء د کتابت او د تدبر نه فَيُؤَدَّى مِنْ كَسْبِهِمَا لَا مِنْ نَفْسِهِمَا نو مهر به د دوی د کسب نه ادا کولای شی نه چې د دوی د نفسونو نه .

تشریح:- البته مدبر اومکاتب که د مولا په اجازت سره نکاح اوکړه.نودوی دواړه به کټه کوی . اومهر به ادا کوی دوی به نشی خرڅولي.دلیل دادې.چه مدبر اومکاتب د تدبیر اوکتابت د بقاء باوجود د یوملك نه بل ملك ته مستقل کول صحیح نه دی .نوهرکله چې دا دواړه د ملك د انتقال احتمال نه لري .نودا به خرڅولي هم نشی حاصل دا چې د مدبر اومکاتب د رقبه نه مهر وصولول متعذر دی .نودا دواړه به کټه کوی .او مهر به ادا کوی

د مولا د اجازت نه بغیر د غلام نکاح کول

وَإِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ بِغَيْرِ إِذْنِ مَوْلَاهُ هر کله چې نکاح او کړو غلام د خپل آقا د اجازت نه بغیر فَقَالَ الْمَوْلَى طَلِّقْهَا أَوْ فَارِقْهَا نو آقا ورته او ونیل چې دا طلاقه کړه یا ئې جدا کړه لَيْسَ هَذَا بِإِجَازَةٍ نو دا اجازت نه دې لِأَنَّهُ يَحْتَمِلُ الرَّدَّ احتمال لري لِأَنَّ رَدَّ هَذَا الْعَقْدِ وَمُتَارَكَتَهُ يُسَمَّى طَلَاقًا وَمُفَارَقَةً ځکه چې دا د رد د دې عقد او متارکت لره به طلاقو سره مسمی کولای شی وَهُوَ أَلْيَقُ بِحَالِ الْعَبْدِ الْمُتَمَرِّدِ أَوْ هُوَ أَدْنَى او چې دا مناسب حال دې د ... غلام د حال سره یا دغه ادنی دې فَكَانَ الْحَمْلُ عَلَيْهِ أَوْلَى نو حمل کول به په دې اوسی وي

حل اللغة: ① المتمرد سرکشته، نافرمانه ② الیق زیات لائق دې ③ معاقة جدا‌نی]

تشریح:-صورت د مسئلي دادې.چه غلام بغیر دمولا د اجازت نه نکاح اوکړه.د معلومیدلو نه روسته مولا غلام ته اوونیل.[طلقها یا فارقها] نودا به د مولا د اړخه د نکاح اجازت نه وی .دلیل د دې.چه د مولا په دې کلام کي چې لکه څنګه د نکاح احتمال شته.دغه ډول د نکاح د رد کاوه احتمال هم شته ځکه چې د فسد نکاح رد کولو،او ترك کولونوم طلاق او مفارقت دې.نو هرکله چې د دواړه څیزونو احتمال سره سوموږ د اجازت په اړخ باندې د رد اړخ ته په دوې [دوه] وجه ترجیح ورکړه اول داچه غلام سرکښه اسرکښه اونافرمانه دې.اود نافرمانه او سرکښه مناسب هم دادی چه دده شوې عمل رد وباطل کړې شی به داچه ... کړې شی .دوهم داچه رد کول ادنی دی ځکه چې ردکول دفع کول دی او طلاق د نکاح د ثبوت نه روسته دفع کول دی .او دفع آسان ده.د رفع نه.نویه دفع یعنی رد کاوه باندې به محمول کول غوره اومناسب وی .او که څوك اشکال اوکړی .چه لفظ د ،طلقها، په طلاق واقع کولوکي حقیقت دې.اود متارکت او رد کاوه په معنی کي مجاز دې او په حقیقت باندې عمل کول هم ممکن دی .نو بیا مجاز اړخ ته ولې رجوع شوې ده.خواب به دا وی .چه حقیقت د دلالت حال په وجه پریخودلې شی .او دلته کي هم دغه خبره ده

وَإِنْ قَالَ: طَلِّقْهَا تَطْلِيقَةً تَمْلِكُ الرَّجْعَةَ او که اوئ ونیل چې دې لره داسې طلاق ورکړه چې تاته د رجعت حق حاصل وی فَهُوَ إِجَازَةٌ نو دا اجازت دې لِأَنَّ الطَّلَاقَ الرَّجْعِيَّ لَا يَكُونُ إِلَّا فِي نِكَاحٍ صَحِيحٍ ځکه چې رجعی طلاق نه وی مگر په نکاح صحیح کي فَتَتَعَيَّنُ الْإِجَازَةُ نو اجازت متعین شو .

تشریح:- او که مولا اوونیل.چه [طلقها تطلیقة تملك الرجعة] نودا قول به د مولا د اړخه اجازت وی .دلیل دا ې چه مولا غلام ته حکم ورکړې دې.چه دې طلاق رجعی ورکړي اوطلاق رجعی د صحیح نکاح نه روسته وی .نود مولا د طلاق رجعی حکم ورکول،ګویا د نکاح صحیح اجازت ورکول دی

د مولا په حکم باندې د غلام وینځي سره نکاح فاسد کول

وَمَنْ قَالَ لِعَبْدِهِ تَزَوَّجْ هَذِهِ الْأَمَةَ چا او وې خپل غلام ته چې د دې وینځي سره نکاح او کړه فَتَزَوَّجَهَا نِكَاحًا فَاسِدًا وَدَخَلَ بِهَا نو ده ورسره فاسد نکاح او کړو او دخول ئې ورسره هم او کړو فَإِنَّهُ يُبَاعُ فِي الْمَهْرِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله ([1]) نو دې به په مهر کي خرڅولي شی په نزد د امام ابوحنیفه رحمه الله

تشریح:صورت د مسئلي دادې.چه مولا خپل غلام ته د[تزوج هذه الأمة] په الفاظوسره د نکاح اجازت ورکړو.غلام دې وینځي سره نکاح فاسد اوکړه او دخول ئې هم اوکړو.نود امام صاحب رحمه الله په نیز به د مهر ادا کاوه لپاره دا غلام خرڅولي شی

وَقَالَا: يُؤْخَذُ مِنْهُ إِذَا عَتَقَ او صاحبین رحمهما الله وائی اغستې به شی د ده نه کله چې آزاد شی

[1] القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في فتح القدير(٣/٢٦٨) والدر المختار(٢/٤٠٦) والهداية (١/٣٢١) والبحر(٣/٢٣٠) نقلاً عن القول الراجح (١١/٢٩٠)_

تشریح - صاحبین رحمهما الله فرمائی چه غلام به د مهر په سلسله کي نشی خرخولې بلکه دازادیدلو نه روسته به د غلام نه مهروصولولې شي.

وَأَصْلُهُ أَنَّ الْإِذْنَ بِالنِّكَاحِ يَنْتَظِمُ الْفَاسِدَ وَالْجَائِزَ عِنْدَهُ او اصل د دي دا دي چي اجازت په نكاح كي گډ وی فسد و جائز دواړو لره د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد فَيَكُونُ هَذَا الْمَهْرُ ظَاهِرًا فِي حَقِّ الْمَوْلَى نو دا مهر به ظاهر وی د آق په حق کي وَعِنْدَهُمَا يَنْصَرِفُ إِلَى الْجَائِزِ لَا غَيْرُ او د صاحبينو رحمهما الله په نزد به د آزادی نه نو وی فَلَا يَكُونُ ظَاهِرًا فِي حَقِّ الْمَوْلَى فَيُؤَاخَذُ بِهِ بَعْدَ الْعَتَاقِ.

تشریح - د اختلاف بنا (بنیاد) دادي چه د امام صاحب رحمه الله په نيز د نكاح اجازت نكاح صحيح اونكاح فاسد دواړو ته شاملیږی. اود صاحبينو رحمهما الله په نيز صرف نكاح صحيح ته شامليږی. نكاح فاسد ته نه شامليږی نوچونكه نكاح فاسد د امام صاحب رحمه الله په نيزد مولا په اجازت سره ده.نومهر به د مولا په حق كي ښكاره كيږی .اوغلام به خرخولې شي . اوچونكه د صاحبينو رحمهما الله په نيزنكح فاسد د مولا په اجازت سره نه ده.نومهربه هم د مولا په حق كي نه ښكاره كيږی بلكه د غلام د آزاديدلو نه روسته به دده نه مهر وصولولې شي.

لَهُمَا أَنَّ الْمَقْصُودَ مِنَ النِّكَاحِ فِي الْمُسْتَقْبَلِ الْإِعْفَافُ وَالتَّحْصِينُ د صاحبينو رحمهما الله دليل دا دي چي د نكاح مقصود په آئنده زمانه كي تحصيل د عفت او نفس د حرامو نه بچ كول دی وَذَلِكَ بِالْجَائِزِ او دا په جائز نكاح سره كيداي شي وَلِهَذَا لَوْ حَلَفَ لَا يَتَزَوَّجُ دا وجه ده چي كه چا قسم او كړو چي نكاح به او نه كړی يَنْصَرِفُ إِلَى الْجَائِزِ دا قسم به نكاح جائز ارخ ته متصرف وی بِخِلَافِ الْبَيْعِ په خلاف د بيع نه لِأَنَّ بَعْضَ الْمَقَاصِدِ حَاصِلٌ څكه چي په بيع فاسدې سره بعض مقاصد حاصل دی وَهُوَ مِلْكُ التَّصَرُّفَاتِ او هغه مالك كيدل د تصرفاتو دی

حل اللغة: ① الاعفاف پاكدامنی حاصلول، ② التحصين نفس د زنا نه بچ كول.

تشریح - د صاحبينو رحمهما الله دليل دادي،چه د نكاح مقصود عفت اوپاكدامنی حاصلول دی .اونفس د حرام فعل نه بچ كول دی .اودا مقصود په نكاح صحيح سره حاصليږی .څكه چي د نكاح فاسد په صورت كي وطی كول حرام دی .نود مولا د ارخه به د نكاح اجازت نكاح صحيح ته گډ وی .نكاح فاسد ته به گډ نه وی .هم دا وجه ده.كه يو كس قسم اوخوړلو.چه نكاح به نه كوم.نودا قسم به نكاح صحيح ته گډ وی د نكاح فاسد په وجه به حانث نه وی .خوكه مولا خپل غلام ته د بيع اجازت وركړو.نودا اجازت به بيع صحيح اوبيع فاسد دواړو ته گډ وی .څكه چي د بيع بعض مقاصد په بيع فاسد سره هم حاصليږی .مثلاً د تصرفاتو مالك كيدل،لكه اعتاق اوهبه.

وَلَهُ أَنَّ اللَّفْظَ مُطْلَقٌ فَيَجْرِي عَلَى إِطْلَاقِهِ كَمَا فِي الْبَيْعِ د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دي چي لفظ مطلق دی نو دا به پخپل اطلاق جاری كيږی لكه په بيع كي وَبَعْضُ الْمَقَاصِدِ فِي النِّكَاحِ الْفَاسِدِ حَاصِلٌ كَالنَّسَبِ، وَوُجُوبِ الْمَهْرِ وَالْعِدَّةِ عَلَى اعْتِبَارِ وُجُودِ الْوَطْءِ او بعض مقاصد په نكاح فاسد كي هم حاصل دی لكه د نسب او وجوب د مهر او د عدت د وجود د وطی په اعتبار سره

تشریح:- د امام صاحب رحمه الله د دليل حاصل دادي،چه لفظ د ،تزوج، مطلق دي.اوقاعده ده.چه كله مطلق اووئيلی شي .نودا په خپل اطلاق باندي جاری كيږی .نودا مطلق لفظ به هم په خپل اطلاق باندي جاری كولې شي اوددي حكم به نكاح صحيح اونكاح فاسد دواړو ته عام وی .لكه څنگه چي امر بالبيع، بيع صحيح اوبيع فاسد دواړو ته شامليږی .اود صاحبينو رحمهما الله دا وئيل،چه په بيع فاسد سره بعض مقاصد حاصليږی .موږ خواب وركوو.چه په نكاح فاسد سره هم بعض مقاصد حاصليږی .مثلاً كه ماشوم پيدا شي .نود پلارنه به دده دنسب ثبوت كيږی .په واطی به مهرواجب وی .اوكه وطی اوكړې شوه.نوعدت به واجب وی

وَمَسْأَلَةُ الْيَمِينِ مَمْنُوعَةٌ عَلَى هَذِهِ الطَّرِيقَةِ او د يمين مسئله ممنوع ده په دې طريقه باندې

تشریح:- دا عبارت د صاحبينو رحمهما الله د قياس خواب دي حصل د خواب دادي چه موږ دا نه منو چه څوك د نكاح نه كولو قسم اوكړی نودا قسم به نكاح صحيح ته گډ وی نكاح فسد ته به گډ نه وی لكه صحيح خبره داده چه دا قسم دواړو ته گډ دي لكه څنگه چي په نكاح صحيح سره حانث كيږی دغه رنگه به په نكاح فسد سره هم حانث كيږی اوكه د لږ وخت لپاره اوصلي شی چه د، قسم نكح صحيح ته گډ دي نكاح فسد ته گډ نه دي نود امام صاحب رحمه الله د ارخه به خواب داوی چه نكح په قسم كښدي قياس كول قياس مع الفارق دي.څكه چي د قسم مدار په عرف اوپه رواج باندي دي ددې په خلاف نكاح ده چه ددې مدار په عرف باندي نه دي نودا قياس هم صحيح نه دي

د قرضدار،ماذون له التجارة ،بوي مخې سره نكاح كولوكې د مهرمسئله

وَمَنْ زَوَّجَ عَبْدًا مَأْذُونًا لَهُ مَدْيُونًا امْرَأَةً جَازَ چا چي د غلام مقروض ماذون في التجارة نكاح او كړو د يوې ښځې سره نو دا جائز دي وَالْمَرْأَةُ أُسْوَةٌ لِلْغُرَمَاءِ فِي مَهْرِهَا اوس به ښځه برابره شريكه وی د قرضخواهانو سره د خپل مهر په اړه كي وَمَعْنَاهُ إِذَا كَانَ النِّكَاحُ بِمَهْرِ الْمِثْلِ د ددې مطلب دا دي چي هر كله نكاح په عوض د مهر مثل وی

حل اللغة: ① اسوة برابره شريكه ده ② الغرماء جمع د غريم ،قرضخواه]

تشریح - صورت دمسئلې دادي چه مولا د خپل قرضدار ،ماذون له التجارة، غلام د يوې ښځې سره د مهرمثل په عوض باندي نكاح اوكړله.نودا نكح جائز ده اوښځه به د خپل مهرپه اړه كي د نورو پور غوښتونكو سره برابره شريكه وی .مثلاً غلام په دوې لدوه) زره روپۍ ښدي خرڅ كړې شو او درې پور حواه ،غوښتونكې دی .چه په دوی كي د هر يو پور زر زر روپۍ دی .اوڅلورمه ښځه ده،چه مهر ئې زر روپۍ دی نو په دې څلوركسانو كي به هر يو(دغلام) د څلورمې برخې د قيمت،يعنی د پنځه سوه روپو مستحق وی .اود پاته پور مطالبه د غلام د آزاد كيدلو نه روسته كولې شي.

وَوَجْهُهُ أَنَّ سَبَبَ وِلَايَةِ الْمَوْلَى مِلْكُهُ الرَّقَبَةَ عَلَى مَا نَذْكُرُهُ او د دې وجه دا ده چي د آق د ولايت سبب د دا ملكيت رقبه دي لكه چي موږ به ذكر كړو

تشریح:-دليل ددې خبرې چي ښځه به د نورو پور غوښتونكو سره برابره شريكه وی .دادي،چه مقتضی د مهر ،يعنی ولايت د مولا موجود دي.او ولايت د مولا څكه موجود دي.چه ددې سبب متحقق دي. يعنی د غلام د سټ مالك كيدل نو هركله چي مولا دده نكاح اوكړله نوگويا په دې غلام باندي مهر لازم شو نو مهر به د مولا په حق كي ښكاره كيږی .

وَالنِّكَاحُ لَا يُلَاقِي حَقَّ الْغُرَمَاءِ بِالْإِبْطَالِ مَقْصُودًا، إِلَّا أَنَّهُ إِذَا صَحَّ النِّكَاحُ او نكاح متصل نه شو د پور خوهانو د حق سره د قصداً باطلولو په طور إلا أنه إذا صح النكاح مگر دا چي هر كله نكاح صحيح شو وَجَبَ الدَّيْنُ بِسَبَبٍ لَا مَرَدَّ لَهُ نو دين په داسې سبب سره واجب شو كوم لره چي نه شی رد كولې

تشریح:- دا عبارت د يو اعتراض خواب دي.حاصل داعتراض دادي،چه مولا دغلام نكاح اوكړله. نو د پور غوښتونكوحقونه ئې باطل كړل.اود بل حق باطلول صحيح نه دی .نو ښځه د پور غوښتونكو سره برابره شريكول نه دی پكار؟خواب:نكاح د پور غوښتونكو حقونوسره داسې نه ده متصل شوې.چه ددوی د حقونو باطلولو قصد كړې شوې وی .څكه چي د نكاح محل آدميت(سړې كيدل) دی .اود پور غوښتونكو حق متصل دې د مال سره.زيات نه زيات دا وئيلی شي چه د پور غوښتونكوحق بغير د قصده ضمناً باطل شوې دي خودا معتبره نه ده.حصل د دليل دادي،چه كله مقتضی متحقق شوه.اومانع منتفی شو نو حكم به ثابت وی .

فَشَابَهَ دَيْنَ الْإِسْتِهْلَاكِ نو دین دَ مهر دَ دین دَ استهلاك مشابه شو وَصَارَ كَالْمَرِيضِ الْمَدْيُونِ إِذَا تَزَوَّجَ امْرَأَةً فَمَهْرُ مِثْلِهَا أُسْوَةٌ لِلْغُرَمَاءِ او داسې شوه لکه مقروض مریض چې هر کله دَ ښځې سره وادهٔ اوکړی چې ښځه بخپل مهر مثل کې به دَ پور خواهانو سره دَ برابر شریکه وی

تشریح:- بهرحال هرکله چې نکاح درست ده.نو دین د مهر په داسې سبب سره واجب شو چه دا رفع کیدلې نشي .نودا دین د مهرد استهلاك د دین سره مشابه شو یعنی ،عبد مدیون ماذون له التجارة، د یوکس مال هلاك کړو نوصاحب د مال به پور غوښتونکو سره برابرشریك وی دغه ډول دا ښځه به هم په خپل مهرمثل کې د پور غوښتونکوسره برابره حقداره وی اودا ،عبد مدیون ماذون له، دهغه بیمار مدیون پشان شو. چې دَه د بیمارۍ په حالت کې د یوې ښځې سره نکاح اوکړله.نولکه څنګه چې د بیمار ښځه په خپل مهرمثل کې د پور غوښتونکوسره برابره شریکه وی .دغه ډول به د ،عبد مدیون ماذون له،ښځه هم د پور غوښتونکو سره به خپل مهرمثل کې برابره شریکه وی

د وینځې د نکاح نه روسته د مولا دخدمت حق

وَمَنْ زَوَّجَ أَمَتَهُ چا دَ خپلې وینځې نکاح او کړو فَلَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يُبَوِّئَهَا بَيْتَ الزَّوْجِ نو په دهٔ لازم نه دی چې میشته کړی دې لره دَ خاوند په کور کې لَكِنَّهَا تَخْدُمُ الْمَوْلَى لیکن وینځه به دَ خپل آقا خدمت کوی وَيُقَالُ لِلزَّوْجِ مَتَى ظَفِرْتَ بِهَا وَطِئْتَهَا او خاوند ته به یې وئیلې شی چې کله ته په دې قابومومې وطی کوه یې

حل اللغة: ① یبوا اوسوی ،ستوګنه ورکوی ② ظفرت کامیاب شوې ته ،چه موقع درته ملاویده]

تشریح:- د ،تبویة، معنی داده.چه وینځه خاوند ته حواله کړې شی .اومولا د وینځې نه خدمت اخستل پریږدی. که وینځه خاوند له خې راخی .اود مولا خدمت هم کوی .نودا به تبویه نه وی.

ئصورت د مسئلې دادې.چه مولا د خپلې وینځې د یوکس سره نکاح اوکړله.نوپه مولا باندې وینځه ددې د خاوند په کورکې اوسول،اوخپل دخدمت حق پریښول واجب نه دی .بلکه وینځه به د مولا خدمت کوی او خاوند ته به وئیلې شي .چه کله تاته موقع په لاس راځی .نو وینځې سره وطی کوه.

لِأَنَّ حَقَّ الْمَوْلَى فِي الْإِسْتِخْدَامِ بَاقٍ وَالتَّبْوِئَةُ إِبْطَالٌ لَهُ ځکه چې دَ آقاحق دَ استخدام پاته دې اوتیکانړه ورکول دې حق لره باطلول دی

تشریح:-دلیل دادې.چه په خدمت اخستلوکې دمولا حق پاته دې.دنکاح په اجازت ورکولوسره د مولاحق نه ختمیږی اود خاوند په کور کې وینځه آبادولوسره د مولاحق باطلول دی .نو ددې تبویه په صورت کې د ادنی حق په وجه، د اعلی حق باطلول لازمیږی اودا صحیح نه ده نو په مولا باندې به تبویه هم واجب نه وی.

فَإِنْ بَوَّأَهَا مَعَهُ بَيْتًا بیا که آقا وینځه دَ خاوند په کور کې میشته کړه فَلَهَا النَّفَقَةُ وَالسُّكْنَى وَإِلَّا فَلَا نو دَ وینځې دَ پاره به نفقه اوسکنی وی ورنه نه به وی لِأَنَّ النَّفَقَةَ تُقَابِلُ الْإِحْتِبَاسَ ځکه چې نفقه دَ احتباس په مقابله کې ده

حل اللغة: ① السکنی استوګنه ② الاحتباس بندیز]

تشریح - البته که مولا وینځه د خاوند سره په یوکور کې آباده کړله یعنی دشپې نې په خانله یوکورکې د اوسیدلواجازت ورکړو نوپه دې صورت کې به د وینځې لپاره په خاوند باندې نفقه اوسکنی واجب وی. اوکه مولا د خاوند سره د خانله اوسیدلواحازت ورنکړو.نو په خاوند باندې به سکنی اونفقه واجب نه وی .دلیل دادې چه نفقه د احتباس مقابل دې نوکه مولاد خپل خدمت لپاره خان سره اوساتله.نو نفقه به په مولا باندې لازم وی په خاوند به لازم نه وی او که د خاوند لپاره نې د خپل خدمت نه منع کړله.نونفقه به په خاوند باندې لازم وی په مولا به لازم نه وی.

وَلَوْ بَوَّأَهَا ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يَسْتَخْدِمَهَا لَهُ ذَلِكَ او که آقا وینځې لره په کور کې تیکاؤ نړه ور کړه بیا دَ دهٔ په زړه کې

راعله چې خدمت ترواخلی نو دا اختیار یې شته لِأَنَّ الْحَقَّ بَاقٍ لِبَقَاءِ الْمِلْكِ ځکه چې دا حق به په دې دَ ملك په وجه سره فَلَا يَسْقُطُ بِالتَّبْوِئَةِ كَمَا لَا يَسْقُطُ بِالنِّكَاحِ نو به تیکاؤنړه ور کوو سره د حق نه ساقطیږی لکه په نکاح چې نه ساقطیږی

تشریح:- که مولا وینځې ته په یوکورکې د خاوند سره د شپې تیرولو موقع ورکړه ... د مولا ... د خپلې وینځې نه خدمت واخلی .نو ده ته دا اختیار حاصل دې چه د شپې تیرولو ... خاوند نه نفقه هم ساقط کړی .دلیل دادې چه د مولا دخدمت حق ... په وجه ... چې په نکاح کولوسره دا حق نه ساقطیږی .دغه ډول په تبویه سره هم نه ساقطیږی.

قَالَ رضی الله عنه ذَكَرَ تَزْوِيجَ الْمَوْلَى عَبْدَهُ وَأَمَتَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ رِضَاهُمَا علامه مرغینانی فرمائی چې امام محمد رحمه الله دَ آقا دَ خپل غلام او وینځې وادهٔ کول خو ذکر کړل لیکن دَ دوی دَ رضا ذکر یې اونه کړو وَهَذَا يَرْجِعُ إِلَى مَذْهَبِنَا أَنَّ لِلْمَوْلَى إِجْبَارَهُمَا عَلَى النِّكَاحِ او دا راجع دې زموږ مذهب ارخ ته چې آقا لره د دې دواړو په نکاح د مجبوره کاوه اختیار دې

تشریح:- په دې عبارت کې علامه مرغینانی رحمه الله فرمائی .چه امام محمد رحمه الله په جامع صغیرکې دا ذکر نکړل چه مولا دخپل غلام اود وینځې نکاح کولې شی .خو ددوی دواړو د رضامندۍ ذکر ئې اونکړلو .صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .چه دا زموږ مذهب دې.چه مولا خپل غلام اووینځه په نکاح باندې مجبوروولې شی .دمجبوررولو مطلب دادې.که مولا بغیر ددې دواړو رضامندۍ نه نکاح اوکړله.نودا نکاح به نافذ وی

وَعِنْدَ الشَّافِعِيِّ رحمه الله لَا إِجْبَارَ فِي الْعَبْدِ دَ امام شافعی رحمه الله په نزد د غلام په اړه کې دَ مجبور کاوه حق نشته وَهُوَ رِوَايَةٌ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله او دا یو روایت دې دَ امام ابوحنیفه رحمه الله نه

حل اللغة: ① منافع جمع د منفعة فائده ② انکاح: په نکاح ورکول ③ تملیک مالك جوړول]

تشریح:-دحضرت امام شافعی رحمه الله په نیزدغلام په حق کې د جبر کاوه اختیارنشته.دا یوروایت د امام ابوحنیفه رحمه الله نه هم دې.چه طحاوی رحمه الله نقل کړې دې.اګرچه روایت شاذ دې.د امام شافعی رحمه الله د مذهب حاصل دادې.که مولا بغیر د غلام د رضامندۍ نه نکاح اوکړله.نودا به نافذ نه وی .البته د وینځې نکاح بغیر ددې د رضامندۍ نه بالاجماع درست اونافذ ده.

لِأَنَّ النِّكَاحَ مِنْ خَصَائِصِ الْآدَمِيَّةِ ځکه چې نکاح دَ آدمی کیدو خاصه ده وَالْعَبْدُ دَاخِلٌ تَحْتَ مِلْكِ الْمَوْلَى مِنْ حَيْثُ أَنَّهُ مَالٌ او غلام داخل دې لاندې دَملك دَ مولی نه دَ مال کیدو په حیثیت سره فَلَا يَمْلِكُ إِنْكَاحَهُ بِخِلَافِ الْأَمَةِ نو آقا به دَ دهٔ دَ نکاح کاوه مالك نه وي په خلاف دَ وینځې نه لِأَنَّهُ مَالِكٌ مَنَافِعَ بُضْعِهَا فَيَمْلِكُ تَمْلِيكَهَا ځکه چې آقا د دې دَ منافعو دَ بضع مالك دې نو دَ بل په ملك کې یې د ور کاوه به هم مالك وی

تشریح:- د امام شافعی رحمه الله دلیل دادې.چه نکاح د آدمی (سړی کیدلو) کیدلوخاصه ده.او غلام د مولا په ملك کې داخل دې.د مال په حیثیت سره نو دده د نکاح مالك به نه وی .حاصل داچه نکاح کوم شی ته ګډ ده.مولا دهغې مالك نه دې.نود مولا عقد نکاح کول،په داسې شی کې تصرف کول دی .دکوم چې دې مالك نه دې.نود مولا ترلې شوې نکاح به داسې منتفی وی .لکه د اجنبی نکاح، په خلاف د وینځې،ځکه چې مولا د وینځې د بضع د منافعومالك دې.نو ددې د رضامندۍ نه بغیر بل هم مالك جوړولې شی .ځکه چې دا خالص بخپل ملك کې تصرف کول دی .

د امام شفعی رحمه الله دوهم دلیل دادې.چه د غلام نکاح بغیر دده د رضامندۍ نه مفید نه ده.ځکه چې غلام ته فی الحال د طلاق ور کاوه اختیار شته نو دده د رضامندۍ نه بغیر په نکاح کولوسره د نکاح مقصود نه حاصلیږی .

وَلِأَنَّ الْإِنْكَاحَ إِصْلَاحُ مِلْكِهِ او زموږ دليل دا دي چې نكاح كول دَ خپل ملك اصلاح كول دى لِأَنَّ فِيهِ تَحْصِينَهُ عَنِ الزِّنَا الَّذِي هُوَ سَبَبُ الْهَلَاكِ أَوِ النُّقْصَانِ حكه چې په دې كي غلام محفوظ كول دى دَ هغې زنانه چې دَهلاكت او نقصان سبب دي فَيَمْلِكُهُ اعْتِبَارًا بِالْأَمَةِ په دې وجه به آقا دَ نكاح كاوه مالك وى قياس په وينځه باندې

تشريح :- زموږ دليل د.دي.چه نكاح كول دخپل ملك اصلاح كول دى .خكه چې په نكاح كولوكي غلام د زنا نه محفوظ ساتل دى كوم چې د هلاكيدلو اود نقصان سبب دي يعنى هركله چې حدلكولي شي .نودا حد كه كله هلاكوى .او كله زخم پيدا كوى .نو په اولنى صورت كي هلاكول دى .او په دوهم صورت كي مال ناقص كول دى نو مولا د غلام د رضامندئ نه بغير د نكاح كولومالك دي.په وينځه باندې په قياس كاوه سره.اوجامع د دواړو په مينځ كي د ولايت سبب موجوديدل دى .يعنى د ملك رقبه حاصليدل،او خپل ملك د زنا نه محفوظ ساتل.چه دا موجب د هلاكت اود نقصان دى .

بِخِلَافِ الْمُكَاتَبِ وَالْمُكَاتَبَةِ په خلاف دَ مكاتب او مكاتبې نه لِأَنَّهُمَا الْتَحَقَا بِالْأَحْرَارِ تَصَرُّفًا فَيُشْتَرَطُ رِضَاهُمَا حكه چې دغه دواړه دَ .حرارو سره لاحق شو از راه تصرف په دې وجه دَ دوى رضا به شرط وى .

تشريح :- په خلاف د مكتب او مكاتبه،چه د دوى د رضامندئ نه بغير مولا ددوى نكاح نشي كولي دليل دادي.چه دا دواړه دملك يد اود ملك تصرف په اعتبارسره،د آزاد سره لاحق شوى دى . نو كه مولا نه بغير ددوى د رضامندئ نه د نكاح اختيار وركړې شي .نو ددوى دواړو ملك تصرف فوت كول لازميږي.چه دا درست نه دى په دې وجه دمكاتب اومكاتبه رضامندى شرط گرخولي شوى دى .

د وينځې د نكاح نه روسته قبل الدخول د وينځې مړول

قَالَ وَمَنْ زَوَّجَ أَمَتَهُ چا نكاح او كړو دَ خپلې وينځې سره ثُمَّ قَتَلَهَا قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا زَوْجُهَا بيا يې دې لره قتل كړه مخكي دَ دې نه چې دخول ورسره او كړي خاوند دَ دې فَلَا مَهْرَ لَهَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ (١) نو دې لره مهر نشته په نزد دَ مام ابوحنيفه رحمه الله

تشريح :-صورت دمسئلې دادې چه مولا دخپلې وينځې د يوكس سره نكاح اوكړله.بيا د دخول نه وړاندې مولا وينځه قتل كړله.نو په دې صورت كي دامام صاحب رحمه الله په نيز خاوند بندې مهرواجب نه دي.

وَقَالَا : عَلَيْهِ الْمَهْرُ لِمَوْلَاهَا) اعْتِبَارًا بِمَوْتِهَا حَتْفَ أَنْفِهَا صاحبين رحمهما الله وائى دي لره مهر دې په خاوند دَ دې دَ آقا دَ پاره قياس دَ دې په طبعى مرګ باندې وَهَذَا لِأَنَّ الْمَقْتُولَ مَيِّتٌ بِأَجَلِهِ او دا حكه چې مقتول په خپل اجل مړدې فَصَارَ كَمَا إِذَا قَتَلَهَا أَجْنَبِيٌّ نو دا شوه لكه بل څوك چې يې مړه كړي

حل اللغة" ① حتف انف په خپل مرګ مړينه (مړكيدل]

تشريح :- صاحبين فرمائي چې په دې بندې مهر واجب دي خو د مولى لپاره دوى په هغه صورت باندې قياس كوى چې كله دا وينځه په خپل مرګ باندې مړه شي نو لكه څنګه چې په دغه صورت كي په خاوند باندې چې كوم مهر لازميږي هغه به د مولى لپاره وى او ددې قياس وجه داده.چه كوم كس قتل كړې شوې دي.هغه د الله تعالى په نيز په مقرره وخت باندې مړ شوې دې د ،اهل سنت والجماعت،هم دا عقيده ده نود مولا خپله وينځه قتلول داسې دى .لكه د وينځې بخپل طبعى مرګ باندې مړكيدل.صاحبينو رحمهما الله دوهم قياس دا بيان كړې دې چه لكه څنګه كه دا وينځه بل يو احنبى (پره دى)كس قتل كړې وه نو په اتفاق به مهرنه ساقطيدلو.بلكه په خاوند به مهر واجب رو دغه ډول په ذكر شوې مسئله كي هم په خاوند باندې د وينځې لپاره د مولا لپاره مهر واجب وى .

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا فى فتح القدير (٢٧١\٣) والعناية (٣٧١\٣) وردالمحتار (٤١١\٢) وملتقى البحر (٣٦٦\١) ومجمع الأنهر (٣٦٦\١) نقلاً عن القول الراجح (٢٩١\١)-

وَلَهُ أَنَّهُ مَنَعَ الْمُبْدَلَ قَبْلَ التَّسْلِيمِ دَ امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دي چې ده منع كړو مبدل سره د تسليم نه مخكې فَيُجَازَى بِمَنْعِ الْبَدَلِ نو ده لره به په بدل منع كاوه بدله وركولاى شي كَمَا إِذَا ارْتَدَّتِ الْحُرَّةُ لكه كله چې مرتده شى آزاده ښځه

تشريح :- د امام صاحب رحمه الله دليل دادې چه مولا مبدل(منافع د بضع د سپارلو نه وړاندې منع كړل نو بدل يعنى مهر به منع كولې شي .او مولا ته به بدله وركولې شى اودا داسې ده لكه چې آزاده ښځه مرتده شي او مبدل يعنى بضع منع كړي .نودې مرتدې ته به ددې بدل يعنى په مهر نه ورکولو سره به ددې بدله وركولې شي دغه ډول دلته كي هم ده.

وَالْقَتْلُ فِي أَحْكَامِ الدُّنْيَا جُعِلَ إِتْلَافًا حَتَّى وَجَبَ الْقِصَاصُ وَالدِّيَةُ او قتل لره په دنياوى احكامو كي تلف كول مقرر كړې شوى دى تر دې چې قصاص او ديت واجب دى فَكَذَا فِي حَقِّ الْمَهْرِ نو دَغسې به دَ مهر په حق كي وى .

حل اللغة" ① اتلاف هلاكول]

تشريح :- په دې عبارت سره د صاحبينو رحمهما الله د دليل نه خواب وركوى دخواب حصل دادې چه ترس په حقيقت كي بخپل مقرره وخت باندې د الله تعالى په نيز مرګ دې خو په دنيوى احكامو كي تلف كول ګرځولى شوى دى لكه په قتل عمد كي قصاص اوپه قتل خطاء كي ديت واجبيږي خو په مولا بندې قصاص يا ديت نه واجبيږي .خكه كه په مولا باندې قصاص يا ديت واجب كړې شى .اودا قصاص او ديت به په مولا باندې دده لپاره واجب وى اودا محال دى .خو په مولا باندې به ګناه وى .او كه قتل خطء وى نوكفاره به هم واجب وى نو لكه څنګه چې قتل په قصاص او ديت كي تلف كول ګرځولې شوى دى دغه ډول د مهرپه حق كي هم تلف كول ګرځولى شوى دى .ګويا مولا د سپارلو نه وړاندې معقود عليه تلف كړلو نو ددې بدل يعنى مهر به هم ساقطولې شى .

د مباشرت نه وړاندې د ښځې خودكشى كولوكې د مهر مسئله

وَإِنْ قَتَلَتْ حُرَّةٌ نَفْسَهَا قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا زَوْجُهَا كه قتل كړو حرې خپل ځان مخكښې دَ دې نه چې خاوند ورسره دخول او كړي فَلَهَا الْمَهْرُ نو دَ دې دَ پاره مهر دې

تشريح :- صورت د مسئلې دادې چه آزادې ښځې د دخول نه وړاندې خپل ځن قتل كړلو نود آئمه ثلاثه رحمهم الله په نيز به ددې ښځې لپاره مهرواجب وى

خِلَافًا لِزُفَرَ رَحِمَهُ اللهُ هُوَ يَعْتَبِرُهُ بِالرِّدَّةِ وَبِقَتْلِ الْمَوْلَى أَمَتَهُ په خلاف دَ زفر رحمه الله چې هغه دې لره په مرتد كيدو او دَ مولى په قتل دَ وينځې قياس كوى وَالْجَامِعُ مَا بَيَّنَّاهُ او جمع هغه دې كوم چې موږ بيان كړو

تشريح :- .د امام زفر رحمه الله اختلاف دې. مام شافعى رحمه الله هم د امام زفر رحمه الله سره دې امام زفر رحمه الله ددې مسئلې حكم د مرتده په حكم باندې قياس كوى .يعنى كله چې آزاده ښځه د دخول نه وړاندې مرتده شى نو مهر ساقطيږى .دغه ډول به په دې مسئله كي هم مهرساقطيږى .او امام زفر رحمه الله ددې مسئلې حكم قيس كوى د مولا د خپلې وينځې په قتلولو باندې يعنى كه مولا خپله وينځه قتل كړله او مخكي ددې نه چې ددې خاوند ددې سره دخول اوكړى .نو مهر ساقطيږى .دغه ډول به په ذكر شوې مسئله كي هم مهرساقطيږى .اوجامع د مقيس(د آزدې ښځې خپل ځان پخپله قتلول)او مقيس عليه(د آزادې ښځې د دخول نه وړاندې مرتده كيدل،اود مولا خپله وينځه د دخول نه وړاندې قتلول) په مينځ كي د سپارلو نه وړاندې مبدل (بضع) منع كول دى

ياداخبره ياده ساتئ چه د امام زفر رحمه الله د مولا د خپلې وينځې په قتلولو باندې قياس كول،د امام صاحب رحمه الله په قول باندې صحيح دى .خكه چې صاحبين رحمهما الله په دې صورت كي د مهرساقطولو قائل نه دى

وَلَنَا أَنَّ جِنَايَةَ الْمَرْءِ عَلَى نَفْسِهِ غَيْرُ مُعْتَبَرَةٍ فِي حَقِّ أَحْكَامِ الدُّنْيَا زموږ دلیل دا دي چې د بنده پخپل نفس جنایت کول د دنیوی احکامو په حق کې معتبر نه دي فَشَابَهَ مَوْتَهَا حَتْفَ أَنْفِهَا نو دا په خپل مرګ د مرکیدو مشابه شو

تشریح - زموږ دلیل دادي چه د سړی پخپل ځان باندې جنایت کول په دنیاوی احکاموکې معتبر نه دي اګرچه په آخرت کې به مؤاخذه کیږی نودا پخپله د مرکیدلو مشابه شو. او د طبعی مرګ په صورت کې مهرنه ساقطیږی بلکه په خاوند باندې واجب وی. دغه ډول به په دې صورت کې هم د ښځې لپاره مهر واجب وی.

بِخِلَافِ قَتْلِ الْمَوْلَى أَمَتَهُ په خلاف د قتل د مولی نه وینځې خپلې لره لِأَنَّهُ مُعْتَبَرٌ فِي حَقِّ أَحْكَامِ الدُّنْيَا حَتَّى تَجِبَ الْكَفَّارَةُ عَلَيْهِ ځکه چې دغه په دنیوی احکامو کې معتبر دې تر دې چې کفاره پر واجبیږی

تشریح:- په خلاف د مولا چې خپله وینځه قتل کړی .ځکه چې په دنیاوی احکاموکې داهم معتبر دی لکه چې د قتل خطاء په صورت کې په مولا باندې کفاره واجبیږی .او که په وینځه باندې دین وی .نو په مولا به ضمان واجب وی .نو په دې دواړو صورتونوباندې قیاس کول درست نه دی.

د عزل شرعی حیثیت

وَإِذَا تَزَوَّجَ أَمَةً او هرکله چې یو د وینځې سره واده او کړو فَالْإِذْنُ فِي الْعَزْلِ إِلَى الْمَوْلَى د عزل په اړه کې اجازت د آقا په اختیار کې دي عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (۱) نو د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد

حل اللغة: ① عزل دادې چه د جماع کولوپه وخت انزال بهر اوکړی. چه حمل اونه دریږی .عزل د عامو عالمانو په نیز جائز دې البته د صحابه رضی الله عنهم یوجماعت دا مکروه ګرځولې دې.

دجواز دلائل دادی . ① او په مسلم کې دحضرت جابر رضی الله عنه نه روایت دې.[کنا نعزل علی عهد رسول الله ﷺ فبلغ ذالك النبی ﷺ فلم ینهنا] موږ به د نبی کریم ﷺ په زمانه کې عزل کولو.نبی کریم ﷺ ته ددې خبر اورسیدلو نودوی ﷺ موږ منع نکړلو.ددې نه علاوه نورهم ډیر حدیثونه دي .چه د عزل په جواز باندې دلالت کوی .کوم حضرات چې دعزل دکراهت قائل دی .هغوی د حضرت عائشه رضی الله عنها د حدیث نه استدلال کوی کوم چې مسلم روایت کړې دې.الفاظ د حدیث دادی .[فسألوا عن العزل قال ذاك الوأد الخفی] دوهم روایت دې [عن عمر وعثمان رضی الله عنهما أنهما كانا ینهیان عن العزل] په یوحدیث کې عزل ته موؤده صغری فرمائیلی شوی دی.

② په صحیحینوکې دحضرت جابر رضی الله عنه نه نقل دی .چه[کنا نعزل والقرآن ینزل] موږ به عزل کولو.او قرآن به نازلیدلو

③ [سئل ابن مسعود(رض) عنه فقال لاباس به] د ابن مسعود (رض) نه د عزل په اړه کې پوښتنه اوشو.دوی ورته اوفرمائیل چه هیڅ حرج نشته.

اعزل په درې قسمه دې ① عزل خپلې مملوکه وینځې سره، په دې کې د عزل کاوه لپاره د هیڅ چا د اجازت اړتیا نشته ② عزل آزادې ښځې سره، په دې کې دعزل د اجازت اختیار ښځې ته وی .دا دواړه صورتونه متفق علیه دی . ③ عزل منکوحه وینځې سره،په دې صورت کې اختلاف دې. اودا صورت په کتاب کې ذکر دی .یعنی چې کله یو کس د وینځې سره واده او کړو د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز دعزل د اجازت اختیار مولا ته حاصل وی

وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ وَمُحَمَّدٍ رحمهما الله أَنَّ الْإِذْنَ فِي الْعَزْلِ إِلَيْهَا او د صاحبینو رحمهما الله نه روایت دې چې د وینځې په اختیار کې دي لِأَنَّ الْوَطْءَ حَقُّهَا حَتَّى تَثْبُتَ لَهَا وِلَايَةُ الْمُطَالَبَةِ ځکه چې وطی حق د دې دې تر دې چې ده لره ولایت د

(۱) القول الراجح هو قول ابی حنیفة رحمه الله كذا فی فتح القدیر(۲۷۳\۳) والكفایة (۲۷۳\۳) وردالمحتار(۴۱۱\۲) والبحر(۳۴۸\۳) نقلاً عن القول الراجح (۱\۲۹۳)۔

مطالبې ثابت دې وَفِي الْعَزْلِ تَنْقِيصُ حَقِّهَا او په عزل کې د دې حق کمول دی فَيُشْتَرَطُ رِضَاهَا كَمَا فِي الْحُرَّةِ نو د دې رضا به شرط وی لکه په حره کې

تشریح - او د صاحبینو رحمهما الله نه نقل دی چه د عزل د اجازت اختیار منکوحه ته دی دلیل دادې چه وطی د منکوحه وینځې حق دې او ددې لپاره د وطی د مطالبې د ولایت حق حاصل دې.نو ددې د رضامندۍ نه بغیر به عزل ځنګه جائز وی .په عزل کولوکې د منکوحه وینځې حق کمول دی .په دې وجه به ددې رضامندی لازم وی لکه د آزادې ښځې رضامندی بالاجماع لازم ده ځکه چې آزادې ښځې ته هم خاوند نه د وطی د مطالبې ولایت حاصل دې.

بِخِلَافِ الْأَمَةِ الْمَمْلُوكَةِ په خلاف د مملوکې وینځې نه لِأَنَّهُ لَا مُطَالَبَةَ لَهَا فَلَا يُعْتَبَرُ رِضَاهَا ځکه چې د دې د پاره د مطالبې حق نشته نو د دې رضا به معتبره نه وی

تشریح:- په خلاف د مملوکه وینځې،چه ددې مولا لپاره د عزل د اجازت دې.مملوکه وینځه که راضی وی. او که ناراضه وی ځکه چې مملوکه وینځې ته د وطی د مطالبې اختیار نشته نو ددې رضامندی به هم معتبر نه وی

وَجْهُ ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ أَنَّ الْعَزْلَ يُخِلُّ بِمَقْصُودِ الْوَلَدِ وَهُوَ حَقُّ الْمَوْلَى. د ظاهر الروایه وجه دا ده چې عزل په مقصود د ولد کې خلل دې او دغه حق د مولی دې فَيُعْتَبَرُ رِضَاهُ نو د ده رضا به معتبره وی وَبِهَذَا فَارَقَتِ الْحُرَّةَ او په دې سره د وینځې د حرې نه توپیر او شو.

تشریح:-د ظاهرالروایة وجه داده.چه دعزل مقصد په ولد کې خلل دې.او ولد دمولا حق دې.نود مولا د رضامندۍ اعتبار به کولې شی .او هم په دې دلیل سره په منکوحه وینځه او په آزاده منکوحه کې توپیر کیږی چه په منکوحه وینځه کې ولد د مولا حق دې.اوپه آزاده منکوحه کې ولد د مولا وغیره حق نه دې.اوهرکله چې فارق موجود دې.نو قیاس به هم باطل وی.

د مالك په اجازت سره د وینځې نکاح کولو نه روسته په آزادیدلو خیار فسخ

وَإِنْ تَزَوَّجَتْ بِإِذْنِ مَوْلَاهَا که وینځه نکاح او کړی د خپل مولی په اجزت ثُمَّ أُعْتِقَتْ بیا دغه آزاده شی فَلَهَا الْخِيَارُ حُرًّا كَانَ زَوْجُهَا أَوْ عَبْدًا نو د دې د پاره خیار دې د دې خاوند آزاد وی او که غلام

تشریح:-صورت د مسئلې دادې چه وینځې د خپل مولا په اجازت سره نکاح وکړله بیا دا وینځه زده کړی شوه.نو ددې وینځې لپاره په اختیارعتق کې اختلاف دې.د احنافو رحمهم الله مذهب دادې چه د آزادۍ په وخت ددې خاوند آزاد وو.اوکه غلام په دواړه صورتونوکې به ددې لپاره اختیارعتق ثابت وی .که غواړی نکاح دې باته اوساتی .او که غواړی فسخ دې کړی

لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لِبَرِيرَةَ حِينَ عَتَقَتْ (مَلَكْتِ بُضْعَكِ فَاخْتَارِي)(۱) ځکه چې د نبی کریم ﷺ ارشاد دی د حضرت بریره رضی الله عنها د پاره کله چې هغه ازاده شوه په د خپلې بضع مالکه شوې فاختاري نو ته اختیار کړه فَالتَّعْلِيلُ بِمِلْكِ الْبُضْعِ صَدَرَ مُطْلَقًا نو د ملك د بضع سره علت بیا نول مطلقاً صادر شوی دی فَيَنْتَظِمُ الْفَصْلَيْنِ نو دا به دواړو صورتونو لره شامله وی

تشریح:- د احنافو رحمهم الله دلیل د عائشه رضی الله عنها حدیث دې.یعنی حضرت عائشه رضی الله عنها چې هرکله خپله وینځه حضرت بریره رضی الله عنها آزاده کړله.نو بریره رضی الله عنها ته نبی کریم ﷺ اوفرمائیل.[ملکت بضعك فاختری] په دې حدیث کې نبی کریم ﷺ د خیار ثابتولو علت ملك بضع ګرځولې دې.او په دې اړه کې نې هیڅ توپیر نه دې کړې چه د بریره

(۱) من حدیث عائشة رضی الله عنها أخرجه الدارقطنی فی سننه (۲۹۰/۳) رقم ۱۷۰)۔

رضی الله عنها خاوند ازاد دي او كه غلام دي نودا حديث به د خپل اطلاق په وجه دواړو ته كړه وي يعنى كه خاوند ازاد وى او كه غلام وى په دواړه صورتونوكي به معتقه وينځي ته خيارعتق حاصل وى د صاحب هدايه رحمه الله د بيان مطابق به هم دا حديث د امام شافعى او امام مالك رحمهما الله په خلاف حجت وى.

فائده په دې اړه كي روايت مختلف دى .چه په كوم وخت كي بريره رضی الله عنها ته اختيار وركړې شو نودغه وخت ددې خاوند غلام وو او كه آزاد وو لنديز داچه د ام المؤمنين حضرت عائشه رضی الله عنها نه د حضرت بريره رضی الله عنها قصه درې تابعينو روايت كړې ده.يو، اسود ،دې دده په تولو روايتونوكي راغلى دى .چه دې آزاد وو دوهم عروة ابن الزبير ددوى په يو روايت كي راغلى دى .چه دې غلام وو او په دوهم كي دى .چه دې آزاد وو حالانكه دواړه روايتونه صحيح دى دريم ، قاسم، دې دده په يو روايت كي راغلى دى چه دې آزاد وو او په دوهم كي شك شوې دې.حالانكه دواړه حديثونه صحيح الاسناد دى .د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما نه نقل دى .چه د بريره رضی الله عنها خاوند يوحبشى غلام وو چه دده نوم مغيث وو.بيا نبى كريم ﷺ بريره رضی الله عنها ته خيار وركړلو.

فائده هرحال هركله چې روايات متعارض دى .نودا واړه روايات به پريخودلې شى .اود نبى كريم ﷺ په قول [مكث بصعك فاختاري] باندې به عمل كولې شى .

وَالشَّافِعِيُّ رحمه الله يُخَالِفُنَا فِيمَا إِذَا كَانَ زَوْجُهَا حُرًّا او شافعى رحمه الله زموږ خلاف كوى په هغې صورت كي كله چې د دې خاوند آزاد وى وَهُوَ مَحْجُوجٌ بِهِ او دې په اطلاق دَ حديث سره محجوج دې

تشريح - امام مالك او امام شافعى رحمهما الله فرمائى چه د ازادۍ په وخت خاوند ازاد وو نو وينځې ته به خيارعتق حاصل نه وى او كه غلام وى .نوخيار عتق به حاصل وى .حاصل داچه خاوند كه غلام وى .نو بالاتفاق به معتقه وينځې ته خيارعتق حاصل وى .او كه خاوند د وينځې دآزاديدلو په وخت آزاد وى .نو په دې كي احتلاف دې د احنافو رحمهم الله په نيز په دې صورت كي هم د وينځې لپاره خيارعتق حاصل دې.اود امام مالك او امام شافعى رحمهما الله په نيز په دې صورت كى به د وينځې لپاره خيارعتق حاصل نه وى .

وَلِأَنَّهُ يَزْدَادُ الْمِلْكُ عَلَيْهَا عِنْدَ الْعِتْقِ او حكه چې په وينځه به دَ ملك اضافه وى دَ آزادۍ په وخت فَيَمْلِكُ الزَّوْجُ بَعْدَهُ ثَلَاثَ تَطْلِيقَاتٍ نو خوند به ددې په نو دَ درې طلاقو مالك وى فَتَمْلِكُ رَفْعَ أَصْلِ الْعَقْدِ دَفْعًا لِلزِّيَادَةِ نو وينځه به اصل عقد لره دَ پورته كاوه مالكه وى دَ زياتى دفع كاوه دَ پاره .

تشريح - دوهم دليل عقلى دادې چه د وينځې ازاديدلو په وخت به په دې باندې د ملك زياتوالې اوشى .خكه چې د وينځې آزاديدلو نه وړاندې خاوند د دوې [دوه] طلاقو مالك وو.اود آزاديدلو نه روسته به د درې طلاقو مالك وى .نو معتقه وينځې ته د ملك د زياتوالى دفع كاوه لپاره د اصل عقد لرې كاوه اختياروركړې شو خو په دې باندې دا اعتراض كيدلې شى چه د امام شافعى رحمه الله په نيزد طلاق په تعداد كي د سړد اعتبار كيږى د ښخو اعتبار نه كيږى نو هركله چې د وينځې د آزاديدلو په وخت خاوند آزاد وو.نود وينځې په آزاديدلو سره به معتقه وينځه باندې د ملك اضافه نه ده شوې بلكه خاوند د وړاندې نه د درې طلاقو مالك وو خواب د طلاق په تعداد كي د ښخو معتبر كيدل، په قوى دليل سره ثابت دى .لكه چې په كتاب الطلاق كې به راشى نو ددې په وجه به اعتراض نشى كولې

د مكاتبې د بدل كتابت اداكولونه روسته به آزاديدلو د خيارفسخ حكم

وَكَذَلِكَ الْمُكَاتَبَةُ او دغسې مكاتبه ده يَعْنِي إِذَا تَزَوَّجَتْ بِإِذْنِ مَوْلَاهَا ثُمَّ عَتَقَتْ يعنى هر كله چې دې دَ خپل آقا په اجازت سره نكاح او كړو بيا دَغه آزاده شوه

تشريح - صورت د مسئلې دادې كه مكاتبه دخپل مولا په اجازت سره نكاح اوكړله بيا مكاتبه بدل كتابت ادا كړلو او ازاده شوه نود ائمه ثلاثه رحمهم الله په نيز به ددې معتقه مكاتبه لپاره خيارعتق حاصل وى . كه ددې خاوند ازاد وى او كه غلام وى

وَقَالَ زُفَرُ رحمه الله: لَا خِيَارَ لَهَا امام زفر رحمه الله فرمائى چې دَ دې دَ پاره خيار نشته لِأَنَّ الْعَقْدَ نَفَذَ عَلَيْهَا بِرِضَاهَا حُكه چې عقد په دې دَ دې په رضا سره نافذ شوې دې وَكَانَ الْمَهْرُ لَهَا او مهر هم دې لره دې فَلَا مَعْنَى لِإِثْبَاتِ الْخِيَارِ بِخِلَافِ الْأَمَةِ. نو هيڅ معنى نشته دَ اثبات دَ خير په خلاف د وينځې نه لِأَنَّهُ لَا يُعْتَبَرُ رِضَاهَا حُكه چې دَ دې رضا معتبره نه ده

تشريح - د امام زفر رحمه الله په نيز به ددې لپاره خيارعتق حصل نه وى د امام زفر رحمه الله دليل دادې چه د معتقه وينځې لپاره د خيرثبوت په دوې [دوه] وجوسره وو.يوه داچه د وينځې عقدنكاح ددې د رضامندۍ نه معبر نافذ وو. دوهم داچه ددې مهر ددې د مولا لپاره وو او په مكاتبه كي دا دواړه خبرې موجود نه دى حُكه چې د مكاتبه نكاح ددې درضامندۍ نه بغير نه نافذ كيږى او مهربه هم ددې لپاره وى .ددې د مولا لپره به نه وى .نود مكتبه لپاره به د آزاديدلو نه روسته خيارعتق ثبت نه وى

خو كه څوك اعتراض اوكړى .چه د مملوكه وينځې په رضامندۍ سره نكح شوى وى نو ددې لپره هم خيرعتق ثابتول پكار نه دى نوددې خواب دادې چه دمملوكه وينځې د رضامندۍ اعتبار نه دې شوې

وَلَنَا أَنَّ الْعِلَّةَ ازْدِيَادُ الْمِلْكِ. زموږ دليل دا دې چې علت زياتې دَ ملك دې وَقَدْ وُجِدَتْ فِي الْمُكَاتَبَةِ او دا موږ په مكتبه كي موندلې دي لِأَنَّ عِدَّتَهَا قُرْءَانِ وَطَلَاقَهَا ثِنْتَانِ حُكه چې دَ دې عدت دوې [دوه] حيضه او طلاق درې [دوه] دى

حل اللغة: ① ازدياد:زياتوى كول ② قرءان: تشنيه د قرء په معنى د حيض]

تشريح: زموږ دليل دادې.چه د آزاديدلو نه روسته د خيارعتق علت په معتقه وينځه باندې دطلاق دملكيت زياتيدل دى اودا علت په مكاتبه كي موجود دې حُكه چې د مكاتبه عدت دآزاديدلو نه وړاندې دوې [دوه] حيضه وو.اود آزاديدلو نه روسته به درې حيضه شى .دغه ډول د آزاديدلونه وړاندې ددې خاوند د دوې [دوه] طلاقو مالك وو.په آزاديدلو سره به د درې طلاقو مالك وى .نو هركله چې د خيارعتق علت په مكاتبه كي موجود دې.نود مكاتبه د آزاديدلونه روسته به ددې لپاره هم خيارعتق حاصل وى

د مولا د اجازت نه بغير د وينځې نكاح كولونه روسته آزاديدل اود نكاح حكم

وَإِنْ تَزَوَّجَتْ أَمَةٌ بِغَيْرِ إِذْنِ مَوْلَاهَا او كه وينځې نكاح او كړو بغير دَ اجازت دَ مولى خپل نه ثُمَّ أُعْتِقَتْ صَحَّ النِّكَاحُ بيا آزاده شوه نو نكاح يې صحيح دې لِأَنَّهَا مِنْ أَهْلِ الْعِبَارَةِ حُكه چې دا دَ اهل عبارت نه ده وَامْتِنَاعُ النُّفُوذِ لِحَقِّ الْمَوْلَى وَقَدْ زَالَ او .متناع دَ نفوذ دَ حق دَ مولى په وجه سره وو كوم چې زائل شو وَلَا خِيَارَ لَهَا او دې لره به خيار نه وى

تشريح - په عبارت كي دوې [دوه] خبرې دى يوه داچه وينځې بغير د مولا د اجازت نه نكح وكړله بيا دا وينځه آزاده كړې شوه.نودا نكاح به صحيح(نافذ) وى .دويمه داچه ددې وينځې لپاره به خيارعتق حاصل نه وى . د نكاح د صحت دليل دادې.چه مقتضى د نكاح موجود دې خكه چې ركن د نكاح (ايجاب اوقبول)ددې د اهل نه صادر شوې دې.خكه چې وينځه دعاقله بالغه كيدلو په وجه د تعبيركونكو د اهل څخې ده. او مانع د نكاح منتفى شو.خكه چې نفاذ د نكاح د مولا د حق په وجه ممنوع وو.اوحق د مولا په آزاديدلو سره زائل شو.نو هركله چې مقتضى موجود او مانع منتفى دې نونكاح صحيح شوه.

لِأَنَّ النُّفُوذَ بَعْدَ الْعِتْقِ حُكه چې نفوذ دَ آزادى نه روسته شوې دې فَلَا تَتَحَقَّقُ زِيَادَةُ الْمِلْكِ كَمَا إِذَا زَوَّجَتْ نَفْسَهَا بَعْدَ الْعِتْقِ نو متحقق به نه وى زياتې دَ ملك لكه چې هر كله دَ آزادى نه روسته خپل نكح پخپله اوكړى .

تشريح: د خيار دعدم ثبوت وجه داده.چه نكاح د وينځې د ازاديدلو نه روسته نافذ شوې ده.نو په زادولو سره دملك زياتوالې نه دې متحقق شوې.نو هركله چې دخيارعلت موجود نشو.نو ددې معتقه وينځې لپاره به

خيار هم ثابت نه وي .اودا داسې ده.لكه د ازاديدلو نه روسته كه دې پخپله خپله نكاح كوله.نودې ته به خيارحاصل نه وي.دغه ډول به دلته كي هم حاصل نه وي .

د مولا د اجازت نه بغير د وينځې د مهرمثل نه په زيات باندې نكاح كول

وَإِنْ كَانَتْ تَزَوَّجَتْ بِغَيْرِ إِذْنِهِ عَلَى أَلْفٍ نو كه وينځې خپل نكاح او كړو بغير دَ اجازت دَ مولى نه په هزار درهمو باند وَمَهْرُ مِثْلِهَا مِائَةٌ او مهر مثل دَ دې سل وه فَدَخَلَ بِهَا زَوْجُهَا او دخول ئې ورسره او كړو خاوند دَ دې ثُمَّ أَعْتَقَهَا مَوْلَاهَا بيا آزاده كړه دې لره مولى دَ دې فَالْمَهْرُ لِلْمَوْلَى نو مهر به ئې دَ مولى دې

تشريح:- صورت دمسئلې دادې چه وينځې د خپل مولا د اجازت نه بغير نكاح اوكړله.اومهر ئې زر درهمه مقرر كړل.حالانكه مهرصرف سل درهمه دى .بيا خاوند دخول اوكړلو.ددې نه روسته مولا خپله وينځه آزاده كړله.نو مهر به واړه په ټوله د مولا لپاره وى .د مسئلې په صورت كې مسمى زراو مهرمثل سل درهمه خودلى شويدى .ددې لپاره چې معلومه شى .كه مسمى دمهرمثل نه زيات وى .نوبيا به هم د مولا لپاره وى په دې شرط چې دخول قبل العتق وى .

لِأَنَّهُ اسْتَوْفَى مَنَافِعَ مَمْلُوكَةً لِلْمَوْلَى خكه چې هغه داسې منافع وصول كړى دى كوم چې دَ آقا مملوك دى

تشريح:- دليل ددې دادې.چه خاوند داسې منافع حاصل كړى دى .چه د مولا مملوك دى .نو بدل يعنى مهربه هم د مولا لپاره واجب وى .

وَإِنْ لَمْ يَدْخُلْ بِهَا حَتَّى أَعْتَقَهَا او كه خاوند ورسره دخول نه وه كړې تر دې چې آقا آزاده كړه فَالْمَهْرُ لَهَا نو مهر به دَ دې وى لِأَنَّهُ اسْتَوْفَى مَنَافِعَ مَمْلُوكَةً لَهَا. خكه چې خاوند داسې منافع وصول كړل كوم چې د وينځې مملوك دى .

تشريح:- كه د مولا د آزادولو نه روسته خاوند دخول كړې وى .يعنى دخول بعد العتق دې.نومهر به د معتقه وينځې لپاره وى .خكه چې په دې صورت كې خاوند داسې منافع وصول كړيدى .چه د وينځې لپاره مملوك دى .نو بدل يعنى مهربه هم د وينځې لپاره واجب وى .

وَالْمُرَادُ بِالْمَهْرِ الْأَلْفُ الْمُسَمَّى او دَ مهر نه مراد يو هزار مسمى دې لِأَنَّ نَفَاذَ الْعَقْدِ بِالْعِتْقِ اسْتَنَدَ إِلَى وَقْتِ وُجُودِ الْعَقْدِ خكه چې دَ عتق په وجه سره دَ عقد نفاذ دَ وجود دَعقد دَ وخت اړخ ته منسوب دې فَصَحَّتْ التَّسْمِيَةُ وَوَجَبَ الْمُسَمَّى نو تسميه صحيح او مسمى به واجب وى

حل اللغة: ① نفاذ: نافذ كيدل ② استند: تكيه وهلې ده اضافت ئې شوې دې]

تشريح - دا عبارت د يو اعتراض خواب دې.اعتراض دادې.چه د دخول قبل العتق په صورت كې دمولا لپاره دمهرمثل په مقدار واجبول پكار دى .اوكوم چې دمهرمثل نه زيات وى .هغه دې ښځې ته وركړې شى .خكه چې من كل وجه د بضع قيمت مهرمثل دې.اوبضع د مولا ملك دې.نود بضع قيمت د مولا لپاره كيدل پكار دى .د قيمت نه زياتى د مولا لپاره كيدل پكار نه دى .صاحب دهدايه رحمه الله په خواب كې فرمائى .چه دمهرنه مراد زرمسمى دې.مهرمثل مراد نه دې.خكه چې د وينځې د آزاديدلو په وجه د عقد نفاذ د عقد د وجود وخت اړخ ته منسوب كيږى . يعنى كوم وخت چې نكاح منعقد شوې وه.په زرمسمى باندې.نودا تسميه به صحيح وى .او مسمى به واجب وى .صرف داخبره ده.كه د دخول نه روسته آزاده شوې وى .نودا مهربه د مولا وى .اوكه د دخول نه وړاندې آزاده شوې وى .نودا مهربه هم ددې وينځې وى .

وَلِهَذَا لَمْ يَجِبْ مَهْرٌ آخَرُ بِالْوَطْءِ فِي نِكَاحٍ مَوْقُوفٍ په دې وجه په نكاح موقوف كې دَ وطى په وجه سره بل مهر نه واجبيږى لِأَنَّ الْعَقْدَ قَدْ اتَّحَدَ بِاسْتِنَادِ النَّفَاذِ خكه چې دَ استناد دَ نفاذ په وجه سره عقد متحد دې فَلَا يُوجِبُ إِلَّا مَهْرًا وَاحِدًا نو نه به وجبوى مگر يو مهر لره .

تشريح - هم په دې وجه د عقد نفاذ د عقد وجود اړخ ته منسوب دې په نكاح موقوف كې مه د وطى په وجه دوهم مهرواجب نه وى . مثلاً وينځې د مولا د اجازت نه بغير نكاح اوكړله بيا مولا اجازت وركړلو نودا به نشي كيدلې چه د اجازت نه وړاندې كومه وطى شويده دهغې مهربه واجب وى .بيا د اجازت نه روسته به وطى كولوسره به مسمى واجب وى .خكه چې په اجازت سره هركله هغه عقد نافذ شو كوم چې موقوف وو.نوگويا د عقد په وخت اجازت اوشو نوهره يوه وطى په نكاح جائزكې واقع شوه نو يومهربه لازم وى .يعنى نفاذ د عقد وخت اړخ ته منسوب كولوسره يوعقد پاتې شو.دوې ادوه عقدونه نه دى .او په يوعقد سره يومهر واجبيږى .نو دلته كې به هم يومهر واجب وى .

د خوى وينځې سره مباشرت اوددې مسئلې

وَمَنْ وَطِئَ أَمَةَ ابْنِهِ او چا چې وطى اوكړه دَ خپل خوئى دَ وينځې سره فَوَلَدَتْ مِنْهُ نو بچې ئې ترې راوزيږو فَهِيَ أُمُّ وَلَدٍ لَهُ نو دغه وينځه دَ پلارام ولده ده وَعَلَيْهِ قِيمَتُهَا وَلَا مَهْرَ عَلَيْهِ او په ده دَ وينځې قيمت واجب دې او مهر پرې نشته وَمَعْنَى الْمَسْأَلَةِ أَنْ يَدَّعِيَهُ الْأَبُ.او دَ مسئلې مراد دا دې چې پلار د دې بچې دعوه او كړى

تشريح - صورت د مسئلې دادې.چه پلار د خپل خوى وينځې سره وطى اوكړله.ددې وطى په شبهه كې د وينځې بچې پيداشو.نودې وينځې ته به د پلار ام ولد ونيلې شى اوپه پلار به ددې وينځې قيمت واجب وى اگرچه پلار فقير وى .اود بچې قيمت به واجب نه وى خو په پلار به مهرواجب نه وى صاحب دهدايه رحمه الله فرمائى .چه دا وينځه به هغه وخت د پلار ام ولد وى .چه كله پلار ددې بچې د سبب دعوى اوكړى چه د بچې زما د نطفې نه پيدا دې.او پلار آزاد عاقل مسلمان وى .

وَوَجْهُهُ أَنَّ لَهُ وِلَايَةَ تَمَلُّكِ مَالِ ابْنِهِ لِلْحَاجَةِ إِلَى الْبَقَاءِ او وجه ئې دا ده چې دَ پلار دَ پاره دَ خوئى دَ مال دَ مالك كيدو ولايت دې دَ احتياج الى البقاء په وجه فَلَهُ تَمَلُّكُ جَارِيَتِهِ لِلْحَاجَةِ إِلَى صِيَانَةِ الْمَاءِ نو ده لره به دَ ملك كيدو دَ وينځې دَ خوئى ولايت وى د خپلو اوبو دَ محفوظ ساتلو دَ ارتيا په وجه

حل اللغة: ① صيانة: ساتنه ② الجارية: وينځه]

تشريح:- دليل ددې دادې چه پلار ته دا ولايت حاصل دې چه دې د خپل خوى د مال مالك شى دخپل خان پاته ساتلو دپاره،خكه چې په حديث كې دى .[أنت ومالك لأبيك] يعنى ته اوستا مال ستا د پلار لپاره دې د حضرت عائشه رضي الله عنها نه روايت دې.چه[أن رسول الله ﷺ قال ولد الرجل من كسبه فكلوا من اموالهم] يعنى دسړى اولاد دده دكسب څخه دې.نو ددوى د مالونو نه خورئ دعمرو بن شعيب رضي الله عنه نه روايت دې [أن النبي ﷺ قال إن اولادكم من أطيب كسبكم فكلوا من كسب أولادكم] يعنى نبى كريم ﷺ فرمائيلى دى چه ستاسو اولاد ستاسو بهترينه گټه ده.نوتاسو د خپل اولاد د گټې نه خورئ او هرهغه كس چې د نفس د بقاء په وجه ده ته د خپل خوى د مال مالك جوړيدلو صلاحيت حاصل دې.ده ته دخپلو اوبو د محفوظ ساتلو په وجه دخپل خوى د وينځې مالك جوړيدلو صلاحيت هم حاصل دې.

غَيْرَ أَنَّ الْحَاجَةَ إِلَى إِبْقَاءِ نَسْلِهِ دُونَهَا إِلَى إِبْقَاءِ نَفْسِهِ صرف دومره ده چې دَ ابقاء دَ نسل اړتيا كمتر دې دَ ابقاء د نفس په نسبت فَلِهَذَا يَتَمَلَّكُ الْجَارِيَةَ بِالْقِيمَةِ وَالطَّعَامَ بِغَيْرِ قِيمَةٍ په دې وجه په قيمت سره به دَ وينځې مالك وى او دَ طعام مالك به وى بغير قيمت نه

حل اللغة: ① ابقاء: پاته پاتې كول]

تشريح - دا عبارت د يو اشكال خواب دې.اشكال دادې كه صيانت د ماء د نفس د بقاء پشان دې نوپه پلار باندې دوينځې قيمت واجبول پكار نه دى لكه څنگه چې دخوراك څكك په خيزونوكې په پلار باندې قيمت نه واجبيږى .علامه مرغينانى رحمه الله په خواب كې فرمائى چه د نسل د بقاء اړتيا د نفس د بقاء د اړتيا نه

کمتر دي.هم داوجه ده.چه زوې به په دې باندې نشي مجبورولې.چه دې پلار ته د استیلاد لپاره ونخه ورکړی .ځکه چې دا ضروری نه ده.نوهم ددې توپیر په وجه به پلار د وینځې ،مالك بالقیمت،وی .اود طعام به بغیر د قیمته مالك وی .

ثُمَّ هٰذَا الْمِلْكُ يَثْبُتُ قُبَيْلَ الْاِسْتِيْلَادِ شَرْطًا لَهُ اِذْ يا دا ملك د استیلا د نه مخکې ثابتیری د استیلاد د پاره شرط کیدل هم ثابت نه دې اِذَا الْمُصَحِّحُ حَقِيْقَةُ الْمِلْكِ اَوْحَقُّهُ، وَكُلُّ ذٰلِكَ غَيْرُ ثَابِتٍ لِلْاَبِ فِيْهَا حَتّٰى يَجُوْزَ لَهُ التَّزَوُّجُ بِهَا نو دې چې د پاره تزوج جائز دې د وینځې سره فَلَابُدَّ مِنْ تَقْدِيْمِهِ نو ضروری دی مقدم ګڼړل د ملك فَتَبَيَّنَ اَنَّ الْوَطْءَ يُلَاقِيْ مِلْكَهُ نو دا ظاهره شوه چې وطی د ملك اب سره متصل ده فَلَا يَلْزَمُهُ الْعُقْرُ. نو به پلار به عقر لازم نه وی

تشریح:- دا عبارت د یواعتراض ځواب دې.حاصل د اعتراض دادې چه د استیلاد لپاره ضروری دی چه وطی په ملك کې شوې وی .لکه مثلاً په مملوکه وینځه کې وطی شوې وی .یا په مکاتبه وینځې کې ،او دلته نه د پلار لپاره په حقیقت کې ملك ثابت دې او نه حق د ملك شته.هم دا وجه ده چه د خوی د وینځې سره د پلار نکاح جائز ده که د خوی په وینځه کې د پلار لپاره حقیقت ملك یاحق د ملك وې نو ددې سره به نکاح درست نه وه بهرحال پلار لپاره د خوی په وینځه کې چې هرکله نه په حقیقت کې ملك ثابت دې.او نه حق د ملك شته نودا وینخه دده ام ولد څنګه کیدلې شی .اوچونکه د غیرپه ملك کې وطی شوې ده نو په پلار د وطی په وجه عقر(تاوان) واجبیدل هم پکار دی .ځواب ضرورة د پلار ملك په وطی باندې مقدم منلې شوې دې چه دپلار فعل حرام واقع نشی یا په دې وجه چې ملك د استیلاد د صحت لپاره شرط دې.اوشرط د شي نه مقدم وی نو هرکله چې دشرط کیدلو په وجه ملك په وطی باندې مقدم دې نو دا خبره ښکاره شوه.چه وطی دپلار په ملك کې واقع شوې ده.او هرکله چې وطی په ملك کې موجود شوه.نو په پلار به عقر هم واجب نه وی ځکه چې مملوکه سره وطی کاوه باندې عقر نه لازمیږی

وَقَالَ زُفَرُ وَالشَّافِعِيُّ رَحِمَهُمَا اللّٰهُ: يَجِبُ الْمَهْرُ امام زفر او امام شافعی فرمائی چې مهر به واجب وی لِاَنَّهُمَا يُثْبِتَانِ الْمِلْكَ حُكْمًا لِلْاِسْتِيْلَادِ كَمَا فِي الْجَارِيَةِ الْمُشْتَرَكَةِ ځکه چې دوی ملك لره ثابتوی حکماً د پاره د استیلاد لکه په وینځه مشترکه کې چې وی وَحُكْمُ الشَّيْءِ يَعْقُبُهُ وَالْمَسْاَلَةُ مَعْرُوْفَةٌ. او حکم د شی د شی نه روسته وی او مسئله مشهوره ده

حل اللغة* ① استیلاد.ام ولد جوړول ② یعقب.روستو راځی]

تشریح:- امام زفر او امام شافعی رحمهما الله فرمائی چه په دې صورت کې به په پلار باندې مهرواجب وی .دلیل دادې.چه دا دواړه بزرګان ملك د استیلاد حکم ګرځوی اوحکم د شی د شی نه روسته وی .نود پلار ملك به د وطی نه روسته ثابت وی .اوهرکله چې د پلار ملك د وطی نه روسته موجود شو.نو ګویا پلار د غیرمملوکه وینځې سره وطی کړې ده.اود غیر مملوکه سره د وطی په صورت کې مهر اوعقر واجبیږی .نو په پلار به ددې وطی په وجه مهرواجب وی .لکه په مشترك وینځه کې یعنی یوه وینځه دپلار اوخوی په مینځ کې مشترك ده.بیا ددې مشترك وینځې بچې پیدا شو پلار ددې بچی د نسب دعوی اوکړله.نود پلار څخه به ددې بچې نسب ثابت وی او په پلار به بالاجماع نصف عقر واجب وی امام زفر او امام شافعی رحمهما الله فرمائی .چه په جاریه مشترکه کې د پلار یو ډول ملك قائم دې ددې باوجود په پلار باندې عقرواجب شوې دې.نو په کوم صورت کې چې د پلار ملك بالکل قائم نه دې نوپه دې صورت کې خو په درجه اولی پلار باندې عقر واجبول پکار دی ددې حضرانو د قیاس ځواب دادې چه په ذکرشوې مسئله کې ملك په وطی باندې د ارتیا په وجه مقدم منلې شوې دې چه په غیرملك کې وطی واقع نشی .او په دې مسئله کې چونکه یو ډول ملك موجود دې چه د استیلاد د صحت لپاره کافی دې په دې وجه د ملك د تقدیم څه ارتیا نشته.دا مسئله د جامع صغیر په شروح کې مشهوره ده چه زموږ په نیز به ملك د استیلاد نه وړاندې دشرط په حیثیت سره ثابت وی

.اود امام زفر او امام شافعی رحمهما الله په نیز به ملك د استیلاد نه روسته د حکم په حیثیت سره ثابت وی

د خوی وینځې سره نکاح،اود بچې په زیږیدل د مهر وجوب

قَالَ وَلَوْكَانَ الْاِبْنُ تَزَوَّجَهَا اَبَاهُ مِنْهُ که خوئی د خپلې وینځې نکاح د خپل پلار سره او کړو فَوَلَدَتْ نو هغې بچې راوړو لَمْ تَصِرْ اُمَّ وَلَدٍ لَهُ نو دا د پلار ام ولده نه شی ګرځیدې وَلَا قِيْمَةَ عَلَيْهِ اوبه په پلار قیمت وی وَعَلَيْهِ الْمَهْرُ او په ده به مهر وی وَوَلَدُهَا حُرٌّ او د دې وینځې بچې به آزادی وی لِاَنَّهُ صَحَّ التَّزَوُّجُ عِنْدَنَا خِلَافًا لِلشَّافِعِيِّ رحمه الله ځکه چې صحیح دې تزوج زموږ په نزد په خلاف د شافعی رحمه الله

تشریح - صورت د مسئلې دادې.چه یوخوی د خپل پلار سره د خپلې وینځې نکاح اوکړله بیا ددې وینځې نه د پلار د نطفې نه بچې پیدا شو.نودا وینځه به د پلار ام ولد نه وی .اونه به په پلار بندې د خوی لپاره د دې وینځې قیمت واجب وی .البته په پلار به مهرواجب وی او ددې وینځې کوم اولاد چې د پلار د نطفې نه پیداشی .آزاد به وی .

①په دې اره کې اختلاف دې.چه د خوی دوینځې سره د پلار نکاح جائز ده اوکه نه ده؟ حناف رحمهم الله د جواز قائل دی .او امام شافعی رحمه الله دعدم جواز قائل دې

②د امام شافعی رحمه الله دلیل دادې چه د خوی په مال کې د پلار لپاره حق ملك ثابت دې.د[انت ومالك لابيك] په وجه.هم دا وجه ده.که پلار د خپلې وینځې سره وطی اوکړه.اودا ئې حرام ګڼړله.بیا به هم په پلار باندې حد نه لازمیږی .اوهرهغه کس چې د هغه لپاره په کومه وینځه کې د ملك حق حاصل وی .دهغې وینځې سره دده نکاح جائز نه ده.نود خوی وینځې سره به د پلار نکاح جائز نه وی .

خُلُوِّهَا عَنْ مِلْكِ الْاَبِ د ملك د پلار نه د وینځې د خلی کیدو په بنا اَلَا يَرٰى اَنَّ الْاِبْنَ مَلَكَهَا مِنْ كُلِّ وَجْهٍ آیا ته نشې کتلې. چې خوئ من کل وجه د وینځې مالك دې فَمِنَ الْمُحَالِ اَنْ يَمْلِكَهَا الْاَبُ مِنْ وَجْهٍ نو دا محاله ده چې پلار مالك شی د دې وینځې من وجه

تشریح-د احناف رحمهم الله دلیل دادې.چه د خوی وینځه د پلار د ملك نه بالکل خالی ده.لکه تاسو غور اوکړئ. چې زوې ددې وینځې من کل وجه مالك دې دمن کل وجه مالك کیدلو دلیل دادې.چه د خوی لپاره ددې سره وطی کول حلال دی .او که آزاده ئې کړی .نو آزادی به واقع شی هرکله چې زوې من کل وجه مالك دې نودا خبره امر محال ده.چه پلار ددې وینځې من کل وجه یا من وجه مالك وی .ځکه چې [جمع بین الملکین لشخصین فی محل واحد فی زمان واحد ممتنع] ده.

وَكَذَا يَمْلِكُ مِنَ التَّصَرُّفَاتِ مَا لَا يَبْقٰى مَعَهُ مِلْكُ الْاَبِ دغه ډول خوئ د داسې تصرفاتو مالك دې د کومو سره چې د پلار ملکیت پاته نه شی پاتې کیدای لَوْكَانَ، فَدَلَّ ذٰلِكَ عَلَى انْتِفَاءِ مِلْكِهِ که دغه وی نو دا د ملك اب په انتفاء دال دې

تشریح:- دویمه وجه دا ده.چه زوې په دې وینځه کې د داسې تصرفاتو مالك دې.چه که ددې تصرفاتو سره د پلار ملك وو.بیا هم پاته نه پاتې کیدلـه.مثلاً زوې ددې خپلې وینځې د خرڅولو، هبه کولو،آزادولو،او په اجاره ماندې د ور کاوه مالك دې.نودا هم د پلار د ملك په نه کیدلو باندې دلالت کوی .

اِلَّا اَنَّهُ يَسْقُطُ الْحَدُّ لِلشُّبْهَةِ لیکن حد د زناپه وجه د شبهې ساقطیږی فَاِذَا جَازَ النِّكَاحُ صَارَ مَاؤُهُ مَصُوْنًا بِهِ نو هرکله چې نکاح جائز شونو د پلار اوبه د نکاح په وجه محفوظې شوې فَلَمْ يَثْبُتْ مِلْكُ الْيَمِيْنِ نو ملك یمین ثابت نه شو فَلَا تَصِيْرُ اُمَّ وَلَدٍ لَهُ، وَلَا قِيْمَةَ عَلَيْهِ فِيْهَا وَلَا فِيْ وَلَدِهَا نو وینځه د پلار ام ولده نه شوه او نه به په پلار قیمت واجب وی نه په وینځه کې نه د دې په ولد کې لِاَنَّهُ لَمْ يَمْلِكْهُمَا ځکه چې پلار د دې مالك نه شو وَعَلَيْهِ الْمَهْرُ لِالْتِزَامِهِ بِالنِّكَاحِ او په پلار مهر دې د التزام کاوه د نکح په وجه

تشریح: دا عبارت د امام شافعي رحمه الله د دلیل خواب دی. حاصل دخواب دادي. چه د پلار نه د زنا حد، د ملك د شبه په وجه ساقطیږی. په ظاهر د حدیث [أنت ومالك لأبيك] باندي د عمل کاوه په وجه.

بهرحال هرکله چي د خوی وینځه د پلار د ملك نه خالي ده. نود پلار نکاح به درست وی هرکله چي د پلار نکاح درست شوه نو دده اوبه د نکاح په وجه محفوظ شوي. نود پلار لپاره د ملك یمین ثابتولو هیڅ ارتیا نشته. او هرکله چي د پلار لپاره د خوی په وینځه کي ملك یمین نه ثابتیږی. نودا وینځه به د پلار ام ولد هم نه وی او په پلار به نه د وینځي قیمت واجب وی اونه ددي د بچو. ځکه چي پلار د داورو مالك نه دي. خو په پلار به مهر لازم وی ځکه چي ده دنکاح په ذریعه د مهر التزام کړی دی.

وَوَلَدُهَا حُرٌّ او بچي د وینځي به آزاد وی لِأَنَّهُ مَلَكَهُ أَخُوهُ ځکه چي د ده رور د ده مالك دي فَيُعْتَقُ عَلَيْهِ بِالْقَرَابَةِ نو آزاد شو په ده باند د قرابت په وجه.

تشریح: او ددي وینځي نه چي د پلار د نطفي نه کوم بچي پید شي. هغه به ازاد وی. ځکه چي د وینځي بچي د مولا ملك وی. او دلته کي مولا ددي بچی رور دي. نود قرابت په وجه به دا ماشوم په خپل مولا (رور) باندي آزاد وی. د حدیث [من ملك ذارحم محرم منه عتق عليه] په وجه.

د ازادي ښځي خپل خاوند غلام آزادولو سره د نکاح حکم

قَالَ وَإِذَا كَانَتِ الْحُرَّةُ تَحْتَ عَبْدٍ که آزاده ښځه د غلام لاندي وه فَقَالَتْ لِمَوْلَاهُ أَعْتِقْهُ عَنِّي بِأَلْفٍ نو دي د هغه آقا ته او وي چي دي آزاد کړه خما د اړخ نه په هزار درهم فَفَعَلَ فَسَدَ النِّكَاحُ نو هغه داسي اوکړل نو نکاح ئ فاسد شو وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللَّهُ لَا يَفْسُدُ او زفر رحمه الله فرمائي چي فاسد نه دي

تشریح: صورت د مسئلي دادي چه یوه آزاده ښځه د یو غلام منکوحه ده. ښځي دخپل غلام خاوند مولا ته اوونیل چه دا غلام زما داړخه د زر روپو په عوض آزادکړه. مولا اوونیل. ما آزاد کړلو نوپه دي صورت کي د ایمه ثلاثه رحمهم الله په نیز نکاح فاسد شوه اود امام زفر رحمه الله په نیز فاسد نه ده.

وَأَصْلُهُ أَنْ يَقَعَ الْعِتْقُ عَنِ الْآمِرِ عِنْدَنَا حَتَّى يَكُونَ الْوَلَاءُ لَهُ او اصل په دي کي دا دي چي زموږ په نزد آزادی د امر د اړخ نه واقع کیږی تر دي چي ولاء به دده لره وی وَلَوْ نَوَى بِهِ الْكَفَّارَةَ او که امر په دي سره د کفاري نیت او کړو يَخْرُجُ عَنْ عُهْدَتِهَا او کفاره به ئ د ذمي نه اوځي وَعِنْدَهُ يَقَعُ عَنِ الْمَأْمُورِ او د زفر رحمه الله په نزد واقع کیږی د مامور نه

تشریح: د اختلاف بنا (بنیاد) هم دادي چه زموږ په نیز ازادي د امر یعنی د حره د اړخه واقع شویده تردي چي ولایت به هم د آمر لپاره وی او که آمر په دي آزادئ سره د کفاره نیت کړی وی. نود آمر داړخه به کفاره ادا شی او آمر به د کفاري د ذمه وارئ نه خلاص شی. اود امام زفر رحمه الله د اړخه به آزادی د مامور (مولا) د اړخه واقع شی.

لِأَنَّهُ طَلَبَ أَنْ يُعْتِقَ الْمَأْمُورُ عَبْدَهُ عَنْهُ، وَهَذَا مُحَالٌ ځکه چي آمر د اړخ نه آزاد کړی او دا محال دي لِأَنَّهُ لَا عِتْقَ فِيمَا لَا يَمْلِكُهُ ابْنُ آدَمَ فَلَمْ يَصِحَّ الطَّلَبُ ځکه چي په هغي شی کي آزادی نشته د کوم چي بنده مالك نه وی نو طلب صحیح نه شو فَيَقَعُ الْعِتْقُ عَنِ الْمَأْمُورِ. په دي وجه آزادی به د مامور د اړخ نه واقع وی

تشریح: د امام زفر رحمه الله دلیل دادي چه امر یعنی حره د خپل خاوند د مولا نه ددي خبري درخواست اوکړو چي دي خپل غلام ددي داړخه آزاد کړی. اودا امر محال دي. ځکه چي سړی د کوم شی مالك نه وی په هغي آزادی به د مامور د اړخه واقع وی. د آمر د اړخه نه واقع کیږی. نود آمر یعنی د حره د آزادئ درخواست کول صحیح نه دی. نود غلام د آمر د اړخه به واقع نه وی

وَلَنَا أَنَّهُ أَمْكَنَ تَصْحِيحُهُ بِتَقْدِيمِ الْمِلْكِ بِطَرِيقِ الِاقْتِضَاءِ زموږ دلیل دا دي چي د دي تصحیح ممکن ده په تقدیم د ملك سره په طریق د اقتضاء. إِذِ الْمِلْكُ شَرْطٌ لِصِحَّةِ الْعِتْقِ عَنْهُ ځکه چي د امر د اړخ نه ملك شرط دي د صحت د عتق د

پاره فَيَصِيرُ قَوْلُهُ أَعْتِقْ طَلَبَ التَّمْلِيكِ مِنْهُ بِالْأَلْفِ نو شي به د امر قول اعتق د مامور د اړخ نه تملیك لره طلب کول د هزارو په عوض ثُمَّ أَمْرَهُ بِالْإِعْتَاقِ عَنِ الْآمِرِ عَنْهُ بیا د ده حکم ور کول د امر د اړخ نه د غلام آزادولو شی وَقَوْلُهُ أَعْتَقْتُ تَمْلِيكًا مِنْهُ او د مامور قول اعتقت امر لره به مالك جوړول شی ثُمَّ الْإِعْتَاقُ عَنْهُ بیا د ده د اړخ نه آزادولی شی وَإِذَا ثَبَتَ الْمِلْكُ لِلْآمِرِ او کله چي د امر لپاره ملك ثابت شو فَسَدَ النِّكَاحُ لِلتَّنَافِي بَيْنَ الْمِلْكَيْنِ نو نکاح فاسد شو د وجهي د منافات نه په مابین د دوو ملکو نوکي،

حل اللغة: ① امکن ممکن ده ② تصحیح صحیح کول ③ الاعتاق آزادول }

تشریح: زموږ دلیل دادي. چه د آمر کلام د لغو نه د بچ کاوه لپاره به ددي د صحیح کولو کوښښ کولي شی په داسي حال کي چي د آمر کلام صحیح کول هم ممکن دی. په دي طریقه چي د امر د اقتضاء لپاره ملك مقدم اومنلي شی. ځکه چي د عتق د صحت لپاره ملك شرط دي. اوس به د آمر یعنی د حره د قول [اعتقه عني بالف] تقدیري عبارت داسي وی. [بعه عني بالف ثم كن وكيلي بالإعتاق] یعنی زما په لاس داغلام د زرو په عوض خرڅ کړه. بیا زما د اړخه وکیل شه. اودا آزاد کړه په خواب کي د مولا قول د [اعتقت] تقدیرعبارت به داسي وی [بعتك وأعتقته عنك] یعنی ما په تا درخرڅ کړو. او ستا د اړخه مي آزاد کړو. نو هرکله چي اقتضاء بیع اومونډلي شوه. نود آمر یعنی د حره لپاره ملك ثابت شو نود ملك نکاح اود ملك یمین په مینځ کي د منافات په وجه نکاح فاسد شوه.

(۱) زموږ په دلیل باندي یو اعتراض کیدلي شی هغه داکه مامور (مولا) د بیع صراحت کړی وی او داسي ئي وئیلی وو چه [بعت وأعتقت] نو په اتفاق به آزادی د مامور د اړخه واقع شوي وه ځکه چی د آمر د اړخه د بیع قبولیت موجود نشو. نو هرکله چي د بیع د صراحت په صورت کي د آمر د اړخه آزادي واقع نشوه. نو اقتضاء به د بیع په صورت کي په درجه اولی د امر د اړخه آزادی نه واقع کیږی خواب ئي ډیر خله شی ضمناً ثابتیږی. اگرچه صراحتاً نه ثابتیږی. مثلاً دمور په رحم کي د جنین بیع دمور تابع کیږی او ضمناً ثابتیږی او قصداً نه ثابتیږی.

(۲) دوهم اشکال دادي. چه اگرچه د آمر لپاره ملك یمین ثابت شو. خو ددي باوجود نکاح فاسدول نه دی پکار. په دوي [دوه] وجوهو سره.

یوه وجه داده. چه دلته کي د آمر لپاره څنګه ملك ثابت شی. فوراً به د اعتاق د حکم په وجه زائل شی. او داسي قسمه ملك دنکاح مفسد نه وی. مثلاً وکیل بالشراء هرکله د خپل موکل لپاره خپله منکوحه واخستله نود وکیل نکاح فاسد نشوه. ځکه چي د وکیل لپاره څنګه ملك ثبت شی فوراً زائل شی د دي امله خواب دادي. چه ملك په ابتداء کي دموکل لپاره ثابتیږی. د وکیل لپاره نه ثابتیږی. لکه څنګه چي د شمس الائمه رحمه الله غوره مذهب دي. نود وکیل د نکاح فاسدیدلو دسره سوال نه پیداکیږی. (فتح القدیر والکفایه)

دویمه وجه دا ده چي دلته کي د آمر لپاره ملك اقتضاءً ثابت دي او کوم شی چي اقتضاءً ثابتیږی. هغه ضرورةً ثابتیږی. او کوم څیز چه ضرورةً ثابتیږی. هغه د ارتیا په اندازه ثابتیږی. او ارتیا په دي پوره کیږی. چه د آمر د اړخه آزادي واقع شی. نودا ملك یمین به د نکاح فساد اړخ ته نه متعدي کیږی د دي امله خواب دادي چه کله شی ثابتیږی. نود تولو لوازمو سره ثابتیږی. اود نکاح فساد هم د ملك په لوازموکي یو لازم دي. نو نکاح به فاسد وی.

د ازادي ښځي خپل خاوند غلام بغیر د عوض نه دده په مولا باندي ازادول اود نکاح حکم

وَلَوْ قَالَتْ أَعْتِقْهُ عَنِّي وَلَمْ تُسَمِّ مَالًا او که چي دا ئي او وي چي دي خما د اړخ نه آزاد کړه او مال ئ ذکر نه کړو لَمْ يَفْسُدِ النِّكَاحُ نکاح به فاسد نه وی وَالْوَلَاءُ لِلْمُعْتِقِ او ولاء به د معتق د پاره وی وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَمُحَمَّدٍ رحمهما الله

( ) دا د طرفینو رحمهما الله په نزد ده

تشریح:- صورت د مسئلې دادې چه آزادې ښځې د خپل غلام خاوند مولا ته اوونیل چه دې زما د اړخه آزاد کړه.او ده مال ذکر نې اونکړو.نو د طرفینو رحمهما الله په نیز به نکاح فاسد نه وی او ولاء به د معتق یعنی مولا لپاره وی

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رحمه الله هٰذَا وَالْأَوَّلُ سَوَاءٌ امام ابو یوسف رحمه الله فرمائی چې دا او اوله برابر دی **لِأَنَّهُ يُقَدِّمُ التَّمْلِيكَ بِغَيْرِ عِوَضٍ تَصْحِيحًا لِتَصَرُّفِهِ** خکه چې تملیك بلا عوض به مقدم کولای شی تصرف دَ امر لره صحیح جوړولو دَ پاره **وَيَسْقُطُ اعْتِبَارُ الْقَبْضِ** او دَ قبضې اعتبار بهٔ ساقط شی

تشریح - او امام ابو یوسف رحمه الله فرمائی .چه دا مسئله او رومبئ دواړه یو شان دی .یعنی لکه څنګه چې په اوله مسئله کي آزادی د آمر د اړخه واقع شوې وه.او نکاح فاسد شوې وه.دغه ډول په دې مسئله کي به هم آزادی د آمر(حره) د اړخه واقع وی اونکاح به فاسد وی .

د امام ابو یوسف رحمه الله دلیل دادې.چه لکه څنګه په رومبئ مسئله کي د عاقل کلام د لغوکولونه د بچ کوه لپاره تملیك بالعوض یعنی بیع اقتضاءً مقدر منلې شوې وه.دغه ډول په دې مسئله کي آمرچه عاقل دې دده د تصرف صحیح جوړولو لپاره تملیك بلاعوض، یعنی هبه به اقتضاءً مقدر منلې شی .او تقدیری عبارت به داوی چه آزادې ښځې د غلام مولا ته اوونیل.چه رومبې دا غلام زما لپاره هبه کړه.بیا زما د اړخه وکیل جوړشه.او دې آزاد کړه.مولا اوونیل.چه مادا سې اوکړل.یعنی اول مې دا غلام تاته هبه کړلو.بیا زما د اړخه وکیل جوړشوم.او آزاد مې کړلو.ددې تقریر نه دا خبره ښکاره شوه.چه د غلام آزادی د آمر(حره) د اړخه واقع شوی ده.اونکاح هم فاسد شوه.

د امام ابو یوسف رحمه الله په دلیل باندې زیات نه زیات دا اعتراض کیدلې شی .چه د هبه لپاره قبضه شرط ده.اوپه ذکر شوی صورت کي موهوب له یعنی د آمر د اړخه قبضه موجود شوې نه ده.نودا هبه به څنګه تام وی .

ځواب: په اوله مسئله کي د آمر د اړخه قبول،چه دا د بیع رکن دې.دا ساقط کړې شو.نو قبضه چې د هبه لپاره شرط دې.ددې ساقطول به په درجه اولی ممکن وی .نولکه څنګه چې په اوله مسئله کي بغیر د قبول نه بیع تمام شوې وه.دغه ډول به په دې مسئله کي بغیر د قبضه نه هبه تام شی .

كَمَا إِذَا كَانَ عَلَيْهِ كَفَّارَةُ ظِهَارٍ فَأَمَرَ غَيْرَهُ أَنْ يُطْعِمَ عَنْهُ. لکه هرکله چې په ده کفاره دَ ظهار وی او هغه بل چاته دَ خپل اړخ نه دَ خوراك ورکاوه امر او کړی

تشریح:- د داسې ده لکه چې په یوکس باندې کفاره د ظهار واجب وی .ده بل ته حکم اوکړو.چه زما د اړخه شپیتو مسکینانو باندې خوراك اوکړه.ددې هم دا معنی ده چه اول ماته خوراك هبه کړه.بیا ئې زما د اړخه مسکینانو ته ادا کړه. نوکه مامور داسې اوکړل.نو په اتفاق به دا کفاره اداشی .حالانکه په دې هبه کي قبضه نه ده موجود شوې.نو لکه څنګه چې دلته کي د قبضه شرط ساقط شو.اوهبه صحیح شوه.دغه ډول به په دې مسئله کي هم وی .چه د قبضه شرط ساقط شو او غلام هبه شو بیا مولا د ښځې د اړخه آزادکړلو.نونکاح فسد شوه.

وَلَهُمَا أَنَّ الْهِبَةَ مِنْ شَرْطِهَا الْقَبْضُ بِالنَّصِّ دَ طرفینو رحمهما الله دلیل دا دې چې دَ هبې دَ پاره قبضه شرط ده په نص سره **فَلَا يُمْكِنُ إِسْقَاطُهُ** نو دَ دې ساقطول ممکن نه دی **وَلَا إِثْبَاتُهُ اقْتِضَاءً** او دې لره اقتضاء هم ثابتول ممکن نه

( ) القول الراجح هو قول الطرفین رحمهما الله کذا فی فتح القدیر(۲۸۲\۳) وردالمحتار(٤۱۸\۳) والبحر(۳٦۰\۳) والهندیة (۳۳۷\۱) نقلاً عن القول الراجح (۲۹٤\۱)-

لِأَنَّهُ فِعْلٌ حِسِّيٌّ، بِخِلَافِ الْبَيْعِ لِأَنَّهُ تَصَرُّفٌ شَرْعِيٌّ خکه چې قبضه فعل حسی دې په خلاف د بیع نه چې دغه تصرف شرعی دې

تشریح:- د طرفینو رحمهما الله دلیل دادې.چه د هبه لپاره قبضه شرط ده.دحدیث[لاتصح الهبة الا مقبوضة] په وجه او قبضه ساقطول هم ممکن نه دی .خکه چې تبعاً هم هغه شی ساقطیږی کوم چې د سقوط احتمال سرې اود هبه په قبضه کي په هیڅ حال کي د سقوط احتمال نه لری په خلاف د رکن د بیع.چه دا د سقوط احتمال لری.لکه چې په بیع د تعاطی کي ایجاب اوقبول دواړه ساقطیږی .نو ،قبضه فی الهبة، د بیع په رکن باندې قیاس کول درست نه دی .او قبضه اقتضاء ثابتول هم ممکن نه دی خکه چې قبضه فعل حسی دې اوبعض حسی د قبول د جنس څخې نه دې.نود [اعتقت] په ضمن کي قبضه ثابتول ممکن نه دی .په خلاف د بیع.خکه چې په بیع کي تصرف شرعی دې دا د [اعتقت] په ضمن کي ثابتول صحیح دی .

وَفِي تِلْكَ الْمَسْأَلَةِ الْفَقِيرُ يَنُوبُ عَنِ الْآمِرِ فِي الْقَبْضِ،او په دې مسئله کي به فقیر په قبضه کي د امیر نائب شی پاتې شو **أَمَّا الْعَبْدُ فَلَا يَقَعُ فِي يَدِهِ شَيْءٌ لِيَنُوبَ عَنْهُ** نو عبد دَ هغه په قبضه کي څه شې نه واقع کیږی چې دې د امر د اړخ نه نائب شی .

تشریح:- په دې عبارت سره د امام ابو یوسف رحمه الله د قیاس ځواب ورکوی .دځواب حاصل دادې چه هرکله هغه کس په چاچه د ظهار کفاره ده دوهم کس ته حکم اوکړو چه دې زما د اړخه فقیر ته خوراك ورکړی مامور فقیر ته خوراك ورکړلو.نو په دې صورت کي به فقیر د آمر دا اړخه نائب وی او قبضه به کوی لکه چې فقیر ته کله زکاة ورکړې شی .نودې د الله تعالی د اړخه نائب وی .اوقبضه کوی .بیا دخپل ځان لپاره قبضه کوی .نو په دې صورت کي هبه بغیر د قبضه نه پاتې نشوه.او پاتې شو غلام.نو مامور چې کله دې آزادکړلو نو ده په قبضه کي هیڅ شی نه واقع کیږی .چه دا غلام د آمر د اړخه نائب جوړشی .نو په دې صورت کي هبه بلاقبضه شوه.نو هرکله چې فقیر په قبضه کي نائب دې نو په یوبل باندې قیاس کول هم صحیح نه دی .

بَابُ نِكَاحِ أَهْلِ الشِّرْكِ

ژباړه:- (دا)باب د مشرکینو د نکاح (په بیان کښې) دې.

د مشرك تعريف

وَإِذَا تَزَوَّجَ الْكَافِرُ بِلَا شُهُودٍ او هر کله چې نکاح او کړه کافر دَ ګواهانو نه په غیر **أَوْ فِي عِدَّةِ كَافِرٍ** یا دَ کافر په عدت کي **وَذَلِكَ فِي دِينِهِمْ جَائِزٌ** او دا دَ دوی په دین کي جائز وه **ثُمَّ أَسْلَمَا** بیا دواړه مسلمانان شول **أُقِرَّا عَلَيْهِ** نو په دغې نکاح به ساتلې شی **وَهٰذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ** ( ) او دا دَ امام ابو حنیفه رحمه الله په نزد ده

تشریح:- یوکافر د کافرې ښځې سره بغیر د ګواهانو نه نکاح اوکړله.یا د یوکافر په عدت کي وه.دهغې سره ئې نکاح اوکړله.اودا ددوی په دین کي جائز هم دی .بیا دواړه مسلمانان شو نوپه دې اړه کي د امام ابوحنیفه رحمه الله مذهب دادې.چه دواړه به په تیرشوی مذهب باندې پاته ساتلې شی .

وَقَالَ زُفَرُ رحمه الله النِّكَاحُ فَاسِدٌ فِي الْوَجْهَيْنِ او زفر رحمه الله فرمائی چې نکاح ئې فاسده ده په دواړو صورتونو کښې **إِلَّا أَنَّهُ لَا يُتَعَرَّضُ لَهُمْ قَبْلَ الْإِسْلَامِ وَالْمُرَافَعَةِ إِلَى الْحُكَّامِ** مګر دَ اسلام راوړو او حاکمانو ته د مقدمهٔ اوړلونه مخکې به دوی ته څهٔ نشی وئیلې

تشریح:- او امام زفر رحمه الله فرمائی .چه په دواړه صورتونو کی نکاح فاسد ده.البته ددوی سره به تعرض نشی کولې.تردې چې دوی مسلمانان شی .یا یومسلمان عادل حاکم ته مرافعه اوکړی

( ) القول الراجح هو قول ابی حنیفة رحمه الله کذا فی رد المحتار(٤۱۹\۲) والهندیة (۳۳۷\۱) نقلاً عن القول الراجح (۲۹٦\۱)

(١) دا د طرفینو رحمهما الله په نزد ده.

تشریح - صورت د مسئلي دادې چه ازادې ښځې د خپل غلام خاوند مولا ته اوونیل چه دې زما د ارخه ازاد کړه. ود مال ذکر نې اونکړو. نود طرفینو رحمهما الله په نیز به نکاح فاسد نه وی. او ولاء به د معتق یعنی مولا لپاره وی.

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رحمه الله هَذَا وَالْأَوَّلُ سَوَاءٌ امام ابویوسف رحمه الله فرمائی چې دا او اوله برابر دی لِأَنَّهُ يُقَدِّمُ التَّمْلِيكَ بِغَيْرِ عِوَضٍ تَصْحِيحًا لِتَصَرُّفِهِ ځکه چې تملیك بلا عوض به مقدم کولای شی تصرف دَ امر لره صحیح جوړولو دَ پاره وَيَسْقُطُ اعْتِبَارُ الْقَبْضِ او دَ قبضې اعتبار به ساقط شی

تشریح:- او امام ابویوسف رحمه الله فرمائی. چه دامسئله او ړومبۍ دواړه یو شان دی. یعنی لکه ځنګه چې په اوله مسئله کې آزادی د آمر د اړخه واقع شوې وه. او نکاح فاسد شوې وه. دغه ډول په دې مسئله کې به هم آزادی د آمر(حره) د اړخه واقع وی او نکاح به فاسد وی.

د امام ابویوسف رحمه الله دلیل دادې چه لکه ځنګه په ړومبۍ مسئله کې د عاقل کلام د لغوکولو نه د بچ کولو لپاره تملیك بالعوض یعنی بیع اقتضاءً مقدر منلې شوې وه دغه ډول په دې مسئله کې آمرچه عاقل دې دده د تصرف صحیح جوړولو لپاره تملیك بلاعوض، یعنی هبه به اقتضاءً مقدر منلې شی او تقدیری عبارت به داوی. چه آزادې ښځې د غلام مولا ته اوونیل. چه ړومبې دا غلام زما لپاره هبه کړه. بیا زما د اړخه وکیل جوړشه. او دې آزاد کړه. مولا اوونیل چه ماداسې اوکړل. یعنی اول مې دا غلام تاته هبه کړلو بیا ستا د اړخه وکیل جوړشوم. او آزاد مې کړلو. ددې تقریر نه دا خبره ښکاره شوه. چه د غلام آزادی د آمر(حره) د اړخه واقع شوې ده او نکاح هم فاسد شوه.

د امام ابویوسف رحمه الله په دلیل باندې زیات نه زیات دا اعتراض کیدلې شی. چه د هبه لپاره قبضه شرط ده. او په ذکر شوې صورت کې موهوب له یعنی د آمر د اړخه قبضه موجود شوې نه ده. نودا هبه به ځنګه تام وی.

ځواب: په اوله مسئله کې د آمر د اړخه قبول، چه دا د بیع رکن دې. دا ساقط کړې شو. نو قبضه چې د هبه لپاره شرط دې. ددې ساقطول به په درجه اولی ممکن وی. نو لکه ځنګه چې په اوله مسئله کې بغیر د قبول نه بیع تمام شوې وه. دغه ډول به په دې مسئله کې بغیر د قبضه نه هبه تام شی.

كَمَا إِذَا كَانَ عَلَيْهِ كَفَّارَةُ ظِهَارٍ فَأَمَرَ غَيْرَهُ أَنْ يُطْعِمَ عَنْهُ. لکه هرکله چې په ده کفاره دَ ظهار وی او هغه بل چاته دَ خپل اړخ نه دَ خوراك ور کاوه امر او کړی

تشریح:- دا داسې ده. لکه چې په یوکس باندې کفاره د ظهار واجب وی. ده بل ته حکم اوکړو. چه زما د اړخه شپیتو مسکینانو باندې خوراك اوکړه. ددې هم دا معنی ده. چه اول ماته خوراك هبه کړه بیا نې زما د اړخه مسکینانو ته ادا کړه. نوکه مامور داسې اوکړل. نو په اتفاق به دا کفاره اداشی. حالانکه په دې هبه کې قبضه نه ده موجود شوې. نو لکه ځنګه چې دلته کې د قبضه شرط ساقط شو. او هبه صحیح شوه. دغه ډول به په دې مسئله کې هم وی. چه د قبضه شرط ساقط شو. او غلام هبه شو. بیا مولا د ښځې د اړخه آزاد کړلو. نو نکاح فاسد شوه.

وَلَهُمَا أَنَّ الْهِبَةَ مِنْ شَرْطِهَا الْقَبْضُ بِالنَّصِّ دَ طرفینو رحمهما الله دلیل دا دې چې دَ هبې دَ پاره قبضه شرط ده په نص سره فَلَا يُمْكِنُ إِسْقَاطُهُ نو دَ دې ساقطول ممکن نه دی وَلَا إِثْبَاتُهُ اقْتِضَاءً او دې لره اقتضاء هم ثابت [illegible]

(١) القول الراجح هو قول الطرفين رحمهما الله كذا في فتح القدير(٣\٢٨٢) وردالمحتار(٣\٤١٨) والبحر(٣\٣٦٠) وا[illegible] القول الراجح (١١\٢٩٤)-

[illegible] ځکه چې قبضه فعل حسی دې په خلاف د بیع نه چې د[illegible]

لِأَنَّهُ فِعْلٌ حِسِّيٌّ بِخِلَافِ الْبَيْعِ لِأَنَّهُ تَصَرُّفٌ شَرْعِيٌّ دې [illegible] تصرف شرعی دې

تشریح:- د طرفینو رحمهما الله دلیل دادې. چه دهبه لپاره قبضه شرط ده دحدیث [لاتصح الهبة إلا مقبوضة] په وجه[illegible] قبضه ساقطول هم ممکن نه دی ځکه چې تبعاً هم هغه شی ساقطیږی کوم چې د سقوط احتمال لری[illegible] هبه په قبضه کې په هیڅ حال کې د سقوط احتمال نه لری په خلاف د رکن د بیع، چه دا د سقوط احتمال لر[illegible] لکه چې په بیع د تعاطی کې آیجاب اوقبول دواړه ساقطیږی. نو، قبضه فی الهبة، د بیع په رکن با[illegible] قیاس کول درست نه دی او قبضه اقتضاءً ثابتول هم ممکن نه دی ځکه چې قبضه فعل حسی دې او فع[illegible] حسی د قبول د جنس ځنې نه دې. نود [اعتق] په ضمن کې قبضه ثابتول ممکن نه دی په خلاف د بیع، ځ[illegible] چې په بیع کې تصرف شرعی دې. دا د [اعتقت] په ضمن کې ثبتول صحیح دی

وَفِي تِلْكَ الْمَسْأَلَةِ الْفَقِيرُ يَنُوبُ عَنِ الْآمِرِ فِي الْقَبْضِ. او په دې مسئله کې به فقیر په قبضه کې دَ امیر نائب شی[illegible] أَمَّا الْعَبْدُ فَلَا يَقَعُ فِي يَدِهِ شَيْءٌ لِيَنُوبَ عَنْهُ نو عبد دَ هغه په قبضه کې څه شې نه واقع کیږی چې دې دَ امر د[illegible] نه نائب شی.

تشریح:- په دې عبارت سره د امام ابویوسف رحمه الله د قیاس ځواب ورکوی دځواب حصل دادې چه هرکله[illegible] کس په چاچه د ظهار کفاره ده. دوهم کس ته حکم اوکړو چه دې زما د اړخه فقیر ته خوراك ورکړی م[illegible] فقیر ته خوراك ورکړلو. نو په دې صورت کې به فقیر د آمر د اړخه نائب وی. او قبضه به کوی، لکه[illegible] فقیرته کله زکاة ورکړې شی. نودې د الله تعالی د اړخه نائب وی. اوقبضه کوی. بیا دخپل ځان لپاره قبضه[illegible] نو په دې صورت کې هبه بغیر د قبضه نه پاتې نشوه. او پاتې شو غلام. نو مامور چې کله دې آزاد کړ[illegible] دده په قبضه کې هیڅ شی نه واقع کیږی. چه دا غلام د آمر د اړخه نائب جوړشی. نو په دې صورت کې[illegible] بلاقبضه شوه. نو هرکله چې فقیر په قبضه کې نائب دې. نو په یوبل باندې قیاس کول هم صحیح نه دی.

باب نکاح أهل الشرك

ژباړه:- (دا) باب د مشرکینو د نکاح (په بیان کښې) دې.

د مشرك تعریف

وَإِذَا تَزَوَّجَ الْكَافِرُ بِغَيْرِ شُهُودٍ او هر کله چې نکاح او کړه کافر دَ ګواهانو نه په غیر أَوْ فِي عِدَّةِ كَافِرٍ یا دَ[illegible] عدت کې وَذَلِكَ فِي دِينِهِمْ جَائِزٌ او دا دَ دوی په دین کې جائز وه ثُمَّ أَسْلَمَا بیا دواړه مسلمانان شول أُقِرَّا عَلَى[illegible] دغې نکاح به ساتلې شی [illegible] حنیفه رحمه الله په نزد ده

تشریح:- کافر د کاف[illegible] د یوکافر په عدت کې وه دهغ[illegible] [illegible]انان شو. نوپه دې اړه کې د امام ا[illegible]

[illegible] ساتلې شی.

[illegible] فرمائی چې نکاح یې فاسده ده په دواړو صورتو[illegible]

[illegible]لام راوړو او حاکمانو ته د مقدمه اوړلو[illegible]

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ رحمهما الله فِي الْوَجْهِ الْأَوَّلِ كَمَا قَالَ أَبُو حَنِيفَةَ رحمه الله، وَفِي الْوَجْهِ الثَّانِي كَمَا قَالَ زُفَرُ رحمه الله
صاحبين رحمهما الله په اول صورت كي دامام ابوحنيفه رحمه الله سره دی او په اويم صورت كي د زفر رحمه الله سره دی

تشريح- صاحبين رحمهما الله فرمائي .چه په رومبی صورت يعنی بغير د گواهانو نه د نكاح په صورت كي هغه حكم دی .كوم چي امام صاحب رحمه الله فرمائيلي دی.اوپه دوهم صورت كي يعنی د كافري معتده سره نكاح كولو په صورت كي هغه حكم دی.كوم چي امام زفر رحمه الله فرمائيلي دی .

لَهُ أَنَّ الْخِطَابَاتِ عَامَّةٌ عَلَى مَا مَرَّ مِنْ قَبْلُ ..دَ زفر رحمه الله دليل دا دی چي خطابات عام دی لكه چي مخكي تير شو فَتَلْزَمُهُمْ نو دغه به كفارو ته هم گډ وی وَإِنَّمَا لَا يَتَعَرَّضُ لَهُمْ لِذِمَّتِهِمْ إِعْرَاضًا لَا تَقْرِيرًا او په وجه دَ ذمه به دوی ته تعرض نشی كولي اعراضاً نه چي دَ برقرارساتلو په وجه فَإِذَا تَرَافَعُوا أَوْ أَسْلَمُوا وَالْحُرْمَةُ قَائِمَةٌ وَجَبَ التَّفْرِيقُ او كله چي دوی مرافعه او كړه يا مسلمانان شول او حرمت قائم وو. نو واجب شو تفريق

تشريح- امام زفر رحمه الله دليل دادي.چه دشرع خطابات عام دی .مثلاً د الله تعالى قول دي.((وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ)) حتی يبلغ يعنی تاسو د نكاح اراده هم مه كوئ تردي چي مقرره عدت خپل اختتام ته اورسی ، اود نبی كريم ﷺ قول [لانكاح الا بشهود] ،بغير د گواهانو نه نكاح نه كيږي ،نوحكم به هم على العموم ثابت وی .اوچونكه خطابات عام دی په دي وجه به داكافرانو ته هم لازم وی .البته د كافرانوسره به تعرض نشی كولي.خكه چي ددوی سره د تعرض نه كولوعقد ذمه شوي دي.خودا تعرض نكول په دي وجه نه دی چه مونږ ددوی دا افعال درست گڼو.بلكه ددي نه اعراض كولي شی .او دوی سره به تعرض نشی كولي.لكه چي دوی بت پرستی كوی .او مونږ د اعراض په طور دوی سره تعرض نه كوو.خوچه كله دوی خپله معامله مسلمان حاكم ته يوسی .يا اسلام قبول كړی .په داسي حالت كي چي حرمت د نكاح موجود وی نو اوس به تفريق لازم وی .خكه چي د الله تعالى ارشاد دي. ((فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ)) په آيت كي د((بَيْنَهُمْ)) ضمير كافرانو اړخ ته راجع دي.ژباړه به دا وی .،اوته فيصله اوكړه.د كافرانو په مينځ كي هم ددي مطابق كوم چي الله تعالى نازل كړي دي او ددوی د خواهشاتو تابع داری مه كوه] ددي آيت نه معلوميږي چه مسلمان حاكم به د شريعت مطابق فيصله وركوی .

وَلَهُمَا أَنَّ حُرْمَةَ نِكَاحِ الْمُعْتَدَّةِ مُجْمَعٌ عَلَيْهَا دَ صاحبينو رحمهما الله دليل دا دي چي دَ معتدي دَ نكاح حراموالي مجمع عليه دي فَكَانُوا مُلْتَزِمِينَ لَهَا نو كفار به دَ دي التزام كوونكي وی وَحُرْمَةُ النِّكَاحِ بِغَيْرِ شُهُودٍ مُخْتَلَفٌ فِيهَا او د گواهانو نه بغير دَ نكاح حرمت مختلف فيه دي وَلَمْ يَلْتَزِمُوا أَحْكَامَنَا بِجَمِيعِ الِاخْتِلَافَاتِ . او كفارو دَ ټولو اختلافاتو سره زمونږ دَ احكامو التزام نه دي شوي.

تشريح- د صاحبينو رحمهما الله دليل دادي.چه د معتدة الغير د نكاح حرمت متفق عليه دي.اوحرمت د نكاح ،بغير شهود،مختلف فيه دي.خكه چي امام مالك او ابن ابی ليلی د نكاح بغيرشهود د جواز قائل دی .اوكافرانو ذميانو زمونږ د متفق عليه احكامو التزام كړي دي.خود مختلف فيه احكامو التزام ئي نه دي كړي.بود معتدة الغير نكاح حرمت چونكه متفق عليه دي.په دي وجه كافران ذميان په دي حكم كي د مسلمانانو تبع دی .اوچونكه د معتدة الغير سره د مسلمانانونكاح فاسد ده.په دي وجه دكافرانو ذميانو نكاح به هم فاسد وی .اوبه مسلمانيدلو.يا د مرافعه نه روسته به واجب التفريق وی .اود نكاح بغير شهود حرمت چونكه مختلف فيه دي په دي وجه كافران ذميان به په دي حكم كي د مسلمانانو تابع نه وی .بلكه ددوی د مذهب مطابق به معتدة الغير سره نكاح درست وی .اود اسلام قبلولو نه روسته به په هم هغه تيره شوي نكاح باندي باته سا [illegible]

وَلَهُ أَنَّ الْحُرْمَةَ لَا يُمْكِنُ إِثْبَاتُهَا حَقًّا لِلشَّرْعِ دَ امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دي چي حرمت لره حق دَ شرع

جوړول ثابتول ممكن نه دي لِأَنَّهُمْ لَا يُخَاطَبُونَ بِحُقُوقِهِ خكه چي كفار دَ حقوقو دَ شرع مخاطب نه دی وَلَا وَجْهَ إِلَى إِيجَابِ الْعِدَّةِ حَقًّا لِلزَّوْجِ او دَ خاوند حق جوړولو په عوض عدت واجبولوهم څه وجه نشته لِأَنَّهُ لَا يَعْتَقِدُهُ خكه چي خاوند دَ دي معتقد نه دي

تشريح- د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادي چه دحرمت په وجه به حرمت د نكاح د شارع د حق په اعتبار سره ثابتيږي . يا به د ښځي حق په اعتبارسره.اودا دواړه صورتونه ممكن نه دی .د شرع حق جوړول، او ثابتول خوخكه ممكن نه دی .چه كافران د شرع د حقوقو مخاطب نه دی .اود خاوند حق جوړول،او عدت واجبول خكه ممكن نه دی .چه خاوند دعدت د وجوب اعتقاد نه لری

بِخِلَافِ مَا إِذَا كَانَتْ تَحْتَ مُسْلِمٍ په خلاف دَ هغي نه چي دَ مسلمان لاندي وی لِأَنَّهُ يَعْتَقِدُهُ خكه چي مسلمان د دي معتقد دي وَإِذَا صَحَّ النِّكَاحُ فَحَالَةُ الْمُرَافَعَةِ وَالْإِسْلَامِ حَالَةُ الْبَقَاءِ او كله چي نكاح صحيح شونو دَ مرافعه او اسلام حالت دَ بقاء دي وَالشَّهَادَةُ لَيْسَتْ شَرْطًا فِيهَا او په حالت دَ بقاء كي شهادت شرط نه دي وَكَذَا الْعِدَّةُ لَا تُنَافِيهَا كَالْمَنْكُوحَةِ إِذَا وُطِئَتْ بِشُبْهَةٍ او دغه ډول عدت دَ حالت بقاء منافی نه دي لكه منكوحه چي په شبهه سره وطی شوي وی .

تشريح- ددي په خلاف كه څوك ذميه كتابيه د يومسلمان په نكح كي وی .بيا مسلمان دي ته طلاق وركړلو نو په دي كتابيه باندي به د خاوند د حق په اعتبار سره عدت واجب وی .خكه چي مسلمان د وجوب عدت معتقد دي.نو په عدت كي به ددي كتابيه نكاح درست نه وی .نو هركله چي دعدت په وجه د نكح د حرمت ثابتولو دوي [دوه] صورتونه دی .اودا دواړه ممكن نه دی .نود يوكافر نكاح به د بل كافر معتده سره صحيح وی .او هركله چي نكاح صحيح ده.نو حالت مرافعه اود اسلام قبلولوحالت،حالت بقاء دي اود بقاء په حالت كي شهادت شرط نه دي.هم دا وجه ده.كه د نكاح نه روسته گواهان مړه شو نو نكاح نه باطليږي .اوهم دغه ډول عدت د حالت بقاء منافی نه دي.مثلاً د يوكس منكوحه سره ئي په دي خيال نكاح اوكړله چه ددي خاوند مړشوي دي.او وطی هم شوي ده.ددي نه روسته معلومه شوه.چه دي ژوندي دي نود رومبئ نكاح پاته پاتي كيدلو باوجود به عدت واجب وی .نو ثابته شوه.چه عدت د نكاح د بقاء منافی نه دي.

د مجوسي خپلي مور يالور سره د نكاح كولو نه روسته ايمان راوړل

فَإِذَا تَزَوَّجَ الْمَجُوسِيُّ أُمَّهُ أَوِ ابْنَتَهُ نو هر كله چي مجوسی دَ خپلي موريا لور سره نكاح او كړه ثُمَّ أَسْلَمَا بيائي سلام راوړو فُرِّقَ بَيْنَهُمَا نو په دوی كي به تفريق كولای شی

تشريح:-صورت د مسئلي دادي.كه يو آتش پرست دخپلي مور،يا لور يا په محارم ابديه كي ئي دكومي بوي كسي سره نكاح اوكړله.بيا دواړه مسلمانان شو.نوپه دي اړه كي د امام صاحب رحمه الله قول صحيح دادي چه دا نكاح صحيح وه.اود عراق مشائخو په قول باطل وه.هم دا دصاحبينو رحمهما الله قول دي خو په دي باندي دواړه متفق دی .چه دمسلمانيدلونه روسته به په دواړوكي تفريق كولي شی .

لِأَنَّ نِكَاحَ الْمَحَارِمِ لَهُ حُكْمُ الْبُطْلَانِ فِيمَا بَيْنَهُمْ عِنْدَهُمَا خكه چي دَ صاحبينو رحمهما الله په نزد نكاح دَ محارمو د كفارو په نزد هم دَ بطلان حكم لری كَمَا ذَكَرْنَا فِي الْعِدَّةِ لكه چي مونږ په معتده كي ذكر او كړو وَوَجَبَ التَّعَرُّضُ بِالْإِسْلَامِ او دَ اسلام راوړلو په وجه ورته تعرض لازم شو فَيُفَرَّقُ. نو حكم دَ تفريق به كولي شی

تشريح.- دصاحبينو رحمهما الله دليل دادي.چه د محرمات ابديه نكاح پخپله دكفرانوپه مينځ كي د باطليدلو حكم لری .لكه څنگه چي مونږ په معتدة الغيركي ذكركړی دی .يعنی په رومبئ مسئله كي اووئيلي شو چه د بل كس د معتدة نكاح حرمت متفق عليه دي.نوكافران ذميان به هم ددي التزام كونكی وی
[illegible] اودغه ډول د مسلمانانو اجماع ده.چه دمحارم ابديه نكاح باطل ده.نو ذميان به هم ددي تابع وی .البته د

عقد ذمه په وجه دوی سره تعارض نشو كيدلې.خوهركله چې دوی دواړه مسلمانان شول.نو اوس به د اسلام په حكم كې داخل وی .او اسلام چونكه د ،محارم الابديه، دنكاح منافی دې. ځكه د اسلام راوړلو په وجه به تعارض واجب وی .نو حاكم به په دواړوكي تفريق كوی .

وَعِنْدَهُ لَهُ حُكْمُ الصِّحَّةِ فِي الصَّحِيحِ او دَ امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد دَ نكاح دَ محارمو دَ پاره دَ صحت حكم دی په صحيح قول كې

تشريح :- د امام صاحب رحمه الله دليل دادې چه د آتش پرست محارم الابديه سره نكاح خو په اصل كې صحيح وه،او دصحت وجه هم داده كومه چې وړاندې تيره شوه.چه حرمت به د شريعت د حق په وجه وی .يا د خاوند د حق په وجه د شريعت دحق په وجه خوځكه نشی كيدلې.چه كافران د شريعت د حقوقو دسره مخاطب نه دی .نوګويا خطاب ددوی په حق كې دسره نازل شوې نه دې.ځكه چې دوی د مبلغ تكذيب كوی .اود رسول ﷺ درسالت انكر كوی او پاتې شوه داخبره چې موږ ته په كافرانو باندې ولايت د الزام حاصل وی .نودا په دې وجه نشی كيدلې چه ولايت د الزام يا د توري په ذريعه حاصليږی .يا د محاجه په ذريعه.اودا دواړه شيان (خبزونه) د عقدذمه په وجه مسقطع شو.تومونږ ته په دوی باندې ولايت د الزام نشی حاصليدلې.بهرحال د شريعت دحق په وجه حرمت نه ثابتيږی .اود خاوند د حق په وجه ځكه نشی كيدلې.چه آتش پرست خاوند دسره ددې د حرمت اعتقاد نه لری .نود حرمت د ثبوت دوی [دوه] صورتونه وو.او دواړه ممكن نه دی .په دې وجه موږ وايو.چه ابتداءً د محارم ابديه سره د آتش پرست نكاح درست ده

إِلَّا أَنَّ الْمَحْرَمِيَّةَ تُنَافِي بَقَاءَ النِّكَاحِ مگر محرميت دَ بقاء دَ نكاح منافی دې فَيُفَرَّقُ بِخِلَافِ الْعِدَّةِ په دې وجه به تفريق كولای شی په خلاف دَ عدت نه لِأَنَّهَا لَا تُنَافِيهِ ځكه چې ذمه دَ بقاء دَ ي نكاح منافی نه دې .

تشريح :- دا عبارت د يو سوال ځواب دې.سوال دادې.چه هركله د امام صاحب رحمه الله په نيز دمحارم نكاح ابتداء صحيح ده.نود اسلام راوړلونه روسته هم پاته پاتې كيدل پكار دی .تفريق ولې واجب كړې شو؟ .

ځواب كافر د اسلام راوړلونه روسته د شريعت د حقوقومخاطب شو.او په شريعت اسلام كې محرميت،چه ځنګه ابتداء د نكاح منافی دی.دغه دول د نكاح د بقاء هم منافی دې.مثلاً يوې بالغې ښځې د صغيرسره دده د رضاعت په موده كې نكاح اوكړله.بيا دې ښځې دې صغيرته شيدې وركړل.نودا دده رضاعی زوې شو.اوس به ددې ښځې نكاح باطل وی .او هركله چې د اسلام راوړلو په وجه كافر د شريعت پابند شو.نو اوس به دده سره تعرض كول واجب وی .او حاكم به په دواړوكې تفريق كوی .په خلاف د عدت،ځكه چې عدت د نكاح د بقاء منافی نه دې.په دې وجه د معتدة الغيرنكاح د اسلام راوړلو نه روسته هم پاته ساتلې شوې ده.

په مجوسي سخه خاوند كې د يوكس اسلام راوړل

ثُمَّ بِإِسْلَامِ أَحَدِهِمَا يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا بيا په دوی كې دَ يو په مسلمانيدو به په دوی كې تفريق كولای شی وَبِمُرَافَعَةِ أَحَدِهِمَا لَا يُفَرَّقُ عِنْدَهُ ( ) خِلَافًا لَهُمَا او دَ يو په مرافعه به تفريق نه شی كولې دَ امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد په خلاف د صاحبينو رحمهما الله

تشريح .- صورت د مسئلې دادې.چه مجوسي په محارموكې د يوې كسې سره نكاح اوكړله.بيا په دې دواړوكې يوكس اسلام قبول كړلو.نو په اتفاق به په دواړو كې تفريق كولې شی .او كه په دوی كې يوكس قاضی ته مرافعه اوكړله (يعنی د اسلام حكم ئې طلب كړلو)نود امام صاحب رحمه الله په نيز به تفريق نشی كولې.اود

صاحبينو رحمهما الله په نيز به تفريق كولې شی .

اود صاحبينو رحمهما الله دليل دادې.چه اصل نكاح خو باطل وه خود عقدذمه په وجه تعرض نشو كيدلې نو هركله چې په دې دواړوكې يوكس مرافعه، يعني د اسلام حكم ئې طلب كړلو اود سلام د حكم مطيع شو نو په دې دواړو كې به تفريق كولې شی .لكه مثلاً كه په دې دواړوكې يوكس مسلمان شوې وو.نو بالاتفاق به تفريق كولې شو.نو په دې دواړوكې ديوكس مسلمانيدل داسې دی .لكه د دواړو مسلمانيدل .دغه دول په دې دواړوكې د يوكس مرافعه كول داسې دی .لكه د دواړومرافعه كول.او ددې دواړو د مرافعه كاوه په صورت كې به بالاتفاق تفريق كولې شو.نود يوكس د مرافعه كولوپه صورت كې به هم تفريق كولې شی

وَالْفَرْقُ أَنَّ اسْتِحْقَاقَ أَحَدِهِمَا لَا يَبْطُلُ بِمُرَافَعَةِ صَاحِبِهِ الْمُسْلِمِ او توپير دا دې چې په ستحقاق دَ يو دَ دهٔ دَ بل اندیوالان په مرافعه سره نه باطليږی إِذْ لَا يَتَغَيَّرُ بِهِ اعْتِقَادُهُ ځكه چې د دهٔ په وجه دَ ده اعتقاد نه متغير كيږی أَمَّا اعْتِقَادُ الْمُصِرِّ بِالْكُفْرِ باتې شو دَ مصر بالكفر اعتقاد لَا يُعَارِضُ إِسْلَامَ نو دغه دَ مسلمن دَ اسلام نه شی معرض كيداې لِأَنَّ الْإِسْلَامَ يَعْلُو وَلَا يُعْلَى ( ) ځكه چې اسلام غالب وی مغلوب كيږی نه

تشريح :- د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل،او په دې دواړوكې وجه د توپير داده چه اصل نكاح خوصحيح وه او په دې دواړوكې ديوكس قاضی ته مرافعه كول، اود اسلام حكم طلب كول به د بل اندیوالان په خلاف دده د حق په باطلولوكې حجت نه وی .بلكه دده اعتقاد د بل كس د اعتقاد معارض دې اود مرجع نه كيدلو په وجه به په يوبل باندې ترجيح هم نه وی .نود صحت حكم به په تيرشوی حالت باندې پاتې وی .ددې په خلاف چې هركله په دې دواړوكې يوكس اسلام قبول كړلو.نو تفريق به كولې شی .ځكه چې اسلام غالب وی مغلوب نه وی .نود ،مصر علی الكفر، اعتقاد د مسلمان د اسلام معارض نشی كيدلې.بلكه د مسلمان اسلام ته به ترجيح وركولې شی .او په دواړوكې به تفريق كولې شی .

وَلَوْ تَرَافَعَا او كه دواړو مرافعه او كړه يُفَرَّقُ بِالْإِجْمَاعِ نو تفريق به ئې كولای شی په اجماع سره لِأَنَّ مُرَافَعَتَهُمَا كَتَحْكِيمِهِمَا ځكه چې دَ دواړو مرافعه كول، پشان د تحكم د دواړو ده.

حل اللغة: ① المرافعة قاضی ته مقدمه اوړل ② تحكيم حاكم جوړول، فيصله كونكې جوړول.

تشريح:-او كه دواړو قاضی ته مرافعه اوكړله.اود اسلام حكم ئې طلب كړلو.نو په اتفاق به تفريق كولې شی .ځكه چې ددې دواړو مرافعه كول داسې دی .لكه د دواړو يو دريم كس حكم جوړول او كه دې دواړو يوكس حكم جوړ كړې وو.او دغه نه ئې د اسلام حكم طلب كړې وو.نود حكم لپاره جائز وو چه په دې دواړوكې ئې تفريق كړې وو.نو قاضی د ولايت د عموم په وجه زيات مستحق دې.چه په دې دواړوكې تفريق اوكړی هم دې ارخ ته د الله تعالی ارشاد دې.((فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ)) نوكه دوی تاله راشی .نو ددوی په مينځ كې هم دغه مطابق فيصله كوه.كوم چې الله تعالی نازل كړې دې،

د مرتد مسلمانې يا كافرې سره نكاح كول

وَلَا يَجُوزُ أَنْ يَتَزَوَّجَ الْمُرْتَدُّ مُسْلِمَةً وَلَا كَافِرَةً وَلَا مُرْتَدَّةً او جائز نه دی دا چې نكاح او كړی مرتد دَ مسلمانې سره او نه دَ كافرې سره او نه دَ مرتدې سره لِأَنَّهُ مُسْتَحِقٌّ لِلْقَتْلِ ځكه چې دَغه خو مستحق دَ قتل دې

تشريح:-صورت د مسئلې دادې چه دمرتد لپاره اجازت نشته چه دې مسلمانې ښځې، ياكافرې ښځې، يا مرتده ښځې سره نكاح اوكړی .دليل دادې.چه مرتد د نفس ردت په وجه واجب القتل دې ځكه چې د نبی

( ) القول الراجح هو قول أبی حنيفة رحمه الله كذا فی الكفاية (۲۸۵/۳) وردالمحتار(۴۲۰/۲) والهندية (۳۳۷/۱) ومجمع الأنهر(۳۷۰/۱) نقلاً عن القول الراجح (۲۹۶/۱)- .

( ) قال الزيلعی رحمه الله لم يذكره المصنف رحمه الله تعالی حديثاً مرفوع .. عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه أخرجه الدار قطنی فی سننه (۲۵۲/۳) رقم ۳۰

كريمه قول دي (من عير دينه فاقتلوه) يعني كوم كس چي خپل دين بدل كړلو. دا قتل كړئ.

والامهال صورة لتأمل او مهلت وركول د رتيب د تامل په وجه دی والنكاح يشغله عنه او نكاح به دا لره د دې نه عافله كړي فلا يشرع في حقه نو د ده په حق كي نكاح مشروع نه دي

حل اللغة: (١) الامهال مهلت وركول (٢) التامل سوچ فكر كول (٣) يشغل مشغوله كيږي.

تشريح: - دا عبارت ديو سوال خواب دي سوال دادي چه مرتد چونكه واجب القتل دې نو دې ته مهلت وركول بكار نه دی. خواب: مرتد ته د دري ورځو مهلت په دې وجه وركړې شوې دي چه دې غور اوفكر اوكړي او هغه شبهات لري كړي. كوم چي ده ته د اسلام په اړه كي راپيښ شوی دی .او نكاح چونكه دې د غور اوفكر نه غافل كوی په دې وجه نكاح د مرتد په حق كي نه ده مشروع شوې.

اعتراض: په دې دليل به يو اعتراض وی .هغه داچه قاتل عمد هم قصاصاً واجب القتل دې.نو دده نكاح هم درست كيدل بكار نه دی حالانكه د قاتل عمد لپاره نكاح جائز ده؟

خواب: په قصاص كي عفو مستحب ده لكه چي د الله تعالى ارشاد دي. ((فمن عفي له من اخيه شيء فاتباع بالمعروف)) نو هركله چي په قصاص كي عفو مستحب ده نو قاتل واجب القتل پاتې نشو ددې په خلاف مرتد دې ځكه چي سه عمه بوكه دې د خپل ارتداد نه رجوع نه كوی په دې وجه چي دې د اسلام په خوبيانو سدې د خبريدلو نه روسته مرتد شوې دې نو ددې باوجود دده ارتداد دده په ګمان كي دځه قوی شبه په وجه دې هم اشكال هم پاته دې ځكه چي زانی محصن (چه دده زنا په بينه يا په اقرار سره ثابت شوې ده) واجب القتل دې يعني سنګسارول او هلاكول ئې ضروری دی ددې باوجود دده نكاح درست ده حالانكه ستاسو د بيان مطابق درست كيدل بكار نه دی؟ خواب ممكن دې چه ګواهان د ګواهۍ نه رجوع اوكړي او رجم واپس شي.

وكذا المرتدة لا يتزوجها مسلم ولا كافر دغه ډول د مرتدې سره به نه مسلمان نكاح كوی او نه كافر لانها محبوسة للتامل ځكه چي دا محبوس ده د غور او فكر د پاره وخدمة الزوج تشغلها عنه او د خاوند خدمت به دې لره د دې نه عافله كړي ولانه لا ينتظم بينهما المصالح او ځكه ٩٠ د دوی په مينځ كي مصالح د نكاح برابريدې نه شي والنكاح ما شرع لعينه بل لمصالحه او نكاح د ذات لپاره نه بلكه د مصالحو د پاره مشروع شوې دي.

تشريح: - اودغه ډول مرتده سره به نه مسلمان نكاح كوی نه كافر.دليل د دې چه مرتده محبوس كولې شی چه د غور اوفكر اوكړي اوخپل شبهات لرې كړي اود خاوند خدمت به دا دغور اوفكر نه غافله كړي په دې وجه ددې په حق كي نكاح مشروع نه كړې شوه دوهم دليل دادې چه د نكاح مصالح ددوی دواړو په مينځ كي نه حاصليږي اونكاح لذاته نه ده مشروع شوې بلكه د نكاح د مصلحتونو لپاره مشروع شوې ده د نكاح مصلحتونه مثلاً سكنى ، ازدواج، توالد اوتناسل وغيره

په ښځه خاوند كې كه يوكس مسلمان وي نود بچي د دين حكم

فان كان احد الزوجين مسلما نو كه يو په زوجينو كي مسلمان وه فالولد على دينه نو بچې د ده په دين دی وكذلك ان اسلم احدهما او دارنګ كه په دوی كي يو مسلمان شو وله ولد صغير او دده وړكې بچې وه صار ولده مسلما باسلامه نو بچې به د ده اسلام په وجه سره مسلمان و

تشريح: - صورت د مسئلې دا دې كه ،احد الزوجين ،مسلمان وی نو بچې به په دين اسلام باندې وی په دې باندې د ائمه اربعه اتفاق دی دوهم صورت دادې چه زوجين كافران دی بيا ښځه مسلمانه شوه يا سړی مسلمان شو ددې نه روسته په آخر باندې د اسلام پيش كولونه وړاندې بچې پيدا شو نو اوس به دا ماشوم په دين كي د مسلمان تابع وی په دې شرط چي ماشوم او په،احد الزوجين، كي چي كوم يوكس مسلمان

دې.دواړه په يو كور كي وی .اوكه په كورونوكي تباين وی په دې طريقه چي مسلمان پلار په داراسلام كي وی .او بچې په دارحرب كي وی يا ددې په عكس وی .نو بچې به د خپل پلار د اسلام په وجه مسلمان نشي شمارلې. دوهم صورت دادې.چه احد الزوجين مسلمانان شو.او دده يو صغير بچې دې.نو دا بچې به د احد الزوجين د اسلام په وجه مسلمان وی.

لان في جعله تبعا له نظرا له ځكه چي د بچې د مسلمان تابع ګرځول د ده د پاره نظر او شفقت دي

تشريح: - دليل دادې.چه دا ماشوم د مسلمان تابع جوړولوكي په ده باندې شفقت دې.په دنياكي هم، او په آخرت كي هم.په دنياكي خودا چي دده سره به د كافرانو پشان سلوك نشي كولې اود مرګ نه روسته به د مسلمانانو په قبرستان كي دفن كولې شي .او په آخرت كي داچه د جهنم د عذاب ځخه به نجات بيا مومي.

ولو كان احدهما كتابيا والآخر مجوسيا او كه په دوی كي يو كتابي وه او بل محوسی وه فالولد كتابي نو بچې كتابي دې لان فيه نوع نظر له ځكه چي په دې كي هم د بچې د پاره يو ډول له شفقت دې اذ المجوسية شر ځكه چي مجوسي كيدل د كتابي نه بد دی

تشريح: اوكه په زوجينو كي يوكس كتابي او بل كس مجوسي يا بت پرست وی .نو بچې به د كتابي تابع وی .ترڅو چي دده ذبيحه به حلال وی .اود مسلمان سره به دده نكاح جائز وی .دليل دادې.چه بچې د كتابي په تابع جوړولوكي هم په بچی باندې يو ډول شفقت دې.ځكه چي مجوسي كيدل،د كتابي كيدلو نه زيات بدتر دی .لكه چي په دنياكي د كتابي ذبيحه حلاله ده.اود كتابيه سره د مسلمان نكاح درست ده.اوپه آخرت كي به د اهل كتابو عذاب دمجوسو نه كم وی.

والشافعي رحمه الله يخالفه للتعارض امام شافعي رحمه الله په دې اړه كي زموږ مخالف دې د تعارض په وجه سره

تشريح: -حضرت امام شافعي رحمه الله بچې د كتابي په تابع جوړولوكي زموږ مخالف دې كه پلار كتابي وی .اومور مجوسيه وی .نود امام شافعي رحمه الله اصح قول دادې.چه بچې به مجوسي وی امام محمد رحمه الله هم ددې قائل دې.او دوهم قول دادې.چه بچې به د پلار تابع وی .او كتابي به وی .امام مالك رحمه الله هم ددې قائل دې اوكه مور كتابيه وی .او پلار مجوسي وی .نود امام شافعي رحمه الله صرف يو قول دې.چه بچې به د پلار تابع وی.او مجوسي به وی .نه به دده ذبيحه حلاله وی .او نه به دده سره د مسلمان نكح درست وی.

[للتعارض] په دې عبارت سره د امام شافعي رحمه الله دليل بيانوی .د دليل حاصل دادې چه په الحاقونوكي تعارض دې. يعني كه بچې دمجوسي سره لاحق كوو.نو دده سره به دمسلمان نكاح،او دده ذبيحه به حرام وی .اوكه د كتابي سره ئې الحاق كوو.نو دده ذبيحه به هم حلال وی .او دده سره به د مسلمان نكاح هم جائز وی

ونحن بينا الترجيح او موږ ترجيح بيانه كړه.

تشريح: - علامه مرغيناني رحمه الله فرماني .چه موږ وجه د ترجيح بيان كړې ده.هغه داچه بچې د كتابي په جوړولوكي په ده باندې شفقت دې.په دې وجه به بچې د كتابي تابع جوړولې شي.

كه ښځه مسلمانه شي او خاوند په كفرباتې شي

واذا اسلمت المرأة وزوجها كافر او هر كله چي ښځه مسلمانه شوه او خاوند ئې كافر وه عرض عليه الاسلام فان اسلم فهي امرأته نو قاضي به ورته اسلام وړاند كړی كه هغه اسلام راوړو نو دغه ئې ښځه ده وان ابى فرق القاضي بينهما او كه انكارئې وكړو نو قاضي به دواړه جلا كړی وكان ذلك طلاقا عند ابي حنيفة ومحمد رحمهما الله او وی به دا طلاق په نزد د طرفينو رحمهما الله

تشريح: - صورت د مسئلې دادې.چه ښځه مسلمانه شوه او ددې خاوند كافر دې.كه كتابي وی .او كه غيركتابي وی .نو اوس به قاضي په خاوند باندې اسلام پيش كوی .كه د قاضي په اسلام پيش كاوه باندې

خاوند مسلمان شونو دا ښځه دده ښځه ده.او نکاح به هم هغه شان قائمه وی .او که خاوند د اسلام راوړلو نه انکار اوکړو نو قاضی به په دواړوکی تفریق کوی .اودا تفریق د طرفینو رحمهم الله په نیز طلاق دی فسخ نه دی

وَإِنْ أَسْلَمَ الزَّوْجُ وَتَحْتَهُ مَجُوسِيَّةٌ او که اسلام راوړو خاوند او ښځه یې مجوسی وه عُرِضَ عَلَيْهَا الْإِسْلَامُ فَإِنْ أَسْلَمَتْ نو ښځې ته به اسلام پیش کړې شی ورنه سلام که مسلمانه شوه فَهِيَ امْرَأَتُهُ نو دی به د دې ښځه وی وَإِنْ أَبَتْ فَرَّقَ الْقَاضِي بَيْنَهُمَا او که انکار یې وکړو حد نی به راولی قاضی د دوئ په مینځ کی وَلَمْ تَكُنِ الْفُرْقَةُ طَلَاقًا () او دا فراقت به طلاق نه وی د دوی په مینځ کی

تشریح - دوهم صورت د دې چه خاوند مسلمان شو و دده په نکاح کی مجوسیه ده نو قاضی به په مجوسیه ښځه باندې سلام پیش کوی که دې اسلام راوړلو نودا دده ښځه ده نکاح به هم هغه شان باته وی او که اسلام راوړلو نه یې انکار اوکړلو نو قاضی به په دواړوکي تفریق کوی اودا فرقت به طلاق نه وی بلکه فسخ د نکاح به وی

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رحمه الله لَا تَكُونُ الْفُرْقَةُ طَلَاقًا فِي الْوَجْهَيْنِ و امام ابوسف فرمائی چې نه به وی دا جدائی طلاق په دواړو صورتونو کی

تشریح - امام ابویوسف رحمه الله فرمائی چه په دواړو صورتونوکي نه تفریق طلاق نه وی (برابره خبره ده که خاوند د اسلام راوړلو نه انکار اوکړی او که ښځه انکار اوکړی) بلکه فسخ د نکاح به وی ځکه دې تفریق به فسخ مملوکی ... د دې حه د تفریق نه روسته نه هم په شمیر د طلاق کي کمی نه راځی ... د وخت طلاق دی د هغوی په شمیر د دوهم خلی نکاح اوکړله نو خاوند به د درې طلاقو مالك وی ... د فرقت په وجه سره به یوکم شی.

ثُمَّ إِنْ عُرِضَ مِنْهُمَا ... چې اسلام پیش کول دی نو دا زموږ مذهب دی وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله لَا يُعْرَضُ الْإِسْلَامُ امام شافعی رحمه الله فرمائی اسلام به ورته نه شی پیش کولی لِأَنَّ فِيهِ تَعَرُّضًا لَهُمْ ځکه چې په دې کي ذمیانو ته تعرض کول دی وَقَدْ ضَمِنَّا بِعَقْدِ الذِّمَّةِ أَنْ لَا نَتَعَرَّضَ لَهُمْ او موږ په عقد ذمه سره د دې ضامن شوی یو چې تعرض به ورته نه کوو إِلَّا أَنَّ مِلْكَ النِّكَاحِ قَبْلَ الدُّخُولِ غَيْرُ مُتَأَكِّدٍ مګر دا چې عقد نکاح قبل الدخول غیر مؤکد وی فَيَنْقَطِعُ بِنَفْسِ الْإِسْلَامِ نو دا منقطع کیږی په نفس اسلام راوړو سره وَبَعْدَهُ مُتَأَكِّدٌ او روسته د دخول نه موکد دی فَيَتَأَجَّلُ إِلَى انْقِضَاءِ ثَلَاثِ حِيَضٍ كَمَا فِي الطَّلَاقِ نو مهلت به ورکولی شی تر تیریدو د درې حیضونو پورې لکه په طلاقو کی.

حل اللغة: ① العرض پیش کول ② یقطع ختمیږی ③ انقضاء پوره کیدل]

تشریح - علامه مرغینانی رحمه الله فرمائی چه په آخر باندې اسلام پیش کول زموږ مذهب دی امام شافعی رحمه الله فرمائی چې په آخر باندې به اسلام نشی پیش کولې ددوی دلیل دادې چه په اسلام پیش کولوکي ذمیانو ته تعرض کول دی حالانکه د عقد ذمه په ذریعه موږ ددې خبرې ضمانت ورکړې دې چه موږ به ددوی سره هیڅ تعرض نه کوو خوچونکه مخکې د نکاح د دخول نه وړاندې غیرمؤکد وو په دې وجه به په اسلام راوړلو سره فوراً نکاح منقطع شی اود دخول نه روسته ملك د نکاح مؤکد کیږی په دې وجه به وقوع د فرقت درې حیضو پورې مؤخر کیږی لکه په طلاق کی یعنی د دخول نه وړاندې نفس طلاق نکاح منقطع کوی اود دخول نه روسته نکاح د عدت د انقضاء نه روسته منقطع کیږی

() القول الراجح ... كذا في العناية (۲۶۸/۲) ومجمع الأنهر (۳۷۱/۱) والدرالمختار (۴۲۳/۲) والهندية (۳۳۸/۱) ... الراجح (۲۹۸/۰)

د علامه مرغینانی رحمه الله په عبارت [فيتأجل إلى انقضاء ثلث حيض]کی ثلث حیض غلط دی ځکه چې د امام شافعی رحمه الله په نیز په عدت کی طهر معتبر دی حیض معتبر نه دی خود عبارت د تصحیح په صورت داسې وئیلې شی .چه امام شافعی رحمه الله فرمائی ...ای حنفیانو ستاسو په نیز مناسب دی چه وقوع د فرقت درې حیضه تیریدلو پورې مؤخر کړې شی .په دې صورت کی به عبارت بې غباره(بې خطره) شی

وَلَنَا أَنَّ الْمَقَاصِدَ قَدْ فَاتَتْ زموږ دلیل دا دې چې مقاصد خو فوت شو فَلَا بُدَّ مِنْ سَبَبٍ تُبْتَنَى عَلَيْهِ الْفُرْقَةُ نو د داسې سبب کیدل ضروری دی چې قائم شی پرې فرقت

تشریح - زموږ دلیل دادې.چه د ښځې په مسلمانیدلو یا د مجوسیه ښځې د خاوند په مسلمانیدلو سره د نکاح مقاصد فوت شو.او فوت کیدل امرحادث دې.په دې وجه ددې لپاره داسې سبب کیدل ضروری دی چه په هغې باندې ددې بنا (بنیاد) قائم شی.

وَالْإِسْلَامُ طَاعَةٌ لَا يَصْلُحُ سَبَبًا لَهَا او اسلام راوړل طاعت دی کوم چې د فرقت سبب کیدای نه شی فَيُعْرَضُ الْإِسْلَامُ لِتَحْصُلَ الْمَقَاصِدُ بِالْإِسْلَامِ نو اسلام به پیش کولای شی چې د اسلام راوړو مقاصد حاصل شی أَوْ تَثْبُتَ الْفُرْقَةُ بِالْإِبَاءِ یا د انکار په وجه فرقت ثابت شی

حل اللغة: ① طاعة تابعداری ② الفرقة جدائی ③ الاباء انکار]

تشریح - اوس دوې [دوه] صورتونه دی .که د نکاح د مقاصدو فوت کیدلو سبب اسلام اوګرځولې شی اوکه ددې سرې کفر چې تراوسه پورې په کفرباندې پاته دې،رومبې صورت خو ممکن نه دې ځکه چې اسلام اطاعت اوفرمانبرداری ده.د نکاح د مقاصد پشان نعمتونو د فوت کیدلو سبب نشی کیدلې او دوهم صورت هم ممکن نه دې.ځکه چې د [من بقی علی کفره]کفر د رومبې نه موجود دې اودې کفرخو نه په ابتداء کی نکاح منع کړله او نه نې د نکاح د مقاصدو(نعمتونو) بقاء فوت کړله.نو ددې دواړو نه علاوه د دریم شی کیدل ضروری دی .چه سبب اوګرځولی شی .په دې وجه به قاضی په ،من بقی علی کفره، باندې اسلام پیش کوی نو که دې مسلمان شو.نو.الحمد لله. د نکاح مقاصد به حاصل شی .د فرقت ارتیا به نه وی او که د اسلام راوړلو نه نې انکار اوکړلو نوفرقت به ثابت شی .نود اسلام نه انکار به د نکاح د مقاصدو فوت کیدلو سبب وی .ځکه چې اباء(انکار)،عن الاسلام، د نعمتونو د سلب کاوه صلاحیت لری .اوچونکه د نکاح د مقاصدو فوت کیدلو لپاره فرقت لازمی دې.نوکوم چې د فوت کیدلو سبب وی هم هغه به ددې د لازم یعنی د فرقت سبب وی .په دې وجه احناف رحمهم الله وائی . چې په ،من بقی علی کفره، باندې به اسلام پیش کولې شی .چه دده ،اباء عن الاسلام، د تفریق سبب جوړشی

باتې شو دامام شافعی رحمه الله دا وئیل.چه ذمیانوسره تعرض ممتنع دې نوموږ وایو.چه جبری تعرض ممتنع دې.خو دوی سره په اختیاری طور خبرې اترې ممتنع نه دی زموږ د مذهب تائید په دې حدیث سره هم کیږی چه په مؤطاکي د ابن شهاب الزهری رضی الله عنه نه روایت دې [أن ابنة الوليد بن المغيرة كانت تحت صفوان ابن أمية فأسلمت يوم الفتح وهو بزوجها صفوان ابن أمية من الإسلام فلم يفرق رسول الله ﷺ بينه و بين إمرأته حتى أسلم صفوان واستقرت عنده إمرأته بذالك النكاح] د ولید بن مغیره لور د صفوان ابن امیه په نکاح کي وه د فتح په ورځ هغه مسلمانه شوه او ددې خاوند صفوان ابن امیه د اسلام نه اوتختیدلو نو نبی کریم ﷺ دده او دده د ښځې په مینځ کي تفریق اونکړو تردې چې صفوان مسلمان شو او دده سره دده ښځه هم په هغه نکاح کي پاتې شوه ،وطحاوی اوابن المغیره رحمه الله ذکر کړی دی [أن عمر رضی الله عنه فرق بين نصرانيو بين نصرانية باباءه عن الإسلام] یعنی حضرت عمر رضی الله عنه د نصرانی اونصرانیه په مینځ کي تفریق کړې وو د نصرانی د اسلام نه د انکار په وجه [وذكر أصحابنا ان رجلا من تغلب اسلمت إمرأته وهی نصرانية فرفعت إلى عمر بن الخطاب رضی الله عنه فقال له اسلم وإلا فرقت بينكما،فأبى ففرق بينهما] یعنی زموږ اصحابو ذکر کړی دی چه د تغلب د یوسړی ښځه مسلمانه

شوه حالانکه دا نصرانیه وه.دي دحضرت عمر رضي الله عنه په عدالت کي معامله پیش کړله.حضرت عمر رضي الله عنه اوفرمائیل ته اسلام راوړه گنی په تاسو دواړوکي به تفریق کیږي .هغه د اسلام راوړلو نه انکار اوکړلو نودوی رضي الله عنه ددي دواړو په مینځ کي تفریق اوکړلو ددي احادیثونه اسلام پیش کول ثابت دی (الکفایه فتح القدیر)

وجه قول ابي يوسف رحمه الله ان الفرقة بسبب يشترك فيه الزوجان دَ امام ابویوسف رحمه الله دَ قول وجه دا ده چي فرقت په داسي سبب سره شوي دي چي زوجین پکي شریك دی **فلا يكون طلاقا كالفرقة بسبب الملك** نو دابه طلاق نه وی لکه هغه فرقت کوم چي د ملك په سبب سره وی

تشریح:- امام شافعی رحمه الله سره د بحث مباحثه نه د فارغ کیدلو نه روسته اوس دامام ابویوسف رحمه الله سره خبري کول غواړی خکه چي دوی فرمائیلی وو.چه تفریق په دواړه صورتونوکي طلاق نه دي.بلکه فسخ ده.د امام ابویوسف رحمه الله د قول وجه داده.چه فرقت په داسي سبب سره واقع شو.چه په هغي کي زوجین دواړه شریك دی یعنی په دي دواړوکي د هریو دارخه متحقق دي.مطلب داچه یومسلمان شو.اوبل د اسلام راوړلو نه انکار اوکړلو نو هله فرقت واقع شو اوهر هغه فرقت چي په داسي سبب سره وو چه په هغي کي ښځه اوسړي دواړه شریك وی .طلاق نه وی .مثلاً ،احد الزوجین، د بل مالك شو.نو په دي وجه چي کوم فرقت وی .هغه به طلاق نه وی .بلکه نسخ د نکاح به وی .

ولهما ان بالاباء امتنع الزوج عن الامساك بالمعروف مع قدرته عليه بالاسلام دَ طرفینو دلیل دا دي چي خاوند داباء په وجه سره دَ امساك بالمعروف نه منع شو سره دَ قدرت دَ دا نه په قبول دَ اسلام سره **فينوب القاضي منابه في التسريح كما في الجب والعنة** نو قاضی به په تسریح بالاحسان کي دَ ده قائمقام وی لکه په مقطوع الذکر اوعنین کي

حل اللغة: ① الامساك: بندول ② التسریح: خوشي کول، پریښول ③ الجب: مقطوع الذکر ④ العنة: نامردی ،په جماع باندي قدرت نه لرل]

تشریح:- د طرفینو رحمهما الله دلیل اوپه دواړو صورتونوکي وجه د توپیر داده چه د ،اباء عن الاسلام، په وجه خاوند د امساك بالمعروف نه منع شو حالانکه په اسلام قبلولوسره دي په امساك بالمعروف باندي قادر وو.اود شریعت اصول دی .که خاوند د امساك بالمعروف نه منع شی .نو قاضی په ،تسریح بالاحسان، کي د خاوند قائم مقام وی .او تسریح نوم دي.د طلاق.نود قاضی دا تفریق به طلاق وی .لکه څنګه چي د ،مقطوع الذکر،اود ،عنین، په صورت کي د ښځي په مطالبه باندي قاضی تفریق کوی .اودا تفریق طلاق وی .دغه دول دلته کی د سړی د ارخه تفریق طلاق دي.

اما المرأة فليست باهل للطلاق هر چي دا ښځه نو دَغه دَ طلاقو اهل نه ده **فلا ينوب القاضي منابها عند ابائها** نو په وخت دَ اباء به قاضی دَ دي قائمقام نه وی

تشریح:- ښځه خود طلاق اهلیت نه لري نوددي د ،انکارعن الاسلام، په وخت قاضی په ،تسریح بالاحسان،کی ددي قائم مقام نشي کیدلي. خکه چي تسریح(طلاق) دښځي د ارخه مقصود نه دی.بیا

ثم اذا فرق بينهما بابائها بیا چي هر کله قاضی په دواړوکي تفریق او کړو دَ ښځي په انکار سره **فلها المهر ان كان دخل بها لتأكده بالدخول** نو ښځي لره به مهر وی که چري دخول ئ ورسره کړي وه دَمهر دَ مؤکد کیدو په وجه سره **وان لم يكن دخل بها** او که دخول ئ ورسره نه وه کړي **فلا مهر لها لان الفرقة من قبلها** نو مهر ورته نشته په وجه دَ فرقت راتلو د دي دَ ارخ نه **والمهر لم يتأكد فأشبه الردة والمطاوعة** او مهر نه دي مؤکد شوي نو دا دَردت او مطاوعت مشابه شوه.

تشریح:- د ښځي د اسلام راوړلو نه د انکار کاوه په وجه چي هرکله قاضی تفریق اوکړو.نو اوس به کتلي شی چه ددي خاوند ددي ښځي سره دخول کړي وو.او که نه.که دخول ئي کړي وو.نود ښځي لپاره به پوره مهرواجب وی خکه چي د دخول په وجه مهرمؤکد شو.او که دخول ئي نه وی کړي.نود ښځي لپاره به مهر نه وی.خکه چي فرقت د ښځي د ارخه واقع شو.اودعدم دخول په وجه مهرمؤکد شوي هم نه دي نودا د ردت و،مطاوعت ابن زوج، مشابه شو یعنی ښځه مرتده شوه..العیاذ بالله. یائي د خپل خاوند خوی ته پهځل خان باندي قدرت ورکړلو نوکه دا،بعد الدخول، وی نود ښځي لپاره به کامل مهروی .خکه چي د دخول په وجه مهرمؤکد شوي دي.او که قبل الدخول وی .نوددي لپاره به مهرنه وی .والله اعلم

كه په دارحرب کي ښځه مسلمانه شي او خاوند کافر وي

واذا اسلمت المرأة في دار الحرب او هر کله چي اسلام راوړو ښځي په دار الحرب کي **وزوجها كافر** و دَ دي خاوند کافر وو **او اسلم الحربي وتحته مجوسية** او یا اسلام راوړو حربی او دَ ده لاند مجوسیه وه **لم تقع الفرقة عليها حتى تحيض ثلاث حيض** نو فرقت نه واقع کیږی په دي باند تر دي چي دري حیضونه ئ راشی **ثم تبين من زوجها** بیا به د خپل خاوند نه بائنه شی

تشریح:- صورت د مسئلي دادي.چه په دارحرب کي یوه ښځه مسلمانه شوه.اوددي خاوند کافر دي.یا حربی سړي مسلمان شو.اودده په نکاح کي مجوسیه ښځه ده.نو په دواړه صورتونوکي به دزوجینو په مینځ کي تفریق نشی کولي.تردي پوري چي دا ښځه دري حیضه تیرکړی .او که د ذوات الحیض ځني نه وی .نوچه دري میاشتي تیري کړی .بیا د دري حیضه یا دري میاشتي تیریدلو نه روسته به فرقت واقع شی .اودا ښځه به دخپل خاوند نه بائنه شی .داخبره په ذهن کي ساتئ.چه دفرقت واقع کیدلو نه روسته دي بیاد عدت لپاره نور دري حیضه یا دري میاشتي تیري کړي .(عیني شرح هدایه)

وهذا لان الاسلام ليس سببا للفرقة او دا خکه چي اسلام دَ فرقت سبب نه دي **والعرض على الاسلام متعذر لقصور الولاية** او پیش کول ئ اسلام ته متعذر دي. دَقصور دَ ولایت په وجه سره **ولا بد من الفرقة دفعا للفساد** او فرقت ضروري دي دَ فساد لري کاوه لپاره ،، **فاقمنا شرطها وهو مضي الحيض مقام السبب كما في حفر البئر** نو مونږ شرط دَ فرقت یعنی مضی دَ حیض لره دَ سبب قائمقام کړو لکه په کنستلو دَ کوهی کي

تشریح:- د دلیل نه وړاندي په دي پوهه شئ.چه په عبارت[العرض على الاسلام متعذر]کي قلب دي.په اصل کي داسي دي.[عرض الاسلام على الكافر متعذر] خکه چي په اسلام باندي کافرنشی پیش کولي.بلکه په کافر باندي اسلام پیش کولي شی .اولکه څنګه چي وئیلي شی .[عرضت الناقة على الحوض]او [ادخلت الخاتم في الاصبع] په اصل کي داسي ده.[عرضت الحوض على الناقة]او [ادخلت الاصبع في الخاتم]

اوس د دلیل حاصل دادي.چه اسلام راوړل د فرقت سبب نشی کیدلي.لکه څنګه چي په مخکي مسئله کي معلومه شوه.اوچونکه په دارحرب کي مسلمانانو ته ولایت هم حاصل نه دي په دي وجه په دارحرب کي کافر باندي اسلام پیش کول هم محال دي .اود فساد لري کاوه لپاره فرقت کیدل هم ضروري دی (فساد دادي چه مسلمانه دکافر په نکاح کي وی)نوهرکله چي د فرقت سبب،یعنی اباء عن الاسلام مقدر منل متعذر شو.نومونږ د فرقت شرط،یعنی دري حیضه تیریدل، که د ذوات الحیض ځني وی .یا دري میاشتي تیریدل،که د ذوات الحیض ځني نه وی)د فرقت د سبب قائم مقام جوړکړلو.لکه دکوهی په کنستلوکي صورت دادي.چه یوسړی په عامه لاره کي ،یاد غیر په ملك کي څاه اوکنستلو.بیا په دي کي سړي یا حیوان (څاروي) پریوتلو او مړشو.نو کنستونکي ضامن دي.خکه چي په کوهی کي د غورزیدلو علت،د غورزیدونکی دروندوالي اوبوجه دي.خو دروندوالي سبب نه جوړیږی .خکه چي دا امرطبعي دي.په دي کي هیڅ تعدی نشته.اود غورزیدلو سبب مشی (تلل) دی .خو مشی سبب جوړول هم محال دی .خکه چي په لاره

كي تلل مباح دی نود غورزيدلو شرط (خاه كنستل) به دسبب قائم مقام جوړولي شي .اوصاحب شرط، يعنى
خاه كنستونكي به ضامن ګرځولي شي دغه ډول دلته كي هم د فرقت شرط د فرقت دسبب قائم مقام دي

وَلَافَرْقَ بَيْنَ الْمَدْخُولِ بِهَا وَغَيْرِ الْمَدْخُولِ بِهَا او دَ مدخولې او غير مدخولې څه توپير نشته وَالشَّافِعِيُّ رحمه الله يُفَصِّلُ كَمَا مَرَّلَهُ فِي دَارِالْإِسْلَامِ او امام شافعى رحمه الله دغسې تفصيل كوی كوم چې دَ ده دَ اړخ نه په دار اسلام كي تېر شو .

تشريح :- زموږ په نيز په مدخول بها اويه غير مدخول بها كي هيڅ توپير نشته .د دواړو د فرقت لپاره دري حيضه تېرول شرط دی البته امام شافعى رحمه الله هم هغه شان تفصيل كوی لكه څنګه چې دداراسلام مسئله كي تيرشو يعنى په دارحرب كي كه د .احدالزوجين، اسلام د دخول نه وړاندې وی نو فرقت به فى الحال واقع شي .او كه د دخول نه روسته دي.نود دري حيضه تيريدلونه روسته به فرقت واقع شی خوموږ امام شافعى رحمه الله ته لاس په نامه عرض كوو چه حصرت دا دري حيضه د عدت لپاره نه دی بلكه د فرقت لپاره دی لهذا په دې كي مدخول بها اوغير مدخول بها دواړه برابر دی والله اعلم (عينى شرح هدايه)

د تفريق نه روسته په حربيه ښځه باندې عدت نشته

وَإِذَا وَقَعَتِ الْفُرْقَةُ وَالْمَرْأَةُ حَرْبِيَّةٌ كله چې فرقت واقع شو او ښځه حربيه وه فَلَا عِدَّةَ عَلَيْهَا نو په دې عدت نشته وَإِنْ كَانَتْ هِيَ الْمُسْلِمَةَ او كه دغه (حربيه) مسلمانه شوه فَكَذَلِكَ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله بيا هم دَغسې ده په نزد د امام ابوحنيفه رحمه الله خِلَافًا لَهُمَا وَسَنُبَيِّنُهُ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ تَعَالَى خلاف دې صاحبينو رحمهما الله لره او عنقريب به راشی انشاء الله تعالى

تشريح :- صورت دمسئلې دادې چه هركله د درې حيضه تيريدلونه روسته فرقت واقع شی .او ښځه حربيه وی اسلام راوړی .صرف ددې خاوند مسلمان شوې دې نو بالاجماع په حربيه ښځه باندې عدت واجب نه دې. څكه چې شرعى حكم ددې په حق كي ثابت نه دې.او كه حربيه مسلمانه شوه او ددې خاوند حربی كفر پاتې شو.نود امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز په دې باندې هم عدت واجب نه دې.اود صاحبينو رحمهما الله په نيز به په دې باندې عدت واجب وی شمس الائمه هم داسې ذكر كړی دی .اودا اختلاف به عنقريب ،انشاء الله، راشي .

وَإِذَا أَسْلَمَ زَوْجُ الْكِتَابِيَّةِ هر كله چې دَ كتابيه خاوند اسلام راوړو فَهُمَا عَلَى نِكَاحِهِمَا نو دغه دواړه به پخپل نكاح وی لِأَنَّهُ يَصِحُّ النِّكَاحُ بَيْنَهُمَا ابْتِدَاءً فَلَأَنْ يَبْقَى أَوْلَى څكه چې په دوی كي ابتداءً نكاح دې نو پاته پاتې كيدل به ئې په درجه اولى وی

تشريح:- او كه د كتابيه خاوند مسلمان شو.نودا دواړه به په خپله زړه نكاح باندې پاته پاتې وی .څكه چې د مسلمان سړی اودكتابيه ښځې په مينځ كي ابتداءً نكاح صحيح ده.نو بقاء به په درجه اولى صحيح وی څكه چې بقاء د ابتداء نه آسانه ده.

په روميوكي د يوكس يا د دواړو د ګرفتارئ په صورت كي دجدائي حكم

قَالَ وَإِذَا خَرَجَ أَحَدُ الزَّوْجَيْنِ إِلَيْنَا مِنْ دَارِ الْحَرْبِ مُسْلِمًا هر كله چې يو دَ زوجينو دَ دارالحرب زمونږ اړخ ته راووځی مسلمان شوې وَقَعَتِ الْبَيْنُونَةُ بَيْنَهُمَا نو په دوی كي بينونت واقع شو وَقَالَ الشَّافِعِيُّ لَا تَقَعُ او امام شافعى رحمه الله فرمائی نه واقع كيږی وَلَوْ سُبِيَ أَحَدُ الزَّوْجَيْنِ اوكه ګرفتار كړې شو يو دَ زوجينو نه وَقَعَتِ الْبَيْنُونَةُ بَيْنَهُمَا بِغَيْرِ طَلَاقٍ نو په دوی كي به بينونت واقع شی بغير دَ طلاقو نه وَإِنْ سُبِيَا مَعًا او كه دواړه يو ځاې ګرفتار كړې شو لَمْ تَقَعْ نو بينونت به واقع نه وی وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله: وَقَعَتْ او امام شافعى رحمه الله فرمائی چې واقع به شی فَالْحَاصِلُ أَنَّ السَّبَبَ هُوَ التَّبَايُنُ دُونَ السَّبْيِ عِنْدَنَا نو حاصل دا چې زموږ په نزد سبب دَ بينونت تباين د داردې نه چې

ګرفتاری وَهُوَ يَقُولُ بِعَكْسِهِ او شافعى رحمه الله د دې په عكس وائی

[حل اللغة: ① سبی قيد شی ② البينونة جدائی ③ التباين اختلاف]

تشريح :- په دې عبارت كي درې صورتونه دی يومتفق عليه دې اودوې (دوه) مختلف فيه دی .متفق عليه خو دادې دوهم صورت . چې .احد الزوجين، ګرفتار كړې شو نو په دې صورت كي به بالاتفاق بينونت واقع شی د مختلف فيه ړومبې صورت دادې كه .احد الزوجين.مسلمان شو اود دارحرب نه داراسلام ته راغلو نود احنافو رحمهم الله په نيز به په دې دواړوكي بينونت واقع شی اود امام شافعى رحمه الله په نيز به نه واقع كيږی دريم صورت دادې.چه زوجين دواړه ګرفتار كړې شو نو په دې صورت كي د احنافو رحمهم الله په نيز بينونت نه واقع كيږی اود امام شافعى رحمه الله په نيز واقع كيږی

حاصل دكلام دادې چه د بينونت سبب زموږ په نيز د زوجينو په مينځ كي حقيقتً اوحكمً تباين دارين دې ګرفتاری نه ده د امام شافعى رحمه الله په نيز د بينونت سبب ګرفتاری ده.تباين دارين نه دې.امام مالك او امام محمد رحمهما الله هم ددې قائل دی .

لَهُ أَنَّ لِلتَّبَايُنِ أَثَرَهُ فِي انْقِطَاعِ الْوِلَايَةِ دَ امام شافعى رحمه الله دليل دا دې چې دَ تباين اثر په انقطاع د ولايت كي دې وَذَلِكَ لَا يُؤَثِّرُ فِي الْفُرْقَةِ او دا په فرقت كي اثر نه كوی كَالْحَرْبِيِّ الْمُسْتَأْمَنِ وَالْمُسْلِمِ الْمُسْتَأْمَنِ لكه حربی مستامن او مسلمان مستامن چې دی أَمَّا السَّبْيُ پاتې شو ګرفتار كيدل فَيَقْتَضِي الصَّفَاءَ لِلسَّابِي نو دغه غوړی د ګرفتار كوونكي دَ پاره خالص كيدو لره وَلَا يَتَحَقَّقُ إِلَّا بِانْقِطَاعِ النِّكَاحِ او دانه متحقق كيږی مګر په انقطاع دَ نكاح سره وَلِهَذَا يَسْقُطُ الدَّيْنُ عَنْ ذِمَّةِ الْمَسْبِيِّ په دې وجه دَ ګرفتار شوې دَ ذمې نه پور سقطيږی

[حل اللغة: ① المستامن هغه كافرچه په دارالاسلام كي ئې امن اخستې وی ② الانقطاع ختميدونكې]

تشريح :- امام شافعى رحمه الله دليل دادې چه د تباين دارين اثر دادې چه د تباين دارين په وجه ولايت منقطع كيږی .

او انقطاع د ولايت په فرقت باندې نه اثرانداز كيږی .لكه مثلاً يوحربی امن حاصل كړی او په داراسلام كي داخل شی .نود تباين دارين په وجه ددې حربی مستامن ولايت خومنقطع شو.خو دده او دده د ښځې په مينځ كي فرقت واقع نشو دغه ډول يومسلمان امان حاصل كړو اودارحرب ته لاړلو.دده ولايت منقطع شو خو دده او دده د ښځې په مينځ كي فرقت واقع نشو نوثبته شوه.چه تباين دارين ته خو په .نقطاع د ولايت كي دخل شته.خو په فرقت كي هيڅ دخل نشته.

پاتې شوقيد كيدل.نودا تقاضاكوی .چه د قيد كونكی لپاره خالص شی .اودا خالص كيدل به هغه وخت ممكن وی .چه كله نكاح منقطع شی .نو معلومه شوه چه قيد كيدل د ولايت د انقطاع اود فرقت دواړو سبب دې كه دا دواړه يوځاې قيد وی .او كه يوقيد وی .اوچونكه ګرفتار شوې خلص ګرفتارونكې وی .په دې وجه د ګرفتار شوی د ذمه نه د كفراتو قرضه سقطيږی .

وَلَنَا أَنَّ مَعَ التَّبَايُنِ حَقِيقَةً وَحُكْمًا لَا تَنْتَظِمُ الْمَصَالِحُ. زموږ دليل دا دې چې سره دَ تباين دَ دارينو حقيقةً او حكماً مصالح دَ نكاح نه شی استوار كيداې فَشَابَهُ الْمَحْرَمِيَّةَ وَالسَّبْيُ يُوجِبُ مِلْكَ الرَّقَبَةِ نو دا مشابه شوه دَ محرميت او ګرفتاری صرف موجب دَ ملك دَ رقبه ده وَهُوَ لَا يُنَافِي النِّكَاحَ ابْتِدَاءً كومه چې منافی دَ نكاح نه ده ابتداءً فَكَذَلِكَ بَقَاءً نو دغه ډول به بقاءً هم نه وی فَصَارَ كَالشِّرَاءِ نو ګرفتار يدل دَ اغستو پشان شو ثُمَّ هُوَ يَقْتَضِي الصَّفَاءَ فِي مَحَلِّ عَمَلِهِ نو ګرفتاری دَ خپل عمل په محل كي خلص كيدل غواړی وَهُوَ الْمَالُ لَا فِي مَحَلِّ النِّكَاحِ او دغه مال دې نه چې په محل دَ نكاح كي

[حل اللغة: ① التبائن اختلاف ② تنتظم شامليږی]

تشريح :- زموږ دليل دادې چه تباين د دارينو حقيقتاً اوحكماً د مصلحتونو د انتظام منفی دې اوكوم شی چې

د مصلحتونو د انتظام منافي وي هغه نکاح قطع کوي .لکه محرمیت شو.نو تباین د دارینو به نکاح قطع کوي حقیقتاً تباین د دارینو دادي.چه په دې دواړو کي شخصي تباعد اوموندې شي .یعني یو په دارحرب کي وي او بل په داراسلام کي وي .اود تباین حکمي نه مراد دادې.چه کوم کور ته یوکس داخل شي . دهغې نه ئې د واپس کیدلو اراده نه وي بلکه د اوسیدلو او ایساریدلو اراده ئې وي .تردې پورې د مذهب اثبات دې.او په[والسبي یوجب ملك الرقبة] سره د امام شافعي رحمه الله د دلیل رد دې.حاصل د رد دا دې. چې گرفتاري موجب د ملك رقبه دې اوملك رقبه په ابتداء کي دنکاح .منافي نه ده.مثلاً یوکس ،منکوحة الغیر، واخستله.نود مشتري لپاره ملك رقبه ثابت شو.خو ددې باوجود د غیرنکاح پاته ده.نو گرفتاري د اخستلوپشان ده.یعني لکه ځنگه چې په شراء سره نکاح نه فاسدیږي .دغه ډول په گرفتارئ سره هم دعدم منافات په وجه نکاح نه فاسدیږي .

أما د امام شافعي رحمه الله ونیل.چه گرفتاري که تقاضا کوي .چه گرفتارشوي خالص شي .د گرفتارونکي دپاره نودا جبره مونږ منو.خو گرفتاري خو په هغه محل کي دخالص کیدلو تقاضا کوي .کوم خاتې چې ددې عمل وي یعني په مال کي .نه په محل د نکاح کي .نود گرفتارونکي لپاره به د گرفتارشوي په ذات کي علی الخصوص ملك ثابت وي .په محل د نکاح کي به نه وي .یعني په منافع د بضع کي .ځکه چې دا دده د عمل محل نه دې ځکه چې نکاح د سړي د خصوصیاتو څخه ده د مالیت څخه نه ده.نو ددې نه معلومه شوه.چه گرفتاري د فرقت سبب نه دې.

ولی المستأمن لم تتباین الدار حکماً لقصده الرجوع او په مستامن کي حکماً تباین دَ دار نه دې شوې دَ دهٔ د واپسی د ارادې په وجه سره .

تشریح:-[ولی المستأمن] سره د امام شافعي رحمه الله د قیاس خواب دې.حاصل دځواب دادې.چه زمونږ په نیز مطلق تباین دارین د بینونت سبب نه دې بلکه هغه تباین سبب دې کوم چې حقیقةً اوحکماً دواړه شان وي .او په حرمستامن اومسلم مستامن کي اگرچه حقیقةً تباین دې خوحکماً تباین نه دې.ځکه چې دحربي مستامن د داراسلام نه اود مسلمان مستامن د دارحرب نه د واپس کیدلو اراده وي .نو په دې دواړو باندې قیاس درست نه دې.والله اعلم بالصواب

د مهاجرې ښځې داراسلام ته په راتلو ونکاح کول

وإذا خرجت المرأة إلینا مهاجرةً هر کله چې راووتله ښځه زمونږ اړخ ته هجرت کوونکې **جاز لها أن تتزوج** نو جائزدی چې هغه نکاح او کړي **ولا عدة علیها عند أبي حنیفة** رحمه الله (۱) او په دې عدت نشته په نزد دَ امام ابوحنیفه رحمه الله

تشریح:- صورت د مسئلې دادې.چه یوه ښځه د دارحرب نه داراسلام اړخ ته هجرت اوکړو.او راغله.برابره خبره ده چه دا ښځه مسلمانه وي اوکه ذمیه وي اود واپس کیدلو اراده هم نه لري نودې مهاجرې ښځې سره د امام صاحب رحمه الله په نیزنکاح جائز ده او په دې باندې عدت واجب نه دې.

وقالا: علیها العدة او صاحبین رحمهما الله فرمائي چې په دې عدت شته دې **لأن الفرقة وقعت بعد الدخول في دار الإسلام** ځکه چې فرقت واقع شوې دې نو دَ دخول نه دار الاسلام ته لاکو وي **فیلزمها حکم الإسلام** نو په دې به دَ اسلام حکم

تشریح - اود صاحبینو رحمهما الله په نیز په دې باندې عدت واجب دې دلیل دادې چه په داراسلام کي داخلیدلو نه

(۱) القول الراجح هو قول أبي حنیفة رحمه الله کذا في الخانیة (۱۶۹/۱) وردالمحتار(۴۲۵/۲) والهندیة (۳۳۸/۱) وملتقی الأبهر(۳۷۲/۱) نقلاً من القول الراجح (۳۰۰/۱)-

روسته فرقت واقع شوې دې.اوهر هغه فرقت چې په داراسلام کي واقع شي په هغې باندې د اسلام احکام لازمیږي .اوعدت هم د اسلام د احکامو څخه دې.نو په دې مهاجرې ښځې باندې به عدت واجب وي ځکه حربي په دارحرب کي خپلې ښځې ته طلاق ورکړو بیا دې ښځې داراسلام اړخ ته هجرت اوکړو نو بالاتفاق به په دې باندې عدت واجب نه وي .

ولأبي حنیفة رحمه الله أنها أثر النکاح المتقدم وجبت إظهاراً لخطره دَ امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې چې عدت د تیرې نکاح اثر دې کوم چې واجب شوې دې دَ هغه دَ شرف ظاهر ولو دَ پاره **ولا خطر لملك الحربي** او د حربي دَ ملك د نکاح هیڅ شرف نشته **ولهذا لا تجب علی المسبیة** په دې وجه عدت واجب نه دې په گرفتاره شوې ښځه باند

تشریح:- د امام صاحب رحمه الله دلیل دادې.چه عدت د تیرې نکاح اثر دې چه دا د ملك نکاح د احترام ښکاره کولو لپاره واجبیږي .اوحال دادې.چه د حربي سړي د نکاح د ملك هیڅ احترام نه وي .نو په دې مهاجرې باندې به هم عدت واجب نه وي .اوچونکه د حربي د ملك نکاح هیڅ احترام نه وي .په دې وجه به بالاتفاق په دې ښځه باندې عدت واجب نه وي .کومه چې گرفتاره شوې ده

وإن کانت حاملاً او که دغه ښځه حامله وي **لم تتزوج حتی تضع حملها** (۱) نو نکاح به نه کوي تر دې چې حمل ئې پیداشي **وعن أبي حنیفة رحمه الله أنه یصح النکاح ولا یقربها زوجها حتی تضع حملها کما في الحبلی من الزنا.** دَ امام ابوحنیفه رحمه الله نه دا هم راویت دې چې نکاح خوصحیح دې البته خاوند به دې لره نه ورځي تر دې چې حمل ئې پیداشي لکه چې په حاملې د زنا کي ده

تشریح:- که دامهاجره ښځه که حامله وي .نود وضع حمل څخه به وړاندې نکاح نه کوي .دا قول امام محمد رحمه الله : امام ابوحنیفه رحمه الله نه روایت کړې دې.او دوهم قول چې دا امام ابویوسف رحمه الله اوحسن بن زیاد د امام صاحب رحمه الله نه روایت کړې دې.هغه دادې.چه دې مهاجرې حاملې سره نکاح درست ده.خود وضع حمل څخه به وړاندې وطی نه کوي ..

وجه الأول أنه ثابت النسب دَ اول وجه دا ده چې حمل ثابت النسب دې **فإذا ظهر الفراش في حق النسب** نو هر کله چې فراش کیدل ظاهر شو په حق دَ نسب کي **یظهر في حق المنع من النکاح احتیاطاً** نو دَ منع دَ نکاح په حق کي به هم ظاهره وي احتیاطاً .

تشریح:- د وړمبي قول وجه داده چه حمل دغیر نه ثابت النسب دې.نود کوم نسب په حق کي چې فراش ښکاره شو.نود نکاح نه د منع په حق کي به هم احتیاطاً فراش کیدل ښکاره شي .یعني دا مهاجره حمله د خپل کافر خاوند د صحیح فراش دې.نو ددې سره وطی نشي کولې.اوچونکه احتیاطاً د نکاح نه د منع په حق کي هم فراش کیدل ښکاره شو.نو ددې سره نکاح هم نشي کولې.

صاحب د عنایه رحمه الله د قول ثاني دلیل دا بیان کړې دې.چه دحربي سړي هیڅ احترام نشته.نو دده دجزء یعني د حمل احترام به په درجه اولی نه کیږي .په دې وجه دمهاجرې حاملې سرهٔ نکاح درست گرځولې شوې ده.لکه ځنگه چې په حامله من الزناء کي (درست گرځولې شوې ده)ځکه چې د زاني د اوبو هیڅ احترام نشته.اود وطی اجازت ځکه ورنکړې شو.ځکه چې په خپلو اوبو سره د غیر کښت اوبه کول لازمیږي .(اول قول اصح دې)

د ارتداد په صورت کښې د زوجین په مینځ کښې جدائي

قال وإذا ارتد أحد الزوجین عن الإسلام او هر کله چې احد الزوجین مرتد شو (یعني دَ اسلام نه اوګرځیدو) **وقعت**

(۱) القول الراجح هو ظاهر الروایة کذا في فتح القدیر(۲۹۶/۳) والعنایة (۲۹۶/۳) وردالمحتار(۴۲۵/۲) ومجمع الأنهر(۳۷۲/۱) نقلاً عن القول الراجح (۳۰۱/۱)_

الفرقة بغير طلاق نو فرقت واقع شو بغير د طلاقونه وَهٰذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ ابوحنيفه رحمه الله او د ابويوسف رحمه الله په نزد دی

تشريح:- صورت د مسئلې دادې که ، احد الزوجين ، د اسلام نه مرتد شو ، العياذ بالله ، نو په دواړو کې به فی الحال فرقت واقع شي برابره خبره ده که خاوند د ښځې سره دخول کړی وی او که دخول ئې نه وی کړی [1] او دا د امام

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رحمه الله اِنْ كَانَتِ الرِّدَّةُ مِنَ الزَّوْجِ امام محمد رحمه الله فرمائي که خاوند مرتد شو فَهِيَ فُرْقَةٌ بِطَلَاقٍ نو د فرقت به د طلاقو وی

تشريح:- د ردت په وجه چې کوم فرقت اوشو د شيخينو رحمهما الله په نيز دا فرقت طلاق نه دی بلکه فسخ ده او د امام محمد رحمه الله په نيز که ردت د خاوند د طرف وی نودا فرقت به طلاق وی ... نه به وی

هُوَ يَعْتَبِرُهُ بِالْإِبَاءِ وَ أَبُو يُوسُفَ رحمه الله مَرَّ عَلَىٰ مَا أَصَّلْنَاهُ فِي الْإِبَاءِ او امام محمد رحمه الله دغه په اباء عن الاسلام قياس کوی او جامع هغه ده کومه چې مونږ بيان کړه او ابويوسف رحمه الله په هغه اصل باندې تلې دی کوم چې مونږ ده د اړخ نه په اباء کې بيان کړو

حل اللغة: ① الاباء انکار]

تشريح:- امام محمد رحمه الله مرتد کيدل ، د خاوند په ، اباء عن الاسلام ، باندې قياس کوی يعنی که ښځه مسلمانه شوه او خاوند د اسلام راوړلو نه انکار اوکړلو نودا به د خاوند د اړخه طلاق وی . دغه رنګ د خاوند مرتد کيدل به هم د خاوند د اړخه طلاق وی . او د مقيس او مقيس عليه په مينځ کې جامع هم دغه دی کوم چې مونږ بيان کړلو يعنی لکه څنګه چې خاوند د اسلام راوړلو نه انکار کاوه په وجه د امساك بالمعروف نه منع شو . حالانکه دی په دې قادر وو نو قاضی به په ، تسريح بالاحسان ، کې دده قائم مقام وی . او تفريق به کوی . او دا تفريق به طلاق وی دغه رنګ د ردت په وجه خاوند د ، امساك بالمعروف ، نه منع شو . نو قاضی به په ، تسريح بالاحسان ، کې دده قائم مقام وی .

او د امام ابويوسف رحمه الله دليل هغه دی . کوم چې په ، اباء عن الاسلام ، کې تير شو . يعنی فرقت په داسې سبب سره واقع شو . چه په هغې کې زوجين شريك دی . او طلاق صرف د خاوند د اړخه وی . د ښځې په دې کې څه دخل نه وی نود ارتداد په وجه چې کوم تفريق وی . هغه به طلاق نه وی . بلکه فسخ د نکاح به وی .

وَأَبُو حَنِيفَةَ رحمه الله فَرَّقَ بَيْنَهُمَا او امام ابوحنيفه رحمه الله په دواړو کې توپير کړی دی وَوَجْهُ الْفَرْقِ أَنَّ الرِّدَّةَ مُنَافِيَةٌ لِلنِّكَاحِ او وجه د توپير دا ده چې ردت منافی د نکاح دی لِكَوْنِهَا مُنَافِيَةً لِلْعِصْمَةِ ځکه چې دا منافی د عصمت دی وَالطَّلَاقُ رَافِعٌ او طلاق رافع د نکاح دی فَتَعَذَّرَ أَنْ تُجْعَلَ طَلَاقًا ، نو ردت طلاق مقرر کول متعذر دی

حل اللغة: ① العصمة ساتنه ② رافع پورته کونکې]

تشريح:- امام ابوحنيفه رحمه الله په ، اباء عن الاسلام ، او ارتداد کې توپير کړی دی . ځکه چې د خاوند د ، اباء عن الاسلام ، په وجه چې کوم فرقت دی . هغه ئې طلاق ګرځولی دی . او د ارتداد په وجه چې کوم فرقت دی . هغه ئې طلاق نه دی ګرځولی په دې دواړو کې وجه دفرق داده چه ردت د نکاح منافی دی . ځکه چې ردت د نفس او د مال د عصمت (حفاظت) منافی دی . ځکه چې د مرتد ځان او مال مباح دی . که دې چا قتل کړلو . نو په قاتل به قصاص يا ديت واجب نه وی . او د مرتد ملك او نکاح باطليږی . او پاتې شو طلاق ، نودا د نکاح منافی نه دی . ځکه چې طلاق د نکاح د تحقق نه روسته نکاح او چتونکې دی . هم دا وجه ده . که خاوند د طلاق نه روسته نکاح کول او غواړی . نو نکاح کولې شی . نو حاصل دا چه طلاق د نکاح منافی نه دی . او مرتد کيدل د

(1) القول الراجح هو قول الشيخين رحمهما الله كذا في فتح القدير (۲۹۷\۳) والكفاية (۲۹۷\۳) والدر المختار (۴۲۵\۲) والبحر الرائق (۲۲۷\۳) والدر المنتقى (۳۷۲\۱) نقلاً عن القول الراجح (۳۰۲\۱)۔

... د ... نه ... دی ...

خلاف الاباء ، لأنه يفوت الامساك بالمعروف په خلاف د اباء نه چې دهغه فوت کوونکی ... فَتَعَيَّنَ التَّسْرِيحُ بِالْإِحْسَانِ عَلَىٰ مَا مَرَّ نو واجب دی تسريح بالاحسان لکه چې تير شو ... دی وجه کوم فرقت چې ... په وجه ... هغه به ... وجه وه هغه به موقوف نه وی

حل اللغة: ① الاباء انکار ② الامساك ... تسريح ...

تشريح:- ددې په خلاف د اسلام راوړلو نه انکار کول دی ځودې پخپل اختيار ... کيدل غواړی . په دې وجه ذمی پاتې پاتې شو نو دده وينه مباح او نه ګرځی شوه په دی وجه ... منافی د نکاح نه دی او ردت د نکاح منافی دی نو ردت په ، انکار عن الاسلام ، باندې قياس کول ، قياس مع الفارق دی .

او علامه مرغينانی رحمه الله فرمائي . چه د ، اباء عن الاسلام ، په وجه خاوند د ، امساك بالمعروف ، نه منع شو نو ، تسريح بالاحسان ، به واجب وی او ، تسريح بالاحسان ، نوم دی د طلاق په دې وجه ، انکار عن الاسلام ، په وجه تفريق طلاق ګرځولی شوی دی چونکه ردت د نکاح منافی دی او ، اباء عن الاسلام ، د نکاح منافی نه دی ځکه به د ، اباء عن الاسلام ، په وجه فرقت د قاضی په قضاء باندې موقوف وی ځکه چې ، اباء عن الاسلام ، د نکاح منافی نه دی . او د ارتداد په وجه فرقت به د قاضی په قضاء باندې موقوف نه وی ځکه چې د منافی حکم په قضاء باندې موقوف نه وی . لکه د محرميت په وجه فرقت ، په قضاء باندې موقوف نه وی

ثُمَّ اِنْ كَانَ الزَّوْجُ هُوَ الْمُرْتَدَّ بيا که خاوند مرتد وه فَلَهَا كُلُّ الْمَهْرِ اِنْ دَخَلَ بِهَا نو ښځې لره به واړه مهر وی که دخول ئې ورسره کړې وه وَنِصْفُ الْمَهْرِ اِنْ لَمْ يَدْخُلْ بِهَا او نيم مهر به وی که دخول ئې نه وی کړې ورسره وَاِنْ كَانَتْ هِيَ الْمُرْتَدَّةَ او که مرتده ښځه وه فَلَهَا كُلُّ الْمَهْرِ اِنْ دَخَلَ بِهَا نو د دې د پاره به واړه مهر وی که دخول ئې ورسره کړې وه وَاِنْ لَمْ يَدْخُلْ بِهَا فَلَا مَهْرَ لَهَا وَلَا نَفَقَةَ او که دخول ئې ورسره نه وه کړې نو مهر ورته نشته او نه ورته نفقه شته لِأَنَّ الْفُرْقَةَ مِنْ قِبَلِهَا ځکه چې فرقت د دې د اړخ نه راغلې دی

تشريح:- که خاوند مرتد شوې وی . او د ښځې سره دخول شوې وی نو د ښځې لپاره به کل مهر واجب وی او د عدت نفقه به هم واجب وی . او که دخول نوی شوې نو د ښځې لپاره به نيم مهر وی او که ښځه مرتده شوه او د دې سره دخول شوې وی نو د ښځې لپاره به کل مهر واجب وی . خو د عدت نفقه به واجب نه وی ځکه چې فرقت د ښځې د اړخه راغلې دی . نو ښځې ته به ناشزه (نافرمانه) ويلې شی او د نافرمانه لپاره نفقه نه وی . او که د دې سره دخول نه وی شوې . نو د ښځې لپاره به نه مهر وی او نه نفقه .

د زوجينو د يوځائې مرتد کيدلو نه روسته بيا يوځائې مسلمايدل

قَالَ وَاِذَا ارْتَدَّا مَعًا ثُمَّ أَسْلَمَا مَعًا او کله چې دواړه يو ځائې مرتد شو بيا دواړه يو ځائې مسلمانان شو فَهُمَا عَلَىٰ نِكَاحِهِمَا اسْتِحْسَانًا نو دواړه پخپل نکاح دی استحساناً

تشريح:- زوجين يوځائې مرتد شول . بيا يوځائې مسلمانان شول . نودا دواړه به په خپله نکاح باندې پاتې وی . د نکاح د تجديد اړتيا به نه وی . دا قول استحساناً دی

وَقَالَ زُفَرُ رحمه الله يَبْطُلُ او زفر رحمه الله فرمائي چې نکاح به باطل شی لِأَنَّ رِدَّةَ أَحَدِهِمَا مُنَافِيَةٌ ځکه چې په دوی کې د يو ردت منافی د نکاح دی وَفِي رِدَّتِهِمَا رِدَّةُ أَحَدِهِمَا او د دواړو په ردت کې د يو ردت موجود دی

تشريح:- او امام زفر رحمه الله فرمائي . چه په دې صورت کې به نکاح باطل وی هم دا قياس دی امام شافعی ، امام مالك او امام احمد رحمهم الله هم ددې قائل دی . دليل دادې چه کله د يو مرتد کيدل د نکاح منافی دی نو د دواړو

مرتد کېدل به په درجه اولی د نکاح منافی وی .ځکه چې د دوې (دوه) د ارتداد په ضمن کې د یومرتد کېدل هم موجود شو

وَلَنَا مَا رُوِيَ أَنَّ بَنِي حَنِيفَةَ ارْتَدُّوا ثُمَّ أَسْلَمُوا زمونږ دلیل هغه حدیث دې کوم چې مروی دې چې بنوحنیفه مرتد شو بیا مسلمانان شو وَلَمْ يَأْمُرْهُمُ الصَّحَابَةُ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ بِتَجْدِيدِ الْأَنْكِحَةِ(۱) او صحابه کرامو ﷺ اجمعین دوی ته د تجدید د نکاح حکم او نه کړو وَالِارْتِدَادُ مِنْهُمْ وَاقِعٌ مَعًا لِجَهَالَةِ التَّارِيخِ. او د دوی ارتداد یو ځائې واقع شو د جهلت د تاریخ په وجه

حل اللغة: ① تجدید نوې کول ② الانکحة جمع د نکاح ده]

تشریح: زمونږ دلیل (اودا وجه د استحسان ده)حدیث دې.حاصل داچه د بنوحنیفه(چه دا د مسیلمه کذاب د قوم یوه وړه شان قبیله ده) خلگ د زکاة د انکار کاوه په وجه مرتدشو.بیا خلیفة المسلمین حضرت ابوبکرصدیق ﷺ دوی ارخ ته د صحابه کرامو ﷺ یولښکر اولیګلو.نو دوی واړه مسلمانان شول خوصحابو ﷺ دوی ته د نکاح د تجدیدحکم ورنکړو.په دې باندې د ټولو صحابو ﷺ اتفاق وو.نود صحابو ﷺ اجماع شوه اود اجماع په وجه قیاس پرېخودلې شی

آخو که څوك اشکال اوکړی .چه ددوی ارتداد په یو وخت نه وو.نوپه دې واقعه سره استدلال څنګه صحیح کېږی ؟ نوځواب دادې.چه د تقدم او تاخر په اړه کې تاریخ مجهول شو.نوهم دا به وئیلې شی .چه په یو وخت کې مرتد شوی وو.

وَلَوْ أَسْلَمَ أَحَدُهُمَا بَعْدَ الِارْتِدَادِ مَعًا او که په دوی کې یو مسلمان شو د ارتد اد نه فَسَدَ النِّكَاحُ بَيْنَهُمَا لِإِصْرَارِ الْآخَرِ عَلَى الرِّدَّةِ نو په دوی کې نکاح فاسد شو د بل په ردت داصرار په وجه سره لِأَنَّهُ مُنَافٍ كَابْتِدَائِهَا ځکه چې اصرار په ردت منافی د نکاح دې د ابتداء د ردت پشان

حل اللغة: ① الاصرار تاکید،باربار وئیل ② ابتداء شروع]

تشریح: اوکه د ارتداد نه روسته په دې دواړو کې یوکس مسلمان شو.نو په دواړوکې به نکاح فاسد شی یعنی په دواړو کې به فرقت واقع شی .د آخر په ردت کې د پاتې کېدلو په وجه.ځکه چې په ردت باندې کلك پاتې کېدل داسې د نکاح منافی دی .لکه څنګه چې د ردت ابتداء دنکاح منافی ده.

باب القسم

ژباړه:- (دا) باب د قسم (په کښې) دې.

تشریح - مصنف دهدایه ﷫ چې هرکله د نساء دتعدد جواز بیان کړلو نو ضروری خبره ده.چه ددوی په حق کې هغه عدل ذکر کړې شی .کوم چې د شارع د اړخه وارد شوې دې.په دې وجه ، باب القسم، منعقد کړې شو .القسم، د قاف په فتح سره مصدر دې د قسم نه مراد په منکوحاتوکې برابری کول دی .د .عدل بین النساء، نوم هم قسم دې.او قسم په کسره د قاف سره د برخه په معنی کې دې او،قسم، د قاف اوسین په فتح سره د یمین په معنی کې دې.اوقسم نوم دې د مقاسمت او انقسام.

آمطلقاً حقیقت عدل ممتنع دې.لکه چې الله تعالی فرمائی ((وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ)) اوستاسو نه خودا هیڅ کله نشی کېدلې.چه په ټولو بیبیانوکې برابری اوساتئ اګرچه ستاسو څومره زړه اوغواړی نوتاسو خو بیخی یو اړخ ته مه مائل کېږئ. چې په دې سره دا

۱) اخرجه الزیعی ﷫ (نصب الرایة (۲/۲۸۰)_

داسې کړئ لکه څوك هلته کې باندې وی (بیـن القران) د نساء د تعدد په وخت وجوب عدل فرض اوحدیث دواړو نه ثابت دې.د قرآن پاك آیت دې ((فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ)) دځلورو ښځو سره د نکاح د جواز نه روسته الله ﷻ فرمائی ،که تاسو ته احتمال ددې خبرې وی چه عدل به اونکړې شی نو بیا په یوه بی بی باندې بسوالې اوکړئ.چه کومه وینځه ستاسو په ملك کې وی هم دا دې وی ،مطلب دادې که د عدل نه کولوغالب احتمال وی .نود ډېرو ښځو سره نکاح مه کوئ.په دې وجه ممنوع ده چه دا کس به ګناهګار شی.په دې وجه ممنوع نه ده.چه نکاح صحیح نه ده.نکاح یقیناً صحیح ده (بیان القرآن)

آددې آیت نه معلومه شوه چه د ګڼرو بیبیانو په صورت کې عدل اومساوات ضروری دې اصحاب دسنن اربعه د حضرت عائشه ؓ نه روایت کړې دې [قالت کان رسول الله ﷺ يقسم فيعدل ويقول اللهم هذا قسمي فيما أملك فلا تلمني فيما تملك ولا أملك،يعنى القلب أى زيادة المحبة]حضرت عائشه ؓ فرمائی چه رسول الله ﷺ به د بیبیانو وار ساتنه ساتلو.او عدل به ئې کولو.او فرمائیل به ئې.چه اې الله دا زما قسم دې په هغه شی کې چې زه ئې مالك یم نو.ما مه ملامته کوې په هغه څیزکې چې ته ئې مالك ئې او زه ئې مالك نه یم یعنی زړه یعنی زیات محبت، ددې حدیث نه معلومېږی .چه د زیات محبت نه علاوه واړه شپې (څیزونه) د سړی په ملك اوقدرت کې دی .د ابوهریره ﷺ حدیث دې.[أنه قال من كانت له إمرأتان فمال إلى أحدهما جاء يوم القيامة وشقه مائل أى مفلوج] نبی کریم ﷺ فرمائیلی دی .د کوم کس چې دوې (دوه) ښځې وی بیا دې په دې دواړوکې یو اړخ ته مائل شو.نود قیامت په ورځ به په داسې حال کې راشی چه دده یو اړخ به مفلوج وی (فتح القدیر)

د دوې (دوه) ښځو په صورت کې دعدل وجوب

وَإِذَا كَانَ لِلرَّجُلِ امْرَأَتَانِ حُرَّتَانِ هر کله چې د چا په نکاح کې دوې (دوه) ښځې وی حرې فَعَلَيْهِ أَنْ يَعْدِلَ بَيْنَهُمَا فِي الْقَسْمِ بِكْرَيْنِ كَانَتَا أَوْ ثَيِّبَيْنِ نو په ده واجب دی چې د دوی په مېنځ کې په وار کې برابرې کوی دواړه پېغلې وی یا کونډې وی أَوْ إِحْدَاهُمَا بِكْرًا وَالْأُخْرَى ثَيِّبًا او یا یوه پېغله وی او بله کونډه وی

تشریح:- صورت د مسئلې دادې.چه دیوکس دوې (دوه) یا زیاتې آزادې بیبیانې دی .که دواړه باکره وی او که دواړه ثیبه وی .یا یوه باکره وی .او بله ثیبه وی .نو په دوی کې په انصاف سره ویش کول واجب دی په دلیل کې

لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ وَمَالَ إِلَى إِحْدَاهُمَا فِي الْقَسْمِ ځکه چې د نبی کریم ﷺ ارشاد دې د چا چې دوې (دوه) ښځې وی او هغه په دوی کې یوې اړخ ته مائل شی جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقُّهُ مَائِلٌ(۱) نو د قیامت په ورځ به په داسې حال کې راځی چه د ده نیمه برخه به مفلوجه وی وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ كَانَ يَعْدِلُ فِي الْقَسْمِ بَيْنَ نِسَائِهِ(۲) او د حضرت عائشې ؓ نه روایت دې چې نبی

۱) من حدیث أبی هریرة ﷺ أخرجه أبوداود فی النکاح باب ۳۸ رقم ۲۱۳۳ والترمذی فی النکاح باب ۴۱ رقم ۱۱۴۱ والنسائی فی عشرة النساء باب میل الرجل إلی بعض نسائه دون بعض وابن ماجه فی النکاح باب ۴۷ رقم ۱۹۶۹ والدارمی فی النکاح باب ۲۴ واحمد فی المسند (۲/۲۹۵)_

۲- من حدیث أبی هریرة رضی الله تعالی عنه أخرجه أبوداود فی النکاح باب ۳۸ رقم ۲۱۳ والترمذی فی النکاح باب ۴۱ رقم ۱۱۴۱ والنسائی فی عشرة النساء باب میل الرجل إلی بعض نسائه دون بعض وابن ماجه فی النکاح باب ۴۷ رقم ۱۹۶۹ والدارمی فی النکاح باب ۲۴ واحمد فی المسند (۲ / ۲۹۵) أخرجه أبوداود فی النکاح باب ۳۸ رقم ۲۱۳۴ والترمذی فی النکاح باب ۴۱ رقم ۱۱۴۰ والنسائی فی عشرة النساء باب میل الرجل إلی بعض نسائه دون بعض وابن ماجه فی النکاح باب ۴۷ رقم ۱۹۷۱

کریم ﷺ به د خپلو بیبیانو په مینځ کې په وار کې برابرې کولو وَكَانَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ هٰذَا قَسْمِي فِيمَا أَمْلِكُ او فرمائیل به يې یا الله داځما ویش دې په هغې کار کې چې زه به ئې مالك یم فَلَا تُؤَاخِذْنِي فِيمَا لَا أَمْلِكُ(۱) نو ځما مواخذه مه کوې په هغې کې چې زه يې مالك نه یم يَعْنِي زِيَادَةَ الْمَحَبَّةِ وَلَا فَصْلَ فِيمَا رَوَيْنَا یعنی دَ زیاتی محبت او په ماروینا کې څه تفصیل نشته .

حل اللغة: ① شق نیم بدن ② القسم ویش ③ لاتواخذنی ته ما مه نیسې]

تشریح- صاحب دهدایه ﷫ دوې [دوه] حدیثونه پیش کړې دی .د دواړه حدیثونو مضمون د عنوان لاندې تیر شو .هلته کې ئې اوګورئ.د [زیادة المحبة] الفاظ.د حدیث الفاظ نه دی .بلکه د راویانو د اړخه تفسیر دې چونکه په حدیث کې په باکره او ثیبه کې هیڅ تفصیل نشته.په دې وجه ددې په حکم کې هم هیڅ توپیر اونکړې شو

په مخکنئ او نوې ښځه کې فرق نه کول

وَالْقَدِيمَةُ وَالْجَدِيدَةُ سَوَاءٌ لِإِطْلَاقِ مَا رَوَيْنَا او زړه او نوې ښځه برابر اه دَ دې حدیث دَ اطلاق په وجه سره کوم چې مونږ روایت کړو

تشریح:- لکه څنګه چې د باکره اوثیبه په مینځ کې په ویش کې عدل واجب دې.دغه ډول زمونږ په نیز د نوې او زړې مینځ کې هم برابری ساتل ضروری دی .

اُزمونږ دلیل هغه حدیثونه دی .کوم چې صاحب دهدایه ﷫ په پورتنئ مسئله کې بیان کړی دی یعنی دا دواړه حدیثونه مطلق دی .نود نوې اوپخوانئ په مینځ کې به هیڅ توپیر نه کیږی .

وَلِأَنَّ الْقَسْمَ مِنْ حُقُوقِ النِّكَاحِ او څکه چې باری دَ حقوقو دَ نکاح نه دې وَلَا تَفَاوُتَ بَيْنَهُنَّ فِي ذٰلِكَ و په دې حق کې دَ ښځو په مینځ کې څه تفاوت نشته

تشریح - اودلیل عقلی دادې.چه نمبرمقرر کول،د نکاح د حقوقو څنې دی .لکه څنګه چې نفقه د نکاح د حقوقوځنې ده او په دې حق کې د باکره او ثیبه ،جدیده او قدیمه په مینځ کې هیڅ توپیر نشته.لکه څنګه چې په مسلمه اوکتابیه، بالغه اومراهقه،مجنونه او عاقله، بیماره او صحیحه په مینځ کې هیڅ توپیر نشته څکه چې ددې ښځو په مینځ کې ددې حق په سبب کې مساوات دې او سبب هغه حلت دې.کوم چې په نکاح سره ثابت شوې دې.

وَالْاِخْتِيَارُ فِي مِقْدَارِ الدَّوْرِ إِلَى الزَّوْجِ او اختیار دَ چکر په مقدار کې خاوند لره دې لِأَنَّ الْمُسْتَحَقَّ هُوَ التَّسْوِيَةُ دُونَ طَرِيقِهِ. وَالتَّسْوِيَةُ الْمُسْتَحَقَّةُ فِي الْبَيْتُوتَةِ څکه چې واجب برابری ده نه چې د دې طریقه او برابر ی په شپه تیر ولو کې دَ لَا فِي الْمُجَامَعَةِ نه چې په جماع کاوه کې لِأَنَّهَا تُبْتَنَى عَلَى النَّشَاطِ څکه چې مجامعت په نشاط مبنی دې .

حل اللغة: ① الدور چکرلګول ② التسویة برابری ③ البیتوتة شپه تیرول ④ المجامعة جماع کول،وطی کول]

تشریح - اود وار په مقررکولوکې خاوند ته اختیار دې.که زړه ئې غواړی .نو یوه یوه ورځ وار دې مقرر کړی .او که خوښه ئې وی .دوې [دوه] دوه، یا درې درې یا څلور څلور ورځې دې مقررکړی .او چونکه ددې ویش

والدارمی فی النکاح باب ۲۵ والحاکم فی المستدرک (۲ / ۱۸۷) وأحمد فی المسند (۶ / ۱٤٤) والبیهقی فی السنن الکبری (۷ / ٤۷۸)

۱) أخرجه أبوداود فی النکاح باب ۳۸ رقم ۲۱۳٤ والترمذی فی النکاح باب ٤۱ رقم ۱۱٤۰ والنسائی فی عشرة النساء باب میل الرجل إلی بعض نسائه دون بعض وابن ماجه فی النکاح باب ٤۷ رقم ۱۹۷۱ والدارمی فی النکاح باب ۲۵ والحاکم فی المستدرک (۲/۱۸۷) وأحمد فی المسند (۶/۱٤٤) والبیهقی فی السنن الکبری (۷/٤۸۷)_

وجوب د تسلی جوړولو دپاره،اود وحشت لرې کاوه لپاره دې.په دې وجه ضروری دی چه د سړی سوددې اعتبار اوکړې شی .او زما په خیال د یوې هفتې نه زیات وار مقررکول د تکلیف باعث دې نود یوې هفتې نه زیات مقرر کاوه نه احتراز کول مناسب دی .خو که دا ښځې په زیاتوباندې راضی شی نو په دې کې هیڅ باك نشته.خومناسب دادی .چه دا مقدار د ایلامودې(څلور میاشتې) نه .ویه رسی خاوند به د ښځې ورځ کاوه وجه داده.چه په خاوند باندې برابری واجب ده خود برابرئ طریقه واجب نه ده او برابری صرف په شپه تیرولو کې ده.په جماع کولوکې نه ده.یعنی تولوښځوسره به برابرشپې تیره وی .په دې شپوکې جماع کول شرط نه دی .څکه چې جماع د تبعیت په ښه والی اوخوشحالئ باندې موقوف ده اودا دده په ختیار کې نه دی .والله اعلم بالصواب

په ازاده او وینځه ښځه کې تقسیم

وَإِنْ كَانَتْ إِحْدَاهُمَا حُرَّةً وَالْأُخْرَى أَمَةً او که یوه په دغو کې آزاده وه او بله وینځه وه فَلِلْحُرَّةِ الثُّلُثَانِ مِنَ الْقَسْمِ نو دَ آزادې دَ پاره به دوې [دوه] ثلثه وی دَ وارنه وَلِلْأَمَةِ الثُّلُثُ او دَ وینځې دَ پاره یو ثلث بِذٰلِكَ وَرَدَ الْأَثَرُ(۱) په دې سره اثر وارد شوې دې

تشریح - که د یوکس په نکاح کې یوه آزاده ښځه وی .او یوه وینځه وی .نو په ویش کې به په دریوکې دوې [دوه] برخې د آزادې وی .او یوه برخه به د وینځې وی .په دلیل کې ئې اثرپیش کړې دې علامه ابن ابهمام ﷫ په الکفایه،کې لیکلی دی . چې هم دا فیصله صدیق اکبر اوحضرت علی (رض) کړې ده

وَلِأَنَّ حِلَّ الْأَمَةِ أَنْقَصُ مِنْ حِلِّ الْحُرَّةِ او څکه چې دَ وینځې حلت دَ آزادې دحلت نه کم دې فَلَابُدَّ مِنْ إِظْهَارِ النُّقْصَانِ فِي الْحُقُوقِ نو په حقوقو کې دَ کمی اظهار ضروری دې : وَالْمُكَاتَبَةُ وَالْمُدَبَّرَةُ وَأُمُّ الْوَلَدِ بِمَنْزِلَةِ الْأَمَةِ او مکاتبه او مدبره او ام ولده دوینځې په مرتبه کې دی ؛لِأَنَّ الرِّقَّ فِيهِنَّ قَائِمٌ څکه چې په دوی کې رقیت موجود دې .

تشریح- دلیل عقلی دادې.چه د وینځې حلت د ازادې ښځې د حلت نه کم وی نو په حقوقوکې هم نقصان ښکاره کول ضروری دی .او که وینځه د بل کس مکاتبه،یا مدبره، یا ام ولد وی نودا هم د وینځې په مرتبه کې ده. څکه چې په دې کې رقیت موجود دې

د سفر په صورت کې په ښځوکې دقرعه اندازئ استحباب

قَالَ وَلَا حَقَّ لَهُنَّ فِي الْقَسْمِ حَالَةَ السَّفَرِ او هیڅ حق نشته ښځو لره دَ وار په سفر کې فَيُسَافِرُ الزَّوْجُ بِمَنْ شَاءَ مِنْهُنَّ نو خاوند به سفر کوی په دوی کې دَ چا سره چې غواړی وَالْأَوْلَى أَنْ يُقْرِعَ بَيْنَهُنَّ او غوره دا ده چې خسنړې ورته اوکړی فَيُسَافِرُ بِمَنْ خَرَجَتْ قُرْعَتُهَا نو سفر دې کوی دَ هغې سره دَ کومې چې خسنړې او خیژی

تشریح:- مسئله داده.که دیوکس ګنړې بیبیانې وی .نود سفر په حالت کې ددوی لپاره په ویش کې هیڅ حق نشته.په دوی کې چې د کومې سره غواړی .سفر کولې شی غوره داده چه په دوی کې قرعه اندازی اوکړی چه دکوم یوکس د نوم قرعه راوځی .هغې سره دې سفر اوکړی .دا د احنافو ﷭ مذهب دی

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ ﷫ الْقُرْعَةُ مُسْتَحَقَّةٌ امام شافعی ﷫ فرمائی چې خسنړې واجب حق دې ؛لِمَا رُوِيَ أَنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ كَانَ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا أَقْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ(۱) څکه روایت دې چې نبی کریم ﷺ هر کله دَ سفر اراده

---

۱) عن علی ﷛ أخرجه ابن أبی شیبة وعبدالرزاق فی مصنفیهما والدارقطنی ثم البیهقی فی سننیهما (نصب الرأیة ۳ / ۲۸۳).

کريم ﷺ به د خپلو بيبيانو په مينځ کي په وار کي برابري کولو وکان يقول: اللهم هذا قسمي فيما أملك او ورمنيل به يې يا الله داخما ويش دي په هغې کار کي چې زه به نې مالك يم فلا تؤاخذني فيما لا أملك(١) نو خپله مواخذه مه کوې په هغې کي چې زه يې مالك نه يم يعني زيادة المحبة ولا فصل فيما روينا يعني د زياتی محبت او په ماروينا کي څه تفصيل نشته.

حل اللغة: ① شق نيم بدن ② القسم ويش ③ لاتواخذني ته ما مه نيسې]

تشريح - صاحب دهدايه ﷫ دوې [دوه] حديثونه پيش کړي دی .د دواړه حديثونو مضمون د عنوان لاندې نبر شو هلته کي نې اوکوری.د [زيادة المحبة] الفاظ،د حديث الفاظ نه دی .بلکه د راويانو د اړخه تفسير دې چونکه په حديث کي په باکره او ثيبه کي هيڅ تفصيل نشته.په دې وجه ددې په حکم کي هم هيڅ توپير اونکړې شو.

په مخکني نې او نوې ښځه کي فرق نه کول

والقديمة والجديدة سواء لإطلاق ما روينا او زړه او نوې ښځه برابر اه د دې حديث د اطلاق په وجه سره کوم چې مور روايت کړو

تشريح - لکه څنګه چې د باکره اوثيبه په مينځ کي په ويش کي عدل واجب دې.دغه ډول زموږ په نيز د نوې او زړه مينځ کي هم برابری ساتل ضروری دی

ذازموږ دليل هغه حديثونه دی کوم چې صاحب دهدايه ﷫ په پورتنۍ مسئله کي بيان کړی دی يعنی: دواړه حديثونه مطلق دی .نود نوې اوبخوانۍ په مينځ کي به هيڅ توپير نه کيږی .

ولأن القسم من حقوق النكاح او څکه چې باری د حقوقو د نکاح نه دې ولا تفاوت بينهن في ذلك او په دې حق کي د ښځو په مينځ کي څه تفاوت نشته

تشريح - اودليل عقلی دادې چه نمبرمقرر کول،د نکاح د حقوقو څنې دی .لکه څنګه چې نفقه د نکاح حقوقو څنې ده او په دې حق کي د باکره او ثيبه ،جديده او قديمه په مينځ کي هيڅ توپير نشته.لکه څنګه چې په مسلمه اوکتابيه، بالغه اومراهقه،مجنونه او عاقله، بيماره او صحيحه په مينځ کي هيڅ توپير نشته څکه چې ددې ښځو په مينځ کي ددې حق په سبب کي مساوات دې.او سبب هغه حلت دې کوم چې په نکاح سره ثابت شوې دی.

والاختيار في مقدار الدور إلى الزوج او اختيار د چکر په مقدار کي خاوند لره دې لأن المستحق هو التسوية دون طريقه. والتسوية المستحقة في البيتوتة څکه چې واجب برابری ده نه چې د دې طريقه او برابری په شپه تير ولو کي ده لا في المجامعة نه چې په جماع کاوه کي لأنها تبتني على النشاط څکه چې مجامعت په نشاط مبنی دې

حل اللغة: ① الدور چکرلګول ② التسوية برابری ③ البيتوتة شپه تيرول ④ المجامعة جماع کول،وطی کول

تشريح - اود ورځ په مقررکولوکي خوند ته اختيار دې که زړه نې غواړی .نو يوه يوه ورځ وار دې مقرر کړی او که خوښه نې وی .دوې [دوه] دوه، يا درې درې يا څلور څلور ورځې دې مقررکړی .او چونکه ددې وينځ...

والدارمي في النكاح باب ٢٥ والحاكم في المستدرك (٢ / ١٨٧) وأحمد في المسند (٦ / ١٤٤) والبيهقي في السـ... / ٤٧٨)

١) أخرجه أبوداود في النكاح باب ٣٨ رقم ٢١٣٤ والترمذي في النكاح باب ٤١ رقم ١١٤٠ ميل الرجل إلى بعض نسائه دون بعض وابن ماجه في النكاح باب ٤٧ رقم ١٩٧١ والدارمي ... المستدرك (١٨٧/٢) وأحمد في المسند (١٤٤/٦) والبيهقي في السنن الكبرى (٤٨٧/٧)

وجوب د تسلی جوړولو دپاره،اود وحشت لرې کوه لپاره دې په دې وجه ضروری دی چه د سړي ... اعتبار اوکړې شي او زما په خيال د يوې هفتې به زيات وار مقرر کول د تکليف باعث دې نود يوې ... زيت مقرر کوه نه احتراز کول مناسب دی .خو که دا ښځې په زياتوباندې راضی شی نو په زياتو ... باك نشته.خومناسب دادی .چه دا مقدار د ايلاء مودې(څلور مياشتی) ته اونه رسی . خاوند به د اخ... کوه وجه داده.چه په خاوند باندې برابری واجب ده.خود برابرئ طريقه واجب نه ده.او برابری صرف ... تيرولو کي ده په جماع کولوکي نه ده.يعنی تولوښځوسره به برابرشپې تيره وی په دې شپو کي ... شرط نه دی څکه چې جماع د تبعيت په ښه والی اوخوشحالئ باندې موقوف ده اودا ددې په خپل ... دی .والله اعلم بالصواب

په آزاده او وينځه ښځه کي تقسيم

وإن كانت إحداهما حرة والأخرى أمة او که يوه په دغو کي آزاده وه او بله وينځه وه فللحرة الثلثان من ... آزادې د پاره به دوې [دوه] ثلثه وی د وارنه وللأمة الثلث او د وينځې د پاره يو ثلث بذلك ورد الأثر() په ... اثر وارد شوې دې

تشريح - که د يوکس په نکاح کي يوه آزاده ښځه وی .او يوه وينځه وی .نو په ويش کي به په دريو ک... [دوه] برخې د آزادې وی او يوه برخه به د وينځې وی په دليل کي نې اتريش کړې دې.علامه اين... ﷫ په الکفايه،کي ليکلي دی . چې هم دا فيصله صديق اکبر اوحضرت علی (رض) کړې ده

ولأن حل الأمة أنقص من حل الحرة او څکه چې د وينځې حلت د آزادې دحلت نه کم دې فلابد من النقصان في الحقوق نو په حقوقو کي د کمی اظهار ضروری دې : والمكاتبة والمدبرة وأم الولد بمنزلة ا... مکاتبه او مدبره او ام ولده دوينځې په مرتبه کي دی ،لأن الرق فيهن قائم څکه چې په دوی کي موجود دې

تشريح - دليل عقلی دا دې چه د وينځې حلت د ازادې ښځې د حلت نه کم وی .نو په حقوقوکي هم نق... ښکاره کول ضروری دی .او که وينځه د بل کس مکاتبه،يا مدبره، يا ام ولد وی .نودا هم د وينځې په ... کي ده څکه چې په دې کي رقيت موجود دې.

د سفر په صورت کي په ښځو کي دقرعه اندازۍ استحباب

قال ولا حق لهن في القسم حالة السفر او هيڅ حق نشته ښځو لره د وار په سفر کي فيسافر الزوج بمن شاء منهن نو خاوند به سفر کوی په دوی کي د چا سره چې غواړی والأولى أن يقرع بينهن او غوره دا ده چ... خسنړې ورته اوکړی فيسافر بمن ...

تشريح - مسئله دا د... سره د کومې چې خسنړې او حبرئ... نشته په دوی ک... کي ددوی لپاره په ويش کي هيڅ حق... چه دکوم ... داده چه په دوی کي قرعه اندازی د... ... دا د احنافو ﷭ مذهب دی

... منی چې خسنړې واجب حق دې ... دی چې نبی کريم ﷺ ...

کوبه نو خسنړي به ي کاوه خپلو بيبيانو لره

حل اللغة: ① مستحقه واجب .ضروري ② اقرع خسنړي به اچولو]

تشریح۔ دامام شافعي رحمه الله مذهب دادي چه قرعه اندازي کول واجب دي .تردې که بغير د قرعه اندازئ ني د يوې کسې سره سفر اوکړو نو د سفر دا موده به محبوسه وي .يعني هم دومره موده به د هغه ښځې سره قيام کوي .چه د هغې سره ئې سفر نه وي کړې.

د امام شافعي رحمه الله دليل د عائشه رضي الله عنها حديث دې چه نبي کريم ﷺ به کله د سفر اراده کوله.نو په خپلو بيبيانو کې به ئې قرعه اندازي کوله .نو کوم يوې نوم به چې راوتلو.د هغې سره به ئې سفر کولو.امام شافعي رحمه الله د نبي کريم ﷺ د دې فعل نه د قرعه اندازئ په وجوب باندې استدلال کوي .

إلا أنا نقول: إنَّ القُرعَةَ بتطييب قُلوبِهِنَّ مګر موږ داوايو چې خسنړې د بيبيانو د دلجوئي د پاره وه فَتَكُونُ مِن بَابِ الإستِحبَاب نو دا به د قبيلې د استحباب نه وي

حل اللغة: ① القرعة خسنړې اچول ② تطييب خوشحاله کول]

تشریح۔ خو زموږ د اړخه ځواب دادې چه د نبي کريم ﷺ پخپلو بيبيانوکي قرعه اندازي کول صرف د دوی د زړه خوشحالولو لپاره وو.نودا قرعه اندازي به استحباباً وي .وجوباً به نه وي . دويمه خبره داده چه په نبي کريم ﷺ باندې قسم (وار مقرر کول) د سره واجب نه وو.لکه چې د الله تعالى ارشاد دې.((تُرْجِي مَن تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَن تَشَاءُ)) يعني په دوی کې چې تاسو (ﷺ) څوك غواړئ.د ځان نه ئې جلا ساتئ.او څوك چې غواړئ، نژدې ئې ساته (بيان القرآن) د دې آيت نه معلوميږي .چه نبي کريم ﷺ د قسم (نمبر) پابند نه وو حافظ عبد العظيم منذري ذکر کړی دی چه نبي کريم ﷺ سوده، جويريه، ام حبيبه، صفيه،او ميمونه ﷺ جلا اوساتلې او عائشه رضي الله عنها او نورې بيبيانې ئې نژدې اوساتلې نو هرکله چې په نبي کريم ﷺ باندې قسم د سره واجب نه دې نو قرعه اندازي به څنګه واجب وي .

وَهَذَا لِأَنَّهُ لَا حَقَّ لِلْمَرْأَةِ عِنْدَ مُسَافَرَةِ الزَّوْجِ او دا حکه چې سړي د سفر په وخت کې د ښځې هيڅ حق نشته أَلَا يُرَى أَنَّ لَهُ أَن لَا يَسْتَصْحِبَ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ آيا ته نه ګورې چې خاوند لره جائز دی چې يوه هم د ځان سره بونه څي فَكَذَا لَهُ أَنْ يُسَافِرَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ نو دغسې د دا د پاره به جائز وي چې د يوې سره سفر او کړي وَلَا يُحْتَسَبُ عَلَيْهِ تِلْكَ الْمُدَّةُ. او دا مده به په دې باند حساب نه وي وَإِنْ رَضِيَتْ إِحْدَى الزَّوْجَاتِ بِتَرْكِ قِسْمِهَا لِصَاحِبَتِهَا جَازَ ،که راضي شوه يوه بي بي په ښخو کې په پريخودو د خپل وار خپلې بنې ته نو دا جائز دي

تشریح۔ او قرعه اندازي د استحباب د باب نه په دې وجه هم ده چه د خاوند د سفر کاوه په وخت د ښځې هيڅ حق نشته.که خاوند په دوی کې هيڅ څوك خپل ځان سره په سفر کې بونځي .نوده ته ددې اختيار شته دې.دغه ډول ددې اختيار هم شته.چه په دوی کې د يوکسې سره سفر اوکړي .اودا موده به محسوبه نه وي. يعني دا موده به د وار په موده کې نه حسابيږي اوکه په منکوحاتوکې يوې کسې خپل وار خپلې يوې بنې ته ورکړو نودا شرعاً جائز دي .

لِأَنَّ سَوْدَةَ بِنْتَ زَمْعَةَ رضي الله عنها سَأَلَتْ رَسُولَ اللهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنْ يُرَاجِعَهَا حکه چې حضرت سوده بنت زمعه

(¹) من حديث عائشة رضي الله عنها أخرجه البخاري في الهبة باب ١٥ ومسلم في فضائل الصحابة رقم ٨٨ وأبوداود في النكاح باب ٣٨ رقم ٢١٣٨ وابن ماجه في النكاح باب ٤٧ والأحكام باب ٢٠ والدارمي في الجهاد باب ٣٠ وأحمد في المسند (١١٤ / ٦

چه نبي کريم ﷺ ته درخواست کړې وه چې دې ته مراجعت او فرمائي وَتَجْعَلَ يَوْمَ نَوْبَتِهَا لِعَائِشَةَ رضي الله عنها نو دا به خپل وار د عائشې ﷺ د پاره کړي

تشریح۔ دليل دادې چه د حضرت سوده رضي الله عنها نه روايت دې چه رسول الله ﷺ سوده بنت زمعه ته طلاق ورکړو هرکله چې نبي کريم ﷺ د لمونځ لپاره اووتلو نوحضرت سوده رضي الله عنها د دوی ﷺ کپړه اونيوله او وې وئيل چه په خدائې ماته د سړو هيڅ حاجت نشته خو زما مراد دادې چه رب حشر ستا په بيبيانوکې وی او درخواست ئې اوکړو چه اې د الله رسوله ﷺ! تاسو سوده رضي الله عنها ته رجعت اوکړئ او سوده رضي الله عنها به د خپل د ورځ د عائشه رضي الله عنها لپاره مقرر کړي .

فَإِنْ رَجَعَتْ فِي ذَلِكَ او دې بي بي ته دا اختيار دې چې خپل وار کې رجوع او کړي لِأَنَّهَا أَسْقَطَتْ حَقًّا لَمْ يَجِبْ بَعْدُ حکه چې دې داسې حق سقط کړې دې کوم چې لاواجب شوې نه وه فَلَا يَسْقُطُ، وَاللهُ أَعْلَمُ نو په دې وجه سقط به نه وي۔

تشریح۔ کومې ښځې چې د خپل وار ورځ خپلې بنې ته ورکړه.هغې له دا جائز دی .چه خپل حق واپس واخلي .حکه چې دې خپل داسې حق ساقط کړو.چه تر اوسه پورې واجب نه وو نودا به ساقط کيږي هم نه نود، رجوع به د خپل وار نه منع کول وي .د يوساقط شوی شی واپس اخستل به نه وي .

کتاب الرضاع

ژباړه:- دا کتاب په بيان د رضاعت کښې دې

تشریح۔ رضاع بفتح الراء اصل دې.اوبکسر الراء يولغت دې په فصيح لغت کې د باب سمع نه دې اواهل نجد ونې چه د باب ضرب نه دې.رضاعت په لغت کې د سينې نه شيدې رودلو ته وائي اوپه شريعت کې د رضيع د ښځې د سينې نه په خاص وخت کې شيدې رودلو ته وائي د ښځې د سينې قيد لګولو سره د څاروي د سينې نه احتراز راغلو.اود نوکه د وزه وغيره شيدې اوڅکي .نوپه دې سره رضاعت نه ثابتيږي .اود مخصوص وخت نه د رضاع موده مراد ده.ددې په تحديد کې د عالمانواختلاف دې کوم چې به انشاء الله وړاندې بيانولې شي .

په رضاعت سره د حرمت ثبوت

قَلِيلُ الرَّضَاعِ وَكَثِيرُهُ سَوَاءٌ إِذَا حَصَلَ فِي مُدَّةِ الرَّضَاعِ د رضاعت قليل او کثير برابر دی هر کله چې دا حاصل شي په موده د رضاعت کې يَتَعَلَّقُ بِهِ التَّحْرِيمُ نو تحريم به وربورې متعلق شي

تشریح۔ المذهب في قدر الرضاع الثابت للحرمة ❀ دپيوبه مقدارکې چې په هغې سره حرمت رضاعت ثابتيږي په دې کې اختلاف دې.① احناف رحمهم الله فرمائي .چه په مطلق شيدې ورکاوه يا رودلو سره حرمت رضاعت ثابتيږي .که کم وی اوکه زيات وی .خوپه دې شرط چې د رضاعت په موده کې وی .حسن بصري ،سعيد بن المسيب،وکيع،عبدالله بن مبارك او زيات جمهور فقهاء رحمهم الله ددې قائلين دي .

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: لَا يَثْبُتُ التَّحْرِيمُ إِلَّا بِخَمْسِ رَضَعَاتٍ، لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: او امام شافعي رحمه الله فرمائي چې نه ثابتيږي تحريم مګر په پنځه پيرې تی رابنکودو سره د نبي کريم ﷺ د ارشاد په وجه سره لَا تُحَرِّمُ الْمَصَّةُ وَلَا الْمَصَّتَانِ وَلَا الْإِمْلَاجَةُ وَلَا الْإِمْلَاجَتَانِ(¹) چې نه حراموی يو وار چوپل او نه دوې [دوه] پيرې چوپل او نه يو وار رابنکودل او نه دوې [دوه] پيرې رابنکودل

حل اللغة: ① تحريم.حرامول ② رضعات جمع د رضاعت،ماشوم ته دتی شيدې ورکول ③ المصة چوپل]

(¹) من حديث عائشة رضي الله عنها أخرجه مسلم في الرضاع رقم ١٧)_

تشریح - ③امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه په پنځه خله شیدي رودلوسره رضاعت ثابتیږی په دي طريقه چي ماشوم په دي كي په هريوباندي مورشي اوپه ظاهرروايت كي امام احمد رحمه الله هم ددي قائل دي.اودامام احمد رحمه الله نه دوهم روايت ددرې خله پیو خښلو منقول دی.

دليل الشافعي◉صاحب دهدايه رحمه الله دامام شافعی رحمه الله لپاره د نبی ﷺ يوحديث پيش كړي دي.په حديث كي لفظ د [المصة او الإملاجة] ذكردي.په دي دواړوكي مصة د رضيع فعل دي.او[املاجه] يعنى دماشوم شيدي رودل اوخښل د مراضعه فعل دي.اواملاجه يعنى ماشوم ته پيوْ وركول اوځكول.اوس د حديث مطلب دا شو چه يوځل يا دوې [دوه] خله شيدي خښل يا يوځل يا دوې [دوه] خله شيدي ځكول محرم نه دی دا حديث دامام شافعی رحمه الله لپاره په دي طريقه مستدل دي چه دا حديث په دي دلالت كوی چه كم رضاعت محرم نه دي نوداحنافو رحمهم الله مذهب منتفی شو.اوچه د احنافو رحمهم الله مذهب منتفی شو.نود شوافو رحمهم الله مذهب په خپله ثابت شو ځكه په دواړو مذاهبوكي څوك د فصل قائل نه دی :

الاعتراض على الاستدلال◉ په دي استدلال باندي اشكال دا دي.چه اهل ظواهروائی .چه په درې ګونو پیوْ خښلو باندي رضاعت ثبتيږی .نودا دعوی صحيح نشوه.چه څوك د فصل قائل نه دي.كه امام شافعی رحمه الله دحضرت عائشي رضي الله عنها په حديث استدلال كول.[قلت أنزل في القرآن عشررضعات معلومات فنسخ من ذلك خمس رضعات] يعنى حضرت عائشه رضي الله عنها فرمائی چه په قرآن كي لس ګوټه معلوم ښښل نازل شوی وو بيا ترې پنځه منسوخ شو نو په مطلوب باندي به دلالت زيات واضح وو.

وَلَنَا قَوْلُهُ تَعَالَى زمونږدليل دَحق تعالى ارشاد دي {وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ} الآيَةاو ستا سو هغه ميندي (په تاسو حرامي شوي دی) كوموچه تاسو لره تي دركړي دي وَقَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ او دَ حضورﷺ ارشاد دي يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ()حراميږی په رضاعت سره كومې چې حراميږی په نسب سره په مِنْ غَيْرِ فَصْلٍ غير دَ تفصيل نه

تشریح - **دلائل الاحناف** رحمهم الله◉زمونږدليل دالله تعالى ارشاد دي.﴾ اللَّتِي وَأُمَّهَاتُكُمُ﴿ يعنى اوحرام كړي شوی دی په تاسو ستاسوميانديِ چاچه تاسوته شيدي دركړی وی .اود نبی ﷺ حديث چي [يحرم من الرضاع ما يحرم من النسب] يعنى په رضاعت هغه څه حراميږی څه چي په نسب حراميږی .آيت اوحديث دواړه مطلق دی د قليل اوكثيرڅه تفصيل په كي نشته.نوپه مطلق رضاع سره به حرمت ثابتيږی .

وَلِأَنَّ الْحُرْمَةَ وَإِنْ كَانَتْ لِشُبْهَةِ الْبَعْضِيَّةِ الثَّابِتَةِ بِنُشُوءِ الْعَظْمِ وَإِنْبَاتِ اللَّحْمِ او ځكه چي حرمت اګر چي په دي شبهه دَ بعضيت سره كوم چي دَ هډ وكو په غټو لو او دَ غوښي په ټو كاوه سره ثابت دي لَكِنَّهُ أَمْرٌ مُبْطَنٌ ليكن دا امر مخفی دي فَتَعَلَّقَ الْحُكْمُ بِفِعْلِ الْإِرْضَاعِ په دي وجه حكم دَ فعل دَ ارضاع سره متعلق شو

حل اللغة: ① نشوز غټيدل② العظم هډوكي ③ انبات راټوكيدل④ اللحم: غوښه ⑤ مبطن:پټ]

تشریح.-**السوال التقديرى**◉صاحب دهدايه رحمه الله چي كوم عقلى دليل بيان كړي دي.داد يومقدرسوال ځواب دي. سوال دا دي چه پكار دا ده چه د پيوْ په كم مقدار رضاعت ثابت نشی .ځكه چي كم مقدارد ماشوم غوښه راټوكوی او هډوكی غټوی . لكه چي په حديث كي نبی ﷺ فرمائيلی دی .[الرضاع انشر العظم وانبت اللحم] يعنى شيدي خښلو هډوكی غټوی اوغوښه ني راټوكوله.(شرح هدايه)اود پيوْ په كم مقدار كي دا خبره نه ثابتيږی

() مند حديث ابن عباس رضي الله عنهما وقد تقدم فی أول باب النكاح)

الجواب◉ځواب دا دي چه هډوكي غټيدل اوغوښه راټوكيدل يو باطنی امردي ځكه نه ځرګند ښكاري نه په باطن نه، نوارضاع يعنى شيدي وركول د حرمت حكم به په دي تبنيږی .يوځكه مونږوايو چه مطلق ارضاع سبب د حرمت دي.

وَمَا رَوَاهُ مَرْدُودٌ بِالْكِتَابِ أَوْ مَنْسُوخٌ بِهِ،او كوم حديث چي شافعی رحمه الله روايت كړي دي دَ هغه مردود دي په كتاب الله سره يا په دي سره منسوخ دي

تشریح- **الجواب عن مستدل الشافعی** رحمه الله◉امام شافعی رحمه الله چي كوم حديث په استدلال كي پيش كړي دي.نودهغې نه ځواب دا دي چه دا حديث به خالي نه وی يا به د كتاب الله نه روستو وی يا به محكي وی.كه د كتاب الله نه روستووی .نودا به مردود وی .ځكه چي كتاب الله دحديث په مقابله كي اقوی دي وعمل به په اقوی كولې شی .اوكه د كتاب الله نه مخكي وی نودا به په كتاب الله سره منسوخ وی دحضرت عائشي رضي الله عنها دحديث په اړه كي امام ابن البطال رحمه الله فرمائيلی دی چه د حديث مضطرب دي.نود كتاب الله په مقابله كي ددي پريښول اوكتاب الله ته رجوع كول واجب شو

وَيَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ فِي مُدَّةِ الرَّضَاعِ لِمَا نُبَيِّنُ او مناسب دی چي پی سكل به موده د رضاعت كي وی لكه چي مونږ به بيان كړو

تشریح - **ثبوت الرضاعة اذا كانت في مدتها**◉صاحب دهدايه رحمه الله فرمائی چه د رضاعت حكم به په هغه وخت كي ثابتيږی .چه رضاعت په مودهٔ د رضاعت كي شوې وی .ددې تفصيل به روستوراشی

د رضاعت په موده كي اختلاف

ثُمَّ مُدَّةُ الرَّضَاعِ ثَلَاثُونَ شَهْرًا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ بيا موده دَ رضاعت ديرش ميا شتي ده دَ امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد وَقَالَا سَنَتَانِ() وَهُوَ قَوْلُ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ او صاحبين رحمهما الله وائی چي دوې [دوه] كاله ده او دا قول دَ امام شافعی رحمه الله دي وَقَالَ زُفَرُ رحمه الله ثَلَاثَةُ أَحْوَالٍ او امام زفر رحمه الله فرمائی حی درې كاله دی

تشریح - **اختلاف الائمة في مدة الرضاع**◉په مودهٔ د رضاعت كي اختلاف دي ① دامام ابوحنيفه رحمه الله په نيرمودهٔ د رضاعت دوې [دوه] نيم كاله دی .② اودصاحبينو په نيزدوې [دوه] كاله دی د دامام شافعی امام مالك اوامام احمد رحمه الله قول دي.③ اوامام زفر رحمه الله فرمائی چه مودهٔ د رضاعت درې كاله دی

لِأَنَّ الْحَوْلَ حَسَنٌ لِلتَّحَوُّلِ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ ځكه چي دَ كل موده ښه ده دَ يو حال نه بل حال ته دَ منتقل كيدو دَ پاره ،وَلَا بُدَّ مِنَ الزِّيَادَةِ عَلَى الْحَوْلَيْنِ لِمَا نُبَيِّنُ فَيُقَدَّرُ او په دوی [دوه] كاله باندې زياتي ضروری دي په دې وجه چي مونږ به بيان كړو نو اندازه يْ وشوه په يو كال سره

تشریح:- **دليل زفر** رحمه الله ◉دامام زفر رحمه الله د دليل لنډيز دا ده.چه د رضاعت د مودي نه روسته دومره ضروری دي چه ماشوم د پيوْ نه پريكړې شی .اود بل خيزپه خوراك اموخته شی اوهغه ده د بدن جزء جوړيدل پيل شی .اوهغه يوكال كيداې شی .ځكه چي په يوكال كي مختلف موسمونه د حالاتو په بدلولوكي اثرلری .نودوې [دوه] كاله د رضاعت موده شوه.اويوكال نورواړه درې كاله شول.

وَلَهُمَا قَوْلُهُ تَعَالَى دَ صاحبينو رحمهما الله دليل قول دَ باری تعالى دي {وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا} او حمل كي پاتې كيدل او تي وركول ديرش مياشتي دی وَمُدَّةُ الْحَمْلِ أَدْنَاهَا سِتَّةُ أَشْهُرٍ او كمه موده دَ حمل شپږ مياشتي ده فَبَقِيَ لِلْفِصَالِ حَوْلَانِ نو پيو ور كاوه ته دوې [دوه] كله پاتې شو فَبَقِيَ لِلْفِصَالِ حَوْلَانِ. وَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ

() القول الراجح هو قول الصاحبين رحمهما الله كذا فی فتح القدير(۳۰۹\۳) والدرلمختار(۴۳۷\۲) ومجمع الأنهر(۳۷۵\۱) والبحرالرائق (۳۸۹\۳) نقلاً عن القول الراجح (۳۰۳\۱)-

وَالسَّلَامُ {لَارَضَاعَ بَعْدَ حَوْلَيْنِ}(۱)او د نبی کریم ﷺ ارشاد دې چې د دوو کالو نه روسته رضاعت نشته

حل اللغة: ① حمل په نس کې د ماشوم گرځول ② فصال. د پيو نه پریکول ③ حولان جمع د حول ،کال]

تشريح - دلائل الصاحبين ﷾ ①دصاحبینو ﷾ دلیل د الله تعالی ارشاد چې ((وَحَمْلُهُ وَفِصٰلُهُ)) دې په دې کې د حمل اوپيو نه پريكولوموده ديرش مياشتي خودلې شوی دی .اوادنی موده د حمل شپږمياشتې ده نود شيدې وركولوموده دوې [دوه] كاله پاتې شوه لهذا د رضاعت موده دوې [دوه] كاله شول ② دوهم دلیل د نبی ﷺ حدیث دې.چه د دوو کلونه روسته رضاعت نشته اوبه يوبل روايت كي دی .[لارضاع الا في الحولين] رضاعت نشته مگرپه دوو کالوکي اوابن عدی ﷺ په روايت کي دی چه [لايحرم من الرضاع إلا مـا كـان في الحولين] یعنی نه ثابتیږی .مگرپه هغه شیدی ورکولوچه په دووکلوودننه وی .

وَلَهُ هٰذِهِ الْاٰيَةُ او د امام ابوحنيفه ﷫ دليل هم دا ايت دې وَوَجْهُهُ أَنَّهُ تَعَالٰى ذَكَرَ شَيْئَيْنِ او د دې وجه دا ده چې حق تعالی دوی [دوه] شيان (څيزونه) ذكر كړی دی وَضَرَبَ لَهُمَا مُدَّةً او د دغو د پاره ئې يوه موده مقرر كړې ده فَكَانَتْ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا بِكَمَالِهَا نو دا موده به په دوی کي د هر يو د پاره پوره پوره وی .كَالْأَجَلِ الْمَضْرُوبِ لِلدَّيْنَيْنِ إِلَّا أَنَّهُ قَامَ الْمُنْقِصُ فِي أَحَدِهِمَا لكه هغه موده كومه چې د دوو قرضو د پاره بیان شوې وی مگر دا چې په دوی کي په يوه کي كموونكې دليل قائم وی فَبَقِيَ فِي الثَّانِي عَلٰى ظَاهِرِهِ په دې وجه بل په خپل ظاهر پاته پاتې شو

تشريح- الدليل الاول لابي حنيفة ﷫ ⊛داامام ابوحنيفه ﷫ دلیل هغه ایت دې.کوم چې صاحبينو ﷾ بیان کړلو وجه د استدلال دا ده.چه الله تعالی د حمل اوفصال دواړو لپاره يوه موده ذكركړې ده.نودا موده به په دواړوکي د هريو لپاره وی دا چې په دواړو به تقسیمولي شي .

وجه الاستدلال ⊛نودغه ډول په آيت کي به هم د حمل اوفصال هريو لپاره پوره ديرش ديرش مياشتې وی .دا نه چې دا موده په دوو وېش كړې شي . البته دومره ده.چه په دې دواړوکي د يوې مودې (حمل) كمونكې دليل موجود دې.اوهغه دليل د حضرت عائشې رضی الله عنها قول دې چه [الولدلا يبقى في بطن امه اكثر مـن سـنتين ولوبقدر فلكة مغزل] یعنی ماشوم د مور په نس كي د دوو كالونه زيـات نـه پاتې كيږی .اگركه هغه د ،ودك دغښ خاټې په مقدار ولې نه وی .(فتح القدير،الكفايه) نود الله تعالی دوهم قول چې فصال دې.هغه په خپل ظاهر پاتې شو اوهغه ديرش مياشتې دي نوثابته شوه.چه د پيو ور كاوه مودهٔ دوې [دوه] نيم كاله دی .

وَلِأَنَّهُ لَا بُدَّ مِنْ تَغَيُّرِ الْغِذَاءِ لِيَنْقَطِعَ الْإِنْبَاتُ بِاللَّبَنِ او خکه چې د غذ ابدلول ضروری دی چې د پيو په دريعه زياتيدل منقطع شی وَذٰلِكَ بِزِيَادَةِ مُدَّةٍ يَتَعَوَّدُ الصَّبِيُّ فِيهَا غَيْرَهُ او دا تغير د غذا به د داسې مودې په زياتې سره وی په كومه كه چې بچې عادی شی د پيونه علاوه فَقُدِّرَتْ بِأَدْنٰى مُدَّةِ الْحَمْلِ و ددې زياتی اندازه په ادنی مودې د حمل سره او لگولې شوه لِأَنَّهَا مُغَيِّرَةٌ خكه چې دا موده متغير كوونكې ده فَإِنَّ غِذَاءَ الْجَنِينِ يُغَايِرُ غِذَاءَ الرَّضِيعِ كَمَا يُغَايِرُ غِذَاءَ الْفَطِيمِ چنانچه د جنين غذا د پيو خوړونكی د غذا نه مغايره وی لكه چې د پيو خوړونكی غذا د تی نه د پريكړی بچی د غذا نه مغايره وی

حل اللغة: ① الغذاء.خوراك ② ينقطع: ختميږی ③ اللبن: شيدې ④ الصبى ماشوم ⑤ الفطيم هغه ماشوم چې پرې ځكی ⑥ الجنين هغه ماشوم چې د مور په رحم كي وی لاتراوسه پورې پيدا شوې نه وی]

تشريح.- الدليل الثانى العقلى لابى حنيفة ⊛ دوهم عقلی دليـل دا دې.چه د پيو د مودې پوره كيـدو نه روسـته د ماشوم لپاره دومره مودهٔ ضروری ده.چه دې په كي د پيو نه علاوه دبل شی په خوراك عـادت شی .اود پيو په

(۱) حديث ابن عباس ﷠ أخرجه الدارقطني في سننه (۷٤/٤) والبيهقى فى السنن الكبرى (۷٦١/۷)_

خټی هغه دده د بدن د غټولوكار پيل كړی نو مام ابوحنيفه ﷫ دغه موده د حمل د دسې مودې سره احسن ده خكه چې دا مودهٔ د خوراك بدلونكې ده خكه چې د رضيع خوراك د جنين د خوراك نه جلاوی خكه چې د جنين خوراك هغه خه وو.كوم چې دده د مور خوراك وو بيا د پيدا كيدو نه روسته د ده خوراك خالص شيدې شو دغه ډول د رضيع خوراك د فطيم د خوراك نه جلا وی خكه چې د رضيع خوراك صرف شيدی وی اود فطيم خوراك كله شيدې اوكله نور شيان (څيزونه) حاصـل دا چې د خوراك بدلول ضروری دی اودخوراك بدلولو لپاره كمه موده شپږ مياشتي دی نوماشوم چې هم په نور خوراك بلدولې شی .دې لپاره زياتې شپږ مياشتي ضروری دی .

وَالْحَدِيثُ مَحْمُولٌ عَلٰى مُدَّةِ الْاِسْتِحْقَاقِ او حديث به مدت د استحقاق باند محمول دې وَعَلَيْهِ يُحْمَلُ النَّصُّ الْمُقَيَّدُ بِحَوْلَيْنِ فِي الْكِتَابِ او په دې محمول كولای شی هغې نص لره كوم چې په كتاب الله كي په حولين سره مقيد دې

تشريح.- الجواب عن دلائل الصاحبين ﷾ ⊛علامه مرغيناني ﷫ د صاحبينو ﷾ د پيش كړې حديث نه خو ب وركوی . [لا رضاع بعد حولين] چې په دې حديث كي د رضاعت نفی نه ده.بلكه د اجرت نفی ده.مطلب دا كه مطلقه ښځه خپل ماشوم ته شيدې وركوی .نودا تر دوو كالوپورې د اجرت مستحقه ده چه د ماشوم د پلار يعنی خپل سـابقه خاونـد نـه اجـرت واخلـی .اوپـه اتفـاق سره مطلقـه د دروكالونـه روسـته د اجـرت اخستلومستحقه نه ده.اوهم په دې استحقاق اجرت باندې هغه نص محمول دې كوم چې د حولين په قيد سره مقيد دې.يعنی((وَالْوَالِدٰتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ)) دليل دا دې.چه د دې نه روسته الله تعالی فرمائيلی دی .((فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِّنْهُمَا)) يعنی كه دواړه غواړی . شيدی ېئ په خپل مينځ كې په رضا سره پرې كولې شی .په دې آيت كي د پيو پريكول په خپل مينځ كي په رضـا مندئ پورې تړلې دی نوكه د دووكالونـه روسـته د پيـو وركـول حرام وو نـو پـه خپـل مينځ كـي پـه رضـامندئ پورې سـه نـې ولـې معلق كولو نوثابته شوه.چه په آيت كي د رضاعت د مودې بيان نه دې بلكه په پلار بـدې د بچـی د شـيدی وركولـو استحقاق اجرت بيان دې.نود صاحبينو ﷾ دا آيت اوحديث د خپلې مدعی په تائيد كي پيش كول صحيح نه دی .

درضاعت د مودې نه روسته د حرمت رضاعت نه ثابتيدل

وَإِذَا مَضَتْ مُدَّةُ الرَّضَاعِ لَمْ يَتَعَلَّقْ بِالرَّضَاعِ تَحْرِيمٌ و هر كـه چی د رضاعت موده تيره شوه نو په دې سره به تحريم متعلق نه وی لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ {لَارَضَاعَ بَعْدَ الْفِصَالِ}(۱)خكه چې د نبی كريم ﷺ ارشاد دې چې د فصل نه روسته رضاع نشته

حل اللغة: ① الفصال د پيو نه پرې كول ② تحريم حرامولـ[ـا]

تشريح - عدم ثبوت الحرمة بعدالمدة ⊛مسئله دا ده كـه د رضـاعت د مودې تيريدونه ماشوم ته شيدې وركړی نوبه دې رضاعت سره حرمت نه ثابتيږی .دليل د نبی ﷺ حديث دې.چه د شيدې پرې كاوه نه روسته رضاعت نشته

وَلِأَنَّ الْحُرْمَةَ بِاعْتِبَارِ النُّشُوءِ او خكه چې حرمت حو د نشونما په اعتبار سره دې وَذٰلِكَ فِي الْمُدَّةِ و نشونما په مدة كي وی إِذِ الْكَبِيرُ لَا يَتَرَبّٰى بِهِ خكه چې لوې بچې په پيوپر ورش نه مومی

حل اللغة: ① النشوء نشونما ،وده كول ② المدة مودهٔ،زمانه ③ لايتربی نه غټيږی]

(۱) من حديث علی ﷛ أخرجه الطبرانی فی معجمه الصغير وروه البيهقی فی السنن الكبری (۷ / ٥٢٤).

تشریح -الدلیل العقلی ﴿ عقلی دلیل دا دی چه د رضاعت د مودې نه روسته رضاعت ځکه حرمت نه ثابتوی چه د پیو به ذریعه د ماشوم لوېدنه کیږی .اودا لویدنه د رضاعت په موده کې کیږی د رضاعت د مودې نه روسته په پیو د ماشوم لویدنه نه کیږی بلکه ددې لوېدنې ذریعه نور خوراکونه وی .نوهرکله چې د حرمت حکم د لویدلو په وجه وو اود رضاعت د مودې نه روسته په پیو لویدنه نه کیږی .نود رضاعت د مودې نه روسته به په رضاعت حرمت نه ثابتیږی.

وَلَا يُعْتَبَرُ الْفِطَامُ قَبْلَ الْمُدَّةِ(). او معتبر نه دی پریکول د تی نه مخکې د مودې نه إِلَّا فِي رِوَايَةٍ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ مګر په یو روایت کې د امام ابوحنیفه رحمه الله نه إِذَا اسْتَغْنَى عَنْهُ کله چې بچې د پیونه بې حاجته شی وَتَعَوَّدَ الْفِطَامَ الشُّوءُ بِتَغَيُّرِ الْغِذَاءِ او د دې وجه د شوسما نه منقطع کیدل دی په غذا بدلیدو سره

حل اللغة ① الفطام د تی نه پرې کول ② انقطاع ختمیدل ③ الشوء ترقی کول ،عتیدل،لونیدل]

تشریح -الروایتان في ثبوت الرضاع بعدالمدة ﴿ ① صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .چه د رضاعت د مودې پوره کیدو نه وړاندې وړاندې که ماشوم د پیو نه پریکړې شی .نودې ته څه اعتبار نشته ځکه که د پیو پریکولونه روسته اود رضاعت د مودې پوره کیدونه وړاندې ددې په مینځ کې چا دې ماشوم ته سدې ورکړلو نوحرمت رضاعت به ثابتیږی دا ظاهرروایت دی ② البته د حسن بن زیاد رحمه الله دامام ابوحنیفه رحمه الله نه یوروایت کړې دې که ماشوم د پیو نه پریکړې شو اوهغه ماشوم د پیو نه بېخی لاپرواه شو نوکه ددې نه روسته ورته چا په موده د رضاعت کې شیدې هم ورکړلو رضاعت پرې نه ثابتیږی .

دلیل الروایة الثانیة ﴿ ددې روایت دلیل دا دی چه د خوراك په بدلیدو سره ددې ماشوم به پیو لونیدل ختم شو.بلکه په نورو خیزونو دده لویدل پیل شو اود رضاعت د ثبوت لپاره د پیو په ذریعه د ماشوم لونیدل سبب وو نوهرکله چې سبب ختم شو نوحکم به هم نه ثابتیږی .

وَهَلْ يُبَاحُ الْإِرْضَاعُ بَعْدَ الْمُدَّةِ؟ او آیا پی سکول مباح دی روسته د مودې نه فَقِيلَ لَا يُبَاحُ او ویلی شوی دی چې مباح نه دی لِأَنَّ إِبَاحَتَهُ ضَرُورِيَّةٌ لِكَوْنِهِ جُزْءَ الْآدَمِيِّ .ځکه چې د دې اباحت ضرورة دې په دې وجه چې د بنده جزء دې

تشریح -عدم اباحة الرضاعة بعدالمدة ﴿ صاحب دهدایه رحمه الله دسوال په طرزفرمائی چه د رضاعت د مودې نه روسته شیدی ورکول مبح دی که مباح نه دی په دې اړه کې ویلی شوی دی چه مباح نه دی .ځکه چې په موده د رضاعت کې سدې ورکول د اړتیا په وجه جائز شوی دی .اودا قاعده ده.چه [الثابت بالضرورة یتقدر بقدر الضرورة]چونکه د مودې نه روسته اړتیا ختم شو.نواباحت هم ختم شو.اود پیو اباحت ځکه د اړتیا په وجه دې.چه شیدی د بنیادم جزء دې.اود بنیادم په جزء باندې فائده اخستل حرام دی نوځکه بغیرضرورته د بنیادم شیدی خښل مباح نه دی .

په رضاعت سره حرمت

قَالَ وَيَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ لِلْحَدِيثِ الَّذِي رَوَيْنَا او حرامیږی په رضاعت سره هغه ټولې رشتې کومې چې حرامیږی په نسب سره د دې حدیث په وجه کوم چې موږ روایت کړو إِلَّا أُمَّ أُخْتِهِ مِنَ الرَّضَاعِ فَإِنَّهُ يَجُوزُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا مګر مورد رضاعی خور چې د دې سره نکاح جائز دې

تشریح:- د رضاعت درې صورتونه دی .اولنې صورت[إلا أم أخته من الرضاع] سره بیانوی . خودا عبارت درې واړه صورتونوته ګډ دې ① ځکه که د رضاعت تعلق به د اخت او ام دواړو سره وی په دې صورت کې به

() القول الراجح هو ظاهر الروایة كذا في فتح القدیر(۳۱۰/۳) والعنایة (۳۰۹/۳) والدرالمختار(۴۳۸/۲) والخانیة (۱۹۱/۱) ومجمع [illegible](۳۷۶/۱)نقلاً عن القول الراجح (۳۰۴/۱)۔

مطلب دا وی چه د رضاعی خور د رضاعی مورسره نکاح جائزده ددې صورت به د [illegible] دواړو د هندې شیدې اورودل.بیا زینت د ام سلمې شیدې اورول نواوس د [illegible] نکاح د ام سلمې سره [illegible] ددې بوجود چې ام سلمه د خالد د رضاعی خور زینت رضاعی مور ده ② اوکه [illegible] صورت مطلب به دا وی .چه د رضاعی خور د نسبی مورسره نکاح جائزده ددې صورت به [illegible] اود ساجدې د یوې اجنبی ښځې شیدې اورول. خو زید د ساجدې د خپلې سکه مور [illegible] رودلې نواوس په دې صورت کې د زید دخپلې رضاعی خور ساجدې د نسبی مور سره نکاح کیږی ③ اوکه صرف د ام سره وی په دې صورت کې به مطلب دا وی چه د نسبی خور د رضاعی مورسره نکاح جائزده.ددې صورت به دا وی چه د زید نسبی خورده اود هغې رضاعی مور ده خو زید د [illegible] د رضاعی مور شیدې نه دی رودلی .په دې صورت کې د زید دخپلې نسبی خور د رضاعی مورسره نکاح کیږی .

وَلَا يَجُوزُ أَنْ يَتَزَوَّجَ أُمَّ أُخْتِهِ مِنَ النَّسَبِ حال دا دې چې د خپلې نسبی خور د مورسره نکاح جائز نه دې لِأَنَّهَا تَكُونُ أُمَّهُ أَوْ مَوْطُوءَةَ أَبِيهِ بِخِلَافِ الرَّضَاعِ ځکه چې هغه به د ده موروی یا د ده د پلار موطوءه وی په خلاف د رضاعت نه

تشریح:- حرمة النكاح في الصور المذكورة في النسب ﴿ البته د هلك د نسبی خورد نسبی مورسره نکاح جائز نه ده.ځکه چې دنسبی خور نسبی مورخو به یا دده هم سکه مور وی . ویا به دده میرنۍ مور وی یعنی د ده د پلار موطوءه به وی .اوکه د دواړو پلار یواو مندې جلا وی .نوبه دې دواړو صورتونوکې د نسبی مورسره نکاح ناجائزده.البته د رضاع په صورت کې نکاح جائزده.اوپه دې کې څه قباحت نشته.

د مسئلې دوهم صورت

وَيَجُوزُ أَنْ يَتَزَوَّجَ أُخْتَ ابْنِهِ مِنَ الرَّضَاعِ او جائز دی د خپل رضاعی خوئی د خور سره نکاح کول

تشریح:- استثناء الصورة الثانية ﴿ دوهم صورت د کوم چې د ذکرشوې قاعدې نه ستثناء شوې ده صاحب دهدایه رحمه الله ددې دوهم صورت بیانوی .خوپه دې دوهم صورت کې هم درې احتمالات دی ① د رضاعی خوئی رضاعی خور ② د رضاعی خوئی نسبی خور ③ د نسبی خوئی رضاعی خور په دې درې واړه احتمالاتوکې نکاح کول جائزده.په اولنی صورت کې چې کوم درې صورتونه بیان شوی دی چه په هغې قیاس اوشی .نوبه دې دوهم صورت کې هم هغه درې صورتونه او احتمالات راویستل څه ګران نه دی

وَلَا يَجُوزُ ذَلِكَ مِنَ النَّسَبِ او دا جائز نه دی په نسب سره لِأَنَّهُ لَمَّا وَطِئَ أُمَّهَا ځکه چې هر کله ددې د مور سره یې وطی اوکړه حُرِّمَتْ عَلَيْهِ نو مور په ده حرامه شوه وَلَمْ يُوجَدْ هَذَا الْمَعْنَى فِي الرَّضَاعِ او نه شی موندې دا معنی په رضاعت کې.

تشریح:- عدم جوازالنكاح في الصورة المذكورة من النسب ﴿ خوکه په دې دواړوکې نسبی رشته وی یعنی د نسبی خوئی د نسبی خورسره نکاح کول جائزنه ده وجه دا ده.که دده د نسبی خوئی خورده د نطفې نه پیدا وی .نودا دده لورشوه.اود لور سره نکاح جائزنه ده.اوکه دده د نطفې نه پیدا نه وی بلکه دخوئی صرف د مور د اړخه خور وی .نودا پرکتنۍ شوه.اود پرکتنۍ په مورکې دخول اوکړې شی نونکاح ورسره حرامیږی هم دا صورت علامه مرغینانی رحمه الله بیان کړې دې.چه کله که د خوئی د خور د مورسره وطی اوکړی .نوهغه خور په دې پلار باندې حرامه شوه.بهرحال چې څه هم وی .خوپه دې دواړو صورتونوکې (که لور وی اوکه پرکتنۍ وی) ددې نسبی خوئی دخورسره نکاح جائزنه ده وکه د رضاعت په باب کې په دې دواړو صورتونوکې یوصورت هم موجود شو.نونکاح جائزده.

د رضاعی پلارد ښځې اود رضاعی خوی دښځې سره د نکاح حرمت

وَامْرَأَةُ أَبِيهِ أَوِامْرَأَةُ ابْنِهِ مِنَ الرَّضَاعِ لَا يَجُوزُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا اود خپل رضاعی پلارد ښځې اودر ضاعی خوئی دښځې سره نکاح جائز نه ده كَمَا لَا يَجُوزُ ذَلِكَ مِنَ النَّسَبِ لِمَا رَوَيْنَا لکه څنګه چې د نسب نه دا نکاح جائزنه ده د امله دهغه حدیث نه کوم چې موږ روایت کړی دي

تشریح:- حرمة النكاح مع امراة ابيه الرضاعي وابن الرضاعي ◉ د [وامراة ابيه] صورت دا دي.چه د شیدي ورکونکي ښځي خاوند د بلې ښځې هندې سره نکاح اوکړله اوبیا ئې هندې ته طلاق ورکړلو.نو د دې مرضعې رضاعی خوئي د هندې سره نکاح نشي کولې ځکه چې هنده ددهٔ د رضاعی پلار ښځه ده.دغه ډول د رضاعی خوئي د ښځې سره نکاح حرامه ده.دلیل د نبی ﷺ حدیث دي.چه [یحرم من الرضاع ما یحرم من النسب]

وَذِكْرُ الْأَصْلَابِ فِي النَّصِّ لِإِسْقَاطِ اعْتِبَارِ التَّبَنِّي عَلَى مَا بَيَّنَّاهُ اوذکرد اصلاب په نص کي د متبنی د اعتبار ساقط کاوه لپاره دي.په هغه تفصیل سره کوم چې موږ وړاندې بیان کړې دي

حل اللغة: ① اصلاب:جمع د صلب،شا ② التبنی څوك په خوئي توب سره نیول]

تشریح:-السوال التقدیری ◉ په [وذکر الاصلاب] سره صاحب دهدایه رحمه الله د یوسوال ځواب ورکوی .سوال دا دي.چه په قرآن پاك كي د محرماتو په بیان کښې دی چه «وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمْ» په دي كي د اصلاب ذکر دي ددې نه معلومیږي چه د صلبی خوئي دښځې سره نکاح ناجائزده اود رضاعی خوئي د ښځې سره جائزده.حالانکه حکم ددې په خلاف دي

الجواب ◉ په دې آیت کي د [اصلاب] ذکرد متبنی د ښځې ویستلو لپاره دي.د رضاعی خوئي د ښځې ویستلو لپاره نه دي.حاصل دا چې د متبنی د ښځې سره نکاح کول جائزده اود صلبی خوئي د ښځې سره نکاح ناجائزده.ځکه چې دا په کتاب الله سره ثابت ده.اودر ضاعی خوئي د ښځې سره د نکاح حرمت په حدیث مشهوره سره ثابت دي.چه [یحرم من الرضاع ما یحرم من النسب].

د مرضعې د لوردهغې په خاوند باندې حرمت

وَلَبَنُ الْفَحْلِ يَتَعَلَّقُ بِهِ التَّحْرِيمُ او د سړي د پیو سره متعلق کیږی حرمت وَهُوَ أَنْ تُرْضِعَ الْمَرْأَةُ صَبِيَّةً او هغه دا ده چې سخه چا بچی ته پی ورکړی فَتَحْرُمُ هَذِهِ الصَّبِيَّةُ عَلَى زَوْجِهَا وَعَلَى آبَائِهِ وَأَبْنَائِهِ نو حرامیږی د ابجې د مرضعې په خاوند او د دې په پلار انو باند او په ځامنو باند وَيَصِيرُ الزَّوْجُ الَّذِي نَزَلَ لَهَا مِنْهُ اللَّبَنُ أَبًا لِلْمُرْضَعَةِ او شی به د عه خاوند دکوم نه چې دغه پی راغلی دی پلار د پاره دی جوروسکی

حل اللغة: ① الفحل خاوند]

تشریح:- المذهبان بالحرمة بسبب لبن الفحل ◉ په لبن الفحل کي اضافت د څیزخپل سبب ته دي ځکه چې د پیو سبب سړی دي اوپه لبن فحل سره د تحریم صورت دا دي چه مرضعې یوې ماشومې ته شیدې ورکړلو.نو د عه مرضعې په خاوند باندې دا ماشومه حرامه شوه اودهغې ددې خاوند په پلار نیکه،اوپه خوئي اونمسی باندې دا ماشومه حرامه شوه اود مرضعې دا خاوند چې دهغه په سبب ددې مرضعې دا شیدې راغلی دی.د عه ماشومې رضاعی پلار شو هم د د امام شافعی رحمه الله دعاموملګروقول دي.اوامام مالك اوامام احمد رحمه الله هم ددې قائلین دي

وَفِي أَحَدِ قَوْلَيِ الشَّافِعِيِّ رحمه الله لَبَنُ الْفَحْلِ لَا يُحَرِّمُ او د شافعی رحمه الله په دوو قولونو کي په یو قول کي د سړي پی محرم نه دی لِأَنَّ الْحُرْمَةَ لِشُبْهَةِ الْبَعْضِيَّةِ ځکه چې حرمت د شبهې د جزئیت په وجه سره وی وَاللَّبَنُ بَعْضُهَا لَا بَعْضُهُ او پی د ښځې جزدی نه چې د سړی

تشریح:- د امام شافعی رحمه الله یو قول دا دي.چه لبن فحل محرم نه دي.دا قول د امام شافعی رحمه الله نمسی عبدالرحمن نقل کړې دي

دلیل د دې چه حرمت رضاعت په دې وجه ثابتیږی چه په دې کي د مرضعې د بدن جزء د ماشوم د بدن جزء ګرځي ځکه چې شیدې د مرضعې دبدن جزء دي.اوپه پیو باندې د ماشوم هډوکی وغوښه راټوکیږي نو په ذکرشوی صورت کي حرمت ځکه نه ثابتیږی .چه شیدې د ښځې د بدن جزء دي د خاوند د بدن جزء نه دي.نو د حرمت رضاعت تعلق به هم د ښځې سره وی .سړی سره به نه وی

الجواب ◉ زمونږد اړخه ځواب دا دي چه غالبا دحضرت امام شافعی رحمه الله نه د عدم حرمت رضاعت قول د سړي په هغه پیو کي نقل شوی وی .کوم چې د هغه د سینې نه راوځي .اوپه اتفاق سره په هغې حرمت رضاعت نه ثابتیږی .پاته پاتې شوهغه شیدې کوم چې د سړي د وطی په وجه د ښځې په سینوکي پیدا شوی وی .هغه د احنافو،حنابلو اومالکیانوتولو په نیز حرمت رضاعت ثابتوی .اودامام شافعی رحمه الله دعامو ملګرو هم دا قول دي.صرف د امام شافعی رحمه الله دنمسی د قول په وجه به د ټولي دنیا قول نشي پریښودې

وَلَنَا مَا رَوَيْنَا او زمونږ دلیل هغه حدیث دي کوم چې موږ روایت کړو وَالْحُرْمَةُ بِالنَّسَبِ مِنَ الْجَانِبَيْنِ او حرمت به ذریعه د نسب د جانبینو نه وی فَكَذَا بِالرَّضَاعِ نو داسې به وی په رضاعت سره وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لِعَائِشَةَ رضي الله عنها او د حضور ﷺ ارشاد دي حضرت عائشې ؓ ته لِيَلِجْ عَلَيْكِ أَفْلَحُ چې افلح د سر حواته راځي فَإِنَّهُ عَمُّكِ مِنَ الرَّضَاعَةِ(1) ځکه چې دغه ستا اکا دي رضاعی

تشریح:- زمونږ دلیل دا حدیث دي.① چه [یحرم من الرضاع ما یحرم من النسب] اود نسب په وجه حرمت په سړي اوښځې دواړو د اړخه وی .نودغه ډول به د رضاعت په وجه هم د دواړوطرفونو نه وی .② دوهم دلیل د حضرت عائشې ؓ حدیث دي. حضرت عائشه رضی الله عنها فرمائی .چه افلح بن ابی قیس راغلو.نوافلح اوونیل چه ته زما نه پرده کوې.حالانکه زه ستا اکا یم.حضرت عائشه رضی الله عنها فرمائی .ما ورته اوئیل ځنګه؟ نوهغه اوونیل.چه زما د رور ښځې تاته شیدې درکړې دي .حضرت عائشه ؓ فرمائی .ما ورته اوونیل.ماته ښځې شیدې راکړې دی .سړی نه دی راکړې.په دې کي رسول الله ﷺ تشریف راوړلو.نوماورته تولو واقعه بیان کړه.نبی ﷺ اوفرمائیل.افلح ستا اکا دي.دې به بغیر پردې تاته تشریف راوړي .په دې حدیث کي نبی ﷺ افلح ته د حضرت عائشې ؓ رضاعی اکا وئیلی دي. او رضاعی اکا ددې نه بغیر نشي کیدې.چه د مرضعې خاوند د حضرت عائشې ؓ رضاعی پلار وی . نوهرکله چې رضاعی اکا سره تحریم ثابتیږی .نود رضاعی پلار سره خوبه خامخا ثابتیږی .

اعراب لیلج ◉ [تیلج] امرغائب ولوج په معنی د دخول دي په اصل کي [لیولج] و وددې امله ساقط شوې دي.چه د یاء اوکسرې په مینځ کي واقع شوې وو . [افلح] په رفع سره د [لیلج] فاعل دي

وَلِأَنَّهُ سَبَبٌ لِنُزُولِ اللَّبَنِ مِنْهَا او ځکه چې خاوند د مرضعې په د پیو راکوزیدلو سبب دي فَيُضَافُ إِلَيْهِ فِي مَوْضِعِ الْحُرْمَةِ احْتِيَاطًا نو په موضع د حرمت کي به احتیاطاً د ده طرف ته ئې نسبت کولای سی

تشریح- علامه مرغینانی دریم عقلی دلیل دا ذکر کوی چې خاوند د مرضعې په د پیو کوزیدلو سبب دي نو په موضع د حرمت کي به احتیاطاً د ده طرف ته ئې نسبت کولای شي نو حرمت به بریې ثابتیږی

د رضاعی رور د خورسره دنکاح جواز

يَجُوزُ أَنْ يَتَزَوَّجَ الرَّجُلُ بِأُخْتِ أَخِيهِ مِنَ الرَّضَاعِ او جائز دی چې نکاح اوکړی سړي د خپل رضاعی رور د خور سره

(1) أخرجه البخاری فی النكاح باب ۱۱۷ ومسلم فی الرضاع رقم ۷ وأبوداود فی النكاح باب ۷ والترمذی فی الرضاع باب ۲ والنسائی فی النكاح باب ۵۲ وابن ماجه فی النكاح باب ۳۸ والدارمی فی النكاح باب ۴۸ ومالك فی الرضاع رقم ۲ وأحمد فی المسند (۶ / ۱۹۴)

إِنَّهُ يَجُوزُ أَنْ يَتَزَوَّجَ بِأُخْتِ أَخِيهِ مِنَ النَّسَبِ ځکه چې د خپل نسبي رور د خور سره نکاح جائز دي

تشریح - مسئله دا ده چه خالد د ماجد د مور شيدې (پئ) اورودل نو ماجد د خالد د نسبي خور سره نکاح کولې شي حالانکه دا انجلۍ د ماجد د رضاعي رور خالد نسبي خورده دليل دا دې چه د نسبي رور د نسبي خور سره نکاح جائز ده

وَذَلِكَ مِثْلُ الْأَخِ مِنَ الْأَبِ إِذَا كَانَتْ لَهُ أُخْتٌ مِنْ أُمِّهِ او دا مثلاً پلار شريك رور هر کله چې د ده مور شريکه خور وي جَازَ لِأَخِيهِ مِنْ أَبِيهِ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا نو د پلار شريك رور د پاره د دې سره نکاح کول جائز دي

تشریح:- ددې صورت به دا وي .چه د شاهد دوې [دوه] (خالد اوبکر) ضامن دی .اود دواړو میندې جلا جلا دي (د خالد مور کلثوم وي اود بکر مور عائشه وي) نودا دواړه علاتي (ميرني) رونړه (چه پلار ئې يو وي) شول اوس شاهد په دغه دوو ښځوکي يوې (کلثوم) ته طلاق ورکړلو هغې دعدت تيرولونه روسته د بل خاوند سره نکاح اوکړله اودهغې نه ئې لور(زينب) پيدا شوه.نودغه انجلۍ (زينب) دشاهد په دوو ځامنو کې د يو (خالد) خورده اودبل (بکر)په حق کې اجنبي ده.نود کوم (بکر)په حق کې چې اجنبي ده.دهغه سره ددې انجلۍ (زينب) نکاح صحيح کيږي حالانکه د دغه انجلۍ خاوند (خالد) ددې (زينب) د نسبي رور(بکر) رور دې.(ځکه چې د دواړو پلاريو دې)

په يوه سينه د جمع کيدو په وجه ثبوت د حرمت

وَكُلُّ صَبِيَّيْنِ اجْتَمَعَا عَلَى ثَدْيٍ وَاحِدَةٍ او هر هغه دوې [دوه] بچې چې د يوې ښځې په تي جمع شوي وي په دغو کي لَمْ يَجُزْ لِأَحَدِهِمَا أَنْ يَتَزَوَّجَ بِالْأُخْرَى د يو د پاره جائز نه دی چې د بل سره نکاح او کړی هَذَا هُوَ الْأَصْلُ لِأَنَّ أُمَّهُمَا وَاحِدَةٌ فَهُمَا أَخٌ وَأُخْتٌ دا اصل دې ځکه چې د دواړو مور يوه ده نو دغه رور خور شو.

حل اللغة* ① ثدي: سينه،تي]

تشریح:- دواړوماشومانويعنى هلك اوانجلۍ د يوې ښځې شيدې اورودلو،په يوځل يا وړاندې روسته،نودا دواړه به رضاعي ورور اوخور وي اوددوی به په خپل مينځ کې نکاح صحيح نه وي .لکه څنګه چې نسبي ورور خور به خپل مينځ کي نکح نشي کولې به ،باب الحرمة، کي هم دا ضابطه ده.

د مرضعه لپاره د مرضعه د بچوسره د نکاح حرمت

وَلَا يَتَزَوَّجُ الْمُرْضَعَةُ أَحَدًا مِنْ وَلَدِ الَّتِي أَرْضَعَتْ و نکاح د نه کوی هغه بچې سره کوم لره چې ئې ور کړي شوی وی لِأَنَّهُ أَخُوهَا ځکه چې دا ئې ورور دې وَلَا وَلَدَ وَلَدِهَا ونه د د ورورد بچو سره لِأَنَّهُ وَلَدُ أَخِيهَا ځکه چې دا خوئې وراره دې وَلَا يَتَزَوَّجُ الصَّبِيُّ الْمُرْضَعُ أُخْتَ زَوْجِ الْمُرْضِعَةِ ونکاح به نه کوی هغه ماشوم چې شيدې ورته ورکړې شوې وی .د رضاعي مورد خاوند خور سره لِأَنَّهَا عَمَّتُهُ مِنَ الرَّضَاعَةِ ځکه چې د، ئې رضاعي ترور شوه(د رضاعي پلار د اړخه)

حل اللغة* ① الصبي ماشوم ② عمة د پلار خور]

تشریح.- الاعرابان في العبارة◉په المرضعة کښې دترکيب په اعتبارسره دوې [دوه] احتمالات دی .① اول دا چې مرضعه بفتح الضاد اسم مفعول وی .اود [يتزوج] د فاعل په وجه مرفوع وی .او[احـدا] منصوب وی . د مفعوليت په بناء.په دې صورت کې به ژباړه دا وی .په دې صورت کي مطلب دا دې چه صبيه ماشومه به د شيدې ورکونکې مرضعې په بچوکې چسره نکاح نه کوی .② دوهم احتمال دا دې چه [مرضـعة] په صيغه اسم مفعول منصوب وی او[احـد] د فاعليت په بناء مرفوع وی .په دې صورت کي به ژباړه دا وی چه د

شيدې ورکونکې دانئرې په بچوکي به د چا د مرضعه ماشوم سره نکاح نه کېږي ځکه چې د دواړو بچو د مسئلې صورت ښکاره دی.د وضاحت محتاج نه دې.

په اوبوکښې ګډ شوو پئ د حرمت رضاعت حکم

وَإِذَا اخْتَلَطَ اللَّبَنُ بِالْمَاءِ او هرکله چې خلط شو پئ د اوبو سره وَاللَّبَنُ هُوَ الْغَالِبُ او پئ غالب ور تَعَلَّقَ بِهِ التَّحْرِيمُ نو به دې سره تحريم متعلق وی وَإِنْ غَلَبَ الْمَاءُ او که اوبه غالبې وې لَمْ يَتَعَلَّقْ بِهِ التَّحْرِيمُ نو به دې پورې به تحريم متعلق نه وی

حل اللغة* ① اللبن شيدې ② الماء اوبه ③ التحريم حراموالی]

تشریح - ثبوت الرضاعة باللبن الغالب المخلوط مع الماء◉مسئله دا ده که د مرضعې شيدې د اوبو سره ګډې شي او په دغه شيدې يو ماشوم اوڅکې .نوپه دې کې دوې [دوه] صورتونه دی .يو دا چې شيدې غالبې وي او اوبه مغلوبې په دې صورت کي حرمت رضاعت ثابتيږي

المذهبان في ثبوت الرضاعة باللبن المغلوب◉اوبل صـورت دا دې چه شيدې مغلوب او اوبه غالبې وي په دې صورت کې زموږ د احنافو ﷭ په نيز حرمت رضاعت نه ثابتيږي

خِلَافًا لِلشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ په خلاف د امام شافعي ﷫ نه هُوَ يَقُولُ: إِنَّهُ مَوْجُودٌ فِيهِ حَقِيقَةً هغه فرمائي چې پئ په کې حقيقة موجود دی

تشریح - ② وامام شافعي ﷫ فرمائی .که په اوبوکي ګډ شوې شيدې څښکونونه رسي نو حرمت ثابتيږي اګرکه اوبه زياتې او شيدې کم وی .

دليل الشافعي ﷫ ◉دامام شافعي ﷫ دليل دا دې چه دا په يقيني سره معلومه ده چه حقيقة وجود په اوبوکي شيدې ګډ دی .نودا يومحسوس څيزشو.اود محسوس نه انکار نشی کولې .وچه شيدې وښلی شی نوپه هغې باندې رضاعت ثابتيږی .نوپه دې صورت کي هم رضاعت ثابتيږي زيات نه زيات په امام شافعي ﷫ باندې دا اعتراض کيداې شی .چه شيدې مغلوب دی اومغلوب په حکم د معدوم کبي وی نو ښکاره چې په دې رضاعت ثابت نشی خود هغوی د اړخه دا ځواب کيدای شی چه د صورت د حرمت اوعدم په مينځ کي دائردی .اوچه کله په يوه مسئله کي دحرمت اوعدم دواړو احتمال وی نود احتياط په سبب (شيدو) به ترجيح محرم ته ورکولې شی .

وَنَحْنُ نَقُولُ الْمَغْلُوبُ غَيْرُ مَوْجُودٍ حُكْمًا حَتَّى لَا يَظْهَرُ فِي مُقَابَلَةِ الْغَالِبِ كَمَا فِي الْيَمِينِ او موږ وايو چې مغلوب حکماً غير موجود دې تر دې چې د غالب په مقابله کي ظاهر نه وی لکه په يمين کي

تشریح - الدليل في ضمن الجواب◉زموږد اړخه دامام شافعي ﷫ د پيش کړی دليل ځواب دا دې چه شيدې مغلوب دي .نودا د حکم په اعتبارسره غيرموجود شو اود مغلوب حکم د غالب په مقابله کي نه ښکاره کيږي .مثلاً يوکس قسم اوخوړلو.چه شيدې به نه څکی اوبيا ئې په اوبوکي ګډ شوې شيدې اوڅکل اوهغه شيدې مغلوب وو.نودې نه حانثيږی .لکه چې احنافو ﷭ دا مسئله په مسئله د يمين باندې قياس کړې ده

اضعف الدليل◉خود احنافو ﷭ دا دليل مغلوب دې.ځکه چې دقسم بناء په عرف باندې وی اوپه عرف کي مغلوب پيز ته شيدې نشي ونيلې.نوددې امله نه حانثيږی .اوحرمت د رضاعت موقوف دې په وجود د پيز اوهغه موجود دی .نوحرمت به هم ثابت وی .لنډيز دا چې دا قياس قياس مع الفارق دې

الدليل القوی◉ددې نه قوی دليل دا دې چه د رضاعت په باب کي حرمت ثابتيږی په دې وجه چې شيدې دماشوم لپاره غذا جوړيږی .اود دغه پيز په ذريعه د هډوکو وغوښې پالنه کيږی اوچه شيدې مغلوب وی .نودا ذريعه د هډوکی اوغوښې د پالنه اونشونما نه ګرځی اوچه دريعه د نشونما اوپالنې نشوه.نوحرمت رضاعت هم ثابت نشو.(عينی شرح عنايه)

د خوراك سره په ګډ شوو پيو باندي د رضاعت حكم

وَإِنِ اخْتَلَطَ بِالطَّعَامِ که ملاو شو پئي د خوراك سره لَمْ يَتَعَلَّقْ بِهِ التَّحْرِيمُ نو په دې پورې به تحریم متعلق نه وی وَإِنْ كَانَ اللَّبَنُ غَالِبًا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ ¹) اګر که وی پئي غالب په نزد د امام صاحب،

تشریح - المذهب في ثبوت الرضاعة باللبن المخلوط مع الطعام ◉ صورت د مسئلې دا دې که شیدې د خیر سره یوځای شو او هغه شیدې په اور باندې پخیدلې نه وی ① نو دامام ابوحنیفه رحمه الله په نیز پرې حرمت نه ثابتیږی که شیدې غالب وی او که مغلوب.د مغلوبیت په صورت کې خو خبره ښکاره ده.او که غالب وی نو چونکه دا د خوراك د خیز سره ګډ شوی او پخ شوی دی .نو دا د خوراك د خیز تابع شو.نو دې پیز ته او س مطلق شیدې نشی ویلې.

وَقَالَا: إِذَا كَانَ اللَّبَنُ غَالِبًا يَتَعَلَّقُ بِهِ التَّحْرِيمُ او صاحبین رحمهما الله فرمائی که پئي غالب وو نو تحریم به ور پورې متعلق وی قَالَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. قَوْلُهُمَا فِيمَا إِذَا لَمْ تَمَسَّهُ النَّارُ، حَتَّى لَوْ طُبِخَ بِهَا صاحب دهدایه فرمائی چې د صاحبینو رحمهما الله قول په دې صورت کې دې چې کله دې لره اور مسه نه کړی تر دې چې که په اور پوخ شو لَا يَتَعَلَّقُ بِهِ التَّحْرِيمُ فِي قَوْلِهِمْ جَمِيعًا نو په دې پورې به تحریم متعلق نه وی د ټولو په قول باندې

حل اللغة: ① النار اور ② طبخ پخول]

تشریح - صاحبین رحمهما الله فرمائی .که شیدې غالب وی نو حرمت رضاعت پرې ثابتیږی کنی نه ثابتیږی .صاحب دهدایه فرمائی چې د صاحبینو رحمهما الله قول په دې صورت کې دې چې کله دې لره اور مسه نه کړی تر دې چې که په اور پوخ شو نو په دې پورې به تحریم متعلق نه وی د ټولو په قول باندې

لَهُمَا أَنَّ الْعِبْرَةَ لِلْغَالِبِ كَمَا فِي الْمَاءِ د صاحبینو رحمهما الله دلیل دا دې چې اعتبار غالب لره وی لکه چې په اوبو کې دې إِذَا لَمْ يُغَيِّرْهُ شَيْءٌ عَنْ حَالِهِ هر کله چې پیولره څه شی د خپل حال نه متغیر کړی نه وی

تشریح - په اصل مسئله کې د صاحبینو رحمهما الله دلیل دا دې چه اعتبار غالب لره دې لکه شیدې چې د اوبو سره ګډ شی .نو غالب لره اعتبار وی خو په دې شرط چې دغه بل شی شیدې (پئ) د خپل حالت نه بدل کړې نه وی

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ أَنَّ الطَّعَامَ أَصْلٌ وَاللَّبَنُ تَابِعٌ لَهُ فِي حَقِّ الْمَقْصُودِ او د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې چې طعام اصل دې او پئي تابع د دې دی په حق د مقصود کې فَصَارَ كَالْمَغْلُوبِ نو د غه په مثل د مغلوب شو

تشریح - دامام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې چه مقصود یعنی غذا حاصلولو کې خوراك اصل دې او شیدې تابع دی نو په مقصود یعنی غذا کې شیدې مغلوب شو اګرچه په حقیقت کې غالب دی .نو ځکه ور پورې تحریم نه متعلق کیږی

وَلَا مُعْتَبَرَ بِتَقَاطُرِ اللَّبَنِ مِنَ الطَّعَامِ عِنْدَهُ هُوَ الصَّحِيحُ او د طعام نه د پیو د قطرو څڅیدو ته اعتبار نشته د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد دا صحیح ده لِأَنَّ التَّغَذِّيَ بِالطَّعَامِ إِذْ هُوَ الْأَصْلُ ځکه چې تغذی په طعام سره کیږی ځکه چې طعام اصل دې

تشریح - الروايتان في ثبوت الحرمة في صورة التقاطر من الطعام ● صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .که شیدې د خوراك په خبر کې ګډ شوی وی او د خوراك په وخت کې د ګوله (نمړۍ) نه شیدې پرې یوځې .نو آیا په دې باندې حرمت ثابتیږی که نه؟ ① نو دامام ابوحنیفه رحمه الله په نیز صحیح دا ده.چه حرمت نه ثابتیږی .او د پیو څاڅکو ته څه اعتبار نشته دلیل دا دې چه په دې صورت کې هم په غذا حاصلولو کې د خوراك شی اصل دې پئي تابع دی

¹) القول الراجح هو قول ابي حنيفة رحمه الله كذا في فتح القدير(٣١٦/٣) والعناية (٣١٦/٣) والخانية (١٩١/١) وردالمحتار(٤٤/٢) نقلاً عن القول الراجح (٣٠٥/١)

② ودامام ابوحنیفه رحمه الله غیر اصح قول دا دې چه په دې صورت کې حرمت ثابتیږی ځکه که د پیو یو څاڅکی د ماشوم په حلق کې ورغله نو حرمت ثابتیږی خو صحیح قول دا دې چه حرمت نه ثابتیږی

په دوائي کې ګډ شوو پيو حرمت رضاعت

وَإِنِ اخْتَلَطَ بِالدَّوَاءِ وَاللَّبَنُ غَالِبٌ او که ملاو شو پئي د دوایی سره او پئي غالب وو تَعَلَّقَ بِهِ التَّحْرِيمُ نو متعلق به وی ور سره تحریم لِأَنَّ اللَّبَنَ يَبْقَى مَقْصُودًا فِيهِ ځکه چې په دې کې مقصود پئي شو إِذِ الدَّوَاءُ لِتَقْوِيَتِهِ عَلَى الْوُصُولِ ځکه چې ددوائی د پیو په رسولو کې د تقویت د پاره ده

حل اللغة: ① اختلط.ګډ شو ② الدواء: دوائی ③ تقویت مضبوطول]

تشریح:- الصورتان في ثبوت الحرمة باللبن المخلوط مع الدواء ◉ ① که د دوائی سره شیدې ګډ کړې شی نو که شیدې غالب وو په دې صورت کې پرې حرمت رضاعت ثابتیږی .دلیل دا دې چه په غذا حصلولو کې سیدې مقصود دی .دوائی خو صرف د شیدې رسولو تقویت پیدا کوی. ② او که شیدې مغلوب او دوائی غالبه وی نو حرمت رضاعت پرې نه ثابتیږی .

د وزه د پیو سره د ښځې د پیو ګډول

وَإِذَا اخْتَلَطَ اللَّبَنُ بِلَبَنِ الشَّاةِ وَهُوَ الْغَالِبُ .او هر کله چې ملاو شو پئي د ښځې د پیو سره او دا غالب وو تَعَلَّقَ بِهِ التَّحْرِيمُ نو تحریم به ور پورې متعلق وی وَإِنْ غَلَبَ لَبَنُ الشَّاةِ و که غالب وو شیدې د وزه لَمْ يَتَعَلَّقْ بِهِ التَّحْرِيمُ اعْتِبَارًا لِلْغَالِبِ كَمَا فِي الْمَاءِ نو تحریم به ور پورې متعلق نه وی .د امله د اعتبار د غالب نه لکه په اوبو کې .

حل اللغة: ① الشاة وزه]

تشریح:- مسئله او دلیل دواړه واضح دی .

د يو ماشوم د دوو ښځو د ګډ شوی شيدې څکل

وَإِذَا اخْتَلَطَ لَبَنُ امْرَأَتَيْنِ هر کله چې د دوو ښځو پئي مخلوط شو تَعَلَّقَ التَّحْرِيمُ بِأَغْلَبِهِمَا عِنْدَ أَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُ اللَّهُ نو تحریم به متعلق وی په دوی کې د اغلبې سره د امام ابویوسف رحمه الله په نزد لِأَنَّ الْكُلَّ صَارَ شَيْئًا وَاحِدًا ځکه چې دواړه ملاو شو یو شې شو فَيُجْعَلُ الْأَقَلُّ تَابِعًا لِلْأَكْثَرِ فِي بِنَاءِ الْحُكْمِ عَلَيْهِ نو اقل لره به د اکثر تابع کولای شی په دې د حکم د رضاعت په مبنی کاوه کې

تشریح - مذهب ابي يوسف في ثبوت الحرمة باللبن المخلوط ◉ صورت د مسئلې دا دې چه د دوو ښځو شیدې (پئ) ګډ شی او یو ماشوم هغه اوڅکی .نو په دې د حرمت رضاعت په ثبوت کې اختلاف دې ① امام ابویوسف رحمه الله فرمائی .چه د کومې شیدې غالب وی .هغې سره به حرمت ثابتیږی .دا قول دامام شافعی هم دې

دليل ابي يوسف رحمه الله ◉ دامام ابی یوسف رحمه الله دلیل دا دې چه دواړه شیدې ګډ شو.نو یشان د یو څیز شو.نو په دې د رضاعت حکم مبنی کولو کې به اقل د اکثر تابع کولې شی .

وَقَالَ مُحَمَّدٌ وَزُفَرُ يَتَعَلَّقُ التَّحْرِيمُ بِهِمَا ¹) امام محمد رحمه الله او زفر وئیلی دی چې تحریم به د دې دواړو سره متعلق دې لِأَنَّ الْجِنْسَ لَا يَغْلِبُ الْجِنْسَ ځکه چې جنس په جنس باند غالب نه وی فَإِنَّ الشَّيْءَ لَا يَصِيرُ مُسْتَهْلَكًا فِي جِنْسِهِ لِاتِّحَادِ الْمَقْصُودِ په دې وجه چې شی په خپل جنس کې نه شی معدوم کیدای په ملاوید وسره د اتحاد د مقصود په وجه وَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ فِي هَذَا رِوَايَتَانِ او د امام ابوحنیفه رحمه الله نه په دې اړه کې دوې (دوه) روایتونه دی

¹) القول الراجح هو قول محمد رحمه الله كذا في فتح القدير(٣١٧/٢) وردالمحتار (٤٤/٣) والهندية (٣٤٤/١) والبحر الرائق (٣٩٨/٣) نقلاً عن القول الرجح (٣٠٧/١)-

تشریح - په زیر بحث مسئله کي امام محمد اوامام زفر رحمهما الله فرمائي چي د دوارو سره حرمت ثابتیږي .اودامام ابوحنیفه رحمه الله نه دوي (دوه) روایتونه منقول دی په یوروایت کي دامام ابویوسف سره دي.اوبه بل روایت کي دامام محمد اوزفر رحمهما الله سره دي.

دلیل محمد رحمه الله ﴿دامام محمداوامام زفر رحمهما الله دلیل دا دي.چه هیڅ کله یوخیزپه خپل جنس نه غالب کیږي خکه چي غلبه په هغه وخت کي متحقق کیږي .چه مغلوب خیزمعدوم شی .اوچه یوخیزدخپل جنس سره ملاؤ شی .نومعدوم کیږي نه.بلکه په هغې کي زیادت راځي خکه چي د دوارو مقصود یو دي.نوچه یوخیزپه خپل جنس کي گډ شی .نوبه دي کي به یود بل تابع نه وی اوچه کله یود بل تابع نه وی نو تحریم د دوارو سره متعلق کیږي د یوسره به نه متعلق کیږي .

وَأَصْلُ الْمَسْأَلَةِ فِي الْأَيْمَانِ او اصل مسئله په ایمن کي ده .

تشریح:-المسئله الاختلاف الاساسية﴿اواصل مسئله د باب الیمین ده.صورت د مسئلي دا دي.چه یوکس قسم اوخوړلوچه زه به د دي وزه شیدي نه خکم.بیا دهغي وزه شیدي د بلي وزه د پیو سره گډ شونوکه د دعه محلوف علیها وزه شیدي مغلوب وو هغه مسئله هم په دي اختلاف ده.یعني دامام ابویوسف رحمه الله په نیزبه حانث نه وی .خکه چي مغلوب پشان د معدوم وی .اودامام محمد رحمه الله په نیزبه حانث وی .خکه چي خیزد بل جنس سره په یوځاي کیدو مغلوبه کیږي نه بلکه زیاتیږي .

دباکرې په پیو د حرمت رضاعت ثبوت

وَإِذَا نَزَلَ لِلْبِكْرِ لَبَنٌ هر کله جه د باکرې پی راکوز شو فَأَرْضَعَتْ صَبِيًّا نو یو بچی او خوړل تَعَلَّقَ بِهِ التَّحْرِيمُ لِإِطْلَاقِ النَّصِّ نو تحریم به وربوري متعلق کیږي د وجه د اطلاق د نص نه

تشریح - ثبوت الحرمة بلبن الباكرة﴿كه دباكرې شیدي پیدا شو.اوباكرې دغه شیدي یوماشوم ته ورکړلو نود عالمانو رحمهم الله په اتفاق سره په دي باندي حرمت رضاعت ثابتیږي .

ادلائله﴿خکه چي نص مطلق) أَرْضَعْنَكُمْ اللَّاتِي (وَأُمَّهَاتُكُمُ دي.په باکره اوثیبه کي څه توپیر نه کوی .

وَلِأَنَّهُ سَبَبُ النُّشُوءِ او خکه چي پی د نشونما سبب دي فَتَثْبُتُ بِهِ شُبْهَةُ الْبَعْضِيَّةِ نو په دي سره به شبهه د جزئیت ثابته وی

تشریح:- ② دوهم دلیل دا دي چه د باکرې شیدی هم د نشونما سبب دي نوپه دي کي شبه د بعضیت پیدا شوه اوچه شبه د جزئیت په کي پیدا شوه.نواحتیاط هم په دي کي دي چه حرمت رضاعت پري ثابت شی

اروایة عدم ثبوت الحرمة عن محمد رحمه الله﴿ البته دامام محمد امام شافعي رحمهما الله نه یوروایت دا هم دي چه د باکرې په پیو سره حرمت رضاعت نه ثابتیږي .خکه چي د باکرې شیدي نادر الوقوع دی نودا د سرې د پیو سره مشابه شو.اود سرې په پیو حرمت نه ثبتیږي دغه ډول به په دي پیو هم نه ثبتیږي

د مړي ښځي په پیو سره حرمت رضاعت

وَإِذَا حُلِبَ لَبَنُ الْمَرْأَةِ بَعْدَ مَوْتِهَا هر کله چي ئ او لوشل د ښځي شیدي روسته د دي د مرګ نه فَأُوجِرَ الصَّبِيُّ نو ساي د بچی به خولي کي او څڅول تَعَلَّقَ بِهِ التَّحْرِيمُ نو په دي سره حرمت متعلق وی

حل اللغة ① حلب لوشل]

تشریح - تشریح المفردات﴿ [اوجر] ماضی مجهول دي د [وحر] نه مشتق ده [وجر] او[وجور] هغي ته واني چه د خولي په مینځ کي واچولي شي او [أوجر] په خوله کي اوبه اچول دي متعدی دوو مفعولینو ته دي مفعول اول ئي هغه ضمیردي چي راجع دي [لبن المرأة] ته،اوقائم مقام د فاعل دي.او دوهم مفعول ئي [الصبی] دي (عینی شرح هدایه)

المذهبان في ثبوت الحرمة بلبن المراة الميت﴿صورت د مسئلي دا دي چه یوه ښځه مړه شوه وه.مرګ نه روسته دهغي پیی اولوشلي شو.اویوماشوم ته ورکړي شو.نوداحنافو رحمهم الله په نیز په دي سره حرمت رضاعت ثابتیږي .دا دامام ملك اوامام احمد رحمهما الله قول هم دي

خِلَافًا لِلشَّافِعِيِّ رحمه الله په خلاف د امام شافعي رحمه الله هُوَ يَقُولُ الْأَصْلُ فِي ثُبُوتِ الْحُرْمَةِ إِنَّمَا هُوَ الْمَرْأَةُ ثُمَّ تَتَعَدَّى إِلَى غَيْرِهَا بِوَاسِطَتِهَا هغه فرمائي چي په ثبوت د حرمت کي اصل ښځه ده بیا د دي په ذریعه سره د دي غیر ته متعدی کیږي وَبِالْمَوْتِ لَمْ تَبْقَ مَحَلًّا لَهَا او د مرګ په وجه ښځه محل د حرمت پاتي نه شوه وَلِهَذَا لَا يُوجِبُ وَطْؤُهَا حُرْمَةَ الْمُصَاهَرَةِ په دي وجه د دي مړي ښځي سره وطی کول موجب د حرمت د مصاهرت نه دی

تشریح:- ② اوامام شافعي رحمه الله فرمائي .چه حرمت رضاعت پري نه ثبتیږي

ادلیل الشافعي رحمه الله ﴿ماتن د [بعدالموت] قیدخکه اولګولو خکه که شیدي ترې د مرګ نه وړاندي اولوشلي شو او ماشوم ته د مرګ نه روسته ورکړي شو.نوپه دي صورت کي د امام شافعي رحمه الله په نیزهم حرمت ثابتیږي .بهرحال په مختلف فیه صورت کي دامام شافعي رحمه الله دلیل دا دي چه په حرمت رضاعت کي اصل ښځه ده.یعني اول د شیدي ورکونکي ښځي اوشیدي رودونکي ماشوم په مینځ کي حرمت رضاعت ثابتیږي .اوددي نه روسته د دغه ښځي په واسطه غیرته حرمت متعدی کیږي خود ښځه د مرګ په وجه محل د حرمت پاتي نشو.نوخکه به غیرته متعدی کیږي هم نه.اوهم د وجه ده که ددي مړي ښځي سره وطی اوشوه نوحرمت مصاهرت نه ثابتیږي .

وَلَنَا أَنَّ السَّبَبَ هُوَ شُبْهَةُ الْجُزْئِيَّةِ زموږ دلیل دا دي چي سبب د حرمت شبهه د جزئیت ده وَذَلِكَ فِي اللَّبَنِ لِمَعْنَى الْإِنْشَازِ وَالْإِنْبَاتِ او دا په پیو کی د زیاتولو او زرغونولو په معني کي ده وَهُوَ قَائِمٌ بِاللَّبَنِ او دا په پیو کي قائم ده وَهَذِهِ الْحُرْمَةُ تَظْهَرُ فِي حَقِّ الْمَيْتَةِ دَفْنًا وَتَيَمُّمًا او دا حرمت به ظاهریږي د دي مړي ښځي په حق کي د دفن کولو او تیمم کولو په اعتبار سره

حل اللغة ① النشار:زیاتول ② الانبات: رازرغونول]

تشریح:-دلیل الاحناف رحمهم الله ﴿اوزموږدلیل دا دي.چه په حرمت رضاعت کي دحرمت سبب شبه د جزئیت دي.یعني د پیو په وجه د ماشوم په غوښه اوهډوکي کي زیادت راځي نوخکه موږوایو چه د شیدي څښلو په صورت کي شبه د جزئیت موجود ده.اوهرکله چي د حرمت رضاعت سبب شبه د جزئیت ده نوددي مړي ښځي په پیو څښلو به حرمت ثابتیږي .

االردعلی قول الشافعي رحمه الله ﴿ [وهذه الحرمة] په دي عبارت دامام شافعي رحمه الله رد کوی یعنی دامام شافعي رحمه الله دا قول چي د مرګ په وجه ښځه محل د حرمت رضاعت پاتي نشو دا غلطه ده.خکه چي دا حرمت د مړي ښځي په حق کي د دفن کاوه په جوازاود تیمم په جوازکي ښکاره کیږي ددي صورت به دا وی چه د دي مړي ښځي (زینب) شیدي یوي ماشومي (فاطمه) اوڅکل.اوددغي ماشومي (فاطمه) خاوند (زید) وی نواوس دا مړه ښځه (زینب) د دغه ماشومي (فاطمه) د خاوند (زید) خواښې شوه.اوښکاره خبره ده.چه زوم د خواښې لپاره محرم وی .نوکه بل څوك نه وی . ودي مړي ښځي (زینب) ته د تیمم ور کاوه اړتیا پیښ شو نود دي ماشومي (فاطمه) خاوند(زید) به دي (زینب) ته تیمم کوی خکه چي دا مړه ښځه (زینب) د هغه(زید) رضاعي خواښې ده.

البته ذهن ته دا سوال راځی چه د حرمت رضاعت خوخپله خاص مینځ وی چه د هغې نه روسته وی نوحرمت رضاعت نه ثابتیږي .اوکوم صورت چي دلته بیان شو چه د دي ماشومي خاوند وی نوچه خاوند ئي وی .نودا خوبیا ماشومه نشوه.اوچه ماشومه نشوه نوصورت نه صحیح کیږي خوددي خو ب دا دي چه دا ضروری نه ده.چه ماشومه دي وادۀ شوي وی .بلکه کیدای شی چه هم په ورکوتوالی کي ئي والدینو

ربه سره نکاح کړی وی ازمترجم)

أَمَّا الْجُزْئِيَّةُ فِي الْوَطْءِ لِكَوْنِهِ مُلَاقِيًا لِمَحَلِّ الْحَرْثِ او په وطی کی جز، کیدل په دې وجه سره دی چې وطی د داسې محل سره ملاویږی کوم چې د فصل محل دې وَقَدْ زَالَ بِالْمَوْتِ فَافْتَرَقَا او دغه محل په وجه د مرګ زائد شو

حل اللغة: ① ملاقیا ملاقات کونکي ② تمیم پوره کول ③ الحرث فصل]

تشریح - الجواب عن قیاس الشافعي رحمه الله ۞ [أما الجزئية] سره د امام شافعي رحمه الله دقیاس خواب دې چه حرمت رضاعت په حرمت مصاهرت باندې قیاس کول صحیح نه دی ځکه چې په حرمت رضاعت کې د حرمت سبب د تعدی په سبب په هم وکی اوغوښه لوئیدل دی چه جزئیت پرې ثابتیږی او په حرمت مصاهرت کې هغه جزئیت سبب دې چه دهغې په ذریعه ولد پیدا کیږی اوولد په هغه وخت کې منصور کیږی چه وطی په محل دحرث کې شوې وی اود مرګ نه روسته ښځه محل دحرث پاتې نشو نود مرګ نه روسته ولد هم نشي متصور کیدې اوچه ولد نشي متصور کیدې نوجزئیت هم نه ثابتیږی نورضاعت دمرګ نه روسته په وطی سدې قیاس کول قیاس مع لفارق دې.والله اعلم بالصواب (الكفايه)

د سخې په پیو سره د بچی په حقنه کولو کې د حرمت مسئله

وَإِذَا احْتَقَنَ الصَّبِيُّ بِاللَّبَنِ که حقنه اوکړې شوه بچی ته د ښځې په پیو سره لَمْ يَتَعَلَّقْ بِهِ التَّحْرِيمُ[1] نو په دې سره به حرمت متعلق نه وی

حل اللغة: ① حقنة احتقن، حقنه کول. مریض ته د لاندې اندام (دبر) د لارې نه دوائی ورکول په لویدیغ (د لغت په کتاب) کې دی چه احتقن صحیح نه دې بلکه حقن زیات صحیح دې ځکه چې صاحب د لویدیغ احتقن لازم ګرځلې دې خو په تاج المصادر کې ذکر دی چه د احتقان معنی حقنه کول دی نو صاحب د تاج المصادر احتقن متعدی مللې دې نو په دې بناء په مجهول صیغه سره استعمالول صحیح دی.

تشریح - صورت د مسئلې دادې چه د یو بچی په نس کې د حقنه په ذریعه د یوې ښځې شیدې اورسولې شو. نو ددې سره به حرمت د رضاعت نه متعلق کیږی په ظاهرالروایت کې هم داسې دی.

وَعَنْ مُحَمَّدٍ رحمه الله أَنَّهُ تَثْبُتُ بِهِ الْحُرْمَةُ كَمَا يَفْسُدُ بِهِ الصَّوْمُ امام محمد رحمه الله نه روایت دې چې حرمت ثابتیږی لکه چې په دې سره روژه فسدیږی

تشریح - البته په نوادر کې د امام محمد رحمه الله نه نقل دی چه په دې سره هم حرمت ثابتیږی امام محمد رحمه الله فرمائی چه لکه ځنګه په حقنه کاوه سره روژه فاسدیږی .دغه دول د حقنه په ذریعه د بچی په نس کې پیو رسولو سره حرمت رضاعت هم ثابتیږی.

وَجْهُ الْفَرْقِ عَلَى الظَّاهِرِ أَنَّ الْمُفْسِدَ فِي الصَّوْمِ إِصْلَاحُ الْبَدَنِ وجه دفرق په ظاهر الروایه ده چې په روژه کې مفسد د بدن اصلاح ده وَيُوجَدُ ذَلِكَ فِي الدَّوَاءِ او دا خبره په دوائی کې موندې شی فَأَمَّا الْمُحَرِّمُ فِي الرَّضَاعِ هر چې محرم دې په رضاعت کې فَمَعْنَى النُّشُوءِ نو هغه معنی ده د زیاتیدو وَلَا يُوجَدُ ذَلِكَ فِي الِاحْتِقَانِ او په حقنه کاوه کې دا معنی نه شی موندې لِأَنَّ الْمُغَذِّيَ وُصُولُهُ مِنَ الْأَعْلَى ځکه غذاور کوونکې شې خو هغه دې د کوم چې رسیدل د لیاسه وی

تشریح:- د ظاهرالروایت د بیان مطابق په باب احتقان کې د روژې د فساد اود رضاعت د تحریم په منځ کې وجه د توپیر داده چه د روژې مفسد د بدن اصلاح ده.اود حقنه په ذریعه دوائی رسولو کې د بدن اصلاح

[1] القول الراجح هو ظاهرالرواية كذا في فتح القدير(٣١٩١٣) والخانية (١٩١١١) والدر المحتار(٤٤٤١٢) والبحر الرائق (٣٩٩١٣) تفلا عن القول الراجح (٣٠٧١١).

موجود ده په دې وجه روژه فاسدیږی .او د رضاعت په محرم کیدلو کې د نشوونما معنی پرته ده او په حقنه کاوه کې دا معنی نه موجودیږی. ځکه چې غذا ورکونکې شی خو هغه دې چه د هغې رسول د پورته (د خولې) د لارې وی .د لاندې لارې نه وی .بهرحال هرکله چې دحقنه په ذریعه په پیو رسولو کې نشوونما نه کیږی .کوم چې په رضاعت کې محرم دې.نو په دې سره تحریم نه متعلق کیږی.

د سړی په پیو د رضاعت عدم ثبوت

وَإِذَا نَزَلَ لِلرَّجُلِ لَبَنٌ فَأَرْضَعَ بِهِ صَبِيًّا هر کله چې د سړی پی راکوز شواو ځ بچی له نی ورکړل لَمْ يَتَعَلَّقْ بِهِ التَّحْرِيمُ نو په دې سره تحریم نه متعلق کیږی

تشریح - عدم ثبوت الرضاعة بلبن الرجل ۞ که د سړی د سینې نه شیدې راووتل اوهغه یوماشوم ته ورکړل نود خلورواړه امامانوپه نیزپه دې حرمت رضاعت نه ثابتیږی.

لِأَنَّهُ لَيْسَ بِلَبَنٍ عَلَى التَّحْقِيقِ ځکه چې دا په حقیقت کې پی نه دی فَلَا يَتَعَلَّقُ بِهِ النُّشُوءُ وَالنُّمُوُّ نو په دې سره د نشونما تعلق نه شی کیدای وَهَذَا لِأَنَّ اللَّبَنَ إِنَّمَا يُتَصَوَّرُ مِمَّنْ يُتَصَوَّرُ مِنْهُ الْوِلَادَةُ او دا ځکه چې پی هغو سره متصور کیدای په کومو سره چې ولادت متصور وی

حل اللغة: ① النشوء غټیدل ② النمو زیاتیدل]

تشریح:- دلیله ۞ ځکه چې دا په حقیقت کې شیدې نه دی .لکه ځنګه چې د کب وینه په حقیقت کې وینه نه وی نوپه دې باندې نشونما هم کیږی .اودا خبره چې د سړی شیدې په حقیقت کې شیدې نه دی .ددې دلیل دا دې،چه شیدې د هغه چا کیدای شی .چه دهغه نه ولادت متصور کیدای شی اود سړی نه ولادت نه متصور کیږی .نودده شیدې هم شیدې نه دی اوچه دده شیدې ، شیدې نه دی نوحرمت رضعت پرې هم نه ثابتیږی

د څناوره په پیو سره عدم تحریم

وَإِذَا شَرِبَ صَبِيَّانِ مِنْ لَبَنِ شَاةٍ او هر که چې دوو بچو د یوې بیزې پی او سکل لَمْ يَتَعَلَّقْ بِهِ التَّحْرِيمُ نو په دې سره به تحریم متعلق نه وی لِأَنَّهُ لَا جُزْئِيَّةَ بَيْنَ الْآدَمِيِّ وَالْبَهَائِمِ ځکه چې د نبی آدم او څاروی په منځ کې څه جزئیت نشته وَالْحُرْمَةُ بِاعْتِبَارِهَا او حرمت د جزئیت په اعتبار سره وی.

تشریح:- صورت د مسئلې اودلیل ښکاره دې.په دې مقام کې صاحب د اشرف الهدایه مولانا جمیل احمد صاحب یوه واقعه ذکر کړې ده چې محمد بن اسماعیل بخاری رحمه الله به فرمائیل.چه په دې باندې حرمت ثابتیږی .حضرت امام بخاری رحمه الله دامام ابوحفص الکبیر رحمه الله په زمانه کې بخارا ته تشریف اوړې وو اوفتاوی ورکول نې پیل کړل.شیخ امام بخاری رحمه الله ته اوفرمائیل چه دا کار مه کوه خوامام بخاری رحمه الله د شیخ نصیحت قبول نکړلو.ترې چې یوځل ترې د دې په اړه کې استفتاء طلب شوه.که دوو ماشومانو یوې وزه شیدې اوڅکل.نوځه حکم دې حضرت امام بخری رحمه الله د ثبوت حرمت فتوی ورکړله ددې نه روسته خلګ راجمع شول.اوامام بخاری نې د بخارا نه اوویستل خو په شرح د بخاری کشف الباری کې ددې واقعه په سختو الفاظو سره تردید شوې دې چې د امام بخری رحمه الله غوندې جلیل القدر محدث ته د یوې داسې واقعه نسبت کول انصاف نه دې هغوی په تفصیل سره د دې تردید کړې دې والله اعلم بالصواب

د بالغې ښځې ماشومې ښځې ته شیدې ورکول اوپه خاوند باندې دواړه حرامدل

وَإِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ صَغِيرَةً وَكَبِيرَةً او هر کله چې سړی د وړې او لوې سره نکاح او کړه فَأَرْضَعَتِ الْكَبِيرَةُ الصَّغِيرَةَ او هغې لوې وړې له تې ور کړو حُرِّمَتَا عَلَى الزَّوْجِ نو دواړه په خاوند حرامې شوې لِأَنَّهُ يَصِيرُ جَامِعًا بَيْنَ الْأُمِّ وَالْبِنْتِ رَضَاعًا وَذَلِكَ حَرَامٌ ځکه چې دا سړې د رضاعی مور او لور جمع کوونکې شو او دا حرام دی كَالْجَمْعِ بَيْنَهُمَا نَسَبًا لکه چې په نسب کی د دې دواړو جمع کول حرام دی

تشریح - حرمة الزوجة الکبیرة بارضاعها الزوجة الصغیرة۞صورت د مسئلې دا دي.چه د یوکس (زید) په نکاح کي یوه غټه (زینب) اوبل وړه (خالده) شیدې رودونکې ماشومه ده.کبیرې دغې ماشومې (رضیعې) ته خپل شیدې ورکړل نودې خاوند باندې به دواړه حرامې شي .امام شافعي اوامام مالك ﷫ هم ددې قائلین دی دکبیرې په حق کي خوحرمت موبده خکه ثابت شو.چه هغه دخپل خاوند رضاعي خواښې شوه.

حرمة الصغیرة علی الزوج۞اود صغیرې په اړه کي لږ غوندې تفصیل دی.هغه دا چي ددې خاوند (زید) د کبیرې سره وطی شوی وی .اودهغه وطی نه ددې کبیرې ماشوم پیدا شي .اوبیا دغه کبیره د خپل خاوند بنځي ته شیدې ورکړي .نوبه دې صورت کي دا ماشومه په دې خاوند باندې په حرمت مؤبده سره حرامه شوه خکه چي دا دده رضاعي لور شوه.اودې ته رضاعي پلار شو.

دلیله۞بهرحال د صغیرې اوکبیرې دواړو دحرمت وجه دا ده.چه دا دواړه رضاعي موراولور شوې.اود رضاعي مور اولور په نکاح کي جمع کول داسې حرام دی .لکه ځنګه چې د نسبي موراولور په نکاح کي جمع کول حرام دی

ثُمَّ اِنْ لَمْ يَدْخُلْ بِالْكَبِيرَةِ فَلَا مَهْرَ لَهَا بیا که دخول نې د لوئ سره نه وه کړې نو مهر ورته نشته لِأَنَّ الْفُرْقَةَ جَاءَتْ مِنْ قِبَلِهَا قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا خکه چي فرقت راغلي دې د دې د جانب نه مخکي د دخول نه د دې سره

تشریح:- په دې عبارت سره د مهرحکم بیانوی که خاوند په کبیره باندې دخول نه وی کړی.نوپه خاوند باندې دهغې مهرنه لازمیږي .که هغې په شیدې ورکولوکي د نکاح د فسخ کولواراده کړې وی اوکه نه دلیل دا دی.چه قبل الدخول بیلتون راشي .نوکه دا بیلتون د ښځې د اړخه راغلي وی .نودا د نیم مهرمستحق نه ده.اوچونکه په دې صورت کي صغیرې ته شیدې کبیرې ورکړې دی .اوبیلتون د دې په وجه راغلي دی.نوځکه دا مستحقه د نیم مهر هم نه ده.

وجوب جمیع المهربعد الدخول۞اوکه خاوند په دې کبیره باندې دخول کړې وی .نوددې لپاره پوره مهر واجب ده.خودا ده چه په خاوند به د عدت خرچه نه وی .خکه چي جنایت د کبیرې د اړخه شوې دي

وَلِلصَّغِيرَةِ نِصْفُ الْمَهْرِ او د وړې د پاره به نیم مهر وی لِأَنَّ الْفُرْقَةَ وَقَعَتْ لَا مِنْ جِهَتِهَا خکه چي فرقت د دې د جانب نه ده واقع شوې وَالِارْتِضَاعُ وَإِنْ كَانَ فِعْلًا مِنْهَا لَكِنْ فِعْلُهَا غَيْرُ مُعْتَبَرٍ فِي اِسْقَاطِ حَقِّهَا كَمَا إِذَا قَتَلَتْ مُوَرِّثَهَا او پی خوړل اګر چي د دې فعل دې لیکن د دې فعل د دې حق لره په ساقطولو کي معتبر نه دې لکه مورث خپل لره چي صغیره قتل کړي

حل اللغة* ① الارتضاع شیدې ورکول ② اسقاط ساقط کولا

تشریح.- المذهبان في وجوب نصف المهر للصغیرة۞پاتې شوه دا خبره چي د صغیرې لپاره به مهر وی .اوکه نه. ① نو داحنافو ﷭ په نیز صغیرې لپاره نیم مهرواجب دي.② اوامام مالك﷫ فرمائي .چه مهر واجب نه دي.

دامام مالك﷫ دلیل دا دی.چه فرقت د صغیرې داړخه هم واقع شوې دی.خکه چي دا د کبیرې لور شوه نولکه ځنګه چي کبیره د مهرمستحق نه ده.دغه ډول صغیره هم مستحق نه ده.

دلائل الاحناف ﷭ ۞داحنافو ﷭ دلیل دا دی.① چه د صغیرې داړخه بیلتون نه دي واقع شوې.اوکه څوك دا اعتراض اوکړی چه شیدې خښل خود صغیرې فعل دی.اوهم د دې فعل په وجه بیلتون واقع شو.نوموږ خوب ورکوو.چه موتږدا منو چه شیدې خښل د صغیرې فعل دی.اوهم په دې فعل باندې بیلتون واقع شو خودا ده چه د صغیرې فعل ددې د حق په ساقط کولوکي معتبر نه دی خکه چي دا د شریعت په احکامومکلفه نه ده نوځکه به ددې په فعل د شریعت حکم نه مرتب کیږي .اودا داسې شوه.لکه چي صغیره خپل مورث قتل کړی نوددې قتل په وجه دا د خپل میراث نه نه محرومه کیږي .اګرچه قتل ددې فعل

دې.او شریعت د مورث قتل د میرات نه محرومه کړې دې خکه چې د صغیرفعل د خپل حق په ساقطولو کي معتبر نه وی

وَلَا يَرْجِعُ بِهِ الزَّوْجُ عَلَى الْكَبِيرَةِ اِنْ كَانَتْ لَمْ تَتَعَمَّدْ بِهِ الْفَسَادَ او اخلي به نیم مهر خاوند د کبیرې نه که دې اراده کړې وه د فسد د نکاح وَاِنْ لَمْ تَتَعَمَّدْ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهَا وَاِنْ عَلِمَتْ بِاَنَّ الصَّغِيرَةَ امْرَاَتُهُ او که اراده ئې نه وه کړې نو په کبیره به هیڅ نه وی اګر که دا پوهه وه چې صغیره د هغه ښځه ده

تشریح:- خاوند چې کوم نیم مهر صغیرې ته ورکړی .نود هغه مهر د کبیرې نه د اخستو اجازت ورته شته که نه؟ په دې اړه کي اختلاف دې ① ظاهرروایت کي دا راغلي که کبیرې په شیدې ورکولوکي د نکح د فسخ کولواراده وه.چه زه دې ته شیدې ورکړم.نوددې نکح به ورسره ختمه شي نو خوند به په کبیره بندې د هغه نیم مهررجوع کوی .کوم چې ده صغیرې ته ادا کړی وی اوکه دنکح د فسخې اراده ئې نه وی بلکه د صغیرې نه لوږه او هلاکت لرې کولواراده ئې وی نوبه دې صورت کي به په کبیره باندې د نیم مهررجوع نه کوي .اګرچه کبیرې ته دا علم وی .چه صغیره دده ښځه ده

وَعَنْ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ اَنَّهُ يَرْجِعُ فِي الْوَجْهَيْنِ. وَالصَّحِيحُ ظَاهِرُ الرِّوَايَةِ او د امام محمد ﷫ نه روایت دي چې په دواړو صورتو نو کي به رجوع کوی او صحیح ظاهر الروایه دي

حل اللغة* ① الاتلاف.هلاکول ② شرف.نزدې]

تشریح:- اودامام محمد﷫ نه د نوادر په روایت کي دی .چه خاوندبه په دواړو صورتونوکي په کبیره باندې د نیم مهر رجوع کوی .که دې دنکاح د فسخې اراده کړې وی اوکه نه.هم دا قول د امام زفر،امام شافعي اوامام احمد ﷭ هم دی.اګرچه صحیح ظاهر روایت دی.

دلیل محمد﷫ ۞دامام محمد﷫ دلیل دا دی.چه د کبیره د نکاح د فسخ مسببه ده اوقاعده دا ده چه سبب پشان د مباشر وی .هم دا وجه ده که یوکس د چا د پنجرې دروازه کهولاؤ کړله اوپرنده ترې والوتله یې د اصطبل دروازه کهولاؤ کړله.اواس اوتختیدلو اویا ئې د قیدی د پښولاسو نه هتکړۍ پراستې اوهغه اوتختې نوپه دې دروازه پرانستونکی به ضمان واجب وی اګرچه دې مباشر نه دې خومسبب خودې.خومسبب د مباشرپشان ګرځولې شي .اوپه ده باندې هغه حکم کولې شي کوم چې په مباشربندې کولې شي .اوپه مباشرت کښې متعدی (ظلم کونکې) اوغیرمتعدی دواړه برابردی .نودغه ډول به مسبب (سبب پیدا کونکې) هم که متعدی وی وکه غیرمتعدی وی برابر وی ددې امله امام محمد ﷫ فرمائي .چه کبیرې شیدې ورکړل نوتعدی ئې اوکړله.(که د نکح د فسخ کیدو اراده ئې کړی وی اوکه نه) یعنی که د نکح د فسخ کیدو اراده ئې نه وی کړې.نوبیا هم په دواړو صورتونوکي خاوند به د کبیرې نه نیم مهر اخلي (عنایه).

لِأَنَّهَا وَاِنْ اَكَّدَتْ مَا كَانَ عَلَى شَرَفِ السُّقُوطِ وَهُوَ نِصْفُ الْمَهْرِ خکه چي کبیرې اګر چي دې لره موکد کړو کوم چي ساقطیدو ته نزدې وه او هغه نیم مهر دې وَذَلِكَ يَجْرِي مَجْرَى الْإِتْلَافِ او دا د تف کیدو قائمقام دي

تشریح:- دظاهرروایت دلیل دا دې چه د صغیرې نیم مهر ساقط کیدو ته نزدې وو په دې طریقه چي دا بالغه شوې وه.اوخپل قبل الدخول ئې د خاوند ځوئې ته بوسه ورکړې وه یا العیاذبالله مرتده شوې وه.نوپه دې دواړو صورتونوکي به ددې واړه مهرساقط کیدل خوهرکله چي کبیرې دې ته شیدی ورکړل نوددې نیم مهر ئې مؤکد کړلو.او دا تاکید د ضمان په واجب کولوکي د هلاکت قائم مقام دې لکه چي کبیرې صغیرې ته شیدې ورکړل.اودخپل خاوند نیم مهرئې هلاك کړلو.(یعنی کوم نیم مهرچه ساقط کیدونکې وو نود خوند په حق کي هغه د ساقطیدو موقع کبیرې خرابه کړله

لَكِنَّهَا مُسَبِّبَةٌ فِيهِ لیکن کبیره په دې کي مسببه ده إِمَّا لِأَنَّ الْإِرْضَاعَ لَيْسَ بِإِفْسَادٍ لِلنِّكَاحِ وَضْعًا وَإِنَّمَا ثَبَتَ ذَلِكَ

بِاتِّفَاقِ الْحَالِ یا خو ځکه چې یې ورکول افساد دَ نکاح نه دي وضعًا دا خو په طور د اتفق ثابت شو أَوْلِأَنَّ إِفْسَادَ النِّكَاحِ لَيْسَ بِسَبَبٍ لِإِلْزَامِ الْمَهْرِ بَلْ هُوَ سَبَبٌ لِسُقُوطِهِ یا ځکه چې افساد دَ نکاح دَ الزام دَ مهر سبب نه دي بلکه دغه دَسقوط دَ مهر سبب دي

تشريح -كون الارضاع هوالسبب لا العلة⊛خودلته دي دا خبره یاده وي چه دا کبیره د مهریه اتلاف کي مسببه ده مباشره نه ده یعنی د کبیرې د شیدې ورکولوفعل د فسخ نکاح لپاره سبب دي علت نه دي.ځکه چې د کبیرې شیدې ورکول ددي لپاره نه دی وضع شوی .چه په دي باندي دي نکاح فسخ کیری بلکه ددي وضع د بچی د تربیت اودهغه دشونما لپاره ده.خودلته دا یواتفاقی خبره وه چه ددي په شیدی ورکولوفسخ د نکاح راغله اودا خبره اتفاقی ځکه ده.که چرته کبیرې د بل کس صغیرې ښځې ته شیدې ورکړی وو.نوهغه په خپل خاوند باندې نه حرامیدله دلته خو ځکه حرامه شوه چه صغیره اود کبیرې خاوند رضاعی پلار اولور شول اوددې خرې دلیل چې کبیره مسببه ده دا دي چه فساد د نکاح د مهرلازمولوسبب نه دي بلکه د مهرد سقوط سبب دي ځکه چې کله مبدل (منافع د بضعې) فوت شی نودهغې په وجه به بدل (مهر) هم فوت کیږی

إِلَّا أَنَّ نِصْفَ الْمَهْرِ يَجِبُ بِطَرِيقِ الْمُتْعَةِ عَلَى مَا عُرِفَ مگر دا چې نیم مهر په طریقه دَ متعه واجب دي لکه چې معلومه شوه لَكِنْ مِنْ شَرْطِهِ إِبْطَالُ النِّكَاحِ لیکن دَ دي د وجوب شرط ابطال دَ نکاح دي وَإِذَا كَانَتْ مُسَبِّبَةً هر کله چې کبیره مسببه ده يُشْتَرَطُ فِيهِ التَّعَدِّي كَحَفْرِ الْبِئْرِ نو تعدی به پکي شرط وی لکه څاه کنستل ثُمَّ إِنَّمَا تَكُونُ مُتَعَدِّيَةً إِذَا عَلِمَتْ بِالنِّكَاحِ وَقَصَدَتْ بِالْإِرْضَاعِ الْفَسَادَ بیا به کبیره متعدیه هغه وخت وی کله چې دغه په نکاح پوهه وی او په پیو ور کوه سره دَ فساد دَ نکاح اراده او کړی أَمَّا إِذَا لَمْ تَعْلَمْ بِالنِّكَاحِ او هر کله چې دَ نکاح علم ورته نه وي أَوْ عَلِمَتْ بِالنِّكَاحِ وَلَكِنَّهَا قَصَدَتْ دَفْعَ الْجُوعِ وَالْهَلَاكِ عَنِ الصَّغِيرَةِ دُونَ الْفَسَادِ یا دَ نکاح علم ورته وی لیکن دَ صغیرې د لوږې او هلاکت لرې کاوه اراده او کړی نه چې دَ افساد دَ نکاح لَا تَكُونُ مُتَعَدِّيَةً نو دا به متعد یه نه وی لِأَنَّهَا مَأْمُورَةٌ بِذَلِكَ ځکه چې دا شرعًا په دي مموره ده وَلَوْ عَلِمَتْ بِالنِّكَاحِ وَلَمْ تَعْلَمْ بِالْفَسَادِ او که نکاح ورته معلوم وه او فساد دَ نکاح ورته معلوم نه وه لَا تَكُونُ مُتَعَدِّيَةً أَيْضًا بیا به هم متعد یه نه وی

تشريح -الحواب عن السوال المقدبرى⊛خودلته یوسوال کیږی چه تاسوځنګه واني.چه فساد د نکاح سبب د مهرد لزوم نه دي حالانکه په دي صورت کي د نکاح په فساد سره د صغیرې لپاره په خاوند باندي نیم مهرلازمیږی نوعلامه مرغینانی ؒ دي سوال ته ځواب په دي الفاظوسره کوی .[إلا أن نصف المهر] یعنی د صغیرې لپاره نیم مهرد متعې په طورواجب دي.د مهریه حیثیت نه دي لکه وړاندې چی معلومه شوه دي (په باب المهر کي)

تو دا چې دا نیم مهرد متعې په طورواجب دي.خود وجوب متعې شرط د نکاح باطلیدل دی .اودلته هم هغه شرط موجود شوي دي.ځکه چې دکبیرې د شیدې ورکولو په وجه د صغیرې نکاح باطله شوه نوځکه د صغیرې لپاره نیم مهرواجب کړې شو

ﺎ بهرحال دا ثابته شوه چه کبیره په شیدې ورکولوکي مسببه ده مباشره نه ده اودشیخینو ؒ په نیزد ضمان وجب کونویه حق کي مسبب د مباشرپشان نه وی بلکه په دواړوکي سوپیر دي.فرق دا دي چه په مسبب باندې د ضمان د وجوب لپاره شرط دا دي چه دده د اړخه تعدی هم موجود شوې وی مثلاً که یوکس په عامه لاره دچا په مملوکه مځکه کي څاه اوکنل اوپه دغه کوهی کي څوك وربریوتل نوپه ده باندې ضمان لازم شو ځکه چې دي دهلاکت سبب اوګرځیدل اودده داړخه تعدی هم موجود شوې ده ځکه چې په عام لاراودبل په مملوکه مځکه کي ئې تصرف کړې دي اوکه ده په خپله مځکه کي کوهی کنلې وی اوڅوك په کي وربریوتل نوضمان پرې نه لازمیږی .اګرچه سبب ئې هم دا کنستونکي دي خوچونکه دده د اړخه تعدی

نه ده موجود شوې بلکه په خپله مملوکه مځکه کي ئې څاه کنلې دي.اوپه مباشرپدي دضمان واجب کوه لپاره تعدی شرط نه دي.که تعدی وی اوکه نه وی په دواړو صورتونوکي پرې ضمان واجب دي

وَهَذَا مِنَّا اعْتِبَارُ الْجَهْلِ لِدَفْعِ قَصْدِ الْفَسَادِ لَا لِدَفْعِ الْحُكْمِ او دازموږ دَ اړخ نه دَ جهل اعتبار دَ پاره دَ دفع دَ قصد د فساد دي نه چې دَ پاره دَ دفع دَ حکم.

تشريح - الصورالثلاث للمسئلة⊛حاصل دا شو ① چه کبیره د نکاح د باطل کولومسببه ده مباشره نه ده اوتعدی به په هغه صورت کي موجودیږی چه دې ته دا علم وی چه صغیره زما د خاوند په نکاح کي ده اوزما به شیدې ورکولونکاح ماتیږی .اودې په دي اراده بندې شیدې ورکړل چه ددې نکاح ورسره ماته شی اوکه کبیرې ته د صغیرې د نکاح علم نه وی ② یاورته علم وی .خود شیدې په ورکولوکي مقصد د نکاح باطلول نه وی .بلکه هغه د هلاکت نه بچ کول ئې مقصود وی .نوپه دي صورت کي به کبیره متعدیه نه وی ځکه چې دا د هلاکت په لرې کرلوباندې شرعً مامورده ده اودثواب مستحق ده ځکه چې نبی ﷺ فرمائیلی دی .[أفضل الأعمال إشباع كبد جائع] وږی ته دوډۍ ورکول بهترین عمل دي ③ اوکه کبیرې ته دا علم وی چه صغیره زما د خاوند په نکاح کي ده.خودا علم ورته نه وی .چه په دي باندې نکاح فسخ کیږی نوپه دي صورت کي هم دا متعدیه نه ده.

الاشکال⊛اوپه [و هذا منا إعتبار الجهل] سره دیوسوال ځواب دي د سوال حاصل دا دي چه په دارالاسلام کي د شریعت دحکم نه جاهل پاتې کیدل عذر نه دي.نوپه دي صورت کي چې کبیرې ته په شیدې ور کاوه دنکاح د فسخ کیدو علم نه وی .دا ولې عذر ګنړلې شی ؟ځکه چې ددې د عذرپه منلوکي په دي باندې ضمان نه واجبیږی .

الجواب⊛دځواب حاصل دا دي چه حکم شرعی یعنی په کبیره باندې د نیم مهر وجوب ددې په تعدی باندې موقوف دي.خوچه کبیرې ته دا علم نه وی .چه په شیدې ورکولوسره نکاح فاسدیږی نود فساد علم منتفي شو نود نکاح د فساد قصد هم منتفي شو نود جهل اعتبارپه قصد سره د نکاح د فساد په وجه شوې دي.د شرعی حکم د دفع کاوه لپاره نه دي شوې (یعنی دلته چې موږ د کبیرې جهل ته اعتبارورکړلو اود مود ضمان نه مبرا کړه ددې امله نه چې د شرعی حکم نه ددې جهالت عذراوګنړلې شو بلکه ددې امله چې ددې په پیو ورکولوکي د نکاح د فساد مقصد منتفي شی .اودا متعدیه شمارنشی)

الاشکال الثانی وجوابه⊛خوپه دي باندې اعتراض کیږی .چه دفساد قصد دفع کول مستلزم دی د شریعت حکم دفع کولولره نود جهل اعتبارد شریعت د حکم دفع کاوه لپاره شو.نواعتراض په خپل ځانې باندې پاتې شو ځواب دا خبره په ضمن کي راځی نوددې به څه اعتبار نه وی .(عنایه فتح القدیر والله اعلم بالصواب

د رضاعت د ثبوت لپاره د ګواهانواعتبار

وَلَا تُقْبَلُ فِي الرَّضَاعِ شَهَادَةُ النِّسَاءِ مُنْفَرِدَاتٍ او نه به شی قبلولې په رضاعت کي یواځې دَ ښځو ګواهی وَإِنَّمَا تَثْبُتُ بِشَهَادَةِ رَجُلَيْنِ أَوْ رَجُلٍ وَامْرَأَتَيْنِ بلکه دَ رضاعت ثبوت دَ دوو سړو یا یو سړی او دوو ښځو په ګواهی سره به وی

تشريح- المذاهبان في ثبوت الرضاعة⊛ صورت د مسئلې دادي.چه رضاعت به د کومو کسانو په شهادت سره ثابتیږی .① نوزموږ په نیزد رضاعت د ثبوت لپاره صرف د ښځوګواهی نه کفی کیږی یا به دوه (دوه) سړی اویا یو سړی اودوې (دوه) ښځې وی

وَقَالَ مَالِكٌ رَحِمَهُ اللهُ: تَثْبُتُ بِشَهَادَةِ امْرَأَةٍ وَاحِدَةٍ إِذَا كَانَتْ مَوْصُوفَةً بِالْعَدَالَةِ او امام مالك ؒ فرمائي چې دَ یوې ښځې په ګواهی سره رضاعت ثابتیږی کله چې دغه په عدالت سره موصو فه وی لِأَنَّ الْحُرْمَةَ حَقٌّ مِنْ حُقُوقِ الشَّرْعِ ځکه چې حرمت منجمله دَ حقوقو دَ شرع نه یو حق دي فَتَثْبُتُ بِخَبَرِ الْوَاحِدِ نو ثابتیږی په خبر دَ یو کس سره

تشريح:- او امام مالك رحمه الله په نيز ددې ښځې په ګواهۍ رضاعت ثابتيږي. خو په دې شرط چې د عدالت په صفت موصوف وي

دليل مالك رحمه الله ⊛ د امام مالك رحمه الله دليل دا دې چې حرمت د شريعت د حقوقو څخه دې او د شريعت حقوق ديني امور وي. او په ديني امورو كې د يو كس ګواهي معتبر وي. (كه هغه يو كس سړی وي او كه ښځه خو په دې شرط چې عادل وي.

كَمَنِ اشْتَرَى لَحْمًا لكه يو سړی چې غوښه ئې واغسته فَأَخْبَرَهُ وَاحِدٌ أَنَّهُ ذَبِيحَةُ الْمَجُوسِيِّ نو يو كس ورته خبر وركړو چې دا ذبحه د مجوسي ده

تشريح:- مثلاً يو كس غوښه واخستله. او دغه مشتري ته يو عادل كس خبر وركړلو چې دا غوښه د اتش پرست ذبيحه ده نو په مشتري باندې د هغه غوښې خوړل په خپله هم حرام دي. او په بل باندې ئې خوراك كول هم حرام دي. ځكه چې دا يو ديني امر دې. نو معلومه شوه چې د ديني امورو د ثبوت لپاره د يو كس ګواهي كافي ده.

وَلَنَا أَنَّ ثُبُوتَ الْحُرْمَةِ لَا يَقْبَلُ الْفَصْلَ عَنْ زَوَالِ الْمِلْكِ فِي بَابِ النِّكَاحِ زمونږ دليل دا دې چې ثبوت د حرمت د زوال د ملك نه جدائي نه قبلوي په باب د نكاح كې وَإِبْطَالُ الْمِلْكِ لَا يَثْبُتُ إِلَّا بِشَهَادَةِ رَجُلَيْنِ أَوْ رَجُلٍ وَامْرَأَتَيْنِ او ابطال د ملك نه ثابتيږي مګر په شهادت د دوو سړو يا د يو سړي او دوو ښځو

تشريح- دليل الاحناف رحمهم الله ⊛ زمونږ دليل دا دې چې د نكاح په باب كې ثبوت د حرمت د ملك د زوال نه جلا كيږي نه يعني دا شی كيداي چې د رضاعت په وجه حرمت نكاح ثابته شي او ملك نكاح پاتې وي ځكه چې د حرمت مؤبده سره بقاء ممكن نه ده نو هر كله چې د رضاعت په سبب حرمت ثابت شي. نو نكاح به هم سړي به ګواهي وركوي. او يا يو سړي او دوې (دوه) ښځې

بِخِلَافِ اللَّحْمِ په خلاف د غوښې نه لِأَنَّ حُرْمَةَ التَّنَاوُلِ تَنْفَكُّ عَنْ زَوَالِ الْمِلْكِ ځكه چې حرمت د تناول د زوال د ملك نه جلا وي فَاعْتُبِرَ أَمْرًا دِينِيًّا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ نو دې لره به معتبر ولې شي امر ديني والله تعالى اعلم

تشريح:- اتې شوه د غوښې خبره. نو د يو خيز حرمت د زوال ملك نه جلا كيداي شي يعني دا كيداي شي چې يو خيز خوراك دې حرام وي. او بيا دې هم په ملكيت كښې دې حاصل دا چې خوراك ئې حرام وي نو هم په ملك كې پاتې كيداي شي مثلاً يو كس نروی دهغه سره شراب وي. او دې مسلمان شي نو د مسلمانيدو نه روسته هم په دغه شرابو دده ملكيت پاتې دې دغه ډول يو كس باندې خاوره حرامه ده خو دې باوجود هغه دده په ملك كې پاته وي. نو دغه ډول غوښه د مشتري لپاره حرامه ده خو په ملك كښې ئې پاتې ده نو په دې صورت كې د يو كس ګواهي سره د غوښې په حرمت باندې شو د ملكيت په زوال باندې نه شو او حرمت يو ديني امر دې. او وړاندې معلومه شوې ده چې په ديني امورو كې د يو كس ګواهي معتبره ده نو ځكه د يو كس په خبر وركولو سره دا غوښه حرامه شوه

كتاب الطلاق

د باب د طلاق په بيان كښې دې (او) دا باب د سنت طلاق په بيان كښې دې.

الربط بما قبله ⊛ مصنف رحمه الله چې د نكاح د احكامو نه فارغ شو. نو اوس د طلاق قسمونه او احكام بيانوي. چونكه نكاح په وجود كې مقدم وي. او طلاق لاحق وي. نو ځكه ئې په ذكر كې هم اول د نكاح او وروسته د طلاق بيان وكړلو او طلاق ئې د رضاعت نه روسته ځكه ذكر كړل چې په دې كې هر يو د حرمت موجب دې خو دومره ده چې رضاعت د حرمت مؤبده موجب دې او طلاق د غير مؤبده. نو چونكه د رضاعت حرمت اشد وو. هغه ئې ځكه مقدم كړلو. او د طلاق حرمت اخف وو. نو دا ئې په هغې پسې ذكر كړلو.

معنى الطلاق لغة وشرعاً ⊛ په لويديغ كتاب كې دي چه طلاق مصدر دې د تطليق په معنى لكه څنګه چې سلام د تسليم په معنى كې دې او كلام د تكليم په معنى كې په لغت كې طلاق مطلق قيد پورته كولو او ختمولو ته وائي او د شريعت په اصطلاح كې د نكاح قيد په مخصوص الفاظو سره پورته كولو او ختمولو ته وائي.

اقسام الطلاق ⊛ بيا طلاق په دوې (دوه) قسمه دې ① طلاق سني ② او طلاق بدعي. بيا طلاق سني په دوې (دوه) قسمه دې. ① سني من حيث العدد ② او سني من حيث الوقت. بيا د سني من حيث العدد دوې (دوه) قسمونه دي. ① حسن ② او احسن او د طلاق بدعي هم دوې (دوه) قسمونه دي. ① بدعي من حيث العدد ② او بدعي من حيث الوقت. علامه مرغيناني رحمه الله په مختلفو طريقو د دې ټولو انواعو او قسمونو احكام ذكر كړي دي.

د احسن طلاق تعريف

قَالَ الطَّلَاقُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَوْجُهٍ: حَسَنٌ، وَأَحْسَنُ، وَبِدْعِيٌّ طلاق په درې قسمه دی حسن احسن او بدعي فَالْأَحْسَنُ أَنْ يُطَلِّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ تَطْلِيقَةً وَاحِدَةً فِي طُهْرٍ لَمْ يُجَامِعْهَا فِيهِ نو احسن طلاق دا دی چې طلاق وركړي سړی خپلې ښځې ته يو طلاق په داسې طهر كې چې په دې كې ئې ورسره وطي نه وي كړې وَيَتْرُكَهَا حَتَّى تَنْقَضِيَ عِدَّتُهَا بيائې پريږدي تردې چې عدت ئې تير شي

تشريح - تعريف الطلاق الاحسن ⊛ صاحب د قدوري رحمه الله د طلاق د قسمونو بيانولو نه روسته د طلاق احسن تعريف كوي. نو فرمائي چې طلاق احسن دا دې چې سړی خپلې ښځې ته په داسې طهر كې طلاق وركړي چې په دې كې ورسره صحبت نه وي كړې او بيا ئې پريږدي. تردې چې عدت ئې پوره شي

لِأَنَّ الصَّحَابَةَ رضي الله عنهم كَانُوا يَسْتَحِبُّونَ أَنْ لَا يَزِيدُوا فِي الطَّلَاقِ عَلَى وَاحِدَةٍ حَتَّى تَنْقَضِيَ الْعِدَّةُ[1] ځكه صحابه كرامو به خوښول دا چې د يو طلاق نه زيات ورنه كړي فَإِنَّ هَذَا أَفْضَلُ عِنْدَهُمْ مِنْ أَنْ يُطَلِّقَهَا الرَّجُلُ ثَلَاثًا عِنْدَ كُلِّ طُهْرٍ وَاحِدَةً او دا د دوی په نزد د دې نه غوره وه چې سړی درې طلاقه وركړي په هر طهر كې يو طلاق

تشريح - دلائله ⊛ ① دليل دا دې چې صحابه كرامو به دا خبره خوښوله چې د يو طلاق نه زيات ورنكړې شي تردې چې عدت تير شي او دا د هغوی په نيز بهتر وو.

وَلِأَنَّهُ أَبْعَدُ مِنَ النَّدَامَةِ او ځكه چې دا د ندامت نه ډيره لرې ده وَأَقَلُّ ضَرَرًا بِالْمَرْأَةِ او د ښځې ضرر پكې كم دې

تشريح:- دوهم عقلي دليل دا دې چې دا طلاق پښيمانتيا نه لرې كولو ته هم نزدې دې. او ښځې ته هم كم تكليف رسي. د پښيمانتيا نه خو ځكه لرې دې چې د يو طلاق نه روسته كه دې اوغواړي نو په عدت كې ورته رجوع كولې شي. چه رجوع ورته اوكړي. صرف تجديد د نكاح به اوكړي حلالې ته هم څه اړتيا نشته. او داسې كار كول چې په هغې كې د تدارك ګنجائش موجود وي. د الله تعالى په نيز هم ښه دې الله تعالى فرمائيلي دي ((لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا)) او په ښځه باندې ضرر هم كم ځكه دې چې په دې صورت كې په ښځه باندې عدت نه اوږديږي. او چه د يو طلاق نه زيات وركړي نو بعضې وخت عدت اوږديږي. هغه داسې چې طلاق وركړي او رجوع ورته اوكړي. بيا طلاق وركړي او رجوع ورته اوكړي.

وَلَا خِلَافَ لِأَحَدٍ فِي الْكَرَاهَةِ او د كراهت په ره كې ئې د چا اختلاف نشته.

تشريح - عدم كراهة الطلاق الاحسن ⊛ د طلاق احسن په عدم كراهت باندې د ټولو اتفاق دې. ددې د كراهت څوك هم قائل نه دي. په خلاف د طلاق حسن ځكه چې په هغې كې د امام مالك رحمه الله اختلاف دې.

[1] من أثر ابرهيم النخعي رحمه الله أخرجه ابن ابي شيبة في مصنفه (نصب الراية ٣ / ٢٩٢).

دطلاق حسن اوسنت تعریف

وَالْحَسَنُ هُوَطَلَاقُ السُّنَّةِ او حسن دغه طلاق سنت دی وَهُوَأَنْ يُطَلِّقَ الْمَدْخُولَ بِهَا ثَلَاثًا فِي ثَلَاثَةِ أَطْهَارٍ او هغه دا دی چې مدخول بهالره درې طلاقه ورکړی په درې طهر ونو کې

تشریح:-وجه اطلاق السنة على الطلاق ﴿ مصنف رحمه الله چې طلاق حسن ته د سنت نوم په امام مالک رحمه الله باندې د رد په غرض ورکړلو.ځکه چې طلاق في نفسه عبادت نه دې چه په دې باندې ثواب ملاؤ شی .نوبیا د مسنون معنی دا شوه چه دا طلاق په سنت سره ثبت دې اوددې مرتکب مستحق د ملامتیا نه دې.

﴿المذهبان في حكم الطلاق الحسن﴾ د طلاق حسن (طلاق سنت) تعریف دا دې چه خاوند خپلې ښځې ته په درې طهرونوکې درې طلاق ورکړی.

وَقَالَ مَالِكٌ رَحِمَهُ اللّٰهُ: إِنَّهُ بِدْعَةٌ وَلَا يُبَاحُ إِلَّا وَاحِدَةً امام مالک رحمه الله فرمائی چې دا بدعت دې او مباح نه دی مګر یو دې لِأَنَّ الْأَصْلَ فِي الطَّلَاقِ هُوَالْحَظْرُ ځکه چې اصل په طلاقو کې ممانعت دې وَالْإِبَاحَةُ لِحَاجَةِ الْخَلَاصِ وَقَدِ انْدَفَعَتْ بِالْوَاحِدَةِ او اباحت دَ ارتیا دَ خلاصی په وجه دې او دغه په یوسره پوره شو

تشریح:- اوامام مالک رحمه الله فرمائي .چه دا طلاق بدعت دې.

﴿دلیل مالک رحمه الله﴾ دامام مالک رحمه الله دلیل دا دې چه په طلاق کې ممانعت اصل دې.ځکه چې نبی ﷺ فرمائیلی دی .[تزوجوا ولاتطلقوا] یعنی نکاح کوئ.اوطلاق مه ورکوئ.اود طلاق اباحت د ښځې نه د ځان خلاصولود ارتیا په وجه دې اودا ارتیا په یوطلاق سره پوره کیږی .نو دوهم طلاق مباح نشو.

وَلَنَا قَوْلُهُ عليه السلام فِي حَدِيثِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما او زمونږ دلیل دَ حضور علیه السلام ارشاد دې په حدیث دَ ابن عمر رضی الله عنه کې إِنَّ مِنَ السُّنَّةِ چې سنت دا دی أَنْ تَسْتَقْبِلَ الطُّهْرَ اسْتِقْبَالًا فَتُطَلِّقَهَا لِكُلِّ قُرْءٍ تَطْلِيقَةً (¹) چه انتظار اوکړی دَ طهر بیا ورسره په هر طهر کې یو طلاق ورکړی

تشریح:-دلائل الاحناف رحمهم الله ﴿ ①زمونږدلیل دحضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما حدیث دې دوی فرمائی چه ماخپلې بی بی ته په حالت حیض کې یوطلاق ورکړلو.اوبیا مې اراده اوکړله.چه په حالت د طهرکې ورته دوې [دوه] طلاقه ورکړم ددې خبرې پته نبی ﷺ ته اولګیدله.نونبی ﷺ راته اوفرمائیل.اې ابن عمر الله تعالی تاته ددې طریقې حکم نه دې کړې تاسنت طریقه پریخودله سنت دا دې چه تاانتظارکړې وو.تردې چې په طهرکې دې طلاق ورکړې وو تاسنت طریقه پریخودله بیا راته نبی ﷺ حکم اوکړلو.نوماورته رجوع اوکړه.بیا ئې راته حکم اوکړلو. چې کله طهر راشی .نوبیا ورته طلاق ورکړه.اوبیا ئې ځان سره اوساته.دوی فرمائی .ماعرض اوکړلو یارسول الله که زه دې ته درې طلاقه ورکړم نوآیا زما لپاره دې ته رجوع کول حلال دی ؟نونبی ﷺ اوفرمائیل نه هغه خوبائینه شوه اوګناه شوه دا حدیث دارقطنی نقل کړې دې.ددې نه معلومه شوه چه جلا جلا درې طلاقه ورکول سنت دی

وَلِأَنَّ الْحُكْمَ يُدَارُعَلَى دَلِيلِ الْحَاجَةِ ځکه چې حکم دائر کړی شوې دې په دلیل دَ حاجت دَ طلاقو وَهُوَالْإِقْدَامُ عَلَى الطَّلَاقِ فِي زَمَانِ تَجَدُّدِ الرَّغْبَةِ وَهُوَالطُّهْرُ او دغه اقدام کول دی په طلاقو په زمانه دَ نوی کیدو دَ رغبت کې او دغه طهر دې فَالْحَاجَةُ كَالْمُتَكَرِّرَةِ نَظَرًا إِلَى دَلِيلِهَا نو حاجت مثل متکرره شو دَ دلیل دَ حاجت پیش نظر

حل اللغة: ① یدار ګرځولې شی ② تجدد نوې کیدل ③ الاقدام وړاندې والې کول ④ المتکرر باربارکیدونکې]

تشریح- عقلی دلیل دا دې (چه طلاق حوفي نفسه قبیح څیزدې.ځکه چې عقد د نکاح په کې کټ کولې شی .خوبیا هم دا جائزشو ځکه) چې طلاق ته چې کوم حاجت پیښیږی .هغه باطنی څیزدې.(بعضې وخت د طبیعتونواختلاف وی یابل څه وجه وی .چه دهغې ښکاره کول سرې مناسب نه ګنړی)اوپه هغې باندې

¹) من حديث ابن عمر رضي الله تعالى عنهما أخرجه الدارقطني في سننه (٤ / ٣١) رقم ٨٤).

پوهیدل ګران وی .نوحکم به ددې په دلیل لګولې شی (یعنی چې کله د طلاق ورکولوسه حاجت پیښ شی اوپه دغه حاجت پیښیدوباندې دلیل هم څرګندشی) او دلیل ((حاجت دطلاق، سوې ولې د رغبت دې یعنی د طهرپه زمانه کې د طلاق ورکولواقدام (دا د ددې خبرې دلیل دې چه دده طلاق ورکولونه حاجت پیښ شوې دې.ځکه چې په طهرکې د ښځې سره جماع کول هم جائزوی دغه وړول طبیعت ترې هم نفرت نه کوی خوددې باوجود چې دې په طهرکې ښځې ته طلاق ورکوی نو معلومیږی چه د سې څه خبره به سینه کې شته چه دهغې د امله دې مجبوره دې چه ښځې ته طلاق ورکړی)اوکله چې هم د حاجت په دلیل کې تکرار راشی .نولکه چې د طلاق تکرارته به هم حاجت وی اوچه د طلاق حاجت پریخودوکې تکرار وی نوپه طلاق کې تکرار به هم مباح وی نوځکه زمونږ رائې ده چه جلا جلا په درې طهرونوکې درې طلاقونه ورکول مسنون دی بدعت نه دې.

ثُمَّ قِيلَ: الْأَوْلَى أَنْ يُؤَخِّرَ الْإِيقَاعَ إِلَى آخِرِ الطُّهْرِ احْتِرَازًا عَنْ تَطْوِيلِ الْعِدَّةِ بیا وئیلې شوې دی غوره دا ده روستو کړی واقع کیدل دَ طلاقو اخر دَ طهر ته دَ وجه دَ احتراز دَ اوږدو دَ عدت نه وَالْأَظْهَرُ أَنْ يُطَلِّقَهَا كَمَا طَهُرَتْ او اظهر دا ده چې دې لره طلاق ور کړی ځنکه چې پاکه شی لِأَنَّهُ لَوْ أَخَّرَ ځکه چې که دې ئې روستو کړی رُبَّمَا يُجَامِعُهَا وَمِنْ قَصْدِهِ التَّطْلِيقُ نو دیر ځله به دَ دې سره جماع او کړی حال دا چې اراده ئې دَ طلاقو ده فَيُبْتَلَى بِالْإِيقَاعِ عَقِيبَ الْوِقَاعِ نو دې به مبتلی شی دَ جماع نه روسته په طلاقو واقع کاوه کې

حل اللغة: ① احتراز:بچ کیدل ② تطویل اوږدول ③ الایقاع واقع کول ④ عقیب روسته]

تشریح -المذهبان في وقت طلاق السنة﴿ په طلاق سنی کې دمشرانو رحمهم الله اختلاف دې چه د طهر په اول کې طلاق ورکول غوره دی اوکه په آخرکښې.① دبعضو رائې ده.چه د طهرپه اول کې طلاق ورکول غوره دی .ځکه چې په دې صورت کې به ښځه د اوږد عدت نه بچ شی .هغه داسې چې کله ورته دې د طهرپه آخرکې طلاق ورکړی .نوښځه به دوې [دوه] طهره اودرې حیضه عدت تیروی اوچه د طهرپه اول کې ورته طلاق ورکړی .نودرې طهره اودرې حیضه عدت به تیروی .اوښکاره خبره ده.چه په اولنی صورت کې عدت کم دې نودښځې لپاره آسانتیا ده.② اوبعضو رائې دا ده چه ځنګه دحیض نه پاکه شی نود طلاق ورکول غوره دی .ځکه که ده اراده د طلاق ورکولوکړې وی .نوچه دې ورته د طهرپه اول کې طلاق ورنکړی . کیدای شی .چه په دغه طهرکې ورسره جماع اوکړی .اوچونکه ده خود .طلاق ورکولواراده کړې ده.نوچه دَ جماع نه روسته ورته د دغه طهرپه آخرکې طلاق ورکړی .نودا طلاق د سنت نه خلاف دې.ځکه دې ورته د طهرپه اول کې طلاق ورکړی .والله اعلم بالصواب.

(ددې نه یوه مسئله زما په قاصرذهن کې راغله.هغه دا که چرته د خاوند د طلاق ورکولوکلکه اراده نه وی .بلکه هسې وقتی طوردحالاتونه متاثره شوې وی .اود طلاق اراده ئې پیښه شوې وی .لکه نن صبا چې اکثرناپوهه خلګ د وقتی حالاتو نه متاثره شی .اوښځې ته طلاق ورکړی نوپه داسې صورت کې د طهرپه آخرکې طلاق ورکول پکار دی . کیدای شی .چه د طهرپه آخرکې دده د طلاق ورکولواراده ختمه شی نوهم‌ود رجوع کولواوتجدید نکاح ارتیا به پیښ نشی .ازاحقرشاه فیصل)

طلاق بدعت

وَطَلَاقُ الْبِدْعَةِ أَنْ يُطَلِّقَهَا ثَلَاثًا بِكَلِمَةٍ وَاحِدَةٍ او طلاق بدعت دادی چې طلاق ور کړی ښځې ته درې په یو لفظ سره أَوْثَلَاثًا فِي طُهْرٍ وَاحِدٍ یا درې په یو طهر کې فَإِذَا فَعَلَ ذٰلِكَ وَقَعَ الطَّلَاقُ کله چې ئې دا او کړل نو طلاق به و قع شی وَكَانَ عَاصِيًا او وی به ګناه ګار

تشریح:- الطلاق البدعی والاختلاف فی حکمه ⊛ ① طلاق بدعت دا دي چه په یو خل درې طلاقه ورکړی یا په یو طهر کي درې طلاقه ورکړی .زمونږ په نیزدا طلاق ورکول حرام دی .خوکه چا ورکړلو نو طلاق واقع کیږی اوحرمت غلیظه پرې ثابتیږی .اوطلاق ورکونکي گناهگار دي.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: كُلُّ الطَّلَاقِ مُبَاحٌ امام شافعی رحمه الله فرمائی .چي هر طلاق مباح دی لِأَنَّهُ تَصَرُّفٌ مَشْرُوعٌ حَتّٰى يُسْتَفَادَ بِهِ الْحُكْمُ خکه چي دغه تصرف مشروع دي تر دي چي د دینه حکم مستفاد کیږی وَالْمَشْرُوعِيَّةُ لَا تُجَامِعُ الْحَظْرَ او مشروعیت د ممانعت سره نه جمع کیږی

تشریح:- اوامام شافعی رحمه الله فرمائی .چه هرطلاق مباح دي. دلیل دا دي چه طلاق یوامرمشروع دي یعني شریعت د طلاق ورکولواجازت ورکړي دي اوبه دي باندي ترتب د اثرشرعی کیږی .اوبه کوم څيزچه ترتب د اثرشرعی کیږی هغي ته امرمشروع وائی .نوطلاق امرمشروع شو وچه کوم څیز مشروع وی هغه ممنوع نه وی خکه چي ممنوعیت د مشروعیت سره نه جمع کیږی

بِخِلَافِ الطَّلَاقِ فِي حَالَةِ الْحَيْضِ په خلاف د طلاقو په حالت د حیض کي لِأَنَّ الْمُحَرَّمَ تَطْوِيلُ الْعِدَّةِ عَلَيْهَا لَا الطَّلَاقُ خکه چي محرم اوږدیدل د عدت دی په ښځه نه چي طلاق

تشریح -الاعتراض علی الشافعی رحمه الله ⊛ په [بخلاف الطلاق] په دي سره د یواعتراض خواب کوی اعتراض دا دي.چه دامام شافعی رحمه الله دا وینا چي امرمشروع اوممنوع نشی جمع کیدي.حالانکه په حالت د حیض کي طلاق ورکول حرام دی .خوکه چا ورکړلو.نوواقع کیږی .په دي صورت کي امرمشروع اوممنوع دواړه جمع شوي دی .

الجواب ⊛ نودامام شافعی د اړخه په خواب دا وی .چه په حالت د حیض کي نفس طلاق حرام نه دي.بلکه دا ممانعت په ښځه د عدت د اوږدوالی د امله راغلي دي که په حالت د حیض کي ني طلاق ورکړلو.نوبه اتفاق دعالمانو رحمهم الله دا حیض په عدت کي نشی شمارلي.نوبه ښځه باندي عدت اوږدیږی .دغه ډول په داسي طهرکي فی نفسه طلاق ورکول ممنوع نه دی .بلکه ممانعت ددي امله دي. چي په دي سره د عدت معامله مشتبه کیږی خکه چي موږ ته معلومه نه ده.چه دا حامله ده.(یعني کیداي شی چي د دغه جماع نه حامله شوي وی) چي په وضع د حمل عدت پوره کړی .اوکه حامله نه ده چه زموږ په نیزیه درې حیضوسره عدت پوره کړی .اودامام شافعی رحمه الله په نیزیه طهرونوسره عدت پوره کړی ددي خواب نه روسته په شوافعو رحمهم الله باندي اعتراض نه واقع کیږی .

وَلَنَا أَنَّ الْأَصْلَ فِي الطَّلَاقِ هُوَ الْحَظْرُ زمونږدلیل دا دي چي اصل په طلاقو کي ممانعت دي لِمَا فِيهِ مِنْ قَطْعِ النِّكَاحِ الَّذِي تَعَلَّقَتْ بِهِ الْمَصَالِحُ الدِّينِيَّةُ وَالدُّنْيَوِيَّةُ خکه چي په دي کي د هغي نکاح قطع کول دی د کوم سره چي د ديني او دنیوی مصالح متعلق دی وَالْإِبَاحَةُ لِلْحَاجَةِ إِلَى الْخَلَاصِ او اباحت د اړتیا د خلاصی په وجه دي وَلَا حَاجَةَ إِلَى الْجَمْعِ بَيْنَ الثَّلَاثِ او د درې جمع کاوه څه ضرورت

حل اللغة* ① الحظر ممانعت ② المصالح جمع د مصلحت،هغه عمل چي په هغي کي خیگړه وی]

تشریح -دلیل الاحناف ⊛ اوزمونږدلیل دا دي.چه په طلاق کي اصل ممانعت دي.خکه چي په طلاق سره هغه ... دیني اودنیاوی مصلحتونه تړلي شوي دی .ديني مصلحت خو دا دي.چه ... شی اوزناداسي یرقبیح فعل دي.چه په ټولو دینونو کي حرام گرخولي شوي ... دی چه د ښځي لپاره د سکنی اونفقي بندوبست د خاوند په ذمه شی او ... سي نورډیرمصلح... دی .نوچه دي ته گوري پکاردا وه چه طلاق په شریعت کي ... د خان ... اړتیا طلاق مباح کړي شو.اود درې طلاقوجمع کولو څه

اړتیا نشته.خکه چي دا مقصود د دي نه په کم عدد سره هم حاصلیږی .نوخکه زموږ په نیز د درې طلاقو جمع کول حرام دی .

وَهِيَ فِي التَّفَرُّقِ عَلَى الْأَطْهَارِ ثَابِتَةٌ نَظَرًا إِلَى دَلِيلِهَا په طهرونو متفرق کوه کي ثبت دي د دلیل د حاجت پیش نظر وَالْحَاجَةُ فِي نَفْسِهَا بَاقِيَةٌ او حاجت بذات خود پاته دي فَأَمْكَنَ تَصْوِيرُ الدَّلِيلِ عَلَيْهَا نو ممکن دی دلیل لره په حاجت تصورکول

تشریح:-السوال التقدیری وخوابه ⊛ دا عبارت د یوسوال خواب دي.سوال دا دي.چه لکه څنګه درې طلاقو ته اړتیا نشته دغه ډول په درې طهرونوکي درې طلاقونوورکولوته هم څه اړتیا نشته خکه چي په یوطهرکي به درې طلاقو ورکولوسره مقصود حاصلیږی .نوپکارده.چه دا هم حرام وی حلانکه احناف په دریو طهرونوکي درې طلاقونو ته طلاق سنت وائی.ددي خواب دا دي.چه په درې طهرونوکي طلاق ورکولوته اړتیا شته.په نظرکولوسره دلیل ته اوهغه دلیل په رغبت په زمانه کي چي طهردي په طلاق باندي اقدام کول دی

السوال التقدیری الثانی ⊛ [والحاجة في نفسها باقية] په دي سره هم د یواعتراض خواب دي عتراض د دي چه دلیل حاجت د حاجت قائم مقام په هغه وخت کي گرخی .چه د حاجت وجود متصور وی .اودلته د حاجت وجود متصور نه دي.خکه چي کله اول طهرکي یوطلاق واقع شی .اونکاح ختمه شی .خواوس د نکح د ذمه واري نه د خلاصیدو څه حاجت پاتي شو.اوهرکله چي د طلاق حاجت پاته پاتي نشو.نودلیل حاجت به هم ددي قائم مقام نه وی .

الجواب ⊛ حاجت د طلاق په خپله پاته دي.نودلیل حاجت متصور کیدل هم ممکن دی .د طلاق دحاجت پاته پاتي کیدو دلیل دا دي.چه بعضي وخت ښځه بدکرداره اوبداخلاقه وی اوسړي د رجوع یا تجدیدنکاح په ذریعه د تدارك د امکان دروازه بندول غواړی .ددي حاجت پوره کاوه لپاره شریعت ده ته په دوهم اودریم طهرکښي د یو یوطلاق ورکولواجازت ورکړي دي.چه د ښځي لپاره حرمت غلیظه ثابت شی .اود پښیمانتیا په وخت کي د تدارك امکان پاته پاتي نشی .

الاعتراض والجواب ⊛ خوبه دي باندي یواعتراض کیدي شی .چه د دلیل تقضا د وه چه په یوه کلمه درې طلاقه جائز وو.حالانکه تاسودي ته حرام وائي.خواب دا دي چه دا دلیل متعارض شو د نص سره.د نص نه مراد یا حدیث د ابن عمررضی الله عنهما دي اوبه آیت د [الطلاق مرتان] کوم چي په متفرق طور په طلاق باندي دلالت کوی .او ښکاره ده چي دلیل ته په نص ترجیح نشی ورکولي.

وَالْمَشْرُوعِيَّةُ فِي ذَاتِهِ مِنْ حَيْثُ إِنَّهُ إِزَالَةُ الرِّقِّ لَا تُنَافِي الْحَظْرَ لِمَعْنًى فِي غَيْرِهِ اومشروعیت لذاته په دي حیثیت چي دغه لرې کول د رقیت دی منافی د ممانعت لغیره نه دي وَهُوَ مَا ذَكَرْنَاهُ او دغه هغه معنی ده کومه چي مونږذکر کړه وَكَذَا إِيقَاعُ الثِّنْتَيْنِ فِي طُهْرٍ وَاحِدٍ بِدْعَةٌ لِمَا قُلْنَا د غسي په طهر واحد کي دوې [دوه] طلاق واقع کول بدعت دي په دي وجه چي موږ او وي

حل اللغة* ① لاتنافی منافی نه دي ② الرق خالصه غلامي ③ الحظر حرمت،ممانعت ④ ایقاع واقع کول]

تشریح:- الجواب عن دلیل الشافعی رحمه الله ⊛ پدا عبارت دامام شافعی رحمه الله د دلیل [المشروعية لا تجامع الحظر] خواب دي.د خواب حاصل دا دي.چه مشروع لذاته د ممنوع لذاته سره بیشکه نه جمع کیږی .خو مشروع لذاته دممنوع لغیره سره جمع کیداي شی .لکه په غصب شوي مخکه کي لمونځ کول او په وخت د سعی د جمعي د لمانځه کښي بیع کول گوره نفس لمونځ اوبیع مشروع ده خوبه غصب شوي مخکه کي د کاوه په وجه رد سعی الی الجمعه په وجه ممنوع لغیره ده.دغه ډول په ذکرشوي مسئله کي نفس طلاق مشروع دي خونکاح د مصلحو د فوت کیدو په وجه ممنوع لغیره وی .

صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .چه په یوطهرکي دوې [دوه] طلاقه ورکول هم بدعت دي.خکه چي جمع کولوته اړتیا نشته.

وَاخْتَلَفَتِ الرِّوَايَةُ فِي الْوَاحِدَةِ الْبَائِنَةِ او په يوه بائنه کي روايت مختلف دي .. **قَالَ فِي الْأَصْلِ: إِنَّهُ أَخْطَأَ السُّنَّةَ** امام محمد رحمه الله په مبسوط کي وئيلی دی چې دا د سنتو نه تجاوز دې نشته **لِأَنَّهُ لَا حَاجَةَ إِلَى إِثْبَاتِ صِفَةٍ زَائِدَةٍ فِي الْخَلَاصِ** خکه چې په خلاصی موندو کي د زيات صفت ثابتولو څه ارتيا نشته **وَهِيَ الْبَيْنُونَةُ** او دغه صفت بينونت دی

تشريح- الروايتان في حكم الطلاق البائن⊛ که يوکس خپلې ښځې ته په داسې طهر کي طلاق بائن ورکړلو چه ده ورسره په هغې کي جماع نه وی کړې. نوپه دې اړه کي زمونږ د علمانو رحمهم الله نه مختلف روايات منقول دی
① امام محمد رحمه الله په مبسوط کي فرمائيلی دی چه دا بدعت دې خکه چې د ښځې نه د خان خلاصولو لپاره بينوت چې يوزياتی صفت دې ددې د ثابت کولوڅه ضرورت نشته.

وَفِي الزِّيَادَاتِ أَنَّهُ لَا يُكْرَهُ لِلْحَاجَةِ إِلَى الْخَلَاصِ نَاجِزًا او د زيادات په روايت کي دا ده چې مکروه نه دی د فوری خلاصی موندو د ارتيا په وجه سره،

تشريح- او د زيادات په روايت کي دی چه په يوطلاق بائن کي څه کراهت نشته. خکه چې کله کله د دستی خن خلاصولو حاجت پيښيږي. او دستی خان خلاصول د بينونت د صفت نه بغيرنشی حاصليدې. نوخکه د صفت زائده کي څه کراهت نشته.

الاعتراض على الهداية⊛ د صاحب هدايه رحمه الله لپاره مناسب وه. چه دا نې فرمائيلی وو. [في زيادات الزيادات] خکه چې امام محمد رحمه الله دا مسئله په زيادات الزيادات کي ذکر کړې ده په زيادات کي نه.

الجواب⊛ خواب ممکن ده ① چه ممکن ده دا د کاتب نه سهو شوې وی. ② او دا هم احتمال شته. چه مصنف د هدايه رحمه الله هم دا فرمائيلی وی. خکه چې زيادات الزيادات هم د زيادات تتمه ده. نو د زيادات مسئله به هم د زيادات مسئله گنړلې شی. (عينی شرح هدايه).

په سنت طلاق کي د مذاهبو لنډيز دا شوه ① چه زمونږ په نيز په طلاق سنت کي تفريق او وخت دواړه معتبر دی ② د امام مالك رحمه الله په نيزيوطلاق او وخت معتبردې. ③ او دامام شافعی رحمه الله په نيزصرف وخت معتبر دې د عدد څه اعتبار نشته. والله اعلم بالصواب.

په طلاق کي د سنت تقسيم

وَالسُّنَّةُ فِي الطَّلَاقِ مِنْ وَجْهَيْنِ او سنت په طلاق کي په دوې (دوه) طريقې سره دی **سُنَّةٌ فِي الْوَقْتِ** سنت فی الوقت **وَسُنَّةٌ فِي الْعَدَدِ** او سنت فی العدد **فَالسُّنَّةُ فِي الْعَدَدِ يَسْتَوِي فِيهَا الْمَدْخُولُ بِهَا وَغَيْرُ الْمَدْخُولِ بِهَا** په سنت فی العدد کي خومدخول بها او غير مدخول بها برابر دی **وَقَدْ ذَكَرْنَاهَا** او مونږ دا ذکر کړې دی

تشريح- ويش الطلاق السنة الى قسمين⊛ مصنف رحمه الله د سنت طلاق ويش کوي. چه سنت طلاق په دوې (دوه) قسمه دی. ① سنت في العدد ② او سنت في الوقت. ① سنت في العدد دا دې. چه په يوطهر کي ورته يوطلاق ورکړی. لکه څنګه چې د باب په اول کي تيرشوی دی. په دې کي مدخول بها او غيرمدخول بها دواړه برابر دی

وَالسُّنَّةُ فِي الْوَقْتِ تَثْبُتُ فِي الْمَدْخُولِ بِهَا خَاصَّةً او سنت فی الوقت په خاص طور سره د مدخول بها په حق کي ثابت دې **وَهُوَ أَنْ يُطَلِّقَهَا فِي طُهْرٍ لَمْ يُجَامِعْهَا فِيهِ** او هغه دا ده چې ښځې لره په داسې طهر کي طلاق ورکړی چې جماع نې پکي ورسره نه وی کړې **لِأَنَّ الْمُرَاعِيَ دَلِيلُ الْحَاجَةِ** خکه ملحوظ دليل د حاجت دې **وَهُوَ الْإِقْدَامُ عَلَى الطَّلَاقِ فِي زَمَانِ تَجَدُّدِ الرَّغْبَةِ** او هغه اقدام کول دی په طلاقو په زمانه د تجدد د رغبت کي **وَهُوَ الطُّهْرُ الْخَالِي عَنِ الْجِمَاعِ** او هغه طهر دې چې خالی وی د جماع نه، **أَمَّا زَمَانُ الْحَيْضِ** پاتې شوه زمانه د حيض

فَزَمَانُ النُّفْرَةِ نو دغه د نفرت زمانه ده **وَبِالْجِمَاعِ مَرَّةً فِي الطُّهْرِ تَفْتُرُ الرَّغْبَةُ** او په طهر کي په يو وار جماع کاوه سره رغبت سستيږی

حل اللغة: ① تجدد نوې کيدل ② المراعی لحاظ ساتلې شوې خيال ساتلې شوې ③ الرغبة شوق، مينه ④ تفتر سستيږی]

تشريح:- او سنت في الوقت خاص کرد مدخول بها په حق کي ثابتيږی. سنت في الوقت دا دې. چه سړې ښځې ته په داسې طهر کي طلاق ورکړی. چه هغه د جماع نه خالی وی.

دليله⊛ دليل دا دې. چه د طلاق مشروعيت د حاجت د امله دې. او خيال به ساتلې شی د دليل حاجت، او دليل دحاجت د تجدد او رغبت په زمانه کي طلاق ورکول دی. او د تجدد او رغبت وخت هغه طهر وی کوم چې د جماع نه خالی وی. او پاتې شوه د حيض زمانه، نو دا د نفرت زمانه ده او په طهر کي په يوځل جماع کولو سره رغبت کميږی. نوپه حالت د حيض او هغه طهرچه جماع په کي شوې وی. دليل دحاجت موجود نه دې. دې لپاره چې دا قائم مقام د حاجت اوګرځولې شی. او طلاق مشروع اوګرځولې شی. نوځکه مونږ وايو. چه سنت في الوقت صرف دا دې. چه طلاق په داسې طهر کي ورکړې شی. چه هغه د جماع نه خالی وی. او په حالت د حيض کي هم طلاق نه وی ورکړې شوې.

وَغَيْرُ الْمَدْخُولِ بِهَا يُطَلِّقُهَا فِي حَالَةِ الطُّهْرِ وَالْحَيْضِ او غير مدخول بها له دې طلاق ور کوی په حالت د طهر کي او په حالت د حيض کي

تشريح:- المذهبان في طلاق غيرالمدخول بها في الحيض⊛ ① پاتې شوه غيرمدخول بها نوهغې ته په حالت د طهر او حيض دواړو کي طلاق ورکولې شی

خِلَافًا لِزُفَرَ رَحِمَهُ اللهُ هُوَ يَقِيسُهَا عَلَى الْمَدْخُولِ بِهَا په خلاف د امام زفر نه چې هغه ئې په مدخول بها باندې قيس کوی

تشريح - او امام زفر رحمه الله فرمائی. چه په حالت د حيض کښې ورته طلاق ورکول هم مکروه تحريمی دی حضرت امام زفر رحمه الله غيرمدخول بها په مدخول بها باندې قيس کوی

وَلَنَا أَنَّ الرَّغْبَةَ فِي غَيْرِ الْمَدْخُولِ بِهَا صَادِقَةٌ لَا تَقِلُّ بِالْحَيْضِ مَا لَمْ يَحْصُلْ مَقْصُودُهُ مِنْهَا زمونږ دليل دا دې چې په غير مدخول بها کي رغبت پوره و د حيض په وجه نه کميږی ترڅو چې د ده مقصود د دينه حاصل نه وی **وَفِي الْمَدْخُولِ بِهَا تَتَجَدَّدُ بِالطُّهْرِ** او په مدخول بها کي د طهر په وجه رغبت نوې کيږی.

تشريح:- دليل جمهور الاحناف⊛ زمونږ دليل دا دې چه په غيرمدخول بها کي رغبت به پوره وی. د حيض په وجه نه کميږی. ترڅوچه ترې مقصود حاصل کړې شوې نه وی. نوپه حالت دحيض کي غيرمدخول بها ته طلاق ورکول به د حاجت د امله وی. د هغې نه د نفرت په وجه به نه وی او په مدخول بها کي د طهرد امله خکه چې دحيض نه روسته طهرراشی. نود سړی رغبت او شوق تازه شی. نوځکه هغه طهرچه هغه د جماع نه خالی وی. په هغې کي مدخول بها ته طلاق ورکول مباح دی.

الاشكال⊛ دلته يواشکال دې. هغه دا چې مصنف رحمه الله فرمائی. چه غيرمدخول بها ته په حالت د حيض کي طلاق ورکول صحيح دی. حالانکه په حديث د ابن عمر رضی الله عنهما کي دی. چه [إنما السنة أن تستقبل الطهر] يعنی سنت دا دی. چه د طهرانتظاراوکړې. او دا حديث دخپل اطلاق په وجه مدخول بها او غيرمدخول بها ټولوته کړ دې.

الجواب⊛ خواب هم په دې حديث کي يو روايت دې. چه [فتلك العدة التى أمر الله تعالى أن يطلق لها النساء] يعنی

د، هغه عدت دي چه په دي بندي الله تعالی حکم کړي دي چه په دي وخت کي ښځو ته طلاق ورکړي شي
اوعدت صرف د مدخول بها لپاره وی دغیرمدخول بها لپاره نه وی .نومعلومه شوه.چه دا حدیث صرف د
مدخول بها سره خاص دي.ددي حدیث په وجه اعتراض نشي کولي.

د حیض نه راتلو په صورت کي د سنت طلاق طریقه

قَالَ وَإِذَا كَانَتِ الْمَرْأَةُ لَا تَحِيضُ مِنْ صِغَرٍ أَوْ كِبَرٍ ،کله چې ښځې ته حیض نه راتلو د ورکوتوالي یا د زوړوالي په
وجه فَأَرَادَ أَنْ يُطَلِّقَهَا ثَلَاثًا لِلسُّنَّةِ و دي له دري طلاق ورکول او غواړ د سنت په وخت کي طَلَّقَهَا وَاحِدَةً نو یو طلاق
دي ورکړي فَإِذَا مَضَى شَهْرٌ طَلَّقَهَا أُخْرَى نو کله چې میاشت تیره شي نو بل دي ورکړي لِأَنَّ الشَّهْرَ فِي حَقِّهَا قَائِمٌ
مَقَامَ الْحَيْضِ حُکه چې میاشت د دوی په حق کي د حیض قائمقام ده قَالَ اللهُ تَعَالَى ارشاد د سری دي
وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ أَنْ قَالَ { وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ }او هغه ښځې چې مایوسه شوي د حیض نه تر دي
چي فرمائي او هغه ښځي کوموته چې حیض نه راځي

حل اللغه" ① یئسن هغه زنانه چې نااميده شوی وی]

تشریح:- عدة عادم الحیض◉مسئله دا ده.که د یوې ښځې د ماشوموالي یا د زوړوالي د امله حیض نه راځي
.اوددي خاوند په سنت طریقه دي ته طلاق ورکول غواړي نودري طلاقه دي په دري میاشتوکي ورکړي
.أد حیض کال (یعنی چې په کوم کال حیض پیل کیږي) ①دمختارمذهب په بناء نهم کال دي ② اوچ
ونیلی دي اتم کال دي ③اوچا اووم کال ونیلي دي.اوسن ایاس (یعنی د کوم عمر کي چې حیض بندیږي
.اوبیا نه راځي)د اظهرقول په بناء ۵۵ کاله دي (فتح القدیر،کفایه)

أدلیله◉دلیل دا دي.چه هره یوه میاشت د صغیرې اوکبیرې دواړو په حق کي د حیض قائم مقام ده.څکه
چې الله تعالی فرمائیلي دي ((وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ)) مطلب دا
دي.که په تاسوکي ددي دواړه قسم ښځود عدت حکم مشتبه شي .نود دوی حکم دا دي چه دري میاشتې
دي تیري کړی .ددي آیت نه معلومه شوه چه د ښځو حیض راځي . نو دري حیض ئي عدت دي اوکه حیض
نه وی .نودري میاشتې به ئي عدت وی نومعلومه شوه چه میاشت د حیض قائم مقام ده.

وَالْإِقَامَةُ فِي حَقِّ الْحَيْضِ خَاصَّةً حَتَّى يُقَدَّرَ الِاسْتِبْرَاءُ فِي حَقِّهَا بِالشَّهْرِ و قائمقام کول په حیض کي دي خاصکر تر دي
چې د استبراء اندازه د دي دواړو په حق کي به په میاشتې وی وَهُوَ بِالْحَيْضِ لَا بِالطُّهْرِ او حال دا دي چې استبراء
په حیض سره وی نه حی په طهر سره

حل اللغه" ① الاستبراء د حمل نه د بچی خالی والي)

تشریح-المذهبان في الذي یقوم الشهرمقامه◉ ① په دي عبارت سره د احنافو رحمهم الله مختارمذهب ذکرکوی
چه میاشت خاص کرد حیض قائم مقام ده.د طهر اوحیض دواړو قائم مقام نه ده.لکه څنګه چې د بعضې
عالمانو رحمهم الله رائې ده ② اوشمس الائمه رحمه الله ونیلی دی چه دغیرذوات الحیض په حق کي میاشت د
حیض په مرتبه کي ده.اود ذوات الحیض په حق کي د طهرپه مرتبه کي ده.بلکه داسې نه ده.بلکه د دوی په
حق کي هم د حیض په درجه کي ده.

أدلیل المذهب المختار◉د مختارمذهب دلیل دا دي.که د یوې وینځې د ورکوتوالي یا زوړوالي د امله
حیض نه راځي.که د انتقال ملك وغیره په وجه ددې د رحم استبراء مقصود وی .نودا به د وینځې په حق کي
د میاشتې په حساب سره کولی شی حالانکه استبراء د حیض په ذریعه کولی شي .د طهر په ذریعه نه.(یعنی
چې حیض راشی .نومعلومه شی.چه په رحم کي څه نشته)نوددې نه هم ثابته شوه.چه میاشت صرف د حیض
قائم مقام ده.د طهرنه ده.

أالاشکال الاول◉په دي تقریرباندي یواشکال کیږی .هغه دا چې هرکله میاشت د حیض قائم مقام شوه نوچه
په کومه میاشت کي هم طلاق ورکړی نودا داسې شوه.لکه چې په حیض کي ئې طلاق ورکړي وی .اوپه
حیض کي خو طلاق ورکول حرام دی .

أالجواب عنه ◉ددي جواب دا دی.چه دا موده(میاشت) په حقیقت کي طهردي.لیکن دحیض قائم مقام
ده.اوکوم خیزچه د بل خیزقائم مقام وی نودا ممکن نه ده.من کل الوجوه د هغې په معنی کي وی څکه چې
بیا خوبه عین هغه خیزشي .قائم مقام به نه وی .نود میاشت چې دحیض قائم مقام ده صرف د عدت
تیرولواو استبراء د رحم په اعتبارسره نه څه د بلې امله نه.نواوس دا اعتراض نه واقع کیږی چه هرکله
میاشت د حیض قائم شوه.نوپه میاشت کښې طلاق ورکول لکه په حیض کي طلاق ورکول دی .څکه چې په
طلاق واقع کیدوکي میاشت د حیض قائم مقام نه ده.

أالاشکال الثاني◉ دوهم اعتراض دا دي.چه هرکله میاشت د حیض قائم مقام شوه نوبیا دري دري میاشتونه
څه ارتیا وو بلکه پکاردا وه.چه د حیض اکثره موده لس ورځې دی .چه په یومیاشت کي عدت پوره کیدو
حالانکه داسې نه ده.څکه چې په میاشت کي دري حیضه برابریدې شي .

أالجواب عنه ◉د دي جواب دا دي چه شریعت چې میاشت د حیض قائم مقام ګرځولې ده.چه ددې په ذریعه
عدت تیرکړي شي اوعدت په عامه توګه په دري میاشتوکي تیریږی .(څکه چې په دري میاشتوکي دري
حیضه راځي) نوځکه میاشت دهغه حیض قائم مقام ګرځولې شوې ده.په کوموکي چې عدت موجود وی د
حیض د مودې قائم مقام ئې نه دي ګرځولې.چه په یوه میاشت اکتفاء اوکړې شي .(لکه څنګه چې معترض
وائي)

أنوهرکله چې دا ثابته شوه.چه میاشت د حیض قائم مقام ده.نوکوم طلاق چې د میاشت په پیل کي واقع
شوې وی .نوهغه میاشتې کومې چې د حیض قائم مقام دی دهغې اعتبربه د دري میاشتوپه تیریدو سره
کولې شی که میاشت د یوکم دیرشو وی اوکه د پوره دیرشو.اوکه د طلاق واقع کیدل د میاشت په مینځ کي
وی .نوچه دري طلاق جلا جلا ورکړی .په دې کي به د میاشتواعتبارپه ورځوسره کولې شی د میاشت په
اعتبار سره نه (دا متفق علیه ده)تفصیل د دي چه د سنت طلاق په صورت کي دي دوهم طلاق د دیرشو
ورځوپه پوره کیدو یعنی په یودیرشمه ورځ ورکړی .څکه چې هره میاشت د دیرشو معتبر وی نوچه په کومه
میاشت کي دیرش ورځې پوره کیږی نوکه په هم هغه ورځ ئې طلاق ورکړلو نوپه یوه میاشت کي به د دوو
طلاقو جمع کونکې شی .

ثُمَّ إِنْ كَانَ الطَّلَاقُ فِي أَوَّلِ الشَّهْرِ تُعْتَبَرُ الشُّهُورُ بِالْأَهِلَّةِ بیا که طلاق په اول د میاشتې کي وو نو معتبر ولې به شي
میاشتې په سپوږمۍ سره وَإِنْ كَانَ فِي وَسَطِهِ او که په مینځ د میاشتې کي وو فَبِالْأَيَّامِ فِي حَقِّ التَّفْرِيقِ نو د
تفریق په حق کي به د ورځو په ذریعه وی وَفِي حَقِّ الْعِدَّةِ كَذَلِكَ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله او دغسې د عدت په حق
کي د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد وَعِنْدَهُمَا يُكَمَّلُ الْأَوَّلُ بِالْأَخِيرِ او په نزد د صاحبینو[رحمهما الله] په اوله مکمل شی پ
اخرې میاشتې سره وَالْمُتَوَسِّطَانِ بِالْأَهِلَّةِ (١) او د مینځ دواړه به په سپوږمۍ سره

تشریح- دعدت په اړه کي هم دامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزورځې معتبردی .نود ښځې عدت به د نوی (۹۰) ورځو
په تیریدو سره پوره کیږی .اودصاحبینو رحمهما الله په نیزچه د کومې میاشتې په مینځ کي طلاق ورکړې شوي وی
هغه به د میاشت په آخرسره پوره کولې شی .اوپه مینځنودوو میاشتوکې به میاشت معتبروی .مثلاً یوکس
خپلې ښځې نه د میاشت په پنځلسم تاریخ طلاق ورکړلو ودا میاشت د یوکم دیرش ورځو وه نوځوارلس

(١) القول الراجح هو قول الصاحبين رحمهما الله كذا في فتح القدير(٣\٣٣٥) وردالمحتار(٣\٤٥٤) والبحر الرائق (٣\٤٢١) نقلاً عن القول
الراجع (١\٣٠٨)_

ورځې ددې میاشتې اوشپږس ورځې د اخرۍ میاشتې اوبه مینځ کې چې کومې دوې [دوه] میاشتې دی هغه به د سپوږمۍ په حساب سره معتبر وی که میاشت د یوکم دیرشو ورځو وی اوکه د دیرشو.

وَهِيَ مَسْأَلَةُ الْإِجَارَاتِ او دا مسئله د اجاراتو ده

تشریح:- دا مسئله په اصل کې د کتاب الاجارات سره تعلق ساتی یعنی که د درې میاشتو لپاره ئې د بیخی د میاشت په اول کې کور په کرایه واخستل نوبه اتفاق سره به دا درې میاشتې د سپوږمۍ په حساب سره معتبر وی که سپوږمۍ د یوکم دیرشو وی اوکه د پوره دیرشو. نودامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزبه حساب د ورځو په حساب سره معتبر وی .یعنی نوی (۹۰) ورځې به پوره کوی .اودصاحبینو رحمهما الله په نیزبه د لومړنۍ میاشتې ورځې د آخرۍ میاشتې سره په جمع کولوپوره کولې شی اوبه مینځ کې دوې [دوه] میاشتې به د سپوږمۍ په حساب سره پوره کولې شی ونیلی شوی دی چې فتوی د صاحبینو رحمهما الله په قول ده. والله اعلم بالصواب

د ائسه یا ذوات الاشهر ښځې طلاق

وَإِنْ كَانَتْ آيِسَةً أَوْ مِنْ ذَوَاتِ الْأَشْهُرِ اوکه ښځه ائسه یا د ذوات الاشهر نه وه وَقَعَتِ السَّاعَةَ وَاحِدَةً نو واقع به شی یو طلاق وَبَعْدَ شَهْرٍ أُخْرَى وَبَعْدَ شَهْرٍ أُخْرَى دغه وخت په دویمه میاشت بل او په دریمه میاشت بل لِأَنَّ الشَّهْرَ فِي حَقِّهَا دَلِيلُ الْحَاجَةِ كَالطُّهْرِ فِي حَقِّ ذَوَاتِ الْأَقْرَاءِ عَلَى مَا بَيَّنَّا ځکه چې میاشت د دې په حق کې دلیل د حاجت دی لکه طهر د ذوات الحیض په حق کې په هغې تفصیل کوم چې موږ بیان کړو وَإِنْ نَوَى أَنْ يَقَعَ الثَّلَاثُ السَّاعَةَ اوکه نیت ئې او کړو دغه وخت د درې واقع کاوه وَقَعْنَ عِنْدَنَا نو واقع به شی په نزد زموږ خِلَافًا لِزُفَرَ لِمَا قُلْنَا

حل اللغة* ① الساعة هم هغه وخت ② الاقراء جمع د قرء ،حیض]

تشریح - مسئله دا ده چه آئسې اوصغیرې ته په داسې حال کې طلاق ورکول چې د طلاق اووطی په مینځ کې فصل اونشی .نودا جائزدي.هم دا دامام مالك امام شافعي اوامام احمد رحمهم الله قول هم دي.② اوامام زفر رحمه الله فرمائیلی دی چه د طلاق اووطی په مینځ کښې د یوې میاشتې فصل ضروری دي.

دامام زفر رحمه الله دلیل دا دی چه میاشت دحیض قائم مقام ده اود ذوات الحیض په عدت کې د وطی اوطلاق په مینځ کې د یوې میاشتې فصل ضروری وو.نود غیرذوات الحیض په عدت کې به هم د یوې میاشتې فصل ضروری وی ② دوهم دلیل دادې چه د جماع په وجه رغبت کمیږی .نود وطی او ددې د طلاق په مینځ کې په دومره اندازه فصل کول ضروری دي چه په هغې تجدید د شوق پیدا شی .اوهغه موده یوه میاشت ده ددې امله د امام زفر رحمه الله رائې دا ده چه د آئسې اوصغیرې په وطی اوطلاق کې د یوې میاشتې فصل ضروری دې لکه ځنګه چې د ذوات الحیض په عدت کې د یوې میاشتې فصل ضروری دي.

ځموږ دلیل دا دې چې په ذوات الحیض کې د جماع نه روسته د طلاق کراهت د حمل د ګمان د امله وو ځکه چې د حمل د ګمان په وخت کې به عدت مشتبه وو دا به نه معلومیږی .چه دا حامله ده چه په وضع دحمل عدت تیرکړی اوکه غیرحامله ده چه په درې حیضو عدت تیرکړی .بهرحال هرکله چې په ذوات الحیض کې د جماع نه روسته د طلاق کراهت د حمل د ګمان د امله وو او په آئسه اوصغیره کې د حمل د ګمان ګنجائش نشته نوددې دواړه په حق کې د جماع نه روسته په طلاق کې هم کراهت نشته اودوطی اوطلاق په مینځ کې څه ارتباط نشته

ثانی شوه دا خبره چې په جماع سره شوق کمیږی .نودا منو خوامام زفر رحمه الله چې کومه وجه بیان کړې ده په هغه اعتبار سره اګرچه رغبت کمیږی خوبه بل اعتبار سره شوق زیاتیږی .ځکه چې د آئسې او صغیرې سره وطی اوشی نوبه دې سره علوق نه راځی یعنی نه حامله کیږی .اود اولاد د خرچ نه د بیج کیدو لپاره انسان په داسې وطی کې شوق ساتی .چه د هغې نه علوق نه راځی .یعنی چې حامله کیږی نه .نو معلوم شوه چه د آئسې اوصغیرې په حق کې د جماع نه روسته زمانه هم د شوق زمانه ده نود حاملې د زمانې سره مشابه

شوه.او حاملې ته د جماع نه روسته بغیر فصل نه طلاق ورکول جائز دی

بِخِلَافِ مَا إِذَا قَالَ أَنْتِ طَالِقٌ لِلسُّنَّةِ لکه چې موږ ونیلی دی په خلاف د هغې کله چې ده او وې انت طالق للسنة وَلَمْ يَنُصَّ عَلَى الثَّلَاثِ حَيْثُ لَا تَصِحُّ نِيَّةُ الْجَمْعِ فِيهِ او د ثلث وصاحت ئې او نه کړو چې په دې کې به نیت د جمع صحیح نه وی لِأَنَّ نِيَّةَ الثَّلَاثِ إِنَّمَا صَحَّتْ فِيهِ مِنْ حَيْثُ إِنَّ اللَّامَ فِيهِ لِلْوَقْتِ فَيُفِيدُ تَعْمِيمَ الْوَقْتِ ځکه چې د ثلث نیت به په هغې کې صحیح وی په دې حیثیت چې په دې کې لام د پاره د وخت دې کوم چې فائده ورکوی د تعمیم د وخت وَمِنْ ضَرُورَةِ تَعْمِيمِ الْوَاقِعِ فِيهِ او د ارتباط د ده نه دې تعمیم د واقع په دې کې فَإِذَا نَوَى الْجَمْعَ نو که نیت ئې او کړو د جمع بَطَلَ تَعْمِيمُ الْوَقْتِ نو تعمیم د وخت باطل شو فَلَا تَصِحُّ نِيَّةُ الثَّلَاثِ نو په دې وجه د دریوبیت به صحیح نه وی

حل اللغة* ① تعمیم عام کول]

تشریح:- په مسئله کې څه مشکل نشته.

حاملې ښځې ته د مباشرت نه روسته طلاق ورکول

وَطَلَاقُ الْحَامِلِ يَجُوزُ عَقِيبَ الْجِمَاعِ حاملې له طلاق ور کول جائز دی د جماع نه روسته لِأَنَّهُ لَا يُؤَدِّي إِلَى اشْتِبَاهِ وَجْهِ الْعِدَّةِ ځکه چې دا د طریق د عدت مشتبه کیدو سبب نه جوړیګی

تشریح - مسئله، د حاملې ښځې د طلاق او وطی په مینځ کې فصل ضروری نه دې بلکه حاملې ښځې ته د جماع نه روسته هم طلاق ورکول جائزدی .وجه دا ده.چه دحاملې ښځې سره په وطی کاوه سره عدت نه مشتبه کیږی .ځکه چې په حمله کې د عدت طریقه وضع د حمل متعین ده.

وَزَمَانُ الْحَبَلِ زَمَانُ الرَّغْبَةِ فِي الْوَطْءِ و د حمل زمانه په وطی کې د رغبت زمانه ده لِكَوْنِهِ غَيْرَ مُعَلَّقٍ ځکه چې دا وطی حامله جوړوونکې نه ده

تشریح - اود حمل زمانه کې په وطی کې د .د دوو وجوهو نه رغبت وی یو ددې امله چې د حاملې سره وطی کول غیر معق وی یعنی داسې نه ده چه د حاملې سره په وطی کولوبه بل بچې پیدا شی اود بلې وطی کاوه سره به دریم بچې پیدا شی نوهرکله چې دا اویږئی چه د حاملې سره وطی کول د زړه خوشحلولو لپاره ده د زیاتی څه بوج سبب نه دې نو د وطی په شوق کې به زیادت راځی . کمې نه.

أَوْ يَرْغَبُ فِيهَا لِمَكَانِ وَلَدِهِ مِنْهَا یا په ښځه کې د رغبت زمانه ده چې د ده ولد ترې ممکن الوجود دې فَلَا تَقِلُّ الرَّغْبَةُ بِالْجِمَاعِ نو د جماع په وجه رغست نه کمیږی

تشریح - دویمه وجه دا ده چه حاملې ښځې دده بچې په خپله نس کې محفوظ کړې دې اودخپل اولاد سره د انسان فطری محبت وی .نوددې بچی په وجه به د حاملې سره په محبت کې زیادت وی .اوزیادت محبت وطی ته دعوت ورکوی .د وطی نه منع نه کوی نوددې نه هم ثابته شوه چه د جمع په وجه د حاملې په وطی کې شوق نه کمیږی .

د حاملې د طلاق سنت طریقه

وَيُطَلِّقُهَا لِلسُّنَّةِ ثَلَاثًا او حاملې ته به په سنت وخت کې درې طلاقه ور کړی يَفْصِلُ بَيْنَ كُلِّ تَطْلِيقَتَيْنِ بِشَهْرٍ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رحمهما الله (¹) فصل به کوی د هرو دوو طلاقو په مینځ کې په میاشت سره په نزد د شیخینو

تشریح:- ① مسئله د ده چه آئسې اوصغیرې ته په داسې حال کې طلاق ورکول چې د طلاق اووطی په مینځ

¹) القول الراجح هو قول الشیخین رحمهما الله كذ فی فتح القدیر(۳\۳۳۸) والعنایة (۳\۳۳۷) والدرالمختار(۲\٤٥٤) والهندیة (۱\۳٤۹) والبحرالرائق (۳\۳٦۲) نقلاً عن القول الراجح (۱\۳۱۰)-

كي فصل اوشي .نودا جائزدي هم دا دامام مالك امام شافعي اوامام احمد رحمهم الله قول هم دي

وَقَالَ مُحَمَّدٌ وَزُفَرُ رحمهما الله لَا يُطَلِّقُهَا لِلسُّنَّةِ إِلَّا وَاحِدَةً او امام محمد رحمه الله صاحب فرمائي چې په سنت طريقه به به نه طلاقوي مګر په يو سره لِأَنَّ الْأَصْلَ فِي الطَّلَاقِ الْحَظْرُ ځکه چې اصل په طلاقو کي ممانعت دي وَقَدْ وَرَدَ الشَّرْعُ بِالتَّفْرِيقِ عَلَى فُصُولِ الْعِدَّةِ او شريعت وارد شوي دي په فصولو دَ عدت باندي په تفريق سره وَالشَّهْرُ فِي حَقِّ الْحَامِلِ لَيْسَ مِنْ فُصُولِهَا فَصَارَ كَالْمُمْتَدِّ طُهْرُهَا او مياشت په حق دَ حاملې کي دَ فصولو دَ عدت نه نه ده نو دا داسي شو لکه هغه ښځه چې طهر ئې اوږدوی

حل اللغة: ① التفريق جدا كول ② الممتدة طهرها هغه زنانه چې طهر ئې اوږد شوي وی]

تشریح:- امام محمد رحمه الله فرمائي .چه د حاملې ښځې لپاره سنت طلاق صرف يو طلاق دي هم دا قول د امام زفر ،امام مالك امام شافعي اوامام احمد رحمهم الله هم دي.

①دامام محمد رحمه الله دليل دا دي.چه اصل په طلاق کي ممانعت دي.اوشريعت په دي وارد شوي دي چه طلاق د عدت په فصلونوباندي متفرق کړي شي .يعنى په ذوات الحيض کي دي دري طلاقونه په دريو طهرونوباندي متفرق واقع کړي شي .اوچونکه شريعت په دي باندي هم وارد شوي دي.چه مياشت د حيض قائم مقام ده.د انسي اوصغيري په حق کي .نوطلاقونه چې په مياشتومتفرق کولې شي .په دي کي به آئسه اوصغيره په ذوات الحيض پوري ملحق کولې شي .اودحاملې په حق کي مياشت د عدت په فصلونوکي نه ده بلکه د طهربه پوره موده کي په سنت طريقه صرف يوطلاق ورکولې شي .دغه ډول که حاملې ښځې ته په سنت طريقه باندي طلاق ورکول غواړی .نوددي طلاق به په دريومياشتو نشی متفرق کولې.بلکه په مسنون طريقه به د حمل په ټوله موده کي صرف يوطلاق ورکوي .

وَلَهُمَا أَنَّ الْإِبَاحَةَ بِعِلَّةِ الْحَاجَةِ دَ شيخينو دليل دا دي چې اباحت دَ علت دَ حاجت په وجه دي وَالشَّهْرُ دَلِيلُهَا كَمَا فِي حَقِّ الْآيِسَةِ وَالصَّغِيرَةِ او مياشت دليل دَ حاجت دي لکه دَ آئسه او صغيره په حق کي ،وَهَذَا لِأَنَّهُ زَمَانُ تَجَدُّدِ الرَّغْبَةِ عَلَى مَا عَلَيْهِ الْجِبِلَّةُ السَّلِيمَةُ او دا ځکه ده چې مياشت دَ تجدد دَ رغبت زمانه ده په دي بنا چې طبيعت سليمه په دي واقع دي فَصَلَحَ عَلَمًا وَدَلِيلًا نو مياشت د علامت او دليل جوړيدو صلاحيت لري

تشریح :- د شيخينو رحمهما الله دليل دا دي.چه د طلاق اباحت د حاجت په وجه دي او مياشت د حاجت دليل دي.لکه څنګه چې د آئسه اوصغيره په حق کي مياشت دليل د حاجت ده.ځکه چې په مياشت کي په فطرت سليمه کي شوق اورغبت پيدا کيږی .نوثابته شوه چه مياشت د حامله په حق کي هم دليل د حاجت دي او وړاندي تيرشوی دی چه حکم د حاجت په دليل باندي مرتب کيږی .په حقيقی حاجت باندي نه.اوچونکه د حامله په حق کي دليل د حاجت (مياشت) موجود دي.نوددي په حق کي به هم په دري مياشتوکي جلا جلا د طلاق حکم مرتب کړي شي .

بِخِلَافِ الْمُمْتَدِّ طُهْرُهَا په خلاف دَ ممتدي دَ طهر نه لِأَنَّ الْعَلَمَ فِي حَقِّهَا إِنَّمَا هُوَ الطُّهْرُ ځکه چې دَ دي په حق کي علامت طهر دي وَهُوَ مَرْجُوٌّ فِيهَا فِي كُلِّ زَمَانٍ او دغه په هره زمانه کي متوقع دي وَلَا يُرْجَى مَعَ الْحَبَلِ او دَ حمل سره دَ دي اميد نه شي کيدای .

تشریح:- دا عبارت د امام محمد رحمه الله دقياس خواب دي.حاصل د خواب دا دي.چه حامله ښځه په هغه ښځه قياس کول چې طهرئې اوږد شوي وی .خلاف قياس دي.ځکه چې په دي دواړوکي توپير دي.فرق دا دي.چه د ممتدة الطهر په حق کي دليل د حاجت طهر يعنى تجديد دطهردي.اوددي په اړه کي په هره زمانه کي اميد کيدای شی ځکه چې ممکن ده چه په دي د حيض ويه راشي .اوددي نه روسته بيا طهرموجود شی اودحمل سره دطهرد تجديد اميد نشی کيدي.ځکه چې د حاملې ښځې د حمل د وضع نه وړاندي حيض نه ا... نومرکله چې په دي دواړوکي دومره توپير دي.نود يوبه بل باندي قياس کول قياس مع الفارق دي.

په حالت دحيض کي طلاق ورکول

وَإِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ فِي حَالَةِ الْحَيْضِ وَقَعَ الطَّلَاقُ او که طلاقه کړه يو سړی خپله ښځه په حالت دَ حيض کي نو واقع شو طلاق

تشریح - مسئله،که يوسړی په حالت د حيض کي خپلې ښځې ته طلاق ورکړلو نو طلاق واقع شو ويه جمع سره طلاق ورکونکي ګناهګاردي.

لِأَنَّ النَّهْيَ عَنْهُ لِمَعْنًى فِي غَيْرِهِ ځکه چې په حالت دَ حيض کي دَ طلاقو نهی په داسي معنی کي ده کومه چې په بل کي ده . وَهُوَ مَا ذَكَرْنَاهُ او داهغه معنی ده کومه چې موږ ذکر کړي ده فَلَا يَنْعَدِمُ مَشْرُوعِيَّتُهُ نو د دي مشروعيت به معدوم نه وی .

تشریح :- طلاق د واقع کيدو دليل دا دي.چه په حالت د حيض کي طلاق ممنوع لغيره دي (يعنی د طلاق نه منع خود په طلاق کي د څه امله نه ده بلکه د يوبل خارجي شي د امله ده)،وهغه غيره د عدت اوږديدل دي .يعنی په حيض کي د طلاق ورکولوپه وجه به عدت اوږدشي ځکه چې په کوم حيض کي چې طلاق ورکړی .هغه په عدت کي نشی شمارلې اودغه شان چې په دي پسې کوم طهروی هغه به کي هم نشی شمارلې.حاصل دا چې په حالت د حيض کي نهی د طلاق نه نهی لغيره ده اونهی لغيره سره مشروع لذاته باته پاتې کيږی .ددي امله موږ وايو چه په حالت د حيض کي د طلاق في نفسه مشروعيت نه ختميږی .

وَيُسْتَحَبُّ لَهُ أَنْ يُرَاجِعَهَا لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لِعُمَرَ مُرْ ابْنَكَ او مستحب دی ورته چې ښځې ته مراجعت او کړی حضرت عمر رضي الله عنه د نبی کريم ﷺ دَ ارشاد په وجه خپل ځوئی ته حکم او کړو {فَلْيُرَاجِعْهَا}(①) وَقَدْ طَلَّقَهَا فِي حَالَةِ الْحَيْضِ چه رجعت ورته او کړی او حال دا چې ده په حالت دَ حيض کي طلاق ورکړی وو وَهَذَا يُفِيدُ الْوُقُوعَ وَالْحَثَّ عَلَى الرَّجْعَةِ او دا قول مفيد دي دَ وقوع دَ طلاقو او رجعت ته په اماده کولو

حل اللغة: ① الحث رغبت ورکول ② الرجعة رجوع کول]

تشریح:صاحب دقدوری رحمه الله فرمائي .چه ددي سړی لپاره خپلې ښځې ته رجوع کول مستحب دی

①دليل دا دي چه حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما خپلې ښځې ته په حالت د حيض کي طلاق ورکړي وو نوحضرت عمر رضي الله عنه د نبی ﷺ نه په دي اړه کي پوښتنه اوکړه نبی ﷺ ورته اوفرمائيل خپل ځوئی ته اووايه چه ښځې ته رجوع اوکړی .ددي حديث نه دوي [دوه] خبرې معلومې شوې ① يوه دا چې په حالت د حيض کي طلاق واقع کيږی .ځکه که په حالت د حيض کي طلاق نه واقع کيدلو نوحضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما ته چې ئې د رجوع حکم کړې وو د دي بيا څه مطلب وو؟② دويمه خبره دا چې په دي حديث کي په رجوع کولوباندي اماده کړي شوي دي

ثُمَّ الِاسْتِحْبَابُ قَوْلُ بَعْضِ الْمَشَايِخِ بيا استحباب قول دَ بعض مشائخو دي وَالْأَصَحُّ أَنَّهُ وَاجِبٌ عَمَلًا بِحَقِيقَةِ الْأَمْرِ او صحيح دا ده چې واجب دی په حقيقت دَ امر عمل کول وَرَفْعًا لِلْمَعْصِيَةِ بِالْقَدْرِ الْمُمْكِنِ بِرَفْعِ أَثَرِهِ وَهُوَ الْعِدَّةُ او په قدر ممکن د ګناه پورته کولو چې اثر دَ طلاقو پورته شی چې هغه عدت دي وَدَفْعًا لِضَرَرِ تَطْوِيلِ الْعِدَّةِ او دَ اوږدعدت دَ ضرر لري کاوه دَ پاره .

حل اللغة: ① المعصية: ګناه ② تطويل اوږدول]

---

①) من حديث ابن عمر رضي الله عنهما أخرجه البخاري فى الطلاق باب ۱ رقم ۵۲۵۱ ومسلم فى الطلاق رقم ۱ وأبوداود فى الطلاق باب ٤ رقم ۲۱۷۹ والترمذی فى الطلاق باب ۱ رقم ۱۱۷۵ والنسائي فى الطلاق رقم ۳۱۷۵ وابن ماجه ى الطلاق باب ۲ رقم ۲۰۱۹).

تشریح:- صاحب دهدايه رحمه الله فرمائي چه بعضي مشائخ رحمهم الله د رجوع د استحباب قـائلين دي .خوصحيح خبره دا ده.چه رجوع واجب ده.

أد استحباب دليل دا دي.چه په حديث كې [فليراجعها]د امرصيغه ده.اود مر ادنى درجه استحباب ده
ب اودليل د استحباب قرينه هم موجود ده.قرينه دا ده.چه رجعت صرف د خاوند حق دي اوپه خوند باندي په خپل حق كي څه واجب نه وي

أ ①د د رجوع د وجوب دليل دا دي.چه مطلق امر لپاره د وجوب وي .نوچه وجوب ترې مراد شي په دې كي د امرپه حقيقت عمل دي.② اورجعت ددې امله هم واجب دي.چه طلاق وركول معصيت دي.اود معصيت (ګناه) لرې كول واجب دى .ددې تفصيل دا دي.چه په حالت د حيض كي طلاق وركول ګناه ده.نومناسب خودا وه.چه نفس طلاق اوعين طلاق پورته كړې شوې وو خود نفس طلاق ختمول ممكن نه وو نوځكه موږ وايو كم ازكم ددې اثرخودې ختم كړې شي اودطلاق اثرعدت دې نو لنډيز دا شوه چه رجوع دې اوكړې اوعدت پورته كړې شي چه څومره كيداې شي چه معصيت پورته كړې شي ③ اورجعت ددې امله هم واجب دې چه د رجوع كولوپه وجه چې ښځې ته د عدت په اوږدوالي كوم تكليف رسي هغه به ختم شي

د دوهم طلاق د طهارت نه روسته حاويدته د رجوع كولواختيار

فَإِذَا طَهُرَتْ وَحَاضَتْ ثُمَّ طَهُرَتْ بيا چې كله دغه پاكه شي او حائضه شي او بيا پاكه شي فَإِنْ شَاءَ طَلَّقَهَا وَإِنْ شَاءَ أَمْسَكَهَا نو كه غواړي طلاق دې وركړي او كه غواړي او دې ساتي قَالَ رضي الله عنه وَهٰكَذَا ذُكِرَ فِي الْأَصْلِ علامه مرغيناني فرمائي چې داسې په مبسوط كې ذكر دي

تشریح:- صورت د مسئلې دا دي چه په كوم حيض كي ښځې ته طلاق وركړى .نوهغه حيض د ختميدو نه روسته چې طهرراشي اووروسې بل حيض راشي .اود دوهم حيض نه پاكه شي .نوددې نه روسته خاوند ته دا اختيار حاصل دې كه دا ايساروى .اوكه طلاق ورته وركوى .صاحب دهدايه رحمه الله فرمائي .چه امام محمد رحمه الله په مبسوط كې هم دا صورت ذكركړې دي.

وَذَكَرَ الطَّحَاوِيُّ رحمه الله أَنَّهُ طَلَّقَهَا فِي الطُّهْرِ الَّذِي يَلِي الْحَيْضَةَ الْأُولٰى او طحاوي ذكركړى دى چې طلاق دې وركړي په هغې طهر كي چې دې اولنى حيض پسې وى .قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْكَرْخِيُّ مَا ذَكَرَ الطَّحَاوِيُّ قَوْلُ أَبِي حَنِيفَةَ ابوالحسن كرخي فرمائي چې امام طحاوى كوم ذكر كړى دى دغه دَ امام ابوحنيفه رحمه الله قول دي وَمَا ذُكِرَ فِي الْأَصْلِ قَوْلُهُمَا او په مبسوط كي چې ذكر دى دغه دَ صاحبينو رحمهما الله قول دي

تشریح- مام طحاوى رحمه الله فرمائيلى دى چه په كوم حيض كي ئې ورته طلاق وركړې وى .چه دهغې نه پاكه شي نو په دې طهركي خاوند تـه اختياردې كه خوښه ئې وى نوايساره دې كړى اوكه خوښه ئې وى نوطلاق دې وركړى

امام ابوالحسن كرخي رحمه الله په دې دواړو روايتونوكي د سې تطبيق كړې دې چه امام طحاوى رحمه الله چې كوم روايت نقل كړې دې دا دامام ابوحنيفه رحمه الله قول دې اود مبسوط روايت د صاحبينو رحمهما الله قول دې

يوحديث امام ترمذى رحمه الله نقل كړې دي.[عن سالم عن ابن عبدالله رضي الله عنهما أنه ﷺ قال لعمر رضي الله عنه مره فليراجعها ثم ليطلقها إذا طهرت] دا حديث دامام طحاوى رحمه الله د ذكركړى روايت تائيد كوي دا دواړه احاديث چونكه متعارض دى .ددې امله مصنف رحمه الله د دواړوروايتونو لپاره صرف د عقلى امله په بيانولوباندې اكتفا اوكړله ② دوهم حديث امام بخارى رحمه الله نقل كړى دى .[عن نافع عن عبدالله بن عمر رضي الله عنهما أن رسول الله ﷺ قال لعمر رضي الله عنه مره فليراجعها ثم ليمسكها حتى تطهرثم تحيض ثم تطهرثم إن شاء امسك وان شاء طلق قبل ان يمس] په دې حديث سره د هغه روايت تائيد كيږى .كوم چې په مبسوط كي ذكرشوي دي.(زباړه آسانه ده)

وَوَجْهُ الْمَذْكُورِ فِي الْأَصْلِ أَنَّ السُّنَّةَ أَنْ يَفْصِلَ بَيْنَ كُلِّ طَلَاقَيْنِ بِحَيْضَةٍ او د مبسوط دَ قول وجه دا ده چې د هرو دوو طلاقو په مينځ كې په كامل حيض سره فصل كول سنت دى وَالْفَاصِلُ هَاهُنَا بَعْضُ الْحَيْضِ او دلته فاصل بعض دې فَتُكْمَلُ بِالثَّانِيَةِ نو دَ حيض دوهم سره به مكمل كولاى شى وَلَا تَتَجَزَّأُ فَتَتَكَامَلُ اودغه منجزى كيږى نه نو حيض دوهم به مكمل شي وَإِذَا تَكَامَلَتِ الْحَيْضَةُ الثَّانِيَةُ اوكله چې حيض دوهم مكمل شو فَالطُّهْرُ الَّذِي يَلِيهِ زَمَانُ السُّنَّةِ نو دغه طهر كوم چې دَ دينه روسته دي دَ سنت زمانه ده فَأَمْكَنَ تَطْلِيقُهَا عَلٰى وَجْهِ السُّنَّةِ نو دې ته په سنت طريقه طلاق ور كول ممكن دى

تشریح- په مبسوط كي چې كوم روايت ذكرشوي دي دهغې عقلى وجه دا ده.چه د دوو طلاقو په مينځ كي په كمل حيض سره فصل كول مسنون دې اودلته چونكه هم په حيض كي طلاق واقع شوي دې اوبيا هغې ته رجوع شوې ده اوس كه په دې پسې چې كوم طهراځى .په هغې كي طلاق وركړې شي نود دوو طلاقونوپه مينځ كي كامل حيض فاصل نشو.بلكه د حيض څه برخه فاصله شوه نودا اول حيض به په دوهم حيض باندې كمل كولې شى اوپه حيض كي چونكه ويش نشى كيدې نوبرخه به دوهم حيض هم پوره تيروى نوهركله چې دوهم حيض پوره شى .اوپه هغې پسې كوم طهراشى .هغه د سنت طلاق وخت دې او په دغه طهركي په مسنون طريقه وركول ممكن دى .

وَوَجْهُ الْقَوْلِ الْآخَرِ أَنَّ أَثَرَ الطَّلَاقِ قَدِ انْعَدَمَ بِالْمُرَاجَعَةِ دَ دوهم قول وجه دا ده چې دَ طلاقو اثر معدوم شو د مراجعت په وجه سره فَصَارَ كَأَنَّهُ لَمْ يُطَلِّقْهَا فِي الْحَيْضِ نو داسې شوه لكه چې ګويا ديته ئې په حيض كي طلاق ور كړى نه دى فَيُسَنُّ تَطْلِيقُهَا فِي الطُّهْرِ الَّذِي يَلِيهِ نو دې ته طلاق وركول به مسنون وى په هغې طهر كي چې دَ ديـه روسته دي .

حل اللغة: ① انعدم نيشت شو.ختم شو② المراجعة رجوع كول]

تشریح:- د دوهم قول يعنى دامـم طحاوى رحمه الله د ذكركړى روايت عقلى وجه دا ده چه هغه طلاق كوم چې په حيض كي واقع شوې وو.د رجوع كولوپه وجه د هغې اثرختم شو نودا داسې شوه چه هيڅ ښځې ته په حيض كي طلاق وركړې شوې نه دې نودې ښځې ته په راروان وروسې جخت طهركي طلاق وركول مسنون دې.

بغيرنيته مدخول بها حائضه ته د سنت مطابق طلاق وركول

وَمَنْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ اوڅوك چې خپلې ښځې ته ووايي وَهِيَ مِنْ ذَوَاتِ الْحَيْضِ اودا د دوات الحيض خنى وى وَقَدْ دَخَلَ بِهَا: أَنْتِ طَالِقٌ ثَلَاثًا لِلسُّنَّةِ اوده پرې دخول كړې وى .چه ته په درې طلاقوطلاقه ئې وَلَا نِيَّةَ لَهُ او حال داچه د ده هيڅ نيت نه وه فَهِيَ طَالِقٌ عِنْدَ كُلِّ طُهْرٍ تَطْلِيقَةً نو دا ښځې به دَ هر طهر په حالت كي په يو طلاق طلاقه وى

تشریح:-صورت د مسئلې دا دي.چه يوسړى خپلې مدخول بها ښځې ته اووئيل.[أنت طالق ثلاثا لسنة] نو دغه ښځه به يا د ذوات الحيض خنى وى .ويا د ذوات الاشهرخنى .بيا په دې كي د يودرې [اودا] صورتونه دى ياخوبه دا ذكركوى .اود څه نيت به ئې نه وى .اويا به ئې د څه نيت كړې وى .كه دغه ښځه د ذوات الحيض خنى وى .اود څه نيت ئې نه وى كړې نودهغې په هريوطهركې به يوطلاق واقع كيږى .

لِأَنَّ اللَّامَ فِيهِ لِلْوَقْتِ وَوَقْتُ السُّنَّةِ طُهْرٌ لَا جِمَاعَ فِيهِ ځكه چې په دې كي لام دَ پاره دَ وخت دي او سنت وخت داسې طهر دې چې جماع پكي نه وى وَإِنْ نَوَى أَنْ تَقَعَ الثَّلَاثُ السَّاعَةَ اوكه نيت ئې اوكړو چې دادرې واړه دې اوس واقع شى أَوْ عِنْدَ رَأْسِ كُلِّ شَهْرٍ وَاحِدَةً يا دَ هرې ميـاشتې په پيل كي يو فَهُوَ عَلٰى مَا نَوٰى سَوَاءٌ كَانَتْ فِي حَالَةِ الْحَيْضِ أَوْ فِي حَالَةِ الطُّهْرِ نو دا به دده په نيت وى خواه په حالت دَحيض كي وى اوكه په حالت دَ طهر كي

تشریح - دلیل دا دي چه په [للسنة] کي [لام] لپاره د وقت دي.او د سنت وخت داسي طهر دي.چه په هغې کي جمع نه وی شوي اوکه ددې نیت ئې کړی وی چه درې طلاقه په یوځل.یا دهرې میاشت په پیل کي یوطلاق دي واقع شي نودا کلام به دده په نیت بندې وی یعنی که دا نیت ئې کړی وی چه درې طلاقه دي په یوځل واقع شي نودرې طلاقه به هم په هغه وخت کي واقع کیږي .که حلت د حیض وی اوکه د طهر،دغه ډول که د هرې میاشت په پیل کي ئې د طلاق واقع کیدو نیت کړې وی نودهرې میاشت په پیل کي به یوطلاق واقع کیږي برابره ده که د حیض نه دمیاشت پیل کیږي اوکه د طهر نه

وَقَالَ زُفَرُ رحمه الله: لَا تَصِحُّ نِيَّةُ الْجَمْعِ.او امام زفر رحمه الله فرمائیي چه نیت د جمع صحیح نه دي لِأَنَّهُ بِدْعَةٌ خکه چې دا بدعت دي وَهِيَ ضِدُّ السُّنَّةِ او بدعت د سنت ضد دي

تشریح :-او امام زفر رحمه الله فرمائي چه په یووخت کي نیت جمع کول صحیح نه دی .خکه چې په یو وخت کي درې طلاقه ورکول بدعت دی اوبدعت د سنت ضد دي.اوقاعده دا ده چه په یوځیزسره د هغي د ضد اراده کولي نود سنت په لفظ سره د بدعت اراده کول صحیح نه دی

وَلَنَا أَنَّهُ مُحْتَمِلُ لَفْظِهِ زمونږ دلیل دا دي چې نیت د جمع د ده' د کار متحمل دي لِأَنَّهُ سُنِّيٌّ وُقُوعًا مِنْ حَيْثُ أَنَّ وُقُوعَهُ بِالسُّنَّةِ لَا إِيقَاعًا خکه چې دغه سنی الوقوع دی په دې حیثیت چې د دې وقوع د سنتونه ده نه چې سنی الایقاع په فَلَمْ يَتَنَاوَلْهُ مُطْلَقُ كَلَامِهِ وَيَتَنَاوَلُهُ عِنْدَ نِيَّتِهِ که به نه وي دي لره د د ده مطلق کلام اوشامل به وی دې لره په وخت د نیت کي

تشریح:-زمونږ دلیل دا دي.چه د درې طلاقو په یوځل واقع کیدل یا د حیض په حالت کي د طلاق واقع کیدل دده د کلام [أنت طالق للسنة] محتمل دی .خکه چې د سنت دوې [دوه] قسمونه دی .① یوسنی وقوع ②اوبله سنی ایقاع.

①د سنی وقوع مطلب دا دي چه درې طلاقه په یوځل وقع کیدل د سنت نه ثابت دی .خکه چې نبی ﷺ فرمائیلی دی .[من طلق إمرأته ألفا بانت منه بثلاث والباته رد علیه] یعنی کوم کس چې خپلې ښځې ته زر طلاقونه ورکړل نوهغه دده نه روسته زردریو سره بنینه شوه اوپاته په ده باندې واپس دی .② یا دسنی وقوع مطلب دا دي چه په یوځل د درې طلاقونوواقع کیدل داهل سنت مذهب دي.

اود سنی ایقاع مطلب دا دي چه درې طلاقه په سنت طریقه باندې واقع کړې شی یعنی په درې طهرونو کي درې طلاقه ورکړې شی .خوبه دي شرط چې دغه طهرونه د جماع نه خالی وی .

ابهرحال په [أنت طالق للسنة] کي دوې [دوه] احتملات دی .① یودا چې سنت کامله وی .سنت کامله دا دي چه د وقوع اوایقاع دواړو په اعتبارسره سنت وی ② دوهم احتمال دا دي.چه سنت قاصره وی یعنی وقوع سنت وی .خوایقاع سنت نه وی .

اُنوهرلکه چې خاوند [أنت طالق للسنة] اووئیل اودخه نیت ئې نه وی کړې نولفظ د سنت چونکه مطلق دي نوسنت کامله ته به راجع کولې شی اوهرکله چې ده په یوځل د درې طلاقونود واقع کیدو نیت کړې وی نودا لفظ به سنی وقوع ارخ ته راجع کولې شی اوپه یووخت به درې واړه طلاقونه واقع کیږي .خکه چې دا کلام د سنی وقوع احتمال هم لری نودې کس (په دې کلام کي) دخپل محتمل څیزنیت کړې دي د بل شی نیت ئې نه دي کړې.

آئسه یا ذوات الاشهرته په سنت طریقه د طلاق ورکولو وینا

وَإِنْ كَانَتْ آيِسَةً أَوْ مِنْ ذَوَاتِ الْأَشْهُرِ اوکه ښځه ا ئسه یا د ذوات الاشهر نه وه وَقَعَتِ السَّاعَةَ وَاحِدَةً وَبَعْدَ شَهْرٍ أُخْرَى وَبَعْدَ شَهْرٍ أُخْرَى نو واقع به شی یو طلاق دغه وخت په دویمه میاشت بل او په دریمه میاشت بل لِأَنَّ الشَّهْرَ فِي حَقِّهَا

دَلِيلُ الْحَاجَةِ خکه چې میاشت د دې په حق کي دلیل د حاجت دي كَالطُّهْرِ فِي حَقِّ ذَوَاتِ الْأَقْرَاءِ عَلَى مَا بَيَّنَّا لکه طهر د ذوات الحیض په حق کی په هغې تفصیل کوم چې مونږ بیان کړو

حل اللغة* ① آئسة د حیض راتلو نه نا امیده ښځه ② اقراء جمع د قرء ،حیض]

تشریح .-صورت د مسئلې دا دي.چه مدخول بها ښځه چې [أنت طالق ثلاثاً للسنة] ئې ورته ونیلی وی .نوکه دا د ذوات الحیض څنې نه وی .یعنی آئسه یا صغیره وه.نوپه دې به یوطلاق في الحال واقع شي او دوهم طلاق په دویمه میاشت روسته اودریم طلاق به دریمه میاشت روسته واقع کیږي خکه چې میاشت ددې په حق کي دلیل د حاجت دي لکه څنګه چې طهرد ذوات الحیض په اره کي دلیل دحاجت دي دلیل ددې نه وړاندې تیر شوي دي د غیرذوات الحیض په حق کی میاشت د حیض قائم مقام ده

وَإِنْ نَوَى أَنْ يَقَعَ الثَّلَاثُ السَّاعَةَ اوکه نیت ئې او کړو دغه وخت د درې واقع کاوه وَقَعْنَ عِنْدَنَا نو واقع به شی په نزد زمونږ خِلَافًا لِزُفَرَ لِمَا قُلْنَا لکه چې مونږ ونیلی دی

تشریح :-اوکه خاوند دا نیت کړې وی چه درې طلاقه په یو وخت واقع شی .نوزمونږ په نیزبه درې واړه طلاقه هم په هغه وخت کي واقع کیږي .اوډامام زفر رحمه الله په دې مسئله کي هم اختلاف دي د دواړو دلیل د دې نه په وړاندې مسئله کې تیرشوي دي.هلته ئې اوګوری.

بِخِلَافِ مَا إِذَا قَالَ أَنْتِ طَالِقٌ لِلسُّنَّةِ په خلاف د هغې کله چې ده او وې أنت طالق للسنة وَلَمْ يَنُصَّ عَلَى الثَّلَاثِ حَيْثُ لَا تَصِحُّ نِيَّةُ الْجَمْعِ فِيهِ او د ثلث وضاحت ئې او نه کړو چې په دې کي به نیت د جمع صحیح نه وی لِأَنَّ نِيَّةَ الثَّلَاثِ إِنَّمَا صَحَّتْ فِيهِ مِنْ حَيْثُ أَنَّ اللَّامَ فِيهِ لِلْوَقْتِ فَيُفِيدُ تَعْمِيمَ الْوَقْتِ خکه چې د ثلث نیت به په هغې کي صحیح وی په دې حیثیت چې په دې کي لام د پاره د وخت دي کوم چې فائده ورکوی د تعمیم د وخت وَمِنْ ضَرُورَتِهِ تَعْمِيمُ الْوَاقِعِ فِيهِ او د ارتیا د ده' نه دې تعمیم د واقع په دې کي فَإِذَا نَوَى الْجَمْعَ نو که نیت ئې او کړو د جمع بَطَلَ تَعْمِيمُ الْوَقْتِ فَلَا تَصِحُّ نِيَّةُ الثَّلَاثِ نو تعمیم د وخت باطل شو نو په دې وجه د دریونیت به صحیح نه وی

تشریح:-په خلاف دهغه صورت کي چې خاوند خپلې مدخول بها ښځې ته اووائی .[أنت طالق للسنة] اولفظ د [ثلاثا] ذکر نکړی .نوپه یووخت د درې طلاقونو واقع کیدو نیت نه صحیح کیږي .خکه چې د درې طلاقونو نیت په هغه وخت کي صحیح کیږي .چه په [للسنة] کي لام لپاره د وخت وی .اود سنت طلاق وخت متعدد دي.نولام به د وخت د عموم لپاره مفید وی اوچه په وخت کي تعمیم وی .نوپه وخت کي ددې واقع کیدل ددې د لوازماتو څنې ده.خکه چې وخت به ظرف وی .اوڅه چې په دې کي وی .هغه به مظروف وی اوتکرارد ظرف مستلزم دي تکرار د مظروف لره نوهرکله چې د درې طلاقونو نیت اوکړی .نود وخت تعمیم باطل شو.اوچه تعمیم في الوقت باطل شی .نوپه دې سره تعمیم واقع في الوقت هم باطلیږي .خکه چې بطلان مقتضی د موجب دي د بطلان مقتضی ،نود درې طلاقونوجمع کاوه نیت صحیح نه دي.

د چا طلاق واقع کیږي اود چا نه

(فصل) وَيَقَعُ طَلَاقُ كُلِّ زَوْجٍ إِذَا كَانَ عَاقِلًا بَالِغًا (فصل) واقع کیږي طلاق د هر خاوند کله چې دې بالغ او عاقل وی وَلَا يَقَعُ طَلَاقُ الصَّبِيِّ وَالْمَجْنُونِ وَالنَّائِمِ او نه واقع کیږي طلاق د صبی او مجنون او ویده (اوده) ،

تشریح:- په دې فصل کي دا مسئله بیان شوې ده.چه د چا طلاق واقع کیږي اوکه د چا نه واقع کیږي . فرمائی که خاوند عاقل بالغ وی .ویده (اوده) خپلې ښځې ته طلاق ورکړلو.نوطلاق واقع کیږي .اوکه ماشوم یا لیونی یا ویده (اوده) وی .نوطلاق نه واقع کیږي .

لِقَوْلِهٖ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ خکه چې د نبي کريم ﷺ ارشاد دي كُلُّ طَلَاقٍ جَائِزٌ اِلَّا طَلَاقَ الصَّبِيِّ وَالْمَجْنُوْنِ (۱) چه هر طلاق نافذ دی مګر د بچي او لیوني طلاق

تشریح:- ① خکه چې نبي ﷺ فرمایلي دي هر يو طلاق واقع کيږي سو د ماشوم او لیوني د طلاقه

وَلِاَنَّ الْاَهْلِيَّةَ بِالْعَقْلِ الْمُمَيِّزِ او خکه چې اهلیت په عقل او په تمیز سره دي وَهُمَا عَدِيْمَا الْعَقْلِ و دغه دواړه عديم العقل دی وَالنَّائِمُ عَدِيْمُ الْاِخْتِيَارِ و د ويده (اوده) اختيار نشته

تشریح:- دوهم دلیل دا دی.چه د تصرف اهلیت په عقل معیز باندې راځي .(يعنى دهغه چاتصرف قبليږي چه په چا کي عقل وی اود بنه اوبد تمیزکولې شي)او ماشوم او لیوني دواړو کي عقل معیز نشته نو معبوسه شوه.چه په دوی دواړو کي د طلاق اهلیت نشته اوچه د طلاق اهلیت په کي نشته نود دوی طلاق به واقع کيږي هم نه.اوځوك چې ويده (اوده) وی نو په ده کي اختيار نشته حالانکه په تصرف کي اختيار شرط دي

په زوره طلاق ورکولو حکم

وَطَلَاقُ الْمُكْرَهِ وَاقِعٌ او طلاق د مکره واقع دی

تشریح - مکره د کاف په فتح سره هغه کس ته وائی چاته چې د بادشاه دا ړخه د ده د بدن یا یر اندام ته د تکلیف رسولو دهمکی ملاؤ شوي وی یاورته د داسې کس نه دهمکی ملاؤ شوي وی چه دهغه نه د دغه ضرر رسول متصور (او ممکن) وی .

مسئله دا ده.که یو کس مجبوره کړې شی .چه ته خپلې ښځې ته طلاق ورکړه.اودې طلاق ورکړی ① نوزمونږ په نیزدده طلاق واقع کيږي .

خِلَافًا لِلشَّافِعِيِّ رحمه الله په خلاف د امام شافعي رحمه الله هُوَ يَقُوْلُ اِنَّ الْاِكْرَاهَ لَا يُجَامِعُ الْاِخْتِيَارَ دي فرمائی چې اکراه نه شی جمع کیدای د اختیار سره وَبِهٖ يُعْتَبَرُ التَّصَرُّفُ الشَّرْعِيُّ او په اختيار سره معتبريږي شرعی تصرف

تشریح - دامام شافعي رحمه الله په نیزنه واقع کيږي امام مالك او امام احمد رحمه الله هم ددې قائلين دی .

امام شافعي رحمه الله دليل دا دې.چه زور او اختيار دواړه نشي جمع کيدي.اوتصرفات شرعی په اختيار سره معتبر دی .چه اختيار نه وی .نوهغه تصرف به معتبرهم نه وی .نود اختيارد نشتوالی د امله د مجبوره کړې شوی کس طلاق نه واقع کيږي .

بِخِلَافِ الْهَازِلِ په خلاف د مسخره کونکی نه لِاَنَّهٗ مُخْتَارٌ فِي التَّكَلُّمِ بِالطَّلَاقِ ځکه چې دې په تکلم بالطلاق باندې مختار دي

تشریح - په خلاف د مزاحی کس چې په خندا او ګپ شپ کي خپلې ښځې ته طلاق ورکړی .نوطلاق واقع کيږي خکه چې مزاحی د طلاق ورکولو په تلفظ کي بااختياره دي.② امام شافعي رحمه الله د نبي ﷺ په دې ارشاد باندې هم استدلال کوی .چه [رفع عن امتي الخطا والنسيان وما استكرهوا عليه] يعنى زما د امت نه خطا، هيره اوهغه څه پورته کړې شوی دی .چه مجبوره کړې شی پرې.

خودې حديث خواب دا دې.چه په حديث کي د آخرت حکم پورته کيدل مراد دی .يعنى د خطا هيرې اومجبورتيا په وجه به په آخرت کي عذاب نه وی اوپه دنيا کي په خطا او هيره باندې حکم مرتب کيږي.

مثلاً ① په قتل خطا کي اګرچه په آخرت کي څه سزا نشته خوپه دنيا کي ديت واجب دې ② دغه رنګ که په لمانځه کي په هيرې سره سهوه شی نواګرچه به آخرت کي پرې عذاب نشته.خوپه دنيا کي پرې سجده سهوه

۱) غربه الزيلعي رحمه الله ثم أخرج من حديث ابي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ كل طلاق جائز إلا طلاق ا المعتوه المغلوب على عقله أخرجه الترمذي في الطلاق باب ۱۵ رقم ۱۱۹۱)_

وحیرې بهرحال دا حديث په استدلال کی پیش کول صحیح نه دی

وَلَنَا اَنَّهٗ قَصَدَ اِيْقَاعَ الطَّلَاقِ فِيْ مَنْكُوْحَتِهٖ فِيْ حَالِ اَهْلِيَّتِهٖ زمونږ دليل د دې چې مکره پخپله منکوحه کی د ايقاع طلاق اراده کړې ده د خپل اهليت په حالت کي فَلَا يَعْرِيْ عَنْ قَضِيَّتِهٖ دَفْعًا لِحَاجَتِهٖ اِعْتِبَارًا بِالطَّائِعِ نو دا اراده د خپلې منصبي نه خالی نه ځی د ده د حاجت دفع کاوه په خاطر په طائع باندې قياس کول

حل اللغة: ① ايقاع وقع کول ② الطائع تبعدار ③ لايعرى نه خالی کيږي]

تشریح - زمونږ دليل دا دې چه مجبور کس خپلې بي بی ته د طلاق ورکولو اراده کړې ده ويه ده کی د حيثي ار دې نافذ کولو اهليت هم شته نودا په قصد سره طلاق ورکول به د خپلې مقتضى وحکم نه خالی نه وی دې لپاره چې د علت نه د حکم روستو لې راتلی اوچه د مجبورکړې شوی کس حاجت پوره شی چه د کوم خيرنه ويرولې شوې دې دهغې نه ورته خلاصې ملاؤ شی اوځوك چې مجبوره کړې شوی وی دې په دغه کس باندې قياس کولې شی ځوك چې په خپله خوښه طلاق ورکړی (اودغه طلاق واقع کيږي نودده به هم واقع کيږي)

وَهٰذَا لِاَنَّهٗ عَرَفَ الشَّرَّيْنِ او دا خکه چې ده دواړه (دوه) بدی او پيژندې وَاخْتَارَ اَهْوَنَهُمَا او د اسانه ی اختيار کړې وَهٰذَا اٰيَةُ الْقَصْدِ وَالْاِخْتِيَارِ او د د قصد او اختيار علامت دي

حل اللغة: ① اهون آسان،سپك،معمولی ② القصد اراده]

تشریح.- دا په قصد سره طلاق ورکول ددې نه معلومه شوه.چه مکره ته مخکی دوې (دوه) خرابی دی ① يودخپل خن یا د اندام د ضائع کيدو ② اوبله د ښځې د ضائع کيدو يعنى که طلاق ورکړی نوښځه نې د لاسه اوځی . او که طلاق نه ورکوی .نودده ځان هلاکيږي .نودې کس په دواړو خرابو کي آسانه يعنى طلاق غوره کړو چه وقوع د طلاق ده.اوپه دوو خرابو اودوو لاروکي يوه غوره کول نښانه د خيبر د ده نوثابته شوه چه مکره په خپل اختيار باندې طلاق ورکړې دی.بغيراختياره ئې نه دې ورکړې

اِلَّا اَنَّهٗ غَيْرُ رَاضٍ بِحُكْمِهٖ مګر دا چې هغه راضی نه دې د دې د حکم نه وَذٰلِكَ غَيْرُ مُخِلٍّ بِهٖ كَالْهَازِلِ او داعدم محل بالطلاق دې لکه د هازل پشان

حل اللغة: ① مخل: خلل اچونکې ،رکاوټ راوستونکې ② الهازل: توقې کونکې]

تشریح.- البته زيات نه زيات دا ونيلې شی .چه مکره د طلاق د واقع په حکم راضی نه دې حومونږ د وايو چه د طلاق په واقع کيدو باندې نه راضی کيدل د طلاق د واقع کيدو سره مانع نه دی مطلب دا چې بغیر د خوشحالۍ نه هم طلاق واقع کيږي لکه د هازل توقې کس طلاق چې واقع کيږي سره ددې نه چې د طلاق په واقع کيدو باندې دې راضی نه وی .

دنشه په حالت کې طلاق ورکول

وَطَلَاقُ السَّكْرَانِ وَاقِعٌ او د مدهوش طلاق واقع دی

تشریح - په عبارت کي د سکران نه مراد هغه کس دې چه د نشې په آخری حالت کي وی ددې چې په مځکه وآسمان کښې هم توپير نشی کولې

مسئله دا ده.که يو کس په حالت د نشه کی خپلې ښځې ته طلاق ورکړلو ① نوزمونږ په نیز طلاق واقع کيږي

وَاخْتِيَارُ الْكَرْخِيِّ وَالطَّحَاوِيِّ رحمهما الله اَنَّهٗ لَا يَقَعُ او د امام کرخي او طحاوی خوښه دا ده.چه واقع به نه وی وَهُوَ اَحَدُ قَوْلَيِ الشَّافِعِيِّ رحمه الله او دا يو قول د امام شافعي دې لِاَنَّ صِحَّةَ الْقَصْدِ بِالْعَقْلِ ځکه چې د قصد صحت په عقل سره دې وَهُوَ زَائِلُ الْعَقْلِ فَصَارَ كَزَوَالِهٖ بِالْبَنْجِ وَالدَّوَاءِ او دغه زائل العقل دې نو دا داسې شو لکه چې د عقل زوال په بنګو يا دوائی سره وی

حل اللغة: ① البنج بنګ يو ډول بوټي دي چې د هغې په استعمال سره سړي نشه کيږي ② الدواء دوائی]

تشريح:- اوامام کرخي اوامام طحاوی رحمهما الله خوښ مذهب دا دی.چه طلاق نه واقع کيږي .دا دامام شافعي رحمه الله قول هم دی.

دليل دا دی.چه د قصد اوارادې د صحت لپاره عقل ضروري دي.اود نشې په حالت کې په ده کې عقل نه وی .نودا داسې شوه لکه د عقل ختمیدل اويا په دوائې سره زائله کيدل.اوپه دې دوارو صورتونو کې په اتفاق سره طلاق نه واقع کيږي! .نودغه ډول که د نشې په حالت کې ئې طلاق ورکړلو.نوهغه به هم نه واقع کيږي.

وَلَنَا أَنَّهُ زَالَ بِسَبَبٍ هُوَ مَعْصِيَةٌ زمونږ دليل دا دی چې د ده عقل په داسې سبب سره زائل شوی دی کوم چې ګناه دی فَجُعِلَ بَاقِيًا حُكْمًا زَجْرًا لَهُ نو په غرض د زجر حکمًا پاته پاتې ،حَتّٰى لَوْ شَرِبَ فَصُدِعَ وَزَالَ عَقْلُهُ بِالصُّدَاعِ تردې چې که ده شراب اوسکل بيا ئې په سر درد شو او دَ دې په وجه ئې عقل زائل شو نَقُوْلُ إِنَّهُ لَا يَقَعُ طَلَاقُهُ نو موږ هم وايو چې دَ ده طلاق به واقع نه وی

حل اللغة: ① معصية. ګناه ② صدع د سردرد ③ زجر رټنه ،زورنه]

تشريح:- زمونږدليل دا دی.چه ددې کس عقل په داسې سبب سره زائله شوی دی.چه هغه معصيت اوګناه ده.يعنې د شرابوغيره څکل.نودې کس ته د زورنې ور کاوه لپاره دده عقل حکمًا پاته پرېښولې (پريخودې) شو.اوهرکله چې حکمًا دده عقل پاته پرېښولې (پريخودې) شو.نوچه دې طلاق ورکړی .هغه به واقع کيږي .

ⓐهم دا وجه ده.که يوکس شراب اوڅکل بيا دهغې د امله دهغه په سربانديې درد شو.اود سرد درد په وجه ئې عقل زائله شو.اوده خپلې ښځې ته طلاق ورکړلو.نوموږ هم دا وايو.چه دده ورکړې شوې طلاق نه واقع کيږي .ځکه چې په دې صورت کې د عقل زوال د ګناه د امله نه ده شوې.بلکه د سرد درد په وجه شوې دی

ⓐفوائد،دهدايه د مصنف رحمه الله په عبارت کې تسامح دي هغه دا چې مصنف رحمه الله د نشې په وجه دې زائل العقل ګرځولې دی.حالانکه داسې نه ده.بلکه دې د شريعت د احکامو مخاطب دي.اوخطاب بغيرد عقل نه کيږي .زيات نه زيات دا ونيلی شی .چه دې مغلوب العقل دی.

ⓐخواب دا دی.چه مغلوب پښان د معدوم (نشت) وی .نوپه دې امله پرې د زوال اطلاق کړې شوی دی.والله اعلم بالصواب.

دګونګا د طلاق حکم

وَطَلَاقُ الْأَخْرَسِ وَاقِعٌ بِالْإِشَارَةِ او طلاق دَ ګونګي به واقع وی په اشاره سره لِأَنَّهَا صَارَتْ مَعْهُوْدَةً ځکه چې دَ ده اشاره معهوده ده فَأُقِيْمَتْ مَقَامَ الْعِبَارَةِ دَفْعًا لِلْحَاجَةِ نو د ده اشاره دَ عبارت قائمقام کړې شوه دَ حاجت دفع کاوه دَ پاره وَسَتَأْتِيْكَ وُجُوْهُهُ فِيْ آخِرِ الْكِتَابِ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ تَعَالٰى ار زر به دَ دې وجوه په اخر دَ کتاب کې راشی انشاء الله تعالی

حل اللغة: ① ګونګاه]

تشريح - مسئله دا ده.چه د ګونګا طلاق په اشاره سره واقع کيږي دليل دا دی.چه د ګونګا اشاره معروفه اومشهوره ده نودا به په دلالت کې دعبارت پشان وی .نودده په اشاره به دده نکاح،طلاق ،عتاق خرڅول اواخستل واړه صحيح وی .برابره ده که دغه ګونګا په ليکلوقادر وی اوکه نه وی .② اوبعضې شوافعو رحمهم الله فرمائيلی دی .که دې په ليکلوقادر وی .نود طلاق لپاره اشاره کافی نه ده.ځکه چې ليکل د کتابت په مقابله کې غوره دی نوپه دې سره به ارتيا پوره کړلې شی .

▪ وينزې اواصيلې د طلاق شمار

طَلَاقُ الْأَمَةِ ثِنْتَانِ حُرًّا كَانَ زَوْجُهَا أَوْ عَبْدًا او دَ وينځې طلاق دوې [دوه] دی خاوند ئې ازاد وی او که غلام دی

وَطَلَاقُ الْحُرَّةِ ثَلَاثٌ حُرًّا كَانَ زَوْجُهَا أَوْ عَبْدًا دَ آزادې ښځې طلاق درې دی خاوند ئې آزاد وی اوکه غلام وی

تشريح:- د وينځو د طلاق په شمارکې د امامانواختلاف دی.① احناف رحمهم الله فرمائي .چه د طلاق په باب کې د ښځو اعتبار دی.يعنی د وينځې دوې [دوه] طلاقه دی .که ددې خاوند آزاد وی اوکه غلام اود اصيلې درې طلاقه دی که خاوند ئې آزاد وی اوکه غلام حاصل دا چې وينزه به په دوې [دوه] طلاقه مغلظه کيږي اواصيلې په دريو.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله عَدَدُ الطَّلَاقِ مُعْتَبَرٌ بِحَالِ الرِّجَالِ امام شافعي رحمه الله فرمائي چې په عدد د طلاق کې د سړی حال معتبر دی

تشريح:- امام شافعي رحمه الله فرمائي .چه د طلاق په شمارکې به سړو لره اعتباروی يعنی سړی که ازاد وی نودې به خپلې بی بی ته درې طلاقه ورکوی .که ښځه ئې آزاده وی اوکه وينزه،اوکه سړی غلام وی نودې خپلې ښځې ته د طلاق ور کاوه مجاز دی چه خپلې ښځې ته به دوې [دوه] طلاقه ورکوی که ښځه ئې آزاده وی اوکه وينزه وی .دا مذهب دامام مالك اوامام احمد رحمهما الله هم دی.

ⓐفائده د اختلاف په دوو صورتونوکې ښکاره کيږي ① يودا چې آزاده ښځه دغلام په نکاح کې وی ② دوهم دا چې وينزه د آزاد په نکاح کې وی نوپه اولنی صورت کې داحنافو رحمهم الله په نيزيه درې طلاق ورکولې شی ويه دوهم صورت کې به دوې [دوه] طلاقه ورکولی شی .اوداامام شافعي رحمه الله په نيزيه ددې په عکس وی يعنی په اولنی صورت کې به دوې [دوه] طلاقه ورکوی اوپه دوهم کې به درې

لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ (اَلطَّلَاقُ بِالرِّجَالِ وَالْعِدَّةُ بِالنِّسَاءِ)(۱) ځکه چې دَ نبی عليه السلام ارشاد دی طلاق دَ سړو سره دی او عدت دَ ښځو سره

تشريح:- دامام شافعي رحمه الله دليل د نبی ﷺ ارشاد دی چه [الطلاق بالرجال والعدة بالنساء] وجه د استدلال دا ده چه په حديث کې د طلاق اوعتاق په مينځ کې مقابله کړې شوې ده.اوپه عدت کې په اتفاق سره د ښځو اعتبار دی.يعنی که وينزه وی .نوددې عدت به دوې [دوه] حيضه وی .لکه څنګه چې احناف رحمهم الله وائی .اودوې [دوه] طهره به وی .لکه څنګه چې شوافع رحمهم الله وائی . وکه آزاده وی .نوددې عدت به درې حيضه يا درې طهره وی .نود مقابلې ثابتولو لپاره به په طلاق کې د سړو اعتبار کړلې شی يعنی که آزاد سړی به د دريو طلاقو مالك وی .که ښځه وينزه وی اوکه آزاده.اوکه خاوند غلام وی .نود دوو طلاقو اعتباربه کړلې شی .که ښځه آزاده وی اوکه وينزه.

وَلِأَنَّ صِفَةَ الْمَالِكِيَّةِ كَرَامَةٌ او ځکه چې دَ مالك کيدو صفت کرامت دی وَالْآدَمِيَّةُ مُسْتَدْعِيَةٌ لَهَا او آدميت دَ دې مقتضی دی ،وَمَعْنَى الْآدَمِيَّةِ فِي الْحُرِّ أَكْمَلُ اودَ آدميت معنی په آزاد کې زياته کا مله ده فَكَانَتْ مَالِكِيَّتُهُ أَبْلَغَ وَأَكْثَرَ نو دَ آزاد مالك کيدل هم زيات دی

حل اللغة: ① کرامة. عزت ② مستدعية تقاضا کونکې دی]

تشريح:- عقلی دليل دا دی.چه صفت د مالکيت دعزت څيزدی.نوهرهغه څيزچه دعزت سبب وی .آدميت د هغې تقاضا کوی .ځکه چې بنی آدم دالله تعالی په تکريم سره معزز اومکرم دی.الله تعالی فرمائيلی دی ((وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيْ آدَمَ)) او آدميت په آزاد سړی کې زيات کامل وی .ځکه چې آزاد سړی د هغې څيزنو اهليت لری دکوم چې غلام اهليت نه لری .مثلاً قضاء،ولايت،اوشهادت،نوهرکله چې آدميت په آزاد سړی کې زيات کامل دی نوچه دی د طلاق مالك شی .د مملوك په مقابله کې زياته بليغه ده امام شافعي رحمه الله فرمائي چه آزاد سړی د درې طلاقو مالك دی.اوغلام د دوو.

۱) غربه الزيلعي رحمه الله مرفوعا وذكره موقوفاً على علي رضي الله عنه وعزاه إلى ابن أبي شيبة (نصب الراية ۳/۲۹۹)_

وَلَنَا قَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ او زمونږ دليل د نبي عليه السلام ارشاد دي { طَلَاقُ الْأَمَةِ ثِنْتَانِ وَعِدَّتُهَا حَيْضَتَانِ ()چه د وينځي طلاق دوه [دوه] دی او عدت ئې دوې [دوه] حيضه نه دی

تشريح:- زمونږدليل د نبي ﷺ ارشاد دي.[طلاق الأمة ثنتان وعدتها حيضتان] په حديث كي په [الأمـة] كي الف لام لپاره د جنس دی .نومعنی دا شوه.چه د جنس وينځې طلاق دوې [دوه] دی .اوددې عدت دوې [دوه] حيضه دی .(اګركه خاوند ئې آزاد وی) ددې حديث نه معلومه شوه چه د طلاق په شماركي ښځې معتبر دی سړی نه دی

وَلِأَنَّ حِلَّ الْمَحَلِّيَّةِ نِعْمَةٌ فِي حَقِّهَا او خكه چې د محليت حلاليدل نعمت دې د ښځې په حق كي وَلِلرِّقِّ أَثَرٌ فِي تَنْصِيفِ النِّعَمِ او رقيت ته دخل دي د نعمتونو په نيمولو كي إِلَّا أَنَّ الْعُقْدَةَ لَا تَتَجَزَّأُ مګر چونكه غوټه د طلاق منجزي كيږی نه فَتَكَامَلَتْ عُقْدَتَانِ په دې وجه دوې [دوه] غوټې به پوره وی

حل اللغة: ① الرق غلامی ② تنصيف نيمول]

تشريح:- داحنافو ﷭ عقلی دليل دا دې.چه ښځه دنكاح محل دې.نودا ددې په حق كي نعمت دې.خكه چې دا د نان نفقې او استوګنې وغيره مستحقه شی .اود نعمتونو په نيم كولوكي د غلامۍ آثردې.نود قياس تقاضا خو دا وه.چه وينځې ته صرف يونيم طلاق وركول كافي ور.كوم چې د آزادې ښځې د طلاق نيمه ده خوچونكه طلاق ويش نه قبلوی .نوخكه دا نيم طلاق پوره كړې شو.اودوی [دوه] طلاقونه مقرر كړې شول

وَتَأْوِيلُ مَا رَوَى أَنَّ الْإِيقَاعَ بِالرِّجَالِ او تاويل د روايت د شافعي ﷫ دا دې چې طلاق واقع كول د سړو حق دې

حل اللغة: ① تاويل. مفهوم،مطلب]

تشريح:-صاحب دهدايه ﷫ دامام شافعي ﷫ د پيش كړی حديث خواب وركړې دې.چه په [الطلاق بالرجـال] معنی [إيقاع الطلاق بالرجـال] دې.يعنی طلاق وركول د سړو په اختيار كي دی .ددې تاويل نه روسته دا حديث د شوافعو ﷭ لپاره مستدل نه پاتې كيږی .

[علامه عينی ﷫ فرمائيلی دی .چه مصنف ابن ابی شيبه په خپل مصنف كي دا روايت په ابن عباس رضی الله عنها باندې موقوف كړې دې.اوامام طبرانی ﷫ په خپل معجم كي په ابن مسعود﷛ باندې موقوف كړې دې.اوعبدالرزاق په خپل مصنف كي په حضرت عثمان بن عفان،زيد بن ثابت اوابن عباس﷛ باندې موقوف كړې دې.حاصل دا چې دا حديث مرفوع نه دې.بلكه موقوف دې.اودشوافو ﷭ په نيز موقوف حديث قابل استدلال نه وی .نوپه دې حديث دامام شافعي ﷫ په خپل مذهب باندې استدلال كول صحيح نه دی .

صاحب دهدايه د امام شافعي ﷫ عقلی دليل ذكركړې دې.خود هغې نه ئې خواب نه دې كړې داحقرشه فيصل په ذهن كي ددې عقلی دليل نه خواب دا دې چه په دې دليل كي د طلاق د مالكيت مستحق آزاد ګرخولې شوې دې حواه كه هغه سخه وی اوكه سړې اوكه زوج وی اوكه زوجه وی نودا دليل د مدلول سره مطابق نه شو خكه چې دعوی خودا ده چه احتسارد طلاق به سړوته وی حالانكه د دليل نه دا معلوميږی .چه آزاد سړی د طلاق مالك كيدو زيات مستحق دې.نوددې دليل بنا (بنياد) په اصليت شو.اوچه بنا (بنياد) ئې اصليت شو.نوددې دليل تقاضا دا ده.كه ښځه وينزه وی .او خاوند آزاد وی .نو درې طلاقه دې د طلاق آخری شمار وی .اوكه ښځه آزاده وی .او خاوند غلام وی .نودوې [دوه] طلاقه دې د طلاق دشمار آخری حد وی .حالانكه دامام شافعي ﷫ دعوی دا نه ده فافهم وتامل)ـ

() من حديث عائشة ﷞ أخرجه أبوداود فى الطلاق باب ۶ رقم ۲۱۸۹ والترمذی فى الطلاق باب ۷ رقم ۱۱۸۲ وابن ماجه فى الطلاق باب ۳۰ رقم ۲۰۸۰ والحاكم فى المستدرک (۲ / ۲۵) .

د غلام په ښځه د مالك طلاق نه واقع كيږی

وَإِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ امْرَأَةً بِإِذْنِ مَوْلَاهُ وَطَلَّقَهَا كله چې غلام د يوې ښځې سره نكاح وكړه په اجازت د مولی خپل او طلاق ئې كړه وَقَعَ طَلَاقُهُ واقع شو طلاق د ده وَلَا يَقَعُ طَلَاقُ مَوْلَاهُ عَلَى امْرَأَتِهِ او د ده په ښځه د ده د مولی طلاق نه واقع كيږی لِأَنَّ مِلْكَ النِّكَاحِ حَقُّ الْعَبْدِ خكه چې ملك د نكاح د غلام حق دې فَيَكُونُ الْإِسْقَاطُ إِلَيْهِ دُونَ الْمَوْلَى نو د دې ساقط كول به د ده حق وی نه چې د مولی د ده

تشريح - صورت د مسئلې اودليل ئې ښكاره دې (وضاحت ته اړتيا نشته)

باب إيقاع الطلاق

ژباړه - (دا) باب د طلاق واقع كولو (په بيان) كښې دې

تشريح - چونكه په وړاندينی باب كښې مصنف ﷫ د طلاق اصل اود سنی اوبدعی په اعتبارسره وصف طلاق بيان كړلو.خكه اوس په دې باب كي من حيث الايقاع د طلاق انواع اواقسام بيانوی

صريحي اوكنائي طلاق

الطَّلَاقُ عَلَى ضَرْبَيْنِ: صَرِيحٌ، وَكِنَايَةٌ طلاق په دوې [دوه] قسمه دې صريح او كنايه فَالصَّرِيحُ قَوْلُهُ: أَنْتِ طَالِقٌ وَمُطَلَّقَةٌ وَطَلَّقْتُكِ نو طلاق صريح لكه دده قول [أنت طالق،او مطلقة، او طلقتك] (داسې الفاظ دی) چې په دې سره طلاق رجعی واقع كيږی . فَهَذَا يَقَعُ بِهِ الطَّلَاقُ الرَّجْعِيُّ نو د

تشريح:- په عبرت كي طلاق په معنی د تطليق دې.بهرحال د طلاق دوې [دوه] قسمونه دی .صريحی او كنايه صريحی دې ته وائی .چه د هغې مراد بغيرد بيان نه ښكاره وی .اوكنايه هغې ته وائی .چه د هغې مراد د بيان نه بغيرښكاره نه وی صريحی طلاق دا دې چه خپلې ښځې ته اووائی .[أنت طـالق، أنـت مطلقـة،يا طلقتك] په دې الفاظو سره طلاق رجعی واقع كيږی

لِأَنَّ هَذِهِ الْأَلْفَاظَ تُسْتَعْمَلُ فِي الطَّلَاقِ خكه چې دا الفاظ په طلاق كي مستعمل دی .وَلَا تُسْتَعْمَلُ فِي غَيْرِهِ او په غيرطلاق كي مستعمل نه دی فَكَانَ صَرِيحًا نوطلاق صريح اوګرخولی شو وَأَنَّهُ يَعْقُبُ الرَّجْعَةَ بِالنَّصِّ او ددې (طلاق صريحی) نه روسته رجعت كيږی په (دليل د) نص سره وَلَا يَفْتَقِرُ إِلَى النِّيَّةِ او دا(صريح طلاق) د نيت محتاج نه وی . لِأَنَّهُ صَرِيحٌ فِيهِ لِغَلَبَةِ الِاسْتِعْمَالِ خكه چې دا (لفظ) صريحی دې په دې (طلاق) كي .د امله د زيات استعمال نه

تشريح.- دليل دا دې.چه دا الفاظ د طلاق په معنی كي استعمليږی .په بله معنی كي نه استعمليږی نودا الفاظ د طلاق صريحی په معنی كي دی .اود طلاق صريحی نه روسته د دې آيت مطابق ((وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ)) رجعت ثابتيږی . اوطلاق صريحی د نيت محتاج هم نه وی خكه چې د طلاق په معنی كي دا الفاظ د زيات استعمال د امله صريحی دی .حاصل دا چې نيت وی د مبهم د تعين دپاره اود دې الفاظو په دلالت كی څه ابهام نشته نودا الفاظ په خپله معنی باندې په دلالت كولوكی د نيت محتاج نه دی

وَكَذَا إِذَا نَوَى الْإِبَانَةَ اودغه ډول حكم دې كله چې ده اراده كړې وی د طلاق بائن لِأَنَّهُ قَصَدَ تَنْجِيزَ مَا عَلَّقَهُ الشَّرْعُ بِانْقِضَاءِ الْعِدَّةِ خكه چې ده د هغه شی بلفعل كاوه اراده كړې ده كوم چې شريعت په عدت تيريدلو پورې معلق كړې دې فَيُرَدُّ عَلَيْهِ نو دده اراده به هم دده اړخ ته ګرخولې شی

حل اللغة: ① الابانة جدائی ② تنجيز.جاری كول]

تشريح :دغه ډول به په دې صورت كي هم طلاق رجعی ثابتيږی .كه خاوند په دې صريحی الفاظوسره د بائن نيت كړې وی .

۵دليل دا دې چه دې كس دهغه خيزبالفعل د كولو اراده كړې ده كوم چې شريعت د عدت په تيريدوپورې معلق كړې دې يعني شريعت په صريحي طلاق كې د بينونت اعتبارد عدت تيريدو نه روسته كړې دې اوده اعتبار اوكړلو چه في الحال بينونت (جدائی) واقع شی نودده قصد اواعتبار به د شريعت د مخالفت په وجه الته هم دده په مخ باندې ورغورخولې شي.

وَنَوَى الطَّلَاقَ عَنْ وَثَاقٍ اوكه نيت ئې د كوټ وو د خلاصي د هتكړو نه لَمْ يُدَيَّنْ فِي الْقَضَاءِ نو دده تصديق به نشي كولې د قضاء په اعتبار سره لِأَنَّهُ خِلَافُ الظَّاهِرِ خكه دا قول د ظاهر خلاف دې وَيُدَيَّنُ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللهِ تَعَالَى اوتصديق به ئې كولې شي د ده او د الله په مينځ كې لِأَنَّهُ نَوَى مَا يَحْتَمِلُهُ. خكه چې ده نيت كړې دې د هغه معنی چې لفظ د هغې احتمال لري

تشريح:- كه ده [أنت طالق] اوئيل، اونيت ئې په كې د بيړو نه دخلاصي وي، نو د قضا په اعتبار سره دده تصديق نشي كولې، البته د ديانت په اعتبار سره ئې تصديق كولې شي. په دې اره كې اصل دا دې، كه يو كلام د يوې معنی احتمال لري، خوهغه معنی د ظاهر خلاف وي، نوكه متكلم په خپل كلام سره د دغه معنی نيت كړې وي، نود قضا په اعتبار سره به دده تصديق نشي كولې، خوچونكه دا كلام د دغه معنی احتمال لري، ددې امله به د ديانت په اعتبار يعنې د الله تعالی اوده په مينځ كې چې معامله پرېښودلې (پريخودې) شي، دده به تصديق كولې شي.

وَنَوَى بِهِ الطَّلَاقَ عَنِ الْعَمَلِ اوكه د عمل نه ئې د خلاصي نيت اوكړو لَمْ يُدَيَّنْ فِي الْقَضَاءِ نو نه به قضاءً تصديق كولې شي وَلَا فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللهِ تَعَالَى ونه به ديانةً في ما بينه وبين الله (تصديق كيږي) لِأَنَّ الطَّلَاقَ لِرَفْعِ الْقَيْدِ خكه چې طلاق رفع د قيد لپاره وي وَهِيَ غَيْرُ مُقَيَّدَةٍ بِالْعَمَلِ اودا ښخه په عمل سره مقيد نه ده

تشريح:- كه [أنت طالق] سره ئې د [طلاق عن العمل] يعنې د كارنه د خلاصيدو نيت كړې وي، نونه به ئې قضاءً تصديق كولای شي اونه ديانةً خكه چې دده د كلام د [أنت طالق عن العمل] هډو احتمال نه لري، نوكلام چې د كومې معنی احتمال نه لري، هغه معنی به معتبره نه وي.

۵پاتې شوه دا خبره چې [أنت طالق] د [أنت طالق عن العمل] احتمال ولې نه لري، نود دې وجه دا ده، چه طلاق د نكاح قيد پورته كوي اودنكاح قيد داسې قيد دې، چه مقيد بالعمل نه دې، [يعنې د نكاح د لوازماتو نه دا نه دي، چه ته به كارهم كوې] نو طلاق به د عمل د قيد ختمولو لپاره نه وي.

وَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّهُ يُدَيَّنُ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللهِ تَعَالَى اود ابوحنيفه رحمه الله نه روايت دې چه فيما بينه وبين الله به تصديق كولې شي. لِأَنَّهُ يُسْتَعْمَلُ لِلتَّخْلِيصِ خكه چې دا (كلام) په خلاصولو كې استعمالولې شي

حل اللغة: ① التخليص: خلاصول]

تشريح:- دامام ابوحنيفه رحمه الله نه يو روايت دا هم دې، چه ديانةً به دده په [طلاق عن العمل] كې كولې شي. د دې روايت دليل دا دې، چه د طلاق لفظ د خلاصي په معنی كې مستعمل دې، نود [أنت طالق] معنی به وي [أنت مخلصة عن العمل].

ښځې نه د [أنت مطْلقة] په لفظ سره طلاق وركول

وَلَوْ قَالَ: أَنْتِ مُطْلَقَةٌ بِتَسْكِينِ الطَّاءِ اوكه وې وئيل، انت مطلقة، په سكون د، طاء، سره. لَا يَكُونُ طَلَاقًا إِلَّا بِالنِّيَّةِ نو د(ا) طلاق به نه (واقع) كيږي، مګر په نيت سره (به واقع كيږي)

تشريح:- كه يو كس خپلې ښځې ته [أنت مطلقة] د طاء په سكون لام په فتح سره اووئيل، نو بغيرد نيته به دې سره طلاق نه واقع كيږي، البته په نيت د طلاق سره طلاق واقع كيږي.

لِأَنَّهَا غَيْرُ مُسْتَعْمَلَةٍ فِيهِ عُرْفًا خكه چې دا لفظ (د معنی په لحاظ سره) عرفاً په طلاق كې مستعمل نه دې فَلَمْ يَكُنْ صَرِيحًا نو (دا لفظ په طلاق كې) صريحي نشو.

تشريح:- دليل دا دې، چه دا لفظ د عرف په اعتبار سره د طلاق په معنی كې مستعمل نه دې نود لفظ صريحي طلاق نشو، خوچونكه په دې لفظ سره مقصود د طلاق حاصليږي، نوخكه كه د طلاق نيت موجود شي نوطلاق به واقع كيږي.

په [أنت طالق، طلقتك، يا مطلقة، سره طلاق وركول

قَالَ (مصنف رحمه الله) فرمائي وَلَا يَقَعُ بِهِ إِلَّا وَاحِدَةٌ وَإِنْ نَوَى أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ او نه وقع كيږي (په ذكر شوي درې واړه الفاظونو كې په هر يو) مګر يو (طلاق) اګرچه ددې نه ئې د زياتي نيت كړې وي

تشريح:- د [لا يقع به إلا واحدة] تعلق د وړاندينی عبارت [لهذا يقع به الطلاق الرجعي] سره دې. ① اوس حاصل د مسئلې دا شو چه په دې الفاظو [أنت طالق، مطلقة، طلقتك] سره به طلاق رجعي واقع كيږي، اوپه دې درې واړه الفاظوكې به په هريو سره صرف يو طلاق واقع كيږي، اګرچه د يو نه د زياتو نيت ئې كړې وي، دا خو زمونږ مذهب دې.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله يَقَعُ مَا نَوَى او امام شافعي رحمه الله فرمائي، چه د كوم نيت ئې كړې دې هغه به واقع كيږي لِأَنَّهُ مُحْتَمَلُ لَفْظِهِ خكه چې مانوی ددې د لفظ محتمل دې لِأَنَّ ذِكْرَ الطَّالِقِ ذِكْرٌ لِلطَّلَاقِ لُغَةً كَذِكْرِ الْعَالِمِ ذِكْرٌ لِلْعِلْمِ خكه چې د طالق ذكر لغةً د طلاق ذكر دې لكه چې د عالم ذكر كول د علم ذكر كول دي وَلِهَذَا يَصِحُّ قِرَانُ الْعَدَدِ بِهِ اوهم په دې وجه ددې سره عدد متصل كول صحيح دي فَيَكُونُ نَصْبًا عَلَى التَّمْيِيزِ نو وي به (لفظ د ثلاثاً) منصوب د تميز په بناء باندې.

تشريح:- اوامام شافعي رحمه الله مذهب دا دې، چه د خومره طلاقونو نيت ئې كړې وي، كه دوې (دوه) وي ركه درې، هم هغه هومره به واقع كيږي، هم دا قول د امام مالك اوامام زفر او په يو قول كې د امام احمد رحمه الله هم دې. ۵دامام شافعي رحمه الله دليل دا دې، چه دا كس د يو يا دوو يا دريو د كوم نيت هم اوكړي، دا لفظ د هغې احتمال لري چونكه د صفت د صيغې [طالق] ذكر كول د [طلاق] ذكر كول دي، نوخكه به ددې صيغې صفت بغيرد مشتق منه نه واقع كيږي نه لكه ځنګه چې لفظ د عالم وئيل د علم وئيل دي، حاصل دا چې لفظ د [طالق] په مصدر باندې مشتمل دې، اومصدر په اتفاق سره د يواود يونه د زيات احتمال لري، اوچونكه د طالق ذكر د هغه طلاق ذكر دې چه هغه د قليل اوكثير دواړو احتمال لري، نوخكه د طالق لفظ سره د عدد يوځائې كول صحيح دي، هم دا وجه چې وئيلې شي، [أنت طالق ثلاثاً] اودا لفظ د [ثلاثاً] بناء برتميز منصوب دې، اود تميزحاصل دې د لفظ په محتملاتوكې د يوتعين كول نولنډيز دا شوه چه لفظ د طالق د قيل اوكثير دواړو احتمال لري، نوپه دوو او دريوكې چې د كوم عدد نيت اوكړي، نودده د كلام محتمل به وي، اود كلام د محتمل نيت كول شرعاً معتبر دي.

وَلَنَا أَنَّهُ نَعْتُ فَرْدٍ حَتَّى قِيلَ لِلْمُثَنَّى طَالِقَانِ وَلِلثَّلَاثِ طَوَالِقُ او زمونږ دليل دا دې چه (لفظ د طالق) نعت فرد دې، تردې چې د دوې (دوه) لپاره، طالقان، او د دريو دپاره، طوالق، وئيلې شي فَلَا يَحْتَمِلُ الْعَدَدَ نو عدد احتمال به نه كيږي لِأَنَّهُ ضِدُّهُ خكه چې (فرد) ددې ضد دې

تشريح:- اوزمونږ دليل دا دې، چه لفظ د طالق لغت فرد دې، خكه چې دا د يوې ښخې صفت دې هم دا وجه ده چې د دوو لپاره طالقان اود دريو لپاره طوالق وئيلې شي، اوهرهغه لفظ چې لغت فرد وي، هغه د عدد احتمال نه لري، خكه چې عدد د فرد ضد دې، اويوځيز د خپل ضد احتمال نه لري، نوپه [أنت طالق] سره به د دوو يا د دريو طلاقونو نيت كول صحيح نه وي.

وَذِكْرُ الطَّالِقِ ذِكْرٌ لِطَلَاقٍ هُوَ صِفَةٌ لِلْمَرْأَةِ لَا لِطَلَاقٍ هُوَ تَطْلِيقٌ او د طالق ذکر کول دداسې طلاق ذکر کول دی کوم چې د ښځې صفت دې د هغه طلاق (صفت) نه دې کوم چې (د تطليق (په معنی کې) دې

تشریح:- دامام شافعي رحمه الله د دلیل نه ځواب دا دې چه بیشکه لفظ د [طالق] صیغه د صفت ده په مصدر دلالت کوي ځو دا هغه طلاق دې چه د ښځې صفت دې (یعنی واقع کیدل د طلاق) هغه طلاق نه دې کوم چې د تطليق په معنی وی او د خاوند فعل دې او د عدد احتمال د طلاق په هغه لفظ کې شته.کوم چې د تطليق په معنی کې وی په هغه کې ئې احتمال نشته چه د ښځې په صفت کې وی .نو په د ذکر د طالق سره په ذکر الطلاق باندې استدلال صحيح نه دې

وَالْعَدَدُ الَّذِي يُقْرَنُ بِهِ نَعْتٌ لِمَصْدَرٍ مَحْذُوفٍ او هغه عدد کوم چې ددې سره مقترن دې.د مصدر محذوف صفت دې مَعْنَاهُ طَلَاقًا ثَلَاثًا كَقَوْلِكَ أَعْطَيْتُهُ جَزِيلًا : أَيْ عَطَاءً جَزِيلًا ددې معنی ده طلاقاً ثلاثاً ، لکه ستا قول چې [أعطيته جزيلاً] یعنی [إعطاء جزيلاً].

حل اللغة: ① يقترن مولبنتي كيږي ② نعت صفت ③ عطاء. هديه،ډالۍ]

تشریح: او د امام شافعي رحمه الله دا قول چې د لفظ طلاق سره عدد مقترن وی .ددې ځواب دا دې.چه په [أنت طالق ثلاثاً] کې عدد محذوف مصدر صفت دې.تميز تقديري نه دې.نو تقدير د عبارت دا شو.چه [أنت طالق ثلاثاً] او دا داسې دې.لکه چې يو کس او وائي .[أعطيته جزيلاً] یعنی [أعطاء جزيلاً]

د طلاق د مختلفو الفاظو ذکر

وَلَوْ قَالَ: أَنْتِ الطَّلَاقُ أَوْ أَنْتِ طَالِقٌ الطَّلَاقَ أَوْ أَنْتِ طَالِقٌ طَلَاقًا او که وې ونيل [أنت الطلاق، يا أنت طالق الطلاق، يا ـت طالق طلاقاً] فَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ نِيَّةٌ أَوْ نَوَى وَاحِدَةً أَوْ ثِنْتَيْنِ نو که دده هیڅ نيت نه وی .يا ئې د يو نيت وی يا د دوه (نيت ئې وی ، فَهِيَ وَاحِدَةٌ رَجْعِيَّةٌ نو دا يو (طلاق) رجعي دې وَإِنْ نَوَى ثَلَاثًا فَثَلَاثٌ او که د دريو نيت ئې کړې وی .نو دري دی

تشریح:- په عبارت کې د طلاق دري الفاظ ذکردی په دې دريو واړه صورتونو کې که ئې د څه نيت نه وی کړې يا ئې د يو يا د دوو طلاقو نيت کړې وی .نو طلاق رجعي به واقع کیږي .او که د دريو نيت ئې کړې وی نو دري به واقع کيږي

وَوُقُوعُ الطَّلَاقِ بِاللَّفْظَةِ الثَّانِيَةِ وَالثَّالِثَةِ ظَاهِرٌ او د طلاق واقع کيدل، دوهم او دريم لفظ سره ښکاره دی لِأَنَّهُ لَوْ ذَكَرَ النَّعْتَ وَحْدَهُ څکه که ده صرف لغت (صفت) ذکر کړې وې يَقَعُ بِهِ الطَّلَاقُ نو په دې سره به طلاق واقع کيدلو فَإِذَا ذَكَرَهُ نو کله ئې چې دا ذکر کړل وَذَكَرَ الْمَصْدَرَ مَعَهُ او ددې سره ئې مصدر ذکر کړو وَأَنَّهُ يَزِيدُهُ وَكَادَةً أَوْلَى حالانکه مصدر په دې کې د قوت اضافه کوي نو به درجه اولى به (واقع) کيږي

حل اللغة: ① وكادة. قوت،تاكيد]

تشریح - صاحب د هدايه رحمه الله فرمائی .چه په دوهم لفظ چې [أنت طالق الطلاق] او په دريم لفظ [أنت طالق طلاقاً] باندې د طلاق واقع کيدل ښکاره دی .ځکه که دی کس صرف صيغه د صفت [طالق] ذکر کړې وه.نو هم به يو طلاق واقع کيدلو خو چه ده ورسره هم ذکر کړلو حالانکه مصدر د صفت تاکيد کوي .نو په دې صورت کې خو به حامخه طلاق واقع کيږي.

وَأَمَّا وُقُوعُهُ بِاللَّفْظَةِ الْأُولَى او بهرحال د طلاق واقع کيدل په رومبي لفظ سره فَلِأَنَّ الْمَصْدَرَ قَدْ يُذْكَرُ نو ددې لپاره چې مصدر ذکر کولې شي وَيُرَادُ بِهِ الِاسْمُ يُقَالُ: رَجُلٌ عَدْلٌ: أَيْ عَادِلٌ او ددې نه مراد اسم وی .ونيلی شي ، رجل عدل، يعنی ، عادل. فَصَارَ بِمَنْزِلَةِ قَوْلِهِ أَنْتِ طَالِقٌ نو (دا) به د ، انت طالق، په مرتبه کې وی وَعَلَى هَذَا لَوْ قَالَ: أَنْتِ طَلَاقٌ او هم په دې بنياد) که.انت طالق، ئې او وئيل. يَقَعُ بِهِ الطَّلَاقُ أَيْضًا نو په دې سره به هم طلاق واقع

کيږي وَلَا يُحْتَاجُ فِيهِ إِلَى النِّيَّةِ او په دې کې د نيت محتاج به نه وی وَيَكُونُ رَجْعِيًّا بِمَا بَيَّنَّا او (طلاق، رجعي به وی د هغه په وجه کوم چې موږ بيان کړل أَنَّهُ صَرِيحُ الطَّلَاقِ لِغَلَبَةِ الِاسْتِعْمَالِ فِيهِ چې دا صريح الطلاق دې (د طلاق په معنی کې) د زيات استعمال په وجه وَتَصِحُّ نِيَّةُ الثَّلَاثِ او د دريو (طلاقونو) نيت کول به صحيح وی

تشریح. او په اولنی لفظ يعنی [أنت طلاق] باندې طلاق ځکه واقع کيږي .چه بعضې وخت ذکر د مصدر وشي او مراد ترې اسم وی لکه په [رجل عدل] کې د عدل نه مراد عادل دې.دغه رنګ دلته د طلاق مصدر نه طالق مراد اخستلې شي نو[أنت الطلاق] د [أنت طالق] پشان شو. او چونکه په [أنت طالق] باندې طلاق واقع کيږي نو په [أنت الطلاق] باندې به هم واقع کيږي

① دلته يو اعتراض کيداې شی هغه دا چې [أنت الطلاق] د [أنت طالق] په کې شو نو بيا پکار دا ده.چه په دې کې د دريو طلاقو نيت صحيح نشی .لکه څنګه چې په [أنت طالق] کې نه صحيح کيږي .

② ځواب،په طالق کې د دريو نيت کول ددې د لغت فرد د امله نه صحيح کيږي . او باتې شو لفظ د طلاق نو دا په اصل په اعتبار سره مصدر دې.نو لفظ د [الطلاق] په هر اعتبار سره د طالق په مرتبه کې نه دې. او[أنت الطلاق] د طلاق په واقع کيدو کې د بيان محتاج هم نه دې.او دلته چې کوم طلاق واقع کيږي .هغه به طلاق رجعي وی .ځکه چې د طلاق په معنی کې د زيات استعمال د امله دا طلاق صريحی دې.او په طلاق صريحی سره طلاق رجعي ثابتيږي .او د نيت محتاج نه وی .

لِأَنَّ الْمَصْدَرَ يَحْتَمِلُ الْعُمُومَ وَالْكَثْرَةَ ځکه چې مصدر د عموم او کثرت احتمال لري .لِأَنَّهُ اسْمُ جِنْسٍ ځکه چې (مصدر) اسم جنس دې فَيُعْتَبَرُ بِسَائِرِ أَسْمَاءِ الْأَجْنَاسِ نو په واړه اسماء اجناس باندې به قياس کولې شی . فَيَتَنَاوَلُ الْأَدْنَى مَعَ احْتِمَالِ الْكُلِّ نو ادنی ته به شامل وی .د کُل احتمال سره

تشریح:- صاحب د هدايه رحمه الله فرمائی .که خاوند د دريو طلاقونو نيت کړې وی .نو په دې ذکر شوو الفاظو کې به په هر يو سره دري طلاقه واقع کيږي .

دليل دا دې.چه په دريو واړه الفاظو کې مصدر دې.او مصدر د عموم و کثرت احتمال لري .ځکه چې مصدر اسم جنس دې.نو دا به په ټولو اسماء اجناس باندې قياس کولې شي نو مصدر به ادنی (يو) ته شامل وی او د کل احتمال به هم لري

وَلَا تَصِحُّ نِيَّةُ الثِّنْتَيْنِ فِيهَا او په دې (ذکر شوي الفاظو کې) به د دوو (دوه) (طلاقونو) نيت صحيح نه وی .خِلَافًا لِزُفَرَ رحمه الله د امام زفر رحمه الله اختلاف دې هُوَ يَقُولُ إِنَّ الثِّنْتَيْنِ بَعْضُ الثَّلَاثِ هغه فرمائی .چه دوې (دوه) د دريو بعض دې فَلَمَّا صَحَّتْ نِيَّةُ الثَّلَاثِ صَحَّتْ نِيَّةُ بَعْضِهَا ضَرُورَةً .نو هر کله چې د دريو نيت صحيح دې.نو ددې د بعض نيت به ضرور صحيح وی .

تشریح:- ① نو که په دې الفاظو کې ئې د دوو طلاقو نيت او کړلو نو زموږ په نيز نه صحيح کيږي ② او د امام زفر رحمه الله په نيز صحيح کيږي .دامام زفر رحمه الله دليل دا دې.چه دوې [دوه] طلاقه د دريو جزء دې.نو هر کله چې د کل (دريو) نيت صحيح کيږي .نو د جزء چې دوې [دوه] دی .ددې به هم صحيح کيږي .

وَنَحْنُ نَقُولُ: نِيَّةُ الثَّلَاثِ إِنَّمَا صَحَّتْ لِكَوْنِهَا جِنْسًا او موږ ځواب ورکوو چه د دريو نيت ځکه صحيح دې چه هغه (کُل) جنس دې حَتَّى لَوْ كَانَتِ الْمَرْأَةُ أَمَةً تَصِحُّ نِيَّةُ الثِّنْتَيْنِ بِاعْتِبَارِ مَعْنَى الْجِنْسِيَّةِ تردې که ښځه وينځه وه.نو د دوې (دوه) نيت به د جنسيت معنی اعتبار کاوه سره صحيح کيدلو أَمَّا الثِّنْتَانِ فِي حَقِّ الْحُرَّةِ فَعَدَدٌ بهرحال دوې (دوه) د آزاد په حق کې عدد دې وَاللَّفْظُ لَا يَحْتَمِلُ الْعَدَدَ او لفظ د عدد احتمال نه لري .وَهَذَا لِأَنَّ مَعْنَى التَّوَحُّدِ يُرَاعَى فِي أَلْفَاظِ الْوُحْدَانِ او ځکه چې په الفاظ وحدان کې خود وحدت معنی ملحوظ ده وَذَلِكَ بِالْفَرْدِيَّةِ أَوِ الْجِنْسِيَّةِ او دا (توحد به حاصليږي) په فرديت يا جنسيت سره.وَالْمُثَنَّى بِمَعْزِلٍ مِنْهُمَا او مثنى ددې دواړو نه جلا ده

حل اللغة: ① التوحد يوالي ② مراعا لحاظ ساتلي شوي ③ معزل جدا شوي]

تشريح:- زموږ دليل دا دې چه مصدر اسم جنس دې.او د اسم جنس دوې [دوه] فرد وي .يو فرد حقيقي او بل فرد حكمي. فرد حقيقي يو طلاق دې او فرد حكمي د كل مجموعه يعني درې طلاقه دی. او د دوو عدد نه د فرد حقيقي دې او نه فرد حكمي. نوكه خاوند د دريو طلاقو نيت اوكړلو نو دا به د فرد حكمي د لفظ د صحيح وی. نوكه ښځه وينځه وی. نو ددې په حق كې د دوو طلاقو نيت هم صحيح دې. خكه چې دوې [دوه] طلاقه د وينځې په حق كې كل جنس يعني فرد حكمي دې.او د آزادې ښځې په حق كې د دوو عدد صرف عدد دې او مصدر د عدد احتمال نه لری. خكه چې مصدر د الفاظ وحدان څخه دی. او په الفاظ وحدان كې د توحد معنی خيال ساتلې شی. او د توحد معنی د فرد حقيقي سره متحقق كيږي او يا د فرد حكمي يعنی دريو سره. او د دوو عدد ددې دواړو نه جلا دې. خكه چې دا نه فرد حقيقي دې او نه فرد حكمي دی

په [أنت طالق الطلاق] سره د دوو طلاقونو نيت كول

وَلَوْ قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ الطَّلَاقَ اوكه يو كس اوونيل، انت طالق الطلاق، فَقَالَ: أَرَدْتُ بِقَوْلِي طَالِقٌ وَاحِدَةً او بيا اوونيل چه ما پخپل قول طالق سره د يو طلاق اراده كړې ده وَبِقَوْلِي الطَّلَاقَ أُخْرَى يُصَدَّقُ او پخپل قول، الطلاق، سره مې د دويم(طلاق اراده كړې ده) نو تصديق به كولې شی لِأَنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَالِحٌ لِلْإِيقَاعِ خكه چې په دې كې هر يو(لفظ د طلاق) واقع كاوه صلاحيت لری فَكَأَنَّهُ قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ وَطَالِقٌ نو ګويا ده اوونيل، انت طالق وطالق. فَتَقَعُ رَجْعِيَّتَانِ إِذَا كَانَتْ مَدْخُولًا بِهَا. نو دوې [دوه] رجعي به واقع كيږي .كله چې دا(ښځه) مدخول بها وی

تشريح- صورت د مسئلې ښكاره دې دليل دا دې چه لفظ د طالق او الطلاق په دواړو كې هر يو د طلاق واقع كيدو صلاحيت لری نوكه دغه ښځه غير مدخول بها وی نو په اولني لفظ د [طالق] سره به بائنه شی .او دوهم لفظ به لغو شی. اوكه مدخول بها وی نو دوې [دوه] رجعي طلاقونه به واقع شی. يو په لفظ د طالق سره او بل په لفظ د طلاق سره په تقدير د مبتدا. تقدير د عبارت به داسې شی [أنت طالق أنت الطـلاق] لكه څنګه چې د [أنت طالق وطالق] تقديري عبارت دې.[أنت طالق وأنت طالق].

ښځې يا د هغې بواندام ته د طلاق نسبت كول

وَإِذَا أَضَافَ الطَّلَاقَ إِلَى جُمْلَتِهَا او كله چې (سړی) طلاق منسوب كړو كُل ښځې ارخ ته أَوْ إِلَى مَا يُعَبَّرُ بِهِ عَنْ جُمْلَتِهَا يا هغه جزء ارخ ته په كوم سره چې كُل تعبير كولای شی وَقَعَ الطَّلَاقُ نو طلاق به واقع كيږي لِأَنَّهُ أُضِيفَ إِلَى مَحَلِّهِ خكه چې طلاق خپل محل ارخ ته منسوب كړې شوې دې

تشريح: صاحب د قدوري رحمه الله يوه ضابطه ذكر كړې ده هغه دا كه د طلاق نسبت تولې ښځې يا د هغې داسې بواندام ته اوكړې شی چه د هغې په واړه بدن پرې اطلاق كيدای شی نو په دې باندې طلاق واقع كيږي خكه چې په دې صورت كې طلاق خپل محل يعني ښځې ارخ ته منسوب شوې دې

وَذَلِكَ مِثْلُ أَنْ يَقُولَ أَنْتِ طَالِقٌ او دا مثلاً اووائی ،انت طالق، لِأَنَّ التَّاءَ ضَمِيرُ الْمَرْأَةِ خكه چې .ت، د ښځې ضمير دې أَوْ يَقُولَ رَقَبَتُكِ طَالِقٌ أَوْ عُنُقُكِ طَالِقٌ أَوْ رَأْسُكِ طَالِقٌ أَوْ رُوحُكِ أَوْ بَدَنُكِ أَوْ جَسَدُكِ أَوْ فَرْجُكِ أَوْ وَجْهُكِ. يا اووائی ستا سټ طلاق والا دې يا ستا عنق طلاق والا دې يا ستا سر طلاق والا دې.يا ستا روح، يا ستا بدن، يا ستا جسد يا ستا شرمګاه يا ستا مخ (طلاق والا دې). لِأَنَّهُ يُعَبَّرُ بِهَا عَنْ جَمِيعِ الْبَدَنِ خكه چې په دې الفاظو سره د ټول بدن تعبير كولې شی

حل اللغة: ① رقبة څټ ② عنق څټ ③ جميع ټول]

تشريح:- ټولې ښځې ته د منسوب كولو مثال به دا وی. چه [أنت طالق] خكه چې [تا] د ښځې

ضمير دې او ددې نه بوله ښځه مراد .څرګنده شی او جزء ارخ ته د منسوب كولو نه [رقبتك طالق] تراخره پورې

أَمَّا الْجَسَدُ وَالْبَدَنُ فَظَاهِرٌ بهرحال جسد او بدن خو ښكاره دې وَكَذَا غَيْرُهُمَا او هم دغه شان ددې دواړو نه علاوه قَالَ اللهُ تَعَالَى فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فرمائيلي دی ((فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ)) يعني آزادول د يو سټ. وَقَالَ فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ او فرمائيلي ئې دی ((فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ)) يعني خضعين عاجزي كونكي) هغه خلګ دی خوګ چې خضوع كونكي دی

تشريح:- صاحب د هدايه رحمه الله فرمائيلي دی. چه په دې ذكرشوو الفاظو سره د واړه بدن نه تعبير كولې شی په جسد او بدن سره د واړه بدن نه تعبير كول څوښكاره دی .او دغه شان ددې دوو نه علاوه په نورو ذكرشوو الفاظو سره هم د واړه بدن نه تعبير كولې شی.

① مثلاً په قرآن پاك كې دی .((فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ)) په آيت كې صرف رقبه مراد نه ده بلكه ذات مرد دې

② او فرمائيلي ئې دی .((فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ)) په آيت كې صرف اعناق مراد نه دې بلكه ذوات او اشخاص مراد دی. خكه كه صرف اعناق مراد وې نو د ((لَهَا خَاضِعِينَ))) په ځاي به ئې [لها خاضعة] وئيلي وې

وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ {لَعَنَ اللهُ الْفُرُوجَ عَلَى السُّرُوجِ} ()او نبی كريم صلی الله علیه وسلم فرمائيلي دی .لعنت دې اوكړی الله تعالى په هغه شرمګاهونو باندې، كوم چې په زينونو(ګدو) باندې دی

حل اللغة: ① الفروج جمع د فرج، د ښځې شرمګاه ② السروج جمع د سرج، ګله ،زين]

تشريح:- نبی صلی الله علیه وسلم فرمائيلي دی .[لعن الله الفروج على السروج] په دې حديث كې صرف فروج مراد نه دی .بلكه د فروجو خاوندانې مراد دی .خكه چې لعنت په فرج نه كيږي .بلكه په ذات كيږي .دا حديث غريب دې.خو ددې په معنى يو بل حديث شته.③ [عن ابن عباس رضي الله عنهما قال نهى رسول الله صلی الله علیه وسلم ذوات الفروج أن يركبن السروج]

وَيُقَالُ فُلَانٌ رَأْسُ الْقَوْمِ وَيَا وَجْهَ الْعَرَبِ او وئيلی شی .فلانې سړې راس القوم دې.او وجه العرب وَهَلَكَ رُوحُهُ بِمَعْنَى نَفْسُهُ او د هغه ذات هلاك شو وَمِنْ هَذَا الْقَبِيلِ الدَّمُ فِي رِوَايَةٍ او ددې قبيلې څخه په يو روايت كې دم (وينه) ده يُقَالُ دَمُهُ هَدَرٌ وَمِنْهُ النَّفْسُ وَهُوَ ظَاهِرٌ وئيلې شی چه دده وينه فضول ده.او هم ددې قبيلې څخه (لفظ د. نفس دې. ودا ښكاره دې.

حل اللغة: ① هدر ضائع]

تشريح - وئيلی شی .[فلان رأس القوم] يعنی [أكبرهم]⑥ او [وجه العرب] يعنی [أوجههـم] په دې دواړو مقولو كې صرف سر او صرف وجه مراد نه ده بلكه د ټ اوكس مراد دې ⑦ او ددې دواړو مقولونه زيات ښكاره دليل دې چه د دعا په موقع وئيلی شی .[يعيش رأسك] ښكاره ده چه د ژوند دعا صرف د اندام لپاره نه كيږي بلكه د واړه ذات لپاره كيږي .او د [وجه] نه ذات مراد اخستلو لپاره د الله تعالى په دې قول [وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ] استدلال كولې شی .⑧ او په [هلك روحـه] كې صرف روح مراد نه دې بلكه پوره ذات مراد دې په يو روايت كې دم هم ددې څخه دې يعنی په يو روايت كې په دم سره د واړه بدن نه تعبير كولې شی وئيلی شی [دمه هدر] نو كه [دم طرف] ته طلاق منسوب كړي طلاق به واقع كيږي او يو روايت دا دې چه دم ته په طلاق منسوب كاوه سره طلاق نه واقع كيږي .او لفظ د [نفس] هم ددې باب سره تعلق ساتی .چه دې

() قال الزيلعی رحمه الله تعالى فی هذا الحديث قلت غريب جداً ثم ذكر حديث ابن عباس رضي الله عنهما قال نهى رسول الله صلی الله علیه وسلم ذوات الفروج أن يركبن السروج (نصب الراية ۳ / ۳۰۲).

ارخ ته طلاق منسوب كولوباندې طلاق واقع كيږي اودا خبره ښكاره ده خكه چې د نفس نه مراد هم ذات وي. والله اعلم بالصواب

جزء شائع ته دطلاق نسبت كول

وَكَذٰلِكَ اِنْ طَلَّقَ جُزْءًا شَائِعًا مِنْهَا وهم دغه دول (به طلاق واقع كيږي) كه جزء شائع ته ئې طلاق وركړو مِثْلَ اَنْ يَقُوْلَ نِصْفُكِ اَوْ ثُلُثُكِ طَالِقٌ لكه اووائي چه، نصفك يا ثلثك طالق،

حل اللغة: ① شائع خور وور، ناقابل تقسيم]

تشريح - مسئله دا ده كه جزء شائع ته طلاق منسوب كړي .نوطلاق به واقع كيږي. مثلاً شخص ته اووائي [نصفك طالق] يا [ثلثك طالق] يا [ربعك طالق] يا [سدسك طالق].

د دليل نه وړاندې د جزء شائع معنى زده كړئ جزء شائع دې ته وائي چه دا جزء غيرمعين د بدن به هر برخه باندې صدقيږي دويمه خبره دا چې جزء شائع د كل په حكم كې وي

اوس دليل ته شو كيږدئ

لِاَنَّ الْجُزْءَ الشَّائِعَ مَحَلٌّ لِسَائِرِ التَّصَرُّفَاتِ كَالْبَيْعِ وَغَيْرِهِ خكه چې جزء شائع د ټولو تصرفاتو محل دې لكه بيع وغيره. فَكَذَا يَكُوْنُ مَحَلًّا لِلطَّلَاقِ، اِلَّا اَنَّهُ لَا يَتَجَزَّأُ فِيْ حَقِّ الطَّلَاقِ نوهم دغه دول د طلاق محل دې مگر داچه جزء شائع) د طلاق په حق كې نه متجزى كيږي فَيَثْبُتُ فِي الْكُلِّ ضَرُوْرَةً نو طلاق به په كل بدن كې دالضرورة ثابتيږي.

تشريح - .دليل دا دې چه جزء شائع دټولو تصرفاتو (بيع اوشراء وغيره) محل دې، اوچونكه طلاق هم يو تصرف دې ددې به هم محل وي .خوچونكه طلاق ويش اوتجزى نه قبلوي يعنى داسې نشي كيدې چه طلاق دې د بدن په يوه برخه واقع شي .اوپه څه دې واقع نشي .نوځكه د اړتيا په وجه به په واړه بدن كې واقع كيږي

جزء معين ته طلاق منسوب كول

وَلَوْ قَالَ: يَدُكِ طَالِقٌ اَوْ رِجْلُكِ طَالِقٌ او كه وې وئيل، يدك طالق، يا رجلك طالق لَمْ يَقَعِ الطَّلَاقُ نو طلاق به نه واقع كيږي

تشريح:- مسئله دا ده كه طلاق يوجزء معين ته منسوب شي .چه په هغې باندې د ښځې د واړه بدن اطلاق نه كيږي .نوپه دې باندې طلاق واقع كيږي كه نه؟ ① نوپه دې اړه كې د احنافو رحمهم الله د درې واړه امامانو په نيز دا دې چه طلاق نه واقع كيږي.

وَقَالَ زُفَرُ وَالشَّافِعِيُّ رحمهما الله او امام زفر او امام شافعى رحمهما الله فرمائى چه (په دې سره) طلاق واقع كيږي. وَكَذَا الْخِلَافُ فِيْ كُلِّ جُزْءٍ مُعَيَّنٍ لَا يُعَبَّرُ بِهِ عَنْ جَمِيْعِ الْبَدَنِ اوهم دا اختلاف په هر هغه معين جزء كې دې چه په هغې سره جميع (پوره) بدن نه تعبير كيږي. لَهُمَا اَنَّهُ جُزْءٌ مُسْتَمْتَعٌ بِعَقْدِ النِّكَاحِ ددوى دواړو دليل دادې چه دا جزء د عقد نكاح په وجه قابل انتفاع دې وَمَا هٰذَا حَالُهُ يَكُوْنُ مَحَلًّا لِحُكْمِ النِّكَاحِ اود كوم چې دا حال وي .هغه به د حكم نكاح محل وي فَيَكُوْنُ مَحَلًّا لِلطَّلَاقِ (اوكوم چې د نكاح محل وي)، نو هغه به د طلاق محل هم وي فَيَثْبُتُ الْحُكْمُ فِيْهِ قَضِيَّةً لِلْاِضَافَةِ نو قضية د اضافت په وجه به په دې كې حكم ثابتيږي. ثُمَّ يَسْرِيْ اِلَى الْكُلِّ كَمَا فِي الْجُزْءِ الشَّائِعِ بيا محل سرايت كوى .كل ته لكه څنګه چې په جزء شائع كې كيږي.

تشريح - امام زفر امام شافعى، امام مالك او امام احمد رحمهم الله مذهب دا دې چه طلاق واقع كيږي په جزء معين چې د هغې نه په واړه بدن سره تعبيرنشى كولې لكه پښه، لاس، گوته، ويښته، غاښ، نوك.

د امام زفر او امام شافعى رحمهما الله وغيره دليل قياس مركب دې. قياس مركب دې ته وائى چه د دوو قياسونو نه جوړ شوې وي اود دوهم قياس صغرى د اولنى قياس نتيجه وي.

اوس به حاصل دا وي .چه جزء معين (لاس وغيره) به د عقد نكاح په وجه قابل د نفعې حسنو وي او هر هغه جزء چې هغه د عقد نكاح په وجه د قابل د انتفاع وي .هغه به محل د نكاح وي اوكوم جزء چې د نكاح محل وي هغه به د طلاق محل هم وي نونتيجه دا راووتله چه جزء معين (لاس وغيره) محل د طلاق شو اوچه په يوجزء كې محل واقع شو نودا به واړه بدن ته متعدى كيږي .(ځكه چې طلاق تجزى وويش نه قبلوي)

اودقياس فقهى صورت دا دې .چه كوم جزء چې په هغې سره دواړه بدن ته تعبيرنشى كولې .هغه د نكاح دحكم محل وي .نومحل د طلاق به هم وي .لكه جزء شائع.

بِخِلَافِ مَا اِذَا اُضِيْفَ اِلَيْهِ النِّكَاحُ په خلاف د هغه صورت كله چې دې ارخ ته د نكاح اضافت اوشى لِاَنَّ التَّعَدِّيَ مُمْتَنِعٌ خكه چې تعدى ممتنع ده اِذِ الْحُرْمَةُ فِيْ سَائِرِ الْاَجْزَاءِ تُغَلِّبُ الْحِلَّ فِيْ هٰذَا الْجُزْءِ خكه چې په ټولو اجزاؤ كې به حرمت په دې جزء كې په حلت باندې غالب راځى وَفِي الطَّلَاقِ الْاَمْرُ عَلَى الْقَلْبِ. او په طلاق كې معامله برعكس ده

حل اللغة: ① التعدي تجاوز ② سائر ټول]

تشريح:- په دې عبارت سره ديوسوال ځواب وركوى .سوال دا دې چه ستاسو د قول مطابق هركله چې جزء معين محل د نكاح دې .نوچه د هغه جزء معين ته د نكاح اضافت اوشى پكار دا ده چه نكاح منعقد كړې شى .حالانكه تاسو په دې صورت كې دنكاح د انعقاد قائل نه ئې.

د امام زفر او امام شافعى رحمهما الله د ارخه ځواب دا دې چه كله د نكاح اضافت جزء معين ته اوشى .نو صرف په دغه معين جزء كې حلت ثابتيږي اوپه پاتې ټولو اجزاؤ كې به حرمت وي اودحلت پاتې ټولو اجزاؤ ته سرايت كول ممكن نه دى ځكه چې د ټولو اندامو حرمت د دې يوجزء په حلت باندې غالب وي اوپه طلاق كې معامله په عكس ده .يعنى كله چې يوجزء ته د طلاق نسبت اوشى .نودا جزء به حرام وي .اونور به حلال وي .اوكله چې حرام اوحلال جمع شى .نوترجيح به حرامو ته وي .نوځكه موتږ وايو چه لاس وغيره ته د طلاق په اضافت كولوسره به په واړه بدن طلاق واقع كيږي .اونكاح نه منعقد كيږي

وَلَنَا اَنَّهُ اَضَافَ الطَّلَاقَ اِلٰى غَيْرِ مَحَلِّهِ او زمونږ دليل دادې چه (دې سړى) د طلاق اضافت كړې دې غيرمحل طلاق ارخ ته. فَيَلْغُوْ كَمَا اِذَا اَضَافَهُ اِلٰى رِيْقِهَا اَوْ ظُفُرِهَا نو لغو به وي لكه چې كله طلاق ددې تهوكنړو يا ددې نوكانو ارخ ته منسوب كړى وَهٰذَا لِاَنَّ مَحَلَّ الطَّلَاقِ مَا يَكُوْنُ فِيْهِ الْقَيْدُ اودا ځكه چې محل د طلاق هغه وى په كوم كې چې قيد (د نكاح) وى لِاَنَّهُ يُنْبِئُ عَنْ رَفْعِ الْقَيْدِ ځكه چې طالق خبر وركوى .رفع د قيد ته وَلَا قَيْدَ فِي الْيَدِ او په لاس كې هيڅ قيد نشته وَلِهٰذَا لَا تَصِحُّ اِضَافَةُ النِّكَاحِ اِلَيْهِ اوهم په دې وجه ددې ارخ ته نكاح منسوب كول صحيح نه دى

حل اللغة: ① ريق لياړې ② ظفر نوك]

تشريح:- زمونږ دليل دا دې چه په دې صورتونوكې د طلاق نسبت خپل محل ته نه دې شوې نوطلاق به لغو وي .لكه چې يوسړې د خپلې ښځې لياړو يا نوك ته طلاق منسوب كړي اولاس وغيره محل د طلاق ځكه نه دې چه دطلاق محل به هغه وي په كوم كې چې د نكاح قيد موجود وي ځكه د طلاق معنى پورته كول د قيد دى اوپورته كول د قيد به په هغه وخت كې متحقق كيږي چه د وړاندې نه قيدموجود وي اوپه لاس وغيره كې قيد نشته.نودې ته د طلاق په اضافت كولوسره طلاق هم نه واقع كيږي هم دا وجه ده چه جزء معين لاس وغيره ته دنكاح نسبت اوشى نونكاح نه منعقد كيږي

بِخِلَافِ الْجُزْءِ الشَّائِعِ په خلاف د جزء شائع لِأَنَّهُ مَحَلٌّ لِلنِّكَاحِ عِنْدَنَا حَتّٰى تَصِحَّ إِضَافَتُهُ إِلَيْهِ خکه چې د زموږ په نزد جزء شائع محل د نکاح دی تردې چې جزء شائع ته د نکاح اضافت صحیح دی فَكَذَا يَكُونُ مَحَلًّا لِلطَّلَاقِ نو دغه ډول به محل د طلاق هم وي

تشریح:- په خلاف د جزء شائع. خکه چې جزء شائع محل د نکاح دی او جزء شائع ته د نکاح نسبت کول هم صحیح دي نو جزء شائع به محل د طلاق هم وي

احنافو ﷺ د دلیل تقریر داسې هم کېدای شي چه لاس وغیره د انسان اطراف دي او اطراف تبع دي. او قاعده ده چه د اصل په ذکر سره تبع شاملېږي خود تبع په ذکر سره اصل نه شاملېږي.

احو که څوك اعتراض او کړي. چه په لاس سره د واړه بدن نه تعبیر کولې شي. لکه په کلام پاك کې دي. ((تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ)) په دې آیت کې د لاس نه مراد ذات دی نو یکار ده چې لاس ته د طلاق په نسبت کولو سره طلاق واقع شي حالانکه احناف ﷺ د طلاق د واقع کېدو قائل نه دی

الجواب دا دې چه په آیت کې مراد د [ید] نه صاحب د [ید] دی او صحیح دا ده چه د واړه بدن نه په لاس سره تعبیر کوي نو په دغه صورت کې ید ته د طلاق په نسبت کولو سره به طلاق واقع کیږي خکه د طلاق بناء په عرف ده او که د یو خاني په خلګ و کې دا عرف نه وي نو بیا به ید ته د طلاق په نسبت کولو سره طلاق نه واقع کیږي

وَاخْتَلَفُوا فِي الظَّهْرِ وَالْبَطْنِ او دوی (عالمانو) اختلاف کړی دی په شا او په نس کې وَالْأَظْهَرُ أَنَّهُ لَا يَصِحُّ او سکر داده چه صحیح نه دي لِأَنَّهُ لَا يُعَبَّرُ بِهِمَا عَنْ جَمِيعِ الْبَدَنِ. خکه چې په دې دوارو سره جمیع بدن نه تعبیر نه کیږي

حل اللغه: ① الظهر شا ② البطن نس]

تشریح:- صاحب د هدایه ﷺ فرمائي. که یو کس خپلې منکوحې ته او وئیل. [ظهرك یا بطنك طالق] نو په دې کې احنافو مشائخو ﷺ اختلاف دی ① د بعضو رائې دا ده چه طلاق واقع کیږي. خکه چې ظهر او بدن د اصل په معنی کې دی خکه چې د دې دوارو نه بغیر نکاح ممکن نه ده او په لفظ د ظهر د واړه بدن تعبیر هم کولی شي لکه څنګه چې رسول الله ﷺ فرمائیلي دي. [الاصدقة إلا عن ظهر غنى] عیني شرح هدایه) ② او د بعضو رائې دا ده چه دې دوارو اندامونو کې یو ته هم د طلاق په نسبت کولو سره طلاق نه واقع کیږي. هم دا قول اظهر دی. خکه چې په دې دوارو سره د واړه بدن سره تعبیر نشي کولي. هم دا وجه ده. که یو کس خپلې منکوحې ته او وئیل. [ظهرك یا بطنك علی کظهر امي] نو دې ظهار کوونکې نه دي. والله اعلم بالصواب.

د ربعه یا نیمه برخه طلاق ورکول

وَإِنْ طَلَّقَهَا نِصْفَ تَطْلِيقَةٍ أَوْ ثُلُثَهَا او که طلاق نې ورکړو (ښځې ته) د یو طلاق نصف، یا دریم (حصه). كَانَتْ طَالِقًا تَطْلِيقَةً وَاحِدَةً نو دا به یو طلاق والا وي

تشریح:- مسئله دا ده که یو کس خپلې ښځې ته نیم طلاق یا دریمه برخه طلاق ورکړلو. نو دا به پوره طلاق شمارلې شي او ښځه به په یو طلاق طلاقېږي.

لِأَنَّ الطَّلَاقَ لَا يَتَجَزَّأُ خکه چې طلاق نه متجزء کیږي وَذِكْرُ بَعْضِ مَا لَا يَتَجَزَّأُ كَذِكْرِ الْكُلِّ او د بعض مالا یتجزی ذکر د کُل د ذکر پشان دي

تشریح:- دلیل دا دی چه طلاق تجزی نه قبلوي. یعني نه تقسیمیږي. او قاعده دا ده. چه د بعضې [مالا یتجزئ] ذکر د کل د ذکر پشان دې نو لکه د نیم یا دریمې برخې طلاق ذکر د واړه طلاق ذکر دي. نو څکه به په دې ټولو الفاظو پوره یو طلاق واقع کیږي

الباني شوه دا خبره چې د بعضې (مالایتجزی) ذکر د واړه د ذکر پشان دې نو ددې وجه دا ده چه د عاقل بالغ کلام د لغویت نه محفوظ شي. او په دې صورت کې به محرم ته مبیح باندې غلبه او ترجیح هم حاصله شي

وَكَذَا الْجَوَابُ فِي كُلِّ جُزْءٍ سَمَّاهُ لِمَا بَيَّنَّا او هم دا حکم به هر د هغې جزء کې دی کوم نې چې بیان کړې وي د هغه دلیل په وجه کوم چې موږ بیان کړې دی

تشریح:- ښاني شوه دا خبره چې د بعضې (مالایتجزی) ذکر د واړه د ذکر پشان دې نو ددې وجه دا ده چه د عاقل بالغ کلام د لغویت نه محفوظ شي او په دې صورت کې به محرم ته مبیح باندې غلبه او ترجیح هم حاصله شي.

[۱] او هم دا حکم په هغې جزء کې دی. کوم چې نې بیان کړلو. یعني د طلاق څلورمه برخه یا زرمه حصه. نو هم به یو طلاق واقع کیږي. د وړاندېنی دلیل د وجې (چه د عاقل بالغ کلام د لغویت نه بچ شي).

د دوو طلاقونو د دریمې حصې طلاق ورکول

وَلَوْ قَالَ لَهَا او که ښځې ته نې او وئیل أَنْتِ طَالِقٌ ثَلَاثَةَ أَنْصَافِ تَطْلِيقَتَيْنِ چې ته د دوی [دوه] طلاقونو دری نصف والا نې فَهِيَ طَالِقٌ ثَلَاثًا نو دا ښځه به په درې طلاقو سره مطلقه وي لِأَنَّ نِصْفَ التَّطْلِيقَتَيْنِ تَطْلِيقَةٌ خکه چې د دوې [دوه] طلاقو نصف یو طلاق وي. فَإِذَا جَمَعَ بَيْنَ ثَلَاثَةِ أَنْصَافٍ نو هر کله چې درې نصف جمع شو تَكُونُ ثَلَاثَ تَطْلِيقَاتٍ ضَرُورَةً نو درې طلاقه شو

تشریح:- مسئله دا ده که یو کس خپلې ښځې ته او وئیل چه [أنت طالق ثلاثة نصف تطليقتين] نو په ښځه باندې درې طلاقه واقع شول. دلیل دا دی چه د دوو طلاقونو یو نیمه برخه یو طلاق شو او دوهم نیم طلاق دوهم طلاق شو. او دریم نیم طلاق دریم طلاق شو. نو دغه ډول درې طلاقه واقع شول

وَلَوْ قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ ثَلَاثَةَ أَنْصَافِ تَطْلِيقَةٍ او که وې وئیل چه ته د یو طلاق درې نصف والا نې قِيلَ: يَقَعُ تَطْلِيقَتَانِ نو وئیلی شوی دی چه دوې [دوه] طلاقه به واقع وي لِأَنَّهَا طَلْقَةٌ وَنِصْفٌ خکه چې د یو طلاق و نصف دی فَيَتَكَامَلُ نو (نصف) به کامل (طلاق) شي وَقِيلَ: يَقَعُ ثَلَاثُ تَطْلِيقَاتٍ او وئیلی شوی دی چه درې طلاقه به واقع وي لِأَنَّ كُلَّ نِصْفٍ يَتَكَامَلُ فِي نَفْسِهِ خکه چې هر نصف به پخپل ذات کې مکمل وي فَتَصِيرُ ثَلَاثًا نو درې به ګرځي

تشریح:- او که [أنت طالق ثلاثة أنصاف تطليقة] نې او وئیل ① نو بعضې حضراتو وئیلی دی چه دوې [دوه] طلاقه به واقع کیږي. دلیل دا دی چه کله د یو طلاق درې نیمې برخې جمع کړې شي نو هغه به یو طلاق او نیم شي او چونکه طلاق نه تقسیمیږي. نو دا نیم به هم پوره طلاق شمارلې شي. نو اوس پوره دوې [دوه] طلاقه شول ② او بعضو فرمائیلي دي. چه په دې صورت کښې به درې طلاقه واقع کیږي. خکه چې هر نیم په خپل ذات کې مکمل دې. او چونکه دریم نصف طلاقونه دی. نو درې طلاقه به واقع کیږي.

دوې [دوه] یا د یو نه دوو په مینځ کې طلاق ورکول

وَلَوْ قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ مِنْ وَاحِدَةٍ إِلَى ثِنْتَيْنِ أَوْ مَا بَيْنَ وَاحِدَةٍ إِلَى ثِنْتَيْنِ او که وې وئیل. چه ته د یو نه دوی [دوه] پورې طلاق والا نې یا په مینځ د یو نه دوی [دوه] پورې فَهِيَ وَاحِدَةٌ نو یو به (واقع) وي وَلَوْ قَالَ: مِنْ وَاحِدَةٍ إِلَى ثَلَاثٍ أَوْ مَا بَيْنَ وَاحِدَةٍ إِلَى ثَلَاثٍ فَهِيَ ثِنْتَانِ او که وې وئیل. د یو نه دریو پورې، یا په مینځ د یو نه دریو

پوري. نودا به دوی (دوه) وی **وَهٰذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيْفَةَ** (١) اودا د ابوحنيفه رحمه الله په نیز دی **وَقَالَا فِي الْأُوْلٰى هِيَ ثِنْتَانِ وَفِي الثَّانِيَةِ ثَلَاثٌ** او صاحبین رحمهما الله فرمائی چه په رومبی صورت کي دوې (دوه) او په دوهم (صورت) کي به درې (طلاقه) وی

تشریح:- په عبارت کي مصنف رحمه الله دوی (دوه) مسئلي ذکرکړی دی ① د ابوحنيفه رحمه الله په نیزبه اول صورت [أنت طالق من واحدة إلى ثنتين يا ما بين واحدة إلى ثنتين] کي به یوطلاق واقع کیږی اوبه دوهم صورت [من واحدة إلى ثلاث يا ما بين واحدة إلى ثلاث] کي به دوې (دوه) واقع کیږی ② اودصاحبینو به نیزبه په اول صورت کي دوی (دوه) اوپه دوهم کي درې طلاقه واقع کیږی

وَقَالَ زُفَرُ رحمه الله: فِي الْأُوْلٰى لَا يَقَعُ شَيْءٌ، وَفِي الثَّانِيَةِ تَقَعُ وَاحِدَةٌ او امام زفر رحمه الله فرمائی چه په رومبی (صورت) کي به هیڅ نه واقع کیږی په دوهم (صورت) کي به یو واقع کیږی **وَهُوَ الْقِيَاسُ** اوهم دا قیاس دی **لِأَنَّ الْغَايَةَ لَا تَدْخُلُ تَحْتَ الْمَضْرُوْبِ لَهُ الْغَايَةُ** خکه چې غایت د مضروب له الغيت (مغیا) لاندې نه داخلیږی لکه (مثلاً) **كَمَا لَوْ قَالَ: بِعْتُ مِنْكَ مِنْ هٰذَا الْحَائِطِ إِلٰى هٰذَا الْحَائِطِ** که وې ونیل چه مـ ستا په لاس خرڅ کړو ددې دیوال نه هغه دیواله پورې

حل اللغة: ① الحائط دیوال]

تشریح:- امام زفر رحمه الله فرمائی چه په اول صورت کي یوطلاق هم نه واقع کیږی. اوبه دوهم صورت کي یوواقع کیږی.

منشا داختلاف دا ده. چه دلته د سړی کلام په دوو غایتونو(غایت ابتداء اوغایت انتهاء) باندې مشتمل دې ① نوپ خوبه په دواړه غاني په مغیاګنوکي داخل وی ② اویا به نه وی ③ اویا به غایت ابتداء داخله وی اوغایت انتهاء به نه وی داخله ④ اویا به غایت انتهاء داخله وی اوغایت ابتداء به نه وی داخله داولنی صورت قائلین صاحبین رحمهما الله دی اود دوهم صورت قائل امام زفر رحمه الله دی. اود دریم صورت قائل حضرت امام ابوحنيفه رحمه الله دی اود څلورم صورت قائل څوك هم نه دی

دامام زفر رحمه الله دلیل دا دی چه غایت دیوخیزبه هغې کي نه وی داخله د کوم لپاره چې غایت بیان شوې وی غایت به په مغیا کي نه وی داخله خکه که غایت به مغیا کي داخله شی نوغایت، غایت پاتي نشوه. لکه په محسوستوکي که چا اوونیل چه [بعت منك هذا الحائط إلى هذا الحائط] په دې صورت کي به دواړه دیوالونه به بیع کسي داخل نه وی

یوروایت منقول دې چه دامام زفر رحمه الله په دې قول کي امام ابوحنيفه رحمه الله دامام زفر رحمه الله سره بحث کړې وو امام صاحب رحمه الله ورته اوفرمائیل چه ستا عمر څومره دې؟ هغه ورته اوونیل چه اما بين ستين إلى سبعين] نو امام صاحب رحمه الله ورته اوفرمائیل چه په دې وخت کي ته د نهه کالو ني چه دا ني واوریدل نوامام زفر رحمه الله حق حیران شو دامام صاحب رحمه الله منشا دا وه چه هرکله غایتین خارج کړی شي نوغایت ابتداء (شپيته) اوغایت انتها(اویا) دی چه دا دواړه خارج کړی شی نونهه پاتي شول امام صاحب رحمه الله په دې واقعه کي امام زفر رحمه الله ته دهغه په غلطۍ باندې تنبه ورکړله

وَجْهُ قَوْلِهِمَا وَهُوَ الْاِسْتِحْسَانُ أَنَّ مِثْلَ هٰذَا الْكَلَامِ مَتٰى ذُكِرَ فِي الْعُرْفِ اود صاحبینو رحمهما الله د قول وجه او هم دا استحسان دې داده چه ددې کلام مثل کله په عرف کي ذکر کړې شی **يُرَادُ بِهِ الْكُلُّ** نو ددې نه کل مراد وی.

---

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في فتح القدير(٣\٣٦٤) والدرالمختار(٢\٤٧٥) والهندية (١\٣٦٥) نقلاً عن القول ...ح (١\٣١١)

كَمَا تَقُوْلُ لِغَيْرِكَ: خُذْ مِنْ مَالِي مِنْ دِرْهَمٍ إِلٰى مِائَةٍ لکه چې اووائی د څان نه علاوه بل کس ته چه زما د مال نه د یو درهم نه سل درهمو پورې واخله

تشریح:- دصاحبینو رحمهما الله دقول وجه دا ده چه په عام عرف کي د داسي دول کلام نه کل مراد وی. مثلاً یوکس بل ته اوونیل [خذ من مالي من درهم إلى مائة] نودې کس ته د پوره سلو اخستلواختيار دې داسي به د دې غایتین نه اوباسی اود دوې (دوه) کم سلود اخستلواختيار ورته حاصل شی ددې نه معلومیږی چه دواړه غایتین به مغیا کي داخل وی

وَلِأَبِي حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّ الْمُرَادَ بِهِ الْأَكْثَرُ مِنَ الْأَقَلِّ وَالْأَقَلُّ مِنَ الْأَكْثَرِ اود ابوحنيفه رحمه الله دلیل د دې چه ددې بشان کلام نه مراد [الأكثر من الأقل] او [الأقل من الأكثر] دې **فَإِنَّهُمْ يَقُوْلُوْنَ سِنِّيْ مِنْ سِتِّيْنَ إِلٰى سَبْعِيْنَ وَمَا بَيْنَ سِتِّيْنَ إِلٰى سَبْعِيْنَ** خکه دوی وائی چه زما عمر د شپیتو (کالو) نه اویا کلو پورې دې اود شپیتو واویا په منځ کي دې **وَيُرِيْدُوْنَ بِهِ مَا ذَكَرْنَاهُ** او مراد ددې نه هغه دې کوم چې موږ ذکر کړل

تشریح:- دامام ابوحنيفه رحمه الله دقول وجه دا ده چه که غایتین دوې (دوه) عدد ذکرکړی شی سرددې دوی (دوه) صورتونه دی خکه چې ددې دواړو به مینځ کي به یا څه عدد وی اویا به نه وی ① که عدد وی نوددې نه به مراد [الأقل من الأكثر] وی یعنی داقل عدد نه پورته عدد به ترې مراد وی مثلاً په [من واحدة إلى ثلاث] کي د غایتینو په مینځ کي یوعدد دې اوپه دې مثال کي قل عدد واحدة دې ودې نه اکثریعنی زیات [اثنين] دی نودا [ثنتين] [أقل من الأكثر] شو نوبه دې صورت کي به دوې (دوه) طلاقه وقع شی ② اوکه په مینځ کي عدد نه وی. نومراد به [الأقل من الأكثر] وی اواکثرد [ثنتين] عدد دې اوددې نه کم یو دې نو یوعدد به مراد وی

صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی. چه خلګ خپل عمربیانی. نو وائی. چه [سني من ستين إلى سبعين يا ما بين ستين إلى سبعين] اوددې نه مراد ددې دواړو په مینځ کي چې کوم عدد وی. هغه ترې مراد وی

وَإِرَادَةُ الْكُلِّ فِيْمَا طَرِيْقُهُ طَرِيْقُ الْإِبَاحَةِ كَمَا ذُكِرَ، إِذِ الْأَصْلُ فِي الطَّلَاقِ هُوَ الْحَظْرُ او په طلاق کي اصل ممانعت دې

تشریح:- په دې عبارت سره دصاحبینو رحمهما الله د دلیل خواب ورکوی. حاصل د خواب دا دې چه کله غایتین ذکر شی نود کل راده د اباحت په موقع کولې شی لکه په ذکرشوی مثال کي [خذ من مالي من درهم إلى مائة] کي خکه چې په دې مثال کي د مخاطب لپاره سل روپۍ مباح کړې شوې چه څومره غواړی واخلی دې اوپه طلاق کي اصل ممانعت دې نود طلاق مسئله په دې باندې قیس کول قیاس مع الفرق دې

ثُمَّ الْغَايَةُ الْأُوْلٰى لَا بُدَّ أَنْ تَكُوْنَ مَوْجُوْدَةً لِيَتَرَتَّبَ عَلَيْهَا الثَّانِيَةُ بیا غیر اولی ضروری دې چه هغه موجود وی چه په دې باندې غایت ثانیه مرتب شی **وَوُجُوْدُهَا بِوُقُوْعِهَا، بِخِلَافِ الْبَيْعِ** اود غیر اولی وجود ددې په وقوع سره کیږی په خلاف د بیع، **لِأَنَّ الْغَايَةَ فِيْهِ مَوْجُوْدَةٌ قَبْلَ الْبَيْعِ** خکه حی غیت په دې کي د بیع نه اوراندې موجود دې **وَلَوْ نَوٰى وَاحِدَةً يُدَيَّنُ دِيَانَةً لَا قَضَاءً** اوکه یو نیت ني اوکړو نو دیانة به تصدیق کولای شی **لِأَنَّهُ مُحْتَمَلُ كَلَامِهِ لٰكِنَّهُ خِلَافُ الظَّاهِرِ** خکه چې دا دده د کلام محتمل دې خودا د ظاهر خلاف دې

تشریح:- په دې عبارت سره دامام زفر رحمه الله د دلیل خواب ورکوی دخواب حاصل د دې چه چونکه لومړنی غایت په دویمه باندې مرتب وی. نود لومړنی غیت وجود ضروری دې اود لومړنی غیت وجود به د هغې په وقوع سره راځی نو خکه موږ وایو چه لومړنی غایت به داخل وی او امام زفر رحمه الله په [بعت منك من هذا الحائط إلى هذا الحائط] باندې قیاس کړې وو نوموږ دا وایو چه دا قیاس فسد دې خکه چې غیت په مقیس علیه کي ددې نه وړاندې موجود دې چه لادا غایت جوړه شوې هم نه ده سود دې د داخولو څه اړتیا نشته اوپه مختلف فیه مسئله کي غیت د وړاندې نه موجود نه دې حالانکه ددې وجود ضروری دې چه به

دې باندې عايت ثانيه مرتب شي .اوددې وجود به ددې په وقوع سره راځي .نوځکه به لومړنۍ عايت داخل وی اوکه په [من واحدة إلى ثلاث] کښي ئې د يوطلاق نيت کړې وی .نوديانةً به ئې تصديق کولې شی .قضاءً به نشی کولې ځکه چې د يوطلاق محتمل خود ده د کلام محتمل دی.خوخلاف ظاهر دې.اودا خبره وړاندې ذکرشوې ده چه کوم کلام خلاف ظاهروی دهغې ديانةً خوتصديق کولې شی .خوقضاءً ئې تصديق نشی کولې

د [أنت طالق في ثنتين] په لفظ سره د طلاق حکم

وَلَوْقَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً فِي ثِنْتَيْنِ اوکه وې ونيل.[أنت طالق واحدة في ثنتين] وَنَوَى الضَّرْبَ وَالْحِسَابَ أَوْلَمْ تَكُنْ لَهُ نِيَّةٌ اود ضرب او حساب نيت ئې اوکړو.يا دده هيڅ نيت نه دي فَهِيَ وَاحِدَةٌ نودا يو (طلاق) دي

تشريح:- صورت د مسئله دا دې.چه سړی خپلې ښځې ته [أنت طالق واحدة في ثنتين] اووايي اود ضرب او حساب نيت ئې کړي وو.يا ئې نه وو کړي نوپه دې صورت کې يوطلاق واقع کيږی .

وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللهُ: تَقَعُ ثِنْتَانِ لِعُرْفِ الْحِسَابِ (①)او امام زفر رحمه الله فرمائی .چه دوې [دوه] به واقع کيږی .د حساب کونکو د عرف په وجه وَهُوَقَوْلُ الْحَسَنِ بْنِ زِيَادٍ رحمه الله اودا قول د حسن بن زياد رحمه الله دي

تشريح - وامام زفر رحمه الله فرمائی چه دوې [دوه] طلاقه واقع کيږی .اودا د حسن بن زياد رحمه الله قول دې دامام زفر رحمه الله دليل د حساب لګونوعرف دې ځکه چې د داسې کلام نه په عامه توګه ضرب مراد اخستې شی .اوچه يوته په دوؤ کی ضرب ورکړې شی .نودوې [دوه] ترې جوړيږی

وَلَنَا أَنَّ عَمَلَ الضَّرْبِ أَثَرُهُ فِي تَكْثِيرِ الْأَجْزَاءِ لَافِي زِيَادَةِ الْمَضْرُوبِ،و زموږ دليل دادې.چه د ضرب عمل په اجزاؤ په کثرت کي کيږی .د مضروب په زياتوالی کي نه کيږی .وَتَكْثِيرُأَجْزَاءِالطَّلْقَةِلَايُوجِبُ تَعَدُّدَهَا اود يو طلاق اجزاء د طلاق د تعدد د کثرت(زياتوالی) موجب نه دي

حل اللغة: ① تکثير[زياتوالي]

تشريح.-زموږ دليل دا دې چه د څيزونودوې [دوه] قسمونه دی .يوهغه چې دهغې طول عرض اوعمق درې واړه وی .لکه جسمونه او دوهم هغه ډول دې.چه دهغې دا درې واړه شيان (څيزونه) نه وی .لکه غيرمحسوسات شيان (څيزونه)،نوپه اول ډول کي په ضرب ورکولوسره په مضروب کي زيادت راځی .اوپه دوهم ډول کي په ضرب ورکولوسره د مضروب په اجزاؤ کي زيادت نه راځی .اوطلاق د دوهم ډول سره تعلق ساتی .نود [أنت طالق واحدة في ثنتين] مطلب دا شو.چه يوطلاق د دوو برخو والا،اود طلاق د اجزاؤ تکثيرد عدد طلاق موجب نه وی .هم دا وجه ده.که د يوطلاق څو برخې جوړې کړې شی .نوصرف يوطلاق واقع کيږی .لکه چې څوك اووائی [أنت طالق طلقة ونصفها وثلثها وربعها وسدسها وثمنها] نوپه دې صورت کي صرف يو طلاق واقع کيږی

فَإِنْ نَوَى وَاحِدَةً وَثِنْتَيْنِ فَهِيَ ثَلَاثٌ نو که د يو يا دوې [دوه] نيت ئې اوکړو.نودا به درې (طلاقه) وی .لِأَنَّهُ يَحْتَمِلُهُ ځکه چې لفظ ددې احتمال لری فَإِنَّ حَرْفَ الْوَاوِلِلْجَمْعِ وَالظَّرْفَ يَجْمَعُ الْمَظْرُوفَ ځکه چې حرف واؤ د جمع لپاره دې او ظرف مظروف ته جامع دې وَلَوْكَانَتْ غَيْرَمَدْخُولٍ بِهَا اوکه (دا ښځه) غير مدخول بها وی .تَقَعُ وَاحِدَةً كَمَا فِي قَوْلِهِ وَاحِدَةً وَثِنْتَيْنِ نو يو طلاق به واقع کيږی .لکه دده په قول واحدة و ثنتين کي (چې يو طلاق واقع کيږی)

---

①) القول الراجح هو قول الامام زفر رحمه الله كذا في فتح القدير(٣\٣٦٦) وردالمحتار (٢\٧٢٦) والبحرالرائق (٣\٤٦١) نقلاً عن القول الراجح (١١\٣١٢)_

تشريح - اوکه [واحدة و ثنتين] نيت ئې کړې وی نودرې طلاقه به واقع کيږی ځکه چې کلام ددې احتمال لری ځکه چې .واو، لکه څنګه چې د جمعيت لپاره راځی دغه ډول ظرف هم د مظروف لپاره جامع دي نوپه واؤ او .في، کي يو ډول اتصال دې ددې امله حې .في .اووائی نو واو. مرد احستوکي خو صحت ىشته د حکم د مدخول بها ښځې دې اوکه غيرمدخول بها وی نوصرف يوطلاق واقع کيږی لکه څنګه چې په صراحت سره د [واحدة وثنتين] په صورت کي يوطلاق واقع کيږی

وَإِنْ نَوَى وَاحِدَةً مَعَ ثِنْتَيْنِ اوکه نيت ئې اوکړو د يو دوې [دوه] سره تَقَعُ الثَّلَاثُ نو درې طلاقه، به واقع وی لِأَنَّ كَلِمَةَ "فِي" تَأْتِي بِمَعْنَى مَعَ كَمَا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى {فَادْخُلِي فِي عِبَادِي} أَيْ مَعَ عِبَادِي ځکه چې کلمه د في د مع په معنی کي راځی .لکه د الله تعالی قول ((فَادْخُلِي فِي عِبَادِي)) يعنی [مع عبادی]

تشريح .اوکه په [واحدة في ثنتين] سره ئې د .مع ثنتين، نيت کړې وو نودرې طلاقه به واقع کيږی ځکه چې لفظ د .في ، د .مع، په معنی کي استعمالیږی لکه [فادخلي في عبادي] شو يعنی [مع عبادي]

وَلَوْنَوَى الظَّرْفَ تَقَعُ وَاحِدَةً اوکه د ظرف نيت ئې اوکړو نو يو طلاق به واقع کيږی .لِأَنَّ الطَّلَاقَ لَايَصْلُحُ ظَرْفًا فَيَلْغُو ذِكْرُالثَّانِي ځکه چې طلاق د ظرف جوړيدو صلاحيت نه لری .نود دوهم ذکر به لغو وی

تشريح - اوکه د [واحدة في ثنتين]نه ئې د ظرف نيت کړې وی نوصرف يوطلاق به واقع کيږی ځکه چې طلاق دېل شی لپاره د ظرفيت صلاحيت نه لری نولفظ ثانی يعنی [في ثنتين] لغوشو اوپه [واحدة] سره يوطلاق واقع شو

وَلَوْقَالَ اثْنَتَيْنِ فِي اثْنَتَيْنِ وَنَوَى الضَّرْبَ وَالْحِسَابَ فَهِيَ ثِنْتَانِ اوکه وې ونيل په دوی [دوه] کي اود ضرب او حساب نيت ئې اوکړو.نودا دوې [دوه] (طلاقه) دی وَعِنْدَ زُفَرَ ثَلَاثٌ اود امام زفر رحمه الله په نيز درې دی

تشريح:- اوکه وې ونيل.[إثنتين في إثنتين] اودضرب اوحساب نيت ئې کړې وو نودوی [دوه] طلاقه به واقع کيږی اودامام زفر رحمه الله په نيزدرې طلاقه واقع کيږی .

لِأَنَّ قَضِيَّتَهُ أَنْ تَكُونَ أَرْبَعًا،لَكِنْ لَامَزِيدَ لِلطَّلَاقِ عَلَى الثَّلَاثِ ځکه د ضرب تقاضا خودا وه.چه څلور شی .خو طلاق د درېو نه زيات نه دی وَعِنْدَنَا الْإِعْتِبَارُالْمَذْكُورُالْأَوَّلُ عَلَى مَابَيَّنَّاهُ او زموږ په نيز اعتبار د مذکور اول دې.د هغه دليل په وجه کوم چې موږ بيان کړو.

دامام زفر رحمه الله دليل دا دې چه دضرب تقاضا خودا وه چه څلور طلاقه واقع شوی وو حوچونکه د درېو نه زيات طلاق نه وی .نوځکه به درې واقع کيږی اوزموږ په نيز د ذکرشوی دليل د امله مذکوراول معتبردې

د [أنت طالق من ههنا إلى الشام] په لفظ سره د طلاق حکم

وَلَوْقَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ مِنْ هُنَا إِلَى الشَّامِ اوکه وې ونيل ته طلاق والا ئې ددې ځاې نه د ملك شام پورې فَهِيَ وَاحِدَةٌ يَمْلِكُ الرَّجْعَةَ نودا يو دې.د رجعت مالك به وی

تشريح - مسئله دا ده که يوکس خپلې ښځې ته اووايی چه [أنت طالق من ههنا إلى الشام] نوزموږ په نيز طلاق رجعی واقع کيږی .

وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللهُ: هِيَ بَائِنَةٌ او امام زفر رحمه الله فرمائی .چه دا بائنه ده لِأَنَّهُ وَصَفَ الطَّلَاقَ بِالطُّولِ ځکه چې طلاق ئې په وصف د طول سره متصف کړې دې قُلْنَا: لَابَلْ وَصَفَهُ بِالْقِصَرِ موږ ځواب ورکوو چې نه، بلکه دا ئې متصف کړې قصر (لنډولو) سره لِأَنَّهُ مَتَى وَقَعَ وَقَعَ فِي الْأَمَاكِنِ كُلِّهَا ځکه چې کله واقع شی نو په ټولو ځايونو کي به واقع وی

تشریح - او دامام زفر رحمه الله په نیز طلاق بائن واقع کیږي دامام زفر رحمه الله دلیل دا دی چه طلاق په وصف سره متصف کړې شوې دی او د طول استعمال د قوت په معنی کي کیږي او د قوت اظهار په طلاق بائن کي وی په رجعی کي نه وی خکه نه طلاق بائن واقع کیږي او زموږ دا رحه ونیلی شوی دی چه دا سره ده لکه خنګه چي امام زفر رحمه الله فرمائی بلکه د ملك شام قید چي ئي اولګولو نو دي کس طلاق کړلو خکه که ده [أنت طلق] ونیلی وو او د [إلى الشام] ذکر ئي نه وو کړی نو به دنیا او آسمان هرخائ کي طلاق واقع کیدلو نو چه د [إلى الشام] ذکرئي او کړلو نو لکه چي ده په یو محدود مکان پوري د طلاق کیدل خاص کړلو نو دا ونیل چه طلاق د طول په وصف بندي موصوف کړې شو. صحیح نه دی

د [أنت طالق في مكة] په لفظ سره د طلاق حکم

ولو قال: أنت طالق بمكة أو في مكة او که وي ونیل ته طلاق والا ئي مکي سره. یا په مکه کي فهي طالق في الحال في كل البلاد نو دا به فی الحال په ټولو ښارونو کي طلاق والا وی وكذلك لو قال: أنت طالق في الدار او هم دغه ډول که وي ونیل [أنت طالق في الدار]

تشریح - مسئله یو کس خپلي ښځي ته او ونیل [أنت طلق بمكة يا في مكة يا أنت طالق في الدار] نو طلاق به ئي الحال واقع وی او دا ښځه به د دنیا په ټول ښارونو او په ټوله مځکه کي مطلقه وی

لأن الطلاق لا يتخصص بمكان دون مكان خکه طلاق داسي نه دي چه یو مکان سره خاص وی او بل سره نه وی وإن عنى به إذا أتيت مكة او که مراد ئي واخستلو ددې نه د [إذا أتيت مكة] يصدق ديانة لا قضاء دوی دیانة به تصدیق کولي شی قضاء به تصدیق نشی کولي لأنه نوى الإضمار وهو خلاف الظاهر خکه چي دې سړی د مخفی (پټي) خبري نیت کړې دې او هغه خلاف ظاهر ده

تشریح - خکه چي طلاق په یو خائ پوري خاص نه وی. بلکه چي کله هم واقع کیږي نو په هرخائ کي واقع کیږي او که دې سړی د [بمكة أو في مكة] نه [إذا أتيت مكة] اراده کړې وه نو یعنی د طلاق واقع کیدو پوري ئي مکي ته د تلو اراده چي یو پټ شی دي ددې اراده کړې وه کوم چي د ظاهر نه خلاف دې نو والسي تیرشوي دی. چه د خلاف ظاهر خبري دیانة تصدیق کولي شی قضاء نشی کولي.

د [أنت طالق إذا دخلت مكة] په لفظ سره د طلاق حکم

ولو قال: أنت طالق إذا دخلت مكة او که وي ونیل. [أنت طالق إذا دخلت مكة] لم تطلق حتى تدخل مكة نو طلاق به نه واقع کیږي تردې چي مکي ته داخله شی لأنه علقه بالدخول خکه چي طلاق ئي په دخول د مکي باندي معلق کړې دې.

تشریح:- او که وي ونیل [أنت طالق إذا دخلت مكة] نو طلاق نه واقع کیږي. تردې چي مکة ته داخله شی خکه چي طلاق د مکة په داخلیدو پوري معلق شوی دی او که [في دخولك الدار] ئي ونیلي وی.

ولو قال: أنت طالق في دخولك الدار او که وي ونیل [في دخولك الدار] يتعلق بالفعل لمقاربة بين الشرط والظرف نو فعل سره به متعلق وی. د شرط او ظرف په منخ کي د مقارنت په وجه فحمل عليه عند تعذر الظرفية نو ظرف به په شرط باندي محمول کولي شی. د ظرفیت د متعذر کیدو په وخت.

تشریح - نو د فعل پوري به متعلق وی د ظرف او شرط سره د مقارنت په وجه، نو ظرف به په شرط بندي محمول کولي شی د ظرفیت د متعذر کیدو په وخت کي.

فصل في إضافة الطلاق إلى الزمان (دا) فصل زماني ارخ ته د طلاق د اضافت (په بیان کي) دي

زمانه ته د طلاق نسبت کولو په بیان

ولو قال:

أنت طالق غدا وکه وي ونیل چه ته سباله طلاق شوې ئي وقع عليها الطلاق بطلوع الفجر نو سبا ته د فجر په راختلو سره به (فوراً) په دي باندي طلاق واقع کیږي لأنه وصفها بالطلاق في جميع الغد حکه چي دا ئي په جمیع (پوره) سهار ورخ کي مطلقه کیدلو باندي وصف کړې ده وذلك بوقوعه في أول جزء منه او دا به په طلاق کیدل به د سهار د پوهنی جزء کي د کیدو منه دف وی

تشریح - د دنیا په هره ژبه کي ورځ لپاره یو لفظ استعمالیږي او د دې په ژبو کي عربي یو ژبه ده چه د ټولو ژبو په مقابله کي وسعت لري (ذخیره الفاظ) په کي ډیر زیات دي په عربي کي د ورخ لپاره د (یوم) لفظ استعمالیږي مثلاً [يوم القيامة] د قیامت ورخ. [يوم العيد] د اختر ورځ د یوم ورخ په دې د لفظ د قرآن مجید په ډیرو آیاتونو کي راغلي دي کله چي د ورخ لفظ په ژبه بندي راشي نو ذهن کي د ورخي په پوکي د وړ نه تر آخرا پوري د ټولو اجزاؤ تصور راپورته شی دي ته معروفیږي چه د ورخ به ... وخت (گنټه، منټ، سیکنډ وغیره) مراد نه دی ورخ (یوم) ... طلاق د سهار ... په ټولو اجزاؤ او لمحاتو بندي مستحق (ثابت) دي لکه ... سورة الدر کي د [مطلع الفجر] نه د ورخ ولمړي جزء او ساعت مراد ده ... ورخ آخری جزء او ساعت مراد ده

إذا پیژندل پکار دی چه لفظ د [أمس] د تیري شوي ورخ او لفظ د [غد] د راروان ورځي ... استعمالیږي لفظ د [غد] په قرآن پاك كي دكردې مثلاً (ولتنظر نفس ما قدمت لغد) و (وما تدري نفس ماذا تكسب غدا) په دواړه آیاتونو کي د راروانې ورخي لپاره د [غد] لفظ استعمال شوې دي.

(۱) هدایه په متن کي چي کومه مسئله بیان شوې ده په دې کي هم د [أنت طالق غدا] ذکر دي یعنی چي یو کس خپلي ښځي ته او ونیل چه په راتلونکی سهار کي دي ته طلاقه ئي نو راروان سهار به کمه مستحق د ثبوت وی نو دهغه سهار تحقق او ثبوت به د سهار د راختو په اولنی جزء ولومړنی لمحي سره وی یعنی چي کله راروان سهار راوخیژی نو سهار (غد) به ثبت شی نو د سهار د راختو سره د سمي نه د دغه متکلم قول چي [أنت طالق غدا] په ښځه بندي مستحق (ثابت) شی او طلاق به وقع شی خکه چي د [غدا] لفظ د راروان سهار لپاره موصوف دي.

ولو نوى به آخر النهار او که دې سړی په دې (کلام) سره صبا له آخری ورخ مراد اخستې وی صدق ديانة لا قضاء نو دیانت په طور به تصدیق کیږي قضاء به (تصدیق) نه کیږي لأنه نوى التخصيص في العموم وهو يحتمله خکه چي ده په عموم کي د تخصیص نیت کړې دي په داسي حال کي چي هغه ددې احتمال لري لكنه مخالف للظاهر او هغه د ظاهر مخالف شو

تشریح - او د متکلم په ښځه به وقوع د طلاق هم (د متعلق کیدو په ...) هم په دغه وصف پوري متصف وی که متکلم د خپلي ښځي د طلاق تعلیق د صبائی ورخي د څه مخصوص وخت سره د خاص کولو نیت کړې وی. نو په دې صورت کي به دیانة به دده تصدیق کولي شی خو قضاء به د قاضی په نیز دده کلام د ورخي په مخصوص جزء باندي بناء کول معتبر نه وی. خکه چي دې متکلم د ورخ عمومیت خاص کړلو او دا صورت ښکاره خبره ده. چه خلاف ظاهر دي خکه چي په صبائي ورخ کي د متکلم ښځه په هر وخت کي طلاقه دي نو دیانة به د متکلم تصدیق کولي شی. خو قاضي به دده تصدیق نه کوی خکه چي انسان په عمومه توګه د طلاق په معامله کي بیهوده خبره کوی او په هغې کي د خپلي ګټي خبري لټوی نو دا د ظاهر خلاف دي (تشریح از محمد ابوبکر قاسمی ولد مولانا محمد عبدالقادر قاسمی)

د [أنت طالق اليوم غدا] یا [غدا اليوم] طلاق ورکول

وَلَوْ قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ الْيَوْمَ غَدًا أَوْ غَدًا الْيَوْمَ اوكه وي ونيل [انت طالق اليوم غدا] يا وې ونيل [غدا اليوم] فَإِنَّهُ يُؤْخَذُ بِأَوَّلِ الْوَقْتَيْنِ الَّذِي تَفَوَّهَ بِهِ نو په دې دوی ادره) وختونوكي به هغه اخستې شي چې سره ئې چې وراندی تكلم كړی دي فَيَقَعُ فِي الْأَوَّلِ فِي الْيَوْمِ چې په رومبی (صورت) كي به په يوم (ورځ) كي واقع كيږي وَفِي الثَّانِي فِي الْغَدِ او په دوم (صورت) كی به په غدا (صبا) كی وقع كيږي

تشريح - كه سړی خپلې ښځې ته اوونيل چه [أنت طالق اليوم غدا] يا [أنت طالق غدا اليوم] نوپه دواړو لفظونوكي به هغه لفظ اخستلې شي .كوم چې متكلم اول ونيلی وی .نوپه اولنی صورت كي [أنت طالق اليوم غدا] كي به طلاق په يوم (نن ورځ) كي واقع كيږي .اوپه دوهم صورت [أنت طالق اليوم غدا] كي به طلاق په غد، راروان سهار كي واقع كيږي.

لِأَنَّهُ لَمَّا قَالَ: الْيَوْمَ خكه كله ئې چې اوونيل .اليوم كَانَ تَنْجِيزًا نو طلاق في الحال وقع شو وَالْمُنَجَّزُ لَا يَحْتَمِلُ الْإِضَافَةَ او منجز د اضافت (الى الغد) احتمال نه لري وَإِذَا قَالَ: غَدًا كَانَ إِضَافَةً اوكه وې ونيل ،غدا ،نو وی به اضافت وَالْمُضَافُ لَا يَتَنَجَّزُ او مضاف به نه منجز كيږي .لِمَا فِيهِ مِنْ إِبْطَالِ الْإِضَافَةِ خكه چې په دې كې اضافت باطلول دی .فَلَغَا اللَّفْظُ الثَّانِي فِي الْفَصْلَيْنِ نو په دواړه صورتونوكي (لفظ) ثانی لغو شو

تشريح:دليل دا دې.كله چې ته [اليوم] اوونيل.نودا طلاق منجز (يعنی نافذ) شو في الحال اومنجز [غد] ته د اضافت احتمال نه لري .نوپه دې صورت كي به لفظ د [غد] عبث وی .اوكه اول ئې [غد] اوونيل .نوطلاق [غد] ته مضاف شو.اوچه غد ته مضاف شی .هغه نه منجز(نافذ) كيږي .خكه كه [مضاف إلى الغد] كي منجز اومنلې شی .نواضافت به باطل شی .اود صحيح نه ده.نوپه دې صورت كي به لفظ د [يوم] لغو وی .

په [أنت طالق غدا] شی د ورځ د اخری حصې نيت كول

وَلَوْ قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ فِي غَدٍ اوكه وې ونيل.[انت طالق غد] وَقَالَ نَوَيْتُ آخِرَ النَّهَارِ اوده اوونيل چه ما آخر د سهار،(ورځ) نيت كړی دی دِينَ فِي الْقَضَاءِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (١) نو قضاء به تصديق كولې شی .د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز

تشريح - كه يوكس [أنت طالق فی غد] اوونيل اونيت ئې د ورځې د آخری برخې كړی وی ① نودامام ابوحنيفه رحمه الله په نيز به قضاء تصديق كولې شی

وَقَالَا: لَا يَدِينُ فِي الْقَضَاءِ خَاصَّةً او صاحبين رحمهما الله فرمانی .تصديق به نه كيږي .خاص طور په قضاء كي لِأَنَّهُ وَصَفَهَا بِالطَّلَاقِ فِي جَمِيعِ الْغَدِ خكه چې ده سخه طلاق سره متصف كړې ده،په جميع غد كي فَصَارَ بِمَنْزِلَةِ قَوْلِهِ غَدًا عَلَى مَا بَيَّنَّاهُ،نو په منزله دده د قول.غدا،كي شو د هغه دليل په وجه كوم چې مونږ بيان كړو وَلِهَذَا يَقَعُ فِي أَوَّلِ جُزْءٍ مِنْهُ عِنْدَ عَدَمِ النِّيَّةِ و هم په دې وجه به د غد په اول جزء كي طلاق وقع كيږي .د عدم نيت په وخت وَهَذَا لِأَنَّ حَذْفَ فِي وَإِثْبَاتَهُ سَوَاءٌ اودا خكه چې د.في . حذف كول او ددې ياته ساتل دواړه برابر دی لِأَنَّهُ ظَرْفٌ فِي الْحَالَيْنِ خكه جې غد په دواړه صورتونوكي ظرف دی

تشريح - وصاحبينو رحمهما الله په نيز قضاء تصديق نشی كولې.البته ديانة ئې تصديق كولې شی
دصاحبينو رحمهما الله دليل دا دې چه دې كس خپد ښخه په ټوله ورځ كي د طلاق په واقع كيدو موصوف كړله نولفظ د [في غد] په منزله د [غد] شو يعنی ده په عموم كي دتخصيص نيت اوكړلو وتخصيص د عموم نه

---

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في فتح القدير(٣\٣٧١) والكفاية (٣\٣٧١) والدر المختار(٢\٤٧٨) والهندية (١\٣٦٦) والبحر الرائق (٣\٤٦٧) نقلاً عن القول الراجح (١\٣١٤)-

بنكاره خلاف دې نوخكه به ئې قضاء تصديق نشی كولې سره ديانة به ئې تصديق كولې شی .اوچونكه اَبی غدا د [غد] په مرتبه كي دې نوكه د ورځې نيت به كې اونكړی نوبه اولې جزء سه طلاق وقع كيږي اود نيت د نشتوالی په وجه د ورځ په اوله برخه كي د طلاق وقع كيدل ددې علمه دی چه د [في] ذكر كول او حذف كول دواړه برابر دی خكه چې په دواړو صورتونوكي كلمه د [في] ظرف دی

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ أَنَّهُ نَوَى حَقِيقَةَ كَلَامِهِ اود ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې چه ده د خپل كلام د حقيقت نيت كړی دی لِأَنَّ كَلِمَةَ فِي لِلظَّرْفِ وَالظَّرْفِيَّةُ لَا تَقْتَضِي الِاسْتِيعَابَ خكه چې كلمه د فی ظرف لپاره ده او ظرفيت د استيعاب تقاضا نه كوی

تشريح.دامام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دې چه دې كس چې د ورځې د آخری برخې نيت وكړلو نودا ئې د خپل كلام د حقيقت نيت اوكړلو.خكه چې كلمه د [فی] دظرف لپاره ده .وظرفيت د مظروف د استيعاب تقاضا نه كوی .بلكه مظروف هم كله د ظرف د اجزاو نه په يوجزء كي موجودېږي .اوكله ظرف دمظروف په ټول شی اومظروف استيعاب هم اوكړی .نودده كلام د دواړو صورتونو احتمال لري .نوهركله چې متكلم د خپل كلام په محتملاتوكي د يو محتمل نيت اوكړلو.نودا داسې شو.لكه چې ده د خپل كلام د حقيقي معنی نيت اوكړلو.ددې امله امام ابوحنيفه رحمه الله فرمانی .چه قضاء به هم دده تصديق كولې شی

وَتَعَيَّنَ الْجُزْءُ الْأَوَّلُ ضَرُورَةَ عَدَمِ الْمُزَاحِمِ اود جزء اول متعين كيدل د عدم مزاحم په وجه دی فَإِذَا عَيَّنَ آخِرَ النَّهَارِ نوهر كله ئې چې آخر د نهار متعين كړو كَانَ التَّعْيِينُ الْقَصْدِيُّ أَوْلَى بِالِاعْتِبَارِ مِنَ الضَّرُورِيِّ نو تعين قصدی اولی دې د اعتبار ضروری په مقابله كي

تشريح.-دصاحبينو رحمهما الله دا وينا چې په روځ كي ئې د مخصوص وخت نيت نه وی كړې نوپه هغه صورت كي د سهار اولنې جزء متعين وی .ددې نه خواب دا دې.چه په دې صورت كي چې د ورځې ولنې جزء متعين كيږي .نوخكه چې مزاحم ورسره نشته خوچه كله ده د ورځې د آخری جزء متعين كړلو نود ورځ د آخری جزء تعين په قصد سره راغلو اوچه نيت ئې نه وی كړې په هغه صورت كي د اولنی جزء اعتبار د ترتيب د امله وو.اوښكاره خبره ده.چه د اولنی جزء د ترتيا د امله اعتبار كول د قصدی تعين په مقابله كي غوره دی

بِخِلَافِ قَوْلِهِ غَدًا په خلاف دده د قول د ،غدا، لِأَنَّهُ يَقْتَضِي الِاسْتِيعَابَ خكه چې لفظ د ، غدا، د استيعاب تقاضا كوی حَيْثُ وَصَفَهَا بِهَذِهِ الصِّفَةِ مُضَافًا إِلَى جَمِيعِ الْغَدِ خكه چې ښخه ئې په دې صفت سره متصف كړې ده جميع غد ارخ ته منسوب كاوه سره

تشريح.-صاحب دهدايه(رح) په [غدا] سره فرمانی چه [فی غد] په [غد] باندې قياس كول صحيح نه دی .خكه چې [غد]د استيعاب تقاضا كوی يعنی ښخه ئې دطلاق په صفت سره موصوف كړله چه نسبت ئې اوكړلو جميع غد ارخ ته

نَظِيرُهُ إِذَا قَالَ: وَاللَّهِ لَأَصُومَنَّ عُمُرِي ددې مثال كله ئې چې اوونيل.غدا ،زه به خپل پوره ژوند روژه نيسم وَنَظِيرُ الْأَوَّلِ: وَاللَّهِ لَأَصُومَنَّ فِي عُمُرِي اود اولنی مثال په خدائې(قسم) زه به پخپل ژوند كي روژه نيسم وَعَلَى هَذَيْنِ الدَّهْرُ وَفِي الدَّهْرِ اوهم په دې بنا (بنياد) باندې الدهر او فی الدهر دي.

حل اللغة: ① الدهر زمانه]

تشريح.- د [عدبلا ذكرفي] نظير [والله لأصومن عمرى] اود[في] د ذكر نظير[والله لأصومن في عمرى] دې په ولنی صورت كي به د منهی عنها ورخود روژو سوا تورد واړه عمر روژې نيسی .اوپه دوهم صورت كي په واړه ژوند كي د لږې مودې روژه به ورته هم كافی كيږي .دغه ډول په [الدهر] او[في الدهر] كي توپير دي يعنی [والله لأصومن الدهر] بغيرد [في] نه او[والله لأصومن في الدهر].په اولنی صورت كي به په خپل يمين كي

هله بری کیږي .چه واره عمر روژي نیسي اوپه دوهم صورت کي د لرې مودي په روژې بیولوسره به هم بري کیږي والله أعلم

عمر ملکي وخت ته دطلاق نسبت کول

وَلَوْ قَالَ : أَنْتِ طَالِقٌ أَمْسِ اوکه وي ونیل تو پرون ، تیره شوي ورځ، طلاق والا ئې وَقَدْ تَزَوَّجَهَا الْيَوْمَ حالانکه ددې سره نې نن نکاح شوې دد لَمْ يَقَعْ شَيْءٌ نو هیڅ طلاق به نه واقع کیږي لِأَنَّهُ أَسْنَدَهُ إِلَىٰ حَالَةٍ مَعْهُودَةٍ مُنَافِيَةٍ لِمَالِكِيَّةِ الطَّلَاقِ فَيَلْغُو خکه چې ده طلاق داسې معهوده حالت ارخ ته منسوب کرې دې کوم چې د طلاق د مالکیت منافي دي.نو لغو به وي كَمَا إِذَا قَالَ : أَنْتِ طَالِقٌ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ لکه کله ئې چې اوونیل نه طلاق والا ئې مخکې ددې نه چې زه پیدا کړې شم وَلِأَنَّهُ يُمْكِنُ تَصْحِيحُهُ إِخْبَارًا عَنْ عَدَمِ النِّكَاحِ او خکه ممکن ده ددې صحیح گرخول. د عدم نکاح خبر ور کوه سره أَوْعَنْ كَوْنِهَا مُطَلَّقَةً بِتَطْلِيقِ غَيْرِهِ مِنَ الْأَزْوَاجِ یا ددې خبرې.چه دا سخه د دوهم خاوند نه طلاق ور کاوه سره مطلقه ده

تشريح:- كه سړی ښخې ته اوونیل.چه [أنت طالق أمس] یعنی ته دې پرون طلاقه وې.حالانکه ده ورسره نن نکاح کړې وی .نوپه اتفاق سره طلاق نه واقع کیږي .

①دلیل دا دې چه دې کس د خپل طلاق اضافت داسې معلوم حلت ته اوکړلو کوم چې د طلاق د مالکیت سره منافی دې یعنی داسې وخت ارخ ته ئې دطلاق نسبت اوکړلو چه هغه دده په نکاح کې نه وه نودده کلام به لغو وی اوطلاق به نه واقع کیږي لکه چې څنګه یوسړې اووائی [أنت طالق قبل أن أخلق]

②په دې دلیل یواشکال کیدای شی هغه دا چې دلته [أنت طالق لأمس] دي او[أمسيت] د طلاق د مالکیت سره منافی نه دې بلکه د مالکیت طلاق نه سره منافی [طلاق قبل التزویج] دې اود [طلاق قبل التزویج] کدل په کلام کې ذکرنه دی

③ دوهم دلیل دا دې چه دا کلام صحیح جوړول ممکن دی په دې طریقه چې دې کس چې [أنت طالق لأمس] اووئیل نوددې خبر ئې ورکړلو چه د ښخه پرون غیرمنکوحه وه اودا خبره بیخی صحیح ده یا دا خبرئې ورکړلو چه دا ښخه پرون د خپل مخکنی خاوند مطلقه وه.نودا هم صحیح ده په دې دواړو صورتونوکي طلاق هم نه واقع کیږي اوکلام هم لغو نه دې

وَلَوْ تَزَوَّجَهَا أَوَّلَ مِنْ أَمْسِ اوکه ددې سره ئې نکاح مخکي د پرون (ورځ) نه، وَقَعَ السَّاعَةَ نو هم په دې وخت به واقع کیږي لِأَنَّهُ مَا أَسْنَدَهُ إِلَىٰ حَالَةٍ مُنَافِيَةٍ خکه چې منفی حالت ارخ ته طلاق نه دې منسوب کړې شوې وَلَا يُمْكِنُ تَصْحِيحُهُ إِخْبَارًا أَيْضًا فَكَانَ إِنْشَاءً اودا خبر جوړول هم صحیح نه دی نو انشاء به وی وَالْإِنْشَاءُ فِي الْمَاضِي إِنْشَاءٌ فِي الْحَالِ او انشاء في الماضی نشاء في الحال وی فَيَقَعُ السَّاعَةَ نو هم به دې وخت به واقع وی

تشريح:- اوکه دې کس ښځې سره د تیرشوی سهار نه وړاندې نکاح کړې وی .اوښخې ته ئې [أنت طالق لأمس] اووئیل.نوطلاق هم په هغه وخت کې واقع کیږي .

①دلیل دا دې چه دې کس طلاق حالت ته نه دې منسوب کړې چه هغه حلت د مالکیت طلاق سره منافی وو خکه پرون دغه ښخه دده منکوحه وه.اودده کلام په خبر ورکولوباندې حمل کول هم ممکن نه دی نودا کلام چې [أنت طالق أمس] انشاء شو.اود فقهاؤ دا قاعده ده.چه انشاء في الماضی انشاء في الحال وی یعنی چې په موجوده زمانه کې موجود وی اویوحکم په مخکنۍ زمنه کې ثبت کړی .نوهغه حکم به په زمانه حال کې ثبتیږي خکه چې په اثبات فی الماضی باندې هیڅ انسان قادر نه دې

دنکاح نه وړاندې وخت ته د طلاق اضافت کول

وَلَوْ قَالَ : أَنْتِ طَالِقٌ قَبْلَ أَنْ أَتَزَوَّجَكِ اوکه وې ونیل.ته دې طلاق یې.مخکې ددې نه،چه زه د ت سره نکاح

اوکړم لَمْ يَقَعْ شَيْءٌ نو هیڅ طلاق به نه واقع کیږي لِأَنَّهُ أَسْنَدَهُ إِلَىٰ حَالَةٍ مُنَافِيَةٍ خکه چې طلاق ئې [illegible] ارخ ته منسوب کړې دې.کوم چې د طلاق منافی دي لِمَا ذَكَرْنَا كَمَا إِذَا قَالَ : طَلَّقْتُكِ وَأَنَا صَبِيٌّ أَوْ نَائِمٌ [illegible] شو.لکه چې کله اووائی .چه ما تانه طلاق درکړو حالانکه زه ماشوم [illegible] أَوْ يُجْعَلُ [illegible] ذَكَرْنَا یا صحیح دې خبر ورکول په هغه تفصیل سره [illegible]

حل اللغة: ① صبي ماشوم ② نائم ویده (اوده)]

تشريح:- كه سړی اووئیل.[أنت طالق قبل أن أتزوجك] نو په دې الفاظو سره طلاق نه واقع [illegible]

①دلیل دا دې چه د طلاق اضافت داسې وخت ته [illegible]
خکه چې د نکاح نه وړاندې د طلاق ورکولو وجود [illegible]
حکم به د [طلقتك وأنا صبي أو وأنا نائم] پشان وی .

②البته دا چې [أنت طالق] د عدم نکاح خبراوګرځولې شی (چه ته زما په نکاح کې نه وې) یا د مخکنی خاوند د طلاق ور کاوه خبر ورکول ئې مقصود وی .(چه ته د خپل مخکنی خاوند نه طلاقه شوې ئې)

په [أنت طالق ما لم أطلقك] سره طلاق ورکول

وَلَوْ قَالَ : أَنْتِ طَالِقٌ مَا لَمْ أُطَلِّقْكِ أَوْ مَتَىٰ لَمْ أُطَلِّقْكِ أَوْ مَتَىٰ مَا لَمْ أُطَلِّقْكِ اوکه وې ونیل.ته طلاق والا ئې هغه وخت چې كه زه تاته طلاق درنکړم یا ترکومه پورې چې زه تاته طلاق درنکړم وَسَكَتَ طَلُقَتْ او خاوند خاموش شو نو (ښخه) طلاق والا شوه

تشريح:- صورت د مسئلې دا دې.كه سړی خپلې منکوحې ته اووئیل چه [أنت طالق مالم أطلقك] یا ئې اووئیل [أنت طالق متى لم أطلقك] یا ئې اووئیل.[أنت طالق متى مالم أطلقك] وددې الفاظو وئیلونه روستو چوپ شو نو دستی طلاق واقع کیږي .

لِأَنَّهُ أَضَافَ الطَّلَاقَ إِلَىٰ زَمَانٍ خَالٍ عَنِ التَّطْلِيقِ خکه چې طلاق ئې د [illegible] ته منسوب کړې دې کوم چې د طلاق ور کاوه نه خالی دې وَقَدْ وُجِدَ حَيْثُ سَكَتَ اوهغه (زمانه) موجود شوه خکه چې سړې خاموش شو

تشريح:- دلیل دا دې.چه په دې درې واړه صورتونوکښې د طلاق نسبت داسې وخت ته شوې دې چه هغه د طلاق ورکولونه خالی وی اوچه څنګه دې چوپ شو نوداسې زمانه موجود شوه .کوم ته چې ئې د طلاق اضافت کړې وو) ددې امله په درې واړه صورتونوکی دچوپ والی نه روسته دستی طلاق واقع کیږي

وَهَذَا لِأَنَّ كَلِمَةَ مَتَىٰ وَمَتَىٰ مَا صَرِيحَةٌ فِي الْوَقْتِ اودا خکه چې کلمه د متی [illegible] د وخت په معنی کې صریح دی لِأَنَّهُمَا مِنْ ظُرُوفِ الزَّمَانِ خکه چې دا دواړه د ظروف [illegible] دی وَكَذَا كَلِمَةُ [illegible] کلمه د.ما. وخت لپاره ده قَالَ اللهُ تَعَالَىٰ (مَا دُمْتُ حَيًّا) أَيْ وَقْتَ الْحَيَاةِ [illegible] ترکومه چې ژوندې یم.یعنی د ژوند د وخت پورې.

تشريح:- علامه مرغینانی رحمه الله ددې په وضاحت کې فرمائی چه [illegible] زمان ځنې دی په دې وجه دا دواړه د وخت په معنی کې صریح دی و [illegible] لفظ د.م. هم وخت لپاره راځی لکه چې د حضرت عیسی ① په حکایت کوه کې [illegible] فرمائی ، وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا یعنی ما ته ئې حکم راکړې دې د لمونځ او د زکوٰة ترکومه پورې چې زه ژوندې یم.

فوائد: لفظ د [ما] لکه څنګه چې د وخت لپاره راځی نودغه شان د شرط لپاره هم راځی مثلاً الله تعالی فرمائیلی دی ((مَا يَفْتَحِ اللهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ)) یعنی كه الله تعالی خلګ ته د رحمت دروازه پرانیزی نوددې څوك بندونکې نشته وکه بند ئې کړی نوڅوك ئې پرانستونکې نشته په دې آیت کې لفظ د [ما] دشرط په معنی کې استعمال شوې دی نولفظ د [ما] که صرف د وخت په

معنی کي استعمال شوي وی .د شرط په معنی کي نه وی .نوطلاق واقع کیدل پکار دی .اوکه د وخت معنی کي نه وی استعمال شوې بلکه د شرط په معنی کي استعمال شوې وی .نود هغې به هغه نه وی کړ چې وړاندې په تشریح کي تیر شو.(یعنی طلاق به نه واقع کیږی)

که زه تاته طلاق درنکړم نوته دې طلاقه ئې ددې حکم

وَلَوْقَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ إِنْ لَمْ أُطَلِّقْكِ او که وې ونیل.ته طلاق والا ئې.که زه تاته طلاق درنکړم لَمْ تُطَلَّقْ حَتّٰى يَمُوتَ نو طلاق به نه واقع کیږی تردې چې مړشی

تشریح - مسئله که سړی اوونیل.[أنت طالق إن لم أطلقك] نوپه دې صورت کي د مرګ نه وړاندې طلاق ورنه کیږی یعنی په هغه وخت کي به طلاق واقع کیږی .کله چې خاوند د ژوند نه ناامیده شی .اودومره وخت ورته باتې نشی .چه دې په کی [أنت طالق] اووائی

لِأَنَّ الْعَدَمَ لَا يَتَحَقَّقُ إِلَّا بِالْيَأْسِ عَنِ الْحَيَاةِ ځکه چې عدم (د طلاق) نه متحقق کیږی .خود ژوند د مایوسه کیدو په وخت وَهُوَالشَّرْطُ اوهم دا شرط دې.

حل اللغة: ① یتحقق ثبتیږی ② الیاس ناامیدی ③ الحیاة ژوند]

تشریح - دلیل دا دې چه په دې کلام کي د طلاق واقع کیدل معلق شوی دی د عدم تطلیق سره. اود عدم تطلیق تحقق به په هغه وخت کي راځی چه دې دژوند نه بیخی مایوسه شی .ځکه چې د ناامیدئ د وخت نه وړاندې هر وخت د طلاق ورکولوامکان موجود وی .نوصرف د ناامیدئ په وخت کي به د عدم تطلیق د شرط تحقق موجود شی نوبه دغه وخت کی به طلاق واقع شی .

كَمَا فِي قَوْلِهِ إِنْ لَمْ آتِ الْبَصْرَةَ لکه څنګه چې دده په قول[إن لم آت البصرة] کي وَمَوْتُهَا بِمَنْزِلَةِ مَوْتِهِ هُوَالصَّحِيحُ او د ښځي مرګ د سړی د مرګ په مرتبه کي دې هم دا صحیح ده.

تشریح - اودا داسې ده لکه چې یوکس اووائی . [إن لم آت البصرة فأنت طالق] نو په دې صورت کي به طلاق په هغه وخت کي واقع کیږی چه کله بصرې ته د تلو نه بیخی مایوسه شی .

او صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .چه د ښځې مرګ د سړی د مرګ په مرتبه کي دي یعنی لکه څنګه چې د سړی د مرګ نه لږ وړاندې طلاق واقع کیږی دغه ډول د ښځې د مرګ نه هم لږ وړاندې طلاق واقع کیږی .هم دا صحیح قول دې اګرچه په نوادرکي ددې خلاف روایت هم موجود دې.

ته طلاق شوې ئې ترڅه وخته درته ما طلاق نه وی درکړې .ددې الفاظو حکم

وَلَوْقَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ إِذَا لَمْ أُطَلِّقْكِ، أَوْإِذَا مَا لَمْ أُطَلِّقْكِ او که وې ونیل.ته طلاق والا ئې.کله چې زه تا ته طلاق درنکړم لَمْ تُطَلَّقْ حَتّٰى يَمُوتَ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله ( ) نو طلاق به نه واقع کیږی .تردې چې (خاوند) مړ شی .د ابوحنیفه رحمه الله په نیز

تشریح:- مسئله که سړی خپلې ښځې ته اوونیل چه [أنت طالق إذا لم أطلقك] یا [إذا ما لم أطلقك] نو په دې الفاظوسره د طلاق په واقع کیدو کي اختلاف دې.① نودامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزد مرګ نه لږ وړاندې د ناامیدئ په وخت کي طلاق واقع کیږی

① القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في ردالمحتار(٤٨٢\٢) والهندية (٣٧٠\١) والخانية (٢٢١\١) والبحر(٤٧٧\٣) نقلا عن الراجح (٣١٥\١)-

وَقَالَا: تُطَلَّقُ حِينَ سَكَتَ او صاحبین رحمهما الله فرمائی چه مطلقه به وی کوم وخت چې (خاوند) خاموش شی ځکه لِأَنَّ كَلِمَةَ إِذَا لِلْوَقْتِ ځکه چې کلمه د اذا وخت لپاره ده قَالَ اللهُ تَعَالٰى { إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ } الله تعالی فرمائیلی دی .کله چې آفتاب (نمر) بې نوره شی وَقَالَ قَائِلُهُمْ وَإِذَا تَكُونُ كَرِيهَةٌ أُدْعٰى لَهَا او قائل ونیلی دې.کله چې کوم ناخوښه شی راپیښ شی نود هغې لپاره زه راغوښتې شم وَإِذَا يُحَاسُ الْحَيْسُ يُدْعٰى جُنْدَبُ او کله چې نرمه حلوا تیاره شی نو جندب راللې شی فَصَارَ بِمَنْزِلَةِ مَتٰى وَمَتٰى مَا سود، متی .اود ،متی ما. په مرتبه کي شو وَلِهٰذَا لَوْقَالَ لِامْرَأَتِهِ او هم په دې وجه که خپلې ښځې ته ئې وونیل أَنْتِ طَالِقٌ إِذَا شِئْتِ لَا يَخْرُجُ الْأَمْرُ مِنْ يَدِهَا بِالْقِيَامِ عَنِ الْمَجْلِسِ كَمَا فِي قَوْلِهِ مَتٰى شِئْتِ نود ښځې د لاسه به د مجلس نه د پاسیدلو په وجه حکم نه اوځی .لکه څنګه چې دده په قول،متی شئت.کې دی

حل اللغة: ① الشمس: نمر② کورت ې نوره شو③ الحیس: نرمه حلوه]

تشریح:- وصاحبین رحمهما الله فرمائی .چه څنګه چوپ شی .نوطلاق به واقع شی . د دلیل حاصل دا دې چه لفظ د [إذا] د وخت په معنی کي مستعمل دې.د الله تعالی ارشاد دې ((إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ)). په دې کي لفظ د [إذا] د وخت لپاره مستعمل دې.ژباړه دا ده.اوپه کوم وخت کي چې نمرتور شی .

اودغه ډول د یوشاعرقول دې. [إذا تكون] د شعرژباړه دا ده.اوپه کوم وخت کښې چې مصیبت پیښ شی نودهغې لپاره زه رابللې شم.اوکله چې حلواه تیاره شی .نوجندب رابللې شی .په دې شعرکي لفظ د [إذا] دوې [دوه] ځایه استعمال شوې دې.اوپه دواړوکي د وخت لپاره دې د شرط لپاره نه دې ځکه که د شرط لپاره وې.نو[تكون] او[يحاس] دواړه به د شرط په وجه مجزوم وو.یعنی [الكن] به [يحس] وې خوشاعر په دواړو ځاونوکي دا غیرمجزوم ذکرکړې دې.ددې نه معلومه شوه.چه [إذا] په دواړه ځایونوکي د شرط لپاره نه دې.بلکه د وخت لپاره دې.نوهرکله چې لفظ د [إذا] د وخت لپاره شو.نودا د [إذا ما] او [متى ما] په مرتبه کي شو.اوچونکه لفظ د [إذا] د [متى] په معنی کښې دې.

اوهم دا وجه ده.که سړی خپلې ښځې ته اوونیل.[أنت طالق إذا شئت] نوپه دې صورت کي د ښځې اختیارد مجلس نه په پاسیدوسره نه ختمیږی .لکه څنګه چې په [متى شئت] سره ددې اختیارد مجلس نه په پاسیدو سره نه ختمیږی .نوددې نه هم معلومه شوه.چه لفظ د [إذا] د [متى] په معنی کي دې.نوکوم حکم چې د [متى] وی .هم هغه حکم به د [إذا] وی . ود [متى] حکم په مخکنئ مسئله کي تیرشوې وو.چه په چوپ کیدو سره دستی طلاق واقع کیږی داسې نه چې د عمر په آخری برخه وخت کی به واقع کیږی

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّ كَلِمَةَ إِذَا تُسْتَعْمَلُ فِي الشَّرْطِ أَيْضًا او د ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادې.چه لفظ د ،اذا، په شرط کي هم استعمالولې شی ،قَالَ قَائِلُهُمْ: وَاسْتَغْنِ مَا أَغْنَاكَ رَبُّكَ بِالْغِنٰى یوکس اوونیل.بې پرواهی کوه.ترکومه پورې چې غنی اوساتی تالره رب ستا په مالدارئ سره وَإِذَا تُصِبْكَ خَصَاصَةٌ فَتَجَمَّلْ .او که تاته فقیری اورسیږی ،نو صبرجمیل ختیار کړه فَإِنْ أُرِيدَ بِهِ الشَّرْطُ نوکه په دې سره د شرط اراده اوکړې شی لَمْ تُطَلَّقْ فِي الْحَالِ نو فی الحال به طلاق نه (واقع) کیږی وَإِنْ أُرِيدَ بِهِ الْوَقْتُ تُطَلَّقُ اوکه په دې سره د وخت اراده اوکړې شی نو طلاق به (واقع) کیږی فَلَا تُطَلَّقُ بِالشَّكِّ وَالِاحْتِمَالِ نود شك او احتمال په وجه به طلاق نه غورځیږی

حل اللغة: ① خصاصة. فقیری ،محتاجئ ② تجمل. صبر کوه]

تشریح .اودامام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې.چه لفظ د [إذا] د وخت نه سوا د شرط په معنی کي هم استعمالیږی .صاحب دهدایه رحمه الله په استدلال کي شعرپیش کړې دې.ژباړه ئې دا ده.بې پرواه اوسه ترڅو چې ستا رب ته غنی پیدا کړې ئې د مالدارئ سره،اوکه په تبندې تنګی راشی نوصبرجمیل اختیار کړه په دې شعرکي [إذا] د شرط لپاره دې.ځکه چې [تصك] مجزوم دې که [إذا] شرطیه نه وه نو[تصبك] که د [يارب] سره

کیدل پکار وو
Ⓐحاصل دکلام دا شوه.چه د[إذا] کلمه د شرط لپاره هم راځی .لکه چې اوس معلومه شوه.او د ظرف لپاره هم راځی لکه د صاحبینو ﷭ د دلیل نه حې معلومه شوه نوکه په [أنت طالق إذا لم أطلقك] نوکه په دې کې د شرط معنی مراد واخستې شی نو فی الحال به طلاق نه واقع کیږی [إذا] په صورت کې چې څنګه دی اوکه [إذا] د وخت د معنی لپاره اومنلې شی پکار ده چې طلاق واقع شی لکه څنګه چې په لفظ د [متی] په صورت کې چې في الحال واقع کیږی د طلاق کې شك واقع شو او د شك په وجه طلاق نه واقع کیږی نوځکه مونږ وایو چه في الحال طلاق نه واقع کیږی

بخلاف مسئلة المشيئة په خلاف د مسئلې د مشیت لأنه على اعتبار أنه للوقت لايخرج الأمر من يدها ځکه په دې اعتبار چې د لفظ د (إذا) وخت لپاره دې د ښځې د لاسه به اختیار نه اوځی وعلى اعتبار أنه للشرط يخرج او په دې اعتبار چې د شرط لپاره دې (اختیار به د ښځې د لاسه) اوځی والأمر صار في يدها او د طلاق معامله یقیناً د ښځې په لاس کې ده فلا يخرج بالشك والاحتمال نو د شك او احتمال په وجه به نه اوځی

تشریح.او مسئله د مشیت ددې په عکس ده ځکه که په [أنت طالق إذا شئت] کې که [إذا] د وخت لپاره اومنلې شی نو د ښځې اختیار نه ختمیږی .بلکه پاته پاتې کیږی لکه څنګه چې په [أنت طالق متى شئت] کې مجلس نه د پاسیدو باوجود د ښځې اختیار پاته پاتې کیږی اوکه لفظ د [إذا] د شرط لپاره اومنلې شی نو د ښځې اختیار به د مجلس نه په پاسیدو سره ختم شی .
Ⓐحاصل دا چې د یو احتمال په وجه اختیار د ښځې د لاس نه اوځی .او د بل احتمال په وجه نه اوځی او اختیار د ښځې په لاس کې په یقین سره موجود دې نو د شك او احتمال په وجه به نه اوځی .مطلب دا چې اختیار د ښځې د لاس نه نه اوځی .نو دا ددې امله نه دی چه [إذا] د [متی] په معنی کې دې لکه څنګه چې صاحبین ﷭ فرمائی .بلکه حقیقت دا دې چه د [إذا] په معنی کې چونکه شك پیدا شو او د شك په وجه یقینی څیزنه زائله کیږی نوځکه هغه اختیار چه د ښځې په لاس کې په یقین سره وو .د شك په وجه به نه اوځی

وهذا الخلاف فيما إذا لم تكن له نية أما إذا نوى الوقت او خلاف په دې صورت کې دې .کله چې د خاوند هیڅ نیت نه وی بهرحال کله نې چې د وخت نیت اوکړو يقع في الحال نو فی الحال به (طلاق) واقع کیږی وإن نوى الشرط اوکه د شرط نیت نې اوکړو يقع في آخر العمر نو په آخری عمر کې به واقع کیږی لأن اللفظ يحتملهما ځکه چې لفظ د دواړو احتمال لری .

تشریح.صاحب دهدایه ﷫ فرمائی .چه دامام ابوحنیفه اوصاحبینو ﷭ په مینځ کې دا اختلاف په هغه وخت کې دی.چه خاوند په خپل کلام کې د څه نیت نه وی کړې.ځوکه هغه د [إذا] په لفظ کې د وخت نیت کړې وی .نو طلاق به في الحال واقع کیږی .اوکه د شرط نیت نې کړې وی .نو طلاق به په آخری عمر کې واقع کیږی ځکه چې لفظ د[إذا] د دواړو معانیو احتمال لری .

په [أنت طالق مالم أطلقك أنت طالق] د الفاظو حکم

قال: أنت طالق ما لم أطلقك أنت طالق وکه وې وئیل.چه ته طلاق والا نې.کوم وخت چې زه تانه طلاق ورنکړم.ته طلاق والا نې قال ذلك موصولا به نو دا ښځه به په دې طلاق ور کاوه سره مطلقه کیږی أنت طالق بهذه التطليقة ددې مسئلې مراد دادې.چه ده (انت طالق) ددې سره یوځائې اوونیل

تشریح.- مسئله ... یو سړی خپلې ښځې ته اوونیل.[أنت طالق مالم أطلقك أنت طالق] او دا ورپسې [أنت

طالق] د محکی کلام سره یوځائې اوونی په مینځ کې په کښې جدائی راغله ولی نو په دې آخری [أنت طالق] سره به یو طلاق واقع کیږی

والقياس أن يقع المضاف فيقعان او قیاس دا دې چه کوم طلاق زمانې ته منسوب دې هغه هم واقع کیږی نو دواړه به واقع کیږی إن كانت مدخولا بها که (دا ښځه) مدخول بها وی وهو قول زفر رحمه الله او هم دا قول د امام زفر ﷫ دې لأنه وجد زمان لم يطلقها فيه وإن قل وهو زمان ځکه داسې زمانه اوموندې شوه په کوم کې چې ده دې ښځې ته طلاق نه دې ورکړې اګرچه که ده او هغه زمانه د قوله أنت طالق قبل أن يفرغ منها ده د قول، انت طالق، وراندې ددې نه چې ددې نه فارغ شی

تشریح.او د قیاس تقاضا دا ده چه کوم [طالق مالم أطلقك] ته منسوب شوې دې هغه هم واقع شی نو په دې صورت کې دوې [دوه] صورتونه دی یو هغه طلاق چې منسوب شوې وی او دوهم یو روسته [أنت طالق] دې خودوې [دوه] طلاقونه به په هغه وخت کې واقع کیږی چه ښځه مدخول بها وی دامام زفر ﷫ هم دا قول دې
Ⓐدامام زفر ﷫ دلیل دا دې.چه د طلاق وقوع به داسې وخت پورې معلق کړې شوی دې چه هغه د تطلیق نه خالی وی .او هغه موجود شوه اګرچه ډیره کمه ولې نه ده ددې تفصیل دا دې چه په [أنت طالق] کې ووه حروف دی. ترڅوچه سړی د قاف پورې تکلم نه وی کړې طلاق به نه واقع کیږی .نوکه یوکس د [لام] پورې تکلم اوکړلو .او چپ شو.نو طلاق نه واقع کیږی .اوس په دې مسئله کې چې سړی روستو د [أنت طالق] تلفظ اوکړلو په شپږو حروفو باندې تلفظ کاوه پورې.یعنی په لام باندې د تلفظ کړلو نه دومره وخت پیاموندې شو چه هغه د تطلیق نه خالی وو نو د شرط د موجودوالی د امله د کوم نسبت چې شوې وی هغه هم واقع شو او روستې [أنت طالق] چونکه غیر معلق دې نو یو طلاق به په دې واقع شی نو په دې مسئله کې امام زفر ﷫ فرمائی چه دوې [دوه] طلاقه واقع کیږی

وجه الاستحسان أن زمان البر مستثنى عن اليمين بدلالة الحال او وجه د استحسان دا ده چه د قسم پوره کولو زمانه د دلالت حال په وجه یمین نه مستثنی ده لأن البر هو المقصود ځکه چې قسم پوره کول د یمین مقصود دې ولا يمكنه تحقيق البر إلا أن يجعل هذا القدر مستثنى او دده لپاره د قسم پوره کاوه متحقق کیدل ممکن نه دی .مګر داچه دومره مقدار مستثنی اوګرځولې شی

تشریح.وجه داستحسان دا ده چه د قسم خوړلونه روسته دومره وخت ده ته ضرور ملاویدل پکار دی چه په هغې کې قسم خوړونکې خپل قسم پوره کړې شی .ځکه چې د قسم نه هم قسم پوره کول مقصود وی .او دا ترهغه وخته پورې ممکن نه وی .ترڅوچه دومره وخت مستثنی نکړې شی .چه په هغې کې قسم پوره کړې شی نو [أنت طالق مالم أطلقك] نه روسته دومره وخت ورکول پکار دی .چه په هغې کښې د [أنت طالق] په اووه حروفو تلفظ اوکړې شی .د [لام] پورې د شپږو حروفو د تلفظ وخت معتبر نه دې ځکه چې دا وخت د قسم پوره کاوه لپاره کافی نه دې.

أصله من حلف لا يسكن هذه الدار او ددې اختلاف اصل هغه سړې دې چاچه قسم اوخوړلو چه په دې کور کې به نه اوسیږی فانتقل من ساعته بالنقلة هم په دغه وخت سامان منتقل کاوه کې لګیا شو وأخواته على ما يأتيك في الأيمان إن شاء الله تعالى او ددې مثالونه هم په دې تفصیل سره دې کوم نه چې په کتاب الایمان کې انشاء الله راشی .

حل اللغة: ① لایسکن نه اوسیږی ② النقلة کډه اوړل]
تشریح.اوددې اختلاف اصل دکتاب الایمان یوه مسئله .د مسئله دا ده که یو سړی دا قسم اوکړلو چه زه به دې کور کې نه اوسیږم سبانې هم په هغه وخت کې د ... کړ ... خپل ... ته ... کړ ...

دې صورت کې استحساناً نه حانثیږي. ② او دامام زفر رحمه الله په نیزقیاسا حانثیږي ددې مسئلې نور ډیرتظیرونه دي کوم چې به په کتاب الأیمان کې بیانولې شي انشاءالله

په ورځ کې د نکاح په کولوبورې د طلاق معلق کول

وَمَنْ قَالَ لِامْرَأَةٍ او کوم کس چې یوې ښځې ته اووئیل يَوْمَ أَتَزَوَّجُكِ فَأَنْتِ طَالِقٌ په کومه ورځ چې زه ستا سره نکاح اوکړم نو طلاق والا يې فَتَزَوَّجَهَا لَيْلًا طَلُقَتْ بیا ئې دهغې سره په شپه کې نکاح اوکړله نو طلاق به (واقع) کیږي لِأَنَّ الْيَوْمَ يُذْكَرُ وَيُرَادُ بِهِ بَيَاضُ النَّهَارِ ځکه چې ورځ ذکر کولې شي او ددې نه مراد بیاض نهار وي فَيُحْمَلُ عَلَيْهِ إِذَا قُرِنَ بِفِعْلٍ يَمْتَدُّ كَالصَّوْمِ وَالْأَمْرِ بِالْيَدِ نو (یوم به) په بیاض نهر باندې محمول کولې شي کله چې (لفظ د یوم) فعل ممتد سره مقارن وي لکه روژه اود ښځې احتیار لِأَنَّهُ يُرَادُ بِهِ الْمِعْيَارُ ځکه چې ددې نه مراد معیار دې وَهٰذَا أَلْيَقُ بِهِ او (بیاض نهار) ددې زیات لائق دې وَيُذْكَرُ وَيُرَادُ بِهِ مُطْلَقُ الْوَقْتِ او (لفظ د یوم) ذکر کولې شي .او مراد ددې نه مطلق وخت وي قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى ﴿وَمَنْ يُّوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهٗ﴾ الله تعالی فرمائیلی دی کوم (مسلمان) کس په دغه ورځ شا کړی کافرانو ته اوتختي) وَالْمُرَادُ بِهِ مُطْلَقُ الْوَقْتِ او مراد ددې نه مطلق وخت دې فَيُحْمَلُ عَلَيْهِ إِذَا قُرِنَ بِفِعْلٍ لَا يَمْتَدُّ نو (یوم) به مطلق وخت باندې محمول کولې شي کله چې (لفظ د یوم) فعل غیر ممتد سره مقارن وي وَالطَّلَاقُ مِنْ هٰذَا الْقَبِيلِ او طلاق هم ددې قبیلې څخې دې فَيَنْتَظِمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ نو شپې او ورځې ته به ګډ وي

حل اللغة* ① دبر شا ② ينتظم شاملیږي ③ بیاض سپینوالې ④ یمتد اوږدیږي]

تشریح:- اول دا خبره په ذهن کې کینوئ.چه دلته درې الفاظ ذکرشوي دي. ① نهار② لیل ③ یوم د[نهار] تعلق خاص کرد نمرراختو نه تر نمرپریوسو پورې دې اود[لیل] تعلق د چاغه یعنی د نمرپریوتو نه تر سهار راختو پورې دې اوپه لفظ د[یوم] کې د بعضې فقهاؤ رائې دا ده.چه لفظ د یوم د ورځې د رنړئې اومطلق وخت په مینځ کې مشترک دې اود زیاتورائې دا ده چه لفظ د یوم د ورځې د رنړائې لپاره حقیقت اود مطلق وخت لپاره مجز دې.

بهرحال په دواړو صورتونوکې لفظ د یوم ظرف دې.اوپه دواړو احتمالاتوکې به یوته ترجیح ورکولې شي د قرینې په وجه اوقرینه یوه ضابطه ده.چه لفظ د یوم به یا د فعل ممتد سره مقارن وي اویا به نه وي. که د فعل ممتد سره مقارن وي .نود یوم څخه به مراد د ورځې رنړائې وي دفعل ممتد نه مراد دا دې.چه دهغه فعل په کولوکې څه وخت لګی .مثلاً روژه نیول دښځې په طلاق کې اختیار، اغوستل،سوریدل،چوپ کیدل وغیره.

اوس صورت د مسئلې ته راشه چې یوکس یوې ښځې ته اووئیل.[یوم اتزوجك فانت طـالق] نوده ورسره د شپې نکاح اوکړله.طلاق واقع شو.ددې مسئلې د دلیل تعلق د یواصولي بحث سره دې

بهرحال په دې صورت کې به د یوم نه د روځې رنړائی ځکه مراد وي .چه د یوم نه مراد معیار دی.او د ورځې رنړائی د معیارجوړیدو لپاره زیت لائق دې اودمعیار نه مراد دا دې.چه دغه فعل په کولوکې د اوږد وخت اړتیا نه وي .بلکه مطلق وخت دهغې لپره کافې وي .اوطلاق هم د فعل غیرممتد د قبیلې څخې دې.نوپه [یوم اتزوجك فانت طالق] کې لفظ د یوم شپې او ورځې دواړو ته ګډ دې.په شپه اورځ کې چې کله هم نکاح اوشي .نوطلاق به واقع کیږي

وَلَوْ قَالَ: عَنَيْتُ بِهِ بَيَاضَ النَّهَارِ خَاصَّةً او که وې وئیل چه ما د یوم نه بیاض نهار مراد اخستې وو.خاص طور

باندې دِيْنَ فِي الْقَضَاءِ نو قضاءً به تصدیق کولای شي لِأَنَّهُ نَوٰى حَقِيْقَةَ كَلَامِهِ ځکه چې ده د خپل حقیقت کلام نیت کړې دې وَاللَّيْلُ لَا يَتَنَاوَلُ إِلَّا السَّوَادَ او شپه ګډ نه ده مګر توروالی ته وَالنَّهَارُ يَتَنَاوَلُ الْبَيَاضَ خَاصَّةً وَهٰذَا هُوَ اللُّغَةُ او نهار ګډ نه دې مګر سپین والی ته خاصکر. و هم دا لغت دي

حل اللغة* ① اللیل شپه ② السواد توروالي]

تشریح:- البته که په دې کلام کې سړی خاص کر د ورځې د رنړائې نیت کړې وي نوقضاءً به ئې هم تصدیق کولې شي ځکه چې ده د حقیقت کلام نیت کړې دې زیات تفصیل د اصول فقه په کتابونوکې دې هغه دې ددې مطالعه اوکړې شي والله اعلم بالصواب

د ښځې د اړخه د طلاق نسبت

فصل (دا) فصل دې وَمَنْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ: أَنَا مِنْكِ طَالِقٌ یوکس خپلې ښځې ته ووئیل زه د تا نه طلاق یم فَلَيْسَ بِشَيْءٍ وَإِنْ نَوٰى طَلَاقًا نودا هیڅ نه دی اګرچه د طلاق نیت ئې کړې وي وَلَوْ قَالَ أَنَا مِنْكِ بَائِنٌ أَوْ أَنَا عَلَيْكِ حَرَامٌ او که وې وئیل.زه د تانه بائن یم.یا په تا باندې حرام یم يَنْوِي الطَّلَاقَ فَهِيَ طَالِقٌ او د طلاق نیت کړې نودا به طلاق والا وي

تشریح:- دا فصل د ښځود اړخه د طلاق منسوب کولوپه بیان کې دې.چونکه د ښځونه د طلاق اضافت کول د سړو د اړخه د طلاق د اضافت نه مخالف دې.ځکه ئې دا په جلا فصل کې ذکرکړلو

اصورت د مسئلې دا دې.① چه یوسړی خپلې ښځې ته اووئیل.چه [أنا منك طالق]نو طلاق نه واقع کیږي. او که دا ئې اووئیل چه [أنا منك بائن] اویا [أنا علیك حرام] اود طلاق نیت ئې هم وي .نوطلاق به واقع کیږي

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله: يَقَعُ الطَّلَاقُ فِي الْوَجْهِ الْأَوَّلِ أَيْضًا إِذَا نَوٰى او امام شافعی رحمه الله فرمائي چه طلاق به واقع کیږي په رومبی صورت کې هم کله ئې چې نیت کړې وي لِأَنَّ مِلْكَ النِّكَاحِ مُشْتَرَكٌ بَيْنَ الزَّوْجَيْنِ ځکه چې ملك مشترك دې.د ښځې خاوند په منځ کې حَتّٰى مَلَكَتْ هِيَ الْمُطَالَبَةَ بِالْوَطْئِ كَمَا يَمْلِكُ هُوَ الْمُطَالَبَةَ بِالتَّمْكِيْنِ تردې چې دا ښځه د وطی د مطالبې مالکه ده.لکه څنګه چې خوند په قدرت على الوطی باندې د مطالبې مالك دې وَكَذَا الْحِلُّ مُشْتَرَكٌ بَيْنَهُمَا اوهم دغه ډول حلت د دواړو په منځ کې مشترك دې وَالطَّلَاقُ وُضِعَ لِإِزَالَتِهِمَا او طلاق ددې دوړو د زائل کیدو لپاره وضع شوې دې فَيَصِحُّ مُضَافًا إِلَيْهَا نو (طلاق به خوند) اړخ ته منسوب کوه سره صحیح وي. كَمَا صَحَّ مُضَافًا كَمَا فِي الْإِبَانَةِ وَالتَّحْرِيْمِ لکه څنګه چې ښځه د دوهم خوند سره د نکاح کوه نه منع کولې شي .اود وتلو نه (هم منع کولې شي)

حل اللغة* ① الابانه جدائی ② التمکین قدرت ورکول ③ التحریم حرامول]

تشریح:- ② حضرت امام شافعی رحمه الله فرمائي .که نیت ئې کړې وي نوپه [انا منك طـالق] سره هم طلاق واقع کیږي . دلیل دا دې.چه ملك نکاح د ښځې او خاوند په مینځ کې شریك دې.هم دا وجه ده چې ښځې ته د خپل خاوند نه د وطی کاوه د مطلبې اختیارشته لکه څنګه چې سړی ته د ښځې نه د وطی کولود مطالبې اختیارشته.اودغه ډول د دواړو په مینځ کې حلت هم مشترك دې هم دا وجه ده چه په دې دواړوکې د هریو لپاره دبل نه فائده اخستل جائزدی اوپه دې دواړوکې د هریوپه مرګ سره نکاح ختمیږي اوپه دواړوکې هریونکاح کونکې دې اوطلاق ملك نکاح اوحلت دواړو لره زائله کونکې مقرر شوې دې.نوطلاق چې څنګه ښځې ته منسوب کول جائزدي .دغه ډول سړي ته هم منسوب کول صحیح دي .لکه څنګه چې بـانت اوتحریم په دواړو ښځه اوخاوندکې دهریواړخه منسوب کول صحیح دي

وَلَنَا أَنَّ الطَّلَاقَ لِإِزَالَةِ الْقَيْدِ وَهُوَ فِيْهَا دُوْنَ الزَّوْجِ، أَلَا تَرٰى أَنَّهَا هِيَ الْمَمْنُوْعَةُ عَنِ التَّزَوُّجِ وَالْخُرُوْجِ وَلَوْ كَانَ لِإِزَالَةِ الْمِلْكِ وکه

طلاق د ملك زائل كاوه لپاره دي فَهُوَ عَلَيْهَا نو ملك په ښځه باندي دي لِأَنَّهَا مَمْلُوكَةٌ وَالزَّوْجُ مَالِكٌ خكه چي ښځه مملوكه ده او خاوند مالك دي وَلِهَذَا سُمِّيَتْ مَنْكُوحَةً او هم په دي وجه منكوحه نوم كيښودي شو

تشريح- زمونږ دليل دا دي چه طلاق د نكاح قيد ختموي .اودنكاح قيد دسړي لپاره په ښځه باندي دي نو دا ده چي د ښځي لپاره په سړي باندي وي .تاسوګورئ نه چي پابندي په ښځه ده چه دا به د بل چسره نكاح نشي كولي.اودكور نه بهرته نشي وتلي.نوچونكه د نكاح قيد صرف په ښځه باندي وي .نوخكه به د دي د زائله كاوه لپاره طلاق به هم صرف د ښځي ارخ ته منسوب كولي شي سړي ته به نشي منسوب كولي نوالی ملك طالق] په ذريعه د سړي د ارخه د طلاق منسوب كول صحيح نه دي اګرچه نيت به كي هم اوشي كه چرته دا اومنلي شي چه طلاق د ملك زائله كاوه لپاره دي لكه څنګه چي امام شافعي رحمه الله فرماني .نوبيا هم دامام شافعي رحمه الله مذهب ثابت نه دي خكه چي طلاق صرف د ملك نكاح زئله كاوه لپاره وي .اوملك صرف په ښځه باندي وي .په سړي باندي نه وي هم دا وجه ده چه ښځي ته مملوكه او خاوند ته مالك وئيلي شي اوهم دا وجه ده چه ښځي ته منكوحه وئيلي شي اوخاوندته ناكح نوهركله چي ملك په ښځه باندي وي نوطلاق به هم د سړي د ارخه په ښځه وي .د ښځي د ارخه به په سړي نه وي
[1]زيات نه زيات د امام شافعي رحمه الله دارخه دا وئيلي شي .چه هركله ملك صرف په ښځه باندي وي په سړي باندي نه وي .نوبيا ښځي ته د وطی مطالبي كولوحق څنګه دي.موځواب دا وركوو.چه د ښځي د وطی د مطالبي حق صرف ددي امله دي.چه خاوند مديون (قرضداري) دي خوچه څوك مديون وي داضروري نه ده.چه هغه دي مملوك هم وي .

بِخِلَافِ الْإِبَانَةِ.په خلاف د ابانت لِأَنَّهَا لِإِزَالَةِ الْوُصْلَةِ وَهِيَ مُشْتَرَكَةٌ بَيْنَهُمَا خكه چي ابانت د تعلق زائل كاوه لپاره دي.او تعلق مشترك دي

تشريح- [بخلاف الأبانة] په دي سره دامام شافعي رحمه الله دقياس ځواب دي.دځواب حاصل دا دي.چه د ابت نسبت لكه څنګه چي د ښځي د ارخه صحيح دي دغه رول د سړي د ارخه هم صحيح دي.خكه چي د ابانت لفظ تعلق اوجوړ ختمولو لپاره راځي .اوتعلق د ښځي او خاوند دوارو د ارخه مشترك وي .نوابانت په ښځه خاوند دواړوكي دهريودارخه منسوب كول صحيح دي .

وَبِخِلَافِ التَّحْرِيمِ او په خلاف د تحريم .لِأَنَّهُ لِإِزَالَةِ الْحِلِّ وَهُوَ مُشْتَرَكٌ بَيْنَهُمَا خكه چي تحريم د حلت زائل كاوه لپاره دي او حلت مشترك دي فَصَحَّتْ إِضَافَتُهُمَا إِلَيْهِمَا نو ددي دواړو نسبت به زوجينو ارخ ته صحيح وي

تشريح- په خلاف د دي چي [أنـا منـك حـرام].خكه چي تحريم د حلت زائل كاوه لپاره راځي اوحلت په دواړوكي مشترك دي نوتحريم هم د دواړو طرفونو نه منسوب كول صحيح دي

وَلَا تَصِحُّ إِضَافَةُ الطَّلَاقِ إِلَّا إِلَيْهَا اود طلاق نسبت صحيح نه دي مګر ښځي ارخ ته (صحيح دي)

تشريح- پاتي شو طلاق نود د قيد د زوال لپاره استعماليږي .اوقيد صرف په ښځه باندي وي په سړي نه وي نوطلاق به صرف د ښځي ارخ ته منسوب كولي شي .سړي ارخ ته به نشي منسوب كولي.

د دي وينا حكم چي ناته دي يوطلاق وي يا دي به وي

وَلَوْ قَالَ : أَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً أَوْ لَا فَلَيْسَ بِشَيْءٍ اوكه وي وئيل [أنت طالق واحدة اولا] نو هيڅ نه دي قَالَ رضي الله عنه هَكَذَا ذَكَرَ فِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ مِنْ غَيْرِ خِلَافٍ علامه مرغيناني رحمه الله فرماني چه هم دغه رول په جامع صغير كي د اختلاف نه بغير ذكر دي وَهَذَا قَوْلُ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله حالانكه دا قول د امام ابوحنيفه رحمه الله دي

وَأَبِي يُوسُفَ رحمه الله آخِرًا (۱) وَعَلَى قَوْلِ مُحَمَّدٍ وَهُوَ قَوْلُ أَبِي يُوسُفَ رحمه الله أَوَّلًا تَطْلُقُ وَاحِدَةً رَجْعِيَّةً او د ابويوسف رحمه الله د روستي قول دي او امام محمد او هم دا د ابويوسف رحمه الله رومبي قول دي دادي چه يو طلاق رجعي به واقع كيږي ذكر قَوْلُ مُحَمَّدٍ رحمه الله فِي كِتَابِ الطَّلَاقِ د امام محمد رحمه الله دا قول د مبسوط په كتاب الطلاق كي هم به دي صورت كي ذكر دي فِيمَا إِذَا قَالَ لِامْرَأَتِهِ: أَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً أَوْ لَا شَيْءَ چي كله يوكس خپلي ښځي ته اووئيل [أنت طالق واحدة اولا شئ] وَلَا فَرْقَ بَيْنَ الْمَسْأَلَتَيْنِ اود دواړو مسئلو په منځ كي هيڅ توپير نشته

تشريح- مسئله دا ده.كه يوكس خپلي ښځي ته [أنت طالق واحدة أولا] اووئيل نوپه دي كلام سره طلاق نه واقع كيږي علامه مرغيناني رحمه الله فرماني چه په جامع صغير كي دا حكم بغير د اختلاف نه ذكرشوي دي حالانكه داسي نه ده بلكه اختلاف په كي شته ① خكه چي دا د امام ابوحنيفه رحمه الله قول دي ② ودامام ابويوسف رحمه الله قول بل دي دامام ابويوسف رحمه الله اولني قول او د امام محمد رحمه الله قول دا دي چه په دي كلام سره به صرف يو طلاق رجعي واقع شي اوپه دي دليل چي دامام محمد رحمه الله په نيزه صرف يوطلاق رجعي واقع شي دا دي چه د مبسوط په كتاب الطلاق كي د امام محمد رحمه الله قول په دي صورت كي ذكرشوي دي كه يوكس خپلي ښځي ته اووئيل چه [أنت طالق واحدة اولا شئ] نوپه دي صورت كي امام محمد رحمه الله فرماني چه صرف يوطلاق رجعي واقع كيږي.نوهركله چي په دي مسئله كي دامام محمد رحمه الله په نيزصرف يوطلاق رجعي واقع كيږي .نود [أنت طالق واحدة أولا] په صورت كي به هم صرف يوطلاق رجعي واقع كيږي خكه چي په دي دواړو صورتونويعني [أنت طالق واحدة أولا] او[أنت طالق واحدة أولا شئ] كي څه توپير نشته

وَلَوْ كَانَ الْمَذْكُورُ هَاهُنَا قَوْلَ الْكُلِّ او دلته كي مذكور د كُل قول دي فَعَنْ مُحَمَّدٍ رحمه الله رِوَايَتَانِ نود امام محمد رحمه الله نه دوي [دوه] روايتونه دي لَهُ أَنَّهُ أَدْخَلَ الشَّكَّ فِي الْوَاحِدَةِ د امام محمد رحمه الله دليل دادي چه شك په واحدة كي داخل كړي دي لِدُخُولِ كَلِمَةِ "أَوْ" بَيْنَهَا وَبَيْنَ النَّفْيِ خكه چي كلمه د او، د واحدة اود نفي په منځ كي داخل ده فَيَسْقُطُ اعْتِبَارُ الْوَاحِدَةِ نود واحدة اعتبار به ساقط وي وَيَبْقَى وَيَبْقَى قَوْلُهُ أَنْتِ طَالِقٌ بِخِلَافِ قَوْلِهِ أَنْتِ طَالِقٌ أَوْ لَا او دده قول ،انت طلق، به پاته پاتي وي په خلاف دده د قول ،انت طلق اولا لِأَنَّهُ أَدْخَلَ الشَّكَّ فِي أَصْلِ الْإِيقَاعِ فَلَا يَقَعُ خكه چي شك په اصل ايقاع كي داخل كړي دي نو طلاق به نه واقع كيږي

تشريح- اوكه دا اومنلي شي .چه په جامع صغير كي څه ذكردي هغه د ټولو قول دي نوپه دي صورت كي به موږ وايو.چه دامام محمد رحمه الله نه دوي [دوه] روايتونه منقول دي يودا چي په دكر شوي مسئله [أنت طالق واحدة أو لا] كي طلاق نه واقع كيږي اوپه دوهم روايت كي پرې يوطلاق رجعي واقع كيږي اولني روايت د جامع صغير دي.او دوهم روايت د مبسوط د كتاب الطلاق دي.
[1]دامام محمد رحمه الله دليل په [أنت طالق واحـدة أولا] كي دا دي.چه په [واحـدة] او[لا] كي شك واقع شوي دي.نود شك د امله د [واحدة] اعتبارخو ساقط شو.او[أنت طالق] په سلامت سره پاته پاتي شو.اوچونكه په [أنت طالق واحدة] سره يوطلاق رجعي واقع كيږي نوخكه به په دي صورت كي هم يوطلاق رجعي واقع كيږي په خلاف د [أنت طالق أولا] خكه چي دلته په اصل طلاق كي واقع شوي دي اود طلاق په واقع كولوكي كه شك واقع شي .نوپه هغه صورت كي طلاق نه واقع كيږي .

وَلَهُمَا أَنَّ الْوَصْفَ مَتَى قُرِنَ بِالْعَدَدِ اود شيخينو رحمهما الله دليل دادي چه وصف (يعني طالق كله د عدد سره يوځاي ذكركړي شي كَانَ الْوُقُوعُ بِذِكْرِ الْعَدَدِ نو وقوع د طلاق به په عدد سره وي أَلَا تَرَى أَنَّهُ لَوْ قَالَ لِغَيْرِ الْمَدْخُولِ بِهَا

(۱) القول الرجح هو قول الشيخين رحمهما الله كذا فى فتح القدير(۳\۳۸۰) وردالمحتار(۲\٤۷۹) والهندية (۱\۳٦۳) والبحر الرائق (۳\٥۸۹) نقلاً عن القول الراجح (۱\۳۱۷)-

أَنْتِ طَالِقٌ ثَلَاثًا په ګوري که غیر مدخول بها ته اووائی ..انت طالق ثلاثا تَطْلُقُ ثَلَاثًا نو درې طلاقه به واقع کیږی وَلَوْ كَانَ الْوُقُوعُ بِالْوَصْفِ لَلَغَا ذِكْرُ الثَّلَاثِ اوکه وقوع په وصف سره وې نود ثلاث ذکر به لغو وو وَهَذَا لِأَنَّ الْوَاقِعَ فِي الْحَقِيقَةِ إِنَّمَا هُوَ الْمَنْعُوتُ الْمَحْذُوفُ اودا خکه چې واقع په حقیقت کې هغه موصوف محذوف دی مَعْنَاهُ أَنْتِ طَالِقٌ تَطْلِيقَةً وَاحِدَةً عَلَى مَا مَرَّ اودا خکه چې واقع په حقیقت کې هغه موصوف محذوف دې ددې معنی ده [أنت طالق تطليقة واحدة] لکه څنګه چې په تحقیق سره تیر شو وَإِذَا كَانَ الْوَاقِعُ مَا كَانَ الْعَدَدُ نَعْتًا لَهُ او هرکله چې واقع هغه دې د کوم عدد چې نعت دې كَانَ الشَّكُّ دَاخِلًا فِي أَصْلِ الْإِيقَاعِ نو شک په اصل ایقاع کې داخل شو فَلَا يَقَعُ شَيْءٌ نو هیڅ (طلاق) به نه واقع کیږی

حل اللغة° ① قرن مولبنتی شو ② المنعوت صفت]

تشریح - دشیخینو رحمهما الله دلیل دادي چه وصف یعنی طالق چې کله د عدد سره یوځائې ذکرکړې شی ،(مثلاً اووائی چه [أنت طالق واحدة يا إثنين يا ثلاثاً] نوواقع کیدل د طلاق به په عدد سره کیږی په صیغه د صفت سره نه نوکه یوکس خپلې غیرمدخول بها سخې ته اووئیل چه [أنت طالق ثلاثـا] نوپه دې به درې طلاقه واقع کیږی که طلاق په صیغه د صفت سره واقع کیدل.نود [ثلاثاً] ذکربه لغو وو اووقوع د طلاق په عدد سره خکه کیږی چه واقع کیدونکې په حقیقت کې هغه موصوف دې.کوم چې محذوف دې نو [أنت طالق واحـدة] معنی ده.[أنت طالق تطليقة واحـدة] اوهرکله چې واقع کیدونکې هغه موصوف دې.چه عدد ورله وصف دې نوپه دې صورت کې په اصل ایقاع طلاق کې شک واقع شو اوپه اصل ایقاع طلاق کې شک واقع کیدو سره طلاق نه واقع کیږی .نوددې امله به دلته طلاق نه واقع کیږی .

ته دې زما یا ستا په مرګ سره طلاقه ئې

وَلَوْ قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ مَعَ مَوْتِي أَوْ مَعَ مَوْتِكِ فَلَيْسَ بِشَيْءٍ او که وې وئیل.ته طلاق والا ئې زما د مرګ نه روسته یا ستا د مرګ نه پس،نو هیڅ نشت

تشریح.- مسئله که یوکس اووئیل چې [أنت طالق مع موتي] یا [أنت طالق مع موتـك] نوپه اتفاق سره طلاق نه واقع کیږی د دلیل نه وړاندې دا په ذهن کې واچوئ چه کلمه د [مع] دمصدر سره ذکر شی نودا د روسته په معنی کښې وی لکه [أنت طالق مع نكاحك] یعنی [بعد نكاحك]

لِأَنَّهُ أَضَافَ الطَّلَاقَ إِلَى حَالَةٍ مُنَافِيَةٍ لَهُ خکه چې طلاق ئې داسې حالت ارخ ته منسوب کړې دې کوم چې د طلاق منافی دې لِأَنَّ مَوْتَهُ يُنَافِي الْأَهْلِيَّةَ خکه چې د سړی مرګ د اهلیت منافی دې وَمَوْتَهَا يُنَافِي الْمَحَلِّيَّةَ اود ښځې مرګ د محلیت دطلاق منفی دې وَلَا بُدَّ مِنْهُمَا حالانکه ددې دواړو(موجود کیدلو) اړتیا دې.

تشریح:-دلته [موت] مصدر دې.لفظ د [مع] د روسته په معنی کې وی .یعنی [أنت طالق بعد مـوتي] یا [أنـت طالق بعد موتك] نواوس دلیل دا دې.چه طلاق داسې حالت ته منسوب کړې شوې دې.چه هغه حالت د طلاق دحالت نه منفی دې.خکه چې د سړی مرګ د اهلیت طلاق سره منافی دې.اود ښځې طلاق لپاره د محل جوړولو سره منفی دې.حالانکه د وقوع طلاق لپاره اهلیت اومحلیت دواړه ضروری دی .

د سړی د خپلې ښځې دغه د حصې مالک جوړیدل اوددې په عکس شې تفریق

وَإِذَا مَلَكَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ اوکله چې خاوند د خپلې ښځې مالک شو أَوْ شِقْصًا مِنْهَا یا ددې د یوې حصې، أَوْ مَلَكَتِ الْمَرْأَةُ زَوْجَهَا أَوْ شِقْصًا مِنْهُ یا ښځه د خپل خاوند مالکه شوه یا دده د یوې برخې (مالکه شوه)، وَقَعَتِ الْفُرْقَةُ نو فرقت واقع کیږی

حل اللغه° ① شقص برخه ② الفرقة، جدائی]

تشریح - مسئله،که سړې دخپلې ښځې د اخستلو یا ورثت یا هبې یا صدقې په ذریعه مالك شو یا ددې د څه برخې مالك جوړ شو.یا په ذکر شوو وجوهوکې په څه وجه ښځه د خاوند مالکه جوړه شی نوپه دواړو صورتونوکې به د دواړو په مینځ کې بیلتون واقع کیږی یعنی نکاح به پورته کیږی

لِلْمُنَافَاةِ بَيْنَ الْمِلْكَيْنِ د دواړو ملکونو په منځ کې د منافات په وجه أَمَّا مِلْكُهَا إِيَّاهُ بهرحال د ښځې ملك د خپل خاوند بندې فَلِلِاجْتِمَاعِ بَيْنَ الْمَالِكِيَّةِ وَالْمَمْلُوكِيَّةِ نود مالکیت او مملوکیت په منځ کې د اجتماع په وجه

تشریح:خکه چې په ملك نکاح اوملك یمین کې منافات دی.ددې تفصیل دا دې.که ښځه د خاوند مالکه شی نود مالکیت اومملوکیت اجتماع راغله.خکه چې ملك نکاح تقاضا کوی .چه ښځه دې مملوکه وی .اوملك یمین تقاضا کوی .چه ښځه دې مالکه وی .اود ملکین احتماع ناممکن ده.نوخکه به بیلتون واقع کیږی

وَأَمَّا مِلْكُهُ إِيَّاهَا اود خاوند ملك ((خپلې) ښځې باندې فَلِأَنَّ مِلْكَ النِّكَاحِ ضَرُورِيٌّ خکه دې چه ملك د نکاح ضرورة (ثابت) دی وَلَا ضَرُورَةَ مَعَ قِيَامِ مِلْكِ الْيَمِينِ اود ملك یمین په موجودکیدلو کې هیڅ اړتیا نشته فَيَنْتَفِي النِّكَاحُ نو (ملك د نکاح) منتفی کیږی

تشریح :اوکه خاوند د خپلې ښځې مالك جوړ شو نووجه د فرقت دا ده چه ملك نکاح د اړتیا په وجه ثبیږی خکه چې هرملك نکاح اثبات دې په آزاده ښځه باندې اوپه آزاده ښځه باندې اثبات د ملکیت خلاف قیاس دې.اوچه کوم شی خلاف قیاس ثابت شی .نوهغه د اړتیا په وجه ثبتیږی نوثابته شوه چه ملك نکاح د اړتیا په وجه ثابتیږی .اوچه ملك یمین وی .نوځه اړتیا پاتې نشو نوچه ملك یمین ثابت شو نوملك نکاح زائل شو

وَلَوِ اشْتَرَاهَا وکه (خاوند) (خپله ښځه وینځه) واخستله ثُمَّ طَلَّقَهَا لَمْ يَقَعْ شَيْءٌ بیا ئې دې ته طلاق ورکړو نو هیڅ به نه واقع کیږی لِأَنَّ الطَّلَاقَ يَسْتَدْعِي قِيَامَ النِّكَاحِ خکه چې طلاق د قیام نکاح تقاضا کوی وَلَا بَقَاءَ لَهُ مَعَ الْمُنَافِي لَا مِنْ وَجْهٍ وَلَا مِنْ كُلِّ وَجْهٍ اود منافی په موجودګئ کې د نکاح لپاره هیڅ بقاء نشته نه من وجه اونه من کل وجه

تشریح :اوکه خاوند خپله منکوحه واخستله اوبیا ئې ورته طلاق ورکړلو نوطلاق نه واقع کیږی خکه چې طلاق تقاضا کوي د نکاح د پاته کیدو.اود منافی (ملك یمین) د وجود په صورت کې د نکاح لپاره څه بقا نه وی . نه من وجه اومن کل وجه.من وجه خوخکه چې په دې اخستې شوې وینزه باندې عدت واجب نه دې که عدت واجب وو.نونکاح به من وجه پاته وه.اومن کل وجه خکه نه ده باقی .چه ملك نکاح زائله شو

وَكَذَا إِذَا مَلَكَتْهُ أَوْ شِقْصًا مِنْهُ اوهم دغه ډول کله چې ښځه (دخپل خاوند) مالکه شوه یا دده د یوې برخې لَا يَقَعُ الطَّلَاقُ لِمَا قُلْنَا مِنَ الْمُنَافَاةِ[1] نو طلاق به نه واقع کیږی .د هغه دلیل په وجه کوم چې موږ بیان کړو.یعنی منافات.

تشریح :اوپه داسې صورت کې به هم طلاق نه واقع کیږی .چه ازاده ښځه دخپل خاوند مالکه شی .په داسې حال کې چې هغه غلام وی یا دهغه د څه برخې مالکه شی .د وړ ندینی دلیل د وجې.یعنی د مالکیت و مملوکیت په منځ کې منافات دې.

وَعَنْ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللَّهُ أَنَّهُ يَقَعُ اود امام محمد رحمه الله نه نقل دی چه واقع کیږی لِأَنَّ الْعِدَّةَ وَاجِبَةٌ.خکه چې عدت واجب دې

تشریح :اودامام محمد رحمه الله نه روایت دې.چه په دوهم صورت کې (چه ښځه دخپل خاونده مالکه شی)که خاوند طلاق ورکړلو.نوطلاق واقع کیږی دلیل دا دې چه په دې صورت کې په ښځه باندې عدت و جب

[1] القول الراجح هو قول الشيخين رحمهما الله كذا في الخانية (٢٦٧\١٢) وفتح القدير(٣٨٢\٣) والكفاية (٣٨٢\٣) و لبحرالرائق (٣\٤٩١) نقلاً عن القول الراجح (٣١٨\١)_

نو حوتكه به عدت كي من وحه نكاح بانه وى نوحكه به طلاق واقع كيري

بِخِلَافِ الْفَصْلِ الْأَوَّلِ په خلاف د رومبى صورت **لِأَنَّهُ لَا عِدَّةَ هُنَاكَ حَتَّى حَلَّ وَطْؤُهَا لَهُ** خكه چې دلته كي عدت نشته ترڅو چې ددې سره خاوند لپاره وطى كول حلال دى

تشريح: په خلاف د لومړنى مسئلې يعنى كله چې سړى خپله منكوحه وينزه واخستله اوبيا ئې ورته طلاق وركړلو نوطلاق نه واقع كيږي خكه چې په دې صورت كي په هغې باندې عدت واجب نه دې هم داوجه ده چه د هغې دملك لپاره دا وطى كول حلال دى نوهركله چې عدت واجب نشو نونكاح من وحه هم باته نشوه والله اعلم

دعمر مملوكي وينزي ته دخپل خاوند په د آزاديدو په تعلق سره طلاق وركول

وَلَوْ قَالَ لَهَا وكه (خپلې) ښځې ته ئې اووئيل **وَهِيَ أَمَةٌ لِغَيْرِهِ** په داسې حال كې چې هغه د بل كس وينځه ده **أَنْتِ طَالِقٌ ثِنْتَيْنِ مَعَ عِتْقِ مَوْلَاكِ إِيَّاكِ** ته دوى (دوه) طلاق والا ئې ستا د مولا تا له د آزادولو نه روسته **فَأَعْتَقَهَا مَوْلَاهَا** بيا ئې دا آزاده كړله **مَلَكَ الزَّوْجُ الرَّجْعَةَ** نو خاوند به رجعت مالك وى

تشريح - صورت د مسئلې دا دې چه يوكس خپلې ښځې ته اووئيل چه هغه د بل چې وينزه وى [انت طالق ثنتين مع عتق مولاك اياك] وبيا مالك اراده كړه نوبه آزاديدو سره په هغې باندې دوې (دوه) رجعى طلاقه واقع شول حرمت غليظه نه ثابتيږي

ډدلته څوخبرې قابل ذكردى . يودا چې تعليق وائى يوخيز په بل شى پورې معلق كول (ترل) كوم چې معلق كړې شوې وي هغې ته مشروط وائى .اوچه په كوم پورې معلق كړې شوې وى هغې ته شرط وائى اوشرط هغې ته وائى چه بالفعل معدوم وى خود وجود امكان ئې وى اوحكم هغې پورې متعلق كيداى شى اودلته په [مع عتق مولاك اياك] كى دا معنى موجوديږى خكه چې اعتاق د مولى بالفعل معدوم دې البته د وجود امكان ئې شته اوحكم يعنى وقوع د طلاق د هغې سره متعلق كيداې هم شى نودلته به عتق شرط وى و وقوع د طلاق به مشروط وى

لِأَنَّهُ عَلَّقَ التَّطْلِيقَ بِالْإِعْتَاقِ أَوِ الْعِتْقِ خكه چې تطليق (طلاق وركول) د آزادولو يا آزاديدلو باندې معلق كړې دې **لِأَنَّ اللَّفْظَ يَنْتَظِمُهُمَا** خكه چې لفظ دوا ړو ته كه دې **وَالشَّرْطُ مَا يَكُونُ مَعْدُومًا عَلَى خَطَرِ الْوُجُودِ** او شرط هغه وى كوم چې بالفعل معدوم وى په وجود د امكان سره **وَلِلْحُكْمِ تَعَلُّقٌ بِهِ** او حكم ددې سره متعلق وى **وَالْمَذْكُورُ بِهَذِهِ الصِّفَةِ** و كوم چې ذكر دى هغه هم هغه صفت سره دى **وَالْمُعَلَّقُ بِهِ التَّطْلِيقُ** و كوم چې معلق كړې شوې دې هغه تطليق دې

حل اللغة: ① التطليق طلاقول ② الاعتاق آزادول ③ خطر مكن ،نږديكت]

تشريح - وجه دا ده چې به عتق پورې تطليق معلق سوې دې په طلاق پورې نه دې خكه چې انسان تصرف په داسې څيزكې نافذ كولې شى چه دهغې څيزدې مالك وى اوچه د كوم څيزمالك نه وى نوبه هغې كي دده تصرف به نافذ كيږى اواسب د تفنس .طلاق وركولو، مالك دې دطلاق مالك نه دې خكه چې وقوع د طلاق مرسوى دې ودا دده په قدرت كي نه دې نود خاوند د ارخه به تطليق معلق وى چې دې ئې مالك وى هغه تفنس دې طلاق به دى طلاق به نه وى معلق هم دا صورت صاحب دهدايه رحمه الله بيان كړې دې چه په عتق پورې څه معلق شوې

لِأَنَّ فِي التَّعْلِيقَاتِ يَصِيرُ التَّصَرُّفُ تَطْلِيقًا عِنْدَ الشَّرْطِ عِنْدَنَا خكه چې په تعليقات كې د دولى (تصرف د شرط په وخت تصرف شي د زموږ په سر **وَإِذَا كَانَ التَّطْلِيقُ مُعَلَّقًا بِالْإِعْتَاقِ أَوِ الْعِتْقِ** او هركله چې تعلق معلق دې په اعتاق يا عتق باندې نو **يُوجَدُ بَعْدَهُ** نو تطليق به د عتق نه روسته موندلې شى **ثُمَّ الطَّلَاقُ يُوجَدُ بَعْدَ التَّطْلِيقِ** بيا به د تطليق

نه روسته طلاق موندلې كيږي **فَيَكُونُ الطَّلَاقُ مُتَأَخِّرًا عَنِ الْعِتْقِ** نو طلاق به د عتق نه مؤخر وى **فَيُصَادِفُهَا وَهِيَ حُرَّةٌ** نو طلاق به ښځه په داسې حالت كي بيا مومى چه دا حره (آزاده كړې شوې) ده **فَلَا تَحْرُمُ حُرْمَةً غَلِيظَةً بِالثِّنْتَيْنِ** نودا به په دوې (دوه) طلاقو سره په حرمت غليظه سره حرامه نه وى

تشريح - خكه چې په تعليقاتو كي قولى تصرف په هغه وخت كي زموږ په نيزتطليق كرځى چه شرط ئې موجود شى ددې تفصيل دا دې چه كله يوكس په شرط پورې معلق كړلو نودا طلاق به د شرط د وجود په وخت كي تطليق شى .خكه چې زموږ په نيزشرط مانع دعلت اومنع د حكم دواړو دې اود امام شافعي رحمه الله په نيزشرط صرف مانع د حكم دې.يعنى د شرط د موجودوالى په وخت.لكه چې خاوند طلاق وركړلو اوددې تكلم ئې اوكړلو بيا طلاق واقع شو اوامام شافعي رحمه الله فرمائى چه طلاق وركول خود تكلم په وخت كي موجود شوي دى اوس د شرط د وجود په وخت كي صرف حكم يعنى وقوع د طلاق موجود شوه.اودا مسئله سره د مثاله اوما عليه نه د اصول فقه په كتابونوكي ذكرده.هلته دې اوكتلې شى

دويم څيزيعنى تطليق په اعتاق يا عتق پورې معلق كول ددې لپاره دي چه لفظ د [مع عتق مولاك] دواړو ته كه شى .

ددې تفصيل دا دې چه كله يوكس په شرط پورې معلق كړلو.نودا طلاق به د شرط د وجود په وخت كي تطليق شى .خكه چې زموږ په نيزشرط مانع دعلت اومنع د حكم دواړو دې.اودامام شافعي رحمه الله په نيزشرط صرف مانع د حكم دې.يعنى د شرط د موجودوالى په وخت.لكه چې خاوند طلاق وركړلو اوددې تكلم ئې اوكړلو بيا طلاق واقع شو اوامام شافعي رحمه الله فرمائى .چه طلاق وركول خود تكلم په وخت كي موجود سوي دى .اوس د شرط د وجود په وخت كي صرف حكم يعنى وقوع د طلاق موجود شوه.اودا مسئله سره د مثاله اوما عليه نه د اصول فقه په كتابونوكي ذكرده.هلته دې اوكتلې شى
دويم څيزيعنى تطليق په اعتاق يا عتق پورې معلق كول ددې لپاره دي چه لفظ د [مع عتق مولاك] دواړو ته كه شى

دريم ددې تفصيل نه روسته د دليل لنډيز دا شوه چه خاوند تطليق معلق كړلو په عتق پورې نوعتق شرط وتطليق جزاء شوه.اوچونكه جزاء د شرط پسې روستو راځى .نوخكه به عتق وړاندې وى اوتطليق به ددې نه روسته وى او طلاق دتطليق نه روسته وى .خكه چې طلاق حكم دې د تطليق اود څيزحكم د هغې شى نه روسته وى نو نتيجه دا شوه.چه طلاق به د آزادئ نه روسته واقع كيږى .اوچونكه آزاده ښځه په دوو طلاقو سره په طلاق غليظه سره نه طلاقيږى .نوخكه دلته خاوند ته د دوو طلاقو نه روسته د رجوع كولوحق حاصل دې

يَعْنِي شَيْءٌ څه باته پاتې شو **وَهُوَ أَنَّ كَلِمَةَ مَعَ لِلْقِرَانِ** هغه داچه كلمه د مع د اتصال لپاره ده موږ خو ب وركوو. **قُلْنَا: قَدْ تُذْكَرُ لِلتَّأَخُّرِ كَمَا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى {فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا . إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا}** چې كله د تـخر لپاره ذكركولې شى لكه څنګه چې د الله تعالى قول ((إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا)) الآية كې دى بې شكه د سختئ نه روسته اسانى ده **فَنَحْمِلُ عَلَيْهِ بِدَلِيلِ مَا ذَكَرْنَا مِنْ مَعْنَى الشَّرْطِ** نو (لفظ د مع) په روستنى باندې محمول كولې شى د هغه دليل په وجه كوم چې موږ بيان كړو يعنى معنى شرط.

حل اللغة: ① العسر كرانتيا ،مشكل ② يسر آسانتيا]

تشريح - دا عبارت يواشكال دې اشكال دا دې چه څه خبره لاپاته ده خبره دا ده چه عبارت كي كلمه د [مع] ذكرشوې ده اوكلمه د [مع] داتصل لپاره وى .نومطلب دا شو چه عتق اوطلاق دواړه به په يوخائې واقع كيږى بويه د بل نه روسته نه واقع كيږى

الجواب.وړاندې دا قاعده تيره شوې ده.چه كلمه د [مع] كه د مصدرسره يوخائې ذكرشى .نودا كلمه د [بعد] معنى وركوى لكه دالله تعالى په قول ((فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا)) كي [عسر] مصدردې په دې وجه د [مع]

معنی د [بعد] ده.يعني سختي پسې راحت وی .دا معنی صحيح ده.ګنې که داسې نشي نو عسر اويسر دواړه ضدين به په يوځای کې جمع شي .کومه چې محال ده.نو په عبارت کې هم چونکه مع د عسر مصدر سره ذکرشوې دي نوځکه به د [بعد] په معنی باندې محمول وی .

په صبا پورې تعليق د طلاق اوتعليق د عتاق

وَلَوْ قَالَ اوکه (خاوند خپلې ښځې ته چې د غير وينځه ده) اووئيل إِذَا جَاءَ غَدٌ فَأَنْتِ طَالِقٌ ثِنْتَيْنِ کله چې صبا له ورځ راشي .نو ته دوې (دوه) طلاق والا ئې وَقَالَ الْمَوْلَى: إِذَا جَاءَ غَدٌ فَأَنْتِ حُرَّةٌ او مولا اووئيل چه کله صباله ورځ راشي .ته آزاده ئې فَجَاءَ الْغَدُ نو صبا له ورځ راغله لَمْ تَحِلَّ لَهُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ نو دا ددې خاوند دې لپاره حلال نه ده.ترڅو چې د دوهم خاوند سره نکاح اوکړی وَعِدَّتُهَا ثَلَاثُ حِيَضٍ او ددې عدت درې حيض دي وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رحمهما الله (١) اودا د ابوحنيفه او ابويوسف رحمهما الله په نيز دي

تشريح:- صورت د مسئلې دا دی.چه خاوند خپلې ښځې ته اووائی .کومه چې د بل چا وينځه وی .[اذا جاء غدا فانت طالق ثنتين] اومالك ورته اووائی .[اذا جاء غدا فانت حرة] نوچه کله سهار شی .په دې ښځه باندې درې [دوه] مغلظه طلاقونه واقع کيږی .بغير د حلالې نه دې سره دوباره نکاح کول صحيح نه دی .اوددې عدت به درې حيضه وی . دا د شيخينو رحمهما الله مذهب دی

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رحمه الله زَوْجُهَا يَمْلِكُ الرَّجْعَةَ عَلَيْهَا او امام محمد رحمه الله فرمائی .چه ددې خاوند به د رجعت مالك وی لِأَنَّ الزَّوْجَ قَرَنَ الْإِيقَاعَ بِإِعْتَاقِ الْمَوْلَى ځکه چې خاوند (د طلاق) واقع کول د مولا آزادولو سره ملاؤ کړی دی ، حَيْثُ عَلَّقَهُ بِالشَّرْطِ الَّذِي عَلَّقَ بِهِ الْمَوْلَى الْعِتْقَ ځکه چې ايقاع ئې په هغه شرط باندې معلق کړې ده په کوم چې مولا آزادی معلق کړله ، وَإِنَّمَا يَنْعَقِدُ الْمُعَلَّقُ سَبَبًا عِنْدَ الشَّرْطِ او معلق د شرط په وخت سبب (جوړيږی) منعقد کيږی وَالْعِتْقُ يُقَارِنُ الْإِعْتَاقَ او آزاديدل مقارن دی د آزادولو لِأَنَّهُ عِلَّتُهُ أَصْلُهُ الْإِسْتِطَاعَةُ مَعَ الْفِعْلِ ځکه چې آزادول د آزاديدلو علت دې او ددې علت دادې چه استطاعت مع الفعل وی فَيَكُونُ التَّطْلِيقُ مُقَارِنًا لِلْعِتْقِ ضَرُورَةً نو طلاق ورکول به د عتق مقارن وی فَتُطَلَّقُ بَعْدَ الْعِتْقِ نو د عتق نه روسته به طلاق واقع کيږی فَصَارَ كَالْمَسْأَلَةِ الْأُولَى نو د مسئله اولی پشان شوه وَلِهَذَا تُقَدَّرُ عِدَّتُهَا بِثَلَاثِ حِيَضٍ او هم په دې وجه به ددې د عدت اندازه لګولې شی په عين حيض سره

حل اللغه: ① قرن برابر دې مولبنتی کړې دې ② الايقاع واقع کول ③ الاعتاق آزادول]

تشريح:- امام محمد رحمه الله فرمائی چه دوې [دوه] طلاقه رجعی به واقع کيږی او خاوند ته به د رجعت اختيار وی

په کتاب کې چې دامام محمد رحمه الله د اړخه کوم دليل ذکر شوې دې هغه صحيح نه دی.لکه چې اوس به معلوم شی.خوزه هم د مصنف په تابعدارۍ کی د هغې وضاحت کوی .د دليل حاصل د دې چه خاوند د طلاق واقع کيدل د مالك د اعتاق سره يوځای کړل اوذکرئې کړل.نود طلاق واقع کيدل ئې په هغه شرط پورې معلق کړل په کوم پورې چې مالك اعتاق معلق کړې وو يعنی د صبا راتګ وچه څه پورې ئې معلق کړې دې هغه به د شرط د وجود په وخت کې سبب ګرځي اومنعقد کيږی به اوعتق مقارن دې د اعتاق سره ځکه چې اعتاق د عتق علت دې اود علت أصل قدرت علی الفعل دې.يعنی د بنده نه د فعل صدور په هغه وخت کې کيږی چه هغه ده په قدرت کې وی .نومعلومه شوه چه ددې فعل قدرت هم علت دې نوثابته شوه چه علت د فعل نه جلا کيږی نه.بلکه فعل سره وی

(١) القول الراجح هو قول الشيخين رحمهما الله كذا في الكفاية (٣٨٦\٣) والعناية (٣٨٤\٣) وردالمحتار(٤٨٥\٢) والهندية (٣٦٩\١) نقلا عن القول الراجح (٣٦٩\١)-

صاحب دهدايه رحمه الله فرمائی چه چونکه د تطليق اواعتاق دواړو لپاره يو شرط دې نوځکه به تطليق مقارن وی داعتاق سره.اواعتاق به مقارن وی دعتق اودمقارن .مقارن،مقارن وی .نوتطليق به د عتق مقارن شی اوطلاق چونکه د تطليق حکم دې.نوځکه به طلاق د تطليق نه روسته وی .اوتطليق وعتق دواړه مقارن دی نوځکه به طلاق د عتق نه روسته واقع کيږی نودا مسئله د وړاندينۍ مسئلې پشان شوه لکه ځنګه چې هلته دوې [دوه] طلاقه د آزادۍ په حالت کې واقع شوی وو نودغه دول دلته به هم دوې [دوه] طلاقه د آزادۍ نه روسته واقع کيږی .اوآزده ښځه په دوو طلاقو سره مغلظه کيږی نه.نودا هم دليل شو.هم دا وجه ده.چه شيخين رحمهما الله هم ددې ښځې عدت درې حيضه ګرځوی

دامام محمد رحمه الله په دليل کې [فتطلق بعدالعتق] غلط دې ځکه چې لکه ځنګه اعتاق د عتق علت دې.دغه دول تطليق د طلاق علت دې.نوهرکله چې تطليق دعتق مقرن دې نوطلاق به هم د عتق مقارن وی .نووقوع د طلاق اووقوع د عتق به دواړه په يوځای وی .اووقوع د عتق د رقيت په حالت کې واقع شوی دی .نووقوع د طلاق به هم د رقيت په حالت کې واقع شوې وی . ود وينځې لپاره دوې [دوه] طلاقه حرمت مغلظه ثابتوی نودامام محمد رحمه الله د دې دليل په رڼا کې طلاق رجعی ثابتول نه صحيح کيږی .

صاحب دفتح القدير رحمه الله دامام محمد رحمه الله لپاره دا دليل ذکرکړې دې چه د مالك قول چې [انت حرة] اود خاوند قول چې [انت طالق ثنتين] دواړه د سهار په راتلو پورې معلق دی .نواعتاق اوتطليق دواړه به په يوه زمانه کې موجود شی .اوچونکه [انت حرة] مختصر دې د [انت طالق ثنتين] په مقابله کې نوپه وجود کې به مختصرچه [انت حرة] وړاندې وی په غيرمختصر چې [انت طالق ثنتين] باندې نولکه چې دواړه طلاقونه د آزاديدو نه روسته واقع شول اود آزادۍ نه روسته د دوو طلاقو په واقع کيدو سره حرمت غليظه نه ثابتيږی ددې امله امام محمد رحمه الله فرمائی چه په دې صورت کې به دوی [دوه] طلاق رجعی واقع کيږی

وَلَهُمَا أَنَّهُ عَلَّقَ الطَّلَاقَ بِمَا عَلَّقَ بِهِ الْمَوْلَى الْعِتْقَ اود شيخينو رحمهما الله دليل دادې چه طلاق ئې په هغه شی باندې معلق کړې دی په کوم چې مولا عتق معلق کړې دی ثُمَّ الْعِتْقُ يُصَادِفُهَا وَهِيَ أَمَةٌ بيا به عتق دا ښځه بيا مومی په داسې حال کې چې دا وينځه ده فَكَذَا الطَّلَاقُ وَالطَّلْقَتَانِ تُحَرِّمَانِ الْأَمَةَ حُرْمَةً غَلِيظَةً نوهم دغه دول طلاق او دوې [دوه] طلاقونه وينځه په حرمت غليظه سره حراموی

حل اللغة: ① يصادف مقابله کوی ② غليظة سخت]

تشريح:- دشيخينو رحمهما الله دليل دا دې.چه په کوم څيز پورې مالك عتق معلق کړلو هم په هغه څيز پورې خاوند طلاق معلق کړې دې.اوعتق د وينځيت په حالت کې وقع کيږی .نوطلاق به هم د وينځيت په حالت کې واقع کيږی اودوې [دوه] طلاقه د وينځې لپاره حرمت غليظه ثابتوی نوځکه به په دې مسئله کې د وينځې لپاره دوې [دوه] طلاقه غليظه ثابت شی .

بِخِلَافِ الْمَسْأَلَةِ الْأُولَى په خلاف د وړمبۍ مسئلې لِأَنَّهُ عَلَّقَ التَّطْلِيقَ بِإِعْتَاقِ الْمَوْلَى ځکه چې تطليق د مولا په اعتاق باندې معلق کړې دې فَيَقَعُ الطَّلَاقُ بَعْدَ الْعِتْقِ لِمَا قَرَّرْنَاهُ نو طلاق به دعتق نه روسته واقع کيږی هم په هغه تفصيل باندې کوم چې موږ ثابت کړې دې.

تشريح - په خلاف د لومړنۍ مسئلې.ځکه چې په هغې کې تطليق د مالك په اعتاق پورې معلق کړې شوې وو نولکه اعتاق شرط اوتطليق جزاء شوه اوجزاء د شرط نه روسته واقع کيږی نوطلاق به د عتق نه روسته واقع کيږی .

وَبِخِلَافِ الْعِدَّةِ په خلاف د عدت لِأَنَّهُ يُؤْخَذُ فِيهَا بِالْإِحْتِيَاطِ ځکه چې په عدت کې احتياط کولای شی وَكَذَا الْحُرْمَةُ الْغَلِيظَةُ يُؤْخَذُ فِيهَا بِالْإِحْتِيَاطِ او حرمت غليظه په دې کې هم احتياط اختيارولی شی

تشريح:- په خلاف دعدت خکه چې په عدت کې په احتیاط باندې عمل کولې شی او احتیاط د دریو حیضو په واجب کولو کې دی د دوو حیضونو په واجب کولو کې نه دی او په حرمت غلیظه کې هم د احتیاط تقاضا دا ده چه نسخه په دوو طلاقو سره مغلظه شی

وَلَا وَجْهَ إِلَى مَا قَالَ او ددې هیڅ وجه نشته کوم چې امام محمد رحمه الله اوفرمائیل لِأَنَّ الْعِتْقَ لَوْ كَانَ يُقَارِنُ الْإِعْتَاقَ خکه که عتق مقارن دی د اعتاق لِأَنَّهُ عِلَّتُهُ خکه چې اعتاق د عتق علت دی فَالطَّلَاقُ يُقَارِنُ التَّطْلِيقَ نو طلاق د تطلیق مقارن دی لِأَنَّهُ عِلَّتُهُ فَيَقْتَرِنَانِ خکه چې تطلیق د طلاق علت دی نو دواړه به مقارن وی

تشريح -د امام محمد رحمه الله د دلیل خواب ورکوی اوفرمائی .که عتق مقارن دی د اعتاق،خکه چې اعتاق د عتق علت دی نو طلاق مقارن دی د تطلیق سره خکه چې تطلیق دطلاق علت دی نو په طلاق او عتق دواړو کې به اتصال وی والله اعلم بالصواب

په اشاره باندې طلاق ورکول

فصل: في تشبيه الطلاق (دا) فصل د طلاق تشبیه ورکاوه او ددې د وصف بیانولو (په بیان کې) دی وَمَنْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ: أَنْتِ طَالِقٌ هٰكَذَا اوکوم سړی چې خپلې منکوحې ته اووئیل ته دومره طلاق والا ئې يُشِيرُ بِالْإِبْهَامِ وَالسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطٰى فَهِيَ ثَلَاثٌ اشاره کوی بټه (مټه) ګوته،د شهدت (مسواکه) ګوته او په منځنۍ ګوتې سره،نو دا درې (طلاقونه) دی

تشريح - که یوکس خپلې ښځې ته اووئیل چه [أنت طالق هكـذا] او په بټه (مټه) ،مسواکه او منځنۍ ګوته ئې اشاره اوکړله نو په دې صورت کې به درې طلاقه واقع کیږی

لِأَنَّ الْإِشَارَةَ بِالْأَصَابِعِ تُفِيدُ الْعِلْمَ بِالْعَدَدِ فِي مَجْرَى الْعَادَةِ خکه چې په ګوتو سره اشاره په عامه توګه باندې د عدد د شمېر سرګندلو فائده ورکوی إِذَا اقْتَرَنَتْ بِالْعَدَدِ الْمُبْهَمِ کله چې اشاره عدد مبهم سره متصل وی قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: [اَلشَّهْرُ هٰكَذَا وَهٰكَذَا وَهٰكَذَا] ([1])نبی کریم ﷺ فرمائی .میاشت دومره ده دومره ده،او دومره ده الحديث

حل اللغة: ① الاصابع جمع داصبع ګوته]

تشريح -دلیل دا دی چه کله اشاره د مبهم عدد سره متصل شی .نو په عادت کې اشاره په عدد د علم فائده ورکوی او د عدد پېژنګلو لپاره په ګوتو باندې اشاره کافی ده.ددې تائید هغه حدیث نه هم کیږی چه یوځل نبی ﷺ ددې لپاره چې میاشت د یوکم دیرشو ورځو ده داسې اوفرمائیل [الشهرهكذا وهكذا وهكذا] په اولو دوو صورتونو کې ئې د لاسونو په ټولو ګوتو سره اشاره اوکړله.او په آخری صورت کې ئې دیولس به (مټه) ګوته بنده کړله.

وَإِنْ أَشَارَ بِوَاحِدَةٍ فَهِيَ وَاحِدَةٌ اوکه اشاره ئې اوکړله په یوه (ګوته سره) نو یو(طلاق) دی وَإِنْ أَشَارَ بِثِنْتَيْنِ فَهِيَ ثِنْتَانِ بِمَا قُلْنَا اوکه اشره ئې اوکړله په دوی [دوه] (ګوتو) سره نو دوې [دوه] (طلاقه) دی د هغه دلیل په وجه کوم چې موږ ذکرکړو وَالْإِشَارَةُ تَقَعُ بِالْمَنْشُورَةِ مِنْهَا او اشاره به کلاؤ ګوتو سره واقع کیږی

تشريح - په مسئله کې څه مشکل نشته

وَقِيلَ: إِذَا أَشَارَ بِظُهُورِهَا او وئیلی شوی دی چه کله ئې اشاره اوکړله د ګوتو په شا سره فَبِالْمَضْمُومَةِ مِنْهَا نو به بندو ګوتو سره به (اشاره واقع) وی ،وَإِذَا كَانَ تَقَعُ الْإِشَارَةُ بِالْمَنْشُورَةِ مِنْهَا اوکله چې اشاره په کلاؤ ګوتو سره واقع شوه فَلَوْ نَوَى الْإِشَارَةَ بِالْمَضْمُومَتَيْنِ نوکه د نیت اشاره ئې اوکړله په دوې [دوه] بندو (ګوتو) سره يُصَدَّقُ دِيَانَةً لَا قَضَاءً نو

[1]) من حدیث ابن عمر رضي الله عنه أخرجه البخاری فی الصوم باب ۱۱ ومسلم فی الصیام رقم ۱٦ وأبوداود فی الصوم باب ٤)

دیانة به تصدیق کولې شی قضاء (به تصدیق) نه کیږی وَكَذَا إِذَا نَوَى الْإِشَارَةَ بِالْكَفِّ اوهم دغه دول (تصدیق به کولې شی)کله چې نیت د اشارې اوکړی په اورغوی (تلی) سره حَتّٰى يَقَعَ فِي الْأُولٰى ثِنْتَانِ دِيَانَةً تردې چې واقع کیږی به په اولنی (صورت) کې دوې [دوه] (طلاقه) دیانة وَفِي الثَّانِيَةِ وَاحِدَةٌ و په دوهم (صورت) کې یو طلاق، لِأَنَّهُ يَحْتَمِلُهُ لٰكِنَّهُ خِلَافُ الظَّاهِرِ خکه چې هغه ددې احتمال لری خو د ظاهر خلاف دی

حل اللغة: ① ظهور جمع د ظهر شا ② الكف ورغوی ③ المضمومتين تثنیه د مضمومة ورغنی شوی]

تشريح - بعضې حضراتو فرمائیلی دی .که د ګوتو په شا ئې اشاره اوکړله نو دطلاق په شمېرکې به بندې ګوتې معتبر وی فرمائی .چه په کوم صورت کې ئې کهولاؤ درې ګوتو بندې شاره اوکړله نوکه په دې صورت کې ئې د دوو بندو ګوتو یا د ورغوی نیت کړې وی نو دیانة ئې تصدیق کولې شی خوقضاء به نشی کولې نو په اولنی صورت کې به دیانة دوې [دوه] واقع کیږی خکه چې کلام په بندو ګوتو او په ورغوی د اشارې کوو احتمال لری .خوچونکه خلاف ظاهر دې اودا وړاندې تیرشوی دی که کلام د ظاهر خلاف وی نو هغه به دینتاً معتبروی او قضاءً به معتبر نه وی

وَلَوْ لَمْ يَقُلْ: هٰكَذَا تَقَعُ وَاحِدَةٌ اوکه ،هکذا،(دومره) ئې او نه وئیل نو یو به واقع کیږی لِأَنَّهُ لَمْ يَقْتَرِنْ بِالْعَدَدِ الْمُبْهَمِ خکه چې عدد مبهم سره متصل نه دی فَبَقِيَ الْاِعْتِبَارُ بِقَوْلِهِ: أَنْتِ طَالِقٌ نو دده د قول، انت طالق، اعتبار به باقې شو

تشريح - اوکه د [أنت طـالق] نه روسته ئې [هكذا] اونه وئیل.او په درې ګوتو سره اشاره موجود وه نو صرف یوطلاق به واقع کیږی .خکه چې اشاره د عدد مبهم سره متصل نشوه نو صرف د [أنت طالق] اعتبار به کولې شی .او په دې صورت به صرف یورجعی طلاق واقع کیدای شی .نوخکه مونږوایو چه په دې صورت کې صرف یو طلاق واقع کیږی .

طلاق په شدت یا زیادت سره موصوف کول

وَإِذَا وَصَفَ الطَّلَاقَ بِضَرْبٍ مِنَ الشِّدَّةِ أَوِ الزِّيَادَةِ كَانَ بَائِنًا اوکله ئې چې طلاق په وصف زیادت او شدت سره متصف کړو نو بائن به وی مِثْلُ أَنْ يَقُولَ: أَنْتِ طَالِقٌ بَائِنٌ أَوِ الْبَتَّةَ مثلاً وې وئیل [أنت طلق بائن، یا البتة]

تشريح:- ① مسئله که طلاق د شدت یا زیادت په صفت سره متصف کړی . مثلاً چې اووائی .[أنت طلق بائن] یا [أنت طالق البتة] نو په دې صورت کې به طلاق بائن واقع کیږی

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله: يَقَعُ رَجْعِيًّا إِذَا كَانَ بَعْدَ الدُّخُولِ بِهَا او امام شافعی رحمه الله فرمائی چه رجعی به واقع کیږی کله چې د دخول نه روسته وی لِأَنَّ الطَّلَاقَ شُرِعَ مُعَقِّبًا لِلرَّجْعَةِ خکه چې طلاق په داسې حال کې مشروع شوې دې چه ددې نه روسته رجعت وی فَكَانَ وَصْفُهُ بِالْبَيْنُونَةِ خِلَافَ الْمَشْرُوعِ فَيَلْغُو نو دده د بینونت وصف به خلاف مشروع وی نو لغو به وی كَمَا إِذَا قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ عَلٰى أَنْ لَا رَجْعَةَ لِي عَلَيْكِ لکه کله چې اووائی چه تا ته طلاق دې په دې شرط چې ما ته په تا باندې (حق) د رجعت نشته

حل اللغة: ① معقبا روستو ② البينونة جداوالې]

تشريح - امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه که د دخول نه روسته وی .نو طلاق رجعی واقع کیږی .

دامام شافعی رحمه الله دلیل دا دی.چه صریحی طلاق په داسې حال کې مشروع شوې دې چه دهغې نه روسته رجعت وی .نو صریحی طلاق د بینونت په صفت باندې موصوف کول د شریعت خلاف توصیف دې نو لغو کولې به شی .نو دامام شافعی رحمه الله په نیزدا وصف لغو دې او دا داسې شوه لکه چې یوکس خپلې ښځې ته اووائی .[أنت طالق على ان لارجعة لى عليـك] نولکه څنګه چې په دې صورت کې طلاق رجعی واقع کیږی

(دده دې قول لره څه اعتبار نشته.چه لارجعة) نودغه ډول په [أنت طالق بـائن] کي به هم طلاق رجعی واقع کيږي

وَلَنَا أَنَّهُ وَصَفَهُ بِمَا يَحْتَمِلُهُ لَفْظُهُ او زموږ دليل دادي.چه طلاق ئې موصوف کړو.هغه وصف سره.د کوم چې لفظ د طلاق احتمال لری أَلَا تَرَى أَنَّ الْبَيْنُونَةَ قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا وَبَعْدَ الْعِدَّةِ تَحْصُلُ بِهِ آيا نه ګورې.چه بينونت د دخول نه وراندې اود عدت نه روسته په لفظ د تطليق سره حاصليږي فَيَكُونُ هَذَا الْوَصْفُ لِتَعْيِينِ أَحَدِ الْمُحْتَمَلَيْنِ نودا وصف به په دوي (دوه) احتمالاتو کي د يو متعين کاوه لپاره وی

تشريح.- زموږ دليل دادې چه طلاق داسې شی سره متصف شوې دې.چه ددې لفظ د طلاق احتمال لری.حاصل دادې.چه په[انت طالق] کي د بينونت احتمال موجود دې.لکه تاسو غور اوکړئ.که د دخول نه وړاندې صريحی طلاق ورکړې شو.نو طلاق بائن واقع کيږی .دغه ډول که د دخول نه روسته طلاق ورکړی شو.نو د عدت نه روسته به په دې لفظ سره بينونت حاصليږی .که لفظ د طلاق د بائنه کيدلو احتمال نه لرلو.نو په دې سره به بينونيت نه حاصليدلو.نودا وصف بائن يا وصف البته دوي (دوه) احتمالاتو کي يو متعين کول دی .

وَمَسْأَلَةُ الرَّجْعَةِ مَمْنُوعَةٌ فَتَقَعُ وَاحِدَةً بَائِنَةً اود رجعت مسئله تسليم نه ده إِذَا لَمْ تَكُنْ لَهُ نِيَّةٌ أَوْ نَوَى الثِّنْتَيْنِ نو که هيڅ نيت ئې اونکړو.ياد دوي (دوه) نيت ئې اوکړو أَمَّا إِذَا نَوَى الثَّلَاثَ فَثَلَاثٌ لِمَا مَرَّ مِنْ قَبْلُ اوکه د دريو نيت ئې کړې دی نو دري به واقع کيږی لکه څنګه چې تير شود دې نه وړاندې

تشريح:-[و مسئلة الرجعة.........] سره د امام شافعی رحمه الله خواب دې.حاصل د خواب دادې.چه ددوی دا ونيل چې [انت طالق علي ان لا رجعة لی عليك] سره طلاق رجعی واقع کيږی .دا موږ نه منو.بلکه که خاوند هيڅ نيت اونکړو يا ئې د دوو نيت اوکړو.نو په دې کلام سره به يو بائن واقع کيږی اوکه د دريونيت ئې کړې دې.نو دري طلاقونه به واقع کيږی .دليل د باب ايقاع الطلاق لاندې تير شوې دې.

وَلَوْ عَنَى بِقَوْلِهِ: أَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً اوکه قصد کړې ئې وی په قول خپله سره چې ته دې طلاقه ئې په يو طلاق سره وَبِقَوْلِهِ بَائِنٌ أَوْ أَلْبَتَّةَ أُخْرَى او که په بائن يا البته سره ئې د دويم(نيت اوکړو). تَقَعُ تَطْلِيقَتَانِ بَائِنَتَانِ نو دوي (دوه) بائنه به واقع کيږی لِأَنَّ هَذَا الْوَصْفَ يَصْلُحُ لِابْتِدَاءِ الْإِيقَاعِ څکه چې دا وصف په ابتداء کي د(طلاق) واقع کاوه صلاحيت لری .

تشريح.- علامه مرغينانی رحمه الله فرمانی چه په [انت طالق بائن] يا [البته] کي که په.انت طالق،سره ئې د يو طلاق اراده کړې وی .اود بائن يا البته سره د دويم، نو دوي (دوه) طلاقه بائن به واقع کيږی دليل دادې چه لفظ د بائن او البته سره ابتداءً طلاق واقع کيدای شی .لکه که يوکس خپل ښځې ته.انت بائن، اوونيل اود طلاق نيت ئې اوکړو نو طلاق به واقع کيږی .نو دغه ډول دلته کي هم بائن سره دوهم طلاق مراد اخستل صحيح دی او چونکه طلاق ثانيه بائنه دې په دې وجه به اولی هم بائنه وی .څکه چې په يوه ښځه کي رجعی او بائنه دواړه نشی جمع کيدې.

د فحش په لفظ سره د طلاق ورکول

وَكَذَا إِذَا قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ أَفْحَشَ الطَّلَاقِ او هم دغه ډول (طلاق بائن به واقع کيږی) کله چې اووائی .[انت طالق افحش الطلاق] لِأَنَّهُ إِنَّمَا يُوصَفُ بِهَذَا الْوَصْفِ بِاعْتِبَارِ أَثَرِهِ څکه چې طلاق په دې وصف سره متصف کړې شوې دې ددې د اثر په اعتبار سره وَهُوَ الْبَيْنُونَةُ فِي الْحَالِ فَصَارَ كَقَوْلِهِ بَائِنٌ او هغه اثر فی الحال بيونت دې.نو داسې شوه لکه دده قول بائن وَكَذَا إِذَا قَالَ أَخْبَثَ الطَّلَاقِ أَوْ أَسْوَأَهُ لِمَا ذَكَرْنَا اوهم دغه ډول (به طلاق واقع کيږی) کله اووائی).اخبث الطلاق، يا .اسوء الطلاق،.د هغه دليل په وجه کوم چې موږ ذکر کړې دي

توضيح- [انت طالق افحش الطلاق] په څلورو واړو احکامو کي په [انت طالق بائن] بندې معطوف دې يعنی که نيت ئې نه وی کړې.يا ئې د دوو نيت کړې وی نو يو طلاق بائن به واقع کيږی اوکه د دريو نيت ئې کړې وی .نودري به واقع کيږی .اوکه په [انت طالق] سره ئې د يو طلاق نيت کړې وی اوبه [افحش الطلاق] ئې د دوهم طلاق نيت کړې وی .نودوې (دوه) طلاق بائن به واقع کيږی .هم دا حکم د [أخبث الطلاق] او [اسوء الطلاق] هم دې.په دې اوصافوسره د طلاق بائن واقع کيدو وجه دا ده چه طلاق په دې وصف سره متصف شوې دې.ددې داثر په اعتبارسره،اوهغه اثرفي الحال د بينونت کيدل پکار دی .نودا د بائن پشان شو

وَكَذَا إِذَا قَالَ طَلَاقَ الشَّيْطَانِ أَوْ طَلَاقَ الْبِدْعَةِ .اوهم دغه ډول کله چې اووائی ..طلاق الشيطن، ب.طلاق البدعة لِأَنَّ الرَّجْعِيَّ هُوَ السُّنِّيُّ څکه چې رجعی خو سنت دې فَيَكُونُ قَوْلُهُ: الْبِدْعَةِ وَطَلَاقَ الشَّيْطَانِ بَائِنًا[1]) نو بدعت او طلاق الشيطان به بائن وی

تشريح.دغه ډول که يوکس خپلې ښځې ته اوونيل.چه [انت طالق طلاق الشيطن يا طلاق البدعة] نوپه دې صورت کي به هم يوطلاق بائن واقع کيږی .دليل دا دې.چه طلاق رجعی خوطلاق سنت دې نوطلاق بدعی اوطلاق شيطن به طلاق بائن وی .

دهدايه په عبارت کي معمولي غونډې تساهل دې.هغه دا چې رجعی مطلقا طلاق سنی نه دې.بلکه عام دې.ددې امله که يوکس په حالت دحيض کي په صريحی لفظ (دطلاق) سره طلاق ورکړلو نودا به رجعی وی خوسنی نه.نومعلومه شوه.چه دا ضروری نه ده.چه رجعی وی نوسنی هم وی .

وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ فِي قَوْلِهِ: أَنْتِ طَالِقٌ لِلْبِدْعَةِ أَنَّهُ لَا يَكُونُ بَائِنًا إِلَّا بِالنِّيَّةِ اود ابويوسف رحمه الله نه روايت دې.چه دده قول، انت طالق للبدعة، کي به دا نه بائن کيږی .خو په نيت سره لِأَنَّ الْبِدْعَةَ قَدْ تَكُونُ مِنْ حَيْثُ الْإِيقَاعِ فِي حَالَةِ الْحَيْضِ څکه چې بدعت کله په دې حيثيت سره وی .چه دا په حالت د حيض کي واقع کړې شوې دې فَلَا بُدَّ مِنَ النِّيَّةِ نو نيت ضروری دي

تشريح- دامام ابويوسف رحمه الله نه روايت دې.که يوکس خپلې ښځې ته اوونيل.[أنت طالق لبدعة] نود بيونت د نيت کولونه بغيره طلاق بائن نه واقع کيږی .څکه چې طلاق بدعی کله د بيونت د مله واقع کيږی اوکله په حالت د حيض کي د طلاق ورکولوپه وجه واقع کيږی نوځکه د بينونت متعين کوه لپاره نيت ضروری دې.

وَعَنْ مُحَمَّدٍ رحمه الله أَنَّهُ إِذَا قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ لِلْبِدْعَةِ أَوْ طَلَاقَ الشَّيْطَانِ يَكُونُ رَجْعِيًّا اود امام محمد رحمه الله نه نقل دی چه کله اووائی .[انت طالق للبدعه يا طلاق الشيطان] نو رجعی به وی لِأَنَّ هَذَا الْوَصْفَ قَدْ يَتَحَقَّقُ بِالطَّلَاقِ فِي حَالَةِ الْحَيْضِ څکه چې کله دا وصف متحقق کيږی .په حلت د حيض کي .په طلاق سره فَلَا تَثْبُتُ الْبَيْنُونَةُ بِالشَّكِّ نود شك په وجه به بينونت نه ثبتيږی .

تشريح.-ودامام محمد رحمه الله نه روايت دې.که ښځې ته ئې اوئيل.چه [أنت طالق للبدعة يا أنت طالق طلاق الشيطان] نوپه دې سره طلاق رجعی واقع کيږی .څکه چې دا وصف کله د حيض په حالت کي طلاق ورکولوکي هم متحقق کيږی .نود شك د امله بينونت نه ثابتيږی .

د غږېدن طلاق ورکولوحکم

[1] القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في ردالمحتار(٤٨٧\٢) والخانية (٢١٤\٢) والهندية (٣٧٢\١) نقلاً عن القول الراجح (٣٢١\١)_

وَكَذَا إِذَا قَالَ: كَالْجَبَلِ اوهم دغه ډول (به بائن واقع کيږي) کله چې اووائي [انت طالق كالجبل لِأَنَّ التَّشْبِيهَ بِهِ يُوجِبُ زِيَادَةً لَا مَحَالَةَ خکه چې د غر سره تشبيه ورکول يقيناً موجب د زيادت ده وَذَلِكَ بِإِثْبَاتِ زِيَادَةِ الْوَصْفِ اودا زيادت به په وصف ثابتولو سره کيږي وَكَذَا إِذَا قَالَ: مِثْلَ الْجَبَلِ لِمَا قُلْنَا او هم دغه ډول کله چې اوواني، مثل الجبل، د هغه دليل په وجه کوم چې مونږ ذکر کړو

حل اللغة: ① الجبل غر ② لامحالة خامخا]

تشريح - مسئله، که يو کس خپلې ښځې ته اووئيل.[انت طالق كالجبل يا مثل الجبل] ① نو د طرفينو رحمهما الله په نيز يو طلاق بائن واقع کيږي.

د طرفينو رحمهما الله دليل دا دې چه د غر سره تشبيه ورکول موجب د شدت دې اود زيادت دوې (دوه) صورتونه دي يو زيادت په عدد کې اوبل زيادت په وصف کې. په غرکې د عدد په اعتبار د زيات احتمال نشته خکه چې غر د خپل ذات په اعتبار سره يو دې. اوزيات په اعتبار د وصف سره به مراد وي اود وصف په اعتبار سره زيادت بينونت دې نو خکه به طلاق بائن واقع کيږي.

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رحمه الله: يَكُونُ رَجْعِيًّا او ابويوسف رحمه الله فرماني. چه رجعي به وي لِأَنَّ الْجَبَلَ شَيْءٌ وَاحِدٌ خکه چې جبل (غر) شئ واحد دې فَكَانَ تَشْبِيهًا بِهِ فِي تَوَحُّدِهِ نو د غر سره تشبيه ددې په يو کيدلو کې ده

تشريح - دامام ابويوسف رحمه الله په نيز يو طلاق رجعي واقع کيږي. دليل دا دې چه غر يو خيز دې نو د دې سره په تشبيه ورکولو به يو طلاق واقع کيږي. يعنې لکه خنګه چې غر يو دې. دغه ډول تا ته هم يو طلاق دې نو په دې طلاق سره دا نه لازميږي. چه دا دې طلاق بائن وي.

سخت ډول طلاق يا زر طلاقه ورکول

وَلَوْ قَالَ لَهَا: أَنْتِ طَالِقٌ أَشَدَّ الطَّلَاقِ أَوْ كَأَلْفٍ أَوْ مِلْءَ الْبَيْتِ اوکه ښځې ته ئې اووئيل [انت طالق اشد الطلاق يا (انت طالق) كالف يا (انت طالق) ملءالبيت] (ډک کور) فَهِيَ وَاحِدَةٌ بَائِنَةٌ إِلَّا أَنْ يَنْوِيَ ثَلَاثًا نو يو بائنه به وي خو که د ريو(طلاقو) نيت اوکړي. (نو درې به واقع کيږي) أَمَّا الْأَوَّلُ بهرحال رومبې فَلِأَنَّهُ وَصَفَهُ بِالشِّدَّةِ خکه چې طلاق ئې متصف کړې دې شدت سره وَهُوَ الْبَائِنُ او هغه (شديد) بائن دې. لِأَنَّهُ لَا يَحْتَمِلُ الِانْتِقَاضَ وَالِارْتِفَاضَ خکه چې بائن د ماتيدلو او پريښودلو احتمال نه لري أَمَّا الرَّجْعِيُّ فَيَحْتَمِلُهُ بهرحال رجعي نو هغه ددې احتمال لري وَإِنَّمَا تَصِحُّ نِيَّةُ الثَّلَاثِ لِذِكْرِهِ الْمَصْدَرَ اود دريو نيت به صحيح وي. ددې د مصدر ذکر کاوه په وجه وَأَمَّا الثَّانِي فَلِأَنَّهُ قَدْ يُرَادُ بِهَذَا التَّشْبِيهِ فِي الْقُوَّةِ تَارَةً او بهرحال ثاني نو خکه چې لکه په دې سره په وخت کې تشبيه مراد وي وَفِي الْعَدَدِ أُخْرَى، يُقَالُ هُوَ كَأَلْفِ رَجُلٍ وَيُرَادُ بِهِ الْقُوَّةُ اوکله په عدد کې. ونيلې شي.[هو الف رجل] او مراد ددې نه قوت وي فَتَصِحُّ نِيَّةُ الْأَمْرَيْنِ نو د دواړو امرونو نيت کول صحيح دی وَعِنْدَ فَقْدِهَا يَثْبُتُ أَقَلُّهُمَا[1] او د نيت نه کاوه په وخت به په دې دواړوکې اول ثابتيږي

حل اللغة: ① الشدة سختوالي ② ملاء البيت: ډکوالي د کور]

تشريح - په عبارت کې د تشبيه درې صورتونه ذکرشوی دی. د درې واړو حکم دا دې. چه طلاق بائن به واقع کيږي اوکه د دريو نيت ئې کړې وي. نو درې به واقع کيږي. علامه مرغيناني رحمه الله د درې واړو لپاره دلائل ذکر کوی.

[1] القول الراجح هو قول الشيخين رحمهما الله كذا في فتح القدير(۲۹۰\۳)والخانية (۲۱۸\۲) والدرالمختار(۴۸۷\۲)والهندية (۳۷۲\۱) نقلاً القول الراجح (۳۲۲\۱)_

اوډرمنی داول دليل دا دې چه [انت طالق اشد الطلاق] ئې د شدت په وصف موصوف کړې دې اودا شدت د بينونت په ذريعه حاصليدې شي. خکه چې د بينونت نه روسته طلاق کې د ماتيدو احتمال نه وي نو خکه مونږوايو چه په دې لفظ سره طلاق بائن واقع کيږي البته که د دريو نيت ئې کړې وي نو درې به واقع کيږي. خکه چې ذکر کس مصدر طلاق ذکرکړې دې تقديری عبارت دا دې چه [انت طالق طلاقاً هوأشد الطلاق] اومصدر چونکه اسم جنس دې. د شديد د لفظ نه بغيرهم د دريو احتمال لري سو د شدت د وصف سره خو به خامخا د دريو احتمال لري.

او د دوهم مثال دا دې چه [انت طالق كالف] په دې سره طلاق بائن خکه واقع کيږي چه کله په [كالف] سره په قوت کې تشبيه مراد وی اوکله په عدد کې لکه خلک چې وائي [هو الف رجل] هغه د يو زر کسانو برابر دې دلته په قوت کې تشبيه ورکول مراد دی. بهرحال په دې کلام کې چې دوې (دوه) احتماله شول سو دواړو نيت به صحيح وی اوکه نيت نه وی نو چه په دې دواړوکې کوم أقل وی هغه به ثابتيږي اويکاره خبره ده چه يو طلاق بائن اقل دې په نسبت سره د درې طلاقو نه نو خکه به يو طلاق بائن واقع کيږي

وَعَنْ مُحَمَّدٍ رحمه الله أَنَّهُ يَقَعُ الثَّلَاثُ عِنْدَ عَدَمِ النِّيَّةِ اود امام محمد رحمه الله نه نقل دی چه د عدم نيت په وخت به درې واقع کيږي لِأَنَّهُ عَدَدٌ خکه چې الف عدد دې فَيُرَادُ بِهِ التَّشْبِيهُ فِي الْعَدَدِ ظَاهِرًا نو ددې څخه به په ظاهرکې تشبيه فی العدد مراد وی فَصَارَ كَمَا إِذَا قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ كَعَدَدِ أَلْفٍ نو داسې شوه لکه کله چې اووائی ،انت طالق کعدد الف وَأَمَّا الثَّالِثُ او بهرحال دريم فَلِأَنَّ الشَّيْءَ قَدْ يَمْلَأُ الْبَيْتَ لِعِظَمِهِ فِي نَفْسِهِ وَقَدْ يَمْلَؤُهُ لِكَثْرَتِهِ نو خکه چې شئ کله کور ډکوی. د خپل غټ والی په وجه.اوکله ډکوی. د خپل کثرت (ډيروالی) په وجه فَأَيُّ ذَلِكَ نَوَى صَحَّتْ نِيَّتُهُ نو چې کوم نيت هم کوی. ددې نيت به صحيح وی وَعِنْدَ انْعِدَامِ النِّيَّةِ يَثْبُتُ الْأَقَلُّ او د نيت د معدوم کيدلو په وخت به اقل ثابتيږي

تشريح:- دامام محمد رحمه الله نه روايت دې چه نيت ئې نه وی کړې.تو درې به واقع کيږي. خکه چې [كالف] عدد. نو ښکاره ده چې ددې نه تشبيه په عدد کې مراد ده.نو دا داسې شوه.لکه چې يو کس اووئيل.[انت طالق كعدد الف] او په دې صورت کې په اتفاق سره درې طلاقه واقع کيږي. نو د [كالف] ونيلو په صورت کې هم درې طلاقه واقع کيدل پکاردی.

دريم مثال دا دې. [انت طالق ملأ البيت] په دې سره د طلاق بائن واقع کيدو وجه دا ده چه يو خيز کور ډکوی. نو که دغه خيز د جسامت په اعتبار سره غټ وی. اوکله داسې وی چه زيات وی نو کور ډکوی. نو به طلاق کې به غټ والی د اباحت په ذريعه ښکاره کيږي اوکثرت به د دريو طلاقو په ذريعه ښکاره کيږي نو په دې دواړو احتمالاتو کې چې ئې د کوم يو نيت اوکړلو صحيح به وی اوچه نيت ئې نه وی نو اقل به واقع کيږي اوهغه يو طلاق بائن دې

ثُمَّ الْأَصْلُ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّهُ مَتَى شَبَّهَ الطَّلَاقَ بِشَيْءٍ بيا د ابوحنيفه رحمه الله په نيز قاعده دا ده.چه کله د طلاق کوم يو شی سره تشبيه ورکړې شی يَقَعُ بَائِنًا: أَيَّ شَيْءٍ كَانَ الْمُشَبَّهُ بِهِ ذَكَرَ الْعِظَمَ أَوْ لَمْ يَذْكُرْ نو طلاق بائن واقع کيږي. مشبه به که هرڅه وی. (لفظ د) عظم ذکر وی. اوکه ذکر نه وی لِمَا مَرَّ أَنَّ التَّشْبِيهَ يَقْتَضِي زِيَادَةَ وَصْفٍ خکه تيرشو.چه تشبيه د وصف د زياتوالی تقاضا کوی

تشريح:- په دې عبارت سره صاحب دهدايه رحمه الله يوه ضبطه بيانوی په کومه چې د درې واړه امامانو اوامام زفر رحمه الله اقوال مبنی دی. ضابطه دا ده.که طلاق په داسې وصف سره موصوف کړې شي چه هغه په دغه وصف سره نه موصوف کيږي. نو دا وصف به لغوه وی. او طلاق رجعی به واقع کيږي. مثلاً وئې وئيل.[انت طالق طلاقا لا يقع عليك]

اوکه په داسې وصف سره طلاق موصوف کړې شي چه په هغې باندې طلاق موصوف کیدې شي ...
دوی [دوه] صورتونه دي یا به د زیادت فائده ورکوي اویا به نه ورکوي که د زیادت فائده به ورکوي ...
دې صورت کې به هم طلاق رجعي واقع کیږي .مثلاً [انت طالق احسن ا لطلاق یا اجمل الطلاق یا اکمل الطلاق
یا أفضل الطلاق]

اوکه مفید د زیادت نه وي ① نوبیه داسې صورت کښې د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیزچه طلاق نه کله
داسې شي سره تشبیه ورکړې شي نوطلاق بائن به واقع کیږي چه مشبه به هرڅیز وي که لفظ د عظم به
تشبیه کې موجود وي اوکه نه وي دلیل وړاندې تیرشوي دي چه مطلق زیادت د زیاتې وصف تقاضه کوي

وَعِنْدَ أَبِي يُوسُفَ رحمه الله إِنْ ذَكَرَ الْعِظَمَ يَكُونُ بَائِنًا وَإِلَّا فَلَا أَيَّ شَيْءٍ كَانَ الْمُشَبَّهُ بِهِ. او د ابویوسف رحمه الله په نیز که
لفظ د) عظم ذکر دې نو بائن به وي ګنې نه به وي .مشبه به که هرڅه وي لِأَنَّ التَّشْبِيهَ قَدْ يَكُونُ فِي التَّوْحِيدِ
عَلَى التَّجْرِيدِ خکه چې تشبیه کله په یو کیدلو کې وي .چه د عظمت د معنی نه خالي وي أَمَّا ذِكْرُ الْعِظَمِ فَلِلزِّيَادَةِ
لَا مَحَالَةَ .بهرحال د عظم ذکر یقیناً چې د زیادت لپاره دې

حل اللغة: ① العظم عظمت،لوئي والې ② التجرید خالي والې]

تشریح:- اوامام ابویوسف رحمه الله فرمائي .که لفظ د عظیم په مشبه به کې ذکروي .نوطلاق بائن به واقع کیږي
.اوکه نه وي .نوطلاق رجعي .که مشبه به هرڅه وي .خکه چې تشبیه کله د عظمت د معنی نه خالي وي
.اوصرف په یووالي کې وي .اولفظ د عظیم خویقیني ده.چه د زیادت معنی پیدا کوي .

وَعِنْدَ زُفَرَ رحمه الله إِنْ كَانَ الْمُشَبَّهُ بِهِ مِمَّا يُوصَفُ بِالْعِظَمِ عِنْدَ النَّاسِ او د امام زفر رحمه الله په نیز که مشبه به په داسې
څیزونو کې وي .کوم چې په غټ والي سره موصوف کیداې شي .د خلکو په نیز يَقَعُ بَائِنًا وَإِلَّا فَهُوَ رَجْعِيٌّ نو بائن به
واقع کیږي .ګنې دا رجعي دې

تشریح:- اوامام زفر رحمه الله فرمائي .که مشبه به داسې څیزوي .چه هغه د خلکو په نیزعظیم ګڼړلې شي .نو په دې
صورت کې به بائن واقع کیږي ګنې رجعي به واقع کیږي .که لفظ د عظیم ذکر وي اوکه نه وي

وَقِيلَ مُحَمَّدٌ رحمه الله مَعَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله او ونیلی شوي دي .چه امام محمد رحمه الله د ابوحنیفه رحمه الله سره دې وَقِيلَ مَعَ أَبِي
يُوسُفَ رحمه الله او ونیلی شوي دي .چه د ابویوسف رحمه الله سره دې وَبَيَانُهُ فِي قَوْلِهِ مِثْلَ رَأْسِ الْإِبْرَةِ او دا اختلاف به د دې
په دې قول، مثل راس الابره....اِلخ،کې ښکاره کیږي مِثْلَ عِظَمِ رَأْسِ الْإِبْرَةِ یعنې دستنې د سر د غټوالي په
مثل ،وَمِثْلَ الْجَبَلِ مِثْلَ عِظَمِ الْجَبَلِ او د غر په مثل د غر د غټ والي په مثل.

حل اللغة: ① راس سر ② الابرة د ګنړلو ستن]

تشریح:- دامام محمد رحمه الله قول مضطرب دې.دامام ابوحنیفه رحمه الله سره هم کیداې شي .اودامام ابویوسف رحمه الله
سره هم.

اودې اختلاف ثمره به په لاندینې مثالونوکې ښکاره کیږي .① [أنت طالق مثل راس الإبرة] په دې مثال کې د
امام أبوحنیفه رحمه الله په نیزطلاق بائن واقع کیږي .اودامام ابویوسف اوامام زفر رحمه الله په نیزطلاق رجعي واقع
کیږي .② او[أنت طالق مثل عظم راس الإبرة] په دې کې دامام ابوحنیفه اوامام ابویوسف رحمه الله په نیزطلاق بائن
واقع کیږي .اودامام زفر رحمه الله په نیزطلاق رجعي واقع کیږي .③ اوبه [أنت طالق مثل الجبل] په دې کې دامام
ابوحنیفه اوامام زفر رحمه الله په نیزطلاق بائن واقع کیږي .اودامام ابویوسف رحمه الله په نیزطلاق رجعي واقع کیږي.
④ او به [أنت طالق مثل عظم الجبل] په دې کې د دریو وارو په نیزطلاق بائن واقع کیږي .دامام ابوحنیفه رحمه الله به
دې به وجه اودامام ابویوسف رحمه الله په نیزد عظم لفظ د ذکر د امله اود امام زفر رحمه الله په نیز خکه چې
غر لګ په نظرکې غرلونې دی .والله اعلم بالصواب

په شدت،عرضت اوطوالت په صفاتوسره طلاق ورکول

وَلَوْ قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ تَطْلِيقَةً شَدِيدَةً أَوْ عَرِيضَةً أَوْ طَوِيلَةً اوکه ووئیل .انت طالق تطلیقة شدیدة، یا تطلیقة عریضة
یا تطلیقة طویلة فَهِيَ وَاحِدَةٌ بَائِنَةٌ [1] نودا یو بائنه ده لِأَنَّ مَا لَا يُمْكِنُ تَدَارُكُهُ يَشْتَدُّ عَلَيْهِ وَهُوَ الْبَائِنُ خکه هغه
طلاق چې ددې تدارك (راګرخول) ممکن نه وي په خاوند به سخت وي او هغه بائن دې وَمَا يَصْعُبُ تَدَارُكُهُ
يُقَالُ: لِهَذَا الْأَمْرِ طُولٌ وَعَرْضٌ او د کوم تدارك چې مشکل وي هغې ته ونیلې شي چه ددې کار اوږدوالې
اوپلنوالې دې.(یعنې ګران دې)

حل اللغة: ① شدیدة سخت ② عریضة پلن ③ طویلة اوږد ④ یصعب ګران وي ⑤ تدارك راګرځول

تشریح - صورت د مسئلې دا دې.که طلاق ئې د شدید یا عریض یا طویل د صفت سره ذکرکړلو نوبیه دی
باندې طلاق بائن واقع کیږي .ددې دلیل دا دې چه په خاوند باندې هغه طلاق سخت وګران وي په کوم کې
چې تدارك ،رجعت وغیره ممکن نه وي اوښکاره ده چې دا خبره به طلاق بائن سره حاصلیدې شي
ددې امله په دې کلماتوسره د طلاق بائن حکم لګولې شي اوګران کار چې تدارك ئې ممکن نه وي د هغې
په اړه کې ونیلې شي چه دا کار ډیراوږد اوپلن دی

وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رحمه الله أَنَّهُ يَقَعُ بِهَا رَجْعِيَّةً او د ابویوسف رحمه الله نه روایت دې چه په دې لفظو سره به طلاق رجعي واقع
کیږي لِأَنَّ هَذَا الْوَصْفَ لَا يَلِيقُ بِهِ فَيَلْغُو خکه چې دا وصف د طلاق مناسب نه دې نو لغو به وي وَلَوْ نَوَى الثَّلَاثَ فِي
هَذِهِ الْفُصُولِ اوکه په دې ټولو صورتونوکې ئې د دریو نیت اوکړو صَحَّتْ نِيَّتُهُ لِتَنَوُّعِ الْبَيْنُونَةِ نو دده نیت به صحیح
وي .د بینونت منقسم کیدلو په عَلَى مَا مَرَّ وَالْوَاقِعُ بِهَا بَائِنٌ او په دې الفاظو سره چې کوم واقع شي هغه به بائن
وي .

حل اللغة: ① تنوع ډول په ډول (قسما قسم ، کیدل)

تشریح:- دامام ابویوسف رحمه الله نه یوروایت دې چه په دې الفاظوسره طلاق رجعي واقع کیږي دلیل دا دې چه دا
وصف د شدت وغیره طلاق سره مناسب نه دې.خکه چې دا صفت د اجسامو سره تعلق ساتي اوطلاق د
قبیلې د اعراضو څخه دې نودا وصف به لغو وي .اوبه [أنت طالق] سره به طلاق رجعي واقع شي اوبه [أنت
بائن] وغیره ټولوصورتونوکې که د دریو طلاقو نیت اوکړي .نودرې به واقع کیږي خکه چې د بینونت دوې
(دوه) قسمونه دی بینونت غلیظه اوبینونت خفیفه نوکه دې کس په دریو نیت وکړلو نولګه چې په دواړو
قسمونوکې ئې د بینونت غلیظه نیت اوکړلو.او د داسې شي نیت کول صحیح وي کوم چې دده د کلام
محتمل وي .نوخکه د دریو طلاقونیت کول صحیح دی

غیرمدخول بها ښځې ته د طلاق ورکولوحکم

فصل: فِي الطَّلَاقِ قَبْلَ الدُّخُولِ (دا) فصل (ښځې ته) د دخول نه وړاندې د طلاق ورکولو(په بیان)کې دې
وَإِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا او کله چې سړي خپلې ښځې ته طلاق ورکړو ددې سره د دخول نه
وړاندې وَقَعْنَ عَلَيْهَا نو په دې به واړه واقع کیږي لِأَنَّ الْوَاقِعَ مَصْدَرٌ مَحْذُوفٌ خکه چې واقع کیدونکې خو مصدر
محذوف دې

تشریح:- چونکه نکاح د دخول لپاره وي نوخکه طلاق بعدالدخول اصل دې. وقبل الدخول خلاف اصل
دې.مصنف د هدایه رحمه الله اصل اول بیان کړلو.اوخلاف الاصل وروستو بیانوي

[1] القول الراجح هو قول الطرفین رحمهما الله کذا فی فتح القدیر(۳۹۱|۳) وردالمحتار(۴۸۷|۲) والبحرالرائق (۵۰۰|۳) والهدیة (۱|۳۷۲)
نقلاً عن القول الراجح (۳۲۲|۱۱)-

Ⓐمسئله دا ده.كه يوكس خپلې ښځې ته د قبل الدخول نه وړاندې[أنت طالق ثلاثاً] اووئيل.نو درې واړه طلاقه واقع كيږي.

لِأَنَّ مَعْنَاهُ طَلَاقًا ثَلَاثًا عَلَى مَا بَيَّنَّاهُ ځكه ددې معنى ده.طلاقاً ثلاثاً،موږ دا بيان كړى دى فَلَمْ يَكُنْ قَوْلُهُ أَنْتِ طَالِقٌ إِيقَاعًا عَلَى حِدَةٍ نو دده قول،انت طالق، به جلا ايقاع نه وى فَيَقَعْنَ جُمْلَةً نو واړه طلاقونه په يوځل واقع شو.

تشريح:-دليل دا دې.چه وړاندې تيرشوى دى .كله چې وصف دطلاق د عدد سره يوځاى شى نوطلاق به په عدد سره واقع كيږي .ځكه چې واقع كيدل د طلاق په اصل كې په محذوف مصدره سره كيږي اودا عدد د هغې صفت وى .نود [أنت طالق ثلاثاً] معنى دا شوه چه [أنت طالق طلاقاً ثلاثاً] نوپه [أنت طالق] سره به جلا طلاق نه واقع كيږي .بلكه [طلاقاً ثلاثاً] سره به په يوځل درې طلاقه واقع كيږي .

غيرمدخول بها ته درې طلاقه جلا جلا وركول

وَإِنْ فَرَّقَ الطَّلَاقَ بَانَتْ بِالْأُولَى نوكه ده طلاق متفرق كړو نو په رومبى سره به بائنه وى وَلَمْ تَقَعِ الثَّانِيَةُ وَالثَّالِثَةُ او دوهم او دريم طلاق به نه واقع كيږي وَذَلِكَ مِثْلُ أَنْ يَقُولَ: أَنْتِ طَالِقٌ طَالِقٌ طَالِقٌ او دا مثلاً اووائى .انت طالق، طالق، طالق

تشريح:- مسئله دا ده.كه درې طلاقه ئې جلا جلا كړل.مثلاً وئې وئيل.چه [أنت طالق طـالق طـالق] نې اووئيل نوپه اولنى لفظ سره به ښځه بائنه شى .اوپه دوهم اودريم سره طلاق نه واقع كيږي .ځكه چې ددې دواړو د واقع كيدو لپاره ښځه محل پاتې نشو.نودا دواړه لغو شول.

لِأَنَّ كُلَّ وَاحِدَةٍ إِيقَاعٌ عَلَى حِدَةٍ ځكه چې په دې كې هر يو جلا ايقاع ده إِذَا لَمْ يَذْكُرْ فِي آخِرِ كَلَامِهِ مَا يُغَيِّرُ صَدْرَهُ ځكه چې د خپل كلام په آخر كې ده داسې كلمه نه ده ذكركړې.چه صدر د كلام بدل كړى حَتَّى يَتَوَقَّفَ عَلَيْهِ ترڅو چې (واقع كيدل) په دې آمر باندې موقوف دى فَتَقَعُ الْأُولَى فِي الْحَالِ نو رومبې به فى الحال واقع كيږي .فَتُصَادِفُهَا الثَّانِيَةُ وَهِيَ مُبَانَةٌ بيا به دوهم دې ته رسيږي .په داسې حال كې چې دا بائنه ده.

تشريح:-دصاحب هدايه رحمه الله د دليل نه وړاندې دا خبره ښه په ذهن كې كينوئ.چه كه درې طلاقه جلا جلا كړې شى .اودكلام په آخركې استثناء وغيره داسې څيزوى .چه هغه د كلام اول بدلوى .نوپه دې صورت كې به په غيرمدخول بها باندې هم درې طلاقه په يوځت واقع كيږي .

Ⓐددې مقدمې نه روسته د دليل حاصل دا دې.چه [أنت طالق طالق طالق] كې هريوطلاق جلا جداواقع كول د طلاق دى .ځكه چې د كلام په آخركې داسې څه څيزنشته.چه اول د كلام بدل كړى .اوپه كوم چې اول د كلام موقوف وى .نواولنى طلاق به فى الحال واقع شى .اوددې نه روسته دوهم اودريم چونكه په داسې حالت كې واقع كيږي .چه ښځه په اولنى طلاق سره بائنه شوې ده.اوداسې بائنه چې عدت پرې هم واجب نه دې.نودا محل د طلاق پاتې نشوه.

غيرمدخول بها ته يوطلاق وركول اودعدد نه وړاندې دهغې مړه كيدل

وَكَذَا إِذَا قَالَ لَهَا: أَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً وَوَاحِدَةً اوهم دغه ډول كه وې وئيل ښځې ته.،انت طالق واحدة و واحدة وَقَعَتْ وَاحِدَةٌ لِمَا ذَكَرْنَا أَنَّهَا بَانَتْ بِالْأُولَى نو يو به واقع كيږي .د هغه دليل په وجه كوم چې موږ ذكركړې دې.چه دا ښځه په رومبى سره بائنه وى وَلَوْ قَالَ لَهَا: أَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً اوكه دې ته ئې اووئيل.،انت طالق واحدة فَمَاتَتْ قَبْلَ قَوْلِهِ وَاحِدَةً بيا دده د قول واحدة نه وړاندې مړه شوه كَانَ بَاطِلًا نو (دا كلام) فضول شو

تشريح:- كه خاوندخپلې غيرمدخول بها ښځې ته اووئيل.[أنت طالق واحدة أو واحدة]نوپه دې صورت كې

يوطلاق بائن واقع كيږي .وړاندې دليل تيرشوې دې.چه دا په اولنى واحدة سره بائنه شوه.نو دوهم واحدة لغو شو دويمه مسئله دا ده كه يوسړى خپلې غيرمدخول بها ښځې ته وئيل چې① [أنت طالق واحدة] خود[واحدة] وئيلونه وړاندې مړه شوه.② يا ئې ورته [أنت طالق ثنتين] اووئيل.اود [ثنتين] وئيلونه وړاندې دغه مړه شوه ③ يا ئې [أنت طـالق ثلاثـاً] اوئيل اود [ثلاثاً] لفظ وئيلونه وړاندې هغه مړه شوه.نوپه درې واړو صورتونوكې يوطلاق هم نه واقع كيږي .اودخاوندكلام عبث شو.

لِأَنَّهُ قَرَنَ الْوَصْفَ بِالْعَدَدِ ځكه چې (خاوند) د طلاق وصف عدد سره ملاوول ارغوښتل فَكَانَ الْوَاقِعُ هُوَ الْعَدَدُ عدد به واقع وى فَإِذَا مَاتَتْ قَبْلَ ذِكْرِ الْعَدَدِ نو كله چې دا د عدد ذكر كاوه نه وړاندې مړه شوه فَاتَ الْمَحَلُّ قَبْلَ الْإِيقَاعِ فَبَطَلَ نود (طلاق) واقع كاوه نه وړاندې محل فوت شو نو دا طلاق فضول شو وَكَذَا لَوْ قَالَ أَنْتِ طَالِقٌ ثِنْتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا لِمَا بَيَّنَّا وهم دغه ډول كله چې اووائى .،انت طالق ثنتين يا ثلاثاً د هغه دليل په وجه كوم چې موږ بيان كړو

تشريح:-دليل دا دې.چه خاوند د طلاق د وصف سره عدد يوځاى كړلو اوپه واقع كيدو د طلاق كې عدد معتبر وى وصف نه وى .ځوچه هركله هغه د عدد بيانولونه وړاندې مړه شوه.نود طلاق واقع كيدو محل فوت شو.نوكلام عبث شو.اوطلاق واقع نشو.

وَهَذِهِ تُجَانِسُ مَا قَبْلَهَا مِنْ حَيْثُ الْمَعْنَى اودا د معنى په اعتبار سره د ماقبل هم جنس دې

تشريح:- په دې عبرت سره فرمائى .چه دا درې واړه مسائل د معنى په لحاظ سره د وړاندې مسئلې سره هم جنس دى .دماقبل نه مراد د خاوند خپلې ښځې ته دا وينا ده چه [أنت طالق ثلاثاً] ددې مسئلې لپاره دا ده چه د طلاق په واقع كولوكې عدد معتبر وى وصف نه وى .نودا درې واړه مسئلې د وړاندې مسئلې سره هم جنس دى

Ⓐخودې درې واړو په حكم كې توپير شته.ځكه چې مخكنۍ مسئله كې طلاق واقع كيږي ځكه چې عدد دغه ښځه په داسې حالت كې ژوندۍ وه چه هغه منكوحه وه.اودلته نه واقع كيږي ځكه چې عدد دا د مړونې په حالت كې بيا موندې ده.كوم چې د طلاق واقع كيدو محل نه دې.

د طلاق قبل الدخول څلور صورتونه

وَلَوْ قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً قَبْلَ وَاحِدَةٍ أَوْ بَعْدَهَا وَاحِدَةٌ اوكه (غيرمدخول بها) ته ئې اووئيل.انت طالق واحدة قبل واحدة يا بعدها واحدة وَقَعَتْ وَاحِدَةٌ نو يوبه واقع وى

تشريح:-په دې عبارت كې د طلاق قبل الدخول څلورصورتونه زيربحث دي .[① انت طالق واحدة قبل واحدة② انت طالق واحدة بعدها واحدة③ انت طالق واحدة قبلها واحدة④ انت طالق واحدة بعدواحدة] په اولنودوو صورتونوكې يوطلاق واقع كيږي .اوپه آخرنودوو صورتونوكې دوې [دوه] طلاقه واقع كيږي دا خبره په ذهن كې كينوئ چه لفظ د[قبل] د وړاندېوالى لپاره راځى .اولفظ د [بعد] د روستروالى لپاره راځى

وَالْأَصْلُ أَنَّهُ مَتَى ذَكَرَ شَيْئَيْنِ او قاعده ده.چه كله دوې [دوه] شيان (څيزونه) ذكر كړې شو وَأَدْخَلَ بَيْنَهُمَا حَرْفَ الظَّرْفِ او ددې دواړو په منځ كې كلمه د ظرف داخل كړې ده إِنْ قَرَنَهَا بِهَاءِ الْكِنَايَةِ نوكه كلمه د ظرف ئې په،ه، كنايه،(ضمير) پورې متصل كړې ده ،كَانَ صِفَةً لِلْمَذْكُورِ أَوَّلًا كَقَوْلِهِ: جَاءَنِي زَيْدٌ قَبْلَهُ عَمْرٌو،نو دغه وخت به (دهغه) صفت وى .كوم چې په آخركې ذكر دې.لكه دده قول،جاء نى زيد قبله عمر وَإِنْ لَمْ يَقْرِنْهَا بِهَاءِ الْكِنَايَةِ وكه ظرف ئې د،هاء كنايه، سره متصل نكړو كَانَ صِفَةً لِلْمَذْكُورِ آخِرًا كَقَوْلِهِ: جَاءَنِي زَيْدٌ قَبْلَهُ عَمْرٌو نو مذكور ظرف به د اول صفت وى .لكه دده قول،جاء نى زيد قبل عمر وَإِيقَاعُ الطَّلَاقِ فِي الْمَاضِي إِيقَاعٌ فِي الْحَالِ او طلاق په ماضى كې واقع كول فى الحال واقع كول دى لِأَنَّ الْإِسْنَادَ لَيْسَ فِي وُسْعِهِ ځكه چې (ماضى

ارح ته) نسبت دده په قدرت کي نه دي فَالْقَبْلِيَّةُ فِي قَوْلِهِ: أَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً قَبْلَ وَاحِدَةٍ صِفَةٌ لِلْأُولَى نو قبليت دده په قول، انت طالق واحدة قبل واحدة، کي د اولی صفت دي فَتَبِينُ بِالْأُولَى فَلَا تَقَعُ الثَّانِيَةُ نو په اولی سره به بائنه وي او دوهم به نه واقع کیږی وَالْبَعْدِيَّةُ فِي قَوْلِهِ بَعْدَهَا وَاحِدَةٌ صِفَةٌ لِلْأَخِيرَةِ او بعدیت دده په قول، بعدها واحدة، کي صفت دي د آخری فَحَصَلَتِ الْإِبَانَةُ بِالْأُولَى نو ابانت د اولی په ذریعه حاصل شو

تشریح - دا څلورصورتونه په دوو اصولوبندې موقوف دی .کوم چې مصنف رحمه الله په کتاب کي ذکرکړی دی

① اول دا چي ظرف یعنی لفظ د قبل اوبعد په هاء کنایه سره مقید کړې شی .نوظرف به د روستوکلام لپاره صفت وی اوکه هاء کنایه سره مقید نه وی .نود وړاندینی کلام صفت به وی .(دلته د صفت نه معنوی صفت مراد دي نحو صفت مراد نه دي)

ۂ ددې اصل وضاحت به په دې دوو مثالونه سره اوشی .① [جآءني زيد قبله عمرو] ②او[جآني زيد قبل عمرو]په اولنی مثال کي قبليت د (مابعد يعنی عمرصفت دي مطلب دا چي عمرنه وړاندې راغلي وو او زيد روسته.اوپه دوهم مثال کي قبليت د ماقبل يعنی زيد صفت دي.يعنی زيد وړاندې راغلي وو اوعمر روسته.

ۂ دوهم اصل دا دی.چه [إيقاع في الماضي إيقاع في الحال] وی .يعنی که ماضی زمانې ته د طلاق نسبت اوشی اوواقع کړې شی .نوپه زمانه حال کي به واقع کيږی .په ماضی کي نه څکه چې ماضی ته د طلاق نسبت کول اوهغه واقع کول د انسان په وس کي نه دی یعنی د نامکن ده.چه یوکس نن اووائی .[أنت طالق أمس] اوهغه طلاق په تيرشوی سهار کي واقع شی .ددې دواړو اصولونه علاوه يوه بله خبره په ذهن کي د چوئ هغه دا چي غيرمدخول بها ښځه په يوطلاق سره بائنه کيږی .اوپه دې به عدت واجب نه وی .اونه د يوطلاق نه روسته هغه محل د طلاق پاتې کيږی .

ۂ ①اوس که يوکس خپلې غيرمدخول بها ښځې ته اووئيل چه [أنت طالق واحدة قبل واحدة] تاته دې يوطلاق وی .چه دهغې نه روسته يوبل هم وی .نوپه دې صورت کي به لفظ د قبل د وړاندينی کلام صفت وی .اومعنی به دا وی .چه اول واحدة اول او دوهم واحدة وريسې دی.نوهرکله چې اولنې واحده واقع شو نو غيرمدخول بها ښځه بائنه شوه.اود دوهم واحدة لپاره محل پاتې پاتې نشو.ددې املـه دوهم واحدة عبث شو نوثابته شوه.چه يوطلاق واقع شو.

ۂ ②اوکه ونې وئيل.چه [أنت طالق واحدة بعدها واحدة] تاته دې د يوطلاق نه روسته يوطلاق وی .په دې صورت کي لفظ د بعد د ماقبل صفت دې معنی دا شوه.چه تاته دې يوطلاق وی .چه دهغې نه روسته بل طلاق وی .يعنی په اولنی واحدة باندې غيرمدخول بها بائنه شوه.اوددې نه روسته د دوهم واحدة لپاره د محل نه پاتې کيدو د املـه هغه طلاق عبث شو نوپه دې صورت کي هم يوطلاق واقع کيږی .

ۂ ③اوکه ونې وئيل چه [أنت طالق واحدة قبلها واحدة] نوپه دې صورت کي به لفظ د ،قبل،د ما بعد صفت وی .يعنی تاته يوطلاق دې چې د هغې نه روسته يووی .دا کلام تقاضا کوی .چه اولنې طلاق دې په ماضی کي او دوهم دې في الحال واقع شی .اوچونکه [إيقاع في الماضي إيقاع في الحال] وی .نودواړه طلاقونه به په زمانه حال په يوځاې واقع شی .اوغيرمدخول بها ښځې ته په يوخال دوې (دوه) طلاقه ورکولې شی .نوځکه به په دې صورت کي دوې (دوه) طلاقه واقع شی .

وَلَوْ قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً قَبْلَهَا وَاحِدَةٌ تَقَعُ ثِنْتَانِ اوکه دې وئيل .،انت طالق واحدة قبلها واحدة، نو دوې (دوه) به واقع وی لِأَنَّ الْقَبْلِيَّةَ صِفَةٌ لِلثَّانِيَةِ لِاتِّصَالِهَا بِحَرْفِ الْكِنَايَةِ څکه چې قبليت صفت دې.د دويم،ددې د متصل کيدلو په وجه، د حرف کنايه (ضمير) سره فَاقْتَضَى إِيقَاعَهَا فِي الْمَاضِي وَإِيقَاعَ الْأُولَى فِي الْحَالِ نو تقاضائې اوکړله د دوهم په ماضی کي د واقع کولو.اود.رومبی فی الحل د واقع کولو غَيْرَ أَنَّ الْإِيقَاعَ فِي الْمَاضِي إِيقَاعٌ

فِي الْحَالِ أَيْضًا مگر داچه ايقاع فی الماضی ايقاع فی الحال وی فَيَقْتَرِنَانِ فَتَقَعَانِ نو (اولی او دويم، دواړه به مقترن وی .او دواړه به واقع کيږی

تشریح - دا څلورصورتونه په دوو اصولوباندې موقوف دی کرم چې مصنف رحمه الله په کتاب کي ذکرکړی دی

① اول دا چي ظرف یعنی لفظ د قبل اوبعد په هاء کنيه سره مقيد کړې شی .نوظرف به د روستوکلام لپاره صفت وی .اوکه هاء کنيه سره مقيد نه وی .نود وړاندينی کلام صفت به وی (دلته د صفت نه معنوی صفت مراد دې نحو صفت مراد نه دي)

ۂ ددې اصل وضاحت به په دې دوو مثالونه سره اوشی .① [جآءني زيد قبله عمرو] ②او[جآني زيد قبل عمرو]په اولنی مثال کي قبليت د (مابعد يعنی عمرصفت دي.مطلب دا چي عمرنه وړاندې راغلي وو او زيد روسته اوپه دوهم مثال کي قبليت د ماقبل يعنی زيد صفت دي.يعنی زيد وړاندې راغلي وو اوعمر روسته

ۂ دوهم اصل دا دی.چه [إيقاع في الماضي إيقاع في الحال] وی يعنی که مضی زمانې ته د طلاق نسبت اوشی وواقع کړې شی .نوپه زمانه حال کي به واقع کيږی په ماضی کي نه څکه چې ماضی ته د طلاق نسبت کول .وهغه واقع کول د انسان په وس کي نه دی .يعنی دا نممکن ده.چه يوکس نن اووائی [أنت طالق أمس] اوهغه طلاق په تيرشوی سهار کي واقع شی .ددې دواړو اصولونه علاوه يوه بله خبره په ذهن کي واچوئ.هغه دا چي غيرمدخول بها ښځه په يوطلاق سره بائنه کيږی .اوپه دې به عدت واجب نه وی .اونه د يوطلاق نه روسته هغه محل د طلاق پاتې کيږی .

ۂ ①اوس که يوکس خپلې غيرمدخول بها ښځې ته اووئيل.چه [أنت طالق واحدة قبل واحدة] تاته دې يوطلاق وی.چه دهغې نه روسته يوبل هم وی .نوپه دې صورت کي به لفظ د قبل د وړاندينی کلام صفت وی ومعنی به دا وی .چه اول واحدة اول او دوهم واحدة وريسې دی.نوهرکله چې اولنې واحده واقع شو نو غيرمدخول بها ښځه بائنه شوه.اود دوهم واحدة لپاره محل پاتې پاتې نشو ددې املـه دوهم واحدة عبث شو نوثبته شوه چه يوطلاق واقع شو.

ۂ ②اوکه ونې وئيل.چه [أنت طالق واحدة بعدها واحدة] تاته دې د يوطلاق نه روسته يوطلاق وی .په دې صورت کي لفظ د بعد د ماقبل صفت دې.معنی دا شوه چه تاته دې يوطلاق وی .چه دهغې نه روسته بل طلاق وی .يعنی په اولنی واحدة باندې غيرمدخول بها بائنه شوه.اوددې نه روسته د دوهم واحدة لپاره د محل نه پاتې کيدو د املـه هغه طلاق عبث شو.نوپه دې صورت کي هم يوطلاق واقع کيږی .

ۂ ③اوکه ونې وئيل.چه [أنت طالق واحدة قبلها واحدة] نوپه دې صورت کي به لفظ د ،قبل،د م بعد صفت وی .يعنی تاته يوطلاق دې چې د هغې نه روسته يووی .دا کلام تقاضا کوی .چه اولنې طلاق دې په ماضی کي او دوهم دې في الحل واقع شی .اوچونکه [إيقاع في الماضي إيقاع في الحال] وی .نودواړه طلاقونه به په زمانه حال په يوځاې واقع شی .اوغيرمدخول به ښځې ته په يوخال دوې (دوه) طلاقه ورکولې شی .نوځکه به په دې صورت کي دوې (دوه) طلاقه واقع شی .

وَكَذَا إِذَا قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً بَعْدَ وَاحِدَةٍ او هم دغه ډول کله چې اووائی ،انت طلق واحدة بعد واحدة، نو دوې (دوه) به واقع کيږی لِأَنَّ الْبَعْدِيَّةَ صِفَةٌ لِلْأُولَى څکه چې بعديت د اولی صفت دي فَاقْتَضَى إِيقَاعَ الْوَاحِدَةِ فِي الْحَالِ نو تقاضا ئې اوکړله.د واحدة اولی د فی الحال واقع کولو وَإِيقَاعَ الْأُخْرَى قَبْلَ هَذِهِ اود واحدة دوهم (تقاضا ئې اوکړله) ددې نه وړاندې د واقع کولو فَتَقْتَرِنَانِ نو دواړه به مقترن وی .

تشریح. اوکه ونې وئيل.[أنت طالق واحدة بعد واحدة]یعنی تاته دې يوطلاق وی روسته د يو نه.په دې صورت کي لفظ د ،بعد،د ماقبل لپاره صفت دې اودا کلام تقاضا کوی چه اولنې طلاق په زمانه حال او دوهم په زمانه ماضی کي واقع شی .اوښکاره ده چې د اولنی د واقع کيدو نه وړاندې زمانه ماضی ده نولکه چې

دوهم طلاق په زمانه ماضی کي واقع کيږی .اوچونکه [إيقاع في الماضي إيقاع في الحـال] وی .نودا دواړه طلاقه به په زمانه حال کي واقع وی ددي امله په دې صورت کي هم په غیرمدخول بها باندې دوې ادوه] طلاقه واقع کيږی .

په [أنت طلاق واحدة مع واحدة] باندې وقوع دطلاق

وَلَوْقَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً مَعَ وَاحِدَةٍ أَوْمَعَهَا وَاحِدَةٌ تَقَعُ ثِنْتَانِ (١) اوکه وې وئیل .ناته یو طلاق دې د یو سره یا ددې سره یو ،نو دوې [دوه] به واقع کيږی لِأَنَّ كَلِمَةَ مَعَ لِلْقِرَانِ خکه چې کلمه د مع اتصال لپاره راځی

تشريح:- مسئله دا ده.که يو کس اووئيل.① [أنت طالق واحدة مع واحدة] ② يا [أنت طالق واحدة معها واحدة]نودوې [دوه] طلاقه واقع کيږی .دليل دا دې چه کلمه د ،مع،د اقتران اواتصال لپاره ده.نوحاصل د شو چه دواړه طلاقه په يوځاني واقع شول.

وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رحمه الله فِي قَوْلِهِ: مَعَهَا وَاحِدَةٌ أَنَّهُ تَقَعُ وَاحِدَةٌ اود ابويوسف رحمه الله نه روايت دې.چه د خاوند قول، معها واحدة، کي به يو واقع کيږی لِأَنَّ الْكِنَايَةَ تَقْتَضِي سَبْقَ الْمُكَنَّى عَنْهُ لَا مَحَالَةَ خکه کنايه تقاضا کوی .چه په کوم سره کنايه شوې ده هغه وړاندې وی

حل اللغة: ① سبق وړاندې والې]

تشريح:-دامام ابويوسف رحمه الله نه يوروايت دا دې.چه د [معها واحدة] په صورت کي به يوواقع کيږی دليل دا دې چې ضميردا تقاضا کوی .چه ددې نه وړاندې دې مرجع ذکرشوې وی .اوبه طلاق کي چې کوم واحدة دې نوددې وجود به وقوع سره راځی .نواوس به صورت دا وی .چه اولنې واحدة به وړاندې واقع شوې وی اود دوهم د وقوع په وخت کی به محل د طلاق فوت شوې وی .نو دوهم به عبث شي .

وَفِي الْمَدْخُولِ بِهَا تَقَعُ ثِنْتَانِ فِي الْوُجُوهِ كُلِّهَا لِقِيَامِ الْمَحَلِّيَّةِ بَعْدَ وُقُوعِ الْأُولَى او په مدخول بها کي به په ټولو صورتونوکي دوې [دوه] واقع کيږی .د ړومبی د واقع کيدو نه روسته د محل طلاق موجود کيدلو په وجه

تشريح:- مصنف رحمه الله فرمائی .چه په ذکرشوو ټولوصورتونوکي به په مدخول بها باندې دوې [دوه] طلاقه واقع کيږی .ځکه چې مدخول بها د يوطلاق واقع کيدونه روسته هم محل دطلاق پاتې کيږی .

ذکر شوو صورتونوکي د مدخول بها حکم

وَلَوْقَالَ لَهَا وکه غیرمدخول بها ته ئې اووئيل إِنْ دَخَلْتِ الدَّارَ فَأَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً وَوَاحِدَةً که ته کور ته داخل شوې.نو ناته يو طلاق دې.او يو فَدَخَلَتْ وَقَعَتْ عَلَيْهَا وَاحِدَةٌ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله بيا داخله شوه.نو په دې به د امام صاحب رحمه الله په نيز يو واقع کيږی وَقَالَا: تَقَعُ ثِنْتَانِ (٢) او صاحبين رحمهما الله فرمائی .چه دوې [دوه] به واقع کيږی وَلَوْقَالَ لَهَا: أَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً وَوَاحِدَةً إِنْ دَخَلْتِ الدَّارَ اوکه وې وئيل په دې الفاظو سره تا ته يو طلاق دې ناته يو دې که ته داخله شوې په کورکي فَدَخَلَتْ طَلُقَتْ ثِنْتَيْنِ بِالِاتِّفَاقِ بيا داخله شوه.نو بالاجماع به دوې [دوه] واقع کيږی

تشريح:- صورت د مسئلې دا دې که ذکرشوې صورتونه د شرط پورې معلق کړې شی .اويو به بل باندې د واو

(١) القول الراجح هو قول الطرفين رحمهما الله كذا في فتح القدير(٣٧٢\٣) وردالمحتار(٤٦٩\٢) والهندية (٣٧٣\١) نقلاً عن القول الراجح (٣٢٥\١)-

(٢) القول الراجح هو قول الصاحبين رحمهما الله كذا في فتح القدير(٣٩٦\٣) وردالمحتار(٤٩٦\٢) والبناية (١٠٢\٥) نقلاً عن القول الراجح

په ذريعه عطف کړی نوددې دوې [دوه] صورتونه دی ① شرط به يا مقدم وی ② اويا به موخروی ① مثلاً [أنت طالق واحدة وواحدة إن دخلت الدار]ئې اووئيل بيا ښځه کورته داخله شوه نوبه اتفاق سره دوې [دوه] طلاقه واقع شول.② اوکه شرط مقدم وی اومثلاً داسې اووائی چه [إن دخلت الدارفانت طالق واحدة وواحدة] اوغیرمدخول بها کورته ورداخله شوه نودامام ابوحنيفه رحمه الله په نيزيوواقع کيږی . اودصاحبينو رحمهما الله په نيزبه دې صورت کی دوې [دوه] واقع کيږی

لَهُمَا أَنَّ حَرْفَ الْوَاوِ لِلْجَمْعِ الْمُطْلَقِ .د صاحبينو رحمهما الله دليل دادې چه حرف د و مطلق د جمع لپاره دې فَيَتَعَلَّقْنَ جُمْلَةً نو دواړه طلاقونه) جمع کيږی به.او معلق به وی كَمَا إِذَا نَصَّ عَلَى الثَّلَاثِ أَوْأَخَّرَ الشَّرْطَ لکه کله ئې چې د دوو صراحت کړې وی يا ئې شرط موخر کړې وی

تشريح.- دصاحبينو رحمهما الله دليل دا دې.چه واود مطلق جمعې لپاره راځی نودواړه طلاقه به معلق شی ويه يوځل به واقع شی .لکه څنګه چې په [إن دخلت الدارفانت طالق ثنتين] صورت کښې دوی ادوه] واقع کيږی ځکه چې دو حرف په ذريعه باندې جمع داسې ده.لکه څنګه چې دجمعې په ذريعه ده اولکه څنګه چې د شرط د تاخيرپه صورت کي په اتفاق سره دوې [دوه] طلاقه واقع کيږی .دغه ډول به د تقديم په صورت کي هم دوې ادوه] واقع کيږی .

وَلَهُ أَنَّ الْجَمْعَ الْمُطْلَقَ يَحْتَمِلُ الْقِرَانَ وَالتَّرْتِيبَ،اود امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې چه جمع د مطلق قران او ترتيب احتمال لری ، فَعَلَى اعْتِبَارِ الْأَوَّلِ تَقَعُ ثِنْتَانِ نود اول اعتبار کاوه سره به دوې ادوه] واقع کيږی وَعَلَى اعْتِبَارِ الثَّانِي لَا تَقَعُ إِلَّا وَاحِدَةٌ اود دوهم اعتبار کاوه سره به صرف يو واقع کيږی كَمَا إِذَا نَجَّزَ بِهَذِهِ اللَّفْظَةِ لکه کله چې ددې لفظ سره في الحال وركړی فَلَا يَقَعُ الزَّائِدُ عَلَى الْوَاحِدَةِ بِالشَّكِّ نود شك په وجه به د يو نه زيات نه واقع کيږی

تشريح:- دامام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دې چه مطلقاً جمع د اتصل اوترتيب احتمال لری نوکه د تصل د معنی خيال اوساتلې شی .نوپکارده چې دوې [دوه] واقع شی اوکه د ترتيب دمعنی خيال اوساتلې شی نوپکارده چې يوواقع شی .لکه څنګه چې په [أنت طالق واحدة وواحدة] طلاق منجزکي صرف يوواقع کيږی .نومعلومه شوه چه ديونه د زياتی طلاق په واقع کيدو کي شك دې اودشك په وجه طلاق نه واقع کيږی نوځکه به د يونه زيات نه واقع کيږی .

بِخِلَافِ مَا إِذَا أَخَّرَ الشَّرْطَ په خلاف ددې صورت کله چې شرط موخر کړی لِأَنَّهُ مُغَيِّرٌ صَدْرَ الْكَلَامِ ځکه چې شرط اول د کلام بدلونکې دې فَيَتَوَقَّفُ الْأَوَّلُ عَلَيْهِ نو اول کلام به په شرط باندې موقوف وی فَيَقَعْنَ جُمْلَةً نو واړه به په يوځل واقع کيږی . وَلَا مُغَيِّرَ فِيمَا إِذَا قَدَّمَ الشَّرْطَ او په دې صورت کي هيڅ مغير نشته کله چې ئې شرط مقدم کړې وی فَلَمْ يَتَوَقَّفْ نو موقوف پاتې نشو

تشريح:- په دې عبارت کي د صاحبينو د قياس نه ځواب ورکوی چې دصاحبينو رحمهما الله دتقديم شرط صورت په تاخيرشرط باندې قياس کړې دې.خومونږوايو چه دا قياس صحيح نه دې.ځکه چې د شرط دتاخيرپه صورت کې شرط دکلام اول بدلوی .نواول دکلام به په شرط باندې موقوف وی چه شرط څنګه موجود شی نودوې ادوه] طلاقونه به په يوځل واقع کيږی اودتقديم په صورت کي د کلام د اول بدلونکې څه څیزنشته نواول د کلام په آخردکلام موقوف نشو.نوځکه به دواړه طلاقونه په ترتيب سره واقع کيږی اوښځه چونکه غیرمدخول بها ده.نواولنی طلاق سره هغه بائنه شوه.او دوهم به نه واقع کيږی

دغه ډول په [أنت طالق ثنتين] باندې قياس كول هم صحيح نه دى خكه چې د [ثنتين] د تصريح په وخت كې د ترتيب احتمال پاتې نشو اود واو حرف سره د ترتيب احتمال شته نوجه دا توپير وى ددې باوجود قياس مع الفارق شو.

وَلَوْعَطَفَ بِحَرْفِ الْفَاءِ او كه په حرف فاء سره ئې عطف اوكړو فَهُوَعَلَى هٰذَا الْخِلَافِ فِيْمَا ذَكَرَ الْكَرْخِيُّ رحمه الله نوهغه هم په دې اختلاف دى.د امام كرخى رحمه الله د ذكر مطابق ،وَذَكَرَ الْفَقِيْهُ أَبُواللَّيْثِ أَنَّهُ يَقَعُ وَاحِدَةً بِالْإِتِّفَاقِ او فقيه ابوالليث رحمه الله ذكركړى دى .چه بالاتفاق به يو وقع كيږى لِأَنَّ الْفَاءَ لِلتَّعْقِيْبِ وَهُوَ الْأَصَحُّ خكه چې فاء د تعقيب لپاره ده.او هم دا اصح دي.

حل اللغة: ① التعقيب: روستووالى]

تشريح:- كه د فاء په حرف ئې عطف اوكړلو.مثلاً [أنت طالق واحدة فواحدة] ① نودامام كرخى رحمه الله دبيان مطابق دا مسئله هم مختلف فيه ده.يعنى دامام ابوحنيفه رحمه الله په نيزيواودصاحبينو رحمهما الله په نيزدوې [دوه] واقع كيږى لكه چې امام كرخى رحمه الله عطف په واؤ اوعطف په فاء سره دواړه برابر كړى دى .حالانكه دا صحيح نه دى. ② اوفقيه ابوالليث رحمه الله فرمائى .چه دعطف بالفاء په صورت كې په اتفق سره يوواقع كيږى .اوهم دا صحيح قول دې.خكه چې فاء د تعقيب يعنى په ترتيب سره د حكم واقع كيدوباندې دلالت كوى .

دكنايه طلاق بيان

وَأَمَّا الضَّرْبُ الثَّانِيْ وَهُوَالْكِنَايَاتُ لَا يَقَعُ بِهَا الطَّلَاقُ إِلَّا بِالنِّيَّةِ أَوْبِدَلَالَةِ الْحَالِ او بهرحال دول ثانى هغه كنايات دى چه ددې په ذريعه طلاق نه واقع كيږى .خو په نيت سره.يا دلالت حال سره لِأَنَّهَا غَيْرُمَوْضُوْعَةٍ لِلطَّلَاقِ بَلْ تَحْتَمِلُهُ وَغَيْرَهُ خكه چې كنايات د طلاق لپاره موضوع نه دى .بلكه د طلاق اود غير طلاق دواړو احتمال لرى فَلَابُدَّ مِنَ التَّعْيِيْنِ أَوْدَلَالَتِهِ نو تعيين يا دلالت حال ضرورى دي.

تشريح - مصنف رحمه الله چې كله د طلاق د اولنى ډول يعنى صريحى طلاق نه فارغ شو.نواوس په دوهم ډول يعنى كنايه طلاق باندې پيل كوى .كنايه هغه دې.چه دهغې مراد پټ اومخفى وى .اودكنايه حكم دا دې.چه په دې به عمل واجب نه وى البته دا چې نيت موجود وى .يا د نيت قائم مقام يعنى دلالت حال وى .

دليل دا دې.چه دكنايه الفاظ صرف د طلاق لپاره نه دى مقرر.بلكه په طلاق اوغيرطلاق دواړواحتمال لرى .نوپه نيت سره يوه معنى متعين كول ضرورى شو.ياكم ازكم د معنى د تعين لپاره دلالت ضرورى دې.

دكناياتو قسمونه

قَالَ وَهِيَ عَلَى ضَرْبَيْنِ وكنايات په دوې [دوه] قسمه دى مِنْهَا ثَلَاثَةُ أَلْفَاظٍ يَقَعُ بِهَا الطَّلَاقُ الرَّجْعِيُّ په دې كې درې الفاظ داسې دى چه په دې سره طلاق رجعى واقع كيږى وَلَا يَقَعُ بِهَا إِلَّا وَاحِدَةٌ او په دې كې به صرف يو واقع كيږى وَهِيَ قَوْلُهُ : اِعْتَدِّيْ وَاسْتَبْرِئِيْ رَحِمَكِ وَأَنْتِ وَاحِدَةٌ او هغه دده قول،اعتدى و استبرئى رحمك، او انت واحدة، دي

تشريح:- فرمائى .چه د كناياتو دوې [دوه] قسمونه دى .① يوهغه چې په هغې باندې يوطلاق رجعى واقع كيږى .② اوبل هغه چې په هغې باندې يوطلاق بائن واقع كيږى .

أَمَّا الْأُوْلٰى فَلِأَنَّهَا تَحْتَمِلُ الْاِعْتِدَادَ عَنِ النِّكَاحِ وَتَحْتَمِلُ اعْتِدَادَ نِعَمِ اللهِ تَعَالٰى بهرحال (كلمه) اولى خكه چې دا احتمال لرى .په نكاح سره د شمارلو.اود الله د نعمتونو د شمارلو فَإِنْ نَوَى الْأَوَّلَ نو كه د اول نيت ئې اوكړو تَعَيَّنَ بِنِيَّتِهِ نو دده په نيت سره (دا معنى) متعين شوه فَيَقْتَضِيْ طَلَاقًا سَابِقًا وَالطَّلَاقُ يُعْقِبُ الرَّجْعَةَ نو تقاضا به كوى .د تيرشوى طلاق.اود طلاق نه روسته رجعت وى

تشريح .- داولنى ډول درې الفاظ دى [① إعتدى ② إستبرئى رحمك ③ أنت واحدة] په دې درې و په هغې كې هريو دوو دوو معانيواحتمال لرى نوپه نيت يا دلالت سره د يوې معنى تعين كيدائې شى لومړنى كلمه [إعتدى] كې دوې [دوه] احتماله دى هغه داسې چې يوه معنى ئې ده.ته شماركړه ورځې د عدت خپلې اودويمه معنى دا ده چه ته دالله تعالى نعمتونه شماركړه نوكه خاوند د لومړنى معنى نيت كړې وى نودده په نيت سره به لومړنى معنى متعين شى اودا معنى د طلاق د وړانديوالى تقاضا كوى خكه چې د عدت تيرولو حكم دطلاق واقع كيدو نه وړاندې نه كيږى نودا به مثل ضرورى شى چه طلاق وړاندې واقع شوې دى.

وَأَمَّا الثَّانِيَةُ فَلِأَنَّهَا تُسْتَعْمَلُ بِمَعْنَى الْاِعْتِدَادِ او بهرحال دويمه (كلمه) خكه چې هغه مستعمل ده د عدت تيرولو په معنى كې لِأَنَّهُ تَصْرِيْحٌ بِمَا هُوَالْمَقْصُوْدُ مِنْهُ خكه چې دا(كلمه ثانيه) د هغه شى صراحت دې كوم چې په عدت سره مقصود دي فَكَانَ بِمَنْزِلَتِهِ نو په منزله د اعتداد به وى وَتَحْتَمِلُ الْاِسْتِبْرَاءَ لِيُطَلِّقَهَا و احتمال لرى .د استبراء،چه دې نه طلاق وركړې شى

حل اللغة: ① اعتداد تيارې كول ② تصريح صراحت كول ښكاره كول ③ الاستبراء برى كول]

تشريح.-اودويمه كلمه [استبرئ رحمك] دا هم د دوو معانيواحتمال لرى يوه معنى دا چې عدت تيركړه اود عدت تيرولو نه مقصود دا دې چه رحم پاك كړه.نولكه چې د عدت مقصود ئې ښكاره ذكركړلو نو [استبرئ رحمك] د [إعتدى] په درجه كې شو.اودويمه معنى دا ده چه دحيض نه خپل رحم پاك كړه چه په ښه طريقه درنه طلاق دركړې شم.په دې صورت كې هم كه د لومړنى معنى نيت اوكړى نو لومړنى معنى به متعين شى اودا معنى دا تقاضا كوى چه طلاق وړاندې واقع شوې دې.

وَأَمَّا الثَّالِثَةُ فَلِأَنَّهَا تَحْتَمِلُ أَنْ تَكُوْنَ نَعْتًا لِمَصْدَرٍ مَحْذُوْفٍ،او بهرحال (دريمه) كلمه.نو هغه احتمال لرى ددې چې د مصدر مخذوف صفت وى مَعْنَاهُ تَطْلِيْقَةً وَاحِدَةً ددې معنى ده.تطليقة واحدة. فَإِذَا نَوَاهُ نو كه ئې چې ددې نيت اوكړو جُعِلَ كَأَنَّهُ قَالَهُ نو اوګرځولې شو.لكه څنګه چې ده وئيلى وو وَالطَّلَاقُ يُعْقِبُ الرَّجْعَةَ اود طلاق نه روسته رجعت وى وَيَحْتَمِلُ غَيْرَهُ وَهُوَ أَنْ تَكُوْنَ وَاحِدَةً عِنْدَهُ أَوْعِنْدَ قَوْمِهِ او ددې د غير احتمال هم لرى .هغه د چه ښځه يواځې وى دده په نيز يا دده د قوم په نيز وَلَمَّا احْتَمَلَتْ هٰذِهِ الْأَلْفَاظُ الطَّلَاقَ وَغَيْرَهُ و هركله چې د الفاظ: طلاق او د غير طلاق احتمال لرى تَحْتَاجُ فِيْهِ إِلَى النِّيَّةِ وَلَا تَقَعُ إِلَّا وَاحِدَةٌ نود (طلاق معنى مراد اخستو كې به د) نيت محتاج وى .او صرف يو به واقع كيږى لِأَنَّ قَوْلَهُ: أَنْتِ طَالِقٌ فِيْهَا مُقْتَضًى أَوْمُضْمَرٌ خكه چې دده قول،انت طالق، په دې لفظوكې مقتضى ده.يامضمر دې وَلَوْكَانَ مُظْهَرًا او كه (دده قول انت طالق) ښكاره وې لَا تَقَعُ بِهَا إِلَّا وَاحِدَةٌ نو په دې سره به صرف يو واقع كيدو فَإِذَا كَانَ مُضْمَرًا أَوْلٰى نو كله چې مقدر دې نو په درجه اولى به يو واقع كيږى).

تشريح:-وپاتې شوه دريمه كلمه د [أنت واحدة] نوپه دې كې هم د دوو معانيواحتمال دې.يوه دا چې واحدة د محذوف مصدر صفت اوګرځولې شى .يعنى [تطليقة واحدة] اودويمه معنى دا ده چه خاوند ددې تعريف شته.نوپه دې صورت كې ئې هم كه د لومړنى معنى نيت كړې وى .نولكه چې ده [أنت تطليقة واحدة] وئيلي .اوپه دې كلام سره به طلاق رجعى واقع كيږى .نوپه [أنت واحدة] سره به هم يوطلاق رجعى واقع كيږى .

النيز دا چې هركله دا درې واړه الفاظ د طلاق اوغيرطلاق دواړواحتمال لرى .نودطلاق معنى اخستلو لپاره به نيت ضرورى وى .اوپه دې الفاظوسره به يوطلاق رجعى واقع كيږى دليل دا دې چه په ولنو دوو لفظو[اعتدى او استبرئ رحمك] كې [أنت طالق] اقتضاءً ثابتيږى .اوپه دريمه كلمه [أنت واحدة] كې طلاق

مقدردي اودده قول [أنت طالق واحدة يا تطليقة] كي بنكاره وو.نويو طلاق رجعي به واقع كيدل.نوهركله چي لفظ د طلاق مقدر دي نويبا خوبه خامخا واقع كيږي

وَفِي قَوْلِهِ وَاحِدَةً وَإِنْ صَارَ الْمَصْدَرُ مَذْكُورًا لَكِنَّ التَّنْصِيصَ عَلَى الْوَاحِدَةِ يُنَافِي نِيَّةَ الثَّلَاثِ او دده په قول د واحدة كې اګرچه مصدر ذكر دي خود واحدة تصريح د دريو د نيت منافي دي

تشريح:- دا عبارت ديواشكال خواب دي.اشكل دا دي.چه [أنت واحدة] كي مصدرطلاق ذكردي.نوپكارده چې د دري طلاقو نيت په كي صحيح وو.(ځكه چې مصدربه تثنيه اوجمع هم صادقيږي) ؤخواب دا دي.چه د واحدة تصريح د دري د نيت كولوسره منافي ده نوځكه د واحدة سره د دري نيت كول صحيح نه دي

وَلَا مُعْتَبَرَ بِإِعْرَابِ الْوَاحِدَةِ عِنْدَ عَامَّةِ الْمَشَايِخِ هُوَ الصَّحِيحُ اود عامو مشانخو رحمهم الله په نيز د واحدة د اعراب هيڅ اعتبار نشته او هم دا صحيح ده لِأَنَّ الْعَوَامَّ لَا يُمَيِّزُونَ بَيْنَ وُجُوهِ الْإِعْرَابِ ځكه چې عوام د اعراب د وجوه په مينځ كي توپير نشي كولي

تشريح:- صاحب دهدايه رحمه الله فرمائي چه په [أنـت واحـدة] كي د واحدة داعراب اعتبارنه دي كړي شوي.كه واحدة منصوب اووئيلى شي يا مرفوع يا ساكن په دري واړه صورتونوكي طلاق واقع كيږي ① دعامو مشانخو رحمهم الله هم دا رائي ده.اوهم دا صحيح ده.② اود بعضي مشانخو رحمهم الله دا رائي ده.كه واحدة منصوب وي نوطلاق به واقع كيږي .اګرچه د طلاق نيت ئې نه وي كړي.اوكه مرفوع وي .نوطلاق به نه واقع كيږي اګرچه د طلاق نيت ئې كړي وي .اوكه ساكن اولوستې شي نود نيت محتاج به وي .خواولني قول صحيح دي.ځكه چې عوام د اعراباتوپه مينځ كي په تميزكولوباندې قدرر نه دي .والله أعلم بالصواب

دكنايه د الفاظوقسمونه

قَالَ وَبَقِيَّةُ الْكِنَايَاتِ إِذَا نَوَى بِهَا الطَّلَاقَ او پاته كنايات كله چې په دې سره د طلاق نيت اوكړي كَانَتْ وَاحِدَةً بَائِنَةً نو يو بائن به وي وَإِنْ نَوَى ثَلَاثًا اوكه د دريو نيت ئې اوكړو كَانَتْ ثَلَاثًا نو دري به وي وَإِنْ نَوَى ثِنْتَيْنِ كَانَتْ وَاحِدَةً اوكه د دوي [دوه] نيت ئې اوكړو.نو يو بائن به وي

تشريح:- دلته مصنف رحمه الله دكناياتود دوهم دول بيان كوي .يعنى د ذكرشوو دري الفاظونه علاوه چې پاته كوم الفاظ دي .په هغې باندې يوطلاق بائن واقع كيږي .كه د يونيت ئې كړي وي .اودوي [دوه] كه د دوو اودري كه دريونيت ئې كړي وي .

وَهَذَا مِثْلُ قَوْلِهِ: أَنْتِ بَائِنٌ وَبَتَّةٌ وَبَتْلَةٌ وَحَرَامٌ وَحَبْلُكِ عَلَى غَارِبِكِ وَالْحَقِي بِأَهْلِكِ وَخَلِيَّةٌ وَبَرِيَّةٌ وَوَهَبْتُكِ لِأَهْلِكِ وَسَرَّحْتُكِ اودا مثلاً دده قول، انت بائن، وبتة، وبتلة . . الخ، ته بائنه ئې.ته قطع شوې ئې.ته حرام ئې او ستا رسئ ستا په سټ كي ده.اوته خپل كور والا خلګو سره ملاؤ شه.او ته شليدلې ئې.او ته برى ئې.او ماته ستا كور والا نه هبه كړي.او ما ته پريخودلې وَفَارَقْتُكِ وَأَمْرُكِ بِيَدِكِ وَاخْتَارِي وَأَنْتِ حُرَّةٌ وَتَقَنَّعِي وَتَخَمَّرِي وَاسْتَتِرِي وَاغْرُبِي وَاخْرُجِي وَاذْهَبِي وَقُومِي وَابْتَغِي الْأَزْوَاجَ او ما ستا سره مفارقت اوكړو او ستا معامله ستا په لاس كي ده.او ته اختيار كړه.او ته ازاده ئې.ته په مخ واچوه.ته لوپټه واچوه.ته پرده اوكړه.ته لرې شه.ته اوځه.ته لاړه شه.ته اودريږه.او ته خپله جوړه لټون كوه لِأَنَّهَا تَحْتَمِلُ الطَّلَاقَ وَغَيْرَهُ ځكه چې دا الفاظ د طلاق او غير طلاق احتمال لري .فَلَا بُدَّ مِنَ النِّيَّةِ نو نيت ضروري دي

حل اللغة: ① بتة جلا شوي ② خلية: خالى ئې ③ تقنعى:ته لوپټه په مخ واچوه ④ تخمرى پړونې په مخ واچوه

تشريح - په عبارت كي چې د كنايه كوم الفاظ ذكرشوي دي .په ټولوكي د طلاق اوغيرطلاق دواړو احتمال شته.نود يوتعين كاوه لپاره نيت ضروري دي.اودهريو لفظ نه دوې [دوه] معانى راويستل څه ګران نه دي

مثلاً اخرى كلمه((وابتغى الأزواج)) ددې يوه معنى دا ده چه ته همسيال ښځې اولټوه چه زړه دې خوشحاله شي دويمه معنى دا ده.چه ته خاوندان اولټوه ځكه چې ته زما نه بنه شوې ئې على هذا لقياس

په طلاق كې د حالاتو او كناياتو بيان

قَالَ إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي حَالِ مُذَاكَرَةِ الطَّلَاقِ فرمائي مګر داچه مذاكره د طلاق په حالت كي وي فَيَقَعُ بِهَا الطَّلَاقُ فِي الْقَضَاءِ نو په دې الفاظو سره به طلاق واقع كيږي قضاً وَلَا يَقَعُ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللهِ تَعَالَى إِلَّا أَنْ يَنْوِيَهُ او فيما بينه وبين الله به نه واقع كيږي خودا چې د طلاق نيت اوكړي .(نو بيا به واقع كيږي)

تشريح - په دواندينى مسئله كي تيرشو.چه د كنايه په الفاظوكي د طلاق د نيت نه بغيرطلاق نه واقع كيږي ابته دا چې د طلاق د خبروكولوپه مهال كي وي .دقدورى د عبارت لنډيز دا ده.چه د كنايه په لفظو د نيت نه بغيرطلاق نه واقع كيږي .البته كه ښځه او خاوند دواړه د طلاق خبرې كوى اوهم په دغه وخت كي خاوند د كنايه په څه لفظ سره مخاطبه كړله.نوپه دې صورت كي د طلاق نيت ضروري نه دې بلكه د نيت نه بغير قضاءً طلاق واقع كيږي .اګرچه ديانةً د الله اوبنده په مينځ كي طلاق نه واقع كيږي

قَالَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَوَّى بَيْنَ هَذِهِ الْأَلْفَاظِ امصنف رحمه الله فرمائي چه ابو الحسين قدوري رحمه الله د الفاظ برابر كړل وَقَالَ وَلَا يُصَدَّقُ فِي الْقَضَاءِ إِذَا كَانَ فِي حَالِ مُذَاكَرَةِ الطَّلَاقِ قَالُوا وَهَذَا فِيمَا لَا يَصْلُحُ رَدًّا حالانكه (داحكم كوم چې قدوري بيان كړې دې) په هغه الفاظوكي دې.كوم چې د رد كاوه صلاحت نه لري

تشريح:- صاحب دهدايه رحمه الله فرمائي .چه امام قدوري رحمه الله د كنايه په الفاظوكي واړه د نيت په اړتيا كي برابر كړل حالانكه دا حكم مطلق نه دې بلكه صرف په هغه الفاظوكي دې چه هغه د رد صلاحيت نه لري

وَالْجُمْلَةُ فِي ذَلِكَ أَنَّ الْأَحْوَالَ ثَلَاثَةٌ: په دې اړه كي حاصل دادې.چه حالتونه دري دي حَالَةٌ مُطْلَقَةٌ وَهِيَ حَالَةُ الرِّضَا مطلقه،اودا د رضامندئ حالت دې وَحَالَةُ مُذَاكَرَةِ الطَّلَاقِ طلاق د ذكر و اذكر حالت وَحَالَةُ الْغَضَبِ د غصې حالت.

تشريح:- ددې دتفصيل دا دې چه حالات دري دي ① حالت مطلقه يعنى د رضا حالت ② حالت مذاكره طلاق مثلاً ښځه د خاوند نه د طلاق سوال كوى .يا ترې بل څوك د طلاق سوال كوى ③ حالت د غصې يعنى د دواړوطرفونونه د غصې خبرې كيږي .

وَالْكِنَايَاتُ ثَلَاثَةُ أَقْسَامٍ: او كنايات هم دري قسمه دي مَا يَصْلُحُ جَوَابًا وَرَدًّا هغه كوم چې د خواب او رد دواړو صلاحيت لري وَمَا يَصْلُحُ جَوَابًا لَا رَدًّا كوم چې د خواب صلاحيت لري .د رد(صلاحيت) نه لري وَمَا يَصْلُحُ جَوَابًا وَسَبًّا وَشَتِيمَةً كوم چې د خواب صلاحيت لري او د كنځلو(او بد رد ويلو)..

حل اللغة: ① سب كنځل ② شتيمة: بدرد ويل،بداخلاقي كول

تشريح:-دغه دول د كناياتوهم دري قسمونه دي .① دكنايه هغه الفاظ چې هغه رد اوخواب دواړه كيداې شي يعنى د ښځې دا خبره چې د طلاق كوم سوال شوې وى .دهغې خواب هم كيداې شي اورد هم ② دوهم هغه الفاظ چې هغه خواب خو كيداې شي .اورد نشي كيدې.③ دريم هغه الفاظ كوم چې رد اوخواب هم كيداى شي او كنځلې (بد رد ويل) هم.

فَفِي حَالَةِ الرِّضَا لَا يَكُونُ شَيْءٌ مِنْهَا طَلَاقًا إِلَّا بِالنِّيَّةِ نود رضامندئ په حالت كي به په دې الفاظو سره هيڅ طلاق نه كيږي .خو په نيت سره فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ فِي إِنْكَارِ النِّيَّةِ لِمَا قُلْنَا اود نيت په انكار كولوكي به د خاوند قول (معتبر) وى .د هغه دليل په وجه كوم چې موږ بيان كړو وَفِي حَالَةِ مُذَاكَرَةِ الطَّلَاقِ لَا يُصَدَّقُ فِيمَا يَصْلُحُ جَوَابًا اود طلاق د مذاكره په وخت به قضاءً تصديق نشي كولې.په هغه الفاظوكي كوم چې خواب كيداې شي وَلَا يَصْلُحُ رَدًّا فِي

الْقَضَاءِ او رد کیداي نشي **مِثْلَ قَوْلِهِ خَلِيَّةٌ بَرِيَّةٌ بَائِنٌ بَتَّةٌ حَرَامٌ اعْتَدِّي أَمْرُكِ بِيَدِكِ اخْتَارِي** مثلا دده قول، خلية، برية، بائن، بتة، حرام، اعتدی ، امرك بیدك، اختاری **لِأَنَّ الظَّاهِرَ أَنَّ مُرَادَهُ الطَّلَاقُ عِنْدَ سُؤَالِ الطَّلَاقِ** خکه ښکاره هم داده.چه دده مراد طلاق دي.د طلاق د سوال په وخت

تشریح:- ددي تفصیل نه روسته ددي احکامو ته متوجه شي.فرمائی ① چه په حالت د رضا کي په دي الفاظوکي هیڅ یولفظ د نیت نه بغیرطلاق نه واقع کیږی .اوکه خاوند د طلاق نه نیت نه انکارکوی نودده خبره به معتبره وی .خکه چي دا واړه الفاظ د طلاق اوغیرطلاق دواړو احتمال لري .نودیوي معنی د متعین کاوه لپاره نیت ضروری دي.

② په حالت د مذاکرة د طلاق کي د خاوند دا قول چي [لم انو الطلاق] ماد طلاق نیت نه وو کړي نوپه دي الفاظوکي چي کوم خواب کیداي شي اورد کیداي نشي .په هغي کي به ني قضاء تصدیق نشی کولي اودا نه لفظ دی .① حليه ② برية ③ بائن ④ بتة ⑤ حرام ⑥ إعتدى ⑦ أمرك بيدك ⑧ إختاری. دلیل دا دي.چه کله ښځي د طلاق سوال اوکړلو.او خاوند ورته په دي اته الفاظوکي براوونیل.نوظاهره هم دا ده.چه ددي نه مراد هم طلاق دي.اوحاکم به ظاهرباندي دعمل کولوپابند دي په باطن نه.

وَيُصَدَّقُ فِيمَا يَصْلُحُ جَوَابًا وَرَدًّا او تصدیق به کولي شي په هغه الفاظوکي کوم چي د خواب اود رد دواړو صلاحیت لری **مِثْلَ قَوْلِهِ: اذْهَبِي اخْرُجِي قُومِي تَقَنَّعِي تَخَمَّرِي وَمَا يَجْرِي هَذَا الْمَجْرَى** مثلاً دده قول، اذهبی ، اخرجی ، قومی ، تقنعی ،تخمری ،او کوم چي ددي قائم مقام دی **لِأَنَّهُ يَحْتَمِلُ الرَّدَّ** خکه چي د رد کاوه احتمال لری **وَهُوَ الْأَدْنَى فَحُمِلَ عَلَيْهِ** او رد ادنی دي.نو په دي به محمول کولي ش

تشریح:- البته منه الفاظ کوم چي رد اوخواب دواړه کیداي شي .نوپه هغي کښي به د خاوند د قول [لم انو الطلاق] تصدیق کولي شي .اوهغه اووه الفاظ دی .① اذهبی ② اخرجی ③ قومی ④ تقنعی ⑤ تخمری ⑥ إغربي ⑦ إستبری .دلیل دا دي. چي دا الفاظ د طلاق نه سوا د نورومعانیواحتمال هم لری .

وَفِي حَالَةِ الْغَضَبِ يُصَدَّقُ فِي جَمِيعِ ذَلِكَ لِاحْتِمَالِ الرَّدِّ وَالسَّبِّ،او دغصي په حالت کي به په دي ټولو کنایاتوکي تصدیق کولي شي . د رد کاوه یا د ښکنځلو (کنځلو) احتمال درلودی په وجه **إِلَّا فِيمَا يَصْلُحُ لِلطَّلَاقِ وَلَا يَصْلُحُ لِلرَّدِّ وَالشَّتْمِ** خو په هغه الفاظوکي کوم چي د رد کاوه او ښکنځلو (کنځلو) صلاحیت نه لری **كَقَوْلِهِ: اعْتَدِّي وَاخْتَارِي وَأَمْرُكِ بِيَدِكِ فَإِنَّهُ لَا يُصَدَّقُ فِيهَا** او په طلاق کي به تصدیق نشی کولي **لِأَنَّ الْغَضَبَ يَدُلُّ عَلَى إِرَادَةِ الطَّلَاقِ** خکه چي غصه به طلاق مراد اخستلوباندي دلالت کوی

تشریح:- په حالت دغصه کي د کنایه په ټولو الفاظوکي به دده د قول چي [لم انو الطلاق] تصدیق کولي شي .خکه چي په دي الفاظوکي د رد احتمال دي یا د کنځلو خوکوم الفاظ چي صرف طلاق کیداي شي .رد اوکنځل نشی کیدي.نوپه هغي کي به د خاوند د قول چي [لم انو الطلاق] تصدیق نشی کولي.اوهغه دري الفاظ دی .[① إعتدی ② إختاری ③ أمرك بیدك] دلیل دا دي.چه غصه په طلاق مراد اخستلوباندي دلالت کوی .نود ده تصدیق به په دي کی نشی کولي.چه زما نیت د طلاق نه وو.

وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رحمه الله **فِي قَوْلِهِ: لَا مِلْكَ لِي عَلَيْكِ** اود ابویوسف رحمه الله فرمائی دده په قول کي چه،زما په تا باندي هیڅ ملك نشته **وَلَا سَبِيلَ لِي عَلَيْكِ وَخَلَّيْتُ سَبِيلَكِ وَفَارَقْتُكِ**،او نه زما په تا باندي څه لاره شته،او ما ستا لاره پریخودله،او ته ما جلا کړې **أَنَّهُ يُصَدَّقُ فِي حَالَةِ الْغَضَبِ** د غصي په حالت کي به تصدیق کولای شي **لِمَا فِيهَا مِنِ احْتِمَالِ مَعْنَى السَّبِّ** خکه چي په دي صورتونوکي د ښکنځلو د معنی احتمال لری .

تشریح:- امام ابویوسف رحمه الله نه په حالت د غصه کي یورو یت دي که خاوند ښځي ته اوونیل چه [لاملك لي علیك] یا [لاسبیل لي علیك یا خلیت سبیلك یا فارقتك] اودا ني اوونیل چه زما د طلاق نیت نه وو نو دده تصدیق به کولي شي خکه چي په دي افاظوکي د کنځلو معنی احتمال هم موجود دي.

د کنځلو معنی احتمال په کي په دي لحاظ سره محتمل دي چه [لاملك لي علیك] دا معنی بیان کړي شي چه زه نه ددي قابله نه يي چه زه ملکیت تاته منسوب کړم ② اود [لاسبیل لي علیك] معنی دا بیانولي شي چه ستا د بد خلاقئ او ډول ډول (قسم قسم) ضررونو د امله زما په تا باندي هیڅ وس نه رسي ③ ود [خلیت سبیلك] معنی چي دا بیان شي .چه زه ما ستا لاره پریخودله.ستا د گندگئ (بوهارئ) د وجي ④ اود [فارقتك] معنی دا بیانولي شي .چه ماته جلا کړې د خپلې ستړي نه.یا د ستا د گنده ذهن اوبد خوئ د وجي

دکنایه په الفاظوسره د طلاق واقع کیدوبحث

لَا وُقُوعَ لِبَائِنٍ بِمَا سِوَى الثَّلَاثَةِ الْأُوَلِ مَذْهَبُنَا بیب د اولنی دریو الفاظو نه علاوه سره د بائن واقع کیدل زمونږ مذهب دي

تشریح:- صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .چه اولنی دري الفاظ [إعتدی،إستبری رحمك اوأنت واحدة] باندي په اتفاق سره طلاق رجعی واقع کیږی .خودديه نه سوا په نورو الفاظوسره طلاق بائن واقع کیږی دازمونږ د احنافو رحمهم الله مسلك دي

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله **: يَقَعُ بِهَا رَجْعِيًّا** او امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه په دي الفاظو سره رجعی واقع کیږی **لِأَنَّ الْوَاقِعَ بِهَا طَلَاقٌ**، خکه چي په دي الفاظو سره واقع کیدونکي طلاق دي **لِأَنَّهَا كِنَايَاتٌ عَنِ الطَّلَاقِ** خکه دا الفاظ د طلاق نه کنایه دی **وَلِهَذَا تُشْتَرَطُ النِّيَّةُ** او هم په دي وجه د نیت شرط لګولي شوي دي **وَيَنْتَقِصُ بِهِ الْعَدَدُ** او په دي الفاظو سره (د طلاق) عدد هم کمیږی .**وَالطَّلَاقُ مُعْقِبٌ لِلرَّجْعَةِ كَالصَّرِيحِ** اود طلاق نه روسته رجعت وی .لکه څنګه چي په صریح الطلاق کي

حل اللغة: ① معقب: روستو راوستونکي دي ② الصریح ښکاره ③ ینتقص: کمیږی]

تشریح اوامام شافعی رحمه الله فرمائی .چه د کنایه په دي الفاظوسره هم طلاق رجعی واقع کیږی .دلیل دا دي دکنایه په الفاظوسره واقع کیدونکي خیزهم طلاق دي خکه چي دا الفاظ د طلاق نه کنایه ده اوچه دطلاق نه کنایه وی .هغه طلاق وی .نوچه په دي الفاظوسره څه واقع کیږی .هغه به هم طلاق وی اوچونکه دا الفاظ د طلاق نه کنایه ده نوخکه د طلاق نیت ضروری دي اود کنایه په الفاظوسره چي کوم طلاق ورکړي شي په هغي باندي د طلاق عدد کم شي .یعنی د دریوپه ځنې د دوومالك پاتې شي لنډیز دا چي دکنایه په دي الفاظوبه طلاق واقع کیږی .اودطلاق نه روسته رجعت وی .لکه څنګه چي په صریحی طلاق کي رجعت وی .نوثابته شوه چي د کنایه په الفاظوسره هم طلاق رجعی واقع کیږی بائن نه واقع کیږی

وَلَنَا أَنَّ تَصَرُّفَ الْإِبَانَةِ صَدَرَ مِنْ أَهْلِهِ مُضَافًا إِلَى مَحَلِّهِ عَنْ وِلَايَةٍ شَرْعِيَّةٍ او زمونږ دلیل دادي چه د بائن کاوه تصرف ددي د اهل نه صادریږی .(او) ددي محل ارخ ته منسوب دي.(او تصرف کونکی ته) شرعی ولایت هم (حاصل) دي **وَلَا خَفَاءَ فِي الْأَهْلِيَّةِ وَالْمَحَلِّيَّةِ** او په اهلیت او محلیت کي خوهیڅ خفاء نشته **وَالدَّلَالَةُ عَلَى الْوِلَايَةِ أَنَّ الْحَاجَةَ مَاسَّةٌ إِلَى إِثْبَاتِهَا** او په ولایت باندي دلالت دادي چه د ولایت ثابتولو حاجت موجود دي **كَيْ لَا يَنْسَدَّ عَلَيْهِ بَابُ التَّدَارُكِ** چي په خاوند باندي د تدارك (راګرځولو) دروازه بند نه شي **وَلَا يَقَعُ فِي عُهْدَتِهَا بِالْمُرَاجَعَةِ مِنْ غَيْرِ قَصْدٍ** اود خاوند د قصد نه بغیر مراجعت سره دښځي په ذمه کي پرېونځي

تشریح:- زمونږ دلیل دا دي چه د بائن کولو تصرف د خپل اهل نه صادرشوي دي اوخپل محل ارخ ته منسوب

دي اوتصرف کونکی ته شرعی تصرف هم حاصل دي اوچه کوم تصرف داسې وی هغه صحیح وی نود بائن کولو تصرف هم صحیح شو

۵اودحاوند په اهلیت کې څه پتوالي نشته ځکه چې کلام دخپل اهل نه صادر شوې دې.اودا خبره هم ښکاره ده چه ښځه دابانت دمحل اهل ده هم دا وجه ده.چه ښځه په اتفاق سره د بیونت غلیظه محل دې

۵اوپه یوطلاق بائن بندي ولایت د شرعی حاجت د امله ثابته ده ځکه چې بعضې وخت سړې د خپلې ښځې نه ډیرسخت نفرت کوی اودا په داسې طریقه باندې جلا کول غواړی .چه دده لپاره رجوع کول هم حلال نه وی اود بنیمانتیا په وخت کې د حلاله نه سوا ورله امکان هم پاته نه وی .اودا مقصد نه په طلاق رجعی پوره کیداې شی اونه په دري طلاقوسره په طلاق رجعی سره خوځکه نشی ثابتیږی چه بعضې وخت بې اراده رجعت ثبت شی حالانکه د خاوند اراده دده جلا کول وی .اوپه دري طلاقوسره دا مقصد ځکه نشی حاصلیدې که خاوند خپلې ښځې ته دري طلاقه ورکړل.اوپه حلاله کولوراضی نه وی .توپه داسې صورت کې اګرچه د نکاح تازه کولوپه ذریعه تدارك کول غواړی .خوتدارك نشی کولې.ځکه چې اوس د تدارك دروازه بنده شوې ده.نوچونکه په دې صورتونوکې ارتیا نه پوره کیږی نوځکه شریعت د یوطلاق بائن اجازت ورکړلو چه په داسې طریقه باندې جدائی هم راشی .چه دده لپاره د رجعت ګنجائش پاته نه وی اود نکاح تازه کولوپه ذریعه دروازه هم پرانستې وی نوثابته شوه چې خاوند ته د یوطلاق بائن ورکاوه ولایت شرعاً حاصل دي

وَلَيْسَتْ كِنَايَاتٍ عَلَى التَّحْقِيقِ اودا(کنائی الفاظ) په حقیقت کې کنایه عن الطلاق نه دی لِأَنَّهَا عَوَامِلُ فِي حَقَائِقِهَا ځکه چې دا الفاظ پخپله حقیقی معنی کې عمل کونکی دی (مستعمل دی)

حل اللغة: ① عوامل جمع د عاملة عمل کونکې ② حقائق جمع د حقیقت ده]

تشریح -[ولیست بکنایات] نه د امام شافعی رحمه الله د دلیل خواب دا دي دخواب حاصل دا دې چه مونږ دا نه منو.چه په کنایه الفاظ په حقیقت کې د طلاق نه کنایه ده.ځکه چې دا خپل حقیقی معنی کې مستعمل دی اوکنایه ورته مجازاً وئیلی شوی دی ځکه چې دا الفاظ په کوموعمانیوکې مستعمل دی په هغې کې پټوالې دې خوچه د طلاق نیت په کې اوکړې شی .نوهغه پټوالې ختم شو نودا الفاظ به په خپله حقیقی معنی کې عمل کوی اوچه کوم لفظ به خپله حقیقی معنی کې عمل کوی هغه کنایه نه وی .

وَالشَّرْطُ تَعْيِينُ أَحَدِ نَوْعَيِ الْبَيْنُونَةِ دُونَ الطَّلَاقِ اود بینونت شرط دوې (دوه) قسمونوکې یو متعین کول دی طلاق (متعین کول) نه دی

تشریح:- په [والشرط تعیین] سره هم دامام شافعی رحمه الله د دلیل نه خواب دې د خواب حاصل دا دې چه د نیت شرط لګول که د طلاق په وجه وی نوستا دلیل جوړیدې شی .خوداسې نه ده بلکه دا د بینونت په دوو قسمونوغلیظه اوخفیفه کې د یود متعین کاوه لپاره دې دطلاق لپاره نه دې.یعنی نیت دبائن لپاره شرط دې د مطلق طلاق لپاره نه دی.

وَانْتِقَاصُ الْعَدَدِ لِثُبُوتِ الطَّلَاقِ بِنَاءً عَلَى زَوَالِ الْوُصْلَةِ اود عدد کمول طلاق ثابتولو په وجه دی .د تعلق زائل کاوه باندې د بناء کاوه په وجه

تشریح - په دې عبارت سره هم د امام شافعی رحمه الله د دلیل خواب ورکوی خواب دا دې چه دطلاق عدد کمیدل د بینونت په ضمن کې دطلاق ثابت کیدو په وجه دی ځکه چې طلاق بائن د نکاح زائله کاوه لپاره دې او کوم خیزچه د نکاح تعلق زائله کوی .نوپه هغې سره د طلاق عدد کمیږی تحقیق دا دې چه د طلاق د عدد په کموالی اوپه طلاق بائن کی څه منافات نشته نودعدد کمیدل ددې د طلاق بائن په حیثیت سره دی

وَأَمَّا إِذَا نَوَى الثَّلَاثَ فِيهَا يَتَنَوَّعُ الْبَيْنُونَةُ إِلَى غَلِيظَةٍ وَخَفِيفَةٍ اود دریو نیت صحیح دې په دې کې د بینونت غلیظه او خفیفه اړخ ته منقسم کیدلو په وجه ، وَعِنْدَ انْعِدَامِ النِّيَّةِ يَثْبُتُ الْأَدْنَى اود عدم نیت په وخت به أدنی ثابتیږی وَلَا تَصِحُّ نِيَّةُ الِاثْنَتَيْنِ عِنْدَنَا او زموږ په نیز د دوې [دوه] نیت صحیح نه دي خِلَافًا لِزُفَرَ رحمه الله د امام زفر رحمه الله اختلاف دې لِأَنَّهُ عَدَدٌ ځکه چې دوې [دوه] عدد دې وَقَدْ بَيَّنَّاهُ مِنْ قَبْلُ او موږ وړاندې بیان کړی دی

تشریح:- دا عبارت د یو سوال خواب دې.سوال دا دې.چه که دا الفاظ د کنایه په خپله حقیقی معنی کې عمل کونکی دی .نوبکار د ده.چه په [انت بائن] کې د درې درې طلاقونیت کول صحیح نه وو لکه څنګه چې په [انت طالق] کې د درې طلاقونیت کول صحیح نه دې.

ځواب ددرې طلاقونیت کول د دې امله صحیح نه دی .چه دا په فی نفسه عمل کونکې دې.بلکه ددې امله دې.چه بینونت ویش شوې دې غلیظه اوخفیفه ته.اوچه نیت نه وی نوپه دغه وخت کې به ادنی ثابتیږی اوهغه یوطلاق بائن دې.البته زموږ په نیزد دوو نیت صحیح نه دې.دامام زفر رحمه الله په کې اختلاف دې.ځکه چې دوې [دوه] عدد محض دې تفصیل وړاندې تیرشوې دې

درې ځله د [اعتدی] وئیل اوداول نه طلاق اودوو نه حیض مراداخستل

وَإِنْ قَالَ لَهَا: اعْتَدِّي اعْتَدِّي اعْتَدِّي وکه ښځې ته نې اووئیل.ته عدت تیر کړه،ته عدت تیر کړه.ته عدت تیر کړه وَقَالَ: نَوَيْتُ بِالْأُولَى طَلَاقًا وَبِالْبَاقِي حَيْضًا اوبیا اووائی .چه ما په اولنی (لفظ) سره د طالق اراده کړې وه اود پاته نه حیض دُيِّنَ فِي الْقَضَاءِ نوقضاء به نې تصدیق کولای شی

تشریح-صورت د مسئلې،که خاوند خپلې ښځې ته درې ځله [اعتدی] اووئیل اودا نې اووئیل.ما په اولنی لفظ سره طلاق اوپه دوهم اودریم سره حیض اراده کړې وه.نودده تصدیق به کولې شی .هم دا قول دامام شافعی امام مالك اوامام احمد رحمه الله هم دې.

لِأَنَّهُ نَوَى حَقِيقَةَ كَلَامِهِ ځکه چې ده دخپل کلام د حقیقت نیت کړې دې ، وَلِأَنَّهُ يَأْمُرُ امْرَأَتَهُ فِي الْعَادَةِ بِالِاعْتِدَادِ بَعْدَ الطَّلَاقِ اوځکه چې په عدت کې خپلې ښځې ته د عدت تیرولوحکم د طلاق نه روسته ورکولې شی . فَكَانَ الظَّاهِرُ شَاهِدًا لَهُ نوظاهرهم ددې ګواه دې

تشریح-دلیل دا دې.چه دې کس دخپل کلام په دوهم اودریم لفظ سره دحقیقی معنی نیت اوکړلو.اوپه اولنی لفظ سره نې د هغه څیزنیت اوکړلو چه دده کلام نې احتمال لرو.ځکه به دواړه نیتونه قضاء معتبروی ② دوهم دلیل دا دې.چه عام طورانسان خپلې ښځې ته د طلاق نه روسته دعدت تیرولوحکم ورکوی .نوځکه به قضاء دده نیت معتبروی .

وَإِنْ قَالَ: لَمْ أَنْوِ بِالْبَاقِي شَيْئًا اوکه وې وئیل.چه ما په پاته کې د څه نیت نه وو کړې فَهِيَ ثَلَاثٌ نودا به درې طلاقه وی لِأَنَّهُ لَمَّا نَوَى بِالْأُولَى الطَّلَاقَ ځکه چې د اولنی نه نې د طلاق نیت اوکړلو صَارَ الْحَالُ حَالَ مُذَاكَرَةِ الطَّلَاقِ نودا حالت د مذاکره د طلاق شو فَتَعَيَّنَ الْبَاقِيَانِ لِلطَّلَاقِ بِهَذِهِ الدَّلَالَةِ نوپاته به هم ددې دلالت په وجه طلاق متعین کیږی فَلَا يُصَدَّقُ فِي نَفْيِ النِّيَّةِ نود نیت د نفی په صورت کې به دده تصدیق نشی کولې

تشریح :اوکه خاوند اووئیل.چه ما په دوهم اودریم لفظ سره د هیڅ نیت نه وو کړې.نوپه دې صورت کې به درې طلاقه واقع کیږی .ځکه چې هرکله ده په اولنی لفظ سره د طلاق نیت کړې وی .نووروستې دوهم اودریم لفظ به حالت د مذاکره دطلاق کې واقع شول.نو دوهم اودریم لفظ به ددې قرینې د امله د طلاق لپاره متعین شی اګرچه دا کس ددې نه انکار کوی .چه ما په دوهم اودریم لفظ سره دهیڅ اراده نه وه کړې

بِخِلَافِ مَا إِذَا قَالَ: نَوَيْتُ بِالْكُلِّ الطَّلَاقَ حَيْثُ لَا يَقَعُ شَيْءٌ لِأَنَّهُ لَا ظَاهِرَ يُكَذِّبُهُ، وَبِخِلَافِ مَا إِذَا قَالَ: نَوَيْتُ بِالثَّالِثَةِ الطَّلَاقَ دُونَ الْأُولَيَيْنِ حَيْثُ لَا يَقَعُ إِلَّا وَاحِدَةٌ په خلاف دهغه صورت كي چي اوواني .ما په دريم لفظ باندې د طلاق نيت كړې وو په اولنودوو لفظونو سره مې نه وو كړې نوصرف يوبه واقع كيږي لِأَنَّ الْحَالَ عِنْدَ الْأُولَيَيْنِ لَمْ تَكُنْ حَالَ مُذَاكَرَةِ الطَّلَاقِ خكه چې د دوو اولنوبه وخت كښي حالت د مذاكره د طلاق نه وو

تشريح :- دې په خلاف كي كه دا اوواني .چه زما په درې واړه الفاظوسره د هيڅ اراده نه وه.نوهيڅ طلاق به واقع كيږي .خكه چې داسي څه ښكاره قرينه نشته.چه د ده كلام دروغ كړي . كه ده په دريم لفظ سره د طلاق اراده كړې وی .خوپه اولنودوو ني د څه اراده نه وی كړې.نوصرف يوطلاق به واقع كيږي خكه چې د اولنودوولفظونووخت د طلاق د مذاكره نه وو

وَفِي كُلِّ مَوْضِعٍ يُصَدَّقُ الزَّوْجُ عَلَى نَفْيِ النِّيَّةِ اوپه هرخاي كي چي تصديق كولاى شى خاوند په نيت باندې كولې شى د قسم سره لِأَنَّهُ أَمِينٌ فِي الْإِخْبَارِ عَمَّا فِي ضَمِيرِهِ خكه چې خاوند امين دې د هغه څيزپه خبر وركولوكي څه چې دده په زړه كي دی وَالْقَوْلُ قَوْلُ الْأَمِينِ مَعَ الْيَمِينِ اود خاوند قول به سرود قسم معتبر وی

تشريح:- صاحب دهدايه يوه ضابطه ذكر كړې ده.هغه دا چې په كوم صورت كي د خاوند د قول تصديق كيږي .نودده د قول تصديق به د قسم خوړلوسره معتبروی دليل دا دې چه دا كه د خپل زړه د خبرې په خبرور كولوكي امين دې.اودامين قول د قسم سره معتبروی .

ۀپه دې مسئله كي څواحتمالات دی ① په درې الفاظوني د طلاق نيت كړې وی .② صرف په اولني ني دطلاق نيت كړې وی ③صرف په اولني ني د حيض نيت كړې دی ④په اولنودوو لفظونوسره ني د طلاق نيت كړې وی ⑤ په اولني اودريم ني دطلاق نيت كړې وی .⑥ په دوهم اودريم ني دطلاق نيت كړې وی .اوپه اولني دحيض.په دې شپږ واړه صورتونوكي به درې طلاقه واقع كيږي .

ۀ ①په دوهم ني دطلاق نيت كړې وی ② په اولني ني د طلاق اوپه دوهم ني دحيض نيت كړې وی ③ په اولني ني د طلاق اوپه دريم دحيض نيت كړې وی ④ په روستنودوو كلموني دطلاق نيت كړې وی ⑤ په اولنودوو كلموني صرف د حيض نيت كړې وی .⑥ په لومړني اودريمه ني دحيض نيت كړې دی ⑦ په اولني او دوهم ني د طلاق نيت كړې وی اوپه دريم د حيض ⑧ په اولني اودريم ني د طلاق اوپه دوهم ني د حيض نيت كړې وی ⑨ په اولني او دوهم ني دحيض اودريم ني د طلاق نيت كړې وی ⑩په اولني اودريم ني د حيض اوپه دوهم ني د طلاق نيت كړې وی . دوهم ني صرف دحيض نيت كړې وی .په دې يورلس صورتونوكي به دوې [دوه] طلاقه واقع كيږي .

ۀ ①په اولنو درې واړه كلموني د حيض نيت كړې وی .② صرف په دريمه ني د طلاق نيت كړې وی .③ په صرف دريمه ني دحيض نيت كړې وی .④ په دويمه كلمه ني د طلاق اودريمه ني د حيض نيت كړې وی ⑤په دوهم اودريمه كلمه ني د حيض اوپه لومړني ني د طلاق نيت كړې وی .⑥ په روستنودوو كلمو ني صرف دحيض نيت كړې وی په دې شپږو صورتونوكي به صرف يوطلاق واقع كيږي .اوكه د څه نيت ني نه وی كړي نويوطلاق به هم نه واقع كيږي فتح لقدير.والله اعلم بالصواب.

باب تفويض الطلاق

ژباړه - (دا) باب (غيرطرف ته) د طلاق سپارلو (په بيان كښي) دې .

تشريح - په دې باب كي درې فصلونه بيان شوی دی .[① فصل في الاختيار② فصل في الامر باليد③ فصل المشية]

د اختيار بيان

فَصْلٌ فِي الْاخْتِيَارِ (دا) فصل ښځي ته د اختيار(ور كاوه په بيان كي) دې وَإِذَا قَالَ لِامْرَأَتِهِ: اخْتَارِي يَنْوِي بِذَلِكَ الطَّلَاقَ اوكله ني چې خپلې ښځي ته اوونيل، اختاری . په داسي حال كي چې دده نه ني د طلاق نيت كړې أَوْ قَالَ لَهَا: طَلِّقِي نَفْسَكِ يا ني دې ته اوونيل،طلقى نفسك، فَلَهَا أَنْ تُطَلِّقَ نَفْسَهَا مَا دَامَتْ فِي مَجْلِسِهَا ذَلِكَ نود ښځي لپاره جائز دې .چه دا خپل خان ته طلاق وركړي تركومه پورې چې دا په دې مجلس كي موجود ده فَإِنْ قَامَتْ مِنْهُ أَوْ أَخَذَتْ فِي عَمَلٍ آخَرَ نوكه دده مجلس نه پسيدله.يا په بل څه كاركي لګيا شوه خَرَجَ الْأَمْرُ مِنْ يَدِهَا نو اختيار دده د لاس نه اووتلو

تشريح:- صورت د مسئلې ښكاره دې.اود منقول دليل حاصل دادې چه دقيس تقضا خودا ده چه په دې لفظ د[اختاری] سره د نيت باوجود طلاق واقع نشي .خكه چې خاوند په دې لفظ سره دطلاق واقع كاوه مالك نه دې كه ده چرته [أخترتك من نفسى يا إخترت نفسى منك] اوونيل نوطلاق نه واقع كيږي او انسان چې په خپله د يوڅيز مالك نه وی .نوبل به څه دهغې مالك كړي .

إِلَّا أَنَّ الْمُخَيَّرَةَ لَهَا الْمَجْلِسُ بِإِجْمَاعِ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ(¹)خكه كومې ښځي ته چې اختيار وركړې شوی دې د هغې لپاره مجلس دې.د صحابه كرامو ﷺ د اجماع په وجه

تشريح:- ①خودصحابو ﷺ داجماع په وجه قيس پريښولې (پريخودې) شوی دې.خكه چې دحضرت عمر،عثمان،علي ،ابن مسعود ،ابن عمر ،جابر ،زيدبن ثابت،اوعائشې ﷺ نه منقول دی چه كله سړی ښځي ته اختيار وركړلو .نو دښځي لپاره ترهغه وخته پورې اختيارشته ترڅوچه هغه د خپل مجلس نه پاسيدلي نه وي اوچه كله پاسيدله نواختيارئې ختم شو.اوددې خلاف منقول نه دې نوڅكه دا د اجماع قائم مقام شو په اجماع سره د ښځي لپاره خيارثابت شو.اودا هم ثابت شوه.چه دا خيارد مجلس سره خاص دې

وَلِأَنَّهُ تَمْلِيكُ الْفِعْلِ مِنْهَا او خكه چه(تفويض) هغه د فعل مالك جوړول.وَالتَّمْلِيكَاتُ تَقْتَضِي جَوَابًا فِي الْمَجْلِسِ كَمَا فِي الْبَيْعِ په مجلس كي د خواب تقاضا كوی .لكه څنګه چې په بيع كي ،لِأَنَّ سَاعَاتِ الْمَجْلِسِ أُعْتُبِرَتْ سَاعَةً وَاحِدَةً خكه چې د مجلس واړه ساعتونه د يو ساعت (پشان) شمارلې كيږي

حل اللغة* ① تمليك.مالك جوړول ② ساعات جمع د ساعة. وخت]

تشريح:- دوهم عقلى دليل دا دې.چه ښځي ته د طلاق اختياروركول په حقيقت كي هغه د طلاق مالكه جوړول دی .اوتمليكات تقاضا كوی .چه ځواب هم په مجلس كښي ملازشی .لكه څنګه چې په بيع كي په كوم مجلس كي ايجاب اوشی نوهم په هغه مجلس كي قبول پكار دې خكه چې دمجلس واړه وختونه د يووخت پشان دی .هم دا وجه ده.كه په يومجلس كي آيت دتلاوت مكرراولوستې شی .نويوه سجده به واجبيږي لنډيز دا چې ښخه په دغه مجلس كي طلاق واقع كولې شی .اودهغې مجلس د بدليدونه روسته ورته اختيارد طلاق پاته نه پاتې كيږي .

وَلِأَنَّ الْمَجْلِسَ تَارَةً يَتَبَدَّلُ بِالذَّهَابِ عَنْهُ خو داچه مجلس كله دده په تلو سره بدليږي وَتَارَةً بِالِاشْتِغَالِ بِعَمَلٍ آخَرَ وكله په بل څه كاركي د مشغوليدو په وجه إِذْ مَجْلِسُ الْأَكْلِ غَيْرُ مَجْلِسِ الْمُنَاظَرَةِ خكه چې مجلس د اكل د مناظرې د مجلس نه علاوه دې. وَمَجْلِسُ الْقِتَالِ غَيْرُهُمَا اود قتال مجلس ددې دواړو نه غير دې

حل اللغة* ① الذهاب تلل ② الاشتغال. بوخت كيدل]

---

1) قال الزيلعي رحمه الله فيه عن ابن مسعود وجابر،وعمر،وعثمان وعبدالله بن عمروبن العاص ﷺثم ذكررواياتهم ﷺ (نصب الرأية ۲۱۵/۳)_

تشریح:-البته د مجلس په بدليدوکي دوې [دوه] صورتونه دی. ① يودا چې دمجلس نه پاسي، اولاړشي. ② دوهم دا چې هم په مجلس کې ناست وی، اوبل کارشروع کړی. مثلاً د خوراك څکاك مجلس پيل وی، اوهم په دغه مجلس کې دخوراك څکاك د فراغت نه روسته د مناظرې مجلس پيل شی. نودا هم د مجلس بدليدل دی. [اللهم اغفرلكاتبه ولوالديه ولمن سعی فيه]

دښځې خيار مجلس په اودريدو سره ختميدل

وَيَبْطُلُ خِيَارُهَا بِمُجَرَّدِ الْقِيَامِ اود ښځې خيار صرف په ودريدلو سره باطليږی. لِأَنَّهُ دَلِيلُ الْإِعْرَاضِ خکه چې قيام د اعراض دليل دی. بِخِلَافِ الصَّرْفِ وَالسَّلَمِ په خلاف د (بيع) صرف او سلم لِأَنَّ الْمُفْسِدَ هُنَاكَ الِافْتِرَاقُ مِنْ غَيْرِ قَبْضٍ خکه چې دلته کې مفسد بغيره د قبضې د مجلس نه جداكيدل دی.

حل اللغة: ① مجرد القيام: صرف ودريدل ② الافتراق: جلا كيدل]

تشریح:- مسئله دا ده.چه دښځې اختيارصرف د مجلس نه په پاسيدوسره ختميږی. دليل دا دې چه ودريدل د اعراض اومخ اړولودليل دې.بيع سلم اوبيع صرف ددې په خلاف ده.په هغې کې هم په مجلس کې قبض كول ضروری دی. خوصرف د مجلس نه په اودريدو سره بيع سلم اوبيع صرف نه باطليږی. خکه چې د بيع صرف اوبيع سلم باطلونکې دقبض کولونه بغيرد مجلس نه جداكيدل دی. اوصرف په قيام سره د مجلس نه جلا كيدل نه موجوديږی. ددې امله بيع صرف اوبيع سلم د مجلس نه صرف په اودريدو سره نه باطليږی.

ثُمَّ لَا بُدَّ مِنَ النِّيَّةِ فِي قَوْلِهِ: اخْتَارِي بيا نيت ضروری دې دده په قول اختاری کې لِأَنَّهُ يَحْتَمِلُ تَخْيِيرَهَا فِي نَفْسِهَا خکه دا احتمال لری. د ښځې په نفس کې هغې ته د اختيار ورکولو وَيَحْتَمِلُ تَخْيِيرَهَا فِي تَصَرُّفٍ آخَرَ غَيْرِهِ او احتمال لری دې ته د اختيار ور کاوه په بل څه تصرف کې ددې نه علاوه.

حل اللغة: ① تخيير اختيار وركول]

تشریح:- صاحب دهدايه رحمه الله فرمائی .چه د خاوند په قول [اختاری] کې دطلاق نيت ضروری دې خکه چې په دې لفظ کې دطلاق اوغيرطلاق دواړو احتمال شته.نودا احتمال زائل كاوه لپاره د نيت اړتيا شته

داختاری په جواب کې د ښځې ځان مختاره کول

وَإِنْ اخْتَارَتْ نَفْسَهَا فِي قَوْلِهِ اخْتَارِي نوکه دغه ښځې خپل ځان مختاره کړلو. د ده د قول اختاری په صورت کې كَانَتْ وَاحِدَةً بَائِنَةً نو يوبائنه به شی

تشریح - مسئله دا ده.چه د خاوند د[اختاری] لفظ ونيلو نه روسته ښځې هم په دغه مجلس کې ځان مختاره کړلو نوپه يوطلاق سره به بائنه شی هم دا قول د حضرت علی رضی الله عنه دې.

وَالْقِيَاسُ أَنْ لَا يَقَعَ بِهَذَا شَيْءٌ وَإِنْ نَوَى الزَّوْجُ الطَّلَاقَ او قياس دا دې.چه په دې باندې څه نه واقع كيږی اګرچه خاوند د طلاق نيت کړې وی لِأَنَّهُ لَا يَمْلِكُ الْإِيقَاعَ بِهَذَا اللَّفْظِ خکه چې خاوند په دې لفظ د طلاق واقع كولو مالك نه دی فَلَا يَمْلِكُ التَّفْوِيضَ إِلَى غَيْرِهِ نو د خپل ځان نه بل چاته د حواله كولو مالك به هم نه وی

تشریح:- صاحب دهدايه رحمه الله فرمائی چه دقياس تقاضا هم دا ده.چه په دې لفظ سره هيڅ طلاق واقع نشی. اګرچه خاوند دطلاق نيت کړی وی خکه چې خاوند په خپله په دې لفظ د طلاق وركولو مالك نه دې.نوبل به څنګه په دې لفظ د طلاق وركولو مالك شی.

إِلَّا أَنَّا اسْتَحْسَنَّاهُ لِإِجْمَاعِ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ خو موږ دا تصرف استحساناً جائز کړلو.دصحابو رضی الله عنهم د اجماع په وجه وَلِأَنَّهُ بِسَبِيلٍ مِنْ أَنْ يَسْتَدِيمَ نِكَاحَهَا اوددې امله چې خاوند ته دا اختيار شته.چه هغه ددې نكاح برقراره

وساتی أَوْ يُفَارِقَهَا يا دا جلا کړی فَيَمْلِكُ إِقَامَتَهَا مَقَامَ نَفْسِهِ فِي حَقِّ هَذَا الْحُكْمِ نود خاوند دې ښځې ته د خپل ځان مقام جوړول به هم په دې حکم کې وی

حل اللغة: ① سبيل لاره، طريقه ② يستديم هميشه لپاره پاتې كيږی]

تشریح:- خود صحابو رضی الله عنهم داجماع په وجه استحساناً دا جائزشو. ② دوهم دليل دا دې چه خوندته دا اختيار حاصل دې چه هغه دخپلې ښځې نكاح قائمه کړی يا هغه جلا کړی نوهغه په دې اختيار کې چېمه ښخه جبل قائم مقام هم جوړولې شی.

ثُمَّ الْوَاقِعُ بِهَا بَائِنٌ نو په دې به بائن واقع كيږی لِأَنَّ اخْتِيَارَهَا نَفْسَهَا بِثُبُوتِ اخْتِصَاصِهَا بِهَا وَذَلِكَ فِي الْبَائِنِ

تشریح: صاحب دهدايه رحمه الله فرمائی چه په [اختاری] لفظ سره ښخه په يوطلاق بائنه كيږی خکه چې د ښځې خپل ځان مختاره کول به په هغه وخت کې ثابتيږی چه دنفس سره دښځې اختصاص ثبت شی يعنی د خاوند ملك زائل شی .اوښځه دخپل ځان مالكه شی .اوښکاره ده چه دا خبره په طلاق بائن سره حصريږی

وَلَا يَكُونُ ثَلَاثًا او درې به پرې نه واقع كيږی وَإِنْ نَوَى الزَّوْجُ ذَلِكَ اګرچه خاوند ددې نيت کړې وی لِأَنَّ الِاخْتِيَارَ لَا يَتَنَوَّعُ، بِخِلَافِ الْإِبَانَةِ خکه چې اختيارويش كيدای نشی په خلاف د ابنت لِأَنَّ الْبَيْنُونَةَ قَدْ تَتَنَوَّعُ خکه چې بينونت ويش كيدای شی.

تشریح - که خاوند د درې طلاقو نيت کړې وی .نودرې طلاقه نه واقع كيږی .خکه چې اختيارنه تقسيميږی .البته بينونت غليظه اوخفيفه ته ويش كيدای شی .ددې وجې په [أنت بائن] کې د درې طلاقونيت صحيح دې. خود اختيارپه صورت کې د درې طلاقو نيت صحيح نه دې.

د زوجينوپه کلام کې د نفس د لفظ حيثيت

قَالَ: قدوری رحمه الله فرمائی وَلَا بُدَّ مِنْ ذِكْرِ النَّفْسِ فِي كَلَامِهِ أَوْ فِي كَلَامِهَا اود نفس ذكر ضروری دې د خاوند په كلام کې ،يا د ښځې په كلام کې حَتَّى لَوْ قَالَ لَهَا: اخْتَارِي تردې که ښځې ته ئې اووئيل،اختاری فَقَالَتْ: قَدْ اخْتَرْتُ فَهُوَ بَاطِلٌ بيا ښځې اووئيل،اخترت، نودا باطل دې

تشریح:- مسئله دا ده.چه د اختيارپه لفظ سره په طلاق واقع كولوکې دا ضروری ده.چه د ښځې يا خاوند په كلام کې لفظ د نفس يا كوم چې ددې قائم مقام وی .هغه ذكروی .[دنفس قائم مقام لفظ د اختياره او تطليقه] دی .نوکه خاوند [اختاری]اووئيل.اوښځې [اخترت] اووئيل.نوطلاق نه واقع كيږی.

لِأَنَّهُ عُرِفَ بِالْإِجْمَاعِ خکه دا په اجماع سره معلوم شوی دی وَهُوَ فِي الْمُفَسَّرَةِ مِنْ أَحَدِ الْجَانِبَيْنِ و اجماع په دې کې ده.چه په احدالجانبين کې تفسير شوې وی

تشریح دليل دا دې.چه د [اختار] په لفظ سره د طلاق واقع كيدل د صحابو رضی الله عنهم په اجماع سره ثبت دې اود صحابو رضی الله عنهم اجماع په هغه صورت کې ده.چه د ښځې خاوند نه د يوپه كلام کې لفظ د .نفس، يا ددې قائم مقام ذكروی .نواجماع چې څنګه واقع شوې وی .دهغې پورې به خاص وی .خکه چې دا اجماع خلاف لقياس ده.

وَلِأَنَّ الْمُبْهَمَ لَا يَصْلُحُ تَفْسِيرًا لِلْمُبْهَمِ الْآخَرِ او خکه چې مبهم د مبهم تفسير جوړيدلو صلاحيت نه لری وَلَا تَعْيِينَ مَعَ الْإِبْهَامِ او بهم سره تعين نه كيږی

حل اللغة: ① المبهم غيرواضح]

تشریح - دوهم دليل دا دې چه دلته د خاوند قول [اختاری] مبهم دې.اود ښځې قول كوم چې ددې تفسيردې. نوهغه هم مبهم دې.اويومبهم د بل مبهم تفسيرنشی واقع كيدې نوددې امله به هم دا كلام باطل وی

اوكه ته دا اعتراض اوكړي چه خاوند دطلاق نيت اوكړلو اوطلاق ئې متعين كړلو نوخواب دا دې چه دواړو طرفونو ته ابهام موجود وی .نوتعين نشی كيدې

د [اختاری نفسك] په جواب کښې [اخترت] وئيل

وَلَوْ قَالَ لَهَا: اخْتَارِي نَفْسَكَ اوكه (خاوند) اووئيل.ته خپل نفس اختيار كړه **فَقَالَتْ: اخْتَرْتُ** ښځې اووئيل ما اختيار كړو **تَقَعُ وَاحِدَةٌ بَائِنَةٌ** نو يو بائنه به واقع كيږي **لِأَنَّ كَلَامَهُ مُفَسَّرٌ** خكه چې د سړی كلام تفسير سره واقع شوې دې **وَكَلَامُهَا خَرَجَ جَوَابًا لَهُ** او د ښځې كلام ددې په خواب كې وتلې دې **فَيَتَضَمَّنُ إِعَادَتَهُ** نو(دا) د سړی د كلام واپس كاوه ته متضمن وی

تشريح:- مسئله،خاوندخپلې ښځې ته اووئيل [اختاری نفسك] هغې ورته په خواب كي اووئيل [اخترت] او د نفس ذكرئې اونكړلو.نويوطلاق بائن واقع كيږي دليل دا دې چه د سړی كلام چې نفس ئې په كي ذكركړلو مفسردې او دښځې كلام د خاوند كلام په خواب كي واقع شوې دې.نودښځې خواب د خاوند د سوال خواب لره متضمن دې خكه چې دا قاعده ده چه د مذكورفي السوال كالمعاد في الخواب وی يعنی كوم څيزچه په سوال كي ذكرشي .هغه كه په خواب كي ذكرهم نشی نو داسې دې لكه چې دوباره ذكرشوي وی.

وَكَذَا لَوْ قَالَ اخْتَارِي اخْتِيَارَةً اوهم دغه ډول كه وې وئيل.اختيار كړه ته اختيارول **فَقَالَتْ: اخْتَرْتُ** **لِأَنَّ الْهَاءَ فِي الْاِخْتِيَارَةِ تُنْبِئُ عَنِ الْاِتِّحَادِ وَالْاِنْفِرَادِ** خكه چې په ،اختيارة، كي تا د متحد او منفرد كيدلو خبر وركوی **وَاخْتِيَارُهَا نَفْسَهَا هُوَ الَّذِي يَتَّحِدُ مَرَّةً وَيَتَعَدَّدُ أُخْرَى** اود ښځې نفس اختيارول كله متحد وی .او كله متعدد وی **فَصَارَ مُفَسَّرًا مِنْ جَانِبِهِ** نود سړی د اړخه به كلام مفسر وی

تشريح:- دريمه مسئله دا ده چه سړی په خپلو الفاظوكي اووئيل [اختاری اختيارة] اوښځې په خواب كي اووئيل.[اخترت] نوپه دې صورت كي يوطلاق بائن واقع كيږي .نواوس د خاوند د كلام مقصد دا دې چه ته په داسې څيزكي اختياروركول غواړی په كوم كي چې وحدت اوتعدد وی .اووحدت اوتعدد صرف په دې كي دی .چه ښځه خپل نفس اختياركړی .خكه كه ښځه په يوطلاق سره خپل خان مختاركړی نوپه دې كي وحدت بياموندې شو.اوكه په درې طلاقوسره ئې اختياركړل نوپه دې اختياركي به تعدد وی .نود خاوند داړخه كلام مفسرشو.لكه چې ده اووئيل.چه ته خپل نفس اختياركړه.

وَلَوْ قَالَ: اخْتَارِي او كه سړی اووئيل.اختيار كړه ته **فَقَالَتْ: قَدِ اخْتَرْتُ نَفْسِي** ښځې اووئيل ما خپل نفس اختيار كړو **يَقَعُ الطَّلَاقُ إِذَا نَوَى الزَّوْجُ** نو طلاق به واقع كيږي .په دې شرط چې خاوند نيت كړې وی **لِأَنَّ كَلَامَهَا مُفَسَّرٌ** خكه چې د ښځې كلام مفسر واقع شوې دې **وَمَا نَوَاهُ الزَّوْجُ مِنْ مُحْتَمَلَاتِ كَلَامِهِ** خاوند چې د كوم شی نيت كړې دې او هغه د خاوند د كلام محتملاتو څخه دې.

تشريح:-دريمه مسئله دا ده.چه خاوند ښځې ته اووئيل.[اختاری] اوښځه په خواب كي اووائی .چه [اخترت نفسي]نوپه دې صورت كي هم يوطلاق بائن واقع كيږي .دليل دا دې چه دښځې كلام مفسردې.اوسړی چې د كوم څيزنيت كړې وو يعنی طلاق نوهغه دده د كلام د محتملاتو څخه دې.

د [اختاری] په جواب کښې [أنا اختارنفسي] وئيل

وَلَوْ قَالَ: اخْتَارِي وكه سړی اووئيل اختيار كړه ته **فَقَالَتْ: أَنَا أَخْتَارُ نَفْسِي** ښځې اووئيل.زه اختياروم خپل نفس، **فَهِيَ طَالِقٌ** نودا مطلقه ده

تشريح:- صورت د مسئلې دا دې.چه خاوند خپلې ښځې ته اووئيل.[اختاری] اوښځې په خواب كي اووئيل.

[أنا اختارنفسي] نوپه دې صورت كي يوطلاق بائن و نه كيږي

وَالْقِيَاسُ أَنْ لَا تَطْلُقَ او قياس دادې چې طلاق واقع نشي **لِأَنَّ هَذَا مُجَرَّدُ وَعْدٍ أَوْ يَحْتَمِلُهُ** خكه چې د صرف وعده ده يا ددې احتمال لری **فَصَارَ كَمَا إِذَا قَالَ لَهَا: طَلِّقِي نَفْسَكِ** نو داسې شوه لكه چې سړي ښځې ته ووئيل چه خپل خان ته طلاق وركړه **فَقَالَتْ: أَنَا أُطَلِّقُ نَفْسِي** هغې اووئيل چه زه خپل نفس ته طلاق وركوم

تشريح:- اودقياس تقاضا دا ده.چه طلاق دې واقع نشي .وجه دقياس د ده چه ښځې [اختار] مضارع صيغه استعمال كړېو.اومضارع د حال اومستقبل دواړو احتمال لری .اوكه ښځې مستقبل مراد كړلو نودا وعده ده اوپه صرف وعده سره طلاق نه واقع كيږي .اوكه حال ئې مراد كړې وی نوپه دې كي هم د استقبال احتمال هم شته نودا داسې شوه چه سړي خپلې ښځې ته اووائی [طلقي نفسك] وددې ښځې په خواب كي اووئيل.[أنا أطلق نفسي] اوپه دې سره طلاق نه واقع كيږي .نوپه [أنا اختارنفسي] سره به هم طلاق نه واقع كيږي

وَجْهُ الْاِسْتِحْسَانِ حَدِيثُ عَائِشَةَ رضي الله عنها وجه د استحسان د عائشه رضي الله عنها حديث دې **فَإِنَّهَا قَالَتْ** خكه حضرت عائشه رضي الله عنها فرمائيلي دی **لَا بَلْ أَخْتَارُ اللهَ وَرَسُولَهُ**() نا بلكه زه الله او دده رسول خپلوم **وَاعْتَبَرَهُ النَّبِيُّ ﷺ جَوَابًا مِنْهَا** او نبي كريمﷺ د حضرت عائشه رضي الله عنها د اړخه دا معتبر خواب منلې دې

تشريح:-وجه داستحسان دا ده.چه دحضرت عائشې رضي الله عنها نه روايت دې چه كله دا آيت نازل شو ﴿إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾، نازل شو نو نبي ﷺ حضرت عائشې رضي الله عنها ته اوفرمائيل.زه تاته يوه خبره كوم خو ته د مورپلار د مشورې نه بغيرخو به مه كوې نبي ﷺ ددې بيت حر راكړلو حضرت عائشه رضي الله عنها فرمائي مورته عرض اوكړلو چه زه په دې كي د مورپلار سره مشوره نه كوم بلكه زه الله ﷻ اودهغه رسول ﷺ اوآخرت خوښوم نبي ﷺ دحضرت عائشې رضي الله عنها د دې خبرې اعتبار وكړلو حالانكه حضرت عائشې رضي الله عنها د مضارع صيغه استعمال كړې وه كوم چې د استقبال احتمال هم لری .نوحضرت عائشې رضي الله عنها دحديث نه ثابته شوه چه د مضارع په صيغه به دې هم خپير ثابتيږي

وَلِأَنَّ هَذِهِ الصِّيغَةَ حَقِيقَةٌ فِي الْحَالِ او خكه چې دا (لفظ د اختار) په حال كي حقيقت دې **وَتَجَوُّزٌ فِي الْاِسْتِقْبَالِ كَمَا فِي كَلِمَةِ الشَّهَادَةِ، وَأَدَاءِ الشَّاهِدِ الشَّهَادَةَ**

تشريح -داستحسان دويمه وجه دا ده چه دمضارع صيغه په حال كي حقيقت دې اوپه استقبال كي مجاز دې او د حقيقت مراد اخستل هم جائزدی .نودلته به د حال معنی مراد وی لكه په كلمه د شهادت [أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمداً عبده ورسوله] كي د ايمان اعتبارشوې دې د ايمان د وعدې عتبارنه دې شوې حالانكه په دې كي دمضارع په صيغه شهادت وركړې شوې دې ② اوهم دغه ډول كله چې گواه اووائی [أشهد بكذا] په دې كی حال مراد دې نوچه دا ثابته شوه چه حال حقيت دې نومجاز اړخ ته به تگ نشی كولې

بِخِلَافِ قَوْلِهَا: أُطَلِّقُ نَفْسِي او په استقبال كي مجاز دې.لكه كلمه د شهادت، و په اداء د شهادت كي په خلاف ددې قول، أطلق نفسی **لِأَنَّهُ تَعَذَّرَ حَمْلُهُ عَلَى الْحَالِ** خكه چې دا په حال بندې محمول كول متعذر دی **لِأَنَّهُ لَيْسَ بِحِكَايَةٍ عَنْ حَالَةٍ قَائِمَةٍ** خكه چې دا د موجوده حالت حكايت نه دې **وَلَا كَذَلِكَ قَوْلُهَا: أَنَا أَخْتَارُ نَفْسِي** او دده قول اختارنفسی داسې نه دې **لِأَنَّهُ حِكَايَةٌ عَنْ حَالَةٍ قَائِمَةٍ** خكه چې دا د حالت قائمه حكايت دې **وَهُوَ اخْتِيَارُهَا نَفْسَهَا** او هغه ددې خپل نفس اختيارول دې .

---

(١) أخرجه البخاري في المظالم باب ٢٥ ومسلم في الرضاع رقم ٩٦)

٤٢) أخرجه البخاري في المظالم باب ٢٥ ومسلم في الرضاع رقم ٩٦)_

تشريح: صاحب دهدايه رحمه الله فرمائي. چه د [أنا أختار نفسي] په [أنا أطلق نفسي] باندې قياس كول صحيح نه دى خكه چې [أطلق] دحال په معنى باندې حمل كول متعذردى او[أختار] دحال په معنى باندې حمل كول متعذرنه دى وجه دا ده چه طلاق وركول د ژبې عمل دې.د زړه عمل نه دې اوځيزمختاره كول د زړه عمل دې.

ⓐدويمه خبره دا په ذهن كې واچوئ چه حكايت د محكى عنه د وجود تقاضا كوى .نود كوم څيزحكايت چې كولې شي نوپكاردہ چې هغه د حكايت نه وړاندې موجود وى .نود [أطلق] لفظ په حال باندې حمل كول خكه متعذر دې.كه دحال په معنى باندې حمل كړې شى نودا به حكايت شى .حالانكه دا د څه حالت موجوده حكايت نشى كيدې خكه چې په دې لفظ باندې د تلفظ كولونه وړاندې داسې څه څيزموجود نه دې كوم چې محكى عنه جوړ كړې شى .په خلاف د [أنا أختار]خكه چې دا لفظ د موجوده حالت حكايت كيداې شى خكه چې اختيارد زړه عمل دې.نوپه ژبه باندې ذكركول د زړه د خبرې د وجود حكايت كيداې شي

درې څله [اختاري] وئيل اوپه جواب كې د درې وارو قبلول

وَلَوْقَالَ لَهَا: اِخْتَارِيْ اِخْتَارِيْ اِخْتَارِيْ اوكه ښځې ته ئې اووئيل.اختيار كړه ته،اختيار كړه ته،اختيار كړه ته **فَقَالَتْ: قَدِاخْتَرْتُ الْأُوْلٰى اَوِالْوُسْطٰى اَوِالْأَخِيْرَةَ** ښځې اووئيل.ما رومبې اختيار كړې دې.او منځنې.او آخرى **طَلُقَتْ ثَلَاثًافِيْ قَوْلِ اَبِيْ حَنِيْفَةَ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْهِ** نود امام صاحب رحمه الله د قول په بناء باندې به درې طلاقه واقع كيږى

تشريح:- كه سړى خپلې ښځې ته درې څله د [اختاري] لفظ اووئيل اوده ښځې په ځواب كې [اخترت الأولى والوسطى والأخيرة] اووئيل ① نودامام ابوحنيفه رحمه الله په نيزدرې طلاقه واقع شول.او خاوند ته د نيت محتاج دې.اونه د نفس د لفظ ورته اړتيا شته.② اوصاحبينو رحمهما الله فرمائي .چه يوطلاق واقع كيږى . او د خاوند د نيت اړتيا نشته.

وَلَايَحْتَاجُ اِلٰى نِيَّةِ الزَّوْجِ () **وَقَالَا: تَطْلُقُ وَاحِدَةً وَاِنَّمَالَايَحْتَاجُ اِلٰى نِيَّةِ الزَّوْجِ لِدَلَالَةِ التَّكْرَارِ عَلَيْهِ** او د خاوند د نيت حاجت به نه وى .په طلاق باندې د تكرار دلالت په وجه **اِذِالْاِخْتِيَارُفِيْ حَقِّ الطَّلَاقِ هُوَالَّذِيْ يَتَكَرَّرُ** خكه چې مكرر هم اختيارولې شى .كوم چې د طلاق په اړه كې وى

تشريح:- د خاوند نيت دعدم اړتيا دليل دا دې چه دلته د[اختار] لفظ تكرارپه طلاق باندې دلالت كوى خكه چې كوم اختيار مكرر وى .هغه د طلاق په اړه كې دى اوهركله چې د طلاق په معنى باندې قرينه موجود ده.نود خاوند نيت ته څه اړتيا نشته.

لَهُمَا اَنَّ ذِكْرَالْاُوْلٰى وَمَايَجْرِيْ مَجْرَاهُ اِنْ كَانَ لَايُفِيْدُ مِنْ حَيْثُ التَّرْتِيْبُ يُفِيْدُ مِنْ حَيْثُ الْاِفْرَادُ د صاحبينو رحمهما الله دليل دادې.چه د اولى او ددې د قائم مقام ذكر اگرچه من حيث الترتيب مفيد نه دې.خود مفرد كيدو په حيثيت سره مفيد دې **فَيُعْتَبَرُفِيْمَايُفِيْدُ** نو په مفيد كې به معتبر وى

تشريح:- دصاحبينو رحمهما الله دليل دا دې.چه اولى وسطى اواخيرة د فرد مرتب نوم دې.خكه چې اولى د اول مؤنث دې.اواول نوم دې د فرد سابق.او وسطى د اوسط مؤنث دې.اواوسط نوم دې د هغه فرد چې د هغه نه دومره عدد وړاندې وى .څومره چې ترې روستو وى .اواخيرة نوم دې د فرد لاحق.اودا محل محل د ترتب نه دې.نوترتب به لغوشي .اوافراد به پاته پاتې شى .يعنى دا كلام اگرچه مفيد د ترتيب نه دې.خومفيد د افرد

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في فتح القدير(٤١٧\٣) وردالمحتار(٥٢١\٢) والهندية (٣٨٩\١) والبحر(٥٤٦\٣) نقلاً عن القول الراجح (٣٢٧\١)_

ترتيب دې نوچه په كوم كې چې مفيد وى د هغې اعتبار به كولې شي بولكه چې ښځې ووئيل [اخترت الطلقة الأولى] خكه چې ددې د كلام معنى چې [اخترت الأولى] دا ده چه ما هغه څيزختياركړلو كوم چې په لومړنى كلمه سره ماته حواله شوې وو اوهغه يوطلاق وو نويوطلاق به واقع شي

وَلَهُ اَنَّ هٰذَاوَصْفٌ لَغْوٌ اود امام صاحب رحمه الله دليل دادې چه دا وصف لغو دې **لِاَنَّ الْمُجْتَمِعَ فِي الْمِلْكِ** خكه د (همه درې طلاقونه) كوم چې په ملك كې جمع دى **لَاتَرْتِيْبَ فِيْهِ كَالْمُجْتَمِعِ فِي الْمَكَانِ** په هغې كې هيڅ ترتيب نشته لكه څنګه چې په مجتمع فى المكان كې (هيڅ ترتيب نشته) **وَالْكَلَامُ لِلتَّرْتِيْبِ** او كلام د ترتيب لپاره دې **وَالْاِفْرَادُ مِنْ ضَرُوْرَاتِهِ** او افراد ددې د لوازماتو څخه دى **فَاِذَالَغَافِيْ حَقِّ الْاَصْلِ** نو كله چې د اصل په حق كې لغو شو **لَغَافِيْ حَقِّ الْبِنَاءِ** نود بناء په حق كې به هم لغو وى

تشريح:- امام ابوحنيفه رحمه الله فرمائي .چه دا وصف يعنى اولى وسطى او اخيرة لغو دې خكه چې درې طلاقه كوم چې د خاوند په ملكيت كې دى .په هغې كې ترتيب نه وى .لكه څنګه چې په يوكوركې ډير خلګ راجمع شوى وى نوپه هغوى كې څه ترتيب نه وى دهغوى په اړه كې اول اوآخرنشي وئيلې وړدا قاعده ده چه هرهغه څيزچه په هغې كې ترتيب نه وى .نو په هغې كې به هغه كلام لغووى كوم چې د ترتيب لپاره وى اودلته اولى وسطى اواخيره د ترتيب لپاره دى .اوهركله چې لفظ د ترتيب په اعتبار سره لغو شو نود افراد په لحاظ سره به هم لغو وى .خكه چې په دې كې ترتيب اصل دې اوافراد ددې د لوازماتو څخه دى نوچه د اصل په حق كې لغو شي نوكوم څيزچه په اصل مبنى وى د هغې په حق كې به هم لغو وى اوچه د داړو په حق كې لغو شو.نود ښځې قول چې [اخترت] پرته پاتې شو.اوكه د سړي د درې څله [اختاري] په ځواب كې دا ښځه [اخترت] اووائي نودرې طلاقه به واقع كيږى .نودغه ډول به دلته هم درې واړه واقع كيږى

وَلَوْقَالَتْ اِخْتَرْتُ اِخْتِيَارَةً اوكه ښځې اووئيل.اخترت اختيارة **فَهِيَ ثَلَاثٌ فِيْ قَوْلِهِمْ جَمِيْعًا** نودا به بالاتفاق درې وى **لِاَنَّهَالِلْمَرَّةِ** خكه چې (لفظ د اختيارة) د مرة لپاره ده **فَصَارَكَمَااِذَاصَرَّحَتْ بِهَا** نو داسې شوه لكه چې كله ئې د لفظ مرة صراحت كړې وى . **وَلِاَنَّ الْاِخْتِيَارَةَ لِلتَّاْكِيْدِ** او خكه چې اختيارة د تاكيد لپاره دې **وَبِدُوْنِ التَّاْكِيْدِ تَقَعُ الثَّلَاثُ فَمَعَ التَّاْكِيْدِ اَوْلٰى** اود تاكيد نه بغير درې واقع كيږى .نو تاكيد سره به هم په درجه اولى درې واقع كيږى

تشريح:- دوهم صورت دا دې.چه ښځې د درې څله [اختاري] په ځواب كې [اخترت اختيارة] اووئيل نوبه اتفاق سره درې طلاقه واقع كيږى .① دليل دا دې.چه په [اختيارة] كې تاء د يوځل لپاره ده نودا داسې شوه لكه چې دې اووائي .[أخترت نفسى مرة] يعنى ما يوځل اختياركړې دې اوپه دې كلام سره درې طلاقه واقع كيږى ② دوهم دليل دا دې.چه لفظ د [اختيارة] د تاكيد لپاره وى .اوبغيردتاكيده درې واقع كيږى نو د تاكيدپه صورت كې خوبه خامخا درې طلاقه واقع كيږى .

[الكافا اختارت] نه ديواعتراض ځواب كوى .اعتراض دا دې چه په دې وخت كې به حكم د تفويض طلاق مطابق نه وى .خكه چې ښځې ته اختيارحواله شوې دې.اولفظ د[اختار] د بينونت فائده وركوى .د رجعت فائده نه وركوى .ځواب دا دې چه دا داسې ده.لكه چې ښځې د عدت نه روسته اختياركړې دې اودعدت نه روسته بينونت ثابتيږى .نوحكم د تفويض طلاق مطابق شو.

وَلَوْقَالَتْ قَدْطَلَّقْتُ نَفْسِيْ اوكه ښځې اووئيل.ما پخپل ځان باندې طلاق واقع كړې دې **اَوِاخْتَرْتُ نَفْسِيْ بِتَطْلِيْقَةٍ** ... يا ما خپل ځان اختيار كړې دې.په يو طلاق سره **فَهِيَ وَاحِدَةٌ يَمْلِكُ الرَّجْعَةَ** نودا يو دې د رجعت مالك به وى **لِاَنَّ هٰذَااللَّفْظَ يُوْجِبُ الْاِنْطِلَاقَ بَعْدَانْقِضَاءِ الْعِدَّةِ** خكه چې دا لفظ وقوع د طلاق واجبوى .د عدت تيريدلو نه روسته **فَكَاَنَّهَااخْتَارَتْ نَفْسَهَابَعْدَالْعِدَّةِ** نو ګويا چې خپل ځان ئې دعدت نه روسته اختيار كړو.

تشریح-دهدایه شارحینو رحمهم الله په دې موقع فرمائیلي دي چه[تملك رجعة] په عبارت کې غلطي ده دکتاب سهو شوې ده ځکه چې ښځې دتفویض په حکم سره تصرف کړې دې اوتفویض دطلاق بائن سره وي حکه چې په لفظ د[اختار]سره حواله کول دکنایه الفاظ دي اوپه کنایاتوسره طلاق بائن واقع کیږي نوسخه په خپل ځاې باندې صرف طلاق بائن واقع کول شي .صحیح روایت دا دې چه [فهي واحدة ولا یملك الرجعة]ځکه چې د مبسوط،جامع صغیراوزیادات په ټولونسخوکې هم دغه ډول دي .

د [أمرك بیدك في تطلیقة یا إختاري تطلیقة] حکم

وَإِنْ قَالَ لَهَا أَمْرُكِ بِيَدِكِ فِي تَطْلِيقَةٍ اوکه سړی خپلې ښځې ته اووئیل.د طلاق ور کاوه په معامله کې ستا معامله ستا په لاس کې ده أَوِ اخْتَارِي تَطْلِيقَةً یا ته طلاق اختیار کړه فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا بیا دې خپل نفس اختیار کړو فَهِيَ وَاحِدَةٌ يَمْلِكُ الرَّجْعَةَ نو یو دې.د رجعت مالك به وي

تشریح:- چاخپلې ښځې ته په [أمرك بیدك في تطلیقة یا إختاري تطلیقة] سره اختیارورکړلو.اوښځې اختیار واخستلو نوپه یوطلاق رجعي سره به طلاقه وي .

لِأَنَّهُ جَعَلَ لَهَا الِاخْتِيَارَ لَكِنْ بِتَطْلِيقَةٍ ځکه چې ده ښځې ته اختیار ورکړو.خو تطلیقه سره وَهِيَ مُعْقِبَةٌ لِلرَّجْعَةِ بِالنَّصِّ اود تطلیقه نه روسته رجعت وي .

حل اللغة: ① معقبة رستو راوتلونکې]

تشریح:- ځکه چې ښځې ته په تطلیقة سره اختیارملاؤ شوې دې اوکه په لفظ د تطلیقة سره طلاق ورکړې شي نوطلاق رجعي واقع کیږي نودلته به هم طلاق رجعي واقع کیږي والله اعلم بالصواب.

د خاوند نه د دری طلاقوتفویض اوښځې یوطلاق قبلول

فصل:في الأمر باليد: (دا) فصل د امر بالید (په بیان کې) دې وَإِنْ قَالَ لَهَا: أَمْرُكِ بِيَدِكِ يَنْوِي ثَلَاثًا اوکه (سړي) ښځې ته اووئیل ستا معامله ستا په لاس کې ده.په داسې حال کې چې د دریو نیت کوي فَقَالَتْ: قَدِ اخْتَرْتُ نَفْسِي بِوَاحِدَةٍ فَهِيَ ثَلَاثٌ بیا ښځې اووئیل.چه ما خپل ځان په یو(ځل) سره اختیار کړو نو دا درې دي

تشریح:-صورت د مسئلې دا دې.چه خاوند خپلې ښځې ته اووئیل،[أمرك بیدك]اوهغه نیت د دریوطلاقو کړې وو.اوښځې اووئیل.چه [إخترت نفسي بواحدة]نودرې طلاقه واقع کیږي

لِأَنَّ الِاخْتِيَارَ يَصْلُحُ جَوَابًا لِلْأَمْرِ بِالْيَدِ ځکه چې اختیار د امربالید ځواب جوړولو صلاحیت لري لِكَوْنِهِ تَمْلِيكًا كَالتَّخْيِيرِ ځکه چې امر بالید د تخییر پشان تملیك دې وَالْوَاحِدَةُ صِفَةٌ لِلِاخْتِيَارَةِ او واحده د احتیارة صفت دې فَصَارَ كَأَنَّهَا قَالَتْ: اخْتَرْتُ نَفْسِي بِمَرَّةٍ وَاحِدَةٍ نو شو ګویا چې ده اووئیل.ما اختیار کړلو خپل ځان یو ځل وَبِذَلِكَ يَقَعُ الثَّلَاثُ او په دې سره درې واقع کیږي

تشریح.- دلیل د دې چې لفظ د اختاریه امربالید ځواب کیداې شي .لکه ځنګه لفظ د تخییرپه مالك جوړیدو باندې دلالت کوي نو دغه ډول امربالید هم د مالك جوړیدو معنی باندې دلالت کوي .نودا دواړه الفاظ په قوت اوضعف کې برابردي .نوځکه لفظ د اختار د امربالیدځواب کیداې شي .
په دریو باندې ځکه دلالت کوي چې واحدة د اختیارة محذوف صفت دې.لکه چې ښځې اووئیل. [اخترت نفسي باختيارة واحدة یعنی بمرة واحدة] نوپه دې الفاظوسره درې طلاقه واقع کیږي نودغه ډول دلته هم درې طلاقه واقع کیږي .

د [أمرك بیدك]په ځواب کې د [طلقت نفسي براحدة]حکم

وَلَوْ قَالَتْ: قَدْ طَلَّقْتُ نَفْسِي بِوَاحِدَةٍ اوکه وې وئیل چه طلاق ورکړو ما خپل ځان ته په یو سره أَوِ اخْتَرْتُ نَفْسِي بِتَطْلِيقَةٍ یا اختیار کړو ما خپل ځان،تطلیقة سره نو فَهِيَ وَاحِدَةٌ بَائِنَةٌ دا یو بائنه ده

تشریح - مسئله دا ده که ښځې د [أمرك بیدك] په ځواب کې اووئیل چه [طلقت نفسي بواحدة یا إخترت نفسي بتطلیقة] نوپه دې باندې یوطلاق بائن واقع کیږي

لِأَنَّ الْوَاحِدَةَ نَعْتٌ لِمَصْدَرٍ مَحْذُوفٍ، ځکه چې واحدة دمصدر محذوف صفت دې وَهُوَ فِي الْأُولَى الِاخْتِيَارَةُ او هغه (مصدر) په رومبي (صورت) کې اختیارة دې وَفِي الثَّانِيَةِ التَّطْلِيقَةُ او په دوهم (صورت) کې تطلیقة دې

تشریح-دلیل دادې.چه واحدة د محذوف مصدرصفت دې نود وړاندېنی فعل پشان به مصدرمقدرګرځې شي په وړاندېنۍ مسئله کې یعنې [إخترت نفسي بواحدة] کې اختیارة مقدر ګڼلې شي .اوپه دوهمه مسئله یعنې [طلقت نفسي براحدة] کې تطلیقة محذوف دې.

إِلَّا أَنَّهَا تَكُونُ بَائِنَةً .خودا چې هغه به بائنه وي لِأَنَّ التَّفْوِيضَ فِي الْبَائِنِ ضَرُورَةَ مِلْكِهَا أَمْرَهَا.ځکه چې تفویض په بایه کې (حاصل) دې.ددې ښځې د خپلې معاملې مالك کیدلو په وجه وَكَلَامُهَا خَرَجَ جَوَابًا لَهُ د سړي (دکلام) په ځواب کې وتلې دې فَتَصِيرُ الصِّفَةُ الْمَذْكُورَةُ فِي التَّفْوِيضِ مَذْكُورَةً فِي الْإِيقَاعِ نوکوم صفت چې په تفویض کې ذکر دې.په ایقاع کې به هم ذکر وي

حل اللغة: ① التفویض: سپارل ② الایقاع: واقع کول]

تشریح:-اوس پاتې شوه دا خبره چې په دې الفاظوطلاق بائن ولې وقع کیږي ؟نوددې وجه دا ده چه [أمرك بیدك] د کنایه الفاظ دي .اود کنایه په الفاظوسره طلاق بائن واقع کیږي .سوا د هغه درې الفاظونه کوم چې وړاندې تیرشول.نوثابته شوه چه خاوند ورته طلاق بائن حواله کړې دې.ځکه چې خاوند هغه د خپلې معاملې مالکه جوړه کړه.اومالکه جوړید د بینونیت تقاضا کوي . لنډیز دا چې ښځې ته طلاق بائن حواله کړې شوې دې.اود ښځې کلام دسړي د کلام ځواب واقع شوې دې.نود (بینونت) کوم صفت چې په تفویض کې مذکور دې.هم هغه به د طلاق په واقع کولوکې هم ذکروي .چه د ښځې کلام د سړي د کلام مطابق شي

وَإِنَّمَا تَصِحُّ نِيَّةُ الثَّلَاثِ فِي قَوْلِهِ: أَمْرُكِ بِيَدِكِ او ستا قول امرك بیدك کې د دریو نیت صحیح دې لِأَنَّهُ يَحْتَمِلُ الْعُمُومَ وَالْخُصُوصَ ځکه چې دا د عموم خصوص احتمال لري وَنِيَّةُ الثَّلَاثِ نِيَّةُ التَّعْمِيمِ اود دریو نیت د تعمیم نیت دې

تشریح صاحب دهدایه رحمه الله فرمائي .چه په [أمرك بیدك] کې د درې طلاقونیت صحیح دې اوپه [اختاري] کې نه دې صحیح ځکه چې امربلید دعموم اوخصوص دواړو احتمال لري .شیخ الاسلام فرمائیلي دي چې امراسم عام دې.چه هرڅیزته ګډ دې.الله تعالی فرمائیلي دي ((وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ)) اوددې نه واړه شیان (څیرونه) مراد دي .نوهرکله چې نې په دې سره دطلاق نیت اوکړلو.نودا کنایه شوه د [طلاقك بیدك] اوطلاق مصدر دې دعموم اوخصوص احتمال لري .نود دریو نیت دتعمیم نیت دي

بِخِلَافِ قَوْلِهِ اخْتَارِي په خلاف دده د قول، اختاري لِأَنَّهُ لَا يَحْتَمِلُ الْعُمُومَ ځکه چې هغه د عموم احتمل نه لري وَقَدْ حَقَّقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ او موږ دا وړاندې ثابت کړې دي

تشریح- په خلاف د [اختاري] ځکه چې دا د عموم احتمال نه لري .ددې تفصیل په [فصل في الإختيار] کې تیر شوې دې.

اووړاندې ذکرشوی دی .چه د [اختاري] په ځواب کې که [إخترت نفسي بتطلیقة] اووئیل نودمصنف رحمه الله دبیان مطابق په دې باندې طلاق رجعي واقع کیږي .دا د کاتب سهوده.ددې دلیل دا دې چه په ذکرشوې مسئله کې نې فرمائیلي دي چه د [أمرك بیدك] په ځواب کې په [إخترت نفسي بواحدة] سره یوطلاق بائن واقع کیږي

.نوددې مسئلې نه معلومه شوه.چه په لومړنی مسئله کښې به هم طلاق بائن واقع کیږی ځکه چې ددې مسئلوکي د مصنف رحمه الله په نیزځه توپیر نشته.والله اعلم بالصواب.

د[أمرك بيدك اليوم وبعدغد] حکم

وَلَوْقَالَ لَهَا: أَمْرُكِ بِيَدِكِ الْيَوْمَ وَبَعْدَ غَدٍ اوکه ښځې ته ئې اووئيل.ستا معامله ستا په لاس کې ده نن او بل سبا پس لَمْ يَدْخُلْ فِيهِ اللَّيْلُ نو په دې اختیار کې به شپه داخل نه وی وَإِنْ رَدَّتِ الْأَمْرَ فِي يَوْمِهَا او که په یوم ورځ کې ئې معامله رد کړله بَطَلَ أَمْرُ ذٰلِكَ الْيَوْمِ نو ددې ورځې معامله باطل شوه وَكَانَ الْأَمْرُ بِيَدِهَا بَعْدَ غَدٍ او د بل سبا (راروانې ورځې) معامله به دده په لاس کې پـه پاتې وی

تشريح:- صورت د مسئلې دادې.که سړی خپلې ښځې ته اووئيل.چه[أمرك بيدك اليوم وبعدغد] نو کومه شپه چې ددې ورځې نه روسته راځی په دې اختیار کې به نه داخلیږی .نوکه ښځې خپل ځان په شپه کې خپير كړو نو طلاق به نه واقع کیږی .اوکه ښځې نن ورځ اختیار رد کړو.نو صرف د نن ورځې ،امر بالید، به رد شی او صباله (راروانې ورځې) نه روسته اختیار به دده په قبضه کې پاته وی.

په عبارت کې دوې [دوه] دعوې دی .① اول دا چې په دې الفاظو سره اختیار ور کاوه کې هغه شپه کومه چې د نن ورځې نه روسته ده.هغه به په دې اختیار کې نه شاملیږی ② دویمه دعوه داده چه ښځې په نن ورځ کې د ،امر بالید، رد کاوه نه روسته د ،بعد الغد،(یعنی د سهار نه روسته راتلونکې ورځ امر بالید نې نه دې رد کړې.

لِأَنَّهُ صَرَّحَ بِذِكْرِ وَقْتَيْنِ بَيْنَهُمَا وَقْتٌ مِنْ جِنْسِهِمَا ځکه چې دې سړی داسې دوې [دوه] وختونه صراحت ذکر کړی دی چه ددې په منځ کې ددې دواړو هم جنس وخت دی لَمْ يَتَنَاوَلْهُ الْأَمْرُ چې هغې ته امر بالید نه دې شاملیږی فَيَتَنَاوَلُهُ فَإِذَا ذَكَرَ الْيَوْمَ بِعِبَارَةِ الْفَرْدِ لَا يَتَنَاوَلُ اللَّيْلَ ځکه چې د یوم ذکر عبارت فرد سره شپې ته نه شاملیږی فَكَانَا أَمْرَيْنِ نو دوې [دوه] امره شو فَبِرَدِّ أَحَدِهِمَا لَا يَرْتَدُّ الْآخَرُ نو په دې دواړو کې د يو په رد کاوه سره به دوهم نه ردکېږی

حل اللغة: ① يتناول شامليږی ② الليل شپه]

تشريح:- د ړومبې دعوې دليل دادې.چه خاوند چونکه یوم (نن ورځ) مفرد لفظ سره ذکر کړې دی په دې وجه به دا اختیاراتو ګډ نه وی .د دویمې دعوې دلیل دادې چه دې سړی په صراحت سره دوې [دوه] وختونه ذکر کړی دی .یعنی ،یوم، او ،بعد غد، او ددې دواړو په منځ کې ددې هم جنس یو وخت داسې دې چه هغې ته امر بالید ګډ نه دی.یعنی ،غد، نودا مستقل دوې [دوه] امرونه دی .یو د نن ورځې امربالید، او دوهم د ،بعدالغد، او د احدالامرین په رد کاوه سره آخر نه رد کیږی .نو دلته کې هم د امر بالید رد کاوه سره د بعدالغد امر نه ردکیږی .

وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللهُ: هُمَا أَمْرٌ وَاحِدٌ بِمَنْزِلَةِ قَوْلِهِ: أَنْتِ طَالِقٌ الْيَوْمَ وَبَعْدَ غَدٍ.او امام زفر رحمه الله فرمائی .چه دا دواړه امر واحد دی .دده د قول، انت طالق اليوم وبعد غد ، په مرتبه کې

تشريح:- امام زفر رحمه الله فرمائی .چه دواړه امرونه، امر واحد دی .نو كه د نن ورځې امر بالید ردکړې شو نود ،بعدغد، به هم پاته نه پاتې کیږی .اودا د،انت طالق اليوم بعد غد، په مرتبه کې دې.

قُلْنَا: الطَّلَاقُ لَا يَحْتَمِلُ التَّأْقِيتَ موږ خواب ورکوو.چه طلاق د وخت د تعین احتمال نه لری وَالْأَمْرُ بِالْيَدِ يَحْتَمِلُهُ او امر بالید ددې احتمال لری فَيُوَقَّتُ الْأَمْرُ بِالْأَوَّلِ وَيُجْعَلُ الثَّانِي أَمْرًا مُبْتَدَأً نو متعین کولې به شی .امر د ړومبی سره او دوهم به مستقل امر ګرځولې شی .

زموږ د اړخه خواب دادې چه امر بالید طلاق باندې قیاس کول صحیح نه دی .ځکه چې طلاق د تعین احتمال نه لری .لکه چې يوه ښځه په نن ورځ کې طلاقه کړې شی .نو هغه به صباله او د صباله

نه روسته هم مطلقه وی .او امر بالید د تعین احتمال لری لکه چې په ، امرك بيدك اليوم و بعد غد، کې ،امر متعین دې. ړومبې وخت یعنی یوم جلا امر،او دوهم وخت (بعد غد) مستقل دوهم امر اوګرځولې شی نو تقدیری عبارت به داسې شی ،امرك بيدك اليوم و امرك بيدك بعد غد،

د[أمرك بيدك اليوم وغدا] حکم

وَلَوْقَالَ: أَمْرُكِ بِيَدِكِ الْيَوْمَ وَغَدًا اوکه وې وئيل چه ستا معامله ستا په لاس کې ده.نن او صبا يَدْخُلُ اللَّيْلُ فِي ذٰلِكَ نو په دې کې به شپه نه داخلیږی فَإِنْ رَدَّتِ الْأَمْرَ فِي يَوْمِهَا وکه ښځې نن ورځ خپل امر بالید رد کړو لَمْ يَبْقَ الْأَمْرُ فِي يَدِهَا فِي غَدٍ نو صبله ورځ به ددې په قبضه کې امر بالید نه پاتې کیږی

تشريح:- مسئله که سړی خپلې ښځې ته اووئیل چه [أمرك بيدك اليوم وغدا] نو په دې امربالید کې د نن او سهار ورځ په مینځ کې شپه هم داخله ده اوکه په نن ورځ ئې امربالید رد کړلو نو په سهار ورځ کې هم امربالید پاته نشو.

لِأَنَّ هٰذَا أَمْرٌ وَاحِدٌ ځکه چې دا خو يو امر دې لِأَنَّهُ لَمْ يَتَخَلَّلْ بَيْنَ الْوَقْتَيْنِ الْمَذْكُورَيْنِ وَقْتٌ مِنْ جِنْسِهِمَا لَمْ يَتَنَاوَلْهُ الْكَلَامُ ځکه چې د ذکر شوی وختونو په منځ کې ددې د جنس داسې هیڅ وخت فصل نشو چه دې ته کلام (امر بالید) ته ګډ نه وی وَقَدْ يَهْجُمُ اللَّيْلُ او حال دادې چه کله شپه راځی وَمَجْلِسُ الْمَشُورَةِ لَا يَنْقَطِعُ نو د مشورې مجلس نه مقطع کیږی فَصَارَ كَمَا إِذَا قَالَ: أَمْرُكِ بِيَدِكِ فِي يَوْمَيْنِ نودا داسې شوه لکه چې ده ووئیل چه ستا معامله ستا په لاس کې دوې [دوه] ورځې ده

حل اللغة: ① يتناول شامليږی ② يهجم الليل شپه راځی ③ ينقطع ختميږی]

تشريح:- دليل دا دې چه دا یوامربالید دې اوددې دواړو ذکرشوو وختونو په مینځ کې د داسې وخت وصل نشته.کوم چې ددې دجنس خنی وی .اوامربالید هغې ته ګډ نه وی حالانکه کله مجلس د مشورې ختمیږی نه اوشپه راشی نودا داسې شوه لکه چې دې اووائی .[أمرك بيدك في يومين] نوثبته شوه چه په نن و سهار ورځ کې یوامربالید دې.اوچه یوامربالید کې یوه برخه رد کړې شی .نودویمه برخه پاته نه پاتې کیږی

وَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ (په نوادر کې) د ابوحنيفه رحمه الله نه دا روایت هم دې أَنَّهَا إِذَا رَدَّتِ الْأَمْرَ فِي الْيَوْمِ که ښځې نن ورځ خپل امر بالید رد کړو لَهَا أَنْ تَخْتَارَ نَفْسَهَا غَدًا نو دې ته اختیار دې چه صبله ورځ خپل ځان اختیار کړی لِأَنَّهَا لَا تَمْلِكُ رَدَّ الْأَمْرِ كَمَا لَا تَمْلِكُ رَدَّ الْإِيقَاعِ ځکه چې ښځه د امر بالید رد کاوه مالکه نه ده لکه ځنګه چې دا د ایقاع طلاق رد کاوه مالکه نه ده

تشريح:- دامام ابوحنيفه رحمه الله نه یوروایت دې چه په نن ورځ کې امربالید رد کولو سره د صباې ورځې امربالید نه ختمیږی .بلکه په سهار روځ کې خپل نفس مختاره کولې شی .دلیل دا دې چه لکه ځنګه ښځه د ایقاع الطلاق قدرت نه لری .نودغه ډول د امربالید د رد کولو اختیارهم نه لری یعنی که خاوند ښځې ته [انت طالق] اووئیل.نوطلاق واقع کیږی .که دا ئې قبلوی اوکه نه.دغه ډول په [أمرك بيدك] وئیلوسره هم د ښځې لپاره امربالید ثابتیږی .اګرچه هغه دا قبول نکړی .نوهرکله چې د سځې په رد کولوسره امربالید رد نشو.نوهغه خپل نفس ته اختيار ورکولې شی .

وَجْهُ الظَّاهِرِ أَنَّهَا إِذَا اخْتَارَتْ نَفْسَهَا الْيَوْمَ د ظاهرالروايت وجه داده.چه ښځې کله نن ورځ خپل نفس اختیار کړو لَا يَبْقَى لَهَا الْخِيَارُ فِي الْغَدِ نو ددې لپاره به صبله ورځ اختیار پاته نه پاتې کیږی فَكَذَا إِذَا اخْتَارَتْ زَوْجَهَا بِرَدِّ الْأَمْرِ نو هم دغه ډول کله چې دې د امر بالید رد کاوه په ذریعه خپل خاوند اختیار کړو لِأَنَّ الْمُخَيَّرَةَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ لَا يَمْلِكُ إِلَّا اخْتِيَارَ أَحَدِهِمَا ځکه چې کوم سړی ته چې د دوې [دوه] څیزونو په منځ کې اختيار ورکولې شی .هغه په دې دواړو کې صرف د يو اختیارولو مالك دې

تشریح :- ظاهرروایت وجه دا ده چه ښځې کله نن ورځ خپل نفس ته اختیار ورکړلو سوبه راروان سهار دې لپاره اختیار پاته نه پاتې کیږی .نودغه شان چې دا په نن ورځ کي امربالید رد کړی .اوخپل خاوند اختیار کړی نود سهار لپاره امربالید پاته پاتې نشو.دلیل دا دې چه کوم کس ته په دووخیزونوکي اختیار ورکړې شوې وی هغه په هغې کې صرف یوغوره کولې شی .دواړه نشی .

وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّهُ إِذَا قَالَ: أَمْرُكِ بِيَدِكِ الْيَوْمَ وَأَمْرُكِ بِيَدِكِ غَدًا اود ابویوسف رحمه الله نه روایت دې، چې کله اووائی ، امرك بیدك الیوم، و امرك بیدك غداً أَنَّهُمَا أَمْرَانِ نو دا دوې (دوه) امر بالید دی لِمَا أَنَّهُ ذَكَرَ لِكُلِّ وَقْتٍ خَبَرًا بِخِلَافِ مَا تَقَدَّمَ خکه چې ده د هر وخت لپاره جلا خبر ذکرکړو.په خلاف د تیر شوی کلام.

تشریح :- دامام ابویوسف رحمه الله نه روایت دې،که سړی [أمرك بیدك الیوم اوامرك بیدك غدا] اوونیل.نودوې (دوه) امره بالیدشول خکه چې دا دهروخت لپاره جلا جلا خبردې.په خلاف د ماقبل خکه چې امرواحد دې نوخکه په اختیارکي تکرار موجود نشو.نوتجدد د امرهم موجود نشو.

أ دامام ابویوسف رحمه الله دا روایت شمس الائمه رحمه الله صحیح ګرخولې دې.اوقاضی خان دې ته اصل روایت ونیلې دې.اودچا اختلاف په کې هم ذکرنه دې.والله اعلم

د [أمرك بیدك یوم یقدم فلان] حکم

وَإِنْ قَالَ: أَمْرُكِ بِيَدِكِ يَوْمَ يَقْدَمُ فُلَانٌ اوکه وې ونیل.ستا معامله ستا په لاس کي ده.په کومه ورځ چې فلانې راشی يَقْدَمُ فُلَانٌ نو فلانې راغې فَلَمْ تَعْلَمْ بِقُدُومِهِ حَتَّى جَنَّ اللَّيْلُ او ښځې ته د هغه د راتلو علم اونشو تردې چې د شپې چاغه خوره شوه فَلَا خِيَارَ لَهَا نو ددې لپاره خیار نشته

حل اللغة: ① یقدم واپس راشی د سفر نه ② جن خوره شوه]

تشریح:- که خاوند خپلې ښځې ته اوونیل.[أمرك بیدك یوم یقدم فلان] بیا هغه فلانې کس راغلو اوښځې ته دهغه د راتلوعلم اونشی .تردې چې شپه شی نوپه دې صورت کې د ښځې لپاره اختیارپاته پاتې نشو.

لِأَنَّ الْأَمْرَ بِالْيَدِ مِمَّا يَمْتَدُّ فَيُحْمَلُ الْيَوْمُ الْمَقْرُونُ بِهِ عَلَى بَيَاضِ النَّهَارِ وَقَدْ حَقَّقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ فَيَتَوَقَّتُ بِهِ خکه چې (امر بالید) بیاض نهار سره موقت دې لَمْ يَنْقَضِ بِانْقِضَاءِ وَقْتِهِ بیا د بیاض نهار په تیریدلو سره به ختمیږی .

تشریح :- دلیل دا دې چه امربالید فعل ممتد دې.اووراندې تیرشوی دی .که یوم د فعل ممتد سره متصل شی .نود یوم خخه به دورځې رڼرا مراد وی .مطلق وخت به نه وی مراد.نودلته به امربالید هم په روځ پورې محدود وی .اوددې په تیریدو سره به امربالید ختمیږی .

ښځې ته د اختیار ملاویدونه روسته د اختیارد وخت بیان

وَإِذَا جَعَلَ أَمْرَهَا بِيَدِهَا اوکله ئې چې د ښځې معامله ددې په لاس کي ورکړله أَوْ خَيَّرَهَا یا ئې دې ته (دطلاق) اختیار ورکړو فَمَكَثَتْ يَوْمًا لَمْ تَقُمْ بیا هغه یوه ورځ ایساره شوه.او اونه دریدله فَالْأَمْرُ فِي يَدِهَا مَا لَمْ تَأْخُذْ فِي عَمَلٍ آخَرَ نو امر به ددې په لاس کي پاتې وی ترکومه پورې چې دا بل خه کار پیل نکړی

تشریح:- مسئله دا ده که د ښځې معامله هم د هغې په لاس کي ورکړې شی .(یعنی هغې ته حواله شی)یا ئې ورته [أمرك بیدك] اوونیل.یا ئې ورته د طلاق اختیار ورکړلو.مثلاً [اختاری نفسك] ئې ورته اوونیل. بیا هغه ښځه هم په هغه مجلس کي یوه ورځ ایساره شوه.نو ددې معامله هم ددې په لاس کي ده یعنی په مجلس کي ورته اختیار پاته دې ترخوچه هغه دوهم کارنه وی پیل کړی.

لِأَنَّ هَذَا تَمْلِيكُ التَّطْلِيقِ مِنْهَا خکه چې دا ددې ښځې د تطلیق مالك جوړول دی لِأَنَّ الْمَالِكَ مَنْ يَتَصَرَّفُ بِرَأْيِ نَفْسِهِ

خکه مالك هغه سړې دې خوك چې پخپلې رائې سره تصرف اوکړی وَهِيَ بِهَذِهِ الصِّفَةِ ودا ښځه هم په دغه صفت سره ده وَالتَّمْلِيكُ يَقْتَصِرُ عَلَى الْمَجْلِسِ او تملیك په مجلس پورې منحصر پاتې وی وَقَدْ بَيَّنَّاهُ مِنْ قَبْلُ او مونږ د دې بیان مخکې کړی دی

تشریح :- دلیل دا دې چه دا امربالید په حقیقت کي ښځه دطلاق مالکه جوړول دی خکه چې مالك هغه وی خوك چې په خپله خوښه تصرف کولې شی .اودا ښځه په دې صفت بندې موصوف ده.اوتملیکات په مجلس پورې خاص وی .نودلته به هم د مجلس اعتبار کولې شی

د اختیارپه ملاویدوکې په اختیاربادې د علم د مجلس اعتبار

ثُمَّ إِنْ كَانَتْ تَسْمَعُ بیا که دې (ښځې) اوریدل يُعْتَبَرُ مَجْلِسُهَا ذَلِكَ نو ددې د مجلس اعتبار به کولای شی وَإِنْ كَانَتْ لَا تَسْمَعُ اوکه نه ئې اوریدل ، فَمَجْلِسُ عِلْمِهَا وَبُلُوغِ الْخَبَرِ إِلَيْهَا نو ددې د مجلس علم یا ددې ارخ ته د خبر رسیدلو(مجلس) اعتبار به کولې شی

تشریح :- صورت د مسئلې دا دې چه په کوم مجلس کي خاوند [أمرك بیدك] اوونیل وښځه په دغه مجلس کي موجود وی .نود هغې هم د دغه مجلس اعتبار به کولې شی اوکه ښځه موجود نه وی نوپه کوم مجلس کي چې ښځې ته ددې علم اوشی .یا ورته خبر اورسی .نوهغه مجلس به معتبر وی

لِأَنَّ هَذَا تَمْلِيكٌ فِيهِ مَعْنَى التَّعْلِيقِ خکه دا داسې تملیك دې چه په دې کي د تعلیق معنی ده فَيَتَوَقَّفُ عَلَى مَا وَرَاءَ الْمَجْلِسِ نو په ما وراء د مجلس باندې به موقوف وی وَلَا يُعْتَبَرُ مَجْلِسُهُ لِأَنَّ التَّعْلِيقَ لَازِمٌ فِي حَقِّهِ

تشریح:- دلیل دا دې.چه [امر بالید] داسې تملیك دې.چه په دې کي د تملیك معنی موجود ده.خکه چې د [أمرك بیدك] معنی ده.[ان أرت طلاقك فانت طالق] اودا خبره معلومه شوې ده چه تملیکات په مجلس پورې خاص وی .د مجلس نه سوا پورې به موقوف نه وی .اوتعلیقات د مجلس نه په سوا پورې موقوف وی .مثلاً [ان دخلت الدارفانت طالق] د مجلس نه روسته سوا پورې موقوف دې.نود تملیك دمعنی تقاضا دا ده چه امربالید په مجلس پورې خاص وو.اود تعلیق د معنی تقاضا دا ده.چه دمجلس پورې خاص نه وی .بلکه د مجلس نه په سوا باندې موقوف وی .نوچه خومره کیداې شی .په دې دواړو دلیلونو باندې د عمل کاوه لپاره امربالید دښځې په دوو حالتونوباندې حمل کړې شو وئې فرمائیل.که ښځه د خاوند د [أمرك بیدك] په مجلس کي موجود وه.نودتملیك د معنی لحاظ به ساتلې شی .اوکه په دغه مجلس کي موجود نه وی .نود تعلیق د معنی خیال به ساتلې شی .اوامربالید به د مجلس نه سوا باندې موقوف کولې شی .

أ صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی چه داختیار په پاته پاتې کیدو اونه پاتې کیدوکي د خاوند مجلس معتبر نه دې که خاوند پاسیدلو.اوښځه ناسته وه.نوددې اختیار پاته دې دلیل دا دې چه په دغه وخت کي تعلیق د خاوند په حق کي لازم دې.هم دا وجه ده.چه دې په رجوع کاوه باندې قدر نه دې (چه دخپلې خبرې نه رجوع اوکړی .چه زه تاته اختیار نه درکوم)

بِخِلَافِ الْبَيْعِ لِأَنَّهُ تَمْلِيكٌ مَحْضٌ خکه چې دا تملیك محض دې لَا يَشُوبُهُ التَّعْلِيقُ او په دې کي د تعلق شائبه هم نشته وَإِذَا اُعْتُبِرَ مَجْلِسُهَا اوهرکله چې د ښځې د مجلس اعتبار اوکړې شو فَالْمَجْلِسُ تَارَةً يَتَبَدَّلُ بِالتَّحَوُّلِ نو مجلس کله په منتقل کیدلو سره بدلیږی وَمَرَّةً بِالْأَخْذِ فِي عَمَلٍ آخَرَ كَمَا بَيَّنَّا فِي الْخِيَارِ او کله په بل خه کار پیل کاوه سره لکه چې مونږ دا د اختیار په بحث کي بیان کړی دی

حل اللغة: ① یشوب شائبه مشابهت ② التحویل.ګرخول، منتقل کیدل]

تشریح :- بیع ددې په خلاف ده.خکه چې دې کي د بائع اومشتری دواړو مجلس معتبر دې.په دواړوکي چې خول هم پاسیدلو.اودبل د قبلولونه وړاندې ئې د خپلې خبرې نه رجوع اوکړله.نوجائزده.

ابهرحال د ښځي مجلس معتبردي.اوپاتې شوه دا خبره چې دمجلس د بدليدو صورت به څه وي. نو مصنف ... ددي دوې [دوه] صورتونه بيان کړی دی ① يودا چې د يوځاني نه بل ځني ته لاړشی. ② دوهم دا چې بل کارشروع کړی .دا دواړه صورتونه په فصل في الخيارکې بيان شوی دی.

وَيَخْرُجُ الْأَمْرُ مِنْ يَدِهَا او د ښځې د لاس نه امر باليد اوځي بِمُجَرَّدِ الْقِيَامِ لِأَنَّهُ دَلِيلُ الْإِعْرَاضِ، إِذْ الْقِيَامُ يُفَرِّقُ الرَّأْيَ، بِخِلَافِ مَا إِذَا مَكَثَتْ يَوْمًا لَمْ تَقُمْ وَلَمْ تَأْخُذْ فِي عَمَلٍ آخَرَ په خلاف د هغه صورت، كه چې دا يوه ورځ ايساره شوه اونه دريدله.اونه ئې بل څه کار پيل کړو لِأَنَّ الْمَجْلِسَ قَدْ يَطُولُ خکه چې مجلس کله اوګديږی وَقَدْ يَقْصُرُ او کله لنډ وی فَيَبْقَى إِلَى أَنْ يُوجَدَ مَا يَقْطَعُهُ نو مجلس به پاته پاتې وی .ترهغه پورې چې هغه شی اوموندې شی کوم چې دا قطع کړی أَوْ مَا يَدُلُّ عَلَى الْإِعْرَاضِ يا په اعراض باندې دلالت اوکړی

حل اللغة: ① يطول اوږديږی ② يقصر كميږی ③ يقطع كټ كيږی]

تشريح: صاحب دهدايه رحمه الله فرمائی .چه دمجلس نه په صرف اودريدو سره هم د ښځې اختيارباطليږی خکه چې دمجلس نه ودريدل د اعراض اوډډې کولو نښانه ده اوددې املهم چې ودريدل رائې جلاکوی البته ک ښځه پوره يوه ورځ په مجلس کې پاتې شی .نه اودريږی .اونه بل کارشروع کړی .نوددې اختيارنه باطليږی دليل دا دی.چه مجلس کله اوږديږی اوکله مختصروی نودا اختياربه ترهغه وخته پورې پاته وی ترڅو چې د مجلس ختمونکې يا د اعراض کولو نښانه نه وی موجود شوې

وَقَوْلُهُ مَكَثَتْ يَوْمًا لَيْسَ لِلتَّقْدِيرِ به او دده قول،مكثت يوماً، دتقدير لپاره نه دي وَقَوْلُهُ مَا لَمْ تَأْخُذْ فِي عَمَلٍ آخَرَ أُرِيدَ بِهِ عَمَلٌ يُعْرَفُ أَنَّهُ قَطْعٌ لِمَا كَانَ فِيهِ لَا مُطْلَقُ الْعَمَلِ او دده قول، مالم تاخذ في عمل آخر، ددې نه مراد داسې عمل دی چه ددې په اړه کې معلومه وی .چه دا ددې کار قطع دې په کوم کې چې دا لګيا وه.مطلق عمل (مراد) نه دی.

تشريح:- د مصنف رحمه الله قول [مكثت يوما] نه تحديد مراد نه دي بلکه که د يوې ورځې نه زياته ناسته وه اودليل د اعراض هم موجود نشي .نواختياربه پاته وی

اود مصنف رحمه الله قول چې [مالم تأخذ في عمل آخر] نه مطلق عمل مراد نه دې.بلکه هغه عمل مراد دې چه د هغې نه د مجلس ختميدل معلوميږی .والله اعلم بالصواب

د ولاړې نه په کيناستو اختيارنه ختميدل

وَلَوْ كَانَتْ قَائِمَةً فَجَلَسَتْ اوکه دا ولاړه وه بيا کيناستله فَهِيَ عَلَى خِيَارِهَا نودا پخپل اختيار باندې ده لِأَنَّهُ دَلِيلُ الْإِقْبَالِ خکه چې کښينستل د متوجه کيدلو دليل دې فَإِنَّ الْقُعُودَ أَجْمَعُ لِلرَّأْيِ خکه چې کښينستل رائې ښه جمع کوی

حل اللغة: ① الاقبال راتګ ② القعود کيناستل]

تشريح:- مسئله دا ده.که د امرباليد په وخت کې ولاړه وه اوکيناستله.نواختيار به پاته وی .دليل دا دې.چه کښينستل د متوجه کيدو دليل دې خکه چې په ناسته سوچ کول د ولاړې په نسبت سره ښه کيږی .

وَكَذَا إِذَا كَانَتْ قَاعِدَةً او دغه ډول کله چې ناسته وی فَاتَّكَأَتْ أَوْ مُتَّكِئَةً فَقَعَدَتْ بيا ئې تکيه (ډډه) اولګوله.يا ئې تکيه لګولې وه بيا کيناستله لِأَنَّ هَذَا انْتِقَالٌ مِنْ جِلْسَةٍ إِلَى جِلْسَةٍ، خکه چې دا د يو حالت نه دوهم حالت اړخ ته منتقل کيدل دی فَلَا يَكُونُ إِعْرَاضًا نو (دا) به اعراض نه وی كَمَا إِذَا كَانَتْ مُحْتَبِيَةً لكه كله ئې چې ګونډئ او درولې وی او ناسته وی فَتَرَبَّعَتْ بيا په پرلت کيناستله

حل اللغة: ① اعراض ډډه کول ② متكئة تکيه وهونکې]

تشريح:- دغه ډول که دا ناسته وی .اود اختيار ملاويدو نه روسته ئې ډډه اولګوله يا ئې تکيه لګولې وه اوداختيار ملاويدونه روسته کيناستله نوپه دې صورت کې اختيارنه ختميږی بلکه دهغې اختيارپاتې دی.

دليل دا دې چه دا د يوحالت نه بل حالت ته بدليدل دی .دې نه اعراض اوډډه کول نه راځی. اودا داسې ده.لکه چې دې ته داختيارملاويدو په وخت کې ئې دواړه ګونډئ اودرولې وې.اوبيا ئې پرلتې باندې کيناستله نوددې اختيارنه باطليږی

قَالَ رضي الله عنه: هَذِهِ رِوَايَةُ الْجَامِعِ الصَّغِيرِ، وَذَكَرَ فِي غَيْرِهِ فَكَانَ إِعْرَاضًا مصنف رحمه الله فرمائی چه دا دجامع صغير روايت دی وذكر في غيره او ددې نه په علاوه کې ذکر دی أَنَّهَا إِذَا كَانَتْ قَاعِدَةً فَاتَّكَأَتْ لَا خِيَارَ لَهَا چې دا (ښځه) کله ناسته وی .بيا ئې تکيه اولګوله.نو ددې لپاره خيار نشته لِأَنَّ الِاتِّكَاءَ إِظْهَارُ التَّهَاوُنِ بِالْأَمْرِ خکه چې تکيه لګول ددې امر نه بې پرواهی ښکاره کول دی فكان إعراضا نو (دا) تکيه لګول به اعراض وی وَالْأَوَّلُ هُوَ الْأَصَحُّ و اول زيات صحيح دی

حل اللغة: ① التهاون سپکوالی]

تشريح:- صاحب دهدايه رحمه الله فرمائی .چه داختيار پاته پاتې کيدو صورت دا دې چه دا ناسته وی اوبيا تکيه اووهی دا د جامع صغيرروايت دي.ګنی د جامع صغيرنه علاوه د مبسوط روايت دا دې که د امرباليد په وخت کې ناسته وه.اوبيا ئې تکيه اووهله نوددې لپاره اختيار پاته نه دې خکه چې تکيه وهل امرباليد ته د التفت نه کولودليل دې.نوتکيه لګول اعراض شمارلې شی .خواولنې قول يعنی د جامع صغيرروايت زيات صحيح دې.

وَلَوْ كَانَتْ قَاعِدَةً فَاضْطَجَعَتْ اوکه ښځه ناسته وی .بيا په ډډه باندې سملاسته فَفِيهِ رِوَايَتَانِ عَنْ أَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُ اللَّهُ نو په دې کې د ابويوسف رحمه الله نه دوې [دوه] روايتونه دی

حل اللغة: ① اضطجاع په ډډه سملاستل]

تشريح:-اوکه دا ښځه د اختيارپه وخت کې ناسته وی اوددې نه روسته په ډډه سملاستله نوپه دې اړه کې د امام ابويوسف رحمه الله نه دوې [دوه] روايتونه دی ① دحسن بن زياد رحمه الله روايت دا دې چه ددې خيار نه باطليږی ② ودحسن بن ابی مالك رحمه الله روايت دا دی.چه خيارئې باطليږی امام زفر رحمه الله هم ددې قائل دې

وَلَوْ قَالَتْ أَدْعُو أَبِي أَسْتَشِيرُهُ أَوْ شُهُودًا أُشْهِدُهُمْ او که ښځې اوونيل.زه خپل پلار ر غواړم چه مشوره اوکړم يا ګواهان راغواړم چه دوی ګواه جوړکړم فَهِيَ عَلَى خِيَارِهَا نودا پخپل اختيار باندې ده لِأَنَّ الِاسْتِشَارَةَ لِتَحَرِّي الصَّوَابِ خکه چې مشوره اخستل خود صحيح خبرې اخستلو لپاره دی وَالْإِشْهَادَ لِلتَّحَرُّزِ عَنِ الْإِنْكَارِ او ګواه جوړول د انکار نه د بچکيدلو لپاره دی فَلَا يَكُونُ دَلِيلَ الْإِعْرَاضِ نو (دا) به هم د اعراض دليل نه وی

حل اللغة: ① التحری سوچ ② الصواب. صحيح ③ الاستشارة. مشوره کول]

تشريح: په [وقالت ادعوا أبي استشير] کې خونسخې دی .① يودا چې دا [ادعوا] د واحد متکلم صيغه ده.په دې صورت کې مطلب دا دې چه زه خپل پلار راواړم چه مشوره اوکړم.② يا ګواهان راواړم چه هغوی ګواهان جوړکړم بهرحال په دې صورت کې هم دا ښخه په خپل اختيارباندې پاته ده دليل دا دې چه مشوره کول د صحيح رائې معلومولو لپاره وی .اوګواهان قائمول ددې لپاره وی .چه د خاوند د انکار نه بچ شی نودا هم د اعراض دليل نه دی

وَإِنْ كَانَتْ تَسِيرُ عَلَى دَابَّةٍ أَوْ فِي مَحْمِلٍ .اوکه ښځه په يو څاروی باندې روانه وه يا په کيجاوه کې وه فَوَقَفَتْ بيا سوارلئ ودريدله فَهِيَ عَلَى خِيَارِهَا نودا به پخپل اختيار باندې (باقی) وی وَإِنْ سَارَتْ بَطَلَ خِيَارُهَا اوکه

حيوان (خاروي) روان شو نو ددې اختيار باطل شو لِأَنَّ سَيْرَ الدَّابَّةِ وَوُقُوفَهَا مُضَافٌ إِلَيْهَا ځكه چې د خاروي روانيدل او دريدل ښځې ارخ ته منسوب دي

تشريح - اوكه دغه ښځه په خاروی باندې سوره روانه وه. اوپه هغه وخت كې ورته خاوند اختيار وركړلو نو دا بنځه به په خپل اختيارپاته وی اوكه هغه خاروئي ئې روان كړلو. نو ددې اختيارختم شو. ځكه چې د خاروی روانيدل او دريدل ښځې ارخ ته منسوب وی.

وَالسَّفِينَةُ بِمَنْزِلَةِ الْبَيْتِ او كښتۍ په منزله د كور ده لِأَنَّ سَيْرَهَا غَيْرُ مُضَافٍ إِلَى رَاكِبِهَا ځكه چې د كښتۍ تلل ددې د سوارلو ارخ ته منسوب نه دی أَلَا تَرَى أَنَّهُ لَا يَقْدِرُ عَلَى إِيقَافِهَا آيا نه گورې چه سوارلی ته په كښتۍ ودرولو باندې قدرت نشته وَرَاكِبُ الدَّابَّةِ يَقْدِرُ اود خاروی سوارلی قادر ده.

حل اللغة: ① السفينة: كښتۍ ② راكب: سور ③ ايقاف: اودرول]

التشريح:- او كښتۍ د كورپشان ده. يعني كه كښتۍ روانه وی نود ښځې اختيار نه باطلیږی ځكه چې د كښتۍ روانيدل دهغې سور ارخ ته نه منسوب كيږی. باسوغور اوكړئ. چې په كښتۍ سورروی نو دهغې په اودرولوقدر نه وی. البته په خاروی سورد هغې په اودرولوقادر وی.

د مشيت بيان

فصل: في المشيئة. (دا) فصل د مشيت (په بيان) كې دې وَمَنْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ اوكوم كس چې خپلې ښځې ته اووئيل طَلِّقِي نَفْسَكِ ته خپل ځان ته طلاق وركړه وَلَا نِيَّةَ لَهُ أَوْ نَوَى وَاحِدَةً اود خاوند هيڅ نيت نشته ب ده يو نيت كړې وی فَقَالَتْ: طَلَّقْتُ نَفْسِي نو ښځې اووئيل ما خپل ځان ته طلاق وركړو فَهِيَ وَاحِدَةٌ رَجْعِيَّةٌ نو دا به يو رجعی وی، وَإِنْ طَلَّقَتْ نَفْسَهَا ثَلَاثًا وَقَدْ أَرَادَ الزَّوْجُ ذَلِكَ اوكه دې خپل ځان ته درې (طلاقه) وركړل حالانكه خوند ددې اراده هم كړې ده وَقَعْنَ عَلَيْهَا نو په دې به (درې واړه) واقع كيږی

تشريح:- كه سړی خپلې ښځې ته [طلقی نفسك] اووئيل اوسړی څه نيت نه وی كړې. يا ئې د يوطلاق نيت كړې وی. بيا ښځې په خواب كې اووئيل. [طلقت نفسی] نويوطلاق واقع كيږی. اوكه ښځې په ځان باندې درې طلاقه واقع كړلو. او خاوند هم د دريونيت كړې وی. نوپه دې باندې (درې) واقع كيږی.

وَهَذَا لِأَنَّ قَوْلَهُ طَلِّقِي مَعْنَاهُ افْعَلِي فِعْلَ التَّطْلِيقِ، وَهُوَ اسْمُ جِنْسٍ اودا ځكه دی. چه دده قول، طلقی ، په دې معنی كې دې. چه ته د طلاق فعل اوكړه وهو اسم جنس او طلاق اسم جنس دې فَيَقَعُ عَلَى الْأَدْنَى مَعَ احْتِمَالِ الْكُلِّ كَسَائِرِ أَسْمَاءِ الْأَجْنَاسِ نو لفظ طلاق به واقع كيږی. په ادنی (يو) باندې. د كُل (درې) احتمال سره. لكه ورو اسمائي اجناس فَلِهَذَا تَعْمَلُ فِيهِ نِيَّةُ الثَّلَاثِ نوهم په دې وجه به طلاق كې د دريو نيت كارآمد (گټور) كيږی وَيَنْصَرِفُ إِلَى الْوَاحِدَةِ عِنْدَ عَدَمِهَا وَتَكُونُ الْوَاحِدَةُ رَجْعِيَّةً اود عدم نيت په وخت به يو طلاق ارخ ته راگرځي. او يو به رجعی وی لِأَنَّ الْمُفَوَّضَ إِلَيْهَا صَرِيحُ الطَّلَاقِ ځكه چې ښځې ارخ ته چې كوم سپارلې شوې دې. (هغه) صريح الطلاق دې. او هغه رجعی دې

تشريح:- د دې دواړو صورتونودليل دا دې. چه د [طلقی نفسك] معنی دا ده. چه [افعلی فعل الطلاق] يعني صيغه دامر مصدر لره متضمن ده. اومصدر اسم جنس دې. په ادنی يعني فرد حقيقی باندې صادقيږی. اود كل يعني فرد حكمی احتمال لری. دا حكم د ټولواسماء اجناس دې. هم دا وجه ده. چه په [طلقی] كې د د ريونيت صحيح كيږی. اوكه نيت ئې نه وی كړې. نوفرد حقيقی يعني يو ارخ ته به راجع وی. اودا يوطلاق به رجعی وی. ددی دليل دا دې. چه ښځې ته صريحی طلاق حواله شوې دې. اوپه صريحی طلاق سره طلاق رجعی واقع كيږی

وَلَوْ نَوَى الثِّنْتَيْنِ لَا تَصِحُّ اوكه د دوې (دوه) نيت ئې اوكړو نو صحيح نه دې لِأَنَّهُ نِيَّةُ الْعَدَدِ إِلَّا إِذَا كَانَتْ الْمَنْكُوحَةُ أَمَةً ځكه چې نيت عدد دې خو كله چې منكوحه وينځه وی (نود دوې (دوه) نيت صحيح دې) لِأَنَّهُ كُلُّ جِنْسِهَا ځكه چې دا د هغې په حق كې جنس دې.

تشريح :اوكه د دوونيت ئې كړې وی. نوصحيح به نه وی. ځكه چې دوې (دوه) عدد دې. اود مصدر په د عدد نيت كول صحيح نه دی. البته كه ښځه وينځه وی. نوبيا د دوو نيت صحيح دې. ځكه چې دوې (دوه) د وينځې په حق كې فرد حكمی دې.

د[طلقي نفسك] په جواب كې [ابنت نفسي] وئيل

وَإِنْ قَالَ لَهَا اوكه سړی ښځې ته اووئيل طَلِّقِي نَفْسَكِ ته خپل ځان ته طلاق وركړه فَقَالَتْ: أَبَنْتُ نَفْسِي طَلُقَتْ هغې اووئيل. چه ماخپل ځان بائنه كړو نو مطلقه (رجعيه) به وی. وَلَوْ قَالَتْ: قَدْ اخْتَرْتُ نَفْسِي وكه ښځې اووئيل. چه ما خپل ځان اختيار كړو لَمْ تَطْلُقْ نو طلاق به نه وقع كيږی

تشريح:- مسئله، ① كه خاوند خپلې ښځې ته اووئيل [طلقی نفسك] اوښځې به خواب كې اووئيل [ابنت نفسی] نوپه دې صورت كې طلاق رجعی واقع كيږی. ② اوكه په خواب كې ئې [اخترت نفسی] اووئيل نو طلاق نه واقع كيږی.

لِأَنَّ الْإِبَانَةَ مِنْ أَلْفَاظِ الطَّلَاقِ ځكه چې بائنه كول د طلاق د الفاظو څخه دی. أَلَا تَرَى أَنَّهُ لَوْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ أَبَنْتُكِ يَنْوِي بِهِ الطَّلَاقَ آيا ته نه گورې. كه (سړی) اووئيل. ما ته بائنه كړې په داسې حال كې چې ددې نه د طلاق نيت كوی أَوْ قَالَتْ: أَبَنْتُ نَفْسِي يا ښځې اووئيل. ما خپل ځان بائنه كړو فَقَالَ الزَّوْجُ: قَدْ أَجَزْتُ ذَلِكَ بيا خاوند اووئيل. ما ددې اجازت دركړو بَانَتْ نودا بائنه شوه فَكَانَتْ مُوَافِقَةً لِلتَّفْوِيضِ فِي الْأَصْلِ نو بائنه كول په اصل طلاق كې د تفويض موافق شو إِلَّا أَنَّهَا زَادَتْ فِيهِ وَصْفًا وَهُوَ تَعْجِيلُ الْإِبَانَةِ مگر داچه ښځې په دې كې يو وصف زيات كړو. او هغه تعجيل د ابانت دې فَيَلْغُو الْوَصْفُ الزَّائِدُ نو وصف زائد به لغوه وی وَيَثْبُتُ الْأَصْلُ او اصل طلاق ثابت شو كَمَا إِذَا قَالَتْ: طَلَّقْتُ نَفْسِي تَطْلِيقَةً بَائِنَةً لكه كله چې ښځې اووئيل. طلقت نفسی تطليقة بائنة وَيَنْبَغِي أَنْ تَقَعَ تَطْلِيقَةٌ رَجْعِيَّةٌ او مناسب دادی. چه طلاق رجعی واقع شی په

تشريح:- د دې دواړو په مينځ كې وجه د توپير دا ده. چه خاوند دطلاق په نيت خپلې ښځې ته اووئيل [ابنتك] يا ښځې اووئيل. [ابنت نفسی] او خاوند [أجزت ذلك] اووئيل نوښځه به مطلقه بائنه شی. په دې صورت كې د ښځې كلام [ابنت نفسی] د خاوند دكلام [طلقی نفسك] سره په اصل طلاق كې موافق دې خوښځې په خواب كې د بينونت وصف اضافه اوكړله. نواصل طلاق به واقع شی اوزيـاتی وصف به لغو وی. اودا داسې ده. چه [طلقی نفسك] په خواب كې ښځه اووائی. [طلقت نفسی تطليقة بائنة]

بِخِلَافِ الِاخْتِيَارِ خلاف د اختيار لِأَنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَلْفَاظِ الطَّلَاقِ ځكه چې هغه د طلاق د الفاظو څخه نه دې أَلَا تَرَى أَنَّهُ لَوْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ اخْتَرْتُكِ آيا ته نه گورې. كه خپلې ښځې ته اووائی. ته ما اختيارمنه كړې أَوْ اخْتَارِي يَنْوِي الطَّلَاقَ يا ته اختيار كړه. حالانكه د طلاق نيت ئې كړې دې لَمْ يَقَعْ، نو طلاق به نه واقع كيږی وَلَوْ قَالَتْ ابْتِدَاءً: اخْتَرْتُ نَفْسِي او كه ښځې ابتداء اووئيل. چه ما خپل ځان اختيار كړو فَقَالَ الزَّوْجُ: قَدْ أَجَزْتُ نو خاوند اووئيل چه ما جزت دركړو لا يقع شیء نوهيڅ به نه واقع كيږی لَا يَقَعُ شَيْءٌ إِلَّا أَنَّهُ عُرِفَ طَلَاقًا بِالْإِجْمَاعِ إِذَا حَصَلَ جَوَابًا لِلتَّخْيِيرِ خو د چې طلاق د صحابوؓ په اجماع سره معلوم شو. كله چې د تخيير خواب واقع شی وَقَوْلُهُ طَلِّقِي نَفْسَكِ لَيْسَ بِتَخْيِيرٍ فَيَلْغُو اود خاوند قول، طلقی نفسك، تخيير نه دې. نو لغو به وی وَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ أَنَّهُ لَا يَقَعُ شَيْءٌ بِقَوْلِهَا أَبَنْتُ نَفْسِي اود ابوحنيفه رحمه الله نه روايت دې. چه دده په قول ، ابنت نفسی ، سره به هيڅ نه واقع كيږی لِأَنَّهَا أَتَتْ بِغَيْرِ مَا

وَعَنْ إِيْنَاخكه چي ښځې د هغې نه غير راوړو،کوم چي دي اړخ ته سپارلې شوي وو إِذْ الإِبَانَةُ تُغَايِرُ الطَّلَاقَ خكه چي ابانت د طلاق مغاير دي

تشريح. په خلاف د لفظ د اختيار،خكه چي لفظ د اختيار د طلاق په الفظوكي نه دي هم دا وجه ده كه خاوند خپلې ښځې ته په نيت دطلاق [أختيرتك] اوونيل يا ئې ورته [اختارى] اوونيل ③ يا ښځې داول نه [اخترت نفسى] اوونيل اوسړى ورته خواب ورکړلو چه [أجزت] نوپه دي درې واړه صورتونوكي طلاق نه واقع كيږي.

ⓐخکه چي د اختيارلفظ د طلاق په معنى خلاف القياس د صحابوؓ په اجماع سره په هغه وخت كي ثابتيږي چه د تخييرپه خواب كي وى يعنى چي سړي [اختارى] اووائى اوښځه [اخترت نفسى] په خواب كي ووائي اودلته چونكه د خاوند وينا چي [طلقى نفسك] تخييرنه دي نوخكه د ښځې كلام چي [اخترت نفسى] د خاوند د كلام [طلقى نفسك] سره موافق نه دي ددې امله به لغوشي

ⓑد امام ابوحنيفه رحمه الله نه روايت دي.چه د خاوند د قول چي [طلقى نفسك] په خواب كي ښځې [أبنت نفسى] اوونيل.نوپه دي سره هم طلاق نه واقع كيږي.خكه چي په دې صورت كښې هم د ښځې كلام د خاوند د كلام سره موافق نه دي.خكه چي سړى ورته لفظ د طلاق حواله كړې وو اوښځې واقع كړلو لفظ د ابانت.اوابانت د طلاق نه مغاير(جدا) دي.

د [طلقى نفسك] نه د رجوع عدم صحت

وَلَوْقَالَ لَهَا:طَلِّقِي نَفْسَكِ اوكه سړى اوونيل.ته خپل خان ته طلاق وركړه فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يَرْجِعَ عَنْهُ نو خاوند ته دا اختيار نشته.چه ددې نه رجوع اوكړى

تشريح:- صورت دمسئلې دا دي.چه خاوند خپلې ښځې ته اووائى [طلقى نفسك] نواوس خاوندته دا اختيار نشته.چه د خپلې خبرې نه رجوع اوكړى.

لِأَنَّ فِيهِ مَعْنَى الْيَمِينِ خكه چي په سپارلوكي د يمين (تعليق) معنى ده لِأَنَّهُ تَعْلِيقُ الطَّلَاقِ بِتَطْلِيقِهَا،خكه چي دا دښځې په طلاق وركاوه باندې معلق كول دى وَالْيَمِينُ تَصَرُّفٌ لَازِمٌ او يمين، تصرف لازم دي

تشريح:-دليل دا دى.چه د خاوندپه قول كي چي [طلقى نفسك] دقسم په معنى دي خكه چي په دي صورت كي طلاق د ښځې طلاق وركولوپورې معلق كولې شى .اوقسم تصرف لازمه دي نوخكه ورته د رجوع كوه اختيارنشته

وَلَوْقَامَتْ عَنْ مَجْلِسِهَا اوكه هغه د خپل مجلس نه پاسيدله بَطَلَ نو تفويض باطل شو لِأَنَّهُ تَمْلِيكٌ خكه چي دا تمليك دي بِخِلَافِ مَا إِذَا قَالَ لَهَا.طَلِّقِي ضَرَّتَكِ په خلاف د هغه صورت،كله چي ښځې ته اووائى .ته خپل بنې ته طلاق وركړه لِأَنَّهُ تَوْكِيلٌ وَإِنَابَةٌ خكه چي وكيل او نائب جوړول دى فَلَا يَقْتَصِرُ عَلَى الْمَجْلِسِ وَيَقْبَلُ الرُّجُوعَ نو په مجلس به منحصر نه وى .او رجوع به قبلوى

تشريح:- كه ښځه د مجلس نه پاسيدله.نوددې اختيارباطل شو.خكه چي په [طلقى نفسك] سره ښځه د طلاق مالكه جوړولې شى .اوتمليكات په مجلس پورې منحصروى .نوخكه د مجلس نه په پاسيدود ښځې اختيارختميږى .

ⓐددې په خلاف چي خاوند ښځې ته اووائى چه [طلقى ضرتك] خكه چي د ښځه دخپلې بن دطلاق وكيله اونائبه جوړول دى اوتوكيل په مجلس پورې منحصر نه وى .اوتوكيل رجوع هم قبلوى .(چه يوكس وكيل جوړ كړى .اوبيا ئې د وكالت نه معزوله كړى)نوخكه په دغه صورت كي خاوند د خپلې خبرې نه رجوع كولې حاصل دا چي ددې مسئلې دوې [دوه] حكمونه دى .① يو قسم د معنى لزوم ته نظركول② دوهم په

مجلس پورې د تمليك د معنى منحصر كيدو په دي نظركول

[illegible] دلته دوې [دوه] اشكاله دى ① يو دا چي [طلقى نفسك] [illegible] خاص كړي حالانكه لكه خنگه چي د [طلقى نفسك] معنى [illegible] نه دي [illegible]

② دوهم د [طلق ضرتك] معنى [إن أردت طلاقها فهي طالق] ده نوپه دي كي [illegible]

د دي چه اول د تمليك او دوهم د توكيل سره دخاص كولوخه وجه ده؟

① د اول اشكال خواب دا دي چه د [illegible] معنى په داسې [illegible]

[illegible] اوكه د بن طلاق ښځې ته حواله كړې شى [illegible]

متردد وى [illegible] صلاحيت نه لرى ② د دوهم اشكال خواب دا دي چه [illegible]

لپاره عمل كوى .اووكيل دغير لپاره عمل كوى .اوښځه په طلاق كي دخپل خان لپاره عمل كوى اود خپلې [illegible] په طلاق كي د خپل خاوند لپاره عمل كوى .نوښځه دخپل طلاق مالكه جوړيدې شى خود خپلې بن د طلاق مالكه نشى جوړيدې

د [طلقى نفسك متى شئت] حكم

وَإِنْ قَالَ لَهَا.طَلِّقِي نَفْسَكِ مَتَى شِئْتِ اوكه ښځې ته ئې اوونيل چه ته خپل نفس ته طلاق وركړه [illegible] ته عوارې فَلَهَا أَنْ تُطَلِّقَ نَفْسَهَا فِي الْمَجْلِسِ وَبَعْدَهُ نو ښځې ته اختيار دي چه خپل نفس ته طلاق وركړى په مجلس كي ،اود مجلس نه پس.لِأَنَّ كَلِمَةَ مَتَى عَامَّةٌ فِي الْأَوْقَاتِ كُلِّهَا خكه چي كلمه د [illegible] كي عام ده فَصَارَ كَمَا إِذَا قَالَ فِي أَيِّ وَقْتٍ شِئْتِ نوداسې شوه لكه چي كله [illegible]

تشريح:- مسئله دا ده.كه خاوند خپلې ښځې ته اوونيل.چه [طلقى نفسك متى شئت] نوښځې ته [illegible] مجلس كي خان ته طلاق وركوى اوكه د مجلس نه پس.دليل دا دي.چه كلمه د متى [illegible] ده نود داسې شوه.لكه چي خاوند خپلې ښځې ته اووائى .چه [طلقى نفسك في أي وقت شئت] [illegible] نوښځې ته په هروخت كي اختيارحاصل دي.كه په مجلس كي طلاق وركوى اوكه د مجلس نه پس

وَإِذَا قَالَ لِرَجُلٍ:طَلِّقِ امْرَأَتِي اوكله چي اووائى يو كس ته [illegible] ښځې ته طلاق وركړه فَلَهُ أَنْ يُطَلِّقَهَا فِي الْمَجْلِسِ وَبَعْدَهُ نو هغه ته اختيار دي چه دي هغې ته په مجلس كي اود مجلس نه روسته طلاق وركړى وَلَهُ أَنْ يَرْجِعَ عَنْهُ او د (خاوند) لپاره جائز دى .چه هغه رجوع اوكړى لِأَنَّهُ تَوْكِيلٌ وَاسْتِعَانَةٌ خكه چي دا توكيل او استعانت دي فَلَا يَلْزَمُ وَلَا يَقْتَصِرُ عَلَى الْمَجْلِسِ نونه به لازم وى .اونه به په مجلس باندې منحصر وى بِخِلَافِ قَوْلِهِ لِامْرَأَتِهِ:طَلِّقِي نَفْسَكِ په خلاف ددي چه(ده) خپلې ښځې ته اوونيل ته خپل نفس ته طلاق وركړه لِأَنَّهَا عَامِلَةٌ لِنَفْسِهَا خكه چي هغه د خپل نفس لپاره عمل كونكې ده. فَكَانَ تَمْلِيكًا لَا تَوْكِيلًا نودا به تمليك وى توكيل به نه وى

تشريح:- دوهمه مسئله دا ده.چه يوسړى بل كس ته اوونيل [طلق امرأتي] نودغه وكيل ته [illegible] نه په دغه مجلس كي طلاق وركوى اوكه د مجلس نه پس اود خاوند لپاره دخپل قول نه رجوع كول هم جائزدي

دليل دا دي.چه دې كس دخپل ښځې طلاق وركاوه لپاره بل كس وكيل جوړ كړلو ودغه نه ئې كومك وغوښتلو اووكالت نه لازمونكې وى اونه په مجلس پورې منحصروى نوخكه د طلاق وكيل ته اختياردي كه په مجلس كي طلاق وركوى اوكه پس اوخاوندته درجوع كولواختيارحاصل دي ددي په خلاف كه خاوند خپلې ښځې ته [طلقى نفسك] اوونيل نود ښځې دا اختيارد مجلس پورې خاص دي او خاوند ته د خپل قول نه د رجوع كولوحق هم نشته.

اوجه دفرق دا ده چه د خاوند قول [طلقی نفسك] تمليك دي.خكه چې ښځه دخپل خان لپاره عمل كوي اووكيل هغه وي چه د بل لپاره عمل كوي .اودا وړاندې تيرشوي دي .چه د تمليك په ټولو صورتونو كي خاوند ته د رجوع كولواختيارنشته اوتملك دمجلس پورې خاص وي

وَلَوْقَالَ لِرَجُلٍ. طَلِّقْهَا اِنْ شِئْتَ اوكه سړي يو بل سړي ته اووئيل چه ته دې (زما ښځې) ته طلاق وركړه كه ته غواړې فَلَهُ اَنْ يُطَلِّقَهَا فِي الْمَجْلِسِ خَاصَّةً نو ده لپاره جائز دي .چه هغه دې ته خاص طور باندې په مجلس كي طلاق وركړي وَلَيْسَ لِلزَّوْجِ اَنْ يَرْجِعَ او خاوند ته د رجوع كاوه اختيار هم نشته

تشريح - دريمه مسئله دا ده چه سړې بل كس ته اووائي .كه ته غواړې نوزما ښځې ته طلاق وركړه.① نوپه دې صورت كي هغه لره صرف په دغه مجلس كي د طلاق وركولواختيار دې.او خاوند ته د خپلې خبرې نه د رجوع كولواختيارهم نشته

وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللهُ هٰذَا وَالْاَوَّلُ سَوَاءٌ او امام زفر رحمه الله فرمائي .چه دا او اول دواړه برابر دي لِاَنَّ التَّصْرِيْحَ بِالْمَشِيْئَةِ كَعَدَمِهِ خكه چې د مشيت صراحت د عدم صراحت پشان دي لِاَنَّهُ يَتَصَرَّفُ عَنْ مَشِيْئَتِهٖ فَصَارَ كَالْوَكِيْلِ بِالْبَيْعِ خكه چې هغه پخپل مشيت سره تصرف كوي .نود وكيل بالبيع پشان شو اِذَا قِيْلَ لَهٗ: بِعْهُ اِنْ شِئْتَ كله چې ده ته اووئيلې شي .كه ته غواړې نو دا خرڅ كړه

تشريح - امام زفر رحمه الله فرمائي چه دا قول [طلق إمرأتي إن شئت) اواولني قول [طلق امرأتي] دواړه په حكم كي برابردي

دليل دا دې چه د مشيت صراحتاً ذكركول اونه ذكركول دواړه برابردي خكه چې هغه كس چاته چې ئې د طلاق اختياوركړې دې هغه هم په خپل مشيت باندې تصرف كوي .خكه چې په طلاق وركولوكي د دغه اجبي فعل هم د اول صورت پشان توكيل دي. لكه خنګه چې وكيل بالبيع ته اووائي .چه [بعه إن شئت] اوتوكيل دمجلس پورې خاص نه وي اوموكل ته د رجوع اختيارحاصل نه وي .نودغه به دلته په دريمه مسئله كي هم اختيارد مجلس پورې خاص نه وي اود موكل يعني خاوند لپاره دخپل قول نه د رجوع كولوحق هم شته.

وَلَنَا اَنَّهٗ تَمْلِيْكٌ او زمونږ دليل دادې.چه دا تمليك دي لِاَنَّهٗ عَلَّقَهٗ بِالْمَشِيْئَةِ خكه چې دا ئې په مشيت باندې معلق كړې دې وَالْمَالِكُ هُوَ الَّذِيْ يَتَصَرَّفُ عَنْ مَشِيْئَتِهٖ اومالك هم هغه دې.خوك چې پخپل مشيت باندې تصرف كوي وَالطَّلَاقُ يَحْتَمِلُ التَّعْلِيْقَ بِخِلَافِ الْبَيْعِ او طلاق د تعليق احتمال لري په خلاف د بيع لِاَنَّهٗ لَا يَحْتَمِلُهٗ خكه چې دا د تعليق احتمال نه لري.

تشريح - زمونږ دليل دا دې چه قول ثاني [طلقها إن شئت] داسې تمليك دې.چه په دې كي دتعليق معنى موجود ده نودتمليك اعتبارچه كولې شي .نودا اختياربه د مجلس پورې خاص وي .اودتعليق (يمين) د معنى اعتبارچه كولې شي نودا تصرف به لازم وي.اوخاوندته به دخپل قول نه د رجوع كولواختيارحاصل نه وي. [والطلاق يحتمل التعليق] سره دامام زفر رحمه الله ددليل خواب وركوي .حاصل د خواب دا دې.چه طلاق په بيع باندې قياس كول قياس مع الفارق دې خكه چې طلاق د تعليق احتمال لري .اوبيع دتعليق احتمال نه لري

د [طلقي نفسك ثلاثاً] په جواب كي د [طلقت واحدة] ويلل

وَلَوْقَالَ لَهَا اوكه د يوسړي خپلې ښځې ته اووئيل طَلِّقِيْ نَفْسَكِ ثَلَاثًا ته خپل نفس ته درې طلاقه وركړه فَطَلَّقَتْ وَاحِدَةً فَهِيَ وَاحِدَةٌ نو هغې يو طلاق واقع كړو نودا به يو وي

تشريح - مسئله دا ده چه خاوند خپلې ښځې ته د درې طلاقونوواقع كولو اختياروركړلو ښځې په خپل ځان باندې يو واقع كړلو.نودا يوطلاق به واقع كيږي

لِاَنَّهَا مَلَكَتْ اِيْقَاعَ الثَّلَاثِ خكه چې دا ښځه د دريو طلاقو واقع كوه مالكه شوه فَتَمْلِكُ اِيْقَاعَ الْوَاحِدَةِ ضَرُوْرَةً نود يو واقع كاوه به هم بداهة مالكه وي

تشريح - دليل دا دې چه هركله ښځه د درې طلاقومالكه ده نوددې په ضمن كي ديوطلاق هم مالكه ده

د [طلقي نفسك واحدة] په جواب كي درې طلاقه وركول

وَلَوْقَالَ لَهَا. طَلِّقِيْ نَفْسَكِ وَاحِدَةً اوكه (خاوند) خپلې ښځې ته اووئيل ته خپل نفس ته يو طلاق وركړه فَطَلَّقَتْ نَفْسَهَا ثَلَاثًا هغې په خپل نفس باندې درې واقع كړل لَمْ يَقَعْ شَيْءٌ عِنْدَ اَبِيْ حَنِيْفَةَ نود امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز به هيڅ نه واقع كيږي

تشريح -صورت د مسئلې دا دې چه يوكس خپلې ښځې ته اووئيل [طلقي نفسك واحدة] اوهغې په خپل ځان درې طلاقه واقع كړل ① نودامام ابوحنيفه رحمه الله په نيزيوهم نه واقع كيږي هم دا دامام زفر و امام مالك رحمه الله قول دې

وَقَالَا: تَقَعُ وَاحِدَةٌ او صاحبين رحمهما الله فرمائي چه يو به واقع كيږي لِاَنَّهَا اَتَتْ بِمَا مَلَكَتْهُ خكه چې ښځې هغه راوړو د كومې چې هغه مالكه ده وَزِيَادَةٍ فَصَارَ كَمَا اِذَا طَلَّقَهَا الزَّوْجُ اَلْفًا اوكه زياتي (ئې راوړې) نو داسې شو لكه چې خاوند(پخپله) دې ته يو زر طلاقونه وركړي

تشريح - اوصاحبين رحمهما الله فرمائي .چه يوطلاق واقع كيږي .امام شافعي اوامام احمد رحمهما الله هم ددې قائلين دي

دصاحبينو رحمهما الله دليل دا دې.چه خاوند چې ښځه د كوم څيزمالكه جوړه كړې وه نوهغې هغه واقع كړلو.او هغې نه زياتي ئې هم واقع كړل.نودا داسې شوه.لكه چې خاوند خپلې ښځې ته اووئيل [طلقي نفسك] اوښځې خپل ځان ته طلاق وركړلو.اوخپلې بن ته ئې هم وركړلو نوخه چې ښځې ته سپارلې شوي دي .هغه واقع كيږي .اوخه چې زياتي دي .هغه نه واقع كيږي يعني د بن طلاق نه واقع كيږي نودغه ډول به په دې مسئله كي هم يوطلاق واقع كيږي .اوپاتې به لغو وي اودا داسې دي لكه چې خاوند په خپله خپلې ښځې ته يوزرطلاقه وركړل نودرې طلاقه د كومو چې دې شرعاً مالك دې هغه به واقع كيږي اوپاتې چې د كومو مالك نه دې هغه به لغو وي .

وَلِاَبِيْ حَنِيْفَةَ اَنَّهَا اَتَتْ بِغَيْرِ مَا فُوِّضَ اِلَيْهَا اود ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې.چه ښځې داسې څيز راوړو.كوم چې خاوند دې ته نه وو سپارلې فَكَانَتْ مُبْتَدِئَةً نو(ښځه) په ابتداء كي (خپل ځان ته طلاق وركونكې شوه) وَهٰذَا لِاَنَّ الزَّوْجَ مَلَّكَهَا الْوَاحِدَةَ اودا خكه چې خاوند دا د يو طلاق مالكه جوړه كړې ده وَالثَّلَاثُ غَيْرُ الْوَاحِدَةِ او درې د يو غير دي لِاَنَّ الثَّلَاثَ اسْمٌ لِعَدَدٍ مُرَكَّبٍ مُجْتَمِعٍ خكه چې درې خو د عدد مركب مجتمع نوم دي وَالْوَاحِدَةُ فَرْدٌ لَا تَرْكِيْبَ فِيْهِ او يو فرد دې چه په دې كي تركيب نشته فَكَانَتْ بَيْنَهُمَا مُغَايَرَةٌ عَلٰى سَبِيْلِ التَّضَادِّ نود يو او دريو په منځ كي ، تغاير على سبيل التضاد ، شو

تشريح - دامام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دې.چه خاوند ښځه د كوم څيزمالكه كړې وه.هغې د هغې نه سوا بل څيزواقع كړلو.خكه چې خاوند ښځه د يوطلاق مالكه كړې وه.اوهغې درې چې د يونه غيردې هغه واقع كړل خكه چې عدد مركب د مجتمع نوم دې.اوواحد د فرد نوم دې.په دې كي تركيب نه وي .نوپه يو او دريوكي تضاد شو.خكه يوغيرمركب دې اودرې مركب دې.اودرې عدد دې اويوغيرعدد دې نوهركله چې ښځې د هغې نه سوا بل طلاق واقع كړلو.كوم چې دې ته حواله شوې وو.نودا د ابتداء نه د طلاق واقع كونكې شوه.اوچه د پيل نه په ځان باندې كوم طلاق واقع كړي .(يعني چې خاوند ورته اختيارنه وي وركړې)

نو هغه نه واقع کېږي مگردا چې خوند اجازت ورکړي

بِخِلَافِ الزَّوْجِ به خلاف د خوند لِأَنَّهُ يَتَصَرَّفُ بِحُكْمِ الْمِلْكِ چې خاوند په حکم د ملك تصرف کوي

تشريح- ددې په خلاف کې خاوند په خپله ښځې ته يو زر طلاقه ورکړي نودرې واقع کېږي ځکه چې خاوند د مالك په حيثيت سره په طلاق تکلم کوي نوچه څومره غواړي .واقع کولې شي څونافذ العمل به په اندازه د محل وي.

وَكَذَا هِيَ فِي الْمَسْأَلَةِ الْأُولَى.او دغه ډول ښځه هم په رومبۍ مسئله کې (مالکه ده.او متصرفه ده) لِأَنَّهَا مَلَكَتْ الثَّلَاثَ ځکه چې هغه د دريو طلاقو مالکه وه أَمَّا هَاهُنَا لَمْ تَمْلِكْ الثَّلَاثَ او دلته کې هغه د دريو طلاقو مالکه نه وه وَمَا أَتَتْ بِمَا فُوِّضَ إِلَيْهَا فَلَغَا او هغې هغه راوړو کوم چې دې ته سپارلې شوې وو نو(خاوند ته سپارل) لغو شو

تشريح- دغه ډول په لومړنۍ وړاندينۍ مسئله کې ښځه هم د مالکې په حيثيت سره تکلم کوي ځکه چې د دريو مالکه وه اوپه خپل ځان ئې درې واقع کړلو ويه دې مسئله کې دا د دريو مالکه نه ده اوځه چې دې ته حواله شوې وو يعنې يوطلاق نوهغه دې واقع نکړلو.نودسړي په قول اود ښځې په ځواب کې مطابقت موجود شو ددې امله د ښځې قول لغو دې

د طلاق رجعي يا طلاق بائن په ځواب کې د دواړو په عکس ځواب ورکول

وَإِنْ أَمَرَهَا بِطَلَاقٍ يَمْلِكُ الرَّجْعَةَ اوکه (سړی) ښځې ته د داسې طلاق حکم ورکړو (په کوم کې) چې رجعت کولای شي فَطَلَّقَتْ بَائِنَةً، أَوْ أَمَرَهَا بِالْبَائِنِ نو ښځې (خپل ځان ته) بائنه طلاق ورکړو.يا خاوند دې ته د طلاق بائن حکم ورکړو فَطَلَّقَتْ رَجْعِيَّةً او هغې طلاق رجعي ورکړو وَقَعَ مَا أَمَرَ بِهِ الزَّوْجُ نو هم هغه به واقع کېږي د کوم حې خاوند حکم ورکړې دې

تشريح- صورت د مسئلې دا دې چه خاوند خپلې ښځې ته د طلاق رجعي اختيار ورکړلو.اوهغې په ځان باندې طلاق بائن واقع کړلو يا ورته ده د طلاق بائن اختيار ورکړلو اوهغې په ځان باندې طلاق رجعي واقع کړلو غرض دا چې ښځې د خاوند نه د طلاق په وصف کې مخالفت اوکړلو نوپه دې دواړو صورتونو کې به هغه طلاق واقع کېږي .د کوم چې خاوند اختيار ورکړې وي

مَعْنَى الْأَوَّلِ نود اولې مسئلې صورت دادې أَنْ يَقُولَ لَهَا الزَّوْجُ: طَلِّقِي نَفْسَكِ وَاحِدَةً أَمْلِكُ الرَّجْعَةَ چې خاوند ښځې ته اووائي ته خپل نفس ته يو داسې طلاق ورکړه چه زه د رجعت مالك پاتې شم فَتَقُولُ: طَلَّقْتُ نَفْسِي وَاحِدَةً بَائِنَةً نو هغه ښځه وائي چه م خپل نفس ته يو بائن ورکړو فَتَقَعُ رَجْعِيَّةً نو يو رجعيه به واقع کېږي لِأَنَّهَا أَتَتْ بِالْأَصْلِ وَزِيَادَةِ وَصْفٍ كَمَا ذَكَرْنَا ځکه چې ښځې اصل د زياتوالي وصف سره راوړو لکه څنګه چې ما ذکر کړل فَيَلْغُو الْوَصْفُ وَيَبْقَى الْأَصْلُ نو وصف لغو شو او اصل به پاته پاتې وي

تشريح- د لومړنۍ مسئلې صورت دا دې چه خاوند خپلې ښځې ته اووئيل.[طلقي نفسي واحدة أملك الرجعة] ښځې جوب ورکړلو [طلقت نفسي واحدة بائنة] نوپه دې صورت کې يوطلاق رجعي واقع کېږي دليل دا دې چه ښځې په ځان باندې اصل طلاق واقع کړلو اويونې پرې وصف واقع کړلو.نووصف کوم چې د خاوند په کلام کې ذکرنه وي هغه به لغوشي او اصل طلاق به پاته پاتې شي.

وَمَعْنَى الثَّانِي اود دوهمې مسئلې مطلب دادې أَنْ يَقُولَ لَهَا طَلِّقِي نَفْسَكِ وَاحِدَةً بَائِنَةً چې (خاوند) ښځې ته اووائي ته خپل نفس ته يو طلاق بائن ورکړه فَتَقُولُ طَلَّقْتُ نَفْسِي وَاحِدَةً رَجْعِيَّةً نو ښځه وائي .چه ما خپل نفس ته يو رجعيه ورکړو فَتَقَعُ بَائِنَةً نو بائنه به واقع وي لِأَنَّ قَوْلَهَا وَاحِدَةً رَجْعِيَّةً لَغْوٌ مِنْهَا ځکه چې د ښځې قول، واحدة

رجعية، ددې د اړخه لغو حرکت دې لِأَنَّ الزَّوْجَ لَمَّا عَيَّنَ صِفَةَ الْمُفَوَّضِ إِلَيْهَا ځکه چې خاوند کوم تفويض سپارلې دې د هغې وصف ئې متعين کړو فَحَاجَتُهَا بَعْدَ ذَلِكَ إِلَى إِيقَاعِ الْأَصْلِ دُونَ تَعْيِينِ الْوَصْفِ نو د ښځې حاجت به اصل طلاق واقع کولو کې دې (ددې) په وصف متعين کولو کې نه دې فَصَارَ كَأَنَّهَا اقْتَصَرَتْ عَلَى الْأَصْلِ نو داسې شوه ګويا چې ښځې په اصل طلاق باندې کفايت اوکړلو فَيَقَعُ بِالصِّفَةِ الَّتِي عَيَّنَهَا الزَّوْجُ بَائِنًا أَوْ رَجْعِيًّا نو طلاق به هم په دغه صفت سره واقع کېږي کوم چې خاوند متعين کړې دې که بائن وي اوکه رجعي وي

تشريح- د دويمې مسئلې صورت دا دې چه خاوند خپلې ښځې ته ووئې .[طلقي نفسك واحدة بائنة] ښځې په ځواب کې اووائي .[طلقت نفسي واحدة رجعية] په دې صورت کې به يوطلاق بائن واقع کېږي دليل دا دې چه د ښځې قول [واحدة رجعية] لغو دې ځکه چې خاوند ورته دکوم طلاق حق ورکړې وو د هغې وصف (بيونت) ئې متعين کړې وو.نوددې نه روسته ښځې ته صرف اصل طلاق واقع کولو اړتيا ورته نشته.لکه چې ښځې په طلاق کې په اصل طلاق باندې کفايت اوکړلو نو طلاق به په هغه وصف سره واقع کېږي کوم چې خاوند متعين کړې وي .هم دهغې سره به واقع کېږي که بائن وي اوکه رجعي

فالحاصل د خبرې دا شوه چه خاوند ښځې ته اصل طلاق د وصف سره سپارلې وو او ښځې د طلاق په صفت کې د خاوند مخالفت اوکړلو.نوځکه به اصل طلاق واقع شي اووصف به لغو وي

د [طلقي نفسك ثلاثا إن شئت] په ځواب کې يوطلاق ورکول

وَإِنْ قَالَ لَهَا: طَلِّقِي نَفْسَكِ ثَلَاثًا إِنْ شِئْتِ اوکه ښځې ته ئې اووئيل ته خپل نفس ته درې طلاقه ورکړه که نه غواړې فَطَلَّقَتْ وَاحِدَةً نو ښځې يو طلاق ورکړو لَمْ يَقَعْ شَيْءٌ نو هيڅ به نه واقع کيږي

تشريح- صورت د مسئلې، خاوند خپلې ښځې ته [طلقي نفسك ثلاثا إن شئت] اووئيل.اوښځې ځان ته يو طلاق ورکړلو نوپه دې صورت کې هيڅ طلاق نه واقع کيږي هم دا دامام شافعي اوامام مالك رحمهما الله قول دې

لِأَنَّ مَعْنَاهُ إِنْ شِئْتِ الثَّلَاثَ ځکه ددې معنی ده که ته درې غواړې وَهِيَ بِإِيقَاعِ الْوَاحِدَةِ مَا شَاءَتْ الثَّلَاثَ فَلَمْ يُوجَدْ الشَّرْطُ او ښځې د يو غوښتلو په وجه درې اونه غوښتل فلم يوجد الشرط. نو شرط اونه موندې شو

تشريح- دليل دا دې چه د خاوند قول [إن شئت] معنی ده.[إن شئت ثلاثا] خاوند ايقاع طلاق پوره د مشيت شرط اولګولو اوښځې يوطلاق اوغوښتلو نوشرط موجود نشو اوچه شرط موجود نشو نوطلاق هم واقع نشو

د [طلقي نفسك واحدة إن شئت] په ځواب کې درې واقع کول

وَلَوْ قَالَ لَهَا: طَلِّقِي نَفْسَكِ وَاحِدَةً إِنْ شِئْتِ اوکه سړي ښځې ته اووئيل ته خپل نفس ته يوطلاق ورکړه که نه غواړې فَطَلَّقَتْ ثَلَاثًا هغې درې طلاقه ورکړل فَكَذَلِكَ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (1) نود امام صاحب په نيز هم دغه حکم دې

تشريح- اوکه خاوند خپلې ښځې ته اووئيل.[طلقي نفسك واحدة إن شئت] اوښځې ځان ته درې طلاقه ورکړل نودامام ابوحنيفه رحمه الله په نيز يوطلاق هم نه واقع کېږي

لِأَنَّ مَشِيئَةَ الثَّلَاثِ لَيْسَتْ بِمَشِيئَةٍ لِلْوَاحِدَةِ كَإِيقَاعِهَا ځکه چې د دريو غوښتل د يو غوښتل نه دی لکه څنګه چې:

(1) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في فتح القدير(٤٣١\٣) والعناية (٤٣١\٣) والدر المختار(٥٢٩\٢) و تهذيب (١\٤٠٢) نقلا عن القول الراجح (٣٢٩\١)-

دريو واقع كول د يو واقع كول نه دى

تشريح:- دامام ابوحنيفه رحمه الله دليل وړاندې تيرشو هغه دا چې په يو او دريو كي تغيردى.نو د دريو طلاقو غوښتل د يو طلاق غوښتل نه دى .ځكه چې د احدالضدين مشيت د بل مشيت لره مستلزم نه دي يعني شرط دا وو چه ښځه يو طلاق اختيار كړي اوهغې درې طلاقه اختيار كړل نو شرط موجود نشو نو ځكه طلاق نه واقع كيږي

أوردا داسې ده لكه چې يو كس خپلې ښځې ته اووائي .[طلقي نفسك واحـدة] اوهغې درې طلاقه واقع كړل نو دامام ابوحنيفه رحمه الله په نيز يو طلاق هم نه واقع كيږي .ځكه چې دامام ابوحنيفه رحمه الله په نيز د دريو واقع كول د يو واقع كول نه دى

وَقَالَا: تَقَعُ وَاحِدَةٌ او صاحبين رحمهما الله فرمائي چه يو به واقع كيږي لِأَنَّ مَشِيئَةَ الثَّلَاثِ مَشِيئَةٌ لِلْوَاحِدَةِ، كَمَا أَنَّ إِيقَاعَهَا إِيقَاعٌ لِلْوَاحِدَةِ خكه چې د دريو غوښتل د يو غوښتل دى .لكه څنګه چې د دريو واقع كول د يو واقع كول دى فَوُجِدَ الشَّرْطُ نو شرط اوموندې شو.

تشريح:- اوصاحبين رحمهما الله فرمائي .چه يو طلاق واقع شو. دليل دا دې چه د درې طلاقو په خواهش كي د يو طلاق خواهش موجود دې لكه څنګه چې د درې طلاقو واقع كول د يو طلاق واقع كول دى اوشرط موجود شو نو يو طلاق به واقع كيږي .

أحاصل د اختلاف دا دې.چه دامام ابوحنيفه رحمه الله په نيز د يو طلاق مشيت د درې طلاقو په مشيت كي موجود نه دې نو د عه ډول د يو طلاق واقع كول د درې طلاقو په واقع كولو كي موجود نه دى اودصاحبينو رحمهما الله په نيز موجود دى والله اعلم بالصواب

د [أنت طالق إن شئت] په جواب كي [شئت إن شئت] وئيل

وَلَوْ قَالَ لَهَا: أَنْتِ طَالِقٌ إِنْ شِئْتِ اوكه ښځې ته ني اووئيل.چه ته طالقه ني.كه ته غواړې فَقَالَتْ: شِئْتُ إِنْ شِئْتَ بيا ښځې اووئيل.او زه غواړم كه ته غواړې فَقَالَ الزَّوْجُ: شِئْتُ يَنْوِي الطَّلَاقَ بيا سړي اووئيل.ما اوغوښتل په داسې حال كي چې د طلاق نيت كوي بَطَلَ الْأَمْرُ نو امر باليد باطل شو

تشريح -صورت د مسئلې دا دې چه خاوند خپلې ښځې ته اووائي . [أنـت طـالق إن شـئت] اوښځې ورته په خواب كي اووئيل [إن شئتَ شئتُ].اوسړي د طلاق نيت كړې هم وى .نوپه دې صورت كي امر باليد باطل شو اودښځې لباره اختيار پاته باتې نشو

لِأَنَّهُ عَلَّقَ طَلَاقَهَا بِالْمَشِيئَةِ الْمُرْسَلَةِ خكه چې خاوند دده طلاق په مطلق غوښتلو باندې معلق كړى دى وَهِيَ أَتَتْ بِالْمُعَلَّقَةِ فَلَمْ يُوجَدْ الشَّرْطُ او هغې راوړو مشيت معلقه.نو شرط او نه موندې شو وَهُوَ اشْتِغَالٌ بِمَا لَا يَعْنِيهَا فَخَرَجَ الْأَمْرُ مِنْ يَدِهَا .و هغه (مشيت معلقه) لايعنى كار كي مشغوليدل دى نو امر ددې د لاس نه اووتلو

تشريح -دليل دا دې چه خاوند دخپلې ښځې طلاق په مشيت غيرمعلقه پورې معلق كړلو اوښځې راوړلو مشيت معلقه يعنى خپله خوښه ني د خاوند په خوښه پورې معلق كړله نود شرط نه موجودوالى د املـه طلاق نه وقع كيږي اوښځه په يوعبث كاركي مشغوله شوه كوم چې دليل د اعراض دې.نوځكه دهغې د لاسه اختيار اووتلو اواختيار ورسره پاته پاتې نشو (لايعنى كاردا دې چه ښځې خپل مشيت د خاوند په مشيت پورې معلق كړلو)

وَلَا يَقَعُ الطَّلَاقُ بِقَوْلِهِ شِئْتُ وَإِنْ نَوَى الطَّلَاقَ اود سړي په قول.شئت، سره به طلاق نه واقع كيږي اګرچه د طلاق

نيت ني كړې وى لِأَنَّهُ لَيْسَ فِي كَلَامِ الْمَرْأَةِ ذِكْرُ الطَّلَاقِ خكه چې د ښځې په كلام كي د طلاق ذكر ستشه ليَكُونَ الزَّوْجُ شَائِيًا طَلَاقَهَا چه خاوند ددې د طلاق غوښتونكې شى وَالنِّيَّةُ لَا تَعْمَلُ فِي غَيْرِ الْمَذْكُورِ او نيت په هغه څيز كي عمل نه كوى .كوم چې ذكر نه وى

تشريح:صاحب دهدايه(رح)فرمائي .كه د ښځې د قول [إن شئت شـئت] په خواب كي كه خاوند رونيل چه [شئت] نو طلاق نه واقع كيږي .اګرچه خاوند د طلاق نيت كړې وى

أدليل دادې.چه دښځې په كلام [شئت ان شئت] كي د طلاق ذكرنشته چه خوند ددې د طلاق غوښتونكې شى .اوكه ته وائي.چه خاوند د طلاق نيت كړې دې نوموږ په خواب كي وايو چه د نيت عمل په مذكور كي وى .په غيرمذكور كي نه وى .اودلته نه د ښځې په كلام كي طلاق ذكردې اونه د خوند په كلام كي په دې وجه د نيت باوجود طلاق نه واقع كيږي .

حَتَّى لَوْ قَالَ: شِئْتُ طَلَاقَكِ تردې كه وې وئيل.ما ستا طلاق اوغوښتلو. يَقَعُ إِذَا نَوَى نو وقع كيږي كله ني چې نيت كړې لِأَنَّهُ إِيقَاعٌ مُبْتَدَأٌ ځكه چې (دا به) جديد واقع كول وى إِذِ الْمَشِيئَةُ تُنْبِئُ عَنِ الْوُجُودِ، بِخِلَافِ قَوْلِهِ أَرَدْتُ طَلَاقَكِ په دې وجه چې مشيت وجود ته خبر وركوى .ددې په خلاف دده قول چې ما ستا د طلاق اراده اوكړله لِأَنَّهُ لَا يُنْبِئُ عَنِ الْوُجُودِ ځكه چې اراده د وجود خبر نه وركوى

تشريح:- كه خاوند اووئيل [شئت طلاقك] اود طلاق نيت ني هم كړې وى. نوطلاق به واقع كيږي حو دطلاق واقع كيدل ددې امله نه دى .چه خواب دې.بلكه ددې امله دى چه ابتداءً طلاق وقع شو

أمصنف رحمه الله فرمائي .چه په [شئت طلاقك] باندې طلاق واقع كيږي .خوپه [أردت طلاقـت] باندې طلاق نه واقع كيږي .وجه د توپير دا ده.چه شئت ماخوذ دې د شئ نه.اود شئ معنى ده موجود نو[شئت] د [أوجـدت] په معنى كي شو.اودطلاق موجوديدل د ايقاع نه بغيرنه واقع كيږي نوكه خاوند [شئت طلاقك] ووئيل اود طلاق نيت ني هم اوكړلو.نوطلاق واقع كيږي .اود ارادې معنى ده طلب لكه چې په حديث كي دى [الحمى رائد الموت] نواوس به د [أردت طلاقك] معنى وى . [طلبت طلاقك] اوښكاره خبره ده چه په طلب طلاق باندې طلاق نه وقع كيږي .نوځكه په دې لفظ طلاق نه واقع كيږي .

وَكَذَا إِذَا قَالَتْ شِئْتُ اوهم دغه ډول (طلاق نه واقع كيږي) كله چې ښځې اووئيل.شئت إِنْ شَاءَ أَبِي أَوْ شِئْتُ إِنْ كَانَ كَذَا اوغوښتل مې كه زما پلار اوغوښتل.يا اوغوښتل ما كه داسې وى لِأَمْرٍ لَمْ يَجِئْ بَعْدُ لِمَا ذَكَرْنَا (يعنى مشروط ني كړل) په داسې امر باندې،كوم چې تراوسه پورې نه دې موجود شوې.په هغه وجه كوم چې موږ ذكر كړې ده أَنَّ الْآتِيَ بِمَشِيئَةٍ مُعَلَّقَةٍ چې دې كوم مشيت راوړلې دې هغه مشيت معلقه دې فَلَا يَقَعُ الطَّلَاقُ وَبَطَلَ الْأَمْرُ نو طلاق به نه واقع كيږي .او امر باليد باطل شو

تشريح:- كه ښځې [أنت طالق إن شئت] په خواب كي اووئيل.[شئت إن شاء أبي يا شئت إن كـان كـذا] يعنى په داسې څيزپورې ني معلق كړلو.چه هغه لاتراوسه موجود نه وى .نوپه دې صورت كي به هم طلاق نه واقع كيږي .دليل وړاندې تيرشوې دې.چه ښځې مشيت معلقه راوړلو.حالانكه طلاق مشيت مرسله غيرمعلقه دې.اوپه لايعنى كاركي د مشغوله كيدو په وجه د ښځې اختيار ختم شو.

وَإِنْ قَالَتْ: قَدْ شِئْتُ إِنْ كَانَ كَذَا او كه ښځې اووئيل.ما اوغوښتل كه داسې وى لِأَمْرٍ قَدْ مَضَى يعنى مشروط ني كړو په داسې امر سره كوم چې تير شو طَلُقَتْ نو طلاق به واقع كيږي) لِأَنَّ التَّعْلِيقَ بِشَرْطٍ كَائِنٍ تَنْجِيزٌ ځكه چې په داسې شى باندې معلق كول كوم چې اوشو تنجيز دې (تعليق نه دې)

تشريح:- كه ښځې د سړي د كلام په خواب كي اووئيـل.[شئت إن كان كذا] يعنى په داسې څيزپورې ني معلق كړلو.كوم چې په تيره شوې زمانه كي واقع شوې وى .نوطلاق به واقع كيږي .ځكه چې طلاق په داسې شى

پوري معلق کړل کوم چې د شرط نه وړاندې موجود وي .دې ته طلاق منجز وائي .لکه چې یو کس اووائي [أنت طالق إن كان السماء فوقنا] نو په دې صورت کښې طلاق منجز یعني في الحال واقع کیږي .

د [أنت طالق إذا شئت وغيره] احكام

وَلَوْ قَالَ لَهَا: أَنْتِ طَالِقٌ إِذَا شِئْتِ أَوْ إِذَا مَا شِئْتِ أَوْ مَتَى شِئْتِ أَوْ مَتَى مَا شِئْتِ اوکه ښځې ته ئې اووئیل، انت طالق اذا شئت، یا انت طالق اذا ماشئت، یا انت طالق متی شئت، یا انت طالق متی ما شئت فَرَدَّتِ الْأَمْرَ بیا ښځې امر (د تفویض) رد کړو لَمْ يَكُنْ رَدًّا وَلَا يَقْتَصِرُ عَلَى الْمَجْلِسِ نو دا به رد نه وي اونه به په مجلس باندې منحصر وي

تشریح -صورت د مسئلې دا دې چه خاوند خپلې ښځې ته اووئیل. [أنت طالق إذا شئت] یا ئې ورته د [إذا ما، یا، متی، یا متی ما] استعمال اوکړل بیا ښځې دا امربالید رد کړلو. نودا نه رد کیږي بلکه ددې نه روسته هم ښځه خپل خان ته طلاق ورکولې شي .اوپه اجماع سره دا امرد مجلس پورې خاص نه دې بلکه ښځه د مجلس نه پاسیدله یا ئې په بل کارکي پیل اوکړه. نوبیا هم دا خپل خان ته طلاق ورکولې شي .

أَمَّا كَلِمَةُ مَتَى وَمَتَى مَا فَلِأَنَّهُمَا لِلْوَقْتِ بهرحال کلمه د، متی ،اود، متی ما، خو ځکه چې هغه د وخت لپاره دی وَهِيَ عَامَّةٌ فِي الْأَوْقَاتِ كُلِّهَا او هغه د ټولو وختونو لپاره عام دې كَأَنَّهُ قَالَ فِي أَيِّ وَقْتٍ شِئْتِ گویا چې وې وئیل، في اي وقت شئت، فَلَا يَقْتَصِرُ عَلَى الْمَجْلِسِ بِالْإِجْمَاعِ نو بالاتفاق به په مجلس باندې منحصر نه وي وَلَوْ رَدَّتِ الْأَمْرَ لَمْ يَكُنْ رَدًّا اوکه (ښځې) رد کړو نو رد به نه وي لِأَنَّهُ مَلَّكَهَا الطَّلَاقَ فِي الْوَقْتِ الَّذِي شَاءَتْ ځکه چې خاوند دا په داسې وخت کي د طلاق مالکه جوړه کړې ده په کوم چې هغه اوغواړي فَلَمْ يَكُنْ تَمْلِيكًا قَبْلَ الْمَشِيئَةِ حَتَّى يَرْتَدَّ بِالرَّدِّ نود مشیت نه وړاندې د طلاق تملیك اونشو ترڅو چې په رد کاوه سره رد شي

تشریح صاحب د هدایه رحمه الله په ذکرشوو صورتونوکي د امربالید کیفیت بیانوي .نوفرمائي چې کلمه د [متی او متی ما] د وخت لپاره راځي اودا ټولووختونوته عام ده لکه چې سړي ورته ووئیلي وي .[أنت طالق في اي وقت شئت] نود عموم وخت د امله به په مجلس پورې منحصرنه وي .اوکه ښځې دا اختیاررد کړلو.نونۀ رد کیږي ځکه چې سړي ښځې ته په هرهغه وخت کي دطلاق اختیارورکړې دې په کوم وخت کي چې هغه اوغواړي نو دغوښتلونه وړاندې د طلاق مالك جوړول متحقق کیږي نه.اوددې د ښځې په رد کولوسره رد کیږي نه اوپه دې صورت کي ښځه خان ته یوطلاق ورکولې شي .دلیل دا دې چه کلمه د [متی او متی ما] د زماني د عموم لپاره ده دعموم د افعالو لپاره نه ده نودې ښځې ته د زماني د عموم د امله د یوطلاق نه روسته د بل طلاق اختیارنشته

وَلَا تُطَلِّقُ نَفْسَهَا إِلَّا وَاحِدَةً او ښځه خپل نفس ته طلاق نشي ورکولې خو یو لِأَنَّهَا تَعُمُّ الْأَزْمَانَ دُونَ الْأَفْعَالِ ځکه چې کلمه د، متی، د زمانو لپاره عام ده د افعالو لپاره (عام) نه ده فَتَمْلِكُ التَّطْلِيقَ فِي كُلِّ زَمَانٍ نو ښځه به په هره زمانه کي د تطلیق مالکه وي وَلَا تَمْلِكُ تَطْلِيقًا بَعْدَ تَطْلِيقٍ اود یو طلاق نه روسته به د دوهم طلاق ور کاوه مالکه نه وي

تشریح صاحب د هدایه رحمه الله په ذکرشوو صورتونوکي د امربالید کیفیت بیانوي .نوفرمائي . چې کلمه د [متی او متی ما] د وخت لپاره راځي اودا ټولووختونوته عام ده لکه چې سړي ورته ووئیلي وي .[أنت طالق في اي وقت شئت] نود عموم وخت د امله به په مجلس پورې منحصرنه وي اوکه ښځې دا اختیاررد کړلو.نونۀ رد کیږي ځکه چې سړي ښځې ته په هرهغه وخت کي دطلاق اختیارورکړې دې په کوم وخت کي چې هغه اوغواړي نو دغوښتلونه وړاندې د طلاق مالك جوړول متحقق کیږي نه.اوددې د ښځې په رد کولوسره رد کیږي نه اوپه دې صورت کي ښځه خان ته یوطلاق ورکولې شي .دلیل دا دې چه کلمه د [متی او متی ما] د

زماني د عموم لپاره ده.دعموم د فعالو لپاره نه ده نودې ښځې ته د زماني د عموم د امله د یوطلاق نه روسته د بل طلاق اختیارنشته

وَأَمَّا كَلِمَةُ إِذَا وَإِذَا مَا او پاتې شوه کلمه د ،اذا،او ،اذا ما فَهُمَا وَمَتَى سَوَاءٌ عِنْدَهُمَا نو هغه او متی دواړه برابر دی د صاحبینو رحمهما الله په نیز. وَعِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ وَإِنْ كَانَ يُسْتَعْمَلُ لِلشَّرْطِ كَمَا يُسْتَعْمَلُ لِلْوَقْتِ اود ابوحنیفه رحمه الله په نیز اګرچه دشرط لپاره استعمالیږي لکه ځکه چې د وخت لپاره استعمالیږي لَكِنَّ الْأَمْرَ صَارَ بِيَدِهَا خو امر بالید دده په لاس کي شو فَلَا يَخْرُجُ بِالشَّكِّ وَقَدْ مَرَّ مِنْ قَبْلُ نود شك په وجه به نه اوځي او دا بحث) وړاندې تیر شوې دې

تشریح پاتې شوه کلمه د [إذا او إذا ما] نودا او [متی] د صاحبینو رحمهما الله په نیردواړه برابردی نوکوم حکم چې د متی وو هم هغه حکم به د [إذا اود إذا ما] وي اودامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزچه [إذا او إذا ما] لکه ځکه د وخت دعموم لپاره استعمالیږي .دغه ډول د شرط لپاره هم استعمالیږي نود شرط لپاره استعمال دا تقاضا کوي چه په دې صورت کي اختیارد مجلس سره خاص وي اود وخت لپاره ددې استعمال دا تقاضا کوي چه په کوم وخت کي ئې خوښه شي .نوځان ته طلاق ورکولې شي اود ښځې په لاس کي د اختیاروجود یقیني دې نود شك په وجه به اختیارددې دلاس نه نه اوځي

د [أنت طالق كلما شئت] حكم

أنت طالق كلما شئت وَلَوْ قَالَ لَهَا: أَنْتِ طَالِقٌ كُلَّمَا شِئْتِ اوکه (سړي) ښځې ته اووئیل ته طالقه ئې کله هم چې ته اوغواړې فَلَهَا أَنْ تُطَلِّقَ نَفْسَهَا وَاحِدَةً بَعْدَ وَاحِدَةٍ حَتَّى تُطَلِّقَ نَفْسَهَا ثَلَاثًا نود ښځې لپاره جائز دی چه خپل خان ته د یو نه روسته بل (طلاق) ورکړي ترڅو چې خپل خان ته درې طلاقه ورکړي

تشریح:- مسئله دا ده که سړي خپلې ښځې ته اووئیل.[أنت طالق كلما شئت] نوښځې ته اختیار دې چه هغه بلا ناغه خان ته طلاق ورکړي .ترڅو چې درې پوره کړي .

لِأَنَّ كَلِمَةَ كُلَّمَا تُوجِبُ تَكْرَارَ الْأَفْعَالِ ځکه چې کلمه د ،کلما، د افعالو د تکرار موجب دې

تشریح.-دلیل دا دې چه کلمه د [کلما] موجب د تکرارد فعل ده اوپه دې باندې دلیل آیت ((كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ)) دې نوهرکله چې داسې ده.نوښځې ته بلا ناغه ځان ته د طلاق ورکولواختیاردې

إِلَّا أَنَّ التَّعْلِيقَ يَنْصَرِفُ إِلَى الْمِلْكِ الْقَائِمِ خودا چې تعلیق موجود ملك اړخ ته واپس کیږي حَتَّى لَوْ عَادَتْ إِلَيْهِ بَعْدَ زَوْجٍ آخَرَ ترڅو که ښځه روښې خاوند ته واپس راغله.د دوهم خاوند نه روسته فَطَلَّقَتْ نَفْسَهَا او هغې خپل ځان ته طلاق ورکړو لَمْ يَقَعْ شَيْءٌ نو هیڅ طلاق به نه واقع کیږي لِأَنَّهُ مِلْكٌ مُسْتَحْدَثٌ ځکه چې دا ملك جدید دې

تشریح.- دا عبارت د یومقدر سوال ځواب دې سوال دا دې چه هرکله د [کلما] کلمه موجب د تکرارد فعل ده.نوکه دې ښځې درې طلاقه واقع کړل.اوبیا ئې د بل خاوند سره نکاح اوکړله.اود دوهم خاوند د طلاق نه روسته که دا ښځه د اول خاوند سره بیا نکاح اوکړي نویکاره چې دې ښځې ته بیا د طلاق واقع کاوه اختیاروي . حالانکه داسې نه ده.

ځواب دا دې چه تعلیق موجوده ملك اړخ ته واپس کیږي .یعنی خاوند هغه طلاقونه ښځې ته سپارلي وو کوم چې په هغه وخت کي دهغه په ملکیت کي موجود وو اوکه د دوهم خاوند د طلاق نه روسته که دا ښځه بیرته دده په نکاح کي راشي .اودا خپل ځان ته بیا طلاق ورکړي نودا طلاق نه واقع کیږي ځکه چې دا ملك خود نوي نکاح په ذریعه ده ته حاصل شوې دې.نوښځې ته دا اختیارنشته چه په یوه کلمه سره ځان ته درې درې طلاقونه ورکړي .

وَلَيْسَ لَهَا أَنْ تُطَلِّقَ نَفْسَهَا ثَلَاثًا بِكَلِمَةٍ وَاحِدَةٍ اود ښځې لپاره جائز نه دی .چه هغه خپل ځان ته په کلمه واحده

کي درې طلاقه ورکړی لِأَنَّهَا تُوجِبُ عُمُومَ الْإِنْفِرَادِ لَا عُمُومَ الْإِجْتِمَاعِ ځکه چې لفظ د ،کلما، د افرادو د عموم موجب دی.د اجتماع د عموم موجب نه دي فَلَا تَمْلِكُ الْإِيقَاعَ جُمْلَةً وَجَمْعًا نوهغه د يوځل او په جمع کاره سره د واقع کوو ملکه نه ده.

تشریح:- د ښځې لپاره جائز نه دي .چه هغه خپل ځان ته په کلمه واحده کي درې طلاقه ورکړی دليل دا دي.چه کلمه د [کلما] د وخت د عموم لپاره ده د عموم اجتماع لپاره نه ده.نوښځې ته به په يوځل اويه جمع باندې د طلاق واقع کولو اختيار نه وی .

آدبعضي حضراتو خيال دي چه جملتاً اوجمعاً د دوارو يوه معنی ده.اوبعضي رائي ده.چه جمله دا ده.چه ښځه روانی .[طلقت نفسی ثلاثاً] اوجمع دا ده چه ښځه اووانی .[طلقت نفسی واحدة وواحدة وواحدة] دا قول اظهردي (عنایه)

د[أنت طالق حيث شئت] وغيره احکام

وَلَوْ قَالَ لَهَا: أَنْتِ طَالِقٌ حَيْثُ شِئْتِ أَوْ أَيْنَ شِئْتِ اوکه ښځې ته ئې اوونيل.ته طالقه ئې.چرته چې ته غواړې يا کوم ځاني چې ته غواړې لَمْ تَطْلُقْ حَتَّى تَشَاءَ نو طلاق به نه واقع کيږی .تردې چې دغه (ښځه) اوغواړی

تشریح.-صورت د مسئلې دا دي چه خاوند خپلې ښځې ته اوواني .[أنت طالق حيث شئت يا أنت طالق أين شئت] نويه دي باندې طلاق نه واقع کيږی تردې چې هغه ښځه خپل طلاق اوغواړی .اوکه دا د مجلس نه پاسيدله.نوخيارئي ختم شو.

وَإِنْ قَامَتْ مِنْ مَجْلِسِهَا اوکه دغه ښځه د محلس نه پاسيدله فَلَا مَشِيئَةَ لَهَا نود هغې لپاره مشيت نشته

تشریح.-اود محلس د پاسيدوبه روسته ددي ښځې اختيارپاته نه پاتې کيږی .لکه څنګه چې د[أنت طالق إن شئت] په صورت کي په قيام عن المجلس سره خيارپاته نه پاتې کيږی .

آدلته يوسوال دي هغه دا چې هرکله په ذکرشوې مسئله کي د مکان ذکرلغوشو.او[أنت طالق إن شئت] پاته پاتې شو نوچه څنګه په [أنت طالق إن دخلت الدار] کي في الحال طلاق واقع کيږی .پکارده چې دغه ډول په [أنت طالق إن شئت] کي هم في الحال طلاق واقع شی ځکه چې حرف شرط په کي نشته.نويه دي کي دواړه برابردی .

آځواب دا دي چه [حيث اوأين] دواړه مفيد دتاخيردی اګرچه لږ ساعت وی .اوحرف شرط هم مفيد د تاخير دي نود تاخيرمعنی ثابتولوکي دواړه برابردی ددې مناسبت په وجه [حيث اوأين] دواړه په [إن] شرطيه باندې حمل کړې شول.نو[أنت طالق حيث شئت اوأين شئت] معنی به وی چه [أنت طالق إن شئت] اود [إن شئت] په صورت کي طلاق في الحل نه واقع کيږی نوځکه به دلته په دې مسئله کي في الحال طلاق نه واقع کيږی بلکه د مشيت د شرط نه روسته به طلاق واقع کيږی .

آځوکه څوک سوال اوکړی .چه [حيث او اين] په [إن] شرطيه باندې ولې حمل کړې شول؟په [إذا] وغيره باندې ولې حمل نکړې شول.ځواب دا دي.چه [إن] په باب دشرط کي اصل دي.اوداصل اعتبارد نوروپه مقابله کي غوره اومناسب دي.نوځکه ددې په معنی باندې حمل کړې شول.

لِأَنَّ كَلِمَةَ حَيْثُ وَأَيْنَ مِنْ أَسْمَاءِ الْمَكَانِ ځکه چه،حيث، او،اين، د اسمائي مکان څخه دی وَالطَّلَاقُ لَا تَعَلُّقَ لَهُ بِالْمَكَانِ اود طلاق هيڅ تعلق په هيڅ يو (خاص) مکان کي نشته فَيَلْغُو نو(د مکان ذکر به) لغو وی فَبَقِيَ ذِكْرُ مُطْلَقِ الْمَشِيئَةِ فَيَقْتَصِرُ عَلَى الْمَجْلِسِ اود مطلق مشيئت ذکر به پاته پاتې وی .د مشيت په مجلس به ... سر وی

تشریح:- دليل دا دي.چه [حيث اوأين] صيغه د اسم ظرف مکان ده.اوطلاق په ځانې پوري متعلق نه وی .نوکه په يوځانې پورې طلاق مقيد کړی .هغه طلاق به په ټولوځايونوکي واقع کيږی داسې نه ده چه په هغه خاص ځاني کي به واقع کيږی .نود ځانې ذکرلغو شو اومطلق مشيت پاته پاتې شو لکه چې خاوند خپلې ښځې ته اوونيل.چه [أنت طالق إن شئت]

بِخِلَافِ الزَّمَانِ په خلاف دزمانې لِأَنَّ لَهُ تَعَلُّقًا بِهِ ځکه چې زمانې سره د طلاق تعلق دي حَتَّى يَقَعَ فِي زَمَانٍ دُونَ زَمَانٍ چې په يو زمانې کي به واقع کيږی . نه په بله زمانه کي فَوَجَبَ اعْتِبَارُهُ عُمُومًا وَخُصُوصًا نود خصوص او عموم په اعتبار سره د زمانې اعتبار واجب دي.

تشریح:- صاحب دهدايه رحمه الله فرمائي .چه د زمانې حکم د مکان دحکم نه مختلف دي ځکه چې طلاق زمانې سره متعلق کيداې شی .چه په يوه زمانه کي طلاق واقع شی .اوپه بله کي واقع نشی نود زمانې دتخصيص اعتباربه کولې شی .مثلاً په [أنت طالق غداً] کي به غداً مخصوص وی ويه [أنت طالق أي وقت شئت] کي به عموم ملحوظ وی .والله اعلم .

د [أنت طالق كيف شئت] حکم

وَإِنْ قَالَ لَهَا أَنْتِ طَالِقٌ كَيْفَ شِئْتِ اوکه ښځې ته ئې وونيل نه طلقه ئې څنګه چې ته غواړې طَلُقَتْ تَطْلِيقَةً يَمْلِكُ الرَّجْعَةَ نو يوطلاق واقع کيږی او مالک د رجعت ګرزی وَمَعْنَاهُ قَبْلَ الْمَشِيئَةِ معنی ئې دا ده مشيئت نه وړاندې فَإِنْ قَالَتْ: قَدْ شِئْتُ وَاحِدَةً بَائِنَةً أَوْ ثَلَاثًا نوکه ښځې اوونيل ما يو بائنه اوغوښتل يا درې (اوغوښتل) وَقَالَ الزَّوْجُ ذَلِكَ نَوَيْتُ او خاوند اوونيل.ما ددې نيت کړې دې فَهُوَ كَمَا قَالَ نودا داسې ده لکه څنګه چې خاوند اوونيل لِأَنَّ عِنْدَ ذَلِكَ تَثْبُتُ الْمُطَابَقَةُ بَيْنَ مَشِيئَتِهَا وَإِرَادَتِهِ ځکه چې دې وخت به د ښځې مشيئت اود خاوند په ارادې کي مطابقت ثابت شی

تشریح:-صورت دمسئلې دا دي.که خاوند خپلې ښځې ته [أنت طالق كيف شئت] اوونيل نودښځې د غوښتلونه وړاندې يوطلاق واقع کيږی .نوکه ښځې يوطلاق بائن اوغوښتلو يې نې درې طلاقه اوغوښتل او خاوند دهغې نيت کړې وی .نوهغه به واقع کيږی . دليل دا دې چې په دې صورت کي د ښځې په مشيئت او د خاوند په اراده کي موافقت راغلونو حکم به فائده کوی چې وقوع د طلاق دي.

أَمَّا إِذَا أَرَادَتْ ثَلَاثًا وَالزَّوْجُ وَاحِدَةً بَائِنَةً أَوْ عَلَى الْقَلْبِ بهرحال کله چې ښځې د دريو اراده اوکړله.او خاوند د يو بائنه اراده اوکړله يا برعکس تَقَعُ وَاحِدَةٌ رَجْعِيَّةٌ نو يو رجعی به واقع کيږی لِأَنَّهُ لَغَا تَصَرُّفُهَا لِعَدَمِ الْمُوَافَقَةِ ځکه چې د عدم موافقت په وجه د ښځې تصرف لغو شو فَبَقِيَ إِيقَاعُ الزَّوْجِ نود خاوند واقع کيدل پاته پاتې شو

تشریح:- په ذکرشوی صورت کي که په دواړوکي اختلاف وی مثلاً ښځې بائن اوغوښتلو او خاوند درې طلاقه اوغوښتل.نويا ددې په عکس نويه ښځه به صرف يوطلاق رجعی واقع کيږی ځکه چې د عدم موافقت په وجه به د ښځې تصرف لغو وی .اود خاوند واقع کول به پاته وی .

وَإِنْ لَمْ تَحْضُرْهُ النِّيَّةُ اوکه خاوند سره نيت موجود نه دي.(يعنی خاوند نيت نه دي کړې) تُعْتَبَرُ مَشِيئَتُهَا فِيمَا قَالُوا جَرْيًا عَلَى مُوجِبِ التَّخْيِيرِ نود ښځې د مشيئت اعتبار به کولې شی .د فقهاؤ په قول کي د تخيير په موجب باندې عمل کاوه سره

تشریح:- په ذکرشوی صورت کي که خاوند د څه نيت نه وی کړې.نويه کم اوکيف کي به دښځې مشيت معتبر وی متاخرينو رحمهم الله فقهاؤ په نيزد تخيير موجب هم دا دي.

قَالَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ وَقَالَ فِي الْأَصْلِ هٰذَا قَوْلُ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ (١) مصنف رحمه الله فرمائي چه امام محمد رحمه الله په مبسوط كي فرمائي .چه دا د ابوحنيفه رحمه الله قول دي

تشريح - امام محمد رحمه الله په مبسوط كي فرمائيلي دي .چه دا د امام ابوحنيفه رحمه الله قول دي

وَعِنْدَهُمَا لَا يَقَعُ مَا لَمْ تُوقِعِ الْمَرْأَةُ او د صاحبينو رحمهما الله په نيز نه واقع كيږي تركومه پوري نې چې ښځه واقع نه كړي فَتَشَاءُ رَجْعِيَّةً أَوْ بَائِنَةً أَوْ ثَلَاثًا نو هغه چې كوم غواړي رجعي وي .اوكه بائنه وي او كه درې وي وَعَلٰى هٰذَا الْخِلَافِ الْعَتَاقُ اوهم په دې اختلاف باندې عتاق دې

تشريح - صاحبين رحمهما الله فرمائي چه په [أنت طالق كيف شئت] سره طلاق نه واقع كيږي .نه د دخول نه وړاندې اوبه پس ترديې چې ښځه اوغواړي لكه چې دصاحبينو رحمهما الله په نيزاصل طلاق دښځې په مشيت پورې معلق دي.

لَهُمَا أَنَّهُ فَوَّضَ التَّطْلِيقَ إِلَيْهَا عَلٰى أَيِّ صِفَةٍ شَاءَتْ د صاحبينو رحمهما الله دليل دادې .چه (خاوند) تطليق (طلاق واقع كول) ښځې ته سپرلې دې په كوم صفت چې غواړي فَلَا بُدَّ مِنْ تَعْلِيقِ أَصْلِ الطَّلَاقِ بِمَشِيئَتِهَا نو د ښځې په مشيت باندې د اصل طلاق معلق كول ضروري دي لِتَكُونَ لَهَا الْمَشِيئَةُ فِي جَمِيعِ الْأَحْوَالِ: أَعْنِي قَبْلَ الدُّخُولِ وَبَعْدَهُ چې ددې لپاره په ټولو احوالوكي مشيت اوشي .يعني قبل الدخول او بعد الدخول

تشريح:- دصاحبينو رحمهما الله دليل دا دې .چه خاوند تطليق (طلاق واقع كول) ښځې ته سپارلي دې چه په كومه طريقه هغه غواړي .ځكه چې لفظ د كيف مطلقاً د سوال عن الحال لپاره راځي .نواصل طلاق دښځې په مشيت پورې معلق كول ضروري دي .چه دې ته په ټولوحالاتوكي مشيت ثابت شي .د دخول نه وړاندې او روسته هم.

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ أَنَّ كَلِمَةَ كَيْفَ لِلِاسْتِيصَافِ، يُقَالُ كَيْفَ أَصْبَحْتَ او د ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې .چه كلمه د كيف د وصف د طلب لپاره ده ونيلې شي .كيف اصبحت، (په كوم صفت سره سهار كړو تا) وَالتَّفْوِيضُ فِي وَصْفِهِ يَسْتَدْعِي وُجُودَ أَصْلِهِ او تفويض په وصف د طلاق كي تقاضا كوي د اصل طلاق موجود كيدلو وَوُجُودُ الطَّلَاقِ بِوُقُوعِهِ ود طلاق وجود ددې په وقوع سره كيږي .

تشريح - دامام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دې چه كلمه د .كيف،د وصف دطلب لپاره راځي د اصل د طلب لپاره نه راځي ونيلې شي .[كيف اصبحت] يعنى په كوم صفت دې سهار كړلو په صحت كه په بيمارئ نومعلومه شوه چه تفويض دطلاق په وصف كي دې اود طلاق په وصف كي تفويض داصل طلاق د وجود تقاضا كوي اوداصل طلاق وجود بغير د وقوع نه نه راځي نوځكه امام ابوحنيفه رحمه الله فرمائيلي دي چه اصل طلاق خو د مشيت نه وړاندې واقع شو چه ددې نه روسته د طلاق وصف طلب كړې شي .

اُدلته يواشكال دې.هغه دا چې په دې مسئله كي د خاوند نيت ته پكاردا وه چې څه اعتبار نه وو.ځكه چې كله ئې ښځې ته اختياروركړلو نوهغه د هغه څيزپه ثابتولوكي مستقل شوه.كوم چې هغې ته حواله شوې دې لكه څنګه چې په نورو ټولو تفويضاتوكي ښځې ته اختياروي د خاوند د نيت حاجت نه وي .

ځواب،په دې مسئله كي ښځې ته طلاق سپارلې شوې دې.اوطلاق حال په كم اوكيف كي مشترك دې.يعنى په عدد اوبينونت كي مشترك دې نوپه دې كي د يودمتعين كاوه لپاره د نيت اړتيا پيښيږي (عنايه)

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في الكفاية (٤٣٨\٣) وفتح القدير (٤٣٨\٣) والدرالمختار (٥٣٢\٢) والبحرالرائق (٥٩١\٣) نقلاً عن القول الراجح (٣٣٠\١١)-

د [أنت طالق كم شئت اوما شئت] حكم

وَإِنْ قَالَ لَهَا: أَنْتِ طَالِقٌ كَمْ شِئْتِ أَوْ مَا شِئْتِ اوكه (خاوند) ښځې ته اووئيل ته طلاقه ئې څومره چې ته غواړې په كوم څه چې ته غواړې طَلَقَتْ نَفْسَهَا مَا شَاءَتْ نو ښځه چې خپل نفس ته څومره طلاقونه غواړي وردې كړي

تشريح - صورت دمسئلې دا دې چه خاوند خپلې ښځې ته اووائي [أنت طالق كم شئت يا انت طالق ماشئت] نو ښځې ته اختياردې.كه يوطلاق اختياروي اوكه دوې [دوه] اوكه درې هغه به واقع كيږي چه ترڅود مجلس نه پاسيدلې نه وي لنهيز دا ده چه په دې صورت كي په اتفق سره اصل طلاق دښځې په مشيت پورې معلق دې

لِأَنَّهُمَا يُسْتَعْمَلَانِ لِلْعَدَدِ ځكه چې (لفظ د)،كم،او،ما، دواړه د عدد لپاره استعمالولې شي فَقَدْ فَوَّضَ إِلَيْهَا أَيَّ عَدَدٍ شَاءَتْ نو سرې ښځې ته اوسپارل.چه څومره غواړې (طلاقونه) وركړه

تشريح - دليل دا دې.چه د ،كم،او،ما،حرف د عدد لپاره استعماليږي لكه چې حوسه څيمې ښځې ته دطلاق عدد اوسپارل.نودهغې خوښه ده.كه يوخوښوي كه دوې [دوه] اوكه درې.

دلته يوسوال كيداې شي .چه لفظ د كم خود عدد لپاره استعماليږي خولفظ د،ما،لكه څنګه چې دعدد لپاره استعماليږي .دغه ډول د وخت لپاره هم راځي .دالله تعلى ارشاد دې) ﴿ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴾ (ما كي لفظ د ،ما،د وخت لپاره دې.نوپه عدد سپارلوكي شك واقع شو.نود شك د امله به عدد نه ثابتيږي .

ځواب،اګرچه لفظ د ،ما،د عدد اووخت دواړو لپاره استعماليږي .خود عدد ته يو ډول ترجيح حاصله ده.هغه دا چې تفويض دتمليك معنٰى ثابتوي .اوتمليكات په مجلس پورې خاص وي .اوپه مجلس پورې مقيد كيدل په هغه وخت كي ثبتيږي .چه ما د عدد لپاره وي .نه چې د وخت دپاره.

فَإِنْ قَامَتْ مِنَ الْمَجْلِسِ بَطَلَ نو كه هغه د مجلس نه پاسيدله.نو امر باليد باطل شو وَإِنْ رَدَّتِ الْأَمْرَ كَانَ رَدًّا اوكه ښځې امر باليد رد كړو.نو رد به وي لِأَنَّ هٰذَا أَمْرٌ وَاحِدٌ ځكه چې دا امر واحد دې) وَهُوَ خِطَابٌ فِي الْحَالِ اودا خطاب هم فى الحال دې فَيَقْتَضِي الْجَوَابَ فِي الْحَالِ (نو ځواب هم فى الحال غواړي)

تشريح:- كه ښځه د مجلس نه پاسيدله.نود دې اختيارباطل شو ځكه چې قيام دليل د اعراض دې اوكه دې رد كړلو.نورد به وي .ځكه چې دا امرواحد دې اوپه دې كښې داسې څه نشته چه په تكراردلالت كوي نود امر واحد په قيد سره د ،كلما،د كلمې نه احتراز راغلو.ځكه چې كلمه د،كلما،په تكراردلالت كوي اوچونكه دا امرواحد دې.نوځكه ځواب د واحد تقاضا كوي .چه ځواب د سوال سره موافق شي .اودا ځواب واحد في الحال پكاردې ځكه چې دده په كلام كي داسې څه نشته چه هغه په عموم دوخت باندې دلالت كوي .نوفى الحال دځواب د قيد په ذريعه د [إذا اومتى] د الفاظونه احتراز راغلو ځكه چې دواړه حرفونه د وخت لپاره راځي .

د [طلقي نفسك من ثلاث ما شئت] حكم

وَإِنْ قَالَ لَهَا: طَلِّقِي نَفْسَكِ مِنْ ثَلَاثٍ مَا شِئْتِ اوكه ښځې ته ئې اووئيل.ته خپل نفس ته په دريو كي چې څومره غواړې طلاق وركړه فَلَهَا أَنْ تُطَلِّقَ نَفْسَهَا وَاحِدَةً أَوْ ثِنْتَيْنِ نو ښځې ته به اختيار وي چه هغه (په مجلس كي دننه) خپل نفس ته يو يا دوې [دوه] طلاقه وركړي وَلَا تُطَلِّقُ ثَلَاثًا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ (١) او درې طلاقه نشي

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في الدرالمختار (٥٣٣\٢) والبحرالرائق (٥٩٢\٣) والهداية (٤٠٧\١) وتبيين الحقائق

ورکولي (دا) د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز دی

تشریح - صورت د مسئلي دا دی چه خوند خپلي ښځي ته اووائی. [طلقی نفسك من ثلاث ما شئت] ① نو د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزدي ته اختیاردي. که خان ته یو طلاق ورکوی او که دوه. د دري واقع کولو اجازت ورته نشته

وَقَالَا: تُطَلِّقُ ثَلَاثًا إِنْ شَاءَتْ او صاحبین رحمهما الله فرمائی که ښځه اوغواړی. نو دري طلاقه ور کولای شی لِأَنَّ كَلِمَةَ مَا مُحْكَمَةٌ فِي التَّعْمِيمِ ځکه چې لفظ د ما په تعمیم کي قطعی دي وَكَلِمَةَ مِنْ قَدْ تُسْتَعْمَلُ لِلتَّمْيِيزِ او کلمه د من کله د تمیز لپاره استعمالولی شی فَتُحْمَلُ عَلَى تَمْيِيزِ الْجِنْسِ (نو دلته) د جنس په تمیز به محمول وی. كَمَا إِذَا قَالَ لكه کله نې چې اووئیل كُلْ مِنْ طَعَامِي مَا شِئْتَ أَوْ طَلِّقْ مِنْ نِسَائِي مَنْ شَاءَتْ او خوره زما د خوراك نه څه چې ته غواړې. یه زما په ښځو کي چې څوك طلاق غواړی هغې ته ورکړه

تشریح - او صاحبینو رحمهما الله په نیز ورته د دري طلاقو ورکولو اختیار شته. دلیل دا دې چه کلمه د ،ما، د تعمیم لپاره راځی او کلمه د ،من، کله د تمیز لپاره راځی لکه د الله تعالی په ارشاد [فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ] کي او کله د تبعیض لپاره راځی. او کله ددې دواړونه سوا د بلي معنی د پاره. نو د خاوند په کلام کي محکم او محتمل دواړه جمع شول. او د قاعدې مطابق محتمل به په محکم باندې حمل کولې شی. او ،من، به بیانیه شی. او س به مطلب دا شی چه ته خپل خان ته چې څومره دې خوښه وی. طلاق ورکولې شې یعنی دري طلاقه ور کاوه پورې ورته اختیار دی

ⓐ او دا داسې ده. لکه چې یو کس اووائی. زما د خوراك نه چې څومره غواړې. او خوره. دلته کي اجازت عام دی. که پوره خوری او که بعضې خوری. او دغه ډول که خاوند چاته اووئیل. په ښځو کي هغه چاته طلاق ورکړه. څوك چې طلاق غواړی. نو په دې صورت کي که ټولې ښځې د خپل خپل طلاق خوهش او کړی نو لکه ځکه چې په دې دواړو صورتونو کي کلمه د ،من، په تبعیض باندې نشی حمل کولې. بلکه په بیان باندې حمل کړې شوې دی. نو دغه ډول به د کتاب په مسئله کی هم په لفظ د ،من، په بیان باندې حمل کولې شی

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّ كَلِمَةَ مِنْ حَقِيقَةٌ لِلتَّبْعِيضِ او د ابو حنیفه رحمه الله دلیل دا دې چه کلمه د من تبعي لپاره حقیقت دې وَمَا لِلتَّعْمِيمِ او کلمه د ما تعمیم لپاره ده فَيُعْمَلُ بِهِمَا نو په دواړو به عمل کولای شی

تشریح - د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې چه کلمه د ،من، په تعبیض کي حقیقت دې. او کلمه د ما په تعیم کي حقیقت دې او په دواړو باندې عمل کول هم ممکن دی. په دې طریقه چې بعضې عام مراد واخستې شی او د دوو عدد هم داسې دې. ځکه چې په یو اعتبار سره د دووعدد عام دې. او د دریو په اعتبار سره بعضې دې

ⓐ خو په دې تقریر باندې یو اعتراض دې هغه دا چې د بعضې عام کیدل په یو عدد باندې نه صادقیږی. ځکه چې یو عدد بعضې خودې خو عام نه دې

ⓐ ځواب دا چې یو ته به دلالتاً کو وی په دې طریقه چې ښځې ته د دووطلاقونو واقع کولو اختیار وی. نو د یو واقع کولو اختیار به ورته خامخا حاصل وی. بهرحال هر کله چې په تبعیض او تعمیم دواړو باندې عمل کول ممکن دو نو به دواړو کی به یو هم نشی پریخودلې.

وَلَمَّا اسْتَشْهَدَا بِهِ تَرْكُ التَّبْعِيضِ بِدَلَالَةِ إِظْهَارِ السَّمَاحَةِ أَوْ لِعُمُومِ الصِّفَةِ او صاحبینو رحمهما الله چې د کومې مسئلي نه د خپل قول گواهی اخستې ده (په هغې کي) تبعیض پریخودلې شوې دی. د بهادرۍ ښکاره کاوه د دلالت په وجه. یا د صفت عام کیدلو په وجه وَهِيَ الْمَشِيئَةُ او هغه مشیت دې حَتَّى لَوْ قَالَ: مَنْ شِئْتَ كَانَ عَلَى هَذَا الْخِلَافِ، وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ تردې که، من شئت، وو. نو هم به په دې اختلاف به وو.

(۲) (۲۳۱|۲) نقلاً عن القول الراجح (۳۳۲|۱)_

تشریح - او صاحبینو رحمهما الله چې کوم دوې (دوه) مثلونه په استشهد کي پیش کړی دی. نو دمعې به خوب د دې چه په دې دواړو مثالونو کي د تبعبض معنی پریخودو باندې قرینه موجود ده. په اولنی مثال کي قرینه دا ده چه په داسې ډول کلام باندې خپله زړه ورتیا او سخاوت مقصود وی او دا په هغه وخت کي حاصلیږې شی چه د عام خوراك اجازت وی او په دوهم مثل کي قرینه دا ده چه په [طلق من نسائی من شئت] کي ،مشیت ، د نکره صفت دې. او مشیت د صفت عام دې او دا قاعده ده چه نکره کله په صفت عامه سره متصف شی نو نکره به عامه وی. ددې امله د دې مثال په حکم کي تعیم راعلو هم دا وجه ده که خاوند د [طلق من نسائی من شئت] او وئیل. نو هم هغه اختلاف به وی کوم چې د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز ولونه طلاق ورکولې شی. حوکم ازکم یوه ښځه غیر مطلقه پاتې کیدل پکار دی. چه په [من نسائی] کسې په ،من تعبیض، باندې عمل او کړې شی. او دلته دا قرینه نشته چه مشیت صفت عامه شی. ځکه چې په [من شئت] کي مشیت د مخاطب صفت خاصه دې. صفت عامه نه دې. او د صاحبینو رحمهما الله په نیز بغیرد استثناء نه ټولونه طلاق ورکولې شی. ځکه چې د صاحبینو رحمهما الله په نیز، من، بیانیه دې تبعیضی نه دې والله اعلم بالصواب

باب الأيمان في الطلاق

ژباړه - (دا) باب د ایمان فی الطلاق (په بیان کښې) دې

تشریح: - ایمان د یمین جمع ده. ① د یمین معنی په لغت کي د قوت لپاره راځی شعرونلی دی ② او حلف بالله یعنی په الله باندې قسم خوړل هم یمین دې ځکه چې قسم هم د محلوف علیه لپاره سبب د قوت دې ③ او د شرط او جزاء ذکر باندې هم د یمین اطلاق کیږی دلته کي هم دا مراد دې ④ و ښی لاس ته هم یمین وائی. ځکه چې دې کي د چپه لاس په مقابله کي توان زیات وی.

ⓐ ① مصنف رحمه الله اول طلاق منجز د خپلو ټولو قسمونو صریحی او کنایه سره بیان کړل ددې نه روسته او س د طلاق معلق ذکر کوی. د طلاق معلق روستو کولو یوه وجه دا ده. چې طلاق معلق د طلاق او حرف شرط دواړو نه مرکب دې. او طلاق منجز مفرد دې. او قاعده ده. چه مفرد مقدم وی په مرکب باندې نو ځکه نې طلاق منجز اول او طلاق معلق روسته ذکر کړل ② دویمه وجه دا ده. چې طلاق معلق فرع ده او طلاق منجز اصل دې. او ښکاره خبره ده. چه اصل مقدم وی په فرع باندې. نو ځکه نې طلاق منجز وړاندې ذکر کړلو او طلاق معلق روسته

طلاق په نکاح پورې معلق کول

وَإِذَا أَضَافَ الطَّلَاقَ إِلَى النِّكَاحِ او کله نې چې طلاق منسوب کړو نکاح اړخ ته وَقَعَ عَقِيبَ النِّكَاحِ نو طلاق به د نکاح نه روسته واقع کیږی مِثْلُ أَنْ يَقُولَ لِامْرَأَةٍ مثلاً یو اجنبی یعنی پردۍ ښځي ته وو یي إِنْ تَزَوَّجْتُكِ فَأَنْتِ طَالِقٌ که ما دتا سره نکاح او کړله. نو نه مطلقه نې أَوْ كُلُّ امْرَأَةٍ أَتَزَوَّجُهَا فَهِيَ طَالِقٌ یا (وې وئیل) هر هغه ښځه چې زه د هغې سره نکاح او کړم هغه طالقه ده

تشریح: - مسئله دا ده. که یو کس طلاق په نکاح پورې معلق کړلو. مثلاً یوې پردۍ ښځي ته نې اووئیل. [ان تزوجتك فانت طالق] یا نې داسې اووئیل. [کل إمراة أتزوجها فهی طالق] ① نو زموږ په نیز به دې صورت کي د نکاح نه روسته طلاق واقع کیږی

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى: لَا يَقَعُ لِقَوْلِهِ عليه السلام لَا طَلَاقَ قَبْلَ النِّكَاحِ (۱) او امام شافعی رحمه الله فرمائی چه (طلاق) به نه واقع کیږی. د نبی کریم ﷺ د ارشاد [لا طلاق قبل النكاح] په وجه. یعنی د نکاح نه وړاندې طلاق نه کیږی

(۱) من مخرمة رضی الله عنه اخرجه ابن ماجه فی الطلاق بیا ۱۷ نم ۲۰۴۸

(۱)

تشریح:- او امام شافعي رحمه الله فرمائي. چه طلاق نه واقع کیږي. دلیل د نبي ﷺ حدیث دې چه د نکاح نه وړاندې طلاق نشته. د حضرت عبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله عنه نه روایت دې چه دوی یوې ښځې ته د نکاح پیغام اولیږلو د هغې اولیاؤ د هغې د نکاح کولو نه انکار اوکړلو نو حضرت عبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله عنه اوفرمائیل. [إن نكحتها فهي طالق ثلاثا] بیا نې په دې اړه کې د رسول الله ﷺ نه پوښتنه اوکړه نبی ﷺ ورته اوفرمائیل [لاطلاق قبل النكاح] د دې حدیث نه معلومیږي. چه د نکاح نه وړاندې طلاق معتبر نه دې

وَلَنَا أَنَّ هٰذَا التَّصَرُّفَ يَمِينٌ لِوُجُودِ الشَّرْطِ وَالْجَزَاءِ او زمونږ دلیل دا دې چه دا تصرف یمین دې. د شرط او جزاء موجود کیدلو په وجه فَلَا يُشْتَرَطُ لِصِحَّتِهِ قِيَامُ الْمِلْكِ فِي الْحَالِ نو د یمین د تصرف د صحت لپاره فی الحال د ملك موجود کیدل شرط نه دی لِأَنَّ الْوُقُوعَ عِنْدَ الشَّرْطِ ځکه چې (د طلاق) واقع کیدل د شرط په وخت کیږي وَالْمِلْكُ مُتَيَقَّنٌ بِهِ عِنْدَهُ او ملك د شرط د وجود په وخت متعین دې وَقَبْلَ ذٰلِكَ أَثَرُهُ الْمَنْعُ وَهُوَ قَائِمٌ بِالْمُتَصَرِّفِ اود شرط د وجود نه وړاندې د دې اثر منع دې او هغه تصرف سره قائم دې

تشریح:- زمونږ دلیل دا دې چه په یو ځیز پورې معلق کول د حالف د اړخه تصرف یمین دې ځکه چې شرط او جزاء دواړه موجود دی. او هم د دې نوم تعلیق دې پاتې شوه دا خبره چې د تعلیق په وخت کې د حالف ملك نشته. د دې خواب دا دې چه د تعلیق په وخت کې د ملك وجود شرط نه دې بلکه د جزاء د وجود په وخت کې د ملك وجود شرط دې. او د لته د جزاء د وجود په وخت کې یقیناً ملك موجود دې نو د طلاق واقع کیدل یعنی ترتب د جزاء به هم وی. او د شرط د وجود نه وړاندې د یمین اثر منع ده. یعنی د محلوف نه بچ کیدل او دا منع د متصرف یعنی حالف پورې قائمه ده. نو په دې وخت کې د طلاق د محل څه حاجت نشته بلکه د حالف ذمه واری کافی ده

وَالْحَدِيثُ مَحْمُولٌ عَلَى نَفْيِ التَّنْجِيزِ او حدیث (د طلاق) منجز په نفی باندې محمول دې وَالْحَمْلُ مَأْثُورٌ عَنِ السَّلَفِ كَالشَّعْبِيِّ وَالزُّهْرِيِّ وَغَيْرِهِمَا[۲] او حمل د اسلافو منقول دې. لکه د شعبی او زهری رحمهما الله او د دې دواړو نه علاوه

تشریح:- د امام شافعی رحمه الله د پیش کړی حدیث نه خواب دا دې چه دا په طلاق منجز باندې محمول دې حاصل دا چې نبی ﷺ اوفرمائیل چه د نکاح نه وړاندې که طلاق ورکړې شی. نو طلاق نه واقع کیږي. ښکاره ده چې په دې کې د چا اختلاف نشته اختلاف خوبه دې کې دې. چه طلاق په نکاح پورې معلق کول جائز دی که نه دی؟ او په دې باندې په حدیث کې څه صراحت نشته. نو په دې حدیث باندې استدلال کول صحیح نه دی اودا حدیث په طلاق منجز باندې حمل کول د اسلافو رحمهم الله نه منقول دی لکه امام شعبی امام زهری رحمهما الله اود دوی نه علاوه

د شوافعو او احنافو رحمهم الله په مینځ کې په تعلیق الطلاق په سلسله کې د اختلاف منشا دا ده چه د شوافعو رحمهم الله په نیز تکلم بالتعلیق په وخت او شرط موجود کیدو په دواړو وختونو کې د ملك وجود ضروری دې اود احنافو رحمهم الله په نیز د نو شرط د وجود په وخت کې د ملك وجود ضروری دې. د تعلیق په وخت کې ضروری نه دې

په شرط پورې د طلاق معلق کول

وَإِذَا أَضَافَهُ إِلَى شَرْطٍ او کله نې چې طلاق د شرط اړخ ته منسوب کړو وَقَعَ عَقِيبَ الشَّرْطِ نو طلاق به د شرط نه روسته واقع کیږي مِثْلُ أَنْ يَقُولَ لِامْرَأَتِهِ مثلاً خپلې ښځې ته ووایې

(۲) من مخرمة رضی الله عنه أخرجه ابن ماجه في الطلاق باب ۱۷ رقم (۲۰۴۸)_

(۳) ذكر الزيلعي رحمه الله نفي التحبير عن الشعبي والزهري وغيرهما في نصب الراية (۳/۳۲۶)_

تشریح:- مسئله دا ده که یو کس د خپلې ښځې طلاق په دخول د [illegible] پورې معلق کړلو مثلاً ورته [illegible] ووائی [إن دخلت الدار فأنت طالق] که ته کور ته داخله شوې نو ته دې طلاقه یې. نو د شرط په وجود سره [illegible] به طلاق واقع کړی اودا حکم بالاتفاق دې

او دلیل دا دې چه معلق بالشرط د شرط د وجود په وخت د منجز [illegible] وی

إِنْ دَخَلْتِ الدَّارَ فَأَنْتِ طَالِقٌ که ته خپل کور ته داخله شوې نو ته طلاقه یې وَهٰذَا بِالِاتِّفَاقِ [illegible] دې لِأَنَّ الْمِلْكَ قَائِمٌ فِي الْحَالِ ځکه چې ملك د نکاح فی الحال موجود دې وَالظَّاهِرُ بَقَاؤُهُ إِلَى وَقْتِ وُجُودِ [illegible] ظاهر د دې بقاء ده د شرط د وجود د وخت پورې

تشریح:- دا عبارت د یو سوال خواب دې سوال دا دې چه د [illegible] موجود [illegible] روسته طلاق واقع کیږي. خود شرط د وجود نه وړاندې د دې ملك د زوال احتمال [illegible] کس د شرط د وجود نه وړاندې طلاق منجز ورکړي. نو مناسب دا دی چه د ملك د زوال [illegible] تسم بیخی صحیح نشی.

حاصل د خواب دا دې چه فی الحال ملك موجود دې او په آئنده کې هم غالب گمان دا دی چه ملك به موجود وی. ځکه چې په هر ثابت شوی ځیز کې اصل دا دې چه هغه همیشه لپاره [illegible] چې دا د واړه ژوند لپاره وی. نو د ملك د زوال یو وهمی احتمال ته به توجه نشی [illegible] ثابته شوه چه فی الحال هم ملك موجود دې او په آئنده کې به هم د غالب گمان په اعتبار [illegible] نو دا کلام معلق زمونږ په نیز یمین صحیح وی. او د امام شافعی رحمه الله په نیز [illegible] نو صحیح به وی.

ثُمَّ يَمِينًا أَوْ إِيقَاعًا نو یمیناً یا ایقاعاً (د دې معلق کول) صحیح دی

تشریح:- صاحب د هدایه رحمه الله [يمينا او إيقاعا] اوفرمائیل. او اختلاف اړخ ته نې [illegible] تعلیق په صورت کې مثلاً [إن دخلت الدار فأنت طالق] کې امام شافعی رحمه الله فرمائي چه [illegible] طلاق واقع کول متحقق وی. نو په دخول دار پورې ایقاع طلاق معلق نه دی بلکه وقوع [illegible] دی. او زمونږ په نیز د تکلم په وخت کې صرف یمین دې. د شرط په وجود سره به ایقاع طلاق متحقق کیږي [illegible] داسې شوه لکه چې د دخول دار په وخت کې خاوند [أنت طالق] اووئیل تفصیل د اصول فقه په کتابونو کې موجود دې. هلته دې اوکتلې شی. والله اعلم بالصواب.

قاعده کلیه

وَلَا تَصِحُّ إِضَافَةُ الطَّلَاقِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْحَالِفُ مَالِكًا اود طلاق نسبت کول صحیح نه دی مگر دا چه قسم خوړونکې (بالفعل) مالك وی أَوْ يُضِيفَهُ إِلَى مِلْكٍ یا طلاق ملك اړخ ته منسوب کړی

تشریح:- په دې عبارت کې صاحب د کتاب یو قاعده ذکر کړې ده هغه دا چې شرط [illegible] ته طلاق منسوب کول به په هغه وخت کې صحیح وی چه حالف د محلوف علیه بالفعل مالك وی مثلاً خپلې ښځې ته [illegible] [إن دخلت الدار فأنت طالق] یا طلاق خپل ملك ته منسوب کړی مثلاً ووائی [إن نكحتك فأنت طالق].

لِأَنَّ الْجَزَاءَ لَا بُدَّ أَنْ يَكُونَ ظَاهِرًا لِيَكُونَ مُخِيفًا ځکه چې د جزاء لپاره غالب الوجود کیدل ضروری دی چه د دې یریدونکې شی فَيَتَحَقَّقُ مَعْنَى الْيَمِينِ وَهُوَ الْقُوَّةُ نو د یمین معنی به متحقق کیږي او هغه قوت دې وَالظُّهُورُ بِأَحَدِ هٰذَيْنِ او د قوت ښکاره کیدل به په دې دواړو د یو په ذریعه کیږي وَالْإِضَافَةُ إِلَى سَبَبِ الْمِلْكِ بِمَنْزِلَةِ الْإِضَافَةِ إِلَيْهِ او د ملك سبب اړخ ته نسبت کول ملك اړخ ته د نسبت کاوه په مرتبه کې دی لِأَنَّهُ ظَاهِرٌ عِنْدَ سَبَبِهِ ځکه چې [illegible] به ښکاره کیږي. د ملك د سبب په وخت.

تشریح -دلیل دا دي چه د جزاء د وقوع وجود ضروري دي.ددي لپاره چي د جزاء واقع کیدوبه ذریعه مخاطب سره ویره شي اودیمین معنی محقق شي .دیمین معنی قوت دي اوقوت ظهوربه دي دوو کارونوکي په یوسره کیږي یعني چي حالف بالفعل مالك وي .یا ملك ارخ ته نسب شوي وي .اود ملك سبب ارخ ته نسب کول داسي دی لکه ملك ارخ ته نسب کول.مثلاً د[إن إشتریتك فانت حر،یا إن ملکتك فانت حر] په منزله دی (عنایه).

پردئ ته د [إن دخلت الدارفانت طالق] ویلوحکم

وَإِنْ قَالَ لِأَجْنَبِيَّةٍ نوکه وي ویل.یوي اجنبیه (پردئ ښځي) ته إِنْ دَخَلْتِ الدَّارَ فَأَنْتِ طَالِقٌ که ته کورته داخله شوي نو ته طالقه ئي ثُمَّ تَزَوَّجَهَا فَدَخَلَتِ الدَّارَ بیا ئي د هغي سره نکاح اوکړله.بیا کورته داخله شوه لَمْ تَطْلُقْ نو طلاق به نه واقع کیږي

تشریح -صورت د مسئلي دا دي.چه یوسړي پردئ ښځي ته اوویل.[ان دخلت الدارفانت طالق] بیا ئي د هغي سره نکاح اوکړله اودنکاح نه روسته هغه کورته داخله شوه.نوبه دي صورت کي طلاق نه واقع کیږي.

لِأَنَّ الْحَالِفَ لَيْسَ بِمَالِكٍ خکه چي قسم خورونکي (بالفعل) مالك نه دي وَلَا أَضَافَهُ إِلَى الْمِلْكِ أَوْ سَبَبِهِ اونه ئي د طلاق) ملك اود ملك سبب ارخ ته منسوب کړي دي وَلَا بُدَّ مِنْ وَاحِدٍ مِنْهُمَا حالانکه په دي دواړو کي د یو کیدل ضروري دي

تشریح- دلیل دا دي.چه حالف نه د طلاق مالك دي اونه ئي طلاق ملك اود ملك سبب ته منسوب کړي دي.حالانکه د طلاق داضافت لپاره په دي دواړوکي.د یو وجود ضروري دي.

د شرط الفاظ

وَأَلْفَاظُ الشَّرْطِ إِنْ وَإِذَا وَإِذَا مَا وَكُلُّ وَكُلَّمَا وَمَتَى وَمَتَى مَا او الفاظ د شرط.ان، اذا، اذا ما، کل، کلما، متی، اومتی ما، دی

تشریح:- مصنف دهدایه رحمه الله د کلمات شرط نه په الفاظود شرط سره تعبیراوکړلو په حروفو سره ئي تري تعبیر اونکړلو خکه چي په دي کلماتوکي زیات اسماء دی .حروف نه دی .نوخکه ئي د حروفوپه خاني په .... تعبیراوکړلو چه اسماء اوحروفوټولوته کډ شي .اوکلمه د[ان] په کلماتود شرط کي اصل ده اوپاته .... دي

لِأَنَّ الشَّرْطَ مُشْتَقٌّ مِنَ الْعَلَامَةِ خکه چي شرط مشتق دي.(د هغه شرط نه کوم چه) د علامت (په معنی کي) دي وَهَذِهِ الْأَلْفَاظُ مِمَّا تَلِيهَا أَفْعَالٌ اودا الفاظ داسي دی .چه ددي سره افعال یو خاي شوی دی فَتَكُونُ عَلَامَاتٍ عَلَى الْحِنْثِ نو(دا به) د حانث کیدلو علامات وی

تشریح صاحب دهدایه رحمه الله د کلمات شرط وجه د تسمیه دا بیان کړي ده.چه شرط مشتق دي د هغه خه نه چي معنی ئي نښنه ده. دالله جل جلاله ارشاد دي.((فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا)) [اي علاماتها] [اشراط الساعة یعنی علامات الساعة]اودا افعال داسي وی چه افعالوسره متصل وی .سوا د[کل] د کلمي نه.نودا د حانث کیدوعلامات دی.

صاحب هدایه رحمه الله په عبارت کي په ظاهره سقم دي.خکه چي فرماني .شرط مشتق دي د علامه نه.په ظاهره دا غلط ښکاري .خکه چي داشتقاق نه مراد اشتقاق کبیردي.اواشتقاق کبیردي ته وائي .چه د دوو لفظونوپه لفظ اومعنی کي مناسبت وی اوپه شرط ارعلامه کي لفظی مناسبت نشته.نودا ونیل چي شرط علامت دي خکه صحیح کیداي شي ددي املمه عبارت مقدراوګنړلو.اودا وائي .چه شرط بسکون الراء مشتق دي د شرط بفتح الشین والراء نه د کوم معنی چي علامت ده.په دي تقدیرسره د هدایه عبارت بې غباره شو (یعنی څه اعتراض پري پاتي نشو)

أَصْلُهَا إِنْ حَرْفٌ لِلشَّرْطِ بیا (دي واضحه وی چه) کلمه د،ان،خالص د شرط لپاره ده لِأَنَّهُ لَيْسَ فِيهَا مَعْنَى الْوَقْتِ خکه چي په دي کي د وخت معنی نشته وَمَا وَرَاءَهَا مُلْحَقٌ بِهَا اود کلمه، ان، نه علاوه هغه الفاظ ددي سره ملحق دی

تشریح فرماني .چه کلمه د[ان] صرف د شرط لپاره ده.اوپه باب د شرط کي هم دا اصل ده.خکه چي په کلمه د [ان] کي د وخت وغیره معنی نشته.اوددي نه سوا پاته واړه کلمات د کلمه [ان] سره لاحق دی د [ان] کلمي لره د متضمن کولوپه وجه

وَكَلِمَةُ كُلٍّ لَيْسَتْ شَرْطًا حَقِيقَةً او کلمه د،کل، په حقیقت کي شرط نه دي لِأَنَّ مَا يَلِيهَا اسْمٌ خکه چي کلمه د،کل، سره کوم متصل دي هغه اسم دي وَالشَّرْطُ مَا يَتَعَلَّقُ بِهِ الْجَزَاءُ او شرط هغه دي چه هغي سره جزاء متعلق وی وَالْأَجْزِيَةُ تَتَعَلَّقُ بِالْأَفْعَالِ او جزاګاني د افعالو سره متعلق وی إِلَّا أَنَّهُ أُلْحِقَ بِالشَّرْطِ لِتَعَلُّقِ الْفِعْلِ بِالِاسْمِ الَّذِي يَلِيهَا مګر داچه کلمه د ،کل، شرط سره لاحق کړي شوه د فعل متعلق کیدلو په وجه.د هغه اسم سره کوم چی دکلمه،کل، سره متصل دي مِثْلُ قَوْلِكَ كُلُّ عَبْدٍ اشْتَرَيْتُهُ فَهُوَ حُرٌّ لکه ستا قول.هر غلام چي زه هغه واخلم هغه دي آزاد وی ،

تشریح- .اوکلمه د [کل] په حقیقت کي شرط نه دي.خکه چي کلمه د[کل] سره چي څه متصل دي هغه اسم دي اوشرط هغه وی .چه هغي پوري جزاء متعلق وی اوجزاء د فعل پوري متعلق کیږي اسم سره نه.خوکلمه د [کل] د شرط سره لاحقه کړي شوي ده.خکه چي فعل ددي اسم سره متصل دي کوم اسم چي د کلمه [کل] د اسم سره ملاو شوي دي.یعنی فعل دهغه اسم لپاره لازم دي.کوم اسم چي د کلمه کل سره متصل دي مثلاً ستا وینا چي [کل عبداشتریته فهوحر]شو.

د شرط په وجود سره دیمین ختمیدل

قَالَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قدوري رحمه الله فرمائی فَفِي هَذِهِ الْأَلْفَاظِ إِذَا وُجِدَ الشَّرْطُ په دي الفاظوکي چي کله شرط اوموندي شو انْحَلَّتْ وَانْتَهَتِ الْيَمِينُ نو قسم منحل (کلاو) شو.او ختم شو لِأَنَّهَا غَيْرُ مُقْتَضِيَةٍ لِلْعُمُومِ وَالتَّكْرَارِ لُغَةً خکه چي دا الفاظ په لغت کي عموم او تکرار ته مقتضی نه دي فَبِوُجُودِ الْفِعْلِ مَرَّةً يَتِمُّ الشَّرْطُ نو یو خل د فعل موندلو په وجه به شرط پوره کیږي وَلَا بَقَاءَ لِلْيَمِينِ بِدُونِهِ اود شرط نه بغیر یمین پاته نه پاتي کیږي

تشریح:- دکلمه [کلما] نه سو د شرط د پاته ټولوالفاظوحکم دا دي چه شرط موجود شي .نویمین به منحل شي .اوختم به شي .؟دلیل دا دي چه د [کلما] نه سوا پاته د شرط واړه الفاظ دعموم اوتکرارتقضا نه کوی .نوچه یوخل فعل موجود شي .شرط پوره کیږي .اوبغیرشرطه یمین پاته نه پاتي کیږي

إِلَّا فِي كَلِمَةِ كُلَّمَا خو په کلمه د،کلما،کي فَإِنَّهَا تَقْتَضِي تَعْمِيمَ الْأَفْعَالِ خکه چي دا د افعالو د تعمیم تقاضا کوی قَالَ اللَّهُ تَعَالَى {كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ} الْآيَةَ) الله تعالی فرمئیلی دی ..کله چي ددوی څرمني او سوزی ،(الآیه) وَمِنْ ضَرُورَةِ التَّعْمِيمِ التَّكْرَارُ اود تعمیم د لوازمو څخه تکرار دي.

تشریح:- .اوپاتي شوه کلمه د[کلما] نوچونکه دا په افعالوکي دتعمیم اوتکرارتقاضا کوی لکه چي د الله جل جلاله ارشاد دي ((كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ)) اود تعمیم لپاره تکرارلازم وی .نوځکه په کلمه د [کلما]کي د شرط موجودیدو نه روسته هم یمین پاته پاتي کیږي .

د[کلما دخلت الدار فانت طالق] حکم

قَالَ قدوري رحمه الله فرمائی فَإِنْ تَزَوَّجَهَا بَعْدَ زَوْجٍ آخَرَ نوکه ددي نه روسته ئي دغه ښځي ره نکاح اوکړله یعنی د دوهم خاوند (سره د حلاله) نه روسته وَتَكَرَّرَ الشَّرْطُ او شرط مکرر اوموندي شو لَمْ يَقَعْ شَيْءٌ نو هیڅ شی به نه

واقع کیږي

تشریح:- دا مسئله په کلمه د [کلما] متفرع ده که سړی ښځي ته اوونیل. [کلما دخلت الدار فانت طالق] او ښځه بلا ناغه دري خله کورته داخله شوه. نو دري طلاقه واقع کیږي. نو که د دوهم د حلاله نه روسته دا دوباره د اولني خاوند په نکاح کي راغله [او شرط مکرر موجود شو یعنی دا ښځه بیا کورته داخله شوه. نو طلاق نه واقع کیږي

لِأَنَّ بِاسْتِيفَاءِ الطَّلْقَاتِ الثَّلَاثِ الْمَمْلُوكَاتِ فِي هَذَا النِّكَاحِ لَمْ يَبْقَ الْجَزَاءُ خکه چي په دي نکاح کي خپل مملوکه دري طلاقونه وصولولو په وجه جزاء پاته پاتي نشوه وَبَقَاءُ الْيَمِينِ بِهِ وَبِالشَّرْطِ او د قسم بقاء د جزاء او شرط سره ده وَفِيهِ خِلَافُ زُفَرَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى او په دي کي اختلاف دي. د امام زفر رحمه الله وَسَنُقَرِّرُهُ مِنْ بَعْدُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى او دا به موږ انشاءالله

تشریح:- دلیل دا دي چه دا خاوند په سابقه نکاح کي دکوموږ دري طلاقو مالك وو. هغه پوره شول. نو جزاء پاته پاتي نشوه خکه چي جزاء دهغه ملك دري طلاقه وو. نو چه جزاء منتفي شوه قسم هم منتفي شو خکه چي قسم د شرط او جزء، د ذکر سوم دي او هر کله چي قسم خمم شو. نو دخول دار نه روسته د طلاق واقع کیدو څه معنی ده؟ ددي امله مونږ وایو چه په دي صورت کي طلاق نه واقع کیږي.

د [کلما تزوجت إمرأة فهي طالق] حکم

وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَى نَفْسِ التَّزَوُّجِ اوکه (کلمه د کلما) په نفس تزوج باندي داخل کړي شوه بِأَنْ قَالَ: كُلَّمَا تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً په دي طریقه چي وي ونیل چه کله زه د یوي ښځي سره نکاح اوکړم فَهِيَ طَالِقٌ يَحْنَثُ بِكُلِّ مَرَّةٍ وَإِنْ كَانَ بَعْدَ زَوْجٍ آخَرَ نو هغه طلاقه ده په هر خل سره به حانث کیږي اگر چي د دوهم خاوند نه روسته وي

تشریح - مسئله دا ده که یوکس په نفس تزوج باندي کلمه د [کلما] داخله کړه اوونې ونیل. [کلما تزوجت إمرأة فهي طالق] نو دا کس به په هرخل نکاح کولو سره حانثیږي. اگرچه د دوهم خاوند نه دحلاله نه روسته ولي نه وي.

لِأَنَّ انْعِقَادَهَا بِاعْتِبَارِ مَا يَمْلِكُ عَلَيْهَا مِنَ الطَّلَاقِ بِالتَّزَوُّجِ خکه چي د یمین منعقد کېدل په دي اعتبار سره دي چه هغه د تزوج په وجه د طلاق مالك دي وَذَلِكَ غَيْرُ مَحْصُورٍ او تزوج غیرمحدود دي.

تشریح: دلیل دا دي. چه یمین ددي امله منعقد کیږي. چه دا کس د نکاح کولو د امله د طلاق مالك شو. او نکاح کول غیرمحدود دي نو طلاق به هم غیرمحدود وي. خکه چي تکرارد سبب د مسبب د تکرار تقاضا کوي.

د یمین نه روسته د ملك زوال هغه نه ختموي

قَالَ قدوری رحمه الله فرماني وَزَوَالُ الْمِلْكِ بَعْدَ الْيَمِينِ لَا يُبْطِلُهَا او د ملك زائل کیدل د قسم نه روسته قسم نه باطلوي

تشریح - صاحب د قدوری رحمه الله یو اصول ذکر کړي دي هغه دا که د قسم نه روسته د سړي ملك زائله شي. نو قسم به نه باطلیږي ددي صورت دا دي چه سړي خپلي ښځي ته اوونیل. [إن دخلت الدار فانت طالق] بیا د دخول نه وړاندي ښځه بائنه شوه د ملك په زوال سره به یمین نه باطلیږي.

لِأَنَّهُ لَمْ يُوجَدِ الشَّرْطُ فَبَقِيَ خکه چي شرط اونه موندي شو نو قسم پاته پاتي شو

تشریح دلیل دا دي چه د یمین بقاء په شرط او جزاء سره وي او مفروض دا دی. چه شرط موجود شوي نه دي نو چونکه شرط پاته دي او د محل د بقاء د امله به جزاء هم پاته وي نو هر کله چي شرط او جزاء دواړه پاته

وي. نو یمین به هم پاته وي.

وَالْجَزَاءُ بَاقٍ لِبَقَاءِ مَحَلِّهِ فَيَبْقَى الْيَمِينُ او د جزاء محل (ښځه) پاته کیدلو سره جزاء پاته ده نو یمین هم پاته دي

تشریح: څوك که دا سوال اوکړي. چه دا منو چه محل د جزاء پاته دي خو د جزاء د واقع کیدو لپاره د ملك شرط دي او دلته ملك موجود نه دي. نو یمین به پاته نه وي

زمونږ کلام د جزاء په وقوع کي نه دي بلکه د یمین په بقاء کي دي او یمین د ابتداء ملك محتاج نه دي خکه چي [إن تزوجتك فانت طالق] جائزدي حالانکه په دغه وخت کي حلف د طلاق مالك نه وي نو هر کله چي په ابتداء کي یمین د ملك محتاج نه دي نو په بقاء خو به خامخا محتاج نه وي خکه چي د ابتداء په مقابله کي بقاء آسانه ده

فَإِنْ وُجِدَ الشَّرْطُ فِي مِلْكِهِ بیا که د سړي په ملك کي شرط اوموندي شو انْحَلَّتِ الْيَمِينُ وَوَقَعَ الطَّلَاقُ نو قسم نازل (واقع) شو او طلاق واقع شو لِأَنَّهُ وُجِدَ الشَّرْطُ خکه چي شرط اوموندي شو وَالْمَحَلُّ قَابِلٌ لِلْجَزَاءِ او محل قابل جزاء دي فَيَنْزِلُ الْجَزَاءُ نو جزاء نازل (واقع) شوه وَلَا تَبْقَى الْيَمِينُ لِمَا قُلْنَا او یمین پاته نه پاتي کیږي د هغه دلیل په وجه کوم چي موږ بیان کړي دي

تشریح: بیا ددي نه روسته دوي [دوه] صورتونه دي. ① یو دا چي شرط په ملك کي واقع شي. مثلاً دا کس چي دي ښځي سره دوباره نکاح اوکړي. او بیا شرط موجود شي. ② دا چي شرط په غیرملك کي موجود شي. مثلاً د دوباره نکاح نه وړاندي شرط موجود شو.

وَإِنْ وُجِدَ فِي غَيْرِ الْمِلْكِ اوکه په غیر ملك کي شرط اوموندي شو انْحَلَّتِ الْيَمِينُ لِوُجُودِ الشَّرْطِ نو یمین نازل شو د شرط موجود کیدلو په وجه وَلَمْ يَقَعْ شَيْءٌ لِانْعِدَامِ الْمَحَلِّيَّةِ او هیڅ (طلاق) به نه واقع کیږي د محل معدوم کیدلو په وجه.

حل اللغة: ① انعدام: نشتوالي]

تشریح: نو په اول صورت کي به طلاق واقع کیږي. او یمین به پوره شي. طلاق خو به خکه واقع کیږي چه شرط (دخول دار) په ملك کي موجود شو. نو د طلاق جزاء کومه چي دي سره متعلق ده هغه به هم واقع کیږي. او یمین پوره کیدل ددي لپاره دی. چه په کلام کي د [إن] کوم لفظ دي هغه په تکرار باندي دلالت نه کوي نو چه یوخل شرط موجود شي. یمین به پوره شي. او په دوهم صورت کي به یمین پوره شي خکه چي شرط موجود شوي دي. خو طلاق نه دي واقع شوي. خکه چي محل د طلاق معدوم دي

په شرط کي د زوجینو د اختلاف حکم

وَإِنِ اخْتَلَفَا فِي وُجُودِ الشَّرْطِ اوکه دواړو (ښځي خاوند) په شرط کي اختلاف اوکړو فَالْقَوْلُ قَوْلُ الزَّوْجِ إِلَّا أَنْ تُقِيمَ الْمَرْأَةُ الْبَيِّنَةَ نو د خاوند قول به (معتبر) وي. خو دا چي ښځه گواهان قائم کړي. (نو بیا به د ښځي گواه قبلولي شي).

تشریح - صورت د مسئلي دا دي چه د ښځي او خاوند د شرط په وجود کي اختلاف شي. مثلا سړي واني چه شرط نه دي موجود شوي او طلاق نه دي واقع شوي. او ښځه واني. چه شرط موجود شوي دي او طلاق واقع شوي دي په دي صورت کي که ښځي سره گواهان موجود نه وي. نو د خاوند قول به معتبر وي. او که ښځي سره گواهان موجود وي. نو گواهي به قبلولي شي.

لِأَنَّهُ مُتَمَسِّكٌ بِالْأَصْلِ وَهُوَ عَدَمُ الشَّرْطِ خکه چي خاوند د اصل نه دلیل نیونکي دي. او هغه عدم شرط دي

تشریح دلیل دا دي چه د خاوند قول د اصل موافق دي. خکه چي اصل عدم شرط دي. او چه د چا قول د اصل سره موافق وي. هغه ته مدعی علیه واني. نو ښځه مدعی او خاوند مدعی علیه شو. او په حدیث کي دی که

مدعی سره گواهان موجود نه وی نود مدعی علیه قول به معتبروی .

وَلِأَنَّهُ يُنْكِرُ وُقُوعَ الطَّلَاقِ وَزَوَالَ الْمِلْكِ وَالْمَرْأَةُ تَدَّعِيهِ او خكه چې خاوند د طلاق واقع كيدلو اود ملك د زوال منكر دی.

تشریح:- دوهم دلیل دا دی چه خاوند د وقوع طلاق اوزوال ملك منكردی.اوښځه ددې دواړو غوښتونكې مدعیه ده.اوچه گواهان نه وی نودمنكرقول معتبروی .نوځكه په دې مسئله كې كه ښځې سره گواهان موجود نه وی نود خاوند قول به معتبروی .

داسې شرط چې هم د ښځې نه معلومیږي

فَإِنْ كَانَ الشَّرْطُ لَا يُعْلَمُ إِلَّا مِنْ جِهَتِهَا بیا كه شرط(داسې شی وی)چې نه معلومیږی .خود ښځې د اړخه فَالْقَوْلُ قَوْلُهَا فِي حَقِّ نَفْسِهَا نود ښځې قول به ددې د ذات په حق كې (معتبر)وی مِثْلُ أَنْ يَقُولَ: إِنْ حِضْتِ فَأَنْتِ طَالِقٌ وَفُلَانَةُ مثلادا اووائی كه ته حائضه شوې نو ته و فلانئ (ښځه) طلقه دی فَقَالَتْ: قَدْ حِضْتُ طَلُقَتْ هِيَ هغې اووئیل زه حائضه یم نودا پخپله طالقه شوه وَلَمْ تَطْلُقْ فُلَانَةُ او فلانئ (ښځه) به طالقه نه وی وَوُقُوعُ الطَّلَاقِ اسْتِحْسَانٌ اود طلاق واقع كیدل استحسان دي

تشریح ۔ مسئله كه شرط د داسې څیزوی .چه هغه صرف د ښځې نه معلومیږی .نوپه داسې صورت كې به دخپل ذات په حق كي د ښځې قول معتبروی .دبل په حق كي به نه معتبر نه وی دا قول دامام شافعی امام مالك اوامام احمد(رح) هم دی مثلاً خاوند خپلې ښځې ته اووئیل.[ان حضت فانت طالق وفلانة] (دفلانئ نه دویمه ښځه مراد ده) او ښځې اووئیل چه زما حیض راغلې دې نودا به مطلقه وی .اوددې په بن به طلاق نه واقع كیږی خودا خبره په ستن چه د بن د طلاق نه واقع كیدل په هغه صورت كې دی .چه خاوند ددې په قول [حضت] كې تكذیب اوكړی اوكه خوند ددې تصدیق اوكړلو نود دواړو ښځوطلاق به واقع كیږی

وَالْقِيَاسُ أَنْ لَا يَقَعَ او قیاس دادې چه واقع نشی لِأَنَّهُ شَرْطٌ خكه چې د شرط دې فَلَا تُصَدَّقُ كَمَا فِي الدُّخُولِ نود ښځې تصدیق به نه كیږی لكه څنگه چې د دخول دار په صورت كې (د ښځې تصدیق نه كیږی)

تشریح:- اودقیاس تقصا دا ده چه طلاق واقع نشی .خكه چې په [ان حضت فانت طالق] كې حیض شرط دې اوښځه د شرط په وجود كې مدعیه ده او خوند منكر دې اوچه بینه نه وی نود منكرقول معتبر وی نوكاروه چې دلته د ښځې دقول تصدیق اونكړې شی .لكه څنگه چې دخول دار واقع شی .اوسړې انكار كړی نود ښځې دقول تصدیق به نشی كولې

وَجْهُ الِاسْتِحْسَانِ أَنَّهَا أَمِينَةٌ فِي حَقِّ نَفْسِهَا اود استحسان دلیل دادې چه دا ښځه د خپل ذات په حق كې امانت داره ده إِذْ لَا يُعْلَمُ ذَلِكَ إِلَّا مِنْ جِهَتِهَا خكه چې دا خبره سوا ددې نه په بل څه اړخ نشی معلومیدلې فَيُقْبَلُ قَوْلُهَا نوهم د ښځې قول به قبول وی

تشریح :اوداستحسان دلیل د دې چه ښځې د خپل ذات په حق كې امانتدارې وی .خكه چې ښځې دهغه خبرې ظاهركولوكې امانداره وی كوم چې به رحمونوكې وی اوددې د صحیح ښكاره كولوحكم ورته هم شوې دی دالله جل شانه ارشاد دی ((وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ)) اوددې امله هم ښځه امانت داره ده چه حیض داسې شرط دی چه ددې علم صرف دې ته كیداې شی بل چاته نشی اوقاعده دا ده چه دامین قول دهغه د خپل حق په حق كې قبل قبول وی نوددې امله به د ښځې قول چې په مابانديې حیض راغلې دې دا به قبلولې شی

كَمَا تُقْبَلُ فِي حَقِّ الْعِدَّةِ وَالْغِشْيَانِ .لكه څنگه چې د عدت اود وطی په حق كې ومنلې شوی دی لَكِنَّهَا شَاهِدَةٌ فِي حَقِّ ضَرَّتِهَا بَلْ هِيَ مُتَّهَمَةٌ لیكن دا ښځه د خپلې بنې په حق كې گواه ده.بلكه متهمه ده فَلَا يُقْبَلُ قَوْلُهَا في حقها نو ددې قول به ددې د بنې په حق كې نه قبلیږی .

حل اللغة: ①الغشیان: وطی ② ضرة: بنې]

تشریح:لكه څنگه چې د عدت او وطی په اړه كي دښځې په حق كي ددې قول قبلولې شی .د عدت په حق كي د قبلیدو مطلب دا دې.چه ښځه اووائی .زما عدت پوره شوې دې یا نه دې پوره شوې نوپه دې كې به دښځې قول معتبروی .دسړی به نه وی .

اود وطی په حق كي د قبلولودوې [دوه] مطلبه كیدې شی .یودا چې دا په دریې طلاقه مغلظه شوې وی . او اووائی .چه زما عدت پوره شوې دې.اوبل خاوند سره مې نكاح شوې ده.اوهغه راباندې دخول كړې دې .او دې دوهم خاوند په دخول كي به دښځې قول معتبروی . دوهم مطلب دا دې كه خوند خپلې ښځې سره جماع كول غواړی .نود ښځې په دې قول به ددې تصدیق كولې شی .چه زه پكه یم یا حائضه یم

البته په بن باندې دطلاق واقع كولوپه سلسله كې دا گواه ده بلكه متهمه ده.خكه چې بعضې وخت كې انسان دا غواړی .كه زه پاتې كیږم اوكه نه.خوچه زما مقابل پاتې نشی .نودلته كې هم دا كیداې شی چه د ښځې په زړه كې دا جذبه وی .چه زه دې پاتې شم اویا نه خوچه زما بن خوپاتې نشی.

د [إن كنت تحبين أن يعذبك الله في نارجهنم فانت طالق]وغیره احكام

وَكَذَلِكَ لَوْ قَالَ او دغه ډول سړی اووئیل إِنْ كُنْتِ تُحِبِّينَ أَنْ يُعَذِّبَكِ اللَّهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ كه ته دا خبره خوښوې چه الله تعالى ته د جهنم په اور كې عذاب دركړی فَأَنْتِ طَالِقٌ وَعَبْدِي حُرٌّ نو ته طلقه یې او زما غلام آزاد وی فَقَالَتْ أُحِبُّهُ ښځې اووئیل چه زه دا خوښوم

حل اللغة: ① نار: اور]

تشریح:- په عبارت كې دوې [دوه] مسئلې بیان شوی دی ① یوه دا چې خاوند خپلې ښځې ته اووئیل.[ان كنت تحبین ان یعذبك الله في نارجهنم فانت طالق وعبدی حر] د عذاب جنهم په غوښتلوپورې یې دښځې طلاق اود غلام آزادی معلق كړل.بیا ښځې اووئیل.چه زه عذاب جهنم خوښوم.نود دې دا قول به دخپل ځان په اړه كې قبول وی .طلاق به واقع شی .خودغلام په حق كې نه قبلیږی .اوغلام به نه آزادیږی

أَوْ قَالَ یا سړی اووئیل إِنْ كُنْتِ تُحِبِّينِي فَأَنْتِ طَالِقٌ وَهَذِهِ مَعَكِ كه ته ما خوښوې نو ته طلقه یې اودا چې ستا سره دی فَقَالَتْ أُحِبُّكَ نو ښځې اووئیل.چه زه تا خوښوم طَلُقَتْ هِيَ وَلَمْ يُعْتَقِ الْعَبْدُ نودا ښځه به طلقه وی او غلام به آزاد نه وی وَلَا تَطْلُقُ صَاحِبَتُهَا لِمَا بَيَّنَّا او ددې بنه به مطلقه نه وی .د هغه دلیل په وجه كوم چې موږ بیان كړې دی

تشریح:- دویمه دا چې خاونداووائی .[ان كنت تحبینی فانت طالق وهذه معك] اوښځې اووئیل چه زه تا خوښوم.نوپه دې صورت كې ددې مخاطبې ښځې طلاق واقع كیږی .اودهغې د بن طلاق نه وقع كیږی اودلیل په وړاندینۍ مسئله كې تیرشوې دې چه دا ښځه دخپل ځان په حق كې امینه ده اودخپلې بنې او غلام په حق كې شاهده ده اودامین خبره صرف دهغه په حق كې معتبره وی .دبل په حق كې نه وی

وَلَا يُتَيَقَّنُ بِكَذِبِهَا او ددې ښځې د دروغجن كیدلو یقین نشته لِأَنَّهَا لِشِدَّةِ بُغْضِهَا إِيَّاهُ قَدْ تُحِبُّ التَّخَلُّصَ مِنْهُ بِالْعَذَابِ خكه چې دغه ښځه كله خپل خاوند د سخت بغض په وجه خوښوی .چه دې نه د عذاب په ذریعه خلاصې ملاؤ شی وَفِي حَقِّهَا إِنْ تَعَلَّقَ الْحُكْمُ بِإِخْبَارِهَا وَإِنْ كَانَتْ كَاذِبَةً او ددې په حق كې د حكم تعلق ددې په خبر

ور كاوه سره دي.اګرچه دا دروغجنه وي فَفِي حَقِّ غَيْرِهَا بَقِيَ الْحُكْمُ عَلَى الْأَصْلِ وَهِيَ الْمَحَبَّةُ نو ددي نه د علاوه په حق کي به حکم په اصل باندي پاته پاتي وي .او هغه محبت دي

حل اللغة* ① التخليص خلاصي ② شدة سختوالي]

تشريح - د عبارت د يواشکال خواب دي چه دښځي قول دخپل خان په اړه کي ددي امله قبلولي شي . چي هغه به خپله خبره کي صدقه ده خود جهنم اوحوښلوکي ددي خبره يقيني دروغ ده خکه چي مسلمان د جهنم عذاب خوس کړي دا خلاف عقل خبره ده بهرحال هرکله چي موږ ته ددي ښځي د دروغو يقين اوشو نوددي قول سبخي قبلول پکارنه وو

ځواب دا دي چه ددي ښځي د دروغويقين دي اونکړي شي خکه چي ښځي هسي هم ناقص العقل دي يعني لا دا چي جاهلاني هم دي اوس په داسي حالت کي بعضي وخت د خاوند دا رخه ظلمونه اوريتي دومره زيات وي چه ښځه عجزه ددي بدماغه نه د خلاصيدو لپاره د دوزخ اورهم خوښوي نودښخي دروغ کيدل يقيني نشو اوچه يقيني نشو نو ددي ښځي په حق کي به حکم هم ددي په خبرپوري متعلق وي .اګرچه دروغژنه ولي نه وي خکه چي ددي دغيرپه حق کي حکم په خپل اصل پاته دي اوهغه محبت دي يعني محبت يې د دوزخ عذاب خوښول په دليل سره معلوم نه دی نوخکه به د بل چا په حق کي نه ثابتيږي

به طلاق پوري د طلاق معلق کولوبه صورت کي دطلاق واقع کيدووخت

وَإِذَا قَالَ لَهَا وکله ني چي ښځي ته اووئيل إِذَا حِضْتِ فَأَنْتِ طَالِقٌ چي کله ته حائضه شي.نو ته طالقه ني فَرَأَتِ الدَّمَ بيا هغي وينه اوکتله لَمْ يَقَعِ الطَّلَاقُ حَتَّى يَسْتَمِرَّ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ نو طلاق به نه واقع کيږي تردي چي دري ورخو پوري برابر جاري پاتي شي

تشريح - که څوك خپلي ښخي ته اووئيل [إذا حضت فانت طالق] اوښځي وينه اوليدله نوصرف په ويني ليدو سره طلاق نه واقع کيږي ترڅوچه په دي دري ورخي تيري شوي نه وي

لِأَنَّ مَا يَنْقَطِعُ دُونَهُ لَا يَكُونُ حَيْضًا خکه چي کومه وينه د دري ورخو نه په کم کي منقطع شي .هغه حيض نه وي فَإِذَا تَمَّتْ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ نو کله چي دري ورخي پوره شي حَكَمْنَا بِالطَّلَاقِ مِنْ حِينِ حَاضَتْ نود هغه وخت څخه به چه حائضه وي د هغه وخت څخه به د طلاق حکم ورکوو لِأَنَّهُ بِالِامْتِدَادِ عُرِفَ أَنَّهُ مِنَ الرَّحِمِ خکه چي (دري ورخو پوري) د ممتد کيدلو په وجه معلومه شوه.چه دا وينه د رحم فَكَانَ حَيْضًا مِنَ الِابْتِدَاءِ نودا د پيل نه حيض شو.

حل اللغة* ① الامتداد اوږدوالي]

تشريح:دليل دا دي.چه زموږ په نيزد حيض کمه موده دري ورخي اودري شپي دی .اوکومه وينه چي ددي مودي نه په کم وخت کي اودريږي نوهغه به حيض نه وي .بلکه استحاضه به وي .

الغرض که پوره دري ورخي وينه راغله دکوم وخت نه چي وينه راتګ پيل شوی وي .هم دهغه وخت څخه به د طلاق واقع کيدل حسابيږي .خکه چي دري ورخي وينه اوږده شوه نودا ددي خبري دليل دي چه وينه د رحم نه راغلي ده نود اول څخه به حيض حسابيږي

په [إذا حضت حيضة] سره د طلاق واقع کيدو حکم

وَلَوْ قَالَ لَهَا او که ښځي ته ني اووئيل إِذَا حِضْتِ حَيْضَةً فَأَنْتِ طَالِقٌ چي کله ته حائضه شي.يو حيض سره.نو ته طالقه ني لَمْ تَطْلُقْ حَتَّى تَطْهُرَ مِنْ حَيْضَتِهَا نودا (ښځه) به طالقه نه وي تردي چي ددي حيض نه پاکه شي

تشريح - مسئله دا ده چه يوکس خپي ښځي ته اووائی .[إذا حضت حيضة فنت طالق] نودا ښځه به مطلقه نه وي ترڅوچه د حيض نه پاکه شوي نه وي

لِأَنَّ الْحَيْضَةَ بِالْهَاءِ هِيَ الْكَامِلَةُ مِنْهَا خکه چي حيضة د هاء (تاء) سره کامل حيض دي وَهَذَا حُمِلَ عَلَيْهِ فِي حَدِيثِ الِاسْتِبْرَاءِ(١) اوهم په دي وجه به په کامل حيض باندي محمول کولي شي .په حديث د استبراء کي وَكَمَالُهَا بِانْتِهَائِهَا اود حيض کمال ددي په انتهاء سره کيږي وَذَلِكَ بِالطُّهْرِ او انتهاء په طهر سره کيږي

تشريح:دليل دا دي.چه حيضة په تاء سره حيض کامل ته وائی .اود حيض کمال به دهغي په ختميدو سره حاصليږي .اوختميدل په طهرسره راځي .ددي امله موږ وايو.چه دطهرنه پيل کيدو به طلاق واقع کيږي ددي نه وړاندي نه هم ددي امله نه په حديث استبراء کي هم حيضة په حيض کامل باندي حمل شوي دي.دحديث استبراء نه مراددا حديث دي.[لا توطأ الحبالى حتى يضعن حملهن ولا الحبالى حتى يستبرأن بحيضة، رواه ابوداؤد في سننه] نبي ﷺ فرمانيلي دی .چه حامله ښځوسره به وطی نشی کولي تردي چي هغوی خپل حمل وزيږوی .اووطی به نشی کولي غيرحامله ښځوسره تردي چي يوکامل حيض سره ني استبراء د رحم راشي په دي حديث کي د حيضة نه مراد کامل حيض دي (عنايه شرح هدايه)

په [أنت طالق إذا صمت يوماً] دطلاق واقع کيدوحکم

وَإِذَا قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ إِذَا صُمْتِ يَوْمًا اوکله ني چي اووئيل.ته طالقه ني.کله چي تا د يوي ورخي روژه اونيوله طَلُقَتْ حِينَ تَغِيبُ الشَّمْسُ فِي الْيَوْمِ الَّذِي تَصُومُ نود لمر پريوتلو سره به (فوراً) مطلقه کيږي په هغه ورخ کي په کومه ورخ چي روژه اونيسي

تشريح:- که يوکس خپلي ښځي ته اووئيل.[أنت طالق إذا صمت يوما]اوهغي روژه اونيوله.نوچه څنګه نمرپريوځي .دا طلاقه شوه.

لِأَنَّ الْيَوْمَ إِذَا قُرِنَ بِفِعْلٍ مُمْتَدٍّ خکه چي ورځ کله د فعل ممتد سره مقترن وي يُرَادُ بِهِ بَيَاضُ النَّهَارِ نو په دي سره بياض نهار مراد وي

حل اللغة* ① بياض سپينوالي ② النهار ورځ]

تشريح:قاعده دا ده.چه کله لفظ د يوم دفعل ممتد سره يوځاي شي .نود يوم نه مراد د ورخي رڼا وي مطلق وخت نه وي .اودلته صوم فعل ممتد دي.نود يوم نه مراد د روځي رڼا وي .اود طلاق واقع کيدو لپاره به د نمرپريوتوپوري پوره ورځ روژه نيول شرط وي .نوچه څنګه شرط موجود شی .طلاق به واقع شی .اوهم دا حکم د [أنت طالق إذا صمت يوماً] دي.

بِخِلَافِ مَا إِذَا قَالَ إِذَا صُمْتِ په خلاف ددي صورت.کله چي ښځي ته اووائی .کله چي ته روژه اونيسي لِأَنَّهُ لَمْ يُقَدَّرْ بِمِعْيَارٍ خکه چي روژه ني د هيڅ معيار سره اندازه کړي نه ده وَقَدْ وُجِدَ الصَّوْمُ بِرُكْنِهِ وَشَرْطِهِ او روژه خپل رکن او شرط سره اوموندي شوه.

تشريح:ددي په خلاف که خاوند [أنت طالق إذا صمت] اووئيل.اود يوم ذکرني په کي اونکړلو.نوپه دي صورت کښي که دا لږ وخت د روژي په نيت پاتي شوه.نوهم به طلاق واقع کيږي .خکه چي خاوند روژه په څه مقداريعنی ورځ وغيره پوري معلق نکړله.اومطلقاً روژه د خپل رکن اوشرط سره موجود شوه.نوځکه به طلاق واقع کيږي .د روژي رکن د خوراك څښاك اوجماع نه منع کيدل دی .اوشرط نيت اود حيض اونفاس نه پاکي ده.

د [إذا ولدت غلاماً فانت طالق واحدة [الخ] حکم

وَمَنْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ اوکوم سړی چي خپلي ښځي ته اووئيل إِذَا وَلَدْتِ غُلَامًا فَأَنْتِ طَالِقٌ وَاحِدَةً چي کله تا هلك

(١) من حديث أبي سعيد الخدري ﵁ أخرجه أبوداود في سننه في النكاح باب ٤٣ رقم ٢١٥٧).

وَإِنْ وَلَدَتْ غُلَامًا... راوړلو نو ته طالقه په یو طلاق ئې وَإِذَا وَلَدَتْ جَارِيَةً فَأَنْتِ طَالِقٌ ثِنْتَيْنِ، اوكه انجلۍ دې راوړله نو ته طالقه په دوې (دوه) طلاقو ئې فَوَلَدَتْ غُلَامًا وَجَارِيَةً نو دې ښځې هلك او انجلۍ دواړه راوړل وَلَا يُدْرَى أَيُّهُمَا أَوَّلُ او دا معلومه نه ده چه ړومبې څوك دې لَزِمَهُ فِي الْقَضَاءِ تَطْلِيقَةٌ نو دې ته قضاءً یو طلاق لازم شو وَفِي التَّنَزُّهِ تَطْلِيقَتَانِ او تنزهاً (احتیاطاً) به دوې (دوه) طلاقونه (لازم وی). وَانْقَضَتِ الْعِدَّةُ او عدت تېر شو بِوَضْعِ الْحَمْلِ په وضع د حمل سره

تشریح:- مسئله دا ده.كه خاوند خپلې ښځې ته اوونیل. [اذا ولدت غلاما فانت طالق واحدة واذا ولدت جارية فانت طالق ثنتين] او ښځې هلك او انجلۍ دواړه اوزیږولو.نو په دې مسئله كې څو صورتونه دی .

① كه دا معلومه شوه.چه هلك وړاندې پیدا شوې دې.نو یو طلاق به واقع كیږی .اوددې ښځې عدت به دانجلۍ د ولادت په ولادت باندې پوره كیږی .ځكه چې د حاملې عدت وضع دحمل ده.اوددې نه روسته به بل طلاق نه واقع كیږی . ② اوكه دا معلومه وی .چه انجلۍ وړاندې پیدا شوې ده.نو دوې (دوه) طلاقه به واقع كیږی . ③ اوكه د ښځې او خاوند اختلاف شو.خاوندوائی .چه هلك وړاندې پیدا شوې دې.او ښځه وائی .چه انجلۍ وړاندې پیدا شوې ده.نو د خاوند قول به معتبروی .ځكه چې دې د زیادت نه منكر دې. ④ اوكه معلومه نه وی .چه وړاندې څوك پیدا شوې دی .لكه ځنګه چې د كتاب مسئله ده.نو په دې صورت كې به قضاء یو طلاق واقع كیږی .ځكه چې د یو طلاق واقع كیدل یقینی دی .اوددیم په واقع كیدو كې شك دې.البته دیانة اوتنزهاً دوې (دوه) طلاقه واقع كیږی .

لِأَنَّهَا لَوْ وَلَدَتِ الْغُلَامَ أَوَّلًا ځكه چې دې مخكې هلك راوړو وَقَعَتْ وَاحِدَةٌ نو یو واقع شو وَتَنْقَضِي عِدَّتُهَا بِوَضْعِ الْجَارِيَةِ او ددې عدت تېریږی .د انجلۍ په پیداكېدلو سره ثُمَّ لَا تَقَعُ أُخْرَى بِهِ بیا د انجلۍ په پیدا كیدو به دوهم نه واقع كیږی لِأَنَّهُ حَالُ انْقِضَاءِ الْعِدَّةِ ځكه چې دا د عدت تېریدلو وخت دې

حل اللغة: ① الجارية انجلۍ ② الغلام هلك ③ منقضية ختمه شوې]

تشریح:- دلیل دا دې كه اول هلك پیدا شوې وی نو یو طلاق واقع شو.او دانجلۍ په پیدا كیدو سره عدت پوره شو ځكه چې د هلك پیدا كیدو نه روسته دا ښځه حامله وه.او د حاملې عدت وضع د حمل ده.او دانجلۍ په پیدا كیدو به بل طلاق نه واقع كیږی .ځكه چې دا وخت د عدت ختمیدو وخت دې.او د عدت ختمیدو وخت دنكاح د زوال وخت دې.او د مزیل د زوال په وخت كې څه عمل نه كوی .

وَلَوْ وَلَدَتِ الْجَارِيَةَ أَوَّلًا اوكه مخكې ئې انجلۍ پیدا شوه، وَقَعَتْ تَطْلِيقَتَانِ نو دوې (دوه) طلاقونه به واقع وی وَانْقَضَتْ عِدَّتُهَا بِوَضْعِ الْغُلَامِ او ددې عدت به د هلك په پیدا كیدو سره پوره كیږی ثُمَّ لَا يَقَعُ شَيْءٌ آخَرُ بِهِ لِمَا ذَكَرْنَا بیا به ددې په وجه دوهم نه واقع كیږی .د هغه دلیل په وجه كوم چې موږ ذكر كړې دې أَنَّهُ حَالُ انْقِضَاءِ الْعِدَّةِ چې (د هلك پیداكیدلو وخت) د عدت تېریدلو وخت دې فَإِذَا فِي حَالٍ تَقَعُ وَاحِدَةٌ نو په دې وخت به په یو حالت كې یو واقع كیږی وَفِي حَالٍ تَقَعُ ثِنْتَانِ او په یو حالت كې به دوې (دوه) واقع كیږی فَلَا تَقَعُ الثَّانِيَةُ بِالشَّكِّ وَالِاحْتِمَالِ نو دوهم به د شك او احتمال په وجه نه واقع، وَالْأَوْلَى أَنْ يُؤْخَذَ بِالثِّنْتَيْنِ تَنَزُّهًا وَاحْتِيَاطًا، او غوره داده.چه موږ دوې (دوه) اختیار كړو تنزهاً او احتیاطاً وَالْعِدَّةُ مُنْقَضِيَةٌ بِيَقِينٍ لِمَا بَيَّنَّا او عدت بالیقین ختم شو.د هغه دلیل په وجه كوم چې موږ بیان كړې دې

تشریح:- اوكه انجلۍ اول پیدا شوې وی .نو دوې (دوه) طلاقه به واقع وی .او د هلك په پیدا كیدو به ئې عدت پوره شی .ځكه چې دا ښځه د انجلۍ د پیدا كیدو نه روسته هم حامله ده.او د حاملې عدت وضع د حمل ده.نو د هلك په پیدا كیدو به دوهم طلاق نه واقع كیږی .د وړاندینی دلیل د وجې.چه دا د عدت ختمیدو [illegible] ت دې لنډیز دا چې به یو حالت كې به یو طلاق واقع كیږی .اول حالت كې به دوې (دوه) طلاقه واقع

كیږی .او د یو واقع كیدل په یقین سره دې.او د دوو واقع كیدل كې شك دې او دشك په وجه طلاق نه واقع كیږی .نو ځكه به قضاءً یو طلاق واقع كیږی .او بهتره دا ده چه د احتیاط د امله دوې (دوه) طلاقه واقع شی .او عدت په یقین سره تېرشی .د ذكرشوی دلیل د وجې

د دوو كسانو سره په خبرو كولو پورې طلاق معلق كول

وَإِنْ قَالَ لَهَا اوكه خاوند خپلې منكوحې ته اوونیل إِنْ كَلَّمْتِ أَبَا عَمْرٍو وَأَبَا يُوسُفَ كه تا ابوعمرو او ابویوسف سره كلام اوكړو فَأَنْتِ طَالِقٌ ثَلَاثًا نو ته مطلقه ثلاثه ئې ثُمَّ طَلَّقَهَا وَاحِدَةً بیا ئې دې ته یو طلاق وركړو فَبَانَتْ نو دا به بائنه شوه وَانْقَضَتْ عِدَّتُهَا او ددې عدت پوره شو فَكَلَّمَتْ أَبَا عَمْرٍو بیا ئې كلام اوكړو د ابوعمرو سره ثُمَّ تَزَوَّجَهَا بیا ئې ددې سره نكاح اوكړله فَكَلَّمَتْ أَبَا يُوسُفَ بیا ئې د ابویوسف سره كلام اوكړو فَهِيَ طَالِقٌ ثَلَاثًا مَعَ الْوَاحِدَةِ الْأُولَى نو دا ښځه مطلقه ثلاثه ده.د ړومبی یو سره وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللَّهُ لَا يَقَعُ او امام زفر رحمه الله فرمائی چه درې به واقع كیږی

تشریح:- مسئله دا ده.چه زید خپلې ښځې ته اوونیل. [ان كلمت ابا عمرو وابا یوسف فانت طالق] بیا ورته خاوند طلاق وركړلو.او هغه بائنه شوه.او عدت ئې پوره شو بیا ښځې د ابوعمرو سره په داسې حالت كې خبرې اوكړې چه دا په نكاح كې نه وه بیا ئې دا ښځه په نكاح كې واخستله او بیا ئې د ابویوسف سره په داسې حالت كې خبرې اوكړلې چه هغه دده په نكاح كې وه.نو په دې صورت كې به داولنی یو طلاق سره ملاویږی درې طلاقه به واقع كیږی .او امام زفر رحمه الله فرمائی .چه نه واقع كیږی .

وَهَذِهِ عَلَى وُجُوهٍ او دا مسئله په یو څو صورتونو سره ده أَمَّا إِنْ وُجِدَ الشَّرْطَانِ فِي الْمِلْكِ یا خو به دواړه شرطونه په ملك كې موندلې شی .(یعنی ابوعمرو او ابویوسف دواړو سره به د نكاح په حالت كې كلام كوی) فَيَقَعُ الطَّلَاقُ وَهَذَا ظَاهِرٌ نو طلاق به واقع كیږی .او دا ښكاره ده أَوْ وُجِدَا فِي غَيْرِ الْمِلْكِ یا به دواړه په غیرملك كې موندلې شی فَلَا يَقَعُ نو نه به واقع كیږی، أَوْ وُجِدَ الْأَوَّلُ فِي الْمِلْكِ وَالثَّانِي فِي غَيْرِ الْمِلْكِ یا به اول په ملك كې او دوهم په غیرملك كې موندلې شی فَلَا يَقَعُ أَيْضًا نو بیا به هم نه واقع كیږی لِأَنَّ الْجَزَاءَ لَا يَنْزِلُ فِي غَيْرِ الْمِلْكِ فَلَا يَقَعُ ځكه چې جزاء په غیر ملك كې نه نازلیږی .نو نه به واقع كیږی أَوْ وُجِدَ الْأَوَّلُ فِي غَيْرِ الْمِلْكِ وَالثَّانِي فِي الْمِلْكِ یا اول په غیر ملك كې او دوهم په ملك كې اوموندلې شی وَهِيَ مَسْأَلَةُ الْكِتَابِ الْخِلَافِيَّةُ او هم دا د كتاب مختلف فیه مسئله ده

تشریح: صاحب د هدایه رحمه الله فرمائی .چه په دې مسئله كې څو صورتونه دی ① اول دا چې دوې (دوه) شرطونه په ملك كې واقع شی .په دې صورت كې په اتفاق سره طلاق واقع كیږی ځكه چې د طلاق شرط په ملك كې موجود شو. ② دوهم دا چې دواړه شرطونه په غیرملك كې موجود شی په دې صورت كې په اتفاق سره طلاق نه واقع كیږی . ③ دریم دا چې اول شرط په ملك او دوهم په غیرملك كې موجود شی په دې صورت كې هم طلاق نه واقع كیږی .دلیل دا دې چه جزاء یعنی طلاق په غیرملك كې موجود شوې دې.نو طلاق نه واقع كیږی

لَهُ اعْتِبَارُ الْأَوَّلِ بِالثَّانِي د امام زفر رحمه الله دلیل دادې.چه د اول په دوهم باندې قیاس دې إِذْ هُمَا فِي حُكْمِ الطَّلَاقِ كَشَيْءٍ وَاحِدٍ ځكه چې دواړه د طلاق په حكم كې د شیء واحد په شان دی

تشریح:- په كتاب كې دامام زفر رحمه الله دلیل داولنی شرط په دوهم شرط باندې قیاس كول دی ددې دوې (دوه) مطلبه دی ① یو دا كه دوهم شرط په ملك كښې موجود شی .نو طلاق نه واقع كیږی .نو دغه ډول كله چې اول شرط په غیرملك كې واقع شی .نو طلاق به نه واقع كیږی . ② د اول په دوهم باندې د قیاس كولو دوهم مطلب دا دې.چه لكه ځنګه د دوهم شرط په وخت كې د وقوع طلاق لپاره ملك شرط دې.نو دغه ډول د اولنی

شرط په وخت هم د وقوع طلاق لپاره ملك پكارده چې شرط وی .نوځکه دا دواړه شرطونه د طلاق په حکم (یعنی طلاق به په دواړو باندې واقع کیږی) په یوه مرتبه کې دی .اوکه شرط یووی نود ملك نه بغیرطلاق نه واقع کیږی .دغه ډول دلته به هم بغیرملکه طلاق نه واقع کیږی .

ولنا أن صحة الكلام بأهلية المتكلم او دلیل زمونږ دادی.چه د کلام صحیح کیدل د متکلم په لیاقت سره دی

تشریح:- زمونږدلیـل دا دې چـه د کـلام یمین صحیح کیـدل د متکلم دلیاقت اوذهانت سره تعلق ساتی اومتکلم د دې وجه چې عاقل بالغ دې د یمین اهلیت لری .نوځکه به کلام یمین صحیح وی .اوددې یمین محل د حالف ذمه ده.

الا أن الملك يشترط حالة التعليق مگر داچه د ملك شرط اوکړې شو.د تعلیق په وخت. ليصير الجزاء غالب الوجود لاستصحاب الحال فتصح اليمين، چې جزاء غالب الوجود شی .د استصحاب حال په وجه.چه قسم صحیح وی وعند تمام الشرط ينزل الجزاء اود شرط پوره کیدلو په وخت چې جزاء نازل شی لأنه لا ينزل الا في الملك خکه چې جزاء نه نازلیږی .خو په ملك کې (نازلیږی) وفيما بين ذلك الحال حال بقاء اليمين او ددې دواړو په منځ کې بقاء د یمین حالت دې فيستغني عن قيام الملك نو قسم به د ملك د قیام نه مستغنی وی اذ بقاؤه بمحله وهو الذمة ځکه چې د قسم بقاء خپل محل سره ده.او هغه (د حالف) ذمه ده

تشریح:- په[الا أن الملك] سره دیوسوال ځواب دې.سوال دا دې.چه هرکله د صحت یمین لپاره د متکلم اهلیت کافي دې.اومحل د یمین د حالف ذه ده.نوبیا دتعلیق په وخت کې دملك شرط ولې اولګولې شو.

ځواب دا دې.چه د تعلیق په وخت کښې دملکیت دبقاء شرط ددې امله لګولې شوې دې.چه جزاء غالب الوجود شی .دلیل د استصحاب حال د امله دې.استصحاب حال دې ته وائی .[ابقاء ما كان على ماكان لعدم الدليل المزيل] یعنی د زائله کونکی دلیل د عدم وجود د امله څیزهم هغه شان پاتې شی .ځکه چې وی حاصل دا دې.چه کله د تعلیق په وخت کې ملك موجود دې.نوغالب ګمان هم دا دې.چه د شرط د وجود په وخت کې به هم موجود وی .نویمین صحیح شو.اود شرط پوره کېدو په وحت کې د ملکیت شرط ددې امله اولګولې شو.چه جزاء مرتب شی .یعنی متحقق شی .ځکه چې وجود د جزاء په ملك کې متحقق کیږی په غیرملك کې نه.ددې دواړوحالتونوپه مینځ کې دیمین حالت دې اوبقاء د یمین د ملك محتاج نه ده.ځکه چې د یمین بقاء د هغې د محل سره وی .اومحل د حالف ذمه ده.کومه چې هروخت موجوده ده.نوځکه په مینځنۍ زمانه کې ملکیت لازم نشی ګرځولې.والله اعلم بالصواب.

د[ان دخلت الدارفانت طالق ثلاثا [الخ] حكم

وان قال لها اوکه سړی خپلې ښځې ته اوونیل ان دخلت الدار که ته په کورکې داخله شوې فانت طالق ثلاثا نو ته په درې طلاقو سره مطلقه ئې فطلقها ثنتين بیا هغې ته دوې [دوه] طلاقه (منجز) ورکړی وتزوجت آخر او دغه ښځې بل خاوند سره نکاح اوکړله ودخل بها او ددې سره ئې دخول اوکړو ثم عادت الى الاول بیا هغه رومبی خاوند ته واپس راغله فدخلت الدار بیا په کورکې داخله شوه طلقت ثلاثا عند ابي حنيفة وابي يوسف رحمهما الله تعالى نو هغه به په درې طلاقو سره مطلقه وی د ابوحنیفه او ابویوسف رحمهما الله په نیز

تشریح:-صورت د مسئلې دا دې چه خاوند خپلې ښځې ته اوونیل.[ان دخلت الدارفانت طالق ثلاثا] بیائې ورته دوې [دوه] طلاقه منجز دستی ورکړل.دې د عدت نه روسته د دوهم خاوند سره نکاح اوکړله اود دوهم خاوند ددخول نه روسته دهغه نه طلاقه شوه.اوعدت ئې تیرکړلو.اوبیا د اولنی خاوند په نکاح کې راغله.اودا هغه کور ته داخله شوه.① نود شیخینو رحمهما الله په نیزبه دې باندې درې طلاقه واقع کیږی .

وقال محمد رحمه الله تعالى عليه هي طالق ما بقي من التطليقات اوامام محمد رحمه الله فرمائی .چه هغه په،مابقی

من الطلقات،(یو) سره طلقه ده وهو قول زفر رحمة الله تعالى عليه او هم دا قول د امام زفر رحمه الله دې کیږی فتعود اليه بما بقي نو هغه به دده ارخ ته مابقی سره واپس ، وستعرف من بعد ان شاء الله تعالى او موږ به انشاءالله عنقریب بیان کړو.

تشریح:- اوامام محمد رحمه الله په نیزمابقی یعنی یوطلاق واقع کیږی اوداد امام زفر رحمه الله قول دې اوامام شافعی مالك اواحمد رحمهم الله هم ددې قائلین دی

واصله اود اختلاف اصل دادې أن الزوج الثاني يهدم ما دون الثلاث عندهما چې دوهم خاوند د شیخینو رحمهما الله په نیز مادون الثلاث منهدم کوي .فتعود اليه بالثلاث نو هغه به رومبی خاوند ارخ ته (نوی) درې طلاقونو سره واپس کیږی وعند محمد وزفر رحمهما الله تعالى لا يهدم ما دون الثلاث اود امام محمد او امام زفر رحمهما الله په نیز(دوهم خوند) مادون الثلاث نه منهدم کوی

حل اللغة: ① يهدم نړروی ،ختموی]

تشریح:- بنا (بنیاد) داختلاف دا دې چه دشیخینو رحمهما الله په نیز دوهم خاوند د درې طلاقونه کم ختموی .نودا ښځه به اولنی خاوند ته په درې طلاقوسره واپس کیږی .اودامام محمد رحمه الله په نیزد دوهم خوند سره نکاح د دریو نه کم طلاقونه نه ختموی .نودا ښځه به د دریونه د کموطلاقونوسره راواپس کیږی .دا مسئله به په تفصیل سره روستو انشاء الله راشی .

[ان دخلت الدارفانت طالق ثلاثا] وئیل اوبیا غیرمعلق درې طلاقه ورکول

وان قال لها اوکه ښځې ته ئې اوونیل ان دخلت الدار که ته په کورکې داخله شوې فانت طالق ثلاثا نو ته په درې طلاقو سره طالقه ئې ثم قال لها انت طالق ثلاثا بیا ئې اوونیل.ته مطلقه ثلاثه ئې فتزوجت غيره بیا دده نه علاوه (بل خاوند) سره نکاح اوکړله ودخل بها او(دوهم خاوند) ددې سره دخول هم اوکړو ثم رجعت الى الاول بیا هغه رومبی خاوند ارخ ته واپس (په نکاح کې) راغله فدخلت الدار بیا په کورکې داخله شوه. لم يقع شيء نو هیڅ طلاق به نه واقع کیږی

تشریح:-صورت د مسئلې دا دې چه یوکس خپلې ښځې ته اوونیل.[ان دخلت الدارفانت طالق ثلاثا] اوددې نه روسته ئې ورته [انت طالق ثلاثا] اوونیل یعنی بالفعل ئې درې طلاقه ورکړل اودې ددې درې طلاقونه روسته عدت تیرکړلو.اوبیا ئې بل خاوند سره نکاح اوکړله.اوهغې پرې دخول هم اوکړلو بیا ورته هغه طلاق ورکړلو.اودې عدت تیرکړلو.اوبیاد اولنی خاوند په نکاح کې راغله.اوبیا هغه کورته داخله شوه.نوزموږ د درې واړو امامانوپه نیزهیڅ طلاق نه واقع کیږی

وقال زفر رحمة الله تعالى عليه يقع الثلاث او امام زفر رحمه الله فرمائی .چه درې (طلاقه) واقع کیږی لأن الجزاء ثلاث مطلق لإطلاق اللفظ،ځکه چې جزاء د ثلاث مطلق ده.د لفظ (ثلاث) د اطلاق په وجه وقد بقي احتمال وقوعها اود طلاقونو د واقع کیدلو احتمال پاته دې فتبقى اليمين نو قسم به هم پاته پاتې وی

تشریح:- په زیر بحث مسئله کې امام زفر رحمه الله فرمائی .چه درې طلاقه به واقع کیږی . دلیل دا دې.چه جزاء ثلاث مطلق ده.اودا اطلاق د ثلث د لفظ د مطلق والی د امله دې.نودا کلام مطلقاً درې طلاقوته ګډ دې.که فی الحال دده په ملك کښې وی .اوکه په راروانه زمانه کې . او لفظ مطلق مقید ته نه شاملیږی .ځکه چې مقید د مطلق ضد دې.نومطلق درې طلاقه د موجوده ملك سره مقید نه دی .اودمطلق درې طلاقوواقع کیدو احتمال هم وو.په دې طریقه چې د دوهم خاوند سره د نکاح نه روسته دا بیا په خپله نکاح کې راولی.نوهرکله چې یمین پاته دې.اومحل (ښځه) موجود دې.نوجزاء (درې طلاقه) به واقع کیږی .

وَلَنَا أَنَّ الْجَزَاءَ مُعَلَّقٌ بِهَذَا الْمِلْكِ او زموږ دلیل دادې چه جزاء ددې ملك (درې) طلاقه دی لِأَنَّهَا هِيَ الْمَانِعَةُ خکه
چې هم دا درې طلاقونه (د دخول دار نه) منع کونکی دی . لِأَنَّ الظَّاهِرَ عَدَمُ مَا يُحْدِثُ خکه چې کوم ملك (د
دوهم خاوند نه پس) پیدا شي هغه په ښکاره معدوم دې وَالْيَمِينُ تُعْقَدُ لِلْمَنْعِ أَوِ الْحَمْلِ او یمین منعقد کیږي (د
یوکار نه) منع کاوه دپاره.یا (د یوکار کاوه باندې) اماده کاوه لپاره ، وَإِذَا كَانَ الْجَزَاءُ مَا ذَكَرْنَاهُ اوهرکله چې
جزاء هغه ده کومه چې موږ ذکرکړله وَقَدْ فَاتَ بِتَنْجِيزِ الثَّلَاثِ الْمُبْطِلِ لِلْمَحَلِّيَّةِ حالانکه (جزاء) فوت شوه.درې طلاقه
بالفعل ورکوه سره. کوم چې محلیت باطلونکی دی فَلَا تَبْقَى الْيَمِينُ نو قسم به هم پاته نه پاتې کیږي

تشریح - زموږ دلیل دا دې چه جزاء مطلق درې طلاقه نه دی بلکه د موجوده ملك درې طلاقه دی .خکه چې
جزاء هغه وی .چه هغه د شرط د وجود نه منع کونکې یا د شرط په وجود باندې آماده کونکې وی .خکه چې
یمین په دې دوو مقصدونوکې د یو لپاره منعقد کولې شي اودلته د دخول دارنه منع کونکی هم ددې ملك
درې طلاقه دی .اوکوم ملك چې د زوج ثانی سره د نکاح نه روسته پیدا کیږي .هغه فی الحال معدوم
دی بهرحال دا معلومه شوه چه جزاء هم ددې ملك درې طلاقه دی .اوددې ملك درې طلاقه خاوند بالفعل
ورکړی دی .نویمین پاته پاتې نشو خکه چې دیمین بقاء د شرط اوجزاء د بقاء سره ده اوجزاء کوم چې د
یمین یوجزء دې هغه فوت شوې ده اودا قاعده ده چه د جزاء په فوت کیدو سره کل فوت کیږي ددې امله هم
یمین فوت شو اوچه یمین پاته پاتې نشو نوکه سخه کورته داخله شی په دې بندې څه واقع کیږي هم نه.

بِخِلَافِ مَا إِذَا أَبَانَهَا په حلاف د هغه صورت.کله چې دا بائنه کړې وی لِأَنَّ الْجَزَاءَ بَاقٍ لِبَقَاءِ مَحَلِّهِ خکه چې جزاء
پاته ده.ددې محل پاته کیدلو په وجه.

حل اللغة: ① ابان جدا کړه ② باق پاته ده]

تشریح- ددې په خلاف کې که خاوند د [ان دخلت الدارفانت طالق ثلاثاً] اووئیل.اودهغې نه روسته ئې دا ښځه
په یوطلاق یا دوو طلاقوسره بائنه کړله.اوبیا د دوهم خاوند سره د نکاح نه روسته ئې د اول خاوند سره نکاح
اوکړله نواوس هم وراندینې قسم پاته پاتې دې خکه چې دمحل د پاته پاتې کیدو د امله یمین هم پاته پاتې
شو نواوس که دا ښځه دغه کورته ورداخله شوه نودرې طلاقه به واقع کیږي .والله اعلم بالصواب

په جماع کولو پورې د طلاق تعلیق کول

وَلَوْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ اوکه (یوکس) خپلې ښځې ته اووئیل إِذَا جَامَعْتُكِ چې کله زه تا سره جماع اوکړم فَأَنْتِ طَالِقٌ
ثَلَاثًا نوته دې درې طلاقونوسره طالقه ئې فَجَامَعَهَا یا ده دغه ښځې سره جماع اوکړله فَلَمَّا الْتَقَى الْخِتَانَانِ نو
کله چې ختانین خپلوکې ملاؤ شو (یعنی تواری ، نتوتل ،د حشفې اوشو) طَلُقَتْ ثَلَاثًا نو درې طلاقه واقع
شو وَإِنْ لَبِثَ سَاعَةً اوکه هغه لږ وخت ایسار شو لَمْ يَجِبْ عَلَيْهِ الْمَهْرُ نو په ده باندې به مهر واجب نه وی وَإِنْ
أَخْرَجَهُ وکه دا ئې راوښکلو ثُمَّ أَدْخَلَهُ بیا ئې داخل کړو وَجَبَ عَلَيْهِ الْمَهْرُ نو په ده به مهر واجب وی وَكَذَا إِذَا
قَالَ لِأَمَتِهِ وهم دغه دول کله ئې چې خپلې وینځې ته اووئیل إِذَا جَامَعْتُكِ فَأَنْتِ حُرَّةٌ چې کله زه تا سره جماع
اوکړم نو ته آزاده ئې

حل اللغة: ① الختان په ذکر کې سنت کړې شوې ځائې]

تشریح - مسئله دا ده چه خاوند خپلې ښځې ته اووئیل [اذا جامعتك فانت طالق ثلاثاً] بیا ورسره جماع
اوکړله تردې چې د خاوند شرمګاه دښځې په شرمګاه کې غائبه شوه نوپه ښځه باندې درې طلاقه واقع شول.
اوس که دا سړې هم په دې حالت کې لږ وخت ایسارشو نواګرچه دا ایساریدل حرام دی .خو ددې لږ وخت
ایساریدو په وجه عقر(مهر)نه واجبیږي

①اوکه دې کس خپله شرمګاه دښځې دشرمګاه نه رابهرکړه اوبیا ئې ورداخله کړه نوپه دې صورت کې به
ددې وطی دحرمت په وجه عقر(مهر) لازم وی .

②وداسې (د دوباره دخول نه بغیر) به عقر(مهر)واجب نه وی .کله چې مالك خپلې وینځې ته اووائی .[اذا
جامعتك فانت حرة].

دامام ابویوسف رحمه الله دلیل دا دې چه د دخول نه روسته په ایساریدو باندې دوام کول د ابتدائی دخول پشان
دی .نولکه چې دې کس د درې طلاقه واجب کیدو نه روسته جماع اوکړله اوښکاره ده چه دمطلقه معلظه
سره وطی کول حرام دی .اوپه حرامه وطی باندې عقر(مهر)واجبیږي .نوخکه به په دې صورت کې هم عقر
(مهر) واجبیږي .دعقرنه مراد مهرمثل دې.

وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ اود ابویوسف رحمه الله نه (په نوادرکې) روایت دې أَنَّهُ أَوْجَبَ الْمَهْرَ فِي الْفَصْلِ
الْأَوَّلِ أَيْضًا لِوُجُودِ الْجِمَاعِ بِالدَّوَامِ عَلَيْهِ چې دوی په رومبی صورت کې هم مهر واجب کړې دې.د جماع موجود
کیدلو په وجه په دې باندې د مداومت په ذریعه [إِلَّا أَنَّهُ لَا يَجِبُ عَلَيْهِ الْحَدُّ لِلِاتِّحَادِ مګر د چه جماع د فرج په فرج کې
د داخلولو نوم دې

تشریح:-اودامام ابویوسف رحمه الله نه په نوادرکې یوروایت دې.چه په اولنی صورت کې هم عقر (مهر) واجبیږي ،
دامام ابویوسف رحمه الله دلیل دا دې.چه د دخول نه روسته په ایساریدو باندې دوام کول د ابتدائی دخول پشان
دی .نولکه

چه دې کس د درې طلاقه واجب کیدو نه روسته جماع اوکړله.اوښکاره ده چه دمطلقه معلظه سره وطی کول
حرام دی .اوپه حرامه وطی باندې عقر(مهر)واجبیږي .نوخکه به په دې صورت کې هم عقر (مهر) واجبیږي
.دعقرنه مراد مهرمثل دې.

①خودلته یواشکال کیږي .هغه دا چې هرکله د دخول نه روسته وخت تیرول دابتدائی دخول په مرتبه کې دی
اودا وطی حرامه ده.اود حرامې وطی په وجه حد زنا واجبیږي .نوپه دې کس باندې هم حد زنا واجبیدل
پکاردی .حالانکه امام ابویوسف رحمه الله هم په دې صورت کې د حد دوجوب قائل نه دې

②بیشکه حدزنا واجبیدل پکار وو.خود جماع د یووالی د امله شبه پیدا شوه.یعنی ادخال حلال د لبث حرام
سره د مقصود یعنی د قضاء شهوت په اعتبارسره یوشو.نو جماع خو یوه ده خو ددې اول موجب حد نه
دې.البته ددې آخر د حد موجب دې.اوددې اتحاد د امله شبه پیدا شوه.په دې وجه حد ساقط کړې شو.

وَجْهُ الظَّاهِرِ أَنَّ الْجِمَاعَ إِدْخَالُ الْفَرْجِ فِي الْفَرْجِ وَلَا دَوَامَ لِلْإِدْخَالِ، بِخِلَافِ مَا إِذَا أَخْرَجَ ثُمَّ أَوْلَجَ، اود ادخال لپاره هیڅ دوام
نشته.په خلاف د هغه صورت کمه چې اوباسی .او بیا ئې داخل کړي لِأَنَّهُ وُجِدَ الْإِدْخَالُ بَعْدَ الطَّلَاقِ خکه چې
په دې (صورت) کې ادخال د طلاق نه روسته موندلې شوی دې [إِلَّا أَنَّ الْحَدَّ لَا يَجِبُ مګر داچه حد واجب نشو.
لِشُبْهَةِ الِاتِّحَادِ بِالنَّظَرِ إِلَى الْمَجْلِسِ وَالْمَقْصُودِ وَإِذَا لَمْ يَجِبِ الْحَدُّ وَجَبَ الْعُقْرُ نو عقر(تاوان) به واجب وی إِذِ الْوَطْءُ لَا يَخْلُو عَنْ
أَحَدِهِمَا خکه چې وطی په دې دواړو کې د یو نه خالی نه ده

حل اللغة: ① الاخراج: راویستل ② الادخال: داخلول]

تشریح:- اود ظاهرالروایت په وجه استدلال دادې.چه جماع وائی .د سړي شرمګاه د ښځې په شرمګاه کې
داخلول.اود درې طلاقونه روسته دا معنی نه موجودیږي .نود وطی حرام د عدم وجود په وجه مهر(عقر) نه
واجبیږي .

د[ولادوام للادخال] مطلب دا دې.چه د دوام لپاره به د ابتداء حکم په هغه وخت کې وی په کوم ځائې کې
چې دوام وی .اوجماع د ادخال نوم.اوادخال لپاره دوام نه وی .نوچه دې کس لاخپله شرمګاه نه وی رابهر
کړې دا به یوه جماع شمارلې شي .

البته که دي کس خپله شرمګاه بهرته راویستله.اوبیاني ورداخله کړه.نودا ادخال د طلاق نه روسته شو ددي امله ددې ښځې لپاره عقرواجبیږی خوحد زنا په دې صورت کې هم نه واجبیږی خکه چې په ادخال اواخراج کې د اتحاد شبه پیدا شوه خکه چې د دواړو مجلس هم یودي.اومقصود یعنی پوره کول د شهوت هم یو دي نوچه حد واجب نشو عقربه ضرور واجبیږی خکه چې د حرامې وطی په وجه په دې دواړوکې یوضرور واقع کیږی یعنی حد زنا یا عقر.

ولو کان الطلاق رجعیا یصیر مراجعا بالثانی عند ابی یوسف رحمه الله او که طلاق رجعی دي نو (دا خاوند) د ایستلو په وجه رجوع کونکې نه دي د ابویوسف رحمه الله په نیز خلافا لمحمد رحمه الله () لوجود المساس د امام محمد رحمه الله خلاف دي د مساس موجود کیدلو په وجه

تشریح - که سړی خپلې ښځې ته اوونیل [اذا جامعتك فانت طالق واحدة] اوددې نه روسته نې ورسره جماع اوکړله نوبه دې ښځه باندې طلاق رجعی واقع کیږی .اوس که په دې حالت کې ایسارشو نوبه اتفاق سره رجعت ثابت شو خوداویوسف رحمه الله په نیزنه ثابتیږی .ځکه چې ایساریدل د ابتدائی دخول پشان دی نود طلاق نه روسته وطی موجود شوه نورجعت هم ثابت شو اوداامام محمد رحمه الله په نیزد ایساریدو په وجه رجعت نه ثابتیږی بلکه په دې وجه ثابتیږی چه سړی په شهوت سره مس اوکړله .

ولو نزع ثم اولج صار مراجعا بالاجماع لوجود الجماع، والله تعالی اعلم بالصواب او که ویباسلو.بیا نې داخل کړو.نو بالاجماع به رجوع کونکې وی د جماع موجود کیدلو په وجه

حل اللغة: ① النزع ویستل ② اولج داخل کړو]

التشریح- او که دې کس د دخول نه روسته دوبره دخول اوکړلو نوبه اتفاق سره رجعت ثابت شو خکه چې جماع موجود شوه یعنی ادخال د ذکربه فرج کې.

په طلاق کې د انشاء الله ویلو حکم

فصل فی الاستثناء (دا) فصل د استثناء (د حکم) (په بیان کې) دي واذا قال الرجل لامرأته او کله نې چې اوونیل خپلې ښځې ته انت طالق ان شاء الله تعالی متصلا انت طالق انشاءالله تعالی ،متصل لم یقع الطلاق نو طلاق به نه واقع کیږی

تشریح - د استثناء معنی ده [تکلم بالباقه بعد الثنیا] یعنی د استثناء نه روسته په پاته کلام تکلم کول چونکه تعلیق د کل کلام لپاره مانع وو اواستثناء دبعضې کلام دپاره.نوتعلیق اقوی شود استثناء نه اواقوی مقدم وی په قوی باندې نوخکه نې تعلیق وړاندې بیان کړلو اواستثناء پس.

اوچونکه مسئله ان شاءالله صورة تعلیق دې خکه نې د استثناء په اول فصل کې ذکرکړله چه تعلیق سره نزدې نې اوچونکه الله تعالی د انشاءالله نوم استثناء کیخودې دی.فرمائیلي نې دی .((ولا یستثنون)) اومراد ددې نه [ان شاء الله] ویل دی .نوخکه نې مسئله د انشاءالله د استثناء په فصل کې بیان کړې ده.

په دې اړه کې اختلاف دې چه انشاء الله ویل د کلام سابق ابطال دې اوکه تعلیق.① امام ابویوسف رحمه الله داول قائل دې ② اوامام محمد رحمه الله د دویم.

صورت د مسئلې سړی خپلې ښځې ته اوونیل [انت طالق انشاء الله تعالی] اولفظ دانشاء الله نې د [انت طالق] سره متصل اوونیل نوطلاق نه واقع کیږی

لقوله ﷺ من حلف بطلاق او عتاق خکه د نبی کریم ﷺ قول دې چه کوم کس د طلاق یا عتاق قسم اوخوړلو

۱) القول الراجح هو قول محمد رحمه الله كذا فی ردالمحتار (۲/۱۰ ۵۵۱) والبحر (۳۶/۴) ومجمع الأنهر (۴۲۵/۱) نقلاً عن القول الراجح (۲/۳)

وقال: ان شاء الله تعالی متصلا به او ددې سره نې متصل انشاءالله تعالی اوونیل فلا حنث علیه(۲) نو په ده باندې حنث کیدل نشته

تشریح - ① دلیل دا دې چه نبی ﷺ فرمائیلي دی .کوم کس چې په طلاق سره قسم اوخوړلو اوبا په آزادولو کې او بیا نې ورپسې دستی اوونیل انشاء الله نودې نه حانثیږی .یعنی دده قسم نه ماتیږی چه طلاق یا عتاق واقع شی .

ولانه اتی بصورة الشرط او خکه چې راتګ نې اوکړو په صورت د شرط سره فیکون تعلیقا من هذا الوجه نو په دې اعتبار سره به دا (کلام) تعلیق وی وانه اعدام قبل الشرط اودا د شرط نه وړاندې معدوم کول دی والشرط لا یعلم هاهنا او دلته کې شرط معلوم نه دی فیکون اعداما من الاصل نو (دا به) د ابتداء نه (جزاء) معدوم کول وی ولهذا یشترط ان یکون متصلا به بمنزلة سائر الشروط او هم په دې وجه شرط اولګولې شو چه ددې سره متصل وی په منزله د ټولو شرطونو

حل اللغة: ① اعدام: ختمول ② سائر:ټول]

تشریح.- دوهم دلیل عقلی دا دې.چه حالف دا کلام دشرط په صورت کې راوړې دې نوبه دې اعتبار سره دا کلام تعلیق دې.اوتعلیق د شرط نه وړاندې معدوم کول وی .اودلته شرط یعنی د الله تعالی مشیت نه دی معلوم.نوخکه دشروع نه جزاء معدومه شوه.اوچونکه دا کلام صورة تعلیق دي.نوخکه نې دا شرط اولګولو چه متصل واقع وی .لکه څنګه چې د ټولوشرطونوحکم دی.

ولو سکت ثبت حکم الکلام الاول او که خاموش شو.نود اول کلام حکم به ثابتیږی فیکون الاستثناء او ذکر الشرط بعده رجوعا عن الاول نو ددې نه روسته استثناء یا شرط ذکر کول به د کلام اول نه رجوع وی قال رضی الله تعالی عنه (مصنف رحمه الله) فرمائی وکذا اذا ماتت قبل قوله ان شاء الله تعالی او هم دغه رول کله چې مړه شی .دده د قول،انشاء الله تعالی ، نه وړاندې لان بالاستثناء خرج الکلام من ان یکون ایجابا خکه چې د استثناء په وجه کلام د ایجاب کیدلو نه اووتلو

تشریح :اوکه خاوند[انت طالق] اووئیل.اوچپ شو.ددې نه روسته نې بیا [انشاءالله] اوونیل.نوبه دې صورت کې به داول کلام حکم یعنی واقع کیدل د طلاق موجودیږی .خکه چې د جمهورو په نیزاستثناء منفصل صحیح نه ده.② اودامام ابویوسف رحمه الله په نیزشرط (انشاءالله) ذکرد [انت طالق] نه روسته داول کلام نه رجوع ده.حالانکه خاوند ته د رجوع کولواختیارنشته.

اودا داسې دی .لکه چې ښځه د خاوند دلفظ انشاءالله ویلو نه وړاندې مړه شی .نوطلاق نه واقع کیږی .

دلیل دا دې.چه د انشاءالله ویلود امله خبره د ایجاب نه اووتله.نوچه ایجاب باطل شو.حکم به هم باطلیږی

والموت ینافی الموجب دون المبطل، او مرګ د موجب منافی دې.د مبطل (منافی) نه دې بخلاف ما اذا مات الزوج په خلاف د هغه صورت کله چې د خاوند انتقال اوشی لانه لم یتصل به الاستثناء خکه چې ددې سره استثناء متصل نه ده.

حل اللغة: ① الموجب. واجبونکې ② مبطل: باطلونکې]

تشریح:- دا عبارت دیوسوال ځواب دې .سوال دا دې چه ایجاب یعنی [انت طالق] د ښځې په ژوند کې واقع

۲) غربه الزیلعی رحمه الله بهذا اللفظ ثم نقل عن ابن عمر رضی الله عنهما أن رسول الله ﷺ قال من حلف علی یمین فقال إن شاءالله فلا حنث علیه

شو او استثناء ددې نه روسته موجود شوه بو دعدم محل د أمله استثناء باطله شوه. او چه استثناء باطله شوه. نو ایجاب صحیح شو. نو پکار ده چې طلاق واقع شي.

[؟] خواب مرګ د موجب منافي دې خو مبطل نه دې نو که د [أنت طالق] وئیلو نه وراندې وراندې ښځه مره شوه نو ایجاب به باطل شي. او موجب یعنی استثناء یا شرط په مرګ سره نه باطلیږي خکه چې مرګ هم مبطل دې او استثناء هم مبطله ده. او د مبطل او مبطل په مینځ کې څه منافات نه وی. ددې په خلاف که [أنت طالق] وئیلو نه روسته او د انشاء الله وئیلو وراندې خاوند مړ شي. نو طلاق به واقع کیږي. خکه چې په دې صورت کې د [أنت طالق] سره استثناء متصله نشته.

د [أنت طالق ثلاثاً إلا واحدة] حکم

وَإِنْ قَالَ: أَنْتِ طَالِقٌ ثَلَاثًا إِلَّا وَاحِدَةً، او که وې وئیل. ته په دریو طلاقو طالقه ئې. مګر په یو طَلُقَتْ ثِنْتَيْنِ نو په دوې (دوه) طلاقو سره به طالقه وی وَإِنْ قَالَ أَنْتِ طَالِقٌ ثَلَاثًا إِلَّا ثِنْتَيْنِ او که وې وئیل. ته په دریو طلاقو طالقه ئې. سوا د دوو نه طَلُقَتْ وَاحِدَةً نو په یو سره به مطلقه وی

تشریح:- صورت د مسئلې دا دې. که یو کس خپلې ښځې ته او وئیل. [أنت طالق ثلاثاً إلا واحدة] نو په دې صورت کې دوې (دوه) طلاقه واقع کیږي. او که وئې وئیل چه [أنت طالق ثلاثاً إلا ثنتين] نو په دې صورت کې یو طلاق واقع کیږي.

[؟] مصنف ﷫ دوې (دوه) مثالونه ذکر کړل. دې اړخه د اشارې کاوه لپاره چې استثناء د قلیل او کثیر دواړو جائز ده اګرچه امام فراء نحوی ددې اجازت نه دې ورکړي

وَالْأَصْلُ أَنَّ الْإِسْتِثْنَاءَ تَكَلُّمٌ بِالْحَاصِلِ بَعْدَ الثُّنْيَا، او قاعده داده. چه استثناء د هغه مقدار تکلم کول دی. کوم چې د استثناء نه روسته حاصل شو هُوَ الصَّحِيحُ هم دا صحیح ده وَمَعْنَاهُ أَنَّهُ تَكَلُّمٌ بِالْمُسْتَثْنَى مِنْهُ ددې معنی داده. چه په پاته مستثنی منه سره ئې کلام او کړو إِذْ لَا فَرْقَ بَيْنَ قَوْلِ الْقَائِلِ لِفُلَانٍ عَلَيَّ دِرْهَمٌ خکه چې هیڅ توپیر نشته. ددې دواړو قولو په منځ کې. چه د فلانی لپاره په ما باندې یو درهم دی وَبَيْنَ قَوْلِهِ عَشَرَةٌ إِلَّا تِسْعَةً، او په منځ ددې قول چه) او لس درهمه دی سوا د نهو نه فَيَصِحُّ اسْتِثْنَاءُ الْبَعْضِ مِنَ الْجُمْلَةِ نو د کُل نه د بعض استثناء کول صحیح دی لِأَنَّهُ يَبْقَى التَّكَلُّمُ بِالْبَعْضِ بَعْدَهُ خکه چې د استثناء نه روسته به د بعض تکلم پاته پاتې وی وَلَا يَصِحُّ اسْتِثْنَاءُ الْكُلِّ مِنَ الْكُلِّ او د کل استثناء د کل نه صحیح نه دې لِأَنَّهُ لَا يَبْقَى بَعْدَهُ شَيْءٌ لِيَصِيرَ مُتَكَلِّمًا بِهِ خکه چې ددې استثناء نه روسته هیڅ پاته پاتې نشو. چه په هغې سره تکلم کونکې شی وَصَارَ كَالتَّلَفُّظِ الْمَوَاو لفظ د هغې اړخ ته ګرځونکې (شی). وَإِنَّمَا يَصِحُّ الْإِسْتِثْنَاءُ إِذَا كَانَ مَوْصُولًا بِهِ كَمَا ذَكَرْنَا مِنْ قَبْلُ او استثناء به صحیح وی. کله چې اصل کلام سره متصل وی. لکه څنګه چې مونږ وړاندې ذکر کړی دی وَإِذَا ثَبَتَ هَذَا او هرکله چې دا ثابته شوه فَفِي الْفَصْلِ الْأَوَّلِ الْمُسْتَثْنَى مِنْهُ اثْنَتَانِ فَيَقَعَانِ نو په رومبۍ مسئله کې مستثنی منه دوې (دوه) دی. نو واقع به دی وَفِي الثَّانِي وَاحِدَةٌ فَتَقَعُ وَاحِدَةٌ او په دویمه مسئله کې (مستثنی منه) یو دې. نو هغه یو به واقع وی

تشریح:- د استثناء اصل دا دې چه د استثناء نه روسته کوم مقدار پاته پاتې شی. د هغې تکلم کول استثناء ده. حاصل دا چې د مستثنی منه کوم مقدار چه پاته پاتې شی. په هغې باندې تکلم کول ته استثناء وائی. نو د یو کس دا وینا چې د فلانی په ما باندې یوه روپۍ ده. او دا چې د فلانی په ما باندې لس روپۍ سوا د نهو نه دی. په دې دواړو قولونو کې څه توپیر نشته. نو حاصل دا چې د بعضې د کل نه استثناء کول جائز دی. او د کل د کل نه استثناء کول جائز نه دی. خکه چې د کل نه د کل استثناء کولو نه روسته پاته څه نه پاتې کیږي. چه په هغې باندې تکلم کونکې شي. او د استثناء د صحت لپاره دا هم ضروری دی. چه استثناء د اصل کلام سره

متصله وی.

[؟] بهر حال هرکله چې دا اصول معلوم شو. نو په اولنی صورت کې د مستثنی منه نه روسته پاته مانده دوې (دوه) دی. نو دوې (دوه) طلاقه به واقع کیږي. او په دوهم صورت کې د مستثنی منه نه روسته پاته یو دې نو یو طلاق به واقع کیږي

وَلَوْ قَالَ: إِلَّا ثَلَاثًا، او که وې وئیل. الا ثلاثاً يَقَعُ الثَّلَاثُ نو درې به واقع کیږي لِأَنَّهُ اسْتِثْنَاءُ الْكُلِّ مِنَ الْكُلِّ خکه چې دا د کل استثناء د کل نه ده فَلَمْ يَصِحَّ الْإِسْتِثْنَاءُ نو استثناء صحیح نشوه وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ او الله زیات خبر دې.

تشریح:- او که خاوند او وئیل. [أنت طالق ثلاثاً إلا ثلاثاً] نو په دې صورت کې به استثناء باطله وی. او درې طلاقه به واقع کیږي. خکه چې دا د کل د کل نه استثناء ده کومه چې صحیح نه ده خکه چې د استثناء کولو نه روسته څه پاتې نشو چه په هغې سره تکلم او کړې شی. [والله سبحانه وتعالى أعلم بالصواب]

باب طلاق المريض

(دا) باب د مریض د طلاق (په بیان کښې) دې

تشریح:- په مخکنو بابونو کې مصنف ﷫ د صحیح کس طلاق سره د ټولو قسمونو بیان او کړلو او س په دې باب کې د مریض د طلاق د احکامو بیان کوی. چونکه مرض عارض دې او صحت اصل دې او اصل مقدم وی په عارض باندې نو خکه ئې په ترتیب کې د تندرست د طلاق احکام اول بیان کړې او د مریض د طلاق احکام ئې وړیسې.

په مرض الموت کې د طلاق ورکولو حکم

وَإِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ فِي مَرَضِ مَوْتِهِ طَلَاقًا بَائِنًا او کله چې سړی خپلې ښځې ته په مرض د وفات خپل کې، طلاق بائن ورکړو فَمَاتَ وَهِيَ فِي الْعِدَّةِ بیا مړ شو په داسې حال کې چې دا (ښځه ده) په عدت کې ده وَرِثَتْهُ، نو (ښځه به) وارثه وی وَإِنْ مَاتَ بَعْدَ انْقِضَاءِ الْعِدَّةِ او که دې مړ شو. روسته د تیریدلو د عدت (د ښځې نه) فَلَا مِيرَاثَ لَهَا نو ددې (ښځې) لپاره به میراث نه وی

تشریح:- صورت د مسئلې دا دې. چه خاوند خپلې ښځې ته په مرض الموت کې طلاق بائن ورکړی بغیر د ښځې د رضامندۍ نه. بیا دا خاوند مړ شي. حالانکه دده دا ښځه لا په عدت کې وی او د میراث مستحقه وی نو دا ښځه به د خپل خاوند نه میراث اوړی.

په دې مسئله کې څو قیودات دی. دا او ګورئ. ① دا چې مرګ د عدت سره مقید دې خکه که د عدت پوره کیدو نه روسته مړ شوې وی. نو په دې صورت کې به هم وارثه نه وی. اګرچه امام مالک ﷫ فرمائی چه په دې صورت کې به هم میراث اوړی. ② دا چې د میراث د استحقاق قید ئې او لګولو خکه که دا ښځه کتابیه وی. یا وینځه وی. نو په دې صورت کې به هم میراث نه اوړی. ③ دا چې طلاق ئې د ښځې د عدم رضا پورې مقید کړلو. خکه که طلاق ئې ددې په رضا سره ورکړې وی. نو بیا هم دا د میراث مستحقه نه ده. ④ دا چې طلاق بائن ئې په مرض الموت باندې مقید کړلو. خکه که دې سړی په حالت د مرض کې طلاق ورکړلو. او بیا روغ شو. او بیا مړ شو. نو په دې صورت کې ښځه د میراث مستحقه نه ده (۵) دا چه طلاق بائن ئې ورکړې وی. خکه که طلاق رجعی ئې ورته ورکړې وی. نو دا ښځه د نکاح د امله د میراث حقداره نه ده د فرارد امله. خکه چې په طلاق رجعی کښې د عدت په مهال کې نکاح من کل وجوه پاته وی.

صاحب دعنايه فرمائي .چه د خاوند په خپل مرض الوفات كي طلاق وركول،دې ته طلاق فار وائي .او د
ذر حكم لكه څنګه چې دسړي د اړخه ثابتيږي دغه ډول دښځې داړخه هم ثابتيږي .مثلاً چې ښځه په خپل
مرض الموت كي مرتده شي .والعياذبالله نو خاوند به ميراث اوړي .

① حاصل دا چې داحنافو په نيزكه خاوند په زمانه دعدت كي مړ شي .نوښځه به وارثه وي اوكه د
عدت تيريدو نه روسته مړ شي نوښځه به وارثه نه وي

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: لَا تَرِثُ فِي الْوَجْهَيْنِ او امام شافعي فرمائي .چه دابه په دواړو صورتونو كي وارثه نه وي لِأَنَّ الزَّوْجِيَّةَ قَدْ بَطَلَتْ بِهٰذَا الْعَارِضِ خكه چې بي بي كيدل ددې عارض په وجه باطل شو وَهِيَ السَّبَبُ حالانكه بي بي كيدل (د ميراث) سبب وو وَلِهٰذَا لَا يَرِثُهَا إِذَا مَاتَتْ اوهم په دې وجه كه ښځه مړه شوه.نو سړې ددې وارث نشي كيدې

تشريح:- دامام شافعي په نيزبه په دواړوصورتونوكي وارثه وي .كه مرګ ئې په عدت كي وي .اوكه د
عدت تيريدو نه روسته وي . دليل دا دې.چه د زوجيتوبه مينځ كي د وراثت سبب د زوجيت رشته ده اود
طلاق بائن واقع كيدو په وجه د زوجيت رشته باطله شوه.نود وراثت حكم د سبب نه بغير نه ثابتيږي .هم دا
وجه ده.كه په دې حال كي ښځه مړه شي .نو خاوند به وارث نه وي .

وَلَنَا أَنَّ الزَّوْجِيَّةَ سَبَبُ إِرْثِهَا فِي مَرَضِ مَوْتِهِ او زموږ دليل دادې چه بي بي كيدل، د خاوند په مرض وفات كي د ښځې د وارث جوړيدلو سبب دې وَالزَّوْجُ قَصَدَ إِبْطَالَهُ او خاوند ددې د باطلولو اراده كړې ده فَيُرَدُّ عَلَيْهِ قَصْدُهُ بِتَأْخِيرِ عَمَلِهِ إِلَى زَمَانِ انْقِضَاءِ الْعِدَّةِ دَفْعًا لِلضَّرَرِ عَنْهَا نود خاوند (دا)اراده به هم په ده باندې واپس كولې شي .د عدت مودې تيريدلو دپاره،په تاخير دعمل دده سره،چه دښځې نه ضررلرې شي

تشريح:- زموږ سره دليل نقلي اوعقلي دواړه شته.خوصاحب دهدايه دليل نقلي نه دې ذكركړې.د دليل
نقلي لنډيز دا ده.چه دفارد ښځې دميراث اوړل دصحابو په اجماع سره ثابت دى .تفصيل دا دې.چه
حضرت عبدالرحمن بن عوف خپلې ښځې تماضرته په خپل مرض الوفات كي طلاق بائن وركړلو .او د
عبدالرحمن به عوف وفات اوشو.حالانكه ددوى بي بي تماضربه خپل عدت كي وه.نوحضرت عثمان
تماضردحضرت عبدالرحمن بن عوف دميراث وارثه جوړه كړه.حالانكه دا كاردصحابو په وجود كي
شوې وو.خوهيڅ چا پرې انكاراونكړلو.نوځكه دا اجماع سكوتي شوه.دحضرت عائشې نه روايت دې.
«إن إمرأة الفار ترث» بيشكه د فارښځه به ميراث اوړي .ددې نه علاوه دحضرت عمر،عثمان،علي،ابن
مسعود نه هم دا مروى دى اودهيڅ يوصحابي نه ددې خلاف منقول نه دې.نواجماع سكوتي متحقق شوه.
اودا كوم چې د حضرت عبدالله بن زبير نه روايت كولې شي .چه كه معامله ماته راغلې وه.نوما به
تماضرد ميراث حقداره نه وه جوړه كړې څه نقصان نه رسوي .ځكه چې په كوم وخت كي چې اجماع منعقد
كيدله نوپه هغه وخت كي حضرت عبدالله بن زبير ماشوم وو.اودا خبره د روستووخت ده.اوروستني
خلاف د وړاندينې اجماع سره معارض نشي كيدې.
اوصاحب هدايه د دليل عقلي لنډيز دا ده چه په مرض الوفات كي دښځې ښځه توب د ميراث
اوړلوسبب دې.ځكه چې د خاوند په وفات سره د ښځې حق د هغه په ميراث پورې متعلق كيږي .نوچه په دې
حالت كي خاوند ښځې ته طلاق وركړي .نودې دښځې دحق وراثت باطلول غواړي نودده دا غلطه اراده به
هم ده ته واپس كولې شي به دې طريقه چې د طلاق عمل به دعدت دتيريدو زمانې پورې اوږد كړې شي .چه
ښځه دميراث دمحرومتيا نه بچ شي.

وَقَدْ أَمْكَنَ اود داسې تاخير ممكن هم دې لِأَنَّ النِّكَاحَ فِي الْعِدَّةِ يَبْقَى فِي حَقِّ بَعْضِ الْآثَارِ ځكه چې په عدت كي د بعضو آثارو په حق كي نكاح پاته پاتې كيږي فَجَازَ أَنْ يَبْقَى فِي حَقِّ إِرْثِهَا عَنْهُ، بِخِلَافِ مَا بَعْدَ الِانْقِضَاءِ نو

ممكن ده چه خاوند سره د ښځې د ميراث په حق كي هم نكاح په نه پاتې وي په خلاف د انقضاء عدت نه روسته لِأَنَّهُ لَا إِمْكَانَ ځكه چې امكان نشته

تشريح:- په دې عبارت سره ديوسوال ځواب وركوي .سوال دا دې كه د طلاق عمل روستوكول د ښځې نه د
ضرر لرې كاوه لپاره وي .نوپكارده چې په دې حكم كي مدخول بها اوغيرمدخول بها د عدت پوره كيدو نه
وړاندې اود عدت پوره كيدونه روسته برابروو حالانكه داسې نه ده.ځكه كه غيرمدخول بهاته په مرض كي
طلاق ودكړي . او خاوند مړشي .نودا مدخول بها به هم ميراث نه اوړي .اودغه ډول كه دعدت تيريدو نه
روسته هم مړشي .نو غير مدخول بها هم د ميراث مستحقه نه ده
بيشكه دطلاق عمل روستوكول د ښځې نه د ضرر لرې كاوه لپاره دى .خود طلاق عمل به ترهغه هومره
روستوكولې شي .څومره چې ممكن وي .اوچونكه د عدت د وخته پورې د طلاق عمل روستوكول ممكن دى
ځكه چې په عدت كي نكاح من وجه پاته وي .نوځكه دعدت ختميدوپورې دطلاق عمل روستوكولې شي
اودعدت ختميدونه روسته نكاح بيخي نه پاتې كيږي .نه من وجه اونه من كل وجه .نومعلومه شوه چه د
عدت نه روستوهم د طلاق عمل روستوكول ممكن نه دى .نوځكه د عدت نه روستو پورې د طلاق عمل
نشي روستو كولې.اوچونكه د غيرمدخول بها په حق كي عدت واجب نه دې نوځكه دهغې په حق كي دطلاق
عمل هم نشي روستوكولې.

وَالزَّوْجِيَّةُ فِي هٰذِهِ الْحَالَةِ لَيْسَتْ بِسَبَبٍ لِإِرْثِهِ عَنْهَا او بي بي كيدل په دې حالت كي د خاوند وارث كيدلو سبب نه دې فَتَبْطُلُ فِي حَقِّهِ خُصُوصًا إِذَا رَضِيَ بِهِ نود خاوند په حق كي (سبب) باطل شو.بالخصوص چې كله خاوند په دې باندې راضي شوې وي .

تشريح:- په دې عبارت سره دامام شافعي دقياس «ولهذا لايرثها إذا ماتت» ځواب دى.دځواب حاصل دا
دې. چې دښځې د خاوند نه د ميراث اوړل ددې املەنه دى .چه دې په مرض الوفات كي د ښځې خوند
دى.ځكه چې د خاوند په مرض الوفات كي دښځې حق دسړي په مال پورې متعلق كيږي دسړي حق د
ښځې په مال پورې نه متعلق كيږي .نودسړي په حق كي به سبب دميراث باطل وي بيا خاص كرنه هغه وخت
كي چې كله ورته خاوند طلاق وركړي .اود ميراث د سبب په باطلولوراضي هم وي .

دښځې په وينا درې طلاقه وركول

وَإِنْ طَلَّقَهَا ثَلَاثًا بِأَمْرِهَا اوكه (خاوند) د ښځې په وينلو دې ته درې طلاقه وركړل أَوْ قَالَ لَهَا اخْتَارِي يائې خپلې ښځې ته اووئيل.ته اختيار كړه فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا نو ښځې خپل نفس اختيار كړو أَوِ اخْتَلَعَتْ مِنْهُ يا ښځې خاوند سره خلع اوكړله ثُمَّ مَاتَ وَهِيَ فِي الْعِدَّةِ خاوند مړشو.حالانكه دا ښځه په عدت كي ده لَمْ تَرِثْهُ نودا به د خاوند وارثه نه وي

تشريح:- په دې عبارت كي درې صورتونه دى .① ښځې دخپل خوندنه د درې طلاقومطالبه اوكړله او خوند
ورنه په مرض الوفات كي درې طلاقه وركړل② خاوند په مرض الوفات كي خپلې ښځې ته دطلاق
اختياروكړلو.اوهغې ځان مختاره كړلو.③ ښځې په مرض الوفات كي دخاوندسره خلع اوكړله.ددې درې
واړوصورتونوحكم دا دې.كه خاوندئې مړشو اودا ښځه په عدت كي وه.نودا دخپل خاوندنه ميراث نشي
اوړلې.

لِأَنَّهَا رَضِيَتْ بِإِبْطَالِ حَقِّهَا ځكه چې ښځه (پخپله) د خپل ميراث حق باطلولوبندې راضي شوه وَالتَّأْخِيرُ لِحَقِّهَا حالانكه موخركول ددې د حق په وجه وو

تشريح:- دليل دا دې.چه په دې درې واړوصوتونوكي ښځه دخپل حق په بطلولوباندې راضي ده په اول صورت

کي خوخکه چې دې په خپله دطلاق مطالبه کړې ده.اوپه دوهم صورت کي ځکه چې دې په خپله خوښه خان مختاره کړې دې اود بیلتون ارتکاب ئې کړې دې.اوپه دریم صورت کي ځکه چې دې په خپله په خان باندې دخلعې په ذریعه مال لازم کړې دې.اوفرقت ئې غوره کړې دې.اودا دلیل درضا دې.
اوردطلاق اثر روستوکول خودښځې دحق د امله وو.خوهرکله چې ښځه په خپله د خپل حق په بطلولو راضي وی . نوبیه نوروسندې هم ددې دحق ساتنه ضروري نه دې.

وَإِنْ قَالَتْ طَلِّقْنِي لِلرَّجْعَةِ اوکه ښځې اوونیل.ما ته طلاق رجعی راکړه فَطَلَّقَهَا ثَلَاثًا نو خاوند دې ته دري طلاقه ورکړل وَرِثَتْهُ نو ښځه به دده وارثه وی

تشریح - اوکه ښځې د خاوند نه طلاق رجعی اوغوښتلو.او خاوند ورته په مرض الوفات کي دري طلاقه ورکړل نو دا ښځه به میراث اوړی

لِأَنَّ الطَّلَاقَ الرَّجْعِيَّ لَا يُزِيلُ النِّكَاحَ ځکه چې طلاق رجعی نکاح نه زائل کوی فَلَمْ تَكُنْ بِسُؤَالِهَا رَاضِيَةً بِبُطْلَانِ حَقِّهَا نودا ښځه به د طلاق رجعی غوښتلو په وجه دخپل حق په باطلولو باندې راضي کیدونکي نه وی .

تشریح - دلیل دا دې چه طلاق رجعی نکاح نه زائله کوی .نودا نشو ونیلې چه دې ښځې د طلاق رجعی طلب اوکړلو نودخپل حق په باطلولوراضي ده

ښځې ته په مرض الوفات کي دصحت د ورخود طلاق خبر ورکول

وَإِنْ قَالَ لَهَا فِي مَرَضِ مَوْتِهِ اوکه خاوند خپلې ښځې ته په خپل مرض وفات کي اوونیل كُنْتُ طَلَّقْتُكِ ثَلَاثًا فِي صِحَّتِي وَانْقَضَتْ عِدَّتُكِ ما تاته پخپل صحت کي دري طلاقه درکړل.ستا عدت هم تیر شوې دې فَصَدَّقَتْهُ نوښځې دده (دقول) تصدیق اوکړو ثُمَّ أَقَرَّ لَهَا بِدَيْنٍ بیا (خاوند) ددې ښځې لپاره (پخپله) ذمه د پور اقرارکړو أَوْ أَوْصَى لَهَا بِوَصِيَّةٍ یا خاوند ددې لپاره وصیت اوکړو فَلَهَا الْأَقَلُّ مِنْ ذَلِكَ وَمِنَ الْمِيرَاثِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ (١) نود امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز به ددې ښځې لپاره په دې اقرار یا وصیت سره او ددې د میراث په برخه کي چې کم دی هغه به وی وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ رَحِمَهُمَا اللَّهُ يَجُوزُ إِقْرَارُهُ وَوَصِيَّتُهُ او امام ابویوسف او امام محمد رحمهما الله فرمائی چه د مریض اقرار او وصیت جائز دې وَإِنْ طَلَّقَهَا ثَلَاثًا فِي مَرَضِهِ بِأَمْرِهَا او که خاوند په مرض وفات کي ښځې ته ددې په ونیلو دري طلاقه ورکړل .. ثُمَّ أَقَرَّ لَهَا بِدَيْنٍ أَوْ أَوْصَى لَهَا بِوَصِيَّةٍ بیاني ددې ښځې لپاره د څه قرضې اقرار اوکړو یا ئې ددې لپاره څه وصیت اوکړو فَلَهَا الْأَقَلُّ مِنْ ذَلِكَ وَمِنَ الْمِيرَاثِ فِي قَوْلِهِمْ جَمِيعًا نو بالاتفاق (دا حکم دې چه، دښځې لپاره د قرضې اقرار یا وصیت نه اودمیراث دحصې نه چې کم دی هغه به وی إِلَّا عَلَى قَوْلِ زُفَرَ رَحِمَهُ اللَّهُ خود امام زفر رحمه الله قول باندې فَإِنَّ لَهَا جَمِيعَ مَا أَوْصَى وَمَا أَقَرَّ بِهِ ځکه چې د امام زفر رحمه الله په نیز) چې کوم وصیت اوکړو اوکوم اقرار ئې اوکړو.هغه به پوره ملاویږی لِأَنَّ الْمِيرَاثَ لَمَّا بَطَلَ بِسُؤَالِهَا ځکه چې هرکله د ښځې د ارخه د طلاق غوښتلو په وجه ددې میراث باطل شو زَالَ الْمَانِعُ مِنْ صِحَّةِ الْإِقْرَارِ وَالْوَصِيَّةِ نود صحت اقرار اود وصیت مانع زائل شو

تشریح - په دې عبارت کي دوې اودوه مسئله زیربحث دی ① اوله مسئله دا ده.چه خاوندښځې ته اوونیل چه ما تاته به په زمانه دصحت کي طلاق درکړې وو.اوستاعدت هم تیرشوې وو.اوښځې ئې تصدیق هم اوکړلو وبیا خاوند دښځې لپاره د پور اقراراوکړلو.یا ئې د څه مال وصیت اوکړلو.نودامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزچه دخومره پور اقرارئې کړې وی یائې وصیت اوکړلو.نودې ته به ددغه (پور یاوصیت) اودمیراث نه کم

(١) القول الراجح هو قول ابي حنيفة رحمه الله كذا في الدرالمختار(٥٧٠١٢) والبحر(٤٥١٤) والهندية (٤٦٤١١) نقلاً عن القول الراجح (٣٣٦١١)_

ورکولې شي يعني که میراث کم وی .نومیراث به ورکولې شي .اوکه په کوم پورئې اقرارکړې وی هغه کم وی .یا د کوم مال چې ئې وصیت کړې وی .هغه کم وی .هغه به ورکولې شي .اودامام زفر رحمه الله په نیزچه دکوم مال د پور اقرار ئې کړې وی .یائې وصیت کړې وی .که هغه د میراث نه کم وی .اوکه زیات هم هغه به ورکولې شي .اودصاحبینو رحمهما الله په نیزپه اوله مسئله کي هغه حکم دې.کوم چې دامام زفر رحمه الله په نیزدې وپه دویمه مسئله کي هغه حکم دې.کوم چې د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیزدې.
دامام زفر رحمه الله دلیل دا دې.چه ددې ښځې لپاره دااقراردصحت اووصیت لپاره دا خبره مانع وه.چه دا وارثه وه.خوچه په اوله مسئله کي دې د خاوند د قول تصدیق اوکړلو.اوپه دویمه مسئله کي ئې د طلاق سوال اوکړلو.نوددې امله ددې میراث باطل شو.نوکوم څیزچه د اقرارد صحت اووصیت ته مانع وو هغه زائل شو.اوهرکله چې مانع زائل شو.نودښځې لپاره د پور اقرارکول اووصیت کول دواړه صحیح شول.نوځکه به د خاوند مرګ نه روسته ښځه هم دهغه مقدارحقداره وی .دکوم چې ددې لپاره اقرارشوې دې یا ئې ورله وصیت شوې دې.که هغه د میراث دحصې نه کمه وی اوکه زیاته.

وَجْهُ قَوْلِهِمَا فِي الْمَسْأَلَةِ الْأُولَى په رومبۍ مسئله کي د صاحبینو رحمهما الله د قول وجه داده أَنَّهُمَا لَمَّا تَصَادَقَا عَلَى الطَّلَاقِ وَانْقِضَاءِ الْعِدَّةِ چې هرکله خاوند او ښځې په طلاق او عدت تیریدلو باندې اتفق اوکړو صَارَتْ أَجْنَبِيَّةً عَنْهُ حَتَّى جَازَ لَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ أُخْتَهَا نودا ښځه دده نه اجنبیه شوه.ترديې چې خاوند لپاره جائز شو.چه ددې د خور سره (اوس) نکاح اوکړی فَانْعَدَمَتِ التُّهْمَةُ نو تهمت معدوم شو أَلَا تَرَى أَنَّهُ تُقْبَلُ شَهَادَتُهُ لَهَا آیا نه ګورئ.چه د سړی ګواهی ددې ښځې په حق کي قبلولې شي وَيَجُوزُ وَضْعُ الزَّكَاةِ فِيهَا او(سړی له د خپل مال) زکاة دې ښځې ورکول جائز دی

تشریح:په لومړنی مسئله کي دصاحبینو رحمهما الله دلیل دا دې.چه هرکله ښځې اوخاوند دطلاق د وقوع اود عدت تیریدواقرار اوکړلو.نوداښځه پردئ شوه.وارثه پاتې نشوه.هم دا وجه ده.که خاوند اوس په دغه وخت کي د دې ښځې د خور سره نکاح کول غواړی .نودا صحیح ده.نوپه وارثانوکي یوته په بل باندې دترجیح ورکولوتهمت لرې شو.تاسوسوچ اوکړئ.چه دسړی ددې ښځې لپاره ګواهي ورکول جائزدی .(حالانکه دخاوند ښځې لپاره ګواهي ورکول صحیح نه دی)اود دغه ښځې ته د زکاة مال ورکول جائزدی (حالانکه خاوند ښځې ته زکاة نشی ورکولې)نود سړی ددې ښځې لپاره اقرارپه داسې صحیح دی .لکه څنګه چې د نوروپردوکسانو لپاره صحیح وی .

بِخِلَافِ الْمَسْأَلَةِ الثَّانِيَةِ .په خلاف د دویمې مسئلې لِأَنَّ الْعِدَّةَ بَاقِيَةٌ وَهِيَ سَبَبُ التُّهْمَةِ،ځکه چې عدت پاته دې و هم دا د تهمت سبب وو وَالْحُكْمُ يُدَارُ عَلَى دَلِيلِ التُّهْمَةِ اود حکم مدار دتهمت په دلیل باندې دې وَلِهَذَا يُدَارُ عَلَى النِّكَاحِ وَالْقَرَابَةِ اوهم په دې وجه په نکاح او قرابت باندې دحکم مدار دې وَلَا عِدَّةَ فِي الْمَسْأَلَةِ الْأُولَى او په رومبۍ مسئله کي عدت (باقي) نه پاتې کیږی

تشریح- په خلاف ددې مسئلې ځکه چې په دې کي دتهمت اثردې.اودتهمت اثرځکه دې.چه لاتراوسه عدت باته دې.اوهم عدت د تهمت سبب دې.تفصیل دا دې.چه په وارثانوکي یوته په بل باندې د ترجیح ورکاوه تهمت یوباطنی څیزدې.اوچونکه په باطني څیزپه حقیقت بندې خبریدل ناممکن دی .نوځکه دحکم دارومدار دیوڅیزپه باطن باندې نه وی .بلکه دهغې په دلیل باندې وی .اودلته دتهمت دلیل دهغې عدت دې.نوثابته شوه.چه عدت موجود وی .نوتهمت به موجود وی .اودتهمت د امله اقراراو وصیت جائزنه دې.نودلته هم چې عدت موجود وی .نواقراراووصیت جائزنه دې
هم ددې امله په نکاح اوقرابت باندې د حکم مداردې.هم دا وجه ده.چه دتهمت په وجه په ښځه خاوند کي دیوګواهي د بل لپاره جائزنه ده.اونه په اولاد په رشته دارئ کي یودبل لپاره ګواهی کولې شي .اوپه لومړنی

مسئله کي دعدت په تیریدوباندي چي د زوجینواتفاق راغلو.نوعدت پاته پاتي نشو نو د تهمت دلیل هم موجود نشو نوخکه موتروایو.چه په دي مسئله کی دښځي لپاره د خاوند اقرار او وصیت جائزدي

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ فِي الْمَسْأَلَتَيْنِ أَنَّ التُّهْمَةَ قَائِمَةٌ اود امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل په دوارو مسئلو کي دادي چه تهمت موجود دي لِأَنَّ الْمَرْأَةَ قَدْ تَخْتَارُ الطَّلَاقَ لِيَنْفَتِحَ بَابُ الْإِقْرَارِ وَالْوَصِيَّةِ عَلَيْهَا خکه چي ښځه کلہ په دي غرض طلاق اختیار کړی .چه د اقرار او وصیت دروازه په دي کولاؤ شی فَيَزِيدَ حَقُّهَا یا ددي حق زیات شی وَالزَّوْجَانِ قَدْ يَتَوَاضَعَانِ عَلَى الْإِقْرَارِ بِالْفُرْقَةِ وَانْقِضَاءِ الْعِدَّةِ لِيَبَرَّهَا الزَّوْجُ بِمَالِهِ زِيَادَةً عَلَى مِيرَاثِهَا ،او خاوند او ښځه کله دواړه د فرقت اقرار او په عدت تیریدلو باندي اتفاق کوی چي خاوند په دي باندي خپل مال سره ددي د میراث په برخه باندي زیات کړی او احسان اوکړی وَهَذِهِ التُّهْمَةُ فِي الزِّيَادَةِ اودا تهمت (صرف) په زیاتوالي کي دي فَرَدَدْنَاهَا په دي وجه موږ زیاتوالي رد کړلو وَلَا تُهْمَةَ فِي قَدْرِ الْمِيرَاثِ اود میراث په مقدار کي هیڅ تهمت نشته فَصَحَّحْنَاهُ نو موږ (د میراث مقدار) صحیح اوساتلو

تشریح - په دوارو مسئلو کي دامام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دي.چه تهمت موجود دي.په دویمه مسئله کي خو په اتفاق سره موجود دي اوپه لومړنی مسئله کي هم تهمت موجود دي.خکه چي ښځي بعضي وخت ددي لپاره طلاق اختیاروی .چه د وصیت وغیره دروازه پرانستي شی .نوددي حق به د اقراریا وصیت په دریعه د میراث نه زیاته شی . لندیز دا چي خاوند ښځي ته ددي امله طلاق نه ورکړي.چه په دي سره جدائی راشی بلکه مقصد ئي دا وو.چه په دي طریقه ښځي ته زیات مال ملاؤ شی .کوم چي ورته په میراث کي نه ملاویدلو.اوپه دي کي د نورو وارثانونقصان د نمرنه زیات ښکاره دي.نودا دلته هم تهمت دي.

اودا هم احتمال شته چه خاوند هډوطلاق ورکړي نه وی .اوزوجینو په دي باندي اتفاق کړي وی .چه طلاق هم واقع شوي دي.اوعدت هم تیرشوي دي.اوپه دي اتفاق کي د دوی غرض دا وی .چه خاوند خپلي ښځي ته د میراث نه زیات مال ورکول غواړي .اودي ښځي سره تبرع اواحسان کول غواړي .په دي طریقه چي ددي لپاره د پور اقراراوکړی .یا ورله وصیت اوکړی .حاصل دا چي دا تهمت صرف په زیادت کي دي نوموږ زیادت رد کړلو.اودمیراث په مقدارکي څه تهمت نشته.نوخکه مونږد میراث مقدارصحیح اوګرخولو اودا حکم مو ورکړلو.چه په اقراراو وصیت کي اودمیراث په مقدارکي چي کوم کم وی .ښځي ته به هم هغه ورکولي شی .یعنی که دمیراث مقدارداقراراو وصیت نه کم وو.نودا به ورکرلي شی .اوکه د مال مقربه مقداریا د وصیت د مال مقدارد میراث نه کم وی .نودا چونکه خپل حق په کمولو باندي راضي وه.نوخکه به هغه ورکولي شی .

وَلَا مُوَاضَعَةَ عَادَةً فِي حَقِّ الزَّكَاةِ وَالتَّزَوُّجِ وَالشَّهَادَةِ او عادتاً زکاة او تزوج او ګواهئ په حق کي اتفاق نشی کیداي فَلَا تُهْمَةَ فِي حَقِّ هَذِهِ الْأَحْكَامِ نو ددي احکامو په حق کي په تهمت (معتبر) نه وی .

تشریح:- په دي عبارت سره د صاحبینو رحمهما الله دقول «الا ترى انه تقبل شهادته لها» خواب ورکوی .دخواب حاصل دا دي چه دمیراث په حق کي دا اتفاق عادةً جاری دي.نوپه دي کي تهمت شته.اوپه نورواحکامو کي عادة دا اتفاق نشته بلکه یو دول بیوقفتیا ده خکه چي دا کومه هوښیارتیاده چه دښځي موافق ګواهي ور کاوه دپاره،یا ددي د خورسره نکاح کولودپاره،یا زکاة ور کاوه لپاره په طلاق اوعدت تیریدوباندي اتفاق اوکړي شی .نوددي حکمونوپه حق کي به هم دا ګنړلي شی .چه د طلاق اوعدت تیریدواتفاق یقیني دي نوثابته شوه چه په دي احکاموکي څه تهمت نشته.

په حالت د محاصره او په حالت د قصاص یا رجم کیدونکي ښځي ته د دري طلاقو ورکول

فرمائي وَمَنْ كَانَ مَحْصُورًا اوکوم کس چي (په قلعه کي) محصور وی أَوْ فِي صَفِّ الْقِتَالِ یا ﺋ په صف کي وی فَطَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا نو ده خپلي ښځي ته دري طلاقه ورکړه (بیا سړي قتل کړي

نو لَمْ تَرِثْهُ نو ښځه به ده وارثه نه وی وَإِنْ كَانَ قَدْ بَارَزَ رَجُلًا اوکه دا سړي دیو کس مقابلي لپاره اووتلو أَوْ قُدِّمَ لِيُقْتَلَ فِي قِصَاصٍ أَوْ رَجْمٍ یا پیش کړي شو چه په قصاص یا رجم کي قتل کړي شی وَرِثَتْ إِنْ مَاتَ فِي ذَلِكَ الْوَجْهِ أَوْ قُتِلَ نوکه دي په دي وجه مړشو،یا قتل کړي شو نو ښځه به وارثه وی

حل اللغة: ① محصور په قلعه کي بند ② بارز مقابلي لپاره راوتلي وو]

تشریح -صورت د مسئلي دا دي چه یوکس په قلعه کي بندیوان وی یادشمنانو قلعي محصره کړي وی یا د جنګ په صف کښي وی اوپه داسي حالت کي ده خپلي ښځي ته دري طلاقه ورکړل اوبیا د سړي مړ شو نودا ښځه به وارثه نه وی .اوکه یوکس د جنګ دصفت نه رابهرشو اودقتل لپاره دښمن نه مخکي شو یا د قصاص یا رجم لپاره ووتلو.اوخپلي ښځي ته ئي دري طلاقه ورکړل.اودي هم په دغه سبب یا په بل سبب سره مړ شی ،نو ښځه به میراث اوړي.

وَأَصْلُهُ مَا بَيَّنَّا او ددي اصل هغه دي.کوم چي موږ بیان کړي دي أَنَّ امْرَأَةَ الْفَارِّ تَرِثُ اسْتِحْسَانًا چي (طلاق ورکول او میراث نه) د تښتیدونکی ښځه به استحسان وارثه وی

تشریح:-ددي مسئلي اصل مونږوړاندي بیان کړي دي چه د فارسړی ښځه به استحساناً وارثه وی قیاساً به نه وی .د استحسان وجه په وړاندینۍ مسئله کي په تفصیل سره تیره شوي ده.اود قیاس وجه دا ده.چه د میراث سبب د مرګ په وجه د نکاح ختمیدل دی .اودي کس چونکه د دري طلاقه په ذریعه د مرګ نه وړاندي د میراث سبب ختم کړلو.نودمیراث سبب موجود نشو.اوچه سبب نه وی .نومسبب هم نه وی نودا ښځه خکه د خپل خاوند نه میراث نشی اوړي.

وَإِنَّمَا يَثْبُتُ حُكْمُ الْفِرَارِ بِتَعَلُّقِ حَقِّهَا بِمَالِهِ اود ښکوره حکم به هغه وخت ثابتیږی چه (کله) ښځي حق دده مال سره متعلق شی

تشریح چرتي شوه دا خبره چي دفرر حکم به کلي ثابتیږی .نوپه دي مسئله کي دصاحب هدایه رحمه الله رائي دا ده چه په کوم وخت کي دښځي حق د خاوند دمال سره متعلق وی نوپه هغه وخت کي حکم د فارثبتیږی یعنی که په دغه وخت کي خاوندخپلي ښځي ته طلاق بائن ورکړلو نودا به طلاق فر وی

وَإِنَّمَا يَتَعَلَّقُ بِمَرَضٍ يُخَافُ مِنْهُ الْهَلَاكُ غَالِبًا كَمَا إِذَا كَانَ صَاحِبَ الْفِرَاشِ او (د ښځي حق د خاوند مال سره) داسي مرض سره به متعلق وی چه په هغي سره د هلاکت یره غالبه وی لکه چي دي کله صاحب فراش وی وَهُوَ أَنْ يَكُونَ بِحَالٍ لَا يَقُومُ بِحَوَائِجِهِ كَمَا يَعْتَادُهُ الْأَصِحَّاءُ .(اوپه کوم مرض سره چي د هلاکت یره غالبه وی) هغه مریض دي.چه په داسي حالت کي وی .چه د صحت مندو پشان په عامه توګه خپل ضروریات نشی پور کولي

حل اللغة: ① یعتاد: عادت دی]

تشریح:- اودښځي د خاوند دمال پوري حق په هغه وخت کي ثابتیږی .چه دي په داسي مرض کي اخته وی چه په معني کي دهلاکت ویره غالبه وی مثلاً خاوند صحب فراش وی .صاحب دهدایه رحمه الله د صاحب فراش تعریف داسي کوی ① چه هغه دروغوکسانوپشان دخپلوضروریاتوپه پوره کولوباندي قادرنه وی مثلاً جمات ته تلي شی .خود قضاء حاجت په پوره کولوقادر نه وی .② شمس الائمه سرخسی رحمه الله فرمائیلی دی چه صحب فراش به ورته هله ونیلی شی .چه جمات په تلوباندي قادر نه وی اوچه باراری سړي دوکان ته تلوبندي قادرنه وی .اوښځه دکورچت ته په ختلوباندي قادره نه وی ③ اوکه نجوړه په کورکي دننه خپل ضروریات پوره کولي شی .مثلاً بیت الخلاء ته تلل اودکور نه بهرد ضروریاتوپه پوره کولوباندي قادرنه وی نودبخارا دعاموشائخو رحمهم الله په نیزدا د مرض الموت په حکم کي دي اودبلخ دعاموشائخو رحمهم الله په نیزد روغ په حکم کي دي.④ اومتاخرینو رحمهم الله عالمانوفرمائیلی دی .که د بل د مددنه بغیردي قدمه تلي شی نودي روغ دي.خودا قول ضعیف دي.

وَقَدْ يَثْبُتُ حُكْمُ الْفِرَارِ بِمَا هُوَ فِي مَعْنَى الْمَرَضِ فِي تَوَجُّهِ الْهَلَاكِ الْغَالِبِ او کله د فرار حکم ثابتیږي ،هغه شی سره، چه په غالب هلاکت کي دمرض الموت په معنی کي وی

تشریح صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی ،چه دفرارحکم صرف په مرض کي منحصرنه دي،بلکه هرهغه څیزچه دهغې نه د هلاکت ویره غلبه وی ،هغه د مرض الوفات په حکم کښي دي،اوپه هغې سره به دفرارحکم ثابتیږي .مثلاً په دربهب کي په کښتۍ کي دي،اوپه دربهب کي داسي چپې راغلې،چه په هغې کي دډوبیدوګمان غالب وو نوکه په دي داسي حالت کي خاوند خپلې ښځي ته طلاق بائن ورکړلو،نود فرارحکم به ثابتیږي .

وَمَا يَكُونُ الْغَالِبُ مِنْهُ السَّلَامَةَ لَا يَثْبُتُ بِهِ حُكْمُ الْفِرَارِ او هغه امر چې په هغې سره سلامتي غالبه وی په هغې سره د فرار حکم نه ثابتیږي فَالْمَحْصُورُ نوکوم کس (چې په قلعه کي) محصور وی وَالَّذِي فِي صَفِّ الْقِتَالِ او دجنګ په صف کي وی الْغَالِبُ مِنْهُ السَّلَامَةُ دده نه سلامتي غالب ده لِأَنَّ الْحِصْنَ لِدَفْعِ بَأْسِ الْعَدُوِّ ځکه چې قلعه خو د دشمن ضررلرې کاوه لپاره وی وَكَذَا الْمَنَعَةُ اوهم دغه ډول لښکرهم دي فَلَا يَثْبُتُ بِهِ حُكْمُ الْفِرَارِ نو په دي سره به (حکم د) فرار نه متحقق کیږي

حل اللغة: ① الحصن قلعه ② باس: چور ③ العدو: دشمن]

تشریح-اوکه داسي عارض وی ،چه دهغې نه د راتلونه روسته د سلامتیا امید غالب وی ،نوپه هغې سره د فرارحکم نه ثابتیږي .نوکوم کس چې په قلعه کي وی اوڅوك چې د جنګ په صف کي ولاړ وی ،په دي کي د سلامتیا ګمان غالب دي،په دي سره دفرارحکم نه ثابتیږي .دسلامتیا د غلبې دلیل دا دي،چه قلعه د دشمن د ضرر لرې کاوه لپاره وی .اوهم دا حکم د لښکردي.

وَالَّذِي بَارَزَ أَوْ قُدِّمَ لِيُقْتَلَ الْغَالِبُ مِنْهُ الْهَلَاكُ فَيَتَحَقَّقُ بِهِ الْفِرَارُ وَهٰذِهِ أَخَوَاتُ تُخَرَّجُ عَلَى هٰذَا الْحَرْفِ او ددي مسئلي نور مثالونه هم دی ،چه په دي اصل سره به راوښکلي شی

حل اللغة: ① الفرار تختیدل ② اخوات جمع د اخت، خور،یعنی نظائراو مثالونه]

تشریح -اوهغه کس کوم چې د مقابلې لپاره د صف نه بهرشی یا دقتل لپاره وړاندي کړي شی .نوپه دي کي هلاکت غالب دي نوپه دي سره د فرارحکم نه ثابتیږي

ۀاوددي مسئلې نورډیرنظائردی کوم چې هم په دي اصولوباندي مستنبط کولي شی مثلاً حامله ښځه د روغې ښځې په حکم کي ده اوچه دردولادت پیل شی ،نودا د مریضې په حکم کي ده.

وَقَوْلُهُ إِذَا مَاتَ فِي ذٰلِكَ الْوَجْهِ أَوْ قُتِلَ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّهُ لَا فَرْقَ بَيْنَ مَا إِذَا مَاتَ بِذٰلِكَ السَّبَبِ اود امام محمد رحمه الله قول «إذا مات فی ذالك الوجه اوقتل» په دي خبره باندي دلیل دي،چه هیڅ توپیر نشته،چه په دي سبب سره مړشی أَوْ بِسَبَبٍ آخَرَ كَصَاحِبِ الْفِرَاشِ بِسَبَبِ الْمَرَضِ إِذَا قُتِلَ یا په بل سبب سره مړشی .لکه د مرض په وجه چې صاحب فراش که قتل کړي شو

حل اللغة: ① صاحب الفراش هغه کس چې د مرګ په بستره پروت وی]

تشریح صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی چه دامام محمد رحمه الله قول «إذا مات فی ذلك الوجه اوقتل»ددي خبري دلیل دي چه په دي دواړوکي څه توپیر نشته،چه دي هم په دغه سبب باندي مړشی یا په بل سبب باندي،مثلاً یوکس د مرض په وجه صاحب الفراش دي اودي قتل کړي شو،نودده ښځه به د فراردحکم په وجه میراث داره وی والله اعلم بالصواب

په حالت دصحت کي د «إذا جاء رأس الشهر..فانت طالق» وغیره احکام

وَإِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِامْرَأَتِهِ وَهُوَ صَحِيحٌ اوکه د صحت په حالت کي سړی خپلې منکوحې ته اوونیل إِذَا جَاءَ رَأْسُ الشَّهْرِ أَوْ إِذَا دَخَلْتِ الدَّارَ أَوْ إِذَا صَلَّى فُلَانٌ الظُّهْرَ أَوْ إِذَا دَخَلَ فُلَانٌ الدَّارَ چې کله د سپوږمۍ ږومبئ شپه راشی ،یاکله چې ته

کورته داخله شې،یا کله چې فلاني سړي د ماپسین لمونځ اوکړي یا کله چې فلاني کس کورکښي د داخل شي فَأَنْتِ طَالِقٌ نو ته دې طلاقه یې ثُمَّ كَانَتْ هٰذِهِ الْأَشْيَاءُ وَالزَّوْجُ مَرِيضٌ بیا دا څیزي موجود شوې اوحال دا چه خاوند بیمار دي ثُمَّ لَمْ تَرِثْ نو ښځه به وارثه نه وی وَإِنْ كَانَ الْقَوْلُ فِي الْمَرَضِ اوکه قول (د خاوند معلق کول) د مرض په حالت کي وی وَرِثَتْ إِلَّا فِي قَوْلِهِ إِذَا دَخَلْتِ الدَّارَ نو ښځه به وارثه وی خو دده په قول « د دخلت الدار» کي

تشریح:- په دي عبارت کي دتعلیق څلورصورتونه زیربحث دی ① سړی د صحت په زمانه کي خپلې ښځي ته اوونیل «إذا جاء راس الشهرفانت طالق» ② یا ئې ورته اوونیل «إذا دخلت الدارفانت طالق» ③ یا ئې اوونیل «إذا صلی فلان الظهرفانت طالق» ④ یا ئې اوونیل «إذا دخل فلان الدارفانت طالق» په «انت طالق» کي طلاق بائن مراد دي،ځکه چې دفرارحکم په طلاق بائن سره ثابتیږي .بهرحال دتعلیق په دي څلوروصورتونوکښي که شرط د خاوند په مرض الوفات کي موجود شو ،وکه د خاوند تعلیق هم په مرض الوفات کي وی ،نود «إذا دخلت الدار» نه علاوه په باته دري صورتوکي به وارثه وی

وَهٰذَا عَلَى وُجُوهٍ اودا په یوڅو صورتونو باندي ده إِمَّا أَنْ يُعَلِّقَ الطَّلَاقَ بِمَجِيءِ الْوَقْتِ یا خو طلاق د یو وخت په راتلو باندي معلق کړي أَوْ بِفِعْلِ الْأَجْنَبِيِّ أَوْ بِفِعْلِ نَفْسِهِ أَوْ بِفِعْلِ الْمَرْأَةِ یا د اجنبي په فعل باندي یا په خپل فعل باندي یا د ښځې په فعل باندي وَكُلُّ وَجْهٍ عَلَى وَجْهَيْنِ اود هرصورت دوي (دوه) وجهې دي

تشریح - ددي څو صورتونه دی .① اول دا چې طلاق ئې د وخت په راتلوپورې معلق کړي وی ② دوهم دا چې داجنبي په فعل پورې ئې معلق کړي وی .③ دریم دا چې په خپل فعل پورې ئې معلق کړي دی ④ څلورم دا چې دښځې په فعل پورې ئې معلق کړي بیا به دي کي دهریو دوي (دوه) دوې (دوه) صورتونه دی .اول دا چې تعلیق په حالت د صحت کي وی .اووقوع د شرط په حالت د مرض کي وی دوهم دا چې دواړه په حالت د مرض کي وی .

أَمَّا إِنْ كَانَ التَّعْلِيقُ فِي الصِّحَّةِ وَالشَّرْطُ فِي الْمَرَضِ أَوْ كِلَاهُمَا فِي الْمَرَضِ یا خو معلق کول د صحت په حالت کي وو او د شرط(موجود کیدل) په مرض الموت کښي یا دواړه په مرض الموت کي دی أَمَّا الْوَجْهَانِ الْأَوَّلَانِ بهرحال ږومبئ دوې (دوه) وجهې وَهُوَ مَا إِذَا كَانَ التَّعْلِيقُ بِمَجِيءِ الْوَقْتِ اوهغه دا چې تعلیق د یو وخت په راتلو باندي، په دي طریقه ووایي بِأَنْ قَالَ إِذَا جَاءَ رَأْسُ الشَّهْرِ فَأَنْتِ طَالِقٌ چې کله د سپوږمۍ ږومبئ شپه راشی نو ته دې طلاق یې أَوْ بِفِعْلِ الْأَجْنَبِيِّ بِأَنْ قَالَ إِذَا دَخَلَ فُلَانٌ الدَّارَ أَوْ صَلَّى فُلَانٌ الظُّهْرَ یا د اجنبي په فعل باندي په دي طریقه چې کله فلاني کورته داخل شی یا فلاني د ماپښین لمونځ اوکړي فَإِنْ كَانَ التَّعْلِيقُ وَالشَّرْطُ فِي الْمَرَضِ اومعلق کیدل اود شرط موجود کیدل دواړه په مرض الموت کي واقع شی فَلَهَا الْمِيرَاثُ نود ښځي لپاره به میراث وی

تشریح- پاتې شوه دا چې تعلیق په مرض الموت کي وی ،اوشرط په حالت د صحت کي واقع شی .یا دواړه په حالت د صحت کي وی .نوپه دي دواړو صورتونوکي به بیشکه طلاق واقع کیږي .اوښځه به وارثه نه وی مصنف رحمه الله دا دواړه صورتونه پریښوولې (پریخودي) دی .

ایې چې دي څلور واړو صورتونوته په دي دوو کي ضرب ورکړي شی نواته قسمه شول چه تفصیل ئې دا دي.① اولنی دوې (دوه) صورتونه،یعنی چې تعلیق د یووخت په راتلو پورې وی مثلاً اووائی «إذا جاء راس الشهرفانت طالق» ② دوهم دا چې تعلیق د اجنبي په فعل پورې وی .مثلاًووائی .«إذا دخل فلان الداریا صلی فلان الظهرفانت طالق» اوتعلیق اوشرط دواړه په مرض الوفت کي موجود شی نودښځې لپاره به میراث وی .

لِأَنَّ الْقَصْدَ إِلَى الْفِرَارِ قَدْ تَحَقَّقَ مِنْهُ بِمُبَاشَرَةِ التَّعْلِيقِ فِي حَالِ تَعَلُّقِ حَقِّهَا بِمَالِهِ ځكه چې د فرار اراده كول د خاوند د ارخه ثابت شو د تعليق ارتكاب كاوه په وجه په داسې حالت كې چې د ښځې حق د خاوند مال سره متعلق شوى وو

تشريح: دليل د دې چه دفرارقصد كول دښځې د ارخه ثابت شوى دى .ځكه چې ده په داسې وخت كې تعليق كړې دې چه د ښځې حق د خاوند په مال پورې متعلق وو نوهركله چې د خاوند فار كيدل ثابت شو.نودده طلاق به طلاق فدروى اودده ښځه به امراة لفاروى اوامراة د فار زموږ په نيزوارثه وى .نوځكه به دا هم وارثه وى

وَإِنْ كَانَ التَّعْلِيقُ فِي الصِّحَّةِ وَالشَّرْطُ فِي الْمَرَضِ اوكه معلق كول د صحت په حالت كې وى .اود شرط موجودكيدل په مرض الموت كې وى لَمْ تَرِثْ نو ښځه به وارثه نه وى

تشريح: اوكه تعليق په حالت د صحت كې وى .اود شرط وجودپه مرض الوفات كې وى .نوپه دې صورت كې به ښځه وارثه نه وى .او

وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَرِثُ او امام زفر رحمه الله فرمائيلى دى چه ښځه به وارثه وى لِأَنَّ الْمُعَلَّقَ بِالشَّرْطِ يَنْزِلُ عِنْدَ وُجُودِ الشَّرْطِ كَالْمُنَجَّزِ ځكه چې كوم طلاق معلق بشرط وى هغه دشرط موجودكيدلو په وخت داسې واقع كيږى لكه چې غيرمعلق فَكَانَ إِيقَاعًا فِي الْمَرَضِ نو په مرض الموت كې طلاق واقع شو

تشريح: امام زفر رحمه الله فرمائيلى دى چه وارثه به وى . دليل دا دې چه كوم طلاق په شرط پورې معلق وى نوهغه د شرط د وجود په وخت كې داسې واقع كيږى .لكه طلاق منجز.يعنى غيرمعلق،نودا داسې شوه لكه چې په مرض الوفت كې في الحال طلاق وركړې وى .اوپه مرض الموت كې طلاق وركول طلاق د فار وى نودې ته به هم طلاق فاروئيلې شى .اود طلاق فرپه صورت كې ښځه وارثه وى .نوپه دې صورت كې به هم ښځه وارثه وى.

وَلَنَا أَنَّ التَّعْلِيقَ السَّابِقَ يَصِيرُ تَطْلِيقًا عِنْدَ الشَّرْطِ حُكْمًا لَا قَصْدًا او زموږ دليل دادې.چه تعليق د تيرشوى شرط موجود كيدلو په وخت حكماً تعليق وى قصداً به نه وى وَلَا ظُلْمَ إِلَّا عَنْ قَصْدٍ او ظلم نه كيږى .خو په اراده سره فَلَا يُرَدُّ تَصَرُّفُهُ نودده تصرف به نشى رد كولى.

تشريح: اوزموږدليل دا دې.چه تعليق سابق د وجود شرط په وخت كې حكما تعليق وى .قصداً نه وى اوددې ثبوت د دوو مسئلونه كيږى .يوه داچه يوعاقل بالغ دښځې طلاق په شرط پورې معلق كړلو.بيا شرط په موجود شو په داسې وخت كې چې خوند ليونې وى .نوطلاق به واقع كيږى .سره ددې چې د ليونى طلاق نه واقع كيږى نوثابته شوه چې تعليق سابق د شرط د وجود په وخت كې قصداً تطليق نه وى .بلكه حكماً تطليق وى .

وَأَمَّا الْوَجْهُ الثَّالِثُ باتې شو دريم صورت وَهُوَ مَا إِذَا عَلَّقَهُ بِفِعْلِ نَفْسِهِ فَسَوَاءٌ كَانَ التَّعْلِيقُ فِي الصِّحَّةِ وَالشَّرْطُ فِي الْمَرَضِ أَوْ كَانَا فِي الْمَرَضِ چې كله ئې طلاق بخپل فعل باندې معلق كړې وى .برابره ده.چه تعليق د صحت په زمانه كې او شرط په مرض الموت كې وى .يا دواړه په مرض الموت كې وى وَالْفِعْلُ مِمَّا لَهُ مِنْهُ بُدٌّ أَوْ لَا بُدَّ لَهُ مِنْهُ (كه) فعل داسې شى وى چه د خاوند لپاره ددې نه خلاصيدل شته يا فعل داسې شى دې.چه د خاوند لپاره ددې نه خلاصيدل نشته .يَصِيرُ فَارًّا لِوُجُودِ قَصْدِ الْإِبْطَالِ نو شى به خاوند فار(تخښيدونكې) قصداً د ابطال موجود كيدلو په وجه إِمَّا بِالتَّعْلِيقِ أَوْ بِمُبَاشَرَةِ الشَّرْطِ فِي الْمَرَضِ ياخو (په مرض الموت كې) د معلق كيدلو په وجه يا په مرض الموت كې دشرط ارتكاب كاوه په وجه

تشريح: باتې دريم صورت چې دښځې طلاق خوند په خپل ذاتى فعل پورې معلق كړلو نوپه دې كې دواړه صورتونه يوشان دى .برابره ده كه تعليق په صحت كې وو اووجود د شرط په مرض الوفات كې وو يا دواړه په مرض الوفات كې وو.اوبرابره ده كه فعل داسې وى چه د خوند لپاره دهغې دكولوګنجائش وى .مثلاً د شرط فعل د زيد سره خبرې كول وى يا فعل داسې وى چه د خاوند لپاره دهغې نه خلاصې نه وى .مثلاً فرض لمونځ كول،يا خوراك كول،ياقضاء حاجت وغيره.بهرحال په دې دريم صورت كې به خوندته فار وئيلې شى .اودده ښځه به وارثه وى .نود خوندتصرف به رد وى چه ښځې ته دميراث نه د محروم كيدو ضرر اونه رسى .

وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مِنْ فِعْلِ الشَّرْطِ بُدٌّ اوكه دده لپاره دفعل نه خلاصې نه وو فَلَهُ مِنَ التَّعْلِيقِ أَلْفُ بُدٍّ نو دده لپاره معلق كاوه نه په زرګاوو خلاصيدل (حاصل) وو فَيُرَدُّ تَصَرُّفُهُ دَفْعًا لِلضَّرَرِ عَنْهَا نود سرې تصرف به ردكولې شى .دښځې نه د ضرر لرې كاوه لپاره

تشريح: په «وإن لم يكن له من فعل الشرط بد» سره داشكال خواب دې اشكال دا دې چه سړى طلاق په داسې فعل پورې معلق كړلو دكوم د نه كولوهډو ګنجائش نه وى بلكه دهغې كول ضرورى وى مثلاً فرض لمونځ كول.نو خاوند د شرط فعل كولوته مجبورشو.اوپكار ده چې دده تصرف رد نكړې شى .

آځواب دا دې.چه دا خبره صحيح ده چه د خاوند لپاره د ددغه فعل كولونه خلاصې نشته خوبه تعليق كولوكښې ده ته په زرګاوو كرته خلاصې وو.يعنى داسې ډيرافعل وو چه دهغې د نه كولوګنجائش وو چه په هغې پورې ئې تعليق كړې وو په دې فعل پورې د تعليق څه ارتيا وو.نودده امله به دده تصرف رد وى

وَأَمَّا الْوَجْهُ الرَّابِعُ او پاتې شو څلورم صورت وَهُوَ مَا إِذَا عَلَّقَهُ بِفِعْلِهَا هغه داچه هركله د ښځې په فعل باندې ده طلاق معلق كړې وى فَإِنْ كَانَ التَّعْلِيقُ وَالشَّرْطُ فِي الْمَرَضِ نو كه معلق كول اود شرط موجود كيدل،(دواړه) په مرض الموت كې دى وَالْفِعْلُ مِمَّا لَهَا مِنْهُ بُدٌّ كَكَلَامِ زَيْدٍ وَنَحْوِهِ او فعل د هغه څيزونو څنې دې چې د هغې نه د ښځې لپاره ددې خلاصې شته لَمْ تَرِثْ نو دا به ميراث نه وړي لِأَنَّهَا رَاضِيَةٌ بِذَلِكَ ځكه دا ښځه په حيله دخپل حق ساقط كولوباندې راضي شوه

تشريح: اوڅلورم صورت يعنى چې طلاق د ښځې په فعل پورې معلق كړى .نوددې حكم دا دې چه تعليق اود شرط وجود دواړه په مرض الوفات كښې وې . وفعل شرط دا وى چه دهغې نه كولوګنجائش وى .مثلاً فعل شرط د زيد سره خبرې كول وى .نودا ښځه به وارثه نه وى .

آدليل دا دې.چه د فعل شرط د كولوپه وجه دا ښځه په خپله دخپل حق ساقط كولوباندې رضى شوه ګنى دا خبره به ئې نه كوله.

وَإِنْ كَانَ الْفِعْلُ مِمَّا لَا بُدَّ لَهَا مِنْهُ كَأَكْلِ الطَّعَامِ وَصَلَاةِ الظُّهْرِ وَكَلَامِ الْأَبَوَيْنِ اوكه فعل د هغه څيزونو څنې دې.چه د هغې نه د ښځې لپاره ددې نه خلاصې نشته. لكه خوراك خوړل، اود ماپښين لمونځ كول، او لكه موربلار سره كلام كول تَرِثُ نودا ښځه به (دده) وارثه وى لِأَنَّهَا مُضْطَرَّةٌ فِي الْمُبَاشَرَةِ ځكه چې دې ددې فعل په كولوكې مضطر (مجبوره) دې لِمَا لَهَا فِي الِامْتِنَاعِ مِنْ خَوْفِ الْهَلَاكِ فِي الدُّنْيَا أَوْ فِي الْعُقْبَى ځكه چې دې ښځې ته ددې فعل نه په بچ كيدلوكې په دنيا كې يا په آخرت كې د هلاكت يره ده وَلَا رِضَا مَعَ الِاضْطِرَارِ او اضطرار سره رضامندى نه (جمع) كيږى

كه فعل شرط داسې وى .چه دهغې نه كولوګنجائش نه وى .بلكه ضرورى وى .مثلاً خوراك كول، د ماپښين لمونځ كول، دموربلارسره خبرې كول، مثلاً چې سړي په مرض الوفات كې خپلې ښځې ته اووئيل. كه تا خوراك اوكړلو.نوته به طلاقه ئې.يا كه دې د ماپښين لمونځ اوكړلو.يا دې دموربلار سره خبرې اوكړلې.نوتانه د طلاق وى .اوس كه ښځې په مرض الوفات كې دا كار اوكړلو.نوطلاق به واقع كيږى .اوكه په عدت كښې

خاوند مړشو نودا ښځه به وارثه وي.

دلیل دا دی چه دا ښځه ددې فعل په کولوکي مضطره اومجبوره ده.ځکه چې دښځې د دې فعل نه د منع کیدوپه وجه په دنیا کښې دهلاکت ویره ده یا په آخرت کښې لکه خوراك اوفرض لمونځ یا د مور پلار سره خبرې کول اود اضطرارسره رضامندي نه ثابتیږي .نودا نشي ونیلې چې دا ښځه دخپل حق په ساقط کولوباندې راضي ده.

وَأَمَّا إِذَا كَانَ التَّعْلِيقُ فِي الصِّحَّةِ وَالشَّرْطُ فِي الْمَرَضِ او بهرحال که معلق کول په صحت کښې اود شرط موجودکیدل) په مرض الموت کښې وي فَإِنْ كَانَ الْفِعْلُ مِمَّا لَهَا مِنْهُ بُدٌّ (نو که فعل د هغه څیزونو څخه وي چه د هغې نه ښځې لپاره خلاصې وي فَلَا إِشْكَالَ أَنَّهُ لَا مِيرَاثَ لَهَا نو هیڅ اشکال نشته چه د ښځې لپاره به میراث نه وي

تشریح - که تعلق په حالت د صحت کښې وي اودشرط وجود په حالت دمرض الوفات کښې وي نواوس که د سې فعل وي چه دهغې د نه کولوګنجائش وي .اوبغیردکولونه هم کارچلیږي .مثلاً دخول دارداد ښځې په اختیارکښې دی چه داخله نشي .خوکه داخله شي نوطلاق به واقع کیږي خومیراث به ورته نه ملاویږي.

وَإِنْ كَانَ مِمَّا لَا بُدَّ لَهَا مِنْهُ.اوکه فعل داسې شی وي .چه دښځې لپاره ددې نه خلاصې نه وي فَكَذَلِكَ الْجَوَابُ عِنْدَ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللَّهُ(١) نود امام محمد رحمه الله په نیز هم دا حکم دی وَهُوَ قَوْلُ زُفَرَ اوهم دا د امام زفر رحمه الله قول دی لِأَنَّهُ لَمْ يُوجَدْ مِنَ الزَّوْجِ صُنْعٌ بَعْدَ مَا تَعَلَّقَ حَقُّهَا بِمَالِهِ ځکه چې د خاوند د اړخه هیڅ عمل اونه موندې شو د خاوند د مال سره د ښځې حق متعلق کیدلو نه پس

تشریح- که شرط داسې فعل وي .چه دهغې نه بغیرخلاصې نه وي .نودامام محمداوامام زفر رحمهما الله په نیزپه دې صورت کښې هم دا حکم دی.یعنی ښځه به وارثه نه وي .

دلیل دا دی.چه خاوند په کوم وخت کښې طلاق معلق کړې وو نوپه هغه وخت کښې د خاوند په مال پورې د ښځې حق متعلق نه وو.اوکله چې په مرض الوفات کښې دښځې حق د خوند په مال پورې معلق شو نود خاوند داړخه څه عمل نه دی ملاؤ شوې.نوخاوندبه په قصد الی الضرر باندې نشي متهم کولې .یعنی دده ښځه به امراة الفار نه وي .اوچه امراة فار نه ده.نودوارثه به هم نه وي.

وَعِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللَّهُ تَرِثُ اود ابوحنیفه او ابویوسف رحمهما الله نه په نیز به وارثه وي لِأَنَّ الزَّوْجَ أَلْجَأَهَا إِلَى الْمُبَاشَرَةِ ځکه چې خاوند ددې فعل په کوه محبوره کړې ده فَيَنْتَقِلُ الْفِعْلُ إِلَيْهِ كَأَنَّهَا آلَةٌ لَهُ كَمَا فِي الْإِكْرَاهِ نودا فعل به سرې اړخ ته منتقل کیږي ګوې ښځه (په دې کړکې) دسړې آله ده.لکه څنګه چې په اکراه کښې کیږي.

حل اللغة* ① الجا مجبوره کړه ② الاكراه جبر،زور]

تشریح - دشیخینو رحمهما الله مذهب دا دی.چه وارثه به وي دلیل دا دی.چه دا فعل داسې دی.چه دښځې لپاره ددې فعل د نه کولوګنجائش نشته.نودا فعل به خاوند اړخ ته منسوب وي .ځکه چې هم خاوند ښځه ددې فعل کولومجبوره کړې ده.لکه څنګه چې په اکراه کښې وي .مثلاً زیدبکره چا دمال په هلاکت باندې مجبوره کړلو اوهغه دغه مال هلاك کړلو.نوضمان به په زیدراځي .ځکه چې د مکره (بکسرالراء) ته منتقل کیږي .نودغه ډول به دلته هم د ښځې فعل خاوند ته منتقل کیږي .لکه چې خاوند په مرض الموت کښې ددې فعل شرط عمل اوکړلو نوځکه به ښځه وارثه وي .ځکه چې خاوند فاردی.والله اعلم

(١) القول الراجح هو قول محمد رحمه الله كذا في ردالمحتار(٥٦٩|٢) وفتح القدير(١١|٤) ومجمع الأنهر(٤٣١|١) وشرح عقود (ص،٢٩) .....عن القول الراجح (٣٣٧|١)_

(عینی عنایه)

په حالت د مرض کښې دري طلاقه ورکول اوبیا روغیدل

قَالَ امام محمد رحمه الله په جامع صغیرکښې) فرمائي وَإِذَا طَلَّقَهَا ثَلَاثًا وَهُوَ مَرِيضٌ اوکه خاوند) دې ته درې طلاق ورکړل په داسې حال کښې چې دې بیمار دی ثُمَّ صَحَّ ثُمَّ مَاتَ بیا صحت مند شو بیا مړشو لَمْ تَرِثْ نو ښځه به وارثه نه وي

تشریح - دقال فاعل امام محمد رحمه الله دی خودجامع صغیرپه اکثرونسخوکښې د قال لفظ نشته .(عینی) صورت د مسئلې دا دی چه خاوند خپلې ښځې ته په حالت د مرض کښې طلاق ورکړلو بیا روغ شو او بیا مړشو.نودده دا ښځه به وارثه نه وي

وَقَالَ زُفَرُ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ: تَرِثُ او امام زفر رحمه الله فرمائي چه وارثه به وي لِأَنَّهُ قَصَدَ الْفِرَارَ حِينَ أَوْقَعَ فِي الْمَرَضِ ځکه چې خاوند فرار اراده کړې ده په کوم وخت چې دده د بیمارۍ په حالت کښې طلاق ورکړو وَقَدْ مَاتَ وَهِيَ فِي الْعِدَّةِ او حال داچه دې مړشو او ښځه په عدت کښې ده

تشریح- اوامام زفر رحمه الله فرمائي .چه وارثه به وي . دلیل دا دی چه خاوند په حالت د مرض کښې طلاق ورکړلو.اودفراراراده ئې کړې ده. او خاوند د ښځې په عدت کښې وفات شوې دې نودا ښځه امراة فاره.اوامراة فاروارثه وي .نودابه هم وارثه وي اوهغه صحت چې دمرض اومرګ په مینځ کښې حائل وي .غیرمعتبردی.

وَلَكِنَّا نَقُولُ: الْمَرَضُ إِذَا تَعَقَّبَهُ بُرْءٌ خو مورواېو چه کله د بیمارۍ نه روسته روغ شي فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الصِّحَّةِ نو هغه په منزله دصحت دی لِأَنَّهُ يَنْعَدِمُ بِهِ مَرَضُ الْمَوْتِ فَتَبَيَّنَ ځکه چې په دې وجه مرض الموت معدوم شو نو ښکاره شوه أَنَّهُ لَا حَقَّ لَهَا يَتَعَلَّقُ بِمَالِهِ چې د ښځې لپاره هیڅ حق داسې نشته چه دا د خوند مال سره متعلق ی فَلَا يَصِيرُ الزَّوْجُ فَارًّا نو خاوند به فار (تختیدونکی) نه وي

حل اللغة* ① تعقب روستو راشي ② برء: صحت،روغوالي]

تشریح-خوزمونږد اړخه ځواب دا دی چه کوم مرض نه روسته صحت وي هغه دصحت په مرتبه کښې دی ځکه چې دصحت په وجه خومرض الموت معدوم شو نوښکاره شوه چه د خوند په مال پورې دښځې حق متعلق نه دی. نودا خاوندفار نه دی اوچه خوندفار نشو.نودده ښځه به امراة فار نه وي اوچه امراة فارنشوه نووارثه به هم نه وي .

په مرض الموت کښې د طلاق نه روسته د ښځې ارتداد

وَلَوْ طَلَّقَهَا اوکه ښځې ته ئې (په مرض الموت کښې) طلاق ورکړو فَارْتَدَّتْ وَالْعِيَاذُ بِاللَّهِ بیا معاذالله دا ښځه مرتده شوه ثُمَّ أَسْلَمَتْ بیائې اسلام راوړلو ثُمَّ مَاتَ الزَّوْجُ مِنْ مَرَضِهِ وَهِيَ فِي الْعِدَّةِ بیا خاوند هم په دې خپل مرض کښې مړشو په داسې حال کښې چې دا ښځه په عدت کښې ده لَمْ تَرِثْ نو ښځه به وارثه نه وي وَإِنْ لَمْ تَرْتَدَّ وکه دا مرتده شوې نه وه ، بَلْ طَاوَعَتِ ابْنَ زَوْجِهَا فِي الْجِمَاعِ وَرِثَتْ بلکه تابعداري ئې اوکړله دخپل خاوند د ځوی ، په جماع کښې نو میراث به اوړي

تشریح:-صورت د مسئلې دا دی.چه خاوند خپلې ښځې ته درې یا یوطلاق بائن ورکړلو.بیا هغه مرتده شوه.والعیاذبالله اوبیا په اسلام کښې داخله شوه.اوبیا دا خوند په خپل دې مرض کښې مړشو اوښځه لاپه عدت کښې ده.نودا ښځه به دده وارثه نه وي .اوکه مرتده شوې نه وي .بلکه دخپل خاوند د وراندینی ځوئې سره ئې جماع کړې وي .نودا به وارثه وي .

وَوَجْهُ الْفَرْقِ أَنَّهَا بِالرِّدَّةِ أَبْطَلَتْ أَهْلِيَّةَ الْإِرْثِ، وجه د توپیر داده چه ښځې په مرتد کیدلو سره د میراث لیاقت باطل کړلو إِذِ الْمُرْتَدُّ لَا يَرِثُ أَحَدًا ځکه چې مرتد دچا (مسلمان) وارث کیدای نشی وَلَا بَقَاءَ لَهُ بِدُونِ الْأَهْلِيَّةِ او د کیدلو د اهلیت نه بغیر وراثت پاته نه پاتې کیږی وَالْمُطَاوَعَةُ مَا أَبْطَلَتِ الْأَهْلِيَّةَ او د ابن زوج د مطاوعت په وجه ښځې لیاقت نه دی باطل کړی لِأَنَّ الْمَحْرَمِيَّةَ لَا تُنَافِي الْإِرْثَ ځکه چې دائمی حرام کیدل د وراثت منافی نه دی وَهُوَ الْبَاقِي او دا پاته دی په خلاف ددې چې ښځې دنکاح موجود کیدلو

حل اللغة* ① المطاوعة. تابعداری ② المحرمية. حرمت ،حراموالی]

تشریح:-په دواړومسئلوکي وجه د توپیر دا ده چه چې د ارتداد په وجه د وراثت لیاقت باطلیږی ځکه چې مرتد دچا وارث نه وی اوبغیرداهلیت نه وراثت پاته نه پاتې کیږی ددې امله مونږوایو چه دارتداد په صورت کي به ښځه وارثه نه وی اوداود خاوند دزوې دمطوعت په وجه اهلیت نه باطلیږی ځکه چې محرمیت د وراثت سره منافی نه دې بهرحال د مطاوعت ابن الزوج په صورت کي وراثت پاته دې ددې امله موږ وایو چه په دې صورت کی به ښځه وارثه وی.

بِخِلَافِ مَا إِذَا طَاوَعَتْ فِي حَالِ قِيَامِ النِّكَاحِ په حالت کي مطاوعت کړې وی لِأَنَّهَا تُثْبِتُ الْفُرْقَةَ ځکه چې د ابن زوج مطاوعت د نکاح د قیام په حالت کي فرقت ثابتوی فَتَكُونُ رَاضِيَةً بِبُطْلَانِ السَّبَبِ نو دا به دسبب په بطلان باندې راضی وی

تشریح:-البته دا چې د ښځې نکاح موجود وی .اودې د خاوند د خوئی سره مطاوعت اوکړلو.نوبه وارثه نه وی .دلیل دا دې چه د ابن الزوج د مطاوعت په وجه فرقت ثابت شو.چه ښځه د وراثت سبب (نکاح) په باطلولو راضی ده.

وَبَعْدَ الطَّلَقَاتِ الثَّلَاثِ لَا تَثْبُتُ الْحُرْمَةُ بِالْمُطَاوَعَةِ لِتَقَدُّمِهَا عَلَيْهَا او د درې طلاقونو نه روسته د مطوعت په وجه حرمت نه ثابتیږی .په مطاوعت باندې د حرمت مقدم کیدلو په وجه فَافْتَرَقَا نو (په دواړو صورتونوکي) توپیر ښکاره شو

تشریح - که خاوند خپلې ښځې ته درې طلاقه ورکړل.اوبیا ښځې ددې نه روسته د ابن الزوج مطاوعت اوکړلو .اوبیا خاوند هم په دغه مرض کي د ښځې په عدت کي مړ شو.نوښځه به وارثه وی .دلیل دا دې.چه په دې صورت کي حرمت روستو دې.اومطاوعت د ابن الزوج روستو دې.نومعلومه شوه چه جدائی د ښځې د اړخه نه ده راغلې.بلکه د خاوند د اړخه ده.اووراندې تیرشوی دی .که په مرض الوفات کي جدائی د خاوند د اړخه وی .نوښځه به ددې امله میراث داره وی .چه د امراۀ فاربنځه ده.نوپه دواړومسئلوکي توپیر ښکاره شو.

په صحت کي دزناتهمت لګول اوپه مرض الموت کي لعان کول

وَمَنْ قَذَفَ امْرَأَتَهُ وَهُوَ صَحِيحٌ .اوکوم کس چې د صحت په حالت کي پخپله ښځه د نکاح تهمت اولګولو وَلَاعَنَ فِي الْمَرَضِ (¹) او په مرض الموت کي ئې لعان اوکړو وَرِثَتْ نوښځه به وارثه وی. وَقَالَ مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللهُ لَا تَرِثُ او امام محمد رحمه الله فرمائیلي دي .چه ښځه به وارثه نه وی .وَإِنْ كَانَ الْقَذْفُ فِي الْمَرَضِ اوکه تهمت لګول په مرض الموت کي وی وَرِثَتْهُ فِي قَوْلِهِمْ جَمِيعًا نو په اتفاق د آئمه ثلاثه به ښځه ددې وارثه وی

تشریح - که یوکس په حالت د صحت کي په خپله ښځه باندې د زنا تهمت اولګولو.اوبیا ئې په حالت د مرض کي لعان اوکړلو اوقاضی د دواړو په مینځ کي تفریق اوکړلو.ددې نه روسته خاوند دښځې په عدت کي مړ

(¹) القول الراجح هو قول الشيخين رحمهما الله كذا في الدرالمختار(٥٦٨\٢) والهندية (٤٦٤\١) والبحرالرائق (٤٩\٤) نقلاً عن القول الراجح (٣٢٨\١).

شو.نودا ښځه به وارثه وی .داد شیخینو رحمهما الله مذهب دې اوامام محمد رحمه الله فرمائی چه وارثه نه ده وی او که دزناتهمت لګول هم په مرض الموت کي وی .نود درې واړه امامانو په اتفاق سره به دا وارثه وی

تشریح:-صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .چه دا حکم په داسي مسئلې پورې لاحق دې چه په معنی کی طلاق د ښځې په داسي فعل پورې معلق شوې وی .دکوم د پریخودوچه د ښځې لپاره ګنجائش نه وی ځکه دمعنی کول ضروری وی .ځکه چې دا ښځه د قاضی په عدالت کي د مقدمه درج کولوته مجبوره شوه چه دخپل ځان نه د زنا تهمت لرې کړی .حاصل دا چې په دې تفریق کي د ښځې درضامندئ څه دخل نشته بلکه سړی د په لعان باندې مجبوره کړله.اوددې مسئلې دلیل مونږوړاندې ذکرکړې دې «وان كان لا بد منه فكذلك الجواب عند محمد وهو قول زفر رحمه الله» لاندې په تفصیل سره بیان شوې دې هلته دې مطالعه کړې شی و نه اعلم بالصواب

وَهَذَا مُلْحَقٌ بِالتَّعْلِيقِ بِفِعْلٍ لَا بُدَّ لَهَا مِنْهُ او د. صورت ملحق دې ددې فعل تعلیق سره.چه دښځې لپاره ددې نه خلاصې نشته إِذْ هِيَ مُلْجَأَةٌ إِلَى الْخُصُومَةِ لِدَفْعِ عَارِ الزِّنَا عَنْ نَفْسِهَا ځکه چې دا بې بسه ښځه په خصومت باندې مجبوره شوه.د خپل ځان نه د زنا تهمت لرې کاوه لپاره وَقَدْ بَيَّنَّا الْوَجْهَ فِيهَا او موږ به دې کی وجه بیان کړې ده

حل اللغة* ① ملجاة. مجبوره ② الخصومة. جګړه]

تشریح:-صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .چه دا حکم په داسي مسئلې پورې لاحق دې چه په معنی کی طلاق د ښځې په داسي فعل پورې معلق شوې وی .دکوم د پریخودوچه د ښځې لپاره ګنجائش نه وی ځکه دمعنی کول ضروری وی .ځکه چې دا ښځه د قاضی په عدالت کي د مقدمه درج کولوته مجبوره شوه چه دخپل ځان نه د زنا تهمت لرې کړی .حاصل دا چې په دې تفریق کي د ښځې درضامندئ څه دخل نشته بلکه سړی د په لعان باندې مجبوره کړله اوددې مسئلې دلیل مونږوړاندې ذکرکړې دې «وان كان لا بد منه فكذلك الجواب عند محمد وهو قول زفر رحمه الله» لاندې په تفصیل سره بیان شوې دې هلته دې مطالعه کړې شی و نه اعلم بالصواب.

په صحت کي دښځې نه ایلاء کول اوداېلاء په وجه بینونت راتلل

وَإِنْ آلَى وَهُوَ صَحِيحٌ اوکه د صحت په حالت کي ده خپلې ښځې سره ایلاء اوکړله ثُمَّ بَانَتْ بِالْإِيلَاءِ وَهُوَ مَرِيضٌ ب د ایلاء په وجه دا بائنه شوه.په داسي حال کي چې دا بیمار دې لَمْ تَرِثْ نو ښځه به ددۀ وارثه نه وی وَإِنْ كَانَ الْإِيلَاءُ أَيْضًا فِي الْمَرَضِ اوکه ایلاء کول هم په مرض الموت کي وقع شوی وی وَرِثَتْ نو دا به وارثه وی

حل اللغة* ① آلى ایلاء کول یعنی د خپل ښځې د نږدیکت نه قسم خوړل]

تشریح - مسئله دا ده.چه یوکس دخپلې ښځې نه په حالت دصحت کي ایلاء وکړله.یعنی قسم ئې اوخوړلو چه څلورمیاشتې یا ددې نه زیاتې مودې پورې به تا سره جماع نه کوم اوبیاد ایلاء په وجه یعنی څلورمیاشتې بغیروطی نه دتیریدو په وجه دا بائنه شوه.په داسي حالت کي چې خاوند په مرض الموت کي وی .نوپه دې صورت کي دا دخپل خاوند نه وارثه نه ده.

لِأَنَّ الْإِيلَاءَ فِي مَعْنَى تَعْلِيقِ الطَّلَاقِ بِمُضِيِّ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ خَالِيَةٍ عَنِ الْوِقَاعِ ځکه چې ایلاء کول څلور میاشتې دجماع نه خالی تیریدلو باندې طلاق معلق کول دی فَيَكُونُ مُلْحَقًا بِالتَّعْلِيقِ بِمَجِيءِ الْوَقْتِ نود ایلاء دا صورت هم په وخت راتګ و باندې معلق کاوه سره ملحق دې وَقَدْ ذَكَرْنَا وَجْهَهُ او موږ ددې وجه ذکرکړې ده.

تشریح.دلیل دا دې.چه بینونت خاوند اړخ ته منسوب دې.اوپه مرض الموت کي د خاوند د اړخه څه شی نه دې موجود شوی.نه د علت عمل اونه شرط،نو خاوند فارنشو.اودده ښځه امراۀ فار نشوه.نوځکه به دا وارثه نه وی .(عینی شرح هدایه)

او که ایلاء کول هم په مرض الموت کي وی .اوبیا دبینونت نه روسته خاوند هم په عدت کي مړشی .نود بنځه به وارثه وی. ځکه چې د ایلاء معنی داده چه طلاق په داسې خلورمیاشتوتیریدو پورې معلق کړی چه هغه دجماع نه خالي وی .نودا صورت دهغه صورت سره ملحق شو.چه په هغې کي طلاق په وخت پورې معلق کړې شوی وی .اودهغې وجه موږ وړاندې بیان کړې ده.هلته دې اوکتلې شی.

په هررجعی طلاق کښې دبنځې استحاق میراث

قَالَ رضی الله تعالی عنه مصنف رحمه الله فرمائی وَالطَّلَاقُ الَّذِي يَمْلِكُ فِيهِ الرَّجْعَةَ هغه طلاق چې په هغې کي خاوند ته درجعت اختیار دی تَرِثُ بِهِ فِي جَمِيعِ الْوُجُوهِ لِمَا بَيَّنَّا د هغې په ټولو صورتونو کي به بنځه وارثه وی دلیل به وجه کوم چې موږ بیان کړو أَنَّهُ لَا يُزِيلُ النِّكَاحَ حَتَّى يَحِلُّ الْوَطْءُ.چه طلاق رجعی نکاح نه زائل کوی دهغه تردې چې ددې سره وطی کول حلال دی فَكَانَ السَّبَبُ قَائِمًا نو سبب قائم کړې شو

تشریح - مصنف رحمه الله په دې عبارت کي دوې (دوه) خبرې بیان کړی دی .یوه داکه خاوند خپلې بنځې ته په مرض الموت کي طلاق رجعی ورکړلو اوبیا په عدت کي مړ شو.نوبنځه به وارثه وی .دلیل وړاندې تیرشوې دې چه طلاق رجعی نکاح نه زائله کوی .هم دا وجه ده.چه د طلاق رجعی نه روسته بنځې سره وطی کول جائزده.نود وراثت سبب یعنی نکاح موجود ده.ددې امله به بنځه وارثه وی.

قَالَ وَكُلُّ مَا ذَكَرْنَا أَنَّهَا تَرِثُ إِنَّمَا تَرِثُ إِذَا مَاتَ وَهِيَ فِي الْعِدَّةِ او هرهغه موقع چې موږ ذکرکړله.چه بنځه به وارثه وی .نو دا (به هغه وخت) وارثه وی .چه کله د خاوند د بنځې په عدت کي مړشوې وی وَقَدْ بَيَّنَّاهُ اودا موږ (په اول باب کي) بیان کړی دی.

تشریح -دویمه خبره دا ده.چه په کوم حالت کي به بنځه وارثه وی .ددې مطلب دا دې.چه هله به بنځه وارثه وی چه خاوند په داسې حالت کي مړ شوې وی .چه بنځه په عدت کي وی .اوموږ وړاندې یعنی د باب په پیل کي ددې تفصیل بیان کړې دې والله اعلم بالصواب

باب الرجعة

زباړه دا باب د رجعت په بیان کښې دې

تشریح - چونکه رجعت طبعاً د طلاق نه روسته وی .نوځکه ئې په ذکرکولوکي هم روستوکړلو.چه وضع د طبع سره موافق شی.

رجعت د راء په زور اوزیردارو سره جائزدې.خوپه زور سره لوستل زیات فصیح دی .« رجع یرجع » د باب ضرب یضرب څخه دې معنی ئې واپس کیدل دی.

په شریعت کي رجعت وائی .دنکاح ملك برابرپاته ساتل.اودرجعت لپاره څوشرطونه دی .هغه هم ذده کړئ.

① په صریحی لفظ سره طلاق ورکول یا په بعضې کنائی الفاظوسره،دکوم ذکرچه وړاندې تیرشوې دې.یعنی «اعتدی، استبرئ رحمك، انت واحدة» ② چه د طلاق په عوض کي مال نه وی. ③ درې طلاقه نه وی واقع شوې ④ بنځه مدخول بها وی. ⑤ عدت موجود وی.

درجعت ثبوت دکتاب الله سنت اواجماع درې واړو نه شوې دې.ځکه ددې په مشروعیت کي د چا خلاف نشته.

① دکتاب الله نه د ثبوت مثال دالله تعالی ارشاد ② ((وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ)) اودحدیث نه ئې د ثبوت مثال دنبی ﷺ رشاد «مر ابنك فليراجعها» اونبی ﷺ حضرت سودة ته رجعت کړې وو. ③ اودرجعت په صحت باندې اجماع هم منعقده ده (عینی شرح هدایه)

د یو یا دوو (دوه) طلاق رجعی نه روسته خاوند ته د رجوع اختیار

وَإِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ تَطْلِيقَةً رَجْعِيَّةً أَوْ تَطْلِيقَتَيْنِ اوکله چې سړی خپلې بنځې ته یوطلاق رجعی یادوې (دوه) طلاقه ورکړل فَلَهُ أَنْ يُرَاجِعَهَا فِي عِدَّتِهَا رَضِيَتْ بِذَلِكَ أَوْ لَمْ تَرْضَ نو سړی ته اختیار دې چه په عدت کي بنځې سره مراجعت اوکړی .(که) په دې باندې بنځه راضی وی اوکه نه وی لِقَوْلِهِ تَعَالَى فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ د الله تعالی د قول (﴿ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ ﴾) په وجه منع کړه دوی د شرعی دستور مطابق مِنْ غَيْرِ فَصْلٍ بغیر دڅه تفصیل نه

تشریح - مسئله دا ده.چه کله یوکس خپلې مدخول بها بنځې ته یو یا دوې (دوه) طلاق رجعی ورکړی .نوسړی ته اختیاردې چه دې ته په عدت کي رجعت اوکړی .که بنځه پرې راضی وی اوکه نه وی.

دلیل دالله تعالی ارشاد دې.((فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ)) یعنی کله چې د بنځوعدت ختمیدوته نزدې شی .نوتاسوته اختیار دې که رجعت خوښوئ نودضرر رسولونه بغیردوی خان سره اوساتئ اوکه د جلا کولوئ اراده لرئ نوبغیرد ضرر رسولونه دوی جلا کړئ په دې آیت کي مطلقا د رجعت ذکردې چه بنځې د رضا اوعدم رضا بیان په کی نشته.ددې امله د رجعت حکم مطلق پرېښولې (پریخودې) شو

وَلَا بُدَّ مِنْ قِيَامِ الْعِدَّةِ اود عدت موجود کیدل ضروری دی لِأَنَّ الرَّجْعَةَ اسْتِدَامَةُ الْمِلْكِ ځکه چې درجعت معنی ملك برقرار ساتل دی أَلَا تَرَى أَنَّهُ سَمَّى إِمْسَاكًا آیا نه ګورې.چه ددې نوم امساك ایخودې شوې دې وَهُوَ الْإِبْقَاءُ او امساك پاته ساتل دی وَإِنَّمَا يَتَحَقَّقُ الِاسْتِدَامَةُ فِي الْعِدَّةِ او برابر پاته ساتل خو په عدت کي کیدای شی لِأَنَّهُ لَا مِلْكَ بَعْدَ انْقِضَائِهَا ځکه چې د عدت تیریدلو نه روسته ملك نکاح نه پاتې کیږی.

حل اللغة ① استدامة همیشوالي ② الابقاء پاته پاتې کول

تشریح:- اودرجعت لپاره د عدت وجود ضروری نه دې.دلیل دا دې.چه رجعت نوم دې د ملك نکاح پاته پریخودل،تاسوګورئ چې په قرآن کریم کي د رجعت معنی امساك راغلې ده.اودامساك معنی ده.پاته پریخودل،اوملك نکاح برابرپه ملك کي پاته ساتل په عدت کي کیدای شی .ځکه چې دعدت تیریدو نه روسته ملك نکاح پاته نه پاتې کیږی نوپاته پاتې کول به څنګه اوشی .نوچه عدت پوره شی .نومحل دامساك پاته پاتې نشو.

قولی اوفعلی رجوع

وَالرَّجْعَةُ أَنْ يَقُولَ رَاجَعْتُكِ أَوْ رَاجَعْتُ امْرَأَتِي او رجعت دادې چه بنځې ته خطاب اوکړی .او دا اووائی .چه ما تاسره رجعت اوکړو.یاد خلګو په وړاندې اووائی .چه ما خپلې بنځې سره رجعت اوکړو

تشریح:- رجعت دا دې.چه خپلې بنځې ته خطاب کوی .اوورته اووائی .چه ماتاته رجوع اوکړله.یا ګواهان مخاطب کړی .اوورته اووائی .چه ماخپلې بنځې ته رجوع اوکړله.برابره ده که دغه بنځه په دغه وخت کي موجوده وی اوکه یا ورته څوك خبر ورکړی.

وَهَذَا صَرِيحٌ فِي الرَّجْعَةِ اود رجعت په مسئله کي دا صریح لفظ دې وَلَا خِلَافَ فِيهِ بَيْنَ الْأَئِمَّةِ په دې کي د څلور واړه امامانو په منځ کي هیڅ اختلاف نشته

تشریح:- اودا طریقه په رجعت کي صریح ده اوپه څلورو واړو امامانوکي په دې مسئله کي څه اختلاف نشته. اوقول صحیح دا دې.چه دچا په نیزهم ګواه شرط نه دې.البته د ګواه مقرر کولوفائده دا ده.که بنځه بله دعوی اوکړی .چه ده ماته رجوع نه ده کړې.نوداسړې د ګواهانوپه ذریعه دا ثابتولې شی .الحاصل دا رجعت دا قول بغیراختلافه صریحی دې.

قَالَ أَوْ يَطَأَهَا أَوْ يُقَبِّلَهَا أَوْ يَلْمِسَهَا بِشَهْوَةٍ أَوْ يَنْظُرَ إِلَى فَرْجِهَا بِشَهْوَةٍ یا ددې سره صحبت اوکړئ .یا ددې نه کوکئ واخلی .یا

په شهوت سره دې ته لاس يوسي .يا ددې شرمګاه ارخ ته په شهوت سره اوګوري وَهٰذَا عِنْدَنَا دا حکم زموږ په نيز دي

حل اللغة* ① يطاء وطی کوی ② يقبل ښکلوی ③ يلمس مس کوی]

تشريح.- د رجعت عملی صورت دا دی چې دې ښځې سره وطی اوکړی يا ئې ښکل کړی .يا دې ښځې ته په شهوت سره لاس وراوړی يا ئې مس کړی يا په شهوت سره ددې شرمګاه ته وګوری .يعنی دننه ګول خائې ته،اوعلامه عينی د ښکلولو سره هم د شهوت قيد لګولی دې په مبسوط ،ذخيره او لنډيز کي خو ئې دا قيد په صراحت سره ذکر کړې دې شيخ محقق ابن همام رحمه الله فرمائيلی دی چه فعل هم د رجعت دليل دې خو رجعت به په داسې افعالو سره کيږی کوم چې دنکاح سره خاص وی .په دې کي دا دليل مفيد دې چه په ښکلولو کي د شهوت قيد نه دی لګول پکار ،لکه څنګه چې د کتاب په عبارت کي ښکاره ده څکه چې مچی کول مطلقاً داسې فعل دې چه دنکاح سره خاص دې،په خلاف د مس کولواوکتلو،څکه چې دا کارونه د نکاح سره خاص نه دی .البته په هغه صورت کي چې په شهوت سره وی .

ؤاومقعد يعنی د غټ اودس ماتی ځائې ته نظرکول دامام ابوحنيفه رحمه الله اوامام محمد رحمه الله په نيزدقياس مطابق رجعت نه دې،اودا هم معلومول پکار دی .چه مچی کول لاس اوړل شرمګاه ته نظرکول که د سړی دا ړخه ری اوکه د ښځې بغيرد څه توپير نه په هريورجعت ثابتيږی .خوپه دې شرط چې دښځې د اړخه د شهوت د نظرسړی ته هم پته وی .اوهغه دا منع نکړی .بلکهچوپ پاتې شی .نوپه دې صورت کي اتفاق دې لکه څنګه چې په لنډيز وغيره کي ددې تصريح ده.

ۀاوکه دښځې داړخه وی .مثلاً چې دې د سړې په داسې حالت کي ښکل کړلو.چه هغه ويده (اوده) وو يا ئې په شهوت سره سړی ته لاس وراوړلو.يا ئې هغه ارخ ته اوکتل،ياڅې د وينځې په حالت کي دهغه نه ناڅاپه په شهوت سره کوکې واخستله.يا ئې په زرو سره داسې اوکړلو.نوشيخ الاسلام اوشمس الائمه رحمه الله ذکرکړی دی .چه دامام ابوحنيفه اوامام محمد رحمه الله په نيز رجعت ثابتيږی .خود امام ابويوسف رحمه الله په دې کي اختلاف دې

ۀاوکه سړې ويده (اوده) وی يا ښځې په زور سره دهغه عضوتناسل په خپله شرمګاه کي ورداخل کړلونوپه اتفاق سره به رجعت ثابت شی .بيا دا پيژندل پکار دی .که د شهوت په وجود اوعدم وجود دواړو کي اختلاف شی نوچونکه دا شهوت يوه پټه خبره ده نوپه دې باندې ګواه نشی قبلولې.لکه څنګه چې په لنډيز کي دی .خوکه د شهوت د وجود نې اقرار کړې وی ،اوددې ګواهان موجود وی .نود هغوی ګواهی به مقبوله وی ف حفظه لنډيز دا شوه چه په دې ټولوصورتونوکي رجعت ثابتيږی .﴿ وهذا عندنا ﴾ اودا حکم زموږ په نيز دې.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْهِ: لَا تَصِحُّ الرَّجْعَةُ إِلَّا بِالْقَوْلِ مَعَ الْقُدْرَةِ عَلَيْهِ او امام شافعی رحمه الله فرمائيلی دی .که د ونيلو ده ته قدرت وی .نو په ژبه ونيلو نه بغير رجعت نشی کيدې لِأَنَّ الرَّجْعَةَ بِمَنْزِلَةِ ابْتِدَاءِ النِّكَاحِ څکه چې رجعت د بندانی نکاح په حکم کي دې حَتّٰى يَحْرُمَ وَطْؤُهَا تردې چې ددې ښځې سره صحبت کول هم حرام دی

تشريح:- امام شافعی رحمه الله فرمائی که سړې په ژبه بندې ونيلې شی .نوبغيرد کاوه نه صرف په حرکت سره رجعت نه ثابتيږی .البته د ګونګه رجعت کوم چې په اشاره سره وی .نوهغه صحيح دې.

دليل دا دې چې رجعت کول خوبيخی د نوې نکاح په حکم کي دې،څکه ددې نه وړاندې وطی کول حرامه ده،ترڅوچه ئې رجعت نه وی کړې.

ۀخواب دا دې چه مؤمن خو حرام کرنه کوی .نودې به وطی ولې کوی .چه دې په رجعت سره ښځه حلالولې شی .ددې امله وطی د رجعت دليل شو.اورجعت نوې نکاح نه ده.څکه چې په نکاح کي شهادت شرط دې اوپه دې رجعت کي شهادت شرط نه دې دغه ډول په دې کښې نوې مهرلازم نه دې.نود وطی حرمت خود طلاق د امله دې.ترهغه وخته پورې چې ترڅو ئې دې ته د پوره رجعت اراده نه وی کړې.

وَعِنْدَنَا هُوَ اسْتِدَامَةُ النِّكَاحِ عَلٰى مَا بَيَّنَّاهُ او زموږ په نيز د رجعت معنی ده د نکاح تعلق برقرار ساتل.لکه چې ددې نه مخکي هم موږ بيان کړی دی وَسَنُقَرِّرُهُ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالٰى او روسته به نور هم ددې بيان اوکړو

تشريح:- زموږ په نيزد رجعت معنی ده نکاح د وړاندې پشان پاته ساتل لکه څنګه چې موږ وړاندې بيان کړې دی .اوروستوبه هم انشاء الله ددې وضاحت اوکړو

ۀاودامام شافعی رحمه الله د قول موافقت ابوثوراوظاهريو کړې دې او زموږ مذهب دحضرت سعيد بن مسيب، حسن بصری ،ابن سيرين وغيره اوتابعينواوتبع تابعينو اوامام اوزاعی اوثوری وغيره فقهاو رحمهم الله قول دې ابن المنذر رحمه الله دا خبره بيان کړې ده.

ۀښکاره دې وی که دا ئې اونيل.چه څنګه ته زما ښځه وې.هم هغه شان ئې پاته زما ښځه ئې که په دې وينا سره ئې د رجعت نه کنايه کړې وی .نودا کنائی رجعت دې (الذخيرة) اوامام مالک اواسحق رحمه الله فرمائيلی دی .که په وطی کولوباندې ئې د رجعت اراده وی .نودا رجعت دې

وَالْفِعْلُ قَدْ يَقَعُ دَلَالَةً عَلَى الْاِسْتِدَامَةِ كَمَا فِي إِسْقَاطِ الْخِيَارِ او فعل کله برابر پاته ساتلو باندې دليل واقع کيږی .لکه څنګه چې په اختيار ساقطولو کي کيږی

حل اللغة* ① اسقاط ساقطول

تشريح.- د انسان يوکارکه د هميشه پاته پاتې کيدودليل وی .لکه دخيارسقط کولوکي .مثلاً يوکس يو اس په دې شرط باندې واخستله.چه درې ورځوپورې ماته د وپس کولواختياردې آويا په همې باندې سور شو اوروان شو.نودده داسې عمل کول ددغه اختيارساقط کولودليل دې.اود، بيع به هميشه لپاره لازم وی .يا ئې يوه وينځه په دې شرط باندې خرڅه کړه.چه ماته به درې ورځوپورې ددې خبرې اختيار وی .چه دا به نه خرڅوم.ددې نه روسته هم په دغه مودهٔ کي ورسره ده صحبت اوکړلو.نودا بيع ختمه شوه.اواصلی حالت واپس راغلو.

ۀنود خبره ښکاره شوه.چه هرکله د رجعت معنی دا ده.چه د نکاح موجوده حالت د پخوانی حالت پشان پاته پريخودل.اوموږ دا اوکتل چه شريعت هم دا کارونه ددې معنی لپاره دليل مقرر کړې دې.نوپه دې باندې دا خبره ثابته شوه.چه په دې افعالوسره رجعت صحيح دې.

وَالدَّلَالَةُ فِعْلٌ يَخْتَصُّ بِالنِّكَاحِ اود فعل رجعت لپاره دليل کيدل په داسې فعل سره کيږی چه دنکاح سره مخصوص وی .وَهٰذِهِ الْأَفَاعِيلُ تَخْتَصُّ بِهِ خُصُوصًا فِي الْحُرَّةِ او اوس بيان شو چه افعال نکاح سره مخصوص دی په خاص طور د آزادې ښځې په اړه کښې

تشريح.- په فعل اوعمل سره د رجعت دصحيح کيدو لپاره دا ضروری ده چه هغه فعل داسې وی چه هغه دنکاح يا ښځې خاوند سره خاص وی .

ۀيعنی هرفعل د رجعت دليل نه دې.بلکه صرف هغه فعل به دليل وی کوم چې د نکاح نه روسته جائزکيږی .دغه ډول دا دليل شو.چه دې کس خپل پخوانې دنکاح تعلق پاته اوساتل،دې ته رجعت وائی

ۀ﴿وهذه الأفاعيل تختص به خصوصا في حق الحرة بخلاف المس والنظر بغير شهوة...إلخ﴾ دا ذکرشوی افعال يعنی په شهوت سره دشرمګاه دننه برخې ته کتل،ښځې ته لاس وراوړل،اوښکلول،واړه داسې افعال دی .چه د نکاح نه روسته جائز کيږی .اودنکاح سره مخصوص دی .يعنی صرف په نکاح سره دا کارونه جائزکيږی .خوپه دې شرط چې په شهوت سره وی .

ۀ﴿خصوصا إلخ﴾ خاص کرد آزادې ښځې په حق کي ،چه هغه خودنکاح نه بغيره به هيڅ صورت کي نه حلاليږی .په خلاف د وينځې څکه چې هغه کله د مملوکيت په وجه حلاليږی .خودا معلوميدل پکار دی چه هغه د ملک په حلالوالی باندې دليل خامخا دې.چه دا په آزاد يا منکوحه يا وينځه کي دليل دملک نکاح

دي په دې شرط چې په شهوت سره زي

بِخِلَافِ الْمَسِّ. په خلاف د لاس لګولو وَالنَّظَرِ بِغَيْرِ شَهْوَةٍ او د شهوت نه بغير شرمګاه ته د کتلو لِأَنَّهُ قَدْ يَحِلُّ بِدُونِ النِّكَاحِ كَمَا فِي الْقَابِلَةِ وَالطَّبِيبِ وَغَيْرِهِمَا ځکه چې کله خودا د نکاح نه بغير هم جائز کیږي .لکه د دېنړې او حکيم معالج وغيره لپاره حلال وي

تشریح:- دشهوت نه بغیرد کتلواومس کولو،ځکه چې د شهوت نه بغیرمس کول اوکتل کله د نکاح نه بغیرهم جائزوي .لکه په دائي لپاره اود طبیب دپاره،اوځه داسې نوروکسانودپاره،لکه د سفر په حالت کي ښځه په سپرلۍ باندې سورول،اود زنا ګواه. لنډيز دا چې مونږ د کتلواومس کولوسره د شهوت قید ددې امله اولګولو.چه بغیرشهوه مس کول اوکتل کله دطبیب وغیره لپاره جائزوي .خوپه شهوت سره به هله جائزوي چه نکاح شوې وی .بله دا چې د کتلونه د شرمګاه دننه برخه مراد ده.او سربیره برخه مراد نه ده.

وَالنَّظَرُ إِلَى غَيْرِ الْفَرْجِ اود شرمګاه نه علاوه نور اندامونو ته کتل قَدْ يَقَعُ بَيْنَ الْمُسَاكِنَيْنِ کله په یوځائي کي اوسیدونکو کي هم موندلې شي وَالزَّوْجُ يُسَاكِنُهَا فِي الْعِدَّةِ او خاوند هم د عدت په ورځو کي دې سره اوسیږي فَلَوْ كَانَ رَجْعَةً لَطَلَّقَهَا نوکه د شهوت نه بغیر نې بل ځنې ته کتل هم رجعت شي .بیادې ته طلاق ورکوی فَتَطُولُ الْعِدَّةُ عَلَيْهَا نود داسې ښځې په حق کي به عدت ډیراوږد شي .

حل اللغة: ① تطول اوږده شوه]

تشریح.- دفرج نه سوا بل ځائې ته کتل اکثرپه هغه کسانوکښې کیږي .چه یوځائي اوسیږي .اودعدت په موده کي خاوند هم دې سره اوسیږي .نوکه د شهوت نه بغیرنورځایونوته په کتلوسره هم رجعت ثابت شي .نوددې خاوند به ورته په خصوصیت سره طلاق ورکوی .ځکه چې ده خودښځې دجدا کولوپخه اراده کړې ده اودلته کي چې دا رجعت ثابت شی نودا په غیراختیاری طریقه باندې شوې دې نوځکه به ورته بیا طلاق ورکوی . ﴿فيطول العدة..إلخ﴾ په دې طریقه به دښځې عدت اوږدیږي .حالانکه لله تعالی ددې نه منع کړې ده.اوپه ښکلې طریقه د رخصت کولوحکم ني کړي دې.ددې نه معلومه شوه.چه د شهوت نه بغیراودشرمګاه نه علاوه نورځایونه مس کول اوهغې ته په نظرکولوسره رجعت نه ثابتیږي .شیخ محقق رحمه الله فرمائیلي دی .که دښځې مقعد ته ني اوکتل.نورجعت نه ثبتیږي .په زیادات کي ني دا مسئله په صراحت سره ذکرکړې ده اوکه هم په دې مقعدکي ني وطی اوکړله.نوقدوری اشاره کړې ده چه رجعت نه ثابتیږي .خود رجعت په کیدوباندې فتوی ده ځکه چې په دې حرکت کي د شهوت سره سره لاس لګول اونورشیان (څیزونه) هم شته. اود لیونی رجعت په فعل سره هم کیږي .دهغه په ژبه سره د وینا اعتبارنشته.که خاوند دخلوت نه روسته طلاق ورکړلو.اووني وئیل.چه ما دې سره صحبت کړې دې خوښځې انکاراوکړلو نوخاوندته دې ته د رجعت کاوه اختیارشته اودصحبت نه بغیربه نه وی .رجعت په څه څیزبورې معلق کول،مثلاً که فلانې کس راغلو نوما ورته رجعت کړې دې.نودا شرط صحیح نه دې دغه ډول راتلونکې زمانې ته نسبت کول هم صحیح نه دی

په رجوع باندې دوې (دوه) ګواهان قائمول

قَالَ قدوری رحمه الله وائي وَيُسْتَحَبُّ أَنْ يُشْهِدَ عَلَى الرَّجْعَةِ شَاهِدَيْنِ او مستحب دی .چه په رجعت باندې دوې (دوه) ګواهان جوړکړی فَإِنْ لَمْ يُشْهِدْ نوکه ګواهان ني مقررنکړل صَحَّتِ الرَّجْعَةُ نو بیاهم رجعت صحیح دې

تشریح.- صاحب دقدوری رحمه الله فرمائی ① چه زمونږ په نیزپه رجعت باندې دوې (دوه) ګواهان قائمول مستحب دی یعنی چې دې مسلمانانوسره ته اووائی چه تاسوګواه شئ.چه ماخپلې بی بی ته رجوع اوکړله اوکه ګواهان جوړنکړی نوهم رجعت ثبتیږي

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللهُ فِي أَحَدِ قَوْلَيْهِ لَا تَصِحُّ او امام شافعی رحمه الله په خپلو دوې (دوه) قولونو کي په یوکي فرمائی

چه صحیح نه دی وَهُوَ قَوْلُ مَالِكٍ رَحِمَهُ اللهُ اودا د امام مالک رحمه الله قول دې لِقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ﴾ وَالْأَمْرُ لِلْإِيجَابِ د الله تعالی دقول ﴿وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ﴾ په وجه.یعنی تسو خلګ خپلوکې دړې (دوه) عدلان ګواه کړئ.او امر د ایجاب لپاره دې

تشریح:- اودامام شافعی رحمه الله په نیزبغیرد دوو ګواهانونه رجعت نه ثابتیږي .اوهم دا دامام مالک رحمه الله قول دې صاحب دفتح القدیربیان کړې دې.چه دمالکیانوپه کتابونوکې ذکردی .چه بغیرد دووګواهانونه هم رجعت صحیح کیږي .خوګواهان جوړول مستحب دی .دغه ډول په شرح طحاوی کښې هم دی .نوصاحب دهدایه رحمه الله چې کوم قول ذکر کړې دې.دا د امام مالک رحمه الله نه یوروایت دې. ﴿حاصل دا چې دامام شافعی په نیزاودامام مالک رحمه الله نه د یوروایت مطابق درجعت لپاره شهادت واجب دې.خوددې روایت مطابق په امام مالک رحمه الله باندې تعجب دې چه په نکاح کي شهادت شرط نه ګرځوی اوپه رجعت کي ني شرط ګرځوی (عینی شرح هدایه)

﴿ددې دواړوحضراتوپه نیزدرجعت لپاره د ګواهانوپه وجوب باندې آیت ﴿أَمْرًا ۝ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ﴾ دې.یعنی کله چې ددوی دعدت وخت ختمیدوته نږدې شی .نودوی یساتې کړئ بغیرد تکلیف رسولو،اویا دوی جلا کړئ بغیرتکلیف رسولو،اودخپل خان نه دوې (دوه) عادلان ګواهن قائم کړئ.نوپه آیت کي د ﴿اشهدوا﴾ صیغه امردې اودامر موجب وجوب دې نوځکه په رجعت کي ګواهان مقررکول واجب دی .

وَلَنَا إِطْلَاقُ النُّصُوصِ عَنْ قَيْدِ الْإِشْهَادِ او زمونږ دلیل په قید اشهاد سره د نصوص مطلق کیدل دی وَلِأَنَّهُ اسْتِدَامَةٌ لِلنِّكَاحِ او ځکه چې رجعت د نکاح د بقاء نوم دې «وَالشَّهَادَةُ لَيْسَتْ شَرْطًا فِيهِ فِي حَالَةِ الْبَقَاءِ كَمَا فِي الْفَيْءِ فِي الْإِيلَاءِ او په نکاح کي د بقاء په حالت کي شهادت شرط نه دې.لکه څنګه چې په ایلاء کي په رجوع کولوکي (په ګره کول شرط نه دی) إِلَّا أَنَّهَا تُسْتَحَبُّ لِزِيَادَةِ الْاِحْتِيَاطِ مګردا چې شهادت مستحب دې.د زیات احتیاط په وجه كَيْ لَا يَجْرِيَ التَّنَاكُرُ فِيهَا چې په رجعت کي انکار جاری نشی

حل اللغة: ① التناکر انکارکول]

تشریح.- زمونږدلیل دا دې.چه درجعت په اړه کي چې څومره نصوص منقول دی .هغه واړه د ګواهانو مقرر کولو نه خالي دی .مثلاً ① ﴿فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ﴾ ② ﴿الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ﴾ ③ ﴿وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ﴾ ④ ﴿فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا﴾ اونبي ⑤ فرمائیلي دی .﴿مر ابنك فليراجعها﴾ اوکه په رجعت باندې دشهادت د وجوب اضافه اوشو.نوپه دې نصوص مطلقوکي به زیادت راشی اودا جائزنه دی .

﴿عقلي دلیل دا دې.چه رجعت د نکاح پاته کولونوم دې.اودنکاح پاته ساتلو لپاره شهادت شرط نه دې.نودرجعت لپاره به هم شهادت شرط نه وی .لکه څنګه چې په ایلاء کولوکي شهادت شرط نه دې ځکه چې دا هم د نکاح دحالت پاته والي دې.البته د زیادت احتیاط لپاره به رجعت کي شهادت مستحب دې.چه د عدت تیریدونه روسته د لاعلمئ د امله په خلګ وکي بدګمني پیدا نشی.چه فلانی خپلې ښځې ته طلاق ورکړې وو.اوبیا د عدت تیریدونه روسته ني هم ځان سره ساتي

وَمَا تَلَاهُ مَحْمُولٌ عَلَيْهِ او امام شافعی رحمه الله چې کوم آیت تلاوت کړې دې.هغه هم په دې باندې محمول دې أَلَا تَرَى أَنَّهُ قَرَنَهَا بِالْمُفَارَقَةِ وَهُوَ فِيهَا مُسْتَحَبٌّ آیا نه ګورې،چه شهادت ني مفارقت سره ملاؤ کړې دې حالانکه په مفارقت کي ګواهان جوړول مستحب دی

تشریح - پاتې شو هغه آیت کوم چې امام شافعي رحمه الله په دلیل کې پیش کړې دې نو هغه هم په استحباب باندې محمول دې دلیل دا دې چه الله تعالی شهادت د بیتون سره ملاؤ کړې دې او ذکر کړې دې فرمائیلي ((اَوۡ فَارِقُوۡهُنَّ بِمَعۡرُوۡفٍ وَّاَشۡهِدُوۡا ذَوَیۡ عَدۡلٍ مِّنۡكُمۡ)) نې دی او په مفارقت کې شهادت په اتفاق سره مستحب دې نو څکه به په رجعت او امساك کې هم شهادت مستحب وي.

وَيُسْتَحَبُّ أَنْ يُعْلِمَهَا كَيْ لَا تَقَعَ فِي الْمَعْصِيَةِ او مستحب دی چه ښځه خبر کړی. چه دا په معصیت کې اخته نشي

تشریح - صاحب د هدایه رحمه الله فرمائیلي دی. چه ښځې ته د رجعت خبر ورکول هم مستحب دی چه دا په معصیت کې اخته نشي. څکه چې کیده کله ښځه دا گڼړی چه زما خاوند رجعت نه دې کړې. او عدت تیر شوې دې نو هغه د بل خاوند سره نکاح اوکړی. نو په دې صورت کې به ښځه گناهگاره وي. خو ددې باوجود که ښځې ته خبر ورنکړې شی نو هم رجعت صحیح دې.

د عدت تیریدو نه روسته په عدت کې د رجوع کولو حکم

وَإِذَا انْقَضَتِ الْعِدَّةُ او که عدت تیر شو فَقَالَ كُنْتُ رَاجَعْتُهَا فِي الْعِدَّةِ نو سړی اووئیل ما ددې په عدت کې رجوع کړې وه فَصَدَّقَتْهُ نو ښځې ددې تصدیق اوکړو فَهِيَ رَجْعَةٌ نو دا رجعت دې وَإِنْ كَذَّبَتْهُ او که ښځې ددې تکذیب اوکړو فَالْقَوْلُ قَوْلُهَا نو د ښځې قول به (معتبر) وی لِأَنَّهُ أَخْبَرَ عَمَّا لَا يَمْلِكُ إِنْشَاءَهُ فِي الْحَالِ څکه چې خاوند دې ته د داسې شی خبر ورکړې دی چه دهغې دا في الحال مالکه نه دې فَكَانَ مُتَّهَمًا که هغه دا (پیدا کول) اوغواړی نو متهم به شی إِلَّا أَنَّ بِالتَّصْدِيقِ تَرْتَفِعُ التُّهْمَةُ خو (د ښځې په تصدیق کولو سره به تهمت مرتفع کیږی) وَلَا يَمِينَ عَلَيْهَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ او د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز په ښځه باندې قسم نشته وَهِيَ مَسْأَلَةُ الِاسْتِحْلَافِ فِي الْأَشْيَاءِ السِّتَّةِ او په شپږ څیزونو کې دا مسئله د استحلاف ده

تشریح:- مسئله دا ده. که خاوند ښځې ته اووئیل. چه ما تاته په عدت کې رجوع کړې وه. او ښځې ئې تصدیق اوکړلو نو دا رجعت دې او که ښځې ئې تکذیب اوکړلو نو دهغې قول به معتبر وی څکه چې خاوند د داسې څیز دعوی اوکړله چه دې هغه في الحال پیدا کولې نشی. نو دې به په هغې کښې متهم وی. او چه په کوم صورت کې ئې ښځه تصدیق اوکړی. نو په هغه صورت کې چونکه په ده باندې تهمت نشته. نو څکه ئې قول روسته دې

[illegible] بَابِ النِّكَاحِ او په کتاب النکاح کې تیره شوه.

تشریح - صاحب د هدایه رحمه الله فرمائی چه ((وقد مرّ في كتاب النكاح)) حالانکه په کتاب النکاح کې دا مسئله نه ده تیره شوې بلکه په دعوی د سکوت علی البکر کې ئې صرف دومره وئیلي دی. چه ((فلا يمين عليها عند أبي حنيفة رحمه الله وهي مسئلة الاستحلاف في الأشياء الستة)) بیا ئې فرمائیلي دی. ((وسيأتيك في الدعوى)) او داسې بیان نه دا نشی وئیلې چه دا مسئله تیره شوې ده څکه چې هلته د رجعت هیڅ ذکر نشته. والله اعلم بالصواب.

د سړی د رجوع او د ښځې د عدت تیریدو دعوی کول

وَإِذَا قَالَ الزَّوْجُ قَدْ رَاجَعْتُكِ او که خاوند اووئیل چه ما تاسره رجعت کړې دې فَقَالَتْ مُجِيبَةً لَهُ نو ښځې ده په جواب ورکاوه کې او فرمائیل قَدِ انْقَضَتْ عِدَّتِي چې زما عدت خو تیر شوې دې لَمْ تَصِحَّ الرَّجْعَةُ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ (۱) د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز رجعت صحیح نه دې

(۱) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في الهندية (۱\۴۷۰) وفتح القدير (۴\۲۰) والدر المختار (۲\۵۷۷) نقلاً عن القول الراجح

تشریح - صورت د مسئلې دا دې چه خاوند خپلې ښځې ته اووئیل چه ما تاته په عدت کې رجوع کړې ده وسخې ورته د ښځې اووئیل زما خو عدت تیر شوې هم دې نو د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز رجعت نه ثابتیږی. د امام شافعي او امام احمد رحمهما الله قول هم دې

وَقَالَا: تَصِحُّ الرَّجْعَةُ او صاحبین رحمهما الله فرمائی چه صحیح دې لِأَنَّهَا صَادَفَتِ الْعِدَّةَ څکه چې رجعت عدت سره موندلو إِذْ هِيَ بَاقِيَةٌ ظَاهِرًا إِلَى أَنْ تُخْبِرَ څکه چې په ښکاره عدت باقي دې تر دې چې ښځه د عدت تیریدو خبر ورکړی وَقَدْ سَبَقَتْهُ الرَّجْعَةُ او رجعت د خبر ورکولو نه وړاندې دې وَلِهَذَا لَوْ قَالَ لَهَا او هم په دې وجه که خاوند خپلې ښځې ته اووئیل طَلَّقْتُكِ ما تا له طلاق درکړې دې فَقَالَتْ مُجِيبَةً لَهُ نو ښځې د ده په جواب کې اووئیل قَدِ انْقَضَتْ عِدَّتِي چې زما عدت تیر شوې دې يَقَعُ الطَّلَاقُ نو طلاق به واقع وي

تشریح - او صاحبینو رحمهما الله فرمائیلي دی چه رجعت صحیح کیږی. دلیل د دې دې چه رجعت د عدت په زمانه کې موجود شوې دې څکه چې په استصحاب حال باندې عمل کولو سره په ظاهره عدت باقي دې تر څو چه د عدت تیریدو خبر نه وی ورکړې نو معلومه شوه چه د رجعت قول وړاندې دې او د عدت تیریدو قول روستو دې او عدت په زمانه کې رجعت کول صحیح دی ددې مثال داسې دې چه رجعت صحیح دې او چونکه درجعت قول د عدت ختمیدو قول نه وړاندې دې ددې امله که خاوند خپلې ښځې ته اووئیل چه ما تاته طلاق درکړې دې. او ښځې ورته اووئیل چه زما عدت خو تیر شوې دې نو په دې صورت کې طلاق واقع کیږی څکه چې طلاق قول د عدت ختمیدو خبرور کاوه نه وړاندې واقع شوې دې

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّهَا صَادَفَتْ حَالَةَ الِانْقِضَاءِ او د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې چه رجعت د عدت تیریدلو حالت موندلې دې لِأَنَّهَا أَمِينَةٌ فِي الْإِخْبَارِ عَنِ الِانْقِضَاءِ څکه چې ښځه د عدت تیریدلو خبر ورکولو کې امینه ده فَإِذَا أَخْبَرَتْ نو هر کله چې ښځې خبر ورکړو (د عدت تیریدلو) دَلَّ ذَلِكَ عَلَى سَبْقِ الِانْقِضَاءِ نو دلالت ئې اوکړو چه تیریدل وړاندې شوی دی وَأَقْرَبُ أَحْوَالِهِ حَالُ قَوْلِ الزَّوْجِ او د انقضاء په حالاتو کې د ټولو نه نژدې د خاوند د قول حال دې

حل اللغة: ① صادفت مقابله اوکړه]

تشریح - او د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې چه درجعت قول د عدت ختمیدو نه روسته واقع شوې دې کوم چې دهغې په رحم کې دې او کوم څیز چه په رحم کې وی دهغې خبر ورکونکې امین وی دا الله تعالی ارشاد دې ((وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ)) یعنی د ښځو لپاره حلال نه دی چه پټ کړی هغه څیز کوم چې الله تعالی د دوی په رحمونو کې پیدا کړې دې بهرحال هرکله چې ښځې د عدت تیریدو خبر ورکړلو نو خبرورکول په دې دلالت کوی چه د عدت تیریدل د خبرورکولو نه وړاندې دی

او س پاتې شوه دا خبره چې خومره وړاندې دې نو ځواب دا دې چه د عدت ختمیدو په حالاتو کې د ټولو نه نژدې د خاوند قول دې. نو د ښځې خبرورکول به د خاوند د خبرورکولو نه چې ((راجعتك)) نه ورندې وی نو حاصل دا شو چه عدت وړاندې تیر شوې دې او رجعت روستو شوې او کوم رجعت چې د عدت تیریدو نه روسته وی هغه صحیح نه وی. نو څکه امام ابوحنیفه رحمه الله فرمائی چه د رجعت صحیح نه دې.

وَمَسْأَلَةُ الطَّلَاقِ عَلَى الْخِلَافِ او د طلاق مسئله مختلف فیه ده وَلَوْ كَانَتْ عَلَى الِاتِّفَاقِ او که بالاتفاق ده فَالطَّلَاقُ يَقَعُ بِإِقْرَارِهِ بَعْدَ الِانْقِضَاءِ نو طلاق به واقع وی د انقضاء نه روسته ده په اقرار سره وَالْمُرَاجَعَةُ لَا تَثْبُتُ بِهِ او مراجعت په اقرار سره نه ثابتیږی.

تشریح - او په ((ومسئله الطلاق)) سره د صاحبینو رحمهما الله د قیاس نه ځواب ورکوی. د ځواب حاصل دا دې چه د طلاق مسئله هم د رجعت د مسئلې پشان مختلف فیه ده نو په دې باندې قیاس کول به څنگه صحیح شی او که دا او منلې شی. چه د طلاق مسئله متفق علیه ده نو ځواب دا دې چه د عدت تیریدو نه روسته به د

خاوند په اقراربندې طلاق واقع شي خو عدت به روسته د خاوند په اقرار باندې رجعت نه ثابتیږي. ځکه چې په دې کې دبل په حق کې دتصرف کولو تهمت پیدا کیږي. نومعلومه شوه چه په دې دواړو مسئلوکې فارق موجود دې او قیاس مع الفارق صحیح نه وي. نوځکه امام ابوحنیفه رحمه الله فرمائي. چه دا رجعت صحیح نه دې

دعدت تیریدو نه روسته د وینځې د خاوند د رجعت دعوی او دمالك تصدیق او د وینځې تکذیب

وَإِذَا قَالَ زَوْجُ الْأَمَةِ بَعْدَ انْقِضَاءِ عِدَّتِهَا او هرکله چې د وینځې خاوند ددې د عدت تیریدلو نه روسته اووئیل قَدْ كُنْتُ رَاجَعْتُهَا چې مادې ته (په عدت کښې) رجوع کړې ده وَصَدَّقَهُ الْمَوْلَى و مولا ددې تصدیق اوکړو وَكَذَّبَتْهُ الْأَمَةُ او وینځې دا دروغ کړله فَالْقَوْلُ قَوْلُهَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ (١) امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز به د وینځې قول (معتبر) وي

تشریح:- که د وینځې خاوند عدت تیریدو نه روسته اووئیل چه ما تاته په عدت کې رجوع کړې ده. نو ددې څلور صورتونه دي. ① مولی او وینځه دواړه ده تصدیق کوي. ② یا ئې دواړه تکذیب کوي. ③ مولی ئې تصدیق کوي او وینځه ئې تکذیب ④ مولی ئې تکذیب کوي او وینځه ئې تصدیق کوي. اوپه اول صورت کې په اتفاق سره رجعت صحیح دې اوپه دوهم صورت کې په اتفاق سره رجعت صحیح نه دې. البته دا چې خاوند گواهان پیش کړي. اوپه دریم صورت کې که د خاوند سره گواهان نه وي. نودامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزد وینځې قول معتبردې. اوامام شافعي امام مالك اوامام احمد رحمهم الله هم ددې قائلین دي

وَقَالَا الْقَوْلُ قَوْلُ الْمَوْلَى و صاحبین رحمهما الله فرمائي. چه د مولا قول به (قبول) وي لِأَنَّ بُضْعَهَا مَمْلُوكٌ لَهُ ځکه چې د وینځې بضع د مولا مملوك دې فَقَدْ أَقَرَّ بِمَا هُوَ خَالِصُ حَقِّهِ لِلزَّوْجِ نو مولا د خاوند لپاره دداسې شي اقرار اوکړو چه دا خالص د مولا مملوك دې فَشَابَهَ الْإِقْرَارَ عَلَيْهَا بِالنِّكَاحِ نو مشابه شو(د مولا) په وینځه باندې د نکاح د اقرار کولو

تشریح:- اودصاحبینو رحمهما الله په نیزد مولی قول معتبردې. دلیل دا دې چه دعدت تیریدو نه روسته دبضع منافع د مولی مملوك دي. نود خاوند لپاره د بضع دمنافعو اقرار کول خالص دخپل حق اقرار کول دي. نودابه نشي رد کولې. اودا داسې شو چه دوینځې په نکاح کې د مولی قول معتبردې. یعنی چې مولی دا اقراراوکړي. چه ما خپله وینځه فلاني کس ته په نکاح ورکړې ده. نوپه دې اقرارکې دمولی قول معتبردې. نودغه دول په دې صورت کې به هم د مولی قول معتبروي.

وَهُوَ يَقُولُ حُكْمُ الرَّجْعَةِ يَبْتَنِي عَلَى الْعِدَّةِ او امام صاحب رحمه الله فرمائي. چه د رجعت حکم په عدت باندې مبنی دې وَالْقَوْلُ فِي الْعِدَّةِ قَوْلُهَا او په عدت کې د ښځې قول (قبول) وي فَكَذَا فِيمَا يَبْتَنِي عَلَيْهَا نو هم دغه دول په هغه شي کې چې په عدت باندې مبنی وي

تشریح:- دامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزد رجعت حکم د عدت په بقاء اوعدت په تیریدو باندې مبنی دې. (یعنی که عدت پاته وي نورجعت به ثابت وي. اوکه عدت پاته نه وي. نورجعت نه ثابتیږي) اوعدت په بقاء اوعدم بقاء کښې دښځې قول معتبردې. نوکوم څیزچه په عدت باندې مبنی وي. یعنی رجعت نوپه هغې کښې به هم د ښځې قول معتبروي.

وَلَوْ كَانَ عَلَى الْقَلْبِ اوکه معامله برعکس شي فَعِنْدَهُمَا الْقَوْلُ قَوْلُ الْمَوْلَى نود صاحبینو رحمهما الله په نیز به د مولا قول(معتبر) وي

(١) القول الراجح هو قول ابی حنیفة رحمه الله كذا فی الهندية (١١/٤٧١) والدرالمختار(٢/٥٧٨) نقلاً عن القول الراجح (١١/٣٤٠)-

تشریح:- اوڅلورم صورت دا دې دکوم چې مصنف رحمه الله په «ولوکان علی القلب» سره تعبیرکړې دې. یعنی چې د وینځې د خاوند تصدیق اوکړلو اومولی ئې تکذیب اوکړلو. نوپه دې صورت کې دصاحبینو رحمهما الله په نیزد مولی قول معتبردې. دلیل دا چې دبضع منافع دمولی حق دې اوخاوندپه مولی باندې ددې مدعی دې اوصورت د مسئلې دا دې چه دمدعی سره گواهان موجود نه دي. نودمنکر یعنی مولی قول به معتبروي

وَكَذَا عِنْدَهُ فِي الصَّحِيحِ او هم د غه شان د امام صاحب رحمه الله په نیز په صحیح روایت کې لِأَنَّهَا مُنْقَضِيَةُ الْعِدَّةِ فِي الْحَالِ ځکه چې وینځه فی الحال دعدت پوره کونکې ده وَقَدْ ظَهَرَ مِلْكُ الْمُتْعَةِ لِلْمَوْلَى اود مولا لپاره ملك متعه ښکاره شوې ده فَلَا يُقْبَلُ قَوْلُهَا فِي إِبْطَالِهِ نود وینځې قول به د مولا (حق) باطلولو کې نشي قبولې

تشریح:- اودامام ابوحنیفه رحمه الله نه هم صحیح روایت دا دې چه دمولی قول معتبردې دلیل دا دې چه فی الحال دا وینځه په داسې حالت کې ده چه د عدت ورځې تیرې شوې دي اود وینځې نه د مولی لپاره د وطئې حاصلولو لپاره د ملك په ظاهره ثابت شوې دې نوکه د وینځې اودعې د خاوند په اقرارسره رجعت ثابت کړې شي. نودمولی ملك تمتع به باطل شي. حالانکه صرف دیوکس په اقرارکولوسره دبل چا حق نه باطلیږي. نودلته به هم د وینځې قول د مولی دحق باطلولود امله قابل قبول نه وي.

بِخِلَافِ الْوَجْهِ الْأَوَّلِ په خلاف د رومبي وجهې لِأَنَّ الْمَوْلَى بِالتَّصْدِيقِ فِي الرَّجْعَةِ مُقِرٌّ بِقِيَامِ الْعِدَّةِ عِنْدَهَا ځکه چې مولا په رجعت کې د تصدیق کاوه په وجه درجعت په وخت د عدت د وجود اقرار کونکې ده وَلَا يَظْهَرُ مِلْكُهُ مَعَ الْعِدَّةِ اود مولا ملك عدت سره نه ښکاره کیږي. (نو د مولا قول به معتبر نه وي) وَإِنْ قَالَتْ قَدِ انْقَضَتْ عِدَّتِي وکه وینځې اووئیل. چه زما عدت تیرشوې دې وَقَالَ الزَّوْجُ وَالْمَوْلَى لَمْ تَنْقَضِ عِدَّتُكِ و خاوند او مولا اووئیل چه ستا عدت نه دې تیرشوې فَالْقَوْلُ قَوْلُهَا نود وینځې قول به (معتبر) وي لِأَنَّهَا أَمِينَةٌ فِي ذَلِكَ ځکه چې وینځه پخپل دې قول «انقضت عدتي» کې امین ده إِذْ هِيَ الْعَالِمَةُ بِهِ ځکه چې وینځه انقضاء عدت باندې پوهه ده

تشریح:- په خلاف داولنی صورت یعنی هغه صورت په کوم کې چې مولی د خاوند تصدیق کړې وي او وینځه تکذیب کوي. نودامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزبه دې صورت کې د وینځې قول معتبردې ځکه چې هرکله مولی په رجعت کولوکې د خاوند تصدیق اوکړلو. نوپه دې سره مولی په دې خبره اقرارکونکې شو چه درجعت په وخت کې عدت موجود وو. اوچه عدت موجود وي نود مالك لپاره ملك تمتع نه حاصلیږي نوچونکه په دې صورت کې د وینځې د قول قبلولو نه د مولی دحق بطلان نه لازمیږي نوځکه به په دې صورت کې د وینځې قول معتبر وي. دمولی به نه وي.

اوکه وینځې اووئیل. چه زما دعدت ورځې تیرې شوې دي اوورځې دومره وي چه عدت تیریدل په کې ناممکن وي او خاوند اومولی اووئیل. چه ستا عدت نه دې تیرشوې هم به د وینځې قول معتبر وي. ځکه چې دعدت په تیریدوکې وینځه امینه ده. ځکه چې هم وینځې ته دعدت تیریدو علم کیداې شي والله اعلم

درجوع دحق ختمیدو وخت

وَإِذَا انْقَطَعَ الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ لِعَشَرَةِ أَيَّامٍ اوهرکله چې د دریم حیض نه وینه بنده شوه په پوره لس ورځو باندې انْقَطَعَتِ الرَّجْعَةُ وَإِنْ لَمْ تَغْتَسِلْ نو رجعت منقطع شو که ښځې غسل اونکړو، وَإِنِ انْقَطَعَ لِأَقَلَّ مِنْ عَشَرَةِ أَيَّامٍ اود لس ورځو نه په کې (وینه) منقطع شوې لَمْ تَنْقَطِعِ الرَّجْعَةُ حَتَّى تَغْتَسِلَ نو رجعت به منقطع نه وي تردې چې ښځه غسل اوکړي أَوْ يَمْضِيَ عَلَيْهَا وَقْتُ صَلَاةٍ كَامِلٍ یا په دې باندې د لمونځ پوره وخت تیرشي

تشریح:- صورت دمسئلې دا دې. چه په پوره لسمه ورځ دحیض وینه ودریدله. نوعدت تیرشو اگرچه ښځې لاغسل نه وي کړې اوکه دلسو ورځونه په کمه موده باندې وینه ودریدله نوعدت نه ختمیږي. تردې چې هغه ښځه غسل اوکړي. اویا پرې د یوکامل لمونځ وخت تیرشي.

لِأَنَّ الْحَيْضَ لَا مَزِيدَ لَهُ عَلَى الْعَشَرَةِ، ځکه چې د حيض لپاره د لس ورځو نه زياتوالي (متصور) نه دي فَبِمُجَرَّدِ الْإِنْقِطَاعِ خَرَجَتْ مِنَ الْحَيْضِ نو (دويني په منقطع کيدو سره) دا د حيض نه اووتله فَانْقَضَتِ الْعِدَّةُ بيا عدت تير شو وَانْقَطَعَتِ الرَّجْعَةُ او رجعت منقطع شو

تشریح: دليل دا دې چه رجعت منقطع کيدل موقوف دی دعدت په تيريدوپورې.اودعدت تيريدل موقوف دی ددريم حيض په دريدو پورې اود دريم حيض تيريدل موقوف دی دطهارت په حاصلولوپورې.نوکه دويني ودريدل په پوره لسمه ورځ وی .نوصرف د وينې په اودريدو به عدت ختميږی .ځکه چې په لسوروځوباندې حيض نه زياتيږی .نوچه ځکه لس ورځې پوره شی .نودوينې په اودريدو به داښځه د حيض نه فارغه شی اوددي عدت به هم تيرشی .اود رجعت حکم به هم منقطع شی .برابره ده که دې ښځې غسل کړې وی اوکه نه .

وَفِيمَا دُونَ الْعَشَرَةِ يُحْتَمَلُ عَوْدُ الدَّمِ اود لس ورځو نه په کم کې احتمال دې.د وينې د واپس راتلو فَلَا بُدَّ أَنْ يَعْتَضِدَ الْإِنْقِطَاعُ بِحَقِيقَةِ الْإِغْتِسَالِ نو ضروری شوه چه د منقطع کيدلو احتمال ته قوت ورکړې شی په حقيقت د اغتسال سره أَوْ بِلُزُومِ حُكْمٍ مِنْ أَحْكَامِ الطَّاهِرَاتِ بِمُضِيِّ وَقْتِ الصَّلَاةِ يا د پاکوښځو د احکامو څخه حکم (په دې باندې) لازمولو سره دلمونځ وخت تيريدلو په وجه

حل اللغة: ① الاعتضاد:قوت ورکول]

تشریح: اود لسوورځونه په کمه موده کښې د دريم حيض وينه ودريدله نوځونکه په دې صورت کې دا احتمال شته چه وينه بيا راشی .نود وينې اودريدوته دتقويت ور کاوه لپاره حقيقت کښې په غسل کولوسره يا دا چې د پاکوښځود احکامونه يوحکم په دې باندې لازم شی .مثلاً چې په دې باندې د لمونځ کامل وخت تيرشی نودا ددې په ذمه باندې يوپور شو.ځکه چې دا د پاکوښځوداحکاموځنی دې.

بِخِلَافِ مَا إِذَا كَانَتْ كِتَابِيَّةً په خلاف ددې چې کله ښځه کتابيه وی لِأَنَّهُ لَا يُتَوَقَّعُ فِي حَقِّهَا أَمَارَةٌ زَائِدَةٌ ځکه چې ددې په حق کې دځه زياتې علامت اميد نشته فَاكْتَفَى بِالْإِنْقِطَاعِ نو (صرف د وينې) په منقطع کيدلو باندې اکتفاء اوکړې شوه وَتَنْقَطِعُ إِذَا تَيَمَّمَتْ وَصَلَّتْ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللّٰهُ او (رجعت) به منقطع کيږی .چه کله تيمم اوکړی او مونځ اوکړی .د ابوحنيفه او ابويوسف رحمهما الله په نيز وَهَذَا اسْتِحْسَانٌ اودا استحسان دې

حل اللغة: ① امارة: علامه ، نښانه]

تشریح: ددې په خلاف که ښځه کتابيه (يهوديه يا نصرانيه) وی اوددې وينه دلسو ورځونه په کمه موده باندې ودريدله نودغسل کولونه بغيراودلمونځ د وخت تيريدنه بغيرصرف د وينې په اودريدو باندې ددې رجعت منقطع شو.ځکه چې ددې په حق کې د وينې په اودريدوباندې د زياتې نښې توقع نشی کيدې.ځکه چې په کتابيه باندې به لمونځ واجب دې اونه غسل.نوځکه به صرف د وينې په اودريدوباندې رجعت ثابتيږی .

اوکه معتده رجعيه وی اودلسو ورځونه په کمه موده ددې وينه ودريدله.اودوينې اودريدونه روسته دې تيمم اوکړلو اولمونځ ئې اوکړلو،فرض يا نفل.نودشيخينو رحمهما الله په نيزرجعت ختم شو.يعنی ختميدل د رجعت به په تيمم او لمونځ دواړو سره وی اودا حکم استحساناً دی.

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللّٰهُ: إِذَا تَيَمَّمَتْ او امام محمد رحمه الله فرمانی چه کله دې تيمم اوکړو انْقَطَعَتْ، (١) وَهَذَا قِيَاسٌ نو (عدت او رجعت) منقطع شو اودا قياس دې لِأَنَّ التَّيَمُّمَ حَالَ عَدَمِ الْمَاءِ طَهَارَةٌ مُطْلَقَةٌ ځکه چې تيمم د اوبو نه موجوديدلو په حالت کې مطلقاً طهارت دې حَتَّى يَثْبُتُ بِهِ مِنَ الْأَحْكَامِ مَا يَثْبُتُ بِالْإِغْتِسَالِ تردې چې کوم

(١) القول الراجح هو قول محمد رحمه الله كما في منح القدير (٢٣١٤) والكفاية (٢٣١٤) والدر المنتقى (٤٣٥١١) ورد المحتار (٥٧٩١٢) الرائق (٥٢١٤) نقلا عن القول الراجح (٢٠٤٠١١)-

احکام غسل کاوه سره ثابتيږی .په تيمم کاوه سره هم ثابتيږی فَكَانَ بِمَنْزِلَتِهِ نو تيمم کول په مرتبه د غسل کاوه شو

تشریح: امام محمد رحمه الله فرمانی که تيمم اوکړی نوصرف په تيمم کولوسره رجعت ختم شو.امام زفر رحمه الله اوامام احمد رحمه الله هم ددې قائلين دی .اودا قياس هم دې دليل دا دې چه اوبه نه وی .نوتيمم طهارت مطلقه دې.هم دا وجه ده چه په تيمم باندې هغه واړه احکامات جائز کيږی .کوم چې په غسل باندې جائزکيږی .لکه جمات ته داخليدل،دقرآن پاك تلاوت کول،قرآن ته ګوتې وراوړل،لمونځ کول،سجده دتلاوت کول،نوتيمم دغسل په مرتبه کې شو.نوچه کوم حکم د غسل وو.هم هغه حکم به د تيمم هم وی .

وَلَهُمَا أَنَّهُ مُلَوِّثٌ غَيْرُ مُطَهِّرٍ اود شيخينو رحمهما الله دليل دادې.چه تيمم ملوث کونکې دې.پاکونکې نه دې وَإِنَّمَا اعْتُبِرَ طَهَارَةً ضَرُورَةَ أَنْ لَا تَتَضَاعَفَ الْوَاجِبَاتُ، او په تيمم سره طهرت په دې اړتيا سره معتبرمنلې شوې دې چه واجبات ځو چنده (زيات) نشی وَهَذِهِ الضَّرُورَةُ تَتَحَقَّقُ حَالَ أَدَاءِ الصَّلَاةِ لَا فِيمَا قَبْلَهَا مِنَ الْأَوْقَاتِ ودا اړتيا به د لمونځ ادا کوو په حالت کې متحقق کيږی ددې نه مخکې وختونوکې نه (متحقق کيږی)

حل اللغة: ① تتضاعف:دوچنده کيږی]

تشریح: اودشيخينو رحمهما الله دليل دا دې.چه په حقيقت کې تيمم ککړکونکې دې.خوشريعت د اړتيا په وجه ددې د مطهريت اعتبارکړې دې. اړتيا دا دې.که څو ورځې په اوبوباندې قدرت نه وی اودشريعت د اړخه دتيمم اجازت هم نه وی .نودده په ذمه به فرائض اوواجبات په څوچنده شی اودهغې ادا کول به دده لپاره ګران شی .نوددې اړتيا د امله تيمم جائزاوګرځولې شو.او اړتيا ادا کول د لمونځ دی .او اړتيا د لمانځه دوخت په داخليدوسره متحقق کيږی .دهغې نه وړاندې نه،نومعلومه شوه.چه دتيمم نه روسته ئې لمونځ اوکړلو .نو طهارت به حاصل شی .ګنی نه حاصليږی ددې امله مونږ.اوو.که دتيمم نه روسته ئې لمونځ اوکړلو .نو د طهارت دحاصليدو په وجه به درجعت حکم منقطع شی .اوکه لمونځ ئې اونکړلو نو:طهارت دعدم حصول د امله به درجعت حکم نه منقطع کيږی .

وَالْأَحْكَامُ الثَّابِتَةُ أَيْضًا ضَرُورِيَّةٌ اقْتِضَائِيَّةٌ او کوم احکام چې ثابت شوی دی هغه هم (د مونځ) د مقتضی کيدلو اړتيا سره ثابتيږی

تشریح: اوپه «والاحکام الثابتة» سره دامام محمد رحمه الله د اصل (چه کوم احکام په غسل سره ثابتيږی هغه به په تيمم سره هم جائزکيږی)خواب ورکوی دخواب حاصل دا دې.چه په تيمم باندې ددې احکامو ثبوت د لمونځ ادا کولود اړتيې د امله دې په لمانځه کې د قرات کول ددې امله اړتې دی چه قرامت د لمانځه رکن دې.اودجمات ځکه چې دا د لمانځه ځائې دې.اوسجده دتلاوت ددې امله چې دا د قراءت د توبعوخنی ده.ځکه چې ممکن ده.چه قاری په لمانځه کې د سجدې د آيت تلاوت اوکړی اوقران ته د ګوتو وراوړلو اړتيا ددې امله دې که په دومره مقدارباندې ئې قراءت نه وی کړې.چه لمونځ پرې جائزکيږی .اوقراءت ترې هيرشی .نودا کس به قرآن راخلی اوبيرته به کوی به ئې . ودقرآن قراءت ته به محتاج وی اوبيکاره خبره ده.چه دا کارمحصف مس کولونه بغيرنه کيږی .

بعضې حضراتود شيخينو رحمهما الله په دليل باندې اشکال کړې دې اشکال دا دې چه تيمم طهارت ضروريه دې او اړتيا پيښيږی .د لمانځه د وخت په داخليدوباندې،ددې نه وړاندې نه،اودا خبره هم په اصولوکې ثبته شوې ده.چه «الثابت بالضرورة لا يتعدى موضعه» يعنی کوم څيزچه د اړتيې په وجه ثابت شی .نوهغه به دځپل اړتيا د ځائې نه تجاوز نه کوی نوددې اصولوتقاضا خو دا ده چه په تيمم سره د رجعت حکم منقطع نشی .اګرچه هغه ښځه د تيمم نه روسته لمونځ هم اوکړی ترڅوچه ئې غسل نه وی کړې اود لمونځ وخت پرې نه وی تيرشوې

تشریح:-خواب ییشکه چي «الثابت بالضرورة لایتعدی عن موضعه» اصول دی خودا هم اصول دی چه «الضروری متی ما ثبت ،ثبت بجمیع لوازمه» یعنی چي کوم څیز د ارتیا د امله ثابت شي .نو هغه ټولو لوازماتو سره به ثبتیږي .او د لمونځ ادا کولو په وخت کي د طهارت د ثبوت د لوازماتو څخه دحیض منقطع کیدل دي او د عدت د مودې د لوازماتو څخه د رجعت منقطع کیدل دي .او قاعده ده چه «لازم ،لازم ،لازم» یعنی دلازم لازم لازمیږي نو څکه به د لمونځ ادا کولو په وخت کي د طهارت د ثبوت له امله د انقطاع رجعت حکم ثابتیږي (عنایه ،عیني شرح هدایه)

ثُمَّ قِيلَ تَنْقَطِعُ بِنَفْسِ الشُّرُوعِ عِنْدَهُمَا بیا ونیلي شوي دي چه د شیخینو رحمهما الله په نیز به لمونځ پیل کاوه سره حکم د رجعت منقطع کیږي ، وَقِيلَ بَعْدَ الْفَرَاغِ لِيَتَقَرَّرَ حُكْمُ جَوَازِ الصَّلَاةِ او ونیلي شوي دي چه د لمونځ نه د فراغت نه روسته به منقطع کیږي) چي د لمونځ د جواز حکم ثابت شي

حل اللغة: ① تنقطع ختمیږي ② یتقرر ثابتیږي]

تشریح:-

د شیخینو رحمهما الله په نیز بعضي حضرات فرمائي چه څنګه لمونځ پیل کړي .نو د رجعت حکم منقطع کیږي .او بعض وائي دا ده .چه څنګه د لمانځه نه فارغه شي .نو د رجعت حکم منقطع کیږي .چه د لمونځ د جواز حکم ثابت شي هم دا قول صحیح دی څکه چي په لمانځه کي د پیل کولو نه روسته حالت داسي دي .لکه څنګه چي د پیل کولو نه وړاندي وو نو که د لمانځه په مهال کي ئې اوبه اولیدلې .او د هغې په استعمال باندي ئې قدرت هم وی نو تیمم اثر پاته به نه کیږي په خلاف د لمونځ نه د فراغت په صورت کي

به عمل کی د بدن څه برخه ته اوبه نه رسول

وَإِذَا اغْتَسَلَتْ وَنَسِيَتْ شَيْئًا مِنْ بَدَنِهَا لَمْ يُصِبْهُ الْمَاءُ او که ښځي غسل اوکړو حالانکه په خپل بدن کي څه داسي برخه هیره کړله چه دي ته اوبه نه دي رسیدلي فَإِنْ كَانَ عُضْوًا فَمَا فَوْقَهُ نو که دا برخه یو اندام وی .یا ددې نه زیات دی لَمْ تَنْقَطِعِ الرَّجْعَةُ نو رجعت به نه منقطع کیږي وَإِنْ كَانَ أَقَلَّ مِنْ عُضْوٍ او که د یو اندام نه کم پاتې شوې وی انْقَطَعَتْ نو رجعت به منقطع وی قَالَ رضي الله عنه وَهَذَا اسْتِحْسَانٌ مصنف رحمه الله فرمائي چه دا استحسان دي

تشریح:-صورت د مسئلي دا دي چه د لسو ورځونه په کمه موده باندي د وینې په اودریدو ښځي غسل اوکړلو خو په بدن کي ئې داسي یوه برخه پاته پاتې شوې وی چه هغې ته اوبه رسول ضروري وی .نو که هغه جز یو اندام یا ددې نه زیات وی نو رجعت نه منقطع کیږي یعنی د غسل نه کیدو په وجه به عدت پاته وی نو که به داسي حالت کي مراجعت اوکړي هغه به صحیح دي او که هغه جز د یو اندام نه کم وی .نو رجعت به منقطع شي یعنی په داسي حالت کي رجعت نه ثبتیږي صاحب د هدایه رحمه الله فرمائي .چه دا حکم استحساناً دي.

وَالْقِيَاسُ فِي الْعُضْوِ الْكَامِلِ أَنْ لَا تَبْقَى الرَّجْعَةُ او په پوره اندام کي قیاس دادي چه د رجعت (حکم) پاته پاتې نشي لِأَنَّهَا غَسَلَتِ الْأَكْثَرَ څکه چي د (د بدن) اکثره (حصه) اینخلي ده وَالْقِيَاسُ فِيمَا دُونَ الْعُضْوِ أَنْ تَبْقَى او د اندام نه په کم کي قیاس دادي چه (د رجعت حکم) پاته پاتې نشي لِأَنَّ حُكْمَ الْجَنَابَةِ وَالْحَيْضِ لَا يَتَجَزَّأُ څکه چي د جنابت او حیض حکم متجزي او ټکړې ټکړې کیږي نه

تشریح:- او د قیاس تقاضا ددې په عکس ده یعنی په پوره اندام کي رجعت پاته پاتې کیدل نه دي پکار .وی او د یو اندام نه په کم کي پکار ده چي رجعت پاته وی

اصحاب د عنایه فرمائیلي دي چه امام محمد رحمه الله په خپلو کتابونو کي دا نه دی ذکر کړې چه محل د قیاس څه دي پوره اندام که د اندام نه کم .البته د امام ابو یوسف رحمه الله نه دا روایت شوې دي چه محل د قیاس پوره

اندام او د اندام نه زیاته برخه ده .امام ابو یوسف رحمه الله فرمائي .چه په پوره اندام کي د قیاس تقاضا داده چه رجعت پاته پاتې نشي.

دلیل دا دي چه ښځي د خپل بدن اکثره برخه وینخلي ده او قاعده دا ده چه «للأكثر حكم الكل» یعنی اکثر له حکم د کل دي نو دا داسي شوه لکه چي وارہ بدن ته اوبه رسیدلي دي نو عدت تیر شو او عدت تیریدو نه روسته د رجعت حکم پاته نه پاتې کیږي .نو څکه د قیاس تقاضا دا ده چه په دې صورت کي د رجعت حکم پاته پاتې نشي.

وَوَجْهُ الِاسْتِحْسَانِ وَهُوَ الْفَرْقُ أَنَّ مَا دُونَ الْعُضْوِ يَتَسَارَعُ إِلَيْهِ الْجَفَافُ لِقِلَّتِهِ او وجه د استحسان او هم دا توپیر دي چه د اندام نه کم ددې د قلت په وجه او چوالي ډیر زر راځي فَلَا يُتَيَقَّنُ بِعَدَمِ وُصُولِ الْمَاءِ إِلَيْهِ نو دي ته د اوبو نه رسیدلو یقین نشي کیدلي فَقُلْنَا بِأَنَّهُ تَنْقَطِعُ الرَّجْعَةُ نو موږ حکم ورکړو چه رجعت به منقطع کیږي وَلَا يَحِلُّ لَهَا التَّزَوُّجُ أَخْذًا بِالِاحْتِيَاطِ فِيهِمَا

حل اللغة: ① یتسارع جلتی کوی ② الجفاف چوالي]

تشریح:-او استحسان دا دي چه پوره اندام یا ددې نه زیات چي وچ پاتې شي .نو د رجعت حکم دې منقطع نشي .څکه چي د عدم طهارت د امله عدت پاته دي او په عدت کي د رجعت حکم پاته وی.

او امام محمد رحمه الله په نیز محل د قیاس د اندام نه کمه برخه ده .امام محمد رحمه الله فرمائي چه د اندام نه په کمه برخه کي د قیاس تقاضا دا ده .چه رجعت دې پاته وی .دلیل دا دي چه د اندام نه د کمې برخې وچ پاتې کیدو په صورت کي حدث پاته دي .څکه چي د جنابت او حیض حکم متجزي یعنی ټکړې ټکړې نه وی نو چه په یو جز کي حدث پاته وی .اګرچه د یو اندام نه کم وی .نو موږ به دا وایو چه په وارہ بدن کي حدث پاته دي او چه کله په وارہ بدن کي حدث (حیض) پاته شو .نو عدت پاته شو او چه عدت پاته وی نو د رجعت حکم به هم پاته وی.

او وجه د استحسان دا ده .او هم دا د پوره اندام او د اندام د کمې برخې په مینځ کي وجه د فرق ده چه د یو اندام نه کم د خپل کموالي د امله ډیر زر وچیږي .نو دغه برخې ته د اوبو نه رسیدو یقین نشي کولي .څکه چي کیداې شي .دغه برخه ئې وینځلي وی .خو زر وچه شوې وی .نو څکه موږ په احتیاط باندي عمل کوو .او وایو .چه د رجعت حکم منقطع شو .او د احتیاط په وجه دا حکم دي .چه دا ښځه دې په داسي حالت کي بل خاوند سره نکاح نه کوی .او که وې کړله .نو حلاله به نه وی .څکه چي کیداې شي دغه برخې ته په حقیقت کي اوبه نه وی رسیدلي .او حدث پاته پاتې کیدو په وجه عدت پاته وی .نو په داسي حالت کي به دا نکاح د غیر د معتده سره وی .او دا جائز نه ده .(چه یو ښځه د چا په عدت کي ناسته وی .او هغې سره بل څوك نکاح اوکړي)

بِخِلَافِ الْعُضْوِ الْكَامِلِ او ددې ښځي لپاره (د و هم خاوند سره) نکاح کول هم حلال نه دی .په دواړو کي په احتیاط باندي عمل کاوه سره .په خلاف د پوره اندام لِأَنَّهُ لَا يَتَسَارَعُ إِلَيْهِ الْجَفَافُ څکه چي دې ارخ ته او چوالي زر نه راځي وَلَا يُغْفَلُ عَنْهُ عَادَةً او ددې نه عام طور باندي غافله کیداې هم نشي فَافْتَرَقَا .(نو په کامل اندام او د اندام په جزء کي توپیر واضح شو

تشریح:- ددې په خلاف که پوره اندام وچ پاتې شي .نو په دې صورت کي د رجعت حکم نه منقطع کیږي .څکه چي پوره اندام زر نه وچیږي او عام طور د پوره اندام نه انسان غافله هم نه پاتې کیږي .نو هم دا به ونیلي شي چه تراوسه پورې ئې دا اندام نه دي وینځلي .او هر کله چي داسي ده نو غسل نامکمله دي او چه غسل نامکمله ده .نو ددې عدت پاته دي .او په عدت کي د رجعت حکم هم پاته وی .نو څکه به په دې صورت کي حکم د رجعت پاته وی .نو په پوره اندام او د اندام نه په کمه برخه کي توپیر ښکاره شو.

وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى: أَنَّ تَرْكَ الْمَضْمَضَةِ وَالِاسْتِنْشَاقِ كَتَرْكِ عُضْوٍ كَامِلٍ اود ابویوسف رحمه الله نه روایت دي چه په کلی کول او پزه کي اوبه اچول پاتي کیدل داسي دی لکه د پوره اندام پاتي کیدل وَعَنْهُ وَهُوَ قَوْلُ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ: هُوَ بِمَنْزِلَةِ مَا دُونَ الْعُضْوِ وَعَنْهُ وَهُوَ قَوْلُ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللهِ تَعَالَى عَلَيْهِ: هُوَ بِمَنْزِلَةِ مَا دُونَ الْعُضْوِ اود ابویوسف رحمه الله نه یو روایت اوهم دا د امام محمد رحمه الله قول دي چه د اندام نه د کم په مرتبه کي دي لِأَنَّ فِي فَرْضِيَّتِهِ اخْتِلَافًا بِخِلَافِ غَيْرِهِ مِنَ الْأَعْضَاءِ. ځکه چې په کلی کولواو په پزه کي د اوبو اچولو په فرضیت کي خلاف دي په خلاف د نورو اندامونو

تشریح - که د لسو ورځو په کمه موده کښې یوه ښځه د حیض نه پاکه شوه. اوغسل ئې اوکړلو خوپه خوله کي اوبه اچول یا په پزه کي اوبه اچول ئې پریخودل. نوپه دې کي دامام ابویوسف رحمه الله نه دوې (دوه) روایتونه دی. یوروایت دا دې چه رجعت نه منقطع کیږی لکه څنګه چې د پوره اندام په نه وینځلو رجعت نه منقطع کیږی دي روایت په بناء په خوله کي اوبه اچول اوپه پزه کي اوبه اچول هریو د پوره اندام په مرتبه کي دې هشام دامام ابویوسف رحمه الله نه دا روایت کړي دي ② او دوهم روایت کوم چې امام کرخی رحمه الله دامام ابویوسف رحمه الله نه کړي دې هغه دا دې چه رجعت منقطع کیږی اوپه خوله کي اوبه اچول یا په پزه کي اوبه اچول د یواندام نه دکمې برخې پریخودو پشان دی ځکه چې په غسل کي په خوله کي اوبه اچولواوپه پزه کي اوبه اچولو د فرضیت کي اختلاف دې. دامام مالك او امام شافعی رحمه الله په نیزد په غسل اواودس دواړو کي په خوله کي اوبه اوچول اوپه پزه کي اوبه اچول سنت دی. اوزموږ په نیز په غسل کي فرض اوپه اودس کي سنت دی. ددې په خلاف نوراندامونه ځکه چې د هغې په فرضیت کي دچا اختلاف نشته. دا دوهم روایت دامام محمد رحمه الله قول هم دې.

حاملې ښځې ته طلاق ورکول یا ماشوم پیدا کیدل اود خاوند دجماع نه انکارکول

وَمَنْ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ اوکوم کس چې حپلې ښځې ته طلاق ورکړو وَهِيَ حَامِلٌ حالانکه دا حامله ده أَوْ وَلَدَتْ مِنْهُ یا دې دده نه بچې راوړلي دي وَقَالَ لَمْ أُجَامِعْهَا اودې سړی اووئیل چه ما ددې سره جماع نه ده کړې فَلَهُ الرَّجْعَةُ نودې کس ته د رجعت اختیار دي

تشریح - صورت د مسئلې دا دې چه یوکس حپلې ښځې ته طلاق ورکړلو حالانکه دده دا ښځه حامله وه. یا د ده کړې. ددې باوجود که دا کس رجعت کول غواړی. نوشریعت ده ته د رجعت پوره پوره اختیارور کړي دې اودده دا قول چې ما جماع نه ده کړې شرعا غیر معتبر دي.

لِأَنَّ الْحَبَلَ مَتَى ظَهَرَ فِي مُدَّةٍ ځکه چې حمل هرکله په دومره موده کي ښکاره شو يُتَصَوَّرُ أَنْ يَكُونَ مِنْهُ جُعِلَ مِنْهُ چې د خاوند نه کیدل ممکن وی. نودا به هم د خاوند ګڼړلي شی لِقَوْلِهِ ﷺ " { الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ }(۱) ځکه د نبی کریم ﷺ ارشاد دي چه بچې د فراش والا دې وَكَذَا إِذَا ثَبَتَ نَسَبُ الْوَلَدِ مِنْهُ اوهم دغه شان چې کله د بچې نسب ددې خاوند نه ثابت وی. جُعِلَ وَاطِئًا نودا به وطی کونکي ګڼړلي شی وَإِذَا ثَبَتَ الْوَطْءُ او هرکله چې وطی ثابت شوه تَأَكَّدَ الْمِلْكُ نوملك مؤکد شو

تشریح - دلیل دا دې چه حمل هرکله په دومره موده کي ښکاره شو چه هغه د خاوند حمل ګرځول ممکن

۱) من حدیث أبی هریرة رضي الله عنه أخرجه البخاری فی الفرائض باب ۱۸ رقم ۶۷۵۰ ومسلم فی الرضاع رقم ۳۷ وأبوداود فی الطلاق باب ۳۴ رقم ۲۲۷۴ والترمذی فی الرضاع باب ۸ رقم ۱۱۵۷ والنسائی فی الطلاق باب ۴۸۷ رقم ۳۳۵۸ وابن ماجه فی النکاح باب ۵۹ رقم ۲۰۰۶)_

دی. نودا حمل به هم د خاوند حمل ګرځولې شی ځکه چې ثابته شوه چه دا سحه د طلاق په وخت کي د ده اوددې ماشوم نسب به ددې خاوند نه ځکه ثابتیږی چه نبی ﷺ فرمائیلی دی «الولد للفراش» یعنی ماشوم د فراش دې اوپه یوحدیث کي دی «الولد للفراش وللعاهر الحجر» یعنی ماشوم د فراش دې اود زن کار لپاره رجم دې بهرحال دا ماشوم هم ددې خاوند لپاره ګرځول د وطی دلیل دې که دماشوم دده نه نسب ثابت شی نودا کس به وطی کونکې ګرځولې شی ځکه چې بغیر وطی ماشوم پیدا کیدل ممکن نه دی.

او هرکله چې د خاوند دا رخه وطی ثابته شوه چه ملك مؤکد شو یعنی دا خبره ثابته شوه چه سحه مدخول بها ده ویه ملك مؤکد کي که طلاق ورکړې شی یعنی که مدخول بها ته طلاق ورکړې شی سو ددې ته مراجعت کول صحیح دی نوځکه دلته خاوندته د رجعت اختیار شته اوباتي شوه دده د حبرا چې ما جماع نه ده کړې نودا قول ددې املهٔ باطل دې چه شریعت دې دروغژن ګرځولې دې

علامه عینی شارح دهدایه رحمه الله دلته یواعتراض نقل کړې دې اود هغې ځواب ئې کړې دې اعتراض دا دې چه دلته ثبوت د نسب دلالة دي اودده قول چې «لم اجامعها» صراحة دی وصریح ته دلالت ته ترجیح وی د دلالت نه، نودخاوند قول چې ما ورسره جماع نه ده کړې دا پکار ده چه معتبر وی اوده ته د رجعت اختیار نه دی ورکول پکار.

ځواب دلالت د شارع رحمه الله دا رخه دې اوصراحت دبنده دا رخه دې ود شارع دلالت د بنده د صراحت نه زیات قوی وی او اعتبار اقوی لره وی غیراقوی لره نه وی.

وَالطَّلَاقُ فِي مِلْكٍ مُتَأَكِّدٍ يَعْقُبُ الرَّجْعَةَ، اوپه ملك مؤکد کي د طلاق نه روسته رجعت وی وَيَبْطُلُ زَعْمُهُ بِتَكْذِيبِ الشَّرْعِ اودده قول (چې ما جماع نه ده کړې) د شریعت په دروغ کاوه سره باطلیږی أَلَا تَرَى أَنَّهُ يَثْبُتُ بِهَذَا الْوَطْءِ الْإِحْصَانُ آیا نه ګورې چه په دې وطی سره احصان ثابتیږی فَلَأَنْ تَثْبُتَ بِهِ الرَّجْعَةُ أَوْلَى نو په دې سره به په درجه اولی رجعت ثابتیږی

حل اللغه: ① یعقب: روستو راځی ② تکذیب: دروغژن کول]

تشریح: صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی چه طلاق په ملك مؤکد کي رجعت لره ثبتوی ددې دلیل دا هم دې چه په دې وطی سره احصان ثابتیږی. حالانکه احصان لره په عقوبت اوسزا ورکولو کي دخله ده نوپه دې وطی سره هغه رجعت چې په هغې کي دعقوبت څه دخله نشته. هغه به پرې خامخا ثابتیږی

وَتَأْوِيلُ مَسْأَلَةِ الْوِلَادَةِ أَنْ تَلِدَ قَبْلَ الطَّلَاقِ اود ولادت د مسئلې تاویل دا دې چه د طلاق ور کاوه نه وړاندې دې بچې راوړلي دي لِأَنَّهَا لَوْ وَلَدَتْ بَعْدَهُ تَنْقَضِي الْعِدَّةُ بِالْوِلَادَةِ ځکه که د طلاق نه روسته ئې راوړلي وو فَلَا تُتَصَوَّرُ الرَّجْعَةُ نو په ولادت سره عدت تیرشو. بیا رجعت ممکن پاتي نشو.

تشریح: - د ولادت د مسئلې تاویل دا دې چه هغه ښځې د طلاق ملاویدو نه وړ ندې ماشوم زیږولي دې ځکه که هغې د طلاق نه روسته ماشوم زیږولي وو نود بچې په پیدا کیدو سره به دهغې عدت پوره شوې وو نود محل فوت کیدو په وجه به د رجعت امکان پاته پاتي نشو.

دخلوت نه روسته دجماع نه انکار اوطلاق ورکول

فَإِنْ خَلَا بِهَا اوکه خاوند ښځې سره خلوت اوکړو وَأَغْلَقَ بَابًا او دروازه ئې بنده کړله أَوْ أَرْخَى سِتْرًا یا ئې پرده پریخودله وَقَالَ لَمْ أُجَامِعْهَا او وې وئیل چه ما ددې سره جماع نه ده کړې ثُمَّ طَلَّقَهَا بیا ئې دې ته طلاق ورکړو لَمْ يَمْلِكِ الرَّجْعَةَ نو(ددې سره) رجعت نشی کولې لِأَنَّ تَأَكُّدَ الْمِلْكِ بِالْوَطْءِ ځکه چې د ملك مؤکد کیدل په وطی سره کیږی وَقَدْ أَقَرَّ بِعَدَمِهِ حالانکه دده د وطی نه کاوه اقرار کړې دې فَيُصَدَّقُ فِي حَقِّ نَفْسِهِ نود خاوند د ذات په حق کي به تصدیق کولای شي وَالرَّجْعَةُ حَقُّهُ او رجعت د خاوند حق دي

حل اللغة: ① اغلق بنده كړه ② ارخى رازورنده كړه ③ ستر پرده]

تشريح - په كتاب كي د مبسوط دكتاب الطلاق د روايت مطابق «واغلق الباب اوارخى سترا» د ،،او،، د كلمي سره دي اودجامع صغيرد روايت مطابق «وارخى الستر» په كلمه و ،،واو،، سره دي.دمبسوط دكتاب الطلاق عبارت زيات صحيح دي

اوس صورت د مسئلي دا دي.چه خاوند ښځي سره خلوت اوكړلو.اودروازه ئي بنده كړه.اوپرده ئي راكښته كړله اواووائي چه ما دي سره جماع نه ده كړي اوبيا طلاق وركړي .نودي به درجعت مالك نه وى .خكه چي غيرمدخول بها د طلاق نه روسته دعدت نه بغيربائنه گرځي .ددي امله به رجعت نه وى .

دليل دا دي چه دملك نكاح تاكيد په وطى سره راځي .حالانكه ده د وطى نه كولواقرار كړي دي.نوده په حق كي به ده د اقرارتصديق كولي شى .اورجعت دده حق دي.نود رجعت د حق په باطلولوكي به دده قول معتبر وى

وَلَمْ يَصِرْ مُكَذَّبًا شَرْعًا، بِخِلَافِ الْمَهْرِ او د شريعت د اړخه دده تكذيب هم نه دي شوي.په خلاف د مهر لِأَنَّ تَأَكُّدَ الْمَهْرِ الْمُسَمَّى يَبْتَنِي عَلَى تَسْلِيمِ الْمُبْدَلِ لَا عَلَى الْقَبْضِ خكه چي د مهرموكد كيدل، د مبدل په سپارلو باندي مبنى دي

تشريح:-په «ولم يصرمكذبا شرعا» سره داعتراض خواب دي.اعتراض دا دي چه د شريعت د اړخه ددي كس تكذيب شوي دي.خكه چي شريعت په ده باندي كامل مهرواجب كړي دي.اومهركامل د دخول نه روسته واجبيږى دطلاق قبل الدخول په صورت كي نه واجبيږى .نوپه دي صورت كي په ده باندي كامل مهرواجبول ددي خبري دليل دي چه شريعت دده په دي قول كي چا ما ورسره جماع نه ده كړي. اعتبارنه كوى .بلكه دده تكذيب كوى اوهركله چي دا كس په خپله دي وينا كي دروغژن دي.نودا داسي شوه.چه طلاق بعدالدخول واقع شواود جماع نه روسته دطلاق په صورت كي د رجعت اعتباركولي شى .نوده ته په دي صورت كي د رجعت اعتبارپكارده چي وى .

خواب دمقررشوى مهرموكد كيدل په مبدل يعنى د بضع په سپارلوپوري موقوف دي.په بضع (وطى) باندي نه دي موقوف،نودخلوت صحيحه ذريعه دمقرر شوى مهرموكد كيدل ددي سړي په وطى كولوباندي دلالت نه كوى .نوچه په خاوند باندي كامل مهر واجبيږى .ددي نه دا نه لازميږى .چه دا دي ورسره وطى كړي دى نوثابته شوه چه دشريعت داړخه دده په قول كي چي ما ورسره جماع نه ده كړي تكذيب نه دي شوي

بِخِلَافِ الْفَصْلِ الْأَوَّلِ په قبضه باندي نه (دى مبنى) په خلاف د وړمبي صورت

تشريح:-ددي په خلاف اولني صورت دي.چه حمل اوثبوت د نسب دوطى نه بغيرنه كيږي .نوپه دغه صورت كي په دمغه مكذب كيدل ثابتيږى .

فَإِنْ رَاجَعَهَا بيا كه دي سړي ئي رجعت اوكړ مَعْنَاهُ بَعْدَمَا خَلَا بِهَا وَقَالَ لَمْ أُجَامِعْهَا يعنى د خلوت صحيحه نه روسته ئي دا اووئيل.چه ما ددي سره جماع نه ده كړي ثُمَّ جَاءَتْ بِوَلَدٍ لِأَقَلَّ مِنْ سَنَتَيْنِ بِيَوْمٍ بيا د دي (دوه) كاله نه يوه ورځ كم باندي دي بچي راوړو صَحَّتْ تِلْكَ الرَّجْعَةُ نودا رجعت به صحيح وى لِأَنَّهُ يَثْبُتُ النَّسَبُ مِنْهُ خكه چي (ددي بچى) نسب ددي سړى نه ثابت شوي دي إِذْ هِيَ لَمْ تُقِرَّ بِانْقِضَاءِ الْعِدَّةِ خكه چي ښځي د خپل عدت تيريدلو اقرار نه دي كړي

تشريح:-حرمانى كه د حلوت صحيحه نه روسته ئي دا اووئيل چه ما دي سره جماع نه ده كړي.اودخپلي دي بي

بي ته ئي مراجعت اوكړلو.بيا دي ښځي د دوو كالونه په كمه موده كي بچي اوزيږولو نودا رجعت صحيح شو.اوددوو كلوشماريه دطلاق د ورځ نه كيږي .د رجعت د ورځي خخه به نه كيږي درجعت په صحت باندي دليل دا دي.چه ددي ماشوم نسب هم دده نه ثابتيږى دبل چا نه نه ثابتيږى .خكه چي ښځي دعدت تيريدو اقرار نه دي كړي.اوماشوم تردووكالو پوري د مور په نس كي پاتي كيداي شى .نود نسب ثبوت ددي خبري دليل دي چه دي كس چي دا ئي وئيلي وو.چه ما خپلي ښځي سره جماع نه ده كړي ده خپلي ښځي سره وطى كړي ده

وَالْوَلَدُ يَبْقَى فِي الْبَطْنِ هَذِهِ الْمُدَّةَ او بچي په دومره موده كي په نس كي پاتي كيداي شى فَأُنْزِلَ وَاطِئًا قَبْلَ الطَّلَاقِ دُونَ مَا بَعْدَهُ نود طلاق نه وړاندي به وطى كونكي گرځولي شى .د طلاق نه روسته نه لِأَنَّ عَلَى اعْتِبَارِ الثَّانِي يَزُولُ الْمِلْكُ بِنَفْسِ الطَّلَاقِ لِعَدَمِ الْوَطْءِ قَبْلَهُ خكه چي په دوهم احتمال باندي ملك د نكاح په نفس طلاق سره زائل كيږى د طلاق نه وړاندي وطى نه موجود كيدلو په وجه فَيَحْرُمُ الْوَطْءُ نو وطى به حرام وى وَالْمُسْلِمُ لَا يَفْعَلُ الْحَرَامَ او مسلمان فعل حرام نه كوى .

تشريح:-اوس پاتي شوه دا خبره چي دا وطى د طلاق نه وړاندي ده اوكه روستو،نواگرچه دلته دواړه احتمالات شته خوموږ به دا په وطى قبل الطلاق باندي حمل كوو.ددي امله كه په وطى بعدالطلاق باندي ئي حمل كړو نودا حرامه وطى شوه.خكه چي د طلاق نه وړاندي وطى نه وى شوي نودا ښخه قبل الدخول د طلاق په وجه بائنه شوه.اوددي سره وطى كول حرام دى .اومسلمان دحرام فعل رتكاب نه كوى .ددي امله به دا وطى په قبل الطلاق باندي حمل كولي شى .چه د مسلمان فعل په صلاح باندي حمل كړي شى .

په ولادت پوري تعلق دطلاق اودوي (دوه) ځله د ولادت واقع كيدل

فَإِنْ قَالَ لَهَا إِذَا وَلَدْتِ فَأَنْتِ طَالِقٌ نوكه سړى خپلي ښځي ته اووئيل« إذا ولدت فانت طالق » فَوَلَدَتْ بيا ددي بچي پيدا شو ثُمَّ أَتَتْ بِوَلَدٍ آخَرَ بيا ئي دوهم بچي پيدا شو فَهِيَ رَجْعَةٌ نودا ولادت ثانيه رجعت دي مَعْنَاهُ مِنْ بَطْنٍ آخَرَ ددي مراد دادي.چه (دوهم بچي) د بطن آخر نه (پيدا) وى وَهُوَ أَنْ يَكُونَ بَعْدَ سِتَّةِ أَشْهُرٍ وَإِنْ كَانَ أَكْثَرَ مِنْ سَنَتَيْنِ او بطن آخر دادي.چه شپږ مياشتي روسته وى إِذَا لَمْ تُقِرَّ بِانْقِضَاءِ الْعِدَّةِ اگرچه د دوي (دوه) كالونه زيات وى .چه تركومه پوري ښځي د عدت تيريدو اقرار نه وى كړي

تشريح:-مسئله دا ده چه يوكس خپلي ښځي ته اووئيل.« إذا ولدت فانت طالق» اودي يوماشوم اوزيږلو .او بيا ئي شپږ مياشتي روسته بل ماشوم اوزيږلو.نودا د دوهم ماشوم پيدا كيدل رجعت دي.

حاصل دا چي دا د دواړو ماشومانو په ولادت كي شپږ مياشتي وى .برابره ده كه دوهم ولادت د شپږو مياشتو نه په كمه موده كي شوي وى .اود دووكالونه په زياته موده كي ،په دواړو صورتونوكي رجعت ثابتيږى .

لِأَنَّهُ وَقَعَ الطَّلَاقُ عَلَيْهِ بِالْوَلَدِ الْأَوَّلِ خكه چي په دي باندي په ولد اول سره طلاق واقع شو وَوَجَبَتِ الْعِدَّةُ اوعدت واجب شو فَيَكُونُ الْوَلَدُ الثَّانِي مِنْ عُلُوقٍ حَادِثٍ مِنْهُ فِي الْعِدَّةِ نو ولد ثاني به په داسي علوق (نطفه) سره وى .كوم چي د خاوند نه د ښځي په عدت كي پيدا شوي وى لِأَنَّهَا لَمْ تُقِرَّ بِانْقِضَاءِ الْعِدَّةِ خكه چي ښځي دعدت تيريدلو اقرار نه دي كړي فَيَصِيرُ مُرَاجِعًا نودا (خاوند) به رجعت كونكي وى .

حل اللغة: ① العلوق: په رحم كي د نطفي داخليدل او د بچي د پيدا كيدو مراحل پيل كيدل.

تشريح:-دليل دا دي.چه د اولني بچي په ولادت سره ښځه طلاقه شوه.اوعدت واجب شو.نود دوهم ماشوم زيږيدل به د نوى علوق نه وى .اوښځي دعدت تيريدو اقرار هم نه دي كړي.نودي كس به په طلاق رجعى سره د طلاق نه روسته دي سره په عدت كي جماع كړي وى .اوددي امله به رجعت كونكي شمارلي شى .

د «کلما ولدت فانت طالق» په روسته د سخي دري ځله ولادت

وَإِنْ قَالَ كُلَّمَا وَلَدْتِ وَلَدًا او که سړی اووئیل چه کله تا بچي راوړو فَأَنْتِ طَالِقٌ نو ته دي طلاقه يې فَوَلَدَتْ ثَلَاثَةَ أَوْلَادٍ فِي بُطُونٍ مُخْتَلِفَةٍ سودي په مختلف دري بطون (یعنی جلا جلا حمل) کي دري بچي راوړل فَالْوَلَدُ الْأَوَّلُ طَلَاقٌ نو رومبي بچي طلاق دي وَالْوَلَدُ الثَّانِي رَجْعَةٌ او دوهم بچي رجعت دي وَكَذَا الثَّالِثُ اوهم دغه د ول دریم سخي

تشریح -صورت د مسئلي دا دي چه خاوند خپلې ښځې ته اووائي «کلما ولدت فانت طالق» بيا دې ښځي حلا جلا په دريو خيټو سره دري ماشومان اوزیږول یعنی د دوو ماشومان په ولادت کي د شپږو میاشتو یا ددې نه د زیاته موده وي سوددې حکم دا دي چه د اولنی ماشوم په زیږیدل به طلاق واقع شی. او دوهم ماشوم په ولادت سره به اولنې رجعت ثابت شی. ددې نه روسته به دستی دوهم طلاق واقع شی. دغه دول د دریم ماشوم د پیدا کیدو نه وړاندي به رجعت ثابتیږي اوبیا به دریم طلاق واقع کیږي

لِأَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ بِالْوَلَدِ الْأَوَّلِ خکه چي کله دې رومبي بچي راوړلو وَقَعَ الطَّلَاقُ نو طلاق واقع شو وَصَارَتْ مُعْتَدَّةً او معتده شوه وَبِالثَّانِي صَارَ مُرَاجِعًا لِمَا بَيَّنَّا او په دوهم بچي سره دا رجعت والا شوه د هغه دلیل په وجه کوم چي موږ بیان کړي دي أَنَّهُ يُجْعَلُ الْعُلُوقُ بِوَطْئٍ حَادِثٍ فِي الْعِدَّةِ چي علوق (نطفه) په داسې وطی سره مقرر کیږي کوم چي په عدت کي دننه واقع شوې ده

تشریح -دلیل دا دي چه کله اولنې ماشوم پیدا شو نو په زیږیدل پورې دطلاق د تعلیق په وجه یوطلاق واقع شو او سخه معتده شوه. ددې نه روسته چي کله دوهم ماشوم پیدا شو. نو رجعت ثابت شو. خکه چي شپږ میاشتې روسته د بل ماشوم پیدا کیدل ددې خبرې دلیل دي چه ددې ښځي سره په عدت کي جماع شوې ده او په عدت کي جماع کول رجعت ثابتوی. نو خکه رجعت ثابت شو او د دوهم ماشوم په ولادت دوهم طلاق خکه واقع کیږي چه د کلما د لفظ سره د قسم منعقد کول دا تقاضا کوی چه تکرار د شرط راشی نو تکرار د جزاء به هم راځی. او دوهم طلاق نه روسته به بیا عدت واجب وی ددې نه روسته د دریم ماشوم زیږیدل ددې خبرې دلیل دي چه دې ښځي سره په عدت راسته وطی شوې ده او د معتده رجعیه سره وطی کول رجعت ثابتوی

وَيَقَعُ الطَّلَاقُ الثَّانِي بِوِلَادَةِ الْوَلَدِ الثَّانِي او د دوهم بچي ولادت سره به دوهم طلاق واقع کیږي لِأَنَّ الْيَمِينَ مَعْقُودَةٌ بِكَلِمَةِ كُلَّمَا خکه چي یمین په کلمه د «کلما» سره منعقد شوې دي وَوَجَبَتِ الْعِدَّةُ او عدت واجب شو وَبِالْوَلَدِ الثَّالِثِ صَارَ مُرَاجِعًا لِمَا ذَكَرْنَا او دریم بچي سره دا مراجعه کونکي شو د هغه دلیل په وجه کوم چي موږ ذکر کړي دي «وَتَقَعُ الطَّلْقَةُ الثَّالِثَةُ بِوِلَادَةِ الثَّالِثِ وَوَجَبَتِ الْعِدَّةُ بِالْأَقْرَاءِ او د دریم بچي په ولادت سره دریم طلاق واقع کیږي او عدت واجب شو په حیضونو سره لِأَنَّهَا حَامِلٌ مِنْ ذَوَاتِ الْحَيْضِ حِينَ وَقَعَ الطَّلَاقُ خکه چي دا ښځه حامله د طلاق د وقوع په وخت د ذوات الحیض ځنې ده

تشریح - او د دریم ماشوم په زیږیدل سره ددې دریم طلاق واقع کیږي خکه چي کلمه د کلما د تکرار تقاضا کوی او اوس به دې ښځه د حیض سره د عدت تیرول واجب دي خکه چي دا ښځه د دریم طلاق واقع کیدو په وخت کي د ذوات الحیض ځنې ده

په طلاق رجعي سره طلاقې شوي لپاره زیب او ریت

وَالْمُطَلَّقَةُ الرَّجْعِيَّةُ تَتَشَوَّفُ وَتَتَزَيَّنُ او مطلقه رجعیه به (د خپل خان میک اپ) دول کوی او (خان به) ښائسته کوی لِأَنَّهَا حَلَالٌ لِلزَّوْجِ خکه چي دا ښځه د خپل خاوند لپاره حلاله ده إِذِ النِّكَاحُ قَائِمٌ بَيْنَهُمَا خکه چي نکاح به دواړو کي قائمه ده

حل اللغة: ① تتشوف خان ښائسته کوی ② تتزین زیب وزینت کوی]

تشریح -صاحب د هدایه رحمه الله فرمائی چه کومې ښځي ته طلاق رجعي ورکړې شوې وی. نو هغې لپاره مستحب دي چه خپل خان ښائسته کوی یعنی خپل مخ او انګی ښائسته ساتی دلیل دا دي چه مطلقه رجعیه د خپل خاوند لپاره حلاله ده خکه چي په دواړو کي نکاح قائمه ده هم دا وجه ده چه د طلاق رجعي په مهال کي د نکاح واړه احکام میراث وغیره واړه پاته وی هم ددې امله که یو کس اووئیل «کل امرأة لی طالق» نو په ددې حکم کي دا مطلقه هم داخله ده. او په دې به طلاق واقع کیږي

اُپه دې باندې اشکال کیږي. چه هرکله نکاح موجود ده. نو بکار ده چي دې سره سفر جائز وي لکه څنګه د منکوحه غیر مطلقه سره سفر کول جائز دي. حالانکه تاسو د سفر د جواز قائل نه یئ

ځواب دا دي چه د مطلقه رجعیه سره د سفر ممانعت په نص سره ثابت دي ارشاد دي «لا تخرجوهن من بیوتهن» یعني مطلقات رجعیه د دوی د کورونو نه مه اوباسئ ودا آیت د مطلقه رجعیه په اړه کي نازل شوې دي. نو ددې آیت په وجه د مطلقه رجعیه سره سفر کول ممنعت شوې دي

اُوکه یو کس اعتراض اوکړي. چه نفس سفرني د رجعت دلیل ولې نه دې ګرځولی. نو ددې ځواب دا دي چه اخراج من البیت یعنی د مطلقه رجعیه د کور نه ویستل منهی عنه دی او رجعت مندوب الیها دی. او په دې دواړو کي منافات دي. او د کوم دوو څیزونو په مینځ کي چي منافات وی. په هغې کي یو د بل لپاره دلیل نشی جوړیدي نو خکه نفس مسافرت د رجعت دلیل نشي جوړیدي

ثُمَّ الرَّجْعَةُ مُسْتَحَبَّةٌ بیا رجعت کول مستحب دی وَالتَّزَيُّنُ حَامِلٌ لَهُ عَلَيْهَا او د ښځي (دول او) سنګار به دې باندې اماده کونکې دي فَيَكُونُ مَشْرُوعًا په دې وجه به سنګار مشروع وي وَيُسْتَحَبُّ لِزَوْجِهَا أَنْ لَا يَدْخُلَ عَلَيْهَا او ددې د خاوند لپاره مستحب دی. چه دې له (نیزدې) نه راځي حَتَّى يُؤْذِنَهَا أَوْ يُسْمِعَهَا خَفْقَ نَعْلَيْهِ تردې چي دا خبر کړي یا دې ته د خپل پیزار کشار واوروی مَعْنَاهُ إِذَا لَمْ يَكُنْ مِنْ قَصْدِهِ الْمُرَاجَعَةُ د قدوری رحمه الله د کلام مراد دادې چه هرکله ددهٔ د مراجعت اراده نه وی لِأَنَّهَا رُبَّمَا تَكُونُ مُتَجَرِّدَةً خکه چي ښځه ډیرکرته برېنډه وی فَيَقَعُ بَصَرُهُ عَلَى مَوْضِعٍ يَصِيرُ بِهِ مُرَاجِعًا نو (کیدای شی چه) دده نظر په داسې ځاې باندې اولګی چه په دې سره دې رجعت کونکې کیږي ثُمَّ يُطَلِّقُهَا نو بیا به دې ته طلاق ورکوی فَتَطُولُ الْعِدَّةُ عَلَيْهَا نو په ښځه به د عدت زمانه اوږده شی

حل اللغة: ① خفق: کشار ② مجردة: خالی ③ موضع: ځاې ④ تطول: اوږدیږي]

تشریح فرمائی. چه رجعت مستحب دي. او ښائست خاوندلره په رجعت کولو باندې اماده کونکې دي. او ځان ښائسته کول مشروع دی. او د مطلقه رجعیه د خاوند لپاره دا مستحب دی. چه هغه بغیرد خبرور کولو نه هغې ته نه ورځي. خو دا حکم په هغه وخت کي دې چه ددهٔ اراده د رجعت کولو نه وی. دلیل دا دې چه بعضې وخت ښځه په کور کي برېنډه وی. نو چه بغیرد خبرور کولو نه کورته داخل شی. نو بعضې وخت د خاوند نظر په داسې اندام باندې پریوتې شی. چه په هغې باندې رجعت ثابتیږي. او چونکه د دې کس اراده د رجعت کولو نه ده. نو دې به ورته طلاق ورکوی او د طلاق ورکولو په صورت کي خو مخ په ښځه باندې عدت اوږدیږي. ددې امله حکم ورکړې شوې دي چه خاوندې د خبرور کولو نه بغیرنه ورځي یا دې د پیزار په کشاری خبر ورکوی.

وَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُسَافِرَ بِهَا حَتَّى يُشْهِدَ عَلَى رَجْعَتِهَا او نه دی (جائز) ددهٔ لپاره چي سفر اوکړي په دې. تردې چي په رجعت ګواه جوړ کړي وَقَالَ زُفَرُ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالَى عَلَيْهِ: لَهُ ذٰلِكَ لِقِيَامِ النِّكَاحِ او امام زفر رحمه الله فرمائیلي دی چه ددهٔ لپاره دا جائز دی د نکاح د قائمیدلو په وجه وَلِهَذَا لَهُ أَنْ يَغْشَاهَا عِنْدَنَا او هم په دې وجه د خاوند لپاره جائز دی چه ددې سره وطی اوکړي. زموږ په نیز

حل اللغة: ① يغشى وطى كوى]

تشريح: پاتې شوه دا خبره چې خاوند خپل خان سره مطلقه رجعيه باندې سفر كولاى شي كه نه؟ نود درې واړه امامانو په نيزد مطلقه رجعيه سره سفر كول هم جائز دى (اوزموږ په نيز جائز نه دى)

وَلَنَا قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿وَلَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ﴾ الآية او زموږ دليل د الله تعالى قول ﴿وَلَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ﴾ يعنى دوى د خپل مسكن نه مه اوباسئ.

تشريح: زموږ دليل دا دې چه الله تعالى فرمائيلي دى ﴿وَلَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ﴾ ددې آيت په اړه كې د تفسير د ماهانو نه منقول دى چه دا د مطلقه رجعيه په اړه كي نازل شوې دې ژباړه به دا شي چه مه اوباسئ هغه ښځې چې طلاق رجعي مو ورنه وركړې وى د هغوى د كورونو نه، نو ددې آيت نه ثابته شوه چه د خاوند لپاره دوى له د كور نه وېستل جائز نه دى.

وَلِأَنَّ تَرَاخِيَ عَمَلِ الْمُبْطِلِ لِحَاجَتِهِ إِلَى الْمُرَاجَعَةِ او خكه چې د مبطل (طلاق) عمل موخر كيدل، د خاوند د مراجعت اړخ ته محتاج كيدلو په وجه دى فَإِذَا لَمْ يُرَاجِعْهَا حَتَّى انْقَضَتِ الْعِدَّةُ نو هركله چې خاوند ددې سره مراجعت اونكړو تردې چې (د عدت) موده تيره شوه ظَهَرَ أَنَّهُ لَا حَاجَةَ لَهُ نو ښكاره شوه چه دې ته (د رجعت) اړتيا به وو فَتَبَيَّنَ أَنَّ الْمُبْطِلَ عَمِلَ عَمَلَهُ مِنْ وَقْتِ وُجُودِهِ نو واضحه شوه چه مبطل خپل عمل ددې د موندلو د وخت نه كړې دې وَلِهَذَا تُحْتَسَبُ الْأَقْرَاءُ مِنَ الْعِدَّةِ اوهم په دې وجه چې كوم حيضونه راغلي دى هغه به په عدت كي حسابولې شي فَلَمْ يَمْلِكِ الزَّوْجُ الْإِخْرَاجَ نو خاوند بهر ته د بيولو (بوتللو) مالك نشو إِلَّا أَنْ يُشْهِدَ عَلَى رَجْعَتِهَا مگر دا چې خاوند ددې سره په رجعت كاوه باندې گواه جوړ كړى فَتَبْطُلُ الْعِدَّةُ نو عدت به باطل شي وَيَتَقَرَّرُ مِلْكُ الزَّوْجِ او د خاوند ملك به ثابت شي.

تشريح: او عقلي دليل دا دې چه طلاق ملك نكاح باطلوى نو مناسب خو دا وه چه خكه طلاق موجود شوې وو او سمدستي باطله شوې وه خو ددې حكم د عدت تيريدو پورې روستو كړې شوې دې ددې لپاره كه خاوند رجعت كول غواړى چه رجعت اوكړى او هركله چې خاوند رجعت اونكړلو او عدت تيرشو نو معلومه شوه چه خاوند ته د رجعت كولو حاجت نه وو. نو معلومه شوه چه د نكاح باطلونكى يعنى طلاق عمل د هغه وخت نه بيل شوې دې د كوم وخت نه چې طلاق واقع شوې وى او ددې امله هغه حيض كوم چې د عدت تيريدو نه وړاندې تير شوې وى هغه به په عدت كي شمارلې شي او هركله چې د طلاق د وجود په وخت كي نكاح باطله شوې ده. نو دا ښځه د بائنه پشان شوې ده. نو لكه څنگه چې د مطلقه بائنه سره سفر كاوه ممنوع دې دغه دول د دې مطلقه رجعيه سره هم سفر كول ممنوع دې البته دا چې خاوند دې ته رجعت اوكړى او گواهان جوړ كړى نو عدت باطل شو او ددې د ښځې سره سفر كول به صحيح شي.

وَمَعْنَى قَوْلِهِ يُشْهِدُ عَلَى رَجْعَتِهَا او د امام محمد رحمه الله قول «حتى يشهد على رجعتها» مَعْنَاهُ الْاِسْتِحْبَابُ عَلَى مَا قَدَّمْنَا معنى مستحب كيدل دى لكه چې موږ وړاندې بيان كړى دى

تشريح: صاحب د هدايه رحمه الله فرمائى چه دامام محمد رحمه الله د قول نه چې «حتى يشهد على رجعتها» نه د رجعت استحباب مراد دې وجوب نه دې مراد، لكه څنگه چې د باب په پيل كي بيان شوى دى

په طلاق رجعى د وطى عدم حرمت

وَالطَّلَاقُ الرَّجْعِيُّ لَا يُحَرِّمُ الْوَطْءَ او طلاق رجعى وطى نه حراموى

تشريح: په دې حكم كي خلاف دې چه طلاق رجعى د ښځې سره وطى حراموى كه نه؟ نو د احناف رحمهم الله په نيز طلاق رجعى د ښځې سره وطى كول نه حراموى

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ: يُحَرِّمُهُ او امام شافعى رحمه الله فرمائى چه دا حراموى لِأَنَّ الزَّوْجِيَّةَ زَائِلَةٌ لِوُجُودِ الْقَاطِعِ وَهُوَ الطَّلَاقُ خكه چې زوجيت كيدل زائل شو. د قاطع موجود كيدلو په وجه

تشريح: او د امام شافعى رحمه الله په نيز باندې حراموى. او هم دا د امام احمد رحمه الله نه يو روايت دې دليل دا دې چه د زوجيت د رشتې د امله وطى حلاله وه. او چه قطع د زوجيت يعنى طلاق رجعى د وجود د امله رشته د زوجيت ختمه شوه. نو خكه د مطلقه رجعيه سره وطى كول حرام دى.

وَلَنَا أَنَّهَا قَائِمَةٌ حَتَّى يَمْلِكَ مُرَاجَعَتَهَا مِنْ غَيْرِ رِضَاهَا او زموږ دليل دا دې چه زوجيت موجود دې تر دې چې دې خاوند په لحاظ سره د مراجعت مالك دې. ددې د رضامندئ نه بغير لِأَنَّ حَقَّ الرَّجْعَةِ ثَبَتَ نَظَرًا لِلزَّوْجِ خكه چې د رجعت حق د خاوند په لحاظ سره ثابت شوې دي

تشريح: زموږ دليل دا دې چه د طلاق رجعى نه روسته هم زوجيت قائم دې. او هم دا وجه ده چه د ښځې د رضا نه بيرد خاوند ته د رجعت كولو اختيار شته. او كه زوجيت ختم شوې وو. نو دا ښځه به پردئ وه او پردئ ښځې نه د هغې د رضا نه بغير رجعت كول صحيح نه دي.

لِيُمْكِنَهُ التَّدَارُكُ عِنْدَ اعْتِرَاضِ النَّدَمِ چې د ندامت (پښيمانتيا) پېښيدلو په وخت خاوند ته تدارك ممكن شو وَهَذَا الْمَعْنَى يُوجِبُ اسْتِبْدَادَهُ بِهِ او دا معنى د رجعت په حق سره د خاوند مستقل كيدل واجب كوى وَذَلِكَ يُؤْذِنُ بِكَوْنِهِ اسْتِدَامَةً لَا إِنْشَاءً او دا خاوند پخپله مستقل كيدل خبر وركوى. چه رجعت ملك د نكاح برابر پاته ساتل دى نه دا چې دسره (دوباره) پيدا كول إِذِ الدَّلِيلُ يُنَافِيهِ

حل اللغة: ① التدارك: رالاندې كول ② الندم: پښيمانتيا ③ القاطع: كټ كونكې]

تشريح: صاحب د هدايه رحمه الله په قيام د زوجيت باندې داسې استدلال كوى. او فرمائى چه خاوند ته د رجعت حق ددې لپاره وركړې شوې دې. چه د پښيمانتيا په وخت كي هغه د خپلې غلطئ تدارك كولې شي حاصل دا چې خاوند ته د رجعت حق وركول شريعت په خاوند باندې د شفقت او مهربانئ په وجه كړې دې او خاوند ته د رجعت حق وركول ددې خبرې دليل دې چه خاوند د رجعت په اړه كي مستقل دې خكه كه خاوند د رجعت په اړه كي مستقل نه وو. نو به ده باندې به شفقت او مهربانى مكمله نه وه. خكه چې كله داسې وى. چه ښځه په رجعت باندې راضى نه وى. نو د رجعت حق چې خاوند ته حاصل دې. نو دا ددې خبرې ثبوت دې چه خاوند په حق د رجعيت كي مستقل دې. او په حق رجعيت كي د خاوند استقلال ددې خبرې دليل دې. چه رجعت د نكاح د بقاء نوم دې د نكاح د ابتداء نوم نه دې. خكه چې كوم دليل په دې باندې دلالت كوى. چه خاوند په خو د رجعت كي مستقل دې. نو هغه ددې منافى دې چه رجعت سره ابتداء د نكاح كيږي. خكه چې خاوند په ابتداء د نكاح كي منفرد او مستقل نه وى. (بلكه د ښځې اختيار يعنى رضا په كي هم ضروري دې) نو ثابته شوه چه رجعت د بقاء نكاح نوم دي. او د نكاح د بقاء لپاره دا ضروري ده. چه نكاح به وړاندې نه موجود وى. او چه نكاح موجوده او قائم وى. نو وطى كول حرام نه وى. ددې امله زموږ مذهب دا دې چه طلاق رجعى وطى نه حراموى.

وَالْقَاطِعُ أُخِّرَ عَمَلُهُ إِلَى مُدَّةٍ إِجْمَاعًا او قاطع خپل عمل يوې مودې پورې بالاجماع موخر كړلو خكه چې دليل ددې منافى دې نَظَرًا لَهُ عَلَى مَا تَقَدَّمَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ په خاوند باندې نظر كاوه سره. په دې بناء باندې چې وړاندې تير شوى دى.

تشريح: په «والقاطع اخره الى اخره» سره د امام شافعى رحمه الله د دليل خواب وركوى. چه قاطع يعنى د طلاق وجود د قيام زوجيت سره منافى دې. خكه چې د قاطع يعنى طلاق عمل په اتفق سره د عدت تيريدو پورې په اجماع سره روستو شوې دې يا په خاوند باندې د شفقت او مهربانئ كولو په غرض د طلاق عمل روستو كړې شوې دې. والله اعلم بالصواب.

فصل فیما تحل به المطلقة

ژباړه - دا فصل د داسې کارونو په بیان کښې دې په کومو سره چې مطلقه حلالیږي

په دري طلاقه بائنې سره دعدت نه روسته تجدید دنکاح

وَإِذَا كَانَ الطَّلَاقُ بَائِنًا دُونَ الثَّلَاثِ او چې کله د دري نه کم طلاق بائن وی فَلَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا فِي الْعِدَّةِ وَبَعْدَ انْقِضَائِهَا نو خاوند ته اختیار دې چه دې ښځې سره په عدت کې او د عدت تیریدلو نه روسته نکاح اوکړی

تشریح - مصنف رحمه الله په وړاندینې دهغه صورتونو بیان اوکړل چه په هغې کې د طلاق رجعی تدارک کیداې شو او اوس په دې فصل کې دهغه صورتونو بیان کوی. چه دهغې په ذریعه دطلاق رجعی نه سوا د نورو طلاقونو تدارک کیداې شي.

① اولنی صورت دا دې چه مطلقه په یوطلاق سره بائنه وی یا په دوو طلاقو سره، نو خاوند ته اختیار دې چه هغه خپلې معتدې سره په عدت کې نکاح اوکړی یا دعدت نه روسته ورسره نکاح اوکړی دواړه صورتونه صحیح دی

لِأَنَّ حِلَّ الْمَحَلِّيَّةِ بَاقٍ ځکه چې د محل حلال کیدل پاته دی لِأَنَّ زَوَالَهُ مُعَلَّقٌ بِالطَّلْقَةِ الثَّالِثَةِ ځکه چې د حلت زائل کیدل، په دریم طلاق باندې معلق دی فَيَنْعَدِمُ قَبْلَهُ معلق په شرط پورې د شرط د وجود نه وړاندې معدوم وی

تشریح - دلیل دا دې چه محل (چه ښځه د ادم علیه السلام په اولاد کې ده. او په محرماتو کې نه ده) حلالوالی پاته دې ځکه چې د حلت زوال په دریم طلاق پورې معلق کړې دې دالله تعالی د ارشاد ((فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ)) د وجې او معلق په شرط پورې د شرط د وجود نه وړاندې معدوم وی نو د دریم طلاق د وجود نه وړاندې به د حلت زوال معدوم وی نو چه د محل حلالوالی ثابت شو. نو د خاوند لپاره په عدت کې نکاح کول هم حلال دی

وَمَنْعُ الْغَيْرِ فِي الْعِدَّةِ لِاشْتِبَاهِ النَّسَبِ او په عدت کې دغیر (سره نکاح) ممنوع کیدل د نسب مشتبه کیدلو په وجه دی وَلَا اشْتِبَاهَ فِي إِطْلَاقِهِ او خاوند سره نکاح جائز ګرځولو کې هیڅ اشتباه نشته.

تشریح - او په «منع الغیر» سره داشکال خواب دې اشکال دا دې چه تاد معتده سره د نکاح کولو کوم علت بیان کړلو دا د نص په مقابله کې دې ځکه چې الله تعالی فرمائیلی دی ((وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ)) په دې آیت کې د مطلقې سره دنکاح کولو نه مطلقاً منع شوې ده. او د نص په مقابله کې علت قابل قبول نه وی نو د خاوند لپاره هم په حالت د عدت کې نکاح کول ممنوع شوه.

خواب دا دې چه په آیت کې د معتدې سره د نکاح کولو نه هغه خوک منع کړې شوې دې چه خاوند نه وی او هرچه خوند دې نو دې نه دې منع شوې. په دې باندې قرینه دا ده چه دمعتدې سره د نکاح کاوه ممانعت په نسب کې د اشتباه راتلو په وجه ده. او چه د خاوند سره نکاح اوشی. نو دې په کولو کې څه اشتباه نشته، ځکه چې مختلفې اوبه (په یو رحم کې) د خانې کیدو په وجه په نسب کې اشتباه متحقق کیږی او دمختلف اوبو جمع کیدل په هغه وخت کې کیږی چه د بل چا د معتدې سره نکاح اوکړې شی. نو معلومه شوه چه د خپلې معتدې سره په نکاح کولو کې څه قباحت نشته

دطلاق مغلظ نه روسته د زوج اول لپاره بغیر دحلالې نه د نکاح حرمت

وَإِنْ كَانَ الطَّلَاقُ ثَلَاثًا فِي الْحُرَّةِ او که په آزاده ښځه کې دري طلاقه دی أَوْ ثِنْتَيْنِ فِي الْأَمَةِ یا په وینځه کې دوي ادوه دی لَمْ تَحِلَّ لَهُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ نِكَاحًا صَحِيحًا نو د خاوند لپاره حلال نه دی. تردې چې دوهم خاوند سره نکاح صحیحه اوکړی وَيَدْخُلَ بِهَا او ددې سره دا دخول هم اوکړی ثُمَّ يُطَلِّقَهَا بیا دې ته طلاق

ورکړی أَوْ يَمُوتَ عَنْهَا یا د دا پریږدی او مړ شي

تشریح - مسئله دا ده. که یو کس خپلې اصیلې ښځې ته دري طلاقه ورکړل یا نې وینځې ته دوی ادوه طلاقه ورکړل نو دا دده لپاره حلاله پاتې نشوه تردې چې هغه د بل خاوند سره صحیح نکاح اوکړی او هغه پرې دخول هم اوکړی او بیا ورته یا طلاق ورکړی یا هغه مړ شي

وَالْأَصْلُ فِيهِ قَوْلُهُ تَعَالَى او دلیل په دې مسئله کې د الله تعالی قول دې (فَإِنْ طَلَّقَهَا یعنی که دې ته طلاق ورکړی فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ} نو د خاوند لپاره د دریم طلاق نه روسته حلال پاتې نشوه تردې چې دوهم خاوند سره نکاح اوکړی فَالْمُرَادُ الطَّلْقَةُ الثَّالِثَةُ او په آیت کې، دریم طلاق مراد دی وَالثِّنْتَانِ فِي حَقِّ الْأَمَةِ كَالثَّلَاثِ فِي حَقِّ الْحُرَّةِ او د وینځې په حق کې د داسې دی لکه د آزادې په حق کې دري طلاقه لِأَنَّ الرِّقَّ مُنَصِّفٌ لِحِلِّ الْمَحَلِّيَّةِ عَلَى مَا عُرِفَ ځکه چې رقیق کیدل محل حلال کیدل نصف کوی لکه ځکه چې په اصول کې معلوم شوی دی

حل اللغة: ① الرق غلامی ② منصف نیمونکې]

تشریح - د دې مسئلې لپاره دلیل د قرآن پاك آیت ((فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ)) دې او په دې آیت کې د زیاتو مفسرینو رحمهم الله په نیز دریم طلاق مراد دې او د وینځې په حق کې دوې ادوه طلاقه داسې دی لکه ځکه چې د آزادې لپاره دري طلاقه دی یعنی لکه ځکه چې د آزدې په حق کې د دري طلاقو سره حرمت غلیظه ثابتیږی. دغه شان د وینځې په حق کې په دوو طلاقو سره حرمت غلیظه ثابتیږی

دلیل دا دې. چه د رقیت په وجه عذاب نیم پاتې کیږی دالله تعالی ارشاد دې ((فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ)) یعنی که وینځې زنا اوکړی. نو په دوی باندې به دهغه عذاب یعنی سزا په نیمه باندې وی. کومه چې په آزدو ښځو وی نو لکه ځکه چې رقیت د عذاب او سزا نیمولو سبب دې دغه شان د نعمت او نیمولو سبب هم دې. او د محل حلالوالی نعمت دې نو د وینځې لپاره پکار د وه چه په یو نیم طلاق باندې حرمت غلیظه ثابتیدل خو چونکه طلاق ویش نه قبلوی نو ځکه هغه نیم به هم پوره حسابیږی. او د وینځې مالك به د دوو طلاقو مالك وی.

ثُمَّ الْغَايَةُ نِكَاحُ الزَّوْجِ مُطْلَقًا بیا انتهاء (غایت) مطلقاً د دوهم خاوند نکاح ده وَالزَّوْجِيَّةُ الْمُطْلَقَةُ إِنَّمَا تَثْبُتُ بِنِكَاحٍ صَحِيحٍ او مطلق زوجیت په نکاح صحیح سره ثبتیږی

تشریح - صاحب د هدایه رحمه الله فرمائی. چه د دوهم خاوند سره صحیح نکاح کول ځکه ضروری ده چه په آیت ((حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ)) کې غایت یعنی د دوهم خاوند سره نکاح کول مطلق ده. د صحت یا فساد په قید سره مقیده نه ده. او مطلق چې کله ذکر شی. نو مراد ترې فرد کامل وی نو د لته د زوجیت مطلقه نه زوجیت کامله مراد دې او زوجیت کامله په صحیح نکاح سره ثبتیږی. د دې امله مونږ د حلاله لپاره د صحیح نکاح شرط اولګولو

وَشَرْطُ الدُّخُولِ ثَبَتَ بِإِشَارَةِ النَّصِّ او د دخول شرط په اشارة النص سره ثابت دې وَهُوَ أَنْ يُحْمَلَ النِّكَاحُ عَلَى الْوَطْءِ حَمْلًا لِلْكَلَامِ عَلَى الْإِفَادَةِ دُونَ الْإِعَادَةِ او اشارة النص دا دې. چه نکاح په وطی باندې محمول کړې شی کلام په افاده باندې محمول کاوه سره. نه په اعاده باندې إِذِ الْعَقْدُ اسْتُفِيدَ بِإِطْلَاقِ اسْمِ الزَّوْجِ ځکه چې عقد خو په لفظ زوج ویلو نه مستفاد دی

حل اللغة: ① الافادة فائده ورکول ② الاعادة واپس کول]

تشریح - او د دوهم خاوند د دې ښځې سره وطی کول شرط ګرځولې شوې دې یا په اشارة النص یا په حدیث مشهوره سره. د اشارة النص په صورت کې به تقریر دا وی. چه په آیت ((حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ)) نکاح د وطی په

معنى باندې حمل كړې شي نه د عقد په معنى باندې خكه چې آيت كې دعقد معنى د «زوجا غيره» نه مستفاد ده خكه چې يوكس بغير د عقد نه دوهم خاوند نشي جوړيدې نوكه د «تنكح» نه نكاح مراد واخستې شي نوبه كلام كې به تاكيد وي اوكه لفظ د نكاح په وطى باندې حمل كړې شي نو د لفظ نه د عقد آيت كې به تسيس وي اودا قاعده ده چه «الإفادة خير من الإعادة» يعنى تاسيس بهتر دى د تاكيد نه،ددې امله موږ په آيت كې لفظ دنكاح په وطى باندې حمل كوو نوپه دې تقرير سره د زوج ثانى وطى كول ثابتيرى

أَوْ يُزَادَ عَلَى النَّصِّ بِالْحَدِيثِ الْمَشْهُورِ، يا په حديث مشهور سره به په نص باندې زياتوالې كولاى شي وَهُوَ قَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ،او حديث مشهور د نبى كريمﷺ قول «لا تحل للاول......الحديث» دې {لَا تَحِلُّ لِلْأَوَّلِ حَتَّى تَذُوقَ عُسَيْلَةَ الْآخَرِ}(١) يعنى مطلقه ثلاثه د ړومبى خاوند لپاره حلال نه ده.تردې چې دا د دوهم مزه وانخلى رُوِيَ بِرِوَايَاتٍ(دا حديث) په مختلف روايتو سره رانقل دې

حل اللغة: ① تذوق اوخكى ② عسيلة گبين گوټي مراد ترې جماع كول دى]

تشريح.اود حديث نه د دخول شرط په دې طريقه ثابتيرى .چه رفعه ﷺ د نبى ﷺ په زمانه كې خپلې بى بى ته درې طلاقه وركړى وو بيا هغې د عبدالرحمن بن زبيرؓ سره نكاح اوكړله بيا نبى ﷺ ته راغله اوورته ئې عرض اوكړلو يارسول الله ماته رفعه درې طلاقه راكړى وو.نوما د عبدالرحمن بن زبيرؓ سره نكاح اوكړله خوهغه نامرده بيا موندلو نبى ﷺ ورته اوفرمائيل.آيا ته دا اراده لرې چه رفاعه ته راواپس شې؟ هغې اووئيل آو زما اراده هم دا ده نونبى ﷺ ورته اوفرمائيل «لا حتى تذوقى عسيلته ويذوق عسيلتك» يعنى نشې واپس كيدې تردې چې ته دهغې نه مزه واخلې اوهغه ستا نه مزه واخلى .په دې سره د وطى نه كنايه وه. نوددې حديث نه ثابته شوه چه د حلاله لپاره د دوهم خاوند وطى كول شرط دې.اودا حديث مشهور دې او په حديث مشهور په كتب الله باندې زيادت جائزدې نوكه په آيت كې د «حتى تنكح» نه وطى مراد واخستې شي .نودا آيت به په دې حديث مشهور سره مقيد كړې شي .

وَلَا خِلَافَ لِأَحَدٍ فِيهِ سِوَى سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ ؓ.او په دې كې د هيڅ چا اختلاف نشته علاوه د سعيد بن المسيبؓ، وَقَوْلُهُ غَيْرُ مُعْتَبَرٍ او د سعيدبن المسيبؓ قول غيرمعتبر دې حَتَّى لَوْ قَضَى بِهِ الْقَاضِي لَا يَنْفُذُ تردې كه قاضى په ده باندې فيصله وركړله.نو نافذ به نه وي

تشريح - صاحب دهدايه رحمه الله فرمائى چه د دخول په شرطيت كې د سعيد بن مسيب رحمه الله نه سو د بل هيڅ چا اختلاف نشته اودمشهور حديث د امله د سعيد بن مسيب قول غيرمعتبر دې.تردې كه يوقاضى دسعيد بن مسيب رحمه الله په قول باندې فيصله اوكړله.نودهغه فيصله به نافذ نه وي .اوكه يومفتى په دې باندې فتوى وركړله نوپه هغه دې د الله تعالى لعنت د فرشتو لعنت اود ټولو خلگو لعنت وي (عينى شرح هدايه)

وَالشَّرْطُ الْإِيلَاجُ دُونَ الْإِنْزَالِ اوشرط ادخال دې.انزال نه دې لِأَنَّهُ كَمَالٌ وَمُبَالَغَةٌ فِيهِ خكه چې انزال په دخول كې كمال او مبالغه ده وَالْكَمَالُ قَيْدٌ زَائِدٌ او د كمال قيد زائد دې

حل اللغة: ① الايلاج داخلول]

تشريح - اود زوج اول لپاره د مطلقه ثلاثه حلالوالې په دې شرط كيږى چه زوج ثانى دښخې په شرمگاه كې حشفه داخله كړى دانزال يعنى د منى خروج شرط نه دې.دليل دا دې چې په انزال او ادخال كې كمال او مبالغه ده، اوكمال زيانى قيد دې د دليل نه بغيرنه ثابتيږى والله اعلم بالصواب

په تحليل كې د مراهق هلك حكم

(١) من حديث عائشة رضي الله عنها أخرجه البخارى فى الطلاق باب ٤ رقم ٥٢٦١ ومسلم فى النكاح رقم ١١٥ وأبوداود فى الطلاق بب ٤٩ رقم ٢٣٠٩ والنسائى فى الطلاق باب ٩ رقم ٣٠٧٦٦ وابن ماجه فى النكاح باب ٣٢ رقم ١٩٣٢)_

وَالصَّبِيُّ الْمُرَاهِقُ فِي التَّحْلِيلِ كَالْبَالِغِ لِوُجُودِ الدُّخُولِ فِي نِكَاحٍ صَحِيحٍ او كوم ماشوم چې قريب البلوغ وي نو په حلاله كولو كې د بالغ په شان دې په نكاح صحيح كې د دخول موندلو په وجه وَهُوَ الشَّرْطُ بِالنَّصِّ اوهم دا شرط دې د نص حديث په وجه

حل اللغة: ① الصبى ماشوم ② المراهق: قريب البلوغ ، يعنى بلوغ ته نژدې شوى وى]

تشريح -فرمائى چه مراهق هلك چې مطلقه ثلاثه د اول خاوند لپاره حلالوى شي؛ د بالغ په شان دې دليل د دې چه په صحيح نكاح كې دخول موجود شو ود تحليل لپاره په نص يعنى ((حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ)). كې هم د شرط دې.

وَمَالِكٌ رَحِمَهُ اللَّهُ يُخَالِفُنَا فِيهِ،اود مراهق په مسئله كې امام مالك رحمه الله زموږ مخالف دې وَالْحُجَّةُ عَلَيْهِ مَا بَيَّنَّاهُ او د دوى خلاف حجت هم هغه دليل دې.كوم چې موږ بيان كړې دې

تشريح -اودمراهق په مسئله كې امام مالك رحمه الله زموږ مخالفت كوى يعنى امام مالك رحمه الله فرمائى چه د مراهق حلاله معتبر نه ده خكه چې دهغوى په نيز په حلاله كې صرف دخول كافى نه دې بلكه انزال شرط دې او انزال د مراهق نه متصور نه دې.نوددې امله په حلاله كې مراهق هلك د بالغ په حكم كې نه دې خودامام مالك رحمه الله خلاف هغه دليل حجت دې كوم چې موږ وړاندې بيان كړلو د مصنف رحمه الله دا قول دې چه «لأنه كمال ومبالغة» او اتراري فرمائيلى دى چه د مصنف رحمه الله خلاف آيت ((حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ)) حجت دې او امام كاكى فرمائيلى دى چه د امام مالك رحمه الله خلاف حجت د عسيله حديث دې.

وَفَسَّرَهُ فِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ او امام محمد رحمه الله په جامع صغير كې د مراهق تفسير كړې دې وَقَالَ: غُلَامٌ لَمْ يَبْلُغْ او وئيلى ئې دى .چه كوم هلك بالغ شوې نه وى وَمِثْلُهُ يُجَامِعُ حالانكه داسې كس جماع كولاى شي جَامَعَ امْرَأَتَهُ دده يوې ښځې سره جماع اوكړله وَجَبَ عَلَيْهَا الْغُسْلُ نوپه دې ښځه به غسل واجب وى وَأَحَلَّهَا عَلَى الزَّوْجِ الْأَوَّلِ اودا ښخه به ړومبى خاوند باندې حلاله شوه

تشريح:- په جامع صغير كې امام محمد رحمه الله دمراهق تفسير دا كړې دې هغه هلك چې لا تراوسه پورې بلوغ ته نه وى رسيدلې.حالانكه دده پشان هلك جماع كولې شي .

صاحب دهدايه رحمه الله فرمائى .كه مراهق د يوې ښځې سره جماع اوكړله نوپه هغې به دې غسل واجب وى وكه هغه د يوكس مطلقه ثلاثه وه نودمراهق دجماع نه روسته اولنى خاوند لپاره حلاليږى خوپه دې شرط چې دمراهق دا ړخه ورته طلاق وركړى شي اودا ښخه عدت پوره كړى

وَمَعْنَى هَذَا الْكَلَامِ أَنْ تَتَحَرَّكَ آلَتُهُ وَيَشْتَهِي او د امام محمد رحمه الله ددې كلام مطلب دادې چه دده خاص اندام حركت كوى .او خواهش كوى

حل اللغة: ① يتحرك خوزيږى ،حركت كوى ② يشتهى شتهاء ئې كيږى ،شوق ئې كيږى]

تشريح -دمراهق په تفسير كې دامام محمد رحمه الله د قول تفسير دا دې چه دمراهق عضوتناسل حركت كولې شي .اوجماع ته راغب كيږى .اودا شرط ئې ددې امله اولگولو چه نبى ﷺ د ذوق شرط د دواړو طرفونو نه لگولې دې.اوخپل بغير د اشتهاء او شوق نه نه كيږى

وَإِنَّمَا وَجَبَ الْغُسْلُ عَلَيْهَا لِالْتِقَاءِ الْخِتَانَيْنِ او په ښځه غسل واجب شو د دواړو د ختان(شرمگاه) ملاويدلو په وجه وَهُوَ سَبَبٌ لِنُزُولِ مَائِهَا اوهم دا دښځې د منى راكوزيدلو سبب دې وَالْحَاجَةُ إِلَى الْإِيجَابِ فِي حَقِّهَا ود غسل وجوب اړتيا صرف د ښځې په حق كې دې

حل اللغة: ① الختان په ذكر او فرج كې سنت كړې شوې ځاى يعنى كټ كړې شوې ځاى]

تشریح - دېته سحه به په خصوصیت سره غسل واجبیږي .ځکه چې التقاء ختانین واقع شوي دي اودا واره سبب دی.د ښځې د منئ نازلیدو،نوسبب (التقاء ختانین) ئې د باطنی سبب (انزال) قائم مقام اوګرځولو اود غسل حکم ئې پرې اولګولو.

أَمَّا لَا غُسْلَ عَلَى الصَّبِيِّ وَإِنْ كَانَ يُؤْمَرُ بِهِ تَخَلُّقًا لیکن په (مراهق) هلك باندې (غسل) واجب نه دی اګرچه ده ته د عادت ورکوو حکم ورکړې شوی دی.

تشریح -اودغسل د جوب اړتیب د ښځې په حق کې دې ویه مراهق باندې غسل واجب نه دې ځکه چې هغه د شریعت داحکمو مکلف نه دې اګرچه ده ته دې دغسل حکم ورکولې شی چه دغسل کولوعادت ئې جوړ شي

دتحلیل لپاره د مولی خپله وینځه وطی کول

قَالَ قدوری رحمه الله فرمانی وَوَطْءُ الْمَوْلَى أَمَتَهُ لَا يُحِلُّهَا چې د مولا خپلې وینځې سره وطی کول دانشی حلالولې لِأَنَّ الْغَايَةَ نِكَاحُ الزَّوْجِ ځکه چې غایت د نکاح زوج دی

تشریح-صورت د مسئلې دا دی.چه یو خاوند خپلې ښځې ته (کومه چې د بل وینځه وی) طلاق ورکړلو .اوعدت تیریدونه روسته خپل مولی هغې سره وطی اوکړله نودا ښځه داولنی خاوند لپاره حلاله نه ده.

دلیل دا دي چه په آیت ((حَتَّىٰ تَنكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ)) کې دحرمت غایت انتهاء د زوج ده ومولی ته زوج نشی ونلې ددې امه د مولی وطی د زوج اول لپاره حلت نشی پیدا کولې په یوروایت کې بیان شوی دی یوځل دحضرت عثمان رضی الله عنه نه ددې په اړه کې پوښتنه اوشو چه د یومولی خپلې وینځې سره وطی کول د اولنی خوند لپاره حلت ثابتولې شی که نه؟اود حضرت عثمان رضی الله عنه سره حضرت زید بن ثابت اوحضرت علی رضی الله عنه هم وو نوحضرت عثمان اوزیدبن ثابت رضی الله عنهما ددې اجازت ورکړلو اودا ئې اوونیل چه مولی هم د زوج پشان دی نوحضرت علی رضی الله عنه ددې دواړو حضراتوپه خبره باندې خفه شو.او پاسیدلو.اوخفګان اظهارئې داسې اوکړلو «لیس بزوج» یعنی مولی زوج نه دی.

وَإِذَا تَزَوَّجَهَا بِشَرْطِ التَّحْلِيلِ اوکه یوه ښځه د تحلیل په نیت سره په نکاح واخستله فَالنِّكَاحُ مَكْرُوهٌ لِقَوْلِهِ ﷺ سوا (دا) نکاح مکروه ده دنبی کریم ﷺ فرمان «لعن الله.. الحدیث» په وجه لَعَنَ اللَّهُ الْمُحَلِّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ(١) یعنی الله تعالی دې لعنت اوکړی په حلاله کونکی باندې او(په هغه کس) دچا لپاره چې حلاله اوکړې شوه وَهَذَا هُوَ مَحْمَلُهُ اوهم دا ددې حدیث محمل دی

حل اللغة: ① التحلیل: حلالوالی]

تشریح:اوکه یوکس د هغه ښځې سره دتحلیل په شرط باندې نکاح اوکړله چه دهغې په حق کې حرمت غلیظه ثابت شوې وی .مثلاً وئې ونیل «تزوجتك علی ان أحللك» یعنی چې ماتاسره نکاح اوکړله.په دې شرط چې تا د اول خاوند لپاره حلاله کړم نودا نکاح مکروه ده

دلیل د نبی ﷺ قول دی چه الله تعالی دې لعنت اوکړی .په حلاله کونکی اود چا لپاره چې حلاله کولې شی اوحدیث محمل هم دا دی.ددې امله که دتحلیل شرط ئې په زړه کې پټ کړې وی .اوپه ژبه باندې څه اونه وائی نومستحق د لعنت به نه وی.

فَإِنْ طَلَّقَهَا بَعْدَ مَا وَطِئَهَا بیا که ده د وطی نه روسته دې ښځې ته طلاق ورکړو حَلَّتْ لِلْأَوَّلِ(٢) نو د اول خاوند

١) من حدیث ابن مسعود رضی الله عنه اخرجه الترمذی فی النکاح باب ٢٧ رقم ١١٢٠ والنسائی فی الطلاق باب ١٣ رقم ٣١٩٨)
٢) القول الراجح هو قول ابی حنیفة رحمه الله کذا فی فتح القدیر(٤١٤/٢) والدرالمختار(٥٨٦/٢) والهندیة (٤٧٥/١) نقلاً عن القول الراجح ٣٤١-.

لپاره به حلال وی لِوُجُودِ الدُّخُولِ فِي نِكَاحٍ صَحِيحٍ ځکه چې دخول کول په نکاح صحیح کې اوموندې شو إِذِ النِّكَاحُ لَا يَبْطُلُ بِالشَّرْطِ ځکه چې په شرط سره نکاح نه باطلیږی

تشریح -اوکه چا د تحلیل په شرط باندې نکاح اوکړله اوبیا ئې د وطی نه روسته دغه ښځې ته طلاق ورکړلو نودا ښځه به د اولنی خاوند لپاره حلاله شی دلیل دا دی چه په صحیح نکاح کې دخول واقع شو.اود تحلیل لپاره شرط هم دا دې

ثابتې شوه دا خبره چې د تحلیل په شرط باندې نکاح صحیح ده که نه ده؟① سوسوړ واپو چه نکاح صحیح ده ځکه چې د شروط فسده په وجه نکاح نه فاسدیږی

وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رحمه الله أَنَّهُ يُفْسِدُ النِّكَاحَ اود ابویوسف رحمه الله نه روایت دې چه نکاح فاسدیږی فِيهِ لِأَنَّهُ فِي مَعْنَى الْمُؤَقَّتِ فِيهِ ځکه چې دا نکاح د موقت په معنی کې ده وَلَا يُحِلُّهَا عَلَى الْأَوَّلِ لِفَسَادِهِ اودا به حلالیږی .په رومبی باندې د نکاح فاسد کیدلو په وجه

تشریح:- اودامام ابویوسف رحمه الله نه یو روایت دا دې چه د تحلیل په شرط سره نکاح کول فاسده ده ځکه چې دا د نکاح موقته په شان ده لکه چې ده دا اوونیل «تزوجتك إلی وقت کذا» یعنی تاسره د فلانی وخته پورې نکاح کوم اونکاح موقته فاسده ده نو ځکه نکاح په شرط د تحلیل سره هم فاسده ده.اوچه دا نکاح فاسده شوه نودا ښځه د اولنی خاوند لپاره حلاله نه ده.ځکه چې د حلاله لپاره صحیح نکاح شرط ده.

وَعَنْ مُحَمَّدٍ رحمه الله أَنَّهُ يَصِحُّ النِّكَاحُ لِمَا بَيَّنَّا اود امام محمد رحمه الله نه روایت دې چه نکاح صحیح کیږی د هغه دلیل په وجه چې موږ بیان کړو وَلَا يُحِلُّهَا عَلَى الْأَوَّلِ او په رومبی زوج باندې دا نه حلالوی لِأَنَّهُ اسْتَعْجَلَ مَا أَخَّرَهُ الشَّرْعُ ځکه چې شریعت کوم شی موخر کړې وو هغه ده په جلتئ سره اوکړو فَيُجَازَى بِمَنْعِ مَقْصُودِهِ كَمَا فِي قَتْلِ الْمُوَرِّثِ نو ده ته به بدله ورکولې شی دده په مقصود منع کولو لکه څنګه چې د مورث په قتلولو کې ,کیږی .

تشریح - دامام محمد رحمه الله نه یوروایت دا دې.چه په شرط دتحلیل سره نکاح کول صحیح خوده.ځکه چې په شروط فاسده سره نکاح نه باطلیږی خود اولنی خاوند لپاره دا ښځه نه حلالیږی .دلیل دا دې.چه شریعت کوم څیزروستو کړې وو.ده دهغې په جلتئ سره دحاصلولو کوښښ اوکړلو ځکه چې نکاح د واره عمر لپاره کیده خوچه د تحلیل شرط ئې اولګولو نودا کوښښ ئې اوکړلو چه حلت زر حاصل شی .نودده مقصود به بې د دوهم خاوند د مرګ نه روسته د اولنی خاوند لپاره حلاله کړې شی اوداول خاوند لپاره به نشی جائز کولې لکه څنګه چې خوك خپل مورث قتل کړی .نودا کس به د میراث نه محروم کولې شی .ځکه چې کوم شی شریعت روستوکړې وو.دې قاتل دهغې څیز زرد حاصلولو کوښښ اوکړلو.

په یوځا دوو طلاقو سره مطلقه د زوج ثانی نه اول ته واپس کیدل

وَإِذَا طَلَّقَ الْحُرَّةَ تَطْلِيقَةً أَوْ تَطْلِيقَتَيْنِ اوکله حی یوسړی آزادې ښځې ته یوځل دوې (اودا) طلاقه ورکړل وَانْقَضَتْ عِدَّتُهَا او ددې عدت تیرشو وَتَزَوَّجَتْ بِزَوْجٍ آخَرَ او دې ښځې یو بل خاوند سره نکاح اوکړله. ثُمَّ عَادَتْ إِلَى الزَّوْجِ الْأَوَّلِ بیا دا ښځه رومبی خاوند ته واپس راغله عَادَتْ بِثَلَاثِ تَطْلِيقَاتٍ (نو دا ښځه به) درې طلاقو سره واپس کیږی . وَيَهْدِمُ الزَّوْجُ الثَّانِي مَا دُونَ الثَّلَاثِ كَمَا يَهْدِمُ الثَّلَاثَ او دوهم خاوند به د درې (طلاقو) نه کم داسې ختم کړی لکه څنګه چې درې ختم (کړې شوی) وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللَّهُ اودا حکم د شیخینو رحمهما الله په نیز دی

حل اللغة: ① یهدم. نړروی]

تشریح - مسئله دا ده چه یوکس خپلې ازادې ښځې ته یو یا دوې (دوه) طلاقه ورکړل او عدت تیریدونه روسته
هغې د بل خاوند سره نکاح اوکړله اوهغه د طلاق اوعدت تیریدونه روسته دې د اولنی خاوند سره نکاح
اوکړله نودا ښځې به حپل اولنی خاوند ته په درې طلاقوسره واپس کیږی یعنی اولنی خاوند به د ابتداء نه
د درې طلاقو مالك وی خکه چې د دوهم خاوند درې طلاقه د اولنی خاوند یو او دوې (دوه) طلاقه داسې
ختموی لکه څنګه چې درې طلاقه ختموی دا د شیخینو رحمهما الله مذهب دی.

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللهُ. لَا يَهْدِمُ مَا دُونَ الثَّلَاثِ(¹) او امام محمد رحمه الله فرمائی چه (دوهم خاوند) د دریو نه کم نشی
منهدم کولې لِأَنَّهُ غَايَةٌ لِلْحُرْمَةِ بِالنَّصِّ د امام محمد رحمه الله دلیل دادې چه دوهم خاوند د حرمت نتهاء ده په نص د
قرآن سره شو فَيَكُونُ مُنْهِيًا نو دوهم خاوند حرمت غلیظه ختمونکې وَلَا إِنْهَاءَ لِلْحُرْمَةِ قَبْلَ الثُّبُوتِ او حرمت ختمو
د حرمت غلیظ) د ثبوت نه وړاندې نشي کیدلې

تشریح - او امام محمد رحمه الله فرمائی چه زوج ثانی د درې طلاقونه کم نه ختموی .بلکه اولنی خاوند به په
دریوکې چې څو پاتې وی د هغې مالك وی یعنی که اول نې یو طلاق ورکړې وی نواوس به د پاته دوو مالك
وی اوکه اول نې دوې (دوه) طلاقه ورکړې وی نواوس به د یوه یو مالك وی .هم دا قول د امام زفر او امام
شافعی رحمه الله هم دی

د امام محمد رحمه الله دلیل دا دې چه د الله تعالی په قول ((فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ)) کې د ((فَلَا
تَحِلُّ)) نه حرمت غلیظه مراد دې او ددې حرمت غلیظه غایت اونهایت د دوهم خاوند سره نکاح کول دی خکه
چې کلمه د «حتی» د غایت لپاره وضع شوې ده ومغ د غایت سره ختمیږی نو ثابته شوه چه د دوهم
خاوند سره نکاح کول حرمت غلیظه ختموی او د حرمت غلیظه د ثبوت نه وړاندې د حرمت د ختمولو څه
معنی نشته نود درې طلاقونه د کمو په صورت کې د زوج ثانی وطی کول غیر معتبر دی خکه چې په دې
صورت کې حرمت غلیظه نه دی ثابت،اوکله چې په دې صورت کې حرمت غلیظه ثابت نشو نود دوهم
خاوند وطی کول ددې لپاره غایت نشی جوړیدې نو ثابته شوه چه د دوهم خاوند د درې طلاقو نه کم نشی
ختمولې اوچه د دریو نه کم نه ختمیږی نو اولنی خاوند به د دوهم خاوند سره د نکاح اوطلاق نه روسته د
درې طلاقو مالك نه وی بلکه په لومړنی نکاح کې چې څو طلاقه پاته پاتې شوی وو د هغې مالك به وی .که
یو وی اوکه دوه

وَلَهُمَا قَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ (لَعَنَ اللهُ الْمُحَلِّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ) سَمَّاهُ مُحَلِّلًا او د شیخینو رحمهما الله دلیل دادې چه نبی کریم ﷺ
دوهم خاوند ته حلاله کونکې ویلې دی وَهُوَ الْمُثْبِتُ لِلْحِلِّ او حلاله کونکې هغه کس دی چه حلت ثابت کړی

تشریح - او د شیخینو رحمهما الله دلیل د نبی ﷺ ارشاد دې «لعن الله المحلل والمحلل له» په دې حدیث باندې طریقه د
استدلال دا ده چه محدثینو رحمهم الله دا حدیث په «باب ما جاء في الزوج الثاني» کې راوړې دې نود محلل څخه به
مراد دوهم خاوند وی لکه چې نبی ﷺ د دوهم خاوند نوم محلل کیخودلو.او د محلل معنی ده حلت
ثابتونکې اوس پاتې شوه دا خبره چې د دوهم خاوند په وجه چې کوم حلت ثابتیږی .نوهغه سابقه حلت دې
اوکه نوې حلت،سابقه حلت خو کیداې نشی خکه چې بیا خو تحصیل د حاصل راځی .نونوې حلت متعین
شو اودا هم ضروری ده چه حل جدید داول نه سوا وی اوحل اول ناقص شوې وو نو دوهم حلت به کامل وی
اوکامل حلت وی چې د درې طلاقو مالك وی .نو ثابته شوه چه اولنی خاوند د ابتداء نه د درې طلاقو مالك
دې برابره ده که اولنی خاوند ورته درې طلاقه ورکړي وی اوکه ددې نه کم.دواړه برابر دی .

(¹) القول الراجح هو قول محمد رحمه الله كذا في فتح القدير (٣٧/٤) وردالمحتار (٥٨٩/٢) والعناية على هامش الفتح (٣٦/٤) نقلا عن القول الراجح (٣٣٢/١)_

د مطلقه ثلاثه د دوهم خاوند نه د طلاق اوعدت نه روسته داولنی لپاره حلالیدل

وَإِذَا طَلَّقَهَا ثَلَاثًا او که سړی (خپلې آزادې ښځې ته) درې طلاقه ورکړل فَقَالَتْ قَدْ انْقَضَتْ عِدَّتِي او ښځې (څه موده روسته) ده اوویل چې زما عدت تیرشوې دې وَتَزَوَّجْتُ او ما دوهم خاوند سره نکاح وکړه
وَدَخَلَ بِي الزَّوْجُ او دوهم خاوند ما سره دخول هم کړې دې وَطَلَّقَنِي او ده ما ته طلاق راکړې دې وَانْقَضَتْ
عِدَّتِي او زما عدت تیرشوې دې وَالْمُدَّةُ تَحْتَمِلُ ذَلِكَ او حال دا چه مدت ددې ټولو څیزونو احتمال هم لری جَازَ
لِلزَّوْجِ أَنْ يُصَدِّقَهَا نو وړومبی خاوند لپاره جائزدی چه ددې تصدیق اوکړی إِذَا كَانَ فِي غَالِبِ ظَنِّهِ أَنَّهَا
صَادِقَةٌ چې ده غالب ګمان دا وی چه دا ښځه رښتونې ده

تشریح - صورت د مسئلې دا دې چه یوکس خپلې آزادې ښځې ته درې طلاقه ورکړل څه موده روسته ښځې
اوویل چه زما عدت تیرشوې دې او ما د دوهم خاوند سره نکاح هم کړې ده اوهغه ما ته طلاق راکړې دې
اوهغه نه مې عدت هم تیرشوې دې.اودا ښځه چې کوم شیان اخیروته ، یادوی په دغه موده کې ددې د
واقع کیدو امکان هم وی .نود اولنی خاوند لپاره دا جائزدی چه ددې ښځې تصدیق اوکړی خوچه غالب
ګمان دا وی چه دا ښځه رښتینې ده

لِأَنَّهُ مُعَامَلَةٌ خکه چې دا معامله ده أَوْ أَمْرٌ دِينِيٌّ لِتَعَلُّقِ الْحِلِّ بِهِ یا امر دینی ددې سره د حلت متعلق کیدو په وجه
وَقَوْلُ الْوَاحِدِ فِيهَا مَقْبُولٌ او د یو مسلمان قول په دې دواړو کې قبلیږی وَهُوَ غَيْرُ مُسْتَنْكَرٍ إِذَا كَانَتِ الْمُدَّةُ تَحْتَمِلُهُ او د
ښځې دا خبر ورکول قابل انکار هم نه دی چه موده ددې احتمال هم لری

تشریح - دلیل دا دې.چه نکاح معامله ده یا امردینی دې.معامله خو خکه ده.چه بضع په وخت د دخول کې
متقومه وی اوامردینی خکه دې چه د نکاح سره حلت متعلق وی .اوپه دې دواړوکې د مسلمان قول قبلولې
شی.

(¹) په دیانت کې د یو مسلمان قول ددې امله قبلولې شی چه صحابه کرامو رضی الله عنهم د یو عدل خبر قبلولو غیر د
اشتراط عدد نه (یعنی د یونه د زیاتوکسانوشرط په کې نه وو)
(²) اومعاملات په دوې (دوه) قسمه دی .یوهغه چې په هغې کې د الزام معنی نه وی .لکه وکالت په دې کې د
یوکس خبر معتبر وی .که عدل وی که فاسق که مشوم وی که بالغ.که مسلمان وی اوکه کافر.که آزاد وی
که غلام،که مذکروی اوکه مونث،نه عدد شرط دې اونه عدالت، دوهم هغه دی .چه په هغې کې د الزام
معنی موجوده وی لکه حقوق العباد ،په دې کې عدد ،عدالت اولفظ د شهادت ضروری دی . بهرحال په دې
مسئله کې د یوې ښځې خبرقابل انکار نه دې.بیا چې موده هم ددې احتمال لری .

وَاخْتَلَفُوا فِي أَدْنَى هَذِهِ الْمُدَّةِ او عالمانو ددې مودې په کمتره موده کې اختلاف کړې دې وَسَنُبَيِّنُهَا فِي بَابِ الْعِدَّةِ
اودا به مونږ په باب العدت کې بیانوو.

تشریح - اوس پاتې شوه دا خبره چې دا واړه کارونه کم ازکم په څومره موده کې کیداې شی .نوپه دې مسئله
کې د امت د فقهاؤ رحمهم الله اختلاف دې.علامه مرغینانی رحمه الله ددې احتلاف په باب العدة کې د بیانولو وعده
کړې ده.حالانکه حقیقت دا دې.چه د صاحب هدایه رحمه الله د ارخه په باب العدة کې د وعده نه ده پوره شوې
کیداې چې د وعدې کولونه روسته ترې ذهول (هیره) شوې وی .
(¹) خوشارحینو رحمهم الله دا اختلاف بیان کړې دې.اوفرمائیلی نې دی .چه د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیزد اولنی او
دوهم خاوند کې د هریو په حق کې کمه موده شپیته ورځې دی .اود صاحبینو رحمهما الله په نیزیوکم خلویښت ورځې
دی .
(²) د صاحبینو رحمهما الله د قول مطابق به صورت دا وی .چه خاوند خپلې ښځې ته د طهر په آخری وخت کښې طلاق
ورکړې.نوددې ښځې عدت دوې (دوه) طهره اودرې حیضه شو.اود طهر کمه موده پنځلس ورځې وی .اود

حیض کمه موده دري ورځې وي .نودوې [دوه] طهره دیرش ورځې شوې.اودرې حیضه نهه ورځې شوې،چه دواړه جمع شي .نوبوکم څلویښت ورځې شوې.

اوامام ابوحنیفه رحمه الله د قول تخریج دامام محمد د بیان مطابق دا دې،چه خاوند خپلې ښځې ته د طهر په اول کې طلاق ورکړلو.نوپه دې صورت کې دښځې عدت درې طهره اودرې حیضه شول.اود طهرکمه موده پنځلس ورځې دی .اود حیض مینځنۍ موده پنځه ورځې دی .نود درې طهرو مجموعی موده پنځه څلویښت ورځې شوې.اود درې حیضو مجموعی موده پنځلس ورځې شوې.اوچه دواړه جمع شي .نوشپیته ورځې شوې.

اودحسن بن زیاد رحمه الله د روایت مطابق به تخریج داسې وي چه خاوندخپلې ښځې ته د طهر په آخر کې طلاق ورکړلو نوپه دې صورت کې دښځې عدت دوې [دوه] طهره اودرې حیضه شول اود طهرکمه موده پنځلس ورځې دی .اود حیض زیاته موده لس ورځې دی نوپه دې صورت کې دوې [دوه] طهره هم دیرش ورځې دی .اودرې حیضه هم دیرش ورځې دی .اود دواړو مجموعه شپیته ورځې دی والله اعلم بالصواب(عنایه،کفایه،فتح القدیر،عیني شرح هدایه)

باب الإيلاء

زباړه- (دا) باب دایلاء (په بیان کښې) دې

تشریح- آلی بولی ایلاء قسم خوړل اوپه شریعت کې ایلاء وائی .دڅلورویا ددې نه د زیاتې مودې پورې خپلې منکوحې سره د جماع نه کولوقسم خوړل.اوددې شرط دامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزد طلاق اهلیت دې اودصاحبینو رحمهما الله په نیزد کفاره اهلیت دې اوددې رکن «والله لا أقربك أربعة أشهر» ونیل دی .اوددې حکم په موده دایلاء کې ښځې ته په نزدیکت باندې د کفارې لزوم اود ایلاء د مودې تیریدو په صورت کې طلاق بائن واقع کیدل دی

دایلاء دوې [دوه] صورتونه

إذا قال الرجل لامرأته او که خاوند خپلې ښځې ته اووئیل والله لا أقربك چې والله زه به تاسره نږدیکت ونکړم أو قال والله لا أقربك أربعة أشهر یا وې وئیل چه والله زه به تاسره څلور میاشتې نیزدیکت اونکړم فهو مول نودا سړی به ایلاء کونکې وی لقوله تعالى ځکه د الله تعالى ارشاد دې ﴿لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ﴾ الآیه کوم خلګ چې خپلو ښځو سره ایلاء کوی .د هغوی لپاره څلور میاشتې انتظار دې.

تشریح:-صورت د مسئلې اوددې دلیل واضح دې.خودا خبره دې ښکاره وی .چه دایلاء دوې [دوه] صورتونه دی. ① یود خاوند قول چې «والله لا اقربك ابدا» په دې صورت کې دا سړې په اتفاق سره ایلاء کونکې دې.
② دوهم صورت دا چې اووائی «والله لا اقربك أربعة أشهر» په دې صورت کې دې زموږ په نیزایلاء کونکې دې.اودامام شافعی امام مالك اوامام احمد رحمهم الله په نیزایلاء کونکې نه دې.ترڅوچه نې د څلور میاشتونه د زیاتې مودې قسم نه وی خوړلې.ځکه چې ددې حضراتوپه نیزپه د څلورومیاشتونه روسته دې د ایلاء نه رجوع کولې شی نوپه څلورومیاشتوباندې د څه مودې زیادت ضروری کول پکار دی .نودامام مالك رحمه الله په نیزکم ازکم یوه ورځ پکارده اودامام شافعی رحمه الله په نیزیوه ګړۍ.خوددوی دا قول د وجې مردود دې چه دقرآن دظاهرنه خلاف دي

په څلورومیاشتوکې په وطۍ کولوحنث اودکفارې وجوب

فإن وطئها في الأربعة الأشهر نوکه په څلور میاشتوکې نې ښځې سره وطۍ اوکړله حنث في يمينه نو پخپل قسم

په حانث وی ولزمته الكفارة و په ده به کفاره لازم وی لأن الكفارة موجب الحنث ځکه چې کفاره د حانث کیدلو موجب دې وسقط الإيلاء او ایلاء به ساقط شی .لأن اليمين ترتفع بالحنث ځکه چې یمین دحانث کیدلو په وجه مرتفع کیږی

تشریح:-صورت د مسئلې دا دې.که خاوند په دې څلورومیاشتوکې دننه دننه ښځې سره وطۍ اوکړله نوسړې په خپل قسم کې حانث شو.اوپه ده باندې کفاره لازمه ده دلیل د دې چه کفاره په قسم کې دحنث کیدوموجب دې اوایلاء قسم دې په دې کې حانث شوې دې نوکفاره به پرې هم لازمه وی .

وإن لم يقربها حتى مضت أربعة أشهر او که دې ښځې سره نې قربت اونکړو.تردې چې څلورمیاشتې تیرې شوې بانت منه بتطليقة نو په ده به یوطلاق سره بائنه شي

تشریح - که خاوندپه موده دایلاء کې ښځې سره وطۍ اونکړې شوه تردې چې موده د ایلاء یعنی څلورمیاشتې تیرې شوې.نوداحنافوعلمانو رحمهم الله په نیزدا ښځه په یوطلاق سره بائنه شوه

وقال الشافعي: تبين بتفريق القاضي اوامام شافعي رحمه الله فرمائی چه د قاضی په جدا کولو سره به بائنه کیږی لأنه مانع حقها في الجماع ځکه چې سړې ددې ښځې حق جماع منع کونکې دې فينوب القاضي منابه في التسريح كما في الجب والعنة نو قاضی به په خلاصولوکې ددې سړی قائم مقام وی لکه چې په مقطوع لذکر او عنین کې دی

حل اللغة: ① التفريق: جدا کول ② التسريح خوشې کول ،پریخودل]

تشریح:-امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه دایلاء موده تیره شی نوددې نه روسته دقاضی په تفریق سره به دا بائنه ګرځی .یعنی د قاضی په فیصله باندې به دایلاء د مودې نه روسته دایلاء حکم موقوف وی نوکه خاوند د ایلاء کولواودبیلتون نه انکار اوکړلو او ښځې دقاضی نه د بیلتون مطالبه اوکړله نودقاضی تفریق به طلاق رجعی وی .اوپه مبسوط کې دی .چه طلاق بائن به وی .

دامام شافعی رحمه الله دلیل دا دې چه خاوند د څلورومیاشتویا ددې نه د زیاتې مودې د وطۍ کولونه قسم اوخوړلو نوده د ښځې حق جماع بنده کړه.اوښکاره خبره ده چه د دې فعل نه د خاوند .راده د ښځې تنګول اوهغې ته تکلیف ورکول دی .چونکه خاوندپه ښه طریقه بندې دا خوشې نه کړله بلکه ایساره نې کړله نوقاضی په ښه طریقه د دې په پریخودوکې د خاوند قائم مقام دې نوقاضی به د دواړو په مینځ کې جدائی راولی .اود قاضی داجدائی به طلاق بائن وی اودا داسې دې لکه څنګه چې خاوند مقطوع الذکر یا نامرده وی .نوقاضی د خاوند قائم مقام وی .اود دواړو په مینځ کې تفریق راولی .اوپه دې دواړوکې علت مشترکه دا دې چه د ښځې نه د ضرر لرې کاوه لپاره په ښکلې طریقه ددې خلاصول دی .

ولنا أنه ظلمها بمنع حقها او زموږ دلیل دادې چه سړی دښځې حق منع کړې و په دې نې ظلم کړې دې فجازاه الشرع بزوال نعمة النكاح عند مضي هذه المدة نوشریعت ده ته بدله ورکړله چه ددې مودې په تیریدلو باندې به دنکاح نعمت زائیل کیږی

تشریح- زموږدلیل دا دې.چه خاوند ښځې دجماع حق بند کړلو.اوپه دې نې ظلم اوکړلو.نوشریعت ده ته ددهٔ د ظلم بدله په دې طریقه ورکوی چه د ایلاء د مودې تیریدونه روسته ده نه د نکاح نعمت زائله کوی د دې لپاره چې ښځه د متعلقه ضرر نه خلاصې بیا مومی .اوښکاره ده.چه د طلاق رجعی په ذریعه ښځه نشی خلاصیدې.نودا به طلاق بائن وی .

وَهُوَ الْمَأْثُورُ عَنْ عُثْمَانَ وَعَلِيٍّ وَالْعَبَادِلَةِ الثَّلَاثَةِ وَزَيْدِ ابْنِ ثَابِتٍ رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ[1] اوهم دا قول د حضرت عثمان، علی، عبدالله ابن عباس او د زید بن ثابت رضوان الله علیهم اجمعین نه منقول دي وَكَفَى بِهِمْ قُدْوَةً او ددې بزرګانو پیشوا کیدل کافي دي

تشریح - صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی چه زموږ مذهب یعنی دایلاء د مودې تیریدو نه روسته د طلاق بائن واقع کیدل دحضرت عثمان، علی، عبدالله بن مسعود، عبدالله بن عباس، عبدالله بن عمر، زید بن ثابت رضی الله عنه نه منقول دي اودا زموږ لپاره کافي ده چه دا حضرات په دې مسئله کې زموږ امامان دي

وَلِأَنَّهُ كَانَ طَلَاقًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ خکه چې په زمانه د جاهلیت کې ایلاء کول طلاق وو فَحَكَمَ الشَّرْعُ بِتَأْجِيلِهِ إِلَى انْقِضَاءِ الْمُدَّةِ نوشریعت ددې حد ددې مودې تیریدلو پورې مقرر کړو

تشریح - دوهم عقلی دلیل دا دې چه دجاهلیت په زمانه کې ایلاء طلاق بائن علی الفوروو یعنی د ایلاء نه روستو به دا خاوند همیشه لپاره دخپلې ښځې سره وطی نشوه کولې. نوشریعت دا حکم د ایلاء په دې حکم کې د تاجیل نه سوا بل څه تصرف نشته نولکه څنګه به د بلاء په وجه په زمانه جاهلیت کې طلاق بائن واقع کیدل نودغه ډول به اوس هم صرف طلاق بائن واقع کیږی البته دومره فرض ضرور شته چه وړنداني به دستی بیوست وو اواوس علی التراخی دې اولکه څنګه چې دجاهلیت په زمانه کښې تفریق د قاضی په تفریق باندې موقوف نه وو. دغه ډول به داسلام نه روسته هم د قاضی به تفریق باندې موقوف نه وی

دڅلورو میاشتو قسم خوړل اوددې مودې په تیریدو قسم ختمیدل

فَإِنْ كَانَ حَلَفَ عَلَى أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ نوکه په څلور میاشتو نې قسم خوړلې وو فَقَدْ سَقَطَتِ الْيَمِينُ نو قسم ساقط شو لِأَنَّهَا كَانَتْ مُؤَقَّتَةً بِهِ خکه چې قسم ددې مودې لپاره موقت وو

تشریح - صورت د مسئلې دا دې چه څلورمیاشتې تیرې شی. اودې خپلې ښځې ته نزدې نشی. نوکه دڅلورومیاشتونه نږدې کیدو قسم نې خوړلې وی نوپه دې صورت کې د څلورومیاشتوپه تیریدو باندې قسم ساقط شو خکه چې په دې صورت کې قسم د څلورومیاشتوپه مودې پورې موقت شوې دې نوچه دا موده تیره شی قسم سقط شو

وَإِنْ كَانَ حَلَفَ عَلَى الْأَبَدِ اوکه ده ابدی (همیشه دپاره) قسم خوړلې وی فَالْيَمِينُ بَاقِيَةٌ نو قسم پانه دې لِأَنَّهَا مُطْلَقَةٌ خکه چې قسم مطلق دې وَلَمْ يُوجَدِ الْحِنْثُ لِيَرْتَفِعَ بِهِ او حانث کیدل موجود نشو چه په حانث کیدلو سره قسم لرې شی

تشریح - که د واړه عمر به نزدې کیدو قسم نې خوړلې وی مثلاً ونیلې نې وی. «والله لااقربك ابدا یا والله لااقربك» د «ابدا» لفظ نې په کې نه وی ذکرکړې نو په دې صورت کې که څلورمیاشتې تیرې شوې او خاوند ورته نږدې نشو نودا ښځه به په یوطلاق بائن سره بائنه شی. اوقسم به پاته وی دلیل دا دې چه په دې صورت کې قسم په څه وخت پورې مقید نه دې نوقسم به همیشه لپاره وی. اوموجب دحنث چې نزدیکت دې هغه به دې موجود شوې نوددې امله خاوند حانث هم نه دې. خکه چې قسم نه ختمیږی. نوقسم به په خپل ځنې باندې پاته وی

[1] أما رواية عثمان وزيد بن ثابت رضي الله عنه ففي مصنف عبدالرزاق وأما رواية ابن عباس وابن عمر رضي الله عنه ففي مصنف ابن أبي شيبة وأما رواية ... رضي الله عنه ففي مصنف عبدالرزاق (نقلتها من نصب الراية بالإختصار(٣/٢٤٤)_

إِلَّا أَنَّهُ لَا يَتَكَرَّرُ الطَّلَاقُ قَبْلَ التَّزَوُّجِ إِلَّا أَنَّهُ لَا يَتَكَرَّرُ الطَّلَاقُ قَبْلَ التَّزَوُّجِ حود چې په نکاح کې د روستلو نه وړندې به طلاق مکرر نه وی لِأَنَّهُ لَمْ يُوجَدْ مَنْعُ الْحَقِّ بَعْدَ الْبَيْنُونَةِ خکه چې د بائنه کیدلو نه روسته (د ښځې) حق منع کول ونه موندې شو

تشریح - البته د نکاح نه وړاندې که پورې څلورمیاشتې تیرې شوې نودغه مودشانحو رحمه الله په بیزیل طلاق بائن به واقع کیږی خکه چې د بینونت نه روسته د ښځې دجماع د حق بدیز نشته خکه چې د بیوست نه روسته د ښځې دجماع څه حق پاتې شوې نه دې نو خاوند ظالم نشو اوچه ظالم نشو نود نعمت یعنی نکاح به زوال به ده ته بدله هم نشی ورکولې

وَإِنْ عَادَ فَتَزَوَّجَهَا نوکه ده د بائنه کیدلو نه روسته بیا دې ښځې سره نکاح اوکړله عَادَ الْإِيلَاءُ فَإِنْ وَطِئَهَا نو ایلاء هم واپس شوه. که وطی نې اوکړله وَإِلَّا وَقَعَتْ بِمُضِيِّ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ تَطْلِيقَةٌ أُخْرَى او نو قسم مات شی کنی به څلورو میاشتو تیریدلو به دوهم طلاق وی لِأَنَّ الْيَمِينَ بَاقِيَةٌ لِإِطْلَاقِهَا خکه چې قسم د مطلق کیدلو په وجه د اوس هم پاته دې وَبِالتَّزَوُّجِ ثَبَتَ حَقُّهَا اود نکاح کاوه په وجه د ښځې حق ثابت شو فَيَتَحَقَّقُ الظُّلْمُ نوظلم به محقق وی وَيُعْتَبَرُ ابْتِدَاءُ هَذَا الْإِيلَاءِ مِنْ وَقْتِ التَّزَوُّجِ او ددې ایلاء ابتداء به (دوبره) په نکاح کې د راتګ و په وخت معتبر وی

تشریح - که د بینونت اوعدت تیریدونه روسته دې مولی (خاوند) بیا دې ښځې سره نکاح وکړله نو ایلاء به هم واپس کیږی نوکه ده د ایلاء په دې موده کې وطی اوکړله نوقسم مات شو اوکفاره پرې لازمه شوه اوکه وطی نې ونکړله نود څلورومیاشتوتیریدو نه روسته به دوهم طلاق واقع شی خکه چې یمین په وخت پورې مقید نه دې نوخکه اوس هم پاته دې. اودنکاح کولو په وجه د ښځې حق ثابت شو نوظلم متحقق شو نود طلاق بائن په ذریعه د ظلم لرې کیدای شی اود دویمې ایلاء د مودې پیل به په نکاح کې د راتلود وخت نه پیل کیږی خوکه د دویمې نکاح ابتداء د ایلاء د مودې تیریدونه روسته وی نود دویمې ایلاء پیل به د طلاق د وخت نه کیږی. د نکاح د وخت څخه به نه کیږی (عنایه)

فَإِنْ تَزَوَّجَهَا ثَالِثًا بیا که په دریم ځل نې ددې سره نکاح وکړله عَادَ الْإِيلَاءُ نو ایلاء به واپس کیږی وَوَقَعَتْ بِمُضِيِّ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ أُخْرَى إِنْ لَمْ يَقْرَبْهَا لِمَا بَيَّنَّاهُ او په څلور میاشتو تیریدلو باندې به دریم طلاق وقع کیږی په دې شرط چې څلور میاشتو کې دننه نې ښځې سره نیزدیکت نه وی کړې. د هغه دلیل په وجه کوم چې موږ بیان کړې دې

تشریح - بیا که په دریم ځل نې دې سره نکاح اوکړله نوایلاء به واپس کیږی. اود څلورو میاشتو په تیریدو به دریم طلاق واقع کیږی. خو په دې شرط چې په دې موده کې نې دښځې سره وطی نه وی کړې. دلیل وړاندې تیرشوې دې چه قسم چونکه د وخت نه مطلق (آزاد) دې. نوپاته دې. اوپه نکاح کولوسره د ښځې حق ثابت شو نوظلم متحقق شو. (عنایه)

فَإِنْ تَزَوَّجَهَا بَعْدَ زَوْجٍ آخَرَ بیا که د دوهم خاوند نه روسته نې دې خاوند سره نکاح اوکړله لَمْ يَقَعْ بِذَلِكَ الْإِيلَاءِ طَلَاقٌ لِتَقَيُّدِهِ بِطَلَاقِ هَذَا الْمِلْكِ نو ددې ایلاء په وجه به هیڅ طلاق نه واقع کیږی. ددې ړومبی ملك طلاق سره دایلاء مقید کوه په وجه

تشریح: - مصنف رحمه الله فرمائی. کله چې په درې طلاقو سره د دې ښځې لپاره حرمت غلیظه ثابت شی. اودې ښځې دبل خاوند سره نکاح اوکړله. اووطی هم اوشوه. بیا دوهم خاوند دې ښځې ته طلاق ورکړلو اوعدت هم تیرشو. نوکه اولنی خاوند یعنی مولی ددې ښځې سره نکاح اوکړله نوددې ایلاء په وجه به څه طلاق نه واقع کیږی

أخکه چې دا ایلاء صرف د اولنی ملك سره متعلق وه. خکه چې ایلاء د طلاق په مرتبه کې ده

وَهِيَ فَرْعُ مَسْأَلَةِ التَّنْجِيزِ الْخِلَافِيَّةِ او دا اختلافي مسئله د تنجيزي مسئلې فرع ده وَقَدْ مَرَّ مِنْ قَبْلُ اودا مسئله وړاندي تېره شوې ده وَالْيَمِينُ بَاقِيَةٌ لِإِطْلَاقِهَا وَعَدَمِ الْحِنْثِ او قسم اوسه پورې پاته دی د قسم مطلق کیدلو او حانث کیدلو په وجه فَإِنْ وَطِئَهَا بیا که دې ښځې سره ئې وطی اوکړله كَفَّرَ عَنْ يَمِينِهِ لِوُجُودِ الْحِنْثِ نو د خپل قسم کفاره دې اداکړي د قسم ماتیدلو موجود کیدلو په وجه

تشریح:- دا مسئله فرع ده د مختلف فیه متجزي مسئلې کومه چې په «باب الأيمان في الطلاق» کې تیره شوې ده چه د امام زفر رحمه الله په نیز تعلیق نه باطلیږي .اوزموږ په نیز باطلیږي. په مبسوط کې دی .کوم کس چې دخپلې ښځې نه ایلاء اوکړله چه په الله قسم تاته به نه نزدې کیږم اوبیا ئې ورته دری طلاقه مسجزور کړل نوزموږ په نیزایلاء باطله شوه اودامام زفر رحمه الله په نیزنه باطلیږي زموږ دلیل دا دي چه ایلاء طلاق موجل دي چه په مملوکه باندې د درې طلاقونه روسته منعقد کیږي اوچه په دې ښځه بندې ددرې طلاقو نه روسته طلاق پاته پاتې نشو.نوایلاء هم پاته پاتې نشوه. اودغه ډول که دا په دې ایلاء سره درې خله بائنه شوه.اوبیا ئې د دوهم خوند سره نکاح اوکړله نوهم زموږ په نیزایلاء باطله شوه اودامام زفر رحمه الله په نیزایلاء به ده باطله البته یمین پاته پاتې دې خکه چې یمین مطلق عن الوقت دي (یعنی په وخت پورې معلق نه دي)اوچه وطی نه ده راغلې نوحانث شوي هم نه دي اوکه دې ښځې سره ئې وطی اوکړله نودخپل قسم کفاره به ورکوی .خکه چې قسم مات شو.والله اعلم

د څلورومیاشتو نه د کمې مودې قسم خوړونکې مولی نه دي

وَإِنْ حَلَفَ عَلَى أَقَلَّ مِنْ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ نو که د څلور میاشتو نه په کم ئې قسم اوخوړلو لَمْ يَكُنْ مُولِيًا نو ایلاء کونکې به نه وی لِقَوْلِ ابْنِ عَبَّاسٍ: لَا إِيلَاءَ فِيمَا دُونَ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ(۱) خکه د ابن عباس(هما) قول دي چه د څلور میاشتو نه په کم کې ایلاء نه وی

تشریح -صورت د مسئلې دا دي که یوکس دڅلورومیاشتونه د کمې مودې خپلې ښځې ته دنزدیکت نه قسم اوخوړلو نودا کس ایلاء کونکې نه دي مثلاً اووائي .« والله لاأقربك شهراً یا والله لاأقربك شهرین یا والله لا أقربك ثلاثة اشهر» ② اوابن ابی لیلی رحمه الله فرمائي چه دا کس ایلاء کونکې دي اوچه ترڅلورومیاشتوپورې دخپلې دې ښځې سره وطی .ونکړي نودا به مطلقه بائنه شي .امام ابوحنیفه رحمه الله به اول هم دا فرمائیل خوچه کله هغه ته د ابن عباس رضي الله عنهما فتوی ملاؤ اورسیدله.چه «لا ایلاء فیما دون أربعة أشهر» نوامام صاحب رحمه الله دخپل قول نه رجوع اوکړله.

خودابن عباس رضي الله عنهما دا فتوی د نص د ظاهرنه خلاف ده.خکه چې الله تعالی فرمائیلي «لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ» خکه چې په دې آیت کې ایلاء مطلقه ده.اوتربص(انتظارکول) د څلورو میاشتو په قید سره مقید ده.ددې مقتضا خودا ده.که یوکس دخپلې ښځې ته ایلاء اوکړله اګرکه کمه وی . مثلاً یوه ورځ یا ددې هم کمه وی .نوپه ده باندې څلورمیاشتې انتظارلازم دې نوایلاء د څلورومیاشتو په قید باندې مقیدکول د قرآن دنص نه خلاف دي.اودابن عباس رضي الله عنهما د فتوی په وجه په نص باندې زیادت ناجائزدي نوامام ابوحنیفه رحمه الله د خپل مخکنی قول نه ولې رجوع اوکړله

خواب،دابن عباس رضي الله عنهما دا فتوی په مقدراتوکې واقع شوې ده.اوپه مقدراتوکې د رائې څه دخل نشته نومعلومه شوه چه ابن عباس رضي الله عنهما به دا فتوی د نبی ﷺ نه اوریدلې وی .اودچا نه اختلاف هم منقول نه دي نوخکه به دا فتوی د نص تفسیر ګرخولې شی تقیید نه،اود آیت تقدیری عبارت به دا شی «لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ» یعنی کوم کسان چې دخپلو بیبیانونه څلورومیاشتې ایلاء کوی . نو څلورمیاشتې

---

۱) أخرجه ابن ابی شیبة فی مصنفه (نصب الرأیة ۲۴۷/۳)_

مهلت دې نوپه ایت کې اول څلورمیاشتې د دې امله ذکرشوې چه دوهمې څلورمیاشتې پرې دلالت کوی

وَلِأَنَّ الِامْتِنَاعَ عَنْ قُرْبَانِهَا فِي أَكْثَرِ الْمُدَّةِ بِلَا مَانِعٍ او خکه چې د مولا، ښخې نه نزدې تلو سره په اکثر کې مس کیدل دخه مانع نه بغیر دی وَبِمِثْلِهِ لَا يَثْبُتُ حُكْمُ الطَّلَاقِ فِيهِ او په داسې ډول امتناع سره د طلاق حکم نه ثابتیږي.

تشریح:- اوعقلې دلیل دا دي.چه کوم کس د څلورومیاشتونه په کمه موده کې د نزدیکت نه قسم اوخوړلو نومثلاً قسم ئې اوخوړلو چه په الله قسم زه به خپلې ښځې سره یومیاشت قربت نه کوم.نواوس ددې کس د یوې میاشتې نه د زیاتې مودې یعنی دریمه او درحمه میاشت کې وطی نه قربت نه منع کیدل بغیرد مانع نه شو خکه چې په روستنودرې میاشتوکې د قربت نه قسم نه دې خوړلې شوې اوداسې قسم چې د څلورومیاشتونه په کمه موده باندې منعقد وی سود څلورومیاشتو په تیریدو په باندې د طلاق حکم نه ثابتیږي لکه څنګه چې یوکس د څلورومیاشتو ددې نه زیاته موده خپلې ښځې نه نزدې نشی .نوپه دې صورت کې د څلورومیاشتو په تیریدو طلاق نه وقع کیږي عنایه،

فیه کې دضمیرپه مرجع کې درې احتمالات دی .① ددې ضمیرمرجع امتناع ګرخولې شی ② چه د حلف مرجع وګرخولې شی کوم چې «عثله» نه معلومیږي ③ چه اکثره موده مرجع اوګرخولې شی داخره دې ښکاره وی .که صاحب دهدایه رحمه الله «ولان الإمتاع عن قربانها في بعض المدة» فرمائیلې وو په خائې د اکثرې مودې نوعبادت به زیات واضح وو .والله اعلم بالصواب

د «والله لاأقربك شهرین وشهرین بعد هذین الشهرین» حکم

وَلَوْ قَالَ وَاللَّهِ لَا أَقْرَبُكِ شَهْرَيْنِ وَشَهْرَيْنِ بَعْدَ هَذَيْنِ الشَّهْرَيْنِ اوکه وې وئیل په خدائې قسم زه به تاسره قربت نه کوم.دوې [دوه] میاشتې او دوې [دوه] میاشتې.ددې دوې [دوه] میاشتو نه روسته فَهُوَ مُولٍ نودا کس به ایلاء کونکې وی

تشریح.-صورت د مسئلې دا دي.که یوکس خپلې ښځې ته اووئیل.« والله لاأقربك شهرین وشهرین بعد هذین الشهرین» نودې مولی (ایلاء کونکې) دي.

لِأَنَّهُ جَمَعَ بَيْنَهُمَا بِحَرْفِ الْجَمْعِ خکه چې ده دواړه په حرف جمع سره جمع کړې دی فَصَارَ كَجَمْعِهِ بِلَفْظِ الْجَمْعِ نو په لفظ د جمع سره د جمع کاوه پشان شو

تشریح.دلیل دا دي چه دې کس په حرف جمع واوسره دواړه جمع کړل.نوداداسې شوه لکه چې په صیغه د جمعې سره جمع اوکړله.یعنی داسې شوه.لکه چې ده «والله لاأقربك اربعة اشهر» اووئیل.اودا یمین واحد دي.اوکه په دې موده کې ئې وطی اوکړله.نوپه ده به کفاره لازمه وی .

د «والله لاأقربك شهرین» نه روسته یوه ورځ تیریدو اوبیا «والله لاأقربك شهرین بعدشهرین الأولین» حکم

وَلَوْ مَكَثَ يَوْمًا اوکه دې یوه ورځ (منع) پاتې شو ثُمَّ قَالَ وَاللَّهِ لَا أَقْرَبُكِ شَهْرَيْنِ بَعْدَ الشَّهْرَيْنِ الْأَوَّلَيْنِ بیا ده اووئیل په خدائې قسم زه به تاسره قربت نه کوم، دوې [دوه] میاشتې د ړومبی دوې [دوه] میاشتو نه روسته لَمْ يَكُنْ مُولِيًا نودې به ایلاء کونکې نه وی

تشریح:-صورت د مسئلې دا دي.چه خاوند اووئیل.« والله لاأقربك شهرین» اوبیا یوه ورځ تېره وه وبیا ئې اووئیل « والله لاأقربك شهرین بعدشهرین الأولین» نودا مولی نه دي.امام شافعی اوامام احمد رحمهما الله هم ددې قائل دی .

لِأَنَّ الثَّانِيَ إِيجَابٌ مُبْتَدَأٌ خکه چې دوهم ډول د پیل نه ایجاب دي وَقَدْ صَارَ مَمْنُوعًا بَعْدَ الْيَمِينِ الْأُولَى شَهْرَيْنِ

بیړۍ وطې نشي کولې ودا کس چي «والله لاأقربك سنة إلا يوماً» ونيلی دی بغير د کفارې د وجوب نه بوه ورځ وطې نشي کولې ځکه چې په «إلا يوماً» کي يوم نكره غيرمعين ده دكل په هره ورځ ددې طلاق كيږي ځکه دکال آخری ورځ نه ددې اوول معتبر نه دی ددې لپاره چې د متكلم كلام په حيل حقيقت باندې ...

بخلاف الإجارة په خلاف د اجاره لِأَنَّ الصَّرْفَ إِلَى الْآخِرِ لِتَصْحِيحِهَا ځکه چي آخر كال ارخ ته گرځول، داجاره صحيح كوو لپاره دی فَإِنَّهَا لَا تَصِحُّ مَعَ التَّنْكِيرِ ځکه چې اجاره غيرمعين كيدلو سره نه صحيح كيږی وَلَا كَذَلِكَ الْيَمِينُ او د قسم دا حال نه دی

تشريح:- «بخلاف الإجارة» په دې سره دامام زفر رحمه الله د قياس خواب كوی دخواب حاصل د دې چه په اجاره کي د مستثنی ورځې دكال آخرته منسوب كول ځکه ضروری وو چه اجاره صحيح شی ځکه چې دجهالت سره اجاره صحيح نه وی او ديمين دا حال نه دی ځکه چې يمين دجهالت باوجود صحيح وی نو په دې مسئلو کي تويير راغلو نود يوبه بله باندې قياس كول قياس مع الفارق دی.

وَلَوْ قَرُبَهَا فِي يَوْمٍ وَالْبَاقِي أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ أَوْ أَكْثَرَ او كه يوه ورځ ئې ښځې سره قربت اوكړو حالانكه څلور مياشتې ... باقی وی صَارَ مُولِيًا لِسُقُوطِ الِاسْتِثْنَاءِ نو دې به ايلاء كونكې وی د استثناء ساقط كيدلو په وجه.

تشريح:- او كه د «والله لا أقربك سنة إلا يوماً» ونيلو نه روسته دې كس يوه ورځ وطې اوكړله او ددې وطې نه روسته د څلورو مياشتو زياته موده پاته وه نودا كس به ايلاء كونكې وی ځکه چې استثناء دكومې د امله چې دعدم ايلاء حكم وو، هغه ساقط شو نو ځکه د ايلاء حكم ثابت شو

د «والله لاأدخل الكوفة الخ» حكم

وَلَوْ قَالَ وَهُوَ بِالْبَصْرَةِ او كه سړی اوونيل په داسې حال کي چې دی په بصره کي دی وَاللَّهِ لَا أَدْخُلُ الْكُوفَةَ وَامْرَأَتُهُ بِهَا په خدای قسم زه به كوفې ته نه داخليږم په داسې حال کي چې دده ښځه په كوفه کي ده لَمْ يَكُنْ مُولِيًا نودا كس به ايلاء كونكې نه وی

تشريح:- كه يو كس په بصره کي وی او دده ښځه په كوفه کي وی او دې دا قسم اوخوری چه «والله لاأدخل الكوفة» نودې ايلاء كونكې نه دی

لِأَنَّهُ يُمْكِنُهُ الْقُرْبَانُ مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ يَلْزَمُهُ بِالْإِخْرَاجِ مِنَ الْكُوفَةِ ځکه چې دا كس وطې كولې شي بغير ددا سې شي نه چې په ده باندې لازم وی د كوفې نه د وتلو سره

تشريح:- دليل د دې چه ورباندې تيرشوی دی چه ايلاء كونكې هغه كس ته وانی چه هغه بغير د كفارې د وجوب نه څلور مياشتې خپلې ښځې سره وطې نشی كولې اودا كس د كفارې د وجوب نه بغير وطې كولې شی په دې طريقه چې د څلورو مياشتو تيريدو نه وړاندې دخپل وكيل يا نائب په ذريعه خپله ښځه د كوفې نه وباسی او ورسره وطې وكړی نو په دې صورت کي د ايلاء معنی نه متحقق كيږی

دحج روژې وغيره قسم كونكی مولی دی

قَالَ مصنف رحمه الله فرمائی وَلَوْ حَلَفَ بِحَجٍّ أَوْ بِصَوْمٍ أَوْ بِصَدَقَةٍ أَوْ عِتْقٍ أَوْ طَلَاقٍ كه يو كس دحج يا روژې يا صدقې يا د ... يا د طلاق قسم اوخوړلو فَهُوَ مُولٍ نودې ايلاء كونكې شو

تشريح:- ... په ايلاء كښې په الله د قسم خوړلو بيان دكړوو اوس دلته د الله تعالی نه سوا په بل څيزسره ... د شرط او جزاء دواړو ذكركولو سره د يمين صورتونه بيانوی

[illegible]

ؤ صاحب دقدوري رحمه الله فرمائی که دحج قسم ئې اوخوړلو يعنى داسې ئې اووئيل ﴿إن قربتك فعلی حج البيت﴾ يا ئې دروژې قسم اوخوړلو يعنى وې وئيل ﴿إن قربتك فعلی صوم سنة﴾ يا ئې دصدقې قسم اوخوړلو او وې وئيل ﴿إن قربتك فعلی صدقة عشرة دراهم﴾ يا ئې د آزادولو قسم اوخوړولو مثلاً ونې وئيل ﴿إن قربتك فعلی عتق رقبة﴾ يا ئې د طلاق قسم اوخوړول مثلاً وې وئيل ﴿إن قربتك فصرتك طالق﴾ نوپه دې ټولو صورتونوکی دا سړی ایلاء کونکې دی.

لِتَحَقُّقِ الْمَنْعِ بِالْيَمِينِ خکه (چې د قربت نه) منع كيدل د قسم په وجه متحقق شوی دی وَهُوَ ذِكْرُ الشَّرْطِ وَالْجَزَاءِ او (قسم) هم دا د شرط او جزاء بيان دی وَهَذِهِ الْأَجْزِيَةُ مَانِعَةٌ اودا جزاګانې (د قربت نه) مانع شوي لِمَا فِيهَا مِنَ الْمَشَقَّةِ خکه چې په دې کې سخت تکلیف دی

تشریح - دلیل دا دی چه د شرط اوجزاء ذکرکولوپه وجه د وطی اوقربت نه منع كيدل ثابت شو.اودا جزاګانې يعنى حج روژه وغيره د شرط د ارتکاب نه منع کونکی دی خکه چې ددې جزاګانوپه کولوکې مشقت دی خکه چې کله شرط ادا کړی نوجزاء به خامخا واقع کیږی .اوجزاء په واقع کيدوکې مشقت دی.نوځکه جزاء مانع د شرط ده نوپه دې ټولوصورتونوکې د ښځې سره د وطی کولونه مانع متحقق دی.اوډښځې سره د وطی کولونه د مانع نوم ایلاء ده.نوپه دې ټولوصورتونوکې به ایلاء متحقق وی نوکه د څلورومیاشتو موده بغیرد وطی نه تیره شوه نوپه ښځه باندې یوطلاق بائن واقع کیږی .

وَصُورَةُ الْحَلِفِ بِالْعِتْقِ أَنْ يُعَلِّقَ بِقُرْبَانِهَا عِتْقَ عَبْدِهِ[1] اود آزادولو د قسم خوړلوصورت دادی چه د ښځې په قربت باندې د خپل غلام آزادول معلق کړی ، وَفِيهِ خِلَافُ أَبِي يُوسُفَ رحمه الله او په دې کې دامام ابویوسف رحمه الله اختلاف دی فَإِنَّهُ يَقُولُ يُمْكِنُهُ الْبَيْعُ ثُمَّ الْقُرْبَانُ خکه ابویوسف رحمه الله فرمائی .چه دده لپاره غلام خرڅول بیا قربت کول ممکن دی فَلَا يَلْزَمُهُ شَيْءٌ نو دده په ذمه به هیڅ (کفاره) نه لازمیږی

تشریح:-صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .چه د حلف بالعتق صورت دا دی.چه دښځې په قربت پورې دخپل غلام آزادول معلق کړی اوپه دې کې د ایلاء په ثبوت کې دامام ابوایوسف رحمه الله اختلاف دی.دوی فرمائی .که دخپل غلام آزادی ئې دخپلې ښځې په قربت پورې معلق کړله نودا ایلاء نه ده.خکه که دا کس اول دا غلام آزاد کړی اوبیا دې ښځې سره وطی اوکړی .نوپه ده باندې څه نه واجبیږی .نه دغلام آزادول اونه کفاره،اوهرکله چې څه واجب نشو.نودا ایلاء هم نشوه.

وَهُمَا يَقُولَانِ الْبَيْعُ مَوْهُومٌ او طرفین فرمائی .چه بيع کول موهوم امر دی فَلَا يَمْنَعُ الْمَانِعِيَّةَ فِيهِ نودا په ایلاء کې د مانعیت نه منع نشو

حل اللغه* ① موهوم هغه شی چې ګمان پرې کولای شی.]

تشریح.- طرفین رحمهما الله فرمائی .چه بيع امرموهوم دی. کیدای شی چې خرڅ ئې کړی .او کیدای شی .چه خرڅ ئې نکړی نوپه ایلاء کې مانع شرط يعنى دجزاء لپاره څه مانع نشته.اوهرکله چې د ایلاء لپاره مانع نشته.نوجزاء موجود شوه.اوجزاء يعنى د غلام آزادی مانع د قربت دی.حاصل دا چې په دې صورت کې مانع موجود دی ودمانع قربت نوم ایلاء ده.نوپه دې صورت کې هم ایلاء موجود ده.

وَالْحَلِفُ بِالطَّلَاقِ أَنْ يُعَلِّقَ بِقُرْبَانِهَا طَلَاقَهَا او طلاق سره د قسم خوړلو صورت دادی.چه ددې ښځې په قربت باندې هم ددې طلاق أَوْ طَلَاقَ صَاحِبَتِهَا یا ددې د بنې (دویمې ښځې) طلاق معلق کړی وَكُلُّ ذَلِكَ مَانِعٌ او په

[1] القول الراجح هو قول الطرفين رحمهما الله كذا فى فتح القدير(٢٠١٤)والعناية (٥٢١٤)والدرالمختار(٥٩٢\٢) نقلاً عن القول الراجح (٢٤٣)_

دې دواړو خبروکې هره یوه خبره ددې سره د قربت کاوه نه منع کونکې ده

تشریح:- د حلف بالطلاق صورت دا دی چه دطلاق دښځې په وطی پورې معلق کړی یا ددې د بنې طلاق معلق کړی اوپه دې دواړو خبروکې هره یوه خبره ددې د وطی کاوه نه منع کونکې وی مثلاً خاوند ووائی که ناسره مې وطی اوکړله نوته دې طلاقه ئې یا زما ښځه فلانۍ دې طلاقه وی نود طلاق د ویرې د ملحه دې سره وطی نه کوی .نوهم دا ایلاء ده نوکه ده په څلورو میاشتوکې دننه دننه وطی اوکړله نودا به مطلقه وی اوکه د وطی نه بغیرڅلور میاشتې تیرې شوې نودا ښځه به په یوطلاق سره بائنه شی والله اعلم.

د مطلقه رجعيه اومطلقه بائنه د ایلاء حکم

وَإِنْ آلَى مِنَ الْمُطَلَّقَةِ الرَّجْعِيَّةِ اوکه خپلې مطلقه رجعيه سره ئې ایلاء اوکړله كَانَ مُولِيًا نو ایلاء کونکې به وی

تشریح.-صورت د مسئلې دا دی که یوکس د مطلقه رجعيه نه ایلاء اوکړله نود سړی د خوړو په صورت کې جمهوروعالمانو رحمهم الله په نیزایلاء کونکې دی.

وَإِنْ آلَى مِنَ الْبَائِنَةِ او که مطلقه بائنه سره ئې ایلاء وکړله لَمْ يَكُنْ مُولِيًا نوایلاء کونکې به نه وی لِأَنَّ الزَّوْجِيَّةَ قَائِمَةٌ فِي الْأُولَى دُونَ الثَّانِيَةِ خکه چې په مطلقه رجعيه کې بی بی کیدل موجود دی و په مطلقه بائنه کې (بی بی کیدل موجود) نه دی

تشریح - اوکه دمطلقه بائنه نه ئې ایلاء اوکړله.نوپه اتفاق سره ایلاء کونکې نه دی.

دلیل دا دی.چه زوجیت (ښځه توب) په مطلقه رجعيه کې موجود دی.اوپه مطلقه بائنه کې رجعیت موجود نه دی.اودایلاء محل هغه ښځه وی .چه زموږ ښځه وی .خکه چې الله تعالی فرمائیلی دی ((لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ)) اود بائنه کیدونه روسته زوجه نه پاتې کیږی نوځکه مطلقه بائنه محل دایلاء نه دی خوکه ددې مطلقه بائنې سره ئې وطی اوکړله.نود یمین په وجه به پرې کفاره لازمیږی اوددې په خلاف مطلقه رجعيه ده خکه چې هغه د ایلاء محل دی خکه چې د طلاق رجعی نه روسته زوجیت پاته وی هم دا وجه ده چه زموږ په نیزد معتده رجعيه سره وطی کول جائزدی .البته دا که د ایلاء د مودې يعنى څلورو میاشتو نه وړاندې د معتده رجعيه عدت پوره شو.نوایلاء به ساقطه شی .خکه چې دعدت تیریدو په وجه محل د ایلاء فوت شو

وَمَحَلُّ الْإِيلَاءِ مَنْ تَكُونُ مِنْ نِسَائِنَا بِالنَّصِّ او حال دادی چه د ایلاء محل هم هغه ښځې وی چه زموږ ښځې وی په نص د قرآن سره فَلَوِ انْقَضَتِ الْعِدَّةُ قَبْلَ انْقِضَاءِ مُدَّةِ الْإِيلَاءِ بیا که د مودې تیریدلو نه وړاندې د مطلقه رجعيه عدت تیرشو سَقَطَ الْإِيلَاءُ لِفَوَاتِ الْمَحَلِّيَّةِ نوایلاء هم ساقط شوه دمحل فوت کیدلو په وجه

تشریح-دلته یواشکال پیدا کیږی هغه دا چې پکار ده چه د مطلقه رجعيه نه ایلاء کول صحیح نه وی خکه چې ایلاء د ښځې د جماع حق منع کول اوپه هغې باندې د ظلم کاوه جزاء ده اود مطلقه رجعيه لپاره په جماع کې څه حق نشته.نوقضاء اونه دیانة،نوځکه د مطلقه رجعيه لپاره د وطی کولوولایت نشته نردې چې د خاوند لپاره دا مستحب دی .چه هغه د جماع نه بغیرپه قول سره رجوع اوکړی نو خاوند ظالم نشو نوپه ده به د ظلم جزاء يعنى ایلاء هم نه مرتب کیږی

ځواب دا دی.چه په منصوص عليه کې عین نص معتبر وی معنی د نص معتبره نه وی اومطلقه رجعيه د نص په وجه په ﴿نسائنا﴾ کې ده.خکه چې دالله تعالی ارشاد دی ((وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ)) اودا آیت د طلاق رجعی په اره کې نازل شوې وو.اوبعل خاوند دی نومطلقه رجعيه به ددې خاوند وی اوکوم حکم چې په نساء زواج يعنى د خاونداوپه ښځو باندې مرتب وی نود ((لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ)) په وجه به هغه حکم دلته په مطلقه رجعيه باندې هم مرتب وی .خکه چې مطلقه رجعيه هم په نساء ازواج کې ده

د نکاح نه وړاندې د ایلاء یا د ظهار حکم

وَلَوْقَالَ لِأَجْنَبِيَّةٍ او که یوې اجنبیه (غیرمنکوحه ښځې) ته ئې اوویل وَاللّٰهِ لَاأَقْرَبُكِ په خدائې قسم زه به تا سره قربت نه کوم أَوْأَنْتِ عَلَيَّ كَظَهْرِأُمِّي نه په ما باندې زما د مور د خیټې پشان ئې ثُمَّ تَزَوَّجَهَا بیا دې ددې ښځې سره نکاح اوکړله لَمْ يَكُنْ مُوْلِيًا وَلَامُظَاهِرًا نودا کس به نه ایلاء کونکې وی او نه ظهار کونکې

تشریح:- صورت د مسئلې دا دې چه یو کس پردۍ ښځې ته اووائی . «والله لااقربك یا أنت علی کظهر امی» بیا دې

کس دغه پردۍ ښځې سره نکاح اوکړله نودا کس نه ایلاء کونکې دې اونه ظهار کونکې

لِأَنَّ الْكَلَامَ فِي مَخْرَجِهِ وَقَعَ بَاطِلًا لِانْعِدَامِ الْمَحَلِّيَّةِ ځکه چې کلام د خپل تکلم په وخت لغو شو د محل معدوم کیدلو په وجه فَلَا يَنْقَلِبُ صَحِيحًا بَعْدَ ذٰلِكَ نو ددې نه روسته به دا کلام واپس نه صحیح کیږی کظهرامی» بیا دې کس دغه پردۍ ښځې سره نکاح اوکړله نودا کس نه ایلاء کونکې دې اونه ظهار کونکې.

تشریح :دلیل دا دې چه د ایلاء اوظهار د محل د شتوالی د امله چې کوم کلام شوې دې هغه لغو دې ځکه چې د ایلاء اوظهار محل «نسانا» دې نودا دمردار دبیعې پشان شوه نوکلام «والله لا اقربك اوانت علی کظهرامی» لغو اوباطل شو اوکوم کلام چې یوځل باطل واقع شی .هغه دوباره نه صحیح کیږی .نوځکه به دا کلام هم واپس نه صحیح کیږی .

وَإِنْ قَرِبَهَا كَفَّرَ او که دې ښځې سره قربت کوی نوکفاره به ورکوی لِتَحَقُّقِ الْحِنْثِ د حانث کیدلو متحقق کیدو په وجه إِذِ الْيَمِينُ مُنْعَقِدَةٌ فِي حَقِّهِ ځکه چې یمین د حانث کیدلو په حق کې منعقد شوې وو.

تشریح - حوکه دې کس ددې ښځې سره وطی اوکړله نوکفاره به واجب وی .ځکه چې د وطی کولو په وجه حنث واقع شوې دې اود حانث کیدو موجب کفاره ده نوځکه کفاره واجب ده او حانث کیدل ددې امله موجود شو چه یمین دحانث کیدو په وجه منعقد شوې دې خود کفارې دا وجوب په هغه وخت کې دی .چه اجنبی ښځې ته ئې «والله لااقربك» ونیلی وی اوکه اجنبی ښځې ته ئې «انت علی کظهرامی» اوونیل اوده نکاح کولونه روسته ئې هغې سره وطی اوکړله.نوکفاره نه واجبیږی .وجه د توپیر دا ده.چه اول یعنی «والله لا اقربك» یمین دې.او دوهم کلام یمین نه دې.

د وینځې ایلاء

وَمُدَّةُ إِيْلَاءِ الْأَمَةِ شَهْرَانِ اود وینځې د ایلاء موده دوې (دوه) میاشتې ده لِأَنَّ هٰذِهِ مُدَّةٌ ضُرِبَتْ أَجَلًا لِلْبَيْنُونَةِ ځکه چې دا موده د ایلاء د بائنه کیدلو لپاره میعاد مقرر شوې وو فَتَتَنَصَّفُ بِالرِّقِّ كَمُدَّةِ الْعِدَّةِ نودا به د رقیق کیدلو په وجه نیم بېتې کیږی لکه (څنګه چه) د عدت موده (ده).

تشریح - فرمائی ① که دیوکس ښځه وی .نودهغې د ایلاء موده دوې (دوه) میاشتې دی .برابره ده که آزاد وی اوکه غلام.هم دا قول دحضرت عمر رضی الله عنه دې ② اودامام مالك رحمه الله مذهب دا دې.چه د غلام د ایلاء موده دوې (دوه) میاشتې دی .که دده ښځه وینځه وی اوکه آزاده.③ اوامام شافعی اوامام احمد رحمهما الله فرمائی.چه د آزاد سړی اوآزاده ښځه اووینځه واړه برابردی .اودټولو موده د ایلاء څلورمیاشتې دی .

دامام شافعی اوامام احمد رحمهما الله دلیل دا دې.چه د ایلاء موده د ظالم دتشهیر لپاره وی اوپه دې کې آزاده ښځه اووینځه دواړه برابردی ځکه چې د جماع د حق په منع کولوکې دواړه ظالمان دی .

اودزمونږ دلیل دا دې چه د ایلاء موده (څلورمیاشتې) د بائنې لپاره مقرر شوې دی .نود رقیت په وجه به دا موده بائنې شی لکه ځکه چې د وینځې طلاق اودهغې عدت دآزادې ښځې د طلاق اوعدت په نیمه دې

دجماع نه دعجز په صورت کښې دایلاء احکام

وَإِنْ كَانَ الْمُوْلِي مَرِيضًا لَايَقْدِرُ عَلَى الْجِمَاعِ او که ایلاء کونکې داسې بیمار دې چه د هٔ ته په جماع باندې قدرت نشته أَوْكَانَتْ مَرِيضَةً یا دا ښځه داسې بیماره وی أَوْرَتْقَاءَ یا د متیازو د لارې نه علاوه بله څه لاره نه وی أَوْ صَغِيرَةً لَايُجَامَعُ مِثْلُهَا یا داسې وړه ماشومه وی چه دې سره جماع نشی کیدای وَكَانَتْ بَيْنَهُمَا مَسَافَةٌ لَايَقْدِرُ أَنْ يَصِلَ إِلَيْهَا فِي مُدَّةِ الْإِيْلَاءِ یا د ښځې اوسړی په مینځ کې دومره لرې والې وی چه د ایلاء په موده کې ښځې ته د رسیدلو قدرت نه لری فَفَيْئُهُ أَنْ يَقُولَ بِلِسَانِهِ فِئْتُ إِلَيْهَا فِي مُدَّةِ الْإِيْلَاءِ نو په دې صورتونوکې د سړی رجوع کول دادی چه د ایلاء په موده کې پخپله ژبه اووائی ما دې ښځې ایخ ته رجوع اوکړله فَإِنْ قَالَ ذٰلِكَ سَقَطَ الْإِيْلَاءُ نوکه داسې ئې اوونیل نو ایلاء ساقط شوه

حل اللغة: ① رتقاء هغه زنانه چې د متیازو د لارې نه ئې سوا بله لاره نه وی ② لسن ژبه

تشریح -صورت د مسئلې دا دې که ایلاء کونکې داسې بیمار وی چه دې په جماع کولوباندې قادر نه وی ② یاښځه داسې بیماره ③ یا ښځه رتقاء وی .یعنی د متیازو د لارې نه سوه بله لار نه وی ④ یا داسې وړه ماشومه وی چه دجماع قابله نه وی ⑤ یا د ښځې خاوند په مینځ کې دومره لرې والې وی چه په څلورومیاشتوکې ورته خاوند نشی رسیدلې نوپه دې ټولوصورتونوکې خاوند ته د رجوع بالقول اختیار دې.نوکه خاوند په موده د ایلاء کې «فئت إلیها» اوونیل.(یعنی ما ورته رجوع اوکړله)نوایلاء ساقطیږی

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله لَافَيْءَ إِلَّا بِالْجِمَاعِ اوامام شافعی رحمه الله فرمائی دجماع نه بغیررجوع نه صحیح کیږی وَإِلَيْهِ ذَهَبَ الطَّحَاوِيُّ او امام طحاوی رحمه الله هم دې اړخ ته تلې دې لِأَنَّهُ لَوْكَانَ فَيْئًا ځکه که زبانی وئیل رجوع وئ لَكَانَ حِنْثًا نودا به حنث کیدل وو

تشریح :اودامام شافعی رحمه الله مذهب دا دې چه په ایلاء کې رجوع صرف په جماع سره کیږی مطلب د چې امام شافعی رحمه الله په ایلاء کې صرف د رجوع بالجماع قائل دې د رجوع بالقول قائل نه دې داحنفو رحمهم الله په مشائخوکې دامام طحاوی رحمه الله رائې هم دا ده .دامام شافعی رحمه الله دلیل دا دې که زباني رجوع جرته رجوع وه.نودا به ژبانی قسم ماتول وو.اوچونکه په ژبنی وینا سره قسم نه ماتیږی نورجوع به هم نه ثابتیږی لندیز دا چې رجوع فی الایلاء دوو احکامو ته مستلزمه ده یووجوب دکفارې،او دوهم اسقاط فرقت،اورجوع بالقول په کفاره کې په اتفاق سره معتبره نه ده نویه انتفاء فرقت کې به هم معتبر نه وی اوهرکله چې په ژبې سره انتفاء فرقت کې معتبر نه دی نودا رجوع خوبه هم نه وی نوثابته شوه چه بغیرجماع رجوع متحقق نه وی.

وَلَنَا أَنَّهُ آذَاهَا بِذِكْرِ الْمَنْعِ او زمونږ دلیل دادې چه سړی خپلې ښځې ته د وطی په انکار سره تکلیف ورکړې وو فَيَكُونُ إِرْضَاؤُهَا بِالْوَعْدِ بِاللِّسَانِ نو ددې راضی کول به په زبانی وعدې سره کیږی وَإِذَا ارْتَفَعَ الظُّلْمُ او هرکله چې ظلم لرې شو لَايُجَازَى بِالطَّلَاقِ نو په طلاق سره به دې ته سزانشی ورکولې

تشریح :زمونږدلیل دا دې چه هرکله دې کس د قدرت باوجود جماع اونکړله.نودده د اړخه ظلم متحقق شو ځکه چې دې کس د ښځې دجماع حق بند کړلو.نودده د اړخه به رجوع په هغه وخت کې ثابتیږی .چه د ښځې حق د جماع په ذریعه باندې ادا کړی نومعلومه شوه چه ددې کس رجوع به د جماع په ذریعه ثابتیږی د قول په ذریعه به نه ثابتیږی .

وَلَوْقَدَرَ عَلَى الْجِمَاعِ فِي الْمُدَّةِ او که دې د ایلاء په موده کې په جماع کاوه باندې قادر شو بَطَلَ ذٰلِكَ الْفَيْءُ نودا زبانی رجوع کول باطل شو وَصَارَ فَيْئُهُ بِالْجِمَاعِ او دده رجوع کول په جماع سره شو لِأَنَّهُ قَدَرَ عَلَى الْأَصْلِ قَبْلَ

فَصَوَّلِ الْمَقْصُودِ بِالْخَلَفِ ځکه چې د خلیفه په ذریعه د مقصود حاصلیدلو نه وړاندې دې په اصل باندې قادر شو

تشریح - چې په حالت د مرض کې ئې ایلاء کړې وی اوبیا په موده د ایلاء کې په جماع قادر شی نو اوس به دده رجوع په رجوع بالجماع سره معتبر وی. برابره ده که ده رجوع بالقول کړې وی اوکه نه وی. که رجوع بالقول ئې نه وی کړې نوبیاخو به جماع سره رجوع کول ښکاره خبره ده. اوکه رجوع بالقول ئې کړې وی نو صحت نه روسته دغه رجوع باطله شوه. دلیل دا دې چه دخلیفه په ذریعه د مقصود حاصلولو نه وړاندې دې په اصل بندې قادر شو نودا داسې شوه لکه چې یوکس تیمم کړې وی. اود لمانځه په مهال کې په اوبوقدرشی نو دده لمونځ باطلیږی اوبه اودس سره بیرې لمونځ ادا کول واجبیږی.

د «انت علی حرام» حکم

وَإِذَا قَالَ لِامْرَأَتِهِ اوکه خپلې ښځې ته ئې اوونیل أَنْتِ عَلَيَّ حَرَامٌ ته په ماباندې حرام ئې سُئِلَ عَنْ نِيَّتِهِ نو دده نیت به معلومولې شی فَإِنْ قَالَ أَرَدْتُ الْكَذِبَ نوکه ده اوونیل چه ما د دروغ وئیلو اراده کړې وه فَهُوَ كَمَا قَالَ نوداسې به وی لکه دې چې څنګه وائی

تشریح - صورت د مسئلې دا دې. که یوکس خپلې ښځې ته اوونیل چه «انت علی حرام» نو ده څخه به د دده د نیت پوښتنه کولې شی. ځکه چې دده دا کلام د څومعانیواحتمال لری. اویوه معنی د بلې معنی نه غوره نه ده. نودیوې معنی د متعین کوه لپاره به د قائل نیت معلومولې شی.

اوکه دې کس دا اوونیل چه ما د دروغو اراده کړې وه نودا به هغه شان وی څنګه چې هغه وائی. یعنی نه به طلاق واقع کیږی اونه به ایلاء وی

لِأَنَّهُ نَوَى حَقِيقَةَ كَلَامِهِ ځکه چې ده د خپل کلام حقیقی معنی مراد واخسته وَقِيلَ لَا يُصَدَّقُ فِي الْقَضَاءِ او وئیلې شوی دی. چه قضاءً به تصدیق نشی کولې لِأَنَّهُ يَمِينٌ ظَاهِرًا ځکه چې دا به ښکاره قسم دې

تشریح - دلیل دا دې چه دې کس د حقیقی معنی اراده کړې ده. ځکه چې دا ښځه د ده لپره حلاله وه. بیا دده قول چې «انت علی حـرام» داسې خبر دې چه د واقع مطابق نه دې نودا به دروغ اوکذب وی اوچونکه دکلام دحقیقی معنی نیت کول شرعاً معتبر وی نوځکه به دلته هم د دې سړی نیت معتبر وی

اخوبه دې دلیل به اشکال کیږی. هغه دا که دروغ د ده د کلام «انت علـی حـرام» حقیقی معنی وی. نو بکر دا ده چه بغیرنیته معتبر وو ځکه چې حقیقت د نیت محتاج نه وی.

اځواب دا دې چه کذب اودروغ حقیقت اولی دې اویمین حقیقت ثانیه دې اوچه لفظ په ګڼړو معانیو کې مشترك وی نوبه دې صورت کې د یوې معنی متعین کاوه لپاره نیت ضروری وی (فتح القدیر)

امام طحاوی اوامام کرخی رحمهما الله فرمائیلی دی چه قاضی دې د کذب په اراده کولوکې ددې کس تصدیق نه کوی ځکه چې دده «انت علی حرام» په ظاهره قسم دې نوځکه دا حلال لره حرامول دی اود حلال حرامول یمین کېدل په نص سره ثابت دې اونص دا دې. «یَا أَیُّهَا النَّبِیُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِی مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِیمٌ» «قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَیْمَانِكُمْ» اې پیغمبره کوم شیان (څیزونه) چې الله تعالی تا لپاره حلال کړی دی. هغه ولې په ځان باندې حراموې (آیا) دخپلوښځو خوښې لټوې اوالله تعالی بخونکې او مهربانه دې الله تعالی ستاسو لپاره د قسم ماتول هم فرض کړې دی (حقانی)

په دې آیت کې الله تعالی د حلال څیزحرامولوته قسم وئیلې دې نوثابته شوه چه تحریم د حلال قسم دې حاصل دا چې په «انت علی حرام» کې د قسم معنی ښکاره اود کذب معنی خلاف ظاهر ده اوچه کومه خبره خلاف ظاهر وی قضاءً دهغې تصدیق نشی کولې نوځکه به قاضی په دې خبره کې دده تصدیق نه کوی

چه ما دروغ اراده کړې وو صاحب دفتح القدیرلیکلی دی چه دا قول ډیات صحیح دې وهم به دې سږی عمل او فتوی ده

وَإِنْ قَالَ أَرَدْتُ الطَّلَاقَ اوکه ده اوونیل چه ما د طلاق نیت کړې وو فَهِيَ تَطْلِيقَةٌ بَائِنَةٌ نو یو بائنه طلاق به واقع کیږی إِلَّا أَنْ يَنْوِيَ الثَّلَاثَ خو که ده د درې طلاقو نیت کړې وو (نو بیا به بائنه نه وی) وَقَدْ ذَكَرْنَاهُ فِي الْكِنَايَاتِ اودا موږ په باب کنایات الطلاق کې ذکر کړی دی

تشریح - اوکه دې کس په خپلې دې وینا چې «انت علی حرام» سره طلاق اراده کړې وی اودطلاق د شمیر نیت ئې نه وی کړې یا ئې د یو یا د دوو طلاقو نیت کړې وی. نوبه دې درې واړه صورتونوکې به په یوطلاق بائنه کیږی اوکه د درې طلاقو نیت ئې کړې وی. نوبه دې به درې طلاق واقع کیږی دلیل دا دې چه «انت علی حرام» دکنایاتوبه الفاظوکې دې. او وړاندې د کنایاتو په الفاظوباندې بحث تیرشوې دې هغه دې هلته اوکتلې شی

وَإِنْ قَالَ أَرَدْتُ الظِّهَارَ اوکه ده اوونیل چه ما د ظهار قصد کړې وو فَهُوَ ظِهَارٌ نود به ظهار وی وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رحمهما الله ([1]) او ددې ظهار کیدل د ابوحنیفه اود ابویوسف رحمهما الله په نیز دی وَقَالَ مُحَمَّدٌ رحمه الله لَيْسَ بِظِهَارٍ او امام محمد رحمه الله فرمائی. چه دا ظهار نه دې لِانْعِدَامِ التَّشْبِيهِ بِالْمُحَرَّمَةِ ځکه چې محرمه بدیه سره تشبیه معدوم ده وَهُوَ الرُّكْنُ فِيهِ حالانکه په ظهارکې تشبیه رکن دې وَلَهُمَا أَنَّهُ أَطْلَقَ الْحُرْمَةَ اود شیخینو رحمهما الله دلیل دا دې چه ده مطلق حرام وئیلی دی وَفِي الظِّهَارِ نَوْعُ حُرْمَةٍ او په ظهارکې یو قسم حرمت وی وَالْمُطْلَقُ يَحْتَمِلُ الْمُقَيَّدَ او مطلق د مقید احتمال لری

تشریح - اوکه دې کس اوونیل. چه زما په دې سره ظهارمراد وو. نود شیخینو رحمهما الله په نیزبه دا ظهاروی. اود امام محمد رحمه الله په نیزبه ظهارنه وی.

اد امام محمد رحمه الله دلیل دا دې چه ظهاروائی محله (حلاله ښځه) د محرمه (چا سره چې همیشه لپاره نکاح کول حرام وی) سره تشبیه ورکولوته وائی. اوپه ظهارکې هم تشبیه ورکول رکن دې اودلته چونکه حرف تشبیه موجود نه دې. ددې امله دا ظهارنه دې.

اد شیخینو رحمهما الله دلیل دا دې. چه قائل په خپل کلام «انت علی حرام» کې د حرمت مطلق ذکرکړې دې اولفظ د حرمت د څوالفاظوانواعو احتمال لری. دحرمت بالطلاق هم او د حرمت بالظهارهم، لنډیز دا چې ظهارهم د حرمت یوه نوع ده نوظهارد مطلق حرمت د محتملاتوڅخه دې. اوقاعده دا ده. چه څوك د خپل کلام په محتملاتوکې د کوم محتمل نیت کوی. دده تصدیق به کولې شی نوځکه به دلته د خاوند یعنی قائل د اړخه د ظهارنیت معتبر وی.

وَإِنْ قَالَ أَرَدْتُ التَّحْرِيمَ اوکه ده اوونیل. چه ما (ددې ښځې) حرام کول مراد وو أَوْ لَمْ أُرِدْ بِهِ شَيْئًا یا وې وئیل چه ما هیڅ هم مراد نه دی اخستې فَهُوَ يَمِينٌ يَصِيرُ بِهِ مُولِيًا نودا قسم دې. ددې په وجه به ایلاء کونکې وی لِأَنَّ الْأَصْلَ فِي تَحْرِيمِ الْحَلَالِ إِنَّمَا هُوَ يَمِينٌ عِنْدَنَا ځکه چې حلال حرامولو کې زموږ په نیز اصل هم دادی. چه دا قسم کیږی وَسَنَذْكُرُهُ فِي الْأَيْمَانِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ او نژدې به دا موږ په باب الایمان کې انشاء الله بیان کړو. وَمِنَ الْمَشَايِخِ مَنْ يَصْرِفُ لَفْظَةَ التَّحْرِيمِ إِلَى الطَّلَاقِ مِنْ غَيْرِ نِيَّةٍ بِحُكْمِ الْعُرْفِ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ او په مشائخوکې بعض حضرات لفظ د تحریم د نیت نه بغیر طلاق اړخ ته ګرځوی. د عرف د حکم په وجه. والله اعلم بالصواب

[1] القول الراجح هو قول الشیخین رحمهما الله كذا فی فتح القدیر (٤\٥٦) والدرالمنتقی (١\٤٤٦) وردالمحتار (٢\٦٠٠) والبحرالرائق (٤\٦٨) والهندیة (١\٤٨٧) نقلاً عن القول الراجح (١\٣٤٤)-

تشريح - نوكه ده اووئيل چه ما د ښځي دحراملولو نيت كړي وو يا دا چي ما د څه نيت هم نه وو كړي نودا به يمين وي اوددي په وجه به دي يلاء كونكي شي نوكه ده په څلورمياشتوكي دننه دننه وطی اوكړله نوكفاره به پري لازمه شي اوكه وطی ني اونكړله نوترڅو دي چي څلورمياشتي تيري شوي نود ايلاء په وجه به بائنه شي ددتحريم مراد حستلوپه صورت كي دليل دا دي چه حلال حراملولوكي اصل دا دي چه هغه زموږ په نيزيمين دي خكه چي د الله تعالى ارشاد دي «يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ○ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ» پاره او وجه د استدلال وړاندي تيرشوی دی

او كه دځه نيت ني نه وي كړي نودا به يمين وي خكه چي په يمين سره كوم حرمت ثبتيږي هغه د ادنی درجي وي خكه چي په ايلاء كي دكفاره نه وړاندي وطی كول حلال دي او په ظهار كي داسي نه دی او په ايلاء كي في الحال وطی نه واجبيږي بلكه چي څلور مياشتي تيري شي نوددي نه روسته حرمت ثابتيږي او په ظهار كي في الحال حرمت ثبتيږي اودغه ډول حرمت بالايلاء ادنی ده د حرمت بالطلاق نه، خكه كه طلاق ترې مراد وحلی نوطلاق بائن به واقع شي اووطی به حرامه شي او ايلاء وطی نه حراموی نوهركله چي حرمت يمين ادنی دي نود متيقن په وجه به هم هغه متعين وي انشاءالله په كتاب الايمان كي په تفصيل سره كلام اوكړي شي.

او په متاخرينو كي بعضي حضرات د «انت علي حرام» لفظ كي بغير د نيت نه طلاق ارځ نه اروي ودليل عرف كرخوی خكه چي زموږ په زمانه كي خلګ د «انت علي حرام» نه هم طلاق مراد اخلی .فقيه ابوالليث رحمه الله هم دا خبره احتيار كړي ده والله اعلم

باب الخلع

زمانه (دا) باب په احكامو د خلع كي دي

تشريح - لغوي تحقيق دا دي چه خلع نوم دي د دوی د دي قول چي «خالعت المراة زوجها، او اختلعت منه بمالها» خلع د خاء په ضمه او فتح دواړو سره راخي معنی ني ده نزع يعنی جلاكول او ويستل لكه چي دالله تعالی ارشاد دي «فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ» يعنی څپلي دواړه پڼري اوباسه، خوخلع د خاء په فتح د نزع حقيقي لپاره استعمالیږي اوخلع په ضمه سره د نزع مجازي دپاره.

او په شريعت كي خلع وائي د ښځي نه په لفظ د خلع سره د ملك نكاح په مقابله كي ال اخستل. اوخلع شرط هغه دی كوم چي د طلاق شرط دي اوددي حكم طلاق بائن واقع كيدل دی اوددي صفت دامام ابوحنيفه رحمه الله په نيز د خاوند د اړخه خلع يمين دي اودښځي د اړخه معاوضه ده نودسړي د اړخه به د يمين د احكامو خيال ساتلي شي اودښځي د اړخه به د معاوضه داحكامو، اودصاحبينو رحمهما الله په نيزخلع د دواړو طرفونه يمين دي خلع ني د ايلاء نه د دوو وجوهو له كبله روستو كړله ① يوددي امله چي په ايلاء كي مال نه وي نودا طلاق به ريښه بردي وی ددي په خلاف خلع خكه چي په هغې كي د اخلی د اړخه د معاوضه معنی موجود وی ② دوهم ددي امله چي د ايلاء سبب د خاوند د اړخه به نشوزاو نافرمانۍ باندي وی اودخلع سبب د ښځي د اړخه په نشوزاو نافرمانۍ باندي وي او كوم حكم چي د سړي سره تعلق لري نو د كوم حكم تعلق چي د ښځي سره دي يعنی خلع نودا به روستو بيانولي شي.(عنايه)③ دريمه وجه دا كيدی شي چه ايلاء په مرتبه د مفرد ده اوخلع د ښځي د اړخه مال وی نوخكه دا په منزله د مركب سره او څرنګه مفرد مقدم وي په مركب باندي، نوخكه ني ايلاء وړاندي اوخلع روستو بيان كړه.

وجه مناسبت ○ او د خلع مشروعيت د كتاب الله، سنت، اجماع امت او دليل عقلی څلورو واړو نه ثابت ده ① كتاب الله مثلاً دالله تعالی ارشاد دي «فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ» يعنی په دي دواړو باندي څه ګناه نشته چه ښځه فديه وركړي. دحيل ... ② او سنت رسول دا دي «إن جميلة كانت تحت ثابت بن قيس بن

شماس فجاءت إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم وقالت لا أرعب على ثابت في دين ولا خلق ولكن أخشى الكفر في الإسلام ... فقال النبي صلى الله عليه وسلم أتردين عليه حديقته فقالت نعم وزيادة فقال صلى الله عليه وسلم أما الزيادة فلا» يعنی جميله ښځه د ثابت بن قيس بن شماس په نكاح كي وه هغه رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغله اووني وئيل چه زه ثابت بن قيس رضي الله عنه ته د دين او اخلاقو په عتب سره بد نه وايم البته زه د نفاق مع الاسلام نه ويريږم خكه چي زما دده نه ډيرزيات عرت دي نبي صلى الله عليه وسلم ورته اوفرمائيل ته به ده ته دده باغ واپس كړي هغي اووئيل آو حي او زياتی به هم وركړم نبي صلى الله عليه وسلم اوفرمائيل د زياتي څه اړتيا نشته ددي آيت او حديث نه معلومه شوه چه ښځه د خپل ځان آزادولو لپاره دخپل اړخه عوض وركولي شي اوهم ددي نوم خلع دي.③ اوخلع په مشروعيت باندي اجماع هم دی او عقلی دليل دا دي چه ملك نكاح قياس كړي شوي دي په ملك قصاص باندي، يعنی لكه څنګه چي ملك قصاص مال نه دي. خوددي عوض اخستل جائزدی دغه ډول نكاح هم كه څه مال نه دي خوددي عوض اخستل جائزدی اوچه عوض واخلی او طلاق وركړي .د دي نوم خلع دي

د كورنه هوريدو په صورت كي خلع كول

وَإِذَا تَشَاقَّ الزَّوْجَانِ اوكله چي ښځه خاوند خپل منځ كښي جګړه وكړي وَخَافَا أَنْ لَا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ او دواړو ته داړه وی چه د الله تعالی حدودبه قائم اونه ساتی فَلَا بَأْسَ بِأَنْ تَفْتَدِيَ نَفْسَهَا مِنْهُ بِمَالٍ يَخْلَعُهَا بِهِ نو هيڅ باك نشته چه ښځه ده ته د خپل ځان فديه وركړي په داسي مال سره چي د هغې په ذريعه خاوند دي ته خلع وركړي

حل اللغة: ① تشاق مخالفت كوی د يوبل ② تفتدی فديه وركوی]

تشريح - صورت د مسئلي دا دي كه ښځه خوند په خپل مينځ كي جګړي كوی اودا محسوس كړی چه اوس دالله تعالی حدود يعنی حقوق زوجيت نشی ادا كيدي.نوبه دي كي څه قباحت نشته چه ښځه دخپل ځان خلاصولو لپاره خاوند ته فديه وركړي او خاوند د دغه مال په بدله كي د خلع په ذريعه دي ته طلاق وركړي

لِقَوْلِهِ تَعَالَى دليل د الله تعالی قول «فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ» دي {فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ} يعنی په دوی دواړو باندي هيڅ باك نشته چه ښځه ده ته فديه وركړي

تشريح - دليل دالله تعالی ارشاد دي «فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ» د آيت مطلب دا دي چه په سړي باندي ګناه نشته په فديه اخستلوكي او په ښځه باندي ګناه نشته د فديه په وركولوكي، دا فديه وركول په حقيقت كي د ښځي دخپل ځان د قيد نه د خلاصولو لپاره وی خكه چي ښځي دخپلوخاوندانوسره د قيد په درجه كي وی .خكه چي نبي صلى الله عليه وسلم د ښځونوم «اسارى» ذكركړي دي ارشاد دي «اتقوا الله في النساء فإنهن عندكم عوان» يعنی دښځو په اړه كي دالله تعالی نه ويره اوكړئ خكه چي دوی تاسوسره قيديانی دی (ترمذی منقول ازعينی شرح هدايه) اوجارالله زمخشری بيان كړي دي چه دا آيت «فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ» د ثابت اودهغوی د بی بی رضي الله عنهما په اړه كي نازل شوي وو. اودا په اسلام كي د ټولونه لومړنی خلع وه دا حديث په باب الخلع كي په تفصيل سره بيان كړي شوي دي عينی د ثابت دښځي دري نومونه ذكر كړي دی ① حبيبه ② جميله ③ حمله.

وَإِذَا فَعَلَا ذَلِكَ نو هركله چي خاوند اوښځي داسي اوكړل وَقَعَ بِالْخُلْعِ تَطْلِيقَةٌ بَائِنَةٌ نود خلع په وجه به يو طلاق بائن

وقع شی ﴿وَلَزِمَهَا الْمَالُ﴾ او په ښځه به مال لازم وی ﴿لِقَوْلِهِ ﷺ {اَلْخُلْعُ تَطْلِيْقَةٌ بَائِنَةٌ}﴾(۱) ځکه نبی کریم ﷺ فرمائیلی دی چه خلع ورکول یو طلاق بائن دي

تشریح - کله چې ښځې خاوند دا کاراوکړلو یعنی ښځې فدیه ورکړله اوخاوند خلع اوکړله نوددې په وجه په ښځه یوطلاق بائن وقع شو اوپه ښځه باندې مال واجب شو

دلیل د سی ﷺ ارشاد دي چه «اَلخلع تطلیقة بائنة» ② دوهم دلیل کوم چې دامام شافعی رحمه الله د عقلی دلیل خواب هم دي هغه دا دي چه نکاح د مکمل اوپوره کیدو نه روسته د فسخ احتمال نه لری کف،ت، خیارعتق اوخیاربلوغ په وجه فسخ قبل التمام ده بعدالتمام نه ده نوددې درې واړو خیزونو امله نکاح د پوره کیدو نه سه‌یږی فسخ نه ده اوپاتې شوه خلع نودا د عقد دتمام نه روسته وی اونکاح د تمام نه روسته د فسخ احتمال نه لری نوځکه خلع ته د نکاح فسخ نشی وئیلې البته د نکاح د تمام نه روسته دقطع فی الحال احتمال لری. ددې امله زموږ درخواست دي چه دخلع نه دې رفع د قید اوقطع د نکاح مراد واخستې شی اورفع د قید اوقطع نکاح یوم دي دطلاق، نوثابته شوه چې خلع طلاق دي فسخ د نکاح نه ده

﴿وَلِأَنَّهُ يَحْتَمِلُ الطَّلَاقَ حَتّٰى صَارَ مِنَ الْكِنَايَاتِ﴾ او ځکه چې خلع ورکول د یو طلاق احتمال لری .تردې چې دا د کنایه په طلاقونوکې شو ﴿وَالْوَاقِعُ بِالْكِنَايَةِ بَائِنٌ﴾ او په کنائی طلاقونو سره چې کوم طلاق واقع کیږی .هغه بائنه وی

تشریح: صاحب دهدایه رحمه الله دخلع په ذریعه دطلاق بائن د واقع کیدو دوې [دوه] نوردلائل ذکرکړی دی یودا چې لفظ د خلع د طلاق احتمال لری که یوکس چیلې ښځې ته اووئیل «خالعتك یا خلعتك» اودطلاق نیت نې کړی وی .نویوطلاق بائن واقع کیږی لنډیز دا چې لفظ دخلع د کنایات طلاق څنې دې اودکنایه په الفاظو سره طلاق بائن واقع کیږی سوا د درې کلماتونه، چه «أنت واحدة، إعتدی، إستبری رحمك»

﴿إِلَّا أَنَّ ذِكْرَ الْمَالِ أَغْنٰى عَنِ النِّيَّةِ هٰهُنَا﴾ خو دلته کې د مال ذکرکول، د نیت نه بې نیازه کړل ﴿وَلِأَنَّهَا لَا تُسَلِّمُ الْمَالَ﴾ او ځکه چې ښځه (ذمه داری د) مال نه قبلوی ﴿إِلَّا لِتَسْلَمَ لَهَا نَفْسُهَا وَذٰلِكَ بِالْبَيْنُوْنَةِ﴾ مگر ددې لپاره چې ددې نفس ددې په قبضه کې شی .اودا به په بائنه کیدو سره کیږی

تشریح - «إلا أن ذکر المال» په دې سره دسول خواب دې سوال دا دې، چه هرکله دلفظ د خلع د کنایات طلاق څنې دې نو پکار دا ده چه په دې کې نیت دطلاق شرط وې حالانکه په خلع کې نیت دطلاق شرط نه دې.

ځواب دا دي، چه لفظ دخلع د څومعانیواحتمال لری. ① دجامونه وتل، ② د نیکونه وتل، ③ دنکاح نه وتل، خوچه هرکله نې دبدل خلع ذکراوکړلو نودنکاح نه د وتلو معنی متعین شوه. نوځکه دنیت ارتیا پاتې نشو.

دوهم دلیل دا دې چه ښځې دمال ذمه واری په هغه وخت کې قبلوی .کله چې دې ته د واړه نفس اوسپارلې شی اوښځې ته هغې د نفس حواله کول صرف په طلاق بائن سره کیږی په طلاق رجعی سره نه کیږی ددې امله موږ وایو چه خلع طلاق بائن دې طلاق رجعی نه دې.

د ښځې دا ړخه د ظلم په صورت کې د خلع اخستلو کراهت

﴿وَإِنْ كَانَ النُّشُوْزُ مِنْ قِبَلِهِ﴾ اوکه نافرمانی د خاوند د اړخه وی ﴿يُكْرَهُ لَهُ أَنْ يَأْخُذَ مِنْهَا عِوَضًا﴾ نود خاوند لپاره مکروه دی چه د ښځې نه عوض وخلی ﴿لِقَوْلِهِ تَعَالٰى﴾ ځکه د الله تعالی قول دی ﴿وَإِنْ أَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ﴾ إلی أن قال ﴿فَلَا تَأْخُذُوْا مِنْهُ شَيْئًا﴾ که تاسو د یوې ښځې په ځائې بله بدلول اوغواړئ. تردې فرمائی چې ددې نه هیڅ مه اخلئ

(۱) عن ابن عباس رضی الله عنهما أخرجه الدارقطنی والبیهقی فی سننهما (نصب الرایة ۳/۲۴۷)_

حل اللغة: ① النشوز: سرکشی]

تشریح: - نشوز دښځې دخپل خاوند نافرمانی کول اونفرت کول دی .زجاج فرمیلی دی چه نشوز دواړو طرفونونه کیږی یعنی په زوجینوکې دهریوکس بل لره نه خوښول ښکاره کول.

صورت د مسئلې دا دې که نشوز اوناخوښی د سړی دا ړخه وی .نودسړی لپاره دښځې نه د بدل خلع په طور د څه خیزاخستل مکروه دي .دلیل دالله تعالی ارشاد دې ((وَإِنْ أَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوْا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُوْنَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِيْنًا)) اوکه تاسو یوې بی بی په ځائې د بلې بی بی بدلولواراده لرئ حالانکه تاسویوې ته ډیر مهروکړې وی .نوپه دې کې ترې څه مه اخلئ آیا تاسودا اخلئ په تهمت لګولو او ښکاره ګناه کولوسره،

① «قنطار» د غونی د څرمن ډډکوالی په برابری سره زریا سپین زر دی ② اوبعضو وئیلی دی چه اویا زره دیناره، ③ وبعضو وئیلی دی .چه یوزردوې [دوه] سوه اوقیه، اویوه اوقیه څلوېښت درهم وی، ④ اوزمخشری وئیلی دی .چه «قنطار» ډیرمال ته وائی .بهرحال په دې آیت کې دښځې نه د څه خیزداخستلو کراهت ښکاره موجود دې نوځکه دښځې نه عوض اخستل مکروه اوګرځولې شو .البته که خاوند واخستل، نو دکراهت باوجود جائزدی ځکه چې په «فلا تأخذوا منه» کې نهی لغیره ده اودنهی لغیره د امله مشروعیت ذاتی نه منتفی کیږی .لکه د جمعې په ورځ د اذان په وخت کې خرڅول اخستل مشروع لذاته اوممنوع لغیره دی .

﴿وَلِأَنَّهُ أَوْحَشَهَا بِالْاِسْتِبْدَالِ﴾ او ځکه چې خاوند د ښځې بدلولوسره دا په یره کې واچوله ﴿فَلَا يَزِيْدُ فِيْ وَحْشَتِهَا بِأَخْذِ الْمَالِ﴾ نو مال اخستلو سره دې ددې په یره کې زیاتوالې نه کوی.

حل اللغة: ① اوحش: اویروله ② الاستبدال: بدلول ③ وحشة: ویره]

تشریح: - دوهم دلیل دا دې چه دې کس د سابقه ښځې په ځائې بله ښځه رواستله نو لومړنې نې په ویره کې واچوله. نوځکه اوس ددې نه د مال په اخستلوسره دا په زیاتی وحشت کې اچول نه دی پکار.

دناشزې ښځې نه د مهرنه د زیاتې وصولۍ کراهت

﴿وَإِنْ كَانَ النُّشُوْزُ مِنْهَا﴾ اوکه نافرمانی د ښځې د اړخه وی ﴿كَرِهْنَا لَهُ أَنْ يَأْخُذَ مِنْهَا أَكْثَرَ مِمَّا أَعْطَاهَا﴾ نو موږ د خاوند لپاره مکروه ګڼرو. چه د ښځې نه د هغې نه زیات واخلی .کوم نې چې دې له ورکړی دی ﴿وَفِيْ رِوَايَةِ الْجَامِعِ الصَّغِيْرِ طَابَ الْفَضْلُ أَيْضًا لِإِطْلَاقِ مَا تَلَوْنَا بَدْءًا﴾ اود جامع صغیر په روایت کې دی .چه زیاتی اخستل هم جائز دی .ددې آیت مطلق کیدلو په وجه کوم چې وړاندې تلاوت کړې شو

حل اللغة: ① طاب: جائز دی ② الفضل: زیاتی]

تشریح: - مسئله دا ده .که ښځه ناشزه وی .نود مهرمقدارپورې اخستل د خاوند لپاره بغیرکراهته جائزدی. البته د مهرمقدار نه زیاتی اخستل ورله د مبسوط د روایت مطابق مکروه دی .اودجامع صغیرد روایت مطابق بغیرکراهته جائزدی .

اودعدم کراهت دلیل هغه آیت دې .کوم چې وړاندې تیرشو .یعنی ((فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيْمَا افْتَدَتْ بِهٖ)) اودا آیت د خپل اطلاق په وجه قلیل اوکثیر مهر اوغیرمهرټولو ته ګډ دي.

﴿وَجْهُ الْأُخْرٰى قَوْلُهُ ﷺ فِي امْرَأَةِ ثَابِتِ بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ {أَمَّا الزِّيَادَةُ فَلَا}﴾(۱) اود دوهم روایت په وجه د ثبت بن

(۱) عن حدیث عطاء وابی الزبیر رحمهما الله مرسلاً أما حدیث عطاء فأخرجه ابوداود فی مراسیله وأما حدیث ابی الزبیر فأخرجه الدارقطنی فی سننه (نصب الرایة ۳/۲۴۹)_

قیس بن شماس د ښځې په اړه کې د نبی کریم ﷺ قول «اما الزیادة فلا» دې وَقَدْ كَانَ النُّشُوزُ مِنْهَا حالانکه نافرماني دښځې د اړخه وه.

تشریح - او د مهر په مقدار باندې د زیادت د کراهت دلیل د دې چه د ثابت بن قیس بن شماس ﷺ بی بی ته نبی ﷺ ارشاد فرمایلي وو «واما الزیادة فلا» یعنی نبی ﷺ د زیادت نفی کړې ده نو هرکله چې اباحت منتفی شو او کراهت ثابت شو. دا حدیث په تفصیل سره د باب په اول کې ذکر شوې دې.

د مهرنه د زیاتي وصولي حکم

وَلَوْ أَخَذَ الزِّيَادَةَ او که د مهر نه نې زیات واخستل جَازَ فِي الْقَضَاءِ نو قضاءً جائز دی وَكَذَلِكَ إِذَا أَخَذَ او هم دغه شان چې کله واخلي وَالنُّشُوزُ مِنْهُ حالانکه نافرماني د خاوند د اړخه ده

تشریح - مسئله دا ده که ښځه ناشزه او نافرمانه وی. او په دې صورت کې ترې خاوند د مهر د مقدار نه زیاتی برخه واخسته نو قضاء جائزده. او دغه شان که نشوز د خاوند د اړخه وی. اوبیا هم ده د مهر د مقدار نه زیاتی واخسته. نو دا هم شرعاً جائزده.

لِأَنَّ مُقْتَضَى مَا تَلَوْنَا شَيْئَانِ الْجَوَازُ حُكْمًا وَالْإِبَاحَةُ ځکه مونږ چې کوم آیت تلاوت کړو. د هغې مقتضی دوې (دوه) شیان (څیزونه) دي یو حکماً جائز کېدل او دوهم مباح کېدل وَقَدْ تَرَكَ الْعَمَلَ فِي حَقِّ الْإِبَاحَةِ لِمُعَارِضٍ او د اباحت په حق کې د معاوض په وجه عمل متروک شو فَبَقِيَ مَعْمُولًا فِي الْبَاقِي نو د پاته په حق کې (آیت باندې) عمل پاتې شو.

تشریح: دلیل دا دی چه د «فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ» آیت منقتضی دوې (دوه) شیان (څیزونه) دی. ① شرعاً جواز ② اباحت، یعنی، او په اباحت او جواز کې توپیر دا دې چه د اباحت ضد کراهت دې. او د جواز ضد حرمت دې نو کوم څیزچه مباح وی. هغه به جائز خامخا وی. خود جائز لپاره مباح کېدل ضروری نه دی. مثلاً د جمعې په ورځ د اذان په وخت کې خرڅول اراخستل جائزدی. خومباح نه دی. بلکه مکروه دې. نومعلومه شوه چه جواز او کراهت دواړه جمع کېدای شی.

او س به طریقه د استدلال دا وی. چه د اباحت په حق کې د معارض یعنی د نبی ﷺ ارشاد چې «اما الزیادة فلا» په وجه آیت معمول بها پاتې نشو. او چونکه د جواز په حق کې څه معارض نشته. نو ځکه د جواز په حق کې به په آیت باندې عمل پاته وی. ځکه چې د اباحت نفی د جوازد نفی سره مستلزمه نه ده. نو ثابته شوه چه د مهرنه زیاتي اخستل د خاوند لپاره جائز خو دی. خومباح نه بلکه مکروه دی.

د طلاق په عوض کې مال اخستل

وَإِنْ طَلَّقَهَا عَلَى مَالٍ فَقَبِلَتْ او که دې ته خاوند په مال باندې طلاق ورکړو. بیا دې قبول کړو وَقَعَ الطَّلَاقُ وَلَزِمَهَا الْمَالُ نو طلاق و قع شو. او په ښځه به مال لازم وی

تشریح - صورت د مسئلې د دې که خاوند ښځې ته په مال باندې طلاق ورکړلو مثلاً دا ئې ورته اوونیل «انت طالق بالف درهم یا انت طالق علی الف درهم» او ښځې دا قبول کړلو نو طلاق به واقع شی. او د ښځې په ذمه به دا لازم وی.

لِأَنَّ الزَّوْجَ يَسْتَبِدُّ بِالطَّلَاقِ تَنْجِيزًا وَتَعْلِيقًا ځکه چې خاوند طلاق منجز یا په طلاق معلق ورکولوکې مستقل ده وَقَدْ عَلَّقَهُ بِقَبُولِهَا او حال دادې چه ده طلاق د ښځې په قبلولو باندې معلق کړې دې وَالْمَرْأَةُ تَمْلِكُ الْتِزَامَ الْمَالِ او ښځې ته بحیله ذمه د مال لازمولو اختیار دی لِوِلَايَتِهَا عَلَى نَفْسِهَا ځکه چې دې ښځې ته په خپل نفس باندې ولایت حاصل دی وَمِلْكُ النِّكَاحِ مِمَّا يَجُوزُ الِاعْتِيَاضُ عَنْهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ مَالًا كَالْقِصَاصِ او ملك نكاح داسې شی دې چه

ددې عوض اخستل جائز دی اگرچه دا مال نه وی. لکه قصاص.

حل اللغة: ① الاعتیاض عوض اخستل ② الزام لازمول

تشریح - دلیل دا دې چه دا تصرف معاوضه دې وتصرف معاوضه موقوف وی په اهلیت د متعاوضین او په صلاحیت د محل باندې، او دا واړه موجود دی. د خاوند تصرف خو ځکه ثابت دې چه ده ته فی الحال د طلاق یا د معلق طلاق ورکاوه مستقل اختیار حاصل دې او دلته ده طلاق د ښځې په قبلولو باندې معلق کړې دې. نو ددې قبلول به شرط وی. او که قبول ئې کړلو نو طلاق به واقع وی. او په دې به مال لازم وی. ښځې ته دې لازم. او د ښځې اهلیت ځکه ثابت دې چه دا په خپل ځان باندې د مال د لازمولو مالکه ده. ځکه چې دې ته په خپل ځان باندې پوره پوره ولایت حاصل دې. او محل ځکه صالح دې چه ملك نکاح داسې څیزدې چه ددې عوض اخستل جائزدی. اگرچه مال نه دې. لکه څنگه چې قصاص اگرچه مال نه دې خو عوض اخستل ئې جائزدی. او د دواړو په مینځ کې جامع د اهل التزام د اړخه د التزام وجود دې.

وَكَانَ الطَّلَاقُ بَائِنًا لِمَا بَيَّنَّا او دا به طلاق بائنه وی د هغه دلیل په وجه چې مونږ بیان کړو وَلِأَنَّهُ مُعَاوَضَةُ الْمَالِ بِالنَّفْسِ او ځکه چې دا د ذات معاوضه ده په مال سره وَقَدْ مَلَكَ الزَّوْجُ أَحَدَ الْبَدَلَيْنِ فَتَمْلِكُ هِيَ الْآخَرَ او حال داچه خاوند د احد البدلین مالك شو. نو ښځه به د دوهم مالك وی وَهِيَ النَّفْسُ تَحْقِيقًا لِلْمُسَاوَاةِ او هغه (ددې) ذات دې. چه (په دواړوکې) برابری ثابت وی.

تشریح. او د مال په عوض کې چې کله طلاق واقع شی. هغه به طلاق بائن وی. یو دلیل خو وړاندې تیرشو. چه د ښځې په ذمه به مال په هغه وخت کې واجب وی چه ددې نفس دې ته په حواله شی او دا خبره حصیرې په طلاق بائن سره. ځکه به طلاق بائن واقع کیږی. دوهم دلیل دا دې. چه دا طلاق علی مال معاوضة مال بالنفس دې. یعنی ښځې دخپل ځان د خلاصی لپاره خاوند ته مال ورکول منظور کړلو. او خاوند یو بدل یعنی د مال مالك شو. نو ځکه ښځه د دوهم بدل یعنی نفس مالکه کیږی. چه مساوات پیدا شی. او ښځه دخپل ځان مالکه په طلاق بائن سره گرځی. په طلاق رجعی نه گرځی. ځکه چې په طلاق رجعی کې دخاوند حق نه ختمیږی. نو ثابته شوه. چه په طلاق علی المال باندې طلاق بائن واقع کیږی

د مسلمان په حرام څه یزباندې د خلع حکم

قَالَ قدوری رحمه الله فرمائی وَإِنْ بَطَلَ الْعِوَضُ فِي الْخُلْعِ مِثْلَ أَنْ يُخَالِعَ الْمُسْلِمُ عَلَى خَمْرٍ أَوْ خِنْزِيرٍ أَوْ مَيْتَةٍ او که په خلع کې عوض باطل وی لکه مسلمان په شراب، یا خنزیر، یا مردار باندې خلع اوکړی فَلَا شَيْءَ لِلزَّوْجِ د خاوند لپاره به هیڅ عوض نه وی وَالْفُرْقَةُ بَائِنَةٌ او دا فرقت به بائنه وی

تشریح:- مسئله دا ده. چه که په خلع کې عوض باطل وی. مثلاً مسلمان سړې خپلې ښځې سره په شرابو، یا خنزیر یا تړوك باندې خلع اوکړی. نو د خاوند لپاره په ښځه باندې څه څیزد خلع د بدل په طور واجب نه دی. او په ښځه به طلاق بائن واقع کیږی.

وَإِنْ بَطَلَ الْعِوَضُ فِي الطَّلَاقِ او که په طلاق کې عوض باطل شو كَانَ رَجْعِيًّا نو طلاق رجعی به وی فَوُقُوعُ الطَّلَاقِ فِي الْوَجْهَيْنِ لِلتَّعْلِيقِ بِالْقَبُولِ نو په دواړو صورتونوکې

تشریح. او که مدخول بها نه ئې په عوض باندې طلاق ورکړلو او دا طلاق دریم طلاق نه وی. او په دې صورت کې عوض باطل وی. نو په ښځه به طلاق رجعی واقع کیږی. او د خاوند په ښځه باندې څه نه واجبیږی. په دواړو صورتونوکې طلاق واقع کیدل ددې امله دی. چه د ښځې طلاق د هغې په قبلولو پورې معلق کړې شوې دې. او هغې قبول کړلو. نو طلاق واقع شو.

وَافْتِرَاقُهُمَا فِي الْحُكْمِ او د دواړو طلاقونو په حکم کې مختلف کېدل دی لِأَنَّهُ لَمَّا بَطَلَ الْعِوَضُ ځکه چې کله

عوض باطل شو كَانَ الْقَائِلُ فِي الْأَوَّلِ لَفْظَ الْخُلْعِ وَهُوَ كِنَايَةٌ نو په رومبی صورت کي عمل کونکي لفظ خلع ده.اودا کنایه ده وَفِي الثَّانِي الصَّرِيحُ او په دوهم صورت کي عمل کونکي لفظ صریح دي وَهُوَ يُعْقِبُ الرَّجْعَةَ اود صریح طلاق نه روسته رجعت وی

تشریح.اود دواړوصورتونو په حکم کي توپیر دي.هغه دا چي په اول صورت کي طلاق بائن واقع کیږی .او په دوهم صورت کي طلاق رجعی واقع کیږی .وجه د توپیر دا ده.چه هرکله چي عوض باطل شو نو په اولنی صورت کي عمل کونکي لفظ د خلع دي اولفظ دخلع د کنایه د الفاظوځنی دي.اوپه الفاظود کنایه باندي طلاق بائن واقع کیږی .سوا د هغه دري الفاظونه دکوموذکر چي وړاندي تیرشوي دي. اولفظ دخلع په هغه دري الفاظوکي نه دي.نوځکه به طلاق بائن واقع کیږی . اوپه دوهم صورت کي د عوض د باطل کیدو نه روسته د «انت طالق» صریح لفظ عمل کونکي دي.اوپه صریح طلاق سره طلاق رجعی واقع کیږی .

وَإِنَّمَا لَمْ يَجِبْ لِلزَّوْجِ شَيْءٌ عَلَيْهَا اود خاوند لپاره په ښځه باندي هیڅ واجب نشو لِأَنَّهَا مَا سَمَّتْ مَالًا مُتَقَوَّمًا حَتَّى تَصِيرَ غَارَّةً لَهُ ځکه چي ښځي مال متقوم بیان نکړو چه دا سړی ته دهوکه ورکونکي اوګرځی وَلِأَنَّهُ لَا وَجْهَ إِلَى إِيجَابِ الْمُسَمَّى لِلْإِسْلَامِ اوځکه چي دمسمی واجبولو هیڅ صورت نشته. د مسلمان کیدلو په وجه وَلَا إِلَى إِيجَابِ غَيْرِهِ لِعَدَمِ الِالْتِزَامِ اود غیرمسمی واجبیدلو په صورت کي د التزام نه کاوه په وجه

حل اللغة: ① غارة. دهوکه ② متقوم هغه څیزچه د قیمت قابل وی ،قیمتی څیز]

تشریح - په ښځه دڅه څیزد عدم وجوب وجه دا ده.چه ښځي څه مال متقوم نه دي بیان کړي.چه دا سړی ته دهوکه ورکونکي شمارکړي شي نوهرکله چي دهوکه ورکونکي نه ده.نوپه دي به څه څیزواجب هم نه وی .
او دوهم دلیل دا دي چه د عوض د وجوب دوي [دوه] صورتونه دی .یودا چي په ښځه باندي مسمی واجب کړي شی . دوهم دا چي غیرمسمی پري واجب کړي شی .اودا دواړه صورتونه ناممکن دی .اول خوځکه چي مسلمان نه شراب خنزیروغیره حواله کولي شی .اونه شرعاً ده ته ددي د قبض کولواجازت شته نود مسلمانۍ د امله مسمی نه واجبیږی او دوهم یعنی غیرمسمی ځکه نه واجبیږی .چه ښځي دا په خپله ذمه قبول کړي نه دي.

بِخِلَافِ مَا إِذَا خَالَعَ عَلَى خَلٍّ بِعَيْنِهِ فَظَهَرَ أَنَّهُ خَمْرٌ په خلاف د هغه صورت چي کله په یو معین چاټۍ شرابو باندي(خاوند) خلع اوکړه بیا ښکاره شوه.چه دا خوشراب دی

تشریح -ددي په خلاف که د سرکي په معین منګی باندي ئي خلع اوکړله نومثلاً ښځي اوونیل.چه ددي سرکي په بدل کي به خلع درکوم.اوبیا معلومه شوه چه هغه سرکه نه وه بلکه شراب وو.نود ابوحنیفه رحمه الله په نیزپه ښځه باندي د مهرمقدار باندي واجب دي.اودصاحبینو رحمهما الله په نیزددي سرکه مثل واجب دي.لکه څنګه چي د مهریه اره کی په باب المهرکی تیرشوی دی .

لِأَنَّهَا سَمَّتْ مَالًا ځکه چي ښځي مال ذکرکړي وو فَصَارَ مَغْرُورًا نو خاوند دهوکه خوړونکي شو

حل اللغة: ① مغرور. دهوکه ورکړي شوي]

تشریح-دلیل دا دي.چه ښځي دمال ذکراوکړلو.حالانکه هغه مال نه وو.نوښځه خپل خاوند ته دهوکه ورکونکي شوه.اود عقد په مینځ کي دهوکه ورکول ضمان واجبوی نوځکه به ښځه د مهرمسمی ضامنه وه

وَبِخِلَافِ مَا إِذَا كَاتَبَ او په خلاف د هغه صورت چي کله ئي خپل غلام په شراب باندي مکاتب کړو أَوْ أَعْتَقَ عَلَى خَمْرٍ حَيْثُ يا ئي آزاد کړو تَجِبُ قِيمَةُ الْعَبْدِ نود غلام قیمت به واجب وی لِأَنَّ مِلْكَ الْمَوْلَى فِيهِ مُتَقَوَّمٌ ځکه چي د مولا ملك په ده کي متقوم دي وَمَا رَضِيَ بِزَوَالِهِ مَجَّانًا اومالك دا ملك په مفت زائل کاوه باندي راضی شوي نه دي أَمَّا مِلْكُ الْبُضْعِ فِي حَالَةِ الْخُرُوجِ اوباتي شو ملك د بضع په حالت خروج کي غَيْرُ مُتَقَوَّمٍ عَلَى مَا ذَكَرْنَا نودا

غیرمتقوم دي لکه چي موږ به دکر کړو

حل اللغة: ① مجانا مفت،بې عوضه]

تشریح .اود دي په خلاف که مولی خپل غلام د شرابوپه عوض کي مکاتب جوړ کړلو.یا ئي آزاد کړو نوپه دي صورت کي به په غلام باندي خپل قیمت واجب وی دلیل دا دي چه دمولی ملك په غلام باندي متقوم دي هم د وجه ده.که غلام چا غصب کړلو نوپه غاصب باندي قیمت واجب دي لیه بزدا چي غلام یو قیمت دار څیزدي اومولی په مفتوکي دخپل ملکیت په ضائع کولوباندي راضی نه دي اوغلام د بدل یعنی شرابوپه حواله کولوباندي قادرنه دي.ځکه چي دمسلمان په حق کي شراب غیرمتقوم دی ددي دمله به بدل یعنی دغلام قیمت واجب وی اوباتي شو ملك بضع په حالت د خروج کي نوهغه غیرمتقوم دی

وَبِخِلَافِ النِّكَاحِ او په خلاف (په شراب باندي) نکاح کولوکي لِأَنَّ الْبُضْعَ فِي حَالَةِ الدُّخُولِ مُتَقَوَّمٌ ځکه چي په حالت د دخول کي بضع متقوم ده وَالْفِقْهُ أَنَّهُ شَرِيفٌ او راز دادي چه دښځي بضع یو شریف شی دي فَلَمْ يُشْرَعْ تَمَلُّكُهُ إِلَّا بِعِوَضٍ إِظْهَارًا لِشَرَفِهِ نو ددي مالك جوړیدل مشروع نه دی .مګر په عوض سره.چه ددي شرافت ښکاره وی فَأَمَّا الْإِسْقَاطُ او پاتي شو ملك ساقطول فَنَفْسُهُ شَرِيفٌ نودا پخپل ذات کي شریف دي فَلَا حَاجَةَ إِلَى إِيجَابِ الْمَالِ سبب د مال واجبولو هیڅ حاجت نشته.

تشریح.اوپه «بخلاف النکاح» سره په نکاح اوخلع کي توپیر بیانوی یعنی که په شرابوباندي نکاح وشوه.نونکاح صحیح اومهرمثل واجب دي.اوکه خلع اوشوه نوخلع صحیح اوپه ښځه باندي څه واجب نه دی وجه د توپیر دا ده.چه بضع په حالت د دخول کي متقوم ده اوپه حالت د خروج کي غیرمتقوم ده او دا خبره چي بضع په حالت د دخول کي مال متقوم اوپه حالت د خروج کي غیرمتقوم دي ده دا دي نوپه دي کي راز د دي چه ملك بضع د شرافت اودقدراوعزت څیزدي.نوددي د شرافت اوعزت د امله بغیرعوضه ددي مالك جوړیدل مشروع شوی دی .اوپاتی شوه د بضع نه د خاوند د ملکیت ساقط کول نودا فی نفسه شریف دي.ځکه په دغه وخت کي دمال واجبولو ته څه اړتیا نشته.

دمهرصالح د خلع صالح دي

قَالَ ابو الحسین قدوری رحمه الله فرمائی وَمَا جَازَ أَنْ يَكُونَ مَهْرًا جَازَ أَنْ يَكُونَ بَدَلًا فِي الْخُلْعِ چي کوم شی مهر کیداي شی .(هغه بالاجماع) د خلع عوض کیداي شی لِأَنَّ مَا يَصْلُحُ عِوَضًا لِلْمُتَقَوَّمِ أَوْلَى أَنْ يَصْلُحَ عِوَضًا لِغَيْرِ الْمُتَقَوَّمِ په دي وجه چي کوم شی د قیمتی بضع عوض کیداي شی (هغه به) په درجه اولی سره د غیرقیمتی عوض کیداي شی .

تشریح:- په دي عبارت کي مصنف رحمه الله یوه ضابطه بیانوی هغه ضابطه دا ده چه کوم شی په عقد نکاح کي مهر جوړیدي شی .هغه په عقد خلع کي بدل خلع جوړیدي شی .دلیل دا دي چه دعقد نکاح په وخت کي ملك بضع متقوم دي.اوپه حالت د خلع کي غیرمتقوم دي.نوکوم څیزچه د بضع متقوم عوض جوړیدي شی هغه د بضع غیر متقوم عوض خامخا جوړیدي شی .
البته ددي په عکس نشی کیدي یعنی کوم څیزچه په خلع کي بدل جوړیدي شی دا ضروری نه ده چه هغه دي په نکاح کي مهرهم جوړ شی .ځکه چي بعضي شیان (څیزونه) داسي دی چه هغه بدل خلع جوړیدي شی خومهرنشی جوړیدي مثلاً د یودرهم نه واخله ترلسو پوري په خلع کي بدل خلع جوړیدي شی خو مهرنشی جوړیدي.دغه دول که اووائی .کوم بچي چي د وزه په نس کي دي هغه بدل خلع دي نودا صحیح ده لیکن که د اووائی چه دا مهردي . نو دا صحیح نه ده.

د«خالعنی علی ما فی یدی» خلع کول

وَإِنْ قَالَتْ لَهُ او كه ښځې خپل خاوند ته اوونيل خَالِعْنِي عَلَى مَا فِي يَدِي ماته خلع راكړه په هغه څيز، څه چې زما په لاس كې دي فَخَالَعَهَا فَلَمْ يَكُنْ فِي يَدِهَا شَيْءٌ بيا خاوند ښځې ته خلع وركړله، حالانكه د ښځې په لاس كې هيڅ نه وو فَلَا شَيْءَ لَهُ عَلَيْهَا نو په ښځه به هيڅ شى واجب نه وى لِأَنَّهَا لَمْ تَغُرَّهُ بِتَسْمِيَةِ الْمَالِ ځكه چې ښځې خاوند د مال په نوم اخستو سره دهوكه نه ده وركړې.

حل اللغة: ① تغر د غرور نه دې دهوكه]

تشريح - صورت د مسئلې ښكاره دې دليل دا دې چه د ښځې كلام چې «ما فى يدى» كې لفظ د «ما» عام دې كوم چې مال او غير مال ټولو ته ګډ دې. نو ځكه داسې نه ده. چه ښځې د مال ذكر كړې وى. او خاوند ته ئې دهوكه وركړې وى او هر كله چې دهوكه وركونكې نه ده. نو د څه څيز ضامنه به هم نه وى.

د «خالعنى على ما فى يدى من مال» حكم

وَإِنْ قَالَتْ او كه ښځې اوونيل خَالِعْنِي عَلَى مَا فِي يَدِي مِنْ مَالٍ ما ته خلع راكړه په هغه مال باندې، كوم چې زما په لاس كې دې فَخَالَعَهَا نو خاوند دې ته خلع وركړله فَلَمْ يَكُنْ فِي يَدِهَا شَيْءٌ حالانكه د ښځې په لاس كې هيڅ نه وو رَدَّتْ عَلَيْهِ مَهْرَهَا نو ښځه دې ده ته خپل مهر واپس كړى لِأَنَّهَا لَمَّا سَمَّتْ مَالًا ځكه چې كله ښځې مال ذكر كړې دې لَمْ يَكُنِ الزَّوْجُ رَاضِيًا بِالزَّوَالِ إِلَّا بِعِوَضٍ نو خاوند د عوض اخستلو نه بغير د ملك نكاح په لرې كولو راضى نشو وَلَا وَجْهَ إِلَى إِيجَابِ الْمُسَمَّى وَقِيمَتِهِ لِلْجَهَالَةِ او د جهالت په وجه مسمى او د دې قيمت واجبولو هيڅ صورت نشته وَلَا إِلَى قِيمَةِ الْبُضْعِ أَعْنِي مَهْرَ الْمِثْلِ او نه د بضع قيمت يعنى د مهر مثل واجبولو څه وجه شته لِأَنَّهُ غَيْرُ مُتَقَوِّمٍ حَالَةَ الْخُرُوجِ ځكه چې په حالت خروج كې بضع غير متقوم وى فَتَعَيَّنَ إِيجَابُ مَا قَامَ بِهِ عَلَى الزَّوْجِ دَفْعًا لِلضَّرَرِ عَنْهُ نو د دې واجبول معين شو. په څومره كې چې دا خاوند ته پريوتې دې. د خاوند نه ضرر لرې كاوه د پاره.

تشريح - مسئله دا ده. چه ښځې خاوند ته اوونيل «خالعنى على ما فى يدى من مال» نو خاوند ورسره په هغې باندې خلع وكړله بيا معلومه شوه. چه د هغې په لاس كې څه هم نه وو. نو په دې صورت كې په ښځه باندې د مهر مقدار واپس كول واجب دى. دليل دا دې. چه ښځې د مال ذكر كړې دې. نو خاوند بغير د عوض د ملك نكاح په زائله كولو بندې راضى نه دې.

او د عوض څلور صورتونه دى. ① مسمى ② د هغې قيمت، ③ د بضع قيمت، ④ د مهر هغه مقدار كوم چې ښځې د خپل خاوند نه اخستې دې. اولنى درې احتمالات خو باطل شو. ځكه چې مسمى يعنى «ما فى يدى من مال» كې او د مسمى قيمت په دواړو كې هر يو مجهول دې او داسې هم ونيلې شى چه مسمى مجهول ده نو د دې قيمت به په خامخا مجهول وى. او د بضع قيمت يعنى مهر مثل د دې أمله واجب نه دې چې په حالت د خروج كې د ملك بضع څه قيمت نه وى. نو هر كله چې درې احتمالات باطل شول نو څلورم احتمال يعنى د مهر مقدار واجبول متعين شو. چه د خاوند ضرر لرې كړې شى.

د «خالعنى على ما فى يدى من دراهم يا من الدراهم» كې د خلع حكم

وَلَوْ قَالَتْ خَالِعْنِي عَلَى مَا فِي يَدِي مِنْ دَرَاهِمَ أَوْ مِنَ الدَّرَاهِمِ او كه ښځې اوونيل ماته خلع راكړه په هغه درهمو چې زما په لاس كې دى فَفَعَلَ نو خاوند داسې اوكړل فَلَمْ يَكُنْ فِي يَدِهَا شَيْءٌ (خو) د ښځې په لاس كې هيڅ نه وو فَعَلَيْهَا ثَلَاثَةُ دَرَاهِمَ نو په ښځه به درې درهمه واجب وى

تشريح - مسئله د ده چه ښځې خاوند ته اوونيل «خالعنى على ما فى يدى من دراهم يا من الدراهم» او خاوند هم د هغې ول وكړلو بيا معلومه شوه چه د ښځې په لاس كې څه نشته. نو په دې صورت كې په ښځه باندې

درې درهم واجب دى

لِأَنَّهَا سَمَّتِ الْجَمْعَ ځكه چې ښځې د جمع صيغه ذكر كړې ده وَأَقَلُّهُ ثَلَاثَةٌ او اقل د جمع درې دى وَكَلِمَةُ مِنْ هُنَا لِلصِّلَةِ دُونَ التَّبْعِيضِ او دلته كلمه د «من» د بيان لپاره ده د تبعيض لپاره نه ده لِأَنَّ الْكَلَامَ يَخْتَلُّ بِدُونِهِ ځكه چې كلام د دې نه بغير مختل كيږى

تشريح - دليل دا دې چه ښځې د دراهم صيغه د جمع استعمال كړله او اقل د جمع درې دى او په «من دراهم» كې من بيانيه دې تبعيضيه نه دې لكه څنګه چې په [فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ] كې من د بيان لپاره دې. او د «مـن» په اره كې بعضې حضراتو يوه قاعده ذكر كړې ده هغه دا چې په كوم ځاى كې د «من» د لفظ نه بغير كلام صحيح كيږى. نو په هغه ځاى كې به «من» د تبعيض لپاره وى لكه «أخذت من الدراهم» او په هر هغه ځاى كې چې د «من» نه بغير كلام صحيح نه وى. نو په دغه ځاى كښې به لفظ د «من» د بيان لپاره وى. د تبعيض لپاره به نه وى نو جمع په خپل حال باندې پاتې شوه. او چونكه اقل د جمع درې دى. نو درې دراهم به واجب وى.

په تښتيدلى غلام باندې خلع كول

فَإِنِ اخْتَلَعَتْ عَلَى عَبْدٍ لَهَا آبِقٍ او كه ښځې (د خپل خاوند سره) په داسې غلام باندې خلع اوكړله. چې تښتيدلى دې عَلَى أَنَّهَا بَرِيئَةٌ مِنْ ضَمَانِهِ په دې شرط باندې چې ښځه د دې غلام د ضمانت نه برى ده لَمْ تَبْرَأْ نو ده به برى نه وى وَعَلَيْهَا تَسْلِيمُ عَيْنِهِ إِنْ قَدَرَتْ او په ده به بعينه د دې غلام سپارل واجب وى كه قادر وى وَتَسْلِيمُ قِيمَتِهِ إِنْ عَجَزَتْ نو د ده قيمت سپارل به واجب وى او كه عاجز وى

تشريح - صورت د مسئلې دا دې. كه ښځې د خپل خاوند سره په تښتيدلى غلام باندې خلع وكړله په دې شرط چې دا ښځه به د غلام د ضمانت نه برى وى يعنى ښځې دا شرط بيان كړلو چه د غلام حاصلولو او حواله كولو به زما نه مطالبه نشى كولې. كه غلام ملاؤ شو خو او به ئې سپارى ورته. ګنې څه څيز به په دې باندې واجب نه وى. نو په دې صورت كې دا ښځه نه برى كيږى بلكه كه د غلام په حاصلولو قادره شوه. نو هم د هغه غلام سپارل واجب دى. او كه د هغه غلام په سپارلو قادره نشوه. نو د هغه غلام قيمت به ورته سپارل واجب وى

لِأَنَّهُ عَقْدُ الْمُعَاوَضَةِ ځكه چې خلع عقد معاوضه ده فَيَقْتَضِي سَلَامَةَ الْعِوَضِ نو د سلامت عوض تقاضا كوى وَاشْتِرَاطُ الْبَرَاءَةِ عَنْهُ شَرْطٌ فَاسِدٌ او د دې نه د برى كاوه شرط لګول شرط فاسد دې فَيَبْطُلُ إِلَّا أَنَّ الْخُلْعَ لَا يَبْطُلُ بِالشُّرُوطِ الْفَاسِدَةِ نو دا به باطليږى. مګر دا چې خلع په شروط فاسده سره نه باطليږى وَعَلَى هَذَا النِّكَاحُ او هم په دې به نكاح قياس كولې شى.

تشريح - دليل دا دې. چه خلع عقد معاوضه دې. نو ځكه د سلامت د عوض متقضى دې نو دې مله ښځې دا رخه د براءت شرط لګول فاسد دې ځكه چې دا شرط د مقتضى د عقد نه خلاف دې او چونكه خلع د شروط فاسدو په وجه نه باطليږى. بلكه شرط فاسد باطليږى نو ځكه به دلته شرط باطل شى او خلع به پاته وى

او هر كله چې شرط براءت باطل او خلع صحيح وى نو په ښځه به عبد مسمى واجب وى او كه دا د عبد مسمى په سپارلو قادره نه وى. نو د هغې قيمت به واجب وى او هم دا تفصيل په نكاح كې هم دې يعنى كه يو كس د يوې ښځې سره نكاح اوكړله او تښتيدلى غلام ئې مهر مقرر كړلو او خاوند د دغه غلام د سپارلو د شرط نه د براءت شرط هم اولګولو نو دا كس به برى نه وى بلكه كه هم په دغه غلام قادر شو د هغه حوالو كول به واجب وى. او كه په هغه قادر نشو نو د هغه قيمت ادا كول به واجب وى

د «طلقني ثلاثاً بالف» حکم

وَإِذَا قَالَتْ طَلِّقْنِي ثَلَاثًا بِأَلْفٍ اوکه ښځې اووئيل ماته درې طلاقه د يو زر په بدله کې راکړه فَطَلَّقَهَا وَاحِدَةً نو خوند دې ته يو طلاق ورکړو فَعَلَيْهَا ثُلُثُ الْأَلْفِ نو په ښځې به د يو زر دريمه واجب وي

تشريح - مسئله دا ده.که ښځې خاوندته اووئيل.« طلقني ثلاثا بالف» او خاوند ورته يوطلاق ورکړلو.نوپه ښځه باندې يوطلاق بائن واقع کيږي .اوپه ده باندې د زرو روپو دريمه برخه واجب ده.اوامام شافعي رحمه الله هم ددې قائل دي.

لِأَنَّهَا لَمَّا طَلَبَتِ الثَّلَاثَ بِأَلْفٍ ځکه چې کله ښځې د يو زر په بدله کې د درې طلاقو مطالبه اوکړله فَقَدْ طَلَبَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ بِثُلُثِ الْأَلْفِ نو ګويا هر طلاق ئې د يو زر د دريمې برخې په عوض طلب کړو وَهَذَا لِأَنَّ حَرْفَ الْبَاءِ يَصْحَبُ الْأَعْوَاضَ اودا ځکه چې لفظ د ،،ب،، په عوض باندې داخليږي وَالْعِوَضُ يَنْقَسِمُ عَلَى الْمُعَوَّضِ او عوض په معوض باندې منقسم کيږي .

دليل : دې چه هرکله ښځې د يوزر روپو په عوض د درې طلاقو مطالبه اوکړله.نودا داسې شوه.چه دې د زرو روپو په دريمه برخه د يوطلاق مطالبه اوکړله اوددې دليل دا دې.چه کلمه د ،،با،، په عوض باندې داخليږي .نوځکه به «الـف» يعني زر روپئ عوض وي .اودرې طلاقه به معوض وي .اوقاعده دا ده.چه عوض په معوض باندې تقسيږي .نويو زر روپئ به په درې طلاقو تقسيمږي .

وَالطَّلَاقُ بَائِنٌ لِوُجُوبِ الْمَالِ او طلاق به بائن وي دمال واجبيدو په وجه

تشريح- اوطلاق بائن به ځکه وقع کيږي چه د طلاق علی مال دې.اوپه طلاق علی مال باندې طلاق بائن واقع کيږي نوځکه به طلاق بائن وقع کيږي

د «طلقني على الف» حکم

وَإِنْ قَالَتْ اوکه ښځې اووئيل طَلِّقْنِي ثَلَاثًا عَلَى أَلْفٍ ماته په يو زرباندې درې طلاقه راکړه فَطَلَّقَهَا وَاحِدَةً نو خاوند دې ته يو طلاق ورکړو فَلَا شَيْءَ عَلَيْهَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ ([1]) نود ابوحنيفه رحمه الله په نيز به په ښځه باندې هيڅ واجب نه وي وَيَمْلِكُ الرَّجْعَةَ او خاوند به درجعت مالك وي

تشريح- صورت د مسئلې دا دې چه ښځې خوندته اووئيل « طلقني ثلاثا على الـف» او خاوند ورته يوطلاق ورکړلو نودامام ابوحنيفه رحمه الله په نيزيږې يوطلاق رجعي واقع کيږي .اوپه ښځه باندې څه نه واجبيږي .امام احمد رحمه الله هم ددې قائل دي.

وَقَالَا هِيَ وَاحِدَةٌ بَائِنَةٌ بِثُلُثِ الْأَلْفِ او صاحبين رحمهما الله فرمائي .چه يو بائنه به د يوزر د دريمې په بدله کې واقع کيږي لِأَنَّ كَلِمَةَ عَلَى بِمَنْزِلَةِ الْبَاءِ فِي الْمُعَاوَضَاتِ، حَتَّى إِنَّ قَوْلَهُمْ احْمِلْ هَذَا الطَّعَامَ بِدِرْهَمٍ أَوْ عَلَى دِرْهَمٍ سَوَاءٌ ځکه چې کلمه د ،، على ،، په معاوضاتو کې د باء په مرتبه کې ده.تردې چې ددوی قول « احمل هذا الطعام بدرهم اوعلى درهم» دواړه برابر دي

تشريح- صاحبين رحمهما الله فرمائي .چه د يوزر روپو په دريمه برخه به يوطلاق بائن واقع کيږي . دليـل دا دې چه طلاق على مال دښځې داړخه عقد معاوضه ده.اوپه معاوضاتوکې کلمه د «على» د «بـاء» په مرتبه کې وي .يعنې په عقدمعاوضه کې کوم حکم د باء دکلمه دې.هم هغه حکم د على دکلمه دې.نوچه «طلقني ثلاثا

[1]) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في فتح القدير (۷۱\۴) والكفاية (۷۰\۴) وردالمحتار(۶۱۱\۲) والهندية (۴۹۶\۱) نقلاً من القول الراجح (۴۶\۱۱م)_

بالف» په صورت کې که خاوند يوطلاق واقع کړې نو د زرو روپو به دريمه برخه يوطلاق بائن واقع کيږی نودغه ډول به د «طلقني ثلاثا على الف درهم» کې ديوزر روپو په دريمه کې يوطلاق بائن واقع کيږی

وَلَهُ أَنَّ كَلِمَةَ عَلَى لِلشَّرْطِ اود امام صاحب رحمه الله دليل دادې چه کلمه د على د شرط لپاره راځي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى الله تعالى فرمائيلي دی {يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا} داښځې دې تاسره په دې شرط باندې بيعت اوکړې چه دوی به د الله تعالى سره هيڅ څوك نه شريکوی وَمَنْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ أَنْتِ طَالِقٌ عَلَى أَنْ تَدْخُلِي الدَّارَ اوکوم کس چې خپلې ښځې ته اووئيل « أنت طالق على أن تدخل الدار» كَانَ شَرْطًا نود شرط دې وَهَذَا لِأَنَّهُ لِلُّزُومِ حَقِيقَةً اودا ځکه چې کلمه د ،،على ،، حقيقت د لزوم لپاره ده وَاسْتُعِيرَ لِلشَّرْطِ اود شرط لپاره مستعار اخستې شوې ده لِأَنَّهُ يُلَازِمُ الْجَزَاءَ ځکه چې شرط ملازم د جزاء دې وَإِذَا كَانَ لِلشَّرْطِ و هرکله چې (کلمه دعلى)شرط لپاره ده فَالْمَشْرُوطُ لَا يَتَوَزَّعُ عَلَى أَجْزَاءِ الشَّرْطِ روسته مشروط د شرط په اجزاؤ باندې نه تقسيمږي

حل اللغة: ① يتوزع تقسيمږي ② استعير په خواست سره غوښتل،عاريه]

تشريح- دامام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دې.چه په دې مقام کې کلمه د،على ،، دشرط لپاره ده.ځکه چې کله د ،على ،، موضوع ده داستعلاء دپاره.لکه «زيدعلى السطح» اوکه په استعلاء باندې ئې حمل کول متعذر شی .نودالزام په معنی به حمل کولې شی لکه «عليه دين » اوکه د الزام معنی هم متعذره شی نود شرط په معنی به حمل کولې شی .ځکه چې د شرط اوجزاء په مينځ کې مناسبت دې.هغه داسې لکه څنګه چې دلازم او ملزوم په مينځ کې لزوم وی .نودغه ډول د شرط او جزاء په مينځ کې هم لزوم دې لکه چې حرف دعلى په شرط کې حقيقت دې.لکه څنګه چې مصنف رحمه الله فرمائيلي دی چه «إن كلمة على للشرط» (الكفايه) اوصاحب دعنايه بيان کړې دې.چه کلمه د ،على ،، د شرط په معنی کښې مجاز دې.

حاصل دا چې دلته کلمه دعلى د شرط لپاره ده.که حقيقت وی اوکه مجاز.لکه دالله تعالى په ارشاد ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا﴾ کې عدم اشراك بالله د بيعت شرط دې. اوپه «انت طالق على ان تدخلي الدار» کې د طلاق د وقوع لپاره دخول د دارشرط دې

اوپه «عى ألف» کې دا ثابته شوه.چه کلمه د «على» د شرط لپاره ده اومشروط د شرط په اجزاؤ باندې نه تقسيمږي .ځکه چې مشروط موجوديږی په وخت د وجود د شرط کې ،اوشرط ټول د ټولواجزاؤ دې.نود شرط د يوجزء په واقع کيدو به د مشروط يوجزء نه واقع کيږی .ځکه چې شرط نه دې واقع شوې

بِخِلَافِ الْبَاءِ نو مشروط په اجزاؤ دشرط باندې نه منقسم کيږي په خلاف د باء. لِأَنَّهُ لِلْعِوَضِ عَلَى مَا مَرَّ ځکه چې دا د عوض لپاره راځي .لکه چې تيرشو نشو وَإِذَا لَمْ يَجِبِ الْمَالُ او هرکله چې مال واجب كَانَ مُبْتَدَأً فَوَقَعَ الطَّلَاقُ نودا به طلاق ابتداء وی .نو طلاق به پريوځی وَيَمْلِكُ الرَّجْعَةَ او خاوند به درجعت مالك وي

تشريح- ددې په خلاف کلمه د ،با،ده.ځکه چې دا دعوض لپاره ده اوعوض منقسم وی په معوض باندې،

اوهرکله چې په مسئله مذکوره کې په «طلقني ثلاثاً على ألف» کې د خاوند په طلاق ورکاوه په ښځه څه نه واجبيږي .نودخاونددا طلاق به هغه نه وی .دکوم چې ښځې مطالبه کړې ده.بلکه دا به د خاوند د اړخه ابتداء طلاق وی .اوچونکه خاوند په صريحی لفظ سره طلاق ورکړې دې نودا به طلاق رجعي وی .والله اعلم بالصواب.

دخاوند اړخه د «طلقي نفسك ثلاثاً بألف يا على ألف» حکم

وَلَوْ قَالَ الزَّوْجُ او که خاوند (خپلې ښځې ته) اووئيل طَلِّقِي نَفْسَكِ ثَلَاثًا بِأَلْفٍ أَوْ عَلَى أَلْفٍ ته خپل نفس ته د يوزر په عوض، يا په زر باندې درې طلاقه ورکړه فَطَلَّقَتْ نَفْسَهَا وَاحِدَةً نوښځې خپل خان ته يو طلاق ورکړو لَمْ يَقَعْ شَيْءٌ

نوهیڅ به نه واقع کیږی لِأَنَّ الزَّوْجَ مَا رَضِيَ بِالْبَيْنُونَةِ ځکه چې خاوند په بائنه کیدو راضی نه ور اَلَّا لِتُسَلِّمَ لَهُ الْأَلْفُ كُلُّهَا مګر په هغه صورت کي راضی دي.چه ده ته پوره یوزر روپۍ حاصلې شي

تشریح:- مسئله دا ده.چه خاوند خپلې ښځې ته اوونیل.«طلقي نفسك ثلاثا بألف او علی ألف» اوښځې خپل ځان ته یوطلاق ورکړلو.نویوطلاق هم نه واقع کیږی.

اودلیل دا دی.چه خاوند خپلې ښځې په بائنه کیدو باندې په هغه صورت کي راضی دي.چه ده ته پوره یوزر روپۍ حاصلې شي .نوچه خاوند دیوزر روپوبه عوض د خپل ملك په زائله کولوباندې راضی شی .نوددې نه دا نه معلومیږی جی دیوزر روپو نه په کم قیمت به هم دخپل ملك په زائله کولوباندې راضی وی .

بِخِلَافِ قَوْلِهَا طَلِّقْنِي ثَلَاثًا بِأَلْفٍ مګردا چې خاوند ته پوره زر درهمه واپس کړی .په خلاف د ښځې د قول «طلقني ثلاثا بألف» لِأَنَّهَا لَمَّا رَضِيَتْ بِالْبَيْنُونَةِ بِأَلْفٍ ځکه چې کله ښځه د یوزر په عوض بائن کیدو باندې راضی شوه كَانَتْ بِبَعْضِهَا أَرْضَى نود یو زر په جزء باندې به په درجه اولی راضی وی

تشریح - په خلاف د هغه مسئلې چې ښځه خاوند ته اووائی .«طلقني ثلاثا بألف» اوبیا ورته خاوند یوطلاق ورکړی.نود یوزر په دریمه برخه یوطلاق بائن واقع کیږی .ځکه چې دا ښځه هرکله په یوزر روپۍ باندې بائنه کیدو باندې راضی شوه.نود دې نه کم یعنی په دریمه برخه بائنه کیدو به خامخا راضی وی .

د خاوند قول «انت طالق علی ألف» قبلولو حکم

وَلَوْ قَالَ اوکه خاوند اوونیل أَنْتِ طَالِقٌ عَلَى أَلْفٍ فَقَبِلَتْ ته په زر باندې طلاقه ئې.نوښځې قبول کړل طُلِّقَتْ نو طلاق به واقع وی وَعَلَيْهَا الْأَلْفُ اوپه ده به زر درهمه لازم وی وَهُوَ كَقَوْلِهِ أَنْتِ طَالِقٌ بِأَلْفٍ اودا داسې ده لکه دده قول « انت طالق بألف» وَلَا بُدَّ مِنَ الْقَبُولِ فِي الْوَجْهَيْنِ او په دواړه صورتونوکي د ښځې قبلول ضروری دی لِأَنَّ مَعْنَى قَوْلِهِ بِأَلْفٍ بِعِوَضِ أَلْفٍ يَجِبُ لِي عَلَيْكِ ځکه چې دده قول « بألف» معنی « بعوض الف یجب لی علیك» ده یعنی دداسې زر په عوض چې زما په تا باندې واجب دی وَمَعْنَى قَوْلِهِ عَلَى أَلْفٍ عَلَى شَرْطِ أَلْفٍ يَكُونُ لِي عَلَيْكِ او دده د قول« علی ألف» معنی ده د یوزر شرط چې زما په ت باندې لازم دی وَالْعِوَضُ لَا يَجِبُ بِدُونِ قَبُولِهِ او د عوض قبلولو نه بغیر نه واجبیږی

تشریح -صورت د مسئلې دا دي چه «انت طالق بألف اوانت طالق علی الف» دواړه د ښځې په قبلولوباندې موقوف دی که په مجلس کي ښځې قبول کړلو نوطلاق به واقع کیږی .د «بألف» معنی ده.د یوزر روپو په شرط.چه هغه به زما په تاباندې لازم وی .حاصل دا چې په اول صورت «بألف» کي یوزر روپۍ عوض دي اوپه دوهم صورت «علی ألف» کي یو زر روپۍ شرط دي.

وَالْمُعَلَّقُ بِالشَّرْطِ لَا يَنْزِلُ قَبْلَ وُجُودِهِ . او کوم شی چې معلق بشرط وی .هغه د وجود شرط نه وړاندې نه راکوزیږی وَالطَّلَاقُ بَائِنٌ لِمَا قُلْنَا او طلاق بائنه به وی .د هغه دلیل په وجه کوم چې موږ ونیلی دی.

تشریح - اوکوم څیزچه په شرط پورې معلق وی .هغه څیزدشرط د وجوب نه وړاندې نه موجودیږی .نوپه دې صورت کي به د یوزر روپو قبلولونه روسته یوطلاق واقع کیږی .نوځکه په دې صورت کي قبول ضروری دي. اوپه دې دواړو صورتونوکي به طلاق بائن واقع کیږی دلیل په اول باب کي تیرشوې دی.یعنی حدیث «الخلع تطلقة بائنة» اوعقلی دلیل دا دي چه ښځه په هغه صورت کي د مال په سپارلوباندې راضی کیږی .چه ددې نفس دې ته حواله کړې شی .اودنفس سپارل په طلاق بائن سره کیږی په طلاق رجعی سره نه کیږی .

د «انت طالق وعلیك الف الخ» حکم

وَلَوْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ أَنْتِ طَالِقٌ وَعَلَيْكِ أَلْفٌ اوکه خاوند خپلې ښځې ته اوونیل ته مطلقه ئې.او په تاباندې زر درهم

دی فَقَبِلَتْ دې ښځې قبول کړل أَوْ قَالَ لِعَبْدِهِ أَنْتَ حُرٌّ وَعَلَيْكَ أَلْفٌ یا مولی خپل غلام ته اوونیل ته آزاد ئې او په تاباندې زر درهم دی فَقَبِلَ نو غلام قبول کړل عَتَقَ الْعَبْدُ نو غلام آزاد شو وَطُلِّقَتِ الْمَرْأَةُ و ښځه مطلقه شوه وَلَا شَيْءَ عَلَيْهِمَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (١) اود امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز دې دواړو باندې هیڅ و جب شو وَكَذَا إِذَا لَمْ يَقْبَلَا اوهم دغه ډول که دواړو قبول نکړل

تشریح:- صورت د مسئلې دا دي.چه خاوند ښځې ته اوونیل.« انت طالق وعلیك الف» وښځې قبول کړو یا مولی خپل غلام ته اوونیل «انت حر وعلیك الف» اوغلام قبول کړلو نوغلام آزاد شو اوښځه طلاقه شوه اودامام ابوحنیفه رحمه الله په نیز په دواړو باندې څه نه واجبیږی اود حکم به همه وخت کي هم دی چه دواړو قبول نه وی کړي.

وَقَالَا عَلَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الْأَلْفُ إِذَا قَبِلَ .او صاحبین رحمهما الله فرمائی چه په دواړوکي په هریو باندې یو زر درهمه لازمیږی .که دوی قبول کړل وَإِذَا لَمْ يَقْبَلْ اوکله چې قبول نکړی لَا يَقَعُ الطَّلَاقُ نو په ښځه به طلاق نه وی ی وَالْعَتَاقُ اوغلام به آزاد نه وی

تشریح - اوصاحبین رحمهما الله فرمائی .چه په ښځه اوغلام هریوباندې یوزر روپۍ واجب دی خو په دې شرط چې قبول ئې کړې وی .اوکه قبول ئې نه وی کړې.نونه طلاق واقع کیږی اونه آزادی .

لَهُمَا أَنَّ هَذَا الْكَلَامَ يُسْتَعْمَلُ لِلْمُعَاوَضَةِ دصاحبینو رحمهما الله دلیل دادې چه د کلام د معاوضه لپاره استعمالیږی فَإِنَّ قَوْلَهُمْ احْمِلْ هَذَا الْمَتَاعَ وَلَكَ دِرْهَمٌ بِمَنْزِلَةِ قَوْلِهِمْ بِدِرْهَمٍ ځکه چې دده قول« احمل هذا المتاع ولك درهم» ددوی قول بدرهم په مرتبه کي دي

حل اللغة: ① المتاع سامان ② المعاوضة بدله ،عوض]

تشریح -اودصاحبینو رحمهما الله دلیل دا دي چه دا کلام یعنی «علیك ألف » د معاوضه لپاره استعمالیږی : «احمل هذا المتاع ولك درهم یا احمل هذا المتاع بدرهم» د دواړو یوه معنی ده.اوخلع هم عقد معاوضه ده ځکه به په «علیك ألف» کي به ،واو، د باء په معنی کي وی .لکه چې خاوند خپلې ښځې ته اووائی .چه «انت طالق فی حال یا یجب لی علیك الف» یعنی ته طلاقه ئې په داسې حال کي چې زما به په تا باندې زر روپۍ واجب وی .اونحویان وائی .چه حال د شرط په حکم کي وی .نود «انت طالق وعلیك ألف» معنی دا شوه چه «انت طالق علی شرط ألف» اوچه مال شرط اوګرځوی .نود ښځې قبلول ضروری دی .لکه څنګه چې په وړاندینۍ مسئله کي تیرشوې دی .نوکه ښځه مال قبول کړی نوطلاق به واقع کیږی اوپه دې به مال واجب وی کنی نه به واجبیږی .

وَلَهُ أَنَّهُ جُمْلَةٌ تَامَّةٌ فَلَا تَرْتَبِطُ بِمَا قَبْلَهُ إِلَّا بِدَلَالَةٍ اود امام صاحب رحمه الله دلیل دادې چه«علیك ألف» پوره جمله ده.خپل مقبل سره مربوط نه ده.مګر په دلالت سره إِذِ الْأَصْلُ فِيهَا الِاسْتِقْلَالُ ځکه چې په جمله کي اصل دادی چه پخپله مستقل وی وَلَا دَلَالَةَ او دلته کي هیڅ دلیل موجود نه دې لِأَنَّ الطَّلَاقَ وَالْعَتَاقَ يَنْفَكَّانِ عَنِ الْمَالِ ځکه چې طلاق اوعتاق دواړو د مال نه جلا کیږی

حل اللغة: ① الاستقلال مستقل کیدل ،خانله کیدل ② ینفكان تثنیه د ینفك. جلا کیدل]

تشریح -اودامام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دي.چه «علیك ألف» مبتداء اوخبر د دواړو په ترکیب سره دا جمله

---

(١) القول الراجح هو قول أبی حنیفة رحمه الله كذا فی فتح القدير (٧٢/٤) والكفاية (٧٣/٤) والعناية (٧٣/٤) ورد المحتار (ص.٦٢١) والدر المختار (٦١٢/٢) نقلاً عن القول الراجح (٣٤٧/١)-

تامه ده.اوجمله تامه د دليل نه بغیرد ماقبل سره مربوطه نه وی .څکه چې په جمله تامه کښې اصل دا وی چه دا به مستقله وی .اودلته د ماقبل سره په مربوط کیدو څه دلیل نشته.څکه چې په طلاق اوعتاق دواړو کې په مال سره جدا کیږی بلکه په دې دواړو کې د ښه خلگو عادت دا دې بلکه په دې دواړو کې د ښه خلگو عادت دا دې چه هغوی عوض نه قبلوی .

بِخِلَافِ الْبَيْعِ وَالْإِجَارَةِ څکه چې طلاق او عتق دواړه دمال نه جلا وی په خلاف د بیع او اجاره لِأَنَّهُمَا لَا يُوجَدَانِ دُونَهُ څکه چې دا دواړه د مال نه بغیر نه موجودیږی .

تریح - ددې په حلاف په بیع اواجاره کې دا دواړه د مال نه بغیرنه موجودیږی .څکه چې دا دواړو معاوضه محضه ده.نوثابته شوه.چه د «علیك ألف» د «أنت طالق» سره څه تعلق نشته.

د «أنت طالق على ألف إلخ» حکم

وَلَوْ قَالَ أَنْتِ طَالِقٌ عَلَى أَلْفٍ عَلَى أَنِّي بِالْخِيَارِ أَوْ عَلَى أَنَّكِ بِالْخِيَارِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ اوکه خاوند اوونیل ته طلاقه نې په یو زر درهم بندې په دې شرط باندې چې ماته درې ورځو پورې خیار دې یا تا ته اختیار دې فَقَبِلَتْ نو ښځې قبول کړل فَالْخِيَارُ بَاطِلٌ نوذا خیار باطل دې إِذَا كَانَ لِلزَّوْجِ چې کله د خاوند لپاره وی وَهُوَ جَائِزٌ إِذَا كَانَ لِلْمَرْأَةِ اوذا خیارجائز دې چه کله دښځې لپاره وی فَإِنْ رَدَّتْ الْخِيَارَ فِي الثَّلَاثِ بیا که ښځې په درې ورځو کې دننه خیار ردکړو بَطَلَ نو طلاق باطل شو وَإِنْ لَمْ تَرُدَّ اوکه رد نې نکړو طَلُقَتْ نو طلاق به واقع وی وَلَزِمَهَا الْأَلْفُ او په ښځه به یو زردرهم لازم وی وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (١) اوذا د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز دی

تریح- صورت د مسئلې دا دې چه خاوند خپلې ښځې ته اوونیل.«أنت طالق على ألف على أني بالخيارإلى ثلاثة ايام» یا نې «أنت طالق على ألف على أنك بالخيارثلاثة أيام» اوونیل.اوښځې دا خبره قبول کړله. نوکه خیارد خاوند لپاره وی .نوباطل دې اوکه د ښځې لپاره وی .نوجائزدې بیا که ښځې په درې ورځو کې دننه دننه دا رد کړله نوطلاق به باطل شی اوکه ښځې د طلاق اجازت ورکړلو یا نې خیاررد نکړلو څکه چې تر اوسه پورې د خیرموده تیره شوه نوپه ښځه به طلاق واقع شی .اویوزر روپۍ به پرې لازم شی دا ذکرشوې تفصیل دامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزدې

وَقَالَا: الْخِيَارُ بَاطِلٌ فِي الْوَجْهَيْنِ او صاحبین رحمهما الله فرمائی .چه خیار په دواړه صورتونوکې باطل دې وَالطَّلَاقُ وَاقِعٌ و طلاق واقع شو وَعَلَيْهَا أَلْفُ دِرْهَمٍ او په دې باندې زردرهم لازم دی

تریح - اوصاحبین رحمهما الله فرمائی چه خیار په دواړو صورتونوکې باطل دې.که دښځې لپاره وی اوکه د سړی لپره وی اوطلاق به واقع کیږی اوپه ښځه په یوزر روپۍ لازم وی .هم دا د امام شافعی او احمد رحمهما الله مذهب دی.

لِأَنَّ الْخِيَارَ لِلْفَسْخِ بَعْدَ الْإِنْعِقَادِ څکه چې دخیار منعقد کیدو نه روسته د فسخ لپاره وی لَا لِلْمَنْعِ مِنَ الْإِنْعِقَادِ اود منعقدکیدو نه د منع کاوه لپاره نه وی وَالتَّصَرُّفَانِ لَا يَحْتَمِلَانِ الْفَسْخَ مِنَ الْجَانِبَيْنِ او دواړه تصرف دواړو اړخ نه د فسخ احتمال نه لری لِأَنَّهُ فِي جَانِبِهِ يَمِينٌ څکه چې خلع د خاوند په اړخ کې قسم دې وَمِنْ جَانِبِهَا شَرْطٌ اود ښځې په اړخ ددې شرط دي

تریح -دصاحبینو رحمهما الله دلیل دا دې چه خیارد عقد منعقده د فسخ لپاره مشروع شوې دې ددې لپاره نه دې

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في فتح القدير (٧٤\٤) والبحرالرائق (٨٥\٤) والهندية (٤٩٩\١) والعناية (٧٤\٤) نقلاً عن القول الراجح (٣٤٨\١)-

چې دمنعقد کیدونه نې بند کړی .اودلته دانعقاد نه روسته فسخ ممکن نه ده.نوځکه د دواړو طرفونو یعنی د خاوند د اړخه ایجاب اود ښځې داړخه د قبول د فسخ احتمال نشته.د خاوند د اړخه د فسخ احتمال خوځکه نشته چه خلع د خاوند داړخه قسم وی څکه چې خاوند معنی د شرط اوجزء ذکرکړې ده اوقسم فسخ نه قبلوی نوثابته شوه چه د خاوند داړخه خلع د فسخ احتمال نه لری اودښځې داړخه د فسخ احتمال څکه نشته چه دښځې قبول د یمین لپاره شرط دې نولکه څنګه چې یمین فسخ نه قبلوی .دغه ډول شرط هم فسخ نه قبلوی .ددلیل لنډیز دا شوه چه خیارد فسخ لپاره مشروع شوې دې.اوخلع فسخ نه قبلوی .نوځکه به خیر په دواړو طرفونوکې باطل وی ..

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّ الْخُلْعَ فِي جَانِبِهَا بِمَنْزِلَةِ الْبَيْعِ حَتَّى يَصِحَّ رُجُوعُهَا اود امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادې چه خلع دښځې په اړخ کې د بیع په مرتبه کې ده.تردې چې دښځې رجوع کول صحیح دی وَلَا يَتَوَقَّفُ عَلَى مَا وَرَاءَ الْمَجْلِسِ او په ما وراء د مجلس باندې موقوف نه وی فَيَصِحُّ اشْتِرَاطُ الْخِيَارِ فِيهِ نو په خلع کې دخیرشرط لګول صحیح دی

تریح -دامام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې چه خلع د ښځې د اړخه د بیع پشان ده څکه چې ښځې خپل خاوند ته عوض سره دمال مالك جوړ کړې دې.هم دا وجه ده چه د ښځې په خلع کې دخپل قول نه رجوع کول صحیح دی اوخلع په ما وراء مجلس بندې موقوف نه ده لکه څنګه چې په بیع کې رجوع کول هم صحیح دی اوبیع په ماوراء مجلس باندې موقوف نه وی نوثابته شوه چه خلع د ښځې په حق کې د بیع په مرتبه کې ده نولکه څنګه چې په بیع کې د خیار شرط لګول شرعاً صحیح دی نودغه ډول په خلع کې هم د ښځې داړخه دخیر شرط لګول به صحیح وی .

أَمَّا فِي جَانِبِهِ يَمِينٌ حَتَّى لَا يَصِحُّ رُجُوعُهُ او پاتې شوه (خلع) د خاوند په اړخ کې ، (نو) داقسم دې تردې چې د خاوند ددې نه رجوع کول نه صحیح کیږی وَيَتَوَقَّفُ عَلَى مَا وَرَاءَ الْمَجْلِسِ او په ماوراء د مجلس باندې موقوف پاتې کیږی وَلَا خِيَارَ فِي الْأَيْمَانِ او په قسم کې خیار نشته

تریح - اود خاوند په حق کې خلع قسم دې.هم دا وجه ده.که خاوند دخلع نه روسته رجوع کول غواړی .نونشی کولې اودده په حق کې خلع په ما وراء مجلس باندې موقوف وی .نوثابته شوه.چه د خاوند په حق کې خلع قسم دې اوپه قسم کې شرعاً خیار نه وی .نوځکه به په خلع کې د خاوند لپاره خیار نه وی.

وَجَانِبُ الْعَبْدِ فِي الْعَتَاقِ مِثْلُ جَانِبِهَا فِي الطَّلَاقِ اود غلام په اړخ کې په عتاق کې داسې دې لکه چې دښځې په اړخ کې طلاق

تریح.صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .چه په عتاق کې د غلام حکم هم هغه دې کوم چې په طلاق کې د ښځې دې یعنی که مولی خپل غلام ته اوونیل.«انت حرعلى ألف على اني بالخيارأو على أنك بالخيار» اوغلام قبول کړله.نودامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزکه خیارد غلام لپاره وی نوجائزبه وی اوکه د مولی لپاره وی نوباطل به دی .اود صاحبینو رحمهما الله په نیزبه دواړو صورتونوکې به باطل وی .

د «طلقتك أمس على ألف درهم فلم تقبلي» حکم

وَمَنْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ وکوم کس چې خپلې ښځې ته اوونیل طَلَّقْتُكِ أَمْسِ عَلَى أَلْفِ دِرْهَمٍ فَلَمْ تَقْبَلِي ما تاته په یوزر درهم باندې پرون طلاق درکړې دې خو تاقبول نکړو فَقَالَتْ قَبِلْتُ نو ښځې اوونیل. ماقبول کړې دی فَالْقَوْلُ قَوْلُ الزَّوْجِ نود خاوند قول به (معتبر) وی

تریح:-په دې عبارت کې دوې (دوه) مسئلې دی یوه دا چې خاوندخپلې ښځې ته اوونیل.چه ماپرون تاته د زرو روپو په عوض کې طلاق درکړې وو.خوتا نه وو قبول کړې.اوښځه ورته اووائی .چه ماقبول کړې وو.نوپه

دې صورت کې به د خاوند قول دقسم سره معتبر وی

وَمَنْ قَالَ لِغَيْرِهِ اوکه یو کس بل کس ته اوونیل بِعْتُ مِنْكَ هٰذَا الْعَبْدَ بِأَلْفِ دِرْهَمٍ أَمْسِ فَلَمْ تَقْبَلْ ما پرون تا بندې د زر درهمو په عوض دا غلام خرڅ کړې وو.خو تا قبول نکړو فَقَالَ قَبِلْتُ نو دې سړی اوونیل ما قبول کړې دي فَالْقَوْلُ قَوْلُ الْمُشْتَرِي نود مشتری قول به (معتبر) وی

تشریح.دویمه مسئله دا ده.چه یوکس بل ته اوونیل.چه ما پرون تاته خپل غلام په زر روپۍ درکول خوتا قبول کړي نه وو اومشتری ورته اوواٸی .چه ما قبول کړې وو.نوپه دې صورت کې به د مشتری قول قبلولې شی

وَوَجْهُ الْفَرْقِ أَنَّ الطَّلَاقَ بِالْمَالِ يَمِينٌ مِنْ جَانِبِهِ او وجه د توپیر داده چه طلاق بالمال د خاوند په اړخ کې قسم دي فَالْإِقْرَارُ بِهِ نود قسم اقرار به دشرط اقرار نه وی لَا يَكُونُ إِقْرَارًا بِالشَّرْطِ لِصِحَّتِهِ بِدُونِهِ ځکه چې قسم دشرط نه بغیر صحیح کیږی

تشریح:په دوارو مسئلوکې وجه د توپیر دا ده چه طلاق بالمال د خاوند په حق کې قسم دې ځکه چې خاوند طلاق د ښځې د مال په قبلولو پورې معلق کړې دې اود معلق کاوه نوم یمین اوقسم دې.اوقسم په قسم خوړونکی باندې پوره کیږی نود خاوند داړخه د قسم اقرار کول د شرط په وجود یعنی د ښځې داړخه د مال قبلولواقرار نه دې.ځکه چې قسم بغیرد شرط نه صحیح کیږی .نود خاوند دا وئیل.چه تا قبول نه وو کړې دخپل قول نه رجوع نه ده نوښځه به په خپل قول باندې ګواه پیش کړی ګنی د خاوند قول به سره د یمین نه معتبر وی .

أَمَّا الْبَيْعُ پاتې شوه بیع، فَلَا يَتِمُّ إِلَّا بِالْقَبُولِ نو دا بغیر د قبول نه نه تمامیږی وَالْإِقْرَارُ بِهِ إِقْرَارٌ بِمَا لَا يَتِمُّ إِلَّا بِهِ اود بیع اقرار کول د هغه شی قرار کول دی چه ددې نه بغیر بیع نه تمامیږی فَإِنْكَارُهُ الْقَبُولَ رُجُوعٌ مِنْهُ نود مشتری د قبلولو نه انکار د بیع نه رجوع کول دی

تشریح:-اوپاتې شوه مسئله د بیع نوهغه د مشتری د قبول نه بغیرنه تمامیږی .نوبائع چې هرکله د عقد بیع د منعقد کاوه اقرار اوکړلو.نودداسې اقرارنې ورسره هم اوکړلو.چه دهغې نه بغیربیع نه تمامیږی .یعنی د مشتری قبلول.نود بائع د مشتری د قبول نه انکار کول دخپل اقرار نه واپس کیدل دی .نوځکه به د بائع قول معتبر نه وی بلکه د مشتری قول به معتبر وی .والله اعلم

د مبارات حکم

قَالَ قدوری رحمه الله فرمائی وَالْمُبَارَأَةُ كَالْخُلْعِ كِلَاهُمَا يُسْقِطَانِ كُلَّ حَقٍّ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنَ الزَّوْجَيْنِ عَلَى الْآخَرِ مِمَّا يَتَعَلَّقُ بِالنِّكَاحِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (١) چې د ښځې خاوند یو بل بری کول دخلع پشان دی .د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز په هغه حقوق کې کوم چې د نکاح متعلق دی .مبارات او خلع دواړه هریو داسې حق ساقطوی چه د ښځې خاوند په یو بل باندې دی

تشریح -صورت دمسئلې دا دې چه په ښځه خاوند کې د یوبل نه بری کول دخلع پشان دی .یعنی په مبارات اوخلع کې هریو داسې دی چه ښځه او خاوند هریودهغه حق نه بری کوی کوم چې د نکاح سره متعلق وی لکه مهراود تیرو شوو ورځو نفقه.البته په خلع اومبارات کې د عدت نفقه اوسکنی نه ساقطیږی .خوکه ښځې د عدت په نفقه باندې خلع اوکړله نونفقه به ساقطیږی .خوسکنی نه ساقطیږی . ځکه چې سکنی د شریعت حق دې اودشریعت حق د چا په ساقط کولوسره نه ساقطیږی .دا ذکرشوې تفصیل دامام

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في فتح القدير (٧٦\٤) ومنحة الخالق (٨٨\٤) والبحر الرائق (٨٨\٤) نقلاً عن القول الراجح (٣٥٠\١١)

ابوحنیفه رحمه الله مذهب دي

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رحمه الله لَا يَسْقُطُ فِيهِمَا إِلَّا مَا سَمَّيَاهُ او اما محمد رحمه الله فرمائی چه په مبارات او خلع دواړو کې هرحق ندې ساقطوی علاوه ددې نه چې دواړه ئې بیان کړی وَأَبُو يُوسُفَ رحمه الله مَعَهُ فِي الْخُلْعِ و امام ابویوسف رحمه الله په خلع کې د امام محمد رحمه الله سره دې وَمَعَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله فِي الْمُبَارَأَةِ او په مبارات کې د ابوحنیفه رحمه الله سره دې

تشریح:- اوامام محمد رحمه الله فرمائیلی دی چه په خلع اومبارات کې به هم هغه حقوق ساقطیږی.کوم چې زوجینو بیان کړی وی .اوچه کوم ئې نه وی بیان کړي.هغه به نه ساقطیږی . اودامام ابویوسف رحمه الله قول په خلع کې دامام محمد رحمه الله دقول پشان دې.اودمبارات په صورت کې د امام ابوحنیفه رحمه الله د قول پشان دې

اودې اختلاف ثمره به په دې مثال کې ښکاره کیږی .چه دښځې مهر پوزر روپۍ دی اوبیا ښځې خپل خاوند سره په سل روپۍ باندې خلع اوکړله.نودامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزجائزدی چه ښځه دخپل خاوند نه څه واخلی ځکه چې خلع په وجه مهرساقط شو.اودصاحبینو رحمهما الله په نیزښځه دخپل خاوند نه د څلورسوه روپو رجوع کولې شی .چه د فرقت قبل الدخول په وجه ښځې ته نصف مهر ملاوشی .اوصرف دومره ساقط شی .کوم چې زوجینو بیان کړې وی .یعنی سل درهم،

اوکه ښځې په یوزر روپوباندې قبضه اوکړله.اوبیا دغه ښځې په سلو روپو باندې خلع اوکړله.نودامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزد خاوند لپاره د سلو روپو نه سوا بل څه نشته.اودصاحبینو رحمهما الله په نیزبه خاوند دښځې نه د دومره روپو رجوع کوی .چه هغه دمهرنیم مقدارته رسیږی .یعنی څلور سوه درهمه به د ښځې نه بیرته واخلی .د ثمره اختلاف نه روسته دلائل اوګوری.

لِمُحَمَّدٍ رحمه الله أَنَّ هٰذِهِ مُعَاوَضَةٌ د امام محمد رحمه الله دلیل دادې چه خلع او مبرات دواړه هریو عقدمعاوضه ده وَفِي الْمُعَاوَضَاتِ يُعْتَبَرُ الْمَشْرُوطُ لَا غَيْرُهُ او په معاوضاتوکې صرف د مشروط اعتبار کولې شی

تشریح -دامام محمد رحمه الله دلیل دا دې چه په خلع اومبرات کې هریوعقدمعاوضه دې اوپه معاوضاتوکې هم هغه څیزمعتبر وی دکوم چې ذکرشوې وی .نوبه خلع اومبرات کې به صرف هغه حقوق ساقط وی دکوموچه زوجینوبیان کړې وی .اوچه دکوموذکرئې نه وی کړې هغه به نه ساقطیږی

وَلِأَبِي يُوسُفَ رحمه الله أَنَّ الْمُبَارَأَةَ مُفَاعَلَةٌ مِنَ الْبَرَاءَةِ اود ابویوسف رحمه الله دلیل دا دې چه مبارت د(باب) مفاعلت براءة نه (ماخوذ دې) فَتَقْتَضِيهَا مِنَ الْجَانِبَيْنِ نودا د جانبین نه د بری کیدو تقاضا کوی وَأَنَّهُ مُطْلَقٌ ودا بری کیدل مطلق دی فَقَيَّدْنَاهُ بِحُقُوقِ النِّكَاحِ لِدَلَالَةِ الْغَرَضِ أَمَّا الْخُلْعُ دا موږ په حقوق نکاح سره مقید کړی دی .د غرض دلالت په وجه اما الخلع او پاتې شوه خلع فَمُقْتَضَاهُ الِانْخِلَاعُ نو ددې مقتضی انخلاع ده چې د خلع معنی ده جلا کول وَقَدْ حَصَلَ فِي نَقْضِ النِّكَاحِ وَلَا ضَرُورَةَ إِلَى انْقِطَاعِ الْأَحْكَامِ اودا معنی حاصلیږی د نکاح په ماتیدو باندې

حل اللغة: ① الانخلاع جلا کول

تشریح :اودامام ابویوسف رحمه الله دلیل دا دې.چه مبارات دباب مفاعلت نه دې.ماخوذ د براءت نه دې.اومفاعلت د دواړوطرفونو نه د فعل تقاضا کوی .نومبارات به ددې خبرې تقاضا کوی .چه په زوجینوکې هریودبل نه بری شی .

اولفظ د براءت مطلق دې.هرحق ته ګډ دې.که د نکاح وی اوکه دغیرنکاح وی خوموږ داد نکاح سره مقید کړلو. و دلیل ددې غرض دې.یعنی غرض اومقصد دهغه جګړې ختمول دی .کومه چې دنکاح په وجه پیدا شوې ده.نوځکه به براءت دهغه حقوقوسره متعلق وی کوم چې په نکاح سره ثابتیږی . وپاتې شوه خلع نودهغې غرض انخلاء یعنی بیلیدل دی .اودا معنی حاصلیږی د نکاح په ماتیدوسندې.نود نکاح د احکامونه سوا د نورو احکامود منقطع کیدو څه ارتیا پاتې نشو.

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّ الْخُلْعَ يُنْبِئُ عَنِ الْفَصْلِ وَمِنْهُ خَلْعُ النَّعْلِ وَخَلْعُ الْعَمَلِ او هم ددې نه ده «خلع النعل» (د پښو نه)

بیزار جلا کول.او،، خلع العمل،، د عمل نه جلا کول **وَهُوَمُطْلَقٌ كَالْمُبَارَأَةِ** اوددا د مبارات پشان مطلق دي **فَيُعْمَلُ بِإِطْلَاقِهِمَا فِي النِّكَاحِ وَأَحْكَامِهِ وَحُقُوقِهِ** نو نکاح او ددې احکام اوددې په حقوق کي ددې دواړو په مطلق کیدو باندې به عمل کولي شي.

حل اللغة: ① النعل پڼړۍ]

تشریح: اودامام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دي.چه دخلع معنی جلا کیدل اوبیلیدل دی اوددې نه خلعه .لنعل ده یعني دپښو نه پڼړۍ ويستل اوخلع العمل یعنی د کارکونکي د کر نه جلا کیدل.نومعلومه شوه چه خلع هم د مبارات پشان مطلق ده نوپه نکاح اوددې په احکامو اوحقوقو کي به ددې دواړو په اطلاق باندې عمل کولي شي .یعنی د خلع په وجه به نکاح اودنکاح احکام اودنکاح حقوق واړه ساقطیږي .که زوجینو بیان کړي وی اوکه نه وی.

د حیلې ماشومې لور خلع بالمال کول

قَالَ وَمَنْ خَلَعَ ابْنَتَهُ وَهِيَ صَغِيرَةٌ بِمَالِهَا اوکوم کس چي د حپلې لور خلع اوکړله په داسي حال کي چي دا صغیره ده ددې د مال په عوض **لَمْ يَجُزْ عَلَيْهَا** نو (دا خلع) په دې باندې نه جائز کیږي

تشریح: صورت د مسئلي دا دي که پلار دخپلې ماشومې لور خلع اوکړله دهغې دمال په عوض.نودا خلع په دې صغیره باندې جائزنه ده هم دا دامام شافعي اوامام احمد رحمه الله قول دي.اوامام مالك رحمه الله فرمائي چه خلع جائزده

لِأَنَّهُ لَا نَظَرَ لَهَا فِيهِ څکه چي په دې خلع کي صغیره لپاره هیڅ غوره والي نشته **إِذِ الْبُضْعُ فِي حَالَةِ الْخُرُوجِ غَيْرُ مُتَقَوِّمٍ** په دې وجه چي بضع په حالت خروج کي غیرمتقوم ده **وَالْبَدَلُ مُتَقَوِّمٌ** اوبدل خلع متقوم دي

حل اللغة: ① نظر شفقت،خیرخواهی ② متقوم قابل دقیمت]

تشریح: د عدم جواز دلیل دا دي چه د پلار نظر په شفقت اومهربانۍ باندې مبني وی .اوپه دې خلع کي د ماشومې لپاره نظر دشفقت اومهربانۍ نشته څکه چي بضع په حالت خروج کي غیرمتقوم وی .اوبدل خلع متقوم دې نو دغیرمتقوم په بدله کي به ماشومې باندې متقوم لازمول څه هوښیارتیا نه ده.اونه شفقت دي.

بِخِلَافِ النِّكَاحِ او بدل متقوم دې ددې په خلاف نکاح ده **لِأَنَّ الْبُضْعَ مُتَقَوِّمٌ عِنْدَ الدُّخُولِ** څکه چي بضع د دخول په وخت متقوم ده **وَلِهَذَا يُعْتَبَرُ خُلْعُ الْمَرِيضَةِ مِنَ الثُّلُثِ** اوهم په دې وجه د بیمارې (ښځې) خلع ددې په دریمه برخه مال کي معتبر وی

تشریح: نکاح ددې په خلاف ده څکه که یوکس حپله صغیره لور په مهرمثل باندې چاته په نکاح سره ورکړله نونکاح صحیح ده څکه چي بضع په حالت د دخول کي متقوم ده.نومتقوم (ملك بضع) په مقابله کي متقوم مهرمثل لازمول دشفقت اومهربانۍ خلاف دی ددې توپیر په وجه که یوه ښځې په خپل مرض الموت کي دخپل خاوند سره د خلع اراده لري نودا خلع به ددې دمال په دریمه برخه کي معتبر وی یعنی په خپل ملك کي د بدل خلع لپاره د دریمې برخې مال نه ورکولي شي څکه چي بضع په حالت دخروج کي غیرمتقوم ده نوکوم مال چي ددې په مقابله کي لازم شوې وی هغه به د مریضې دا ړخه تبرع وی اودتبرع اووصیت نفاذ د مړې په دریمه برخه مال کي وی په زیاتي کي نه وی

وَنِكَاحُ الْمَرِيضِ يُعْتَبَرُ بِمَهْرِ الْمِثْلِ مِنْ جَمِيعِ الْمَالِ اود بیمارې نکاح په مهرمثل باندې د جمیع مال نه معتبر ده **وَإِذَا لَمْ يَجُزْ** او هرکله چي خلع جائز نه ده **لَا يَسْقُطُ الْمَهْرُ** نو مهر به هم ساقط نه وی **وَلَا يَسْتَحِقُّ مَالَهَا** او خاوند به ددې دمال مستحق نه وی

تشریح: اوکه یوکس په مرض الموت کي د یوې ښځې په مهرمثل باندې نکاح اوکړي نود نکاح به دده دو په مال نه معتبر وی یعنی که دده واړه مال دښځې دمهر برابر وو.نوواړه مال به ښځې نه ورکولي شي څکه چي بضع په حالت د دخول کي متقوم ده نوپه دې صورت کي متقوم د متقوم په مقابله کي لازم شو نوځکه به پوره مال ورکاوه کي څه حرج نشته. لنډیز دا چي پلار کومه خلع کړې وی .هغه جائزنه ده اوهرکله چي دا خلع جائزنه ده نودصغیره مهربه هم ساقط وی اوخاوندهم د بدل خلع په طور د صغیره د مال مستحق کیدای شي.

ثُمَّ يَقَعُ الطَّلَاقُ فِي رِوَايَةٍ بیا په یو روایت کي به طلاق واقع کیږي **وَفِي رِوَايَةٍ لَا يَقَعُ** او په یو روایت کي به نه واقع کیږي **وَالْأَوَّلُ أَصَحُّ** او رومبې روایت زیات صحیح دي **لِأَنَّهُ تَعْلِيقٌ بِشَرْطِ قَبُولِهِ** څکه چي د خوند طلاق ورکول د پلار د قبلولو په شرط بندې معلق وو **فَيُعْتَبَرُ بِالتَّعْلِيقِ بِسَائِرِ الشُّرُوطِ** نو په نورو شرطونو سره په معلق کوو باندې به قیاس کولي شي.

تشریح: بیانې شوه دا خبره چي په دې باندې طلاق واقع کیږي که نه،نوپه دې کي دوې (دوه) روایتونه دی .دیوروایت مطابق واقع کیږي .اودبل روایت مطابق نه واقع کیږي .اود دواړو روایتونو منشاءامام محمد رحمه الله قول چي «لم یجز» ده څکه چي په دې کي دا احتمال هم شته چه دعدم جواز تعلق د طلاق سره وی .اودا هم احتمال شته چه د عدم جواز تعلق د لزوم مال سره وی .اوصحیح روایت دا دي.چه طلاق واقع کیږي .اوعدم جواز د مال د لزوم سره متعلق دي.

① دلیل دا دي.چه د خاوند دا طلاق ورکول د ښځې دپلار قبلولو سره مشروط وو.نودا به د نورو شروطونو پورې مشروط کولوباندې قیاس کولي شي مثلاً خاوندخپلې ښځې ته اووئیل که زید مکان ته د خل شو نو ته دې طلاقه ئې.نوکله چي هم زید مکان ته داخل شو.طلاق به واقع کیږي .دغه ډول دلته هم خاوند دخپلې ښځې طلاق د هغې دپلار په قبول پورې معلق کړلو.یعنی که پلار ئې قبول کړي .نوما ورته طلاق ورکړې دې.نوچه پلار ئې قبول کړي .طلاق واقع شو.

② او دوهم روایت وجه دا ده.چه خلع د یمین په معنی کي ده.اوپه یمین کي نیابت نه جاري کیږي .نوکه د صغیره د پلار د اړخه خلع منعقد شي .نودا به په طریق د نیابت منعقد کیږي .نودا صحیح نه ده.نوطلاق به هم نه واقع کیږي .خوددې ځواب دا دي.چه دپلار د اړخه شرط یمین موجود شوې دي.نفس یمین نه دي موجود شوې.اوشرط د یمین دهرکس دا ړخه صحیح کیږي .والله اعلم بالصواب.

دسفر په ذمه وارۍ په زر روپۍ خلع کول

وَإِنْ خَالَعَهَا اوکه خاوند په زر درهمه باندې خپلې ښځې ته خلع ورکړله **عَلَى أَلْفٍ عَلَى أَنَّهُ ضَامِنٌ** په دې شرط چي د ښځې پلار به (ددې مال) ضامن وی **فَالْخُلْعُ وَاقِعٌ** نو خلع به واقع کیږي **وَالْأَلْفُ عَلَى الْأَبِ** او په پلار به زر درهم لازم وی

تشریح: صورت د مسئلي دا دي.چه خاوند دخپلې صغیره ښځې سره په یوزر روپۍ په دې شرط باندې خلع اوکړله.چه ددې پلار به ددې یوزر روپو ضامن وی .نوخلع اوشوه اودصغیره په پلار باندې یوزر روپۍ لازم دی .ودلته د ضمان معنی ده.په خپل ځان باندې مال لازمول،دصغیره د ړخه کفیل کیدل نه دی .څکه چي د خاوند په صغیره باندې د مال وغیره استحقاق نشته چه دهغې دا ړخه وکیل شي.

لِأَنَّ اشْتِرَاطَ بَدَلِ الْخُلْعِ عَلَى الْأَجْنَبِيِّ صَحِيحٌ څکه چي په اجنبی باندې د بدل خلع شرط لګول صحیح دی **فَعَلَى الْأَبِ أَوْلَى** نو په پلار باندې به (دا شرط لګول) په درجه اولی صحیح وی

تشریح: دذکرشوې مسئلي دلیل دا دي.چه په اجنبی ښځه باندې د بدل خلع شرط لګول صحیح دی نوپه پلار باندې به د بدل خلع شرط لګول خامخا صحیح وی .صاحب دعنایه وجه د اولویت ذکرکړې دې اوفرمائي

چه پلارته د ولد صغیره مال کي دولایت حق حاصل دي. هم دا وجه ده.چه پلارد ولد صغیر لپاره حرځول احستل،اجاره ودیعت کولي شي حالانکه د اجنبي لپاره دا تصرفات کول جائز نه دي بیا په خن باندي د بدل خلع شرط لګول هم یوتصرف دي نواجنبي چې هغه ته دعاموتصرفاتوکي د ولایت حق حاصل نه دي نوهرکله چې دهغه لپاره په خپل خان باندي بدل خلع لازمول جائزدي .نوپلارچه هغه ته دعامو تصرفاتودولایت حق حاصل دي هغه ته خو به خامخا په خپل خان باندي د بدل خلع د لازمولواجازت وي ځدویمه د اولویت وجه داده چه خلع داسې تصرف دي چه دنفع اونقصان په مینځ کښې واقع دي نواجنبي چې دهغه شفقت ناقص دي د هغه په خپل خن باندي بدل خلع لازمول صحیح دی نوپلار چې پوره شفقت لري دهغه حویه په خپل خن باندي بدل خلع لازمول په طریق اولی سره صحیح وی.

وَلَا يَسْقُطُ مَهْرُهَا اود ښځي مهر به نه ساقطیږی. لِأَنَّهُ لَمْ يَدْخُلْ تَحْتَ وِلَايَةِ الْأَبِ ځکه چې دا د پلار د ولایت لاندي داخل نه دي

تشریح: صاحب دهدایه رحمه الله فرماني .چه دصغیره مهرنه ساقطیږی .اګرچه خلع مهرساقط کوی ځکه چې مهر:پلارد ولایت لاندي داخل نه دي ځکه چې په مهرساقط کولوکي په صغیره باندي څه شفقت نشته حالانکه د ولایت مبنی په شفقت ده.

په صغیره باندي د بورر روپوه‌خلع شرط لګول

وَإِنْ شَرَطَ الْأَلْفَ عَلَيْهَا اوکه خاوند دا زر درهم په صغیره باندي شرط کړی وی تَوَقَّفَ عَلَى قَبُولِهَا إِنْ كَانَتْ مِنْ أَهْلِ الْقَبُولِ نو (خلع جائز کیدل، پخپله د صغیره په قبلولو باندي موقوف دی په دي شرط چې دا د قبلولو لیاقت لري

تشریح: صورت د مسئلي دا دي چه خاوند یوزر روپۍ بدل خلع په خپله صغیره ښځه باندي شرط اولګولو نوحوار:خلع هم په خپله ددغه صغیره په قبول باندي موقوف دي.خوبه دي شرط چې دغه صغیره د قبلولو صلاحیت لري یعني عقد پیژني چه په خلع سره نکاح زائله کیږی .اوخلاصي پري ملاویږی .

فَإِنْ قَبِلَتْ نوکه صغیره قبول کړو وَقَعَ الطَّلَاقُ نو طلاق به واقع کیږی لِوُجُودِ الشَّرْطِ ځکه چې شرط موجود شوي دي وَلَا يَجِبُ الْمَالُ او مال به واجب نه وی لِأَنَّهَا لَيْسَتْ مِنْ أَهْلِ الْغَرَامَةِ ① فَإِنْ قَبِلَهُ الْأَبُ عَنْهَا ځکه چې صغیره د تاوان د ... خنې نه ده بیا که پلار ددي د ارخه د خلع عوض قبول کړو فَفِيهِ رِوَايَتَانِ نو په دي کي دوې (دوه) رو یتونه دي
حل اللغة: ① الغرامة تاوان]

تشریح: نوکه صغیره قبول اوکړلو.نوطلاق به وقع شی .ځکه چې شرط قبول موجود شو البته مال نه واجبیږی ځکه چې صغیره ددي توان نه لري .چه په دي باندي تاوان وغیره لازم کړې شي .اوکه ددي صغیره په ځاني ددي پلارقبول کړلو نوبه دي قبلولوکي دوې (دوه) روایتونه دی په یوروایت کي قبلول صحیح دی اوپه بل رو یت کي قبلول صحیح نه دی د. دول رو یت وجه دا ده چه ددي قبلول دصغیره لپاره صرف نفع ده.چه مهر:مال نه د خاوندنه نجات ملاویږی نودا داسې ده لکه د صغیره لپاره هدیه قبلول.اود دوهم روایت وجه دا ده چه دا قبلول د شرط یمین په معنی کي دي اوشرط یمین د نیابت احتمال نه لري

صغیره سره په مهرباندي خلع کول

وَكَذَا إِنْ خَالَعَ عَلَى مَهْرِهَا اوهم دغه ډول که خاوند صغیري سره خلع وکړله ددي په مهر باندي وَلَمْ يَضْمَنْ الْأَبُ المهر او پلار دمهر ضامن نشو تَوَقَّفَ عَلَى قَبُولِهَا نود صغیره په قبلولو به موقوف وی

تشریح: مسئله دا ده که خاوند د صغیره سره ددي په مهرباندي خلع اوکړله اوپلارئي هم ضامن نشو نوبیا هم

دا خبره ددي صغیره په قبلولو باندي موقوف ده نوکه صغیره قبول کړلو طلاق به وقع شی ځکه چې شرط موجود شو اوځونکه صغیره د ضمان اهل نه ده نومهرنه ساقطیږی

فَإِنْ قَبِلَتْ طَلُقَتْ نوکه صغیري قبول کړو نو طلاق به واقع شی وَلَا يَسْقُطُ الْمَهْرُ او مهر به نه ساقطیږی وَإِنْ قَبِلَ الْأَبُ عَنْهَا فَعَلَى الرِّوَايَتَيْنِ او که ددي د ارخه پلارقبول کړو نو دوی (دوه) رو یتونه دی

تشریح: اوکه د صغیره دارخه پلار قبول کړلو نوپه دي کي دوې (دوه) روایتونه دی دیورو یت مطابق صحیح ده او د بل روایت مطابق صحیح نه ده اوددواړو روایتونو وجه وړاندي تیره شوې ده

دپلار په ضمانت سره دطلاق واقع کیدل

وَإِنْ ضَمِنَ الْأَبُ الْمَهْرَ وکه د صغیره پلار د مهر ضمن شو وَهُوَ أَلْفُ دِرْهَمٍ اودا زر درهم دی طَلُقَتْ نو ښځه به طلاقه وی لِوُجُودِ قَبُولِهِ ځکه چې د پلار قبلول موجود شو وَهُوَ الشَّرْطُ هم دا شرط وو وَيَلْزَمُهُ خَمْسُمِائَةٍ و به پلار به پنځه سوه درهم لازم وی اسْتِحْسَانًا (او دا) استحسان دي

تشریح: صورت دمسئلي دا دي چه خاوند دخپلي صغیره ښځي سره د مهر په اند ره بندي خلع اوکړله اودصغیره پلار دمهر ددي مقدار ضامن شو.اوهغه مهریوزر روپۍ وی .نوپه دي صغیره به طلاق واقع کیږی ځکه چې دپلار قبولول موجود شو.اوداد خلع لپاره شرط دي.
اودصغیره په پلار باندي استحساناً پنځه سوه روپۍ لازمیږی .دلیل دا دي.چه مسئله دي صورت کي فرض کړې شوي ده.چه صغیره غیرمدخول بها وی .اومهریوزر روپۍ دی .نوخلع منسوب کړې شوه د دي مهر ارخ ته،اوددي مهرهغه دي.کوم چې د ښځي لپاره دنکاح په وجه واجب شوي دي.اودښځي لپاره د طلاق قبل الدخول په صورت کي نیم مهر واجبیږی نولکه چې خاوند دخپلي ښځي په پنځه سوه روپۍ باندي خلع اوکړله نوځکه به د صغیره په پلار باندي پنځه سوه روپۍ لازم وی .

وَفِي الْقِيَاسِ يَلْزَمُهُ الْأَلْفُ او قیاس (تقض) داچه زر درهمه لازم وی وَأَصْلُهُ فِي الْكَبِيرَةِ و ددي مسئلي اصل د بالغې ښځي په حق کي دي إِذَا اخْتَلَعَتْ قَبْلَ الدُّخُولِ عَلَى أَلْفٍ وَمَهْرُهَا أَلْفٌ چې کله دي د دخول نه وړاندي په یو زر باندي خلع اخستي وی .حالانکه ددي مهر هم زر درهمه دي فَفِي الْقِيَاسِ عَلَيْهَا خَمْسُمِائَةٍ زَائِدَةٌ نوقیاس (تقضا) دا چې په دي باندي پنځه سوه درهم زیاتی لازم وی .

تشریح: اوقیاس تقضا دا ده.چه په دي باندي زر روپۍ لازم شی .ددي مسئلي اصل په بالغه ښځه کي دي یعنی کله چې بالغه ښځې په یوزر روپۍ باندي خلع اوکړله.حالانکه ددي مهرهم یوزر روپۍ وو اوښځي تراوسه پورې په مهرباندي قبضه هم نه وی کړې.نوپه دي صورت کي قیاس دا دي چه په ښځه باندي ددي د خاوند لپاره پنځه سوه درهم واجب شی .ځکه چې د طلاق قبل الدخول په وجه پنځه سوه درهم ددي ښځي د خاوند نه د ذمې نه ساقط شوې،اوښځي د یوزر روپو التزام کړې دي.اود ښځي د ذمه نه نصف یعنی پنځه سوه روپۍ ساقط شوې.په طریقه دمقاصد .ځکه چې د نیم مهر د سقوط نه روسته هم دښځي لپاره په خاوند باندي پنځه سوه روپۍ پاته پاتې کیږی .نود یوزر روپو د پوره کولو لپاره په ښځه باندي پنځه سوه درهم زیاتی واجب وی .

وَفِي الِاسْتِحْسَانِ لَا شَيْءَ عَلَيْهَا اود استحسان تقضا داده.چه په دي هیڅ هم واجب نه وی لِأَنَّهُ يُرَادُ بِهِ عَادَةً حَاصِلُ مَا يَلْزَمُهَا ځکه چې په داسې خلع سره په عامه توګه باندي د هغه شی حاصلول مراد وی .کوم چې د ښځي لپاره لازم دي

تشریح: او ستحسان دادي چه په ښځه باندي څه واجب نه دی .ځکه چې د خاوند مقصود دا دي.چه ددي دذمې نه واړه مهرساقط شی .اودا مقصود حاصل شوې دي.ځکه چې په ښځه باندي زیاتی څه نه واجبیږی والله اعلم بالصواب

باب الظهار

زباره - (دا) باب د ظهار په بیان کښې) دې

تشریح - ظهار د باب مفاعلت نه دې لغوی معنی ئې د خاوند خپل ښځې ته «أنت علی کظهر امي» وئیل دی او په شریعت کې ظهار وائی د منکوحه د هغه ښځې سره تشبیه ورکول چې هغه په ده باندې همیشه لپاره حرامه وی او ظهار شرط دا دې چه مظاهر عاقل، بالغ او مسلمان وی. او چه ښځه په «نسائنا» کې وی. یعنی چې منکوحه وی او د ظهار رکن د سړی خپلې ښځې ته «أنت علی کظهر امي» یا د دې قائم مقام څه لفظ وئیل دی او د دې سبب نشوز دې. څکه چې آیت د ظهار د خوله په اړه کې نازل شوې وو. په داسې حال کې چې هغه ناشره وه. او د دې حکم دا دې چه وطی او دواعی د وطی حراموی سره د بقاء د نکاح نه. تر دې چې کفاره ادا کړی

په ظهار او خلع کې مناسبت دا دې چه په دې دواړو کې هر یو د نشوز او سرکشئ په وجه کیږی او خلع ئې په ظهار باندې څکه مقدم کړله چه په خلع کې تحریم زیات دې څکه چې د خلع په صورت کې نکاح منقطع شی او تحریم ثابت شی. او د ظهار په صورت کې نکاح پاته وی او حرمت ثابت شی.

په عهد رسالت کې اوس بن صامت رضی الله عنه خپلې ښځې ته د غصه په حالت کې وئیلی وو. چه ته په ما باندې داسې ئې لکه زما د مور شا چې په ما باندې حرامه ده ددې نه روسته دواړه پښیمانه شول. حضرت خوله د حل معلوماو تحقیق کاوه لپاره په دربار رسالت کښې حاضره شوه. تر دغه وخته پورې د ظهار په اړه کې څه حکم نه وو نازل شوې. نو نبی ﷺ د قوم معمول د عمل ورلو اوګڼړلو. او ورته ئې اوفرمائیل. اوس ستا او ستاد خاوند په مینځ کې د جمع کیدو څه صورت پاتې نشو چه هغې دا واوریدله چه ژړا ئې پیل کړله او د خپل خاوند په سرنې ګلې پیل کړلې او ئې وئیل یارسول الله ﷺ زما خوانی د خاوند په کور کې تیره شوه. او اوس چې بوډئ شوم نو ده ظهار اوکړلو او چه جلا شوم نو کوربه مې تباه شی. او واړه واړه ماشومان به مې پریشان اوړی راوړی. ددې نه روسته ئې آسمان اړخ ته سرپورته کړلو. او وې وئیل. اې الله زما بې آسره هم ته وارث ئې زما فریاد واوره په دغه وخت کې د سورة مجادله اولنی آیاتونه نازل شول. په کوموکې چې ظهار ته طلاق نه وو وئیلې شوې او وئیلی شوی وو چه د چا نه پیدا شوې نه وی. هغه څنګه مور جوړیدې شی. او د داسې لغویتو بندولو لپاره دا حکم اوکړې شو چه تر څو پورې خاوند کفاره نه وی ادا کړې تر هغه وخته پورې به ښځې ته نه نږدې کیږی (بیان القران).

د «أنت علی کظهر امي» حکم

وَإِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِامْرَأَتِهِ أَنْتِ عَلَيَّ كَظَهْرِ أُمِّي او کله چې سړی خپلې ښځې ته «أنت علی کظهر امي» او وئیل فَقَدْ حَرُمَتْ عَلَيْهِ نو دا ښځه په ده باندې حرام شوه لَا يَحِلُّ لَهُ وَطْؤُهَا ده لپاره دې سره وطی کول حلال نه دی وَلَا مَسُّهَا وَلَا تَقْبِيلُهَا حَتَّى يُكَفِّرَ عَنْ ظِهَارِهِ او نه دا مس کول (لاس اوړل) او نه ددې مچی کول حلال دی. تر دې چې د خپل ظهار کفاره ورکړی لِقَوْلِهِ تَعَالَى څکه د الله تعالی فرمان دې

حل اللغة: ① مس یو شی ته لاس وراوړل ② تقبیل مچی کول]

تشریح - مسئله دا ده که یو کس خپلې ښځې ته او وئیل «أنت علی کظهر امي» نو به ده باندې ښځه حرامه شوه او س نه دې ددې سره وطی کولې شی او نه ورله مس کول او بوسه اخستل حلال دی. تر دې چې خاوند د خپل ظهار کفاره ورکړی

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ) إِنْ قَالَ (فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا) او کوم خلګ چې خپلو ښځو سره ظهار کوی تر دې پورې فرمائی چه یو غلام آزاد کړی د جماع نه وړاندې

تشریح - دلیل آیت ((وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا ذَلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ)) دې. یعنی چې کوم خلګ د خپلو ښیانو نه ظهار او کړی او بیا د خپلو کړو تلافی کول غواړی نو دوی په ذمه یو غلام یا وینځه آزادول دی وړاندې ددې چې سخه خاوند په خپل مینځ کې یوځای شی په دې باندې تاسو ته نصیحت کولې شی او الله تعالی ستاسو په ټولو عملونو پوره خبر دې (حکیم الامت)

په دې آیت کې تصریح کړې شوې ده. که د ظهار نه روسته د رجوع کولو اراده لری نو اول دې غلام آزاد کړی یعنی کفاره دې ورکړی نو بیا به جماع او د هغې متعلقات ورته حلال شی

وَالظِّهَارُ كَانَ طَلَاقًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ او ظهار د جاهلیت په زمانه کې طلاق وو فَقَرَّرَ الشَّرْعُ أَصْلَهُ بیا شریعت ددې اصل برقرار اوساتلو وَنَقَلَ حُكْمَهُ إِلَى تَحْرِيمٍ مُؤَقَّتٍ بِالْكَفَّارَةِ غَيْرِ مُزِيلٍ لِلنِّكَاحِ ددې حکم ئې د کفارې وخت پورې تحریم اړخ ته منتقل کړو. په داسې حال کې چې دا نکاح زائل کونکې نه دې وَهَذَا لِأَنَّهُ جِنَايَةٌ او دا په دې وجه دې چه ظهار جرم دې

تشریح - صاحب د هدایه رحمه الله فرمائی. چه په زمانه جاهلیت کې به ظهار طلاق شمېرلې شو یعنی لکه څنګه چې په طلاق سره نکاح زائله کیږی. او حرمت ثابتیږی. نو دغه ډول به په ظهار سره نکاح زائله کیدله او حرمت به ثبت کیدلو. نو شریعت د ظهار اصلیت په خپل ځائې پریښولو. خو ددې حکم ئې بدل کړلو سوئې فرمائیل چه په ظهار کولو سره نکاح نه زائله کیږی. البته د کفاره ادا کولو پورې د خپلې بی بی سره وطی کول حرام دی

لِكَوْنِهِ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا څکه چې دا قول فحش او دروغ دی. فَيُنَاسِبُ الْمُجَازَاةَ عَلَيْهَا بِالْحُرْمَةِ نو مناسب دی چه (سړی ته) ددې وئیلو په حرامولو سزا ورکړې شی وَارْتِفَاعُهَا بِالْكَفَّارَةِ او ددې حرمت لرې کیدل کفارې سره دی ثُمَّ الْوَطْءُ إِذَا حَرُمَ حَرُمَ بِدَوَاعِيهِ نو هرکله چې وطی حرام شوه حرام به شی د خپلو دواعی (لوازماتو) سره حرام وی كَيْ لَا يَقَعَ فِيهِ كَمَا فِي الْإِحْرَامِ دې لپاره چې دا په وطی کې واقع نه شی لکه څنګه چې په حالت د احرام کښې وطی او دواعی د وطی ټول حرام وی

حل اللغة: ① زور دروغ ② ارتفاع پورته کول ③ دواعی اسباب]

تشریح - او د ظهار په وجه حرمت ددې امله دې چه ظهار کول جرم دې. او جرم څکه دې چه نامناسب و دروغ خبره ده. د الله تعالی ارشاد دې. ((وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا)) بیشکه دا خلګ نامناسبه او دروغ خبره کوی (نو څکه ګناه خامخا ده) (حضرت تهانوی رحمه الله) نو هرکله چې ظهار کول فحش او دروغ خبره شوه نو د سې وینا ویونکی لپاره دا سزا پکار ده. چه په دې باندې دده ښځه حرامه شی. تر څو چه ئې کفاره نه وی ورکړې ودا جرم په کفاره سره لرې کیږی. د الله تعالی ارشاد دې ((إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ)) او نبی ﷺ فرمائیلی دی «واتبع الحسنة السيئة تمحها» یعنی د بدئ نه روسته نیکی اوکړه. چه بدی ختمه کړی نو هرکله چې په کفاره سره جنایت لرې شو. نو حرمت هم ختم شو.

او هرکله چې د ظهار په وجه وطی حرامه شوه. نو هغه واړه شیان (څیزونه) به هم حرامیږی کوم چې د وطی اسباب وی مثلاً ښځې ته ګوتې وروړل، ښکلول ئې، چه د شیان (څیزونه) دې په وطی کولو کې اخته نکړی. لکه څنګه چې په حالت د احرام کښې وطی او دواعی دوطی واړه حرام دی

بِخِلَافِ الْحَائِضِ وَالصَّائِمِ چې په وطی کې اخته نشی. لکه څنګه چې به احرام کې دی. په خلاف د حائضه او روژه دار لِأَنَّهُ يَكْثُرُ وُجُودُهُمَا څکه چې ددې دواړو وجود په کثرت سره کیږی لِأَنَّهُ يَكْثُرُ وُجُودُهُمَا، فَلَوْ حَرُمَ الدَّوَاعِي يُفْضِي إِلَى الْحَرَجِ نو که دواعی د وطی حرام شی. نو تکلیف ته به اورسیږی وَلَا كَذَلِكَ الظِّهَارُ وَالْإِحْرَامُ او د ظهار و احرام دا حال نه دې.

تشریح: ددې په خلاف د حنضه او روژه دارې ښځې سره صرف وطی حرامه ده. دواعی دوطی به دی حرام. دلیل دا دی چه دحیض اوروژې وجود بربروی. نوکه مچی کول وغیره حرام کړې شی نودا به مفضی الی الحرج شی. اوظهار،واحرام وقوع کله کله وی. نوځکه د ظهاراواحرام په حالت کې دواعی د وطی هم حرام اوګرځونې شول اوپه حیض اوروژه کې دواعی د وطی حرام اونه ګرځولی شول.

دکفاره نه وړاندې د وطی کولو حکم

وَإِنْ وَطِئَهَا قَبْلَ أَنْ يُكَفِّرَ بیا که د کفره ور کاوه نه وړاندې ښځې سره وطی اوکړی أَسْتَغْفَرَ اللَّهَ تَعَالَى نود الله تعالی نه استغفار اوکړی وَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ غَيْرُ الْكَفَّارَةِ الْأُولَى او سوا د ړومبې کفارې څخه به په ده بل څه شی واجب نه وی وَلَا يَعُودُ حَتَّى يُكَفِّرَ او د وطی اعاده به نه کوی چه ترکومه پورې کفاره ورنکړی

حل اللغة: ① یعاود بلدیږی]

تشریح: مسئله دا ده که مظاهردکفاره ورکولونه وړاندې دښځې سره وطی اوکړله. نودا کس دې استغفر روانی ① اوپه ده باندې د لومړنی کفره نه سوا بله کفاره واجب نه ده. اواوس دې وطی نه کوی. تردې چې کفاره ورکړی هم دا قول د جمهورفقهاؤ اوامام ملك امام شافعی اوامام احمد رحمهم الله هم دی

لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لِلَّذِي وَاقَعَ فِي ظِهَارِهِ قَبْلَ الْكَفَّارَةِ ځکه کوم کس چې په ظهارکې دکفاره نه وړاندې وطی کړې وه: اسْتَغْفِرِ اللَّهَ هغه ته نبی کریم ﷺ دا حکم ورکړې وو. چه د الله تعالی نه استغفار اوکړه وَلَا تَعُدْ حَتَّى تُكَفِّرَ او تر هغې پورې بیا مه کوه تردې چې کفاره ورکړې

تشریح: زموږ دلیل دا روایت دی «أن سلمة بن صخر البیاضی قال لرسول الله ﷺ ظاهرت من إمرأتی ثم أبصرت خلخالها فی لیلة قمراء فواقعتها فقال رسول الله ﷺ إستغفر ربك ولاتعد حتى تكفر» یعنی سلمه بن صخربیاضی رضی الله عنه رسول الله ﷺ ته عرض اوکړلو چه ما دخپلې ښځې نه ظهار کړې وو. بیا می د سپوږمۍ په شپه کې په هغې پښې پانزیب اولیدلو نودهغې سره می جماع اوکړله. نونبی ﷺ ورته اوفرمائیل دخپل رب نه بخښنه غواړه. اودا حرکت بیا مکوه. تردې چې کفاره ورکړې.

وَلَوْ كَانَ ثَمَّةَ شَيْءٌ آخَرُ وَاجِبًا او که څه بل څه شی واجب ولی نو نبی کریم ﷺ به هغه ضرور بیان کړی وو

تشریح: ددې حدیث نه معلومه شوه چه نبی ﷺ د استغفار حکم ورکړلو. که داستغفار نه سوا بل څه حکم واجب وې نبی ﷺ به ورته دهغې حکم هم کولو. دا حدیث ابن عباس رضی الله عنهما په دې الفاظو سره بیان کړې دی «أن رجلا ظاهر من إمرأته فوقع علیها قبل أن یکفر فقال له رسول الله ﷺ ما حملك علی هذا قال رأیت خلخالها فی ضوء القمر رواه أصحاب السنن الأربعة» اوابن ماجه الفاظ دا دی. «فضحك رسول الله ﷺ وامره أن لا یقربها حتی یکفر»

قَالَ مصنف رحمه الله فرمائی وَهَذَا اللَّفْظُ لَا يَكُونُ إِلَّا ظِهَارًا چې دا لفظ به صرف ظهار وی لِأَنَّهُ صَرِيحٌ فِيهِ ځکه چې دا د ظهار په معنی کې صریح دی وَلَوْ نَوَى بِهِ الطَّلَاقَ لَا يَصِحُّ اوکه ده په دې لفظ سره د طلاق نیت اوکړو. نو صحیح به نه وی لِأَنَّهُ مَنْسُوخٌ ځکه چې دده طلاق کیدل منسوخ دی فَلَا يَتَمَكَّنُ مِنَ الْإِتْيَانِ بِهِ نوده ته به د داسې کاوه اختیار نه وی

١) من حدیث ابن عباس رضی الله عنهما حرجه أبوداود فی الطلاق باب ٧١٢ رقم ٢٢٢٢ والترمذی فی الطلاق باب ١٠ رقم ١١٩٩ والنسائی فی الطلاق باب الظهار رقم ٣٢٢٤ وابن ماجه فی الطلاق باب ٢٦ رقم ٢٠٦٥٥)

تشریح: فرمائی چه دده د قول «أنت علی کظهر امی» نه ظهار ثابتیږی. ځکه چې د ظهار په معنی کې دا کلام صریح دی. اوصریح د نیت محتاج نه وی. نوکه دې کس په دې سره د طلاق نیت کړې وی. نو صحیح به نه وی ځکه چې ددې طلاق د طلاق حیثیت منسوخ شوې دی. نوده ته به دې لفظ سره د طلاق نیت کولو اختیار نشته ځکه چې په دې سره د طلاق نیت اوکړی. نوپه دې کې د موضوع دشریعت بدلول لازمیږی اوبنده ته ددې اجازت نشته.

د «أنت علی کبطن امی یا کفخذها کفرجها» حکم

وَإِذَا قَالَ أَنْتِ عَلَيَّ كَبَطْنِ أُمِّي او که وې ونیل. ته په ما باندې زما د مور د خیټې پشان یې أَوْ كَفَخِذِهَا یا ددې د لیکنۍ پشان یې أَوْ كَفَرْجِهَا یا ددې د شرمګاه پشان یې فَهُوَ مُظَاهِرٌ نودا به صرف ظهار کونکې وی

حل اللغة: ① بطن نس ② فخذ ورون ،وروڼ]

تشریح: مسئله که خاوند خپلې ښځې ته اووئیل. «أنت علی کظهرامی یا کفخذامی یا کفرج امی» په دې تولو صورتونوکې دا کس ظهار کونکې دی.

لِأَنَّ الظِّهَارَ لَيْسَ إِلَّا تَشْبِيهُ الْمُحَلَّلَةِ بِالْمُحَرَّمَةِ ځکه ظهار هم دادې چه محلله ته د محرمه سره تشبیه ورکړې شی وَهَذَا الْمَعْنَى يَتَحَقَّقُ فِي عُضْوٍ لَا يَجُوزُ النَّظَرُ إِلَيْهِ اودا معنی په داسې اندام کې متحقق کیږی چه هغې طرف ته کتل جائز نه دی.

تشریح: دلیل دا دې چه ظهار وائی. دخپلې منکوحه دهغه چا سره تشبیه ورکول چې همیشه لپاره ورباندې حرامه وی اودا معنی په هرهغه اندام کې متحقق کیږی کوم ته چې کتل حرام وی او کرمو اندامونو ته چې کتل جائزوی لکه لاس، پښې، ویخته، نوکونه، وغیره، دې سره تشبیه ورکولوسره ظهار نه کیږی اوامام شافعی امام مالك اوامام احمد رحمهم الله فرمائیلی دی. که خاوند خپلې ښځې ته اووئیل «أنت علی کید أمی یا کرجل امی یا کعنق امی» نودا کس ظهار کونکې دی. اوکه ددې د ویختو، نوك سره ئې تشبیه ورکړله نو ددې حضراتو په نیزدا هم ظهار نه دی.

محرمه سره د تشبیه ورکولو حکم

وَكَذَا إِذَا شَبَّهَهَا بِمَنْ لَا يَحِلُّ لَهُ النَّظَرُ إِلَيْهَا عَلَى التَّأْبِيدِ مِنْ مَحَارِمِهِ مِثْلَ أُخْتِهِ أَوْ عَمَّتِهِ أَوْ أُمِّهِ مِنَ الرَّضَاعَةِ او هم دغه ډول (به ظهار وی) که ښځې ته په خپلو محارموکې داسې ښځې سره تشبیه ورکړی چه دې ته (په شهوت سره) کتل همیشه حرام وی. لکه خپله خور، یا خپله ترور، یا رضاعی مور لِأَنَّهُنَّ فِي التَّحْرِيمِ الْمُؤَبَّدِ كَالْأُمِّ ځکه چې دا ښځې د مور پشان دائمی حرام دی.

حل اللغة: ① التابید همیشه لپاره ② محارم جمع د محرم هغه څوك چې نکاح ورسره نه کیږی]

تشریح: مسئله دا ده. که خاوند دخپلې ښځې تشبیه په خپلو محرماتوکې داسې ښځې سره ورکړله چه دده هغې ته په شهوت سره کتل همیشه لپاره حرام وی. لکه خور، ترور، وغیره، نودا کس به ظهار کونکې وی. دلیل دا دې چه دا ښځې دهمیشه لپاره د محرمیت د امله د مور پشان دی.

د «راسك علی کظهرامی الخ» حکم

وَكَذَلِكَ إِذَا قَالَ رَأْسُكِ عَلَيَّ كَظَهْرِ أُمِّي او هم دغه ډول که وې ونیل چه ستا سر په ما باندې زما د مور د خیټې پشان دې أَوْ فَرْجُكِ أَوْ وَجْهُكِ أَوْ رَقَبَتُكِ أَوْ نِصْفُكِ أَوْ ثُلُثُكِ أَوْ بَدَنُكِ یا ستا شرمګاه یا ستا مخ یا ستا سټ یا ستا نصف (یا ستا دریمه برخه یا ستا بدن)

حل اللغة: ① فرج د ښځې شرمګاه ② ظهر شا ③ وجه مخ ④ رقبة څټ]

تشريح - [illegible] حبس سخي نه ووئيل «رست علي كظهر امي يا فرجك علي كظهر امي يا وجهك علي كظهر امي يا [illegible] علي كظهر امي يا نصفك علي كظهر امي يا ثلثك علي كظهر امي» نويه دي ټولوصورتونوكي [illegible]

[illegible] حي به [illegible] سره جميع بدن تعبير كولي شي وَيُثْبِتُ الْحُكْمَ فِي الشَّائِعِ ثُمَّ يَتَعَدَّى [illegible] او په جزء شائع كي حكم ثابتيدلو سره بيا متعدي كيږي [illegible] جي مور به [illegible]

حل اللغة: ○ الشائع خور وور ،ناقابل تقسيم]

تشريح - [illegible] چه په [illegible] سره دواړه بدن نه تعبيركولي شي نودسخي ددي [illegible] ددي امله دا كس ظهركونكي دي اوحكم اول په جزء شائع كي ثابتيږي اوبيا واړه بدن ته سرايت كوي .نودغه دول به دلته هم حكم اولا بالذات د دسخي نصف يا ثلث كي ثابتيږي .اوبيا به واړه بدن ته سرايت كوي .

مسئله د «انت علي مثل امي يا كامي» وئيل

[illegible] اوكه خاوند [illegible] دمور مثل ئي يا زما د [illegible] نو ده نيت ارخ ته به رجوع كولي شي .چه ددي حكم ښكاره شي [illegible] كه ده [illegible] اراده كړي ده فَهُوَ كَمَا قَالَ نودا داسي ده لكه چي [illegible]

حل اللغة: ① ينكشف ښكاره شي ② الكرامة عزت]

تشريح -صورت د مسئلي دا دي كه يو كس خپلي ښځي ته اووئيل چه «انت علي مثل امي يا كامي» نود دي كس خبره به ده د نيت پوښتنه اوكړي شي كه ده نيت د ظهار وي .يعني جي څنګه نيت وي هم هغه شان حكم به ثابت شي هم دا اول داماء [illegible] اوست ددي [illegible] معلوميږي شي چه دا كلام دتشبه د څو صورتونو احتمال [illegible] ضروري دي نوكه دي كس [illegible]

[illegible] به كلام كي [illegible] مروج دي

حل اللغة: [illegible]

[illegible] تعظيم اوتكريم دپرزمانات مروج دي لكه څنګه چي خلګ [illegible] په مرتبه كي ئي ددي كلام نه ددي سړي مراد دا وي چه [illegible] دي حاصل دا چي دي سړي به خپل كلام كي د محتمل نيت كړي [illegible]

[illegible] لِأَنَّهُ تَشْبِيهٌ [illegible] اويه دي كي اندام سره تشبيه [illegible] به محتاج وي

[illegible] په دي كلام سره د ظهار اراده كړي وه [illegible] كلام به هم ظهار [illegible] خپل دي «انت علي مثل امي» سره د خپلي ښځي د خپلي ټولي مور سره تشبيه وركړله

نو هركله چي د مور ديواندام سره په تشبيه وركولو باندي ظهار ثابتيږي .د واړه بدن په تشبيه وركولوسره خو به د مخ ظهار ثابتيږي .اوچونكه په «انت علي مثل امي» كي په اندام سره تشبيه وركول موجود دي خو صريح به دي نوځكه به نيت ته محتاج وي

وَإِنْ قَالَ أَرَدْتُ الطَّلَاقَ اوكه ده اووئيل چه ما د طلاق اراده كړي ده فَهُوَ طَلَاقٌ بَائِنٌ نودا طلاق بائن دي لِأَنَّهُ تَشْبِيهٌ بِالْأُمِّ فِي الْحُرْمَةِ فَكَأَنَّهُ قَالَ أَنْتِ عَلَيَّ حَرَامٌ ځكه چي دا په حرمت كي مورسره تشبيه ده لكه چي ده «انت علي حرام» اووئيل وَنَوَى الطَّلَاقَ او د طلاق نيت ئي اوكړو

تشريح -اوكه خونداووئيل چه ما په دي كلام سره د طلاق اراده كړي وه نوطلاق بائن به واقع كيږي دليل دا دي چي دا كلام يعني «انت علي مثل امي» په حرمت كي د مور سره تشبيه وركول دي .لكه چي خاوند خپلي ښځي ته «انت علي حرام» اووئيل اود طلاق نيت ئي كړي وي اوورانديي تيرشوي دي چه «انت علي حرام» د كنايه د الفاظوځني دي اوپه لفظ د كنايه سره طلاق بائن واقع كيږي خوبه دي شرط چي نيت ئي كړي وي ددي امله به په دي صورت كي كه د طلاق نيت ئي كړي وي نوطلاق بائن واقع كيږي

وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ نِيَّةٌ وكه دده هيڅ نيت نه وي فَلَيْسَ بِشَيْءٍ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ ( ) نود ابوحنيفه او ابويوسف په نيز دا كلام هيڅ نه دي لِاحْتِمَالِ الْحَمْلِ عَلَى الْكَرَامَةِ ځكه چي په كرامت باندي د محمول كيدو احتمال دي

تشريح -اوكه دي كس د څه نيت نه وي كړي نود شيخينو په نيز دا كلام لغو دي امام شافعي هم ددي قائل دي دليل دا دي چه دا كلام مجمل دي اومتكلم خپل مراد نه دي بيان كړي نوځكه ددي مصداق نشي متعين كولي څكه كه دا كلام د طلاق اوظهار احتمال لري نوپه دي كي د كرامت احتمال هم موجود دي (چه ته ما په نيز لكه د مور معززه ئي)

وَقَالَ مُحَمَّدٌ يَكُونُ ظِهَارًا او امام محمد فرماني چه (دابه) ظهار وي لِأَنَّ التَّشْبِيهَ بِعُضْوٍ مِنْهَا لَمَّا كَانَ ظِهَارًا ځكه (ښځي ته) هركله د مور يو اندام سره تشبيه وركول ظهار جوړيږي فَالتَّشْبِيهُ بِجَمِيعِهَا أَوْلَى نود مور پوره اندام سره تشبيه وركول به په درجه اولي ظهار وي

تشريح - اوامام احمد فرمائيلي دي چه د نيت د نشتوالي په صورت كي به دا كلام ظهار وي اوامام شافعي امام مالك اوامام احمد ددي قائلين دي دليل دا دي چه هركله د مور د يواندام سره تشبيه وركولو سره ظهار ثابتيږي نود واړه بدن په تشبيه وركولوسره خوبه ظهار په طريق اولي ثابتيږي

وَإِنْ عَنَى بِهِ التَّحْرِيمَ لَا غَيْرُ اوكه ده په دي كلام سره صرف حرامول مراد اخستي دي فَعِنْدَ أَبِي يُوسُفَ هُوَ إِيلَاءٌ لِيَكُونَ الثَّابِتُ بِهِ أَدْنَى الْحُرْمَتَيْنِ نود ابويوسف په نيز دا ايلاء ده چه په دي كلام سره دوي ادوه حرمتونو كي ادنى حرمت ثابت شي وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ ظِهَارٌ[2] اود امام محمد په نيز ظهار دي لِأَنَّ كَافَ التَّشْبِيهِ تَخْتَصُّ بِهِ ځكه چي كاف د تشبيه د ظهار په معنى كي مخصوص دي

حل اللغة: ○ التحريم حرامول]

[1] [illegible] هو قول الشيخين كذا في فتح القدير (٩١\٤) والعناية (٢٦٤\٢) والدرالمختار (٦٢٦\٢) والهندية (٥٠٧\١) نقلاً [illegible] (٣٥١\١)

[2] [illegible] هو قول محمد كذا في العناية (٢٦٤\٢) وردالمحتار (٦٢٧\٢) والبحرالرائق (٩٩\٤) نقلاً عن القول الراجح [illegible]

تشریح - اوکه دې کس په «انت علی مثل امی» سره تحریم اراده کړې وو یعنی دښځې نې په خپل خان باندې د حراموالی اراده کړې وه نو دامام ابویوسف رحمه الله په نیزبه به ایلا وی .اودامام محمد رحمه الله په نیزبه ظهار وی دامام ابویوسف رحمه الله دلیل دا دې چه دخو وجوه له کبله دحرمت ظهارپه مقابله کې حرمت ایلاء ادنی ده.
① حرمت ایلاء بالفعل نه ثابتیږي بلکه د څلورو میاشتوتیریدونه روسته ثابتیږي .اوپه ظهارکې حرمت بالفعل ثابتیږي .② په موده دایلاء کې دوطی په ذریعه حرمت ایلاء لرې کول ممکن دی .اوظهاردې په خلاف دې خکه چې په دې کې د کفاره ورکولونه وړاندې وطی کول ناجائزدی .③ ظهارمنکرمن القول اوزوریعنی فحش اودروغ دی .اوایلاء مباح اوجائزده ④ دایلاء کفاره درې روژې دی .اود ظهارکفاره دوې [دوه] میاشتې روژې دی یاد ایلاء کفاره لسو مسکینانوته ډوډۍ ورکول دی اود ظهارکفاره شپیتو مسکینانوته ډوډۍ ورکول دی (عینی شرح هدایه)⑤ دایلاء حرمت لغیرها دې.یعنی دالله تعالی دنوم د بې حرمتۍ د امله پیدا کیږي اوظهارحرمت لعینها دې.خکه چې ظهار منکر من القول او دروغ دی .(عنایه) حاصل داچه د ایلاء حرمت ادنی او اخف دې په مقابله د حرمت ظهار،اوقاعده دا ده چه کله په یوکلام کې دوې [دوه] حرمتونه جمع شي .نوډغه کلام به د ادنی درجې په حرمت باندې حمل کولې شي .نوخکه به په «انت علی مثل امی» کې دتحریم اراده کاوه په صورت کې په حرمت ایلاء باندې محمول کولې شي .په حرمت ظهاربه نشي محمول کولې.
اودامام محمد رحمه الله دلیل دا دې چه په «انت علی مثل امی اوکامی» کې حرف تشبیه موجود دې .اوحرف تشبیه اوکاف دظهار سره مخصوص دي نوخکه به دا کلام په ظهارباندې حمل کولې شي .والله اعلم بالصواب.

د «انت علی حرام کامی» حکم

وَلَوْقَالَ اَنْتِ عَلَيَّ حَرَامٌ كَاُمِّيْ وکه خاوند اووئیل.ته په ما باندې حرامه نې لکه زما مور وَنَوٰى ظِهَارًا اَوْطَلَاقًا اود ظهار یا طلاق نیت نې اوکړو فَهُوَعَلٰى مَانَوٰى نودا به دده د نیت موافق وی لِاَنَّهٗ يَحْتَمِلُ الْوَجْهَيْنِ خکه چې دا کلام د دواړو احتمال لري .اَلظِّهَارُلِمَكَانِ التَّشْبِيْهِ ود ظهار په دې وجه چې تشبیه موجود ده وَالطَّلَاقُ لِمَكَانِ التَّحْرِيْمِ اود طلاق په دې وجه چې حرام کړې نې ده وَالتَّشْبِيْهُ تَاْكِيْدٌلَهٗ او تشبیه ددې حراموالو تاکید دې وَاِنْ لَمْ تَكُنْ لَهٗ نِيَّةٌ او که دده هیڅ نیت نه وی فَعَلٰى قَوْلِ اَبِيْ يُوْسُفَ رحمه الله اِيْلَاءٌ نود ابویوسف رحمه الله په قول باندې ایلاء ده وَعَلٰى قَوْلِ مُحَمَّدٍ رحمه الله ظِهَارٌ (١) اود امام محمد رحمه الله په قول باندې ظهار دي وَالْوَجْهَانِ بَيَّنَّاهُمَا او دواړه وجهې مونږ بیان کړې

تشریح- مسئله دا ده. خاوند خپلې ښځې ته اووئیل «انت علی حرام کامی» اوظهاریا طلاق نیت نې کړې وی نودده کلام به دده د نیت موافق وی یعنی که دظهارنیت نې کړې وی .نوظهاربه وی .اوکه د طلاق نیت نې کړې وی نوطلاق به وی .
دلیل دا دې چه دا کلام د ظهراوطلاق دواړو احتمال لري .دظهاراحتمال خو خکه لري .چه په دې کې حرف تشبیه دې اوحرف تشبیه دظهر لپاره وی .اودطلاق احتمال خکه لري .چه دده دا ښخه په خپل خان حرام کړله اوپه دې صورت کې به تشبیه هم ددې حرمت تاکید وی .
اوکه دې کس په خپل دې کلام باندې د څه نیت نه وی کړې نودامام ابویوسف رحمه الله په نیزبه دده دا کلام ایلاء وی اودامام محمد رحمه الله په نیز به ظهاروی .د دواړه حضراتو دلیل په وړاندېني مسئله کې تیرشوې دې.

(١) القول الراجح هو قول محمد رحمه الله كذا في البناية (٣٣١\٥) والخانية (٢٦٤\٢) وردالمحتار (٦٢٧\٢) والبحرالرائق (٩٩\٤) نقلاً من القول الراجح (٣٥٢\١)

د «انت علی حرام کظهرامی» حکم

وَاِنْ قَالَ اَنْتِ عَلَيَّ حَرَامٌ كَظَهْرِاُمِّيْ اوکه خاوند اووئیل چه ته په ما حرام نې لکه زما د مور شا وَنَوٰى بِهٖ طَلَاقًا اَوْاِيْلَاءً او په دې سره دده د طلاق یا ایلاء نیت اوکړو لَمْ يَكُنْ اِلَّاظِهَارًاعِنْدَاَبِيْ حَنِيْفَةَ رحمه الله (١) نود امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز به دا سوا د ظهار نه بل څه نه وی

تشریح.-صورت د مسئلې دا دې.① چه یوکس خپلې ښځې ته اووئیل «انت علی کظهرامی» ودده په خپل دې کلام سره د ظهار اراده کړې وی یا نې د ایلاء اراده کړې وی نودامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزد کلام صرف د ظهار لپاره دې.اوامام احمد رحمه الله هم ددې قائل دې

وَقَالَا:هُوَعَلٰى مَانَوٰى او صاحبین رحمهما الله فرمائي چه څه دده نیت وی هغه به وی لِاَنَّ التَّحْرِيْمَ يَحْتَمِلُ كُلَّ ذٰلِكَ عَلٰى مَابَيَّنَّا خکه چې حراموالی، د هر یوې خبرې احتمال لري لکه چې مونږ دابیان کړل

تشریح:- اودصاحبینو رحمهما الله په نیزبه دا کلام هم دهغه څه لپاره وی دکوم لپاره چې دده نیت کړې وی که د ظهرنیت نې کړې وی .نوظهاربه وی .که د طلاق نیت نې کړې وی نوطلاق به وی .اوکه د ایلاء نیت نې کړې وی .نوایلاء به وی .
اودصاحبینو رحمهما الله دلیل دا دې چه په دې کلام کې د ذکرشوو صورتونونه د هریواحتمال شته اود کوم څیزاحتمال چې وی .دهغې نیت صحیح وی .نوخکه به حکم دده د نیت مطابق وی .

غَيْرَ اَنَّ عِنْدَ مُحَمَّدٍ رحمه الله اِذَانَوَى الطَّلَاقَ لَايَكُوْنُ ظِهَارًا مگر داچه دامام محمد رحمه الله په نیزچه کله دده د طلاق نیت اوکړو نو ظهار به نه وی وَعِنْدَاَبِيْ يُوْسُفَ رحمه الله يَكُوْنَانِ جَمِيْعًا اود ابویوسف رحمه الله په نیز به دا طلاق اوظهار دواړه وی وَقَدْعُرِفَ مَوْضِعُهٗ اودا پخپله موقع باندې ذکر دی

تشریح- خوبیا د صاحبینو رحمهما الله په اقوالوکې هم توپیر دې.دامام محمد رحمه الله په نیزکه دې کس په خپل دې کلام سره طلاق نیت کړې وی نوصرف طلاق به واقع کیږي .ظهارنه ②اودامام ابویوسف رحمه الله په نیزدا کلام د طلاق او ظهاردواړو لپاره کیداې شي .
دامام محمد رحمه الله دلیل دا دې.چه هرکله خاوند په خپل کلام «انت علی کظهرامی» سره د طلاق نیت اوکړلو نویه دې باندې طلاق بائن واقع شو.ددې نه روسته په «کظهرامی» سره ظهارنه واقع کیږي .خکه چې د بینونت نه روسته ظهارصحیح نه وی .
دامام ابویوسف رحمه الله دلیل دا دې چه په «انت طالق» سره طلاق واقع کیږي .اوددې نه روسته «کظهرامی» په ظهارکې صریح دی .نودا کس به ظهارکونکې هم شمارلې شي اوچه کلام دخپل ظاهرنه اړوی په دې کې به دده تصدیق نشي کولې.

وَلِاَبِيْ حَنِيْفَةَ رحمه الله اَنَّهٗ صَرِيْحٌ فِي الظِّهَارِ اود ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادې چه دا کلام د طهار په معنی کې صریح دې فَلَايَحْتَمِلُ غَيْرَهٗ نو ددې نه د علاوه احتمال نشي کیداې ثُمَّ هُوَمُحْكَمٌ بیا دا محکم دې فَيُرَدُّالتَّحْرِيْمُ اِلَيْهِ نودا حراموال به د ظهار حرمت اړخ ته کرخولې شي .

حل اللغة: ① صریح ښکاره]

(١) القول الراجح هو قول ابی حنیفة رحمه الله كذا في فتح القدير (٩٢\٤) والخانية (٢٦٤\٢) والكفاية (٩٢\٤) والعناية (٩٢\٤) والدرالمختار (٦٢٧\٢) والهندية (٥٠٧\١) نقلاً عن القول الراجح (٣٥٤\١)-

تشريح - دامام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دي چه لفظ د «كظهر امي» په ظهار كي صريح دي هم دا وجه ده چه په ظهار باندي دلالت كولو كي دا لفظ دنيت محتاج نه دي نو په دي لفظ كي د ظهار نه سوا د طلاق او ايلاء احتمال نشته او بيا لفظ د «كظهر امي» په دي وجه چي د بل څه احتمال په كي نشته. دظهار په معنى كي محكم دي او «انت علي حرام» د څو معانيو احتمال لري. او قاعده ده چه محتمل به محكم ارخ ته اړولي شي ددي امله به «انت علي حرام» هم ظهار ارخ ته اړولي شي.

ظهار صرف د ښځي نه كيږي

قَالَ امام محمد رحمه الله (په جامع صغير كي) فرمائي وَلَا يَكُونُ الظِّهَارُ اِلَّا مِنَ الزَّوْجَةِ، حَتّٰى لَوْ ظَاهَرَ مِنْ أَمَتِهِ ظهر (د هيڅ ښځي سره) نه كيږي. بغير د بي بي نه. تردي كه خپلي وينځي سره ئي ظهار اوكړو لَمْ يَكُنْ مُظَاهِرًا نو ظهار كونكي به نه وي لِقَوْلِهِ تَعَالٰى مِنْ نِسَائِهِمْ څكه الله تعالى فرمائيلي دي ((وَالَّذِيْنَ يُظٰهِرُوْنَ مِنْ نِّسَآئِهِمْ))

تشريح: - امام محمد رحمه الله په جامع صغير كي فرمائيلي دي. چه ظهار صرف د ښځي نه كيږي. ددي نه سوا د نورو ښځو نه كيږي تردي كه يوكس دخپلي وينځي نه ظهار اوكړلو نو دا كس ظهار كونكي نه دي
① دليل دا دي چه الله تعالى لفظ د «نسائهم» ذكر كړي دي. او «نسائهم» د خپلو ښځو لپاره استعماليږي د مملوكه وينځي لپاره نه استعماليږي نو په دي سره به ظهار هم صحيح نه وي. دلته دي دا خبره ياده وي چي د «نساء» تفسير په زوجاتو او بيبانو سره د آيت مقصد ته د كتلو په وجه كړي شوي دي ګني «نساء» د «امراة» من غير لفظه جمع ده كوم چي خپلي ښځي او پردئ ټولو ته ګډ دي. (عيني شرح هدايه

وَلِأَنَّ الْحِلَّ فِي الْأَمَةِ تَابِعٌ او څكه چي وينځه كي حلت تابع دي.. فَلَا تُلْحَقُ بِالْمَنْكُوْحَةِ نو دا منكوحي سره نشي لاحق كيدلي وَلِأَنَّ الظِّهَارَ مَنْقُوْلٌ عَنِ الطَّلَاقِ وَلَا طَلَاقَ فِي الْمَمْلُوْكَةِ او څكه چي ظهار منقول دي. طلاق نه او د مملوكي په اړه كي طلاق نشته.

تشريح - دوهم دليل دا دي چه دوينځي حلت ددي د مملوكيت تابع دي نو دا به دمنكوحه سره نشي لاحق كولي ② دريم دا چي ظهار په زمانه دجاهليت كي طلاق وو نو بيا دا د ظهار موجوده حكم يعنى وختي تحريم بالكفاره ارخ ته راواړولي شو نو څنګه چي طلاق وركولي شي. دهغي نه ظهار هم كولي شي. او د مملوكه وينځي لپاره ظهار نشته. نو څكه ددي نه ظهار هم نشي كيدي.

ښځي سره دهغي دحكم نه بغير نكاح كول او بيا ظهار كول

وَاِنْ تَزَوَّجَ امْرَأَةً بِغَيْرِ اَمْرِهَا نو كه يوي ښځي سره ئي نكاح اوكړله ددي ښځي د اجازت نه بغير ثُمَّ ظَاهَرَ مِنْهَا بيا دي سړي دي ښځي سره ظهار اوكړو ثُمَّ اَجَازَتِ النِّكَاحَ بيا دي ښځي ددي نكاح اجازت وركړو فَالظِّهَارُ بَاطِلٌ نو ظهار باطل دي

تشريح - صورت د مسئلي د دي چه يوكس د يوي ښځي سره دهغي داجازت نه بغير نكاح اوكړله يعنى فضولي (پردي سړي) ورسره ددي نكاح اوكړله او بيا ده ددغه ښځي نه ظهار اوكړلو. ددي نه روسته هغه ښځي د نكاح اجازت وركړلو نو دا ظهار باطل دي

لِأَنَّهُ صَادِقٌ فِي التَّشْبِيْهِ وَقْتَ التَّصَرُّفِ څكه چي دا سړي د تصرف په وخت په تشبيه كي رشتوني دي. فَلَمْ يَكُنْ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ نو دا سړي فحش او دروغ خبره ويونكي نشو

تشريح - دليل دا دي چه دا كس د ظهار په وخت كي په تشبيه وركولو كي رښتيني وو. څكه چي دا ښځه د حرمت وركولو نه وړاندي حرامه وه نو د ظهار ركن يعنى د محلله د محرمه ابديه سره تشبيه وركول موجود

نشو نو څكه دا كس «منكرا من القول وزورا» يعنى فحش او دروغ ويونكي شو او ظهار نوم دي د «منكرا من القول وزورا» نو هر كله چي د ظهار ركن موجود نشو نو دا كس ظهار كونكي هم نشو

وَالظِّهَارُ لَيْسَ بِحَقٍّ مِنْ حُقُوْقِهِ حَتّٰى يَتَوَقَّفَ، بِخِلَافِ اِعْتَاقِ الْمُشْتَرِيْ مِنَ الْغَاصِبِ او ظهار د خاوند په حقوقو كي څه حق هم نه دي تردي چي موقوف پاتي شي په خلاف د غاصب نه د اخستونكي آزادول لِأَنَّهُ مِنْ حُقُوْقِ الْمِلْكِ څكه چي آزادول د ملك د حقوقو څخه دي

تشريح - په «والظهار ليس بحق» سره ديو سوال ځواب دي. سوال دا دي چه ظهار موقوف دي په نكاح باندي او نكاح موقوف ده د ښځي په اجازت باندي. ددي امله مناسب ده چه ظهار د ښځي په اجازت باندي موقوف وي. نو چه ښځي د نكاح اجازت وركړي. پكار ده چي ظهار صحيح شي.
لكه چي يو كس د غاصب نه غلام واخستلو. او هغه ئي آزاد كړلو نو دا آزادول به په دي باندي موقوف وي چه مغصوب منه يعنى مالك ددي بيع اجازت وركړي كومه چي د غصب او مشتري په مينځ كي شوي وي نو لكه څنګه چي د غاصب نه د اخستونكي آزادول د مغصوب منه په اجازت باندي موقوف دي نو دغه دول ظهار د ښځي د نكاح اجازت وركولو باندي موقوف كيدل پكار دي
ځواب دا دي چه ظهار د نكاح د لوازمو څخه نه دي ددي امله د ښځي په اجازت باندي د نكاح د موقوف كيدو نه دا نه لازميږي. چه ظهار به هم د ښځي په اجازت باندي موقوف وي او ددي دليل دا دي چه نكاح يو امر مشروع دي. او ظهار امر غير مشروع دي څكه چي «منكرا من القول و زورا» دي او امر غير مشروع د امر مشروع د حقوقو څخه نشي كيدي.
په خلاف دهغه كس آزادول چي د غاصب نه ئي غلام اخستي وي څكه چي آزادول د ملك د حقوقو څخه دي څكه چي آزادول د ملك مكمل كول او متمم كونكي دي نو چه دا توپير موجود وي ظهار به په مشتري من الغاصب باندي څنګه قياس كړي شي!

بنځو ته د «انت علي كظهر امي» حكم

وَمَنْ قَالَ لِنِسَائِهِ اَنْتُنَّ عَلَيَّ كَظَهْرِ اُمِّيْ وكوم كس چي خپلو ښځو ته اووئيل تاسو په ما باندي زما د مور د شا پشان يئ كَانَ مُظَاهِرًا مِنْهُنَّ جَمِيْعًا نو دا (سړي) به ددي ټولو سره ظهار كونكي شي لِأَنَّهُ اَضَافَ الظِّهَارَ اِلَيْهِنَّ څكه چي ده دوي ارخ ته ظهار منسوب كړي دي فَصَارَ كَمَا اِذَا اَضَافَ الطَّلَاقَ نو داسي شوه. لكه چي كله ده (دوي ارخ ته) طلاق منسوب كړي وي

تشريح - صورت د مسئلي دا دي چه يوكس خپلو ګڼو ښځو ته اووئيل «انتن علي كظهر امي» نو دا كس به اتفاق سره د ټولو نه ظهار كونكي دي.
دليل دا دي چه دي كس خپلو ټولو ښځو ته ظهار منسوب كړلو نو د ټولو نه به ظهار ثابتيږي لكه څنګه چي ټولو ښځو ته طلاق منسوب كړي. او او وائي. «انتن طوالق» نو په ټولو باندي طلاق واقع كيږي

وَعَلَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدَةٍ كَفَّارَةٌ او په دي كس به د هريو لپاره كفاره واجب وي. لِأَنَّ الْحُرْمَةَ تَثْبُتُ فِيْ حَقِّ كُلِّ وَاحِدَةٍ څكه چي حرمت د هر يو په حق كي ثابت شوي دي وَالْكَفَّارَةُ لِاِنْهَاءِ الْحُرْمَةِ او كفاره د حرمت ختمولو لپاره وي

تشريح - نو زموږ په نيز او د امام شافعي رحمه الله په نيز د ظهار د تعدد د امله به كفاره هم متعدد وي. نو چه په دي ښځو كي كمي يوي سره د وطي كاوه اراده كوي نو دهغي په وجه به په خاوند باندي يوه كفاره لازميږي

فَتَتَعَدَّدُ بِتَعَدُّدِهَا نو د حرمت په متعدد كيدلو سره به كفاره متعدد وي بِخِلَافِ الْاِيْلَاءِ مِنْهُنَّ په خلاف د دوي سره د ايلاء كولو، لِأَنَّ الْكَفَّارَةَ فِيْهِ لِصِيَانَةِ حُرْمَةِ الْاِسْمِ څكه چي كفاره په ايلاء كي د الله تعالى د نوم د تعظيم او حرمت د ساتنه لپاره ده وَلَمْ يَتَعَدَّدْ ذِكْرُ الْاِسْمِ او حال دا چه د الله تعالى د نوم ذكر متعدد نه دي شوي

تشریح - دلیل دا دی چې دظهارپه وجه دهرې یوې ښځې په حق کې حرمت ثابت شو.اوکفاره ددې لپاره وی چه حرمت ختم کړی .نوچه څومره حرمتونه وی هم دهغې په اندازه به کفاره واجبیږی اوپاتې شوه ایلاء نوپه دې کې دالله تعالی د نوم د بې حرمتۍ په وجه کفاره واجبیږی .اوچونکه دټولو ښځونه د ایلاء په کولوکې د الله تعالی ګډ مبونه ذکرشوی نه وی نوځکه به صرف یوه کفاره لازمیږی .متعدد به نه واجبیږی

فصل في الكفارة

ژباړه:- (دا) فصل (په بیان دې) کفاره (کښې) دې

تشریح - وراندې مصنف رحمه الله د ظهاردحکم یعنی حرمت وطی اودواعی وطی بیان اوکړلو نوپه دې فصل کې به دهغه څیز بیان کوی په کوم چې دا حرمت ختمیږی یعنی کفاره، دعالمانو رحمهم الله په دې اړه کې اختلاف دې چه دکفاره سبب څه دې نو دجمهورومشائخو رحمهم الله په نیزدظهارد کفاره سبب ظهاراووطی اړخ ته رجوع کول دی ځکه چې د قرآن پاك آیت ((وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا)) کې الله تعالی دکفاره سبب بیان کړې دې اوواپس کیدل (وطی کولو اړخ ته رجوع کول) ئې په ظهارباندې عطف کړی دې او د.ف.. په ذریعه ئې په دې باندې حکم مرتب کړې دې اوقاعده ده.که د معطوف علیه اومعطوف نه روسته څه څیز ذکرشی .نودا حکم به دواړو اړخ ته منسوب وی .نومعلومه شوه چه ظهاراوواپس کیدل د دواړو مجموعه د ظهارسبب دې اوپه عینی شرح هدایه کې ذکردی .چه ددې کفاره سبب عود یعنی وطی کولوته رجوع کول دی والله اعلم بالصواب

دظهارکفاره

قَالَ وَكَفَّارَةُ الظِّهَارِ عِتْقُ رَقَبَةٍ او کفاره د ظهار د یو غلام آزادول دی فَإِنْ لَمْ يَجِدْ بیا که غلام بیا نه مومی فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ نو دوې (دوه) میاشتې دې بلا ناغه روژې اونیسی فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ بیا که دا توان نه وی فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا نو شپیتو مسکینانو ته دې خوراك ورکړی

حل اللغة: ① متتابعین: بلا ناغه]

تشریح:- ابو الحسین قدوری رحمه الله د ظهاردکفاره ترتیب بیانوی .اوفرمائی .چه یوغلام دې آزاد کړی .که ددې قدرت ئې نه وی .نوشپیته روژې دې اونیسی .اوکه ددې قدرت ئې هم نه وی .نوشپیتو مسکینانوته دې خوراك ورکړی .

لِلنَّصِّ الْوَارِدِ فِيهِ د هغه په نص په وجه کوم چې د ظهر د کفرې په باب کې وراد شوې دې فَإِنَّهُ يُفِيدُ الْكَفَّارَةَ عَلَى هَذَا التَّرْتِيبِ ځکه چې دا نص هم په دې ترتیب سره د کفرې افاده ورکوی

دا دلیل قرآنی نص دې ((فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا ۚ ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا ۖ فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ۚ ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ)) ژباړه د یوغلام یا وینځې آزادول دی وړاندې د دې نه چې دواړه (ښځه خاوند) یوبل سره ملاؤ شی په دې باندې تاسوته نصیحت کولې شی الله تعالی ته ستاسو ټولواعمالوپوره خبردې نوبیا چې څوك (غلام یا وینځه) نه مومی .نودده په ذمه بلا ناغه (لګاتار) دوې ادوه) میاشتې روژې نیول دی .وړاندې د دې نه چې دواړه ښځه او خاوند خپلوکې ملاؤ شی سوچ بیا چې دا هم نه کیږی نودده په ذمه شپیتو مسکینانوته خوراك ورکول دی .دا حکم ددې لپاره بیان کړې شو چه په الله اوهغه په رسول باندې ایمان راوړئ (مرشدتهانوی) دا نص مفید د ترتیب دې ځکه چې الله تعالی د ف ، دکلمې سره بیان کړې دې اوف ، د ترتیب لپاره راځی دتخییر لپاره نه راځی

دظهاره کفاره ادا کولو وخت

قَالَ وَكُلُّ ذَلِكَ قَبْلَ الْمَسِيسِ و هریو امر ددې سره د وطی کاوه نه وراندې دې وَهَذَا فِي الْإِعْتَاقِ وَالصَّوْمِ ظَاهِرٌ لِلتَّنْصِيصِ عَلَيْهِ اود وطی نه وراندې کیدل په آزادولو او روژه نیولوکې ښکاره دې ځکه چې په دې باندې صریح نص دې وَكَذَا فِي الْإِطْعَامِ اوهم دا حکم په خوراك ور کاوه کې دې لِأَنَّ الْكَفَّارَةَ فِيهِ مُنْهِيَةٌ لِلْحُرْمَةِ ځکه چې په ظهارکې کفاره ورکول حرمت ختمونکې دې فَلَا بُدَّ مِنْ تَقْدِيمِهَا عَلَى الْوَطْءِ لِيَكُونَ الْوَطْءُ حَلَالًا نو ددې په وطی باندې مقدم کول ضروری دی .چه وطی حلال واقع شی .

حل اللغة: ① تقدیم: وراندې کول ② مسیس. مس کول، ګوتې وراوړل]

تشریح - فرمائی چه دظهار کفاره ادا کول که په اعتاق وی اوکه په صیام وی اوکه په اطعام وی هریو د وطی ادا کولونه وراندې ادا کول ضروری دی .ځکه چې په اعتاق او صیام کې خوصراحة نص (من قبل ان یتماسا) موجوددې اوپاتې شو اطعام نوددې هم قبل الوطی کیدل ضروری دی ځکه چې کفاره د ظهارحرمت ختمونکې ده.نوځکه ضروری ده.چه کفاره په وطی باندې مقدم وی .چه وطی حلاله شی

د غلام آزادولو تفصیل

قَالَ وَتُجْزِي فِي الْعِتْقِ الرَّقَبَةُ الْكَافِرَةُ وَالْمُسْلِمَةُ وَالذَّكَرُ وَالْأُنْثَى وَالصَّغِيرُ وَالْكَبِيرُ و په آزادولوکې کافی ده، د رقبه آزادول (که) کافر وی .او که مسلمان وی .نر وی اوکه ماده وی او نابلغ وی . اوکه بالغ

تشریح:- ابو الحسین قدوری رحمه الله فرمائی .چه په کفاره ظهارکې مطلقاً رقبه آزادول کافی دی که کافروی اوکه مسلمان، که نروی اوکه ښځه که نابالغ وی اوکه بالغ،

لِأَنَّ اسْمَ الرَّقَبَةِ يَنْطَلِقُ عَلَى هَؤُلَاءِ ځکه چې د رقبه لفظ په دې ټولو باندې ونیلې شی إِذْ هِيَ عِبَارَةٌ عَنِ الذَّاتِ الْمَرْقُوقِ الْمَمْلُوكِ مِنْ كُلِّ وَجْهٍ ځکه چې رقبه نوم دې.د هغه ذات چې من کل وجه مرقوق او مملوك وی

تشریح:- دلیل دادې چه د رقبه اطلاق په دې ټولوبندې کیږی .په څه صفت باندې مقید نه دې.ځکه چې رقبه وائی .هغه ذات ته چې مملوك وی .اومن کل وجه مرقوق وی

مصنف دهدایه رحمه الله د رقبه معنی بیانوی اوفرمائی چه «عن الذات المرقوق المملوك» دې.حالانکه د نحوی ترکیب په اعتبارسره پکار دا وو.چه داسې وې. «عن الذات المرقوقة المملوكة» ځکه ذات مؤنث دې.نوددې صفت هم مؤنث پکار وو.

ځواب لفظ د ذات په دوو معانیوکې استعمالیږی ① نفس② څیز،دابوسعیدنه روایت دې چه «کل شئ ذات وکل ذات شئ» اولفظ د څیزد مصدریت په وجه د مذکراومؤنث دواړو لپاره استعمالیږی . نو دلته ذات په معنی د څیزشو.اوددې امله ددې صفت مذکرذکرشوې دې.

په عبارت کې د «من کل وجه» تعلق د مرقوق سره دې.دمملوك سره نه دې.ځکه چې په رقیت کې کمال شرط دې په ملك کې نه دې.

وَالشَّافِعِيُّ رحمه الله يُخَالِفُنَا فِي الْكَافِرَةِ او امام شافعی رحمه الله د رقبه کافره په صورت کې زمونږ مخالفت کوی يَقُولُ: الْكَفَّارَةُ حَقُّ اللَّهِ تَعَالَى او وائی .چه کفاره ورکول د الله تعالی حق دې فَلَا يَجُوزُ صَرْفُهُ إِلَى عَدُوِّ اللَّهِ كَالزَّكَاةِ نودا د الله تعالی د دښمن په اړخ صرف کول ناجائز دی .لکه (کفر ته)زکاة ورکول (ناجائز) دی

تشریح:- امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه په کفاره کې د رقبه کافره آزادول جائزنه دی .اوهم دا قول دامام مالك اوامام احمد رحمه الله دې. دلیل دا دې.چه کفاره دالله تعالی حق دې نودا د الله تعالی د دښمن په خلاصولوکې نشی صرف کولی.لکه څنګه چې ورته زکاة نشی ورکولې.

وَنَحْنُ نَقُولُ: الْمَنْصُوصُ عَلَيْهِ إِعْتَاقُ الرَّقَبَةِ او مونږ وایو.چه په کوم شی باندې نص وارد دې، هغه یو رقبه آزادول دی وَقَدْ تَحَقَّقَ اوهغه (دکافر په آزادولو) متحقق شو

تشریح - زموږ دلیل دا دي چه په قران پاك کي مطلقا د رقبه آزادولو حکم ورکړي شوي دي او کافره په آزادولو سره د مطلق رقبه آزادول متحقق کیږي .ددي امله موږ وایو چه په کفاره ظهارکي د رقبه کافره آزادول هم کافي دي .

وَلَمْ يَنِ الْإِعْتَاقُ التَّمَكُّنُ مِنَ الطَّاعَةِ او د کفاره ورکونکي قصد په آزادولو سره صرف د الله په طاعت باندي قدرت ورکول دي ثُمَّ مُقَارَنَةُ الْمَعْصِيَةِ يُحَالُ بِهِ إِلَى سُوءِ اخْتِيَارِهِ بیا معصیت سره ملاویدل د دي رقبه کافره بد لار اختیارولو باندي محمول کولي شي .

حل اللغة * ① التمکن قدرت ② المعصیة گناه ③ مقارنة مولبسی]

تشریح - په دي عبارت سره د امام شافعي رحمه الله د دلیل چي کفاره د الله تعالی حق دي دهغې خواب دي دخواب حاصل دا دي چه دکفاره ورکونکي مقصد د رقبه کافره په آزادولوکي دا دي چه دي دمولی د خدمت نه نجات حاصل کړي .اوالله تعالی په طاعت باندي قدرشي او پاتې شو .د آزادیدو نه روسته هم دده په خپل کفرباندي پاته پاتې کیدل نودا ده د سوء اعتقاد اوگمراهئ نښانه ده .

هغه غلام چي آزادول ئې کافي نه وي

وَلَا تُجْزِئُ الْعَمْيَاءُ او د داسي رقبه آزادول کافي نه دي .چه روند وي وَلَا الْمَقْطُوعَةُ الْيَدَيْنِ أَوِ الرِّجْلَيْنِ یا د ده دواړه لاسونه یا دواړه پښې (خپې) کټ شوي وي لِأَنَّ الْفَائِتَ جِنْسُ الْمَنْفَعَةِ وَهُوَ الْبَصَرُ أَوِ الْبَطْشُ أَوِ الْمَشْيُ خکه (چي په دي رقبه کي) د منفعت جنس فوت دي .او هغه نظر دي .یا نیول دي .یا گرځیدل دي وَهُوَ الْمَانِعُ او هم دا (د کفاره ادا کاوه نه) مانع دي

حل اللغة * ① العمیاء: رنده ② البطش: چور کول ③ المشي تگ کول]

تشریح - په کفاره د ظهارکښي نابینا یا وینخه آزادول جائز نه دي .او نه دهغه آزادول صحیح دي چه دواړه لاسونه ئې کټ شوي وي .یا ئې دواړه پښې کټ شوي وي .

ⓐصاحب دعنایه رحمه الله یوه ضابطه بیان کړي ده .هغه دا که یوکس داسي رقبه آزاده کړي .چه کامل الرق وي .اود آزادونکي په ملك کي وي .اودا آزادول د کفاره د نیت سره متصل وي .اوددي جنس منفعت چي په هغې باندي هغه قائمه وي .هغه پاته وي .اودا آزادول بغیربدله وي .نودا آزادول جائزدي .توکه داسي نه وي نوناجائزده .نود مدبر آزادول جائز نه دي .خکه چي دي کامل الرق نه دي .

ⓐاوکه د کفاره د نیت نه بغیرئې آزاد کړي .یا روستو نیت اوکړي .نوپه دي صورت کي هم جائز نه ده .اوکه داسي رقبه آزاده کړي .چه دهغې جنس منفعت فوت شوي وي .مثلاً دده دواړه لاسونه یا دواړه پښې کټ شوي وي .یا نابینا وي .نو د داسي رقبه آزادول جائز نه دي

أَمَّا إِذَا اخْتَلَّتِ الْمَنْفَعَةُ فَهُوَ غَيْرُ مَانِعٍ باقي شو هغه صورت چي خلل راولی په منفعت کي نو هغه مانع نه دي حَتَّى يَجُوزَ الْعَوْرَاءُ وَمَقْطُوعَةُ إِحْدَى الْيَدَيْنِ وَإِحْدَى الرِّجْلَيْنِ مِنْ خِلَافٍ نو جائز دي په کفاره کي هغه څارویې چي یوه سترگه ئې نه وي یا یو لاس یا یوه پښه ئې ادل بدل کټ شوي وي لِأَنَّهُ مَا فَاتَ جِنْسُ الْمَنْفَعَةِ بَلِ اخْتَلَّتْ خکه چي په دي صورت کي نه دي فوت شوي جنس منفعت بلکه په دي کي خلل راغلي دي بِخِلَافِ مَا إِذَا كَانَتَا مَقْطُوعَتَيْنِ مِنْ جَانِبٍ وَاحِدٍ اوکه دده په منفعت کي خلل نشته خکه چي جنس منفعت زائل نشو .بلکه مختل شوي دي په خلاف ددي چي کله یو لاس او یوه خپه دواړه د یو اړخ نه کټ شوي وي حَيْثُ لَا يَجُوزُ نو (دا) جائز نه دي لِفَوَاتِ جِنْسِ مَنْفَعَةِ الْمَشْيِ خکه چي د تللو جنس منفعت فوت شوي دي إِذْ هُوَ عَلَيْهِ مُتَعَذِّرٌ خکه چي په دي باندي تلل متعذر دي

حل اللغة * ① العوراء هغه حیوان (څاروی) چي یوه سترگه ئې نه وي]

تشریح - البته دا چي جنس منفعت فوت شوي نه وي بلکه مختل شوي وي نوددي [illegible] نه دي توکه داسي رقبه آزاده کړي .چه یوه سترگه ئې وي یا د ده یو لاس د [illegible] شوي وي نودا په کفاره د ظهارکي آزادول جائز دي .خکه چي ددوی جنس منفعت فوت شوي نه دي بلکه مختل شوي دي

ⓐاوکه یوه پښه او یو لاس دواړه د یو اړخ نه کټ شوي وي .نوددي آزادول جائز نه دي خکه چي د [illegible] جنس منفعت فوت شوي وي .خکه چي ددي کس لپاره تلل ممکن نه دي

ⓐد صاحب عنایه رحمه الله په بیان شوي ضابطه کي آخري قید دا وو چه آزادول بغیربدله وي .توکه یوکس خپل غلام په بدل سره آزاد کړلو نوکفاره نه ادا کیږي .مثلاً [illegible]

وَيَجُوزُ الْأَصَمُّ او کونړ غلام آزادول جائز دي وَالْقِيَاسُ أَنْ لَا يَجُوزَ قیاس د دا وو چه جائز نه وي وَهُوَ رِوَايَةُ النَّوَادِرِ او دا د نوادر روایت دي لِأَنَّ الْفَائِتَ جِنْسُ الْمَنْفَعَةِ خکه چي جنس منفعت فوت شو إِلَّا أَنَّا اسْتَحْسَنَّا الْجَوَازَ [illegible] استحساناً جائز اوگرځولو .لِأَنَّ أَصْلَ الْمَنْفَعَةِ بَاقٍ فَإِنَّهُ إِذَا صِيحَ عَلَيْهِ سَمِعَ خکه چي اصل منفعت باقي دي چه کله په تیزه خبره اوکړې شي نو آوري حَتَّى لَوْ كَانَ بِحَالٍ لَا يَسْمَعُ أَصْلًا بِأَنْ وُلِدَ أَصَمَّ تر دي که دده حالت داسي وي چه بالکل نشي آوریدلی په دي طریقه چي مادر زاد (موررزاده (پیدائشي)) کونړ وي وَهُوَ الْأَخْرَسُ لَا يُجْزِيهِ او هم دا گونگا دي نو دده آزادول جائز نه دي

حل اللغة * ① الاصم کونړ]

تشریح - دکونړ غلام او وینځي په اړه کي علامه مرغیناني رحمه الله فرمائي چه د قیاس تقاضا خو داده چه ددي آزادول جائزنشي .او هم دا نادر روایت دي .خکه چي د کونړ ته هم جنس منفعت فوت شوي دي خو استحسانا د دي آزادول جائز گرځولي شوي دي .خکه چي اصل منفعت باقي دي .خکه که چه [illegible] اوورځلي شي [illegible] اوریدي شي .اوکه په داسي حالت کي وي .چه بیخي اوریدل نشي کولي .نودي زیږیدل کوڼ دي وگونگ هم دي .نود داسي غلام آزادول کافي نه دي .

ⓐپاتي شوه دا خبره چي جنس منفعت فوت شي .نوپه کفاره کي ددي آزادول ولي مانع دي سوددي دلیل دا دي .چه د جنس منفعت فوت کیدو په وجه دا کس دهلاك شوي په مرتبه کي شو خکه چي داسي [illegible] منافعو سره وابسته وي .

دمقطوع الابهامین حکم

وَلَا يَجُوزُ مَقْطُوعُ إِبْهَامَيِ الْيَدَيْنِ او جائز نه دي (آزادول د هغه کس) چي د دواړه لاسونو دوړه متې گوتې ئې کټ وي لِأَنَّ قُوَّةَ الْبَطْشِ بِهِمَا خکه چي د نیولو قوت هم په دي دواړو گوتو دي فَبِفَوَاتِهِمَا يَفُوتُ جِنْسُ الْمَنْفَعَةِ نو ددي دواړو په فوت کیدلو سره جنس منفعت زائل کیږي

حل اللغة * ① ابهامي: تثنیه د ابهام: غټه (قچه) گوته ② البطش: نیول]

تشریح - مسئله .که دیوغلام د دواړو لاسونودواړه بټه گوتې کټ شوي وي نوپه کفاره دظهارکي ددي آزادول جائز نه دي .دلیل دا دي .چه ددواړو لاسونودواړه بټه گوتي کټ کیدو سره دده د نیولو تر [illegible] نیولو توان ختمیدو په وجه جنس منفعت فوت شو اووړاندي تیرشوي دي .چه د جنس منفعت فوت کیدل د کفاره لپاره مانع دي .ددي امله ددي غلام یا وینځې آزادول جائز نه دي

وَلَا يَجُوزُ الْمَجْنُونُ الَّذِي لَا يَعْقِلُ او دغه ډول داسي مجنون رقبه (آزادول) جائز نه دي چه دده عقل نه وي لِأَنَّ الِانْتِفَاعَ بِالْجَوَارِحِ لَا يَكُونُ إِلَّا بِالْعَقْلِ خکه چي د اندامونو نه نفع اخستل بغیر د عقل نه نشي کیدای فَكَانَ فَائِتَ الْمَنَافِعِ نودا رقبه به د منفعت فوت کیدونکي وي وَالَّذِي يُجَنُّ او کومه رقبه چي کله مجنون کیږي

وَيُعْفَىٰ يُجْزِيهِ او كله ورته افاقه (صحت) كيږي نو (دده آزادول) كافي دی **لِأَنَّ الْإِخْتِلَالَ غَيْرُ مَانِعٍ** ځكه په ده كي چي كوم خلل دی هغه مانع نه دی

حل اللغة: ① **الجوارح** اندامونه ② **اختلال:** خلل راوستل، ركاوټ اچول]

تشريح:- او د ليوني غلام يا وينځي آزادول چي عقل په كي نه وی جنز نه دی. دليل دا دی چه داندامونو نه نفع اخستل د عقل نه بغيرنه كيږي. نودا هم فائت المنفعت شو.

اوهغه غلام يا وينځه چي كله پري ليتوب راځی اوكله صحيح وی دعقل په حلت كي دهغې آزادولو سره كفاره ادا كيږي ځكه چي په دي كي كوم خلل دی هغه مانع دكفاره نه دی.

اوهغه غلام يا وينځه چي كنه پري ليتوب راځی. اوكله صحيح وی دعقل په حالت كي دهغې آزادولو سره كفاره ادا كيږي ځكه چي په دي كي كوم خلل دی هغه مانع دكفاره نه دی.

وَلَا يُجْزِئُهُ عِتْقُ الْمُدَبَّرِ وَأُمِّ الْوَلَدِ و مدبر او ام ولد آزادول كافي نه دی **لِاسْتِحْقَاقِهِمَا الْحُرِّيَّةَ بِجِهَةٍ** ځكه چي دا دواړه په يو جهت سره دآزادي مستحق شوی دی **فَكَانَ الرِّقُّ فِيهِمَا نَاقِصًا** نو په دي دواړو كي رقيت ناقص شو.

تشريح:- او د مدبر او ام ولده په كفاره كي آزادول كافي نه دی. دليل دا دی چه په قران كريم كي تحرير رقبة دی او رقبه مطلق دی او مطلق چي كله ذكرشي. نو دهغې نه فرد كامل مراد وی. او مدبر او ام ولد رقبه كامله نه ده نو ځكه مدبر د تدبير په وجه مستحق د حريت دی. او ام ولد داستيلاد په وجه د آرادئ مستحق ده نو معلومه شوه چه په دي دواړو كي د رقيت معنی ناقص ده.

په كفاره ظهاركي د مكاتب ازادولو حكم

وَكَذَا الْمُكَاتَبُ الَّذِي أَدَّى بَعْضَ الْمَالِ او هم دا حكم دی د هغه مكاتب چي ده څه مال ادا كړي وی **لِأَنَّ إِعْتَاقَهُ يَكُونُ بِبَدَلٍ** ځكه چي دده آزادول به په بدل سره شي

تشريح:- مصنف رحمه الله فرمائي. چه هغه مكاتب چي د كتابت څه بدل ئي ادا كړي وی. په كفاره د ظهار كي دهغه آزادول هم كافي نه دی. دليل دا دی چه دده آزادول په عوض دی. او عوض د قربت او عبادت معنی باطلوی. ① هم دا ظاهر روايت دی او امام زفر، شافعي مالك او په يو روايت كي امام احمد رحمه الله هم ددي قائلين دی

وَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّهُ يُجْزِيهِ او د ابو حنيفه رحمه الله نه روايت دی. چه دداسي مكاتب آزادول كافي دی **لِقِيَامِ الرِّقِّ مِنْ كُلِّ وَجْهٍ** ځكه چي رقيت من كل وجه موجود دی **وَلِهَذَا تَقْبَلُ الْكِتَابَةُ الْإِنْفِسَاخَ** او هم په دي وجه كتابت فسخ قبلوی

حل اللغة: ① **الانفساخ** فسخ كيدل]

تشريح:- محمد رحمه الله او حسن رحمه الله د امام ابو حنيفه رحمه الله نه يو روايت دا هم نقل كړي دی. چه د داسي مكاتب آزادول هم كافي دی. دليل دا دی چه مكاتب ترڅو پوري بدل كتابت پوره نه وی ادا كړي. نو تر هغه وخته پوري هغه من كل وجه رقيق او غلام وی. ځكه چي نبی ﷺ فرمائيلی دی. «المكاتب عبد ما بقی عليه درهم» يعنی مكاتب به تر هغه وخته پوري غلام وی. تر څو چه په ده باندي يو روپۍ هم پاته وی. او چونكه مكاتب من كل وجه رقيق دی نو كتابت فسخ قبلوی. برابره ده كه دا فسخ د بدل كتابت د څه برخه قبلولو نه وړاندي وی او كه روسته وی

بِخِلَافِ أُمِّ الْوَلَدِ وَالْمُدَبَّرِ په خلاف د ام ولد او مدبر **لِأَنَّهُمَا لَا يَحْتَمِلَانِ الْإِنْفِسَاخَ** ځكه چي دا دواړه د فسخ احتمال نه لری

تشريح:- ام ولد او مدبر ددي په خلاف دی. ځكه چي دا دواړه د فسخ كيدو احتمال نه لری. نو په دي دواړو كي رقيت ناقص شو. او وړاندي تيرشوی دی. چه په كفاره د ظهاركي د داسي رقبه آزادول ضروری دی. چه كامل الرق وی.

د بدل كتابت نه ادا شوكي مكاتب ازادولو حكم

فَإِنْ أَعْتَقَ مُكَاتَبًا لَمْ يُؤَدِّ شَيْئًا او كه داسي مكاتب ئي آزاد كړو چه ده هيڅ مال كتابت ادا كړي نه وو **جَازَ** نو جائز دی

تشريح:- مسئله دا ده كه په كفاره د ظهاركي مظاهر داسي مكاتب ازاد كړلو چه هغه تر اوسه پوري په بدل كتابت كي څه ادا كړی نه دی ① نو زموږ په نيز دا جائز دی او دغه رول د امام محمد رحمه الله نه هم دا يو روايت دی

خِلَافًا لِلشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللهُ (په دي كي) د امام شافعي رحمه الله اختلاف دی **لَهُ أَنَّهُ اسْتَحَقَّ الْحُرِّيَّةَ بِجِهَةِ الْكِتَابَةِ** د امام شافعي رحمه الله دليل دا دی چه مكاتب د كتابت په وجه دآزادي مستحق شوی دی **فَأَشْبَهَ الْمُدَبَّرَ** نو د مدبر مشابه شو

تشريح:- او امام شافعي رحمه الله فرمائي. چه د داسي مكاتب په كفاره ظهار كي ادا كول كافي نه دی. او هم دا قول د امام زفر امام مالك دی. او د امام احمد رحمه الله نه هم يو روايت دا دی. دليل دا دی چه لكه ځنګه مدبر د تدبير په وجه مستحق د آزادي شو. دغه رول مكاتب د كتابت په وجه مستحق د آزادئ ګرځيدلی دی. نو اي احنافو لكه ځنګه چي ستاسو په نيز په كفاره ظهار كي د مدبر آزادول جائز نه دی دغه رول د مكتب آزادول هم پكار ده چي جائز نشي.

وَلَنَا أَنَّ الرِّقَّ قَائِمٌ مِنْ كُلِّ وَجْهٍ عَلَى مَا بَيَّنَّا او زموږ دليل دا دی چه (په مكتب كي) من كل وجه رقيت موجود دی لكه چي موږ (دا) بيان **وَلِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ الْمُكَاتَبُ عَبْدٌ مَا بَقِيَ عَلَيْهِ دِرْهَمٌ** [1] او دا دليل د نبی كريم ﷺ فرمان دی. «المكاتب عبد ما بقی عليه درهم»

تشريح:- او زموږ دليل دا دی. چه مكاتب من كل وجه رقيق او غلام دی. موږ وړاندي بيان كړی دی. چه كتابت د فسخ احتمال لری. او مكاتب ددي امه هم رقيق دی چه نبی ﷺ فرمائيلی دی «المكاتب عبد ما بقی عليه درهم» بهرحال مكاتب من كل وجه رقيق دی. نو په كفره د ظهاركي به دده آزادول هم صحيح وی ددي په خلاف كه مكاتب په بدل كتابت كي څه هم ادا كړل نو په ده سره د آزاديدو نه وړاندي كفاره نه ادا كيږي ځكه چي كفاره عبادت دی. او عبادت خالص د الله تعالی لپاره وی او هركله چي مكاتب په بدل كتابت كي څه ادا كړل. نو دا عبادت خالص د الله تعالی لپاره پاتي نشو نو ځكه د داسي مكتب آزادول په كفاره د ظهاركي نه كافي كيږي.

وَالْكِتَابَةُ لَا تُنَافِيهِ او كتابت د آزادئ منافي نه دی **فَإِنَّهُ فَكُّ الْحَجْرِ بِمَنْزِلَةِ الْإِذْنِ فِي التِّجَارَةِ إِلَّا أَنَّهُ بِعِوَضٍ** ځكه چي كتابت ممانعت لري كول دی. د ،، اذن فی التجارة،، په مرتبه كي. مګر دا چه كتابت په عوض سره دی

حل اللغة: ① **فك** آزادول ② **الحجر** بنديز]

تشريح:- په «والكتابة لا ينافيه» سره دوهم دليل دی. د دليل حاصل دا دی چه مكاتب د كتابت نه وړاندي رقيق دی. او د كتابت په وجه رقيت نه زائله كيږي. ځكه چي شی په خپل منافي سره ختميږي. او كتابت د رقيت منافي نه دی. ددي اصله كتابت دهغه ركاوټ د لري كاوه نوم دی. كوم چي په ده باندي د غلام او رقيت

[1] من حديث عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده ﷺ أخرجه أبوداد في العتاق باب ١ رقم ٣٩٢٦)_

د امله وو. اودممانعت اوركاوټ لري كول د رقيت سره منافي نه دي. لكه څنګه چې مولى خپل يوغلام ته د تجارت اجازت وركړي وي نودغه غلام د غلامۍ نه خارج نشو څكه چې د تجارت اجازت وركول د رقيت سره منافي نه دي

فَيَلْزَمُ مِنْ جَانِبِهِ نود مولا د اړخ نه لازم وي وَلَوْ كَانَ مَانِعًا اوكه دا (په كفاره كي د آزادولو نه) مانع وو يَتَنَفَّمُ مُقْتَضَى الْإِعْتَاقِ نود اعتاق د مقتضى په وجه به فسخ كيدله إِذْ هُوَ يَحْتَمِلُهُ

تشريح : په «لا نه بعوض» سره د يوسوال خواب وركوی سوال دا دی. كه كتابت په تجارت كي د اجازت وركولو ... ركاوټ لري كولو وی ... نوچه مولى د كتابت به فسخ كولو كي مستقل وی لكه څنګه چې ... په معروف كولو كي مولى مستقل وی حالانكه مولى يواځې بعيرد مكاتب د رضا نه عقد كتابت نشی منسوخ كولې نوچه دا توپير موجود دی ددې بوجود يوپه بل باندې قياس كول صحيح نشو

ةدسوال دخواب حصل دا دې چه كتابت د ركاوټ اوبنديزپه عوض سره د لرې كولونوم دې نوكتابت دمولى داړخه لازم دې اوددې په خلاف په تجارت كي اجازت وركول دی څكه چې دا بغيرعوضه د ركاوټ لرې كولونوم دې نودا د مولى په حق كي لازم نه دې نوچه دا فارق موجود وی ددې باوجود يو په بل باندې قياس كول صحيح نه دی ② دوهم خواب دا دې چه مورږ دا هم تسليم كړو چه عقد كتابت په كفره كي د آزادئ نه منع ده خوچه كله د مكتب په كفره كي آزاد كړی .نوداعتاق د تقاضا د امله د آزادولو نه وړاندې عقد نكاح ختميږی .څكه چې عقد كتابت د فسخ نكاح احتمال لری .نوهركله چې د مولى د آزادولو نه وړاندې عقد كتابت فسخ شو نودا عيرمكاتب لره آزاودل دی . د مكاتب آزادول نشو نواوس څه اشكل پاته پاتې نشو.

إِلَّا أَنَّهُ تَسْلَمُ لَهُ الْأَكْسَابُ وَالْأَوْلَادُ څكه چې دا د فسخ احتمال لری .مګر داچه د كتابت لپاره به دده ګټه او دده اولاد سپارلې شی لِأَنَّ الْعِتْقَ فِي حَقِّ الْمَحَلِّ بِجِهَةِ الْكِتَابَةِ څكه چې آزادي په ذات كي د كتابت په وجه دې أَوْ لِأَنَّ الْفَسْخَ ضَرُورِيٌّ لَا يَظْهَرُ فِي حَقِّ الْوَلَدِ وَالْكَسْبِ يا څكه فسخ ضرورة ثابت ده د ګټې او اولاد په حق كي به نه سكاره كيږی.

حل اللغة: ① اكساب كسب كول ،ګټه كول]

تشريح : په « إلا أنه يسلم له الإكساب الخ » په دې سره د يوسوال خواب دې سوال دا دې. كه په كفاره كي د مكتب آزادول صحيح وی .اوداعتاق د تقاضا د امله عقد كتابت فسخ هم شو.نوددې مكاتب اواولاد او ټوله ګټه پكارده چې د مولى لپاره شی .لكه څنګه كه يوكس په كفاره كي غلام ماذون له التجارة آزاد كړی .او د هغه سره دهغه دګټې څه سمان وی .نوهغه واړه به د مولى لپاره وی .

ة ① اولنې خواب دا دې چه دمكاتب په حق كي آزادي د مكاتب د امله ده.نوهركله چې داسې شوه.نودده دملك نه دده اولاد اودده ګټه نه اوځی .② دوهم خواب دا دې چه دلته د كتابت فسخ د صحت اعتاق د امله ضرورة ثبت دی .اوكوم څيزچه د اړتيا په وجه ثابت شی .نوهغه په قدرت د اړتيا ثابت وی .نوپه كفاره كي د ازادئ دجواز په حق كي دكتابت فسخ ظاهريږی .دده داولاد د سامان په حق كي به نه ښكارا كيږی .نوهركله چې د مكاتب داولاد او دده دګټې سامان په حق كي كتابت نه فسخ كيږی نود ده اولاداو ګټه به دده وی د مولى به نه وی

پلار يا څوئ په اخستلو كي دكفاره ظهاراداكولونيت كول

وَإِنِ اشْتَرَى أَبَاهُ أَوِ ابْنَهُ يَنْوِي بِالشِّرَاءِ الْكَفَّارَةَ اوكه خپل پلار يا زوې تې واخستلو.په داسې حال كي چې په اخستلو سره ئې دكفاره نيت كړې دی جَازَ عَنْهَا نودا كفارې د ظهار (اړخ) نه جائز دی

تشريح : مسئله دا ده.كه په يوكس باندې كفاره ظهروی .اوده خپل پلاريا څوئ واخستل اودهغوئ د اخستو په وخت كي د كفاره نيت اوكړی نوكفاره ادا كيږی ① دا قول دامام ابوحنيفه رحمه الله دی

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله لَا يَجُوزُ او امام شافعي رحمه الله فرمائی .چه ناجائز دی وَعَلَى هَذَا الْخِلَافِ كَفَّارَةُ الْيَمِينِ او هم په دې اختلاف باندې كفاره د يمين ده وَالْمَسْأَلَةُ تَأْتِيكَ فِي كِتَابِ الْأَيْمَانِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ اود، مسئله به په كتاب الايمان كي نزدې انشاء الله راشی .

تشريح : اوامام شافعي رحمه الله فرمائی .چه كفاره ظهارته ادا كيږی هم د قول د ... امام احمد اودامام زفر رحمه الله هم دې اوكه په كفاره د يمين كي د ... چې به انشاء الله په كتاب الايمان كي بيبنوو

دمالدارسړي نصف مشترك غلام ازادول

وَإِنْ أَعْتَقَ نِصْفَ عَبْدٍ مُشْتَرَكٍ وَهُوَ مُوسِرٌ نوكه د مشترك غلام نيم آز دكړو حالانكه د ... كس ... وَضَمِنَ قِيمَةَ بَاقِيهِ اود پاته غلام د قيمت ضامن شو لَمْ يَجُزْ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله ... امام ابوحنيفه رحمه الله په ... جائز نه دی

تشريح :.صورت د مسئلې دا دې.چه په كوم سړي باندې كفاره ظهارواجب وه اوده په كفاره كي د ... غلام نصف آزاد كړلو.كوم چې دده او دده د اندیوالان په مينځ كي مشترك وو حالانكه د ... دوكس ... اوده دخپل شريك لپاره د پاته غلام د قيمت ضامن شو نود امام ابوحنيفه رحمه الله په ... سره كفاره ظهارته ادا كيږی .

وَيَجُوزُ عِنْدَهُمَا اود صاحبينو رحمهما الله په نيز جائز دی لِأَنَّهُ يَمْلِكُ نَصِيبَ صَاحِبِهِ بِالضَّمَانِ څكه چې ... خپل شريك د برخې مالك شو فَصَارَ مُعْتِقًا كُلَّ الْعَبْدِ عَنِ الْكَفَّارَةِ وَهُوَ مِلْكُهُ نو پوره غلام د كفاره آزادونكي شو په داسې حال كي چې دا غلام دده په ملك كي دې

تشريح : دصاحبينو رحمهما الله په نيز ادا كيږی اوكه ازادونكې غريب وو نوپه اتفاق سره كفاره ... كيږی د دوی د دليل حاصل دا دې چه دنيم غلام آزادولو نه چې ده خپل شريك ته ... ورکړلو نودې د هغه دحصة هم مالك شو.نوداكس په كفاره دظهاركي د پوره غلام آزادونكې شو په داسې حال كي چې ... غلام مالك وو اودواړه غلام په آزادولوسره كفاره ادا كيږی نوپه دې صورت كي هم كفاره ... شوه دلته دا خبره ياد ساتئ چې د صاحبينو رحمهما الله په نيز اعتاق تجزی نه قبلوی ... امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز اعتاق تجزی قبلوی .يعنى كه غلام لږ لږ آزاد كړی نودامام ابوحنيفه رحمه الله په نيزچه څومره ئې ... كړې وی هم هغه هومره آزاديږی .خوصاحبينو رحمهما الله په نيز كه دغلام نيمه برخه يا كم يا زيت آزاد كړی نو ... غلام ازاديږی څكه چې د دوی په نيزد بعضي برخې په آزادولو سره واړه غلام آزاديږی

بِخِلَافِ مَا إِذَا كَانَ الْمُعْتِقُ مُعْسِرًا دې په خلاف كه آزادونكې فقير وی نوجائز نه دی لِأَنَّهُ وَجَبَ عَلَيْهِ السِّعَايَةُ فِي نَصِيبِ الشَّرِيكِ څكه چې په غلام باندې د شريك د برخې لپاره مزدوری كول او ادا كول واجب دی فَيَكُونُ إِعْتَاقًا بِعِوَضٍ نودا آزادول به په عوض سره شی

حل اللغة: ① معسر غريب ② السعاية: مزدوری]

تشريح : ددې په خلاف كه كفاره ادا كونكې غريب وی نوپه اتفاق سره كفاره نه ادا كيږی څكه چې په دې صورت كي به په غلام واجب وی .چه دې اوګټی .اودخپل شريك دحصې قيمت ادا كړی .نودا آزادول په

[1] القول الراجح هو قول أبى حنيفة رحمه الله كذا فى فتح القدير (۱۰۰/۴) والكفاية (۱۰۱/۴) والدر المختار (۶۳۰/۲) والبحر الرائق (۱۰۴/۱) نقلاً عن القول الراجح (۳۵۵/۱)-

عوض شو اګرچه دا عوض ازادونکی ته نه حاصلیږي بلکه دده شریك ته حاصلیږي .خومقصود دا دي چه په غلام باندې د رقبه په آزادولوکي عوض واجب شو حالانکه پکار وه.چه تحریرد رقبه بلا عوض وو.ددې امله کفاره نه .ادا کیږي.

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّ نَصِيبَ صَاحِبِهِ يَنْتَقِصُ عَلَى مِلْكِهِ او د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادي. چې دده د شریك برخه دده په ملك باندې ناقص پاتې شوه ثُمَّ يَتَحَوَّلُ إِلَيْهِ بِالضَّمَانِ بیا راتږ شو.د ضمانت په ذریعه د آزادونکی په ملك کې راغئ وَمِثْلُهُ يَمْنَعُ الْكَفَّارَةَ او داسې کیدل د کفارهٔ ظهار نهمانع دي.

تشریح- په عبارت کې څه مشکل نشته

خپله نیمه برخه په کفاره کې ازادول اوبیا نور ازادول

فَإِنْ أَعْتَقَ نِصْفَ عَبْدِهِ عَنْ كَفَّارَتِهِ اوکه خپل نیم غلام ئې آزاد کړو په خپله کفاره کې ثُمَّ أَعْتَقَ بَاقِيَهُ عَنْهَا جَازَ بیا ئې پاتې هم ازاد کړو نوجائز دي

تشریح- مسئله د ده که یوکس خپل نیم غلام په کفره کې ازاد کړو اوبیا ئې پاتې نیم هم ازاد کړلو نودا جائزدی یعنی کفره ادا کیږي

دا جواز د استحسان د امله دې ګنې د قیاس مطابق دامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزدا نه جائز کیږي .ځکه ځکه چې په عبد مشترك کې دعدم جواز حکم دې ځکه چې په نصف آخرکې نقصان راغلو.

لِأَنَّهُ أَعْتَقَهُ بِكَلَامَيْنِ ځکه چې ده غلام په دوې (دوه) خله کلام کاوه سره آزاد کړې دې وَالنُّقْصَانُ مُتَمَكِّنٌ عَلَى مِلْكِهِ بِسَبَبِ الْإِعْتَاقِ بِجِهَةِ الْكَفَّارَةِ و کوم نقصان چې دده په ملکیت کې پیدا شو هغه په کفاره کې د آزادولو په وجه دې وَمِثْلُهُ غَيْرُ مَانِعٍ اوداسې نقصان د کفاره نه منع نه دې كَمَنْ أَضْجَعَ شَاةً لِلْأُضْحِيَةِ (دا) د هغه کس پشان دې چه ده د قربانئ لپاره وزه راسملوله ،فَأَصَابَ السِّكِّينُ عَيْنَهَا بیا د وزه په سترګه کې چاړه ولګیدله

حل اللغة" ① اضجع راسمولی ② السکین چاړه ③ الاضحیة قربانی]

تشریح- وجه د استحسان دا ده.چه دې کس دوې (دوه) خله کلام اوکړلو.اوغلام ئې آزاد کړلو اوکوم نقصان چې په نصف آخرکې واقع شوې دې نوهغه دده په ملك کې د پاتې کیدوپه باوجود په کفاره کې د ادا کولوپه وجه راغلې دې اوداسې قسم نقصان د کفاره ادا کاره لپره منع نه وی لکه څنګه چې یوکس د قربانئ .... ورته په ځمکه پرځولې وی . او د وزه په سترګه کې چاړه لاړه شی .نودا نقصان د قربانئ نه مانع نه دی.

بِخِلَافِ مَا تَقَدَّمَ په خلاف د هغه نقصان کوم چې په تیره شوې مسئله کې تیرشو لِأَنَّ النُّقْصَانَ تَمَكَّنَ عَلَى مِلْكِ الشَّرِيكِ ځکه چې هغه نقصان د شریك په ملك کې پیدا شوې دې وَهَذَا عَلَى أَصْلِ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (۱) اودا تحریر د امام ابوحنیفه رحمه الله په اصل باندې دې

تشریح- ددې په خلاف هغه مسئله ده.کومه چې وړاندې تیره شوه ځکه چې هغه نقصان خودشریك په ملك کې پیدا شوې وو نودا نقصان کوم چې په نصف آخر کې پیدا شوې دې.کفاره ارخ ته اړول ممکن نه دی .ځکه چې دا کس د آزادئ کولوپه وخت کې د دغه نقصان مالك نه وو.دا تقریردامام ابوحنیفه رحمه الله په اصولوباندې وو.

وَأَمَّا عِنْدَهُمَا فَالْإِعْتَاقُ لَا يَتَجَزَّأُ او د صاحبینو رحمهما الله په نیز اعتاق متجزی (ټکړې ټکړې) کیږي نه فَإِعْتَاقُ النِّصْفِ إِعْتَاقُ الْكُلِّ نود نیم غلام آزادول د کُل آزادول دی فَلَا يَكُونُ إِعْتَاقًا بِكَلَامَيْنِ نو دوې (دوه) خله کلام

(۱) القول الراجح هو قول أبي حنیفة رحمه الله كذا في مجمع الأنهر (۴۵۹/۱) و رد المحتار (۶۲۹/۲) وفتح القدیر (۱۴/...) نقلاً عن القول الراجح (۳۵۶/۱).

کاوه سره آزادول به نه وی .

تشریح- صاحبینو رحمهما الله په نیز چونکه ازادول تجزی نه قبلوی .نوچه هرکله نیم غلام ازاد شو هم په هغه وخت کې پوره غلام آزاد شو.نودصاحبینو رحمهما الله په نیزدا غلام په دوې (دوه) خله کلام کولوسره آزاد شوې نه دې بلکه په یوکلام سره آزاد شوې دې.

خپل نیم غلام ازادولونه روسته جماع کول اوبیا پاته غلام ازادول

فَإِنْ أَعْتَقَ نِصْفَ عَبْدِهِ عَنْ كَفَّارَتِهِ اوکه خپل نیم غلام ئې د خپلې کفارې نه آزادکړو ثُمَّ جَامَعَ الَّتِي ظَاهَرَ مِنْهَا بیا دې ښځې سره جماع اوکړله.د کومې سره ئې چې ظهار کړې وو ثُمَّ أَعْتَقَ بَاقِيَهُ بیا ئې پاته غلام آزاد کړو لَمْ يَجُزْ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله نود ابوحنیفه رحمه الله په نیز جائز نه دي

تشریح- که یوکس خپل نصف غلام په کفاره کې آزاد کړلو.اوبیا ئې هغه ښځې سره جماع اوکړله.د کومې نه چې ئې ظهار کړې وو.اوبیا ئې پاته نصف آزاد کړلو.① نودامام ابوحنیفه رحمه الله په نیزدا آزادول کافی نه دی.

لِأَنَّ الْإِعْتَاقَ يَتَجَزَّأُ عِنْدَهُ ځکه چې د امام صاحب رحمه الله په نیز اعتق منجزی کیږی وَشَرْطُ الْإِعْتَاقِ أَنْ يَكُونَ قَبْلَ الْمَسِيسِ بِالنَّصِّ او د اعتاق شرط په نص د قرآن سره دادې.چه د جماع نه وړاندې وی وَإِعْتَاقُ النِّصْفِ حَصَلَ بَعْدَهُ حالانکه نیم غلام آزادول دجماع نه روسته شوی دی

حل اللغة" ① یتجزا تقسیمیږی ② مسیس مس کول]

تشریح- دامام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دا دې.چه ددوی په نیزآزادی ویش کیدای شی نودنصف آزادول دواړه آزدول نه دی .او د اعتاق شرط دا دې.چه دغلام آزادول دجماع نه مخکښې وی .ځکه چې دالله تعالی ارشاد دې ((فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا)) اودلته نیم آزادول دجماع نه روسته دی . ددې امله آزادول د واړه غلام آزادی ده.اودلته د واړه غلام آزادی موجود شوې نه ده نوجائزنه ده)

وَعِنْدَهُمَا إِعْتَاقُ النِّصْفِ إِعْتَاقُ الْكُلِّ او د صاحبینو رحمهما الله په نیز د نیم (غلام) په آزدولو سره پوره آزادیږی فَحَصَلَ الْكُلُّ قَبْلَ الْمَسِيسِ نود پوره آزدول د جماع نه وړاندې اوموندې شو.

تشریح- اودصاحبینو رحمهما الله په نیز جائزدی .ځکه چې غلام ازادی دجماع نه وړاندې موجود شوې ده.نوځکه جائزده.

په غلام ازادولوباندې دعدم قدرت په صورت کې روژې نیول

وَإِذَا لَمْ يَجِدِ الْمُظَاهِرُ مَا يُعْتِقُ اوکه ظهرکونکی داسې شی بیا نه موندو.چه آزاد ئې کړی فَكَفَّارَتُهُ صَوْمُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ لَيْسَ فِيهِمَا شَهْرُ رَمَضَانَ وَلَا يَوْمُ الْفِطْرِ وَلَا يَوْمُ النَّحْرِ وَلَا أَيَّامُ التَّشْرِيقِ نو ددې کفاره بلا ناغه دوې (دوه) میاشتې روژې دی .چه په دې کې د رمضن میاشت نه وی .اود وړوکی اختر،او غټ اختر ورځ او تشریق نه وی

حل اللغة" ① متتابعین بلا ناغه ② التشریق اوچول ،اوایام التشریق د غټ اختر هغه ورځې په کومو کې چې به د قربانئ غوښې اوچولې شوې]

تشریح- مسئله که دظهارکونکی په غلام آزادولو قدرت نه وی یا داچه غلام نه وی .یا دا چې غلام دی خوده د آزادولو وس نه وی .نوپه داسې صورت کې به دوې (دوه) میاشتې بلا ناغه روژې نیسی خوپه دې شرط چې ددې دوو میاشتو په مینځ کې د رمضان میاشت نه وی .اود وړوکی اختراود لوې اختر اودغه ډول ددې (لوې اختر) نه روسته درې ورځې دتشریق نه وی .دوې (دوه) میاشتې روژې که د میاشت په حساب سرته نیسی . نوپه هرصورت کې جائزدی .که میاشت د دیرشو ورځو وی .اوکه د یوکم دیرشو.اوکه د

میاشت د مینځ نه روژه نیول پیل کړي .نوشپته روژې به پوره کوي اوکه د ٥٩ ورځو سولو نه روسته بې افطار اوکړلو.نوبه ده به د سر نه دوباره روژې نیول ضروري وي .

أَمَّا التَّتَابُعُ فَلِأَنَّهُ مَنْصُوصٌ عَلَيْهِ بلا ناغه کیدل به هغه دلیل سره دي چه هغه به صراحت سره قرآن کي موجود دي وَشَهْرُ رَمَضَانَ او پاتې شوه ; په مینځ کښې ; د رمضان میاشت نه کیدل، لِأَنَّهُ عَنِ الظِّهَارِ نودا په دې وجه دي چه د رمضان روژه په کفارې د ظهار سره نه ; و نع کړی لِمَا فِيهِ مِنْ إِبْطَالِ مَا أَوْجَبَهُ اللَّهُ ځکه چې په دې کې د هغه شي ختمول دي کوم ته چې الله تعالی واجب ونیلي دي

تشریح - تتابع یعنی بلا ناغه روژې نیول خو ددې امله ضروري دي .چه په قرآن پاك کې ددې صراحت موجود دې.ارشاد دې ((فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا)) اورمضان نه کیدل ددې امله ضروري ده. که په رمضان کې د ظهار روژې موجود شي .نودا هغه خیرب طلوی کوم چې الله تعالی فرض کړې دې.ځکه چې په رمضان کې کومه روژه هم اونیولې شي هغه هم د رمضان نه حسابیږي د بل واجب نه نه حسابیږي

وَالصَّوْمُ فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ مَنْهِيٌّ عَنْهُ و په دې ورځو کې د روژو نه، منع شوې ده فَلَا يَنُوبُ عَنِ الْوَاجِبِ الْكَامِلِ نو ددې ورځو روژه به د کفارې د ظهار نائب نه جوړیږي .(ځکه) چې دا کامل واجب دی .

تشریح - اودا ځکه ضروري دی چه دظهار روژې په منهي عنه ورځوکې نه وي چه په دې پنځو ورځوکې د روژې نیولو نه نبی ﷺ منع کړې ده دحضرت ابن عباس رضي الله عنهما حدیث دې.« أن رسول الله ﷺ قال أن لا تصوموا هذه الأيام فإنها أيام أكل وشرب وبعال» یعنې رسول الله ﷺ فرمانیلي دي چه تاسو به دې ورځوکې روژې نه نیسئ ځکه چې دا د خوراك څکك او جماع ورځې دي (طبراني زعیني شرح هدایه) نوبه دې ورځوکې روژو نیول د ظهارنائب نه دي .کومې چې کامل واجب شوي دي .

د شپې یا د ورځې په جماع کولو تسلسل د ختمیدو حکم

فَإِنْ جَامَعَ الَّتِي ظَاهَرَ مِنْهَا فِي خِلَالِ الشَّهْرَيْنِ لَيْلًا عَامِدًا أَوْ نَهَارًا نَاسِيًا ب که په دې دوې (دوه) میاشتو کې دننه نې دې ښځې سره وطی اوکړله د کومې سره نې چې ظهار کړې وو.(که) په شپه کې په قصد سره وي .اوکه د ورځې په هیره وي اسْتَأْنَفَ الصَّوْمَ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَمُحَمَّدٍ (١) نو د امام ابوحنیفه او امام محمد رحمهما الله په نیزبه د سر نه (دوباره)روژه نیسی

حل اللغة: ① خلال په مینځ کې ② استانف د سرنه پیل کول]

تشریح -صورت د مسئلې دا دې که د روژو په ذریعه کفاره ظهارادا کونکی که په دوومیاشتوکې دننه د هغه ښځې سره وطی اوکړله دکومې نه چې نې ظهارکړې وی .برابره ده که دا وطی د شپې په قصد سره وی .اوکه د ورځې په هیره سره وی ① نودطرفینو رحمهما الله په نیزبه د سر نه روژې نیسی .امام مالك اوامام احمد رحمهما الله هم ددې قائلین دي

أمتن کې نې جماع دهغه ښځې سره مقید کړې ده دچانه چې نې ظهارکړې وی ځکه که د بلې ښځې سره نې جماع کړې وی نوکه دا جماع ماتونکې د روژې وی .مثلاً د ورځې په قصد باندې وطی اوکړی بود تتابع د منقطع کیدو به په اتفاق سره د سرنه روژې نیول واجب دي .اوکه مفسد د روژې نه وی مثلاً دورځې په هیره سره جماع اوکړی یا د شپې اتفاق وطی اوکړی .نوبه دې صورت کې د تتابع د نه ماتیدو په وجه په اتفاق سره د سرنه پیل کول نشته.اودغه ډول دکومې ښځې نه چې نې ظهارکړې وی .که په ورځ کې نې په

(١) القول الراجح هو قول الطرفين رحمهما الله كذا في مجمع الأنهر (٤٦٠\١) والبحر الرائق (١٠٦\٤) وردالمحتار (٦٢١\٢) والهندية (٥١٢\١) نقلاً عن القول الراجح (٣٥٩\١)_

[illegible]

دې چه مفسد [illegible]

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رحمه الله لَا يَسْتَأْنِفُ او ابویوسف رحمه الله فرمائي چه د سره [illegible] التَّتَابُعَ ځکه چې [illegible] لَا يَمْنَعُ بِهِ [illegible] هم دا وو(چه بلا ناغه وي)

تشریح - اوامام ابویوسف رحمه الله فرمائي چه د سرنه د روژو نیولو [illegible] دې دلیل دا دې چه د ورځې په هیره او په شپه کې [illegible] د روژو [illegible] په دې صورت کې استئناف لازم نه دي

وَإِنْ كَانَ شَرْطُهُ عَلَى التَّسِيسِ شَرْعًا وکه د روژو په [illegible] الْمَسِيسِ نوکوم صورت چې موږ اختیارکړې دې په دې کې په دې وطی [illegible] فَلَمْ تَأْخِيرُ الْكُلِّ عَنْهَا وکوم صورت چې تاسو بیان کړې دې په هغې کې [illegible]

تشریح -په (وإن كان تقديمه) سره د سوال جواب [illegible] دې ودا موجود شوې نه دې نوځکه په دې صورت کې [illegible] جواب [illegible] په وطی [illegible] د روژو مقدم کول شرط دي [illegible] مقدم کول دي [illegible] وطی نه د بعضې روژو [illegible]

وَهَذَا لِأَنَّ الشَّرْطَ فِي الصَّوْمِ أَنْ يَكُونَ قَبْلَ الْمَسِيسِ [illegible] روژې په شرط دا دې چه دا په وطی [illegible] مقدم وي وَأَنْ يَكُونَ خَالِيًا عَنْهُ [illegible] دې چه د وطی نه خالي وي .(دا) [illegible] وطی کولو امله معدوم دي [illegible] نوځکه به د سرنه روژې نیسی [illegible] وکه ده په دې دوو میاشتوکې [illegible] اوکړلو، که په [illegible] روژې نیسی لِفَوَاتِ التَّتَابُعِ د تتابع د فوت کیدو په وجه وَهُوَ قَادِرٌ عَلَيْهِ [illegible] دي

تشریح - اود طرفینو رحمهما الله دلیل دا دې چه یعنې (من قبل أن [illegible]) [illegible] په وړاندې وي .دویمه دا چې د وطی نه خالي وي [illegible] تقدیم د صوم په وطی باندې مسلم ده چه روژه دې د وطی نه خالي وي [illegible] کولو سره دوهم شرط ختمیږي نومشروط یعنې کفاره [illegible] ضروري ده چه د سرنه روژې اونیسي ځکه که د کس [illegible] دې خود داسې روژې په نیولو به یقین سره قادر دې کومه چې [illegible] وطی نه خالي وي

ﻫ اوکه ده په دې دوو میاشتوکې د یوې روژې افطار وکړلو که په [illegible] کس به د سرنه دوباره روژې نیسی ځکه چې تتابع [illegible] روژې نیولو باندې قادر دې

ﻫ یاد ساتئ که دې کس بلا ناغه دوې (دوه) میاشتې روژې [illegible] شو نوکه د لمر پریوتو نه وړاندې [illegible] چې دا کس په بدل باندې د مقصود ادا کولو نه وړاندې په اصل [illegible]

ف درشو نوهم روژي به په کفره کي شمارلي شي .غلام ازادول به لازم نه وي.

دغلام په کفاره کي صرف د روژو نيول

وَإِنْ ظَاهَرَ الْعَبْدُ وكه غلام خپلې ښځې سره ظهر اوکړو لَمْ يُجْزِهِ فِي الْكَفَّارَةِ إِلَّا الصَّوْمُ نو(ده له) په کفاره کي (هيڅ څيز جائز نه دي سوا د روژي نيولو نه لِأَنَّهُ لَا يَمْلِكُ لَهُ ځکه چي دغلام هيڅ ملك نشته فَلَمْ يَكُنْ مِنْ أَهْلِ التَّكْفِيرِ بِالْمَالِ نو په مال سره د کفارې ور کاوه د سره لياقت نه لري وَإِنْ أَعْتَقَ الْمَوْلَى أَوْ أَطْعَمَ عَنْهُ اوکه د غلام د ارخه دده مولا رقبه آزاده کړله يا ئې دده د ارخه خوراك ورکړو لَمْ يُجْزِهِ نو بيا هم کافی نه ده لِأَنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِ الْمِلْكِ ځکه چي دا غلام د مالك کيدو اهل نه دي فَلَا يَصِيرُ مَالِكًا بِتَمْلِيكِهِ نود مولا په مالك کاوه سره به ند مالك کيږی

تشریح - که غلام دخپلې ښځي نه ظهار اوکړلو نودده کفاره به صرف په روژو سره ادا کيږی .ځکه چي دغلام په ملك کي څه شی نه وی .ځکه دي په مال سره د کفارۀ ادا کولو اهل نه دي.اوکه دده مولی دده د ارخه غلام آزاد کړلو.يا ئې ډوډئ ورکړله.نوهم به کافی نه وی .ځکه چي دا غلام دمالك کيدو اهل نه دي نو دمالك په مالك جوړولو سره به مالك نه جوړيږی.

ۀ دا خبره دي ښکاره وی .که مولی خپل غلام د کفاراتود روژو نيولونه منع کوی .نودي ئې منع کولی شی سوا د ظهارد کفاره نه ځکه چي د ظهرد کفارې سره د ښځي حق متعلق دي.(فتح القدير)

د روژو نيولونه عاجزکيدل

وَإِذَا لَمْ يَسْتَطِعِ الْمُظَاهِرُ الصِّيَامَ اوکه ظهارکونکی ته د روژي نيولو توان نه وی أَطْعَمَ سِتِّينَ مِسْكِينًا نو شپيتو مسکينو ته دي خوراك ورکړی لِقَوْلِهِ تَعَالَى ځکه الله تعالی فرمانيلی دی فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا حي کوم کس د روژي نيولو توان نه لري .نو شپيتو مسکينانو ته خوراك ورکول (دده کفاره ده)

تشریح - مسئله دا ده که ظهارکونکي د روژي توان نه لري نودي ته پکار دی .چه شپيتو مسکينانو ته ډوډئ ورکړی دليل د الله تعلی قول دي ((فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا))

وَيُطْعِمُ كُلَّ مِسْكِينٍ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ شَعِيرٍ أَوْ قِيمَةَ ذَلِكَ اوهر مسکين ته نيم صاع د غنمو يا يو صاع د کجورو يا اوربشو يا ددي قيمت ورکړی

حل اللغة: ① نصف نيم ② تمر: خرما ③ بر: غنم ④ شعير: اوربشي.

تشریح - ارد ډوډئ ورکولو صورت دا دي.چه هرمسکين ته دي نيم صاع غنم،يا وړه يا ستوان يا يوصاع کجوري يا جوار،اويا ددي قيمت ورکړی .خودا يادلرئ چه په قيمت کي صرف هغه شيان (څيزونه) ورکولي شی کوم چي منصوص عليه نه وی مثلاً يوکلو وريژي دنيم صاع غنمود قيمت سره برابردی .نودنيم صاع غنمو په قيمت کي يوکلو ورزي ورکولي شی.

ۀ اوپه کومو څيزونوچه نص وارد شوي دي.دهغي قيمت ادا کول جائز نه دي .چه دهغي مقدار په قيمت کي کم وی اګرچه په مقدارکي زيات يا دهغي برابر ولي نه وی .مثلاً يوکس نيم صاع ښه کجوري ورکړي حالانکه دا کجوري د نصف صاع غنمود قيمت برابروی يه زياتي وی .نوجائزنه دی .ځکه چي نص په يوصاع غنمو باندي وارد شوي دي

ۀ دغه ډول که دنصف صاع غنمونه ئې کم ورکړل په داسي حال کي چي يوصاع کجوري يا يوصاع جوارو ته رسيدلي شی نودا هم جائزنه ده ځکه چي په نص کي دنصف صاع غنمو صراحت موجود دي نوضابطه دا شوه چه د طعام يومنصوص عليه جنس دبل منصوص عليه جنس بدل واقع کيداي نشی اګرچه په قيمت کي زيات ولي نه وی (الکفايه،عنايه)

لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فِي حَدِيثِ أَوْسِ بْنِ الصَّامِتِ وَسَهْلِ بْنِ صَخْرٍ ځکه چي نبي کريمﷺ په حديث د اوس بن الصامت او حديث د سهل بن صخرکي اوفرمائيل لِكُلِّ مِسْكِينٍ نِصْفُ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ) چي د هرمسکين لپاره د غنمو نيم صاع دي

تشریح: صاحب دهدايه رحمه الله په حواله کي داوس بن صامت اوسهل بن صخر(رض) دحديث حواله ورکړي ده.نوموړو ستاسو په معلوماتوکي د زيادت لپاره د اوس بن صامت رضی الله عنه پوره حديث نقل کوو خوله بنت ثعلبه رضی الله عنها فرمائي .چه زه د اوس بن صامت په نکاح کي ووم اوهغه دخپل بوډاتوب په وجه سخت مزاجه شوي وو.نوما هغه سره په داسي کارکي بحث اوکړلو دکوم چي هغه ماته حکم کړي وو نوهغه ماته ظالسنت عسی کظهرامی اوونيل.اوبيا اووتل،په خپلو خپلوانوکي کيناستلو بيا واپس راغلو او سره کيناستو اوزما د راضی کولو کوښښ ئې کولو.ما ورته اوونيل.زما دي په هغه ذات قسم وی چه دخوله روح دي ماته ګوتي مه راوړه اوچه څه په خوله راتله هغه مي ورته اوونيل نردي چي په دي باره کي الله ودهغه پيغمبرﷺ څه فيصله اوکړی نوهغه په ما باندي راپريوتلو.نوما هغه داسي لري کړلو لکه څنګه چي يو دا سړي لري کولي شی اوزه ووتم خپلو ګاونډيانو کره لاړم.اوبيا ماجامي واغوستي رسول اللهﷺ ته ورغلم اودا پوره واقعه مي ورته بيان کړه نبیﷺ راته اوفرمائيل ستا خاوند ستا دي اوستا د اکا خوئي دي غريب سړي شوي دي ته هغه سره سه سلوك کوه نوما دهغه د سخت مزاجئ ګيله الله تعالی ته اوکړله نوپه رسول اللهﷺ باندي هغه حالت سل شو.کوم چي به په هغوی باندي د وحی په حالت کي پيل کيدلو.(يعنی په نبیﷺ باندي وحی پيل شوه) کله چي تري دغه حالت ختم شو.نو وي فرمائيل الله تعلی ستا اوستا د خاوند په اړه کي يوتفصيلی بيان راوليږلو.اوبيا نبیﷺ دا آياتونه بيان کړل.((قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ))

بيا نبیﷺ اوفرمائيل.هغه ته د يوي رقبه آزادولو حکم اوکړه.ماورته عرض اوکړلو هغه د دي توان نه لري نوهغوی راته اوفرمائيل.چه ښه دوي (دوه) مياشتي دي بلا ناغه روژي اونيسی .ماورته عرض اوکړلو چه هغه ددي توان هم نه لري .بيا نبیﷺ اوفرمائيل.ښه هغه ته حکم اوکړله چه شپيتو مسکينانو ته ډوډئ ورکړی .ما ورته عرض اوکړلو.يارسول اللهﷺ دهغه سره څه هم نشته.(چه دا ئې وارريدلي) نو نبیﷺ اوفرمائيل.زه به هغه سره د يو عرق کومك اوکړم.ماورته اوونيل.زه به ورسره هم د يوعرق کومك اوکړم نبیﷺ وويل ورکړه ورته،اودهغي د خيرات کولو حکم ئې ورکړلو.(عنايه)

ۀ په حديث کي لفظ دعرق راغلي دي.امام ابوداود روايت کړي دي چه په يو عرق کي شپيته صاع دي اودبعضي حضراتو رائي ده.چه عرق داسي لوښي دي.چه په هغي کي د ديرشو صاعو ګنجائش وی امام ابوداود رحمه الله فرمائيلی دی .چه دا قول زيات صحيح دي.اوعقل هم ددي تقاضا کوی .چه دا زيات صحيح دي.ځکه که چرته عرق شپيته صاع وو نوبيا د دوهم عرق څه اړتيا وو به اولني نه اړتيا پوره شوي وو والله اعلم بالصواب.

ۀ دوهم حديث دحضرت سهل بن صخرؓ په روايت سره هم ددي حديث په معنی دي خودا د صاحب هدايه رحمه الله سهوه ده.ځکه چي سهل بن صخرليثيؓ د صحابه کرامو نه دي خودهغوی نه د ظهار په اړه کي څه روايت نشته.اوپه مبسوط کي سلمه بن صخرؓ ذکردي بهرحال ددي احاديثونه دا معلوميږي که دظهارکونکي د رقبه په آزادولو قدرت نه وی .نودوي (دوه) مياشتي به روژي نيسی اوکه ددي توان ئې نه وی نوشپيتو مسکينانوته به ډوډئ ورکوی

١) قال الزيلعی رحمه الله هکذا وقع فی الهداية وصوابه وسلمة بن صخر والحديث غريب وعندالطبرانی فی معجمه في حديث أوس بن الصامتؓ قال فأطعم ستين مسکيناً ثلاثين صاعاً قال لا أملک ذلک إلا أن تعينني فأعانه النبي بخمسة عشرصاعا وأعانه الناس حتی بلغ (نصب الراية ٣٥٨|٣)_

وَلِأَنَّ الْمُعْتَبَرَ دَفْعُ حَاجَةِ الْيَوْمِ لِكُلِّ مِسْكِينٍ او ځکه چې معتبر دادی چه د هرمسکین د يوې ورځې حاجت لرې کړی فَيُعْتَبَرُ بِصَدَقَةِ الْفِطْرِ نو په صدقة الفطر به قیاس کولای شی

تشریح:- دوهم عقلی دلیل دا دې چه معتبر د هرمسکین د يوې ورځې حاجت پوره کول دی . نودا په مقدارکې په صدقة الفطرباندې قیاس کولې شی خود لږ توپیر سره، هغه دا چې په ظهارکې عدد اومقدار دواړه معتبردی یعنی مسکین ته به د نصف صاع نه کم نشی ورکولې. اونه به ورته زيات ورکولې شی .ځکه چې دشپتوعدد ضروری دې، اوپه صدقة الفطرکې مقدارمعتبردې عدد نه دې، نويوفطرانه څومسکینانوته اوڅوفطرانه يومسکین ته ورکولې شی .

وَقَوْلُهُ أَوْ قِيمَةُ ذَلِكَ مَذْهَبُنَا اود ماتن قول «قيمة ذالك» زموږ مذهب دې وَقَدْ ذَكَرْنَاهُ فِي الزَّكَاةِ اودا په کتاب الزكاة کې ذکر شوی دی .

تشریح:صاحب دهدايه رحمه الله فرمائی .چه دقدوری رحمه الله قول چې «قيمة ذالك» داحنافو رحمهم الله مذهب دې، اوموږ دا په کتاب الزكاة کې په تفصیل سره بیان کړې دې.

په خوراک ورکولوکې څوک وکیل جوړول

وَإِنْ أَمَرَ غَيْرَهُ أَنْ يُطْعِمَ عَنْهُ مِنْ ظِهَارِهِ اوکه ظهارکونکی دوهم کس ته حکم اوکړو.چه زما د ظهار په کفاره کې زما د اړخه خوراك ورکړه فَفَعَلَ أَجْزَأَهُ نو هغه ورکړو نو کفاره اداکیږی لِأَنَّهُ اسْتِقْرَاضٌ مَعْنًى ځکه چې دا د پور اخستلو په معنی کې دی وَالْفَقِيرُ قَابِضٌ لَهُ أَوَّلًا ثُمَّ لِنَفْسِهِ او فقیرمخکې دده لپاره قبضه کړله بیا ئې د خپل ځان لپاره (قبضه اوکړله) فَتَحَقَّقَ تَمَلُّكُهُ ثُمَّ تَمْلِيكُهُ نو پخپل ملك کې اخستل، بیا فقیر ته ورکول متحقق شو.

حل اللغة: ① استقراض پور اخستل ② تملیك بل څوك مالك جوړول]

تشریح.- مسئله دا ده که ظهارکونکی بل کس ته حکم اوکړلو چه زما د اړخه کفاره د ظهار ورکړه.اوهغه ورکړله نودا کافی شوه ځکه چې دظهارکونکی دخپل اړخ نه د خوراك ورکولوحکم کول معنی دهغه نه پور غوښتل دی اوپاتې شوفقیرنوهغه اول دظهارکونکی د اړخه نائب جوړیږی اودهغه لپاره قبض کوی .اوبیا دخپل ځان لپاره قبض کوی نود ظهارکونکی اول په خپله مالك جوړیدل اوبیا فقیرمالك جوړول متحقق شو

دوې [دوه] وخته مسکیانوته روټۍ ورکولوسره دکفارې ادا کیدل

فَإِنْ غَدَّاهُمْ نوکه (ظهارکونکی) شپیتو مسکینانو ته په صباکې خوراك ورکړو وَعَشَّاهُمْ بیا ئې د ماښام خوراك ورکړو جَازَ قَلِيلًا كَانَ مَا أَكَلُوا أَوْ كَثِيرًا نو جائز دې که دوی کم خوړلې وی .او که زیات ئې خوړلې وی

تشریح.- مسئله دا ده که ظهارکونکی شپیتو مسکینانوته دوې [دوه] وخته په مړه نس ډوډۍ ورکړله نوکفاره دظهارنه ادا شی برابره ده که هغوی کم خوراك کړې وی وکه زیات، اوکه دوې [دوه] ورځې ئې یووخت شپیتو مسکینانوته ډوډۍ ورکړله نوبه دې بندې کفاره نه ادا کیږی .ځکه چې معتبرد یوې ورځې اړتیا پوره کول دی اودا د سهار اوماښام په ډوډۍ ورکولوسره حاصلیږی .

دامام ابوحنیفه رحمه الله نه دا هم نقل دی که شپیتو مسکینانوته ئې د سهار ډوډۍ ورکړله اونوروشپیتو ته ئې ماښام ډوډۍ ورکړله نوبه دې باندې هم کفاره نه ادا کیږی

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله لَا يُجْزِئُهُ إِلَّا التَّمْلِيكُ اعْتِبَارًا بِالزَّكَاةِ وَصَدَقَةِ الْفِطْرِ او امام شافعی رحمه الله فرمائیلی دی چه دا به کافی نه وی مگر مالك کول به زکاة او صدقة الفطر باندې په قیاس کاوه سره وَهَذَا لِأَنَّ التَّمْلِيكَ أَدْفَعُ لِلْحَاجَةِ

اودا ځکه چې مالك کول اړتیا زیت لرې کوی فَلَا يَنُوبُ مَنَابَهُ الْإِبَاحَةُ نو مباح کول به ددې قائم مقام نه وی

تشریح:- امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه په کفاره کې د سهار اوماښام ډوډۍ ورکول کافی نه دی .بلکه مالك جوړول ضروری دی .یعنی چې دا ورته اووائی چه دا ډوډۍ ما ست په ملکیت کې کړه خوښه دې ده که خورې ئې اوکه اوړې ئې.لکه ځنګه چې په زکاة اوصدقة الفطرکې دی .لکه چې امام شافعی رحمه الله کفاره په زکاة اوصدقة الفطرباندې قیاس کړې ده.اود اباحت داعدم جواز ددې اصله دې چه په مالك جوړول سره دفقیرحاجت په ښه طریقه پوره کیږی .نوخالی خوراك پرې کول ددې قائم مقام نشی جوړیدې.

وَلَنَا أَنَّ الْمَنْصُوصَ عَلَيْهِ هُوَ الْإِطْعَامُ او زموږ دلیل دادې چه په نص د قرآن کې لفظ د اطعام (ذکر) دې وَهُوَ حَقِيقَةٌ فِي التَّمْكِينِ مِنَ الطُّعْمِ اود اطعام حقیقی معنی ده.په خوراك باندې قابو ورکول وَفِي الْإِبَاحَةِ ذَلِكَ كَمَا فِي التَّمْلِيكِ او په مباح کولوکې دا خبره (حاصل) ده.لکه ځنګه چې په مالك کاوه کې (حاصل) ده

حل اللغة: ① التمكين قدرت ورکول ② الاطعام خوراك ورکول]

تشریح.- اوزموږ دلیل دا دې.چه په قرآنی نص کې لفظ د اطعام طعام راغلې دې.اواطعام طعام حقیقی معنی په خوراك باندې قدرت ورکول دی اودا خبره د ډوډۍ په اباحت باندې داسې حصلیږی لکه ځنګه چې په مالك جوړولوسره حاصلیږی .ځکه چې مالك جوړول په منصوص علیه باندې مشتمل دې ځکه چې هرکله فقیرمالك شو.نودا به خوری .اویا به ئې په بل اړتیا کې لګوی .نوځکه مالك جوړول هم د منصوص علیه قائم مقام دی .

أَمَّا الْوَاجِبُ فِي الزَّكَاةِ الْإِيتَاءُ او پاتې شو زکاة،نو په دې کې ورکول فرض دی وَفِي صَدَقَةِ الْفِطْرِ الْأَدَاءُ وپه صدقة الفطر کې اداکول واجب دی وَهُمَا لِلتَّمْلِيكِ حَقِيقَةً (او ورکول او اداکول) ددې دواړو حقیقی معنی مالك کول دی

تشریح .- اوپاتې شوزکاة اوصدقة الفطرنوکفاره په هغې باندې قیاس کول صحیح نه دی ځکه چې په زکاة کې ایتاء (ورکول) فرض دی .ځکه چې دالله تعالی ارشاد دې.« اتوالزكاة» یعنی زکاة ورکوئ.اوپه صدقة الفطر کې ادا کول واجب دی .ځکه چې نبی ﷺ فرمائیلی دی .« أدوا عمن تمونون» یعنی دچا چې تاسوکفالت کوئ.دهغوی دارخه ادا کړئ.اوددې دواړو الفاظو حقیقی معنی مالك جوړول دی .صرف قدرت ورکول نه دي.

په مسکینانوکې دماشوم حکم

وَلَوْ كَانَ فِيمَنْ عَشَّاهُمْ صَبِيٌّ فَطِيمٌ او که په دې خلګ وکې چاته چې ئې د ماښام خوراك ورکړې دې.د پیو خورونکې ماشوم وی لَا يُجْزِئُهُ نو کفاره به نه اداکیږی

حل اللغة: ① صبی ماشوم ② فطیم شیدې څکونکې]

تشریح.- مسئله دا ده.کومو شپیتومسکینانوته چې ئې دشپې ډوډۍ ورکړې وی .که په هغوی کې د پیو ماشوم وی .نوکفاره نه ادا کیږی .

لِأَنَّهُ لَا يَسْتَوْفِي كَامِلًا ځکه چې دې پوره خوراك نشی خوړلې

تشریح.-دلیل دا دې چه دپیوماشوم پوره خوراك نه کوی .بلکه دهغه څه خوراك کوی .اوڅه شیدې څکی .نوپه ده باندې پوره خوړل نه صادقیږی

وَلَا بُدَّ مِنَ الْإِدَامِ فِي خُبْزِ الشَّعِيرِ لِيُمْكِنَهُ الِاسْتِيفَاءُ إِلَى الشِّبَعِ اود اوربشو ډوډۍ سره.سالن (ترکاری) ورکول ضروری دی .چه په مړه ګیډه خوړل ممکن وی وَفِي خُبْزِ الْحِنْطَةِ لَا يُشْتَرَطُ الْإِدَامُ اود غنمو ډوډۍ سره سالن ورکول شرط نه دی

حل اللغة: ① الادام خوروواه ② خبز ډوډۍ ③ الاستیفاء پوره کول حصلول ④ الشبع مړیدل]

تشريح - فرمائي .كه ډوډئ د جوارو وی .نودغې سره د تركارئ وجود ضروري دې چه په مړه بس نې اوخوري اوكه د اوبشو ډوډئ وی نوددې سره تركاری شرط نه دې ځكه چې د اوربشوډوډئ د تركارئ نه بغيرهم خوړلې شي .

يومسكين ته شپيته ورځې ډوډئ وركول

وَإِنْ أَطْعَمَ مِسْكِينًا وَاحِدًا سِتِّينَ يَوْمًا اوكه ده يو مسكين ته شپيتو ورځو پورې خوراك وركړو أَجْزَأَهُ نودا به كفې نه وی وَإِنْ أَعْطَاهُ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ لَمْ يُجْزِهِ إِلَّا عَنْ يَوْمِهِ وكه ده په يوه ورځ كې وركړو يو صرف د يوې ورځې د كفارې) لپاره به كفې وی

تشريح:-صورت د مسئلې دا دې.كه يومسكين ته ئې شپيته ورځې ډوډئ وركړله نوكفاره ادا كيږي اوكه په يوه ورځ ئې وركړله نوصرف ديوې ورځې لپاره كفې كيږي

لِأَنَّ الْمَقْصُودَ سَدُّ خَلَّةِ الْمُحْتَاجِ ځكه مقصود دادې چه د محتاج حاجت لرې شي وَالْحَاجَةُ تَتَجَدَّدُ فِي كُلِّ يَوْمٍ او حاجت روزانه نوې پيدا كيږي فَالدَّفْعُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي كَالدَّفْعِ إِلَى غَيْرِهِ نوهم دې مسكين ته دويمه ورځ وركول دده نه علاوه بل كس ته د وركوو مثل شو وَهَذَا فِي الْإِبَاحَةِ مِنْ غَيْرِ خِلَافٍ اودا حكم په اباحت كې بلا اختلاف جائز دې

حل اللغة* ① سد. بندول ② خلة. حاجت ③ تتجدد نوې كيږي]

تشريح - دليل دا دې چه دكفارة نه مقصود دحاجت لرې كول دي .اوحاجت هره ورځ نوې پيدا كيږي نويه بله ورځ هم دغه مسكين ته وركول داسې شو لكه چې هم د:هم مسكين ته ئې وركړله نوشپيته ورځې يومسكين ته خوراك وركول د شپيتو مسكينانوپشان شوه.نوځكه په دې صورت كښې كفاره ادا كيږي

په «هذا فى الإباحة» سره دمسئلې دوهم صورت بيانوی يعنى كه يومسكين ته ئې په ورځ كې په طريقه اباحت شپيته ځل ډوډئ وركړله.نودا په اتفاق سره جائز نه دی .ځكه چې واجب خوپه شپيتو مسكينانو په جلا جلا ورځ كې خوراك كول دي اوهغه موجود نشو نه حقيقت اونه حكماً حقيقتاً خو ددې امله موجود نشو چه هغه يومسكين دې اوحكماً ددې مله چې يوسړی ته په يوه ورځ كې شپيته ځله د ډوډئ حجت نه وی .

وَأَمَّا التَّمْلِيكُ مِنْ مِسْكِينٍ وَاحِدٍ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ بِدَفَعَاتٍ او پاتې شو يو مسكين ته په يوه ورځ كې (شپيته) ځله وركول فَقَدْ قِيلَ لَا يُجْزِئُهُ نود بعض قول دې چه جائز نه دي وَقَدْ قِيلَ يُجْزِئُهُ اود بضع قول دې چه جائز دي لِأَنَّ الْحَاجَةَ إِلَى التَّمْلِيكِ تَتَجَدَّدُ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ ځكه چې حجت د يوخيز مالك جوړولو ته په يوه ورځ كې نوې نوې پيدا كيږي

تشريح:- اوپاتې شوه دا خبره چې يومسكين په يوه ورځ كې شپيته ځله د كفاره د مقدارمالك جوړول نويه دې اړه كې اختلاف دې.نوبعضې حضراتوفرمائيلي دی .چه د صورت هم ناجائزدې.ځكه چې معتبرحاجت لرې كول دی اودبعضو رائې ده چه جائزدی .ځكه چې د يوخيزمالك جوړولو رتيا په يوه ورځ كې نوې نوې پيدا كيداې شي .

بِخِلَافِ مَا إِذَا دَفَعَ بِدَفْعَةٍ وَاحِدَةٍ ددې په خلاف كه يو مسكين ته په يوځل وركړی لِأَنَّ التَّفْرِيقَ وَاجِبٌ بِالنَّصِّ ځكه چې جلا جلا وركول په نص د قرآن سره واجب دی .

حل اللغة* ① التفريق جلا جلا كول]

تشريح-ددې په خلاف كه مسكين يوځل دټولومالك جوړ كړی نودا په اتفاق سره جائز نه ده.ځكه چې بيل بيل ته وركول په نص قرآنى سره واجب ده ځكه چې ارشاد ((فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا)) دې والله اعلم.

د روژې وركولو په مينځ كې مخكې له جماع كول

وَإِنْ قَرُبَ الَّتِي ظَاهَرَ مِنْهَا فِي خِلَالِ الْإِطْعَامِ ،كه د خوراك وركوو په مينځ كې [illegible] اوكړله دكوم سره ئې چې ظهار كړې وو لَمْ يَسْتَأْنِفْ [illegible]

تشريح - مسئله دا ده كه ظهاركونكي كس د ډوډئ [illegible] نه چې ئې ظهاركړې وی نود سره د ډوډئ وركولو [illegible]

لِأَنَّهُ تَعَالَى مَا شَرَطَ فِي الْإِطْعَامِ أَنْ يَكُونَ قَبْلَ الْمَسِيسِ ځكه چې الله تعالى د [illegible] لكولې نه دې چه د وطى نه وړاندې وی إِلَّا أَنَّهُ يُمْنَعُ مِنَ الْمَسِيسِ قَبْلَهُ [illegible] كولې شي مخكې د خوراك وركاوه نه لِأَنَّهُ رُبَّمَا يَقْدِرُ عَلَى الْإِعْتَاقِ وَالصَّوْمِ [illegible] روژه نيولو ددې قادر كيږي فَيَقَعَانِ بَعْدَ الْمَسِيسِ [illegible]

تشريح-دليل دا دې چه الله تعالى دا شرط بيان كړې دې چه [illegible] چې په عتاق اوصوم كې دا شرط بيان شوې دې.البته دومره خبره ده چه [illegible] د وطى كولونه منع كولې شي .ځكه چې كيداې شي .دا كس د ډوډئ [illegible] آزادولويا په روژو نيولوقادر شي .نويه داسې صورت كې كه ده د ډوډئ [illegible] نود اعتاق اوصوم د وطى نه روسته واقع كيدل راځي [illegible] خيرهم په دې كې دې.چه د خوراك وركولونه وړاندې وطى نه كوی

وَالْمَنْعُ لِمَعْنًى فِي غَيْرِهِ لَا يَعْدِمُ الْمَشْرُوعِيَّةَ فِي نَفْسِهِ اود معنى «ال غيره» په وجه [illegible] معدوم كوی .

تشريح- دا خبره دې ياده وی چه د ډوډئ وركولوپه [illegible] مشروع لذاته سره منافی نه وی ددې امله د ډوډئ وركولوپه [illegible] فساد مقتضى نه دې اود داسې دې لكه په وخت د اذان كې خرڅول [illegible] وختونوكې لمونځ مكروه دې

د دوو كفاره ظهاره صرف شپيتومسكينانو ته ډوډئ وركول

وَإِذَا أَطْعَمَ عَنْ ظِهَارَيْنِ سِتِّينَ مِسْكِينًا كُلَّ مِسْكِينٍ صَاعًا مِنْ بُرٍّ لَمْ يُجْزِهِ وكه ده د [illegible] ظهاروخوراك شپيتو مسكينانو ته وركړو (په دې طريقه) چې هرمسكين ته ئې يو صاع [illegible] وركړل إِلَّا عَنْ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رحمهما الله (١) نو د امام ابوحنيفه او ابويوسف رحمهما الله په نيز به په دوو ظهارونوكې صرف د يو ظهار نه اداكيږي

تشريح- مسئله دا ده چه ظهاركونكی په خپلو دوو ظهاروكې شپيتومسكينانو ته ډوډئ وركړه په دې طريقه چې هرمسكين ته ئې يوصاع اوربشې وركړې ① نويه دې صورت كې د شيخينو رحمهما الله په نيز حكم د دې چه يوه كفاره ادا كيږي

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رحمه الله يُجْزِئُهُ عَنْهُمَا ود امام محمد رحمه الله په نيز به د دواړو ظهارونو (كفاره) ادا شي وَإِنْ أَطْعَمَ ذَلِكَ عَنْ إِفْطَارٍ وَظِهَارٍ وكه ده دا د افطار او ظهار په كفاره كې وركړه أَجْزَأَهُ عَنْهُمَا نو (بالاتفاق) به د دواړو نه اداكيږي

(١) القول الراجح هو قول الشيخين رحمهما الله كذا فى ردالمحتار (٢/٦٣٤) والعناية (٤/١٠٨) وهندية (١/٥١٤) وبحرالرائق (٤/١٠٠) نقلاً عن القول الراجح (١/٣٦٠).

ثمان بالتودي ولماتهماد امام محمد رحمه الله دليل دادي چه كوم خوراك ده اداكړو.دا د دوارو ظهارونو لپاره كفي دي والمنوف الموقبل لهما اوكومو خلكو ته ني چي وركړو هم دا ددې محل دي فيقع عنهما كما لواختلف السبب نود دوارو ظهارونو به ادا شي لكه كه سبب مختلف شو أوفرّق في الدفع يا ني جلا جلا وركړي وي

تشريح:- اوامام محمد رحمه الله فرمائي چه دواړه كفره ادا كيږي.

① اوكه يوكس به كفره افطار او كفاره ظهار كي شپيتو مسكينانو ته هم دومره مقدار اوريشي وركړلي. نو په اتفاق سره دواړه كفارة ادا كيږي .ځكه چي په هريوظهاركي دهريوم مسكين لپاره نيم صاع واجبيږي نوهريومسكين ته يويوصاع غنم وركولوكي يقيناً د دوارو كفاروكفايت كيداې شي .اوچاته چي وركولي شي .هغه د دوارو كفارو محل هم دي.ځكه چي فقيربه دواړوكي يوحق واخلي .نود مصرف نه خارجيږي نه،نودواړه كفاره ادا كيږي .

② كه دكفارة سبب مختلف وي .مثلاً يوه كفاره د افطار وي .اوبله كفاره د ظهاروي .اوشپيتومسكينانوته ني يويو صع غنم وركړل.نو دواړه كفاره ادا كيږي .اويا ني متفرق طوروركړي .مثلاً يومسكين ته په يوه كفاره كي نصف صاع وركړي اويا نصف آخريه بله كفاره كي وركړي .نوبه اتفق سره داجانزده

وهما أن النية في الجنس الواحد لغو اود شيخينو رحمهما الله دليل دادي.چه په يوجنس كي نيت لغو وي .وفي الجنسين معتبرة او په دوې [دوه] جسونو كي معتبر وي .وإذا لغت النية والمؤدي يصلح كفارة واحدة او هركله چي نيت لغو شو حالانكه چي خه ني اداكړي دی .هغه د يوې كفارې صلاحيت لرى .لأن نصف الصاع أدنى المقادير ځكه چي نيم صع غنم د ټولو نه كم مقدار دي فيمنع النقصان دون الزيادة نود (نصف صع نه) كمولو ځخه به منع كولې شي نه په زياتولوكي منع نشي كولې فيقع عنهما كما إذا نوى أصل الكفارة نود يوې كفارې ځخه به واقع كيږي لكه چي كله ده د اصل كفارې نيت كړې وی

حل اللغة ① المقادير جمع د مقدار ،اندازه ،پيمانه]

تشريح:-اودشيخينو رحمهما الله دليل دا دي.چه په يوجنس كي به نيت لغو وي .ځكه چي په اجناسو مختلفو كي نيت د امتياز لپاره وي اوپه يوجنس كي دا خبره نشي كيدې.نوځكه به په يوجنس كي نيت لغو وي اوپه دوو جنسونوكي به نيت معتبر وي .

① مثلاً په يوكس باندې د رمضان د شو روژو قضا پاته وه.اوده د قضا روژو ادا كولونيت اوكړلو نوكافي كيږي اوپه ده باندې د تعين نيت واجب نه دې ځكه چي د ټولوروژو جنس يودې اوكه په يوكس باندې د رمضان د روژو قضاء اود نذر روژې وی نودا كس د نيت دتعين محتاج دې.ځكه چي د دواړو روژو جنس مختلف دې

② نوهركله چي په ذكرشوې مسئله كي د كفارة وركوبكي نيت لغوشو اوكوم مقدار چي وركړې شو هغه د يوې كفارة صلاحيت هم لرى ځكه چي نيم صع غنم د ټولونه كم مقداردي اومقدارمانع د نقصان وی خود زيادت لپاره مانع نه وی حصل دا چي يومسكين ته دې د نصف صاع نه كم نشي وركولي البته زياتي وركولي شي نوبه دې ادا كولوسره به يوه كفاره ادا شي لكه ځنګه چي دا كس د اصل كفارة نيت اوكړی نوبه اتفاق سره يوه كفاره ادا كيږي نوداسې به دلته هم وی .

بخلاف ما إذا فرّق في الدفع به خلاف ددې چي كله ني جلا جلا وركړې وی لأنه في الدفعة الثانية في حكم مسكين آخر ځكه چي په دويم ځل وركولوكي (دا فقير) د دوهم فقير په حكم كي دې.

تشريح:- ددې به خلاف كه دې كس متفرق طور دا وركړل مثلا په يوه كفاره كي يومسكين ته نصف صاع وركړي بيا هم دغه مسكين ته به بله كفاره كي نصف صاع وركړي نودواړه كفارة ادا كيږي .ځكه چي په دوهم ځل وركول د دوهم مسكين په حكم كي دی

ددوو ظهارونه دوي [دوه] غلامان بغيردتعين به ازادول

ومن وجبت عليه كفارتا ظهار اوبه كوم كس چي د ظهار دوې [دوه] كفرې واجب وی فأعتق رقبتين نوده دوې [دوه] غلامان آزاد كړل لاينوي عن أحدهما بعينها حالانكه په دې دوارو كي ني د يو متعين نيت نه دې كړې جاز عنهما نودا د دوارو د اړخه جائز دي وكذا إذا صام أربعة أشهر اوهم دغه شان چي كله ني څلور مياشتې روژې اونيولې وأطعم مائة وعشرين مسكينا جاز يا ني شپږشلو مسكينانو ته خوراك وركړو نوجائز دي لأن الجنس متحد فلا حاجة إلى نية معينة ځكه چي جنس واحد دې نود معين كوو د نيت حاجت نشته

تشريح:- صورت د مسئلې اودليل ښكاره دي

د دووكفارونه يوغلام ازادول

وإن أعتق عنهما رقبة واحدة أو صام شهرين اوكه ده د دوې [دوه] ظهرونو داړخه يود رقبه آزادكړله.يا ني دوې [دوه] مياشتې روژې اونيولې كان له أن يجعل ذلك عن أيهما شاء نوده ته اختيار دې چه د كفاره او ګرخوي به دواړو(ظهارونو) كي د كوم يو د اړخه چي غواړی

تشريح:-په عبارت كي دوې [دوه] مسئلې زيربحث دی يوه دا چي په يوكس باندې د ظهردوی [دوه] كفارة وې.اوده د دوارو داړخه يوغلام آزاد كړلو.يا ني دوې [دوه] مياشتې بلا ناغه روژې اونيولې.نودې كس ته دا اختيارحاصل دې.چه په دې دواړوكفاروكی چي دكومې نه غواړی .تعين دې اوكړی .

وإن أعتق عن ظهار وقتل اوكه د د يوظهار اود يو قتل د اړخه داسې اوكړل لم يجز عن واحد منهما نودا په دې دواړو كي ديو د اړخه هم جائز نه دې وقال زفر رحمه الله لايجزيه عن أحدهما في الفصلين او امام زفر رحمه الله فرمائيلي دی .چه په دواړو صورتونوكي د يو د اړخه هم جائز نه دې

تشريح:-دوهم صورت دا دې چه په دې كس باندې دوې [دوه] كفارة واجب وې يوه د ظهاراوبله د قتل،اوده يوغلام آزاد كړلو.نوپه دې صورت كي يوه كفاره هم ادا نشوه.① دا حكم زموږ په نيزدې ② اوامام زفر رحمه الله فرمائي .چه په دواړو صورتونوكي يوه هم نه ادا كيږي

وقال الشافعي رحمه الله له أن يجعل ذلك عن أحدهما في الفصلين او امام شافعي رحمه الله فرمائيلي دی ده ته اختيار دې.چه په دواړو صورتونوكي د كوم يو د اړخه چي غواړی اودې ګرځوي :لأن الكفارات كلها باعتبار اتحاد المقصود جنس واحد ځكه چي واړه كفارات په اعتبار د مقصود سره يوجنس دي

تشريح:- اوامام شافعي رحمه الله فرمائي .چه په دواړو صورتونوكي ده ته اختياردې.چه دكومې لپاره ني كوی دهغې لپاره دې كړی .

① دامام شافعي رحمه الله دليل دا دې.چه دټولوكفاراتو مقصد يودې يعنی ستر اودګناه اثرزائله كول و د ټولو كفاراتو جنس هم يو دې.اوپه جنس واحد كي نيت غيرمفيددې.نوداصل كفارة نيت پاتې شو اوكه دې كس د اصل كفارة نيت كړې وو.نوده ته به په دواو كي د يوې دتعين اختياروو.نودغه ډول دلته هم په دواړوكفارو كي چي د كوم لپاره غواړی .دهغې لپاره دې مقرر كړی .

ووجه قول زفر رحمه الله أنه أعتق عن كل ظهار نصف العبد اود امام زفر رحمه الله د قول وجه داده چه ده د هرظهار نه نيم غلام آزاد كړو وليس له أن يجعل عن أحدهما بعد ما أعتق عنهما او ددې دواړو د اړخه آزادولو نه روسته ده ته دا اختيار نشته چه دې په دې دواړو كي يو اړخ نه اوګرځوي لخروج الأمر من يده ځكه چي دا امر دده د لاس نه وتلې دې

تشريح:- دامام زفر رحمه الله دليل دا دې.چه دې په دواړوكفارو كي دهرې لپاره نيم غلام ازاد كړې دې.اوپه كفاره

کي نیم غلام ازادول معتبرنه دی .نودا نیم غلام آزادول تبرع شوه.اوچونکه د دواړو کفارو دارخه د ازادولو رسته دده د لاس نه اخیته رهم لاړلو نوځکه ورته د یوې کفارې دتعین اختیارهم نشته.

وَلَنَا أَنَّ نِيَّةَ التَّعْيِينِ فِي الْجِنْسِ الْمُتَّحِدِ غَيْرُ مُفِيدٍ او زموږ دلیل دادی چه په متحد جنس کي د متعین کول نیت کول مفید نه دي فَتَلْغُو نو بیت لغو شو وَفِي الْجِنْسِ الْمُخْتَلِفِ مُفِيدَةٌ او په مختلف جنس کي مفید دي

تشریح: زموږ دلیل دا دی چه په جنس واحد کي دمتعین کولونیت غیرمفید دی نونیت لغوشو اوهرکله چي بیت لغو شو نودا داسي شوه لکه چي دده د ظهارد په دوو کفارو یوغلام آزاد کړلو اودیونیت ئې هم نه وی کړي اودا جائزدی اوده ته اختیاردی چه په دواړو ظهاروکي دکوم لپاره غواړی .اودې کرخوی .نودغه دول دلته هم جائزدی .

اوکه دواړه کفارې مختلف الجنس وی .نوپه دې صورت کي متعین کول مفید دی .نومعتبربه وی .نوکه دې کس په کفاره قتل اوپه کفاره ظهارکي په ارادهٔ سره یوغلام آزاد کړلو نودا غلام به دیودارخه نه آزادیږي

وَاخْتِلَافُ الْجِنْسِ فِي الْحُكْمِ وَهُوَ الْكَفَّارَةُ هَاهُنَا بِاخْتِلَافِ السَّبَبِ اوحکم یعنی دلته په کفاره کي دجنس مختلف کېدل د سبب په خلاف سره دی

تشریح: په (واختلاف الجنس) سره د یوسوال خواب ورکوی سوال دا دې چه د قتل اوظهاردواړوحکم یودې یعنی کفاره په غلام آزادولو سره .نوهرکله چي د دواړو حکم یودې نودا مختلف الاجناس څنګه شو ؟ خواب د دې چه حکم یعنی په کفاره کي د جنس مختلف کېدل د سبب داختلاف په وجه وی .ځکه چې قتل یقیناً د ظهارنه مختلف دې اواختلاف د سبب دلالت کوی په اختلاف د حکم.ځکه چې حکم ملزوم وی اوسبب لازم.اواختلاف د لازم دلالت کوی په اختلاف د ملزوم باندې.

نوپه دویمه مسئله کي هرکله جنس مختلف شو.نودهغې نه نیت صحیح شو.یوغلام آزادول به د مختلفو دوکفارو لپاره وی .نوپه دې دواړوکي به د هريو لپاره نیم غلام وی .اودا جائز نه ده.ځکه چې په کفاره کي د یوغلام آزادول وی .د نیم نه وی .

نظيرُ الأوّل إذا صامَ يَوْمًا فِي قَضَاءِ رَمَضَانَ عَنْ يَوْمَيْنِ د رومبی مثال دادې چه (یوسړی) د دوې (دوه) ورځو د رمضان د قضاء د رخه یوه ورځ روژه اونیوله يُجْزِيهِ عَنْ قَضَاءِ يَوْمٍ وَاحِدٍ نودا به د یوې ورځې د قضاء نه کفی وی

تشریح: صاحب دهدایه رحمه الله د جنس واحد او مختلف جنس دواړو لپاره یونظیربیان کړې دې نوفرمائي چه د جنس واحد نظیرد دې چه کله یوکس د رمضان د دوو قضاء شوو روژو دارخه یوه روژه اونیوله نوپه دې سره د یوې ورځې قضاء صحیح کېږي اودمختلف

وَنَظِيرُ الثَّانِي إِذَا كَانَتْ عَلَيْهِ صَوْمُ الْقَضَاءِ وَالنَّذْرِ اود دوهم مثال دادې چه کله په ده باندې د قضاء اود نذر روژه وی فَإِنَّهُ لَا بُدَّ لَهُ مِنَ التَّعْيِينِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ نو په دې کي تعیین کول ضروری دی والله اعلم بالصواب

تشریح: جنس مثال د دې چه په یوکس باندې یوه روژه د قضاء واجب وه.اویله روژه د نذرر واجب وه.نوپه دا وخت کې چه په دې دواړوکي دیوې تعین اوکړی چه د دواړو روژو په مینځ کي امتیاز پیدا شی والله اعلم بالصواب

باب اللعان

ترجمه: دا باب دلعان داحکامو په بیان کښې دې .

لعان او شهادتونو ... دی لغوی معنی ئې ده رټل اودرحمت نه لرې کول،اوپه شریعت کي لعان هغه ... کوم چې د ښځې او خاوند په مینځ کي جاری وی .اود مجموعهٔ

لعان ددې املهٔ کیخودې شو.چه په دې کي لعنت مذکور دی.لکه څنګه چې لمونځ په رکوع باندې مشتمل دې ددې املهٔ د لمونځ نوم رکوع کیخودې شو.اوپه تشهد باندې د مشتمل کېدوپه وجه د التحیات نوم تشهد کیخودې شو.نود لعان نوم کیخودل تسمیة الکل باسم الجزء د قبیلهٔ څخه دی

اود لعان رکن هغه شهادت دې چه په قسم سره موکد وی اود ددې سبب د سړی په خپله ښځه باندې داسې تهمت لګول چې هغه په پردوکي موجب د حد وی .اوددې شرط قیام د نکاح دې اوددې حکم د لعن د فرع کېدو نه روسته دستی د وطی اواستمتاع حرمت دې اوزموږ په نیزد لعان اهل هغه څوك دې چه هغه د شهادت اهل وی اوداامام شافعی رحمه الله په نیزهغه څوك دې.چه هغه د یمین اهل وی

ایاتې شوه دا خبره چې لعان نوم ورله ولې کیخودې شو حالانکه په دې کي خو غضب هم موجود دې نوددې خواب دا دې.چه لعنت د سړی دارخه وی .اوغضب د ښځې دارخه .اوښکاره خبرده چه کوم څیزد سړی سره متعلق وی .هغه مقدم وی .نوځکه په نوم کیخودوکي لعنت ته ترجیح ورکړې شوه غضب ته نه.

دلعان موجب اوتعریف

قَالَ قدوری رحمه الله فرمائی إِذَا قَذَفَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ بِالزِّنَا چې کله سړی خپلې ښځې بدې د زنا تهمت ولګولو وَهُمَا مِنْ أَهْلِ الشَّهَادَةِ حالانکه دواړه د شهادت لائق دی . وَالْمَرْأَةُ مِمَّنْ اوښځه هم داسې ده يُحَدُّ قَاذِفُهَا چې ددې په تهمت لګونکی باندې حدلګولې شی أَوْ نَفَى نَسَبَ وَلَدِهَا یا ئې ددې د بچی د نسب نفی اوکړله وَطَالَبَتْهُ بِمُوجَبِ الْقَذْفِ او ښځې د قذف د موجب مطالبه اوکړله فَعَلَيْهِ اللِّعَانُ نو په سړی به لعان کول واجب وی .

حل اللغة: ① موکدات جمع د موکد ،مضبطونکې ② مقرونة مولبنتی ③ الفراش بستره]

تشریح. صورت د مسئلې دا ده چه کله خاوند په خپله ښځه د زنا تهمت اولګولو مثلاً ورته ئې اووئیل چه ته زنکره ئې یا ما ته په زنا لیدلې ئې.یا ئې ورته اووئیل.اې زناکاره. د جمهورو مذهب دې اوامام شافعی ،امام احمد اوپه یوروایت کي امام مالك رحمه الله هم ددې قائل دي.

اوچه ښځه او خاوند دواړه د شهادت ادا کولولیاقت هم لري .اوښځه داسې وی .چه په دې باندې چا تهمت لګولې وی په هغه باندې حدجاری کیداې شی .یا خاوند دخپلې ښځې دبچې د نسب نه انکار وکړلو چه دا ماشوم د زنا نه پیدا دې.یا ئې د اووئیل.چه دا ماشوم زما نه دې.اوښځې دخپل خاوندنه د موجب قذف مطالبه اوکړله.نوپه خاوند باندې لعان واجب دې.

اودا خبره دې ښکاره وی .چه د سړی په خپله ښځه باندې تهمت لګول په ابتداء د اسلام کي حد قذف وو لکه څنګه چې په پردئ ښځه باندې د تهمت لګولو موجب حد قذف دی.

وَالْأَصْلُ أَنَّ اللِّعَانَ عِنْدَنَا شَهَادَاتٌ او اصل دادې او لعان زموږ په نیز ګواهیانې دې مُؤَكَّدَاتٌ بِالْأَيْمَانِ چې په قسم سره مضبوط کړې شوی دی مَقْرُونَةٌ بِاللَّعْنِ (او) لعنت سره ملاوشوی دی قَائِمَةٌ مَقَامَ حَدِّ الْقَذْفِ فِي حَقِّهِ (دا) د سړی په حق کي د حدقذف قائم مقام دی وَمَقَامَ حَدِّ الزِّنَا فِي حَقِّهَا اود ښځې په حق کي د حدزنا قائم مقام دی لِقَوْلِهِ تَعَالَى (وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ) ځکه الله تعالی فرمائیلی دی ((وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ)) یعنی کوم خلګ چې خپلو ښځو باندې عیب اولګوی حالانکه ددوی د ذات نه علاوه ددوی لپاره ګواهان نشته وَالِاسْتِثْنَاءُ إِنَّمَا يَكُونُ مِنَ الْجِنْسِ او استثناء د خپل جنس نه کیږي وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى او الله تعالی فرمائیلی دی فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ نو په دوی کي د یوکس ګواهی څلور ګواهیانې دې د الله تعالی په قسم سره نَصٌّ عَلَى الشَّهَادَةِ وَالْيَمِينِ (الله تعالی) د شهادت او قسم صراحت کړې دې

تشریح:- په لعان کي اصل دا دي چه ګواهیانې په قسم سره مؤکد کړې شوی وي او د لعنت د لفظ سره مقترن دي. لنډیز دا چي لعان د خاوند په حق کي د حدقذف قائم مقام دي. او ده د ښځې په حق کي د حد زنا قائم مقام دي.

دلیل دا دي چه الله تعالى فرمانیلي دی. «وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ۞ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ۞ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَن تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ۞» یعنی کوم کسان چي په خپلو منکوحو ښځو باندي د زنا تهمت اولګوی او دوی سره د خپلې دعوا نه بل څوك ګواهان نه وي. (کوم چي په شمارکي څلور وی) نو د دوی شهادت (کوم چي د حبس یا حد قذف لرې کونکې دي) هم دا دي. چه څلور ځله دالله تعالى په نوم قسم اوخوری. اودا اووائی چه بیشکه زه رښتوني یم. اوپه پنځم ځل به اووائی. چه په ما دي دالله تعالى لعنت وی. که زه دروغژن یم او ددي نه روسته به ددې ښځې نه سزا (حبس یا حد زنا) په دي طریقه لرې کړې شی. چه هغه به څلور ځله قسم خوری چه بیشکه دا سړي دروغژن دي. اوپه پنځم ځل به دا اووائی. چه په ما دي دالله تعالى غضب وی. که دي رښتوني وی. (بیان القرآن)

په دې آیت باندي استدلال په دې طریقه کیږی. چه الله تعالى د شهداء نه د خاوندانو استثنی کړې ده نو ثابته شوه. چه زوج شاهد دي. ځکه چي په استثناء کي اصل دا دي. چه مستثنی د مستثنی منه د جنس څخه وی. حاصل دا چي زوج شاهد دي. او شاهد بغیر د شهادت نه نشي کیدي. او په دې مسئله کي شهادت نوم دي د لعان د حکایت نه. نو ثابته شوه. چه لعان هغه شهادت دي چه په قسمونو باندي مضبوط شوي وی.

فَلَنَا الرُّكْنُ هُوَ الشَّهَادَةُ نو موږ اووئیل چه رکن هم دا شهادت دي الْمُؤَكَّدَةُ بِالْيَمِينِ چي په قسم سره مضبوط کړي شوي دي ثُمَّ قُرِنَ الرُّكْنُ فِي جَانِبِهِ بِاللَّعْنِ بیا دې رکن سره الله تعالى د خاوند په اړخ کي لعنت ملاؤ کړ لَوْ كَانَ كَاذِبًا که دي دروغجن وی وَهُوَ قَائِمٌ مَقَامَ حَدِّ الْقَذْفِ اودا د حدقذف قائم مقام دي وَفِي جَانِبِهَا بِالْغَضَبِ اود ښځې په اړخ کي غضب ملاؤ کړو وَهُوَ قَائِمٌ مَقَامَ حَدِّ الزِّنَا اودا د حدزنا قائم مقام دي

تشریح:- زموږ په نیز د لعان اهل هغه څوك دي څوك چي دشهادت هل وی. اوامام شافعي رحمه الله په نیز لعان هغه قسمونه دي. کوم چي په لفظ د شهادت سره مؤکد شوی وی دلیل دالله تعالى ارشاد دي. «فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ» په دې آیت کي دالله تعالى قول چي «بِاللَّهِ» د یمین په معنی کي محکم دي. او شهادت هم د یمین د معنی احتمال لری. ځکه که یوکس «اشهد» اووئیل. نو یمین به وی. نو موږ محتمل په محکم باندي حمل کړلو.

او احنافو رحمهم الله دا اړخه خواب دا دي چه په دې آیت کي د شهادت او یمین دواړو تصریح شوې ده نو ځکه موږ وایو. چه په لعان کي رکن هغه شهادت دي. چه په یمین سره مؤکد شوي وی.

تشریح:- بیا د خاوند په اړخ کي ئې د لعان رکن د لعان د لفظ سره ملاؤ کړې دي. که خاوند به خپل قسم کي دروغژن وی اودا د خاوند په حق کي دحد قذف قائم مقام دي. اوږښځې په حق کي د لعان رکن یعنی دشهادت لفظ د غضب سره یوځائې کړې شوي دي اودا دښځې په حق کي د حدزنا قائم مقام دي.

پاتې شوه دا خبره چي د ښځې په شهادت کي ئې د لعن په ځائې د غضب لفظ ولې مقترن کړلو. نو ددې خواب دا دي چه ښځې په خپلو خبروکي دلعنت استعمال زیات کړی. په حدیث کي راغلي دی «إنهن يكثرن اللعن ويكفرن العشير» یعنی زیات لعنت وانی اودخپل خاوند د احساناتو ناشکری کوی. نو دکثرت لعنت په وجه د دوی په نظرونوکي ددې قباحت خی. نو کیدای شوه چه دوی د لعنت په اقدام باندي دا ده شي نو ددې مصلحت په وجه ئې د ښځې د شهادت سره لفظ د غضب ملاؤ کړلو. چه دا په دروغه قسم خوړلو نه منع شی.

إِذَا ثَبَتَ هَذَا نَقُولُ هرکله چي دا خبره ثابت شوه نو موږ وایو لَا بُدَّ أَنْ يَكُونَا مِنْ أَهْلِ الشَّهَادَةِ چي ښځه خاوند دواړه د شهادت لائق کیدل ضروری دی لِأَنَّ الرُّكْنَ فِيهِ الشَّهَادَةُ ځکه چي شهادت په لعان کي رکن دي وَلَا بُدَّ أَنْ تَكُونَ هِيَ مِمَّنْ يُحَدُّ قَاذِفُهَا او ضروری ده. چه دا ښځه داسې وی چه ددې تهمت لګونکی ته حد ورکولای شي لِأَنَّهُ قَائِمٌ فِي حَقِّهِ مَقَامَ حَدِّ الْقَذْفِ ځکه چي دا لعان د خاوند په حق کي د حد قذف قائم مقام دي فَلَا بُدَّ مِنْ إِحْصَانِهَا نو د ښځې محصنه کیدل ضروری دی

تشریح - صاحب دهدایه رحمه الله فرمائي. هرکله چي ضابطه معلومه شوه چه زموږ په نیز لعان هغه شهادتونه دی. کوم چي په قسمونو سره مؤکد شوی دی. نو د ښځې او خاوند دواړو لپاره ضروری ده چه د شهادت لیاقت لری. ځکه چي په لعان کي شهادت رکن وی. اودا هم ضروری ده. چه ښځه داسې وی چه په هغې باندي چا تهمت لګولې شی. چه هغه ته حد ورکولې شی. ځکه چي لعان د خاوند په حق کي دحدقذف قائم مقام شی نو ځکه دا ضروری ده. چه ښځه محصنه وی

وَيَجِبُ بِنَفْيِ الْوَلَدِ اود بچي په نفی کاوه سره هم لعان واجبیږی لِأَنَّهُ لَمَّا نَفَاهُ وَلَدَهَا ځکه چي کله ده ددې د بچي نفی اوکړله صَارَ قَاذِفًا لَهَا ظَاهِرًا نو په ښکاره طور باندي دې ددې تهمت لګونکي شو

تشریح:- اوچه د ماشوم د نسب نفی اوکړی. نو په دې باندي هم لعان ثبتیږی. ځکه چي هرکله خاوند د ښځې بچي نه نفی اوکړله. اودا ئې اووئیل. چه دا زما د نطفې نه نه دي. نو دې په دې ښځه باندي تهمت لګونکې دي. لکه ځنګه چي د اجنبی ښځې نه د ماشوم د معلوم پلار د نسب نفی اوکړی. نو په پردئ ښځه دا تهمت لګونکي شمارلې شی. نو دغه رنګ به دلته کي هم وی

وَلَا يُعْتَبَرُ احْتِمَالُ أَنْ يَكُونَ الْوَلَدُ مِنْ غَيْرِهِ بِالْوَطْءِ عَنْ شُبْهَةٍ اودا احتمال معتبر نه دي. چه بچی د وطی بالشبه په وجه دده د غیر نه وی كَمَا إِذَا نَفَى أَجْنَبِيٌّ نَسَبَهُ عَنْ أَبِيهِ الْمَعْرُوفِ لکه (مثلا) یو اجنبی سړی ددې بچي نفی دده د مشهور پلار نه کړې وی وَهَذَا لِأَنَّ الْأَصْلَ فِي النَّسَبِ الْفِرَاشُ الصَّحِيحُ او ددې احتمال نه معتبر کیدل. ځکه دی چه په نسب کي اصل فراش صحیح دي. وَالْفَاسِدُ مُلْحَقٌ بِهِ او فاسد ددې سره لاحق دي فَنَفْيُهُ عَنِ الْفِرَاشِ الصَّحِيحِ قَذْفٌ نو د فراش صحیح نه د نسب نفی کول تهمت لګول دی حَتَّى يَظْهَرَ الْمُلْحَقُ بِهِ تردې چي دا ښکاره شي کوم چي د صحیح سره لاحق دي

تشریح:- په دې عبارت سره د یو سوال خواب ورکوی. سوال دا دي. که خاوند دخپلې ښځې دماشوم نفی اوکړی. نو پکار ده. چه په دې باندي لعان واجب نشی. ځکه چي کیدای شی. چه دا ماشوم دده څوئې نه وی. اودا ښځه زناکاره هم نه وی. په دې طریقه چي دې سره وطی بالشبه شوې وی.

د خواب حاصل د دې چه دا شبه معتبر نه ده. ځکه چي دا خبره په اجماع سره منعقد شوې ده. که یو اجنبی د یو ماشوم دهغه د مشهور پلار نه نفی اوکړله. نو دا اجنبی کس به قاذف وی. اګرچه دا احتمال دلته هم موجود دي. او ددې احتمال د عدم اعتبار وجه دا ده چه په نسب کي اصل فراش صحیح دي. او فراش فسد دې سره لاحق دي. نو فراش صحیح یعنی ن پلار دخپل ځان نه نفی کول دپلار دا رخه قذف وی. تردې چي ملحق به یعنی د فراش فاسد یقینی طور معلوم شی

وَيُشْتَرَطُ طَلَبُهَا اود ښځې مطالبه کول شرط دی لِأَنَّهُ حَقُّهَا فَلَا بُدَّ مِنْ طَلَبِهَا ځکه چي لعان دښځې حق دې نو ددې طلب کول ضروری دی. كَسَائِرِ الْحُقُوقِ لکه (ځنګه چي) په ټولو حقوقو کي دی

تشریح:- صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی. چه لعن به په هغه وخت کي واجب وی چه هرکله ښځه موجب قذف یعنی د لعان مطالبه اوکړی. ځکه چي لعان دښځې حق دې. ځکه چي په لعان سره د ښځې نه زنا شرم او ملامتیا لرې کیږی. نو هرکله چي لعان د ښځې حق دې. نو ددې مطالبه کول هم ضروری دی. لکه ځنګه چي په نورو حقوقوکي د صاحب حق مطالبه ضروی وی.

د خاوند دلعان كولونه منع كيدل

وَإِنْ امْتَنَعَ مِنْهُ بيا كه خاوند دلعان كاوه نه انكار اوكړو **حَبَسَهُ الْحَاكِمُ** نوحاكم به دا قيد كړى تردې چې دې لعان اوكړى **أَوْيُكَذِّبُ نَفْسَهُ** يا خپل خان دروغجن كړي **حَتّٰى يُلَاعِنَ**

هل اللغة* ① حبس: بندول ② ③ يكذب: دروغژن كړي]

تشريح - مسئله دا ده ① كه خاوند د لعان كولونه انكار اوكړلو.نوحاكم به دې قيد كړي.تردې چې لعان اوكړي دا زموږ مذهب دې.② اوامام شافعي ،امم مالك اوامام احمد رحمهم الله فرمائي.چه په ده به حد جاري كولې شي ب (بنياد) داختلاف دا دې چه د دوى په نيزموجب د حدقذف دې اوزموږ په نيزموجب لعن دې يا دې خپل خان دروغژن كړي نوكه دې كس خپل خان دروغژن كړلو نوپه اتفاق سره به په ده حد قذف جاري كولې شي.

لِأَنَّهُ حَقٌّ مُسْتَحَقٌّ عَلَيْهِ خكه چې په خاوند باندې دا حق واجب دې **وَهُوَقَادِرٌعَلٰى إِيْفَائِهٖ** اودې ددې په پوره كولوباندې قدرهم دې **فَيُحْبَسُ بِهٖ** نو ددې په عوض كي به قيد كولاى شي **حَتّٰى يَأْتِيَ بِمَاهُوَعَلَيْهِ** تردې چې خاوند (ي) دا پوره كړى كوم چې په ده باندې واجب دې **أَوْيُكَذِّبُ نَفْسَهُ** يا خپل خان دروغجن كړى **لِيَرْتَفِعَ السَّبَبُ** حي سبب لرې شي

تشريح - دليل دا دې چه په خاوند باندې دا حق يعنى لعان واجب دې.په داسې حال كي چې دې ني په پوره كولوق درهم وى نودې حق لپاره به دې قيدكړې شي تردې چې خوند دا حق پوره كړى يخپل خان دروغژن كړى.چه د لعان سبب ختم شي اودلعان سبب په ښځه خاوندكي ديوبل لره تكذيب كول دى خكه چې لعن په هغه وخت كي واجبږي چه خوند په خپله ښځه د زنا تهمت اولگوى .وبيا په خپلوكي هريودس تكذيب كوى البته كه خاوندخپل تكذيب اوكړى نوتكذيب په سه پاتې نشو بلكه خوند دښځې موافق شو چه دې زنا نه ده كړې.

وَلَوْلَاعَنَ اوكه خوند لعن وكړو **وَجَبَ عَلَيْهَا اللِّعَانُ** نو په ښځه به هم لعان كول واجب وى **لِمَاتَلَوْنَامِنَ النَّصِّ** د هغه نص په وجه كوم چې موږ تلاوت كړې دې **إِلَّا أَنَّهُ يَبْتَدِأُ بِالزَّوْجِ** خو پيل به د خاوند نه كيږى **لِأَنَّهُ هُوَالْمُدَّعِي** خكه چې دې مدعى دى.

تشريح - كه خوندلعان اوكړلو نوپه ښځه هم لعان واجب دې.دليل هغه ايت دې كوم چې موږ اولوستلو يعنى ,,فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهٰدٰتٍ بِاللّٰهِ،،

خولعان پيل به د خاوندنه كيږى .خكه چې خاوند مدعى دې.اولعان د شهادت نوم دې.اودشهادت مطالبه د مدعى نه كيږى .نوخكه به اول خاوند لعان كوى .

دښځې دلعان نه انكاركول

فَإِنْ امْتَنَعَتْ بيا كه ښځې انكار اوكړو **حَبَسَهَاالْحَاكِمُ** نو حاكم به دا قيد كوى **حَتّٰى تُلَاعِنَ أَوْتُصَدِّقَهُ** تردې چې دا لعان اوكړى .يا دسرى قول رشتوني كړى **لِأَنَّهُ حَقٌّ مُسْتَحَقٌّ عَلَيْهَا** خكه چې په ښځه باندې دا حق واجب دې **وَهِيَ قَادِرَةٌعَلٰى إِيْفَائِهٖ** او دا ددې په پوره كاوه قادره هم ده **فَتُحْبَسُ فِيْهِ** نودا به په دې حق كي قيد كولې شى.

تشريح - كه ښځې دلعن نه انكاراوكړلو.نوحاكم به دا قيد كړى.تردې چې لعان اوكړى .اويا د خاوند تصديق اوكړى دليل دا دې چه لعن په ښځه باندې هم واجب دې اودا په دې باندې قادره هم ده.نوخكه به په دې حق كي دا بندولې شى

په غلام ،كافر.اومحدود فى القذف باندې حدجاري كول

إِذَاكَانَ الزَّوْجُ عَبْدًاأَوْكَافِرًا وكه خاوند غلام وى يا كافر وى **أَوْمَحْدُوْدًافِي قَذْفٍ** يا دې په خه تهمت كي حد وهلي شوې وى **فَقَذَفَ امْرَأَتَهُ** نوده خپلې ښځې باندې تهمت ولګولو **فَعَلَيْهِ الْحَدُّ** نو په ده به حد وهلې شوې وى

تشريح:- صورت د مسئلې دا دې.كه خاوند غلام وى .يا كافروى .ددې صورت دا دې چه ښځه خاوند دواړه كافران وى .بيا ښځه مسلمانه شى .او خاوند ته داسلام پيش كولونه وړاندې خوند په ښځه باندې د زنا تهمت اولګولو.يا خاوند داسې دې چه دقذف لګولوپه وجه ده باندې حدقذف جاري شوې وي په دې دريواړه صورتونوكي كه خاوند په خپله ښځه باندې دزنا تهمت ولګولو نوپه ده باندې لعان نه جاريږي بلكه حدقذف پرې واجب دې.

لِأَنَّهُ تَعَذَّرَاللِّعَانُ خكه چې لعان متعذر شو **لِمَعْنًى مِنْ جِهَتِهٖ** يو معنى په وجه چه ددده د جهت دې **فَيُصَارُ إِلَى الْمُوْجَبِ الْأَصْلِيِّ** نو موجب اصلى اړخ ته به رجوع كولاى شي **وَهُوَالثَّابِتُ بِقَوْلِهٖ تَعَالٰى وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ الْآيَةَ** و هغه د الله تعالى قول (((وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ)) نه ثابت دي **وَاللِّعَانُ خَلَفٌ عَنْهُ** او لعان ددې خليفه دې

تشريح - دلعان وجوب خو ددې امله ممتنع شو چه د كس دشهادت اهل پاتې نشو حالانكه د لعن كولو لپاره دشهادت اهليت شرط دې.نوهركله چې د لعان وجوب ممتنع شو نوموجب اصلي يعني حدقذف ته به رجوع كولې شى .اوحد قذف دالله تعالى د قول ((وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوْا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوْهُمْ ثَمٰنِيْنَ جَلْدَةً وَّلَا تَقْبَلُوْا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولٰئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ)) نه ثابت دي يعنى ددې آيت په وجه اول خو حدقذف مشروع شوې دې.بيا د خوند په خپله ښځه باندې د تهمت لګولوپه صورت كي لعان د حدقذف نائب وخليفه وي خوكه د لعن دشرط د نشتوالى د امله لعن متعذر شى نوموجب اصلي يعنى حدقذف ته به رجوع كولې شى

دښځې دشهادت عدم اهليت حكم

وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّهَادَةِ اوكه خاوند دشهادت لائق وى **وَهِيَ أَمَةٌ أَوْكَافِرَةٌ** وحال داچه ښځه وينځه ده.يا كافره ده. **أَوْمَحْدُوْدَةٌ فِي قَذْفٍ** يا دخه تهمت په وجه (دې ته) حد لګولې شوې وى **أَوْكَانَتْ مِمَّنْ لَايُحَدُّ قَاذِفُهَا** يا داسې ښځه وى .چه ددې تهمت لګونكى باندې حد نشي لګولې **بِأَنْ كَانَتْ صَبِيَّةً أَوْمَجْنُوْنَةً أَوْزَانِيَةً** په دې طريقه چې ماشومه ده يا ليونۍ ده يا زنكاره ده **فَلَاحَدَّ عَلَيْهِ وَلَالِعَانَ** نو ددې په خوند به حد يا لعان نه وى

هل اللغة* ① صبية ماشومه ② مجنونة ليونۍ]

تشريح:- مسئله دا ده چه خوند دشهادت اهليت لرى .خوده ښځه دچا وينځه ده يا كافره ده يا دې ته حدقذف وركړې شوې وى .يا دا د داسې كس ښځه وى .چه په دې باندې تهمت لګونكى باندې حدقذف نشي جاري كولې لكه چې دا ماشومه وى يا ليونۍ وى .يا زنكاره وى نوپه دې ټولوصورتونوكي ددې په خاوند باندې نه حد واجب دې.اونه لعان.

لِانْعِدَامِ أَهْلِيَّةِ الشَّهَادَةِ وَعَدَمِ الْإِحْصَانِ فِي جَانِبِهَا خكه چې د ښځې په اړخ كي د شهادت اهليت او احصان ، دواړه معدوم دى

تشريح:- خكه چې دا ښځه نه قابله د شهادت ده.اونه ددې اړخ ته احصان شته نوچه دا ښځه قسمه د شهادت نه ده.ددې امله به لعان واجب نه وى .خكه چې لعان د وجوب لپاره دا ضرورى ده چه زوجين به اهل د شهادت وى وددې دمحصنه نه كيدوپه وجه په خوند باندې حدقذف نشي جاري كولې.خكه چې حدقذف په محصنه ښځه باندې دتهمت لګولوپه وجه واجبږى

وَامْتِنَاعُ اللِّعَانِ لِمَعْنًى مِنْ جِهَتِهَا اود لعان ممتنع كيدل دداسې خبره په وجه دى چه دښځې اړخ نه موجود دى **فَيَسْقُطُ الْحَدُّ** نو(د خاوند د ذمې نه) به حد قذف ساقطيږى **كَمَا إِذَا صَدَّقَتْهُ** لكه (كله چې) داښخه ددې تصديق.

اوکړي وَالْأَصْلُ فِي ذَٰلِكَ قَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ او اصل په دې باب کې د نبی کریم ﷺ دا قول دې أَرْبَعَةٌ لَا لِعَانَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ أَزْوَاجِهِمْ څلور دي چې په دوی کې اوددوی په بیبیانو کې لعان نه کیږي الْيَهُودِيَّةُ وَالنَّصْرَانِيَّةُ تَحْتَ الْمُسْلِمِ يهودنړه چې د مسلمان سړي په نکاح کې وي او نصرانيه چې د مسلمان سړي په نکاح کې وي. وَالْمَمْلُوكَةُ تَحْتَ الْحُرِّ او مملوکه چې د آزاد سړي په نکاح کې وي وَالْحُرَّةُ تَحْتَ الْمَمْلُوكِ[1] او آزاده ښځه چې د غلام په نکاح کې وي

تشریح: - صاحب دهدایه رحمه الله فرمائي. چه لعان د داسې خبرې د امله ممتنع شو چه هغه د ښځې په جانب کې موجود وو. نود خاوند د ذمه څخه به حدساقط کړې شي. لکه څنګه چې په هغه صورت کې ساقطيږي کله چې ښځه دده تصديق اوکړي. اوپه دې باب کې اصل د نبي ﷺ ارشاد دې. چه څلور دي چه دهغوی په زوجتو کې لعان نشته ① يهوديه چې دمسلمن سړي په نکاح کې وي. ② نصرانيه چې دمسلمان په نکاح کې وي. (٣) مملوکه چې د آزاد سړي په نکاح کې وي ④ آزاده ښځه چې د غلام په نکاح کې وي دا حديث اګرچه د حديث په مشهورو کتابونو کې موجود نه دې. خوابوبکررازی رحمه الله دا په مختصر الطحاوي په شرط باندې ذکرکړې دې. اوابوبکررازی رحمه الله په عدالت، ثقه اوضبط کې دمقتدی او پيشوا حيثيت لري نوځکه په دې حديث باندې استدلال کولې شي.

وَلَوْ كَانَا مَحْدُودَيْنِ فِي قَذْفٍ او که دواړه محدود في القذف وي فَعَلَيْهِ الْحَدُّ نوپه خاوند به حد واجب وي.

تشریح: - صاحب دهدايه رحمه الله فرمائي. که ښځه خاوند دواړه محدود في القذف وي نودتهمت لګولوپه وجه به په خاوند باندې حدقذف لازم وي.

د لعان طريقه

وَصِفَةُ اللِّعَانِ اود لعان بيان دادې أَنْ يَبْتَدِئَ الْقَاضِي بِالزَّوْجِ چې قاضي د خاوند نه پيل اوکړي فَيَشْهَدُ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ نو خوند څلور خله ګواهي ورکړي يَقُولُ فِي كُلِّ مَرَّةٍ هرځل دا ووايي أَشْهَدُ بِاللَّهِ إِنِّي لَمِنَ الصَّادِقِينَ فِيمَا رَمَيْتُهَا بِهِ مِنَ الزِّنَا چې زه د الله تعالى په قسم سره ګواهي ورکوم چې په دې ښځه ماکوم د زنا عيب لګولې دې په دې کې د رشتيا ويونکو څخه يم. وَيَقُولُ فِي الْخَامِسَةِ او پنځم ځل ووايي لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ فِيمَا رَمَاهَا بِهِ مِنَ الزِّنَا چې ده په دې ښځه د زنا کوم عيب لګولې دې. يا په دې کې که دې د روغجنو څخه وي. نو په ده د الله لعنت دې يُشِيرُ إِلَيْهَا فِي جَمِيعِ ذَٰلِكَ او په دې ټولو ځلوکې به دې ښځې ارخ ته اشاره کوي

حل اللغة: ① المواجهة: مخکی کول، مخاطب کول ② انضمت يوځائې شي ③ المغايبة غائب، غيرحاضر]

تشریح: - په دې عبارت کې امام قدوري رحمه الله د لعان طريقه بيانوی. تفصيل دا دې چه کله ښځه دقاضي په عدالت کې د قذف مقدمه وړاندې کړي. نواول به قاضي دا ښځه په عفواودرګذرباندې اماده کړي. خودې باوجود که دا ښځه په جګړه باندې کلکه وه. او خاوند د قذف نه انکارکولو. نوبه ښځه باندې ددوعادلانوګواهانو پيش کول لازم دی. چه قاضي سره ددې دعوی ثابته شي. اوکه ښځې په ګواهۍ کې يوسړې اودوی (دوه) ښځې پيش کړې نوددوی شهادت به قابل قبول نه وی. اوکه ښځې دوې (دوه) عادلان ګواهان پيش کړل او خاوند يوسړې اودوې (دوه) ښځې په خپل تصديق باندې پيش کړې نوپه دې صورت کې به لعان ساقط شي. اوکه خاوند دزنا تهمت لګولوباندې اقراراوکړلو. نوده څخه به د زن د ثبوت لپاره د څلوروګواهانو مطالبه کولې شي. نوکه ده په زنا باندې د ټولوشرطونوسره څلورګواهان پيش کړل نواوس به

---

[1] من حديث عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده رضي الله عنه أخرجه ابن ماجه فی الطلاق باب ٢٧ رقم ٢٠٧١.

سنګسار کولې شي. چه دا ښځه محصنه (واده شوې) ده اوکه غيرمحصنه (نا واده شوې) ده که محصنه وي نو رجم (سنګسار) کولې شي. اوکه غيرمحصنه وي نوکوړې به ورته ورکولې شي

اوکه دې خاوند سره ګواهان نه وي. نولعان به واجب وي اود لعان صورت به دا وي چه قاضي به ښځه او خاوند دواړه حاضرکړي. اودلعان پيل به د خاوند نه کيږي نودې به څلورځله ګواهي ورکړي او هرځله به دا وائي چه زه دالله تعالى په قسم ګواهي ورکوم چه ما په دې ښځه د زنا کوم تهمت لګولې دې په دې کې زه رښتونې يم اوپه پنځم ځل به اووائي چه ده (يعني ما) چې په دې ښځه باندې د زنا کوم تهمت لګولې دې په دې کې زه دروغژن يم نوپه ده (يعني په ما) دې دالله تعالى لعنت وي اوددې جملې وخت کې به ښځې ته اشاره کوي.

ثُمَّ تَشْهَدُ الْمَرْأَةُ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ بيا به ښځه څلور خله ګواهي ورکوي تَقُولُ فِي كُلِّ مَرَّةٍ هرځل به وائي أَشْهَدُ بِاللَّهِ چې زه د الله تعالى په قسم سره ګواهي ورکوم إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ فِيمَا رَمَانِي بِهِ مِنَ الزِّنَا چې دې سړي په ما کوم د زنا کړۍ عيب لګولې دې په دې کې دې دروغجنو څخه دې وَتَقُولُ فِي الْخَامِسَةِ او پنځم ځل به وائي غَضَبُ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ فِيمَا رَمَانِي بِهِ مِنَ الزِّنَا چې ده د زنا کړۍ کوم عيب ما باندې لګولې دې. که داسړې په دې قول کې د رشتيا ويونکوڅخه وي نوپه دې (په ما باندې) د الله تعالى غضب دې وَالْأَصْلُ فِيهِ او دليل په دې اړه کې د قرآن هغه نص دې مَا تَلَوْنَاهُ مِنَ النَّصِّ کوم چې مونږ وړاندې تلاوت کړې دې

تشریح: - بيا به دغه ډول ښځه څلورځله ګواهي ورکوي. اوهرځل به وائي. چه زه د الله تعالى په سوم باندې قسم خورم اوګواهي ورکوم. چه دې سړي په ماباندې دزنا کوم تهمت لګولې دې. دې په دې کې دروغژن دې اوپه پنځم ځل به اووائي. چه ده په ماباندې د زنا کوم تهمت لګولې دې. که دا کس په دې خبره کې رښتونې وی نوپه دې (ماباندې) دې دالله تعالى غضب وي.

اودلعان په دې ترتيب باندې دليل هغه آيت دې. کوم چې مونږ وړاندې تلاوت کړې دې ګورئ.

رَوَى الْحَسَنُ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله او حسن د ابوحنيفه رحمه الله نه روايت کړې دې أَنَّهُ يَأْتِي بِلَفْظَةِ الْمُوَاجَهَةِ يَقُولُ فِيمَا رَمَيْتُكِ بِهِ مِنَ الزِّنَا چې خاوند به خطاب لفظ راوړي (يعني) دا به وائي. چه د زنا کوم عيب ما په تا باندې لګولې دې لِأَنَّهُ أَقْطَعُ لِلِاحْتِمَالِ. وَجْهُ مَا ذُكِرَ فِي الْكِتَابِ ځکه چې دا احتمال بالکل ختموی اوکوم چې په کتاب کې ذکر دې أَنَّ لَفْظَةَ الْمُغَايَبَةِ إِذَا انْضَمَّتْ إِلَيْهَا الْإِشَارَةُ ددې وجه داده چه په لفظ د غائب سره که اشاره ملاوشي انْقَطَعَ الِاحْتِمَالُ نو بيا هم احتمال منقطع کيږي.

تشریح: - دامام ابوحنيفه رحمه الله نه امام حسن رحمه الله روايت کړې دې چه خاوند دې ګواهۍ ورکولوپه وخت کې دغائب په ځائې د خطاب صيغه استعمالوی. يعنی «فيما رميتها به من الزنا» په ځائې دې «فيما رميتك به من الزنا» وائي. ځکه چې دخطاب صيغه د غيراحتمال بيخي ختموی. اوکوم چې په کتاب کې ذکر دې د دې امله دا ده چه د غائب په صيغه سره کله اشاره اوشوه نودغيراحتمال اوس هم ختم شو. والله اعلم

دقاضي په تفريق سره جدائي راځي

قَالَ قدوري رحمه الله فرمائي فَإِذَا الْتَعَنَا چې کله (ښځې خاوند) دواړو لعان اوکړو لَا تَقَعُ الْفُرْقَةُ نو جدائي به نه واقع کيږي حَتَّى يُفَرِّقَ الْقَاضِي بَيْنَهُمَا ترڅو چې په دواړوکې قاضي تفريق اوکړي

حل اللغة: ① الموبده همېشه لپاره ② التسريح خوشې کول. پريخودل

تشريح - ① صاحب د هدايه رحمه الله فرمائي چه كله ښځه او خاوند دواړه لعان اوكړي نو صرف په لعان سره تفريق نه واقع كيږي ترڅو چې قاضي تفريق اوكړي نو كه د قاضي د تفريق نه وړاندي په دواړو كي يو كس مړ شو نو بل به د هغه وارث وي او كه سړي ظهار اوكړلو يا ئي طلاق وركړلو نو ظهار او طلاق به واقع كيږي.

وَقَالَ زُفَرُ: تَقَعُ الْفُرْقَةُ بِتَلَاعُنِهِمَا او امام زفر رحمه الله فرمائيلي دي چه جدائي واقع كيږي لِأَنَّهُ يَثْبُتُ الْحُرْمَةُ الْمُؤَبَّدَةُ بِالْحَدِيثِ ځكه چې حديث سره ثابتيږي چه په لعان كولو سره حرمت مؤبده ثابتيږي

تشريح - امام زفر رحمه الله فرمائي چه صرف په لعان كولو سره فرقت واقع كيږي. د قاضي د تفريق څه اړتيا نشته او دا د امام مالك رحمه الله مذهب هم دي دليل حديث «المتلاعنان لايجتمعان ابداً» دي يعني لعان كونكي ښځه او خاوند كله هم نشي جمع كيدي. دا حديث په دي دلالت كوي چه صرف په لعان باندي تفريق واقع كيږي

وَلَنَا أَنَّ ثُبُوتَ الْحُرْمَةِ او زموږ دليل دادي چه د حرمت ثابتيدل يُفَوِّتُ الْإِمْسَاكَ بِالْمَعْرُوفِ امساك بالمعروف فوت كوي فَيَلْزَمُهُ التَّسْرِيحُ بِإِحْسَانٍ نو په خاوند به تسريح بالاحسان لازم وي فَإِذَا امْتَنَعَ نو هر كله چې خاوند منع شو نَابَ الْقَاضِي مَنَابَهُ دَفْعًا لِلظُّلْمِ نو قاضي د ده قائم مقام شو چه ظلم لرې شي

تشريح:- زموږ په نيز د لعان په وجه د حرمت ثبوت امساك بالمعروف ختموي. نو په خاوند باندي تسريح بالاحسان واجب ده. خو چه كله خاوند د تسريح بالاحسان نه منع شو. نو قاضي به ښځې نه د ظلم لرې كاره لپاره د خاوند قائم مقام شي. او تسريح بالاحسان (تفريق) به اوكړي. نو ثابته شوه چه د قاضي تفريق ضروري دي

دَلَّ عَلَيْهِ قَوْلُ ذَلِكَ الْمُلَاعِنِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او زموږ په قول باندي دليل د هغه صحابي قول دي چا چه د نبي كريم ﷺ په خدمت كي د لعان ونيلي وو كَذَبْتُ عَلَيْهَا يَارَسُولَ اللهِ اې د الله رسوله ﷺ اما په دې ښځه باندي دروغ (تهمت) تړلي وو فَقَالَ لَهُ امْسِكْهَا نو نبي كريم ﷺ اوفرمائيل چه دا اوساته. هغه فقال إن أمسكتها [1] «فهي طالق ثلاثاً» او ونيل كه زه دا اوساتم. نو دا دي په دري طلاقو سره طلاقه وي قاله بعد اللعان (دا كلام) د لعان نه روسته ونيلي دي

تشريح - زموږ د مذهب تائيد د عويمر عجلاني رضي الله عنه په قول سره هم كيږي. واقعه دا ده چه عويمر او د ده ښځې لعان اوكړلو د لعان د فراغت نه روسته د نبي ﷺ په دربار كي حاضر شو. او عويمر رضي الله عنه عرض اوكړلو اې د الله رسوله ما چې د خپلې ښځې په اړه كي څه ونيلي وو وا ړه دروغ وو. نو نبي ﷺ ورته اوفرمائيل چه ته د ايسره كړه. يعني په نكاح كي ئې باتي اوساته عويمر رضي الله عنه چې دا واوريدل نو وې ونيل. كه زه دا اوساتم. نو دا دي په دري طلاقو طلاقه وي دا خبري د لعان نه روسته شوي وي. او نبي ﷺ په دي باندي څه انكار اونكړلو. كه صرف په لعان كولو سره فرقت واقع كيدلو نو نبي ﷺ به پرې انكار كړي وو او دا به ئي ونيلي وو. چه اوس د خپل خان په دروغژن كولو څه فائده نه رسي ځكه چې په صرف لعان كولو به تفريق واقع شوې وو. نو دې واقعه نه ثابته شوه چه صرف په لعان كولو سره تفريق نه واقع كيږي

وَتَكُونُ الْفُرْقَةُ تَطْلِيقَةً بَائِنَةً او دا جدائي به طلاق بائن وي عِنْدَ أَبِي حَنِيْفَةَ وَمُحَمَّدٍ رحمهما الله د امام ابو حنيفه او امام محمد رحمه الله په نيز لِأَنَّ فِعْلَ الْقَاضِي انْتَسَبَ إِلَيْهِ ځكه چې د قاضي فعل به دې سړي اړخ ته منسوب وي كَمَا فِي الْعِنِّينِ لكه ځنګه، چې په عنين كي (دي)

1) من حديث سهل بن سعد الساعدي اخرجه البخاري في الطلاق باب ۹۲ ومسلم في اللعان رقم ۱ وابوداؤد في الطلاق ۲۷ رقم ۲۲٤٥ والنسائي في الطلاق باب ۵۳ وابن ماجه في الطلاق باب ۲۷ والدارمي في النكاح باب ۹۳ واحمد في المسند ۵٤۳۳.

تشريح - په لعان كولو سره چې كوم تفريق واقع كيږي د طرفينو رحمهما الله په نيز دا طلاق بائن دي ① دليل د دې چه د قاضي تفريق خاوند اړخ ته منسوب كيږي لكه ځنګه كه د عنين مسئله كي د قاضي تفريق په روسته د عنين سړي او د ده د ښځې په مينځ كي تفريق اوكړي نو دا تفريق به طلاق بائن وي نو دغه شان د لعان په صورت كي هم د قاضي تفريق طلاق بائن وي. ② دوهم دليل دا دي چه د دې تفريق مقصد د ښځې نه د ظلم لرې كول دي. او ظلم لرې كول د طلاق بائن نه بغير په بل څه نشي حاصليدي ③ دغه شان د مسلم ابراهيم نخعي رحمه الله نه روايت دي. فرمائيلي ئي دي. چه «اللعان تطليقة بائنة» و الله اعلم

د خپل ځان مكذب لپاره د مصدق لتا ښځې سره نكاح كولو حكم

وَهُوَ خَاطِبٌ إِذَا أَكْذَبَ نَفْسَهُ عِنْدَهُمَا او دا سړي چې كله خپل ځان دروغجن كړي. نو د طرفينو رحمهما الله په نيز (دې ښځې سره) نكاح كولې شي.

تشريح - په دې عبارت كي ديوې مستقلې مسئلې بيان دې هغه د چې يو كس د قاضي د تفريق نه روسته خپل ځان دروغژن كړي. يعني د خپلې خبرې نه رجوع اوكړي. نو په ده به حد قذف واجب وي. خو په دې اړه كي اختلاف دې. چه دې د خپلې متلاعنه ښځې سره دوباره نكاح كولای شي كه نه؟ نو په دې اړه كي د طرفينو رحمهما الله مذهب دا دې. چه لكه د نورو خلكو لپاره د دې ښځې سره نكاح جائز ده. نو دغه شان د ده لپاره هم جائز ده.

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رحمه الله او امام ابو يوسف رحمه الله فرمائيلي دي هُوَ تَحْرِيمٌ مُؤَبَّدٌ چې دا دائمي حرمت دي لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ ځكه نبي كريم ﷺ فرمائيلي دي «الْمُتَلَاعِنَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ أَبَدًا» [1] نَصَّ عَلَى التَّأْبِيدِ چې لعان كونكي ښځه خاوند كله هم نشي جمع كيدلې (دا) په دائمي حرمت باندې نص دې

تشريح:- امام ابو يوسف رحمه الله فرمائي چه په خپل مينځ كي لعان اوكړي نو په دې سره حرمت مؤبده ثابتيږي. نو دا ښځه په ده باندې هميشه لپاره حرامه شوه. هم دا د امام زفر، حسن او امام شافعي رحمه الله قول هم دې دليل دا دې چه «المتلاعنان لايجتمعان ابداً» يعني لعان كونكي ښځه خاوند كله هم نشي جمع كيدې په دې حديث كي په دائمي حرمت باندې صراحت شوې دې

وَلَهُمَا او د طرفينو رحمهما الله دليل دادې أَنَّ الْإِكْذَابَ رُجُوعٌ چې خپل ځان دروغجن كول (د خپل قول نه) رجوع كول دي وَالشَّهَادَةُ بَعْدَ الرُّجُوعِ لَا حُكْمَ لَهَا. او د رجوع نه روسته د شهادت هيڅ حق نه پاتې كيږي وَلَا يَجْتَمِعَانِ مَادَامَا مُتَلَاعِنَيْنِ او نه به جمع كيږي چه تر كومه دوی دواړه لعن كونكي دي وَلَمْ يَبْقَ التَّلَاعُنُ وَلَا حُكْمُهُ بَعْدَ الْإِكْذَابِ او د خپل ځان دروغجن كاوه نه روسته نه لعن پاته پاتې شو او نه د دې حكم فَيَجْتَمِعَانِ [2] نو اوس دواړه جمع كيداې شي.

تشريح:- د طرفينو رحمهما الله دليل دا دې چه د خاوند خپل ځان دروغژن كول د خپل قول نه رجوع كول دي. او د رجوع كولو نه روسته د شهادت حكم باطليږي. او د حديث مطلب هم دا دې چه تر څو پورې دا دواړه لعن كونكي وي نو جمع كيداې نشي. او چه خپل ځان دروغژن كړي. نو په خپل مينځ كي لعان كول پاته پاتې نشو. نو حكم هم پاته پاتې نشو.

[1] من حديث سهل بن سعد (رضى الله عنه) أخرجه أبوداؤد فى اطلاق باب ۲۶ رقم ۲۲۵۶.-

[2] القول الراجح: هو قول الطرفين (رحمة الله عليهما) كذا فى فتح القدير (۱۲۱\٤) والخانية (۲۶۹\۲) والهندية (۵۱۶\۱) وملتقى الأبحر. (۴۶۶\۱) البحر الرائق (۱۱۷\٤) نقلا عن القول الراجح (۳۶۲\۱).

ؤ اوخپل تکذیب نه روسته دلعان پاته پاتې کیدل خوښکاره دی .اودلعان حکم ددې امله پاته پاتې نشو چه
کله ده خپل تکذیب اوکړلو نوپه ده باندې حد واجب شو.نود لعان اهلیت باطل شو.اوهرکله چې د لعان
اهلیت باطل شو نوددې حکم به هم بطل وی ددې امله دواړه جمع کیداې شی .

د بچی د نفی کولوپه صورت کې د زنا تهمت لګول

وَلَوْكَانَ الْقَذْفُ بِنَفْيِ الْوَلَدِ اوکه تهمت لګول د بچی د نفی کاوه په ذریعه وی نَفَى الْقَاضِي نَسَبَهُ نو قاضی به
ددې بچی د نسب نفی کوی وَأَلْحَقَهُ بِأُمِّهِ اودا بچې به ددې مور سره لاحق کوی

تشریح - مسئله دا ده که یوکس په حپله ښځه باندې د زنا عیب په دې طریقه اولګولو چه دا ماشوم زما د
نطفه نه نه دې نودلعان نه روسته به قضی ددې ماشوم نسب دده نه نفی کړی اوماشوم به مورسره کړی

وَصُورَةُ اللِّعَانِ اود لعان صورت به دا وی .أَنْ يَأْمُرَ الْحَاكِمُ الرَّجُلَ چې حاکم به دې سړی ته ووایي فَيَقُولُ أَشْهَدُ
بِاللهِ هغه به وائي.چې زه د الله تعالی په قسم سره ګواهی ورکوم.إِنِّي لَمِنَ الصَّادِقِينَ چې زه د رشتیا ویونکو
خنې یم فِيمَا رَمَيْتُكِ بِهِ مِنْ نَفْيِ الْوَلَدِ په دې خبره کې چې ما په تا باندې د بچی د نفی کاوه عیب اولګولو وَكَذَا
فِي جَانِبِ الْمَرْأَةِ اوهم دغه ډول د ښځې په اړخ کې دې.

تشریح-اوپه دې کې دلعان صورت دا دې.چه قاضی به دغه سړی ته حکم اوکړی .چه هغه داسې اووائی زه
دالله تعالی په قسم سره ګواهی ورکوم چه ما د ماشوم نفی کړې ده.اوپه ښځه مې عیب لګولې دې په دې کې
زه رښتونې یم اوښځه به داسې اووائی چه زه په الله تعالی باندې قسم خوړلوسره ګواهی ورکوم.چه تا په ما
باندې د ماشوم د نفی کوم عیب لګولې دې.په دې کې ته دروغژن یې.

د زنا اوماشوم نفی کولوحکم

وَلَوْقَذَفَهَا بِالزِّنَا وَنَفَى الْوَلَدَ اوکه خاوند په ښځه اود بچی د نفی عیب اولګولو ذَكَرَ فِي اللِّعَانِ الْأَمْرَيْنِ نوپه
لعن کې به دواړه خبرې ذکر کولای شی ثُمَّ يَنْفِي الْقَاضِي نَسَبَ الْوَلَدِ بیا به قاضی بچې د نسب نفی اوکړی
وَيُلْحِقُهُ بِأُمِّهِ او ددې د مورسره به ئې ملحق کړی

حل اللغة: ① یوفر: پوره به شی ② ینفک:جدا کیږی]

تشریح:-صورت د مسئلې دا دې چه خاوند په خپله ښځه دزنا تهمت اولګولو.اوماشوم نفی ئې اوکړله.اودا
ئې اووئیل.چه دا ماشوم زما د نطفه نه نه دې.نوپه لعان کې به د دواړو خبروذکرکولې شی .اوبیا به قاضی د
پلار نه د بچی نفی اوکړی .اودمور سره به هغه لاحق کړی

لِمَا رُوِيَ (أَنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ نَفَى وَلَدَ امْرَأَةِ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ عَنْ هِلَالٍ خکه روایت دې.چه نبی کریم ﷺ د هلال بن
امیه د ښځې د بچې (نسب) د هلال نه قطع کړو وَأَلْحَقَهُ بِهَا) (١) دده مور سره ئې لاحق کړو

تشریح - دلیل هغه حدیث دې کوم چې د بن عباس رضي الله عنهما نه روایت دې.خادم ستسود شوق لپاره پوره حدیث
نقل کوی

ؤ دابن عباس رضي الله عنهما نه روایت دې فرمائی .چه هلال بن امیه رضي الله عنه راغلو.اودوی په هغه درې کسانوکې یودې.د چا
چې الله تعالی توبه قبوله کړې وه دې د شپې دېتی نه واپس راغلو اودخپلې ښځې سره ئې یوسړې په خپلو
سترګو اولیدلو اوپه خپلوغوږونونې واوریدلو نود سهار پورې ئې څه اونه وئیل. وبیا سهار نبی ﷺ په خدمت
کې حاضرشو اوعرض ئې اوکړلو اې دالله پیغمبره زه د شپې خپل کورته راغلم.نوما هلته یوسړې په خپلو
سترګواولیدلو وپه حپلوغوږونومې واوریدلو نورسول الله ﷺ باندې دا خبره ښه اونه لګیدله.نو((وَالَّذِينَ يَرْمُونَ

١) تقدم تخریجه فی الحدیث السابق)_

أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ)) دوې (دوه) آیاتونه نازل شول کله چې د رسول الله ﷺ نه د وحی کیفیت ختم
شو نو هلال بن امیه رضي الله عنه ته ئې اوفرمائیل چې زیرې قبول کړه الله تعالی ستا لپاره ګنجائش راویستلو هلال
بن امیه رضي الله عنه اوفرمائیل چه زما دالله تعالی نه هم دا امید وو نورسول الله ﷺ د دوی ښځې پسې سړی
اولیږلو هغه راغله نونبی ﷺ دواړو ته آیاتونه واورول اودوی ته ئې نصیحت اوکړلو اوخبردارئې کړل چه
دآخرت عذاب ډیرسخت دې هلال بن امیه رضي الله عنه اووئیل په الله قسم چې ما ددې په اړه کې رشتیا وئیلی دی
.اوښځې اووئیل.چه نه (بلکه) دروغ دی بیا نبی ﷺ اوفرمائیل چه په دې دواړوکې لعان اوکړئ نوهلال ته
اووئیلې شو چه ګواهی ورکړه.هغه په الله تعالی باندې قسم خوړلوسره څلور ځله ګواهی ورکړله چه دې د
رشتونکوخنې دې.اوکله چې د پنځم ځل وار راغلو نونبی ﷺ اوفرمائیل چه اې هلاله! د الله تعالی نه
اووېرېږه.خکه چې د دنیا عذاب دآخرت په مقابله کې آسان دې اودا پنځمه کلمه د عذاب واجبیدو
ده هلال رضي الله عنه اووئیل په الله تعالی مې دې قسم وی چه الله تعالی به ماته په دې کلمه باندې عذاب نه ورکوی
.لکه څنګه چې ئې ماته په دې کلمه باندې کوړې رانکړې نوپه پنځم ځل ئې ګواهی ورکړله که دې په
دروغژنوکې وی .نوپه ده دې دالله تعالی لعنت وی یعنی که زه دروغژن یم نوپه ما بدې دالله تعالی لعنت
وی .بیا ښځې ته اووئیلی شو چه ته ګواهی ورکړه.هغې په الله تعالی باندې قسم خوړلو سره څلور ځله ګواهی
ورکړله.چه دا سړې د دروغژنوخنې دې.بیاچه کله د پنځم ځل وار راغلو نودې ښځې ته ووئیلې شو چه دالله
تعالی نه اووېرېږه.د دنیا عذاب د آخرت د عذاب نه آسان دې اودا کلمه په تا باندې عذاب نازلوکې
ده نوهغه د لږ وخت لپاره غلې شوه.اوبیا ئې اووئیل په الله مې دې قسم وی چه زه به همیشه لپاره خپل قوم
رسوا نکړم.بیا ئې پنځمه کلمه اووئیله.که دا سړې د رښتونکوخنې وی نوپه دې (یعنی ما) دې دالله تعالی
غضب وی بیا رسول الله ﷺ د دې دواړو په مینځ کې جدائی اوکړله اوحکم ئې اوکړلو چه ددې بچې دې هیڅ
یوپلار ته نشی منسوب کولې اوپه دې ښځه یې ددې په ماشوم دې عیب نشی لګولې اوخوڅ چې په دې ښځه
یا ددې په ماشوم باندې عیب اولګوی هغه باندې به حد واجبیږی اونبی ﷺ فیصله اوکړله چه د ښځې
لپاره نفقه اوسکنی نشته.ددې امله په دې دواړوکښې جدائی بغیر د طلاقه اوبغیروفاته واقع شوه اونبی ﷺ
اوفرمائیل که دې داسې بچې اوزیږلو چه سوروالی نه مائل وی .نرۍ کوناټو واله وی .ویلته نس نرۍ وی
.دنروپنډو واله وی .نوهغه به د هلال بن امیه رضي الله عنه وی اوکه دې داسې بچې اوزیږولو چه غنم رنګې وی ګنګنو
ویختو واله وی .تام ال خلګ ت وی دغوښې اوپنډو واله وی اودغټو(چوړون) واله وی نوهغه به دهغه جاوی
.چا سره چې پرې د زنا عیب لګیدلې دې بیا هغې اوزیږلو غنم رنګې، ګنګنو ویختو واله،تام ال خلګ
ت،غوښه اوپنډو واله، او دغټو (چوپړون) واله،بیا نبی ﷺ اوفرمائیل که دا ایمان یعنی لعان حکم نه وو
راغلې.نوزما اودده به یوشان وو دعکرمه رضي الله عنه بیان دې چه دغه بچې روستو دمصر حاکم مقرر کړې
شو.حالانکه هیڅ یوپلارته ئې نسبت نشوکیدې. ددې حدیث نه معلومه شوه.چه دماشوم به د پلار نه نفی
کولې شی .اومورته بې نسبت کولې شی .

وَلِأَنَّ الْمَقْصُودَ مِنْ هَذَا اللِّعَانِ نَفْيُ الْوَلَدِ او په دې وجه هم چې په دې لعان سره مقصود دادې چه د بچی نفی وی
فَيُوَفَّرُ عَلَيْهِ مَقْصُودَهُ نود خاوند مقصود به په دې سره پوره حاصل شی فَيَتَضَمَّنُهُ الْقَضَاءُ بِالتَّفْرِيقِ نود جدا کاوه فیصله
به ده ته ګډه وی

تشریح:- دوهم عقلی دلیل دا دې چه دې لعان مقصود د بچی د نسب نفی کول دی .نود خاوند مقصود به په دې
باندې پوره پوره حاصلیږی .اوچه په دواړوکې د تفریق حکم ورکولوکې دا مقصود هم حاصلیږی نودقاضی
لپاره د بچی د نسب نفی کاوه لپاره د جلا الفاظو راوړلوڅه اړتیا نشته.

وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رحمه الله اود ابویوسف رحمه الله نه روایت دی أَنَّ الْقَاضِيَ يُفَرِّقُ چې قاضي به تفریق کوي وَيُلْزِمُهُ أُمَّهُ او دا چې ما بچې دده مورسره لازم کړو وَأَخْرَجَهُ مِنْ نَسَبِ الْأَبِ ( ) اود پلار د نسب نه ئې دا خارج کړو لِأَنَّهُ يَنْفَكُّ عَنْهُ خکه چې د بچي نفی به تفريق سره جدا کيږي فَلَابُدَّ مِنْ ذِكْرِهِ په دې وجه دده ذکرکول ضروري دی

تشریح - دامام ابویوسف رحمه الله نه یوروایت دا هم دی چه قاضي دې په ښځه خاوندکې تفریق اوکړی اوښکاره دې اووائي چه ما ماشوم د پلارد نسب نه اوویستلو.او دده په مور پورې مې لازم کړلو.

د خاوند دخپل ځان تکذیب کولونه روسته دنکاح حکم

فَإِنْ عَادَ الزَّوْجُ وَأَكْذَبَ نَفْسَهُ بیا که خاوند رجوع اوکړله او خپل خان ئې دروغجن کړو حَدَّهُ الْقَاضِي نو قاضي به ده ته حدقذف ورکوي لِإِقْرَارِهِ بِوُجُوبِ الْحَدِّ عَلَيْهِ خکه چې ده پخپل خان باندې د حد واجبولو اقرار کړې دی وَحَلَّ لَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا او ددې سړي لپاره حلال دی چه ددې ښځې سره نکاح اوکړی وَهَذَا عِنْدَهُمَا اودا د امام ابوحنيفه اود امام محمد رحمه الله په نیز دی

تشریح - مسئله دا ده که دلعان نه روسته خاوند دخپلې خبرې نه رجوع اوکړله.اوخپل تکذيب ئې اوکړلو نو قاضي به ورته حد قذف ورکړي دليل دا دې چه ده په خپل خان باندې دحدقذف جاري کاوه اقراراوکړلو.نودده د اقرارد امله به ورته حد قذف ورکولې شي .اودخپل خان دروغژن کولونه روسته دې د دغه ښځې سره نکاح کولې شي .خودنکاح دجواز دا حکم د طرفينو رحمهما الله په نیزدی

لِأَنَّهُ لَمَّا حُدَّ خکه چې کله ده ته حد ورکړې شو لَمْ يَبْقَ أَهْلًا لِلِّعَانِ نودې د لعان قبل پاتې نشو فَارْتَفَعَ حُكْمُهُ الْمَنُوطُ بِهِ نوحکم چې دده سره متعلق وو هغه هم پاسیدلو وَهُوَ التَّحْرِيمُ او هغه حکم تحریم دی

تشریح.- دليل دا دې کله خاوندته حدقذف اولګولې شو.نوپه ده کښې دلعان صلاحیت پاتې نشو اوهرکله چې دلعان صلاحیت پاتې نشو نوپه دې پورې چې د تحريم کوم حکم متعلق وو.هغه به هم مرتفع (پورته) شی .نوخکه ددې ښځې سره دوباره نکاح کول صحیح دی .

وَكَذَلِكَ إِنْ قَذَفَ غَيْرَهَا اوهم دغه ډول که سړی د خپلې ښځې نه علاوه بندې د زنا تهمت اولګولو فَحُدَّ بِهِ چې ددې په وجه ده ته حد اولګولې شو.(نو بیا هم ده ته جائز دی .چه دې ښځې سره نکاح اوکړی) لِمَا بَيَّنَّا د هغه دليل په وجه چې مونږ بیان کړو وَكَذَا إِذَا زَنَتْ اوهم دغه ډول که ښځې زنا اوکړله فَحُدَّتْ بیا دې ته حد اولګولې شو لِانْتِفَاءِ أَهْلِيَّةِ اللِّعَانِ مِنْ جَانِبِهَا خکه چې د ښځې د اړخه د لعان لياقت منتفي شو.

تشریح - دغه ډول که يوکس په پردئ ښځه باندې دزنا تهمت اولګولو اوبیا ورته حدقذف ورکړې شو نوهم ددې سړي لپاره جائزده چه ددغه ښځې سره نکاح اوکړی دليل په وړاندينۍ مسئله کې تیرشوی دی.
اودا حکم په هغه وخت کې هم دی چه ښځې خاوند د نکاح نه روسته اوددخول نه وړاندې لعان وکړلو او بیا دلعان نه روسته دغه ښځې زنا اوکړله.اود زنا حد پرې جاري شو.نوددغه خاوند لپاره جائزدی .چه ددې سره نکاح اوکړی .دليل دا دې چه کله دې ته حد زنا ورکړې شو نوپه دې ښځه کې دلعان صلاحیت پاتې نشو اوهرکله چې د لعان صلاحیت پاتې نشو.نودلعان حکم (تحريم کوم چې په دې پورې متعلق وو) هغه هم پورته شو اوهرکله چې د لعان حکم تحريم پورته شو نونکاح هم جائز شوه.

په صغيره اوليونۍ باندې د زنا تهمت لګول

(١) القول الرجح هو قول أبي يوسف رحمه الله كذا في فتح القدير(١٢٣\٤)والكفاية (١٢٣\٤)و ردالمحتار(٢\٦٤٠) والبحرالرائق (١١٩\٤) نقلاً عن القول راجع (٣٦٢\١)

وَإِذَا قَذَفَ امْرَأَتَهُ وکه يو سړي بخپله ښځه باندې د [illegible] وَهِيَ صَغِيرَةٌ [illegible] أَوْ مَجْنُونَةٌ يا ليونۍ ده فَلَا لِعَانَ بَيْنَهُمَا نو په دوی دواړو کې به لعان نه کیږي لِأَنَّهُ لَا يُحَدُّ قَاذِفُهَا خکه چې [illegible] تهمت لګونکو باندې حد نشي لګولې لَوْ كَانَ أَجْنَبِيًّا که چه [illegible] فَكَذَا لَا يُلَاعَنُ [illegible] به په خاوند هم لعان نه کیږي لِقِيَامِهِ مَقَامَهُ خکه چې [illegible]

حل اللغة: (١) اخرس گونګ (٢) لايعرى [illegible]

تشریح .مسئله دا ده که خاوند په خپله ښځه باندې د زنا تهمت اولګولو [illegible] لیونۍ وه نوپه دې دواړو صورتونو کې به په دوی کې لعان نه کیږي
دليل دا دې چه د ماشومې او لیونۍ په قذف باندې حدقذف نشي جاري کولې [illegible] پواجنبي سړي وي .خکه چې دلعان په شرطونو کې يوشرط دا دی چه ښځه داسې وی چه د هغې قاذف باندې حدقذف جاري کیدای شي .نودغه ډول به د خاوند نه د لعان مطالبه نشي کولې خکه چې لعان د حدقذف قائم مقام دی.(نوچه حدقذف نشي ورکولې لعان به هم نشي کولې)

وَكَذَا إِذَا كَانَ الزَّوْجُ صَغِيرًا أَوْ مَجْنُونًا اوهم دغه شان چې کله خاوند [illegible] لِعَدَمِ أَهْلِيَّةِ الشَّهَادَةِ خکه چې په خاوند کې د شهادت ليافت نشته

تشریح.-دا حکم په هغه وخت کې هم دی چه خاوند [illegible] مخاطب نه دی .نوخکه د شهادت لائق هم نه دی .حالانکه د لعان [illegible] شهادت اهل وی .

وَقَذْفُ الْأَخْرَسِ اود گونګې تهمت لګول لَا يَتَعَلَّقُ بِهِ اللِّعَانُ دې سره به هم لعان نه متعلق کیږي لِأَنَّهُ يَتَعَلَّقُ بِالصَّرِيحِ خکه چې لعان صريح قذف سره متعلق کیږي كَحَدِّ الْقَذْفِ لکه په حد قذف کې .وَفِيهِ خِلَافُ الشَّافِعِيِّ رحمه الله او په دې کې د امام شافعي رحمه الله اختلاف دی وَهَذَا لِأَنَّهُ لَا يَعْرَى عَنِ الشُّبْهَةِ [illegible] خکه چې د گونګې [illegible] شبهې نه خالي نه دی وَالْحُدُودُ تَنْدَرِئُ بِهَا او حدود د شبهاتو په وجه لرې کولې شي

تشریح - اوکه گونګا په خپله ښځه باندې د زنا تهمت اولګولو نوپه دې پورې [illegible] دا دې چه لعان په صريحې قذف پورې متعلق کیږي لکه خکه چې حدقذف په صريحې قذف پورې متعلق کیږي .په دې کې دامام شافعي رحمه الله اختلاف دی دوی فرمائی چه د گونګ [illegible] خبرې کونکې اشاره ده اود گونګ په اشاره د لعان عدم وجوب [illegible] لګولوکې شبه موجود ده.اود شبهاتو په وجه حدود لرې کولې شي .

په «ليس حملك مني» باندې دلعان د ثبوت حکم

وَإِذَا قَالَ الزَّوْجُ اوکه خاوند اووئيل لَيْسَ حَمْلُكِ مِنِّي چې ستا حمل [illegible] نه دی فَلَا لِعَانَ بَيْنَهُمَا وَهَذَا قَوْلُ أَبِي حَنِيفَةَ وَزُفَرَ رحمهما الله ( ) نو لعان به نه وی .اودا د امام ابوحنيفه اود زفر رحمهما الله قول دی لِأَنَّهُ لَا يُتَيَقَّنُ بِقِيَامِ الْحَمْلِ فَلَمْ يَصِرْ قَاذِفًا خکه چې د حمل د وجود نشته نو دې به قذف نه وی

تشریح:- مسئله دا ده.که خاوند خپلې ښځې ته اووئيل «حملك ليس مني» نوپه دې باندې به لعان [illegible] .اونه حدخود لعان عدم ثبوت د امام ابوحنيفه اوامام زفر رحمهما الله قول دی.اودا قول د امام [illegible] هم دی

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة وزفر رحمهما الله كذا في فتح القدير(٤\٤١٤) والعناية (٢ ٢٦٨) والبحرالرائق (١٢١\٤) نقلاً عن القول الراجح (٣٦٣\١)-

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ رحمهما الله اللِّعَانُ يَجِبُ بِنَفْيِ الْحَمْلِ او ابویوسف او محمد رحمهما الله فرمائی .چه د حمل په نفی کولوسره به لعان واجب وی إِذَا جَاءَتْ بِهِ لِأَقَلَّ مِنْ سِتَّةِ أَشْهُرٍ کله چې دې د شپږو میاشتو نه په کم کې بچی راوړو وَهُوَ مَعْنَى مَا ذَكَرَهُ فِي الْأَصْلِ اودا مطلب دې د هغه چې په مبسوط کې ذکردې

تشریح:- صاحبین رحمهما الله فرمائی .که دې ښځې د تهمت لګیدو د وخت نه روسته د شپږو میاشتونه په کمه موده کې ماشوم اوزیږولو.نودحمل د نفی کولوپه وجه به لعان واجب وی .اود شپږو میاشتو د کمې مودې قید په مبسوط کې ذکردې دلیل دا دې چه په کوم وخت کې دحمل نفی شوې وه په هغه وخت کې دحمل وجود یقینی نه وو خکه چې کیداې شوه چه په نس کې ګیس وو دهغې د امله نس پړسیدلې وه.اوپه هغې دحمل ګمان کړې شوې وو نوځکه خاوند تهمت لګونکې نشی شمرلې اوهرکله چې قذف ثابت نشو نولعان به هم نشی کولې

لِأَنَّا تَيَقَّنَّا بِقِيَامِ الْحَمْلِ عِنْدَهُ خکه چې د قذف په وخت مونږ ته د حمل موجود کیدلو یقین اوشو فَيَتَحَقَّقُ الْقَذْفُ نو قذف محقق شو

تشریح:- اودصاحبینو رحمهما الله دلیل دا دې چه هرکله د قذف د وخت نه روسته د شپږومیاشتو نه په کمه موده کې ماشوم پیدا شو نومونږ ته یقین راغلو چه د قذف په وخت کې حمل موجود وو.نوتهمت لګول موجود شو اوچه تهمت لګول موجود شو نوبه خاوند باندې لعان واجب شو.

قُلْنَا مونږ دا خواب ورکوو إِذَا لَمْ يَكُنْ قَذْفًا فِي الْحَالِ يَصِيرُ چې هرکله تهمت فی الحال نشو نوداسې شوه كَالْمُعَلَّقِ بِالشَّرْطِ لکه چې په یوشرط باندې معلق کړې شو فَيَصِيرُ كَأَنَّهُ قَالَ: إِنْ كَانَ بِكِ حَمْلٌ فَلَيْسَ مِنِّي. نو لکه چې ده اووئیل.که تاته حمل وی .نوهغه زما نه نه دې وَالْقَذْفُ لَا يَصِحُّ تَعْلِيقُهُ بِالشَّرْطِ [1] .حالانکه قذف په شرط باندې معلق کول صحیح نه دی

تشریح- رمونږ خواب دا دې چه د خاوند قول چې «حملك ليس مني» فی الحال قذف نه دې.ځکه چې فی الحال د حمل وجود یقینی نه دې نودا داسې شوه لکه چې په شرط پورې معلق کړې شوې وی او خاوند وئیلی وی «إن كان بك حمل فليس مني» که ته حامله ئې نوهغه حمل به زما نه نه وی .اوقذف په شرط پورې معلق کول صحیح نه دی نوځکه دا قذف نه شو.اوچه قذف نشو.نولعان هم واجب نشو.

د خاوند دقول «زنيت وهذا الحمل من الزنا» حکم

وَإِنْ قَالَ لَهَا زَنَيْتِ اوکه خاوند خپلې ښځې ته اووئیل وَهَذَا الْحَمْلُ مِنَ الزِّنَا تا زنا کړې ده اودا حمل د زنا نه پیدا دې تَلَاعَنَا نو دواړه به لعان کوی لِوُجُودِ الْقَذْفِ د قذف موجود کیدلو په وجه حَيْثُ ذَكَرَ الزِّنَا صَرِيحًا ځکه چې ده د زنا لفظ په صراحت سره ذکرکړې دې وَلَمْ يَنْفِ الْقَاضِي الْحَمْلَ او قاضی به حمل (ددې سرې نه) نفی کوی

حل اللغة: ① الحمل حمل،امید،په رحم کې دننه بچې ② تمکن پیدا کیدل، موجودیدل]

تشریح- مسئله دا ده که خاوند اووئیل تا زنا کړې ده او دا حمل د زنا ځنی دې.نوپه دې صورت کې به ښځه او خاوند دواړه لعان کوی .دلیل دا دې چه ښکاره د زنا لفظ موجود دې.نوتهمت لګول موجود شو.① البته قاضی به ددې حمل دنسب نفی نه کوی.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله يَنْفِيهِ او امام شافعی رحمه الله فرمائی چه حمل به نفی کوی لِأَنَّهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ نَفَى الْوَلَدَ

[1] القول الراجح هو قول أبي حنيفة و زفر (رحمهما الله) كذا في فتح القدير (٤\٤) و الخانية (٢٦٨\٢) والبحر الرائق (١٢١\٤) نقلا عن القول الراجح (٣٦٣\١).

عَنْ هِلَالٍ لکه چې نبی کریم ﷺ د هلال نه د بچی نفی اوکړله وَقَدْ قَذَفَهَا حَامِلًا. [1] حالانکه هلال رضی الله عنه دې ښځې ته د حامله کیدلو په حالت کې عیب لګولې وو

تشریح- امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه قاضی به د دې حمل دنسب نفی کوی . دلیل دا دې چه نبی ﷺ دهلال رضی الله عنه د ښځې د بچی نفی کړې وه حالانکه هلال رضی الله عنه په دغه ښځه د حمل په حالت کې د زنا تهمت لګولې وو

وَلَنَا أَنَّ الْأَحْكَامَ لَا تَتَرَتَّبُ عَلَيْهِ او زمونږ دلیل دادې چه په حمل باندې حکم نه مرتب کیږی إِلَّا بَعْدَ الْوِلَادَةِ جو د پیدا کیدلو نه روسته لِتَمَكُّنِ الِاحْتِمَالِ قَبْلَهُ ځکه چې د پیداکیدلو نه وړاندې احتمال موجود دې (چې شاید حمل نه وی)

تشریح:- زمونږ دلیل دا دې چه د ماشوم نفی کول دماشوم په احکامو کې یوحکم دې ,واحکام دماشوم مرتب کیږی د ولادت نه روسته وړاندې نه،ځکه چې دولادت نه وړاندې شبه موجود وی کیداې شی چه حمل نه وی بلکه دوینې نه نس ډک شوې وی .

وَالْحَدِيثُ مَحْمُولٌ عَلَى أَنَّهُ عَرَفَ قِيَامَ الْحَبَلِ بِطَرِيقِ الْوَحْيِ او حدیث په دې خبره محمول دې چه نبی کریم ﷺ د حمل موجود کیدل د وحی په ذریعه معلوم کړی وو.

تشریح:- دهلال رضی الله عنه دحدیث نه خواب دا دې.چه نبی ﷺ ته د حمل وجود د وحی په ذریعه باندې معلوم شوې وو.اوپه دې باندې دلیل دا دې.چه نبی ﷺ اوفرمائیل.که ماشوم داسې داسې وی .نودهلال رضی الله عنه به وی .اوکه د داسې شکل وی .نود شریك بن شحماء به وی .اوښکاره خبره ده چه داسې خبره د وحی په ذریعه کولې شی

دولد د نفی ځه و صورتونه

وَإِذَا نَفَى الرَّجُلُ وَلَدَ امْرَأَتِهِ عَقِيبَ الْوِلَادَةِ أَوْ فِي الْحَالَةِ الَّتِي تُقْبَلُ التَّهْنِئَةُ وَتُبْتَاعُ آلَةُ الْوِلَادَةِ اوکه سړی د خپلې بی بی د بچی پیدا کیدلو نه پس، یا په کوم حالت کې چې مبارکباد قبلولې شی یا د زیږیدل شیان (ځیرونه) اخستې شی نفی اوکړله صَحَّ نَفْيُهُ نو نفی کول صحیح ده وَلَاعَنَ بِهِ او ددې په وجه به لعن کوی وَإِنْ نَفَاهُ بَعْدَ ذَلِكَ لَاعَنَ که ددې نه روسته ئې نفی اوکړله نو لعان به کوی وَيَثْبُتُ النَّسَبُ او نسب به ثابت پاتې کیږی هَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ [2] اودا د ابوحنیفه رحمه الله په نیز دی

حل اللغة: ① عقیب روسته ② تهنئة مبارکی ③ قصیرة کمه ④ طویلة اوږده ⑤ سکون خاموشی ،چپوالې]

تشریح:- په دې عبارت کې د بچی د نفی څوصورتونه بیان شوی دی ① دپیدا کیدو سره دسمې نفی اوکړی ② په هغه وخت کې نفی اوکړی .چه دبچی په پیدا کیدو مبارکی قبلولې شی ③ دولادت د سامان اخستلوپه وخت کې نفی اوکړی .په دې درې واړه صورتونوکې نفی صحیح ده یعنی دبچی نسب دپلار نه نه ثابتیږی .اودنفی کولوپه وجه به خاوند باندې لعان واجبیږی .

④اوکه دبچی نفی ددې حالتونونه روسته اوکړی .نولعان به کوی .اودبچی نسب دده نه ثابتیږی .① دادامام ابوحنیفه رحمه الله مذهب دی

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ رحمهما الله او ابویوسف او امام محمد رحمه الله فرمائی يَصِحُّ نَفْيُهُ فِي مُدَّةِ النِّفَاسِ چې د نفاس په موده کې نفی کول صحیح دی لِأَنَّ النَّفْيَ يَصِحُّ فِي مُدَّةٍ قَصِيرَةٍ ځکه چې نفی کول په لږه موده کې صحیح کیږی

[1] من حديث عبادة بن منصور رحمه الله أخرجه اسحاق بن راهويه رحمه الله في مسنده (نصب الراية ٣\٣٦٦)۔

[2] القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في الدرالمنتقى (٤٦٨\١) وفتح القدير (١٢٦\٤) والدرالمختار (٦٤١\٢) والبحرالرائق (١٢١\٤) والهندية (٥١٩\١) نقلاً عن القول الراجح (٣٦٥\١)-

وَلَايَجْمَعُ فِي مُدَّةٍ طَوِيلَةٍ او په اوږده موده کې نه صحيح کيږي فَفَصَلْنَا بَيْنَهُمَا بِمُدَّةِ النِّفَاسِ نو موږ ددې دواړو په مينځ کې د نفاس موده فاصل جوړ کړو لِأَنَّهُ أَثَرُ الْوِلَادَةِ ځکه چې نفاس د ولادت اثر دي

تشريح:- صحبين رحمهما الله فرمائي چه دنفاس په موده کې دننه دننه د بچې نفي کول صحيح دی. دليل دا دې چه په لږه موده کې د بچې نفي کول صحيح دی اوپه ډيره موده کې نفي کول صحيح نه دی. اوپه لږه اوډيره موده کې حدفاصل د نفاس مودة ده يعنی دنفاس مودة کمه ده. اوددې نه زياته مودة زياته ده. اود نفاس مودة حدفصل ځکه مقرر کړې شو چه نفاس د ولادت اثر دې. اوپه مبسوط کې دی. چه موده دنفاس د ولادت د حالت پشان ده. يعنی په دې وخت کې نه لمونځ کولې شي. اونه روژه نيولې شي. (لکه څنګه چې په حالت د ولادت کې دا نشي کولې)

وَلَهُ ود ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې أَنَّهُ لَامَعْنَى لِلتَّقْدِيرِ چې د مودې مقرر کاوه هيڅ مطلب نشته لِأَنَّ الزَّمَانَ لِلتَّأَمُّلِ ځکه چې زمانه خود غور او فکر لپاره وی وَأَحْوَالُ النَّاسِ فِيهِ مُخْتَلِفَةٌ اود خلګو حالتونه په دې کې مختلف دی فَاعْتَبَرْنَا مَا يَدُلُّ عَلَيْهِ نو موږ دداسې شی اعتبار اوکړو چه په عدم نفي باندې دلالت کوی وَهُوَ قَبُولُهُ التَّهْنِئَةَ او هغه دده مبارکباد قبلول أَوْسُكُوتُهُ عِنْدَ التَّهْنِئَةِ يا د مبارکبادئ په وخت دده خاموش پاتې کيدل أَوِابْتِيَاعُهُ مَتَاعَ الْوِلَادَةِ يا دده د ولادت سامان اخستل أَوْمُضِيُّ ذَلِكَ الْوَقْتِ يادا وخت په داسې حال کې تيرشو فَهُوَ مُمْتَنِعٌ عَنِ النَّفْيِ چې دې د نفي کاوه نه منع شو

تشريح - دامام ابوحنيفه رحمه الله دليل دا دې چه دمودة حد مقررولوځه معنی نشته. ځکه چې وخت د سوچ فکر لپاره وی اوپه سوچ اوغورفکرکې د خلګ وحالتونه مختلف وی. نوځکه موږ دهغه څيزونواعتبار نه کوو. کوم چې د ماشوم په نفي نه کولوباندې دلالت کوی. اوهغه شيان (څيزونه) چې د ماشوم په نه نفي کولوباندې دلالت کوی دماشوم په زيږيدل مبارکی قبلول، يادمبارکئ په وخت کې چوپ پاتې کيدل، يا د ولادت سامان اخستل، يا ددومره وخت په داسې حالت کې تيريدل چې خاوند د بچې نفي نه وی کړې. دا ټولې خبرې به دلالت کوی. چه حاوند دبچې په پيدا کيدو باندې خوشحاله دې. اودې خپل بچې ګنړی. نوکه ددې نه روسته نفي کوی. نودا نفي کول صحيح نه دی.

وَلَوْكَانَ غَائِبًا او که خاوند غائب دې وَلَمْ يَعْلَمْ بِالْوِلَادَةِ او هغه ته د ولادت علم نشته ثُمَّ قَدِمَ بيا دې راغی تُعْتَبَرُ الْمُدَّةُ الَّتِي ذَكَرْنَاهَا عَلَى الْأَصْلَيْنِ نو هغه موده به معتبر وی. کومه چې موږ په اصلين باندې ذکر کړله.

تشريح:- که خاوند د ولادت په وخت کې موجود نه وو. اوده ته د ولادت علم هم نه وو. بيا دسفرنه واپس راغلو نودامام ابوحنيفه رحمه الله په نيزبه د بچې په نفي کولوکې دهغه وخت اعتبار کولې شی. کوم چې د اصولوبه طوردوی بيان کړی دی. اود صاحبينو رحمهما الله په نيزبه د دوی د بيان شوې مودې مطابق وخت معتبر وی.

په یوه خیټه کې د دوو ماشومانو دپیدا کیدو بیان شول

قَالَ امام قدوری رحمه الله فرمائي وَإِذَا وَلَدَتْ وَلَدَيْنِ فِي بَطْنٍ وَاحِدٍ چې کله ښځې دوې (دوه) بچې د يوې خيټې د حمل نه راوړل فَنَفَى الْأَوَّلَ نو خاوند د ړومبی بچې نفي اوکړله وَاعْتَرَفَ بِالثَّانِي اود دوهم بچې اقرار ئې اوکړلو ثَبَتَ نَسَبُهُمَا نود دواړو نسب به دده نه ثبت وی لِأَنَّهُمَا تَوْأَمَانِ خُلِقَا مِنْ مَاءٍ وَاحِدٍ ځکه چې دا دواړه بچې غبرګونی دی د يو منئ نه پيدا شوی دی وَحُدَّ الزَّوْجُ او خاوند ته به حدقذف ور کولای شی لِأَنَّهُ أَكْذَبَ نَفْسَهُ بِدَعْوَى الثَّانِي ځکه حې ده د دوهم بچې د نسب دعوی اوکړله. خپل خان ئې دروغجن ثابت کړو.

حل اللغة: ① بطن ـ س ② العفة پاکدامنی ③ توامان برغګون]

تشريح - مسئله دا ده. که يوې ښځې په يوه نس دوې [دوه] ماشومان راوړل يعنی د دواړو ماشومانو په مينځ کې د شپږو مياشتونه کمه مودة وه. نوددې ښځې خاوندد اولنی بچې دنسب نفي اوکړله اود دوهم ئې اقرار وکړلو نوددې کس ځخه به د دواړو بچونسب ثابتيږی. ځکه چې دواړه بچې غبرګون دی هم د يوې منی نه پيدا شوی دی نودا څنګه کيداې شی چه يوبچې دې دده وی اوبل دې دده نه وی سکه: دوا بچو نسب به هم دده نه ثابتيږی البته په خوندباندې به حدقذف جاري کولې شی ځکه چې ده د دوهم بچې د نسب دعوی اوکړله اودخپل خان تکذيب ئې اوکړلو

وَإِنِ اعْتَرَفَ بِالْأَوَّلِ اوکه خاوند دړومبی بچې اقرار اوکړو وَنَفَى الثَّانِي اود دوهم بچې نفي ئې اوکړله ثَبَتَ نَسَبُهُمَا نود دواړو نسب به دده نه ثابت وی لِمَا ذَكَرْنَا د ذکرشوی دليل په وجه وَلَاعَنَ او خاوند به لعان کوی لِأَنَّهُ قَاذِفٌ بِنَفْيِ الثَّانِي ځکه چې دده د دوهم بچې نفي کاوه سره ښځې ته تهمت لګولې دې وَلَمْ يَرْجِعْ عَنْهُ اود خپل قول نه ئې رجوع هم اونکړله

تشريح:- که خاوند د اولنی بچې د نسب اقراراوکړلو اود دوهم بچې دنسب نه ئې انکار اوکړلو نوپه دې صورت کې هم د دواړو بچو نسب هم دده نه ثبتيږی. دهغه دليل د امله کوم چې موږ وړاندې بيان کړلو چه دواړه بچې غبرګون دی. البته دومره ده. چه په دې صورت کې په ده باندې لعان نشته. دليل دادې چه په دې صورت کې خوند تهمت لګولې دې خوددې نه ئې رجوع نه ده کړې

وَالْإِقْرَارُ بِالْعِفَّةِ سَابِقٌ عَلَى الْقَذْفِ اود ښځې د عفت او پاکدامنه کيدلو اقرار د تهمت لګولو نه وړاندې دې فَصَارَ كَأَنَّهُ قَالَ إِنَّهَا عَفِيفَةٌ ګويا ده داسې اووئيل چې دا پاکدامنه ده. ثُمَّ قَالَ هِيَ زَانِيَةٌ نوبيا ئې اووئيل چه دا زناکره ده وَفِي ذَلِكَ التَّلَاعُنُ كَذَا هُنَا اوپه داسې وئيلوکې خپلوکې لعان کول واجب دی. دغه ډول دلته کې هم دی

تشريح:- په دې عبارت سره ديوسوال ځواب ورکوی. سوال دا دې چه داولنی بچې د نسب د ثبوت اقرارد دوهم بچې د نفي کولونه روسته هم پاته دې نوداسې به ګنړلې شی چه د قذف نه روسته ابتداء اقرارکړې شوې دې اونفي ولداود قذف اقرارکولوپه صورت کې حد واجبيږی نوپکار ده چه دلته هم حد واجب شوې وو حالانکه تاسولعان واجبوئ

ځواب، چه خاوند داولنی بچې د نسب اقراراوکړلو نودښځې دعفت اقرارئې وکړلو اودعفت اقرارپه حقيقت کې په قذف باندې مقدم وی. اواعتبارحقيقت لره وی. نودا به داسې وی چه حاوند اووئی دا ښځه پاکدامنه ده اوبيا اووائی چه زناکاره ده اوپه دې صورت کې لعان واجبيږی نودغه ډول به دلته هم لعان واجب وی ددې ځواب نه روسته مسئله بې غبره شوه. اللهم اغفرلی ولکاتبه جميل احمد عفی عنه (ولمزبره آمين)

باب العنين

ژباړه:- (دا) باب دعنين (وغيره په احکامو کښې) دې.

تشريح:- مصنف رحمه الله په ماقبل کې دهغه خلګ واحکام بيان کړل. کوم چې د نکاح قابل وو. اودهغې نه روسته د طلاق احکام ذکرکړې شول. په دې باب کې دهغه خلګ وبيان دې چه دنکاح قابل نه وی.

① اوپه محيط کې دی. چه عنين هغه کس دې. چه په آله کې ئې حرکت نه وی. لکه ګوته. که دا په بدن کې اولګولې شي نونه نيغيږی اونه مړاوې کيږی ② په قاضی خان اومرغينانی کې ذکردی چه عنين هغه کس دې. چه د آله باوجود په ښخوباندې قدرت نه لری. ③ اوپه مغنی کې دی. چه عنين هغه کس دې چه په داخلولوقادر نه وی. ④ اوکه دې د ثيبه ښځې سره وطی کولې شی. او باکره سره نشی. يا دبعضو سره

وطی کولای شي و دغه شي سره ستني کولې اودا حبره دخه مرض د امله پیدا شوې وي یاد مورر د پیدائښتي کمزورئ د امله یې د بودا نوب د امله وي نو دا کس چې د کوموښځو سره وطی نشي کولې دهغوی په حق کي عنين دي خکه چې ددوی په حق کي مقصود فوت شوي دي ⑤ عنین هغه کس ئ چه هغه په سخوي دي قدرت نشي موندي

په دی شرح هدیه کي ئې د عنین شرحت دا بیان کړې دي چه په یوغټ لوبی کي اوبه واچولي شي ... په هغي کي کسولي شي که ددہ عضو نسل مراوې شي نو دا کس عنین نه دي اوکه مراوې نشي ... نو عیب وی والله اعلم بالصواب

نامرد ته د یوکال مهلت ورکول

وان کان عنيناً ... وکه خاوند نامرد وي أجَّلَهُ الحَاكِمُ سَنَةً نو حاکم به ده ته دیوکال مهلت ورکوی فَإِنْ وَصَلَ إِلَيْهَا فِيهَا نوکه دي ښځي اورسيدو (صحبت ئې اوکړې شو). نوفبها (ډيره ښه ده) وَإِلَّا فَرَّقَ الْحَاكِمُ بَيْنَهُمَا کنی حاکم به دي دواړوکي تفريق اوکړی إِذَا طَلَبَتِ الْمَرْأَةُ ذٰلِكَ په دې شرط چې ښځه ددي مطالبه اوکړي.

حل اللغة: ① الامتناع منع كول ② الامساك ايسارول ③ التفريق جلا كول ④ العلة. ناروغي (ناروغي (بيماري

تشريح:-صورت د مسئلې دا دې چه خاوند نامرده وی .اوښځه دهغه ته د جداوالی مطالبه کوی .نوحاکم به ورته دعلاج لپاره د يوکال مهلت ورکړی .اوديوکال ابتداء به دهغه وخت نه پيل کيږی .دکله نه چې ښځي دقاضي په عدالت کي مقدمه درج کړې وی .اوپه دي باندي فتوی ده.نوکه په يوکال کي دعلاج په ذريعه يا د الله تعالى په فضل دښځي سره په وطی کولوباندي قادرشو.نوالحمدلله په دي کي څه کلام نشته.اوکه دکال نه روسته هم نمرده وو .نوقاضي به دښځي په مطالبه سره د دواړو په مينځ کي بيلتون راولی .

هكذا روي عن عُمَرَ وَعَلِيٍّ وَابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله تعالى عنهم (١) هم دغه ډول عمر، علي او ابن مسعود ﷺ نه نقل دی

تشريح:-اودا حضرت عمر،علي اوابن مسعود ﷺ نه نقل دی . روايت دې چه سعيد بن مسيب رحمه الله فرمانيلی دی چه حضرت عمر ﷺ د نمرده لپاره د يوکال مهلت فيصله کړې وه (مصنف عبدالرزاق) اوامام محمد رحمه الله په کتاب الآثار کي روايت کړې دي.《عن عمربن الخطاب ﷺ ان إمرأة اتته فقالت لزوجها لا يصل إليها فاحله حولاً فلما إنقضى الحول فلم يصل إليها خيرها فاختارت نفسها ففرق عمر ﷺ بينهما وجعلها تطليقة واحدة》 يعنى يوه ښځه حضرت عمر ﷺ ته راغله اوعرض ئې اوکړلو چه زما خاوند ماته نه نزدي کيږی يعنى جماع راسره نه کوی .نونبی ﷺ ورته د يوکل مهلت ورکړلو.هرکله چې يوکال تيرشو.اوهغه کس خپلي ښځي ته نشونلي نوحضرت عمر ﷺ ورته دغه ښځي ته اختيار ورکړلو نوهغه ښځي خپل ځان مختاره کړلو نوحضرت عمر ﷺ به دغه دواړوکي تفريق اوکړلو اودغه تفريق ئې طلاق بائن اوګرځولو.(عينی شرح هدايه)

او دحضرت علي ﷺ نه روايت دې چه 《يؤجل العنين سنة فان وصل اليها والا فرق بينهما》 يعنى سړی ته به يوکال مهلت ورکولې شي نوکه خاوند ښځي ته ورغلويعنى وطی ئې ورسره اوکړله.(نوډيره ښه ده) کني د

---

١) أما الرواية عن عمر ﷺ فأخرجه عبدالرزاق في مصنفه وابن ماجه في مصنفه والدارقطني في سننه (٣٠٥/٣) رقم (٢٢١)
وأما الرواية عن علي ﷺ فأخرجه ابن أبي شيبة وأما الرواية عن ابن مسعود ﷺ فأخرجه أيضاً ابن أبي شيبة (نصب الراية ٣/٢٠٩) _

دواړو په مينځ کي به تفريق کوی .(عينی شرح هدايه)

وَلِأَنَّ الْحَقَّ ثَابِتٌ لَهَا فِي الْوَطْءِ اوخکه چې د ښځي حق په دې وطی کي ثبت دي وَيُحْتَمَلُ أَنْ يَكُونَ الِامْتِنَاعُ لِعِلَّةٍ مُعْتَرِضَةٍ او احتمال دادي چه د خاوند د ښځي حق دا کاوه نه) منع کيدل د راپيښيدونکی بيمارئ په وجه وی وَيُحْتَمَلُ أَنْ يَكُونَ لِآفَةٍ أَصْلِيَّةٍ او(داهم) احتمال دي چه دځه اصلي آفت په وجه وی فَلَا بُدَّ مِنْ مُدَّةٍ مُعَرِّفَةٍ لِذٰلِكَ په دې وجه د دومره مودې کيدل ضروري دی چه ددې شناخت کونکې وی وَقَدَّرْنَاهَا بِالسَّنَةِ او ... مقرر کړو لِاشْتِمَالِهَا عَلَى الْفُصُولِ الْأَرْبَعَةِ خکه چې دا موده په څلورو ... مشتمل ده

تشريح - عقلي دليل دا دې چه په وطی کي د ښځي حق ... نو چه څه وختي عارض راغلې وی چه په علاج کي ... هم کيدای شی چه په اصلي خلګ ت کي خلل وی .چه دهغي په وجه په جماع باندي قادرنه وی .اونه تري جماع کيدای شي نوددې خبرې معلومولو لپاره چې دا ناروغي (ناروغي (بيماري)) اصلي ده که عارضي ده يوه موده پکارده اومونږ دا موده دمهلت ورکولويوکال مقرر کړله خکه چې په يوکال کي څلور فصلونه وی سپرلي،خزان ګرمی اوېخني .

فَإِذَا مَضَتِ الْمُدَّةُ نوهرکله چي موده تيره شوه وَلَمْ يَصِلْ إِلَيْهَا او دې ښځي ته اونه رسيدو تَبَيَّنَ أَنَّ الْعَجْزَ بِآفَةٍ أَصْلِيَّةٍ نو ښکاره شوه چه عجز دآفت اصليه په وجه دي فَفَاتَ الْإِمْسَاكُ بِالْمَعْرُوفِ نو امساك بالمعروف فوت شو وَوَجَبَ عَلَيْهِ التَّسْرِيحُ بِالْإِحْسَانِ او په ده باندي تسريح بالاحسان واجب شو فَإِذَا امْتَنَعَ نو هرکله چې خاوند (د تسريح بالاحسان نه) منع شو نَابَ الْقَاضِي مَنَابَهُ .نو قاضي به دده قائم مقام شی فَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا او به دې دواړوکي به تفريق اوکړي وَلَا بُدَّ مِنْ طَلَبِهَا اود ښځي مطالبه کول ضروري دی لِأَنَّ التَّفْرِيقَ حَقُّهَا خکه چې تفريق ددې حق دي.

تشريح - هرکله چې يوکال تيرشي .اوبيا هم دې په جماع کولوقادرنشي .نودامعلومه به شی .چه دا عجزد اصلي آفت د امله دي چه دهغي نه شفا موندل نممکن دی نودې کس امساك بالمعروف فوت کړلو نوپه ده به دجلا کولوپه ذريعه تسريح بالاحسان واجب وی .خوچه هرکله دا کس د تسريح بالاحسان نه منع شو نوقاضي به دده قائم مقام شی .اوپه دواړوکي به تفريق اوکړی .چه دښځي نه ظلم لرې کړې شی .خکه چې دقاضي منصب د خلګ ونه ظلم لرې کاوه لپاره دي.

فرقت به طلاق بائنه وي

وَتِلْكَ الْفُرْقَةُ تَطْلِيقَةٌ بَائِنَةٌ اودا فرقت به يو طلاق بائن وی لِأَنَّ فِعْلَ الْقَاضِي أُضِيفَ إِلَى الزَّوْجِ خکه چې د قاضي فعل د خاوند فعل اړخ ته منسوب شوې دي فَكَأَنَّهُ طَلَّقَهَا بِنَفْسِهِ گويا خاوند دې ته پخپله طلاق ورکړې دي

تشريح - مسئله دا ده.① چه د نامرده اودهغه دښځي په مينځ کي چې قاضي کوم تفريق کړې وی .هغه طلاق بائن دي.امام مالك رحمه الله هم ددې قائل دي.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله هُوَ فَسْخٌ او امام شافعي رحمه الله فرمانيلي دی چه دا فسخ د نکاح ده لٰكِنَّ النِّكَاحَ لَا يَقْبَلُ الْفَسْخَ عِنْدَنَا خو زمونږ په نيز نکاح فسخ نه قبلوی

تشريح - امام شافعي رحمه الله فرمائي .چه دا فرقت فسخ دنکاح ده. دليل دا دې.چه دا بيلتون د ښځي دا ړخه راغلې دي.اوکوم بيلتون چې د ښځي دا ړخه وی .هغه فسخ کيدای شی طلاق نشي کيدې.خکه چې ښځي ته په شريعت کي دطلاق ورکولوحق نشته

تشريح - زمونږ دليل دا دې چه دقاضي فعل به خاوندته منسوب کولې شی .لکه چې خاوند ورته په خپله طلاق ورکړې دي

او امام شافعي رحمه الله دا قول چې دا فسخ د نکاح ده ددې نه موږ ځواب ورکوو چه نکاح يوځل پوره شي نو پوره کيدو نه روستـه هغه فسخ نه قبلوي .لېنه که عقد د نکاح پوره شوې نه وي نو فسخ قبلوي لکه خيار بلوغ او خيار عتق

وَأَمَّا تَقَعُ بَائِنَةً او دانـه به ځکه واقع کيږي لِأَنَّ الْمَقْصُودَ وَهُوَ دَفْعُ الظُّلْمِ عَنْهَا چې مقصود د ښځې نه ظلم لرې کول دي لَا يَحْصُلُ إِلَّا بِهَا حالانکه دا خبره صرف په طلاق بائن سره حاصليږي .لِأَنَّهَا لَوْ لَمْ تَكُنْ بَائِنَةً ځکه که دا بائنه نه وي تَعُودُ مُعَلَّقَةً بِالْمُرَاجَعَةِ نو د خاوند به رجعت کاوه سره به دا بيا زورونده وي .

تشريح - پاتې شوه د، خبره چې دا تفريق طلاق بائن ولې دې .نو دليل دا دې چه د قاضي په تفريق سره مقصود د ښځې نه ظلم لرې کول دي .او دا مقصود په طلاق بائن سره حاصليدې شي .ځکه که دا تفريق طلاق بائن نشي نو د خوند په رجعت کولو سره به دا ښځه زورونده وي .ځکه چې مقصود (وطی) په فوت کيدو سره دا ښځه د ميړه ښځه نه ده او چونکه د خاوند په نکاح کې ده نو مطلقه ورته نشي ونيلې .نو د تفريق مقصود چې ظلم لرې کول دي هغه نه حاصليږي

وَلَهَا كَمَالُ مَهْرِهَا او د ښځې لپاره به ددې پوره مهر واجب وي إِنْ كَانَ خَلَا بِهَا که خاوند ددې سره خلوت کړې وي فَإِنَّ خَلْوَةَ الْعِنِّينِ صَحِيحَةٌ ځکه چې د نامرد خلوت صحيح وي

تشريح - که دې نامرده سړي د ښځې سره خلوت کړې وي نو دده د ښځې لپاره پوره مهر واجب دې دليل دا دې چه نامرده سړي خلوت صحيح کړې وي نو چه ښځې د آله د وجود سره مبدل (بضع) ورته او سپارله نو په خويسه باندې د هغې بدل (مهر) و جب شو

او که خلوت ئې نه وي کړې نو نيم مهر واجب دې او چونکه د امام شافعي رحمه الله په نيزد قاضي د تفريق فسخ د نکاح ده نو ځکه د ښځې لپاره نه مهر شته او نه نفقه

وَيَجِبُ الْعِدَّةُ او عدت به واجب وي لِمَا بَيَّنَّا مِنْ قَبْلُ د هغه دليل په وجه کوم چې موږ وړاندې بيان کړې دې

تشريح - لنـه په دې ښځه باندې عدت په اتفاق سره واجب دې دليل وړاندې تير شوې دې چه د رحم د مشغوليت ګمان وي ددې امله استحسان د احتياط لپاره عدت واجب کړې شو

هذا إذا أقر الزوج دا و ره هغه وخت دی چه کله خاوند اقرار کړې وي أَنَّهُ لَمْ يَصِلْ إِلَيْهَا چې دې (زه) دې ښځې ته نه يم رسيدلې

تشريح - صاحب د هدايه رحمه الله فرمائي چه نامرده ته ديو کال مهلت ورکول او ديو کال نه روستـه تفريق کول په هغه وخت کې دي چه خاوند د اقرار او کړي چه زه ښځې ته نشم ورتلې.

وَلَوِ اخْتَلَفَ الزَّوْجُ وَالْمَرْأَةُ فِي الْوُصُولِ إِلَيْهَا او که خاوند او ښځې، ښځې ته په رسيدلو (صحبت) کې اختلاف او کړو فَإِنْ كَانَتْ ثَيِّبًا نو که دا ښځه ثيبه وه فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ مَعَ يَمِينِهِ نو د خاوند قول به يمين سره قبول وي

حل اللغة: ① الحيلة زير بدل ② السنة کال ③ الثيبة هغه ښځه چې جماع ور سره شوې وي ④ بکر هغه ښځه چې جماع ور سره نه وي شوې ⑤ نکل انکاري او کړي]

تشريح - مسئله دا ده که د ښځې او خاوند په وطی کې اختلاف پيدا شو .هغه داسې چې خاوند د وطی مدعي دې او ښځه ترې منکره ده نو که ښځه ثيبه وي د خاوند قول به د يمين سره معتبر وي

لِأَنَّهُ يُنْكِرُ اسْتِحْقَاقَ حَقِّ الْفُرْقَةِ ځکه چې دا د جدائۍ حق ثابتولو نه انکار کوي وَالْأَصْلُ هُوَ السَّلَامَةُ فِي الْجِبِلَّةِ و په مور زاده پيدائښت ، خلګت کې اصل د آلې سلامتي ده

تشريح - دليل دا دې چه خوند په حقيقت کې د فرقت د ثبوت نه منکر دې او ښځه د فرقت د استحقاق مدعي ده دا چې اصل دا دې چه آله د تناسل سالمه وي .نو د خاوند قول چې ما وطی کړې ده ددې مطلب دا

دې چه دې د آله د سلامتيا قائل دې او د ښځې دا قول چې ما سره ئې وطی نه ده کړې ددې مطلب د دې چه د آله د سلامتيا قائله نه ده حاصل دا چې د خاوند قول د ظاهري حالت موافق دې او د ښځې قول د ظاهري حالت خلاف دې او دا قول چې د ظاهر موافق وي هغه مدعی عليه وي او دا قول چې د ظاهر خلاف وي هغه مدعي وي .نو خاوند مدعی عليه او ښځه مدعي شوه او چه ګواهان نه وي نو د مدعی عليه قول د يمين سره معتبر وي نو ځکه به د خاوند قول مع اليمين معتبر وي

ثُمَّ إِنْ حَلَفَ بيا که خاوند قسم او خوړو بَطَلَ حَقُّهَا نو د ښځې حق باطل شو وَإِنْ نَكَلَ او که انکار ئې او کړو يُؤَجَّلُ سَنَةً نو ده ته به يو کال مهلت ور کولای شي

تشريح - بيا که خاوند قسم او خوړلو نو د ښځې حق باطل شو او که د قسم خوړلو نه ئې انکار او کړلو نو ده ته به د علاج لپاره ديو کال مهلت ور کړې شي .

وَإِنْ كَانَتْ بِكْرًا او که باکره وي نَظَرَ إِلَيْهَا النِّسَاءُ نو ښځې دې دا او ګوري فَإِنْ قُلْنَ هِيَ بِكْرٌ نو که دې ښځو او وئيل چه دا ښځه باکره ده. أُجِّلَ سَنَةً نو سړي ته به يو کال مهلت ور کولای شي لِظُهُورِ كَذِبِهِ ځکه چې دده دروغ ښکاره شي

تشريح - که ښځه باکره وي .نو ښځې به دا او ګوري که دغه ښځو ګواهي ورکړله چه دا باکره ده نو خاوند ته به د يو کال مهلت ورکړې شي .ځکه چې د خاوند دروغ ثابت شو.

وَإِنْ قُلْنَ هِيَ ثَيِّبٌ او که ښځو او وئيل چې ثيبه ده يُحَلَّفُ الزَّوْجُ نو د خاوند څخه به قسم اخستلې شي فَإِنْ حَلَفَ لَا حَقَّ لَهَا نو که ده قسم او خوړلو .نو د ښځې لپاره به هيڅ حق نه وي وَإِنْ نَكَلَ او که ده انکار او کړو يُؤَجَّلُ سَنَةً نو ده ته به يو کال مهلت ورکولې شي

تشريح:- او که دغه ښځو او وئيل چه دا ثيبه ده نو دغه خاوند ته به قسم ورکړې شي ځکه چې کيداې شي ددې بکارت د بل څه امله نه زائله شوې وي .نو ځکه به د دوی د ګواهۍ سره د قسم شرط لګولې شي نو که هغه قسم او خوړلو .د هغې لپاره څه حق پاتې نشو .او که د قسم خوړلو نه ئې انکار وکړلو نو ده ته به يو کال مهلت ورکړې شي

پاتې شوه دا خبره چې دا به څنګه پته لګي .چه ښځه ثيبه ده که باکره نو صاحب د عنايه ددې معلومولو لپاره درې صورتونه ذکر کړي دي ① يو دا چې د ښځې په شرمګاه کې به د چرګې وره غونډې اګۍ ورداخله کړې شي که په آسانه ورداخله شوه .نو ثيبه ده او که په سختۍ ورداخله شوه نو باکره ده ② دوهم دا که ښځې به ديوال باندې بولې کولې شوې .نو باکره به وي او که نشوې ئې کولې نو ثيبه به وي ③ دريمه دا چې اګۍ ماته کړې شي . و د ښځې په شرمګاه کې او بيولې شي .که هغه دننه لاړله نو ثيبه به وي او که لاړله نو باکره به وي. والله اعلم

د خاوند د مقطوع الذکر په صورت کې دستي تفريق کول

وَإِنْ كَانَ مَجْبُوبًا او که خاوند مقطوع الذکر وي فَرَّقَ بَيْنَهُمَا فِي الْحَالِ نو په دواړو کې به في الحال (فوراً) تفريق کولای شي إِنْ طَلَبَتْ په دې شرط چې ښځه مطالبه او کړي لِأَنَّهُ لَا فَائِدَةَ فِي التَّأْجِيلِ ځکه چې په مهلت ورکولو کې هيڅ فائده نشته

تشريح - مسئله که خاوند مقطوع الذکر وي .نو قاضي به في الحال د دواړو په مينځ کې تفريق .وکړي خو په دې شرط چې ښځه د تفريق مطالبه کوي .ځکه چې د مقطوع الذکر نه د وطی کول ممکن نه دي نو ځکه ده ته به مهلت ورکولو کې څه فائده نشته.

وَالْخَصِيُّ يُؤَجَّلُ . او خصي ته به هم مهلت ورکولې شي . كَمَا يُؤَجَّلُ الْعِنِّينُ لکه څنګه چې عنين ته ور

کولای شی لِأَنَّ وَطْأَهُ مَرْجُوٌّ خکه چې دده نه هم د وطی کاوه امید دی.

حل اللغة: ① التاجیل نیټه ورکول ② خصی چې هګۍ ترې ورستې شوې وی ③ مرجو امید نې کولې شی]

تشریح - آخته (چه اګۍ نې وتلې شوی وی) ته به هم مهلت ورکولې شی لکه څنګه چې نامرده ته ورکولې شی خکه چې دده نه هم دوطی کولو امید کیدای شی یعنی آله تناسل موجود ده. کیدای شی چه په څه وخت کې به کې د وطی کاوه توان پیدا شی.

دیوکال نه روسته د عنین د جماع کولودعوی اودښځې انکار

وَإِذَا أُجِّلَ الْعِنِّينُ سَنَةً او هرکله حې عنین ته یوکال مهلت ورکړې شو وَقَالَ قَدْ جَامَعْتُهَا اوده اوونیل چه مادې ښځې سره جماع کړې ده وَأَنْكَرَتْ اودې ښځې انکار اوکړو نَظَرَ إِلَيْهَا النِّسَاءُ نو ښځې به دا ګوری فَإِنْ قُلْنَ هِيَ بِكْرٌ نوکه ښځو اوونیل چه دا باکره موجود ده خُيِّرَتْ نو ښځې ته به اختیار ورکولای شی لِأَنَّ شَهَادَتَهُنَّ تَأَيَّدَتْ بِمُؤَيِّدٍ وَهِيَ الْبَكَارَةُ خکه چې د ښځو ګواهی مؤید دې یعنی باکره کیدل قوی شو

تشریح - مسئله دا ده چه عنین ته یوکل مهلت ورکړې شو بیا هغه اوونیل چه ما په یوکال کې دننه جماع کړې ده.اوښځه منکره وی .نونورې ښځې به دا ښځه ګوری دښځودا کتل دوی [دوه] کرته دی .یوځل د مهلت ورکولونه وړاندې اویوځل دیوکال تیریدو نه پس.بهرحال که ښځود تاجیل د مودې نه روسته دا ارکتله.اودوی ګواهی ورکړله.چه دا اوس هم باکره ده.نوقاضی به دغه ښځې ته اختیارورکړی .که مغې بیلتون ته ترجیح ورکړله.نوقاضی به په دواړوکې تفریق اوکړی .دلیل دا دې.چه دښځوپه ګواهۍ سره دمغې باکره کیدل قوی شو.نوخکه د سړی دا وینا چې ما جماع کړې ده غلطه شوه.

وَإِنْ قُلْنَ هِيَ ثَيِّبٌ اوکه ښځو اوونیل چه دا ثیبه شوې ده حَلَفَ الزَّوْجُ نود خاوند څخه به قسم اخستې شی فَإِنْ نَكَلَ نوکه ده انکار اوکړو خُيِّرَتْ نو ښځې ته به اختیار ورکولې شی . لِتَأَيُّدِهَا بِالنُّكُولِ چې د خاوند په انکار سره ددې تائید اوشو وَإِنْ حَلَفَ لَا تُخَيَّرُ او که قسم ئې اوخوړلو نو ښځې ته به اختیار نه وی .

تشریح - که ښځودا اوکتله اوګواهی ئې ورکړله.چه دا ثیبه ده.نو خاوند ته به قسم ورکولې شی .که هغه د قسم خوړلونه انکار اوکړلو نوبیا به هم ښځې ته اختیار ورکولې شی .خکه چې د خاوند دقسم خوړلونه دانکارپه وجه د ښځې دعوی (چه ماسره ئې جماع نه ده کړې) تائید اوشو.اوکه خاوند قسم اوخوړلو.نوښځې ته به اختیار نشی ورکولې خکه چې دښځو په ګواهۍ ورکولواود خاوند په قسم خوړلوسره ددې حق باطل شو.

که ښځه داول نه ثیبه وی ددې حکم

وَإِنْ كَانَتْ ثَيِّبًا فِي الْأَصْلِ اوکه دا ښځه د وړاندې نه ثیبه وی فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ مَعَ يَمِينِهِ نود خاوند قول به قسم سره قبول وی وَقَدْ ذَكَرْنَاهُ اودا موږ وړاندې بیان کړی دی فَإِنِ اخْتَارَتْ زَوْجَهَا نوکه ښځې خپل خاوند اختیار کړو لَمْ يَكُنْ لَهَا بَعْدَ ذَلِكَ خِيَارٌ .نو دې ته به ددې نه روسته اختیار نه وی لِأَنَّهَا رَضِيَتْ بِبُطْلَانِ حَقِّهَا خکه چې دا دخپل حق په باطلولو باندې راضی شوې ده

تشریح - که ښځه د ول نه ثیبه وی نود خاوند قول به مع الیمین معتبر وی دلیل وړاندې تیرشوې دې چه خاوند مستحق د وقت مسکردې اوښځه مدعیه ده اوقول د منکرمع الیمین معتبر وی چه ګواهان نه وی نوکه ښځې خپل خاوند اختیارکړلو یعنی د سړی د وجود نې هغه سره اوسیدل قبول کړلو نوددې نه روسته به ښځې ته د تفریق د مطالبه اختیار نه وی خکه چې ښځه په خپله دخپل حق په باطل کولو باندې راضی شوه

وَفِي التَّأْجِيلِ تُعْتَبَرُ السَّنَةُ الْقَمَرِيَّةُ اود مهلت په موده کې قمری (د سپوږمۍ) کال معتبر دې هُوَ الصَّحِيحُ[1] هم دا صحیح قول دې وَيُحْتَسَبُ بِأَيَّامِ الْحَيْضِ وَبِشَهْرِ رَمَضَانَ اود حیض ورځې اود رمضان میاشت به هم شمارلې شی لِوُجُودِ ذَلِكَ فِي السَّنَةِ خکه چې په کال کې ددې وجود ضروری دې وَلَا يُحْتَسَبُ بِمَرَضِهِ وَمَرَضِهَا[1] اود سړی ناروغی (بیماری)) اود ښځې ناروغی (ناروغی (بیماری)) (ورځې) به نه شمارلې کیږی لِأَنَّ السَّنَةَ قَدْ تَخْلُو عَنْهُ خکه چې کال کله هم د بیمارۍ نه نه خالی کیږی

تشریح - صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .① چه نامرده ته دیوکل په مهلت ورکولوکې به سپوږمیز کال معتبروی یعنی ۳۵۴ ورځې.② اودامام ابوحنیفه رحمه الله نه یوروایت دا نقل دی چه شمسی کال به معتبر وی یعنی ۳۶۵ ورځې.اودیوې ورځې خلورمه برخه اود یوې ورځې شلمه حصه (عینی شرح هدایه)

اودیوکال د مودې څخه به دحیض اورمضان میاشت نشی جلا کولې.بلکه دکال په موده کې به دا ورځې هم شمارلې شی .خکه چې په کال کې ددې ورځوجود ضروری دې البته د خاوند دبیمارۍ اودښځې دبیمارۍ ورځې به جلا کولې شی دکال په موده کې به دا ورځې نشی حسابولې خکه چې دبیمارۍ د ورځوجود ضروری نه دې.بلکه کله کلمه واړه کال د بیمارۍ نه خالی وی .

په ښځه کې دعیب دصورت حکم

وَإِذَا كَانَ بِالزَّوْجَةِ عَيْبٌ اوکه په ښځه کې څه عیب وی فَلَا خِيَارَ لِلزَّوْجِ نو خاوند ته د نکاح فسخ کاوه ختیار نشته

حل اللغة: ① الجذام پمنتیا ② الجنون لیونتوب ③ الرتق چه د ښځې د متیزو د لارې نه سو، بله لار نه وی ④ القرن: قرن یعنی چې دښځې شرمګاه د هډوکی وغیره د امله دومره تنګه وی .چه په هغې کښې دسړی د عضوتناسل داخلیدو لاره نه وی

تشریح - مسئله دا ده که په ښځه کې څه عیب وی .نوزموږ په نیز خاوند ته د نکاح فسخ کولواختیارنشته ب

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله تُرَدُّ بِالْعُيُوبِ او امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه د پنځه عیبونو په وجه نکاح فسخ کیدای شی الْخَمْسَةِ وَهِيَ: الْجُذَامُ .او هغه (عیبونه) جذام(پمن)، وَالْبَرَصُ. برګې وَالْجُنُونُ لیونتوب وَالرَّتَقُ رتق وَالْقَرَنُ قرن دې

تشریح:- امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه د پنځوعیبونو په وجه نکاح فسخ کولې شی .هغه پنځه عیبونه دا دی . ①جذام ②برص یعنی هغه سپین والې چې د بدن په بعضې برخه باندې څرګنده شی اویه بعضې نه اوکه کله په واړه بدن باندې څرګندشی .③ لیونتوب یعنی دعقل زوال.④رتق یعنی چې دښځې د متیزود لارې نه سوا بله لاره نه وی .⑤ قرن یعنی چې دښځې شرمګاه د هډوکی وغیره د امله دومره تنګه وی .چه په هغې کښې دسړی د عضوتناسل داخلیدو لاره نه وی .

لِأَنَّهَا تَمْنَعُ الِاسْتِيفَاءَ حِسًّا أَوْ طَبْعًا خکه چې دا مرضونه حسا یا طبعً د نفع اخستلو نه مانع دی وَالطَّبْعُ مُؤَيَّدٌ او طبیعت مؤید دې بِالشَّرْعِ په شریعت سره قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فِرَّ مِنَ الْمَجْذُومِ نبی کریم ﷺ فرمائیلی دی چه د جذامی (پمن)نه داسې اوتخته فِرَارَكَ مِنَ الْأَسَدِ لکه چې د شیر (مزری) نه تختې او زموږ دلیل دا دې

[1]) القول الراجح هو غیرظاهر الروایة یعنی أنه یوجل سنة شمسیة کذا فی فتح القدیر(۱۳۲\٤) والخانیة (۱۸۸\۱) والکفایة (۱۳۲\٤) وردالمحتار(۶٤۶\۲) والهندیة (۵۲۳\۱) نقلاً عن القول الراجح (۳۶۵\۱)-

(۱) هو غیر ظاهر الروایة یعنی أنه یوجل سنة شمسیة کذا فی فتح القدیر (۱۳۲\٤) و الخانیة (۱۸۸\۱) والکفایة (۱۳۲\٤) وردالمحتار (۶٤۶\۲) والهندیة (۵۲۳\۱) نقلا عن القول الراجح (۳۶۵\۱).

تشریح - دامام شافعي رحمه الله دليل دا دي چه دا عيبونه حسا يا طبعا د جماع لپاره مانع دي .خكه چي رتق وقرن حساً مانع دي .خكه چي په دي دواړو صورتونوكي دخول ممكن نه دي.اوجذام،برص اوجنون طبعاً مانع دي . خكه چي دا عيبونه ري .نوطبيعت سليمه د جماع كولونه نفرت كوي .

اوبيا دطبيعت په تائيد كي يوحديث هم موجود دي.① چه «فرمن المجذوم فرارك من الاسد» يعني د جذامي نه داسې تخته لكه خنګه چي د زمري نه دتختي.② په بل حديث كي دي .چه يومجذوم حضرشو.بيعت كولوار ده ني لره.نونبي ﷺ هغه ته په لار كي اوونيل.چه ته واپس شه ماتاسو سره بيعت اوكړلو.③ اوحضرت عمر رضي الله عنه يوه جذامي ښځه په طواف كي اوليدله.نوورته ني اوونيل.ته په خپل كور كي ولي نه كيناستي چه خلګو ته تكليف وركوي نوهغه بيا كله هم طواف ته رانغله.پاتي شوه هغه واقعه چي نبي ﷺ دكوم مجذوم سره خوراك كړي وو.هغه جوړشو.نودا د نبي ﷺ معجزه وه.

وَلَنَا أَنَّ فَوْتَ الِاسْتِيفَاءِ أَصْلًا بِالْمَوْتِ لَا يُوجِبُ الْفَسْخَ چي د مرګ په وجه بالكل د نفع حاصلول فوت كيدل فسخ د نكاح نه واجبوي فَاخْتِلَالُهُ بِهَذِهِ الْعُيُوبِ أَوْلَى نو ددي عيبونو په وجه د نفع فوت كيدل به په درجه اولى نكاح نه فسخ كوي

تشریح -زموږ دليل دا دي چه د مرګ په وجه د وطي فوت كيدل د نكاح دفسخ سبب نه دي كه په ښځه خوندكي يومړ شي نومهرنه ساقطيږي نوكه ددي عيبونوپه وجه په وطي كي خلل پيدا شي .نوپه خامخا به نكاح نه فسخ كيږي .

وَهَذَا لِأَنَّ الِاسْتِيفَاءَ مِنَ الثَّمَرَاتِ اودا خكه چي نفع حاصلول د نكاح ثمره ده وَالْمُسْتَحَقُّ هُوَ التَّمَكُّنُ او مستحق صرف د قابوموندلو دي وَهُوَ حَاصِلٌ اودا حاصل دي.

تشریح -په دي عيبونوسره د نكاح نه فسخ كيدل ددي امله دي چه د وطي دنكاح ثمره ده.اود خاوند استحاق صرف په قابوموندلوسره دي.اوپه دي تولوصورتونوكي په وطي قابوموندي شي .جذام،برص او جنون خوبتكاره دي (چه دوی سره جماع كولي شي) اورتق اوقرن كي چي سوري اوكړي .نوخپل كاركولي شي .(عنايه عيني شرح هدايه).

په خاوند دجنون،برص اوجذام په صورت كي دښځي داختيارحكم

وَإِذَا كَانَ بِالزَّوْجِ جُنُونٌ وكله چي خاوند ته جنون وي أَوْ بَرَصٌ يا برګي وي .أَوْ جُذَامٌ يا جذام وي فَلَا خِيَارَ لَهَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللَّهُ[1] نود امام ابوحنيفه او امام ابويوسف رحمهما الله په نيز ښځي ته (د نكاح فسخ كولو اختيارنشته.

حل اللغة: ① الجب چي ذكرني پرې شوې وی ② العنين نامرده،چه په جماع كاوه قادر نه وی ③ مخلة خلل اچونكي.

تشریح- مسئله دا ده.كه خاوندليوني يا پري برص مرض وی .يامجذوم وی .① نودشيخينو رحمهما الله په نيزښځي ته دنكاح فسخ كولواختيارنشته

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللَّهُ لَهَا الْخِيَارُ دَفْعًا لِلضَّرَرِ عَنْهَا او امام محمد رحمه الله فرمائي .چه ښځي ته دا اختيار حاصل دي.د ښځي نه ضرر دفع كاوه دپاره، كَمَا فِي الْجَبِّ وَالْعُنَّةِ لكه په مقطوع الذكر او عنين كي (چي حاصل دي) بِخِلَافِ جَانِبِهِ لِأَنَّهُ مُتَمَكِّنٌ مِنْ دَفْعِ الضَّرَرِ بِالطَّلَاقِ ددي په خلاف د خاوند طرف چي دي د طلاق په ذريعه ضررلري

[1] القول الراجح هو قول أبي حنيفة وأبي يوسف رحمهما الله كذا في الخانية (١٨٩/١) وفتح القدير (١٣٥/٤) والكفاية (١٣٥/٤) ورد المحتار (٦٤٨/٣) والهندية (٥٢٦/١) نقلاً عن القول الراجح (٣٦٨/١)-

كولوسدي قادر دي

تشریح - امام محمد رحمه الله فرمائي چه ښځي ته دنكاح فسخ كولواختيارشته دليل قياس دي يعني امام محمد رحمه الله د خاوند دا مرض دده په مقطوع الذكراوعنين باندي قياس كوي او د دواړو په مينځ كي علت مشترك د ښځي نه ضرر لري كول دي .يعني لكه خنګه چي دمقطوع الذكر وعنين په صورت كي دښځي نه ضرر لري كولوپه وجه ښځي ته اختياروركړي شوي دي سودغه شان كه خاوند په دي مرضونوكي اخته وي نودښځي نه د ضرر لري كولوپه وجه دي دي ته اختياروركړي شي ددي په خلاف كي كه د خاوند وغيره مرضونه په ښځه كي موجود شي .نوسړي ته اختيارنه دي وركړي شوي خكه چي سړي د طلاق وغيره په ذريعه دخپل خان نه د ضررپه لري كولوسدي قادر دي نوخكه ده ته د نكاح فسخ كولواختيار نشته

وَلَهُمَا أَنَّ الْأَصْلَ عَدَمُ الْخِيَارِ اود شيخينو رحمهما الله دليل د دي چه سخي ته خيار نه كيدل اصل دي لِمَا فِيهِ مِنْ إِبْطَالِ حَقِّ الزَّوْجِ خكه چي په دي كي د خاوند حق باطلول لازميږي

تشریح - دشيخينو رحمهما الله دليل دا دي.چه اصل خودا دي چه سخي ته خيارنه وي خكه كه سخي ته د نكاح فسخ كولواختيار وركړي شي .نوپه دي صورت كي دخاوندحق باطليږي

وَإِنَّمَا يَثْبُتُ فِي الْجَبِّ وَالْعُنَّةِ اود مقطوع الذكر و عنين په صورت كي خيار خكه ثابتيږي لِأَنَّهُمَا يُخِلَّانِ بِالْمَقْصُودِ الْمَشْرُوعِ لَهُ النِّكَاحُ چي دا دواړه په هغه مقصود كي مخل دي د كوم لپاره چي نكاح مشروع شوي ده وَهَذِهِ الْعُيُوبُ غَيْرُ مُخِلَّةٍ بِهِ اودا عيبونه غيرمخل بالمقصود دي فَافْتَرَقَا سوتوپير پيدا شو والله أعلم بالصواب و الله تعالى ته د صحيح زياته پته ده.

تشریح - پاتي شود مقطوع الذكراوعنين په صورت كي چي ښځي ته كوم اختيار ملاؤ شوي دي سودي وجه دا ده.چه دا دواړه د نكاح مقصود اصلي يعني وطي فوت كوي اوبرص وغيره عيوب سره د مقصود نه فوت كوي .نوپه مقيس يعني ليونتوب وغيره ښځه عيبونه په مقيس عليه يعني مقطوع الذكر وعنين باندي قياس كول كي توپير شو.نويول باندي قياس كول صحيح نه دي .والله اعلم بالصواب

باب العدة

ژباړه - دا باب دعدت د احكامو په بيان كښي دي

تشریح -چونكه عدت د فرقت اثردي اواثرد مؤثرنه روسته وي نوخكه ني اول د مؤثرانو(وجود طلاق، خلع، لعان عنين وغيره ذكركړل.اود دي خائي نه د اثريعني عدت بيان دي.

①دعدت سبب نكاح يا شبه دنكاح ده.اوددي شرط زوال دنكاح دي اوركن ني هغه حرمتونه دي .كوم چي د فرقت په وخت كي ثابتيږي .اوحكم ني عدم جوازنكاح اونورممنوعات دي .

②په لغت كي عدت دښځي دحيض د ورخوشمارلونه وائي .اوپه شريعت كي هغه ورخوته وائي كومي چي په ښځه باندي د خاوند دارخه دملك متعه د زوال نه روسته دي باندي په انتظاركولوكي لازميږي خوپه دي شرط چي دا ښځه مدخول بها وي يا ورسره خلوت شوي وي يا ني خاوند مړشوي وي

③دښځوپه اعتبارسره د عدت ځلورقسمونه دی ① دري حيض،② دري مياشتي③وضع دحمل④ ځلور مياشتي اولس ورځي.اولني د ذوات الحيض عدت دي. دوهم د غيرذوات الحيض دريم د حامله او ځلورم د متوفى عنها زوجها عدت دي.

ددري مختلفو عدت تيرولوصورت

وَإِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ طَلَاقًا بَائِنًا أَوْ رَجْعِيًّا او هركله چي سړی خپلي ښځي ته طلاق بائن يا طلاق رجعي وركړو أَوْ وَقَعَتِ الْفُرْقَةُ بَيْنَهُمَا بِغَيْرِ طَلَاقٍ يا دواړو كي فرقت د طلاق نه بغير واقع شو وَهِيَ حُرَّةٌ حالانكه دا آزاده ښځه د هغه

نخو خني ده **مِمَّنْ تَحِيضُ** چاته چې حيض راځي **فَعِدَّتُهَا ثَلَاثَةُ أَقْرَاءٍ** نو ددې عدت درې حيضه دي

حل اللغة: ① براءة خلي والي ② ينتظم شامليږي]

تشريح:- مسئله دا ده. كه يو كس خپلې ښځې ته طلاق بائن يا طلاق رجعي ورکړلو. يا ددې دواړو په مينځ کې د طلاق نه بغير فرقت واقع شي. اودا ښځه آزاده وي. او د ذوات الحيض څخنى وي. نو ددې عدت درې حيضه دي. مصنف رحمه الله ته پکار وو چه په عبارت کې ئې «وقد دخل بها» قيد ذکر کړې وو ځکه چې د مدخول بها عدت واجب وي. د غير مدخول بها واجب نه وي. خود «رجعيا» ذکر کولو نه روسته ددې قيد څخه ارتيا پاتې نشو ځکه چې رجعت په مدخول بها کې وي. په غير مدخول بها کې نه وي.

أو د طلاق نه علاوه په بل څه وجه فرقت به دا وي. چه په خيار بلوغ يا په خيار عتق سره ئې بيلتون واقع شوې وي. يا د عدم کفاءت په وجه يا دا چې په ښځه خاوند کې يو د بل مالك شي. ددې په وجه نکاح فاسده شي. ياد ښځې د ارتداد په وجه نو په دې ټولو صورتونو کې فرقت بغير طلاق واقع کيږي.

لِقَوْلِهِ تَعَالَى { وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ } ځکه د الله تعالى قول دې ((وَالْمُطَلَّقٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوءٍ)) يعنى طلاق مرندونکی ښځې خپل نفسونه درې حيضه په انتظار کې اوساتی.

تشريح:- د دې دليل چې عدت درې حيضه دی. دالله تعالى دا ارشاد دی. ((وَالْمُطَلَّقٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوءٍ)) زياره او هغه ښځې چې طلاق ورته ورکړې شوې وی. هغوی به خپل ځانونه درې حيضه ايساروی. دا آيت په عدت د طلاق کې ظاهر المراد دې.

وَالْفُرْقَةُ إِذَا كَانَتْ بِغَيْرِ طَلَاقٍ او که د طلاق نه بغير فرقت وی **فَهِيَ فِي مَعْنَى الطَّلَاقِ** نو دا د طلاق په معنى کې دې **لِأَنَّ الْعِدَّةَ وَجَبَتْ لِلتَّعَرُّفِ عَنْ بَرَاءَةِ الرَّحِمِ فِي الْفُرْقَةِ الطَّارِئَةِ عَلَى النِّكَاحِ** ځکه په نکاح چې کوم فرقت طاری شوی وی په هغې کې رحم د حمل نه پاکول پيژندلو لپاره عدت واجب شوې دې **وَهٰذَا يَتَحَقَّقُ فِيهَا** او دا معنى په داسې فرقت کې هم موندلې شي

تشريح - او پاتې شو چه بيلتون بغير طلاقه نو دا د طلاق په حکم کې دې ځکه چې عدت ددې امله واجب دې چه کوم بيلتون چې په نکاح کې راغلی وی. په هغې کې د رحم پاکې معلوم شی. او دا معنى يعنى د رحم پاکې معلوميدل د طلاق نه بغير نه راځی نو ځکه فرقت بغير طلاقه د طلاق په حکم کې دی

وَالْأَقْرَاءُ الْحِيَضُ عِنْدَنَا او زموږ په نيز قروء نه حيض مراد دي **وَقَالَ الشَّافِعِيُّ** رحمه الله **الْأَطْهَارُ** او امام شافعی رحمه الله فرمائيلی دی چه طهر مراد دي **وَاللَّفْظُ حَقِيقَةٌ فِيهِمَا** حالانکه لفظ د قروء دواړو معانو کې حقيقت دي. **إِذْ هُوَ مِنَ الْأَضْدَادِ** ځکه چې دا لفظ د اضداد څخنې دې **كَذَا قَالَهُ ابْنُ السِّكِّيتِ** هم دغه ډول ابن السکيت وئيلی دی **وَلَا يَنْتَظِمُهُمَا جُمْلَةً** او (دا لفظ) دواړه معانو ته په يوځنې نه شامليږی. **لِلِاشْتِرَاكِ** ځکه چې (دا لفظ) مشترك دي

تشريح - صاحب د هدايه رحمه الله د «قروء» په لفظ باندې بحث کوی. او فرمائی چه دا قروء لفظ د حيض او طهر دواړو په معنى کې حقيقت دې ځکه چې دا لفظ د اضداد و څخنى دې. د لغت دا امام ابن السکيت رائې هم دا ده چونکه دا لفظ په دوو متضاد معانيو کې مشترك دې ځکه په يو وخت کې دواړه معانى مراد نشى اخستلی نو د قروء د لفظ نه زموږ په نيز حيض مراد دې او د امام شافعی رحمه الله په نيز طهر مراد دي.

وَالْحَمْلُ عَلَى الْحَيْضِ أَوْلَى او د حيض په معنى باندې حمل کول غوره دی **إِمَّا عَمَلًا بِلَفْظِ الْجَمْعِ** په لفظ د جمع باندې عمل کولو سره **لِأَنَّهُ لَوْ حُمِلَ عَلَى الْأَطْهَارِ** ځکه که د طهر په معنى باندې محمول کړې شی او طلاق په طهر کې ورکړې شی **وَالطَّلَاقُ يُوقَعُ فِي طُهْرٍ لَمْ يَبْقَ جَمْعًا** جمع پاتې نشوه

تشريح - صاحب د هدايه رحمه الله د خپل مذهب په تائيد کې څو دلائل ذکر کړی دی ① يو دليل دا دې چه لفظ د

قروء د جمعې صيغه استعمال شوې ده او کمه درجه د جمعې درې دی نو د حيض معنى چې مراد وحسی شی په لفظ د جمع باندې عمل کيدای شی. او که د طهر معنى مراد واخستلې شی نو به جمع باندې عمل نشی کيدې ځکه چې په طلاق کې سنت طريقه دا ده چه په طهر کې واقع کړې شی نو په دې صورتونه دی. بيا دا چې هغه طهر په کوم کې چې طلاق واقع شوی وی دا به په عدت کې شمارلې شی نو په دې صورت کې پوره درې حيضه نه پاتې کيږی بلکه دوې (دوه) طهرونه پوره او دريم طهر ناقص پاتې کيږی او که دا طهر په عدت کې نشی شمارلې. نو د دريونه زياتيږی بهرحال په دواړو صورتونو کې په جمع باندې عمل نشی کيدې. او که د «قروء» نه حيض مراد واخستې شی. نو په جمع باندې عمل کيدای شی په دې طريقه چې د طهر په زمانه کې طلاق ورکړی. او ددې نه روسته به درې حيضه تيرشی

أَوْ لِأَنَّهُ مُعَرِّفٌ لِبَرَاءَةِ الرَّحِمِ يا په دې وجه چې حيض د وينې پيکيدل ښائی **وَهُوَ الْمَقْصُودُ** او مقصود هم دا دې

تشريح:- دوهم دليل دا دې چه د عدت مقصود د رحم پاکې معلومول دی او د مقصود په حيض سره حصيږی په طهر سره نه.

أَوْ لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ وَعِدَّةُ الْأَمَةِ حَيْضَتَانِ(١) يا د نبی کريم ﷺ د فرمان په وجه چې د وينځې عدت دوی (دوه) حيضه دی **فَيُلْتَحَقُ بَيَانًا بِهِ** نو (دا حديث) د لفظ قروء بيان واقع شوی. او دی سره لاحق شوی دي

تشريح:- دريم دليل د نبی ﷺ ارشاد دي. دوی ﷺ فرمائيلی دی. «طلاق الأمة تطليقتان وعدتها حيضتان» نو د حديث ددې آيت بيان واقع شوې دي

د غير ذوات الحيض د عدت موده

وَإِنْ كَانَتْ لَا تَحِيضُ مِنْ صِغَرٍ أَوْ كِبَرٍ او که ښځه د هغه ښځو څخنې ده چه دې ته د ماشومتوب يا بوډی توب په وجه حيض نه راځی. **فَعِدَّتُهَا ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ** نو د دې عدت درې مياشتې دی

حل اللغة: ① صغر: ورکوتيوالي ② يسئن: نااميده شوی وی ③ نساء: زنانه ④ تفع چې زيږوی ⑤ احمال جمع د حمل ده، بوج، پيټی]

تشريح:- چې د حيض نه راتګ د کم عمرئ د امله وی يا دا چې ښځه د نااميدئ (بوډاتوب) عمر ته رسيدلې وی. نو ددې امله حيض نه راځی. يا دا چې ښځه د عمر په لحاظ سره بالغه شوې وی. د صاحبينو رحمهما الله په نيز چه د پنځلسو کالو وی. او د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز چه د اوولسو کالو وی. خو لا تر اوسه پورې ئې حيض نه وی راغلی. د دې درې واړه قسمه ښځو عدت به درې مياشتې وی. کومې چې د درې حيضو قائم مقام دی.

لِقَوْلِهِ تَعَالَى { وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ } الْآيَةَ د الله تعالى د قول ((وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ)) په وجه يعنى هغه ښځې کومې چې د حيض نه نا اميده شوی دی (ددوی) عدت درې مياشتې دی **وَكَذَا الَّتِي بَلَغَتْ بِالسِّنِّ** او هم دغه ډول هغه ښځې کومې چې د عمر په لحاظ سره بالغې دی **وَلَمْ تَحِضْ** او دوی ته حيض نه راځی. (نو ددوی عدت هم درې مياشتې دی) **بِآخِرِ الْآيَةِ** دليل ددې آيت آخر دی

تشريح:- دليل دا آيت دې. چه ((وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ)) يعنى ستاسو په طلاق شوو ښځو کې چې کومې ښځې (په وجه د زيات عمر) د حيض راتلو نه نااميده شوی وی. که تاسو ته (د دوی د عدت په مقرر کولو کښې) شبه وی. نو د دوی عدت درې مياشتې دې او دغه ډول کومو ښځو ته چې د کم عمرئ په وجه حيض نه راځی. (مرشد تهانوی)

١) تقدم تخريجه في الطلاق)_

د صاحب دفتح لتقدیر رحمه الله فرمائي چه کله ایت د قروء نازل شو نو صحابه کرامو ﷺ اووئیل چه د ذوات الحیض عدت خو موږ ته معلوم شو.خو دا راته معلومه نه ده.چه کومې ښځې غیرذوات الحیض وي د هغوی د عدت موږ ته علم نه وي نو د هغوی به څه حکم وي ؟په دې باندې آیت نازل شو چه یعنی که تاسو ته د غیرذوات الحیض په عدت کې شك وي او تراوسه پورې درته معلومه نه وي .نو د دوی عدت درې میاشتې دي .

وَإِنْ كَانَتْ حَامِلًا اوکه دا ښځه حمله وي فَعِدَّتُهَا أَنْ تَضَعَ حَمْلَهَا نو د دې عدت دادې چه دا وضع د حمل اوکړي لِقَوْلِهِ تَعَالَى دلیل د الله تعالى قول دی. {وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ} یعنی د حامله ښځې عدت دادې چه خپل حمل او زیګوی ،(اوغورځوی).

تشریح - وکه ښځه حمله وي نو د دې عدت وضع د حمل ده دلیل دا آیت دی.((وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ)) یعنی د حامله ښځو عدت به د دغه حمل په زیږیدل باندې کیږي .(حضرت اقدس تهانوی رحمه الله د مطلقې وینځې عدت

وَإِنْ كَانَتْ أَمَةً اوکه دا ښځه وینځه وي فَعِدَّتُهَا حَيْضَتَانِ نو د دې عدت دوې [دوه] حیضه دي لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ {طَلَاقُ الْأَمَةِ تَطْلِيقَتَانِ وَعِدَّتُهَا حَيْضَتَانِ} ځکه نبی کریم ﷺ فرمائیلي دي .چه د وینځې طلاقونه دوې [دوه] دي او د دې عدت دوې [دوه] حیضه دي

تشریح:- صورت د مسئلې دادې چې که مطلقه وینځه وي نو د دې عدت به دوې [دوه] حیضه وي دلیل د نبی کریم ﷺ ارشاد دی چې «طلاق الامة تطليقتان وعدتها حيضتان» (

وَلِأَنَّ الرِّقَّ مُنَصِّفٌ او ځکه چې مملوك کیدل (نعمت) نیمونکې دې وَالْحَيْضَةُ لَا تَتَجَزَّأُ او د یوحیض نصف نه کیږي فَكُمِّلَتْ نو دا پوره شو فَصَارَتْ حَيْضَتَيْنِ نو دوې [دوه] حیضه شو

تشریح - عقلی دلیل د دې چې مملوکیت نعمت اوعذاب لره نصف کوي د الله ﷻ ارشاد دی چې ،﴿فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ﴾، او یو حیض وېش کیداې نشي ځکه هغه پوره کړې شو او دغه دول نه : مطلقه وینځې عدت دوې [دوه] حیضه وي .

وَإِلَيْهِ أَشَارَ عُمَرُ رضي الله عنه بِقَوْلِهِ او هم دې اړخ ته حضرت عمر رضي الله عنه اشاره فرمائیلې ده لَوِ اسْتَطَعْتُ لَجَعَلْتُهَا حَيْضَةً وَنِصْفًا (١)که ما سره کیدی شوه نو د دې عدت به مې یوحیض او نصف کړې وې

تشریح - و د دې اړخ ته حضرت عمر رضي الله عنه اشاره کړې ده که زما په وس کې وې نو د وینځې عدت به مې یو نیم حیض ګرځولې وو خو دا خبره زما په وس کې نه ده نو ځکه ما دا دوې [دوه] حیضه کړل.

وَإِنْ كَانَتْ لَا تَحِيضُ اوکه وینځه داسې وي چه دې ته حیض نه راځي فَعِدَّتُهَا شَهْرٌ وَنِصْفٌ نو د دې عدت یو نیمه میاشت دې لِأَنَّهُ مُتَجَزِّئٌ ځکه چې میاشت متجزی (ټکړې) کیداې شي فَأَمْكَنَ تَنْصِيفُهُ عَمَلًا بِالرِّقِّ نو په رقیت باندې عمل کولو سره میاشت نیمول ممکن دی

تشریح - وکه دغه مطلقه وینځه د ذوات الحیض نه وي نو د دې عدت یوه نیمه میاشت دې.ځکه چې میاشت متجزی (ټکړې) کیدېشي نو په رقیت باندې عمل کولو لپاره موده نیمه کړې شوه.

د متوفی عنها زوجها عدت

وَعِدَّةُ الْحُرَّةِ فِي الْوَفَاةِ او د آزادې ښځې عدت چې د دې خاوند وفات شوې وي أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ څلور میاشتې او

١) اخرجه عبد الرزاق فی مصنفه (نصب الرایة ٣٧١\٣)_

لس ورځې دي

تشریح:- مسئله داده چې متوفی عنها زوجها عدت څلور میاشتې اولس ورځې دي برابره ده که دا ښځه د ذوات الحیض څخې وي اوکه د غیر ذوات الحیض، که مسلمه وي اوکه کتابیه وي که بالغه وي اوکه نابالغه وي که مدخول بها وي اوکه غیر مدخول بها وي که آئیسه وي اوکه غیر آئیسه وي که د دې خاوند آزاد وي اوکه غیر آزاد وي .

لِقَوْلِهِ تَعَالَى وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ځکه د الله تعالی فرمان دی ((وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا)) وَعِدَّةُ الْأَمَةِ شَهْرَانِ وَخَمْسَةُ أَيَّامٍ او د وینځې عدت (چې د دې خاوند وفات شوې وي) دوې [دوه] میاشتې پنځه ورځې دي لِأَنَّ الرِّقَّ مُنَصِّفٌ ځکه چې مملوك کیدل نیمونکې دې.

تشریح - دلیل د الله ﷻ دا آیت دی ((وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا)) یعنی په تاسو کې هغه خلګ چې خپلې بیبیانې پرېږدي او وفات شي نو د دوی بیبیانې به خپل ځانونه څلور میاشتې و لس ورځې په انتظار کې ساتي اوکه متوفی عنها زوجها وینځه وي نو د دې عدت به دوې [دوه] میاشتې و پنځه ورځې وي ځکه چې رقیت تنصیف راولي

د حامله عدت وضع د حمل ده

وَإِنْ كَانَتْ حَامِلًا اوکه متوفی عنها زوجها حامله ده فَعِدَّتُهَا أَنْ تَضَعَ حَمْلَهَا نو د دې عدت دادې چه دا خپل حمل اوزیږوی . لِإِطْلَاقِ قَوْلِهِ تَعَالَى وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ځکه د الله تعالی قول ((وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ)) مطلق دی

تشریح:- فرمائي چې متوفی عنها زوجها که آزاده وي اوکه وینځه که حامله وي نو د دې عدت وضع د حمل ده دلیل دا دې چه د الله تعالی ارشاد دی ((وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ)) او دا مطلق دی نو د خپل اطلاق د امله متوفی عنها زوجها اوغیرمتوفی عنها زوجها ټولو ته ګډ دی

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ رضي الله عنه او عبدالله بن مسعود رضي الله عنهما فرمائیلي دي . مَنْ شَاءَ بَاهَلْتُهُ أَنَّ سُورَةَ النِّسَاءِ الْقُصْرَى نَزَلَتْ بَعْدَ الْآيَةِ الَّتِي فِي سُورَةِ الْبَقَرَةِ (١) کوم کس چې غواړي زه د ده سره مباهله کولې شم.چه سورة نساء قصری (سورة طلاق پ٢٨) د هغه آیت نه روسته نازل شوې دې کوم چې په سورة بقره کې دي

تشریح - عبدالله بن مسعود رضي الله عنه فرمائي .چه د سورة بقره آیت ((يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا)) وړاندې نازل شوې دې. او سورة نساء قصری یعنی د سورة طلاق آیت ((وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ)) نه روسته نازل شوې دې.اوکه څوك په دې باندې مباهله کول غواړي نو زه د دې لپاره هم تیاریم.د ابن مسعود رضي الله عنه مقصد دا وو چه په اول کې د متوفی عنها زوجه عدت لس ورځې او څلور میاشتې وو.که حمله به وه اوکه غیرحامله،خو چه کله ((وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ)) آیت نازل شو نو د حملې په حق کې د څلورو میاشتو اولسو ورځو حکم منسوخ شو.او د هغې عدت وضع د حمل مقرر شو.برابره ده که متوفی عنها زوجها وي اوکه نه وي

وَقَالَ عُمَرُ رضي الله عنه.او حضرت عمر رضي الله عنه فرمائیلي دي لَوْ وَضَعَتْ که ښځې په دې حالت کې وضع د حمل اوکړله وَزَوْجُهَا عَلَى سَرِيرِهِ چې د دې خاوند د مرګ په تخته پروت دې. لَانْقَضَتْ عِدَّتُهَا نو بیا هم د دې عدت تیر شو .وَحَلَّ لَهَا أَنْ تَتَزَوَّجَ (١) او د دې ښځې لپاره حلال شو چه (د دوهم خاوند سره) نکاح اوکړي .

١) اخرجه لبخاری فی تفسیر سورة الطلاق وفی تفسیر سورة الطلاق عنه (نصب الرایة:٣٧١\٣)_

تشریح۔ اود ابن مسعودؓ د قول تائید دحضرت عمرؓ د فرمان نه هم کیږي. چه دوی فرمائیلي دي .که ښځه په داسې وخت کې وضع دحمل اوکړي .چه ددې خاوند په تخته پروت وي . یعني دفن شوې نه وي نو هم ددې عدت تیرشو اوددې لپاره بل خاوند سره نکاح کول حلال دي .

په مرض الوفات کې د مطلقه وارث جوړېدل او عدت

وَإِذَا وَرِثَتِ الْمُطَلَّقَةُ فِي الْمَرَضِ اوکله چې مطلقه (دخاوندنه) په مرض الوفات کې وارثه شي فَعِدَّتُهَا أَبْعَدُ الْأَجَلَيْنِ نو ددې عدت به په دواړو مدوکې اوږده موده وي وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَمُحَمَّدٍ رحمهما الله (۱) اودا حکم دامام ابوحنیفه وامام محمد رحمهما الله په نیز دي

تشریح۔ صورت د مسئلې د دې چه یوکس به خپل مرض الوفات کې خپلې ښځې ته طلاق بائن ورکړلو، بیا نې ورته درې طلاقه ورکړل اوبیا هم په عدت کې مړشو .نودده ښځه به وارثه وي .اوددې ښځې عدت ابعدالاجلین دی .یعنی به دې ښځه دطلاق د امله درې حیضه تیرول واجب دي او د خاوند دوفات به وجه څلور میاشتې ولس ورځې تیرول واجب دي نوکه درې حیضه تیرشول خوڅلورمیاشتې اولس ورځې نه وې تیرې شوې نوښځې به شي چه تراوسه پورې عدت نه دې پوره شوې .تردې چې څلورمیاشتې او لس ورځې تیرې شي وکه څلورمیاشتې اولس ورځې تیرې شوې وې خودرې حیضه نه وو پوره شوي .په دې طریقه چې ښځه ممتده د طهروه .نوهم دا به وئیلي شي .چه تراوسه پورې عدت پوره شوې نه دې تردې چې درې حیضه راشي اګرچه ښځې نه دڅوکلو انتظارکولو اړسا پېښ شي دا حکم دطرفینو رحمهما الله په نیز دي

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رحمه الله ثَلَاثُ حِيَضٍ او امام ابویوسف رحمه الله فرمائیلي دي .چه درې حیضه (ددې عدت) دي وَمَعْنَاهُ إِذَا كَانَ الطَّلَاقُ بَائِنًا أَوْ ثَلَاثًا اوددې معنی دا ده چه طلاق بائن وي اویا درې طلاقه وي أَمَّا إِذَا كَانَ رَجْعِيًّا اوکه طلاق رجعي نې ورکړې وي فَعَلَيْهَا عِدَّةُ الْوَفَاةِ بِالْإِجْمَاعِ نوبه اتفاق سره په دې باندې عدت وفات لازم دي

تشریح۔ او امام یوسف رحمه الله فرمائي چې ددې عدت صرف درې حیضه دي .علامه مرغیناني رحمه الله فرمائي چې دا اختلاف په هغه صورت کې دې چې دې ته طلاق بائن درې طلاقه ورکړې شوې وي .اوکه طلاق رجعي ورته ورکړې شوې وي نو په دې صورت کې به په اتفاق سره عدت د وفات یعنی څلور میاشتې او لس ورځې وي.

لِأَبِي يُوسُفَ رحمه الله أَنَّ النِّكَاحَ قَدِ انْقَطَعَ قَبْلَ الْمَوْتِ بِالطَّلَاقِ دامام ابویوسف رحمه الله دلیل دا دې چه دطلاق په وجه نکاح دمرګ نه وړاندې ختمه شوې ده وَلَزِمَتْهَا ثَلَاثُ حِيَضٍ او په ښځه باندې درې حیضه تیرول واجب دي ، وَإِنَّمَا تَجِبُ عِدَّةُ الْوَفَاةِ إِذَا زَالَ النِّكَاحُ فِي الْوَفَاةِ اود عدت وفات په هغه صورت کې واجبېږي چې نکاح د خاوند په وفات سره زائله شي

تشریح۔ د امام یوسف رحمه الله دلیل دادې چې نکاح خو دمرګ نه وړاندې په طلاق بائن سره منقطع شوې ده او چونکه د طلاق عدت درې حیضه دي نو ځکه په ښځه باندې درې حیضه تیرول واجب دي .اوباقې شو عدت وفات نودا به په هغه صورت کې واجبېږي چې نکاح د خاوند په وفات سره زائله شي . حالانکه دلته داسې نه ده نو ځکه نه په دې ښځه عدت وفات واجب نه وي .بلکه عدت طلاق به واجب وي .

إِلَّا أَنَّهُ بَقِيَ فِي حَقِّ الْإِرْثِ لېکن د حرره ده چه د میراث په حق کې نکاح پاتې ده لَا فِي حَقِّ تَغْيِيرِ الْعِدَّةِ او د عدت بدلېدو په حق کې پاتې نه ده بِخِلَافِ الرَّجْعِيِّ په خلاف د طلاق رجعي لِأَنَّ النِّكَاحَ بَاقٍ مِنْ كُلِّ وَجْهٍ ځکه چې نکاح من کل وجه باقي پاتې کیږي

(۲) من حدیث عمر رضی الله عنه اخرجه مالک فی الطلاق رقم ۸۴)۔

تشریح۔ په دې عبارت سره دیوسوال ځواب دې. سوال دادې چې هرکله دطلاق بائن په وجه نکاح ختمه شوه نوبکار دي چې دې ته میراث هم نه ملاویږي حالانکه امام یوسف رحمه الله هم دا دمیراث مستحقه ګڼي ځواب دادې چې دمیراث په حق کې نکاح دصحابه کرامو رضی الله عنهم په اجماع سره باقي پاتې شوې ده مطلب دادې چې دا امراة الفارده او وړاندې تیر شوی دی چې د امراة الفارده میراث اول دصحابه رضی الله عنهم په اجماع سره ثبت شوی دی .نو ددې دلیل په وجه به ښځه وارثه وي په خلاف د طلاق رجعي ځکه چې په طلاق رجعي سره نکاح نه منقطع کیږي بلکه په هر اعتبار سره نکاح پاتې وي ددې په وجه که دطلاق رجعي نه روسته د خاوند مرګ واقع شو نو په دې ښځه په اتفاق سره عدت دوفات واجب دي.

وَلَهُمَا ودطرفینو رحمهما الله دلیل دا دي. أَنَّهُ لَمَّا بَقِيَ فِي حَقِّ الْإِرْثِ چې هرکله د میراث په حق کې نکاح باقي پاتې کیږي يُجْعَلُ بَاقِيًا فِي حَقِّ الْعِدَّةِ احْتِيَاطًا نو احتیاطاً دعدت په حق کې هم پاتې بللې کیږي شوه فَيُجْمَعُ بَيْنَهُمَا نو دواړه به جمع کولې شي .

تشریح۔ او دطرفینو رحمهما الله دلیل دادې چې هرکله نکاح دمیراث په حق کې پاتې ده نو داحتیاط په وجه به دعدت په حق کې هم پاتې وي . ددې وجه دواړه عدتونه جمع کړې شول ځکه چې دا ښځه په حقیقت کې بائنه ده اود حکم په اعتبار سره متوفی عنها زوجها ده.

وَلَوْ قُتِلَ عَلَى رِدَّتِهِ اوکه خاوند په خپل ارتداد باندې قتل کړې شي حَتَّى وَرِثَتْهُ امْرَأَتُهُ نودده ښځه به وارثه وي فَعِدَّتُهَا عَلَى هَذَا الِاخْتِلَافِ نودهغې عدت هم په دې اختلاف باندې دې

تشریح۔ په (ولو قتل علی ردته) سره دامام یوسف رحمه الله داستدلال نه ځواب ورکوی د امام یوسف رحمه الله استدلال دا دې چې خاوند که مرتد شي اود ارتداد په وجه قتل کړې شي نو په دې صورت کې به مسلمانه ښځه وارثه وي . حالانکه په اجماع سره په دې باندې عدت وفات واجب نه دې ځکه چې دلته نکاح د ردت په وجه زائله شوې ده دمرګ په وجه نه ده. و دغه ډول دلته په دې مسئله کې نکاح دطلاق بائن په وجه زائله شوې ده . دمرګ په وجه نه ده نو ددې استدلال نه ځواب دادې چې دامسئله هم مختلف فیه ده دطرفینو رحمهما الله په نیز عدت ابعدالاجلین دې.اود امام ابویوسف رحمه الله په نیز درې حیضه دی .

وَقِيلَ عِدَّتُهَا بِالْحَيْضِ بِالْإِجْمَاعِ اوونیلي شوی دی .چه ددې عدت په اتفاق سره هم حیض دې لِأَنَّ النِّكَاحَ حِينَئِذٍ مَا اعْتُبِرَ بَاقِيًا إِلَى وَقْتِ الْمَوْتِ فِي حَقِّ الْإِرْثِ چې دمیراث په حق کې (دمرتدخاوند) دقتل پورې په دې صورت کې نکاح پاتې نه ده پاتې کړې شوې لِأَنَّ الْمُسْلِمَةَ لَا تَرِثُ مِنَ الْكَافِرِ ځکه ځکه چې مسلمانه ښځه دکافر نه میراث نشي اوړې.

تشریح۔ او دمشائخو رحمهم الله رائې داده چې ددې ښځې عدت په اجماع سره په حیض دې په دې صورت کې به دطرفینو رحمهما الله دارځه ځواب دا وي . چې په دې صورت کې نکاح د وراثت په حق پاتې ده.

دمرتد خاوند دمرګ پورې دطلاق رجعي په حالت کې د وینځې ازادېدل

وَإِذَا أُعْتِقَتِ الْأَمَةُ فِي عِدَّتِهَا مِنْ طَلَاقٍ رَجْعِيٍّ نوکه وینځه د خپل طلاق رجعي په عدت کې آزاده کړې شوه انْتَقَلَتْ عِدَّتُهَا نو ددې عدت منتقل کیږي إِلَى عِدَّةِ الْحَرَائِرِ او آزادې ښځې اړخ ته واپس کیږي لِقِيَامِ النِّكَاحِ مِنْ كُلِّ وَجْهٍ ځکه چې نکاح په هرشان قائم ده.

حل اللغة: ① الحرائر جمع د اصیلې یعنی آصیله ښځه ② مبتوتة هغه ښځه چې طلاق بائن ورته ورکړې شوې دی

تشریح - صورت د مسئلې د دې چې وینځې ته خپل خاوند طلاق رجعی ورکړلو اوبه عدت کې داخپل مولی آزاده که نو ددې عدت به د آزادو ښځو عدت ته منتقل کیږي یعنی که ذوات الحیض کې وی نو درې حیضه به تیروی او که دغیر ذوات الحیض نه وی نو درې میاشتې به عدت تیروی.

دلیل دادې چې په طلاق رجعی کې نکاح نه ختمیږي بلکه من کل وجه نکاح پاته وی نو دا داسې شوه لکه چې مولی خپله منکوحه کیدو په حالت کښې آزاده کړې وی.

وَإِنْ أُعْتِقَتْ وَهِيَ مَبْتُوتَةٌ اوکه دا وینځه په داسې حالت کې آزاده کړې شوه چه معتده بائنه ده أَوْ مُتَوَفًّى عَنْهَا زَوْجُهَا يا.. متوفی عنها زوجها،، ده لَمْ تَنْتَقِلْ عِدَّتُهَا إِلَى عِدَّةِ الْحَرَائِرِ نو ددې عدت د آزادو ښځو عدت ارخ ته نه منتقل کیږي لِزَوَالِ النِّكَاحِ بِالْبَيْنُونَةِ أَوِ الْمَوْتِ ځکه چې نکاح د بینونت (طلاق بائن) یا مرګ په وجه زائل شوې ده

تشریح - اوکه دا وینځه په داسې حالت کې ازاده کړې شی چې دا مطلقه بائنه وی یا ددې خاوند مړی شوی وی او دا د وفت عدت تیروی نو په دې صورت کې به ددې عدت د آزادو ښځو عدت ته نه منتقل کیږي دلیل دادې چې دطلاق بائن او دمرګ په وجه نکاح زائله شوه نودا داسې شوه لکه چې مولی دغیر منکوحه په حالت کې آزاده کړې وی

آیسه په عدت کې دحیض والا کیدل

وَإِنْ كَانَتْ آيِسَةً اوکه (مطلقه ښځه) دخپل حیض نه ناامیده وی فَاعْتَدَّتْ بِالشُّهُورِ نودې د میاشتو نه عدت پوره کړل بیل کړل ثُمَّ رَأَتِ الدَّمَ بیا دې وینه اوکتله. انْتَقَضَ مَا مَضَى مِنْ عِدَّتِهَا نوکومه موده چې ددې په عدت کې تیره شوه هغه (عدت) مات شو وَعَلَيْهَا أَنْ تَسْتَأْنِفَ الْعِدَّةَ بِالْحَيْضِ او په دې به دسره (دوباره) په حیض سره عدت تیرول واجب وی

حل اللغة: ① أیسة هغه ښځه چې د حیض راتلو نه ناامیده شوې وی ② الشهور جمع د شهر ده میاشت ③ الاستدامة همیشوالي]

تشریح - صورت دمسئلې دادې چې که مطلقه دحیض نه مایوسه وی او دې په دې میاشتو سره عدت تیرولو او اوس په دې مهال کې د حیض وینه راغله نو حکم دادې چې په میاشتو سره کوم عدت تیرکړې دې هغه باطل شو اوس به دا د سر نه په حیض سره عدت تیروی

وَمَعْنَاهُ إِذَا رَأَتِ الدَّمَ عَلَى الْعَادَةِ او ددې مطلب دادې چه کله دې وینه د عادت مطابق اوکتله.

تشریح - صاحب دهدایه فرمائی چې د امام قدوری رحمه الله مراد دادې چې ددې ښځې د ناامیدئ نه وړاندې کوم عدت وودهغې مطابق نې وینه اولیدله نو عدت بالشهور باطل شو ګنی نه باطلیږي.

لِأَنَّ عَوْدَهَا يُبْطِلُ الْإِيَاسَ ځکه چې د وینې واپس کیدل ناامیدی ختموی هُوَ الصَّحِيحُ هم دا صحیح ده نو سکاره شوه فَظَهَرَ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ خَلَفًا چې په میاشتو سره عدت تیرول ددې خلیفه نه وو وَهَذَا لِأَنَّ شَرْطَ الْخَلَفِيَّةِ تَحَقُّقُ الْإِيَاسِ اودا په دې وجه دی چه د خلیفه کیدلو شرط د مایوسئ متحقق کیدل دی وَذَلِكَ بِاسْتِدَامَةِ الْعَجْزِ إِلَى الْمَمَاتِ اودا تر مرګه پورې د عجز برابر موندلو په وجه کیږي

تشریح - دلیل دادې چې دعادت په طور دوینې راتګ دحیض نه مایوسی باطلوی. هم دا قول صحیح دې نو ښکاره شوه چې دمیاشت عدت دهغې خلیفه نه دې اودخلیفه باطل کیدل ددې امله وو چې د خلیفه کیدو شرط دا دې چې اصل یعنی د حیض نه مایوسی متحقق وی. اودا به هله متحقق وی چې تر مرګه پورې دی خوچه کله ددې ښځې دعادت مطابق وینه راغله نو ددې عدت به په حیض سره وی. په میاشتو سره به نه وی ځکه چې په اصل قدرت وی نودخلیفه څه اعتبار نه وی.

كَالْفِدْيَةِ فِي حَقِّ الشَّيْخِ الْفَانِي لکه د شیخ فنی په حق کې فدیه

تشریح - لکه څنګه چې شیخ فنی ته د روژې په ځائې دفدیه ورکاوه حرت ورکړې شوې دې خوکه د کس په روژه نیولو قادر شو نو دفدیه حکم باطل شو او دروژې قضاء ورول به واجب وی دغه دوی که مسیمم داوبو په استعمالو باندې قادر شو نو دتیمم حکم باطل شو

دعدت په مهال کې دحیض نه ناامیده کیدل

وَلَوْ حَاضَتْ حَيْضَتَيْنِ اوکه ښځې ته دوې (دوه) حیضه راغلل ثُمَّ أَيِسَتْ بیا د حیض نه ناامیده شوه تَعْتَدُّ بِالشُّهُورِ نو په میاشتو سره دې عدت شمار کړي. تَحَرُّزًا عَنِ الْجَمْعِ بَيْنَ الْبَدَلِ وَالْمُبْدَلِ حې د اصل او بدل دواړو جمع کاوه نه بچ شی

تشریح - مسئله داده که دښځې دوې (دوه) حیضه راغلل و بیا د دحیض نه ناامیده شوه نو په داسې صورت کې به د ابتداء نه ددرې میاشتو عدت پوره کوی ځکه چې نه عدت پوره کیدو کې به حیض او میاشتې او دا جائز نه دی چې دوې (دوه) دې حیضه وی اویو میاشت ورسره جمع کړي. و عدت پوره کړي ځکه چې په دې کې داصل اوبدل جمع کیدل راځی. اوپه شریعت کې د اصل او بدل جمع کیدل صحیح نه دی

د نکاح فاسده او وطی بالشبه حکم

وَالْمَنْكُوحَةُ نِكَاحًا فَاسِدًا او کومې ښځې سره چې نکاح فاسد اوکړې شوه وَالْمَوْطُوءَةُ بِشُبْهَةٍ وکومې ښځې سره چې په شبه کې وطی اوکړې شوه عِدَّتُهُمَا الْحَيْضُ فِي الْفُرْقَةِ وَالْمَوْتِ ددې دواړو عدت د فرقت ومرګ په حالت کې حیض دی

حل اللغة: ① الموطوءة وطی کړې شوې ② الفرقة جدائی ③ التعرف پیژندګلو ④ براءة خلاصی ورلی]

تشریح - صورت دمسئلې دادې که چاسره نکاح فاسده اوشی مثلاً بغیر ګواه نه نکاح اوشی یا وطی بالشبه اوشی مثلاً په دهوکه کې دخپلې ښځې نه سوا بلې ښځې ته بوتللې شی. او وطی ورسره اوکړي نو په دې صورت کې به واطی (وطی کوونکی) باندې مهر واجب وی. او په ښځه عدت واجب دې. برابره ده که واطی مړ شو یا په دواړو کې تفریق کړې شوې وی نو که دا ښځه د ذوات الحیض څښی وی او آزاده وی نو ددې عدت درې حیضه دې اوکه وینځه وی نو ددې عدت دوی (دوه) حیضه دې اوکه دا ښځه غیر ذوات الحیض څښی وی او آزاده وی نو ددې عدت درې میاشتې دې اوکه وینځه وی نو یوه نیمه میاشت ده حاصل دا که واطی مړ شوې وی نوهم ددې عدت به حیض سره وی اود حیض نه راتلو په صورت کې به میاشت ددې قائم مقام وی او عدت وفات څلور میاشتې اولس ورځې به واجب نه وی

لِأَنَّهَا لِلتَّعَرُّفِ عَنْ بَرَاءَةِ الرَّحِمِ ځکه چې عدت د رحم د براءت معلومولو لپاره دې لَا لِقَضَاءِ حَقِّ النِّكَاحِ د نکاح حق اداکولو لپاره نه دې وَالْحَيْضُ هُوَ الْمُعَرِّفُ او هم حیض شناخت کوونکی دې

تشریح - دلیل دادې چې ددې دواړه قسمه ښځو عدت د رحم د پاکیدو معلومولو لپاره دې. دنکاح حق اداکاوه لپاره نه دې. ځکه چې دنکاح فسد او وطی بالشبه څه حق نه وی اودرحم دپاکئ علم په حیض سره راځی نو ځکه د دواړو عدت په حیض سره مقرر کړې شو. او چې حیض نه راځی نو په دې صورت کې میاشتې د حیض قائم مقام دی.

خوکه دا سوال اوکړې شی چې دا مقصد خو په یو حیض یا یوې میاشتې سره حاصلیږي نو د درې حیضو د وجوب څه ارتیا دې ددې خواب دادې چې شبه نکح د حقیقی سره لاحق کړې شوه اود درې حیضو تیرولو حکم ورکړې شو

دام ولد په دمولی وفات کېدل او ددې عدت

وَإِذَا مَاتَ مَوْلَى أُمِّ الْوَلَدِ عَنْهَا اوکه د ام ولد مولا (ام ولد پرېخوده او) مړشو أَوْ أَعْتَقَهَا یا نې دا آزاده کړه فَعِدَّتُهَا ثَلَاثُ حِيَضٍ نو ددې عدت درې حیضه دی

تشریح.- صورت دمسئلې دادې (١) که دام ولد مولی مړشو یا مولی دا آزاده کړه نو ددې ام ولد عدت به درې حیضه وی.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله حَيْضَةٌ وَاحِدَةٌ او امام شافعی رحمه الله فرمائی. چه یو حیض دی لِأَنَّهَا تَجِبُ بِزَوَالِ مِلْكِ الْيَمِينِ ځکه چې د ام ولد عدت دملك یمین په زائل کاوه سره واجب شوې دی فَشَابَهَتِ الِاسْتِبْرَاءَ .نو استبراء سره مشابه شوه

تشریح.- او امام شافعی رحمه الله فرمائی چې ددې عدت یو حیض دی امام مالك او امام محمد رحمه الله هم ددې قائل دی.

(١) دامام شافعی رحمه الله دلیل دادې چې دملك یمین د زوال د امله په ام ولد باندې عدت واجب شو نو دا استبراء مشابه شو او داستبراء لپاره یو حیض کافی وی نو ددې لپاره به هم یو حیض کافی وی

وَلَنَا أَنَّهَا وَجَبَتْ بِزَوَالِ الْفِرَاشِ او زموږ دلیل دادې چه د ام ولد عدت د فراش زائل کېدو په وجه واجب شوې دی فَأَشْبَهَ عِدَّةَ النِّكَاحِ نو د نکاح د عدت مشابه شوه ثُمَّ إِمَامُنَا فِيهِ عُمَرُ رضی الله عنه بیا په دې حکم کې زموږ امام حضرت عمر رضی الله عنه دی فَإِنَّهُ قَالَ عِدَّةُ أُمِّ الْوَلَدِ ثَلَاثُ حِيَضٍ (١) چې دوی اوفرمائیل چه د ام ولد عدت درې حیضه دی.

تشریح.- زموږ دلیل دادې چې دام ولد عدت د زوال فراش د امله دې نودا دعدت نکاح مشابه شو او څرنګه چې په عدت نکاح کې درې حیضه وی نو دلته به هم درې حیضه وی.

(٢) بیا په دې حکم کې زموږ پیشوا حضرت عمر فاروق رضی الله عنه دی.دوی فرمائیلی دی چې د ام ولد عدت به درې حیضه وی

وَلَوْ كَانَتْ مِمَّنْ لَا تَحِيضُ او که ام ولد داسې ښځه وی چه دې ته حیض نه راځی . فَعِدَّتُهَا ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ كَمَا فِي النِّكَاحِ نو ددې عدت درې میاشتې دی .لکه څنګه چې په نکاح کې کیږی .

تشریح.- اوکه دا م ولد دغیرت ذوات الحیض څنې وی نو ددې عدت به درې میاشتې وی لکه څنګه چې په نکاح کې وی

دصغیر دخپلې ښځې نه وفات کېدل

وَإِذَا مَاتَ الصَّغِيرُ عَنِ امْرَأَتِهِ اوکه نابالغ هلك خپله ښځه پرېخوده (او) مړشو. وَبِهَا حَبَلٌ حالانکه دده دا ښځه حامله ده فَعِدَّتُهَا أَنْ تَضَعَ حَمْلَهَا .نو ددې عدت دادې.چه خپل حمل وضع کړی .(اوزیږوی) وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَمُحَمَّدٍ رحمهما الله (٢) اودا د امام ابوحنیفه اود امام محمد رحمهما الله په نیز دی

حل اللغة: ① احمال.جمع د حمل،امید،په رحم کې دننه بچې ② الحادث: روستو پیدا شوې ③ وضع الحمل. زیږول د حمل ④ التعرف: پیژندګلو ⑤ العلوق: د ښځې رحم ته د سړی نطفه ورتلل او د بچی پیدا کېدو مراحل پیل کېدل]

---

١) غريبه الزيلعي رحمه الله ثم نقل عن يحى بن أبى كثير رحمه الله ان عمرو بن العاص رضی الله عنه أمر أم الولد أعتقت أن تعتد ثلاث حيض (نصب الراية:٣/٢٥٧)_

٢) القول الراجح هو قول الطرفين رحمهما الله كذا فى الخانية (٢٧٠/٢) وفتح القدير(١٤٩/٤) والهندية (٥٣٠/١) والبحر الرائق (١٤١/٤) عن القول الراجح (٣٧٠/١)-

تشریح.- مسئله دادہ چې یو نابالغه هلك ښځه حامله پرېښودله ودې نړۍ مړ شو [illegible]
ددې عدت وضع دحمل ده

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رحمه الله عِدَّتُهَا أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ او امام ابویوسف رحمه الله فرمائیلی دی چه ددې عدت څلور میاشتې او لس ورځې دی وَهُوَ قَوْلُ الشَّافِعِيِّ (اوهم دا د امام شافعی رحمه الله قول دی) لِأَنَّ الْحَبَلَ لَيْسَ بِثَابِتِ النَّسَبِ منه په دې وجه چې (ددې) حمل (نسب) د صغیر نه ثابت نه دی فَصَارَ كَالْحَادِثِ بَعْدَ الْمَوْتِ نو داسې شو لکه د صغیر د مرګ نه روسته (حمل) پیدا شوې وی

تشریح.- دامام ابویوسف رحمه الله په نیز ددې عدت څلور میاشتې او لس ورځې دی او د امام شافعی [illegible] دی.

(١) دامام ابویوسف رحمه الله دلیل دادې چې دا حمل د صغیر نه ثابت نه دی نو دا داسې شو لکه چې د صغیر د مرګ نه روسته دا حامله شوې وی او په دې صورت کې به تعلق سره عدت څلور میاشتې او لس ورځې دی . نودغه دول په ذکر شوې مسئله کې هم څلور میاشتې او لس ورځې به [illegible] وی.

وَلَهُمَا اود طرفینو رحمهما الله دلیل دادې إِطْلَاقُ قَوْلِهِ تَعَالَى {وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ} وَلِأَنَّهَا مُقَدَّرَةٌ بِمُدَّةِ وَضْعِ الْحَمْلِ فِي أُولَاتِ الْأَحْمَالِ چې د حمل والا ښځوکې د عدت اندازه په وضع د حمل سره ده [illegible] قَصُرَتِ الْمُدَّةُ أَوْ طَالَتْ که لږه موده وی . اوکه زیاته (موده وی) لَا لِلتَّعَرُّفِ عَنْ فَرَاغِ الرَّحِمِ [illegible] حمل نه خالی کېدل معلوم کړې شی لِشَرْعِهَا بِالْأَشْهُرِ مَعَ وُجُودِ الْأَقْرَاءِ ځکه چې د وفات عدت د حیض موجود بانې کېدو کې په میاشتو سره شوې دی لَكِنْ لِقَضَاءِ حَقِّ النِّكَاحِ بلکه د نکاح حق [illegible] وَهَذَا الْمَعْنَى يَتَحَقَّقُ فِي الصَّبِيِّ اود نکاح حق اداکول په صغیر مشوم کې هم موجود شی وَإِنْ لَمْ يَكُنِ الْحَمْلُ مِنْهُ ګرچه دده د نطفې نه حمل نه وی (پیداشوې)

تشریح.- د طرفینو دلیل دادې چې الله ﷻ مطلقا فرمائیلی دی چې دحامله ښځو عدت وضع دحمل دی برابره ده که هغه عدت دطلاق وی اوکه دوفات وی . او برابره ده که حمل د [illegible] وی وکه دغیر [illegible] وی . نودیت دخپل اطلاق د امله دنابالغه هللك ښځې ته هم ګډ دې ځکه چې دا هم حامله ده اګر چې ددې نسب ثابت نه دې. (٢) او دریم دادې چې دحامله ښځو په اړه کې دعدت وفات اندازه لګولې شوې ده په موده د وضع دحمل برابر ده که داموده کمه وی اوکه زیاته وی او ددې مودې مقصد دنکاح حق پوره کول دی .دحمل نه د رحم خالی معلومول نه دی ددې وجه داده چې عدت وفات د حیض په موجودګۍ کې دمیاشتونه پیل کیږی .نوثابته شوه چې ددې عدت مقصد دنکاح حق ادا کول دی د رحم د [illegible] معلومول نه دی .او دا معنی یعنی دنکاح حق پوره کول په مشوم کسې هم موجودیږی اګر چې حمل [illegible] ثابت نه وی .

بِخِلَافِ الْحَبَلِ الْحَادِثِ په خلاف دداسې حمل کوم چې (د خاوند د وفات نه پس پیدا شوی وی) لِأَنَّهُ وَجَبَتِ الْعِدَّةُ بِالشُّهُورِ ځکه چې عدت په میاشتو سره واجب شوې دی فَلَا تَتَغَيَّرُ بِحُدُوثِ الْحَبَلِ نو بیا به په حمل پیدا کېدو سره نه متغیر کیږی

تشریح.- په دې عبارت کې دامام ابویوسف رحمه الله د قیاس (کالحادث بعد الموت) نه جواب ورکوی د جواب حاصل دادې چې کوم حمل دمرګ په وخت کې حمل نه وی نو په دې کې [illegible] چې دنکاح حق ادا شی .اوس که روستو حمل ښکاره شی نود حدوث حمل د امله عدت به متغیر کړی

وَلِأَنَّ فِيهِ كَمَا وَجَبَتْ او زموږ په دې مسئله کې چې کله عدت واجب شو وَجَبَتْ مُقَدَّرَةً بِمُدَّةِ الْحَمْلِ نو [illegible] حمل مودې سره واجب شو فَافْتَرَقَا نو (په دواړه مسئلوکې) توپیر ښکاره شو الموت وَلَا يَلْزَمُ امْرَأَةُ الْكَبِيرِ إِذَا حَدَثَ لَهَا الْحَبَلُ بَعْدَ الْمَوْتِ .(او په دې باندې) د بالغ سړی د ښځې اعتراض نه لازمیږی چه کله د بالغ د مرګ نه

[illegible] سحي حمل سکړه شوې وی لِأَنَّ النَّسَبَ يَثْبُتُ مِنْهُ خکه(چې د حمل) نسب ددې بالغ نه ثابتیږی فَكَانَ كَمَا بَعْدَ الْمَوْتِ حُكْمًا نو گویا حکماً د مرګ په وخت موجود وو

[illegible] په دې مسئله کې د عدت بند [illegible] دحمل د مودې نه شوې ده خکه چې دحامله ښځو عدت د وی چې معلوم [illegible] نو په مقیس او مقیس علیه کې توپیر ښکاره شو نو خکه یو بل باندې قیاس کول صحیح نه دی.

[illegible] چې دبالغ سړی په ښځه کې عدت ولې متغیر کیږی . یعنې که [illegible] وخت کې [illegible] حمل نه وی ښکاره شوی تردې چې دمیاشتو په حساب پرې عدت تیرول لازم شو نو دا حمل داسې شو لکه چې دمرګ په وخت موجود وو.

[illegible] چې نسب په دواړو صورتونو کې نه ثابتیږی لِأَنَّ الصَّبِيَّ لَا مَاءَ لَهُ خکه چې [illegible] فَلَا يُتَصَوَّرُ مِنْهُ الْعُلُوقُ نو دده د اړخه به حمل هم نه متصور کیږی وَالنِّكَاحُ يَقُومُ مَقَامَهُ فِي [illegible] د وطی قائم مقام دی

[illegible] قدوری رحمه الله فرمائی چې دنابالغه نه دبچی نسب په دواړه صورتونو کې نه ثابتیږی. برابره [illegible] حمل د مرګ په وخت کې موجود وو او که نه وو خکه چې دنابالغه نطفه نه وی نو دده د اړخه نه حمل هم متصور نه وی

[illegible] خوکه څوک دا ووايي چې نکاح موجوده ده. نو دنبی کریم ﷺ دقول (الولد الفراش) په وجه به نکاح د وطی قائمقام [illegible] نو څواب به دا وی چې نکاح د وطی قائمقام په هغه وخت کې وی چې دې سره [illegible] نو نکاح به د وطی قائمقام نه وی

په حالت دحیض کې دطلاق ورکولو صورت کې عدت

[illegible] او هرکله چې سړی خپلې ښځې ته په حالت د حیض کې طلاق ورکړو لَمْ تَعْتَدَّ بِالْحَيْضَةِ الَّتِي وَقَعَ فِيهَا الطَّلَاقُ نو شمېره به نه حیض په کوم کې چې طلاق واقع شوې دې په عدت کې نه [illegible]

حل اللغة: ① کوامل جمع د کاملة، پوره !

تشریح - مسئله دا ده که سړی خپلې ښځې ته په حالت دحیض کې طلاق ورکړو نو هغه حیض په عدت کې [illegible] نه شمېرل کیږی

[illegible] ځکه چې عدت پوره به درې حیضو سره مقدر کړې شوې دی فَلَا يَنْقُصُ [illegible]

[illegible] حیضو تېرول ضروری دی نو ځکه به په دې کې [illegible]

دمعتدې دوطی بالشبه په صورت کې عدت

[illegible] وکومه ښځه چې د طلاق [illegible] په عدت کې وه که دې سره وطی بالشبه اوکړې شوه [illegible] دواړو عدتونو به په یو بل کې [illegible] وَتَدَاخَلَتِ الْعِدَّتَانِ [illegible] نو ښځه چې کوم حیض ګوری هغه به په دواړو [illegible] وَإِذَا انْقَضَتِ الْعِدَّةُ الْأُولَى وَلَمْ تُكْمِلِ الثَّانِيَةَ او هرکله چې [illegible] عدت پوره شی

حالانکه دوهم عدت نه دې پوره شوې فَعَلَيْهَا تَمَامُ الْعِدَّةِ الثَّانِيَةِ نو په ښځه باندې دوهم عدت پوره کول واجب دی وَهٰذَا عِنْدَنَا .اودا (حکم) زموږ په نیز دې

حل اللغة: ① کف بندیز ② التزوج واده کول ③ الخروج د کور نه وتل ④ فراغ خلی والی!

تشریح - مسئله داده که په یو ښځه باندې دوې [دوه] عدتونه واجب شی نو ددې دوې [دوه] صورتونه دی نودا دوې [دوه] عدتونه به یا د دوو سړو نه وی یا دیو سړی نه که دیو سړی نه وی نو ددې صورت به دا وی ① چې یوکس خپلې ښځې ته درې طلاقه ورکړل او بیا یې دا حلاله اوګنړله اونکاح یې ورسره وکړه و وطی یې اوکړه ② یا یې حلاله اوګنړله اومطلقه ثلاثه سره یې وطی اوکړه ③ یا یې دمطلقه بینه سره په عدت کې وطی اوکړه نو په دې صورت کې په اتفق سره به دواړو عدتونو کې تد خل کولې شی

او که دواړه عدتونه ددوو سړو نه وی نو بیا ددې دوې [دوه] صورتونه دی. یا به د دواړو عدتونو جنس یو وی اویا به مختلف وی .که د دواړو جنس مختلف وو.مثلاً متوفی عنها زوجها سره په شبه سره وطی شوې وه نو ددې حکم به راروانه مسئله کې ذکردي.اوکه د دواړو عدتونو جنس یو وی مثلاً مطلقې په خپل عدت کښې بل خاوند سره نکاح اوکړله اوبل خاوند ورسره وطی هم کړې وی اوبیا په دواړوکې تفریق اوکړې شی نوپه دې صورت کې به زموږ په نیزپه دواړو کې تداخل کولې شی.

ونځه چې کوم حیض هم اوګوری .هغه به په دواړو عدتونوکښې شمارلې شی اوکه اولنې عدت پوره شوې وی و دوهم نه وی پوره شوې نودې باندې دوهم عدت پوره کول واجب دې ددې صورت به دا وی چې د ښځې دیوحیض لیدلو نه روسته ورسره دوهم خاوند وطی اوکړې نود دوهم خاوند دوطی کاوه نه روسته په دې باندې درې حیضه واجب دی اودوې [دوه] به دځلورو قائمقام شی. په دې طریقه چې دوې [دوه] حیضه به اولنی عدت کې او دوې [دوه] حیضه په دوهم کې شمار کړې شی اودریم حیض صرف په دوهم کې شمار کړې شی.

او که د دوهم خاوند د وطی نه روسته حیض رانغلو نو په دې باندې درې حیضه واجب دی . اودا درې حیضه به د شپږو قائمقام وی.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله او امام شافعی رحمه الله فرمئیلی دی لَا تَتَدَاخَلَانِ چې دواړه عدتونه به په یو بل کې نه داخلیږی لِأَنَّ الْمَقْصُودَ هُوَ الْعِبَادَةُ خکه چې مقصود عبادت دی فَإِنَّهَا عِبَادَةٌ كَفٌّ عَنِ التَّزَوُّجِ وَالْخُرُوجِ خکه چې دا د نکاح کاوه او بهر ته د وتلو نه د منع کیدلو عبادت دی فَلَا تَتَدَاخَلَانِ نو په دواړوکې به تداخل نه کیږی كَالصَّوْمَيْنِ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ.لکه څنګه چې په یوه ورځ کې دوی [دوه] روژې نه متد خل کیږی

تشریح - امام شافعی رحمه الله فرمائی چې په دې صورت کې هم تد حل نه کیږی بلکه پوره دوی [دوه] عدتونه به تیروی دد دوی دلیل دادې چې عدت نه مقصود دعبادت دې نوعدت نوم شو دنکاح کاوه اودبهرته وتلو نه بساریدلو اولکه څنګه چې روژه نوم دې د شهوت بطن اوفرج نه منع کیدل او په عبادتو کې تداحل نه کیږی. لکه په یو ورځ کې دوې [دوه] روژې نشی تیولی: نودغه دول به په دوو عدتونو کې هم تداخل نه کیږی

وَلَنَا أَنَّ الْمَقْصُودَ التَّعَرُّفُ عَنْ فَرَاغِ الرَّحِمِ او زموږ دلیل دادې چه دعدت مقصود د رحم فراغت معلومول دی وَقَدْ حَصَلَ بِالْوَاحِدَةِ او (دا خبره) په یوعدت سره حاصلیږی فَتَتَدَاخَلَانِ خکه به په دواړو موردوکې تداحل کیږی

تشریح - زموږ دلیل دادې چې دعدت نه مقصود درحم دحمل نه خالی کیدل معلومول دی اودا مقصود دحاصلیږی په یو عدت سره نو خکه به دواړه عدتونه متداخل کیږی.

وَمَعْنَى الْعِبَادَةِ تَابِعٌ اود عبادت معنی تابع ده .أَلَا تَرَى أَنَّهَا تَنْقَضِي بِدُونِ عِلْمِهَا. آیا نه ګوري چه عدت د ښځې دعلم نه بغیر هم تیریږی وَمَعَ تَرْكِهَا الْكَفَّ او ددې بوجود (هم تیریږی) چې ښځه د خپل ځان منع کول پرېږدی

تشریح: علامه مرغینانی رحمه الله د امام شافعي رحمه الله د دليل نه ځواب ورکوي او فرمائي چې په عدت کې عدت کي عبادت معنى تابع ده په دې بندې دليل دادې چې که ښځې ته علم نه وي نو هم عدت تيرېږي حالانکه عبادت دنيت و عمل نه بغيرنه ادا کيږي. دغه ډول که معتده دکور نه بهر اوځي يا د بل خاوند سره نکاح وکړي نو عدت نه باطليږي. نوکه دعبادت معنى مقصود وو نو تر هغه وخته پورې به عدت نه تيريدلو ترڅو دا دکورد وتو اودنکاح کاوه نه منع شوې نه وه. خکه چې ددې دواړو کارونونه منع کيدل عدت دې و عبادت د رکن نه بغير نه متحقق کيږي نوثابته شوه چې په عدت کي دعبادت معنى تابع ده. مقصود نه دي.

أ دامام شافعي رحمه الله دليل نه صاحب د عنايه رحمه الله ځواب ورکړې دې چې د عدت رکن دنکاح کاوه او دکورنه دوتو حرمت دي. دالله ﷻ ارشاد دې چې «وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ» او فرمائي (ولا يخرجن) په دې دواړو آيتونو کي د نهى صيغه مذکور ده اونهى موجب تحريم وي نوثابته شوه چې دعدت رکن حرمت د نکاح اوخروج دې او څوحرمتونه جمع کيداې شي مثلاً دحرم ښکار دمحرم لپاره حرام دې د حرام د امله اودحرم د امله. دغه ډول که يوکس دشرابو نه څښلو قسم اوخوړلو حالانکه دې روزه دار وي نو په دې صورت کي شراب څښل حرام دی. دروژې د امله اودقسم د امله اود پخپله ددې دحرمت دوجې

ا ددې په حلاف روژه ددې رکن منع کيدل دی دالله ﷻ ارشاد دې چې «ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ» اودوې (دوه) امساکه په يوه ورځ کي نشي جمع کيدلې نو چونکه په مقيس او مقيس عليه کي فارق موجود شو نو يو په بل باندې قياس کول صحيح نه دی.

دمعتد وفات سره وطی کولو نه روسته ددې دعدت حکم

وَ مُعْتَدَّةُ عَنْ وَفَاةٍ و کومه (ښځه چې د خپل خاوند) چې په وفات سره په عدت کي ده إِذَا وُطِئَتْ بِشُبْهَةٍ که په شبه کي (ددې سره) وطی اوکړې شوه تَعْتَدُّ بِالشُّهُورِ نودا به په مياشتو سره (خپل) عدت پوره کوی وَتَحْتَسِبُ بِمَا تَرَاهُ مِنَ الْحَيْضِ فِيهَا او به دې عدت کي چې کوم حيض اوګوری (دا دې (په دوهم عدت کي) شمار کړی تَحْقِيقًا لِلتَّدَاخُلِ بِقَدْرِ الْإِمْكَانِ چې ترکومه پورې ممکن وی تداخل اوشی.

تشریح: مسئله داده که دمتوفى عنها زوجها سره په شبه باندې وطی اوشوه نو دابه دمياشتو په حساب سره خپل عدت پوره کوی. اوپه دې څلورو مياشتو او لسو ورځو کي چې کوم حيضونه اوګوری نوهغه به په دوهم عدت کي شمارلې شی چې څومره کيديشی تداخل راشی.

دعدت طلاق او وفات ابتداء

وَمَبْدَأُ الْعِدَّةِ فِي الطَّلَاقِ عَقِيبَ الطَّلَاقِ او د طلاق په صورت کي به د عدت ابتداء د طلاق نه روسته کيږی وَفِي الْوَفَاةِ عَقِيبَ الْوَفَاةِ او د وفات په صورت کي به د وفات نه روسته کيږي فَإِنْ لَمْ تَعْلَمْ بِالطَّلَاقِ أَوِ الْوَفَاةِ پس که (ښځې ته) د طلاق يا وفات علم اونشو حَتَّى مَضَتْ مُدَّةُ الْعِدَّةِ تردې چې دعدت موده تيره شوه فَقَدِ انْقَضَتْ عِدَّتُهَا نو ددې عدت پوره شو

تشریح: مصنف فرمائي چې دطلاق په صورت کي به دعدت ابتداء د طلاق نه روسته کيږی او دوفات په صورت کي به دعدت ابتداء دوفات نه روسته کيږې تردې که خاوند ښځې ته طلاق ورکړلو او دې ته پته وه. دغه ډول خاوند ئې مړ شوې وو او دې ته پته نه وه تردې چې دعدت زمانه تيره شوه نودمعلوميدو نه روسته دعدت عده واجب نه ده هم دا دڅلوارو اماماتو مذهب دې.

لِأَنَّ سَبَبَ وُجُوبِ الْعِدَّةِ الطَّلَاقُ أَوِ الْوَفَاةُ خکه چې دعدت واجبيدو سبب (هم د) طلاق يا وفات دې فَيُعْتَبَرُ ابْتِدَاؤُهَا مِنْ وَقْتِ وُجُودِ السَّبَبِ نود سبب موجود کيدو د وخت څخه به د عدت ابتداء معتبر وی

تشریح: دليل دادې چې دعدت واجبونکی طلاق يا وفات دې نو وجوب دعدت معلوم شو وطلاق يا وفات علت شو. ومعلول د خپل علت سره منصل وی نو خکه به وجوب دعدت دخپل علت يعنی طلاق يا وفات سر منصل وی او چې د کوم وخت نه علت يا سبب موجود شی نو د هغه وخت څخه به دعدت ابتداء معتبره وی.

وَمَشَايِخُنَا رَحِمَهُمُ اللَّهُ يُفْتُونَ فِي الطَّلَاقِ او زمونږ مشائخ د طلاق په صورت کي دا فتوی ورکوی أَنَّ ابْتِدَاءَهَا مِنْ وَقْتِ الْإِقْرَارِ چې د عدت ابتداء به د اقرار د وخت نه کيږی

تشریح: صاحب دهدايه فرمائي چې دبخارا او سمرقند دعلمانو د طلاق په صورت کي فتوى د وه چې عدت به د اقرار د وخت نه پيل کيږی لکه خاوند ښځې ته څه موده حلا وو او بيا خپلې ښځې ته خبر ورکړلو چې ماته ته دومره موده وړاندې طلاق درکړې دې و ښځې ته ددې علم نه وو نوکه ښځې ددې تصديق اوکړلو نو ددې دعدت ابتداء به هم ددغه وخت نه کيږی.

نَفْيًا لِتُهْمَةِ الْمُوَاضَعَةِ چې خپل منځ کي د اتفاق کاوه تهمت لرې شي

تشریح: او ددې دليل دادې چې په خپل مينځ کي په اتفق کاوه سره تهمت لرې کيدېشي يعنی ممکن ده چې ښځې او خاوند په طلاق او عدت تيريدو باندې اتفاق کړې وی. ددې لپاره چې خاوند ددې لپاره د پور قرار اوکړی. يا ورله وصيت اوکړی (يعنی په ميراث کي چې کومه برخه دې ته ملاويږی خاوند دا غواړی چې ددې نه ورته زياته برخه ورکړم نو ددې تهمت لرې کوو لپاره به د قرار د وخت نه ددې عدت حسابولې شی

په نکاح فاسده دعدت ابتداء

وَالْعِدَّةُ فِي النِّكَاحِ الْفَاسِدِ عَقِيبَ التَّفْرِيقِ أَوْ عَزْمِ الْوَاطِئِ عَلَى تَرْكِ وَطْئِهَا او عدت د نکاح فاسد په صورت کي د تفريق نه روسته يا د وطی کونکي د وطی په پريخودو باندې د پخې ارادې کاوه سره پيل کيږی

حل اللغة: ① عقيب روستو ② التفريق جلا کول ③ المتارکة پريښول ④ مساس پيښيدل

تشریح: مصنف رحمه الله فرمائي (۱) چې په نکاح فاسده کي به دعدت ابتداء دهغه وخت نه کيږی کله چې د حاکم د زوجينو په مينځ کي تفريق اوکړی. يا دوطی نه کاوه عزم اوکړی.

وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللَّهُ او زفر رحمه الله فرمائي مِنْ آخِرِ الْوَطَآتِ چې په آخری وطی سره پيل کيږی لِأَنَّ الْوَطْءَ هُوَ السَّبَبُ الْمُوجِبُ خکه چې هم وطی د عدت واجبدو سبب دي

تشریح: او امام زفر رحمه الله فرمائي چې په نکاح فاسده کښې به دعدت ابتداء د اخری وطی نه کيږی دليل دا بيانوی چې وطی داسې سبب دې چې ددې په وجه عدت واجبيږی

وَلَنَا أَنَّ كُلَّ وَطْءٍ وُجِدَ فِي الْعَقْدِ الْفَاسِدِ يَجْرِي مَجْرَى الْوَطْأَةِ الْوَاحِدَةِ او زمونږ دليل دادې چه په نکاح فسد کي څومره خل وطی موجود شوې ده ټول) د يوځل وطی په مرتبه کي ده، لِاسْتِنَادِ الْكُلِّ إِلَى حُكْمِ عَقْدٍ وَاحِدٍ خکه چې د ټولو نسبت يوعقد اړخ ته دې. وَلِهَذَا يُكْتَفَى فِي الْكُلِّ بِمَهْرٍ وَاحِدٍ او هم په دې وجه ټولو کي يو مهر کافی کيږی فَقِيلَ الْمُتَارَكَةُ أَوِ الْعَزْمُ لَا تَثْبُتُ الْعِدَّةُ نو يو تربله جدائی يا د وطی پريښولو د کلکې ارادې نه وړاندې عدت نه ثابتيږی. مَعَ جَوَازِ وُجُودِ غَيْرِهِ خکه چې اوس ددې د غير موجود کيدلو امکان دي

تشریح: زمونږ دليل دادې چې مونږ دا منو چې دعدت د وجوب سبب وطی ده خو چې څومره وطيات په نکاح

فاسده كي موجود شوې دى هغه واړه په پشان ديووطى دى. ځكه چې واړه وطيت يو عقد ارخ ته منسوب دى همدا وجه ده چې دټولو وطياتو په وجه يو مهر واجب دې نو آخرى وطى په كومه چې دعدت ترتب وى. هغه به په تفريق كولوسره ثابتيږى يا دوطى نه كاوه په عزم سره ځكه چې ددې نه وړاندې عدت نه واجبيږى ځكه چې اوس ددې دغير يعنى دوطى وجود ممكن نه دې. (ځكه چې نكاح فاسده ده).

وَلِأَنَّ التَّمَكُّنَ عَلَى وَجْهِ الشُّبْهَةِ أُقِيمَ مَقَامَ حَقِيقَةِ الْوَطْءِ او ځكه چې د شبهې په طور وطى باندې قدرت موندل د حقيقى وطى قائم مقام دې لِخَفَائِهِ ځكه چې وطى يو امرخفى دې

تشريح - د دوهم دليل حصل دادې چې حقيقت وطى داسې خفى امر دې چې ددې سبب ظاهر يعنى دشبه په طور قدرت على لوطى موجود دې. اوهر هغه امر خفى چې د ظاهري امرسبب وى نو دغه ظاهري سبب به ددغه امر خفى قائمقام وى نو چې په دې بندې دقدرت حاصل وى آخرى وطى متعين كولې نشى ځكه چې دهر وطى نه روسته قدرت على الوطى پاته وى ددې امله موږ وايو چې په دواړو كې تفريق ب په ترك وطى بندې عزم ضرورى دې. چې قدرت على الوطى پورته شى او آخرى وطى متعين شى

وَمَسَاسِ الْحَاجَةِ إِلَى مَعْرِفَةِ الْحُكْمِ فِي حَقِّ غَيْرِهِ او ددې رتب راپېښيږى چه د وطى كونكى نه علاوه د دوهم كس په حق كې حكم معلوم وى

تشريح - اوپه «مساس الحاجة» سره ديوسوال ځواب دې سوال دادې چې موږ دانه منو چې وطى حقيقت يو امر خفى دې ځكه چې دعدت دپيژندګلو حاجت زوجينو ته دې اود زوجينو په نيز د وطى امر خفى نه دې ځواب دادې چې بعضې وخت غير وطى ته هم دعدت حكم معلومولو اړتيا پېښيږى لكه د: كس ددې ښځې سره نكاح كول غواړى نو ده ته به ددې خبر معلومولو اړتيا پېښيږى چې ددې عدت كله پيل شوې دې او ختم شوې دې كه نه نود زوجينو په حق كې حقيقت وطى اګر چې پټ نه دې خو ددوى نه علاوه د بل خلګ و په حق كې خو امر خفى دې.

دمعتدې دعدت تيريدو دعوى كول

وَإِذَا قَالَتِ الْمُعْتَدَّةُ نَقَضَتْ عِدَّتِي و كه معتدې اووئيل زما عدت تير شوې دي وَكَذَّبَهَا الزَّوْجُ و خاوند دا دروغ اوګرځول كَانَ الْقَوْلُ قَوْلَهَا مَعَ الْيَمِينِ نو قول به د ښځې (معتبر) وى .(خو) په قسم سره

تشريح - مسئله داده چې معتده اووئيل زما عدت پوره شوې دې او خاوند ددې تكذيب كوى اود عدت تيريدو نه انكار كوى نو په دې صورت كښې به دښځې قول مع اليمين معتبر وى .

لِأَنَّهَا أَمِينَةٌ فِي ذَلِكَ ځكه چې دا د عدت په اړه كې امين ده وَقَدْ اتُّهِمَتْ بِالْكَذِبِ حالانكه دا په دروغو سره متهم ده

تشريح - دليل د:دې چې ښځه دعدت تيريدو په خبر وركاوه كې امينه ده. ځكه چې ددې علم دښځې نه سو بل چاته نشى كيدې خود ښځې د دروغ وئيلو هم احتمال شته ځكه به دښځې نه قسم اخستلې شى

فَتَحْلِفُ كَالْمُودَعِ نو ددې ځخه به قسم اخستې شى لكه هغه كس چې دده سره امنت ايخودې شوې وى .

تشريح - لكه چې يو كس وى چې امنت ورسره كيخودې شوې وى او هغه دعوى اوكړى چې م امنت واپس كړې دې يا د هلاكت دعوى اوكړى او چې د چا امنت وى هغه ئې تكذيب كوى نو په دې صورت كې نه د مودع (چاسره چې امست كيخودې شوې وى) نه قسم اخستلې شى اومع اليمين به دوې [دده] قول معتبر وى.

دطلاق بائن نه روسته دوباره نكاح او د دخول نه وړاندې طلاق وركول

وَإِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ طَلَاقًا بَائِنًا او كه سړى خپلې ښځې ته طلاق بائن وركړو ثُمَّ تَزَوَّجَهَا فِي عِدَّتِهَا بيا ئې ددې په عدت كې ددې سره نكاح اوكړله وَطَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا او ددې سره د دخول نه وړاندې ئې ورته طلاق وركړو فَعَلَيْهِ مَهْرٌ كَامِلٌ وَعَلَيْهَا عِدَّةٌ مُسْتَقْبَلَةٌ نو په خاوند لازمې ده چې پوره مهر او په ښځه لازمې ده مستقلا (جدا) عدت واجب دي وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رحمهما الله اود دابوحنيفه و ابويوسف رحمهما الله په نيز دي

حل اللغة: ① استيناف العدة دسر نه پيل كيدل د عدت ② مقومة ... شوي ③ محرد لعقد ... ④

اتمام پوره كول]

تشريح - صورت د مسئلې دادې چې سړى خپلې ښځې ته طلاق بائن وركړلو او بيا ئې ورسره دهغې په عدت كې دوباره نكاح اوكړله. دوطى او خلوت صحيحه نه وړاندې ئې ورته بيا طلاق وركړلو نو په دې صورت كښې دشيخينو رحمهما الله په نيز د دويمې نكاح په وجه په خاوند باندې پوره مهر او په ښځه باندې مستقل دوهم عدت واجب دي

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رحمه الله: عَلَيْهِ نِصْفُ الْمَهْرِ .امام محمد رحمه الله فرمائى چه په خاوند باندې نصف مهر واجب دي وَعَلَيْهَا إِتْمَامُ الْعِدَّةِ الْأُولَى او په ښځه اولنې عدت پوره كول واجب دي لِأَنَّ هَذَا طَلَاقٌ قَبْلَ الْمَسِيسِ ځكه داطلاق د جماع نه مخكې دي فَلَا يُوجِبُ كَمَالَ الْمَهْرِ وَلَا اسْتِئْنَافَ الْعِدَّةِ روسته نه واجبه وى كمال مهر په خاوند او نه نوى عدت په ښځه باندې

تشريح - او د امام محمد رحمه الله په نيز خاوند باندې نيم مهر واجب دې او په ښځه باندې نوى عدت واجب نه دې نه اولنې او نه دويم.

[1] دامسئله په يو اصل باندې موقوفه ده اصل د دې چې په لومړنى نكاح كې په ښځه باندې دخول په دويمه نكاح كې دخول كاوه كې شمېرلې شى كه نه په دې اړه كې دامام محمد رحمه الله قول د دې چې په لومړنى نكاح كې هم دخول شمېرلې شى .

[2] دامام محمد رحمه الله دليل دادې چې دويمه نكاح كې كوم طلاق وركړې شوې وى هغه دوطى او خلوت صحيحه نه وړاندې وركړې شوې وى او په طلاق قبل الوطى او قبل الخلوت كې په خاوند باندې پوره مهر واجبيږى اونه په ښځه باندې عدت واجبيږى نو په خاوند باندې به نيم مهر واجبيږى پوره نه او په ښځه به دنوى عدت پوره كول واجب نه وى بلكه اولنې عدت پوره كول واجب وى.

وَإِكْمَالُ الْعِدَّةِ الْأُولَى او په ښځه باندې رومبى عدت پوره كول إِنَّمَا يَجِبُ بِالطَّلَاقِ الْأَوَّلِ او دا د رومبى طلاق په وجه واجب دي إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَظْهَرْ حَالَ التَّزَوُّجِ الثَّانِي مګر دا چې د دويمې نكاح حال نه وى ښكاره شوى فَإِذَا ارْتَفَعَ بِالطَّلَاقِ الثَّانِي نو هر كله چې (دويمه نكاح) د دوهم طلاق نه لرې شو ظَهَرَ حُكْمُهُ نو د رومبى طلاق حكم ښكاره شو

تشريح - پاتې شوه د، خبره چې داولنى عدت پوره كول واجب دى نو ددې ځواب دادې چې د اولنى طلاق د امله عدت واجب شوې وو خو چې نكاح ئې اوكړه نو دهغې حكم ښكاره نشو خو هركله چې ددې ښځې ته د دخول نه مخكې طلاق وركړې شوې وى نو دويمه نكاح معدومه شوه اودا داسې شوه لكه چې هډو دويمه نكاح شوې نه وى نو داولنى طلاق حكم ښكاره شو او په دې ښځه باندې د اولنى عدت پوره كول واجب شو

كَمَا لَوِ اشْتَرَى أُمَّ وَلَدِهِ كه (مثلاً) يو كس خپله ام ولد واخستله ثُمَّ أَعْتَقَهَا بيا ئې دا آزاده كړله

[1] القول الراجح هو قول الشيخين رحمهما الله كذا فى رد المحتار (٢/ ٦٦٦) والبحر الرائق (٤/ ١٤٨) والعناية (٤/ ١٥٦) نقلاً عن القول الراجح (٣٧٢/١)-

تشریح:- ددې مثال داسې دی چې یو کس دبل چا د وینځې سره نکاح اوکړه او دهغې وینځې بچې پیدا شی بیا دې کس خپله منکوحه وینځې دهغې دمولی نه واخستله. بیا ئې هغه آزاده کړه. نو په دې آزاده شوې وینځه باندې درې حیضه واجب دی. دوې [دوه] حیضه د لومړنی نکاح د زوال د امله او یو حیض د آزادولو په وجه. ځکه چې هرکله دې کس خپله منکوحه وینځه واخستله نو نکاح فاسده شوه. و په دې وینځه باندې دوې [دوه] حیضه دعدت په طور واجب شول. نو ددې ونیزې نکاح دبل چا سره جائز نه ده تر دې چې څو دعدت زمنه نه وی تیره شوې خو ددې په حق کې به دعدت حکم نه ښکاره کیږی. ځکه چې مانع دعدت یعنی ملك یمین موجود دی نو هرکله چې ئې آزاده کړه نو مانع عدت هم زائله شو نو ځکه اوس په خپله ددې په حق کښې هم دعدت حکم ښکاره شو. نو دوې [دوه] حیضه د فساد نکاح په وجه واجب شول. او په دې کې په دې بندې غم ښکاره کول واجب وی او دریم حیض د د آزادیدو په وجه واجب وه خو په دې کې دغم اظهار لازم نه دی

وَلَهُمَا او د شیخینو ﷫ دلیل دادی أَنَّهَا مَقْبُوضَةٌ فِي يَدِهِ حَقِيقَةً بِالْوَطْءِ الْأَوَّلِ چې دا ښځه د خپل خاوند په لاس کې په حقیقت کې د رومبی وطی په وجه مقبوضه ده وَبَقِيَ أَثَرُهُ وَهُوَ الْعِدَّةُ او د رومبی وطی اثر یعنی عدت اوس هم پاته دی. فَإِذَا جَدَّدَ النِّكَاحَ نو هرکله چې دې نوې نکاح اوکړله وَهِيَ مَقْبُوضَةٌ حالانکه دا دده په قبضه کې ده نَابَ ذَلِكَ الْقَبْضُ عَنِ الْقَبْضِ الْمُسْتَحَقِّ فِي هَذَا النِّكَاحِ نو قبضه د دویمې نکاح د قبضه واجبه قائم مقام شوه

تشریح:- د شیخینو ﷫ دلیل دادې چې دا ښځه په حقیقت کې د لومړنی وطی په وجه دخپل خاوند په لاس کې مقبوضه ده او تر اوسه پورې د لومړنی وطی اثر یعنی عدت هم پاته دې نو هرکله چې خاوند دعدت په زمانه کې تجدید د نکاح اوکړلو. حالانکه دا ښځه په لومړنی نکاح کې د دخول په وجه مقبوضه وه. نو هغه قبضه چې په لومړنی نکاح کې د دخول په وجه وه دا به ددې دویمې نکاح د قبضه واجبه قائمقام شی نو هرکله چې ورته ده طلاق ورکړو نو داسې شوه لکه چې ده په دویمه نکاح کې هم د دخول نه روسته طلاق ورکړی. ددې امله به په خاوند باندې پوره مهر او په ښځه باندې مستقل دوهم عدت واجب وی.

كَالْغَاصِبِ يَشْتَرِي الْمَغْصُوبَ الَّذِي فِي يَدِهِ لکه غاصب مغصوب شی واخلی. کوم چې دده په قبضه کې دی يَصِيرُ قَابِضًا بِمُجَرَّدِ الْعَقْدِ نو دا غاصب مشتری، د عقد په وجه قبضه کونکې جوړیږی فَوَضَحَ بِهَذَا أَنَّهُ طَلَاقٌ بَعْدَ الدُّخُولِ نو په دې (بیان) سره ښکاره شوه چې دا طلاق بعد الدخول دی

تشریح:- ددې نظیر دادې چې غاصب دمالك نه هغه مغصوب شی واخستلو. کوم چې دغاصب په قبضه کې وو نو په دې صورت کې غصب صرف د بیع دعقد په وجه قبضه کونکې شو. د نوې قبضې ارتیا نشته دې. ځکه چې کومه قبضه په حالت د غصب کې وه هم ددې قائمقام شوه کومه چې په بیع باندې واجب شوه. نو ثابته شوه چې ددویمې نکاح نه روسته طلاق بعد الدخول شو قبل الدخول نشو

وَقَالَ زُفَرُ ﷫ لَا عِدَّةَ عَلَيْهَا أَصْلًا او امام زفر ﷫ فرمائی چې په دې ښځه باندې بالکل عدت واجب نه دی لِأَنَّ الْأُولَى قَدْ سَقَطَتْ بِالتَّزَوُّجِ ځکه چې رومبی عدت د نکاح ثانی په وجه ساقط شو فَلَا تَعُودُ نو دا به نه واپس کیږی وَالثَّانِيَةُ لَمْ تَجِبْ او دوهم عدت د سره واجب نشو وَجَوَابُهُ مَا قُلْنَا او ددې ځواب هم هغه دې. کوم چې موږ بیان کړې دې

تشریح:- ... امام زفر ﷫ فرمائی چې عدت هډو شته نه او دلیل دا بیانوی چې د دویمې نکاح په وجه اولنې عدت ساقط شو نو هغه واپس نه واجبیږی ځکه چې قاعده ده «الساقط لا یعود» او دوهم عدت نه واجب ... ځکه چې طلاق قبل الدخول واقع شوې دې او د طلاق قبل الدخول په وجه په ښځه باندې عدت نه وی ... د امام زفر ﷫ د دلیل ځواب وړاندې تیر شوې دې هغه اوګورئ.

د ذمیه ته طلاق ورکولو باندې دعدت حکم.

وَإِذَا طَلَّقَ الذِّمِّيُّ الذِّمِّيَّةَ اوکه ذمی ذمیه ته طلاق ورکړو فَلَا عِدَّةَ عَلَيْهَا نو په ذمیه ښځه باندې عدت نشته وَكَذَا إِذَا خَرَجَتِ الْحَرْبِيَّةُ إِلَيْنَا مُسْلِمَةً او هم دغه ډول که حربیه ښځه مسلمانه شی زموږ (ملك دارالاسلام ته) راشی نو په دې باندې عدت نشته فَإِنْ تَزَوَّجَتْ جَازَ که دې نکاح اوکړله نو جائز ده إِلَّا أَنْ تَكُونَ حَامِلًا مګر داچې حامله وی (نو نکاح جائز نه ده). وَهَذَا كُلُّهُ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ ﷫ او دا واره د امام ابوحنیفه ﷫ په نیز دی

حل اللغة: ① التملك ملك جوړول ② الجماد بې روح څیز ③ بطن نس ④ الحربیة هغه کوره سحه چې په دارالحرب کې اوسیږی]

تشریح:- په دې عبارت کې دوې [دوه] صورتونه ذکر دی ① یو داچه ذمی خپلې ښځې ته طلاق ورکړو ② دوهم داچې حربیه ښځه مسلمانه شوه. ددارالکفر نه دارالاسلام ته لاړه نو په دې دواړو صورتونو کې دامام ابو حنیفه ﷫ په نیز ښځه باندې عدت واجب نه دې که ښځه نکاح کوی نو شرعًا صحیح ده. خو که دا ښځه حامله وی نو نکاح صحیح نه ده.

وَقَالَا: عَلَيْهَا وَعَلَى الذِّمِّيَّةِ الْعِدَّةُ. او صاحبین ﷫ فرمائی چې په دې ښځه او ذمیه باندې عدت واجب دې. أَمَّا الذِّمِّيَّةُ فَالِاخْتِلَافُ فِيهَا بهرحال ذمیه په اړه کې د خلاف مثال دې نَظِيرُ الِاخْتِلَافِ فِي نِكَاحِهِمْ مَحَارِمَهُمْ کوم چې د ذمیانو خپلو محارمو سره د نکاح کاوه په ړه کې دې وَقَدْ بَيَّنَّاهُ فِي كِتَابِ النِّكَاحِ و موږ د په کتاب النکاح کې بیان کړی دی وَقَوْلُ أَبِي حَنِيفَةَ ﷫ او د امم ابوحنیفه ﷫ قول په دې صورت کې دې فِيمَا إِذَا كَانَ مُعْتَقَدُهُمْ أَنَّهُ لَا عِدَّةَ عَلَيْهَا. چه کله د ذمیانو اعتقاد داوی چه په ذمیه مطلقه بندې عدت نشته

تشریح:- او صاحبین ﷫ فرمائی چې په دواړو صورتونو کې په ښځه باندې عدت واجب دې

صاحب دهدایه ﷫ فرمائی چې په ذمیه ښځه باندې دعدت په وجوب او عدم وجوب کې دامام ابو حنیفه ﷫ او صاحبینو ﷫ په نیز اختلاف داسې دې لکه څنګه چې په نکاح کې وو او دا اختلاف د دلائلو سره په «باب نکاح اهل الشرك» کې تیر شوې دې دا خیال ساتئ چې دامام ابو حنیفه ﷫ قول په هغه صورت کې دې چې د ذمیه عتقاد داوی چې په ذمیه مطلقه باندې عدت نشته دی

وَأَمَّا الْمُهَاجِرَةُ. او پاتې شوه مهاجره (کومه چې مسلمانه شي او دارالاسلام ارخ ته هجرت اوکړی راشی) فَوَجْهُ قَوْلِهِمَا نو ددې په اړه کې د صاحبینو ﷫ د قول وجه داده أَنَّ الْفُرْقَةَ لَوْ وَقَعَتْ بِسَبَبٍ آخَرَ که جدائی په څه بل سبب سره واقع کیدله وَجَبَتِ الْعِدَّةُ. نو عدت به واجب وو فَكَذَا بِسَبَبِ التَّبَايُنِ دغه ډول دارالکفر پریښول او دارالاسلام ته راتګ و سره چې کومه جدائی واقع شوه. (په دې کې به هم عدت واجب وی)

تشریح:- او پاتې شوه هغه ښځه چې د دارلحرب نه دارالاسلام ته هجرت اوکړی نو په دې اړه کې د صاحبینو ﷫ دقول وجه داده که په دارالاسلام کې د تبائن دارین نه سوا بل څه سبب فرقت واقع شوې وی لکه دطلاق په وجه یا د مرګ په وجه نو په اتفاق سره عدت واجب دې. نو دغه ډول به په تبائن دارین یعنی چې ښځه دارالاسلام ته راشی. هم چې فرقت واقع شی نو عدت به واجب وی.

بِخِلَافِ مَا إِذَا هَاجَرَ الرَّجُلُ وَتَرَكَهَا. په خلاف ددې چې کله سړی هجرت اوکړو. او ښځه ئې (په دارالحرب کې) پریښودله. (نو په دې باندې عدت نشته) لِعَدَمِ التَّبْلِيغِ ځکه چې دې نه د شریعت نه دې رسیدلې وَلَهُ قَوْلُهُ تَعَالَى { لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ } او د امام ابوحنیفه ﷫ دلیل دادې چه الله تعالی فرمائیلی دی ((وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ)) یعنی په تاسو باندې ګناه نشته. چه دوی سره نکاح اوکړئ.

تشریح:- البته که سړی د دارالحرب نه هجرت اوکړو او دارالاسلا ته راغلو او دده ښځه په دارالحرب کې اوسیږی په دې صورت کې په ښځه باندې عدت واجب نه دې. ځکه چې په دارالحرب کې هغې ته د شریعت حکم نه دې رسیدلې.

او دامام ابو حنيفه رحمه الله دليل دادي چي الله ﷻ فرمائيلي دى ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآتُوهُمْ مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنْفَقُوا ذَلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ پوره آيت داسي دي (سورت ممتحنه) اے ايمان والو كله چي تاسو ته مسلماني ښځي د دار الحرب نه هجرت اوكړي او راشي نو تاسو دهغوی امتحان واخلئ دهغوی ايمان الله ﷻ ښه پيژني نوكه دوی مو د دوی دامتحان په اعتبار سره مسلماني اوګڼړلي نو دوی كافرانو ته مه واپس كوني (ځكه چه) نه خو دغه ښځي ددغه كفرو لپاره حلالي دي او نه هغه كفر سړي ددي مسلمانو ښځو لپاره حلال دي او دي كافرانو چي كوم شی خرج كړي وی هغه هغوی ته وركړئ اويه تاسو باندي دي ښځو سره په نكاح كوو كي څه ګناه نشته دي كله چي تاسو هغوی ته مهرونه دا كوني (بيان القرآن)

او په دي آيت باندي استدلال داسي كيږي چي الله ﷻ دمهاجرو ښځو سره دنكاح كاوه مطلقًا اجازت وركړي دي، اوفرمائي چي ((وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ)) نوكه دا اجازت دعدت تيريدو سره مقيد كړي شي نو په دي كي به نص قرآني باندي زيادت راځي. كوم چي صحيح نه دي

وَلِأَنَّ الْعِدَّةَ حَيْثُ وَجَبَتْ كَانَ فِيهَا حَقُّ بَنِي آدَمَ اوځكه چي كوم ځائي عدت واجبيږي په هغې كي د سړي حق وی وَالْحَرْبِيُّ مُلْحَقٌ بِالْجَمَادِ او حربي جمد سره ملحق دي حَتَّى كَانَ مَحَلًّا لِلتَّمَلُّكِ. ترديه چي دي د ملكيت محل كيداي شي

تشريح - اوعقلي دليل د دي چي عدت په كوم ځائي كي هم وی نو په هغې كي دسړي حق وی ځكه چي په ښځه باندي دعدت وجوب دسړي دمنی د ساتنه لپاره دي. او هم دا وجه ده چي دطلاق قبل الدخول په صورت كي په ښځه باندي عدت واجب نه دي. او حربي كافران دكانړ او ځناورو پشان دی. ترديه چي په دوی باندي رقيت ثابتيږي. اودوی په بازار كي د ځناورو پشان خرڅولی شي. نوهركله چي دحربي د جماد سر ملحق شو نو دده اويه «منی» هم قابل احترام پاتي نشوه. نو ددي ساتنه به هم نشی كولي. اوهركله چي دده د منی ساتنه پاته پاتي نشو، نود ده په ښځه باندي عدت هم واجب پاتي نشو.

إِلَّا أَنْ تَكُونَ حَامِلًا. مګردا چي دا حامله وی لِأَنَّ فِي بَطْنِهَا وَلَدًا ثَابِتَ النَّسَبِ ځكه چي ددي په نس كي ثابت نسب بچي دي

تشريح - البته كه دحربي ښځه حامله وی نو دوضع حمل نه وړاندي دهغې سره نكاح كول جائز نه دی ځكه چي دهغې په نس كي كوم بچي دي هغه ثابت النسب دي او فراش موجود دي اوس كه سره دنكاح كوه اجازت وركړي شي نو جمع بين الفراشين به راشي. حالانكه په شريعت كي جمع بين الفراشين ممنوعه ده.

وَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّهُ يَجُوزُ نِكَاحُهَا اود ابوحنيفه رحمه الله نه روايت دي چه دي حامله سره نكاح جائز ده وَلَا يَطَؤُهَا او ددي سره به وطی نه كوی كَالْحُبْلَى مِنَ الزِّنَا. لكه د حامله من الزنا (سره چي وطی نشی كولي) وَالْأَوَّلُ أَصَحُّ او رومبی قول اصح دي.

تشريح - دامام ابو حنيفه رحمه الله نه يو روايت دا هم دي چي دحمله مهاجري سره نكاح كول جائز دی. خو وطی كول ورسره جائز نه دی لكه څنګه چي د زنانه حاملې سره نكاح جائز ده. خو وطی صحيح نه ده خو اول قول يعني دعدم جواز نكاح قول زيات صحيح دي ځكه چي دحمل من الزنا نسب ثابت نه دي. اودلته دحربي نه نسب ثابت دي نودا په حامله من الزنا باندي قياس كول صحيح نه دی. والله اعلم بالصواب.

په منتونه اومتوفی عنها زوجها باندي غم كول

فَصْلٌ قَالَ قدوری رحمه الله فرمائی وَعَلَى الْمَبْتُوتَةِ چي د كومي ښځي د خپل خاوند نه قطعي جدائی اوشوه (يه يو طلاق، اوكه په دري طلاقو اوكه په خلع) وَالْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا اود كومي ښځي چي خاوند مړشی إِذَا

كَانَتْ بَالِغَةً مُسْلِمَةً الْحِدَادُ نو په دي باندي غم كول واجب دی كله چي د بالغه مسلمانه وی

حل اللغة: ① التاسف افسوس كول ② الحداد غم كول. زيب او زينت پريښودل ③ تختضب رنګ كول ④ تكتحل رانجه لګول ⑤ صون ساتنه ⑥ مونة مشقت ⑦ الاهانة حلاكول]

تشريح - وړاندي نفس وجوب دعدت اوكيفيت دوجوب عدت بيان كړی شو. اوچه په كومو ښځو عدت واجب دي اويه كومو واجب نه دي. ددي بيان اوشو. په دي فصل كي مصنف رحمه الله دهغه څيزونو ذكر كوی كوم چي په معتداتو باندي واجب وی. اودكوم نه كول چي واجب دی. نوفرمائی چي مبتوته يعني هغه ښځه چي دهغې نه حق د رجعت منقطع شوي وی. برابره ده چي په دري طلاقو سره وی اوكه په يو طلاق بائن سره وی يا په خلع سره وی اوهغه ښځه چي دهغې خاوند وفات شوي وی. كه دا مسلمانه او بالغه وی نو په دي باندي غم واجب دي.

أَمَّا الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا بهرحال،، متوفی عنهازوجها،، فَلِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ {لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ} ځكه چي د نبي كريم ﷺ ارشاد دي چه كومه ښځه په الله او په ورځ د قيامت باندي ايمان ساتي. دي له حلال نه دی چه د دري ورځو نه زيات په يو سړي باندي غم اوكړي إِلَّا عَلَى زَوْجِهَا أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا (١) سوا د خپل خاوند نه. چه په ده باندي څلور مياشتي لس ورځي (غم اوكړی) وَأَمَّا الْمَبْتُوتَةُ او پاتي شوه مبتوته فَمَذْهَبُنَا نو دا زمونږ مذهب دي

تشريح - په متوفی عنها زوجها باندي دغم په وجوب كي نبي ﷺ فرمائيلي دی چي كومه ښځه چي په الله اويه ورځ د آخرت ايمان راوړی دهغې لپاره مړی باندي د دري ورځو نه زيات غم كول حلال نه دی سوا د خاوند نه ځكه چي خپل خاوند باندي څلور مياشتي اولس ورځي غم كولي شي.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله لَا حِدَادَ عَلَيْهَا او امام شافعي رحمه الله فرمائي. چه په دي باندي غم لازم نه دي لِأَنَّهُ وَجَبَ إِظْهَارًا لِلتَّأَسُّفِ عَلَى فَوْتِ زَوْجٍ ځكه چي غم كول خو دداسي خاوند په فوت كيدلو باندي خفګان ښكاره كولو لپاره وی وَفَى بِعَهْدِهَا إِلَى مَمَاتِهِ چي ده د مرګه پوري ددي ښځي معاهده پوره كړي وی وَقَدْ أَوْحَشَهَا بِالْإِبَانَةِ حالانكه دي سړي په جلا كاوه سره دا په وحشت كي واچوله فَلَا تَأْسَفُ بِفَوْتِهِ نو دده په جدائی باندي به غم سره خفګان كول لازم نه دي

تشريح - دامام شافعي رحمه الله په نيز غم كول د خاوند په مرګ باندي كولي شي چي چي دخپل مرګه پوري معاهده پوره كړي وی. حالانكه دي كس د بائنه كاوه په وجه دا په ويره كي واچوله نو ددي تلاقه په مرګ غم كول نه دي پكار.

وَلَنَا مَا رُوِيَ او زمونږ دليل هغه حديث دي. چه په دي كي روايت شوي دي {أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى الْمُعْتَدَّةَ أَنْ تَخْتَضِبَ بِالْحِنَّاءِ} (٢) چي نبي كريم ﷺ معتده د حنا، رنګ استعمالولو نه منع كړي ده وَقَالَ {الْحِنَّاءُ طِيبٌ} او فرمائيلي ئي دی. چه حنا، خوشبو ده

تشريح: زمونږ دليل دادي چي نبي كريم ﷺ معتده ښځه د نكريزو داستعمال نه منع كړي ده او فرمائيلي ئې دی چي نكريزي خوشبوئي ده. دحديث راويه سلمه رضي الله عنها ده. او په دي حديث كي د معتده وفات او غير

١) من حديث ام عطية رضي الله عنها أخرجه البخاري في الحيض باب ١٢ ومسلم في الطلاق رقم ٦٦ وأبوداود في الطلاق باب ٤٦ رقم ٢٣٠٢ والنسائي في الطلاق باب ٦٤ رقم ٣٣٠٨ وابن ماجه في الطلاق باب ٣٥ رقم ٢٠٨٧ والدارمي في الطلاق باب ١٣، أحمد في السمند ٨٥\٥)_

٢) تقدم تخريجه في جنايات الحج)_

وفات څه تفصیل نشته دي نو معلومه شوه چي مطلقا په معتده باندې غم کول واجب دي که معتده دوفات وي وکه د غیر وفات وي

وَلِأَنَّهُ يَجِبُ إِظْهَارُ التَّأَسُّفِ عَلَى فَوْتِ نِعْمَةِ النِّكَاحِ وځکه چي سوګ د نکاح نعمت فوت کیدلو باندې د خفګان ښکاره کاوه نیارة واجب دي الَّذِي هُوَ سَبَبٌ لِصَوْنِهَا وَكِفَايَةِ مُؤْنِهَا هغه کوم چي ددې ښځې د ساتنه او ددې د ضروریاتو د کفایت سبب وو وَالْإِبَانَةُ أَقْطَعُ لَهَا مِنَ الْمَوْتِ او جدائي واقع کیدل د ښځې په حق کي د خاوند د مرګ نه زیات د یرې شي دي حَتَّى كَانَ لَهَا أَنْ تُغَسِّلَهُ مَيِّتًا قَبْلَ الْإِبَانَةِ چي د جدائي نه وړاندې دا خپل مړ خاوند ته غسل ورکولای شي لَا بَعْدَهَا جدائي نه روسته نشي (ورکولي)

تشریح - عقلي دلیل د دې چي مبتوته دمتوفی عنها زوجها پورې لاحقه کړې شي، اوداسې تقریر اوکړې شي چي په متوفی عنها زوجها په غم کاوه باندې نص وارد دی لکه څنګه چي اوس حدیث تیرشو او دغه ښکاره ساته اوکفالت سبب وو او بینونت واقع کیدل د ښځې حق د خاوند دوفات نه زیات قطع کوونکی دي ځکه چي د نکاح حکم د وفات نه روسته دعدت تیریدو پورې باقي وي هم دا وجه ده چي ښځه خپل مړ خاوند ته د مرګ نه روسته غسل ورکولې شي خو چي بائنه شي نو ددې نه روسته که خاوند مړشو دا ورته غسل نه شي ورکولې نو هرکله چي مبتوته دمتوفی عنها زوجها سره لاحقه کړې شوه نو چي کوم حکم دمتوفی عنها زوجها وي هم هغه حکم به دمبتوته وي یعني په دواړو باندې غم کول واجب دي

دحداد مصداق

وَالْحِدَادُ او حداد وَيُقَالُ الْإِحْدَادُ او ویلی شي احداد وَهُمَا لُغَتَانِ دا دواړه لغتونه دي أَنْ تَتْرُكَ الطِّيبَ وَالزِّينَةَ وَالْكُحْلَ وَالدُّهْنَ الْمُطَيَّبَ وَغَيْرَ الْمُطَيَّبِ دادې چه ښځه خوشبو لګول، او زینت کول، او رانجه لګول، او تیل لګول، که خوشبودار وي وکه بغیر د خوشبو وي نو پریږدي إِلَّا مِنْ عُذْرٍ مګر د عذر په وجه (استعمالول) جائز دي وَفِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ إِلَّا مِنْ وَجَعٍ او په جامع صغیر کي دي چه مګر د درد تکلیف په وجه.

حل اللغة: ① الكحل رانجه ② الدهن تیل ③ التاسف افسوس کول ④ دواعی جمع د داعیة دعوت ورکوونکي ⑤ لايعرى به خالي کیږي ⑥ الشعر ویښته ⑦ الدواء دوائي کول ⑧ الوجع درد ⑨ الحرير ریښم ⑩ تختضب رنګ کوي ⑪ الحناء نکریزې ⑫ المصبوغ رنګ شوي ⑬ عصفر یو قسم خوشبوئي ده ⑭ يفوح خوریږي

تشریح - حد د په معنی دغم کاوه دوهم لغت احداد دي اول دباب نصر اوضرب څخه دي او دوهم دباب افعال څخه دي دښځې غم کول دادي چي دا خوشبوئي لګول زینت کول، رانجه لګول، تیل لګول که خوشبودار وي وکه غیر خوشبودار وي دا واړه شیان (خیزونه) پریږدي لیته که څه عذر وي او د جامع صغیر د بیان مطابق که درد وغیره وي نو ددې خیزونو په استعمال کي څه قباحت نشته دي.

وَالْمَعْنَى فِيهِ وَجْهَانِ او په غم کولو کي دلیل په دوې (دوه) قسمه معنی ورکوي أَحَدُهُمَا مَا ذَكَرْنَاهُ اول دا چه موږ کوم ذکر کړو مِنْ إِظْهَارِ التَّأَسُّفِ یعني خفګان ښکاره کول وَالثَّانِي أَنَّ هَذِهِ الْأَشْيَاءَ دَوَاعِي الرَّغْبَةِ فِيهَا او دوهم دا چه دا سې شیان (خیزونه) به دې ښځه کي زیات شوق پیدا کوي وَهِيَ مَمْنُوعَةٌ عَنِ النِّكَاحِ حالانکه دا ښځه د نکاح نه منع شوې ده فَتَجْتَنِبُهَا نو دا دې ددې خیزونو نه منع شي كَيْ لَا تَصِيرَ ذَرِيعَةً إِلَى الْوُقُوعِ فِي الْمُحَرَّمِ چي دا شیان (خیزونه) په حرام کي د غورځیدو ذریعه جوړه نشي وَقَدْ صَحَّ أَنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لَمْ يَأْذَنْ لِلْمُعْتَدَّةِ

فِي الْاكْتِحَالِ او دا خبره صحت ته رسیدلې ده چه نبي کریم ﷺ معتده ته د رانجو لګولو اجازت نه دی ورکړې وَالدُّهْنُ (۱) لَا يَعْرَى عَنْ نَوْعِ طِيبٍ او تیل یو ډول خوشبو نه خالي نه وي وَفِيهِ زِينَةُ الشَّعْرِ او په دې کی د ایښتو زینت دي وَلِهَذَا يَمْنَعُ الْمُحْرِمُ عَنْهُ په دې وجه محرم د تیل استعمالولو نه منع کړې شوې دي

تشریح - علامه مرغیناني رحمه الله فرماني چي ددې خیزونو پریښودو باندې دوې (دوه) دلیلونه دي ① یو خو هغه کوم چي موږ په وړاندینۍ مسئله کي بیان کړلو یعني دنکاح غوندې لوئي نعمت په زوال باندې دغم اظهار کول ② دوهم دلیل دادې چي دا شیان (خیزونه) ښځې ارخ ته رغبت زیاتوي حالانکه ترڅو پورې چي ښځه په عدت کي وي نودې لپاره دنکاح نه لرې اوسیدل پکار دی نودالله ﷻ لپاره دې معتده ددې خیزونو نه پرهیز کوی چه دا شیان (خیزونه) په حرام فعل کي داخته کیدو سبب جوړ نشي

① او په طریقه د صحت سره ثابته ده چي یوې معتدې دنبي نه د رانجو لګولو اجازت اوغوښتلو نو نبي ﷺ ورته اجازت ورنکړو ② او دام سلمه رضي الله عنها نه روایت دي چي «کما قالت امراة جاءت الی رسول الله ﷺ وقالت ان زوج ابنتي توفی وقد اشتکت عینها افنکحلها فقال رسول الله ﷺ لا مرتین وثلاثا» حضرت ام سلمه رضي الله عنها فرماني چي یو ښځه رسول الله ﷺ له راغله او عرض ئې اوکړو یارسول الله ﷺ زما د لور خاوند وفات شوې دې او دهغې سترګو ته تکلیف دې آیا زه دهغې په سترګو کي رانجه واچوم نو نبي ﷺ ورته وویل نه داکلمه نبي ﷺ دوې (دوه) خله یا درې خله اوفرمائیله. د دې حدیث نه هم معلومیږي چي معتده به دا شیان (خیزونه) نه استعمالوي.

قَالَ: إِلَّا مِنْ عُذْرٍ لِأَنَّ فِيهِ ضَرُورَةً او قدوري رحمه الله فرماني «الا من عذر» نو دا ځکه چي په دې حالت کي ارتیا دي وَالْمُرَادُ الدَّوَاءُ لَا الزِّينَةُ او (ددې نه) زینت مقصود نه دي (بلکه) دوائي (علاج) کول مراد دي وَلَوِ اعْتَادَتِ الدُّهْنَ او که ښځې ته د تیل لګولو عادت وي فَخَافَتْ وَجَعًا نو دې ته درد پره پیدا شوه فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ أَمْرًا ظَاهِرًا يُبَاحُ لَهَا نو که دا امر ښکاره وي نودې له به (تیل لګول) مباح وي لِأَنَّ الْغَالِبَ كَالْوَاقِعِ ځکه چي غالب د واقع کیدلو پشان وي وَكَذَا لُبْسُ الْحَرِيرِ إِذَا احْتَاجَتْ إِلَيْهِ او هم دغه ډول ریښم اغوستل چه کله دې ته ارتیا وي لِعُذْرٍ لَا بَأْسَ بِهِ نو د عذر په وجه هیڅ باك نشته

تشریح - دقدوري قول «الامن عذر» یا د جامع صغیر دبیان مطابق «الا من وجع» مطلب دا دې چي دمعتدې لپاره درانجو او تیلو استعمال، د دوائي په طور استعمال جائز دی. د زیب اوزینت په طور جائز نه دی. اوکه ښځه د تیلو لګولو عادتي وي او په دې ویریږي که تیل اونه لګوي نو په سر به ئې درد راشي نو په دې صورت کي که غالب ګمان داوي. چي د تیلو د نه لګولو په وجه به بیماره شي نو غالب ګمان به دواقع کیدو پشان اوګرځولې شي او ددې اجازت به ورکړې شي ګني نه. دغه ډول دعذر په وجه د ورېښمو په اغوستلو کي څه قباحت نشته دې، او امام مالك رحمه الله معتده ته د تورو ریښمو اغوستلو اجازت ورکړې دي.

وَلَا تَخْتَضِبُ بِالْحِنَّاءِ او د حناء رنګ به نه استعمالوي. کړلو لِمَا رَوَيْنَا د هغه دلیل په وجه کوم چي موږ روایت کړو وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا بِعُصْفُرٍ وَلَا بِزَعْفَرَانٍ او نه به داسې کپړه اغوندي چه په کسم (یو ډول سورګل) یا زعفران سره رنګ کړې شوی وي لِأَنَّهُ يَفُوحُ مِنْهُ رَائِحَةُ الطِّيبِ ددې نه خوشبو خیژي.

(۱) أما المنع عن الإكتحال ففي حديث ام سلمة رضي الله عنها أخرجه البخاري في الطلاق باب ٤٧ ومسلم في الطلاق رقم ٦٠ وأبوداؤد في الطلاق باب ٣٤ رقم ٢٢٩٩ والترمذي في الطلاق باب ١٨ رقم ١١٩٧ والنسائي في الطلاق باب ٦٤ رقم ٣٣٠٧ وابن ماجه في الطلاق باب ٨٥ رقم ٢٠٨٤)

تشريح - امام قدوري رحمه الله فرمائي چې دګريزو رنګ به هم نه استعمالوي دليل ذكر شوې روايت دي ومعتده به په كس او زعفرانو كې رنګ شوې جامې نه اغوندي ځكه چې ددې نه هم يو ډول خوشبوئي ځي ددې تائيد ددې روايت نه هم كيږي چې كوم امام مالك ،نسائي ، بو داؤد نقل كړې دي «عن ام سلمة رضي الله عنها قالت قال النبي ﷺ لا تلبس المتوفى عنها زوجها المعصفر من الثياب ولا الممشقه ولا الحلى ولا تختضب ولا تكتحل» سلمه رضي الله عنها فرمائي چې نبي كريم ﷺ فرمائيلي دي چې متوفى عنها زوجها به په معصفر(يو ډول خوشبو دار رنګ) كې رنګ شوې جامې نه اغوندي ،اونه به د «ګېرو رنګ» جامې اغوندي اونه به كالى اچوي . اونه به رانجه لګوي .

په كافر باندې غم كول نشته دي

قَالَ قدوري رحمه الله فرمائي وَلَاحِدَادَ عَلَى كَافِرَةٍ چې په كافره ښځې باندې غم نشته لِأَنَّهَا غَيْرُ مُخَاطَبَةٍ بِحُقُوقِ الشَّرْعِ ځكه چې دا په شرعي حقوق سره مخاطب نه ده

حل اللغة ① الموضوع پورته كړې شوي ② الامة وينځه ③ ابطال باطلول]

تشريح- په دې عبارت كې دمغه معتداتو ذكر دې چې په چا باندې غم كول واجب نه دې فرمائي . (۱) چې په كافره ښځه باندې غم كول واجب نه دي. دليل دادې چې كافره دالله ﷻ دحقوقو مخاطبه نه ده. او غم كول دالله ﷻ په حقوقو كې دې. دنبي كريم ﷺ په دې حديث «لا يحل لامراة من بالله واليوم الاخر» كې دې طرف ته اشاره ده. (۲) البته امام شافعي رحمه الله او امام مالك رحمه الله فرمائي چې په كافره ښځه باندې هم غم كول واجب دي.

وَلَاعَلَى صَغِيرَةٍ او په صغيره باندې هم سوګ نشته لِأَنَّ الْخِطَابَ مَوْضُوعٌ عَنْهَا ځكه چې د الله تعالى خطاب ددې نه پورته شوې دی

تشريح - په مشومه باندې غم كول نشته دي. ځكه چې د الله ﷻ خطاب ددې نه پورته شوې دې يعنى دا په خطاب الهي كې داخله نه ده. او دامام شافعي او امام مالك رحمهما الله په نيز په دې باندې هم غم كول واجب دی .

وَعَلَى الْأَمَةِ الْإِحْدَادُ او په وينځه باندې غم كول واجب دی لِأَنَّهَا مُخَاطَبَةٌ بِحُقُوقِ اللهِ تَعَالَى ځكه چې دا دالله تعلى دحقوق مخاطب ده فِيمَا لَيْسَ فِيهِ إِبْطَالُ حَقِّ الْمَوْلَى چې په دې كې د مولا حق نه باطليږي بِخِلَافِ الْمَنْعِ مِنَ الْخُرُوجِ لِأَنَّ فِيهِ إِبْطَالَ حَقِّهِ په خلاف بهر ته د تللو ممانعت،ځكه چې په دې كې د مولا حق باطليږي وَحَقُّ الْعَبْدِ مُقَدَّمٌ لِحَاجَتِهِ اود بنده حق دده د حاجت په وجه مقدم كړې شوې دي.

تشريح- وينځه كه په عدت وفات يا طلاق بائن كې وي نو په دې هم غم كول واجب دي. ځكه چې وينځه د شريعت په هغه ټولو حقوقو مخاطبه ده په كومو چې د مولى حق نه باطليږي . او غم كول داسې شى دي چې په دې باندې دمولى حق نه باطليږي .

او په خلاف د كور نه دوتلو ممانعت يعنى وينځې ته به په عدت كې دكور نه بهر وتلو اجازت وي . ځكه چې د كور نه دبهر وتلو ممانعت كې دمولى حق چې خدمت كول دی هغه باطليږي . او چونكه مولى يو محتاجه بنده دې دوينځې خدمت اخستلو ته ئې حاجت پيښيږي ، نو دده حاجت به دشريعت په حق باندې مقدم وي .

په ام ولد اونكاح فاسد كې دغم كولو حكم

قَالَ وَلَيْسَ فِي عِدَّةِ أُمِّ الْوَلَدِ وَلَا فِي عِدَّةِ النِّكَاحِ الْفَاسِدِ إِحْدَادٌ اود ام ولد په عدت كې اود نكاح فاسد په عدت كې غم نشته

حل اللغة ① احداد د خاوند په مرګ باندې د زينت پرېښول ② التاسف افسوس ③ الاباحة مباح كول]

تشريح- كه د ام ولد مولى ام ولد ازاده كړه اوهغه مړشو نو په ام ولد باندې دهغه په وجه غم كول واجب نه دى او كه يوه ښځه په نكاح فاسده كې جلا شوه نوددې په عدت كې هم دغم كول نشته دي.

لِأَنَّهَا مَا فَاتَهَا نِعْمَةُ النِّكَاحِ ځكه چې په دې ښځو كې د هيڅ يو د نكاح نعمت نه زائل كيږي لِتُظْهِرَ التَّأَسُّفَ، چې خفګان كول ښكاره شوې وي.او مباح كيدل اصل دی وَالْإِبَاحَةُ أَصْلٌ

تشريح- دليل دادې چې غم كول واجب وي د نكاح دنعمت په زوال باندې اودلته په دې ښځو كې دچانكاح نه ده زائله شوې چه په غم كاوه سره دهغې اظهار اوكړي . اواصل دادې چې ښځه خپل خان ښائسته ساتي يعنى غم نه كوي نو ځكه به (ددې ښځو په حق) كې حكم په خپل ځاى اصل پاته وي

معتده ته دنكاح پيغام ليږل

وَلَا يَنْبَغِي أَنْ تُخْطَبَ الْمُعْتَدَّةُ اومعتدې ته د كوېږدن پيغام وركول مناسب نه دى وَلَا بَأْسَ بِالتَّعْرِيضِ فِي الْخِطْبَةِ اود كوېږدن په تعريض (اشاره) كاوه كې هيڅ باك نشته لِقَوْلِهِ تَعَالَى { وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ} إِلَى أَنْ قَالَ ځكه د الله تعالى ارشاد دې «وَلَا جُنَاحَ» (الآيه) تاسو باندې هيڅ ګناه نشته چه د دې ښځو ته د(نكاح) پيغام وركاوه اره كې څه خبره اشارة اوكړئ يا پخپل زړه كې د اراده د نكاح پټه اوساتئ الله تعالى ته دا خبره معلوم ده چه تاسو به ددې ښځو (ضرور) بيان شوې ذكركوئ {وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا} مګر دا چې كومه خبره ددوى سره دنكاح وعده (او ګفتګو) مه كوئ .ليكن پټه تړون ورسره مه كوئ مګر دا چې كومه خبره د قاعدې موافق اوكړئ وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ { السِّرُّ النِّكَاحُ }(۱) نبي كريم ﷺ فرمائيلي دي چه معنى د «سر» نكاح ده

حل اللغة ① التعريض كنايه او اشارې سره د يوې خبرې اظهار كول ② سرا پټ ③ راغب رغبت كوونكې]

تشريح- امام ابوالحسن قدوري رحمه الله فرمائي چې معتده ښځو ته دنكاح پيغام وركول مناسب نه دى ځكه چې دالله ﷻ ارشاد دې چې «وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ» يعنى (معتده ښځو ته) دنكاح په اراده مه ورځئ تر دې چې دعدت زمانه ختمه شي . اود پيغام ليږلو په تعريض كې څه قباحت نشته .دليل دالله ﷻ قول دې چې «وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ» د آيت ژباړه دعبارت په ژباړه كې تيره شوې ده.

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا التَّعْرِيضُ أَنْ يَقُولَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَتَزَوَّجَ. (۲)او ابن عباس رضي الله عنهما فرمائي چه تعريض دادې چه ته اووائې زه غواړم چې نكاح اوكړم وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي الْقَوْلِ الْمَعْرُوفِ إِنِّي فِيكِ لَرَاغِبٌ وَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ نَجْتَمِعَ. (۳)او په قول معروف كې د سعيد بن جبير رضي الله عنه نه روايت دې چه زما تا ته شوق دې او زه غواړم چه موږ (يوځائې) جمع شو.

تشريح- اوتعريض دادې چې څه داسې شى ذكر كړې شي چې په هغې سره په بل شى دلالت كيدې شي (۱) نبي كريم ﷺ فرمائيلي دى چې په آيت كې «سر» معنى نكاح ده.اوس د آيت مطلب داشو چې دمعتده ښځو سره دنكاح وعده مه كوئى . (۲) حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمائيلي دى چې تعريض دادې چې زه نكاح كول غواړم. يا ووايې چې زه غواړم چې ماته يوه نيكه بي بي ملاؤ شي . (۳) سعيد بن جبير رضي الله عنه

۱) قال الزيلعي رحمه الله قلت غريب واخرجه ابن ابي شيبة في مصنفه .. عن الشعبي في قوله تعالى ولكن لاتواعدوهن سراً لا ياخذ عليها عهداً وميثاقا أن لا تتزوج غيره (نصب:۳\۲۸۱)_

۲) أخرجه البخاري في النكاح باب ۳۴) بلفظ إني أريد التزويج ،ولوددت أنه تيسر لي إمرأة صالحة)-

۳) أخرجه البيهقي في السنن الكبرى (۷\۲۹۰۱) رقم ۱۴۰۲۴)_

جدايئ اود مرګ په وخت لِقَوْلِهٖ تَعَالٰی {لَا تُخْرِجُوْهُنَّ مِنْ بُيُوْتِهِنَّ} په وجه د قول د الله تعالی (چه) «لَا تُخْرِجُوْهُنَّ» (الايه) يعنی دا ښځې ددوی د کورونو نه مه اوباسئ وَالْبَيْتُ الْمُضَافُ إِلَيْهَا هُوَ الْبَيْتُ الَّذِيْ تَسْكُنُهُ او ددوی کور هغه دي په کوم کي چې دوی اوسيدلې وَلِهٰذَا لَوْ زَارَتْ أَهْلَهَا نو که دا ښځه دخپل مورپلار د زيارت لپاره لاړله وَطَلَّقَهَا زَوْجُهَا او دلته کي خاوند دې ته طلاق ورکړو كَانَ عَلَيْهَا أَنْ تَعُوْدَ إِلٰی مَنْزِلِهَا نو په دې ښځه باندې واجب دی چه واپس (د خاوند) کورته راشی فَتَعْتَدُّ فِيْهِ او په دې کي عدت تيرکړی

حل اللغة: ① المنزل کور ② الفرقة جدائی]

تشريح:- مسئله داده چې معتده ښځه چې د خاوند دمرګ په وخت کي اود فرقت واقع کيدو په وخت کي په کوم کور کي اوسيدله نو هم په هغې کي به عدت تيروی دليل دادې چې الله ﷻ فرمائی (()) اود ښځې کور هغه دې په کوم کي چې اوسيږی.

ا اوسکنی يعنی اوسيدل عام دی. که په طريقه دملکيت وی او که په استعاره وی اوکه په کرايه وی هم د وجه ده که ښځه خپلې مور کره تلې وی او خاوند هم هلته دې ته طلاق ورکړلو نو په دې ښځه واجب دی چه واپس خپل کور ته راشی اوعدت په هغې کی تيرکړی.

وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ لِلَّتِيْ قُتِلَ زَوْجُهَا او نبی کريمﷺ هغه ښځې ته چې ددې خاوند شهيد شوې وو داسې فرمائيلي وو {أُسْكُنِيْ فِيْ بَيْتِكِ چې ته هم په دې کورکي اوسيږه. حَتّٰی يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ} [1] تردې پورې چه د قرآن موافق عدت پوره شی.

تشريح- ونبی کريم ﷺ هغه ښځې ته چې حوند ئې شهيد شوې وو. اوفرمائيل چې ته هم خپل دې کور کي اوسيږه تردې چې الله ﷻ د حکم مطابق ستا عدت پوره شی.

دوارثانو ښځې لره دکور نه وېستل

وَإِنْ كَانَ نَصِيْبُهَا مِنْ دَارِ الْمَيِّتِ لَا يَكْفِيْهَا اوکه د مړشوی خاوند په کورکي ددې ښځې برخه ددې لپاره نه کافی وی فَأَخْرَجَهَا الْوَرَثَةُ مِنْ نَصِيْبِهِمْ او وارثان دا د خپلې برخې نه اوباسی انْتَقَلَتْ نودا ښځه دې منتقل شی

حل اللغة: ① نصيب حصه ② متاع: سامان ③ سقوط. ساقط کيدل ④ المنزل: کور]

تشريح:- مسئله داده چې د خاوند په کورکي دښځې دميراث برخه دومره وی چې دا په هغې کي اوسيږي نشی او نور وارثان هم خپله برخه کي د اوسيدو اجازت نه ورکوی. نو په دې صورت کي دا ښځه بل کورته منتقل کيديشی.

لِأَنَّ هٰذَا الْاِنْتِقَالَ بِعُذْرٍ خکه چې (دا) منتقل کيدل د عذر په وجه دی وَالْعِبَادَاتُ تُؤَثِّرُ فِيْهَا الْأَعْذَارُ او په عبداتوکي عذرونه موثر وی

تشريح - دليل دادې چې ددې وتل دعذر په وجه دی اوپه عبداتو کي عذر معتبر دې. نوخکه دلته هم عذر معتبر دې اوپه دې باندې بودليل دا دې چه د حضرت عمر فاروق ؓ دشهادت نه روسته حضرت علی ؓ خپله لور ام کلثوم ؓ دعدت دکور نه منتقل کړې وه. او دا ئې اوفرمائيل چې حضرت عمر فاروق ؓ دخليفه کيدو په وجه په سرکاری کور کي اوسيدلو او د دوی د وفات نه روسته داکور د دوهم خليفه حضرت عثمان ؓ په استعمال کي رغلو ددې امله دحضرت ام کلثوم ؓ (زوجه عمر فاروق ؓ) دده کور نه دوتلو ارسا پيښ شو (عينی شرح هدايه)

(۱) من حديث فريعة بنت مالک بن سنان اخرجه ابوداود فی الطلاق باب ٤٤ رقم ٢٣٠٠ والترمذي في الطلاق باب ٣٢ رقم ١٢٠٤ والنسائی فی الطلاق باب ٦٠ رقم ١٣٠ وابن ماجه فی الطلاق باب ٨ رقم ١٣٠٢ والدارمی فی الطلاق باب ١٤).

فَصَارَ كَمَا إِذَا خَافَتْ عَلٰی مَتَاعِهَا او (د) داسې شوه لکه چې ښځې ته د خپل سامان يره وی أَوْ خَافَتْ سُقُوْطَ الْمَنْزِلِ يا د کور غورزيدلو يره وی أَوْ كَانَتْ فِيْهَا بِأَجْرٍ يا په دې کورکي په کرايه باندې وسيدله وَلَا تَجِدُ مَا تُؤَدِّيْهِ و (اوس) دا کرايه نشی اداکولې.

تشريح. اودا داسې ده لکه چې ښځه په خپل سامان ويريږی يا د کور په راغورزيدو ويريږی يا ښځې ته دا ويره وی چې زما دکور دکرايه ور کاوه توان نشته نو لکه خکه چې په دې صورتونو کي دمعتده وخت لپاره وتل جائز دی. نودغه شان په ذکر شوی صورتونو کي ورله هم منتقل کيدل جائزدی

دطلاق بائن يا مغلظه سره په فرقت کي دپردې اچول

ثُمَّ إِنْ وَقَعَتِ الْفُرْقَةُ بِطَلَاقٍ بَائِنٍ أَوْ ثَلَاثٍ بيا که طلاق بائن يا د درې طلاقونو په وجه فرقت واقع شو لَا بُدَّ مِنْ سُتْرَةٍ بَيْنَهُمَا نود دواړو په مينځ کي پرده ضروری ده ثُمَّ لَا بَأْسَ بِهِ بيا په يوکورکي په اوسيدوکي باك نشته

تشريح. مسئله داده که فرقت په طلاق بائن يا درې طلاقوسره واقع شوې وی نوعدت په زمانه کي د ښځې او خاوند په مينځ کي پرده لګول ضروری دی دپردې کاوه نه روسته دواړه په يوکور کي اوسيدې شی

لِأَنَّهُ مُعْتَرِفٌ بِالْحُرْمَةِ خکه چې خاوند ددې د حرمت اقراری دې إِلَّا أَنْ يَكُوْنَ فَاسِقًا يُخَافُ عَلَيْهَا مِنْهُ حوکه د سړی فاسق وی چه په ده سره د ښځې يره کيداې شی فَحِيْنَئِذٍ تَخْرُجُ نو دغه وخت دې دا ښځه (ددې کور نه اوځی لِأَنَّهُ عُذْرٌ خکه چې دا عذر دې وَلَا تَخْرُجُ عَمَّا انْتَقَلَتْ إِلَيْهِ او کوم کور ته چې منتقل شوه د هغه ځنې نه دې نه اوځی

تشريح - دليل دادې چې سړې ددې ښځې دحرمت اقرار کونکې دې نو خکه به دې دحرمت فعل نه ځان ساتي او که داشرعی عذر دې او چې کوم کور ته منتقل شی دهغې ځخه به بغير عذره منتقل کيږی.

وَالْأَوْلٰی أَنْ يَخْرُجَ هُوَ او غوره داده چه سړې پخپله اوځي وَيَتْرُكَهَا او ښځه (هم دلته کي) پريږدي

تشريح:- علامه مرغينانی رحمه الله فرمائی چې مناسب داده که کور يو وی اوهغه هم تنګ وی نو په دې صورت کي د خاوند لپاره دعدت په زمانه کي دکور نه بهر اوسيدل پکار دی. اوښځه دې په دغه کور کي عدت تيرکړی خکه چې د خاوند په کور کي د معتده اوسيدل واجب دی اودسړی اوسيدل په کي مباح دی او دواجب خيال ساتل غوره دې.

د رکاوټ پيدا کولو لپاره دريمې ښځې اوسول

وَإِنْ جَعَلَا بَيْنَهُمَا امْرَأَةً ثِقَةً تَقْدِرُ عَلَی الْحَيْلُوْلَةِ اوکه دواړو خپل منځ کي يو ثقه ښځه حائل کړله چه دې ته په منځ کي د منع کاوه قدرت شته فَحَسَنٌ نو ښه ده وَإِنْ ضَاقَ عَلَيْهِمَا الْمَنْزِلُ اوکه دا کور په دواړو باندې تنګ وی فَلْتَخْرُجْ نو ښځې له وتل پکار دی وَالْأَوْلٰی خُرُوْجُهُ او غوره د سړی وتل دی

حل اللغة: ① الحيلولة حائل کيدل ② ثقة معتمده ③ ضاق تنګ شو ④ مصر ښار]

تشريح - مسئله دا ده که زوجينو په خپل مينځ څوك اعتمادی ښځه حائله کړه کومه چې د دوی په مينځ کي رکاوټ پيدا کولې شی. نوښه خبره ده. اوکه هغه ځائې په دواړو باندې تنګ وی. چه د دواړو اوسيدل په کي ګران وی نو دښځې لپاره بل کورته منتقل کيدل جائزدی خوزياته غوره دا ده چه سړې لاړ شی او ښځه هم په دغه کورکي پاتې شی.

وَإِذَا خَرَجَتِ الْمَرْأَةُ مَعَ زَوْجِهَا إِلٰی مَكَّةَ اوکه کومه ښځه خپل خاوند سره مکې معظمې پورې لاړله فَطَلَّقَهَا ثَلَاثًا نو خاوند دې ته په غيرمصرکي درې طلاقه ورکړل أَوْ مَاتَ عَنْهَا فِيْ غَيْرِ مِصْرٍ يا خاوند دا پريخودله او مړشو فَإِنْ

كَانَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ مِصْرِهَا أَقَلَّ مِنْ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ نو كه (ددي مقام نه) د ښځي او ددې د خاوند په منځ كې د درې ورځو نه كم فصله وي رَجَعَتْ إِلَى مِصْرِهَا نو خپل ښار ارخ ته دې واپس راشي

تشریح - مسئله داده چې ښځه دخاوند سره مكې ته په سفر روانه وه په لاره كې ورته خاوند په داسې ځاې كې درې طلاقه وركړل يا خاوند مړشو چرته چې آبادي نه وي نو ددې حكم دادې كه ددغه ځاى نه د خاوند كور ته د درې ورځو نه كمه فصله وي نو دا به واپس خپل ښار ته لاړه شي . اوهلته چې لاړه شي نوعدت به پوره كړي اگر دكوم ځاى دتلو اراده ئې كړې وي هغه ددې مقام نه د درې ورځو يا ددې نه دكمو ورځو په فصله باندې پروت وي

لِأَنَّهُ لَيْسَ بِابْتِدَاءِ الْخُرُوجِ مَعْنًى خكه چې دا وتل معنى ابتدائي وتل نه دى بَلْ هُوَ بِنَاءٌ بلكه په (په رومبي سفر باندې) مبني دى

تشریح - دليل د دې چې دا وتل ابتداء خروج نه دې بلكه په اولني خروج باندې مبني دې نوځكه كور ته په واپس راتلو كې څه قباحت نشته دې.

د درې ورځو دفاصلې صورت

وَإِنْ كَانَتْ مَسِيرَةَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ اوه د درې ورځو لاره وي إِنْ شَاءَتْ رَجَعَتْ نو كه غواړې واپس دې شي وَإِنْ شَاءَتْ مَضَتْ او كه غواړې نو(مكې معظمې ته دې) لاړه شي سَوَاءٌ كَانَ مَعَهَا وَلِيٌّ أَوْ لَمْ يَكُنْ كه ددې سره ولي وي او كه نه وي مَعْنَاهُ إِذَا كَانَ إِلَى الْمَقْصِدِ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ أَيْضًا او ددې مسئلې معنى داده چه كله مقصد ارخ ته هم درې ورځې مسافه وي .

حل اللغة: ① مسيرة دفصله ② المكث وخت تيرول ③ الخروج وتل ④ الاعتداد عدت پوره كول ⑤ منزل كور

تشریح - مسئله داده چې دښځې او ددې د خاوند دښار په مينځ كې د درې ورځو فاصله وي او چرته چې ددې دتلو اراده وي هغه هم د درې ورځو په مسافه سره واقع وي نو دې ښځې ته اختيار دې كه غواړې نو د خاوند ښار ته دې واپس شي اوكه غواړي نودكوم ځاى دتلو اراده چې ئې كړې وي هغې ته دې خپل سفر جاري وساتي برابره ده كه ولي ورسره وي اوكه نه وي

إِلَّا أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ لِمَكَانٍ أَخْوَفَ عَلَيْهَا مِنَ الْخُرُوجِ خكه چې په دې كوركي اوسيدل د تللو په نسبت ددې په حق كښې بېره ده إِلَّا أَنَّ الرُّجُوعَ أَوْلَى مگر داچه (خپل ښار ته) راتگ زيات غوره دى لِيَكُونَ الْاعْتِدَادُ فِي مَنْزِلِ الزَّوْجِ چې د خاوند په كوركې خپل عدت پوره كړي .

تشریح - دليل دادې چې دلته په ځنگل كې ايساريدلو كې دتلو په نسبت زياته ويره ده. نوخپل وطن ته واپس كيدل زيات بهتر شو چې د خاوند په كور كې عدت پوره كړي البته دا چې د خاوند ښار ته د درې ورځو مسافه وي اوكوم ارخ ته چې دا روانه وه هغې ته د درې ورځو نه كمه فاصله پاتې وي نو په دې صورت كې دې دا مخه حس مقصود ارخ ته به لاړه شي

دښار په كور كې دوفات اوطلاق نه روسته عدت تيرول

قَالَ أَيْ مُحَمَّدٌ (په جامع صغير كي) فرمائيلي دى إِلَّا أَنْ يَكُونَ طَلَّقَهَا خو كه خاوند دې ښځې ته په كوم مصر كې درې طلاقه وركړل وَمَاتَ عَنْهَا زَوْجُهَا فِي مِصْرٍ يا ئې پريخودله او مړشو فَإِنَّهَا لَا تَخْرُجُ نو ښځه به (ددې ښار نه) بهر ته نه اوځي حَتَّى تَعْتَدَّ ثُمَّ تَخْرُجَ تردې چې خپل عدت پوره كړي .بيا دې اوځى إِنْ كَانَ

لَهَا مَحْرَمٌ په دې شرط چې څوك محرم ورسره وي وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله (١) اودا د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز دى

حل اللغة: ① الغربة مسافري ② وحشة ويره ③ الوحدة خانله والي ④ مصر ښار)

تشریح - دراندې مصنف رحمه الله ووييل كه مفارقت په غير مصر (ځنگل) كې واقع شي او د دې ښځې د وطن ومنزل مقصود كې هر يو ځاى ته د درې ورځو مسافه وو نو په دې صورت كې دې ته اختيار دې كه وطن ته واپس كيږي او كه خپل منزل مقصود طرف ته ځي

امام محمد رحمه الله ددې حكم نه استثناء كوي اوفرمائي چې كه مفارقت په سفر كښې په آبادۍ كې واقع شوې وي نودا ښځه به ددې آبادۍ نه نه اوځي . تر دې چې عدت پوره كړي . بيا دعدت پوره كاوه نه روسته كه دې سره محرم وي نو تلې شي دا حكم دامام ابوحنيفه رحمه الله په نيز دى

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ رحمهما الله او امام ابويوسف او امام محمد رحمه الله فرمائي إِنْ كَانَ مَعَهَا مَحْرَمٌ فَلَا بَأْسَ كه دښځې سره څوك محرم موجود وي .نوهيڅ باك نشته بِأَنْ تَخْرُجَ مِنَ الْمِصْرِ قَبْلَ أَنْ تَعْتَدَّ چې دا دعدت پوره كاوه نه وړاندې ددې خاوند(د كورنه) لاړه شي لَهُمَا د صاحبينو رحمهما الله دليل دادې أَنَّ نَفْسَ الْخُرُوجِ مُبَاحٌ دَفْعًا لِأَذَى الْغُرْبَةِ وَوَحْشَةِ الْوَحْدَةِ چې خالي وتل د مسافرۍ د تكليف اود خانله والي د ويرې لرې كاوه لپاره مباح دى وَهَذَا عُذْرٌ اودا عذر دې وَإِنَّمَا الْحُرْمَةُ لِلسَّفَرِ البته سفر كول حرام وو وَقَدِ ارْتَفَعَتْ بِالْمَحْرَمِ نودا محرم سره كيدلو په وجه لرې كړې شو

تشریح - صاحبين رحمهما الله فرمائي كه ددې ښځې سره محرم وي نو دعدت پوره كاوه نه وړاندې هم ددغه آبادۍ نه وتلې شي د دوى دليل دا دې چې دسفر دتكليف او خانله والي وحشت لرې كاوه لپاره نفس خروج مباح او جائز دې په اتفاق سره كه دسفر دمودې نه فصله كمه وي نوبيا سفر وتلې شي . حاصل دا چې دسفر تكليف و خانله والي وحشت يو عذر دې. و دعذر د امله دمعتده ښځې لپاره دكور نه وتل جائز وي لازيت نه زيات ته داوئيلې شي چې دسفر د مسافه په اندازه وتل حرام دى نو ځواب دادې چې دمحرم د وجود د امله دسفر كولو حرمت لرې شو. نو دمحرم سره سفر كول داسې شو لكه چې دسفر د مسافه نه دكمې فاصلې په صورت كې بغير محرمه وتل

وَلَهُ اود امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې أَنَّ الْعِدَّةَ أَمْنَعُ مِنَ الْخُرُوجِ مِنْ عَدَمِ الْمَحْرَمِ چې عدت زيات منع كونكې دې د وتلو نه بغير د محرم نه فَإِنَّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَخْرُجَ إِلَى مَا دُونَ السَّفَرِ بِغَيْرِ مَحْرَمٍ خكه چې د ښځه د پاره جاېز دى چې دا وځى د سفر لپاره بغير د محرم نه وَلَيْسَ لِلْمُعْتَدَّةِ ذَلِكَ او جايز نه دى د معتدې لپاره دا فَلَمَّا حَرُمَ عَلَيْهَا الْخُرُوجُ إِلَى السَّفَرِ بِغَيْرِ الْمَحْرَمِ نو هر كله چې حرام دى په دې باندې وتل سفر ته بغير د محرم نه فَفِي الْعِدَّةِ أَوْلَى نو په عدت كښې وتل به په درجه اولي حرام وي

تشریح - د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې چې بغير دمحرمه دسفر كول نه دمعتده دكور نه وتل زيات ممنوع دى هم دا وجه ده چې د درې ورځو نه كمه فاصله بغير محرمه كولې شي خو دمعتده لپاره داهم جائز نه دى نوهركله چې ښځې لپاره بغير د محرمه دسفر په اندازه مسافه كول حرام دى نوبه عدت كې به ددې ښځې وتل خامخا حرام وي والله اعلم

(١) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا في فتح القدير(١٦٩\٤) والدر المختار(٦٧٦\٢) والهندية (٥٣٦\١) والبحر الرائق (١٥٥\٤) نقلاً عن القول الراجح (٣٧٣\١)-

باب ثبوت النسب

ژباړه - (دا) باب د نسب (د ثبوت په بيان كښې) دي.

د نكاح نه شپږ مياشتې روسته پيدا شوي بچي به د ناكح وي او په ده به مهر واجب وي

ومن قال وكوم سړي چې دا اوونيل إِنْ تَزَوَّجْتُ فُلَانَةً فَهِيَ طَالِقٌ كه زه فلانۍ ښځې سره نكاح اوكړم نو دې طلاقه وي فَتَزَوَّجَهَا فَوَلَدَتْ وَلَدًا لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ مِنْ يَوْمِ تَزَوَّجَهَا بيا ئې ددې سره نكاح اوكړله د نكاح د وخت نه (پس) په شپږمه مياشت دې بچې راوړو (پيدا شو) فَهُوَ ابْنُهُ نودا بچې به ددې سړي زوې وي وَعَلَيْهِ الْمَهْرُ او په ده به پوره مهر واجب وي

حل اللغة: ① العلوق رحم كې د نطفې قرارى اود بچي د پيدا كيدو مراحل پيل كيدل ② يخالط گډېږي ③ وفق موافق شو ④ يحتاط احتياط كولې شي]

تشريح - مسئله داده چه يو كس اوونيل كه ما دې فلانۍ ښځې سره نكاح اوكړله نودا دې طلاقه وي بيا دې كس دې ښځې سره نكاح اوكړله اوددې ښځې د نكاح د وخت نه شپږ مياشتې روسته يو ماشوم پيدا شو نودا ماشوم به دده زوې وي يعنى د بچي نسب به دده نه ثابت وي .اوپه دې سړي به پوره مهرواجب وي اوكه د شپږ مياشتې نه په زياته موده كې ماشوم پيداشو يا د شپږ مياشتونه په كمه موده كې پيدا شو نو ددې سړي څخه به نسب نه ثابتيږي په دومبې صورت كې خوبه په دې وجه ثبت نه وي چه هر كله بچې د شپږ مياشتونه په زياته موده كې پيداشو نوممكن ده چه علوق (نطفه) د طلاق نه روسته شوې وي نونه به نسب ثابتيږي او نه به په ښځه باندې عدت واجب وي او په دوهم صورت كې نسب په دې وجه نه ثابتيږي چه هر كله بچې د نكاح د وخت نه د شپږمياشتونه په كمه موده كې پيدا شو نو يقيناً چې علوق (نطفه) د نكاح نه مخكې شوې دی نو په دې صورت كې به هم نسب نه ثابتيږي.

أَمَّا النَّسَبُ فَلِأَنَّهَا فِرَاشُهُ .بهرحال نسب خو په دې خكه (دده نه ثابتيږي) چې دا ښځې د دې سړي فراش دي لِأَنَّهَا لَمَّا جَاءَتْ بِالْوَلَدِ لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ مِنْ وَقْتِ النِّكَاحِ خكه چې هر كله د نكاح د وخت نه (پس) په شپږمه مياشت دې بچې راوړو فَقَدْ جَاءَتْ بِهِ لِأَقَلَّ مِنْهَا مِنْ وَقْتِ الطَّلَاقِ نود طلاق د وخت نه د شپږ مياشتو نه په كم كې ئې بچې راوړو فَكَانَ الْعُلُوقُ قَبْلَهُ فِي حَالَةِ النِّكَاحِ نو علوق د طلاق نه وړاندې د نكاح په حالت كې شو وَالتَّصَوُّرُ ثَابِتٌ د ... هم نسب دې بان تَزَوَّجَهَا وَهُوَ يُخَالِطُهَا په دې طريقه چې سړي دې ښځې سره د وطی په حالت كې نكاح ... كړې فَوَافَقَ الْإِنْزَالُ النِّكَاحَ او په نكاح كېدلو باندې انزال اوشو او نطفې ځائې اونيولو وَالنَّسَبُ يُحْتَاطُ فِي إِثْبَاتِهِ او په نسب ثابتولو كې احتياط كولاى شي

تشريح - ... په مسئله كې د نسب د ثبوت دليل دادې چه ښځه دده فراش دې اونبي كريم ﷺ فرمائيلي دي «الولد للفراش وللعاهر الحجر» يعنى بچې د صاحب فراش وي .او زانى لپاره كاڼړى وي .او امام كرخي د ... مسئله په ... كړې دي يعنى بچې د نكاح د عقد والا لپاره وي.

... دا په ... ددې دليل په وضاحت كې فرمائي چه هر كله د نكاح د وخت نه شپږمياشتې روسته بچې ... د طلاق د وخت نه د شپږ مياشتونه دكم ولادت وي اوهر كله چې د طلاق د وخت نه ... په كم كې ماشوم پيدا شي. نوگويا چې د نكاح په حالت كې د طلاق نه وړاندې علوق د ... او وطى اود علوق (نطفه) امكان هم موجود دې په دې طريقه چې ددې ښځې په ... باندې ... او نكاح ... كړې وي او حلك وايجاب اوقبول اوړيدلې هم وي اود نكاح كيدلو نه روسته ... شوې وي

وَأَمَّا الْمَهْرُ فَلِأَنَّهُ لَمَّا ثَبَتَ النَّسَبُ مِنْهُ جُعِلَ وَاطِئًا حُكْمًا و بهرحال مهر خكه (واجب دې) چې كله دده نه نسب ثبت شو نو حكماً وطی كونكې اوګڼړلې شو.نو په دې وجه به پوره مهر ثبت وي فَتَأَكَّدَ الْمَهْرُ بِهِ

تشريح - په خاوند به پوره مهرخكه واجب وي .چه هر كله دده نه نسب ثابت شو نوګويا دې په حكم شرعى سره وطی كونكې شو اوچونكه په وطی كاوه سره پوره مهر واجبيږي .په دې وجه په دې صورت كې هم پوره مهرواجبيږي.

د مطلقه رجعيه د دوې [دوه] كاله روسته پيداشوي بچي نسب

قال فرمائي وَيَثْبُتُ نَسَبُ وَلَدِ الْمُطَلَّقَةِ الرَّجْعِيَّةِ چې كومې ښځې ته طلاق رجعى وركړې شو.ددې د بچي نسب به ثبت وي إِذَا جَاءَتْ بِهِ لِسَنَتَيْنِ أَوْ أَكْثَرَ په دې شرط چې دې بچې دوې [دوه] كاله يا ددوې [دوه] كلونه په زيات كې راوړلې وي (پيداشوې وي) مَا لَمْ تُقِرَّ بِانْقِضَاءِ عِدَّتِهَا چې تركومې پورې ښځې دخپل عدت تيريدلو اقرار نه وي كړې

تشريح - صورت د مسئلې دادې چه يوسړي خپلې ښځې ته طلاق رجعى وركړلو بيا ددې ښځې د طلاق د وخت نه دوې [دوه] كاله روسته بچې پيدا شو.نود خاوند به ددې بچي نسب ثابت وي .په دې شرط چې ښځې دعدت تيريدلو اقرار نه وي كړې.

لِاحْتِمَالِ الْعُلُوقِ فِي حَالَةِ الْعِدَّةِ خكه احتمال شته چه د عدت په حالت كې نطفې ځائې نيولې وي لِجَوَازِ أَنَّهَا تَكُونُ مُمْتَدَّةَ الطُّهْرِ .خكه ممكن ده.چه دا ښځه ممتدة طهر وي

تشريح - دليل دادې چه كيدلې شي دا ښځه ممتده طهر والاوې ود طهر اوګديدلو په وجه ددې عدت اوګد شوې وي .او خاوند دعدت په زمانه كې وطی كړې وي .خكه چې د معتده رجعيه ښځې سره وطی حلال ده.نو په دې سره به رجعت هم ثابت شي .اود بچي نسب به هم ثابت وي.

وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ لِأَقَلَّ مِنْ سَنَتَيْنِ اوكه دې ښځې د دوې [دوه] كالو نه په كم كې بچې راوړلې وي بَانَتْ مِنْ زَوْجِهَا نودا به د خپل خاوند نه بائنه وي بِانْقِضَاءِ الْعِدَّةِ د عدت تيريدلو په وجه

تشريح - اوكه د دوې [دوه] كاله نه په كمه موده كې ماشوم پيدا شو نو ښځه به په خپل خاوند باندې بائنه شي .او ددې بچي نسب به ددې د خاوند نه ثابت شي .بائنه به خكه شي .چه د وضع حمل په وجه بائنه كيږي.

وَيَثْبُتُ نَسَبُهُ اود بچي نسب به (د خاوند نه) ثبت وي لِوُجُودِ الْعُلُوقِ فِي النِّكَاحِ خكه چې علوق په نكاح كې اوموندې شو أَوْ فِي الْعِدَّةِ يا په عدت كې فَلَا يَصِيرُ مُرَاجِعًا او خاوند به رجعت كونكې نه وي لِأَنَّهُ يَحْتَمِلُ الْعُلُوقَ قَبْلَ الطَّلَاقِ خكه چې د علوق قبل الطلاق احتمال شته وَيَحْتَمِلُ بَعْدَهُ فَلَا يَصِيرُ مُرَاجِعًا بِالشَّكِّ اود بعد الطلاق احتمال هم دې نو خاوند به دشك په وجه رجعت كونكې نه وي

تشريح - اود نسب د ثبوت وجه داده.كه وطی د نكاح په حالت كې شوې وي .نوبيا خو ښكاره خبره ده او كه په عدت كې وطی شوې وي .بيا به هم نسب ثابت وي .خكه چې د رجعيه معتده سره شرعاً وطی كول حلال دي .خو خاوند به په دې وطی سره مراجعت كونكې نشى شمارلې.خكه كه دا احتمال وي .چه وطی د طلاق نه روسته شوې ده نودا احتمال هم شته چه د طلاق نه وړاندې وطی شوې وي نو په رجعت كې شبه پيدا شوه اود شك اوشبه په وجه رجعت نه ثبتيږي په دې وجه به په دې صورت كې رجعت نه ثابتيږي

وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ لِأَكْثَرَ مِنْ سَنَتَيْنِ اوكه دې ښځې د دوې [دوه] كالو نه په زيات كې بچې راوړ رو كَانَتْ رَجْعَةً نو دا به رجعت وي لِأَنَّ الْعُلُوقَ بَعْدَ الطَّلَاقِ، وَالظَّاهِرُ أَنَّهُ مِنْهُ خكه چې علوق بعد الطلاق دې اوښكاره ده چه نطفه هم ددې سړي وي . لِانْتِفَاءِ الزِّنَا مِنْهَا فَيَصِيرُ بِالْوَطْءِ مُرَاجِعًا خكه چې د ښځې نه زنا منتفى ده.نودا به په وطی

سره مراجعت کونکي گرځي

تشریح:- اوکه بچي د طلاق د وخت نه د دوي [دوه] کاله موديٍ نه زيات کي پيدا شو نو بلاشبه به رجعت ثابت وي. ځکه چې په دې صورت کي به علوق یقیناً د طلاق نه روسته وي ځکه چې د حمل اکثره موده دوي [دوه] کاله ده او سکره حل هم د دې چه دا علوق به هم د دې سړي نه شوې وي. ځکه چې د ښځي دا رحم نکاح منتفي ده نو هرکله چې د عدت په زمانه کي د مطلقه رجعيه سره وطی شوې وي نو دا کس به د دې وطی په وجه مراجعت کونکي شمارلې شي.

د طلاق بائن یا دري طلاق واقع کیدلونه روسته د دوي [دوه] کاله نه په کمه موده کي بچي پیدا کیدل

وَالْمَبْتُوتَةُ يَثْبُتُ نَسَبُ وَلَدِهَا اوکومي ښځي ته چې طلاق بائن ورکړې شو د دې د بچي نسب به (د خاوند) نه ثابتیږي. إِذَا جَاءَتْ بِهِ لِأَقَلَّ مِنْ سَنَتَيْنِ جي کله دې د دوی [دوه] کاله نه په کم کي راوړلي وي

حل اللغة: ① سنتين تثنيه د سنة کال ② الفرقة جدائی ③ يدعی دعوی کوی ④ حادث رستو پيدا شوي

تشریح - مسئله داده که يوې ښځي ته يو طلاق بائن يا دري طلاقه رجعی ورکړې شو او بيا د فرقت د وخت نه دوي [دوه] کاله نه کمه موده کي بچي پيداشو نو ددې بچي نسب به ددې مطلقه بائنه د خاوند نه ثابت وي

لِأَنَّهُ يَحْتَمِلُ أَنْ يَكُونَ الْوَلَدُ قَائِمًا وَقْتَ الطَّلَاقِ ځکه چې د طلاق په وخت د بچي موجود کيدلو احتمال دی فَلَا يُتَيَقَّنُ بِزَوَالِ الْفِرَاشِ قَبْلَ الْعُلُوقِ نود علوق نه وړاندې د فراش زائل کیدلو يقين نشته فَيَثْبُتُ النَّسَبُ احْتِيَاطًا نو احتياطاً به نسب ثابت وی

تشریح - دلیل دادې چه د[ا] احتمال موجود دې چه د طلاق په وخت د بچي نطفه جوړه شوې وی. نو ددې خبرې يقين نشته چه د نطفې جوړيدلو نه وړاندې د ښځي فراش صحيح کيدل زائل شوی وو نو احتياطاً به نسب ثابت وی

وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ لِتَمَامِ سَنَتَيْنِ مِنْ وَقْتِ الْفُرْقَةِ اوکه دې ښځي د فرقت د وخت نه پوره په دوي [دوه] کاله باندي بچي راوړلو لَمْ يَثْبُتْ نو نسب به نه ثابتيږي. لِأَنَّ الْحَمْلَ حَادِثٌ بَعْدَ الطَّلَاقِ ځکه چې حمل د طلاق نه روسته پيدا شوې دې فَلَا يَكُونُ مِنْهُ لِأَنَّ وَطْأَهَا حَرَامٌ نو(دا به) ددې سړي نه نه وی. ځکه چې (دخاوند) دې سره وطی کول حرام دي

تشریح - که د فرقت د وخت نه په پوره دوي [دوه] کاله باندي بچي پيدا شو نو نسب به نه ثابتيږي. ځکه چې په دې صورت کي حمل بالیقین د طلاق نه روسته پيدا شوي دي ځکه که د طلاق نه مخکي دحمل پيدا کيدل اومنلې شي نود حمل موده به دوي [دوه] کالو نه زياته شي حالانکه دا باطل دي نو هرکله چې حمل بعد الطلاق پيدا شو او د سړي مطلقه بائنه سره وطی کول حرام دی. نو ثابته شوه چه دا حمل ددې سړي د نطفي نه نه دې سدا شوې او هرکله چې حمل دده د نطفي نه نه دې نو دده به نسب هم ثابت نه وی

إِلَّا أَنْ يَدَّعِيَهُ البته که دا (خاوند) ددې مدعی وی لِأَنَّهُ الْتَزَمَهُ ځکه چې ده ددې (بچي) نسب پخپله ذمه پخپله لازم کړو وَلَهُ وَجْهٌ بِأَنْ وَطِئَهَا بِشُبْهَةٍ فِي الْعِدَّةِ او ددې يوه وجه داهم ده چه دې سره په عدت کي په شبه کي وطی کړې وی

تشریح - که دا کس ددې دعوی کوی چه دا بچي هم زما د نطفې نه پيدا شوې دې نو دده خخه به نسب ثابت شی اگرچه بچي د فرقت د وخت نه دوی [دوه] کاله نه زياته موده کي پيدا شوې وی. دليل دادې چه دې سړي ددې بچي نسب پخپله خپله ذمه باندي لازم کړې دې او ددې يوه شرعی توجيه دا هم کيدلې شی چه دې سړي د عدت په زمانه کي دحلال په خيال سره دې معتده بائنه سره وطی کړې وی. اوچونکه د نسب په ثبوت کي احتياط کولې شی په دې وجه په دې صورت کي هم نسب ثابتيږي. والله أعلم بالصواب

د نابالغه مطلقه نه میاشتي روسته بچي پيدا کيدل

وَإِنْ كَانَتِ الْمَبْتُوتَةُ صَغِيرَةً يُجَامَعُ مِثْلُهَا نو که مطلقه بائنه داسي [illegible] وی چه [illegible] فَجَاءَتْ بِوَلَدٍ لِتِسْعَةِ أَشْهُرٍ بيا ئې (د طلاق د وخت نه) په نهه میاشت باندي بچي [illegible] لَمْ يَلْزَمْهُ [illegible] ذمه به ددې نسب لازم نه وی حَتَّى تَأْتِيَ بِهِ لِأَقَلَّ مِنْ تِسْعَةِ أَشْهُرٍ [illegible] نو نسب به ثابت وی عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَمُحَمَّدٍ رَحِمَهُمَا اللهُ دا د امام ابوحنيفه او امام محمد [illegible] دی

تشریح - مسئله داده که يوې ښځي ته طلاق بائن يا دري طلاقه [illegible] دې سره جماع کيدلې شی. او بيا د طلاق د وخت نه په نهه میاشت [illegible] بچي پيدا شو او ددې ښځي د عدت تيريدلو هم اقرار اونکړو. نو په داسي صورت کي به ددې د خاوند په ذمه باندي [illegible] ځوکه د نهو میاشتو نه په کم کي بچي پيدا شو. نو نسب به ثابت وی د [illegible]

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ: يَثْبُتُ النَّسَبُ مِنْهُ إِلَى سَنَتَيْنِ او امام ابويوسف رحمه الله فرمائي چه دوی [دوه] کاله پورې به ددې نسب ثابتيږي لِأَنَّهَا مُعْتَدَّةٌ يَحْتَمِلُ أَنْ تَكُونَ حَامِلًا وَلَمْ تُقِرَّ بِانْقِضَاءِ الْعِدَّةِ فَأَشْبَهَتِ الْكَبِيرَةَ د امام ابويوسف رحمه الله دليل دادې چه په دې معتده کي احتمال دې چه حامله وی او دې د عدت تيريدلو اقرار [illegible] نو [illegible] ښځي مشابه شوه

تشریح - امام ابويوسف رحمه الله فرمائي چه د طلاق د وخت نه دوي [دوه] کاله پورې نسب ثابتيږي. د دوی دليل دادې چه زموږ کلام په مراهقه مدخول بها کي دې. او مراهقه مدخول بها د حامله کيدلو احتمال لري او د حامله کيدلو په وخت کي دوي [دوه] احتماله دی يو دا چه دا هم د طلاق په وخت کي حامله وه نو په دې صورت کي به په وضع حمل سره ددې عدت تيرشي. او نسب به ثابت شی. دوهم احتمال دادې چه دا [illegible] مياشتي عدت تيريدلو نه روسته حامله شوې وی. نو دا به د مراهقه بالغه مشابه وی ځکه چې دې ددې عدت تيريدلو اقرار نه دې کړې. نو د بالغه پشان به دوي [دوه] کاله پورې ددې بچي نسب ثابت [illegible]

وَلَهُمَا أَنَّ لِانْقِضَاءِ عِدَّتِهَا جِهَةً مُتَعَيِّنَةً اود طرفينو رحمهما الله دليل دادې چه ددې ښځي د عدت تيريدلو يو وخت معين دې وَهُوَ الْأَشْهُرُ او دا د عدت مياشتي دی فَبِمُضِيِّهَا يَحْكُمُ الشَّرْعُ بِالِانْقِضَاءِ نو ددې په تيريدلو [illegible] شريعت د دې د عدت تيريدلو حکم ورکړې دې وَهُوَ فِي الدَّلَالَةِ فَوْقَ إِقْرَارِهَا او دا ددې ښځي د اقرار نه زيات دې لِأَنَّهُ لَا يَحْتَمِلُ الْخِلَافَ ځکه چې د شريعت حکم د خلاف احتمال نه لري وَالْإِقْرَارُ يَحْتَمِلُهُ او اقرار ددې احتمال لري

تشریح - د طرفينو رحمهما الله دليل دادې چه ددې ښځي عدت تيريدلو يو معين وخت دې نو هغه معلوم دې وهغه د عدت دري مياشتي دی د الله تعالی ارشاد دې. (ي [illegible]) يعنی کوم ښځو ته چې د حيض وينه نه وی راغلې ددوی عدت دري مياشتي دی نو ددې دري مياشتو په تيريدلو سره شريعت ددې د عدت تيريدلو حکم ورکوی که دا ښځه د عدت تيريدلو اقرار اوکړی او که اونکړی او د عدت په تيريدلو سره ددې په دلالت کولو کي د شريعت حکم د ښځي د اقرار نه زيات قوی دې ځکه چې د شريعت حکم د خلاف احتمال نه لري او د ښځي اقرار د خلاف او دروغو احتمال لري نو که ښځي د عدت تيريدلو اقرار کړې وي او ددې نه شپږ مياشتي روسته بچي پيدا شوې وي نو نسب به نه ثابتيدلو دغه شان هرکله چې شريعت د عدت تيريدلو حکم وکړو او په شپږ مياشتو باندي بچي پيدا شو نو هم نسب به نه ثابتيږي نو ثابته شوه که:

(١) قول الراجح هو قول الطرفين رحمهما الله كذا في فتح القدير (٤/١٧٥) ورد المحتار (٢/٦٧٩) والهداية (١/٣٧) والبحر الرائق (٤/١٥٩) علاً عن القول الراجح (٣٧٥١١).

مرهقې د طلاق د وخت نه په شپږ میاشتو باندي بچي پیدا شو نو ددي بچي نسب به نه ثابتیږي

وَإِنْ كَانَتْ مُطَلَّقَةً طَلَاقًا رَجْعِيًّا اوکه دي صغیرې ته طلاق رجعي ورکړي شو فَكَذٰلِكَ الْجَوَابُ عِنْدَهُمَا نو د طرفینو رحمهما الله په نیز هم دا حکم دي

تشریح - که د صغیره مطلقه رجعیه وي .نو د طرفینو رحمهما الله په نیز هم دا حکم دي یعنی که د طلاق د وخت نه د نهه میاشتو نه په کم کي بچي پیدا شو نو نسب به ثابت وي ګني ثابت به نه وي .د امام ابویوسف رحمه الله په نیز اوویشت میاشتو پوري نسب ثابتیږي

وَعِنْدَهُ يَثْبُتُ إِلٰى سَبْعَةٍ وَعِشْرِيْنَ شَهْرًا اود ابویوسف رحمه الله په نیز به اوویشت میاشتو پوري نسب ثابتیږي لِأَنَّهُ يُجْعَلُ وَاطِئًا فِي آخِرِ الْعِدَّةِ خکه چي د عدت په آخر کي به خاوند وطی کونکي شمارلي شي وَهِيَ الثَّلَاثَةُ الْأَشْهُرُ اود دري میاشتي دی ثُمَّ تَأْتِي لِأَكْثَرِ مُدَّةِ الْحَمْلِ بیا دي ښځي د مدت حمل په اکثره موده کي بچي راوړو وَهُوَ سَنَتَانِ اودا لس کاله دي وَإِنْ كَانَتِ الصَّغِيْرَةُ ادَّعَتِ الْحَبَلَ فِي الْعِدَّةِ اوکه صغیري په عدت کي د حامله کیدلو دعوی کړي وی فَالْجَوَابُ فِيْهَا وَفِي الْكَبِيْرَةِ سَوَاءٌ .نو په دي اوکبیره کي برابر دي لِأَنَّ بِإِقْرَارِهَا يُحْكَمُ بِبُلُوْغِهَا خکه چي د صغیرې د حمل په اقرار سره به ددې د بالغه کیدلو حکم ورکولي شي

تشریح - د امام ابویوسف رحمه الله دلیل دادي چه د مطلقه رجعیه سره د عدت په زمانه کي وطی کول جائز دی په دي وجه ممکن ده چه د عدت په آخري وخت کي ئې وطی کړي وی او بیا د حمل په اکثره موده کي بچي پیدا شوي وی نودغه ټول اوویشت میاشتي جوړیږي دري میاشتي د عدت،او څلیریشت میاشتي د حمل اکثره موده نوکه د طلاق د وخت نه په او ویشتمه میاشت باندي بچي پیدا شو نو دده نسب به ثابت وی او که صغیره د عدت په زمانه کي د خپل ځان حامله کیدلو دعوی اوکړه نوپه دي صورت کي بالغه او نابالغه دواړه په حکم کي برابر دی خکه چي ددې د حامله کیدلو اقرار په وجه ددې د بالغه کیدلو حکم لګولي شي خکه چي دا د خپل عدت په حال باندي زیاته خبر ده نود طلاق بائن په صورت کي که دوي [دوه] کاله نه په کمه موده کي بچي پیدا شو نو نسب به ثابت وی .اود طلاق رجعي په صورت کي که د اوویشت میاشتو نه په کم کي بچي پیدا شو نو نسب به ثابت وی

د شودي ښځي په دوي [دوه] کاله کي د پیدا شوي بچي نسب

وَيَثْبُتُ نَسَبُ وَلَدِ الْمُتَوَفّٰى عَنْهَا زَوْجُهَا مَا بَيْنَ الْوَفَاةِ وَبَيْنَ السَّنَتَيْنِ اود ،،متوفی عنها زوجها،، د بچي نسب به د وفات (د وخت) نه په دوي [دوه] کاله کي دننه ثابتیږي

تشریح - صورت د مسئلي دادي چه دکومي ښځي خاوند مړشو.که دا صغیره وي .نو ددې دبچي نسب به ثابت وي په دي شرط چي د لسو میاشتو اود لسو ورځو نه په کم کي پیدا شوي وی .او که ددې نه په زیاته موده کي پیدا شو نود طرفینو رحمهما الله په نیز به نسب نه ثابتیږي .البته د امام ابویوسف رحمه الله په نیز ثابتیږي اوکه ،،متوفی عنها زوجها،، صغیره وی نو ددې د بچي نسب به د خاوند د وفات نه دوي [دوه] کاله کي ثابتیږي

وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللّٰهُ إِذَا جَاءَتْ بِهِ بَعْدَ انْقِضَاءِ عِدَّةِ الْوَفَاةِ لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ او امام زفر رحمه الله فرمائی .که د وفات عدت تیریدلو نه روسته په شپږمه میاشت ئې بچي راوړو لَا يَثْبُتُ النَّسَبُ نو نسب به ثابت وي لِأَنَّ الشَّرْعَ حَكَمَ بِانْقِضَاءِ عِدَّتِهَا بِالشُّهُوْرِ خکه چي شریعت ددې عدت په میاشتو سره د تیریدلو حکم ورکړي دي لِتَعَيُّنِ الْجِهَةِ خکه چي (ددې د عدت) هم دا لاره متعین ده فَصَارَ كَمَا إِذَا أَقَرَّتْ بِالْانْقِضَاءِ نوداسي شوه چه دې د عدت تیریدلو اقرار اوکړو كَمَا بَيَّنَّا فِي الصَّغِيْرَةِ لکه خکه چي موږ د صغیره په صورت کي بیان کړل

تشریح - امام زفر رحمه الله فرمائی که د وفات د عدت (یعنی څلور میاشتي او لس ورځي) تیریدلو نه په شپږ

میاشتو باندي بچي پیدا شو.نو دده نسب به ثابت وي . د دوی دلیل دادي چي حمل نه دي معلوم شوي په دي وجه ددې د عدت موده معلومه ده (یعنی څلور میاشتي او لس ورځي) نود څلورمیاشتو او لس ورځو تیریدو باندي شریعت ددې د عدت تیریدلو حکم ورکړلو نودا داسي شوه.لکه چي ښځي بخپله د عدت تیریدلو اقرار کړي وی .اود عدت تیریدلو نه روسته که د شپږ میاشتو نه په کم کي بچي پیدا شو نو نسب به ثابت وی خکه چي په دي صورت کي د عدت تیریدلو نه وړاندي د حمل کیدل یقیني دی او که د شپږ میاشتو نه په زیاته موده کي بچي پیدا شو نو نسب به نه ثبتیږي خکه په دي صورت کي احتمال دي چه د عدت تیریدلو نه روسته حامله شوي وی نود شک په وجه نسب نه ثبتیږي .د صغیرې په حکم کي ددې تفصیل بیان شو چه لکه څنګه د صغیرې د عدت موده متعین ده یعنی دري میاشتي دغه ډول د ،،متوفی عنها زوجها،، د عدت موده هم معلومه ده یعنی څلور میاشتي او لس ورځي

وَلَنَا أَنَّ لِانْقِضَاءِ عِدَّتِهَا جِهَةً أُخْرٰى خو موږ ددې خواب ورکوو چه د ،،متوفی عنها زوجها،، عدت تیریدلو دویمه طریقه هم ده وَهُوَ وَضْعُ الْحَمْلِ او هغه وضع د حمل ده

تشریح - زموږ د اړخه ځواب د.دي.چه د ،،متوفی عنها زوجها،، د عدت تیریدلو (یعنی څلور میاشتي د لس ورځو) نه علاوه یوه بله طریقه هم شته یعنی وضع د حمل.

بِخِلَافِ الصَّغِيْرَةِ په خلاف د صغیره، لِأَنَّ الْأَصْلَ فِيْهَا عَدَمُ الْحَبَلِ دصغیره په حق کي اصل د حمل نه کیدل دی لِأَنَّهَا لَيْسَتْ بِمَحَلٍّ قَبْلَ الْبُلُوْغِ وَفِيْهِ شَكٌّ خکه چي دا صغیره د بلغه کیدلو نه وړاندي دحمل محل نه دي او په بالغه کیدو کي شك دي،

تشریح - ددي په خلاف صغیره ده چه ددې نه حامله کیدل اصل دی .خکه چي د بالغه کیدلو نه وړاندي دا د حمل محل نشي کیدلي.اود صغیره په بالغه کیدلو کي شك دي.خکه چي صغر خو بالیقین ثابت دي.نود شك په وجه صغر نه زائل کیږي .حاصل د ځواب دا دي. چي ،، متوفی عنها زوجها،،په صغیره باندي قیاس کول صحیح نه دی .

د معتده د عدت تیریدلو اقرارنه د شپږ میاشتو نه په کمه موده وي [دوه] کي د پیدا شوي بچي نسب

وَإِذَا اعْتَرَفَتِ الْمُعْتَدَّةُ بِانْقِضَاءِ عِدَّتِهَا اوهرکله چي معتده دخپل عدت تیریدلو اقرار اوکړو ثُمَّ جَاءَتْ بِالْوَلَدِ لِأَقَلَّ مِنْ سِتَّةِ أَشْهُرٍ بیا دي (د اقرار د وخت نه) د شپږ میاشتو نه په کم کي بچي راوړو يَثْبُتُ نَسَبُهُ نو ددې بچي نسب به ثابت وي

حل اللغة: ① انقضاء پوره کیدل ② الحدوث پیدا کیدل ③ یتناول شامليږی ؛

تشریح:- صورت د مسئلي دادي چه معتدې او وئیل زما عدت تیرشو بیا ددې د اقرار د وخت نه د شپږ میاشتو نه په کمه موده کی بچي پیدا شو.نو ددې بچي نسب به ثابت وی .

لِأَنَّهُ ظَهَرَ كَذِبُهَا بِيَقِيْنٍ خکه چي د معتده دروغجن کیدل په یقین سره معلوم شو فَبَطَلَ الْإِقْرَارُ په دي وجه ددې اقرار باطل شو وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ اوکه دي په شپږ میاشتو کي بچي راوړو، لَمْ يَثْبُتْ نو نسب به نه ثابتیږي لِأَنَّهُ لَمْ يُعْلَمْ بُطْلَانُ الْإِقْرَارِ خکه چي د اقرار باطلیدو موږ ته علم نشته. لِاحْتِمَالِ الْحُدُوْثِ بَعْدَهُ خکه چي د اقرار نه روسته د حمل پیدا کیدلو احتمال دي

تشریح:- دلیل دادي.چه هرکله د اقرار د وخت نه د شپږ میاشتو نه په کمه موده کي بچي پیدا شو نو معلومه شوه چه د اقرار په وخت دا معتده حامله وه اوچونکه د حامله عدت وضع د حمل وی .په دي وجه به دا معتده د عدت تیریدلو په اقرارکي دروغژنه وی .نوچه په اقرار کي دروغژنه ده.نو اقرار به باطل وی او هرکله چي دعدت په تیریدلو کي اقرار باطل شو.نود بچي نسب به ثابت وی .او که د اقرار د وخت نه پوره

شي مې شوكي بچي پيد شو نو په دي وجه به د اقرار د بطلان يقين نه كيږي

وَهٰذَا اللَّفْظُ بِإِطْلَاقِهِ يَتَنَاوَلُ كُلَّ مُعْتَدَّةٍ ودا لفظ دخپل اطلاق په وجه هر معتده ته كډ دي

تشريح:- علامه مرغيناني فرماني .چه د ماتن قول «اذا اعترفت المعتدة» د خپل اطلاق په وجه هر معتده ته شامل دي. كه معتده رجعيه وي .او كه معتده بائنه وي .يا معتده وفت،د ټولو حكم هغه دي كوم چي وړاندي بيان كړي شو

د معتده به چې پيدا كېدل اوده نسب

وَإِذَا وَلَدَتِ الْمُعْتَدَّةُ وَلَدًا اوكه حې بوي معتدي بچي راوړو لَمْ يَثْبُتْ نَسَبُهُ نو ددي نسب به نه ثابتيږي عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله د ابوحنيفه رحمه الله په نيز إِلَّا أَنْ يَشْهَدَ بِوِلَادَتِهَا رَجُلَانِ أَوْ رَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مگر داچه ددي (بچي) د پيدا كيدو دي (دوه) سړي يا يو سړي او دوې (دوه) ښځي گواهي وركړي إِلَّا أَنْ يَكُونَ هُنَاكَ حَبَلٌ ظَاهِرٌ أَوِ اعْتِرَافٌ مِنْ قِبَلِ الزَّوْجِ خو كه حمل ښكاره وي يا د خوند د اړخه اقرار بيامونديږي شي فَيَثْبُتُ النَّسَبُ مِنْ غَيْرِ شَهَادَةٍ نود گواهي نه بغير به هم نسب ثابتيږي

حل اللغة: ① حبل :مبد .په رحم كي بچي ② حجة دليل ③ التعين معين كولا

تشريح:- صورت د مسئلې دادي.كه د معتده ښځې بچي پيدا شو.او حمل مخكې نه ښكاره وو.يا خاوند د حمل اقرار كړي وو نو په دواړه صورتونوكي به بغير د شهادت نه نسب ثابت وي .او كه د معتده ښځې بچي پيدا شو او خاوند د زيږيدل انكار اوكړلو نود امام اعظم رحمه الله په نيز به نسب هغه وخت ثابتيږي .چه كله د بچي په زيږيدل باندي دوي (دوه) سړي يا يو سړي او دوي (دوه) ښځي گواهي وركړي .

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ رحمهما الله او صاحبين رحمهما الله فرماني يَثْبُتُ فِي الْجَمِيعِ بِشَهَادَةِ امْرَأَةٍ وَاحِدَةٍ چي په ټولو صورتونوكي د يوي ښځي په گواهي سره نسب ثابتيږي لِأَنَّ الْفِرَاشَ قَائِمٌ بِقِيَامِ الْعِدَّةِ د صاحبينو رحمهما الله دليل دادي. چې دعدت موجود كيدلو په وجه (ښځه د خپل خاوند) فراش دي وَهُوَ مُلْزِمٌ لِلنَّسَبِ او فراش كيدل نسب ثابتوي وَالْحَاجَةُ إِلَى تَعْيِينِ الْوَلَدِ أَنَّهُ مِنْهَا فَيَتَعَيَّنُ بِشَهَادَتِهَا او حاجت د ولد د تعين دي چه دا بچي هم دې ښځې راوړلې دي نودا خبره د يوي ښځي په گواهي سره متعين كيږي كَمَا فِي حَالِ قِيَامِ النِّكَاحِ لكه څنگه چې د نكاح قائمېدو په صورت كي (د يوي ښځي په گواهي سره تعين د ولد) كيږي

تشريح:- صاحبين رحمهما الله فرماني چه په ټولوصورتونوكي د يوي آزادي مسلماني عادلي ښځي په گواهي باندي نسب ثابتيږي كه د مخكي نه حمل ښكاره وي .او كه نه او خاوند دحمل اقرار كړي وي .او كه نه امام احمد رحمه الله هم ددي قائل دي اود امام شافعي رحمه الله په نيز دڅلورو ښځو گواهي شرط ده اود امام مالك اود ابن ابي ليلى رحمه الله په نيز د دوي (دوه) ښځو په گواهي باندي نسب ثابتيږي

اود دوی دليل دادي چه دعدت موجود كيدلو په وجه ښځه دخپل خاوند فراش دي او فراش كيدل نسب لازم كوي .نود نسب ثابتولو هيڅ اړتيا پاتي نشو.البته دا اړتيا شته چه دا بچي هم ددي ښځي نه پيدا شوي دي.نودا خبره د يوي ښځي په گواهي سره ثابتيږي .لكه چې د نكاح قائميدلو په صورت كي بالاتفاق د يوي ښځي په گواهي سره د ولد تعين كيږي .

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله اود امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادي. أَنَّ الْعِدَّةَ تَنْقَضِي بِإِقْرَارِهَا بِوَضْعِ الْحَمْلِ چې د ښځي د وضع حمل د اقرار په وجه عدت تيرشو وَالْمُنْقَضِي لَيْسَ بِحُجَّةٍ او تيرشوې شي حجت نشي كيدي وَمَسَّتِ الْحَاجَةُ إِلَى

(١) القول الراجح هو قول ابي حنيفة رحمه الله كذا في الحاشية (٢/٢٧٤) وردالمحتار (١٢/٦٨) والهنديه (١/٥٣٨) والبحر الرائق (٤/١٢٠) نقلا عن نفوس مراجع (١/٣٧٠).

إِثْبَاتِ النَّسَبِ ابْتِدَاءً نود نوي سر نه (دوباره) د نسب ثابتولو اړتيا پيدا شو فَيُشْتَرَطُ كَمَالُ الْحُجَّةِ نو په دې كې پوره گواهي شرط ده بِخِلَافِ مَا إِذَا كَانَ ظُهُورُ الْحَبَلِ په خلاف د هغه صورت چې كله حمل ښكاره وي أَوْ صُدُورُ الِاعْتِرَافِ مِنَ الزَّوْجِ يا د خاوند د اړخه اقرار صادر شوې وي (نو هلته كي دا شرط نشته) لِأَنَّ النَّسَبَ ثَابِتٌ قَبْلَ الْوِلَادَةِ څكه چې (د بچي) نسب خود پيدا كيدو نه وړاندې ثابت دي وَالتَّعْيِينُ يَثْبُتُ بِشَهَادَتِهَا او تعين د يوي ښځي په گواهي سره ثابتيږي

تشريح:- د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادي چه هركله ښځي د وضع حمل اقرار وكړلو نو ددې عدت تيرشو .او كوم شي چي تير شي هغه حجت نشي كيدلې.حجت خو هغه وي چه كوم موجود وي .نود نوي سر نه د نسب ثابتولو اړتيا پيدا شو.په دې وجه د شهادت تامه كيدل نه ضروري وي .او شهادت تامه د دې چه دوي (دوه) سړي گواهي وركړي .يا يو سړي او دوې (دوه) ښځي گواهي وركړي .خوكه حمل ښكاره وو يا خاوند د حمل اقرار اوكړو نود كمل شهادت شرط نه دي.څكه چې په دې صورت كي خو نسب د زيږيدل نه وړاندې ثابت شو او پاتي شوه د چه دا بچي ددي ښځي نه پيدا شوي دي نودا خبره د يوې ښځي په گواهي سره ثابتيږي

اود حضرت امام صاحب رحمه الله په مذهب باندي دا اشكال كيدلي شي چه د نسب د اثبات ليږه د سړي شهادت شرط گرځول،څنگه درست دي .حالانكه د سړي ښځي اړخ ته كتل حرام دي ؟ نوځواب دا دي چه كتل ضروري نه دي .بلكه بغير د كتلو نه هم گواهي وركول ممكن دي .په دې طريقه چي دا ښځه د دوې (دوه) گواهانو مخكي يې كمري ته داخل شوه.او گواهانو ته ددې خبرې عمل دي.چه په دې اطاق (كمره) كي ددې ښځي نه سوا بل څوك نشته.بيا دا ښځه د يوماشوم سره راوړتله.نود شهادت ادا كاوه ليږاره دومره قدري هم كافي ده.

د معتده د اړخه د دوې [دوه] كاله مكمل كيدلو نه وړاندي د بچي د زيږيدل دعوى

فَإِنْ كَانَتْ مُعْتَدَّةً عَنْ وَفَاةٍ نوكه ښځه (د خپل خاوند) په وفات سره په عدت كي وي (اودي د ولادت دعوى اوكړه) فَصَدَّقَهَا الْوَرَثَةُ فِي الْوِلَادَةِ او وارثانو په ولادت كي ددې تصديق اوكړو وَلَمْ يَشْهَدْ عَلَى الْوِلَادَةِ أَحَدٌ خو په ولادت باندې چې گواهي ورنكړه فَهُوَ ابْنُهُ فِي قَوْلِهِمْ جَمِيعًا نو بالاتفاق دا ددې د خاوند زوې دي

تشريح -صورت د مسئلې دادي.كه يوه ښځه د خپل خوند دوفات په وجه په عدت كي وي .بيا دوې (دوه) كاله پوره كيدلو نه وړاندي دې بچى پيدا كسدلو دعوه اوكړه.او ددې ټولو وارثانو چې دوی د شهادت د جواز ليږه كافي وي يعني دوې (دوه) سړي يا يوسړي او دوې (دوه) ښځي) يا بعض وارثانو د بچي پيدا كيدلو اقرار هم اوكړلو خوهيڅ چا د بچي په پيدا كيدلو باندي گواهي ورنكړه نود احنف فقهاء په نيز بالاتفاق دا بچي د ميت زوې وي .يعني ددې بچي به د ميت نه نسب ثابت وي .

وَهٰذَا فِي حَقِّ الْإِرْثِ ظَاهِرٌ اودا (ثبوت بنوت) د وراثت په حق كي ښكاره دي. لِأَنَّهُ خَالِصُ حَقِّهِمْ څكه ميراث دده خالص حق دي فَيُقْبَلُ فِيهِ تَصْدِيقُهُمْ نو د ميراث په حق كي به ددوی تصديق كول قبلولوی

تشريح:- علامه مرغيناني رحمه الله فرماني .چه د څوې كيدلو ثبوت د ميراث په حق كي ښكاره دې يعني دا ماشوم به په ميراث كي د نورو وارثانو سره په وراثت كي شريك وي .څكه چې ميراث خالص د وارثانو حق وي نو په خپل حق كي به ددوی اقرار كول قبول وي .

أَمَّا فِي حَقِّ النَّسَبِ هَلْ يَثْبُتُ فِي حَقِّ غَيْرِهِمْ باتي شو د نسب په حق كي آيا ددوی نه د علاوه په حق كي به نسب ثابتيږي . قَالُوا إِذَا كَانُوا مِنْ أَهْلِ الشَّهَادَةِ يَثْبُتُ نو مشائخ فرمائي كه تصديق كونكي وارثان د اهل شهادت څخه وي نو (نسب) به ثابتيږي لِقِيَامِ الْحُجَّةِ څكه چې حجت (شرعيه) ثابت شو

تشریح:- باتې شوه داخبره چې د عامو خلګو په حق کې به ددې بچی نسب د میت نه ثابت وی او که نه نو په دې اړه کې د مشائخو رحمهم الله قول دادې که تصدیق او اقرار کونکی وارثان د شهادت اهل وی په دې طریقه چې وارثه سړی وی یا سړی و ښځې دواړه وی .او دوی عادلان هم وی نود ټولو خلګو په حق کې به د دې بچی نسب ثبت وی خکه چې شرعی حجت یعنی کامل شهادت موجود شو تردې چې دا بچې به په اقرار کونکو او انکار کونکو دواړو سره په میراث کې شریك وی اود نورو وراثانو پشان به دې بچی ته هم د مړی د مدیون نه د دین د مطالبه حق حاصل وی .

وَلِهٰذَا قِيلَ: تُشْتَرَطُ لَفْظَةُ الشَّهَادَةِ په دې وجه اوونیلې شو.چه لفظ د شهادت شرط دې وَقِيلَ لَا تُشْتَرَطُ و اوونیلې شو چه شرط نه دې لِأَنَّ الثُّبُوتَ فِي حَقِّ غَيْرِهِمْ تَبَعٌ لِلثُّبُوتِ خکه چې د تصدیق کونکو نه د علاوه په حق کې نسب ثابتیدل تابع دی فِي حَقِّهِمْ بِإِقْرَارِهِمْ د دوی د اقرار په وجه ددوی د حق په ثابتولو کې وَمَا ثَبَتَ تَبَعًا لَا يُرَاعَى فِيهِ الشَّرَائِطُ او کوم شی چې تابع ثابتیږی .په هغې کې د شرائطو رعایت (ضروری) نه وی .

تشریح:- چونکه د تصدیق کونکو وارثانو د شهادت د اهل ګڼې کیدل شرط دی په دې وجه بعض مشائخ وائی چې د شهادت لفظ شرط دې او بعض مشائخ وائی .چه د شهدت لفظ شرط نه دې.د قول ثانی دلیل دادې چه د ورثه د اقرار او تصدیق په وجه به په اصل کې خو نصب ددوی په حق کې ثابت شی او د دوی نه د علاوه په حق کې به ددوی تابع وی اونسب به ثابت وی .او قاعده ده.چه کوم شی په تابع کیدلو کې ثابتیږی .په هغې کې د شرائطو لحاظ ساتل ضروری نه وی .

مثلاً مولی په سفرکې یوخانې کې د اقامت نیت اوکړلو.نود اقامت شرائط به د مولا په حق کې معتبر وی د غلام او خدمانو په حق کې به معتبر نه وی خکه چې دا خلګ د مولا تابع وی .

د نکاح نه شپږ میاشتې نه په کمه موده کې د پیدا شوی بچی نسب

وَإِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ امْرَأَةً اوکه سړی یوې ښځې سره نکاح اوکړله فَجَاءَتْ بِوَلَدٍ لِأَقَلَّ مِنْ سِتَّةِ أَشْهُرٍ مُنْذُ يَوْمِ تَزَوَّجَهَا نود نکاح د ورځ نه د شپږ میاشت نه په کم کې دې بچی راوړو لَمْ يَثْبُتْ نَسَبُهُ نو ددې (بچی) نسب به ثابت نه وی

حل اللغة: ① العلوق په رحم کې د نطفې استقرارنیول ② فصاعدا زیاتی ③ المدة موده،وخت ④ القذف په چا باندې د زنا الزام لګول اوبیا د هغې نه ثابتول]

تشریح.-صورت د مسئلې دادې.که یو سړی د یوې ښځې سره نکاح اوکړله.نود نکاح د وخت نه د شپږ میاشتو نه په کمه موده کې ددې ښځې بچې پیدا شو.نو ددې بچی نسب به ددې سړی نه ثابت نه وی .

لِأَنَّ الْعُلُوقَ سَابِقٌ عَلَى النِّكَاحِ خکه چې نطفه په نکاح باندې مقدم ده فَلَا يَكُونُ مِنْهُ نو(دا) نطفه به ددې سړی نه نه وی

تشریح - دلیل دادې.چه د حمل کم ازکم موده شپږ میاشتې ده.او بچی د شپږ میاشتو نه په کمه موده کې پیدا شو نو معلومه شوه.چه نطفه د نکاح نه وړاندې پیدا شوې وه نو ثابته شوه.چه دا نطفه ددې خاوند نه نه ده او هرکله چې نطفه ددې سړی نه نه ده.نو په دې سره به نسب هم نه ثابتیږی .او که د نکاح د وخت نه د شپږ میاشتو نه په زیاته موده کې بچې پیدا شو.نو ددې بچی نسب به دده نه ثابت وی .که خاوند ددې بچی اقرار اوکړې او که خاموش پاتې شی .خکه چې د ښځې فراش کیدل ثابت دی .اود حمل موده هم پوره ده.

وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ فَصَاعِدًا اوکه (د نکاح دوخت نه) په شپږو میاشتو باندې یا(ددې نه) په زیاتو باندې نې بچې راوړو يَثْبُتُ نَسَبُهُ مِنْهُ نود خاوند نه ددې نسب ثابت وی اعْتَرَفَ بِهِ الزَّوْجُ أَوْ سَكَتَ که خاوند ددې اقرار اوکړی اوکه خاموش پاتې شی لِأَنَّ الْفِرَاشَ قَائِمٌ وَالْمُدَّةُ تَامَّةٌ خکه چې فراش قائم دې.او موده هم پوره ده فَإِنْ جَحَدَ الْوِلَادَةَ بیا که خاوند د ولادت انکار اوکړو يَثْبُتُ بِشَهَادَةِ امْرَأَةٍ وَاحِدَةٍ تَشْهَدُ بِالْوِلَادَةِ نو(ولادت به) ثابتیږی د یوې

ښځې په ګواهۍ سره کومه چې د ولادت شاهده وی حَتَّى لَوْ نَفَاهُ الزَّوْجُ يُلَاعِنُ تردې که خاوند د بچی نفی اوکړی نو لعان به کوی لِأَنَّ النَّسَبَ يَثْبُتُ بِالْفِرَاشِ الْقَائِمِ خکه چې نسب ثابتیږی د فراش په موجود کیدو سره

تشریح.- که بچې په شپږ میاشتو یا ددې نه په زیاته موده کې پیدا شو.خو خاوند د بچی پیدا کیدلو انکار وکړلو نو که یوه ښځه د بچی پیدا کیدلو ګواهی ورکړی .نو ددې په شهادت سره به زیږیدل ثابت شی تردې که خاوند ددې بچی نفی اوکړله او وې وئیل چه دا بچې زما د نطفې نه نه دې پیدا نو خاوند به خپلې ښځې سره لعان کوی

دلیل دادې چه د ښځې د فراش کیدلو په وجه د بچی نسب ثابت شو او پاتې شو د زیږیدل نکړ .نودا دیوې ښځې په ګواهۍ سره ثابت شو.

وَاللِّعَانُ إِنَّمَا يَجِبُ بِالْقَذْفِ او لعان واجبیږی .د زنا په تهمت لګولو سره وَلَيْسَ مِنْ ضَرُورَتِهِ وُجُودُ ود لعان لپاره د بچی موجود کیدل ضروری نه دی الْوَلَدِ فَإِنَّهُ يَصِحُّ بِدُونِهِ خکه چې لعان د بچی نه بغیر هم کیږی

تشریح.- په دې عبرت سره د اعتراض خواب کوی اعتراض دادې چه دلته کې د بچی په نفی کوه به دې لعان واجب شوې دې.اود بچی زیږیدل د یوې ښځې (دینږه) په شهادت سره ثابتیږی نو نتیجه دا راوزنه چه لعان د یوې ښځې (دینږې) په شهادت سره ثابت شو حالانکه دا جائز نه ده.خکه چې لعان معنی حد دې او حد د ښځو په شهادت سره نه ثابتیږی

ددې خواب دادې.چه لعان واجبیږی .د زنا په تهمت لګولو سره.او دلته کې د زنا تهمت موجود دې. خکه چې د خاوند قول «لیس منی» په ښځه باندې د زنا تهمت لګول دی .او تهمت لګول د بچی وجود ته محتاج نه دی . خکه چې بغیر د بچی نه هم قذف (تهمت لګول) ثابتیږی .نو په قذف کې ددې اعتبار نه دې شوې.چه دیوې ښځې (دینږې) په ګواهۍ سره ثابت شوې وی . والله اعلم.

د بچی په زیږیدل سره په زوجینوکې د نکاح په موده کې اختلاف

فَإِنْ وَلَدَتْ نوکه د ښځې نه بچې پیدا شو ثُمَّ اخْتَلَفَا بیا (ښځې خاوند) اختلاف اوکړو فَقَالَ الزَّوْجُ تَزَوَّجْتُكِ مُنْذُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ نو خاوند اوونیل.چه تا ما خلور میاشتو داسې په نکاح کې اخستې ئې وَقَالَتْ هِيَ مُنْذُ سِتَّةِ أَشْهُرٍ و ښځې وونیل.چه د شپږ میاشتو نه فَالْقَوْلُ قَوْلُهَا نو قول به د ښځې (قبول) وی وَهُوَ ابْنُهُ اودا بچې به ددې د خاوند زوې وی

حل اللغة: ① سفاح: زنا ② استحلاف: قسم ورکول]

تشریح:مسئله داده.چه د یوې ښځې ماشوم پیدا شو.بیا زوجینو اختلاف اوکړلو. خاوند وائی .چه ته ما صرف د خلورو میاشتو نه په نکاح اخستې وې.او ښځه وائی .چه داسې نه ده.بلکه پوره شپږ میاشتې اوشوې چه زه ستا په نکاح کې یم.نو په دې صورت کې به د ښځې قول معتبر وی .اودا بچې به ددې خاوند زوې شمارلې کیږی .یعنی دده خخه به ددې بچی نسب ثابت وی .

لِأَنَّ الظَّاهِرَ شَاهِدٌ لَهَا خکه چې ښکاره (حال) ددې ښځې شاهد دې فَإِنَّهَا تَلِدُ ظَاهِرًا مِنْ نِكَاحٍ خکه چې دې به د نکاح نه بچې راوړلې وی لَا مِنْ سِفَاحٍ نه د زنا نه

تشریح:دلیل دادې.چه ښکاره حال د ښځې موافق دې.خکه چې ښکاره هم دا ده چه د مسلمانې ښځې نه د بچی زیږیدل د نکاح په وجه شوی دې.د زنا په وجه نه دې شوې.او ښکاره حال چې د کوم کس موافق وی .هغه مدعی علیه وی .نو په دې مسئله کې ښځه (بی بی) مدعی علیه ده.او ددې خاوند مدعی دې اود حدیث «البینة علی المدعی.» په رو سره که د مدعی سره بینه نه وی .نود مدعی علیه قول به معتبر وی او

چونکه دلته کي مسئله مفروضه هم داسي ده.چه خاوند سره بینه نشته په دې وجه ښځه چې مدعی علیه ده.ددې قول به معتبر وی .

وَلَمْ يَذْكُرِ الِاسْتِحْلَافَ .و امام محمد رحمه الله قسم احستل نه دی ذکر کړی وَهُوَ عَلَى الِاخْتِلَافِ حلانکه دا مختلف فیه دی

تشریح صاحب دعنایه رحمه الله په دې موقع دوې [دوه] اعتراضه سره د خوابه ذکر کړی دی.خادم هم دا ذکر کوی ① رومبي اعتراض دادې. دادې چه ښکاره حال د خاوند د قول شاهد دې.ځکه چې نکاح امر حادث دې او په حوادثو کي اصل دادې.چه دا اقرب وختونو ارخ ته منسوب کړې شی .اود اقرب وختونو قنل خاوند دې.دده ښځه نه ده.نو خاوند مدعی علیه شو.اوچونکه د مدعی علیه قول معتبر وی په دې وجه د خاوند قول معتبر کیدل پکار دی ؟ ددې خواب دادې چه د نسب په ثبوت کي احتیاط کولې شی .نو هرکله چې دوې [دره] ظاهر متعارض شی .نو مثبت ته به په نافی باندې ترجیح ورکولې شی .او چونکه د ښځې قول مثبت للنسب دې.او د خاوند قول نافی للنسب دې په دې وجه به دښځې قول راجح وی . ② دوهم اعتراض چې ښځه علوق (نطفه)، د خاوند خودلې شوې زمانې(یعنی ځلور میاشتې) نه وړاندې ارخ ته منسوب کوی او خاوند ددې منکر دې.اود بینه نه کیدلو په صورت کي د منکر قول معتبر وی .نود خاوند قول معتبر کیدل پکار دی ؟ ددې خواب دادې.چه دا معارض دې.په دې طریقه چې خاوند علوق د نکاح نه وړاندې زمانې ارخ ته د منسوب کاوه مدعی دې.او ښځه ددې منکره ده.نود ښځې قول معتبر کیدل پکار دی صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .چه امام محمد رحمه الله په جامع صغیر کي دا نه دی ذکر کړی چه د ښځې ځخه به قسم اخستلې شی .او که نه.حالانکه داخبر مختلف فیه ده.د صاحبینو رحمهما الله په نیز به قسم اخستلې شی اود امام صاحب رحمه الله په نیز به نشی اخستلې.والله اعلم

د ښځې په ګواهۍ باندې د زیږیدل ثبوت

وَإِنْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ اوکله چې یو کس خپلې ښځې ته اووئیل إِذَا وَلَدْتِ وَلَدًا فَأَنْتِ طَالِقٌ کله چې تا بچي راوړو نو ته دې طلقه یې فَشَهِدَتِ امْرَأَةٌ عَلَى الْوِلَادَةِ بیا یوې ښځې په بچي راوړلو باندې ګواهی ورکړه لَمْ تَطْلُقْ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله [1] نود امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز به طلاق نه واقع کیږی

حل اللغة: ① الحجة. دلیل ② ینفک: جلا کیږی ③ الحنث حانث کیدل]

تشریح-صورت د مسئلې دادې.چه یو سړی خپلې ښځې ته اووئیل «إذا ولدت ولداً فانت طالق» نو بیا ښځې (دینړۍ) د بچی پیدا کیدلو شهادت اوکړو.او خاوند د زیږیدل منکردې په داسې حال کي چې نه خود ښځې حمل ښکاره وو.او نه خاوند د حامله کیدلو اقرار کړی وو.نود امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله په نیز به په دې ښځه باندې طلاق نه واقع کیږی .البته نسب به ثابت وی .

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ رحمهما الله تَطْلُقُ او صاحبین رحمهما الله فرمائی چه طلاق واقع کیږی لِأَنَّ شَهَادَتَهَا حُجَّةٌ فِي ذَلِكَ ځکه چې په دې باب کي د یوې ښځې شهادت حجت دې قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ نبی کریم ﷺ فرمائیلی دی (شَهَادَةُ النِّسَاءِ جَائِزَةٌ فِيمَا لَا يَسْتَطِيعُ الرِّجَالُ النَّظَرَ إِلَيْهِ)[2].چه د ښځې ګواهی په داسې امر کي جائز ده په کوم کي چې د سړو د نظر کاوه قدرت نه وی

[1]) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا فى فتح القدير(١٤\١٨٠) والعناية (١٤\١٧٤) والهندية (١١\٤٢٤) ومراقى الفلاح (ص.٢٦٧) نقلاً عن القول الراجح (١١\٣٧٧)-

تشریح-صاحبین رحمهما الله فرمائی .چه طلاق واقع کیږی .د دوی دلیل دادې چه د یوې سخې په ګواهۍ سره زیږیدنه ثابتیږی نبی کریم ﷺ فرمائیلی دی .د ښځو ګواهی په داسې امر کښې جائز ده چه هغه ته په سړو لیدل کتل شرعاً ممنوع وی .نو هرکله چې د یوې ښځې په ګواهۍ سره زیږیدل ثابت شو نو طلاق به هم واقع کیږی ځکه چې طلاق په ولادت باندې معلق شوې دې.ددې حدیث د غریب کیدلو په وجه اکثر شارحینو نه دې ذکر کړی [۲]

وَلِأَنَّهَا لَمَّا قُبِلَتْ فِي الْوِلَادَةِ او ځکه چې کله د یوې شهادت په ولادت ثابتولو کي قبول دې تُقْبَلُ فِيمَا يُبْتَنَى عَلَيْهَا وَهُوَ الطَّلَاقُ نوکوم شی چې په ولادت باندې مبنی دې په هغې کي به هم قبلولې شی او هغه طلاق دی

تشریح- دوهم دلیل دادې چه هرکله د یوې سخې (دینړۍ) شهادت د زیږیدنې په ثبوت کي حجت دې نو طلاق کوم چې په زیږیدل باندې معلق او مبنی دې ددې په ثابتولو کي به هم یقینا حجت وی

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله أَنَّهَا ادَّعَتِ الْحِنْثَ فَلَا يَثْبُتُ اود امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادې چه سخې د حنث کیدلو دعوی اوکړه.نو حنث به نه ثابتیږی إِلَّا بِحُجَّةٍ تَامَّةٍ مګر په حجت تامه سره وَهَذَا لِأَنَّ شَهَادَتَهُنَّ ضَرُورِيَّةٌ فِي حَقِّ الْوِلَادَةِ ودا په دې وجه چې د ولادت په اړه کي دښځو شهادت جائز کیدلو د اړتیا په وجه دی فَلَا تَظْهَرُ فِي حَقِّ الطَّلَاقِ نود طلاق په اړه کي (به ددې اثر) نه ښکاره کیږی لِأَنَّهُ يَنْفَكُّ عَنْهَا ځکه چې طلاق د ولادت نه جلا هم کیدی شی

تشریح- اود امام اعظم رحمه الله دلیل دادې.چه ښځې (بی بی) په خپل خاوند باندې د حانث کیدلو دعوی کړې ده یعنی دطلاق واقع کیدلو،او خاوند ددې منکر دې.نود ښځې دا دعوی بغیر دکامل حجت نه نه ثابتیږی او پاتې شوه داخبره چې طلاق په زیږیدل باندې موقوف دې.او زیږیدل د یوې ښځې په شهادت سره ثابتیږی او طلاق کوم چې موقوف دې.ددې ثبوت به هم د یوې ښځې په ګواهۍ سره کیږي نو ددې خواب دادې چه زیږیدل په حق کي د ښځو شهادت ضرورةً معتبر دې.او کوم شی چې ضرورةً ثابت وی .هغه د اړتیا په اندازه ثابتیږی . یعنی د اړتیا د حدنه تجاوز نه کوی .نود یوې ښځې په شهادت سره به زیږیدل ثابت شی ځکه چې د زیږیدل په وخت سړی موجود نه وی په دې وجه د زیږیدل په حق کي د ښځو شهادت ضرورةً معتبر ګرځولې شوې دې.خود طلاق په حق کي د یوې ښځې د ګواهۍ اثر نه ښکاره کیږی .ځکه چې په طلاق زیږیدل کي هیڅ لزوم نشته.ځکه چې طلاق بغیر د پیدائښه،او زیږیدل بغیر د طلاقه موجود کیږی .[۲]

د حمل پیدا کیدلو نه روسته د بچي په پیدا ئش باندې طلاق معلق کول

وَإِنْ كَانَ الزَّوْجُ قَدْ أَقَرَّ بِالْحَبَلِ اوکه خاوند ددې ښځې د حامله کیدو اقرار اوکړو طَلُقَتْ مِنْ غَيْرِ شَهَادَةٍ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله [1] نود امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز به د ګواهۍ نه بغیر مطلقه شی

حل اللغة: ① هغه دائیه چې د ولادت په وخت کي ښځې سره موجود وی اود ولادت په کار کي کومک کوی ① الحبل امید،په رحم کي بچې ② موتمنة. امانتداره ګرځولې شوې]

تشریح- مسئله داده.که خاوند د خپلې ښځې د حامله کیدلو اقرار اوکړلو.بیا ده ددې طلاق د بچي په زیږیدل

[2]) قال الزيلعي قلت غريب وروى ابن ابى شيبة فى مصنفه فى البيوع قال مضت السنة ان تجوز شهادة النساء فيما لا يطلع عليه غيرهن من ولادات النساء وعيوبهن ويجوز بشهادة القابلة فى الإستهلال وإمرأتان فيما سوى ذلك وروا عبدالرزاق فى مصنفه عن جريج عن الزهرى)-

[1]) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا فى فتح القدير(١٤\١٨٠) والكفاية (١٤\١٨٠) ورد المحتار(٢\٦٨٣) والبحر الرائق (١٦٣\٤) نقلاً عن القول الراجح (١١\٣٧٨)-

باندې معلق کړلو.نو ښځې دعوی اوکړله.چه بچی پیداشوی دی.او خاوند ددې تکذیب اوکړلو نو په دې صورت کې به د امام ابوحنیفه په نیز بغیر د شهادته دا ښځه مطلقه شي

وَعِنْدَهُمَا تُشْتَرَطُ شَهَادَةُ الْقَابِلَةِ او د صاحبینو په نیز د دینړې ګواهی شرط ده. **لِأَنَّهُ لَا بُدَّ مِنْ حُجَّةٍ لِدَعْوَاهَا الْحِنْثَ** ځکه چې د ښځې د حنث دعوې لپاره حجت کیدل ضروری دی **وَشَهَادَتُهَا حُجَّةٌ فِيهِ** اود یوې ښځې (دینړې) شهادت په دې باب کې حجت دی **عَلَى مَا بَيَّنَّا** لکه څنګه چې مونږ وړاندې بیان کړی دی

تشریح:- د صاحبینو په نیز د طلاق واقع کیدلو لپاره د دینړې شهادت شرط دی د دوی دلیل دادې چه ښځې ددې خبرې دعوه اوکړله.چه زما خاوند په خپل قسم «إذا ولدت ولداً فأنت طالق» کې حانث شو اود خاوند حنث کیدل ثبتولو لپاره د یوې ښځې (وینځې) شهادت کافی دی.لکه چې په وړاندې مسئله کې تیر شو.په دې وه موږ اووئیل چه د یوې ښځې (دینړې) شهادت شرط دی.

وَلَهُ او د امام ابوحنیفه دلیل دادې **أَنَّ الْإِقْرَارَ بِالْحَبَلِ إِقْرَارٌ** چې دحامله کیدلو اقرار د هغه شی اقرار دی **بِمَا يُفْضِي إِلَيْهِ** کوم اړخ ته به چې دا رسیږی **وَهُوَ الْوِلَادَةُ** او هغه ولادت دی

تشریح - د حضرت امام صاحب دلیل دادې.چه د خاوند د اړخه د خپلې ښځې د حامله کیدلو اقرار په حقیقت کې د حمل په نتیجه، یعنی د زیږیدل اقرار کول دی .او هرکله چې د خاوند داړخه په زیږیدل باندې اقرار موجود شو.نود شهادت اړتیا پاتې نشو.په دې وجه اووئیلی شو.چه د شهادت نه بغیر به زیږیدل ثابت شی .او طلاق به واقع شي .

وَلِأَنَّهُ أَقَرَّ بِكَوْنِهَا مُؤْتَمَنَةً اوځکه چې خاوند د ښځې د امانت دارکیدو اقرار کړی دی **فَيُقْبَلُ قَوْلُهَا فِي رَدِّ الْأَمَانَةِ** نو په امانت واپس کولوکې به دده قبول وی

تشریح - دوهم دلیل دادې چه هرکله خاوند ددې خبرې اقرار اوکړلو.چه زما ښځه حامله ده نو ګویا چې ده ددې خبرې اقرار اوکړلو چه د امانت داره ده یعنی ددې په نس کې زما بچې ودیعت (امانت) دی او په امانت و پس کولوکې د امین قول معتبر وی .په دې وجه به دلته کې هم د امانت په واپس کولو.یعنی د بچی په زیږیدل کې د امین (یعنی د ښځې) قول معتبر وی .اود شهادت وغیره اړتیا به نه وی .

د حمل کم نه کم اود زیات نه زیاته موده

قَالَ امام قدوری فرمائی **وَأَكْثَرُ مُدَّةِ الْحَمْلِ سَنَتَانِ** چې دحمل اکثره موده دوې [دوه] کاله ده **لِقَوْلِ عَائِشَةَ** دلیل د حضرت عائشه قول دی **الْوَلَدُ لَا يَبْقَى فِي الْبَطْنِ أَكْثَرَ مِنْ سَنَتَيْنِ** چې بچې په نس کې دوې [دوه] کالو نه زیات نه پاتې کیږی . **وَلَوْ بِظِلِّ مِغْزَلٍ**[1] د میچن د لاسکی د سوری برابر وی

حل اللغه: ① البطن نس ② مغزل د میچن د لاسکی سوری ③ فصال د تی نه کټ کیدل ④ یهتدی لار ښئی

تشریح - زمونږ په نیز د حمل زیات نه زیاته موده دوې [دوه] کاله ده. دلیل دادې چه د حضرت عائشه قول دې فرمائی چه بچې د مور په نس کې دوې [دوه] کاله نه زیات نه پاتې کیږی اګرچه د میچن د لاسکی د سوری په اندازه وی او ښکاره هم داده چه حضرت عائشه دا د نبی کریم ﷺ نه اوریدلی وی او بیان کړې نې وی .

وَأَقَلُّهُ سِتَّةُ أَشْهُرٍ او د حمل کم ازکم موده شپږ میاشتې ده **لِقَوْلِهِ تَعَالَى** ځکه چې الله تعالی فرمائیلی دی **وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا** ((وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ)) دبچی په حمل کې پاتې کیدل او (د) شیدې پریښولو (موده) دیرش میاشتې دی **ثُمَّ قَالَ** بیا فرمائی ((وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ)) اود بچی شیدې پریښول دوې [دوه] کاله کې

(۱) أخرجه الدارقطني في سننه (۳۲۲۳) رقم ۸۲- والبيهقي في السنن الكبرى (۷۸۲۷) رقم (۲۵۵۵۱)-

کیږی **فَبَقِيَ لِلْحَمْلِ سِتَّةُ أَشْهُرٍ** نود حمل لپاره شپږ میاشتې پاتې شوې

تشریح:- اود حمل کم نه کمه موده بالاتفاق شپږ میاشتې ده.دلیل د قرآن ایت ((وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا)) دی.یعنی په حمل کې د پاتې کیدلو اود پیو پریښولو موده دیرش میاشتې ده بیا الله تعالی فرمائی ((وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ)) یعنی د بچی شیدې پریښول په دوې [دوه] کاله کې کیږی .نود حمل موده شپږ میاشتې پاتې شوه.

د علامه مرغینانی په کلام کې تناقض دی.په دې طریقه چې په کتاب الرضاع کې د امام صاحب دلیل بیانولوکې بیان شوی وو چه په حمل او فصال دواړو کې د هریو موده دیرش میاشتې ده خود حمل په موده کې منقص موجود دی.یعنی د عائشه حدیث چه «الولد لا يبقى في البطن أكثر من سنتين» یعنی هغه کې نې دا موده په دواړو باندې نه وه تقسم کړې.بلکه په دواړو کې د هریو موده دیرش میاشتې مقرر کړې شوې دی.او د عائشه په حدیث سره د حمل په موده کې کمې کړې شوې وو او دلته کې نې چې هم هغه آیت پیش کړلو نو په حمل اوفصال دواړو نې دا موده ویش کړله په دې طریقه چې شلېرشت میاشتې نې د فصال موده مقرر کړې ده د آیت ((وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ)) په وجه او پاته شپږ میاشتې نې د حمل اقله موده ګرځولې ده.

په اصل کې د حمل اقله موده بیانولوکې علامه مرغینانی چې کومه طریقه اختیار کړې ده دا د ابن عباس تاویل دی.لکه چې نقل دی .چه «أن رجلا تزوج إمرأة فولدت لستة أشهر فهم عثمان برجمها فقال ابن عباس أما إنها لو خاصمتكم بكتاب الله تعالى لخصمتكم قال الله تعالى ((وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا)) وقال ((وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ)) فلم يبق للحمل إلا ستة أشهر فدرأ عثمان الحد عنها» (فتح القدير) یو سړی دیوې ښځې سره نکاح اوکړله.په شپږمه میاشت ددې ښځې بچې پیدا شو.نو حضرت عثمان دده د سنګسار کولو اراده اوکړله نو ابن عباس اوفرمائیل.که دا ښځه تاسو سره د کتاب الله په ذریعه جګړه کوی .نو زه هم تاسو سره جګړه کوم الله تعالی فرمائی . ((وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا)) او فرمائی . ((وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا)) نو حمل موده صرف شپږ میاشتې پاتې شوه.حضرت عثمان (چه دا واوریدل) نو ددې ښځې نه نې حدلرې کړلو نود حضرت عثمان حد دفع کول،اود هیڅ یو صحابی مخالفت نه کول،د اجماع دلیل دې بهرحال که د ابن عباس د تاویل مطابق ستدلال اوکړې شی .لکه څنګه چې دلته کې شوې دی.نو په ،،کتاب الرضاع،، چې کومه طریقه اختیارشوې ده.هغه به باطل شي .حاصل داچه په مصنف باندې د تناقض اشکال ختم نشو

وَالشَّافِعِيُّ يُقَدِّرُ الْأَكْثَرَ بِأَرْبَعِ سِنِينَ او امام شافعی د حمل د اکثرې مودې اندازه څلور میاشتې لګولې ده **وَالْحُجَّةُ عَلَيْهِ** اود امام شافعی خلاف هغه حدیث حجت دی **مَا رَوَيْنَاهُ** کوم چې مونږ روایت کړې دی **وَالظَّاهِرُ** او ښکاره هم داده **أَنَّهَا قَالَتْهُ سَمَاعًا** چې حضرت عائشه به دا د (نبی کریم ﷺ) نه اوریدلی وی او بیان کړې به نې وی **إِذِ الْعَقْلُ لَا يَهْتَدِي إِلَيْهِ** ځکه چې عقل ته داسې اندازې لګولو هیڅ لار نشته.

تشریح - د امام شافعی او امام مالك په نیز د حمل زیاته موده څلور کاله دی .امام شافعی او امام مالك د بعضو حکایاتو نه استدلال کوی .مثلاً فرمائی .چه محمدبن عجلان دخپلې مور په نس کې څلور کاله وو دغه ډول هرم بن حبان،او ضحاك بن مزاحم د خپلې مور په نس کې څلور کاله وو. نو دحضرت عائشې کوم حدیث چې مونږ نقل کړو دا د امام شافعی خلاف حجت دی او هغوی چې په کومو حکایاتو باندې استدلال کړې دې نو یاد ساتئ چې حکایات د روایاتو معارض نشی کیدلې.

د مطلقه وینځې اخستلونه شپږ میاشتې روسته د پیداشوی بچی نسب

وَمَنْ تَزَوَّجَ أَمَةً اوکوم کس چې (د بل کس) وینځې سره نکاح اوکړله **فَطَلَّقَهَا** بیا نې (دوطی نه پس) دې له

طلاق ورکړو ثُمَّ اشْتَرَاهَا بیا ئې دا رادې د مالك نه ، واخستله فَإِنْ جَاءَتْ بِوَلَدٍ لِأَقَلَّ مِنْ سِتَّةِ أَشْهُرٍ مُنْذُ يَوْمِ اشْتَرَاهَا نوکه د اخستلو د وخت نه ئې شپږ میاشتې کم باندې بچې راوړو لَزِمَهُ نو نسب به دې ته لازم وی وَإِلَّا لَمْ يَلْزَمْهُ کنې لازم به نه وی

حل اللغة: ① العلوق په رحم کې د نطفې استقرار ② الحادث رستو پیدا شوې ③ خلع د خاوند نه د څه شی په عوض طلاق اخستل]

تشریح:- مسئله داده.چه یوکس د بل سړی وینځې سره نکاح اوکړله.بیا د وطی نه روسته ئې دې ته طلاق ورکړو بیا ئې دا دې د مالك نه واخستله که د اخستلو د وخت نه د شپږ میاشتو نه په کمه موده کې بچې پیدا شو نو د نسب دعوې نه بغیر به نسب ده ته لازم وی .اوکه شپږ میاشتې یا دې نه په زیاتی کې بچې پیدا شو نو د نسب دعوه نه بغیر به نسب ده ته لازم نه وی

لِأَنَّهُ فِي الْوَجْهِ الْأَوَّلِ وَلَدُ الْمُعْتَدَّةِ ځکه چې په رومبی صورت کې دا د ښځه والی (د وخت) بچې دی فَإِنَّ الْعُلُوقَ سَابِقٌ عَلَى الشِّرَاءِ ځکه چې علوق (نطفه) په اخستلو باندې وړاندې ده وَفِي الْوَجْهِ الثَّانِي وَلَدُ الْمَمْلُوكَةِ او په دوهم صورت کې د مملوکه وینځې بچې دی لِأَنَّهُ يُضَافُ الْحَادِثُ إِلَى أَقْرَبِ وَقْتِهِ په دې وجه به دې ته حدوث د بولو نه نژدې وخت ارخ ته منسوب وی فَلَا بُدَّ مِنْ دَعْوَةٍ نو د نسب دعوی کول ضروری دی

تشریح:- دلیل دادې چه په رومبی صورت کې چونکه د شپږ میاشتو نه په کم کې بچې پیدا شوې دې په دې وجه معلومه شوه چه نطفې،د اخستلو نه وړاندې قرار(ځائې) نیولې دې.نو ثابته شوه چه دا بچې د معتده دې.او د معتده د بچی نسب د نسب د دعوه نه بغیر ثابتیږی .ځکه چې د عدت په زمانه کې حکماً د ښځې فراش کیدل موجود وی .په دې وجه مونږ اوونیل.چه په دې صورت کې به نسب دې سړی ته لازم وی او په دوهم صورت کې چونکه د بچی زیږیدل د شپږ میاشتو نه په زیاته موده کې پیدا شوې دې.نو دا به د مملوکه وینځې بچې وی .ځکه چې د نطفې قرار نیول،اقرب وختونو ارخ ته منسوب کیږی .او اقرب وخت مملوکه کیدل دی .نو ثابته شوه چه د اخستلو نه روسته په ملك یمین کې نطفې قرار نیولې دې

لنډیز دا چې بچې د مملوکه وینځې دې.او د مملوکه وینځې د بچی نسب د دعوه نه بغیر نه ثابتیږی .په دې وجه به دې صورت کې د نسب دعوه کول ضروری دی .

وَهَذَا إِذَا كَانَ الطَّلَاقُ وَاحِدًا بَائِنًا او دا (حکم) هغه وخت دې چه یو طلاق بائنه وی أَوْ خُلْعًا یا خلع أَوْ رَجْعِيًّا یا یو رجعی وی أَمَّا إِذَا كَانَ اثْنَتَيْنِ بهرحال چې کله ئې دوې ادوه طلاق ورکړل ثَبَتَ النَّسَبُ إِلَى سَنَتَيْنِ مِنْ وَقْتِ الطَّلَاقِ نو د طلاق د وخت نه به دوی ادوه کالو پورې نسب ثابت وی

تشریح:- صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی .چه دا تفصیل هغه وخت دې.چه کله ئې دې ته یو طلاق بائن یا رجعی ورکړې وی یا ئې خلع کړې وی او که دوې ادوه طلاقه ئې ورکړې وی .نو د طلاق د وخت نه تر دوی ادوه کاله پورې نسب ثابتیږی .

لِأَنَّهَا حَرُمَتْ عَلَيْهِ حُرْمَةً غَلِيظَةً ځکه چې وینځه په خپل خاوند باندې په حرمت غلیظه سره حرام وی فَلَا يُضَافُ الْعُلُوقُ نو علوق به نشی منسوب کولې إِلَّا إِلَى مَا قَبْلَهُ مګر د طلاق نه وړاندې (وخت) ارخ ته لِأَنَّهَا لَا تَحِلُّ بِالشِّرَاءِ ځکه چې د اخستلو په وجه دا وینځه نشی حلال کیدې

تشریح:- دلیل دادې چه وینځه په دوې ادوه طلاقونو سره په حرمت غلیظه سره حرام شوه او هرکله چې حرمت غلیظه ثابت شو نو د ملك یمین په طور باندې هم ددې سره وطی کول حرام دی نو هرکله چې ددې سره وطی کول حرام دی .نو علوق(نطفه) هم اقرب وختونو ارخ ته نشی منسوب کیدلې بلکه مسلمان د حرام فعل نه د بچ کاوه لپاره به دا ابعد وختونو ارخ ته منسوب کولې شی .او ابعد وختونه د طلاق نه وړاندې دی .مابعد الطلاق وخت نه دې په دې وجه که د طلاق د وخت نه دوې ادوه کاله په کم موده کې بچې پیدا شو نو نسب

به لازم وی .او که خاوند دې ته یو طلاق ورکړې وی .نو د طلاق نه روسته به د ملك یمین په طور سره ددې سره وطی حلال وی .نو بچې به په دې صورت کې اقرب وختونو ته یعنی مابعد الطلاق وخت ارخ ته به منسوب کولې شی .نودا وخت به دا د مملوکه بچې وی .او د مملوکه بچې بغیر د نسب دعوه به نه ثابتیږی

دلته کې یو سوال کیدلې شی .هغه داچه منکوحه وینځې ته دوې ادوه طلاقه ورکولو نه روسته چې کله ئې د واخستله نو د ملك یمین په وجه حرمت ختمیدل پکار دی اګرچه حرمت غلیظه ولې نه وی ځکه چې الله تعالی فرمائیلی دی ((وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ)) اوحوك چې د خپلو شرمګاهونو(د حرامو شهوت پوره کولو) نه محفوظ ساتی .خوخپلو ښځو سره. یا خپلو شرعی) وینځو سره(ددې ساتنه نه کوی) ځکه چې په دوی باندې په دې کې هیڅ الزام نشته (بیان القرآن،پ۱۸ع۱)

ددې آیت نه معلومیږی چه مملوکه وینځې سره وطی کول علی الاطلاق جائز ده نود دوې ادوه طلاقو ورکوه نه روسته ئې چې کله دا واخستله نو بیا هم ددې سره وطی کول نه دی جائز کیدل پکاردی

خواب دادې چه د الله تعالی ارشاد دې ((فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ))او د وینځې په حق کې دوهم طلاق داسې دې لکه دآزادې په حق کې دریم طلاق نودا آیت محرم دې او رومبې آیت مبیح دې او د تعرض په وخت محرمت ته ترجیح ورکولې شی والله اعلم بالصواب

دمولا د وینځې دحمل په بچې باندې د نسب دعواوده نسب

وَمَنْ قَالَ لِأَمَتِهِ او چاچه خپلې وینځې ته اوونیل إِنْ كَانَ فِي بَطْنِكِ وَلَدٌ که ستا په نس کې بچې وی فَهُوَ مِنِّي نودا زما (د نطفې) څخه دې فَشَهِدَتْ عَلَى الْوِلَادَةِ امْرَأَةٌ بیا بچې پیدا شو او یوې ښځې ګواهی ورکړه فَهِيَ أُمُّ وَلَدِهِ نودا وینځه به ددې ام ولد شی .

تشریح:- مسئله داده.چه یوکس خپلې وینځې ته اوونیل.《 إن كان في بطنك ولد فهو مني》 بیا یوې ښځې یعنی دیڼې د بچی پیدا کیدلو ګواهی ورکړله.نودا وینځه به د خپل مولا ام ولد شی .

لِأَنَّ الْحَاجَةَ إِلَى تَعْيِينِ الْوَلَدِ ځکه چې (دلته کې) صرف د ولایت متعین کاوه حاجت دې

تشریح:- دلیل دادې.چه د نسب ثابتیدلو سبب دادې چه مولا د نسب دعوی اوکړی .او د مولا د ارخ د، موجود شو.ځکه چې مولا وئیلی دی .چه《 فهو مني》 یعنی دا حمل زما د نطفې نه پیدا شوې دې.

وَيَثْبُتُ ذَلِكَ بِشَهَادَةِ الْقَابِلَةِ بِالْإِجْمَاعِ او دا خبره بالاتفاق د دیڼې په شهادت سره ثابتیږی

تشریح:- اوس صرف دا متعین کول دی .چه بچې پیدا شوې دې او که نه دې نودا بالاتفاق د دیڼې په شهادت سره ثابتیږی نو هرکله چې دیڼه په ولادت باندې شهادت ورکړی .نود مولا څخه به نسب ثبت شی او وینځه به دده ام ولده شی .خودا حکم هغه وخت دې چه د مولا د قول《 فهو مني》 د وئیلو د وخت نه شپږ میاشتې نه په کمه موده کې د وینځې بچې پیدا شوې وی .او که د شپږ میاشتو نه په زیاته موده کې بچې پیدا شوې وی .نود دعوه نه بغیر نسب نه ثابتیږی ځکه ممکن ده چه دا د مولا د قول《 فهو مني》 د وئیلو نه روسته حامل شوې وی .نو مولا ددې بچی مدعی نشو. و په رومبی صورت کې د مولا《 فهو مني》 وئیلو په وخت د بچی په نس کې کیدل یقینی دی .په دې وجه دې صورت کې د نسب دعوه صحیح ده

د یوهلك د خوی کیدلو دعوی کول او مړ کیدل.او دښځې دعوی چې دا مړی زما خاوند دی نود میراث حکم

وَمَنْ قَالَ لِغُلَامٍ او چاچه یو هلك ته اوونیل هُوَ ابْنِي چې دا زما زوې دې ثُمَّ مَاتَ بیا مړشو فَجَاءَتْ أُمُّ الْغُلَامِ بیا ددې هلك مور راغله وَقَالَتْ د وې ونیل أَنَا امْرَأَتُهُ چې زه دده ښځه یم فَهِيَ امْرَأَتُهُ نودا ښځه به دده بی بی وی وَهُوَ ابْنُهُ او دا هلك به دده زوې وی يَرِثَانِهِ دواړه به د مړی وارثان وی

حل اللغة: ① النوادر هغه روايات كوم چي د امام محمد نه نقل دی خوظاهر روايات نه دی ② وضعا په اعتبار د وضع اومقررتيا سره ③ عادة په اعتبار د عادت سره]

تشريح:- صورت د مسئلي دادې چه يوكس يو هلك ته اووئيل. ((هو ابني)) ..دا زما زوې دې.. بيا دا كس مړ شو.ددې نه روسته دده مور راغله.او وې وئيل.چه زه ددې مړي ښځه (بي بي) يم.نودا ښځه به دده بي بي دی اودا هلك به دده زوې وی .او موريلار به دواړه د مړي وارثان وی .

وَفِي النَّوَادِرِ جُعِلَ هٰذَا جَوَابُ الْاِسْتِحْسَانِ او په نوادر كي ئې دا حكم استحساني كرځولي دې وَالْقِيَاسُ اَنْ لَا يَكُوْنَ لَهَا الْمِيْرَاثُ او قياس داوو چي د ښځي لپاره ميراث نه وی ،لِاَنَّ النَّسَبَ كَمَا يَثْبُتُ بِالنِّكَاحِ الصَّحِيْحِ ځكه چي په دې سره نسب لكه څنګه چي په نكاح صحيحه سره ثابتيږي يَثْبُتُ بِالنِّكَاحِ الْفَاسِدِ دغه ډول په نكاح فاسد سره هم ثابتيږي وَبِالْوَطْءِ عَنْ شُبْهَةٍ وَبِمِلْكِ الْيَمِيْنِ او په وطي بالشبه،اود ملك يمين په طور وطی سره هم (ثابتيږي) فَلَمْ يَكُنْ قَوْلُهُ اِقْرَارًا بِالنِّكَاحِ نود مړي قول ،،هو ابني ،، د نكاح اقرار نشو

تشريح - د امام محمد رحمه الله په نوادركي فرماني چه استحساني حكم دې كني قياس خودا وو چه دې ښځي لپاره ميراث نه وی ځكه چي نسب څنګه په نكاح صحيح سره ثابتيږي دغه ډول په نكاح فسد.وطي بالشبه.او په وطي بملك يمين سره هم ثبتيږي .نود اقرار كونكي (مړي) دا رخه د هلك د خوی اقراركول،د نكاح اقرار ته مستلزم نه دی .په دې وجه د قياس تقاضا داده چه ښځي ته د ميراث حق نه وی .

دلته كي يو سوال دې.هغه داچه استحساناً هم ښځي ته ميراث وركول نه دی پكار.ځكه چې دلته كي نكاح اقتضاء ثابت ده.نود اړتيا په قدر به ثابت وی .او اړتيا پوره كيږي .د نسب په تصحيح سره.په دې وجه صرف نسب نابتول پكار دی .د ښځي لپاره د وراثت استحقاق نه دې پكار؟

ځواب دادې.چه په اصل كي نكاح منقسم نه ده.چه تاسو داسي اووائی .چه نكاح په دوې (دوه) قسمه ده.يوهغه چې د ميراث د استحقاق سبب وی .او بله هغه چې د ميراث د استحقاق سبب نه وی .نو هركله چې نكاح اقتضاء ثابتيږي .نو خپلوټولو لوازمو سره به ثابتيږي .شرعاً ددې نه نه جداكيږي .او ميرات هم دداسي لوازمو څخې ده.نو هركله چې نكاح ثابت شوه نود ښځي لپاره به د ميراث استحقاق هم ثابت وی

وَجْهُ الْاِسْتِحْسَانِ و وجه د استحسان داده اَنَّ الْمَسْأَلَةَ فِيْمَا چې مسئله په داسې صورت كي (فرض) ده اِذَا كَانَتْ مَعْرُوْفَةً بِالْحُرِّيَّةِ وَبِكَوْنِهَا اُمَّ الْغُلَامِ حي د ښځې آزاد كيدل.اود هلك مور كيدل مشهور وی وَالنِّكَاحُ الصَّحِيْحُ هُوَ الْمُتَعَيِّنُ لِذٰلِكَ وَضْعًا وَعَادَةً او نكاح صحيح د نسب د ثبوت لپاره شرعاً او عادتاً متعين ده

تشريح:- او وجه د استحسان داده.چه مسئله په داسې صورت كي فرض كړې شوې ده.چه د هلك موړازاده كيدل،او په حقيقت كي دده موركيدل په خلګو كي مشهور وی .اود نسب د ثبوت لپاره شرعاً اوعادة نكاح صحيح متعين ده.نوچونكه د هلك د مورآزاد كيدل مشهور دی .په دې وجه د ملك يمين په طور د وطي كاوه احتمال ختم شو.اوچونكه د نسب د ثبوت لپاره صحيح ده.په دې وجه د نكاح فاسد ،اود وطی بالشبه احتمال هم ختم شو.

د مورث په سځه باندې د ام ولد دعوي كول

وَلَوْ لَمْ يُعْلَمْ او كه دا معلومه نه وی بِاَنَّهَا حُرَّةٌ چې دا ښځه آزاده ده فَقَالَتِ الْوَرَثَةُ نو وارثانو اووئيل اَنْتِ اُمُّ وَلَدٍ چې ته ام ولد ئې فَلَا مِيْرَاثَ لَهَا نو ددې لپاره به ميراث نه وی

تشريح - وكه د هلك د مور آزاد كيدل مشهور نه وی او وارثانو ووئيل چې ته زموږ د مورث مړی ، ام ولد وې نو دې ښځي لپاره به ميراث نه وی

لِاَنَّ ظُهُوْرَ الْحُرِّيَّةِ ځكه چې دآزاد كيدلو ښكاره كيدل، بِاعْتِبَارِ الدَّارِ حُجَّةٌ فِيْ دَفْعِ الرِّقِّ په دارالاسلام كي د رقيت

دفع كوه كي حجت دې لَا فِي اسْتِحْقَاقِ الْمِيْرَاثِ، وَاللّٰهُ اَعْلَمُ او حجت نه دې د ميراث د استحقاق دپاره

تشريح - دليل دا دې چي د دارالاسلام دا رخه آزادې ښكاره كيدل د مملوكيت لرې كولو دپاره حجت دی او استحقاق د ميراث د پاره حجت نه وی يعنی كه اووئيلې شي چه هركله دا ښځه په دارالاسلام كي موجود ده او په ښكاره د هيڅ چا مملوكه نه معلوميږي نودا ښكاره دليل دې چه دا مسلمه آزاده ده نود وارثانو قول به نه قبليږي نو ددې ځواب ئې وركړلو چه د دارالاسلام د اړخه ښكاره آزادي صرف په دې حجت وی كه څوك اووائی چه د زما مملوكه ده نو دده قول به نه قبليږي بلكه دده د ذمي څخه به مملوكيت لرې ساتې شي اودا حجت د ميراث د استحقاق لپاره كافی نه دې والله اعلم بالصواب.اللهم اغفرلي ولوالدي ولمن له ولوالديه ومن سعى فيه

باب الولد ومن احق به

زيږه - (د) باب د بچي (د پرورش كولو) وڅوك چې دده زيات حقدار وی د هغه په بيان كي دی

تشريح:- د بچي د پرورش احكام۞چونكه بچي د خپلوضروریاتو پوره كاوه اود خپل پرورش عاجزه وی په دې وجه شريعت د پرورش او تربيت حق ئې مور ته وركړلو ځكه چې مور پخپل بچي باندې زياته مهربانه اورحمدله وی .او د د ولايت حق هغه كس له وركړلو.چه كوم كس متفق عليه وی نود تصرف ولايت ئې پلار ته سپارلې دې.ځكه چې د پلار رائې قوی وی . اوچونكه مور هروخت په كوركي وی په دې وجه د پلار په مقابله كي مور په پرورش كاوه باندې زيات قدرت لری .اوچونكه د نسب د ثبوت نه روسته تربيت اود پرورش اړتيا راپيښيږي .په دې وجه مصنف د هدايه رحمه الله د نسب د ثبوت نه روسته د پرورش كولو حكم ذكر كړل

د جدايئ په صورت كي د بچي حقدار

وَاِذَا وَقَعَتِ الْفُرْقَةُ بَيْنَ الزَّوْجَيْنِ او هركله چې د ښځې او خاوند په منځ كي جدائی واقع شی فَالْاُمُّ اَحَقُّ بِالْوَلَدِ نود بچي زيات حقدار ددې مورده لِمَا رُوِيَ ځكه روايت دې. اَنَّ امْرَاَةً قَالَتْ چي يوې ښځي ووئيل يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اې د الله رسوله ﷺ اِنَّ ابْنِيْ هٰذَا دا زما زوې دې كَانَ بَطْنِيْ لَهٗ وِعَاءً چي دده لپاره زما نس ظرف (لوحې) وو وَحِجْرِيْ لَهٗ حِوَاءً او زما غيږه دده لپاره خيمه وه وَثَدْيِيْ لَهٗ سِقَاءً او زما سينه دده د څښلو لپاره ډولونه وو وَزَعَمَ اَبُوْهُ او اوس دده پلار وائي اَنَّهٗ يَنْزِعُهٗ مِنِّيْ چې دې به دا زما نه په زور اخلی فَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ نو نبی كريم ﷺ اوفرمائيل اَنْتِ اَحَقُّ بِهٖ چي هم ته ددې بچي زياته حقداره ئې مَا لَمْ تَتَزَوَّجِيْ [1] چه تركومه پوري ته چيه نكاح ونكړې

حل اللغة: ① الفرقة جدائی ② بطن نس ③ وعاء لوښي ④ غياه: جرلی ⑤ حواء خيمه ⑥ ثدي سينه ⑦ سقاء د څښلو لوښي ⑧ الحضانة پرورش،تربيت خسمانه ⑨ ريق لياړي ⑩ عسل شهد]

تشريح مسئله:كه د خاوند اودده د ښځي په مينځ كي جدائي واقع شوه.نود بچي زيات حقدار دده مورده دليل هغه حديث دې.چه عمرو بن شعيب د خپل پلار نه روايت كړې دې چه يوه ښځه نبي كريم ﷺ ته راغله او وې وئيل.چه دا زما زوې دې چه دده لپاره زما نس لوخې(مسكن) وو.او زما غيږه دده لپاره خيمه وه او زما سينې دده لپاره ډولونه وو او اوس دده پلار وائي چه دې به دا زمانه اخلي .نبی كريم ﷺ اوفرمائيل چه هم ته ددې بچي زياته حقداره ئې چه تركومه پوري ته نكاح اوكړې

وَلِاَنَّ الْاُمَّ اَشْفَقُ او ځكه چې د مور شفقت زيات وی وَاَقْدَرُ عَلَى الْحَضَانَةِ اودا په پرورش باندې زياته حقداره ده

[1] من حديث عمروبن شعيب عن أبيه عن جده عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما أخرجه أبوداود في الطلاق باب ٣٥ رقم ٢٢٧٦)

لِكَانَ الدَّفْعُ إِلَيْهِمَا أَنْظَرَ نو مور ته ورکول(د بچي په حق کي) زیات غوره دی

تشریح:- دوهم دلیل دادي چه په بچي باندي مور زیاته مهربانه وی .ځکه بچې د مور حقیقی جزء دي ځکه چي بچي په قینچیو باندي کټ کولې شی .اود مورنه جداکولې شی .او مور د بچي په نسه طریقه پرورش کولې شی .نو مورته سپارل د بچي په حق کي بهتر دی .

وَإِلَيْهِ أَشَارَ الصِّدِّيقُ بِقَوْلِهِ اوهم دغه ړول صدیق اکبر اشاره کړي ده رِيقُهَا خَيْرٌ لَهُ مِنْ شَهْدٍ وَعَسَلٍ عِنْدَكَ يَا عُمَرُ (۱)چه ای عمر ! دي بچي ته ستا د مصفا شهدو ور کاوه نه ددي ښځي تهوک نړی زیات خوښ دی . قَالَهُ حِينَ وَقَعَتِ الْفُرْقَةُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ امْرَأَتِهِ دا دوی هغه وخت اوفرمائیل چي کله د حضرت عمر او دده د بی بی په مینځ کي جدائی واقع شوي وه وَالصَّحَابَةُ حَاضِرُونَ مُتَوَافِرُونَ په داسي حال کي چي دغه وخت صحابه کرام سره په کثرت سره موحود وو

تشریح - دي اړخ ته ابوبکرصدیق اشاره کړي ده نقل دی .چه حضرت عمر د ابوبکر په وراندي خپلي ښځي ام عاصم سره جګړه اوکړله چه حضرت عمر د خپلي ښځي نه عاصم په زور واخلی نوحضرت عمر ته حضرت صدیق اوفرمائیل ای عمر! دي بچي ته ستاد مصفا شهدو ښنلو نه ددي مور توکانړی ښبل زیات خوښ دی دا واقعه د هغه وخت ده چه حضرت عمر ام عاصم رضي الله عنها ته طلاق ورکړي وو اودا وقعه د ډيرو صحابو په موجودګئ کي راپیښه شوي وه او هیچا د صدیق اکبر په فیصله باندي څه نکیر اونکړلو.نودا یو ډول اجماع منعقد شوه.والله اعلم.

په پلار د بچي د نفقه وجوب

وَالنَّفَقَةُ عَلَى الْأَبِ اود بچي نفقه دده په پلار باندي لازم ده عَلَى مَا نَذْكُرُ چي دابه مونږ(په باب النفقه کي) ذکر کړو وَلَا تُجْبَرُ الْأُمُّ عَلَيْهِ او په پرورش کاوه باندي به ددې (بچي) مور نشی مجبوروليِ لِأَنَّهَا عَسَتْ ځکه ممکن ده تَعْجِزُ عَنِ الْحَضَانَةِ چي دا د پرورش کولونه عاجزه شي

حل اللغة: ① الحضانة تربیت،خسمانه ② تستفاد پیدا کیږي ③ اوفر زیات ④ الاخوات جمع د اخت.خور ⑤ الامهات جمع د ام.مور]

تشریح:- د بچي نفقه په پلار واجب ده چه ددي تفصیل به په باب النفقات کي راشی .مور د بچي د پرورش زیاته حقداره ده.په دي شرط چي دا مطلبه اوکړی خوکه دي د پرورش کاوه نه انکار اوکړلو.یا ئي مطالبه اونکړله نومور به په پرورش کاوه باندي نشی مجبوروليِ ځکه کیدلې شی چه دا د پرورش کاوه نه عاجزه وی .خوکه د مورنه علاوه بل څوك د بچي ،،ذی رحم محرم،، نه وی نوبه داسي صورت کي به مورد بچي په پرورش باندي مجبوروليِ شی ځکه چي په داسي صورت کي که مور مجبوره نکړې شی نود بچي حق به فوت شی .ځکه چي احنبه ښځه به بچي باندي مهربانه نشی کیدلي.

فَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ أُمٌّ بیا که ددې(بچي) مور نه وی فَأُمُّ الْأُمِّ أَوْلَى نود مور مور(نیا) زیاته حقداره ده مِنْ أُمِّ الْأَبِ په نسبت د پلار مور(نیا) وَإِنْ بَعُدَتْ اګرچه د اوچتې درجي وی لِأَنَّ هَذِهِ الْوِلَايَةَ تُسْتَفَادُ مِنْ قِبَلِ الْأُمَّهَاتِ ځکه چي دا ولایت د میندو د اړخه راځی

تشریح - وکه د بچي مور نه وی .په دي شان چي دا مړه شوي وی .یا کوم اجنبی سړی سره ئي نکاح کړي وی نود مور مور(نیا) به د بچي زیاته حقداره وی په نسبت د پلارمور(نیا) اګرچه د پورته درجي وی یعني پر نیا(د پلار،ید مور نی) یا ددې نه هم بره وی .دلیل دادي چه دا ولایت میاندو اړخ ته ددوی د شفقت په وجه

(۱) أخرجه البیهقی فی السنن الکبری (۸/۱۸) رقم(۱۵۷۶۷)ـ

مستفاد ده.نوکومه ښځه چي مور ته زیاته نږدې وی .هغه به دهغه ښځه نه زیاته حقداره وی کومه چي پلارته نږدې وی او په دي حکم کي مسلمانه اوکافره ښځه دواړه برابر دی ځکه چي دپرورش کولوحق د شفقت په وجه وی اوشفقت د دین په اختلاف سره نه مختلف کیږی

فَإِنْ لَمْ تَكُنْ أُمُّ الْأُمِّ نوکه د مور مور نه وی فَأُمُّ الْأَبِ أَوْلَى نود پلار مور به زیاته حقداره وی مِنَ الْأَخَوَاتِ په نسبت) د خویندو لِأَنَّهَا مِنَ الْأُمَّهَاتِ ځکه چي دوی هم د میاندو څخ دی وَلِهَذَا تُحْرِزُ مِيرَاثَهُنَّ السُّدُسَ اوهم په دي وجه د پلار مور(نیا) ته هم د میاندو میراث یعني شپږمه برخه ملاویږی

تشریح:- اوکه د بچي د مورمور(نیا) او پرنیا هم نه وی .نود خویندو په مقابله کي د بچي زیاته حقداره د پلار مور(نیا) ده.ځکه چي د پلار مورهم مور وی .هم دا وجه ده.چه د پلارمورته د میاندو میراث یعني شپږمه برخه ملاویږی حاصل داچه لکه څنګه د مړی په ترکه کي د مړی مورته شپږمه برخه ملاویږی په دي شرط چي د مړی د یونه زیات ورونړه خویندې وی .د الله تعالی ارشاد دي.((فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ)) دغه ډول که د مړی د پلار مور ژوندئ وی .نودې ته به هم د مړی په ترکه کي شپږمه برخه ملاویږی خوصرف دومره توپیر دي چه د پلار مورته به په هرحال کي شپږمه برخه ملاویږی که د مړی رونړه خویندې وی اوکه نه وی اود مور په برخه کي لږتفصیل دي هغه دا که د مړی اولاد او رونړه خویندې نه وی .نو مورته به دریمه برخه ملاویږی .((فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ)) او که د یونه زیات رونړه یا خویندې وی .نو مور ته به شپږمه برخه ملاویږی ((فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ))لهٰذیز داچه د پلار مور،د مور په درجه کي ده.

وَلِأَنَّهَا او ددې دلیل دادي أَوْفَرُ شَفَقَةً لِلْوَلَدِ چي ددې شفقت د مورزاده (پیدانشی) قرابت په وجه ډیر زیات دي.

تشریح:- دوهم دلیل دادي.چه د پلارد مور(نیا) شفقت د مورزاده (پیدانشی) قرابت په وجه ډیر زیات دي اود ولایت په شفقت باندي مبنی دي.په دي وجه به هم د پلار مور د بچي دپرورش زیاته حقداره وی

فَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ جَدَّةٌ بیا که ددې (بچي) د پلار مور(نیا) هم نه وی فَالْأَخَوَاتُ أَوْلَى مِنَ الْعَمَّاتِ وَالْخَالَاتِ نود ترورریانو (یعني د مورپلار د خویندو په نسبت) خویندې زیات مستحق دی لِأَنَّهُنَّ بَنَاتُ الْأَبَوَيْنِ ځکه چي دا ددې (بچي) د مورپلار لونړه دی وَلِهَذَا قُدِّمْنَ فِي الْمِيرَاثِ اوهم په دي وجه میراث کي مقدم شوی دی

تشریح -او که د بچي د پلار مورته وی نود ترورریانو(یعني د مورپلار د خویندو) په نسبت خپلي خویندې زیاتي حقداري دی ځکه چي دوی ددې بچي د مورپلار لونړه دی .هم دا وجه ده چه خویندې په میراث کي مقدم دی .دا په مبسوط کي د،،کتاب النکاح،، روایت دي په دي کي د قرابت د نیزدیکت رعایت ساتلې شوې دي ځکه چي خور د ترور په مقابله کي زیاته نږدې وی .ځکه چي خور ددې بچي د پلار لور ده.او ترور ددې بچي د انا (نیا) لور ده

وَفِي رِوَايَةٍ اوپه یو روایت کي دی الْخَالَةُ أَوْلَى مِنَ الْأُخْتِ لِأَبٍ چي د پلار خور (ترور) د پلارشریکې خور نه زیاته متحق ده. لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ ځکه نبی کریم ﷺ فرمنیلی دی {الْخَالَةُ وَالِدَةٌ}(۱) چي ترور مور وی وَقِيلَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى اود الله تعالی د قول((وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ)) (په تفسیر کي ونیلی شوی دی {وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ} إِنَّهَا كَانَتْ خَالَتَهُ چي د ﴿ابويه﴾ نه مراد د حضرت امام ابویوسف پلار او ترور دی .

تشریح:- خود مبسوط په ،،کتاب الطلاق،، کي دی .چه د بچي زیاته حقداره ترور ده په نسب د پلار شریکې خور.ځکه ترور مور ته زیاته نږدې وی .او ددې تائید ددې حدیث نه هم کیږی .کوم چي بخاری اومسلم روایت کړي دي

(۱) من حدیث علی رضی الله عنه أخرجه احمد فی المسند (۱۸۹)

په صحيحينو كې دي چه دحضرت علي ﷺ نه په عمرة قضاء كې طويل حديث نقل دي او په دې كې راغلي دي چه كله مونږ خلګ د مكې نه بهر راووتلو نود حضرت حمزه ﷺ لور اې تره! اې تره! وئيل او مونږ پسې شته راسمېږي وهلي نو حضرت علي، حضرت جعفر طيار او زيد ﷺ د حضرت حمزه ﷺ د لور په كې په جګړه شو نو حضرت علي ﷺ ووئيل زه ددې زيات حقدار يم چه دا زما د اكا لور ده او زيد بن حارثه اوونيل چه دا زما د رور لور ده. د زيد مونږ حضرت حمزه بن عبدالمطلب ته شندي وركړې وو په دې وجه نې اوونيل چه دا زما د رور لور ده او حضرت جعفر بن ابى طالب اوونيل چه دا زما د اكا لور ده او ددې ترور زما په نكاح كې ده نو نبي كريم ﷺ حكم اوكړلو چه (جعفر ﷺ سره) خپلې ترور سره او سره او وې فرمائيل چه ترور په منزله د مور ده او حضرت علي ﷺ ته نې اوفرمائيل ته زما څخه ئې او زه ستا څخه يم او جعفر ﷺ ته نې وفرمائيل چه ته زما د صورت او سيرت سره مشابه ئې او زيد بن حارثه ﷺ ته نې اوفرمائيل چه ته زما رور او مولا ئې.

ددې حديث نه معلومه شوه چه ترور مقدم وي او په يو روايت كې دي «الخالة والدة» او په يو روايت كې «الخالة ام» راغلي دي او د «وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ» په تفسير كې وئيلي شوي دي چه د ابويه نه مراد د حضرت يوسف ﷺ مور او ترور دي. ددې نه هم د ترور زيات حقداره كيدل معلومېږي.

په قرابت داروكې د ترجيح مدارج

وَتُقَدَّمُ الْأُخْتُ لِأَبٍ وَأُمٍّ او كومه خور چې د پلار او مور دواړو اړخه وي هغه به په نورو خويندو باندې مقدم وي **لِأَنَّهَا أَشْفَقُ** څكه چې ددې شفقت زيات دې **ثُمَّ الْأُخْتُ مِنَ الْأُمِّ** بيا (هغه خور زيته حقداره ده) كومه چې صرف د مور د اړخه وي **ثُمَّ الْأُخْتُ مِنَ الْأَبِ** بيا كومه خور چې صرف د پلار د اړخه وي **لِأَنَّ الْحَقَّ لَهُنَّ مِنْ قِبَلِ الْأُمِّ** څكه چې ددې ښځو حق دمور د اړخه دې

حل اللغة: ① الخالات جمع د خالة ترور ② العمات جمع د عمه ترور يعنې د پلار خور ③ القرابة خپلولي]

تشريح - مسئله داده چه كومې ښځې سره دوې [دوه] قسمه قرابت وي. نو دا د يو قرابت والا ښځې نه به زياته حقداره ده لكه فرمائي چه حقيقي خور يعنې چې د پلار او مور دواړو اړخه وي. هغه د نورو خويندو نه زياته حقداره ده چه صرف د مور ياد پلار د اړخه خور وي يعنې پلار شريك يا مور شريكه وي په دې وجه دې ته ترجيح وركړې شوه بيا به مور شريكې خورته په پلار شريكه خور باندې ترجيح وركولې شي څكه چې خويندو ته د پرورش كولو حق د مور د اړخه دې په دې وجه به مور شريكې خور ته په پلار شريكه خورباندې ترجيح وركولې شي.

ثُمَّ الْخَالَاتُ أَوْلَى مِنَ الْعَمَّاتِ بيا ترورېنې (د مور خويندې) په نسبت د پلار د خويندو مقدم دي **تَرْجِيحًا لِقَرَابَةِ الْأُمِّ** څكه چې د مور قرابت ته ترجيح حاصل دې **وَيُنَزَّلْنَ** بيا به ترورياني درجه په درجه راكوزيګي **كَمَا نَزَّلْنَا الْأَخَوَاتِ** لكه څنګه چې مونږ خويندې راكښته كړې **مَعْنَاهُ** ددې معنى داده **تَرْجِيحُ ذَاتِ قَرَابَتَيْنِ** چې دوې [دوه] قرابتونو ته به ترجيح وي (په يو قرابت والا باندې) **ثُمَّ قَرَابَةِ الْأُمِّ** بيا د مور والا ته **ثُمَّ الْعَمَّاتُ يَنْزِلْنَ كَذَلِكَ** د مور خويندو په شان به د پلار خويندې هم راكښته كيږي.

تشريح - بيا د مور خويندې د پلار په خويندو باندې مقدم دي. څكه چې د مور خور ته د مور سره قربت حاصل دې د پلار خور ته نه دې حاصل. او په پرورش كولو كښې د مور قربت ته ترجيح وركولې شي. د پلار قرابت ته نشي وركولې بيا د مور خويندې دغه دول درجه په درجه حقداره دي. لكه څنګه چې مونږ خويندې بيان كړلې يعنې د بچي د مور خور، ددې دمور حقيقي خور (چه د يو مور پلار نه پيدا وي) دا زيات حقدار دى بيا ددې بچي د مور خور چه صرف مور شريكه وي. بيا هغه چې صرف پلار شريكه وي.

[حاصل] داچه دوې [دوه] قرابت والو ته به ترجيح وركولې شي بيا به د مور قرابت والو ته بيا به د پلار قرابت والو ته ترجيح وركولې شي بيا دغه دول درجه په درجه د پلار خويندې دي يعنې د پلار حقيقي خور مقدم ده بيا د پلار مور شريكه خور، بيا د پلار پلار شريكه خور ده.

د نكاح په وجه د پرورش د حق سقوط

وَكُلُّ مَنْ تَزَوَّجَتْ مِنْ هَؤُلَاءِ او په دې ښځوكې هرهغه ښځه كومې چې خپله نكاح كړې وي **يَسْقُطُ حَقُّهَا** د هغې حق به ساقطېږي **لِمَا رَوَيْنَا** هغه حديث په وجه كوم چې مونږ روايت كړې دى.

حل اللغة ① مونږ معمولي خبر ② شرر تيز نظر. هغه كتل چې په هغې كې غصه محسوس شي ③ نظر شفقت، مهرباني]

تشريح - مسئله داده. چه كومو ښځو ته د بچي د پرورش حق حاصل دې په دوى كې كه چا نكاح اوكړله نو د دې د پرورش حق به ساقط وي. دليل هغه حديث دې كوم چې وړاندې روايت شوى دى يعنې ني كريم ﷺ د بچي مور ته اوفرمائيل «انت احق به مالم تزوجي» ته د بچي زياته حقداره ئې څو چې ته نكاح نه وي كړې.

وَلِأَنَّ زَوْجَ الْأُمِّ إِذَا كَانَ أَجْنَبِيًّا او څكه چې كله د مور خاوند اجنبي دې **يُعْطِيهِ نَزْرًا** نو هغه به دې (بچي) ته معمولي شى وركوى **وَيَنْظُرُ إِلَيْهِ شَزْرًا** او دې ته به په تېز (ترېخ) نظر سره ګورى **فَلَا نَظَرَ** نو د بچي په حق كې څه شفقت نشته

تشريح - دوهم دليل دادې چه ددې بچي د مور خاوند چې كله اجنبي سړى وي نو دې بچي ته به څه شى وركوى او په ورانو سترګو به ورته ګورى (يعنى غصه به كوى) مطلب دا چه د سړي به دې بچي ته به كمه توجه وركوي نو بچي دده په پرورش كې وركول د بچي په حق كې د شفقت خلاف به شان دي

إِلَّا الْجَدَّةُ بغير د نيا (د مور مور) نه **إِذَا كَانَ زَوْجُهَا الْجَدَّ** چې كله ددې خاوند ددې بچي نيكه وي **لِأَنَّهُ قَامَ مَقَامَ أَبِيهِ** څكه چې نيكه د پلار قائم مقام دې **فَيَنْظُرُ لَهُ** نو په دې به د شفقت نظر كوى **وَكَذَلِكَ كُلُّ زَوْجٍ** او هم دا حال د هرهغه خاوند دې **هُوَ ذُو رَحِمٍ مَحْرَمٍ مِنْهُ** كوم چې ددې بچي ذورحم محرم وي **لِقِيَامِ الشَّفَقَةِ نَظَرًا إِلَى الْقَرَابَةِ الْقَرِيبَةِ** څكه چې قرابت قريبه اړخ ته نظر كوه كې شفقت موجود دې

تشريح - خو كه ددې بچي د مور مور خپله نكاح ددې بچي د پلار پلار سره وكړنه يا ددې بچي د پلار مور خپله نكاح ددې بچي د مور پلار سره اوكړله. نو (په نكاح سره ددې نيا ګانو د پرورش حق نه ساقطېږي. څكه هم دا حال د هغه خاوند دې چه هغه ددې بچي «ذو رحم محرم» وي څكه چې د قرابت قريبه په وجه شفقت باقي وي.

وَمَنْ سَقَطَ حَقُّهَا بِالتَّزَوُّجِ او د كومې ښځې د پرورش حق چې د نكاح په وجه ساقط شو **يَعُودُ إِذَا ارْتَفَعَتِ الزَّوْجِيَّةُ** نو كله چې هم زوجيت لرې شي (ددې د پرورش حق) به واپس راګرځي **لِأَنَّ الْمَانِعَ قَدْ زَالَ** څكه چې مانع لرې شو

تشريح - او د كومې ښځې حق چې د اجنبي سړي سره د نكاح كولو په وجه زائل شو نو هركله چې به دوى كې د زوجيت رشته ختمه شي نو ددې د پرورش حق به واپس كيږي څكه چې كوم شى منع كونكې وو هغه ختم زائل شو. مثلاً د بچي مور د ټولو نه زياته حقداره ده خو دې يو اجنبي سړي سره نكاح وكړله نو دې چې ددې حق مړه. روسته ددې بچي د مور مور زياته حقداره شوه نو د مور مور دا بچي پخپل پرورش كې وساتلو بيا څه وخت نه پس ددې بچي مور ته خاوند طلاق وركړلو مطلب داچه نكاح ختمه شوه نو بيا د مور استحقاق په نسبت د انا مقدم شو.

د ښځې په غير موجودګۍ كې د پرورش حقدار

فَإِنْ لَمْ تَكُنْ لِلصَّبِيِّ امْرَأَةٌ مِنْ أَهْلِهِ که د بچي پرورش کونکي ده ده په خندان کي څوك سخه نه وي فَاخْتَصَمَ فِيهِ الرِّجَالُ نو دده په پرورش کي سړو جګړه اوکړله فَأَوْلَاهُمْ أَقْرَبُهُمْ نوپه دې سړو کي د ټولو نه زيات مستحق هغه سړې دې تَعْصِيبًا چې په عصبه کيدلو کي د ټولو نه زيات نژدې وي

حل اللغة: ① الصبي ماشوم ② الصغيرة وړه ماشومه ③ تحرز ځان ژغورل ④ مولى العتاقة هغه مولى چې غلام ئې آزاد کړې وي ا

تشريح:- صورت د مسئلې دادې که د بچي (ماشوم) د پرورش کولو، دده په خاندان او قبيله کي هيڅ سخه نه وه نو سړو ددې بچي په پرورش کولوکي اختلاف اوکړلو نو په دې سړوکي د پرورش کاوه ټولو نه زيات مستحق هغه دې چه په عصبه کيدلوکي دې بچي ته په ټولوکي زيات نژدې وي.

لِأَنَّ الْوِلَايَةَ لِلْأَقْرَبِ خکه چې ولايت د اقرب لپاره دې وَقَدْ عُرِفَ التَّرْتِيبُ فِي مَوْضِعِهِ اود عصبياتو ترتيب پخپل ځائې معلوم شوې دې غَيْرَ أَنَّ الصَّغِيرَةَ لَا تُدْفَعُ إِلَى عَصَبَةٍ غَيْرِ مَحْرَمٍ البته صغيره به غيرمحرم عصبه ته (پرورش کي) نشې ورکولې كَمَوْلَى الْعَتَاقَةِ لکه مولا عتاقه وَابْنِ الْعَمِّ او (د صغيرې) د اکا زوې تَحَرُّزًا عَنِ الْفِتْنَةِ چې د فتنې نه بچ شي.

تشريح - خکه چې د ولايت حق زيات قرابت والا ته وي اود عصبياتو ترتيب خپل ځائې کي معلوم شوې دې يعنې د ..ميراث اود نکاح کوه د ولايت په باب کي .. او ترتيب دادې چه اول پلار دې بيا نيکه ږد پلار پلار) بيا پرنيکه(د پلار نيکه)، بيا هغه څوك دې چه ددې نه اوچت وي .بيا حقيقي رور دې.سا پلار شريك رور دې بيا د حقيقي رور خوې، بيا د پلار شريك رور خوې، بيا هغه اکا چې د پلار حقيقي رور وي بيا هغه اک چې د پلار پلار شريك رور وي و پاې شو د اکا اولاد ،نود دوی په پرورش کي هلك ورکولې شي او په دوی کي به ترتيب دا وي .چه اول به دهغه اکا زوې مستحق وي چه هغه ددې بچي د پلار حقيقي رور وي بيا د هغه اک خوې.چه هغه ددې بچي د پلار پلار شريك رور وي او انجلې به د اکا اولاد په پرورش کي نشي ورکولې خکه چې د انجلې د اکا اولاد ددې غيرمحرم دی

او که د ماشومې هيڅ عصبه ولې نه وي نودا ماشومه به د مورشريك رور په ترتيبت ورکولې شي او که دا هم نه وي نو دده زوې ولې دې او که د هم نه وي نوددې ماشومې ولې به هغه اکا وي چه ددې د پلار، مورشريك رور وي او که داهم نه وي نو ددې ماشومې ولې به ددې حقيقي ماما وي (يعنې ددې ماشومې د مور حقيقي رور) بيا ددې ماشومې د مور پلارشريك رور، بيا ددې ماشومې د مور مورشريك رور، دا خبره دې شک ره وي چه دغيرعصباتو لپاره د ولايت حق د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز دې اوچونکه مولا عتاقه حرې عصبه دې په دې وجه كه هيڅ څوك ولې نه وي نو هلك به د مولا عتاقه په ترتيبت کي ورکولې شي حو انجلې به د هيڅ غير محرم عصبه په ترتيب کي نشي ورکولې لکه د اکا خوې،او مولا عتاقه خکه چې په دې کي د فتنې خطره ده.

او که د يوبچي څو رونړه وي نو په دوی کي چې کوم زيات نيك عمله او متقي وي ددې بچي د پرورش زيات حقدار دې او که په نيکئ و تقوی کي واړه برابر وي نو په دوی کي چې په عمر کي د ټولو نه لوې وي هغه به زيات حقدار وي.

دماشوم هلك د پرورش لپاره د مور اونيا دحق موده

وَالْأُمُّ وَالْجَدَّةُ أَحَقُّ بِالْغُلَامِ مور او نيا (د مورمور) د هلك زيات حقدار دی حَتَّى يَأْكُلَ وَحْدَهُ تردې چې دې بواخې (خدا) اوخوري وَيَشْرَبَ وَحْدَهُ او خپله اوڅکي وَيَلْبَسَ وَحْدَهُ او خاپله واغوندی وَيَسْتَنْجِيَ وَحْدَهُ او خاپله استجا اوکړي وَفِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ و په جامع صغيرکي دی حَتَّى يَسْتَغْنِيَ تردې چې هلك بې پروه شي

حَتَّى يَأْكُلَ وَحْدَهُ چې بواخې اوخوري وَيَشْرَبَ وَحْدَهُ و خپله وڅکي وَيَلْبَسَ وَحْدَهُ و خپله و غوندي وَالْمَعْنَى او معنى (د دواړو) يوه ده لِأَنَّ تَمَامَ الِاسْتِغْنَاءِ بِالْقُدْرَةِ عَلَى الِاسْتِنْجَاءِ خکه چې پوره استغنا، خو په استنجاء باندې قادرکيدلو سره کيږي

حل اللغة: ① يستنجي استنجاء کوی ② التاديب ادب ورکول ③ التخلق اخلاق پيد کول ④ التثقيف مهذب کول

تشريح - مسئله داده چه مور.اود مورمور(نيا) د بچي د پرورش زيـنه حقداره هغه وخته پورې وی چه ترکومه وخته پورې بچې پخپله خوراك پيل کړي او خپله ځنبلې شي او پخپله کپړې اغوستې شي او پخپله استنجاء کولې شي حضرت امام محمد رحمه الله په جامع صغير کي ذکرکړې دی چه مور او نيا د هلك زيات حقدار هغه وخته پورې دی چه بچي مستغني شي چه دې خپله خوراك کولې شي خپله ځنبلې شي او خپله کپړې اغوستلې شي په دواړه روايتونوکي دا نوپيېر دې چه په قدوری کي استنجاء ذکر ده مستغني کيدل ذکر نه دی اوپه جامع صغير کي ددې په عکس ذکر دی حاصل د دواړه روايتونو دا دی خکه چې پوره مستغني کيدل هغه وخت کيږي .چه کله بچي په استنجاء قدرت لرلې شي .او په استنجاء باندې قدرت دادې چه په پيل کي پايکالې پرانستلو باندې قدرت لرې او د فراغت نه روسته يې تړلو باندې قادر شي

وَوَجْهُهُ او ددې وجه داده أَنَّهُ إِذَا اسْتَغْنَى چې هرکله دې بې پرواه شو يَحْتَاجُ إِلَى التَّأَدُّبِ وَالتَّخَلُّقِ بِآدَابِ الرِّجَالِ وَأَخْلَاقِهِمْ نو ده ته د سړو آداب او اخلاق ايزده کاوه ړتيا دې وَالْأَبُ أَقْدَرُ عَلَى التَّأْدِيبِ وَالتَّثْقِيفِ ود ادب خودلو اود مهذب کاوه پلار ته زيات قدرت دې وَالْخَصَّافُ رحمه الله قَدَّرَ الِاسْتِغْنَاءَ بِسَبْعِ سِنِينَ او شيخ خصاف د مستغني كيدلو اندازه اووه کالو سره کړې ده اعْتِبَارًا لِلْغَالِبِ خکه چې غالب حالت هم دادې

تشريح - د استغناء دکر کاره وجه دا ده چه کله بچي مستغني شی نودې د سړو داب اواخلاق زده کوه محتاج وي .اود بچي په مؤدب جوړولوکي پلار ته زيات قدرت حاصل وي .نواوس يه دې د مور تربيت نه اوخي .او د پلار په تربيت کي به داخليږي .امام ابوبکر خصاف رحمه الله د مستغني کيدلو اندازه اووه کاله خودلې ده خکه ماشوم د اووه کاله په عمرکي په عامه توګه د مور د پرورش نه مستغني کيږي اودې خاپله په استنجاء کولوباندې قادرکيږي .فتوی هم په دې ده.[؟]

دماشومې انجلې د پرورش لپاره د مور اونيا د حق موده

وَالْأُمُّ وَالْجَدَّةُ أَحَقُّ بِالْجَارِيَةِ او مور اونيا(د مورمور) د انجلې به پرورش کي زيات مستحق دی حَتَّى تَحِيضَ تردې چې دې ته حيض راشي لِأَنَّ بَعْدَ الِاسْتِغْنَاءِ تَحْتَاجُ إِلَى مَعْرِفَةِ آدَابِ النِّسَاءِ خکه چې (پرورش نه) د بې پرواه کيدلو نه روسته دې ته د ښځو اداب ايزده کاوه حاجت دې وَالْمَرْأَةُ عَلَى ذَلِكَ أَقْدَرُ او ښځه په دې کار باندې زيـنه حقداره ده وَبَعْدَ الْبُلُوغِ تَحْتَاجُ إِلَى التَّحْصِينِ اود بالغ كيدلو نه روسته (ددې په نکاح سره) دمحصنه کولو وَالْحِفْظِ اود(زنا نه) د ساتنه کاوه اړتيا دې وَالْأَبُ فِيهِ أَقْوَى وَأَهْدَى و په دې کرباندې پلار ته زيات قوت او رهمانی حاصل ده

حل اللغة: ① الجارية انجلې ② التحصين ساتنه ورکول ③ الصيانة ساتنه ④ اقوى زيات قوی ا

تشريح:- امام قدوری رحمه الله فرمائي .چه انجلې به د حيض راتګ و رخت پورې د مور او انا په پرورش کي وي خکه چې د پرورش نـه د مستغني کيدلو نه روسته دې ته د سخو آد ب رده کولوحت وي مثلاً کتـا (مالوچ پاندوت کول) ګنډل، خوراك پخول،کپړې وينځل، او ښځه په نسبت د سړو په دې څيزونو باندې زيات قدرت لرې خکه که انجلې د پلار حواله شوه نود سړو د مخلوط اوسيدلو په وجه سره نه ددې شرم اوحيا کمه شي حالانکه حياء د ښخو لپاره زينت دې اود بالغ کيدلو نه پس، ددې د نکاح په ذريعه د محصنه

کړلو، ود ربا نه د سننه کوه اړس دي او پلار ته به دې کړ بندي زیات قدرت حاصل دي ته ربته راهمنی حصل ده په دې وجه د بلغ کندلو نه روسته د انجلی زیات حقدار پلار دي

وَعَنْ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللهُ اود امام محمد رحمه الله نه نقل دی أَنَّهَا تُدْفَعُ إِلَى الْأَبِ إِذَا بَلَغَتْ حَدَّ الشَّهْوَةِ (¹) چې هرکله انجلی د شهوت حد ته اورسیری نو پلار ته به ور کولای شی لِتَحَقُّقِ الْحَاجَةِ إِلَى الصِّيَانَةِ ځکه چې ددې د ساتنه اړتیا دي.

تشریح - هشام د امام محمد رحمه الله نه روایت کړي دي چه انجلی هرکله د شهوت حد ته اورسی نو پلار ته به حواله کولی شی ځکه چې اوس ددې د ساتنه اړتیا دي او د شهوت په حد کي د فقهو اختلاف دي د بعضو مذهب دادې چه یوولس کاله عمر د شهوت دي او فقیه ابواللیث رحمه الله فرمائي چه نه کاله عمر د شهوت حد دي او نوقول د شپږ کالو په اړه کي دي او یو د اووه کاله. او یو د اته کالو په اړه کي دي والله اعلم

د صغیري لپاره د مور او نیاګانو نه علاوه د نورو خلقو سره د اوسیدلو موده

وَمَنْ سِوَى الْأُمِّ وَالْجَدَّةِ أَحَقُّ بِالْجَارِيَةِ اود مور او نیا (د مورمون) نه علاوه (پاته ښځي) د صغیره انجلی په پرورش کي دې حده پورې حقداري دی حَتَّى تَبْلُغَ حَدًّا تُشْتَهَى حې انجلی د سړو د خواهش قابله شی

تشریح - شیخ قدوری رحمه الله فرمائي چه صغیره د مور او نیاګانو نه علاوه، سورو ښځوسره د شهوت د حده پورې ساتلې شی

وَفِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ او په جامع صغیر کي دی دی حَتَّى تَسْتَغْنِيَ چې دا (د نورو د مدد) نه مستغني شی لِأَنَّهَا لَا تَقْدِرُ عَلَى اسْتِخْدَامِهَا ځکه چی د مور و انا نه علاوه هیڅ یوه ښځه ددې انجلی نه په خدمت اخستلو قادر نه وَلِهَذَا لَا تُؤَاجِرُهَا لِلْخِدْمَةِ او هم په دې وجه دا انجلی د خدمت لپاره په اجاره او نوکرۍ باندې نشي ورکولي فَلَا يَحْصُلُ الْمَقْصُودُ نو مقصود نه حاصلیږي

تشریح - امام محمد رحمه الله په جامع صغیرکي فرمائیلي دی چه صغیره به د مور او نیاګانو نه علاوه نورو خلکو سره دومره موده پورې ساتلې شي چه دا صغیره دچې د کومك محتاجه پاتې نشي یعنی خپله خوراك کولی شی او خپله اغوستلې شی ځکه چې صغیره اګرچه د ښځو د آدابو زده کولو محتاج ده خو په د نو خودلو کي د صغیره نه یو ډول خدمت هم احستلې شی .اود مور اونیاګانو نه علاوه نورو خلګو ته شرعاً د خدمت اخستلو حق نشته هم دا وجه ده چه انجلی د خدمت د پاره په اجرت باندې ورکول ممنوع دی .نوکه د شهوت حد ته د رسیدلو نه روسته د مور او نیاګانو نه علاوه (بل چا) سره پریخودلې شوه. نو په دې سره نه مقصود (آداب زده کول) نه حاصلیږي

بِخِلَافِ الْأُمِّ وَالْجَدَّةِ په خلاف د مور او ان لِقُدْرَتِهِمَا عَلَيْهِ شَرْعًا ځکه چې دا دواړه شرعاً په خدمت اخستلو باندي قدر دی

تشریح - ددې په خلاف مور و انګانی دی .چه دوی سره انجلی پریخودلې شی ځکه چې مور او انګانی د انجلی نه په خدمت اخستو شرعاً قدر دی

د وینځي او ام ولد ازادیدلو نه روسته به بچی ددوی د پرورش مرتبه

قَالَ قدوری رحمه الله فرمائي وَالْأَمَةُ إِذَا أَعْتَقَهَا مَوْلَاهَا وینځه حې کله ددې مولا آزاده کړله وَأُمُّ الْوَلَدِ إِذَا أُعْتِقَتْ او ام

(¹) القول الراجح هو قول محمد رحمه الله كذا في فتح القدير (١٨٨\٤) والبحر الرائق (١٧٠\٤) وردالمحتار (٦٩٦\٢) وتبيين الحقائق (٤٩\٣) ومجمع الأنهر (٤٩٠\١) والهندية (٥٤٣\١) نقلاً عن القول الراجح (٣٨٠\١)-

ولد حې کله آزاده کړې شوه كَمَا عُتِقَتْ فِي حَقِّ الْوَلَدِ نو د بچی په حق کی د آزادې سخې شان دی

تشریح - مسئله داده که وینځه ددې مولا آزاده کړه و هرکله حې ام ولد آزاده کړې شوه نو د بچی په پرورش کې ددې حق هم د آزادې ښځې پشان دې ددې صورت د دې چه مولا د خپلې وینځې یو سړی سره نکاح وکړله دهغه نه نې بچې پیدا شو بیا مولا دا آزاده کړله نو ددې بچی د پرورش حقداره به هم دا مور وی

لِأَنَّهُمَا حُرَّتَانِ أَوَانَ ثُبُوتِ الْحَقِّ ځکه چې د حق ثابتولو په وخت د دواړه هم آزاد دی وَلَيْسَ لَهُمَا قَبْلَ الْعِتْقِ حَقٌّ فِي الْوَلَدِ او د آزادیدو نه وړاندې ددې دواړو د بچی پرورش کی هیڅ حق نشته لِعَجْزِهِمَا عَنِ الْحَضَانَةِ بِالِاشْتِغَالِ بِخِدْمَةِ الْمَوْلَى ځکه حې د مولا په خدمت کی د مشغولتیدو په وجه د دواړه د پرورش کولو نه عاجزې دی

تشریح - دلیل د دې چه د پرورش کاوه د حق ثابتولو په وخت دا دواړه آزادې دی خو چې مولا په خدمت کي به دا دواړه د بچی د پرورش زیات حقدار وی اود آزادیدلو نه وړاندې د وینځي او ام ولد د دې د بچی په پرورش کي هیڅ حق نشته ځکه حې دا دواړه د مولا په خدمت کي د مشغولیدلو په وجه د بچی د پرورش کاوه نه عاجزه دی د امام شافعی اوامام احمد رحمهما الله هم دا قول دې

د ذمیه کتابیه ښځي بحیل مسلمان بچی د پرورش حق

وَالذِّمِّيَّةُ أَحَقُّ بِوَلَدِهَا الْمُسْلِمِ او ذمیه ښځه د خپل مسلمان بچي زیاته حقداره ده مَا لَمْ يَعْقِلِ الْأَدْيَانَ ترڅو پورې چې بچې دینونه نه پیژنی أَوْ يُخَافَ أَنْ يَأْلَفَ الْكُفْرَ یا دا یره نه وی چه دا به کفر سره مینه اوکړی نَظَرًا قَبْلَ ذَلِكَ ځکه چې په دې سره د بچی (په حق کي) د شفقت نظر دی وَاحْتِمَالُ الضَّرَرِ بَعْدَهُ او د دې نه روسته د ضرر احتمال دي.

تشریح - مسئله که یو مسلمان سړی د یوې ذمیه کتابیه ښځې سره نکاح وکړله نو ددې نه بچې پیدا شو نو دابچې به د خیر الأبوین دیانةً تبع وی یعنی د مسلمان پلار تبع به وی او مسلمان به وی خو ددې بچی د پرورش کاوه زیات مستحق به ددې ذمیه مور وی خودا استحقاق به د ذمیه لپاره ترهغه وخته پورې وی چه ترکومه وخته پورې په ده کي د دین سمجه (پوهه) نه وی اود بچی په کفر باندې د متاثره کیدلو ویره نه وی او هرکله چې بچې په دین او مذهب باندې پوهه شی یا د بچی په کفر سره د متاثره کیدلو خطره وی نو په داسې حالت کي به د بچی د پرورش کاوه مستحق ذمیه ښځه نه وی

او دلیل د دې چه ددې حالت نه وړاندې بچې د ذمیه په سپارلو کي په ده باندې شفقت دې او ددې حالت نه پس د ضرر احتمال دې.په دې وجه چې کله بچې په دین باندې پوهه شی نودا به د ذمیه نه اخستلې شی او مسلمان پلار ته به ورکولې شی

د هلك او انجلی لپاره په مورپلار کي د خوښولو اختیار

وَلَا خِيَارَ لِلْغُلَامِ وَالْجَارِيَةِ او هلك او انجلی ته پخپله هیڅ اختیار نشته

[حل اللغة: ① الدعة آرام ،سهولت ② التخلية خوشې کول ③ اللعب بازي]

تشریح - مسئله داده.چه هلك اوانجلی ته پخپله اختیار نشته.یعنی داسې نشي کیدلې.چه په مورپلار کي د یوکس د خوښولو اختیار هلك اوانجلی ته ورکړې شي.

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله او امام شافعی رحمه الله فرمائي لَهُمَا الْخِيَارُ چې دې دواړو ته اختیار دې لِأَنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ خَيَّرَ (¹) ځکه چې نبی کریم ﷺ اختیار ورکړې وو

(¹) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه أخرجه أبوداود في الطلاق باب ٣٥ رقم ٢٢٧٧ والنسائي في الطلاق رقم ٣٢٧ والترمذي

تشريح - امام شافعي رحمه الله فرمائي چي هركله هلك اوانجلۍ د تميز حد ته اورسيږي نو مور او پلار دواړو کي به يو کس اختياروي او هغه ته به سپارلی شي.[؟]

د دوی دليل دادې چه نبي كريم ﷺ يو هلك ته اختيار وركړې وو چه دې پخپل مورپلار كې كوم يوكس ته ... كړي ... دي چي رافع بن سنان رضي الله عنه مسلمان شوې وو اوددهٔ ښځې د اسلام نه انكار وكړنو ... نبي كريم ﷺ له راغله او وې وئيل دا زما سندی پريخودنكې لور ده او رافع اووئيل چه زما ... نبي كريم ﷺ ... نه كينه او ... ښځې ته ئې هم اووئيل چه ته هم يو اړخ ته كينه او بچې ... نبي كريم ﷺ ... دې بچې ته دواړه اوراوكړئ نو ماشومه ... اړخ ته مائله شوه ده خپل بچې پخپل پرورش كي واخستلو .ددې حديث نه معلومه شوه.چه هلك اوانجلۍ ته به د مور او پلار په مينځ كي اختيار وركولې شي .كوم چې دوی خوښ كړی .هغه به د پرورش زيات حقدار وی .(عنايه)

وَلَنَا او زمونږ دليل دادې أَنَّهُ لِقُصُورِ عَقْلِهِ يَخْتَارُ چې بچې د خپل كم عقل توب په وجه هم هغه اختياروی مَنْ عِنْدَهُ الدَّعَةُ چه سره چې دئه آرام ملاؤ شي لِتَخْلِيَتِهِ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّعِبِ د بچي او لوبو په مينځ كي د تخليه كاوه په وجه به فَلَا يَتَحَقَّقُ النَّظَرُ نظر شفقت نه متحقق كيږي وَقَدْ صَحَّ أَنَّ الصَّحَابَةَ رضي الله عنهم لَمْ يُخَيِّرُوا (١) اودا خبره صحيح ده چې صحابه كرامو رضي الله عنهم بچو ته اختيار نه وو وركړې

تشريح - زمونږ دليل دادې چه بچې به دخپل كم عقل توب په وجه هغه كس اختيار كړی چه دهغه سره به دې بچي ته (ظاهري) راحت ملاؤ شي يعني څوك چې به دې لوبو(او حوشو گرځيدول) لپاره آزاد پريږدي هغه له به ترجيح وركړي او بنكاره خبره ده چه په داسې كاوه سره د شفقت لحاظ نه متحقق كيږي . په دې وجه د بچي په اختيارولو باندې د پرورش حق نشي وركولې.اودا خبره صحت ته رسيدلې ده.چه صحابو رضي الله عنهم بچي له اختيار نه دې وركړی.

أَمَّا الْحَدِيثُ .او پاتې شو حديث فَقُلْنَا نو مونږ وايو قَدْ قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ چې رسول الله ﷺ فرمائيلي دي (اللَّهُمَّ اهْدِهِ) ای الله تعالى ده ته هدايت اوكړې فَوُفِّقَ لِاخْتِيَارِ الْأَنْظَرِ بِدُعَائِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ (٢) نود نبي كريم ﷺ په دعا سره بچي په خپله خوښئ كي نيك توفيق ملاؤ شو

تشريح.- پاتې شو دا حديث كوم چې حضرت امام شافعي رحمه الله په دليل كي پيش كړې دې.نو علامه مرغيناني رحمه الله ددې دوه جوابونه وركړي دي .اول داچه د نبي كريم ﷺ په دعا سره دې بچي له د اختيارولو توفيق وركړې شو چه دده لپاره د شفقت باعث وو او ښكاره خبره ده چه عام خلگ په نبي كريم ﷺ باندې نشي قياس كيدلې.

أَوْ نَحْمِلُ عَلَى مَا يا به دا حديث په داسې صورت باندې محمول كړلای شي إِذَا كَانَ بَالِغًا چې بچې بالغ وی

تشريح:- دوهم جواب دادې چه داحديث به په هغه صورت باندې محمول كولې شي .چه بچې بالغ شوې وی اود صاحب دهدايه رحمه الله دوهم جواب قابل قبول نه دې.ځكه چې مونږ كوم حديث ذكر كړې دې.په دې كې د

في الطلاق باب ٢١ وابن ماجه في الأحكام باب ٢٢ رقم ٢٣٥١ والدارمي في الطلاق باب ١٦ وأحمد في المسند (٢٤٦١٢)_

١) فيه أحاديث منها حديث أبي هريرة رضي الله عنه المتقدم)_

٢) من حديث رافع بن سنان رضي الله عنه أخرجه أبوداود في الطلاق باب ٣٦ رقم ٢٢٤٤ والنسائي في الفرائض والحاكم في المستدرك والدارقطني في سننه (٤٣١٤) رقم ١٢٧)_

دارمي نطيمه رضي الله عنها تصريح موجود ده.او فطيم وائي .هغه ماشوم ته چې دهغه اوس اوس تي پريخودلې شوې وی نو ددې تصريح نه روسته حديث په بالغ كيدلو باندې څنگه محمول كولې شي.

د مطلقه ښځې لپاره د خپل بچي د ښار نه د ويستلو اختيار

فصل وَإِذَا أَرَادَتِ الْمُطَلَّقَةُ كه مطلقه ښځې اوغوښتل أَنْ تَخْرُجَ بِوَلَدِهَا مِنَ الْمِصْرِ چې خپل بچي ددې ښار نه بهر بوځي فَلَيْسَ لَهَا ذَلِكَ نودې ته دا اختيار نشته لِمَا فِيهِ مِنَ الْإِضْرَارِ بِالْأَبِ ځكه ... رسول دي إِلَّا أَنْ تَخْرُجَ بِهِ إِلَى وَطَنِهَا البته دا خپل وطن ته بوتلې شي وَقَدْ كَانَ الزَّوْجُ تَزَوَّجَهَا فِيهِ ... خاوند دې ښځې سره هم په دغه مقام كي نكاح كړې وی

حل اللغة:① الاضرار. ضرور رسول ② بلدة ښار③ بيت شپه تيرول ④ تفريتين نشته د قريه كلی ⑤ المكث درنگ تيرول،وخت تيرول[

تشريح - مسئله داده چه د عدت پوره كيدلو نه روسته كه مطلقه ښځه اوغواړی چه خپل بچی ددې ښار نه بهر بوځي نودې ته دا اختيار نشته ځكه چې په داسې كولو كي پلار ته د خپل بچي په حد ... كي تكليف ری ځوكه دا بچي خپل وطن ته بوتلل اوغواړی په داسې حال كي چې خاوند دې ښځې سره هم په دې مقام كي نكاح كړې وی نو ښځې ته ددې اختيار شته (چه هلته كي ئې بوځي)[؟]

لِأَنَّهُ الْتَزَمَ الْمُقَامَ فِيهِ عُرْفًا وَشَرْعًا ځكه چې د عرف او شرعاً هم هلته تيام كول په ځان ... لازم كړی وو قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ نبي كريم ﷺ فرمائيلي دي (مَنْ تَأَهَّلَ بِبَلْدَةٍ چې كوم سړی په يو ... كي نكاح اوكړله فَهُوَ مِنْهُمْ) (١) نو دې هم ددوی څخه دې وَلِهَذَا يَصِيرُ الْحَرْبِيُّ بِهِ ذِمِّيًّا اوهم په دې وجه حربي كافر به نكاح كوه سره ذمي كيږي

تشريح.- دليل دادی .چه د ښځې په وطن كي نكاح كولو سره عرفاً اوشرعاً هلته كي قيد كول په خپل ځان باندې لازم كړې وو.عرفاً ځكه چې خاوند عادةً په هغه ښار كي قيام كوی په كوم ښار كي چې نكاح وكړی اوشرعاً ځكه چې نبي كريم ﷺ فرمائيلي دي «من تأهل ببلدة فهو منهم» يعنی كوم سړی چې په كوم ښار كي نكاح اوكړله نودې هم د هغوی څخه دې. او ابن ابی شيبه رحمه الله په خپل مصنف كي د حضرت عثمان رضي الله عنه نه روايت نقل كړې دې چه دوی په منی كي پوره څلور ركعته لمونځ اوكړو بيا ئې اوفرمائيل «قال رسول الله ﷺ من تأهل فى بلدة فهومن اهلها يصلي بصلاة المقيم وانی تأهلت منذ قدمت مكة» يعنی رسول الله ﷺ فرمائيلي دي چه كوم كس په كوم ښار كښې نكاح اوكړله نودې هم هغه ښار والو كي شمارلې شي چه دې د مقيم لمونځ اوكړی .اوزه چې كوم وخت مكې ته داخل شوم نو ما دلته ښځې سره نكاح اوكړله او به يو روايت كي دی .«سمعت رسول الله ﷺ يقول من تأهل فى بلدة فيصلي بصلاة المقيم» ځكه چې به دې كي د بچي په حق كي بهتری ده چه دې د ښار د خلگو اخلاق زده كړی او په دې كي د پلار په حق كي هم څه ضرر نشته اوكه ددې په عكس د ښار نه بهر كلي ته بوتلل اوغواړی نود بچي په حق كي ضرر دې ځكه چې د ماڼلو چيانو اخلاق به زده كړی نو ښځې ته د داسې كوه اختيار نشته

فَإِنْ أَرَادَتِ الْخُرُوجَ إِلَى مِصْرٍ غَيْرِ وَطَنِهَا او كه ښځې د خپل وطن نه علاوه په بل يو ښار كي (بچي) بوتلل اوغوښتل وَقَدْ كَانَ التَّزَوُّجُ فِيهِ حالانكه هلته كي نكاح واقع شوې ده أَشَارَ فِي الْكِتَابِ نو په كتاب قدوری كي دا اشاره ده إِلَى أَنَّهُ لَيْسَ لَهَا ذَلِكَ چې ښځې ته دا اختيار نشته وَهَذَا رِوَايَةُ كِتَابِ الطَّلَاقِ او د (دمبسوط) د كتب الطلاق روايت دي

١) من حديث عبدالله بن عبدالرحمن بن الحارث بن أبي ذناب عن أبيه أخرجه ابی ابی شيبة فی مصنفه (نصب:٣٩٥١٣)_

تسهیل د ترجمې څخه مطلب وضح دي

وَقَدْ ذَكَرَ فِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ او په جامع صغیر کي ذکر دی **أَنَّ لَهَا ذٰلِكَ** چي ښځي ته اختیار حاصل دي **لِأَنَّ الْعَقْدَ مَتَى وُجِدَ فِي مَكَانٍ** ځکه چي په کوم مقام کي عقد واقع وی **يُوجِبُ أَحْكَامَهُ فِيهِ** نود عقد احکام هم په هغه مقام کي واجبیږی **كَمَا يُوجِبُ الْبَيْعُ التَّسْلِيمَ فِي مَكَانِهِ** لکه څنګه چي بیع کوم ځاي کي واقع وی مبیع هم هلته کي سپارل واجب وی **وَمِنْ جُمْلَةِ ذٰلِكَ** اود عقدیو حکم دا هم دي **حَقُّ إِمْسَاكِ الْأَوْلَادِ** چي اولاد خان سره اوساتي او پرورش ني وکړي

تشریح د ترجمې څخه مطلب واضح دي

وَجْهُ الْأَوَّلِ او رومبي یعنی د مبسوط د کتاب الطلاق روایت وجه داده **أَنَّ التَّزَوُّجَ فِي دَارِ الْغُرْبَةِ** چي کله نکاح کول په پردی وطن کي واقع شوی وی **لَيْسَ الْتِزَامًا لِلْمُكْثِ فِيهِ عُرْفًا** نودا عرف نه دي چه هم هلته کي اوسیدل نې په ځان لازم کړل **وَهٰذَا أَصَحُّ** اوهم دا روایت زیات صحیح دي **وَالْحَاصِلُ أَنَّهُ لَا بُدَّ مِنَ الْأَمْرَيْنِ جَمِيعًا** او حاصل د راوړتلو چي ښځي ته د بچي بهر ته د بیولو (بوتللو) لپاره به اجازت هغه وخت وی .چه دواړه خبرې اوموندې شي **الْوَطَنُ** یودا چي دا د ښځي وطن وی **وَوُجُودُ النِّكَاحِ** او دوهم داچه هم هلته کي نکاح موجود شوی وی

تشریح د ترجمې څخه مطلب واضح دي

وَهٰذَا كُلُّهُ .ودا تفصیل هغه وخت دي **إِذَا كَانَ بَيْنَ الْمِصْرَيْنِ تَفَاوُتٌ** چي کله د دواړو په مینځ کي (دومره تفاوت او لرې والي وی .(چي پلار خپل بچي اووینی او خپل کورکي شپه نشی تیرولی) **أَمَّا إِذَا تَقَارَبَا** اوکه دواړه (ښاروبه) دومره نژدې وی ، **بِحَيْثُ يُمْكِنُ لِلْوَالِدِ أَنْ يُطَالِعَ وَلَدَهُ** چي پلار کله وغواړی لاړشی خپل بچي اووینی **وَيَبِيتَ فِي بَيْتِهِ** او واپس خپل کورکي شپه تیرولی شی **فَلَا بَأْسَ بِهِ** نود ښځي لپاره بچي هلته کي بیولو (بوتللو) کي هیڅ باك نشته **وَكَذَا الْجَوَابُ فِي الْقَرْيَتَيْنِ** اوهم دا حکم د دوي [دوه] کلو په مینځ کي دي

تشریح - د ترجمې څخه مطلب واضح دی

وَلَوِ انْتَقَلَتْ مِنْ قَرْيَةِ الْمِصْرِ اوکه ښځه د ښار د کلی نه اووتله **إِلَى الْمِصْرِ** او ښار ته ني بوتلل او غوښتل **لَا بَأْسَ بِهِ** نو هیڅ باك نشته **لِأَنَّ فِيهِ نَظَرًا لِلصَّغِيرِ** ځکه چي په دي کي د بچي په حق کي بهتری ده **حَيْثُ يَتَخَلَّقُ بِأَخْلَاقِ أَهْلِ الْمِصْرِ** چي د ښار والو اخلاق ابرده کړی **وَلَيْسَ فِيهِ ضَرَرٌ بِالْأَبِ** او په دي کي د پلار څه نقصان هم نشته **وَفِي عَكْسِهِ ضَرَرٌ بِالصَّغِيرِ** او ددي په عکس کاوه کي د بچي ضرر دي **لِتَخَلُّقِهِ بِأَخْلَاقِ أَهْلِ السَّوَادِ** ځکه چي بچي د کلو د خلکو اخلاق ابرده کوی **فَلَيْسَ لَهَا ذٰلِكَ** نو ښځي ته داسي اختیار نشته

تشریح - د ترجمې څخه مطلب واضح دی

باب النفقة

(دا) باب (د) نفقه (د وجوب په بیان کښې . دي

تشریح - نفقه اسم دي د انفاق په معنی کي دي او په اصطلاح کي نفقه د روزمره هغه خوراك دي چه دا دژوند اوسیدلو لپاره برابر جوړی پاتې شي ود نفقه وجوب په څو سببونو بندي کیږی من جمله د هغې نه زوجیت دي.سبب دي. مثلك دي د هر یو بیان په ترتیب سره ذکر کیږی .

د نفقه مفهوم؛ په مخ کښیني باب کي مصنف رحمه الله د بچي د پرورش حق بیان کړلو.اوهغه نفرني بیاد کړل چا لپاره چي د پرورش حق حاصل وی .ددې ته د فارغیدلو نه روسته اوس په دې باب کي د نفقه احکام،او په کوم کس چي نفقه واجب وی .هغه بیانوی .

په خاوند باندي د نفقه وجوب

قَالَ امام قدوری رحمه الله فرمائي **النَّفَقَةُ وَاجِبَةٌ لِلزَّوْجَةِ عَلَى زَوْجِهَا** چي د ښځي لپاره دي په خاوند باندي نفقه واجب ده **مُسْلِمَةً كَانَتْ** که دا ښځه مسلمانه وی **أَوْ كَافِرَةً** او که کافره وی **إِذَا سَلَّمَتْ نَفْسَهَا إِلَى مَنْزِلِهِ** خوچه کله دا ښځه خپل ذات د خاوند په کور **فَعَلَيْهِ نَفَقَتُهَا وَكِسْوَتُهَا وَسُكْنَاهَا** نو په خاوند باندي ددي نفقه، لباس، او سکنی واجب ده

حل اللغة ① ذوسعة مالدار ② کسوة جامې ③ الاحتباس بندول]

تشریح:- مسئله.د ښځي نفقه ددي په خاوند باندي واجب ده.که ښځه مسلمانه وی .او که کتابیه وی په دې شرط چي دا خپل ځان د خاوند کورته اوسپاری .نو په خاوند باندي ددي نفقه، ددي کپړې،او ددي سکونت واجب دي.

وَالْأَصْلُ فِي ذٰلِكَ اود نفقې په وجوب کي اصل دادي **قَوْلُهُ تَعَالَى** چي الله تعالی فرمائیلی دی **{لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ}** چي د وسعت والا دي د خپل وسعت مطابق نفقه ورکړی **وَقَوْلُهُ تَعَالَى** اود الله تعالیٰ قول دي **{وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ}** چه د بچي په پلار باندي د بچي د مور خوراکه.او کپړه د اعتدال په اندازه و جب دی

تشریح - اود نفقه په وجوب دلیل دادي چه الله تعالی فرمائیلی دی «**لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ**» په یت کي سر بالاتفاق دي.او امر دوجوب لپاره راځی .او په دوهم آیت کي نې حکم اوفرمائیلو- «**وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ**». په دي آیت کي «علی» د الزام لپاره دي

وَقَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فِي حَدِيثِ حَجَّةِ الْوَدَاعِ او نبی کریم ﷺ د حجة الوداع په خطبه کي فرمائیلی دی { **وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ** }[1] چي ستاسو او ستاسو ښځو لپاره ددوی خوراك و کپړه د اعتدال په طور واجب دی .

تشریح.- د عرفه په ورځ د حجة الوداع په طویله خطبه کي نبي کریم ﷺ اوفرمائیل «فاتقوا الله في النساء فانهن عوان عندكم اخذتموهن بامانة الله واستحللتم فروجهن بكلمة الله ولكن عليهن ان لايوطئن فرشكم احدا تكرهونه فان فعلن فاضربوهن ضربا غير مبرح ولهن عليكم رزقهن وكسوتهن بالمعروف» (رواه مسلم) د ښځو په اړه کي د الله نه اوویریږئ.ځکه چي دوی تاسو سره قید دی .تاسو دوی د الله تعالی په امانت سره اخستې دی .او تاسو ددوی شرمګاهونه د الله له حکم سره حلال کړي دی .اوستاسو لپاره په دوی واجب دی .چه ستاسو بسترې په یو داسي سړی باندي پائمال نکړی .چه تاسو ني نه خوښوئ.که دوی داسي اوکړل.نو دوی رو اووهئ.او ددوی لپاره په تاسو باندي ددوی خوراك،کپړه، د اعتدال په طریقه واجب دی .

وَلِأَنَّ النَّفَقَةَ جَزَاءُ الِاحْتِبَاسِ او ځکه چي نفقه د منع کول عوض دي **فَكُلُّ مَنْ كَانَ مَحْبُوسًا بِحَقٍّ مَقْصُودٍ لِغَيْرِهِ** او هر هغه څوك چي د بل د مقصودی حق په وجه قید وی **كَانَتْ نَفَقَتُهُ عَلَيْهِ** نو نفقه به هم په هغه وی **أَصْلُهُ الْقَاضِي** د دي اصل قاضی دي **وَالْعَامِلُ فِي الصَّدَقَاتِ** او هغه څوك چي د زکوٰة لپاره عامل وی **وَهٰذِهِ الدَّلَائِلُ لَا فَصْلَ فِيهَا** او په دي دلیلونو کي هیڅ تفصیل نشته **فَتَسْتَوِي فِيهَا الْمُسْلِمَةُ وَالْكَافِرَةُ** لهذا د نفقه په حق کي مسلمه ښځه او کافره دواړه برابر دی

تشریح:- عقلی دلیل دادي.چه نفقه د محبوس کیدلو عوض دي نوڅوك چي د بل کس د مقصودی حق په وجه محبوس(قید) شو.نو نفقه به هم په ده باندي واجب وی .نوچونکه ښځه هم د خپل خاوند لپاره محبوسه ده نود ښځي نفقه به هم په خاوند باندي واجب وی او ددې اصل قاضی دي اوکوم کس چي د زکوٰة لپاره

[1] تقدم تخريجه في الحج في حديث جابر الطويل)_

شامل وی خکه چي دا دواړه د خپل ذات لپاره هیڅ کار نه کوی بلکه د مسلمانانو مصالح پوره کوی نود مسلمانانود عام حق، یعنی د بیت المال نه د کفایت په اندازه ورکول واجب دی . اوهم دا حکم د مفتی، د وقف د متولی ،اود وصی د وصیت، اوکافرانو سره د جنګ کونکی مسلمان دی او چونکه په دی دلائلو کي هیڅ تفصیل نشته په دي وجه په نفقه کي مسلمانه ښځه او کتابیه واړه برابر دی .

دلته کي یوسوال کیدای شی هغه داچه تاسو اوفرمائیل د محبوس نفقه په ده واجب ده چه ددی د حق په وجه دا محبوس شوی دی حالانکه داسي نه ده خکه چي د رهن نفقه په راهن باندي واجب ده حالانکه رهن د مرتهن د حق په وجه محبوس دی؟ خواب دادي چه مونږ دا منو چه رهن د مرتهن سره محبوس دي خو دا نه مونږ چه د صرف د مرتهن د حق په وجه محبوس دي بلکه خکه چي د مرتهن مقصود حاصلیږی .دغه رنګ د راهن مقصود هم حاصلیږی .که دین هلاك شی .نو راهن به د رهن په ذریعه دین ادا کوی .په دي وجه نفقه په مرتهن باندي واجب نه کړي شوه.

نفقه او ددي مقدار

وَيُعْتَبَرُ فِي ذٰلِكَ حَالُهُمَا جَمِيعًا ود نفقي په مقدار کي به د خاوند اود ښځي د دواړو د حال اعتبار کولای شی قَالَ الْعَبْدُ الضَّعِيفُ عبدضعیف(شیخ مصنف رحمه الله) فرمائیلی دی **وَهٰذَا اخْتِيَارُ الْخَصَّافِ** چي دا دخصاف مختار مذهب دي وَعَلَيْهِ الْفَتْوٰى اوهم په دي باندي فتوی ده وَتَفْسِيرُهُ او ددي قول تفسیر دادي: **أَنَّهُمَا إِذَا كَانَا مُوسِرَيْنِ** حي که دواړه مالداره وی **تَجِبُ نَفَقَةُ الْيَسَارِ** نود مالداری نفقه به واجب وی **وَإِنْ كَانَا مُعْسِرَيْنِ** او که دواړه تنګدست وی **فَنَفَقَةُ الْإِعْسَارِ** نود تنګدستی(غریبی) نفقه به واجب وی **وَإِنْ كَانَتْ مُعْسِرَةً** او که ښځه غریبه وی **وَالزَّوْجُ مُوسِرًا** او خاوند توانګر وی **فَنَفَقَتُهَا دُونَ نَفَقَةِ الْمُوسِرَاتِ وَفَوْقَ نَفَقَةِ الْمُعْسِرَاتِ** نود غریبي ښځي نه زیات ،ود مالداره ښځي نه کمه نفقه به واجب وی

حل اللغة: ① **اليسار** مالدرای ② **الاعسار** تنګلاسی (غریبی) ③ **الموسرات** جمع د موسرة مالدره ښځه ④ **المعسرات** جمع د معسرة غریبه ښځه ⑤ **يتبين** ښکاره کیږی ⑥ **التقدير** اندازه کول ⑦ **المتوسط** منځنی ⑧ **مدان** جمع د مد ،یو مد نیم صاع وی او صاع دریٔ ته وائی]

تشریح- په دي عبارت کي مصنف رحمه الله ددي مسئلي وضاحت کوی .چه په نفقه او ددي په مقدار کي به په ښځه خاوند کي د کوم یوکس حال معتبر وی ؟ امام قدوری رحمه الله فرمائی چه په ښځه خاوند کي به د دواړوحال معتبر وی صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی چه د امام خصاف رحمه الله غوره مذهب هم دا دي او په دي باندي فتوی ده ود امام خصاف رحمه الله د قول تفسیر دادي چه په دي کي عقلی طورڅلور قسمونه دی خکه چي ښځه او خاوند به دواړه مالداره وی یا به دواړه غریبان وی .و یا به خاوند مالداره وی . او ښځه به تنګدسته وی .یا به ددي په عکس وی یعنی خاوند به غریب وی او ښځه به مالداره وی په ړومبی ډول کي به د مالدارۍ نفقه واجب وی او په دوهم ډول کي به د غریبی نفقه واجب وی .او په دریم اوڅلورم ډول کي به د ښځي لپاره منځنی درجي نفقه واجب وی . یعنی د مالداره ښځو د نفقه نه کمتر،اود غریبو ښځو د نفقه څخه به زیاته وی

وَقَالَ الْكَرْخِيُّ رحمه الله او امام کرخی رحمه الله فرمائیلی دی **يُعْتَبَرُ حَالُ الزَّوْجِ** چي (صرف) د خاوند د حال اعتبار به کولی شی **وَهُوَ قَوْلُ الشَّافِعِيِّ** رحمه الله اوهم د د امام شافعي رحمه الله قول دي **لِقَوْلِهِ تَعَالٰى لِيُنْفِقْ ذُوْسَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهٖ** حکه حي دالله تعالی ارشاد دي ﴿لِيُنْفِقْ ذُوْسَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهٖ﴾

تشریح - امام کرخی رحمه الله فرمائی حي د خاوند د حال اعتبار به کولي شی .د امام شافعی رحمه الله هم د قول دي.د امام کرخی رحمه الله دلیل د الله تعالی (ی) ﴿لِيُنْفِقْ ذُوْسَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهٖ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهٗ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا اٰتٰىهُ اللّٰهُ﴾ دي معنی

مالداره به د خپل توان مطابق خرچ کوی .او تنګدست به د هغه مال نه خرچ کوی کوم چي ده ته الله تعالی ورکړي دي الله تعالی په دواړه حالتونوکي د سړی د حال اعتبار کړي دي اوده ته ئي د خرچ کولوحکم ورکړد دي

وَجْهُ الْأَوَّلِ اود قول ول وجه داده **قَوْلُهٗ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ لِهِنْدٍ امْرَأَةِ أَبِي سُفْيَانَ** چي نبی کریم ﷺ د ابوسفیان ښځي هنده رضی الله عنها ته اوفرمائیل **خُذِي مِنْ مَالِ زَوْجِكِ** چي ته د خپلي خاوند د مال نه دومره قدري حه **مَا يَكْفِيكِ وَوَلَدَكِ بِالْمَعْرُوفِ** (۱) چي خومره ستا او ستا د بچو لپاره په اعتدال سره کافی وی **اعْتَبَرَ حَالَهَا** په دي حدیث کي) نبی کریم ﷺ د ښځي د حال اعتبار کړي دي **وَهُوَ الْفِقْهُ** اود فقهي د پوهي خبره هم د ده **فَإِنَّ النَّفَقَةَ تَجِبُ بِطَرِيقِ الْكِفَايَةِ** خکه چي نفقه خود کفایت په طور واجبیږی **وَالْفَقِيرَةُ** او کومه ښځه چي غریبه وی **لَا تَفْتَقِرُ إِلَى كِفَايَةِ الْمُوسِرَاتِ** دي ته د مالداره ښځو کفالت پکار نه دي **فَلَا مَعْنٰى لِلزِّيَادَةِ** نود زیاتوالی هیڅ مطلب نشته

تشریح - د امام خصاف د قول وجه هغه حدیث دي.کوم چي امام بخاری رحمه الله روایت کړي دي حضرت عائشه رضی الله عنها فرمائی ﴿إن هندا بنت عتبة (امرأة أبي سفيان) قالت يا رسول الله ﷺ أن أبا سفيان رجل شحيح لا يعطيني ما يكفيني وولدي الا ما أخذت منه وهو لايعلم فقال خذي من مال زوجك يكفيك وولدك بالمعروف﴾ یعنی هنده بنت عتبه (د ابوسفیان ښځي) اووئیل ای د الله رسوله ﷺ ابوسفیان ډیر بخیل سړی دي دي ماله دومره نه ورکوی چه زما او زما د اولاد کفایت اوکړی مګر داچه زه بغیر وئیلو واخلم؟ نو نبی کریم ﷺ اوفرمائیل چه ته د خپل خاوند د مال نه دومره قدري اخله چه دا ستا او ستا اولاد ته د اعتدال په طور کفایت اوکړی ددي واقعه نه معلومیږی چه نبی کریم ﷺ د ښځي د حال اعتبار کړي دي اود سمجه خبره هم د ده چه د ښځي د حال اعتبار اوکړي شی خکه چي نفقه خود کفایت په طور واجبیږی اوکومه ښځه چي غریبه وی دي ته د مالداري ښځي کفایت پکار نه دي نود زیاتوالی هیڅ فائده نشته او ابوسفیان مالداره سړي وو نوکه د سړی اعتبار کیدلي.نود فراغت د مقدار خستلو حکم به ئي ورکړي وو.

وَأَمَّا النَّصُّ او پاتي شو د نص حکم **فَنَحْنُ نَقُولُ** نو مونږ ددي د حکم قائل یو **بِمُوجَبِ النَّصِّ أَنَّهٗ يُخَاطَبُ بِقَدْرِ وُسْعِهٖ** چي دي ته د خپل توان مطابق اخستلو حکم دي **وَالْبَاقِي دَيْنٌ فِي ذِمَّتِهٖ** او خومره قدري چي پاته پاتي شی ددي په ذمه به پور وی **وَمَعْنٰى قَوْلِهٖ بِالْمَعْرُوفِ الْوَسَطُ** اود الله تعالی قول،، بالمعروف،، معنی منځنی درجه ده **وَهُوَ الْوَاجِبُ** اوهم دا واجب ده

تشریح - او پاتي شو نص قرآنی یعنی ﴿لِيُنْفِقْ ذُوْسَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهٖ﴾ نو ددي خواب دادي چه مونږ هم ددي دحکم مطابق قائل یو یعنی په دي آیت کي حکم دادي چه سړی د خپل وسعت مطابق نفقه ورکړی او کوم حی پاتي شی هغه به دده په ذمه قرضه پاتي وی مثلاً فقیرسړی باندي د مالداري ښځي روزمره منځنی درجي نفقه اته روپۍ ده.او سړی ښځي ته د فقیرۍ نفقه روزانه پنځه روپۍ ورکولي نو دري روپۍ به په ده باندي قرضه پاتي وی تردي چي کله دي مالداره شی .نو ادا کوی به ئي اود الله تعالی د قول ﴿بِالْمَعْرُوفِ﴾ نه د اوسط درجه نفقه مراد ده اوهم دا واجب ده

وَبِهٖ يَتَبَيَّنُ او ددي کلام نه ښکاره شوه **أَنَّهٗ لَا مَعْنٰى لِلتَّقْدِيرِ** چي د انداري مقررولو هیڅ معنی نشته **كَمَا ذَهَبَ إِلَيْهِ الشَّافِعِيُّ** رحمه الله لکه چي دي اړخ ته امام شافعی رحمه الله تلي دي **أَنَّهٗ عَلَى الْمُوسِرِ مُدَّانِ** چي د مالداره په ذمه دوه مده(نصف صاع. **وَعَلَى الْمُعْسِرِ مُدٌّ** اود غریب په ذمه څلورمه برخه صاع. یعنی یو مد **وَعَلَى الْمُتَوَسِّطِ مُدٌّ وَنِصْفُ مُدٍّ** او په منځنی سړی باندي یونیم صاع واجب ده **لِأَنَّ مَا وَجَبَ كِفَايَةً** خکه چي کوم څز د کفالت په

(۱) من حدیث عائشة رضی الله عنها أخرجه البخاري وابوداود في البيوع ومسلم والنسائي في القضاء وابن ماجه في الأحكام (نصب،۳ ۳۹۸).

طور واجبیږي لَا يَتَقَدَّرُ شَرْعًا فِي نَفْسِهِ هغه د خپل ذات په اعتبار سره شرعاً نه مقدر کیږي

تشریح - نبي کریم ﷺ چې هنده (د ابوسفیان ښځې) ته اوفرمائیل چه «خذي من مال زوجك ما یکفیك وولدك» ددې نه داخبره معلومه شوه چه د نفقه هیڅ مقدارمقرر نه دي لکه څنګه چې د امام شافعي رحمه الله مذهب دي چه د مالداره په ذمه روزانه دوې (دوه) مده، یعني نصف صاع ده.او د غریب په ذمه یو مد، یعني د صاع څلورمه برخه واجب ده.او د متوسط په ذمه یونیم مد واجب ده څکه چې کوم شی د کفایت په طور واجبیږي هغه شرعً په خپل ذات سره په څه خاص اندازه نه متعین کیږي .څکه چې د خلګو حالات مختلف دی د بوډ توب اود ځوانۍ په عذا کي توپیر دي.او د وختونو او ځایونو په اختلاف سره هم د خلګ وحالات بدلیږي رابدلیږي نو په مقدار مقررکولوسره کله ضرر هم کیدلې شي په دې وجه هیڅ مقدار نشی مقرر کیدلې.

د ښځې نفقې حاصلولو لپاره خپل خاوند منع کول

وَإِنْ امْتَنَعَتْ مِنْ تَسْلِيمِ نَفْسِهَا اوکه ښځې د خپل ذات سپارلو نه انکار اوکړو حَتَّى يُعْطِيَهَا مَهْرَهَا تردې چې خاوند دې ته ددې مهر ورکړي فَلَهَا النَّفَقَةُ نود ښځې لپاره نفقه واجب ده

حل اللغة: ① تسلیم سپارل،حواله کول ② الاحتباس بندول ③ الفائت فوت کیدونکې]

تشریح - مسئله دا ده.که ښځې خپل ځان خاوند ته د سپارلو نه بند کړلو.تردې چې خاوند ددې مهرمعجل ادا کړي نو په دې صورت کی به د ښځې نفقه نه ساقطیږي .بلکه په خاوند به واجب وي .

لِأَنَّهُ مَنْعٌ بِحَقٍّ څکه چې دا منع کیدل په یوحق سره دی فَكَانَ فَوْتُ الِاحْتِبَاسِ لِمَعْنًى نو(د ښځې) نه قید کیدل په یو داسې وجه شو مِنْ قِبَلِهِ کوم چې د خاوند د اړخه پیدا شوې دې فَيُجْعَلُ كَلَا فَائِتٍ نوداسې به ګنړلې شي چې قیدکیدل فوت نشو

تشریح - دلیل دادې چه د ښځې خپل ځان منع کول، د خپل حق په وجه دی .نود احتباس فوت کیدل، په داسې وجه دی .چه د خاوند د اړخه پیدا شوې دي.نودا داسې شوه.لکه چې احتباس فوت نشو.او هرکله چې د سخې د اړخه احتبس فوت نشو نو ددې نفقه به هم نه ساقطیږي

د نافرمانه اوسرکښې ښځې نفقه

وَإِنْ نَشَزَتْ اوکه سخې نافرمانی او بغاوت اوکړو فَلَا نَفَقَةَ لَهَا نو ددې لپاره به نفقه نه وي حَتَّى تَعُودَ إِلَى مَنْزِلِهِ تردې چې دا خپل خاوند کور ته واپس شي لِأَنَّ فَوْتَ الِاحْتِبَاسِ مِنْهَا څکه چې د قید فوت کیدل د ښځې د اړخه دی

حل اللغة: ① نشزت د نشوز نه دې یعنی که ښځه د خاوند نافرمانی کوی ② کرهاً په زور،جبر]

تشریح - مسئله داده که سخې نافرمانی او سرکښی اوکړله نو ددې لپاره به نفقه نه وي .تردې پورې چې دا سرکښی پریږدی اود خاوند کور ته واپس راشی .څکه چې دې خپل ځان محبوس کول د خپل ځان نه لرې کړې دې یعنی نفقه ددې د احتباس په وجه واجب وه.اوکله چې دې احتباس پخپله ختم کړلو.نو نفقه به هم ساقط وی

وَإِنْ عَادَتْ او هرکله چې واپس راغله جَاءَ الِاحْتِبَاسُ نو احتباس به هم واپس راځی فَتَجِبُ النَّفَقَةُ نو نفقه به واجب وی بِخِلَافِ مَا إِذَا امْتَنَعَتْ مِنَ التَّمْكِينِ فِي بَيْتِ الزَّوْجِ په خلاف د هغه صورت چې ښځې د خپل خاوند په کور کې (حبس ځان بندې) قدرت ور کاوه نه منع کړو لِأَنَّ الِاحْتِبَاسَ قَائِمٌ څکه چې احتباس موجود دی وَالزَّوْجُ يَقْدِرُ عَلَى الْوَطْءِ كَرْهًا او خاوند په زبردستۍ وطی کاوه باندې قادر دي.

تشریح - کله چې دا واپس د خاوند کور ته راشی نو بیا به محبوسه شي .نو نفقه به هم بیا واجبه وی ددې په

خلاف که ښځه د خاوند په کور کې اوسیدله.خو خاوند له ئې په وطی قدرت نه ورکولو نود سخې نفقه به نه ساقطیږي څکه چې احتباس موجود دې.او خاوند ددې سره په زبردستۍ وطی کولې شي

د صغیره لپاره نفقه

وَإِنْ كَانَتْ صَغِيرَةً اوکه صغیره وی لَا يُسْتَمْتَعُ بِهَا چې دې سره جماع نشی کیدلې فَلَا نَفَقَةَ لَهَا نو ددې لپاره نفقه نشته لِأَنَّ امْتِنَاعَ الِاسْتِمْتَاعِ خکه چې وطی ممتنع کیدل لِمَعْنًى د داسې معنې په وجه دی فِيهَا کوم چې په ښځه کې موجود ده وَالِاحْتِبَاسُ الْمُوجِبُ اوکوم احتباس چې نفقه واجبوی مَا يَكُونُ وَسِيلَةً إِلَى مَقْصُودٍ مُسْتَحَقٍّ بِالنِّكَاحِ دا هغه احتباس دې.چه د نکاح د مقصود حاصلولو وسیله وی وَلَمْ يُوجَدْ وداسې احتباس ونه موندې شو بِخِلَافِ الْمَرِيضَةِ په خلاف د مریضې ښځې عَلَى مَا نُبَيِّنُ چې موږ به ئې وړاندې بیان کړو

حل اللغة: ① المجبوب: هغه چې ذکر ئې کټ شوې وی ② العنین. نامرده یعنی چې په جماع کاوه قادر نه وی]

تشریح:- صورت د مسئلې دادې که ښځه دومره صغیره وی .چه دې سره جماع نشی کیدلې نو ددې لپاره به خاوند باندې نفقه واجب نه وی که دا د خاوند په کورکې وی اوکه د خاوند په کور کې نه وی تردې چې د جماع قابله شي .هم دا دجمهورعالمانو قول دې دلیل دادې چه د جماع ممتنع کیدل په داسې وجه سره دی کوم چې په ښځه کې موجود دې یعنی د صغیره خپل ځان خاوند ته نه سپارل، نو صغیره ـ سې شوه لکه ناشزه (نافرمانه) او کوم احتباس چې نفقه واجبوی .هغه دادې چه د نکاح د مقصود(جماع یا دواعی د جماع) حاصلولو وسیله وی .او داسې احتباس موجود نشو په دې وجه د صغیره لپاره په دې خاوند باندې نفقه هم واجب نه ده په خلاف د بیمارې سخې. چې ددې نفقه نه ساقطیږي ددې تفصیل به عنقریب بیان کړې شي انشاءالله

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله او امام شافعي رحمه الله فرمائی لَهَا النَّفَقَةُ چې د صغیره لپاره نفقه واجب ده لِأَنَّهَا عِوَضٌ مِنَ الْمِلْكِ عِنْدَهُ څکه چې نفقه د امام شافعي رحمه الله په نیز د خاوند د ملك عوض دې كَمَا فِي الْمَمْلُوكَةِ بِمِلْكِ الْيَمِينِ لکه د هغه ښځې نفقه چې ددې د ذات مالك دې.

تشریح - امام شافعي رحمه الله فرمائی .چه د صغیره لپاره نفقه واجب ده دلیل دادې.چه د امام شافعي رحمه الله په نیز نفقه د خاوند د ملك عوض دې.لکه د هغه ښځې نفقه چې ددې د ذات مالك وی .وجه ددې داده.چه د نفقه د وجوب سبب حاجت دې او په حاجت کی صغیر او کبیر واړه برابر دی .

وَلَنَا أَنَّ الْمَهْرَ عِوَضٌ عَنِ الْمِلْكِ او زموږ دلیل دادې چه ملك معوض خو مهر دې وَلَا يَجْتَمِعُ الْعِوَضَانِ عَنْ مُعَوَّضٍ وَاحِدٍ اود یو معوض دوې (دوه) عوضونه نه جمع کیږي فَلَهَا الْمَهْرُ نود صغیره ښځې لپاره مهر دې دُونَ النَّفَقَةِ نفقه نشته

تشریح - زموږ دلیل دادې.چه دملك عوض خومهر دې څکه چې عوض هغه دې.کوم چې په عقد کې داخل وی ، مذکور وی و په عقد کې مهر داخل وی نفقه داخل نه وی نو ثابته شوه چه د ملك عوض مهر دې او هرکله چې د ملك عوض مهر دې.نو نفقه عوض نشی کیدلې څکه چې د یو شی ډیر عوضونه نه جمع کیږي نود صغیره لپاره به مهر و جب وی نفقه به نه وی .

وَإِنْ كَانَ الزَّوْجُ صَغِيرًا او که خاوند صغیر وی لَا يَقْدِرُ عَلَى الْوَطْءِ چې په جماع قادر نه وی وَهِيَ كَبِيرَةٌ حال داچه ښځه بالغ ده فَلَهَا النَّفَقَةُ مِنْ مَالِهِ نو ددې لپاره د خاوند په مال کې نفقه واجب ده لِأَنَّ التَّسْلِيمَ قَدْ تَحَقَّقَ مِنْهَا څکه چې د ښځې د اړخه خپل ځان سپارل متحقق شو وَإِنَّمَا الْعَجْزُ مِنْ قِبَلِهِ او عجز صرف د خاوند د اړخه دې فَصَارَ كَالْمَجْبُوبِ وَالْعِنِّينِ نود مقطوع الذکر اود عنین پشان شو

تشريح - كه خاوند نابالغه وي په جماع قدرت نشي لرلي.او دده ښځه بالغه وي .نود خاوند د مال نه ددې لپاره نفقه واجب ده.څکه چې د ښځې د اړخه خپل ځان سپارل موجود شو.او عجز صرف د خاوند د اړخه دي نولكه څنګه چې د مقطوع الذكر اود نامرد د ښځې نفقه واجب وي دغه ډول به ددې نابالغ د ښځې نفقه هم واجب وي .او كه ښځه خاوند دواړه نابالغ وي چه په جماع قادر نه وي .نو په اجماع سره به د ښځې نفقه واجب نه وي (الذخيره)

په پور كې د قيدې ښځې نفقه

وَإِذَا حُبِسَتِ الْمَرْأَةُ فِي دَيْنٍ اوكه ښځه د دين په وجه قيد كړې شوه فَلَا نَفَقَةَ لَهَا نو ددې لپاره به نفقه (واجب) نه وي لِأَنَّ فَوْتَ الِاحْتِبَاسِ مِنْهَا څكه چې د احتباس زائل كېدل د ښځې د اړخه اوموندې شو بِالْمُمَاطَلَةِ چې دې (په پور ادا كولو كې .ټال مټول كړې دې وَإِنْ لَمْ يَكُنْ مِنْهَا اوكه د ښځې د اړخه نه وي بِأَنْ كَانَتْ عَاجِزَةً په دې طريقه وي چه ښځه د پور اداكولو نه عاجزه وي فَلَيْسَ مِنْهُ.نو بيا هم د خاوند د اړخه نه دي

حل اللغة: ① المماطلة ټال مټول كول ،سره د قدرت نه پور نه ادا كول ② الاحتباس: بندول]

تشريح - صورت د مسئلې دادې كه ښځه د پور او دين په وجه قيدي شوه نو ددې لپاره به نفقه واجب نه وي دليل دادې چه په دې صورت كې احتباس زائل كېدل د ښځې د اړخه متحقق شوي دي.څكه چې ده په پور د كولو كې ټال مټول كړې دي چه ددې په وجه دا قيدي شوه.نودا داسې شوه.لكه چې دې خپل ځان خاوند ته د سپارلو نه منع كړلو او كومه ښځه چې بلاوجه خپل ځان خاوند ته نه حواله كوي .هغه ناشزه (نافرمانه) وي وچونكه د ناشزه نفقه ساقطيږي په دې وجه به ددې ښځې نفقه هم ساقطيږي .اوكه احتباس زائل كول د ښځې د اړخه نه وي په دې طريقه چې دا د قرضې ادا كاوه نه عاجزه وي .بيا هم د خاوند د اړخه نه دي نود خاوند ښځه به د نفقه مطالبه نشي كولي

وَكَذَا هم به هم دغه حكم دې إِذَا غَصَبَهَا رَجُلٌ كَرْهًا اوكه ښځه يوسړي په زبردستۍ سره غصب كړه فَذَهَبَ بِهَا او ويې تختوله وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ اود ابويوسف رحمه الله نه روايت دې أَنَّ لَهَا النَّفَقَةَ چې د مغصوبه ښځې لپاره به نفقه وي وَالْفَتْوَى عَلَى الْأَوَّلِ او فتوى په اولنى قول ده لِأَنَّ فَوْتَ الِاحْتِبَاسِ لَيْسَ مِنْهُ څكه چې احتباس زائل كول د خاوند د وجه نه دي لِيُجْعَلَ بَاقِيًا تَقْدِيرًا چې حكماً پاتې اوګرځولې شي

تشريح - كه سړي په زبردستۍ سره ښځه غصب كړي .او بوتلې ځي .نو بياهم دا حكم دې چه دې لپاره به نفقه نه وي دا ظاهرالروايت دې اود امام ابويوسف رحمه الله نه په نوادركې روايت دې چه د مغصوبه ښځې لپاره به خاوند باندې نفقه واجب ده د امام ابويوسف رحمه الله دليل دادې چه د غصب په صورت كې د ښځې د اړخه خپل ځان سپارل موجود شو خو فتوى په اولنى قول (يعني په ظاهرالروايت) باندې ده څكه چې احتباس زائل كول د خاوند د اړخه نه دی چه اوونيلی شی چه احتباس حكماً پاتې دې حاصل داچه د ښځې نفقه ددې حبس عوض دې چه ښځه خپل ځان د خاوند په كوركې محبوس كړي نوكه احتباس زائل كول، د خاوند د اړخه نه وي نو احتباس حكماً هم نشي ګرځولې او چونكه بغير د احتباس نه د ښځې لپاره نفقه واجب نه وي په دې وجه نه په دې صورت كې نفقه نه وي

وَكَذَا إِذَا حَجَّتْ مَعَ مَحْرَمٍ او هم دغه ډول كه ښځې خپل محرم سره حج اوكړو لِأَنَّ فَوْتَ الِاحْتِبَاسِ مِنْهَا څكه چې احتباس زائل كول د ښځې د اړخه دي وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رحمه الله اود ابويوسف رحمه الله نه روايت دې أَنَّ لَهَا النَّفَقَةَ چې ددې ښځې لپاره به نفقه واجب وي لِأَنَّ إِقَامَةَ الْفَرْضِ عُذْرٌ څكه چې فرض اداكول يو عذر دې وَلَكِنْ تَجِبُ عَلَيْهِ نَفَقَةُ الْحَضَرِ خو په خاوند به د حضر نفقه اداكول واجب وي دُونَ السَّفَرِ نه د سفر لِأَنَّهَا هِيَ الْمُسْتَحَقَّةُ عَلَيْهِ څكه چې د حضر نفقه په خاوند باندې واجب شوې ده

تشريح - كه ښځې د خاوند نه بغير خپل محرم سره حج اوكړلو نو بيا به هم ددې لپاره نفقه واجب نه وي څكه چې په دې صورت كې احتباس زائل كول د ښځې د اړخه دي اود امام ابويوسف رحمه الله نه نقل دی چه د ښځې لپاره به په دې صورت كې نفقه واجب وي .څكه چې د حج فريضه اداكول، يو عذر دې خودا خبره دې سكره وي چه په دې صورت كې په خاوند باندې د حضر نفقه واجب ده.د سفر نفقه واجب نه ده يعنې په حضر(اقامت) كې چې په خوراك باندې كومه خرچه راځي .په خاوند به هغه واجب وي څكه چې په سفر كې د نفقه خرچې زياتې وي په نسبت د حضر د نفقې

او ددې دليل دادې چه په خاوند باندې د حضر نفقه واجب شوې ده څكه چې په آيت او روايت دواړو كې ددې نفقې حكم وركړې شوې دې چه دا د " معروف " په قيد سره مقيد دې اود معروف نه مراد دا دی چه نه په دې كې اسراف وي .او نه تنګي وي .او چونكه په سفركې هرڅيز په ګران قيمت كې ملاويږي .په دې وجه د سفر په نفقه كې اسراف دې نود سفر نفقه معروف (د اعتدال په طور) نه ده او هركله چې معروف نه ده.نو واجب به هم نه وي .

وَلَوْ سَافَرَ مَعَهَا الزَّوْجُ اوكه ښځې سره خاوند هم سفر اوكړو تَجِبُ النَّفَقَةُ بِالِاتِّفَاقِ نو بالاتفاق به نفقه واجب وي لِأَنَّ الِاحْتِبَاسَ قَائِمٌ څكه چې احتباس موجود دې لِقِيَامِهِ عَلَيْهَا څكه چې خاوند ددې سره موجود دې وَتَجِبُ نَفَقَةُ الْحَضَرِ دُونَ السَّفَرِ (خو) د حضر نفقه به واجب وي . د سفر به (واجب) نه وي وَلَا يَجِبُ الْكِرَاءُ لِمَا قُلْنَا او كرايه به هم واجب نه وي .د هغه دليل په وجه كوم چې موږ بيان كړې دې

تشريح - كه د ښځې سره خاوند هم سفر اوكړلو نو بالاتفاق به د ښځې لپاره نفقه واجب وي څكه چې په ښځه باندې د خاوند د قيام په وجه احتباس هم موجود دې خود حضر نفقه به واجب وي د سفر به واجب نه وي اود ښځې كرايه به هم واجب نه وي دليل وړاندې تېرشوې دې.چه په خاوند باندې د حضر نفقه واجب وي

د بيمارې ښځې نفقه

وَإِنْ مَرِضَتْ فِي مَنْزِلِ الزَّوْجِ اوكه د خپل خاوند په كوركې ښځه بيماره شوه فَلَهَا النَّفَقَةُ[1] نو ددې لپاره به نفقه واجب وي وَالْقِيَاسُ أَنْ لَا نَفَقَةَ لَهَا او قياس دا دې چې د ښځې لپاره نفقه واجب نه وي إِذَا كَانَ مَرَضًا چې داسې مرض وي يَمْنَعُ مِنَ الْجِمَاعِ چې د جماع نه مانع وي لِفَوْتِ الِاحْتِبَاسِ لِلِاسْتِمْتَاعِ څكه چې د جماع لپاره احتباس فوت شو

حل اللغة: ① الاستمتاع فائده اخستل ② التسليم سپارل ③ يستانس مانوسه كيږي .]

تشريح - مسئله داده.چه ښځه د خاوند په كوركې اوسېدله.اوبيماره شوه.نو ددې لپاره نفقه واجب ده. ناروغي (بيمارى)) كه د جماع نه مانع وه.او كه نه وه.اود قياس تقاضا داده.كه ناروغي (ناروغي (بيمارى)) د جماع مانع وي . نود ښځې لپاره نفقه واجب نه وي .څكه چې د جماع لپاره كوم احتباس وو.د بيمارۍ په وجه هغه فوت شو.او چونكه نفقه د احتباس عوض دې.په دې وجه د احتباس فوت كېدلو په وجه به نفقه هم ساقطيږي .

وَجْهُ الِاسْتِحْسَانِ اود استحسان وجه داده أَنَّ الِاحْتِبَاسَ قَائِمٌ چې احتباس موجود دې فَإِنَّهُ يَسْتَأْنِسُ بِهَا څكه چې خاوند به ددې سره مينه كوي وَيَمَسُّهَا او دې ته به لاس اوړي وَتَحْفَظُ الْبَيْتَ اودا دده د كور ساتنه كوي وَالْمَانِعُ بِعَارِضٍ اومانع د وطى دغه عارض په وجه دي فَأَشْبَهَ الْحَيْضَ نودا ناروغي (ناروغي (بيمارى)) د

[1] القول الراجح هو ظاهرالرواية كذا فى ردالمحتار(٧٠١\٢) والبحرالرائق (١٨٣\٤) ومجمع الأنهر(٤٩٨\١) والهندية (٥٤٦\١) نقلاً عن القول الراجح (٣٨١\١)-

حیض مشابه شوه

تشریح:- د استحسان وجه داده چه احتباس اوس هم موجود دي.خکه چي خاوند د بیماري ښځي سره خوشحاله وي .او ددي په ښکلولو سره مره اخلي .اود کور ساتنه کوي .اود وطی مانع د عارض په وجه دي نو دا ناروغی (ناروغی (بیماری.) د حیض مشابه شوه چه لکه څنګه حیض د وطی مانع وي.خو د حیض په موده کي د ښځي لپاره نفقه واجب وي .دغه ناروغی (ناروغی (بیماری)) اګرچه د وطی مانع ده خود بیماری په زمانه کي به دښځي لپاره نفقه واجب وي

وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رحمه الله اود ابویوسف رحمه الله نه روایت دي أَنَّهَا إِذَا سَلَّمَتْ نَفْسَهَا چي ښځي کله خپل خان اوسپارلو ثُمَّ مَرِضَتْ بیا بیماره شوه تَجِبُ النَّفَقَةُ نو نفقه به واجب پاتي وي لِتَحَقُّقِ التَّسْلِيمِ خکه چي سپارل محقق شو وَلَوْ مَرِضَتْ ثُمَّ سَلَّمَتْ اوکه بیماره شوه. بیا ئي خپل خان اوسپارلو لَا تَجِبُ لِأَنَّ التَّسْلِيمَ نو نفقه به واجب نه وي لَمْ يَصِحَّ خکه چي سپارل صحیح نشو قَالُوا (رمونږ مشائخ) فرماني هَذَا حَسَنٌ چي دا قول ښه (مناسب) دي وَفِي لَفْظِ الْكِتَابِ او په کتاب کي هم داسي لفظ موجود دي مَا يُشِيرُ إِلَيْهِ چي دي ارخ ته اشاره کوي

تشریح:- د امام ابویوسف رحمه الله نه روایت دي.که ښځي وړاندي نه خپل خان د خاوند حواله کړي وي بیا بیماره شوي وي نو ددي لپاره به نفقه واجب وي .او که وړاندي بیماره شوي وي .او بیا ئي خان سپارلي وي .نو نفقه به واجب نه وي .وجه د توپیر داده چه په ومبی صورت کي دښځي د ارخه خپل خان سپارل موجودشو او په دوهم صورت کي د مرض په وجه سپارل صحیح نشو او زمونږ مشائخ وائي . چي دا تفصیل مناسب دي.اود قدوری عبارت هم دي ارخ ته اشاره کوي

د ښځي او ددي د نوکر نفقه

قَالَ قدوری رحمه الله فرماني وَتُفْرَضُ عَلَى الزَّوْجِ النَّفَقَةُ إِذَا كَانَ مُوسِرًا چي فرض کولي به شي نفقه په خاوند باندي چي کله دي توانګر وي وَنَفَقَةُ خَادِمِهَا (نفقه د ښځي) او نفقه د خادم ددي وَالْمُرَادُ بِهَذَا بَيَانُ نَفَقَةِ الْخَادِمِ او مراد ددي نه د خادم د نفقي بیان دي وَلِهَذَا ذُكِرَ فِي بَعْضِ النُّسَخِ او هم په دي وجه بعضونسخوکي ذکر دي وَتُفْرَضُ عَلَى الزَّوْجِ إِذَا كَانَ مُوسِرًا نَفَقَةُ خَادِمِهَا یعنی کله چي خاوند توانګروی نوبه ده به دده د ښځي د خادم نفقه فرض کولای شی

تشریح:- مسئله داده که خاوند مالداره وي .نو په ده به دده د ښځي اود ښځي د خادم (نوکر) نفقه هم واجب وي .په ښکاره دا عبارت د ښځي د نفقه په اره مکرر دي. په دي وجه مصنف رحمه الله عذر اوکړلو. او وي فرمائیل.چه دلته کي د ښځي د خادم نفقه بیانول مقصود دی د ښځي نفقه بیانول مقصود نه دی .په دي وجه د قدوری په بعضو نسخوکي عبارت داسي دي. «وتفوض علی الزوج اذا کان موسرا نفقة خادمها»

وَوَجْهُهُ او ددي وجه داده أَنَّ كِفَايَتَهَا وَاجِبَةٌ عَلَيْهِ چي په خاوند باندي د ښځي کفایت واجب دي. وَهَذَا مِنْ تَمَامِهَا اود خادم نفقه د ښځي په کفایت پوره کولوکي دي إِذْ لَا بُدَّ لَهَا مِنْهُ خکه چي د ښځي لپاره خادم ساتل ضروری دی

تشریح:- د خادم د نفقه دوجوب وجه داده.چه په خاوند باندي د ښځي کفایت(کافي کیدل) واجب دی او دښځي پوره کفایت به داوي چه د ښځي د خادم نفقه هم ضروري کړي شي .په دي وجه دښځي لپاره ددي د خادم نفقه هم واجب ده.خادم که غلام وي او که وینځه وي پاتي شوه داخبره چي د ښځي که خادم نه وي نودا نه پخپله کار کاوه.ښدي محبوروليي شي او که نه؟ نو ددي حکم دادي که ښځه د کار کاوه نه انکار اوکړي نود به په دي باندي مجبوروليي شي خکه چي په ښځه بندي صرف خاوند له په خپل خان باندي قدرت واجب دی دا کارونه واجب نه دی ددي په خلاف که خادم د خدمت نه انکار اوکړلو.نودي به د نفقه

مستحق نه وی

د ښځي د یو نه د زیاتو نوکرانو نفقه

وَلَا يُفْرَضُ لِأَكْثَرَ مِنْ نَفَقَةِ خَادِمٍ وَاحِدٍ اود یوخادم نه د زیات نفقه به نشی فرض کولي وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَمُحَمَّدٍ رحمهما الله .اودا دامام ابوحنیفه اود امام محمد رحمهما الله په نیز دی

تشریح:- مسئله داده چه په خاوند باندي د ښځي د یوخادم نه د زیاتو نفقه واجب نه ده د حکم د طرفینو رحمهما الله په نیز دي.اوهم دا قول د جمهورو علمانو.اود امام مالك، امام شافعي اود امام احمد رحمهم الله دي

وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رحمه الله .او امام ابویوسف رحمه الله فرماني تُفْرَضُ لِخَادِمَيْنِ (¹) چي د دوي (دوه) خادمانو نفقه به فرض کولای شی لِأَنَّهَا تَحْتَاجُ خکه ښځي ته اړتیا دي: إِلَى أَحَدِهِمَا لِمَصَالِحِ الدَّاخِلِ چي په دوی کي یو به کورکي دننه ضروریات پوره کړي وَإِلَى الْآخَرِ لِمَصَالِحِ الْخَارِجِ او دوهم د کور نه بهر (کارونه پوره کړي

تشریح- امام ابویوسف رحمه الله فرماني چه په خاوند باندي د دوي (دوه) خادمانو نفقه فرض ده د امام ابویوسف رحمه الله دلیل دادي چه د دوي (دوه) خادمانو اړتیا وي خکه چي یوخادم به په کور کي دننه کار کوي او دوهم به د کورنه د بهر کار کوي .اود امام ابویوسف رحمه الله نه دوهم روایت دي که ښځه ډیره مالداره وي چه ددي سره په جهیزکي ډیري خادماني راغلي وي نود تولوخادمانو نفقه به واجب وي هم د هشام د امام محمد رحمه الله نه روایت کړي دي اوهم دا امام طحاوی رحمه الله اختیارکړي دي.

وَلَهُمَا اودطرفینو رحمهما الله دلیل د دي أَنَّ الْوَاحِدَ يَقُومُ بِالْأَمْرَيْنِ چي یو خادم دواړه کارونه پوره کولای شی فَلَا ضَرُورَةَ إِلَى الِاثْنَيْنِ نو د دوي (دوه) سرو هیڅ اړتیا نشته وَلِأَنَّهُ لَوْ تَوَلَّى كِفَايَتَهَا بِنَفْسِهِ او خکه که خاوند پخپله د خپلي ښځي کفایت اوکړي كَانَ كَافِيًا نو کافي کیږي فَكَذَا إِذَا أَقَامَ الْوَاحِدُ مَقَامَ نَفْسِهِ نو هم دغه شان چي کله ده د خپل خان په خاني یو سړي مقررکړو نو بیاهم کافي ده

تشریح:- د طرفینو رحمهما الله دلیل دادي چه یوخادم په کور کي دننه اود بهر واړه کار پوره کولي شي نود دوي (دوه) خدمانو هیڅ اړتیا نشته. دوهم دلیل دادي.که خاوند پخپله د ښځي دکارونو خیال وساتي نو کافي کیږي هم دغه دول که خاوند د خپل خان په خاني یوکس مقررکړي نوهم کافي ده

وَقَالُوا او مشائخ فرماني .إِنَّ الزَّوْجَ الْمُوسِرَ يَلْزَمُهُ مِنْ نَفَقَةِ الْخَادِمِ چي مالداره خاوند ته (دښځي) دخادم په نفقه کي هم دومره ورکول لازمي دي مَا يَلْزَمُ الْمُعْسِرَ مِنْ نَفَقَةِ امْرَأَتِهِ څومره چي په غریب (خاوند) د خپلي ښځي په نفقه کي لازمیږي وَهُوَ أَدْنَى الْكِفَايَةِ او هغه ادنی درجي کفالت دي

تشریح:- بیا مشائخ رحمهم الله فرماني چه مالداره خاوند له د ښځي د خادم په نفقه کي هم په دومره اندازه ورکول پکار دي .څومره قدري چي غریب خاوند لپاره دخپلي ښځي په نفقه کي لازم وي .یعنی ادنی ، ګنی کافي ورکول به پکار وي .حاصل داچه په غریب خاوند باندي د ښځي په نفقه کي چي کوم مقدار واجب وي د خادم په نفقه کي هم دومره مقدار واجب دي.[؟]

دلته کي د توانګر خاوند نه مراد دادي.چه دده سره دومره مال وي چه په دي سره په ده باندي صدقه حرام وي .د دومره مال کیدل ضروری نه دی .چه په دي سره په ده باندي زکاة واجب وي د ښځي اود خادم په نفقه کي اګرچه توپیر دادي خو په ډوډئ کي به توپیر نشي کولي. بلکه په سالن کي (ترکری) به توپیر کولي شی او په سلن کي اعلی درجه دغوښي ده.او منځنی درجه د زیتون د تیلو ده.او آدنی درجه د مالګي اود پیو

(¹) القول الراجح هو قول أبي یوسف رحمه الله کذا في فتح القدير (٤/٢٠١) وردالمحتار(٢/٧١٢) والبحر الرائق (٤/١٨٣) نقلاً عن القول الراجح (١/٣٨٢)_

دد

وَقَوْلُهُ فِي الْكِتَابِ اوكوم چې قدوري رحمه الله په كتاب كې فرمائيلي دى إِذَا كَانَ مُوسِرًا چې د خادم نفقه به هغه وخت لازم وى .چه كله خاوند توانگر وى إِشَارَةٌ نو اشاره ده إِلَى أَنَّهُ لَا تَجِبُ نَفَقَةُ الْخَادِمِ عِنْدَ إِعْسَارِهِ كه خاوند غريب وى نو په ده به نفقه د خدم نه واجبيږى وَهُوَ رِوَايَةُ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله اودا د امام ابوحنيفه رحمه الله د حسن رحمه الله روايت دي وَهُوَ الْأَصَحُّ او هم دا صحيح دي خِلَافًا لِمَا قَالَهُ مُحَمَّدٌ رحمه الله په خلاف د امام محمد رحمه الله د قول لِأَنَّ الْوَاجِبَ عَلَى الْمُعْسِرِ أَدْنَى الْكِفَايَةِ ځكه چې په غريب باندې د ادنى درجې كفالت واجب دي وَهِيَ قَدْ تَكْتَفِي بِخِدْمَةِ نَفْسِهَا او ښځه كله پخپله د خپلو كارونو كفايت كوى .

تشريح - امام قدوري رحمه الله اوفرمائيل چه «إِذَا كَانَ مُوسِرًا» په دې سره دې اړخ ته اشاره ده كه خاوند غريب وى نو په ده به د خادم نفقه واجب نه وى حسن بن زياد رحمه الله هم دا روايت د امام ابوحنيفه رحمه الله نه نقل كړي دي اوهم د روايت زيات صحيح دي اود امام محمد رحمه الله قول دادې كه خاوند غريب وى او دده ښځې سره خادم وى نو ددې خادم نفقه به په خاوند باندې واجب وى او كه ددې سره خادم نه وى نو په خاوند به د خادم نفقه فرض نه وى .او حسن بن زياد رحمه الله چې كوم روايت كړې دې.ددې دليل دادې چه په غريب باندې د ادنى درجه كفايت واجب دې اوښځه كله كله پخپله د خپلو كارونو كفايت كوى په دې وجه په غريب خاوند باندې د ښځې د خادم نفقه فرض نه ده

خاوند د نفقه نه عاجزه كېدل

أَعْسَرَ بِنَفَقَةِ امْرَأَتِهِ او كوم خاوند چې د خپلې ښځې د نفقې نه غريب شو لَمْ يُفَرَّقْ بَيْنَهُمَا نو په دې دواړوكې به جدائى نشى كولې وَيُقَالُ لَهَا بلكه، قاضى به دې ښځې ته وائى اسْتَدِينِي عَلَيْهِ چې دخپل خاوند(په ذمه) باندې پور واخله

حل اللغة: ① اعسر غريب شو ② مناب قائم مقام ③ التفريق جلا كول ④ التناسل نسل پيدا كول ⑤ الاستدانة پور اخستل]

تشريح - مسئله داده كه خاوند د خپلې ښځې د نفقه نه عاجزه شي.نو په دې وجه به په دواړوكې تفريق نشى كولې بلكه قاضى به ښځې ته وائى چه د خپل خاوند په ذمه باندې پور واخله.يعنى په دې شرط د خوراك سامان پور واخله چه ددې قيمت به ددې خاوند اداكوى ياد خاوند په مالداره كيدلو باندې به دده د مال نه د قرضه اداكولې شى امام زهرى ، عطاء، بن يسار،حسن بصرى ، سفيان ثورى ، ابن ابى ليلى ، ابن شبرمه، او حماد بن سليمان رحمهم الله هم ددې قائل دى .

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله و امام شافعى رحمه الله فرمائى يُفَرَّقُ چې په دواړو كې به تفريق كولاى شى لِأَنَّهُ عَجَزَ عَنِ الْإِمْسَاكِ بِالْمَعْرُوفِ ځكه چې خاوند (ددې) د رواج مطابق خپل خان سره د ساتلو نه عاجز شوې دې فَيَنُوبُ الْقَاضِي مَنَابَهُ فِي التَّفْرِيقِ نو قاضى به په جلا كوه كې دده قائم مقام وى كَمَا فِي الْجَبِّ وَالْعُنَّةِ لكه ځكه چې د مقطوع الذكر اود عنين په صورت كې كيږى بَلْ أَوْلَى بلكه (د نفقه نه دعاجز كيدلو په صورت كې به) په درجه اولى كيږى لِأَنَّ الْحَاجَةَ إِلَى النَّفَقَةِ أَقْوَى ځكه چې د نفقې اړتيا ډېر زيات دي

تشريح - حضرت امام شافعى رحمه الله فرمائى چه په دواړو كې به تفريق كولې شى .امام مالك او امام احمد رحمهما الله ددې قائل دى هم دا اختلاف هغه وخت دې.چه كله خاوند د ښځې لپاره د كپړې اود ود اوسيدلو لپاره د كور د وركاوه نه عاجزه شى .اودا تفريق د امام شافعى اود امام احمد رحمهما الله په نيز فسخ د نكاح ده.اود امام مالك رحمه الله په نيز طلاق دې.

د دوى دليل دادې چه خاوند د نفقه نه وركاوه په وجه د امساك بالمعروف نه عاجزه شو. نو په خاوند

باندې تسريح بالاحسان (په ښه طريقه پريخودل) لازم شو او چونكه خاوند د تسريح بالاحسان نه منع شو.ځكه به قاضى په تسريح بالاحسان كې د خاوند قائم مقام وى .اود ښځې او خاوند په مينځ كې به تفريق كوى لكه مثلا كه ،، مقطوع الذكر،، او ،،نامرد،، سړي خپلې ښځې ته طلاق ورنكړى وقاضى به قائم مقام شى او تفريق به كوى بلكه د نفقه نه دعاجزه كيدلو په صورت كې به په درجه اولى تفريق كوى ځكه چې د جماع په نسبت د نفقه اړتيا ډېر قوى دې ځكه چې د بوې مودې پورې د نفقه منقطع كېدل د هلاكت سبب جوړيږى خود جماع منقطع كيدل د هلاكت سبب نه جوړيږى حاصل د چه امام شافعى رحمه الله ،،عاجز عن النفقه ، په ،،مقطوع الذكر،، او ،،نامرد،، باندې قياس كړې دې د امام شافعى رحمه الله د قول تائيد د ابوهريره رضي الله عنه په حديث سره هم كيږى «أن النبي ﷺ قال المرأة تقول لزوجها أطعمني أو طلقني» نبى كريم ﷺ فرمائى چه ښځه به خپل خاوند ته اووائى چه ماته خوراك راكوه يا طلاق راكړه [1]

وَلَنَا او زمونږ دليل دادې أَنَّ حَقَّهُ يَبْطُلُ چه د خاوند حق باطليږى وَحَقُّهَا يَتَأَخَّرُ او د ښځې موخركيږى وَالْأَوَّلُ أَقْوَى فِي الضَّرَرِ او رومبې په ضرر كې ډېر زيات دې وَهَذَا لِأَنَّ النَّفَقَةَ تَصِيرُ دَيْنًا بِفَرْضِ الْقَاضِي اودا ځكه چې نفقه د قاضى په مقرر ولو سره (د خاوند په ذمه) پور كيږى فَتُسْتَوْفَى الزَّمَانَ الثَّانِي نو ښځه به د خاوند نه په راروانه زمانه كې وصول كوى

تشريح - زمونږ دليل د الله تعالى قول «وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ» دې وجه د استدلال دا ده چه نفقه حركله د خاوند په ذمه قرض وى او خاوند غريب شو اود قرآن په نص دا حكم دې چه كله مديون غريب شى نو دائن يعنى پور غوښتونكې به ده ته د مالداره كيدلو پورې مهلت وركوى نو ثابته شوه چه د خاوند د غريب كيدلو په وجه به تفريق نشى كولې.بلكه ښځه به ده ته مهلت وركوى

او عقلى دليل دادې كه تفريق اوكړې شى .نود خاوند حق به بالكليه باطل شى اود ښځې حق داسې دې چه په دې كې تاخير كيدلې شى ځكه چې هركله قاضى نفقه مقرر كړى .نودا د خاوند په ذمه پور وى نو ښځه به ئې د خاوند نه په راروانه زمنه كې وصول كوى اود خاوند حق بالكليه باطلول په ضرر كې ډېر زيات دي نود اعلى ضرر لرې كاوه لپاره به ادنى ضرر برداشت كولې شى

وَلَوْ فَاتَ الْمَالُ وَهُوَ تَابِعٌ فِي النِّكَاحِ او مال فوت كيدل په داسې حال كې چې مال په نكاح كې تبع دې لَا يَلْحَقُ بِمَا هُوَ الْمَقْصُودُ وَهُوَ التَّنَاسُلُ نود به په مقصود اصلى يعنى نسل جارى ساتلو سره نشى يو ځاى كولې

تشريح - په دې عبارت سره د امام شافعى رحمه الله دقياس ځواب وركوى .حاصل د ځواب دادې چه ،،عاجز عن النفقه،، يعنى مفلس خاوند په مقطوع الذكر او نامرد باندې قياس كول، قياس مع الفارق دې.ځكه چې كوم كس د نفقه نه عاجزه وى هغه صرف د مال نه عاجزه وى .او په نكاح كې مال مقصود اصلى نه وى بلكه تابع وى .اوكوم كس چې د مقطوع الذكر اود نامرد كيدلو په وجه ښځې سره د جماع نه عاجزه وى نود نكاح مقصود اصلى يعنى د توالد اوتناسل نه د عاجزه كيدلو په صورت كې تفريق جائز گرځولې شوې دې.نو په دې سره دا نه لازميږى .چه كوم شى په نكاح كې تابع وى .يعنى مال، كه ددې نه عاجزه شى .نو هم به تفريق جائز نه وى .

وَفَائِدَةُ الْأَمْرِ بِالِاسْتِدَانَةِ مَعَ الْفَرْضِ اود نفقه فرض كاوه سره د پور اخستلو د حكم فائده داده أَنْ يُمْكِنَهَا إِحَالَةُ الْغَرِيمِ عَلَى الزَّوْجِ چې ښځه (خپل) قرضخواه خپل خاوند باندې حواله كولاى شى فَأَمَّا إِذَا كَانَتِ الِاسْتِدَانَةُ بِغَيْرِ أَمْرِ الْقَاضِي البته كه پور اخستل د قاضى دحكم نه بغير وى كَانَتِ الْمُطَالَبَةُ عَلَيْهَا نود قرضخواه مطالبه به په ښځه باندې وى دُونَ الزَّوْجِ په خاوند به نه وى .

تشريح - پاتې شوه دا خبره چې هركله قاضى د ښځې لپاره نفقه مقرر كړله.نودې ښځې لره پور اخستلو اجازت وركاوه كې څه فائده ده ځكه چې د قاضى په مقرر كولو سره نفقه د خاوند په ذمه پور شوله؟ ځوابد قاضى

د نفقه مقرر کوه باوجود د قرصه اخستلو اجازت ورکولوکي دا فائده ده چه ښځه خپل پور غوښتونکي خپل خاوند باندې حواله کولې شی او که ښځې د قاضی د حکم نه بغیرقرضه واخستله.نو پور غوښتونکي صرف د ښځې نه مطالبه کولې شی .د خاوند څخه به د مطالبه کولوحق نه وی .

په غریبۍ او مالدارۍ کښې د نفقه کیفیت

وَإِذَا قَضَى الْقَاضِي لَهَا بِنَفَقَةِ الْإِعْسَارِ اوکه قاضی د ښځې لپاره د غریبۍ نفقه مقرر کړله بیا ثُمَّ أَيْسَرَ ددې خاوند مالداره شو فَخَاصَمَتْهُ نو ښځې ددې سره مخاصمت اوکړو تَمَّمَ لَهَا نَفَقَةَ الْمُوسِرِ نو قاضی به ددې لپاره د مالدارۍ نفقه پوره کوی

تشریح - مسئله داده که قاضی د یوې ښځې لپاره په خپل خن باندې د غریبۍ او فقیرۍ نفقه فرض کړله.بیا ددې خاوند مالداره شو نو ښځې قاضی ته د مالدارۍ د نفقه دعوه اوړاندې کړله.نو قاضی به ددې لپاره (د مالدارۍ) نفقه مقرر کوی

لِأَنَّ النَّفَقَةَ تَخْتَلِفُ بِحَسَبِ الْيَسَارِ وَالْإِعْسَارِ ځکه چې د مالدارۍ او غریبۍ موافق نفقه هم مختلف کیږی

تشریح - دلیل دادې چه د مالدارۍ اوغریبۍ موافق نفقه بدلیږی رابدلیږی ځکه چې نفقه د واړه عمر لپاره په یوځل نه واجبیږی بلکه روزانه په لږه لږه واجبیږی په دې وجه به روزانه د ښځې د خاوند اود ښځې د حال اعتبارکولې شی.

وَمَا قَضَى بِهِ او قاضی چې کوم حکم ورکړو تَقْدِيرٌ لِنَفَقَةٍ دا داسې نفقې لپاره اندازه ده لَمْ تَجِبْ کومه چې لاتراوسه وجب شوې نه ده فَإِذَا تَبَدَّلَ حَالُهُ نو کله چې د خاوند حال بدل شو فَلَهَا الْمُطَالَبَةُ بِتَمَامِ حَقِّهَا نود ښځې لپاره د خپل پوره حق غوښتلو اختیار دی.

تشریح:- په دې عبارت سره د یوسو ل خواب ورکوی سوال دادې که د ښځې لپاره ئې د غریبۍ نفقه مقرر کړله.بیا خاوند مالداره شو نود ښځې لپره د مالدارۍ نفقه پوره کول نه دی پکار.ځکه چې په داسې کاوه سره د قاضی اوله فیصله باطلیږی ؟ خواب دادې چه قاضی کوم حکم ورکړې دې.داد داسې نفقه لپاره اندازه ده کومه چې د اوسه پورې واجب نه وه ځکه چې د هرې ورځې نفقه په لږه لږه واجبیږی .اوکوم شی چې اوسه پورې واجب نه دې د هغې اندازه کول هم لازم نه دی ځکه ممکن ده.چه ددې د وجوب نه وړاندې سه کوم چې واجبونکې دې) بدل شی .نو هرکله چې د قاضی مقرر شوې اندازه لازم نشوه.نو دده فیصله به هم مستحکم او مضبوطه نه وی .او هرکله چې د قاضی فیصله مستحکم نشوه نو ددې باطلول هم لازم نشو.او هرکله چې د خاوند حال بدل شو نوښځه د خپل حق مطالبه کولې شی

د تیرشوي وخت به ادا نشوي نفقې حکم

وَإِذَا مَضَتْ مُدَّةٌ اوکه یوه موده تیره شوه لَمْ يُنْفِقِ الزَّوْجُ عَلَيْهَا چې خاوند ښځې ته نفقه نه ده ورکړې وَطَالَبَتْهُ بِذَلِكَ ښځې ددې نه دتیرې شوې نفقې مطالبه اوکړله فَلَا شَيْءَ لَهَا نود ښځې لپاره به هیڅ نه وی إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْقَاضِي فَرَضَ لَهَا النَّفَقَةَ مګردا چې قاضی ددې لپاره د نفقې (څه مقدار) فرض کړې وی أَوْ صَالَحَتِ الزَّوْجَ عَلَى مِقْدَارِهَا یا دې خپل خاوند سره په څه مقدار باندې صلح کړې وی فَيَقْضِي لَهَا بِنَفَقَةِ مَا مَضَى نو(هم په دې حساب) قاضی ددې لپاره د تیرې شوې نفقې حکم ورکولې شی

حل اللغه: ① صلة :والی،عطیه ② یستحکم مضبوطیږی]

تشریح - مسئله داده که یوه موده تیره شوه او خاوند خپلې ښځې ته نفقه ورنکړه بیا دې ښځې د خپل خاوند نه ددې مودې د نفقه مطالبه اوکړله نو زموږ په نیز به ښځې ته هیڅ نه ملاویږی ځکه چې د وخت تیریدلو سره نفقه د خاوند په ذمه نه پور کیږی .او هرکله چې د تیرې شوې مودې نفقه د خاوند په ذمه پور

نشو نو قاضی د تیرې شوې نفقې حکم هم نشی ورکولې خو دوې (دوه) صورتونه ددې حکم نه مستثنی دی یودا چې قاضی د ښځې لپاره د نفقه څه مقدار مقررکړې وی دوهم داچه ښځې خپل خاوند سره د نفقې په څه مقدار باندې صلح کړې وی په دې دواړو صورتونوکې به قاضی هم په دې حساب سره د ښځې لپاره د تیرې شوې نفقې حکم ورکوی

لِأَنَّ النَّفَقَةَ صِلَةٌ ځکه چې نفقه عطیه ده وَلَيْسَتْ بِعِوَضٍ عِنْدَنَا او زموږ په نیز(د ملك) عوض نه دې عَلَى مَا مَرَّ مِنْ قَبْلُ لکه چې وړاندې بیان شو فَلَا يَسْتَحْكِمُ الْوُجُوبُ فِيهَا كَالْهِبَةِ نوپه نفقه کې وجوب نه مستحکم کیږی إِلَّا بِالْقَضَاءِ خوچه کله د قاضی حکم اوشی لَا تُوجِبُ الْمِلْكَ لکه څنګه چې هبه ملك نه واجبوی إِلَّا بِمُؤَكِّدٍ وَهُوَ الْقَبْضُ خو چې مضبوطونکې شی یعنی قبضه موجود شی

تشریح - دلیل دادې چه نفقه عطیه ده.او زموږ په نیز دملك عوض نه وی لکه چې وړاندې تیرشوی دی نود نفقه وجوب مستحکم او مضبوط نشو.خوچه کله د قاضی حکم اوشی .لکه د هبه په صورت کې د ,,موهوب له،، لپاره ملك هغه وخت ثابتیږی چه کله مضبوطونکې شی یعنی قبضه موجود شی دغه ډول د نفقه وجوب د قاضی په حکم سره مستحکم او مضبوطیږی

وَالصُّلْحُ بِمَنْزِلَةِ الْقَضَاءِ اود ښځې سرې سره په شی باندې صلح کول د قاضی دحکم په مرتبه کې دی لِأَنَّ وِلَايَتَهُ عَلَى نَفْسِهِ أَقْوَى مِنْ وِلَايَةِ الْقَاضِي ځکه چې د خاوند ولایت خپل ذات باندې د قاضی د ولایت نه زیت دې بِخِلَافِ الْمَهْرِ په خلاف د مهر لِأَنَّهُ عِوَضٌ ځکه چې دا عوض وی .

تشریح - اود خاوند خپلې ښځې سره په څه شی باندې صلح کول داسې دی لکه د قاضی حکم کول ځکه چې د خاوند ولایت په خپل ځان باندې د قاضی د ولایت نه زیت دې ځکه چې د نفقه کوم مقدار قاضی مقرر کړې دې که خاوند اوغواړی نو ددې د زیاتی التزام کولې شی نو صلح په منزله د قضاء د قاضی شوه بلکه ددې نه هم زیته مستحکم ده په خلاف د مهر،ځکه چې دا د ملك بضع عوض وی په دې وجه دا د قاضی د حکم نه بغیر لازمیږی .

د خاوند په مرګ باندې د نفقه سقوط

وَإِنْ مَاتَ الزَّوْجُ او که خاوند مړشو بَعْدَ مَا قَضَى عَلَيْهِ بِالنَّفَقَةِ روسته ددې نه چې قاضی په ده باندې د نفقې حکم ورکړو وَمَضَى شُهُورٌ او څو میاشتې تیرې شوې سَقَطَتِ النَّفَقَةُ نو(ددې) نفقه ساقط شوه وَكَذَا إِذَا مَاتَتِ الزَّوْجَةُ اوهم دغه ډول که ښځه مړه شوه

تشریح - مسئله داده که خاوند ته د نفقه ورکولوحکم ورکړې شو خوقاضی ښځې ته د قرضه خستلو حکم ورنکړو بیا خاوند مړشو.او څومیاشتې تیرې شوې نو نفقه به ساقط وی دغه ډول که ښځه مړه شوه.نو هم به ساقطیږی .

لِأَنَّ النَّفَقَةَ صِلَةٌ ځکه چې نفقه عطیه ده وَالصِّلَاتُ تَسْقُطُ بِالْمَوْتِ او عطایات د مرګ په وجه ساقطیږی كَالْهِبَةِ تَبْطُلُ بِالْمَوْتِ قَبْلَ الْقَبْضِ لکه څنګه چې هبه د قبضه کاوه نه وړندې د مرګ په وجه باطلیږی

تشریح:- دلیل دادې چه نفقه یوه عطیه ده.او داسې عطیات د مرګ په وجه ساقطیږی .لکه مثلاً یوکس څه شی هبه کړلو اود ,,موهوب له،، د قبضه نه وړاندې هبه کونکې مړشو.یا موهوب له مړشو نو هبه باطلیږی .او امام شافعی رحمه الله فرمائی چه د قاضی د حکم نه وړاندې هم نفقه د خاوند په ذمه باندې پور کیږی اود خاوند په مرګ باندې نه ساقطیږی .بلکه د خاوند د ترکه څخه به نې ښځه وصول کوی

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ او امام شافعی رحمه الله فرمائیلی دی تَصِيرُ دَيْنًا قَبْلَ الْقَضَاءِ چې د قاضی د حکم نه

ورېدي به هم د خاوند په دمه پور وي **وَلَا تَسْقُطُ بِالْمَوْتِ** اود مرگ په وجه به نه ساقطیږي **لِأَنَّهُ عِوَضٌ عِنْدَهُ** خکه چي د امام شافعي رحمه الله په نیز نفقه پور ده **فَصَارَ كَسَائِرِ الدُّيُونِ** نود نورو قرضونو پشان شوه +

تشریح - د امام شافعي رحمه الله په نیز نفقه د ملك بضع عوض دې نودا به په نورو قرضونو باندې قیاس کولې شي چه لکه خنگه دیون، د مدیون په مرگ سره نه ساقطیږي دغه ډول د خاوند په مرگ سره دښځې نفقه هم نه ساقطیږي.

وَجَوَابُهُ قَدْ بَيَّنَّاهُ او ددې خواب موږ بیان کړې دې.

تشریح - علامه مرغیناني رحمه الله فرماني چه موږ ددې خواب وړاندې بیان کړې دې یعني په تیره شوې مسئله کې (لان کل صغیره لایستمع به فلا نفقة لها) لاندې بیان شوې دې.چه د ملك بضع عوض مهر وي اود بوځیر دوې ادوه) عوضه نشي کیدلې په دې وجه د ملك بضع عوض نفقه نشي کیدلې

د پیشکي (ایدوانس) نفقه نه روسته د خاوند فوت کیدل

وَإِنْ أَسْلَفَهَا نَفَقَةَ السَّنَةِ او که خاوند خپلې ښځې ته د یو کال نفقه ورکړله **أَيْ عَجَّلَهَا** یعني پیشکي (ایدوانس) ئې ورکړله **ثُمَّ مَاتَ** بیا خاوند مړشو **لَمْ يُسْتَرْجَعْ مِنْهَا شَيْءٌ** نود ښځې څخه به هیڅ واپس نشي اخستې **وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللَّهُ تَعَالَى** (۱) اودا د امام ابوحنیفه اود ابویوسف رحمهما الله په نیز دي

حل اللغه: ① اسلف وړاندې ورکول ② الکسوة جامې ③ الاحتباس بندول ④ انتهاء ختمیدل]

تشریح - مسئله داده که خاوند خپلې ښځې ته د یوکال نفقه ایدوانس (په یوځل) ورکړله بیا ددې مودې تیریدلو نه مخکې خاوند مړشو یا ده ښځه مړه شوه نوددې ښځې نه یا دده د ترکه څخه به هیڅ واپس نشي اخستلې دا د شیخینو رحمهما الله مذهب دې.

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللَّهُ او امام محمد رحمه الله فرمانی **يُحْتَسَبُ لَهَا نَفَقَةُ مَا مَضَى** چې خومره زمانه تیره شوه.ددې نفقه به حساب کړې شي دا به د ښځې لپاره شي **وَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِلزَّوْجِ** او پاته به د خاوند لپاره وي **وَهُوَ قَوْلُ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى** او هم دا دامام شافعي رحمه الله قول دې **وَعَلَى هَذَا الْخِلَافِ الْكِسْوَةُ** (۲) اوهم دا اختلاف په لباس کې دې

تشریح - امام محمد رحمه الله فرماني چه خومره زمانه تیره شوې ده ددې په حساب نفقه به ښځې ته پریخودلې شي او باقي به خاوند ته واپس کولې شي اوکه ښځې دا هلاك کړلو نو ددې څخه به ددې د حق نه علاوه قیمت حستلې شي داد امام شافعي رحمه الله قول دې امام احمد رحمه الله هم ددې قائل دې اوهم دا اختلاف په لباس کې هم دې

لِأَنَّهَا اسْتَعْجَلَتْ عِوَضًا خکه چې ښځې د عوض په طور دا شي پیشکي واخستلو **عَمَّا تَسْتَحِقُّهُ عَلَيْهِ** چې ددې استحقاق ددې په خاوند باندې **بِالِاحْتِبَاسِ** دده په قید کاوه سره شوې وو **وَقَدْ بَطَلَ الِاسْتِحْقَاقُ بِالْمَوْتِ** اود خاوند په مرگ باندې دا استحقاق باطل شو **فَيَبْطُلُ الْعِوَضُ بِقَدْرِهِ** نوهم ددې په مقدار به عوض هم باطلیږي **كَرِزْقِ الْقَاضِي** لکه د قاضي روزینه **وَعَطَاءِ الْمُقَاتِلَةِ** اود مجاهدینو عطیه.

تشریح - د امام محمد رحمه الله دلیل د دې چه د خاوند په ساتلو چې د کوم شي استحقاق دې ته په خاوند باندې

---

(۱) القول الراجح هو قول الشيخين (رحمهما الله) كذا في فتح القدير (۲۰۵/٤) وردالمحتار (۷۱۷/۲) والخانية (۱۹۸/۱) والبحرالرائق (۱۹۱/٤) وخلاصة الفتاوى (۵۷/۲) نقلاً عن القول الراجح (۳۸٤/۱)-

(۲) القول الراجح: هو قول الشيخين (رحمهما الله) كذا في فتح القدير (۲۰۵/٤) و ردالمحتار (۷۱۷/۲) والخانية (۱۹۸/۱) البحرالرائق (۱۹۱/٤) وخلاصة الفتاوى (۵۷/۲) نقلا عن القول الراجح (۳۸٤/۱).

حاصل وو دې د وړاندې نه د عوض په طور واخستلو اود خاوند په مرگ باندې دا استحقاق باطل شو نو ددې په حساب به عوض هم باطل وي لکه مثلاً قاضي د وړاندې نه د یوې مودې روزانه نفقه واخستله اوبیا د مودې پوره کیدلو نه وړاندې د قاضي انتقال اوشو.نوحساب به کولې شي او پاته مودې د ورځو نفقه به د قاضي د ترکه نه واپس اخستلې شي.او لکه مثلاً د مجاهدینو عطیه که دوی د یوې مودې عطیه او رزق د وړاندې واخستلو.بیا ددې مودې پوره کیدلو نه وړاندې دوی مړه شول.نود پاته مودې رزق به ددوی نه واپس اخستلې شي

وَلَهُمَا اود شیخینو رحمهما الله دلیل دادې **أَنَّهُ صِلَةٌ** چې نفقه عطیه ده **وَقَدْ اتَّصَلَ بِهِ الْقَبْضُ** حالانکه ددې سره دښځې قبضه متصل شوې ده. **وَلَا رُجُوعَ فِي الصِّلَاتِ بَعْدَ الْمَوْتِ** اود مرگ نه روسته په عطیتو کې رجوع نه کیږي **لِانْتِهَاءِ حُكْمِهَا** خکه چې ددې حکم پوره کیږي **كَمَا فِي الْهِبَةِ** لکه په هبه کې **وَلِهَذَا لَوْ هَلَكَتْ مِنْ غَيْرِ اسْتِهْلَاكٍ** اوهم په دې وجه که دا نفقه دښځې د هلاکاوه نه بغیر ضائع شوه **لَا يُسْتَرَدُّ شَيْءٌ مِنْهَا بِالْإِجْمَاعِ** نو بالاجماع به ددې نه هیڅ واپس نشي اخستې

تشریح - د شیخینو رحمهما الله دلیل دادې چه نفقه یوعطیه ده حالانکه دا د ښځې په قبضه کې راغلې ده او عصبات د مرگ نه روسته واپس نشي ورکولې کیدلې خکه چې ددې حکم پوره کیږي لکه خنگه چې په هبه کې حکم دې او هم په دې وجه دا نفقه که د ښځې د هلاکاوه نه بغیر ضائع شوه نو بالاجماع به ددې نه هیڅ واپس نشي اخستلې.

وَعَنْ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللَّهُ أَنَّهَا اود امام محمد رحمه الله نه (دویم) روایت دادې **إِذَا قَبَضَتْ نَفَقَةَ الشَّهْرِ أَوْ مَا دُونَهُ** که ښځې د یوې میاشت یا ددې نه د کم نفقه وصول کړله **لَا يُسْتَرْجَعُ مِنْهَا شَيْءٌ** نو ددې څخه به هیڅ واپس نشي اخستې **لِأَنَّهُ يَسِيرٌ** خکه چې دا یو معمولي شي دې **فَصَارَ فِي حُكْمِ الْحَالِ** نو گویا د في الحال نفقه شوه

تشریح - د امام محمد رحمه الله نه دوهم روایت دادې که ښځې د یوې میاشت یا د کم نفقه وصول کړله.نود خاوند په مرکیدلو به ددې نه هیڅ واپس نشي اخستلې خکه چې دا یومعمولي شي دې.نوگویا چې د في الحال نفقه به وي یعني لکه خنگه چې ښځې د في الحال واجب نفقه واخستله نود مرگ په وجه واپس نشي اخستلې دغه ډول که ئې د یومیاشت نفقه واخستله.نود مرگ په وجه به په دې صورت کې هم واپس نشي احستلې والله اعلم

د مولا په اجازت سره آزادې ښځې سره د غلام واده کولو نه روسته ددې ښځې د نفقې حکم

وَإِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ حُرَّةً او که غلام یوې آزادې ښځې سره نکاح اوکړله **فَنَفَقَتُهَا دَيْنٌ عَلَيْهِ** نو ددې نفقه به په غلام باندې پور وي **يُبَاعُ فِيهَا** چې دا به په نفقه کې خرڅولې شي **وَمَعْنَاهُ إِذَا تَزَوَّجَ بِإِذْنِ الْمَوْلَى** او ددې مطلب دادې چې غلام د مولا په اجازت سره نکاح کړې **لِأَنَّهُ دَيْنٌ وَجَبَ فِي ذِمَّتِهِ** خکه چې نفقه یو پور دې چې دغلام په ذمه واجب شو **لِوُجُودِ سَبَبِهِ** خکه چې ددې (دوجوب) سبب بیاموندې شو **وَقَدْ ظَهَرَ وُجُوبُهُ فِي حَقِّ الْمَوْلَى** اود وجوب به د مولا په حق کې هم ښکاره کیږي **فَيَتَعَلَّقُ بِرَقَبَتِهِ** نو (دا قرضه) به د غلام سټ سره متعلق کیږي **كَدَيْنِ التِّجَارَةِ فِي الْعَبْدِ التَّاجِرِ** لکه خنگه چې د سوداگر غلام سټ سره د تجارت پور متعلق کیږي

حل اللغه: ① تبوأ: دجماع کاوه موقع ورکول ② منزل. کور ③ استرداد. واپس کول]

تشریح - مسئله داده که غلام د مولا په اجازت سره یوې آزادې ښځې سره نکاح اوکړله.نو ددې ښځې نفقه به په غلام باندې پور وي اودا غلام به دخپلې ښځې په نفقه کې خرڅولې شي.
د دلیل دادې چه نفقه یو پور دې چه دا د غلام په ذمه واجب دې خکه چې د نفقه د وجوب سبب، یعني عقد د نکاح موجود شو او نفقه وجب کیدل، ده د مولا په حق کې هم ښکاره شو.خکه چې مولا په رضا مندئ

سره اجازت ورکړي وو نو ګویا چې مولا هم د نفقه په وجوب باندي راضي دي.په دي وجه به دا قرضه د غلام د ذمې سره متعلق وی لکه مثلاً یوتجر غلام ته مولا د تجارت اجازت ورکړلو.بیا ده په قرضو معامله اوکړله.نو په خپل ذمې باندي ئې قبضه اوکړله.نودا غلام به په قرضه کي خرڅولي شي.

وَلَهُ او مولا ته دا اختیارشته أَنْ يَفْدِيَ چې دي (دا غلام) په فدیه کي ورکړی لِأَنَّ حَقَّهَا فِي النَّفَقَةِ ځکه چې د ښځې حق صرف په نفقه کي دي لَا فِي عَيْنِ الرَّقَبَةِ د غلام په ښت کي نه دي

تشریح - خو مولا ته دا اختیارشته چه دي ددي فدیه ورکړی .دلیل دادي چه د ښځې حق په نفقه کي دي.د غلام په ذمه کي نه دي نو هرکله چې مولا د ښځې نفقه اداکړله.نو ددي نه روسته په نفقه کي د ښځې حق پاته پټي نشو په دي وجه د فدیه ورکاوه نه روسته به د ښځې په نفقه کي غلام نشي خرڅولي.

فَلَوْمَاتَ الْعَبْدُ و که دا غلام مړشو سَقَطَتْ نو نفقه به سقاطیږي . وَكَذَا إِذَا قُتِلَ اوهم دغه ډول که قتل کړي شو فِي الصَّحِيحِ نو بیا هم د صحیح قول (په بنا (بنیاد) باندي) ساقطیږي لِأَنَّهُ صِلَةٌ ځکه چې نفقه د ژوند عطیه وه

تشریح:- که غلام د خپلي ښځه په نفقه کي خرڅ شو.بیا د مشتري سره د یوې مودې نفقه په ده راغله.نو په دوهم ځلی به بیا خرڅولي شي .ځکه چې د زمانه په تیریدلو سره نفقه جدیده واجبیږي .نودا د نوي نفقه په حکم کي دي.په دي وجه به بار بار دي لپاره خرڅولي شي

ۀهم داحکم د مدبر اود مکاتب دي که دواړو د مولا په اجزت سره نکاح اوکړله نو په دوی به نفقه واجب وی خودا دو ره به د نفقه اود مهر ادا کاوه لپاره نشي خرڅولي بلکه دوی ته به حکم ورکولي شي چه مزدوري کوی اود خپلي ښځي نفقه او مهر اد کوی ځکه چې مدبر اومکاتب د یوملك نه بل ملك اړخ ته منتقل کیدل نه قبلوی

ۀ او که دا غلام کوم چې د مولا په احازت سره نکاح کړي ده مړشو نو دده د ښځې نفقه به ساقط شي اود مولا حخه به هم مطالبه نشی کیدلي.اوهم دغه ډول به نفقه ساقطیږی .کله چې غلام قتل کړي شي صحیح قول هم دا دي ځکه چې نفقه یوه عطیه ده و عطیات د مرګ په وجه ساقطیږي ځکه نفقه ساقطیږي

وينځې سره د آزاد سړي د نكاح نه روسته ددي ښځې د نفقي حكم

وَإِنْ تَزَوَّجَ الْحُرُّ أَمَةً او که آزاد سړی (د یوبل کس) وینځې سره نکاح اوکړله فَبَوَّأَهَا مَوْلَاهَا مَعَهُ مَنْزِلًا او مولا خپله وینځه دده سره د شپې جلا اوسولو اجزت ورکړو فَعَلَيْهِ النَّفَقَةُ نو په ده به نفقه واجب وی لِأَنَّهُ تَحَقَّقَ الِاحْتِبَاسُ ځکه چې احتباس اوموندي شو وَإِنْ لَمْ يُبَوِّئْهَا فَلَا نَفَقَةَ لَهَا او که مولا د جلا اوسیدلو اجازت ورنکړو نو په خاوند به نفقه واجب نه وی لِعَدَمِ الِاحْتِبَاسِ ځکه چې احتباس اونه موندي شو

حل اللغة: ① یخلی خالي کوی خ‍نله کوی ② احیان کله کله

تشریح - مسئله دادہ که آزاد سړی د یوکس د وینځې سره نکاح اوکړله او مولا خپلي وینځې ته ددې خاوند سره د شپې د جلا اوسیدلو اجازت ورکړلو نوپه خاوند به ددې نفقه واجب وی ځکه چې د ښځې د احتباس موجود شو او نفقه د احتباس بدل دي او که مولا د جلا اوسیدلو اجازت ورنکړو.نو په خاوند به نفقه واجب نه وی ځکه چې احتباس اونه موندي شو

والتبوئة اوشپه تیرولو(ځخه مطلب) دادي أَنْ يُخَلِّيَ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ فِي مَنْزِلِهِ وَالتَّبْوِئَةُ چې مولا وینځه د خاوند سره دده په کور کي یواځې پریږدی وَلَا يَسْتَخْدِمُهَا اود وینځې نه خپل خدمت وانخلي وَلَوِ اسْتَخْدَمَهَا بَعْدَ التَّبْوِئَةِ اوکه مولا د اوسولو نه روسته خپله وینځه پخپل خدمت کي واخستله سَقَطَتِ النَّفَقَةُ نو نفقه به ساقطیږی لِأَنَّهُ فَاتَ الِاحْتِبَاسُ ځکه چې احتباس فوت شو غَيْرُ لَازِمَةٍ او اوسول په مولا باندي لازم نه دی عَلَى مَا مَرَّ فِي النِّكَاحِ

لکه څنګه چې په کتاب النکاح کي تیرشو

تشریح - د ،،تبویه،، یعنی د شپې جلا اوسیدلو اود دیره کیدلو نه مراد دادی چه مولا خپلي وینځې ته د خاوند په کورکي د اوسیدلو اجازت ورکړی .اود وینځې نه خپل خدمت نه خلي اوکه مولا ول د اوسیدلو اجازت ورکړلو بیا ئې خپل خدمت لپاره راوستله نو نفقه به ساقط وی ځکه احتباس چې موجب د نفقه دي د، فوت شو.په دي وجه به په خاوند باندي نفقه هم واجب نه وی .او په مولا باندي اوسول او دیره کول لازم نه دی لکه څنګه چې په ،، باب نکاح الرقیق،، کي تیرشوی دی

وَلَوْ خَدَمَتْهُ الْجَارِيَةُ أَحْيَانًا او که وینځې پخپله کله کله دمولا خدمت اوکړو مِنْ غَيْرِ أَنْ يَسْتَخْدِمَهَا ددي نه بغیر چې مولا ددې نه خدمت واخلي لَا تَسْقُطُ النَّفَقَةُ نو نفقه به نه ساقطیږی لِأَنَّهُ لَمْ يَسْتَخْدِمْهَا لِيَكُونَ اسْتِرْدَادًا ځکه چې مولا ددې د واپس اخستلو په خیال ددي نه خدمت نه دي اخستي وَالْمُدَبَّرَةُ وَأُمُّ الْوَلَدِ فِي هٰذَا كَالْأَمَةِ وَاللّٰهُ تَعَالٰى أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ او مدبره وینځه او ام ولد په دي حکم کي د وینځې پشان دی

تشریح:- که وینځې په خپله کله کله د مولا خدمت کولو.حالانکه مولا دي ته د خدمت کولو نه وو ویلی نو په دي صورت کي (په خاوند) باندي نفقه نه ساقطیږی ځکه چې مولا ددي د واپس اخستلو په اراده باندي خدمت نه دي اخستي. او مدبره او ام ولد په دي حکم کي د وینځې پشان دی یعنی لکه څنګه چې د اوسیدلو نه وړاندي د وینځې لپاره نفقه نه وی .دغه ډول د مدبره او ام ولد لپاره هم د اوسولو نه وړاندي نفقه نه وی .

د سکنی احکام

فَصْلٌ وَعَلَى الزَّوْجِ او په خاوند باندي واجب دی أَنْ يُسْكِنَهَا فِي دَارٍ چې ښځه په جداکور کي آباده کړی مُفْرَدَةٍ لَيْسَ فِيهَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِهِ چه په هغې کي د خاوند د اهل څخې هیڅ څوك نه وی إِلَّا أَنْ تَخْتَارَ ذٰلِكَ لېته که ښځه پخپله دا خوښه کړی

حل اللغة: ① تضرر نقصان رسی ② المعاشرة ژوند تیرول ③ انتقاص- کمول ④الاستمتاع فائده حصلولا

تشریح - د ښځې د نفقه بیانولو نه روسته اوس د سکنی احکام بیانوی .فرمائی په خاوند باندي واجب دی چه دي خپله ښځه په ځانله بیل کور کي آباده کړی .چه په دي کي د خاوند د کور د خلګو نه هیڅ څوك نه اوسیږی خو که ښځه د خاوند د کورد خلګ وسره او سیدل خوښوی .نو دي ته اختیار شته

لِأَنَّ السُّكْنَى مِنْ كِفَايَتِهَا ځکه چې د ښځې په کفایت کي سکونت هم دي فَتَجِبُ لَهَا كَالنَّفَقَةِ نود نفقې پشان به دا هم د ښځې لپاره واجب وی وَقَدْ أَوْجَبَهُ اللّٰهُ تَعَالٰى مَقْرُونًا بِالنَّفَقَةِ او الله تعالی نفقه سره داهم ملاؤکړي او واجب کړي دي

تشریح.- دلیل دادي چه د ښځې د ضروریاتو څخې سکونت (اوسیدل) هم دي.نود نفقه پشان به دا هم په خاوند باندي واجب وی .اود ابن مسعودؓ په قرات کي دی .﴿ اسكنوهن من حيث سكنتم وانفقوا عليهن من وجدكم﴾ یعنی تاسو خپلو ښځو ته د خپل توان مطابق د اوسیدلو لپاره کور ورکړئ.کوم ځاني کي چې تاسو اوسیږئ.او دوي ته نفقه ورکوئ په دي آیت کي الله تعالی د نفقه سره یوځائې سکنی هم واجب کړې ده.نو ثابته شوه.چه د نفقه پشان سکنی هم په خاوند باندي واجب ده.[؟]

وَإِذَا وَجَبَ حَقًّا لَهَا او هرکله چې (سکونت) د ښځې لپاره واجبي حق دي لَيْسَ لَهُ نود سړی په ره جائز نه دی أَنْ يُشْرِكَ غَيْرَهَا فِيهِ چې ددي په حق کي بل څوك شريك کړی لِأَنَّهَا تَتَضَرَّرُ بِهِ ځکه چې ښځې ته په دي کي ضرر وی فَإِنَّهَا لَا تَأْمَنُ عَلَى مَتَاعِهَا ځکه چې دا په دي سره د خپلو اسبابو بې خطرې نه وی ، وَيَمْنَعُهَا ذٰلِكَ مِنَ الْمُعَاشَرَةِ مَعَ زَوْجِهَا او یوځائې اوسیدل به دا د خپل خاوند سره بې تکلفه (آزادي کولو) نه منع کیږی وَمِنَ الِاسْتِمْتَاعِ او

دغه شان د جماع و ددې د متعلقاتو نه (به هم منع کیږي) **اِلَّا اَنْ تَخْتَارَ** البته که ښځه دا اختیار کړي **لِاَنَّهَا رَضِيَتْ بِاِنْتِقَاصِ حَقِّهَا** ځکه چې دا به د خپل حق په کمي باندې راضي وي

تشریح - هرکله چې سکونت د ښځې لپاره واجب حق شو نود سړي لپاره جائز نه دی چه ددې په حق کې غیرشریك کړي ځکه چې ښځې ته په دې کې ضرر وی .یو په دې وجه چې دا به د خپل سامان نه په یره کې وی دویمه داچه د غیر د شرم ځخه به خاوند سره بې تکلفه (آزاده) نشي اوسیدلې.او دریمه داچه د جماع اود جماع د متعلقاتو ځخه به منع کیږي .خوکه ښځه پخپله په دې خبره باندې راضي شي چه سخرګنې سره اوسیږي نودا دې لپاره جائز دی ځکه چې دا دخپل حق په کموالي باندې راضي ده.یعنې د خوند د کور حلګ ددې سره د یوځائې اوسیدلو نه ددې د حق په وجه منع شوې وو.خوهرکله چې دې پخپله خپل حق سقط کړلو نو ددې لپاره به د کلام (خلاف) ګنجائش نه وي .

د محکینۍ ښځې ځوې دوبمې ښځې سره اوسول

وَاِنْ كَانَ لَهٗ وَلَدٌ مِنْ غَيْرِهَا او که د خاوند زوې ددې نه علاوه دبلې ښځې نه (پیدا) وي **فَلَيْسَ لَهٗ** نو خاوند ته اختیار نشته **اَنْ يُسْكِنَهٗ مَعَهَا** چې زوې ددې سره یوځائې آباد کړي **لِمَا بَيَّنَّا** دمخه دلیل په وجه کوم چې مونږ بیان کړې دې

تشریح - په دې عبارت کې دوې (دوه) مسئلې بیان شوې دی اول دا که د خوند هلك د مخکینۍ ښځې نه پیدا شوې وی نود خاوند لپاره جائز نه دی چه دې هلك حپلې ښځې سره آباد کړي ددې دلیل په تیره شوې مسئله کې تیرشوې دې چه ښځې ته به ضرر وی

وَلَوْ اَسْكَنَهَا فِيْ بَيْتٍ مِنَ الدَّارِ مُفْرَدٍ او که خوند حپله ښځه په کور کې یو جلا اطاق کې **وَلَهٗ غَلَقٌ** چې ددې د سدولو دروازه موجود وی آبده کړه **كَفَاهَا** نو ددې ښځې لپاره کافی ده **لِاَنَّ الْمَقْصُوْدَ قَدْ حَصَلَ** ځکه چې مقصود حاصل شو.

تشریح:- دویمه مسئله داده که خاوند خپله ښځه دکور په یوه خانله اطاق کې دیره کړله.چه په دې کې د بندولو دروازه هم موجود ده.نود ښځې لپاره کافی ده.ځکه
چه مقصود حاصل شو یعنې بغیر د کراهته دې سره جماع کول ممکن دی .

د ښځې رشته داران ملاویدلو نه منع کول

وَلَهٗ او خاوند ته اختیار دې دی **اَنْ يَمْنَعَ وَالِدَيْهَا وَوَلَدَهَا مِنْ غَيْرِهٖ** چې د ښځې مورپلار .او ددې خاص کوم چې د مخکنې خاوند نه (پیدا) دی **وَاَهْلَهَا مِنَ الدُّخُوْلِ عَلَيْهَا** او ددې د کور خلګ ددې خواته راتګ و نه منع کړي **لِاَنَّ الْمَنْزِلَ مِلْكُهٗ** ځکه چې د کور خود خاوند ملك **فَلَهٗ حَقُّ الْمَنْعِ مِنْ دُخُوْلِ مِلْكِهٖ** بوده ته پخپل ملك کې د راتګ و نه د بندولو اختیار حاصل دې

حل اللغة: ① يمنع منع کوی ② اللبات درنګ تیرول،وخت تیرول ③ تطويل اوږدول ④ الدوام همیشوالی ⑤ النظر کتل]

تشریح - مسئله: خاوند ته د اختیار رشته چه دې د خپلې مور اوپلار .او ددې هغه زوې چې د مخ کبینې خاوند نه پیدا شوې وی دوی او ددې نور رشته داران دې ته د راتګ و نه منع کړي دلیل دادې چه دا کور خو د خاوند داتی ملك دې بوده ته پخپل ملك کې د راتګ و نه د منع کوو اختیار حاصل دې

وَلَا يَمْنَعُهُمْ مِنَ النَّظَرِ اِلَيْهَا وَكَلَامِهَا فِيْ اَيِّ وَقْتٍ اخْتَارُوْا او د ښځې مورپلار وغیره چې کله دوی اوغواړی چه دې سره ایت به وګوري او ددې سره خبرې اوکړي منع نکړي **لِمَا فِيْهِ مِنْ قَطِيْعَةِ الرَّحِمِ** ځکه چې په دې کې قطع

رحمی ده **وَلَيْسَ لَهٗ فِيْ ذٰلِكَ ضَرَرٌ** اود خاوند په حق کې څه ضرر نشته

تشریح:- اوکه د ښځې مورپلار وغیره د کتل غوړی.یا خبرې کول غواړي نو خاوند دا سخه د کتلو وو خبرو کاوه نه نشي منع کولې.ځکه چې په دې کې قطع رحمی لازمیږي و قطع رحمی حرام ده ځکه نقل دی چه «عن جبیربن مطعم انه سمع النبیﷺ یقول لا یدخل الجنة قاطع» یعنې د جبیربن مطعم نه نقل دی چه دوی د نبی کریمﷺ نه دا واوریدل چه قطعی رحمی کوونکې به جنت ته نه داخلیږي .او ښځې ارخ ته په کتنو او خبرو کاوه سره د خاوند په حق کې هیڅ ضرر نه راځي

وَقِيْلَ او ونیلی شوی دی **لَا يَمْنَعُهَا مِنَ الدُّخُوْلِ وَالْكَلَامِ** چې د راتګ واود خبرو کوه نه منع نکړي **وَاِنَّمَا يَمْنَعُهُمْ مِنَ الْقَرَارِ وَالدَّوَامِ** البته د وسیدلو نه منع کولې شی : **لِاَنَّ الْفِتْنَةَ فِي اللَّبَاثِ وَتَطْوِيْلِ الْكَلَامِ** ځکه چې فساد په ایساریدو،اود ډوخته پورې خبروکولوکې دې

تشریح:- بعض مشائخ فرمائی .چه د خبرپشان دوی د راتګ ونه هم نشي منع کولې.البته د پاتې کیدلو نه منع کولې شي ځکه که فتنه اوفساد پیدا کیږي نو دلته کې په پاتې کیدلو او په ډیرخبروسره به پیدا کیږي ځکه چې زیاتې خبرې کول د قیل وقال (تونیلی ما ونیلی) سبب جوړیږي او ددې نتیجه شر وفساد وی

وَقِيْلَ او ونیلی شوی دی . **لَا يَمْنَعُهَا مِنَ الْخُرُوْجِ اِلَى الْوَالِدَيْنِ** چې خپله ښځه به مورپلار کره د تللو نه نه منع کوی **وَلَا يَمْنَعُهُمَا مِنَ الدُّخُوْلِ عَلَيْهَا فِيْ كُلِّ جُمُعَةٍ** او ددې مورپلار به ددې خوله د راتګ و نه په هره جمع کې (دیوځل راتلو) نه منع کوی

تشریح:- اکثرعالمان فرمائي .چه ښځه خپل مورپلار کره هره جمعه (هفته) کې یوځل د تلو او ددې مور پلار دلته کې د راتلونه نشي منع کولې.بلکه په هفته کې به د یوځل ملاقات کاوه اجازت وی .هم په دې فتوی ده.

وَفِيْ غَيْرِهِمَا مِنَ الْمَحَارِمِ التَّقْدِيْرُ بِسَنَةٍ اود مور پلار نه علاوه نور محرمو(په حق) کې اندازه یوکل ده **وَهُوَ الصَّحِيْحُ** اوهم دا صحیح ده.

تشریح - د مورپلار نه علاوه نورو رشته دارانو ته په کال کې یوځل د ملاقات کولواجزت دې که ښځه دوی کره لاړه شي . او که دوی دلته کې راشي .صیحیح قول هم دادې.بعض حضرت په یوه میاشت کې د یوځل ملاقات اجازت ورکوی .

د غائب سړي په مال کې د هغه د ښځې نفقه اداکول

وَاِذَا غَابَ الرَّجُلُ او که سړې غائب شو **وَلَهٗ مَالٌ فِيْ يَدِ رَجُلٍ** او دده مال د یو کس په قبضه کې دې **يَعْتَرِفُ بِهٖ** چې ددې اقرار کوی **وَبِالزَّوْجِيَّةِ** او(دا اقرار هم کوی چه دا ښځه ددې غائب سړي) بی بی ده **فَرَضَ الْقَاضِيْ فِيْ ذٰلِكَ الْمَالِ نَفَقَةَ زَوْجَةِ الْغَائِبِ وَوَلَدِهِ الصِّغَارِ وَوَالِدَيْهِ** نو قضی به په دې مال کې ددې غائب سړي د ښځې،دده د نابالغه اولاد او دده دمورپلار نفقه مقرر کوی **وَكَذَا اِذَا عَلِمَ الْقَاضِيْ ذٰلِكَ** اوهم دغه ډول که قضی ته پخپله داخبره معلومه وی **وَلَمْ يَعْتَرِفْ بِهٖ** حالانکه موْدع ددې اقرار نه وی کړې

حل اللغة: ① يعترف اقرار کوی ② الزوجية وادۀ توب ③ المودع امانتګر ④ الامتناع منع کول]

تشریح:- مسئله داده.که خوند په سفرکې لاړلو او دده څه مل د یوسړی مثلا د حامد په قبضه کې دې چه دې ددې امانت اقرار کوی .اودا اقرار هم کوی چه دا ښځه ددې غائب سړی ښځه ده.نوقضی به ددې مال نه ددې غائب سړی د ښځې او دده د نابلغ اولاد، و دده د مورپلار نفقه مقررکوی .او دغه ډول که قاضی ته پخپله داخبره معلومه وی چه دا ښخه دده بی بی (بیګم) ده او دده مال د حامد سره دې .حالانکه حامد ددې

اقراريه دي کړي چه دا ښځه د غائب سړي بي بي ده او ما سره دده مال امانت دي نو په دې صورت کي به هم قاضي ددې مال نه د غائب سړي دښځي اود نابالغه بچو او دده د مور پلار نفقه مقرر کوي .

لِأَنَّهُ لَمَّا أَقَرَّ بِالزَّوْجِيَّةِ وَالْوَدِيعَةِ خکه چي کله مؤدع د زوجيت او وديعت دواړو اقرار اوکړو فَقَدْ أَقَرَّ نو دده دا اقرار هم اوکړو أَنَّ حَقَّ الْأَخْذِ لَهَا چي ښځي ته ددې مال نه د اخستلو حق دي لِأَنَّ لَهَا خکه ښځي ته اختيار وی أَنْ تَأْخُذَ مِنْ مَالِ الزَّوْجِ حَقَّهَا مِنْ غَيْرِ رِضَاهُ چي د خاوند د مال نه د خاوند د رضا نه بغير خپل حق واخلي

تشريح - دليل د دې چه هرکله حامد د زوجيت اود امانت دواړو اقرار اوکړلو نوده دا هم اقرار وکړلو چه ښځي ته ددې مال نه د اخستلو حق شته. ځکه چي ښځي ته اختيار وی .چه د خاوند د رضامندئ نه بغير دده د مال نه دارتيا په اندازه واخلی .او په دې دليل هغه حديث دی.چه د ابوسفيان ﷺ ښځي هنده ته نبی کريم ﷺ اوفرمايل «خذی من مال زوجك ما يكفيك وولدك بالمعروف»

(فائده) دلته کي يو شکل کيږی هغه دا که پور غوښتونکی د غائب د مودع (امانت دار) يد پور داری نه د خپلي قرضي مطالبه اوکړله په داسي حال کي چي مودع و قرضدار دواړه ددې خبرې قرار کوی .چه ددې پور غوښتونکی د غائب په ذمه پور دي او موږ سره د غائب سړی مال هم شته نو قاضي ددې امانت اود پور مال نه دې غائب ته د پور ور کاوه حکم نشی ورکولي حلانکه د ښځي اود بچو پشان د پور غوښتونکی پور اداکول هم په غائب باندې واجب دی .

(ځواب) دادې چه دغائب په حق کي قاضی د هغه شی حکم ورکولي شی .چه کوم دده حق کي ګټور وی او په کوم شی کي چي په غائب باندې شفقت نه وی .د هغې په اړه کي قاضی ته د حکم ور کاوه اجازت نشته نو ښځي او بچو لپاره د نفقه حکم په ورکولو کي په غائب سړی باندې شفقت دې.ځکه چي دده ملك به ب نه پاتې وی اود پور په اداکولو کي دده ملك پاته کيدل نشته.بلکه د يو اجنبي (غير)کس په وئيلو سره دده په خلاف حکم کول دی .نود توپير په وجه قاضی د ښځي اود بچو لپاره د نفقه حکم کولي شی خود پور اداکولو حکم نشی کولي.

وَإِقْرَارُ صَاحِبِ الْيَدِ مَقْبُولٌ فِي حَقِّ نَفْسِهِ اود قبضي والا اقرار د خپل ځان په حق کي مقبول دي لَا سِيَّمَا هَاهُنَا خصوصاً په دې مقام باندې فَإِنَّهُ لَوْ أَنْكَرَ أَحَدَ الْأَمْرَيْنِ ځکه که ده په دې دواړو امرونوکي د يو انکار کړې وو لَا تُقْبَلُ بَيِّنَةُ الْمَرْأَةِ فِيهِ نو په دې به دښځي ګواهان نه قبليدل لِأَنَّ الْمُودَعَ لَيْسَ بِخَصْمٍ فِي إِثْبَاتِ الزَّوْجِيَّةِ عَلَيْهِ ځکه چي په غائب سړی د زوجيت ثابتولو لپاره وديعت ايخودونکي مدعی عليه نشی کيدلي وَلَا الْمَرْأَةُ خَصْمٌ فِي إِثْبَاتِ حُقُوقِ الْغَائِبِ اونه د غائب سړی په حقوق ثابتولوکي دده ښځه مدعی کيداي شی وَإِذَا ثَبَتَ فِي حَقِّهِ نو هرکله چي په دې حق کي (دا امر) ثابت شو تَعَدَّى إِلَى الْغَائِبِ نود غائب په حق کي به هم متعدی وی وَكَذَا إِذَا كَانَ الْمَالُ فِي يَدِهِ مُضَارَبَةً وهم دغه ډول ددې سړی په قبضه کي (دا مال) د مضاربت په طور دې وَكَذَا الْجَوَابُ فِي الدَّيْنِ اوهم دا حکم د غائب په قرضه کي دې

تشريح:- په دې عبارت سره هم د يوسوال ځواب ورکوی .سوال دادې.چه د کوم کس سره د غائب سړی مال امانت دې دده اقرار صحيح کيدل نه دی پکار.ځکه چي دا ،،اقرار علی الغائب،، (د غائب په خلاف اقرار کول) دي.

ځواب:د قابض يعنی د کوم کس سره چي دغائب مال امانت دي دده اقرار د خپل ځان په حق کي مقبول دي خصوصاً په دې مقام کي .ځکه که ده په زوجيت يا امانت کي د کوم امر انکار کړې وي.نو په دې به د ښځي ګواهان نشو قبليدلي ځکه چي د ښځي ګواهان که د نکاح اود زوجيت ثابتولو لپاره وی .نو په دې وجه به نه قبليږی چه مودع (امانت ايخودونکي) په غائب سړی باندې د نکاح په ثابتولوکي مدعی عليه نشی کيدلي او که ښځي په امانت باندې ګواهان قائم کړل.نو په دې وجه به نه قبليږی .چه د غائب سړی په

حقوقو ثابتولوکی مدعی نشی کيدلي بهرحال هرکله چي د ښځي ګواهان قبول نه دي نو دده اقرار به قبليږی نو هرکله چي د مودع اقرار پخپله دده په حق کي ثابت شو نود غائب په حق کي به هم متعدی وی ځکه چي مودع د کوم شی اقرار کړې دې هغه هم ددې غائب سړی مت دی .لکه د مثلاً يوکس د رمضان میاشت اوليدله نو مخکي دده په حق کي د رمضان میاشت ثابت شوه .نو ددې نه علاوه نورو ته متعدی شوه اوهم دا حکم هغه وخت دې چه کله مال دده سره د مضاربت په طور وی يعنی که قبض ددې مال د مضاربت اود زوجيت اقرار اوکړی يا قاضی ته پخپله علم وی .نو قاضی په دې مال مضاربت کي ددې خلګو نفقه مقررولي شی .اوهم دغه ډول که په دې سړی باندې د غائب سړی قرضه وی اودې د قرضي اود زوجيت اقرار اوکړی يا قاضی ته پخپله علم وی .نو بيا هم دا حکم دې يعنی قاضی به دې مال کي ددې خلګو نفقه مقرر کولي شی

وَهٰذَا كُلُّهُ اودا واړه تفصيل هغه وخت دې إِذَا كَانَ الْمَالُ مِنْ جِنْسِ حَقِّهَا چي کله د ښځي د حق د جنس نه وی دَرَاهِمَ أَوْ دَنَانِيرَ أَوْ طَعَامًا أَوْ كِسْوَةً مِنْ جِنْسِ حَقِّهَا (يعنی) روپۍ ، اشرفۍ،غله، يا د ښځي د جنس کپړه وی

تشريح - علامه مرغينانی ﷺ فرمائی .چه دا واړه تفصيل په هغه صورت کي دې چه دا مال د ښځي د حق د جنس نه وی .مثلاً روپۍ وی .يا اشرفۍ وی ، يا غله وی .يا د ښځي د حق دجنس لباس وی يعنی لکه چي ځکه کپړه ددې ښځي لپاره واجب وی .که ددې جنس کپړه حامد سره امانت وو.نو قاضی به ددې نه کپړه ورکوی

أَمَّا إِذَا كَانَ مِنْ خِلَافِ جِنْسِهِ البته که دا مال خلاف جنس وی لَا تُفْرَضُ النَّفَقَةُ فِيهِ نو قاضی نه په دې کي نفقه نه مقررکوی لِأَنَّهُ يَحْتَاجُ إِلَى الْبَيْعِ ځکه چي ددې د خرڅولو ارتيا دې وَلَا يُبَاعُ مَالُ الْغَائِبِ بِالِاتِّفَاقِ ود غائب مال بالاتفاق نشی خرڅولي

تشريح - که د مال دښځي د حق جنس نه خلاف وی .مثلاً کور، غلام، يا نورسامان امانت ايخودلي شوې وی نوقاضی به ددې نه نفقه نه مقرروی .ځکه چي د نفقه ور کاوه لپاره به ددې خرڅول ضروری وی .اود غائب مال به اتفاق سره نشی خرڅولي

أَمَّا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ (1) د امام ابوحنيفه ﷺ په :فَلِأَنَّهُ لَا يُبَاعُ عَلَى الْحَاضِرِ نيز ځکه چي د حاضر مال نشی خرڅولي کيدلي وَكَذَا عَلَى الْغَائِبِ هم دغه ډول دغائب هم (مال نشی خرڅولي کيدلي)

تشريح - د حضرت امام ابوحنيفه ﷺ دليل دادې که سړی موجود وي او حاضر وي نو قاضی ته به دده د مال خرڅولو اختيار نه وو ځکه چي د قاضی بيع په دې وجه درست وی چه مالك د بيع کولو نه منع کړې شوې وی اود امام صاحب ﷺ په نيز آزاد، عاقل ،بالغ د بيع کاوه نه منع کول باطل دی نو هرکله چي د حاضر مال نشی خرڅولي نود غائب به په درجه اولی نشی خرڅولي

وَأَمَّا عِنْدَهُمَا او پاتې شو دصاحبينو ﷺ په نيز فَلِأَنَّهُ إِنْ كَانَ يَقْضِي عَلَى الْحَاضِرِ نودا ځکه چي قاضی اګرچه په حاضر باندې (دده د مال خرڅولو) حکم ورکوی لِأَنَّهُ يَعْرِفُ امْتِنَاعَهُ ځکه چي دحاضر انکار کول قاضی ته معلوميږی لَا يَقْضِي عَلَى الْغَائِبِ غائب باندې (داحکم) نشی کولي لِأَنَّهُ لَا يَعْرِفُ امْتِنَاعَهُ ځکه چي دده انکار کول نه معلوميږی

تشريح - پاتې شو د صاحبينو ﷺ په نيزچه قاضی اګرچه حاضرنه د مال خرڅولو حکم ورکولي شی ځکه

(1) القول الراجح هو قول أبي حنيفة رحمه الله كذا فى الخانية (٢٠٠١١) وفتح القدير(٢١٠١٤) والعناية (٢١٠١٤) وخلاصة الفتاوى (٦١،٢) والهندية (٥٥٢١١) نقلاً عن القول الراجح (٣٨٥١١)-

چې دحق داکوه نه انکار کول قاضي ته معلومیږي اود حق اداکولو نه انکار کول د قاضي لپاره دبیع دجواز شرط دي خو په غائب باندې دا حکم نشي کولې.ځکه چې دغائب د حق اداکوه نه انکار کول قاضي ته معلوم نه دي حالانکه د حق اداکوه نه انکار کول،د بیع د جواز شرط دي

د ښځې نه د قاضي ضامن اخستل

قَالَ امام قدوری رحمه الله فرمائي وَيَأْخُذُ مِنْهَا كَفِيْلًا بِهَا (١) او قاضي به د دې ښځې نه کفیل اخلي نَظَرًا لِلْغَائِبِ چې دغائب سړي نګهداشت (ساتونکې) وي

حل اللغة:① کفیل ذمه وار② نظر شفقت خیرخواهي]

تشریح:- صورت د مسئلې د دې چه قاضي به د دې ښځې نه کفیل اخلي یعنې یوکس به ذمه وار وي که دا ښځه د نفقه مستحق نه وي نود غائب مال به واپس اخستلې شي چه د غائب سړي د مال ساتونکې شي امام سرخسي رحمه الله فرمائي چه د ښځې نه کفیل اخستل غوره دي او که وانې نه خستلو نوهم جائز دي او صدرالشهید فرمائي چه د غائب خاوند د رعایت په خاطر کفیل اخستل صحیح دي حوقاضي به اول ددې ښځې نه په دې خبره باندې قسم اخلي چه ددې خاوند دې ته نفقه نه ده ورکړې ځکه کیداې شي .چه خاوند په سفرکې د تللونه وړاندې دې ښځې ته نفقه ورکړې وي .اودا ښځه په قاضي باندې معامله مشتبه کوي .او دوباره نفقه اخلي نو هرکله چې دې ښځې قسم اوخوړلو نو قاضي به دې ښځې ته نفقه ورکوي .اودده ښځه نه کفیل (ذمه وار) اخلي

لِأَنَّهَا رُبَّمَا ځکه کیداې شي اسْتَوْفَتِ النَّفَقَةَ چې دې (خپله) نفقې پیشګې وصول کړې وي أَوْطَلَّقَهَا الزَّوْجُ یا خاوند دې ته طلاق ورکړې وي وَانْقَضَتْ عِدَّتُهَا اوعدت تیر شوې وي

تشریح - دلیل دادې چه ممکن ده دې ښځې د خپل خاوند نه خپله نفقه د وړاندې وصول کړې وي .یا خاوند دې ته طلاق ورکړې وي .او عدت ئې تیر شوې وي .نودا ښځه به د نفقه مستحق نه وي په دې وجه به د خاوند د رعیت په لحاظ ددې نه کفیل اخستلې شي.

فَرَّقَ بَيْنَ هٰذَا وَبَيْنَ الْمِيْرَاثِ (امام ابوحنیفه رحمه الله) ددې اود میراث په منځ کې توپیر کړې دې إِذَا قُسِمَ چې کله میراث وېش شي بَيْنَ وَرَثَتِهِ .د وارثانو په منځ کې حُضُوْرٍ بِالْبَيِّنَةِ (چې ددې ثبوت) د ګواهانو په ذریعه سره وي وَلَمْ يَقُوْلُوْا او دوی دا نه وي ویلي لَا نَعْلَمُ لَهٗ وَارِثًا اٰخَرَ چه موږ ددوی نه علاوه نور وارثان نه پیژنو حَيْثُ لَا يُؤْخَذُ مِنْهُمُ الْكَفِيْلُ عِنْدَ أَبِيْ حَنِيْفَةَ رحمه الله نود امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز به ددوی نه کفیل نشي اخستې

تشریح - حضرت امام ابوحنیفه رحمه الله د نفقه په صورت کې د کفیل اخستلو حکم کړې دې اود میراث په صورت کې ئې د کفیل اخستلوحکم نه دې کړې نو امام صاحب رحمه الله په دې دواړه صورتونوکې توپیر کړې دې یعنې هرکله چې یوسړې مړشو او دده موجود وارثانو ګواه پیش کړل.دوی ګواهي ورکړله.چه دا خلګ دده وارثان دي او دا ئې اونه ویل چه موږ ددوی نه علاوه نور وارثان نه پیژنو نو قاضي به په دوی کې میراث تقسیموي اود امام ابوحنیفه رحمه الله په نیزبه ددې خلګو نه کفیل نشي اخستلې.

---

(١) القول الراجح هو قول أبي يوسف رحمه الله توضحه قال ابن الهمام امرأة قال يلنده روجي بطيل الغيبة عني فطلبت كفيلا بالنفقة قال ابوحنيفة ليس لها ذلك وقال ابو يوسف اخذا كفيلا نفقة شهر واحد استحسانا وعليه الفتوى كذا في فتح القدير (٢١٢\٤) و ردالمحتار (٧٠٢\٢) وخلاصة الفتاوى (٦٢\٢) والبحرالرائق (١٩٧\٤) والهدية (٥٥٣\١) نقلاً عن القول الراجح (٣٨٦\١)-

(١) هو قول أبي يوسف (رحمه الله) كذا في فتح القدير (٢١٢\٤) و ردالمحتار (٧٠٢\٢) و خلاصة الفتاوى (٦٢\٢) والبحر الرائق (١٩٧\٤) والهندية (٥٥٣\١) نقلا عن القول الراجح (٣٨٦\١).

لِأَنَّ هُنَاكَ الْمَكْفُوْلَ لَهٗ مَجْهُوْلٌ ځکه چې هلته مکفول له مجهول دې وَهٰهُنَا مَعْلُوْمٌ او دلته معلوم دې وَهُوَ الزَّوْجُ او هغه خاوند دې وَيُحَلِّفُهَا او قاضي به دې ښځې ته قسم ورکوي بِاللّٰهِ مَا أَعْطَاهَا النَّفَقَةَ چې د خدائې قسم دې خاوند دې ته نفقه نه ده ورکړې نَظَرًا لِلْغَائِبِ چې د غائب سړي نګداشت (ساتونکې) وي

تشریح:- ځکه چې د میراث په صورت کې دا کس معلوم نه دې.د کوم کس لپاره چې کفیل اخستې شي او د نفقه په صورت کې مکفول له معلوم دې چه دا د ښځې خاوند دې

د غائب سړي د مال نه قاضي ته د نفقه ورکولو اختیار

قَالَ او امام قدوری رحمه الله فرمائي وَلَا يَقْضِيْ بِنَفَقَةٍ فِيْ مَالِ غَائِبٍ قاضي به د غائب په مال کې د چا د نفقې حکم نه ورکوي إِلَّا لِهٰؤُلَاءِ سوا د هغه خلګ و وَوَجْهُ الْفَرْقِ او وجه د توپیر دادې هُوَ أَنَّ نَفَقَةَ هٰؤُلَاءِ وَاجِبَةٌ قَبْلَ قَضَاءِ الْقَاضِيْ چې ددې خلګو نفقه د قاضي د حکم نه وړاندې واجب وه. وَلِهٰذَا كَانَ لَهُمْ او په دې وجه دې خلګو له جائز وو أَنْ يَأْخُذُوْا قَبْلَ الْقَضَاءِ فَكَانَ چې دوی د قاضي د حکم نه وړاندې واخلي قَضَاءُ الْقَاضِيْ إِعَانَةً لَهُمْ نو د قاضي حکم ددې دواړو لپاره اعانت شو

حل اللغة:① اعانة کومك کول ② الاستدانة پور اخستل ③ اقاویل جمع د قول، وینا]

تشریح:- مسئله داده چه قاضي د غائب په مال کې صرف ددې ذکرشوي خلګو لپاره د نفقه حکم ورکولې شي یعنې د ښځې، د وړوبچو،اود مورپلار لپاره یاچه څوك ددوی په حکم کې وي .لکه بالغ اولاد چې ګډ شل وي یا ښځې وي .او ددوی نه علاوه د نورو محارمو(لکه رور، تره، او نور رشته داران لپاره قاضي د غائب په مال کې د نفقه حکم نشي ورکولې په دې دواړه صورتونو کې وجه د توپیر داده چه د ښځې وغیره ذکر شوي خلګو لپاره نفقه د قاضي د حکم نه وړاندې هم واجب وه په دې وجه دې خلګو لپاره جائز دي چه د قاضي د حکم نه وړاندې خپله نفقه وصول کړي .خود غائب په مال باندې قبض دوی له نه ورکوي په دې وجه د قاضي حکم دې خلګو لپاره اعانت (مدد) شو.

أَمَّا غَيْرُهُمْ مِنَ الْمَحَارِمِ .پاتې شو نور محارم فَنَفَقَتُهُمْ إِنَّمَا تَجِبُ بِالْقَضَاءِ نو ددوی نفقه د قاضي په حکم سره واجبیږي لِأَنَّهٗ مُجْتَهَدٌ فِيْهِ ځکه چې دا مسئله مختلف فیه ده وَالْقَضَاءُ عَلَى الْغَائِبِ لَا يَجُوْزُ او په غائب باندې د قاضي حکم ورکول جائز نه دي

تشریح - پاتې شو نور محارم چې ددوی نفقه د محتاجۍ په وجه ددې سړي په ذمه لازم وي نو: نفقه به هغه وخت واجب وي .چه کله قاضي حکم ورکړي ځکه چې دا مسئله مختلف فیه ده ځکه چې امام شافعي رحمه الله دغیر محارم لپاره د نفقه د وجوب قائل نه دې نو چونکه د غیرمحرم نفقه د قاضي په حکم سره واجبیږي او زموږ په نیز ،،قضاء علی الغائب،، جائز نه ده په دې وجه قاضي د غائب په مال کې ددوی لپاره د نفقه حکم نشي ورکولې.

وَلَوْ لَمْ يَعْلَمِ الْقَاضِيْ بِذٰلِكَ او که قاضي ددې ښځې بي بي کیدلو معلوم نه وي . وَلَمْ يَكُنْ مُقِرًّا بِهٖ او کوم کس سره چې مال دې) هغه هم ددې اقرار نه کوي فَأَقَامَتِ الْبَيِّنَةَ عَلَى الزَّوْجِيَّةِ نو ښځې پخپله بي بي کیدلو باندې ګوهان قائم کړل أَوْ لَمْ يُخَلِّفْ مَالًا یا خاوند هیڅ مال نه وي پرېښولې (پریخودې) فَأَقَامَتِ الْبَيِّنَةَ نو ښځې په دې غرض ګواه قائم کړل لِيَفْرِضَ الْقَاضِيْ نَفَقَتَهَا عَلَى الْغَائِبِ چې په غائب باندې قاضي ددې نفقه مقررکړي وَيَأْمُرَهَا بِالْاِسْتِدَانَةِ دې ته (په خاوند باندې) د پور اخستلوحکم ورکړي لَا يَقْضِي الْقَاضِيْ بِذٰلِكَ نو قاضي داسې حکم نشي ورکولې لِأَنَّ فِيْ ذٰلِكَ قَضَاءً عَلَى الْغَائِبِ .ځکه چې په داسې کولوکې غائب باندې حکم ورکول لازمیږي

تشریح - په دې عبارت کې د مسئله بیان شوې ده که قاضی ته د معلومه نه وی .چه دا ښځه د غائب سړی بی بی ده اود کوم کس سره چې مال دې یعنی حامد هغه هم ددې اقرار نه کوی .یعنی مودع د امانت قرار کوی خو ددې اقرار نه کوی .چه دا ښځه د غائب سړی بی بی ده نو ښځې د خپل خان په اره کې د غائب سړی په ښځه کیدلو باندې ګواهان قائم کړل.یا داسې صورت شو.چه غائب هیڅ مال (چاسره امانت نه وی پریښولې پریخودې، نو ښځې به دې بندې ګواهان قائم کړل چه زه دده ښځه یم چه قاضی په غائب باندې ددې نفقه مقرر کړی اود په خاوند بندې د پور کوه حکم ورکړی نوقاضی داسې حکم نشی ورکولې خکه چې په داسې کولوکې ،،قضاء علی الغائب،، لازمیږی اودا زموږ په نیز جائز نه دی په دې وجه قاضی په دې صورت کې به خاوند باندې د پور اخستلو حکم نشی ورکولې.

وَقَالَ زُفَرُ رحمه الله او امام زفر رحمه الله فرمائی يَقْضِي فِيهِ چې قاضی به په دې معامله کې حکم ورکوی لِأَنَّ فِيهِ نَظَرًا لَهَا خکه چې په دې کې د ښځې لپاره بهتری ده وَلَا ضَرَرَ فِيهِ عَلَى الْغَائِبِ اود غائب سړی په حق کې هیڅ ضرر نشته فَإِنَّهُ لَوْ حَضَرَ خکه چې هرکله خاوند حاضرشو وَصَدَّقَهَا او ده د ښځې د قول تصدیق اوکړو فَقَدْ أَخَذَتْ حَقَّهَا (نو بیکاره شوه) چې ښځې خپل حق اخستې دې وَإِنْ جَحَدَ وکه ښځې انکار اوکړو يُحَلَّفُ نو دده نه به قسم اخستې شی فَإِنْ نَكَلَ نوکه دې د قسم نه انکراوکړو فَقَدْ صَدَقَ نو بیا به هم د ښځې تصدیق کیږی وَإِنْ أَقَامَتْ بَيِّنَةً اوکه ښځې ګواهان پیش کړل فَقَدْ ثَبَتَ حَقُّهَا نو بیا به هم د ښځې حق ثابتیږی وَإِنْ عَجَزَتْ اوکه دا د ګواهانو پیش کولو نه) عاجزه شوه يَضْمَنُ الْكَفِيلُ أَوِ الْمَرْأَةُ نو کفیل یا ښځه به ددې مال ضمان ورکوی

تشریح:- حضرت امام زفر رحمه الله فرمائی .چه قاضی به دښځې ګواهان قبلوی او ددې ځخه به کفیل اخلی ود خاوند د مال ځخه به د نفقه اخستلوحکم ورکوی .او که د غائب سړی مال نه وی نوبه خاوند باندې به دقرضه اخستلو حکم ورکوی .خکه چې په دې کې دښځې لپاره بهتری ده اود غائب سړی په حق کې هیڅ ضرر نه دې.خکه چې هرکله دې حاضر شو.اود ښځې د قول تصدیق ئې اوکړلو.نو ثابته شوه.چه ده خپل حق اخستې دې.او که خاوند د خپلې ښځې د قول تصدیق اونکړلو بلکه انکار ئې اوکړلو.نود خاوندنه به قسم اخستلې شی .نوکه دې د قسم نه انکار اوکړی .نو بیا هم د ښځې تصدیق لازمیږی او که ښځې ګواهان قائم کړل نو بیا به هم د ښځې حق ثابت شی اوکه ښځه د ګواهانو قائمولو نه عاجزه شوه.او خاوند قسم اوخوړلو چه دا زما ښځه نه ده یا ماديې ته نفقه ورکړې وه نو په دې صورت کې به د نفقه هغه مقدار کوم چې قاضی د خاوند دغائب والی په زمانه کې د هغه د مال نه ورکړې دې.ددې ضامن به ددې ښځې کفیل (ذمه وار) وی یا به دا ښځه پخپله ضامنه وی

وَعَمَلُ الْقُضَاةِ الْيَوْمَ عَلَى هَذَا اود قاضیانو عمل نن صبا په دې خبره دې أَنَّهُ يَقْضِي بِالنَّفَقَةِ عَلَى الْغَائِبِ چې قاضی به غائب سړی باندې د نفقې حکم ورکوی لِحَاجَةِ النَّاسِ خکه چې د خلګو ارتیا دې وَهُوَ مُجْتَهَدٌ فِيهِ اودا مسئله هم اجتهادی ده وَفِي هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ أَقَاوِيلُ او په دې مسئله کې نور اقوال هم دی مَرْجُوعٌ عَنْهَا چې ددې رجوع شوې ده فَلَمْ نَذْكُرْهَا نو موږ دا ذکرنکړل

تشریح - علامه مرغینانی رحمه الله فرمائی چه په دې زمانه کې د قاضیانو عمل د امام زفر رحمه الله په قول باندې دې چه قاضی د غائب سړی په مال کې د نفقه حکم ورکوی خکه چې په خلګ وکې ددې ارتیا دې اودا مسئله هم مختلف فیه ده او په دې مسئله کې نور اقوال هم شته. چې مجتهدینو دې ته توجه نه ده ورکړې نوموږ هم دا اقوال ذکر نه کړل

د عدت نه روسته د نفقه اوسکنی احکام

فَصْلٌ وَإِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وکله چې سړی خپلې ښځې ته طلاق ورکړو فَلَهَا النَّفَقَةُ وَالسُّكْنَى فِي عِدَّتِهَا نو د ښځې لپاره به ددې په عدت کې نفقه اوسکونت واجب وی رَجْعِيًّا كَانَ أَوْ بَائِنًا (که طلاق) رجعی وی وکه بائن وی

حل اللغة: ① السكنى استوګنه ② المبتوتة هغه ښځه چې طلاق بائن سره طلاقه شوې وی ③ الانعدام نشتوالی ④ الاحتباس. بندول ⑤ الصيانة. ساتنه]

تشریح - صورت د مسئلې دادې.که یوکس خپلې ښځې ته طلاق ورکړو که طلاق رجعی ئې ورکړی وی او که طلاق بائن ئې ورکړې وی .نود ښځې په عدت کې به ددې لپاره نفقه اوسکنی واجب وی

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله او امام شافعی رحمه الله فرمائی : لَا نَفَقَةَ لِلْمَبْتُوتَةِ چې مبتوته (د کومې ښځې نه چې قطعی جدائی وی) لپاره نفقه نشته إِلَّا إِذَا كَانَتْ حَامِلًا خو که دا حامله وی (نو نفقه شته

تشریح:- امام شافعی رحمه الله فرمائی .چه کومه ښځه قطعی طور باندې جداکړې شوې وی .مثلا یوطلاق بائن یا درې طلاقونه ئې ورکړې وی .یا ئې خلع کړې وی .نو ددې لپاره نفقه نشته.امام مالك اوامام احمد رحمهما الله هم ددې قائل دی .خوکه دا ښځه حامله وی .نو بالاجماع به ددې لپاره نفقه واجب وی .بهرحال د طلاق رجعی په صورت کې د عدت تیریدلو پورې د ښځې لپاره بالاتفاق نفقه او سکنی واجب ده.

أَمَّا الرَّجْعِيُّ فَلِأَنَّ النِّكَاحَ بَعْدَهُ قَائِمٌ بهرحال رجعی په دې وجه چې د طلاق رجعی نه روسته نکاح قائم پاتې کیږی لَا سِيَّمَا عِنْدَنَا بالخصوص زموږ په نیز فَإِنَّهُ يَحِلُّ لَهُ الْوَطْءُ خکه چې د طلاق رجعی په عدت کې د خاوند لپاره وطی کول حلال دی

تشریح -دلیل د دې چه د طلاق رجعی نه روسته دعدت پورې نکاح قائم پاتې وی خصکر زموږ په نیز.خکه چې زموږ په نیز د عدت په زمانه کې د مطلقه رجعیه سره وطی حلال ده

وَأَمَّا الْبَائِنُ او پاتې شو بائن، فَوَجْهُ قَوْلِهِ نود امام شافعی رحمه الله دقول وجه هغه حدیث دې مَا رُوِيَ (عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ کوم چې د فاطمه بنت قیس نه روایت کړې شوې دې قَالَتْ: چې فاطمه بنت قیس وویل طَلَّقَنِي زَوْجِي ثَلَاثًا چې ماته زما خاوند درې طلاق راکړې دی فَلَمْ يَفْرِضْ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُكْنَى وَلَا نَفَقَةً) [1] نو رسول الله ﷺ زما لپاره څه نفقه او سکونت فرض نکړو وَلِأَنَّهُ لَا مِلْكَ لَهُ او خکه چې (مطلقه بائنه کې د) خاوند ملك نه پاتې کیږی وَهِيَ مُرَتَّبَةٌ او نفقه مرتب کیږی عَلَى الْمِلْكِ په ملك نکاح باندې وَلِهَذَا لَا تَجِبُ لِلْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا اوهم په دې وجه متوفی عنها زوجها،، لپاره نفقه نه واجبیږی لِانْعِدَامِهِ خکه چې ملك زائل شو

تشریح:- پاتې شو طلاق بائن، نو په دې کې اختلاف دې د امام شافعی رحمه الله دقول وجه هغه حدیث دې کوم چې امام بخاری رحمه الله نه علاوه یوجماعت د فاطمه بنت قیس رضی الله عنها نه روایت کړې دې فاطمه وئی چه ماته زما خاوند درې طلاق راکړل نو رسول الله ﷺ زما لپاره نه نفقه فرض کړله او نه سکنی او دوهم دلیل دادې چه په مطلقه بائنه باندې د خاوند ملك نه پاتې کیږی .اود امام شافعی رحمه الله په نیز نفقه د ملك نکاح عوض وی نو هرکله چې په معتده بائنه باندې د خاوند ملك نه پاتې کیږی نو ددې لپاره به نفقه هم واجب نه وی .او هم په دې وجه چې د کومې ښځې خاوند مړشوې وی .ددې لپاره هم نفقه واجب نه وی خکه چې د خاوند ملك نکاح زائل شوې دې.

(۱) اخرجه مسلم فی الطلاق رقم ٤٦ وابوداود فی الطلاق باب ۹۳ رقم ۸۸۲۲ والترمذی فی الطلاق باب ۵ رقم ۱۱۸۰ والسائی فی الطلاق رقم ۳۳۲۰ وابن ماجه فی الطلاق باب ۱۰ رقم ۲۰۳۶ والدارمی فی الطلاق باب ۱۰ واحمد فی المسند(۳۷۳۱۶).

بِخِلَافِ مَا إِذَا كَانَتْ حَامِلًا به خلاف ددې حی دا ښځه حامله وی لِأَنَّا عَرَفْنَاهُ بِالنَّصِّ ځکه چې د حامله نفقه وجيبدل موږ ته په نص قرآنی سره معلوم شوی دی وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿وَإِنْ كُنَّ أُولَاتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ﴾ الْآيَةَ اوهغه د الله تعالی قول ((وَإِنْ كُنَّ أُولَاتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ))

تشریح - ددې په خلاف که دا ښځه حامله وی نو ددې لپاره به نفقه واجب وی ځکه چې دحامله ښځې لپاره نفقه واجب کيدل موږ ته په نص د قرآن سره معلوميږی يعنی ((وَإِنْ كُنَّ أُولَاتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ)) که د مطلقه ښځې حمل والا وی نو دوی ته نفقه ورکوئ

وَلَنَا او زموږ دليل دادې أَنَّ النَّفَقَةَ جَزَاءُ الْاِحْتِبَاسِ چې نفقه د خپلې ښځې خان سره د بندساتلو عوض دې عَلٰى مَا ذَكَرْنَا لکه څنګه چې موږه ذکرکړی دی وَالْاِحْتِبَاسُ قَائِمٌ فِي حَقِّ حُكْمٍ مَقْصُودٍ بِالنِّكَاحِ وَهُوَ الْوَلَدُ او احتباس هم د نکاح مقصود يعنی د ولدپه حق کې موجود دی إِذِ الْعِدَّةُ وَاجِبَةٌ لِصِيَانَةِ الْوَلَدِ ځکه چې عدت د بچی د ساتنه لپاره واجبيږی فَتَجِبُ النَّفَقَةُ نود(عدت) نفقه به واجب وی وَلِهٰذَا كَانَ لَهَا السُّكْنٰى بِالْإِجْمَاعِ وهم په دې وجه بالاتفاق دښځې لپاره سکنی واجبيږی وَصَارَ نوداسې صورت شو كَمَا إِذَا كَانَتْ حَامِلًا لکه چې دا حمل والا وی

تشریح - زموږ دليل دادې چه ښځې ته نفقه ورکول،دا خپل خان سره د بندولو عوض دې.لکه څنګه چې موږ د باب النفقه په پيل کې بيان کړی دی اودا احتباس(بندول) د نکاح په مقصود، يعنی د بچی په حق کې اوس هم موجود دی ځکه چې عدت په دې وجه واجب وی .چه د بچی ساتنه اوکړې شی .او هرکله چې احتباس موجود دې نود ښځې لپاره به نفقه هم واجب وی او هم ددې احتباس په وجه د مطلقه بائنه لپاره بالاجماع سکنی واجب ده.اودا داسې صورت شو لکه چې دا حامله ښځه وی .

وَحَدِيثُ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ رَدَّهُ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ او د فاطمه بنت قيس حديث حضرت عمر رضی الله عنه ردکړې دی فَإِنَّهُ قَالَ ځکه چې دوی فرمائيل لَا نَدَعُ كِتَابَ رَبِّنَا وَسُنَّةَ نَبِيِّنَا بِقَوْلِ امْرَأَةٍ چه موږ د خپل پروردګار قرآن اود خپل پيغمبر ﷺ سنت د يوې ښځې په وينا بندې نه پريږدو لَا نَدْرِي موږ ته پته نه ده صَدَقَتْ چې دا رشتونې ده أَمْ كَذَبَتْ اوکه دروغجنه ده حَفِظَتْ (او) دې ته يد پاتې شوی دی أَمْ نَسِيَتْ او که هېرشوی دی سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اوما د رسول الله ﷺ نه اوريدلی دی چې نبی کريم ﷺ اوفرمائيل لِلْمُطَلَّقَةِ الثَّلَاثِ چې کومې ښځې ته درې طلاقه ورکړې شی النَّفَقَةُ وَالسُّكْنٰى دهغې لپاره نفقه اوسکونت واجب دی مَا دَامَتْ فِي الْعِدَّةِ [1] چې ترکومه پورې دا پخپل عدت کې وی

تشریح - د فاطمه بنت قيس رضی الله عنها د حديث ځواب دادې.چه دا حديث حضرت عمر رضی الله عنه رد کړې دې.دې فرمائيل چه موږ د خپل پروردګار کتاب اود خپل پيغمبر ﷺ سنت د يوې ښځې په وينا بندې نه پريږدو.موږ نه پوخبر.چه دا رشتونې ده او که دروغژنه ده.اودې ته ياد دی او که هيرشوی دی .ماد رسول الله ﷺ نه اوريدلی دی چه نبی کريم ﷺ فرمائيل.چه کومې ښځې ته درې طلاقه ورکړې شی .د هغې لپاره نفقه اوسکنی واجب ده ترکومه پورې چې دا په عدت کې وی

وَرَدَّهُ أَيْضًا زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَجَابِرٌ وَعَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ [2] او حديث د فاطمه بنت قيس، زيد بن ثابت،اسامه بن زيد، و حضرت عائشه رضی الله عنها هم ردکړې دی

[1] من حديث فاطمة بنت قيس (رضي الله عنها) اخرجه مسلم في الطلاق رقم ٤٢).

[2] اما رواية عائشة رضي الله تعالیٰ عنها فأخرجه مسلم في الطلاق رقم ٤٢ وأما رواية جابر فأخرجه الدار قطني في سننه (٢/١٠) رقم (٥٩).

تشریح - د فاطمه بنت قيس رضی الله عنها حديث زيد بن ثابت، اسامه بن زيد، حضرت عائشه رضی الله عنها .... ردکړې دې دحضرت عمر رضی الله عنه د قول «كتاب ربنا» نه مراد أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ ... دې اود «سنت نبينا» نه مراد د حضرت عمر رضی الله عنه قول «سمعت رسول الله ﷺ يقول للمطلقة» دی

د کونډې لپاره د عدت په موده کې د نفقه عدم وجوب

وَلَا نَفَقَةَ لِلْمُتَوَفّٰى عَنْهَا زَوْجُهَا او د،، متوفی عنها زوجها،، لپاره نفقه نشته

حل اللغة: ① التربص انتظار کول ② ايجاب واجبول ③ المرعی لحاظ ساتلې شوی]

تشریح - مسئله. که ديوې ښځې خاوند مړشو نو ددې ښځې لپاره د عدت نفقه نشته ... دی اود امام شافعی رحمه الله هم يو قول دادې

لِأَنَّ احْتِبَاسَهَا لَيْسَ لِحَقِّ الزَّوْجِ ځکه چې ددې احتباس د حق زوج لپاره نه دې بَلْ لِحَقِّ الشَّرْعِ بلکه د حق شرع په وجه دې فَإِنَّ التَّرَبُّصَ عِبَادَةٌ مِنْهَا ځکه چې تربص (خپل خان بندول) د متوفی عنها زوجها د طرف نه عبادت دی أَلَا تَرٰى آيا دا نه ګورئ أَنَّ مَعْنَى التَّعَرُّفِ عَنْ بَرَاءَةِ الرَّحِمِ چې د رحم پاکی معلومول لَيْسَ بِمُرَاعٰى فِيهَا په دې موده کې ملحوظ نه دی حَتّٰى لَا يُشْتَرَطَ فِيهَا الْحَيْضُ تردې چې په دې موده کې حيض شرط نه دی فَلَا تَجِبُ نَفَقَتُهَا عَلَيْهِ نو په خاوندبه دمتوفی عنها زوجها نفقه واجب نه وی

تشریح - د،متوفی عنها زوجها، لپاره د نفقه د عدم وجوب دليل دادې چه د ښځې خپل خان بندول د خاوند په حق کې ذکر دی .دا د،متوفی عنها زوجها،د اړخه عبادت دې نود رحم پاکوالې معلومول، د ،،متوفی عنها زوجها،، په عدت کې ملحوظ نه دی .تردې چې په دې عدت کې حيض هم شرط نه دې که د څورمياشتو او لس ورځو پورې هيڅ حيض رانشی .نو بيا به هم عدت تيرشی .نو په دې عدت کې به په متوفی خاوند باندې نفقه واجب نه وی .

وَلِأَنَّ النَّفَقَةَ تَجِبُ شَيْئًا فَشَيْئًا او ځکه چې نفقه په لږه لږه واجبيږی وَلَا مِلْكَ لَهُ بَعْدَ الْمَوْتِ او د خاوند ملک د مرګ نه روسته پاته نه باتې کيږی فَلَا يُمْكِنُ إِيجَابُهَا فِي مِلْكِ الْوَرَثَةِ نود وارثانو په ملک کې نفقه واجبول ممکن نه دی

تشریح - دوهم دليل دادې چه نفقه په لږه لږه واجبيږی اود مرګ نه روسته د خاوند ملک باتې نشو نود وارثانو په ملک کې نفقه واجبيدل ممکن نه دی

که ښځه د فرقت سبب وی نو ددې نفقه

وَكُلُّ فُرْقَةٍ جَاءَتْ مِنْ قِبَلِ الْمَرْأَةِ بِمَعْصِيَةٍ او هره جدائی چې د معصيت په وجه د ښځې د اړخه راغلې وی مِثْلَ الرِّدَّةِ مثلاً ښځه مرتده شوه وَتَقْبِيلِ ابْنِ الزَّوْجِ يا په شهوت سره دې د خاوند د خوی نه کوکل واخسته (ښکل ئې کړو) فَلَا نَفَقَةَ لَهَا نو ددې لپاره به نفقه نه وی لِأَنَّهَا صَارَتْ حَابِسَةً نَفْسَهَا بِغَيْرِ حَقٍّ ځکه چې ددې خپل خان بندول ناقص شوی دی فَصَارَتْ كَمَا إِذَا كَانَتْ نَاشِزَةً نودا داسې شوه لکه چې دې نافرمانی کړې وی ،او دکور نه وتلې وی)

حل اللغة: ① معصية ګناه ② ناشزة د خاوند نافرمانه ③ التسليم سپارل،حواله کول ④ لاستيفاء پوره حصول]

تشریح: مسئله:که د ښځې د اړخه د معصيت په وجه فرقت پيدا شو.مثلاً ښځه د اسلام نه واوړيدله. يادې په شهوت سره دخپل خاوند زوی ښکل کړلو.نو دې لپاره به نفقه نه وی .ځکه چې دا خپل حق به ناحقه بندونکې ده.نودا داسې شوه.لکه چې دې نافرمانی کړې وی .اود کور نه بهر وتلې وی

أ مصنف رحمه الله په عدت کي نفقه ذکر کړې ده ځکه چې سکنی ددې معتدې لپاره هم واجب وی معتدې لپره په کور کي اوسيدل واجب دی نو د ښځي په معصيت سره سکنی نه ساقطيږي په مسوط کي دی .چه د مرتدې نفقه خاص د ردت په وجه نه ساقطيږي .بلکه په دې وجه ساقطيږي چه د ردت په وجه به دا قيده او بندولې شي او ،،محبوسه بحقه،، (چه په خپل حق کي ګرفتاره شوې وی) د نکاح د قيام په حالت کي د نفقه مستحقه نه وی .نو هم دغه ډول به په عدت کي هم د نفقه مستحقه نه وی ترڅو چې مرتده شوه او قيده نکړې شوه.بلکه د خاوند په کور کي وی .نو ددې لپاره به نفقه واجب وی ځکه چې حبس او قيدکول موجود نشو .(عيني ،عنايه)

بِخِلَافِ الْمَهْرِ بَعْدَ الدُّخُولِ په خلاف د دخول نه روسته د مهر لِأَنَّهُ وُجِدَ التَّسْلِيمُ فِي حَقِّ الْمَهْرِ بِالْوَطْءِ ځکه چې د مهر په حق کي وطی سره سپارل موجود شو

تشريح: په خلاف ددې که ښځه د وطی نه روسته مرتده شوه.نو ددې مهريه ساقط نه وی .ځکه چې مهر د ملك بضع عوض وی .اود ښځي د اړخه په وطی سره د بضع سپارل موجود شو.په دې وجه به د خاوند د ذمې نه مهر نه ساقطيږي.

وَبِخِلَافِ مَا إِذَا جَاءَتِ الْفُرْقَةُ مِنْ قِبَلِهَا بِغَيْرِ مَعْصِيَةٍ او په خلاف ددې صورت چې فرقت د ښځي د اړخه د معصيت نه بغير پيدا شوی وی كَخِيَارِ الْعِتْقِ لکه خيار عتق وَخِيَارِ الْبُلُوغِ او خياربلوغ وَالتَّفْرِيقِ لِعَدَمِ الْكَفَاءَةِ اود کفو نه کيدلو په وجه تفريق، لِأَنَّهَا حَبَسَتْ نَفْسَهَا بِحَقٍّ ځکه چې دې خپل ځان په حق سره منع کړې دی وَذَلِكَ لَا يُسْقِطُ النَّفَقَةَ ودا نفقه نه سقطوی كَمَا إِذَا حَبَسَتْ نَفْسَهَا لِاسْتِيفَاءِ الْمَهْرِ لکه مثلاً که دې خپل ځان د مهر وصولولو لپاره منع کړې وی

تشريح: ددې په خلاف که د ښځي د اړخه فرقت د معصيت نه بغير پيدا شو مثلاً په خيار عتق،اود خيار بلوغ په وجه ښځي تفريق کړې دې يا د کفو نه کيدلو په وجه تفريق شوې وی نو د عدت په زمانه کي به ددې ښځي لپاره نفقه واجب وی دغه ډول کومې ښځي چې لعان اوکړو اود لعان په وجه تفريق اوشو نو ددې لپاره به هم نفقه او سکنی واجب وی او دغه ډول که د خلع او ايلاء په وجه بائنه شوه نو بيا به هم ددې لپاره نفقه او سکنی وی .دليل دادې چه په دې صورتونو کي ښځي خپل ځان په حق سره بند کړې دې او داسې بندول نفقه نه ساقطوی .لکه مثلا دې خپل ځان خاوند ته د تللو نه په دې وجه بند کړلو چه خپل مهر معجل وصول کړي نو نفقه دائم پاتې کيدل نه سقطيږي

د طلاق نه روسته د ښځي مرتد کيدل او ددې نفقه

وَإِنْ طَلَّقَهَا ثَلَاثًا اوکه خاوند (خپلې ښځي ته) درې طلاقه ورکړل ثُمَّ ارْتَدَّتْ وَالْعِيَاذُ بِاللَّهِ ددې نه روسته دا،،نعياذ بالله،، مرتده شوه سَقَطَتْ نَفَقَتُهَا نو ددې نفقه سقط شوه، وَإِنْ مَكَّنَتِ ابْنَ زَوْجِهَا مِنْ نَفْسِهَا اوکه دې د خپل خاوند خوی ته پخپل نفس باندې قابو ورکړله فَلَهَا النَّفَقَةُ نو ددې لپاره به نفقه وی مَعْنَاهُ ددې مطلب دې مَكَّنَتْ بَعْدَ الطَّلَاقِ چې د طلاق نه روسته دې قدرت ورکړو (وطی ئې وکړه)

تشريح - مسئله داده که خاوند خپلې ښځي ته درې طلاقه ورکړل ددې نه روسته ښځه العياذ بالله مرتده شوه نو ددې ښځي نفقه سقط شوه او که د درې طلاقونو نه روسته ښځي د خپل خاوند خوی ته (چه د محکي نه ښځي نه پيدا شوې وی) پخپل ځان باندې قابو ورکړلو يعنی ده سره ئې خپل مخ تورکړلو نو ددې لپاره به نفقه واجب وی

لِأَنَّ الْفُرْقَةَ تَثْبُتُ بِالطَّلَقَاتِ الثَّلَاثِ ځکه چې فرقت به درې طلاقو سره ثابت شو وَلَا عَمَلَ فِيهَا لِلرِّدَّةِ وَالتَّمْكِينِ او په فرقت کي مرتده کيدلو او قدرت ورکاوه نه هيڅ دخل نشته إِلَّا أَنَّ الْمُرْتَدَّةَ تُحْبَسُ (صرف داده) چې مرتده

محبوس کولای شی حَتَّى تَتُوبَ ترڅو چې توبه اوکړی وَلَا نَفَقَةَ لِلْمَحْبُوسَةِ اود داسې قيدې ښځي لپاره نفقه نه وی وَالْمُمَكِّنَةُ لَا تُحْبَسُ او د خاوند خوی ته قدرت ورکونکې ښځه نشی قيد کولې فَلِهَذَا يَقَعُ الْفَرْقُ نو په دې وجه په دې دواړو کي) توپير واقع کيږی

تشريح - ددې دواړو مسئلو په مينځ کي توپير دادې چه په دواړه صورتونو کي فرقت په درې طلاقونو سره ثابت شوې دې او په مرتد کيدلو،اود ابن زوج سره وطی کوه ته دې فرقت کي هيڅ دخل نشته خو دومره خبره ده چه کومه ښځه مرتده شی هغه قيد کولې شی ترڅو چې توبه اوباسی اود داسې قيدې ښځي لپاره نفقه نه وی او کومې ښځي چې د خاوند خوی سره وطی اوکړله نودا نشی قيدکولې په دې وجه ددې لپاره نفقه وی په دې وجه دې دواړو مسئلو کي توپير اوشو

د اولاد نفقه

فصل: وَنَفَقَةُ الْأَوْلَادِ الصِّغَارِ عَلَى الْأَبِ اود نابالغ اولاد نفقه په پلار باندې واجب ده لَا يُشَارِكُهُ فِيهَا أَحَدٌ په دې کي به پلار سره په نفقه کي هيڅ څوك نه شريکيږي كَمَا لَا يُشَارِكُهُ فِي نَفَقَةِ الزَّوْجَةِ لکه چې د ښځي په نفقه کي هيڅ څوك نه شريکيږي

تشريح:- د ښځي د نفقه نه د فارغ کيدلو نه روسته په دې فصل کي د اولاد نفقه بيسوی فرمائی چه د نابالغ اولاد نفقه صرف ددوی په پلار باندې واجب وی په دې کي پلار سره هيڅ څوك شريك نه وی لکه ځنګه چې دده د ښځي په نفقه کي هيڅ څوك شريك نه وی داحکم د ظاهرالرواية مطابق دې او په دې سندې د څلورو امامانو اتفاق دی

لِقَوْلِهِ تَعَالَى ځکه چې الله تعالی فرمائيلی دی ((وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ)) وَالْمَوْلُودُ لَهُ هُوَ الْأَبُ او مولود له پلار دی

تشريح - دليل د الله تعالی قول ((وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ)) دې يعنی ،،ددې ښځو رزق په مولولود له باندې واجب دی،، اومولود له پلار دې ددې آيت نه استدلال داسې دې چه د ميندو رزق په پلار باندې د ولد په وجه دې نو هرکله چې د ولد په وجه په پلار باندې د ميندو رزق واجب دې نو په ده به د ولد رزق په درجه اولی واجب وی او په عدم اشتراك باندې دليل دادې چه په مور کيدلو.او په ولد کيدلو دواړو کي هيڅ بوهم شراکت نه قبلوی يعنی دا نشی کيدلې چه ښځه دې په يو وخت کي د دوې [دوه] سړو منکوحه وی اوبه د کيدلې شی چه بچې د دوې [دوه] پلارانو زوې وی نو هم دغه ډول کومه نفقه چې دې دواړو لپاره ثابت ده دا هم شرکت نه قبلوی .

أ د امام ابوحنيفه رحمه الله نه يو روايت دادې.چه د بچې نفقه د ميراث مطابق په دريو کي دوې [دوه] برخې په پلار، اويوه برخه په مور باندې واجب ده.امام طحاوی رحمه الله بيان کړی دی .چه بالغ اولاد که محتاجه وی نو په دوی کي به د مونث په نفقه باندې مجبورولې شی د مذکر په نفقه به نشی مجبورکولې.خوکه بالغ اولاد معذور وی .مثلاً نابينا(ړوند) وی . يا ګډ وی .يا ئې پښې (خپې) لاسونه شل وی .نو ددوی په نفقه به هم پلار مجبورولې شی .

په مور باندې بچي ته د پيو ورکولو عدم وجوب

وَإِنْ كَانَ الصَّغِيرُ رَضِيعًا اوکه ماشوم بچې شيدې خکی فَلَيْسَ عَلَى أُمِّهِ أَنْ تُرْضِعَهُ نو ددې په مور باندې ده نه شيدې ورکول واجب نه دی لِمَا بَيَّنَّا ځکه مونږ بيان کړی دی أَنَّ الْكِفَايَةَ عَلَى الْأَبِ چې کفايت به پلار باندې واجب دې وَأُجْرَةُ الرَّضَاعِ كَالنَّفَقَةِ اود پيو خښلو اجرت د نفقې پشان دې وَلِأَنَّهَا عَسَاهَا او ځکه کيدای شی لَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ لِعُذْرٍ بِهَا چې ددې مور د څه عذر په وجه په پيو ورکاوه باندې قادر نه وی فَلَا مَعْنَى لِلْجَبْرِ عَلَيْهِ نو (دا مور) په پيو ور کاوه باندې مجبوره کول هيڅ معنی نه لري وَقِيلَ فِي تَأْوِيلِ قَوْلِهِ تَعَالَى {لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا}

ود الله تعالی قول ((لَا تُضَآرَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا)) په تفسیر کي ونیلی شوی دی بِإِلْزَامِهَا الْإِرْضَاعَ چه په دې به شیدې ورکول نشی لازمولې مَعَ كَرَاهَتِهَا حی دا کار په دې باندې مشکل وی وَهٰذَا الَّذِي ذَكَرْنَا بَيَانُ الْحُكْمِ اودا څه چې مونږ بیان کړل د حکم بیان دې وَذٰلِكَ إِذَا اوداهم هغه وخت پورې دی كَانَ يُوجَدُ مَنْ تُرْضِعُهُ چې بچی ته شیدې ورکونکې دا بله ملاوېږي أَمَّا إِذَا كَانَ لَا تُوجَدُ مَنْ تُرْضِعُهُ بهرحال کله چې شیدې ورکونکې ښځه نه ملاوېږي تُجْبَرُ الْأُمُّ عَلَى الْإِرْضَاعِ نو دده په مور به د پیو ور کوه لپره زبردستی کولای شی صِيَانَةً لِلصَّبِيِّ عَنِ الضَّيَاعِ چې ماشوم د ضائع کیدو نه بچ شی

حل اللغة: ① رضیع تي رودونکي ماشوم ② الجبر زبردستی ③ الارضاع تي ورکول ④ صیانة حفاظت]

تشریح: مسئله که صغیر شیدې خکونکی بچی وی . نو قضاء ددې په مور باندې دې بچی ته شیدې ورکول واجب نه دی ځکه چې مونږه بیان کړی دی چه د بچی پالنه په پلار باندې واجب ده په دې کې بل څوک شریك نشته اود پیو خښلو مزدوری د نفقه پشان ده نو لکه څنګه چې په پلار باندې د پیوڅکونکی نفقه واجب ده دغه ډول به ده باندې دا هم واجب دی چه دې د بچی لپاره پیو څکونکې ښځه په اجرت باندې اونیسی . نو ثابته شوه چه د نفقه پشان د پیوښنلو اجرت هم په پلار باندې واجب دې.

ؒ ده هم دلیل دادې چه دېره ممکنه ده چه د بچی مور دڅه عذر په وجه ده ته په پیو ور کاوه قادره نه وي نو دبچی مور په پیو ور کاوه باندې دمجبورولو هیڅ معنی نشته.اود الله تعالی قول ((لَا تُضَآرَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَّهُ بِوَلَدِهٖ)) یعنی ،،هیڅ یوې مورته به تکلیف نشی رسولې.ددې د بچی په وجه.اونه به پلار ته تکلیف رسولې شی دده د بچی په وجه،، ددې په تفسیر کي ونیلی شوی دی چه په دې به شیدې ورکول نشی لازمولې چه کله دا کار په دې باندې گران وی .لکه چې حضرت اقدس تهانوی رحمه الله لیکلی دی .چه د بچی مورپلار به خپل مینځ کي په څه خبره باندې ضدبازی نه کوی .که مور ته په څه وجه عذر نه وی .نو ددې په ذمه دیانتاً یعنی عندالله واجب دی .چه بچی له شیدې ورکړی .چه کله دا منکوحه وی . یا په عدت کي وی او اجرت اخستل صحیح نه دی .او که د طلاق نه روسته عدت تیرشو.نو په دې باندې د اجرت نه بغیر شیدې ورکول واجب نه دی که مور د پیو خښلو نه انکار اوکړی نو په دې به جبر نشی کولې البته که ماشوم دهیڅ یوې سخی شیدې نه څکل اونه نور شیدې څکی .نو مور به مجبورولې شی .دغه ډول که مور شیدې ورکول غواړی .او ددې په پیوکي څه خرابی هم نه وی .نو پلار له جائز نه دی .چه دا پیو ور کاوه ته نه پرېږدی اود بلې سخې شیدې ورکړی اودا څه چې مونږ ذکر کړل یعنی مور په پیو ښنلو باندې نه مجبوره کول، د د حکم قضاء بیان دې گنی دیانتاً په مور باندې شیدې ورکول واجب دی .او په مور باندې د پیوعدم وجوب هغه وخت پورې دی .چه بچی ته پیو ور کاوه والا ښځه ملاوېږي او که د پیو ور کاوه والاښځه نه ملاویدله.یا بچی د هیڅ یوې ښځې شیدې نه اخستل.نو ددې په مورباندې به د پیو ور کاوه لپاره جبر کولې شی .چه بچې د ضائع کیدلو نه بچ شی .

د پیو ورکولو لپاره په اجرت باندې ښځه نیول

قَالَ امام قدوری رحمه الله فرمائی وَيَسْتَأْجِرُ الْأَبُ مَنْ چې (د بچی) پلار به داسې ښځه نوکره ساتی تُرْضِعُهُ عِنْدَهَا چې هغه ددې (بچی) د مورسره (بچی) له شیدې ورکړی لِمَا أَنَّ الْأَبَ نود پلار نوکره ساتل، فَلِأَنَّ الْأَجْرَ عَلَيْهِ ددې لپاره دی چه اجرت به هم په پلار باندې لازم وی وَقَوْلُهُ عِنْدَهَا اودا چې اوونیلی شو چه دده مور سره به ... شیدې ورکوی مَعْنَاهُ نو ددې مطلب دادې إِذَا أَرَادَتْ ذٰلِكَ چې کله مور داسې اوغواړی لِأَنَّ الْحَجْرَ لَهَا ځکه حی دتربیې حق د مور لپاره دې

حل اللغة: ① الاستیجار په اجرت سره نیول ② الحجر د تربیې حق]

تشریح: مسئله داده،چه پلار به بچی ته د پیوور کاوه لپاره داسې ښځه په اجرت بندې نیسی چه دا د بچی د مورسره اوسیږی .او بچی ته شیدې ورکوی .پاتې شوه داخبره.چه شیدې ورکونکې به ددې بچی پلار په اجرت باندې نیسی .ځکه چې اجرت ددې بچی په پلار باندې لازم دې او پاتې شوه داخبره چې قدوری رحمه الله چه شیدې ورکونکې ښځه به د بچی د مور سره اوسیږی .او شیدې به ورکوی .نو ددې مطلب دادې چه که مور د سې غواړی .نو شیدې ورکونکې ښځې له به د بچی د مورسره اوسیدل لازمی وی ځکه چې د پرورش کولو حق د مور لپاره دې.

مور لپاره د پیو ورکولو مزدوری

وَإِنِ اسْتَأْجَرَهَا لِتُرْضِعَ وَلَدَهَا اوکه ده (پلار) د بچی مور د پیو ور کاوه لپاره په اجرت بندې اونیوله وَهِيَ زَوْجَتُهُ حالانکه دا دده ښځه ده أَوْ مُعْتَدَّتُهُ یا دده معتده ده لَمْ يَجُزْ نوجائز نه دی لِأَنَّ الْإِرْضَاعَ مُسْتَحَقٌّ عَلَيْهَا دِيَانَةً ځکه چې دیانةً په دې ښځه باندې شیدې ورکول واجب دی قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی الله تعالی فرمائیلی دی ﴿وَالْوَالِدٰتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ﴾ یعنی مندې دې خپلو بچو ته شیدې ورکوی إِلَّا أَنَّهَا عُذِرَتْ حردا ښځه ځکه معذوره گرځولې شوې ده لِاحْتِمَالِ عَجْزِهَا چې کیدای شی دا دپیو ور کاوه نه عاجزه وی فَإِذَا أَقْدَمَتْ عَلَيْهِ بِالْأَجْرِ حو چې کله دې په اجرت سره شیدې ورکول اوغوښتل ظَهَرَتْ قُدْرَتُهَا نو ددې (په پیو ور کوه بندې) قدر کیدل ښکاره شو فَكَانَ الْفِعْلُ وَاجِبًا عَلَيْهَا نو(دحکم الهی مطبق) په ده باندې فعل رضاع (شیدې ورکول) واجب شو فَلَا يَجُوزُ أَخْذُ الْأَجْرِ عَلَيْهِ نو اوس په دې کار باندې اجرت اخستل (دې دېره) جائز نه دی وَهٰذَا فِي الْمُعْتَدَّةِ عَنْ طَلَاقٍ رَجْعِيٍّ رِوَايَةً وَاحِدَةً (د اجارې عدم جواز) د مطلقه رجعیه په عدت کي په روایت واحده دی بغیر خلاف نشته لِأَنَّ النِّكَاحَ قَائِمٌ ځکه چې نکاح موجود ده وَكَذَا فِي الْمَبْتُوتَةِ فِي رِوَايَةٍ اوهم دا حکم په یو روایت کي د مبتوته (کومه چې قطعی طور باندې جلا کړې شوې ده) دې وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرٰى جَازَ اسْتِئْجَارُهَا او په دوهم روایت کي دا په اجرت باندې اخستل جائز دی لِأَنَّ النِّكَاحَ قَدْ زَالَ ځکه چې نکاح زائل شو وَجْهُ الْأُولٰى اود رومبی روایت وجه داده أَنَّهُ بَاقٍ فِي حَقِّ بَعْضِ الْأَحْكَامِ چه نکاح د بعض احکامو په حق کي پاته ده

تشریح: مسئله که خاوند د خپل بچی مور د پیو ور کاوه لپاره په اجرت باندې اونیوله حالانکه دا دده ښځه ده یعنی په نکاح کي موجود ده.یا دده د طلاق په عدت کي ده نودا په اجرت بندې اخستل جائز نه دی ځکه چې دیانتاً په دې ښځه باندې شیدې ورکول پخپله واجب دی لکه چې د الله تعالی ارشاد دې ((وَالْوَالِدٰتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ)) یعنی ،، مندې دې خپلو بچو ته شیدې ورکوی ،، په آیت کي ((يُرْضِعْنَ)) خبر دې د امر په معنی کي دې لکه څنګه چې په ((وَالْمُطَلَّقٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوْٓءٍ)) کي خبر دې او يَتَرَبَّصْنَ د امر په معنی کي دې.خودا دعجز د احتمال په وجه معذوره گرځولې شوې وه.نو هرکله چې د په اجرت سره پیو ور کوه نه ورانده شوه.نو ښکاره شوه چه دا په پیو ور کاوه قادره ده.نود الله جل جلاله د حکم موافق په دې باندې شیدې ورکول واجب شو نو په دې کار باندې به ددې لپاره اجرت اخستل جائز نه وی .اودا کوم حکم چې ذکر شو یعنی د بچی مور په اجرت باندې ناجائز کیدل، دا د مطلقه رجعیه په حق کي متفق علیه دې ځکه چې د طلاق رجعیه نه روسته نکاح قائم پاتې کیږی .تردې چې مطلقه رجعیه سره ددې خاوند لپاره وطی کول حلال ده او که د طلاق بائن په عدت کې وی نو په دې کي دوې (دوه) روایتونه دی په یو روایت کي دا په احرت باندې اخستل جائز نه دی .او په دوهم روایت کي جائز دی چه دا په اجاره بندې اونیسی ځکه چې نکاح زائل شوه اود رومبی روایت وجه داده چه د طلاق بائن نه روسته هم نکاح د بعض احکامو په حق کې پاته ده مثلاً عدت اود ښځې لپاره د نفقه اوسکنی واجبیدل.

بچی له به پیو ورکولو هیله ښځه په مزدورۍ باندې نیول

وَلَوِ اسْتَأْجَرَهَا وَهِيَ مَنْكُوحَتُهُ أَوْ مُعْتَدَّتُهُ اوکه ده خپله منکوحه یا معتده ددې لپاره په اجرت ونیوله چې ددې واخستله لِإِرْضَاعِ ابْنٍ لَهُ مِنْ غَيْرِهَا چې دده کوم بچې د دویمې ښځې نه (پیدا) دې.هغه ته شیدې ورکړي جَازَ نودا اجاره جائز ده لِأَنَّهُ غَيْرُ مُسْتَحَقٍّ عَلَيْهَا خکه چې دا شیدې ورکول په دې باندې حق واجب نه دې

تشریح:- صورت د مسئلې او دلیل واضح دې.

د نکاح زائل کیدلو نه روسته بچی ته پیو ورکولو لپاره په اجرت باندې نیول

وَإِنِ انْقَضَتْ عِدَّتُهَا اوکه د معتده عدت تیرشو فَاسْتَأْجَرَهَا يَعْنِي لِإِرْضَاعِ وَلَدِهَا بیا د خپل بچی لپاره کوم چې هم ددې ښځې نه پیدا دې په اجاره باندې مقررشوه جَازَ نو جائز دی لِأَنَّ النِّكَاحَ قَدْ زَالَ بِالْكُلِّيَّةِ خکه چې نکاح بالکل زائل شوه وَصَارَتْ كَالْأَجْنَبِيَّةِ او (دا ښځه د) اجنبیه پشان شوه.

حل اللغة:① الاجنبیة پردۍ ② الارضاع شیدې ورکول]

تشریح - صورت د مسئلې دادې چه د معتده عدت تیر شو بیا خاوند خپل بچی ته د پیو ور کاوه لپاره کوم چې هم ددې(معتده) ښځې نه پیدا دې دا نې په اجرت باندې اونیوله.نودا اجاره جائز ده دلیل دادې چه هرکله عدت تیرشو.نو نکاح بالکلیه زائل شوه.اودا ښځه د اجنبیه ښځو پشان شوه.نو لکه څنګه چې اجنبیه ښځه په اجرت باندې اخستل جائز دی .دغه ډول دا هم په اجرت باندې اخستل صحیح دی.

د پیو په ورکولوکې د بچی مورته ترجیح ورکول

فَإِنْ قَالَ الْأَبُ بیا که (د بچی) پلار اووئیل لَا أَسْتَأْجِرُهَا چې زه به د بچی مور په اجرت باندې نه نیسم وَجَاءَ بِغَيْرِهَا بلکه، د بچی د مورنه علاوه نې بل څوك شیدې ورکونکې راوستله فَرَضِيَتِ الْأُمُّ بِمِثْلِ أَجْرِ الْأَجْنَبِيَّةِ بیاد اجنبیه د اجرت په مثل باندې (د بچی) مور راضی شوه أَوْ رَضِيَتْ بِغَيْرِ أَجْرٍ یا د اجرت نه بغیر راضی شوه. كَانَتْ هِيَ أَحَقَّ نوهم دا به مستحق وی

تشریح - مسئله داده که دبچی پلار اووئیل چه زه به دده مور په اجرت باندې نه نیسم.بلکه ددې نه علاوه نې بل څوك په اجرت باندې راوستل بیا چې څومره اجرت اجنبیه ښځې غوښتلو.په هم دغه اندازه اجرت باندې یا د اجرت نه بغیر پخپله د بچی مور راضی شوه.نو په دې صورت کې به دبچی مور مستحقه وی

لِأَنَّهَا أَشْفَقُ حکه چې دا(پخپل بچی) باندې زیـته مهربانه ده فَكَانَ نَظَرًا لِلصَّبِيِّ فِي الدَّفْعِ إِلَيْهَا نوهم دې ته په سپارلو کې د بچی په حق کې زیاته بهتری ده وَإِنِ الْتَمَسَتْ زِيَادَةً اوکه د بچی مور داجنبیه ښځې د اجرت نه زیاته غوښتله لَمْ يُجْبَرِ الزَّوْجُ عَلَيْهَا نو خاوند به په زیات ور کاوه باندې نشی مجبوره کولې دَفْعًا لِلضَّرَرِ عَنْهُ چې ددې نه ضرر لرې شی

تشریح - دلیل دادې چه مور په خپل بچی باندې زیـته مهربانه وی نو هم دې تـه په سپارلوکې د بچی په حق کې بهتری ده او که د بچی مور د اجنبیه ښځې داجرت نه زیات غوښتلو نو خاوند یعنی د بچی پلار به په زیاتی باندې نشی مجبورولې چه دده نه ضرر لرې شی

وَإِلَيْهِ الْإِشَارَةُ بِقَوْلِهِ تَعَالَى { لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ } .او هم دې ارخ تـه الله تعالی ارشـد فرمائیلې((لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ)) یعنی مور به د خپل بچی په وجه په نقصان کې نشی اچولې اونه به د بچی پلار د خپل بچی په وجه نقصان اوچتوی أَيْ بِالْزَامِهِ لَهَا أَكْثَرَ مِنْ أُجْرَةِ الْأَجْنَبِيَّةِ یعنی په ده به د بچی د مور لپاره د اجنبیه د اجرت نه زیات اجرت واجب نه وی.

تشریح - او هم دې ارخ ته الله تعالی اشاره فرمائیلې ده.((لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ)) یعنی د بچی مور لپاره د اجنبیه ښځې د اجرت نه زیاته مقررولو باندې به پلار ته تکلیف نشی رسوې بلکه بچې به پیو ورکونکې اجنبیه ښځې ته ورکولې شی هغه به د بچی مورسره اوسیږی او بچی له به شیدې ورکوی

په پلار باندې د صغیری د نفقه وجوب

وَنَفَقَةُ الصَّغِيرِ وَاجِبَةٌ عَلَى أَبِيهِ اود صغیر بچی نفقه دده په پلار باندې واجب ده وَإِنْ خَالَفَهُ فِي دِينِهِ اګرچه پلار دده سره په دین کې مخلف وی كَمَا تَجِبُ نَفَقَةُ الزَّوْجَةِ عَلَى الزَّوْجِ لکه څنګه چې په خاوند باندې د ښځې نفقه واجب ده وَإِنْ خَالَفَتْهُ فِي دِينِهِ اګرچه خاوند په دین کې مخالف وی

تشریح - فرمانی .چه د صغیر نفقه دده په پلار باندې واجب ده اګرچه پلار دده سره په دین کې مخالف وی مثلاً صغیر اسلام قبول کړلو او پلار کافر دې یا پلار مسلمان وی او بچی مرتد شو یعنی د ... اسلام او مرتد کیدل صحیح دی دغه ډول د ښځې نفقه په خاوند باندې واجب ده ګرچه دا په دین کې د خاوند مخالفه وی مثلاً یهودیه وی .یا نصرانیه وی

أَمَّا الْوَلَدُ فَلِإِطْلَاقِ مَا تَلَوْنَا بهرحال ولد خو ددې آیت مطلق کیدلو په وجه کوم چې موږ تلاوت کړو یعنی (وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ). وَلِأَنَّهُ جُزْؤُهُ او په دې وجه هم چې بچې د پلار جزء دې فَيَكُونُ فِي مَعْنَى نَفْسِهِ نود خپل ذات په معنی کې به وی

تشریح:- د بچی په نفقه واجبیدلو باندې دلیل هغه آیت دې.کوم چې موږ وړاندې تلاوت کړلو یعنی (وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ) دا آیت د ښځو په نفقه کې عبارة النص دې.اود اولاد د نفقه په اړه کې دلالة النص دې.لکه وړاندې بیان شو.او چونکه آیت مطلق دې.په دې وجه مطلقاً د صغیر نفقه دده په پلار باندې واجب ده که د دواړو دین یو وی او که مختلف وی . او دوهم دلیل دادې.چه بچی د خپل پلار جزء وی .نودا به د خپل ذات په حکم کې وی .اوچونکه د خپل ذات نفقه فرض وی .په دې وجه به د خپل جزء یعنی د اولاد نفقه به هم فرض وی

وَأَمَّا الزَّوْجَةُ او پاتې شوه ښځه فَلِأَنَّ السَّبَبَ هُوَ الْعَقْدُ الصَّحِيحُ نو(ددې نفقه) خکه (واجب ده) چې د (نفقې) سبب عقدصحیح دې فَإِنَّهُ بِإِزَاءِ الِاحْتِبَاسِ خکه چې نفقه دهغه احتباس په مقابله کې ده الثَّابِتِ بِهِ کوم احتباس چې ددې نکاح په وجه ثابت دې وَقَدْ صَحَّ الْعَقْدُ بَيْنَ الْمُسْلِمِ وَالْكَافِرَةِ اود مسلمان سړی اود کافرې (کتابیه ښځې) په مینځ کې عقدنکاح صحیح دې وَتَرَتَّبَ عَلَيْهِ الِاحْتِبَاسُ او احتباس (ښځې د خاوند په کورکې قیدکول) په دې باندې مرتب کیږی فَوَجَبَتِ النَّفَقَةُ نو نفقه به هم واجب وی

تشریح - او پاتې شوه د ښځې نفقه نو ددې دلیل دادې چه د ښځې د نفقه سبب نکاح صحیح ده خکه چې د نکاح په وجه ښځه خپل ځان د خاوند لپاره پابند کوی .او ددې په مقابله کې نفقه واجب وی اودا خبره ښکاره ده چه د کتابیه کافرې اود مسلمان سړی په مینځ کې نکاح صحیح وی لکه چې د الله تعالی قول ((وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ)) دې.نو هرکله چې ددې دواړو په مینځ کې نکاح صحیح شوه نو په دې نکاح به احتباس (بندول) مرتب کیږی .او هرکله چې په دې نکاح باندې احتباس مرتب شو نو په خاوند به نفقه هم واجب وی .

وَفِي جَمِيعِ مَا ذَكَرْنَا إِنَّمَا تَجِبُ النَّفَقَةُ عَلَى الْأَبِ او په ذکرشوی ټولو صورتونوکې په پلار باندې (د صغیر) نفقه هغه وخت واجب وی إِذَا لَمْ يَكُنْ لِلصَّغِيرِ مَالٌ چې د صغیر بچی ذاتی کوم مال نه وی أَمَّا إِذَا كَانَ اوکه د بچی څه مال وی فَالْأَصْلُ نو اصل دادی أَنَّ نَفَقَةَ الْإِنْسَانِ فِي مَالِ نَفْسِهِ چې د سړی نفقه پخپل مال کې وی صَغِيرًا كَانَ که صغیر وی أَوْ كَبِيرًا او که کبیر وی .

تشريح:- واضحه دې وي .چه څومره صورتونه موږ ذکرکړل په تولوصورتونوكي په پلار بندې د اولاد نفقه هغه وخت واجب وي .چه كله صغير سره دده څه ذاتي مال نه وي .او كه د صغير بچي سره دده څه ذاتي مال وي نو دده نفقه به ددې مال نه پوره کولې شي ځکه اصل دادی چه دسړی نفقه پخپل مال کې وی که دې صغير وي او كه كبير وي.

د صغير لپاره د مال كيدلو صورت دادې چه ده دچانه ميراث حاصل كړې وي .يا ده ته چا هبه وركړې وي او كه د صغير سره مخكه ، يا كېږې، يا څاروي وغيره وي او دده د نفقه لپاره ددې رتيب پيداشى نو پلار به متولي وي چه دا واړه خرڅ كړی او دده په نفقه كي ئې خرج كړی (عينى شرح هدايه)

د مور پلار اود نيا ،او نيكه د نفقه احكام

فصل وَعَلَى الرَّجُلِ په سړی بندې واجب دی أَنْ يُنْفِقَ عَلَى أَبَوَيْهِ وَأَجْدَادِهِ وَجَدَّاتِهِ چې خپل مورپلار، نيكونو او نياګانو ته نفقه وركړی إِذَا كَانُوا فُقَرَاءَ كه دوی محتاج وی وَإِنْ خَالَفُوهُ فِي دِينِهِ اګرچه په دين كي ددوی مخالف وی

حل اللغة: ① معروف ښه سلوك ② يعيش ژوند تيروی ③ جوع لوږه ④ احياء ژوندي كول ⑤ ايجاب واجبول]

تشريح:- د اولاد نفقه نه د فارغ كيدلو نه روسته په دې تفصيل كي د مورپلار، او(د پلار د اړخه) د انا نيكه، نفقه ده.كله چې دوی محتاجه وی .اګرچه په دين كي دده نه مخالف وی

أَمَّا الْأَبَوَانِ بهرحال د مورپلار (په نفقه كي) دليل فَلِقَوْلِهِ تَعَالَى {وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا} د الله تعالى قول دې «وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا » يعنى په دنيا كي مورپلار سره په اعتدال سره اوسيږئ» نَزَلَتِ الْآيَةُ فِي الْأَبَوَيْنِ الْكَافِرَيْنِ دا آيت د كافر مورپلار په حق كي نازل شوی دی «وَلَيْسَ مِنَ الْمَعْرُوفِ او معروف (په اعتدال سره وسيدل، دا نه دی أَنْ يَعِيشَ فِي نِعَمِ اللهِ تَعَالَى چې پخپله د الله تعالى په نعمتونوكي عيش كوی وَيَتْرُكَهُمَا يَمُوتَانِ جُوعًا او مورپلار پريږدی .چه د اولږې مړه شي

تشريح - د مورپلار په نفقه كي دليل د الله تعالى قول [وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ] دې يعنى كه دوی دواړه په تا باندې ددې خبرې زور راوړی چه ما سره داسې شى شريك جوړكړه چه دهغې تاسره څه دليل نه وی نو ددوی خبره مه منه.او په دنياكي ددوی سره ښه وخت تيره وه.او د هغه كس په لاره روان اوسه.څوك چې ما ارخ ته رجوع كوی (سورة لقمان) دا آيت د سعدبن ابى وقاص په اړه كي نازل شوی دی.دا پخپله مسلمان شوی وو او دده مور حمنه كافره وه او د سعد د اسلام راوړلو په وجه خوراك څكاك هم پريښولې (پريخودې) وو حضرت سعد ... د نبى كريمﷺ په خدمت كي حاضرشو نودا آيت نازل شو ددې حاصل دادې چه د دين په معامله كي ددوی اطاعت مه كوه.البته په دنياوي معاملاتوكي ددوی سره په معروف طريقه (رواج مطابق چليږه په معروف طريقه اوسيدل دا نه دی .چه په خپله خو د الله تعالى په نعمتونوكي عيش (مزې) كوی او مورپلار پريږدی .چه دوی د اولګې مړه شي .ددې آيت نه ښكاره شوه.كه مورپلار محتاج وی .نو په خوی باندې ددوی نفقه واجب ده.اګرچه په دين كي د دواړو اختلاف ولې نه وی .

نوټ: ياد ساتئ چې د آيت (وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا) مصداق غيرحربى مورپلار دی او كه مورپلار حربى وی نو ددې تفصيل روسو راروان دی

وَأَمَّا الْأَجْدَادُ وَالْجَدَّاتُ اود نيكونو او نياګانو دليل دادې فَلِأَنَّهُمْ مِنَ الْآبَاءِ وَالْأُمَّهَاتِ چې دوی هم د پلارانو او ميندو څخې دی وَلِهَذَا يَقُومُ الْجَدُّ مَقَامَ الْأَبِ عِنْدَ عَدَمِهِ اوهم په دې وجه د پلار په عدم موجودګئ كي نيكه د پلار، د پلار قائم مقام وی وَلِأَنَّهُمْ تَسَبَّبُوا لِإِحْيَائِهِ او په دې وجه هم چې دې هم د سړی د ژوندى كيدو سبب دی

فَاسْتَوْجَبُوا عَلَيْهِ الْإِحْيَاءَ نو دوی په دې سړی باندې دخپل ژوند مستحق لری بِمَنْزِلَةِ الْأَبَوَيْنِ لكه څنګه چې مورپلار كي دی

تشريح:- د مورپلار نه علاوه (د پلار د اړخه) انا نيكه لپاره د نفقه دوجوب دليل د دې چه دوی هم د پلارنو او ميندوڅخې دی .هم دا وجه ده.كه پلار نه وی .نو نيكه دده قائم مقام وی . دوهم دليل د دې چه دوی هم د سړی د ژوندی اوسيدلو سبب دی .نو هم په دې سړی باندې د خپل ژوند استحقاق لری لكه څنګه چې مورپلار كي دی .

وَلَا يُشْتَرَطُ الْفَقْرُ اود محتاج شرط ئې په دې وجه لګولې دې لِأَنَّهُ لَوْ كَانَ ذَا مَالٍ كه پلار توانګروی فَإِيجَابُ نَفَقَتِهِ فِي مَالِهِ أَوْلَى نودده نفقه پخپل مال كي واجبدل غوره دی مِنْ إِيجَابِهَا فِي مَالِ غَيْرِهِ په نسبت د مال عطر ولا يمتنع ذَلِكَ بِاخْتِلَافِ الدِّينِ او اختلاف د دين د نفقې د وجوب نه مانع نه جوړيږی لِمَا تَلَوْنَا هغه آيت په وجه ګوم چې موږ تلاوت كړو

تشريح - د محتاجه كيدلو شرط ئې په دې وجه لګولې دې چه پلار كه مالداره وی نو دده نفقه په خپل مال كي واجبيدل غوره دی .په نسبت سره دغير په مال كي د واجبيدلو نه نبى كريمﷺ فرمائيلى دی «كل مسلم كه بميث وعروق جنبك» يعنى د خپل لاس اود وينې خولې په محنت سره خوره

او پاتې شو د دين اختلاف،نودا د نفقه واجبيدلو نه مانع نه جوړيږی دليل آيت [وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا] دې.د آيت دلالت كوی چه مورپلار كه مؤمن وی او كه كافر وی دوی سره د اعتدال سلوك كوئ امام مالك او امام شافعى رحمهما الله هم ددې قائل دی .

په ديني اختلاف سره د نفقه عدم وجوب

وَلَا تَجِبُ النَّفَقَةُ مَعَ اخْتِلَافِ الدِّينِ او په ديني اختلاف سره دچا نفقه نه واجبيږی إِلَّا بِالزَّوْجَةِ وَالْأَبَوَيْنِ وَالْأَجْدَادِ وَالْجَدَّاتِ وَالْوَلَدِ وَوَلَدِ الْوَلَدِ سوا د ښځې نه اود مورپلار، نيكونو، نياګانو، و ځمن، و نمسو نه.

تشريح - مسئله داده چه د ديني اختلاف په موجودګئ كي د هيڅ چا نفقه نه واجبيږی سوا د ښځې ،د مور پلار،او (د پلار د اړخه) د انا نيكه،اود خوی اود نمسي

أَمَّا الزَّوْجَةُ و بهرحال د ښځې (نفقه) په هغه دليل كي واجب شوې ده فَلِمَا ذَكَرْنَا كوم چې موږ ذكركړې دې أَنَّهَا وَاجِبَةٌ لَهَا بِالْعَقْدِ لِاحْتِبَاسِهَا لِحَقٍّ لَهُ مَقْصُودٍ ځكه چې ښځې خپل ځان د خاوند د حق مقصود په وجه محبوس كړې دې وَهَذَا لَا يَتَعَلَّقُ بِاتِّحَادِ الْمِلَّةِ اودا د دين مختلف كيدو سره نه متعلق كيږی

تشريح - د ديني اختلاف بوجود د ښځې نفقه ددې په خاوند باندې په دې وجه واجب ده.چه د ښځې لپاره نفقه د نكاح د عقد په وجه واجبيږی .ځكه چې ښځې خپل ځان د خاوند مقصودي حق يعنى د وطى وغيره لپاره محبوس ساتلې دی.او په دې كي د زوجينو ديني اعتبار سره د متحدكيدلو هيڅ دخل نشته.

وَأَمَّا غَيْرُهَا اود ښځې نه علاوه فَلِأَنَّ الْجُزْئِيَّةَ ثَابِتَةٌ ځكه چې جزء كيدل ثابت دی وَجُزْءُ الْمَرْءِ فِي مَعْنَى نَفْسِهِ ود سړی جزء دده د ذات په معنى كي وی فَكَمَا لَا يَمْتَنِعُ نَفَقَةُ نَفْسِهِ لِكُفْرِهِ نو لكه څنګه چې سړی خپله نفقه د خپل كفر په وجه نه منع كوی لَا يَمْتَنِعُ نَفَقَةُ جُزْئِهِ هم دغه ډول د خپل جزء نفقه هم نشى منع كولى

تشريح - د ښځې نه علاوه د پاته خلكو نفقه په دې وجه لازم ده چه جزئيت ثابت دې د ولد جزء كيدل خو ښكاره دی .او ددې نه علاوه د مورپلار،او انا نيكونو وغيره (جزئيت) حكه دې چه دوی ته د اولاد رشته كم ده بهرحال په دې تولوكي د جزئيت معنى موجود ده.اود سړی جزء دده د ذات په حكم كي وی نو لكه څنګه

چي سرې دخپل د ب نفقه د خپل کفر په وجه به منع کوی نوهم دغه ډول دچا سره چې دده دجزیت علاقه وی دهغوی نفقه هم نشي سندولې

إِلَّا أَنَّهُمْ إِذَا كَانُوا حَرْبِيِّينَ خو چه کله دوی حربی وی لَا تَجِبُ نَفَقَتُهُمْ عَلَى الْمُسْلِمِ نو ددوی نفقه په مسلمان باندې نه واجبیږی وَإِنْ كَانُوا مُسْتَأْمَنِينَ اګرچه دې خلګو امن اخستې وی او په دارالاسلام کې راغلی وی لِأَنَّا نُهِينَا عَنِ الْبِرِّ فِي حَقِّ مَنْ خکه چې موږ ته ددوی سره د احسان کاوه نه ممانعت شوې دې يُقَاتِلُنَا فِي الدِّينِ څوک چې موږ سره د دین په ره کې جنګ کوی

تشریح - که دوی محتاج وی نو ددوی نفقه به واجب وی اګرچه دې خلګو امان اخستې وی .او په داراسلام کې داخل شوې وی خکه چې څوك موږ سره د دین په اره کې جنګ کوی که هرڅوك وی .موږ ددوی سره د احسان کاوه به منه شوی یو ارشاد دې [فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ ۚ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا ۖ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ۞ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۞ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ ۖ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ ۖ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ ۚ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ] د آیت زیاره په روميىٔ مسئله کې تیره شوې ده هلته کې نې اوګورئ.حاصل داچه ددې خلګو نفقه که کافر وی .نو په مسلمان به هغه وخت واجب وی .چه دا خلګ په داراسلام کې مطیع وی ګنی واجب نه ده.

په نصرانی باندې د مسلمان رور د نفقې عدم وجوب

وَلَا تَجِبُ عَلَى النَّصْرَانِيِّ نَفَقَةُ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ او په نصرانی باندې د خپل مسلمان رور نفقه ورکول واجب نه دی وَكَذَا لَا تَجِبُ عَلَى الْمُسْلِمِ نَفَقَةُ أَخِيهِ النَّصْرَانِيِّ وهم دغه ډول مسلمان له خپل نصرانی رور ته نفقه ورکول واجب نه دی. لِأَنَّ النَّفَقَةَ مُتَعَلِّقَةٌ بِالْإِرْثِ بِالنَّصِّ خکه چې په نص سره د نفقې تعلق میراث سره دې

حل اللغة: ① القرابة خپلولی ② المحرمية حراموالي ③ الصلة صله رحمی ④ دوام همیشوالي ⑤ الاعلی پورته،اوچت ⑥ الادنی معمولی ⑦ القطيعة کټ کول]

تشریح:- مسئله داده.چه په نصرانی باندې واجب نه دی .چه خپل نسبی رور (چه مسلمان شوې دې) نفقه ورکړی اوهم دغه ډول په مسلمان باندې واجب نه دی .چه خپل نصرانی رور ته نفقه ورکړی .دلیل دادې چه په د قرآن په نص (وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَٰلِكَ) سره ثابته ده.چه د نفقه تعلق د میراث سره دې.یعنی په چاکې چې خپلو کې میراث جاری کیږی په دوی کې به نفقه هم وی اوچونکه د مسلمان او ذمی په مینځ کې میراث نه جاری کیږی نو په دوی کې به د یوکس په بل باندې نفقه هم واجب نه وی

بِخِلَافِ الْعِتْقِ عِنْدَ الْمِلْكِ په خلاف د مالك کیدلو په وخت د آز دیدلو لِأَنَّهُ مُتَعَلِّقٌ بِالْقَرَابَةِ وَالْمَحْرَمِيَّةِ خکه چې آزادی د قرابت او محرمیت سره متعلق ده بِالْحَدِيثِ دحدیث په وجه

تشریح - ددې به خلاف که مسلمان خپل نصرانی رور واخستلو نودا به په ده باندې آزادیږی خکه چې د آزادیدلو تعلق د قرابت او محرمیت سره دې خکه چې نبی کریم ﷺ فرمایلی دی «من ملك ذارحم محرم منه عتق عليه» یعنی ، کوم کس چې دخپل ذی رحم محرم مالك شو،هغه په ده باندې آزادیږی ،، نو هرکله چې دلته کې قرابت اومحرمیت موجود شو.نودا به آزادیږی .

وَلِأَنَّ الْقَرَابَةَ مُوجِبَةٌ لِلصِّلَةِ او خکه چې قرابت صله رحمی واجبوی وَمَعَ الِاتِّفَاقِ فِي الدِّينِ آكَدُ او په دین کې د متفق کیدلو په وجه مؤکد کیږی وَدَوَامُ مِلْكِ الْيَمِينِ أَعْلَى فِي الْقَطِيعَةِ مِنْ حِرْمَانِ النَّفَقَةِ .او په ملك یمین باندې د قطع رحمی په همیشولی کې دنفقې د حرمان نه زیات دې فَاعْتَبَرْنَا فِي الْأَعْلَى أَصْلَ الْعِلَّةِ نو موږ په اعلی

کې د اصل علت اعتبار اوکړو وَفِي الْأَدْنَى الْعِلَّةَ الْمُؤَكَّدَةَ او په ادنی کې مو د علت مؤکده اعتبار وکړو فَلِهَذَا افْتَرَقَا نو په دې وجه دواړوکې توپیر اوشو

تشریح:- دوهم دلیل دادې چه قرابت په ذی رحم محرم باندې احسان کول وجبوی او واجب چې په دین کې متفق وی یعنی دواړه مسلمانان وی نودا مؤکد کیږی او څوك قرابتی همیشه په خپل ملك کې ساتل ،په دې کې قطع رحمی زیاته ده په نسبت ددې چې د نفقه نه نې محروم کړی نو موږ په اعلی یعنی په قرابت دار مملوك ساتلوکې د اصل علت اعتبار اوکړلو.یعنی محض ددې اعتبار مو اوکړلو که څوك د خپل قرابت دار مالك شو نو مملوك به په ده باندې آزاد وی که په دین کې متحد وی او که متحد نه وی او په ادنی یعنی په نفقه کې مو د علت مؤکده اعتبار اوکړلو یعنی ،،قرابت مع اتحاد فی الملت،، اعتبار مو اوکړلو.یعنی نفقه به هغه وخت واجب وی .چه کله د قرابت سره په دین کې هم دواړه متحد وی .نو چونکه د نفقه نه په محرومولوکې قطع رحمی کمه ده.په نسبت د خپل قرابتی په مملوك جوړولوکې .په دې وجه به آزادئ اود نفقه په وجوب کې توپیر اوشو.

په غریب موریلار باندې د مالداره اولاد نفقه

وَلَا يُشَارِكُ الْوَلَدَ فِي نَفَقَةِ أَبَوَيْهِ أَحَدٌ اود موریلار په نفقه کې به خوی سره هیڅ څوك نه شریکیږی لِأَنَّ لَهُمَا تَأْوِيلًا فِي مَالِ الْوَلَدِ بِالنَّصِّ[1] خکه چې د موریلار لپاره دخپل بچی په مال کې یو تاویل دې وَلَا تَأْوِيلَ لَهُمَا فِي مَالِ غَيْرِهِ اود غیر په مال کې ددوی لپاره هیڅ تاویل نشته

حل اللغة: ① الذكور جمع د مذکر،نارینه ② الاناث: جمع د مونث زنانه ③ يشمل شاملیږی]

تشریح:- مسئله داده.که موریلار غریبانان وی .او ددوی بچې مالداره وی .نو ددوی نفقه به خاصکر هم په ده باندې واجب وی .ده سره به په نفقه ورکولوکې بل څوك شریك نه وی .خکه چې موریلار د بچی په مال کې د حدیث «أنت و مالك لأبيك» په وجه تاویل کولې شی اود غیر په مال کې تاویل نشی کولې.نودا دواړه به دخپل خوی د مال په وجه مالداره شمارلې شی .اود توانګر نفقه په غیر باندې واجب نه وی .نو ددوی دواړو په نفقه کې به غیرولد شریك نه وی .

وَلِأَنَّهُ أَقْرَبُ النَّاسِ إِلَيْهِمَا او په دې وجه چې موریلار ارخ ته په خلګو کې ولد دټولو نه زیات قریب دې فَكَانَ أَوْلَى بِاسْتِحْقَاقِ نَفَقَتِهِمَا عَلَيْهِ نو ددې دواړو د نفقې استحقاق به په دوی باندې اولی وی

تشریح:- دوهم دلیل دادې چه نفقه یوه عطیه ده.چه دا د قرابت په وجه واجبیږی نوڅوك چې موریلار ته زیات نژدې وی هم دې به د نفقه ورکاوه زیات مستحق وی او چونکه بچې خپل موریلار ته زیات نژدې وی په نسبت سره د نورو خلګ و،په دې وجه به د موریلار نفقه صرف هم په ده باندې واجب وی

وَهِيَ عَلَى الذُّكُورِ وَالْإِنَاثِ بِالسَّوِيَّةِ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ بې په ظاهرالروایة کې د موریلار د نفقې استحقاق په هلکانو اوجینکو باندې برابر دې وَهُوَ الصَّحِيحُ اوهم دا صحیح ده لِأَنَّ الْمَعْنَى يَشْمَلُهُمَا خکه چې سبب دې دواړو ته برابر ګډه دې

تشریح - د موریلار په نفقه کې انجلی او هلك دواړه برابر دی داحکم د ظاهرالروایة دې وهم دا صحیح ده.نژدې که پلار محتاج وی .او دده یو هلك او یوه انجلی (یعنی لور او خوې) مالداره وی نو په دې دواړو باندې به نفقه نیمه نیمه (برابر) واجب وی خکه چې د نفقه د وجوب سبب. یعنی ولادت دواړو ته یوشان (برابر) ګډ دې ددې په خلاف که د یومحتاج سړی یو رور او خور مالداره وی نو په دوی به دده نفقه اثلاثا

[1] یشیرالی حدیث أنت ومالک لأبیک وسیأتی تخریجه في الحدود)_

وجب وی یعنی په دې حصوکي به دوې ادوه برخې په رور باندې او یوه برخه به په خور باندې واجب وی لکه څکه چې به میراث کې په دریو حصوکي دوې ادوه برخې رور ته او یوه برخه خور ته ملاویږي څکه چې په دې صورت کې د نفقه د وجوب سبب میراث دې.[؟]

د ذی رحم محرم لپاره د نفقه وجوب

وَالنَّفَقَةُ لِكُلِّ ذِي رَحِمٍ مَحْرَمٍ او نفقه د هرذی رحم محرم لپاره واجبیږی إِذَا كَانَ صَغِيرًا فَقِيرًا چې دوی صغیر محتاج وی أَوْ كَانَتْ امْرَأَةً بَالِغَةً فَقِيرَةً یا ښځه بالغه محتاجه وی . أَوْ كَانَ ذَكَرًا بَالِغًا فَقِيرًا زَمِنًا یا سړې بالغ محتاج شل أَوْ أَعْمَى یا ړوند وی

حل اللغة: ① زمن شل ② الاعمی ړوند ③ القرابة خپلولی]

تشریح - مسئله داده چه ذی رحم محرم که نابالغه محتاج وی یا ښځه بالغه محتاجه وی .یا سړې بالغ محتاج،گډشل یا ړوند وی .نو ددوی لپاره نفقه واجبیږی .ذی رحم محرم هغه دې.چه دده سره ،،علی التابید ،نکاح حرام وی اود ذی رحم محرم قید په دې وجه لګولې شوې دې.که رحم اوموندې شی .او محرم اونه موندې شی لکه د کاکا خوې، یا محرم وی او رحم نه وی لکه رضاعی رور یا خور یا رحم او محرم دواړه اوموندې شی .خو د قرابت نه بغیر وی .لکه د اکا خوې،چه رضاعی رور هم وی .نو ددوی لپاره به نفقه واجب نه وی .بهرحال ذی رحم محرم که نابالغه محتاج وی .یا ښځه بالغه محتاجه وی .یا سړې بالغ محتاج، شل یا ړوند وی .

لِأَنَّ الصِّلَةَ فِي الْقَرَابَةِ الْقَرِيبَةِ وَاجِبَةٌ څکه چې احسان کول په قرابت قریبه کې واجبیږی دُونَ الْبَعِيدَةِ .نه په بعیده کې وَالْفَاصِلُ أَنْ يَكُونَ ذَا رَحِمٍ مَحْرَمٍ او فاصل ذی رحم محرم وی وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى {وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ} او الله تعالی فرمائیلی دی ((وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ)) وَفِي قِرَاءَةِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ اود عبدالله بن مسعود رضی الله عنهما په قراءت کې دی (وَعَلَى الْوَارِثِ ذِي الرَّحِمِ الْمَحْرَمِ مِثْلُ ذَلِكَ) «وعلی الوارث ذی الرحم المحرم مثل ذالك

تشریح - ددوی لپاره د نفقه د وجوب دلیل دادې چه احسان کول په قرابت قریبه کې واجبیږی او په قرابت بعیده کې نه واجبیږی الله تعالی فرمائی ((وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ)) یعنی په وارث باندې ددې مثل واجبیږی اود عبدالله بن مسعود رضی الله عنهما په قرات کې دی «وعلی الوارث ذی الرحم المحرم مثل ذالك» یعنی ،،په هر داسې وارث باندې چې دده رشته دائمی حرام شوې وی .ددې مثل واجب دې،، اوپه قرابت قریبه او بعیده کې فاصل دادې که ذی رحم محرم وی نو قرابت قریبه دې اوکه دا نه وی نو قرابت بعیده دی

ثُمَّ لَا بُدَّ مِنَ الْحَاجَةِ بیا محتاج کیدل ضروری دی وَالصِّغَرُ وَالْأُنُوثَةُ وَالزَّمَانَةُ وَالْعَمَى او نابالغ کیدل،ښځه کیدل، شل او ړوند کیدل أَمَارَةُ الْحَاجَةِ د محتاج کیدلو علامت دې لِتَحَقُّقِ الْعَجْزِ څکه چې عجز متحقق دې. فَإِنَّ الْقَادِرَ عَلَى الْكَسْبِ څکه چې کوم کس په ګټه کولو(مزدوری) کاوه باندې قادر دې غَنِيٌّ بِكَسْبِهِ دې دخپلې ګټې په وجه سوالګروی

تشریح:- د نفقه د وجوب لپاره محتاج کیدل ضروری دی یعنی د نفقه د وجوب لپاره محتاج کیدل شرط دی .او نابالغ کیدل، یا ښځه کیدل، یا ګډشل کیدل یا ړندیا (ړوند) کیدل،د محتاج کیدلو دلیل دې څکه چې په دې صورتونوکې د ګټې (مزدورۍ) نه عاجزه کیدل متحقق کیږی څکه چې کوم کس مزدوری کولې شی هغه د خپلې مزدورۍ په وجه محتاجه نشی کیدلې بلکه غنی وی

بِخِلَافِ الْأَبَوَيْنِ په خلاف د موریلار لِأَنَّهُ يَلْحَقُهُمَا تَعَبُ الْكَسْبِ څکه چې په مزدوری کاوه سره به مشقت لاحق کیږی وَالْوَلَدُ مَأْمُورٌ بِدَفْعِ الضَّرَرِ عَنْهُمَا حالانکه څوئ ته ددې داړو نه د ضررلرې کولوحکم ورکړې شوې دې فَتَجِبُ

نَفَقَتُهُمَا مَعَ قُدْرَتِهِمَا عَلَى الْكَسْبِ نو ددې دواړو په مزدوری باندې د قادرکیدلو باوجود ددې دواړو نفقه به په اولاد باندې) واجب وی

تشریح - ددې په خلاف موریلار دی که دوی مزدوری کولې شی بیا هم ددوی نفقه به اولاد باندې واجب وی دلیل دادې چه په مزدوری کولوسره به په موریلار ته مشقت (تکلیف) رسیږی .حالانکه اولاد ته حکم ورکړې شوې دې چه د موریلار نه ضرر لرې کړی .نو که موریلار ته د مزدورۍ توان هم وی .نو بیا هم ددوی نفقه په اولاد باندې واجب ده

د میراث په مقدار د نفقه وجوب

قَالَ قدوری رحمه الله فرمائی وَيَجِبُ ذَلِكَ عَلَى مِقْدَارِ الْمِيرَاثِ چې نفقه به دمیراث په مقدار واجب وی وَيُجْبَرُ عَلَيْهِ اودې په نفقه ورکاوه باندې مجبوري کړې شوې دې

تشریح - مسئله: نفقه د میراث په مقدار واجبیږی یعنی څومره قدرې چې میراث ملاویږی هم دومره قدرې به په ده باندې نفقه واجب وی اود نفقه په دې مقدار باندې به دې مجبوره کولې شی

لِأَنَّ التَّنْصِيصَ عَلَى الْوَارِثِ تَنْبِيهٌ څکه چې د وارث تصریح کول تنبیه (خبرداري) دې عَلَى اعْتِبَارِ الْمِقْدَارِ د میراث مقدار معتبرکیدلو باندې

تشریح - دلیل دادې.چه په آیت ((وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ)) کې وارث نه صراحت کول په دې خبره باندې خبردارې دې.چه په نفقه کې د میراث د مقدار معتبر دې.

وَلِأَنَّ الْغُرْمَ بِالْغُنْمِ او څکه چې د حصول په اندازه سړې تاوان اوچتوی وَالْجَبْرُ لِإِيفَاءِ حَقٍّ مُسْتَحَقٍّ او زبردستی د واجب حق ادا کاوه لپاره ده.

تشریح:- دوهم دلیل دادې.چه د حاصلاتو په اندازه سړې تاوان برداشت کوی یعنی څومره قدرې چې ده ته میراث ملاویږی .هم په دې حساب سره به بالفعل مورث ته نفقه ورکوی .او پاتې شو دده مجبوره کول،نودا څکه دی .چه کوم حق په ده باندې واجب دې.چه هغه اداکړی .

د بالغې انجلۍ اود شل هلك لپاره د نفقه مقدار

قَالَ قدوری رحمه الله فرمائی وَيَجِبُ نَفَقَةُ الِابْنَةِ الْبَالِغَةِ وَالِابْنِ الزَّمِنِ عَلَى أَبَوَيْهِ أَثْلَاثًا چې د بالغ هلك او شل هلك نفقه به په موریلار باندې درې برخې کولای شی عَلَى الْأَبِ الثُّلُثَانِ دوې [دوه] برخې به پلار باندې وَعَلَى الْأُمِّ الثُّلُثُ اویوه برخه به په مور باندې واجب وی . لِأَنَّ الْمِيرَاثَ لَهُمَا عَلَى هَذَا الْمِقْدَارِ څکه چې به موریلار باندې میراث هم په دې مقدار باندې دی

حل اللغة: ① المونة مشقت ② تشارک شریکیږی ③ المعسر غریب ④ خال ماما]

تشریح - مسئله:د بالغې انجلۍ نفقه، اود بالغ شل هلك نفقه به ددوی په موریلار باندې درې برخې کولې شی .درې [دوه] برخې به پلار باندې او یوه برخه به په موربانډې واجب وی .دلیل دادې.که پلار د خپل څې یاد لور وارث شی .نو ده ته هم په دې حساب سره میراث ملاویږی .نو په دوی به نفقه هم ددې مقدار مطابق واجبیږی .

[۱] مصنف د هدایه رحمه الله فرمائی .چه د قدوری دا ذکر کول،د امام خصاف اود حسن رحمه الله روایت دې.امام شافعی رحمه الله هم ددې قائل دې.

قَالَ الْعَبْدُ الضَّعِيفُ مصنف رحمه الله فرمائی هَذَا الَّذِي ذَكَرَهُ چې دا قدوری چې ذکر کړل رِوَايَةُ الْخَصَّافِ وَالْحَسَنِ رحمه الله دا د خصاف او حسن روایت دې: وَفِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ كُلُّ النَّفَقَةِ عَلَى الْأَبِ . او په ظاهرالروایت کې پوره نفقه په

پلار باندې واجب ده لِقَوْلِهٖ تَعَالٰى ﴿وَعَلَى الْمَوْلُوْدِ لَهٗ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ﴾ ځکه الله تعالى فرمائيلي دي ﴿وَعَلَى الْمَوْلُوْدِ لَهٗ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ﴾ يعنى په پلار باندې ددې خوراکه او کپړې واجب دي وَصَارَ كَالْوَلَدِ الصَّغِيْرِ او شل بالغ زوى د نابالغه بچي پشان دى

تشريح - او په ظاهرالروايه کي دي چه ټوله نفقه به په پلار باندې واجب وي دظاهرالروايه دليل دادې چه الله تعالى فرمائيلي دي ﴿وَعَلَى الْمَوْلُوْدِ لَهٗ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ﴾ په آيت کي د ولد نسبت پلار ارخ ته شوې دې د لام په ذريعه سره شوې او لام دلالت کوي په اختصاص باندې نو ثابته شوه چه په دې نسبت سره پلار خاص دې او نفقه هم په دې نسبت باندې موقوف ده په دې وجه به پوره نفقه په پلار باندې واجب وي اود بالغ شل هلک د صغير ولد پشان شو يعني لکه څنګه چې د ولدصغير پوره نفقه په پلار باندې واجب وي دغه دول به دده نفقه هم په پلار باندې واجب وي.

وَوَجْهُ الْفَرْقِ عَلَى الرِّوَايَةِ الْأُوْلٰى او په رومبى روايت باندې وجه د توپير داده أَنَّهٗ اجْتَمَعَتْ لِلْأَبِ فِي الصَّغِيْرِ وِلَايَةٌ وَمَئُوْنَةٌ چې پلار ته د صغير بچي په حق کي ولايت او موونت دواړه جمع دي حَتّٰى وَجَبَتْ عَلَيْهِ صَدَقَةُ فِطْرِهٖ تردې چې په ده باندې د نابالغه داړخه صدقة الفطر ورکول هم واجب دي فَاخْتُصَّ بِنَفَقَتِهٖ نو پلار به صغير سره مختص وي وَلَا كَذٰلِكَ الْكَبِيْرُ او بالغ داسې نه دي لِانْعِدَامِ الْوِلَايَةِ فِيْهِ ځکه چې په ده باندې د پلار ولايت نشته فَتُشَارِكُهُ الْأُمُّ مور به هم ددې سره شريکه وي وَفِيْ غَيْرِ الْوَالِدِ يُعْتَبَرُ قَدْرُ الْمِيْرَاثِ اود پلار نه علاوه کي به د ميراث مقدار معتبر وي حَتّٰى تَكُوْنَ نَفَقَةُ الصَّغِيْرِ عَلَى الْأُمِّ وَالْجَدِّ أَثْلَاثًا تردې چې د صغير نفقه به په مور اونيکه باندې درې برخي کاوه سره واجب وي.

تشريح - د عدم حصاف رحمه الله د روايت مطابق د ولدصغير او ولدکبير په مينځ کي وجه د توپير داده چه د صغير بچي په حق کي د پلار ولايت او موونت دواړه جمع دي تردې چې په پلار باندې د نابالغ اولاد دا حال نه دي ځکه چې په ده باندې پلار ته ولايت نشته نو ده نه به په نفقه ورکولوکي مورهم د پلار سره شريکه وي او د پلار نه په علاوه کي به بالاتفاق د ميراث د مقدار اعتبار کولې شي که د کوم بچي پلار نه وي بلکه مور او د پلار داړخه نيکه وي نو دده نفقه به په مور اونيکه باندې درې برخي کولې شي دوې (دوه) حصي به په نيکه باندې او يوه برخه به په مور باندې واجب وي.

وَنَفَقَةُ الْأُمِّ الْمُعْسِرِ عَلَى الْأَخَوَاتِ الْمُتَفَرِّقَاتِ الْمُوْسِرَاتِ أَخْمَاسًا عَلٰى قَدْرِ الْمِيْرَاثِ اود غريب رور نفقه به په مالداره متفرق خويندو باندې د ميراث په مقدار پنځه برخي کولو سره واجب وي غَيْرَ أَنَّ الْمُعْتَبَرَ أَهْلِيَّةُ الْإِرْثِ فِي الْجُمْلَةِ خو دا چې د ميراث لياقت معتبر دې لَا إِحْرَازُهٗ نه داچه ددې حصول

تشريح - که يو رور غريب وي او دده درې مالداره خويندې وي چه په دوى کي يوه حقيقى خور وي او يوه علاتى وي او يوه اخيافى وي نو په دوى به د رور نفقه د ميراث په اندازه پنځه برخي کولې شي يعني درې برخي به په حقيقى خور باندې، او يوه برخه به په علاتى باندې، او يوه برخه به په اخيافى باندې واجب وي خو د ميراث حصول ضرورى نه دى ځکه که د يو محتاج سړى مالداره مور او يو مالداره ماما وي خو چه د پلار سره په علاوه کي د ميراث ملاويدلو لياقت کافى دې د ميراث حصول ضرورى نه دى ځکه که د يو محتاج سړى مالداره مور، اود اک زوې مالداره وي نو ددې محتاج نفقه به دده په مور باندې واجب وي حالانکه دده ميراث به دده د اک زوى اخلي

وَإِنْ لِلْمُعْسِرِ ابْنُ عَمٍّ حَالٍ وَابْنُ عَمٍّ ځکه که د يو محتاج سړي مالداره اود اک زوې توانګر وي تَكُوْنُ نَفَقَتُهٗ عَلٰى خَالِهٖ نو دده نفقه به په ماما باندې واجب وي وَمِيْرَاثُهٗ يُحْرِزُهُ ابْنُ عَمِّهٖ حالانکه دده ميراث به دده د اک زوى اخلي.

تشريح - دليل دادې چه ماما ذو رحم محرم دې تردې که دا بچې انجلى وى نوماما له په هيڅ شان ددې سره نکاح جائز نه ده ددې په خلاف د اکا زوې دې چه دې ذو رحم دې خو محرم نه دې تردې چې دده سره نکاح جائز ده اود وجوب په ،،ذو رحم محرم،، باندې وى په دې وجه به د نفقه وجوب په ماما باندې وى د اکا په زوى به نه وى

د دين د اختلاف په وجه د ميراث بطلان او نفقه

وَلَا تَجِبُ النَّفَقَةُ مَعَ اخْتِلَافِ الدِّيْنِ اود ذورحم محارمو نفقه په دينى اختلاف سره نه واجبيږي لِبُطْلَانِ أَهْلِيَّةِ الْإِرْثِ ځکه چې د وارث کيدلو لياقت باطل دي. وَلَا بُدَّ مِنْ اعْتِبَارِهٖ حالانکه ددې اعتبار ضرورى دې.

تشريح - ددې باوجود که په دين کي اختلاف وى نو نفقه به واجب نه وى ځکه چې د دين د اختلاف په صورت کي د ميراث لياقت باطل دې حالانکه د نفقه د وجوب لپاره ددې اعتبار ضرورى دې

په محتاج باندې د نفقه عدم وجوب

وَلَا تَجِبُ عَلَى الْفَقِيْرِ او نفقه په محتاج باندې نه واجبيږي لِأَنَّهَا تَجِبُ صِلَةً ځکه چې ددې وجوب د صله رحمى په طور دې وَهُوَ يَسْتَحِقُّهَا حالانکه محتاج پخپله ددې خبرې مستحق دې عَلٰى غَيْرِهٖ چې دوهم کس په ده باندې احسان اوکړي فَكَيْفَ تُسْتَحَقُّ عَلَيْهِ نو په ده به نفقه څنګه واجب وي

حل اللغة:① الاقدام وړاندې والې کول ② المصالح جمع د مصلحت، خيګړه ③ الاعسار تنګلاسى (غريبى) ④ اليسار مالدارى ⑤ الدائم هميشه پاتې کيدونکې ⑥ التيسير اسانتيا]

تشريح - مسئله داده چه دا نفقه په محتاج باندې نه واجبيږي. دليل دادې چه نفقه د صله رحمى په طور باندې واجبيږي. حالانکه محتاجه پخپله ددې مستحق دې چه بل څوک په ده باندې احسان اوکړي. نو په ده به نفقه څنګه واجبولې شي

بِخِلَافِ نَفَقَةِ الزَّوْجَةِ وَوَلَدِهِ الصَّغِيْرِ په خلاف د ښځې اود صغير بچي د نفقې لِأَنَّهُ الْتَزَمَهَا بِالْإِقْدَامِ عَلَى الْعَقْدِ ځکه ده دنکاح اقدام اوکړو نو نفقه ورکول ئې پخپل ځان باندې لازم کړي دي إِذِ الْمَصَالِحُ لَا تَنْتَظِمُ دُوْنَهَا ځکه چې د نفقې نه بغير د مصلحتونو انتظام نه کيږي وَلَا يَعْمَلُ فِيْ مِثْلِهَا الْإِعْسَارُ او په داسې قسمه صورت کي د غريبى دخل نه وى

تشريح - ددې په خلاف په محتاج خاوند باندې د ښځې نفقه، او په محتاج پلار باندې دده د نابالغه بچو نفقه واجب ده دليل دادې چه هرکله ده په نکاح کاوه باندې اقدام اوکړو نود نفقه ور کاوه ئې په خپل ځان باندې لزام اوکړلو ځکه چې بغير د نفقه نه د نکاح مقصد (توالد، تناسل او معاشرت) نه حاصليږي اود غريبى عذر په داسې صورت کي ګټور نه دې. او په محتاج پلار باندې د نابالغه بچو نفقه ځکه واجب ده چه نابالغه ولاد د ښځې قائم مقام دى. لکه چې په حديث کي اشاره ده نبى کريم ﷺ فرمائيلي دي ﴿خذى من مال أبى سفيد يكفيك وولدك بالمعروف﴾.

ثُمَّ الْيَسَارُ مُقَدَّرٌ بِالنِّصَابِ فِيْمَا رُوِيَ عَنْ أَبِيْ يُوْسُفَ. بيا د خوشحالۍ اندازه د امام ابويوسف رحمه الله نه نقل ده چه د نصاب په اندازه مالك وى وَعَنْ مُحَمَّدٍ رحمه الله اود امام محمد رحمه الله نه روايت دې أَنَّهٗ قَدَّرَهٗ چې دوى د مالدارى اندازه دا لګولې ده بِمَا يَفْضُلُ عَلٰى نَفَقَةِ نَفْسِهٖ وَعِيَالِهٖ شَهْرًا چې د يو مياشت پورې دده د ذاتى خرچ او دده د عيال د خرچ نه زياتى شى أَوْ بِمَا يَفْضُلُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنْ كَسْبِهِ الدَّائِمِ كُلَّ يَوْمٍ يا کوم چې دده د هميشه ګټې نه روزانه روزمره زياتى شى

تشريح - صاحب دهدايه رحمه الله فرمائى. چه دلته کي د يسار او عسار (مالدارى او غريبى) نه مراد د امام ابويوسف رحمه الله په نيز دا دى چه دې د نصاب مالك وى. اود امام محمد رحمه الله نه نقل دى چه د مالداره کيدلو

سداره د ده چه د يوميشت پورې دده ذاتي خرچه او دده داهل وعيال خرچې نه دده سره بچ پاتې شي يعني كه داسې وي نو په دده به د ،،ذو رحم محرم،، نفقه واجب وي .گنې واجب به نه وي اود امام محمد رحمه الله نه دوهم روايت دادې كه دده د روزانه مزدورئ نه دومره قدرې بچ كيدله نو په دده به د ،،ذي رحم محرم،، نفقه واجب وي گنې واجب به نه وي

لِأَنَّ الْمُعْتَبَرَ فِي حُقُوقِ الْعِبَادِ إِنَّمَا هُوَ الْقُدْرَةُ خكه چې د بنده گانو حقوق كې صرف د قادركيدلو اعتبار دې دُونَ النِّصَابِ نصاب معتبر به دې فَإِنَّهُ لِلتَّيْسِيرِ خكه چې نصاب خود اسانئ لپاره وي وَالْفَتْوَى عَلَى الْأَوَّلِ خو فتوى په اولني قول ده لَكِنَّ النِّصَابَ نِصَابُ حِرْمَانِ الصَّدَقَةِ خود نصب نه (هغه نصاب مراد دې) په كوم چې زكوة اخستل) حراميږي

تشريح - دامام محمد دليل دا دې چې د بنده گانو په حقوقوكې صرف د قدر كيدلو اعتبار كولې شي او په نصاب بندې قدركيدلو معتبر نه دی خكه چې نصاب خود ملدارئ لپاره دې او فتوى په رومبی قول ده خود نصاب نه هغه نصاب مرد دې چه په هغې سره زكاة اخستل حراميږي .يعنى د چاسره چې د دوي (دوه) سوه درهمو قيمت برابر مال دده د اصلي حاجت نه زياتي موجود وي نو په دده به واجب وي چه خپلو ،،ذي رحم محرم،، محتاجو ته ددوی نفقه وركړي .

د غائب ځوی په مال كې د موږپلار نفقه

وَإِذَا كَانَ لِلِابْنِ الْغَائِبِ مَالٌ اوكه دغائب خوى سره مال دې قُضِيَ فِيهِ بِنَفَقَةِ أَبَوَيْهِ نو په دې مال كې به د مورپلار د نفقې حكم وركولاى شي وَقَدْ بَيَّنَّا الْوَجْهَ فِيهِ او موږ ددې وجه بيان كړې ده

تشريح:- صورت د مسئلې او دليل دواړه ښكاره دی .

د خپل غائب ځوی سامان خرڅه ول

وَإِذَا بَاعَ أَبُوهُ مَتَاعَهُ فِي نَفَقَتِهِ اوكه پلار د خپل غائب خوى سامان(پخپله) نفقه كې خرڅ كړو جَازَ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى نود امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز جائز دی وَهَذَا اسْتِحْسَانٌ او هم دا استحسان دې وَإِنْ بَاعَ الْعَقَارَ كه پلار دده مځكه خرڅه كړه لَمْ يَجُزْ نو جائز نه ده

حل اللغة: ① متاع سامان ② العقار مځكه ③ وفور كاملوالې ④ محصنة محفوظه ⑤ التصرف وال اختيار]

تشريح - مسئله داده چه د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز پلار له د خپل غائب خوى سامان په خپله نفقه كې خرڅول جائز دی اودا حكم استحساني دې او كه پلار د خپل غائب خوى مځكه يا كور(جائيداد غير منقوله) خرڅ كړلو نو جائز نه دی

وَفِي قَوْلِهِمَا لَا يَجُوزُ ذَلِكَ كُلُّهُ اود صاحبينو رحمهما الله په قول كې په دې ټولوكې خرڅول جائز دی وَهُوَ الْقِيَاسُ اودا قياس دې لِأَنَّهُ لَا وِلَايَةَ لَهُ خكه چې پلار ته (په دې) ولايت نشته. لِانْقِطَاعِهَا بِالْبُلُوغِ خكه چې ولايت (دده) په بالغ كيدو سره منقطع شو وَلِهَذَا لَا يَمْلِكُ فِي حَالِ حَضْرَتِهِ په دې وجه د بالغ خوى په موجودگئ كې پلار د خرڅولو مالك نه دې وَلَا يَمْلِكُ الْبَيْعَ فِي دَيْنٍ لَهُ سِوَى النَّفَقَةِ اود نفقه نه سوا نې په بل هيڅ پور كې نشي خرڅولې وَكَذَا لَا يَمْلِكُ الْأُمُّ فِي النَّفَقَةِ اوهم دغه ډول مورهم په نفقه كې دده د سامان خرڅولو اختيار نه لري.

تشريح - د صاحبينو رحمهما الله په نيز جائيداد منقوله اوغيرمنقوله هيڅ څه خرڅول جائز نه دی .او قياس هم دادې دليل دادې چه پلار ته په دې بندې ولايت نشته خكه چې د بالغ كيدلو په وجه په ده باندې ولايت منقطع شوې دې په دې وجه كه زوې حاضر وی نو پلار ته دخپل خوى مال خرڅولو اختيار نشته.اود نفقه نه علاوه په د بل هيڅ قرضه لپاره نشي خرڅولې او هم دغه ډول مورجائيداد په نفقه كې نشي خرڅولې

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ ود امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې أَنَّ لِلْأَبِ وِلَايَةَ الْحِفْظِ فِي مَالِ الْغَائِبِ چې پلار ته د غائب خوى په مال كې د ساتنه ولايت حصل دې أَلَا تَرَى آيا نه گورئ أَنَّ لِلْوَصِيِّ ذَلِكَ چې وصي ته دا حق حاصل دې فَالْأَبُ أَوْلَى نو پلار ته به په درجه اولى حاصل وى لِوُفُورِ شَفَقَتِهِ، خكه چې دده شفقت زيات دې وَبَيْعُ الْمَنْقُولِ مال منقوم خرڅول مِنْ بَابِ الْحِفْظِ د ساتنې د قبيلې څخه دې وَلَا كَذَلِكَ الْعَقَارُ اود زمكې د حال نه دې لِأَنَّهَا مُحْصَنَةٌ بِنَفْسِهَا خكه چې دا پخپله محفوظه وى وَبِخِلَافِ غَيْرِ الْأَبِ مِنَ الْأَقَارِبِ او په خلاف د پلار نه د علاوه د نورو اقاربو(نژدې رشته دارانو) لِأَنَّهُ لَا وِلَايَةَ لَهُمْ أَصْلًا خكه چې دوى ته هيڅ قسمه ولايت حصل نه دې فِي التَّصَرُّفِ حَالَةَ الصِّغَرِ نه په ماشوموالى كې دتصرف اختيار وو وَلَا فِي الْحِفْظِ بَعْدَ الْكِبَرِ او نه د بالغ كيدو نه روسته د ساتنه ولايت شته

تشريح:- د امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې چه پلار ته د غائب خوى په مال كې د ساتنه ولايت حصل دې لكه چې د ساتنه په خاطر وصى ته دا ولايت حاصل دې.چه د غائب بالغ وارث سامان خرڅ كړي نو هركله چې وصى ته اختيار حاصل دې نو پلار ته به په درجه اولى حاصل وی خكه چې د پلار شفقت زيات دې او مال منقوم،، خرڅول د ساتنه د اقسامو څخه دې.او په غيرمنقوله مال كې دا خبره نشته خكه چې د پخپله محفوظ وی .اود پلار نه علاوه نورو قرابتدارو (رشته دارو) ته دا اختيار نشته خكه چې دوی ته هيڅ قسمه ولايت حصل نه دې نه دوی ته دده په ماشوموالى كې د تصرف اختيار وو ونه د بالغ كيدلو نه روسته د ساتنه ولايت شته.

وَإِذَا جَازَ بَيْعُ الْأَبِ او هركله چې پلار ته د خوى د مال خرڅول جائز شو فَالثَّمَنُ مِنْ جِنْسِ حَقِّهِ وَهُوَ النَّفَقَةُ او ثمن د پلار په حق كې دجنس يعنى د نفقې د قسم څخه دې فَلَهُ الِاسْتِيفَاءُ مِنْهُ نو پلار ته د مشترى نه وصولول جائز دی كَمَا لَوْ بَاعَ الْعَقَارَ وَالْمَنْقُولَ عَلَى الصَّغِيرِ لكه مثلا كه پلار دخپل صغير بچي جائيداد منقوله يا غير منقوله خرڅ كړو جَازَ نو جائز دې لِكَمَالِ الْوِلَايَةِ خكه چې (پلار ته په دې باندې) پوره ولايت حصل دې ثُمَّ لَهُ أَنْ يَأْخُذَ مِنْهُ بِنَفَقَتِهِ بيا پلار ته دا اختيارشته چه د ثمن نه خپله نفقه واخلى لِأَنَّهُ مِنْ جِنْسِ حَقِّهِ خكه چې دا دده د نفقې د جنس څخه دې

تشريح - بيا پلار ته د خوى مال خرڅولو اختيارشته.او ددې قيمت دده د پلار د حق جنس دې يعنى د نفقه قسم دې نو پلار ته اختيار شته چه قيمت د مشترى نه وصول كړي .لكه مثلاً كه پلار د خپل صغير بچي جائيداد منقوله يا غيرمنقوله خرڅ كړلو.نو جائز دی .خكه چې پلار ته په دې باندې پوره ولايت حصل دې بيا پلار ته دا اختيار هم شته چه د قيمت نه خپله نفقه واخلى خكه چې دا دده د حق جنس دې

د غائب ځوی د مال نه خپله نفقه اخستل

وَإِنْ كَانَ لِلِابْنِ الْغَائِبِ مَالٌ فِي يَدِ أَبَوَيْهِ اوكه د غائب خوى مال دده د مورپلار په قبضه كې دې وَأَنْفَقَا مِنْهُ او مورپلار ددې نه نفقه واخستله لَمْ يَضْمَنَا نو ضامن به نه وی

تشريح - مسئله داده.كه زوې په سفر لاړلو.او دده مال د مورپلار په قبضه كې وی اومحتاج مورپلار ددې نه خپله نفقه واخستله.نو دوى به ضامن نه وی .

لِأَنَّهُمَا اسْتَوْفَيَا حَقَّهُمَا خكه چې دې دواړو خپل حق وصول كړې دې لِأَنَّ نَفَقَتَهُمَا وَاجِبَةٌ قَبْلَ الْقَضَاءِ خكه چې د قاضى د حكم نه وړاندې ددې دواړو نفقه واجب ده عَلَى مَا مَرَّ لكه چې تيرشوى دى وَقَدْ أَخَذَا جِنْسَ الْحَقِّ او دې دواړو د خپل حق د جنس نه وصول كړې دی

تشريح - دليل دادې چه دوی دواړو خپل حق حاصل كړلو.خكه چې د قاضى دحكم نه وړاندې ددوی نفقه واجب ده.لكه چې وړاندې د «ولا يقضى بالنفقة فى مال الغائب إلا لهؤلاء» په تشريح كې بيان شو.او دوی

دوارو د خپل حق د جنس څخه اخستي دي، په دې وجه به هم ضامن نه وي.

د غائب د مال نه د هغه مورپلار له نفقه ورکول

وَإِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ فِي يَدِ أَجْنَبِيٍّ اوکه د غائب خوی مال د یو اجنبي کس په قبضه کې وي فَأَنْفَقَ عَلَيْهِمَا بِغَيْرِ إِذْنِ الْقَاضِي ده دده په مورپلار باندې د قاضي د حکم نه بغیر خرچ کړو ضَمِنَ نو دې به ضامن وي

حل اللغة: ① مشرع احسن کونکي ② الاستعاء بې پرواه کیدل، غیرمحتاج ③ الاستدانة پور اخستل ④ المدة موده]

تشریح:- مسئله داده چه زوی غائب وي. او دده مال د یو اجنبي کس په قبضه کې وي. او ده دده مورپلار ته د قاضي د اجازت نه بغیر ددې نه نفقه ورکړله. نودا اجنبي کس به ضامن وي.

لِأَنَّهُ تَصَرَّفَ فِي مَالِ الْغَيْرِ بِغَيْرِ وِلَايَةٍ ځکه چې ده د غیر په مال کې د ولایت نه بغیر تصرف کړی دی لِأَنَّهُ نَائِبٌ فِي الْحِفْظِ لَا غَيْرُ ځکه چې دې صرف د ساتنه نائب دی

تشریح - دلیل د دې چه دې اجنبي کس د غیر په مال کې د ولایت نه بغیر تصرف کړی دی ځکه چې دې صرف د ساتنه نائب دی، بل څه اختیار ده ته نشته.

بِخِلَافِ مَا إِذَا أَمَرَهُ الْقَاضِي په خلاف ددې که قاضي حکم ورکړی وي لِأَنَّ أَمْرَهُ مُلْزِمٌ ځکه چې د قاضي حکم په ده باندې لازم دی لِعُمُومِ وِلَايَتِهِ ځکه چې دده ولایت ټولو ته عام دی

تشریح - په خلاف ددې که قاضي ده ته حکم ورکړلو چه دې د غائب مورپلار ته دده د مال نه نفقه ورکړي. نودا اجنبي کس به ضامن نه وي. ځکه چې د قاضي حکم په ده باندې لازم دی. ځکه چې د قاضي ولایت په ټولو باندې عام دی.

وَإِذَا ضَمِنَ اوکه دا اجنبي ضامن شو لَا يَرْجِعُ عَلَى الْقَابِضِ نو دې به قابض ته رجوع نه کوي لِأَنَّهُ مَلَكَهُ بِالضَّمَانِ او ددې مال مالك شو ځکه چې جنبي ضمان ورکړو فَظَهَرَ نو ښکاره شوه أَنَّهُ كَانَ مُتَبَرِّعًا بِهِ چې دې خپل مال سره تبرع کونکې دی

تشریح- په رومبي صورت کې که اجنبي کس تاوان ورکړلو. نودا به دده د مورپلار نه نشي وصولولې. ځکه چې اجنبي کس تاوان ورکړلو. او ددې مال مالك شو. نو ښکاره شوه. چه ده خپل ذاتي مال دواړه محتاجو ته د خیرات په طور ورکړی دی او د خیرات ورکولو نه روسته د خپل مال واپس اخستلو اختیار نه وي.

د تیرشوي وخت د نفقه سقوط

وَإِذَا قَضَى الْقَاضِي لِلْوَلَدِ وَالْوَالِدَيْنِ وَذَوِي الْأَرْحَامِ بِالنَّفَقَةِ او کله چې قاضي د خوی د پاره، او د مورپلار د پاره، او د ذوی الارحام لپاره د نفقې حکم ورکړو فَمَضَتْ مُدَّةٌ بیا یوه موده تیره شوه سَقَطَتْ نو (ددې مودې نفقه) ساقط شوه

تشریح - مسئله داده چه هرکله قاضي په یوسړي باندې دده د بچو، د مورپلار، او د نورو قرابت دارو نفقه مقررکړله بیا د نفقه ورکاره نه بغیر څه موده تیره شوه نو ددې مودې نفقه به ساقط وي. امام شافعي او امام احمد رحمهما الله هم ددې قائل دي.

لِأَنَّ نَفَقَةَ هَؤُلَاءِ تَجِبُ كِفَايَةً لِلْحَاجَةِ ځکه چې ددې خلګو نفقه د حاجت پوره کاوه لپاره واجب وه حَتَّى لَا تَجِبُ مَعَ الْيَسَارِ تردې که دا خلګ مالداره وي نو نه به واجب کیدله وَقَدْ حَصَلَتْ بِمُضِيِّ الْمُدَّةِ او د دومره مودې په تیریدلو سره ددې مودې کفایت اوشو

تشریح:- دلیل دادې چه ددې خلګو نفقه د اړتیا پوره کاوه لپاره واجبیږي. تردې که دا خلګ مالداره وو نو

ددوی لپاره به نه واجب کیدلې او د دومره مودې تیریدلو سره ددې مودې کفایت شوي دي په دې وجه ددې مودې نفقه ساقطیږي

بِخِلَافِ نَفَقَةِ الزَّوْجَةِ په خلاف د ښځې د نفقې إِذَا قَضَى بِهَا الْقَاضِي چې کله قاضي ددې لپاره مقررکړي لِأَنَّهَا تَجِبُ مَعَ يَسَارِهَا ځکه چې دا د ښځې د مالدارۍ باوجود هم واجب وي فَلَا تَسْقُطُ بِحُصُولِ الِاسْتِغْنَاءِ فِيمَا مَضَى نو به تیروشوو ورځو کې د استغناء په حاصلولو سره به نه ساقطیږي

تشریح:- ددې په خلاف که قاضي د ښځې لپاره نفقه مقررکړله نود مودې په تیریدلو سره به دده نفقه نه ساقطیږي دلیل دادې چه د ښځې نفقه د پور قائم مقام ده هم دا وجه ده چه دا د ښځې د مالداره کیدلو باوجود هم واجبیږي. په دې وجه د تیروشوو ورځو د استغناء (کفایت) باوجود به نه ساقطیږي لکه څنګه چې پور د څه مودې په تیریدلو باندې نه ساقطیږي

قَالَ قدوری رحمه الله فرمائي إِلَّا أَنْ يَأْذَنَ الْقَاضِي بِالِاسْتِدَانَةِ عَلَيْهِ مګر داچه قاضي په ده باندې د قرضه اخستلو حکم ورکړي لِأَنَّ الْقَاضِيَ لَهُ وِلَايَةٌ عَامَّةٌ ځکه چې قاضي ته ولایت عامه حاصل دی فَصَارَ إِذْنُهُ نو دده حکم ورکول داسې شو كَأَمْرِ الْغَائِبِ ګویا غائب سړي پخپله ددې اجازت ورکړې وي فَيَصِيرُ دَيْنًا فِي ذِمَّتِهِ نودا پور به دده په ذمه وي فَلَا تَسْقُطُ بِمُضِيِّ الْمُدَّةِ، وَاللهُ تَعَالَى أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ او په مودې تیریدو سره به نه ساقطیږي

تشریح:- امام قدوری رحمه الله فرمائي. که قاضي د غائب سړي په ذمه باندې د پور اخستلو حکم کړی وي نود مودې په تیریدلو سره به ددوی نفقه نه ساقطیږي. دلیل دادې چه قاضي ته ولایت عامه حاصل دی نود قاضي حکم ورکول داسې شو. لکه چې غائب سړي په خپله اجازت ورکړې وي چه زما په ذمه پور اخله نود پور پخپله دده په ذمه شو. نود مودې په تیریدلو سره به نه ساقطیږي.

د غلام او وینځې نفقه

فَصْلٌ وَعَلَى الْمَوْلَى په مولا واجب دي. أَنْ يُنْفِقَ عَلَى عَبْدِهِ وَأَمَتِهِ چې خپلې وینځې او غلام ته نفقه ورکړي لِقَوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَمَالِيكِ ځکه چې نبي کریم ﷺ د مملوکو په حق کې ارشاد فرمائیلی دي ﴿إِنَّهُمْ إِخْوَانُكُمْ جَعَلَهُمُ اللهُ تَعَالَى چې دا خلګ ستاسو رونړه دي تَحْتَ أَيْدِيكُمْ دوی الله تعالی ستاسو د لاسونو لاندې کړي دي أَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُونَ نو څه چې تاسو خورئ د هغې نه دوی باندې هم خوروئ وَأَلْبِسُوهُمْ مِمَّا تَلْبَسُونَ او څه چې پخپله اغوندئ د هغې نه په دوی هم اغوندئ وَلَا تُعَذِّبُوا عِبَادَ اللهِ﴾[1] او د الله تعالی بندګانو ته تکلیف مه ورکوئ

حل اللغة: ① زمنا شل ② ایفاء پوره کول ③ ابطال: باطلول ④ تعذیب عذاب ورکول]

تشریح:- په دې فصل کې د مملوك او غیرمملوك حیواناتو وغیره د نفقه حکم دی.

مسئله داده په آقا باندې واجب ده. چه دې خپل غلام او وینځې ته نفقه ورکړي ځکه چې نبي کریم ﷺ د مملوکو (غلامانو) په حق کې فرمائیلي دي. ﴿ إنهم إخوانكم جعلهم الله تعالى تحت أيديكم اطعموهم مما تأكلون والبسوهم مما تلبسون ولا تعذبوا عباد الله﴾ یعنی ،،دا خلګ ستاسو رونړه دي. الله تعالی دوی تاسو ته د لاس لاندې (په قبضه کې) درکړي دي. نو څه چې پخپله خورئ. د هغې نه په دوی هم خوراك کوئ. اوڅه چې تاسو اغوندئ. د هغې نه دوی ته هم اغوندئ. او د الله تعالی بنده ګانو ته تکلیف مه ورکوئ،، ددې حدیث نه معلومه شوه چه په آقا باندې دده د غلام نفقه او کسوه (لباس) واجب دې. خو په حدیث کې د خوراك اولباس

[1] من حديث ابي ذر رضى الله عنه اخرجه البخارى العتق باب ١٢ ومسلم فى الايمان والنذور رقم ٣٨ وابوداود فى الادب باب ١٢٤ رقم (٥١٥٧)-

حس مراد دي يعني دوى ته نفقه ورکوئ او کپړه ورکوئ دا مراد نه دي چه څنګه تاسو خورئ هم هغه شان دوى باندې هم خورئ و چې څنګه تاسو اغوندئ هم هغه شان دوى ته هم اغوندئ نوکه مولا خپل غلام ته سرچه کپړه ورکړله او پخپله ددې ته ښه اغوندي .نو صحيح ده.

فَإِنْ امْتَنَعَ ب که مولا د نفقه ور کاوه نه منع شو **وَكَانَ لَهُمَا كَسْبٌ** او غلام او وينځې ته د ګټلو صلاحيت شته **اكْتَسَبَا** نو مردوري دې کوى **وَأَنْفَقَا** او خورې دې **لِأَنَّ فِيهِ نَظَرًا لِلْجَانِبَيْنِ** خکه چې په دې کي د دواړو اړخ رعيت دې **حَتَّى يَبْقَى الْمَمْلُوكُ حَيًّا** نردې چې مملوك به ژوندي وى **وَيَبْقَى فِيهِ مِلْكُ الْمَالِكِ** اود مولا ملك به هم ساته پاتي وى

تشريح - ب که مولا دوى ته د نفقه ورکولو نه انکار اوکړلو نو که وينځه او غلام د مزدورئ صلاحيت لرلې شي نو مزدوري به کوى او خپله ګزاره به کوى خکه چې په دې کي دواړه اړخ ته رعايت دې د مملوك (غلام) رعايت خو دا دې چه که مزدوري کوى .او خورى .نو ژوندې به وى .اود مولا رعايت دادې چه دده ملك به پاته پاتې وى .چه کله غواړى .خرڅ به ئې کړى

وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمَا كَسْبٌ اوکه په دې دواړوکي د ګټې کاوه لياقت نه وى **بِأَنْ كَانَ عَبْدًا زَمِنًا** په دې طريقه چې غلام شل وى **أَوْ جَارِيَةً** يـ وينځه داسې وى **لَا يُؤَاجَرُ مِثْلُهَا** چې خلګ ئې په اجرت باندې نه اخلى **أُجْبِرَ الْمَوْلَى عَلَى بَيْعِهِمَا** نو مولا به ددې دواړو په خرڅولو باندې مجبوره کولاى شي **لِأَنَّهُمَا مِنْ أَهْلِ الِاسْتِحْقَاقِ** خکه چې دا دواړه د نفقې مستحق دى **وَفِي الْبَيْعِ إِيفَاءُ حَقِّهِمَا** او په خرڅولوکي ددې دواړو حق اداکيږى **وَإِبْقَاءُ حَقِّ الْمَوْلَى بِالْخَلَفِ** اود مولا حق خليفه(ثمن) سره پاته پاتې کيږى

تشريح - که دوى دواړه د مزدورئ صلاحيت نه لرى مثلاً غلام که شل دې .يا وينځه داسې وى چه دا څوك په اجرت باندې نه اخلى .نو په دې صورت کي به مولا مجبورولې شي چه دا خرڅ کړى خکه چې دا دواړه د نفقه مستحق دى اود اسحقاق اهليت هم لرى .او په خرڅولوکي به ددوى دواړو حق هم اداشى اود مولا د حق خليفه يعنى د مملوك قيمت به ده ته حاصل شي .

بِخِلَافِ نَفَقَةِ الزَّوْجَةِ په خلاف د ښځې د نفقې **لِأَنَّهَا تَصِيرُ دَيْنًا** خکه چې دا (د خاوند په ذمه) پور کيږى **فَكَانَ تَأْخِيرًا** نو په دې کي به تاخيرکيږى **عَلَى مَا ذَكَرْنَا** لکه څنګه چې موږ بيان کړى دى ، **وَنَفَقَةُ الْمَمْلُوكِ لَا تَصِيرُ دَيْنًا** اود مملوکه نفقه (د مولا په ذمه) نه پور کيږى **فَكَانَ إِبْطَالًا** نو ددې باطلول لازميږى

تشريح - ددې په خلاف که خاوند خپلې ښځې له د نفقه ور کاوه نه عاجزه شو نودې به په طلاق ور کاوه باندې نشي مجبوره کولې خکه چې د ښځې نفقه د خاوند په ذمه پور وى .نودا به موخر کولې شي .

أ لکه څنګه چې په مخکښې مسئله کي موږ بيان کړل يعنى ﴿بخلاف نفقة الزوجة إذا قضى بها القاضي لأنها تجب مع يسارها فلاتسقط﴾ اود مملوك نفقه ده د مولا په ذمه پور نه وى په دې وجه د مملوك نفقه باطلول لازميږى او دچا حق باطلول جائز نه دى په دې وجه به مولا دخرڅولو لپاره مجبوره کولې شي .

أ حاصل داکه مولا خپل مملوك ته د نفقه ور کاوه نه عاجزه شو .نو مولا به مجبورولې شي .چه دې دا خرڅ کړى اوکه خاوند خپلې ښځې ته د نفقه ورکولو نه عاجزه شو نو په طلاق ورکولو باندې به نشي مجبوره کولې

أ په دې دواړو کې وجه د توپير داده که مولامجبوره کړې شي چه خپل مملوك خرڅ کړى نود مولا ،،ملك الى خلف،، به زائل شي يعنى اګرچه ملك به زائل شي .خودې خليفه يعنى د مملوك قيمت به حاصل شي او به نه مجبوره کولوکي د نفقه په سلسله کي د مملوك حق د خليفه نه بغير فوت کيږى .په دې وجه د مملوك نفقه د مولا په ذمه نه پور کيږى اوکه خاوند مجبوره شو چه دې خپلې ښځې ته طلاق ورکړى نود

خاوند ملك د خليفه نه بغيرفوت کيږى .او به طلاق نه ورکولوکي اګرچه د ښځې حق فى الحال فوت کيږى نو خليفه پاته پاتې وى خکه چې د قاضي په حکم ورکولو سره د ښځې نفقه د خاوند په ذمه پور کيږى نود ښځې حق به موخر کړې شي خو باطل به نه وى

وَبِخِلَافِ سَائِرِ الْحَيَوَانَاتِ او په خلاف د ټولو حيواناتو **لِأَنَّهَا لَيْسَتْ مِنْ أَهْلِ الِاسْتِحْقَاقِ** خکه چې دې حيواناتو ته د استحقاق لياقت نشته **فَلَا يُجْبَرُ عَلَى نَفَقَتِهَا** نو مالك به دوى ته په نفقه ور کوه باندې نشي مجبوره کولې **إِلَّا أَنَّهُ يُؤْمَرُ بِهِ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ تَعَالَى** خو ديانةً به ده ته حکم ور کولای شي

تشريح - که مالك خپلو څاروو ته نفقه (وښه يـ ګيا) نه ورکوى .نودې به په ګيا ورکولو، يـ په خرڅولو نشي مجبوره کولې خکه چې د مالك په مجبوره کولوکي يو دول قضء (دحـكم حكم) دې ود قضى لپاره د مقضى له (دچا په حق کي چې حکم ورکولې شي) موجوديدل ضروري دى او په مقضى له کي د استحقاق لياقت ضروري دې نوچونکه حيو ناتو کي د استحقاق لياقت نشته په دې وجه حيوانات مقضى له نشي کيدلې او هرکله چې مقضى له نشي جوړيدلې نو قاصي ددوى لپاره څه حکم هم نشي ورکولې په دې وجه موږ اوونيل چه د حيواناتو مالك به په نفقه ور کاوه يا په خرڅولوباندې نشي مجبوره کولې خو ديانةً ،،فيما بينه وبين الله،، به ده ته حکم ورکولې شي چه دې خپلوڅاروو ته ګيا ورکړى يـ ئې خرڅ کړى اوکه داسې ئې اونکړل نودا کس به ګناهګار وى

أ په حديث کي دى چه يوه ښځه د پيشي په وجه دوزخ ته داخله شوه چه دې قيده کړې وه .تردې چې دا پيشي مړه شوه نه ئې دا پريخودله چه د زمکې چينجى منجى ئې خوړلې وې او نه ئې دې ته څه ورکړل

لِأَنَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ {نَهَى عَنْ تَعْذِيبِ الْحَيَوَانِ} (١) خکه چې نبى کريم ﷺ حيواناتو د تکليف ور کاوه نه منع کړې ده **وَفِيهِ ذَلِكَ** حالانکه په وښه نه ور کاوه کي داخبره موجود ده **وَنَهَى عَنْ إِضَاعَةِ الْمَالِ** (٢) او نبى کريم ﷺ د مال ضائع کاوه نه منع فرمائيلې ده. **وَفِيهِ إِضَاعَتُهُ** حالانکه په دې کي مال ضائع کول دى

تشريح - نبى کريم ﷺ څناورو ته د تکليف ور کوه نه منع فرمئيلې ده حالانکه په ګيـه نـه ورکولوکي دوى ته تکليف ورکول موجود دى اوهم دغه دول رسول الله ﷺ د مال ضائع کاوه نه منع کړې ده لکه چې د حضرت مغيره ﷺ حديث دې .﴿قال رسول الله ﷺ إن الله حرم عليكم إضاعة المال﴾ او ښکاره ده چه څاروو ته ګيـه نه ورکولوکي خپل مال بربادول لازميږى .

وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُ اللَّهُ اود امام ابويوسف رحمه الله نه نقل دى **أَنَّهُ يُجْبَرُ** چې مالك به مجبورولې شي **وَالْأَصَحُّ** او صحيح هغه دى **مَا قُلْنَا وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ** کوم چې موږ بيان کړل والله تعالى اعلم

تشريح - اود امام ابويوسف رحمه الله نه دا هم روايت دې .چه مالك به مجبوره کولې شي .چه څاروو ته نفقه ورکړى اود امام شافعى ، امام مالك، اود امام احمد رحمهم الله هم دا قول دې .او صحيح قول هغه دې .کوم چې موږ وړاندې بيان کړلو .والله اعلم بالصواب

كتاب العتاق

(١) کتاب د ازادئ (د احکامو په بيان کښې) دي

تشريح - د آزادئ او طلاق په مينځ کې مناسبت دادې .چه په دې دواړوکي هر يو د اسقاط د قبيلې څخه دې خودومره خبره ده چه اعتاق ملك د رقبه ساقطوى اوطلاق ملك د منافع ساقطوى دوهم مناسبت

---

(١) تقدم تخريجه الحديث السابق)_

(٢) من حديث مغيرا بن شعبة ﷺ أخرجه البخارى فى الإستقراض باب ١٩ ومسلم فى القضاء رقم ١٢)_

دادي.چه په دي دواړو كي هريوكي لزوم دي.لكه څنګه چي عتق فسخ نه قبلوي .دغه دول طلاق هم فسخ نه قبلوي طلاق اګرچه غيرمندوب دي خو ددي باوجود مقدم کړې شو چه د نکاح په مقابله کي ذکرشي .د سقطاتو يوخوقسمونه دي ،، اسقاط حق عن الرق،، عتق دي او ،،اسقاط حق عن البضع ،،طلاق دي.اوكوم څيزچه دچا په ذمه وي .هغه ساقطول ابراء ده.او ،،اسقاط حق عن القصاص والجراحات ،، عفو ده.

Ⓐ په لغت كي د ،،عتق،، معنی قوت دي.،،عتق الفرخ،، هغه وخت ونيلي شي .چه كله د چوغكه بچي ط قتور شي او په خپلو وزرو باندي والوځي او ،،فرش عتيق،، هغه اس ته ونيلي شي چه په منډه كي د تولو نه وړاندي شي .او ښكاره خبره ده.چه دا كار د قوت او توان نه بغير نه كيږي .او ،،بيت عتيق،، كعبه ته هم په دي وجه ونيلي شي چه دا د الله تعالى د قوت په وجه پخپل ځان باندي هر چور كونكي، او ملكيه قبضه كرنكي دفع كوي .او په شريعت كي عتق هغه شرعي قوت ته ونيلي شي .چه ددي په وجه انسان د شهادت، ولايت، اود قضاء اهل جوړيږي .

د عتق مفهوم○عتق (آزدی) مملوك حكماً ژوندي كول دي .څكه چي مملوك جماداتو سره ملحق كيږي .نو هركله چي دي آزاد كړې شو.نود بشري كرامتونو اهل شو.مثلاً د آزادئ نه روسته دده ګواهي قبلولي شي او ده ته د ولايت حق حاصليږي .اود آزادئ نه روسته ددي صفاتو حاصليدل كوم چي د آزادئ نه وړاندي حاصل نه وو په حقيقت كي ده ته ژوند وركول دي .

Ⓑ عتق: (آزادی) اعتاق (آزادول) معتِق بكسرالتاء (آزادونكي) معتَق بفتح التاء:(آزاد كړې شوې)

بيا د عتق سبب په دوې [دوه] قسمه دي ① اول داچه د سړي په ذمه واجب وي .لكه په كفاره او نذر وغيره كي آزادول واجب وي .② دوهم داچه واجب نه وي .نو په دي كي يو اختياري وي .او بل غير اختياري وي . اختياري دادي.چه يوكس د ثواب په نيت سره غلام آزادكړلو.او غير اختياري دادي چه خپل قرابتي ني واخستلو.نودي دده مالك جوړشو.اودي آزاد شو.

Ⓒ اود عتق شرط دادي چه آزادونكي پخپله آزاد وي او عاقل بالغ وي ود مملوك مالك وي كه سړې وي اوكه ښځه وي .او دعتق ركن هغه دي.چه په هغي سره آزادي ثابت شي .او ددي حكم رقيت اوملك د محل نه زائل كيدل دي .

Ⓓ بيا د آزادولو څوقسمونه دي ① اول مرسل: يعني في الحال د څه شرط نه بغير آزادول ② دوهم معلق يعني كه تا داسي اوكړل يا ماداسي اوكړل نو ته دي آزاد ني ③دريم: د خپل مرګ نه روسته ته آزادی منسوب كول.بيا به په دي كي هر يو يا په عوض(بدل) سره وي .يا به د عوض نه بغير وي .(عنايه، فتح القدير)

د مملوك آزادولو شرعي حيثيت

> لإعتاق تَصَرُّفٌ آزادول داسي كار دي مَنْدُوبٌ إِلَيْهِ چي دي اړخ ته شوق كيږي قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نبي كريمﷺ فرمائيلي دي «أَيُّمَا مُسْلِمٍ چي كوم مسلمان يو مسلمان آزاد كړو أَعْتَقَ مُؤْمِنًا أَعْتَقَ اللَّهُ تَعَالَى بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضْوًا مِنْهُ مِنَ النَّارِ»(1) الله تعالى د هغه د هراندام په بدله كي د آزادونكي اندا م د اور نه آزادوی وَلِهَذَا اسْتَحَبُّوا په دي وجه علمانو داخبره خوښه كړي ده أَنْ يُعْتِقَ الرَّجُلُ الْعَبْدَ چه سړې غلام آز د كړی وَالْمَرْأَةُ الْأَمَةَ او ښځه وينځه آزاده كړی .لِيَتَحَقَّقَ مُقَابَلَةُ الْأَعْضَاءِ بِالْأَعْضَاءِ چي دټولو اندامونو مقابله خپلوكي متحقق شي

(1) من حديث ابی هريرة ؓ اخرجه البخاری فی الكفارات باب ۶ ومسلم فی العتق رقم ۲۳ وابوداؤد فی العتق باب ۱۴ رقم ۳۹۶۵ والترمذی فی النذور باب ۱٤ رقم (١٥٤١).

حل اللغة: ① الاعتاق آزادول ② عضو اندام)

تشريح:- صاحب د قدوري رحمه الله فرماني .چه د غلام يا وينځي آزادول شرعاً خوښ عمل دي.ددي په تائيد كي ني د نبي كريمﷺ ارشاد نقل كړي دي.په بعضو رواياتوكي دا لفاظ دي .«من اعتق رقبة مؤمنة اعتق الله بكل عضو منها عضواً من اعضائه من النار حتى الفرج بالفرج» (ترمذی او فتح القدیر) يعني ،،كوم كس چي مسلمان غلام يا وينځه آزاده كړله نو الله تعالى دده دهر اندام په بدله كي د آزادونكي اندام د اور نه اودوی تردي چي د ښځي شرمګاه د وينځي د شرمګاه په بدله كي ،، په دي وجه د زمونږ علمانو داخبره مستحب ګرځولي ده چه سړې دي غلام آزادوی اوښځه دي وينځه آزادوی چه د ټولواندامونو مقابله خپلو كي متحقق شي

د اعتاق د صحت شرائط

> قَالَ رضي الله عنه قدوري رحمه الله فرماني الْعِتْقُ يَصِحُّ مِنَ الْحُرِّ الْبَالِغِ الْعَاقِلِ فِي مِلْكِهِ چي آزادول عاقل ، بالغ، آزاد سړي دارخه (دده) پخپل ملك كي صحيح دي

تشريح - په عبرت كي د عتق نه مراد اعتاق (آزادول) دي قدوري د اعتاق د صحت لپ ره څلور شرطونه بيان كړي دي اول داچه آزادونكي پخپله آزاد وی دوهم داچه آزادونكي عاقل وی دریم داچه بالغ وی څلورم داچه غلام د آزادونكي په ملك كي وی .لكه چي فرماني .چه غلام آزادول صحيح نه دی مګر د آزاد عاقل بالغ د اړخه ، په دي شرط چي غلام دده په ملك كي وی .

> شَرَطَ الْحُرِّيَّةَ قدوري رحمه الله د آزادولو شرط شرط لګولي دي لِأَنَّ الْعِتْقَ لَا يَصِحُّ إِلَّا فِي الْمِلْكِ څكه چي آزادول صرف پخپل ملك كي صحيح كيږي وَلَا مِلْكَ لِلْمَمْلُوكِ اود مملوك هيڅ ملك نه وی

تشريح - د آزادونكي پخپله آزاديدل څكه ضروري دي .چه اعتاق (آزادول) صرف پخپل ملك كي صحيح كيږي .او څوك چي پخپله مملوك وی .د هغه هيڅ ملك نه وی په دي وجه مملوك څوك آزادولي هم نشي او بالغ كيدل څكه شرط دي چه په نابالغه كي د آزادولو لياقت نشته څكه چي آزادول په ښكاره ضرر وی په دي وجه د نابالغه ولي او وصي ته د نابالغه د اړخه د آزادولوشرعاً اجارت نشته اود عقل كيدلوشرط په دي وجه لګولي شوې دي.چه ليوني او مجنون ته د هيڅ تصرف لياقت نه وی .او چونكه نابالغه د تصرف اهل نه وی په دي وجه كه بالغ سړی اووئيل چه ما داخپل غلام په داسي حالت كي آزاد كړې وو چه كله زه پخپله نابالغه ووم نودده قول به معتبر وی .اوغلام به آزاد نه وی .څكه چي ده آزادول داسي حالت اړخ ته منسوب كړی دي .كوم حالت (يعني د عدم بلوغ حالت) چي د اعتاق منافي دي.نو دده دا قول دده د اړخه د اعتاق صحيح كيدلو نه انكار كول دي .اود منكر قول قبلولي شي په دي وجه به دده قول قبلولي شي

> وَالْبُلُوغِ ود بالغ كيدلو(شرط ني څكه لګولي دي) چي د بالغ كيدلو نه بغير د آزادولو لياقت نه وی لِأَنَّ الصَّبِيَّ لَيْسَ مِنْ أَهْلِهِ لِكَوْنِهِ ضَرَرًا ظَاهِرًا څكه چي آزادول په ښكاره ضرر وی په دي وجه د نابالغ ولي د د نابالغه د اړخه (د آزادولو) مالك نه دي وَلِهَذَا لَا يَمْلِكُهُ الْوَلِيُّ عَلَيْهِ

تشريح - اوچونكه د آزادونكي عاقل كيدل شرط دی .په دي وجه كه آزادونكي اووئيل چه ما داخپل غلام په داسي حالت كي آزادكړې وو چه زه ليوني ووم.او حال دا چي ددي سړي جنون په خلګ وكي ښكاره وو نو بيابه هم دده قول معتبر وی ددي دليل هم دادي.چه دي سړي اعتاق داسي حالت اړخ ته منسوب كړلو كوم چي د حالت اعتقا منافي دي.نو ګويا دا كس د اعتاق منكر دي.اود منكر قول معتبر وی .په دي وجه به دده قول معتبر وی

> وَالْعَقْلِ لِأَنَّ الْمَجْنُونَ لَيْسَ بِأَهْلٍ لِلتَّصَرُّفِ اود عقل كيدلو (شرط ني په دي وجه لګولي) چي مجنون ، ليوني ،

نه د هیڅ تصرف لیاقت نشته وَلِهٰذَا لَوْقَالَ الْبَالِغُ وهم په دې وجه که بالغ اووئیل أَعْتَقْتُ وَأَنَا صَبِيٌّ چې م(ا) دا غلام په دې حالت کې آزاد کړې وو چې کله زه پچپله ماشوم ووم فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ نو هم دده قول به قبول وی وَكَذَا إِذَا قَالَ الْمُعْتِقُ وهم دغه ډول که آزادونکی اووئیل أَعْتَقْتُ چې ما دا غلام) په داسې حالت کې آزاد کړې وو وَأَنَا مَجْنُونٌ چې زه لیونې ووم وَجُنُونُهُ كَانَ ظَاهِرًا او حال دا چې ددې سړ لیونتوب (په خلګ وکې) مشهور وو لِوُجُودِ الْإِسْنَادِ خکه چې نسبت داسې حالت ارخ ته اوموندې شو إِلَىٰ حَالَةٍ مُنَافِيَةٍ کوم چې د اعتاق منافي دې وَكَذَا لَوْقَالَ الصَّبِيُّ هم دغه ډول که بچی اووئیل كُلُّ مَمْلُوكٍ أَمْلِكُهُ چه هرمملوك چې زه ئې مالك به شم فَهُوَ حُرٌّ إِذَا احْتَلَمْتُ دا هغه وخت ازاد دې چه کله زه بالغ شم لَا يَصِحُّ (دا) صحیح نه ده. لِأَنَّهُ لَيْسَ بِأَهْلٍ لِقَوْلٍ مُلْزِمٍ خکه چې بچې دداسې حرې اهل نه دې مُلْزِمٍ کوم چې په ده باندې لازمونکې وی

تشریح - اوهم دغه ډول به آزادول صحیح نه وی .چه کله نابالغ سړی اووائی .چه هرمملوك چې زه ئې مالك به (شم) هغه وخت آزاد دې.کله چې زه بالغ شم.دلیل دادې.چه نابالغه سړی ته دا لیاقت نشته.چه داسې خبره وکړې .چه هغه به ده لازم شی خکه چې نابالغه دداسې خبرو نه شرعاً منع کړې شوی دی.

وَلَا بُدَّ أَنْ يَكُونَ الْعَبْدُ فِي مِلْكِهِ او ضروری ده چه غلام د آزادونکی په ملك کې وی حَتَّىٰ لَوْأَعْتَقَ عَبْدَ غَيْرِهِ تردې که پوکس د بل کس غلام آزاد کړو لَا يَنْفُذُ عِتْقُهُ نودا به نافذ نه وی لِقَوْلِهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خکه چې نبی کریم ﷺ فرمائیلی دی (لَا عِتْقَ فِيمَا) چې سړې د کوم مالك نه وی لَا يَمْلِكُهُ ابْنُ آدَمَ)[1] په هغې کې آزادول نشته

تشریح - ېب د ضروری ده چه کوم غلام آزادول غواړی هغه دده په ملك کې وی تردې که یوکس د بل کس غلام آزاد کړلو نودا به نافذ نه وی د جمهورعالمانو هم دا مذهب دې امام مالك رحمه الله فرمائی . چې د خپل ... چې غلام آزادولې شی خود بالغ اولاد غلام آزادول صحیح نه دی دجمهور په مسلك باندې دلیل د نبی کریم ﷺ فرمان دی «لا عتق فیما لا یملکه ابن آدم» ، سړې چې د کوم (غلام) مالك نه وی د هغه آزادول صحیح نه دی .. علامه مرغیناني رحمه الله فرمائی که د بل کس غلام ئې آزادکړلو نودا آزادی به نافذ نه وی او دا ئې و نه وئیل چه صحیح به نه وی خکه چې غیر مملوك آزادول صحیح خودی خو نفاذ به ئې د مالك په اجازت سره کیږی د مالك د اجارت نه بغیر نفاذ نه کیږی

د بند په تعبیر صریح الفاظوسره آزادول

فَالصَّرِيحُ قَوْلُهُ لِعَبْدِهِ أَوْ أَمَتِهِ او که آقا خپل غلام یا وینځې ته اووئیل أَنْتَ حُرٌّ چې ته آزاد ئې أَوْمُعْتَقٌ أَوْعَتِيقٌ یا معتق ئې أَوْمُحَرَّرٌ یا محرر ئې أَوْقَدْحَرَّرْتُكَ یا ته ما محرر کړې أَوْقَدْأَعْتَقْتُكَ یا ته ما آزاد کړې فَقَدْعَتَقَ نو د آزاد شو نَوَىٰ بِهِ الْعِتْقَ أَوْلَمْ يَنْوِ که ده په دې لفظ سره د آزادولو نیت کړې وی اوکه نه وی کړې لِأَنَّ هٰذِهِ الْأَلْفَاظَ صریحه ده خکه چې دا الفاظ د آزادولو په معنی کې صریح دی خکه لِأَنَّهَا مُسْتَعْمَلَةٌ فِيهِ شَرْعًا وَعُرْفًا چې شرعاً او عرفاً په دې معنی کې مستعمل دی فَأَغْنَىٰ ذٰلِكَ عَنِ النِّيَّةِ نو صریح کول به د نیت نه بې نیاز کوی وَالْوَضْعُ وَإِنْ كَانَ فِي الْإِخْبَارِ او ددې الفاظو وضع اګرچه په اخبار کې ده فَقَدْ جُعِلَ إِنْشَاءً فِي التَّصَرُّفَاتِ الشَّرْعِيَّةِ لِلْحَاجَةِ لکه خود ضرورت لپاره تصرفات شرعیه کې د انشاء لپاره جوړ کړې شوی دی كَمَا فِي الطَّلَاقِ وَالْبَيْعِ وَغَيْرِهِمَا لکه طلاق او بیع وغیره کې چې کیږی وَلَوْقَالَ او که ده اووئیل عَنَيْتُ بِهِ الْإِخْبَارَ الْبَاطِلَ چې ما په دې الفاظو سره د دروغ خبر نیت کړې وو وَأَنَّهُ حُرٌّ مِنَ الْعَمَلِ یعنې دا اووئیل چې زمانیت دا وو) چې ته د کار نه آزاد

[1] من حدیث عمروبن شعیب عن ابیه عن جده أخرجه ابوداود فی الطلاق باب ٢١٩٠ والترمذی فی الطلاق باب ٦ رقم ١١٨١ وابن ماجه فی الطلاق باب ١٧ رقم ٢٠٤٧ واحمد فی المسند (١٩٢٠).

ئې صُدِّقَ دِيَانَةً نو دیانةً به دده تصدیق کولای شی لِأَنَّهُ يَحْتَمِلُهُ خکه چې لفظ ددې معنی احتمال هم لری وَلَا يُدَيَّنُ قَضَاءً او که قضاءً به دده تصدیق نشی کولی لِأَنَّهُ خِلَافُ الظَّاهِرِ خکه چې دا د ظاهرخلاف دې

تشریح - مسئله داده که آقا خپل غلام یا وینځې ته اووئیل «انت حر، یا انت معتق، یا انت عتیق، یا انت محرر، یا قد حررتك ،یا قد اعتقتك» نودا به آزاد وی .که په دې الفاظوسره آقا د آزادولو نیت کړې وی .او که نه ئې وی کړې خکه چې دا الفاظ د آزادولو په معنی کې بالاتفاق صریح دی او شرعاً او عرفاً هم په دې معنی کې مستعمل دی .او صریحی الفاظ په عمل کولوکې د نیت محتاج نه وی .په دې وجه په دې الفاظو کې په یو لفظ سره آزادول د نیت محتاج نه دی

په اصل وضع کې اګرچه دا لفاظ د اخبار په معنی کې وو خوپه شرعی تصرفاتو کې د اړتیا په وجه د انشاء په معنی کې شوی دی لکه څنګه چې په طلاق او بیع وغیره کې کیږی مثلاً «انت طالق» د اصل وضع په اعتبار سره خبر دې خود اړتیا په وجه دا د انشاء په معنی کې جستې شوې دې.او هم دغه ډول ،،بعت،، او ،،اشتریت،، په اصل وضع کې خبر دی .خود انشاء معنی ارخ ته ضرورةً نقل کړشې شوی دی

او که آقا اووئیل.چه ما په دې الفاظو سره د دروغو خبر بیانولو اراده کړې وه.یا ئې دا اووئیل چه زما مراد دا وو.چه ته د کار نه آزاد ئې.زه به ستا نه هیڅ کار نه اخلم.نو دیانتاً به دده تصدیق کولې شی .خکه چې دا الفاظ په اصل وضع کې ددې معنی احتمال لری البته قضاءً به ئې تصدیق نشی کولې خکه چې د، معنی خلاف ظاهر ده.اود خلاف ظاهر معنی نیت، قضاءً معتبر نه وی .

خپل مملوك ته د آزادولو په نوم سره آوار کول

وَلَوْقَالَ لَهُ او که مولا مملوك ته اووئیل يَا حُرُّ يَا عَتِيقُ ای آزاد ،یا ای عتیق يُعْتَقُ نودا به آزادوی لِأَنَّهُ نِدَاءٌ بِمَا خکه چې دا آواز کول په داسې لفظ سره دی هُوَ صَرِيحٌ فِي الْعِتْقِ چې په عتق کې صریح دی وَهُوَ لِاسْتِحْضَارِ الْمُنَادَىٰ بِالْوَصْفِ الْمَذْكُورِ او ندا د منادي په مذکور وصف سره حاضرولو لپاره کیږی هٰذَا هُوَ حَقِيقَتُهُ اودا د معنی حقیقی معنی ده فَيَقْتَضِي تَحَقُّقَ الْوَصْفِ فِيهِ نو تقضا کوی چه په مندی کې دا وصف ثابت وی وَأَنَّهُ يَثْبُتُ مِنْ جِهَتِهِ اودا وصف د آواز کونکی د ارخه ثبتیږی فَيَقْتَضِي ثُبُوتَهُ تَصْدِيقًا لَهُ فِيمَا أَخْبَرَ نود مولا د قول د تصدیق لپاره به ددې وصف ثابتول لازمیږی وَسَنُقَرِّرُهُ مِنْ بَعْدُ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ او موږ به انشاء الله روسته ددې تقریر کوو

حل اللغة: ① الاستحضار: حاضرول ② المنادی: چاته چې آواز کولای شی ③ اخبار: خبرورکول

تشریح:- مسئله که مولا مملوك ته اووئیل «یا حر» یا ئې اووئیل «یا عتیق» نودا مملوك به آزاد شی خکه چې دا آوازکول په داسې الفاظوسره دی .چه د آزادئ په معنی کې صریحی دی .او نداء واتی .منادی په ذکرشوی وصف سره حاضرول.د منادی حقیقی معنی هم داده نو په منادی کې به ددې وصف ثابتولو تقاضا کوی .اودا وصف یعنی آزادی د رابلونکی د ارخه ثبت کیدلې شی .نود مولا د قول دتصدیق لپاره منادی یعنی په مملوك کې ددې وصف ثابتول لازم شو او هرکله چې په مندی یعنی په مملوك کې وصف د حریت ثبت شو.نومملوك به دخپل مولا د ارخه آزاد شی .

إِلَّا إِذَا سَمَّاهُ حُرًّا خو که مولا دده نوم حر ایخودې وی ثُمَّ نَادَاهُ بیا ئې ده ته آوار اوکړو يَا حُرُّ چې ای حر« نو ته به آزاد نیږی) لِأَنَّ مُرَادَهُ خکه د مولا مراد دادې الْإِعْلَامُ بِاسْمِ عَلَمِهِ چې دده په نوم سره دې خبردار کړی وَهُوَ مَا لَقَّبَهُ بِهِ یعنی کوم نې چې دده لقب ایخودې دې وَلَوْنَادَاهُ بِالْفَارِسِيَّةِ يَا آزَادُ او که ده ته ئې په فارسئ کې آواز اوکړو.چه ای آزاد وَقَدْ لَقَّبَهُ بِالْحُرِّ او دده لقب ئې حر ایخودې وو قَالُوا يُعْتَقُ نو مشائخ فرمائی چه دې به آزاد وی

تشریح - او که مولا د خپل یوغلام نوم ،،حر،، کیخودلو او بیا ئې ده ته په ،،یاحر،، سره آواز اوکړلو نودا

غلام نه زاد نه وی خکه چې دې وخت دمولا مقصود په دې غلام کې د حریت وصف ثابتول نه دی بلکه دده په نوم سره ده ته آواز کول دی نودا کلام به دحریت لپاره انشاء نه وی

وَكَذَا عَكْسُهُ دغه ډول که ددې برعکس وی لِأَنَّهُ لَيْسَ بِنِدَاءٍ بِاسْمِ عَلَمِهِ خکه چې دا دده په نوم سره نداء نه ده فَيُعْتَبَرُ إِخْبَارًا عَنِ الْوَصْفِ نو اعتبار به کولې شی .د اخبار عن الوصف ،

تشریح - او که دغلام نوم ئې ،،حر،، کیخودلو اود فارسئ په ژبه کې ئې په ،، یا آزاد،، سره ده ته آواز اوکړلو نو مشنخ فرمائی چه په دې صورت کې به آزاد وی .او هم دغه ډول که دده نوم ئې ،،آزاد،، کیخودلو او په ،،یاحر،، سره ئې آواز اوکړلو نو بیا به هم آزاد وی .خکه چې په دې کې دده په نوم سره رابلل اونه موندې شو نوهم دا خیال نه کولې شی چه مولا په دې غلام کې د وصف ثابتولو خبر ورکړې دې. او په مملوك کې د حریت وصف ثابتولوسره مملوك آرادیږی .په دې وجه به په دې صورت کې مملوك آزادیږی .

د بدن داسې اندام ته آزادي منسوب کول چې ټول بدن ترې مراد کیداې شي

وَكَذَا لَوْ قَالَ او دغه ډول که (مملوك) ته ئې اووئیل رَأْسُكَ حُرٌّ چې ستا سر آزاد دې أَوْ وَجْهُكَ أَوْ رَقَبَتُكَ أَوْ بَدَنُكَ یا ستا مخ، یا ستا ښټ یا ستا بدن (آزاد دې) أَوْ قَالَ لِأَمَتِهِ یا ئې خپلې وینځې ته اووئیل فَرْجُكِ حُرٌّ چې ستا شرمګاه آزاد دې لِأَنَّ هَذِهِ الْأَلْفَاظَ يُعَبَّرُ بِهَا عَنْ جَمِيعِ الْبَدَنِ خکه دا الفاظ داسې دی چه په دې سره د ټول بدن تعبیر کیږی وَقَدْ مَرَّ فِي الطَّلَاقِ او په کتاب الطلاق کې (دا بیان) تیر شوې دې

حل اللغة ① وجهه مخ ② رقبة ښټ ③ شائع خور، ناقابل تقسیم]

تشریح - مسئله که مولا خپل مملوك ته ووئیل «راسك حر» یا ئې اووئیل «وجهك حر» یا ئې اووئیل «رقبتك حر» یا ئې اووئیل «بدنك حر» یا ئې خپلې وینځې ته اووئیل «فرجك حر» نو په دې ټولو الفاظو سره مملوك آرادیږی دلیل دادې چه دا واړه الفاظ داسې دی چه په دې سره واړه بدن تعبیر کولې شی .او په کتاب الطلاق کې دا بیان تیرشوې دې.هلته کې ئې اوګورئ.

وَإِنْ أَضَافَهُ إِلَى جُزْءٍ شَائِعٍ او که آزادول جزء شائع ارخ ته منسوب کړل يَعْتِقُ فِي ذَلِكَ الْجُزْءِ نو په دې جزی کې به (آزادی) واقع کیږی وَسَنَأْتِيكَ الْإِخْتِلَافُ فِيهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى او په دې کې چې کوم اختلاف دې.انشاء الله عنقریب راروان دې

تشریح - او که آزادول بوشائع جزء یعنی دریمې یا ځلورمې برخې ارخ ته منسوب کړې شو نو اول به په دې جزء کې آزادی واقع شی بیا به په واړه بدن کې خوریږی په دې کې چې کوم اختلاف د امام صاحب اود صاحبینو رحمهما الله په مینځ کې دې.انشاءالله دا نژدې راروان دې.

د بدن داسې اندام طرف ته آزادي منسوب کول چې ټول بدن ترې نه مراد کیږي

وَإِنْ أَضَافَهُ إِلَى جُزْءٍ مُعَيَّنٍ او که آزادول ئې یو معین جزء ارخ ته منسوب کړل لَا يُعَبَّرُ بِهِ عَنِ الْجُمْلَةِ چې په دې سره واړه بدن نشی تعبیر کولې كَالْيَدِ وَالرِّجْلِ لکه لاس او خپه لَا يَعْتِقُ عِنْدَنَا نو زموږ په نیز آزادی نه واقع کیږی

تشریح - مسئله که آزادول یو داسې جزء ارخ ته منسوب کړې شی .چه په دې سره واړه بدن نه تعبیر کیږی مثلاً لاس ارخ ته ئې منسوب کړله.یا ئې پښو ارخ ته منسوب کړله.نو په دې صورت کې زموږ په نیز آزادی نه واقع کیږی .

خِلَافًا لِلشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ د امام شافعی رحمه الله اختلاف دې وَالْكَلَامُ فِيهِ او په دې کې کلام داسې دې كَالْكَلَامِ فِي الطَّلَاقِ لکه څنګه چې په طلاق کې دې وَقَدْ بَيَّنَّاهُ اودا موږ بیان کړی دی

تشریح - البته د امام شافعی ، امام زفر.اود امام احمد رحمهم الله په نیز په دې صورت کې هم آزادی واقع کیږی په دې اړه کې تفصیلی کلام په ،،باب ایقاع الطلاق،، کې بیان کړې شوې دې د اعاده (دوباره) کولو ضرورت نشته دې

د آزادئ په کنائي الفاظوکې د نیت ضرورت

وَلَوْ قَالَ اوکه (مملوك) ته ووایې لَا مِلْكَ لِي عَلَيْكَ زما په تا باندې هیڅ ملك نشته وَنَوَى بِهِ الْحُرِّيَّةَ او په دې سره ئې د آزادولو نیت اوکړو عَتَقَ نو دې به آزاد وی وَإِنْ لَمْ يَنْوِ اوکه نیت ئې اونکړو لَمْ يَعْتِقْ نو به نه آزادیږی

تشریح - صورت دمسئلې دادې که مولا خپل مملوك ته ووئیل «لاملك لی علیك» او په دې کلام سره ئې د آزادولو نیت اوکړلو نودا مملوك به آزاد وی اوکه د آزادولو نیت ئې نه وی کړې نو آزادی به نه واقع کیږی

لِأَنَّهُ يَحْتَمِلُ خکه احتمال دې أَنَّهُ أَرَادَ چې د قائل مراد دا وی لَا مِلْكَ لِي عَلَيْكَ چې زما په تا باندې هیڅ ملك نشته لِأَنِّي بِعْتُكَ خکه چې ته ما خرڅ کړې ئې وَيَحْتَمِلُ او د دې احتمال دې لِأَنِّي أَعْتَقْتُكَ چې ته ما آزاد کړې فَلَا يَتَعَيَّنُ أَحَدُهُمَا مُرَادًا إِلَّا بِالنِّيَّةِ نود نیت نه بغیر هیڅ احتمال نه متعین کیږی

تشریح - دلیل دادې چه داکلام دکنائی الفاظو څخه دی خکه چې په دې کې دوه (دوه) احتماله دی یو دا چه زما ملك په تا باندې په دې وجه نشته چه ته ما خرڅ کړې ئې او دوهم احتمال د دې چه ملك څکه نشته چه ته ما آزادکړلې نو ثبته شوه.چه داکلام د آزادولو په معنی کې صریح نه دې بلکه کنائی دې او کنائی الفاظ په عمل کې دنیت محتاج وی .د نیت نه بغیر ددې هیڅ احتمال نه متعین کیږی . او آزادی به نه واقع کیږی

په کنائي الفاظوسره د آزادئ نیت کول

قَالَ رضی الله عنه قدوری رحمه الله فرمائی وَكَذَا كِنَايَاتُ الْعِتْقِ هم دا احتمال دې د کنایت عتق وَذَلِكَ مِثْلُ قَوْلِهِ خَرَجْتَ مِنْ مِلْكِي اودا لکه د مولا قول چې ته زما د ملك نه اووتلې وَلَا سَبِيلَ لِي عَلَيْكَ او زما لپاره په تا باندې هیڅ لاره نشته وَلَا رِقَّ لِي عَلَيْكَ او زما لپاره په تاباندې هیڅ رقیت نشته وَقَدْ خَلَّيْتُ سَبِيلَكَ او ما ستا لاره پریښولې (پریخودې) ده

حل اللغة ① تخلیة خالی کول]

تشریح:- صاحب دقدوری رحمه الله فرمائی .چه هم دا حال د آزادولو د کنائی الفاظو دې.یعنی په کنائی الفاظوسره ئې که د آزادولو نیت کړې وی نو آزادی به واقع کیږی ګنی نه به واقع کیږی دکنائی لفظ مثال لکه چې خپل غلام ته اووائی ،، ته زما د ملك اووتلې،، یا وینځې ته ووائی ،،ته زما دملك نه ووتلې،،او یا مثلا داسې اووائی .چه ،،زما لپاره په تا باندې هیڅ لاره نشته،،یا ،، په تا باندې زما رقیت نشته،، یا ،،ما ستالاره خالی پریښولې (پریخودې) ده،،

لِأَنَّهُ يَحْتَمِلُ خکه احتمال دې نَفْيَ السَّبِيلِ وَالْخُرُوجَ عَنِ الْمِلْكِ وَتَخْلِيَةَ السَّبِيلِ بِالْبَيْعِ أَوِ الْكِتَابَةِ چې په بیع کول یا په مکاتب کولوسره لاره خالی کول.اود ملك نه وتل.(مراد وی كَمَا يَحْتَمِلُ بِالْعِتْقِ دغه ډول داهم احتمال دې چه په آزادولو سره (ئې داسې کړې وی) فَلَا بُدَّ مِنَ النِّيَّةِ نو نیت کول ضروری دی

تشریح:- دلیل دادې چه په دې ټولو الفاظوکې دآزادئ نه علاوه د نورو معنو احتمال هم شته څکه چې لکه څکه دا معنی ده چه ما آزاد کړې.یا په دې وجه ته زما د ملك نه اووتلې یا زما د آزادولو په وجه زما ملك په تاباندې پاتې نشو وغیره ذالك.دغه ډول دا احتمال هم شته چه ته ما خرڅ کړې ئې یا مکاتب کړې ئې په دې وجه ته زما د ملك نه اووتلې.یا زما ملك په تا پاتې نشو.نود یو احتمال متعین کوو لپاره نیت کول ضروری دی .او که نیت اونه موندې شو.نو آزادی به نه واقع کیږی .

وَكَذَا قَوْلُهُ لِأَمَتِهِ اوهم دغه ډول که مولا خپلې وینځې ته اوونیل قَدْ أَطْلَقْتُكِ چې تا ما پریښوولې پریخودې ی لِأَنَّهُ بِمَنْزِلَةِ قَوْلِهِ خَلَّيْتُ سَبِيلَكِ ځکه چې دا د «خلیت سبیلك» په مرتبه کې دی وَهُوَ الْمَرْوِيُّ عَنْ أَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُ اللَّهُ او هم دا د ابویوسف رحمه الله نه نقل دی بِخِلَافِ قَوْلِهِ په خلاف ددې (که) ده (خپلې وینځې ته) اوونیل طَلَّقْتُكِ مې تا ته طلاق درکړو عَلَى مَا نُبَيِّنُ مِنْ بَعْدُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى لکه چې موږ به انشاء الله روسته بیان کړو

تشریح - اوهم دغه ډول که وینځې ته ئې اوونیل چه تا مې طلاقه کړې یعنی تا مې پریخودلې نو بیا هم نیت ضروری دې ځکه چې «قد أطلقت» د «خلیت سبیلك» په مرتبه کې دې هم دا دامام ابویوسف رحمه الله نه نقل دې ددې په خلاف که مولا خپلې وینځې ته اوونیل ما تا ته طلاق درکړو نو په دې صورت کې به د نیت باوجود دې ثابت نه وی ځکه چې دا لفظ په طلاق کې صریح دې په دې وجه په دې سره آزادی نه ثابتیږی لکه چې موږ به ئې انشاءالله بیان کړو

د آزادئ او غلامئ مشترك الفاظو حکم

وَلَوْ قَالَ او که (مولا) اوونیل لَا سُلْطَانَ لِي عَلَيْكِ په تا باندې زما سلطنت دې وَنَوَى الْعِتْقَ اود آزادئ نیت ئې اوکړو لَمْ يَعْتِقْ نو به نه آزادیږی لِأَنَّ السُّلْطَانَ عِبَارَةٌ عَنِ الْيَدِ ځکه چې د سلطنت نه مراد قبضه ده وَسُمِّيَ السُّلْطَانُ بِهِ او بوم کیخودې شو د بادشاه سلطان لِقِيَامِ يَدِهِ ځکه چې (په مملکت باندې) دده قبضه ده وَقَدْ يَبْقَى الْمِلْكُ او کله کله ملك باته پاتې کیږی دُونَ الْيَدِ قبضه نه پاتې کیږی كَمَا فِي الْمُكَاتَبِ لکه څنګه چې په مکتب کې کیږی بِخِلَافِ قَوْلِهِ: لَا سَبِيلَ لِي عَلَيْكِ په خلاف دده د قول «لا سبیل لی علیك» لِأَنَّ نَفْيَهُ مُطْلَقًا بِانْتِفَاءِ الْمِلْكِ ځکه چې مطلق د لارې نفی کول د ملك په نفی سره کیږی لِأَنَّ لِلْمَوْلَى عَلَى الْمُكَاتَبِ سَبِيلًا ځکه چې په مکتب باندې د مولا لاره په نه پاتې کیږی فَيَحْتَمِلُ الْعِتْقَ په دې وجه دا د آزادئ احتمال لری

حل اللغة: ① سلطان بادشاه ② انتفاء نفی کول]

تشریح - فوائد: د مصنف رحمه الله په عبارت «السلطان عبارة عن الید» کې تسامح ده. ځکه چې سلطان قبضې ته نه وائی بلکه صاحب د قبضه ته وائی (عینی شرح هدایه)

مملوك ته په خوئ وئیلو سره د آزادئ ثبوت

وَلَوْ قَالَ او که مولا (خپل مملوك ته) اوونیل هَذَا ابْنِي چې دا زما زوې دې وَثَبَتَ عَلَى ذَلِكَ عَتَقَ اوهم په دې خبره باندې ټینګ ولاړ وو عتق نو آزاد به وی

حل اللغة: ① يستند منسوب کولای شی ② العلوق په رحم کې د نطفې داخلیدو او حمل تیاریدو وخت]

تشریح - صورت د مسئلې دادې که مولا خپل مملوك ارخ ته اشاره اوکړله او وې وئیل چه «هذا ابنی» او هم په دې خبره باندې ټینګ پاتې شو نو دا مملوك به آزاد وی. علامه بدرالدین عینی رحمه الله لیکلی دی چه د «ثبت علی ذالك» قید اتفاقی دې. ځکه چې په ،،ینابیع،، کې ذکر دی. چه په دې خبره باندې ټینګیدل لازم نه دی هم دا وجه ده چه په ،،مبسوط،، کې دا قید ذکر نه دې او علامه فخرالاسلام بزوری رحمه الله فرمائی چه په دې خبره باندې ټینګ پاتې کېدل د نسب د ثبوت لپاره شرط دی د آزادئ لپاره شرط نه دی نو که د «هذا ابنی» نه روسته ئې دا اوونیل چه ما غلط وئیلی وو یا ما ته وهم شوې وو نو دا مملوك به بیا هم آزاد وی او دده تصدیق به نشی کولې.

وَمَعْنَى الْمَسْأَلَةِ او ددې مسئلې مطلب دادې إِذَا كَانَ چې کله غلام داسې وی يُولَدُ مِثْلُهُ لِمِثْلِهِ چې دده پشان دداسې دمل نه پیدا کیدای شی فَإِنْ كَانَ لَا يُولَدُ مِثْلُهُ لِمِثْلِهِ او که داسې وی. چه د مولا نه نشی پیدا کیدی ذُكِرَ بَعْدَ هَذَا نو دا مسئله ددې نه روسته ذکر ده

تشریح - صاحب دهدایه رحمه الله فرمائی چه ددې مسئلې نه مراد دادې چه کوم کس ته ئې زوې اوونیل چه دده عمر دومره قدرې وی چه د مولا نه ئې پیدا کېدل ممکن وی. او که غلام داسې وی چه د مولا نه نشی پیدا کیدلې مثلاً د مولا عمر شل کاله وی اود غلام عمر پنځیشت کاله وی. نو دا مسئله روسته راتلونکې ده لږ شان انتظار اوکړئ

ثُمَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لِلْعَبْدِ نَسَبٌ مَعْرُوفٌ بیا که د غلام هیڅ نسب مشهور نه وی. يَثْبُتُ نَسَبُهُ مِنْهُ نود مولا ځخه به دده نسب هم ثابتیږی لِأَنَّ وِلَايَةَ الدَّعْوَةِ بِالْمِلْكِ ثَابِتَةٌ ځکه چې د نسب د دعوی ولایت د مالك کیدلو په وجه ثابت دي وَالْعَبْدُ مُحْتَاجٌ إِلَى النَّسَبِ اوغلام د نسب محتاج هم دې فَيَثْبُتُ نَسَبُهُ مِنْهُ نود مولا ځخه به دده نسب ثابت وی وَإِذَا ثَبَتَ او هرکله چې نسب ثابت شو عَتَقَ نو آزاد شو لِأَنَّهُ يَسْتَنِدُ النَّسَبُ إِلَى وَقْتِ الْعُلُوقِ ځکه چې نسب د نطفه مقرر کیدلو وخت ارخ ته منسوب شو

تشریح: بیا که د غلام څه مشهور نسب نه وی. نود مولا ځخه به دده نسب هم ثابت شی. ځکه چې د نسب دعوی کاوه ولایت مولا ته د مالك کیدلو په وجه ثابت دې اودې غلام ته د نسب حجت هم دې نود مولا ځخه به ئې نسب ثابت شی او هرکله چې نسب ثابت شو نو آزاد به هم شی. ځکه چې د نسب نسبت به هغه وخت ارخ ته کیږی د کوم وخت نه چې نطفه جوړه شوې وی او هرکله چې د نطفه پیدا کیدلو د وخت نه نسب ثابت شو نو آزادی به هم هغه وخت نه ثابت شی. ځکه چې نبی کریم ﷺ فرمائیلی دی. «من ملك ذارحم محرم منه عتق علیه»

وَإِنْ كَانَ لَهُ نَسَبٌ مَعْرُوفٌ اوکه د غلام نسب مشهور وی لَا يَثْبُتُ نَسَبُهُ مِنْهُ نود مولا ځخه به دده نسب نه ثابتیږی لِلتَّعَذُّرِ ځکه چې (د مولا نه ثابتول) متعذر دی وَيَعْتِقُ او(دا) غلام به آزاد وی إِعْمَالًا لِلَّفْظِ فِي مَجَازِهِ چې د لفظ عمل په معنی مجازی کې اوشی عِنْدَ تَعَذُّرِ إِعْمَالِهِ بِحَقِيقَتِهِ ځکه چې په حقیقی معنی کې ددې عمل متعذر دي وَوَجْهُ الْمَجَازِ نَذْكُرُهُ مِنْ بَعْدُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى اود مجاز وجه انشاءالله موږ روسته ذکر کوو

تشریح - او که ددې غلام نسب مشهور وی. نود مولا ځخه به دده نسب نه ثابتیږی ځکه چې دا غلام دغیر نه ثبت النسب دې په دې وجه د مولا نه ثبتول ناممکن دی البته دا غلام به آزاد شی چه لفظ پخپله مجازی معنی باندې محمول کړې شی چه کله حقیقی معنی نه جوړیږی. او مجاز په دې طریقه دې چه زوې کیدل، د آزادئ سبب دې نو سبب اوونیلې شو. او مسبب مراد واخستلې شو. او سبب وئیل. او مسبب مراد اخستل، د مجاز یو طریق دې. تفصیل په راروانه مسئله کې راروان دې.

غلام ته په مولا وئیلو سره د آزادئ ثبوت

وَلَوْ قَالَ هَذَا مَوْلَايَ او که (مالك) اوونیل د زما مولا دې أَوْ يَا مَوْلَايَ یا ئې اوونیل چه ای مولا عَتَقَ نودا به آزاد وی أَمَّا الْأَوَّلُ فَلِأَنَّ اسْمَ الْمَوْلَى بهرحال رومبې خو په دې وجه چې لفظ د مولا وَإِنْ كَانَ يَنْتَظِمُ النَّاصِرَ وَابْنَ الْعَمِّ اګرچه مددګار، د اکا زوې وَالْمُوَالَاةَ فِي الدِّينِ وَالْأَعْلَى وَالْأَسْفَلَ فِي الْعَتَاقَةِ دینی موالات، اعلی (آزادونکې) او «اسفل فی العاقه» (آزاد کړې شوې) (ټولو) ته ګډ دې.

حل اللغة: ① ينتظم شاملیږی ② الاعلی پورته ③ الاسفل کښته ④ الاکرام عزت کول]

تشریح - صورت د مسئلې دادې که مولا خپل غلام ارخ ته اشاره اوکړه او وې وئیل چه «هذا مولانی» یائې ورته آواز اوکړلو چه «یا مولای» نو د نیب نه بغیر به غلام آزاد وی

ځو د اول یعنی د «هذا مولائی» وئیلو په صورت کې دلیل دادې چه لفظ د مولا اګرچه په ډیرو معنو کې مشترك دې ځکه چې لفظ د مولا د ناصر (مددګار) په معنی کې هم راځی لکه چې الله تعالی فرمائی (وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ) سورهٔ محمد) «ای لاناصر لهم» ارد اک د خوی په معنی کې هم مستعمل

دي لکه چې ... تعالی فرماني ((وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِن وَرَائِي)) سورة مریم) یعني ، ، ما ته د خپل مرګ نه روسته د حېلو کاخ ... وېره ده ، اود دیني موالاتو په معنی کي هم استعمال شوې دي د موالات صورت ... چه آز د عقد ... مسلمان ... کس ته اووائي ته زما مولا ئې که زه مړشوم نو ته به زما وارث ئې ... که ... جنایت اوکړم نو ته به زما عاقله ئې او زما د اړخه به تاوان ورکوې دوهم اوونیل «قلت» ... قبلوکي به ده مولا وی که دي مړشو، نو وارث به وی او که دي څه جنایت اوکړي نو تاوان به ورکوی او لفظ د مولا د معتق یعني د آزادولو په معنی کي هم مستعمل دې.اود معتق یعني د آزاد کړې شوی په معنی کي هم ... ځي

الا انه تعين الأسفل فصار كاسم خاص له، وهذا لأن المولى لا يستنصر بمملوكه عادة وللعبد نسب معروف خو (دلته کي) ... معنی متعين ده نو دا ده اسم خاص شو ځکه چي مولا په عامه توګه باندې د خپل مملوك نه کومك نه طلب کوی او د غلام نسب هم مشهور فانتفى الأول والثاني نو اول او دوهم منتفی شو والثالث نوع مجاز ... د دیني موالات معنی) کي يو ډول مجاز دې والكلام للحقيقة حالانکه کلام په حقیقي معنی کي دې والإضافة إلى العبد تنافي كونه معتقا او غلام اړخ ته نسبت کول، د غلام د معتق(آزادیدلو) منافي دي فتعين المولى الأسفل نو مولا اسفل (آزادکړې شوې) متعين شو فالتحق بالصريح نو (دالفظ) صريح سره لاحق شو وكذا إذا قال لأمته هذه مولاتي لما بينا اودغه ډول کله چې ووايي خپلې وينځې ته دا زما مولا ده (يونه آزاديږي) هغه دلیل په وجه کوم چي موږ بیان کړو

تشریح- خو دلته کي صرف د «اسفل في العتاقه» یعني د آزاد کړې شوی غلام معنی متعين ده.نود مولا لفظ آزاد شوی غلام سره د اسم خاص پشان شو.پاتې شوه داخبره چي لفظ د مولا آزاد شوی غلام سره ولې خاص دې؟نو ددې وجه داده.چه دلته کي د مولا نه د ناصر اومددګار معنی نشي مراد کیدلې.ځکه چي مولا عام طور خپل مملوك نه کومك نه طلب کوی .او چونکه دغلام نسب معلوم او مشهور دې.په دې وجه د مولا لفظ دلته کي د اکا د ځوی په معنی باندې محمول کول هم صحيح نه دی .او دیني موالات مجازی معنی ده.ځکه چي مولا د ، ، ولی ، ، نه مشتق دې چه ددې معنی د نږدې کیدلو ده او هغه سړی چي په دوی کي یو کس د مشرق او سېډوکي دې او بل د لوېدیځ اوسېډوکي دې په دوی کي هیڅ نیزدیکت نشته نه حقیقتا نیزدیکت شته.اونه د نسب په اعتبار سره.او نه د مکان په اعتبار سره قرب شته.نو دیني قرب متعين شو حاصل دا چه ديني موالا مجازی دی .حالانکه دلته کي خبره په حقيقي معنی کي ده.په دې وجه دا معنی هم مراد نشي اخستلې کیدلې اوچونکه دې کس غلام ته مولا ونیلی دی په دې وجه د آزادیدلو په معنی کي هم نشي کیدلې ځکه چي ، ، نسبت الى العبد ، ، دده د معتق کیدلو منافي دی نو هرکله چي په دې کي يوه معنی هم مر ... نه ده نود آزاد کړې شوی معنی متعين شوه او لفظ د مولا د آزاد شوی غلام په معنی کي ... صريح پشان دې او صريحي لفظ د نيت محتاج نه وی په دې وجه د «هذا مولای» په کلام سره د نيت نه بغير غلام آزاديږي اوهم دغه ډول که خپلې وينځې ته ئې «هذا مولاتي» اوونیل نو بيا به هم د نيت نه بغير آزاديږي دليل ئې هغه دې کوم چې موږ د «هذا مولای» لاندې بيان کړلو

ولو قال عنيت به المولى في الدين أو الكذب اوکه ووايي چي ما په دې باندې قصد کړې وو ديني موالاة يا ما قصد کړې وو د دروغو .چه دروغ مې ورته وونیل، يصدق فيما بينه وبين الله تعالى نو تصديق به ئې کولای شي ... ولا يصدق في القضاء اوتصديق به ئې نشي کولې په قضاء کي لمخالفته الظاهر ځکه چي دا د ظاهر نه مخالف دې

تشریح- او که ... سړی اوکړله چه زما مراد داوو چه ما سره دده ديني موالات دي يا ما دروغ ونیلی وو نو په دې صورت کي به ... دده تصديق کولې شي ... به دده تصديق نه کوی ځکه چي دا مراد د

ظاهر خلاف دې اود ظاهر په خلاف نيت، ديانة معتبر وی خو قضاءً معتبر نه وی

وأما الثاني او پاتې شو دوهم فلأنه لما تعين الأسفل مرادا ځکه چي هرکله متعين شو لاندیې د مراد لپاره التحق بالصريح نو دا ملحق شو د صريح (بنیکره) سره وبالنداء باللفظ الصريح يعتق او په آواز کاوه سره په بیکره لفظ غلام آزاديږي بأن قال: يا حر يا عتيق مثلاً چي ووايي يا اصيله يا اي آزاده فكذا النداء بهذا اللفظ نو دغه ډول به په آواز کاوه سره آزاديږي چي آواز اوکړی په دې لفظ سره

تشریح:- او پاتې شو دوهم صورت،یعني هرکله چي ده اوونیل «يا مولای» اې زما مولا.نو په دې صورت کي دغلام آزادیدلو وجه داده.چه هرکله د مولا په لفظ سره د آزاد شوی غلام معنی مراد ده.نودا لفظ به هم په دې معنی کي د صريح پشان وی .او په صريح لفظ سره په نداء کولو سره دې آزادیدلو مثلاً وې ونیل اې حرا يا اې عتيقا نوهم دغه ډول به ، ، يا مولا ، ، ونیلو سره به هم د نيت نه بغير آزاديږي

وقال زفر رحمه الله لا يعتق في الثاني اوامام زفرفرمائی چي نه آزاديږي په دوهم صورت کي لأنه يقصد به الإكرام ځکه چي دې په دې لفظ سره د اکرام (عزت) اراده کوی بمنزلة قوله يا سيدي يا مالكي لکه د ده قول چي اې زما سرداره اې زما مالکه

تشریح- او حضرت امام زفر رحمه الله فرمائی .چه په دې دوهم صورت کي په يا مولا ونیلو سره نه آزاديږي ځکه چي په دې سره تعظيم او تکريم کول هم مراد کیدلې شی لکه داسې اووائی چه اې زما سيدا ، اې زما مالك!

قلنا: الكلام لحقيقته موږ وايو چې کلام استعمال شوې دې په خپل حقيقت کي وقد أمكن العمل به و ممکن دې عمل کول په دې لفظ

تشریح- خو موږ ددې ځواب ورکوو.چه کلام د خپلې حقيقي معنی لپاره دې.او دلته کي په حقيقي معنی اندې عمل کول ممکن هم دی .په دې وجه به مجازی معنی مراد نشي اخستلې.

بخلاف ما ذكره په خلاف د هغه مقيس عليه چي امام زفر ذکر کړې دې (نو د هغې حيثيت د زير بحث مسئلې پشان نه دې لأنه ليس فيه ما يختص بالعتق ځکه چي په هغې کي هغه څه نشته چي هغه په خاص وی په آزادئ پورې (بلکه هغه د عزت او احترام لپاره استعماليږي) فكان إكراما محضا نو هغه لفظونو کي صرف عزت دې (په هغې کي د آزادئ څه احتمال نشته)

تشریح - په خلاف د هغې کوم چې د امام زفر رحمه الله نه منقول دی .يعني په ياسيدي او په يا مالکي کي داسې هيڅ لفظ نشته چه په آزادئ باندې دلالت کوی .نو په دې کي به اکرام محض وی او په اکرام محض سره آزادي نه حاصليږي

خپل غلام تا زوړ يا ځوي ويل

ولو قال اوکه مولا اوونیل يا ابني ای زما ځویه أو يا أخي يا اې زما روره، لم يعتق نودا به آزاد نه وی لأن النداء لإعلام المنادى ځکه چي آواز کول خو د منادي خبرولو لپاره دی إلا أنه إذا كان بوصف خو چه کله دا په داسې وصف سره وی يمكن إثباته من جهته چي ددې ثابتول د آوازکونکي د اړخه ممکن وی كان لتحقيق ذلك الوصف في المنادى، استحضارا له بالوصف المخصوص نو به منادی کي ددې وصف ثابتول ګرځولې شی چه به وصف خاص سره منادی حاضرکړې شی .كما في قوله يا حر لکه ځنګه چي دده په قول ياحر کي دی على ما بيناه چي دا موږ بيان کړو

حل اللغة: ① انخلق پیدا شو ② مجرد صرف ③ اعلام اعلان کول ④ النداء آواز]

تشریح - مسئله دا ده که مولا خپل مملوك ته وونیل ،،یا ابنی ،، یا بني اوونیل ،،یا اخی ،، نودا مملوك به نه آزادیږي او وړاندې تیرشوچه مالك که خپل غلام ته په ،،یاحر،، ونیلو سره آواز اوکړلو نودا غلام به آزاد وي وجه د نوپیر داده چه آواز کول هرکله په یوداسې وصف سره وي چه ددې ثابتول د رابلونکي د اړخه ممکن وي (نو په منادی کي به هم دا وصف ثابت ګرځولې شي یعنی دا به ونیلې شي چه رابلونکي په منادی کي دا وصف ثابت کړې دې چې منادی هم په دې خاص وصف سره خپلې مخې ته حاضر کړي)، مثلاً وې ونیل چه یاحر، یعنی ای آزاد نو حریت (آزادي) یوداسې وصف دې چه ددې ثابتول د رابلونکي د اړخه ممکن دي نودا به ونیلې شي چه مولا په منادی یعنی په غلام کي د حریت وصف ثابت کړې دې چه دا غلام به دې خاص وصف سره د مولا مخې ته حاضرشي او ددې مسئلې پوره تحقیق په تیره شوې مسئله کي بیان شوې دې

وَإِذَا كَانَ النِّدَاءُ بِوَصْفٍ او هرکله چې رابلل په داسې وصف سره وي لَا يُمْكِنُ إِثْبَاتُهُ مِنْ جِهَتِهِ چې ددې ثبتول د رابلونکي د اړخه ناممکن وي كَانَ لِلْإِعْلَامِ الْمُجَرَّدِ نودا آواز کول به صرف د خبرولو لپاره وي دُونَ تَحْقِيقِ الْوَصْفِ فِيهِ اوپه ده کي ددې وصف ثابتولو لپاره نه وي لِتَعَذُّرِهِ خکه چې (دا وصف ثابتول) متعذر دی وَالْبُنُوَّةُ لَا يُمْكِنُ إِثْبَاتُهَا حَالَةَ النِّدَاءِ مِنْ جِهَتِهِ او زوې کیدل (یوداسې وصف دې چه) د رابلونکي په حالت کي د رابلونکي اړخ ته ددې ثابتول ممکن نه دی لِأَنَّهُ لَوْ انْخَلَقَ مِنْ مَاءِ غَيْرِهِ خکه چې دې د غیر د نطفې نه پیدا شوې لَا يَكُونُ ابْنًا لَهُ بِهَذَا النِّدَاءِ دې نو په دې رابللو سره به دده زوې کیږي نه فَكَانَ لِمُجَرَّدِ الْإِعْلَامِ نو (دا رابلل به) صرف د خبرولو لپاره وي

تشریح:- او هرکله چې آواز کول په داسې وصف سره وي چه ددې ثابتول د رابلونکي د اړخه ناممکن وي نودا آواز کول به صرف د منادی خبرولو لپاره وي .او په منادی کي دا وصف ثابتول مقصود نه وي .خکه چې دا وصف ثابتول ممکن نه دی .او په ذکرشوې مسئله کي زوې کیدل داسې وصف دې چه د رابلونکي په حالت کي د رابلونکي داړخه نشي ثابتیدلې.خکه که دې دغیر د نطفه نه پیدا شوې وي .نودا غلام ددې رابلونکي په رابللوسره زوې نشي کیدلې.نودا رابلل به صرف د خبرور کاوه لپاره وي .داحکم د ظاهرالروایت مطابق دې.

وَيُرْوَى عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ شَاذًا اود ابوحنیفه رحمه الله نه شاذ روایت دادې أَنَّهُ يُعْتَقُ فِيهِمَا چې په دواړو صورتونوکي به آزادیږي . وَالْاِعْتِمَادُ عَلَى الظَّاهِرِ خو اعتماد په ظاهرالروایة باندې دې.

تشریح:- اود امام ابوحنیفه رحمه الله نه د حسن رحمه الله په واسطې سره یو شاذ روایت دا دې.چه په دواړه صورتونو (یعنی په یا بنی ،او په ، یا اخی) کي دې آزادیږي .

اوحاصل دا چې د نداء په ذریعه آزادی په درې لفظونوسره واقع کیږي .یعنی په یاحر، یا عتیق، او په یامولای سره هم دا ظاهرالروایت دې.اود حسن په روایت کي په پنځه لفظونوسره د نداء په ذریعه آزادی وقع کیږي .ذکر شوی درې لفظونه، او په یا ابنی ، او یا اخی سره.خو اعتماد په ظاهرالروایة دې.والله اعلم بالصواب

غلام ته په ،،ابن،، سره آواز کول

وَلَوْ قَالَ يَا ابْنُ ای خو که اوکه وې ونیل لَا يُعْتَقُ نو غلام به آزاد نه وي لِأَنَّ الْأَمْرَ كَمَا أَخْبَرَ خکه خبره هم هغه ده کومه چې ده بیان کړله فَإِنَّهُ ابْنُ أَبِيهِ خکه چې دا غلام د خپل پلار زوې دې وَكَذَا إِذَا قَالَ او هم دغه ډول که وې ونیل يَا بُنَيُّ د وړوکی هلکه أَوْ يَا بُنَيَّةُ یا ای وړوکې نجلی لِأَنَّهُ تَصْغِيرُ الْاِبْنِ وَالْبِنْتِ مِنْ خکه چې دا د بن او بنت تصغیر دې غَيْرِ إِضَافَةٍ (خپل اړخ ته) اضافت کاوه نه بغیر وَالْأَمْرُ كَمَا أَخْبَرَ او خبره هم هغه ده.کومه چې ده اوکړله

تشریح - مسئله داده که مولا خپل غلام ته اوونیل ،،یا ابن،، په ضمه سره د یائې متکلم نه بغیر، نودا غلام نه آزادیږي .خکه چې مولا پخپل خبر کي صادق دې خکه چې دا غلام د خپل پلار زوې دې او هم دغه ډول ئې که اوونیل چه ،،یا بنی ،، یا ئې اوونیل ،،یا بنیه ،، نو به دې صورت کي هم آزادی نه واقع کیږي .خکه چې دې کس زوې یا لور، د تصغیر په صورت ونیلې دې ، چې خپل اړخ ته ئې اضافت نه دې کړې، او خبره هم دغه ډول ده.خکه چې ده اوونیل خکه چې تصغیر کلمه کله د شفقت او مرحمت د راښکارولې شي

خپل غلام ته خوې ونیلو سره آواز کول

وَإِنْ قَالَ لِغُلَامٍ او که داسې غلام ته ئې وونیل لَا يُولَدُ مِثْلُهُ لِمِثْلِهِ چې دده مثل دده نه نشي پیدا کیداې هَذَا ابْنِي چې دا زما زوې دې عَتَقَ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ نود امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز به آزاد وي

تشریح - مسئله داده.که مولا خپل غلام ته اوونیل ،،هذا ابنی ،، په داسې حال کي چې دا غلام دده نه په عمر کي زیات وي .یعنی دداسې قسمه غلام دداسې عمر والا مولا نه پیدا کیدل ممکن وي، نو په دې صورت کي د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز د غلام آزادیږي

وَقَالَا: لَا يُعْتَقُ او صاحبین رحمهما الله فرمائي چه نه آزادیږي وَهُوَ قَوْلُ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللهُ او هم دا د امام شافعي رحمه الله قول دې لَهُمْ أَنَّهُ كَلَامٌ مُحَالُ الْحَقِيقَةِ (او) ددې فقهاؤ دلیل دادې چه داکلام خپلې حقیقی معنی سره محال دې فَيُرَدُّ فَيَلْغُو نو مردود او لغو به وي كَقَوْلِهِ أَعْتَقْتُكَ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ أَوْ قَبْلَ أَنْ تُخْلَقَ لکه دده قول چې تا ما د خپل خان پیدا کیدلو نه وړاندې یا ستا د پیدا کیدو نه وړاندې آزادکړې وو

تشریح - او صاحبین او امام شافعي رحمهم الله فرمائي چه نه آزادیږي د صاحبینو او امام شافعي رحمه الله دلیل دادې چه ددې کلام په حقیقی معنی باندې محمول کول محال دي نودا کلام به مردود او لغو وي لکه دسې ونیل چه زما د پیدا کیدلو نه وړاندې ته ما آزادکړې وې نودا کلام لغو دې دغه ډول د خپل خان نه زیات عمر والا غلام ته ،،هذا ابنی ،، ونیل هم لغو دی پاتې شو دا اعتراض چې: کلام که په حقیقی معنی ، یعنی په ،،بنوت،، باندې محمول کول محال دی نو په مجازی معنی یعنی په حریت باندې دې محمول کړې شي او ښکاره خبره ده چه په دې صورت کي هم غلام آزادیږي ؟ خواب دادې.که په حقیقی معنی باندې ئې حمل کول محال وي .نو مجازی معنی هم نه ثابتیږي خکه مجاز د حقیقت خلیفه دې نو هرکله چې په اصل یعنی په حقیقت باندې حکم لګول ممکن نه دی نو په خلیفه باندې به هم حکم لګول ممکن نه وي او هرکله چې ، حقیقت او مجاز دواړه ممکن الحکم نه دی نودا کلام به لغو وي او ښکاره ده چه د کلام لغو کاوه په صورت کي آزادی نه واقع کیږي

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ اود ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادې أَنَّهُ كَلَامٌ مُحَالٌ بِحَقِيقَتِهِ چې د کلام د خپل حقیقی معنی په اعتبار سره (اګرچه) محال ده لَكِنَّهُ صَحِيحٌ بِمَجَازِهِ خو د مجازی معنی په اعتبار سره صحیح ده لِأَنَّهُ إِخْبَارٌ عَنْ حُرِّيَّتِهِ مِنْ حِينِ مَلَكَهُ خکه چې دې دده د مالك کیدو د وخت نه دده د آزادیدو خبر ورکوي وَهَذَا لِأَنَّ الْبُنُوَّةَ فِي الْمَمْلُوكِ سَبَبٌ لِحُرِّيَّتِهِ، ودا خکه چې د مملوك زوې کیدل دده د آزادئ سبب دې إِمَّا إِجْمَاعًا او د حدیث په وجه أَوْ صِلَةً لِلْقَرَابَةِ یا د صله رحمی او د قرابت په وجه وَإِطْلَاقُ السَّبَبِ وَإِرَادَةُ الْمُسَبَّبِ مُسْتَجَازٌ فِي اللُّغَةِ تَجَوُّزًا او سبب ونیل او مسبب مراد اخستل په لغت کي مجاز دې

تشریح - د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادې چه دا کلام اګرچه د خپل حقیقی معنی (بنوت) په اعتبار سره محال دې خو مجازی معنی (حریت) په اعتبار سره صحیح دې خکه چې مولا ددې خبرې خبر ورکړې دې چه کله چې زه ددې غلام مالك شوې یم دا آزاد دې او دا په دې وجه دې چه د مملوك زوې کیدل، دده د آزادئ سبب دې یعنی د مملوك لپاره د خوې کیدلو نه وت هغه وخت کیدلې شي کله چې دې آزاد وي حاصل : چه

زوي كيدل د آزادۍ سبب دي يا خود اجماع د دليل په وجه، او يا د قرابت د صله په وجه. په دې وجه بنوت (زوي كيدل) صله رحمي واجب كوي. او آزادي ددې صله ده. نو بنوت آزادي واجب كوي. نو دلته كي سبب يعني بنوت وئيلې شوې دې. او مسبب يعني آزادي ترې مراد اخستې شوې ده او سبب وئيل، و مسبب مراد اخستل مجاز دې. په دې وجه داكلام د خپلې مجازي معنى په اعتبار سره صحيح دې.

ولأن الحرية ملازمة للبنوة في المملوك او ځكه چې په مملوك كې د خوى كيدو لپاره آزادى لازم ده والمشابهة في وصف او په وصف لازم كې تشبيه وركول ملازمه من طرق المجاز د مجاز په طريقوكې (يوه طريقه) ده. على ما عرف لكه څنګه چې (په أصول كې) معلوم شوى دى فيحمل عليه تحرزا عن الإلغاء نو كلام د لغو كيدلو نه د بچ كو لپاره به په مجازي معنى بندې محمول كولې شي

تشريح:- دوهم دليل دادې چه په مملوك كې د خوى كيدلو لپاره آزادى لازم ده ځكه چې زوې د خپل پلار مملوك نشي كيدلې. نو زوې كيدل ملزوم، او آزادى ددې لازم شو. او په لازم وصف سره تشبيه وركول هم يو ډول مجاز دې نو كلام د لغو كاوه نه د بچ كاوه لپاره په مجازي معنى باندې محمول كولې شي. يعنى په ملزوم ،،هذا ابنى،، سره به ددې لازم يعنى ،،هذا حر،، مراد اخستلې شي. ددې

بخلاف ما استشهد به په خلاف د هغه مسئلې چې په هغې سره صاحبينو او امام شافعى شهادت پيش كړې دې لأنه لا وجه له في المجاز ځكه چې په دې كې هيڅ طريقه د مجاز نشته فتعين الإلغاء نو ددې لغو كيدل به متعين وي

تشريح - په خلاف هغه مسئله ده كومه چې صاحبينو او امام شافعى په شهادت كې پيش كړې ده. يعنى «اعتقتك قبل ان اخلق او قبل ان تخلق» دا په شهادت كې پيش كول درست نه دى. ځكه چې د پيدا كيدلو نه وړاندې آزادى ممكن نه ده په دې وجه دې كلام كې د مجاز هيڅ وجه نشته. نو دا كلام لغو دې او د استشهاد قابل نه دې.

وهذا بخلاف ما اذا قال بغيره او دا په خلاف ددې چې يو كس بل كس ته اووئيل قطعت يدك چې ما په غلطى سره ستا لاس كټ كړو فأخرجهما صحيحتين نو ده خپل دواړه لاسونه صحيح راوښكل او وې خودل حيث لم يجعل مجازا عن الإقرار بالمال والتزامه نو دا قول به په اقرار مال او التزام مال سره مجاز نشى ګرځولې وإن كان القطع سببا لوجوب المال اګرچه په خطاء سره لاس كټ كول، لأن القطع خطأ سبب لوجوب مال مخصوص وهو الأرش، مال مخصوص يعنى د ارش (جرمانه) واجبولو سبب دې وأنه يخالف مطلق المال في الوصف او دا مطلق مال سره په يو وصف كې مخالف دې حتى وجب على العاقلة في سنتين ترديږ چې جرمانه عاقله (مددګار خاندان) باندې په دوې [دوه] كاله كې واجبيږي ولا يمكن إثباته بدون القطع او ددې جرمانې ثابتول د لاس كټ كاوه نه بغير ممكن نه دى وما أمكن إثباته او د كوم چې ثابتول ممكن وي فالقطع ليس بسبب له نو قطع (د لاس كټ كول) ددې سبب نه دې أما الحرية او پاتې شوه آزادى فلا تختلف ذاتا وحكما نو دا په ذات اوحكم كې مختلف نه ده. فأمكن جعله مجازا عنه نو زوې وئيل، و مجازا آزادى مراد اخستل ممكن دى.

تشريح:- «وهذا بخلاف ما اذا قال لغيره» دا عبارت د يو اشكال ځواب دې. اشكال دادې چه امام صاحب فرمائي چه ملزوم وئيل او لازم مراد اخستل مجاز دې. او كلام كه د حقيقي معنى په اعتبار سره محال وي، نو په مجازي معنى به محمول كولې شي. خو موږ ګورو چه امام صاحب په يوه مسئله كې به دې اصولو باندې عمل نه دې كړې. مسئله داده چه يو كس بل كس ته اووئيل چه ما په دهوكه سره ستا لاس كټ كړې دې نو ده خپل دواړه لاسونه صحيح سالم راوښكل. او وې خودل. دده دا كلام په مجاز باندې نشى محمول كولې يعنى دا نشى وئيلې كيدلې چه ده د يو لاس د تاوان مقدار په خپل ځان باندې لازم كړې دې. حالانكه په خطاء سره لاس كټ كول، د مال واجب كيدلو سبب دې. نو سبب يعنى ،،قطعت يدك،، وئيلو سره مسبب

يعنى د مال وجوب مراد اخستل پكار وو لكه څنګه چې په ،،هذا ابنى،، وئيلو سره ،،هذا حر،، مراد اخستلې شي.

ځواب دادې چه په خطاء سره لاس پرې كول يو خاص ډول مال يعنى د ارش (جرمانه) واجب كاوه سبب وي د مطلق مال واجبولو سبب نه وي. او دا مخصوص مال يعنى ارش په يو وصف كې د مطلق مال مخالف دې. دا مخصوص مال يعنى ارش په عاقله (خاندان) باندې دوې [دوه] كاله كې واجب وي. او په مطلق مال كې داخبره نشته. او دا مخصوص مال كوم چې په عاقله باندې واجب وي. ددې ثبوت د لاس پرې كول نه بغير ممكن نه دې. او مطلق مال يعنى اقرارى قرضه چې ددې ثبوت ممكن دې. خو لاس پرې كول ددې سبب نه دې.

حاصل دا چه په دې صورت كې حقيقت او مجاز دواړه متعذر دى. د حقيقت متعذر كيدل خو ښكاره دى ځكه چې دده لاس كټ شوې نه دې بلكه روغ جوړ او صحيح دې او مجازا ځكه متعذر دې چه په (خطاء سره لاس پرې كول ملزوم او ارش (تاوان) ددې لازم دې او ارش ملزوم او لاس پرې كول ددې لازم دې او لازم يعنى لاس پرې كول باطل دى. نو ملزوم يعنى ارش (جرمانه) به هم باطله وي او پاتې شو د غلام په مسئله كې آزادى نو دا په ذات او حكم كې مختلف نه دې. نو زوې وئيل، او مجازا آزادى مراد اخستل ممكن دى

كشر غلام يا وينځې ته پلار يا مور وئيل

ولو قال او كه (داسې غلام يا وينځه) ته ئې اووئيل هذا أبي أو أمي چې دا زما پلار يا (دا) زما مور ده. ومثله لا يولد لمثلهما حالانكه ددوى نه دې پخپله نشي پيدا كيدلې فهو على الخلاف نو بيا هم دا اختلاف دې لما بينا د هغه دليل په وجه كوم چې موږ بيان كړو

حل اللغة:① الابوة. پلاروالى ② الابنوة ځوېتوب]

تشريح:- مسئله د ده. چه مولا خپل غلام يا وينځې ته (چه دده پخپله ددوى نه پيدا كيدل ناممكن وى) او وئيل چه دا زما پلار دې. يا دا زما مور ده. حالانكه دا دواړه دده نه په عمر كې كشران دى. يا په عمر كې برابر دى يا يو كال دوې [دوه] مشران دى. نو هم دغه اختلاف دې چه د امام ابوحنيفه په نيز دې كلام سره آزادى واقع كيږي. او د صاحبينو په نيز آزادى نه واقع كيږي. د فريقينو دلائل وړاندې تير شو

ولو قال لصبي صغير او كه مالك يو وړوكى بچي ته اووئيل هذا جدي چې دا زما نيكه دې قيل سو وئيلى شوى دى هو على الخلاف چې دا هم په دې اختلاف باندې مبني دې وقيل: لا يعتق بالإجماع او وئيلى شوى دى چه بالاتفاق به آزاد نه وى لأن هذا الكلام لا موجب له في الملك ځكه چې په مملوك كې په دې كلام سره هيڅ خبره نه لازميږي إلا بواسطة وهو الأب خود پلار په واسطې سره وهي غير ثابتة في كلامه او د پلار واسطه به دې كلام كې ثابت نه ده فتعذر نو دا خبره محال ده أن يجعل مجازا عن الموجب چې دا كلام مجازا د آزادۍ موجب اوګرځولې شي بخلاف الأبوة والبنوة په خلاف د پلاركيدلو، او د ځوى كيدلو لأن لهما موجبا في الملك من غير واسطة ځكه په دې دواړو خبرو كې په مملوك كې بغير د څه واسطې نه د آزادۍ موجب دې ولو قال او كه اووئيلى شو هذا أخي چې دا زما رور دې لا يعتق في ظاهر الرواية نو په ظاهر الرواية كې به نه آزاديږي وعن أبي حنيفة رحمه الله يعتق او د ابوحنيفه نه يو روايت دې چه آزاديږي ووجه الروايتين ما بيناه او د دواړو روايتونو وجه موږ بيان كړې ده

تشريح - اوكه مولا خپلو غلامانو كې يو نابالغه بچي ته اووئيل چه دا زما نيكه دې نو په دې صورت كې بعض مشائخ وائى. چه په دې كې هم دغه مذكوره اختلاف دې او بعض وائى. چه اختلاف نشته بلكه بالاتفاق نه آزاديږي. دليل دادې چه په مملوك كې په دې كلام سره څه خبره نه لازميږي. خو چې كله د پلار په واسطه سره واخستې شي. نو بيا به د نيكه حق ثابتيږي. حالانكه د مولا په كلام كې ددې واسطې هيڅ څه

ذكر شوي نو دا خبره محال شوه چه دا كلام مجزا د ازادۍ موجب اوګرځولي شي په خلاف د دې قول چې دا ېې بلاړ دي په زمونږ دي خكه چې دا دواړه خبرې په مملوك كي بغير د واسطې آزادي واجب كوي اوكه مالك غلام ته اووئيل چه دا زما زوی دې نود ظاهرالرواية د حكم مطابق نه آزاديږي اود امام ابوحنيفه رحمه الله نه د روايت هم دې چه آزاديږي اود دواړو روايتونو وجه مونږ بيان كړې ده چه د آزادۍ د روايت وجه په «لأن هذا الكلام لاموجب له في الملك إلا ...» سره، اود عدم عتق وجه په «لأن هذا الكلام لاموجب لـه في الملك إلا بوسطة» سره بيان كړې شوې ده هلته كې ئې اوګورئ

وَلَوْ قَالَ لِعَبْدِهِ وكه چا غلام ته ئې اووئيل هَذَا ابْنَتِي چې دا زما لور ده فَقَدْ قِيلَ نو وئيلې شوې دي عَلَى الْخِلَافِ چې دا هم مختلف فيه ده وَقِيلَ هُوَ بِالْإِجْمَاعِ او وئيلې شوې دي چه مجمع عليه ده لِأَنَّ الْمُشَارَ إلَيْهِ لَيْسَ مِنْ جِنْسِ الْمُسَمَّى خكه چې مشاراليه د مسمى د جنس څخې نه ده فَيَتَعَلَّقُ الْحُكْمُ بِالْمُسَمَّى نو د حكم تعلق به د مسمى سره وي وَهُوَ مَعْدُومٌ حالانكه دامعدوم دې فَلَا يُعْتَبَرُ نو كلام به معتبر نه وي وَقَدْ حَقَّقْنَاهُ فِي النِّكَاحِ او دا مونږ په كتاب النكاح كي ثابت كړې دي

تشريح - وكه چيل غلام ته ئې اووئيل چه دا زما لور ده نو د بعضو خيال دې چه دا صورت هم د امام صاحب اود صاحبينو رحمهما الله په مينځ كي مختلف فيه دې او بعض وائي چه په دې صورت كي به بالاتفاق غلام نه آزاديږي .د نه آزاديدلو دليل دادې چه په ،،باب المهر،، كي د «فإن تزوج إمرأة على هذا الدن من الخل فـاذا هو خمر» لاندې تيرشوې دې .كه مشاراليه د مسمى دجنس څخې نه وي .نود حكم تعلق د مسمى سره وي .او چونكه په انسان كي مذكر اومونث د مختلف مقصدونو په وجه دوې (دوه) مختلف جنسونه دې .په دې وجه دې مسئله كي غلام، چې مشاراليه دې.او انجلۍ چې مسمى ده.د دواړو په جنس كي اختلاف دې.اود جنس د اختلاف په صورت كي حكم مسمى سره متعلق كيږي .حالانكه په دې مسئله كي مسمى يعنې انجلۍ معدوم ده.نودا كلام به معتبر نه وي نه په حقيقتاً معتبر وي او نه مجازاً .نوهركله چې دا كلام بالكل معتبر نشو نو په دې سره به غلام هم نه آزاديږي .

په كنائي الفاظو سره د آزادولو نيت كول

وَإِنْ قَالَ لِأَمَتِهِ اوكه مالك خپلې وينځې ته اووئيل أَنْتِ طَالِقٌ چې ته طلقه ئې أَوْ بَائِنٌ يا بائنه ئې أَوْ تَخَمَّرِي يا ... وَنَوَى بِهِ الْعِتْقَ او په دې سره ئې د آزادولو نيت اوكړو لَمْ تُعْتَقْ نودا به نه آزاديږي

حل لغات: ① پرتمع پورته كيږي ② اقوى زيات قوي ③ اتساع جواز ④ تاقيت وخت مقرر كول ⑤ تحرير ... ⑥ المساع ... [illegible]

تشريح - مسئله دا ده كه مولا خپلې وينځې ته اووئيل ،،انت طالق،، ،،انت بائن،، يا ،،تخمري،، يعنې په ... او په دې سره ئې د آزادولو نيت اوكړلو نودا وينځه نه آزاديږي

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ امام شافعي رحمه الله فرمائي تُعْتَقُ چې دا آزاديږي إذَا نَوَى كه مولا نيت اوكړي وَكَذَا عَلَى هَذَا الْخِلَافِ سَائِرُ أَلْفَاظِ الصَّرِيحِ وَالْكِنَايَةِ او په باقي نورو الفاظو د طلاق په صريحي اوكنايه كي هم دا اختلاف دې عَلَى مَا قَالَ مَشَايِخُهُمْ رَحِمَهُمُ اللَّهُ لكه څنګه چې شافعي مشائخو رحمهم الله بيان كړې دي

تشريح - امام شافعي رحمه الله فرمائي كه نيت اوكړي نو آزاديږي هم دا اختلاف د طلاق په ټولو الفاظو كي دې كه ... دي ... كنائي وي لكه څنګه چې شافعي مشائخو رحمهم الله بيان كړي دي مثلاً خپلې وينځې ته اووائي ... وغيره د امام احمد رحمه الله نه دوې ادوا ... سره دې او په يوكې د شوافعو رحمهم الله سره دې

لَهُ د امام شافعي رحمه الله دليل دادې أَنَّهُ نَوَى مَا چې مولا دداسې معنى نيت كړې دې يَحْتَمِلُهُ لَفْظُهُ چې دا لفظ ددې احتمال لرې لِأَنَّ بَيْنَ الْمِلْكَيْنِ مُوَافَقَةً خكه چې د دواړو ملكونو په مينځ كي موفقت دې إذْ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِلْكُ الْعَيْنِ خكه چې دواړو كي هريو ذاتي ملك دې أَمَّا مِلْكُ الْيَمِينِ فَظَاهِرٌ (چه) ملك يمين (كي دا خبره) ښكاره ده وَكَذَلِكَ مِلْكُ النِّكَاحِ فِي حُكْمِ مِلْكِ الْعَيْنِ اوهم دغه ډول په ملك نكاح كي هم دملك ذات په حكم كي دې حَتَّى كَانَ التَّأْبِيدُ مِنْ شَرْطِهِ تردې چې دنكاح شرط د دې څخې دهميشه ليږه وي وَالتَّأْقِيتُ مُبْطِلًا لَهُ او وخت تعيين دا باطلونكي دې

تشريح:- د امام شافعي رحمه الله دليل دادې چه مولا په خپل كلام سره د سې معنى مراد خستې ده چه هغې نه دده كلام محتمل دې.خكه چې په ملك رقبه او په ملك نكاح كي خپل مينځ كي موافقت دې او موافقت په دې طريقه دې چه په دې دواړوكي هريو ملك عين (ذاتي) دې په ملك رقبه كي ملك عين كيدل بالكل ښكاره دې او پاتې شو ملك نكاح، نودا هم د ملك عين په حكم كي دې تردې چې د نكاح شرط دادې چه د هميشه ليږه نيت اوكړې لكه څنګه چې د بيع په عقدكي تابيد (هميشوالې) شرط دې او كه نكاح د معين وخت ليږه وي .نو باطليږي .نوثابته شوه.چه ملك نكاح شرعاً د ملك عين په حكم كي ده

وَعَمَلُ اللَّفْظَيْنِ او د دواړو لفظونو عمل دادې فِي إسْقَاطِ مَا هُوَ حَقُّهُ وَهُوَ الْمِلْكُ چې دده حق يعنې ملك ساقط كړي وَلِهَذَا يَصِحُّ التَّعْلِيقُ فِيهِ بِالشَّرْطِ اوهم ددې ليږه آزادول په شرط بندې معلق كول صحيح كيږي أَمَّا الْأَحْكَامُ فَتَثْبُتُ بِسَبَبٍ سَابِقٍ بهرحال احكام خو په تيرشوي سبب سره ثابتيږي وَهُوَ كَوْنُهُ مُكَلَّفًا او دې ددې مكلف وي ، وَلِهَذَا يَصْلُحُ لَفْظَةُ الْعِتْقِ وَالتَّحْرِيرِ كِنَايَةً عَنْ الطَّلَاقِ او چرنكه لفظ د عتق وتحرير د طلاق كنايه جوړيږي فَكَذَا عَكْسُهُ .په دې وجه به ددې په عكس صحيح وي

تشريح - دا عبارت د يوسوال ځواب دې.سوال دادې چه اعتاق (آزادول) نوم دې، په غلام كي د قوت ثبتولو په اعتاق سره هغه احكام ثابتيږي كوم چې د اعتاق نه وړاندې ثابت نه وو مثلاً د آزادۍ نه روسته غلام د اخستلو خرڅولو مالك كيږي .د شهدت اود قضاء اهل جوړيږي اوده ته د ولايت حق حاصليږي او د قوت شرعي هم دا معنى ده.اوطلاق د اسقاط محضه نوم دې يعنې د طلاق په ذريعه صرف د خاوند ملك نكاح ساقطيږي .حاصل داشو چه اعتاق د قوت ثابتولو نوم دې.او طلاق د اسقاط محضه نوم دې.په دې وجه دې دواړوكي هيڅ مناسبت نشته نود طلاق په كنائي الفاظوسره به مجازاً اعتاق مراد اخستل څنګه درست وي

ۀ د امام شافعي رحمه الله د اړخه ځواب دادې.چه په دواړه لفظونو يعنې په طلاق اوعتاق كي د هريو عمل دادې چه دده حق ساقط كړي . يعنې ملك زائل كړي .نولكه څنګه چې د طلاق په لفظ سره ملك د نكاح زائل كيږي دغه ډول په لفظ دعتاق سره ملك رقبه زائل كيږي حاصل داچه اعتاق هم د طلاق پشان اسقاط دې.او چې اعتاق اسقاط دې.نوپه دې وجه اعتاق په شرط باندې معلق كول صحيح دې.لكه څنګه چې طلاق په شرط بندې معلق كول صحيح دې نو ثابته شوه چه د طلاق او اعتق په مينځ كي مناسبت موجود دې. وهركله چې مناسبت موجود دې نود طلاق الفاظ د آزادۍ په معنى كي مجازاً استعمال كيدلې شي او پاتې شو د احكامو ثابتول،نودا په تيرشوي سبب سره كيږي .يعنې د سړي مكلف عاقل، بالغ او آزاد كيدل يعنې د احكامو ثبوت د آدميت (انسانيت) په وجه كيږي .خو رقيت د احكامو د ثبوت ليږه مانع وو نود اعتاق په وجه چې كله مانع زائل شو.نو هم په هغه زوړ سبب يعنې د آدميت په وجه به احكام ثابتيږي نو ثابته شوه چه اعتاق د قوت د ثبوت نوم نه دې.بلكه د طلاق پشان د اسقاط نوم دې نو چونكه د طلاق او عتاق په الفاظوكي مناسبت دې.نولكه څنګه چې د عتاق په الفاظوسره طلاق مراد اخستل مجازاً صحيح دې دغه ډول د طلاق په الفاظو سره د آزادولو معنى مراد اخستل هم صحيح كيږي يعنې كه يوكس خپلې

ښځي ته ،،انت حرة،، اوونيل اود طلاق نيت ئې اوکړو نو طلاق واقع کيږي .دغه ډول که يو کس ځپلې ښځي ته ،،انت طالق،، اووائي اود آزادولو نيت ئې اوکړلو نو دې به آزاديږي .

وَلَنَا او زمونږ دليل دادې أَنَّهُ نَوَى چې ده داسې معنى مراد اخستې ده مَا لَا يَحْتَمِلُهُ لَفْظُهُ چې ددې لفظ ددې احتمال نه لري . لِأَنَّ الْإِعْتَاقَ لُغَةً إِثْبَاتُ الْقُوَّةِ ځکه چې په لغت کې اعتاق قوت ورکول دی وَالطَّلَاقَ رَفْعُ الْقَيْدِ او طلاق هتکړئ (بيړئ) کولاوول دی وَهَذَا لِأَنَّ الْعَبْدَ أُلْحِقَ بِالْجَمَادَاتِ اودا ځکه چې غلام جماداتو سره لاحق کړې شوې دې وَبِالْإِعْتَاقِ يَحْيَا اود آزادولو په وجه ژوندې کيږي فَيَقْدِرُ او قدرت او قوت بيامومي وَلَا كَذَلِكَ الْمَنْكُوحَةُ اود منكوحه دا حال نه دې فَإِنَّهَا قَادِرَةٌ ځکه چې دا (په هرتصرف باندې) قادر ده إِلَّا أَنَّ قَيْدَ النِّكَاحِ مَانِعٌ خود نکاح قيد ئې منع کوي وَبِالطَّلَاقِ يَرْتَفِعُ الْمَانِعُ اود طلاق په وجه مانع مرتفع شو فَتَظْهَرُ الْقُوَّةُ نو ددې قوت به ښکاره کيږي وَلَا خَفَاءَ أَنَّ الْأَوَّلَ أَقْوَى او هيڅ خفاء نشته چه رومبې اقوى دې

تشريح:- زمونږ دليل دادې چه مولا په ،،انت طالق،، يا ،،بائن،، يا د طلاق په نورو الفاظو سره داسې معنى مراد واخستله چه دا الفاظ ددې معنى احتمال نه لري .يعنى د طلاق او اعتاق په مينځ کې هيڅ مناسبت نشته.ځکه چې په لغت کې د اعتاق معنى قوت ورکول دی .اود طلاق معنى د نکاح قيد ختمول دی .اود اعتاق معنى د ،،قوت ثبوت،، ځکه ده.چه کوم کس مملوك او غلام شي .دې په منزله د جماداتو شي اود آزاديدلو په وجه ژوندې کيږي .او توان او قوت پيدا کيږي اود منكوحه ښځې دا حال نه دې ځکه چې دا په هرتصرف باندې قادره وي خود نکاح قيد دا د تصرف کولو نه منع کوي نوهرکله چې ئې دې ته طلاق ورکړو.نودا مانع ختم شو.اود مانع په ختميدلو سره ددې قوت ښکاره کيږي .اودا خبره ،،اظهر من الشمس،، ده.چه اعتاق اقوى دې.او طلاق ادنى دې.او قاعده ده.چه ادنى د اعلى لپاره مستعارنشي اخستلې.په دې وجه د طلاق لفظ مجازا د آزاديدلو په معنى کې نه استعماليږي .

وَلِأَنَّ مِلْكَ الْيَمِينِ فَوْقَ مِلْكِ النِّكَاحِ او ځکه چې ملك يمين د ملك نکاح نه زيات دې فَكَانَ إِسْقَاطُهُ أَقْوَى نو ددې ساقطول به هم زيات قوي وي وَاللَّفْظُ يَصْلُحُ مَجَازًا عَمَّا هُوَ دُونَ حَقِيقَتِهِ او لفظ د ځپل حقيقت نه دکمتر لپاره مجاز وي لَا عَمَّا هُوَ فَوْقَهُ د هغه لپاره نه کوم چې ددې نه زيات وي فَلِهَذَا امْتَنَعَ فِي الْمُتَنَازَعِ فِيهِ .نوهم په دې وجه به په متنازع فيه کې ممتنع وي وَالسَّائِغُ فِي عَكْسِهِ او ددې په عکس کې به جائز وي .

تشريح- دوهم دليل دا دې.چه ملك رقبه په نسبت د ملك نکاح زيات وي .ځکه چې ملك يمين ملك نکاح ته مستلزم وي .خوملك د نکاح ملك يمين ته مستلزم نه وي .نوهرکله چې ملك يمين اقوى دې.نو ددې ساقطول به هم اقوى وي .ځکه چې کوم شي اقوى وي .د هغې اسقاط هم اقوى وي .اولفظ د ځپل حقيقت نه د کمتر لپاره مجاز وي .خود ځپل حقيقت نه د زيات لپاره مجاز نه وي .نو ثابته شوه.چه په مختلف فيه مسئله کې په ،،انت طالق،، وئيلو سره مجازاً آزادى مراد نشي اخستلې.البته ددې په عکس جائز دې يعنى ښځې ته ،،انت حرة،، وئيلو سره مجازاً طلاق مراد اخستلې شي .والله اعلم بالصواب

د آزادئ مشابه کولو سره د آزادئ نيت کول

وَإِذَا قَالَ لِعَبْدِهِ او که ځپل غلام ته ئې اووئيل أَنْتَ مِثْلُ الْحُرِّ چې ته د آزاد مثل ئې لَمْ يُعْتَقْ نو آزاد به نه وي لِأَنَّ الْمِثْلَ يُسْتَعْمَلُ لِلْمُشَارَكَةِ فِي بَعْضِ الْمَعَانِي عُرْفًا ځکه چې لفظ مثل عرفاً په بعض معانو کې د مشارکت لپاره راځي فَوَقَعَ الشَّكُّ فِي الْحُرِّيَّةِ نو (ده) په آزادولو کې شك شو

حل اللغه:① المشاركة شرکت کول ② الحرية آزادى]

تشريح -صورت د مسئلې دادې.که مولا ځپل غلام ته اووئيل.،،انت مثل الحر،، نو غلام نه آزاديږي دليل دادې.چه لفظ د ،،مثل،، په عرف عام کې په بعض اوصافو کې مشترك کيدلو لپاره راځي .نو معلومه نه

ده چه غلام آزاد سره په کوم وصف کې تشبيه ورکړې شوې ده.په دې وجه په آزادېدلو کې شك شو ود شك په وجه آزادى نه واقع کيږي .په دې وجه دې کلام سره غلام نه آزاديږي .که د آزادولو نيت ئې کړې وي او که نه ئې وي کړې.او په مبسوط کې ذکر دي که نيت ئې نه وي کړې.بيا خو نه آزاديږي.خو که د آزادېدلو نيت ئې کړې وي .نو غلام آزاديږي .ځکه چې د آزادئ نه واقع کيدل د شك په وجه وو خوچه کله ئې د آزادېدو نيت اوکړلو.نو شك ختم شو.

وَلَوْ قَالَ: مَا أَنْتَ إِلَّا حُرٌّ عَتَقَ اوکه وې وئيل ته نه ئې مګر آزاد .نودا به آزاد وي لِأَنَّ الِاسْتِثْنَاءَ مِنَ النَّفْيِ إِثْبَاتٌ عَلَى وَجْهِ التَّأْكِيدِ ځکه چې د نفى نه استثناء کول د تاکيد په طور باندې اثبات وي كَمَا فِي كَلِمَةِ الشَّهَادَةِ لکه څنګه چې په کلمه شهادت کې دي

تشريح- او که مولا ځپل غلام ته اووئيل ،، ما انت الا حر،،نو غلام آزاديږي .ځکه چې د نفى نه استثناء کول د تاکيد په طور اثبات وي .لکه څنګه چې په کلمه شهادت «لا إله إلا الله» کې دې يعنى د «لا إلـه إلا الله» معنى داده چه د ،،الوهيت،، والا دې دغه ډول د ،، ما انت الا حر،،معنى ده چه ته ضرور آزاد ئې او که مولا اووئيل ،،راسك راس،، د جر په اضافت سره نودا نه آزاديږي .ځکه چې د حرف تشبيه په حذف کولو سره دا تشبيه ده.اصل عبارت داسې وو.،، راسك كراس،،او په رومبې مسئله کې به هم نه آزاديږي

وَلَوْ قَالَ: رَأْسُكَ رَأْسُ حُرٍّ اوکه وې وئيل.چه ستا سره د آزاد سر دې لَا يُعْتَقُ نودا به آزاد نه وي لِأَنَّهُ تَشْبِيهٌ بِحَذْفِ حَرْفِهِ ځکه چې په حرف تشبيه حذف کاوه سره دا تشبيه ده وَلَوْ قَالَ اوکه وې وئيل رَأْسُكَ رَأْسٌ حُرٌّ چې ستا سر آزاد دې عَتَقَ نودا به آزاد وي لِأَنَّهُ إِثْبَاتُ الْحُرِّيَّةِ فِيهِ ځکه دا وئيل په ځپل غلام کې آزادى ثابتول دی إِذِ الرَّأْسُ يُعَبَّرُ بِهِ عَنْ جَمِيعِ الْبَدَنِ ځکه چې په سر سره واړه بدن تعبير کولې شي

تشريح:-او که مولا ځپل غلام ته اووئيل.،، راسك راس حر،، په ترکيب توصيفى سره، نو غلام آزاديږي ځکه چې په دې صورت کې په راس کې آزادى ثابت شوې ده.او ،، راس،، د انسان په هغه اجزاؤ کې دې چه په دې سره واړه بدن تعبير کولې شي .وړاندې دا قاعده بيان کړې شوې ده. چې په کومو اندامونو سره واړه بدن تعبير کيدلې شي که دې اړخ ته آزادى منسوب کړې شوه.نو پوره غلام آزاديږي .لکه څنګه چې په طلاق کې کيږي

د ذى رحم محرم مالك کيدلو سره آزادى

فَصْلٌ وَمَنْ مَلَكَ ذَا رَحِمٍ مَحْرَمٍ مِنْهُ اوکوم کس چې دځپل ذى رحم محرم مالك شو عَتَقَ عَلَيْهِ نوهغه به د ده باندې آزاديږي وَهَذَا اللَّفْظُ مَرْوِيٌّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (١) اودا لفظ د نبى کريم ﷺ نه نقل دې وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ مَلَكَ ذَا رَحِمٍ مَحْرَمٍ مِنْهُ (٢)چه کوم کس د ځپل ذى رحم محرم مالك شو فَهُوَ حُرٌّ نو هغه آزاد دې

حل اللغه:① موبدة هميشوالې ② يضاهى يوشان ③نازلة :واقع کيدونکې ④ الافتراض فرض کول ⑤ الالحاق ملحق کول]

تشريح - مصنف رحمه الله وړاندې اعتاق اختيارى بيان کړلو.اوس په دې فصل کې هغه اعتاق بيانوى چه بغير د اختياره ثابتيږي لکه مثلاً څوك قرابتى اخستل، او هغه غلام چې مسلمان شي اود دارحرب نه دار اسلام ته راشي .

(١) من حديث ابن عمر رضي الله عنهما أخرجه النسائى فى السنن الكبرى (١٧٣\٣) رقم (٤٨٩٧٦)_

(٢) من حديث سمرة رضي الله عنه أخرجه أبوداود فى العتق باب ٧ رقم ٣٩٤٩ والترمذى فى الأحكام باب ٢٨ وابن ماجه فى العتق باب ٥ رقم ٢٥٢٤ والنسائى فى السنن الكبرى (١٧٣\٣) رقم (٤٨٩٨)_

قدوري مسئله بيان كړله چه څوك د خپل ذی رحم محرم مالك شي نودا ذی رحم محرم په ده باندي
ازاديږي د قدوري داعبارت د نبی كريم ﷺ نه نقل، دي د نبی كريم ﷺ ارشاد دي «من ملك ذا رحم محرم منه
فهو حر» قدوري چي د حديث كوم الفاظ ذكر كړي دي دا امام نسائي رحمه الله د ابن عمر رضي الله عنهما نه روايت كړي
دي او «فهو حر» په الفاظوسره چي كوم حديث علامه مرغيناني رحمه الله ذكر كړي دي دا اصحاب د سنن
اربعه د حضرت سمره رضي الله عنه نه روايت كړي دي په حديث كي دوي (دوه) لفظونه ،،رحم او محرم،، قابل ذكر دي
رحم په حقيقت كي د مور په س كي د بچی لپاره ظرف (لوخي) وی بيا د ولادت د قرابت و تعلق په وجه
ددي نوم رحم كيخودلي شو.او ذوالرحم هم ددي څني دي.اومحرم دادي.كه يو سړي وی .او بله ښځه وی .نو
په دوی كي نكاح جائز نه وی .(عنايه ص۱۲)

وَاسْمُهُ بِعُمُومِهِ يَنْتَظِمُ كُلَّ قَرَابَةٍ او(دا) د خپل عموم په، وجه هريو داسي قرابتي ته كله دي مُؤَبَّدَةٍ بِالْمَحْرَمِيَّةِ چي دده محرمیت ابدی او همیشه وی وِلَادًا كه) په طريقه د ولايت وی أَوْغَيْرَهُ اوكه په بله يوه طريقه وی

تشريح - د حديث الفاظ عام دی .دا هرهغه قرابت دار ته كله دی .چه دي سره دائمی حرمت وی .كه د ولادت په طريقه وی .اوكه د ولادت د طريقي نه بغير وی .د ولادت په صورت كي دادي.چه زوي يا لور، د خپل موريلار يا د انا نيكه مالكان شو.يا دا خلگ، د خپل خوی ، لور يا د نمسو مالكان شو.اود ولادت نه غير صورت دادي چه سړي د خپل رور خور يا ددوی د اولاد مالك شي .يا ددي په عكس وی

وَالشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللهُ يُخَالِفُنَا فِي غَيْرِهِ او امام شافعی رحمه الله په غيرولاد كي زموږ مخالف دي لَهُ د امام شافعی رحمه الله دليل دادي. أَنَّ ثُبُوتَ الْعِتْقِ مِنْ غَيْرِ مَرْضَاةِ الْمَالِكِ يَنْفِيهِ الْقِيَاسُ چي د مالك د مرضۍ نه بغير آزاديدل قياس نفی كوي أَوْلَا يَقْتَضِيهِ قياس ددي تقضا نه كوی وَالْأُخُوَّةُ وَمَا يُضَاهِيهَا نَازِلَةٌ عَنْ قَرَابَةِ الْوِلَادَةِ او رور كيدل يا ددي پشان قرابت، د قرابت ولاد نه كمتر دي فَامْتَنَعَ الْإِلْحَاقُ أَوِ الِاسْتِدْلَالُ بِهِ نو لاحق كول او استدلال كول ممتنع شو. وَلِهَذَا امْتَنَعَ التَّكَاتُبُ عَلَى الْمُكَاتَبِ فِي غَيْرِ الْوِلَادِ اوهم په دي وجه په غير ولاد كي مكاتب باندي تكاتب ممتنع دي. وَلَمْ يَمْتَنِعْ فِيهِ او په قرابت ولاد كي (دا خبره) ممتنع نه ده

تشريح - حضرت امام شافعی رحمه الله د ولادت نه بغير قرابت كي زموږ خلاف دي.يعنی كه د داسي قريبی محرم مالك شو چه ده سره د ولادت قرابت نه وی .نودا د امام شافعی رحمه الله په نيز نه آزاديږي .او زموږ په نيز آزاديږي .

د امام شافعی رحمه الله دليل د دي چه د مالك د مرضۍ نه بغير آزادي ثبتول خلاف قياس دی يا د قياس د مقتضی خلاف دي.او كوم شي چي خلاف قياس وی .په دي باندي بل څه شی نشی قياس كيدلي. و هم دغه شان چي كوم شی د قياس د مقتضی خلاف وی .دي سره بل څه شی هغه وخت لاحق كولي شی .چه كله ،،ملحق من كل وجه،، د ،،ملحق به،، په معنی كي وی .حالانكه دلته كي داسي نه ده.څكه چي د رور كيدلو، يا ددي پشان د اكا او ماما كيدلو قرابت، د ولادت د قرابت نه ادنی اوكمتر دي نو ددي عدم مساوات په وجه د ولادت نه بغير قرابت، يعنی د رور وغيره كيدلو قرابت، د ولادت قرابت سره لاحق كول او د دلالت النص په ذريعه استدلال كول ممتنع دی .هم ددي توپير په وجه كه مكاتب خپل رور يا ددي پشان څوك د ولادت نه بغير قرابت دار وخرسنو يا په بل څه وجه مالك شو نودا دده مكاتب نشي كيدلي حالانكه كه مكاتب د خپل پلار يا د خوی مالك شي .نودا هم مكاتب كيږي .نو ثابته شوه.چه د ولادت نه غير قرابت، د ولادت په قرابت ددي قياس كول ممتنع دي

ولنا ما رويت و زموږ دليل هغه حديث دي كوم چي موږ روايت كړي دي وَلِأَنَّهُ مَلَكَ قَرِيبَهُ اوڅكه چي دي د خپل داسي قريبي مالك شو قَرَابَةً مُؤَثِّرَةً فِي الْمَحْرَمِيَّةِ چي دده قرابت په دائمی محرميت كي موثر دي فَيَعْتِقُ عَلَيْهِ نوهغه به په ده باندي آزاديږي وَهَذَا هُوَ الْمُؤَثِّرُ فِي الْأَصْلِ او په اصل كي هم دا موثر دي وَالْوِلَادُ مُلْغًى او ولادت

معنی (غيرموثر) دي لِأَنَّهَا هِيَ الَّتِي يُفْتَرَضُ وَصْلُهَا په دي وجه قرابت محرميت يو سي شی دي چه ددي ملاوول فرض دي وَيَحْرُمُ قَطْعُهَا او ددي ماتول حرام دی حَتَّى وَجَبَتِ النَّفَقَةُ تردي چي نفقه واجبږی وَتَحْرُمُ النِّكَاحُ او نكاح حراميږي

تشريح - زموږ رومبي دليل هغه حديث دي كوم چي موږ روايت كړي دي يعنی «من ملك ذا رحم محرم منه عتق عليه» چونكه دا حديث مطلق دي.په دي وجه د ولادت قرابت، اود ولادت نه بغير قرابت دواړو ته شامليږي دوهم دليل دادي چه كله داكس د خپل قرابت دار مالك شو دكوم كس قربت چي په دائمی حرمت كي موثر وی نودا په ده باندي آزاديږي .او په اصل يعنی د ولادت په قرابت كي د محرميت قرابت موثر دي اود ولادت هيڅ اثر نشته.حاصل دا چه شارع ﷺ د هغه قرابت اعتبار كړي دي كوم چي په دائمی حرمت كي موثر وی فرمائی .چه په «من ملك ذا رحم محرم منه عتق عليه» كي د رحم نه مراد قربت. ود محرم نه مراد حرمت نكاح دي لكه چي نبی كريم ﷺ اوفرمائيل.چه كوم كس د داسي قريب مالك شو د كوم كس سره چي نكاح دائمی طور باندي حرام ده.نودا په ده باندي آزاديږي .كه د ولادت تعلق اومونډي شی او كه ونه مومندي شی نو ثابته شوه چه د ولادت په قرابت كي هم د آزادئ په ثابتولو كي د قريب محرم مالك كيدل موثر دی په آزادی واقع كيدلو كي د ولادت قرابت هيڅ دخل نشته څكه چي د محرميت قرابت يو داسي شی دي چه ددي وصل (جوړ ساتل) فرض دی .او ددي قطع (ريكول) حرام ده.تردي چي د قريب محرم نفقه واجب ده او دي سره نكاح حرام ده

وَلَا فَرْقَ بَيْنَ مَا او په دي دواړو صورتونوكي هيڅ توپير نشته إِذَا كَانَ الْمَالِكُ مُسْلِمًا چي مالك مكن مسلمان وی أَوْ كَافِرًا فِي دَارِ الْإِسْلَامِ يا په دارالاسلام كي كافر وی لِعُمُومِ الْعِلَّةِ څكه چي علت عام دي

تشريح - علامه مرغيناني رحمه الله فرمائی چه په داراسلام كي كه مالك مسلمان وی و كه كافر وی په دواړه صورتونوكي د قريبی ملك په وجه مملوك آزاديږي .دغه ډول كه مملوك مسلمان وی .او كه كافر وی . څكه چي د قرابت محرمه علت عام دي.د داراسلام قيد څكه ذكر شوي دي چه مسلمان كه خپل حربی غلام په دارحرب كي آزاد كړلو.نودا په ده باندي نه آزاديږي .دغه ډول حربی سړي كه په دارحرب كي د خپل ذی رحم محرم مالك شو.نودا په ده باندي نه آزاديږي .(عنايه)

وَالْمُكَاتَبُ إِذَا اشْتَرَى أَخَاهُ اوكه مكاتب خپل رور يا ددي پشان (اكا يا ماما) واخستلو نود' به په مكاتب باندي نه مكاتب كيږي وَمَنْ يَجْرِي مَجْرَاهُ لَا يَتَكَاتَبُ عَلَيْهِ لِأَنَّهُ لَيْسَ لَهُ مِلْكٌ تَامٌّ څكه چي دمكتب پوره ملك تام نه دي يُقْدِرُهُ عَلَى الْإِعْتَاقِ چي دده په آزادولو باندي ده ته قدرت وركړي . وَالِافْتِرَاضُ عِنْدَ الْقُدْرَةِ او (مسئله) دقدرت په وخت فرض كړي شوي ده

تشريح - «والمكاتب اذا اشتراه اخاه ومن يجری مجراه» دا عبارت د امام شافعی رحمه الله د استدلال د «وهذا امتنع التكاتب علی المكاتب فی غيرالولاد» څواب دي حاصل دادي.چه اول خو موږ دا خبره نه منو.چه مكاتب كه خپل رور يا دده پشان اكا يا ماما وغيره واخستلو.نودا د مكتب سره نه مكاتب كيږي بلكه د امام ابوحنيفه رحمه الله نه نقل دی .چه مكاتب كه خپل رور وغيره، يعنی د ولادت نه بغير قرابت دار شي واخستلو.نودا به هم د مكاتب سره مكاتب كيږي .اوكه دا اومنو.نود نه مكتب كيدلو وجه داده چه مكتب ته څه پوره ملكيت حاصل نه وی .چه هغه ده ته په ازادولو باندي قدرت وركړي څكه چي په مكاتب باندي تركوم وخته پوري يو درهم هم پاته وی نودا به غلام وی اوكوم كس چي د آزادولو قدرت نه لري په ده به بل څوك هم نه آزاديږي څكه چي مسئله هغه وخت فرض كړي شوي ده چه كله د آزادولو پوره قدرت حصل وی څو كه څوك اشكال اوكړي چه واقعی كه داخبره وی نود ولادت قرابت دار هم په ده باندي آزاديدل بكار نه دی . حالانكه دي آزاديږي .نو په «خلاف الولاد» سره مصنف د هدايه رحمه الله څواب وركړي

دي حصل دخواب دادي چه دولادت په قرابت داری کي د ازادیدلو نه مقصود کتابت دي.ځکه چي کله د خپن ځن آزادولو نه مراد کتابت دي نود ولادت قرابت دار آزادولو څخه به هم مراد کتاب وی .ځکه چي انسان څکه د خپل ځن مملوك كيدلو نه عار او شرم محسوسوی .دغه ډول د پلار او خوی په مملوك كيدلو سره هم شرم محسوسوی .نو هرکله چي د ولادت د قرابت آزادولو نه مراد کتابت دي.نو مکاتب که خپل ولادی قرابت دار یعنی پلار وغیره واخستلو نودا به هم مکاتب وی .او دده خرڅول به ممتنع وی .او کله چي مكاتب بدل كتابت ادا كړی او آزاد شی .نودا به هم آزادیږی .چه د کتابت مقصد ثابت شی .

بِخِلَافِ الْوِلَادِ په خلاف د ولادت لِأَنَّ الْعِتْقَ فِيهِ مِنْ مَقَاصِدِ الْكِتَابَةِ ځکه چي د کتابت په مقاصدوکي دده آزادی هم ده فَامْتَنَعَ الْبَيْعُ نو بیع ممتنع ده فَيَعْتِقُ نودا به آزاد وی تَحْقِيقًا لِلْمَقْصُودِ الْعَقْدِ چي د عقدکتابت مقصود ثبت شی وَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ او د بوحنیفه رحمه الله نه داروایت هم دي أَنَّهُ يَتَكَاتَبُ عَلَى الْأَخِ أَيْضًا چي په مکاتب باندي دده رور هم مکاتب کیږی وَهُوَ قَوْلُهُمَا اوهم دا د صاحبینو رحمهما الله قول دي قُلْنَا نو مونږ ته دا اختیار هم دي أَنْ نَمْنَعَ چي مونږ (د رور نه مکتب کیدل) منع کړو

تشریح - او پاتي شو قرابت غیر ولاد، یعنی د رور وغیره آزادی نودا د کتابت په مقاصدوکي نه دي ځکه چي څنګه د پلار اوخوی په مملوك كيدلو سره شرم محسوسیږی .د رور په مملوك كيدلو سره داسي شرم نه محسوسیږی .(عنایه،عینی)

أ د خواب په پيل کي هم ذکرشوی دی چه د امام ابوحنیفه رحمه الله نه يوروايت داهم دي.چه په مکاتب بندي دده رور هم مکاتب کیږی .اودا د صاحبینو رحمهما الله قول هم دي.نو امام شافعی رحمه الله چي کومه امتناع بیان کړې وه مونږ دا منو ځکه چي مونږ دا ممتنع نه ګڼړو

وَهَذَا بِخِلَافِ مَا ودا په حلاف د هغه صورت، إِذَا مَلَكَ ابْنَةَ عَمِّهِ حي كله سړي د خپلي ترور د لور مالك شي وَهِيَ أُخْتُهُ مِنَ الرَّضَاعِ حالانکه دا دده رضاعی خور ده لِأَنَّ الْمَحْرَمِيَّةَ مَا ثَبَتَتْ بِالْقَرَابَةِ ځکه چي دا محرمیت دقرابت په وجه ثابت نه دي

تشریح - «وهذا بخلاف ما اذا ملك ابنة عمه» سره هم د يوسوال خواب دي سوال دادي.که د ذی رحم محرم مالك كيدل دده د آزادولو علت وی .په هغه کس باندي څوك چي دده مالك شوي دي.نود اکا لور چي دده رضاعی خور هم ده.دا د خپل اکا په خوی باندي آزادیدل پکار دی .که دي دا واخلی .حالانکه دا نه آزادیږی .؟خواب دا دي.چه د محرمیت نه هغه محرمیت مراد دي.چه په هغي کي قرابت موثر وی .اودا داسي نه ده ځکه چي محرمیت د رضاعت په وجه دي د قرابت په وجه نه دي.

وَالصَّبِيُّ جُعِلَ أَهْلًا لِهَذَا الْعِتْقِ او بچي هم ددي آزادئ اهل ګرځولي شوي دي وَكَذَا الْمَجْنُونُ اودا د مجنون حکم هم دي حَتَّى عَتَقَ الْقَرِيبُ عَلَيْهِمَا تردي چي قریبی سړي به دي دوارو باندي آزادیږی عِنْدَ الْمِلْكِ چي كله ني مالك شي لِأَنَّهُ تَعَلَّقَ بِهِ حَقُّ الْعَبْدِ فَشَابَهَ النَّفَقَةَ ځکه چي په دي آزادئ سره د بنده حق متعلق شوي دي

تشریح - علامه مرغینانی رحمه الله فرمائی که ماشوم یا مجنون د يو قریبی محرم مالك شی نودا هم آزادیږی ځکه چي به دي آزادئ سره د بنده حق متعلق شو او علت یعنی د ،،ذو رحم محرم،، مالك كيدل هم موجود شو په دي وجه دا آزادیږی نود نفقه مشابه شو یعنی لکه څنګه چي د قریب محرم محتاج نفقه د بچی اود مجنون په مال کي واجبيږی دغه ډول که دوی د يو ،،ذو رحم محرم،، مالك شول نودا به آزادیږی .والله اعلم بالصواب

د الله لپاره غلام آزادول

وَمَنْ أَعْتَقَ عَبْدَهُ لِوَجْهِ اللهِ تَعَالَى اوکوم کس چي خپل غلام د الله تعالی د رضا(حصلولو دپاره آزاد کړو) أَوْ لِلشَّيْطَانِ یا د شیطان لپاره أَوْ لِلصَّنَمِ یا د بت لپاره عَتَقَ نو غلام به (په هرصورت کي) آزاد وی لِوُجُودِ رُكْنِ الْإِعْتَاقِ مِنْ أَهْلِهِ فِي مَحَلِّهِ ځکه چي دآزادولو رکن ددي د اهل نه ددي په محل کي وموندې شو وَوَصْفُ الْقُرْبَةِ فِي اللَّفْظِ الْأَوَّلِ زِيَادَةٌ او په لفظ اول کي قربت «لوجه الله» ذکر زیاتی دي فَلَا يَخْتَلُّ الْعِتْقُ بِعَدَمِهِ فِي اللَّفْظَيْنِ الْآخَرَيْنِ نو په روستنو دوارو لفظونوکي به ددي په نه کیدلو سره خلل نه واقع کيږی

حل اللغة: ① صنم بت]

تشریح - مسئله:کوم کس چي خپل غلام د الله لپاره آزاد کړلو یا ئي د شیطان دپاره، یا ئي د بت لپاره آزاد کړلو نو په هرصورت کي غلام آزادیږی دلیل دادي.چه رکن د اعتاق یعنی لفظ اعتاق دخپل اهل نه او پخپل محل کي اوموندې شو ځکه چي آزادونکي پخپله عاقل، بالغ، اود غلام مالك دي. اوغلام دده مملوك دي او په ړومبی صورت کي د الله لپاره ونیل ضروری نه دی .بلکه دا يو زیاتی شی دي.نود شیطان یا د بت په صورت کي ددي نه کیدل څه مضر نه دی .خو په دي دواړه صورتونوکي به آزادونکي ګنهګار وی ګرچه غلام به آزاد شی ځکه چي د شیطان اود بت په صورت کي زیات نه زیات د قرابت اود ثواب نفی کیږی .خود قرابت نفی د آزادئ نفی نه مستلزم نه ده

په غلام آزادولو باندي محبوره کول

وَعِتْقُ الْمُكْرَهِ اوکوم کس چي په غلام آزادولو بندي محبوره کړی شو وَالسَّكْرَانِ وَاقِعٌ شي نه د مست سړي آزادول واقع دي دده آزادول اود لِصُدُورِ الرُّكْنِ مِنَ الْأَهْلِ فِي الْمَحَلِّ ځکه چي دآزادولو رکن دخپل اهل نه په محل کي صادر شوی دی كَمَا فِي الطَّلَاقِ لکه څنګه چي په طلاق کي دی وَقَدْ بَيَّنَّاهُ مِنْ قَبْلُ اودا مونږ وړاندي بیان کړی دی .

حل اللغة: ① المكره: مجبوره کړې شوي ② السكران نشته]

تشریح:- مسئله داده چه يوسړي د خپل غلام په آزادولو باندي مجبوره کړي شو نو ده آزاد کړلو یا په نشه کی مست سړي خپل غلام آزاد کړلو.نودا غلام آزادیږی ځکه چي د آزادیدلو رکن هم ددي د اهل یعنی د عقل بلغ نه صادر شوي دي اومنسوب شوي هم محل ارخ ته دي ځکه چي دا غلام مملوك دي لکه څنګه چي د مسئله په ،،کتاب الطلاق،، کي په تفصیل سره بیان شوي ده

آزادي ملکیت طرف ته منسوب کول

وَإِنْ أَضَافَ الْعِتْقَ إِلَى مِلْكٍ أَوْ شَرْطٍ او که يوکس آزادول مالك كيدو ارخ ته منسوب کړل صَحَّ نو صحیح دی كَمَا فِي الطَّلَاقِ لکه څنګه چي په طلاق کي (صحیح) دی أَمَّا الْإِضَافَةُ إِلَى الْمِلْكِ خوملك ارخ ته نسبت کولوکی

تشریح - مسئله داده که يوکس آزادی ملکیت ړخ ته منسوب کړی مثلا ووائي «إن ملكتك فانت حر» ،،که زه ستا مالك شوم نوته آزاد ئي،، یا ئي شرط ارخ ته نسبت اوکړی مثلا اووائی «إن دخلت الدار فانت حر»،،که ته كورته داخل شوې نو ته آزاد ئي،،نودا صحیح ده لکه څنګه چي طلاق ملك یا شرط ارخ ته منسوب کول صحیح دی

فَفِيهِ خِلَافُ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللهُ د امام شافعی رحمه الله اختلاف دي وَقَدْ بَيَّنَّاهُ فِي كِتَابِ الطَّلَاقِ اودا مونږ په کتاب الطلاق کي بیان کړی دی

تشریح - حومره اړخ ته په سبب کوښو کي د امام شافعي رحمه الله اختلاف دي یعني ددوی په نیز ازادي نه واقع کیږي او زمونږ په نیز واقع کیږي اودا مسئله په تفصیل سره په کتاب الطلاق کي تېره شوې ده

وَأَمَّا التَّعْلِيقُ بِالشَّرْطِ او په شرط باندې معلق کول ځکه جائز دی فَلِأَنَّهُ إِسْقَاطٌ چې آزادول ساقطول دی فَيَجْرِي فِيهِ التَّعْلِيقُ نو په دې کي تعلیق د شرط جاري کیدای شي

تشریح:- او ازادي په شرط باندې معلق کول ځکه جائز دی .چه آزادول بالقصد اسقاط دي.اگرچه ضمناً د قوت اثبات دي.اوچونکه اسقاطات په شرط باندې معلق کول جائز دی .په دې وجه آزادول معلق کول هم درست دی .

بِخِلَافِ التَّمْلِيكَاتِ په خلاف د تملیکاتو مَا عُرِفَ فِي مَوْضِعِهِ. چې په اصول فقه کي پخپله موقع باندې معلوم شوي دي

تشریح:- ددې په خلاف تملیکات دی یعنی په کومو صورتونو کي چې دمالك کیدلو معنی موندلې شي .دا په شرط باندې معلق کول صحیح نه دی .لکه څنګه چې اصول فقه کي پخپله موقع معلومه شوې ده.

دار اسلام ته د غلام راتلو او اسلام راوړل

وَإِذَا خَرَجَ عَبْدُ الْحَرْبِيِّ او هرکله چې د یو حربي کافر غلام مسلمان شو إلَيْنَا مُسْلِمًا او زمونږ اړخ ته دارالاسلام کي راغی عَتَقَ نو دا آزاد شو لِقَوْلِهِ ﷺ فِي عَبِيدِ الطَّائِفِ ځکه چې نبی کریم ﷺ د طائف غلامانو ته حِينَ خَرَجُوا إِلَيْهِ مُسْلِمِينَ چې دوی مسلمانان شوی وو اود نبی کریم ﷺ په خدمت کي حاضر شوی وو هُمْ عُتَقَاءُ اللَّهِ تَعَالَى (۱) او فرمایل په دوی الله تعالی آزاد کړي شوي دي

تشریح - که د حربي کافر غلام مسلمان شي او دار اسلام ته راشي نو آزادیږي .دلیل دادي چه کوم وخت د طائف غلامان چه ددوی تعداد ۲۳ وو مسلمانان شو اود نبی کریم ﷺ په خدمت کي حاضر شول نو نبی کریم ﷺ اوفرمایل «هم عتقاء الله» یعني دا الله تعالی آزاد کړي دی .

وَلِأَنَّهُ أَحْرَزَ نَفْسَهُ او ځکه چې دې غلام خپل ځان په داسې حالت کي محفوظ کړو وَهُوَ مُسْلِمٌ چې دې مسلمان دي وَلَا اسْتِرْقَاقَ عَلَى الْمُسْلِمِ ابْتِدَاءً او په ابتداء کي په هیڅ مسلمان باندې غلامي نشي کیدې.

حل اللغة: ① استرقاق غلام جوړول

تشریح:- او دوهم دلیل دادي.چه دې غلام د اسلام په حالت کي خپل ځان په دار اسلام کي محفوظ کړي دی.او په ابتداء کي هیڅ یو مسلمان غلام نشي جوړیدلی.په دې وجه به دې آزاد وي .

د حاملې وینځې په آزادولو سره د حمل آزادېدل

وَإِنْ أَعْتَقَ حَامِلًا او که یو کس خپل حامله وینځه آزاده کړله عَتَقَ حَمْلُهَا تَبَعًا لَهَا نو د وینځې تابع به ددې حمل هم آزاد وي إِذْ هُوَ مُتَّصِلٌ بِهَا ځکه چې دا دحیلې مور سره متصل دي

تشریح - مسئله داده که مالك خپله حامله وینځه آزاده کړله نو حمل به هم ددې حامله وینځې تابع وي او آزاد به وي ځکه چې دا حمل دوینځې جزء دي لکه ځنګه چې نور اجزاء دی نو لکه څنګه چې د وینځې په آزادولو سره ددې واړه جزاء او اندامونه آزادیږي دغه ډول ددې حمل هم آزادیږي

(۱) من حدیث علی رضی الله عنه أخرجه أبوداود فی الجهاد باب ۱۲۶ رقم ۲۷۰۰ والترمذی فی مناقب علی (رضی الله عنه)

وَلَوْ أَعْتَقَ الْحَمْلَ خَاصَّةً اوکه ده صرف حمل آزاد کړو عَتَقَ نو صرف حمل به آزادیږي دُونَهَا وینځه نه لِأَنَّهُ لَا وَجْهَ إِلَى إِعْتَاقِهَا ځکه چې د وینځې آزدولو هیڅ وجه نشته مَقْصُودًا لِعَدَمِ الْإِضَافَةِ إِلَيْهَا (نه قصداً) ځکه چې وینځې اړخ ته اضافت نشته وَلَا إِلَيْهِ تَبَعًا لِمَا فِيهِ مِنْ قَلْبِ الْمَوْضُوعِ او نه تبعاً ځکه چې په دې کي قلب موضوع ده

تشریح - اوکه صرف حمل ئې آزاد کړې وی نو صرف حمل به آزاد وی ددې مور یعنی وینځه به نه آزادیږي دلیل دا دې چه د وینځې د آزادولو هیڅ صورت نشته ځکه چې د وینځې د آزادولو دوې ادوا صورتونه دی یو د چې د وینځې آزادول بالقصد وی دوهم داچه د وینځې آزادول ددې د حمل تابع شی .خودا دواړه صورتونه ممکن نه دی .اول خو په دې وجه چې آزادول د وینځې اړخ ته نه دی منسوب شوی .او دوهم صورت ځکه ممکن نه دې.چه په دې کي قلب د موضوع لازمیږي .ځکه حمل چې تابع دې.دا به متبوع شی او ددې مور چې متبوع ده دا به تابع شی

ثُمَّ إِعْتَاقُ الْحَمْلِ صَحِيحٌ بیا د حمل آزادول.صحیح دی وَلَا يَصِحُّ بَيْعُهُ وَهِبَتُهُ او(روسته) ددې خرڅول یا هبه کول به صحیح نه وی لِأَنَّ التَّسْلِيمَ نَفْسَهُ شَرْطٌ فِي الْهِبَةِ ځکه چې په هبه کي پخپله ددې ذات سپارل واجبیږي وَالْقُدْرَةُ عَلَيْهِ فِي الْبَيْعِ او په بیع کي د سپارلو قدرت شرط دې وَلَمْ يُوجَدْ ذَلِكَ اودا خبره اونه موندې شوه بِالْإِضَافَةِ إِلَى الْجَنِينِ د خیټې بچی اړخ ته د نسبت کوه په وجه وَشَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ لَيْسَ بِشَرْطٍ فِي الْإِعْتَاقِ او په آزادولو کي په دې کي هیڅ شی شرط نه دې فَافْتَرَقَا نو دواړه جلا شو

تشریح - ښکاره دې وی .چه د حمل ازادول درست دی .خو ددې خرڅول، یا هبه کول درست نه دی دلیل دادې چه په هبه کي د شئ موهوب سپارل واجب وی او په بیع کي په سپارلو باندې قدر کیدل شرط دی او دلته کي جنین (د خیټې بچی) اړخ ته د نسبت کاوه په وجه دې دواړو خبرو کي یوه خبره هم ممکن نه ده ځکه چې نه خو د خیټې د بچی سپارل ممکن دی .او نه ددې په سپارلو باندې قدرت حصل دې په دې وجه نه جنین خرڅولې شی .او نه ئې هبه کولې شی او چونکه په آزادولوکي په دې کي یوه خبره هم شرط نه ده په دې وجه جنین یعنی د حمل آزادول درست دی .نو په آزادولو او په بیع او هبه کي توپیر ښکاره شو.

د مال په یومقدار باندې د حمل آزادول

وَلَوْ أَعْتَقَ الْحَمْلَ عَلَى مَالٍ اوکه د(وینځې)حمل ئې په څه قدرې مال باندې آزاد کړو صَحَّ نو(آزادول) صحیح دی . وَلَا يَجِبُ الْمَالُ اومال به واجب نه وی إِذْ لَا وَجْهَ إِلَى إِلْزَامِ الْمَالِ عَلَى الْجَنِينِ ځکه چې د خیټې په بچی باندې د مال لازمولو هیڅ صورت نشته لِعَدَمِ الْوِلَايَةِ عَلَيْهِ ځکه چې په ده باندې د هیڅ چا ولایت نشته وَلَا إِلَى إِلْزَامِهِ الْأُمَّ او دده په مور باندې هم د مال لازمولو هیڅ وجه نشته لِأَنَّهُ فِي حَقِّ الْعِتْقِ نَفْسٌ عَلَى حِدَةٍ ځکه چې دآزادئ په حق کي (بچې) یو جلا نفس (بدن) دې وَاشْتِرَاطُ بَدَلِ الْعِتْقِ عَلَى غَيْرِ الْمُعْتَقِ لَا يَجُوزُ اود آزادئ د معتق(کوم چې آزاد کړې شو) نه علاوه بندې لازمول جائز نه دی عَلَى مَا مَرَّ فِي الْخُلْعِ لکه څنګه چې په خلع کي بیان شو وَإِنَّمَا يُعْرَفُ قِيَامُ الْحَمْلِ وَقْتَ الْعِتْقِ اود آزادولو په وخت دحمل موجود کیدل هغه وخت معلومیږي إِذَا جَاءَتْ بِهِ لِأَقَلَّ مِنْ سِتَّةِ أَشْهُرٍ مِنْهُ چې د آزادولو دوخت نه د شپږ میاشتو نه په کم کي پیدا شوی وی لِأَنَّهُ أَدْنَى مُدَّةِ الْحَمْلِ ځکه چې دحمل کمه موده هم داده.

تشریح - صورت د مسئلې دادې.که حمل د مال په یو خاص مقدار باندې آزاد کړی نودا آزادول صحیح دی خو مال به واجب نه وی .ځکه چې د مال واجبولو دوې [دوه] صورتونه دی .یا خو به پخپله په دې جنین یعنی د خیټې په بچی باندې مال واجبولې شی او یا به ددې بچی په مور باندې واجبیږي .خو دواړه صورتونه باطل دی .اول خو په دې وجه باطل دې.چه په جنین باندې هیڅ چانه ولایت حاصل نه دې نو په ده باندې د مال لازم کاوه هیڅ صورت نشته.او دوهم صورت په دې وجه باطل دې چه جنین د آزادئ په حق کي جلا یو

نفس دي ود زادئ بدله په غیرمعتق باندې واجبول درست نه دی .لکه څنګه چې په خلع کې بیان شوی دی
.علامه بدرالدین عیني رحمه الله فرمائي چه دا حواله غیرمفید ده.څکه چې شرحینو ته دا د خلع په بیان کې نه
ده ملاؤشوې البته دا احتمال شته.چه مصنف رحمه الله د ،،کفاية المنتهی ،، په باب الخلع کې ذکر کړې وی او
دلته کې ئې معې اړخ ته اشاره کړې وی څکه چې ،،کفاية المنتهی ،، ددې کتاب نه د وړاندې تصنیف
دې.دا خبره دې ښکاره وی .چه د آزادولو په وخت حمل موجودیدل به هغه وخت معلومیږي .چه د آزادیدلو د
وخت نه د شپږمیاشتو نه په کمه موده کې پیدا شوې وی .څکه چې دحمل ادنی موده هم دا ده.

د وینځې نه د مولا د اولاد حکم

قَالَ قدوری رحمه الله فرمائي **وَوَلَدُ الْأَمَةِ مِنْ مَوْلَاهَا حُرٌّ** چې د وینځې کوم اولاد ددې د مولا نه پیداشي هغه آزاد
دی **لِأَنَّهُ مَخْلُوقٌ مِنْ مَائِهِ** څکه چې د مولا د نطفې نه (پیدا) دې **فَيُعْتَقُ عَلَيْهِ** نوهم په ده به آزاد وی **هٰذَا هُوَ
الْأَصْلُ** اصل دی **وَلَا مُعَارِضَ لَهُ فِيهِ** اود بچي په اړه کې هیڅ معارض نشته **لِأَنَّ وَلَدَ الْأَمَةِ لِمَوْلَاهَا** .څکه چې د
وینځې د وینځې د مولا دي.

تشریح:- مسئله داده چه د وینځې هغه اولاد کوم چې ددې د مالك نه پیدا شوې وی .هغه به آزاد وی . دلیل دا
دې چه دا بچی د مولا د نطفې نه پیدا شوې دې او کوم بچې چې د مولا د نطفې نه پیدا شي .هغه آزاد وی
څکه به دا بچې آزاد وی .او هم دا اصل دې.چه بچې د صاحب ماء(واطی) وی .او په دې بچی کې څه
معارض شی هم نشته.څکه چې د وینځې اوبه (نطفه) ددې د مولا ملك وی .نو دواړه اوبهٔ د مولا شو.یعنی د
وینځې نطفه، او دده خپله نطفه دواړه دده دی .

د وینځې د بچي حکم

وَوَلَدُهَا مِنْ زَوْجِهَا اوکه د وینځې بچې ددې د خاوند نه پیدا شوې وی دې **مَمْلُوكٌ لِسَيِّدِهَا** نودا به د وینځې د
مالك مملوك وی **لِتَرَجُّحِ جَانِبِ الْأُمِّ** څکه چې د مور اړخ راجح **بِاعْتِبَارِ الْحَضَانَةِ** د پرورش په اعتبار سره **أَوْ
لِاسْتِهْلَاكِ مَائِهِ بِمَائِهَا** .څکه چې د خاوند نطفه ددې وینځې په نطفه کې ملاویدلو سره هلاك شوه **وَالْمُنَافَاةُ
مُتَحَقِّقَةٌ** و منافات ثابت دي

حل اللغه: ① لحضانة پرورش، تربیت ② استهلاك هلاکول ③ مغرور دهوکه ورکړې شوې]

تشریح -مسئله د ده که د وینځې بچې ددې د خاوند نه پیدا شوې وی .نودا به د وینځې د مالك مملوك وی
دلیل دادې چه دا تعرض موجود دې څکه چې منافت ثابت دې او منافات څکه ثابت دې چه بچې د
مور ود پلار د دواړو د نطفې نه پیدا شوې دې نو په دې صورت کې که د مور د اړخ اعتبار اوکړې شی .نو
بچې به د وینځې د مولا مملوك وی او که د پلار د اړخ عتبار اوکړې شی .نو بچې به د وینځې یعنی ددې
د مور د مولا مملوك نه وی نوچونکه په دواړه صورتونوکې منافات متحقق شوې دې.په دې وجه به د ترجیح
لاره خپاروله شي او په څو وجوهو سره د مور اړخ ته ترجیح حصل ده اول خوڅکه چې د پرورش حق مور
ته حصل دې دوهم داچه د خاوند نطفه د وینځې یعنی د ښځې په نطفه کې ملاؤ شوې ده.او هلاکه شوې
ده څکه چې د ښځې نطفه پخپل ځائې برقرار ده اود خاوند نطفه پخپل ځائې برقراره نه ده.بلکه منتقل
شوې ده اود ښځې په رحم کې راغلې ده دریم داچه بچې ترکومه وخته پورې د مور په نس کې د جنین په
صورت کې دې نودا حساً او شرعاً د ښځې د یو اندام پشان دې لکه څنګه چې ددې لاس او خپه اندامونه
دی حساً په دې وجه اندام دې چه جنین د خپلې مور په ساه اخستلو سره ساه اخلی او ددې په منتقل
کیدلو سره منتقل کیږي تردې چې د ولادت په وخت په قینچئ سره کټ کولې شی اودا دخپلې مور نه جلا
کولې شی اوشرعاً څکه د اندام پشان دې چه دوینځې په آزادولو سره جنین یعنی ددې د خیټې بچې هم
آزادیږي څنو.د چه حقیقت وحکما دواړه شان د مور د نطفې نه پیدا کیږي اود پلار د نطفې نه صرف

حکما پیدا شوې دې.نود ترجیح په دې وجوه سره د مور اړخ ته ترجیح ورکړې شوې ده.او مور اړخ ته د
ترجیح ور کاوه نتیجه به دا وی .چه مور د کوم کس مملوکه وی ددې بچې به هم دهغه کس مملوکه وی

وَالزَّوْجُ قَدْ رَضِيَ بِهِ او خاوند په دې خبره باندې راضی شو **بِخِلَافِ وَلَدِ الْمَغْرُورِ** په خلاف دهغه کس د بچی چې ده ته
دهوکه ورکړې شوې وی **لِأَنَّ الْوَالِدَ مَا رَضِيَ بِهِ** څکه چې دې په دې خبره باندې راضی نه وو

تشریح:- دا عبارت د یوسوال څواب دې.سوال دادې.چه په دې صورت کې خاوند ته ضرر رسیږي .چه دده
بچې د بل چا مملوك وی .څواب دادې.چه خاوند د خپل بچی په مملوك جوړولو باندې پخپله راضی شوې
دې.څکه چې دې د وینځې سره دنکاح کاوه اقدام کړې دې حالانکه ده ته دا علم وو چه ددې وینځې نه چې
کوم بچې پیداکیږي هغه به ددې دمولا مملوك وی په خلاف د هغه کس چې ده ته دهوکه ورکړې شوې وی
چه دا ښځه آزاده ده حالانکه هغه وینځه وه.نو ددې بچې به مملوك نه وی بلکه آزاد به وی خو ددې قیمت
ورکول به ضروری وی څکه چې دې په دې خبره باندې راضي نه وو چه زما اولاد دې مملوك شي .
مثلاً صورت دادې چه یوې ښځې خالد ته اووئیل.زه آزاده یم ما سره نکاح اوکړه.نو خالد په دې خیال دې
سره نکاح اوکړه او اولاد پیدا شو.حالانکه دا ښځه د حامد وینځه وه ده دا ددې د اولاد سره اونیوله نو اولا
به د حامد مملوك نه وی څکه چې خالد په دې خبره راضی نه وو چه د غیر وینځې سره نکاح اوکړې چه
کوم اولاد پیدا شي .نوهغه هم مملوك شي .خو خالد به حامد ته ددې بچې قیمت ورکوی چه د دواړو د
رعایت لحاظ اوساتلې شي

د غلام د آزادې ښځې د بچي حکم

وَوَلَدُ الْحُرَّةِ حُرٌّ عَلَى كُلِّ حَالٍ اود آزادې ښځې بچې بهرحال آزاد دې **لِأَنَّ جَانِبَهَا رَاجِحٌ** څکه چې د ښځې اړخ
راجح دې **فَيَتْبَعُهَا فِي وَصْفِ الْحُرِّيَّةِ** نو بچې به هم دآزادئ په صفت کې ددې تابع وی **كَمَا يَتْبَعُهَا فِي الْمَمْلُوكِيَّةِ
وَالْمَرْقُوقِيَّةِ وَالتَّدْبِيرِ وَأُمُومِيَّةِ الْوَلَدِ وَالْكِتَابَةِ** لکه څنګه چې د مملوکیت، مرقوقیت، مدبره، ام ولد، او مکاتبه
کیدلو صفاتوکې دی **وَاللّٰهُ تَعَالٰى أَعْلَمُ**

حل اللغه: ① المرقوقية غلامی ② تدبیر مدبرجوړول ③ امومية الولد ام ولد جوړول]

تشریح - مسئله داده چه د آزادې ښځې بچې په هرحال کې آزاد وی که ددې خاوند آزاد وی اوکه غلام وی
.دلیل دادې چه وړاندې تیر شوی دی چه د ښځې اړخ ته ترجیح ورکولې شی په دې وجه به ددې بچې هم په
آزادیدلوکې ددې تابع وی یعنی د مور د آزادکیدلو په وجه به ددې بچې هم آزاد وی لکه څنګه چې دمور
په مملوك او مرقوق کیدلو سره بچې هم مملوك او رقیق وی دغه ډول که مولا د خپلې ام ولد یو سړی سره
نکاح اوکړله یا ئې د خپلې مکاتبې نکاح اوکړله نو بچې به د خپلې مور په حکم کې وی په (عینی شرح
هدایه) کې لیکلی دی .چه علامه کاکی رحمه الله فرمائي. چې مملوکیت او مرقوقیت دواړه ئې څکه ذکر
کړل.چه په دې دواړوکې تغایر دې.څکه چې په مدبر او ام ولدکې ملك کامل وی او رقیت ناقص وی .او په
مکاتب کې ملك ناقص وی .او رقیت کامل وی .والله اعلم بالصواب،

باب العبد يعتق بعضه

ژباړه:- (دا) باب د داسې غلامانو (په بیان کې) دې چه ددوی بعض برخه آزاد شوې وی .

تشریح - هرکله چې مصنف رحمه الله د پوره غلام آزادولو د بیان نه فارغ شو.نو اوس په دې باب کې دغلام بعض
برخه آزادولو صورتونه بیانوی .اوچونکه د پوره غلام آزادول متفق علیه وو او ددې بعض برخه آزادول
مختلف فیه دی .په دې وجه ئې د پوره غلام آزادولو احکام مخکې بیان کړل اود غلام د بعض برخې آزادولو
حکم ئې روسته ذکر کړل.

د غلام بعض برخه ازادول

وَإِذَا أَعْتَقَ الْمَوْلَى بَعْضَ عَبْدِهِ اوكه مولا د خپل غلام څه برخه آزاده كړله عَتَقَ ذٰلِكَ الْقَدْرُ وَيَسْعَى فِي بَقِيَّةِ قِيمَتِهِ لِمَوْلَاهُ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ نود امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز به هم دومره برخه آزاده وى اود پاته قيمت به مزدوري كوى او خپل مولا ته به ئې وركوى وَقَالَا: يَعْتِقُ كُلُّهُ او صاحبينو رحمهما الله فرمائيلي دى چه پوره غلام به آر دولي شى وَأَصْلُهُ او ددې اختلاف بنـ (بنياد) دادې أَنَّ الْإِعْتَاقَ يَتَجَزَّأُ عِنْدَهُ چې دامام صاحب رحمه الله په نيز د عتاق ټكړې كيداى شى فَيَقْتَصِرُ عَلَى مَا أَعْتَقَ نوخومره قدرې ئې چې آزاد كړو هم په هغې به منحصر كيږى

حل اللغة: ◯ يسعى كوښښ كوى ② يتجزأ تقسيمږى ③ الرق خلصه غلامى ④ القنة وينځه]

ترجمه - صورت د مسئلې دادې كه مولا د خپل غلام څه برخه آزاده كړله نود امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز هم دومره قدرې برخه آزاديږى اود پاته برخې قيمت لپاره به مزدورى كوى اومولا ته به وركوى . او صاحبين رحمهما الله فرمائى چه پوره غلام آزاديږى اود اختلاف بنيادى وجه د ده چه د حضرت امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز باندې اعتاق ټكړې كيدلې شى نو مولا چې څومره قدرې برخه آزاده كړله هم دومره قدرې به آزديږى .

وَعِنْدَهُمَا لَا يَتَجَزَّأُ اود صاحبينو رحمهما الله په نيز نه ټكړې كيږى وَهُوَ قَوْلُ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللهُ وهم دا د امام شافعى رحمه الله قول دې ، فَإِضَافَتُهُ إِلَى الْبَعْضِ كَإِضَافَتِهِ إِلَى الْكُلِّ فَلِهٰذَا يَعْتِقُ كُلُّهُ نو پوره غلام به آر د وى

ترجمه - اود صاحبينو رحمهما الله په نيز باندې اعتاق نه ټكړې كيږى اوهم دا د امام شافعى رحمه الله قول دې خو امام شافعى رحمه الله د صاحبينو رحمهما الله سره په دې صورت كې دې چه كله مالك بو وى كه مالكان دوې [دوه] وى نو په دوى كې چې كوم كس خپله برخه آزاره كړله دا مفلس دې نو په دې صورت كې د امام شافعى رحمه الله په نيز د ساكت ملك په سابقه حالت باندې پاته پاتې وى ترڅو چې دده لپاره دخپلې برخې خرڅول،او هبه كول درست دى بهرحال د صاحبينو رحمهما الله په نيز اعتاق نه ټكړې كيږى .او د كوم څيزچه ټكړې نه كيږى .دا يوې برخې اوجزء اړخ ته منسوب كول داسې دى لكه كل اړخ ته منسوب كول .نو اعتاق د غلام يوې برخې اړخ ته منسوب كول، كل اړخ ته منسوب كول شو په دې وجه دې صورت كې پوره غلام آزاديږى .

د امام صاحب ود صاحبينو رحمهم الله په مينځ كې د اختلاف حاصل دادې چه نيم غلام آزاد كړې شو نو رقيت به د پوره غلام نه زائل كيږى او كه نه؟ نود امام صاحب رحمه الله په نيز به رقيت نه زائل كيږى .بلكه پوره غلام به رقيق وى البته د آزادئ په مقدار سره به د غلام نه د مولا ملك زائل شى .اود صاحبينو رحمهما الله په نيز د پوره غلام نه رقيت زائل كيږى

لَهُمَا د صاحبينو او امام شافعى رحمهم الله دليل دادې أَنَّ الْإِعْتَاقَ إِثْبَاتُ الْعِتْقِ چې اعتاق (معنى) عتق ثابتول دى وَهُوَ قُوَّةٌ حُكْمِيَّةٌ اودا قوت حكميه دې وَإِثْبَاتُهَا بِإِزَالَةِ ضِدِّهَا او ددې قوت ثبتول به ددې په ضدلرې كاوه سره كيږى وَهُوَ الرِّقُّ او ددې ضد رقيت دې الَّذِي هُوَ ضَعْفٌ حُكْمِيٌّ چه داحكمى كمزورى ده وَهُمَا لَا يَتَجَزَّآنِ او ددې دواړو ټكړې نشى كيداې فَصَارَ نو(دا) داسې شوه كَالطَّلَاقِ وَالْعَفْوِ عَنِ الْقِصَاصِ وَالْإِسْتِيْلَادِ لكه طلاق وركول،اود قصاص نه معاف كول، او ام ولد جوړول

ترجمه - د صاحبينو اود امام شافعى رحمهم الله دليل دادې چې د اعتاق معنى عتق ثابتول دى او عتق د قوت حكميه نوم دې يعنى د شريعت په حكم كي ده ته د تصرفاتو قوت حصليږى .حاصل داچه اعتاق د قوت حكميه ثبتولونوم دې او ددې قوت ثابتول داسې كيږى چه كوم شى ددې ضد دې هغه لرې كړې شى او ددې ضد رقيت دې يعنى مملوكيت،چه دا حكمى كمزورى ده او ددې دواړو څيزونو يعنى د قوت حكمى (عتق) اود ضعف حكمى (رقيت) ټكړې نشى كيدلې په دې وجه د اعتاق ټكړې هم نشى كيدلې نو اعتاق په

عدم تجزى كي مبده شوې دې لكه طلاق وركول،قصاص معاف كول، ام ولد جوړول، مثلا د، نشى كيدلې چې نيمې ښځې ته طلاق وركړې شى او نيمې ته ورنكړې شى او نيم قصاص معاف كړى او نيم نه دغه ډول دا نشى كيدلې چې نيمه وينځه ام ولد جوړه كړې شى او نيمه نه نو لكه څنګه چې په دې كې بالاتفاق يو هم نشى ټكړې كيدلې دغه ډول د اعتاق هم ټكړې نشى كيدلې

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ ،اود امام صاحب رحمه الله دليل دادې أَنَّ الْإِعْتَاقَ إِثْبَاتُ الْعِتْقِ بِإِزَالَةِ الْمِلْكِ، أَوْ هُوَ إِزَالَةُ الْمِلْكِ چې اعتاق (معنى) عتق ثابتول،ملك لرې كول دى يا اعتاق ملك لرې كول دى لِأَنَّ الْمِلْكَ حَقُّهُ څكه چې ملك دآزادونكى حق دې وَالرِّقُّ حَقُّ الشَّرْعِ أَوْ حَقُّ الْعَامَّةِ او رقيت حق شرعى يا د بندګانو حق دې وَحُكْمُ التَّصَرُّفِ مَا يَدْخُلُ تَحْتَ وِلَايَةِ الْمُتَصَرِّفِ اود تصرف حكم دومره قدرې دى څومره قدرې چې دتصرف كونكى په ولايت كې وى وَهُوَ إِزَالَةُ حَقِّهِ لَا حَقِّ غَيْرِهِ اودا خپل حق لرې كول دى نه دا چې دخپل غير حق وَالْأَصْلُ أَنَّ التَّصَرُّفَ يَقْتَصِرُ او اصل خبره داده چه تصرف داسې ځائې پورې كيږى عَلَى مَوْضِعِ الْإِضَافَةِ چې كوم ځائې پورې ددې نسبت اوكړې شى وَالتَّعَدِّي إِلَى مَا وَرَاءَهُ ضَرُورَةُ عَدَمِ التَّجَزِّي او ددې ځائې نه علاوه اړخ ته تجوز كول د عدم تجزى (كيدلى په وجه كيږى وَالْمِلْكُ مُتَجَزٍّ او ملك متجزى دې كَمَا فِي الْبَيْعِ وَالْهِبَةِ لكه څنګه چې په بيع او هبه كي دى فَيَبْقَى عَلَى الْأَصْلِ نود اعتاق تصرف به هم خپل اصل پورې پاتې وى

ترجمه - اود امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې چه د اعتاق معنى د ملك لرې كول په ذريعه عتق ثابتول دى يا عتق ددې ملك لرې كاوه نوم دې څكه چې ملك د آزادونكى حق دې او رقيت د شريعت حق دې څكه چې كافركله د ، ،عبدالله، ، يعنى د الله تعالى د غلام كيدلو نه انكار اوكړو نو الله تعالى ده ته په دې طريقه بدله وركړله.چه د خپل بنده غلام ئې جوړكړو.رقيت د عامو خلګو حق دې.څكه چې مجاهدين څكه د رقيق نه علاوه سامان تقسيموى دغه ډول به رقيق هم تقسيموى .اود تصرف حكم هم دومره وى څومره چې د تصرف كونكى په قابو او قدرت كې وى .او هغه دادې چه خپل حق لرې كړى د غيرحق لرې نه كې (نكړى).يعنى مولا صرف ملك لرې كولې شى رقيت نشى لرې كولې.او ملك تجزى (ټكړې) دې نو اعتاق به هم متجزى وى او خبره په اصل كې داده چه تصرف دومره حده پورې وى څومره پورې چې ددې نسبت كړې شوې وى .او ددې حد نه علاوه اړخ ته تجاوز كول په دې ارتيا سره كيدلې شى چه ددې تجزى اونكړې شى او دلته كې چې كوم ملك د مولا حق دې.ددې تجزى كيدلې شى .لكه څنګه چې په بيع او هبه كې ښكاره ده.يعنى مثلاً نيم غلام ئې خرڅ كړلو يا ئې هبه كړلو نو بالاتفاق جائز دى نود اعتاق تصرف به هم خپل اصل باندې پاته پاتې وى .يعنى كه نيم ئې آزاد كړو.نوجائز دې هم نيم به آزاد وى

وَتَجِبُ السِّعَايَةُ او مزدورى كول واجب دى .لِاحْتِبَاسِ مَالِيَّةِ الْبَعْضِ عِنْدَ الْعَبْدِ څكه چې د پاته برخې ماليت ددې غلام سره (بند) پاتې دې ، وَالْمُسْتَسْعَى بِمَنْزِلَةِ الْمُكَاتَبِ عِنْدَهُ او (مستسعى (په كوم غلام چې مزدورى كول او اداكول واجب وى) د امام صاحب رحمه الله په نيز په منزله دمكاتب دې

ترجمه-او پاتې شو په غلام باندې د پاته برخې لپاره مزدورى واجب كيدل، نودا څكه دى چه د پټه ټكړې ماليت دې غلام سره بند دې.نو دده څخه به وصولولې شى او په كوم غلام چې مزدورى كول، او ددې ادا كاوه واجب دى .دا د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز د مكاتب پشان دې

لِأَنَّ الْإِضَافَةَ إِلَى الْبَعْضِ تُوجِبُ ثُبُوتَ الْمَالِكِيَّةِ فِي كُلِّهِ څكه چې د آزادولو نسبت د علام (كوم) يوجزء اړخ ته كول (دغلام دپاره) په پوره غلام كې ملكيت ثابتول واجبوى وَبَقَاءُ الْمِلْكِ فِي بَعْضِهِ او په يوه ټكړه كې (د مولا)

مث بته ستل يُعْتِقَهُ ددي لپاره صحيح دي فَعَمِلْنَا بِالدَّلِيْلَيْنِ نو موږ په دواړو دليلونو بندي عمل اوكړو بِإِنْزَالِهِ مُكَاتَبًا چي دا غلام مو مكاتب اوګرځولو إِذْ هُوَ مَالِكٌ يَدًا ددي لپاره چي دي دخپلې مزدورئ مالك دي لَا رَقَبَةً اود خپل ذات مالك نه دي

تشريح - خكه چي كله د اعتاق سبب د غلام يوجزء ارح ته اوشو نو په دي اعتبار سره دا لازم شو چه په پوره غلام كي ده به ملكيت حصل وي يعني چي غلام د خپل پوره ذات مالك شي خكه چي عتق نه متجزى كيږي اود مولا ملك په يوه برخه كي په پاتي كيدل د رقيت په اعتبار سره ددي خبرې تقاضا كوي چه دي د پوره ذات ملك به وي خكه چي رقيت هم نه متجزى كيږي حصل داچه دلته كي دوي [دوه] خبري جمع شوي يوه چي غلام د خپل پوره ذات مالك وي دوهم داچه د غلام په پوره ذات كي د مولا ملك پاته پاتي وي وچونكه په دواړو دليلونو بندي عمل كول ممكن دي په دي وجه موږ په دواړه دليلونو بندي عمل اوكړو اودا غلام مو مكاتب اوګرځولو خكه چي مكاتب يدا مالك وي .او رقبة مملوك وي .نو هم دغه ډول به دي هم د حبسي كتي ملك وي اود خپل ذات مالك به نه وي

وَالسِّعَايَةُ كَبَدَلِ الْكِتَابَةِ او سعايه (مردوري) د بدل كتابت پشان دي فَلَهُ أَنْ يَسْتَسْعِيَهُ نو مولا ته دا اختيار شته چه به ده بندي مزدوري اوكړي (او په به قيمت وصول كړي) وَلَهُ خِيَارُ أَنْ يُعْتِقَهُ اودا اختيار هم شته چه دي آزاد كړي لِأَنَّ الْمُكَاتَبَ قَابِلٌ لِلْإِعْتَاقِ خكه چي مكتب د آزادولو قابل وي غَيْرَ أَنَّهُ إِذَا عَجَزَ خو كه كله (دا غلام عاجز شو لَا يُرَدُّ إِلَى الرِّقِّ نو رقيت ارخ ته به نشي واپس كولي لِأَنَّهُ إِسْقَاطٌ لَا إِلَى أَحَدٍ خكه چي (دده نه) مكتبت ..قطول.. لا الى احد..دى فَلَا يَقْبَلُ الْفَسْخَ نو فسخ به نه قبلوى

تشريح.- او هركله چي مستسعى (د خپلې پاته برخي لپاره مزدوري كونكي غلام) د مكتب پشان شو نو دده مزدوري به د بدل كتابت پشان وى نو مولا ته دا اختيار پاتي شو چه په ده باندي مزدوري كوي اود پاته برخي قيمت وصول كړي اودا اختيار هم شته كه غواړي نو دا آزاد كړي خكه چي مكتب هم ددي قبل دى چه مولا دي آزاد كړي

اخودلته كي يو سوال دي هغه داچه مستسعى كه د مكاتب په مرتبه كي دي نو لكه خنګه چي مكاتب د بدل كتابت نه د عاجزه كيدلو په صورت كي رقيق (غلام كيږي دغه ډول كه مستسعى د مزدورئ نه عاجزه شي .نودا هم رقيق كول پكار دى .حالانكه داسې نه ده بلكه د كوم غلام چي يو جزء آزاد شي او په ده مزدوري واجب شي .كه دي د مزدورئ نه عاجزه شي .نو ده ته رقيق نشي وئيلې؟ ددي خواب دا دي چه په دي دواړو كي دومره توپير دي چه مكاتب كه د مال ادا كوو نه عاجزه شي .نو دي رقيق كولي شي اودا غلام كه د مزدورئ نه عاجزه شي .نو نشي رقيق كيدلې وجه د توپير داده.چه غلام آزادول، اسقاط لا الى احد،، دي يعني دده نه ملكيت ساقطول،، لا الى احد،، دي او په اسقاط ،،لا الى احد،، كي د معوضه معنى نشته خكه چي معاوضه د دوي [دوه] كسانو په مينځ كي متحقق كيږي .او دلته كي صرف يو كس دي يعني آزادونكي نو هركله چي په دي صورت كي د معوضه معنى نشته نودا د فسخ قابل هم نه دي.

بِخِلَافِ الْكِتَابَةِ الْمَقْصُودَةِ په خلاف د كتبت مقصوده، لِأَنَّهُ عَقْدٌ خكه چي دا يوعقد دي يُقَالُ ددي اقله هم كيداي شي وَيُفْسَخُ او فسخ هم كيداي شي

تشريح - ددي په خلاف كتابت دي چه بالا رده غلام سره يوه معامله اوكړي .نودا به ،،اسقاط عن المولى الى المكتب،، وي په دي طريقه چي مولا خپل مكاتب ته د بدل كتابت په حاصلولو قدرت وركړي دي نو په كتبت كي د معاوضه معنى موجود ده او هركله چي د معارضه معنى موجود ده نود كتابت آقاله هم شي وفسخ هم كيدلي شي

وَلَيْسَ فِي الطَّلَاقِ وَالْعَفْوِ عَنِ الْقِصَاصِ حَالَةٌ مُتَوَسِّطَةٌ او په طلاق او عفوعن القصص كي ا ،ل، څه درميانى حلت نشته فَأَثْبَتْنَاهُ فِي الْكُلِّ نو موږ طلاق يا عفو په كل كي ثابت كړو ترجيحا للمحرم محرم ته ،په مبيح بندي ترجيح كوو سره،

تشريح - په دي عبارت سره د صحبينو اود امام شافعي رحمه الله د قياس علإعتبار كالطلاق والعفو عن القصص والاستيلاد،، خواب وركوي فرمائي چه اعتاق په طلاق اوپه عفو عن القصص باندي قياس كول صحيح نه دي خكه چي د طلاق اود نكاح په مينځ كي ، يا د قصاص اود عفو په مينځ كي هيڅ منخنى حالت نشته لكه خنګه چي د آزادئ اود مملوكيت په مينځ كي د كتبت حالت وو چه كتبت د خپل ذات په اعتبار سره مموكيت دي اود خپلې مزدورئ اود تصرفاتو په اعتبار سره آزدى ده نوهركله چي د نكاح او د طلاق په مينځ كي داسې حالت نشته.نوچا چي نيمي ښخې ته طلاق وركړو.نودا د نيم طلاق په وجه حرام شوه.او نوره نيمه برخه د نكاح په وجه حلال ده او په اصول فقه كي دا قاعده ذكر ده چه كله حلال اوحرام جمع شي .نو حرام ته به په حلال باندي ترجيح وركولې شي .او پوره ښخه به حرام ګرځولې شي چه په احتياط باندي عمل اوشي دغه ډول په عفو كي هم ده چه كله نيم قصاص معاف شو نود معاف كاوه په وجه دا نيم قصاص حرام شو.او نور نيم حلال دي.نوحرام ته به په حلال باندي ترجيح وركولې شي .او وئيلې به شي چه پوره قصاص معاف شوي دي او اوس قصاص اخستل حرام دى

وَالْإِسْتِيْلَادُ مُتَجَزِّئٌ عِنْدَهُ او ام ولد جوړول د امام صاحب رحمه الله په نيز ټكړي كيږي حَتَّى لَوِ اسْتَوْلَدَ نَصِيبَهُ مِنْ مُدَبَّرَةٍ تردى كه يوې مدبره وينځې خپله برخه ام ولد جوړه كړله يَقْتَصِرُ عَلَيْهِ نوهم دي برخې پورې به (متعلق) وى وَفِي الْقِنَّةِ او صرف په مملوكه وينځه كي (داسې اوشو نو) لَمَّا ضَمِنَ نَصِيبَ صَاحِبِهِ چي كله ده دخپلې شريك برخي تاوان په دي وجه وركړو بِالْإِفْسَادِ چي دده ملك ئې فاسد كړي دي مَلَكَهُ بِالضَّمَانِ كاملاً نوپه تاوان وركوه سره د پوره وينځې مالك شو فَكَمُلَ الْإِسْتِيْلَادُ نواستيلاد پوره شو

تشريح - باتي شو په استيلاد باندي قياس كول، نودا هم صحيح نه دى خكه چي استيلاد يعني ام ولد جوړول، د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز متجزى كيږي .لكه خنګه چي اعتاق متجزى كيږي تردې كه يو كس په مدبره وينځه كي خپله برخه ام ولد جوړه كړله.نودا به هم دي برخې پورې وى او كه صرف په مملوكه وينځه كي داسې اوشو.نو كله چي ئې خپل شريك ته په دي وجه تاوان وركړلو چه دده ملك فسد شوي دي نو په تاوان وركولوسره به پوره وينځه دده ملك شي .او استيلاد به هم پوره شي .

اّ ددي وضحت دادي چه د زيد او خالد په مينځ كي يوه وينځ مشترك ده او ددي بچي پيد شو او زيد دعوى اوكړه چه دا زما د نطفې نه پيدا شوي دي.نو نيمه وينځه به دده م ولد شي خود، د خلد په برخه كي نسد وچولو.خكه چي ام ولد د آزاد پشان وى .تردي چي ددي خرڅول جائز نه دى .په دي وجه به په زيد باندي واجب وى چه د خلد د برخې تاوان وركړي .اوكه چي تاوان وركړي .اود پوره وينځې مالك شي .نو دا وينځه به پوره ام ولد شي .لكه مثلاً كه څوك خپله پوره وينځه استيلاد (ام ولد) كړي .نودا پوره ام ولد كيږي او كه دا مشتركه وينځه د دواړو مدبره وى .يعنى دواړو وئيلې وى چه ته زما د مرګ نه روسته آزاده ئې.نو په دي مسئله كي چي كوم كس ددي دبچي د عوى كړي وى هم دده برخه به ام ولد وى اوپاته برخه به مدبره وى .نو ثبته شوه.چه د استيلاد ټكړې كيدلې شي (عينى)

په شريكونوكي د يوكس خپله برخه آزادول

وَإِذَا كَانَ الْعَبْدُ بَيْنَ شَرِيكَيْنِ او كه يوغلام په دوي [دوه] شريكانوكي (مشترك) وو فَأَعْتَقَ أَحَدُهُمَا نَصِيبَهُ نو په دي دواړو كي يوكس خپله برخه آزاده كړله عَتَقَ نو دده برخه به آزاده وى فَإِنْ كَانَ مُوسِرًا بيا كه آزادونكي سړې توانګر وى فَشَرِيكُهُ بِالْخِيَارِ نو دده شريك ته اختيار دي إِنْ شَاءَ أَعْتَقَ كه غواړي نو خپله

برخه دي هم آزاده کړي **وَإِنْ شَاءَ** او که غواړي **ضَمَّنَ شَرِيكَهُ قِيمَةَ نَصِيبِهِ** د خپل شريك آزادونکی نه د خپلې برخې قيمت، تاوان واخلی **وَإِنْ شَاءَ اسْتَسْعَى الْعَبْدَ** او که غواړي په غلام مزدوري اوکړي (او وصول کړي **فَإِنْ ضَمِنَ** سې که ده (د آزادونکی نه قيمت) تاوان واخستلو **رَجَعَ الْمُعْتِقُ عَلَى الْعَبْدِ** نو آزادونکی به د غلام نه رجوع کوي

تشريح - صورت د مسئلې واضح دي.اود دلائلو لپاره راروانې کرحې اوګورئ.

وَالْوَلَاءُ لِلْمُعْتِقِ او ددې غلام ولاء به هم ددې آزادونکی لپاره وی **وَإِنْ أَعْتَقَ** او که شريك خپله برخه هم آزاده کړله **أَوِ اسْتَسْعَى** يانې په غلام مزدوري اوکړله او وصول ئې کړله **فَالْوَلَاءُ بَيْنَهُمَا** نو دده ولاء به ددې دواړو لپاره مشترك وی **وَإِنْ كَانَ الْمُعْتِقُ مُعْسِرًا** اوکه آزادونکې غريب وی **فَالشَّرِيكُ بِالْخِيَارِ** نو شريك ته هم دا اختيار دې **إِنْ شَاءَ أَعْتَقَ** که غواړي نو خپله برخه آزاده کړي **وَإِنْ شَاءَ اسْتَسْعَى الْعَبْدَ** اوکه غواړي .په غلام باندې مزدوری اوکړي **وَالْوَلَاءُ بَيْنَهُمَا فِي الْوَجْهَيْنِ** په دې دواړو صورتونوکې به دده ولاء په دې دواړو شريکانوکې مشترك وی **وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ** اودا د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز دی . **وَقَالَا: لَيْسَ لَهُ إِلَّا الضَّمَانُ مَعَ الْيَسَارِ** او صاحبين رحمهما الله فرمائی چې شريك ته صرف دا اختيار دې **وَالسِّعَايَةُ مَعَ الْإِعْسَارِ** که (آزادونکې)مالدار وی نو دده نه تاوان واخلی **وَلَا يَرْجِعُ الْمُعْتِقُ عَلَى الْعَبْدِ** اودې د آزادونکی غلام نه واپس نشی اخستلې **وَالْوَلَاءُ لِلْمُعْتِقِ** او(که آزادونکې) غريب وی .نو(په غلام) مزدوري اوکړي .او ولاء به صرف د آزادونکی لپاره وی .

حل اللغة: ① **المعسر** غريب ② **الموسر** مالدار ③ **استسعى** مزدوري اوکړه ④ **الاعسار** تاوانی کول]

تشريح:- صورت د مسئلې واضح دي.اود دلائلو لپاره راروانې کرخې اوګورئ.

د اعتاق حصې کيدل

وَهَذِهِ الْمَسْأَلَةُ تَبْتَنِي عَلَى حَرْفَيْنِ اودا مسئله په دوي [دوه] صولو باندې مبنی ده **أَحَدُهُمَا: تَجَزِّي الْإِعْتَاقِ** اول داچه د اعتاق متجزی کيدل **وَعَدَمُهُ** او نه متجزی کيدل **عَلَى مَا بَيَّنَّاهُ** لکه څنګه چې موږ بيان کړل

حل اللغة: ① **التيسير** آسانی کول ② **القربة** ثواب ③ **انصبغ** رنګ شوه ④ **سعاية** مزدوری ⑤ **الساكت** چوپ ،خاموش]

تشريح - صاحب دهد يه رحمه الله فرمائی چه دا مسئله يعنی د آزادونکی خپل شريك ته ضمان ادا کاوه نه روسته د غلام نه و پس اخستل يا نه اخستل، په دوي [دوه] اصولو باندې مبنی دی .رومبې اصل دادې.چه د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز اعتاق ټکړې کيږی اود صاحبينو رحمهما الله په نيز اعتاق نه ټکړې کيږی .لکه څنګه چې د باب په پيل کی بيان کړې شو.

وَالثَّانِي: أَنَّ يَسَارَ الْمُعْتِقِ او دوهم صل داچه د آزادونکی مالداره کيدل **لَا يَمْنَعُ سِعَايَةَ الْعَبْدِ عِنْدَهُ** د امام صاحب رحمه الله په نيز دغلام مزدوری کاوه نه مانع نه دی **وَعِنْدَهُمَا يَمْنَعُ**.اود صاحبينو رحمهما الله په نيز منع کوی

تشريح:- دوهم اصل دادې چه کله آزادونکې مالداره وی .نو دده مالداری د امام صاحب رحمه الله په نيز د غلام د مزدورئ مانع نه جوړيږی .اود صاحبينو رحمهما الله په نيز مانع دي.د رومبی اصل دلائل وړاندې تيرشوی دی .

لَهُمَا فِي الثَّانِي د صاحبينو دليل د نبی کريم ﷺ قول دې د داسې کس په حق کې څوك چې خپله برخه آزاده **قَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الرَّجُلِ يُعْتِقُ نَصِيبَهُ: إِنْ كَانَ غَنِيًّا ضَمِنَ** (داسې اوفرمائيل) که دا آزادونکې کس

توانګر وی نو ضامن به وی **وَإِنْ كَانَ فَقِيرًا** وکه فقير وی **سَعَى فِي حِصَّةِ الْآخَرِ** سود ده يعني برخې لپاره به مزدوری کوی **قسم**(په دې حديث کې نبی کريم ﷺ) په ويش نسدي ورکړو **وَالْقِسْمَةُ تُنَافِي الشَّرِكَةَ** و ويش د شرکت منافی دي

تشريح:- اود په دوهم اصل کې د صاحبينو رحمهما الله د دليل حاصل دادې چه په دې مسئله کې د قياس مقتضی په دوي [دوه] امورو کې يو دې يودا چې آزادونکې مالداره وی او که غريب وی په دواړو صورتونو کې په آزادونکی باندې د خپل شريك لپاره ضمان واجب وی ځکه چې ده د خپلې برخې آزادولو په وجه د خپل شريك برخه خرابه کړله ځکه چې دده لپاره خپل ملك پاته سائل او پخپله برخه کې تصرف کول متعذر دی اود ا...د ضمان د مالدارئ او غريبئ په وجه نه مختلف کيږی

دوهم امر دادې چه په آزادونکی باندې بالکل ضمان واجب نه وی ځکه چې آزادونکی په خپله برخه کې تصرف کړې دی.او په خپله برخه کې تصرف کونکې نه متعدی وی اوبه په ده باندې ضمان واجبيږی اګرچه دده د تصرف ضرر د بل ملك ته متجاوز شی لکه مثلاً يوکس په خپله مځکه کې د فصل کټ کاوه نه روسته پاته پاتې ګيا ،بهوس وغيره اوسوزول خو په دې سره د ګوندی په ملك کې هم څه لږشان اوسوزيدل نو په ده به د ګاونډی لپاره څه ضمان واجب نه وی دا دواړه قياسونه چونکه متضاد دی په دې وجه صاحبينو رحمهما الله دا دواړه پريخودل او په هغه حديث باندې ئې عمل اوکړو کوم چې آيمه صحاح ستة د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روايت کړې دي.يعنی نبی کريم ﷺ داسې کس په حق کې اخوك چې خپله برخه آزاده کړي) ارشاد اوفرمائيلو ((إن كان غنيا وإن كان فقيرا سعى في حصة الآخر الحديث))[1] دا آزادونکې مالداره وی .نود خپل شريکوال د برخې به ضامن وی اوکه فقير وی .نود شريك دحصې لپاره به غلام مزدوری کوی ،په دې حديث کې د الله تعالى پاك رسول ﷺ ويش اوفرمائيلو .او ويش د شرکت منافی دې يعنی که آزادونکې مالداره وی .نو صرف دې به ضامن وی .او په غلام باندې ئې سعايه يعنی مزدوری مقررنکړه اوکه دې فقير وی .نو صرف په غلام باندې مزدوری ده.نو ددې نه معلومه شوه چه د آزادونکی مالداره کيدل د غلام د مزدورئ نه مانع دی.(عنايه)

وَلَهُ اود امام صاحب رحمه الله دليل دادې **أَنَّهُ احْتُبِسَتْ مَالِيَّةُ نَصِيبِهِ عِنْدَ الْعَبْدِ** چې دشرکت د برخې ماليت ددې غلام سره بند شو **فَلَهُ أَنْ يُضَمِّنَهُ** نو شريك ته اختيار دې.چه دده نه تاوان واخلی **كَمَا إِذَا هَبَّتِ الرِّيحُ فِي ثَوْبِ إِنْسَانٍ** لکه ،مثلاً) هوا د يوکس کپړې اوچتې کړې **وَأَلْقَتْهُ فِي صَبْغِ غَيْرِهِ** اود يو بل(کس) په رنګ (د ګچی) کې ئې اوغورځولې. **حَتَّى انْصَبَغَ بِهِ** چې کپړه رنګينه شوه **فَعَلَى صَاحِبِ الثَّوْبِ قِيمَةُ صَبْغِ الْآخَرِ** نود کپړې په مالك باندې د بل کس د رنګ قيمت واجب دې **مُوسِرًا كَانَ أَوْ مُعْسِرًا** (که) توانګر وی او که غريب وی **لِمَا قُلْنَا** هغه دليل په وجه کوم چې موږ بيان کړو **فَكَذَا هَاهُنَا** نوهم دغه ډول حکم دلته کې هم دې **إِلَّا أَنَّ الْعَبْدَ فَقِيرٌ** مګر داچه غلام(که) فقير وی **فَيَسْتَسْعِيهِ** نو په غلام به مزدوری کوی

تشريح:- اود امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې.چه د شريك د برخې ماليت دې غلام سره بند شو.نوشريك ته اختيار دې چه دده نه د خپل مال ضمان واخلی يعنی په غلام باندې مزدوری اوکړي اودا داسې ده لکه مثلاً ديوکس کپړې هوا يوسی اود بل کس د رنګ په کړی (بالټی) کې ئې واچوی او کپړې رنګينې شی يعنی کپړې رنګ رانيکی ، اوجذب ئې کړی .نود کپړې په مالك باندې واجب دی.چه د رنګريز د رنګ قيمت اداکړی .که د کپړو والا مالداره وی .او که غريب وی ځکه چې د کپړو والا سره دده رنګ بند شوې

1) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه أخرجه البخاري في الشركة باب ۵ ومسلم في العتق رقم ۳ وأبوداود في العتق باب ۵ رقم ۳۹۳۷ والترمذي في الأحكام باب ۱۴ وابن ماجه في العتق باب ۷ رقم ۲۵۲۷ وأحمد في المسند(۲\۲۵۵)۔

دي نو هغه له تاوان اخستل جائز دي نو دغه ډول حكم دلته كي هم دي.خو دومره قدري خبره ده.كه غلام بالكل فقير وي نو دي به په غلام مزدوري كوي .اودا به وصول كوي .

ثُمَّ الْمُعْتَبَرُ يَسَارُ التَّيْسِيرِ بيا د مالدارۍ نه مراد ،، يسار تيسير ،، دي وَهُوَ أَنْ يَمْلِكَ مِنَ الْمَالِ قَدْرَ قِيمَةِ نَصِيبِ الْآخَرِ يعني د دومره مال مالك كيدل،چه د شريك د برخي قيمت ادا كړي لَا يَسَارُ الْغِنَى او يسار (غناء مراد) نه ده لِأَنَّ بِهِ يَعْتَدِلُ النَّظَرُ مِنَ الْجَانِبَيْنِ خكه چي د تيسير په وجه د دواړو طرفونو رعايت په اعتدال پاتي كيږي بِتَحْقِيقِ مَا قَصَدَهُ الْمُعْتِقُ خكه چي څه آزادونكي اوغوښتل مِنَ الْقُرْبَةِ وَإِيصَالِ يعني قربت او ثواب بَدَلِ حَقِّ السَّاكِتِ إِلَيْهِ هغه به ده ته حاصل شي .او ساكت ته به خپل حق اورسي .

تشريح - اود صاحبينو ﷫ د پيش كړى حديث خواب دادي چه نبي كريم ﷺ د شرط په طورويش كړي دي يعني سعايه ئي د آزادونكي په غريبۍ باندي معلق كړي دي اودا د غريبۍ د نه كيدلو په وخت د استسعاء يعني د مزدورۍ كاوه منفي نه دي خكه چي په كوم شرط باندي معلق كړي شي نود شرط د وجود په وخت كي ددي موجود كيدل خو ضروري دي .خود عدم شرط په وخت ددي معدوم كيدل ضروري نه دي مثلاً يو كس خپل غلام ته اووئيل كه ته كور ته داخل شوي نو ته آزاد ئي.نو كورته د داخليدلو په صورت كي به غلام غيب آزاد وي خود نه داخليدلو په صورت كي نه آزاديدل ضروري نه دي .بلكه آزاديدلي شي په دي طريقه چي مولا ته بغير د څه شرط نه ،،انت حر،، اووائي نوهم دغه ډول په دي مسئله كي هم د آزادونكي د مالدارۍ باوجود په غلام باندي مزدوري كيدلي شي ښكاره دي وي چي د آزادونكي (په كوم كس چي تاوان وحب شوي دي) په مالدارۍ كي ،،يسار تيسير،، معتبر دي. ،،يسار غناء،، معتبر نه دي يسار تيسير دادي چه د دومره مال مالك وي چه د شريك د برخي قيمت اداكړي اودا مقدار دده د كپړو،او دده د اهل وعيال د خرچه نه زياتي وي هم دا ظاهر الرواية دي او امام شافعي امام مالك،او امام احمد ﷭ هم ددي قايل دي و بعضو مشائخو د حرمان نصاب اعتبار كړي دي خو خونبه مسلك هغه دي كوم چي ظاهر الرواية دي دليل دادي چه يسار تيسير يعني په آسانۍ سره د قيمت ادا كاوه په لحاظ ساتلوكي د دواړو رعايت كيږي خكه چي آزادونكى څه غوښتل، يعني د آزادولو په وجه ثواب او تقرب الى الله حصليدل دا به ده ته حاصل شي او دده سكت شريك ته به خپل حق وراورسي .

په دواړه اصولوكي حكم

ثُمَّ التَّخْرِيجُ عَلَى قَوْلِهِمَا ظَاهِرٌ بيا د صاحبينو ﷫ په قول باندي تخريج (حكم راويستل) ښكاره دي فَعَدَمُ رُجُوعِ الْمُعْتِقِ بِمَا ضَمِنَ عَلَى الْعَبْدِ نود آزادونكي د غلام نه مال ضمان واپس نه اخستل خكه دي لِعَدَمِ السِّعَايَةِ عَلَيْهِ فِي حَالَةِ الْيَسَارِ حي د مالدارۍ په حالت كي غلام باندي سعايه واجب نه ده وَالْوَلَاءُ لِلْمُعْتِقِ و ولاء د آزادونكي لپاره دي لِأَنَّ الْعِتْقَ كُلَّهُ مِنْ جِهَتِهِ خكه چي پوره آزادي د آزادونكي د اړخه ده لِعَدَمِ التَّجَزِّي خكه چي (آزادي) نه متجزى كيږي

هل اللغة• ① التضمين ضامن كول ② تخريج د مسائلو استنباط]

تشريح - علامه مرغيناني ﷫ فرمائي چه دامسئله چونكه په ددوي [دوه] اصولو باندي مبني ده په دي وجه دي مسئله كي د دواړو اصولو په بناء باندي حكم راوښكلي شوي دي نود صاحبينو ﷫ په قول باندي ددي مسئلي تخريج ښكاره دي يعني صاحبينو ﷫ چي كوم اصل اختيار كړي دي په هغي سره ددي حكم راوښكل ښكاره دي خكه چي د صاحبينو ﷫ په نيز چونكه اعتاق تكري كيدلي شي په دي وجه به پوره غلام آزاد وي اوچونكه د آزادونكي مالداره كيدل، دغلام د مزدورۍ كاوه نه مانع دي په دي وجه نه د شريك لپاره په ده باندي ضمان واجب وي او مزدوري كول نه منتفي وي او آزادونكي د مال تاوان د غلام نه خكه نشي اخستلي چه هركله د مالداره كيدلو په صورت كي دد تاوان وركړو نو په دي حالت كي په غلام

باندي مزدوري كول واجب نه وو لكه خنگه چي په اصل ثاني سره معلوم شو و ولاء به د آزادونكي لپاره وي خكه چي د پوره غلام آزادول دده د اړخه متحقق شوي دي .خكه چي اعتاق نه متجزى كيږي لكه خنگه چي د دومبي اصل نه معلوميږي .

وَأَمَّا التَّخْرِيجُ عَلَى قَوْلِهِ او پاتي شو دامام صاحب ﷫ په قول باندي تخريج كول فَلِلسَّاكِتِ الْخِيَارَاتُ الثَّلَاثُ لِقِيَامِ مِلْكِهِ فِي الْبَاقِي نو (شريك ته خپله حصه) د آزادولو اختيار دي خكه چي په برخه كي دده ملك قائم دي إِذِ الْإِعْتَاقُ يَتَجَزَّأُ عِنْدَهُ خكه چي د امام صاحب ﷫ په نيز اعتاق تكري كيداي شي وَالتَّضْمِينُ اود تاوان اخستلو (حق) خكه دي لِأَنَّ الْمُعْتِقَ جَانٍ عَلَيْهِ بِإِفْسَادِهِ نَصِيبَهُ چي آزادونكي (خپله شريك برخه د خرابولو په وجه په ده باندي ظلم كونكي دي حَيْثُ امْتَنَعَ عَلَيْهِ الْبَيْعُ وَالْهِبَةُ وَنَحْوُ ذَلِكَ مِمَّا سِوَى الْإِعْتَاقِ وَتَوَابِعِهِ وَالِاسْتِسْعَاءُ چي په ده باندي د آزادولو او ددي توابع، او دگتي كاوه نه سواء، خرڅول، هبه كول وغيره ممتنع دي لِمَا بَيَّنَّا د اصل دليل په وجه كوم چي موږ بيان كړي دي

تشريح - او پاتي شو د امام ابوحنيفه ﷫ په قول باندي ددي حكمونه راوښكل نو د سې دي چه دوهم شريك نه هم د خپلي برخي آزادولو اختيار دي خكه چي پخپله برخه كي دده ملك موجود دي خكه چي د امام ابوحنيفه ﷫ په نيز اعتاق متجزى كيږي اوده ته دا اختيار هم شته چه دي د آزادونكي نه د خپلي برخي تاوان واخلي خكه چي آزادونكي دده په برخه باندي ظلم كړي دي چه دده برخه ئي فسد كړله حكه چي سوا د آزادولو او ددي توابع يعني د مدبر يا مكتب كولو،يا په ده باندي د مزدورۍ كولو، ده سره دا قدرت پاتي نشو.چه خپله برخه وپلوري ، يا ئي هبه كړي .اودا موږ بيان كړي دي .

وَيَرْجِعُ الْمُعْتِقُ بِمَا ضَمِنَ عَلَى الْعَبْدِ او آزادونكي به د تاوان رقم د غلام نه واپس اخلي خكه چي آزادونكي تاوان وركړي دي لِأَنَّهُ قَامَ مَقَامَ السَّاكِتِ بِأَدَاءِ الضَّمَانِ (نو) د ساكت قائم مقام شو وَقَدْ كَانَ لَهُ ذَلِكَ بِالِاسْتِسْعَاءِ او ساكت ته دا اختيار وو چه په غلام باندي مزدوري اوكړي فَكَذَلِكَ لِلْمُعْتِقِ نوهم دغه ډول به آزادونكي ته هم خنيار وي وَلِأَنَّهُ مَلَكَهُ بِأَدَاءِ الضَّمَانِ ضِمْنًا او په دي وجه چي آزادونكي د ضمان ادا كاوه په وجه ضمناً ددي غلام مالك شو فصير نو داسي به شي كَأَنَّ الْكُلَّ لَهُ لكه چي پوره غلام دده دي وَقَدْ عَتَقَ بَعْضُهُ حال داچه ده يو جزء آزاد كړي دي فَلَهُ أَنْ يُعْتِقَ الْبَاقِيَ نو دده اختيار دي چه پاته آزاد كړي أَوْ يَسْتَسْعِيَ إِنْ شَاءَ ياكه غواړي نو په ده مزدوري اوكړي او قيمت واخلي وَالْوَلَاءُ لِلْمُعْتِقِ فِي هَذَا الْوَجْهِ او په دي صورت كي به ولاء د آزادونكي لپاره وي لِأَنَّ الْعِتْقَ كُلَّهُ مِنْ جِهَتِهِ خكه چي د پوره غلام آزادي دده د اړخه (واقع) شوي ده حَيْثُ مَلَكَهُ بِأَدَاءِ الضَّمَانِ خكه چي د ضمان ادا كاوه په وجه دي د پوره غلام مالك شو

تشريح - او پاتي شوه داچه آزادونكي كوم تاوان وركړلو دا د غلام نه واپس اخستي شي خكه چي هركله ده خپل شريك ته تاوان وركړو نودي د شريك قائم مقام شو او شريك ته دا اختيار وو چه په غلام باندي مردوري اوكړي نو آزادونكي ته به هم دا اختيار وي او دوهم دليل دادي چه آزادونكي د ضمان ادا كاوه په وجه ددي غلام ضمناً مالك شو.اګرچه دي د صريحي ملكيت قابل نه دي نوداسي شوه چه ګويا پوره غلام هم دده دي او حال دادي چه ده يو جزء آزاد كړي دي نوده ته اختيار شته كه غواړي نو پاته هم آزاد كړي او كه غواړي نو په ده باندي مزدوري كوي .او قيمت واخلي بيا د تاوان ادا كوه په صورت كي به آزادونكي ته پوره ولاء ملاوشي خكه چي پوره غلام آزادول دده د اړخه شوي دي .خكه چي د ضمان اداكولو په وجه دي د پوره غلام مالك شو.

د آزادونكي غريب كيدل

وَفِي حَالِ إِعْسَارِ الْمُعْتِقِ اود آزادونكي د افلاس په صورت كي كه غواړي إِنْ شَاءَ أَعْتَقَ، نو خپله حصه، آزاد

کړي لِبَقَاءِ مِلْكِهِ خکه چي دده ملکیت پاته دي وَإِنْ شَاءَ اسْتَسْعَى اوکه غواړي .نو مزدوري اوکړي لِمَا بَيَّنَّا د هغه دلیل په وجه کوم چي موږ بیان کړو وَالْوَلَاءُ لَهُ فِي الْوَجْهَيْنِ او په دواړو صورتونوکي شریك ساکت ته (دده د برخي) ولاء ملاویږي لِأَنَّ الْعِتْقَ مِنْ جِهَتِهِ خکه چي آزادول دده د اړخه دي .

حل اللغة: ① اعسار غریب کول ② فکاک خلاصول ③ سالب ختمونکي ④ احتباس بندول، قید کول]

تشریح - ماقبل واړه تفصیلات هغه وخت وو.چه آزادونکي مالداره وي .اوکه آزادونکي غریب وي .نو ساکت (خاموش) شریکوال ته دا اختیار شته که غواړي نوخپله برخه آزاده کړي خکه چي دده ملکیت پاته دي او که غواړي .نو په غلام باندي مزدوري اوکړي .خکه چي دده د برخي مالیت غلام سره بند شوي دي.او په دواړه صورتونوکي به ساکت شریکوال ته د خپلي برخي ولاء ملاویږي . خکه چي آزادي دده د اړخه پید شوي ده.

وَلَا يَرْجِعُ الْمُسْتَسْعَى عَلَى الْمُعْتِقِ بِمَا أَدَّى بِالْإِجْمَاعِ بَيْنَنَا او په چاچه مزدوري شوي ده.(یعني غلام) دي دا اداکړي شوي مال د خپل آزادونکی نه نشی اخستلي.(په دي کي) د امام صاحب اود صاحبینو ﷺ اتفاق دي لِأَنَّهُ يَسْعَى لِفِكَاكِ رَقَبَتِهِ خکه چي غلام خود خپل ښځ آزادولو لپاره مزدوري کوی أَوْلَا يَقْضِي دَيْنًا عَلَى الْمُعْتِقِ اودسي پور نه اداکوی .چه په آزادونکی باندي وی إِذْلَا شَيْءَ عَلَيْهِ لِعُسْرَتِهِ خکه چي په آزادونکی باندي دده د غریبۍ په وجه هیڅ نه لازمیږي

تشریح - او په کوم صورت کي چي ساکت شریك په غلام مزدوري کړي ده.غلام دا مال د خپل آزادونکی نه نشی اخستلي.په دي حکم کي امام بوحنیفه او صاحبین ﷺ واړه متفق دي .خکه چي غلام خود خپل ښځ آزادولو لپاره مزدوري کوی .او داسي قرضه نه اداکوی چه په آزادونکی باندي وی خکه چي د آزادونکی د غریبۍ په وجه په ده هیڅ څه هم واجب نه دي .

بِخِلَافِ الْمَرْهُونِ په خلاف د هغه غلام چي رهن وی إِذَا أَعْتَقَهُ الرَّاهِنُ الْمُعْسِرُ چي کله غریب راهن دي آزاد کړی لِأَنَّهُ يَسْعَى فِي رَقَبَتِهِ خکه چي غلام د خپل ښځ لپاره مزدوري کوی قَدْ فُكَّتْ حالانکه (دده ښځ) خلاص شوي وو أَوْ يَقْضِي دَيْنًا عَلَى الرَّاهِنِ ده داسي پور اداکړله.کومه چي په راهن باندي وه فَلِهَذَا يَرْجِعُ عَلَيْهِ نود راهن څخه به ئي واپس اخلی

تشریح:- په خلاف د هغه غلام چي رهن وی او راهن دي آزاد کړی .حالانکه راهن د مرتهن قرضه د غریبۍ په وجه نشی اداکولي نو غلام به خپل قیمت لپاره مزدوري کوی او مرتهن ته به ئي ورکوی او بیا به ئي د راهن نه واپس اخلی ددي دلیل دادي چه غلام د خپل قیمت لپاره مزدوري کړي ده.حالانکه دده ښځ خلاص شوي وو یا داسي اووایئ.چه ده داسي قرضه اداکړي ده چه د راهن په ذمه وه په دي وجه به ئي دا غلام د راهن نه واپس اخلی .

وَقَوْلُ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ فِي الْمُوسِرِ كَقَوْلِهِمَا اود امام شافعي ﷫ قول د توانګر په اړه کي د صاحبینو ﷫ دقول پشان دي وَقَالَ فِي الْمُعْسِرِ اود غریبۍ په صورت کي امام شافعي ﷫ فرمائی يَبْقَى نَصِيبُ السَّاكِتِ عَلَى مِلْكِهِ .چه د ساکت برخه به دده په ملك باندي پاته پاتي وی . يُبَاعُ وَيُوهَبُ دا خرڅولي هم شی .اوهبه کولي ئي هم شی لِأَنَّهُ لَا وَجْهَ إِلَى تَضْمِينِ الشَّرِيكِ لِإِعْسَارِهِ خکه چي دآزادونکی د غریبۍ په وجه شریك ته دا .ختیار نشته چي دده نه ضمان واخلی وَلَا إِلَى السِّعَايَةِ . اونه په غلام باندي د مزدورۍ کاوه اختیار دي لِأَنَّ الْعَبْدَ لَيْسَ بِجَانٍ خکه چي غلام نه ظلم کونکي دي وَلَا رَاضٍ بِهِ اونه په آزادۍ باندي راضی دي وَلَا إِلَى إِعْتَاقِ الْكُلِّ اود پوره غلام آزادولو هم څه وجه نشته لِلْإِضْرَارِ بِالسَّاكِتِ خکه چي (په دي کي) د ساکت ضرر دي فَتَعَيَّنَ مَا عَيَّنَّاهُ .نوخه چي موږ متعین کړل.هغه متعین شو

تشریح - صاحب دهدایه ﷫ فرمائی که آزادونکي مالداره وي نو به دوي کي د امام شافعي ﷫ قول د صاحبینو ﷫ پشان دي.خو که آزادونکي غریب وي .نود امام شافعي ﷫ مسلك دادي چه د ساکت شریکوال برخه به دده په ملك باندي پاته وي .اګرچه دي خپله برخه وبپلوري ... ئي هبه کړي ... برخه کي به دده پوره ملکیت پاته وي .خکه چي ساکت شریکوال خو به آزادونکي د خپلي برخي ... خورولي شي خکه چي آزادونکي غریب او تنګدست دي او به دده نه ضمان ... نشته خکه چي غلام هیڅ ظلم نه دي کړي او نه په آزادیدلو باندي راضي شوي دي ... د علم نه نه متحقق کیږي او دلته کي مولا د غلام د علم نه ... آزاد کړي دي ... موجود نشوه.او ددي هم څه وجه نشته چه پوره غلام آزاد اوګرځولي شي خکه چي په دي کي ساکت شریك ته ضرر دي نوموږ چي کوم بیان کړي دي.هم دا متعین دي.یعني ساکت شریکوال د خپلي برخي ... دي نودي دا خرڅولي هم شي او هبه کولي ئي هم شي

قُلْنَا .موږ ددي دا خواب ورکوو إِلَى الْإِسْتِسْعَاءِ سَبِيلٌ چي د شریك مالیت دي غلام سره بند شوي دي لِأَنَّهُ لَا يَفْتَقِرُ إِلَى الْجِنَايَةِ خکه چي احتیاج نشته جنایت ته بَلْ تُبْتَنَى الشِّعَايَةُ عَلَى احْتِبَاسِ الْمَالِيَّةِ ... مزدوري په بندولو د مالیت باندي فَلَا يُصَارُ إِلَى الْجَمْعِ بَيْنَ الْقُوَّةِ الْمُوجِبَةِ لِلْمَالِكِيَّةِ ... په یوغلام کي دواړه خبري یعني قوت کوم چي د مالکیت سبب دي وَالضَّعْفُ السَّالِبُ لَهَا فِي شَخْصٍ وَاحِدٍ و ضعف کوم چي ددي قوت سلب کونکي دي نه جمع کیږي

تشریح -خوزموږ د اړخه ددي خواب دادي چه ساکت شریك ته په غلام باندي د مزدورۍ کولو اره موجود ده خکه چي د مزدورۍ کاوه لپاره ددي اړتیا نشته چه غلام څه ظلم اوجرم کړي وی ... دي چه د ساکت شریك مالیت دي غلام سره بند شوي دي نو هرکله چي مزدوري کول ممکن دي نو په یو غلام کي به دواړه خبري نه جمع کیږي یعني په غلام کي د آزادیدلو په وجه ... قوت دي ... پاته برخي د نه آزادیدلو په وجه دا قوت نشته

شریکیو په یو بل باندي د غلام آزادولو اقرار کول

قَالَ قدوري ﷫ فرمائی وَلَوْ شَهِدَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَ الشَّرِيكَيْنِ عَلَى صَاحِبِهِ بِالْعِتْقِ که په دوی کي دوه شریکانو کي هریو خپل انډیوالان باندي (د غلام) آزادولوګواهی ورکړله سَعَى الْعَبْدُ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا فِي نَصِيبِهِ نو غلام به په دي دواړوکي د هر یو لپاره دده په برخه کي مزدوري کوی مُوسِرَيْنِ كَانَا أَوْ مُعْسِرَيْنِ که دواړه توانګر وی اوکه غریبانان وی عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ (دا) د ابوحنیفه ﷫ په نیز دي وَكَذَا إِذَا كَانَ أَحَدُهُمَا مُوسِرًا اوهم دغه ډول که په دي دواړوکي یو توانګر وی وَالْآخَرُ مُعْسِرًا او دوهم فقیر وی

تشریح:- صورت د مسئلي دادي.چه په دواړه شریکانو کي هر یوکس په بل باندي دا اقرار اوکړی . چي ده غلام آزاد کړي دي نو په دي صورت کي په غلام واجب دي چه د هریوکس د برخي لپاره مزدوري کوی .او اد ئي کړی که دواړه مالداره وی .او که غریب وی .دا دحضرت امام صاحب ﷫ مذهب دي.اوهم دا حکم هغه وخت دي.چه کله په دواړو کي یو توانګر وی او بل غریب وی

لِأَنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يَزْعُمُ خکه چي په دي دواړوکي هریو ګمان (خیال) کوی أَنَّ صَاحِبَهُ أَعْتَقَ نَصِيبَهُ چي دده انډیوالان خپله برخه آزاده کړي ده فَصَارَ مُكَاتَبًا فِي زَعْمِهِ عِنْدَهُ نو دده د ګمان مطابق د امام بوحنیفه ﷫ په نیز (داغلام) مکاتب شو وَحَرُمَ عَلَيْهِ الْإِسْتِرْقَاقُ او په ده باندي داغلام رقیق جوړول حرام شو فَيُصَدَّقُ فِي حَقِّ نَفْسِهِ نو دده په حق کي به تصدیق کولای شی فَيُمْنَعُ مِنِ اسْتِرْقَاقِهِ نو غلام به د رقیق جوړولو نه منع کولای شی وَيَسْتَسْعِيهِ او په غلام به مزدوري کوی لِأَنَّا تَيَقَّنَّا بِحَقِّ الْإِسْتِسْعَاءِ خکه موږ ته دا یقین دي چه ده ته د مزدورۍ کولو

حق حصل دي كَـاذِبًا كَـانَ أَوْصَادِقًا كه دي رشتوني وي .اوكه دروغجن وي أَوْمَمْلُوكُهُ يا مملوك دي لِأَنَّهُ مُكَـاتَبُهُ خكه چي دا غلام دده مكاتب دي فَلِهٰذَا يَسْتَسْعِيَانِهِ نو په دوارو كي په هريو باندې مزدوري كولي شي

تشريح:- دليل دادي.چه په دواړه شريكانو كي د هريو كس دا خيال دي چه دده دوهم شريكوال خپله برخه آزاده كړې ده.نو دده د خيل مطابق دا غلام مكاتب شو.لكه څنګه چې د امام ابوحنيفه رحمه الله قول دي.اوس په ده باندې دا غلام رقيق جوړول حرام شو.نود شريك ګمان اګرچه د دوهم شريكوال په حق كي صحيح نه وي خو پخپله به دده په حق كي تصديق كولې شي په دې وجه به ددې نه منع كولې شي چه دې خپل دا غلام رقيق جوړ نكړي .بلكه په ده باندې مزدوري اوكړي .څكه چې موږ ته دا يقين دې.چه ده ته د مزدورۍ كولوحق دي كه دې په خپل قول كي رشتوني وي .او كه دروغژن وي .څكه كه دا سړې په خپل قول كي رشتوني وي نو غلام به مكتب وي او كه دروغژن وي .نو غلام به مملوك وي .اود مملوك كماني دده د مولا لپاره وي .نو په دې وجه غلام يا مكاتب دې.يا مملوك دې.بهرحال په دواړه شريكانو كي هر يو په ده باندې مزدوري كولي شي .

وَلَا يَخْتَلِفُ ذٰلِكَ بِالْيَسَارِ وَالْإِعْسَارِ اودا حكم د مالدارۍ او فقيرۍ په وجه نه مختلف كيږي لِأَنَّ حَقَّهُ فِي الْحَالَيْنِ فِي أَحَدِ شَيْئَيْنِ خكه چې د مولا حق په دواړو صورتونوكي په دوي [دوه] خبروكي يوه (خامخا) ده لِأَنَّ يَسَارَ الْمُعْتِقِ لَا يَمْنَعُ السِّعَايَةَ عِنْدَهُ خكه چې دآزادونكي مالداري د امام صاحب رحمه الله په نيز مانع سعايه نه ده وَقَدْ تَعَذَّرَ التَّضْمِينُ لِإِنْكَارِ الشَّرِيكِ اود شريك د انكر په وجه تاوان اخستل متعذر دی فَتَعَيَّنَ الْآخَرُ نو دويمه خبره متعين شوه. وَهُوَ السِّعَايَةُ يعني په غلام باندې مزدوري كول

تشريح - اودا حكم دغريبۍ اود مالدارۍ په وجه نه مختلف كيږي .څكه چې كوم كس په دوهم شريكوال باندې د خپې برخي آزادولو دعوى كړې ده.په دواړه صورتونوكي په دوې [دوه] خبروكي يوه ده.يعني د مالدارۍ په صورت كي تاوان اخستل.يا مزدوري كول.څكه چې د آزادونكي مالداري د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز ددې خبرې نه منع كوي .چه په غلام باندې مزدوري اوكړي .او دلته كي تاوان اخستل هم ناممكن دی .څكه چې دا شريكوال د آزادولو نه منكر دې.بلكه البته مدعي دې.چه دده شريكوال غلام آزاد كړې دې.نو هركله چې تاوان اخستل ناممكن شو نو اوس دويمه خبره پاتې شوه يعني هم دا اختيار پاتې شو.چه په غلام باندې مزدوري اوكړي .

وَالْوَلَاءُ لَهُمَا او ددې غلام ولاء به د دواړو شريكانو لپاره وي لِأَنَّ كُلًّا مِنْهُمَا يَقُولُ خكه په دواړوكښې هريو وائي عَتَقَ نَصِيبُ صَاحِبِي عَلَيْهِ بِإِعْتَاقِهِ چې د دوهم برخه دده په آزادولو سره آزاده شوه فَوَلَاؤُهُ لَهُ او دده ولاء ده وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ رَحِمَهُمَا اللّٰهُ او صاحبين رحمهما الله فرمائي إِنْ كَانَا مُوسِرَيْنِ كه دواړه شريكان توانګر وي فَلَا سِعَايَةَ عَلَيْهِ نو په غلام باندې مزدوري واجب نه ده لِأَنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يَتَبَرَّأُ عَنْ سِعَايَتِهِ خكه چې په شريكانوكي هريو دا غلام د مزدورۍ كاوه نه برى كوي بِدَعْوَى الْعَتَاقِ عَلَى صَاحِبِهِ په دې وجه په خپل شريك باندې د ضمن دعوى كوي لِأَنَّ يَسَارَ الْمُعْتِقِ يَمْنَعُ السِّعَايَةَ عِنْدَهُمَا خكه چې د صاحبينو رحمهما الله په نيز د آزادونكي مالداره كيدل غلام د مزدورۍ كاوه نه منع كوي إِلَّا أَنَّ الدَّعْوَى لَمْ تَثْبُتْ لِإِنْكَارِ الْآخَرِ مګردا چې د دوهم د انكار په وجه دعوى نه ثابتيږي وَالْبَرَاءَةُ عَنِ السِّعَايَةِ قَدْ ثَبَتَتْ اود غلام مزدورۍ نه برى كيدل ثابت شو لِإِقْرَارِهِ عَلَى نَفْسِهِ خكه چې دده اقرار خپل ذات باندې لازم دي

تشريح:- او ددې غلام ولاء به د دواړو شريكانو وي .څكه چې په دواړه شريكانوكي هر يو شريك دا وائي چه د دوهم برخه دده په آزادولو سره آزاده شوه.نو دده ولاء هم دده دې او زما برخه په مزدوري كاوه سره آزاده شوه.او په دې مسئله كي صاحبين رحمهما الله فرمائي .كه دواړه شريكان مالداره وي .نو په غلام باندې مزدوري واجب نه ده څكه چې هرشريك دا غلام د مزدورۍ نه برى كوي .څكه چې پخپل شريك باندې د تاوان دعوى

كوي خكه چي د صاحبينو رحمهما الله په نيز كله چې آزادونكي مالداره وي نو په غلام باندې سعايت نه لازميږي خو ددې دعوى پخپل شريك باندې په دې وجه ثابت نشوه چه دې انكار كوي اود غلام د مزدورۍ نه برى كيدل ثابت شو خكه چي دده اقرار پخپل ذات باندې لازم دي

وَإِنْ كَانَا مُعْسِرَيْنِ اوكه دواړه شريكان فقيران وي سَعَى لَهُمَا نو غلام به د دواړو لپاره مزدوري كوي لِأَنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يَدَّعِي السِّعَايَةَ عَلَيْهِ خكه چې په دې دواړوكي هريو شريك په دې غلام باندې د مزدورۍ مدعي دي صَادِقًا كَانَ أَوْ كَاذِبًا كه رشتوني وي او كه دروغجن وي عَلَى مَا بَيَّنَّاهُ لكه چې موږ بيان كړل إِذِ الْمُعْتِقُ مُعْسِرٌ خكه چې آزادونكي غريب دي وَإِنْ كَانَ أَحَدُهُمَا مُوسِرًا وَالْآخَرُ مُعْسِرًا او كه په دې دواړو كي يومالدار او دوهم فقير وي سَعَى لِلْمُوسِرِ مِنْهُمَا نود توانګر لپاره به مزدوري كوي لِأَنَّهُ لَا يَدَّعِي الضَّمَانَ عَلَى صَاحِبِهِ لِإِعْسَارِهِ خكه چې دې پخپل شريك باندې دده د فقيرۍ په وجه د تاوان دعوى نه كوي وَإِنَّمَا يَدَّعِي عَلَيْهِ السِّعَايَةَ بلكه په غلام باندې د مزدورۍ دعوى كوي فَلَا يَتَبَرَّأُ عَنْهُ نو غلام به ددې نه نه برى كيږي وَلَا يَسْعَى لِلْمُعْسِرِ مِنْهُمَا اود فقير شريك لپاره به غلام هم مزدوري نه كوي لِأَنَّهُ يَدَّعِي الضَّمَانَ عَلَى صَاحِبِهِ لِيَسَارِهِ خكه چې دې پخپل شريك باندې دده د مالدارۍ په وجه د ضمان دعوى كوي فَيَكُونُ مُبْرِئًا لِلْعَبْدِ عَنِ السِّعَايَةِ نو فقير شريك غلام د مزدورۍ برى كونكې شو وَالْوَلَاءُ مَوْقُوفٌ فِي جَمِيعِ ذٰلِكَ عِنْدَهُمَا او د صاحبينو رحمهما الله په نيز په دې ټولو صورتونوكي ددې غلام ولاء موقوف وي لِأَنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يُحِيلُهُ عَلَى صَاحِبِهِ خكه چې په دې دواړو كي هريو ددې ولاء په دوهم باندې وراچوي وَهُوَ يَتَبَرَّأُ عَنْهُ و دوهم ددې نه بيزاري ښكاره كوي فَيَبْقَى مَوْقُوفًا نو دده ولاء به موقوف وي إِلَى أَنْ يَتَّفِقَا عَلَى إِعْتَاقِ أَحَدِهِمَا تردې چې دواړه شريكان د يوكس په آزادولو باندې اتفاق اوكړي .

تشريح - او كه دواړه شريكان غريبان وي نو غلام به د دواړو لپاره مزدوري كوي څكه چې هر يو شريكوال په دې غلام باندې د مزدورۍ مدعي دې كه دې رشتوني وي او كه دروغژن وي څكه چې غلام باندې مزدورۍ وجوب يقيني دې څكه چې آزادونكي غريب دې او كه په دواړو كي يو مالداره وي او بل غريب وي نو غلام به د مالداره لپاره مزدوري كوي څكه چې دې په خپل شريكوال باندې دده د غريبۍ په وجه د ضمان دعوى نه كوي بلكه په غلام باندې د مزدورۍ دعوى كوي نو غلام به د مزدورۍ كاوه نه برى كيږي اود مفلس شريك لپاره به غلام هم مزدوري نه كوي .څكه چې دې پخپل شريكوال باندې د تاوان دعوى كوي .څكه چې دده شريك مالداره دې غريب غلام د مزدورۍ كاوه نه برى كړې دې او د صاحبينو رحمهما الله په نيز ددې غلام ولاء به په ټولو صورتونو كي موقوف وي .څكه چې هريوكس دده آزادول په دوهم كس باندې وراچوي او دوهم ددې نه انكار كوي .په دې وجه به دده ولاء موقوف وي تردې چې دواړه شريكان د يوكس په آزادولو باندې اتفاق اوكړي نو په كوم يوكس چې اتفاق راشي د غلام ولاء به هم د هغه وي

د شريكيو غلام آزادول په څه د شرط پورې معلق كول

وَلَوْ قَالَ أَحَدُ الشَّرِيكَيْنِ اوكه په دواړو شريكانو كي يو اووئيل إِنْ لَمْ يَدْخُلْ فُلَانٌ هٰذِهِ الدَّارَ غَدًا كه صبا له فلانې كس په دې كوركي داخل نشو فَهُوَ حُرٌّ نودا غلام آزاد دی وَقَالَ الْآخَرُ إِنْ دَخَلَ او دوهم اووئيل كه دې (په دې كوركي) داخل شو فَهُوَ حُرٌّ نودا غلام آزاد دي فَمَضَى الْغَدُ بيا (راروان) سهار تيرشو وَلَا يُدْرَى اودا معلومه نشوه أَدَخَلَ أَمْ لَا چې دغه فلانې په دې كوركي داخل شوې دې اوكه نه عَتَقَ النِّصْفُ نو نيم غلام به آزاد وي وَسَعَى لَهُمَا فِي النِّصْفِ الْآخَرِ اود نيم غلام (قيمت) لپاره به (داغلام) دواړو لپاره مزدوري كوي وَهٰذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللّٰهُ اودا د ابوحنيفه اود ابويوسف رحمهما الله په نيز دی

حل اللغة: ① شيوع خوروالې، ناقابل ويش ② توزيع تقسيمول ③ التذكر يادول

تشریح - صورت د مسئلي دادي.که یو غلام د دوو (دوه) مالکانو په مینځ کي مشترك وي بیا په دي دواړه شریکانو کي یو وونیل «إن لم یدخل فلان هذه الدار غدا فهو حر» او دوهم شریك اوونیل «إن دخل فلان هذه الدار فهو حر» بیا صباني ورځ تیره شوه اودا معلومه نشوه چه فلانکي دي کور ته داخل شو. او که داخل نشو نو په دي صورت کي حکم دادي چه نصف غلام آزادیږي اود نیم د قیمت ادا کاوه لپاره به غلام د دواړه شریکانو لپاره مزدوري کوي .دا د شیخینو رحمهما الله مذهب دی.

> وَقَالَ مُحَمَّدٌ رحمه الله او امام محمد رحمه الله فرماني يَسْعَىٰ فِي جَمِيعِ قِيمَتِهِ چي د پوره قیمت لپاره به مزدوري کوي لِأَنَّ الْمَقْضِيَّ عَلَيْهِ بِسُقُوطِ السِّعَايَةِ ځکه چي په کوم باندي (هم) د مزدورئ ساقطولو حکم ور کولای شی مَجْهُولٌ هغه مجهول , (معلوم) دي وَلَا يُمْكِنُ الْقَضَاءُ عَلَى الْمَجْهُولِ او قضاء علی المجهول دسره ممکن نه ده فصار نو داسي شوه كَمَا إِذَا لکه چي یوکس دوهم کس ته اوونیل قَالَ لِغَيْرِهِ لَكَ عَلَى أَحَدِنَا أَلْفُ دِرْهَمٍ ستا زر درهمه په موږ کي په یوکس دی فَإِنَّهُ لَا يَقْضِي بِشَيْءٍ لِلْجَهَالَةِ نود مجهول کیدو په وجه به هیڅ حکم نشی ورکولي كَذَا هَهُنَا دغه ډول دلته کي هم دی

تشریح - او امام محمد رحمه الله فرماني چه غلام به دپوره قیمت لپاره مزدوري کوي په دي شرط چي دواړه شریکان غریبان وي .او که دواړه مالداره وي .نود یوکس لپاره به هم مزدوري نه کوي .او که یومالداره او دوهم غریب وي .نود مالداره لپاره به په نیم قیمت کي مزدوري کوي .اود مفلس لپاره به مزدوري نه کوي .

د امام محمد رحمه الله دلیل دادي چه دکوم سړي په حق کي داحکم ورکړي شو چه دده سعایت ساقط دي.دده په اړه کي دامعلومه نه ده دا کوم یو کس دي اوکوم کس چي معلوم نه وي په ده باندي دا حکم لګول ممکن هم نه دی .نودا داسي ده لکه مثلاً یوکس بل کس ته اووائی چه په موږ کي په یوکس باندي ستا زر درهمه دي .نو په کوم کس چي زر درهمه دی دده د مجهول کیدلو په وجه به هیڅ حکم نشی لګولي.دغه ډول دلته کي هم ده

> وَلَهُمَا او د شیخینو رحمهما الله دلیل دادي أَنَّا تَيَقَّنَّا بِسُقُوطِ نِصْفِ السِّعَايَةِ چي موږ ته د نیم سعایه ساقطولو یقین دي لِأَنَّ أَحَدَهُمَا حَانِثٌ بِيَقِينٍ ځکه چي په دي دواړو کي یو یقیناً حانث دي وَمَعَ التَّيَقُّنِ بِسُقُوطِ النِّصْفِ كَيْفَ يُقْضَى بِوُجُوبِ الْكُلِّ اود نیم سعایه ساقط کیدو د یقین باوجود د کُل د وجوب فیصله څنګه کولي شی ؟

تشریح - اود شیخینو رحمهما الله دلیل دادي.چه موږ ته نصف سعایه ساقطولو یقین دي ځکه چي په دواړو شریکانوکي یوکس په یقین سره حانث دي.یعنی دخول دار، یا عدم دخول دار.په دي دواړوکي یوشرط په یقین سره موجود شوي دي.او هرکله چي یوشرط موجود شی .نو نصف غلام به په یقین سره آزاد وي .او کوم نصف چي آزاد وي .ددي د قیمت سعایه به هم ساقطه وي .نو هرکله چي په یقین سره د نصف قیمت په اړه کي مزدوري کول ساقط شو.نود پوره قیمت د سعایه د وجوب فیصله به څنګه کیږي نو ثابته شوه.چه غلام به د خپل نصف قیمت لپاره مزدوري کوي .او دواړه شریکانو ته به ئي اداکوي

> وَالْجَهَالَةُ تَرْتَفِعُ بِالشُّيُوعِ وَالتَّوْزِيعِ اوجهالت (دواړو) باندي خوږولو اود منقسم کاوه نه لري کیږي كَمَا إِذَا أَعْتَقَ أَحَدَ عَبْدَيْهِ لَا بِعَيْنِهِ لکه مثلاً یو کس خپلو دواړو غلامانو کي یوغیر معین آزاد کړو أَوْ بِعَيْنِهِ یائي معین آزاد کړو وَنَسِيَهُ او کوم ئي چي معین کړي وو هغه ئي هیرکړو وَمَاتَ قَبْلَ التَّذَكُّرِ أَوِ الْبَيَانِ بیا د یادولو نه وړاندي یا د بیانولو نه وړاندي مړ شو وَيَتَأَتَّى التَّفْرِيعُ فِيهِ عَلَى او په مسئله کي تصریح په دي بنا (بنیاد) ده أَنَّ الْيَسَارَ يَمْنَعُ السِّعَايَةَ چي مالداري سعایه منع کوي أَوْ لَا يَمْنَعُهَا او که نه منع کوي عَلَى الِاخْتِلَافِ الَّذِي سَبَقَ هم په هغه حنلاف کوم چي تیر شو

تشریح - په دي عبارت سره د امام محمد رحمه الله د دلیل ځواب ورکوي .د ځواب حاصل دادي چه مقضی علیه

(په کوم کس چي د سعایه ساقطیدلو حکم اوکړي شی) بلاشبه مجهول دي.خو هرکله چي د نصف کوم چي آزاد شو په دواړو باندي خور شو اودا په دواړو حصوباندي ویش شو نو دواړه مالکان (شریکان) مقضی علیه شو او ښکاره خبره ده چه د دواړو په مقضی علیه جوړولو کي هیڅ جهالت نشته نو هرکله چي جهالت لري شو نو غلام به د نصف قیمت لپاره مزدوري کوي اودا نصف قیمت به د دواړو شریکانو لپاره وي .ددي مثال داسي دي چه یوکس په خپلو دواړو غلامانو کي یو غیرمعین آزاد کړو.یا ئي یو معین آزاد کړو خوده دا متعین کړي غلام هیر کړو اود یادولو نه وړاندي یا د بیانولو نه وړاندي مړ شو نو په دي دواړو غلامانوکي به هریو غلام نصف آزاد وي او په دواړو غلامانوکي به هریو غلام د خپلي نیمي برخي د قیمت لپاره مزدوري کوي او په دي صورت کي تفریع په دي خبره ده.چه مالداره کیدل د سعایه لپاره مانع دی .او که نه دی .په دي کي هم هغه اختلاف دي.کوم چي وړاندي تیر شو یعنی د امام صاحب رحمه الله په نیز ممنوع نه دی .اود صاحبینو رحمهما الله په نیز ممنوع دی .

د غلام آزادول هغه د شرط پوري معلق کول

> وَلَوْ حَلَفَا عَلَى عَبْدَيْنِ او که دوي (دوه) کسانو په دوي (دوه) غلامانو باندي قسم اوخوړلو كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا لِأَحَدِهِمَا بِعَيْنِهِ په دي دواړوکي هر یو د یو لپاره لَمْ يُعْتَقْ وَاحِدٌ مِنْهُمَا نو په دوی دواړو کي به یوهم آزاد نه وي لِأَنَّ الْمَقْضِيَّ عَلَيْهِ بِالْعِتْقِ مَجْهُولٌ ځکه چي په کوم یو د آزادیدلو حکم اولګولي شو هغه مجهول دي وَكَذَلِكَ الْمَقْضِيُّ لَهُ اوهم دغه ډول مقضی له هم (غلام مجهول دي) فَتَفَاحَشَتِ الْجَهَالَةُ نو جهالت ډیر زیات شو نو فَامْتَنَعَ الْقَضَاءُ قضاء ممتنع شوه

تشریح - صورت د مسئلي د دي.چه په دوي (دوه) سړوکي د هر یوکس لپاره خپله خپله (جدا) غلام دي نو په دوی کي یوکس اوونیل «إن دخل زید هذه الدار غدا فعبدي حر» دوهم اوونیل «إن لم یدخل زید هذه الدار غدا فعبدي حر» بیا صباني ورځ تیره شوه.اودا معلومه نشوه چه زید کور ته داخل شوي دي او که نه دي داخل شوي نو په دي صورت کي به هیڅ یوغلام آزاد نه وي .اودا حکم متفق علیه دي.دلیل دا دي.چه په کوم مولا باندي دا حکم ورکړي کیږي .چه دده غلام آزاد شوي دي هغه مجهول دي او دغه شان چي کوم غلام آزاد شوي دي هغه هم مجهول دي نو دلته کي جهالت فحشه موجود شو نوددي جهالت فحشه په وجه قاضي هیڅ حکم نشی ورکولي.

> وَفِي الْعَبْدِ الْوَاحِدِ الْمَقْضِيُّ لَهُ وَالْمَقْضِيُّ بِهِ مَعْلُومٌ او په یو غلام کي مقضی به معلوم دي فَغَلَبَ الْمَعْلُومُ الْمَجْهُولَ نو معلوم به مجهول باندي غالب شو.

تشریح - اوکه په یوغلام کي دا کلام وي نودا غلام معلوم وو صرف دامجهول وو چه په کوم شریك باندي دا حکم اولګولي شی .نو په دي صورت کي به معلوم په مجهول باندي غالب کولي شی .بیا به قاضی حکم کوي .

حل شوي د بل کس سره شریك اخستل

> وَإِذَا اشْتَرَى الرَّجُلَانِ اوکه دواړو سړو (داسي غلام) واخستلو ابْنَ أَحَدِهِمَا چي دا په دي دواړوکي د یوکس زوي دي عَتَقَ نَصِيبُ الْأَبِ نود پلار حصه به آزاده وي لِأَنَّهُ مَلَكَ شِقْصَ قَرِيبِهِ ځکه چي دي د خپل قریب (ذی رحم محرم) د نیمي برخي مالك شو وَشِرَاؤُهُ إِعْتَاقٌ او دده اخستل اعتاق دي عَلَى مَا مَرَّ لکه چي تیر شو وَلَا ضَمَانَ عَلَيْهِ او په پلار به تاوان واجب نه وي عَلِمَ الْآخَرُ (که) دي بل ته پته وي أَنَّهُ ابْنُ شَرِيكِهِ چي دا دده د شریك زوي دي أَوْ لَمْ يَعْلَمْ اوکه پته نه لګی وَكَذَا إِذَا وَرِثَاهُ اوهم دغه ډول که دي دواړو ته دا غلام په میراث کي ملاو شو وَالشَّرِيكُ بِالْخِيَارِ وشریك ته دا اختیارشته إِنْ شَاءَ أَعْتَقَ نَصِيبَهُ که غواړي نو خپله برخه آزاده کړي وَإِنْ شَاءَ اسْتَسْعَى الْعَبْدَ

و كه غواړي په غلام بندي مزدوري اوكړي وَهٰذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ ودا د ابوحنيفه رحمه الله مذهب دي

حل اللغة: ① اليسار: مالداري ② الاعسار فقيري] شقص: نيمه برخه]

تشريح - صورت د مسئلې دادي چه پلار او يوبل كس ملاؤ شو.او په شريكه ئې خپل زوي واخستلو. نود پلار برخه به آزاده وي .ځكه چې دې د خپل قرابت دار دجزء مالك شو.او قرابتي اخستل آزادول دي .لكه څنګه چې به ،،فصل من ملك ذا رحم محرم،، كي تير شو.او په پلار به ضمان واجب نه وي .كه شريك ته دا پته وي چه دا زما زوي دي.اوكه دا پته نه وي .او هم دا حكم هغه وخت دي.هركله چې دې دواړو دا غلام په ميراث كي حصل كړو يعني د پلار برخه به آزاده شي ددې صورت به دا وي چه يوې ښځې د خپل خاوند زوي وخستلو بيا ښځه مړه شوه او دې خپل خاوند او رور پريخودل نوددې غلام نصف به د خاوند لپاره وي او به ده به آزاد وي بيا د پلار نه علاوه نورو شريكانو ته دا اختيار دي.كه غواړي نو خپله برخه دې آزاده كړي او كه غواړي په غلام دې مزدوري كوي او خپل قيمت دې واخلي دا د حضرت امام ابوحنيفه رحمه الله قول دي

وَقَالَا او صاحبين رحمهما الله فرمائي فِي الشِّرَاءِ يَضْمَنُ الْأَبُ نِصْفَ قِيْمَتِهِ إِنْ كَانَ مُوسِرًا چې داخستلو په صورت كي كه پلار توانګروي نو پلار به دده د نصف قيمت ضامن وي وَإِنْ كَانَ مُعْسِرًا اوكه فقير وي سَعَى الْإِبْنُ فِي نِصْفِ قِيْمَتِهِ لِشَرِيْكِ أَبِيْهِ نو زوي به خپل نصف قيمت كي د خپل پلار شريكوال لپاره مزدوري كوي وَعَلٰى هٰذَا الْخِلَافُ او هم دا اختلاف هغه وخت دي إِذَا مَلَكَاهُ بِهِبَةٍ أَوْصَدَقَةٍ أَوْوَصِيَّةٍ چې كله دا دواړه ددې غلام مالكان شي د هبې په طور يا په طور د صدقې،يا په طور د وصيت. وَعَلٰى هٰذَا او هم دا اختلاف په هغه صورت كي دې إِذَا اشْتَرَاهُ رَجُلَانِ چې دا سړو واخستلو وَأَحَدُهُمَا قَدْ حَلَفَ حالانكه يوقسم خوړلې وو بِعِتْقِهِ إِنِ اشْتَرٰى نِصْفَهُ كه چرې زه ددې غلام نيمه واخلم نودا آزاد دي

تشريح - اوصاحبين رحمهما الله فرمائي چه د ميراث په صورت كي خو هم داحكم دي خود اخستلو په صورت كي كه پلار مالداره وي .نود خوی د نيم قيمت به د شريك لپاره ضامن وي .او كه پلار غريب وي .نو زوي به مزدوري كوي اوخپل نيم قيمت به ادا كوي اوهم دا اختلاف په دې صورت كي دې.چه كله پلار او بل كس ددې غلام د هبه په طور مالكان شي په دې طريقه چې يو سړي ددې دواړو لپاره دا غلام صدقه كړلو.يا ئې د وصيت په طور مالكان شو په دې طريقه چې يوسړي ددې دواړو لپاره ددې غلام وصيت اوكړو.اوهم دا اختلاف په دې صورت كي دې.چه دوي سړي دا واخلي حالانكه يوكس دا قسم خوړلې وو.كه ما دا غلام نيم واخستلو.نودا دې آزاد وي .

لَهُمَا د صاحبينو رحمهما الله دليل دادې أَنَّهُ أَبْطَلَ نَصِيْبَ صَاحِبِهِ بِالْإِعْتَاقِ چې پلار آزادكړو نود خپل ملګري حصه ئې باطل كړله لِأَنَّ شِرَاءَ الْقَرِيْبِ إِعْتَاقٌ ځكه چې د قريب اخستل آزادول وي وَصَارَ هٰذَا او داسې شوه كَمَا إِذَا كَانَ الْعَبْدُ بَيْنَ أَجْنَبِيَّيْنِ لكه چې غلام د دوي (دوه) اجنبيانو(پردو، غيرذي رحم محرم) كښې شريك وي فَأَعْتَقَ أَحَدُهُمَا نَصِيْبَهُ نو يوكس خپله برخه آزاده كړله

تشريح - د صاحبينو رحمهما الله دليل دادې چه پلار خپل برخه آزاده كړله.نود خپل انډيوالان برخه ئې باطله كړله ځكه چې د قريبي رشته دار اخستل آزادول دي اودا داسې صورت شو.لكه مثلاً يو غلام د دوي (دوه) اجنبي كسانو په مينځ كي مشترك وي .بيا په دې دواړو كي يوكس خپله برخه آزاده كړي نو چونكه د صاحبينو رحمهما الله په نيز اعتاق نه متجزي كيږي په دې وجه كه آزادونكي سړي مالداره وي نود خپل انډيوالان د برخي به ضامن وي .اوكه غريب وي .نو غلام به مزدوري كوي .اوخپل نيم قيمت به ادا كوي .

وَلَهُ اود ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې أَنَّهُ رَضِيَ بِإِفْسَادِ نَصِيْبِهِ چې شريك د خپلې برخي په خرابولو بندي راضي شوي

دي فَلَا يُضَمِّنُهُ په دې وجه د پلار نه تاوان نشي اخستې كَمَا إِذَا أَذِنَ لَهُ بِإِعْتَاقِ نَصِيْبِهِ صَرِيْحًا لكه چې كله ئې د خپلې برخې آزادولو صراحة اجازت وركړو وَدَلَالَةُ ذٰلِكَ او ددې رضامندئ دليل دادې أَنَّهُ شَارَكَهُ فِيْمَا هُوَ عِلَّةُ الْعِتْقِ چې شريك پلار سره په داسې شي كي شركت اوكړو كوم چې د آزاديدلو علت دې وَهُوَ الشِّرَاءُ يعنى اخستل لِأَنَّ شِرَاءَ الْقَرِيْبِ إِعْتَاقٌ ځكه چې د قريب اخستل آزادول وي حَتّٰى يَخْرُجَ بِهِ عَنْ عُهْدَةِ الْكَفَّارَةِ عِنْدَنَا .ترديې چې زموږ په نيز د قريب د شراء په وجه د كفارې ذمه دارئ نه خلاصيږي وَهٰذَا ضَمَانُ إِفْسَادٍ فِي ظَاهِرِ قَوْلِهِمَا اود صاحبينو رحمهما الله په ظاهري قول كي ددې خرابولو تاوان دې حَتّٰى يَخْتَلِفَ بِالْيَسَارِ وَالْإِعْسَارِ ترديې چې د مالدرئ او فقيرئ په وجه مختلف كيږي فَيَسْقُطُ بِالرِّضَا نود رضامندئ په وجه (تاوان) ساقطيږي

تشريح:- اود امام ابوحنيفه رحمه الله دليل دادې.چه شريك آخر په خپله برخه خرابولو باندې راضي وو او رضامندئ سره ظلم نه جمع كيږي .نودې د پلار نه تاوان نشي اخستلې لكه مثلاً يو شريكول بل شريكوال ته دده د برخې آزادولو صريح اجازت وركړي اود شريك آخر د خپلې برخې په خرابولو باندې د رضامندئ دليل د دې.چه شريك د غلام د پلار سره په داسې شي كي شركت كړې دې كوم چې د آزاديدلو علت دې يعنى خستل ځكه چې د قريبي رشته دار اخستل آزادول دي

ⓐ په دې عبارت كي تسامح ده.هغه داچه مصنف د هدايه رحمه الله فرمائي .چه د قريبي رشته د راخستل د عتق علت دي حالانكه د قريب شراء د ملك علت دې او ملك د عتق علت دې نود قريبي رشته د راخستل د عتق علت نه دې بلكه ،،علت لعلت،، دې.خو ددې تسامح ځواب دادې چه حكم څكه علت ارخ ته منسوب كولې شي دغه ډول ،،علت العلت،، ارخ ته هم منسوب كولې شي نو ثابته شوه چه د قريبي رشته دار په اخستلو سره دا آزاديږي .نو كه په ده باندې د كفاره غلام وي نود قريبي رشته دار په اخستلو سره زموږ په نيز كفاره اداكيږي .اود صاحبينو رحمهما الله ظاهري قول دادې چې دا ضمان افساد دې ضمن تملك نه دې ترديې چې د يسار او اعسر په وجه مختلف كيږي نو هركله چې شريك ددې په خرابولو باندې راضي شو نو ضمان ساقط شو.

وَلَا يَخْتَلِفُ الْجَوَابُ بَيْنَ الْعِلْمِ وَعَدَمِهِ او حكم د علم او عدم علم په صورت كي نه مختلف كيږي وَهُوَ ظَاهِرُ الرِّوَايَةِ عَنْهُ وهم دا د امام صاحب رحمه الله نه ظاهرالرواية دي لِأَنَّ الْحُكْمَ يُدَارُ عَلَى السَّبَبِ ځكه چې دحكم مدار خوپه علت باندې دي كَمَا إِذَا قَالَ لِغَيْرِهِ لكه مثلاً يو كس بل ته اووئيل كُلْ هٰذَا الطَّعَامَ چې دا خوراك اوخوره وَهُوَ مَمْلُوْكٌ لِلْآمِرِ حالانكه دا د آمر مملوك دي وَلَا يَعْلَمُ الْآمِرُ بِمِلْكِهِ او آمر ته د خپې ملك علم نشته

تشريح - علامه مرغيناني رحمه الله فرمائي .كه شريك ته معلومه وي چه دا دده زوي دې او كه معلومه نه وي په دواړو صورتونوكي هم دا حكم دې.اودا حكم د امام ابوحنيفه رحمه الله نه ظاهرالرواية دې ځكه چې د حكم مدار په عت باندې وي .لكه مثلاً يوكس بل كس ته اووئيل.چه دا خوراك اوخوره.حالانكه د خوراك د آمرملك دې او آمر ته ددې علم هم نه وو.چه دا خوراك زما مملوك دې نو مامور دا خوراك اوخوړلو نومامور به د آمر لپاره د هيڅ شي ضامن نه وي اګرچه آمر په دې باندې راضي نه دې او دنه راضي كيدلو دليل دادې چه ددې علم نشته.

د خپل ځوی نصف آخر اخستل

وَإِنْ بَدَأَ الْأَجْنَبِيُّ فَاشْتَرٰى نِصْفَهُ اوكه اول اجنبي (غيرذي رحم محرم) ددې غلام نصف واخستلو ثُمَّ اشْتَرَى الْأَبُ نِصْفَهُ الْآخَرَ بيا پلار دده نصف آخر واخستلو. وَهُوَ مُوسِرٌ حالانكه دده پلار توانګر دې فَالْأَجْنَبِيُّ بِالْخِيَارِ إِنْ شَاءَ نو اجنبي ته اختيار دې.كه غواړي ضَمَّنَ الْأَبَ نود پلار نه تاوان واخلي لِأَنَّهُ مَا رَضِيَ بِإِفْسَادِ نَصِيْبِهِ ځكه چې دې بخپله برخه خرابولو باندې راضي نه دې وَإِنْ شَاءَ اسْتَسْعَى الْإِبْنَ فِي نِصْفِ قِيْمَتِهِ اوكه غواړي ،په ځوی باندې د

نصف قيمت لپاره مزدوری اوکړی لِاحْتِبَاسِ مَالِيَّتِهِ عِنْدَهُ ځکه چې خوی سره دده ماليت بند شوي دي وَهٰذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ اودا د ابوحنيفه رحمه الله په نيز دی لِأَنَّ يَسَارَ الْمُعْتِقِ لَا يَمْنَعُ السِّعَايَةَ عِنْدَهُ ځکه چې د امام صاحب رحمه الله په نيز د آزادونکی مالداری سره د غلام سعی کول نه ممتنع کيږی

حل اللغة ① **الاحتباس** بندول ② **السعاية** کوشش، مزدوری ③ **يسار** مالداری]

تشريح.- صورت د مسئلې دادي چه رومبی يو اجنبی سړی د غلام نصف واخستلو بيا دده پلار دده نصف آخر واخستلو په داسې حال کې چې د غلام پلار مالداره دی نو په دې صورت کې اجنبی کس ته دا اختيار شته چه دې د غلام د پلار نه د خپلې نيمې برخې تاوان واخلی ځکه چې دا اجنبی کس د خپلې برخې په خرابولو په هيڅ شان راضی نه وو او که غواړی .نود خوی (غلام) نه دې دده نصف قيمت په مزدوری کاوه وصول کړی ځکه چې دې غلام سره دده امانت پروت دې دا د امام اعظم رحمه الله مذهب دې ځکه چې د امام صاحب رحمه الله په نيز د آزادونکی مالداره کيدل د سعايه مانع نه دی .

وَقَالَا لَا خِيَارَ لَهُ او صاحبين رحمهما الله فرمائی .چه د سعی کاوه اختيارنشته. وَيَضْمَنُ الْأَبُ نِصْفَ قِيمَتِهِ بلکه پلار به دده د نصف قيمت تاوان ورکوی لِأَنَّ يَسَارَ الْمُعْتِقِ يَمْنَعُ السِّعَايَةَ عِنْدَهُمَا ځکه چې د صاحبينو رحمهما الله په نيز د آزادونکی مالداره کيدل مانع د سعايه دي

تشريح:- اوصاحبين رحمهما الله فرمائی .چه د سعی کاوه اختيارنشته. بلکه پلار به دده د نصف قيمت تاوان ورکوی ځکه چې د دوی په نيز د آزادونکی يسار(مالداری) د سعايه (مزدوری) مانع دې.

د خپل ځوی نيمه برخه اخستل

وَمَنِ اشْتَرَى نِصْفَ ابْنِهِ او چاچه خپل زوی واخستلو وَهُوَ مُوسِرٌ حالانکه دی توانگر دي فَلَا ضَمَانَ عَلَيْهِ عِنْدَ أَبِي حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ نود ابوحنيفه رحمه الله په نيز په ده باندې ضمن نشته وَقَالَا: يَضْمَنُ او صاحبين رحمهما الله فرمائی چه ضامن به وی إِذَا كَانَ مُوسِرًا په دې شرط چې دې مالداره وی وَمَعْنَاهُ ددې مسئلې مطلب دادې إِذَا اشْتَرَى نِصْفَهُ مِمَّنْ يَمْلِكُ كُلَّهُ چې کوم کس دده د پوره ځوی مالك وو د هغه نه دده پلار نيمه واخستله است فَلَا يَضْمَنُ لِبَائِعِهِ شَيْئًا عِنْدَهُ نود امام صاحب رحمه الله په نيز به د بائع لپاره د هيڅ ضامن نه وی وَالْوَجْهُ قَدْ ذَكَرْنَاهُ او ددې وجه مونږ بيان کړې ده.

تشريح - امام محمد رحمه الله په جامع صغير کې فرمائی چه يوسړی د پوره غلام مالك وی دده نه ددې غلام پلار نصف واخستلو په داسې حال کې چې دې مالداره وی نود امام صاحب رحمه الله په نيز د بائع لپاره په پلار باندې تاوان واجب نه دې او صاحبين رحمهما الله فرمائی .چه پلار به د بائع لپاره د نصف قيمت ضامن وی په دې شرط چې پلار توانگروی .دليلونه وړاندې تير شوی دی .

د دريو کسانو مشترك غلام مدبر کول

وَإِذَا كَانَ الْعَبْدُ بَيْنَ ثَلَاثَةِ نَفَرٍ اوکه يو غلام د درې سړو په منځ کې (مشترك) وی فَدَبَّرَهُ أَحَدُهُمْ نو په دوی کې يوکس دا مدبرکړو وَهُوَ مُوسِرٌ حالانکه دا کس توانگر دي ثُمَّ أَعْتَقَهُ الْآخَرُ بيا دوهم دا آزاد کړو وَهُوَ مُوسِرٌ اودا هم توانگر دي فَأَرَادُوا الضَّمَانَ بيا دوی تاوان اوغوښتلو فَلِلسَّاكِتِ نو خاموش پاتې کيدونکی ته اختيار دې أَنْ يُضَمِّنَ الْمُدَبِّرَ ثُلُثَ قِيمَتِهِ قِنًّا چې دې مدبر کونکی د خالص غلام د دريمې (حصې) د قيمت ضامن جوړکړی وَلَا يُضَمِّنَ الْمُعْتِقَ وآزادونکی ضامن جوړنکړی مُدَبَّرًا و مدبرکونکی ته دا اختيار دې لِلْمُدَبِّرِ أَنْ يُضَمِّنَ الْمُعْتِقَ ثُلُثَ قِيمَتِهِ چې د آزادونکی نه ددې غلام دريمه (حصه) قيمت د مدبرکيدلو په حساب سره تاوان واخلی وَلَا يُضَمِّنَهُ او ضامن جوړنکړی الثُّلُثَ الَّذِي ضَمِنَ دده درې حصې، دکومې چې دې پخپله ضامن شو [ه]

وَهٰذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ اودا د ابوحنيفه رحمه الله په نيز دی

حل اللغة ① **الساکت** چپ ،خاموش ② **نفر** کس، سړی]

تشريح - زده کړه دا خبره چې د مدبر قيمت د شريعت په نظر کې د رقيق (خالص غلام) د قيمت په دريو حصوکې د دوې [دوه] برخو برابر وی مثلاً که د غلام قيمت ٢٧ ديناره وی نود مدبر قيمت به ١٨ دينار وی اوس د مسئلې په صورت باندې نظر واچوئ صورت د مسئلې د دې که يو غلام د دريو سړو په منځ کې مشترك وی بيا په دوی کې يو کس دا مدبر کړو حالانکه د مدبر کونکې شريك توانگر دی بيا دوهم سړی دې آزاد کړلو اودا هم توانگر دې بيا خاموشه پاتې کيدونکی .او مدبرکونکی شريکانو ته دا وغوښتلو ساکت ته اختيار دې چه دې مدبر کونکې شريکول د خالص غلام د دريمې برخې ضامن جوړکړی او آزادونکې کس ضامن جوړنکړی او مدبر کونکې ته اختيار دې چه دې د آزادونکی نه د مدبر د دريمې برخې د قيمت تاوان واخلی .اود کومې دريمې برخې د قيمت چې دې د ساکت لپاره ضامن شوی وو د آزادونکی نه نشی اخستلې مثلاً د خالص غلام قيمت ٢٧ ديناره دې اود خالص غلام د قيمت دريمه برخه ٩ دينار دی .نو حاصل داشو چه مدبر کونکې شريك د آزادونکی نه ٦ ديناره تاوان اخستلې شی او ٩ ديناره د تاوان په طور نشی اخستلې دا قول د حضرت امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله دې

وَقَالَا الْعَبْدُ كُلُّهُ لِلَّذِي دَبَّرَهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ او صاحبين رحمهما الله فرمائی .چه پوره غلام هم ددې کس دې کوم چې دده د ټولو نه رومبې مدبر کړې وو وَيَضْمَنُ ثُلُثَيْ قِيمَتِهِ لِشَرِيكَيْهِ او مدبرکونکې به د دريو دوې [دوه] برخې قيمت خپلو دواړو شريکانو ته تاوان ورکوی مُوسِرًا كَانَ أَوْ مُعْسِرًا که دې توانگر وی اوکه فقير وی

تشريح.- صاحبين رحمهما الله فرمائی .چه پوره غلام د هغه کس دې چاچه دې د ټولو نه وړاندې مدبرکړې وو د روسته آزادول باطل دی .او مدبر کونکې به ددې غلام د قيمت په دريو حصوکې دوې [دوه] برخې خپلو شريکانو ته تاوان ورکوی .که دا مدبرکونکې مالداره وی .او که غريب وی.

مدبر کول حصې کول دی اوکه نه؟

وَأَصْلُ هٰذَا او ددې اختلاف اصل د دې أَنَّ التَّدْبِيرَ يَتَجَزَّأُ عِنْدَ أَبِي حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ چې د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز مدبر کول هم ټکړې کيږی خِلَافًا لَهُمَا د صاحبينو رحمهما الله اختلاف دی كَالْإِعْتَاقِ لکه آزادول

حل اللغة ① **سد**: بندې کړې ② **طرق** جمع د طريقة لاره،طريقه ③ **الاعتاق** آزادول ④ **متجزئا** تقسيميدونکې]

تشريح.- صاحب دهدايه رحمه الله فرمائی .چه ددې اختلاف اصل دادې چه د امام اعظم رحمه الله په نيز مدبر کول متجزی (ټکړې) کول دی .اود صاحبينو رحمهما الله په نيز نه متجزی کيږی لکه آزادول په دې کې اختلاف دې د امام صاحب رحمه الله په نيز اعتاق متجزی کيږی اود صاحبينو رحمهما الله په نيز نه متجزی کيږی

لِأَنَّهُ شُعْبَةٌ مِنْ شُعَبِهِ ځکه چې مدبر کول هم د آزادولو يو ښاخ دې فَيَكُونُ مُعْتَبَرًا بِهِ نو په آزادولو به دا قياس کيږی وَلَمَّا كَانَ مُتَجَزِّئًا او هرکله چې مدبر ټکړې کيداې شی عِنْدَهُ د امام صاحب رحمه الله په نيز. اقْتَصَرَ عَلَى نَصِيبِهِ نو هم دده په برخې باندې منحصر وی وَقَدْ أَفْسَدَ بِالتَّدْبِيرِ نَصِيبَ الْآخَرَيْنِ او مدبرکونکی د نورو دواړو شريکانو برخې خرابې کړې فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا نو په دې دواړو کې هريو ته دا اختيار دې أَنْ يُدَبِّرَ نَصِيبَهُ چې خپله برخه مدبر کړې أَوْ يُعْتِقَ يا آزاد کړی أَوْ يُكَاتِبَ يامکاتب کړی . أَوْ يُضَمِّنَ الْمُدَبِّرَ د مدبر کونکی نه تاوان واخلی أَوْ يَسْتَسْعِيَ الْعَبْدَ يا په غلام باندې مزدوری اوکړی أَوْ يَتْرُكَهُ عَلَى حَالِهِ يا هم په دې حال باندې پريږدی

تشريح:- دليل دادې چه مدبر کول د آزادولو يوه څانګه ده نو په آزادولو به ددې قياس هم کيږی و هرکله چې د امام صاحب رحمه الله په نيز مدبر متجزی کيږی نود به صرف د مدبر کونکی برخې پورې محدود وی

وچونکه مدبر کونکی د نورو دوي [دوه] شريکانو برخه خرابه کړې ده.نو په پاته دواړو شريکانو کي به هريو ته حتيار حصل وي که غواړي خپله برخه آزاده کړي .يا ئې مدبر کړي .يا ئې مکاتب کړي يا د مدبر کونکي نه تاوان واخلي .يا په غلام باندې مزدوري کوي .يا ئې هم دې حال پرېږدي

لِأَنَّ نَصِيبَهُ بَاقٍ عَلَى مِلْكِهِ خکه چې د هريو برخه دده په ملك باندې پاته ده فَاسِدٌ بِإِفْسَادِ شَرِيكِهِ (مګر) د شريك په فسدولو سره ملك فسد دي حَيْثُ سَدَّ عَلَيْهِ طُرُقَ الِانْتِفَاعِ بِهِ بَيْعًا وَهِبَةً خکه چې مدبر کونکي د بيع او هبه په طور د غلام نه فنده احستل بند کړل عَلَى مَا مَرَّ لکه چې بيان شو فَإِذَا اخْتَارَ أَحَدُهُمَا الْعِتْقَ بيا هرکله چې په دې دواړوکي يو آزادول اختيار کړل تَعَيَّنَ حَقُّهُ فِيهِ نو په آزادونکي کي دده حق متعين شو وَسَقَطَ اخْتِيَارُهُ غَيْرَهُ او دده د علاوه اختيار ساقط شو

تشريح - خکه چې د هر يو برخه دده په ملك کي پاته ده.خود شريك په خرابولو سره ملك فاسد دي خکه چې مدبر کونکي د بيع او هبه په طور سندې فائده اخستل مسدود (بند) کړل لکه چې په تېره شوې مسئله کي بيان شو بيا کله چې د مدبر کونکي نه علاوه په نورو دوي [دوه] شريکانوکي يو کس دا غوره کړل.چه دا ئې د کړلو سوهم دا آزادول دده حق شو او دده نور اختيارات (مثلاً سعايه، کتابت، او تضمين وغيره) ساقط شو

فَتَوَجَّهَ لِلسَّاكِتِ سَبَبَا ضَمَانٍ نود ساکت لپاره د ضمان دوي [دوه] سببه پيدا شو تَدْبِيرُ الْمُدَبِّرِ د مدبر کونکي مدبر کول وَإِعْتَاقُ هَذَا الْمُعْتِقِ او ددې آزادونکي آزادول غَيْرَ أَنَّ لَهُ أَنْ يُضَمِّنَ الْمُدَبِّرَ لِيَكُونَ الضَّمَانُ البته دا ته د مدبر کونکي نه د تاوان اخستلو اختيار دې ضَمَانَ مُعَاوَضَةٍ چې تاوان، تاوان معوضه شي إِذْ هُوَ الْأَصْلُ خکه چې هم دا اصل دي حَتَّى جُعِلَ الْغَصْبُ ضَمَانَ مُعَاوَضَةٍ عَلَى أَصْلِنَا تردې چې زموږ په اصول باندې ضمان غصب هم ضمان معاوضه ګرځولي شوې ده وَأَمْكَنَ ذَلِكَ فِي التَّدْبِيرِ او په مدبر کولوکي دا ممکن ده لِكَوْنِهِ قَابِلًا خکه چې مدبرغلام ددې قابل وي لِلنَّقْلِ مِنْ مِلْكٍ إِلَى مِلْكٍ چې د يو ملك نه بل ملك ته لاړشي وَقْتَ التَّدْبِيرِ د مدبر کاوه په وخت وَلَا يُمْكِنُ ذَلِكَ فِي الْإِعْتَاقِ او په آزادولو کي دا خبره ممکن نه ده لِأَنَّهُ عِنْدَ ذَلِكَ مُكَاتَبٌ خکه چې دآزادولو په وخت داغلام مکتب دې أَوْ حُرٌّ عَلَى اخْتِلَافِ الْأَصْلَيْنِ يا آزاد دې،،عىی اختلاف الاصلين..

تشريح - او دريم شريکوال کوم چې بالکل خاموش دې.دده لپاره د تاوان اخستلو دوي [دوه] سببونه پيدا شو ① رومبې داچه د يوشريکوال مدبرکول ② او دوهم داچه د دوهم شريك آزادول.خو خبره داده چه ده ته د مدبر کونکي نه د ضمان اخستلو اختيار دې اود آزادونکي نه د تاوان اخستلو اختيار نشته.چه دا ضمان معاوضه شي خکه چې په ضمان کي ضمان معوضه اصل دې او ضمان معاوضه خکه اصل دې.چه ضمان ددې خبرې مقتضي دې چه شئ مضمون د ضامن ملك شي اودا خبره صرف په ضمان معاوضه کي کيداې شي په ضمان حنيت،او په ضمان تلاف کي نشي کېدې اود مدبر کونکي نه چې کوم ضمان اخستلې شي .دا ضمان معوضه وي په دې وجه ساکت صرف د مدبر کونکي نه ضمان اخستلې شي اوچونکه ضمان معوضه اصل دې په دې زموږ د قاعدې مطابق دچا مال غصب کولوتاوان هم تاوان معاوضه مقررکړې شوې دې او داسې تاوان اخستل د مدبر کونکي نه ممکن هم دې خکه چې مدبر غلام داسې غلام وي چه د يوملك نه بل ملك ته منتقل کېږي او په اعتاق کي دا خبره ممکن نه ده خکه چې د آزادولوپه وخت دا غلام د امام ابوحنيفه رحمه الله په اصل باندې مکتب شو اود صاحبينو رحمهما الله په اصل باندې دا آزاد شو

وَلَا بُدَّ مِنْ رِضَا الْمُكَاتَبِ بِفَسْخِهِ اود مکتب عقد د فسخ کوه لپاره دمکتب رضامندی ضروری ده حَتَّى يَمْلِكَ لِانْتِقَالِ حى اسقال قبول کړي فَلِهَذَا سوهم په دې وجه ساکت يُضَمِّنُ الْمُدَبِّرَ د مدبرکونکي نه تاوان احلی

تشريح:- بيا د عقدکتابت د فسخ کاوه لپاره د مکاتب رضامندي ضروري ده.چه دا قابل انتقال شي سو معلومه شوه.چه د مدبرکونکي نه تاوان اخستل تاوان معاوضه وي .نو خاموش شريك به دده نه تاوان معاوضه اخلي.

ثُمَّ لِلْمُدَبِّرِ بيا مدبر کونکي ته اختيار دې أَنْ يُضَمِّنَ الْمُعْتِقَ ثُلُثَ قِيمَتِهِ مُدَبَّرًا چې دآزادونکي نه د غلام دريمه برخه قيمت د مدبر په حساب سره وصول کړي لِأَنَّهُ أَفْسَدَ عَلَيْهِ نَصِيبَهُ مُدَبَّرًا خکه چې ده دده برخه د مدبرکيدلو په حلت کي خرابه کړې ده وَالضَّمَانُ يَتَقَدَّرُ بِقِيمَةِ الْمُتْلَفِ اود ضمن اندازه تلف شوې شي سره لګولې شي وَقِيمَةُ الْمُدَبَّرِ ثُلُثَا قِيمَتِهِ قِنًّا اود مدبر قيمت د خالص غلام د (دريو برخو ، دوی [دوه] برخو د قيمت برابر دې عَلَى مَا قَالُوا لکه څنګه چې مشانخو ونيلی دی .وَلَا يُضَمِّنُهُ قِيمَةَ مَا مَلَكَهُ بِالضَّمَانِ مِنْ جِهَةِ السَّاكِتِ او کوم قيمت چې ده لپاره ساکت شريك ته ورکول ضروری دې دې د آزادونکي نه واپس نشي احستلې لِأَنَّ مِلْكَهُ يَثْبُتُ مُسْتَنِدًا خکه چې ساکت ته تاوان ور کاوه سره دده د برخې مالك د خپل مدبر کوه په وخت ګرخولی شوی وو وَهُوَ ثَابِتٌ مِنْ وَجْهٍ اودا من وجه ثابت دې دُونَ وَجْهٍ من وجه ثابت نه دې فَلَا يَظْهَرُ فِي حَقِّ التَّضْمِينِ نودا ملك به د ضامن کونکي په حق کي نه ښکاره کيږي

تشريح - بيا مدبر کونکي ته اختيار دې.چه د آزادونکي نه د مدبر د قيمت په حساب سره د غلام دريمه برخه وصول کړي .خکه چې ده دده برخه د مدبرکيدلو خرابه کړې ده اود ضمن اندازه هم به دې حساب سره کيږي چه دکوم قيمت مال هلاك شوې وی .اود مدبر قيمت د خالص غلام د قيمت په دريوحصو کي د دوی [دوه] برخو برابر وی يعنی د خالص غلام نه يوه برخه کم وی لکه څنګه چې مشانخوبيان کړې دی اوکوم قيمت چې مدبر، ساکت شريك ته ورکړو.هغه دې د آزادونکي شريکوال نه واپس نشي خستلې خکه چې خموش شريك ته ده کوم تاوان ورکړو.دا دده د مدبر کاوه دوخت نه مقررشوې وو خودا ملکيت د تاوان ور کاوه په وجه ثبت دې.د اصلي حالت په وجه ثابت نه دې.نودا ملکيت ددې قابل نه دې چه د آزادونکي نه ددې تاوان وصول کړي په دې وجه ددې برخې تاوان نشي اخستلې.

وَالْوَلَاءُ بَيْنَ الْمُعْتِقِ وَالْمُدَبِّرِ أَثْلَاثًا ثُلُثَاهُ لِلْمُدَبِّرِ وَالثُّلُثُ لِلْمُعْتِقِ يعنی (د ريو حصو) دوې [دوه] برخې د مدبر کونکي او يوه برخه د آزادونکي وی لِأَنَّ الْعَبْدَ عَتَقَ عَلَى مِلْكِهِمَا عَلَى هَذَا الْمِقْدَارِ خکه چې غلام ددې دواړو په ملك باندې په دومره مقدار آزاد شوې دې وَإِذَا لَمْ يَكُنِ التَّدْبِيرُ مُتَجَزِّئًا عِنْدَهُمَا اوچونکه د صاحبينو رحمهما الله په نيز مدبر نه متجزی کيږي صَارَ كُلُّهُ مُدَبَّرًا لِلْمُدَبِّرِ نو پوره غلام به دمدبر کونکي لپره مدبر وی وَقَدْ أَفْسَدَ نَصِيبَ شَرِيكَيْهِ او ده د خپلو دواړو شريکانو برخه خرابه کړله لِمَا بَيَّنَّا لکه چې بيان شو فَيُضَمِّنُهُ نو ددې دواړو دحصو ضامن به وی وَلَا يَخْتَلِفُ بِالْيَسَارِ وَالْإِعْسَارِ اودا ضمن د مالدارئ او فقيرئ په وجه نه مختلف کيږي لِأَنَّهُ ضَمَانُ تَمَلُّكٍ خکه چې دا ضمان خود ملك حاصلولو معاوضه ده فَأَشْبَهَ الِاسْتِيلَادَ نود استيلاد مشابه شو.

تشريح:- او په دې خالت کي به د غلام ولاء د آزادونکي اود مدبر په دواړو کي په دې طريقه مشترك وی چه په دريو حصوکي به دوې [دوه] برخې د مدبر کونکي وی .او يوه برخه به د آزادونکي وی خکه چې د غلام آزادول ددې دواړو په ملکيت باندې هم په دې اندازه باندې واقع شوې دې.

اود صاحبينو رحمهما الله په اصل باندې تفريع داده.چه هرکله مدبر کول ددوی په نيز نه متجزی کيږي. نوکوم وخت چې مدبر کونکي مدبر کړو نو پوره مدبر غلام دده مدبرشو.اوده د خپلو دواړو شريکانو برخه خرابه کړه لکه څنګه چې بيان شو.نو ددوی لپاره به ضامن وی .اودا ضمان به د مالدارئ او غريبئ په وجه نه مختلف کيږي .يعنی په دواړه حالتونوکي به ضامن وی .خکه چې دا ضمن خود ملك حصولو معوضه ده نود استيلاد مشابه شو يعنی مثلاً په دوې [دوه] شريکانوکي يو شريك د مشترك وينځې د بچې دعوی وکړه نو دوهم کس ته به د وينځې د نصف قيمت ور کاوه ضامن وی.

بِخِلَافِ الْإِعْتَاقِ لِأَنَّهُ ضَمَانُ جِنَايَةٍ په خلاف دآزادونکی ،خکه چې دا دیو جرم تاوان دې وَالْوَلَاءُ كُلُّهُ لِلْمُدَبِّرِ او ولاء، به پوره په پوره د مدبر کونکی لپاره وی .وَهٰذَا ظَاهِرٌ ودا امر ښکره دې.

تشریح - په خلاف د آزادولو ،خکه چې دا د یوجرم تاوان دې او پاتې شوه ولاء، نودا به پوره ددې مدبر کونکی وی .اودا امر ښکاره دې.

د شریکینو په یو بل باندې د وینځې د ام ولد دعوی

وَإِذَا كَانَتْ جَارِيَةٌ بَيْنَ رَجُلَيْنِ اوکه یوه وینځه په دوې [دوه] سړوکې مشترک وی زَعَمَ أَحَدُهُمَا په دې دواړوکې یو دعوی اوکړله أَنَّهَا أُمُّ وَلَدٍ لِصَاحِبِهِ چې دا دده د شریك ام ولد ده وَأَنْكَرَ ذٰلِكَ الْآخَرُ او دوهم ددې انکار اوکړو فَهِيَ مَوْقُوفَةٌ يَوْمًا نو دوی دې یوه ورځ توقف اوکړي وَيَوْمًا تَخْدِمُ الْمُنْكِرَ او یوه ورځ دې د منکرشریك خدمت کوی عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ (دا) د امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز دی

حل اللغة: ① السعاية مزدوری ② المتحقق یقینی ③استیلاد ام ولده جوړول]

تشریح - صورت د مسئلې دادې چه یوه وینځه د دوې [دوه] سړو په مینځ کې مشترك وه په دوی کې هر یوکس دا دعوی اوکړه چه دا د دوهم کس ام ولد ده او دوهم شریکوال ددې نه انکار اوکړو نودا وینځه به خو یوه ورځ توقف کوی یعنی د هیڅ یو کس خدمت به نه کوی او په دویمه ورځ به د منکر شریك خدمت اوکړي .دا مذهب د امام ابوحنیفه رحمه الله دې.

وَقَالَا: إِنْ شَاءَ الْمُنْكِرُ او صاحبین رحمهما الله فرمائی .چه منکرشریك(ته اختیار دې) که غواړی اسْتَسْعَى الْجَارِيَةَ فِي نِصْفِ قِيمَتِهَا په وینځه دې ددې په نصف کې مزدوری اوکړی ثُمَّ تَكُونُ حُرَّةً بیا به دا آزاده وی لَا سَبِيلَ عَلَيْهَا په دې باندې هیڅ لارنشته

تشریح - او صاحبین رحمهما الله فرمائی که منکر اوغواړی .نو په دې وینځه دې مزدوری اوکړی .اونصف قیمت دې وصول کړی .نوکه وینځې مزدوری اوکړه.اوخپل نصف قیمت ئې منکر شریك ته اداکړو.نودا وینځه به آزاده شی اود اقرار کونکی شریکوال په ده باندې هیڅ لاره نشته یعنی مقر(اقرارکونکی) شریك ددې نه هیڅ نشی اخستلې.

لَهُمَا اود صاحبینو رحمهما الله دلیل دادې أَنَّهُ لَمَّا لَمْ يُصَدِّقْهُ صَاحِبُهُ چې کله د اقرارکونکی شریك دده دوهم اسلیوالان تصدیق اونکړو انْقَلَبَ إِقْرَارُ الْمُقِرِّ عَلَيْهِ نود اقرارکونکی اقرار به پخپله په ده باندې واپس کیږی كَأَنَّهُ اسْتَوْلَدَهَا لکه چې ده دا وینځه ام ولدکړې وی فَصَارَ نودا داسې صورت شو كَمَا إِذَا أَقَرَّ الْمُشْتَرِي عَلَى الْبَائِعِ لکه چې مشتری په بائع باندې اقرار اوکړو أَنَّهُ أَعْتَقَ الْمَبِيعَ قَبْلَ الْبَيْعِ چې بائع د بیع نه وړاندې دا مبیع آزادکړې دې يُجْعَلُ كَأَنَّهُ دا به داسې کنړلې شی أَعْتَقَ لکه چې مشتری پخپله آزاد کړې وی كَذَا هٰذَا هم داسې حکم به دلته کې هم وی فَتَمْتَنِعُ الْخِدْمَةُ نو(د مقر دپاره)خدمت احستل ممنوع دی وَنَصِيبُ الْمُنْكِرِ عَلَى مِلْكِهِ فِي الْحُكْمِ اود منکر برخه په حکم ظاهرکې دده په ملکیت کې پاته ده فَتَخْرُجُ إِلَى الْعَتَاقِ بِالسِّعَايَةِ نود آزادولو لپاره به د مزدورئ ذریعه راویستلې شی كَأُمِّ وَلَدِ النَّصْرَانِيِّ إِذَا أَسْلَمَتْ. لکه د نصرانی ام ولد(په دې شرط) چې د مسلمانه شوې وی

تشریح - د صاحبینو رحمهما الله دلیل دادې چه کله دوهم شریکوال، د اقرارکونکی شریکوال تصدیق اونکړو نود اقرار کونکی اقرار پخپله په ده راواپس شو لکه چې ده پخپله دا وینځه ام ولد جوړه کړې ده نودا داسې صورت شو لکه چې مشتری اقرار اوکړی چه بائع د عقد بیع کاوه نه وړاندې دا مبیع (غلام) آزاد کړې دې په داسې حال کې چې بائع ددې منکر وی نو په دې صورت کې به دا غلام د مشتری د اړخه آزاد شی خکه چې د بائع د انکار کاوه په وجه دمشتری اقرار پخپله په ده واپس کیږی .دغه ډول به دلته کې هم

کیږی نوهرکله چې د مقر اقرار په ده راواپس شو.نو دده لپاره خدمت احسل ممتنع شو خکه چې دا وینځه دده د خیال مطابق د دوهم شریك ام ولد ده اود منکر برخه په ښکاره حکم کې دده په ملکیت کې پاته ده نو د آزادولو لپاره به هم داسې کیږی چه په وینځه به مزدوری کولې شی لکه مثلاً که د نصرانی ... مسلمانه شی نو په دې به مزدوری کولې شی یعنی په مسلمان ام ولد باندې د نصرانی ملك نه وی لکه دې ته به حکم ورکولې شی .چه قیمت اداکړي .او آزاده شی.

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادې أَنَّ الْمُقِرَّ لَوْ صَدَقَ که د مقر د قول تصدیق کولې شو كَانَتِ الْخِدْمَةُ كُلُّهَا لِلْمُنْكِرِ نود منکر شریك لپاره به (د وینځې) پوره قیمت وو وَلَوْ كَذَبَ او هرکله چې دده تکذیب اوکړې شو كَانَ لَهُ نِصْفُ الْخِدْمَةِ نود منکر لپاره نیم قیمت شو فَيَثْبُتُ مَا هُوَ الْمُتَيَقَّنُ هغه کوم چې یقینی ده وَهُوَ النِّصْفُ یعنی نصف قیمت هم دا به ثبت وی وَلَا خِدْمَةَ لِلشَّرِيكِ الشَّاهِدِ وَلَا اسْتِسْعَاءَ لِأَنَّهُ يَتَبَرَّأُ عَنْ جَمِيعِ ذٰلِكَ بِدَعْوَى الْاِسْتِيلَادِ اود شریکیدلو اود ضمان دعوی کاوه په وجه ددې تولو نه بری دې

تشریح - د امام ابوحنیفه رحمه الله دلیل دادې چه اقرار کونکې شریك که په حیل قول کې رښتونې وو نود منکرشریك لپاره به د وینځې پوره خدمت پاته وو خکه چې د اقرارکونکی په قول د دده ام ولد ده او که اقرار کونکې دروغژن اوګنړلې شی .نود منکر شریك لپاره به نصف خدمت وی خکه چې د وینځه په دواړو کې مشترکه ده.نو نصف خدمت کوم چې یقینی دې.د منکر شریکوال لپاره به ثبت وی اود اقرار کونکی شریکوال لپاره به هیڅ خدمت نه وی .نودا وینځه به یوه ورځ دمنکر شریك خدمت کوی او یوه ورځ به توقف کوی .یعنی د هیڅ یوکس خدمت به نه کوی او اقرارکونکی شریکوال به په دې باندې د مزدورئ کوه حقدار هم نه وی .خکه هرکله چې ده په منکر شریکوال د ام ولد کیدلو.او په ده باندې د خپل تاوان و حق کاوه دعوی اوکړله.نود وینځې د خدمت،اود مزدورئ تولو نه بری (خلاص) شو

وَالْإِقْرَارُ بِأُمُومِيَّةِ الْوَلَدِ يَتَضَمَّنُ الْإِقْرَارَ بِالنَّسَبِ اود ام ولد کیدلو اقرار اقرار بالنسبت ته ګډ دې وَهُوَ أَمْرٌ لَازِمٌ اود امر لازم دې لَا يَرْتَدُّ بِالرَّدِّ په رد کاوه سره نه رد کیږی فَلَا يُمْكِنُ أَنْ يُجْعَلَ الْمُقِرُّ كَالْمُسْتَوْلِدِ نود ممکن نه ده چه مقر د ام ولد جوړونکی پشان اوګرځولې شی.

تشریح - په دې عبارت سره د صاحبینو رحمهما الله د قول خواب ورکوی حصل د خوب دادې چه د ام ولد کیدلو اقرارد بچی د نسب اقرار ته ګډ دې.اودا اقرار یا نسب امر لازم دې چه په رد کولو سره نه ردکیږی .نودا امکان پاته پاتې نشو.چه اقرار کونکې شریکوال ام ولد جوړونکې مقرر کړې شی .لکه څنګه چې صاحبینو رحمهما الله جوړکړې دي

د شریکنو د وینځې په بچی باندې د نسب دعوی کول

وَإِنْ كَانَتْ أُمُّ وَلَدٍ بَيْنَهُمَا اوکه ام ولد د دوې [دوه] سړو په میڅ کې مشترك وی فَأَعْتَقَهَا أَحَدُهُمَا په دې دواړوکې یوکس دا آزاده کړله وَهُوَ مُوسِرٌ په داسې حال کې چې دا توانګر دې فَلَا ضَمَانَ عَلَيْهِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ نود امام ابوحنیفه په نیز به په ده باندې ضمان واجب نه وی.

حل اللغة: ① احراز: محفوظ کول ② المصاهرة. سخرکنوئ ③ التقويم قیمت لګلول]

تشریح - صورت د مسئلې دادې.چه یوه وینځه د دوې [دوه] سړو په میڅ کې مشترك وه بیا ددې بچی پیدا شو چې دواړو شریکانو په دې بچی باندې دعوی اوکړه تردې چې د دواړو ته ئې نسب ثابت شو اود د دواړو ام ولد شوه.بیا یوکس دا آزاده کړله په داسې حال کې چې دې مالداره هم دې نود امام ابوحنیفه رحمه الله په نیز به په ده باندې هیڅ تاوان واجب نه وی

وَقَالَا: يَضْمَنُ نِصْفَ قِيمَتِهَا او صاحبین رحمهما الله فرمائی دده د نیم قیمت ضامن به جوړولې شی لِأَنَّ مَالِيَّةَ أُمِّ الْوَلَدِ غَيْرُ مُتَقَوَّمَةٍ عِنْدَهُ خکه چې د امام صاحب رحمه الله په نیز د ام ولد مالیت غیرمتقوم دې وَمُتَقَوَّمَةٌ عِنْدَهُمَا اود صاحبینو

به نیز منقوم دي وَعَلٰى هٰذَا الْأَصْلِ تُبْتَنٰى عِدَّةٌ مِّنَ الْمَسَائِلِ وهم په دي اصل بندي يو څو مسئلي مبنى دي أَوْرَدْنَاهَا فِي كِفَايَةِ الْمُنْتَهٰى چي دا موږ په كفاية المنتهى كي ذكر كړي دي

تشريح - د صاحبينو په نيز به ازادوكئ د ام ولد نصف قيمت خپل دوهم شريك ته وركوى بنيدي احتلاف دادي چه د امام ابوحنيفه په نيز ام ولد مال غيرمتقوم دي اود صاحبينو په نيز مال منقوم دي په دي اصل بندي ډيري مسئلي جوړيږي چه په ،،كفاية المنتهى،، كي په تفصيل سره بيان كړي شوي دي مثلاً كه په شريكينو كي يوكس مړ شو نود امام صاحب په نيز باندي به ام ولد، د دوهم شريك لپاره سعي نه كوى اود صاحبينو په نيز به سعى كوى.

وَجْهُ قَوْلِهِمَا اود صاحبينو د قول وجه داده أَنَّهَا مُنْتَفَعٌ بِهَا چي د ام ولد نه نفع احستل وَطْئًا وَإِجَارَةً وَاسْتِخْدَامًا د وطي او اجاره په طور او د خدمت په طريقه اخستل جائز دي وَهٰذَا هُوَ دَلَالَةُ التَّقَوُّمِ اودا متقوم كيدلو علامت دي

تشريح - د صاحبينو د قول وجه داده چه ام ولد ،،منتفع بها،، ده چه د مولا لپاره خپلي ام ولد سره وطي كول جائزدي دغه ډول په اجاره وركول جائز دي .او ددي نه خدمت اخستل هم جائز دي اودا خبري دملك يمين نه بغير نشي كيدلي اوملك يمين د مال متقوم نه بغير ممكن نه دي نو ثابته شوه چه ام ولد مال متقوم دي

وَبِامْتِنَاعِ بَيْعِهَا لَا يَسْقُطُ تَقَوُّمُهَا او ددي بيع ممتنع كيدلو سره ددي متقوم كيدل نه ساقطيږي كَمَا فِي الْمُدَبَّرِ لكه چي په مدبركي دي أَلَا تَرٰى آيا ته نه ګوري أَنَّ أُمَّ وَلَدِ النَّصْرَانِيِّ إِذَا أَسْلَمَتْ كه د نصراني ام ولد مسلمانه شوه عَلَيْهَا السِّعَايَةُ نو په دي باندي سعايه واجب ده وَهٰذَا آيَةٌ اودا علامت دي د متقوم كيدو أَنَّ قِيمَتَهَا ثُلُثُ قِيمَتِهَا قِنَّةً مګر د چه د ام ولد قيمت (په نسبت) د خالصي وينځي دريمه برخه وى عَلٰى مَا قَالُوا لكه چي مشائخو ويلى دي لِفَوَاتِ مَنْفَعَةِ الْبَيْعِ وَالسِّعَايَةِ بَعْدَ الْمَوْتِ څكه چي د خرڅولو اود مرګ نه روسته د مزدورئ كوه منفعت فوت شو

تشريح - سره په دي عبرت سره د يو سوال ځواب وركوى سوال دادي چه د ام ولد بيع ممنوع ده او ددي د بيع ممنوع كيدل د عدم تقوم دليل دي نو معلومه شوه چه ام ولد غيرمتقوم دي؟ ځواب دادي چه د ام ولد د بيع ممنوع كيدلو نه ددي مال متقوم كيدل نه ساقطيږي .لكه څنګه چي د مدبر بيع ممنوع ده حالانكه مدبر مال متقوم دي لكه تاسو غور اوكړئ چه د نصراني ام ولد كه مسلمانه شوه نو په دي باندي مزدوري كول،او قيمت داكول بالاتفاق واجب دى .او په ام ولد باندي مزدوري واجب كيدل، ددي د متقوم كيدلو علامت دي خو دومره خبره ضرور ده چه د ام ولد قيمت د خالص وينځي د قيمت په دريو حصوكي، د يوي برخي برابر دي لكه څنګه چي مشائخو ويلى دي دليل دادي چه ددي خرڅول،اود مرګ نه روسته د مزدورئ منفعت فوت شوي دي.

بِخِلَافِ الْمُدَبَّرِ په خلاف د مدبر لِأَنَّ الْفَائِتَ مَنْفَعَةُ الْبَيْعِ څكه چي (دده نه) د بيع منفعت فوت شوي دي وى أَمَّا السِّعَايَةُ پاتي شوه مزدوري كول وَالْاِسْتِخْدَامُ او خدمت اخستل فَبَاقِيَانِ نو دواړه پاته دي

تشريح - په خلاف د مدبر،چه دده نه صرف د خرڅولو منفعت فوت شوي دي پاتي شوه مزدوري كول،او خدمت اخستل نودا دواړه پاته دي .نود مولا دمرګ نه روسته دمولا د پور غوښتونكو لپاره به مزدوري كوى اود مولا د مرګه پوري به دده خدمت هم كوى

وَلِأَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ او د ابوحنيفه دليل دادي أَنَّ التَّقَوُّمَ بِالْإِحْرَازِ چي متقوم كيدل د احراز په وجه كيږي وَهِيَ مُحْرَزَةٌ لِلنَّسَبِ او ام ولد د نسب لپاره محرز وى لَا لِلتَّقَوُّمِ د تقوم لپاره (محرز) نه وى وَالْإِحْرَازُ لِلتَّقَوُّمِ تَابِعٌ او تقوم د احراز تابع وَلِهٰذَا لَا تَسْعٰى لِغَرِيمٍ وَلَا لِوَارِثٍ اوهم په دي وجه دا د يو قرضخواه يا وارث لپاره مزدوري نه كوى

تشريح - د حضرت امام ابوحنيفه دليل دادي چه قيمت د دغه شي ګڼلي شي چه د مالدارئ لپاره قبضه كي محفوظ كړي شي حالانكه ام ولد د نسب لپاره ساتلي شي ود مالدارئ لپاره ساتلي شي يعني د مالدارئ لپاره ساتل مقصود نه وى بلكه نسب مقصود وى هم په دي وجه ده چه د مولا د مرګ نه روسته دا د هيڅ يو پور غوښتونكي يا وارث لپاره مزدوري نه كوي

بِخِلَافِ الْمُدَبَّرِ په خلاف د مدبر وَهٰذَا لِأَنَّ السَّبَبَ فِيهَا مُتَحَقِّقٌ فِي الْحَالِ وده څكه چي سبب په ام ولد كي في الحال متحقق دي وَهُوَ الْجُزْئِيَّةُ او هغه جزئيت دي الثَّابِتَةُ بِوَاسِطَةِ الْوَلَدِ چي د بچي په واسطه ثابت دي عَلٰى مَا عُرِفَ فِي حُرْمَةِ الْمُصَاهَرَةِ لكه څنګه چي په حرمت مصاهرت كي معلوم شوي دي إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَظْهَرْ عَمَلُهُ فِي حَقِّ الْمِلْكِ ضَرُورَةَ الْاِنْتِفَاعِ مګر داچه د انتفاع په وجه د ملك په حق كي ددي عمل نه ښكاره كيږي فَعَمِلَ السَّبَبُ فِي إِسْقَاطِ التَّقَوُّمِ نود سبب اثر په تقوم ثابتيدلو كي دي وَفِي الْمُدَبَّرِ يَنْعَقِدُ السَّبَبُ بَعْدَ الْمَوْتِ او په مدبر كي د مرګ نه روسته سبب منعقد كيږي وَامْتِنَاعُ الْبَيْعِ فِيهِ اود مدبر بيع ممتنع كيدل لِتَحْقِيقِ مَقْصُودِهِ ددي د مقصود متحقق كيدلو په وجه دي فَافْتَرَقَا نو په دواړوكي توپير اوشو

تشريح - په خلاف د مدبر، څكه چي مدبر د نسب لپاره نشي ساتلي بلكه د مالدارئ لپاره ساتلي شي نو په مدبر،او ام ولد كي توپير دي. وجه د توپير داده چه په ام ولد كي سبب في الحال موجود وي يعني په مولا او ام ولد كي د جزئيت علاقه د بچي په واسطه ثابته ده لكه څنګه چي د حرم مصاهرت په مسئله كي ښير شوي دي خو دومره خبره ضرور ده چه ددي سبب (جزئيت) اثر د ملكيت زائل كيدلو په ... كي نه دي ښكاره شوي څكه چي اوس هم د ام ولد نه مولا ته د نفع حاصلولو اړتيا دي يعني كه د ... وس به مسئ كي پاتي نشي بلكه آزاده شي .نو علت به ختم شي په دي وجه وس د سبب هيڅ اثر نه دي شوي خود قيمت ... ساقطولو كي د سبب اثر شوي دي.او په مدبر كي في الحال سبب موجود نه دي بلكه د مرګ نه روسته پيدا كيږي .اود مدبر خرڅول په دي وجه ممتنع دي چه د مدبر كوه مقصود حاصل شي ... مدبر كي توپير ښكاره شو.

وَفِي أُمِّ وَلَدِ النَّصْرَانِيِّ قَضَيْنَا بِتَكَاتُبِهَا عَلَيْهِ اود نصراني په ام ولد كي موږ د مكاتبه فيصله كړي ده دَفْعًا لِلضَّرَرِ عَنِ الْجَانِبَيْنِ چي دواړو اړخ ته ضرر لرې شى وَبَدَلُ الْكِتَابَةِ لَا يَفْتَقِرُ وُجُوبُهُ إِلَى التَّقَوُّمِ ... د كتابت ... محتاج نه دي.

تشريح - او پاتي شوه د نصراني د ام ولد مسئله، نو موږ دا حكم وركړي دي چه د نصراني د ... چه دا مكاتبه شوه يعني په نصراني باندي دا خبره لازمه شوه چه په ام ولد او نصراني دواړو ... څه ضرر نه وي او ... كتابت ددي تقاضا نه كوى .چه دي د مال متقوم په مقابله كي شي و الله اعلم بالصواب اللهم ... يا ارحم الراحمين

باب عتق أحد العبدين

ژباړه - [دا] باب په دوي [دوه] غلامانوكښي ديو د آزادولو په بيان كښي دي

تشريح - جعل هرهغه مال ته ويلي شي كوم چي دڅه كاركولو په عوض كښي مقرر كړي شي چه ... هرصورت كي وي.

په دري غلامانوكي غيرمعين دوي [دوه] غلامان آزادول

وَمَنْ كَانَ لَهُ ثَلَاثَةُ أَعْبُدٍ د يو سړي دري غلامان [زيد عمرو بكر] دي فَدَخَلَ عَلَيْهِ اثْنَانِ ... به دوي كي دوي [دوه] غلامان [زيد او عمرو] ده ته حاضر شول فَقَالَ اوده [د تعين نه بغير] دا وويل أَحَدُكُمَا حُرٌّ چي په تاسو دواړو كي يو آزاد دي ثُمَّ خَرَجَ وَاحِدٌ بيا يو [زيد] دغه ځاي نه بهر شو وَدَخَلَ آخَرُ اويل [بكر] داخل شو

فَقَالَ بيا مولا [دې دواړو ته] اوونيل أَحَدُكُمَا حُرٌّ په تاسو دواړوکي يو آزاد دی ثُمَّ مَاتَ بيا مولا مړ شو وَلَمْ يُبَيِّنْ او ده [په ښكاره] هيڅ بيان اونكړلو

تشريح - دمولى درې غلامان دي زيد، عمرو، بكر، دې په يومجلس كي ناست دي چه زيداوعمرداخل شو نومولى ورته اوونيل په تاسودواړوكي يوآزاد دې خوتعين ئې اونكړلو.چه څوك آزاد دې.ددې نه روسته عمراووتل.اوزيدپه مجلس كي پاته پاتې شو.په دې كي بكر را داخل شو.مولى بيا دې دواړو ته اوونيل چه په تاسودواړه كي يوآزاد دې.اودكوم د آزادولوچه مولى اراده كړې وه دهغې وضاحت ئې اونكړلو بلكه ددې اعلان نه روسته وفات شو اوكه وفات نشي خوپخپله به بيان اوكړي.چه ما فلانې غلام آزاد كړې دې.

عَتَقَ الَّذِي أُعِيدَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ ثَلَاثَةُ أَرْبَاعِهِ نو آزاديږى هغه غلام چې دوباره شوې وى پرې وينا [دآزادئ] درې حصې.[٧٥فيصد] وَنِصْفُ كُلِّ وَاحِدٍ مِنَ الْآخَرَيْنِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُمَا اللَّهُ اونصف برخه په پاته دوو كي د هريو[٥٠ فيصد] په نيز دامام ابوحنيفه اود ابويوسف رح قَالَ مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللَّهُ كَذَلِكَ اوفرمائيلي دي محمد رح يشان ددې [چه د زيد اوعمرو نيمه برخه آزاديږى] الَّا فِي الْعَبْدِ الْآخَرِ البته په دريم [بكر]كي [اختلاف كوى فَإِنَّهُ يَعْتِقُ رُبُعُهُ فرماني چې دده ځلورمه برخه [٢٥فيصد] آزاديږى.

تشريح - اوس مسئله دا ده چه دزيداوعمرنصف برخه په اول ځل ازاده شوې وه اوپه دوهم ځل وينا باندې د زيد ځلورمه برخه اود بكرنصف برخه آزا ده شوه ځكه چې په اول مجلس كي پكاردا وه چه په دې دواړوكي يوغلام آزاد شوې وو خوچونكه دمولى دا ړخه بيان اونشو نوموږ به ديوغلام د آزادئ اعلان په دې دواړو باندې ويش كړو چه هريوته برابربرابرحصه ملاؤ شى.نود زيد نصف برخه آزاده شوه.اونصف باتې شوه.نوچه په دوهم مجلس كي مولى بيا دا اوونيل چه په تاسودواړوكي دې يوآزاد وى.نواوس په دې صورت كي هم چونكه د مولى دا ړخه دآزادئ لپاره د يوتعين هم نشته.نونصف برخه د زيد و نصف برخه د بكرآزاديږى

أَمَّا الْخَارِجُ كوم چې بهرته وتلې وى.[عمرددہ نصف آزاديږى] فَلِأَنَّ الْإِيجَابَ الْأَوَّلَ دائر ځكه چې اول ايجاب [دمولى قول چې په تاسو دواړوكي يوآزاد دې] واقع شوې دې بَيْنَهُ وَبَيْنَ الثَّابِتِ په مينځ دده [عمر] او ثابت [زيد] كي وَهُوَ الَّذِي أُعِيدَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ اوثابت هغه دې چې دوباره شوې دې پرې قول [د آزادئ فَأَوْجَبَ عِتْقَ رَقَبَةٍ بَيْنَهُمَا اوهركله چې مولى په غيرمعين طريقه يوغلام آزاد كړلو] نوواقع شوه آزادى د يوغلام په مينځ ددواړوكي [چه زيد اوعمر لِاسْتِوَائِهِمَا د امله د برابرئ د دواړو نه [په استحقاق د حريت كي] فَيُصِيبُ كُلًّا مِنْهُمَا النِّصْفُ نوحاصليږى به آزادى هريوكس ته په دوى دواړوكي نيمه [نيمه د زيد اونيمه د عمر

تشريح د ترجمې څخه مطلب واضح دي

غَيْرَ أَنَّ الثَّابِتَ اسْتَفَادَ البته دا ده چې ثابت [زيد] حاصل كړلو بِالْإِيجَابِ الثَّانِي په دوهم ايجاب [دمولى په قول چې احدكما حر] باندې رُبُعًا آخَرَ نوره ځلورمه حصه،[اوپه دې دوهم ايجاب كښې ورته ځلورمه برخه حاصله شوه] لِأَنَّ الثَّانِيَ دائر ځكه چې دوهم قول [احدكما حر] واقع شوې دې بَيْنَهُ وَبَيْنَ الدَّاخِلِ په مينځ دده [بكر] اوداخل [زيد] كي ،اودا داخل [بكر] هغه دې چې نامداركړې ئې دې په كتاب [قدورى] كي په آخر سره،[هركله چې د دوهم قول چې احدكما حرسره يوغلام آزاديدل.خويه كي هم د آزادئ لپاره متعين نه وو] فَيَتَنَصَّفُ بَيْنَهُمَا نو نيمه به شى [دپوره غلام آزادى] په مينځ ددې دواړوكي [چه زيداو بكر دې] وَهُوَ الَّذِي سَمَّاهُ فِي الْكِتَابِ آخِرًا]] البته دومره ده چې ثابت [زيد] مستحق شوې دې د نيمې آزادئ په اولنى ايجاب [احدكما حر] سره

تحليل د ترجمې څخه مطلب واضح دي

غَيْرَ أَنَّ الثَّابِتَ اسْتَحَقَّ نِصْفَ الْحُرِّيَّةِ بِالْإِيجَابِ الْأَوَّلِ نوويش شوه نصف برخه كومه چې مستحقه شوې وه [اودى] په دوهم ايجاب [احدكما حر] سره فِي نِصْفَيْهِ په دوو نصف برخو دده [زيد] كښې فَمَا أَصَابَ الْمُسْتَحِقَّ بِالْأَوَّلِ لَغَا نوهغه [ځلورمه حصه] چې په مقابله كي راغله دهغه نصف برخې چې مستحق د آزادئ كرځيدلې وه په اولنى ايجاب سره لغو شوه[ځكه چې هغه خود وړاندې نه آزاده شوې ده سودهغې آزاديدو ته څه ضرورت نشو] وَمَا أَصَابَ الْفَارِغَ بَقِيَ اوهغه ځلورمه برخه چې په مقابله كي راغله د پاتې شوې نصف برخې [چه په اولنى ايجاب كي د آزادئ نه پاتې شوې وه] هغه پاتې شوه [چه ځلورمه برخه دده] [زيد] لپاره [په دوهم ايجاب كي] ځلورمه برخه [د آزادئ] هركله چې نصف يعنى دوې [دوه] برخې په اولنى ايجاب كي آزادې شوې وې اويوه ربع يعنى ځلورمه برخه ئې په دوهم ايجاب كي آزاده شوه] فَتَمَّتْ لَهُ ثَلَاثَةُ الْأَرْبَاعِ نو پوره شوې دده لپاره درې برخې [اوصرف يوه برخه ئې غلامه پاتې شوه يعنى زيد بيرون كه واړه آزاد شوپه نوروالفاظوكي د زيد ٧٥فيصد برخه آزاده شوه.او٢٥فيصد غلامه ده

تشريح:- «غيرانه الثابت» خوچونكه د زيد خو اولنى مجلس كي نصف برخه ازاده شوې وه نوبنصف برخه پاتې وه نود زيد كومه نصف برخه چې په غلامئ كي پاتې وه په دې دوهم مجلس كي به ددې پاته نصف آزاده شي چه ځلورمه برخه ده.اود آزاد شوې نصف برخې په مقابله كښې چې كومه ځلورمه برخه راغله.هغه باطله شوه ځكه هغه خود وړاندې نه آزاده شوې ده نواوس داولنى محلس نصف ود دوهم مجلس ځلورمه برخه چې دواړه جمع كړې شى .نودرې حصې د زيد اونصف د عمراونصف د بكر از دې شوې خود د شيخينؒ مذهب دي.

وَلِأَنَّهُ ددې دليل [چه په اول ايجاب سره نصف اوپه دوهم باندې ربع آزاديږى] دا دي لَوْ أُرِيدَ هُوَ بِالثَّانِي كه اراده كړې وى ده [مولى] په دوهم [ايجاب سره] دا غلام [زيد] نوآزاديږى نصف دده كوم چې د اولنى ايجاب نه پاتې شوې وو يَعْتِقُ نِصْفُهُ اودغه ډول به زيد واړه آزاد شى] وَلَوْ أُرِيدَ بِهِ الدَّاخِلُ اوكه اراده كړې وى ده[مولى] په دې [دوهم ايجاب سره] داحليدونكې غلام [بكر] لَا يَعْتِقُ هَذَا النِّصْفُ نو به آزاديږى ددې غلام [زيد] نصف برخه ،[نوكه په دوهم ايجاب سره زيد اراده كړې شى .نودې خويه واړه آزاد شي خوددې په سوال كړ غلام پاتې كيږى .حالانكه دا دواړه د آزادئ په استحقاق كي برابر دي ځكه چې د آزادئ ويب دواړوته په شريكه شوې ده نوهركله چې دا خبره صحيح نه ده چه زيد دې واړه آزاد شي او بكر دې هم هغه شان غلام پاته پاتې شى .] فَيَتَنَصَّفُ نو آزادى به نصف كولاى شى فَيَعْتِقُ مِنْهُ الرُّبُعُ بِالثَّانِي نصف آزادى به د زيدپه برخه كي راشى وَالنِّصْفُ بِالْأَوَّلِ او نصف به د بكر په برخه كي]

تشريح -د ترجمې څخه مطلب واضح دى

وَأَمَّا الدَّاخِلُ اوهرچه داخل [بكر]دې فَمُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللَّهُ يَقُولُ نومحمد رح فرمائى لَمَّا دَارَ الْإِيجَابُ الثَّانِي جې هركله واقع شو ايجاب دوهم بَيْنَهُ وَبَيْنَ الثَّابِتِ په مينځ دده [بكر] او ثابت [زيد] كي وَقَدْ أَصَابَ الثَّابِتَ مِنْهُ الرُّبُعُ ويقيب اورسيدلو ده ثابت [زيد] ته ددې آزادئ نه ځلورمه برخه [په دوهم ايجاب سره] فَكَذَلِكَ يُصِيبُ الدَّاخِلَ نودغه ډول به رسيږى داخل[بكر] ته [ځلورمه برخه اودبكربه هم ځلورمه برخه آزاديږى اودرې برخې به ئې غلامې وى]

حل اللغة: ① قضية تقضا ② التنصيف نيم كول]

تشريح:- دامام محمد رح دليل دا دې.چه د مولى په دوهم قول باندې يوغلام آزاد شو نودا يوغلام به په دواړوحاضريويعنى عمراوبكرباندې پوره پوره تقسيمولې شى .خوپه دې دوهم مجلس كي زيد ته د آزادئ ځلورمه برخه ملاويږى .نوچه څومره برخه ده ته ملاويږى هم هغه هومره به بكرته هم ملاويږى چه ځلورمه

برخه از دي ده داسي نه ده چه زيد ته حودي په دوهم مجلس كي څلورمه برخه ازادي ملاو شي اوكرته دي نصف، دا دكوم خاني انصاف دي

وَمَا يَقُولَانِ اوشيخين ؒ فرماني إِنَّهُ دَائِرٌ بَيْنَهُمَا چي دا دوهم ايجاب واقع شوي دي په مينځ د دوارو [زيد او بكر] كي وَيُنَصِّفُهُ النِّصْفَ اوتقض ددي [دوهم ايجاب] نيم نيم كول دي ځكه چي د آزادئ لپاره يوهم متعين نه دي [نويوه برخه] دي نه په دوارو تقسيمه شي او هريوته به نيمه نيمه اورسي] قُلْنَا مَا أَنْزَلَ إِلَى الرُّبُعِ البته دا ده چي [كوم] شوه آزادي [دنصف نه] څلورمي برخي ته فِي حَقِّ الثَّابِتِ په حق د ثابت [زيد] كي لِاسْتِغْنَائِهِ النِّصْفَ بِالْإِيجَابِ الْأَوَّلِ ځكه حي دي مستحق گرځيدلي وود نصف برخي په اولني ايجاب سره كَمَا ذَكَرْنَا لكه څنگه چي موږ ذكركړيو وَلَا اسْتِحْقَاقَ لِلدَّاخِلِ مِنْ قَبْلُ اونشته استحقاق [د آزادئ] د داخل [بكر] لپاره وړاندي ددي [دوهم ايجاب نه فَيَثْبُتُ فِيهِ النِّصْفُ نوثابت به پاتي شي په ده [بكر] كي نصف آزادي .

نو شيخين د امام محمد ؒ د دليل نه خواب كوى چه موږ هم دا منو چه په دوهم مجلس كي پكرده چي نصف برخه د زيد آزاده شي اونصف د بكر خوچه كله موږ د زيد دحصي نصف دوي [دوه] خيه كړله نود هغه د يونصف برخي په مقابله كي څلورمه برخه يوراتله اود بلي نصف برخي په مقابله كي څلورمه برخه بله راتله نودهغه چي كومه نصف برخه غلامه وه دهغي په مقابله كي چي كومه څلورمه برخه راغلله هغه آزاده شوه ود زيد د آزادي نصف په مقبله كي چي كومه څلورمه برخه راغلله.نوچونكه هغه د وړاندي نه آزاده شوي وه نودا څلورمه برخه آزادي باطله شوه

په مرض الموت كي د ذكرشوي صورت حكم

قَالَ بيا امام محمد ؒ [په جامع صغير كښي] فرماني فَإِنْ كَانَ الْقَوْلُ مِنْهُ فِي الْمَرَضِ قُسِّمَ الثُّلُثُ كه وي دا قول د مولى په مرض كي نوتقسيمولي به شي دريمه برخه [دمال د مړى نه چي دا غلامان دى] عَلَى هٰذَا په دي ترتيب بندي وَشَرْحُ ذٰلِكَ اووضاحت ددي دا دي أَنْ يُجْمَعَ بَيْنَ سِهَامِ الْعِتْقِ چي جمع به كړي شي په مينځ د حصود آزادي كي وَهِيَ سَبْعَةٌ عَلَى قَوْلِهِمَا اوهغه اووه دي په قول د شيخينو ؒ لِأَنَّا نَجْعَلُ كُلَّ رَقَبَةٍ عَلَى أَرْبَعَةٍ ځكه چي موږ گرځوو [وېش كوو] هرغلام په څورو حصوبندي لِحَاجَتِنَا إِلَى ثَلَاثَةِ الْأَرْبَاعِ د امله دحاجت زموږ دري څلورمو برخو ته.[٢٥+٢٥+٢٥ =٧٥ فيصد] فَنَقُولُ: يَعْتِقُ مِنَ الثَّابِتِ ثَلَاثَةُ أَسْهُمٍ نوموږ وايو چي آزاديږي د ثابت [زيد] نه دري برخي [٧٥فيصد]) وَمِنَ الْآخَرَيْنِ مِنْ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا سَهْمَانِ اوبه پاته دوو غلامانو[عمرو بكر] كي دهريونه دوى [دوه] دوي [دوه] برخي [٢٥+٢٥= ٥٠ د عمرو او ٢٥+٢٥= ٥٠ فيصدد بكر] فَيَبْلُغُ سِهَامُ الْعِتْقِ سَبْعَةً نورسيږى برخي دآزادئ اوو ته [چه د فيصدئ په حساب تري [١٧٥] برخي جوړيږى]

حل اللغه: ① سهام جمع د سهم، برخه

تشريح - مسئله هم هغه ده كومه چي په وړاندينى متن كي تيره شوه.البته په وړاندينى صورت كي د مرض الموت حالت نه وو اوبه دي دوهم صورت كي بيمار دي.په لومړنى مسئله كه موږ نظرواچوو.نوهلته د زيد دري برخي اود عمرو او بكرنصف نصف آزاد شوي وو چه موږ دغه ټولي برخي راجع كړو نودهغي نه اووه برخي جوړيږى يعني دري دزيد ،دوي [دوه] د عمرو، اودوي [دوه] دبكر،هم دا ترتيب به دي مسئله كي دي.

وَالْعِتْقُ فِي مَرَضِ الْمَوْتِ وَصِيَّةٌ اوعتق په مرض الوفات كي وصيت وى [يعني د وصيت په حكم كي وى] وَمَحَلُّ نَفَاذِهَا الثُّلُثُ اومحل د نفاذ كولو ددي [وصيت نه] دريمه برخه [د تركه]ده فَلَا بُدَّ أَنْ يُجْعَلَ سِهَامُ الْوَرَثَةِ ضِعْفَ ذٰلِكَ نومخلص نشته حي اوگرځولي شي برخي د وارثانو دوچنده د دي [وصيت]

تشريح - ددي عبارت مقصد دا دي چه مسئله هم هغه ده كومه چي وړاندينى متن كي تيره شوي ده نوب ولي

موږ دعتق وبس ته محتاج شو نوداحتيج وجه د ده چه په مرض الوفات كي د غلامانو رادول پښن د وصيب دي يعنى دا داسي شوه چه مولى د غلامانو لپاره د آزادئ وصيت كوى اوبه مرض الوفت كي د وصيت كولوحكم دا دي.چه واړه مال په دري برخو تقسيمولي شي .نوبه يوه برخه كي به دمړى وصيت پوره كولي شي .اوپاته دوي [دوه] برخي به د وارثانو وى . بالفرض كه وصيت د دريمي برخي نه زيات وى .نوهغه زياتي به نشي پوره كولي.ځكه چي په دي كي د وارثانوحق وهلي شي

فَيُجْعَلُ كُلُّ رَقَبَةٍ عَلَى سَبْعَةٍ نواوبه گرځولي شي [ويش به كړي شي] هريوغلام په اووه برخو باندي [په هغه صورت كي چي دمړى په تركه كي صرف دا دري غلامان وى بل څه نه وى وَجَمِيعُ الْمَالِ أَحَدٌ وَعِشْرُونَ وبه دي حساب سره] واړه مال [چه دري غلامان دى] يوويشت برخي شوي [٧ لره چي په ٣ كي ضرب وركړي نو ٢١ برخي شوي] فَيَعْتِقُ مِنَ الثَّابِتِ ثَلَاثَةٌ نود ثابت [زيد] نه به دري برخي آزادي شي وَيَسْعَى فِي أَرْبَعَةٍ [مثلاً په اووه سوو كي دري سوه] اومحنت به كوى په [آزادولود] د څلوروحصو كي [چه څلورسوه روپئ دى] وَيَعْتِقُ مِنَ الْبَاقِيَيْنِ مِنْ كُلِّ مِنْهُمَا سَهْمَانِ (٢) اوآزاد به شي په باقيوكي ددي دوارو غلامانو نه دوي [دوه] دوي [دوه] برخي [په اووه سووكي دوي [دوه] سوه د عمرو اودوي [دوه] سوه د بكر] وَيَسْعَى فِي خَمْسَةٍ ومحنت به كوى [هريوكه عمرو دي اوكه بكردي] په آزادولود پنځو حصوكي [چه پنځه پنځه سوه روپئ دى] فَإِذَا تَأَمَّلْتَ نوهركله چي ته سوچ اوكړي وَجَمَعْتَ اوجمع كړي اسْتَقَامَ الثُّلُثُ وَالثُّلُثَانِ دا نوپوره شو يوثلث [د وصيت دپاره] اودوي [دوه] ثلثه [د وارثانو لپاره دا تفصيل خود شيخينو ؒ په نيز وو چه دوى په مسئله كي دبكر د نيمي برخي يعنى ٥٠فيصد آزادئ قائل دى] وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ يُجْعَلُ كُلُّ رَقَبَةٍ عَلَى سِتَّةٍ اوبه نيزد محمد ؒ اوبه گرځولي شي [ويش به كړي شي] هريوغلام په شپږو حصوباندي لِأَنَّهُ يَعْتِقُ مِنَ الدَّاخِلِ عِنْدَهُ سَهْمٌ فَنَقَصَتْ سِهَامُ الْعِتْقِ بِسَهْمٍ ځكه چي آزاديږى د داخل [بكر] نه د دوى په نيزيوه برخه [٢٥فيصد ،نوبه دي حساب دري حصي ٧٥فيصد د زيد اودوي [دوه] برخي ٥٠ فيصد د عمرو اويوه برخه ٢٥فيصد د بكرآزادي شوي چي ټولي تري شپږ برخي جوړي شوي اوس د وصيت مسئلي ته راشه چي واړه مال هم دا دري غلامان دي نوڅه به په دري برخو ويش كړي شي .دوي [دوه] برخي د وارثانو اويوه برخه د وصيت شوه چه شپږو ته په دريوكي ضرب وركړي.] وَصَارَ جَمِيعُ الْمَالِ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ نواوگرځيدو واړه مال اتلس برخي وَبَاقِي التَّخْرِيجِ مَا مَرَّ اوپاته ويش هغه شان دي كوم چي تير شو [يعنى په دي كي څوارلس د وارثانو شوي اوشپږ برخي د وصيت لپاره شوي [نوبه كي دري برخي اود عمرودوي [دوه] برخي اود بكريوه برخه آزاده شوه چه ددي د محموعه نه شپږ جوړيږى]

تشريح - هركله چي مسئله وصيت ته اووتله.اوبل اړخ ته د مولى تركه صرف دا دري غلامان دى نواوس چي موږ هرغلام په څلورحصو ويش كړلو.نودولس برخي شوي اوبه دولسوكي اووه برخي آز دي شوي دى نوپنځه برخي پاتي شوي.حالانكه پكاردا ده.چه و رثانوته څلور ۴ برخي ملاو شوي وي.نواوس نه موږ داسي اوكړو چه هرغلام به په اووه ويش كړو. او دري غلامان دى نوټولي برخي يوويشت شوي نوچونكه يوغلام موږ په ووه برخو ويش كړي وو.نود زيدبه دري برخي آزادي شي اود څلوروپه آزادولوكي به سعى كوى وبه عمرواوبكركي به د هريودوي [دوه] دوي [دوه] برخي آزادي شي اودپنځويه آزادولوكي به كوښښ كوى

په باب دطلاق كي د ذكرشوي صورت حكم

وَلَوْ كَانَ هٰذَا فِي الطَّلَاقِ اوكه دا صورت د طلاق په اړه كي وى وَهُنَّ غَيْرُ مَدْخُولَاتٍ اودا ښځي ددي [قبل] غير مدخوله وى وَمَاتَ الزَّوْجُ قَبْلَ الْبَيَانِ او خاوند وفت شو وړاندي د خپل بيان نه

تشريح - صورت دمسئلي دا دي.كه د زيد دري ښځي عائشه فاطمه او زينب دى اودري وړه غيرمدخول بها دى .نومسئله دا ده كه غيرمدخول بها ته قبل الوطى طلاق وركړي شي .دهغي لپاره نصف مهردي.نوبه دوى كي ورسره عائشه اوفاطمه موجود وي.اوده ورته بغيرد تعين نه اوونيل چه په ناسوكي دي يوه طلاقه وي

ددې به روسته فاطمه ووتله اوزینب راغله ده دوره اوونیل چه په تاسوکي دې یوه طلاقه وی اوددې نه روسته زیدوفات شو

يَسْقُطُ مِنْ مَهْرِ الْخَارِجَةِ رُبُعُهُ نو ساقط شو دمهردخارجه [فاطمه] نه څلورمه برخه

تشریح - په مذکوره صورت کي دخارجې (فاطمې) د مهرڅلورمه برخه ساقطیږی . او په څلورو برخو کي به درې برخې په خاوند باندې واجب الاداء وی

د خارجې [فاطمه] دمهرنه څلورمه برخه ځکه ساقطیږی چه مثلاً په درې واړوکي د هرې یوې مهرڅلور سوه روپۍ وو نوبیم مهرچه دوی [دوه] سوه روپۍ دی دطلاق قبل الدخول په وجه ساقط شو پاتې شو نیم مهرچه دوی [دوه] سوه روپۍ دی اوس چونکه د طلاق مخاطبې دوې [دوه] ښځې دی اویوه هم په کي د طلاق لپاره متعینه نه ده ځکه چې خاوند د مطلقې بیان نه دې کړې نو اوس به دغه دوې [دوه] سوه روپۍ په دې دو ونقسیمولې شی نوخارجه چې فاطمه ده ددې د مهرنه مطلقه معلومه نه ده.چه عائشه ده که فاطمه نوبیم به په دې دواړو بندې ویش شی نوخارجه چې فاطمه ده ددې د کل مهر چې څلور سوه روپۍ دی دې څخه به څلورمه برخه ختمه شی

وَمِنْ مَهْرِ الثَّابِتَةِ ثَلَاثَةُ أَثْمَانِهِ او د مهرد ثابتې [عائشې] نه په اته برخو کي درې برخې **وَمِنْ مَهْرِ الدَّاخِلَةِ ثُمُنُهُ** ود مهر د داخلې [زینب] نمه برخه **قِيلَ هٰذَا قَوْلُ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ خَاصَّةً** ونیلی شوی دی چې دا [د زینب په حق کي تقسیم] د محمد رح قول دې **وَعِنْدَهُمَا يَسْقُطُ رُبُعُهُ** او په نیزد شیخینو رح به ساقط شی څلورمه برخه مهر، **وَقِيلَ هُوَ قَوْلُهُمَا أَيْضًا** ووئیلی شوی دی چې دا [د زینب حصه] د شیخینو رح قول هم دې

تشریح - او ثابته چې عائشه ده ددې د مهرد اتمې برخې څخه به درې برخې ساقطې شی مثلاً لکه موږ چې واړه مهرڅلور سوه روپۍ مقرر کړې دې ودا په اته حصو بندې ویش کړو سود انه برخو دوی [دوه] برخې خود ولنی خل په طلاق سره دعائشې دمهرنه ساقطې شوې اوچه په دوهم خل خاوند بیا طلاق واقع کړلو نود دې سببی صورت پشان دلته هم د طلاق قبل الدخول په وجه نصف مهرساقط شو چه دوی [دوه] سوه روپۍ دی سویه دې طلاق کي ورسره د فاطمه په ځاې زینب په مجلس کي شریکه ده نودغه ساقط شوې نیم مهربه په دې دواړوعائشې او فاطمې باندې وش شی اودهرې یوې دمهرنه به څلورمه برخه چې سل روپۍ دی ساقطې شی حودومره ده چې داولی مجلس په طلاق سره هم د عائشې دمهرنه څلورمه برخه چې سل روپۍ دی ساقطې شوې دې حالانکه پکردا وو که دا مطلقه وه چه نیم مهرساقط شوې وو خوچونکه فاطمه ورسره په دې مجلس کي شریکه وه نوځکه ددې د مهربه د نیمې په ځاې څلورمه برخه ساقطه شوه اودا ځکه چې په طلاق قبل الدخول کي ثمن (اتمه حصه) پشان د ربع (څلورمې حصه) ده په عتاق کښې،ځکه چې په دې ... سم مهر ساقطیږی اوثمن نصف (نیمه حصه) څلورمه برخه ده نوبه دا په شیخینو[رح] باندې بو دول تعریض دې نوصاحب دهدایه [رح] په خواب کي فرمانی چه «قيل هذا قول محمد[رح]» نودا په شیخینو[رح] باندې حجت نشی جوړیدې ځکه چې د دوی په نیز څلورمه برخه ساقطیږی اوځا وئیلی دی چه د شیخینو[رح] مسلك هم دا دې نود طلاق اوعتاق په مینځ کي ضرور توپیر شته.ددې اهله شارح ... «ولقد ذكرنا الفرق [الخ]»

وَقَدْ ذَكَرْنَا الْفَرْقَ وَتَمَامَ تَفْرِيعَاتِهَا فِي الزِّيَادَاتِ اوبیشك موږ ذکرکړې دې توپیر اوپوره تفریعات [ددې مسئلې] په کتاب الزیادات کي

تشریح - د عتق او طلاق په مسئله کي توپیر دا دې دعتاق په مسئله کي چې کوم غلام ثابت وی هغه د مکاتب پشان دې ځکه چې کله مولی په مبهمه طریقه د آزادۍ قول اوکړلو نوده ته د ابهام لرې کولو حق ورچه په دواړوکي دکوم غلام دآزادۍ اراده ده کړې وه نوترڅوپورې چې مولی ته د بیان حق

حاصل وی ترهغه وخته پورې به دواړوغلامانوکي هریوبه یوحیثیت سره آزاد دې اوبه یوحیثیت سره غلام دې ځکه چې مولی ته د بیان اختیار حاصل دې نودکوم کس د آزادۍ بیان چې اوکړی هغه به آزاد شی اوبل به غلام پاتې شی .خوچه بیان اونشو نوبه ارلنی مجلس کي چونکه د عتق محل سهم دې اومخاطبین دوې [دوه] غلامان دی .نودیوغلام آزادی به په دواړوغلامانوویش شی .نیم به یوآزد شی چه ثابت دې اونیم به بل چې خارج دې اوچه نیم آزاد شو نودې دمکاتب پشان شو اوس په دوهم قول کي دمولی قول ثابت چې دمکاتب پشان دې اوداخل ته متوجه شو نودا دوهم قول د دواړوبه حق کي صحیح شو ځکه چې ثابت دمکتب پشان دې.نوبه دوهم قول کي دیوغلام آزادی په دووریش شوه چه ثابت اوداحل دې نود داخل نصف آزاد شو.اوثابت په برخه کي چې کومه نصف برخه آزادی راغلې ده هغه به په دوو حصوویش کړې شی .یعنی یوه ربع به د یونصف غلامۍ په مقابله کي شی اوبله ربع به د بلې نصف غلامۍ په مقابله کي شی .نواولنې نصف خوچونکه په اولنی قول سره آزاد شوې دې نوبه دوهم قول کي دغه ربع فضول شوه ځکه چې محل نې نشته اودویمه ربع آزادی به ثابت ته حصله شی .نوبه دې طریقه د ثابت دریمه برخه اود داخل نیمه برخه آزاده شوه اود طلاق په مسئله کي چې کومه ثابته ده ددې په اره کي شك دې چه دا منکوحه ده اوکه اجنبیه.ځکه که د طلاق په اولنی قول کي خارجه طلاقه شوې وی نود دوهم قول په وجه کي دا منکرحه ده اود طلاق دا دوهم قول صحیح شو اوکه په اولنی قول باندې ثبته طلاقه شوې وی نوثابتې په حق کي دوهم قول لغو دې.ځکه چې مطلقه خود آزاد شوی پشان نشی کیدې چه نیمه دې مطلقه شي اونیمه دې منکوحه شی .نودلته د طلاق په مسئله کي هم ثابته په یوحیثیت سره اجنبیه ده که په اولی قول سره طلاقه شوې وی اوبه یوحیثیت سره منکوحه ده.که په اولی قول سره نه وي طلاقه شوې نودنیم مهرنیمه برخه به ساقطه شی .کومه چې ربع ده اوبیا به دغه ربع د داخلې اوثبتې دواړو په مهرونوباندې ویش کړې شی نودهرې یوې دحصې څخه به ربع ساقطه شی

«وتمام تفريعاتها» لکه دمیرث په مسئله کي که د ښځې اولاد نه وی .نودا د خاوند په میراث کي څلورمه برخه اوری اوس دغه برخه به د ثابتې اوخارجې په مینځ کي په نیمه نیمه تقسیمیږی مثلاً د خاوند په میراث کي ربع اته زره روپۍ دی .نوبه دغه اتو زرو کي به دوې [دوه] زره روپۍ د ثابتې شی اودوې [دوه] زره به د خارجې شی .ځکه چې دواړه برابردی .دواړو ته طلاق متوجه شوې دې.اوبه پاته نصف کي چې څلور زره روپۍ دی .په هغې کي به دوې [دوه] زره روپۍ د ثبتې اودوې [دوه] زره روپۍ د داخلې شی .ځکه چې دا دوهم طلاق ثبتې اوداخلې ته متوجه شوې دې نومیراث به هم دواړو ته برابرورکولې شی

په دووغلامانوکي بغیرد تعین نه یوآزادول

وَمَنْ قَالَ لِعَبْدَيْهِ أَحَدُكُمَا حُرٌّ اوڅوك چې ووایې خپلو دوو غلامانو[زید اوعمرو] ته بویه تاسودواړوکي آزاد دې.[اوچه دا قول نې اوکړلو.] **ثُمَّ بَاعَ أَحَدَهُمَا** نو[ددې نه پس] خرڅ نې کړلو یو[زید] په دغه دواړوکي **أَوْ مَاتَ** اویا مړشو[په کي یومثلاً ید] **أَوْ قَالَ لَهُ أَنْتَ حُرٌّ بَعْدَ مَوْتِي** اویا نې اوونیل ده [زید] ته [سره ددې نه چې په اولنی قول کي دا زیدهم مخاطب وو] چې ته آزاد نې روسته د مرگ زما نه **عَتَقَ الْآخَرُ** نویه دې درې واړه صورتونوکي] آزادیږی دغه بل [چه عمرودې] **لِأَنَّهُ لَمْ يَبْقَ مَحَلًّا لِلْعِتْقِ أَصْلًا بِالْمَوْتِ** .[ځکه چې پاته پاتې نشو محل د آزادۍ لپاره بیخی په مرگ سره [ځکه چې په مرگ سره د آزادۍ محل فوت شو نوآزادی تولة دوهم یعنی عمروته حاصله شوه.] **وَلِلْعِتْقِ مِنْ جِهَتِهِ بِالْبَيْعِ** او[محل پاتې نشو] آزادۍ لپاره د امله د خرڅولو دده [مولی] نه **وَلِلْعِتْقِ مِنْ كُلِّ وَجْهٍ بِالتَّدْبِيرِ فَتَعَيَّنَ لَهُ الْآخَرُ** او[دغه ډول محل پاتې نشو] د آزادۍ بیره به هرحیثیت به مدبرجوړولو سره) **وَلِأَنَّهُ بِالْبَيْعِ قَصَدَ الْوُصُولَ إِلَى الثَّمَنِ وَبِالتَّدْبِيرِ إِبْقَاءَ الِانْتِفَاعِ إِلَى مَوْتِهِ، وَالْمَقْصُودَانِ يُنَافِيَانِ الْعِتْقَ الْمُلْتَزَمَ** [ځکه چې د مدبرجوړولو نه روسته آزادولې نشی وترمرگه پورې ترې فنده اخستل

عوږي بود ار دی لپاره محل پاتې نشو] چې مولی په خرڅولو کې قصد کړي وو دحاصلولود مال اوپه مدبر کوه سره [ده قصد کړی وو] پته پاتې کول د فنديې اخستلو ترخپل مرګه پورې، ودا دواړه مقصوده [که دمال حاصلول دی .په صورت دبيع کې اوکه ترمرګه پورې فائده اخستل دی په صورت ده تدبيرکولوکې] منافي دی د هغه آزادۍ سره کومه چې ده لازمه کړې وه.[ځکه چې آزادۍ سره مولی د خرڅولو،ومدبرکولواحتيارمند نه پاتې کيږی] فَتَعَيَّنَ لَهُ الْآخَرُ نومتعين شو ددې [آزادۍ] لپاره دغه بل [چه عمرو] دي به دلالت لنص سره دَلَالَةً وَكَذَا إِذَا اسْتَوْلَدَ إِحْدَاهُمَا لِلْمَعْنَيَيْنِ اوهم دا حکم دې چې کله ام ولد جوړه کړي بيه دواړو ويخو کي [يعنی چې مولی خپلودوو وينځو عائشه اوفاطمه ته اووائی په تاسو دواړو کې يو آزاده او دې وئيلو نه روسته په دواړوکي يوې يعني فاطمه سره جماع اوکړی .اوپه دې جماع سره هغه عيدوره شي بوعائشه د آزادۍ لپاره متعينه شوه] د امله ددغه دوو وجوهو نه [کوم چې د تدبيرپه صورت کې ذکرشو.يعنی يوه وجه دا چې دا د عتق لپاره محل پاتې نشوه.اودويمه دا چې ددې په دې ام ولد جوړلوکي ده ترمرګه پورې ددې نه فائده اخستل مقصد ګرځولې دې.اودا دواړه خبرې دعتق سره منافي دی]

حل اللغة: ① ابقاء پاته پاتې کول ② الانتفاء. فائده اخستل ③ التدبير: مدبر جوړل]

تشريح - «ومن قال لعديه» زيدخپلودوو غلامانوعمرواوبکرته اووئيل په تاسودواړوکي دې يوآزاد وی خوددې نه روسته ئې مثلاً عمروخرڅ کړلو.نوبکرد آزادۍ لپاره متعين شو.ځکه چې دده د عمروخرڅول په دې خبره دليل دې چه دې نې نه دې آزاد کړې ګسی دآزادولونه روسته به نې ولې خرڅولو دغه ډول که عمرومدبر شو نو داز دی لپاره بکرمتعين شو ځکه چې په دووکې خوبه يوضرورآزاديدلو خوپه مرګ سره هغه مرغلام د عتق لپاره محل پاتې نشو نوبکرورله متعين شو اودغه ډول که ددې وينا نه روسته مثلاً عمرومدبرکړی يعنی دا ورته ووائی چه ته به زماد مرګ نه روسته آزاد ئې نومعلومه شوه چه دې د عمرود آزادۍ قصد نه دی کړی بلکه تر مرګه پورې دده نه فائده اخستل غواړی ځکه چې مدبرد مرګ نه روسته آزاديږی .نوبکرد آزادۍ لپاره متعين شو

وَلَا فَرْقَ بَيْنَ الْبَيْعِ الصَّحِيحِ وَالْفَاسِدِ مَعَ الْقَبْضِ وَبِدُونِهِ يا هم په دې مسئله کې) د بيع صحيح او د بيع فاسد کېدلو به صورت کې ددې په حکم کې هيڅ توپير نشته يعني که په بيع فسد سره ئې قبضه کړې وی او که نه وی کړې وَالْمُطْلَقِ او که بيع مطلق وی وَبِشَرْطِ الْخِيَارِ لِأَحَدِ الْمُتَعَاقِدَيْنِ او په بائع او مشتری کې د يوکس لپاره څه شرط خيار به نه پاتې وی [يعنی د خوښۍ يا د نخوښۍ په اقرار باندې د يو شی اخستل] لِإِطْلَاقِ جَوَابِ الْكِتَابِ ځکه چې په کتاب کې کومه مسئله ليکلې شوې ده هغه مطلق ده او ټولو صورتونو ته ګډ ده وَالْعَرْضُ مَا قُلْنَا ددې نه مراد هم هغه دوې [دوه] صورتونه دی .کوم چې موږ بيان کړې دی يعنی هم هغه دوې [دوه] وجهې کوم چې وړاندې ذکر شوې دی

تشريح - يعنی دا حکم چې کوم غلام خرڅ کړی نوبل داز دی لپاره متعين شو په مطلق بيع کې دې.برابره ده که دغه بيع صحيح وی اوکه فاسده وی که مشتری دده نه غلام قبضه کړې وی اوکه نه وی .اوکه مطلق بيع ئې ورسره کړې وی څه شرط ئې په کې نه وی لګولې اوکه داختيارشرط ئې لګولې وی .مثلاً چې بائع دخپل ځان لپاره اختيارشرط کړی چه ماته به مثلاً په دوې [دوه] ورځوکې د واپس کاوه ختياردی .يا مشتری د مبيع د واپس کولواختيار دخان لپاره شرط کړی نوپه دې ټولوصورتونوکې دويمه وينځه د عتق لپاره متعين کيږی .اوهغه آزاديږی

وَالْعَرْضُ عَلَى الْبَيْعِ مُلْحَقٌ بِهِ فِي الْمَحْفُوظِ عَنْ أَبِي يُوسُفَ بيع د امام ابويوسف نه دا روايت موجود دی که به دوه ورکونې يو غلام مسوی په بازار ته د خرڅولو په غرض سره بيولو (ړوتللی) نودا هم د خرڅولو په حکم کې

دي يعنی دوهم غلام د آزادۍ لپاره متعين شو

تشريح - يعنی که په دووغلامانوکې ددې وينا نه روسته يوخرڅولوته پيش کړی نوخرڅولوته دا پيش کول د دې خبرې دليل دې چه مولی دده د آزادۍ اراده نه وه کړې نوځکه دوهم غلام د آزادۍ لپاره متعين شو

وَالْهِبَةُ وَالتَّسْلِيمُ وَالصَّدَقَةُ وَالتَّسْلِيمُ بِمَنْزِلَةِ الْبَيْعِ او هبه کول او حواله کول، يا په صدقه کې حواله کول، هم د خرڅولو په حکم کې دی لِأَنَّهُ تَمْلِيكٌ ځکه چې مالك داسې هم کوی [يعنی کوم غلام نې چې د بل کس په ملکيت کې ورکړلو.نو د به ددې خبرې دليل وی چه دا ئې آزاد کړې نه دې په دې وجه به خامخا ددې نه سوا دوهم غلام آزاد وی .]

تشريح - غلام يا وينځه چاته بخښل وچاته صدقه کول هم د بيعې پشان دی ځکه چې لکه ځنګه بيع سبب دملکيت دې.دغه ډول هبه اوصدقه هم سبب دملکيت دي نوچه څه حکم د بيع وی هغه به دهبه او صدقه هم وی

په دوو ښځوکې يوې ته بغيرد تعين نه طلاق ورکول

وَكَذَلِكَ لَوْ قَالَ لِامْرَأَتَيْهِ او هم دغه ډول که يو کس خپلو دوې [دوه] ښځو ته اووئيل إِحْدَاكُمَا طَالِقٌ چې په تاسو کې يوې کسې ته طلاق دې ثُمَّ مَاتَتْ إِحْدَاهُمَا او ددې نه روسته په دې دواړوکې يوه مړه شوه لِمَا قُلْنَا نو د طلاق لپاره به دويمه [ژوندۍ] متعينه وی . ځکه چې کومه مړه شوه دا اوس د طلاق محل پاتې نشو هم د هغه دليل په بنا (بنياد) باندې کوم چې موږ وړاندې بيان کړې دې وَكَذَلِكَ لَوْ وَطِئَ إِحْدَاهُمَا دغه ډول په دې صورت کې هم که په دواړو کې يوې سره صحبت [کورولې] اوکړی نو بيا به هم دا دويمه د طلاق لپاره متعينه وی لِمَا بَيَّنَّا ددې وجه به موږ روسته بيان کړو. وَلَوْ قَالَ لِأَمَتَيْهِ إِحْدَاكُمَا حُرَّةٌ او که يو کس خپلو دوې [دوه] وينځو ته داسې اووئيل.چه په تاسو دواړو کې يوه آزاده ده ثُمَّ جَامَعَ إِحْدَاهُمَا بيا ئې په دوی کې يوې سره صحبت اوکړو لَمْ تَعْتِقِ الْأُخْرَى عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ نود امام ابوحنيفه رح په نيز به دويمه آزاده نه وی وَقَالَا يَعْتِقُ او صاحبين رح فرمائي .چه دويمه به آزاده وی لِأَنَّ الْوَطْءَ لَا يَحِلُّ إِلَّا فِي الْمِلْكِ ځکه چې وطی خو صرف خپلې مملوکه ښځې سره حلاله وی وَإِحْدَاهُمَا حُرَّةٌ نو هرکله چې په دوی کې يوه آزاده شوې ده نو هغه اوس دده د پاره حرامه شوې ده فَكَانَ بِالْوَطْءِ مُسْتَبْقِيًا الْمِلْكَ فِي الْمَوْطُوءَةِ اود کومې سره چې ده وطی کړې ده په هغې کې ده خپل ملکيت پاته ساتلې دې.اوهم دا دده د پاره حلاله ده فَتَعَيَّنَتِ الْأُخْرَى او دويمه د آزادۍ لپاره متعين شوې ده لِزَوَالِهِ بِالْعِتْقِ كَمَا فِي الطَّلَاقِ .ځکه چې د آزاديدو په وجه دده ملکيت ختم شوې دې لکه ځنګه چې په طلاق کې کيږی وَلَهُ اود امام ابوحنيفه رح دليل دادې أَنَّ الْمِلْكَ قَائِمٌ فِي الْمَوْطُوءَةِ چې د کومې وينځې سره ئې وطی کړې ده.په دې کې ملکيت پاته پاتې دې لِأَنَّ الْإِيقَاعَ فِي الْمُنَكَّرَةِ ځکه چې د آزادۍ واقع کيدل يو نکره يعنی غير معينې وينځې کې دی وَهِيَ مُعَيَّنَةٌ اود کومې سره ئې چې وطی کړې ده هغه معينه ده فَكَانَ وَطْؤُهَا حَلَالًا په دې وجه دې سره وطی حلاله ده فَلَا يُجْعَلُ بَيَانًا نو داسې کول، دده د مبهم قول بيان نشی کيدای وَلِهَذَا حَلَّ وَطْؤُهُمَا عَلَى مَذْهَبِهِ په دې وجه د امام ابوحنيفه رح د مذهب مطابق دواړو سره وطی حلاله ده إِلَّا أَنَّهُ لَا يُفْتَى بِهِ خو په دې قول به فتوی نشی ورکولې.

حل اللغة: ① الايقاع. وقع کول

تشريح - «قوله وله ان الملك قائم» يعنی دکومې وينځې سره چې وطی اوکړی .نوپه هغې کې دده ملکيت قائم دې.ځکه ده ورسره وطی اوکړله.نودا وينځې د وطی لپاره د وړاندې نه متعين وه اوداسې نه ده چه دده وطی کول د معتوقه لپاره بيان شی .البته دومره ده چې په عتق سره د وطی کولوجواز ختميږی خودلته

معتقه معلومه نه ده.نوچه ترڅوپورې د عتق لپاره د يوې تعين نه وى شوې.نودا دواړه به په سابقه حكم پاتـه وي يعني دواړو سره به وطى جائز وى البته د احتياط په بناء مفتي به قول دعدم وطى دي.

ثُمَّقَالَ بيا ونيلى شى الْعِتْقُ غَيْرُنَازِلٍ قَبْلَ الْبَيَانِ چې آزادى نه واقع كيږي وړاندې د بيان نه، [چه مولى په خپل بيان سره وضحه كړي چې زه د فلانى وينځې آزادول مراد وو] لِتَعَلُّقِهِ بِهِ د امله دتعلق د آزادۍ ددې [بيان] سره،

حل اللغة: ① صيانة ساتنه ② يصادق صادقيږي ③ الموطوءة صيغه د اسم مفعول هغه څوك چې جماع ورسره شوې وى]

تشريح - دا ديوتقديري سوال خواب دې هغه دا هركله چې په غيرمعين طريقه باندې آزادولونه روسته هم ده لپاره دواړو وينځو سره وطى كول جائز دى .نوددې مطلب خوداشو.چه د مولى قول چې «احداكما حـرة» لغو اوعبث دې ځكه په دې الفاظو باندې يوه وينځه آزاديږي .اودعتق نه روسته وطى جائزنه وى حالانكه امام ابوحنيفه رح فرمائي چه ددې قول نه روسته هم مولى دواړو سره وطى كولې شى . نوددې ځواب وركوى چه ترڅوپورې دمعتقه تعين په بيان سره نه وى شوې.نوعتق نه واقع كيږي .يعنى عتق په بيان پورې موقوف دې اوچه په بيان پورې موقوف شو نودواړه وينځو سره د وړاندې پشان وطى كول جائزدى .البته كـه چې بيان اوشي .نويوه به آزاده شى .يعنى د مولى قول معتبر دې.خونتيجه به پرې هله مرتب كيږي .چه بيان ئې اوشي .

أَوْيُقَالُ اويا به داسې ونيلى شى نَازِلٌ فِي الْمُنَكَّرَةِ چې [عتق] واقع كيږي .[خو] په نامعلومه وينځه كې يَظْهَرُ فِي حَقِّ حُكْمٍ تَقَبُّلِهِ نوښكاره كيږي به [داعتق] په حق دهغه حكم كې چې قبلوى ئې وينځه وَالْوَطْءُ يُصَادِفُ الْمُعَيَّنَةَ اووطى واقع شوې ده په معينه وينځه كې

تشريح - وړاندې چې كوم تقديري سوال وو.دهغې دوهم ځواب دا وركوى چه يا به داسې ونيلى شى .چه دده په قول عتق واقع شوې دې.خوپه غيرمعينه وينځه كې عتق واقع شوې دې.اود دې قول نه روسته چې مولى د كومې وينځې سره وطى اوكړله نودغه وينځه غير معينه نه ده.بلكه معينه ده ځكه چې ده ورسره وطى اوكړله.نود مولى وطى كول دهغه غيرمتعين عتق لپاره بيان نه دې.

بِخِلَافِ الطَّلَاقِ په خلاف دطلاق [ځكه كه دوو ښځوته بغيرد تعين نه طلاق وركړي نوددې نه روسته كه يوې سره وطى اوكړي نودا وطى د مطلقه بيان نه دې چه چاسره وطى نه وى شوې هغه دې طلاقه وى] لِأَنَّ الْمَقْصُودَ الْأَصْلِيَّ مِنَ النِّكَاحِ الْوَلَدُ ځكه چې مقصود اصلي په نكاح كې اولاد وى [چه اولاد پيدا شى .اونسب جارى شى] وَقَصْدُ الْوَلَدِ بِالْوَطْءِ اوچه د وطى نه غرض ولد شو ،، يَدُلُّ عَلَى اسْتِبْقَاءِ الْمِلْكِ فِي الْمَوْطُوءَةِ نودا په موطوءه كې د ملكيت په پاته پاتې كيدو دلالت كوى صِيَانَةً لِلْوَلَدِ چې د بچي نسب محفوظ شى

تشريح - يعنى كه خاوندخپلودوښځوكي بغيردتعين نه يوې ته طلاق وركړلو نوپه دې صورت كې كه ددې نه روسته يوې سره وطى اوكړى .نودكومې سره چې ئې وطى كړې وى .هغه به مطلقه نه وى .ځكه چې په نكاح كې د وطى كولومقصد ولد وى .اوچه ده ورسره وطى اوكړله نودا ددې خبرې دليل دې چه ده په خپله دغه موطوءه ښځه كې ملك بضع پاته ساتلې دې چه كوم ماشوم پيدا كيږي دهغه نسب محفوظ شى

أَمَّا الْأَمَةُ فَالْمَقْصُودُ مِنْ وَطْئِهَا قَضَاءُ الشَّهْوَةِ اود وينزې په وطى كولوكې د شهوت پوره كول مقصود وى دُونَ الْوَلَدِ ولد مقصود نه وى فَلَا يَدُلُّ عَلَى الْاِسْتِبْقَاءِ نو[د وينځې وطى كول] د ملك يمين په پاته پاتې كيدو دلالت نه كوى

تشريح - په دې عبارت كې په مذكوره مسئله كې د عتاق اوطلاق په دواړو صورتونو كې توپير

كوى .يعنى دمتن په مسئله كې چې دعتاق نه روسته يوې سره وطى اوكړي نود وطى كول په دې ... دلالت نه كوى چه په دې موطوءه وينځه كې دده ملك يمين پاته دې اوكه دواړو ښځوته بغيرد تعين نه طلاق وركړي .اوددې نه روسته په كې يوې سره وطى اوكړي نودا وطى ددې بيان دې.چه دا موطوءه مطلقه نه ده ځكه د وينځې په وطى كولوكې مقصود دشهوت پوره كول وى .دنسب ساتنه مقصود نه وى او په منكوحه كې د وطى مقصود ولد او ساتنه دنسب وى نودمقصود دې اختلاف په وجه د وينځې دعتق او د طلاق دحكم په مينځ كې توپير واضح شو.

د هلك په وړاندې زيږلوسره پورې د وينځې آزادى معلق كول

وَمَنْ قَالَ لِأَمَتِهِ كه مولا خپلې وينځې ته اوونيل إِنْ كَانَ أَوَّلُ وَلَدٍ تَلِدِينَهُ غُلَامًا حى ستا ورومبې كوم بچې پيد، شى كه دې هلك وو فَأَنْتِ حُرَّةٌ نو ته به آزاده ئې فَوَلَدَتْ غُلَامًا وَجَارِيَةً وَلَا يُدْرَى ددې نه روسته د يو هلك او د يوې انجلى ولادت [پيدائش] اوشو أَيُّهُمَا وُلِدَ أَوَّلًا او دا معلومه نشوه چه په دوى كې د كوم ولادت وړاندې شوې دې عَتَقَ نِصْفُ الْأُمِّ وَنِصْفُ الْجَارِيَةِ نو مور او ددې لور دواړه به نيم نيم آزاد وى وَالْغُلَامُ عَبْدٌ او هلك به پخپل خائې پوره غلام وى

تشريح - زيدخپلې وينځې زينب ته اوونيل.كه اول دې هلك اوزيږولو.نوته آزاده ئې هغې په يو ځل هلك و انجلى دواړه اوزيږول.البته دا پته نه لګيدله چه هلك وړاندې پيدا شوې دې اوكه جينئ.نوپه دې صورت كې نيمه برخه د مورا ونيميه د انجلى آزاديږي .اوهلك به غلام وى .

لِأَنَّ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا تَعْتِقُ فِي حَالٍ ځكه چې په دواړوكې د هر يو حالت د دې وَهُوَ مَا إِذَا وَلَدَتِ الْغُلَامَ أَوَّلَ مَرَّةٍ الْأُمُّ بِالشَّرْطِ چې په يو حالت كې آزاديږي .چه واقعتاً ورومبى هلك پيدا شوې وى وَالْجَارِيَةُ لِكَوْنِهَا تَبَعًا لَهَا او ددې به تابع كيدلو كې انجلى هم آزاديږي ځكه جې دلته كې دا خبره لازميږي چې دا انجلى په كوم وخت كې پيدا شوه ددې مور آزاده شوې وه يعنى كله چې ددې هلك پيدا شوې وو إِذِ الْأُمُّ حُرَّةٌ نو هركله چې مور زاده شوه حِينَ وَلَدَتْهَا، وَتُرَقُّ فِي حَالٍ وَهُوَ مَا إِذَا وَلَدَتِ الْجَارِيَةَ أَوَّلًا نو ددې بچې هم آزاد شو او په دوهم حالت كې به دا مور او ددې بچې دواړه وينځې پاتې وى .چه كله ددې انجلى وړاندې پيدا شوې وى لِعَدَمِ الشَّرْطِ ځكه چې آزادۍ شرط موجود نه دې

تشريح - دا عبارت ددې دليل دې.چه د وينځې اوجنيۍ نصف ازاديږي اوهلك به غلام وى چه دلته دوې ادوه حالته دى .① كه فرض كړه هلك اول پيدا شوې وى .نووينځه آزاديږي ځكه چې مولى كوم شرط لګولې وو هغه موجود شو.اوچه دهلك په پيدا كيدو دا آزاده شى نوانجلى به هم آزاديږي ځكه چې انجلى دهلك د پيدا كيدونه روسته پيدا شوې ده.اود هلك نه روسته مور آزاده شوه.نود موريه تابعدارۍ كې به دا جينۍ هم آزاديږي .ځكه چې ولدخپلې مورتابع وى .كه مورئې آزاده وى .دې به هم آزاد وى .اوكه وينځه وى .دې به هم مملوك وى .② اوپه بل حالت كې دا هم وينځه پاتې كيږي .چه انجلى ئې وړاندې زيږولې وى ځكه چې شرط يعنى د هلك وړاندې پيدا كيدل موجود نشو.

يُعْتَقُ نِصْفُ كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا نو دا حكم وركړې شوې دې چه نيمه وينځه [مور] او نيمه انجلى [لور] آزاده ده وَتَسْعَى فِي النِّصْفِ په دې وجه به دواړه د خپل قيمت نيمې نيمې برخې لپاره مردورى كوى .او خپل مولا ته به ئې ادا كوى .نو آزاد به شى

تشريح - هركله چې په دواړوصورتونوكې يوصورت هم معلوم نه دې.نودمولى كلام د لغويت نه د بچ كاوه لپاره مونږ په دغه كلام باندې حكم مرتب كوو.اوه كل په ځائې به د وينځې اوانجلى نصف نصف آزادئى اودپاته نصف د آزادولو لپاره به كوښښ كوى .

فَتَهلكُ الغلامُ رَقَّ فِي الحَالَيْنِ خو هلك به په دواړوحالتونوکي غلام وی .خکه چې دا هلك د خپلې مور د آزادېدلو نه وړاندې پيدا شوی دی فَلِهَذَا يَكُونُ عَبْدًا په دې وجه به دې هم هغه شان غلام پاتې وی

تشریح- وهلك نه په دو ړوصورتوکي خکه غلام وی .که دې اول پيدا شوی وی .نوهم دده مور په هغه وخت کې وینخه وه هغه خودده د زیږېدل نه روسته آزاده شوه اودوینځې ولد مملوك وی .اوکه د انجلی نه روستو پیدا شوی وی .نوبیا هم دی غلام دی.خکه چې دده د مورد آزادۍ لپاره کوم شرط لګولی شوی وو.هغه نه وو موجود شوی.نوخکه به دوهم صورت کې هم نه آزادېږی .

دمور داړهه د هلك د وړاندې پيدا کېدو دعوی

وَإِنْ ادَّعَتْ الأُمُّ أَنَّ الغُلَامَ هُوَ المَوْلُودُ أَوَّلًا او که وینځې دا دعوی اوکړله چه وړومبی هلك پيدا شوی دی وَأَنْكَرَ المَوْلَى خو مولا ددې انکار اوکړلو وَالجَارِيَةُ صَغِيرَةٌ او دا انجلی هم وړه ده فَالقَوْلُ قَوْلُهُ مَعَ اليَمِينِ نو په قسم سره به د مولا خبره قبلولې شی لِإِنْكَارِهِ شَرْطَ العِتْقِ خکه چې دې مولا د وینځې د آزادېدلو شرط موجود کېدلو نه انکار کړی دی خو دې سره به دده نه قسم هم اخستلې شی فَإِذَا حَلَفَ که ده قسم اوخوړلو لَمْ يَعْتِقْ وَاحِدٌ مِنْهُمْ نو په دې درې واړو کې به یو کس هم آزاد نه وی وَإِنْ نَكَلَ او که مولا د قسم خوړلو نه انکار اوکړلو عَتَقَتْ الأُمُّ وَالجَارِيَةُ نو مور او ددې لور به آزاده وی

تشریح- ﴿وإن إدعت الأم أن الغلام هوالمولود﴾ که زینب د هلك وړاندې پيدا کېدودعوی اوکړله اوانجلی مشومه وه اوزید انکارکولو نوزید به قسم خوری اوفیصله به دده په حق کې کولې شی .یعنی زینب او لوربه نې نه آزادېږی خکه چې زید د شرط د واقع کېدونه منکردی.اومنکرقول مع الیمین معتبروی .اوکه زید دقسم نه انکار اوکړلو نود زینب قول به معتبروی اودواړه مورا ولوربه آزادې شی

لِأَنَّ دَعْوَى الأُمِّ حُرِّيَّةَ الصَّغِيرَةِ مُعْتَبَرَةٌ خکه چې دانجلی متعلق ددې د مور دا دعوی ،،چه دا انجلی آزاده پیدا شوې ده،، معتبره ده لِكَوْنِهَا نَفْعًا مَحْضًا خکه چې دا صرف د نفع خبره ده فَاعْتُبِرَ النُّكُولُ فِي حَقِّ حُرِّيَّتِهِمَا په دې وجه د مولا د قسم نه انکار کول،د مور اود لور دواړو په حق کې معتبر وی فَعَتَقَتَا په دې وجه به دواړه آزاد وی

تشریح:- ﴿لأن دعوی الأم حرية الصغيرة﴾ یعنی دموردا دعوی چې هلك وړاندې پيدا شوی دې په دې بندې دوې (دوه) آزادۍ مرتب کېږی .یوخپله د زینب آزادی .اوبله ددې د لورآزادی .خکه چې دا آزاده شی .نولورچه تابع ده. هغه به هم آزاده شی اوچونکه لورئې نابالغه ده نوددې په حق کې به هغه دعوی منلې شی چه ددې په کې فائده وی اوس چې دموردعوی معتبره شی .نوپه دې کې د انجلی توله فائده ده یعنی آزادی به ورته ملاؤ شی

وَلَوْ كَانَتْ الجَارِيَةُ كَبِيرَةً اوکه دا انجلی بالغه وی وَلَمْ تَدَّعِ شَيْئًا او دې د خپل ځان پخپله د آزادۍ دعوی اونکړه وَالمَسْأَلَةُ بِحَالِهَا او پاتې مسئله هم په هغه حال وی یعنی وینځې وړومبی دهلك پيدا کېدلو دعوی اوکړله خو مولا اونه منله اود قسم نه ئې هم انکار اوکړلو عَتَقَتْ الأُمُّ بِنُكُولِ المَوْلَى خَاصَّةً نود مولا د قسم نه په انکار کولوسره به صرف مور آزاده وی دُونَ الجَارِيَةِ خو انجلی به نه آزادېږی لِأَنَّ دَعْوَى الأُمِّ غَيْرُ مُعْتَبَرَةٍ فِي حَقِّ الجَارِيَةِ الكَبِيرَةِ خکه چې د بالغه نجلی په اړه کې د مور دعوی کول،چه دا آزاده ده ددې اعتبا ربه نشی کولې وَصِحَّةُ النُّكُولِ تَبْتَنِي عَلَى الدَّعْوَى خکه چې د قسم نه انکر سره په دې صورت کې اقرار منلې شی چه کله دې پخپله د یوې حبرې دعوی کړې وی فَلَمْ يَظْهَرْ فِي حَقِّ الجَارِيَةِ او په موجوده مسئله کې چونکه د بالغه انجلی داړخه هیڅ دعوی نه ده شوې نو ددې په اړه کې به دقسم نه د انکار به هم څه اثر نه وی

تشریح- ﴿ولو کانت الجارية کبيرة﴾ که انجلی بالغه وی اودا د هلك د وړاندې پيدا کېدو دعوی نه کوی او

مولی د قسم کولونه انکاراوکړلو نواوس په دې صورت کې د مولی قسم ته ارتیب خکه پیښ شوې دی چې وینځې دعوی کړې ده اوچه ده دقسم نه انکاراوکړلو نودعوی معتبره شو البته په دې صورت کې چونکه د کبیره انجلی داړخه د خپلې آزادۍ دعوی نشته نود به نه آزادېږی خکه چې دقسم نه انکارکول دعوی ته تقویت ورکوی .اوپه هغې حکم مرتب کېږی .اودلته هلودعوی شته نه،نوحکم به پرې څه مرتب شی

د بالغې انجلی داړهه د هلك د وړاندې پيدا کېدو دعوی

وَلَوْ كَانَتْ الجَارِيَةُ الكَبِيرَةُ البته که بالغه انجلی پخپله دعوی اوکړی هِيَ المُدَّعِيَةُ لِسَبْقِ وِلَادَةِ الغُلَامِ چې وړومبې هلك پيدا شوی وو وَالأُمُّ سَاكِتَةٌ او ددې مور هغه وخت خاموشه پاتې شوې وه يَثْبُتُ عِتْقُ الجَارِيَةِ بِنُكُولِ المَوْلَى نود مولا د قسم په انکار سره دا انجلی آزادېږی دُونَ الأُمِّ خو مور به نه آزادېږی لِمَا قُلْنَا خکه چې د مور دعوی د جنینۍ په حق کې معتبره نه وی او په کومو صورتونوکې چې د مولا نه د قسم اخستلو ارتیا وی

حل اللغة: ① الكبيرة: مشره ② التحليف: قسم ورکول ③ القدر: اندازه ④ سبق وړاندې والی]

تشریح:- نوره مسئله هم هغه شان ده.څنکه چې وړاندې وه.البته په وړاندې صورت کې موردآزادۍ مدعیه وه.اوپه دې صورت کې کبیره جاریه مدعیه ده.په دې صورت کې به دا انجلی آزادېږی ودلیل هم هغه دی.کوم چې په وړاندینی صورت کې موږ د موریعنی زینب د دعوی دمعتبر کاوه لپاره بیان کړلو.

وَالتَّحْلِيفُ عَلَى العِلْمِ فِيمَا ذَكَرْنَا په دوی کې به ددوی د علم په بنا (بنیاد)باندې قسم اخستلې شی چه زه د واقعه نه خبر نه یم.چه ړومبې هلك پيدا شوی دی لِأَنَّهُ اسْتِحْلَافٌ عَلَى فِعْلِ الغَيْرِ خکه چې دلته کې د غیر په فعل او عمل باندې به دده نه قسم اخستلې شی

تشریح- قاعده دا ده.چه یوسړی ته قسم ورکولې شی .نودده د خپل فعل په کولویا نه کولوپه علم به ورته قسم ورکولې شی مثلاً یوکس به داسې قسم خوری .چه زما دې قسم وی .مادا کرداسې کړې دی یا نه دی کړې.اوکومه مسئله چې زیربحث ده.په دې کې چې مولی ته قسم ورکولې شی .نودا د وینځې په فعل باندې قسم ورکولې شی .یعنی د ولد پيدا کېدل د وینځې کار دی.هغې نه پته لګی چه اول هلك پيدا شوی دی اوکه جنۍ؛ ددې امله به مولی قسم خوری .چه زما دې قسم وی .ما ته علم نشته چه اول هلك پيدا شوی دی.داسې قسم به نشی ورکولې.چه زما دې قسم وی .اول هلك پيدا شوی دی

وَبِهَذَا القَدْرِ يُعْرَفُ مَا ذَكَرْنَا مِنْ الوُجُوهِ فِي كِفَايَةِ المُنْتَهَى او زموږ به خودلی دې تفصیل سره هغه صورتونه هم معلوم شو.کوم چې موږ په کفایت المنتهی کې ذکر کړی دی .

تشریح- دصاحب هدایه رح تالیف کفایة المنتهی یوناياب کتاب دې ددې امله هغې ته مراجعت اونکړې شو.البته په جامع صغیرکې په متن کې د ذکرشوو صورتونونه علاوه دوې (دوه) صورتونه نور هم ذکرشوی دی.یودا چې دتولودهلك د زیږېدل په اولیت اتفاق وی .په دې صورت کې وینځې اوجاریه دواړه به آزادېږی دوهم دا چې واړه دانجلی د زیږېدل په اولیت باندې متفق وی .نوپه دې صورت کې هیڅوك نه آزادېږی

د غلام په آزادولو باندې ددوو کسانو ګواهی

قَالَ صاحب دقدوری فرمائی وَإِذَا شَهِدَ رَجُلَانِ عَلَى رَجُلٍ أَنَّهُ أَعْتَقَ أَحَدَ عَبْدَيْهِ چې کله ګواهی ورکړی دوې (دوه) نفر په یوسړی چې ده په خپلودوو غلامانوکې یوآزاد کړې دی فَالشَّهَادَةُ بَاطِلَةٌ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ نوګواهی باطله ده په نیزد امام ابوحنیفه رح

تشریح:- شهادت خکه باطل دی،چه په حقوق العباد کې د شهادت د صحت دارومدار په په دعوی باندې وی اودعوی لپاره د مدعی ارتیا وی .اودلته نه دعوی شته اونه مدعی .خکه چې په غلامانوکې خویوهم د

حېل حريت دعوئ نه کوئ اومولى په وينا باندې په دوو غلامانوکې يوازاد دې خوهغه مبهم اوغيرمتعين دې نوځکه شهادت باطل شو

إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي وَصِيَّةٍ البته دا [شهادت] په وصيت کې وي اِسْتِحْسَانًا ذَكَرْنَاهُ فِي كِتَابِ الْعَتَاقِ..نود استحسان په وجه [دا شهادت قبول دې] ذکرکړې ده دا مسئله امام محمد رحمه الله په کتاب العتاق کې

تشريح - يعنې په ذکرشوې مسئله کې شهادت باطل دې البته که ګواهانودا ګواهي ورکړله چه ده دمرګ په وخت کې آزاد کړې دې نويه دې صورت کې استحساناً عتق ثابتيږي .وجه د استحسان دا ده چه په حالت د صحت اومرض دواړوکې (تدبير ،دمولى خپل غلام ته وئيل چه زما د مرګه روسته ته آزاد ئې)اد وصيت په حکم کې دې اوپه وصيت کې وصيت کونکې نه خپله مدعى دې اومدعى دخپل وصيت نفاذ اودهغې ثبتولوته محتاج دې ځکه چې بعضې وخت دې په خپل وصيت سره دخان نه يوه لويه دنياوى ذمه وارى لرې کول غواړى مثلاً يومتنازع خيزوى دې خپل ژوند کې دهغې تصفيه کول غواړى چه روستو کشرانوته څه مسئله نه وى يا ده دخپلووارثانو لپاره ډېرڅه کړى وى اوپه خپلواملاکوکې دآخرت لپاره څه وقف کول يا صدقه کول ضرورى ګڼړى نوهرکله چې دمتن په مسئله کې مولى د موصى په حکم کښې شو نولکه څنګه چې موصى مدعى حسابيږى اودده وصيت په منزله د دعوى وى .دغه ډول دلته هم مولى مدعى اودده آزادول دعوى شو.نوچه دعوى اومدعى موجود شو.نوشهادت هم صحيح شو.

(دا خواستحسان وو اوقياس هم هغه دې کوم چې په وړاندېنۍ مسئله کې موږ بيان کړلو چه په ظاهره دلته نه دعوى شته اونه مدعى .اودصحت شهادت لپاره دعوى اومدعى ضرورى وى .

دطلاق په مسئله کې دشهادت صحت

وَإِنْ شَهِدَا أَنَّهُ طَلَّقَ إِحْدَى نِسَائِهِ او که ګواهي ورکړله [دغه دوو ګواهانو]چه ده خپلې يوې ښځې ته طلاق ورکړې دې جَازَتِ الشَّهَادَةُ نو ګواهي به جائز وى وَيُجْبَرُ الزَّوْجُ اودا سړې به مجبوره کولاى شى أَنْ يُطَلِّقَ إِحْدَاهُنَّ وَهَذَا بِالْإِجْمَاعِ چې طلاق ورکړى خپلې يوې ښځې ته وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ رَحِمَهُمَا اللَّهُ اوامام ابويوسف اومحمد رحمه الله فرمائى الشَّهَادَةُ فِي الْعِتْقِ مِثْلُ ذَلِكَ ، چه شهادت په عتق کې پشان ددې [شهادت دطلاق] دې وَأَصْلُ هَذَا په دې مسئله کې د اختلاف اصل دادې أَنَّ الشَّهَادَةَ عَلَى عِتْقِ الْعَبْدِ لَا تُقْبَلُ مِنْ غَيْرِ دَعْوَى الْعَبْدِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ چې د امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز پخپله د غلام د دعوى نه بغير د آزاديدلو ګواهي ورکول، مقبول نه ده وَعِنْدَهُمَا تُقْبَلُ حود صاحبينو رحمهما الله په نيز باندې قبول ده وَالْمَسْأَلَةُ مَعْرُوفَةٌ او دا مسئله مشهوره ده وَالشَّهَادَةُ عَلَى عِتْقِ الْأَمَةِ وَطَلَاقِ الْمَنْكُوحَةِ مَقْبُولَةٌ مِنْ غَيْرِ دَعْوَى بِالِاتِّفَاقِ و طلاق د منکوحې مقبول دې بغير د دعوى نه په اتفاق سره. وَإِذَا كَانَ دَعْوَى الْعَبْدِ شَرْطًا عِنْدَهُ بيا هرکله چې د امام اعظم رحمه الله په نيز د غلام د عوى کول شرط دى لَا تَتَحَقَّقُ فِي مَسْأَلَةِ الْكِتَابِ نود جامع صغير په مسئله کې کومه چې وړاندې بيان شوه په هغې کې دعوى نه ثابتيږى لِأَنَّ الدَّعْوَى مِنَ الْمَجْهُولِ لَا تَتَحَقَّقُ فَلَا تُقْبَلُ الشَّهَادَةُ نو ګواهي به هم مقبول نه وى وَعِنْدَهُمَا لَيْسَ بِشَرْطٍ اود صاحبينو رحمهما الله په نيز چونکه دعوى کول شرط نه دى فَتُقْبَلُ الشَّهَادَةُ په دې وجه به ګواهي مقبول وى وَإِنِ انْعَدَمَ الدَّعْوَى اګر چې د عوى ئې نه وى کړې أَمَّا فِي الطَّلَاقِ فَعَدَمُ الدَّعْوَى لَا يُوجِبُ خَلَلًا فِي الشَّهَادَةِ البته د طلاق په صورت کې په عوى کوو سره په ګواهي کې هيڅ خلل نه راځى لِأَنَّهَا لَيْسَتْ بِشَرْطٍ فِيهَا ځکه چې د طلاق په ګواهۍ کې دعوى شرط نه ده

تشريح - ﴿واصل هذا أن الشهادة على عتق العبد لا تقبل﴾ يعنى بناء داختلاف دا ده چه دامام ابوحنيفه رحمه الله په نيز په عتق کې دشهادت لپاره دعوى شرط ده اودلته دعوى نشته.نوشهادت باطل دې.اوپه نکاح کې دطلاق لپاره دعوى شرط نه ده بلکه که ښځه د طلاق ورکولودعوى نه کوى اودروکسانوګواهي ورکړله چه

زيدخپلې ښځې ته طلاق ورکړې دې.نوددوى شهادت به ځکه قبول وى چه طلاق دشرع حق دې په دې کې دبنده د دعوى ارتيا نشته.اوعتق د بنده حق دې نوپه هغې کې د بنده دعوى ضرورى ده اودصاحبينو رحمهما الله په نيزپه مسئله دعتق اوطلاق دواړوکې دعوى شرط نه ده نودهغوى په نيزپه مسئله دعتق کې هم شهادت باطل نه دې

ددوو وينځوپه ازادولوګواهي ورکول

وَلَوْ شَهِدَا أَنَّهُ أَعْتَقَ إِحْدَى أَمَتَيْهِ او که ګواهي ئې ورکړله چه ده په خپلودوو وينځوکې يوه آزاده کړې ده لَا تُقْبَلُ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ نونه به قبليږى په نيز د امام ابوحنيفه رحمه الله وَإِنْ لَمْ تَكُنِ الدَّعْوَى شَرْطًا ګرچه دعوى شرط نه ده په دې [مسئله] کې فِيهَا لِأَنَّهُ إِنَّمَا لَا تُشْتَرَطُ الدَّعْوَى لِمَا أَنَّهُ يَتَضَمَّنُ تَحْرِيمَ الْفَرْجِ ودعوى ځکه نشى شرط کولې چې دا دعوى متضمن ده تحريم د شرمګاه لره فَشَابَهَ الطَّلَاقَ نودا [مسئله] مشابه شوه د طلاق [دمسئلې] سره

حل اللغة: ① تحريم حرامول ② الفرج شرمګاه]

تشريح - او که دوې [دوه] ګواهانو دا ګواهي ورکړله چه ده خپلو دوى [دوه] وينځو نه ونيې دې چه په دواړو کې يوه آزاده ده نود امام ابوحنيفه رحمه الله په نيز دا ګواهي هم مقبوله نه ده .ګرچه دعتق په ګواهي کې دعوى شرط نه ده او ددعوى عدم شرطيت صرف په دې وجه دې چه د آزادولو نه روسته ددې د شرمګاه په مولا باندې حراميدل لازميږى .نو دا د طلاق سره مشابه شوه يعنى لکه څنګه حې د طلاق نه روسته په خودباندې ښځې سره وطى حراميږى دغه ډول دعتق نه روسته هم د وينځې وطى کول حراميږى ويه طلاق کې دښځې دارخه د طلاق دعوى کول شرط نه ده لکه چې وړاندې تيرشو

وَالْعِتْقُ الْمُبْهَمُ لَا يُوجِبُ تَحْرِيمَ الْفَرْجِ عِنْدَهُ اوعتق مبهم نه واجبوى تحريم د فرج په نيز د امام ابوحنيفه رحمه الله عَلَى مَا ذَكَرْنَاهُ لکه څنګه چې موږ ذکرکړى دى

تشريح - دابوحنيفه رحمه الله په نيزعتق غيرمتعين باندې وطى نه حراميږى مثلاً يوکس چپلودوو وينځوته ووئيل په تاسودواړوکې دې يوه آزاده وى .نودا عتق مبهم دې.ځکه چې معلومه نه ده.دکومې د آزادولو اراده ئې کړې ده.نويه دې عتق مبهم باندې به د آزادۍ حکم هله لږى چه د مولى دارخه په کې د يوې تعين اونسې اوچه تعين نه وى شوې.نود وړاندې پشان ده لپاره دواړو سره وطى کول جائزدى .ځکه چې ددوى سره دجماع حرمت دمولى په بيان موقوف دې.نوچه بيان نه وى شوې.سابقه حکم چې د وينځې سره د وطى جوزدې هغه به باته وى .

فَصَارَ كَالشَّهَادَةِ عَلَى عِتْقِ أَحَدِ الْعَبْدَيْنِ نواوګرځيدو پشان د آزادۍ يو ددوو غلامانو

تشريح - په دې وجه به په دواړو کې د يوې وينځې د آزادولو ګواهي داسې وى .لکه چې په دووغلامانوکې ئې يوکس دآزادولو ګواهي ورکړې وى .چه مولى دخپل صحت په حالت کې په دواړو غلامانو کې يو آزاد کړې دې ود غلام په آزادولوګواهي ورکول صحيح نه دى .نودغه ډول دلته هم د دوو وينځو نه د يوې په آزادولوباندې ګواهي ورکول صحيح نه دى .

وَهَذَا كُلُّهُ إِذَا اودا واړه صورتونه په هغه وخت کې دى شَهِدَا فِي صِحَّتِهِ چې ګواهي اوکړى [دواړه ګواهان] په صحت دده [مولى] کې أَنَّهُ أَعْتَقَ أَحَدَ عَبْدَيْهِ چې ده په خپلودوو غلامانوکې يوآزاد کړې دې أَمَّا إِذَا شَهِدَا أَنَّهُ أَعْتَقَ أَحَدَ عَبْدَيْهِ فِي مَرَضِ مَوْتِهِ او هرکله چې ګواهي ورکړى چې ده آزاد کړې دې يو په دوو غلامانوکې په مرض الموت کې أَوْ شَهِدَا عَلَى تَدْبِيرِهِ فِي صِحَّتِهِ يا ګواهي اوکړى دواړه په تدبيردده [چه ده په دواړو غلامانوکې يومدبرکړځولې دې] په حالت د صحت دده [مولى] کې أَوْ فِي مَرَضِهِ اويا په مرض دده [مولى] کې وَأَدَاءُ

ثُمَّ دَبَّرَ فِي مَرَضِ مَوْتِهِ او دا ئې کړلو شهادت په مرض د وفات دده [مولی] کي أَوْبَعْدَ الْوَفَاةِ يا دده د مرګ نه روسته تُقْبَلُ اسْتِحْسَانًا نو قبلولې به شی [ګواهی د دوی] داستحسان د امله لِأَنَّ التَّدْبِيرَ حَيْثُمَا وَقَعَ .څکه چې تدبیر په هر حالت کې واقع شی [که صحت وی او که مرض] وَقَعَ وَصِيَّةً ،نو وصیت واقع کیږی . وَكَذَا الْعِتْقُ فِي مَرَضِ الْمَوْتِ وَصِيَّةٌ اودغه ډول عتق په مرض الوفات کي وصیت دي

حل اللغة: ① الشیوع: خوروالی]

تشریح - که دوه ګواهانو دا ګواهی ورکړله.چه مولی په دواړوغلامانو کي یوغلام بغیرتعین آزاد کړي دي اودآزادئ وقوع د صحت یا مرض لوفات یا دوفت نه روسته اوشوه نودا ګواهی به د استحسان په طور مقبول وی او یوغلام به آزادیږی .نودغه ډول که په دوووینځو کي د یوې په آزادئ باندې شهادت اوکړې شی بیا دې کي به هم د استحسان په طور دیوې د آزادئ په حق کي ګواهی مقبوله وی .څکه چې مدبرکول که په مرض کي وی اوکه په صحت کي وی .نودا د وصیت په حکم کي دي.هم دا وجه ده.چه تدبیرد وصیت په حکم کي دي.مدبریه په ثلث مال کي آزادیږی .اودغه ډول که آزادی په مرض الموت کي وی .نودا به هم د وصیت په حکم کي وی .یعنی غلام به د ثلث مال نه آزادیږی .

وَالْخَصْمُ فِي الْوَصِيَّةِ إِنَّمَا هُوَ الْمُوصِي اوخصم په وصیت کي هغه موصی وی وَهُوَ مَعْلُومٌ اوهغه [موصی] معلوم دي وَعَنْهُ خَلَفٌ اودده د ارخه خلیفه شته وَهُوَ الْوَصِيُّ أَوِ الْوَارِثُ اوهغه وصی یا وارث دي..وَلِأَنَّ الْعِتْقَ فِي مَرَضِ الْمَوْتِ يَشِيعُ بِالْمَوْتِ فِيهِمَا اوبله دا چې عتق په مرض الوفات کي خوریږی په مرګ سره په دواړو [غلامانو] کي فَصَارَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا خَصْمًا مُتَعَيِّنًا نو وګرځیدل هریو دواړو [غلامانو] نه خصم معلوم وَلَوْ شَهِدَا بَعْدَ مَوْتِهِ اوکه دې دواړو ګواهی ورکړله روسته د مرګ دده [مولی] نه أَنَّهُ قَالَ چې ده په خپل ژوند کي ونیلی وو فِي صِحَّتِهِ أَحَدُكُمَا حُرٌّ چې په تاسودواړو[غلامانو] کي دې یوآزاد وی .فَقَدْ قِيلَ: لَا تُقْبَلُ لِأَنَّهُ لَيْسَ بِوَصِيَّةٍ وَقِيلَ تُقْبَلُ نو ونیلی شوی دې چې نه به شی قبلولې للشیوع څکه چې دا وصیت نه دې اوونیلې شوی دی چې قبلولې به شی د امله د خوریدو [د آزادئ نه دواړو غلامانوته روسته د مرګه وَهُوَ الصَّحِيحُ وَاللهُ أَعْلَمُ وهم دا قول صحیح دي

تشریح - څکه چې د وصیت نافذ کول دمړی حق دي.نومړي تقدیرا مدعی دې.اووصی یا وارث دده خلیفه ده.نودا ګواهی به قبلولې شی .اودویمه وجه دا ده.چه عتق په دواړوکي په مرګ سره خور شو.څکه چې دبیان نه د عجز په صورت کي د یوغلام عتق واجب وو.نود دواړو لپاره عتق شو.اوهریو دخپل عتق مدعی جوړیدې شی .مصنف(رح) دلته د قیاس وجه نه ده ذکرکړې چه مقضی له (دچا لپاره چې فیصله کولې شی) په دې صورت کي مجهول دي اود مجهول دعوی نه ثابتیږی .

باب الحلف بالعتق

زباړه - [دا] باب د آزادئ د قسم اخیستلو په بیان کي دې

وَمَنْ قَالَ که یو کس دا اوونیل إِذَا دَخَلْتُ الدَّارَ چې کله زه دې کور ته داخل شم فَكُلُّ مَمْلُوكٍ لِي يَوْمَئِذٍ فَهُوَ حُرٌّ نو په هغه ورځ دې زما هر یو غلام آزاد وی وَلَيْسَ لَهُ مَمْلُوكٌ حالانکه ددې ونیلو په ورځ دده سره هیڅ یو غلام هم نه وو فَاشْتَرَى مَمْلُوكًا څو ددې نه روسته ئې یو غلام واخستلو ثُمَّ دَخَلَ عَتَقَ بیا په دې کور کي دې داخل شو نو دا غلام به ازاد وی لِأَنَّ قَوْلَهُ يَوْمَئِذٍ تَقْدِيرُهُ يَوْمَ إِذْ دَخَلْتُ څکه چې دده دا ونیل چه « یومئذ » ..په دغه ورځ دې زما هر یو غلام آزاد وی .. ددې اصل وو « یوم اذ دخلت » ..نوددې معنی شوه چه په کومه ورځ زه داخل شم.. إِلَّا أَنَّهُ أُسْقِطَ الْفِعْلُ خو دده فعل « دخلت » حذف کړلو وَعُوِّضَ التَّنْوِينُ او ددې فعل په ځای ئې صرف اشاره بعنی تنوین راوړې کړلو فَكَانَ الْمُعْتَبَرُ قِيَامَ الْمِلْكِ وَقْتَ الدُّخُولِ دغه ډول د داخلیدلو په وخت به د ملکیت وجود معتبر وی وَكَذَا لَوْ كَانَ فِي مِلْكِهِ يَوْمَئِذٍ دغه ډول که د قسم په وخت دده په ملکیت کي غلام

موجود وی حَلَفَ عَبْدٌ فَبَقِيَ عَلَى مِلْكِهِ حَتَّى دَخَلَ او دده کورته د داخلیدلو وخت پورې دده په ملکیت کي موجود وو عَتَقَ نو دا به آزاد وی لِمَا قُلْنَا په هغه وجه کومه چې موږ وړاندې بیان کړې ده چه کورته د داخلیدو په وخت غلام په ملکیت کي موجود دي

تشریح - په مسئله کي څه اشکال نشته.

وَلَوْ لَمْ يَكُنْ قَالَ فِي يَمِينِهِ يَوْمَئِذٍ او که دده د قسم په موقع باندې لفظ د ..دغه ورځ.. او نه ونیل لَمْ يَعْتِقْ نو روسته اخستونکې غلام به نه ازادیږی لِأَنَّ قَوْلَهُ كُلُّ مَمْلُوكٍ لِي څکه چې دده دا ونیل چې ..زما دا غلام .. دداسې غلام لپاره ونیل صحیح دی لِلْحَالِ کوم چې دغه وخت دده په ملکیت کي مرجود وی وَالْجَزَاءُ حُرِّيَّةُ الْمَمْلُوكِ فِي الْحَالِ او ددې قسم جزاء دا وه چه کوم غلام فی الحال موجود وو هغه به آزادیدو إِلَّا أَنَّهُ لَمَّا دَخَلَ الشَّرْطُ عَلَى الْجَزَاءِ خوچونکه په جزاء باندې شرط داخل دې تَأَخَّرَ إِلَى وُجُودِ الشَّرْطِ نود روستو موجودیدو په وجه په دې جزاء کي تاخیر اوشو نو کورته د داخلیدلو پورې چې کوم غلام فی الحال موجود وی فَيَعْتِقُ إِذَا بَقِيَ عَلَى مِلْكِهِ إِلَى وَقْتِ الدُّخُولِ که دده په ملکیت کي پاته پاتې شو.نوهغه به آزاد وی وَلَا يَتَنَاوَلُ مَنِ اشْتَرَاهُ بَعْدَ الْيَمِينِ او کوم غلام چې ددې شرط او قسم نه روسته واخستلې شو هغه به په ازادئ کي ګډ نه وی

حل اللغة: ① اشتراء: اخستل ② حریة: آزادی ③ تاخر روستو شو]

تشریح:- «للقوله مملوك لی للحال الخ» اودا څکه چې لام په ..لی .. کښې داختصاص لپاره دې.اوداختصاص معنی په هغه غلام کي موجودیږی .چه فی الحال دده په ملکیت کي وی .اوکه فی الحال مملوك نه وی .نودا غلام اونورغلامان په یوه درجه کي دی .

وَمَنْ قَالَ او که یو کس اوونیل. كُلُّ مَمْلُوكٍ لِي ذَكَرٍ فَهُوَ حُرٌّ که زه دې کور ته داخل شوم.نو زما د ملکیت واړه هر نر [مذکر] غلام ازاد دې.(کوم چې د مذکر د جنس ځنې وی وَلَهُ جَارِيَةٌ حَامِلٌ او دې وخت دده یوه وینځه په حمل سره وه فَوَلَدَتْ ذَكَرًا ددې هلك [مذکر] پیدا شو لَمْ يَعْتِقْ نو دا به نه آزادیږی وَهَذَا إِذَا حکم په هغه صورت کي دې وَلَدَتْ لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ فَصَاعِدًا چې د ونیلو نه شپږ یا ددې نه په زیاتو میاشتو کي پیدا شوې وی . ظَاهِرٌ نو ښکاره خبره ده چه دا به آزاده نه وی لِأَنَّ اللَّفْظَ لِلْحَالِ څکه چې کوم لفظ ده ونیلې دي هغه د حال لپاره دي. وَفِي قِيَامِ الْحَمْلِ اوپه وجود د حمل کي وَقْتَ الْيَمِينِ په وخت د قسم کي احتمال احتمال شته (یعنی دا احتمال شته چ چې حمل موجود وی)

حل اللغة: ① یتناول: شاملیږی ② جنین: د مور په رحم کي بچې ③ تقیید مقید کول]

تشریح - زیدداسې وائی .چه زما هرنارینه غلام دې آزاد وی .اوددې قول نه شپږ میاشتې روسته یا زیات د شپږو میاشتو نه دده د وینځې هلك پیدا شو.نوپه دې صورت کي دغه هلك چې روستو پیدا شونه آزادیږی څکه چې په عرف کي د مذکرمملوك اطلاق په هغه غلام باندې صدقیږی .کوم چې في الحال موجود ری اوپه حمل باندې د مذکرمملوك اطلاق نه صحیح کیږی .

لِوُجُودِ أَقَلِّ مُدَّةِ الْحَمْلِ بَعْدَهُ څکه چې ددې ونیلو نه روسته د حمل موده چې د، کم نه کم شپږ میاشتې ده هم دا موجود ده

تشریح - یعنی د موریه نس کښې دبچی دکم نه کمه موده شپږ میاشتې دې. نو هر کله چې دا هلك په شپږمه میاشت پیدا شو.نودا ممکنه ده.چه د آزادئ د قول په وخت کي دده علوق (رحم ته د نطفې داخلیدل) نه وو شوې. بلکه د تعلیق نه روسته ئې علوق راغلې وی .نوځکه نه آزادیږی .

وَكَذَا إِذَا وَلَدَتْ لِأَقَلَّ مِنْ سِتَّةِ أَشْهُرٍ .دغه ډول که د شپږ میاشتو نه په کم باندې پیدا شو نو د ونیلو په وخت د

حمل موجود کیږي یقیني وو خو نه آزادیږي لِأَنَّ اللَّفْظَ يَتَنَاوَلُ الْمَمْلُوكَ الْمُطْلَقَ ځکه چې د ،،هر مملوك،، لفظ کوم چې ده ونیلي دي هغه مطلق مملوك ته ګډ دي یعنی وَالْجَنِينُ مَمْلُوكٌ تَبَعًا لِلْأُمِّ؛ چې دا پوره مملوك او د ویمځي د خیټې بچې د خپلې مور تابع جوړیږي او مملوك وي لامقصودا پخپله مملوك مطلق نه وي وَلِأَنَّهُ عُضْوٌ مِنْ وَجْهٍ وَاسْمُ الْمَمْلُوكِ او په دې وجه هم چې د مور د خیټې بچې په یو اعتبار سره د مور د یو اندام پشان دي يَتَنَاوَلُ الْأَنْفُسَ دُونَ الْأَعْضَاءِ او د مملوك لفظ یواندام ته نه، بلکه پوره نفس ته ګډ دي

تشریح - دغه وول ددي قول نه روسته که دشپږومیاشتو نه وړاندې مثلا په پنځمه میاشت هلك پیدا شي نوهم نه آزادیږي دلته اګرچه دا په یقین سره معلومه ده.چه د قسم په وخت کي دا هلك دمور په رحم کي موجود وو ځکه داسې مور نشو ونیلې د قسم نه روسته ددې ماشوم علوق راغلې دي اوپه پنځمه میاشت پیدا شوي دي بلکه یقیني خبره ده چه د قسم په وخت کي به دا هلك په رحم کښې موجود وو.البته دي مور ځکه نه آزادوو چه لفظ د ملوك هغه چاته شاملیږي چه هغه مستقل حیثیت لري اودلته دا هلك دقسم په وخت کي جنین وو دمور تابع وو.مستقل اوخنه حیثیت ئې نه لرلو ځکه نه آزادیږي .اوبل ددې امله دې نه آزدیږي چه د تعلیق په وخت کي دې یواندام وو اودمملوك اطلاق په کامل بدن بأندې کیږي په یواندام نه کیږي

وَلِهَذَا لَا يَمْلِكُ بَيْعَهُ مُنْفَرِدًا په دې بناء باندې صرف حمل خرڅول جائز نه دي قَالَ الْعَبْدُ الضَّعِيفُ او مصنف رح فرمئیلي دي

تشریح - په دې خبره دلیل چې جنین تابع دې مستقل حیثیت نه لري .دا دې.چه یوکس صرف دجنین بیع نشي کولې ځکه چې د احتمال لري چه داحمل د وخت نه وړاندې ساقط شي .

وَفَائِدَةُ التَّقْيِيدِ بِوَصْفِ الذُّكُورَةِ چې د مملوك لفظ سره نر، یعنی د مذکر وصف بیانولو فائده داده .أَنَّهُ لَوْ قَالَ: كُلُّ مَمْلُوكٍ لِي تَدْخُلُ الْحَامِلُ فَيَدْخُلُ الْحَمْلُ تَبَعًا لَهَا که دا صرف خپل مملوك وې.نو دا به حمل ته هم شاملیدلو او په دې کي به ضمنا او تبعا حمل هم داخلیدو.

تشریح - که دې کس دمملوك سره د ذکوریت صفت نه وې لګولې.نوپه دې صورت کي دا قول حمل ته هم شاملیدو،اوحمل به هم آزادیدلو ځکه چې حمل هم په مملوك کي داخلیږي خوچونکه ده ورسره د ذکوریت صفت ذکرکړې دي نوځکه حمل ته نه شاملیږي

په صبا پورې د مملوك آزادول تعليق

وَإِنْ قَالَ او که ده داسې اوونیل كُلُّ مَمْلُوكٍ أَمْلِكُهُ چې هر هغه مملوك چې د هغې زه مالك یم حُرٌّ بَعْدَ غَدٍ هغه دې د سهار نه روسته آزاد وي أَوْ قَالَ یا ئې د سې اونیل كُلُّ مَمْلُوكٍ لِي فَهُوَ حُرٌّ بَعْدَ غَدٍ زما هر مملوك دې د سهار نه روسته آزاد وي وَلَهُ مَمْلُوكٌ او په دې وخت کي ئې یو مملوك موجود دي فَاشْتَرَى آخَرَ بیا ده دوهم واخستلو ثُمَّ جَاءَ بَعْدَ غَدٍ بیا د سهار نه روسته چې کومه ورځ راغله عَتَقَ الَّذِي فِي مِلْكِهِ يَوْمَ حَلَفَ یا په دې کي د قسم په ورځ چې کوم مملوك دده په ملکیت کي وو هغه ازادیږي لِأَنَّ قَوْلَهُ ځکه چې د مالك دا ونیل أَمْلِكُهُ لِلْحَالِ چې زه د کوم مالك یم حَقِيقَةً نو په حقیقت کي دده ملکیت په هغه غلام باندې ثابت دي کوم چې دې وخت موجود دي يقال هم په دې وجه ونیلې شي أَنَا أَمْلِكُ كَذَا وَكَذَا چې زه ددې (اس) مالك یم یا ددې ،کور، مالك یم) وَيُرَادُ بِهِ الْحَالُ ،وَكَذَا يُسْتَعْمَلُ لَهُ مِنْ غَيْرِ قَرِينَةٍ او ددې نه مراد هم هغه وې کوم چې دغه وخت موجود وي اچه خوچه ددې په خلاف څه قرینه نه وي وَالِاسْتِقْبَالُ بِقَرِينَةِ السِّينِ أَوْ سَوْفَ فَيَكُونُ مُطْلَقُهُ لِلْحَالِ او : قرینه نه بغیر موجود علام لپاره ثابت ده فَكَانَ الْجَزَاءُ نو هم دا جزاء شوه. حُرِّيَّةُ الْمَمْلُوكِ فِي الْحَالِ چې فی

الحال کوم غلام موجود وې مُضَافًا إِلَى مَا بَعْدَ الْغَدِ غه به د سهار نه روسته آزادیږي فَلَا يَتَنَاوَلُ مَا يَشْتَرِيهِ بَعْدَ الْيَمِينِ په دې کي چې کوم غلام ئې ددې قسم نه روسته اخستې دې هغه نه شاملیږي

تشریح.- «والإستقبال بقرينة السين» یعنی د «ملکه» صیغه په حال کي حقیقت دې سوئی لحال حې ددې په ملکیت کي څوك وي .دده قول هغه ته ګډ دې.اوهغه به آزادیږي اودکوم چې دې د قسم خوړلو نه روسته مالك شوې وي د «املکه» صیغه هغې ته ځکه نشي شاملیدې چه دقسم نه روسته چې ئې دې مالك شوې دې هغې ته مستقبل ونیلی شی اود «املکه» صیغه دمستقبل لپاره په هغه وخت کي استعمالیږي چه په استقبال باندې قرینه موجوده وی یعنی حرف سین یا سوف .ودلته په «ملکه» کي په دې نوا وکي یوهم نشته

دحریت اضافت دمرګ نه روستومودې ته

وَلَوْ قَالَ که یو کس اوونیل كُلُّ مَمْلُوكٍ أَمْلِكُهُ چې هر هغه غلام چې د هغې زه مالك ... أَوْ قَالَ یا ئې داسې اوونیل كُلُّ مَمْلُوكٍ لِي حُرٌّ بَعْدَ مَوْتِي چې زما واړه غلامان زما د مرګ نه روسته آزاد دي وَلَهُ مَمْلُوكٌ او ددې ونیلو په وخت دده صرف یو غلام وو فَاشْتَرَى مَمْلُوكًا آخَرَ ددې نه روسته ده بل [دوهم] غلام هم واخستلو فَالَّذِي كَانَ عِنْدَ وَقْتِ الْيَمِينِ نو دا غلام چې کوم دده د قسم خوړلو په وخت دده سره موجود وو مدبر هم دا به مدبر وی وَالْآخَرُ لَيْسَ بِمُدَبَّرٍ یعنی روسته اخستونکې غلام به مدبر نه وی وَإِنْ مَاتَ عَتَقَا مِنَ الثُّلُثِ او د مولی د وفات نه روسته به دده د وراثت د دریمې برخې نه دواړه ازادیږي وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللَّهُ فِي النَّوَادِرِ خو ابویوسف رح په نوادر کي فرمائیلي دي يُعْتَقُ مَا كَانَ فِي مِلْكِهِ يَوْمَ حَلَفَ چې ددې قسم خوړلو په وخت چې کوم غلام هم دده په ملکیت کي وی هغه به آزادیږي وَلَا يُعْتَقُ مَا اسْتَفَادَ بَعْدَ يَمِينِهِ او کوم غلام چې مولا د قسم نه روسته اخستې دې.هغه به نه ازادیږي وَعَلَى هَذَا الْخِلَافِ دغه دول که د نې اوونیل قال کل مملوك لی چې څومره غلام هم زما سره دی إِذَا مِتُّ چې کله زه مړ شم فَهُوَ حُرٌّ نو دا به ازاد وی .نو هم به دا حکم وی

تشریح - «مملوك أملكه» دلته په متن کي دوې [دوه] قسمه لفاظ دی «① کل مملوك املکه② کل مملوك لی حر بعد موتی» په دې دواړو صورتونوکي دصاحبینو رح په نیزد مړی په دریمه برخه کي هرمملوك آزدیږي چه د مرګ په وخت کي وی .اګرچه د یمین په وخت کي نه وو اودابویوسف رح په نیزصرف هغه آزدیږي کوم چې د یمین په وخت کي وو

داماماانو رح دلائل

لَهُ د امام ابو یوسف رح دلیل دا دې أَنَّ اللَّفْظَ حَقِيقَةٌ لِلْحَالِ چې دا لفظ په حقیقت کي د زمانه حال لپاره دې عَلَى مَا بَيَّنَّاهُ لکه څنګه چې مونږه وړاندې بیان کړی دی فَلَا يَعْتِقُ بِهِ مَا سَيَمْلِكُهُ نو نه آزادیږي پرې هغه کوم چې روستو اخستې شوې وی وَلِهَذَا صَارَ هُوَ مُدَبَّرًا اوهم دا وجه ده چه دده به قسم سره د غلام مدبرګرځی [کوم چې دقسم په وخت کي موجود وو دُونَ الْآخَرِ بل [یه کوم چې د قسم نه روسته ملکیت راغلې دی] مدبرنه ګرځی وَلَهُمَا اود طرفینو رح دلیل دادې أَنَّ هَذَا إِيجَابُ عِتْقٍ وَإِيصَاءٌ چې دا کلام موجب د عتق دی او وصیت دی حَتَّى اُعْتُبِرَ مِنَ الثُّلُثِ تردې چې د دې اعتبار به دثلث نه کولې شی :وَفِي الْوَصَايَا تُعْتَبَرُ الْحَالَةُ الْمُنْتَظَرَةُ وَالْحَالَةُ الرَّاهِنَةُ .اوپه وصیتونوکې اعتبارد راروان او موجوده حلت کولای شی أَلَا تَرَى آیا دا نشی کتې أَنَّهُ يَدْخُلُ فِي الْوَصِيَّةِ بِالْمَالِ مَا يَسْتَفِيدُهُ بَعْدَ الْوَصِيَّةِ چې د خپل مال د دریمې برخې وصیت کوپه صورت کي د هغه مال هم حساب کولې شی .کوم چې د وصیت کاوه نه روسته تر مرګه پورې [زمانه] کي حصل شوې دی

وَفِي الْوَصِيَّةِ لِأَوْلَادِ فُلَانٍ مَنْ يُولَدُ لَهُ بَعْدَهَا او د فلاني سړي [مثلا د زيد] د اولاد لپاره د وصيت كاوه په صورت كي ددې د موجوده اولاد نه علاوه د دې وصيت نه روسته پيدا كيدونكي اولاد هم په دې وصيت كي د حليږي

حل اللغه: ① اعتاق آزدول ② يستفيد حـصليږي ③ المنتظرة د كوم حالت چي انتظار كولاى شي ④ ايصاء وصيت كول[ا]

تشريح - «لاومعنی ان هذا ايجاب عتق وايصاء» يعني مولى قول دوې [دوه] حيثيتونه لري په يوحيثيت سره اعتاق دي يعني ددې په قول سره عتق و قع كيږي .دهغه غلام كوم چي فى الحال دده په ملكيت كي موجود وي حيځونكه دا تعليق په بعدالموت پورې اوكړلو نودده عتق ترمرګه پورې روستو شو .اوپه دوهم حيثيت سره د وصيت دي ځكه چي دده عتق فى الحال نه واقع كيږي .بلكه دمرګ نه روسته واقع كيږي .اوچه دمرګ نه روسته و قع كيږي نود وصيت شو اوچه وصيت شو نو په وصيت كي هغه څيزهم شامليږي .كوم چي د وصيت په وخت كي وي وهغه هم كوم چي د وصيت نه روسته اودمرګ نه وړاندې حاصل شي .ددې امله كوم غلام چي ددې قول نه روسته حاصل شوې وي .په مرګ سره به هغه هم د مال د دريمې برخې نه آزاديږي

وَالْإِيجَابُ إِنَّمَا يَصِحُّ او د وصيت قول هم هغه وخت صحيح كيږي مُضَافًا إِلَى الْمِلْكِ أَوْ إِلَى سَبَبِهِ چي كله دا قول ملك يا د ملك سبب [لكه اخستل يا ده ته هبه كيدل] اړخ ته منسوب كړې شي

حل اللغه: ① المتربصة هغه حلت چي انتظار ئې كولاى شي ② تملك مالك جوړول[ا]

تشريح - د ايجاب نه مراد د مولى دقول چي «انهو حر» حكم دې چه د آزادئ واقع كيدل دى .نود ايجاب په دې قول نه حكم هله مرتب كيږي او زادى به حـصليږي .چه دآزادئ نسبت ملكيت ته اوشي .چه د مرګ په وخت كي زه دكوم غلام مالك يم هغه دې آزاد وي يا د ملكيت سبب ته نسبت اوكړي چه ما كوم غلام اخستې وي .هغه دې آزاد وي .

فَمِنْ حَيْثُ أَنَّهُ إِيجَابُ الْعِتْقِ يَتَنَاوَلُ الْعَبْدَ الْمَمْلُوكَ نو په دې اعتبار سره چي په دې كي د زادئ خبره ده هغه مملوك غلام ته شامليږي اعْتِبَارًا لِلْحَالَةِ الرَّاهِنَةِ كوم چي د موجوده حلت په اعتبار سره وي فَيَصِيرُ مُدَبَّرًا په دې حي في الحال كوم غلام دده په ملكيت كي وي هغه به مدبر كيږي حَتَّى لَا يَجُوزُ بَيْعُهُ په دې وجه به دده خرڅول هم جائز نه وي وَمِنْ حَيْثُ أَنَّهُ إِيصَاءٌ او په دې اعتبار سره چي وصيت دې يَتَنَاوَلُ الَّذِي دا به داسې غلام ته هم شامليږي يَشْتَرِيهِ اعْتِبَارًا لِلْحَالَةِ الْمُتَرَبَّصَةِ كوم چي ددې نه روسته اخلي چه راروان ته هم ګډ شي وَهِيَ حَالَةُ الْمَوْتِ اوهغه حالت د مرګ دی

تشريح - د مولى دكلام دوى [دوه] اعتبارات دى كه دې ته اوګورې چه دده په دې قول باندې ازادى واقع كيږي نودا غلام مدبرګرځي اود ده خرڅول هبه كول وغيره جائزنه دى خوچونكه د آزادئ نسبت دمرګ نه روسته حت ته شوې دې نوآزادى چي واقع كيږي نودمرګ نه روسته واقع كيږي په دې اعتبارسره دا وصيت دې نوچه وصيت شو په دې كي هغه غلام هم داخليږي كوم چي د ده د قول «انت حربعد موتي» نه وسته دده په ملكيت كي راغلي وي

وَقَبْلَ الْمَوْتِ حَالَةُ تَمَلُّكِ اسْتِقْبَالٍ مَحْضٍ او وړاندې د مرګ نه حالت د مالك جوړولو صرف استقبال دى يعنى ددې حري زوينده بوږي چي كوم غلام هم په څه طريقه سره دده په ملكيت كي راشي هغه به په دې حكم كي ګډ وي و ددې د مرګ نه وړاندې حلت صرف استقبالي دې يعنى راروان وخت داسې كيدل ممكن دى چه ده په ملكيت كي څه نور غلامان هم راشي فَلَا يَدْخُلُ تَحْتَ اللَّفْظِ او دا هم ممكن ده چه رانشي .نو دا خبره د لفظ لاندې به داخله نه وي وَعِنْدَ الْمَوْتِ يَصِيرُ او د مولى د مرګ په وخت كي به دا ګنړلې شي كَأَنَّهُ قَالَ: كُلُّ

مَمْلُوكٍ لِي چي لكه ده داسې ونيلي وى .چه زما واړه غلامان أَوْ كُلُّ مَمْلُوكٍ أَمْلِكُهُ يا هغه ټول غلامان چي زه مالك يم فَهُوَ حُرٌّ هغه ازاد دى

تشريح:- استقبال محض په دې معنى سره دې .چه عتق يوقسم وصيت هم دې .اووصيت نافذ كيږي روسته د مرګه .نوپه دې اعتبارسره ورته استقبال محض وائى .

په دواړو صورتونوكې وجه دفرق

بِخِلَافِ قَوْلِهِ په خلاف ددې قول بَعْدَ غَدٍ چي هر هغه غلام، چي د هغې زه مالك يم هغه د سبا نه روسته ازاد دى عَلَى مَا تَقَدَّمَ لكه څنګه چي ددې نه وړاندې بيان شو لِأَنَّهُ تَصَرُّفٌ وَاحِدٌ ددې نوپيږ وجه داده چه د قول صرف يوه خبره او يو تصرف دې وَهُوَ إِيجَابُ الْعِتْقِ وَلَيْسَ فِيهِ إِيصَاءٌ يعنى د ازادولو خبره ده ، دې كي د وصيت كوم څه بيان نشته وَالْحَالَةُ مَحْضُ اسْتِقْبَالٍ دغه ډول د ملكيت د حاصلولو په حالت كي هم صرف په راروانه زمنه باندې معلق ده فَافْتَرَقَا دغه ډول په دواړو اقوالو كي توپير ښكاره دې

تشريح:- يعنى په ذكر شوى صورت كي هغه غلام هم د مرګ نه روسته آزاديږي په كوم چي ملكيت د قسم نه روسته راغلې دې.خوپه دې قول كي چي اووائى .هرهغه غلام چي زه ئې ملك يم سبار ته دې آزاد وى په دې كي صرف هغه غلام آزاديږي .كوم چي دقسم په وخت كښې موجود وو هغه غلام نه آزاديږي چه د قسم نه روسته پرې ملكيت راشى .ځكه چي دې صورت كي مسئله صرف يوحيثيت لرى چه عتق دې اود وصيت معنى په كي نشته.ځكه چي د مرګ ذكرپه كي نشته نوهركله چي په كي د وصيت معنى نشته نود قسم نه روسته چي په كوم غلام ملكيت راغلې وى هغه نه آزاديږى

وَلَا يُقَالُ دا اعتراض دې نشى كولې أَنَّكُمْ جَمَعْتُمْ بَيْنَ الْحَالِ وَالِاسْتِقْبَالِ چي په دې بيان سره زمانه حال، او ستقبل دواړه يوځاني كړې شوى دى لِأَنَّا نَقُولُ نو دا اعتراض به درست نه وى نَعَمْ لَكِنْ بِسَبَبَيْنِ مُخْتَلِفَيْنِ ځكه چي اګرچه ددې دواړو اجتماع كيږى خو په يو سبب سره نه ده بلكه په دوې [دوه] سببونو سره جمع كيږى إِيجَابُ عِتْقٍ يعنى يو كلام ئې د ازادئ وَوَصِيَّةٍ او دوهم ئې د وصيت سره شامل كړې دې وَإِنَّمَا لَا يَجُوزُ ذَلِكَ بِسَبَبٍ وَاحِدٍ او دواړه زمانې جمع كول، په هغه صورت كي جائز نه دى چه كله په يو سبب سره دواړه جمع كړې شى

تشريح - كه دلته څوك دا اعتراض اوكړى .چه تاسو د مولى په قول كي حال و استقبال دواړه جمع كړل حالانكه دده قول په حال كي حقيقت دې داستقبال معنى خوقرينه غواړى آودلته په لفظ كي قرينه لكه سين يا سوف نشته نوددې نه ځواب دا دې چه صحيح ده مونږ حل اواستقبل جمع كړى دى خوپه دوو مختلفو سببونو سره،يعنى دې قول ته چي نظركوو نودا دحال تقضا كوى اوفى الحال چي كوم غلام موجود وى د شرط په موجودګئ سره هغه آزادوى خوچه د بعد موتي قيد په كي اولګولې شو نودا د وصيت په معنى كي شو اووصيت د استقبال لپاره وى .نوځكه حال او استقبال دواړه جمع شول اوحال او استقبال په هغه صورت كي نه جمع كيږى چه سبب ئې يو وى

بَابُ الْعِتْقِ عَلَى جُعْلٍ

ژباړه - [دا] باب د مال په عوض سره د ازادولو [په بيان كښې] دى

وَمَنْ أَعْتَقَ عَبْدَهُ عَلَى مَالٍ كه يو كسي خپل غلام د مال په عوض سره ازاد كړلو فَقَبِلَ الْعَبْدُ او غلام دا قبول هم كړلو عَتَقَ نو دې به هغه وخت [في الحال] ازاد وى وَذَلِكَ مِثْلُ أَنْ يَقُولَ مثلاً څوك خپل غلام ته ووايي أَنْتَ حُرٌّ عَلَى أَلْفِ دِرْهَمٍ چي ته د زرو روپو په بدله كي آزاد ئې أَوْ بِأَلْفِ دِرْهَمٍ يا د زرو روپو .دا كاوه په شرط ...

دني وَثَمَّ يَعْتِقُ بِقَبُولِهِ بو ددي ونيلو نه روسته غلام په دي صورت كي آزاديږي چه كله غلام دا شرط قبول كړي لِأَنَّهُ مُعَاوَضَةُ الْمَالِ خكه چي معاوضه اگر چي مالي ده بِغَيْرِ الْمَالِ خو په عوض كي مال نشته إِذِ الْعَبْدُ لَا يَمْلِكُ نَفْسَهُ خكه چي غلام د خپل ذات مالك نه وي وَمِنْ قَضِيَّةِ الْمُعَاوَضَةِ او د معاوضه لپاره دا خبره ددي د لوازمو څخه ده ثُبُوتُ الْحُكْمِ بِقَبُولِ الْعِوَضِ لِلْحَالِ فَوْرًا چي په عوض قبلولو سره حكم په هغه وخت كي مشتري ته ثابت شي كَمَا فِي الْبَيْعِ لكه څنګه چي په عقد بيع كي كيږي فَإِذَا قَبِلَ په دي وجه چي كوم وخت غلام د شرط قبول كړلو صَارَ حُرًّا هم هغه وخت څخه به د ازادۍ حكم ثابتيږي

حل اللغة: ① ينتظم شامليږي ② شابهه مشابه شوه ③ الرق خالصه غلامي]

تشريح - كله چي مولى خپل غلام دمال په عوض كي آزاد كړي اوغلام دا آزادي قبوله كړي نوآزاديږي خكه چي دلته معاوضه د مال [چه غلام دي] ده په هغه څيز كوم چي مال نه دي خكه چي دمال په بدله كي غلام ته ازادي ملاويږي چوغلام د څه مال نه دي چه هغه څيز وركړي وځپل ځان آزاد كړي حالانكه معاوضه دا غوښتنه كوي چه حكم [دملكيت] دي هله ثابت شي چه عوض في الحال قبض شي لكه څنګه چي په بيع كي ملكيت هم ثابتيږي چه قبضه راسي

وَمَا شَرَطَ ... كوم مال چي مشروط دي يَثْبُتُ عَلَيْهِ هغه به په دي غلام باندي د پور په طور وي لكه څنګه چي په بيع كي كړي حَتَّى تَصِحُّ الْكَفَالَةُ بِهِ ترڅو چي ددي مال كفالت هم صحيح دي [يعنى كه څوك دريم سړي د غلام په ددي قيمت ذمه دار او كفيل شي نو جائز دي]

تشريح - وما شرط دين عليه مثلاً مولى ورته اووئيل چه ته دي په لس زره روپئ آزاد ئي. نو دغه لس زره روپئ په دي غلام باندي پور شو ترڅو چي كه څوك ددي د وركولو ذمه واري اخلي نو صحيح ده.

بِخِلَافِ بَدَلِ الْكِتَابَةِ په خلاف د بدل كتابت، يعنى كه يو كس خپل غلام د مال په څه اندازه باندي مكاتب جوړ كړلو نو ددي مال كفالت و ذمه داري قبلول صحيح نه دي لِأَنَّهُ ثَبَتَ مَعَ الْمُنَافِي وَهُوَ قِيَامُ الرِّقِّ خكه چي په دي مال سره ددي مخالف يو امر موجود دي چه په دي مكاتب كي تر اوسه پوري [يعنى ددي بدل كتابت د ادا كوو پوري] د مملوكيت اثار پاته دي عَلَىٰ مَا عُرِفَ لكه څنګه چي پخپل ځائي [د مكاتب په بحث كي] بيان شوي دي

تشريح - يعنى په بدل كتابت كي چي په مكاتب باندي څه وي هغه پور نه وي. خكه چي د پور تعريف دا دي چه هغه د ادا كولو يا د ابراء د معاف كوو نه بغير نه ساقطيږي. اوپه مكاتب باندي بدل كتابت واجبيږي ... سره چي رقيت ددي جمع كول دي وجه مكاتب د بدل كتابت نه عاجز شي نو هغه دوباره غلام ګرځي [illegible] نو په مكاتب باندي د بدل كتابت واجبول دخپل ملكيت ... ګرځي ... مال نه عوض چي ... ثابت شي ... كسي دمولى د قول نه روسته غلام في الحال آزاديږي ... هغه ... ثابت شو بالفرض كه دي دهغې د ادا ... غلام به ګرځي بلكه ... به وي خو مديون به وي

وَإِطْلَاقُ لَفْظِ الْمَالِ يَنْتَظِمُ أَنْوَاعَهُ ... په متن كي مصنف" په عبده على مال كي لفظ د مال مطلق ساتلي ... هر قسم مال ته شامليږي مِنَ النَّقْدِ وَالْعَرْضِ وَالْحَيَوَانِ په دي وجه به دا نقدو روپو ... مال خكه چي دا مال د غير مال عوض دي فَإِنْ كَانَ بِغَيْرِ عَيْنِهِ اگر چي دا مال معين نه وي لِأَنَّهُ مُعَاوَضَةُ [illegible]

تشريح - ... يعنى چي غلام دمال په بدله كي آزاد كړي نو د مال لفظ هر قسم مال ته ورځي ... كه حيوان وي اگرچه مال ئي معين كړي نه وي خكه چي دا معاوضه دمال

ده په غير دمال باندي، خكه چي غلام خوبه په خپله ازادۍ كي مولى ته مال وركوي اودهغه نه د ازادۍ نه سوا بل څه نه اخلي. حالانكه آزادي مال نه دي.

فَشَابَهَ النِّكَاحَ وَالطَّلَاقَ لكه څنګه چي په نكاح كي د مهر اومال په عوض كي طلاق وَالصُّلْحَ عَنْ دَمِ الْعَمْدِ او د قصداً خون كاوه په صورت كي صلح كول، د مال ادا كوه په صورت كي كيږي

تشريح - يعنى لكه څنګه چي عقدنكاح كبي په مهركي مطلق مال واجبيږي كه نقدرقم وي اركه مځكه وي كه كور وي او كه فصل وغيره وي نويه ټولو سره د دمهر پور ادا كيداي شي

وَكَذَا الطَّعَامُ وَالْمَكِيلُ وَالْمَوْزُونُ إِذَا كَانَ مَعْلُومَ الْجِنْسِ دغه ډول غله او د ماپ تول قابل څيزونو ته هم شامليږي په دي شرط چي ددي جنس معلوم وي وَلَا تَضُرُّهُ جَهَالَةُ الْوَصْفِ لِأَنَّهَا يَسِيرَةٌ البته چي ددي وصف مجهول [نا معلوم] وي. نو په دي سره هيڅ نقصان نه راځي خكه چي دا جهالت، و د. خرابي معمولي ، او قابل برداشت ده

تشريح - يعنى كه مولى خپل غلام په داسي څيزآزاد كړي چي هغه تللي شي يا پيمانه كولي شي. خوچه جنس ئي معلوم وي. مثلاً چي مولى ورته ونيلي وي. چه ته مي په دوي [دوه] منه ويجو باندي آزاد كړي.نوپه دي صورت كي جنس معلوم شو.اوكه د وريجو وصف مجهول وي نو هم څه باك نه لري خكه چي په وصف كي دومره توپير نه راځي خوچه جنس معلوم وي زيات نه زيات يا به راسته وي اويا به لږ خرابي وي خكه چي دا لږ توپير دي.البته داسي جائزنه دي چه مولى ورته دوي [دوه] منه روږي يادي كړي وي اودي ورته دوي [دوه] منه تيپير واخلي. خكه چي دلته جنس بدل شو اودتيپرواو وريجو په مينځ كښي ډيرفرق دي

په عوض پوري د ازادۍ تعليق كول

قال فرماني وَلَوْ عَلَّقَ عِتْقَهُ بِأَدَاءِ الْمَالِ اوكه [مولى] معلق كړلو عتق په ادا كولو د مال پوري [دا تعليق] صَحَّ نو صحيح دي وَصَارَ مَأْذُونًا اواوګرځيدلودي ماذون [چه په تجارت كولوكي ورته اجازت ملاؤ شو] وَذٰلِكَ مِثْلُ أَنْ يَقُولَ اودا صورت به داسي وي. چه ورته اووائي إِنْ أَدَّيْتَ إِلَيَّ أَلْفَ دِرْهَمٍ فَأَنْتَ حُرٌّ كه ته راكړې مانه زر روپئ نونه دي آزاد ئي وَمَعْنَى قَوْلِهِ صَحَّ أَنَّهُ يَعْتِقُ عِنْدَ الْأَدَاءِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَصِيرَ مُكَاتَبًا اومعنى د قول د متن چي صحيح دي يعنى دا[غلام] آزاديږي په وخت د ادا كولوكي بغيرددي نه چي اوګرځي مكتب لِأَنَّهُ صَرِيحٌ فِي تَعْلِيقِ الْعِتْقِ بِالْأَدَاءِ خكه چي دا [الفاظ] صريحي دي په تعليق د آزادولوكي په ادا كولو[د زرو روپيوپوري] وَإِنْ كَانَ فِيهِ مَعْنَى الْمُعَاوَضَةِ فِي الْاِنْتِهَاءِ اګرچه په دي كي معنى د معاوضه ده په آخركي عَلَىٰ مَا نُبَيِّنُ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ لكه چي مونږ به ئي بيان كړو انشاء الله . وَإِنَّمَا صَارَ مَأْذُونًا اودي مذون اوګرځيدلو لِأَنَّهُ رَغَّبَهُ فِي الْاِكْتِسَابِ خكه چي مولى ورته ترغيب وركړلو په مزدورئ كوه كي بِطَلَبِهِ الْأَدَاءَ مِنْهُ خكه چي دي به ترې د معاوضي طلب كوي وَمُرَادُهُ التِّجَارَةُ اومراد ددي اجازت نه تجارت كول دي دُونَ التَّكَدِّي خيرغوښتل نه دي مراد فَكَانَ إِذْنًا لَهُ دَلَالَةً نودا ده ته اذن شو[په تجارت كي] دلالة

حل اللغة: ① انتهاء. آخر، ② ماذون. هغه څوك چي اجازت ورته شوي وي ③ التكدي. خيرغوښتل]

تشريح - «وإن كان فيه معنى المعاوضة» يعنى ددي مسئلي دوي [دوه] اړخونه دي .په ابتداء كي تعليق د عتاق دي اوپه آخركي چي دي زر روپئ وركړي .نوپه دي كي عتق واقع شو خوپه معاوضه باندي چونكه الفاظ په تعليق كي صريحي دي نوځكه مونږ وايو.چه دا غلام آزاديږي چه كله شرط موجود شي يعنى زر روپئ وركړي.

د غلام دمال پيش كولونه روسته مولى دمال په قبض كولوباندي مجبوره كول

وَإِنْ أَحْضَرَ الْمَالَ اوكه غلام حاضر كړلو مال [مولى ته] أَجْبَرَهُ الْحَاكِمُ عَلَىٰ قَبْضِهِ نو مجبوره به ئي كړي حاكم په

بيغر كوبو د مال **وَعِتْقُ الْعَبْدِ** او آزادول د به شي غلام **وَمَعْنَى الْإِجْبَارِ فِيهِ وَفِي سَائِرِ الْحُقُوقِ** او معنى د مجبوره كولو په دې [عتق] او نورو حقوقو كې د ده **أَنَّهُ يُنَزَّلُ قَابِضًا بِالتَّخْلِيَةِ** چې اوبه ګڼړلې شي دې قبض كونكې په تخليه سره **وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللّٰهُ** وفرمائي امام زفر رح **لَا يُجْبَرُ عَلَى الْقَبُولِ** چې نه به شي مجبوره كولې په قبلولو **وَهُوَ الْقِيَاسُ** او هم دا [قول] قياس دې **لِأَنَّهُ تَصَرُّفُ يَمِينٍ** ځكه چې دا تصرف د قسم دې **إِذْ هُوَ تَعْلِيقُ الْعِتْقِ بِالشَّرْطِ لَفْظًا** ځكه چې د [قول دمولى] تعليق د آزادۍ دې په شرط يورې په اعتبار دلفظ سره، **وَلِهٰذَا لَا يَتَوَقَّفُ عَلَى قَبُولِ الْعَبْدِ** او ددې وجې [چه تعليق بالشرط دې] موقوف نه دې [قول دمولى] په قبولو د غلام باندې [كه غلام ئې قبول نكړې سوبيه هم تعلق دې] **وَلَا يَحْتَمِلُ الْفَسْخَ** او احتمال د فسخ نه لرى [كه مولى اووائى چه ماخپل قول فسخ كړلو او د رو روپو په ادا كولو دې نه آزاديږى] كې **وَلَا جَبْرَ عَلَى مُبَاشَرَةِ شُرُوطِ الْأَيْمَانِ** او نشته مجبوره كول په شرطونو د قسم **لِأَنَّهُ لَا اسْتِحْقَاقَ قَبْلَ وُجُودِ الشَّرْطِ** ځكه چې نشته استحقاق [او واقع كيدل د جزاء] وړاندې د وجود د شرط نه **بِخِلَافِ الْكِتَابَةِ** په خلاف د كتابت [كه په كتابت كې مكاتب بدل كتابت حاضر كړى نو مولى به مجبورولې شى] **لِأَنَّهُ مُعَاوَضَةٌ وَالْبَدَلُ فِيهَا وَاجِبٌ** ځكه چې كتابت معاوضه ده. او بدل په هغې كې واجب وى. [او دا د متن مسئله تعليق دې په دې كې په وجود د شرط باندې مجبوره كولې نشى]

حل اللغة: ① الاجبار مجبوره كول ② التخلية: خالى كول

تشريح: ﴿ومعنى الاجبار فيه﴾ په باب د عتق او نورو حقوق العباد لكه بيع وغيره كې په قبض كولو باندې د مجبوره كولو مطلب دا دې چه په كوم خير عقد منعقد شوې وى هغه قابض ته په داسې حالت كې پريږدى كه هغه ئې قبض كول او اخستل غواړى نو څه ممانعت او ركوټ په كې نه وى. مثلاً زيد په عمرو باندې په سل روپۍ كتاب خرڅ كړلو او عمرو ورته په دوكان كې سل روپۍ كيخودلې او روان شو. نو دا ده په دوكان كې سل روپۍ پريښودل تخليه ده ځكه چې عمرو د خپل دوكان نه دغه سل روپۍ بغير د څه ركوټ نه اخستلې شى لېته دا ضرورى ده چه تخليه به هله معتبره وى چه كوم بدل ورته وركوى. هغه صحيح وى او كه هغه شان نه وى ځكه چې د فريقينو په مينځ كې په عقد كې ذكر شوې وى. نو بيا صرف تخليه قبض نشى تصور كولې مثلا په ذكر شوى مثال زيد عمرو ته سل روپۍ په دوكان كې كيخودلې. خو هغه جعلى وى. نو دا تخليه معتبره نه ده. او په دې باندې د عمرو قبضه نشى منلې.

د جمهور احنافو رح دلائل

وَلَنَا او زمونږ دليل دا دې **أَنَّهُ تَعْلِيقٌ نَظَرًا إِلَى اللَّفْظِ** چې دا تعليق دې په نظر كولو سره لفظ ته [ځكه چې په لفظ كې عتق معلق كړې دې په ادا كولو د مال پورې] **وَمُعَاوَضَةٌ نَظَرًا إِلَى الْمَقْصُودِ** او معوضه ده [يعنى عتق د مال په بدله كې حاصليږى] په نظر كولو سره مقصود ته. [د مقصود نه مراد عتق دې **لِأَنَّهُ مَا عَلَّقَ عِتْقَهُ بِالْأَدَاءِ إِلَّا لِيَحُثَّهُ عَلَى دَفْعِ الْمَالِ** ځكه چې مولى نه دې معلق كړې عتق دده [غلام] په ادا كاوو [د مال] پورې مګر ددې لپاره چې ترغيب وركړى ده [غلام] ته په وركولو د مال [مولى ته] **فَيَنَالُ الْعَبْدُ شَرَفَ الْحُرِّيَّةِ** نو [چه غلام مال وركړى] حاصل به كړى شرافت د آزادۍ **وَالْمَوْلَى الْمَالَ بِمُقَابَلَتِهِ بِمَنْزِلَةِ الْكِتَابَةِ** او مولى [به حاصل كړى] مال په مقابله د عتق كې، [نو دا معامله] پشان د كتابت شوه.] لكه ځنګه چې په كتابت كې مكاتب بدل كتابت وركړى او عتق حاصل كړى او مولى نه مال حاصل شى] **وَلِهٰذَا كَانَ عِوَضًا فِي الطَّلَاقِ فِي مِثْلِ هٰذَا اللَّفْظِ حَتَّى كَانَ بَائِنًا** او ددې امله دې عوض په باب د طلاق كې په مثل د داسې لفظ كې، نو كيږى [ددغه لفظ] طلاق بائن **فَجَعَلْنَاهُ تَعْلِيقًا فِي الِابْتِدَاءِ** نو موږ او ګرځولو دا قول تعليق په ابتداء كښې [او په تعليق كې دا قاعده ده چه كله شرط موجود شى نو جزاء به واقع كيږى د شرط د وقوع نه وړاندې جزاء نه واقع كيږى] **عَمَلًا بِاللَّفْظِ** د لپاره د عمل كولو په لفظ باندې [ځكه چې لفظ په تعليق كې صريحى دې] **وَدَفْعًا لِلضَّرَرِ عَنِ الْمَوْلَى** او لپاره د

لرې كولو د ضرر د مولى نه تردې [چه موږ دا تعليق او ګرځوو نو عتق فى الحال د نه شى واقع نشو]. **حَتَّى لَا يَمْتَنِعَ عَلَيْهِ بَيْعُهُ** ف نده ئې دا شوه چه نشى منع كولې دې [مولى] د خرڅولو دده [غلام] نه **وَلَا يَكُونُ الْعَبْدُ أَحَقَّ بِمَكَاسِبِهِ** او نه به غلام اختيارمند وى په خپل كسب كې [ځكه چې عتق حو به د شرط د وجود نه روسته واقع كيږى. او شرط چې مولى ته د مال وركول دى هغه نه دې موجود شوې] **وَلَا يَسْرِي إِلَى الْوَلَدِ الْمَوْلُودِ قَبْلَ الْأَدَاءِ** او نه شامليږى آزادى هغه بچى ته چې پيدا شوې وى وړاندې د ادا كولو عوض نه [مولى ته] ځكه چې دې د ادا كولود مال نه وړاندې غلام دې او د غلام اولاد د مولى ملكيت وى **وَجَعَلْنَاهُ مُعَاوَضَةً فِي الِانْتِهَاءِ عِنْدَ الْأَدَاءِ** او موږ او ګرځوله دا معامله معوضه په آخر كې [چه كله ورته غلام په خپلې آزادۍ كې مال وركړى. نو دا عتق واقع شو په مقابله د مال كې] لپاره د لرې كولود ضرر د غلام نه. [ځكه كه غلام مولى ته مال حاضر كړى. او بيا هم دې نه آزاديږى **دَفْعًا لِلْغُرُورِ عَنِ الْعَبْدِ** نو به دې كې غلام ته ضرر دې چې د عوض وركولو باوجود ورته آزادى نه حاصليږى] **حَتَّى يُجْبَرَ الْمَوْلَى عَلَى الْقَبُولِ** ددې امله به مجبوره كولاى شى مولى په قبلولو [د عوض باندې **فَعَلَى هٰذَا يَدُورُ الْفِقْهُ** او هم په دې باندې د فقه دارومدار دې **وَتَخْرِيجُ الْمَسَائِلِ** او د مسئلو تخريج [راويستل] دى

حل اللغة: ① الحث ترغيب وركول، حركت وركول ② الانتهاء آخرى ③ الابتداء پيل، اول]

تشريح: ﴿ولهذا كان عوضا فى الطلاق﴾ يعنى كه هم دا مسئله په باب د طلاق كې پيښه شى چه خاوند خپلې ښځې ته او وائى. كه تا ماته مثلاً دوې [دوه] زره روپۍ راكړې نو ته دې طلاقه ئې. چه دې لفظ ته نظر او كړې شى. نو دا تعليق د طلاق دې. او چه په آخر كې كله ښځه خاوند ته دوې [دوه] زره روپۍ وركړى نو دا طلاق په عوض د مال كې شو او كوم طلاق چې په عوض د مال كې واقع شى نو هغه طلاق بائن وى. نو او ګورئ په مسئله د طلاق كې هم په اول كې تعليق د طلاق دې. او په آخر كې خلع ده دغه دول په دې مسئله د عتق كې اول تعليق دې او په آخر كې عتق په عوض د مال دې.

نَظِيرُهُ الْهِبَةُ بِشَرْطِ الْعِوَضِ نظير ددې هبه ده په شرط د عوض،

تشريح: ﴿نظيره الهبة بشرط العوض﴾ مثلا زيد عمرو ته او وئيل چه دا كتاب در ته بښم خو ته به ر ته فلانې كتاب راكوې نو چه اول ته نظر او كړې شى دا هبه ده. خو چه آخر ته او كتلې شى چه ددې هبة په بدله كې ترې بل كتاب اخلى. نو دا معاوضه ده.

د څه بعوض قبلولو نه روسته د باته عوض په اخستلو مجبوره كولو حكم

وَلَوْ أَدَّى الْبَعْضَ او كه ده [غلام] ادا كړلو بعضې [عوض كوم چې پرې مولى مقرر كړې وو چې كه ته دا راكړلو نو ته به آزاد ئې] **يُجْبَرُ عَلَى الْقَبُولِ** نو مجبوره كولې به شى په قبلولو [د پاته عوض] **إِلَّا أَنَّهُ لَا يَعْتِقُ** خو دومره ده چې دا [غلام] به نه آزاديږى **مَا لَمْ يُؤَدِّ الْكُلَّ** ترڅو چه ئې نه وى ادا كړې كل [عوض] **لِعَدَمِ الشَّرْطِ** د امله د عدم [وجود] د شرط [ځكه چې عتق به هله واقع كيږى چه كامل شرط موجود شى د بعضې شرط په وجود سره عتق نه واقع كيږى] **كَمَا إِذَا حَطَّ الْبَعْضَ** لكه ځنګه چې [مولى] كم كړى بعضې [عوض] او [غلام] ادا كړى پاته [نو فى الحال نه آزاديږى **وَأَدَّى الْبَاقِي ثُمَّ لَوْ أَدَّى أَلْفًا اكْتَسَبَهَا قَبْلَ التَّعْلِيقِ** بيا كه ادا ئې كړې زر روپۍ چې ګټلې ئې وې وړاندې د تعليق نه **رَجَعَ الْمَوْلَى عَلَيْهِ** نو رجوع به كوى مولى په ده باندې يعنى هغه روپۍ كومې چې ئې د تعليق نه وړاندې ګټلى وى. هغه به ترې واخلى] **وَعَتَقَ لِاسْتِحْقَاقِهَا** او دې به آزاد شى د امله د استحقاق د آزادۍ نه **وَلَوْ كَانَ اكْتَسَبَهَا بَعْدَهُ** او كه ده [غلام] ګټلې وى روسته د تعليق نه **لَمْ يَرْجِعْ عَلَيْهِ** نو نه به اخلى ترې [مولى] دغه پيسې، **لِأَنَّهُ مَأْذُونٌ مِنْ جِهَتِهِ بِالْأَدَاءِ مِنْهُ** ځكه چې غلام ته [د تعليق نه پس] دادا كړلو اجازت ملاؤ شوې دې. [چه ته ګټه كوه او ماته خپل بدل كتابت راكوه] **ثُمَّ الْأَدَاءُ فِي قَوْلِهِ إِنْ أَدَّيْتَ يَقْتَصِرُ عَلَى**

المجلس يې د اداكول د مولى په قول كي د «إن أديت» دا قول دمحلس پوري خاص دي [كه غلام دا شرط قبول كړلو نومكاتب به شي اوكه قبول ني نكړلو نومكاتب نه ګرځي] لِأَنَّهُ تَخْيِيرٌ خكه چي دا غلام ته حتماً ورکول دي . [آزادي به ده بلكه بدل كتابت په عوض د آزادئ حاصلولواختيار ورته وركوی كه ته غواړې نوبه بدل كتابت ... كړه وآزادبه شي اوكه بدل كتابت راكولوته تيارنه ني.نوهم دغه ډول به غلام ني] وَفِي قَوْلِهِ او په قول د مولى كي إِذَا أَدَّيْتَ لَا يَقْتَصِرُ چي «إذا أديت» نودا قول په مجلس پوري خاص نه دي لِأَنَّ إِذْ تُسْتَعْمَلُ لِلْوَقْتِ بِمَنْزِلَةِ مَتَى خكه چي «إذ» د وخت لپاره استعماليږي لكه څنګه چي «متى» د وخت لپاره استعمليږي

تشريح - مسئله دزياړي اواضافي قيوداتونه حل كيداي شي

د «انت حربعدموتي على الف» حكم

وَمَنْ قَالَ لِعَبْدِهِ أَنْتَ حُرٌّ بَعْدَ مَوْتِي عَلَى أَلْفِ دِرْهَمٍ اوچاچه اوونيل خپل غلام ته چي ته آزاد ني زماد مرګ نه روسته په ... روپي فَالْقَبُولُ بَعْدَ الْمَوْتِ نوقبول به معتبر وی روسته دمرګ نه، [كه غلام في الحال د زر روپو په مقابله كي خپل تدبير قبول هم كړی خوبيا هم نه مدبر كيږی لِإِضَافَةِ الْإِيجَابِ إِلَى مَا بَعْدَ الْمَوْتِ د امله دا اضافت د قبلولو هغه زمانې ته چي روستو ده د مرګ نه. [قبولوالي به ني د مرګ نه روسته معتبر وي چه دمرګ نه روسته د زرو روپو په مقابله كي خپل تدبير قبول كړی دي مدبرګرځي] فَصَارَ كَمَا إِذَا قَالَ أَنْتَ حُرٌّ غَدًا بِأَلْفِ دِرْهَمٍ نو: داسي شوه لكه چي كله ووايي نه آزاد ني صبانه په زر روپۍ بندي، [نوپه دي صورت كي هم كه غلام في الحال قبول والي اوكړی نه آزاديږي بلكه صبته به آزاديږی] بِخِلَافِ مَا إِذَا قَالَ أَنْتَ مُدَبَّرٌ عَلَى أَلْفِ دِرْهَمٍ به خلاف دهغه صورت كي چي ووايي ته مدبرني په زر روپۍ بندي، [اود بعد موتي ذكريه كي اونكړي نوپه دی صورت كي كه غلام د زر روپو په عوض تدبير قبول كړی دي مدبرګرځي] حَيْثُ يَكُونُ الْقَبُولُ إِلَيْهِ فِي الْحَالِ خكه حي دقبلولواختيارحاصل دي غلام ته في الحل لِأَنَّ إِيجَابَ التَّدْبِيرِ فِي الْحَالِ چي دي في الحال تدبير قبول كړی ... حي في الحال پري زر روپۍ وركول واجب شوي هم وو] إِلَّا أَنَّهُ لَا يَجِبُ الْمَالُ لِقِيَامِ الرِّقِّ قَالُوا لَا يُعْتَقُ عَلَيْهِ حو نه واجبيږی په ده بندي مال [چه زر روپۍ دی في الحال] د امله د وجود د غلامۍ ... [انت حربعد ...] عالمانو فرمائيلي دي چه نه آزاديږی په دي قول [چه انت حربعد موتي على الف] فِي مَسْأَلَةِ الْكِتَابِ په مسئله دكتاب كي وَإِنْ قَبِلَ بَعْدَ الْمَوْتِ اګر چه قبول والي [د تدبير] اوكړی روسته دمرګه لَمْ يُعْتِقْهُ الْوَارِثُ ترڅو چه نه وی آزاد كړي وارثانو لِأَنَّ الْمَيِّتَ لَيْسَ بِأَهْلٍ لِلْإِعْتَاقِ، وَهَذَا صَحِيحٌ خكه [چه كله دي مر شو نو] مړي اهل د آزادولونه دي.اودا قول [چه دمرګ نه روسته كه غلام تدبير قبول كړی .نه مدبركيږی] صحيح دي

تشريح - مسئله به انشاء الله د رباړي اود اضافي قيوداتو نه حل شي.

قَالَ امام محمد په جامع صغير كي [فرمائيلي دی وَمَنْ أَعْتَقَ عَبْدَهُ عَلَى خِدْمَتِهِ أَرْبَعَ سِنِينَ اوچاچه آزاد كړلو غلام خپل په [مقابله د] خدمت خپل څلور كاله.[چه ته به څلوركاله زما خدمت كوي.نوآزادبه شي] فَقَبِلَ فَعَتَقَ نوقبول كړلو غلام [د مولى شرط] آزاد شو [غلام في الحال] ثُمَّ مَاتَ مِنْ سَاعَتِهِ بيا مړ شو [مولى ...] فَعَلَيْهِ قِيمَةُ نَفْسِهِ فِي مَالِهِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ رحمهما الله نوپه ده [غلام] باندي قيمت د خپل ... [... د ... خپل كي ،[خكه چي ...] ... دي اوكړي اووارثانوته دي خپل قيمت قِيمَةُ خِدْمَتِهِ أَرْبَعَ سِنِينَ ... وَقَالَ مُحَمَّدٌ رحمه الله [اوفرمائي محمد رح عَلَيْهِ په ده [غلام] باندي قيمت د څلورو كالود خدمت دي مثلاً ده دڅلورو كالود خدمت زر

روپۍ جوړيږی نووارثانوته به زر روپۍ وركوی] أَمَّا الْعِتْقُ فَلِأَنَّهُ جَعَلَ الْخِدْمَةَ فِي مُدَّةٍ مَعْلُومَةٍ عِوَضًا ده [بوهغه] خكه حاصله شوي ده.چه] مولى اوګرځولو خدمت په موده معلومه كي بدل [د آزادئ] ... آزادی دقبلولو د غلام سره[چه غلام دا شرط قبول كړی فَيَتَعَلَّقُ الْعِتْقُ بِالْقَبُولِ ... شي] او[د غلام د اړخه] قبولوالي موجود شو وَقَدْ وُجِدَ [چه هغه د خپلې آزادئ په عوض كي دڅلورو كالوخدمت ته غاړه كيخودله] وَلَزِمَهُ خِدْمَةُ أَرْبَعِ سِنِينَ لِأَنَّهُ يَصْلُحُ عِوَضًا اولازم شو پرې خدمت د څلورو كالو،خكه چي خدمت صلاحيت لري چي شي عوض [دآزادئ]

تشريح - مطلب انشاءالله دژباړې اواضافي قيوداتونه اخستې شي

فَصَارَ نودا مسئله داسي شوه كَمَا إِذَا أَعْتَقَهُ عَلَى أَلْفِ دِرْهَمٍ، ثُمَّ إِذَا مَاتَ الْعَبْدُ لكه چي ازاد ني كړي په بدله د زر روپواوبيا مړ شي غلام [وړاندې د اداكولود عوض نه] فَالْخِلَافِيَّةُ فِيهِ بِنَاءٌ عَلَى خِلَافِيَّةٍ أُخْرَى او اختلاف په دې مسئله كي مبنى دي په اختلاف بل باندي وَهِيَ أَنَّ مَنْ بَاعَ نَفْسَ الْعَبْدِ مِنْهُ بِجَارِيَةٍ بِعَيْنِهَا اوهغه [اختلاف] دا دي چه څوك [مولى] واخلى نفس د غلام په يوه وينځه معلومه بندي ثُمَّ اسْتُحِقَّتِ الْجَارِيَةُ بيا مستحقه شوه وينځه [يعنى بل چا پرې د خپل وينختوب دعوى اوكړله أَوْ هَلَكَتْ اوقاضى دهغه لپاره فيصله اوكړله] يا هلاكه شوه يَرْجِعُ الْمَوْلَى عَلَى الْعَبْدِ بِقِيمَةِ نَفْسِهِ عِنْدَهُمَا نو رجوع به كوي [يعنى اخلى به] مولى په غلام باندې قيمت دده [غلام] په نيزد شيخينو رح وَبِقِيمَةِ الْجَارِيَةِ عِنْدَهُ وَهِيَ مَعْرُوفَةٌ او [اخلى به مولى د غلام نه] قيمت د وينځه په نيزد محمد رح اوهغه وينځه معلومه ده وَوَجْهُ الْبِنَاءِ أَنَّهُ [نو قيمت لګول به ني هم ګران نه وی] اووجه د بناء [دمتن د اختلاف د وينځې په اختلاف] دا ده كَمَا يَتَعَذَّرُ تَسْلِيمُ الْجَارِيَةِ بِالْهَلَاكِ وَالِاسْتِحْقَاقِ چي لكه څنګه متعذر دی حواله كول د وينځې [په اصل مختلف فيه مسئله كي] د امله د هلاكت او يا د استحقاق نه [چه وينځه دبل چا وه] يَتَعَذَّرُ الْوُصُولُ إِلَى الْخِدْمَةِ بِمَوْتِ الْعَبْدِ نودغه ډول متعذر دی رسيدل خدمت اخستلو ته [چه مولى د غلام نه څلور كاله خدمت واخلى] په مرګ د غلام سره[خكه چي خادم مړ شو نوقابل دخدمت پاتې نشو] وَكَذَا بِمَوْتِ الْمَوْلَى فَصَارَ نَظِيرَهَا اودغه ډول په مرګ د مولى [خكه چي مخدوم مړ شو نومحل دخدمت باتې نشو] اواوګرځيده دا مسئله [دغلام دمرګ] نظيرد دي [مسئلې د مرګ د مولى]

تشريح - دژباړې اواضافي قيوداتونه مسئله حل كيداي شي

د «اعتق أمتك على الف درهم عليّ على أن تزوجيها» حكم

وَمَنْ قَالَ لِآخَرَ اوڅوك [زيد] چي ووايي بل [بكر] ته أَعْتِقْ أَمَتَكَ عَلَى أَلْفِ دِرْهَمٍ عَلَى أَنْ تُزَوِّجَنِيهَا آزاده كړه وينځه خپله زر روپۍ به وی په ما باندې په دي شرط چي په نكاح كوې به ني ماته فَفَعَلَ اوهغه [مولى دغه شان] اوكړلو[چه وينځه ني آزاده كړه. فَأَبَتْ أَنْ تَتَزَوَّجَهُ روسته [د آزاد يدو نه] هغې [وينځې انكاراوكړلو چي نكاح اوكړى ده [زيد] سره فَالْعِتْقُ جَائِزٌ نوعتق واقع شو وَلَا شَيْءَ عَلَى الْآمِرِ اونشته څه شي په امركونكي [زيد] باندې، لِأَنَّ مَنْ قَالَ لِغَيْرِهِ أَعْتِقْ عَبْدَكَ عَلَى أَلْفِ دِرْهَمٍ عَلَيَّ خكه چي څوك ووايي بل ته آزاد كړه غلام خپل په زر روپۍ چي په ما به وی [دغه زر روپۍ] فَفَعَلَ اوهغه دغه اوكړلو.يعنى غلام ني آزاد كړو لَا يَلْزَمُهُ شَيْءٌ نونه لازميږی په ده [حكم كونكى] څه شى وَيَقَعُ الْعِتْقُ عَلَى الْمَأْمُورِ او واقع كيږی عتق د هغه چا د اړخه چې حكم ورته شوي وی بِخِلَافِ مَا إِذَا قَالَ لِغَيْرِهِ طَلِّقِ امْرَأَتَكَ عَلَى أَلْفِ دِرْهَمٍ عَلَيَّ په خلاف دهغه صورت چي ووايي بل ته طلاق وركړه ښځې خپلې ته په زر روپۍ چي په ما به وی فَفَعَلَ اوهغه اوكړلو حَيْثُ يَجِبُ الْأَلْفُ عَلَى الْآمِرِ نو واجبيږی زر روپۍ په حكم كونكى باندې لِأَنَّ اشْتِرَاطَ الْبَدَلِ عَلَى الْأَجْنَبِيِّ فِي الطَّلَاقِ خكه حي شرط كول د بدل [چه ددې كار په بدل كي دا كار اوكړه]په پردی باندې په طلاق كي جائز دي وَفِي الْعَتَاقِ لَا يَجُوزُ او په عتاق كي جائز نه دي وَقَدْ قَرَّرْنَاهُ مِنْ قَبْلُ اويقيناً موږ واضح كړي دي تو ... وړاندې ددې نه

تشریح - «وقد قررناه من قبل» صورت د مسئلې بو دي.خوپه عتاق کې به په حکم کونکی دغلام د ازادۍ قیمت چې زر روپۍ دي نه واجبېږی اوپه طلاق کې پرې واجبېږی وجه د توپير دا ده.چه خپل ملکیت د بل دمال په بدله کې مشروط کول صحیح نه دی .نوهرکله چې شرط صحیح نه شو،نوشرط باطل شو اوچه مامور خپله وینځه آزاده کړی هغه آزاده شوه،اود طلاق په مسئله کې په حکم کونکی باندې زر روپۍ ځکه لازمیږی چه طلاق د بل چا په ملکیت پورې مشروط کول صحیح دی لکه څنګه چې په خلع کې ښځه سړی ته اووائی چه زه تاته خپل مهرمعاف کوم.خومانه طلاق راکړه وهغه طلاق ورکړلو.نوطلاق واقع شو،اود ښځې مهرسقط شو نودا مسئله د طلاق په خلع باندې قیاس کولې شی .اوپه حکم کونکی به زر روپۍ لازم شی .په دې بیان سره په دواړو صورتونوکې توپیر ښکاره شو.

د «اعتق امتك عنی علی الف درهم» حکم

وَلَوْقَالَ أَعْتِقْ أَمَتَكَ عَنِّي وکه ووايي [زيد بكرته] آزاده کړه وینځه خپله زما دارخه عَلَى أَلْفِ دِرْهَمٍ په زر روپۍ وَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا وَيُسَمَّى هُنَّا وَلَسْتَانَةً بِحَالِهَا [باقی] مسئله په خپل حالت ده یعنی په دې شرط چې ددې نکاح به زما سره کوی اوهغه آزاده کړه اود آزادۍ نه روسته وینځې ده سره د نکاح کولونه انکار اوکړلو] ا قُسِمَتِ الْأَلْفُ عَلَى قِيمَتِهَا نوتقسیمولې به شی زر روپۍ په قیمت ددې [مثلاً چې شپږ سوه روپۍ وی] وَمَهْرِ مِثْلِهَا اوپه مهر مثل ددې [وینځې] فَمَا أَصَابَ الْقِيمَةَ نوخه چې په مقابله د قیمت [دوینځې] شی أَدَّاهُ الْآمِرُ ادا به ئې کړی حکم کونکې وَمَا أَصَابَ الْمَهْرَ اوهغه چې په مقابله د مهرکې شی بَطَلَ عَنْهُ باطله شوه [هغه حصه] لِأَنَّهُ لَمَّا قَالَ عَنِّي ځکه چې هرکله ده اووئیل «آزاده کړه» زما دارخه تَضَمَّنَ الشِّرَاءَ اقْتِضَاءً نو دې ذمه وار شو د اخستلو [د وینځې] په تقاضا عَلَى مَا عُرِفَ دهغه حکم کوم چې پیژندلې شوې دي [په اصولوکی] وَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ اوهرکله چې داسې شوه [یعنی چې د په معنی د اخستلوکې شوه] فَقَدْ قَابَلَ الْأَلْفَ بِالرَّقَبَةِ شِرَاءً وَبِالْبُضْعِ نِكَاحًا نوده مقابله کړې زر روپۍ د غلام سره په د اخستلوپه اعتبار اود بضع سره د نکاح په اعتبار فَانْقَسَمَ عَلَيْهِمَا نوویش شوې [دغه زر روپۍ] وَوَجَبَتْ حِصَّةُ مَا سُلِّمَ لَهُ وَهُوَ الرَّقَبَةُ اوواجب شوه برخه دهغه چې حواله کړې شوه ده ته اوهغه آزادی ده وَبَطَلَ عَنْهُ مَا لَمْ يُسَلَّمْ وَهُوَ الْبُضْعُ اوباطله شوه دده [د ذمه] نه هغه چې حواله نشوه ده ته چې بضع ده یعنی نکاح ئې ورسره اونکړه] فَلَوْ زَوَّجَتْ نَفْسَهَا مِنْهُ که په نکاح کې ورکړلووینځې آمرته ځان خپل لَمْ يَذْكُرْهُ.[نو [امام محمد ؒ په جامع صغیرکې» نه ئې دې ذکرکړې حکم ددې صورت وَجَوَابُهُ خوځواب ئې دا دې أَنَّ مَا أَصَابَ قِيمَتَهَا چې کوم په مقابله د قیمت د وینځه کې راشی سَقَطَ فِي الْوَجْهِ الْأَوَّلِ نوپه اوله مسئله کې [یعنی چې دا ئې نه وی وئیلې چې زما دارخه ئې آزاده کړه] به ساقط شی . یعنی غلام به آزاد شی .اود آمر څخه به تاوان نشی اخستلې] وَهِيَ لِلْمَوْلَى فِي الْوَجْهِ الثَّانِي اود وینځې قیمت به د مولې وی په دویمه مسئله کې [چه ورته ئې وئیلې وی زما د ارخه ئې آزاده کړه.] وَمَا أَصَابَ مَهْرَ مِثْلِهَا كَانَ مَهْرًا لَهَا فِي الْوَجْهَيْنِ اوهغه چې په مقابله دمهرمثل دوینځې کې راشی .نوهغه د وینځې لپاره مهر شو په دواړو صورتونو کې [که دعنی لفظ ئې وئیلې وی اوکه نه]

تشریح.- «لأنه لما قال عنی تضمن» صورت د مسئلې دا دې.چه زید بکرته ووئیل.چه ته زما دارخه د زر روپو په مقابله کې خپله وینځه آزاده کړه.خوپه دې شرط چې ددې نکاح به ما سره کوې.اوبکرد زید په وینا باندې وینځه آزاده کړه نوهغه زر روپۍ به د وینځې په قیمت او مهرباندې تقسیمیږی .اوزیدبه خامخا د وینځې قیمت بکرته ورکوی ځکه چې د «عنی» لفظ د اخستلو تقاضا کوی .دا داسې شوه لکه چې زید بکرته اووئیل چه ته خپله وینځه د زرو روپو په مقابله کې خرڅه کړه.اوبیا زما دارخه وکیل شه اوهغه آزاده کړه ځکه چې دیوکس د غلام یا وینځې آزادلوکې وکالت صحیح کیږی .ددې امله به د زید دکلام د تقاضا په بناء

باندې اول اخستل اومنلې شی اوبیا به عتق واقع شی سوزید دکلام چې د څه غرض کوی دهغې نه ...
خبره هم واضحه شوه چه ده دوې [دوه] خبرې کړی دی یوه دا چې وینځه آزاده کړه ومه دا چې ...
نکاح اوکړه نودغه زر روپۍ به په دوو برخو ویش کولې شی ...
نکاح په مقابله کې وی .اوچه د آزادۍ نه روسته وینځه د نکاح کاوه نه انکار اوکړی ...
څه قیمت جوړیږی .هغه به د زرو روپو نه ساقط شی .ځکه چې نکاح اونشوه ...
کوم قیمت راځی .هغه به ساقط شی.

«فلوزوجت نفسها منه» یعنی په متن کې چې کومې دوې [دوه] مسئلې ذکرشوې په دې دواړوکې ...
نکاح کولونه انکار کړې دی په دې دواړو مسئلو کې بو صورت ...
نکاح اوکړی نوپه اوله مسئله کې چې دا ئې ورته نه وی وئیلې چه ...
که نوپه آمرباندې ضمان نشته ځکه چې په عتق کې خپل ملکیت د بل د مال په بدله کې مشروط کول صحیح نه دی نوهرکله چې شرط صحیح نه شو،نوشرط باطل شو ...
آزاده شوه،

«وهی للمولی فی الوجه الثانی» یعنی په دویمه مسئله کې چې د طلاق مسئله ده نوپه کې طلاق د بل چا په ملکیت پورې مشروط کول صحیح دی لکه څنګه چې په خلع کې ښځه سړی ته ووئی ...
مهرمعاف کوم خوماته طلاق راکړه اوهغه طلاق ورکړلو نوطلاق واقع شو ...
په زیدآمرباندې کوم قیمت راځي هغه به مولی ته ورکوی

باب التدبير

ژباړه - دا باب د مدبر کولو په بیان کې دی

د مدبر تعریف

إِذَا قَالَ الْمَوْلَى لِمَمْلُوكِهِ إِذَا مِتُّ کله چې ووایي مولی خپل غلام ته کله چې زه مړ شم فَأَنْتَ حُرٌّ نوته آزاد ئې أَوْ أَنْتَ حُرٌّ عَنْ دُبُرٍ مِنِّي یاته دې آزاد ئې ورستو زما [دمرګ] نه أَوْ أَنْتَ مُدَبَّرٌ یا ته مدبر ئې أَوْ قَدْ دَبَّرْتُكَ ... مدبر کړې ته فَقَدْ صَارَ مُدَبَّرًا نواوګرځیدلو [دې] مدبر لِأَنَّ هَذِهِ الْأَلْفَاظَ صَرِيحٌ فِي التَّدْبِيرِ ځکه چې د الفاظ په تدبیرکې صریحی دی . فَإِنَّهُ إِثْبَاتُ الْعِتْقِ عَنْ دُبُرٍ ځکه چې دا ثابتول دتدبیر دی ورسته [دمرګ نه]

تشریح.- «لأن هذه الألفاظ» دتدبیر الفاظ په درې قسمه دی ① هغه الفاظ چې په صفت د عتق دلالت کوی لکه «اعتقك یا حررتك» وغیره ② هغه الفاظ چې په تعلیق د عتق دلالت کوی لکه «إن مت فانت حر» وغیره ③ هغه الفاظ چې په وصیت باندې دلالت کوی لکه «اوصیت لك» وغیره په دې ټولوالفاظ باندې تدبیرواقع کیږی .

«لانه اثبات عتق عن دبر» د تدبیرمفهوم دا دې.چه ددې الفاظونه روسته فی الحال غلام د مولی په ملکیت کې وی .اګرچه ده آزادی ورکړې ده.خوهغه آزادی ئې دمرګ نه روسته وخت پورې مقید کړې ده.نوآزادی به ورته ملاویږی .خودمرګه پس.نوپه دې صورتونوکې د مولی نیت ته اړتیا نشته

په تدبیرباندې مرتب احکام

ثُمَّ لَا يَجُوزُ بَيْعُهُ بیا جائزنه دی خرڅول دده[غلام] وَلَا هِبَتُهُ اونه هبه کول دده وَلَا إِخْرَاجُهُ عَنْ مِلْكِهِ اونه ویستل دده [غلام] د ملکیت خپل نه إِلَّا إِلَى الْحُرِّيَّةِ مګر صرف آزادۍ ته [یعنی دتدبیر نه روسته په نه واړه تصرفات ختم شو،صرف یوتصرف پاته دې چې ددې غلام آزادی ده] كَمَا فِي الْكِتَابَةِ لکه څنګه چې په بدل کتابت کې دی [چه کله مولی د غلام سره کتابت اوکړی .نودکتابت نه روسته دبدل کتابت په بدله کې دغلام د

[دولونه سوا بل تصرف نشي كولي] وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رحمه الله يَجُوزُ اوفرمائي امام شافعي رح چي جائزدی اد
تصرفات] لِأَنَّهُ تَعْلِيقُ الْعِتْقِ بِالشَّرْطِ ځکه دا [تدبير] تعليق د آزادۍ دې په شرط پورې [چې مرګ دی] نو فلا
يَمْنَعُ الْبَيْعَ وَالْهِبَةَ نه به منع كيږي په دې بندې خرڅول اوهبه كول كَمَا فِي سَائِرِ التَّعْلِيقَاتِ لكه څنګه چې په
نورو تعليقات كې دی .[مثلاً كه يوسړي خپل غلام ته اووائی .كه تا فلانی كار اوكړلو نوته به آزاد
ئې نوترڅو چه هغه دغه كار نه وی كړي.دې ئې خرڅولې شی هبه كولې شی ځکه چې په دې شرط نه دې
موجود شوی] وَكَمَا فِي الْمُدَبَّرِ الْمُقَيَّدِ اولكه څنګه چې په مقيد تدبيركې دی [چه مولی خپل غلام ته اووائی
كه تا دا كاراوكړو،نوته به مدبر ئې نوترڅو چې هغه دغه كارنه وی كړې دې ئې خرڅولې هبه كولې شی
ځكه چې په دې شرط نه دې موجود شوی] اوبل دليل دا چې تدبير وصيت دې نه منع كونكې دې ددې
[تصرفاتو] نه وَلِأَنَّ التَّدْبِيرَ وَصِيَّةٌ وَهِيَ غَيْرُ مَانِعَةٍ مِنْ ذَلِكَ.ځكه كه يوكس وصيت اوكړي مثلاً چې زما د مرګه
روسته زما كور مثلاً د زيد وی .نوددې وصيت كولونه روسته دې په دغه كور كې هرقسمه تصرف كولې
شی وتدبيرهم وصيت دې نوددې نه روسته به هم مولی د خرڅولوهبه كاوه وغيره تصرفات كولې شی]

ترجمه - دتدبيرنه روسته په مدبرغلام كې تصرفات كول لكه خرڅول هبه كول دجمهوروعالمانو په نيز نه دی
جائز نه دی ځكه چې دمولی دمرګه روسته دې آزاديږي اودده د آزادۍ سبب ددې نه سوا بل نه وی چه دې
مولی په خپل ژونه كې مدبركړې وو ددې نه دا معلومه شوه چه د آزادۍ سبب هم په هغه وخت كې موجود
شوی وو كه حې ورنه دتدبيرالفاظ ونيلی وو البته ترمرګه پورې په دغه سبب باندې فائده نه مرتب
كړو نودمرګ نه روسته خويه مولی كې د آزادولو اهليت نه پاتې كيږي .نوځكه به دې د تدبيراهل شی .ددې
املـه موږ به خامخا دا وايو چه آزادی فی الحال واقع شوی ده.البته ظهورئې د مولی مرګه پورې روستوشوی
دې امام شافعی رح فرمائی دغه ډول د امام احمد اواسحاق بن راهويه رح هم دا مذهب دې.چه دتدبيرنه
روسته هم مولی په مدبرغلام كې هرقسم تصرف لكه خرڅول هبه كول وغيره كولې شی .ددوی دليل د
حضرت جابر رض حديث دې چه په انصاروكې يوكس خپل غلام مدبرجوړ كړلو حالانكه ددغه غلام نه سوا
دغه په ملكيت كې بل څه نه وو كله چې نبی ﷺ ته ددې خبر اورسيدلو نوهغوی هلته تشريف يوړلو اودا
ئې اوفرمائيل څوك به زما نه دا غلام واخلی حضرت نعيم بن عبدالله رض ترې هغه غلام په سل روپۍ باندې
واخستو نبی ﷺ هغه واړه رقم دغه انصاری ته وركړلو اوورته ئې اوفرمائيل ته په دې باندې خپل پور ادا
كړه ددې حديث خواب د دې چه دغه انصاری صحابی رض مقروض وو اودهغه په ملكيت كې د دغه غلام
نه سوا بل څه نه وو ځكه نبی ﷺ دهغه دغه غلام په نعيم رض باندې خرڅ كړلو.اوانصاری رض صحابی ته
ئې اوفرمائيل چه په دې خپل پور خلاص كړه ځكه چې تدبيريوتبرع ده.اود پور خلاصول لازمی شی
دې.نونبی ﷺ دهغه دغه تصرف كالعدم اوګرځولو ② دوهم خواب دا دې چه د نبی ﷺ خرڅول دخدمت لپاره
وو يعنی دغه مدبرغلام ئې دخدمت لپاره په بل چا باندې خرڅ كړلو.نوګويا چې دا په حقيقت كې اجاره
وه خويه حديث كې ترې تعبير په بيع سره شوی دې ③ دريم خواب دا دې چه د دغه انصاری صحابی رض
تدبيرمقيد وو اويه تدبيرمقيدكې د شرط د وجود نه وړاندې تصرف كول جائزدي.

ترجمه - دترجمې څخه مطلب ښكاره دی

وَلَنَا قَوْلُهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اوزموږ لپاره دليل د نبی ﷺ ارشاد دې الْمُدَبَّرُ لَا يُبَاعُ وَلَا يُوهَبُ مدبر به خرڅولې نشي

اونه به هبه كولای شی ولايورث اونه به په ميراث كې اوړې شی وَهُوَ حُرٌّ مِنَ الثُّلُثِ او ... د ...
ترجی مال [ميراث نه]

ترجمه - دترجمې څخه مطلب ښكاره دی

وَلِأَنَّهُ سَبَبُ الْحُرِّيَّةِ اوبل دليل دا چې تدبير سبب د آزادۍ دی لِأَنَّ الْحُرِّيَّةَ تَثْبُتُ بَعْدَ الْمَوْتِ ځكه چې آزادی واقع
كيږي روسته د مرګه وَلَا سَبَبَ غَيْرُهُ او[د آزادۍ دپاره] سبب ښته سوا ددې [تدبير] نه.[وچه سبب موجود شی
نومسبب به خامخا موجوديږي ثُمَّ جَعْلُهُ سَبَبًا فِي الْحَالِ سبب چې دا تدبيرفی الحال سبب وګرځولې شی اولی
دا غوره دی [په نسبت سره دې ته چې د مرګ نه روسته سبب وګرځولې شی] لِوُجُودِهِ فِي الْحَالِ ځكه چې
تدبير موجود شوی دې فی الحال وَعَدَمِهِ بَعْدَ الْمَوْتِ اونه دې موجود شوی روسته دمرګ نه [نوهركله چې
دتدبير الفاظ د مرګ نه وړاندې فی الحال موجود شوی دی نوپكار ده چې هم فی الحال سبب د عتق
اوګرځولې شی]

تحليل دترجمې څخه مطلب ښكاره دی

وَلِأَنَّ مَا بَعْدَ الْمَوْتِ حَالُ بُطْلَانِ أَهْلِيَّةِ التَّصَرُّفِ [بل دليل د ... چې دمرګ نه روستو د تصرف ...
دې [ځكه چې سړې مړ شی نودې د تصرف اهل پاتې نشو] فَلَا يُمْكِنُ تَأْخِيرُ السَّبَبِيَّةِ إِلَى زَمَانِ بُطْلَانِ الْأَهْلِيَّةِ
نوممكن نه دی روستو كول د سببيت د آزادۍ [چه تدبيردې] هغه زمانې ته چې اهليت د تصرف په كې
باطليږي

تحليل دترجمې څخه مطلب ښكاره دی

بِخِلَافِ سَائِرِ التَّعْلِيقَاتِ اوپه نوروتعليقاتو د امام شافعی رح دقياس نه خوب ... دې] په خلاف د نورو
نورو تعليقاتو لِأَنَّ الْمَانِعَ مِنَ السَّبَبِيَّةِ قَائِمٌ قَبْلَ الشَّرْطِ ځكه چې د سبب ګرځيدو منع موجود دی لِأَنَّهُ يَمِينٌ ځكه
چې تعليق قسم دې وَالْيَمِينُ مَانِعٌ ،وقسم منع كونكې دې د كولودهغه څيزنه دكوم نه چې ئې قسم كړې وی
وَالْمَنْعُ هُوَ الْمَقْصُودُ اوپه قسم كې خو منع كيدل مقصود وی [چه سړې د بوڅيز دكولونه قسم اوخوري نودده
مقصد په كې دا وی .چه دا اونكړي .نود تدبير مسئله په نورو تعليقاتو باندې قياس كول صحيح نه دی]

تحليل دترجمې څخه مطلب ښكاره دی

وَأَنَّهُ يُضَادُّ وُقُوعَ الطَّلَاقِ وَالْعَتَاقِ اودا تعليق منع كوی واقع كيدل د طلاق اوعتاق وَأَمْكَنَ تَأْخِيرُ السَّبَبِيَّةِ إِلَى زَمَانِ
الشَّرْطِ لِقِيَامِ الْأَهْلِيَّةِ عِنْدَهُ اوممكن دې روستو كول د سبب [په مسئله د طلاق اوعتاق كې] زمانې د موجود
كيدو د شرطه پورې د امله د قيام د اهليت د طلاق اوعتاق په وخت د وجود د شرط كې [يعنی چې په كوم
وخت كې د طلاق يا عتاق شرط موجوديږي نو چونكه تعليق كونكی ژوندې وی وپه هغې كې د طلاق
اوعتاق اهليت موجود وی] فَافْتَرَقَا نو دواړه مسئلې [يعنی مسئله د تدبيراود نوروتعليقاتو] جلا جلا
شوې [اوچه جلا شوې نو د تدبير مسئله په نورو تعليقاتو باندې قياس كول صحيح نشو] او[دتدبير دنورو
تعليقاتو نه منځ كې لِأَنَّهُ وَصِيَّةٌ د تدبير بل دليل دا دې.چه]دا تدبير وصيت دې

ترجمه - دترجمې څخه مطلب ښكاره دی

وَالْوَصِيَّةُ خِلَافَةٌ فِي الْحَالِ او وصيت خليفه جوړول دی فی الحال [موصی له لره مثلاً زيد د بكر لپاره وصيت

[1] من حديث ابن عمر أخرجه ...

اوکړلو توزید دخپل مال په بعضي برخه کي بکر خپل خلیفه جوړ کړلو] پشان د وراثت كَالْوِرَاثَةِ وَإِبْطَالُ السَّبَبِ لَا يَجُوزُ وَفِي الْبَيْعِ وَمَا يُضَاهِيهِ ذَلِكَ [لكه څنګه چې په میراث کي وارثان د مړی د مال خلیفګان وی دغه دول په وصیت کي موصی له د مولی خلیفه دي] [هرکله چې دا معلومه شوه چه د آزادئ سبب تدبیر دي] وبطول دسبب جائز نه دي اوپه خرڅولو اوهغه چې مشابه وی د خرڅولو سره [لکه صدقه هبه وغیره شوئ] په دي کي بطلول د سبب دی

تسهیل د ترجمي څخه مطلب ښکاره دي

حل اللغه: ① ابطال باطل کول ② يضاهی مشابه وی ③ يضاد مخالف کیږی]

په مدبر کي کوم قسم تصرفات جائز دي!

قال فرماني وَلِلْمَوْلَى أَنْ يَسْتَخْدِمَهُ اوحق دی دمولی لپاره چې خدمت واخلی د مدبر نه وَيُؤَاجِرَهُ ویه اجرت ني ورکړي [چته] وَإِنْ كَانَتْ أَمَةً وَطِئَهَا اوکه وینځه وی نووطی کولي ني شی وَلَهُ أَنْ يُزَوِّجَهَا اوجائز دی چې په نکاح سره ورکړی د چته لِأَنَّ الْمِلْكَ فِيهِ ثَابِتٌ لَهُ خکه چې ملك په دي مدبرکي ثابت دي د مولی لپاره وَبِهِ تُسْتَفَادُ وِلَايَةُ هَذِهِ التَّصَرُّفِ وهم په دي ملکیت سره حاصلیږی اهلیت ددي تصرفاتو.[چه مالك وی .نوبیل ته ني په نکاح ورکولي شی .خدمت تري اخستي شی وغیره هرهغه کاریږي کولي شی چه دهغي نه روسته ملکیت پاته پاتي کیږی]

تشریح- دزیاړي واضافی قیوداتو څخه مطلب واضح دي.

تدبیر به په دریمه برخه مال کي وی

فَإِذَا مَاتَ الْمَوْلَى عَتَقَ الْمُدَبَّرُ مِنْ ثُلُثِ مَالِهِ [کله چې مړشی مولی آزادیږی مدبر په دریمه برخه د مال د مړی کي د مله دهغه حدیث نه کوم چې موږ روایت کړي دي [لما روينا هغه حدیث ته اشاره ده.کوم چې وړاندي تیرشوي دي چې مدبرد دریمي برخي مال نه آزادیږی] وَلِأَنَّ التَّدْبِيرَ وَصِيَّةٌ وبل دلیل دا چې تدبیروصیت دي لِأَنَّهُ تَبَرُّعٌ [اووصیت خکه دي] چې تدبیر یو احسان دي مُضَافٌ إِلَى وَقْتِ الْمَوْتِ چې مولی ني په غلام باندي کوی په مولی باندي دغلام تدبیرلازم نه دي] ضفت ني شوي دي هغه وخت ته چې د مرګه روسته دي وَالْحُكْمُ غَيْرُ ثَابِتٍ فِي الْحَالِ [واقع نه دي فی الحال [یعنی په هغه مجلس کي چې د تدبیرالفاظ ني ورته ونیلی هرکله چې دا معلومه شوه چه تدبیروصیت دي] فَيَنْفُذُ مِنَ الثُّلُثِ نوجاری کیږی به د دریمي برخي [مال د مړی] نه حتی لَوْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُ يَسْعَى فِي ثُلُثَيْهِ وَإِنْ كَانَ عَلَى الْمَوْلَى دَيْنٌ لکه څنګه چې وصیت هم په دریمه برخه کي پوره کولي شی ددي نه په زیاته کي نشی پوره کولي] تردي که چرته نه وی د مولی لپاره مال سوا د دغه غلام نه [کوم چې ني مدبرکړی وی] يَسْعَى فِي كُلِّ قِيمَتِهِ مزدوری به کوی په واړه قیمت د هغه کي لِتَقَدُّمِ الدَّيْنِ عَلَى الْوَصِيَّةِ د امله د وړاندیوالی د پور نه په وصیت باندي وَلَا يُمْكِنُ نَقْضُ الْعِتْقِ فَيَجِبُ رَدُّ قِيمَتِهِ ممکن نه دی ماتول د آزادئ [خکه چې مولی بوخل په خپلوالفاظو سره دا غلام د تدبیرپه ذریعه آزاد کړي دي او آزادی چې یوځل حاصله شی بیا غلامی نه راځی] نوواجب شو [په غلام باندي] ورکول د قیمت خپل [وارثانو ته] وَوَلَدُ الْمُدَبَّرَةِ مُدَبَّرٌ] اودمدبره وینځي بچي به مدبر وی [نوکوم احکام چې د مدبرغلام وی هم هغه احکام به د مدبره ښځي د بچی هم وی] وَعَلَى ذَلِكَ نُقِلَ إِجْمَاعُ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ [۱] اوپه دي باندي [چه د مدبره ښځي اولاد هم مدبر وی] منعقد شوي ده اجماع د صحابو

۱) كذا في مصنف عبدالرزاق ۹/ ۱۴۴) رقم ۱۶۶۸۳)_

زیاره [نو کوښښ به کوی په ازادولو د دوؤ برخو خپلو کي [خکه چې دمړی واړه مال صرف دا غلام دي سوا غلام به په دري برخو تقسیمولی شی .په یوه برخه کي به دي د تدبیرپه وجه آزاد شی اوپاته دوي [دوه] برخي چونکه د وارثانو دی .نوکته به کوی .اوهغوی ته به دوي [دوه] برخي ورکوی چه پوره آزاد شی] وکه چرته وی په مولی باندي پور [نوپه دي صورت کي به مدبرغلام د دریمي برخي نه نه آزادیږی بلکه] کوښښ به کوی په واړه قیمت خپل کي خکه چې وړاندي دي [پوره کول] د پور د وصیت په جړی کاوه باندي [یعنی که یوکس وصیت کړي وی .اوپه ده باندي پور هم وی نوده دمرګه روسته به دټولونه اول پور خلاصولي شی دهغي نه روسته که څه پاتي شی هغه به په دري برخو تقسیمولي شی یوه برخه به د وصیت اوتدبیرپوره کولوته ویستلي شی .اوکه څوك دا اووائي چه هرکله د مولی ددي غلام نه سوا نورمال نشته نود غلام آزادی دي باطله کړي شی .نو]

تشریح- دزیاړي اواضافی قیوداتو څخه مطلب ښکاره دي.

په مرګ پوري تدبیر معلق کول

وَإِنْ عَلَّقَ التَّدْبِيرَ بِمَوْتِهِ عَلَى صِفَةٍ که مولی معلق کړلو تدبیرپه خپل مرګ پوري [چه مرګ موصوف کړی په څه خاص] صفت باندي. مثلاً مِثْلُ أَنْ يَقُولَ إِنْ مِتُّ مِنْ مَرَضِي هَذَا چې ووایي که زه مړشوم په مرض خپل کي چې دا دي أَوْ سَفَرِي هَذَا اویه سفر خپل کي چې دا دي أَوْ مِنْ مَرَضِ كَذَا یا دمرض د امله چې فلانی مرض دي فَلَيْسَ بِمُدَبَّرٍ نونه دي مدبر[اوچه مدبرنشو] وَيَجُوزُ بَيْعُهُ نوجائز دی خرڅول ددي غلام لِأَنَّ السَّبَبَ لَمْ يَنْعَقِدْ فِي الْحَالِ خکه چې سبب [د آزادئ] نه دي منعقد شوي فی الحال لِتَرَدُّدٍ فِي تِلْكَ الصِّفَةِ د امله د شك نه په دغه صفت کښي [چه هغه به واقع شي که نه؟] بِخِلَافِ الْمُدَبَّرِ الْمُطْلَقِ په خلاف د مدبرمطلق [چه په هغې ني دتدبیر تعلیق په څه پوري نه وی کړي.بلکه مطلقاً ني ونیلی وی چه ته مدبر ني.اوپه مطلق تدبیرکي مدبرګرځی] لِأَنَّهُ تَعَلَّقَ عِتْقُهُ بِمُطْلَقِ الْمَوْتِ خکه چې مولی معلق کړله آزادی دغلام په مطلق مرګ پوري [مرګ ني په مرض یا سفر پوري مقید نه کړلو] وَهُوَ كَائِنٌ لَا مَحَالَةَ اومطلق مرګ واقع کیدونکي دي خامخا [ددي امله به مطلق تدبیرکي مدبرګرځی] فَإِنْ مَاتَ الْمَوْلَى عَلَى الصِّفَةِ الَّتِي ذَكَرَهَا نوکه مړشو مولی په صفت هغه چې ذکرکړي ني وی عَتَقَ نوآزادیږی كَمَا يَعْتِقُ الْمُدَبَّرُ لکه څنګه چې آزادیږی [مطلق] مدبر مَعْنَاهُ مِنَ الثُّلُثِ ددي مطلب دا دي چه ددریمي برخي [مال د مړی نه] آزادیږی لِأَنَّهُ ثَبَتَ حُكْمُ التَّدْبِيرِ فِي آخِرِ جُزْءٍ مِنْ أَجْزَاءِ حَيَاتِهِ لِتَحَقُّقِ تِلْكَ الصِّفَةِ فِيهِ خکه چې ثبت شوحکم د تدبیر[چه آزادی ده] په آخری برخه کي د برخو د ژوند دمولی نه د امله د موجودوالی د دغه صفت نه په ژوند [کي د مولی .اودژوند په آخری لمحاتوکي چې کوم تصرف وی [دا تدبیر] د دریمي برخي نه وی فَلِهَذَا يُعْتَبَرُ مِنَ الثُّلُثِ نوددي امله معتبر به هغه به د مړی د دریمه برخه مال نه پوره کولي شی] وَمِنَ الْمُقَيَّدِ أَنْ يَقُولَ إِنْ مِتُّ إِلَى سَنَةٍ اود مقید [تدبیر] نه دا دی چه ووایي که زه مړشوم تریوکاله پوري أَوْ عَشْرِ سِنِينَ اویا لسو کالو پوري [نوته آزاد ني نوپه دي صورت کي آزادیږی لِمَا ذَكَرْنَا د امله دهغه دلیل نه کوم چې موږ ذکر کړلو[چه د صفت په واقع کیدوکي شك دي] بِخِلَافِ مَا إِذَا قَالَ په خلاف دهغه صورت چې ووایي إِلَى مِائَةِ سَنَةٍ وَمِثْلُهُ که زه مړشوم] ترسلو کالو پوري [یعنی په دي موده کي مړشوم نوته آزاد ني] لِأَنَّ الظَّاهِرَ أَنَّهُ لَا يَعِيشُ إِلَيْهِ فِي الْغَالِبِ لِأَنَّهُ كَالْكَائِنِ لَا مَحَالَةَ [خکه د دومره پوري ښی پاتي کیداي غالباً نودا مرګ به واقع کیږی خامخا [ددي امله مدبرګرځی]

تشریح- د ترجمي څخه مطلب ښکاره دي

باب الاستيلاد

زبړه دا باب د ام ولد جوړولو په بيان کښې دې

داستيلاد لغوي او شرعي معنى او احكام

وَإِذَا وَلَدَتْ الْأَمَةُ مِنْ مَوْلَاهَا كله چې بچې راوړی وينځه دخپل مولی نه [چه هغه وطی کړې وی اوهم د مولی د منې نه د حمداره شی] فَقَدْ صَارَتْ أُمَّ وَلَدٍ لَهُ نويقيناً اوګرځيدله دا وينځه ام ولد دده [يعنی د مولی د بچې مور شوه اوهرکله چې ام ولد شوه] لَا يَجُوزُ بَيْعُهَا نوجائزنه دی خرڅول ددې وَلَا تَمْلِيكُهَا اونه بل څوك مالك جوړول دي [چه بل چا باندې نې وپلوری يا نې هبه کړی] لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ امله د ارشاد د نبی ﷺ نه أَعْتَقَهَا وَلَدُهَا [١] چې آزاده کړه دا وينځه ددې بچی [چه د مولی دمنې نه پيدا شو] أَخْبَرَ عَنْ إِعْتَاقِهَا خکه چې نبی ﷺ خبرورکړلو ددې د آزادولو فَيَثْبُتُ بَعْضُ مَوَاجِبِهِ وَهُوَ حُرْمَةُ الْبَيْعِ نوثابت به شی بعضي احکام د آزادئ اوهغه حرمت د خرڅولو دي وَلِأَنَّ الْجُزْئِيَّةَ قَدْ حَصَلَتْ اوبله دا چې جزئيت پيدا شو بَيْنَ الْوَاطِئِ وَالْمَوْطُوءَةِ بِوَاسِطَةِ الْوَلَدِ په مينځ د واطی اوموطوءه کې په ذريعه د بچی [يعنی مولی د وينځې د بدن يوه برخه شوه] خکه چې دده منې نه بچې پيدا شو اوهغه بچې د وينځې په رحم کې دې اورحم د وينځې د بدن يوه برخه ده نوهرکله چې د وينځې بدن برخه جي د ولد په ذريعه دمولی د بدن برخه شوه.نوبيع خکه حرامه شوه.چه لکه څنګه د حرد واړه بدن خرڅول حرام دی دغه ډول دده دبدن د جزء خرڅول هم حرام دی] فَإِنَّ الْمَاءَيْنِ قَدْ اخْتَلَطَا خکه چې دوې اوبه [يعنی منی د سړی اومنی د ښځې] بيشکه يوځاي شوې بِحَيْثُ لَا يُمْكِنُ التَّمْيِيزُ بَيْنَهُمَا په د سې طريقه چې نه دی ممکن توپير په مينځ ددې دواړو کې عَلَى مَا عُرِفَ فِي حُرْمَةِ الْمُصَاهَرَةِ لکه څنګه چې پيژندلې شوې ده دا مسئله په بيان د حرمت دسخرګنئ کې إِلَّا أَنَّ بَعْدَ الِانْفِصَالِ تَبْقَى الْجُزْئِيَّةُ حُكْمًا البته د زيږيدو نه روسته جزئيت حکما پاتې کيږی لَا حَقِيقَةً حقيقتاً نه پاتې کيږی فَضَعُفَ السَّبَبُ فَأَوْجَبَ حُكْمًا مُؤَجَّلًا إِلَى مَا بَعْدَ الْمَوْتِ نوکمزورې شو سبب د آزادئ اوداسې حکم ئې پيدا کړلو.چه هغه د مرګ نه روسته ښکاره کيږی .

حل اللغة: ① تمليک مالك جوړول ② اعتاق آزادول ③ المصاهرة سخرګنئ]

تشريح- «على ما عرف في حرمة المصاهرة» ددې نه هغه مسئله مراد ده.کومه چې په كتاب النكاح کې تيره شوې ده اوهغه دا چې د مسئلې په دليل کې ونيلی شوی وو چه وطی د بچی په واسطه باندې سبب د جزئيت دی هم دا وجه ده چه دواړو يعنی مور اوپلار کې هريوته په پوره نسبت سره دده نسبت کولې شی او د ښځه نه بعيريه جزء باندې استمتاع اخستل حرام دی .

«ولأن الجزئية قد حصلت» هرکله چې دمولی اووينځې دواړو منی يوځاې شی نوددې په مينځ کې د سې ګډون راشی چه په هغې کې بيلتون ممکن نه وی .اوددې دواړو اوبونه چې کوم بچې پيدا شی نوچونکه هغه د دواړو د منئ نه پيدا شوې دی نودغه بچې چې ترڅو پورې دمور په نس کې وی نود مولی اووينځې په مينځ کې حقيقی جزئيت قائم وی خکه چې د مولی د نطفې نه جوړ شوې بچې د مور په رحم کې وی اوددې دبدن نه په حقيقت کې يوجزء ګرځيدلې وی هم دا وجه ده که جنين ته تکليف وی نومورته هم تکليف وی اوچه کله پيدا شی نوحقيقی جزئيت ختم شی .اوحکمی جزئيت قائم شی اودا خبره يقينی ده چه حکمی جزئيت د حقيقی په مقابله کې کمزورې وی ددې کمزورئ په وجه به وينځه د مولی په ملکيت کې وی اوددې آزادی به د مولی دمرګه پورې روستو کيږی اود هغه د مرګ نه روسته آزاديږی

وبقاء الجزئية حكما وحكماً حی جزئيت پاته پاتې کيږی بِاعْتِبَارِ النَّسَبِ نو دا د نسب په اعتبار سره پاته پاتې

[١]من حديث ابن عباس((أخرجه ابن ماجه باب ٢ رقم ٢٥١٦) والمستدرک ١٩/٢)_

کيږی وَهُوَ مِنْ جَانِبِ الرِّجَالِ اونسب چې ثابتيږی نود سړی د اړخه ثابتيږی دښځو د اړخه نه ثابتيږی] فَكَذَا الْحُرِّيَّةُ تَثْبُتُ فِي حَقِّهِمْ لَا فِي حَقِّهِنَّ نودغه ډول به آزادی هم د سړو په حق کې ثابتيږی دښځو په حق کې به نه ثابتيږی حَتَّى إِذَا مَلَكَتِ الْحُرَّةُ زَوْجَهَا هم دا وجه ده که آزاده ښځه دخپل غلام خاوند مالکه شی وَقَدْ وَلَدَتْ مِنْهُ اوددې غلام خاوند نه ئې اولاد پيدا شی لَمْ يَعْتِقِ الزَّوْجُ الَّذِي مَلَكَتْهُ نود کوم خاوند چې دا ښځه مالکه ده.ددې په مرګ باندې هغه نه ازاديږی . بِمَوْتِهَا وَثُبُوتُ عِتْقٍ مُؤَجَّلٍ اوچه عتق موجل ثابت شی يَثْبُتُ حَقُّ الْحُرِّيَّةِ فِي الْحَالِ نوفی الحال د آزادئ حق ثابتيږی فَيَمْنَعُ جَوَازَ الْبَيْعِ وَإِخْرَاجَهَا إِلَى الْحُرِّيَّةِ فِي الْحَالِ نوددې ام ولد خرڅول اودخپل ملکيت نه ويستل به په ټولوصورتونوکې ممنوع وی اود مولی دمرګ نه روسته دا ام ولده آزاديږی وَيُوجِبُ عِتْقَهَا بَعْدَ مَوْتِهِ وَكَذَا إِذَا كَانَ بَعْضُهَا مَمْلُوكًا لَهُ اوهم دا حکم به هغه وخت کې هم دی چه د ام ولد بعضې برخه د مولی مملوکه وی [نوهم به ام ولديت ثابتيږی] لِأَنَّ الِاسْتِيلَادَ لَا يَتَجَزَّأُ فَإِنَّهُ فَرْعُ النَّسَبِ فَيُعْتَبَرُ بِأَصْلِهِ خکه چې ام ولده جوړول جزئيت نه قبلوی [چه نيمه دې ام ولده شی اونيمه وينځه پاتې شی] خکه چې اصل خو نسب دی.اوام ولدکيدل ددې فرع ده نوداصل اعتبارېه کولې شی ،

حل اللغة: ① الجزئية جزء جوړيدل،حصه جوړيدل ② اخراج راويستل ③ استيلاد ام ولده جوړول]

تشريح - «وبقاء الحرية باعتبار النسب» دبچی دولادت نه روسته دغه بچې دمور جزء دې خوحقيقی جزء پاتې نشو خکه چې دهغې درحم نه رابهرشو البته حکمی جزئيت پاتې شو يعنی ددې مشوم نسب د مولی نه ثابتيږی .اونسب د سړو د اړخه وی .دښځود اړخه نه وی .هم دا وجه ده که ديومشوم پلار هشمی وی اومورئې غيرهاشمی وی .هغه ته سيدونيلې شی .اوکه ددې په عکس وی .نوده ته سيدنشی ونيلې نو معلومه شوه.چه نسب پلار ته څی مورته نه څی نودغه ډول آزادی هم دسړو په حق کې ثابتيږی يعنی دغه ماشوم چې پيدا شی .نودمولی خونې شو.اوچه دمولی خونې شو.نوآزاد شو خکه چې د آزاد سړی خونې آزاد وی

«حتى إذا ملكت الحرة زوجها» اوددې دليل چې نسب دپلارنه ثابتيږی د مورنه نه ثابتيږی دا دې که خاوندغلام وی .اوښځه آزاده وی .اود دغې آزادې ښځې دغلام نه بچې پيدا شو نوددې دغه غلام خوند ددې په مرګ باندې نه آزاديږی .خکه چې يره ښځه په هغه وخت کې ام ولدګرځی چه دا دکوم کس نه حملداره شوې وی .هغه آزاد سړې وې.اودکوم صورت بيان چې مونږ کوونوپه دې کې چې دچا د منئ نه ولد پيدا شوې دې.هغه غلام دې

«وثبوت حق مؤجل» يعنی د تيرشوی بحث نه دا خبره ثابتيږی چه دې لپاره عتق مؤجل ثابتيږی اود دې عتق مؤجل نه دا ثبتيږی .چه دې لپاره فی الحال حق العتق ثابتيږی نوددې خرڅول اودخپل ملکيت نه ويستل منع شو خکه چې دې لپاره عتق مؤجل ثابت دې البته دلته يو سوال کيداې شی هغه د. چې يوکس خپل غلام ته اووائی .« إذا جاء رأس الشهر فأنت حر» نودا عتق مؤجل دې اوپه دې صورت کې د مولی لپاره ددغه غلام خرڅول جائز دی .ددې عتق مؤجل د امله دې د عتق دتصرف نه نشی منع کولې اوپه زيربحث مسئله کې تاسو وائې.چه ددې عتق مؤجل په وجه مولی دغه غلام خرڅولې نشی نوددې نه خواب دا دې چه ددې دخرڅولو نه ممانعت د نص په وجه ثابت دې چه «لا يعن ولايوهب» فتح القدير

قَالَ مصنف رح فرمائی وَلَهُ جائزدی د مولی لپاره وَطْؤُهَا د [استيلادنه پس] دام ولد سره وطی کول وَاسْتِخْدَامُهَا وددې نه خدمت اخستل وَإِجَارَتُهَا اودغه ډول دغه چاته په اجره ورکول وَتَزْوِيجُهَا وچا سره ئې نکاح کول [دا واړه تصرفات] .[لِأَنَّ الْمِلْكَ فِيهَا قَائِمٌ خکه چې ددې تصرفاتو لپاره ملکيت شرط دې] اودمولی ملك په ام ولدکې قائم دې فَأَشْبَهَتِ الْمُدَبَّرَةَ نودمدبره وينځې سره مشابه شو [نولکه څنګه چې په مدبره وينځه کې دا تصرفات جائزدی دغه ډول په ام ولدکې هم جائزدی]

تشریح - مطلب د ژباړې او اضافي قیوداتو نه واضح دی

وَلَا يَثْبُتُ نَسَبُ وَلَدِهَا ود ام ولد نه چې کوم ماشوم پید شي دمولی نه دهغه نسب نه ثابتیږي إِلَّا أَنْ يَعْتَرِفَ بِهِ لېته دا چې مولی ددې اقرار اوکړي [چه دا زما بچې دی] وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ اوامام شافعی رح فرمائي يَثْبُتُ نَسَبُهُ مِنْهُ چې دمولی نه د دې ولدنسب ثابتیږي وَإِنْ لَمْ يَدَّعِ اګرچه مولی د نسب دعوی نه کوي لِأَنَّهُ لَمَّا ثَبَتَ النَّسَبُ بِالْعَقْدِ خکه چې هرکله په عقدنکاح سره نسب ثابتیږي [خکه چې د منکوحه سره جماع کول حلال دی] فَلَأَنْ يَثْبُتَ بِالْوَطْءِ نود وینځې سره په جماع کولوسره به خامخا نسب ثابتیږي. [خکه چې دې سره هم وطی کول حلال دی] وَأَنَّهُ أَكْثَرُ إِفْضَاءً أَوْلَى بلکه مولی د وینځې سره وطی زیاته کوي ولنا درموږ [احناف] دلیل دا دی أَنَّ وَطْءَ الْأَمَةِ يُقْصَدُ بِهِ قَضَاءُ الشَّهْوَةِ چې د وینځې په وطی کولوکې دشهوت پوره کول مقصود وی دُونَ الْوَلَدِ اولاد مقصود نه وی [چه ددې وینځې نه راته الله تعالی اولاد راکړي] لِوُجُودِ الْمَانِعِ عَنْهُ خکه چې مانع موجود دی [که ددې وینځې نه ئې اولاد پیدا شي. نودا به ام ولداوګرځي. اومال متقوم به پاتې نشي نوخکه د وینزې سره وطی د اولاد په غرض نه کوي. بلکه شهوت پوره کوي] فَلَا بُدَّ مِنَ الدَّعْوَةِ بِمَنْزِلَةِ مِلْكِ الْيَمِينِ مِنْ غَيْرِ وَطْءٍ نود مولی د اړخه د نسب دعوی کول ضروری دی. [پشان د ملك یمین بغیر د وطی نه [یعنی چې کله د چا په ملك کې وینځه وی اودهغې بچې پیدا شي. خوده ورسره وطی نه وی کړې نوپه دې صورت کې ددغه بچې نسب ددې مولی نه نه ثابتیږي. ترڅوچه ئې دې دعوی اونکړي نودغه دوڼ په زیربحث مسئله کې هم اوکه ته دا وائې چه په عقدنکاح کې بغیرد دعوی نه نسب ثابتیږي نو] بِخِلَافِ الْعَقْدِ په خلاف د نکاح لِأَنَّ الْوَلَدَ يَتَعَيَّنُ مَقْصُودًا مِنْهُ خکه چې په عقد نکاح کې د خوند داړخه د اولاد طلب يومقصودی خیزدې [چه بچې پیدا شي] فَلَا حَاجَةَ إِلَى الدَّعْوَةِ نود نسب دعوی کولوته حاجت نشته [بلکه پخپله نسب ثابت شو]

تشریح - «ولایثبت نسب ولدها» کله چې د مولی د وینځې بچې پیدا شي. نودده نسب داحنافو رح په نیزد مولی نه هله ثابتیږي چه مولی اقراراوکړي. چه آو دا زما بچې دی. خکه چې دا هم ممکن نه ده. چه دا وینځه ددې مولی نه وړاندې دبل چا په ملکیت کې وی اوهغه ورسره وطی کړې وی. اودا ولد د هغه د منې نه پیدا شوې وی ددې امه د نسب د ثبوت لپاره د مولی دعوی ضروری ده

«لأنه لما ثبت النسب بالعقد» په مذکوره مسئله کې چې د وینځې نه کوم بچې پیدا شي. دامام شافعی په نیرددغه بچې نسب به د مولی نه ثابت وی. اګرکه مولی دده د نسب دعوی نه کوي. اودلیل ئې په عقد نکاح باندې قیاس دی چه لکه څنګه په نکاح سره وطی کول حلالیږي. اود ولد نسب د خاوند د دعوې نه بغیرثابتیږي دغه دوڼ په عقد یمین کې هم د وینځې سره وطی کول حلال دی. نود مولی د دعوې نه بغیربه ترې د بچې نسب ثابتیږي. خودامام شافعی رح دا قیاس د ډیروو وجوهو د امله صحیح نه دی. خکه چې په مقیس اومقیس علیه کې د زمکې اوآسمان توپیر دی. ① حره سره دوطی لپاره نکاح ضروری ده. اود وینځې لپاره ملك یمین کافي دی ② دخوی دوینځې سره وطی کول موجب د حد دی اودخوی د وینځې سره وطی کول موجب دحد نه دی ③ د خاوند د وفات نه روسته آزاده ښځه بل سره نکاح کولې شي. اووینځه دمالك د وفات نه روسته وارثانو ته پاتې کیږي اوام ولد دمولی د وفات نه روسته آزادیږي. ④ آزاده ښځه دخاوند میراث خوره جوړیږي اوام ولد صرف آزادیږي. داسې عالمانو رح نورفرقونه هم ذکرکړي دي. نودامام شافعی رح قیاس صحیح نشو

فَإِنْ جَاءَتْ بَعْدَ ذَلِكَ بِوَلَدٍ که ددې نه روسته [دویم] ماشوم پیدا شو ثَبَتَ نَسَبُهُ بِغَيْرِ إِقْرَارٍ نودمولی د اقرار نه بغیرد دغه ماشوم نسب د مولی نه ثابتیږي مَعْنَاهُ صاحب دهدایه رح فرمائي. ددې مطلب دا دی بَعْدَ اعْتِرَافٍ مِنْهُ بِالْوَلَدِ

الْأَوَّلِ دوینځې نه چې کوم اولنی ماشوم پیدا شوی وی که مولی د هغه د نسب اقرار کړې وی [نوبه دوهم ماشوم کې د نسب دثبوت لپاره د مولی د دعوې اړتیا نشته] لِأَنَّهُ بِدَعْوَى الْوَلَدِ الْأَوَّلِ خکه چې دده د اولنی ماشوم د نسب دعوی اوکړله تَعَيَّنَ الْوَلَدُ مَقْصُودًا مِنْهَا نومعلومه شوه چې ددې وینځې نه وطی کولوکې د مولی مقصود اولاد پیدا کول دی [صرف شهوت پوره کول نه دی] فَصَارَتْ فِرَاشًا نووینځه د مولی لپاره فراش اوګرځیده كَالْمَعْقُودَةِ بِعَقْدِ النِّكَاحِ لکه دنکاح نه روسته چې فراش مقصود وی

تشریح - صاحب دهدایه رح فرمائي که د وینځې ولد پید شو اومولی د اقرار اوکړلو چه د زما بچې دی اوددې نه روسته هم د دغه وینځې نه دوهم ماشوم پیدا شو نود دې دوهم ماشوم د نسب د ثبوت لپاره د مولی د دعوی اړتیا نشته بلکه خود بخود به دا ماشوم مولی ته منسوب وی خکه چې عام طورحو په وینځې کې د شهوت پوره کول مقصود وی د دې نه د اولاد پید کول مقصود نه وی خوچه دې مولی د اولنی بچې د نسب اقراراوکړلو. نومعلومه شوه چه مولی دا وینځه خپل فراش جوړ کړې دې لکه څنګه چې منکوحه د خاوند فراش وی اود منکوحه د ولد ثبوت بغیرد دعوی نه کیږي دغه دوڼ به په دې صورت کې دام ولد د بچې دنسب ثبوت هم بغیرد دعوی نه کیږي.

دام ولد د بچې د نسب نه د مولی انکارکول

إِلَّا أَنَّهُ إِذَا نَفَاهُ البته دا چې مولی د ام ولدد بچې د نسب نه انکار وکړي يَنْتَفِي بِقَوْلِهِ نود مولی په انکار سره ترې دده نسب منتفی کیږي لِأَنَّ فِرَاشَهَا ضَعِيفٌ خکه چې د ام ولد فراش کمزوری دی حَتَّى يَمْلِكَ نَقْلَهُ بِالتَّزْوِيجِ دا وجه ده چه مولی دخپل خان نه ددې ملکیت منتقل کولای شي چې بل چا سره د ام ولد نکاح اوکړي بِخِلَافِ الْمَنْكُوحَةِ حَيْثُ لَا يَنْتَفِي الْوَلَدُ بِنَفْيِهِ. په خلاف دمنکوحه چې د خاوند په نفی کولوسره ترې ولدنه منتفی کیږي إِلَّا بِاللِّعَانِ البته دلعان په دریعه منتفی کیږي. [په منکوحه کې د خوندپه انکارسره ولد خکه نه منتفی کیږي] لِتَأَكُّدِ الْفِرَاشِ چې د منکوحه فراش قوی دی حَتَّى لَا يَمْلِكُ إِبْطَالَهُ بِالتَّزْوِيجِ هم دا وجه ده [چه فراش ئې قوی دی] خاونددې د فراش باطلولومالك نه دی چه بل چاته دا ښځه په نکاح کړي وَهَذَا الَّذِي ذَكَرْنَاهُ حُكْمُ اودا موږ چې کوم حکم ذکرکړلو د قضاء حکم دی [که مولی د ام ولدد بچې دنسب نه انکارکوي. نوقاضی به دده په حق کې فیصله کوي] فَأَمَّا الدِّيَانَةُ فَإِنْ كَانَ وَطِئَهَا اودیانت [دالله او بنده په مینځ کې چې کومه معامله ده] که مولی وینځه وطی کړې وی وَحَصَّنَهَا اوخپله منی ئې دهغې په رحم کې محفوظ کړې وی وَلَمْ يَعْزِلْ عَنْهَا اوعزل ئې نه وی کړې [چه انزال ئې دفرج نه بهرکړی وی] يَلْزَمُهُ أَنْ يَعْتَرِفَ بِهِ نوپه مولی باندې لازم دی. چه ددې بچې د ولدیت اقراراوکړي وَيَدَّعِيَ اود دده د نسب دعوی اوکړي لِأَنَّ الظَّاهِرَ أَنَّ الْوَلَدَ مِنْهُ خکه چې ظاهری حالت دا وائی چه دا بچې د مولی دی [خکه چې په دغه وخت کې ام ولدده په ملك یمین کې ده. نوهم ده به ورسره وطی کړې وی] وَإِنْ عَزَلَ عَنْهَا اوکه مولی عزل کړې وی أَوْلَمْ يُحَصِّنْهَا اوي ئې ددې په رحم کې خپله منی نه وی محفوظ کړې جَازَ لَهُ أَنْ يَنْفِيَهُ نوپه دې صورت کې ده لره د خپل خان نه د نسب نفی کول جائزدی لِأَنَّ هَذَا الظَّاهِرَ يُقَابِلُهُ ظَاهِرٌ آخَرُ خکه چې د اولنی ظاهر سره [چه دا وینځه دده په ملکیت کې ده. نوولد به ئې هم دده د منې نه وی] بل ظاهرمقبل دی [هغه دا چې مولی نه ښته ده چه ما عزل کړې دې. اوخپله منی مې د وینځې رحم ته نه ده داخله کړې] هَكَذَا رُوِيَ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ هم دغه دوڼ دابوحنیفه رح نه نقل شوی دی. وَفِيهِ رِوَايَتَانِ أُخْرَيَانِ عَنْ أَبِي يُوسُفَ وَعَنْ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُمَا اللَّهُ البته په دې مسئله کې دابویوسف اومحمد رح نه دوې [دوه] روایتونه نورهم دی ذَكَرْنَاهُمَا فِي كِفَايَةِ الْمُنْتَهَى هغه موږ په کفایة المنتهى کتاب کې ذکرکړي دي.

حل اللغة: ① حصن ساتنه ② ابطال باطل کول ③ تزویج واده کول

تشریح:- «إلا باللعان» يعني د منكوحه فراش دومره قوي دي.كه خاونددي د ولد د نسب نه انكار كوى نوده سبب ترې نه منتفي كيږي بلكه دغه ماشوم به هم دده ولد وي .په ده باندې نان نفقه اوتربيت واجب وي وكه دي مړشو نو ميراث خوربه ئې وي البته په يوصورت كي ترې د منكوحه د ولد نه د خوند انكار معتبر گرځي چه دې دښځې سره لعان اوكړي .دلعان طريقه اوتعريف په باب اللعان كي تيرشوى دې.هغې ته رجوع اوكړئ حاصل دا كه خوند دلعان په ذريعه دخپل بچي نه انكاراوكړلو نوده ده انكار معتبر دې وربه نه دې معتبر يعني كه خوند د ولد دنسب نه انكاراوكړلو.نودې به لعان كوى .اوچه لعان اوكړى نوولد دده نه منتفي شو اوپه ده باندې حدقذف نشته.اوكه خاوند د لعان نه انكاراوكړو.نوولد ثابت النسب شو اوپه خاوند باندې حد قذف واجب شو.

«لأن لظهوره طاهر آخر» دلته كي د اولني ظهرنه دې خبرې ته اشاره ده.چه هركله دام ولد بچي پيدا شي نوظهرهم دا وائي چه دا بچي به دده وي خكه چي د وينځي سره د مولى لپاره وطى كول حلال وو نوهم ده به ورسره وطى كړې وي اودا ماشوم به هم دده وي .اودبل ظاهرنه دا مراد دې.چه چونكه مولى ته پته ده چه مه يقيني دې سره وطى كړې ده خوعزل مې كړې دې اوددې رحم ته مې منى نه ده داخله كړې نودا څنگه زما بچي كيداې شي .

«وفيه روايتان أخريان» چونكه كفاية المنتهى نوم كتاب ناياب دې ددې امله پته نه لگي چه كوم دوې (دوه) روايتونه به ئې په كې ذكركړې وي

فَإِنْ زَوَّجَهَا وكه مولى خپله ام ولد چاته په نكاح كړله فَجَاءَتْ بِوَلَدٍ اودې ولد اوزيږلو فَهُوَ فِي حُكْمِ أُمِّهِ نودغه ماشوم به دخپلې مورپه حكم كي وى [چه څنگه ئې مور د مولى د مرگ نه روسته ازاديږي .دغه دول به ددې بچي هم آزاد وى] لِأَنَّ حَقَّ الْحُرِّيَّةِ يَسْرِي إِلَى الْوَلَدِ څكه چي د آزادئ حق [دمورنه] ماشوم ته رسي پشان د تدبير [كَالتَّدْبِيرِ كه مورمدبره وى نوددې بچي به هم مدبروى] أَلَا تَرَى آيا ته نه گورې أَنَّ وَلَدَ الْحُرَّةِ حُرٌّ چي د آزادې ښځې بچي آزاد وى وَوَلَدَ الْقِنَّةِ رَقِيقٌ اود وينځې بچي غلام وى وَالنَّسَبُ يَثْبُتُ مِنَ الزَّوْجِ اونسب د خاوندنه ثابتيږي [مثلاكه مورئې سيده وى اوپلارئې غيرسيد وى ده ته سيدنشي وئيلې.اوكه ددې په عكس وى نوسيد ورته وائي] لِأَنَّ الْفِرَاشَ لَهُ لِأَنَّ الْفِرَاشَ لَهُ څكه چي فراش د خاوند وى [دا نسب ثابتيږي] وَإِنْ كَانَ النِّكَاحُ فَاسِدًا اگرچه نكاح فاسده وى [ذَ الْفَاسِدُ مُلْحَقٌ بِالصَّحِيحِ فِي حَقِّ الْأَحْكَامِ څكه چي فاسده نكاح د احكموپه حق كي د صحيح نكاح سره ملحقه كيږي [نوكوم احكام چي د صحيح نكاح وى .هغه د فاسدې نكاح هم وى لكه وطى ورسره جائزكيږي ميراث ترې وړې شي وغيره] وَلَوْ ادَّعَاهُ الْمَوْلَى اوكه مولى دا دعوى اوكړى چي دا بچي زما دې لَا يَثْبُتُ نَسَبُهُ مِنْهُ نود بچي نسب دمولى نه نه ثابتيږي لِأَنَّهُ ثَابِتُ النَّسَبِ مِنْ غَيْرِهِ څكه چي دا ماشوم دبل نه ثابت النسب دې [يعنى چاته چي ئې دغه وينځه په نكاح كړې وى .هم دهغه نه دا نسب ثابت دې څكه چي دا منكوحه وينځه دهغه په فراش كي ده] وَيَعْتِقُ الْوَلَدُ اوبچي آزاديږي وَتَصِيرُ أُمُّهُ أُمَّ وَلَدٍ نه اقراراوددې ماشوم د مولى د اقرارپه وجه د مولى لپاره ام ولدگرځي [څكه مولى په خپله دا اقراركوى چه صحبله دا وينځه فلانى ته به نكاح كړې ده]

تشريح - مسئله اسانه ده

د مولى دمرگه روسته دام ولدازادي

وَإِذَا مَاتَ الْمَوْلَى وكله چي مولى مړشي عَتَقَتْ مِنْ جَمِيعِ الْمَالِ نوام ولد دواړه مال نه آزاديږي لِحَدِيثِ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ دسعيدبن المسيب رح دحديث د امله أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِعِتْقِ أُمَّهَاتِ الْأَوْلَادِ چي نبى ﷺ د امهات الاولاد د آزادولو حكم كړې وو وَأَنْ لَا يُبَعْنَ فِي دَيْنٍ اوددې حكم ئې كړې وو چه دوى دې په پور كي

نشي خرڅولي وَلَا يُجْعَلْنَ مِنَ الثُّلُثِ (١) اوپه دريمه برخه مال كي دې نشي شمارلي وَلِأَنَّ الْحَاجَةَ إِلَى الْوَلَدِ أَصْلِيَّةٌ اوبله دا چي د ولد حاجت اصلى دې فَتُقَدَّمُ عَلَى حَقِّ الْوَرَثَةِ وَالدَّيْنِ كَالتَّكْفِينِ نودا حاجت به د مړى دكفن كولوپه حق باندې مقدم كولاى شى بِخِلَافِ التَّدْبِيرِ په خلاف دتدبير لِأَنَّهُ وَصِيَّةٌ بِمَا هُوَ مِنْ زَوَائِدِ الْحَوَائِجِ څكه چي تدبيردهغه څيزونو په اره كي وصيت دې كوم چي زياتى حاجتونه دى وَلَا يَسْعَى فِي دَيْنِ الْمَوْلَى لِلْغُرَمَاءِ اودمولى د پور په خلاصولوكي په دې باندې كوښښ نشته[چه دا به خوارى مزدورى كوى .اودخپل مولى پور به خلاصوى] لِمَا رَوَيْنَا دهغه حديث د امله كوم چي موږ روايت كړلو وَلِأَنَّهَا لَيْسَتْ بِمَالٍ مُتَقَوِّمٍ اوبله دا چي ام ولد مال متقوم نه دې حَتَّى لَا تُضْمَنُ بِالْغَصْبِ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ هم دا وجه ده.كه چا ام ولد غصب كړله نوپه مولى باندې د ابوحنيفه رح په نيزتاوان نشته.[چه دا به خوارى مزدورى كوى اودمولى پور به خلاصوى نوچه مال متقوم نشو فَلَا يَتَعَلَّقُ بِهَا حَقُّ الْغُرَمَاءِ نوپه دې پورې به د قرضداروحق نه متعلق كيږي كَالْقِصَاصِ لكه دقصاص پشان بِخِلَافِ الْمُدَبَّرِ لِأَنَّهُ مَالٌ مُتَقَوِّمٌ په خلاف دمدبرخكه چي مدبرمال متقوم دې

حل اللغة: ① سعاية مزدورى ② التكفين مړى ته كفن اچول ③ الغرماء جمع د غريم، په معنى د قرضخواه]

تشريح - «ولايعن ق دين» ددې جملې مطلب دا دې كه مولى مړشو اوپه هغه باندې پوروى .اودهغه پور دخلاصى لپاره دهغه نوره تركه خرڅوى .نوهغه دې وپلورى .خوام ولدبه نشي خرڅولي.چه دمولى پورپرې خلاص كړى خكه چي دا خو آزاده ده اودآزادې خرڅول جائز نه دى .

«ولايجعلن من الثلث» مسئله دا ده چه كله څوك مړشي اووصيت ئې كړې وى .نودهغه وصيت به د هغه دمال په دريمه برخه كي نافذ كولاى شي خودام ولدمسئله داسې نه ده چه كله مولى مړشى .نودا آزاده شوه دې ته اړتيا نشته.چه دا دمړى په دريمه برخه مال كي حساب كړې شي

«ولأن الحاجة إلى الولد» دام ولدبچي ته ضرورت، اړتيا اصليه دې څكه چي هم ددې بچي په وجه دا ام ولدگرځي اودآزادئ سرتيفكيټ ورته ملاويږي .اودوارثانوحق حاجت اصليه نه دې ددې امله به دواړه مال نه اول ام ولدآزاديږي .اوددې نه روسته به وارثانوته خپله برخه ميراث ملاويږي .

«والدين كالتكفين» يعني لكه څنگه چي سړې مړ شي .نودتولونه اول به دده د ميراث نه دتجهيزاوتكفين خرچه ويستلې شي .نودغه ډول به ترې په ده چي كوم پوروى .هغه هم ادا كولې شى .ددې نه روسته چي كوم مال پاتې شي .هغه به په وارثانوتقسيمولې شي .

«بخلاف التدبير» دا د تدبيراو استيلاد په مينځ كي توپير كوى .هغه دا چي دام ولد لپاره بچي اړتيا اصليه دې ددې امله به د وارثانودويش نه وړاندې په كل مال كښې ام ولدآزاديږي البته كوم غلام چي مدبروى .نودهغه تدبيرد وصيت په حكم كي دې.اوپه وصيت كي به وصيت د ثلث نه پوره كولې شي . ترڅو كه دثلث نه مدبرنه آزاديږي .مثلا دده قيمت زر روپۍ دې.اوټوله تركه د ده يوويشت سوه روپۍ دى . نوپه دې صورت كي ثلث اووه سوه روپۍ جوړيږي نووارثان به مدبرغلام د خپل خان په آزادولوكي د درې سوو روپو په وركولوباندې مجبوره كوى .نوداستيلاد قياس په تدبيرباندې صحيح نه دې.

«ولأنها ليست بمال متقوم» ددې لپاره دليل چي دمولى دمرگه روسته به ام ولددواړه مال نه آزاديږي .دا دې چه ام ولد مال متقوم نه دې هم دا وجه ده چه دامام ابوحنيفه رح په نيزكه ام ولد چا غصب كړله نوپه هغه باندې ضمان نشته.نوهركله چي ام ولدمال متقوم نشو.نود پور خواهانوحق به وربورې متعلق نه وى بلكه اول به دا دواړه مال نه آزاديږي اوددې نه روسته به د پور غوښتونكو پور ادا كولې شي .

١) غريبه الزيلعى (رح) ثم نقل أحاديث فى الباب منها حديث ابن عمر((أن النبى ﷺ نهى عن بيع أمهات الأولاد وقال لايبعن ولا يوهبن ولايورثن يستمع بها سيدها ما دام حياً فإذا مات فهى حرة أخرجه الدارقطنى فى سننه ١٣٥/٤)).

«كالقصاص بخلاف المدبر لأنه مال متقوم» يعنى ام ولد په قصاص بندې قياس كول پكار دي خكه چې لكه خنګه قصاص مال متقوم نه دې هم دا وجه ده.چه د مقتول اولياء قاتل د قصاص په روپوكي نشي ګرځولى بودغه رنګ استيلاد هم مال متقوم نه دې اوپه مدبربانديې دام ولد قياس خكه صحيح نه دي چه مدبرمال متقوم دې اوام ولدمال متقوم نه دې نودا قياس مع الفارق شو

دنصراني د ام ولداسلام قبلولوحكم

وَإِذَا أَسْلَمَتْ أُمُّ وَلَدِ النَّصْرَانِيِّ كله چې د نصرانى ام ولد اسلام قبول كړي فَعَلَيْهَا أَنْ تَسْعَى فِي قِيمَتِهَا نوپه دې ام ولد باندې سعايه لازم ده.[يعنى چې مزدورى كوى اودومره پيسې برابركړى چه دخپل سرقيمت خپل نصرانى مولى ته حواله كړي] وَهِيَ بِمَنْزِلَةِ الْمُكَاتَبِ لَا تُعْتَقُ خكه چې دا ام ولد د مكاتبه پشان ده حَتَّى تُؤَدِّيَ السِّعَايَةَ چې ترخونې خپل بدل كتابت نه وى وركړي نو نه آزاديږي وَقَالَ زُفَرُ رَحِمَهُ اللهُ اوامام زفر ؒ فرمانى چې كله دا اسلام قبول كړي تُعْتَقُ فِي الْحَالِ نوفى الحال آزاده شوه وَالسِّعَايَةُ دَيْنٌ عَلَيْهَا البته سعايه [دخپل قيمت ادا كول] په دې باندې پور شو وَهَذَا الْخِلَافُ فِيمَا إِذَا عُرِضَ عَلَى الْمَوْلَى الْإِسْلَامُ اودا اختلاف په هغه صورت كې دې چې [د ام ولد د اسلام راوړلونه پس] مولى ته اسلام پيش كړې شي [چه ايمان راوړه] فَأَبَى اوهغه انكاراوكړى فَإِنْ أَسْلَمَ اوكه هغه اسلام قبول كړلو تَبْقَى عَلَى حَالِهَا نودا په خپل حالت باندې پاتې ده.[چه څنګه وړاندې ام ولد وه هم هغه شان به ام ولد وى] لَهُ د امام زفر ؒ دليل دا دې أَنَّ إِزَالَةَ الذُّلِّ عَنْهَا بَعْدَمَا أَسْلَمَتْ وَاجِبَةٌ چې د ام ولد اسلام راوړلو نه روسته ددې نه د غلامۍ ذلت لرې كول واجب دي وَذَلِكَ بِالْبَيْعِ أَوِ الْإِعْتَاقِ اود غلامۍ ذلت لرې كول په دوو طريقو كيږي يوه دا چې خرڅه كړې شي بله دا چې آزاده كړې شي وَقَدْ تَعَذَّرَ الْبَيْعُ اوخرڅول خو نې غيرممكن دى [خكه چې دام ولد خرڅول جائز نه دى] فَتَعَيَّنَ الْإِعْتَاقُ نوآزادي متعينه شوه.[چه قاضى به ددې دآزدولوحكم اوكړى اودې ته به حكم اوكړى چه ته دخپل سرپه قيمت كې سعى كوه.اومولى ته خپل قيمت برابركړه]

تشريح - «فإن اسلم تبقى على حالها» كه نصرانى مولى اسلام قبول كړلو.نودا نه آزاديږي .بلكه هم ام ولد به وى خكه چې داسلام راوړلوپه وجه هغه واړه ركاوټونه ختم شول.كوم چې دكفراواسلام په مينځ كې قائم دى «يعتق فى الحال والسعاية دين عليها» په مذكوره مسئله كې دامام زفر ؒ مذهب دا دې.چه څنګه دا اسلام قبول كړي نودا آزاده شوه.اوددې قيمت دنصرانى مولى دارخه په دې باندې پور شو.نوقاضي به دې ام ولدته اووائى .چه ته كټه كوه.اونصرانى ته خپل قيمت پوره كړه.

«ان إزالة الذل عنها» فى الحال ام ولد خكه آزاديږي .كه دا آزاده نشي .نوددې ګټه به د مولى ګټه وى .او دا به دغلامۍ په رنځيرونوكې بنده وى .نو كيداې شى چه د دې غلامى ددې د اسلام نه د ګرځيدوسبب اوګرځى .خكه ضرورى ده.چه دې ته فى الحال آزادى ملاؤ شي.

وَلَنَا اوزمونږ[دجمهوراحنافو ؒ] دليل دا دې أَنَّ النَّظَرَيْنِ الْجَانِبَيْنِ فِي جَعْلِهَا مُكَاتَبَةً چې د دواړو [نصرانى اوام ولد] فائده په دې كې ده چه دا ام ولدمكاتبه اوګرځولې شى لِأَنَّهُ يَنْدَفِعُ الذُّلُّ عَنْهَا بِصَيْرُورَتِهَا حُرَّةً يَدًا خكه چې دا دكتابت په ذريعه آزاده شى .نود غلامۍ ذلت به ترې لرې شى وَالضَّرَرُ عَنِ الذِّمِّيِّ اود ذمى څخه به ضرر هم لرې شى لِانْبِعَاثِهَا عَلَى الْكَسْبِ نَيْلًا لِشَرَفِ الْحُرِّيَّةِ خكه چې ام ولدته فى الحال آزادى حاصله نشى نوپه دې طريقه به د د آزادۍ حصلولو ته آماده كولاى شى فَيَصِلُ الذِّمِّيُّ إِلَى بَدَلِ مِلْكِهِ نوذمى ته به دخپل ملكيت معاوضه ملاؤ شي أَمَّا لَوْ أُعْتِقَتْ اوكه ام ولدفى الحال آزاده كړې شى وَهِيَ مُفْلِسَةٌ اودا غريبه وى تَتَوَانَى فِي الْكَسْبِ وَمَالِيَّةُ أُمِّ الْوَلَدِ نودا به په ګټه كې ناراستى كوى .[اګرچه زمونږ په نيزام ولدمال متقوم نه دې خكه چې زاده ده حوا] يَعْتَقِدُهَا الذِّمِّيُّ مُتَقَوِّمَةً ذمى دام ولد دماليت اعتقاد ساتى فَيُتْرَكُ وَمَا يَعْتَقِدُهُ

نونصرانى به په خپل اعتقادباندې پريښولې (پريخودې) شي .[اوده ته به دهغې قيمت وركولې شى] وَلِأَنَّهَا إِنْ لَمْ تَكُنْ مُتَقَوِّمَةً اوبله دا كه ام ولد مال متقوم نه وى فَهِيَ مُحْتَرَمَةٌ نومحترمه به وى وَهَذَا يَكْفِي لِوُجُوبِ الضَّمَانِ اوهم دا احترام موجب دتاوان دې كَمَا فِي الْقِصَاصِ الْمُشْتَرَكِ إِذَا عَفَا أَحَدُ الْأَوْلِيَاءِ ولكه په قصاص مشترك كې چې كله دمقتول په اولياؤ كې يوكس قصاص معاف كړى يَجِبُ الْمَالُ لِلْبَاقِينَ نودباقى اولياؤ لپاره مال واجبيږي .[هغوى دقصاص مطالبه نشى كولې] وَلَوْ مَاتَ مَوْلَاهَا اوكه د ام ولد مولى مړشو عَتَقَتْ بِلَا سِعَايَةٍ نودا بغيرد سعاية نه نه آزاديږي لِأَنَّهَا أُمُّ وَلَدٍ لَهُ خكه چې دا خودهغه ام ولد ده [اوام ولد د مولى د مرګ روسته آزاديږي] وَلَوْ عَجَزَتْ فِي سِعَايَتِهَا اوكه ام ولد دمولى په ژوند كې د مزدورى كولونه عاجزه شى لَا تُرَدُّ قِنَّةً نودوباره وينځه نه ګرځى لِأَنَّهَا لَوْ رُدَّتْ قِنَّةً خكه كه دا واپس وينځه شى أَعَادَتْ مُكَاتَبَةً لِقِيَامِ الْمُوجِبِ نومكاتبه به ترې جوړه شي .خكه چې دكتابت سبب موجود دې.[چه استيلاد دې]

حل اللغة: ① متقومة. هغه څيزچه قيمت ئې وى مفت نه وى]

تشريح:- «وان النظرمن الجانبين» زمونږ دليل دا دې.كه چرته داسلام راوړلونه روسته دنصرانى ام ولد فى الحال آزاده شى .اوپه دې باندې مولى ته خپل قيمت وركول ضرورى نشى .نوپه دې كې دنصرانى مولى نقصان دې.اوكه داسلام راوړلونه هم دا آزاده نشي .نوپه دې كې د ام ولدنقصان دې خكه چې د .. داسلام راوړلونه هم دغلامۍ په بندكې پاتې شى .نوداسې كاريكړدې چې .. اوپه كسب.اصل مسئله خودا ده چه ام ولد بغيردڅه عوض نه د مولى دمرګه روسته آزاديږي .خوچونكه په دې مسئله كې مولى لا مړشوې نه دې. نودا به د مكاتبه په حكم كې وى .لكه څنګه چې مكاتبه ترهغه وخته پورې نه آزاديږي ترڅوچه ئې بدل كتابت نه وى ادا كړې دغه رنګ به دا ام ولد هم ترهغه وخته پورې نه آزاديږي ترڅوچه ئې خپل قيمت نه وى ادا كړي.

«ولانها إن لم تكن متقومة» ددې خبرې لپاره چې ام ولدبه مولى ته خپل قيمت وركوى دوهم دليل د دې چه مونږ دا منو چه ام ولد مال متقوم نه دې خودومره ده چې د اسلام قبولولونه روسته دا قبل حترامه اوګرځيدله.نوداسلام د امله به دې ته شرافت وركړې شي چه دا به مال متقوم متصور كړې شى وددې قيمت به مولى ته وركول واجب وى .

«كما فى القصاص المشترك» يعنى ام ولد داسې مال متقوم نه دې.لكه څنګه چې قصاص مال متقوم نه دې.خوچه كله د مقتول په اولياؤ كې يوكس قاتل معاف كړى نود مقتول دنفس د حترام د امله به د باقى اولياؤ لپاره په قاتل باندې ديت واجبيږي .دغه رنګ اګرچه ام ولد مال متقوم نه دې.خود اسلام په وجه دې ته يوعزت او احترام ملاؤ شو.اوددغه احترام د امله دا مال متقوم شو.يعنى مولى ته به خپل قيمت وركوى

«لاترد قنة لانها لوردت قنة» يعنى كه بالفرض دا ام ولد دمولى په ژوند كې د خپل قيمت وركولونه عاجزه وى .نودعجزباوجود دا دوباره نه وينځه كيږي .خكه چې ددې د آزاديدو سبب موجود دې هغه دا چې د ام ولدد مكاتبه پشان ده.او قاعده دا ده.كله چې سبب موجود شي نود مسبب وجود ورسره لازمى وى

وَمَنِ اسْتَوْلَدَ أَمَةَ غَيْرِهِ بِنِكَاحٍ اوچاچه دبل چا وينځه په نكاح سره ام ولده كړه [مثلاً زيدد بكرد وينځې سره نكاح كړې وه.اودهغې نه ئې بچې پيدا شو] ثُمَّ مَلَكَهَا اوبيا دې [زيد] دهغې وينځې [چه دده منكوحه ده] مالك شو صَارَتْ أُمَّ وَلَدٍ لَهُ نودغه وينځه د ده [زيد] ام ولد شوه وَقَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللهُ اوامام شافعى ؒ فرمائى لَا تَصِيرُ أُمَّ وَلَدٍ لَهُ چې دا وينځه د هغه[زيد] ام ولدنه ګرځى لَوِ اسْتَوْلَدَهَا بِمِلْكِ يَمِينٍ اوكه د وينځې نه ئې په ملك يمين سره بچې پيدا شو [يعنى دده وينځه وه.اودده د منى نه ئې بچې پيدا شو] ثُمَّ اسْتُحِقَّتْ اوبيا هغه وينځه مستحقه شوه.[يعنى په حقيقت كې دبل چا وه] ثُمَّ مَلَكَهَا اوبيا ئې دې [زيد] مالك شى تَصِيرُ أُمَّ وَلَدٍ لَهُ عِنْدَنَا نوزمونږ په نيزام ولدګرځى وَلَهُ فِيهِ قَوْلَانِ اودامام شافعى ؒ په نيزپه دې كې دوې [دوه] روايتونه دى وهو ..

الْمَغْرُورِ اودا ماشوم ولدد مغرور دي لهٔ دامام شافعي رح دليل دا دي أَنَّهَا عَلِقَتْ بِرَقِيقٍ چي دا وينځه دغلام نه حملداره شوي ده. فَلَا تَكُونُ أُمَّ وَلَدٍ لَهُ نو دهغه ام ولدنشي گرځيدي كَمَا إِذَا عَلِقَتْ مِنَ الزِّنَا لكه څنګه چي د زنا نه حملداره شي ثُمَّ مَلَكَهَا الزَّانِي اوبيا ئي دعه زناكرسړي مالك جوړ شي انودا وينځه دهغه ام ولدنه گرځي وَهٰذَا لِأَنَّ. اودا حكم [چه دهغه ام ولدنه گرځي] خكه دي أُمُومِيَّةُ الْوَلَدِ بِاعْتِبَارِ عُلُوقِ الْوَلَدِ حُرًّا. چي مورام ولد په هغه وخت كي گرځي چه ددې په رحم كي كوم بچې وي هغه آزاد وي لِأَنَّهُ جُزْءُ الْأُمِّ فِي تِلْكَ الْحَالَةِ خكه چي دغه بچي چي دمور په رحم كي وي. دموريوه برخه ده. [نوچه مور مملوكه وي بچې به هم مملوك وي] وَالْجُزْءُ لَا يُخَالِفُ الْكُلَّ خكه چي جزء دكل نه مخالفت نه كوي

حل اللغة: ① علوق په رحم كي د منی ورتلل او د ماشوم د جوړيدو مرحلې پيل كيدل! ② مغرور. دهوكه وركړي شوي!

تشريح:- «ومن إستولد أمة غيره» په متن كي د مسئلې دوې [دوه] صورتونه ذكر دي. ① زيدد عمرود وينځې په ملك نكاح سره مالك شو اوبيا ئې په ملك يمين سره مالك اوګرځي. په دې صورت كي داحنافو رح په نيز د زيد دا منكوحه دده ام ولدګرځي. اودامام شافعي رح په نيزنه ګرځي. ② دوهم صورت دا دي چه زيدد خپلې وينځې سره جماع اوكړي. اودهغې ماشوم پيدا شي. اودده ام ولد شي. ددې نه روسته ثابته شي. چه دغه وينځه د بل چا ملكيت دي دهغه ملكيت ته لاړه شي. اود استحقاق نه روسته زيد. بيا په اخستلو يا بل سبب سره دهغې وينځې مالك جوړ شي نو په دې دوهم صورت كي دامام شافعي رح نه دوې [دوه] روايتونه دي. په يو روايت كي ام ولدګرځي. او په بل روايت كي ام ولد نه ګرځي.

«وهو ولدالمغرور» ولد مغرورد ته وائي. چه يوكس ديوې ښځې سره په داسې حالت كي وطی اوكړي. چې يا خودغه ښځه دده وينځه وي اويادده منكوحه وي. اوده ورسره وطی قصداً كړې وي اوددې ښځې نه ئې بال بچ هم پيدا شي ددې نه روسته يوبل كس دا دعوى اوكړله چه دا ښځه دهغه وينځه ده اوقاضي دهغه لپاره فيصله اوكړله. نودغه بال بچ به په قيمت ادا كولوسره آزاد شي. اودې كس ته مغرور وائي خكه چې ده په غلطئ: دبل دوينځې سره وطی كړې ده اوكوم بچې چې پيدا شوې وي هغه ته ولد مغرور وائي.

«لأن أمومية الولد» يعنې وينځه په هغه وخت كي ام ولدګرځي چه ددې په رحم كي كوم بچې وي. هغه د دې وينځې د مولی دنطفې نه پيدا شوې وي. اومولی آزاد وي. اوكومه مسئله چې زيربحث ده په دې كي چې وينځه په كوم حالت كي حملداره ده نو په هغه وخت كي دا وينځه د هغه كس په ملكيت كي نه ده اوهركله چې په ملكيت كي شوه نوام ولدهم نه ګرځي. خكه چې دبل د وينځې سره وطی كول اوبيا دهغه وطی نه بچې پيدا كيدل د استيلاد سبب نه وي.

وَلَنَا اوزمونږ دليل دا دي أَنَّ السَّبَبَ هُوَ الْجُزْئِيَّةُ چې دآزادئ سبب جزئيت دي عَلَى مَا ذَكَرْنَا مِنْ قَبْلُ لكه څنګه چې مونږ وړاندې ذكركړې دي وَالْجُزْئِيَّةُ إِنَّمَا تَثْبُتُ بَيْنَهُمَا اوجزئيت د دې دواړو [مولی اوام ولد] په مينځ كي خكه ثابتيږي بِنِسْبَةِ الْوَلَدِ الْوَاحِدِ إِلَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا كَمَلًا چې په كامله طريقه ددې يو ولدنسبت دواړو ته كيږي. وَقَدْ ثَبَتَ النَّسَبُ اونسب ثابت دي فَثَبَتَتِ الْجُزْئِيَّةُ نوجزئيت به هم ثابت وي بِهٰذِهِ الْوَاسِطَةِ بِهٰذِهِ الْوَاسِطَةِ د بچې په واسطه سره

تشريح - يعنې كله چې دوينځې په رحم كي دمولی د منی نه ماشوم پيدا شي. نو دغه ماشوم د موردبدن يوه برخه شوه اوچونكه دا حمل آزاد دي خكه چې د آزاد سړي د نطفه نه پيدا شوې دي. نودغه دول به وينځه هم آزاده شي. خكه چې جزء (چه حمل دې) دكل نه (چه مور ده) مخالفت نه كوي]

بِخِلَافِ الزِّنَا. [اوكه ته په زنا قياس كوې كه زانيه د وينځې سره زنا اوكړله اوبيا ئې مالك شو دغه وينځه دده ام ولدنه ګرځي نو] په خلاف د زنا لِأَنَّهُ لَا نَسَبَ فِيهِ لِلْوَلَدِ إِلَى الزَّانِي خكه چې په زنا كي دبچې نسبت زناكارته نه كيږي [چه دا بچې دفلانی خوئې دې] وَإِنَّمَا يَعْتِقُ عَلَى الزَّانِي إِذَا مَلَكَهُ البته كله چې زانی د هغه بچې مالك شي كوم چې دده نه پيدا شوې وي نو هغه آزاديږي. لِأَنَّهُ جُزْؤُهُ حَقِيقَةً بِغَيْرِ وَاسِطَةٍ خكه چې بغير د څه واسطه نه هغه ددې زناكار مولی حقيقي جزء دې [خكه چې دده د نطفې نه پيدا شوې دې

تشريح:- امام شافعي رح چې د زيربحث مسئلې قياس د زنا په صورت باندې كوي. نودا قياس صحيح نه دې خكه چې په زيربحث مسئله كي چې ام ولد چا نه حملداره شوې ده ددې حمل نسب دهغه نه ثابتيږي او په زنا كي ئې د زناكارنه نسب نه ثابتيږي.

نَظِيرُهُ ددې نظير دې [چه د جزئيت باوجود ترې نه نسب ثابتيږي اونه آزاديږي] داسې مَنِ اشْتَرَى أَخَاهُ مِنَ الزِّنَا چې يوكس [زيد] خپل ورور [عمرو] د زنه نه [يعنې چې دده پلارئې مورسره زنا كړې وي اودې ترې پيدا شوې وي] واخلي لَا يَعْتِقُ نودغه كس [عمرو] نه آزاديږي لِأَنَّهُ يُنْسَبُ إِلَيْهِ بِوَاسِطَةِ نِسْبَتِهِ إِلَى الْوَالِدِ خكه كه دې مشتري [زيد] كوم نسبت چې ده [عمرو] ته كيږي. نوهغه د پلار په واسطه سره كيږي. [چه د دواړو پلار يو دې] وَهِيَ غَيْرُ ثَابِتَةٍ اوچونكه دهغه نه ئې نسب ثابت نه دې يعنې دعمرونسبت د زيدپلارته نه كيږي. چه دا عمرود زيد دپلار خوئې دي. نوچه نسب ثابت نشو. خكه نه آزاديږي. نودا معلومه شوه چې د زيربحث مسئلې قياس د زنا په مسئله صحيح نه دې]

تشريح:- ددې نظيرچه جزئيت وي خوچه نسب ثابت نه وي. نوازادي نه واقع كيږي دا دې چې خالد د يوې وينځې سره زنا اوكړله اودهغې نه عمرو پيدا شو بيا د خالد خوئې چې زيد ئې نوم وو هغه دا عمرو واخستلو. چه دده د زنا په واسطه ورور وو. نودا عمرونه آزاديږي. حالانكه روور ئې دې اوحديث مبارك دا دې چه كله يوكس د داسې غلام مالك جوړ شو چه هغه دده محرم وي نودغه غلام اومملوك به آزاديږي خو په دې مسئله كي عمرو نه آزاديږي خكه چې د زيد اوعمرو په مينځ كي چې د نسب كومه واسطه ده هغه خالد دې اودخالد نه ددې عمرو نسب نه دې ثابت. نوخكه عمرونه آزاديږي نوګوره په دې مسئله كي ددې باوجود چې جزئيت شته. خوچونكه نسب نه ثابتيږي. نوعمرو نه آزاديږي. اوكومه مسئله چې زيربحث ده هلته جزئيت اونسب دواړه ثابت دي. نودامام شافعي رح قياس صحيح نشو

وَإِذَا وَطِئَ جَارِيَةَ ابْنِهِ چې يوكس د خپل خوئې د وينځې سره وطی اوكړي فَجَاءَتْ بِوَلَدٍ ودهغې بچې پيدا شي فَادَّعَاهُ ودې دهغه دعوى اوكړي چې دا زما خوئې دې ثَبَتَ نَسَبُهُ مِنْهُ نوددغه بچې نسب ددې پلار نه ثابتيږي وَصَارَتْ أُمَّ وَلَدٍ لَهُ ودغه وينځه دپلار ام ولدشوه وَعَلَيْهِ قِيمَتُهَا او په پلار باندې دوينځې قيمت دې [چه هغه به خپل خوئی ته وركوي] وَلَيْسَ عَلَيْهِ عُقْرُهَا او په پلار باندې دهغې وينځې عقر نشته وَلَا قِيمَةُ وَلَدِهَا ونه پرې دبچې قيمت شته وَقَدْ ذَكَرْنَا الْمَسْأَلَةَ بِدَلَائِلِهَا فِي كِتَابِ النِّكَاحِ مِنْ هٰذَا الْكِتَابِ اومونږ دا مسئله ددې كتاب په كتاب النكاح كي ددلائلوسره ذكركړې ده وَإِنَّمَا لَا يَضْمَنُ قِيمَةَ الْوَلَدِ. او په پلارباندې د بچې قيمت خكه نه واجبيږي لِأَنَّهُ انْعَلَقَ حُرَّ الْأَصْلِ لِاسْتِنَادِ الْمِلْكِ إِلَى مَا قَبْلَ الِاسْتِيلَادِ خكه چې په وينځه باندې د پلار ملكيت د وطی كاوه نه وړاندې ثابت وو وَإِنْ وَطِئَ أَبُ الْأَبِ اوكه نيكه [زيد] دنمسی [بكر] وينځې سره وطی اوكړله مَعَ بَقَاءِ الْأَبِ ود بكرخپل پلار [خالد] موجود وو [اونيكه دعوى اوكړله چه دا بچې زما دې] لَمْ يَثْبُتِ النَّسَبُ نو] دنيكه نه نسب نه ثابتيږي لِأَنَّهُ لَا وِلَايَةَ لِلْجَدِّ حَالَ قِيَامِ الْأَبِ خكه چې پلار موجود وي. نونيكه ته د نمسی په مال كي د ولايت حق نشته وَلَوْ كَانَ الْأَبُ مَيِّتًا البته كه پلار [خالد] مړ وي يَثْبُتُ مِنَ الْجَدِّ نودنيكه [زيد] نسب ثابتيږي. كَمَا يَثْبُتُ مِنَ الْأَبِ لكه څنګه چې د دې بچې نسب د پلار نه ثابتيږي. [په هغه صورت كي

كوم چې ذكرشو] لِظُهُورِوِلَايَتِهِ عِنْدَ فَقْدِ الْأَبِ خكه چې كله پلار[خالد] نه وي .نودنيكه [زيد] ولايت ثابت دي
وَكُفْرُالْأَبِ وَرِقُّهُ بِمَنْزِلَةِ مَوْتِهِ اودپلار[خالد] كفراوغلامي د مرګ پشان ده [نو دنيكه يعنى زيد د وطى كولوپه
مسئله كي كه بالفرض پلار يعنى خالد كافروي يا غلام وي .نود بچي نسب د نيكه [زيد] نه ثابتيږي] لِأَنَّهُ
قَاطِعٌ لِلْوِلَايَةِ حكه چې مرګ د هغه[ولايت] خسمونكې دي [كوم چې پلار ته د خوى په مال كي حصل وي
نودغه ډول كفراوغلامى هم د ولايت ختمونكي دي]

تشريح - «عقرهٔ» دعقرنه هغه مال مراد دي كوم چې دمهر پشان په هغه وطى كي لازميږي په كوم كي چې
حدزنه جاري كيږي په زيربحث مسئله كي هم زنا شته خوپه پلاربندي حدزنا نه جاري كيږي خكه چې
نبي ﷺ يوصحابي ته اوفرمائيل «انت ومالك لأبيك» ته اوستا مال ستا دپلار دي.چونكه وينخه هم مال
دي نودي حديث نه په ظاهره دا معلوميږي چه لكه څنګه پلار دخوى په نورو مالونو كي تصرف كولې شي
دغه ډول به په وينخه كي هم تصرف كولې شي .چونكه دا شبه موجود ده.ددې امله په حد جاري كولوكي
قانون دا دي كه دحرم په ثبوت كي شك اوشبه پيدا شوه نوحد ساقطيږي .

وَإِذَاكَانَتِ الْجَارِيَةُ بَيْنَ شَرِيكَيْنِ اوچه يوه وينخه د دوو كسانوپه مينځ كي شريكه وي فَجَاءَتْ بِوَلَدٍ نودهغې
بچې پيدا شو فَادَّعَاهُ أَحَدُهُمَا اوبه دې دوو شريكانوكي يودهغه دنسب دعوى اوكړله.[چه دا بچې زما دي
ثَبَتَ نَسَبُهُ مِنْهُ نود دغه مدعى نه د بچي نسب ثابتيږي لِأَنَّهُ لَمَّا ثَبَتَ النَّسَبُ فِي نِصْفِهِ خكه چې په نصف بچي كي
نسب ثابت شو خكه چې نيمه وينخه دده په ملكيت كي ده لِمُصَادَفَتِهِ مِلْكَهُ ثَبَتَ فِي الْبَاقِي ضَرُورَةَ نو [دبچي]
په پاتې نيمه برخه كي به خامخا نسب ثابتيږي) أَنَّهُ لَا يَتَجَزَّى خكه چې نسب نه تقسيميږي [چه ماشوم يو وي
اونيم نسب ئې د زيد شي اونيم دعمرو] لِمَا أَنَّ سَبَبَهُ لَا يَتَجَزَّأُ وَهُوَ الْعُلُوقُ اونسب خكه نه تقسيميږي چه د نسب
سبب چې علوق دي هغه نه تقسيميږي إِذِ الْوَلَدُ الْوَاحِدُ لَا يَتَعَلَّقُ مِنْ مَاءَيْنِ خكه چې يوبچې د دووكسانو د مني
نه پيدا كيږي وَصَارَتْ أُمَّ وَلَدٍ لَهُ اودغه وينخه د مدعى شريك ام ولد شوه لِأَنَّ الْاِسْتِيلَادَ لَا يَتَجَزَّأُ عِنْدَهُمَا خكه چې
استيلاد [چه وينخه ام ولد شي] دصاحبينو رحمهما الله په نيز نه تقسيميږي .[چه نيمه دې ام ولد وي اونيمه دې وينخه
وي] داد صاحبينو رحمهما الله مذهب دي [يعنى دصاحبينو رحمهما الله په نيز چې څنګه د وينځې بچې پيدا شو .اويو شريك
دعوى د نسب اوكړله نودغه وينخه په يوځل ام ولداوګرځيدله د ام ولد ګرځيدو لپاره دوو مرحلونه ارتيب
نشته]

حل اللغة: ① مصادفة مقابل كيدل ② يتجزى تقسيميږي]
تشريح - مسئله د ژباړه اواضافي قيوداتود امه آسانه ده.

وَعِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ اودامام ابوحنيفه رحمه الله په نيزد يَصِيرُ نَصِيبُهُ أُمَّ وَلَدٍ لَهُ مدعى شريك چې كومه برخه ده.صرف هغه
نيمه برخه د مدعى لپاره ام ولدګرځي اوچه نيمه برخه ام ولد شي ثُمَّ يَتَمَلَّكُ نَصِيبَ صَاحِبِهِ نوددې نه روسته دا
مدعى د خپل شريكوال دحصې [چه نيمه ده] مالك جوړيږي إِذْ هُوَ قَابِلٌ لِلْمِلْكِ خكه چې دغه پاته نيمه برخه د
مملوكيت صلاحيت لري وَيَضْمَنُ نِصْفَ قِيمَتِهَا اودشريكوال دحصې دقيمت تاوان به په دې مدعى وي [هغه ته
به د نيمې وينځې قيمت وركوي] لِأَنَّهُ تَمَلَّكَ نَصِيبَ صَاحِبِهِ خكه چې دې دخپل شريكوالې د برخې نيمې وينځې
مالك شو لَمَّا اسْتَكْمَلَ الْاِسْتِيلَادَ اومالك خكه شو چه هغه وينخه پوره [كه دده برخه وي اوكه دده د شريك برخه
وي] د مدعى ام ولد شوه وَيَضْمَنُ نِصْفَ عُقْرِهَا اوپه مدعى شريك باندې به د دغه موطوءه وينځې نيم عقرهم
تاوان وي چې نيم عقربه خپل شريكوال نه وركوي لِأَنَّهُ وَطِئَ جَارِيَةً مُشْتَرَكَةً خكه چې ده مشتركې وينځې سره
وطى كړې ده

حل اللغة: ① عقر مهر ② يضمن ضامن كيږي ③ استيلاد ام ولده جوړول]

تشريح - قاعده دا ده.كه يوه وينخه د دووكسانوپه شريكه وي نوپه دې دواړوكې د يو لپاره هم دې سره وطى
كول جائز نه دي .خكه چې اشتباه دنسب راځي .په زيربحث مسئله كي چې د وينځې بچې پيدا شي
اويوكس ددې بچي دنسب دعوى هم اوكړي نوپكاردا ده چه په ده باندې حدزنا جاري شوې وې.خكه چې
ده لپاره د مشتركه وينيز سره وطى كول حرام وو.البته دلته يوه شبه موجود وه هغه دا چې وينځې سره وطى
كول جائزدي خودلته حرمت د شريك د امله راغلې دې نوددې شبه په وجه حد ساقط شو خوچونكه دخپل
شريكوال په ملكيت كي تصرف شوې دې.نوهغه ته به د دې وطى تاوان وركوي چه عقرورته ونيلې شي

فَيَتَعَقَّبُهُ الْمِلْكُ فِي ... إِذِ الْمِلْكُ يَثْبُتُ شَرْطًا لِلِاسْتِيلَادِ خكه چې د استيلاد د حكم د امله د مدعى ملكيت ثابتيږي
نَصِيبِ صَاحِبِهِ اوددې نه روسته [چه وينخه د مدعى م ولد شى] د دې مدعى دخپل شريكوال په برخه كي هم
ملكيت ثابتيږي

تشريح - قاعده دا ده چه وينخه هله ام ولد ګرځى چه ددې مولى ورسره وطى اوكړي اودا دهغه نه حملداره
شى په زيربحث مسئله كي كه وينخه د مدعى شريك ام ولدګرځى .نوددې لپاره ضروري ده چه وينخه دهغه
مملوكه وي حالانكه دمدعى شريك ملكيت خوپه نيمه وينخه كي دې نوداسې هم نشي كيدې چه نيمه
وينخه ام ولد شى اونيمه شريكوال په ملكيت كي پاتې شى خكه چې استيلاد ويش نه قبلوى نوداستيلاد
تقضادا ده چه په ټوله وينخه دمدعى ملكيت وي ددې امله موږ وايو چه په نيمه وينخه خود مدعى ملكيت
د وړاندې نه قائم وو اوداستيلاد د امله په پاته نيمه وينخه باندې هم دده ملكيت ثابت شو

بِخِلَافِ الْأَبِ په خلاف دپلارد مسئلې إِذَا اسْتَوْلَدَ جَارِيَةَ ابْنِهِ چې هغه د خوى وينخه ام ولد جوړه كړي [نوهلته په
پلارباندې عقر نشته. اوپه په زيربحث مسئله كي په شريكوال عقرشته] لِأَنَّ الْمِلْكَ هُنَالِكَ يَثْبُتُ شَرْطًا لِلِاسْتِيلَادِ
دپلارپه مسئله كي استيلاد خكه ثابت شوې دې چه داستيلاد لپاره ملكيت شرط دې فَيَتَقَدَّمُهُ اوشرط په
مشروط باندې مقدم وي [نود وطى كولوپه وخت كي په ټوله وينخه دپلارملكيت ثابت وو] فَصَارَ وَاطِئًا مِلْكَ
نَفْسِهِ نوپلارهم دخپلې مملوكې وينځې وطى كونكې شو وَلَا يَغْرَمُ قِيمَةَ وَلَدِهَا اوپه پلارباندې دبچي د قيمت تاوان
نشته[چه خپل خوى ته تاوان وركړي لِأَنَّ النَّسَبَ يَثْبُتُ مُسْتَنِدًا إِلَى وَقْتِ الْعُلُوقِ خكه چې نسب دهغه وخت نه
ثابتيږي په كوم وخت كي چې علوق راغلې وي فَلَمْ يَتَعَلَّقْ شَيْءٌ مِنْهُ عَلَى مِلْكِ الشَّرِيكِ] نودپلارپه مسئله كي
علوق د شريكوال په ملكيت كي نه دې شوې.[بلكه د وړاندې نه په وينخه د پلارملكيت ثابت وو]

تشريح - «بخلاف الأب» يعنى كه مدعى پلار وي .نوپه هغه باندې عقرنه لازميږي .اوپه زيربحث مسئله كي
چې مدعى شريكوال دې. عقرلازميږي خكه چې په كوم وخت كي دوينځې علوق كيدلو.نوپه هغه وخت كي
هغه د خپل مولى دپلار په ملكيت كي وه.خكه چې دنبى ﷺ ارشاد دې.د خوى مال د پلار مال وي .اوچه د
يوسړي نه خپله مملوكه وينخه حملداره شى .په هغه باندې د وطى تاوان يعنى عقرنه وي .اوپه زيربحث
مسئله كي په مدعى شريكوال باندې دخپل شريك لپاره عقرخكه لازم دې.چه دعلوق په وخت كي مدعى
دټولې وينځې مالك نه وو.بلكه ده د خپل شريكوال په برخه كي د زنا د فعل ارتكاب كړې دې.اودهغه په
برخه باندې دمدعى شريكوال ملك خود علوق نه روسته راغلې دې.خكه به په مدعى باندې عقرلازم وي .

د دواړو مدعيانو د نسب ثبوت

وَإِنِ ادَّعَيَاهُ مَعًا اوكه دواړو شريكانوپه يوځاى دعوى اوكړله ثَبَتَ نَسَبُهُ مِنْهُمَا نود دواړو نه ئې نسب ثابتيږي
مَعْنَاهُ ددې مطلب دا دې إِذَا حَمَلَتْ عَلَى مِلْكِهِمَا چې ددې دواړو په ملكيت كي وينخه حملداره شي . وَقَالَ
الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ اوامام شافعى رحمه الله فرمائى ا يُرْجَعُ إِلَى قَوْلِ الْقَافَةِ چې دقافيه شناس قول ته به رجوع كولاى
شى لِأَنَّ إِثْبَاتَ النَّسَبِ مِنْ شَخْصَيْنِ خكه چې په يووخت كي د دوو كسانونه نسب ثابتيدل نه كيږي مَعَ عِلْمِنَا

أَنَّ الْوَلَدَ لَا يَخْلُقُ مِنْ مَائَيْنِ مُتَعَذِّرٌ خکه چې مونږ ته علم دی چه ولد د دوو کسانو د منی نه پیدا کیدل متعذر دی عَمِلْنَا بِالشَّبَهِ نومونږ به په مشابهت عمل کوو[چه د چا سره د بچی شکل شباهت زیات نژدې وو.دهغه ځحه به نې نسب ثابتیږی وَقَدْ سُرَّ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ بِقَوْلِ الْقَائِفِ فِي أُسَامَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ[١] اود اسامه بن زید﷛ په اړه کې نبی ﷺ د قفیه شناس په قول باندې خوشحاله شوې وو.[د نبی ﷺ خوشحالی ددې خبرې دلیل دې چه دقافیه شناس قول معتبر دی]

حل اللغة: ① القافية هغه کس ته وائی .چه قافیه شناخت وی .د شکل شبهاهت نه پیژنی .چه دا کس دچا سره مشابه دې اودچا نه نې نسب ثابتیږی .② محضر حضور]

تشریح:- په دې کې دحضرت عائشه رض روایت ته اشاره ده.حضرت عائشه رض فرمائی - چې یوخل مجزز مدلجی بومې قافیه شناس درسول اللّٰه ﷺ په خدمت کې حاضرشو په دغه وخت کې حضرت اسامه اودهغه پلارزید﷛ دواړه ویده (اوده) وو.ددوی دواړو سرونه په پتو (څادر) کې پټ وو.اوپښی ئې ښکاره وې.چه دغه قافیه شناس ددواړو پښې اولیدلې.نوددې خبرې توثیق ئې اوکړلو.چه دا پښې دپلار اوځوی دی .نبی ﷺ د قفیه شناس په دې خبره ډیرخوشحاله شو.اوحضرت عائشه رض ته ئې دقافیه شناس د قول خبر ورکړلو.دابوداود په روایت کې دا دی چه داسامه رنګ تور اوdزیدرنګ سپین وو.امام شافعی په دې حدیث باندې استدلال کړی .چه په زیربحث مسئله کې به د قافیه شناس قول ته اعتبار وی .ځکه چې نبی ﷺ دقافیه شناس قول نقل کړلو اوبه هغې نې څه انکار اونکړلو.

وَلَنَا كِتَابُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ إِلٰى شُرَيْحٍ فِي هٰذِهِ الْحَادِثَةِ اوزمونږ[داحنافو ؒ] دلیل په داسې واقعه کې د حضرت عمر﷛ شریح قاضی ؒ ته خط لیږل دی [حضرت عمر﷛ ورته په خط کې لیکلی وو]لَبَّسَا فَلُبِّسَ عَلَيْهِمَا چه دې دواړو اشباه پید کړې ده ځکه چې هریوشریك د نسب دعوی کوی .حالانکه نسب د یوکس نه ثابتیږی] نوپه دوی دې هم اشتباه پیدا کړې شی وَلَوْ بَيَّنَا لَبُيِّنَ لَهُمَا [اوکه دوی بیان کړې وې [چه ددې بچی نسب دچا نه دې] نودوی ته به هم بیان شوې وو [او یوته به وتیلی شوی ووچه بچې ستا دې.هرکله چې ددوی دا رحه بیان نشته نوحکم دا دې چه] هُوَ ابْنُهُمَا يَرِثُهُمَا دا ددې دواړو ځوئې دې [که دوی مړه شول نو] دا ماشوم به ترې میراث اوړی .[ځکه چې د دوی ځوئې دې.اوځوئې دپلار نه میراث اوړی اوکه دې مړ شو.نو] وَهُمَا يَرِثَانِهِ وَهُوَ لِلْبَاقِي مِنْهُمَا [٢]دوی به ترې میراث اوړی [ځکه چې د ځوی په مال کې دپلار برخه وی .اوکه په دواړومدعیانو شریکانوکې یومړ شو.نو] دا ماشوم دهغه چا په ملکیت کې راځی .چه څوك ژوندي پاتې شی وَكَانَ ذٰلِكَ بِمَحْضَرٍ مِنَ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ اودحصرت عمر﷛ دا خط لیږل د صحابو﷡ د یوې ډلې په موجودګی کې وو [نودا اجماع سکوتی شوه .واجماع سکوتی حجت وی

تشریح - په زیربحث مسئله کې د احنافو ؒ استدلال دحضرت عمر﷛ په فتوی باندې دې د فتوی تفصیل دا دې چه دوو کسانویوې وینځې سره په هغه وخت کې وطی اوکړله چه هغه د حیض نه پاکه شوې وه اودغه وطی نه دهغې ماشوم پیدا شو دواړو کسانو دبچی د نسب دعوی اوکړله چه دا زما بچې دې.دا مقدمه حضرت عمر﷛ ته پیش شوه هغوی دړې قافیه شناس راوغوښتل دړې واړو ددې خبرې ګواهی ورکړله چه په ماشوم کې د دواړو مدعیانو سره مشابهت موجود دې.حضرت عمر﷛ په خپله هم قافیه شناس وو.نوهغوی

١)من حدیث عائشة((اخرجه البخاری فی المناقب باب ۲۳ وفضائل أصحاب النبی ﷺ باب ١٧ والفرائض باب ٣١ ومسلم فی الرضاع رقم ٣٨ وأبوداود فی الطلاق باب ٣١ رقم ٢٢٦٧ والترمذی فی الولاء باب ٥ والنسائی فی الطلاق باب ٥١ رقم ٣٢٦٩ وابن ماجه فی الأحکام باب ٢١ رقم ٢٣٤٩ وأحمد فی المسند ٨٢/٦)_

١) قال لزیلعی(رح) أخرجه البیهقی بنقص یسیر ثم نقل الواقعة نصب الرأیة٤٤٣/٣)_

اوفرمائیل.چه په شیدې باندې تور.زیراو برګ سپی خیږی .خوپه انسانانوکې ما دا نه وولیدلې اوس مې دا هم اولیدل ددې نه روسته ئې حکم اوکړلو چه دا ماشوم د دواړو مدعیانوبچې دې اوددې دواړو وارث به وی .اودا دواړه مدعیان به دده وارثان وی اوپه دواړوکې چې کوم ژوندې پاتې شو دې به دهغه وی .ددې حکم نتیجه دا راوتله.چه د دې بچی دتربیت تولې ذمه ورایانې به په دواړو په شریکه وی

وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مِثْلُ ذٰلِكَ [١] مزید دا چې] دحضرت علی ﷛ نه هم [په داسې مقدمه کې] داسې حکم منقول دې.

تشریح - کله چې حضرت علی ﷛ په یمن کې وو نودرې کسانو یوې ښځې سره هم په طهرکې وطی کړې وه اودهغې نه ماشوم پیدا شو.حضرت علی ﷛ د درې واړو په مینځ کې خسنړې واچولو دکوم په نوم چې خسنړې راووتلو نودهغه په نسب کې ئې ګډ کړلو اودوی [دوه] برخې نفقه ئې په هغه باندې لازمه کړه [چه نه به ددې بچی په تربیت کې دریمه برخه خرچه برداشت کوی] ددې اثر نه هم ثابته شوه که چرته د نسب په ثبوت کې د قافیه شناس قول ته اعتبار وې.نوحضرت علی ﷛ به ولې خسنړې اچولې

د دواړونه د ثبوت نسب دلیل

وَلِأَنَّهُمَا اسْتَوَيَا فِي سَبَبِ الْاِسْتِحْقَاقِ او[د دواړونه د نسب ثابتیدو بل دلیل دا دې چه] دا دواړه داستحقاق په سبب کې برابر دی [چه ملکیت دې] فَيَسْتَوِيَانِ فِيهِ وپه حق اخستلوکې به هم برابر وی وَالنَّسَبُ وَإِنْ كَانَ لَا يَتَجَزَّىٰ اونسب اګرچه ویش نه قبلوی [یوماشوم ددوو کسانو ځوئې نشی کیدې.] وَلٰكِنْ تَتَعَلَّقُ بِهِ أَحْكَامٌ مُتَجَزِّئَةٌ خوپه نسب باندې داسې احکام مرتب کیږی چه هغه ویش قبلوی فَمَا يَقْبَلُ التَّجْزِئَةَ نوکوم احکام چې ویش قبوی [لکه میراث اوږل شو چې د ځوی په مال کې د پلارځومره برخه کیږی] يَثْبُتُ فِي حَقِّهِمَا عَلَى التَّجْزِئَةِ نوهغه به په دواړوشریکانوتقسیمولې شی وَمَا لَا يَقْبَلُهَا] اوچه کوم ویش نه قبلوی [لکه نسب] يَثْبُتُ فِي حَقِّ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا كَمَلًا نوهغه به د دواړو په مینځ کې پوره پوره ویش کولې شی .داسې به وی كَأَنْ لَيْسَ مَعَهُ غَيْرُهُ چې هرو ده سره بل څوك شریك نشته [نوپه زیربحث مسئله کې به هرمدعی د ماشوم پلاروی .دا نه چې نیم ماشوم به دیومدعی زوې وی اونیم دبل] إِلَّا إِذَا كَانَ أَحَدُ الشَّرِيكَيْنِ أَبَا الْآخَرِ البته که په دواړو شریکانوکې یو[زید] دبل [عمرو] پلار وی أَوْ كَانَ أَحَدُهُمَا مُسْلِمًا اویا یو[زید] مسلمان وی وَالْآخَرُ ذِمِّيًّا اوبل [عمرو] ذمی وی نوپه دې صورت کې به نسب د یونه ثابتیږی په دواړو صورتونوکې زیددې.اودا دواړونه نسب ثابت کیدل] لِوُجُودِ الْمُرَجِّحِ فِي حَقِّ الْمُسْلِمِ الْاِبْنِ ځکه چې دمسلمان په حق کې مرجح موجود دې [چه ده ته په کافرباندې ترجیح ورکوی .اونسب دده نه ثابتیږی وَهُوَ الْإِسْلَامُ اوهغه اسلام دې وَفِي حَقِّ الْأَبِ اودپلار په حق کې هم مرجح موجود دې[چه ده ته به په ځوی باندې ترجیح ورکولې شی اونسب به ئې دپلارنه ثابتیږی وَهُوَ مَا لَهُ مِنَ الْحَقِّ فِي نَصِيبِ اوهغه مرجح دا دې چه دپلار دځوی په برخه کې حق شته [لکه ځنګه چې وړاندې تیرشوی دی .چه دځوې مال دپلارمال وی] وَسُرُورُ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا رُوِيَ، لِأَنَّ الْكُفَّارَ كَانُوا يَطْعَنُونَ فِي نَسَبِ أُسَامَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ اونبی ﷺ [چه د اسامه بن زید﷛ په اړه کې د قافیه شناس په قول خوشحاله شوې وو نو] دنبی ﷺ خوشحالی ددې امله وه چه کافرانوبه دحضرت اسامه ﷛ په نسب باندې عیب لګولو [چې اسامه د زید﷛ ځوئې نه دې] نودقافیه شناس قول دهغوی د عیب لګولو ختمونکې وو.[چه داسې نه ده لکه ځنګه چې خلګ وائی چه اسامه﷛ د زید﷛ زوې نه دې وَكَانَ قَوْلُ الْقَائِفِ مُقْطِعًا لِطَعْنِهِمْ فَسُرَّ بِهِ] نوځکه نبی ﷺ دقافیه شناس په قول خوشحاله شو.دا نه چې دقافیه شناس په قول نسب ثابت شو.بلکه دهغه نسب خود وړاندې نه ثابت وو.البته د نسب دثبوت لپاره دقافیه شناس قول تائید شو.

٢)أخرجه الطحاوی(رح) فی شرح الآثار٢٩٤/٢)_

حل اللغة: ① الطعن په يوخيز كي عيب بيانول، پيغور وركول ② نصيب حصه]

تشريح - دزياړي او اضافي قيودا تو څخه مطلب واضح دي

وَكَانَتِ الْأَمَةُ أُمَّ وَلَدٍ لَهُمَا وړينځه د دواړو مدعيانو لپاره ام ولد شوه لِصِحَّةِ دَعْوَةِ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا فِي نَصِيبِهِ فِي الْوَلَدِ خكه چې په دې دواړوكي دهريودعوى په خپله برخه كي صحيح شوه فَيَصِيرُ نَصِيبُهُ مِنْهَا أُمَّ وَلَدٍ لَهُ تَبَعًا لِوَلَدِهَا نودهريوكس چې په وينځه كي كومه برخه وي هغه به دده ام ولد شي وَعَلَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا نِصْفُ الْعُقْرِ او په دواړو كي په هريو مدعى باندې [ديوبل دپاره] نيم عقردي قِصَاصًا بِمَا لَهُ عَلَى الْآخَرِ دا به دهغه حق بدله شي كوم چې دده په بل مدعى باندې دي وَيَرِثُ الِابْنُ مِنْ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِيرَاثَ ابْنٍ كَامِلٍ اوځوى به په دواړومدعيانوكي دهريونه د كامل ځوى ميراث اوړي

تشريح - مسئله د ده چه يوه وينځه د دووكسانوپه مينځ كي شريكه وي . نو د يو لپاره هم دې سره وطى كول جائزنه دي حودې دواړوشريكانو هغه وطى كړله.كه وطى ته نظراوكړې شي . نوپه هريوباندې حدزنا جارى كول پكار وو البته په وينځه كي نيمه وينځه دهريوشريك ملكيت دې اودخپلې مملوكه سره وطى كول جائزدى نودې يوقسم شبه پيدا كړله.اوقصاص په شبه سره دفع كولې شي .نودحدزنا په ځاى به په هريوشريك باندې دخپل شريك لپاره عقر[يعنى د وطى معاوضه] لازمه شي .مثلاً د عقرقيمت پنځه سوه روپئ مقرركړې شو سود يوشريك په بل باندې پنځه سوه روپئ عقرشو اود دغه بل په ده باندې پنځه سوه روپئ عقرلازم شو نودواړه به يوبل ته خپله خپله برخه پرېږدي .يوبه دبل نه د عقرمطالبه نه كوي .

لِأَنَّهُ أَقَرَّ لَهُ بِمِيرَاثِهِ كُلِّهِ خكه چې ده ورله په خپل پوره ميراث باندې اقراركړې دي وَهُوَ حُجَّةٌ فِي حَقِّهِ اودا اقرارپه ده باندې حجت دي وَيَرِثَانِ مِنْهُ مِيرَاثَ أَبٍ وَاحِدٍ اودغه دول دواړه مدعيان به د ځوى نه د يوپلارميراث وړي [كه دغه زوې مړ شي نود يوپلارچه څه برخه دده په ميراث كي كيږي هغه به دا دواړه مدعيان په مينځ كي تقسيموي] لِاسْتِوَائِهِمَا فِي النَّسَبِ خكه چې دواړه په نسب كي برابردي [دهريومدعى ځوني دې.نوچه په نسب كي برابرشو نوپه استحقاق دميراث كي به هم برابروي .خوچونكه په عامه قاعده كي ميراث د يوپلاروي نوهم د يوپلارحصه به په دې دواړومدعيانوباندې تقسيمولې شي] كَمَا إِذَا أَقَامَا الْبَيِّنَةَ لكه څنګه چې دوې [دوه] نفر[په يوخيزباندې دعوى اوكړي بيوواني چې داځيز زما دې اوبل وائى چه دا زما دې اودواړه په خپله دعوى باندې] ګواهان قائم كړي [نودغه ځيزبه د دواړو په مينځ كي نيم نيم تقسيمولې شي خكه چې د ملكيت په ثبوت كي دواړه برابردي يعنى هريوګواهان قائم كړل

تشريح - ددې عبارت مقصد دا ده دې چه هريومدعى براه راست دا اقرار وكړلو چه دا ماشوم زما وارث دې بلكه هريو د ماشوم د نسب قراراوكړلو چه دا زما زوې دې نوچه د نسب اقرارئې اوكړلو په دې كي د ميراث اقرارضمناً راعلو خكه چې زوې شي نوهغه دخپل پلارنه ميراث اوړي

دخپل مكاتب د وينځې سره وطى كول

وَإِذَا وَطِئَ الْمَوْلَى جَارِيَةَ مُكَاتَبِهِ كله چې مولى د خپل مكتب وينځه وطى كړي فَجَاءَتْ بِوَلَدٍ اودهغې بچې پيدا شي فَادَّعَاهُ اومولى دهغه دعوى اوكړي [چه دا بچې زما نه پيدا شوې دې] فَإِنْ صَدَّقَهُ الْمُكَاتَبُ كه مكاتب دده تصديق اوكړلو ثَبَتَ نَسَبُ الْوَلَدِ مِنْهُ نودبچې نسب د مولى نه ثابتيږى وَعَنْ أَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى اودامام ابويوسف رح نه روايت دې أَنَّهُ لَا يُعْتَبَرُ تَصْدِيقُهُ چې د مكاتب تصديق ته څه اعتبارنشته كه مكتب تصديق اوكړي اوكه اونكړي په دواړو صورتونوكي دبچې نسب دمولى نه ثابتيږى] [اعْتِبَارًا بِالْأَبِ امام ابويوسف رح د زيربحث مسئلې قياس په هغه مسئله كوي چه پلار[دخپل ځوى د وينځې سره وطى كړې وى اودهغې نه بچې پيدا شي يَدَّعِي وَلَدَ جَارِيَةِ ابْنِهِ اوپلاردعوى اوكړي چه دا بچې زما دې نود پلارنه ئې نسب

ثابتيږى كه دده زوې دپلار تصديق كوي اوكه نه كوي] وَوَجْهُ الظَّاهِرِ اوجه د ظاهر روايت [چه د مكتب د تصديق په صورت كي نسب ثابتيږى] وَهُوَ الْفَرْقُ اودا وجه په حقيقت كي د دواړو مسئلو په مينځ كي ديهر دې أَنَّ الْمَوْلَى لَا يَمْلِكُ التَّصَرُّفَ فِي أَكْسَابِ مُكَاتَبِهِ هغه دا چې مولى د خپل مكتب په ګټه كي د تصرف حقدار نه دې [دې په كي تصرف نشي كولې] حَتَّى لَا يَتَمَلَّكَهُ هم دا وجه ده چې مولى دخپل مكتب ګټه شي ځانته كولې وَالْأَبُ يَمْلِكُ تَمَلُّكَهُ اوپلار د ځوى د مملوك ځيزمالك جوړيدې شي فَلَا مُعْتَبَرَ بِتَصْدِيقِ الِابْنِ نو[خكه] د ځوى تصديق ته څه اعتبار نشته [كه هغه د پلارتصديق كوي اوكه نه كوي دبچې نسب د مولى د پلارنه ثابتيږى دغه دول دلته هم كه مكاتب تصديق كوي اوكه نه كوي نسب ئې د مولى نه ثابتيږى]

حل اللغة: ① اكساب كسب كول ② تصديق يوكس ته د رښتيا نسبت كول]

تشريح - دزباړه او اضافي قيوداتو څخه مطلب واضح دي

وَعَلَيْهِ عُقْرُهَا امام قدورى رح فرمائى په مولى باندې د وينځې عقردي

تشريح - په ظاهره خوكه ګورې نومولى د پردۍ وينځې يعنى دمكتب وينځې سره وطى كړې ده ددې تقاضا خودا وه.چه په مولى باندې حدزنا جارى شوې وو البته مولى په دې غلط فهمۍ كي وو چه چونكه دمكتب ګټه دده لپاره ده.نوزما لپاره به د دې وينځې سره وطى كول هم جائز وى حلانكه مسئله داسې نه ده نوددې غلط فهمۍ په وجه يوه شبه پيدا شوه اودهغه شبه د امله حدزنا ساقط شو البته مولى چونكه د مكتب وينځه وطى كړې ده نوددې وطى تاوان به ورته وركوى چه عقرورته وائى .

لِأَنَّهُ لَا يَتَقَدَّمُهُ الْمِلْكُ خكه چې د وطى نه وړاندې دمولى په وينځه باندې ملكيت نه وو لِأَنَّ مَا لَهُ مِنَ الْحَقِّ خكه چې د مولى [په مكاتب باندې] كوم حق دې كَافٍ لِصِحَّةِ الِاسْتِيلَادِ دهغه صرف وينځې لره دام ولدجوړلو لپاره كافى دې لِمَا ذَكَرْنَاهُ لكه چې موږ به ئې ذكركړو

تشريح - ددې خبرې دليل چې په مولى باندې عقر واجبيږى دا دې چه په كوم وخت كي مولى دخپل مكتب وينځې سره وطى كوله نوپه هغه وخت كي دغه وينځه دمولى په ملكيت كي نه وه البته چونكه د وينځه هم دده دمكتب وينځه وه.نوپه دې وينځه كي دمولى څه نه څه حق وو اودغه حق ددې لپاره كافى وو چه دا وينځه ام ولداوګرځى .

قَالَ وَقِيمَةُ وَلَدِهَا اوپه مولى باندې د بچې قيمت لازم دي [چه مولى به خپل مكاتب ته دبچې قيمت وركوى] لِأَنَّهُ فِي مَعْنَى الْمَغْرُورِ خكه چې دا ماشوم د ولدمغرور په حكم كي دي حَيْثُ إِنَّهُ اعْتَمَدَ دَلِيلًا هغه داسې چې مولى په يودليل باندې اعتماد وَهُوَ أَنَّهُ كَسْبُ كَسْبِهِ اوكړلو.هغه دليل دا چې د مكاتب ګټه د مولى ګټه ده فَلَمْ يَرْضَ بِرِقِّهِ نومولى د بچې په غلامۍ باندې راضى نشو فَيَكُونُ حُرًّا بِالْقِيمَةِ نوماشوم به د قيمت په بدله كي آزاد شي . [چه مولى به خپل مكاتب ته د بچې قيمت وركړى] ثَابِتَ النَّسَبِ مِنْهُ اودماشوم نسب به د مولى نه ثبت شي وَلَا تَصِيرُ الْجَارِيَةُ أُمَّ وَلَدٍ لَهُ اووينځه د مولى ام ولدنه ګرځى لِأَنَّهُ لَا مِلْكَ لَهُ فِيهَا حَقِيقَةً خكه چې په حقيقت كي دمولى په وينځه باندې ملكيت نشته كَمَا فِي وَلَدِ الْمَغْرُورِ لكه څنګه چې په ولدمغروركي ملكيت نه وى وَإِنْ كَذَّبَهُ الْمُكَاتَبُ فِي النَّسَبِ اوكه مكاتب په نسب كي دمولى تكذيب اوكړلو [چه دا ماشوم ستا ځونې نه دې] لَمْ يَثْبُتْ نوادمكاتب دانكارپه صورت كي] دماشوم نسب دمولى نه نه ثابتيږى لِمَا بَيَّنَّا دهغه دلبل د امله كوم چې موږبيان كړلو أَنَّهُ لَا بُدَّ مِنْ تَصْدِيقِهِ چې دمكاتب تصديق ضرورى دي

تشريح - اوپه مولى باندې لازم دى چه د ماشوم كوم قيمت كيږى .هغه خپل مكاتب ته وركړى خكه دغه بچې د ولدمغرور په حكم كي شو يعنى مولى په دې دهوكه شو چه د مكاتب د وينځې سره به زما لپاره وطى كول جائزوى .خكه چې دده ګټه هم زما لپاره ده.نوكوم ماشوم چې پيدا شو.هغه د ولدمغرور په حكم

کي دي، ويه ولدمغرور کي دا مسئله ده چه سبب ئې د واطی نه ثابتيږی .خوچه د چا وينځه وی هغه ته به ددغه ولد قيمت ورکوی

فَلَوْ مَلَكَهُ يَوْمًا که دي (مولی) د هغه (ماشوم) مالك شي يوه ورځ ثَبَتَ نَسَبُهُ مِنْهُ نو ثابت شو نسب د هغه ماشوم، د ده (مولی) نه لِقِيَامِ الْمُوجِبِ د امله د قيام د موجب نه (چه سبب د ازادئ دي چي ملکيت دي) وَزَوَالِ حَقِّ الْمُكَاتَبِ او د امله د زائله کيدو حق د مکاتب نه (کوم چي د نسب د ثبوت نه مانع او رکاوټ وو) إِذْ هُوَ الْمَانِعُ ځکه چي هم دي مانع وو (يعنی د مکاتب ملکيت موجود وو) وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ

تشريح - دمکتب د تکذيب په صورت کي دمولی نه نسب نه ثابتيږی خوکه د مکتب د تکذيب نه روسته يوه ورځ هم دغه ماشوم د مولی په ملکيت کي راغلو نود مولی نه د دغه ماشوم نسب ثابتيږی دکوم نسب چي د مکتب د انکارپه وجه نه وو ثابت شوي ځکه چي د نسب د ثبوت سبب موجود شو.چه ملکيت دي اوور ندي خونسب ځکه نه ثابتيدلو چه د نسب د ثبوت مانع موجود وو.يعنی د مکاتب ملکيت.خوچه کله دغه مانع ختم شو.نواوس به نسب ثابتيږی .

[1]) القول الراجح هو قول الطرفين رحمهما الله كذا في خلاصة الفتاوى (١١٧/٢) والدرالمختار (٦٥٧/٢) والهندية (٥٣٠/١١) نقلاً عن القول الراجح (٣٦٩/١١)-

كتاب النكاح

فصل في بيان المحرمات

باب في الأولياء والأكفاء

فصل في الوكالة بالنكاح وغيرها

باب المهر

باب نكاح الرقيق

كتاب الرضاع

كتاب الطلاق

باب الأيمان في الطلاق

باب طلاق المريض

باب الرجعة

فصل فيما تحل به المطلقة

باب الإيلاء

[چور (حمله)
[چم (چل)
(ح)
[حکمي مرداري (حکمي نجاست)
(خ)
[خلګ (خلق)
[خلګو (خلقو)
[خپاره (خواره)
(د)
[دغه ډول (دغه شان)
[د عمل ور (د عمل ور)
[دړلودی (لرلو)
[دریيم (دریم)
(ر)
[راسته (ښي)
[رانګ (راتلل)
(ز)
[زموږ (موږ)
[زیږیدل (پیدائش)
(ژ)
[ژموږ (موږ)
[ژیږیدل (پیدائش)
[ژباړي (ترجمې)
[ژباړه (ترجمه)
[ژي (مشکیزه)
[ژوول (جویل)
[ژي (مشکیزه)
(س)
[سهار (صبا)
[ساتنه (حفاظت)
[سرپیره (دپاسه)
[سراج (ډیوه)
[سلواغه (بوقه)
[ساعتونه (لمحات)
[ساعت (لحمه)
[سراج (ډیوه)
[سپړلی (سوړلی)

[پیوسته (مسلسل)
[پیشی (پیشو)
[پیشلمی (پیشمني)
[پور (قرض)
[پوست (پوستکي)
[پور (قرضي)
[پوولي (خړولي)
[پښو (خپو)
[پښي (خپي)
[پوول (خړول)
[پلنده (تان)
[پربښودي (پریخودي)
(ت)
[توانګر (مالدار)
[توپیر (فرق)
[توپیر (توپیر (تبدیلی)
[تیخرګ (ترخ)
[توان (طاقت)
[توپیر (تبدیلی)
(ټ)
[ټوك (جلد)
(ټ)
[ټوك (جلد)
(ج)
[جلا (جدا)
[جلا جلا (جدا جدا)
(چ)
[چوپړالي (خاموشي)
[چپه (ګس)
[چوپ (چپ)
[چم (چل)
[چنګوښه (چیندخ)
[چوغکه (مرغی)
[چټلي (ګندګی)
[چمبلان (څپلی)
[چاغه (تیاره)
[چمبلان (څپلی)

[امله (وجې)
[ارخ (طرف)
[اندیوال (ملګری)
[اوپریمنځل (اووینځل)
[اړتیا (ضرورت)
[اړه (باره)
[الغه (حلقه)
[اخته (مبتلا)
[اندیوالان (ملګری)
[ایله کړي (پرانستي)
[انا (نیا)
[اکا (تره)
[اونه کی (اونګړی)
(ب)
[برخو (حصو)
[برخه (حصه)
[بیرغ (جنډا)
[بلا ناغه (پرله پسې)
[باید ده (پکار ده)
[بوخت (مشغول)
[بولي (متیازي)
[بازي (لوبې)
[بې غوري (کوتاهي)
[بوق (قبه)
[بته (متہ)
[بندی خانه (جیلخانه)
(پ)
[پاته (باقي)
[پیل (شروع)
[پوښتنه (تپوس)
[په عامه توګه (عام طور)
[پریښولو (پریخودلو)
[پاته (باقي)
[پریښول (پریخودل)
[پریښولو (پریخودلو)
[پزه (پوزه)
[پرېه)
[پریښولو (پریښولو)

[مخکه (ځمکه)
(ن)
[نښانه (نښه)
[نجوني (نجوني (جینکۍ)
[نفر (کسان)
[نښلیدل (لګیدل)
[ناري (لیاري)
[نښتیزل (نچوړول)
[نژدي (نیزدي)
[نومول (نامدار)
(و)
[ویش (تقسیم)
[واړه (ښول)
[وزه (چیلۍ)
[ولاړ شه (لاړ شه)
[وروڼ (پتون)
[وروڼان (پتونان)
[ور کولای شي (کولی شي)
[ور کولاي (کولي)
[وپلوري (خرڅه کړي)
[ویاله (نهر)
(ه)
[هسکي (ببچي)
[هنداره (شیشه)

[کولای شي (کولي شي)
[کوټ (خیري)
[کوځیو (کونسۍ)
[کښتۍ (کشتۍ)
[کونجنه (کونځله)
[کولاي (کولي)
[کرار کرار (مزه مزه)
(ګ)
[ګډ (شامل)
[ګونډۍ (کونډۍ)
[ګوله (نمرۍ)
[ګښتونه (چکرونه)
[ګټور (ګټور (فائده مند)
[ګټور (فائده مند)
[ګرځ (ګرد)
(ل)
[لنډیز (خلاصه)
[لمرڼس
[لینګۍ (پنډۍ)
[لنګوټي (پټکی)
[لږترلږ (کم ازکم)
[لویدیځ (مغرب)
[لاستي (لاسکي)
[لوټه (کوزه)
[لاچاري (مجبوري)
(م)
[مهال (دوران)
[ماپښین (ماسپخین)
[میړه (خاوند)
[مسبوق (خلیفه)
[مرداري (پلیتي)
[منځنی (درمیانه)
[مسافه (مسافت)
[مولښتی (پیوسته)
[مچی کول (شکلول)
[منډي (میاندي)
[مړینه (مړکیدل)
[منګور (کتمل)

[سرپټ (ښریوبن)
[سرکښه (سرکشه)
[ساعت (لمحه)
[سپنسي (مزي)
(ش)
[شی (ځین)
[شیان (شیان (څګیزونه)
[شرموښ (شرمخ)
[شاګر (شاګرد)
[شتمن (مالدارن)
[شتمن (مالدارن)
(ص)
[صحرائي (باندیچی)
[صندخ (صندوق)
(ط)
[طرفه (اړخه)
(ع)
[عکس (تصویر)
[عجلی (تیزی)
(ف)
[فرش (قالین)
(ق)
[قرش (قالین)
[قرضونه (پوررونه)
[قلف (تاله)
(ک)
[کوښښ (کوشش)
[کاوه (کولی)
[کیداي (کیدي)
[کومك (مدد)
[کښته (ښکته)
[کښینستل (کیناستل)
[کالي (جامه)
[کوځیو (کونسۍ)
[کشور (شمشتی)
[کوځیو (کوځو)
[کښت (پټی)
[کشف (شمشتی)